

قاموس الأعلام

تاريخ وجغرافيا لغاتنى وتعبير اصحله كافهٔ اسماء خاصه‌يى جامعدر

(تاريخه متعلق: كافهٔ اقوام واممله انبيا، خلفا، صحابه، تابعين، رجال حديث، ملوك، امرا، وزرا، حكام، حكما، علما، فقها، اوليا، مشايخ، ادبا، شعرا، اطبا، مورخين، سياحين، اصحاب هنر، اشخاص موهومهٔ اساطير والحاصل شرق وغربه وازمنهٔ قديمه وجديده‌يه عائد كافهٔ مشاهيرك اسملرينى، ترجمهٔ حاللرينى وآثار وتأليفاتنك تعريفنى؛ جغرافيايه متعلق: كرهٔ ارضك منقسم بولنديغى قطعات وممالك ودولك، دكيزلر، بوغازلر، آطه‌لر، طاغلر، نهرلر، كوللر ايله اوودلرك، كرك اسكى وكرك يكى قصبه‌لرله بيوجك قريه‌لرك اسملرينى، موقعلرينى، طول وعرضلرينى احوال تاريخيه وطبيعيه‌لرينى، اهاليلرينك مقدارينى، باشليجه محصولات واخراجاتلرينى والحاصل تفصيلات ممكنه‌يى شامل وحروف هجا صره‌سيله مرتبدر.)

محررى : ش. سامى صاحب وطابعى : مهران

DICTIONNAIRE UNIVERSEL D'HISTOIRE ET DE GÉOGRAPHIE

PAR

CH. SAMY-BEY FRASCHERY

EDITEUR MIHRAN

TOME SIXIÈME

CONSTANTINOPLE
Imprimerie MIHRAN — Rue de la S. Porte N 7.
1898

آلتنجى جلد

معارف نظارت جليله‌سى طرفندن تقدير وتحسين اولنه‌رق طبع اولنمشدر.

استانبول

(مهران) مطبعه‌سى — باب عالى جاده‌سنده نومرو ٧
١٣١٦

مهران مطبعه‌سی
باب عالی جاده‌سنده نومرو ۷
MIHRAN
Imprimeur

قاموس الاعلام

تاریخ وجغرافیا لغاتنی و تعبیر اصحله کافهٔ اسماء خاصه‌یی جامعدر

(باب اللام — فصل الواودن مابعد)

لوآره ایالتی (Dép. de Loire) فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، جنوباً یوقاری لوآره وآردش، شرقاً ایزره و رونه، شمالاً ساؤنه مع لوآره، شمال غربی طرفندن آلیه، غرباً دخی (پویی دودوم) ایالاتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٧٦٠ مربع کیلومتره اولوب، ٦١٢٢٢٧ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، غرب جهتنده (قورز) و (مادلینه) طاغلری شرق جهتنده‌ده (بوژوله) سلسله‌سنك اتکاری بولنیور. اورته‌سی ایسه همنامی اولان ایرماغك وادیسندن عبارت اولوب، جنوبدن شماله ایالتی شق ایدن بو ایرماق صاغ وصولدن برچوق نهرلر آله‌رق، بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، ذخیره محصولاتی آزدر. باغلری زیاده اولوب، خیلی مقدار شراب باپیلیر. کنویر، صفران، جهری ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولوب، هله کستانه‌سی پك چوقدر. چام آغاجلرینك انواعنی حاوی بعض اورمانلری‌ده اولوب، قطران وسائره‌ده چیقار. مرعالری وحیوانات اهلیه‌سی چوقجه‌در. کمور معدنی پك چوق اولوب، دمیر، قورشون و سائر معدنلریله مرمر و بیلکی وچقماق طاشلری‌ده واردر. صنایعی پك ایلری اولوب، دمیرخانه‌لریله اسلحه، اکه، کلیند، ایپك قماشلر، قوردله، چوخه، بز وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. مرکزی (سنت اتیان) قصبه‌سی اولوب، ایالت ٣ قضایه منقسم و ٣٠ ناحیه ایله ٣٢٩ دائره‌یی حاویدر.

لوآره یوقاری — (Haute Loire) فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمالاً لوآره وپویی دو دوم، غرباً قانتال، جنوب غربی طرفندن لوزره، جنوب شرقی جهتندن آردش ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٩٦٢ مربع کیلومتره اولوب، ٣١٦٧٣٥ اهالیسی واردر. اراضیسی اراضیٔ برکانیه‌دن اولوب، جنوب جهتنده مارژریده، ولی و ویواره طاغلری بولنیور؛ ولوآره ایله آلیه نهرلری وبونلرك برچوق تابعلری جنوبدن شماله طوغری آقیور. طوپراغی خیلی منبت اولوب، ذخایر متنوعه و اوزوم ایله میوه و سبزه‌لرك انواعی کثرتله حاصل اولور. قیونلری واسترلری چوقدر. آنتیمون وکمور معدنلریله مرمر، دکرمن ویاپی طاشی، آلچی وسائره اوجاقلری واردر. صنایعی باشلیجه ایپك و شراب اعمالندن عبارت اولوب، تجارتی‌ده کریدر. مرکزی (پویی) قصبه‌سی اولوب، ایالت ٣ قضایه منقسم و ٢٤ ناحیه ایله ٢٦٣ دائره‌یی حاویدر.

لوآره آشاغی — (Loire Inférieure) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، لوآره نهرینك منصبی اطرافندن عبارت اولمغله، شمالاً موربیهان وایله مع ویلنه، شرقاً منه مع لوآره، جنوباً وانده ایالاتیله، غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٨٧٥ مربع کیلومتره اولوب، ٦٤٦٢٦٣ اهالیسی واردر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، آلچق بر طاقم تپه‌لری واردر. لوآره ایرماغی ایالتی شرقدن غربه شق ایده‌رك، بو ایالتده پك زیاده وسعت پیدا ایدر. حدود شمالیه‌سنده‌ده (ویلنه) ایرماغی

آقیور ؛ و هر ایکیسنه منصب اولور برچوق چایلری‌ده واردر. جهت جنوبیه‌سنده (غراندلیو) اسمیله بیوك بر كول بولنوب، اخیراً قورودلمشدر. سواحل قربنده بعض بطاقلقلری وملحه‌لری واردر. باشلیجه محصولاتی مصر و سائر حبوباتله كتن، بر نوع شراب اعمالنه یارار الما وسائر میوه‌لر، اوزوم، سبزه‌نك انواعی وسائره‌دن عبارتدر . مرعالری چوق اولوب، قیون وصیغیر ایله سائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. آریلری‌ده چوقجه اولوب، خیلی مقدار بال آلنیر. دمیر، قلای، آنتیمون، كمور، مرمر، وسائره معدن واوجاقلری واردر. صنایعی ایلری اولوب ، دمیر و باقیر دوكمخانه‌لریله دمیر وچلیكدن مواد مختلفه، پاموق منسوجات، شاپقه، قونیاق، اجزاء كیمیویه، جام وسائره فابریقه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، مورینه صیدینه مخصوص سفائنی وپك ایشلك تجارت بحریه‌سی واردر. مركزی (نانته) شهری اولوب، ایالت ٥ قضایه منقسم و٤٥ ناحیه ایله ٢١٧ دائره‌یی حاویدر.

لوآره (Loiret) فرانسه‌ده لوآره ایرماغنه تابع بركوچك نهر اولوب، همنامی اولان ایالتده نبعاله، ١٢ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، صولدن نهر مذكوره دوكیلور. لوآره ایرماغیله تحت الارض اختلاطی اولوب، اونك فیضاننده بونك دخی صوبی یوكسلیر.

لوآره ایالتی (Dép. du Loiret) فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمالاً سینه معمارنه، غرب شمالی طرفدن اوره مع لوآر، غرب‌جنوبی جهتندن لوآر مع‌شر، جنوباً شر و نیوره ، شرقاً دخی یونه ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٧٧١ مربع كیلومتره اولوب، ٣٧٧ ٧١٨ اهالیسی واردر . اراضیسی دوز اولوب، آنجق لوآره ایله سینه حوضه‌لرینی آیران برطاقم آلچق تپه‌لری واردر . لوآره ایرماغی ایالتی شرقدن غربه شق ایده‌رك، برقوس تشكیل ایدیور . قسم شمالیسنك میاه جاریه‌سی ایسه سینه ایرماغنه تابعدر. ایكی حوضه بیننده اختلاط حاصل ایتدیرر بر بیوك جدولی واردر . طوپراغی پك منبت اولوب، یالكز جنوب غربی كوشه‌سی اوقدر منبت دكلدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن و صفران، اوزوم و سائره‌دن عبارتدر . شرق وجنوب جهتلرنده اورمانلری چوقدر . قیون وصیغیر ایله سائر حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوقدر . صنایعی خیلی ایلری اولوب ، یوك منسوجات، فانله و چوراب، قونیاق، سركه ، شكر، كاغد، صاقسی، چینی و سائره فابریقه‌لری و دباغخانه‌لری واردر. تجارتی پك ایشلكدر . مركزی اورلیان شهری اولوب، ایالت ٤ قضایه منقسم و ٣١ ناحیه ایله ٣٤٩ دائره‌یی حاویدر.

لوآزلورده لونغشان (Loiseleur Des long-champs) فرانسه مشاهیر مستشرقیندن اولوب ، ١٨٠٥ ده پارسده طوغمش، و ١٨٤٠ ده وفات ایتمشدر. رسمی كتبخانه‌ده مستخدم اولوب، سانسكری دینلن هند قدیم لسان وادبیاتنی اوكرنمش؛ ولسان مذكوردن بر طاقم مهم كتب قدیمه ترجمه و نشر ایتمشدر.

لوآنده یاخود سان پاؤلو ده لوآنده . [« سان پاؤلو » ماده‌سنه مراجعت.]

لوآنغو (Loango) آفریقانك ساحل غربیسنده و جنوبی كینه‌ده ٤° ٣٠′ عرض جنوبی ایله ١٠°١٠′ طول شرقیده ولب دریادن ٥ كیلو متره ایچریده برقصبه‌اولوب، ١٥ ٠٠٠ اهالیسی وفیل دیشی ایله تلوین ایچون مستعمل آغاجلر تجارتی واردر. — بو اسم مقدما مذكور قصبه‌نك مركزی بولندیغی و (لویز) برونندن قونغونك منصبنه‌دك ممتد اولان مملكته دخی ویریلیردی . الیوم فرانسه وپورتكیز ایله قونغو حكومتلری آره‌سنده منقسمدر. [« قونغو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لواته بربر قبائلندن و اندلسده فریش اعمالندن بر ناحیه‌نك اسمی ایدی.

لوانتینه (La Levantine) اسویچره‌نك (تسین) ناحیه‌سنده و ناحیه‌نك شمال غربی جهتنده بر وادی اولوب ، ١٠ ٠٠٠ اهالی ایله مسكون برقضا تشكیل ایدیور، ومركزی (فایدو) قریه‌سیدر.

لوایان (Levaillant) مشاهیر سیاحین وطبیعیوندن اولوب، ١٧٨١ دن ١٧٨٤ تاریخنه‌دك آفریقای جنوبیه‌ده سیاحت

ایتمش؛ وقطعهٔ مذکورەنك احوال جغرافیەسیله حیواناتی حقنده بر قاچ معتبر کتاب یازمشدر.

لوائی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (بابا سلطان قلندر) عن اصل (قم)لی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده اصفهان قربنده چارباغ تکیەسنك پوست نشینی ایدی. بر مثنویسی واردر. شو بر ایکی بیت اوندندر:

عربی درمیان مکه و شام
کسب اسباب میشنود مدام
بهر تحصیل مال و کسب هنر
ازحضر رخت بست سوی سفر الخ

— ایکنجیسی سبزوارلی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه ورودله، مشار الیهك اکرام و احسانته نائل اولمش؛ و ۹۷۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در پیش غیر ازآن نکنم گفتگوی تو
تا جای در دلش نکند آرزوی تو

لوب { یاخود لوب‌نور. [« لوب نور » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

لوبك { (Lübeck) آلمانیەده برلینك ۲۳۵ کیلومتره شمال غربیسنده وهامبورغك ۶۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اولەرق (تراوه) نهری اوزرنده وبر قاچ دمیریول خطنك محل تقاطعنده واقع سربست بر شهر اولوب، ۵۱۰۵۵ اهالیسی، گنیش و منتظم سوقاقلری، برطرز مخصوصده کارگیر ابنیەسی، چاك قلەلری، پك یوکسك بر مصنع کلیساسی وبو قلەلردن برینك تپەسنده غریب برساعتی، صنایع مکتبیله دیگر متعدد مکاتبی، ۵۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانەسی، یتیمخانەسی وسائر متعدد مؤسسات خیریەسی، دمیر دوکمخانەلریله ماکینه فابریقەلری وسیغاره، صابون، رچل وسائره عملخانەلری واردر. نهر سفائنه صالح اولەجق صورتده آچلمش اولمغله، بیوك گمیلر دخی اوبکاك ریختمنەقدر یناشوب، بو شهرده باشلیجه روسیه واسوج ونوروجله بیوك بر تجارت بحریه اجرا اولنور.

— لوبك حکومتی شهر مذکورله تراوه نهرینك ایکی کنارنده ومنصبی اطرافنده بولنان یرلردن وپروسیەنك هولشتاین ایالتی داخلنده بولنان مفرز بر قاچ پارچه یردن عبارت اولوب، مجموعنك مساحهٔ سطحیەسی ۲۹۹ مربع کیلومتره و اهالیسی ۶۳۵۷۰ کشیدن عبارتدر. اراضیسندن یوزده ۶۰ ی اراضیٔ مزروعه وباغچه، ۱۲ سی اورمان، ۹ ی ده چایردر. مملکتك ادارەسی ۱۴ اعضادن مرکب بر هیئت اعیان ایله ۱۲۰ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانه محولدر. واردات و مصارفی ½۳ ملیون فرانق رادەلرندەدر.

لوبلن { (Lublin) روسیەنك لهستان مملکتنده و وارشوەنك ۱۶۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق بیستریجه نهری اوزرنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ۲۵۰۰۰ اهالیسی، گوزل منظرەسی، برقاچ سرایی، متعدد بیوك کلیساسی، بر بیوك حاورەسی، متعدد مکتبی، برقاچ جمعیت علمیه وفنیەسی، بیوك بر تیاتروسی، متعدد مؤسسات خیریەسی، برر آی دوام ایدر سنوی بیوك پنایرلری وپك ایشلك تجارتی واردر. وقتیله دها بیوك اولوب، شمدی بر قسمی خرابدر.

— لوبلن ایالتی لهستانك جنوب شرقی گوشەسندن عبارت اولوب، غرباً رادوم، شمالاً سیدلجه ایالتلریله، شرقاً وواهینیه، جنوباً ده غالیجیه ایله محدوددر. ویستوله ایرماغی غرب وغربی بوغ نهری شرق حدودینی تشکیل ایدوب، (ویپرز) نهری دخی ایچندن جریان ایدر. طوپراغی پك منبت وصویی چوق ایسەده، اهالیسی زراعته چوق اهمیت ویرمیورلر. مساحهٔ سطحیەسی ۱۶۸۳۸ مربع کیلومتره اولوب، ۱۱۶۲۹۸ اهالی ایله مسکوندر. ایالت ٤ قضایه منقسمدر.

لوب نور { (Lob Nor) چینه تابع ترکستان شرقی ایله مغولستان آرەسنده بر بیوك گول اولوب، آلتون طاغك شمالنده °۳۹ ایله °۴۰ عرض شمالی و ′۳۰°۸۶ ایله °۸۸ طول شرقی آرەلرنده ممتد اولور سطحی حذای بحردن ۶۷۲ متره یوکسکدر. ایکی قسمدن عبارت اولوب، قسم غربیسی (قره بوران) و قسم شرقیسی (قره قورچین) دینلیر. برنجیسنك فضلهٔ میاهی ایکنجیسنه دوکیلور. بتون ترکستان شرقینك میاه جاریەسنی وازان جمله کاشغر، یارقند، ختن نهرلرینی جمع ایدن (تاریم) ایرماغی بوکوله دوکیلور، ودها طوغریسی

نهر مذکورك آلچق وطوزلی چولك ایچنده
یالمسندن کول تشکل ایدر . قره بورامك بویی
٣٢ ایله ٣٧ واکی ١٠ ایله ١٣ کیلومتره آره‌
سنده اولوب، تاریمك صولرینك فیضان وتناقصنه
کوره، توسع ایدر ، ویا طارالشیر ؛ و قوراقلق
موسمنده اطرافنده‌کی طوزلی یرلر قورور. درینلکی
دخی نهرك مقدار میاهنه کوره ایسه‌ده ، اکثریا
بر متره‌یی تجاوز ایتمز وایکی متره درینلکی اولان
یرلری پك آزدر. مع هذا سازلق یرلری جزئیدر.
تاریم نهری بو کوله کیررکن غرب جنوبیدن یعنی
آلتون طاغدن کلن (چرچن دریا) ایله دخی برلشد.
یکندن، قره قورامك منتهای شرقنده کولدن چیقار
ایکن، بیوك بر ایرماق حالنده اولوب، صویی چوق
ایسه‌ده، اطرافده‌کی اهالی ، بالیق یتشدیردکاری
حوضلرینی طولدیرمق ایچون ، آریقلرله صوینی
آلدقلرندن، کیتدکجه آزاله‌رق، اصل (لوب نور)
دینلن (قره قورچین) کوله دوکیلور . بیضی
الشکل اولان بو کولك غربدن شرقه بویی ٩٦
ایله ١٠٧ کیلو متره آره‌سنده‌در ، و اکی ٢١
کیلومتره‌یی تجاوز ایتمز. بونك درینلکی قره‌قورامدن
زیاده اولوب، اکثر طرفلرنده ٢ و بعض یرلرنده
٤ متره‌یه‌قدر واریر. لکن ساز و قامشلری دها
چوق اولوب، اکثر طرفلری سطح مادن ٦ متره‌یه .
قدر اوزانان سازلرله مستوردر . لوب نورك صویی
طاتلی اولوب، آنجق بولندیغی زمینك واطرافنده‌کی
چولك طوپراغی طوزلی اولدیغندن، کنارلرنده و
صویی آز اولان یرلرنده صو دخی طوزلی‌اولور.
اصل لوب نورده سازلر صولرك توجنه مانع
اولیورسه‌ده، قره بورامده ایلك بهارده اسن
شدتلی روز کارلر پك بیوك فرطونه‌لر حاصل ایدوب،
صویی کولك کنارندن چوق ایلری‌یه‌قدر سورر.
قیشین صولر طونوب، یاریم متره‌یه‌قدر بر قالینلقده
بوز طوتار. بالیغی و صو قوشلری پك چوقدر.
جوارلرنده‌کی اهالی ترك ومغولدن مرکب اولوب،
دین اسلامله متدین اولدقلری حالده ، اختلاطدن
محروم وپك کری بر حالده یاشادقلرندن ، شرائط
مذهبیه‌دن بیخبر اولوب، برطاقم عادات قدیمه‌لرینه
الآن رعایت ایتمکده‌درلر.

لوبین { (Lioubinie) هرسکده موستار سنجاق وقضاسنده وموستارك ٤٨
کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه‌در.

لوبیه { اسکی یونانیلرك آفریقا جولنه ویر- دکاری (لیبیا) اسمنك عرب جغرا-
فیونی طرفندن مستعمل صورتیدر. [« لیبیا »
ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوپ ده وغا { (Lope de Véga) اسپا- نیه‌نك اك بیوك شاعرلرندن
اولوب، ١٥٦٢ ده مادریدده طوغمش، و ١٦٣٥
تاریخنده وفات ایتمشدر. چوجقلغندن شعر سویلکه
باشلایوب، مرور زمانله او قدر سهولتله نظم
اشعاره ملکه پیدا ایتمشدی، که عمرنده یازدیغی
منظومه‌لر وتیاترو رساله‌لری وسائره‌نك ١٨٠٠
قطعه‌یه بالغ اولدیغی مرویدر . یالکز اك منتخبلری
جمع اولندیغی حالده، آثار منظومه‌سی ٢٥ بیوك
جلد تشکیل ایدیور. آنجق اکثر اشعاری شترکربه
صورتنده‌در. کنج ایکن سودیکی بر زوجه‌سی فوت
اولمغله، عسکره کیروب، اسپانیه‌نك مشهور (آرماده
انونسیبیله) دونتماسنده خدمت ایتمش؛ وبعده ثانیاً
تأهل ایدوب، بر مدت صکره ایکنجی زوجه‌سی‌ده
وفات ایدنجه، طریق رهبانه داخل اولوب، مع‌هذا
ینه اشعار نظمندن وتیاترو کتابلری یازمقدن واز
کچمه‌مش؛ وبیوك بر شهرت واعتبار قزانوب،
کلیتلی ثروته مالك اولمشیدی. نهایت شدتلی بر زهد
وتقوایه دوشوب، ریاضاته قویلدیغندن، وقتسز
وفات ایتمشدر .

لوپز { (Lopez) آفریقانك ساحل غربیسنده فرانسز قونغوسی مهجرنده وشمالی
ایله جنوبی کینه آره‌سنده بر برون اولوب، ٠° ٣٦′
عرض جنوبی و ٦° ١٥′ طول شرقیده واقعدر .

لوت { (Lot) فرانسه‌نك جنوب جهتنده بر نهردر، که (سونه) جبالنده
(بلیمار) قربنده نبعان، وغربه طوغری جریان
ایله، لوزره، آوبرون، لوت ولوت مع غارونه ایا-
لتلرینی شق ایده‌رك، ٤٠٠ کیلومترولك مسافه
قطع ایتدکدن صکره، صاغدن (غارنه) ایرماغنه
دوکیلور.

لوت { ایالتی (Dep. du Lot) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، شمالا

قورزه شرقاً قانتال و آوبرون، جنوباً تارن مع غارونه، غرباً دخی لوت مع غارونه و دوردونیه ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۱۲ مربع کیلومتره اولوب، ۲۵۳۸۸۵ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب ، سه‌ونه و قانتال جبالنك بعض قوللری ایالت داخلنده تشعب ایدر. همنامی اولان نهر ایالتی شرقدن غربه شق ایدوب، صاغ وصولدن بر قاچ چای آلیر. طوپراغی منبت وزراعتی ایلری اولوب، حبوبات متنوعه ایله کمنویر، توتون، کستانه و سائره حاصل اولور. حیوانات اهلیه‌دن طوموزلریله طیور بیتیه‌سی چوقدر. مرمر ولیطوغرافیا ودکرمن طاشلری واردر. تجارتی ایشلکدر . مرکزی (قاهور) شهری اولوب ، ایالت ۳ قضایه منقسم و ۲۹ ناحیه ایله ۳۲۳ دائره‌یی حاویدر.

لوت (Louth) انکلتره‌نك (لینقولن) قونتلغنده و لینقولنك ۳۵ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۵۰۰ اهالیسی، دمیر یولی وخالی، کاغد وصابون فابریقه‌لری واردر.

لوتا نزیکه (Louta Nzighé) آفریقای وسطیده ویقتوریا نیانزه کولنك غربنده وآلبرت نیانزه کولنك غرب جنوبیسنده بیوك بر کول اولوب، آوروپاجه بو اسمله شهرت بولمش ایسه‌ده، اسم حقیقیسی (موتانزیکه) در. [بو کلمه‌یه مراجعت بیوریله.]

لوتر (Lothaire) بو اسمله غرب ایمپراطورلرندن ایکی کشی کلمشدر :

برنجیسی لوپی دبونرك اوغلی اولوب، ۷۹۵ ده طوغمش؛ و ۸۱۷ تاریخنده پدری طرفندن ایمپراطورلغه تشریك ایدیله‌رك ، فرانقلر قرالی و بعده لومباردلر قرالی عنوانلرینی دخی آلمش ایدی . ۸۴۰ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه ، بالاستقلال ایمپراطور اولمش؛ وبرادرلری طاسلق شارل ایله لوپی جرمانیقك حصه‌لرینی‌ده غصب ایتمك ایستمش ایسه‌ده، بونلر بینلرنده بالاتفاق، کندیسنی مغلوب وعقد معاهده‌یه مجبور ایدوب، بو معاهده موجبنجه کندیسنه ایمپراطور عنوانیله ایتالیا مملکتی وبر طرفدن رن ایله موزه نهرلری وبر طرفدن دخی آلپ سلسلهٔ جبالیله رونه ایرماغی آره‌لرنده اولان برلر قالمشیدی. مرکزی (اکس لاشاپل) شهری ایدی. وفاتندن برقاچ کون اول ملکنی اوچ اولادی بیننده تقسیم ایده‌رك ، بر مناستره چکلمش؛ و ۸۵۵ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ۱۱۲۵ تاریخندن ۱۱۳۷ تاریخنه‌دك آلمانیه ایمپراطوری اولوب، عن اصل صاقسه دوقه‌سی ایکن، بشنجی هنرینك یکنلری سوآبه دوقه‌سی فردریق ایله فرانقونیه دوقه‌سی قونرادك حقلری ابطال اوله‌رق، کندیسی ایمپراطور انتخاب اولنمش؛ وبونلرله اوغراشوب، آنجق پاپانك ودامادی بولنان باویره دوقه‌سنك امدادیله غالب کله بیلمشیدی. پاپا ایکنجی اینوسانك لهنده اوله‌رق سیجلیه قرالی روجره قارشی ایتدیکی سفردن عودتنده ایتالیاده وفات ایتمشدر .

لوتر (Lothaire) ایمپراطور برنجی لوترك اوغللرندن اولوب ، پدری ملکنی اولادینه تقسیمنده کندیسنه رن ایله موزه ایرماقلری آره‌سنده‌کی برلر دوشوب، کندیسنك اسمنه نسبتله بو مملکته (لوترانیه) اسمی ویرلمشیدی، که الیوم مستعمل اولان (لورن) اسمی بونك مختصریدر. عمجه‌لرندن کاه بری وکاه دیکریله اوغراشمشدی. زوجه‌سنی تطلیق ایدوب، بر دیکرینی آلمق ایستدیکندن، پاپا طرفندن لعنتامه ایله تهدید اولنه‌رق، ۸۶۹ ده پاپانك عفوینی استرحامه کیتدیکی حالده رومادن عودت ایدرکن وفات ایتمشدر .

لوتر (Lothaire) ایتالیا قرالی اولوب، پرووانسه‌لی هوغك اوغلی ایدی. ۹۳۱ ده پدری طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، ۹۴۵ ده پدریله برابر (برنجر) طرفندن اسقاط اولنمش؛ وهرنه‌قدر مرقوم برنجر قراللق عنوانی صاحب ترجیه اعاده‌یه میلانده اجتماع ایدن مجلس طرفندن اجبار اولنمش ایسه‌ده، بش سنه صکره ۹۵۰ ده کندیسنی تسمیم ایتمش ایدی .

لوتر { (Lothaire) فرانسه قراللرندن (اولوب، دردنجی لوینك اوغلیدر.
٩٥٢ ده پدری طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، اوچ سنه صکره، هوغك وصایتیله، خلف اولمش؛ وزادکان طاقمیله اوغراشوب، ایمپراطور ایکنجی اوتون ایله دخی محاربه ایتمش؛ ولورنی ضبط ایلمش ایسه‌ده، بو مملکتی ترکه مجبور اولوب، ایمپراطور طرفندن بونك برادری شارل لورنه قرال نصب اولنمشدی.

لوتر { (Luther) آلمانیه‌ده پروتستانلغك (موجدی اولوب، ١٤٨٣ تاریخنده صاقسه‌نك (آیسلبن) قصبه‌سنده طوغمشدر. فقیر بر معدنجینك اوغلی اولوب، تحصیل علم ایتدکدن صکره، ١٥٠٥ ده (ارفورت) ده‌کی (اوکوستن) رهبانه التحاق ایتمش؛ و ویتمبرغ دار الفنوننده معلم اولمش ایدی. ١٥١٠ ده منسوب اولدیغی طائفهٔ رهبانك بعض ایشلریچون رومایه کوندرلمشیدی. ١٥١٧ ده پاپا اونتجی لئون قتولیکلرك اعتقادنجه بر عفو ذنوب برات عمومیسی نشر ایدوب، بونك تعمیمنه (دومینکن) راهبلری مأمور اولدیغندن، اوکوستن راهبلری قیصقانمغله؛ صاحب ترجمه بونلرك کیننه، آلت اولوب، عفو ذنوب اعتقادی علیهنده ٩٥ تکلیفی حاوی بر اعتراضنامه نشر ایتمش؛ وبو اعتراضنامه‌سی پك چوق طرفدارلر بولمشیدی. پاپا لوتری یانه جلبه چالیشمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌میجه، ایشی اوغسبورغ مجلسنده وکیلی بولنان قاردینال غایتانه حواله ایتمش؛ وبو دخی قوهٔ روحانیه ایله بر ایش کوره‌میجه، کندیسنك توقیفنه امر ویرمش ایسه‌ده، لوتر وقتیله خبر آلوب، قاچمش؛ وصاقسه پرنسی طرفندن حمایه اولنمغله، قتولیك مذهبنك اساسی علیهنه آچیقدن نشریاته باشلایوب، کتب مقدسه‌دن بشقه بر شیئی طانیمیه‌رق، پاپانك ریاست روحانیه‌سنی، عزبلری، رهبانیتی، رؤساء روحانیه‌نك املاك تصرفنی، پاپانك حکومتنی، کناه چیقارمق اصولنی وسائر مراسم وعقائدی رد وانکار ایتمشدی. پاپا ١٥٢٠ ده لوتری تلمین ضمننده بر امرنامه نشر ایدوب، بونك یازدیغی شیلرك احراقنی امر ایتمش ایسه‌ده، لوتر پاپانك امرنامه‌سنی و واتیقانك قرارنامه‌لرینی احراق ایتمشدی. ١٥٢١ ده (وورم) مجلس منتخبنه جلب اولنوب، شخصنه طوقنلیه‌جغنه دائر ایمپراطور شارل کینتك بر امرنامه‌سنی حامل اوله‌رق کیتمش؛ واوراده دخی افکار ومسلکنده ثبات ایتمکله، حقوقدن اسقاط اولنمشدی. حامیسی بولنان صاقسه پرنسنك دلالتیله طقوز اون آی (وارتبورغ) سراینده صاقلی طوروب، بو مدت ظرفنده مسلك و مذهبنی مبین بر قاچ کتاب یازمش، وانجیلی هر کسك آکلایه‌جغی بر لسانه ترجمه ایتمشدی. بعده ویتمبرغه عودت ایدوب، علنی وعظ ونصیحته باشلامش؛ وبر چوق طرفدار پیدا ایدوب، ازآن جمله اسوج، دانیمارقه، فرانقونیه، هسه، پالاتینات، براندبورغ حکمدار وپرنسلری کندیسنك طرفنی التزام ایتمش؛ وبونلرك امداد وحمایه‌سیله ١٥٢٣ و١٥٢٤ تاریخلرنده نورمبرغده اجتماع ایدن مجلس عمومیلرده کندیسنك مذهبنه تابع اولانلرك حریت وجدانه قرار ویرلمش ایدی. بو حریته آز چوق رعایت اولنوب، کندیسیله طرفدارلری بر طاقم مشکلاته دوچار اولدقدن صکره، ١٥٣٢ ده نورمبرغده پروتستان حکمدار وپرنسلرله ایمپراطور شارل کینت آره‌سنده عقد اولنان معاهده‌ده بر یکی مجلس روحانی تشکلنه‌دك پروتستانلره حریت وجدان تأمین اولنمشدی. لوتر بقیهٔ عمرینی مذهبنی نشر وتقویه ضمننده کتابلر ورساله‌لر تحریریله و وعظ ونصیحتله و مذهب جدیده دخی ظهور ایدن بعض افکار مخالفه‌یی رد وجرح ایله کچیروب، ١٥٤٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. ١٥٢٥ ده بر راهبه ایله عقد ازدواج ایدوب، بر قاچ اولادی اولمشدی. کندیسی پك فصیح ونطوق اولوب، سوزینك عوامه بیوك تأثیری وار ایدی. مذهبنه دائر متعدد تألیفاتی واردر. بونك اسمنه نسبتله پروتستانلغه (لوتریانیسم) دخی دیرلر.

لوت مع غارونه { (Lot et Garonne) (فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، شمالاً دوردونیه، شرقاً لوت وتارن مع غارونه، جنوباً ژرس، غرباً دخی لانده وژیرونده ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٣٥٤ مربع کیلومتره اولوب، ٢٩٥ ٣٦٠ اها-

ليسى واردر. اراضيسى اووه‌لرله تپه‌لردن عبارت اولوب، غارونه ايرماغى ايالتى شرق جنوبيدن غرب شماليه طوغرى شق ايده‌رك، ايالت داخلنده صاغدن (لوت) ايله (تولزاق) وصولدن (ژرس) ايله (بيزه) نهرلرينى آلير. ايالتك قسم شماليسنده‌ده ينه مذكور ايرماغه تابع (دروپت) نهرى آقار. لوت ايله غارونه واديلرنده طوپراغى منبت اولوب، سائر طرفلرنده چاليلق وچورانقدر. محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كنوير، توتون، كستانه وسائر ميوه‌لردن عبارتدر. باغلرى چوق اولوب، شرابى مقبولدر. قورو يمش اخراجاتى چوقدر. طيور بيتيه‌سى كثرتليدر. دمير معدنى كثرتله اخراج اولنور. دكرمنلرى وقونياق، كاغد، غانت، فانله وچوراب، باصمه و سائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى واردر. مركزى (آژان) اولوب، ايالت ٤ قضايه منقسم و ٣٥ ناحيه ايله ٣٢٥ دائره‌يى حاويدر.

لوجه { (Loja, Loxa) اسپانيانك غرناده ايالتنده وغرناده‌نك ٥٤ كيلومتره غربنده اوله‌رق شنيل نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٥٩٠٠ اهاليسى واردر.

— آمريقاى وسطينك اقوآدور جمهوريتنده وقوئنقه‌نك ١٢٣ كيلومتره جنوبنده وآند سلسله‌سى غربنده دخى بو اسمله ايالت مركزى برقصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى، داخلى مكتبى، بك لذيذ ميوه‌لرى، كليتلى قينه قينه‌سى وكوزل قرمزى واردر. ١٥٤٤ ده تأسيس اولنمشدر.

لوچرا { (Lucera) ايتاليانك جنوب جهتنده قاپيتاناته ايالتنده و فوجه‌نك ٢٠ كيلومتره غربنده مستحكم بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى، داخلى مكتبى ومصنع بر كليساسى واردر. بك اسكى برقصبه اولوب، ٦٦٥ تاريخ ميلاديسنده روم ايمپراطورلرندن ايكنجى قونستان طرفندن تخريب اولنمش؛ و ١٢٣٣ ده ايمپراطور فردريق طرفندن يكيدن اعمار اولنه‌رق، سيجيليه‌دن نقل ابتديكى عربلرله اسكان اولنمش؛ وآنژولى ايكنجى شارل عربلرى چيقاروب، قصبه‌يه (سانته ماريه) نامنى ويرمش ايسه‌ده، ينه اسكى اسمى غلبه ايتمشدر.

لوچرن { (Lucerne) اسويچره‌ده برنه‌نك ٦٥ كيلومتره شرق شماليسنده و زوريخك ٤٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق « درت ناحيه‌لر » كولنك منتهاى شمال غربيسنده همنامى اولان ناحيه‌نك مركزى برقصبه اولوب، ١٧٨٥٠ اهاليسى، ايكى مكتب اعداديسى، برى ١٠٠٠٠ وديكرى ٨٠٠٠٠ جلدى حاوى ايكى كتبخانه‌سى، مكمل تاريخ طبيعى نمونه‌خانه‌سى، موزه‌سى، عمومه آچيق خصوصى نمونه مجموعه‌لرى، درت كوزل كوپريسى، اسكى بر قلعه‌سى و بر قاچ دمير يولى واردر. پاموق ويوكدن فانله، چوراب وسائره ايله كاغد، حصير شاپقه وسائره فابريقه‌لرى وبرآز تجارتى واردر. زوار وسياحين آمد شدى زياده‌در. وقتيله بتون اسويچره جماهير متفقه‌سنك مركزى بولنمشدر.

لوچرنه { ناحيه‌سى (Canton de Lucerne) اسويچره جماهير متفقه‌سنى تشكيل ايدن نواحينك اورته‌ده بولنانلرندن اولوب، غرباً وغرب جنوبى طرفندن برنه، جنوب شرق جهتندن اونتروالدن، شرقاً اشويچ، زوغ وآرغوويه، شمالاً دخى ينه آرغوويه ناحيه‌لريله محدوددر. اسويچره‌نك همان وسطنده واقع اولوب، ٤٦° ٤٧′ ايله ٤٧° ١٧′ عرض شمالى و ٥° ٣٠′ ايله ٦° ١٠′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. شمالدن جنوبه اولان طول اعظمى ٥٦ واك كنيش يرنده اكى ٤٥ كيلومتره‌در. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٠١ مربع كيلومتره واهاليسى ١٣٥٣٦٠ كشيدر، كه بونلردن يالكز ٥٤٢٠ سى پروتستان و١٥٢ سى اسرائيلى اولوب، قصورى قتوليكدر. جمله‌سى آلمان لسانيله متكلمدرلر. ناحيه‌نك قسم جنوبيسى طاغلق و مرتفع اولوب، آلپ سلاسل جبالندن اك شماليسنك بعض قوللرى ممتد اولور، كه بونلرك اك يوكسكى (برنه) ناحيه‌سى حدودنده بولنان و ٢٣٢١ متره ارتفاعى اولان (روتهورن) طاغيدر. ٢٠٠٠ متره‌دن يوكسك ديكر متعدد طاغلرى دخى واردر. ناحيه‌نك شماله طوغرى كيدلدكجه، اراضيسى كسب انحطاط ايدوب، بر طاقم كوزل تپه‌لر ومنبت واديلر وبايرلر تكون ايدر. بتون مياه جاريه‌سى (رين) ايرماغنه تابع (آر) نهرينه دوكيلور. درت ناحيه‌لر كولنك يالكز ساحل غربيسى بوناحيه‌يه عائد اولوب، آياغى حكمنده اولان (روس) نهرى مركزى

اولان اوچرنه قصبه‌سندن مرورله، غرب جنوبیدن کلن (امه) نهرینی آلیر، وشرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، ناحیه‌دن چیقار. دیکر انهاری غربدن باشلایه‌رق: ویکرن، سوهر و (آآ) نهرلریدر، که بونلرك ایکنجیسی (سمپاخ) کولنك آیاغیدر، واوچنجیسی (بلدك) و (هالویت) اسملریله ایکی کولك ایچندن کچر. بو وجهله ناحیه‌نك درت بیوك ومتعدد کوچك کوللری اولوب، میاه جاریه‌سی چوقدر. یالکز قسم جنوبیسی زیاده صوغوق اولوب، سائر طرفلرینك هواسی معتدلدر. مع‌هذا بوره‌لری وتحولات هوائیه‌سی چوقدر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، اسویچره‌ده یالکز بو ناحیه‌نك احتیاجات محلیه‌دن فضله محصولاتی واردر. ١٥٠١ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولان اراضیء عمومیه‌سندن ١٣٦٩ مربع کیلومتره‌سی استفاده‌لی اراضیدن اولوب، بونك ١٠٦٢ کیلومتره‌لکی تارله، باغچه، چایر و مرعی، ٣٠٦ کیلومتره‌لکی اورمان و یالکز ٦٠ کیلو متره‌لکی باغدن عبارتدر. قصبه وقریه عرصه‌لریله کول، یول، قیا وسائره کبی محصول ویرمز اراضیسی‌ده ١٣٢ مربع کیلومتره‌در. حیوانات اهلیه‌سی چوقجه ایسه‌ده، جنسلری پك ایی دکلدر. طاغلرنده دمیر و بعض طرفلرنده کمور معدنلری ومحروقات قبیلندن اولان کول دیبی طوپراغی واردر. وقتیله بعض انهارنده آلتون ریزه‌لری وار ایدی. کوللریله نهرلرنده بالیق چوقدر. صنایعی پك ایلری دکل ایسه‌ده، بعض دمیرخانه‌لری وپاموق و ایپکدن منسوجاته صماندن اورمه شیلر واویون کاغدی وسائره فابریقه‌لری و ٣٥٠ قدر پنیر ویاغ عملخانه‌لری واردر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، ذخیره، پنیر، قورو اریك، کیراسو دینان کراز راقیسی، حیوانات وسائره اخراجاتی واردر. اصول اداره‌سنه کلنجه اهالیدن ٢٠ یاشنی طولدیران افرادك جمله‌سی انتخاب ایتمك حقنی حائزدر، وهر بیك اهالی ایچون بر مبعوث انتخاب اولنمغله تشکل ایدن مجلس بدی کشیدن مرکب بر مجلس دائمی انتخاب ایدر، که بو مجلس اداره‌ء مملکت وظائفیله موظف اولوب، هیئت مدیران یرینی طوتار. ناحیه ٥ قضایه منقسم اولوب، ١٠٩ دائره‌یی حاویدر. قضا قائممقاملری بعض شرائطی حائز اهالی میاننده انتخاب اولنور.

لوچیلیوس } (Lucilius) اسکی روما شعراسندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی میلاد عیسادن ١٤٩ سنه اول لاتیوم خطه‌سنك (سوئسه) قصبه‌سنده طوغوب، قبل المیلاد ١٠٣ تاریخنده ناپولیده وفات ایتمشدر. هجوه‌یلی اولوب، ٣٠ قدر هجویه یازمش ایسه‌ده، یالکز بعض فقره‌لری موجوددر.

— ایکنجیسی (یونیور) یعنی «کنج» لقبیله تفریق اولنوب، (سنك)ك شاکردی ومحبی ایدی. ناپولیده نشأت ایتمش؛ و (نرون) زماننده سیچلیه والیسی بولنمش ایدی.

لوچیوس } یاخود لوس (Luce, Lucius) بو اسمله اوچ پاپا کلمشدر:

برنجیسی رومالی اولوب، ٢٥٢ تاریخنده بش آی پاپالق ایتمشدر. اعزه زمره‌سنه الحاق اولنه‌رق، مارتك ٤ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی بولونیه‌لی اولوب، ١١٤٤ ده پاپا انتخاب اولنمش ایسه‌ده، برشیه‌لی آرنودك طرفدارلری جانبندن حکومت جسمانیه‌دن واز کچمکه اجبار اولنمش؛ و ١١٤٥ ده ایمپراطور اوچنجی قونرادك امدادیله رومانك اوزرینه هجوم ایتمکده ایکن، مجروح اولوب، یاره‌نك تأثیریله وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی ١١٨١ دن ١١٨٥ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر.

لوحی } ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. ائمهٔ اثناعشرك مدحی حقنده کوزل قصائدی واردر.

لوحی } (حسن — افندی) عثمانلی شعراسندن اولوب، بروسه‌لیدر. شهر مذکورده حسن پاشا مدرسه‌سنده مدرس ایدی. ١١٦٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

لسان حالمه کیفیت عشقی بیان ایلر
آنکچون کتمز الدن لوحیا هربار مجموعه

لوحی } اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، پرشتنه‌لیدر. طریق تصوفه سلوك ایدوب، بر خیلی مدت مرکز افندینك خدمتنده بولنمشدی. شو ایکی بیت اشعارندندر:

نیجه دمدر صبادن بر اثر یوق
آنکچون کوی دلبردن خبر یوق
صفا حمخانه سندن دختر رز
طلودر آنی اما بر چکر یوق

لودولف { (Ludolf) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ١٦٢٤ ده رافورتده طوغمش؛ و ١٧٠٤ ده وفات ایتمشدر. حبش لسان وادبیاتنك آوروپاجه تحصیلنه آلت اوله‌جق بر قاچ کتاب یازمشدر.

لودوه { (Lodéve) فرانسه‌نك (هرولت) ایالتنده و (مونتپلیه) نك ٥٤ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (سورنه) طاغلرینك اتکنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ١١٢٠٨ اهالیسی، داخلی مکتبی، تفرجگاهلری، چوخه، یوك ایپلیك، قونیاق، زیتون یاغی وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

لودویغسبورغ { (Ludwigsburg) آلمانیه‌نك وورتمبرغ قراللغنده و استوتغاردك ٢٠ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (نقار) نهری اوزرنده و نقار ایالتنك مرکزی برقصبه‌اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، حربیه مکتبی، مکتب اعدادیسی، طوبخانه‌سی، دوکمخانه‌سی، چوخه، ارغنون، کومش وآلتون تل، پورسلن و سائره فابریقه‌لری، کوزل رسملری حاوی بر سرایی وفرح‌فزا منظره‌سی واردر.

لودی { (Lodi) ایتالیانك لومباردیه خطه‌سنده و میلانك ٣١ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (آده) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، داخلی وخارجی اعدادیه مکتبلری، کتبخانه‌سی، اسکی بر قلعه‌سی، چینی فابریقه‌سی ومشهور پارمزانه پینیری واردر. — مذکور قصبه‌نك ١٧ کیلومتره غربنده دخی (لودی وکیو) یعنی «اسکی لودی» اسمیله اسکی بر قصبه بولنوب، شمدی قریه حالنده‌در.

لودیانه { (Lodiana) هندستانك پنجاب خطه‌سنده ودهلینك ٢٠٠ و سهرندك ٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده بر شهر اولوب، ٥٠٠٠٠ اهالیسی و شال دستگاهلری واردر.

لور { (یاخود لر) ایرانده خوزستان ایله اصفهان آره‌سنده و خوزستاندن معدود بر یر اولوب، بو مملکتده ساکن اولان کرد اقوامندن بر قومك اسمیله مسما اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر، یاقوت حموی بو مملکتك اخیراً خوزستاندن تفریقیله جبالدن معدود آیریجه بر خطه عد اولندیغنی علاوه ایدیور. الیوم (لورستان) دینلن یردر. [«لورستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوران { سنت — (St. Laurant) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، اوچنجی قرن میلادیده پاپا ایکنجی (سیکست)ك باش دیاقوسی وخزینه‌داری ایکن، ٢٥٩ تاریخنده ایمپراطور (والریان)ك خرستیانلره قارشی اولان اراده‌سی اوزرینه، توقیف اولنه‌رق، بر دمیر اسقاره اوزرنده آتشده قیزاردیله‌رق، دهشتلی بر اشکنجه ایله اعدام اولنمشدی. آغستوسك ١٠ نده یورطیسی اجرا ایدرلر. — بو واسطه قتولیکلرك دیگر بر عزیزلری دخی اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده وندیك بطریقی بولنمشدی. بعض آثار قلمیه‌سی واردر. بونك یورطیسی ایلولك ٥ نده اجرا اولنور.

لورته { (Lorette) ایتالیانك (آنقونه) ایالتنده وآنقونه‌نك ٢٠ کیلو متره جنوب شرقیسنده و آدریاتیق ساحلی قربنده بر قصبه اولوب، ٧٧٣٠ اهالیسی واردر. خرستیانلر حضرت مریم (عم)ك اقامت ایتمش اولدیغی خانه‌نك ملکلر طرفندن فلسطیندن بو قصبه‌یه نقل ایدلمش اولدیغنه اینانوب، سرمردن کوچك بر خانه وبونك اوستنده بیوك ومتین بر کلیسا یاپمشلردر. وقتیله زیارتنه سنوی برقاچ یوز بیك کشی طوپلانیردی. الیوم اهالیسنك معیشتی زواردندر.

لورستان { ایرانك ایالات غربیه‌سندن اولوب، شمالاً کردستان، شرقاً عراق عجمی، جنوباً خوزستان ایالتلریله، غرباً دخی حدود عثمانیه ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٩٠٠٩٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٠٠٠٠٠ کشیدر. مرکزی قسم شرقیسنده واقع (بروجرد) شهریدر. اراضیسی طاغلق اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری بر قاچ صره طاغلر ممتد اولیور، که باشلیجه‌لری شرق جهتنده واقع (سفید کوه) ایله غرب طرفنده بولنان (پشت کوه) سلسله‌لریدر. الك یوکسك محللری ٢٦٥٠ متره‌یه قدر چیقار. شط العربه

تابع (کرخه) نهری کردستان ایالتندن کلوب، لورستانی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری شق، وهمان بتون میاه جاریه‌سنی اخذ ایده‌رك، خوزستان ایالتنه کیرر. اهالیسنك قسم اعظمی کرد اولوب، (لوری) شعبه‌سنه منسوب بولندقلرندن، بونلره نسبتله مملکته لورستان اسمی ویرلمشدر. جغرافیون اسلام آثارنده لامك ضمیله (لر) دینلوب، اتابکاندن ایکی سلاله بو مملکتده حکم سورمش، و(اتابکان لر بزرك) و(اتابکان لر کوچك) اسملریله شهرت بولمشدر.

لورقه { (Lorca) اسپانیه‌نك مورسیه ایالتنده ومورسیه‌نك ٦٣ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق (غوآدالانتین) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ٥٢٩٣٥ اهالیسی ومکمل صورتده بندلر وآریقلرله اسقا اولنور منبت بر وادیسی واردر. عربلردن قالمه قلعه‌سیله قلعه‌نك اطرافنده‌کی عرب شهری اولوب، یکی شهر دها آشاغیده منتظم صورتده یاپلمشدر. عربلرجه (لرقه) ویا (لورقه) اسمیله معروفدر.

لورن { یاخود لورنه (Lorraine) فرانسه ایله آلمانیه آره‌سنده و (رین) ایرماغی حوضه‌سنده اوله‌رق (نید) و (موزله) نهرلرینك وادیلرنده بیوك بر خطه اولوب، شمدیکی حالده آلمانیا ایمپراطورلغیله فرانسه جمهوریتی آره‌سنده منقسم اولدیغی حالده، شمالاً لوکسنبورغ بیوك دوقه‌لغیله، پروسیه‌نك (تروه) ایالتیله و(پالاتینات) حکومتیله، شرقاً آلساس خطه‌سیله، جنوباً فرانسه‌نك (فرانشه قونته) غرباً دخی (شامپانیه) خطه‌لریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٤٠٠ مربع کیلومتره‌در. هیچ بر طرفدن حدود طبیعیه ایله محدود اولمیوب، حدودی وقت وزمانه کوره دکیشمشدر. شمال شرق جهتی آلمان وغرب جنوبی جهتی فرانسز اهالی ایله مسکون بولندیغندن، اسکیدن بری آلمان وفرانسز لورنی دینمکله ایکی قسمه منقسم بولنمش ایسه‌ده، بو ایکی قسمك حدودی معین دکلدر. اسکیدن مرکزی بولنمش اولان (نانسی) شهری الیوم فرانسه داخلنده بولنمقده، و(میچ) شهری دخی فرانسز لورنی طوپراغنده ایسه‌ده، استحکاماتنه واهمیت موقعیه‌سنه بناءً، ١٧٧١ ده آلمانیه‌یه الحاق اولنان قسمنده قالمشدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، جنوب جهتنده (ووسژ) طاغلرینك اتکلری بولنیور. (رین) ایرماغی (لورن) خطه‌سنك شرق وشرق شمالی حدودی قربنده جریان ایدوب، ذکر اولنان (نید) و(موزله) نهرلری وبر چوق چایلر جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری جریانله (رین) ایرماغنه دوکیلورلر. (موزه) ایرماغی دخی خطه‌نك غرب جهتنده آقه‌رق، او طرفك صولرینی طوپلار. بو وجهله میاه جاریه‌سی چوقدر. اراضیسنك تقریباً درتده بری اورمانلرله مستور اولوب، میشه، کورکن، قاین، اووز وسائر آغاجلری واردر. هر طرفنك وعلی الخصوص (موزله) ایله اوکا تابع (مورته) وادیلرینك طوپراغی پك منبت اولوب، ذخایری احتیاجات محلیه‌نك ایکی مثلی نسبتنده اولدقدن بشقه، شربتجی اوتی، پنجار وسائر صنایعده مستعمل محصولاتی‌ده چوقدر. باغلری‌ده پك چوق اولوب، چیقان شراب عادی ایسه‌ده، پك کثرتلیدر. ووسژ طاغلری جهتلرنده مرعالری چوق اولوب، کلیتلی و مقبول پینیر چیقار. دمیر معدنی ومرمر، آشی بویه‌سی، قیا طوزی وسائره اوجاقلری و میاه معدنیه‌سی‌ده چوقدر. چیقان دمیر محلنده اعمال اولنوب، متعدد دمیرخانه‌لر وپاموقدن انواع منسوجات فابریقه‌لریله، بخارله چویریلیر خرازلری، چلنکیرلکه متعلق مواد مختلفه، موسیقی آلاتی وسائره فابریقه‌لری واردر. فرانسه‌یه قالان قسمی (مورته مع موزله) و(موزه) ایالتلرینه منقسم اولوب، آلمانیایه الحاق اولنانی‌ده آلساس ایله برابر مستثنی بر ایالت اتخاذ اولنمشدر. آلمانجه وفرانسزجه سویلین اهالیسندن بشقه لاتینجه واسکی کلتجه‌دن مرکب بر لسان مخصوصله متکلم بر صنف اهالیسی‌ده واردر.

لورن خطه‌سی (قارلوونجیان) سلاله‌سی حکمدارلرندن ایمپراطور لوتر طرفندن اوغلی ایکنجی لوتره ویریلوب، بو مناسبتله (لوتری رنیوم) یعنی «لوترك قراللغی» اسمیله تسمیه اولنمش؛ وبو اسم فرانسز لسانده تخفیف اولنه‌رق، بر قاچ شکله کیردکدن صکره، (لورن) صورتنی

آلمشدر . بر چوق وقت دوقه‌لق صورتنده آیریجه اداره اولنمشدر .

لوروس (Louros) آرناؤدلغك جنوب جهتنده بر نهردر، كه يانيه شهرينك جنوبنده واقع (اوليجقه) طاغندن نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، ونارده اووه‌سنه دوشدكدن صكره جنوب غربي‌يه طوغرى دونه‌رك، باصيق اولان مذكور اووه‌ده بر طاقم بطاقلقلر تشكيل ايتدكدن صكره، پروزه ايله ساالخوره آره‌سنده نارده كورفزينه دوكيلور. مجراسى تقريباً ٧٥ كيلومتره طولنده‌در .

لوروس (ونام ديكرله فيليپباده) يانيه ولايتنك پروزه سنجاغنده وپروزه‌نك ٣٠ كيلومتره شمالنده اوله‌رق همنامى اولان نهره دوكيلان بر كوچك چاى كنارنده واووه‌ده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠ قدر اهاليسى، بر جامع شريفى وبر قاچ خان ودكان وسائره‌سى واردر. نارده قصبه‌سنك يونانه تركى صره‌سنده تشكيل اولنه‌رق، باشليجه نارده مهاجرلريله اسكان اولنمشدر . هواسى آغيرجه‌در .

— لوروس قضاسى پروزه سنجاغنك شرق جهتندن عبارت اولوب، شمالاً يانيه سنجاغيله وشرقاً حدود يونانيه ايله محدود اولديغى حالده، جرنيك ناحيه‌سيله برابر ٦٨ قريه‌دن مركب و ٢٠٠٠٠ قدر اهالى ايله مسكوندر. اراضيسى پك منبت ومحصولدار اولوب، مرعالرى وقيونلر ايچون كوزل قيشلاقلرى واردر . مصر و سائر ذخاير ايله پلاموت و حيواناتدن خيلى اخراجاتى واردر.

لورى (ياخود لر) ايرانك غرب جهتنده ساكن بر قوم اولوب، كردلرك برشعبه‌سى اولدقلرى حالده، لسانجه واخلاق وعاداتجه كردلردن خيلى فرقلرى واردر. بر چوق قبائل و عشاير وباشليجه (لر كوچك) و (لر بيوك) اسملريله ايكى بيوك شعبه‌يه منقسمدرلر. بو ايكى شعبه‌نك برنجيسى نفس لورستانده وبونك شمالنده واقع كردستان ايالتنده ساكن اولوب، ٥٦٠٠٠ عائله‌دن يعنى تقريباً ٣٠٠٠٠٠ نفوسدن عبارتدرلر. ايكنجيسى ايسه الك زياده خوزستان وفارس خطه‌لرنده طاغنيق اولوب، مقدارجه دها كثرتليدرلر .

— لورى اسمى افغانستانده بزده‌كى چنكانه‌لر كبى چركه‌لريله كزر وآيى وميمون اويناتير وقاريلرى فال آچار بر قوم مخصوصه دخى ويريلير.

لوريان (Lorient) فرانسه‌نك (موربيهان) ايالتنده و (وانه) نك ٤٨ كيلومتره غرب شماليسنده قضا مركزى بر شهر واسكله اولوب، ٣٠٥٠٠ اهاليسى، برنجى درجه‌ده مرساى عسكريسى، ترسانه‌سى، استحكاماتى، هندسهٔ بحريه مكتبى، مكتب اعداديسى، زراعت، جغرافيا وسائر علومه مخصوص جمعيتلرى، سفائن حربيه وتجاريه اعمالنه مخصوص واسع حوض ودستكاهلرى، بيوك دوكمخانه‌لرى، متعدد فابريقه‌لرى، مورينه باليغى صيدينه كيدر سفائنى وبك ايشلك تجارتى واردر.

لوزاسه (وآلمانجه لاوزيج (Lusace, Lausitz) آلمانيه‌نك وسطلرنده (البه) ايله (اودر) ايرماقلرى آره‌سنده وبراندبورغ ايله سيلزيه، چهستان و صاقسه قراللغى حدودنده بر بر اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ٥٩٤٠ مربع كيلومتره‌در. اسكيدن يرى يوقارى وآشاغى لوزاسه اسملريله ايكى حكومته منقسم اولوب، بعده چهستان و ١٦٣٠ده صاقسه قراللغنه الحاق اولنمشدى. ١٨١٤ ده آشاغى لوزاسه‌نك بتونيله يوقارى لوزاسه‌نك قسم شرقيسى پروسيه‌يه ترك اولنه‌رق، بونك قسم غربيسى ينه صاقسه قراللغنده قالمشدر. آشاغى لوزاسه‌ده اراضى قوملق واورمانلرله مستور، ويوقارى لوزاسه‌ده ايسه طاغلقدر. برنجيسنده يوكدن وايكنجيسنده كتندن منسوجات اعمالى اهالينك برنجى مدار اشتغاليدر. اصل اهاليسى (واند) دينلن اسلاو جنسيتنه منسوب ايسه‌ده، بونلر كوندن كونه آلمانلاشديرلمقده‌در .

لوزره (Lozere) فرانسه‌نك جنوب جهتنده واقع (سونه) سلسلهٔ جبالنه مربوط بر طاغ اولوب، همنامى اولان ايالت داخلنده واقعدر، والك يوكسك ذروه‌سى ١٥٣٠ متره ارتفاعنده‌در .

لوزره فرانسه ایالاتندن اولوب، شمالاً ایالتی (Dép. de la Lozère) یوقاری لوآره، شرقاً آردش، جنوباً غارد، غرباً دخی آویرون وقانتال ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰۴۹ مربع کیلومتره اولوب، ۱۳۸۳۱۹ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، سونه جبالی ایالتی شق، ولوآره، غارونه ورونه ایرماقلری آره‌لرنده بر تقسیم میاه خطی تشکیل ایدیورلر. میاه جاریه‌سی بو اوچ ایرماغه تابعدر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی آز اولوب، ذخیره‌سی وباغلری آزدر. کتان وکنویر ایله کستانه محصولاتی چوقدر. حیوانات اهلیه‌دن الك زیاده قیون واسترلری واردر. کومش، باقیر، قورشون آنتیمون وسائر معدنلر بولنور. صنایعی آز اولوب، بعض ایپك منسوجاتله عبا، کاغد وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. اهالیسندن هجرت ایدنلر چوقدر. مرکزی (منده) قصبه‌سی اولوب، ایالت ۳ قضایه منقسم و ۲۴ ناحیه ایله ۱۹۶ دائره‌یی حاویدر.

لوزه (Lenze) بلجیقه‌نك هاینو ایالتنده و (تورنی) نك ۱۷ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (دندر) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۶۵۰۰ اهالیسی وایپکخانه‌لری واردر.

لوزیتانیه (Luzitanie) ایبریا شبه جزیره‌سنك رومالیلر زماننده‌کی تقسیماتنده غرب جنوبی کوشه‌سنه ویریلن اسم اولوب، اهالیسی‌ده (لوزیتان) تسمیه اولنوردی. لوزیتانیه خطهٔ قدیمه‌سی هان شمدیکی پورتکیزدن واسکی لوزیتانلر شمدیکی پورتکیزلیلرك اجدادندن عبارت ایدی. [«پورتکیز» ماده‌سنه مراجعت.]

لوزیه بغدادك بر محله‌سی اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

لوس (Lewes) انکلتره‌نك (سوسکس) قونتلغنده و چیچسترك ۶۳ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (اوزه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۹۵۰۰ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری، طوپ فابریقه‌لری وذخیره وحیوانات تجارتی واردر.

لوسون (Luçon) فیلیپینه جزایرینك الك بیوکی والك شمالیسی اولوب، ۱۲° ایله ۱۹° عرض شمالی و ۱۱۸° ایله ۱۲۲° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۲۶۹۵ واطرافنده‌کی جزایر صغیرهٔ ملحقه ایله برابر ۱۰۲۸۶۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۳½ ملیون کشی راده‌لرنده‌در. قسم شمالیسنده یکپاره وکنیش بر آطه اولوب، ساحل غربیسنده (مانیله) کورفزینی بعدالتشکیل، جنوب شرقیه طوغری بربرلرینه مربوط بر طاقم شبه جزیره‌لر صورتنده اوزانه‌رق، هر ایکی طرفدن بر چوق برون و قویلری حاوی اولور. اراضیسی طاغلق و پك عارضه‌لی اولوب، یالکز نهرلرك منصبلرنده وکوللرك کنارلرنده بعض اوفاق اووه‌لر کوریلیور. طوپراغی اراضیٔ برکانیه‌دن عبارت اولوب، طاغلرینك جمله‌سی بر بر برکاندر، که بونلرك بعضلری الیوم آتش افشاندر، بعضلری وقتیله سونمش وحتی بر طاقمنك آغزلری کوکوردلی صولرله طولوب، کول حالنه کچمش، و بعضلری‌ده طول مدت سونمش حالنده قالدقدن صکره، آتش ویا طومان پوسکورتمکه باشلایه‌رق، یکیدن حیات اثری کوسترمکده بولنمشدر. بو طاغلردن اکثرینك ارتفاعی ۱۰۰۰ متره راده‌لرنده ایسه‌ده، ۲۰۰۰ متره‌یه تقرب ایدنلری‌ده واردر. الك مرتفعلری والك دهشتناکی اولان (مایون) ونام دیکرله (آلبی) برکاننك ایسه ارتفاعی ۲۳۷۴ متره‌یه بالغدر. (بومبون) کولك ایچنده واقع بر آطه‌نك اوستنده بولنان (تاآل) برکانی ایسه ارتفاعجه پك کری اولدیغی حالده، پوسکورتدیکی دهشتلی آتشلریله مشهوردر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، انهارینك هنوز جمله‌سی تماماً کشف اولنمامشدر. الك بیوکی (ریوغرانده) و نام دیکرله (غاغایان) نهریدر، که ۱۶° عرض شمالینك جنوبنده نبعانله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، ۱۸° عرض شمالینك اوته‌سنده ساحل شمالیدن دکیزه منصب اولور. (آبره) نهری دخی واسع بر دالیه‌دن بحر محیطه منصب اولور. (آنیو) نهری کذلك بیوك بر دالیه تشکیل ایده‌رك، (لینغاین) کورفزینه دوکیلور. (پانپانغه) نهری (قانداوه) نام واسع کولك یاننده جریان ایده‌رك، (مانیله) کورفزینه واصل اولور. محیط دائره‌سی ۲۰۰ کیلومتره اولان (بی) کولنك آیاغی حکمنده بولنان (پاسیغ) نهری‌ده مذکور

كورفزه دوكيلور. (تاآل) ونام ديكرله (بومبون) كولنك آياغى اولان (تاآل) نهرى ده ذكره شاياندر. بيقول نهرى ايسه (آلبى) شبه جزيره‌سنده (كينالى) اسميله باشلايوب، (باتو) كولنى بعد التشكيل، (قابوزانو) اسميله (سان ميكل) قوينه دوكيلور.

لوسون جزيره‌سى اقاليم حاره‌دن معدود اولديغى حالده، مياه جاريه‌سى وياغمورلرى پك چوق اولمغله، قوهٔ انباتيه‌جه دنيانك اك برنجى يرى عد اولنمغه شاياندر. هنوز بالطه كورمه‌مش واسع اورمانلرنده كراسته‌يه وسفائنه ديركلرينه يارار اشجار مختلفه‌دن باشلايه‌رق آلچق يرلرنده حاصل اولان واليافى كنويركبى نسجده قوللانيلان خرما انواعنه وارنجه‌يه‌قدر آغاجلرك انواعى بولنور. شكر قامشى وتوتون محصولاتى پك چوق وپك مقبولدر. دمير و باقيرايله كمور وكوكورد معدنلرى پك چوق ايسه‌ده، الآن منتظم صورتده اخراج اولندقلرى يوقدر. ياغمور موسمى آلتى آى دوام ايدر. يالكز بركانلرينك كثرتندن طولايى زلزله‌لرى پك صيق وپك شدتليدر. تساوىٔ ليل ونهار موسملرنده وعلى الخصوص صوك بهارده فرطونه‌لرى ده پك چوقدر. اهاليسى برقاچ جنسيته منسوب اولوب، اك اسكى و اصل يرلى اهاليسى اولان (نغريتو) لر، كه بر جنس زنجى عرقيدر، وقتيله جزيره‌يى ضبط ايتمش اولان پولينسياليلر طرفندن پوسكورديله‌رك، جزيره‌نك اك ايچ طرفلرنده‌كى طاغلره چكلمش؛ واورالرده وحشى برحالده ياشامقده دوام ايتمشلردر. چوق كچمه‌دن ملاييلر جزيره‌يى استيلا ايده‌رك، پولينسياليلرك بر طاقمنى كنديلرينه مزج، وبر طاقملرينى ايچ طرفلره چكلمكه اجبار ايله، سواحلى و انهارك واديلرينى ضبط ايتمشلردر. شمديكى حالده اهالينك قسم اعظمنى تشكيل ايدن اشبو ملاييلردر. پولينسياليلرك بورنئوده‌كى داياقلرله مشابهتلرى واردر. ملاييلرك لوسونه دخوللرى دين اسلامك بونلر بيننده انتشارندن اسكى اولمليدر، كه اسپانيوللر بو جزيره تقربلرنده يالكز مانيله اطرافنده‌كى ملاييلرى مسلم وقصوربى بت پرست بولمشلردر. آنجق اوندن صكره مسلم ملاييلرك جزيره‌يه شدتلى بر هجومى وقوع بولمش، واو صره‌ده دين اسلام بتون جزيره اهاليسى بيننده انتشاره باشلامش ايسه‌ده، اسپانيوللر بوندن كندى قوتلرينك تزلزلنى حس ايده‌رك، وار قوتلرينى صرفله، دين اسلامك انتشارينه مانع اولمش؛ وبر خيلى وقت سورن محاربادن صكره، لوسونده‌كى مسلمانلر ينه محدود بر حالده قالوب، اسپانيوللر بو جزيره‌ده‌كى بت پرست ملايى وپولينسياليلرك چوغنى اسماً اولسون قتوليك ايتمشلردر. اسپانيوللرك ورودندن صكره بونلرله يرليلردن متولد ملز بر جنس اهالى ظهور ايتديكى كبى، چينليلر دخى تجارت ايچون كلوب، بونلر دخى ديكر بر ملز جنس توليد ايتمشلردر.

لوشمايور { (Leuchmayor) اسپانيه‌نك مايورقه جزيره‌سنده و پالمه‌نك ٢٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى واردر.

لوشنه { آرناؤدلقده يانيه ولايتنك برات سنجاغنده وبراتك ٢٧ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق موزاكه اووه‌سنده و بر تپه‌نك اتكنده واقع قضا مركزى برقريه‌در. — قضا (فير) ناحيه‌سيله برابر سنجاق وولايتك منتهاى شمال غربيسنى تشكيل ايدوب، ٢١٥ قريه‌دن مركبدر. بو قضا موزاكه اووه‌سنك قسم اعظمندن عبارت اولمغله، احوال طبيعيه‌سى حقنده «موزاكه» ماده‌سنده تفصيلات لازمه ويريله‌جكندن، بوراده تكرارينه حاجت يوقدر.

لوشه { اسپانياده‌كى لوجه قصبه‌سنك اسم عربيسيدر. [«لوجه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

لوط { قدماى انبيادن اولوب، حضرت ابراهيم (عم)ك برادر زاده‌سيدر. مشار اليه ايله برابر ارض بابلى تركه مجبور اولوب، حرانه وكنعانه برلكده كيتدكدن صكره، سدوم ديارينه كيده‌رك، انواع مناهى‌يه وطبيعتك خلافنده اوله‌رق فسق وفجوره طالمش اولان سدوميلرى دين حقه دعوتله، وعظ ونصيحت ايتديكى حالده، تأثير ايتديره‌مديكندن، كنديسى مملكت مذكوره‌يى تركه مأمور اولوب، درعقب سدوم قومى غضب الهى‌يه اوغرامش؛ وحضرت لوطك زوجه‌سى دخى اصحاب فسق وفجوره اويديغندن، برلكده هلاك اولوب، نبى مشار اليه يالكز قورتلمش؛ وروايته كوره ٨٠ ياشنده حجازده وفات ايتمشدر.

لوط بن يحيى { (ابو مخنف — بن مخنف بن سليمان الازدى) مشاهير رواة ومورخيندن اولوب، جدى مخنف بن سليمان اصحاب جناب مرتضويدن ايدى. صاحب ترجمه‌نك عندالمحدثين روايتى ضعيف ايسه‌ده، وقايع مهمۀ اسلاميه حقنده برچوق كتابلر يازمشدر. وفاتى ١٥٧ تاريخنده واقع اولمشدر. تأليفاتى بروجه آتيدر: «كتاب الردة»، «فتوح الشام»، «فتوح العراق»، «كتاب الجمل»، «كتاب صفين» «كتاب النهروان»، «كتاب الغارات»، «كتاب مقتل على رضه»، «كتاب مقتل الحسين رضه»، «كتاب المختار بن ابى عبيد»، «كتاب وفات معاوية وولاية يزيد ووقعة الحرة و مقتل عبدالله بن الزبير»، «كتاب زيد بن على و يحيى بن زيد»، «كتاب الضحاك الخارجى»، «كتاب الخوارج والملهب ابن ابى صفره» وسائره.

لوغانو { (Lugano) اسويچره‌نك (تسين) ناحيه‌سنده و (بلينزونه)نك ٢٥ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق همنامى اولان كولك بر كورفزنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦١٣٠ اهاليسى و ايپك قماشلر، كاغد و بيچاق فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، بيوك بر حيوانات بازارى و شايان تماشا لطيف و پك منبت جوارلرى واردر.

— لوغانو كولى اسويچره‌نك مذكور (تسين) ناحيه‌سى داخلنده اولوب، يالكز منتهاى شمال شرقيسى وجنوب غربى كوشه‌سى ايتاليا طوپراغنده بولنيور. مساحۀ سطحيه‌سى ٥٩٩ مربع كيلومتره و سطحى حذاى بحردن ٢٧١ متره يوكسك اولوب، عمق وسطيسى ١٥٠ و اك درين محلنده ٢٧٩ متره‌در. شكلى غريب اولوب، بر طاقم قوللرى وكورفزلرى واردر. اطرافى كوزل طاغلر واورمانلرله محاط اولوب، بر قاچ چاى ايچنه دوكيلور؛ و فضلۀ مياهى (ترزه) اسمنده بر نهر صورتنده چيقوب، (ماژور) كولنه دوكيلور. باليغى چوقدر.

لوغدوم باتاووروم { (Lugdum Bata-vorum) فلنكده‌كى (ليده) شهرينك روماليلرجه مستعمل اسم قديميدر.

لوغدونوم { (Lugdunum) فرانسه‌ده‌كى ليون شهرينك اسكى روماليلر زماننده مستعمل اسم قديميدر.

لوغرونو { (Logrono) اسپانيه‌نك اسكى قستيله خطه‌سنده و (ويتوريا)نك ٩٤ كيلومتره جنوبنده ايالت مركزى بر قصبه اولوب، ١٣ ٣٩٥ اهاليسى، ابره نهرى اوزرنده ١٢ كمرلى و ٢٠٠ متره اوزونلغنده بر كوپريسى وقناپه، صنداليه، اويون كاغدى، قونياق و شاپقه فابريقه‌لرى واردر.

— لوغرونو ايالتى شمالاً آلاوه و ناواره، شرقاً ينه ناواره و ساراغوسه، جنوباً سوريه، غرباً دخى بورغوس ايالتلريله محاط اولوب، مساحۀ سطحيه‌سى ٥٠٣٨ مربع كيلومتره واهاليسى ١٧٤ ٤٢٥ كشيدر. حدود شماليه‌سنى (ابره) ايرماغنك مجراسى تشكيل ايدوب، سائر طرفلردن يوكسك طاغلرله محاطدر. قسم جنوبيسنده‌كى طاغلر ٢٠٠٠ متره ارتفاعنى متجاوز اولوب، اك يوكسكى ٢٣٠٥ متره‌يه بالغ اوليور. بو طاغلردن نبعانله مذكور ابره ايرماغنه منصب اولان مياه جاريه‌سى چوقدر. اراضى شماله طوغرى كسب انحطاط ايدوب، قسم شماليسنده منبت وكوزل اووه‌لرى واردر. محصولاتى ذخاير متنوعه ايله كليتلى اوزوم، زيتون، طوت و سائر ميوه‌لردن عبارت اولوب، آنجق زراعت هنوز پك كريدر. طاغلرينك اورمانلرى اتلاف اولنوب، مرعالرى چوق وكثرتلى اولان قيونلرينك يپاغيسى پك مقبولدر. معادنى چوق ايسه‌ده، اخراج اولنانى يوق كبيدر. صنايع محليه بعض قبا منسوجات اعمالندن عبارت و تجارتى ده خيلى كريدر. ايالت ٩ قضايه منقسم و ١٨٥ ناحيه‌يى حاويدر.

لوغو { (Lugo) اسپانيه‌نك شمال غربى كوشه‌سنده واقع غاليچه خطه‌سنده ومادريدك ٤٣٠ كيلومتره شمال غربيسنده ايالت مركزى بر قصبه اولوب، ١٨٩٠٠ اهاليسى، حيوانات وباصديرمه تجارتى، شاپقه فابريقه‌لرى، دباغخانه‌لرى وجوارنده كوكوردلى قابليجه‌لرى واردر.

— لوغو ايالتى غاليچه خطه‌سنك قسم شرقيسندن عبارت اولوب، شمالاً بحر محيط آتلاسى ايله، غرباً

قورونيو وپونتو دره، جنوباً اورنسه، شرقاً دخی ليون و اوويدو ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سی ۹۸۰۸ مربع كيلومتره اولوب، ۴۱۰ ۳۸۵ اهاليسی واردر. ٦٠ كيلومتره بوينده اولان ساحلی پك كيرينتيلی چيقينتيلی ايسه‌ده، قويلری كوچك، صيغ وقيالق اولوب، كوزل ليمانلری يوقدر؛ و ساحلی قيالق ويولسز طاغلرله مسدوددر. اراضيسی طاغلق وپك صرپ اولوب، اكثر طرفلری ۱۰۰۰ ايله ۲۰۰۰ متره ارتفاعلری آره‌سنده‌در. مياه جاريه‌سی چوق اولوب، (مينو) ايرماغی ايالتی شق، و (سيل) نهريله سائر انهارينك چوغنی اخذ ايدر. طوغريدن دكيزه منصب اولور بر چوق كوچك نهرلری دخی واردر. آلچق ودوز يرلری منبت اولوب، اهاليسی باشليجه زراعتله وسواحلده‌كيلر باليقجيلق وكميجيلكله ياشارلر. صنايع وتجارتی هنوز پك كريدر، واخراج اولنور معادنی يوقدر. ايالت ۱۱ قضايه منقسم و٦٤ ناحيه‌يی حاويدر.

لوغو { (Lugo) ايتاليانك راونه ايالتنده و راونه‌نك ۲۵ كيلو متره غربنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۸٦۷۰ اهاليسی و ايشلك بازاری واردر. قادينلرينك حسن وجماليله مشهوردر.

لوفچه { (Lovetz) بلغارستانده صوفيه‌نك ۱۳۰ كيلومتره شمال شرقيسنده وطونه‌يه تابع (اوسما) نهری اوزرنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، ۵۹۷۵ اهاليسی واردر. محاربهٔ اخيره‌دن اول اهاليسی، ۱۲۰۰۰ ی متجاوز اولوب، وقايش اعمالی كبی صنايعی خيلی ايلری ايكن، اهالیٔ اسلاميه‌سندن چوغنك هجرت ايتمسی اوزرينه، تدنی ايتمشدر. محاربهٔ مذكوره‌ده لوفچه‌ده عساكر عثمانيه مردانه مقاومت ايدوب، روسلر پك بيوك فدا كارلقله ضبط ايده بيلمشلردر. او صره‌ده خراب اولوب، بعده تعمير اولنمشدر.

لوفوندن { (Loffonden) بحر منجمد شماليده نوروجك ساحل غربيسی قارشيسنده ′۳۰°٦۷ ايله ′۴۵°٦۸ عرض شمالی آره‌لرنده ۹ آطه‌دن مركب برجزاير مجتمعه‌هيئتی اولوب، باليقجيلق ايله مشغول ۳۵۰۰ نفوسلری واردر. مورينه وطرخون باليقلرينك صيدیچون بهر سنه بوآطه‌لره ۲۰۰۰۰ قدر باليقجی طوپلانير. (مال استروم) اسميله مشهور مخاطره‌لی ورطه بوجزايرك جنوب غربی جهتنده‌در.

لوق { (Locke) انكلتره‌نك الك مشهور حكماسندن اولوب، ۱٦۳۲ ده بريستول قربنده (ورينغتون)ده طوغمش؛ و۱۷۰۴ ده وفات ايتمشدر. اوقسفورد دارالفنوننده چيقدقدن صكره فن طبی دخی اوكرنمش ايسه‌ده، اجرای طبابت ايتميوب، (قريست) مكتبنده معلم اولمش ايدی. ۱٦٦۰ده قونت (شافتسبوری) ايله كسب مناسبت ايدوب، بونك اوغلنه مربی تعيين اولنمشدی. بعده مشار اليه باش وكيل اولدقده، (قاروليته) اداره نظاماتی تنظيمه مأمور اولوب، مهمجه بعض مأموريتلرده نصب اولنمش؛ ومشار اليهك تكبتنده معيتنده فلنكه كيدوب، غياباً اتهام اولنمغله، مذكور معلمكدن دخی عزل اولنمشدی. اورانژه خاندانته منسوب پرنس كويوملك معيتنده انكلتره‌يه عودت ايدوب، بعض مهم مناصبه نصب اولنمش؛ و۱۷۰۰ ده مبتلا اولديغی ضعف پيری ايش كورمسنه مانع اولوب، قيد حيات شرطيله قرال طرفندن تخصيصنه اصرار اولنان معاشی دخی قبول ايتميه‌رك، محبه‌سی اولان (لادی مشام)ك قوناغنه چكيله‌رك، اوراده اكمال انفاس حيات ايتمشدر. حريت مذهبيه ومدنيه‌نك حامی و مدافعی اولوب، بعده وولتر طرفندن نشر اولنان بعض افكار و اصوللرك اصل موجديدر. متعدد تأليفاتی واردر. افعال وحركاتی‌ده اقوالنه مطابق حسن اخلاقله متخلق بر حكيم ايدی.

لوقا { (St. Luc) انجيلی ضبط وتحرير ايدنلرك بری اولوب، آنطاكيه‌لی ايدی. ظن اولنديغنه كوره، حضرت عيسی (عم)ك رفعندن صكره پاولوس طرفندن دين عيسايه ادخال اولنه‌رق، بونكله برابر نشر مذهب ايچون ۵۱ تاريخ ميلاديسنده تروآده وماكدونيه جهتلرينه سياحت ايتمش؛ و۵٦ ده يالكز اوله‌رق قورينته‌يه كيدوب، اجرای مواعظ ايتدكدن صكره، ٦۱ ده پاولوس ايله برلكده روماده حبس اولنمش؛ وبعده بر چوق يرلر طولاشوب، ۸۴ ياشنده ايكن، يونانك (آخائيا) مملكتنده قتل اولنمشدر. انجيلك

الیوم موجود درت نسخه‌سندن بری لوقانك او.
لوب، حواریونك اعمالنه دائر بررساله‌سیده واردر.
کندیسی لسان یونانیده واولدقجه فصاحتله یازمشدر.
خرستیانلر تشرین اولك ۱۸ نده یورطیسنی اجرا
ایدرلر.

لوقا (St. Luca) ایتالیانك اك مشهور
رساملرندن اولوب، طقوزنجی قرن
میلادیده یاشامش؛ وطائفهٔ رهبانه التحاقله، پرهیز
وریاضتله عمرینی کچیرمش؛ ومذهبه متعلق بر طاقم
رسملر براقمشدر.

لوقاده (Leucade) آیاماوره جزیره‌سنك
اسم قدیمیدر. [« آیاماوره » ماده‌
سنه مراجعت بیوریله.]

لوقاس (Lucas) فلمنكك اك مشهور
رسام و حكاكلرندن اولوب،
۱۴۹۴ ده (لیده‌ن) ده طوغمش، و۱۵۳۳ ده
وفات ایتمشدر. هنوز ۹ یاشنده ایکن کوزل رسملر
یاپمغه مقتدر اولوب، ۱۸ یاشنده فلاماند رسام
وحكاكلرینك برنجیسی عد اولنوردی. بر خیلی
رسملری واردر.

لوقانوس (Lucain, Lucanus) لاتین
شعراسندن اولوب، ۳۹ تاریخ
میلادیسنده اسپانیه‌نك قوردوبه شهرنده طوغمش،
وعمی بولنان حکیم (سنك)ك یاننه رومایه كلوب،
ایمپراطور نرونك ابتدا التفات و احساننه نائل
اولمش ایسه‌ده، بعده نرون کندیسی شاعرلك
ادعاسنده بولنـدیغندن، حسد ایدوب، کندیسنی
شعر سویلمکدن منع ایتمش؛ وبونك اوزرینه صاحب
ترجمه ایمپراطورك علیهنده بولنانلرله برلشمکه مجبور
اولوب، طوتلدیغنده، صورت اتلافنی کندیسی اختیار
ایتمکه مخیر براغلمغله، حمامده طمارلرینی آچوب قانی
آقیده‌رق اولمکی ترجیح ایتمش؛ وبو وجهله ۶۵
تاریخنده ۲۶ یاشنده وفات ایتمشدر. « فارساله »
یعنی چتالجه عنوانیله قیصر ایله پومپیوس بیننده
وقوع بولان محاربهٔ مشهوره‌یی مصور بر منظومه
براقمشدر.

لوقانیه (Lncanie) ایتالیانك جنوبنده
(قالابره‌نك بر قسمیله بازیلیقاته
جهتندن عبارت بر خطهٔ قدیمه اولوب، شمالاً
قامپانیه وسامنیوم ایله، شرقاً آپولیه ایله، جنوباً
دخی بروتوم خطه‌سیله محدود ایدی.

لوقای یاخود باهامه (Lucayes, Bahamas) بحر محیط آطلاسیده آمریقای
شمالی ساحل شرقیسنك قارشیسنده برجزایر مجتمعه هیئتی
اولوب، ۲۰° ایله ۲۸° عرض شمالی و۷۳° ایله
۸۳° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولدقلری حالده،
فلوریده شبه جزیره‌سندن (باهامه) بوغازیله
آیرلمشلردر. کوچك بیوك ۵۰۰ آطه قدر اولوب،
۱۳۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ممتد اولورلر. اك
بیوکلری: باهامه، آباقو، الوتره، غوآناهانی ونام
دیکرله سان سالوادور آطه‌لریدر. لوقای جزایری
آنتیل جزایرندن اوزاقجه اولوب، انکلتره دولتنه
تابع وجامایقه جزیرهٔ کبیره‌سی ادارهٔ ملکیه‌سنه
ملحقدر. اهالیسی ۱۴۰۰۰ کشی راده‌لرنده
اولوب، قسم اعظمی زنجیدر. کمیجیلکده وبوزمه‌ده
مهارتلری واردر. بو آطه‌لر قریستوف قولومبك
اك اول کشف ایتدیکی اراضیدن اولوب، مشارالیه
۱۴۹۲ تاریخنده اك اول بو جزایردن سان
سالوادور آطه‌سنه تقرب ایتمشدی. ابتدا اسپانیه‌نك
اولوب، اسپانیوللر اهالئ اصلیه‌لرینی محو ایتدکدن
صکره، جزایری ترك ایتمشلردی. انکلیزلر ۱۶۲۹
تاریخندن اعتباراً بو آطه‌لرده بر طاقم تجارتکاهر
تأسیسنه باشلامشلرسه‌ده، آنجق ۱۷۱۸ ده بر
اداره مأموری کوندرمشلردی. اسپانیوللر ۱۷۸۱
تاریخنده آطه‌لری یکییدن ضبط ایدوب، ۱۷۸۳ده
انکلتره‌یه صاتمشلردر.

لوقرچه (Lucrèce) رومالی مشهوره
بر قادین اولوب، روما شهرامینی
(لوقرچیوس)ك قیزی و (تارکین قولاتن)ك
زوجه‌سی ایدی. (تارکین سوپرب)ك اوغلی
(سکتوس) طرفندن عرضنه تجاوز اولنمغله،
زوجی، پدری وبروتوس ایله دیکر بر قاچ احبابی
حضورنده کندینه اولنان حقارتی اعترافله، اتلاف
نفس ایتمش؛ و میلاددن ۵۰۹ سنه اول وقوع
بولان بو وقعه روما قراللغنك سقوطیله اعلان
جمهوریته سبب اولمشدر. بعض شعرا بو وقعه‌یی
تیاترو کتابی صورتنده سلك نظمه چکمشلردر.
—[« بورجیا » ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

لوقرچيوس { رومانك اك مشهور شاعر- (Lucrèce, Lucretius)
لرندن اولوب، قبل الميلاد ٩٥ تاریخلرنده طوغمش؛ وچيچرونك معاصری ومحبی بولنمشدر. ٤٤ یاشنده ایکن اتلاف نفس ایده‌رك هلاك اولمشدر. مشهور حکیم اپیقورك مسلك ماديسنی التزام ایده‌رك، بو بابده بر منظومه یازمشدر.

لوقره { (Locres, Locri) ایتالیانك منتهای جنوبنده واقع (بروتیوم)
خطۀ قدیمه‌سنك ساحل غربیسنده قدیم بر شهر اولوب، یونان مهاجرلری طرفندن تأسیس اولنمش؛ سیراقوسه حکمداری (دنیس)ك ضبطنه کچمش؛ ورومالیلرله قارتاجلیلر بیننده‌کی محارباتده اهالیسی آنیبالك طرفنی طوتوب، بعده رومالیلرك ضبطنه کچمش ایدی. محلی تماميله معین اولمیوب، شمدیکی (جراچه) قصبه‌سی یرنده بولنمش اولدیغی مظنوندر.

لوقریده { (Locride) یونان قدیمده بر خطه اولوب، اوبیا (یعنی
آغریبوز) جزیره‌سنك قارشیسنده واقع وجنوباً بئوتیا خطه‌سیله وقورنته کورفزیله، غرباً فوکیده خطه‌سیله، شمالاً (مالیاقه) کورفزیله، شرقاً دخی بیوتیا دکیزیله محاط، وشمالی جنوبی وغربی اوله‌رق اوچه منقسم ایدی. برنجیسنك مرکزی (ترونیوم)، ایکنجیسنككی (اوپونته)، اوچنجیسنككی ده آمفیسه (یعنی اینه بختی) ایدی. ایلك ایکی قسمی شمدیکی (فتیوتیده) ایالتی داخلنده اولوب، اوچنجیسی (فوکیده) ایالتنك قسم جنوبیسنی تشکیل ایدیور. زمان قدیمده آیری آیری اداره اولنوب، شهرلرینی موجب اوله‌جق بر کونه وقایع تاریخیه‌لری یوقدر.

لوقله { (Locle) اسویچره‌نك (نوشاتل) ناحیه‌سنده ونوشاتلك ١٦ کیلومتره
شمال غربیسنده اوله‌رق فرانسه حدودی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠٤٦٥ اهالیسی، مشهور ساعت فابریقه‌لری، قیزلره مخصوص بر یتیمخانه‌سی، خسته خانه‌سی وسرت هواسی واردر.

لوقوسوریه { (Leuco-Syrie) یعنی «بیاض سوریه، آق شام»
اسکی یونانیلر ورومالیلر طرفندن حلب ولایتنك قسم شمالیسنه ومرعش وجبل برکت جهتنه ویریلن اسم اولوب، بو یرلرك اهالیسی سریانی اولدقلری حالده، شامك جنوب جهتلرنده‌کی سریانیلردن دها بیاض اولدقلرندن، بو جهته بو اسم ویرلمشیدی.

لوقولوس { (Luculus) اسکی روما مشاهیر رجالندن اولوب،
قبل الميلاد ١١٥ تاریخلرنده طوغمش؛ وسیلانك حمایه‌سنه مظهر اولوب، آسیا وآفریقاده بعض والیلکلرده بولنمش؛ وآمیلقاره قارشی ایکی محاربۀ بحریه‌ده مظفر اولدقدن صکره، ٧٤ تاریخنده قونسلوس و مهرداده قارشی محاربه‌یه مأمور اولوب، بونی محاربات عدیده‌ده مغلوب ودامادی تیغرانه التجایه مجبور ایتمش؛ وتیغران مهردادی تسلیم ایتمدیکندن، بونکله دخی محاربه ایده‌رك، ٧٠ تاریخنده (تیغرانکرد) اوکنده بر بیوك غالبیته نائل اولمش؛ و نصیبینی ضبط ایتمش ایدی. شدتلی معاملاتندن طولایی معیتنده‌کی عسکر عصیان ایتمکله، ٦٨ تاریخنده قوماندہ‌یی (پومپیوس)ه ترك ایدوب، بو ذات مهیا بولدیغی آسیا فتوحاتنی اکمال ایتمشدر. لوقولوس آنجق اوچ سنه صکره رومایه مظفریت آلایله استقبال اولنمق شرفنه نائل اولمش؛ و(نوسقولوم) قربنده بولنان بر کوشکنه چکیلوب، بقیۀ عمرینی اوراده کمال دبدبه ایله بعدالامرار، ٤٩ تاریخنده وفات ایتمشدر. علوم و معارفه دخی مراق اولوب، عمومه آچیق طوتدیغی مکمل بر کتبخانه ایدنمش؛ ویونان فلسفه‌سنی اك اول رومایه ادخال ایدن کندیسی اولمشدر. کراز آغاجنی اك اول کیره‌سوندن آوروپایه نقل ایدن صاحب ترجمه اولدیغی مرویدر.

لوقه { (Lucques, Lucca) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنده و فلورانسه‌نك ٦٥ کیلو-
متره غرب شمالیسنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٢٠ ٤٢٠ اهالیسی، دوز وکنیش سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، متعدد مکاتب و سائر مؤسسات علمیه‌سیله جمعیات فنیه‌سی، اشجار غرسیله تفرجگاه اتخاذ اولنمش استحکاماتی، درت جهتنده درت قپوسی، ایپکخانه‌لری، فس، چیغاره وسائره فابریقه‌لری، اطرافنده پك منبت اراضیسی وقربنده قابلیجه‌لری واردر. اسکی بر شهر اولوب، وقتیله دها بیوك ایدی. ایپکجیلك وقتیله بو شهرده چوق

دها ایلری اولوب، ۳۰۰۰۰ عمله بو صنعتله اشتغال ایدرلردی.

— لوقه ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴۶۴ مربع کیلومتره و اهالیسی ۲۸۴۴۸۵ کشیدر؛ و یالکز بر قضادن عبارتدر.

لوقه { (Leuca) ایتالیانك منتهای جنوب شرقیسنده اوترانته ایالتنده اسکی بر قصبه اولوب ، اون برنجی قرن میلادیده اقوام شمالیه طرفندن تخریب اولنمش؛ و بعده یرینه شمدیکی (آلسانو) قصبه‌سی تأسیس اولنمشدر.

لوکر { خراسانده (پنج ده) قربنده ومرو نهرینك ساحل غربیسنده اوله‌رق (برکوز) قریه‌سی قارشیسنده بر قصبه اولوب ، کندی زماننده خراب ویالکز مناره‌سیله برچوق ویرانه‌لری باقی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

لوکرن { (Lokeren) بلجیقه‌نك شرق فلاندره ایالتنده و (غاند)ك ۲۳ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۶۰۰۰ اهالیسی وچوخه، پاموق منسوجات، شاپقه ، صابون وسائره فابریقه‌لری واردر.

لوکسمبورغ { (Luxembourg) آوروپانك شمال غربی جهتنده مجلك ۵۵ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ۴۹°۳۷′۳۸″ عرض شمالی ایله ۳°۴۹′۲۶″ طول شرقیده همنامی اولان بیوك دوقه‌لغك مرکزی بر شهر اولوب، ۱۹۹۰۹ اهالیسی، چوخه ، غانت ، بز ، توتون، بیره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، کتبخانه‌سی، مکتب اعدادیسی، معادن و سائره نمونه‌خانه‌لری ، مربی ومربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمین و دارالمعلماتی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی ، هدم اولنمش جسیم استحکاماتك یرینه آچلمش کوزل تفرجگاهلری، استحکامات مذکوره‌نك بعض بقایاسی وسائر آثاری واردر.

لوکسمبورغ { بیوك دوقه‌لغی (Grand-Duché de Luxembourg) آوروپانك شمال غربی جهتنده واقع کوچك برحکومت اولوب، ۴۹°۲۷′ ایله ۵۰°۱۲′ عرض شمالی و ۳°۲۵′ ایله ۴°۱۲′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، غیرمنتظم برمثلث شکلنی ابراز ایدیور، که ضلع غربیسی بلجیقه‌نك لوکسمبورغ ایالتیله، ضلع شرقیسی پروسیه‌نك رین ایالتیله، جنوبده‌کی اساسی‌ده آلمانیه‌نك آلساس‌لورن، وفرانسه‌نك (مورته مع موزله) ایالتلریله محدوددر . شمالدن جنوبه بویی ۸۲ وشرقدن غربه عرض اعظمی ۵۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۸۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۱۷۵۸۳ کشیدر. اراضیسی آز طارضه‌لی اولوب، آردنه وایفل طاغلرینك بعض قوللری بولنیور . اك یوکسك یری ۵۶۵ متره ارتفاعنده اولوب، ارتفاع وسطیسی ۳۰۰ متره‌در. مع هذا شایان تماشا غریب منظره‌لی موقعلری وکوزل دره‌لری واردر . اك بیوك نهری حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسنی تشکیل ایدن (موزله) نهری اولوب، میاه جاریه‌سنك اکثری (رین) ایرماغنه تابع اولان بو نهره دوکیلور. یالکز جنوب غربی کوشه‌سنك صولری (شیرس) نهری واسطه‌سیله (موزه) ایرماغنه منصب اولور . لوکسمبورغك موزله‌یه دوکیلان نهرلرینك اك بیوکی بلجیقه‌نك لوکسمبورغ ایالتندن کلن (سور) نهری اولوب ، صاغدن (الزته) وصولدن (ویلج) چایلرینی ودیکر برچوق دره‌لر اخذ ایدر.

هواسی سرتجه اولوب ، مع هذا طوپراغی منبت وزراعته الویریشلیدر . (غوتلاند) یعنی « ایی یر » دینلن قسم جنوبیسی باشلیجه اشجار مثمره وباغ وباغچه‌لرله مستوردر. (ایسلینغ) دینلن قسم شمالیسنده‌ایسه زراعت‌دها منتشر اولوب، چاودار، یولاف، پتاته وآز مقدارده بغدای ، کتن و کنویر حاصل اولور. اورمانلری اسکی وسعتده اولمدقلری حالده ، ینه اراضیسنك برثلثی اورماندن عبارتدر. کثرتله بولنان کوللرینك قورودلمسندن چایرلرینه خلل کلمکله، سنی اراضی ایله صنعی چایرلر یتیشدیرمك چاره‌لرینه تشبث اولنمشدر . کمور معدنلری اولمیوب، دمیر معدنی پك چوقدر ، و قورشون، باقیر، آنتیمون معدنلریله آلچی ، بایی ویازی طاشی اوجاقلری دخی بولنیور . حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، جوار مملکتلره حیوانات اخراج اولنور. صیغیرلری ۸۳۰۰۰ ، قیونلری ۳۸۰۰۰ ، آتلری ۱۹۰۰۰ ، بکیلری ۱۱۰۰۰، طوموزلری‌ده ۸۰۰۰۰ رأس راده‌لرنده‌در .

صنايعى پك ايلرى اولوب، معادن دوكمخانه‌لرى ، دباغخانه‌لرى، چوخه وسائر منسوجاتله كاغد، قانت، شكر، بيره وسائره فابريقه‌لرى چوقدر . دمير يوللرى وسائر وسائط نقليه‌سى دخى مكمل اولمغله، تجارتنده پك ايشلكدر.

اهاليسى همان عموميت اوزره آلمان وآلمانجه لسانله متكلم اولوب ، يالكز حدود جنوبيه‌سنده بعض كويلرده فرانسزجه سويلنيور. مع‌هذا لسان رسمى وادبى آلمانجه ايله فرانسزجه اولوب، اهالى مكتبلرنده فرانسزجه‌دخى اوقومغه مجبوردرلر . مذهب عمومى ورسمى قتوليكلك اولوب، سائر مذا- هبده بولنانلرى پك آزدر.

لوكسمبورغ بيوك دوقه‌لغى مستقل و بيطرف بر حكومت اولوب، دول معظمه‌نك تحت تأمين و كفالتنده اولديغى حالده ، يالكز بيوك دوقه‌لق عنوانى فلمنك قرالنه عائددر. بوعنوان اشتراكندن بشقه فلمنكله بر مناسبت واشتراكى يوقدر . داخليه، عدليه وماليه ناظرلرندن واوچ منتخب مشاورودن مركب بر هيئت وكلاسيله ١٥ اعضادن مركب بر شوراى دولتى وبهر ٣٠٠٠ ونهايت ٥٠٠٠ اهالى باشنه بر مبعوث انتخاب اولنمق شرطيله بر مجلس مبعوثانى واردر. مملكت ٣ سنجاق و ١٢ قضايه منقسم اولوب، ١٢٩ ناحيه‌يى حاويدر . عسكرى اسايش مملكتى محافظه‌يه مخصوص بر بلوك ژاندارمه ايله بر بلوك كوكليدن عبارتدر. معارف مجبوريدر. واردات ومصارف سنويه‌سى طقوز اون مليون فرانق راده‌لرنده‌در.

لوكسمبورغ { بلجيقه — ى (L. Belge) بلجيقه‌نك اك جنوب شرق كوشه‌سنده واقع بر ايالتى اولوب ، نصف شرقيسى ماده‌ء آنفه‌ده بيان اولنديغى وجهله ، مستقل بر بيوك دوقه‌لق صورتنده اداره اولنان لوكسمبورغ خطه‌سنك نصف غربيسندن عبارتدر. شمالاً لي‌ژ، غرب شمالى طرفندن نامور ايالتلريله ، غرب جنوبى طرفندن وجنوباً فرانسه حدوديله ، شرقاً دخى لوكسمبورغ بيوك دوقه‌لغيله محدوددر . مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٤١٨ مربع كيلومتره و اهاليسى ٢١١١٦٥ كشيدر. بلجيقه‌نك اك بيوك واك آز مسكون ايالتيدر. اراضيسى آز عارضه‌لى اولوب، (آردنه) تپه‌لرى غرب‌جنوبيدن شمال شرقيه طوغرى ممتد اولور . بونلرك اك يوكسك يرى ٦٥١ متره ارتفاعنده‌در . مياه جاريه‌سنك چوغى (موزه) ايرماغنه وياالكز قسم شرقيسنك كيلرموزله نهرينه دوكيلور . طوپراغى پك قورى وغير منبت اولوب، اراضىء عموميه‌سنك بر ربعى چاليلق و خاليدر. سائرلرينكده چوغى آنجق بش‌اون سنه ديكلنديرلدكدن صكره ايشلنه‌بيلور؛ وبعض طرفلرندن آنجق فنك ياردميله وكوبره قوتيله بر مقدار محصولات آلنير . وقتيله هر طرفى احاطه ايتمش اولان اورمانلرندن يالكز اوچ جهتى اليوم اور- مانلقدر . معادنى ايسه بالعكس بلجيقه‌نك سائر يرلرندن زياده اولوب، دمير و قورشون معدنلريله مرمر، يازى وبيلكى طاشى اوجاقلرى چوقدر . ايالتك منتهاى جنوبيسى هيئت عموميه‌سندن مستثنى اولوب، خيلى منبت اراضيى و شمال روزكارندن محفوظ معتدل هوالى واديلرى حاويدر. مرعالرى ضررسز اولوب، صيغير وقيون ايله سائر حيوانات اهليه‌سى وكوچك لكن طيانيقلى بر جنس بيكيرى واردر. صنايعى پك كرى اولوب ، مملكتك ثروتى باشليجه كراسته و بيكير ايله درى اخراجاتندن عبارتدر. اهاليسى قتوليك واكثريت اوزره (والون) دينلان قبا بر فرانسزجه ايله متكلم اولوب ، يالكز شرق جهتنده‌كى اهاليسى لوكسمبورغ بيوك دوقه‌لغنده كيلر كبى آلمانجه سويلرلر. ايالتك مركزى (آرلون) اولوب، ايالت ٥ قضايه منقسم و٢٠ ناحيه ايله ٢١١ دائره‌يى حاويدر .

لوكه { (Loke) اسكى اسقانديناو اساطيرنده شر الهى زعم اولنه‌رق، (آره) تعبير اولنان ملكلر طرفندن زنجيرله باغلانمش اولديغنه وبر كون قورتيلوب، عالمى محو ايده‌جكنه اينانيرلر ايدى.

لوكه { (Leucé) يعنى « بياض » . قره دكيزده طونه‌نك منصبنده واقع بيلان آطه‌سنك اسم قديم يونانيسى اولوب، اسكى يونانيلر قهرمانلرى ارواحنك بو جزيره‌ده ساكن اولدقلرينه اينانيرلردى.

لوكيانوس { (Lucien , Lucianus) يونان قديم مشاهير مؤلفلرندن

اولوب، میلادك ١٢٠ تاریخلرنده سمیساطده
طوغمش؛ وانطاكیه‌ده تربیه اولنوب، ابتدا هیكل
تراشلغه، بعده آووقاتلغه و نهایت ادبیاته میل ایتمش
ایدی. برخیلی مدت آسیا، یونان، ایتالیا وغالیاده
سیاحت ایده‌رك، كندی نطقلرینی ومحرراتنی علنی
محللرده اوقومغله مشغول اولدقدن صكره، ٤٠
یاشنده ایكن، بو مسلكدن دخی صرف نظرله ،
فلسفه‌یه سلوك ایتمشیدی. او تاریخدن اعتباراً معا.
صرلرینك سیئات و مساوئ اخلاقنی تصویر یوللی
هجویه واعتراضنامه‌لر یازمغله مشغول اولوب، كرك
بت‌پرستلرله، كرك خرستیانلرله وكرك حكما ایله
اكلنمشدر. بر آره‌لق مارق آورل طرفندن مصرك
برجهتی اداره‌سنه مأمور اولمش؛ و ٢٠٠ تاریخلرنده،
پك یاشلی اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. «مكالمهٔ
موتی» «مكالمهٔ حكما» كبی تأویللی تألیفاتی
موجوددر.

لولارد { (Lollard) اون دردنجی قرن میلادیده ظهور ایتمش برمذهب
صاحبی اولوب، انكلتره‌ده و بر روایتده فلمنكده
طوغمش؛ وآلمانیاده مذهبنی نشره باشلایوب ،
٢٠٠٠٠ قدر طرفدار پیدا ایتمش‌ایدی. عزیزلری
وخرستیانلرك اكثر آیینلرینی رد وانكار ایدردی.
انكیزیسیون طرفندن اعدامنه حكم اولنه‌رق ،
١٣٢٢ده قولونیه‌ده احراق بالنار اولنمشدر.

لؤلؤة { طرسوس قربنده بر قلعه اولوب ، مأمون خلیفه طرفندن فتح ایدلمش
اولدیغی، ودمشق شامده دخی بو اسمله بیوك بر
محله بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

لوله { (Loulé) پورتكیزك (آلغاوو) ایالتنده و (فارو)نك ١٤ كیلومتره
شمالنده بر قصبه اولوب، ٨٢٥٠ اهالیسی ، اسكی
برقلعه‌سی وجوارنده كومش معدنلری واردر.

لوله برغوس { ادرنه ولایتنك قرق كلیسا سنجاغنده وقرق
كلیسانك ٤٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده و
درسعادتدن ادرنه‌یه كیدن دمیر یول خطندن بر
ساعتلق مسافه‌ده واقع قضا مركزی بر قصبه
اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی ، ٣ جامع شریفی، ٢
مسجدی، جوامع مذكوره‌نك صقوللی محمد پاشانك
بنا كرده‌سی اولان الك بیوك ومصنعنه مربوط
مدرسه‌لریله سائر خیراتی، چارشیسی، ٢ خانی، ٢
تكیه‌سی، بر رشدیه وبری ذكور دیكری اناثه
مخصوص ٢ ابتدائی اسلام و٢ خرستیان ایله برده
اسرائیلی مكتبی واردر. وقتیله چبوق لوله‌لری
یاپلدیغندن، بو اسمله شهرت بولمشدر. اسكی بر
قصبه اولوب، اسم قدیمی (برغوله Bergulœ)در.

— لوله برغوس قضاسی غرباً بابا اسكی،
شمالاً نفس قرق كلیسا ، شمال شرقی طرفندن
ویزه قضالریله، جنوباً دخی تكفور طاغی سنجاغیله
محاط ومحدود اولوب، بیوك قاریشدیران واحمد
بك ناحیه‌لریله برابر ٥٨ قریه‌یی حاوی و١٥٣١٥
اهالی ایله مسكوندر، كه بونلرك نصفندن زیاده‌سی
مسلم وقصوری روم ، بلغار، یهودی، قبطی
وسائره‌دن مركبدر. اراضیسی اولدقجه منبت
اولوب، حبوبات متنوعه ایله اوزوم وسبزه ومیوه.
لرك انواعندن عبارت محصولاتی واردر. مرعالری‌ده
ضررسز اولوب ، قیون، صیغیر وسائر حیوانات
اهلیه‌سی واردر. روم ایلی دمیر یول خطی قضانك
جهت جنوبیه‌سنی شق ایده‌رك كچمكله، تجارتی
تسهیل ایدیور.

لوم { (Lom) بلغارستانده طونه‌یه تابع ایكی نهرك اسمیدر:
برنجیسی بلقان سلسلهٔ جبالنك شمالی مائله-
سندن اینن آق وقره لومدن بالتركب ، جنوب
شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، روسجق
شهری یاننده طونه‌یه دوكیلور. وادیسی كوزل
باغچه‌لری حاویدر.

— ایكنجیسی بلغارستان ایله صربیه آره‌سنده
حدودده واقع طاغلردن نبعانله، شرقه طوغری
آقه‌رق، لوم بلانقه قصبه‌سی یاننده طونه‌یه
دوكیلور.

لومبارد { (Lombards) جرمان ویا اسقاند. یناو اقوامندن بر قوم اولوب،
روما ایمپراطورلرندن (تیبر)ك زماننده (البه)
ایله (آلر) مجرالری آره‌سنده وبعده (وسر) و
(رین) وادیلرنده ساكن ایكن، دردنجی قرن
میلادی اواسطنده شرقه طوغری‌یاییله‌رق، بالطیق
سواحلنده بولنان اسلاو اقوامندن (وند) لرك

برینی ضبط، وبونلرله برابر جنوبه طوغری حرکتله، طونه وادیسنه قدر کله‌رك، او وقت (روجیه) دینلن (موراویه) یی استیلا ایتمشلردی. آلتنجی قرن میلادیده (آوار) لرله برلشه‌رك، بعض تجاوزات تخریب کارانه‌ده بولندقدن صکره، ٥٦٨ ده رئیسلری (آلبوآن) ك قومانده‌سیله ایتالیایه دخول ایده‌رك، تدریجاً بو مملکتك اکثر طرفلرینی ضبط ایدوب، لومبارد دولتنی تشکیل ایتمشلردی. ٧٧٤ تاریخنده مشهور شارلمان لومباردلرك حکومت مرکزیه‌سنی بوزوب، بر شعبه‌سی اولان (فریول) مملکتنی‌ده ٧٧٦ ده ضبط ایتمشدی. لومباردلر حکومتندن یالکز (بنونت) ایله (سالرنه) دوقه‌لقلری قالوب، بونلری‌ده ١٠٧٧ ده نورماندلر امحا ایتمشلردر. لومباردلرك حکومتی ابتدا حکمدارلق اولوب، بعده ٣٢ دوقه‌نك اجتماعندن عبارت بر زادکان حکومت متفقه‌سی تشکیل ایتمش؛ ونهایت، انتخابله تعیین اولنمق اوزره، یکیدن حکمداره احتیاج کورمشلردی. قراللرینك باشلرینه قودقلری تاج دمیردن اولوب، (دمیر تاج) اسمیله شهرت بولمش؛ و بونلردن میراث قاله‌رق، ایتالیایه مالك اولان (شارل کینت) وبیوك ناپولیون‌دخی بو تاجی کیمش ایدیلر. لومبارد حکمدارلرینك اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر:

اودوآن	٥٢٦	تانیا پرتالیت	٦٧١
آلبوآن	٥٦١	کونیبرت (معاون)	٦٧٨
قلف	٥٧٣	« (حکمدار)	٦٨٦
٣٢ دوقه‌لر	٥٧٥	لویپرت	٧٠٠
ارتاریس	٥٨٤	راجیبرت	٧٠١
آجیلولف	٥٩١	ایکنجی آریبرت	٧٠١
آدالوآلد	٦١٥	آنسپراند	٧١٢
روتاریس	٦٣٦	لویتپراند	٧١٢
روداآلد	٦٥٢	هیلدبراند	٧٤٤
برنجی آریبرت	٦٥٣	راچیس	٧٤٤
غوندیبرت ایله پرتاریت	٦٦١	آستولف	٧٤٩
غریموآلد	٦٦٢	دیدیه	٧٥٦
غاریبالد	٦٧١	شارلمانك غلبه‌سی	٧٧٤

لومباردیه (Lombardie) ایتالیانك جهت شمالیه‌سنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً اسویچره، شمال شرق جهتندن آوستریانك تیرول خطه‌سیله، شرقاً وندیك، جنوباً امیلیه ولیغوریه، غرباً دخی پیامونته خطه‌لریله محدوددر: مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٣ ٥٠٧ مربع کیلو متره اولوب، ٣ ٧١٣ ٣٣١ اهالی ایله مسکوندر. ایتالیانك شمدیکی تقسیماتنده مرکز اداره‌لری اسملریله مسمی بروجه زیر ٨ ایالته منقسمدر: برغامه، برشیه، قومه، قرمونه، مانتووه، میلان، پاویه، سوندریو. بتون خطه‌نك مرکزی کثرت نفوسجه ایتالیانك ایکنجی معموره‌سی اولان (میلان) شهریدر. لومباردیه خطه‌سی آلپ سلسلهٔ جبالنك صرتلرندن باشلایه‌رق (پو) ایرماغنك مجراسنه‌دك واصل اولور، ویالکز بر محلنده یعنی پاویه ایالتنده نهر مذکوری تجاوزله، جنوبه طوغری (آپنین) سلسلهٔ جبالنه قدر اوزانیر. بو وجهله قسم شمالیسی طاغلق ومرتفع اولوب، آلپ سلسله‌سنك بر طاقم قوللری جنوبه طوغری ممتد اولور. اك یوکسك محلی(مونته دله دیسغراسیه) طاغی اولوب، ٣٦٨٠ متره ارتفاعی واردر. ٣٠٠٠ متره‌یی متجاوز ارتفاعلرده دها برچوق طاغلری واردر. قسم جنوبیسی ایسه (پو) ایرماغنك مجراسی اوزرنده پیامونته‌نك قسم غربیسندن آدریاتیق ساحلنه‌دك اوزانان واسع اووه‌نك قسم وسطیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه طوغری آز میلانلی واسع بر اووه‌در. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، آلپ سلسلهٔ جبالندن نزول ایله، همان متوازیاً شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری جریان ایده‌رك پو ایرماغنه دوکیلور بر چوق انهاری واردر. بونلرك اك بیوکلری پیامونته حدودینی آیران (سیزه)دن باشلایه‌رق غربدن شرقه: آغونیه، تسین، اولانه، لامبرو، آدا، اولیو و اوکا تابع ملا وکیزه، مینچو نهرلریدر. لومباردیه خطه‌سی داخلنده صاغدن (پو) ایرماغنه دوکیلور یالکز (تربیا) نهری واردر. کرك (پو) ایرماغی وکرك مذکور تابعلرینك اکثری سیر سفائنه صالح اولوب، آره‌لرنده متعدد اوزون صنعی جدوللرله دخی اختلاط ایدرلر. انهار مذکوره‌نك اکثری جریانلرنده توسع ایدوب، بر طاقم کوللر تشکیل ایدیورلر. بو کوللرك اك بیوکلری آلپ جبالنك اتکلرنده واسویچره حدودلرنده واقع ماژور، لوغانه، قومه، ایزرو، غارده کوللریدر.

هواسی ارتفاعه کوره متخالف اولوب، آنجق نهر وکوللرینك کثرتندن و یاغمورلرك سیرکلکیله برابر شدتلی یاغمه‌سندن عمومیت اوزره هواسی

رطيبدر. ميلانده يازين ميزان الحراره ٢٣ درجه‌يه قدر چيقار، وقيشين صفردن آشاغى ٧ دركه‌يه قدر اينر. آنجق (پو) واديسنك بتاقلقلرى وپرنج تارله‌لرى هوانك جيادتنى بوزوب، صيتمه‌لرى چوقدر. لومبارديه اووه‌سى دنيانك اك منبت يرلرندن اولوب، مكمل صورتده اروا اولنديغى كبى، زراعت دخى فنه تطبيقاً اجرا اولنديغندن، ايتاليانك بو جهتى پك محصولداردر. اك برنجى محصولى پرنج اولوب، بغداى وسائر ذخايرايله ميوه‌وسبزه‌لرك انواعى وايپكچيلكده مستعمل طوت آغاجلرى بولنور. يالكز باغلرينه پك ايى باقيليوب، شرابى آز وعاديدر. طاغلرنده اورمان ومرعالرى چوق اولديغى كبى، دمير وانكيت معدنلريله مرمر وسماق اوجاقلرى ومياه معدنيه‌سى دخى چوقدر. اراضيسى اكثريت اوزره زنكينلرك تحت تصرفنده اولوب، اجرت ويا التزامله ايشلتديريلير. جدول وآريقلرك اداره‌سى مصارف كليه‌يه متوقف اولديغندن، فقرا طاقمى اراضى‌يه مالك اوله‌ميور، وكويليلر اكثريت اوزره فقر وضرورتده ياشار. آنجق صنايعى پك ايلرى اولوب، برنجى درجه‌ده ايپكچيلك وبعده دميرجيلك وبعض منسوجات وكاغد وسائره اعمالى ميلانده وديكر شهر وقصبه‌لرنده پك منتشردر. حيوانات اهليه‌سى وعلى‌الخصوص صيغير وقيونلرى پك چوق اولوب، ياغ وپينير استحصالى دخى صنايع محليه‌نك اك نافعلرندن اولمغله، بو محصولاتدن مملكته چوق آقچه كيرمكده‌در. ميلانده هر نوع ترقيات وصنايع مدنيه وازآن جمله فن طباعت ومعارف پك ايلرى، ومكاتب وسائر مؤسسات پك مكملدر.

لومبارديه اسمى قرون وسطاده جرمانيه طرفلرندن كله‌رك مملكتى ضبط ايتمش اولان (لومبارد) قومنه نسبتله حاصل اولمشدر. اهاليسنك طمارلرنده لاتين، اتروسق، ليغور، غال، لومبارد، واندال، غوت وسائر جنسيتلرك قانى جولان ايتمكده اولوب، نسلاً قاريشيق بر قوم اولدقلرى حالده، بوكون جمله‌سى يكجنس اوله‌رق، ايتاليان لسانيله متكلمدرلر. آنجق سويلدكلرى لسانك بتون ايتاليانك لسان عمومئ ادبيسى عد اولنان طوسقانه لسانندن فرقى اولوب، تلفظده فرانسزجه‌يه بكزر وبرآز سرت وقبادر. هر نه قدر بعض شاعرلر وسائر مؤلفلر بو لسانده يازوب، بونى دخى لسان ادبى صره‌سنه كچيرمكه اوزنمشلرسه‌ده، ايتاليانلرك فكر اتحادى بوكا مانع اولمقده، وبناءً عليه لومبارديه‌ده دخى طوسقانه لسانى لسان رسمى وادبى اتخاذ اولنمقده‌در.

لوم پلنقه { (Lom-Palanka) بلغارستانك شمال غربى جهتنده وطونه ساحلنده اوله‌رق (لوم) نهرى منصبنده وصوفيه‌نك ١٢٦ كيلومتره شمالنده ودينك‌ده ٣٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده سنجاق مركزى بر قصبه اولوب، ٦٩٦٠ اهاليسى وطونه‌ده ايشلك تجارتى واردر. — سنجاغى شمالاً طونه مجراسيله، غرباً ودين سنجاغيله، غرب جنوبى طرفندن صربيه حدوديله، جنوباً صوفيه، شرقاً ايوراچه وراهووه سنجاقلريله محاط اولوب، ٤١٤٨٥ اهالى ايله مسكوندر.

لومونوسوف { (Lomonosof) روسيه مشاهير شعراسندن و روس ادبياننك مؤسسلرندن اولوب، ١٧١١ ده آرخانكل ايالتنك (قولموغورى) قصبه‌سى قربنده طوغمش، و١٧٦٥ ده وفات ايتمشدر. فقير بر باليقجينك اوغلى اولوب، تحصيل علمه هوس ايتمكله، اوكنه چيقان موانع ومشكلاتله برابر، مكمل صورتده تحصيل ايتمش؛ ويازديغى غزلياتله وپولتاوه محاربه‌سنى مصور بر منظومه‌سيله ايمپراطوريچه‌نك نظر دقتنى جلب ايده‌رك، بعض مكاتبده كيميا معلمى وبعده مكاتب اعداديه ونهايت دارالفنون مديرى اولمش؛ و١٧٦٤ ده شوراى دولت اعضالغنه نصب اولنمش ايدى. پترسبورغ آقادمياسنك دخى اعضاسندن ايدى. بيوك پترو حقنده بر منظومه‌سى، عظمت الهيه حقنده مشهور بر قصيده‌سى ومنثور اوله‌رق صرف ونحو، حكمت طبيعيه، علم معادن وسائر فنونه دائر بر قاچ تأليفى واردر.

لومه { آرناؤدلقده قوصوه ولايتنك پرزرين سنجاغنده وولايت وسنجاغك منتهاى غرب جنوبيسنده بر قضا اولوب، شمالاً نفس پرزرين، شرقاً قالقاندلن قضالريله، جنوباً مناستر ولايتنك دبره سنجاغيله، غرباً دخى اشقودره ولايتيله محدوددر. شار طاغنك غربى اتكلرندن

وقره درین وادیسندن عبارت اولوب، اراضیسی
صرب وقورودر. قضا قالیش ناحیه‌سیله برابر ٤٩
قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی باشلیجه چوبانلقله مشغول
اولوب، قیشین سلانیك وتسالیه اووه‌لرینه ایندیر-
دکلری قیون سوریلری واردر .

لونبورغ { (Lunebourg) پروسیه‌نك هانووره ایالتنده وهانووره‌نك
١٠٥ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر
قصبه اولوب، ١٩٣٥٠ اهالیسی، سرایی، مکتب
اعدادیسی ، زادکان اولادینه مخصوص داخلی
مکتبی، دمیر یولی وطوز وحیواناته متعلق ایشلك
تجارتی واردر. مقدما صورت ممتازه‌ده اداره
اولنور بر پرنسلکك مرکزی ایدی. — وقتیله
مذکور پرنسلکی تشکیل ایدن لونبورغ سنجاغی
١١٥١٤ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب ،
٤٠١٣٤٠ اهالیسی واردر . اراضیسی دوز
اووه‌لردن عبارت اولوب، البه ایرماغنه و (وسر)
ایرماغنه تابع (آلر) نهرینه دوکیلور بر چوق
چایلری واردر. یالکز انهارینك وادیلری منبت
اولوب، سائر طرفلرنده طوپراق صویك نفوذینه
مانع یاپیشقان بالچیقدن عبارت اولمغله غیر منبتدر.
اراضیسنك بر ثلثندن آز مقداری تارله وباغچه کبی
اراضی مزروعه‌دن، بر ثلثدن زیاده‌سی مرعی،
یوزده ١٨ ی اورمان وقالان قسمی اراضی خالیه‌دن
عبارتدر. اك برنجی محصولی کتن اولوب، بو
محصولی قادینلر خانه‌لرنده ایشلیوب، بعض بزلر
وچوراب کبی اورمه شیلر یاپارلر. حیوانات اهلیه‌سی
چون اولوب، مملکته مخصوص بر جنس قیونلری
واردر.

لونج { یاخود لونجریا (Lundj, Lundjerie) آرناؤدلقده یانیه ولایتنك ارکری
سنجاق وقضاسنده وارکری قصبه‌سنك شرق جهتنده
بر یر اولوب، نمرچقه طاغنك غربی اتکلرندن
و(ویوسه)یه تابع نهری وادیسندن عبارتدر.
اهالیسی اکثریت اوزره خرستیان اولوب،
ارکریلری استانبولده قصابلق صنعتنی اجرا ایتمکله
کچینیرلر.

لوند { (Lund) اسوجك جنوب جهتنده (مالموهوس) ایالتنده و(مالمو)نك
٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب،
١٤٣٠٥ اهالیسی، (قارولینه غوتوروم) اسمیله
اسوجده ایکنجی درجه‌یی احراز ایتمش دارالفنونی،
١٢٢٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی ، حیوانات
ونباتات باغچه‌لری، رصدخانه‌سی، مکمل موزه‌سی،
آقادمیاسی، مصنع بر کلیساسی، چوخه، توتون،
شکر فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. اسکی بر
قصبه اولوب، بر چوق وقایع تاریخیه‌نك محل
جریانی اولمشدر.

لوندره { وانکلیزجه لوندون (Londres, London) بیوك برتانیه دولتنك
پایتختی ودنیانك اك بیوك شهری اولوب، انکلتره‌نك
شرق جنوبی جهتنده (تامیسه) ایرماغی اوزرنده
وبو ایرماغك منصبندن ٨٠ کیلومتره یوقاریده اوله‌رق
٥١° ٢٨′ ایله ٥١° ٥٤′ عرض شمالی و ٢° ٢٠′ ١٥″
ایله ٢° ٣٥′ طول غربی آره‌لرنده واقعدر. شرقدن
غربه بویی ٢٥ و اکی ٢١ کیلومتره اولوب ،
مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٥ مربع کیلومتره واهالیسی
٤٤٣٣٠١٨ کشیدر.

اصل (سیته) دینلن شهرك مرکزی (میدلسکس)
سنجاغی داخلنده ایسه‌ده، توسع ایده ایده جنوباً
(سوری) و (کنت)، شرقاً دخی (اسکس)
سنجاقلری اراضیسندن دخی برلر ضبط ایتمشدر.
شهرك ایچنه قدر سیر سفائنه صالح اولان تامیسه
نهری غربدن شرقه طولاً مباجلی بر جریانله آقه‌رق،
شهری غیر مساوی ایکی قسمه آییریور. قسم اعظمی
نهرك شمالنده اولوب، بونك اورته‌سنده (سیته)
بولنیور، که ابنیهٔ رسمیه ایله بانقه، بورسه، ضربخانه
کبی تجارت محللری بونده‌در. بونك شرق جهتنده
اك تمیز وذی‌قیمت شیلرك فروختنه مخصوص سوسلی
وکوزل مغازه‌لری حاوی چارشیلر، وغرب جهتنده
ایسه کبار وزادکانك اقامتنه مخصوص محله‌لر بولنیور.
آنجق چارشیلر ونجار واغنیا محله‌لری توسع
ایتدکجه ، اختلاطدن احترازلری معلوم اولان
زادکان صنفلری شهرك خارجنه چیقه‌رق، یکی
محله‌لر تشکیل ایتمکده، وبو وجهله برقاچ سنه اول
آیریجه قصبه‌لر عد اولنان بر چوق یرلر کوندن
کونه پایتختله کسب التصاق ایتمکده‌درلر. دیکر
بعض محله‌لری ایسه فابریقه‌لره وتمیزلکله توافق ایتمز

بعض صنایعه و یاخود فقرا صنفلرینک اقامتنه مخصوص اولوب، صوك درجه‌ده پیس ومستکره بر منظره ابراز ایدرلر. لوندره‌نك سوقاقلرنده طولاشوب هر طرفنی سیر ایدن آدم بر طرفدن فوق العاده بر ثروت وسامان بر طرفدن نهایت درجه‌ده بر فقر وضرورت، بر طرفدن تصورك ما فوقنده بر تمیزلك وزینت بر طرفدن‌ده درجهٔ تحملك خارجنده بر مردارلق کورور. عمومیت اوزره سوقاقلری کنیش ایسه‌ده، خانه‌لری پك یوکسك اولمیوب، فابریقه وصوبه‌لرده یانان معدن کمورلرینك کثرتندن همان بتون خانه‌لرك خارجی سیاه، وبناءً علیه منظرهٔ عمومیه‌سی حزن‌انکیزدر. اکثر ابنیه‌سی امم قدیمه معبدلری کبی ستونلر وکمرلرله مزین آغر بر رسمده‌در. قهوه وغازینو کبی عمومی اکلنجه یرلری پك آز واولانلری‌ده قپالی وبللیسز اولوب، انکلیزلر اك زیاده قلوبلره دوام ایدرلر. برقاچ بیوك جاده شهری غربدن شرقه شق ایدوب، جنوبدن شماله بونلری قطع ایدر متعدد سوقاقلری دخی واردر. بتون لوندره سوقاقلرینك اوج اوجه ربطی فرض اولنسه، ٦١٦٤ کیلومترویه بالغ اولور، که بوده اسقوچیه‌نك ادیمبورغ شهرندن خط استوایه قدر اولان مسافه‌یه معادلدر. تامیسه نهرینك ایکی کنارنده کوزل ریختملر و ٣٠ متره اکنده جاده‌لر اولوب، نهر مذکورك اوستنده ١٣ کارکیر کوپری و ٥ ده دمیر یول کوپریسی واردر. بوندن ماعدا نهرك یتاغی آلتندن تونل صورتنده کچر تحت الارض ایکی یولی اولوب، ٣٧٠ متره طولنده اولان بو ایکی یولدن بری ٢ متره قطرنده دمیر بوریلر ایچندن کچر. شهرك ایچنده متعدد عمومی باغچه‌لر ودها طوغریسی قوریلر بولنوب، بونلرك بعضلری پك واسع اولمغله، ایچلرنده چایرلر آقار، کوللر بولنور واینك، قویون، قاز وسائر حیوانات سوریلری کزر. بونلرك اك مشهورلری: شهرك غرب جهتنده واقع سنت جامس، غرین پارق، هایدپارق و (کنسینغتون غاردن) در، که بربرلرینه ارتباط واتصاللری اولوب، او جسیم واوقدر غلبه‌لکلی شهرك اورته‌سنده بر قیر عالمی تشکیل ایدیورلر. شهرك شمال غربی جهتنده واقع (رکنتس پارق) حیوانات ونباتات باغچه‌لرینی، بر رصدخانه‌یی ومتعدد خصوصی کوشکلری حاویدر. بونك شمالنده (پریموروسی هیل) باغچه‌سی بولنیور، که لوندره‌لیلرك اك زیاده سودکلری مسیره‌در. بونلردن بشقه شهرك اك غلبه‌لکلی محله‌لرنده دخی واسع باغچه‌لر بولنوب، بونلرك اك بیوکی (ویقتوریا) باغچه‌سیدر.

لوندره‌نك معابدی ١١٠٠ عددندن زیاده اولوب، اك بیوك واك مصنعلری (سنت پول) کلیساسیدر، که قبه‌سنك ١٢٣ متره ارتفاعی واردر. ایکنجی درجه‌ده (وستمینستر) کلیساسیدر، که اطرافنده‌کی مناسترلرله برابر، لوندره ایله برلشمزدن اول، همنامی اولان قصبه‌نك مرکزی ایدی. صنعت معماریه‌ده سنت پولدن ایلری اولوب، انکلتره اعاظم رجال وعلما وشعراسنك دخی مزارلرینی حاویدر. ١٦٦٦ تاریخنده وقوع بولان بیوك حریق لوندره‌نك اکثر آثار عتیقه‌سنی امحا ایتمش اولدیغندن، بو ایکی کلیسادن بشقه ذکره شایان معابد قدیمه‌سی یوقدر. مشهور لوندره قله‌سی اك اسکی ابنیه‌سندن اولوب، یولیوس قیصر طرفندن بنا ایدلمش اولدیغی مرویدر. تامیسه نهری کنارنده بولنان بارلمنتو بناسی اك بیوك واك مکمل ابنیهٔ جدیده‌سندندر. سنت جامس وبوکینو نام اسملریله حکمداره مخصوص ایکی کوزل سرایی واردر. بعض بیوك لوردلرك سرایلری دخی مذکور ایکی سرایدن پك کری قالماز. (کیلدهال) دینلن بلدیه دائره‌لریله دوائر رسمیه ابنیه‌سنك چوغی‌ده شهرك تزیناتندن و شایان تذکار آثار معماریه‌سندندر. اوتوز قدر بیوك ومصنع تیاتروسی‌ده واردر.

لوندره‌نك اك زیاده سیره شایان و اك واسع مؤسساتنك برنجیسی موزه‌سیدر، که دنیانك اك قیمتدار آثار عتیقه‌سنی و ١٢٥٠٠٥٠ جلدی حاوی مکمل بر کتبخانه‌یی حاویدر. تاریخ طبیعی ومعادن وسائر فنون نمونه‌لری، محلك طارلغندن طولایی، اخیراً بو موزه‌دن چیقاریله‌رق، آیریجه بر موزه آچلمشدر. مؤسسات علمیه‌سی پك چوق وپك مکمل اولوب، هرنه قدر انکلتره‌نك اك بیوك واك اسکی دارالفنونلری اوقسفورد وقابریجده ایسه‌ده، لوندره‌ده دخی دارالفنون مکتبی نامیله اکثر فنونه مخصوص شعبه‌لری بولنان و یالکز عقائد شعبه‌سی اولمیوب، هر مذهبدن شاکردانه

آچیق اولان دارالتحصیله مربوط بر هندسه‌خانه وبر صنایع نفیسه مکتبی واردر. بوکا رغماً عقاید شعبه‌سی اساس اتخاذ اولنان ومعلمین ومتعلمینك پروتستان اولمسی شرط اولان دیکر بر دارالفنون دخی آچلمشدر. فنون عالیه‌یه لوندره‌ده هربردن زیاده اهمیت ویریلوب، هر بر فنه مخصوص آیری آیری مکتبلر واردر. بر مدتدن بری بو مکتبلره اناثدن دخی شاکردان قبول اولندقدن بشقه، صرف اناثه مخصوص ٣٦٠ شاکرد استیعاب ایدر بر مکتب عالی دخی واردر. فنون حربیه وبحریه کبی دولته عائد مکاتب رسمیه‌سی ولوندره‌نك جوار-لرنده بعض خصوصی مکتبلری بولنیور. لوندره‌ده‌کی مکاتب ابتدائیه‌یه یاریم ملیون شاکردان دوام ایدیور. جمعیات علمیه وفنیه‌سی وازآن جمله علم-الارض، کیمیا، علم البشر، هیئت، جغرافیا، السنهٔ شرقیه (یعنی آسیا)، علم حیوانات، زراعت، آثار عتیقه وسائره جمعیتلری، وبو جمعیتلردن اکثرینك کندیلرینه مخصوص کتبخانه وموزه‌لری واردر. لوندره‌نك خارجنده واقع (غرینویچ) ده‌کی رصد-خانه مشهور اولوب، انکلیزلر بو رصدخانه‌نك موقعنی مبدأ طول اتخاذ ایتمشلردر. فن طباعت دخی لوندره‌ده پك ایلری اولوب، پك چوق وپك جسیم مطبعه‌لرده کلیتلی کتابلر وحدسز غزته‌لرله فنی وادبی رسائل موقوته نشر اولنمقده‌در. دنیاده اك زیاده نسخه طبع وصرف ایدن غزته‌لر لوندره غزته‌لری اولوب، بونلرك رواجی و دائره‌لرینك وسعتی وله‌افزای عقولدر.

مؤسسات خیریه‌سی ١٠٢٤ عددنده اولوب، بونلر میاننده ١٨١ خسته‌خانه وتیمارخانه، ٥٣٧ اعانه وصدقه جمعیتی، ٣٢٤ فقرا چوجقلرینك تحصیلنی تسهیله مخصوص جمعیتلردر. بونلرك مجموعنك واردات سنویه‌سی ١٠٠ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در.

صنایعجه لوندره دنیانك اك برنجی شهری اولوب، هر نه قدر انکلتره‌نك مانچستر وبیرمینغهام کبی شهرلری بعض صنایعده دها ایلری ایسه‌ده، عمومیت نقطهٔ نظریله ینه لوندره‌نك درجه‌سنه واره‌مازلر. فابریقه‌لرك اك چوغی شهرك خارجنده اولوب، علی الخصوص شرق طرفنده واسع برنصف دائره تشکیل ایدرلر. اك کثرتلی معمولات صنا-عیه‌سی: چینی و پورسلین، بیچاق، اسلحه، مختلف ماکینه‌لر، ساعت، مجوهرات، سفائن، واپورلر وبونلرك تجهیزاتی، ایپك منسوجات، مواد دباغیه، شکر، مسکرات، کلیتلی بیره وسائره‌دن عبارتدر. جوارلرنده سبزه باغچه‌لری پك چوقدر. بانقه معاملاتجه وسرمایه‌جه لوندره کرهٔ ارضك مرکزی حکمنده اولوب، قطعات خمسه‌ده امور نافعه و معادن وسائره‌جه تشبثات جسیمه‌ده بولنان شر-کتلرك وزنه‌لری لوندره بانقه‌لرندن عبارتدر. کرك آوروپانك هر طرفیله وکرك هند وچین وآمریقا ایله تجارت بحریه‌سی پك ایشلك اولوب، چای، قهوه، چیوید، قاقاؤ، بهارات متنوعه کبی اقطار بعیده محصولاتنك مرکز بازاری لوندره‌در، وبو قبیلدن محصولات طوغریدن لوندره‌یه سوق، واورادن هرطرفه تقسیم اولنور. سنوی ادخالاتی ٣ ½ ملیار فرانغی متجاوز اولوب، اخراجاتی ایسه ١ ½ ملیار فرانقدن دوندر. ادخالاتك بو فرق درت بچق ملیون اهالینك استهلاك ایتدکلری وهمان کافهٔ خارجدن کلن مأکولاتدن طولایی اولوب، لوندره‌ده سنوی ٣٤٥ ٠٠٠ صیغیر، ١ ٥٢٥ ٠٠٠ قیون، ٢٥ ٠٠٠ طوموز، ٨ ملیون طیور، ٣ ملیون سومون بالیغی، ١٠ ملیون کیلو سوت و ٢٠٠ ملیون یمورطه استهلاك اولنور.

هواسی معتدل اولوب، یازین میزان الحراره‌نك وسطی درجه‌سی ١٧ و قیشین صفردن یوقاری ٣ دره، وتامیسه نهری نادراً طونار. آنجق قیشلر دائما بویله کچمیوب، بعض دفعه‌ده خیلی سرت وشدتلی اولور. ذاتاً بتون انکلتره‌نك سیسلری چوق اولوب، یاغمور یاغمدیغی وقت دخی سیسلی برهوا بولندیغی کبی، لوندره‌نك حسابسز فابریقه‌لری اوجاقلرندن چیقان معدن کموری طومانلری دخی هوایی طولدیردیغندن، انکلتره پایتختنده آچیق هوا وکونش پك نادر کورنیور. صویی دخی پك ایی اولمیوب، تامیسه نهرینك صوینی استعمال ایدرلر. بوندن مقدم بتون شهرك لغملری بو نهره دوکلدیکندن، صویی پك ملوث ومتعفن ایکن، اخیراً دکیزه دوکیلور لغملر یاپلمغله، نهرك صویی بر درجه قدر تطهیر اولنمش ایسه‌ده، ینه شربی صحت عمومیه‌یه یارایه‌بیله‌جك حالدن چوق اوزاقدر.

تامیسه نهرنده متعدد واپورلر ایشلدیکی کبی بعضلری ابنیه‌نك طاملری اوستندن و بعضلری تونل ودرین خندقلرله یرآلتندن کچر متعدد دمیر یول خطلری وهر طرفه ایشلر اومنیبوس آرابه‌لری بولنوب، شهرك محلاتی واوزاق مسافه‌لری آره‌سنده اختلاطی تسهیل ایدرلر. کرا آرابه‌لری‌ده اون بیك عددینی متجاوزدر. اداره‌سی پك قاریشیق اولوب، مرکزی شهر اماتی صورتنده آیریجه بر اداره تشکیل ایتدیکی حالده، مختلف زمانلرده شهره الحاق ایدلمش اولان کنارلری واکثر طرفلری الآن جوارنده‌کی قونتلقلره یعنی سنجاقلره ملحقدر. بتون شهر ٣٩ قضایه منقسم اولوب، ٣٠٠ ی متجاوز مجلس بلدیلری واردر.

لوندره‌نك اسکی کاتلردن قالمه اوله‌رق، انکلتره‌نك رومالیلر طرفندن ضبطندن اول موجود بولنمش اولدیغی مظنون اولوب، هر حالده میلاد عیسی (عم) زمانلرنده موجود و رومالیلرجه (لوندینوم) و یا (لونجیدینیوم) اسمیله معروف ایدی، ورومالیلر طرفندن انکلتره‌نك مرکز اداره‌سی اتخاذ اولنمشدی. آنغلو ساقسونلر زماننده لوندره انکلتره‌ده متشکل حکومات متفقه‌دن برینك مرکزی اولوب، حکومتك توحیدنده بتون انکلتره‌نك پایتختی اولمشیدی. میلادك اون دردنجی قرنی اواسطنده اهالیسی ٩٠٠٠ کشیدن زیاده اولمیوب، ١٦٠٠ ده ١٨٠٠٠٠، ١٦٥٠ ده ٣٥٠٠٠٠، ١٧٠٠ ده ٥٥٠٠٠٠، ١٧٥٠ ده ٦٠٠٠٠٠، ١٨٠١ ده ٨٦٤٨٣٥، ١٨٢١ ده ١٢٢٧٥٩٠، ١٨٤١ ده ١٨٧٣٣٦٥، ١٧٥١ ده ٢٣٦٢٢٣٦، ١٨٦١ ده ٢٨٠٣٩٨٩، ١٨٧١ ده ٣٢٥٤٢٦٠، ١٨٨١ ده ٣٨١٤٥٧٠ و ١٨٩٦ ده ٤٤٣٣٠١٨ مقدارینه بالغ اولمشدر. بو وجهله کیتدکجه بر نسبت متزایده‌ده اهالیسی آرتمقده اولوب، بر ایکی عصر صکره نه درجه‌لره بالغ اوله‌جغی آکلاشیلیور.

لوندون { و لوندینوم (London, Londi-num) لوندره شهرینك انکلیزجه ولاتینجه اسملریدر. [«لوندره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوندوندری { (Londondery) ایرلانده‌نك اولستر ایالتنده و (دوبلین)ك ١٩٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (فویله) نهری اوزرنده و بونك همنامی اولان کوله دوکلدیکی محل قربنده سنجاق مرکزی برشهر اولوب، ٢٩١٦٠ اهالیسی، نهرمذکورده لیمانی، دمیر وباقیر دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، بز فابریقه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری وایشلك تجارتی واردر. جوارلری شایان تصویردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١١٣ مربع کیلومتره واهالیسی ١٦٤٩٩٠ کشیدر. اراضیسی طاغلق وآز منبتدر. باشلیجه محصولاتی چاودار، یولاف، پتاته، کتن وسائره‌در. مرعالری وصنعی چایرلری چوق اولوب، خیلی حیوانات اهلیه‌سی واردر.

لونغچون { (Loung Tsoun) چینك شمال جهتنده واقع (شان‌سی) ایالتنده و (پوچئو)نك ١١٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ١٠′ ٣٥° عرض شمالی ایله ١٠٩ طول شرقیده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ٩٠٠٠٠ اهالیسی، جوارنده‌کی کوللردن چیقان کلیتلی طوز اخراجاتی ومصنع بربتخانه‌سی واردر.

لونغوس { (Longos) سلانیك ولایتنك ساحل جنوبیسنده واقع (خالکیدیق) شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بولنان اوچ اوزون وطار برونك اورته‌ده بولنانی اولوب، شرقاً آینوروز وغرباً کسندیره کورفزلریله محاطدر. شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری بویی ٥٠ کیلومتره اولوب، اك یوکسك محلی ٧٩١ متره ارتفاعنده اولان طاغلق یرلردن عبارت وبر قاچ قریه‌یی حاویدر.

لونل { (Lunel) فرانسه‌نك هرولت ایالتنده و (مونتپلیه)نك ٢٣ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٧٣٧٤ اهالیسی، آق‌دکیزه ورونه ایرماغنه‌قدر جدوللری، بیاض شراب وقونیاق اخراجاتی وقربنده پك چوق حیوانات مستحاثه‌سی چیقان مشهور بر مغاره‌سی واردر.

لون لسونیه { (Lons-le-Saunier) فرانسه‌نك شرق جهتنده و پارسك ٤٠٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده (ژوره) ایالتك مرکزی بر قصبه اولوب، ٩٧٢٤ اهالیسی،

مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، آثارعتیقه‌موزه‌سی، خسته‌خانه‌سی، کلیتلی طوز اخراجاتی وذخایر وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر.

لونویل { (Lunèvils) فرانسه‌نك (مورته مع موزله) ایالتنده و (نانسی)نك ٢٦ کیلو متره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤ ٣٨٠ اهالیسی، داخلی مکتبی، کتبخانه‌سی و حصیر شاپقه ایله پاموق ایپلیك ، چینی وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

لوواردن { (Leuvarden) فلمنکده آمستردامك ١١٠ کیلومتره شمال شرقیسنده فریزه ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٢٩ ٠١٠ اهالیسی، دمیر، باقیر، قورشون دوکمخانه‌لری، واپور اعمالنه مخصوص حوضلری ، بز، کاغد، سختیان، مجوهرات وسائره فابریقه‌لری، وذخیره وسائره تجارتی واردر.

لووره { (Louvre) پارسك غرب جهتنده وسینه ایرماغنك صاغ کنارنده مشهور بر سرای اولوب ، وقتیله شهرك خارجنده بر قلعه اوله‌رق، آوجیلرك موعد ملاقاتی اولمقدن بشقه بر ایشه یارامز ایکن ، ١٢٠٤ تاریخنده فیلیپ اوکوست بو قلعه‌نك ایچنده برقله بنا ایتمشیدی. بعده فرانسه قراللری طرفندن کتبخانه اتخاذ اولنه‌رق، فیلیپ اوکوستك اخلافی مذکور قله‌نك اطرافنده بر طاقم ابنیه علاوه‌سیله، کیتدکجه توسیع وتزیین ایده‌رك، تدریجاً بر بیوك سرای حالنه قومشلردی. برآره‌لق رسمی مطبعه بو سرایه نقل اولنه‌رق، بعض مجالس وجمعیات علمیه‌نك اجتماعنه تخصیص اولنمشدی. بوکونکی کونده آوروپانك اك مزین واك مصنع سرایلرندن اولوب، اك مشهور هنروراننك آثارندن بر چوق رسم و لوحه‌لری حاویدر.

لوول { (Lovell) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده و (بوستون)ك ٣٨ کیلو متره شمال غربیسنده (میدلسکس) قونتلغنك مرکزی بر شهر اولوب، ٥٩ ٤٨٥ اهالیسی واوزرنده بولندیغی (مریماق) نهرینك شلاله‌سی طرفندن چویریلیر بر چوق فابریقه‌لریله پاموق ایپلیك ومنسوجاتی و انواع ماکینه‌لر وآلتلر وسائر مصنوعاتی، ونهر مذکور ایله سیر سفائنه صالح جدولی واردر.

لوون { (Louvain) بلچیقه‌نك برابانت ایالتنده وبروکسلك ٢٤ کیلومتره شرق شمالیسنده قضا مرکزی بر شهر اولوب ، ٣٦ ٨١٥ اهالیسی، بیاض بیره ایله دانتله، اورمه شیلر، اجزای کیمیویه، نشاسته فابریقه‌لری ، دکرمنلری، دباغخانه‌لری، ذخیره و حیوانات تجارتی و بر جدولی واردر.

لوویه { (Louviers) فرانسه‌نك (اوره) ایالتنده و (اوره)نك ٢١ کیلو متره شمالنده اوله‌رق (اوره) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٩٩٧٠ اهالیسی و چوخه، قبا فانله وسائره فابریقه‌لری واردر.

لوهور { (یاخودلوهاوور) هندستانده‌کی لاهور شهرینك کتب عربیه‌ده مستعمل اسمیدر.

لوی { (Levi) [« لاوی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

لویس { (Lewis) اسقوچیه‌یه ملحق (هبریده) آطه‌لرینك اك شمالیسی اولوب، آره‌لرنده طار بر برزخله مربوط ایکی قسمدن مرکبدر. بویی ١٠٠ و اکی ٤٠ کیلومتره اولوب، ١٨ ٠٠٠ اهالیسی واردر . مرکزی (استورناوی) قصبه‌سیدر . اسکی (درویید) لردن قالمه بعض آثارعتیقه‌سی واردر.

لویوله { (Loyola) اسپانیانك (کیپوسقوآ) ایالتنده و (سان سباستیانك)ك ٢٢ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قریه اولوب ، بیوك بر مناستریله وبر جزویت مکتبیله وعلی‌الخصوص جزویت طریقتنك مؤسسی اولان (اینیاس‌ده‌لویوله) نك وطنی اولمغله مشهوردر.

لویی { لاتینجه لودوبقوس وآلمانجه لودویغ (Louis, Ludvicus, Ludvig) بو اسمله آوروپاده بروجه‌آتی برچوق حکمدارلر کلمشدر:

آلمانیا ایمپراطور و قراللری

برنجیسی (دبونر) لقبیله ملقب اولوب، مشهور شارلماننك اوغلیدر . ٧٧٨ ده‌طوغوب، ٣ یاشنده

ایکن آکتیانه قرالی اولمش؛ و ۸۱۳ ده پدری
طرفندن غرب ایمپراطورلغنه تشریك اولنوب ،
ایرتسی سنه وفات ایدن پدرینه خلف اولمش ؛ و
درت سنه صکره ملکنی درت اوغلی بیننده تقسیم
ایتمشیدی. ایتالیا والیسی بولنان یکنی (برنارد)ه
بو تقسیمدن حصه چیقارمدیغندن، مومی الیه عصیان
ایدوب، طوتلدیغنده، کوزلرینه میل چکلمش، و
بونك تأثیریله وفات ایتمش ایدی. بعده ایکنجی دفعه
اولنوب ، بر قیزیله بر اوغلی دخی اولدیغندن ،
بونلره دخی حصه چیقارمق ایچون، ۸۲۹ ده بر
ایکنجی تقسیمه تشبث ایتدیکنده ، دیکر اوغللری
بالاتفاق علیهنه عصیان ایده‌رك، کندیسنی اسقاط
ایتمشلرسه‌ده، متعاقباً انعقاد ایدن بر مجلس عمومی
طرفندن یکیدن اقعاد اولنمش؛ وآنجق ۸۳۳ ده
یکیدن ملکنك تقسیمنی تعدیله قالقیشمغله، اوغللری
طرفندن رسماً اسقاط، ومؤبداً حبسنه حکم اولنمش؛
ومع هذا ایرتسی سنه اوغللرندن (لوتر)ه حسد
ایدن پپین ایله جرمانیه‌لی لویی طرفندن تخته اعاده
ایدلمش؛ و ۸٤۰ ده اوغلی مرقوم لوییڭ وقوع
عصیانیله، کدرندن (ماینسه) قربنده وفات ایتمشدر.
کوشك و متردد بر حکمدار اولوب ، اوغللریله
ایکنجی زوجه‌سی النده بر اویونجق حکمنده بولنمش؛
ودره بکلرینك نفوذ واقتداری تزایدینه آچیق یول
براقمش ایدی. ایمپراطورلقده بیوك اوغلی (لوتر)
وفرانسه قراللغنده ایکنجی قاریسندن اولان اوغلی
طاسلاق شارل خلفی اولمشدی.

— آنف الترجمه‌نك اوچنجی اوغلی اولان
جرمانیه‌لی لوییڭ ۸۱۷ تقسیمنده حصه‌سنه باویره
ایله جرمانیه دینلن فرانق دولتنك بتون شرق
جهتی دوشوب، پدرینه قارشی دفعاتله عصیان ایتمش؛
ونهایت صوك عصیانیله بونك وفاتنه سبب اولمش
ایدی. بیوك برادری لوتره قارشی کوچك قارداشی
طاسلاق شارل ایله بالاتفاق ، اسکی فرانسه‌نك
(رین) ایرماغنك صاغ طرفنده‌کی یرلرله صاقسه ،
تورینکه، باویره ، لورنه وغریزون یرلرینی تحت
اداره‌سنه طوپلامش؛ و ۸۱٦ ده وفات ایتمشدر.
قارلومان، لویی و شارل اسملریله اوچ اوغلی وار
ایدی.

— آنف الترجمه‌نك ایکنجی اوغلی (صا-
قسونیه‌لی) لویی پدرندن صکره جرمانیه قرالی
اولوب، ۸۷٦ ده اوزرینه عسکر سوق ایدن
عمجه‌سی طاسلاق شارلی (آندرناخ) قربنده
مغلوب ایتمش؛ وبو غالبیتی اوزرینه فرانسه قراللغنی
دخی ضبط ایتمك اوزره، فرانسه‌یه کیرمش ایسه‌ده،
موفق اوله‌مامش؛ و ۸۸۱ ده نورمانلری مغلوب
ایتمش ایسه‌ده. ایرتسی سنه بونلره مغلوب اولوب،
کدرندن وفات ایتمشدر.

— آلمانیا ایمپراطورلرندن ایکنجی (لویی)
«کنج» لقبیله ملقب اولوب، برنجی لوترك اوغلیدر.
۸۸۲ تاریخلرنده طوغوب، ۸۲٤ ده ایتالیا قرالی
اولمش؛ و ۸٤۹ ده پدری طرفندن ایمپراطورلغه
تشریك اولنه‌رق، ۸۵۵ ده پدرینه خلف اولمش ؛
و ۸۵۹ ده برادری پرووانسه‌لی شارلی ژوره ایله
آلپ طاغلری آره‌سنده‌کی یرلری ترکه مجبور ایتمش؛
و ۸٦۳ ده مرقوم شارلك بلا ولد وفاتی اوزرینه،
ملکی اولان پرووانسه‌یی لورنه قرالی دیکر برادری
ایکنجی لوتر ایله مقاسمه ایلمش ایدی .. قالابره
ایله بنونت دوقه‌لغنی ضبط ایتمش اولان عرب اهل
اسلامنه قارشی عسکر سوقیله غلبه چاله‌رق ،
کندیلرینی اورادن اخراج ایتمشدی . ۸۷۱ ده
بنونت لومباردلری پرنسی آداجیس طرفندن
طوتیلوب، قورتلدیغنده ، اخذ انتقامه چالیشمش
ایسه‌ده ، مقتدر اوله‌میوب ، ۸۷۵ ده وفات
ایتمشدر. یالکز برقیزی قالوب، بورغونیه قرالی
(بوزون)ه وارمش ایدی.

— اوچنجیسی «کور» لقبیله ملقب اولوب ،
آنف الترجمه‌نك قیزینك اوغلیدر. ۸۸۰ تاریخنده
طوغوب، ۹ یاشنده ایکن (آرله) قراللغنده
پدرینه خلف اولمش؛ و ۸۹۹ ده (برنجر) ه
قارشی ایتالیایه عسکر سوق ایده‌رك ، غالب کلمی
اوزرینه، ۹۰۰ تاریخنده رومادە ایمپراطورلغی
اعلان اولنمش؛ و ۹۰۳ ده مرقوم برنجر طرفندن
(ورونه)ده طوتیلوب، ایمپراطورلقدن اسقاطله
برابر ، کوزلرینه میل چکلمش ؛ ویکرمی سنه
صکره وفات ایتمشدر .

— دردنجیسی فرانقلرك قارلووینجیان خاندا-
نی منسوب ایمپراطورلرك اخیری اولوب، «چوجق»
لقبیله ملقبدر. قارینتیه‌لی (آرنول)ك اوغلی او-

لوب، ٨٩٣ ده طوغمش؛ و ٨٩٩ ده، پدرینك
وفاتی اوزرینه، جرمانیه قرالی و ٩٠٨ ده ایمپرا.
طور اولمش ایدی. آلمانیه‌یه تجاوز ایدن مجارلره
وایمپراطورلق ادعاسنده بولنان صاقسه دوقه‌سی
اوتون ایله فرانقونیه دوقه‌سی قونراده قارشی مقا.
ومته مقتدر اوله‌میوب، تختی ترکله، (راتیسبونه)یه
چکلمش؛ و ٩١١ ده اوراده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی باویره‌دوقه‌سی (سور)ك اوغلی
اولوب، ١٢٨٤ ده طوغمش؛ و ١٣١٤ ده
ایمپراطور انتخاب اولنوب، رقیبی بولنان آوستریا
دوقه‌سی (فردریق بل)ه قارشی حرب ایده‌رك،
١٣٢٢ ده کندیسنی طوتمغله، اوچ سنه محبوس
ایتدکدن صکره، ایمپراطورلق ادعاسندن واز
کچمك شرطیله قویویرمش ایسه‌ده، پاپا یکرمی
ایکنجی ژان بو موافقته قارشی بولنه‌رق، صاحب
ترجه‌یه فراغی امر ایتمش؛ وبونك مخالفی اوزرینه،
کندیسنی کلیسادن طردوتامین ایلمش ایدی. ١٣٢٧
تاریخنده عسکرله ایتالیایه کیروب، میلانده لومباردلر
قراللغی تاجنی کیدکدن صکره (پیر دو قوربی)یی
بشنجی نیقوله اسمیله پاپا انتخاب ایتدیرمش؛ و ١٣٢٨
تاریخنده بوکا ایمپراطورلغنی تصدیق ایتدیرمش
ایسه‌ده، ١٣٤٦ ده قلمان طرفندن یکیدن آفوروز
اولمش؛ و یرینه لوکسمبورغلی شارل ایمپراطور
انتخاب ایدلمش ایدی. برسنه صکره آتدن دوشه‌رك
تلف اولمشدر.

فرانسه قراللری

برنجیسی (دبونر) لقبیله ملقب اولوب، آلمانیا
ایمپراطوری دخی بولندیغندن، یوقاریده ذکری
کچدی.

— ایکنجیسی طاسلاق شارلك اوغلی اولوب،
(بغ) لقبیله ملقبدر. ٨٤٦ ده طوغوب، ٨٦٧ ده
پدری طرفندن آکیتانه قراللغنه نصب اولنمش؛
واون سنه صکره فرانسه قراللغنده پدرینه خلف
اولوب، ٨٧٩ ده قومپینیه‌ده وفات ایتمشدر.
کوشك برحکمدار اولمغله، زماننده دره بکلری
چوق نفوذ قزانمشلردی. اوچنجی لویی ایله قارلومان
و (ساده شارل)ك پدریدر.

— اوچنجیسی آنف الترجه ایکنجی لوینك
اوغلی اولوب، ٨٧٩ ده برادری قارلومان ایله
مشترکاً پدرینه خلف اولمش؛ وحصه‌سنه نوستریه
ایله آوستراسیه‌نك قسم غربیسی دوشمش؛ و ٨٨١
تاریخنده نورمانلری مغلوب ایتدکدن برسنه صکره،
٢٢ یاشنده ایکن، اجل قضا ایله وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی ساده شارلك اوغلی اولوب،
انکلتره‌ده تربیه اولنمش اولمغله، «ماوراء بحرلی»
لقبیله ملقبدر. ٩٣٦ تاریخنده طول مدت حقنی
غصب ایتمش اولان بورغونیه دوقه‌سی (راؤل)ه
خلف اولوب، اوتونك ضبط ایتمش اولدیغی (لورنه)یی
استخلاصه مقتدر اوله‌مامش؛ و نورماندیه‌یی برنجی
کویومك صبی اوغلی دوقه ریشاردن ضبط ایتمش
ایسه‌ده، متعاقباً دانیمارقه قرالی (هارالد) طرفندن
طوتیلوب، ٩٤٤ ده خصمی ورقیبی اولان پارس
قونتی (هوغ لبلان)ه تسلیم اولنمش؛ وبرسنه صکره
برماندیه‌یی ریشارده ولاؤن دوقه‌لغنی (هوغ)ه
ترك ایتمك شرطیله، سبیلی تخلیه اولنمشدی. ٩٥٤
تاریخنده (ریمس) ده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی «تنبل» لقبیله ملقب اولوب،
(لوتر)ك اوغلیدر. ٩٨٦ ده پدرینه خلف اولوب،
اوسنه (ریمس)ی ضبط ایتمش؛ وبرسنه صکره،
٢٠ یاشنده ایکن، بلا ولد وفات ایلمشدر. قارلو
ونجیان سلاله‌سنك فرانسه‌ده صوك حکمداری
اولوب، مدبر اموری اولان (هوغ قاپت)ك
تشویقیله، زوجه‌سی بلانشه طرفندن تسمیم اولندیغی
مظنوندر.

— آلتنجیسی «شیشمان» لقبیله ملقب اولوب،
برنجی فیلیپك اوغلیدر. ١٠٧٨ ده طوغوب،
١١٣٦ ده وفات ایتمش؛ و ١١٠٠ ده پدرینه
خلف اولمش ایدی. حقوق حکمرانی‌یه تجاوز ایتمش
اولان بعض دره بکلرینی بعد التنکیل، انکلتره
قرالی برنجی هنرینك ضبطنده بولنان نورماندیه‌یی
ضبط ایتمکه قالقیشمش ایسه‌ده، ١١١٩ ده مغلوب
اولمشدی. دره بکلرینك قوتنی کسره چالیشوب،
بونلره قارشی نواحی اصولنی ایجاد ایتمشیدی.
باش وکیلی (سوژر) اسمنده حکیم و مدبر برآدم
ایدی.

— یدنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب،
آنف الترجه شیشمان لوینك اوغلیدر. ١١٢٠ ده

طوغوب، ١١٨٠ ده وفات ایتمشدر. ١١٣٧ ده
پدرینه خلف اولوب، شامپانیه قونتی تیبویه قارشی
حرب ایتمش؛ و (ویتری) قصبه‌سنی ضبط ایدوب،
کلیساسنه آتش ویرمکله، ایچنده بولنان ١٣٠٠ کشی‌یی
یاقمش ایدی. بو کناهنی عفو ایتدیرمك زعمیله،
عسکرینی بیهوده یره اتلاف ایتدکدن صکره،
١١٤٩ ده فرانسه‌یه عودت ایتمشدی. ناموسندن
شبهه ایتدیکی زوجه‌سی الئونوره‌یی تطلیق ایدوب،
بو قادینك انکلتره ولی عهدینه وارمسی اوزرینه
جهاز کتیرمش اولدیغی بر چوق یرلر انکلتره‌یه
کچمشدی.

— سکزنجیسی یدنجینك تورونی فیلیب
اوکوستك اوغلی اولوب، «آرسلان» لقبیله ملقبدر.
١١٨٧ ده طوغوب، ١٢٢٣ ده قرال اولمش؛
وفرانسه‌نك انکلیزلرك النده بولنان بعض یرلریله
لانکدوقك اکثر طرفلرینی ضبط ایتمشدی. بو
فتوحاتی صره‌سنده ١٢٢٦ ده (مونتپانسیه)
قربنده وفات ایتمشدر. قاستیله‌لی (بلانشه) ایله
ازدواج ایدوب، ١١ اولادی اولمشیدی، که
بونلردن بری سنت لوییدر.

— طقوزنجیسی آنف الترجمه‌نك اوغلی اولوب،
قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدود اولمسیله (سنت لویی)
دینمکله معروفدر. ١٢١٥ تاریخنده طوغوب،
١٢٢٦ ده والده‌سنك وصایتیله قرال اولمش؛ و
امور عدلیه و مالیه‌یی اصلاح ایتدکدن صکره،
(مارشه) قونتی وبونك حامیسی اولان انکلتره قرا-
لیله محاربه ایده‌رك، غالب کلمش؛ و بعده بر بیوك
خسته‌لغه مبتلا اولوب، ایتدیکی نذر اوزرینه،
ایبلشدیکنده اهل صلیب سفرینه کیریشوب، مصره
عزیمتله، ١٢٥٠ ده دمیاط و منصوره‌یی ضبط
ایتمش ایسه‌ده، بعده مغلوب وایکی برادریله برابر
اسیر اولوب، ٨٠٠٠٠٠ آلتون یعنی تقریباً ٧
ملیون فرانق فدیۀ نجاتله کندینی قورتاره بیلمش؛
واورادن قدسه کیده‌رك، درت سنه اقامتدن
صکره، فرانسه‌یه عودتنده انکلتره وآراغون
قراللریله مصالحه و معاهده ایدوب، انکلتره‌یه
کندیسنك وپدرینك ضبط ایتمش اولدیغی فرانسز
یرلرینك برطاقنی اعاده، و والده‌سندن طولایی
اسپانیاجه اولان بعض حقوق وراثتدن کف ید
ایتمش ایدی. برادرینك تشویقیله ١٢٧٠ ده بر
بر ایکنجی اهل صلیب سفرینه تشبثله، تونسه
چیقوب، ابتدا بعض غالبیتلره نائل اولمش ایسه‌ده،
بعده مغلوب اولوب، کندیسی و عسکرینك قسم
اعظمی طاعوندن هلاك اولمشدی. ١٢٩٧ ده
عزیزلکنه قرار ویریلوب، اغستوسك ٢٥ نده
بورطیسی اجرا اولنور. نامنه نسبتله بر رهبان
طریقی تشکل ایتمشدی.

— اونجیسی (هوتن) لقبیله ملقب اولوب،
فیلیب بلك اوغلیدر. ١٢٨٩ ده پارسده طوغوب،
١٣١٦ ده وفات ایتمشدر. ١٣٠٥ ده ناواره و
١٣١٤ ده فرانسه قرالی اولمشدی. اسلافی زما-
ننده زادکان طاقمی غائب ایتمش اولدقلری حقوق
بونك زماننده استرداده کیریشوب، کندیسی قارشی
طوره‌مامش؛ ویالکز (فلاندره) دوقه‌سنه قارشی
حرب ایدوب، بو محاربه‌نك مصارفنی تدارك ایچون
دخی ویرکیلری تزیید ویهودیلرك اموالنی مصادره
ایتمشدی.

— اون برنجیسی یدنجی شارلك اوغلی او-
لوب، ١٤٢٣ ده (بورژه) ده طوغمش؛ و ١٧
یاشنده ایکن (پراکریه) اسمیله معروف عصیانه
قاریشوب، ١٤٥٦ ده یکیدن عصیان ایتمش، و
مستحق اولدیغی مجازاتدن قورتلمق ایچون، بورغونیه
دوقه‌سی (فیلیپ لیون)ك یاننه التجا ایدوب، قرالك
وفاتنه‌دك اوراده قالمشدی. ١٤٦١ ده تخته قعودله
ویرکیلری تزیید وزادکانك بعض حقوقنی لغو ایده‌رك،
بتون تبعه‌سنی دلکیر ایتمش؛ و معروف خاندانلره
منسوب مأمورینی تبعید ایله، فرومایه ومجهول
الاحوال آدملره امنیت ایده‌رك، حسن اداره‌یه
خلل کتیرمش ایدی. ١٤٦٥ ده دولتك کبار و
زادکانی کندی برادری (بری) دوقه‌سی شارلك
ریاستی تحتنده علیهنده اتفاق ایدوب، بینلرنده
نتیجه‌سز بر محاربه وقوع بولدقدن صکره، متفقلرك
هر بریله آیری آیری اویوشه‌رق، و هر برینه
ایستدیکندن زیاده اراضی وحقوق ویره‌رك،
اتفاقلرینی بعدالامحا، ویردیکی اراضی وحقوقی کری
آلمش؛ وبرادرینی تسمیم ایتدیکی کبی، دیکرلرك ده هر
برطاقنی برر صورتله امحا ایلمشدی. باش وکیلی بولنان
قاردینال (لابالو)نك خیانتنی شبهه ایده‌رك، کندیسنی

محبوس طوتمشدی. غدار وحیله‌کار بر آدم ایدی. ۱۴۸۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— اون ایکنجیسی «ملتك باباسی» لقبیله ملقب اولوب، بشنجی شارلك تورونی و اورلیان دوقه‌سی شارلك اوغلیدر. ۱۴۶۲ ده طوغوب، ۱۵۱۵ ده وفات ایتمشدر. ابتدا اورلیان دوقه‌سی اولوب، سکزنجی شارلك صباوتی اثناسنده (بوژو)لی آنایه قارشی حق وصایت دعواسنه قالقیشه‌رق، قرالك عسکریله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب و اسیر اولمغله، اوچ سنه محبوس قالدقدن صکره، سبیلی تخلیه اولنه‌رق، فیما بعد حسن حرکتده بولنمش؛ و ۱۴۹۸ ده وفات ایدن سکزنجی شارلك یرینه فرانسه قرالی اولمش؛ و ۱۴۹۹ ده میلان دوقه‌لغنی و ۱۵۰۱ ده اسپانیا قرالی قتولیك فردیناند ایله متفقاً ناپولی قراللغنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بونکله مقاسمه صره‌سی کلنجه، بینلرنده محاربه وقوع بولوب، صاحب ترجمه مغلوب اولمغله، ایتالیاده بر کونه حاکمیت دعواسنده بولنمیه‌جغنه دائر اولان معاهده‌یی امضایه مجبور اولمش؛ ومع هذا بر قاچ سنه صکره وندیکلیلره قارشی تشکل ایدن هیئت اتفاقیه‌یه داخل اولوب، بو دفعه غالب کلمش ایسه‌ده، محاربه اثناسنده مقتول اولمشدر. عادل و حامیٔ معارف و صنایع بر حکمدار اولمغله، تبعه‌سنك محبوبی ایدی. اولاد ذکوری اولمدیغندن، برنجی فرانسو آخلفی اولمشدر.

— اون اوچنجیسی «عادل» لقبیله ملقب اولوب، دردنجی هنرینك اوغلیدر. ۱۶۰۱ ده فونتنبلوده طوغوب، ۱۶۱۰ ده والده‌سی ماریه مدیچیسك وصایتیله، قرال اولمشدی. ۱۴ یاشنده ایکن، وصایتدن چیقوب، بر سنه صکره آوستریا خاندانه منسوب (آنه) ایله عقد ازدواج ایتمشدی. ابتدا امور اداره والده‌سنك منظوری اولان (قونچینی) اسمنده بر ایتالیانك یدنده اولوب، ۱۶۱۷ ده بوندن ناخشنود اولان کبرا ایله برلشه‌رك مرقومی دفع ایتمش ایسه‌ده، ادارهٔ اموری دوقه عنوانیله توقیر ایتدیکی (لوین) اسمنده برینك الینه تسلیم ایتدیکندن، اعیان مملکت بونك علیهنه قیامه مجبور اولمشلردی. نهایت ۱۶۲۱ ده بونك وقوع وفاتیله قونچینینك تبعیدندن بری کوشهٔ نکبته چکلمش اولان والده‌سی یکیدن اموره قاریشمغه باشلایوب، مشهور (ریشلیو)یی رأس اموره کتیرمش؛ وبونك ایش باشنه کچمسیله برابر، اون اوچنجی لوی‌نك دوری فوق العاده بر پارلاقلق کسب ایدوب، داخلاً وخارجاً ایشلر محور لایقنده دوران ایتمکه باشلامش؛ وفرانسه بر چوق غالبیتلره نائل اوله‌رق، آوروپاجه موقعی ایلشمش ایدی. بر طاقم کبرا ریشلیونك قوت واقتدار وموفقیتنی چکه‌میه‌رك، قرالك برادری (غاستون)ك ریاستی تحتنده بر هیئت اتفاقیه تشکیل ایله، آلمانیه ایمپراطوری واسپانیه قرالی ایله دخی اتفاق ایتمشلرسه‌ده، غاستونك نفی واوك آیاق اولان بعض اعیانك اعدام اولنمسیله، بونلرده اوکی آلنمش ایدی. آلمانیه‌ده پروتستانلرك حامیسی و متفق اولان (کوستاو آدولف)ك وفاتندن صکره لویی کندیسی اوتوز سنه‌لك محاربه‌یه کیریشوب، بر چوق محاربه‌لر قزانمش، وبر طاقم یرلر آلوب، فرانسه‌یه نافع بر معاهده امضالنمق اوزره ایکن، ۱۶۴۲ ده ریشلیو وبر سنه صکره اون اوچنجی لویی وفات ایتمشدر. پك کوشك بر حکمدار اولوب، دورینك پارلاقلغی مجرد ریشلیونك اقتدارندن ایدی. حتی عادل لقبیله تلقیبی‌ده آنجق شمس برج میزانده ایکن طوغمه‌سندن ایلری کلوب، تولدی کونی قونمشیدی. فرانسه‌ده اغستوسك اون بشنده حضرت مریمك نامنه بیوك آلایلر اجراسی عادتی بو قرال زوجه‌سنك حامل قالمسی مناسبتیله وضع ایتمش؛ وبو عادت یقین زمانلره‌قدر مرعی طوتلمشدر.

— اون دردنجیسی «بیوك» عنوانیله معنون اولوب، ۱۶۳۸ ده طوغمشدر. اون اوچنجی لوی‌نك اوغلیدر. بش یاشنده ایکن، والده‌سی آوستریالی (آنه) نك وصایتیله قرال اولوب، اون اوچ یاشنده ایکن، وصایتدن چیقمش ایسه‌ده، امور اداره کافی السابق باش وکیل (مازارن)ك النده قالوب، آلمانیا ایمپراطورلغنه واسپانیه‌یه قارشی بعض غالبیتلر قزانلمش؛ و عقد اولنان معاهده‌لرك بری اوزرینه، اون دردنجی لویی اسپانیه قرالنك قیزی آوستریالی (ماریه ترزه)یی تزوج ایتمشدی.

١٦٦١ ده ، (مازارن)ك وقوع وفاتی اوزرینه ، لویی کندیسی اجرای حکومته باشلایوب، ماهر و مقتدر وکلانك معاونتیله و دول سائره ایله صلح و مسالمتده بولنمق قوتیله، وارقوتنی اصلاحات داخلیه‌یه ویره‌رك، کوزل نظامات وقوانین وضع، وصنایع و تجارتك ترقیسنه خدمت ایتمش ؛ وویرکیلری آزالتمش ایدی . ١٦٦٥ ده قائن پدری بولنان اسپانیا قرالی دردنجی فیلیپك وفاتی اوزرینه ، والده‌سنك جهازی اولان (فلاندره) ایله (فرانشه قونته) ایالتلرینی طلب ایتمش ایسه‌ده، ویرلمدیکندن، حرباً آلمش؛ وآنجق مؤخراً انکلتره ایله فلمنك واسوج کندیسنه قارشی اسپانیه ایله اتفاق ایتدکلرندن ، لویی مذکور ایکی ایالتدن فرانشه قونته‌یی اعاده ایتمك وفلاندره‌یی طوتمق اوزره، اسپانیه ایله اویوشمشدی . بعده انکلتره‌نك بیطرفلغنی تأمین ایله، فلمنکه قارشی عسکر سوق ایده‌رك، پارلاق غالبیتلره نائل اولمش؛ وبو موفقیاتی دول سائره‌نك حسدینی اویاندیرمغله، ١٦٧٤ ده اسپانیه قرالیله آلمانیه ایمپراطوری وبراندبورغ پرنسی فرانسه‌یه قارشی اتفاق ایتمشلرسه‌ده. لویی جمله‌سنه غلبه چالوب ، فرانشه قونته‌یی یکیدن ضبط ایتدیکی کبی ، لوکسمبورغ و دیکر برچوق یرلر استیلا ایله ، ایستدیکی یولده معاهده عقد ایتمش ؛ وبو مظفریتی اوزرینه « بیوك » عنواننه مستحق اولمشدی . فرانسه بیراغنك تحقیر اولنمسندن طولایی جزایری وبعده جنوه‌یی طوپه طوته‌رق ، ترضیه آلمشدی. ١٦٨٥ ده وقتیله پروتستانلره ویرلمش اولان بعض امتیازاتی لغو ایله، (نانته) اراده‌سنی کری آلدیغندن، اکثر ارباب علم وهنر فرانسه‌یی ترکله، دیار اجنبیه‌یه هجرت ایتدکلرندن ، فرانسه متضرر اولمش ؛ و متعاقباً کندیسنه قارشی آلمانیا ایمپراطورلغیله اسپانیا وفلمنك بیننده (اوغسبورغ) اتفاقی انعقاد ایده‌رك، برآز صکره انکلتره دخی بو اتفاقه داخل اولمغله، یکیدن محاربه آچیلوب، فرانسه براً قزانمش ایسه‌ده، بحراً غائب ایده‌رك، برنتیجه چیقمامشیدی. ١٠٧١ تاریخنده اسپانیه قرالی ایکنجی شارلك وقوع وفاتیله، اسپانیا تختی اون دردنجی لویینك torونی آنژو دوقه‌سی فیلیپه دوشدیکندن، یکیدن لویی‌یه قارشی بر اتفاق دولی حاصل اولوب، « وراثت محاربانی » اسمیله معروف بر صره محاربه‌لر آچیلوب، فرانسزلر ابتدا بعض غالبیتلره نائل، وبعده بوقدر دشمنلره قارشی مقاومت ایده‌میوب، برقاچ محاربه‌ده مغلوب اولمش؛ وصلحی طلب ایتمسنه‌ده رد وتحقیرله جواب ویرلدیکندن ، نهایت غیرته کله‌رك ، یکیدن بعض غالبیتلره نائل اولمغله ، عقد اولنان معاهده ایله بر چوق یرلر قزانمش؛ وتوروننی اسپانیه تختنه اقعاد، وآنجق آمریقای شمالیده (ترنو) جزیره‌سی و هودسون کورفزی کبی بعض یرلری انکلتره‌یه ترك ایتمش ایدی . بو معاهده‌دن ایکی سنه صکره ١٧١٥ ده وفات ایدوب، اوغلیله ایکی تورونی‌ده کندیسندن اول وفات ایتمش اولدقلرندن ، بش یاشنده بولنان حفید زاده‌سی اون بشنجی لویی خلفی اولمشدر . اون دردنجی لویینك ٧٢ سنه سورن دورحکومتی « بیوك عصر » دینمکله مشهوراولوب، فرانسه دولتنك اك پارلاق زمانیدر . مشار الیه علوم ومعارفك ترقیسی و دارات و دبدبه یولنده پك چوق فداکارلقلر ایده‌رك ، هارون الرشید و برمکیلر دورینی آکدیرر بر حرکتده بولنمغله ، قورنی، راسین، مولیر، لافونتن، بوآلو، بوسوئه، فنلون کبی فرانسه‌نك اعاظم ادبا وشعراسی وحربده، صنایعده وهر خصوصده اك بیوك فرانسز رجالی بونك زماننده یتیشمش؛ وآنجق بو سایه‌ده فرانسز ادبیات ومدنیتی بتون آوروپا اممی بیننده بر حق تقدم قزانمشدر. کندیسی بر بیوك حکمداره لازم اولان اوصافی حائز اولوب، ادارۀ مملکتده بیوك بر اقتدار ومهارتی وار ایدی.

— اون بشنجیسی آنف الترجمه اون دردنجی لویینك حفید زاده‌سی وخلفی اولوب، ١٧١٠ ده طوغمش؛ و١٧١٥ ده اورلیان دوقه‌سی فیلیپك وصایتیله قرال اولوب، سن رشده واصل اولدقدن صکره دخی مومی الیهی وفاتنه‌دك وکیل صفتیله رأس اداره‌ده طوتمشدی. لهستان قرالی استانیسلاسك قیزینی تزوج ، و١٧٢٦ ده مربیسی بولنمش اولان قاردینال فلوری‌یی باش وکالته نصب ایتمشدی. قائن پدری بولنان لهستان قرالی استانیسلاسك اسقاطنه مانع اوله‌میوب، کندیسنك لورنه دوقه‌لغنه نصبنی آوستریادن التماس واستحصال ایتمش؛ وآلمانیه ایمپراطورلغنك انحلالنده باویره

پرنسی (شارل آلبرت) ی انتخاب ایتدیرمکه اعمال نفوذ ایدەرك ، بونك یدنجی شارل نامیله ومتوفی ایمپراطورك قیزی (ماریه ترزه) یه ترجیحاً انتخابنی استحصال، وایکی سنه موقعنده طوتمغه سعی ایتمش ایسەده، ایکی سنەدن زیاده بونی طوتەمیوب، اسقاطندن صکره، ایمپراطورلغه اعلان خصومتله، آوستریانك فلمنکدەکی یرلرینه تجاوز، وبعض یرلر ضبط ایتمش ایسەده، ایتالیاده غائب ایتمش؛ وایتدیکی معاهدەده قزاندیغی یرلری ترکه مجبور اولمش ایدی. بعده یدی سنەلك محاربەیه قاریشوب، آوستریانك لهنده اولەرق پروسیه وانکلترەیه قارشی اعلان حرب ایتمکله، فرانسز دونماسنك محوینه وهندستان وآمریقای شمالیدەکی فرانسز مستملکاتنك انکلترەنك ضبطنه کچمسنه سبب اولمشدر. زماننده (لورنه) خطەسی ارثاً فرانسەیه کچوب، قورسیقه جزیرەسی دخی ضبط، وجزویتلر فرانسز طوپراغندن اخراج اولنمشدر. کوشك واقتدارسز بر حکمدار ایدی. ١٧٧٤ ده وفات ایدوب ، تورونی اون آلتنجی لویی خلفی اولمشدر.

— اون آلتنجیسی آنف الترجمەنك تورونی وخلفی اولوب، ١٧٥٤ ده طوغمش؛ و١٧٧٤ ده جدینك سوء ادارەسیله فرانسه بحق اصلاحات عظیمەیه محتاج اولەجق بر حاله کلمش اولدیغی بر زماننده، تخته قعود ایتمشدی. کندیسی پك کوشك اولدیغی حالده، حسن نیتی اولدیغندن، بر چوق حقوقدن کف ید ایله، اهالینك امنیت و محبتنی قزانمش آدملردن بر هیئت وکلا وبر طاقم مجالس منتخبه تشکیل ایتدکدن صکره، بونلرك ترتیب ایتدکاری اصلاحات میاننده زادکان ایله طائفهٔ رهبانك بعض حقوقنه طوقنجه، اطرافندەکی مداهنلرك اغفالیله، هیئت مذکورەیی طاغیتمش؛ و١٧٧٨ دن ١٧٨٣ تاریخنەدك، انکلترەیه قارشی عصیان ایتمش اولان آمریقای شمالی اهالیسنه یاردیم ایدوب، بعض محاربات بحریه قزانمش، وممالك مجتمعەنك استقلالنه خدمت ایتمشدر. آنجق امور داخلیەیه کلنجه، امر ادارەیی حسن استعماله مقتدر اولەمامغله، دولتك امور مالیەسی پك فنا بر حاله کلدیکندن، بر چارۀ اصلاح بولمق ایچون، ١٧٨٧ تاریخنده اعیان اهالیدن مرکب بر مجلس عمومی عقد ایتمش؛ وبونلر طرفندن ویرکیلرك تزییدینه قرار ویرلمش ایسەده، اهالی ویرکیلرك تزییدینه آنجق اونلری ویرەجك اهالینك قرار ویرمکه حقلری اولدیغنی درمیان ایتمکله، ١٧٨٩ ده بر مجلس عمومی جمعنه مجبور اولمش؛ وبو مجلس برنجی انعقادنده طرز ادارەیی تبدیله قرار ویرمش؛ وقرال تکلیفلرینی درحال قبول ایتمش ایسەده، اطرافندەکیلرله قرالیچه مانع اولوب، بو فکرك برنجی مروجی اولان (نکر) تبعید ایدلمشدی. بو حرکت ایسه سنهٔ مذکوره تموزینك ١٤ نده (باستیه) نك ضبطنی مؤدی اولمشیدی . بونی متعاقب مشکلات ظهوریله طرز اداره دکیشەرك قرال دخی وفات ایتمشدر.

— اون یدنجیسی آنف الترجمه اون آلتنجی لوینك ایکنجی اوغلی اولوب، ١٧٨٥ تاریخنده طوغمش؛ و ١٧٩٥ ده وفات ایتمشدر.

— اون سکزنجیسی اون آلتنجی لوینك برادری اولوب، ١٧٥٥ ده طوغمش، و ١٨٢٤ تاریخنده وفات ایتمشدر . برادریله برادرزادەسنك وفاتندن صکره، ١٧٩٥ ده قرال عنواننی آلوب، دول اجنبیه طرفندن دخی تصدیق اولنمشدی. اولادی اولمدیغندن، برادری اونجی شارل خلفی اولمشدر.

مجارستان قراللری

مجارستانده لویی اسمیله ایکی قرال کلمشدر :

برنجیسی « بیوك » عنوانیله معنون اولوب، مجارستان ولهستان قرالی ایدی. هاروبرتك اوغلی وخلفی اولوب، ١٣٢٦ دە طوغمش، و١٣٤٢ ده مجارستان قرالی اولمشدر . ترانسیلوانیەلیلره ، خرواتلره، افلاقلیلره وونچانلره قارشی حرب ایدوب، جملەسنه غلبه چالمش؛ وونديكليلردن دالماچیەیی ضبط ایتمش ایدی. ١٣٤٥ ده زوجەسی ژانه ایله تارنته پرنسی لویی طرفندن قتل اولنان برادری ناپولی قرالی (آندریا)نك انتقامنی آلمشدی. ١٣٧٠ ده عمجەسی بولنان اوچنجی قازیمیرك وفاتی اوزرینه لهستان قراللغی دخی کندیسنه احاله اولنمشدی . ١٣٨٢ ده وفات ایدوب، ایکی قیز براقمشدی، که بری مجارستانی ودیکری لهستانی زوجلرینه جهاز کوتورمشلردی.

— ایکنجیسی مجارستان ایله لهستان قرالی اولوب ١٥١٦ ده پدری آلتنجی (لادیسلاس)ه خلف اولمشدر. ١٥٢٦ ده سلطان سلیمان خان ایله ایتدیکی مهاج محاربهٔ مشهوره‌سنی غائب ایتمکله، فرار ایدرکن بر بطاقلقده بوغلمشدر. شارل کینت ایله قرابت صهریه‌سی وار ایدی.

باویره قرالی

باویره قراللرندن دخی بو اسمده بری اولوب، ١٧٨٦ ده طوغمش، و ١٨٢٥ ده قرال اولمشدر. برنجی ماقسیمیلیانک اوغلیدر. طائفهٔ رهبانک و سودیکی بر قادینک نفوذینه میدان ویرمکله، ١٨٤٨ تاریخنده فراغت ایده‌رک، تختی بیوک اوغلی ایکنجی ماقسیمیلیانه ترکه مجبور اولمش؛ و فیمابعد حال انزواده یاشایوب، ١٨٦٨ ده وفات ایتمشدر. باویره‌ده بر چوق آثار عمرانی واردر. بعض اشعار وسائر تألیفات دخی براقمشدر.

لویتپراند (Luitprand) لومباردلرک حکمدارلرندن اولوب، ٧١٢ تاریخندن ٧٤٤ تاریخ میلادیسنه‌دک حکم سورمش؛ وروم ایمپراطورلرینک ایتالیانک جنوبنده‌کی بعض یرلرینی ضبط ایدوب، فرانسه‌نک (پرووانسه) ایالتنه کیرمش اولان اهل اسلام غزاتنه قارشی شارل مارتله یاردیم ایتمش ایدی.

لویتپرت (Luitpert) بودخی لومباردلرک حکمدارلرندن اولوب، ٧٠٠ تاریخنده تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره رقیبی اولان آنسپراندک الینه اسیر دوشوب، اتلاف اولنمشدر.

لوییزیاده (Louisiade) بحر محیط کبیرده ویکی کینه‌نک شرق طرفنده بر طاقم کوچک آطه‌لر اولوب، ٨° ایله ١٢° عرض جنوبی و ١٤٨°٢٠′ ایله ١٥٢°١٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولورلر. مجموعنک مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٠٠ مربع کیلومتره اولوب، اراضیسی قیالق وصیقدر. ١٧٦٩ ده بحریوندن مشهور (بوکنویل) طرفندن کشف اولنمشدر.

لوییزیانه (Louisiane) آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه‌نک جماهیر جنوبیه‌سندن اولوب، اسکی صاحبلری اولان فرانسزلر طرفندن اون دردنجی لویینک نامنه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدر. غرباً تکزاس، شمالاً آرقانساس، شرقاً میسیسیپی جمهوریتلریله، جنوباً دخی مکسیقه کورفزیله محدوددر. ٢٩° ایله ٣٣° عرض شمالی و ٩١°٢٠′ ایله ٩٦°٢٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٦ ١٨٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١ ١١٨ ٥٨٧ کشیدر. ساحلی ٧٣٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، بونک نصفندن زیاده اولان قسم شرقیسی میسیسیپی نهر عظیمک دالیه‌سندن عبارتدر. بو دالیه بر قاچ قوله منقسم اوزون بر شبه جزیره صورتنده جنوبه طوغری اوزانوب، شرق طرفنده آرقه‌سندن قره‌لرک ایچنه اوزانمش بر کورفز تشکیل ایدر. الحاصل ساحلی پک کیرنتیلی چیقنتیلی ایسه‌ده، آلچق وبطاقلق اولوب، هواسی پک آغردر. شرق جهتندن حدود (پیرل ریور) یعنی «اینجی چایی» منصبندن باشلایه‌رق، ٣١° عرض شمالی‌یه قدر بو نهرک مجراسنی تعقیب ایتدکدن صکره، عرض مذکور خطیله غربه طوغری دونوب (ربد ریور) نهرینک میسیسیپی ایرماغنه دوکلدیکی نقطه‌یه واصل اولور، واورادن شرقه طوغری مذکور ایرماق مجراسنی تعقیب ایده‌رک، ٢٣° عرض شمالی‌یه واصل اولنجه، غربه طوغری درجهٔ مذکوره خط موهومنی تعقیب ایده‌رک، ٩٦°٢٠′١٥″ طول غربی‌یه واصل اولنجه، ینه خط مستقیم اوزره جنوبه طوغری اینه‌رک، ٣٢° عرض شمالیده (سابینه) نهرینه واصل اولنجه، ساحله قدر بو نهرک مجراسنی تعقیب ایدر. بو وجهله جنوب جهتی چوق دها کنیشدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، شمالدن جنوبه ودها زیاده شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه حس اولنماز صورتده برمیلی واردر. بو استقامتده ٦٥٠ کیلومتره‌یه بالغ اولان مسافه‌ده آنجق ٥٥ متره‌لک برانحطاط وقوع بولیور. طاغلری وحتی تپه‌لری دخی اولمیوب، تقسیم میاه خطلری کوزله فرق اولنه‌میه‌جق صورتده‌در. یالکز شمال جهتنده وقتیله ساحل بولنمش اولدیغی آکلاشیلان برصره سدلر بولنیور، که ارتفاعلری یکرمی‌اوتوز متره اولوب، پک دیکدرلر. اراضیسنک قسم اعظمی

میسیسیپی ایله دیکر نهرلرك ایشـدیردکلری قوم و چامورلردن متشکل اولوب، دکیزدن قره‌یه متحول اولدیغی علم الارضجه مثبتدر . ساحله و انهارك مجرالرینه قریب اولان اك آلچق یرلری طـار قره پارچـه‌لریله بربرندن آیرلمش کوللر وبطاقلقـلردن عبارت اولوب، بو طبقه‌نك اوستنده انهارك فیضاننده صو ایله اورتیلیر واسع شکر قامشی تارله‌لری بولنیور، که کاه کنارسز بر دکیز وکاه پایانسز بر زمردآباد صورتنده کورینور . بو طبقه‌نك دخی اوستنده فاصله‌سز اورمانلر طبقه‌سی بولنـور ، که دائما صودن خارجدر. میاه جاریه‌سی پك چـوق اولوب، آمریقای شمالینك اك بیوك ایرماغی اولان میسیسیپی نهر عظیمی (لویزیانه)نك ابتـدا حدود شرقیه‌سنی تشکیل و بعده ایچندن جریان ایدر ، و صاغدن برچوق نهرلر آلیر، که اك بیوکلری شمال غربیـدن کله‌رك مملکتی بوینـه شق ایدن و اکثر میاه جاریه‌سنی طوپلایان (ریدریور) یعنی «قیزیل ایرماق» در. شمالدن کله‌رك بوکا دوکیلن (بلاق ریور) یعنی « قره‌ایرماق » دخی خیلی بیوکدر . مملکتك حدود غربیه وشرقیه‌سنی آیران (سابینا) ایله (پرل‌ریور) نهرلرینك‌ده برر طرفی لویزیانه‌یه عائددر . بونلردن بشقه مملکتك ایچنده نیمانله طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلور برچوق انهار واردر . بو انهاردن بیوکلرینك و علی‌الخصوص میسیسیپینك فیضانلری پك قوتلی اولدیغی کبی، مد وجذرلرینك دخی انهارك منصبلرندن چوق یوقاریلره قدر تأثیری واردر .

هواسی صیجاق وپك رطوبتلی اولوب، یازین میزان الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی ٢٧ وقیشین ١١ راده‌لرنده‌در . هرنه‌قدر عرضاً اقالیم معتدله‌دن معدود ایسـه‌ده، اکثریا جنوب و جنوب غربیدن اسن صیجاق روزکارلرله طورغون صولردن تبخر ویاغمورلرك کثرتندن تحصل ایدن رطـوبت ممالك حاره‌یه مخصوص بر هوا انتاج ایدیور. سـواحله قریب و ٣١° عرض شمالی درجه‌سـندن آشـاغی اولان یرلرنده کلیتلی شکرقامشیله پورتقال، لیمون، انجیر، شفتالی و سائر میوه‌لر؛ ٣١° ایله ٣٢° درجه‌لری آره‌سنده اولان یرلرنده کثرتله پرنج ؛ ٣٣° درجه‌دن یوقاری یرلرنده دخی پاموق حاصل اولوب، آنجق مملکتك اصل منبع ثروتی شکر قامشی محصولیدر. شکر ایله پرنج وپاموقدن صکره اك کثرتلی محصولاتی مصر واوزومدر . اکثریا کوکلری قیولرك ایچنده بولنان آصمه‌لری پك واسع یرلر ضبط ایدوب، پك کلیتلی اوزوم محصولی ویررلر. اورمانلر اراضیٔ مملکتك نصفندن زیاده یرینی ضبط ایدوب، میشه، دیش بوداق، قواق، آقچه آغاج، سـوکود، سروی، چام، جـوز، طوت آغاجلریله آمریقایه مخصوص وبناءً علیه بزجه اسملری مفقود اشجارك انواعی وبش اون متره بویلی اولان برنوع یبانی قامشی واردر. مملکتك اك ثروتلی معدنی طوز اولوب، سطح ارضدن بش آلتی متره آشاغیده پایانسز وتوکنمز طوز مخزنلری بولنمشدر، که طوزلری پك خالص وصـافیدر. بلور، یشم، لعل کبی ذی‌قیمت طاشلری دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌دن سیاه آیی ایله قورت وپارس کسب ندرت ایتمش ایسـه‌ده، ییه‌جکنی ییقـامق خاصه‌سنی حائز آیی‌یه بکزر برکوچك حیوان ایله یبانی کدی، پورسق وبوکا مشابه حیواناتی وآمریقا تمساحیله قاپلومباغه، چنغراقلی ییلان، انکرك ییلانی وسائر حشراتی چوقدر. طیوردن بیـوك بر جنس قره قوش ایله شـاهین، بوهو قوشی، یبانی هندی، ککلیك، صو طاوغی، قاز، اوردك وکوچك قوشلر کثرتلیدر. صنایعجه بو مملکت ممالك مجتمعه‌نك اك کریده بولنانلرندن اولوب، برقاچ دمیرخانه و دو- کمخانه‌دن بشقه معمولات ومنسوجات فابریقه‌لری یوق حکمنده‌در؛ واهالیسنك باشلیجه مشغولیتی قامشدن شکر اخراجیله پرنج وپاموغك استحصالندن عبارتدر. تجارتی ایسـه پك ایشلك اولوب، بو جهتجه ممالك مجتمعه‌نك اك برنجیلرندندر. انهارینك همان جمله‌سی سیرسفائنه صالح اولوب، قره‌لرك ایچنده هرطرفده کمیلر ایشـلیه‌رك، یلکنلر و واپور طومانلری هر جهتنه جولان ایدر. بو طرق مائیه‌سـنك مجموعی ٣٠٠٠ کیلومتره‌دن زیاده اوزوندر . بناءً علیه دمیر یوللره چوق احتیـاجی یوغیسـه‌ده، مع هذا درت بیـوك خط مملکتی شق ایدیور، که بونلرك اوچی مرکزی اولان یکی اورلیان اسکله‌سـندن باشلایه‌رق، بری شماله، بری شمال غربی‌یه وبری‌ده غربه طوغری ممتد اولور؛ وشرقاً دخی میسیسیپی

وآلابامه جمهوریتلری خطلریله برلشیرلر. مذکور
اوچ قولك هر بری‌ده لویزیانه جمهوریتی خارجنه
چیقه‌رق، ممالك مجتمعه‌نك آغ شكلنده اولان
خطوطیله برلشیر. دردنجی خط دخی مملکتك قسم
شمالیسنی شرقدن غربه شق ایده‌رك، حدود غربیه
قربنده ذکر اولنان اوچ قولك بریله التصاق کسب
ایدر. بو وسائط مملکتك تجارتنی تسهیل ایله
محصولاتنك اخراجنه خدمت ایدیور. اسکله‌لرینه
آمد شد ایدن سفائن ایله اهالیسنك مالی اوله‌رق
تجارت بحریه‌سنی اجرا ایدن گمیلری‌ده پك چوقدر.
اهالیسنك نصفندن زیاده‌سی زنجی اولوب،
قصوری باشلیجه انکلیز اوله‌رق آوروپا مهاجرلرندن
وبر آز مقدار چینلیدن عبارتدر. آوروپادن و
علی‌الخصوص انکلتره ایله آلمانیه وایکنجی درجه‌ده
فرانسه وسائر آوروپا ممالکندن هجرت ایدنلر
چوق اولوب، اهالیسی گیتدکجه چوغالمقده‌در.
مرکزی اولان یکی اورلیان ۲۵۰۰۰۰ اهالیلی
جامع بیوك برشهر اولوب، باتون‌روژ وآلکساندریه،
ایله دیگر برقاچ قصبه‌سی دخی واردر. اهالیدن ۲۱
یاشنی طولدیرمش هرفرد انتخاب ایتمك حقنی حائز او-
لوب، اصول انتخاب واداره‌سی سائر ممالك مجتمعه‌یه
معادلدر. قونغره دینلن مرکز مجلس مبعوثانه بش
مبعوث گوندرمك حقنی حائزدر. مملکت ۵۸ قونتلق
یعنی سنجاغه منقسمدر.

لویسبورغ { (Luisbourg) آمریقای شمالیسنك انکلتره‌یه تابع
دومینیون قطعه‌سنه ملحق یکی اسقوچیه خطه‌سنده
وشبه جزیره‌نك جنوب شرقی ساحلنده واقع بر
قویك ایچنده بولنان (قاب بر تون) جزیره‌سی
اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی
واردر.

لویسویل { (Louisville) ممالك مجتمعه‌نك (کنتوکی) جمهوریتنده و
فرانقفورتك ۷۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق (اوهیو)
نهرینك صول کنارنده وبرقاچ دمیر یول خطنك
نقطهٔ تقاطعنده واقع بر شهر اولوب، ۱۶۱۱۲۹
اهالیسی، دارالفنونی، طبیه مکتبی، یتیملره، کورلره
وعاجز کمیجیلره مخصوص آیری آیری دارالعجزه‌لری،
متعدد مکاتبی، تجارته متعلق کتابلره مخصوص
کتبخانه‌سی، ۴۰ قدر معبدی، مملکتك تاریخنه
مخصوص بر جمعیت علمیه‌سی ودیگر مؤسساتی، نهرك
اوزرنده بیوك ومصنع بر کوپریسی، نهرك اوراده‌کی
شلاله‌لریله چویریلیر ماکینه‌لری حاوی فابریقه‌لری،
توتون، حیوانات، باصدیرمه، مسکرات و سائره
تجارتی وسفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری واردر.
مقدما نهرده ایشلین واپورلر کرك آشاغیدن وکرك
یوقاریدن بو شهره‌قدر گله‌رك اوراده اقتارمه
ایتمکده ایکن، بعده برجدول آچیله‌رق، آقتارمه‌یه
احتیاج قالمامشدر. گوزل ومنتظم بر شهر اولوب،
منظره‌سی فرحفزادر. بو شهر ۱۷۷۳ تاریخنده
تأسیس اولنمشدر.

لویی فیلیب { (Louis-Philippe) فرانسه قراللرندن اولوب، اورلیان
دوقه‌سی (لویی فیلیب ژوزف)ك بیوك اوغلیدر.
گوزل تربیه وتحصیل گوروب، سلك عسکریده
میرالایلق رتبه‌سنی احراز ایتمشدی. لویی فیلیب
بر مدت اجرای حکومتدن صکره انکلتره‌یه چکوب،
۱۸۵۰ ده اوراده ۷۷ یاشنده وفات ایتمشدر.
گندیسنك ارکك وقیز ۸ اولادی اولوب، بلغا-
رستان پرنسنك والده‌سی پرنسس (قلمانتینه)
بونلرك بریدر.

لویی فیلیب ارضی { (Terre de Louis-Philippe) قطب
جنوبی دائره‌سنده ۶۳° ایله ۶۴° عرض جنوبی و
۵۹° ایله ۶۱° طول غربی آره‌لرنده واقع خالی
ومنجمد بر یردر. ۱۸۳۸ تاریخنده فرانسه
بحریونندن قپودان (دومون) طرفندن کشف
اولنه‌رق، او تاریخده فرانسه‌ده حکم سورن قرالك
اسمیله تسمیه اولنمشدر.

له { (Leches, Polonais) اسلاو اقوامندن مشهور بر قومك اسمی اولوب، آنجق
لسانمزده بواسم کاه قومه ویریله‌رك، ساکن اولدیغی
مملکته لهستان، وکاه مملکته ویریلوب، سکنه‌سی
اولان قومه لهلی دینلیر. هر ایکی جهتله «لهستان»
ماده‌سنده تفصیلات ویریله‌جکدر.

لهاسه { (Lhassa, Lassa) یاخود لاسه چینه تابع تیبت خطهٔ واسعه‌سنك
مرکزی وبودا دیننك تیبتلیلرله مغوللرك تابع اولدقلری

(لامه) مذهبنك رئیسی اولان (دالای لامه)نك مقری برشهر اولوب ، کلکته‌نك ٨٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده وهیمالایا صرتنك ١٧٠ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (کیجو) نهرینك صاغ کناری قربنده وبونك براماپوتره ایله برلشدیکی محلدن ٤٠ کیلومتره یوقاریده اوله‌رق ٣٥٣٢ مترهلك ارتفاعده و"٢٠ '٣٩ °٢٩ عرض شمالی ایله "١٦ '٤٥ °٨٨ طول شرقیده واقعدر. اهالیسی ٣٣٠٠٠ راده‌لرنده‌در .

لهاور { [« لوهور » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

لهراسب { ایران قدیمده کیانیان سلاله‌سنك دردنجی حکمداری اولوب ، کیکاوسك برادری اورند شاهك اوغلی اولدیغی مرویدر . کیخسرو کندیسنی ولیعهد اتخاذ ایتمشدی. زال و کودرز و سائر کبرا و قهرمانان ایران کندیسندن ممنون دکلدی. او وقتلرده ایرانیلرله مخاصماتده بولنان ترکاره دها قریب اولمق اوزره، بلخی پایتخت اتخاذ ایدوب، بو شهری پك چوق توسیع وتزیین ایتدیکی، و (نوبهار) اسمیله بر طاقم بیوك معبدلر بنا ایلدیکی تواریخ ایرانیه‌ده مسطوردر. فلسطین و مصری دخی ضبط ایلمش اولدیغی مروی اولوب، تواریخ یونانیه‌ده ملوك ایراندن مصری ضبط ایدن (کیروس)ك اوغلی (قامبیس) اولدیغی بیان اولندیغنه ، و کیروس دخی کیخسرو اولدیغی معلوم بولندیغنه باقیلیرسه، قامبیس ایله لهراسب بر اولمق اقتضا ایدرسه‌ده اسملری بیننده هیچ برمشابهت یوقدر. بالعکس (قامبیس) اسمنك (کاوس) اسمیله مشابهتی ظاهر، وکیکاوسك مصرسفری دخی شاهنامه‌ده مسطور ایسه‌ده، بوده کیخسروك اوغلی اولمیوب، پدریدر. مبدأ حکومتی میلاد عیسی (عم)دن ٥٣٠ سنه اول اولوب، ایران مورخلری ١٢٠ سنه سلطنت سوردیکنی بیان ایدیورلرسه‌ده، بونده مبالغه اولدیغی ظاهردر.

لهستان { (Pologne) آوروپای شمالیده اسلاو ممالکندن بیوك برمملکت اولوب، قرون وسطاده ویقین وقتلره کلنجه‌یه‌قدر خیلی واسع وصاحب مکنت بر دولت تشکیل ایتدیکی حالده، شمدی روسیه ایله پروسیه و آوستریا بیننده منقسمدر. لهستان دولتی الك وسعتلی حالنده غرباً (اودر) ، شرقاً (دنیپر) ایرماقلری شمالاً بالطیق دکیزی جنوباً دخی قره دکیز ایله محدود اولمق اوزره، °٤٧ ایله °٥٨ عرض شمالی و°١٣ ایله °٣٠ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوردی. اون بش اون التی ملیون اهالی‌یی جامع اولوب، پروسیه‌نك قسم اعظمنی و لیتوآنیه‌یی دخی حاوی ایدی. قورلانده دوقه‌لغی‌ده بوکا ملحق ایدی لکن بو حدود ایله محدود اولان لهستان صرف سیاسی اولوب ، لهستان اسمنك مدلول جغرافیسی بوقدر توسع ایتمز. اصل لهستان یعنی اهالیسی له اولان یرلر. الیوم روسیه‌یه تابع اولان لهستان ایله آوستریایه تابع غالیچیا وپروسیه‌یه تابع پوزن و سیلزیه خطه‌لریدر . آنجق لهستانك تقسیمنده قسم اعظمی و مرکزی روسیه‌یه دوشدیکندن ، لهستان یعنی (پولونیه) اسمی دخی بوکا منحصر قالوب، پروسیه وآوستریایه دوشن یرلر اسم مخصوصلریله تسمیه اولنمشدر.

بو وجهله بو کونکی اصطلاحات جغرافیه‌ده لهستان دینلن یر روسیه‌نك منتهای غربنده و وپروسیه ایله آوستریا حدودی آره‌سنده غیرمنتظم برمربع شکلنده برشبه‌جزیره صورتنده ممتد برمملکت اولوب، شرقاً روسیه‌نك دیکر ممالکیله ، شمالاً و غرباً پروسیه ایله ، جنوباً دخی آوستریانك غالیچیا خطه‌سیله محدوددر . اصطلاحات سیاسیه‌ده و روسیه‌نك تقسیمات ملکیه‌سنده لهستان اسمنك محلی اولمیوب ، بو مملکت روسیه‌نك دیکر ایالتلرندن فرقسز صورتده اداره اولنور اون ایالته منقسمدر. '٣ °٥٠ ایله "٤٥ '٥ °٥٥ عرض شمالی و '٢٠ °١٥ ایله '٥٥ °٢١ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ٦١٠ وشمالدن جنوبه اکی ٤٠٤ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٧٣١٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٩٣٢٥٢٨٣ کشیدر.

پولونیه اسمی دخی اسلاو لساننده دلالت ایتدیکی اوزره، لهستان عمومیت اوزره آرمتموج وواسع براووه‌دن عبارت اولوب ، حذای بحردن ارتفاعی ٩٠ ایله ١٣٥ متره آره‌سنده‌در ؛ یالکز شمال جهتنده ١٨٥ و ٢١٠ متره ارتفاعلرینه‌قدر چیقار ؛ ومنتهای جنوبنده (قارپات) سلسلهٔ جبالنك

انكلزی حكمنده اوله‌رق ٢٤٠ و ٣٠٠ متره‌قدر مرتفع بعض تپه‌لر بولنيور . مياه جاريه‌سی چوق اولوب، مملكت بالطبع دكيزی مائله‌سنده كائندر. اك بيوك ايرماغی (ويستوله) در، كه غاليچياده قارپات طاغلرندن نبعانله ، بر مدت لهستانك او جهتدن حدودينی تفريق ايتمك اوزره، شرق شمالی‌يه طوغری آقدقدن وصاغدن يعنی غاليچياطوپراغندن برچوق چايلر آلدقدن صكره ، شماله وبعده شمال غربی‌يه طوغری دونوب، صرف لهستان طوپراغی ايچنده جريان، و صاغدن (ويپرز)، صولدن (پيليقه) يی وديكر برچوق چايلر اخذ ايله لهستانك مركزی اولان (وارشـووه) شهری ايچنـدن كچدكدن صكره، صاغدن كلن وكنديسندن بيوك اولان (بوغ) نهريله برلشير ، واونك استقامتنه تابع اوله‌رق، شمالدن كلن (وقره) نهرينی دخی اخذ ايله، غربه وبعده غرب‌شمالی‌يه طوغری آقه‌رق، پروسيه‌يه داخل اولور. مذكور (بوغ) نهرينك دخی تابعلری چوق اولوب، اك بيوكاری مملكتك شمال شرق قسمنی اروا ايدن وحدود شماليه‌سنده‌كی ارتفاعلردن اينن برچوق چايلر آلان (نارف) نهريدر. لهستانك يالكز غرب جنوبی كوشه‌سی ويستوله حوضه‌سنك خارجنده اولوب، بو جهتده آقان وابتدا جنوبدن شماله بعده شرقدن غربه آقان (وارته) نهری صاغدن برقاچ چای اخذ ايله، (اودر) ايرماغنه دوكلمك اوزره، پروسيه‌يه داخل اولور. (نيمن) ايرماغی دخی لهستانك منتهای شرق شمالی حدودينی تفريق ايله، صولدن يعنی لهستان طوپراغندن برقاچ چای آلير . كوللری چوق ايسه‌ده، جمله‌سی كوچك اولوب، مجموعنك مساحهٔ سطحيه‌لری ٣٦٥ مربع كيلومتره‌يه بالغ اولور.

هواجه وهر خصوصجه لهستان آوروپای غربی ايله روسيه آره‌سنده اولوب، هواسی روسيه‌دن معتدل وآوروپادن سرتجه‌در. يازين وسطی درجهٔ حرارتی ١٧ وقيشين صفردن يوقاری ٢ اولوب، قيشين تحت الصفر ٢٠ درجه‌يه قدر اينديكی اولور؛ وانهاری ايكی اوچ آی منجمد بولنـور . مع هذا چوق قار ياغماز؛ لكن هواسی پك سريع التحول واطرادسز اولوب، رطوبتی ونهر وكوللرك كنارلرنده‌كی بطاقلقلردن قالقان تبخرات جيادت هوايی

اخلال ايديور. محصولات ونباتاتجه دخی روسيه ايله غربی آوروپا آره‌سنده اولوب، بو جهتجه روسيه‌دن زياده آلمانيه‌يه مشابهدر. طوپراغی اكثريت اوزره اينجه قومله قاريشيق بالچيقدن عبارت اولوب، بره درت بش محصول ويرر. باشليجه محصولاتی: يولاف، چاودار، آرپه، بغدای، مصر، پتاته، پنجار، شربتجی اوتی، كنوير، كتن، توتون وسائره‌دن عبارتدر. سنوی حاصل اولان ذخاير تقريباً ٤٥ مليون يكی قنطار مقدارنده اولوب، بونك آنجق طقوزده بری بغدايدر. اك كثرتلی ذخيره‌سی چاودار ايله يولافدر. پتاته محصولی دخی ٤٠ مليون قنطاری متجاوز اولوب، برخيلی مقداری اسپرتو اخراجنده مستعملدر . اراضیٔ مزروعه‌سی عموم اراضيسنك يوزده ٥٥ ی نسبتنده اولوب، يوزده ٢٥ ی اورمان ، ١٠ ی چاير و مرعی وديكری اراضیٔ خاليه وسائره‌در. اورمانلرندن شمال جهتنده‌كيلرك اكثر اشجاری چام وسائر جهتده‌كيلرك ميشه، كوركن، قره‌آغاج، قاين آغاجی، ديش بوداق، آغچه‌آغاج وسائر اشجاردن عبارتدر. هر طرفنده وعلی‌الخصوص جهت جنوبيه‌سنده اشجار مثمره‌سی چوق اولوب، الما، اريك، كراز، شفتالی وسائر ميوه‌لر حاصل اولور . باغ يتيشديرمكه دخی سعی ايتمشلرسه‌ده، شمدی‌يه قدر ايی بر نتيجه آلنه‌مامشدر. سبزه باغچه‌لری چوقدر. معادندن اك بول بولنانی دمير اولوب، چنقو وقلای دخی چيقار. وقتيله چيقارلمش اولان باقيرمعدنلری ايسه متروكدر. كمور معدنی پك چوقدر. مرمر، دكرمن طاشی، آلچی وسائره اوجاقلری وبعض جهتلرنده كوكورد وكهربا دخی بولنور. پروسيه حدودی قربنده بعض مياه معدنيه‌سی‌ده واردر. حيوانات اهليه يتيشـدرمكه اهالينك سعی زياده اولوب، مملكتده تقريباً ٤ ½ مليون قيون، ٣ ½ مليون صيغير و ١ مليون بيكير بولنور. قيونلرينك نصفندن زياده‌سی اينجه وبموشاق تويليدر. بيكيرلری اورته بويلی اولوب، قوتلی وكوزل يورويشليدر . صيغيرلری ايری وكوزلدر. آريلری چوق اولوب، علی‌الخصوص جنوب جهتنده خيلی بال چيقار . ويستوله‌ده وسائر انهارده باليق چوقدر. حيوانات وحشيه‌سنده كلنجه، وقتيله او جهتده كثرتلی بولنمش

اولان يبان اوكوزلريله كييك وسمور كبي حيوانات منقرض اولوب، شمديكى حالده طوموز، قورت، تيلكى، طاوشان، آطه طاوشانى، بوزآيى وساڑه بولنور. طيورى ١٥٠ جنسه بالغ اولور. اور. مانلرده يبانى حالنده آريلر پك چوق اولوب، بر جنس ميشه ياپراغى اوزرنده براقديغى يمورطه‌سى بر نوع قرمز تشكيل ايدن بر بوجك دخى واردر.

لهستان قرن سابق ميلاديده صرف زراعت يرى اولوب، صنايعى هيچ حكمنده ايكن، او وقتدن برى بو مملكتده صنايع خارق العاده بر صورتده ترقى ايدوب، بوكونكى كونده لهستان صنايعجه روسيه‌نك اك ايلرى بولنان يريدر؛ حتى بو صوك يكرمى سنه ظرفنده فابريقه‌لرك عددى تضاعف ايتمش، وايچلرنده ايشلين عمله‌نك مقدارى مقدار سابقنك اوچ مثلى اولمش، ومعمولاتك قيمت مجموعه‌سى درت قات اولمشدر. بو ترقياته اك باشلى سبب كمور معدننك كثرتيله تأسيس اولنان تجارت بانقه‌سى وروسيه‌نك صنايع محليه‌نك ترقيسنه الويريشلى اولان كمرك تعرفه‌لرى اولمشدر. اك باشلى فابريقه‌لرى: پاموق وبوك وكتن، منسوجات، اسپرتو و مسكرات، شكر، زراعت ماكينه‌لرى فابريقه‌لريله دميرخانه‌لر، دوكمخانه‌لر، دكرمنلر، دباغخانه‌لر، طوغله وكرميت خانه‌لر وساڑه‌در. صنايعجه اك برنجى مركزلرى وارشووه شهريله (لوچ) قصبه. سيدر. محصولات ارضيه وحيوانات ايله معمولات صناعيه‌نك كثرتنه انضمام ايدن وسائط نقليه‌نك مكمليتى و دمير يوللرله سير سفائنه صالح نهرلرى لهستانك تجارتنى تسهيل ايتمكله، بو جهتجه دخى بو مملكت روسيه‌نك اك ايلرى بولنان يريدر.

مقدارى يوقاريده ذكر اولنان اهاليسندن تقريباً ثلثانى لهلى، بر مليونى متجاوز مقدارى يهودى وقصورى ليتوآن، روس، آلمان و ساڑه‌در. مذهبجه لهليلرله ليتوآنلر عموميت اوزره قتوليك، روسلر اورتودوقس وآلمانلر پروتستان اولوب، ١٠٠٠ قدرده مسلمان واردر. آنجق لهليلر يالكز لهستانه منحصر اولميوب، آوستريانك غاليچيا خطه. سنده ٣ مليونى متجاوز، پروسيه‌نك شرقى وغربى پروسيه ايله پوزن و سيلزيه ايالتلرنده ٣ مليونه قريب و روسيه‌نك ايالات غربيه‌سنده دخى ١ ½ مليون قدر، كه جمعاً ٧ ½ مليون لهلى بولنمغله، آوروپاده موجود لهليلرك مقدار عموميسى ١٣ ½ مليونه بالغ اولور. لهليلر اسلاو زمره‌سنك اك خالص جنسى وساڑ اقواملە اختلاط ايتمه‌مش اولانلرى وعلى الخصوص زادكان صنفى اولدقجه بويلى، كوزل انداملى، توانا واكثريت اوزره صارى ويا كستانه صاچلى آدملردر. ذكى، جسور ونازك آدملر او. لوب، بو صفتلريله بحق شمال فرانسزلرى اسميله شهرت بولمشلردر. آنجق زادكان صنفنك كبرونخوتى وصنوف سفليه‌يه عادتا حيوان نظريله باقه‌لريله ايش وصنعته تنزل ايتميه‌رك اكثرىجه حصر اوقات ايتملرى، وزادكاندن اولميانلرك ذلت وحقارته آليشوب وقار و حيثيتدن محروم قالملرى هر ايكى طرف ايچون مضر اولوب، اصل لهستانك محونى انتاج ايدن بو حالدر، كه شمدى زادكالمغك پك او قدر حكمى قالمديغى حالده، ينه اخلاق عموميه‌دن زائل اوله‌مامقده، وآلمانلرله يهوديلرك لهليلردن زياده چا. ليشملريله ثروت مملكتك قسم اعظمنك بونلرك الينه كچمسنه سبب اولمقده‌در. له لسانى چه و واندلسانلريله برابر اسلاو السنه‌سنك غربى طاقمنى تشكيل ايتمكله، اساساً روسجه‌دن چوق فرقلى اولديغى كبى، اوته‌دن برى لاتين وآلمان لسانلرندن برچوق الفاظ وتعبيرات دخى آلمش اولديغندن، بر قات دها روس لساننـدن آيرلمش؛ وفنى وادبى كنيش بر لسان حكمنه كچمشدر. مع هذا له ادبياتى اسكى اولميوب، وقتيله لهليلر لاتينجه‌يى لسان فنى وادبى اتخاذ ايتدكلرندن، آنجق قرن سابق اواخرنده لهليلر بيننده كندى لسانلرنده يازمش بعض بيوك ادبا و شعرا يتيشمش؛ و او وقتدن له ادبياتى تأسس ايدوب، بو آز مدت ظرفنده چوق ترقى ايتمشدر. لهليلر روسلرله بلغار وصربلرك قوللاندقلرى (كيريل) حرفلرينى قوللانميوب، چهليلر وخرواتلر وساڑ قتوليك اسلاولر كبى لاتين خطنى استعمال ايتمكده‌درلر. معارفى پك او قدر ايلرى اولميوب، وارشووه‌ده بر دار الفنون، بر بيطار مكتبى، زادكان قيزلرينه مخصوص بر مكتب وساڑ بعض مكاتب عاليه موجوددر. اون اوچ سنه اول اولان بر استاتستيقه كوره، بتون لهستانده ٣٧٣٤ مكتب موجود اولوب، ٧٦٤٩٦ سى اناث اولمق اوزره، ٢٢٢٤٢٢ شاكردانى وار

ایدی . مکاتب مذکوره‌دن ۲۷ سی ذکور و ۱۷ سی اناث رشدیه و اعدادیه‌لری، ۳ ی مکاتب خصوصیه وقصوری مکاتب ابتدائیه‌دن عبارتدر . روس حکومتنك له لسان وادبیاتنك ممکن مرتبه‌ده ترقیسنی منع ایله لهلیلری روسلاشدیرمغه جهد وغیرت ایتدیکی معلومدر. مملکتك تقسیماتی وهر ایالتك مساحهٔ سطحیه‌سیله مقدار اهالیسی «روسیه» ماده‌سنده مذکور اولمغله تکرارینه حاجت یوقدر.

لهستان زمان قدیمده جرمان واسکیت اقوامنك ساکن اولدقلری یرلر یاننده مجهول بر یر اولوب، آلتنجی ویدنجی قرن میلادیده اسلاولرك حرکات عمومیه‌سی صره‌سنده (له) یاخود (لخ) اسمیله برقوم دخی او طرفه کلوب، یرلشمش؛ و متعاقباً بونلر، یرلرینك اووه اولمسندن طولایی، «اووه‌لی» معناسیله (پولن) ویا (پولونه) اسمیله شهرت بولمشلر ایدی. کیده‌رك بونلر بینلرنده بر نوع حکومت تشکیل ایدوب، حکمدارلرندن برنجی (میسیسلاس) ۹۶۶ تاریخنده خرستیانلغی قبول، وتبعه‌سنی ده بو دینه ادخال ایده‌رك، بو مناسبتله آلمانیه وروما ایله مناسباته کیریشمکله، بر دولت عد اولنمغه باشلامشیدی. آنجق قراللرك ملکی اولادلری بیننده تقسیم ایتمك عادت مضره‌سنه تبعیت ایتمکله، مملکتك کیتدکجه کوچوك حکومتلره تقسیم اولنمسی لهستانك قوتنی امحا ایده‌رك، زادکانك پك زیاده نفوذ قزانمسنی وبربرینی متعاقب داخلی فسادلر ظهورینی موجب اولمشدی. اون اوچنجی قرن میلادی اواسطنده تام بو تفرقه‌لرك اوکی آلنه‌جغی زمان مغوللر ظهور ایدوب، چنکیز خانك عسکری لهستانی نهب وتخریب ایتمش؛ و قرن مذکور اواخرنده یکیدن داخلی فسادلر اویانمش ایدی. نهایت جوجه ولادیسلاس ایله اوچنجی قازیمیرك زمانلرنده لهستان اسکی قوتنی استرداد ایده بیلمش ؛ ومرقوم قازیمیرك وفاتیله (پیاست) سلاله‌سی منقرض اولوب، بونك دامادی (بیوك لویی) تخته کچنجه، مجارستان ایله لهستان برلشمش ایسه‌ده، بونك وفاتنده قالان ایکی قیزندن بری لهستانه ودیکری مجارستانه قرالیچه اولمغله، یکیدن مجارستان آیرلمش؛ والهستان قرالیچه‌سی اولان (هدویجه) لیتوآنیه بیوك دوقه‌سی (یاکلون)ه وارمغله، لهستان ایله لیتوآنیه برلشوب ، ۱۳۸۶ تاریخنده حاصل اولان بو اتحاد دولتك اراضیسنی ایکی قات ایتمکله، اشبو (یاکلون) سلاله‌سنك حکم سوردیکی زمان ایله اوندن اولکی ۸۰ سنه یعنی ۱۳۰۶ دن ۱۵۷۲ تاریخنه‌دك اولان ۲۶۶ سنه‌لك مدت لهستانك اك پارلاق دوریدر . بو دورده لهستان قراللغی شرقی وغربی پروسیه ایله لیوونیه و قورلانده وسائر یرلری دخی التحاق ایده‌رك، بالطیق سواحلندن قره دکیز سواحلنه‌دك ممتد واهالیسی ۱۵ ملیونه بالغ اولوردی. لهستان قراللری ویا خاندانلری اعضاسندن بعضیسی دفعاتله چهستانه، مجارستانه وسائر یرلره دخی حکمفرما اولمشلردی. تاتار خانلرینك وبعده دولت عثمانیه‌نك قره دکیز جهتندن لهستانله همحدود اولمسی وعلی‌الخصوص عثمانلیلرك دفعاتله لهستانك ایچنه دخوللری لهستانك قوتنی کسر ایتمه‌مشدیسه‌ده ، زادکانك کیتدکجه کسب قوت ایتملری حکومت مرکزیه‌ده قوت قالمامسنی انتاج ایدوب، نهایت (یاکلون) سلاله‌سنك اخیری اولان (سیجیسموند اوکوست)ك ارکك وارثی اولمدیغنه بناءً، بر خلف انتخابیچون زادکانی مذاکره‌یه دعوت ایتمسی امثال اولوب، فیمابعد قراللر انتخاب ایله تعیین اولنمق عادت اولمش؛ وبو ایسه دره‌بکلکی اصولنك ترقیسیله دولتك ضعف و تفرقه‌یه دوشورلمسنی موجب اولوب، ۱۵۷۳ تاریخندن اعتباراً کوندن کونه تدنی‌یه باشلامشدی. مع هذا اون یدنجی قرن میلادی اوائلنده لهلیلر ساخته دیمترینك خروجیله روسیه‌ده ایشلرك هرج ومرج اولمسندن بالاستفاده، موسقوه‌یی ضبط ایده‌رك ، روسیه‌یی لیوونیه‌یی ودها برچوق یرلر ترکنه مجبور ایتمشلر ایدی. آنجق بو ایکنجی دور چوق سورمیوب ، قرن مذکور اواسطنده لیوونیه ایله روسیه‌دن آلمش اولدیغی دیکر یرلری ترکه مجبور اولدقدن بشقه شرقی پروسیه اوزرینه اولان متبوعیت حقندن دخی واز کچمکه مجبور اولمشدی. لهستان جنراللرندن مشهور (سوبیسکی) نك ۱۶۸۳ ده ویانه‌یی محاصره ایتمش اولان عثمانلی عسکرینه مقاومتی بر آره‌لق لهستانه بر دور اقبال آچمش ایسه‌ده ، مملکتك حال داخلیسی بوندن دخی استفاده‌یه مجال براقمامش؛ ومتعاقباً (سوبیسکی) موسقوه معاهده‌سنی امضا ایده‌رك، پودولیه‌یی وکیف شهرینی روسیه‌یه ترك

ایتمشدی. لهستان قراللق انتخابندن طولایی بیوك پترو ایله اسوج قرالی آره‌سنده وقوعبولان محاربات لهستانك بسبتون ضعفنی موجب اولوب ، ۱۷٦٤ ده روسیه ایمپراطوریچه‌سی قاترینه بوندن وآوروپانك مشغولیتندن بالاستفاده، اسکی دوستی اولان (استانیلاس‌پونیاتووسکی)یی لهستان قراللغنه نصب ایتمش؛ ودرت سنه صکره لهستانده روسیه‌نك نفوذینه قارشی بر اتفاق تشکل ایدوب ، باب عالی ایله فرانسه قرالی اون بشنجی لوبی بو اتفاق تأکید وتقویه ایتمشلرسه‌ده، فرانسه‌ده باش وکالتك تبدلی ودولت عثمانیه ایله روسیه آره‌سنده وقوع بولان محاربه بوایکی دولتك امدادینه مجال براقامغله ، لهلیلرك اتفاق برشیئه مقتدر اوله‌میوب، ۱۷۷۲ تاریخنده لهستانك برنجی مقاسمه‌سنه تشبث اولنمشدی . بو مقاسمه‌ده اوونیه ایله لیتوآنلرك وقتیله روسیه‌دن ضبط ایتمش اوله‌قلری یرلرك جمله‌سی روسیه‌یه ، غالیچیه‌نك قسم شرقیسی آوستریایه، پروسیه‌نك لهستانه تابع اولان یرلری‌ده براندبورغ خاندانه یعنی شمدیکی پروسیه قراللغنه دوشمشیدی . قالان قسمنه ینه لهستان قراللغی نامی وبرلمش ایسه‌ده، حقیقتده روسیه‌نك بر ایالتی حکمنه کچمشیدی. ۱۷۹۰ ده لهلیلر اسوج قرالیله دولت عثمانیه‌نك روسیه ایله اولان محاربه‌سندن بالاستفاده ، روسیه‌نك تسلطنی دفع ایله حکیمانه بر قانون وضع ایتمشلرسه‌ده ، روسیه دولتی لهلیلر بیننده تفرقه دوشوروب ، ظهور ایدن فساد داخلیدن بالاستفاده، ۱۷۹۳ ده بر ایکنجی مقاسمه‌یه تشبث ایتمشدی ، که بونده لهستانك شرق جهتندن ٦ ایالتی روسیه، وغرب وشمال جهتندن برچوق یرلری پروسیه آلیوردی. بر سنه صکره لهلیلر یکدن قیام ایدوب، لهلی (قوشیقوسقو) فوق‌العاده جسارت کوسترمش ومردانه مقاومت ایتمش ایسه‌ده ، عاقبت مغلوب اولوب، ۱۷۹۵ ده دول ثلثه بیننده لهستانك اوچنجی وصوك مقاسمه‌سی اجرا اولنه‌رق، لهستانك آوروپا خریطه‌سندن بسبتون اسمی رفع اولنمشدر. بو وجهله ۱۲ سنه کچدکدن صکره ۱۸۰۷ ده بیوك ناپولیون، اسکی لهستان قراللغنك ایکی خمسندن عبارت اولمق‌اوزره، وارشووه بیوك دوقه‌لغی نامیله بر له حکومتی تشکیل ایتمش ایسه‌ده ، ۱۸۱۵ ده ناپولیونك سقوطی اوزرینه، بو حکومت دخی لغو اولنه‌رق ، قسم غربیسی پروسیه وقسم شرقیسی روسیه طرفندن ضبط اولنمش؛ ویالکز قراقوویه شهریله جوارلری برکوچك جمهوریت حالنه قونمش ایسه‌ده، بو دخی ۱۸٤٦ ده آوستریا طرفندن ضبطله، غالیچیه‌یه الحاق اولنمشدر . روسیه‌یه کچن قسم اعظمی بر مدت ینه لهستان (یعنی پولونیه) نامنی و بعض امتیازات محافظه ایتمش ایسه‌ده ، لهلیلرك واقع اولان متعدد قیاملری اوزرینه ، نامی وامتیازاتی دخی لغو، ولهلیلردن بر چوق آدملر سیبریه‌یه نفی اولنه‌رق ، مکاتبه دخی روس لسانی ادخال ایدلمش؛ والحاصل لهستانك روسلاشدیرلمسیچون هر نوع اجراآت شدتکارانه‌یه تشبث اولنمشدر.

لهستان دولتنك حکمدارلری اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر:

(۱ . زمان قدیم)

	میلادی
له	۵۰۱
وانده	۵٤۰
قراقوس	٦۰۰
برنجی پرزمیسلاس	۷۵۰
ایکنجی له	۸۰٤
اوچنجی له	۸۱۰
برنجی پوپیل	۸۱۵
ایکنجی پوپیل	۸۳۰
فترت	۸٤۰ الی ۸٤۲

(۲ . پیاست سلاله‌سی)

پیاست (لهستان دوقه‌سی)	۸٤۲
زیموویت	۸٦۰
دردنجی له	۸۹۲
زیمومیسلاس	۹۱۳
برنجی میاسیسلاس	۱۰۲۵
برنجی پولسلاس (قرال)	۹۹۲
ایکنجی میاسیسلاس	۱۰۲۵
اوتون وماسلاو	۱۰۳۲
فترت	۱۰۳۷ الی ۱۰٤۲
برنجی قازیمیر	۱۰٤۲
ایکنجی بولسلاس	۱۰۵۸
برنجی ولادیسلاس	۱۰۸۱
اوچنجی بولسلاس	۱۱۰۲
اربینیی	۱۱۰۷
ایکنجی ولادیسلاس	۱۱۳۸
دردنجی بولسلاس	۱۱٤٦
اوچنجی میاسیسلاس	۱۱۷۳
ایکنجی قازیمیر	۱۱۷۷
بشنجی له (آق)	۱۱۹٤
« ایله اوچنجی میاسیسلاس	۱۱۹۹
« ایله اوچنجی ولادیسلاس	۱۲۰۲
« یالکز	۱۲۰۷
بشنجی بولسلاس	۱۲۲۷
آلتنجی له (قره)	۱۲۸۹
ایکنجی پریزمیسلاس	۱۲۹۰
دردنجی ولادیسلاس (جوجه)	۱۲۹۵
چهلی ونسلاس	۱۳۰۰
دردنجی ولادیسلاس (ثانیاً)	۱۳۰٤
اوچنجی قازیمیر (بیوك)	۱۳۳۳

(۳ . آنژو سلاله‌سی)

بیوك اویی	۱۳۷۰
ماریه ایله هدویجه	۱۳۸۳
یالکز هدویجه	۱۳۸٤

(٤ . یاکلون سلاله‌سی)

بشنجی ولادیسلاس یاکلون ایله هدویجه	۱۳۸٦
آلتنجی ولادیسلاس	۱٤۳٤
دردنجی قازیمیر (ژ ن البر)	۱٤٤۵
برنجی آلکساندر	۱۵۰۱
برنجی سیجیسموند	۱۵۰٦
سیجیسموند اوکوست (برنجی)	۱۵٤۸

(٥ . منتخب پرنسلر)

والوآلی هنری	١٥٧٣
استفان باتوری	١٥٧٥
اوچنجی سجیسموند واسه	١٥٨٧
یدنجی ولادیسلاس »	١٦٣٢
ژان قازیمیر	١٦٤٩
میشل قوریبوت ویسنودیسکی	١٦٦٩
اوچنجی ژان سوبیسکی	١٦٧٤

(٦ . صاقسون دوری)

ایکنجی اوکوست	١٦٩٧
استانیسلاس لسینسکی	١٧٠٤
ایکنجی اوکوست (ثانیاً)	١٧٠٩
اوچنجی اوکوست	١٧٣٣
ایکنجی استانیسلاس پونیاتووسکی	١٧٦٤
الی	١٧٩٥

لیا (Lia) حضرت یعقوبك زوجه‌سی و روبیل، شمعون، لاوی، یهودا، اساحر وزابلونك والده‌سیدر. حضرت یعقوب بونك کوچك همشیره‌سی (راحل)ی طلب ایتمش ایکن، پدری طرفندن لیا ویرلمشیدی.

لیانغ چئو (Liang Tcheou) چینك شمال غربی جهتنده واقع (قان‌سو) ایالتنده و (لان‌چئو) نك ٢٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده ومشهور سدك ٢٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق ٣٧°٣٥′ عرض شمالی ایله ٩٩°٤٥′ طول شرقیده واقع سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ١٠٠٠٠٠ اهالیسی، تمیز و کنیش سوقاقلری ، خیلی استحکاماتی، ایشلك تجارتی و اطرافنده منبت وواسع بر اووه‌سی واردر.

لیائوتونغ ونام دیکرله شین کینغ (Liao-Toung , Chin-King) چینك شمال شرقی ایالاتندن اولوب ، مانچوریه‌نك منتهای جنوبی قسمندن عبارتدر. پچیلی کورفزینك شمالنده واقع همنامی اولان قویك اطرافیله بو قویی (قوره) قویندن آیران بر شبه جزیره‌دن عبارت اولوب، شرقاً (قوره) ایله، شمالاً مانچوریه‌نك ژیریبغ ایالتیله، غرباً پچیلی ایالتیله، جنوباً دخی پچیلی کورفزیله محدود اولدیغی حالده، ٣٨°٤٠′ ایله ٤٢°٤٠′ عرض شمالی و ١١٧° ایله ١١٢°٥٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٠٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسنك مقداری ٦ ایله ٩ ملیون آره‌لرنده تخمین اولنمقده‌در. مرکزی اولان (موقدن) شهرینك ١٨٠٠٠٠ اهالیسی واردر. (ینغ چه) اسمیله بر اسکله‌سی وقوره حدودنده (تاقوشان) اسمیله بر شهری اولوب ، هر بری ٤٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. شرق وغرب جهتی طاغلق اولوب، اورته‌سنده ٤٥٠ کیلومتره کنیش و ١٥٠٠ متره اوزون بر اووه بولنیور، که اورته‌سندن (لیائوهو) ایرماغی آقیور. بو ایرماق (شاره مورن) اسمیله مغولستاندن کلوب، بر خیلی مسافه‌ده چین ایله مغولستان حدودینی آییرر. مجراسنك آشاغیکی ١٨٠٠ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. هواسی معتدل وصاغلام ایسه‌ده، تحولاتی زیاده اولوب، یازین حرارت ٣٢ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر ٢٢ درکه‌یه قدر اینر. اووه جهتنك طوپراغی پك منبت ویاغمورلری پك چوق اولوب، ذخایر متنوعه ایله پرنج، پاموق، چیویت، توتون، خشخاش، پتاته وسائر محصولاتی احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولمغله، خیلی مقداریده اخراج اولنور. وقتیله اورمانلری وحیوانات وحشیه‌سی پك چوق ایکن، شمدی آزالوب، حیوانات اهلیه‌سی وعلی الخصوص قیون، صیغیر وطوموزلری کیتدکجه چوغالمقده‌در. کمور ودمیر معدنلری چوق اولوب، باقیر، آلتون وقورشون معدنلری ده آز مقدارده بولنور. بو ایالت اونه‌دن بری مانچولرك وسائر اقوام تاتاریه‌نك چینه دخوللرینك قپوسی حکمنده بولندیغندن، چین دولتی بو ایالتی ادارهٔ عسکریه تحتنده طوتوب، مغول عسکرینك دخی مرکز تجمعی بو ایالتدر. اهالیسی مانچو ایله چینلیدن مرکب اولوب، چین لسانیله متکلمدرلر؛ ویالکز خانه‌لرینك اصول معماریه‌سی مانچوقاعده‌سنه تابعدر.

لیائوهو (Liao-Ho) چینك شمال شرقی جهتنده آقان (شاره مورن) یاخود (سیرا مورن) ایرماغی مجراسنك آشاغی قسمنه یعنی (لیائوتونغ) ایالتی داخلنده‌کی قسمنه ویریلن اسمدر. [مادهٔ آنفه‌یه مراجعت.]

لیائو یانغ (Liao-Yang) چینك لیائوتونغ ایالتنده و(موقدن) ك ٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بر شهر اولوب، ٨٠٠٠٠ اهالیسی ، استحکاماتی ، یوکسك بر بتخانه‌سی وجوارلرنده پك مقبول پاموق محصولاتی واردر.

لیبا (Liba) آفریقای جنوبینك وسطلرنده بیوك بر نهردر، که ١١° عرض جنوبی ایله ٢٠°٤٠′ طول شرقیده (زامبز) ایله (قونغو) حوضه‌لری بیننده‌کی ارتفاعلردن نبعانله ، جنوب

غربی‌یه، بعده جنوبه ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ٥٢″ ١٠′ ٢٤° عرض جنوبیده (زامبز) ایرماغنه دوکیلور. تابعلری چوقدر. مذکور ایرماغه وصولنده واسع چایرلر ایچنده تأنی ایله آقار، وصوبی سیاهمتراق کورینور.

— بو اسمله آفریقای وسطینك ٣٠′ ٤° عرض شمالی ایله ١٥° طول شرقی جهتنده‌کی اراضیٔ مجهوله‌ده وباکرمینك جنوبنده دخی برکول‌اولدیغی مروی اولوب، هنوز کشف وفناً تعیین‌اولنمامشدر.

لیبانیوس (Libanius) یونان قدیم مشاهیر علماسندن اولوب، ٣١٤ تاریخ میلادیسنده آنطاکیه‌ده طوغمش؛ وشهر مذکور ایله قسطنطینیه ونیقومدیه (یعنی ازمید) ده تدریس ایدوب، کندیسی بت پرست اولدیغی حالده، خرستیانلرك اعزه‌سندن (آی‌واسیل) ایله (یانی خریسوستوم) جملهٔ تلامذه‌سندن‌بولنمشدر. ایمپراطور (یولیوس) کندیسنی چوق سووب، بعض مناصب عالیه‌یه نصب ایتمك ایستدیکی حالده، کندیسی ایستمیوب، قناعتکارانه یاشامغی ترجیح ایتمش؛ ومع هذا حسودلرك افتراسنه اوغرایوب، سحارلقله اتهام اولنه‌رق، نفی اولنمش؛ و٣٩٠ تاریخلرنده آنطاکیه‌ده وفات ایتمشدر. نطقلری وسائر بعض آثاری موجود اولوب، فصاحتی درجهٔ کالده‌در.

لیباو ویا لیباوه (Libau, Libava) روسیه‌نك قورلانده خطه‌سنده وبالطیق دکیزی ساحلنده اوله‌رق، (میتاوه) نك ١٦٥ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی وصاغلام لیمانی واردر.

لیبتره (Libethra) اسکی ماکدونیه‌نك (پیاریه) خطه‌سنده وترماییق (یعنی سلانیك)کورفزی ساحلنده اوله‌رق (اولیمپوس) طاغی قربنده قدیم بر قصبه اولوب، شاعر (اورفیوس)ك مزارینی حاوی اولمغله مشهور ایدی.

— بو اسمله یونانك (بیوتیا) خطه‌سنده دخی مشهور بر چشمه اولوب، اساطیر یونانیه‌ده علوم وصنایع حامیه‌لری اولان (موسه) نام پریلره مخصوص ومنسوب عد اولنوردی.

لیبریا (Libéria) آفریقانك ساحل غربیسنده وشمالی کینه‌نك منتهای غربنده آمریقالیلرك سعیله، اورادن کلمه زنجیلره مخصوص اولمق اوزره، تشکیل اولنمش بر جمهوریت اولوب، ٦° عرض شمالی خطنك برآز اوستنده واقع (یونی) نهری منصبندن ٤٥′ ٤° عرض شمالی ایله ٩° طول غربیده واقع (پالماس) برونته قدر ممتد اولور. بو وجهله ساحلی ٦٠٠ کیلومتره‌یه قریب اوزون اولوب، ایچری‌یه طوغری وسعتی تقسیم میاه خطنی تشکیل ایدن ارتفاعلره قدر اعتبار اولندیغی حالده، ١٣٠ کیلومتره‌یه بالغ اولور. اخیراً بو جمهوریته الحاق اولنان (مدینه) حکومتی داخل حساب اولمدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٥ ٣٦٠ مربع کیلو متره واهالیسی ٨١٨ ٠٠٠ و حکومت مذکوره ایله برابر ١ ٠٤١٨ ٠٠٠ کشیدر. اصل آمریقادن کتیریلن زنجیلر ١٧ ٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، سائرلری یرلیدر. ساحلی آز کیرنتیلی وچیقنتیلی اولوب، مع هذا برقاچ کوزل لیمانی واردر. ساحله قریب وساحل ایله متوازیاً بر صره بطاقاقلر ممتد اولور، که مواسمه کوره توسع ایدوب، نهرلرك فیضانی زمانلرنده پك آز فاصله‌لی بر دکیز صورتنه کیرر بو بطاقلقلرك ایچ طرفنده بر صره تپه‌لر ممتد اولور، که مملکتك اك کوزل و اك منبت یرلری اورالری اولوب، آمریقادن کلمش اولان زنجیلر باشلیجه بو طبقه‌ده یرلشمشلردر. بونك دها ایچ طرفنده بالطه کورمه‌مش اورمانلرله مستور طاغلر وبونلرك ایلریسنده مرتفع و واسع بر طاقم یایله‌لر بولنیور، که (مادینکه) دینان زنجیلر جنسیله مسکون اولوب، هنوز مجهول الاحوال یرلردر.

هواسی نسبةً معتدل اولوب، بر یاغمور وبر قوراقلق موسمی واردر. یاغمور موسمی نیساندن تشرین ثانی‌یه وقوراقلق موسمی‌ده کانون اولدن نیسان ابتدالرینه قدر سورر. قوراقلق موسمنده سرین بر روزکار اسوب، درجهٔ حرارت ٣١ ی نادراً کچر، و٢٥ دن آشاغی ایتمز. چیچك وحما خسته‌لقلریله سائر بر چوق امراض بو مملکتده بسبتون مجهول ومفقود اولوب، بطاقاقلر قربنده یالکز نوبتلی صیتمه‌لر حکم سورر؛ وشدتلی صا-

يقلامه‌لرى موجب اولورسه‌ده، پك مهلك دكلدر. طوپراغى منبت اولوب، اك باشلى محصولاتى و اهاليسنك باشليجه مدار تعيشى پرنج وداريدر. قهوه مملكتك محصولات طبيعيه‌سندن اولوب، برازيليه ايله آنتيل جزايرينه واوقيانيه‌يه بورادن نقل ايدلمش ايكن، اهاليسى بو محصولى ايلرى كتيرمكه وبوندن بحق استفاده‌يه مقتدر اوله‌مامشلردر. بوبر محصولى اوقدر چوقدر، كه وقتيله مملكته «بوبر ساحلى» نامى ويرلمشيدى. فيل ديشى، آلتون توزى و وزنجى اسرا دخى وقتيله آوروپاليلرى جلب ايدن اخراجاتندن ايدى. آنجق بوكونكى كونده باشليجه اخراجاتى: پالمه ياغيله شكرقامشى، چيويت، قاقاؤ، پاموق واصول زرعلرى خارجدن ادخال اولنمش سائر محصولاتدن عبارتدر. اورمانلرنده بوياجيلقده مستعمل بر چوق آغاجلرله كوتاپرقه آغاجى بولنيور. اورمانلرى پك صيق وآغاجلرى پك اوزون وبربرلرينه كرفتدر. معادنى: دمير، باقير، كوروآلتوندن عبارتدر. فيل ديشلرى كثرتليدر. اورمانلرده حسابسز ميمون سوريلريله طيورك انواعى وپك معجز سيورى سينكلرله سائر حشرات مضره بولنيور.

مركزى ادلان (مونرووبه) قصبه‌سى ساحلده اولوب، ١٣٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. سكنه‌سى ٢٠٠٠ ايله ٧٠٠٠ آره‌لرنده اولان سكز اون قصبه واسكله‌سى دخى واردر. بر رئيس جمهور وبر معاون ايله بش كشيدن مركب بر هيئت وكلاسى و٨ اعضادن مركب بر هيئت اعيانيله بر مجلس مبعوثانى واردر. مجلس مبعوثان اساساً ١٣ كشيدن مركب اولوب، نفوسك تزايد ايدن بهر اون بيك نفريچون بر مبعوث ضم اولنور. انتخاب ايتمك حقى ٢١ وانتخاب اولنمق صلاحيتى ٣٠ ياشنى طولديرمش اولانلره مخصوص اولوب، كرك مبعوثلق واعيانلق وكرك مأموريتلرك جمله‌سى زنجيلره منحصردر. مع هذا بياضلر دخى مملكت داخلنده اقامت وتجارت ايتمكه حردرلر. رئيس معاونى هيئت اعيانك دخى رئيسيدر؛ و رئيس جمهور، هيئت اعيانله تذكر ايتمدكجه، برشيئه قرار ويره‌مز. قانونك برنجى واك اساسلى ماده‌سى اسارتك لغو وممنوعيتيدر. مملكت ٤ ايالته منقسمدر. واليلر وناحيه مديرلرى وكرك حاكملر انتخابله تعيين اولنور. واردات سنويه‌سى ٣٥٠٠٠ ومصارفى ٣٣٠٠٠ انكليز ليراسى راده‌لرنده اولوب، باشليجه وارداتى كمرك رسومندن عبارتدر. ١٦ ايله ٥٠ ياشلرى آره‌سنده بولنان وسلاح طاشيمغه مقتدر اولان كافهٔ اهاليسى عسكر اولوب، بوندن حرب زماننده ٥ آلايدن مركب ايكى لوا عساكر مليه تشكل ايديور.

آمريقاده اسارتك لغوى اوزرينه حر قالان زنجيلرك كندى كنديلرينه اداره اولنمغه اقتدارلرى تجربه اولنمق اوزره، بعض انسانيت پروران طرفندن كنديلرينه مستقل بر يورلسى تصور اولنوب، بو بر انتخاب اولنمش؛ و١٨١٧ و١٨٢١ تاريخلرنده مذكور آزادلى اسرادن بر قاچ قافله نقل اولنه‌رق، ممالك مجتمعه مأمورلرى معرفتيله بو حكومت تشكيل اولنمش؛ و١٨٤٨ ده استقلالى آوروپا دولى طرفندن تصديق اولنمشدر.

ليبنيچ (Leibnitz) آلمان مشاهير حكماسندن اولوب، ١٦٤٦ ده ليپسيقده طوغمش؛ واورا دار الفنوننده تحصيل ايدوب، فنونه انتساب ايتمكله، بعض اصوللر وقاعده‌لر كشفيله شهرت بولمش ايدى. (ماينسه) پرنسنك خدمت كتابتنه كيروب، بو وظيفه‌يى ايفا ايله برابر فنونله توغلدن خالى قالمامش؛ وپرنسك اوغلنك مربيسى صفتيله ١٦٧٢ ده پارسه كيدوب، درت سنه شهر مذكورده اقامت، وباشليجه علوم رياضيه ايله اشتغال ايده‌رك، بعض كشفياتى اوزرينه پارس آقادمياسى اعضالغنه قبول اولنمشدى. بعده لوندره‌يه دخى كيده‌رك، حسن قبول كورمش؛ وشهر مذكورك جمعيت علميه‌سى اعضالغنه نائل اولمش ايدى. ١٦٧٦ ده ماينسه پرنسنك وقوع وفاتى اوزرينه، پرونسويق وهانووره دوقه‌سى طرفندن جلبله، حافظ كتبى اولمش، وبر چوق سياسى خدمتلرده دخى قوللانلمش ايدى. پرنسك امريله پرونسويق خاندانك تاريخنى يازوب، بو بابده معلومات جمعيچون بتون آلمانيايى وآوروپانك سائر طرفلرينى طولاشه‌رق، بو مناسبتله بر چوق آثار ومعلومات سائره‌يه دخى دسترس اولمشيدى. ١٦٨٣ تاريخندن اعتباراً ليپسيقده بر مجموعهٔ فنيه

نشرینه باشلایوب، بر چوق نافع شیلر میدانه قویمشیدی. بوسوئه ایله مخابره‌ده بولنوب، قتولیك ایله پروتستان مذهبلرینی توحیده چوق چالیشمش؛ وبوکا موفق اوله‌مینجه، پروتستان مذاهب مختلفه‌سنی اولسون توحیده سعی ایتمش ایسه‌ده، بو بابده دخی بر نتیجه‌یه نائل اوله‌مامشدی. ١٧٠٠ تاریخنده پروسیه قرالی برلینده برآقادمیا تأسیسنه قاندیروب، کندیسی قید حیات شرطیله بونك ریاستنه نصب اولنمشدی. (درسده) ده و ویانه‌ده دخی برر آقادمیا تأسیس ایتدیرمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدی. اختیارلغنده بیوك پترو طرفندن روسیه‌یه دعوت اولنوب، پترسبورغ آقادمیاسنی تشکیل ایتمش؛ ومتعاقباً آلمانیه ایمپراطوری آلتنجی شارل طرفندن جلب اولنه‌رق، کندیسنه بارونلق عنوانی ویرلمش، ومعاش باغلانمش ایدی. فرانسه قرالی اون دردنجی لویی طرفندن پارسه دعوت اولنوب، فرانسه‌ده اقامتنه اصرار اولنمش ایسه‌ده، کندیسی راضی اولمیوب، هانووره‌یه عودتله، ١٧١٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. کافهٔ علوم وفنونله ونشریات و تأسیسات علمیه ایله اشتغال ایدوب، الك زیاده علوم ریاضیه وفلسفه‌ده‌کی خدماتیله شهرت بولمشدر. نوع بشر بیننده تعاطیٔ افکار واختلاطی تزیید ایده‌جك وسائط تحریسی‌ده دوشوندیکی شیلرك الك باشلیلرندن اولوب، عمومی برخط ایجادینه صرف ذهن ایتمشیدی. «بکا مکمل بر الفبا ویرك، سزه مکمل بر لسان ویره‌یم، مکمل برلسان ویرك، مکمل بر مدنیت ویره‌یم» سوزی جملهٔ اقوال حکیمانه‌سندندر. کلیات آثاری متعدد جلدلر اوزره نشر اولنمشدر.

لیبورنه { (Libourne) فرانسه‌نك ژیرونده ایالتنده وبوردونك ٣٥ کیلو متره شمال شرقیسنده اوله‌رق (دوردونیه) ایله (ایسله) نهرلرینك ملتقاسی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٤٢٣٠ اهالیسی، داخلی مکتبی، کتبخانه‌سی، جمعیت علمیه‌سی، حارالری، کوزل بر کوپریسی ونهرده اسکله‌سی واردر.

لیبورنیقوس پورتوس { Liburnicus (Portus) ایتالیاده‌کی (لیوورنو) شهرینك رومالیلر زماننده‌کی اسم قدیمیدر.

لیبورنیه { (Liburnie) خرواتستانك ساحلده‌کی قسم قدیمی اولوب، (ایلیریا)دن معدود ایدی. اهالیسی کمیجیلك و قورصانلقله مشهور اولوب، پك خفیف بر نوع کمیلری وار ایدی. روما شهرنده حماللق ایدنلر دخی بونلر ایدی.

لیبوسه { یاخود لبیسه (Libyssa) ککبوزه قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، قارتاج سرداری مشهور آنیبال، نفی اولندیغی وقت، بو قصبه‌یه کلمش؛ واوراده انتحار ایتمشدی.

لیبیغ { (Liebig) آلمانیانك الك مشهور کیمیاگرلرندن اولوب، کیمیای عضوینك موجدی حکمنده‌در. ١٨٠٣ ده (دارمستاد)ده طوغوب، ١٨٧٣ ده وفات ایتمشدر. آلمانیه‌نك بر قاچ دارالفنوننده کیمیا معلملکی ایدوب، عمرینی بو فن ایله کچیرمش؛ وکیمیانك حیوانات و نباتاته وزراعته تطبیقی خصوصنده پك چوق کشفیات وخدمات نافعه‌یه موفق اولمشدر. تألیفاتی اکثر السنه‌یه ترجمه اولنمشدر. کندیسنك ترتیبی اوزرینه استحضار اولنان ات خلاصه‌سی‌ده اسمیله شهرت بولمشدر.

لیبیه { (Libye) اسکی یونانیلر نیلك غربنده و برقه‌نك جنوبنده‌کی چوله بو اسمی ویروب، آنجق کندیلرنجه اوراری مجهول اولدیغندن، مسماسی مبهم برصورتده اوله‌رق، نره‌لره‌ده قدر امتداد ایتدیکنی تعیین ایده‌مزلردی، و بعضاً بتون آفریقا قطعه‌سنه‌ده بو اسمی ویررلردی. یکی اصطلاحات جغرافیه‌ده بو اسم صحرای کبیرك ذکر اولنان قسم شرقیسنه ویریلوب، لیبیه صحراسی (Désert Libique) دیرلر. [«صحرای کبیر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لیپاری { (Lipari) ایتالیاده تیرنیان دکیزنده و سیچیلیه‌نك ساحل شمالیسی آچیقلرنده واقع (ائولیان) جزایرینك الك بیوکی والك مسکونی اولوب، سیچیلیه ساحلنده‌کی (میلاچو) برونك ٧٥ کیلو متره شمال غربیسنده و قالابره ساحلنده‌کی (واتیقانو) برونك ٧٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق، ′٣٩°٢٩ عرض شمالی ایله ′١٢°٣٦ طول شرقیده واقعدر. جنوبنده‌بولنان

(وولقان) آطه‌سندن آنجق بر کیلومتره وسعتی
اولان بر طار بوغازله آیرلمشدر . بویی ۱۲ و
و وسطی اکی ۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی
۳۲ مربع کیلومتره‌در . اراضیسی طاغلق و برکانی
اولوب، سونمش برکاندن عبارت اولان (کیریقه)
طاغنك ۶۰۲ متره ارتفاعی واردر . ارتفاعلری
۵۰۰ متره‌دن آشاغی دیکر برقاچ طاغی دخی
اولوب، جمله‌سی سونمش برکانلردر . اراضیسی لاو
آقنتیلریله یووارلانمش جسیم قیالردن و سونکر
طاشندن عبارتدر. اطرافنده‌کی دکیز دخی اکثریا
صویك اوزرنده یوزر سونکر طاشلریله مستوردر.
بو طاشلردن پك چوق اخراج اولنور . برکانلری
چوقدن پاتمامقده ایسه‌ده ، زلزله‌لری چوقدر .
جنوب جهتنده کوکوردلی معدن صولری وقابلیجه‌لری
دخی واردر . شاب دخی بولنیور . باغلری و
زیتونلقلری چوق اولوب ، پك مقبول شراب و
زیتون یاغی چیقار. ینه (لیپاری) اسمیله ساحل
شرقیسنده بولنان قصبه زیتونلقلرله وپورتقال باغچه‌
لریله محاطدر. طاغلری تپه‌لرینه‌دك ایشلنمشدر .
اهالیسی ۷۷۰۰ کشیدن عبارتدر.

— مذکور (ائولیان) جزایر مجتمعه‌سنه‌ده
شمدی اك زیاده لیپاری اسمی ویریلیور . بونلر
۱۳ عددنده اولوب، ۷ سی مسکوندر، که بونلرده
لیپاری، استرومبولی، وولقانو، اوستینی، فلیقودی،
آلیقودی وسالینی‌در . جمله‌سنك اراضیسی برکانی
اولوب، آنجق شمدیکی حالده یالکز (استرومبولی)
جزیره‌سنده آره‌صره اشتعال ایدر بر برکان واردر.
برکانلرندن طولایی بونلره وقتیله (وولقانی) نامی
دخی ویریلیردی . اوستلرنده روزکار اکسیك
اولمدیغندن، اسکی یونانیلر عندنده روزکارلر الهی
زعم اولنان (ائول)ه نسبتله (ائولیان) جزایری
دخی دینوردی . جمله‌سنك اهالیسی ۱۸۰۰۰
کشی‌یه بالغ اولور.

لیپستاد (Lippstadt) آلمانیاده غربی
پروسیه‌نك وستفالیه ایالتنده
(آرنسبرغ) سنجاغنه تابع وآرنسبرغك ۳۶ کیلو
متره شمال شرقیسنده اوله‌رق (رین) ایرماغنه
منصب (لیپه) نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی
بر قصبه اولوب، ۹۳۵۰ اهالیسی، زراعت ماکینه‌
لری، جیغاره وتوتون، ایپ، طوغله وسائره فابریقه‌
لریله دباغخانه‌لری وحیوانات وذخیر تجارتی واردر.

لیپسیغ (Leipzig) آلمانیه‌نك صاقسه
قراللغنده ودرسده‌نك ۱۰۷ کیلو
متره غرب شمالیسنده اوله‌رق ۵۱°۲۰′۱۰″ عرض
شمالی ایله ۱۰°۳′۱۵″ طول شرقیده وبرقاچ چایك
ملتقاسنده واقع بیوك و صورت مختاره‌ده اداره
اولنور بر شهر اولوب، ۳۹۹ ۹۶۹ اهالیسی ،
دار الفنونی، فنون مختلفه‌یه مخصوص وعمومی متعدد
مکاتب عالیه‌سی، رصدخانه‌سی ، موزه‌سی ، تاریخ
طبیعی وسائر فنون نمونه‌خانه‌لری، کیمیا و سائره
عملخانه‌لری، دار الفنونه مربوط و ۳۰۰۰۰۰
جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل نباتات و حیوانات
باغچه‌لری، جغرافیا، طب، السنهٔ شرقیه و سائره‌یه
مخصوص جمعیات علمیه‌سی واردر . لیپسیغ شهری
آلمانیه‌نك وبلکه بتون کرهٔ ارضك طباعت و[ا]نشر
کتبجه مرکزی اولوب ، کافهٔ السنه‌ده کتابلر نشر
اولنور؛ وبتون آلمانیه‌نك بیوك صحافلری بوشهرده
برر وکیل بولندیریورلر. دار الفنوننده ۱۶۵ معلم
و ۳۰۵۰ شاکر بولنیور . بتون آلمانیه ایمپرا-
طورلغنك عمومی محکمهٔ تمییزی دخی بو شهرده
انعقاد ایدر. شهرك اسکیدن موجود اولان قسمی
کار قدیم طرزنده اولوب، سوقاقلری طار ایسه‌ده،
اطرافنده یکی تأسس ایتمش محله‌لری پك کوزل و
سوقاقلری کنیش اولوب، جسیم ومصنع ابنیهٔ عمومیه
وخصوصیه‌سی، تیاترولری ، متعدد معابدی ، خا-
رجنده واسع باغچه وتفرجگاهلری واردر . خسته‌
خانه و یتیمخانه کبی مؤسسات خیریه‌سی‌ده چوق
اولوب، صاغر ودیلسزله مخصوص اوله‌رق آوروپانك
اك اسکی مکتبی‌ده بو شهرده بولنیور . صنایعی
خیلی ایلری اولوب، مختلف ماکینه‌لر، کاغد ، بوك
وپاموق منسوجات، صیرمه، اجزاء کیمیویه، مشمع،
توتون، موسیقی آلاتی، صابون ، صنعی چیچکلر ،
اسقامبیل کاغدی وسائره فابریقه‌لری چوقدر .
تجارتی‌ده پك ایشلك اولوب، سنه‌ده اوچ کره بیوك
پنایر قوریلور. اونجی قرن میلادی ابتدالرنده
تأسس ایدوب، (لیپسیا) تسمیه اولنمشدی.

لیپنیك (L·ipnick) آوستریا ومجارستان
دولتنك موراویه خطه‌سنده

وتابع اولدیغی (وایسکیرخن) ڭ ١١ کیلومترە غرب جنوبیسندە بر قصبە اولوب، ٦١٩٥ اهالیسی و چوخە، شکر، سرکە وبیرە فابریقەلری واردر.

لیپە { (Lippe) آلمانیەدە بر نهردر، کە همنامی اولان پرنسلکڭ ایچندە نبعانلە غربە طوغری آقەرق، وستفالیە خطۀ واسعەسنە کیرر، وبونی شرقدن غربە طوغری شق ایلە، رین ایالتی داخلندە (وسل) شهری یاننده صاغدن (رین) ایرماغنە دوکیلور. قطع ایتدیکی مسافە ١٧٠ کیلومترەدن عبارت ایسەدە، مجراسی پك طولامباجلی اولدیغندن، ٢٥٥ کیلومترەیە بالغ اولور. ٢١١ کیلومترەلکی، ٣ بند واسطەسیلە، سیر سفائنە صالحدر. حوضەسی ٤٦٧٥ مربع کیلومترە وسعتندەدر.

لیپە { یاخود لیپە دتمولد (Lippe, L.-Detmold) آلمانیەنڭ غرب شمالی جهتندە پرنسلك صورتندە ادارە اولنور بر یر اولوب، شرقاً وشمالاً هانوورە، غرباً وجنوباً دخی وستفالیە خطەلریلە یعنی هرطرفدن پروسیە قراللغنە تابع یرلرلە محاطدر. ٤٨´ ٥١° ایلە ١١´ ٥٢° ده عرض شمالی و ١٧´ ٦° ایلە ٧° طول شرقی آرەلرندە ممتد اولوب، مساحۀ سطحیەسی ١٢١٥ مربع کیلومترە واهالیسی ١٣٤٦١٧ کشیدر. اراضیسی دوز اولوب، یالکز جنوب غربی قسمندە (لیپیشر والد) یعنی «لیپە اورمانی» نامیلە درت بش یوز مترە ارتفاعلرندە بعض تپەلر واردر. باشلیجە انهاری (وسر) ایرماغنە تابع اولان (ورە) ایلە (امر) چایلری اولوب، رین ایرماغنە تابع اولان وممکلتە اسمنی ویرن (لیپە) نهرینڭ ایسە یالکز منابعی بو پرنسلکڭ جنوب غربی جهتندەدر. (وسر) ایرماغی دە حدود شمالیەسنڭ بر آز مقدارینی آییریر. هواسی معتدل ایسەدە، رطوبتلیدر، وسیسلری چوقدر. طوپراغی منبت ایسەدە، محصولاتی اهالیسنی بسلمکە کافی دکلدر. اراضیسنڭ نصفی مزروع و نصف دیکری چایر، اورمان، مرعی واراضیٔ خالیەدن عبارتدر. باشلیجە محصولاتی: بغدای، کتن، کنویر، سبزە، میوە وسائرەدر. قیون، کچی، صیغیر، طوموز وسائر حیوانات اهلیەسیلە آری قوغانلری چوقدر. صنایعی یوق حکمندە اولوب، طوغلە وکرمیت فابریقەلرندن بشقە فابریقەلری یوقدر. باشلیجە اخراجاتی: کراستە، قطران وذکیز کوپوکندن معمول سیغارەلقدن عبارتدر. ارثی بر پرنسك تحت حکمندە اولەرق مشروطیتلە ادارە اولنور. ٢١ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر. انتخاب ایتمك حقی ٢٥، وانتخاب اولنمق صلاحیتی‌دە ٣٠ یاشنی طولدیرمش اولانلرە مخصوصدر. واردات ومصارف سنویەسی ١١٩١٧٧٢ مارقدن عبارتدر. مرکزی اولان (دتمولد)ك ١١٢٣٧ اهالیسی واردر. پرنسلك ٧ قضا و١٢ ناحیەیە منقسمدر.

لیت { (Leith) اسقوچیەنڭ ادیمبورغ ایالتندە و ادیمبورغك ٣ کیلومترە شمال شرقیسندە وهمنامی اولان نهرڭ منصبندە بر شهر و اسکلە اولوب، ٦٧٨٠٧ اهالیسی، ٢٧ کلیساسی، متعدد مکاتبی، لیمانی، کوزل ریختملری، سفائن اعمالنە مخصوص دستکاه و حوضلری، ایشلك تجارت بحریەسی، جام، شکر، یلکن بزی، ایپ، صابون و سائرە فابریقەلریلە دباغخانەلری واردر. ادیمبورغك اسکلەسی اولوب، آرەلرندە کوزل تفرجکاهلر ممتد اولور.

لیتلە روق { (Little-Rock) آمریقای شمالیدە ممالك مجتمعەنڭ (آرقانساس) حکومتندە ویکی اورلیانڭ ٥٧٥ کیلومترە شمال غربیسندە اولەرق (آرقانساس) نهرینڭ صاغ کنارندە وبونڭ میسیسیپی ایرماغنە دوکلدیکی محلدن ١٥٠ کیلومترە یوقاریدە حکومت مذکورەنڭ مرکزی بر قصبە اولوب، ١٣١٨٥ اهالیسی، صاغر ودیلسزلرلە کورلرە مخصوص مکتبلری، دیکر متعدد مکاتبی، بیمارخانەسی، بیوك حبسخانەسی، متعدد دمیر یول خطلریلە، نهردە ایشلر سفائنی وپك ایشلك تجارتی واردر.

لیتلە فالس { (Little-Falls) ممالك مجتمعەنڭ (نیویورق) حکومتندە و (آلبانی) نڭ ١٠١ کیلومترە شمال غربیسندە اولەرق (موهاوق) نهرینڭ ایکی کنارندە و(فریە) جدولی اوزرندە واقع بر قصبە اولوب، ٩٣٣٥ اهالیسی واردر. ایکی دمیر یول خطیلە مذکور نهر وجدول قصبەنڭ یاننده طار وایکی طرفدن دیك قیالرلە محاط بر بوغازڭ ایچندن

بكر. نهر آشاغى صارقمقله بر چوق فابرقه‌لرك ماكينه‌لرينى چويرر. پاموق ويوك ايپليكخانه‌لريله كاغد فابريقه‌لرى ودكرمنلرى واردر.

ليتوآنيه { (Lithuanie) روسيه‌نك شمال غربى جهتنده وبالطيق دكيزينك ساحل شرقيسنده برخطه اولوب، ريغا كورفزندن و(دونه) مجراسنك آشاغى طرفندن (نيمن) مجراسنه دك يعنى ٥٢°٣٠′ ايله ٥٧°٤٥′ عرض شمالى و٣٠′ ١٨° ايله ٢٦° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. روسيه‌نك تقسيمات ملكيه‌سنده بواسم معتبر اولميوب، مملكت: قوونو، ويلنا، ويتپسك وقروونو ايالتلرينه منقسمدر. باشليجه ليتوآنلرله مسكون اولان بويرك مساحهٔ سطحيه‌سى ١٦٧ ٠٦٧ مربع كيلومتره واهاليسى ٤٤٠٠٠٠٠ كشيدر. وقتيله يعنى آيريجه بر حكومت ويا لهستان قراللغنه ملحق ايكن ليتوآنيه بوندن چوق دها واسع اولوب، بالطيق ساحلندن قره دكيز ساحله‌دك ممتد اولوردى. اراضيسى دوز وآلچق اولوب، بالطيق دكيزى ما ئله‌سنده بولنان اك بيوك انهارى ريغا ايله نيمن ايرماقريدر، كه ايكيسينك‌ده مجرلرينك يالكز آشاغى قسملرى ليتوآنيه‌ده‌در. هواسى رطوبتلى وقيشين پك صوغوقدر. اورمانلرى چوق وپك واسع اولوب، پك بيوك آغاجلرى حاويدر. طوپراغى پك منبت اولوب، زراعت اوقدر ترقى ايتمديكى حالده، چاودار، بولاف، كتان وكنوير كبى محصولاتى چوقدر. آتلرى كوچك ايسه‌ده، قوتلى وآتشليدر. اورمانلرنده اليوم (بيزون) دينلن يبان اوكوزلرى بولنيور. باشليجه اخراجاتى: ذخيره، كراسته، آت، درى، كورك وسائره‌در. صنايعى قبا بر نوع چوخه ايله مواد دباغيه وحبوباتدن اسپرتو اخراجى كبى جزئياتدن عبارتدر.

بو خطه‌نك اهالئ اصليه‌سى اولان ليتوآنلر امم آريانيه‌نك اك اسكيلرندن اولوب، سويلدكلرى لساننك زند وسانسكرى لسانلريله سائر آوروپا السنه‌سندن زياده مناسبت ومشابهتى واردر. سائر امم نسبةً اسلاولره قرابت ومشابهتلرى زياده ايسه‌ده، اسلاو اقوامندن معدود دكللردر. ليتوآنيه‌ليلر اصل ليتوآنلر له‌لتون، قور، سامو-كيتيان، بروس اسملريله بش شعبه‌يه منقسم اولوب، اصل ليتوآنلر ٨٤٣٣١٠، لتونلر ١١١٥٣٠٠، قورلر ١٨٥٠٠٠، ساموكيتيانلر ٦٦٤٠٠٠، بروسلر دخى ٢٠٠٠٠٠ نفوسدن عبارتدر. اونجى قرن ميلاديده ليتوآنلر اوچ بيوك شعبه‌يه منقسم اولوب، بونلردن بروسلر ويا پروسلر بالطيق دكيزى ساحلندن ويستوله مجراسنه‌دك اولان يرلرده ساكن ايديلر، كه كنديلرينه نسبتله اويره پروسيه دينلمشدر؛ اصل ليتوآنلر ساموكيتيان و نام ديكرله (ايمود) لرله برابر شرق جنوبى ولتونلردخى شرق شمالى طرفنده ساكن ايديلر. ليتوآنلرك شهروقصبه وقلعه‌لرى اولميوب، نيم وحشى بر حالده اورمانلرده ياشادقلرندن، قومشولرى بولنان جرمانلرله اسلاولر بونلرك بو حالندن بالاستفاده، جرمانلر پروسلرك يرلرينى ضبط ايله، كنديلرينى تدريجاً آلمانلاشديردقلرى كبى، لتونلر دخى اسلاولر طرفندن شماله طوغرى پوسكورديله‌رك، تاتار جنسندن اولان ليوونلر واستوآنلره قاريشمش؛ ويالكز اصل ليتوآنلر استقلاللرينى محافظه ايدوب، خالص حالنده قالمش ايديلر. على العموم ليتوآنلر كوزل انداملى ومتناسب سيمالى اولوب، اكثريت اوزره صارى صاچلى ومائى كوزليدرلر. اسكيدن برى كنديى بكلرينه ولهليلرله آلمانلره وروسلره مغلوب اولوب، تحكم آلتنده ياشامغه، وايشلدكلرى اراضى‌يه مالك اولميوب، بالعكس اراضى ايله برابر ملك كبى صاتلمغه آليشمشلردر. زادكان قسمى اوته‌دن برى تابع اولدقلرى لهليلردن، آلمانلردن وروسلردن برآز مدنيت آلمشلرسه‌ده، عوام اهالى پك كريده قالوب، حيوان كبى ياشامقده‌درلر. روسيه حكومتى اسارتى لغو ايله، چفتجيلره ايشليه‌جك اراضى ويردكدن صكره دخى، بونلر اسارتك طبيعتلرينه القا ايتمش اولديغى اخلاقدن واز كچه‌مه‌مش؛ وبينلرنده علوم ومعارفك نشريچون تشكل ايدن جمعيتلر صرف ايتدكلرى همتك پك آز ثمره‌سنى كورمشلردر. زادكانلرى‌ده اسكيدن برى له وروس لسانلرنده اوقويوب يازمغه آليشمش اولدقلرندن، كندى لسانلرينى يازوب اوقومغه صرف ذهن

ایتمه‌مشلردر. بناءً علیه لیتوآن لساننك ادبیاتی بر قاچ عقائد کتابندن عبارت قالمشدر. آنجق آغزدن آغزه اهالی بیننده محفوظ اولان بر چوق شعرلری واردر، که جمع اولنه‌جق اولسه، بر ادبیات ملیه‌یه اساس اوله‌بیلیر. بو اشعارده دخی لیتوآنلرك اخلاقی مصور اولوب، جسارت وقهرمانلق کبی احواله بدل بر حزن ومغمومیت وقدره تسلیم حسیاتی ظاهر اولور. لیتوآنلر خرستیانلغی قبوللرنده اورتودوقس اولوب، بعده لهلیلرك سوق واجباریله جمله‌سی قتولیك مذهبنی قبول ایتمش؛ وروسلرك تابعیتنه کیردکدن صکره، بر طاقلری یکیدن اور-تودوقس اولمشلردر. شمالده‌کی لتونلرك ایسه اکثری پروتستاندر.

لیتوآنیه‌نك تاریخ قدیمی مجهول اولوب، آکلاشلدیغنه کوره، لیتوآنلر بر چوق وقت اسلاولرك تحت تحکمنده بولندقدن صکره، اون اوچنجی قرن میلادیده، آیریجه بر حکومت تشکیل ایتمش ویاخود او وقت اسمی طویلمغه باشلامشدر. رئیسلرندن بر قاچی خرستیانلغی قبول ایتمشلر ایسه‌ده، کندیلری ویا خلفلری ینه مذهب قدیملرینه رجوع ایتمشلردی. نهایت اون دردنجی قرن میلادی اواسطنده دوقه‌لری بولنان (کدمین) روسیه‌نك بتون غرب جهتنی ضبط ایله، موسقوه نهرینه وقره‌دکز ساحلنه‌دك توسیع حدود ایده‌رك، قرال عنوانتی آلمش؛ و (ویلنه) شهرینی تأسیس، وپایتخت اتخاذ ایتمشدی. هر نه قدر کندیسی خرستیان دکل ایدیسه‌ده، آوروپا خرستیان حکمدار-لری کندیسنه تاتارلرك مهاجماتنه قارشی بر سپر نظریله باقوب، تقویه‌سنه مسارعت ایتمشلردی. بونك اوغلی (اولکرد) دخی تاتارلرله آلمانلرك ضبط ایتمش اولدقلری یرلری استردادله موسقوه شهری اوکنه قدر توسیع فتوحات ایتمشدی. بونك اوغلی (یاکاون) لهستانك ملکه‌سی بولنان (هدویجه) یی تزوج ایتمکله، لیتوآنیه ایله لهستان برلشمش ایسه‌ده، بو اتحاد صرف حکمدارك شخصنده اولوب، مملکتیندن بهرینك اداره‌سی وعسکر ومالیه‌سی آیری ایدی؛ وقراللر لهستانده اقامت ایدردیسه‌ده، لیتوآنیه‌نك دخی دوقه‌لری وار ایدی. نهایت ۱۴۴۴ تاریخنده دردنجی قازیمیر لیتوآنیه‌نك بو اداره مختاره‌سنه ختام ویروب، مملکتی بسبتون لهستانه الحاق ایتمشدر. او وقتدن بری لیتوآنلر لهلیلرك تغلب وتحکمی آلتنده قالوب، نهایت لهستانك برنجی مقاسمه سنده لیتوآنیه‌نك قسم اعظمی وایکنجیسنده قسم متباقیسی روسیه‌یه ویاالکز (کومبینن) خطه‌سی پروسیه‌یه الحاق اولنمشدر. روسیه ضبط ایتدیکی یرلرك بر قسمنه یعنی الك مرکزده بولنان اوچ ایالته ینه لیتوآنیه اسمی براقمش ایسه‌ده، ۱۸۳۰ و۳۱ ده لیتوآنلر اهلیلرله برابر قیام ایتدکلرندن، روسیه دولتی بو قیامی باصدیرنجه، (لیتوآنیه) اسمنی دخی لغو ومنع ایتمش؛ واو وقتدن بری لیتوآنلری روسلاشدیرمغه هر واسطه ایله سعی ایتمکده بولنمشدر.

لیتوآنیه حکمدارلریله تاریخ قعودلری بر وجه آتیدر:

۱. لهستانله برلشمزدن اول

اردیویل وفاتی	۱۱۷۰	تراب	۱۲۸۰
رینوغولد قعودی	۱۲۳۰	ناریموند	۱۲۸۰
مندوغ	۱۲۳۸	ترویدن	۱۲۸۲
تروینات	۱۲۶۳	ویتنو ویتین	۱۲۸۳
وولستینیك	۱۲۶۵	کدیمین	۱۳۱۵
سویینتوروغ	۱۲۶۸	یاونوت	۱۳۲۸
کیرموند	۱۲۷۰	اولکرد	۱۳۴۱
کیلیکیین	۱۲۷۵	کیستوت	۱۳۸۲
روموند	۱۲۷۸	یاکلون	۱۳۸۲

۲ لهستانله برلشدکدن صکره

اسکیرکل (قازیمیر)	۱۳۸۶	سیجیسموند	۱۴۳۲
ویتولد (آلکساندر)	۱۳۹۲	قازیمیر (لهستانك دردنجی قازیمیری)	۱۴۴۰
اسویدریکل (بولسلاس)	۱۴۳۰	الی	۱۴۴۴

لیث { وبنی لیث [« صفار » و « صفاریه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

لیث بن سعد { (ابو الحرث —) قدماء فقها ومحدثیندن اولوب، عن اصل اصفهانلی اولدیغی حالده، ۹۴ تاریخ هجریسنده مصرك قلقشنده قریه‌سنده طوغمش؛ وتحصیل علوم ایدوب، مصرده فقه وحدیث تد-ریسیله مشغول اولمش؛ و۱۷۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. قرافة الصفراده واقع قبری زیارتکاهدر.

ارباب ثروتدن اولوب، سنوی بش بيك آلتون
ايرادی اولمغله، جمله سنی مستحقينه احسان وتصدق
ايدر ايمش. كرم وسخاوتی حقنده بر چوق نوادر
منقولدر. حنفی المذهب اولديغی ومصر قاضيلغنده
بولنديغی دخی مرويدر. امام شافعی حضرتلرينك
صاحب ترجمه حقنده حسن ظن بليغی اولوب،
« اكر امام مالك (رضه) كبی اصحابه يتيشه ايدی،
مشار اليه قدر شهرت بوله جقدی » ديديكی مرويدر.
امام مالك كنديسنه خرما ايله طولو بر صينی هديه
ايتمكله، صاحب ترجمه صينی يی آلتونله طولديره رق
اعاده ايتمشدی.

ليجه { دياربكر ولايت وسنجاغنده ودياربكر (يعنی آمد) شهرينك ٧٠ كيلو متره
شمال شرقيسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب،
٣٦٨٨ اهاليسی، ١ جامع شريفی، ٢ مسجدی،
٢ كوچك كليساسی، ١٥ دكانی، ٢ حمامی، ١ خانی
و١٢ چشمه سی واردر. باغچه لرله محاط اولوب،
جوارلرنده آلچی اوجاقلری بولنمغله، اهاليسی بوندن
آلوب خانه لری انشاسنده قوللانيرلر.

— ليجه قضاسی دياربكرك منتهای شمالندن
عبارت اولوب، كاراز وهانی ناحيه لريله برابر ٢٣٠
قريه دن مركبدر. شمالاً وشرقاً بتليس ولايتيله،
جنوباً سلوان قضاسيله، غرباً دخی ارغنی سنجاغيله
محدوددر. مساحهٔ سطحيه سی ٢٤٥٠ مربع كيلو
متره راده لرنده اولوب، ١٩٥٠ كيلو متره لكی
اراضئ مزروعه، ٤٧ كيلو متره لكی اورمان
وقصوری اراضئ خاليه دن عبارتدر. اهاليسی
٢٠٦٨٨ كشی اولوب، ١٤٢٩٠ ی مسلم و
٦٣٩٨ ی خرستياندر. اهالئ مسلمه سندن
١٠٧٧٧ سی كرد، ٢٥٠٠ ی ترك و١٠١٣ ی
چركسدر. خرستيانلرندن ١٤٨٧ سی سريانی
يعقوبی وقصوری مذاهب ثلثه يه منقسم ارمنيدر.
مركز قضانك ١١ كيلومتره شرقنده بر مملحه بولنوب،
سنوی ٢٥٠٠٠٠ كيلو طوز چيقار.

ليچستر { (Leecester) انكلتره نك وسطلرنده ولوندره نك ١٤٥ كيلومتره شمال
غربيسنده اوله رق (ترنت) ايرماغنه تابع (سوآر)
نهری اوزرنده ايالت مركزی بر شهر اولوب،
١٧٤٦٢٤ اهاليسی، فانله وچوراب وسائره ايله
يوك قماشلر، دانتله، شيريت، آياق قابی وسائره
فابريقه لری، دميرخانه لری، دوز وواسع سوقاقلری،
كوزل ابنيه سی، متعدد مصنع كليسالری، صنايع
نفيسه مكتبی، موزه سی، ايكی خسته خانه سی وسائر
مؤسسات خيريه سيله مكاتبی ويوكسك بر قلعه سی
واردر.

— ليچستر ايالتی شمالاً نوتينغهام، شرقاً
لينقولن وروتلاند، جنوب غربی جهتندن وارويق،
غرباً استافورد، غرب شمالی طرفندن ده دربی ايا-
لتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه سی ٢٠٧١
مربع كيلومتره واهاليسی ٣٥٠٠٠٠ راده لرنده در.
اراضيسی دوز وآز متموج اولوب، اك يوكسك
محلی ٢٧٥ متره لك ارتفاعی تجاوز ايتميور. (ترنت)
ايرماغی حدود شماليه سنك بر آزينی تشكيل ايدوب،
ايالتك بتون مياه جاريه سی بوكا منصب اولور.
باشليجه نهری (سوآر)در. اراضيسنك قسم غربيسی
مزروع وقسم شرقيسی مرالق اولوب، اراضئ
مزروعه سنك ده چوغنه چاير اكرلر. محصولاتی
بغدای، آرپه، يولافدن عبارتدر. قيون، صيغير،
خركله وسائر حيواناتی چوق اولوب، بينك بيكيرلری
مشهوردر. آو حيوانلری ده چوق اولوب، كوزل
زاغرلر دخی يتيشديريلير. كومور معدنلری چوق
اولوب، سنوی بر مليون طونيلاته دن زياده كومور
چيقار. قيونلرينك اينجه وكوزل اولان يوكی محلنده
ايشلنوب، فانله وسائره ياپيلير. صنايع محليه مركزی
تعريفنده صاييلان انواعدن عبارتدر. پك مقبول
پنيرلر دخی ياپيلير. ايالت ٦ قضايه منقسم اولوب،
٣٣١ ناحيه يی حاويدر.

ليچفيلد { (Lichfield) انكلتره نك استافورد ايالتنده و استافوردك ٢٦
كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله رق، بر جدولك
اوزرنده بر قصبه اولوب، ٨٣٦٠ اهاليسی
وخالی ايله آرابه و بيره فابريقه لری واردر. صرف
و نحو تدريسنه مخصوص مشهور بر مكتبی،
غريب بر كتبخانه سی و ٨٦ متره ارتفاعنده
چاك قلعه سی اولان اسكی و مصنع بر كليساسی
واردر.

ليختنبرغ { (Lichtenberg) آلمانيه نك غرب جهتنده وقتيله كوچك بر پرنسلك

ایدی. ١٨٣٤ تاریخنده پروسیه‌یه الحاق اولنمشدر. — برلینك ٥ کیلومتره شرقنده دخی بو اسمله بیوك بر قریه اولوب، ١٢٦٢٥ اهالیسی وکنیش سبزه باغچه‌لری واردر.

لیختنستاین { (Lichtenstein) آلمانیای جنوبیده مستقل بر کوچك پرنسلك اولوب. شمالاً وشرقاً آوستریانك (وورارلبرغ) ایالتیله، جنوباً اسویچره‌نك غریزون ناحیه‌سیله، غرباً دخی اوینی سنت غال ناحیه‌سندن آیران (رین) مجراسیله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ٢٣ کیلو متره ومساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٩ مربع کیلومتره اولوب، ٩١٢٥ اهالیسی واردر. مرکزی ١٠٠٠ اهالیلی جامع اولان (وادوز) قریه‌سیدر. اهالیسی کاملاً آلمان وهمان جمله‌سی قتولیکدر. اراضیسی طاغلقدر. محصولاتی ذخیره ایله کتن و اوزومدن عبارتدر. صیغیرلری چوقدر. پاموق منسوجاتله تخته‌دن معمول شیلر یاپیلیر. بردمیریول خطی قسم شمالیسنی شق ایدیور. پرنسك خاندانی پك زنکین اولوب، آوستریا وپروسیه‌ده بیوك املاکی واردر. واکثریا ویانه‌ده اقامت ایدوب، ایمپراطورك سراینه انتسابی واردر. مشروطیتله اداره اولنوب، ١٢ سی اهالی طرفندن منتخب و ایکیسی پرنس طرفندن منصوب اولمق اوزره، ١٤ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر. واردات سنویه‌سی ٤٢٦٠٠٠ و مصارفی ٢٣٤٠٠٠ فرانق راده‌لرنده‌در.

لیخنیدوس { (Lychnide , Lychnidus) آرناؤدلقده‌کی اوخری قصبه وکولنك اسم قدیمیدر. [« اوخری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لیدس { (Leeds) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده و یورقك ٣٧ کیلومتره جنوب غربیسنده و (اوزه) ایرماغنه تابع (اره) نهری اوزرنده اوله‌رق بر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده بر شهر اولوب، ٣٦٧٥٠٥ اهالیسی، مختلف مکاتبیله مؤسسات خیریه‌سی وازان جمله واسع بر خسته‌خانه‌سیله صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتب وملجئی، فلسفه وادبیات جمعیتی و بوکا مخصوص تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، متعدد کتبخانه‌لری، مهندسلك و زراعت کبی فنونك تدریسنه مخصوص بیوك بر مکتبی، واسع دوکمخانه‌لری و ماکینه انواعنه مخصوص فابریقه‌لری، چوخه، بز، ایپك قماشلر، خالی وسائر منسوجاته مخصوص عملخانه‌لری، حاضر اثواب وآیاق قابی فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر.

لیده { (Leyde, Leyden) وآلمانجه لیدن (فلمنکك جنوبی هولانده ایالتنده و (لاهای)ك ١٦ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ساحلدن ١٠ کیلو متره یوقاریده و رینك اسکی رین قولی اوزرنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ٤٤٧١٤ اهالیسی، دوز واسع و تمیز سوقاقلری، متعدد کلیسالری، ٢ خسته‌خانه‌سی، صنایع نفیسه وفنون ایله ادبیات جمعیتلری، ٢٠٠٠ دن زیاده شاکردی اولان مشهور بر دارالفنونی و بوکا مربوط واسع کتبخانه‌سی، ایکی رصدخانه‌سی، عقائد مکتبی، تاریخ طبیعی، حکمت طبیعیه وسائره نمونه‌خانه‌لریله کیمیا و فن جراحی عملیاتخانه‌لری، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه وعلم البشر موزه‌لری، واسع نباتات باغچه‌سی، استحکاماتی، طوبخانه‌سی، جسیم ومصنع ابنیهٔ عمومیه وخصوصیه‌سی، چوخه ویوك منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وسنوی پك ایشلك بر پازاری واردر. وقتیله پك ایشلك بولنمش اولان کتاب تجارتی وفن طباعت تدنی ایتمشدر. بو شهرده بر چوق کتب عربیه وسائرهٔ شرقیه دخی طبع اولنمشدر. کتبخانه‌سی بر خیلی آثار مقبولهٔ اسلامیه‌یی حاویدر. شهر بر چوق جدوللرله متعدد آطه‌لره منقسم اولوب، آره‌لرنده کارکیر و کوزل کوپریلرله اختلاط اولنور. بر سورله محاط اولوب، ٨ قپوسی واردر. اسکی بر شهر اولوب، رومالیلرجه (لوغدونوم باتاوورروم) اسمیله معروف ایدی. بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

لیدی { (Lidi) آدریاتیق دکیزنده ونديك شهرینك آچیقلرنده ممتد بر صره آطه‌لر اولوب، ٧ عددنده اولدقلری حالده، بر قوس تشکیل ایدیورلر. باغچه‌لرله مستور اولوب، اك بیوکلرینك تقریباً ایکیشر بیك اهالیسی واردر.

لیدیه { (Lydie) آسیای صغیرك یمنی آناطولینك تقسیمات قدیمه‌سنده بر خطه

اولوب، شمالاً میسیا، شرقاً فریجیا، جنوباً قاریا ، غرباً دخی یونیه (یعنی یونانیلرك مستعمراتندن اولان سواحل) ایله محدود ایدی. مرکزی (ساردس) شهری ایدی . خطه‌نك الك اسکی اسمی (مئونیه) ایدی. قبل المیلاد ۱۵۷۹ تاریخندن ٥٤٨ تاریخنه دك ۱۰۳۱ سنه مستقل بر دولت حالنده اولوب، حدودی وقت و زمانه کوره توسع ایتمش؛ و حکمدارلرینك اخیری اولان (قرسوس)ك زماننده (آلیس) نهری یعنی قزیل ایرماق مجراسنه‌دك کسب وسعت ایلمش ایدی. حکمدارلری ، زیرده کوریله‌جکی وجهله ، اوچ سلاله‌یه منسوبدر . جهانکیر شهیر کیخسرو لیدیه‌یی ضبطله، ایران ممالکنه الحاق ایتمش؛ و بیوك اسکندر ایراندن ضبط ایدوب، بونك وفاتنده آنتیغونك ومتعاقباً سلوکیلرك یدینه کچمش؛ قبل المیلاد ۲٦٠ تاریخنده برنجی (اومن) طرفندن برغمه‌یه الحاق، و ۱۳۲ ده اوچنجی آتال طرفندن روما دولتنه ترك اولنمش ایدی . روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنه قالوب ، بعده سلجوقیلر طرفندن ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمش؛ و بو دولتك انقراضنده صاروخان وآیدین بکلرك تصرفنده قالوب، بعده دولت عثمانیه طرفندن فتح اولنمشدر . الیوم صاروخان ایله آیدین سنجاقلرینی وازمیر سنجاغنك بر قسمنی تشکیل ایدیور . لیدیه حکمدارلرینك اسامیسیله ابتدای حکومتلری تواریخی بروجه آتیدر :

(۱. آتیاد سلاله‌سی)

	قبل المیلاد
مئون (مانس)	۱۵۷۹
قوتوس	—
آتیس	—
لیدوس	—
آکیاسموس	۱٤٨٠
هرمون (آردمیس)	—
آلکیموس	—
قامبلیت	—
تمولوس	—
تئوقلیق	—
مارسیاس	—
یاردانوس	—
اومفال	۱۳٥٠
پیلمن	۱۲۹۲

(۲. هرکلیلر سلاله‌سی)

آلکیوس، بلوس، نینوس، آرغون	۱۲۹۲ الی ۱۲۱۹
مجهول الاسم ۱۸ حکمدار	۱۲۱۹ الی ۷۹۷
برنجی آردیس	۷۹۷
برنجی آلیات	٧٦١
ملس	٧٤٧
قانداؤل	٧٣٥

(۳. مرمناد سلاله‌سی)

کیکس	٧٠٨
ایکنجی آردیس	٦٠٧
سادیات	٦٢١
ایکنجی آلیات	٦١٠
قرسوس	٥٥٩ الی ٥٤٧

لیر { یاخود لیره (Lier, Lierre) بلجیقه‌نك آنور ایالتنده وآنورك ۱۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (نته) نهری ایکی قولنك ملتقاسنده بر قصبه اولوب ، ١٦١٠٠ اهالیسی ، کوزل بر کلیساسیله بوکا مربوط مکتبی ، مشهور بیره‌سی، زیتون یاغی دکرمنلری وباصمه فابریقه‌لری واردر . قرون وسطاده اهمیتی زیاده ایدی.

لیریا { (Liria) اسپانیه‌نك والنسه ایالتنده و والنسه‌نك ۲۵ کیلو متره شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب ، ۹٤٤٥ اهالیسی واطرافنده پك منبت بر اووه‌سیله رومالیلر زماننده قالمه آثار عتیقه‌سی واردر.

لیزیو { (Lisieux) فرانسه‌نك قالوادوا ایالتنده و (قان)ك ٤٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب ، ۱٤٨٠٠ اهالیسی، مکتبی ، صنایعه مخصوص موزه‌سی ، ۱٥٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی وچوخه ، باصمه، یوك وپاموق وکتن ایپلیك ، فانله ، آیاق قابی، اجزاء کیمیویه، بویا وسائره فابریقه‌لری واردر.

لیژر { (Liger) فن زراعت مشاهیر علماسندن اولوب ، بو فنده بر لغت کتابیله دیکر برقاچ معتبر کتاب براقمشدر . ۱٦٥٨ ده فرانسه‌نك (اوقزره) قصبه‌سنده طوغمش ، و ۱۷۱۷ ده وفات ایتمشدر .

لیژه { (Liège) بلجیقه‌ده بروکسلك ۹٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (اورته) نهرینك (موزه) ایرماغنه دوکلدیکی محلده کوزل بر تپه‌نك اوزرنده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب ، ۱٦٣ ۲٠۷ اهالیسی ، اوستنده نظارتی کوزل بر قلعه‌سی، دارالفنونی، صنایع ومعادن مکتبلری، دارالمعلمینی، مکمل کتبخانه‌سی، صنایع نفیسه اقادمیا وموزه‌سی، طوبجیلق وبیطر مکتبلری، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، صاغر ودیلسزلرله کورلره مخصوص داخلی مکتبلری، آثار عتیقه مکتبیله موزه‌سی و متعدد جمعیات علمیه‌سیله مکاتب خصوصیه‌سی واردر. صنایعجه‌ده بلجیقه‌نك الك ایشلك مراکزندن اولوب، واسع اسلحه فابریقه‌لریله بخار ماکینه‌لری وچلیك وبرنج وسائره‌دن آلات ومواد متنوعه، چوخه ایله سائر یوك وپاموق

منسوجات، چوقلاته، زیتون یاغی، قانت، کاغد، صابون، جام، اسپرتو، مسکرات، شکر، طوز و سائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری، دباغخانه‌لری، جوارلرنده کلیتلی کومور، دمیر، شاب معدنلریله توتون و شربتجی اوتی تارله‌لری وباغلری، متعدد مصنع کلیسالریله سائر کوزل ابنیه‌سی، هیکل وسائر تزییناتی وکوزل مسیره و تفرجکاهلری واردر. موزه ایرماغیله بوکا منصب اولان (اورته) نك منقسم بولندیغی اوچ قول شهرك ایچندن جریان ایتمکله، شهری بر قاچ قسمه آییروب، آره‌لرنده کوزل کارکیر کوپریلرله اختلاط اولنور. انهار مذ. کوره سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، برچوق دمیر یول خطلری‌ده شهردن اطرافه طاغیلیر. تجارتی پك ایشلکدر.

— لیژه ایالتی بلجیقه‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، شمالاً بری فلمنکه ودیکری بلجیقه‌یه ملحق اولان لیمبورغ ایالتلریله، غرباً برابانت ونامور، جنوباً لوکسمبورغ ایالتلریله، شرقاً دخی پروسیه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٨٩٥ مربع کیلومتره اولوب، ٨٠٧٤٦٧ اهالیسی واردر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٢٧٩ کشی دوشمکله، آوروپانك اك مسکون یرلرندندر. جنوب وشرق جهتلری طاغلق اولوب، آردنه سلسله‌سنك اتکلریله قوللری ممتد اولور. شمال وغرب جهتلری دها دوزدر. (موزه) ایرماغی ایالتی جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری شق ایده‌رك، ایالت داخلنده صاغدن (اورته) وبوکا تابع (لینه) ایله (ورده) وصولدن (مهینه) نهرلرینی ودها برچوق چایلر اخذ ایدر. مذکور ایرماغك ایالت داخلنده‌کی مجراسی کاملاً سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، بر قاچ جدولی دخی واردر. اراضیسی منبت اولوب، ذخیره، سبزه، میوه وسائره‌یه متعلق محصولاتی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی چوق وجنسلری ایی اولدیغی کبی، آو حیواناتی وانهارنده بالیغی دخی بولدر. اورمانلری‌ده چوق اولوب، خیلی کراسته ودباغتده مستعمل قبوقلر چیقار. مرعالق یرلرنده پك مقبول یاغ وپینیر یاپیلیر. موزه ایرماغی وا. دیلرنده باغلری اولوب، پك کوزل شرابلر یاپیلیر. آوروپا قطعه‌سنده باغ یتیشن یرلرك اك شمالیسی بوراسیدر. اصل ایالتك منبع ثروتی ایسه معادنی اولوب، کومور معدنی پك کثرتلی اولدیغی کبی، دمیر، چینقو، باقیر، قورشون، کوکورد، شاب معدنلری و مرمریله یاپی ودکرمن ویازی طاشلری و چینی وسائره اعمالنه یارار اتربه‌نك انواعی دخی بولنور. بو معادن صنایعك تسهیل وترقیسنی موجب اولوب، اسلحه وماکینه وسائر دمیر وچلیکدن معمول مواد ایله منسوجات وسائره فابریقه‌لری پك چوقدر. طرق مائیه‌سی ودمیر یوللریله سائر وسائط اختلاطی دخی چوق اولمغله، تجارتی پك ایشلکدر. اهالیسی همان کاملاً فرانسز جنسیتنه منسوب اولوب، والون دینلن قبا بر فرانسزجه ایله متکلمدرلر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٣٤ ناحیه و ٣٣٩ دائره‌یی حاویدر.

لیسا (Lissa) آدریاتیق دکیزنده دالماچیه ساحلی قارشیسنده واقع جزایرك بری اولوب، ساحلدن ٤٤ کیلومتره آچیقده و (لسینه) جزیره‌سنك ٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ٤١° ١′ عرض شمالی ایله ١٣° ٤٦′ طول شرقیده واقعدر. شرقدن غربه بویی ١٥ واکی ٧ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٧٨٧٠ کشیدر. ساحل شمالیسنده بیوك بر قوی اولوب، اك ایچریسنده مرکزی لیسا قصبه‌سی وبعض استحکامات بولنیور. ساحل غربیسنده‌ده بر قوی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، اك یوکسك محلنك ٥٩٢ متره ارتفاعی واردر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، صویی قیتدر. باشلیجه محصولاتی اوزوم اولوب، اهالیسنك بر مقداری‌ده بالیقجیلقله کچینیر.

لیسا (Lissa) پروسیه‌نك شرق پروسیه خطه‌سنده (پوزن) ایالت وسنجاغنك (فراوستاد) قضاسنده وفراوستادك ١٨ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ١١٧٦٠ اها. لیسی ومختلف فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

لیسبورن (Lisbourn) ایرلانده‌ده اولستر ایالتنك (آنتریم) سنجاغنده و (بلفاست) ك ١٤ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٠٧٥٥ اهالیسی وبیوك بز فابریقه. لریله ایپلیکخانه وبویاخانه‌لری واردر.

لیسبونه (Lisbonne) پورتکیز دولتنك پایتختی اولان بیوك بر شهر

اولوب، دولت مذكوره‌نك استرمادوره خطه‌سنده وبحر محيط آطلاسى ساحلنده اوله‌رق (تاج) ايرماغنك منصبنده تشكيل ايتديكى بيوك خليجك ساحل شماليسنده ″١٨ ′٤٢ °٣٨ عرض شمالى ايله ″٣٣ ′٢٥ °١١ طول غربيده واقعدر. بيوك وكوزل بر شهر اولوب، ٣٠٧٦٦١ اهاليسى، استانبولى آكدير بر كوزل منظره‌سى، غايتله لطيف زمرد آباد جوارلرى، متعدد مصنع كليسالرى، دارالفنونى، ١٥٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سى، فنون مكتبى، فن جراحى، انشاآت بحريه و سائره مكتبلريله ديلسز و صاغرلرله كورلره مخصوص مكتبلرى، فنون آقادمياسى، تاريخ طبيعى وعلم البشر نمونه‌خانه‌لرى، رصدخانه‌سى، موزه‌سى، جغرافيا و سائره جمعيتلرى، بر قاچ خسته‌خانه‌سى، بيمارخانه‌سى، يتيمخانه‌سى، قراله مخصوص بيوك ومزين سرايى وبوكا مربوط عمومه آچيق نباتات باغچه‌سى، القنطره اسم عربيسيله معروف ٣٥ كمرلى وبرى ٧٥ متره يوكسكلك بر بندك اوزرندن كچن اسكى بر صو يولى، جوارنده كوكوردلى وطوزلى معدن صولرى وقابليجه‌لرى، يوك وپاموق وايپكدن بعض منسوجاتله شابقه، قانت، آياق قابى، توتون فابريقه‌لرى، ميريه عائد طوب وتفنك فابريقه‌لرى، ايشلك تجارتى، صاغلام و واسع ليمانى، آوروپا وآفريقا وآمريقا اسكله‌لرينه آمد شد ايدر سفائنى وپك لطيف هواسى واردر. شهرك اورته‌سنده «تجارت ميدانى» اسميله كوزل و واسع بر ميدان بولنوب، كرك بونده وكرك شهرك ديكر بعض ميدانلرنده تونج ومرمردن مركوز هيكللر واردر. شهرك قارشيسنده و بوغازك ساحل جنوبيسنده (المعدن) اسم عربيسندن غلط اوله‌رق (آلماده) اسميله بر كوچك قصبه بولنيور، كه شهرك بر محله‌سى عد اولنه بيلير. ليسبونه پك اسكى اولوب، اسم قديمى (اوليسيپو) ايدى. آنجق اندلسك عربلر طرفندن فتحنه‌دك كوچك واهميتسز بر قصبه حالنده قالوب، عربلر زماننده (اشبونه) و حرف تعريفله (الاشبونه) ياخود (لشبونه) اسميله خيلى وسعت ومعموريت قزانمش ايدى. پورتكيز دولتنك تشكلندن صكره، پايتخت اتخاذ اوله‌رق، على الخصوص پورتكيز دونماسنك تفوقيله كرهٔ ارضك هر طرفنده پورتكيز مستعمراتى چوغالديغى وقت، ليسبونه شهرى بيوك بر تجارت بحريه‌نك مركزى اولمغله، دها زياده ترقى وتوسع ايتمكه باشلامشدر. ١٧٥٥ تاريخنده مثلى كورلمه‌مش شدتلى بر حركت ارض شهرى همان كاملاً تخريب ايتمشدى.

ليستره (Lystra) قونيه‌نك شمال غربى جهتنده كائن لادق قصبه‌سنك اسم قديميدر.

ليسوس (Lissus) آرناؤودلقده اشقودره ولايت وسنجاغنده واقع (لش) قصبه‌سنك اسم قديميدر.

ليسياس (Lysias) يونان قدماسنك مشهور فصحاسندن اولوب، قبل الميلاد ٤٥٩ سنه‌سنده آتنه‌ده طوغمش، و ٣٧٨ ده وفات ايتمشدر. ٣٣ نطقى باقى اولوب، سلاست وفصاحتلريله مشهوردر. غالب اولان اسپارته‌ليلرك آتنه‌يه جبراً قبول ايتديردكلرى اوتوز جبابره زماننده اولوب، بونلرك سقوطندن صكره زمانلرنده كورمش اولديغى حقسزلقلره قارشى اقامهٔ دعوى ايده‌رك، اك كوزل نطقلرينى بو مناسبتله ايراد ايتمشدر.

ليسيپ (Lysippe) يونان قدماسنك مشهور هيكلتراشلرندن اولوب، قبل الميلاد ٣٥٠ تاريخلرنده برحيات ايدى. بيوك اسكندرك هيكلنى اك زياده بكزتمكه موفق اولان بو ذات اولوب، دها بر قاچ اثرى واردر. بر هيكلى قسطنطينيه‌دن ونديكه نقل اولنه‌رق، اليوم اوراده موجوددر.

ليسيسترات (Lysistrate) يونان قديم مشاهير هيكلتراشانندن اولوب، آنف الترجمه ليسيپك برادرى ويا قاينى ايدى. طوپراقدن وبالموم دن اك اول هيكل اعمال ايدن بو ذات اولوب، بو صنعتك موجدى عد اولنور.

ليسيماخوس (Lysimaque, ياخود ليسيماق Lysimachus) بيوك اسكندرك اك مشهور سردارلرندن اولوب، بو جهانكيرك وفاتنده ٣٢٣ تاريخنده تراكيه ايله قره دكيز ساحلى حصه‌سنه دوشمش؛ وليسيماخيه شهرينى تأسيسله پايتخت اتخاذ ايتمش ايدى. آنتيغون و دمتريوسه قارشى سلفقوس وقساندر ايله اتفاق ايدوب،

قبل المیلاد ۳۰۱ تاریخنده (ایپسوس) غالبیتنه
سبب اولمش ؛ وبونك اوزرینه (بیتینیه) ایله آسیای
صغیرك دیگر بعض یرلرینی الحاق ایتمش؛ و ۲۹۵
ایله ۲۸۶ تاریخلرنده ماکدونیه‌یه ایکی سفر ایدوب،
بو مملکتی دخی ضبط ایلمش، و تراکیه‌ده ۲۵ ،
ماکدونیه‌ده دخی ٤ سنه حکومت سوردکدن
صکره ، ۲۸۲ تاریخنده سلفقوسه قارشی ایتدیکی
محاربه‌ده (کیروپدیون)ده ، ۸۰ یاشنده اولدیغی
حالده، قتل اولنمشدر.

لیسیماخیه { (Lysimachie) تراکیه (یعنی
(کلیبولی) شبه جزیره‌سنده بر
شهر قدیم اولوب، آنف الترجمه لیسیماخوس طر-
فندن تأسیس اولنمشدی . (هکسامیلیون) دخی
تسمیه اولنوردی.

لیطانی { شامده بر نهردر، که بقاع العزیزده
جبل لبنان ایله جبل شرقی اتکارندن
اینن بر قاچ دره‌دن بالتشکل، ینه اورالرده تشکل
ایدن عاصی نهرینك عکسنه اوله‌رق، جنوبه طوغری
آقار، وجبل لبنانك جنوبی اتکارینی طولاشه‌رق،
صور قصبه‌سنك شمال طرفنده (قاسمیه) اسمیله
دکیزه منصب اولور. بو وجهله لیطانی اسمی مجرا-
سنك یالکز یوقاری قسمنه مخصوصدر. جغرافیون
عرب آثارنده بو اسمه تصادف اولنمدیغندن ،
محدث اولسه کرکدر .

لیغ { (Liegh) انکلترنك لانقاستر قونتلغنده
ومانچسترك ۲۰ کیلومترو غربنده بر
قصبه اولوب، ۲۱۷۳۵ اهالیسی، بوك و ایپك
منسوجات ایله جام وبیره فابریقه‌لری، دوکمخانه‌لری
وکثرتلی کومور معدنی واردر.

لیغور { (Ligor) هند چینینك ملایی شبه
جزیره‌سنده ۸°۲۵′ عرض شمالیده
سیام دولتنه تابع بر کوچك حکومتك مرکزی بر
قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، اطرافنده اشجار
کثیره‌یی حاوی واسع بر اووه‌سی وجسیم بتخانه‌لری
واردر. — لیغور حکومتی ۷° ایله ۹° عرض
شمالی آره‌لرنده ممتد اولوب، ۱۵۰۰۰۰ اهالیسی،
صولری چوق وقسماً بطاقلق دوز اراضیسی ، پك
یوکسك آغاجلری حاوی واسع اورمانلری و پرنج ،
بوبر وسائر محصولاتیله آلتون، قلای، فیل دیشی
وسائره اخراجاتی واردر . کومش آوانی اوزرینه
آلتون قاقمه‌لی کوزل شیلر اعمال ایدر ماهر قیومجیلری
واردر.

لیغوریه { (Ligurie) ایتالیانك شمال غربی
جهتنده بر خطه اولوب ، جنوه
کورفزینك ساحل شمالیسنده وآپنین جبالیله ساحل
آره‌سنده فرانسه حدودندن (اسپچیه) قوینه‌قدر
ممتد اولور. غرباً (نیسه) قونتلغیله، شمالاً پیامونته،
شرقاً دخی امیلیه وطوسقانه خطه‌لریله محدوددر .
مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۷۸ مربع کیلومترو واهالیسی
۹۷۶۶۵٤ کشیدر . شمدیکی تقسیماتده ایکی ایالته
منقسم اولوب، قسم شرقیسی جنوه و قسم غربیسی
(پورتو ماوریچیو) ایالتنی تشکیل ایدیور . آپنین
سلسله‌سی بو خطه‌ده دکیزه پك زیاده تقرب ایدوب،
دیك وطاشلق اولان اتکلری لب دریایه قدر واصل
اولور. غرب جهتنده طاغلرك صرتیله لب دریا آره-
سنده ۵۰ کیلومترولك مسافه وار ایسه‌ده ، بو
مسافه شرق طرفنده ۵ کیلومترویه قدر اینر . بو
خطه داخلنده آپنین سلسله‌سنك ذروه‌لری ۱۷۳۱
مترو ارتفاعنه قدر چیقار . بوغازلرینك ده اك آلچغی
۵۰۰ مترو ارتفاعنده‌در . اراضیٔ مزروعه‌سی
ومحصولاتی پك آز اولوب ، آنجق اهالیسی سعی
وغیرت مخصوصه‌لریله قیالرك آره‌لرنده تارله‌لر و
باغچه‌لر یتیشدیرمکه موفق اولمشلردر؛ وشمال روز-
کارلرندن محفوظ وجنوبه معروض اولان بو صنعی
باغچه‌لرده پورتقال، لیمون و سائر معتدل هوالی
یرلره مخصوص میوه‌لر یتیشدیریرلر . دکیزك دخی
بالیغی پك آز اولوب، بر قسم کلیسی بالیقجی اولان
ساحل اهالیسی ساردینیه و طوسقانه صولرینه‌دك
کیدوب بالیق طوتمق مجبوریتنده‌در. بویله بر یرده
صنایعك پك ایلریده اولمسی طبیعی اولوب، لیغوریه-
نك هر طرفنده مقارنه، شهریه، کاغد، صابون ،
چناق چوملك، ایپك قماشلر، صنعی چیچکلر وسائره
فابریقه‌لریله سفائن اعمالنه مخصوص دستکاه وحوضلر
واردر. اهالیسنك بر قسمی بو صنایعله، بر قسمی ده
کمیجیلك، تجارت وبالیقجیلقله کچینوب، مع‌هذا تزاید
ایتدکجه مملکت بسلیه‌مدیکندن ، بر طاقمی ده خارجده
باغچوانلق وسائر صنعتلره مشغول اولور؛ و هر

سنه برچوق اهالی آمریقای جنوبی‌یه وسائر ممالك
بعیده‌یه هجرت ایدرلر.

لیغوریه قدیماً (ایبر) قومیله مناسبتی اولدیغی
مظنون اولان لیغورلرله مسکون اولوب، رومالیلر
طرفندن ضبط اولندیغنده، (غالیجیه چیزالپینه)
یعنی آلپ جبالنك بریسنده‌کی غالیایه الحاق اولنمشدی.
قرون وسطاده جنوه جمهوریتنك آتی دکیزده‌کی
قوت واهمیتی معلوم اولوب، او وقتلرده لیغوریه
بالطبع جنوه‌یه تابع بولنوردی. [« جنوه » ماده‌-
سنه مراجعت بیوریله.]

لیقاؤنیه { (Lycaonie) آسیای صغیر یعنی آناطولینك تقسیمات قدیمه‌سنده
بر خطه اولوب، پیسیدیه ایله ایسوریه‌نك شمالنده
واقع ایدی. مرکزی ایقونیوم (یعنی قونیه)شهری
اولوب، لارنده دخی باشلیجه معموره‌لرندن ایدی.
دیمك اولیورکه دیار قرماندن عبارت ایدی.

لیقوپولیس { (Lycopolis) مصرك سیوط قصبه‌سنه یونانیلر طرفندن
ویریلن اسمدر.

لیقورغوس { (Lycurgue) یونانك اسپارته خطهٔ قدیمه‌سنك مشهور
واضع قانونی اولوب، اوریا حکمداری (اوتوم)ك
اوغلی ایدی. برادری (پرونلیدس) میلاددن
۸۹۸ سنه‌اول وفات‌ایدوب، زوجه‌سنك قارننده‌کی
جنیندن بشقه اولادی قالمامغله، زوجه‌سی کندیسنه
وارمغی وچوجغی طوغدیغنده تلف ایتمکی تکلیف
ایتمش ایسه‌ده، لیقورغوس بو جنایتی قبول ایتمیوب،
یالکز چوجغك وصیسی صفتیله ادارهٔ مملکت
ایتمکه باشلامش؛ ومملکتك اساسلی قوانینه احتیاجنی
درك ایدوب، کریده ومصره و آسیایه سیاحتله،
اورالرك قوانین ونظاماتنه کسب وقوف ایتدکدن
صکره، مملکتنه عودتنده بر طاقم قوانین حکیمانه
وضع ایتمشدی. آنجق بو قوانین بعض اهالیسنك
خشنودسزلغنی موجب اولمغله، کندیسی اوزرینه
هجوم ایدوب، بر کوزینی چیقارمشلردی. لیقور-
غوس اهالی‌یه قوانین موضوعه‌یه رعایت ایده‌جکلرینه
یمین ویردکدن صکره، ترك دیار ایدوب، بر دها
عودت ایتمه‌مش. لیقورغوسك قانونی اراضی‌یی اها-
لی‌یه مساوات اوزره تقسیم ایدوب، جمله‌سی عسکر
اولمق اوزره، تعلیم وجمناستیق کبی شیلره مجبور
ایدر، وایش و صنعتی اسرایه ترك ایلردی. بو
قانون اقتضاسنجه اسرادن ماعدا اهالی مساوی او-
لوب، برلکده وبر درلو یمك یرلردی. اهالیدن
منتخب بر هیئت اعیانلری اولوب، بوکا ایکی حکمدار
ریاست، وبونلر عسکره‌ده قوماندە ایدرلردی. او
وقتلرك تاریخی پك مضبوط اولمیوب، اساطیرله
ممزوج اولدیغندن، لیقورغوسك موهوم براسمدن
عبارت اولمسی ده محتملدر.

لیقوس { (Lycus) لسان یونانیده «قورت» دیمك اولان بو اسم اسکی یونان
جغرافیونی طرفندن آسیاده برچوق انهاره وازان
جمله زاب نهرینه ویریلیردی.

لیکیون { (Lycée; Lyceum) اسکی آتنه‌ده بر رواق و تفرجگاه اولوب،
آرسطو اوراده کزینه‌رك شاکردانه درس ویرر
ایدی. بو اسم شمدی آوروپا لسانلرنده بعض مکاتبه
اطلاق اولنور.

لیکیه { (Lycie) آسیای صغیرك (یعنی آناطولینك) تقسیمات قدیمه‌سنده
قطعهٔ مذکوره‌نك ساحل جنوبیسنده برخطه اولوب،
شمدیکی تکه سنجاغنك قسم غربیسیله منتشا سنجاغنك
قسم شرقیسندن عبارت ایدی. شمال غربی جهتندن
قاریه، شمالاً فریجیه ، شرقاً پامفیلیا ایله محدود
ایدی . باشلیجه معموره‌لری: اقسانته ، تلمیسوس،
میرا وپاتاره ایدی. لیکیه‌لیلرك باشلیجه معبودی
شمسدن کنایه اولان (آپولون) ایدی. بو خطه
اك اول (سولیم) اسمنده پلاسج اقوامندن بر
قومله مسکون اولوب، بعده ینه پلاسجلردن(ترمیل)
قومی کریددن کله‌رك، مملکته یرلشمش؛ و نهایت
آتنه حکمداری (پاندیون)ك اوغلی (لیقوس)
مملکتی ضبط ایتمکله، بونك اسمنه نسبتله لیکیه
تسمیه اولنمش ایدی. مشهور تروآ محاربه‌سنده
رئیسلری (سارپدون)ك قوماندە‌سیله یونانیلره
قارشی (پریام)ك امدادینه کیتمشلردی. لیکیه کیخسرو
طرفندن ایران ممالکنه الحاق اولنوب، بعده بیوك
اسکندر طرفندن ضبط اولنه‌رق، بونك وفاتنده
آنتیغونك وبعده سلفکیلرك یدینه کچمش؛ وبیوك
آنتیوخس طرفندن رومایه ترك اولنوب، مؤخراً

بر آرەلق استقلالنی استرداد ایتمش ؛ ونهایت (قلودیوس) زماننده قطعیاً روما ممالکنه الحاق اولنمشدی. شرق ایمپراطورلغندن صکره سلجوقیلره وبعده قرەمان اوغللرینه چکوب، نهایت ممالك عثمانیەیه الحاق اولنمشدر.

ليلا { [« ليلى » مادەسنه مراجعت بیوریله .]

ليله { یاخود لیل (Lille) فرانسەده پارسك ۲۲۲ کیلومترە شمال شرقیسنده و (دوله) نهریله (سانسه) جدولی اوزرنده (نور) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۰۱ ۲۱۱ اهالیسی، جسیم استحکاماتی، کوزل بر کوپریسی، فنون، طب و صیدلانی مکتبلری، داخلی مکتب اعدادیسی، ضربخانەسی، بورسەسی، باقەسی، کوزل تفرجگاهلری، تیاتروسی، کتبخانەسی، نباتات باغچەسی، متعدد موزەلری، آقادمیاسی، جمعیات علمیه وفنیەسی، بز، فانله، غانت، دانتله، تول فابریقەلری، دوکمخانەلری، دباغخانەلری، بویاخانەلری، اسپرتو، مسکرات، جام، چینی و سائره فابریقەلری، یاغ دکرمنلری وبك ایشلك تجارتی واردر. وقتیله بر درە بکی کوشکندن عبارت اولوب، اونبجی قرن میلادیدن صکره بلدە حالنه کچمکه باشلامشدر.

ليلى { صحابیاتدن بر قاچ خاتونك اسمی اولوب، الك معروفەلری بروجه آتیدر: (ام عبدالله لیلى بنت ابی حثمه بن حذیفة القرشیة العدویه) که عامر بن ربیعەنك زوجەسی اولوب، حبشه وبعده مدینۂ منورەیه هجرت ایتمش؛ وبعض احادیث شریفەنك راویەسی بولنمشدر. — (لیلى بنت الخطیم الانصاریة الظفریه) که کندینی رسول الله (صلی الله تعالی علیه وسلم) افندمزه عرض و هبه ایدوب، تزوج بیورلمش، ودخول وقوع بولمقسزین، ینه تکلیفی اوزرینه، تطلیق بیورلمشیدی. بومناسبتله بعضلری ازواج مطهره میاننده عد ایتمشلردر. — (لیلى الغفاریه) که غزالرده معیت جناب نبویده بولنوب، مجروحلرك یارەلرینی باغلار، وخستەلره باقار ایمش. فخر کائنات (علیه اکمل التحیات) افندمز حضرتلرینك حضرت عایشه (رضی الله عنها) یه خطاباً « هذا علی بن ابی طالب اول الناس ایماناً » بیورمش اولدقلری بو خاتوندن مرویدر.

ليلى { (بنت مهدی بن سعد العامریه) مشهور « لیلى ومجنون » افسانەسنده مجنون اسمیله شهرتیاب اولان (قیس بن ملوح العامری) نك عاشقۂ معشوقەسی اولوب، هر نه قدر حقلرنده مروی اولان ماجرالر مبالغەلی وقسماً موهوم ایسەده، اساساً لیلى ایله قیسك دولت امویه زماننده یاشامش اولدقلری مرویدر. بسبتون موهوم اولوب، جسملری اولمامق احتمالی دخی وارد اولور. لیلى ومجنونك آغزلرندن عشق و علاقەلرینه دائر و بربرینه خطاباً برچوق اشعار دخی واردر.

ليلى الاخيليه { (بنت عبدالله) مشاهیر شاعرات عربدن اولوب، حسن وجمالی دخی شعر وفصاحتی نسبتنده ایدی. کندی قومی افرادندن، عفت وفتوتنه بناءً (فتی الفتیان) دینلمکله شهیر (توبه بن الحمیر) ایله معاشقەسی اولوب، بربری حقنده پك چوق شعرلری و اول وفات ایدن توبه حقنده لیلانك مؤثر مرثیەلری واردر، که « حماسه » و« اغانی » ده مسطوردر. مومی الیه ایله معاشقەسی صرف عشق رحمانیدن عبارت اولوب، لیلى بشقەسنه وارمش ایکن، توبه کندینی طوتەمیوب، کوی یارە دوام ایلە حال مجنونانەسی داستان اولمشیدی. لیلانك حجاج بن یوسف حقنده دخی بعض اشعاری ومومی الیه ایله ماجرالری منقولدر. شو ایکی بیت قومی حقنده اولان بر فخریەسندندر:

تبكی الرماح اذا فقدن اكفنا
جزعا و تعرفنا الرفاق بحورا
ولنحن اوفق فی صدور نسائكم
منكم اذا بكر الصراخ بكورا

ليلى بنت الحرث { (التغلبيه) مشاهیر شاعرات عربدن اولوب، بنی تغلب قبیلەسنه منسوبه ونصرانیة المذهب ایدی. قبیلەسیله بنی قیس بیننده وقوع بولان (ابوالثرثار) محاربەسندەده قبیلەسنك غلبه چالمسی اوزرینه، صاحبۂ ترجمەنك سویلدیکی فخریەسندندر:

لما رأونا والصليب طالعا
و فارس الجيش و سما ناقعا
والخيل لا تحمل الا دارعا
والبيض فی ایماننا قواطعا

ليلى بنت حسان { مادح جناب نبوی حسان بن ثابت (رضی الله عنه) ك

قیزی اولوب، شعر وفصاحتده پدرینه مانندایدی. حق برکون جناب حسان :

متاريك ادبار الامور اذا اعترت
تركنا الفروع و اجتثثنا اصولها

بیتنی سویلیوب ، آلت طرفنی کتیره‌مدیکی حالده ، لیلی :

مقاويل بالمعروف خرس عن الخنا
كرام يعاطون العشيرة سولها

بیتیله پدرینه کشایش کتیرمش ؛ و پدری قیزینك شعرده کندیسنه تفوقنی تسلیم ایتمش‌ایدی.

لیلی بنت طریف { خوارجدن هارون‌الرشید زماننده خروج ایدن (ولید بن طریف)ك همشیره‌سی اولوب ، شاعره وشجاعت وجسارتله مشهوره بر خاتوندر . برادری یزید بن مزید طرفندن مقتول اولدقده، صاحبهٔ ترجمه اونك یرینه سلاح‌قوشانوب، اسب‌سوار اوله‌رق، میدان مقاومته چیقمش ایسه‌ده ، چوق وقت ثبات ایده‌میوب، چکلمش؛ وبرادری حقنده برچوق مرثیه‌لر سویلمشدر. شو بر ایکی بیت‌مراثیٔ مذکوره‌سنك برندندر:

بتل تهاكى رسم قبر كأنه
على جبل فوق الجبال منيف
تضمن مجداً عد مليا وسوددا
وهمة مقدام و رأى حصيف　الخ

لیلی بنت مهلهل { صاحب معلقه شاعر شهیر عمرو بن کلثومك والده‌سی اولوب، سیادت و شرافتله مشهوره ایدی ، وحقنده بعض نوادر وحکایات منقولدر.

لیلی خانم { عثمانلی شاعره‌لرینك اك مشهوره‌لرندن اولوب ، صدوردن موره‌لی‌زاده حامد افندینك قیزی و کچه‌جی‌زاده عزت ملانك اقرباسندن ایدی. تزوج ایتمش ایسه‌ده، زوجیله امتزاج ایده‌میوب، چوق کچمه‌دن مفارقت وقوعبولمش؛ ولیلی خانم بقیهٔ عمرینی مطالعه وشعرله کچیره‌رك، ١٢٦٤ ده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی اولوب، هله مناجاتیله مرثیه‌لری پك کوزلدر. شو بر ایکی بیت برمناجاتندندر:

حضوره وارمغه بارکنهدن یوق مجالم آه
شبابتده دونوب قدم کمانه یا رسول‌الله
بو قاره یوزله دوزخدن‌دخی شرم ایلرم بالله
دکل لیلی قولك لایق جنانه یا رسول‌الله

لیم { (Lim) طونه‌یه تابع (درینه) نهرینه دوکیلور بر نهر اولوب، آرناودلقده غوسینه قصبه‌سنك غرب جهتنده‌کی طاغلردن نبعانله، قصبهٔ مذکوره‌دن و (پلاوه) اووه‌سندن کچه‌رك، بو قصبه‌نك اوکنده بر کول تشکیل ایتدکدن صکره، شمال غربی‌یه طوغری دونه‌رك، قره‌طاغ طوپراغنه کیرر؛ وبعده برآز مسافه‌ده قره طاغ حدودینی آیردقدن صکره، یکیپازاره کیره‌رك ، بو خطه‌یی جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه شق ایله، بوسنه‌یه کیردکدن صکره، هرسکدن کلن مذکور (درینه) نهرینه قاریشیر. مجراسی تقریباً ٢٠٠ کیلومتره اولوب، اکثر یرلری درین وایکی طرفی خندق کبی دیکدر. حوضه‌سی ٥٦٢٥ مربع کیلو متره راده‌لرنده‌در.

لیما { (Lima) اسپانیه وپورتکیزده بر ایرماقدر، که اسپانیه‌نك غالیچه خطه‌سنده نبعانله، غرب جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك ، پورتکیزه کیرر، وبحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ١٥٠ کیلومتره اولوب ، نصفی اسپانیه و نصفی پورتکیزده‌در . اسپانیه‌ده اسمی (لیمیا) در. صویی پك براقدر. (پونته ده لیما) یعنی « لیما کوپریسی » قصبه‌سنه‌دك اولان آشاغی ٢٠ کیلو متره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

لیما { (Lima) آمریقای جنوبیده (پرو) جمهوریتنك مرکزی بر شهر اولوب ، (ریماق) ایرماغی اوزرنده وبونك بحر محیط معتدله اولان منصبندن ١٠ کیلو متره یوقاریده اوله‌رق، ١٢°٣′٣٤″ عرض جنوبی ایله ٧٩°٢٧′٤٥″ طول غربیده واقعدر. معتنا بر موقعده اولوب ، ١٠٣٩٥٦ اهالیسی، واسع و دوز سوقاقلری ، ایکی قاتلی وجومبه‌لی خانه‌لری، بر قاچ میدانی و چشمه وهیکللری ، بر کارکیر وبر دمیر کوپریسی، متعدد کلیسا ومناستری، دارالفنونی، کتبخانه‌سی ، نباتات باغچه‌سی، ٦٠٠ یتاقلی خسته‌خانه‌سی ، ضربخانه‌سی، تیاتروسی، جانبازخانه‌سی ومتعدد تفرجکاهلری واردر . اکلنجه وسفاهت شهری اولوب، تجارت وصنایعی پك آزدر. مأکولات وسائر لوازمی پك بهالیدر . اسکله‌سی اولان (قالائو) یه بر دمیر یول خطیله مربوط ولوب، بو خط (آند) سلسله‌

سنك بر بوغازندن مروریله یوکسك یایلالره قدر
چیقار . ١٥٥٥ تاریخنده تأسیس اولنوب، ابتدا
(چوداد دلوس ریس) و بعده (ریما) تسمیه
اولنمشدی .

لیما { (Lima) ممالك مجتمعه‌نك (اوهیو) جمهوریتنده و (قولومبوس) ك ١٢٢
کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (اوتاوه) نهری
اوزرنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ٧٥٧٠
اهالیسی، پك ایشلك ذخیره تجارتی، دمیردوکمخانه‌.
لری وبخارلی ماکینه‌لر وسائره فابریقه‌لری واردر.

لیمبورغ { (Limbourg) آوروپای غربیده بر خطه اولوب، وقتیله قونتلق
ویا دوقه‌لق صورتنده مستقلاً اداره اولنمقده
ایکن، شمدیکی حالده فلمنك ایله بلجیقه آره‌سنده
منقسمدر؛ و هر ایکی دولنده برر ایالت تشکیل
ایدیور:

فلمنکده‌کی لیمبورغ ایالتی بو خطه‌نك شرق
وشمال شرق جهتندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه
ممتد طار واوزون بر یردر. فلمنکك منتهای جنوب
شرقی کوشه‌سنی تشکیل ایدوب، شمالاً (کلدر)
وشمالی برابانت، غرباً ینه شمالی برابانت وبلجیقه‌نك
لیمبورغ، جنوباً بلجیقه‌نك لیژه ایالتلریله، شرقاً دخی
آلمانیه ایله محدوددر. بلجیقه‌یه تابع لیمبورغدن
(موزه) ایرماغی مجراسیله آیرلمش اولوب، بو ایرماق
قسم شمالیسنك اورته‌سنده وبعده حدود شرقیه‌سی
قربنده جریانله، بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایدر،
و منتهای شمالنده ینه حدود غربیه‌سنی آییرر .
مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٠٤ مربع کیلومتره واهالیسی
٢٧٢٠٤٤ کشیدر. اراضیسی فلمنکك اك یوکسکی
اولوب ، مع‌هذا اك مرتفع تپه‌لری ٢١٠ متره‌یی
تجاوز ایتمیور. قسم جنوبیسی اولدقجه منبت اولوب،
چاودار، داری، کتن، توتون وسبزه محصولاتی
وار ایسه‌ده ، شمال غربی قسمی بطاقلق و غیر
منبتدر. قسم جنوبیسنده مناسترلری چوقدر .
مرکزی (مائستریخت) اولوب، ایالت ٢ سنجاغه
منقسم و ١٨١ ناحیه‌یی حاویدر. مقدما لوکسمبورغ
کبی فلمنك قرالنك تحت ریاستنده اوله‌رق مستقل
بر حکومت و آلمانیه هیئت اتحادیه‌سنه داخل ایکن،
١٨٦٦ ده استقلالنی غائب ایدوب ، فلمنکك بر
ایالتی حکمنه کچمشدر.

— بلجیقه‌یه تابع اولان لیمبورغ ایالتی ایسه
خطهٔ مذکوره‌نك قسم غربیسندن عبارت اولوب،
بلجیقه‌نك شرق شمالی کوشه‌سنی تشکیل، وغیر منتظم
بر مربع شکلنی ابراز ایدیور. غرباً (آنور) و
(برابانت)، جنوباً (لیژه) ایالتلریله، شرقاً وشمالاً
دخی فلمنك حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی
٢٤١٢ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٣١٧٨١
کشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، اك یوکسك
محلی ١٣٠ متره ارتفاعنی تجاوز ایتمز. طوپراغی
قوملق اولوب، بعض یرلری قابل زراعت اوله‌جق
حاله کتیرلمش ایسه‌ده، اکثر طرفلری الآن متحرك
قوملردن عبارتدر. میاه جاریه‌سنك برطاقمی شرق
جهتنده‌کی (موزه) نهرینه وبرطاقمی‌ده غرب طر.
فنده‌کی (اسقو) ایرماغنه دوکیلوب، آره‌لرنده‌کی
تقسیم میاه خطی فرق اولنه‌میه‌جق صورتده‌در.
اك بیوك و اك چوق تابعلری اولان نهری اسقو
ایرماغنه تابع (دیله) نهرینه دوکیلن (دمر) چاییدر.
کوللریله بطاقلقلری‌ده چوقدر. (دمر) مجراسنك
جنوبنده چاودار، یولاف، آرپه، یونجه، کتن،
پتاته وپنجار حاصل اولور. شمال جهتی ایسه بطاقلق
وقیراجلق اولوب، آنجق بر مقدار چاودار وداری
حاصل اولور. کوزل جنسلی صیغیرلریله قیونلری
چوقدر. انهارنده صو سموریله طیور مائیه‌نك
انواعی وکثرتله بالیق بولنور. معادنه متعلق دمیر
ایله بر مقدار باقیر وکمور ویاپی وکیرچ طاشلری
واردر. اورمانلری چوق ایسه‌ده، آغاجلری پك
ایی دکلدر. موزه وادیسنده کوزل مرعالر بولنوب،
بیوك سوریلر رعی اولنور. صنایعی پك ایلری
اولمیوب، یالکز شکر، اسپرتو وصماندن اورمه
شیلر فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. مرکزی
(هاسلت) اولوب، ایالت ٣ قضایه منقسم و ١٥
ناحیه ایله ٢٠٦ دائره‌یی حاویدر.

لیمبورغلیلر فلاماند جنسیتنه منسوب اولوب،
اکثری فرانسزجه دخی بیلیرلر.

لیمبورغ { (Limburg) آلمانیه‌ده بو اسمله ایکی قصبه بولنوب، بری (هسه.
ناسو) ایالتنك (ویسبادن) سنجاغنده و رین ایرماغنه

تابع (لاهن) نهری اوزرنده، ودیکری وستفالیه ایالتنك (آرنسبرغ) سنجاغنده و (لنه) نهری اوزرنده واقعدر. برنجیسنك ٥٦٠٠ وایکنجیسنك ٥٢٦٥ اهالیسی واردر.

لیمپوپو (Limpopo) آفریقانك جنوب شرقی جهتنده بحر محیط هندی‌یه دوکیلور بر ایرماق اولوب، ٢٦° عرض جنوبی خطنك بر آز جنوبنده نبعانله، ابتدا شمال غربی‌یه وبعده شماله طوغری آقه‌رق، بر چوق ایرمارك صولرینی جمع ایدر. مجراسی تماميله مکشوف اولمدیغندن بویی مجهول اولوب، حوضه‌سی ٥٦٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره تخمین اولنور.

لیمریك (Limerick) ایرلانده‌نك (قونستر) ایالتنده ودوبلینك ١٧٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (شانون) خلیجی ایچنده واقع بر آطه‌نك اوزرنده اوله‌رق بحر محیط اطلاسی ساحلندن ٨٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده قونتلق یعنی سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٣٨ ٥٦٠ اهالیسی، کتان بزیله دانتله، فانت، باصدیرمه وسالاموره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، دوکمخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، صید ماهیسی، کوزل لیمانی وایشلك تجارتی واردر. شهرك یکی بر محله‌سی قره‌ده اولوب، آطه‌ده‌کی قسمنه بش کوپری ایله مربوطدر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٦٨٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٠ ٦٣٠ کشی اولوب، بونلرك برقسمی الیوم غال یعنی کات لسانیله متکلمدرلر. قسم شمالیسی اووه وقسم جنوبیسی طارضه‌لی اولوب، طوپراغی خیلی منبت، زراعتی یولنده و مرعالری کوزلدر. حیوانات اهلیه‌سی وهله اینکاری چوقدر. فابریقه‌لری آزدر. قونتلق ١٤ بارونلغه منقسم اولوب، ١٣١ ناحیه‌یی حاویدر.

لیمسون (Limisso, Limasso) قبریس جزیره‌سنك ساحل جنوبیسنده ولفقوشه‌نك ٦٤ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، ٥٩٩٥ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. لیمانی اولمدیغی حالده، تازه وقوری اوزومله شراب، راقی، طوز وسائره‌یه دائر اخراجاتی چوقجه‌در. قصبه‌نك ١٣ کیلومتره شرقنده وقتیله زهره‌نك آیيننه مخصوص معبد وبنالریله مشهور اولان (آماتوس) قصبه‌سنك خرابه‌لری بولنیور — قضاسی ١٤٢٣ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٢٩ ٢١٥ اهالیسی واردر.

لیمفیورد (Liim-Fjord) دانیمارقه‌ده یوتلاند ارضنك قسم شمالیسنده بیوك بر کورفز وبوغاز اولوب، بربرینه مربوط بر قاچ کورفز وبوغاز وکولك تتابعندن متشکل اولدیغی حالده، بحر شمالیدن قاتغات دکیزینه قدر ممتد اولور، وبو ایکی دکیز آره‌سنده بر طریق مائی تشکیل ایدر. غرب جهتنده طار بر بوغازدن دکیزله اختلاط ایدر بر کورفز صورتنده باشلایوب، بو کورفز شرق شمالی جهتندن داخلی دیکر واسع بر کورفز ویا کول ایله اختلاط ایدر، که بوده (مورس) جزیره‌سیله دیکر بر چوق آطه‌لر وشبه جزیره‌لرله مملو اولوب، حسابسز قویلری وبوغازلری حاویدر. بو دخی شرق شمالی جهتنده بر طار بوغازه تحول ایدر، که بوده شرقه طوغری ممتد اولدقجه کنیشلیوب، بر قاچ جزیره‌یی دخی حاوی اولور؛ ونهایت (آلبورغ) قصبه‌سنده یکیدن طارلاشه‌رق، اورادن قاتغات ساحلنه‌دك طار بر جدول صورتنده بولنور. بتوننك بویی ١٦٤ کیلومتره واکی ١½ ایله ١٢ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٤٨ مربع کیلومتره اولوب، ٤٨١ مربع کیلومتره‌لکنی آطه‌لر ضبط ایتمشدر. بر قاچ نهر بو خلیجه دوکیلوب، بونلردن بر طاقی خلیجك ایکی جهتی و یا خلیج ایله دکیز آره‌سنده جدول حالنده‌در.

لیموزن (Limousin) فرانسه‌نك تقسیمات سابقه‌سنده وسطلرنده واقع خطه‌لرندن اولوب، شمالاً مارشه، شرقاً اوورنیه، جنوباً کویانه، جنوب شرقی طرفندن پریغورد، غرب شمالی جهتندن دخی آنغوموآ خطه‌لریله محدود ایدی. مرکزی لیموژه شهری ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره‌دن زیاده‌جه اولوب، شمدیکی تقسیماتده (قورزه) ایالتنك بتونیله «یوقاری ویانه» ایالتنك نصفندن زیاده قسمنی و (قروزه) ایله (دوردونیه) ایالتلرینك برر قسمنی تشکیل ایدیور. لوآره ایرماغنه تابع (ویانه)

و(ژیرونده) ایرماغنه تابع (دوردونیه) نهرلری خطه‌نك ایچنده جریان ایدر. میاه جاریه‌سی چوق اولمغله برابر، طوپراغی پك منبت اولمیوب، اورمانلریله مرعالری دها چوقدر. معادنی چوق اولوب، صنایعدن اك زیاده پورسلن اعمالی دها ایلریدر. اهالینك سویلدكلری لسان پك قبادر.

لیموژه (Limoges) فرانسه‌نك وسطلرنده وپارسك ٣٤٥ كیلومتره جنوب غربیسنده وویانه نهرینك مجراسی قربنده « یوقاری ویانه» ایالتنك مركزی بر شهر اولوب، ٥٣ ٥٨٠ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، مربی ومربیه‌لر یتیشدیرمكه مخصوص دار المعلمین و دار المعلمات، اعدادیه طبیه‌سی، مكتب صنایعی، موزه‌سی، ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، فنون، صنایع، زراعت، تاریخ، آثار عتیقه وطب و فن جراحی جمعیتلری، ٥٠٠٠ عمله قوللانیر ٣٥ پورسلن فابریقه‌سیله چوخه، پاموق منسوجات وآیاق قابی فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. شهر اسكی طرزده اولوب، سوقاقلری طار و غیر منتظم وخانه‌لری عادیدر. قیشین هواسی پك صوغوقدر.

لیمینغتون (Leamington) انكلتره‌نك (وارویق) ایالتنده ووارویقك ٥ كیلومتره شرقنده بر شهر اولوب، ٢٢ ٩٨٠ اهالیسی، طوزلی معدن صولریله قاپلیجه‌لری، متعدد مكتبلری، موزه‌سی، كتبخانه‌سی وسائر مؤسساتی واردر.

لین سنت — (St Lin) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، پاپالرك ایكنجیسی عد اولنور. ٦٦ ویا ٦٨ تاریخ میلادیسنده (سنت پیر)ه یعنی حواریوندن بطروسه خلف اولمش؛ و٧٨ تاریخنده قتل اولنمشدر. ایلولك ٢٣ نده یورطیسی اجرا اولنور.

لین (Lynn) ممالك مجتمعه‌ده مساچوست جمهوریتنك (اسكس) قونتلغنده وبوستونك ١٤ كیلومتره شمال شرقیسنده ومساچوست قوینك شمال شرقی ساحلنده اوله‌رق كوزل بر موقعده واقع بر شهر اولوب، ٥٥ ٧٢٧ اهالیسی، سنوی ١٥ ملیون جفتی متجاوز قادین آیاق قابی چیقارر فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، ماكینه انواعی فابریقه‌لری، جسیم ذخیره انبارلری وصید ماهیسیله بوكا مخصوص سفائنی واردر.

لینارس (Linares) اسپانیه‌نك آندالوسیا خطه‌سنده (جائن) ایالتنك (بائزه) قضاسنده (وبائزه)نك ٢١ كیلومتره شمال غربیسنده بر شهر اولوب، ٣٦ ٦٣٠ اهالیسی وجوارنده پك زنكین سیملی قورشون معدنلری واردر. بو معدنك قورشونی دنیانك اك مقبول قورشونیدر.

لینت (Linth) اسویچره‌ده بر نهردر، كه (قلاریس) ناحیه‌سنده سیل حالنده اوچ چایك برلشمسندن بالتشكل، كوزل بر وادی ایچنده، شماله طوغری جریانله، (والنستاد) كولنه دوكیلور، واورادن صنعی بر جدول واسطه‌سیله غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، زوریخ كولنه كیرر. پك اوزون اولان بو كولك شمال غربی اوجندن (هات) اسمیله خروجنده ینه بو استقامتده دوامله، (رین) ایرماغنه تابع (آآر) نهریله برلشیر. مجراسی كول ایله برابر ١٣٠ وكولدن بشقه ٦٧ كیلومتره‌در.

لینچ (Lintz) آوستریاده ویانه‌نك ١٥٠ كیلومتره غرب شمالیسنده وطونه‌نك صاغ كنارنده یوقاری آوستریا ایالتنك مركزی بر شهر اولوب، ٤١ ٦٨٥ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، دار المعلمینی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مكتبی، هندسه خانه‌سی، موزه‌سی، ٣٤٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، مكمل بر تیاتروسی، طونه اوزرنده كوزل بر دمیر كوپریسی، میری‌یه عائد بیوك بر چوخه وخالی فابریقه‌سیله واسع بر توتون فابریقه‌سی، فس، باروت، آیینه، بیره وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وطونه‌یه مخصوص سفائن اعمالیچون دستگاهلری واردر. اهمیت تجاریه وعسكریه‌سی اولوب، روماليلر زماننده (لینتیا) تسمیه اولنوردی.

لیندوس (Linde, Lindus) ردوس جزیره‌سنك شرق جنوبی ساحلنده قدیمی بر قصبه اولوب، شمدی بیوك بر قریه حالنده‌در. حكیم (قلئوبولوس) ایله هیكلتراش (خاریس) لیندوسلی ایدیلر. اسكی لیندوسلیلر

سجیلیه‌ده دخی (جلا) قصبه‌سنی تأسیس ایتمشلردی.

لینستر (Leinster) ایرلانده‌نك منقسم بولندیغی درت خطه‌نك بری اولوب، جزیره‌نك جنوب شرق قسمندن عبارت اولمغله، شمالاً اولستر، غرباً قونوخت ومونسه‌تر خطه‌لریله، جنوباً بحرمحیط آطلاسی ایله، شرقاً دخی ایرلانده دکیزیله محدوددر. مرکزی بتون جزیره‌نك دخی مرکزی اولان دوبلین شهریدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩ ٧٣٢ مربع کیلومتره و اهالیسی ١٨٨١ ده ١ ٢٧٨ ٩٩٠ کشیدن عبارت ایدی. ایرلانده حکومات سبعهٔ متفقه اداره‌سنده ایکن، بو خطه‌نك یالکز قسم جنوبیسی بو اسمله بر حکومت تشکیل ایدوب، قسم شمالیسی (مآت) حکومتنه عائد ایدی. شمدیکی تقسیمات ملکیه‌ده: دوبلین، مات، وستمآت، لرت، لونغفورد، کینغ، قوین، کیلدار، قارلوو، ویقلوو، وکسفورد وکیلکنی اسملریله ١٢ قونتلق یعنی سنجاغه منقسمدر. اهالیسی انکلیزلشوب، یالکز یوزده بش قدری الآن کلت لسانیله متکلمدرلر. [احوال طبیعیه وسائره‌سیچون «ایرلانده» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

لینغه (Linga) سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سنك شرق طرفنده وسینغاپورك جنوبنده بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٢٦ مربع کیلومتره واهالیسی تقریباً ١٠ ٠٠٠ کشیدر، که جمله‌سی ملایی ومسلم اولوب، کمیجیلکده بیوك مهارتلری وقورصانلغه میللری واردر. جوارنده‌کی آطه‌لرله برابر فلمنك دولتنه تابع بر کوچك حکومت اسلامیه تشکیل ایدیور.

لینقولن (Lincoln) انکلتره‌نك شرق جهتنده ولونده‌ره‌نك ١٩٢ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (واش) نهرینه تابع (ویتام) چایی اوزرنده وبر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده قونتلق مرکزی برشهر اولوب، ١٥ ٣٧٣ اهالیسی، جسیم ومصنع برکلیساسی وذخیره تجارتی واردر. اسکی برشهر اولوب، اسم قدیمی (لیندوم قولونیه) ایدی. مقدما دها بیوك و دها معمور ایدی.

— لینقولن قونتلغی شمالاً یورق، غرباً لیچستر و نوتینغهام، غرب جنوبی جهتندن روتلاند، جنوباً نورتامتون وقامبریج قونتلقلریله، شرقاً دخی بحر شمالی ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧١٥٣ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٨١ ده ٤٦٩ ٩٢٠ کشیدن عبارت ایدی. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، شرق جنوبی وغرب شمالی جهتلرنده بطاقلقلری چوق ایسه‌ده، بونلرك صوینی آقیتمق اوزره، بك چوق جدوللر کشاد و سدلر انشا اولنمشدر. زراعتجه انکلتره‌نك اك ایلری بولنان یرلرندن اولوب، بغدای، آرپه، یولاف و سائر محصولاتیله حیوانات اهلیه‌سی واردر. آتلریله قازلری مقدما بك چوق ایکن، تدنی‌یه یوز طوتمشلردر. صنایعی پك ایلری اولمیوب، یالکز بعض دمیرخانه‌لریله طوغله وکرمیت فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

لینکستیده (Lyncestide) اسکی ماکدونیه قطعه‌سنك غرب جهتنده بر خطه اولوب، شمالاً پلاغونیه وجنوباً اورستیده خطه‌لریله محدود اولمغله، شمدیکی کسریه قضاسندن وجوارلرندن عبارت ایدی.

لینکوپینغ (Linkœping) اسوجك غوتیه خطه‌سنده واستوقهولمك ٢١٥ کیلومتره جنوب غربیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٧٥٠ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، ٤٠ ٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه موزه‌سی، بیوك برکلیساسی، قلعه‌سی، چوخه وسائر منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وایشلك ذخیره تجارتی واردر. اسکی بر قصبه اولوب، بعض وقوعات تاریخیه‌یه میدان اولمشدر.

لینوس (Linus) یونان قدیم اساطیرنده موسیقی وشرقی وشعرك موجدی زعم اولنور بر شخص موهوم اولوب، شمسدن کنایه اولان (آپولون) ایله سمادن کنایه اولان (اورانیه)نك اوغلی اولدیغنه؛ واورفیوس ایله تامیریس وهرکولك استادی اولوب، هرکول طرفندن قتل اولندیغنه اینانیلیر؛ وفاتی کونی بر طاقم مرثیه‌لر قرائتیله یورطی اتخاذ اولنوردی.

لینه (Linné) اعاظم طبیعیوندن اولوب، اسوجلیدر. ١٧٠٧ تاریخنده (راشولت)ده طوغوب، ١٧٧٨ ده وفات ایتمشدر. فقیر بر کوی پاپاسنك اوغلی اولوب، برقونده‌رجینك

یاننده چراغلق ایتمکده ایکن، عائله‌سنڭ احباسندن بر طبیب کندیسنڭ استعدادینی درک ایله، اوپسال دارالفنونی نباتات معلمنڭ خدمتنه قویمش؛ ومذکور دارالفنونده تحصیل ایدوب، تا زمان تحصیلنده تاریخ طبیعینڭ منتظم بر تقسیم وتصنیفه محتاج اولدیغنی آکلامشیدی. ١٧٣٢ ده اوپسال جمعیت علمیه‌سی طرفندن لاپونیه‌نڭ نباتاتی حقنده تحقیقات فنیه‌یه مأمور اولوب، عودتنده بعض رقیبلرینڭ معاملات حسدکارانه‌سنه طیانه‌مامغله، ترک مملکت ایده‌رک، فلمنکه کیتمش؛ ولیده شهرنده فن طبی بعدالتحصیل، فرانسه وانکلتره‌یه سیاحت ایده‌رک، عصری مشاهیر علماسیله عقد مناسباتله، توسیع معلومات، وعلی الخصوص اوچ سنه اغنیادن و محبان معارفدن (قلیفتون)ڭ خدمتنده بولنوب، بونڭ نباتات باغچه‌سیله تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سندن و کتبخانه‌سندن چوق استفاده ایتمش ایدی. ١٧٤١ ده وطننه عودتنده قرالڭ طبیبی و اوپسال دارالفنوننده نباتات معلمی اولوب، وفاتنه‌دک ٣٧ سنه بومعلمکده بولنمشدر. تاریخ طبیعی وعلی الخصوص علم نباتات حقنده برقاچ کتاب یازوب، بوفنڭ اصطلاحاتنی تعدیل واصلاح، ونباتاتی صنوف واقسام وانواع و اجناسه تقسیم ایده‌رک، الیوم مرعی اولان بر اصول وضع ایتمشدر. عصری علماسندن بعضیسی وازان جمله مشهور (بوفون) صاحب ترجمه‌نڭ ایجاد ایتدیکی اصطلاحاته معترض بولنمشلرسه‌ده، بالاخره اصولی ارباب فن طرفندن قبول اولنمشدر.

لیغنیچ { (Liegnitz) پروسیه‌نڭ سیلزیه ایالتنده وبرسلاوڭ ٦٢ کیلومتره غرب شمالیسنده بر شهر اولوب، ٣٧١٥٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، ماکینه قزانیله دیکیش ماکینه‌سی، پیانو، بلاردو، چوخه، شاپقه وسائره فابریقه‌لری، هدم ایدلمش استحکاماتی یرنده کوزل تفرجگاهلری وجوارنده سبزه ومیوه وفدان باغچه‌لری واردر.

لیوادیه { (Livadia) یونانڭ آتیقه مع بئوتیه ایالتنده وآتنه‌نڭ ٩٠ کیلو متره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، اداره عثمانیه زماننده ١٠٠٠٠ دن زیاده اهالیی حاوی سنجاق مرکزی ایکن، شمدی آنجق ١٥١٥ اهالیسی قالمشدر.

لیوادیه { (Livadia) قریم شبه جزیره‌سنڭ جنوب شرقی ساحلنده ویالته‌نڭ ٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر اسکله اولوب، روسیه ایمپراطورلرینه مخصوص واسع وکوزل بر سرایی و بوکا مربوط باغچه‌لریله مشهوردر.

لئوپولد { (Léopold) آلمانیه ایمپراطورلرندن ایکی کشینڭ اسمیدر:

برنجیسی ١٦٤٠ ده طوغوب، ١٧٠٥ ده وفات ایتمشدر. ١٦٥٨ ده پدری اوچنجی فردینانده خلف اولوب، ابتدا مجارستانی استیلا ایتمش اولان عثمانلیلره و بعده (پالاتینات)ه تجاوز ایتمش اولان فرانسه قرالی اون دردنجی لوییه قارشی حرب ایتمش؛ و ١٦٨٤ ده فرانسه‌یه قارشی اسپانیه و باویره و صاقسه ایله عقد اتفاق ایتمش ایسه‌ده، غلبه‌یه نائل اولمیوب، آلساسی غائب ایتمش؛ و بو صره‌ده مجارلر (تکلی) نڭ ریاستیله قیام ایتدکلری کبی، عثمانلی عسکری دخی ویانه‌یه قدر ایلرولمش ایدی. بعده اسپانیه قرالی ایکنجی شارلڭ وفاتی اوزرینه، کندی اوغلی شارلی اسپانیه تختنه اقعاده قالقیشوب، کندی نورونی اقعاد ایتمک ایستین اون دردنجی لوییه قارشی ١٧٠٠ ده انکلتره و فلمنکله اتفاق ایتمش؛ و برقاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، صوکنده غائب ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی برنجی فرانسوآ ایله ماریه ترزه‌نڭ ایکنجی اوغلی اولوب، ١٧٤٧ ده طوغمش، و ١٧٩٢ ده وفات ایتمشدر. ابتدا بیوک دوقه صفتیله طوسقانه‌ده حکم سوروب، بیوک برادری ایکنجی یوسفڭ وفاتنده آلمانیه ایمپراطورلغنه کچمش؛ و او صره‌ده فلمنڭ قیامده بولندیغی کبی، مجارستانده دخی قیام اماره‌لری کورنمکده و آوستریا وچهستانده ویرکیلردن طولایی خوشنودسزلق حکم سورمکده ایکن، حسن اداره‌سیله بومشکلاته غلبه چالشمش؛ وفرانسه قرالی اون آلتنجی لوییی ارباب اختلالڭ الندن قورتارمق ایچون، پروسیه قرالیله مخابره‌یه باشلامش ایسه‌ده، او صره‌ده وفات ایتمکله، بو تشبثنڭ ثمره‌سی کوریله‌مه‌مشدر. ماریه آنطوآنته‌نڭ برادری ایدی.

لئوپولد { (Léopold) آوستریا دوقه‌لرندن اوچ کشینڭ اسمیدر:

برنجیسی ١٠٩٦ دن ١١٣٦ تاریخنه دك حکم سوروب، آلمانیا ایمپراطورلغی نامزدلکنده (لوتر) ه قارشی اجرای رقابت ایتمش ایسه‌ده، بعده سفكِ دمایه سبب اولماسی ایچون، بو ادعادن واز کچمش؛ و تبعه‌سنك اخلاقنی اصلاحه چالیشمشدر. قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدود اولوب، تشرین ثانینك ١٥ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی «شانلی» لقبیله ملقب اولوب، ١٣٠٨ دن ١٣٢٦ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. برنجی آلبرتك اوچنجی اوغلی وخلفی اولوب، قیام ایتمش اولان اسویچره‌لیلری رام ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، ١٢١٥ ده (مورغارتن) ده مغلوب اولمش ایدی. ایمپراطورلق ایستین باوره‌لی (لویی) یه قارشی بولنوب، بونی کندیسنك برادری فردریقی ایمپراطورلغه تشریك ایتمکه مجبور ایلمشیدی.

— اوچنجیسی ١٣٥٠ دن ١٣٨٦ تاریخنه‌دك حکم سوروب، حکم آلبرتك اوچنجی اوغلی و خلفیدر. پدرینك وفاتنده حصه‌سنه (سوآبه) دوشوب، برادری اوچنجی آلبرتله مشترکاً تیرولی دخی اداره، و بعده بو ممالکتله برابر استیریه وقارینتیه‌یی دخی بسبتون ضبط ایتمش؛ واوغلی لهستان وارثه‌سی (هدویجه) ایله تزویجه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدی. اسویچره‌لیلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

لئوپولد { برنجی — (Léopolde I) بلجیقه قراللرندن اولوب، (صاقسه قوبورغ سالفیلد) دوقه‌سی فرانسوآنك اوغلیدر. ١٧٩٠ ده طوغوب، ١٨٠٨ دن ١٨١٤ تاریخنه‌دك روسیه‌نك خدمت عسکریه‌سنده بولنمش؛ و ١٨١٦ ده یالکز بر سنه برلکده یاشایان پرنسسه شارلوتی تزوج ایده‌رك، انکلیز تابعیتنی قبول ایتمش؛ و ١٨٣١ ده بلجیقه‌لیلرك قیامی اوزرینه، بلجیقه قرالی انتخاب ایدیلوب، برسنه صکره فرانسه قرالی (لویی فیلیپ) ك قیزی (لویزه دورلیان) له عقد ازدواج ایتمش؛ وفرانسه‌نك امدادیله بلجیقه قراللغی فلمنکه قارشی مدافعه وتأمین ایلمش؛ وکوزل بر قانون وضع ایدوب، فرق مختلفه‌نك جمله‌سی ممنون ایده‌رك، حسن صورتله اداره‌ٔ مملکت ایتمه‌ده نمونه اوله‌جق صورتده حسن حرکتده بولنمشدر. ١٨٦٥ ده وفات ایدوب، اوغلی برابانت دوقه‌سی ایکنجی لئوپولد اسمیله خلفی اولمشدر، والیوم پدری کبی تبعه‌سنی ممنون ایتمکده‌در.

لیورپول { (Liverpool) انکلتره‌نك لانقستر قونتلغنده ولوندره‌نك ٢٨٠ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق، (میسر) خلیجنك شرق ساحلنده و ایرلانده‌دکیزندن ٦ کیلو متره ایچریده و برچوق دمیریول خطلرینك محل تقاطعنده بیوك بر شهر و اسکله اولوب، ٥١٧٩١٨ اهالیسی، مذکور خلیجك اوزرنده ١٠ کیلومتره بوینده ریختملری، ٧٦ پروتستان و متعدد دیکر کلیسالری، ٨ بیوك تیاتروسی، متعدد کتبخانه‌سی، برچوق جمعیات علمیه‌سی، آیری آیری موزه و نمونه‌خانه‌لری، دارالفنون طرزنده بر بیوك مکتبیله متعدد مکاتب عالیه وسائره‌سی، رصدخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، پك مکمل ومصنع بر دائرهٔ بلدیه‌سی و (سنت جورج هال) اسمیله اجتماع و ضیافتلره مخصوص واسع بر بناسی، بیوك بورسه وکمرك و سائر ابنیهٔ رسمیه‌سی، واسع ودوز سوقاقلری، کوزل ومزین چارشیلری، متعدد یتیمخانه ودارالعجزه‌لری، شهرك داخلنده واطرافنده متعدد عمومی باغچه‌لرله اورمانلری، غریب بر مزارستانی و خلیجك او بر ساحلنده بولنان (بیرکنهید) ایله اختلاط ایتمك اوزره خلیجك آلتندن کچر بر تونلی واردر. لیورپول صنایعجه پك ایلری اولمیوب، حتی اسکیدن بولنمش اولان چینی، صابون و سائره فابریقه‌لری دخی تدنی ایتمش، وپاموق منسوجات ایچون آچلمش اولان بعض فابریقه‌لر دخی ایلری کیتمه‌مشدر. لکن تجارتده، لوندره‌یه رقابت ایدوب، موقعنك استعداد ومساعده‌سیله کرك داخلی وکرك خارجی تجارتك بیوك بر مرکزی حکمنه کچمش؛ و هله آمریقادن کلن ذخیره، پاموق، کراسته، حیوانات وسائره ایله هندستاندن نقل اولنان پاموق و آوسترالیه‌دن جلب اولنان یاغی طوپدن لیورپوله کله‌رك، اورادن بتون آوروپایه توزیع اولنور. بو شهرك یوز سنه‌دن بری تجارتجه سنه‌دن سنه‌یه کوریلن ترقیاتی محیرالعقول اوله‌جق درجه‌ده‌در.

تجارتدن صکره سفائن تجاریه و حربیه انشاسنه
مخصوص متعدد حوض ودستگاهلری اولوب ، پك
چوق سفائن وجوده کتیرلمکده‌در . انکلترەنك
صنایع مرکزی اولان و فابریقه‌لری چوق
بولنان بر چوق یرلرك طبیعی اسکله‌سی بولنمسی
وکمور معدنلرینك‌ده بولنغی و قریبی لیورپولك
تجارتجه کوندن کونه ترقیسی و اهالیسنك
کیتدکجه تزایدینی موجب اوله‌رق ، بو شهر ایچون
پك پارلاق استقباللر تأمین ایتمکده‌در .

— اوسترالیانك یکی جنوبی والس مملکتنده
وآمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده دخی
بو اسمله بر کوچك قصبه واردر .

— غروئنلاندك ساحل شرقیسی قارشیسنده
و ۷۰° عرض شمالینك اوست طرفنده دخی بو
اسمله خالی بر جزیره اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی
۲۷۷۵ مربع کیلومتره‌در .

لئوستن { (Léosthène) آتنه‌لیلرك سر-
دارلرندن اولوب ، بیوك اسکندرك
وفاتندن صکره ، خطیب شهیر (دموستن) ك
تشویقیله ، وطنی ماکدونیه‌لیلرك تحکمندن قور-
تارمغه قالقیشه‌رق ، (آنتیپاتر) ی لامیاده تحصنه مجبور
ایتمش ، وتسالیه‌ده بر قاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده ،
محصورلره زیاده تقرب ایتمکله ، قبل المیلاد ۳۲۳
تاریخنده بر طاشله قتل اولنمشدر .

لئوکئو { (Lieou-Kieou) فورموزه
جزیره‌سنك اصل چینجه اسمیدر .
[« فورموزه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

لئون { (Léon) اسپانیه‌نك شمال غربی
جهتنده واقع (لئون) خطه وایالتنده
ومادریدك ۲۸۵ کیلومتره شمال غربیسنده ایالت
مذکوره‌نك مرکزی بر قصبه اولوب ، ۱۱ ۵۱۵
اهالیسی ، پك مصنع وظریف بر اسکی کلیساسی ،
کوزل باغچه وتفرجگاهلری و یازین پك صیجاق
قیشین ده پك صوئوق هواسی واردر .

لئون { (Léon) اسپانیه‌نك شمال غربی
جهتنده بر ایالت اولوب ، اسکی لئون
قراللغنك قسم شمالیسندن عبارت اولدیغی حالده ،
شمالاً اوویدو ، شمال شرقی طرفندن سانتاندر ،
شرقاً پالنسیا ، جنوب شرقی طرفندن والادولید ،
جنوباً زاموره ، غرباً دخی اورنسه ولوقو ایالتلریله
محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵ ۳۷۷ مربع
کیلومتره اولوب ، ۳۸۰ ۶۳۷ اهالیسی واردر .
اراضیسی شمال وغرب جهتلرنده طاغلق وسائر
طرفلرده مرتفع اووه‌لردن عبارتدر . شمال جهتنده‌کی
طاغلری پیرنه سلسلهٔ جبالنه مربوط اولان
(آستوریه) جبالنك جنوبی اتکلرندن وبعض
قوللرندن عبارت اولوب ، اك یوکسك یرلری
۲۵۰۰ متره ارتفاعنی متجاوزدر ، واکثریا قارله
مستور بولنور . صرب وصعب المرور بوغازلری
واردر . غرب جهتنده‌کی طاغلری ایسه لئون جبالی
اسمیله شمالدن جنوبه اوزانان آیری بر سلسله‌دن
عبارت اولوب ، (دورو) ایله (مینو) حوضه‌لری
آره‌سنده حائل اولان بو طاغلرك اك مرتفع
نقطه‌لری ۲۰۰۰ متره‌یی متجاوزدر . طاغلق یرلرینك
مرعالری چوق اولوب ، اهالیسی باشلیجه حیوانات
یتیشدیرمکله چکینیرلر . دوز یرلری ایسه زراعته
الویریشلی اولوب ، اهالیسی چفتجیدر . میاه جاریه‌سی
چوق اولوب ، شرق جهتنده‌کی (دورو) حوضه-
سنده سئا ، اسلا و بوکا تابع قورنیو ، تورو ،
بر تزغه ایله اوربیقو ؛ وغرب جهتنده‌کی (مینو)
حوضه‌سنده بو ایرماغك اك بیوك تابعی اولان
(سیل) نهری آقیور . بو انهارك مجرالری پك
اینیشلی وصولری دائمی اولدیغندن ، کرك ماکینه‌لر
چویرمکه وکرك سقی اراضی‌یه استعدادلری وار
ایسه‌ده ، صنایع محلیه یوق حکمنده اولدیغی کبی ،
زراعی‌ده بابالرندن بولدقلری طریقه‌دن انحراف
ایتمدکلرندن ، الیوم هیچ بر استفاده اولنه‌مامقده‌در .
مع هذا اهالیسی چالیشقان ، ساکن وناموسلی
آدملردر . سویلدکلری لسان اولدجه فصیحدر .
طاغلرنده دمیر معدنلری بولنوب ، کمور وآنتیمون
دخی وار ایسه‌ده ، چیقارلدیغی یوقدر . اسکی
رومالیلر طاغلرندن آلتون دخی چیقاریرلردی .
ایالت ۱۰ قضایه منقسم اولوب ، ۲۳۲ ناحیه‌یی
حاویدر .

لئون { خطه‌سی و یا قراللغی (Roy. de
Léon) اسپانیه‌نك وقتیله منقسم
بولندیغی ۱۵ خطه‌نك بری اولوب . شمالاً
آستوریه ، شرقاً وجنوب شرقی طرفندن اسکی

قاستیله، جنوباً استرامادوره، غرباً دخی پورتکیز و غالیچه ایله محدود ایدی. شمدیکی تقسیماتده: لئون، والادولید، سالامانقه وزاموره اسملریله ٤ ایالته منقسمدر. اسکی زمانده (وتون) قومیله مسکون اولوب، رومالیلرك وبعده ویسیغوتلرك ضبطنه کچدکدن صکره، اهل اسلام طرفندن فتح ایله، ایکیوز سنه‌یی متجاوز زمان اندلسدن معدود اوله‌رق، ممالك اسلامیه‌دن بولنمش؛ و ٩١٤ تاریخ میلادیسنده آستوریه خرستیان پرنسلری طرفندن ضبط اولنوب، (لئون مع آستوریه) قراللغنی تشکیل ایتمش، وغالیچه دخی بوکا الحاق اولنمش ایدی. ١٠٣٧ ده قستیله (یعنی قشتاله) قرالی طرفندن ضبط اولنوب، بعده بر قاچ دفعه آیرلمش؛ وکاه قستیله لئونه وکاه لئون قستیله‌یه حاکم بولنمش؛ ونهایت اسپانیه‌نك توحیدی صره‌سنده لئون دخی قطعیاً الحاق اولنه‌رق، استقلالنی غائب ایتمشدر. لئون قراللرینك اسامیسیله مبدأ حکومتلری تواریخی بروجه آتیدر:

ایکنجی اوردونیه	٩١٤	دردنجی آلفونس	٩٢٤
ایکنجی فروئیلا	٧٢٣	ایکنجی رامیر	٧٢٧
اوچنجی اوردونیه	٩٥٠	آلتنجی آلفونس	١٠٦٥
برنجی شیشمان سانکه	٩٥٥	قستیله‌یه ایکنجی الحاق	١٠٧٢
اوچنجی رامیر	٩٦٧	ایکنجی فردیناند	١١٥٧
ایکنجی برمود	٧٨٢	طقوزنجی آلفونس	١١٨٧
بشنجی آلفونس	٩٩٩	اوچنجی فردیناند	١٢٣٠
اوچنجی برمود	١٠٢٧	قستیله‌یه قطعیاً الحاق	١٢٣٠
قستیله‌یه برنجی الحاق	١٠٣٧		

لئون { (Léon) مکسیقه‌نك (غوآناجوآتو) حکومتنده وغوآناجوآتونك ٥٥ کیلومتره غربنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٨٠٠٧٥ اهالیسی، یوك وپاموق منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وذخیره وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. کرك کثرت نفوسجه وکرك صنایع وتجارتجه مکسیقه‌نك ایکنجی شهریدر.

لئون { (Léon) آمریقای وسطینك (نیقاراغوآ) جمهوریتنده و بحر محیط معتدلك ساحلندن ٢٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٣٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. وقتیله جمهوریتك مرکزی اولوب، ٦٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی وار ایدی. اهالیسنك ثلثانی اصل یرلیلردن (تولتك) قومنه منسوب اولوب، قصوری (لادینوس) اسمیله ملزدر. اطرافنده چامور فیشقیرتیر بر قاچ برکان بولنیور.

لئون { (Léon) اسپانیه‌یه تابع فیلیپینه جزایرندن (پانای) جزیره‌سنك (ایلوئیلو) سنجاغنده بر قصبه اولوب، ٩٨٦٥ اهالیسی واردر.

لئون { آطه‌سی (Isla de Léon) اسپانیه‌نك جنوب غربی ساحلنده وبحر محیط آطلاسیده برآطه اولوب، ساحلدن آنجق دکیزك مدی حالنده صو ایله طولار خندقلرله آیرلمشدر؛ وبر قاچ کوپری ایله قره‌یه مربوطدر. قادیس شهریله (سان فرناندو) قصبه‌سی بو آطه‌نك اوزرنده‌در.

لئون { (Léon) بو اسمله شرق ایمپراطورلرندن بروجه آتی ٦ کشی کلمشدر:

برنجیسی «قدیم» و «بیوك» لقبیله ملقب اولوب، ٤٥٧ دن ٤٧٤ تاریخ میلادیسنه‌دك حکم سورمشدر. تراکیه‌لی اولوب، مارسیانك وفاتنده پطریق (آسپار)ك سعییله ایمپراطور اولمش؛ ومع هذا (وانداللر)ه قارشی اولان بر محاربه‌سنده بوندن بر اثر خیانت کوره‌رکه، کندیسنی فامیلیاسیله برابر قتل ایتمشدی. شمال اقوام وحشیه‌سنك تجاوزاتنه قارشی طوره‌رق، ممالکنده صلح واسایشی تأمین ایتمشدی.

— ایکنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، برنجی لئونك قیزینك اوغلیدر. ٤٧٤ تاریخنده ٤ یاشنده ایکن بیوك پدرینه خلف اولمش ایسه‌ده، اون آی صکره وفات ایدوب، ملك پدری (زنون)ك یدنده قالمشدی.

— اوچنجیسی ایزوریه‌لی دینلکله معروف اولوب، ابتدا ایکنجی آناستاسك سردارلرندن ایکن، ٧١٧ تاریخنده ایمپراطورلغه نائل اولمش؛ و قسطنطینیه‌یی محاصره ایتمش اولان مجاهدین اسلامه مقاومت ایدوب، بعض سفینه‌لرینی غرغوریان آتشیله یاقمش ایدی. پت شکنلکده پك ایلری واروب، اصنامه عبادتدن واز کچه‌مین تبعه‌سنی تعقیب ایتمش: وبو بابده کندیسنه مخالفت ایدن پطریق جرمانیوسی نفی ایلمش ایدی. پاپا ایکنجی

واوچنجی غرغوآرل کندیسنی آفروز ایتمشلردی. ٧٤١ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی خزر دینمکله معروف اولوب، قسطنطین قوپرونیم ایله خزر خانک قیزی ایرنه‌نك اوغلیدر. ٧٧٥ دن ٧٨٠ تاریخنه‌دك حکم‌سوروب، بو دخی عبادت اصنامه راضی اولان خرستیانلری شدیداً تعقیب ایتمشدر.

— بشنجیسی محاربه‌لرده ابراز شجاعت ایتمش اولمغله، ٨١٣ تاریخنده عسکر طرفندن (میخائل رانغابه) یرینه ایمپراطورلغه ترفیع اولنمش؛ وبلغارلره غلبه چالمش ایسه‌ده، بت شکنلکده پك ایلری واروب، بته طاپان خرستیانلره زیاده عقوبت ویردیکندن، ٨٢٠ سنه‌سنده میلاد عیسی (عم) کیجه‌سی خاین (میخائل بغ) تشویقیله قتل اولنمشدر.

— آلتنجیسی «حکیم» لقبیله ملقب اولوب، ماکدونیه‌لی باسیلك اوغلیدر. ٨٨٦ تاریخنده تخته چیقوب، ٩١١ ده وفات ایتمشدر. کندیسنه مخالفت ایدن فوتیوس‌ی پطریقلکدن عزل ایتمش؛ و بلغارلرله محاربلرك وعربلرك تجاوزاتنه مقاومت ایتمك ایستمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، یالکز استانبول بوغازندن کچمك ایستین بر روس دونمانسنه غلبه چالمشیدی. کندیسی عالم وادیب اولوب، بر قاچ کتاب یازمش، وبر طاقم قوانین ونظامات وضع ایتمش، وعلوم ومعارفی حمایه ایلمش اولدیغندن، حکیم لقبیله تلقیب اولنمشدی.

لئون { (Léon) بو اسمله بروجه آتی اون ایکی پاپا کلمشدر:

برنجیسی «بیوك» عنوانیله معنون اولوب، رومادە طوغمش؛ و ٤٤٠ تاریخ میلادیسنده پاپالغه انتخاب اولنوب، ٤٦١ ده وفات ایتمشدر. رفض عد ایتدکلری بعض اعتقادات مخالفه اصحابنی آفروز ایتمکله اوغراشوب، بر طاقم دعا کتابلری دخی یازمش؛ وبعض نطقلری جمع ونشر اولنمشدر. قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدود اولوب، تشرین ثانینك ١٠ و ١١ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی سیچیلیه‌لی اولوب، ٦٨٢ تاریخنده انتخابله، بر سنه پاپالق ایتمش؛ وراونه اکسارخوسیله اوغراشوب، مذهبجه بعض آیینلر وضع ایلمشدر. بو دخی اعزه‌دن معدود اولوب، حزیرانك ٢٨ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— اوچنجیسی رومالی اولوب، ٧٩٥ ده انتخاب اولنمش، و ٨١٦ ده وفات ایتمشدر. ٧٩٩ تاریخنده پاپا آدریانك یکنلری طرفندن طوتیلوب، انواع عقوبات وتحقیراتدن صکره بر مناستره حبس اولنمش ایسه‌ده، اورادن فرار یولنی بولوب، شارلمانه التجا ایتمش؛ وبونك طرفندن بر مقدار عسکرله کوندریله‌رك، پاپالق مقامنه اقعاد اولنمش؛ وبوکا مقابلةً ٨٠٠ تاریخنده شارلمانی ایمپراطورلق تاجیله تتویج ایلمشیدی.

— دردنجیسی ینه رومالی اولوب، ٨٤٧ ده انتخاب اولنمش، و ٨٥٥ ده وفات ایتمشدر. رومایی تزیین وتوسیع ایدوب، قربنده الیوم روماشهرندن معدود اولان (لئوپولیس) ویا (لئونینه) قصبه‌سنی تأسیس ایتمش؛ وعرب اهل اسلامك ایتالیایه تجاوزاتنه قارشی بعض تدابیر تحافظ کارانه‌ده بولنمش ایدی.

— بشنجیسی ٩٠٣ ده انتخاب اولنوب، بر آی صکره، ظهور ایدن عصیان اوزرینه، حبس اولنمغله، محبسده کدرندن وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی رومالی اولوب، ٩٢٨ ده پاپا انتخاب اولنمش، وبر سنه صکره وفات ایدوب، شایان تذکار بر ایشی کورلمه‌مشدر.

— یدنجیسی ینه رومالی اولوب، ٩٣٦ ده انتخاب اولنمش، و ٩٣٩ ده وفات ایتمشدر. طائفهٔ رهبانك اطاعت وانقیادی وحسن حرکتلرینه چوق اهتمام ایلمشدر.

— سکزنجیسی ٩٩٣ ده، اون ایکنجی ژان صاغ ایکن، ایمپراطور اوتونك نفوذیله، راهب بیله اولمدیغی حالده، پاپا انتخاب اولنوب، مرقوم ژانك وفاتندن صکره پاپالق ادعاسنده بولنان بشنجی بنوآ ایله اوغراشمش، ونهایت غالب کلمش ایسه‌ده، بر سنه صکره ٩٦٥ ده وفات ایتمشدر.

— طقوزنجیسی آلساسلی اولوب، ایمپراطور اوچنجی هنرینك اقرباسندن اولدیغی حالده، ١٠٤٩ تاریخنده انتخاب اولنمش؛ وطائفهٔ رهبانجه اطاعت وانقیادی وسلسلهٔ مراتبه رعایتی تأمین ایچون، بر

قاچ مجلس عمومی عقد ایلمش ایدی . فوتیوسك دها اولدن باشلامش اولدیغی تفرقه بونك زماننده دها زیاده آرتوب، روم مذهبی بسبتون آیرلمش ایدی . ١٠٥٣ ده نورمانلره قارشی ایمپراطورك کندیسنه کوندردیکی امداد عسکریله برابر کیدوب، دشمنلری یدینه اسیر دوشمش؛ واون آی صکره قورتله بیلوب، بر سنه صکره وفات ایتمشدر. بو دخی اعزه‌دن معدود اولوب، نیسانك ١٩ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— اونجیسی مدیچیس خاندانه منسوب اولوب، ١٤٧٥ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و١٥٢١ ده وفات ایتمشدر. ١٣ یاشنده ایکن قاردینال اولوب، پاپا ایکنجی یولیوسك خدمتنه کیرمشیدی. ١٥١٣ تاریخنده پاپا انتخاب اولنوب، زماننی بیوك وقوعات سیاسیه ایله کچیرمش؛ و سلفنك آفروس ایتمش اولدیغی فرانسه قرالی اون ایکنجی شارل ایله صلح ایتمش ایسه‌ده، بونك خلفی برنجی فرانسوآنك عليهنده بولنوب، شارل کینت ایله اتفاق ایتمش؛ و منسوب بولندیغی مدیچیس خاندانی طوسقانه تختنه اعاده ایلمشیدی. بو موفقیاتی صره‌سنده آنسزین وفات ایتمکله، تسمیم اولندیغی مظنوندر. بر طاقم عفو عمومی براتلری نشر ایده‌رك، قتولیکلره بر اجرت معینه مقابلنده صاتمغله، بو اثماندن حاصل اوله‌جق مبالغ ایله عثمانلیلره قارشی بر اهل صلیب سفری آچه‌جغنی اعلان ایتمش ایکن، بعده بو مبالغله (سنت پیر) کلیساسنی تعمیر وتوسیع ایتمشدی. بو براتلرك نشری مشهور (لوتر) ك خروجیله پروتستانلغك ظهورینه سبب اولمشدر. اونجی لیون عالم ومحب معارف برآدم اولوب، روما دارالفنون وکتبخانه‌سنی تأسیس ایتمش؛ و ایتالیانك اك مشهور علما وشعرا و هنرورانی وازآن جمله رافائل، میکل آنجلو وماکیاول کبی رجالی بونك زماننده یتیشمشدر.

— اون برنجیسی ینه مدیچیس خاندانه منسوب اولوب، ١٦٠٥ ده انتخاب اولنمش، ویالکز برآی پاپالق ایتدکدن صکره وفات ایتمشدر.

— اون ایکنجیسی ١٨٢٣ ده انتخاب اولنوب، ١٨٢٩ ده وفات ایتمشدر. رومایی تزیین، واتیقان کتبخانه‌سنی توسیع، وفنون ومعارفی حمایه ایتمکله، عمومك حرمتنه مظهر اولمش ایدی.

لئون { آفریقالی — (Léon l'Africain) مشاهیر جغرافیون عربدن اولوب، اصل اسمی (حسن) در. اون برنجی قرن هجری اوائلنده غرناطه‌ده طوغوب، آفریقانك بتون اقطار شمالیه‌سنی کزدکدن صکره، برطاقم خرستیان قورصانلرك الینه اسیر دوشمکله، رومایه کوتوریله‌رك، پاپا اونجی لئونه تقدیم اولنمش؛ وبونك طرفندن واپتیز ایدیله‌رك، لئون تسمیه ایدلمش ایدی. ابتالیان ولاتین لسانلرینی اوکرنمش، وعربی معلملکی ایتمکه باشلامش ایدی . آفریقا سیاحتنده‌کی مشهوداتنی لسان عربیده مکمل صورتده یازوب، بو تألیفنی کندیسی ایتالیانجه‌یه دخی ترجمه ایتمشدی. بو اثری پك معتبر و حالا بوکون آفریقای شمالی احوالیچون مرجع اتخاذ اولنمقده‌در؛ وبتون آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

لیون { (Lyon) فرانسه‌نك شرق جهتنده وپارسك ٣٩٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (رونه) ایرماغیله بوکا دوکیلن (ساؤنه) نهرینك ایکی جهتنده (رونه) ایالتنك مرکزی بیوك برشهراولوب، ٤١٦٠٢٨ اهالیسی، عقائد، حقوق، فنون وادبیات، طب، بیطره، صنایع نفیسه وسائره مکاتب عالیه‌سی، ذکور واناث ایچون آیری آیری داخلی مکتب اعدادیلری، مربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلماتی، واسع موزه‌سی ١٢٥٠٠٠ جلدی حاوی بر کتبخانهٔ عمومیه‌سیله موزه‌لره مربوط دیکر کتبخانه‌لری، نباتات و حیوانات باغچه‌سی، علوم وفنون و صنایع آقادمیاسی وادبیات، زراعت، تاریخ طبیعی، غرس اشجار، جغرافیه، طب، فن صیدلانی، نباتات، صنایع وسائره جمعیات علمیه‌سی، متعدد مصنع وبیوك کلیساسی، اوچ بیوك و متعدد کوچك تیاتروسی، جسیم ومصنع ابنیهٔ امیریه وخصوصیه‌سی، مشهور ایپك قماشلرله اجزاء کیمیویه، انواع ماکینه‌لر، موم، صابون وسائره فابریقه‌لری ودمیر وتونچ دوکمخانه‌لری واردر. ایپك قماشلر فابریقه‌لری ٣٠٠ ودستکاهلر ٣٥٠٠٠ عددنده اولوب، سنوی ٤٠٠ ملیون فرانق قیمتنده اقمشه چیقار. بتون فابریقه‌لری ٧٢٠ و ایچلرنده ایشلین عمله ٨٠٠٠٠ عددنده‌در . لیون هرجهتجه فرانسه‌نك اك معتنا بر موقعنده وایکی بیوك نهرك ملتقاسنده

اولەرق کوزل بر اووەدە واقع اولوب ، کنیش و
دوز سوقاقلری، اوچ واسع میدانی، کوزل ریختملری،
رونە ایرماغندە ١٠ وصاؤنە نهرندە ١١ کوپریسی،
اطرافندە جسیم استحکاماتی وبویوك ابنیەسی واردر.
آنجق خانەلرینك اکثری طرز واحد اوزرە او-
لوب، اصول معماریەلری پك دلنشین دکلدر. لیون
شهری پك قدیم اولوب، میلاد عیسی (عم)دن ٥٩٠
سنە اول بر طاقم یونان مهاجرلری رونە مجراسنی
تعقیب ایدەرك، ساؤنەنك ملتقاسنە قدر چیقدقلرندە،
اورادە کلتلرلە مسکون وبونلرك لساننده « قارغە
تپەسی » دیمك اولان (لوغدونوم) اسمیلە مسمی
بر بلدە بولمش، وبونلر دخی بو قصبەنك بر طرفنە
یرلشمشلر ایدی. رومالیلر غالیایی فتح ایتدکلرندە،
بو شهری مرکز ادارە اتخاذ ایتمشلردی. شمدی
دخی لیون فرانسەنك کرسیٔ ادارەسی اولمغە
پاریسدن الیقدر.

لئونتیوم { (Leontium) سیچیلیە ساحلندە وسیراقوزەنك شمالندە قدیم بر بلدە ایدی.

لئونتیوم { (Leontium) آتنەلی حسنی و شوخ مشرب بر قیز اولوب ، حکیم شهیر ابیقورك شاکردی و محبوبەسی ایدی . بعض تألیفاتی واردر .

لیونزە { (Lyonnaise) اسکی رومالیلرك غالیانك قسم اعظمنە، یعنی جنوب غربی قسمی اولان آکیتانەدن بشقە شمدیکی فرانسەنك همان بتونە وبردکاری اسم اولوب ، مرکزی اولان لیون شهرینە نسبتلە بویلە تسمیە اولنمشدی.

لئونس { (Léonce) شرق پطریقلرندن اولوب، ایمپراطور زنونك زماننده ٤٨٥ تاریخندە عسکری طرفندن ایمپراطورلغی اعلان اولنمش ؛ واوچ سنە صکرە ایمپراطور طرفندن اوزرینە سوق اولنان تئودوریق یدیلە اخذ وقتل اولنمش ایدی .

— دیکر بر لئونس دخی ٦٩٥ تاریخندە ایکنجی یوستنیانوس زماننده قسطنطینیە تختنی ضبط ایتمش و ٧٠٥ دە وفات ایتمشدر.

لیون کورفزی { یعنی آرسلان کورفزی (Golfe de Lion) آق
دکیزك غرب شمالی کوشەسندە وفرانسە سواحل جنوب-
یەسنك غرب جهتندە واقع کنیش بر کورفز اولوب،
اسپانیە ساحل شرقیسنك شمال قسمندە واقع (قروس)
بروندن فرانسە ساحلی قارشیسندە وتولون قربندە
واقع (هیرە) جزایرینە قدر بر نصف دائرە صورتندە
ممتد اولور . بو ایکی نقطە آرەسندە وتر یرینە
ممتد خط موهوم ٢٣٥ کیلومترە اوزونلغندەدر .
سواحلنك بویی، پك اوفق کیرنتی و چیقینتیلری
حساب اولنمقسزین، ٤٥٠ کیلومترەدر . مساحهٔ
سطحیەسی تقریباً ٨٩٠٠ مربع کیلومترە و الك
درین محلندە عمق ١٠٨ مترەدر . سواحلی
لطافت وکثرت محصولات ایلە مشهوردر . الك
برنجی اسکلەسی مارسلیە وایکنجی درجەدە تولون
وستەدر. بو سواحلدن بر قاچ نهر دوکیلوب ، الك
بیوکاری (رونە) ایرماغیدر . غرب جهتندە واقع
(اودە) نهری بیوك بر جدول واسطەسیلە ژیروندە
ایرماغنە مربوط اولوب ، آق دکیزلە بحر محیط
آطلاسی آرەسندە فرانسە ایچندن بر طریق مائی
تشکیل ایدیور.

لیونە { (Lyonnais) فرانسەنك تقسیمات قدیمەسندە شرق جهتندە بر خطە
اولوب ، مرکزی لیون شهری ایدی . شمالاً و
شمال شرقی جهتندن بورغونیە، شرق جنوبی طرفندن
دوفینە، جنوباً لانکدوق، غرباً دخی اوورنیە و
بوربونە خطەلریلە محدود ایدی. مساحهٔ سطحیەسی
٧٨١٠ مربع کیلومترە اولوب، شمدیکی تقسیماتندە
رونە ایلە لوآرە ایالتلرینی و(ان) ایلە یوقاری لوآرە
ایالتلرینك برر پارچەسنی حاویدر . اراضیسی
طاغلق اولوب، یالکز ساؤنە ایلە لوآرە وادیلرندە
طار بعض اووەلری واردر . قسم شرقیسی رونە
ایرماغی واسطەسیلە آق دکیز، وقسم غربیسی لوآرە
ایرماغندن بحر محیط آطلاسی مائلەسندە واقع اولوب،
بو ایکی ایرماغە تابع بر چوق انهاری واردر .
محصولاتی آز ویالکز باغلری وشرابلری زیادەدر.
آنجق معادنی وعلی الخصوص کمور معدنی پك
چوق اولوب، بونك یاردیمیلە صنایعی پك ایلری و
اقمشە ومنسوجات و سائرە فابریقەلری چوقدر .
اورمانلری و مرعالری دە چوق اولوب، خیلی کراستە
وپنیر وسائرە چیقار .

لئونيداس { (Léonidas) يونان قديمك اسپارته خطه‌سنده بو اسمله
ايكى حكمدار كلوب ، برنجيسى قبل الميلاد ٤٩١
تاريخندن ٤٨٠ تاريخنه‌دك حكم سورمش ؛ و
آردشيرك يونانه تجاوزنده ٤٠٠٠ كشى ايله ترموپيل
بوغازينى طوته‌رق ، ايرانيلرك ايلريلسنه مانع اولمش ؛
ويونان مورخلرينك مبالغات عجيبانه‌سنه كوره ،
دشمنه ٢٠٠٠٠ تلفات ويرديرمش ؛ وبعده خائنك
برى ايرانيلره بشقه بر طريق كوسترنجه ، لئونيداس
عسكرينى كرى كوندروب ، ٣٠٠ فدائى ايله دشمن
اردوسى ايچنه هجوم ايتمش ؛ وجمله‌سى هلاك اولنجه‌يه
قدر حرب ايتمشدى . اسپارته‌ليلر بونلرك كميكلرينى
جمع ، واسپارته‌يه نقل ايده‌رك ، ناملرينه معبدلر و
هيكللر تأسيس وركز ايتمشلردى .

— ايكنجيسى قبل الميلاد ٢٥٧ تاريخندن
٢٣٨ تاريخنه‌دك حكم سوروب ، ليقورغوسك
قانوننى احيا ايتمك ايستين اوچنجى آجيسه قارشى
طورديغندن ، نفى اولنه‌رق ، يرينه (قلئومبروت)
نصب اولنمش ايسه‌ده ، بعده تخته عودته موفق
اولوب ، مرقوم آجيسك اعدامنه حكم ايتديرمشدى .

ليوورنو { (Livourne, Livorno) ايتاليانك طوسقانه خطه‌سنده وفلورانسه‌نك
٧٥ كيلومترو غرب جنوبيسنده اوله‌رق ساحل
غربيده واقع بر شهر واسكله اولوب ، ١٠٥٤٥٧
اهاليسى ، دمير يولى ، استحكاماتى ، دوز وكنيش
سوقاقلرى ، بر واسع ميدانى ، بر قلعه‌سى ، اطرافنده
متعدد كوشكلرى ، جسيم بر حاوره‌سى ، بحريه آقا-
دمياسى ، تجارت اوطه‌سى ، ٤٠٠٠٠ جلدى حاوى
كتبخانه‌سى ، ايشلك ومحفوظ ليمانى ، سفائن تجاريه
وحربيه انشاسنه مخصوص حوض ودستگاهلرى
وايشلك تجارت بحريه‌سى واردر .

ليوونيه { (Livonie) روسيه‌نك شمال غربى جهتنده واقع بالطيق ايالاتندن
برى اولوب ، شمالاً استونيه ، شرقاً ويتبسك و
پسقوف ايله سنت پترسبورغ ، جنوباً قورلاند
ايالتلريله ، غرباً دخى ريغا كورفزيله محدوددر .
مذكور كورفز داخلنده اولوب ، بو ايالته ملحق
اولان آطه‌لرله برابر ٣٥َ ٥٦° ايله ٥َ ٥٩°
عرض شمالى و ٣٠َ ١٩° ايله ١٥َ ٢٥° طول
شرقى آره‌لرنده ممتد اولور . مساحهٔ سطحيه‌سى
٤٧٠٢٩ مربع كيلومترو واهاليسى ١١٤٩٣٠٠
كشيدر . مساحهٔ سطحيه‌سندن ١٥١٣ مربع كيلو-
متره‌لك محلنى كوللر و ٢٨٧٦ مربع كيلومتره‌لكنى
مذكور آطه‌لر ضبط ايتمشدر . اراضيسى عموميت
اوزره دوز وآچيق اولوب ، اكثر طرفلرى اكرى
بوكرى آغاج وچاليلرله مستور ياخود قوملق ويا
بطاقلق اولمغله ، حزن انگيز برمنظره حاصل ايدر ؛
و پك سيرك اوله‌رق بر قاچ قلبه‌دن عبارت بعض
مسكين قريه‌لره تصادف اولنور . يالكز حدود
شماليه‌سى قربنده ١٣٠ متره ارتفاعلرينه قدر
چيقار برطاقم كوزل تپه‌لرى وشرق جنوبى جهتنده
ارتفاعلرى ٣٠٠ و ٣٢٠ متره‌لره قدر چيقار
يالكز صرب بعض كوچك طاغلرى واردر . مياه
جاريه‌سيله طورغون صولرى چوق اولوب ، انهارى
٣٢٥ وكوللرى ١٠٠٠ عددلرنده‌در . انهارينك
بر طاقمى ريغا وبر طاقمى ده فينلانده كورفزلرينه
دوكيلور . برنجيه دوكيلنلرينك باشليجه‌لرى : پرناوه ،
ساليس ، آآ و حدود جنوبيه‌سنى تشكيل ايدن
دوينه ايرماقلرى اولوب ، هر برينك متعدد تابعلرى
واردر . بونلرك جمله‌سى شرقدن غربه طوغرى
آقار . دوينه‌دن صكره مجراسى الك اوزون و
حوضه‌سى الك كنيش اولانى (آآ) ايرماغى اولوب ،
ايالتك وسطلرينى اشغال ايديور . فينلانده كورفزينه
تابع اولان انهارى ايسه (پرپوس) كولى واسطه-
سيله دوكيلوب ، بونلر دخى بيوك وكوچك (امباخ)
ايله (وو) نهرلريدر . ليوونيه انهارينك چوغى كوللردن
باشلايوب ، بونلرك آياقلرى حكمنده‌در . كوللرينك
الك بيوكى اولان (پرپوس) حدود شرقيه‌سنك قسم
شماليسنى تشكيل ايدر . داخلده‌كى كوللرينك الك بيوكى
(ويرج) كوليدر . انهارينك آشاغى طرفلرى سير
سفائنه صالحدر .

هواسى قيشين پك صوغوق و يازين صيجاق
اولمغله برابر پك سريع التحولدر . ياغمور وقارى
زياده‌در . اراضيسنك نصفنه قريب مقدارى يعنى
يوزده ٤٣ ى اورمانلق اولوب ، پك واسع اور-
مانلرى واردر . باشليجه اشجارى چام انواعيله

میشه، کورکن وسائره‌در . اراضیٔ مزروعه‌سی آنجق یوزده ۲۱ نسبتنده اولوب، باشلیجه محصولاتی مولاف، چاودار، کتن، کنویر و پتاته‌در . انهارك کنارلرنده‌کی بطاقلقلر یازین قورویوب، چایره تحول ایتدیکی کبی (اوسل) جزیره‌سنك‌ده چایرلری چوقدر. بناءً علیه، حیوانات اهلیه‌سی وعلی الخصوص صیغیر، قیون، آت وطوموزلری چوق اولوب، جنسلری دخی اصلاح اولنمشدر. آو حیواناتی آز ایسه‌ده، بالیقلری زیاده‌در. صنایعی خیلی ایلری اولوب، برنجی درجه‌ده پتاته وسائره‌دن چیقاریلان مسکرات واسپرتو ایله بیره وایکنجی درجه‌ده چوخه، یوك، ایپك، پاموق وکتن منسوجات، جام، توتون، کاغد، یاغ، معدندن الات وادوات مختلفه وسائره فابریقه‌لری واردر. باشلیجه اخراجاتی : اسپرتو، کتن، کتن تخمی، کنویر، یوك منسوجات، اودون، کراسته وتخته‌دن معمول شیلردن عبارتدر. سواحلی صیغ اولمغله، یالکز انهارینك منصبلرنده واقع پرناوه وریغا اسکله‌لریله دیکر بر ایکی کوچك اسکله‌سی واردر؛ بونلرك‌ده مدخللری مسدود وصعب المروردر. دمیر یوللری‌ده حالا آز اولوب، یالکز ریغا اسکله‌سی روسیه‌نك ایچ طرفلرینه بر دمیر یول خطیله مربوطدر .

اهالیسنك یوزده ٤٦ سی استونیان، ٤٢ سی لتون، ٦ سی آلمان، ۳ ی روس اولوب، ۵۰۰۰ لهلی و ۱۲۰۰ اسرائیلی دخی واردر . خطه‌یه اسمی قزاندیران (لیو) لر ایسه منقرض اولوب، یالکز بر قریه‌ده ۲۲ کشی بولنیور. جهت شمالیه‌ده ساکن بولنان استونیانلر اقوام تاتاریه‌دن اولوب، بو صوك زمانلرده کندی لسان و جنسیتلرینی ایلریلتمکه وهمجنسلری اولان فینوآلرله مناسبات علمیه وادبیه‌ده بولنمغه باشلامشلردر. جهت جنوبیه‌ده ساکن بولنان لتونلر ایسه کندی لسانلرینی استونیان لساندن مأخوذ کلمه‌لرله قاریشیق سویلیوب، بونلرك کندی لسان و جنسیتلری اغورینه اوقدر غیرتلری کورلمیور. مذهبجه اهالینك قسم اعظمی پروتستان اولوب، ۱۵۷۰۰۰ اورتودوقس، ۱٤۰۰۰ آیریجه بر مذهبده، ۵۰۰۰ قتولیك و ۱۲۰۰ موسوی دخی بولنیور . معارف اولدقجه منتشر اولوب، (دورپات) ده مشهور وخیلی علما یتیشدیرمش بر دارالفنون واردر . مکاتب ابتدائیه‌ده تدریس اهالینك جنسیتنه کوره استونیان ولتون لسانلرنده ومکاتب اعدادیه وعالیه‌ده آلمان لساننده اولیور. روسیه حکومتی روسجه‌یی لسان رسمی طانیوب، محاکمده ودوائر حکومتده بشقه لسان قبول ایتمه‌مکه چوقدن قرارویرمش ایسه‌ده، بو قرار فعلاً اجرا اولنه‌میور . زادکان صنفیله پروتستان رؤسای مذهبی آلمان اولوب ، اهالی‌یی آلمانلاشدیرمغه، غیرت ایدیورلرسه‌ده، موفق اوله‌میورلر . اراضیسنك چوغی زادکانك مالی اولوب، کویلیلر چفتجی وعمله حالنده بولندقلرندن ، بونلر الآن سفالت وجهالتدن قورتله‌میورلر. ایالت ۱۱ قضایه منقسم اولوب، قضا مرکزلرندن بشقه قصبه‌لری یوقدر.

لیووه { (Liuva) ویسیغوت حکمدارلرندن اولوب، آتاناجیلدك وفاتی اوزرینه، ٥٦٧ تاریخ میلادیسنده حکمدار انتخاب اولنمش؛ وفرانسه‌ده‌کی (ناربونه) شهرینی مقر اتخاذ ایتدیکی ایچون، اسپانیه‌ده‌کی ویسیغوتلر عصیان ایتمکله، برادری (لیوویجیلد) ی کوندروب، کندیلرینی دائرهٔ اطاعته آلمش؛ و او تاریخدن اعتباراً اسپانیانی بوکا ترك ایدوب، کندیسی پیرنه سلسله‌سنك شمالنده‌کی یرلرله اکتفا ایتمشدی. ٥٧٢ ده وفات ایدوب، برادری ایکی مملکتی‌ده کندی حکمی آلتنه آلمشدی .

لئوویجیلد { (Leovigilde) ویسیغوت حکمدارلرندن اولوب، آنف الترجمه لیووه‌نك برادری وخلفیدر. ابتدا یالکز اسپانیه‌ده وبعده بتون ویسیغوتلر مملکتنده حکم سوروب، ٥٦٩ دن ٥٨٦ تاریخنه‌دك حکمفرما اولمشدر. سوآولره، فرانقلره و سائر خصماسنه غلبه چالمش؛ وکندیسی اسلافی کبی آریوسك مذهبنه تابع اولمغله ، قتولیکلرك طرفنی طوتان عاصی اوغلنی مغلوب ایدرك، اخذ وقتل ایتمشدی.

لیوینغستون { (Livingstone) مشاهیر سیاحیندن اولوب، ۱۸۱۲

تاریخنده اسقوچیه نك (بلانتیر) قصبه سنده طوغمش؛ وغلاسقوو دارالفنوننده عقائد و طب علملرینی اوكرندكدن صكره، ١٨٤٠ ده آفریقای جنوبی یه عزیمتله، او وقته دك مجهول یرلرده بر قاچ سیاحت ایده رك، آفریقانك نصف جنوبیسنی كشف ایتمشدر. بر مدت امید بروننده یاشایوب، بر میسیونرك قیزیله تزوج ایتمش؛ و ١٨٤٩ ده اورادن شماله طوغری سیاحت ایدوب، ١٨٥٢ ده (قونغو) نك منصبندن (زامبز)ك منصبنه دك بتون آفریقای جنوبی یی عرضاً كزمش؛ واو وقته دك هیچ بر آوروپالینك كورمه مش اولدیغی یرلری فعلاً كشف و موقعلرینی تعیین ایتمشدر. ١٨٦٥ ده، آفریقای وسطی یه یعنی خط استوا جهتلرینه دخی سیاحت ایتمك اوزره، زنكباره چیقمش، واثنای سیاحتده معیتنده كی آدملر كندیسنی ترك ایله، زنكباره عودت ایدوب، یالاندن وحشیلر طرفندن اتلاف اولندیغنی خبر ویرمشلرسه ده، كندیسی بر ایكی صادق خدمتجیسیله سیاحتنه دوام ایدوب، آفریقای وسطینك اقطار مجهوله سی ایچنه طالمش ایدی. تحریسنه برچوق آدملر كوندریلوب، بر وجهله نام ونشانی بولنه مامش ایكن، ١٨٧٢ ده آمریقالی (استانلی) طرفندن بولنمش؛ و بر سنه صكره دیزانتریدن وفات ایدوب، نعشی انكلتره یه نقل، و پك بیوك تعظیماتله دفن اولنمشدر. سیاحتنامه لری نشر، واكثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

(حرف اللامك صوكی)

م

(باب المیم — فصل الالف الخ)

ماء السماء { حیره‌ده حکومت سورن عرب ملوکندن اوچنجی منذرك والده‌سنك لقبی اولوب، سرقومه بوكا اضافتله (منذر بن ماء السماء) دیرلردی. اصل اسمی «آینه» معناسیله (ماویه) اولوب، حسن ولطافتندن کنایه اوله‌رق، بولقبله تلقیب اولنمشدی. — جود وکرمدن کنایه اوله‌رق بعض رجاله‌ده لقب اولمشدر. — (اولاد ماء السماء) دخی اکثریا آچیقده و یاغمور آلتنده یاشایان و یاغموره منتظر بولنان عرب قومنه اطلاق اولنور.

ماآب { شام خطه‌سنك جنوبنده واقع بالقا بقعه‌سنده اسکی بر بلده اولوب، بصری یعنی اسکی‌شامدن صکره ویا اول ابو عبیده ابن الجراح (رضه) جانبندن فتح اولنمشدی. الیوم خراب اولوب، نشانی قالمامشدر. ماآبیلر آیریجه بر قوم عد اولنوب، بحر احمر ساحلنه‌دك حکملری‌وار ایدی.

مابلی { آبه — (Abbé Mably) فرانسه مشاهیر علماسندن اولوب، ۱۷۰۹ تاریخنده غرنوبله‌ده طوغمش، و ۱۷۸۵ ده وفات ایتمشدر. طریق رهبانه داخل اولدیغی حالده، حریت افکاره مائل اولوب، تاریخ وعلوم سیاسیه ایله اوغراشمش؛ وبر چوق کتب معتبره براقمشدر. آنجق اسکی اسپارته‌لیلرك اصول معیشتی کبی ناقابل اجرا بعض ترتیبلر التزام ایتمشدر.

ماتاپان { (Matapan) یونانده موره شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبنده و (قورون) ایله (ماراتونیس) کورفزلری آره‌سنده بر برون اولوب، ۳۶° ۲۲′ ۵۸″ عرض شمالی ایله ۲۰° ۸′ ۵۳″ طول شرقیده واقعدر. صرب ودیك برطاغ اوجندن عبارت اولوب، اوکنده‌کی دکیز نادراً طالغه‌سز بولنور. اسم قدیمی (تناره)در.

ماتارو { (Mataro) اسپانیه‌ده قاتالونیه خطه‌سنك بارسلونه ایالتنده وبارسلونه‌نك ۳۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۷ ۴۰۵ اهالیسی، مشهور بر مکتبی وقابلیجه‌سی واردر.

ماتان { (Matan) بورنئو جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل غربیسنده و ۱° ۵۰′ عرض جنوبیده دکیزه دوکیلن (یاوان) ایرماغی حوضه‌سنده واقع واسماً فلمنك دولتنه تابع برکوچك حکومت اسلامیه اولوب، ۱۲۰ ۰۰۰ قدر اهالیسی، منبت وصویی چوق اراضیسی، واسع اورمانلری، هنوز چیقارلمیان دمیر و چینقو معدنلری وکثرتلی بالیغی واردر. مرکزی مذکور نهرك اوزرنده وساحلدن ۳۰ کیلومتره ایچریده واقع ماتان ونام دیکرله (قایونغ) قصبه‌سیدر. اهالیسی ملایی و دایاق جنسلرینه منسوبدر.

ماتانزاس { (Matanzas) آمریقاده قوبه جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل شمالیسنده و هاوانه‌نك ۷۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق بر قویك ایچنده واقع ایالت مرکزی بر شهر و اسکله اولوب، ۳۰ ۵۰۰ اهالیسی، ایشلك تجارتی، کوزل منظره و ابنیه‌سی، آقادمیاسی، بیوك ومصنع بر تیاتروسی وباشلیجه شکر اخراجاتی واردر. — ماتانزاس ایالتی ٤ سنجاغه منقسم اولوب، ۲۳۹ ۰۰۰

اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ۱٤٦۰۰ ی چینلی، ٤۳۰۰۰ ی حر زنجی و ۵۵۰۰۰ ی کوله زنجیدر.

ماتبله (Matébélé) آفریقای جنوبیده بیوك بر مملکت اولوب، ۱۰°۳۵′ ایله ۲۲°۱۵′ عرض جنوبی و ۲۳°۲۵′ ایله ۲۹°۵۰′ طول شرقی آره‌لرنده و زامبز ایله لومپوپو ایرماقلرینك مجرالری بیننده واقع اولدیغی حالده، شمالاً وشمال غربی جهتلرندن زامبز مجراسیله واسماً پورتکیزه تابع (زامبزیه) اقطار واسعه‌سیله، غرباً وغرب جنوبی طرفندن (خامه) ونام دیکرله شرق باماتغوآتا ممالکیله محدوددر؛ وجنوباً (لومپوپو) مجراسیله (ترانسوال) ونام دیکرله «افریقای جنوبی» جمهوریتندن تفریق اولنمشدر؛ غرباً دخی پورتکیزه تابع (غازه) مملکتیله محدوددر. غیر منتظم بر خماسی الاضلاع شکلنده اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۷۵۰ واك کنیش برنده اکی ۵۸۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۳۰۰۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسنك مقداری حقنده‌کی تخمینلر پك متخالف اولمغله، بعض جغرافیون ۱۲۰۰۰۰۰ نفوس اولدیغنی ادعا ایتدکلری حالده، بعضلری بو اهالینك مقدارینی ٤۰۰۰۰ دن زیاده‌یه چیقارمق ایستمیورلر. (ماتوپو) اسمیله بر سلسلهٔ جبال غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری ممتد اولوب، مملکتی ایکی حوضه‌یه تقسیم ایدیور. شمال وغرب جهتنك صولری زامبز، و جنوب شرق طرفنك‌کیلر لیمپوپو ایرماغنه دوکیلوب، هر ایکیسی‌ده بحر محیط هندی مائله‌سنده‌در. وسطی ارتفاعی ۱۲۰۰ متره اولوب، ۱٦۰۰ و ۱۷۰۰ متره‌یه قدر چیقار طاغلری‌ده واردر. جبال مذکوره‌نك هر ایکی طرفدن اتکلر وقوللری اوزانوب، آره‌لرنده درین وادیلر تکون ایدر؛ وبو وجهله اراضیسی عمومیت اوزره عارضه‌لی اولوب، یالکز زامبز وادیسی قربنده بر طاقم بطاقلق اووه‌لری واردر. زامبز ایرماغنه دوکیلن انهاری (غوآیی) ایله بوکا تابع (بمبزی) و (شانغانی)، (اومیانی) ایله (اومفولی) دن تشکل ایدن (سانیانی) و (پانیامه) نهرلریدر. جنوب جهتنده (لیمپوپو) ایرماغنه دوکیلنلرك ایسه اك بیوکی (شاشه) واوکا تابع (ماقلوچه) و سائره ایله (بوبیه) نهرلریدر.

هواسی مرتفع محللرنده معتدل و پك صاغلام اولوب، تشرین ثانیدن مارده‌قدر سورن یاز موسمنده میزان الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی ۲۵، و بزم یازمزه متصادف اولان قیش موسمنده ۲۰ در. قیشین میزان الحراره فوق الصفر ٤ درجه‌یه قدر دخی اینرسه‌ده، اصلا قار یاغماز، وصولر طوکماز. قیشین یاغمور دخی اصلا یاغمیوب، یازین بالعکس صغاناقلی یاغمور یاغار، سیللر دره‌لری طولدیرر، وشدتلی بوره‌لر وقوع بولور. زامبز وادیسی قربنده‌کی اووه‌لرده ایسه حرارت پك زیاده وهوا پك آغر و صیتمه‌لیدر. طوپراغی منبت و میاه جاریه‌سی چوق اولمغله، پك بیوك اشجار و صیق نباتات یتیشوب، از آن جمله (باؤباب) دینلن جسیم آغاج ایله اکمك آغاجی وخرما آغاجلرینك انواعی، زیتون، یاموق وسائره آغاجلری پك چابق بیور. آرسلان، فیل، ظرافه، کیبك، جیلان، یبانی استر وسائر حیوانات وحشیه‌سی چوقدر. اهالیسنك بر مقدار قیون و کچیلری وار ایسه‌ده، (چیچه) تعبیر اولنان بر سملی سینك حیواناته مسلط اولوب، درحال اتلاف ایدر. طوپراغك ایشلنمسی قادینلره محول اولوب، جزئی بر همتله خیلی محصولات آلنیر. اهالیسی (کافر) تعبیر اولنان (زولو) وسائر سواحل اقوامی جنسیتنه منسوب اولوب، (هوتنتوت) و (بویسمان) جنسیتلرینه منسوب افراد دخی بولنیور. اصل برلیلر مغلوب اولوب، قرن حاضر میلادی اوائلنده مملکته مستولی اولان دیکر بر قوم پك جبارانه حرکاتده بولنیور. حکمدارلری و رؤساء روحانیه‌لریله دره بکلری اهالی حقنده پك غدارانه حرکتده بولنه‌رق، جزئی بر قباحته قارشی اعدام جزاسنی واشکنجه انواعنی اجرا ایدرلر. ارککلری بتون ایشلری متعدد اولان زوجه‌لرینه حمل، وبونلری حیوان کبی استخدام ایده‌رك، کندیلری تنبللکله وتوتون ومسکرات ایچمکله امرار وقت ایدرلر. انکلتره بو مملکتی‌ده تحت حمایه‌سنده عد ایدیور.

ماتره (Matera) ایتالیانك جنوبینده (بازیلیقاته) ایالتنده و(پوتنجه)نك ۷۰ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب،

١٥ ٧٠٠ اهالیسی ، پك مفرح وغریب موقعی
وایکی مصنع کلیساسی واردر. خیلی وقت ایالتك
مرکزی بولنمشدر.

ماتره { (Mattra, Mathoura) هندستانك
شمال غربی ایالاتندن (آکره)
ایالتنده وآکره‌نك ٤٧ کیلومتره شمال غربیسنده
اوله‌رق (جمنه) نهرینك صاغ کنارنده قضا مرکزی
بر شهر اولوب، ١٠ ٠٠٠ قدری مسلم اولمق
اوزره، ٥٩ ٢٨٠ اهالیسی، متعدد جسیم جوامع
شریفه‌سیله مصنع بتخانه‌لری، انکلیز واردو لسانلرینه
مخصوص بیوك مکتبی، خسته‌خانه‌سی وسائر مؤسساتی
واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، یونان قدیم
وچین جغرافیونی آثارنده مذکوردر. (بودا)
مذهبینك اك پارلاق مراکزندن اولوب، بتخانه‌لریله
مشهور ایدی. سلطان محمود غزنوی ودهلی سلاطین
تیموریه‌سیله سائر حکمداران اسلام بتخانه‌لری جوامع
شریفه‌یه تحویل ایله، شهری بر اسلام شهرینه
تحویله چالیشمشلرسه‌ده، بت پرستلك تخمی کسیله‌
میوب، بر طرفدن یکی بتخانه‌لر یاپلمقده‌در.

ماتو غروسو { (Mato Grosso) یعنی
« بیوك اورمان » آمریقای
جنوبیده برازیلیه حکومات متفقه‌سنی تشکیل ایدن
حکومتلرك وغرب جهتنده بولنان اك واسعلرینك
بری اولوب، شمالاً آمازوناس وغراؤپاره، شرقاً
غویاز، شرق جنوبی طرفندن دخی پاراغوآی
وبولیویه دولتلری حدودیله محدوددر. قسم شمالیسی
کنیش وقسم جنوبیسی طار وسیوری اوله‌رق،
غیر منتظم بر مثلث شکلنی ابراز ایتدیکی حالده،
٧° ایله ٢٤° عرض جنوبی و ٥١°٥٥′ ایله
٦٧°٣٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب،
شمالدن جنوبه بویی ١٩٠٠ واك کنیش محلنده
اکی ١٦٠٠ کیلومتره ، مساحهٔ سطحیه‌سی
١ ٣٧٩ ٧١٢ مربع کیلومتره واهالیسی یالکز
١٧٠ ٤١٧ کشیدر، که بهر ٢٠ مربع کیلومتره‌یه
١ کشی دوشیور. بو اهالی دخی مرکزی اطرا-
فنده وحدود قربنده اولوب، ایچ طرفلری بسبتون
خالی ومجهولدر. انهارك وادیلرنده بعضیسی ساکن
وبعضیسی وحشی بر طاقم اهالیٔ اصلیه بولندیغی
دخی معلوم ایسه‌ده، بونلرك مقدارلریله احواللری‌ده
مجهولیت انجنده‌در. ١٤° ایله ١٦°٣٠′ عرض
جنوبی آره‌لرنده قویابه، دیامانتینو، پاقونه، ویلامارییه
اسملریله ٤ قصبه بولنوب، اهالیسنك نصفنه قریب
مقداری یعنی ٣٠ ٠٠٠ ی بونلرده ساکندر.
حدود غربیه‌سی قربنده بولنان (ماتوغروسو)
قصبه‌سی ایسه تدنیده اولوب، شمدیکی حالده
٢٠٠٠ دن زیاده اهالیسی یوقدر. پاراغوآی ایله
پارانه وادیلری جهتنده بولنان (سانته‌آنه) ایله
(میرانده) قصبه‌لری‌ده اوچر بیکدن زیاده اهالی‌یی
حاوی دکلدر. پارسدن صحرای کبیره قدر اولان
مسافه‌یه معادل بر مسافه‌سی بولنان بو مملکت
واسعه‌نك معمور و مسکون یرلری هان بوندن
عبارتدر. مرکزی وقتیله (ویلابلا) ایکن، شمدی
(قویابه) اولوب، حکومت ٣ قضا و ٩ ناحیه‌یه
منقسمدر.

اراضیسی هنوز تمامیله مجهول ایسه‌ده،
عمومیت اوزره پایانسز دینله‌بیله‌جك واسع اووه‌لردن
عبارت اولوب، آنجق وسطلرنده غرباً (آند)
سلسلهٔ جبالنه مربوط بر صره تپه‌لر ودها طو-
غریسی آنجق فرق اولنور بر یایله بولنیور، که
ارتفاعی ٩٠٠ متره‌یی تجاوز ایتدیکی حالده، بر
بیوك تقسیم میاه خطی تشکیل ایدوب، شمالی یعنی
آنتیل دکیزی مائله‌سی جنوبی یعنی بحر محیط
آطلاسی مائله‌سندن و (آمازون) حوضه‌سنی
(لاپلاته) حوضه‌سندن آیریور. شمالی حوضه‌سی
بالطبع چوق دها کنیش اولوب، غربدن باشلا-
یه‌رق (مادیره)، تاپایوز واکسینغو اسملریله آمازون
ایرماغنه تابع (آراغوآیه) اسمیله دیکر بر بیوك
نهر بر چوق چایلردن بالترکب، شمال شرقی‌یه طو-
غری آقارلر. جنوبی مائله‌سنده ایسه (پارانه)
ایله پاراغوآی نهر عظیملری حدود شرقیه وغر-
بیه‌سنی تشکیل ایده‌رك، حدودی خارجنده بعد
الاجتماع لاپلاته ایرماغنه دوکلك اوزره، جنوبه
طوغری آقارلر. اراضینك دوزلکی جهتیله، بونلرك
یتاقلری درین اولمیوب، فیضانلرنده اطرافنده‌کی
واسع اووه‌لرده فاصله‌سز کوللر وبونلرك آره‌لرنده
بر طاقم آطه‌لر تشکیل ایدرلر.

بو قدر واسع بر برك هواسی بالطبع مختلف

اولوب، عرضه وارتفاعه كوره تخالف ايدرسه‌ده،
عموميت اوزره اقاليم حاره‌دن معدود اولوب، وسطى
ميزان الحراره ٢٤ درجه‌لرده‌در. باشليجه ايكى
روزكار اسوب، شمالدن اسديكنده، ميزان الحراره
٣٠ درجه‌يى كچر؛ وجنوبدن اسديكنده بردن بره
١٤ وحتى ١٢ درجه‌يه قدر اينر؛ وفرطونه ايله
اسر. يوكسك يرلرده هوا صاغلام اولوب، بطاقلق
جهتلرنده صيتمه ايدر، و چيچك خسته‌لغى چوق او-
لوب، آنجق قوله و وبانك وقوعى يوقدر. ارا-
ضيسى پك منبت اولوب، انهارك واديلرنده مصر بره
٢٠٠ ويريور. پرنج و مانيوق پك كوزل يتيشيور،
شكر قامشى بر اكلكاه ٤٠ سنه محصول ويريور.
سائر محصولات دخى بويله قولايلق وبوللقله حاصل
اوليورسه‌ده، شمديكى حالده آنجق جزئى المقدار
اولان اهاليسنك احتياجاتنه بيله كفايت ايده‌ميه‌جك
قدر آز اكلمكده‌در. يالكز صيغيردن سنوى يكرمى
اوتوز بيك رأس همجوار ممالكه اخراج اولنور.
آلتون، دمير، باقير معدنلريله الماس وكهرچله چوق
ايسه‌ده، جزئى مقدار آلتوندن بشقه هنوز اخراج
اولنانى يوق حكمنده‌در. صنايع محليه دخى يوق
حكمنده اولوب، تجارتى ده پك كريدر. بونك
برنجى سببى طرق و وسائط نقليه‌نك فقدانيدر.

ماتياس (St Matthias) حضرت عيسى (عم) ك اصحابندن اولوب، يهودا
اسقاريوتك يرينه حواريون زمره‌سنه انتخاب وادخال
اولنمش؛ و قپادوقيه‌ده نشر مذهبه چاليشيركن قتل
اولنمشدر. اناجيلك بريني و حضرت عيسانك بعض
احاديثنى ضبط وتحرير ايلمش اولديغى مرويدر.
شباطك ٢٤ نده يورطيسى اجرا ايدرلر.

ماتياس (Matthias) آلمانيه ايمپراطورلرندن اولوب، ايكنجى ماقسيميليا-
نك اوغليدر. ١٦١٢ تاريخنده برادرى ايكنجى
رودولفه خلف اولمشدر. ذاتاً صاغلغنده برادرينى
چهستان ومجارستان قراللغى كنديسنه ترك اجبار
ايتمشدى. قعودنده آلمانيه دولت عثمانيه ايله
محاربه‌ده بولنوب، مقاومته طاقتى قالمامش اولديغندن،
١٦١٥ ده عقد مصالحه ايله، حربه ختام ويرمش؛
واولادى اولمديغندن، عم زاده‌سى فردينياندى ولى
عهد اتخاذ ايدوب، ١٦١٧ ده پراغه‌ده كنديسنى
تتويج ايتمشدى. آنجق تبعه‌سى بوندن ممنون
اولميوب، چهستانده عصيان ظهور ايتمش؛ وماتياس
١٦١٩ ده وفات ايدوب، بونك نتيجه‌سنى كورمه-
مش ايدى.

ماتيلده سنته — (Ste Mathilde) صاقسونيه‌لى بر دره بكنك قيزى وجرمانيه قرالى
(هنرى اوآزلور) ك زوجه‌سى ايدى. ٩٦٨ ده
وفات ايتمشدر. زهد وتقوى وخيراته انهماكندن
طولايى قتوليكلرجه عزيزه‌لردن معدوده اولوب،
مارتك ١٤ نده يورطيسى اجرا اولنور.
— ديكر بر سنته ماتيلده دخى اسقوچيه قرالى
مالقولمك قيزى وانكلتره قرالى برنجى هنرينك زو-
جه‌سى اولوب، ١١١٨ ده وفات ايتمشدر. نيسانك
٣٠ نده يورطيسى اجرا اولنور.

ماتيو (Matthieu) [« متى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ماتيو (Matthisu) قسطنطنيه روم ايمپراطورلرينك قانتاقوزن خاندانـنه
منسوب اولادلرندن اولوب، ابتدا پدرى (يانى
قانتاقوزن) وبعده (يانى پاليولوغ) ايله مشتركاً
١٣٥٣ دن ١٣٥٦ تاريخنه‌دك اوچ سنه حكم
سورمشدر.

ماتيو دلادروم (Matthieu de la Drôme) فرانسه‌ده
تقويم نشريله شهرت بولمش ارباب فندن اولوب،
١٨٠٨ ده (رومان) قربنده طوغمش؛ و علم
ثروت وفن معاشرت بشر حقنده بر طاقم افكار
جديده‌يه سلوك ايدوب، ١٨٣٠ و ١٨٤٨ وقوعا-
تنه قاريشدقدن صكره، اوچنجى ناپوليونك حكومتى
غصب ايتمسى اوزرينه، بر كوشه‌يه چكيلوب، بردها
امور سياسيه‌يه قاريشمامش؛ و مشهور تقويمنك
نشرينه باشلايوب، ١٨٦٥ ده وفات ايتمكله، تقويمنك
نشرينه ورثه‌سى طرفندن دوام اولنمقده‌در.

ماجان مرو شهرى ايچندن كچن نهرك اسمى اولديغنى ياقوت حموى بيان
ايديور.

ماجشون (ابو يوسف يعقوب بن ابى سلمه دينار القرشى التيمى)
مشاهير تابعيندن وفقهادن اولوب، مدينه‌ده ياشا-

مش؛ وعبد الله بن عمر (رضهما) وسائر ذواتله كوریشوب، عمر بن عبد العزیز حضرتلری دخی، مدینه والیسی بولندیغی زمان، صاحب ترجمه‌یی یانندن آیرماز ایمش. ١٦٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

ماجلان { یاخود ماغلان (Magellan , Magalhaens) پورتكیزك اون آلتنجی قرن میلادی مشاهیر بحریوننندن اولوب، ابتدا (آلبوكرق)ك معیتنده هندستان صولرنده بولندقدن صكره، آمرندن كوردیكی بر حقسزلق اوزرینه، پورتكیز دونغاسنی تركله، شارل كینتك زماننده اسپانیه‌نك خدمت بحریه‌سنه كیروب، آسیانك جنوبنده‌كی (ملوك) جزایرینه بر سفر ایتمكه مأمور اولمش؛ واو وقته‌دك اوراره یالكز امید برونی طولاشه‌رق كیتمك طریقی بیلنمكده ایكن، صاحب ترجمه آمریقانك منتهای جنوبنی طولاشه‌رق كیتمكی دوشونوب، بر چوق مشكلات وصعوباتله بوكا موفق اولمش ایدی. ١٥١٩ سنه‌سی ایلولنك ٢٠ سندن ١٥٢٠ سنه‌سی تشرین اولی ٢١ ینه‌دك الیوم اسمیله مسمی بوغازی كشف ایله، ایچندن بالمرور، بحر محیط معتدلی شق ایده‌رك، ١٥٢١ سنه‌سی مارتنده فیلیبینه جزایرینه باشمش؛ وجزایر مذكوره‌دن (زبو) آطه‌سنده یرلیلرله واقع بر منازعه‌سنده اتلاف اولنمشدر.

ماجلان ارضی { (Territoire de Magellan) آمریقای جنوبیده شیلی دولتنك منتهای جنوبیسندن عبارت وآند سلسلهٔ جبالنك صرتیله بحر محیط معتدل ساحلی آره‌سنده شمالدن جنوبه ممتد طار واوزون بر یر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٥٠٠٠ مربع كیلومتره اولدیغی حالده، آنجق ٣٦٢٤ اهالیسی واردر. هنوز تماميله معلوم اولمیان اراضیسی طاغلق وصرب اولوب، آند سلسلهٔ جبالنك پك دیك اولان اتكاری دكیزك ایچنه كیره‌رك، بر طاقم اوزون برونلر وقیالق شبه جزیره‌لرله بونلر آره‌سنده پك طولاماجلی وطار خلیجلر وقویلر تشكیل ایتمكله، نوروج سواحلنی آكدیرر. دانته رسمنده اولان بو سواحلك قارشیسنده بر طاقم قیالق آطه‌لر و صیغلر بولنوب، آطه‌لرینك اك بیوكی (ولینغتون) جزیره‌سیدر. اك یوكسك طاغی ٢١٧٠ متره ارتفاعی اولان (شاتاز) بركانیدر. چام و سائر آغاجلری حاوی اورمانلری، آلتون توزلری وكومور معدنلری چوق اولمغله، شیلی حكومتی بر دمیر یول خطی انشا، وسائر وسائطه توسل ایده‌رك، برودتی درجهٔ نهایه‌ده اولان بو مملكتی اسكان واعماره چالیشمقده‌در.

ماجلان بوغازی { (Détr. de Magellane) آمریقای جنوبینك منتهای جنوبیسنده پاتاغونیه ایله آتش ارضی آره‌سنده ٥٢°٤٦′ عرض جنوبیده و ٧٠°٣٨′ ایله ٧٧°١٤′ طول غربی آره‌سنده ممتد بر بوغاز اولوب، آنف الترجمه كاشفنك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقدن غربه بویی ٥٠٠ كیلومتره اولوب، اكی ٦٠ ایله ٢٠ كیلومتره آره‌سنده مختلفدر. قیالر یله صیغلری و سائر مهالكی چوق اولوب، (لمر) بوغازی كشف اولنه‌لی ماجلان بوغازی سفائن طرفندن ترك اولنمشدر.

ماجلان جزایری { (Archipel de Magellan) بحر محیط كبیرده جاپونیه‌نك جنوب شرقی، فیلیبینه آطه‌لرینك شمال شرقی و(ماریانه) جزایر مجتمعه‌سنك شمال غربی جهتنده طاغنیق بر طاقم آطه‌لر اولوب، ٢٠° ایله ٣٢° عرض شمالی و ١٢٨° ایله ١٦٠° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولورلر. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٠ مربع كیلومتره قدر تخمین اولنوب، اكثری خالی اولمغله، یالكز ١٠٠ قدر نفوسلری واردر. اراضیلری بركانی وهوالری صیجاق ورطوبتلی اولوب، طوپراقلری پك منبتدر. (پیل) آطه‌سنك ٣١ كشیدن عبارت اولان اهالیسی مقدما اعلان استقلال ایله، بر حكومت تأسیس ایتمشلرسه‌ده، متعاقباً جاپونیه بر كمی كوندروب، ادعای حاكمیته قالقیشمشیدی.

مأجوج { (Magog) یافث بن نوح (عم)ك ایكنجی اوغلی اولوب، نسلی آسیانك منتهای شمالنده وچین سدینك اوته‌سنده بولندیغی، كتب بنی اسرائیلدن مأخوذ اوله‌رق، تواریخ اسلامیه‌ده دخی مذكوردر. مأجوج ویأجوج قوملری بویلرینك قیصه‌لغیله وسائر اوصافله و ظلم ویغما كارلكله متصف اولدقلری حالده، سد

اسكندری یعنی چین سدینی تجاوزله کرهٔ ارضك معمورەلرینی خراب ایدەجکلری سویلنیور . هر حالده بونلرك مغول وسیبیریه تاتارلرندن عبارت اوله‌جقلری آكلاشیلیور . بعض مؤلفین بونلرك خبر ویریلان خروجلری چنكیزله برابر عالم اسلامه مسلط اولان مغول وتاتارلرك انتشار وغلبه‌سندن عبارت اولمسی فكرنده بولنمشلردر .

ماچراته (Macerata) ایتالیاده رومانك ۱۷۸ كیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مركزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۶۵ اهالیسی، دارالفنونی، موزه‌سی، ۳۰۰۰۰ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، مصنع كلیسالری، چینی وجام فابریقه‌لریله اون و یاغ دكرمنلری وبعض ابنیهٔ قدیمه‌سی واردر. اسكی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی هلویه رچینه‌در.

— ماچراته ایالتی شرقاً آدریاتیق دكیزیله ، جنوباً آسقولی پیچه‌نو ، غرباً پروزه ، شمالاً دخی آنقونه ایالتلریله محاط اولدیغی حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۷۷ مربع كیلومتره و اهالیسی ۲۳۹۶۷۵ كشیدر. غرب جهتی آپنین سلسلهٔ جبالنك اتكلرندن عبارت اولوب، مرتفع و طاشلق اولمغله، اورمان و مرعالریله بر مقدار زیتون آغاجلرینی وسائر اشجار مثمره ایله بعض باغلری حاویدر. ساحله قریب یرلری ایسه منبت اولوب ، ذخیره ، اوزوم، زیتون ومیوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. قیونلری چوق ایسه‌ده ، بیاغیسی عادیدر. بعض طرفلرنده ایپك چیقاریلیر. ایالت ۲ قضایه منقسم اولوب، ٥٤ ناحیه‌یی حاویدر.

ماچوساكی (Matsousaki) جاپونیه‌ده نیپون جزیره‌سنك ساحل جنوبیسنده (اوواری) قویی ایچنده و (قوسیداغاوه) نهرینك منصبی قربنده بر قصبه اولوب ، ۸۷۸۰ اهالیسی واردر.

ماچوسیما (Matsousima) جاپونیه‌ده نیپون جزیرهٔ كبیره‌سنك ساحل شرقیسنده واقع (سدنای) كورفزینك شمال غربی ساحلنده برقوی اولوب، بویی ۱۵ و اكی ۷ كیلومتره‌در. اوكی برطاقم آطه‌لرله محفوظ ایسه‌ده، صوبی صیغدر. مذكور آطه‌لرك مقداری ۸۰۰ ی متجاوزدر.

ماچومای یاخود ماچمای (Matsoumaï, Matsmaï) جاپونیه‌ده (یسو) جزیرهٔ كبیره‌سنك منتهای جنوبنده (چوغار) و نام دیكرله ماچومای بوغازینك غربی مدخلنده بر قصبه اولوب، ۱۶۰۹۰ اهالیسی ، اوكنده بر قویی واطرافنده پك چوق اشجار وفدانلقلری واردر .

ماچوموتو (Matsoumoto) جاپونیه‌ده نیپون جزیرهٔ كبیره‌سنك وسطلرنده بر قصبه اولوب ، ۱۶۲۰۵ اهالیسی وبیوك بر محكمه‌سی واردر.

ماچویامه (Matsouyama) جاپونیه‌نك سیقوق جزیره سنده و توكیونك ۶۷۰ كیلومتره غرب جنوبیسنده بر شهر اولوب، ۲۷۸۲٥ اهالیسی واردر.

ماچویه (Matsouyé) جاپونیه‌ده نیپون جزیره‌سنك جنوب غربی جهتنده و توكیونك ۶۰۰ كیلومتره غربنده اوله‌رق، شایان تصویر بر موقعده بر شهر اولوب، ۳۷۰۳۰ اهالیسی واردر .

ماچین چینه تابع تركستان شرقیده (تاریم) مجراسنك جنوب غربی جهتنده‌كی چوللرده وبونلرك جنوبنده واقع طاغلرده ساكن ترك اقوامندن برقوم اولوب، سیماجه مغول ایله آریاجنسیتلرندن مركب اولدقلری آكلاشیلیور. وایچلرنده صاری صاچلی ومائی كوزلی آدملر دخی بولنیور ایسه‌ده ، لسانجه تركستان شرقینك سائر اهالیسندن فرقلری اولمیوب ، چغتای لسانیله متكلمدرلر . كندیلری تنبل وذوق واكلنجه‌یه مجبور اولوب، زراعت وسائره ایشلرینی باشلیجه قادینلری كورر . جمله‌سی مسلم و سنی اولدقلری حالده ، اسكیدن قالمه بعض عادات مخصوصه‌لری دخی واردر .

ماچین (Matchin) رومانیه‌یه تابع دوبریجه خطه‌سنده و ابرائیلك ۱۵ كیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق طونه‌نك ایكی بیوك قولی كنارنده واقع بر تپه‌نك اوزرنده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی وجوارنده رومالیلردن قالمه بعض استحكامات خرابه‌لری واردر.

ماچینی { (Mazzini) ایطالیا مشاهیر سیا- سیوننددن اولوب ، ۱۸۰۸ ده
جنوه‌ده طوغمش، و ۱۸۷۲ ده وفات ایتمشدر.
علم حقوق اوقونوب، ابتدا آووقاتلغه سلوک ایتمش
ایسه‌ده ، درعقب بو مسلکی ترکله، ادبیات و سیا-
سیاته انتساب ایده‌رک ، برطاقم غزته‌لره وموقوت
مجموعه‌لره یازی یازمغه باشلامش ، وایتالیاده
(مانچونی) نك اویاندیردیغی رومانتیق اصولی
قبول ایلمش ایدی .

ماخان { (یاخود ماخوابه) خراسانده مرو قربنده بر قریه اولوب ، مشهور
ابومسلم خراسانینك مسقط رأسی بولنمشدر .

ماخانیداس { (Machanidas) یونان قدیمده لاکدمونیه
حکمدارلرندن اولوب، قبل المیلاد ۲۱۰ ده موقع
اقتداره کلمش؛ وبتون (پلوپونس) یعنی موره
شبه جزیره‌سنی تحت حکمنه آلمغه چالیشمقده ایکن،
۱۰۶ ده (فیلوپمین) طرفندن قتل اولنمش ایدی.

ماداپولام { (Madapolam) هندستانك شرق جنوبی ساحلنده و
مدراس ایالتنده (نرساپور) قربنده و(کوداوری)
ایرماغنك دالیه‌سنده اوله‌رق ، بونك بر قولی
اوزرنده اسکی برقصبه اولوب ، وقتیله پاتیسقه و
سائر پاموق منسوجات فابریقه‌لریله و پك ایشلك
پاموق تجارتیله مشهور ایکن، ۱۷۸۹ ده شدتلی
فرطونه‌لردن غرق و تخریب اولنمغله ، الیوم بر
بالیقجی کویی حکمنده‌در . حالا بوکون پاتیسقه‌یه
آوروپا لسانلرنده بو بلده‌نك اسمی ویرلمکده‌در.

ماداغسقار { (Madagascar) بحر محیط هندیده وآفریقای جنوبینك
ساحل شرقیسی قارشیسنده بیوك بر جزیره اولوب،
ساحل مذکوردن ۳۹۰ کیلومتره‌لك دکیزله آیرلمشدر.
شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری ممتد
طولانی برآطه اولوب، منتهای شمالیسنده‌کی عنبر
برونی ۱۱° ۵۷′ ۳۰″ ومنتهای جنوبنده‌کی سنته
ماریه برونی ۲۵° ۳۸′ ۵۵″ عرض جنوبیده
واقعدر. اك شرق نقطه‌سی ۴۸° ۷′ ۲۰″ و اك
غربیسی ۴۰° ۵۹′ ۳۰″ طول شرقیده بولنیور .
بیوکلکده کرهٔ ارض جزایرینك اوچنجیسی اولوب،
بورنئو ویکی کینه‌دن صکره کلیر. شمالدن جنوبه
بویی ۱۵۱۵ والك کنیش یرنده اکی ۶۰۰ وعرض
وسطیسی ۴۷۰ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی
۵۹۰۰۰۰ مربع کیلومتره تخمین اولنمغله، فرانسه-
دن بیوکدر. ساحل شرقیسیله متوازیا بوینجه برقاچ
صره طاغلر اوزانوب، بونلرك اك غربیسی دها
یوکسك ودیکرلری ساحله تقرب ایتدکجه دها آلچق
بولندقلرندن، دکیزدن باقلدقده بر جسیم مردبون
شکلنی ابراز ایدر . جبال مذکوره‌دن سواحل
غربیه‌یه قدر ایسه انحطاط برسطح مائل صورتنده
و فرق اولنه‌میه‌جق صورتده وقوع بولوب ، او
جهتده پك کنیش اووه‌لر ممتد اولیور، و ساحل
دوز وآلچق کورینیور . طاغلرینك اك یوکسکی
(چافایادونه) اولوب، ۲۵۹۰ متره ارتفاعی واردر.
بوطاغلردن بر چوق صولر اینوب، شرقه طوغری
ایننلری، مسافه‌نك آزلغی جهتیله، کوچك اولوب،
طاشلر وقیالرله مملو پك اینیشلی وادیلر ایچنده سیل
صورتنده اینه‌رك، بحر محیط هندی‌یه دوکیلورلر.
غربه طوغری ایننلری ایسه، واسع بایرلر واووه-
لرده جریانله برلشه‌رك، برقاچ بیوك ایرماق تشکیل
ایدرلر. بو ایرماقلرك اك بیوکلری جنوبدن باشلا-
یه‌رق: اونیتاهی، مانفوقه، چتروبوئینه، مانامبولو،
مانزارای، ایقوپه، ماهازابه و سوفیه نهرلریدر .
اك بیوکلری اولان (ایقوپه) نك مجراسی ۸۰۰
کیلومتره اوزونلغنده‌در. ساحل شرقیسنه اینن
ایرماقلرینك دخی باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق :
آنتانامبالانه، ماناناره، ماتینغوری، اونیبه، مانغورو،
ماناتزاره، ماموررونه، فاراوُنی، ماتیتانانه، ماناناره
نهرلریدر. بونلردن هیچ برینك بویی ۲۰۰ کیلو-
متره‌یی تجاوز ایتمیور، وهیچ بری سیر سفائنه
صالح دکلدر. کوللری آز وکوچك اولوب، اك
بیوکلری (تتریفه) اسکله‌سی قربنده اولان (آلاؤتره)
کولیدر، که بویی ۲۰ و اکی ۳ کیلومتره‌در .
سواحل شرقیه‌سی قربنده بر صره کوچك کوللری
اولدیغی کبی، برقاچ طوزلی کولی دخی واردر، که
آغزلری طیقانمش کورفزلردن متشکلدر. سواحلی
اکثر طرفلرده آلچق و بطاقلق اولوب، شرق
جهتنده ۱۰ ایله ۲۰ کیلومتره آره‌سنده وغرب
طرفنده ۱۰۰ کیلومتره‌دن زیاده وسعتده بر نوع

تهامه ممتد اولیور. یالکز جزیره‌نك شمال قسمی
بوندن مستثنی اولوب، اوراده سواحلی قیالق
و طاغلق اولمغله، برچوق قویلر وکوزل لیمانلر
تشکیل ایدیور. ساحل شرقیسنك قسم شمالیسنده
(آنتانژیل) اسمیله بیوك برکورفز بولندیغی کبی،
منتهای شمالنده عنبر برونی یاننده دخی (ویغوسوآرز)
اسمیله بر بری ایچنه کرفت بر قوی بولنیور.
شمال غربی ساحلی ایسه کوزل قویلر ولیمانلرله
مملو اولوب، او طرفه دوکیلن انهارك منصبلری
دخی برر اوزون خلیج صورتنده‌در. جزیره‌نك
سائر طرفلرنده لیمانلری سیرکدر.

ماداغسقار جزیره‌سی اقالیم حاره داخلنده
بولنیورسه‌ده، وسعتی حسبیله، درجهٔ عرضی مختلف
اولدیغی کبی، ارتفاعی دخی مختلف اولدیغندن، هواده
دخی بالطبع اوکا کوره اختلاف واردر. عمومیت
اوزره آطه‌ده ایکی موسم حکم سوروب، مایسدن
تشرین اوله‌دك سورن قوراقلق موسمنده آلچق
یرلرنده هوا سرینجه‌در، ویوکسك طاغلرده قار
دخی یاغار. تشرین ثانیدن نیسانه قدر سورن
یاغمور موسمنده ایسه حرارت زیاده اولوب، انهارك
طغیانیله بطاقلقلر دخی توسع ایدر، وهوا تحمل
اولنمیه‌جق درجه‌ده آغر وصیتمه‌لی اولور. مع‌هذا
اك صیجاق موسمده میزان الحراره ٣٤ درجه‌یی تجاوز
ایتمز و اك صوغوق موسمده نادراً ٦ درجه‌دن
آشاغی اینر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی اسکیدن
بری پك مشهور اولوب، آنجق اخیراً اولنان کشفیات
بو قوتك ظن اولندیغی درجه‌ده اولمدیغنی کوستر-
مشدر. سواحله قریب یرلری وعلی‌الخصوص جبالك
شرق جهتنده‌کی مائله‌سی وقتیله اولنان تعریفلر
درجه‌سنده منبت اولدیغی حالده، داخلی طرفلری
وطاغلرله یوکسك یایله‌لری بالعکس بسبتون قورو
وهر محصولدن عاریدرلر. سواحله قریب تپه‌لری
وطاغلرینك آشاغی طرفلری اورمانلرله مستور
اولوب، بونلرده (باؤباب) دینلن شجر عظیم ایله
(راوینانه) اسمنده خرما جنسندن برآغاج بولنیور،
که یاپراقلرینك دیبنده بولنان کیسه‌لرده یاغمور
وچی صوینی طوتوب، صوصایان سیاحینك امدادینه
یتیشمکله «سیاح آغاجی» نامیله دخی معروفدر.
صانغرزلغه وطاوشانلغه یارار برچوق آغاج جنسلری
بولنوب، بویاجیلغه یارار وکوزل ورنیکلر ویرر
اشجاری‌ده چوقدر. مزروعاتی برنجی درجه‌ده
پرنج اولوب، بونك اون اون بش نوعی یتیشیر.
پاموق، کنوبر، چیویت، شکر قامشی، قهوه، پتاته،
توتون، موز، لیمون، هندستان جوزی، مصر،
مانیوق، فصولیه، قاؤن، صوغان و سائره دخی
حاصل اولور. بغدای ایله آرپه ویولافك زرعی
دخی آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمش ایسه‌ده،
اهالی رغبت ایتمه‌مشدر. معادنه دائر هنوز کشفیات
فنیه اجرا اولنمامش، وحکومت محلیه طرفندن معادن
تحریسی قویاً و مجازات شدیده ایله منع ایدلمش
اولدیغندن، بو بابده صاغلام بر معلومات ویریله‌مز
ایسه‌ده، دمیر معدننك کثرتله بولندیغی وباقیر،
کومش، آلتون و معدن کوری اثرلری دخی
کورلدیکی مروی اولوب، هله کمور معدنلری پك
واسع ایمش. میاه معدنیه‌سی دخی چوقدر.

ماداغسقار جزیره‌سی آفریقایه او قدر یقین
اولوب، جغرافیاجه بو قطعه‌یه مربوط عد اولندیغی
حالده، حیوانات اجناسنجه بو قطعه‌یه اصلا مشابهتی
اولمیوب، اکثر حیواناتی کندینه مخصوص وبعضیسی
آسیا جزایریله اوقیانیه‌یه مشابهدر. فیل، کرکدان،
زرافه، آرسلان، قپلان کبی حیوانات جسیمه‌سی
اولمیوب، حیوانات مخصوصه‌سی باشلیجه (لمور) تعبیر
اولنان ومیمونلر کبی درت اللی اولدقلری حالده،
چارپا انواعندن عد اولنان حیوانات انواعندن
عبارتدر. آطه‌ده بولنان ٢٣٨ جنس طیوردن
١٢٩ ی بو جزیره‌یه مخصوصدر. کرتنکله جنسندن
حشراتیله کلبك و سائر حشرات مخصوصه‌سی‌ده
چوقدر. شمدیکی حیوانات موجوده‌سی نه قدر
غریب ایسه، طبقات ارضیه‌سنده انقاضی بولنان
حیوانات منقرضه‌سی‌ده او قدر غریب اولوب،
بونلر میاننده تمساح وصو آیغیری ایله ایکی اوچ
متره بویی بولنمش اولان بر قوش مستحاثه‌لری دخی
بولنیور. بونك یمورطه‌سی دخی بولنوب، ٦ دوه
قوشی یمورطه‌سی بیوکلکنده‌در. حیوانات اهلیه‌سی
اورکوجلی جسیم صیغیرلرله بیاغیسی کچی قیلنه مشابه
ایری قویروقلی قیونلردن وکچی ایله کثرتلی طیور
بیتیه‌دن عبارتدر. آریلری چوق اولوب، یشیل

بر جنس بال حاصل اولور. ایپك بوجكلرینك‌ده انواعی بولنوب، ایپك چیقاریلیر.

اهالیسنك مقداری مختلف فیه اولوب، ۳ ایله ٦ ملیون آره‌لرنده مختلف مقدارلرده تخمین اولنمشدر. اك اول بو جزیره‌ده ساكن اولان اهالینك، قربیت مناسبتیله، آفریقادن كلمش اولملری ملحوظ اولوب، بعده جزیرة العربدن ماداغسقاره اهالی كچمش اوله‌جغی دخی شبهه‌سزدر. آنجق بو ایكی طریقله جزیره‌یه داخل اولان اهالینك آثاری اوقدر بالی اولمیوب، شمدیكی حالده ماداغسقارلیلر لسانجه، سیماجه، اخلاق وعاداتجه والحاصل جنسیتجه ماداغسقاردن پك اوزاق وبحر محیط كبیرك وسعتیله آیرلمش بر عرقه منسوبدرلر، كه اوده ملاقه شبه جزیره‌سنده وجاوه وسوماتره ایله سائر جزایر متجاوره‌ده ساكن بولنان (ملایی) جنسیدر. ذاتاً كمیجیلكده‌كی مهارت فوق العاده‌لریله مشهور اولان بو قوم مجهول بر زمانده بتون بحر محیطی شق ایله بوجزیره‌یه قدر كلوب، اسكان ایتمشلردر. احتمالدر، كه اك اول بر قاچ كمی فرطونه و آقنتی طرفندن اورایه سوق اولنوب، یولی اوكرندكدن صكره، بكنه‌كاری بو مملكته كروه كروه هجرت ایتمشلردر. اكثر نباتاتنك تخملری‌ده بو وجهله اقطار مذكوره‌دن آقنتی ایله ونه‌ده كمی ایله نقللری ممكن اوله‌میه‌جغندن، وقتیله ماداغسقاردن جاوه وسوماتره‌یه قدر واسع بر قره بولنوب، بعده باتمغله، بعض پارچه‌لری جزایر صورتنده قالمش اولدیغی، وحیوانات ونباتاتجه اولان مشابهتك بوندن ایلری كلدیكی ملحوظدر. لكن بو تبدلات ارضیه هر حالده خلقت بشردن اول وقوع بولدیغندن، اهالیجه اولان مشابهت بركا حمل اولنه‌میوب، مطلقا هجرت وقوع بولمشدر. جزیره‌نك سواحل شرقیه‌سنده بولنانلر جمله‌دن زیاده اختلاطدن سالم اولوب، اك اسكی اهالینك احفادی عد اولنورلر. بونلرك چهره‌لری یووارلاق، برونلری یاصی و باصیق و صاچلری چوق وقبادر. سواحل غربیه‌سنده‌كیلر ایسه جزیرة العرب وهند وسائر طرفلردن كیتمش آدملر احفادندن اولوب، قافقاس عرقنه منسوبدرلر. كوله‌لری ایسه آفریقانك (كافر) جنسیتنه منسوبدرلر اصل اهالینك قسم اعظمنی تشكیل ایدن و

جزیره‌نك داخلی وبوكسك طرفلرنده ساكن اولان (هووه)لر ایسه صرف ملایی جنسنه منسوبدرلر. علی العموم اهالیسی ۲۰ قدر قوم و قبیله‌یه منقسم اولوب، بونلردن (آنتایموررو) دینلن قوم اصل مكه‌لیدر، وحتی بعض سیاحلر كندیلرنده بر طاقم كتب عربیهٔ قدیمه نسخه‌لری بولمشلردر. (ساقالاو) یاخود (سقلاوی) قومی دخی اك معروفلرندندر. اصل ونسبلرینك بو اختلافیله برابر ماداغسقارلیلرك جمله‌سی بر لسانله متكلم اولوب، ملایی لسانیله مشابهت وقرابتی میدانده اولان بو لسانك اقوام مختلفه بیننده سویلنیلن شعبه‌لری آره‌سنده‌كی فرق آنجق السنهٔ اجنبیه‌دن مأخوذ كلمه‌لرك وجودندن عبارتدر. خط مخصوصلری اولمیوب، اكثری اوته‌دنبری خط عربیی محافظه ایتمشلردر؛ و اللرنده عربی كلمات وتعبیراتله قاریشیق لسان محلیده بو خط ایله محرر بعض ادعیه وسحر و افسون كتابلری بولنیور. قرق اللی سنه‌دنبری ایسه لسانلرینی لاتین خطیله تحریر ایدوب، ادبیات ملیه‌لرینی ایلریلتمكده‌درلر. بوندن آكلاشیلیوركه مقدما جزیرة العرب تجار وكمیجیلرینك نفوذیله ماداغاسقار‌ده دین اسلام كورینمكه باشلایه‌رق، اهالی مدنیت اسلامیه‌یه تابع ومائل ایكن، اخیراً بعض میسیونرلرك سعییله هووه‌لر طرفندن رسماً واسماً خرستیان مذهبی قبول اولنمش ایسه‌ده، اهالی الیوم عادات قدیمه‌لرندن واز كچه‌میوب، اسكی آیینلرینی اجرا ایتمكده‌درلر. مقدما هر قبیله كندی رئیسنك حكمی آلتنده اولوب، رئیسلری دخی اعیان اهالی واختیارلردن وبیوك مسائلده عموم اهالیدن مجلسلر عقدیله بونلرك قرارینه كوره حركت ایدرلردی. آنجق مؤخراً هووه‌لر آطه‌یه حاكم اولوب، امور حكومتی ید اداره‌لرینه آلنجه، بو ساده وكوزل اصول حكومته ختام ویروب، اصحاب تیمار اصولنجه بر حكومت تأسیس ایتمشلردر. قرالیچه‌نك زوجی باش وكیل عنوانیله حقیقتده مدیر امور اولوب، دیكر وكلایی كندیسی كیف مایشاء تعیین، و قرالیچه‌یی امور حكومتدن بسبتون اوزاق وبیخبر طوته‌رق، كندیسی اجرای حكومت ایدر. زادكان واعیان مملكت كرسیٔ حكومتده منفی كبی طوتیلوب، كندی مملكتلرینه واملاك وچفتلكلرینه دخی كیتمكه

مأذون دکلردر. بویله بر حکومت طول مدت دوامی محال اولمغله، فرانسه دولتی بر وسیله بوله‌رق، برقاچ سنه‌در جزیره‌یه سوق عسکرله، غلبه چاله‌رق، ماداغسقاری ایلریده بسبتون ضبط ایتمك اوزره، شمدیلك تحت حمایه‌سنه آلمق ادعاسیله مستملکاتی عدادینه الحاق ایتمشدر.

ماداغسقارلیلر عمومیت اوزره بللرندن دیزلرینه‌قدر اینر بر پشتمال باغلایوب، اوموزلرینه دخی بر پشتمال آته‌رق، قیافتلری بوندن عبارت اولدیغی کبی، خانه‌لری‌ده تخته‌دن وآغاج یاپراقلریله مستور اولوب، احتیاجلری پك آز اولدیغندن، صنایع وتجارتلری پك کری اولوب، مع‌هذا دمیرجیلکده، قیومجیلقده، بعض ایپکلی قماشلر نسجنده، کراسته اعمالنده وسائر بعض ایشلرده استعدادلری پك زیاده‌در. تجارتی سنوی یکرمی یکرمی بش ملیون فرانق قیمتنده اولوب، باشلیجه پرنج، کراسته، صیغیر، دری، بال مومی و سائره اخراجاتندن عبارتدر.

هووه‌لرك حکومتی جزیره‌نك هر طرفنه شامل اولمیوب، باشلیجه شمال شرقی قسمنه منحصردر. غرب جنوبی قسمی ایسه الیوم هووه‌لره تابع اولمیوب هر قبیله، بوقاریده تعریف اولندیغی وجهله، کندی رئیسیله اختیار مجلسنك اداره‌سی تحتنده بولنیور. هووه‌لرك حکمی آلتنده اولان یرلرك تقسیمات ملکیه‌سی پك قاریشیق اولدیغی کبی، مستقل اولان یرلری‌ده اقوام وقبائله کوره منقسمدر. هووه‌لر دولتنك مقر اداره‌سی (تاناناریوه) شهری اولوب، اقوام مستقله‌دن‌ده هر برینك کندی مرکزی واردر.

بو جزیره اسکی یونانیلرله روما لیلرك معلومات جغرافیه‌لری خارجنده اولوب، اك اول بونی جغرافیا عالمنه طانیدیران عربلردر. عربلر من القدیم بو جزیره‌یه آمدشد ایده‌رك اجرای تجارت ایدرلردی، وسواحلنده بر طاقم مهاجرلر وتجارتخانه‌لر تأسیس ایتمشلردی. مسعودی بونی (جفونه) وادریسی (شنزبه) تسمیه ایدیور. اك اول ماداغسقار اسمنی ویرن (مارقو پولو) اولوب، آوروپاجه بو اسمله شهرت بولمشدر.

مادالنه { (Maddalena) ساردنیه جزیره‌سنك شمال شرقیسنده واقع جزایرك اك مهمی اولوب، (بونیفاچو) بوغازی مدخلنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۹۱۵ کشیدر.

مادالونی { (Maddaloni) ایتالیانك (ترەدی لابوره) ایالتنده وقازرته‌نك ٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۹۲۷۰ اهالیسی، اسکی بر سرایی، حربیه مکتبیله دیکر بر اسکی مکتبی، کوزل موقعی وبر صو یولی واردر.

مادره { (Madère) بحر محیط آطلاسیده پورتکیزه تابع بر جزیره اولوب، آفریقا ساحل غربیسنك غرب شمالیسنده قناریه جزایرینك شمالنده وآسور جزایرینك شرق جنوبیسنده واقعدر؛ و (پورتوسانتو) آطه‌سیله وبرقاچ قیالق آطه‌جقلرله برابر منفرد بر هیئت تشکیل ایدیور. آفریقا ساحلنده‌کی (جوبی) بورننك ٥٤٥ شمال غربیسنده ولیسبونه‌نك ۱۱۲٥ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ″٤٦ ′۳۷ °۳۲ عرض شمالی ایله ″۳۸ ′۱٥ °۱۹ طول غربیده واقع اولوب، مذکور ملحقاتیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۱٥ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳۳۹٥٥ کشیدر. پورتوسانتو جزیره‌سنك یالکز ۲۰۰۰ اهالیسی اولوب، دیکر آطه‌جقلر دخی خالی اولمغله، اهالیٔ مذکوره‌نك قسم کلیسی مادره جزیره‌سنده ساکندر. شرقدن غربه بویی ٥٥، اکی ۲٤ ومحیط دائره‌سی ۱٥٥ کیلومتره‌در. بونجه برطاغ ممتد اولوب، جزیره‌نك اورته‌لرنده واقع اك یوکسك ذروه‌سی ۱۸٦۰ متره ارتفاعنده‌در. بو طاغك اتکلری پك صرب ودرین وادیلری حاوی اولوب، سواحلی دخی قیالق ویوکسکدر. مسکون یرلری باشلیجه مذکور وادیلرك آشاغی طرفلرنده‌در. شرق جهتنده اوزون بر برونی اولوب، قارشیسنده بیوك بر فناری حاوی برخالی آطه بولنیور. وقتیله آطه‌یی ستر ایدن اورمانلردن پك آز اثرلر قالمشدر. اراضیسی برکانی اولوب، کوچك آطه‌لر دخی دکیزك پك درین محللرندن چیقمش برکانلردن عبارت ایسه‌ده، بونلردن هیچ برینك آتش ویا طومان اثری کوستردیکی بیلنمیور؛ ومیاه معدنیه‌سی اولمیوب، زلزله دخی وقوع بولدیغی یوقدر.

مادره جزیره‌سنك هواسی دنیانك اك کوزل

واك ملايم هواسی اولوب ، يازين ميزان الحراره
وسطی اوله‌رق ٢١ وقيشين ١٦ درجه‌لرده بولنور.
اك صيجاق موسمده ٣٣ درجه‌يه قدر چيقار، واك
صوغوق موسمده ٨ درجه‌دن آشاغی اينمز. هر نه
قدر طاغلرينك تپه‌لرنده بعضاً قار دخی ياغيور
سه‌ده، قصبه‌سی اولان (فونتهال) صوغوق روز.
كارلردن محفوظ اولديغندن ، اوراده ابدی قار
ياغماز، وصولر طوكماز. بوجزيره‌نك هواسی كوكس
علتلرينه مبتلا اولانلره نافع اولمغله مشهور اولوب،
انكلتره وآلمانيه وسائر آوروپادن برچوق خسته‌لر
تبديل هوا ايچون ماديره‌يه كيدرلر. بغدای، آربه،
مصر وسائر حبوباته متعلق محصولاتی احتياجات
اهالی‌يه كافی اولميوب، اوزوم وشكر قامشی محصو.
لاتی دها زياده‌در، وماديره شرابلری مشهوردر.
اراضيسی پك طار وصرب وصوبی قيت اولديغی
حالده، اهاليسی سعی وغيرتلريله صرب اوچورومل‌ده
دخی سدلرله تارله‌لر ياپه‌رق، محصولات يتيشديرمكه
چاليشيرلر. ميوه وسبزه‌لرك انواعيله بر مقدار
توتون دخی حاصل اولور. صنايعی ايلری اولميوب،
يالكز شكر وتوتون فابريقه‌لريله محلنده مستعمل
بعض بوك منسوجات دستگاهلری واردر. قاديلری
ايپك وصيرمه ايله بعض نقشلر وايجه بوداقلردن
سپت كبی بعض شيلر ياپارلر. سنوی اخراجاتی
٣ ½ وادخالاتی ٤ ½ مليون فرانق راده‌لرنده‌در.
اهاليسی پورتكيز اولوب، پورتكيزجه ايله متكلم
ايسه‌لرده، طمارلرنده عرب وزنجی قانی دخی
بولنديغی شبهه‌سزدر . بو جزيره طوغريدن
طوغری‌يه پورتكيزه ملحق اولوب، قرال طرفندن
نصب اولنمش بر متصرف معرفتيله اداره اولنور،
و ٤ ناحيه ايله ٩ دائرۀ بلديه‌يه منقسمدر. مركزده
برمكتب اعداديسيله رهبانه مخصوص برمدرسه‌سی
وكويلرده مجبوری مكاتب ابتدائيه‌سی واردر.

مادره { (Madera) آناطوليده برطاغ وبر چايك اسميدر. طاغ قاز طاغی
قوللرندن اولوب، ادرميد جوارندن جنوب غربی‌يه
طوغری اوزانمغه باشلايه‌رق، آيوه‌لغك اوسته‌نه
قدر ممتد اولور. چای ايسه بونك شرق جنوبی
اتكلرندن نبعانله، چاندرلی قوبی ايچنه دوكيلور.

مادره { سيرا — (Sierra Madre) يعنی «آنا سلسلۀ جبال» مكسيقه‌نك
مرتفع ياپله‌لرينی غرباً بحرمحيط معتدل مائله‌سندن
آيران بيوك برسلسلۀ جبال اولوب، ممالك مجتمعه
حدودندن آمريقای وسطی‌يه قدر شمال غربيدن
جنوب شرقی‌يه ممتد اولور. بو سلسلۀ عظيمه مختلف
اسملرله مسمی اولوب ، سيره مادره اسمی دخی
اصل حدود شماليه‌دن ٣٠° عرض شمالی‌يه قدر
اولان قسمنه مخصوص ايسه‌ده، وسطلرنده ومنتهای
جنوبنده دخی ينه بو اسم ظهور ايتديكندن، بو
اسم عمومنه دخی اطلاق اولنمشدر. بو سلسله‌نك
اك يوكسك محللری ٣٢٠٠ متره ارتفاعلرينه قدر
چيقدقلری حالده، شرق جهتنده اولان اتكاری
آز ميلانلی اولوب، بوطرفدن مكسيقه‌نك يوكسك
ياپله‌لرينه اينلير. غربی اتكاری ايسه پك صرب
وديك اولوب، او جهتدن آز مسافه قطع اولنمغله،
دكيشن ارتفاعلردن طولايی، برقاچ هوا ومختلف
مناظر طبيعيه كوريلور. بو جهتدن آرابه ايشليه.
بيله‌جك يوللری اولميوب، استرلرك دخی زحمتله
ايشلدكلری صرب يوللری واردر. بو ديك اتكلرك
اكثری اورمانلرله مستور اولوب، مياه جاريه‌لری ده
طاشدن طاشه دوشه‌رك چاغلايانلر تشكيل ايدر.
— مكسيقه ياپله‌لرينك شرق كنارنده
بولنان و ٢٠٠٠ متره‌دن زياده ارتفاعی اولميان
سلسله‌يه دخی بعضاً (سيره مادره) نامی ويريليور.

مادره ده ديوس { (Madre de Dios) بو اسم كفر آميز
اسپانيوللر طرفندن آمريقاده شيلی حكومتنه تابع
جزاير كثيره‌دن ٥٠° عرض جنوبی قربنده بولنان
برجزيره ايله آمازون ايرماغنه تابع (ماديره)
نهرينه دوكيلن بر بيوك چايه ويرلمشدر. نهر مذ.
كور (پرو) ده آند سلسلۀ جبالنك اك شرقی
قوللرندن (قوزقو) قربنده نبعانله، شرق شمالی‌يه
طوغری جريان ايده‌رك، (بوليويه) يه كيرر،
وبتون بوليويه‌يی دخی شق ايله، صاغدن برچوق
قوللر اخذ ايده‌رك ، برازيليه حدودنده ديكر
انهارله برلشه‌رك، مذكور (ماديره) يی تشكيل
ايديور. مجراسی ١٤٠٠ كيلومتره وبتاغنك كنيشلكی
٥٠٠ متره‌دن زياده اولوب، سير سفائنه صالحدر.
فيضانلری ده چوقدر.

مادريد { (Madrid) اسپانیه دولتنك پایتختی بر شهر اولوب ، مملکت مذکوره‌نك وسطلرنده یکی قستیله خطه‌سنده و (تاج) ایرماغنه تابع (جارامه) نهرینه دوکیلن (مانزانارس) چایی اوزرنده اوله‌رق ٦٥٠ متره ارتفاعی اولان بر اووه‌ده و ″٣٠ ′٢٤ °٤٠ عرض شمالی ایله ″٥٤ ′٠ °٦ طول غربیده واقعدر . اولدقجه منتظم بر شهر اولوب، ٥٠٠٠٠٠ اهالیسی، قراله مخصوص بیوك بر سرایی، کوزل ابنیهٔ رسمیه‌سی، متعدد کلیسالری، برقاچ میدانی وبونلرده مرکوز هیکللری، پك واسع و زنکین موزه‌سی ، اسلحهٔ عتیقه‌یه مخصوص سلاحخانه‌سی ، آقادمیاسی، دار الفنونی ، متعدد مکاتب عالیه و اعدادیه‌سیله ١٠٠ قدر مکاتب ابتدائیه‌سی، ٣٠٠٠٠٠ کتب مطبوعه ایله ٣٠٠٠٠٠ ال یازیسیله یازلمش کتابلری حاوی بر کتبخانهٔ رسمیسیله دیکر متعدد کتبخانه‌لری، نباتات باغچه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، رصدخانه‌سی، ٥ یتیمخانه ودارالعجزه‌سی، ٢٠ خسته‌خانه‌سی، محتاجین مرضاسنه خانه‌لرنده خدمت ایتمکه مخصوص جمعیتلری، متعدد تیاترولری، بوغا کورشنه مخصوص ١٢٠٠٠ کشی استیعاب ایدر عرب طرزنده برجانبازخانه‌سی، نهرك او برطرفنده بر یازلق سرایله باغچه‌لری، شهره بول صو کتیرر بیوك بر صو یولی ، نهرك اوزرنده ٣ کارکیر کوپریسی، چوخه، خالی، آلات موسیقیه، توتون فابریقه‌لریله بیوك بر دمیرخانه‌سی واردر . هواسی پك یابس وافراط ایله تفریط آره‌سنده اولوب ، یازین میزان‌الحراره ٤٢ درجه‌یی کچدیکی حالده ، قیشین تحت‌الصفر ١١ درکه‌دن آشاغی اینر. عربلرك اندلسه حکومتلری زماننده مادرید (مجریط) اسمیله کوچك بر قصبه اولوب، ١٥٦١ تاریخنده قرال ایکنجی فیلیپ طرفندن پایتخت اتخاذاولنمغله، کوندن کونه بیومکه باشلایه‌رق، نهایت اسپانیادمیر یوللرینك مرکزی اولدقده، اسکله وکنارلرده بولنان بیوك شهرلرك جمله‌سنه مرجع عمومی یرینه کچوب، بر قات دها توسع وترقی ایتمکه باشلامشدر.

مادلی { (Madeley) انکلتره‌نك (اشروب) قونتلغنده و (اشروسبوری) نك ٢٢ کیلو متره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب ، ٩٢١٠ اهالیسی، کمور معدنی ، دمیرخانه‌لری و پورسلاین فابریقه‌لری واردر.

مادلینه { (Madeleine) حضرت عیسی علیه السلامك صحابیاتندن اولوب، اوائل حالنده شوخ‌مشرب برقیز ایکن، نبی مشار الیهك معجزاتنی کورنجه، ایمان وتوبه ایده‌رك، معیتنه طاقلش ایدی. قتولیکلر تموزك ٢٢ سنده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

— خرستیانلرك بو اسمله دیکر برعزیزه‌لری دخی واردر، که (پاچی) خاندانه منسوب اولدیغی حالده، ١٥٦٦ ده طوغمش، و ١٦٠٧ ده وفات ایتمشدر . زهد وتواضعیله شهرت بولمش ، و بعض تألیفات دینیه برقمشدر. ماردك ٢٥ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

مادوره { (Madoura, Madoera) آسیا جزایرندن جاوه جزیرهٔ کبیره‌سی قسم شرقیسنك شمالنده بیوك بر آطه اولوب ، ′٥١ °٦ ایله ′١٦ °٧ عرض جنوبی و ′٢٥ °١١٠ ″٣١ ایله ″١٧ ′٤٨ °١١١ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، بویی ١٦١ ووسطی اکی ٣٠ کیلو متره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٤٠٠ وملحقاتی اولان بر طاقم کوچك آطه‌لرله برابر ٥٢٨٦ مربع کیلومتره اولوب، ملحقات مذکوره ایله برابر اهالیسی ٧٨٩٣٠٠ کشیدر . مرکزی (بماکسان) در. بو جزیره ایله جاوه آره‌سنده‌کی بوغازك کنیشلکی ٣ ایله ٨ کیلومتره آره‌سنده‌در . سواحلی آز کیرینتیلی چیقینتیلی اولوب ، یالکز ساحل جنوبیسنده (سومناپ) نامیله بر قوی ولیمانی واردر. اراضیسی طاغلق واورمانلق اولوب ، میاه جاریه‌سی ده چوقدر. اکثر چایلری اوفق وصو اراضی‌یه الویریشلی اولوب، یالکز (سومناپ) قوینه دوکیلن (مارینکان) نهری بیوجکدر . طوپراغی آز منبت اولوب ، بو جهتجه جاوه‌دن چوق کریدر . اهالینك اك برنجی مدارمعیشتی اولان پرنج احتیاجات اهالی‌یه کفایت ایده‌جك مقدارده اولمیوب، بوندن بشقه اوله‌رق شکر قامشی ، پاموق، قهوه ، هندستان جوزی، مصر، توتون، بوبر وسائره دخی حاصل اولور. حیواناتی‌ده آزدر . معادنه متعلق یالکز طوزی چوقدر. صنایع محلیه بعض منسوجات

نسجیله یاغ، شکر وسائره اخراجندن عبارتدر . بو جزیره ادارهٔ جاوه جزیره‌سنه ملحقدر.

مادوره { (Madoura) هندستانك مدراس اداره و ایالتنده و مدراسك ٤٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (وایغه) نهری اوزرنده و "١٦ '٥٥ °٩ عرض شمالی ایله "٤٤ '٤٩ °٧٥ طول شرقیده واقع برشهراولوب، ٧٣٨٠٥ اهالیسی، جسیم و قدیم بر بتخانه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی و پروتستان و قاتولیك میسیونرلره مخصوص بعض کلیسا ومکتبلری واردر.

مادیره { (Madeira) آمریقای جنوبیده (آمازون) ایرماغنه تابع بیوك برنهردر، که بولیویه ایله برازیلیه حدودنده بولیویه نك اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدن (بنی) ایله (ماموره) نك اجتماعندن بالتشکل، برازیلیه‌نك (ماتوغروسو) ایله (آمازون) جمهوریتلری آره‌سنده و بعده بونلرك ایکنجیسی داخلنده برازیلیه‌نك پایانسز لانوسلری ایچنده شمال شرقیه طوغری جریانله، "٤٣ '٢٣ °٣ عرض جنوبی و "٥٥ '٧ °٦١ طول غربیده آمازون ایرماغنه دوکیلور . کندیسنی ترکیب ایدن انهارك بولیویه‌ده‌کی مجرای مخصوصلری حساب اولنمقسزین، مادیره‌نك بو اسمی آلدیغی یردن یعنی برازیلیه حدودندن (آمازون) ایرما. غنه‌دك مجراسی ١٤٥٠ کیلومتره طولنده اولوب، اینیشلی اولان یوقاری قسمنده برچوق شلاله‌لری وسرعت جریانلری واردر . اووه‌یه دوشدکدن صکره اولان قسم اسفلی ایسه سیرسفائنه صالحدر. مادیره‌یی تشکیل ایدن انهاردن (ماموره) نك منبعندن محسوب اولدیغی حالده، مادیره‌نك اوزنکله برابر مجراسی ٣٥٠٠ کیلومتره‌یه بالغ اولور، و آمازون ایرماغنی ترکیب ایدن انهارك اڭ اوزونی اولدیغی کوریلور . مجراسنك آشاغی ١٠٦٠ کیلومتره‌لکی قوراقلق زماننده دخی سیر سفائنه صالحدر . قوراقلق موسمنده ثانیه‌ده ٤١٤٢ و فیضاننده ١٤٦٤٢ مکعب متره صو دوکر . اڭ آز درین محلنده ٥ متره‌دن زیاده عمقی اولوب، بعض محللرنده درینلکی ١٥٠ متره‌یه قدر واریر . صاغ طرفندن برقاچ تابعی واردر. مجراسنك بعض یرلری هنوز مجهول اولوب، هواسنك آغرلغندن، وجولان ایدن اقوام وحشیه‌نك قورقوسندن قولای تحری اولنه‌میور.

ماذران { همداندن بر قوناقلق مسافه‌ده بر قلعه ایله بر کول و ایچندن مهلك بر روزکار چیقار بر مغاره اولدیغی جغرا. فیون اسلام آثارنده مسطوردر.

مارات { (Marat) فرانسه رجالندن او. لوب، اسویچره‌ده (نوشاتل) قربنده ١٧٤٤ ده طوغمش؛ واجرای طبابت ایچون پارسه کیتمش، و ١٧٩٢ ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

ماراتون { (Marathon) یونان قدیمك آتیقه خطهٔ قدیمه‌سنده‌و آتنه. نك ٣٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اهمیت موقعیهٔ حربیه‌سی بولنان کوچك برقصبه اولوب، میلاد عیسی علیه السلامدن ٤٩٠ سنه اول میلتیادی طرفندن ایران اردوسنه بوموقعده اولان مقاومتله شهرت بولمشدر.

ماراتونیسی { (Marathonisi) یونانده موره شبه جزیره‌سنك (لاقونیه) ایالتنده و اسپارته‌نك ٤١ کیلو متره جنوب شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان کورفزك شمال غربی کوشه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه او. لوب، ١٩٩٠ اهالیسی واردر.

— ماراتونیسی کورفزی موره شبه جزیره. سنك جنوبنده‌کی اوچ کورفزك اڭ غربیسی اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده (لاقونیه) وقرون وسطاده (قورون) کورفزی دینلیردی.

ماراقایبو { (Maracaïbo) آمریقای جنو. بیده ونزوئلا جمهوریتنك ساحلی قربنده و دکیزله اختلاطی اولان همنامی واسع بر کولك کنارنده اوله‌رق (قاراقاس)ك ٥٣٠ کیلو متره غربنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٢٢٢٢٥ اهالیسی، پك صیجاق و آغر هواسی وشکر، روم، چوقولاته وسائره اخراجاتیله پك ایشلك تجارتی واردر.

— ماراقایبو کولی ونزوئلانك ساحل شما. لیسنده واقع اولوب، شمالدن جنوبه بویی ١٦٥ واکی ٩٠ و ٩٥ ومنتهای جنوبنده ١٢٠ کیلو متره‌در. بوکول ٥٥ کیلومتره اوزون و ١٤

كيلومتره كنيش بر ايكنجى كول ايله اختلاط
ايدر، كه همنامى اولان شهر دخى بونك كنارنده-
در. بو ايكنجى كول ′٤°١١ عرض شماليده آنتيل
دكيزيله اختلاط ايدر.

مارانهاؤ { ياخود ساؤ لويز ده مارانهاؤ
Maranhao, Sao Luiz de) (M.) برازيليه ممالك مجتمعه سنك مارانهاؤ حكو-
متنده وهمنامى اولان جزيره‌نك اوزرنده ′٣٢°٢
عرض جنوبى ايله ′٢٠°٤١ طول غربيده
واقع حكومت مذكوره‌نك مركزى برشهراولوب،
٣٨٠٠٠ اهاليسى، داخلى مكتب اعداديسى،
تجارت مكتبى وسائر مكاتبى، پرنج، قاقاؤ، پاموق،
درى، سختيان، بويا اشجارى، قاؤچوق وسائره
اخراجاتى واردر.

مارانهاؤ { (Maranhao) آمريقاى جنوبيده
برازيليه ممالك مجتمعه سنى تركيب
ايدن جمهوريتلرك برى اولوب، غير منتظم بر معين
شكلنده اولديغى حالده، شمال شرق طرفندن بحر
محيط آطلاسى ايله شمال غربى جهتندن (پاره)،
غرب جنوبى جانبندن (غوياز)، جنوب شرق
طرفندن دخى (پياؤهى) جمهوريتلريله محاط
ومحدوددر. تقريباً ١° ايله ٩° عرض جنوبى
و٤٤° ايله ٥١° طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب،
بهر ضلعى تقريباً سكز طقوز يوز كيلومتره طوللر-
نده‌در. مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٥٩٨٨٤ مربع كيلو-
متره واهاليسى ٤٥٩٠٤٠ كشيدر، كه بهر مربع
كيلومتره باشنه بر كشى بيله دوشه‌ميور. اراضيسى
آلچق ودوز اولوب، اكثر طرفلرى بالطه كور-
مه‌مش واسع اورمانلرله مستوردر. ايچ طرفلرنده‌كى
ارتفاعلرى آنجق تقسيم مياه خطلرينى تشكيل ايده-
بيله‌جك صورتده بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولوب،
ارتفاعلرى ٧٥٠ متره‌يى تجاوز ايتمز. بو وجهله
طاغ نامنه مستحق يرلرى يوقدر. حتى حدود
جنوبيه‌سى قربنده‌كى (سيراداسينتا)، (سيرادونغرو)
و(سيراداس مانغابيراس) دخى مطنطن اسملريله
برابر بو قبيلدندر. مياه جاريه‌سى چوق اولوب،
(ريو توقانتين) ايرماغنك بر پارچه‌سى حدود
شرقيه‌سنى تشكيل ايديور. (پارناهيبه) ايرماغى
منبعندن منصبنه‌دك حدودندن آيرليه‌رق، شرق
جنوبى حدودينى تشكيل ايديور. (غوروپى) اسميله
دها كوچك بر ايرماق دخى غرب شمالى حدودينى
آييريور. مملكتك داخلنده نبعان وجريان ايدن
انهارك ايسه باشليجه‌لرى شرقدن باشلايه‌رق: ايتا-
پيقورى، مآرينى، غرآجاهو، پينداره نهرلريدر، كه
درديده مارانهاؤ كورفزينه دوكيلور. بوكورفزك
خارجنده طوغريدن طوغرى‌يه بحر محيطه دوكيلور
برقاچ كوچك نهرايله مذكور (پارناهيبه)يه دوكيلور
بيوجك بر چاى دخى واردر. سواحلنك قسم
شرقيسى دوز اولوب، وسطنده مذكور (مارانهاؤ)
كورفزى بولنيور، كه ١٠٠ كيلومتره قدر قره‌لرك
ايچنه كيروب، اورته‌سنده ايكى نهرك منصبلرى
آره‌سنده شماله طوغرى بر شبه جزيره اوزانير،
وبونك اوجنده ينه او اسمله بر جزيره وجزيره‌نك
اوستنده حكومتك مركزى اولان (مارانهاؤ)
شهرى بولنيور. بو وجهله ايكى‌يه آيرلمش اولان بو
كورفزك قسم شرقيسى (سان جوزه) وقسم غر-
بيسى (سان مارقوس) دينلير. ساحل غربيسنده‌ده
(القنطره) اسكله‌سى بولنيور. بوكورفزدن حدود
غربيه‌يه قدر ساحل خيلى كيرنتيلى چيقنتيلى اولوب،
قارشيسنده سان جوزه اسميله بر بيوجك وبرقاچ
كوچوجك آطه دخى واردر.

هواسى پك صيجاق اولميوب، تبدلات هوائيه-
سى‌ده هيچ حكمنده‌در. اك صيجاق موسمنده ميزان
الحراره‌نك درجهٔ وسطيه‌سى ٢٧ واك صوغوق
موسمنده ٢٦ در. بناءً عليه بومملكتده فصول اربعه
دن بحث اولنمق عبث اولوب، يالكز ايكى موسمى
اولديغنى بيلمك اقتضا ايدر. ياغمور موسمى كانون
اولدن حزيرانه، وقوراقلق موسمى حزيراندن كانون
اوله قدر سورر. قوراقلق موسمنده بتون آغاجلر
ياپراقلرينى دوكوب، اورته‌لق يانغين محلنه دونر.
ياغمور موسمى كلنجه، بردن بره اورته‌لق زمرده
دونوب، ذاتاً پك قوتلى وياپراقلرى پك بيوك
اولان نباتات جانلنيرسه‌ده، چه فائده‌كه قوراقلق
موسمنده حيواناتك طيانمسى پك مشكل اولور؛ وبو
حال او اقطارك اسكان واعمارينه مانع اولمقده‌در.
بطاقلق اولان محللرنده ياغمور موسملرنده‌ده نوبت
صيتمه‌لرى وصارى صيتمه وسائر خسته‌لقلر دخى

آره صره ظهور ایدرسه‌ده، عمومی دکلدر. اور- مانلری چوق اولوب، کراسته آغاجلریله بویا وضمغ ورچینه انواعنی ویرر اشجاری ونباتات طبیه‌سی چوقدر. محصولات ارضیه‌سی وانیله، پاموق، شکر قامشی، پرنج، قاقاو ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. صیغیر، بیکیر، کچی وساژ آوروپادن نقل اولنمش حیوانات اهلیه‌نك جنسلری پك حادیدر؛ وبرطرفدن قوراقلق موسملرینك شدت وامتدادی بر طرفدن دخی بونلره مسلط اولان بر طاقم یراسه‌لر وساژ حشرات مضره تکثرینه مانع اولمقده‌در. صولرنده کوپك بالیقلری چوقدر. معادنی دمیر، باقیر، قیا طوزی، بلور، مرمر وساژه‌دن عبارت اولوب، آنجق اخراج اولناتی یوق کبیدر. صنایع وتجارتی هنوز لا شیء حکمنده اولوب، زراعت وحیوانات محصولاتی دخی اسارتك لغوی اوزرینه، اخیراً سکته‌یه اوغرامشدر. بر قاچ سنه اولکی استا. تستیقه کوره اخراجاتی سکز طقوز وادخالاتی اون ایکی ملیون فرانق راده‌لرنده ایدی. طرق ومعابر ووسائط نقلیه‌یه متعلق هیچ بر شیئی یوقدر.

مارانیون { (Maranon) آمریقای جنو- بیده مشهور (آمازون) ایرماغنی ترکیب ایدن ایکی بیوك نهردن بری اولوب، دیکری (ایسا) و(پوتومایو) اسملریله معروفدر. مارانیون نهری (پرو) جمهوریتنده ′۱۵°۱۰ عرض جنوبیده واقع (لاوریقوشه) کولندن خروج ایله، ابتدا شمال غربی‌یه، بعده شمال شرقی ونهایت شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، کندیسی سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، کرك پرودن وکرك اقوآدوردن ینه سیر سفائنه صالح اوله‌جق قدر بیوك بر چوق انهار اخذ ایله کیتدکجه بیوبه‌رك، جنوبدن کلن (هوآلاغه) و (قوآیالی) ایله واقوآدوردن این (تاپه) ایله برلشدکدن صکره، برازیلیا حدودینه واصل اولور؛ واوراده صاغدن پرو ایله برازیلیه حدودینی آیره‌رق کلن (یاقاروءمه)یی دخی بعدالاخذ، برازیلیه طوپراغی ایچنه کیروب، دها ایلریده صولدن (ایسا) نهر عظیمیله برلشه‌رك، آمازونی تشکیل ایدر. آند سلسله‌سی ارتفاعلرندن اووه‌لره دوشرکن بر طاقم طار واینیشلی بوغازلردن کچه‌رك، برچوق شلاله‌لر تشکیل ایدر.

مأرب { یمنده صنعا ایله حضرموت آره- سنده وصنعادن درت مرحله‌لك مسافه‌ده قدیم برشهر اولوب، سدیله مشهور ایدی.

ماربله { (Marbella) اسپانیه‌ده آندالو- سیه‌نك (مالاغه) ایالتنده ومالا- غه‌نك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ساحل بحرده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۹۰۰ اهالیسی، جبل طارق ایله آفریقا ساحلنه نظارتی، کوچك لیمانی، فناری واطرافنده میوه وسبزه باغچه‌لری واردر.

ماربورغ { (Marburg) آوستریا و مجا- رستان دولتنك (استیریه) خطه‌سنده وغراچك ۶۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق طونه‌یه تابع (دراوه) نهرینك ایکی کنارنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۶۳۰ اهالیسی، ذخیره وشراب محصولاتی ودمیرخانه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

ماربورغ { (Marburg) غربی پروسیه‌ده (هسه‌ناسو) ایالتنك (قاسل) سنجاغنده وقاسلك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۱۲۲۵ اهالیسی، چلنکیرلکه متعلق شیلرله بیره، توتون وساژه فابریقه‌لری، دبا- غخانه‌لری، دارالفنونی و۱۲۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی واردر.

مارتن { سنت — (St. Martin) قتو- لیکلرك عزیزلرندن اولوب، ۳۷۴ تاریخ میلادیسنده فرانسه‌ده (تور) پسقپوسی اولمش، وفرانسه‌نك شمال وغربی جهتلرنده خرستیانلغی نشر ایتمش ایدی. تشرین ثانینك ۱۱ نده یورطیسی اجرا اولنور.

مارتن { (Martin) بو اسمله ۵ پاپا کلمشدر:

برنجیسی طوسقانه‌لی اولوب، ۶۴۹ دن ٦٥٤ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمش؛ وایمپراطور ایکنجی قو- نستانك منسوب بولندیغی بر مذهب مخصوصك رفضنه حکم ایتمکله، عزل وقسطنطینیه‌یه جلب اولنه‌رن، قریم شبه جزیره‌سنه نفی اولنمش؛ وبر مدت صکره اوراده وفات ایتمشدر. قتولیکلر

نزدنده اعزه‌دن معدود اولوب، تشرین ثانینك ١٢ سنده بورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی ٨٨٣ دن ٨٨٤ تاریخنه‌دك، اوچنجیسی ٩٤٢ دن ٩٤٦ تاریخنه دك پاپالق ایدوب، اهمیتلی بر وقوعاتلری اولمامشدر.

— دردنجیسی فرانسز اولوب، ١٢٨١ دن ١٢٨٥ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمش؛ و آراغونلی پدرویه قارشی سیجلیه قرالی آنژولی شارلی مدافعه ایده‌رك، خصمنی آفوروس ایتمش؛ و سیجیلیه ایکندیلری نامیله معروف قتل عام فاعللرینی تلطیف ایلمش ایدی.

— بشنجیسی، یکرمی‌اوچنجی ژانك قونستانسه مجلسی طرفندن اسقاطی اوزرینه، ١٤١٧ ده انتخاب اولنه‌رق، غرب کلیساسنده‌کی تفرقه‌یه ختام ویرمش؛ و مذکور مجلسك اکمال مذاکراتنه‌دك ریاستنی ایده‌رك، ژان هوسك طرفگیرانی تلطیف ایتمش؛ و حکومت جسمانیه‌سنی استردادله، ناپولی قراللغنك و بشقه‌لرینك الینه گچمش بعض یرلری کری آلمش؛ و ١٤٣١ ده وفات ایتمشدر.

مارتوس (Martos) اسپانیه‌نك (جائن) ایالتنده وجائنك ١٣ کیلومترو جنوب غربیسنده اوله‌رق، بر صرتك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ١٢٨٠٠ اهالیسی واسکی رومالیلردن قالمه بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

مارته (Marthe) یاخود مارثه ویا مارطه همشیره‌سی مریم (یاخود ماریه) ایله برابر حضرت عیسی (علیه السلام) ك صحابیاتندن اولوب، نبی مشارالیه بونلرك بواندقلری (بطانیه) قصبه‌سنی تشریف ایتدکجه، کندیلرینه مسافر اولورلردی. جملهٔ معجزاتندن اولمق اوزره، احیا ایلدکاری عزیر (ویا لازار) دخی بونلرك برادری ایدی. حضرت عیسی (علیه السلام) کندیلرینه مسافر اولدقده، بوایکی همشیره‌دن مریم اقدام نبویلری اوکنده طوروب، موعظه‌لرینی دیکلر، و صاحبهٔ ترجمه ایسه یمکنی و سائر مالزمه‌سنی تهیئه ایتمکه شتاب ایدرمش. حتی برکون (مارته) همشیره‌سنك بو شرفنه قیصقانوب، حضرت عیسی (علیه السلام) ه شکایت ایتمش؛ وحضرت مشارالیه: اوده حصه‌سنه اصابت ایدن خدمتی ایفا ایدیور، بیورمش ایدی.

مارتین غارسیا (Martin Garcia) آمریقای جنوبیده (آرجنتین) جمهوریتنده و (لاپلاته) ایرماغی خلیجنك اك ایچری محلنده واقع برآطه اولوب، بویی ٣٧٠٠ وحدای بحردن ارتفاعی ٤٠ متره‌در. اهمیت تجاریه و عسکریه‌سنه بناءً بوکوچك جزیره‌نك تصرفی حقنده قومشولر بیننده خیلی منازعات وقوع بولمشدر.

مارتینیقه (Martinique) آمریقاده‌کی کوچك آنتیله جزایرندن فرانسه دولتنه تابع برجزیره اولوب، اصل اسمی یرلیلری اولان (قرائب) لساننده (ماردینیته) در. شمال جهتنده بولنان فرانسه‌یه تابع (غوادلوپه) و (ماریه غالانته) آطه‌لرندن انکلتره‌یه تابع (دومینیق) جزیره‌سیله آیرلمش اولدیغی کبی، جنوباً دخی (لوسیه) وسائر انکلیز آطه‌لریله محاطدر. مارتینیقه آطه‌سی ١٤° ٢٣′ ٤٣″ ایله ١٤° ٥٢′ ٤٧″ عرض شمالی و ٦٣° ٩′ ١٩″ ایله ٦٣° ٣٤′ ٣٤″ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه بویی ٦٥، اك کنیش محلنده اکی ٣٤ و محیط دائره‌سی ٢٦٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٨٨ مربع کیلومتره اولوب، ١٨٩٥٩٩ اهالیسی واردر، که هر مربع کیلومتره باشنه ١٩٢ کشی دوشمکله، جزیره چوق مسکون دیمك اولیور. شکلی غیر منتظم واراضیسی طاغلق اولوب، (پله) اسمیله شمال غربی جهتنده بولنان اك یوکسك طاغنك ١٣٥٠ متره ارتفاعی واردر. بو طاغلر برکانی الاصل اولوب، پله برکانی صوك دفعه اوله‌رق، ١٨٥١ تاریخ میلادیسنده آتش افشان بولنمشدر. غرب شمالی قسمنك سواحلی دوزجه اولوب، شرق جنوبی قسمنك ایسه قوی و برونلریله شبه جزیره‌لری چوقدر. شرق جنوبی جهتنده بیوك بر کورفز بولنوب، ایچنده مرکزی اولان (فورت ده فرانسه) نامیله مستحکم برقصبه‌سی واردر. وسطلرنده‌کی طاغلردن هر طرفده‌کی سواحله برچوق انهار آقوب، بونلرك چوغی سیل حالنده‌در. اك بیوکلری فورت ده فرانسه کورفزینه دوکیلن (ریویر ده لزارد) یعنی «کرتنکله‌لر نهری» در.

مارتینیقه‌نك دخی، سائر آنتیله جزایری کبی، هواسی صیجاق و رطوبتلی اولوب، اصل بو یرلرك

هواسی آوروپالیلر ایچون ناقابل تحمل حالنده قویان
ایسه سرعت تحولیدر . شویله‌که چوق دفعه
صباحلین میزان الحراره ۲۰ درجه کوستریرکن ،
اویلن وقتی ۴۰ و اقشام اوستی ۳۰ درجه ابراز
ایدر. بو تحولاتك سرعتی و یاغمور موسملرنده
یاغمورلرله فرطونه‌لرك کثرتی عادی صیتمه ایله صاری
صیتمه، دیزانتری، امراض جلدیه و سائر انواع علل
مهلکه تولید ایدیور. طوپراغی پك منبت اولوب،
اقالیم حاره‌یه مخصوص محصولاتك جمله‌سی واز آن
جمله: خرما آغاجلرینك انواعیله صبرآغاجی وسائر
بهارات قبیلندن اشجارك اجناسی ، شکرقامشی ،
قهوه، پاموق ، قاقاؤ، مصر ، مانیوق ، موس ،
پتاته، طاتلی پراماسی، توتون، هندستان جوزی،
پورتقال ، لیمون، آناناس ، وانیله ، تمرهندی و
اسملرینی بیلمدیکمز دیکر انواع میوه‌لر حاصل اولور،
واهالی بونلردن شکرلمه‌لر وشروب وایکورلر یاپارلر.
اورمانلری چوق اولوب ، طاغلری ۱۰۰۰ متره
ارتفاعلرینه‌دك اورمانلرله مستوردر . حیوانات
اهلیه‌سی آوروپادن منقول اولوب، حیوانات محلیه‌سی
باشلیجه طیور انواعندن عبارت اولمغله ، آوی
چوقدر. تجارتی ایشلك اولوب، سنوی اخراجاتی
۳۶ وادخالاتی ۳۳ ملیون فرانغی متجاوزدر.

مارجانه { (Margiane) یونان قدیم جغرافیونلك آسیای وسطیده مرو
جهتنه ویردکاری اسم اولوب، بو اسمك کرك (مرو)
اسمیله وکرك بو شهرك ایچندن کچن (مرغاب)
نهریله مناسبتی درکاردر . مرکزینه‌ده اسکندرك
اخلافی زماننده (آنطیوخیا مارجانه) نامی ویریلیر
ایدی، که بوده مرو شهرندن عبارت ایدی.

مارچلوس { قلاودیوس — (Claudius (Marcellus) بو اسمله اسکی
رومالیلرده اوچ مشهور ذات کلمشدر:
برنجیسی سردارلردن اولوب ، بش کره
قونسلوس اولمش ؛ وقبل المیلاد ۲۲۲ تاریخنده
غاللری مغلوب ایدوب ، حکمدارلری (ویریدومار)ی
کندی الیله قتل، ومیلانی ضبط ایله، آلپلك بری
طرفنده‌کی غالیایی روما ممالکنه الحاق ایتمش ایدی.
بعده آنیباله قارشی سوق عسکره مأمور اولوب،
۲۱۶ و ۲۱۵ ده ایکی محاربه قزانمش؛ و میدان
حربی سیجلیه‌یه نقل ایله ، اوچ سنه‌لك محاصره‌دن
صکره ۲۱۳ ده سیراقوسه‌یی ضبط ایتمش ؛ و
۲۱۰ ده قانوسیومده آنیبالی مغلوب ایتمش ؛ و
ایکی سنه صکره پوصیده اوریله‌رق، اتلاف اولنمش
ایدی. « رومانك قلیجی » لقبنه مظهر اولمشیدی .
مشهور (آرشمید) صاحب ترجمه‌نك سیراقوسه‌یی
ضبطنده اتلاف اولنمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك خاندانندن منسوب او-
لوب، میلاددن ۵۱ سنه اول قونسلوس اولمش ؛
وقیصرك غالیادن عزلنی اك اول سناتویه تکلیف
ایدن کندیسی اولوب، بوندن ظهور ایدن محاربهٔ
داخلیه‌ده پومپیوسك طرفنی التزام ایتمش؛ و قیصر
فرساله‌ده غالب کلنجه، کندیسنی مدللی‌یه نفی ایتمش
ایدی. بعده سناتونك رجاسیله کندیسنی اطلاق
ایده‌رك، رومایه عودتنه مساعده ایتمش ایسه‌ده ،
مدللیدن عزیمت ایده‌جکی اثناده برکوله‌سی طرفندن
قتل اولنمشدی. خطیب شهیر چیچرونك بونك اطلاقی
حقنده مشهور برنطق ایراد ایتمشدر .

— اوچنجیسی آوغستوسك همشیره‌سی واوقتاویه‌نك اوغلی اولوب، دایسی طرفندن اوغلاغه و
ولایت عهده قبول اولنمش ، و قیزی یولیه‌یی
تزوج ایلمش ایدی. کندیسندن چوق شیلر مأمول
اولنمقده ایکن، قبل المیلاد ۲۳ تاریخنده ۱۸ یا-
شنده وفات ایتمشدر . شاعر شهیر (ویرجیل)
بونك مرثیه‌سنی یازمش؛ ووالده‌سی بو مرثیه‌یی
اوقوینجه بایلوب، شاعره هر بر مصراعیچون اون
بیك (سترك) یعنی تقریباً ایکی بیك فرانق جائزه
ویرمش ایدی.

مارد { دومة الجندل قربنده بر قلعه اولوب ، « تمرد مارد و عز الابلق » ضرب
مثلنه مبنی علیه اولمشدر.

ماردوکنتس { (Mardocentès) میلاد عیسی (عم)دن ۲۲۱۸
سنه اول بابلستانی احفاد نمروددن ضبط ایتمش بر
عرب حکمدار اولدیغی و نسلی تاریخ مذکوردن
اعتباراً ارض بابلده ۲۲۵ سنه حکم سوردیکی
تواریخده مسطور اولوب، بونك اسم حقیقیسی و
نره‌دن چیقدیغی آکلاشیله‌مدی.

ماردونیوس { (Mardonius) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه

کوره، ایران شاهی داریوسك (اسفندیارك ؟) سردارلرندن اولوب، میلاددن ٤٩٢ سنه اول، یونانی ضبط ایتمك اوزره، تراکیه خطه‌سندن بر فرقهٔ عسکریه سوق ایده‌رك، ماکدونیه‌یی ضبط ایتدکدن صکره، آینوروز آچیقلرنده دونغاسی فرطونه‌دن باتمش؛ و ٤٨٠ ده ترموپیله وسالامینه‌ده حرب ایدوب، (پلاتیه) ده (پاوسانیاس) طرفندن مغلوب واثنای محاربه‌ده تلف اولمشدی.

مارده { اندلسده قرطبه‌یه ملحق واسع بر ناحیه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

ماردین { جزیره‌نك شمال جهتنده دیار بکر ولایتنه ملحق ودیار بکرك ٩٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق قره‌جه طاغك جنوبی اتکنده واقع لوا مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٥٠٠٠ اهالیسی، اوستنده متین بر قلعه‌سی، سوری، ٢٠ دن زیاده جوامع شریفه‌سی، ٤٥ مسجدی، ٣ مدرسه‌سی، ٩ کلیساسی، ٣ مناستری، ٨ حمامی، ١ خانی، ٧٠٠ دکانی و بز، خالی وسائر منسوجات دستگاهلری واردر. شهرك قسم اعظمی مرتفع بر قیانك اوزرنده مؤسس اولوب، جنوبنه طوغری کوزك کوره بیلدیکی قدر ممتد اولان واسع ومنبت بر اوویه نظارت کامله‌سی واردر. بر قسمی‌ده بو تپه‌نك آلتنده واقعدر. میاه جاریه‌سی‌ده پك بولدر. هر نه‌قدر قیشین زیاده‌جه صوغوق ویازین صیجاق ایسه‌ده، هواسی پك صاغلامدر. قصبه‌نك خارجنده، اسکی شهرك خرابه‌لری کوریلیور. اهالیسنك ١٦٠٠٠ قدری مسلم و قصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی ایله سریانی، کلدانی واسرائیلیدر.

— ماردین قضاسی سنجاغك غرب جنوبی کوشه‌سندن عبارت اولوب، شرقاً نصیبین شمالاً مدیات وعونیه قضالریله، غرباً دیار بکر مرکز سنجاغیله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محدوددر. قوچحصار وعاموده ناحیه‌لریله برابر ٢٣٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ٥٧٢٧٤ اهالیسی واردر، که بونلردن ٤٠٥٠٠ ی ترك، کرد، عرب و چرکس اوله‌رق مسلم، ١٥٧٠٠ ی ارمنی، روم، کلدانی وسریانی اوله‌رق خرستیان، ٥٨٠ ی اسرائیلی وقصوری یزیدی و چنکانه و سائره‌در. اراضیسی منبت اولوب، بو بابده مادهٔ آتیه‌ده لوا حقنده ویردیکمز معلوماتله اکتفا ایدرز.

ماردین { سنجاغی. دیاربکر ولایتنی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری و اك شرق جنوبیسی اولوب، غرباً وغرب شمالی طرفندن نفس دیاربکر سنجاغیله، شمالاً بتلیس، شمال شرق طرفندن وان، شرق جنوبی جهتندن موصل ولایتلریله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محاط ومحدوددر. سنجاغك اورته‌سندن غربدن شرقه طوغری بر صره تپه‌لر ممتد اولوب، بر تقسیم میاه خطی تشکیل ایدرلر. بو ارتفاعلرك شمالی مائله‌سندن اینن صولر سنجاغك شمال وشمال شرقی جهتندن حدودینی آیران دجله ایرماغنه منصب اولدیغی حالده، جنوبی مائله‌سندن اینن صو فراته تابع (خابور) نهرینه دوکلمك اوزره، چوله طوغری اینرلرسه‌ده، یالکز یاغمور موسملرنده خابوره واصل اولورلر. اراضیٔ لوانك قسم شمالیسی طاغلق اولوب، قسم جنوبیسی ایسه چوللکدر، و شمالدن جنوبه کیدلدکجه، کرك اراضینك طبیعتی وکرك هواسی دکیشیر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٧٤٠ مربع کیلومتره اولوب، ١٦٠٠٠ مربع کیلومتره‌لکی قابل زراعت، ٤٠٠٠ مربع کیلومتره‌لکی قیالق وطاغلق و ٦٥٠ مربع کیلومتره‌لکی‌ده اورمانلقدر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، فصولیه، مرجك، پرنج، سیسام، پاموق، توتون، اوزوم، زیتون، بادم وسائر میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اوزوملرندن پك مقبول شراب وپکمز اعمال اولنور. میوه‌لرینك‌ده برخیلی مقداری قورودیله‌رق ویا پستیل ایدیله‌رك اخراج اولنور. بر نوع یشیل فستیقدن قوقولی بریاغ چیقاروب، بوندن صابون یاپارلر. مرعالری چوق اولوب، حیوانات اهلیه‌سی ٦٠٠٠٠٠ ی متجاوز قیون، ١٠٠٠٠٠ مقدارینه قریب کچی، ٣٣٥٠٠ مرکب واستر، ١٣٥٠٠ آت، ١٠٣٥٠ صیغیر، ١٠١٠٠ دوه و سائره‌دن عبارتدر. قیونلرك محصولندن خیلی مقدار یاغ وپینیر ایله یاپاغی چیقار. صنایع محلیه ونسجیه پك ایلری اولوب، شمدی دخی نمونه مقامنده پاموق ویوك واپکدن

بعض منسوجاتله قیوجیلغه متعلق شیلر وبرنجدن آوانی مختلفه ایله بعض مواد دباغیه اعمال اولنیور ایسه‌ده، طرق ومعابرك فقدانی صنایع محلیه‌نك رواج وترقیسنه مانع اولمقده اولوب، یالکز احتیاجات محلیه‌یه کوره اعمالات وقوع بولمقده‌در. سنجاغك سنوی وارداتی ٩٥٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در. ماردین سنجاغی: ماردین، نصیبین، جزره، مدیات وعونیه اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ١٣ ناحیه و ١٠٣٢ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ١٩٣٠٢٢ کشی اولوب، ثلثانی مسلم وبر ثلثی ارمنی، روم، سریانی وکلدانی اوله‌رق مذاهب مختلفه‌یه متفرق خرستیان و ٥٨٠ ی‌ده اسرائیلیدر. لوا داخلنده ١ رشدیه و ٣ مدرسه ایله ٦٢٥ اسلام صبیان مکتبی وجماعات مختلفهٔ نصرانیه‌یه مخصوص ٥٩ مکتب واردر. بو سنجاق قرون وسطاده پك‌چوق وقوعات تاریخیه‌نك محل جریانی بولنمغله، تاریخ نقطهٔ نظرندن اهمیتلی بر چوق خراب قلعه‌لری وسائر مواقع مشهوره‌سی واردر.

مارس { (Mars) سیاراتدن مریخك روما- لیلر عندنده اسمی اولوب، بونلرجه حرب و جنکك آلهی ومشتری ایله (یونون) ك اوغلی زعم اولنوردی. اسکی رومادە عبادتنه مخصوص معبدلر وراهبلر وار ایدی. سنه‌نك برنجی آینه و هفته‌نك اوچنجی کوننه دخی بونك اسمی ویرمشلردی. کویا زهره‌یه عاشق اولوب، کندیسیله الفت ایتمکده ایکن (وولقان) طرفندن باصیلوب، ایکیسی تلدن بر آغك ایچنه آلنمش. یونانیلر بو معبوده (آریس) نامنی ویررلردی.

مارساله { (Marsala) وطوغریسی مرسی‌الله سیجلیه‌نك ساحل غربیسنده تراپانی ایالتنده وتراپانینك ٣٠ کیلومتره جنوب غربیسنده براووده و پالرمودن تراپانی‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه واسکله اولوب، ١٩٧٣٠ اهالیسی ومشهور شراب ایله طوز اخرا- جاتی واردر. پك قدیمی بر بلده اولوب، اسم قدیمی (لیلیبئوم) در. سیجلیه‌لی دیودورك روایتنه کوره ازمنهٔ قدیمه‌ده ٩٠٠٠٠٠ اهالیسی وار ایدی. قرون وسطاده عربلرك ضبطنه کچوب، لیماننك کوزللکی مناسبتیله اللهك لیمانی دینلمش، و فیما بعد بو اسمله مسمی قالمشدر. شارل کینت قصبه‌یی عربلردن ضبط ایتدیکنده، تکرار بونلرك الینه کچمسون دیه، لیماننی طولدیرمشیدی. قرن حاضر میلادی اوائلنده مجدداً بر صنعی لیمان انشاسنه مجبور اولمشلردر.

مارسل { (Marcel) بو اسمله ایکی پاپا کلمشدر:

برنجیسی ٣٠٨ دن ٣٠٩ تاریخنه‌دك برسنه پاپالق ایدوب، سنت مارسلنه خلف اولمش، و امپراطور (ماقزنس) طرفندن نفی اولنمش ایدی. اعزه‌دن معدود اولوب، کانون ثانینك ١٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی ١٥٥٥ ده پاپالغه انتخاب او- لنوب، یالکز ٢١ کون بو مقامده قالمشدر.

— دیکر بر سنت مارسل دخی پارس پسقپوسی اولوب، ٤٤٠ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. پارس جوارلرینی بر اژدرهانك تسلطندن قورتارمش اولدیغی متواتردر.

مارسل { ژوزف — (J. Marcel) مشا- هیر مستشرقیندن اولوب، ١٧٩٨ ده بر هیئت فنیه معیتنده مصره کوندرلمش؛ و مصرك احوال تاریخیه وسائره‌سنه دائر بر قاچ کتاب یازدیغی کبی، لسان عربیدن بر قاچ کتاب دخی فرانسزجه‌یه ترجمه، و فرانسزجه‌دن عربیه بر لغت کتابی ترتیب ایلمشیدی. ١٨٥٤ ده وفات ایتمشدر.

مارسلن { سنت — (St Marcelin) ٢٩٥ تاریخ میلادیسندن ٣٠٥ تا- ریخنه‌دك پاپالق ایدوب، بونك زماننده امپراطور دیوقلتیان خرستیانلری تعقیب ایتمش‌ایدی. نیسانك ٢٦ سنده یورطیسی اجرا ایدرلر.

مارسلیه { (Marseille) فرانسه‌نك ساحل جنوبیسنده آق دکیز کنارنده وپارسك ٦٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده ایالات مرکزی بر شهر وبیوك اسکله اولوب، ٤٠٣٧٤٩ اهالیسی، فنونه مخصوص مکتب عالیسی، طبیه مکتبی، تجارت وصنایع وموسیقی مکتبلری، آثنه اسمیله بر جمعیق، فنون وادبیات وصنایع نفیسه آقادمیاسی، طب، استاتستیق وسائره جمعیتلری،

نباتات باغچه‌سی، کوزل موزه‌سی، تاریخ طبیعی
نمونه خانه‌سی، رصدخانه‌سی، واسع کتبخانه‌سی،
متعدد مؤسسات خیریه‌سی، بانقه‌سی، ضربخانه‌سی،
ایکی بیوك لیمانی، مکمل ریختملری، جسیم استحکا-
ماتی، فانله، چوراب، فس، شاپقه، سختیان،
موم، صابون، جام، شکر، یاغ، بویا وسائره
فابریقه‌لری، پك ایشلك تجارتی، سفائن اعمالنه
مخصوص واسع حوض ودستگاهلری، آق دکیزك
هر طرفنه ایشلر بیوك واپور قومپانیه‌لری واردر.
شهر اسکی و یکی مارسلیه اسملریله ایکی‌یه منقسم
اولوب، یکیسنك کنیش ودوز سوقاقلری واردر.
متعدد بیوك ومصنع کلیسالریله تیاترولری وسائر
ابنیهٔ عمومیه‌سی واردر. قرانتنه‌خانه‌سی‌ده آوروپا-
ده کیلرك اك مکملیدر. مارسلیه کثرت نفوسجه
پارس ولیوندن صکره اوله‌رق فرانسه‌نك اوچنجی
شهریدر. پك اسکی برشهر اولوب، میلاددن ٦٠٠
سنه اول بر یونان هیئت مهاجرینی طرفندن
(ماسالیا) اسمیله تأسیس اولنمشدی. موقعی اقتضاسنجه
آز مدت ظرفنده چوق ترقی ایدوب، اهالیسی
او جوارلرده بر طاقم قصبه‌لر دها تأسیس ایتمش؛
وآق دکیزده اجرای تجارت خصوصنده قارتاجلیلره
رقابت ایده‌رك، بحر محیط آطلاسی‌یه وبالطیق دکیزینه
قدر دخی کیتمکه باشلامشلرایدی. اندلس فاتحلری
اولان غزاهٔ اسلام مارسلیه‌یی دخی ضبط وتخریب
ایدوب، آنجق چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی.
بو شهر برخیلی وقت مستقل صورتده اداره
اولنمش؛ ومعارف مرکزلرندن بولنمشدر.

مارسیانوس { (Marcien, Marcianus) قسطنطنیه روم ایمپراطور-
لرندن اولوب، ٤٥٠ دن ٤٥٧ تاریخنه‌دك حکم
سورمشدر. تراکیه‌ده مجهول بر عائله‌یه منسوب
اولوب ٣٩١ تاریخنده طوغمش؛ وپك کنج ایکن
عسکر یازیلوب، قطع مراتب ایله، تریبون وسناتور
اولمشیدی. کنج تئودوسیوسك وفاتندن صکره،
تخته کچن همشیره‌سی (بولخریه) یی تزوج ایده‌رك،
بو وجهله حکومته نائل اولمشیدی. کندیسی جسور
ومدبر اولمغله، آتیلانك تهدیداتنه جواب ویره‌رك،
کندیسنی چکلمکه مجبور ایتمشیدی. روملر کندیسیله

زوجه‌سنی اعزه صره‌سنه کچیروب، شباطك ١٧ سنده
یورطیلرینی اجرا ایدرلر.

مارشنه { (Marchena) اسپانیه‌نك سویله (یعنی اشبیلیه) ایالتنده وسویله‌نك
٤٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب،
١٣ ٧٧٠ اهالیسی، اسکی بر سرایی وروماليلردن
قالمه بعض آثاری واردر.

مارشه { (La Marche) فرانسه‌نك اسکی تقسیماتنده بر خطه‌سی اولوب،
شمالاً بری وبوربونه، غرباً پوآتو، جنوباً لیموزن،
شرقاً دخی اوورنیه ایله محدود ایدی. مرکزی
(کرت) قصبه‌سی اولوب، یوقاری وآشاغی مارشه‌یه
منقسم ایدی. مرتفع بر یر اولوب، ویانه، قروزه،
آنغلان، فارتمپه وشر شهرلری بو خطه داخلنده
نبعان ایدرلر. شمدیکی تقسیماتده (قروزه) ایالتیله
یوقاری ویانه ایالتنك قسم اعظمنی تشکیل ایدیور.

مارشه { (Les Marches و ایتالیانجه Marche) ایتالیانك وسطینك
شرق طرفنده بیوك بر خطه اولوب، آپنین سلسلهٔ
جبالنك صرتیله آدریاتیق دکیزی آره‌سنده ممتد
اولدیغی حالده، شمالاً امیلیه، غرباً طوسقانه
واومبریه، جنوباً دخی آبروجه خطه‌لریله محدوددر.
حدود شمالیه‌سنده سنت مارتن جمهوریت صغیره‌سی
دخی بولنیور. شمدیکی تقسیمات ملکیه‌ده پزارو،
اوربینو، آنقونه، ماچراته وآسقولی پیچنو اسملریله
٤ ایالته منقسمدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٨٣٥
مربع کیلومتره اولوب، اهالیسی بر ملیونه قریبدر.
آپنین سلسله‌سنك بو خطه داخلنده‌کی اك یوکسك
ذروه‌لری ١٧٠٠ متره‌یه قدر چیقار. آدریاتیق
ساحلنه طوغری برچوق قوللری اوزانیر. صولری
دخی بودکیزه دوکیلوب، باشلیجه انهاری: ترونتو،
اوفیده، آزو، تنا، کینتی، پوتنجه، موزونه، ازینو،
میزا، چزانو، متاؤرو، اثوالیه ومارکیه‌در. طوپراغی
منبت اولوب، اك باشلی محصولاتی بغدای، اوزوم،
زیتون وسائره اولوب، چوق ایپك دخی چیقار.
کتن وکتنویر دخی احتیاجات محلیه‌یه کوره یتیشوب،
حالبوکه ذخیره‌دن خیلی اخراجاتی دخی اولور.
میوه وسبزه ایله کراسته اخراجاتی دخی واردر.
شرابیله زیتون یاغی عادیدر. طاغلق جهتلرنده

قیون وسائر حیواناتی چوقدر. صنایع محلیه باشلیجه ایپجیلکه منحصر اولوب ، بز، یوك منسوجات ، كاغد ودمیر وتونجدن معمول شیلر كبی مصنوعاتی آنجق احتیاجات محلیه‌یه كوره‌در.

مارغاته { (Margate) انكلتره‌نك (كنت) قونتلغنده و(تامیسه) ایرماغنك منصبنده واقع (تانت) آطه‌سی اوزرنده اوله‌رق لوندره‌نك ۱۲۰ كیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب ۱۲۰۰۰ اهالیسی، دمیریولی، كوزل خانه‌لری، ایشلك ذخیره تجارتی و دكیز حاملری واردر.

مارغاریته { (Margarita) آمریقا ده ونزوئلا ساحلی قارشیسنده آنتیله جزایرندن بر جزیره اولوب، (بلانقوبیله) و (هرمانوس)آطه‌لریله برابر جمهوریت مذكوره‌یه ملحق (نوئوه اسپارته) اسمیله بر ایالت تشكیل ایدیور. ساحلدن ۲۵ كیلومتره كنیش بر بوغازله آیرلمش اولوب ، بر اوجی ″۳۰′۳°۱۱ عرض شمالی ایله ″۳′۴۷°٦٦ طول غربیده واقعدر. آره‌لری آلچق بر برزخله مربوط ایكی پارچه‌دن عبارت اولوب، قسم شرقیسی یالكز بر طاقم تپه‌لری وقسم غربیسی ایسه ۱۳٤٦ متره ارتفاعنده بر طاغی حاویدر. بویی ٦۰ واك كنیش محلنده اكی ۳٤ كیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤١٤۳ مربع كیلومتره و اهالیسی ۳۰۹۸۳ كشیدر. مركزی آسونسیون قصبه‌سیدر. قسم شرقیسی زراعته صالح اولوب، قسم غربیسنده كچی وسائر حیوانات یتیشدیریلیر . وقتیله سواحلنده اینجی چیقاریلوب، اسمی دخی بوكا دلالت ایدرسه‌ده، بونك صیدی شمدی متروكدر. بوآطه ۱٤۹۸ ده قریستوف قولومبك كندیسی طرفندن كشف اولنمشدر .

مارغلیج { (Margariti) یانیه ولایتنك پروزه سنجاغنده و پروزه‌نك ۵۰ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ساحل بحردن ۱۰ كیلو متره‌لك مسافه‌ده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، جله‌سی مسلم وآرناؤد اولمق اوزره، ۳۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. — قضاسی پارغه وفنار ناحیه‌لریله برابر ۷۱ قریه‌دن مركب اولوب، تخمیناً ۲۵۰۰۰ اهالیسی واردر . اهالیسنك جمله‌سی آرناؤد وقسم كلیسی مسلم اولوب، شجاعت وجسارتلریله مشهوردرلر. اراضیسی منبت اولوب ، ذخیره، پرنج، زیتون وسائره حاصل اولور. سواحله قریب محللرنده قیشین هوا ملایم اولمغله، قیونلر ایچون قیشلاق مرعالری واردر. پارغه‌دن بشقه اوفق كیلر وقایقلر یناشیر بر قاچ كوچك اسكله‌سی دخی واردر.

مارغوس { (Margus) خراسانده مرو شهری ایچندن كچن (مرغاب) نهرینك یونان قدیم جغرافیونی آثارنده مضبوط اسمیدر. — صربیه‌ده‌كی موراوه دخی یونان قدیم جغرافیونی آثارنده بو اسم ایله مذكوردر.

مارق { سنت — (St. Marc) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ۳۳٦ تاریخنده ۸ آی پاپالق ایتمشدر. —[« مارقو » ماده‌سنه‌ده مراجعت بیوریله .]

مارق آنطو آن { ومارق آورل. [« آنطو. آن » و « آورلیوس » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

مارقو { (St. Marc) انجیلك جامعلرندن اولوب ، ظن اولندیغنه كوره، برقه‌ده دنیایه كلمش؛ وحواریوندن پطروسه التحاق ایدوب، بونك معیتنده كزمش؛ وروماده كندیسنه ترجمانلق ایتمش ایدی. بعده برقه‌نك مدن خمسه‌سنه ومصره كیده‌رك، وعظ ونصیحتله مشغول اولمش؛ و۵۲ تاریخنده اسكندریه‌ده بر كلیسا تأسیس ایتمش ایدی. ٦۸ تاریخنده (سرابیس)آیینی اثناسنده مصریلر طرفندن طوتیلوب، قتل اولنمشدر. نیسانك ۲۵ نده یورطیسی اجرا اولنور. اناجیل اربعهٔ موجوده‌نك بری بونك تحریر كرده‌سی اولوب، كندیسی حضرت عیسی (عم) ی كورمدیكی حالده، مجرد پطروسك آغزندن ایشیتدیكی اوزره ضبط ایده‌رك، صعود عیسی (عم) دن اون سنه صكره لسان یونانیده قلمه آلمشدر. اكثری ماتیونك یازدیغی انجیلك مختصری حكمنده‌در.

مارقوپولو { [« پولو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماركریته { (Margarite) خرستیانلرك بو اسمله ایكی عزیزه‌لری او -

لوب، برنجیسی آناطولیده (پیسیدیه) خطهٔ قدیمه‌سنك آنطیوحیه قصبه‌سنده بولنمش؛ وتابع اولدیغی دین عیسی یی ترك ایتمسی حقنده اونان تکلیفاتی رد ایتدیکیچون قتل اولنمشدی. تموزك ۲۰ سنده یورطیسی اجرا ایدرلر.

— ایکنجیسی اسقوچیه قرالیچه‌سی و قرال اوچنجی مالقولمك زوجه‌سی اولوب، ۱۰۹۳ ده وفات ایتمشدر.

— فرانسه وناواره ایله سائر آوروپا دولی قرالیچه‌لرندن دخی بو اسمله بر قاچ قادین کلمشدر.

مارکیزه (Iles Marquises) بحر محیط کبیرك قسم شرقیسنده فرانسه‌یه تابع بر طاقم آطه‌لر اولوب، ۵۵′°۷ ایله ۳۰′°۱۰ عرض جنوبی و ۱۴۱° ایله ۶′°۱۴۳ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولورلر. ایکی طاقه منقسم اولوب، جنوب شرقی جهتنده‌کی طاقم بش، وشمال غربی طرفنده‌کی طاقم دخی یدی آطه‌دن مرکبدر. مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۷۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۸۹۴ کشیدن عبارتدر. اك بیوکاری (نوقه هیوا) ایله (هیوا اوآ) آطه‌لریدر. جمله‌سی اراضیٔ برکانیه‌دن اولوب، یرلری پك طاغلقدر. وطاغلرینك پك صرب اولان اتکاری ساحل بحره قدر ممتد اولوب، یالکز دره‌لرینك منصبلرندن باشلایه‌رق برآز یوقاری‌یه قدر قابل سکنی بعض محللری واردر. هوالری صیجاق ورطیب ایسه‌ده، تحولاتی آز اولمغله، صاغلامدر. طاغلرك بایر ووادیلرنده آغاجلر چوق اولوب، باشلیجه اکمك آغاجی، هندستان جوزی وسائر بونلر کبی میوه‌لری اهالینك یکتا مدار تعیشی اولان اشجار بولنور. پورتقال ولیمون آغاجلری کبی بعض اشجار دخی آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمشدر. اهالی موز، آناناس، طاتلی پتاته، توتون، شکر قامشی کبی شیلر دخی یتیشدیررلر. آوروپالیلرك دخولندن اول بو آطه‌لرك حیواناتی بر نوع فاره ایله کوچك بر جنس طوموزدن عبارت ایکن، شمدی قیون، کچی وسائر اوروپا حیوانات اهلیه‌سی چوغالمشدر. طیور وحشراتی ده آز اولوب، سواحلده بالیغی چوقدر.

اهالیسی پولینسیا جنسندن اولوب، تاهیتیلیلرله قرابت جنسیه‌لری واردر. تندرست، متناسب الاعضا وعادتا بیاض وکوزل آدملر اولوب، قابلیت و استعدادلری دخی واردر، آنجق بیچاره‌لرك مقداری کیتدکجه آزالمقده‌در. بو آطه‌لر ۱۵۹۴ تاریخنده اسپانیه‌لی (آلوارو مندانه) طرفندن کشف اولنوب، ۱۷۷۴ ده قپودان قوق طرفندن زیارت اولنمش؛ و ۱۸۴۲ ده فرانسز آمیرالی (دوپتی نوآر) طرفندن فرانسه تابعیتی آلتنه آلنمشدر.

مارکیلان (Marghilan) روسیه‌یه تابع ترکستانده فرغانه ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، طاشکندك ۲۳۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده وخوقندك ۶۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق دها آشاغیده باغچه‌لرك اراسنده وقوملرده نابدید اولان (شاه مردان) نهری اوزرنده و ″۵۵′۲۷°۴۰ عرض شمالی ایله ۶۹° ″۵۷′۲۲ طول شرقیده واقعدر. فرغانه‌نك مرکزنده وهواسی کوزل بر موقعده اولوب، ۲۶۰۰۰ اهالیسی واردر. روسلر مملکتی ضبطلرنده، خوقندی ترکله، بوشهری مرکز اتخاذ ایتدکلرنده، اسکی شهر موقعنك ۱۶ کیلومتره جنوبنده یکی بر محله تأسیس ایدوب، دوائر حکومتی اوراده انشا ایتمشلردر. شهرك بو قسم جدیدیله اسکیسی آره‌سنده‌کی مسافه کوندن کونه ابنیه ایله طولمقده‌در؛ و (یارمزار) اسمیله بر متین قلعه هر ایکی طرفه حاکم بولنمقده‌در. اهالیسی سارت وتاجیك اولوب، لسان فارسی ایله متکلمدرلر. باشلیجه مشغولیتلری باغچوانلق ایله ابیك ودوه توییندن کوزل بعض منسوجات نسجی صنعتلریدر. میزان الحراره یازین ۴۰ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر ۱۰ درکه‌یه قدر اینر. پك اسکی بر شهر اولوب، جغرافیون اسلام آثارنده (مرغینان) اسمیله مذکوردر. سوری پك اسکی اولوب، ۱۲ قپوسی و داخلنده فن معماریجه جالب انظار دقت بعض ابنیهٔ قدیمه‌سی واردر. اهالیسی بونلرك برطاقنی بیوك اسکندره عطف ایدوب، ماکدونیه‌لی جهانکیرك هندن عودتنده بو شهرده وفات ایتمش اولدیغنه معتقد ایسه‌لرده، اسکندرك فرغانه‌یه قدر کیتمدیکی محققدر. جوارلری پك منبت وپك کوزلدر.

مارکیون (Marcion) خرستیان اصحاب مذهبندن اولوب، سینوبلیدر.

وایکنجی قرن میلادیده یاشامشدر. راهب اولوب، بکر بولنان بر راهبه‌یی باشدن چیقاردیغیچون طرد اولنه‌رق، کردون اسمنده بریله بالاشتراك، بری خیر ودیکری شر الهی وبرنجیسی روحه ایکنجیسی ده جسمه حاکم اولمق اوزره، بر ثنائیت اصولی ایجاد ایله، ایتالیا، مصر، شام وایرانده بر چوق تابعلر بولمش؛ وبرخیلی وقت مذهبی اعتبارده بولنمش ایدی.

مارمانده { (Marmande) فرانسه‌نك لوت مع غارونه ایالتنده و (آژن)ك ٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق غارونه‌نك ساحل یمیننده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦١١٥ اهالیسی، مکتبی وبعض فابریقه‌لری واردر.

مارنغو { (Marengo) ایتالیاده پیامونته خطه‌سنك آلکساندریه ایالت وقضاسنده وآلکساندریه‌نك ٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قریه اولوب، ١٨٠٠ تاریخنده فرانسزلرك آوستریالیلره قارشی قزاندقلری بیوك بر مظفریتله مشهوردر.

مارنه { (Marne) فرانسه‌نك شمال شرق جهتنده (سینه) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، یوقاری مارنه ایالتنك جنوب جهتنده و ساوئه ایله موزله منابعی قربنده نبعان ایله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ایالت مذکوره‌یی وبعده مارنه ایالتنی اورته‌سندن شق ایله، اسنه ایالتنك بر کوشه‌سنی و بعده سینه مع مارنه ایالتنی یاره‌رق، سینه مع اوآزه ایالتنك ده اراضیسندن مرورله سینه ایالتنده و پارسك اوست طرفنده صاغدن سینه ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٥٢٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، ملتقاسندن (سنت دیزیه) یه قدر اولان ٣٨٤ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. حوضه‌سی ١٢٦٨٠ مربع کیلومتره‌در. فیضاننده ثانیه‌ده ٥٠٠ و ٦٠٠ و بعضاً ٧٠٠ مکعب متره صو دوکرسه‌ده، قوراقلق موسمنده دوکدیکی صویك مقداری ١٦ و ١٥ وحتی بعضاً ١١ مکعب متره‌یه قدر ایندر. تابعلری چوقدر. کندی مجراسنك اقسامی وکندیسیله تابعلری آره‌سنده بر قاچ جدولی اولدقدن بشقه سینه حوضه‌سنی (رین) حوضه‌سنه ربط ایدر بر بیوك جدولی دخی واردر.

مارنه { ایالتی (Dép. de la Marne) فرانسه‌نك شمال شرقی جهتی ایالاتندن اولوب، اورته‌سندن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. جنوباً یوقاری مارنه واوبه، غرباً سینه مع مارنه واسنه، شمالاً اینه اسنه وآردنه، شرقاً دخی موزه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٢٠٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٣٤٦٩٢ کشیدر. اراضیسی شمال جهتنده تباشیری وچوراق اولوب، جنوب جهتنده منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، موقعی شامپانیه خطه‌سندن معدود اولمغله، کوزل شرابلری واردر. مرینوس و ملز جنسلرندن قیونلری وکثرتلی آو حیواناتیله بالیغی واردر. صنایع محلیه مختلف یوك منسوجاتله، فانله، کاغد، جام وسائره اعمالندن عبارت اولوب، تجارتنك قسم اعظمنی تشکیل ایدن شراب اخراجاتیدر. اك بیوك شهری (ریمس) اولوب، تجارت و صنایع مرکزی اوراسی ایسه‌ده، مرکز اداره‌سی (شالون سورمارنه) قصبه‌سی اولوب، ایالت ٥ قضایه منقسم و ٣٢ ناحیه ایله ٦٦٥ دائره‌یی حاویدر.

مارنه { یوقاری — ایالتی (Dép. de la Haute-Marne) فرانسه‌نك شرق شمالی قسمی ایالاتندن اولوب، جنوباً یوقاری ساوئه وقوت دور، غرباً اوبه، شمالاً مارنه و موزه، شرقاً دخی ووسژ ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٢٥٨ مربع کیلومتره اولوب، ٢٤٣٥٣٣ اهالیسی واردر. شامپانیه ایله بورغونیه و لیونه خطه‌لرینك برر پارچه‌لرندن مرکبدر. اراضیسی مختلف اولوب، یوکسك طاغلری واوه‌لری ده واردر. دره وقایناقلریله پیکارلری چوقدر. اراضیسی اکثریت اوزره قوملق وطاشلق ایسه‌ده، کوزل ایشلنمش اولوب، حبوباتك انواعیله سبزه و میوه‌لرك هر درلوسی وشالغم، خردال، کنویر و سائره حاصل اولور. اورمانلری ده چوقجه اولوب، کراسته واودون قطع اولنور. صیغیر، قیون، هندی وسائر حیوانات اهلیه‌سیله آریلری ده چوقدر. دمیر معدنیله مرمر، آلچی، یاپی طاشی وسائره اوجاقلری واردر. باشلیجه صنایعی دمیرجیلکه متعلق بیچاق وسائره، فانله، چوراب، مواد دباغیه

وسائره اعمالندن عبارتدر. ایالت ۳ قضایه منقسم اولوب، ۲۸ ناحیه و ۵۵۰ دائره‌یی حاویدر.

ماروس { (Maros) مجارستان وترانسیلوانیا نیه‌ده بیوك بر نهر اولوب، قارپات جبالندن (آلوته) منابعی قربنده نبعانله، ابتدا شمال غربی‌یه، بعده غرب جنوبی‌یه و نهایت غربه وغرب شمالی‌یه طوغری جریانله، ۶۲۹ کیلو متره‌لك جریاندن صکره، صولدن طونه‌یه تابع (تیسه) نهرینه دوکیلور. حوضه‌سی ۴۳۹۵۸ مربع کیلومتره اولوب، قسم اعظمی طاغلق ایسه‌ده، ینه مجراسنك قسم کلیسی سیر سفائنه صالحدر. تابعلری چوق اولوب، باشلیجه‌لری: آرانیوس، کوکولو واسترهل در. کندیسندن (آرانها) اسمیله برقول آیریله‌رق، جنوبه طوغری جریانله، ۱۲۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (تیسه) نك بطاقلقلرینه قاریشیر.

ماروس‌تورده { (Maros Torda) مجارستانك ترانسیلوانیه‌ده‌کی ایالاتندن اولوب، ماروس مجراسنك یوقاری قسمنی حاویدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۳۲۴ مربع کیلومتره اولوب، ۱۵۹۰۰۰ اهالیسی واردر. اهالیسنك نصفندن زیاده‌سی مجار، بش آلتی بیکی آلمان وقصوری رومانردر. مرکزی (ماروس واسارهلی) اولوب، ایالت ۹ قضایه منقسمدر.

ماروس واسارهلی { (Maros-Vasar-hely) مجارستانك ترانسیلوانیه خطه‌سنده آنف البیان ماروس تورده ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، هرمانستادك ۸۷ کیلومتره شمال شرقیسنده و ماروس نهری اوزرنده واقعدر. کوزل بر قصبه اولوب، اکثری مجار وقصوری رومان اولمق اوزره، ۱۲۸۸۵ اهالیسی، اوستنده متین بر قلعه‌سی، مصنع بر کلیساسی، موزه‌سی، ۸۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، توتون فابریقه‌سی وکراسته، ذخیره، شراب، توتون وسائره تجارتی واردر.

ماروق { (Maroc) آوروپالیلرك مراكش شهرینه ومغرب اقصایه ویردکاری اسمدر. [« مراكش » و « مغرب اقصی » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مارون { سنت — (St. Maron) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ۴۰۵ تاریخ میلادیسنده طریق رهبانه داخل اولمش؛ وشامده صور قربنده بر طاغده منزوی اولوب، یاننه بر چوق تلامذه طوپلامش ایدی. ۴۳۳ ده وفات ایدوب، شباطك ۹ نده و۱۴ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر. — دیکر بر مارون دخی سوریه پطریقی اولوب، یدنجی قرن میلادیده یاشامش؛ ومارونیلرك رئیسی اولمشدر.

مارونی { (Maroni) آمریقای جنوبیده فرانسز غویانه‌سیله فلمنك غویانه‌سی آره‌سنده خط حدودی تشکیل ایدر بر ایرماقدر، که منابعی هنوز مجهول اولوب، جریانی عمومیت اوزره جنوبدن شماله‌در. منصبنه قریب محلده فرانسز دولتی مجرمینه ایشلتمك اوزره بر بیوك میری چفتلك یاپمشدر. منصبندن ۸۰ کیلومتره یوقاری‌یه قدر یتاغی ۱۵۰۰ متره‌دن آشاغی اولمیوب، سیر سفائنه صالحدر، وآطه‌لری چوقدر. منصبندن ۳۶۰ کیلومتره یوقاری‌یه قدرده یتاغی درت بشیوز متره کنیشلکنده‌در. آشاغیده سیر سفائنه صالح طبیعی بر جدول واسطه‌سیله (سورینام) ایرماغیله اختلاط ایدر. مجراسنك بویی ۶۸۰ کیلومتره راده‌لرنده‌در.

مارونی { (Maroni) آفریقا ساحل شرقیسی قارشیسنده واقع (قومور) جزایرینك اك بیوکی اولان بیوك قومورك ساحل غربیسنده سوروله محاط برکوچك قصبه واسکله‌در.

مارونیلر { (Maronites) سوریه خرستیان جماعتندن اولوب، جبل لبنانده وبیروت و طرابلس جهتلرنده ساکندرلر. بونلر اسکی سریانی وفنیکه‌لیلر احفادندن اولوب، یدنجی قرن میلادیده (مارون) اسمنده برراهب کندیلرینه بعض قوانین مذهبیه وضع ایتمکله، او وقتدن بری بوکا نسبتله مارونی تسمیه اولنمقده‌درلر. هرنه قدر بعض آیینلرده سریانی لسانتی دخی استعمال ایدیورلرسه‌ده، کندیلری چوقدن بری عربلشوب، صرف عربی لسانیله متکلم بولنمقده، وعلوم ومعارفه میللری اولمغله، علوم وادبیات عربیه‌ده کیتدکجه ترقی ایتمکده‌درلر. اهل صلیب وقوعاتی زماننده

فرنكلرله مناسباتده بولنەرق، طمارلرینه فرنك قانی دخی قاریشمش؛ و بو اختلاط اوزرینه، مذهبلرینك بعض مرتبەده مخالفتیله برابر، پاپانك ریاست روحانیەسنی طانیمشلردر.

ماریانه (جزایری (Iles Mariannes)) بحر محیط کبیرك شمال غربی جهتنده اسیا- نیەیه تابع بر جزایر مجتمعه هیئتی اولوب، فیلیپینه جزا- یرینك شرقنده، جاپونیەنك جنوب شرقیسنده وقارولینه جزایرینك شمالنده اولەرق ١٣° ایله ٢١° عرض شمالی و١٤٢° ایله ١٤٣°٤٥′ طول شرقی آره- لرنده ممتد اولور. براوونك صورتنده اولوب، ایکی قسمدن مرکبدر؛ قسم جنوبیسی جنوب غربیدن شمال شرقیه ممتد ٥، وقسم شمالیسی جنوبدن شماله ممتد ١٠ جزیرەدن عبارتدر. مجمو- عنك مساحهٔ سطحیەسی ١١٤٥ مربع کیلومتره اولوب، ١٠١٧٢ اهالی ایله مسکوندرلر. الك مسکونلری جنوبدەکیلر اولوب، بونلردن دخی (غوآجام) آطەسی کثیر النفوسدر. طبیعت اراضیجه مذکور ایکی طاقم بربرینه مخالف اولوب، جنوبده- کیلر دوزوآلچق وشمالدەکیلر ٨٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر طاغلری حاویدر. جنوبدەکیلر اراضئ مرجانیه وکلسیەدن ودیکرلری اراضئ برکانیەدن عبارت اولوب، بونلرده الیوم آتش افشان بعض برکانلر دخی بولنیور؛ و زلزلەلر صیق وقوع بولیور. اکثرینك ساحللری قیالق وصرب اولوب، سفائنك یناشمەسنه پك الویریشلی دکلدر؛ ولیمانلری آزدر. هوالری معتدل وصاغلام اولوب، میزان الحرارەنك درجهٔ وسطیەسی ٢٧ در، وبوندن آز یوقاری چیقار، ویا اینر. حزیراندن تشرین اوله قدر سورر بر یاغمور، ودیکر سکز آیده حکمنی اجرا ایدر بر قوراقلق موسملری واردر. ایلول آینده بورالری شدتلیدر. نباتاتجه آسیا جزایرینه وعلی الخصوص فیلیپینه آطەلرینه مشابه اولوب، بعض نوعلریده اسپانیوللر طرفندن اورادن نقل اولنمشدر. پرنج ایله شکر قامشی اسکیدن بری ماریانه آطەلرینك محصولات مخصوصەسندندر. هندستان جوزی واوکا مشابه اشجار مثمرەلریده چوقدر. (ایفیل) تعبیر اولنور پك سرت وطیانیقلی برآغاجدن دخی کوزل کراسته کسیلیر. (ریما) اسمنده قاؤن بیو- کلکنده پك لذیذ ومغذی برمیوه ویرر برنوع آغاجی دخی واردر. پورتقال ولیمون دخی چوقدر. مصر، پتاته، قاقاؤ، مانیوق، قاؤن، قارپوز، خیار وسائرەده حاصل اولور. حیواناتجه قارولینه جزایرینه مشابه اولوب، حیوانات اهلیەدن اسکیدن یالکز بر جنس طوموز وار ایکن، اسپانیوللر طرفندن آوروپا حیواناتنك همان جملەسی ادخال اولنمش؛ وچوغی یبانی حالنه کچمشدر. بو آطەلرك اهالئ اصلیەسی پاپو ونغریتو جنسیتلرینه منسوب (شامورو) اسمیله معروف بر قوم اولوب، جزایرك کشفنده ٤٠٠٠٠ کشی رادەلرنده ایدیلر. استقلاللرینی غائب ایدوب اسپانیوللرك مساوئ اداره یوزندن اسکی نشئه و شطارتلرینی غائب ایدوب، کوندن کونه مقدارلری آزالمغه باشلامغله، ١٧٤١ تاریخنده آنجق ١٨١٦ کشی قالمشیدی. او وقت اسپانیول حکومتی فیلیپینه آطەلرینك (تاغال) تعبیر اولنان اهالیسندن بر مقدار کتیروب، ماریانه آطەلرنده اسکان ایتمکله، بونلر یرلیلرله واسپانیوللرله قاریشەرق چوغالمغه باشلامشلردر. آنجق شامو- رولر چالیشقان آدملر اولوب، زراعت ایشلرینی چوق ایی اجرا ایدرکن، شمدیکی اهالی تنبل وحاللرندن مأیوس آدملردر. اسکی قیافتلر وقازیق اوزرینه مبنی اسکی طرزده خانەلر بسبتون قالقمامش ایسەده، آوروپا قیافتی وآوروپا طرزنده خانەلر کیتدکجه چوغالمقدەدر. شامورولر اولدقجه مدنی وبر طاقم صنایع ومعلوماته مالك ایدیلر. شمدیکی اهالی اسکی شامورو صنعتلرینی اونودوب، چناق چوملك، حصیر، سختیان، بوك وپاموق والیافدن بعض منسوجات، صابون وسائره اعمالنی اوکرنمشلردر. اسکی مذهبلرینیده ترك ایدوب، خرستیانلغی قبول ایتمش؛ وشامورو ایله تاغالدن مرکب اولان کندی لسانلرینیده بیلیورلرسەده، اسپانیولجەیی دخی اوکرنمشلردر؛ وبولسان کیتدکجه تعمم ایتمکدەدر.

ماریانه آطەلری ١٥٢١ تاریخنده مشهور ما- جلان طرفندن کشف اولنەرق، آمریقادەکی اسپانیه مستملکاتیله فیلیپینه جزایری آرەسندەکی طریقك اوزرنده بولنمغله، ١٦٦٨ ده اسپانیه دولتی بر جزویت میسیونرینك دلالتیله بو جزایری تحت حکمنه آلمش؛ ویرلیلر اسپانیوللری حسن قبول

ایتمش ایکن، معاملات سیئه‌لرینی کورنجه، قیام ایدوب، اوتوز سنه پیاپی اسپانیوللرله ایتدکاری محاربه‌لرده همان کاملاً محو وتلف اولمشلردر.

ماریانه (Marianna) برازیلیه ممالک مجتمعه‌سنک میناس جرائس حکومتنده و (اورو پرتو) نک ۸ کیلومترو شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

ماریپورت (Maryport) انکلتره‌نک (کومبرلاند) قونتلغنده وایرلانده دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، ۱۷۵۰۰ اهالیسی، پاموق منسوجات فابریقه‌لری، دمیر دوکمخانه‌لری، مشهور آیینه فابریقه‌لری وکمور معدنی واردر.

ماریلاند (Maryland) آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه‌نک جماهیر شرقیه‌سندن بری اولوب، شمالاً پانسیلوانیه، شرقاً غربی ویرجینیا، جنوب شرق طرفندن و جنوباً ویرجینیا، غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ودلاوار جمهوریتلریله محدوددر. (چزاپیق) خلیج کبیری جنوبدن شماله اوزانه‌رق بو جمهوریتک اراضیسنی ایکی‌یه آیردیغی کبی، (پوتوماق) نهرینک مجراسیله منصبنده‌کی اوزون خلیج دخی شرق جنوبی حدودینی تشکیل ایدیور. نهر مذکور مجراسیله (چزاپیق) خلیجی آره‌سنده تشکل ایدن شبه جزیره‌نک بتونی وبو خلیج ایله بحر محیط آطلاسی آره‌سنده‌کی دیکر شبه جزیره‌نک اورته قسمی ماریلاند جمهوریتنی تشکیل ایدوب، بو ایکنجی شبه جزیره‌نک شمال شرق قسمی (دلاوار) جمهوریتنی تشکیل ایتمش، وجنوب جهتنده‌کی اوجی ویرجینیا جمهوریتنه الحاق اولنمشدر. بو وجهله ۳۷° ۵۵′ ایله ۳۹° ۴۴′ عرض شمالی و ۷۷° ۲۰′ ایله ۸۱° ۵۰′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۱۶۲۰ مربع کیلومترو واهالیسی ۱۰۴۲۳۹۰ کشیدر، که بهر مربع کیلومترو باشنه ۳۲ کشی دوشیور. مرکز اداره‌سی (آناپولیس) شهری ایسه‌ده، الک بیوک معموره‌سی (بالتیموره) شهریدر، که ممالک مجتمعه‌نک یدنجی شهری اولوب، بتون جمهوریت اهالیسنک بر ثلثی بو شهرده ساکندر. بتون ممالک مجتمعه‌نک مرکز عمومیسی اولان (واشینغتون) شهری دخی بو جمهوریتک اراضیسی ایچنده بولنوب، جوارلریله برابر مشترک قولومبیه قضاسی اتخاذ اولنان ۱۵۵ مربع کیلومترو وسعتنده بر مربع تشکیل ایدیور. اراضیسی آلغانی سلسلهٔ جبالنک ۱۲۰۰ مترویه قدر چیقان بعض قوللریله اووه‌لر وبایر ودره‌لردن عبارت اولوب، علم الارض نقطهٔ نظرنجه پك مختلف اتربه‌دن عبارتدر. هر نه قدر بحر محیط آطلاسیده دخی بر مقدار ساحلی وار ایسه‌ده، بو ساحلك یالکز صید ماهیجه اهمیتی اولوب، اصل مملکتك شریان حیاتی (چزاپیق) اسمیله جنوبدن شماله قدر عادتاً بر دکیز قولی کبی مملکتی ایکی‌یه آیران خلیجدر، که دائما سفائن مختلفه ایله مستور بولنور. بونك ایچ طرفنده ینه مملکتك بوینجه ممتد اولان پوتوماق نهری دخی بیوك بر شریان حیات ایسه‌ده، بونك اهمیتی باشلیجه قولومبیا قضاء مشترکنه و واشینغتونه عائددر. ماریلاندك بو خلیج ونهره دوکیلور برقاچ چایی دخی اولوب، اراضیسنی سقی وارروا ایدرلر.

قسم غربیسی طاغلق و اورمانلق اولوب، هواسی سرت وافراط وتفریطدن غیرسالمدر. قسم شرقیسنده ایسه (چزاپیق) خلیجی حسابسز قوللریله قره‌لرك ایچنه صوقیله‌رق، هوایی چوق تعدیل ایدر. شمالدن جنوبه دخی هواجه تغیر کوریلوب، قسم شمالیسی ممالک مجتمعه‌نک اقطار شمالیه‌سندن عد اولنه بیله‌جك بر حالده واقطار جنوبیه‌نک مهلك صیتمه‌لرندن وسائر امراض مستولیه‌سندن امین ایکن، قسم جنوبیسنده بو امراض احیانا یوز کوستریر، وپرنج وپاموق حاصل اولور. قیشین میزان الحراره بعضا صفردن آشاغی اینر، ویازین ۲۵ درجه‌یه قدر چیقار. مع هذا یکرمی اوتوز سنه‌ده بر کره شدتلی قیش اولوب، چزاپیق خلیجی آیلرجه بوزلر آلتنده قالیر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، اصلاحنه دخی چوق اهمیت ویرلمیور. مع هذا خیلی مقدار مصر، بغدای، توتون، میوه وسبزه حاصل اولور. لکن الك اهمیتلی محصولی بو مملکته مخصوص اولوب بشقه بر یرده مثلی یتیشمین توتوندر. چزاپیق خلیجنده پك مقبول استریدیه وبر نوع قاپلومباغه چیقوب، بونلردن کرك جانلی وکرك قوطیلر ایچنده

محفوظ اوله‌رق پك كليتلی مقدار اخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌سی ۲۶۲۰۰۰ صیغیر، ۱۳۰۰۰۰ آت، ۱۷۰۰۰۰ قیون، ۳۳۵۰۰۰ طوموز وسائره‌دن عبارتدر. دمیر، باقیر، چنقو، كمور وسائر معادنی چوقدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، علی‌الخصوص (بالتیمور) شهرنده معادن اعماله، منسوجات مختلفه نسجنه، جامجیلغه و سائر انواع صنایعه مخصوص فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری ودوكمخانه‌لری پك چوقدر، وكیتدكجه ایلریلمكده‌در. سفائن اعماله مخصوص حوض ودستگاهلری دخی چوق اولوب، پك چوق سفائن اعمال اولنور. سواحلك كثرتی وسفائنك مملكتك هرطرفنه نفوذ ایتملریله برابر، دمیر یوللری دخی پك چوق اولوب، ۱۸۸۲ ده مجموع خطوطی ۱۶۷۶ كیلومتره‌یه بالغ ایدی. اهالیسنك ثلثنه قریب مقداری زنجیدر. مملكت درت سنه مدتله انتخاب اولنور بر والینك تحت اداره‌سنده بولنوب، ۲۴ اعضادن مركب بر هیئت اعیانیله ۸۶ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانی واردر. بیوك مأمورلر اهالی طرفندن معین مدتله انتخاب، وكوچكلری والی طرفندن نصبله هیئت اعیان طرفندن تصدیق اولنور. واشینغتون مجلس عمومی مبعوثاننه ٥ اعضا كوندرمك و رئیسك انتخابنده ۷ رأی ویرمك حقنی حائزدر. مملكت ۲۳ قونتاق یعنی سنجاغه منقسمدر. عدلیه‌جه ۷ قضایه منقسم، هر بر قضا متعدد محاكم صلحیه دوائرینه منقسمدر. حاكملر ۱۰ ومحاكم صلحیه رؤسای ٦ سنه مدتله انتخاب اولنورلر.

ماریئنبورغ (Marienburg) غربی پروسیه‌نك دانجیغ ایالتنده و دانجیغك ٤٥ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق ویستوله‌نك شرق قولی اولان (نوغات) نهرینك صاغ كنارنده بر قصبه اولوب، ۹٥٦۰ اهالیسی، بر قاچ فابریقه‌سی وكراسته وذخیره وسائره تجارتی واردر.

ماریئنوردر (Marienwerder) پروسیه‌نك غربی پروسیه ایالتنده ودانجیغك ۷۰ كیلومتره جنوبنده و (لیبه) نهری اوزرنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، ۸۲٤۰ اهالیسی، دوكمخانه‌لری، ماكینه فابریقه‌لری، مكتب اعدادیسی و عسكری مكتب وخسته‌خانه‌سی واردر.

ماریوپول (Mrioupol) روسیه‌ده (یقاترینوسلاف) ایالتنك (آلكساندروفسق) قضاسنده و طیغانك ۱۰٤ كیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق آزاق دكزینك ساحل شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۱٤۹۸۰ اهالیسی وطوغله وكرمیت فابریقه‌لری واردر.

ماریوت (Mariout) مصرده اسكندریه‌نك غرب جهتنده بر كول وبونك كنارنده بر اوفق قصبه اولوب، بو كوله نیلك صوبی قاریشدیغندن، نهرك صولری آشاغی اولدیغی وقت مساحۀ سطحیه‌سی ٥۳۰ و نیلك فیضاننده ۷٥۰ مربع كیلومتره‌در. وقتیله قورو اولوب محلی كویلر وباغلرله مستوربولنمقده، ومصرك اك كوزل شرابلری بورادن چیقمقده ایكن، ۱۸۰۱ تاریخ میلادیسنده اسكندریه‌یی محاصره ایتمش اولان انكلیز جنرالی (هوچینسون) خندقلر حفریله، موقع مذكوری كوله تحویل، و قرق كویی صویه غرق ایتمشیدی. بعده محمد علی پاشا بو كولی قوروتمغه چوق چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدر. — كنارنده‌كی قصبه‌نك بر كونه اهمیتی اولمدیغی حالده، مشار الیه محمد علی پاشا طرفندن بر صیفیه یاپدیرلمش اولمقدن ناشی، اسكندریه‌یه بر دمیر یول شعبه‌سیله مربوطدر.

ماریوس (Marius) اسكی رومانك اك مشهور سردارلرندن اولوب، قبل المیلاد ۱٥۳ تاریخلرنده آرپینوم قربنده دنیایه كلمش؛ وابتدا ۱۳٤ ده (نومانسه) محاصره‌سنده ابراز لیاقت ایدوب، ۱۱۹ ده (متلوس)ك سعییله تریبون و ۱۱٦ ده پرتور انتخاب اولنمش؛ ومرقوم

متلوسك معيتنده (يوغورتا) يه قارشى آفريقايه
مأمور اولديغى حالده، متلوسى اتهام ايله ، ١٠٧
تاريخنده كنديسى اونك يرينه قونسلوس عنوانيله
نوميديه سفرى قائدلكنه نصب اولنمش ايدى .
رفاقتنده بولنان (سيلا) (يوغورته) نك كنديسنه
تسليميله نوميديه سفرينه ختام ويرمكه موفق اولمش
ايسه‌ده، ماريوسك آماج كين و حسدينه هدف
اولمش ايدى . بش سنه مدتله قونسلوسلقده قالوب،
١٠٢ تاريخنده ايتاليايه متهيء هجوم اولان (توتون)
عسكرينى محو ويريشان، وبر سنه صكره (كيمبر)
لرى مغلوب ايتدكدن صكره ، رومايه عودتنده
ابتدا (ساتورنينوس) ك طرفنى طوتمش ايسه‌ده،
بعده عوام طرفنڭ مغلوبيتنى كورنجه ، آسيايه
چكلمش ايدى . ٩٠ دن ٨٨ تاريخنه‌دك دوام
ايدن داخلى محاربه‌ده (سيلا) ايله مشتركاً حركت
ايتمكله مكلف اولوب، ايتاليانلرى التزام ايتديكى
حالده، بونلرى ازمكده اولان (سيلا) عوامك
توجه و محبتنى قزانمش ؛ و ٨٨ تاريخنده سيلا
قونسلوس عنوانيله برابر مهرداده قارشى سوق
اولنان اردونك باش قوماندانى اولمشدى. ماريوس
سيلانى بو موقعدن چكلمكه مجبور ايتمك ايستمش
ايسه‌ده ، سيلا رومانك اوزرينه عسكر سوقيله
ماريوسى فراره و (مينتورنه) بطاقلقلرنده اختفايه
مجبور ايتمش ؛ و متعاقباً بولديره‌رق، حبسه آتمش
ايدى . وماريوسك متعاقباً سبيلى تخليه اولنه‌رق،
آفريقايه رحلتله ، بر مدت قارتاج ويرانه‌لرنده
طولاشدقدن صكره ، طرفكيرانندن (سينا) نك
ايتاليانلرى تحريكله لهنده بر نمايش اجراسنه
چاليشمقده اولديغى خبر آله‌رق، بيك كشى تداركله،
ايتاليايه كچوب، سناتونك مخالفتيله برابر ، رومايه
داخل اولمش ؛ و يدنجى دفعه اوله‌رق كنديسنى
قونسلوسلغه انتخاب ايتديرمش؛ اون بش كون صكره
٨٦ تاريخنده كثرت عشرتدن تلف اولمشدر . مار-
يوس اقبال و مكنتنى عوام اهاليسنك محبتندن و
سوق الجيشده‌كى اقتدار و مهارتندن قزانوب «
آنجق عسكرينه حربدن استفاده ايتديرديكى جهتله،
بونلر دائما محاربه‌يى آرزو ايدوب ، حرب خارجى
فقداننده داخلى تفرقه‌لر توليد ايتمكه چاليشيرلردى.

— ينه ماريوس اسميله بر اوغلنى وار
ايدى، كه جسارت وحسن وجماليله مشهور اولوب،
كنديسنك وفاتندن صكره ٨٢ تاريخنده قونسلوس
اولمش؛ وسيلايه قارشى محاربه‌يى تازه‌لتمش ايسه‌ده،
مغلوب اولوب، مأيوسيتندن كنديسنى تلف ايتدير-
مشدى .

ماريه { (Marie) آوروپاليلرجه حضرت مريم (عم) ه ويريلن اسمدر. [«مريم»
ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ماريه { (Ste Marie) حضرت مريمدن بشقه خرستيانلرك بو اسمله ايكى
عزيزه‌لرى واردر. برنجيسى سالف الترجمه مارته
ايله حضرت عيسى (عم) ك ديرلتمش اولديغى (لازار) ك
همشيره‌سى اولوب ، نبى مشار اليه فوق العاده
صداقت ومحبتى وار ايدى ؛ حتى بركره مبارك
آياقلرينى پك قيمتلى بر ماء معطرله ييقايوب ، كندى
صاچيله قورولامش ايدى. كانون اولك ١٧ سنده
همشيره‌سيله برلكده يورطيسى اجرا ايدرلر.

— ايكنجيسى مصرلى اولوب، اوائل حالنده
اسكندريه آشفته‌لرندن ايكن، قدسده برخرستيان
آييننك اجراسى صره‌سنده تنصر وتوبه و استغفار
ايده‌رك، بقيهٔ عمرينى بيابانده رياضت وعبادتله كچير-
مشدر. ٤٢١ تاريخلرنده وفات ايدوب ، نيسانك
٩ نده يورطيسى اجرا اولنور.

ماريه { (Marie) بو اسمله انكلتره‌ده ايكى قراليچه حكم سورمشدر:

برنجيسى ماريه تودور (M. Tudor) اسميله
معروفه اولوب ، قرال سكزنجى هنرينك قيزى
اولديغى حالده ، ١٥١٦ ده طوغمش؛ وخاندانندن
اوزاق اوله‌رق ، ياشامقده ايكن ، ١٥٥٣
تاريخنده برادرى آلتنجى ادوآرك وفاتنده، (ژانه

فری) نورتومبرلاند دوقەسنك معاونتیله ، محاربه ایتمش ایسەده ، صاحبۀ ترجمه غلبه چالوب ، مرقومەبی اله کچیرەرك ، بیوتنی اوردیرمش ؛ و قتولیکلکی اعاده ایله پروتستانلری تعقیب ایدەرك ، پك چوق بیکناه آدملر اعدام واحراق ایتدیرمشدر . ١٥٥٤ ده شارل کینتك اوغلی ایکنجی فیلیپه وارمش ایسەده ، موی الیه اسپانیه تختنه کچنجه ، کندیسنی ترك وتطلیق ایتمشیدی . (قاله)نك فرانسزلر طرفندن استردادی ١٥٥٨ ده مأیوسیتنی موجب اولەرق ، سبب وفاتی اولمش ، واولادی قالمامشدر .

— ایکنجیسی قرال ایکنجی ژاقك قیزی اولوب ١٦٦٢ ده طوغمش ، واون بش یاشنده ایکن (اورانژ) پرنسنه وارمش ؛ وبوکا فوق العاده صداقت کوستروب ، پدرینك وفاتنده ١٦٨٨ ده مرقوم اوچنجی ویلیام اسمیله انکلتره قرالی اولمش ایدی . پدری قتولیك اولدیغی حالده ، کندیسی پروتستانلقده بیوك برتعصب کوسترمشدر . ١٦٩٥ تاریخنده چیچك خستەلغندن وفات ایتمشدر .

ماریه { (Marie) بواسمله پورتکیزده دخی ایکی قرالیچه کلمشدر :

برنجیسی ١٧٣٤ ده طوغوب ، ١٧٦٠ ده عمجەسی اوچنجی پدرویه وارمش ؛ و ١٧٨٦ ده ، بونك وفاتی اوزرینه ، رأس حکومتده قالمش ایسەده ، ١٧٩٠ ده شعورینه خلل کلوب ، اوغلی آلتنجی ژان وکالت ایتمش ؛ و ١٨٠٧ ده ، پورتکیزك فرانسزلر طرفندن ضبطی اوزرینه ، اوغلیله برابر برازیلیایه کیدوب ، اوراده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی برازیلیه ایمپراطوری برنجی دون پدرونك قیزی اولوب ، دونا ماریه دینمکله معروفەدر . ١٨٢٦ ده پدری طرفندن پورتکیز قراللغی کندیسنه ترك اولنەرق ، عمجەسی دون میکه نشانلانمش ایسەده ، آوروپایه کلنجەیەقدر مرقوم دون میکل بعض تشبثات اغتشاشیەده بولندیغندن ، پدری بالذات پورتکیزه کلەرك ، بش سنه چالیشدقدن صکره ، دون میکلی اخراجله ، قیزینی پورتکیزه قام حکومتنه یرلشدیره بیلمش ؛ و دون میکلك بوزمش اولدیغی نظامات وقوانینی اعاده ایتمشدی . ١٨٥٥ ده وفات ایدوب ، ایکنجی قوجەسی صاقسەقوبورغ

غوته پرنسی فردیناندن متولد اوغلی بشنجی پدرو خلفی اولمشدر .

ماریه { بورغونیەلی — (M de Bourgogne) بورغونیه دوقەسی « جری » شارلك قیزی اولوب ، ١٤٧٧ تاریخنده ٢١ یاشنده ایکن پدرینك ممالك واسعەسنه وارثه اولمغله ، فرانسه قرالی اون برنجی لوبینك تجاوزاتنه وتبعەسنك عصیانلرینه قارشی حامیسی اولمق اوزره ، ایمپراطور اوچنجی فردریقك اوغلی آرشیدوق ماقسیمیلیانه وارمش ؛ و ١٤٨٢ ده وفات ایتمشدر . بو مناسبتله بورغونیه ممالکی آوستریا خاندانه کچوب ، طول مدت فرانسه ایله آوستریا بیننده سبب حرب ونزاع اولمشدر .

ماریه { آوستریەلی — (M. d'Autriche) آنفة الترجمه بورغونیەلی ماریەنك حفیدەسیدر . آرشیدوق کوزل فیلیپك قیزی ومشهور شارلکینتك همشیرەسی اولوب ، ١٥٢١ ده مجار قرالی ایکنجی لوییه وارمش ؛ و بش سنه صکره بونك عثمانلیلره قارشی ایتدیکی (موهاج) محاربەسنده مقتول اولمسی اوزرینه ، ١٥٣١ ده شارل کینت طرفندن فلمنك امارتنه تعیین اولنمغله ، ١٥ سنه کمال اقتدارله اجرای حکومت ایدەرك ، ماریەنبورغ قصبەسنی دخی تأسیس ایلمش ؛ و ١٥٥٨ ده وفات ایتمشدر .

ماریه آنطوآنته { (Marie-Antoinette) آلمانیه ایمپراطوری برنجی فرانسوآ ایله ماریه ترزەنك قیزی اولوب ، ١٧٥٥ ده طوغمش ؛ و ١٧٧٠ ده مؤخراً فرانسه قرالی اولان اون آلتنجی لوییه وارمش ایدی . زوجنك تخته کچمسیله برابر ، صاحبۀ ترجمه تعریضات شدیدەیه هدف اولوب ، کندیسی متکبره ومصرفه اولمغله برابر ، اثنای شورشده هدف قضا اولمشدر .

ماریه استوآرت { (Marie Stuart) اسقوچیه و فرانسه قرالیچەسی اولوب ، اسقوچیه حکمداری بشنجی ژاقك قیزیدر . ١٥٤٢ ده طوغوب ، هفتەسنده پدری وفات ایتمکله ، والدەسی لورنەلی ماریەنك وصایتی آلتنده اولەرق ، اسقوچیه قرالیچەسی طانیلمش ؛ و ١٥٥٨ ده فرانسه ولیعهدینه واروب ،

بر سنه صكره مومى اليه ايكنجى فرانسوا آ اسميله
فرانسه قرالى اولمغله، صاحبهٔ ترجه فرانسه قراليچه.
سى اولمش؛ وبونكله يالكز ١٨ آى برلكده ياشا.
دقدن صكره، طول قالوب، اسقوچيه‌يه عودته
مجبور اولمشيدى. اسقوچيه‌ليلر پروتستانلقده و
كنديسى ايسه قتوليك مذهبنده تعصبى التزام ايتد.
كلرندن، كنديسندن ممنون اولميان تبعه‌سنى خوشنود
ايتمك ايچون، عمزاده‌سى بولنان (هنرى دارنلى)
اسمنده كوزل بر اسقوچيه‌لى‌يه وارمشيدى .
معيتنده كاتب صفتيله (داويد ريچيو) اسمنده بر
كنج ايتاليان بولنوب، پك محرمى اولديغندن، زوجى
قيصقانوب ، بونى كنديسنك كوزى اوكنده
قتل ايتمش؛ ومتعاقباً (دارنلى) دخى بر صورت
فجيعه‌ده قتل اولنه‌رق، زوجه‌سنك تشويقيله قونت
(بوتول) طرفندن اولديرلديكى متواتر اولديغى
حالده، چوق كچمه‌دن قراليچه‌نك مرقوم قونت ايله
عقد ازدواج ايتمسى بو تواترك صحتنى تصديق ايتمكله،
بونك اوزرينه اسقوچيه‌ليلر قيام ايدوب، كنديسنى
اخذ و حبس و قتوليك مذهبندن واز كچمكه
اجبار ايتدكلرى حالده ، فراره يول بولوب،
اقرباسندن بولنان انكلتره قراليچه‌سى (اليزابت)ه
التجا ايتمش ايسه‌ده، اليزابت بونك حسن و جمالنى
چكه‌مديكى كبى ، انكلتره قراليچه‌سى عنواننى آلمق
ايستمسندن طولايى دخى كنديسنه خصومتى اولوب،
تام انتقام آلمق فرصتنى اغتنامله، كنديسنى حبس
ايدوب، ١٨ سنه محبوس طوتمش ؛ وتخليصيچون
اولنان تشبثاتدن هيچ برينك ثمره‌سى كورلميوب ،
نهايت ١٥٨٧ ده اليزابتك عليهنده بر اتفاق وقوع
بولمغله، بو كينه‌دار قراليچه ماريه استوآرتى دخى
ذى مدخل كوسترمكله ، سهام قضايه هدف
اولمشدر . (دارنلى) دن بر اوغلى اولمش
ايدى، كه آلتنجى ژاق اسميله اسقوچيه‌ده وبرنجى
ژاق اسميله انكلتره‌ده حكم سورمشدر . قوهٔ
قلميه‌سى‌ده حسن وجماليله معادل اولوب، بعض مؤثر
اشعارى واردر . برچوق ادبا وشعرا ترجمهٔ حالنى
فاجعه صورتنده ضبط وتحرير ايتمشلردر.

ماريه ترزه { (Marie Thérèse) آلمانيا ايمپراطوريچه‌سى ومجارستان
قراليچه‌سى اولوب ، ايمپراطور آلتنجى شارلك
قيزيدر. ١٧١٧ ده طوغوب، ١٧٣٦ ده لورنه
دوقه‌سى فرانسوا آيه وارمشيدى . پدرينك اولاد
ذكورى اولمديغندن، كنديسنى ولية العهد طانيمش
ايسه‌ده، ١٧٤٠ تاريخنده واقع وفاتنده بر چوق
مدعيلر ظهور ايدوب، پروسيه قرالى ايكنجى فر.
دريق سيلزيه‌يى ضبط، واسپانيه دولتى ايتاليا ده‌كى
ممالكنى طلب ايتديكى كبى ، باويره پرنسى دخى
فرانسه‌يه استناد ايده‌رك (رين) جهتنده‌كى مما.
لكنى استيلا، ويدنجى شارل اسميله كندى ايمپرا.
طورلغنى اعلان ايتمش ايدى. صاحبهٔ ترجه بوقدر
دشمنلره مقاومتده عاجز قالوب، ويانه‌يى تركله ،
مجارستانه كيده‌رك، و مجار زادكاننى طوپلايه‌رق،
بشيكده بولنان اوغلنى بونلرك حمايه‌لرينه عرض
ايتديكنده، جمله‌سى بر آغزدن قراليچه‌لرى ماريه
ترزه اوغورنده اوله‌جكلرينه يمين ايتمشلردى .
ايكنجى فردريقله ايتديكى محاربه‌ده مغلوب اولوب،
سيلزيه‌يى پروسيه‌يه ترك ايتمكه مجبور اولمش ايسه‌ده،
باويره پرنسنى مغلوب ايدوب، آلمش اولديغى يرلرى
استرداد، و كنديسنى ايمپراطورلق دعواسندن واز
كچمكه، وانكلتره ايله بالاتفاق، فرانسزلرى آلمانيادن
ال چكمكه اجبار ايتمش؛ ونهايت ١٧٤٨ ده عقد
ايتديكى (اكس لاشاپل) معاهده‌سيله سيلزيه‌دن
بشقه بتون ممالك موروثه‌سنى تأمين ايدوب، زو.
جنى برنجى فرانسوا آ اسميله آلمانيه ايمپراطورى
طانيتمش ايدى. بو معاهده‌دن صكره اصلاحات
داخليه ايله اوغراشوب، علوم وصنايعى حمايه، وبر
چوق دارالفنونلر كشاد ايتمشدى . بعده ١٧٥٦
تاريخنده پروسيه ايله يدى سنه‌لك محاربه دينلن
محاربهٔ مشهوره‌يه كيريشوب، بو دفعه فرانسه متفق
اولديغى حالده، ينه سيلزيه‌يى ايكنجى فردريقه قطعياً
تركه مجبور اولمشدى. ١٧٧٢ ده ايستميه‌رك روسيه
ايمپراطوريچه‌سيله وپروسيه قراليله لهستانك مقاسمه.
سنه راضى اولوب، غاليچيه ايله لودوميريه‌يى كندى
حصه‌سنه آلمش ايدى. ١٧٨٠ ده وفات ايدوب ،
١٧٦٥ ده ايمپراطور تاجيله تتويج ايتمش اولديغى
بيوك اوغلى ايكنجى يوسف خلفى اولمشدر . پك
مقتدره بر حاكمه اولوب، بحق « وطنك والده‌سى »
لقبنه مظهر اولمشيدى. خلفى اولان مرقوم ايكنجى
يوسفدن بشقه طوسقانه بيوك دوقه‌سى لئوپولد ،

مودنه دوقه‌سی فردیناند، فرانسه قرالیچه‌سی ماریه آنطوآنته وناپولی قرالیچه‌سی ماریه قارولینه‌ده‌خی اولادی ایدی.

ماریه دو مدیچیس { (Marie de Mé-dicis) طوسقانه

بیوك دوقه‌لغنده بولنمش اولان مشهور مدیچیس خاندانه منسوب اولوب، فرانسه قرالی دردنجی هنرینك زوجه‌سی واون اوچنجی لوئینك والده‌سیدر. حسن وجمالیله وحیل ودسایسیله مشهوره اولوب، زوجنی بدبخت ایتمش، و قتلنده دخی ذی مدخل بولندیغی شبهه اولنمشدر. ١٦١٠ ده قعود ایدن صبی اوغلنه وصیه اولوب، منظورلری بولنان بر طاقم ایتالیانلرك الینه تسلیم امور ایتمکله، نهایت ١٦١٧ ده باش وکیل بولنان (لوین) طرفندن امور حکومته مداخله‌دن تبعیدینه لزوم کورلمش؛ وجبراً موقعنی استرداد ایچون سلاحه صاریلوب، مشهور (ریشلیو) نك توسطیله برطریق مصالحه بولنمش؛ وبعده ریشلیو باش وکیل اولدقده، بونك دخی علیهنده اعمال دسایسده دوام ایتمکله، نهایت ١٦٣١ ده فرانسه‌یی ترکه اجبار اولنوب، بقیهٔ عمرینی بروکسل ولوندره وقولونیه‌ده کچیرمش؛ و ١٦٤٢ ده بو صوك شهرده وفات ایتمشدر. صنایع نفیسه وفن معماری‌یه مراق اولوب، پارسده بعض سرایلری وسائر آثاری واردر.

ماریه غالانته { (Marie-Galante) آمریقا‌ده آنتیل جزایرینك فرانسه‌یه

تابع اولانلرندن کوچك برآطه اولوب، غوادلوپه جزیره‌سنه ملحقدر. مذکور جزیره‌نك ٢٨ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق ١٥° ٣٥′ عرض شمالی ایله ٦٣° ٣٨′ طول غربیده واقعدر. همان مدور الشکل اولوب، ١٥ کیلومتره قطری واردر. اراضیسی دوز اولوب، اك یوکسك محلنك ٢٠٥ متره ارتفاعی واردر. دائمی آقار یالکز ایکی دره‌سی واردر. طوپراغی کلسی و هواسی پك صاغلامدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٧٠٧٤ کشیدر. باشلیجه محصولاتی شکر قامشی، پاموق، مانیوق، سبزه و سائره‌دن عبارتدر. واسع چایرلیله اورمانلری‌ده واردر. اهالیسی بالیقجیلقله ودیکر آنتیل جزایرنده ایشجیلکله دخی کچینیرلر.

ماریة القبطیة { فخرکائنات (صلعم) افندمزه اسکندریه امیری مقوقس

طرفندن اهدا اولنان جاریه اولوب، شرف استفراشه نائل اولمغله، حضرت ابراهیم کندیسندن دنیایه کلمشدر. سکزنجی سال هجریده مدینهٔ منوره‌یه ورود ایدوب، اون آلتنجی سنه‌ده ارتحال ایتمش؛ وجنازه نمازی خلیفهٔ زمان حضرت فاروق اعظم (رضی‌الله عنه) طرفندن قیلنمشدر. صاحبهٔ ترجمه ایله برابر همشیره‌سی (سیرین) و (مابور) اسمنده بر خادم کوله ایله بیاض بر استر وایپکدن بر طاقم اثواب اهدا اولنوب، سیرین مادح جناب نبوی حسان بن ثابت (رضه) ه تزویج بیورلمشیدی.

ماریه لوییزه { (Marie-Louise) فرانسه ایمپراطوریچه‌سی اولوب،

آوستریا ایمپراطوری برنجی فرانسوآنك قیزیدر. ١٧٩١ ده طوغوب، ١٨١٠ ده، منعقد اولان معاهده اقتضاسنجه، ایمپراطور بیوك ناپولیونه وارمش؛ وسنه‌سنده بوندن بر اوغلی اولمشیدی. ١٨١٢ دن ١٨١٤ تاریخنه‌دك وقوع بولان محاربات اثناسنده فرانسه‌ده اسماً نائبهٔ حکومت اولوب، دول متفقه عسکری فرانسه‌یه کیردیکنده، هیچ برحرکتده بولنمامش؛ و زوجیله اوغلندن آیرلمق اوزره، دول متفقه طرفندن کندیسنه اولنان تکلیفی قبول، وحتی ناپولیونك فرانسه‌یه عودتنه قارشی پروتستو ایتمش ایدی. بو حرکت اطاعتکارانه‌سنه مقابل کندیسنه قید حیات شرطیله پارمه دوقه‌لغی ویریلوب، کنخدا صفتیله معیتنه ویریلن آوستریا جنراللرندن قونت (نیپرغ) ایله یاشامش؛ و بوندن اوچ اولادی اولمش ایدی. ١٨٤٧ ده وفات ایتمشدر. عاجزه واهمیتسز بر قادین ایدی.

مازاتلان { (Mazatlan) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنك سلیالو آ جمهوریتنده

و (قولیاقان) ك ٢٠٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق، قالیفورنیه کورفزی مدخلنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ١٩١٣٥ اهالیسی وخیلی ایشلك تجارتی واردر.

مازارن { (Mazarin) فرانسه‌نك اك مشهور رجالندن اولوب، عن‌اصل ایتالیان

اولديغى حالده، ابتدا پاپانك خدمتنده بولنمش، وطريق رهبانه داخل اولمشيدى. اون اوچنجى لويى زماننده پاپا طرفندن مأموريت مخصوصه ايله پارسده بولنديغى اثناده مشهور ريشليونك نظر دقتنى جلب ايتمش؛ وبونك توسطيله قاردينال اولوب، فرانسه خدمتنده استخدام اولنمش؛ وريشليونك وفاتنده باش وكالتده خلفى اولوب، اون دردنجى لويينك صباوتى وآوستريالى آننك وصايتى زماننده فرانسه‌نك امور سياسيه‌سنى پك ماهرانه اداره ايتمش؛ وفرانسه ايله اسپانيه بيننده‌كى محاربانده خيلى موفقيتلر قزانمش ايدى. مع‌هذا زادكان وكبرانك خصومتنى قزانوب، اوچ دفعه فرانسه‌يى تركه مجبور اولمشيدى. پك طمعكار اولوب، كليتلى بر ثروت بريكديرمشيدى. ١٦٦١ ده وفات ايتمشدر. علوم وصنايع نفيسه‌نك ترقيسنه چوق خدمت ايدوب، كندى اسمنه نسبتله ياد اولنان بر كتبخانه‌سى وسائر مؤسساتى واردر.

مازاره { (Mazzara) سيچليه‌نك ترابانى ايالتنده وترابانينك ٤٢ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق ساحل بحرده وهمنامى اولان نهرك منصبنده بر قصبه واسكله اولوب، ١٣٥٠٥ اهاليسى، كوكوردلى قاپليجه‌لرى، سوريله قلعه‌سى و جوارنده (سالينونته) شهر قديمنك خرابه‌لرى واردر. صقليه جزيره‌سنى ضبط ايدن عرب فاتحلرى الك اول بو قصبه‌يه چيقمشلردر. جغرافيون عرب آثارنده (مازر) اسميله مذكور اولوب، صحيحين شارحلرندن بر محدثك مسقط رأسى اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

مازارينو { (Mazzarino) سيچليه‌ده قالتانيزته ايالتنك (ترانووه) قضاسنده وترانووه‌نك ٢٦ كيلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ١٣٢١٥ اهاليسى واردر.

مازاقه { (Mazaca) قيصريه شهرينك اسم قديميدر.

مازحين { جزيره‌ده بر بر اولوب، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده معاويه طرفندن بنى قيس و بنى اسددن عربلرله اسكان ايدلمش اولديغى كتب فتوحده مسطوردر.

مازر { سيچليه‌ده‌كى مازاره قصبه‌سنه حكومت اسلاميه زماننده ويريلن اسم عربيدر. [«مازاره» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مازرى { (ابو عبدالله محمد بن على التميمى) مشاهير فقهاء مالكيه‌دن ومحدثيندن اولوب، صقليه جزيره‌سنك مازر (يعنى مازاره) قصبه‌سنده نشأت ايتمش؛ و ٥٣٦ تاريخنده افريقيه‌نك مهديه شهرنده ٨٣ ياشنده وفات ايتمشدر. صحيح مسلمه «كتاب المعلم بفوائد كتاب مسلم» عنوانيله پك مقبول و معتبر بر شرح تأليف ايتمشدر، كه قاضى عياض دخى «كتاب الاكمال» عنوانيله بوكا بر تكمله يازمشدر. «ايضاح المحصول فى برهان الاصول» عنوانيله بر تأليف معتبرى وادبياته دائر بر قاچ اثرى دخى واردر.

مازكرد { معمورة العزيز ولايتنك درسيم سنجاغنده و مركز لوا اولان خوزاتك ٣٥ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق منزور چايى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، اسلام وارمنيدن مركب ١٥٠٠ اهاليسى واطرافنده بر طاقم خرابه‌لرى واردر. — قضاسى ٣ ناحيه و ٢٠١ قريه‌دن مركب اولديغى حالده، ٥١٠٠ اهالى ايله مسكوندر. محصولاتى ذخيره وسائره‌دن عبارت اولوب كچيلرى و آريلرى دخى چوق اولمغله، باغ وپينير وبال، بال مومى و درى كبى اخراجاتى واردر.

مازندران { ايرانك ايالات شماليه‌سندن اولوب، بحر خزر ساحليله البرز سلسلهٔ جبالنك صرتى آره‌سنده هلال شكلنده شرقدن غربه ممتد اولديغى حالده، شمالاً بحر مذكورله، غرباً كيلان، جنوبا عراق عجمى، شرقاً دخى استراباد ايالتلريله محدوددر. شرقدن غربه بويى ٣٢٠ و وسطى اكى ٨٥ كيلومتره اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٧٠٩٠ مربع كيلومتره واهاليسى تخميناً ٣٠٠٠٠٠ كشيدر، كه هر مربع كيلومتره باشنه ١١ كشى دوشيور. مركزى (سارى) شهرى اولوب، ديكر باشليجه معموره‌لرى (بارفروش) ايله (آمل) در.

اراضيسى جبال مذكوره‌نك صرتلريله شمالى اتكلرندن وساحل بوينجه ٥٠ ونهايت ٥٦ كيلومتره اكنده ممتد اولان بر اووه‌دن عبارتدر. جبال مذكوره‌نك الك يوكسكى وسطلرنده واقع (دماوند) جبل مشهوريدر، كه علم الارض نقطهٔ نظرنجه بكده البرز سلسله‌سندن معدود دكلدر. بونك ارتفاعى

مختلف فيه اولوب، ٥٢٦٨ متره يوكسك اولمسى احتمالى اقربدر. (تخت سليمان) طاغنك ٤٤٠٠، (نيزوه) نك ٤١٠٠، (شاه‌كوه) ك ٤٠٠٠ متره ارتفاعلرى واردر. بوجبال مرتفعه‌نك عراق عجمى‌يه داخل اولان جنوبى اتكارى (خنك) اسميله ٢٨٥٠ متره ارتفاعلرنده جبلاق بر يايله تشكيل ايتديكى حالده، مازندرانه داخل اولان شمالى اتكارى اورمانلرله مستوردر. جبال مذكوره‌نك كچيد وبوغازلرى دخى ٢٥٠٠ متره ارتفاعلرينى متجاوزدر. بحر خزردن كلن بلوطلر جبال مذكوره‌نك شمالى اتكارينه دوكلدكله، جنوبى اتكارينه رطوبت واصل اولماز؛ وبناءً عليه ايكى جهتى آره‌سنده رطوبت ويبوسنجه بيوك برفرق واردر. جبال مذكوره‌نك شمالى اتكارندن اينه‌رك مازندرانى شق ايدن انهار چوق اولوب، هر نه قدر مسافه‌نك آزلغى بونلرك چوق بيومسنه مساعد دكلسه‌ده، ايچلرنده صويى خيلى بول بولنانلرى‌ده واردر. انهار مذكوره‌نك شرقدن باشلايه‌رق باشليجه‌لرى: نكاه، تاجين، تلار، بابل، هاهراز وبوكا تابع نور نهرلريدر. بونلرله سائر دها كوچك انهارك اكثرى دكيزه منصب اولمازدن اول اووه‌ده يايبله‌رق، دكيزدن طار ديللرله آيرلمش برطاقم كوللر وبطاقلقلر تشكيل ايدرلر، كه (مرد آب) اسميله معروف اولوب، اراضىٔ واسعه ضبط، وهوايى اخلال ايدرلر. ساحل قربنده دكيزك عمقى پك زياده اولمغله، انهار مذكوره‌نك دوكلدكلرى قوملر وچامورلر طالغه‌لردن طاغيدلمغله، ساحل پك دوزدر وهيچ كيرنتى جيقنتيسى وقوى ولميانلرى يوقدر. انهارك كثرتندن دكيز صويى ساحلدن خيلى ايلرى‌يه قدر طاتلى بولنور.

هواسى پك رطيب اولوب، ياغمورلرى چوق وبناءً عليه نباتات واشجارى پك كثرتلى وقوتليدر. البرز جبالنك ٢٠٠٠ متره ارتفاعلرينه قدر اولان اتكارى پك صيق اورمانلرله مستور اولوب، چام، ميشه، ديش بوداق ودها آشاغيده سروى، چمشير وسائر اشجار مختلفه بولنور؛ وطهرانه وايرانك دها ايچ طرفلرينه قدر كراسته واودون كمور بوخطه‌دن كيدر. اكثر آغاجلره يبانى آصمه‌لر صاريلوب، آغاجدن آغاجه آتيله‌رق، طبيعى چارداقلر تشكيل ايدر؛ آريلر آغاج داللرنده قوغان قوروب، چوق دفعه اشجارك ياپراقلرندن بال آقار. سارى شهرى باغچه‌لرنده خرما آغاجلرى بولنوب، وقتيله بو آغاجك بتون مازندران سواحلنده بولنمش اولديغى مرويدر. انجير، ليمون، پورتقال، بادم، نار وسائر ميوه‌دار آغاجلرى پك چوقدر. طوپراغى پك منبت اولوب، بغداى وسائر ذخايرله پرنج، پاموق، شكر قامشى وسائره حاصل اولور. اهالينك باشليجه مدار معيشتى پرنج ايله باليقدر. آنجق سواحلده‌كى بطاقلقلر ورطوبتك كثرتى هوايى اخلال ايتمكله، صيتمه، روماتيسمه، كوز خسته‌لقلرى وسائر علتلر اهالى‌يه مسلط اولوب، مملكتك استعداد طبيعيسى نسبتنده ترقيسنه مانع اوليورلر. اورمانلرده قاپلان، پارس، آيى، قورت وسائر حيوانات وحشيه بولنيور. حيوانات اهليه‌سى اوركوجلى صيغيرله هندك كيلره مشابه بر جنس كوچك صيغير، زحمته پك طيانيقلى بر جنس بيكير، قيون، كچى وسائره‌دن عبارتدر. طاغلرنده دمير معدنيله نفت وپترول كثرتله بولنور. تجارتى باشليجه روسيه ايله وباكو اسكله‌سيله اولوب، قره‌دن يوللرى پك ناقصدر، وساريدن طهرانه كيدن ايكى جاده‌سى‌ده پك مكمل دكلدر.

اهاليسى مازندرانى دينان اصل ايرانيلرله كرد وتركمان عشايرندن مركب اولوب، اصل مازندران لسانى اسكى فارسى‌يه مشابه اولديغى حالده، كويلرده حال اصليسيله قوللانلمقده‌در. شهر وقصبه‌لرده ايسه لسان ادبى اولان فارسى استعمال اولنيور. مازندرانيلر تندرست وجسور آدملر اولوب، تناسب اعضايه وقادينلرى حسن وملاحته مالكدر. بو خطه ٥٠٠٠ سوارى و ١٢٠٠٠ پياده عسكرى ويروب، دولت ايرانيه‌نك اك ايى عسكرى مازندرانيلردر. اسكى يونان جغرافيونى آثارنده مازندران (تاپير) ياخود (تاپور) مملكتى اسميله مذكور اولوب، بو اسمك (طبرستان) اسميله مشابهتى ظاهردر؛ چونكه طبرستان اسمى دخى كاه مازندرانك شرق ويا شرق جنوبى جهتنه وكاه بتوننه ويرلمشدر. ياقوت حموى مازندرانك طبرستانك اسم ديكرى اولديغنى، وكتب اوائلده كورلمديكنه بناءً بونك بر اسم محدث اوله‌جغنى بيان ايديور. آنجق مازندران اسمى ايرانيلرجه اسكيدن معلوم اولوب، بلكه عربلرجه مجهول ايدى.

فردوسی « شاهنامه » سنده کیکاوسك مازندرانی ضبط ایتمکه کیتمسندن بحث ایتدیکی صره‌ده ، بو مملکتك متانتنی واهالیسنك جسارتنی تعریف ایدیور. برنجی قرن هجریده وخراسان فتوحاتی صره‌سنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمش ایسه‌ده، آنجق یوز سنه صکره تحت اطاعت وانقیاده آلنمشدی. شرق طرفنده اقوام تورانیه‌نك تجاوزاتنه قارشی ساحلدن جباله قدر برصره سدلری واستحکاماتی وار ایسه‌ده، بونلر اقوام تورانیه‌نك تجاوزینه مانع اوله‌میوب ، کرك چنکیز وکرك تیمورلنك عسکرلری مازندرانی چیکنمش؛ وافشار، قاچار و سائر ترکمان عشیرتلری مازندرانه کیروب یرلشمشدر.

مازنی { (ابوعثمان بکر بن محمد) مشاهیر ادبا ونحویوندن اولوب، اصمعینك تلامذه‌سندن ومبردك معلملرندندر . بصره‌لی اولوب ۲۴۹ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: « کتاب ماتلحن فیه العامة » ، « کتاب الالف واللام »، « کتاب التصریف » ، « کتاب العروض »، « کتاب القوافی »، « کتاب الدیباج علی خلاف کتاب عبیده » وسائره‌در.

مازوویه { (Mazovie) لهستانك اسکی بر خطه‌سی اولوب ، مرکزی وارشووه شهری ایدی . اون آلتنجی قرن میلادی‌یه قدر آیریجه بردوقه‌لق صورتنده اداره اولنوردی. اهالیسی (مازور) تعبیر اولنوب ، لهلیلرك اك اصیللری ایدی . الیوم پروسیه‌ده بولنان مازورلر ایسه ٤٠٠٠٠٠ نفوس قدر اولوب، لهلیلرك اك جاهل وقبالریدر، وعشرته ابتلالری زیاده‌در.

مازندی { (Magendie) اك مشهور تشریح علماسندن اولوب ، ١٧٨٣ ده فرانسه‌نك بوردو شهرنده طوغمش؛ و ١٨٥٥ ده پارسده وفات ایتمشدر . تشریح معلمی و آقادمیا و سائر جمعیات فنیه اعضاسندن بولنمش؛ وبك چوق تجارب وتحقیقات فنیه اجرا ایده‌رك، فن تشریحی زیاده ترقی ایتدیرمشدر . متعدد تألیفاتی واردر.

ماساچوست { [« مساچوست » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماسافره { (Massafra) ایتالیانك جنوبنده اوترانته ایالتنك (تارنته) قضاسنده وتارنته‌نك ١٨ کیلو متره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ١٠ ١٥٠ اهالیسی واردر .

ماسایه { (Masaya) آمریقای وسطینك نیقاراغوآ جمهوریتنده و غراناده‌نك ١٦ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ١٨٠٠٠ اهالیسی واردر . سکنه‌سی همان کافهٔ اهالیٔ اصلیه‌دن اولوب، حصیر شاقه ، خلاط ، پاموق منسوجات ورچل وسائره اعمالی کبی صنایعله مشغولدرلر .

ماسرجسی { (ابوالحسن محمد بن علی) مشاهیر فقهاء شافعیه دن و ائمه‌دن اولوب، خراسان و عراق و حجازده تفقه ایتمش؛ وابو اسحاق مروزی ایله صحبت ایدوب ، برلکده مصره کیتمش؛ و مشار الیهك وفاتنه‌دك یانندن آیرلمیوب ، بعده بغداده ، و ٣٤٤ ده خراسانه عودتله، نیشابورده تدریسله اشتغال ایده‌رك، مشاهیر فقهادن برچوق ذوات حلقهٔ تدریسنده بولنمشدر . ٣٨٤ تاریخنده ٧٦ یاشنده وفات ایتمشدر .

ماسرجویه { دولت امویه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب ، یهودی المذهب ایدی . بصره‌ده اجرای طبابتله مشغول اولوب ، مهارت وحذاقتی حقنده برچوق نوادر منقولدر . (اهرن) کتابنی سریانیجه‌دن عربی‌یه نقل ایدن بو ذات اولوب، « کناش » ، « کتاب فی الغذاء » و « کتاب العین » عنوانلریله اوچ تألیفی دخی واردر .

ماسولیپاتام { یاخود مچلیپتم (Masouli-patam) هندستانك مدراس اداره‌سنده و مدراسك ٣٥٠ کیلو متره شمال شرقیسنده کریشنه ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٣٦ ٥٢٠ اهالیسی، بك پارلاق رنکلی مشهور بزلری وخیلی ایشلك تجارتی وار ایسه‌ده، لیمانی طولغون وصویی صیغدر .

ماسویه { (ابو یوحنا) خلافت عباسیه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، نصرانی المذهب و سریانی الجنس ایدی . کندیسی امی اولدیغی حالده ، (جندی سابور) بیمارستاننده جبرئیل بن بختیشوع کبی مشاهیر اطبانك معیتنده خسته‌کانه باقمق وادویه‌یی حاضرلامق کبی

خدمتلرده بولنەرق ، ذكاوت و استعداد طبيعيسى
قوتيله ، تشخيص امراض وتداويده فوق العاده مها-
رت قزانمش؛ وهارون الرشيدك حضورنده بعض
موفقيتلره نائل اولمغله، احسان و التفاتلرينه نائل
اولمشيدى. اوغلى يوحنا بن ماسويه طبى علمى وعملى
اولەرق اوكرنمشدى .

ماسه { (Massa) ايتاليانك طوسقانه خطه-
سنده وفلورانسەنك ٩٤ كيلومترە
غرب شماليسنده ماسه مع قراره ايالتنك مركزى
بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهاليسى ، مشهور سماق
مرمرى، كوزل بر قلعەسى و پورتقال باغچەلرى
واردر.

— ماسه مع قراره ايالتى طوسقانەنك قسم
شماليسندن عبارت اولوب، غرباً جنوه ، شمالاً
پارمه، شمال شرقى طرفندن رجيو، شرقاً مودنه ،
جنوباً لوقه ايالتلريله، جنوب غربى طرفندن دخى
آق دكيزله محدود اولديغى حالده ، مساحهٔ سطحيەسى
١٦٧٨ مربع كيلو مترە و اهاليسى ١٦٩٤٧٠
كشيدر . ٣ قضايه منقسم اولوب ، ٣٥ ناحيەيى
حاويدر .

ماسياس { (Macias) پورتكيزك اك
مشهور شاعرلرندن اولوب ،
اكثر اشعارنده كندى ماجراى معاشقەلرينى سلك نظمه
چكمكله، « عاشق » لقبيله شهرت بولمش؛ و بونلردن
برنده ماجراى عشقنى حكايه ايتديكى قادينك قو-
جەسى طرفندن قتل اولنمشدر . اون بشنجى قرن
ميلاديده ياشايوب، كنديسنه مخصوص لسان وطرز
افادەسى واردر.

ماسيلون { (Massillon) فرانسەنك اك
مشهور ادبا وخطيبلرندن او-
لوب، وعظ ونصيحتدەكى فصاحت وطلاقتيله شهرت
بولمشدر . اون دردنجى لوىى دورنده ياشامش ؛
و ١٧٤٢ ده وفات ايتمشدر . نطق وموعظەلريله
سائر بر خيلى آثارى موجوددر .

ماسينيسا { (Masinissa) مغربدە نوميديه
خطهٔ قديمەسنك حكمدارى
اولوب ، ابتدا قارتاجليلرله متفق اولەرق، اسپانيه-
ده روماليلره قارشى حرب ايتمش ايسەده ، روما
سردارى (اسكيپيون) اسير طوتديغى بر يكننى
بلا فديه كنديسنه كوندرديكندن ، بو معاملەدن
فوق العاده متأثر اولوب ، او وقتدن يعنى قبل الميلاد
٢١٢ تاريخندن اعتباراً روماليلر طرفنه دونمش؛
وماسسيليالىلر حكمدارى سيفاقسى مغلوب ايدوب،
طوتمغه كلى ياردىمى اولمشيدى. بو غالبيتك اوزرينه
مرقوم سيفاقسك قاريسى (سوفونيسبه) يى تزوج
ايتمش؛ وحالبوكه اسكيپيون مرقومەيى، بر علامت
ظاهرهٔ ظفر اولمق اوزره، رومايه سوق ايتمك ايستە-
يكندن، بو ازدواجى تصديق ايتمەمش؛ وماسينيسا
ايسه ، نوميديەلى بر قارىيه بو معاملەيى تجويز
ايتمديكندن، مرقومەيه بر مقدار زهر كوندروب،
او دخى ايچمش ايدى. مع هذا ينه روماليلرك اتفا-
قنده ثبات ايدوب، مكافاةً مغلوبك ملكى وقارتاجليلر
ملكنك بر پارچەسى كنديسنه ويرلمشيدى. بو حكمدار
نوميديەيه مدنيت ادخال ايتمش؛ ميلاددن ١٤٩
سنه اول وفات ايدوب، ملكى ميسيپسا ، غولوسه
وماناستابعل نام اوچ اولادى بيننده مقاسمه اولنمشدى.

ماسيوس { (Masius) دياربكر ولايتندەكى
قرەجه طاغه يونان قديم جغرا-
فيونى طرفندن ويريلن اسمدر.

ماط { آرناودلقده مناستر ولايتنك دبره
سنجاغنده وسنجاغك منتهاى غربنده
بر قضا اولوب، ٣٢ قريەدن مركبدر. شرقاً نفس
دبره قضاسيله، شمالاً اشقودره ولايتنك ميرديته
قضاسيله، غرباً ينه ولايت مذكورەنك اقچه حصار وتيران
قضالريله ، جنوباً دخى ايلبصان سنجاغيله محدوددر.
ينه بو اسمله مسمى نهرك حوضەسنك بوقارى
جهتندن عبارت اولوب، جبال ايله محاط يوكسك
بر يايله حالندەدر. طوپراغى منبت واراضيسى كوزل
ايسەده ، ارككلرى اكثريا خانەلرنده محصور
ياشادقلرندن ، ويا استانبولده وسائر محللرده
باغچوانلق وباغجيلق كبى خدمتلرده بولنمق مجبوريتنده
اولدقلرندن، اراضى بحق ايشلنميور. اهاليسى كاملاً
مسلم اولوب، جسارت وشجاعت وصداقتله مشهوردرلر.

— ماط نهرى همنامى اولان قضانك جنوب
جهتنده نبعانله ، شمال غربىيه طوغرى جريان
ايدەرك، قضاء مذكورك بتون مياه جاريەسنى جمع
ايدر؛ و بعده اشقودره ولايتنه كيروب، ميرديته
وآقچه حصار قضالرى آرەسنده جريان، وميرديتەدن

كلن (فاندى) نهرينى وديكر بر چوق چايلرى اخذ ايله، اووه‌يه دوشديكنده، توسع ايده‌رك، واورمانلرك آره‌سنده آقه‌رق، آدرياتيق دكزينه دوكيلور. مجراسى تقريباً ٩٠ كيلومتره اوزوندر.

ماغدالنه (Magdalena) آمريقاى جنوبينك قولومبيه جمهوريتنده بيوك بر ايرماقدر، كه مملكت مذكوره‌نك جنوب جهتنده و (آند) سلسلهٔ جبالنده ٢° عرض شماليده واقع بر كوچك كولدن نبعانله، سلسلهٔ مذكوره‌نك ايكى بيوك شعبه‌سى آره‌سنده آچيلان مثلث الشكل واسع بر واديك ايچنده شمال شرقى‌يه طوغرى جريان، وصاغدن بوغوته ايله سوغاموسو وصولدن قاؤقه نهرلرينى وديكر برچوق انهار اخذ ايده‌رك، ١٧٠٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره ١١° ٥′ عرض شماليده ايكى قولدن آنتيل دكزينه دوكيلور. دكز سفائنى غربى آغزندن نهره كيروب، ٢٠ كيلومتره يوقارى‌يه قدر چيقارلر. منصبندن ١٠٠٠ كيلومتره يوقارى‌يه قدر دخى نهره مخصوص واپورلر ايشليوب، آنجق بو مسافه‌نك اورته‌سنده سير سفائنك دوامنه مانع بر شلاله بولنديغى كبى، ديكر بعض طرفلرنده دخى آچلمه محتاج يرلرى واردر. منصبندن ٣٥٠ كيلومتره يوقاريده اصل ايرماقدن بر قول آيريلوب، تابعى اولان (قاؤقه) نهرينه منتهى اولور؛ وايكى نهر آره‌سنده ١٥٠ كيلومتره اوزونلغنده آلچق وبطاقلق بر جزيره تشكل ايديور. ثانيه‌ده حدوسطى اوزره ٨٣٤ مكعب متره صو دوكر.

— جمهوريت مذكوره‌نك بر ايالتى دخى بو اسمله مسمى اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٦٩٨٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٣٧٣١٨ كشيدر. مركزى ٦٠٠٠ اهاليسى اولان سانته مارته قصبه‌سيدر.

ماغدبورغ (Magdebourg) پروسيه‌نك صاقسه ايالتنده و برلينك ١٢٤ كيلومتره غرب جنوبيسنده و (البه) ايرماغنك صول كنارنده وبرقاچ دمير يول خطنك نقطهٔ تقاطعنده ايالت مذكوره‌نك مركزى مستحكم بر شهر اولوب، ٢١٤٣٩٧ اهاليسى، ايكى مكتب اعداديسى، تجارت، فن جراحى، صنايع، صنايع نفيسه و سائره مكتبلرى، دارالمعلمين، كتبخانه‌سى، متعدد مؤسسات خيريه‌سى، جسيم ومصنع بر كليساسيله ديكر ١٠ پروتستان و ٢ قتوليك كليساسى، شكر تصفيه خانه‌لرى، دمير خانه‌لرى، قوردله وشريت وسائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، پك ايشلك ذخيره و سائره تجارتى، ايشلك بازارلريله سنه‌ده بركره قوريلور پنايرى واردر. سفاين نهرك ايچنده شهره قدر چيقارلر.

ماغوسه (Famagouste) قبريسك ساحل شرقيسنده و لفقوشه‌نك ٣١ كيلومتره شرق جنوبيسنده مستحكم وخراب برقصبه اولوب، آنجق برقاچ يوز اهاليسى، محبس اتخاذ اولنور اسكى ومتين استحكاماتى وطولمش ليمانى واردر. اديب شهير كمال بك مرحوم بو قلعه‌ده اوچ سنه محبوس قالمشدر. بو قصبه بطلميوس فيلادلفك همشيره‌سى (آرسينوئه) طرفندن بنا اولنه‌رق، بعده روماليلرك، صكره عربلرك، اهل صليب وقوطانى زماننده لوسينيان فامليا سنك، ١٣٧٢ ده جنويزلرك، ١٤٨٩ ده ونديكليلرك و ١٥٧١ ده، اوزون بر محاصره‌دن صكره، عثمانليلرك الينه كچمش؛ و ١٧٣٥ ده شدتلى بر زلزله‌دن خراب اولمشدر.

ماق آدم (Mac-Adam) اسقوچيه‌لى بر مهندس اولوب، كندى اسميله معروف شوسه اصولنك موجديدر. ١٧٥٥ ده طوغوب، ١٨٣٦ ده وفات ايتمشدر.

ماقاريه (Macquarie) اوقيانوسيه‌نك اك جنوبى آطه‌سى اولوب، يكى زلانده‌نك ١٠٧٠ كيلومتره جنوب غربيسنده ٥٤° ٣٩′ عرض جنوبى ايله ١٥٦° ٢٠′ ٣٦″ طول شرقيده واقعدر. بويى ٣٧ و اكى ١١ كيلومتره اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٤٠ مربع كيلومتره‌در. درت بش يوز متره ارتفاعلرنده يالكز اوتله مستور طاغلرى وسفائنك يناشمسنه غير مساعد ساحللرى واردر. خالى اولوب، اهاليسى يوقدر. فوق ديتلن آيى باليغى جنسيله طيور مائيه‌سى چوق اولوب، يكى زلانده‌يه مخصوص پاپاغان جنسى دخى بولنيور. ١٨١١ ده قپودان (والكر) طرفندن كشف اولنمشدر.

ماقاريه (Macquarie) آوستراليانك يكى جنوبى والس مهجرنده برنهردر،

که ماقی طاغلرك داخلی ماڭله‌سندن اینن (فیش‌ربور) ایله (قاپل ربور)ك (سیدنی) عرضنده واقع اجتماعندن بالتشکل، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، (کودکفوغ) و (ارسکینه) نهرلرینی دخی اخذ ایله ، (دارلینغ) ایرماغنه طوغری آقارسه‌ده ، نهر مذکوره وصولدن اول (هاریس) طاغنك شمال غربیسنده بر طاقم بطاقلقلرده محو اولور ؛ و یاالکثر بر اوفق قولی دیکر برطاقم صولرله برلشه‌رك دارلینغه واصل اولور . مجراسی تقریباً ١٢٠٠ کیلومتره اوزوندر.

— بو اسمله (تاسمانیه) جزیره‌سنده دخی بر قوی وکوچك نهر واردر.

ماقاسار { [« مانغقاسار » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

ماقاؤ { (Macao) چینك ساحل جنوبیسنده وقانتونك ١٠٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق هونغ قونغك ٦٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده وقانتون نهرینك منصبنده تشکیل ایتدیکی خلیجك غربی ساحلنده ″٢٥ ′١١ °٢٢ عرض شمالی ایله ″٥٧ ′١٣ °١١١ طول شرقیده واقع پورتکیزه تابع بر شهر وبوکا ملحق کوچك بر مستعمره اولوب، شهرك ٥٩٩٥٠ وملحقاتیله برابر مستعمره‌نك ٦٧٠٣٦ اهالیسی واردر . مساحهٔ سطحیه‌سی آنجق ١٢ مربع کیلومتره‌در. بو بر ١٥٨٠ تا. ریخنده چین ایمپراطوری طرفندن برقوتلی قورصا. نی تنکیله‌دکی خدمتلرینه قارشی پورتکیزلیلره ویر. یلوب، آنجق چین دولتی دخی بسبتون ال چکمیه‌رك ، اجرای نظارت ایتمکده، وانکلیزلر دخی بعض مرتبه قاریشمقده‌درلر. شهرده بعض انکلیز مستشرقینی طرفندن اداره اولنور چینجه بر مطبعه ایله برموزه واردر . آوروپالیلرك محله‌سی آیریدر . ١٨٤٥ تاریخندن بری سربست لیمان ایسه‌ده ، انکلیزلرك (هونغ قونغ)ه دخولندن بری تدنیده‌در.

ماقریانوس { (Macrien, Macrianus) روما ایمپراطورلرندن غالیا. نوسك زماننده ایمپراطورلق دعواسنه قالقیشان اوتوز کشیدن بری‌اولوب، اقتدارینه بناءً قوماندا. نلغه واصل اولمش؛ وایمپراطور (والریانوس) ك ایران سفرنده سوریه والیلکنه نصب اولنمش؛ و ٢٦٠ تاریخ میلادیسنده، والریانوسك ایرانیلرك الینه اسیر دوشدیکنی خبر آلنجه ، سوریه‌ده اعلان سلطنتله ، ایلیریایه‌قدر کیدوب ، اوراده (آورئول) طرفندن مغلوب اولمغله، ٢٦١ ده کندینی کندی ضابطلرینه قتل ایتدیرمشیدی. ایکی اوغلی حکومته تشریك ایدوب، اونلر دخی او صره‌ده مقتول اولمشلردر.

ماقرینوس { (Macrin, Macrinus) روما ایمپراطورلرندن اولوب ، ١٦٤ تاریخ میلادیسنده آفریقاده‌کی نومیدیه‌نك (قیساریه) شهر قدیمنده طوغمش؛ وبعض بیوجك منصبلره کچمش ایدی. ٢١٧ تاریخنده، ایمپراطور (قاراقاله)نك وفاتی اوزرینه ، عسکر طرفندن ایمپراطورلغه انتخاب ایله، بر طاقم قوانین و نظامات حکیمانه وضع ایتمشدر . ٢١٨ ده قاپادوقیه‌ده قضاءً وفات ایتمشدر .

ماقسنچیوس { (Maxence, Maxentius) دردنجی قرن میلادیده آوغستوس عنوانیله روما دولتنك غرب جهتنده حکم سورنلردن اولوب، (ماقسیمیان هرکول)ك اوغلیدر . (قونستانس قلور)ك وفاتی اوزرینه، ٣٠٦ ده ایتالیاده آوغستوس عنوانی آلوب ، و (سور)ی رادنه‌ده محاصره ایدوب ، قتل ایتدیردیکی کبی ، غالریوسی دخی مغلوب ایتدکدن صکره، بدریله بوزیشه‌رق ، ٣٠٧ ده بونی‌ده غالیایه چکلمکه اجبار ایتمش؛ و بعده عصیان ایتمش اولان افریقیه والیسنه قارشی عسکر سوق ایدوب، اوراسنی آتش ایله قان آلتنده براقمش ؛ وروما‌یه عودتنده فوق‌العاده ظلم وتعدی‌یه و علی‌الخصوص خرستیانلری پك‌زیاده ازمکه باشلامش ؛ و بونك اوزرینه ایمپراطور قسطنطین عسکر سوق ایده‌رك، ٣١٢ ده روما سوری خارجنده مغلوب ایتمش؛ ومغلوباً فرار ایدرکن، آلتنده برکوپری‌ییقلمغله، مغروقاً وفات ایتمشدر.

ماقسیموس { (Maxime, Maximus) بو اسمله روما غرب ایمپرا. طورلرندن بروجه‌آتی اوچ کشی کلمشدر:

(ماقسیموس پوپینوس) که روما سردار ووا. لیسی ایکن، ٢٣٧ تاریخنده، غوردیانلرك وفاتی اوزرینه، سناتو طرفندن (بالبینوس) ایله برابر

(ماقسيمينوس) ه قارشی ايمپراطورلغه انتخاب
اولنمش؛ ومتعاقباً ماقسيمينوس وفات ايتمكله، موی-
اليهما بر قاچ آی صلح واسايشله حكم سوردكدن
صكره، نظام واسايشی تأمين مقصديله بعض تشبثاته
كيريشدكلرنده، قضاءً وفات ايتمشلردی.

— (ماينوس ماقسيموس)، كه تئودوسيوسك
زماننده خدمت عسكريه‌ده بولنوب، برتانيه‌ده
حسن خدمتی كورلمش، وغاليا واليسی اولمش ايدی.
٣٨٣ ده كندی ايمپراطورلغنی اعلان ايتمش؛ وغرب
ايمپراطوری غراتيانوسی اسير طوتمشيدی. غاليا
ايله اسپانيا وبيوك برتانيه‌جه ذاتاً حكومتی قبول
اولنه‌رق، ايتاليايی دخی ضبط ايتمك ايستديكنده،
تئودوسيوس اوكنه چيقوب، پانونيه‌ده ٣٨٨
تاريخنده ايتدكلری محاربه‌ده مغلوب اولمش؛
و(آكيليه) ده تحصن ايتديكی حالده، دشمننه
تسليم اولنه‌رق قتل اولنمشدی.

— (پترونيوس ماقسيموس) كه ٤٥٥ تاريخنده
زوجه‌سنك عرضنه كچن اوچنجی (والنتينيان) ی
قتل ايله، غرب ايمپراطوری اولمش؛ ومقتولك
زوجه‌سنی كنديسنه وارمغه اجبار ايتمش ايسه‌ده،
مرقومه، اخذ ثار ايچون، واندالر حكمداری
(جنسريق) ی ايتاليايه جلب ايده‌رك، رومايی
كنديسنه تسليم ايتمش؛ وصاحب ترجمه فرار ايدركن،
طاشلانه‌رق اتلاف اولنمشدی.

ماقسيميانوس هرقولس (Maximien Hercule,
Maximianus Hercules) روما ايمپراطورلرندن
اولوب، ٢٥٠ تاريخلرنده پانونيه‌نك (سيرميوم)
شهرنده طوغمش؛ وعسكره كيروب، آز مدتده
قطع مراتبله، ٢٨٦ ده سلاح آرقداشی بولنمش
اولان ديوقلتيان طرفندن ايمپراطورلغه تشريك
اولنمش؛ وبتون ممالك غربيه‌نك اداره‌سی كنديسنه
احاله اولنه‌رق، قونستانس دخی قيصر عنوانيله
معيتنده بولنمش ايدی. غاليا وآفريقاده بر چوق
غالبيتلر قزانمش ايسه‌ده، بيوك برتانيه‌ده، بعض
مغلوبيتلره دوچار اولمشيدی. ٣٠٥ تاريخنده
دياقلتيان ايله برابر فراغه مجبور اولمش ايسه‌ده بر
سنه صكره اوغلی (ماقسنچيوس)ك معاونت
وتشويقيله يكيدن عنان حكومتی الينه آلمش؛
واوغلی دخی حكومته تشريك ايتمش ايكن، برسنه
صكره بونی اشتراكدن محروم ايتمك ايستديكنده،
قيزی فاؤسته‌ايله دامادی قسطنطينك يانته (تروه) يه
چكلمش؛ لكن ٣٠٩ ده بوكا دخی خيانتله، يرينی
طوتمق ايچون، كنديسنی قتل ايتديرمكه چاليشديغندن،
غاليايه فرار ايدوب، غاللری عصيانه تشويق ايتمش
ايسه‌ده، مارسليه‌ده محاصره اولنه‌رق، ٣١٠ ده
اوراده كندی كنديني بوغمغه مجبور اولمشيدی.
اثنای حكومتنده خرستيانلری تعقيب ايتمشيدی.

ماقسيميليان (Maximilien) آلمانيا ايمپراطورلرندن ايكی كشينك
اسميدر:

برنجيسی اوچنجی فردريقك اوغلی اولوب،
١٤٥٩ ده طوغمش؛ وتخته چيقمازدن اول
١٤٧٧ ده بورغونيه وارثهٔ حكومتی ماريه ايله
عقد ازدواج ايتمش؛ وبورغونيه وراثتنه ادعاسی
اولان فرانسه قرالی اون برنجی لويی ايله مخاصماته
كيريشمشيدی. ١٤٨٦ ده روما قرالی و١٤٩٣ده
وفات ايدن پدری يرينه آلمانيه ايمپراطوری اولمش
ايدی. ١٤٩٥ ده فرانسه قرالی سكزنجی شارل
ايله محاربه ايدوب، بونی ضبط ايتمش اولديغی
ايتاليا وناپوليدن ال چكمكه مجبور ايتمش؛ وآنجق
قيام ايتمش اولان اسويچره‌ليلره قارشی موفق
اوله‌ميوب، ١٤٩٩ ده (باله) معاهده‌سيله
اسويچره‌نك استقلالنی تصديقه مجبور اولمشيدی.
١٥٠٨ ده ونديك جمهوريتنه قارشی فرانسه قرالی
اون ايكنجی لويی ايله وپاپا ايله عقد اتفاق ايتمش
ايسه‌ده، متعاقباً بونلردن آيريله‌رق، انكلتره قرالنی
فرانسه‌يه قارشی تشويق ايتمش؛ وبونك آچديغی
محاربه‌ده ١٥١٣ ده كنديسی‌ده كوكللی صفتيله
بولنه‌رق، غالبيته سبب اولمشيدی. ١٥١٦ ده
فرانسه قرالی برنجی فرانسوانك ميلان جهتنده‌كی
فتوحاتنه مانع اولوب، آنجق كنديسی‌ده ميلانی
ضبط ايده‌مه‌مش؛ و١٥١٩ ده وفات ايتمشدر.
پك ماهر ومدبر وعالم بر حكمدار اولوب، مصاهرت
عقديله بورغونيه وچهستان حكمدارلقلرينی كندی
عائله‌سنه قزانديرديغی كبی، اسپانيه وارثه‌سی
ژانه‌يی دخی اوغلی كوزل فيليپه تزويج ايده‌رك،
اسپانيه‌يی‌ده خاندانته ربط ايتمشيدی. بونك اوغلی

مشهور (شارل كينت) خانى اولوب، آوروپانك قسم اعظمنه حاكم بولنمشـدر. ماقسيميليان محاربه اثناسـنده بيله ادارهٔ ملك ايله مشغول اولوب، آلمانيه‌يى ١٠ بيوك دائره‌يه تقسيم، محاكمى اصلاح، شـوراى دولت كبى بر هيئت وكندى رياستى تحتنده بر محكمهٔ عاليه تشكيل وويانه ايله اينغولستاد دارالفنـونلرينى تأسيس ايلمش ايدى. فن حربه، زراعته وفن معمارى‌يه متعلق برر كتاب ايله بر خيلى اشعار دخى يازمشدر.

— ايكنجيسى ايمپراطور برنجى فردينـاندك اوغلى اولوب، ١٥٢٧ ده طوغمش، و١٥٥٨ ده روما قرالى انتخـاب اولنوب، ١٥٦٤ ده آلمانيـا ايمپراطورلغى تحتنـده پدرينه خلف اولمش؛ وترا. نسيلوانيه پرنسى ژان سيجيسموند ايله وبعده جنتمكان ساطان سليمان خان وسليم خان ثانى حضراتى دورلرنده دولت عليه ايله طول مدت محاربه‌ده بولنه‌رق، ١٥٦٨ ده دولت عثمانيـه ايله مصالحه ايتمشدى. صلحپرور بر حكمدار اولوب، علوم و فنونى حمايه، وكنـديسى‌ده علومه خدمت ايتمش، وپروتستانلره مساعد بولنمشدر. ١٥٧٦ ده وفات ايتمشدر.

ماقسيميليان { (Maximilien) بو اسمله باويره‌ده درت پرنس كلوب، «بيوك» لقبيله ملقب اولان برنجيسى ١٥٩٨ دن ١٦٥١ تاريخنه‌دك باويره پرنسى بولنمشدر.

— ايكنجيسى آوستريانك خدمت عسكريه‌سنده و عثمانليلره قارشى مهاج و بلغراد محـاربه‌لرنده بولنه‌رق، بعده اسپانيـه جانبنـدن فلمنك واليسى اولمش ايدى. ايمپراطور يدنجى شـارلك پدريدر.

— اوچنجيسى مرقوم يدنجى شارلك اوغلى اولوب، باويره پرنسى بولنمش؛ و اصلاحات داخليـه ايله اوغراشوب، و١٧٧٧ تاريخنده وفات ايتمشدر.

— دردنجيسى ١٧٩٩ ده باويره پرنسى اولمش، وبيوك ناپوليونك آرزولرينـه كوره حركت ايتمكله، ١٨٠٦ ده عنوانى قراللغه تحويل اولنمش؛ و١٨١٣ ده ناپوليونه قارشى اولان اتفاق دولى‌يه داخل اولوب، قراللق عنوانى محـافظه ايتمش؛ وحكومتنى مشروطيته تحويل، وبر طاقم اصلاحات اجرا ايتدكدن صكره، ١٨٢٥ ده وفات ايتمشدر.

ماقسيميليان { (F. I. Maximilien) آوستريادە اليوم حكومت سورمكده اولان ايمپراطور فرانسوا يوسفك براد درى ومكسيقه ايمپراطورى اولوب، ١٨٣٢ ده طوغمش، وآوستريا بحريه‌سنده فريق اولوب، بر مدت لومبارديه ايله وندك واليسى دخى بولنمش؛ و ١٨٦٣ ده فرانسز عسكرينك مكسيقه سفرى اوزرينه، اوچنجى ناپوليونك سعيله مكسيقه ايمپرا. طورلغنه انتخاب اولنه‌رق، ١٨٦٤ ده آمريقـايه عزيمتله، مكسيقوده فوق العاده بر استقباله مظهر اولمش؛ و بو مملكتده بر حكومت منتظمه تأسيـسنه سعى ايتمشدر. ١٨٦٧ سنه‌سى حزيرانـنك ١٩ نده وفات ايتمشدر. علوم و ادبياته انتسـابى اولوب، بعض اشعار وسائر آثار قلميه‌سى واردر. بلجيقه قرالى برنجى لئوپولدك قيزى شـارلوته ايله عقد ازدواج ايتمشيدى.

ماقسيمينوس { (Maximin, Eaximi-nus) روما ايمپراطور. لرندن اولوب، غوت قومنه منسوب اولديغى حالده، تراكيه‌ده طوغمش؛ وابتـدا چوبان ايكن، بعده عسكره كيروب، جسارتيله آز مدت ظرفنده قطع مراتب ايده‌رك، ٢٣٥ تاريخنـده، آلكسـاندر سورك وفاتى اوزرينه، ايمپراطورلغى اعلان اولنمش؛ ومملكتنه تجاوزاتده بولنان جرمانلره، سارماتلره و داچلره قارشى بر قاچ غالبيتـه نائل اولمش ايدى. ٢٣٧ ده سـناتو طرفندن يرينـه ايكى غورديانلر ناميله معروف ايكى كشى انتخاب اولنمش ايسه‌ده، بونلر كنديسنك سردارلرى طرفندن مغلوب وقتل اولنمشدى. بونك اوزرينه سـناتو (ماقسيموس بو. بيانوس) ايله (بالبينوس) اسملريله ديكر ايكى ايمپرا. طور انتخاب اولنمش؛ وصاحب ترجمه بوخبرى آلنجه محـاربه‌ده بولنديغى جرمانيـه‌يى تركله، ايتـاليـه‌يه يورومش ايسـه‌ده، اثناى راهده وفات ايتمشدر. پك ايرى و قوتلى اولوب، پك چوق بر ايچر وپارمقلرى آره‌سنده طاشلر قيراردى.

ماقسیمینوس دایا { (Maximin Daïa) روما ایمپراطـور . لرندن اولوب، غالربوسك یکنی وتراکیه‌لی بر چوبانك اوغلی ایدی. کندیسی دخی ابتدای حالنده چوبان ایکن، ۳۰۵ تاریخنده دیوقلتیان فراغت ایتمزدن اول کندیسنه قیصر عنوانی ویرمش، و ۳۰۷ ده آوغستوس عنوانه نائل اولمش ایدی. ۳۱۱ ده، غالربوسك وفاتی اوزرینه، قسطنطین ولیچینیوس ایله مشترکاً ایمپراطور انتخاب اولنمش ایسه‌ده، درعقب بونلرله بوزیشه‌رق، ماقسنچیوس ایله برلشمش؛ وآنجق لیچینیوس طرفندن ادرنه‌ده مغلوب اولوب، ۳۱۳ ده طرسوسده وفات ایتمشدر.

ماقلسفیلد { (Macclesfilde) انکلتره‌نك (چستر) ایالتنده و چسترك ۵۳ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب، ۴۰۰۰۰ اهالیسی، مصنع بر کلیساسی، ایپك قماشلرله پاموق منسوجات فابریقه‌لری، صو ایله اداره اولنور ایپلیکخانه‌لری، دمیر و باقیر دوکمخانه‌لری وجوارلرنده کومور معدنیله یازی طاشی اوجاقلری واردر.

ماقو { (Mako) مجارستانده (ماروس) نهرینك صاغ کنارنده و بوده‌نك ۱۷۶ کیلومتره جنوب شرقیسنده (قسناد) سنجاغنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۷۵۰۰ اهالیسی واردر.

ماقون { (Macon) فرانسه‌ده پاریسك ۴۰۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده ولیونك ۶۷ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (ساؤنه) نهرینك صاغ کنارنده (ساؤنه مع لوآره) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۸۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، ساعتجیلق و رسم مکتبلری، کتبخانه‌سی، علوم، فنون، صنایع وزراعت جمعیتلری، کوزل ربختم وکوپریسی، خراب بر طاق ظفری، قطیفه، یوك منسوجات، ساعت چلنکیرلکه متعلق مواد وسائره فابریقه‌لری وشراب وسائره تجارتی واردر.

ماکان { (بن کاکی) ایران شعراسندن و امرادن اولوب، طبرستانلیدر. نصر بن احمد سامانی زماننده خراسانی ضبط ایتمش ایسه‌ده، مشار الیه طرفندن اوزرینه سوق اولنان امیر الامرا ابو علی محمده قارشی طوره‌میوب، منهزماً فرار ایتمشدی. شو رباعی جمله اشعارندندر.

درکوی قضا نه رهکذر میدانم
نه سر قضا ونه قدر میدانم
دانم که کس از قضا نیارد جستن
از سر قضا همین قدر میدانم

ماکدونیه { (Macédoine, Macedonia) بالقان شبه جزیره‌سنك قسم جنوبیسنك وسطنده بیوك بر خطه‌نك اسم اقدمی اولوب، حدودی زمانه کوره تخلف ایتمش ایسه‌ده، اصل ماکدونیه اوچ طرفدن جبال مرتفعه ایله آیرلمش وآطه‌لر دکزینه مائل مثلث الشکل بر بیوك حوضه‌دن عبارت ایدی. قسم غربیسنده جنوباً اولیمپوس طاغیله وپنیوس (یعنی کوستم) مجراسیله تسالیادن، غرباً پیندوس وشارل سلسلهٔ جبالیله ایلیریادن، شمالاً الیوم قره طاغ دینلن جبل ایله ودیکر طاغلرله مسیه (یعنی صربیه وبلغارستان) دن، شرقاً دخی (ردوب) سلسلهٔ جبالیله تراکیه خطه‌سندن آیرلمش اولدیغی حالده، قسم شرقیسنده آطه‌لر دکزیله محدود ایدی. شمدیکی تقسیماتده سلانیك ولایتنك بتونیله مناستر ولایتنك سرفیجه و قوصوه ولایتنك اسکوب سنجاغیله بلغارستانك کوستندیل سنجاغنی حاویدر. چپه چوره حدودینی آیران جبال مرتفعه ایله بونلرك خطه‌نك ایچنه اوزاندقلری اتکلر وقوللردن ماعدا ماکدونیه‌نك وسطلرنده ایکنجی درجه‌ده برطاقم طاغلر واردر. مختلف استقامتلرده ممتد اولوب، خطه‌نك شمال وغرب جهتلرنده سلاسل حدودیه ایله کندیلری بیننده برطاقم مرتفع حوضه‌لر ویایله‌لر و مناستر و اسکوب اووه‌لری کبی برقاچ یوکسك اووه دخی تشکیل ایدرلر. بو ایکنجی درجه‌ده‌کی جبال ما-

كدونیه‌یی ایكی قسم طبیعی‌یه آیروب ، اوستلرنده بولنان جهتنه بوقاری، وجنوبلرنده ساحله‌قدر ممتد اولان آلچق جهتنه آشاغی ماكدونیه نامی ویریلیور . آشاغی ماكدونیه دخی كاملاً اووه‌لق اولمیوب، سلانیك سیروز، درامه، قره‌صواووه‌لری آره‌لرنده بر طاقم تپه‌لر وطاغ قوللری بولنیورسه‌ده، عمومیت اوزره، وبوقاری ماكدونیه‌یه نسبتله اراضیسی منحطدر . ساحلی خیلی كیرینتیلی چیقنتیلی اولوب، بیوك وكوچك برچوق كوزل قوی وكورفزلری حاویدر . تساليه حدودیدن باشلایه‌رق ساحل شماله طوغری ممتد اولدیغی حالده ، بعده شرقه طوغری دونه‌رك، سلانیك كورفزینی، وبونك شرقنده (خالكیدیقی) اسمیله اینك ممه‌سی شكلنده جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد جسیم بر شبه جزیره تشكیل ایدیور، كه بونك منتهای جنوبنده پارمق كبی اوچ اوزون برون ممتد اولوب، كسندیره‌و آینوروز كورفزلرینی وجوده كتیریرلر. بو شبه جزیره‌نك شرق طرفنده وسلانیك كورفزینك مقابلنده اورفانو ونام دیكرله رندینه اسمیله بر بیوك كورفز بولنوب، اورادن ساحل شرقه طوغری امتدادنده طاشوز آطه‌سنك قارشیسنده قواله وماكدونیه‌نك حدود شرقیه‌سی اوجنده (لاغوس) كورفزلرینی تشكیل ایدیور. ماكدونیه تماميله آطه‌لر دكیزی مائله‌سنده واقع اولوب . باشلیجه ٤ حوضه‌سی واردر . اك بیوك ایرماغی (واردار) در ، كه خطه‌نك منتهای شمال غربیسنده (شار) طاغندن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، سلانیك كورفزینه دوكیلور . ماكدونیه‌نك بتون شمال غربی قسمیله اورته‌سی واردار حوضه‌سی داخلنده‌در. خطه‌نك جنوب غربی قسمی (اینجه قره‌صو) و نام دیكرله (بیستریجه) ایرماغی حوضه‌سنی تشكیل ایدوب، بو نهر شمالدن جنوبه طوغری ایندكدن صكره، بیوك بر قوس تشكیل ایله، شماله طوغری دونر. وبعده شرقه توجهله، ینه سلانیك كورفزینه دوكیلور . ماكدونیه‌نك شرق طرفی همان متوازی دینله‌جك بر استقامتله شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری آقان ایكی ایرماغك حوضه‌سندن عبارتدر، كه ایكیسی‌ده (قره‌صو) اسمیله معروف اولوب، غرب جهتنده‌كی اك بیوكی (استرومجه) دخی دینله‌رك، سیروز اووه‌سندن وتخیانوس كولندن بالمرور، اورفانو كورفزینه دوكیلور . دیكری یعنی اك شرقیسی ایسه (مستا) اسمیله دخی معروف اولوب، طاشوز جزیره‌سی قارشیسنده كنیشجه بر اووه‌یی شق ایله دكیزه منصب اولور . بو انهاردن هر برینك وعلی‌الخصوص واردارك بر چوق تابعلری دخی اولوب، ماكدونیه‌نك میاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده، شمدیكی حالده هیچ بری سیرسفائنه صالح اولمیوب، زراعتجه دخی اكثرینك فائده‌دن زیاده ضررلری كورلمكده‌در . آرناؤدلقدن معدود اولان قسم غربیسنده پرسبه ورسنه و دها برده كسریه، اوستروه، یكیجه، طوپران، بشیك، آیواسیل، تخیانوس كوللری و دها كوچك بر طاقم كوللری دخی واردر .

ماكدونیه شمال وغرب روز كارلرندن سلاسل جبال ایله بر درجه‌یه‌قدر محفوظ اولوب ، جنوب روز كارینه آچیق اولدیغندن ، عمومیت اوزره هواسی معتدل اولوب، هر نه‌قدر آلچق وبطاقلق طرفلرنده حرارت زیاده اولدیغی كبی ، صیته‌لر دخی اكسیك دكل، و طاغلرك اوستنده برودت زیاده ایسه‌ده ، اورته ارتفاعلرده و وادی و بایرلرنده هواسی پك لطیف و صاغلامدر . بعض طرفلرنده اورمانلر موجود اولوب ، میشه ، كوركن، چام، دیش‌بوداق و سائر اشجارك انواعی بولنیورسه‌ده، وسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولاییی بونلردن حقیله استفاده اولنمیور . طوپراغی پك منبت اولوب، بغدای، آرپه، چاودار ، یولاف ، مصر و ذخایر متنوعه ایله پاموق، توتون، خشخاش وسائره حاصل اولور. شمال غربی جهتنك میوه‌لری جسامت ولذتده مشهوردر . شرق طرفی توتون محصولیله مشهور اولوب، دنیانك اك كوزل توتونلری بو جهتده حاصل اولور، وهر طرفه كلیتله اخراج اولنور. خشخاش زرعی یكی اولوب ، آنجق پك تمتعلی اولمق مناسبتیله ، سنه‌دن سنه‌یه آرتوب ،

کلیتلی آفیون اخراج اولنیور . باغلری پك چوق
اولوب، هر طرفنده و علی‌الخصوص غرب جنوبی
جهتنده اغستوس جهتنده مشهور شرابلر اعمال وکلیتله
اخراج اولنور. طوت آغاجی پك ایی یتیشوب ،
ایپك اخراجنه مملکتك بیوك استعدادی وار ایسه‌
ده، اهالی هر نصلسه بو صنعته آلیشمامشلردر .
دمیر ، باقیر ، قورشون، کومش ، منغانس وسائر
معدنلر دخی بولندیغی تحقق ایتمش ایسه‌ده ،
وسائط نقلیه ومحروقات وسائر شرائط فقداننده‌ن
طولایی اخراج اولنانلری یوق کبیدر . مرعالری
چوق وکوزل اولوب، قیون، کچی، صیغیر وسائر
حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. وخیلی بیاغی، دری و
سائر محصولات حیوانیه اخراج اولنور .

الحاصل، ماکدونیه طبیعتك کافهٔ نعمتلرینه
نائل بر مملکت اولوب ، عمرانه فوق العاده
استعدادی واردر. صنایع محلیه شیاق وعبا ایله خاولی
و بعض ایپکلی قماشلر ودمیرجیلك وباقیرجیلغه متعلق
شیلرله سختیان وسائره اعمالندن عبارت اولوب، اخیراً
سلانیکده پاموقدن ویوکدن بعض منسوجات اعمالنه
مخصوص وبوکا مماثل بر قاچ فابریقه دخی آچلمشدر .
سلانیکدن بدأ ایله اوروپا خطوطنه کسب التصاق
ایدن اسکوب خطی بر قاچ سنه‌دن بری ایشلمکده
اولدیغی کبی، اخیراً بری سلانیکدن درسعادته
ودیکری مناستره منتهی اولمق اوزره ایکی خط
دخی انشا اولنه‌رق، بونلر ماکدونیه‌نك ثروت
ومعموریتنك ترقیسنه چوق خدمت ایتمشدر. برنجی
اسکله‌سی ومرکز تجارت ومدنیتی سلانیك اولوب،
بو شهر کوندن کونه ترقی وتوسع ایتمکده‌در .

ماکدونیه‌نك اهالیسی ۱۸۵۰۰۰۰ کشی
راده‌لرنده اولوب، ۷۵۰۰۰۰ قدری مسلم،
۵۰۰۰۰ ی یهودی و قصوری خرستیاندر.
مسلمانلرینك غرب و شمال جهتلرنده بولنانلری
آرناؤد وجنوب وشرق طرفلرنده ساکن اولانلری
ترکدر. خرستیانلرینك جنوب جهتنده وسواحل
ایله شهر وقصبه‌لرده کیلرك چوغی روم ، قراده
بولنانلرك بر قسمی بلغار ، طاغلرده ومرعالری
چوق یرلرده وعلی‌الخصوص غرب جهتنده کیلرك
بر خیلیسی اولاخ وقصوری چنکانه وسائره‌در.
بو وجهله ماکدونیه باشلیجه بش جنسیتله مسکون
اولوب، بونلر دخی ترك ، آرناؤد، بلغار ، روم
واولاخ جنسیتلریدر. هر نه قدر بو بش قومدن
هر بری بر طرفده زیاده کثرتلی بولنمقده ایسه‌ده،
صرف بر قومله مسکون یری اولمیوب، هر طرفی
بر ایکی ویا زیاده جنسله مسکوندر. شمال وغرب
جهتی آرناؤد وبلغارلرله، اورته جهتی ترك، بلغار
وآز مقدارده اولاخ وروملە، جنوب غربی طرفی
ترك، روم واولاخله، سواحل طرفی ترك وروملە،
شرق جهتی ده ترك، روم وبلغارلرله مسکوندر.
یهودیلر و سائر بعض اقوام افراد قلیله‌سی‌ده
سلانیك مناستر وسائر شهرلرده بولنورلر. اقوام
مذکوره‌دن هر بری کندی لسانیله متکلم
اولوب، لسان مشترکلری ترکجه‌در .

ماکدونیه ده زمان قدیمده اکثر اهالی
قبائل صورتنده وکندی رؤسالرینك ریاستی
آلتنده بولنوردی . ماکدونیه‌لیلر او وقتلرده
مدنیتدن محروم و بدوی بر حالده یاشارلردی .
الیوم ماکدونیه‌ده ساکن اولان اقوامدن
اسلاولرله بلغارلرك یدنجی قرن میلادیدن صکره
وترکلرك فتوحات عثمانیه صره‌لرنده اورالره
کلدکلری تاریخله معلوم اولدیغی کبی اولاخلرك دخی
رومالیلرك حاکمیتی زماننده بونلر طرفندن ایتالیادن
نقل واسکان اولدقلری معلوم اولدیغندن، ازمنهٔ قدیمه‌
ده واساساً ماکدونیه اهالیسنك خانغی جنسیته منسوب
بولندقلری جای تأملدر. روملر ماکدونیه‌نك
قدیماً یونانیدن معدود اولدیغی واهالئ قدیمه‌سنك
یونانی بولندقلرینی ادعا ایدیورلرسه‌ده ، بو بابده
ایراد ایتدکلری دلائلك جمله‌سی مدعالرینی چورو -
تمکدن بشقه بر ایشه یارامیور . برنجی قرن
میلادیده یاشامش ومشهوداتی اوزرینه کتاب
مشهورینی یازمش اولان ابو الجغرافیین (استرابون)
یونانیلرك تسالیه‌ده‌کی پنیوس (یعنی کوستم) مجرا-

سنه‌دك اولوب، نهر مذكورك شمالنده يونانلى
بولنمديغنى ويونانى لسانى سويلنمديكنى بيان ايله،
اپير وماكدونيه وايليريا اهاليسنك بر لسانله متكلم
وبر درلو اخلاقله متخلق اولدقلرينى علاوه ويونانلرك
لسانندن بالمناسبه بعض كلمه‌لر ايراد ايديور. بو
افاده‌يه وبو كلمه‌لره باقيلنجه، اسكى ماكدونيه‌ليلرك
صرف وخالص آرناؤد بولنمش اولدقلرنده شبهه
قالماز. حتى تروآ محاربه‌سنده ماكدونيه‌ليلر پلاسج
جنسيتنه منسوب اولان تروآليلرك امدادينه
كيدوب، يونانيلره قارشى حرب ايتمشلردى. ماكدو-
نيه حكمدارلرندن ايكنجى فيليپ ممالكنى توسيع
ايده‌رك، ماكدونيه سواحلنده بولنان بعض يونان
مستملكاتنى و بعده يونانك ده اكثر طرفلرينى ضبط
ايله ايرانه قارشى سفره حاضرلانمقده ايكن، وفاتى
وقوع بولوب، اوغلى مشهور بيوك اسكندر بو
مقصدينى اجرا ايتمش؛ واسكندردن صكره ماكدو-
نيه‌ليلر اطراف عالمه حاكم اولمشلر ايسه‌ده، ماكدونيه
بو فتوحاتدن قزانه‌جق يرده غائب ايتمشدر؛ چونكه
كنديلرينك لسان تحريريلرى و ادبيات مليه-
لرى اولمديغندن، بالطبع مدنيت يونانيه‌يه تابع
اولوب مصرده‌كى بطالسه، شام وايرانده‌كى سلفكيد
وسائر طوائف ملوك مرور زمانله كندى جنسيتلرينى
غائب ايتمش اولدقلرى كبى، ماكدونيه دخى حكومت
طالب ومدعالرى آره‌سنده منازع فيه قاله‌رق،
خرابه يوز طوتمش ايدى. ميلاد عيسادن ٢٠٠
سنه اول ماكدونيه حكمدارى بشنجى فليپ
قارتاجلى آنيبالى التزام ايتمش اولمغله، روماليلرله
مخاصمانه كيريشوب، ١٩٧ ده روما سردارلرندن
(فلامينيوس) عسكر سوق ايده‌رك ، مرقوم
فيليپى تساليا‌ده مغلوب ايتمش؛ و اون سنه صكره
ينه روما سردارلرندن (پاولوس اميليوس) ماكدونيه
حكمدارى پرسيوسى پيدناده مغلوب ايده‌رك ،
ماكدونيه واپيرك ٨٠ قصبه‌سنى تخريب، وبيكلرجه
اهاليسنى اسير اوله‌رق رومايه سوق ايتمش ايدى.
١٤٨ تاريخنده سردار (متلوس) بر وسيله ايله
بتكرار عسكر صوقيله، بر ايكنجى پيدنا غالبيتيله
ماكدونيه‌يى ضبط ايده‌رك، روما ممالكنه الحاق
ايتمشدى. استقلالى زماننده مركزى كاه شمدى
وودينه ديلن (ادسه) وكاه واردار يكيجه‌سى
قربنده بولنمش اولان (پلا) شهرى اولوب ،
سلانيك او وقتلرده موجود دكيلدى. روما ايمپرا-
طورلغنك ايكي‌يه انقسامنده بالطبع شرق ايمپرا-
طورلغنه دوشوب ، (ايليريا) دائرهٔ واسعه‌سنك
منقسم بولنديغى ايكى (ديوسه) دن برينى تشكيل
ايتمش ايسه‌ده، اصل ماكدونيه‌دن بشقه بر چوق
يرلرى دخى حاوى اولوب ، بروجه آتى ٦ ايالته
تقسيم اولنمش ايدى: ١. نفس ماكدونيه، مركزى
سلانيك؛ ٢. يكى اپير، مركزى ديراخيوم (دراج)؛
٣. اسكى اپير ، مركزى نيقوپوليس (پروزه
قربنده)؛ ٤. تساليه، مركزى لاريسا (يكيشهر)؛
٥. كريد، مركزى غورتينه؛ ٦. آخائيا (يونان)،
مركزى قورينته ، اون اوچنجى قرن ميلاديده
اهل صليب روم ايمپراطورلغنى ضبط ايتدكلرنده،
ماكدونيه ده سلانيك قراللغى ناميله بر دولت
تأسيس ايتمشلردى. اون بشنجى قرن ملاديده
جنتمكان خداوندكار غازى ويلديرم سلطان بايزيد خان
حضرلرى زمانلرنده ماكدونيه ضميمهٔ ممالك عثمانيه
اولمشدر.

ماكسين { جزيره‌ده خابور مجراسى او-
زرنده ورجه قربنده بر قصبه
اولوب، زيتون ياغى محصوليله معروف اولديغى
وبعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنديغنى ياقوت
حموى بيان ايديور.

ماكنزى { (Mackenzie) انكلتره مشاهير
سياحيننندن اولوب، قرن سابق
ميلادى اواخرنده آمريقانك اقصاى شمالنده خيلى
وقت سياحت ايده‌رك، اقطار قطبيه‌ده بحر محيط
كبير سواحلنه‌دك ايلرلمش؛ واسميله مسمى ايرماغى
كشف ايتمشدر. سياحتنامه‌سى نشر، وسائر السنه‌يه
دخى ترجمه اولنمشدر.

ماكنزى { (Mackenzie) آمريقانك اقطار
شماليه‌سنده دومينيون قطعه-
سنك « شمال غربى » ايالت واسعه‌سنده بر بيوك
ايرماق اولوب، ٦١° ايله ٦٣° عرض شمالى آره-
لرنده بولنان وبرچوق انهار ايله ديكر كوللرك
آياقلرينى طوپلايان « اسرا كولى » نام جسيم كولك

منتهای غربیندن خروجله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، صولدن (لارد) نهری اسمیله بیوك بر نهری ودیکر بر قاچ انهاری وصاغدن واسع کوللرك آیاقلرینی آلیر؛ و ٦ یرده پك اینیشلی جریانلر تشکیل ایده‌رك، صولدن قیالی طاغلره مربوط دیك وقیالق جبالك اتکلری یانندن واکثریا بوزلرله مستور خالی اووه‌لرك ایچندن جریانله، ٦٩° عرض شمالیده برچوق قوللره بالانقسام، همنامی اولان بر قویه دوکیلور. مذکور کولدن خروجندن اعتباراً مجراسی ٧٠٠، کیلومتره اولوب، بوکوله دوکیان انهارك اك اوزونی منبعندن حساب اولنورسه، ٤٠٠٠ کیلومتره‌دن زیاده‌در. حوضه‌سی ١٥١٧٠٠٠ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنور. بو نهرك صوی تشرین اول ابتداسندن حزیران ابتداسنه‌دك منجمد بولنور.

— آوسترالیه‌نك قوینسلاند مهجرنده دخی بو اسمله بر نهر واردر، که (داوسون) نهریله برلشه‌رك بحر محیط معتدله دوکیلان (فیجروی) ایرماغنی تشکیل ایدر. مجراسی ٥٠٠ کیلومتره اوزونلغنده‌در.

ماکیاول } (Machiavel) ایتالیا مشاهیر محررینندن اولوب، ١٤٦٩ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و ١٥٢٧ ده وفات ایتمشدر. ١٤٩٩ تاریخندن اعتباراً ١٣ سنه فلورانسه جمهوریتنك کاتبی بولنوب، امور سیاسیه‌ده اجرای نفوذ ایتمش؛ وفرانسه وآلمانیه وروما‌یه مأموریت مخصوصه ایله کیتمش ایدی. مدیچیس خاندانك فلورانسه حکومتنه عودتنده مأموریت مذکوره‌بی غائب ایدوب، مؤخراً اوننجی لئون نامیله پاپا اولان قاردینال مدیچیسك علیهنده بولنمق افتراسیله، اشکنجه‌یه آلنمش، ونفی اولنمشدی. بعده اطلاق، و فلورانسه‌یه جلب اولنه‌رق، مدیچیس خاندانك توجهنی قزانمش؛ و ١٥٢١ ده وقعه‌نویسلری اولمش ایدی. نکبت زمانی تألیفاته حصر ایدوب، آثارینك چوغنی او وقت یازمشدر. آثاری وفاتندن صکره نشر اولنمشدر.

مالابار } [« ملیبار » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مالاغه } (Malaga) اسپانیه‌نك آندالوسیه خطه‌سنده ومادریدك ٤١٥ کیلومتره جنوب غربیسنده وآق دکیز ساحلنده نصف دائروی بر قویك ایچنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ١٣٤٠١٦ اهالیسی، کوزل لیمانی، اوستنده روماليلر زماندن قالمه خراب بر قلعه‌سی وعربلردن قالمه (القصبه) اسمیله بر ایچ قلعه‌سی، اطرافنده (وادی المدینه) اسمنده بر چایله اروا اولنور پك کوزل باغچه‌لریله کوشك وصیفیه‌لری، قربنده کوکوردلی قاپلیجه‌لری و قورشون معدنی، بر مکتب عالیسیله بر دارالمعلمینی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، پسقپوس دائره‌سنده سکز اون بیك جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مشهور وپك مقبول شرابیله زیتون یاغی، قوری اوزوم، پورتقال، لیمون، انجیر، بادم وسائر میوه‌لر اخراجاتی وپك ایشلك تجارتی واردر. دمیر یول ایله اسپانیه‌نك ایچ طرفلرنده‌کی شهرلره مربوطدر. هواسی قیشین پك ملایم اولوب، میزان الحراره ٦ درجه‌دن آشاغی اینمز، ویازین دخی ٣٠ درجه‌دن یوقاری چیقمیوب، پك معتدلدر. علل ساریه ومستولیه اصلا ظهور ایتمیوب، هواسی پك صاغلام وجوارلری جنتدن نشان ویرر بر لطافتده اولدیغندن، اکر سوقاقلریله خانه‌لری غیر منتظم ونظافتدن عاری اولمیه ایدی، بوشهر بتون آوروپا ایچون کوزل بر تبدیل هوا محلی اوله‌جق ایدی. پك اسکی بر شهر اولوب، فنیکه‌لیلر طرفندن تأسیس اولنمشدی. بعده خیلی تدنی ایتمش ایکن، عربلرك الینه کچنجه، فوق العاده بر معموریت کسب ایتمشدی. مدنیت اسلامیه‌نك برچوق آثاری الیوم باقیدر. عربلرجه اسمی (مالقه) در.

— مالاغه ایالتی آندالوسیه خطه‌سنك منقسم بولندیغی ٨ ایالتك بری اولوب، قادیس ایالتندن صکره اسپانیه‌نك اك جنوبی محلیدر. جنوباً آق دکیزله، غرباً قادیس، شمال غربی طرفندن سویله (اشبیلیه)، شمال شرقی جهتندن قوردوبه (قرطبه)، شرقاً دخی غرناده (غرناطه) ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٣٤٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٥١٩٣٧٧ کشیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، اك

يوكسك طاغى اولان (تجدا) ونام ديكرله (پلاده) جبلنك ٢١٣٥ متره ارتفاعى واردر. وقتيله اورمانلرله مستور بولنمش اولان بو طاغلر باقلملمقدن بوكونكى كونده چپلاق حالندهدر، وبعضلرى قيالق اولوب، غريب مغاره واوچورومرى حاويدر. بو طاغلردن بر چوق چايلر آقوب، بر طاقمى سقى اراضيده قوللانيليرسهده، جملهسى قوللانيله ايدى، مملكت چوق دها معمور اولهجقدى. بونلرك اك بيوكى (غوآداهورسه) در، كه غرناده ايالتندن كلهرك، مالاغه جوارلرندهكى اووهلرى بعدالارروا آق دكيزه دوكيلور. (غوآديارو) نهرىده ايالتى شق ايله، قاديس ايالتنه كيرر. طاغلرنده قورشون دمير، باقير، نيكل، غرافيت وسائر معدنلر بولنيورسهده، اخراج اولنانلرى يوق حكمندهدر. مياه معدنيهسىده پك چوقدر. هواسى صيجاق وطوپراغى منبت اولوب، ذخاير عادهدن بشقه شكر قامشى، پورتقال، ليمون، مشهور شرابلر ويرر كليتلى اوزوم، انجير، بادم، زيتون وسائر ميوهلرك انواعى حاصل اولور. زلزلهلرى پك صيق اولوب، پك شدتليلرى دخى اولمشدر. ايالت ١٥ قضايه منقسم اولوب، ١٠٥ ناحيه يى حاويدر.

مالاقوف { (Malakoff) قريم شبه جزيرهسنده سواستوپول شهرينه حاكم قلاعك برى واك متينى اولوب، قريم محاربهسنده فرانسز جنرال (پليسيه) طرفندن هجومله ضبط اولنمش؛ وبونك اوزرينه روسلر سواستوپولى تخليهيه مجبور اولمشلردى. مومىاليه بوكا مكافاةً مشير اولمش، وكنديسنه مالاقوف دوقهسى عنوانى دخى ويرلمشيدى.

مالايى { [«ملايى» مادهسنه مراجعت بيوريله.]

مالبان { اقصاى بلاد غربده وساحل بحر محيطده بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

مالبرانش { (Malebranche) فرانسه مشاهير حكماسندن اولوب، ١٦٣٨ ده پارسده طوغمش، و ١٧١٥ ده وفات ايتمشدر. دقارتك كتابلرينى اوقويهرق، ابتدا بوكا تابع اولمش، و تلامذهسى زمرهسنه التحاق ايتمش ايسهده، بعده كنديسنه مخصوص غريب بر طريق طوتهرق، تصوفه ميل ايتمش؛ وبعض مسائلده جبريونك مسلكنه تقرب ايتمشدر. حكمت طبيعيه وعلوم رياضيهدن دخى بهرهسى واردر. ادبياتده دخى يد طولاسى اولوب، آثارى فصاحتله يازلمشدر.

مالتبرون { (Malte-Brun) مشاهير جغرافيوندن اولوب، ١٧٧٥ تاريخنده دانيمارقهنك يوتلاند خطهسنده (تزيه) قصبهسنده طوغمش، و ١٨٢٠ ده پارسده وفات ايتمشدر. جغرافيايه دائر ١٦ جلد اوزره مكمل بر اثر يازوب، بعده ٧ جلد اوزره مختصرينى دخى يازمشدر، كه وفاتندن صكره كنديسى اوغلى وبعده (قورتامبرت) طرفندن بعض تعديلات و تصحيحاتله تكرار نشر اولنمشدر. ديكر بعض آثارى دخى واردر.

مالتپه { استانبول جوارنده وقرتال قضاسنده اولهرق حيدر پاشادن ازميده كيدن دمير يول خطى اوزرنده وساحل بحرده بر قريه اولوب، بعض كوشك وصيفيهلرى وسبزه باغچهلرينى حاويدر.

مالخاتون { مؤسس دولت عثمانيه فردوس آشيان سلطان عثمان خان غازينك زوجهسى و شيخ ادهباليك قيزى اولوب، غازىٴ مشاراليه، سلطنته نائل اولمازدن اول، شيخ مشار اليهك زاويهسنه دوام ايتمكله، هر نصلسه كنديسنى كوروب، تعشق ايتمش؛ و غازىٴ مشاراليهك كوروب نقل ايتديكى بر رؤيا اوزرينه، پدرى تزوجنه رضا ويرمش؛ وصاحبهٴ ترجمه علاء الدين پاشا ايله سلطان اورخان غازينك والدهسى اولمشدر. مالخاتون شيخ ادهباليدن اوچ آى صكره وسلطان عثمان خاندن بر آى اول ارتحال ايدوب، بيلهجكده پدرى يانته دفن اولنمشدر.

مالديب { (Maldives) بحر محيط هنديده هندستانك جنوب غربى ساحلى آچيقلرنده وبو ساحلدن ٧٧٥ كيلومترهلك مسافهده

بر جزایر صغیرهٔ مجتمعه هیئتی اولوب، ٧° ٦′ عرض شمالی ایله ٠° ٤٢′ عرض جنوبی و ٧٠° ١٢′ ایله ٧١° ٢٤′ طول شرقی آرەلرنده ٨٦٦ کیلومتره بویی و ٨٠ کیلومتره اکی اولان بر مسافهٔ واسعەده ممتد اولورلر. بوآطەلرك اراضیسی پك آلچق اولوب، دکیزك مدی حالنده قسم اعظملری صوآلتنده بولنمغله، جزر حالنده جملەسنك مساحهٔ سطحیەسی ٥٠٠٠ ومد حالنده یالکز ٩٠٠ مربع کیلومتره وسعتندەدر. بوآطەلرك عددی مجهول اولوب، اك مفصل خریطەلرده یالکز اك بیوکلری کوسترلدیکی حالده، برقاچ یوزه بالغ اولور. اهالیسنك مقداری دخی مجهول اولوب، ٣٠٠٠٠ ایله ١٥٠٠٠٠ آرەلرنده مختلف مقادیرده تخمین اولنمشدر. جزایر مذکوره ١٩ طاقه منقسم ایسەلرده، ادارەجه ١٣ دائرەیه منقسم اولوب، ١٧٥ ودیکر برحسابه کوره ٢٠٠ مسکون جزیرەیی حاویدرلر. جملەسی اراضئ مرجانیەدن متشکل اولوب، هیچ بر یرلرینك ارتفاعی ٢ مترەیی تجاوز ایتمیورسەده، ٢٥ مترەیه قدر یوکسك هندستان جوزی آغاجلری اولدیغندن، اوزاقدن فرق اولنورلر. هر بر طاقی تسبیح کبی بر دائره ویا قطع ناقص تشکیل ایدەجك وضعیتده اولوب، بوطاقلر دخی بینلرنده کذلك بویله بر شکل تشکیل ایدرلر. میاه جاریەسی پك چوق وطوپراقلری پك منبت اولوب، هندستان جوزلرینك اك ایولری بوآطەلرده اولدیغی کبی، بر نوع انجیر ایله تمرهندی، اکمك آغاجی وسائر اشجار مثمره یتیشیر. پاموق وداری دخی حاصل اولور. قیون وسائر حیوانات اهلیەسیله بالیغی و طیور مائیەسیله سائر آو قوشلری پك چوقدر. دکیزدن کلیتلی بونجق چیقوب، بورادن آفریقانك وسطلرینه وسواحل غربیەسنەدك نقل ایله آقچه وزینت مقامنده قوللانیلیر. یرلیلر (سنغالی) جنسیتنه منسوب اولوب، کندیلرینه مخصوص لسانله متکلمدرلر. لسانلرینی وقتیله (دواهی) حروفیله یازمقده ایکن، شمدی خط عربیی استعمال ایتمکدەدرلر. درت قرن اول دین اسلامی قبول ایدوب، الیوم جملەسی مسلمدرلر؛ و بینلرنده دین اسلامی نشر ایدن بر ایرانلینك تربەسی کندیلرنجه بیوك زیارتکاهدر. کندیلری کمیجیلکده ماهر اولوب، سرندیبه وکلکتەیەقدر کمیلرله کیدرلر. مسقط وسائر جزیرة العرب سیاحینی اسکیدن بری بوآطەلره یناشوب، اجرای تجارت ایدەکلمشلردر. ابن بطوطه دخی بو جزیرەلره سیاحت ایدوب، حتی یقین وقتەدك اوروپالیلرك بو جزائر حقندەکی معلوماتلری اشبوعرب سیاحنك ویردیکی تفصیلاتدن عبارت ایدی. یرلیلر یوکدن بعض منسوجاتله حصیر، چناق چوملك، معادندن بعض آلات واوانی وسائره اعمال ایدرلر. مرکزلری (ماله) ویا (مالی) جزیرەسنده ینه بو اسمله بولنان قصبەدر.

مالرب (Malherbe) فرانسەنك اك مشهور شعراسندن اولوب، ١٥٥٥ ده (قان) شهرنده طوغمش، و ١٦٢٨ ده پارسده وفات ایتمشدر. اصیل اکن فقیر بر عائلەیه منسوب اولوب، آنغولم پرنسنك خدمتنه کیرمشیدی. بر قاچ اولادی اولوب، جملەسی کندیسندن اول وفات ایتمشدر. اشعارنده لسانك فصاحتنه وکلمەلرك حسن انتخابنه پك زیاده دقت ایدوب، آنجق افکار شاعرانه ایجادنده مهارتی یوقدر؛ وبناءً علیه اشعاری لفظاً پك کوزل ومعناً پك عادیدر.

مالسیا (Malaisie) [«ملایی» و«جزایر بحر محیط» مادەلرینه مراجعت.]

مالطه (Malte) بحر سفیدده انکلترەیه تابع بر آطه اولوب. سیچلیەنك ساحل جنوبیسنك ٩٠ کیلومتره جنوبنده وتونسك ساحل شرقیسنك ٢٠٠ کیلومتره شرقنده اولەرق ٣٥° ٥٣′ ٥٠″ عرض شمالی ایله ١٢° ١١′ ٦″ طول شرقیده واقعدر. بیضی الشکل اولوب، بویی ٢٧ و اك کنیش یرنده اکی ١٤ کیلومترەدر. مساحهٔ سطحیەسی ٢٤٩ وملحقی اولان برقاچ کوچك آطه ایله برابر ٣٢٣ مربع کیلومتره اولوب، ١٧١٦٧١ اهالیسی واردر. مرکزی ساحل

شمالیسنده وایچ ایچنه کیرنتیلی بر قوی و لیماننك
ایچنده واقع (والته) شهریدر. طوپراغی مالطه
طاشندن عبارت اولوب، آطه‌نك هر طرفی قورو
وصوسزدر. اورمانی واشجاری اولمیوب، یالکز
صنعی دینله‌جك برصورتله باغچه‌لر یاپلمش؛ و بعض
خروب و فرنك انجیری آغاجلری یتیشدیرلمشدر.
هواسی قیشین ملایم وصاغلام اولوب، میزان‌الحراره
١٠ ایله ٢١ درجه‌لری آره‌لرنده بولنورسه‌ده،
یازین پك صیجاق اولوب، هله جنوب روزکاری
اسدیکنده ناقابل تحمل بردرجه‌یه چیقار. محصولاتی
آفریقانك کیلره مشابه اولوب، پورتقال، لیمون،
مندلینه، بتاته، جزیره اهالیسنك ٤ آیلق مأکولاتنه
یتیشه‌جك قدر ذخیره، پاموق و بر نوع اوزون
بونجه حاصل اولور. موسمنده چیچکلری پك چوقدر.
ملحقاتندن (غوچو) آطه‌جغنك بالی و (قومینو) نك
کیمونی مشهوردر. مالطه کچیسی دینمکله مشهور
کچیلری چوق اولوب، سائر حیوانات اهلیه‌سی
آزدر. اهالی باشلیجه بالیقچیلق وکمیجیلکله کچینوب،
برچوق مالطزلر دخی تونسده، جزایرده، طرابلس
غربده و سائر محللرده بقاللق وسائر اصنافلقلرله
تعیش ایدرلر.

مالطه آق دکیزك اورته‌سنده واقع اولوب، پك
واسع وصاغلام لیمانی دخی اولمغله، شرق وغرب و
آوروپا ایله آفریقا آره‌سنده بیوك بر تجارتك
مرکزیدر. سنوی تجارتی برملیارفرانغی متجاوزدر.
انکلتره‌نك آق دکیز دونناسی سنه‌ده آلتی آی
مالطه لیماننده اقامت ایتمکله، دولت مشار الیها بو
آطه‌ده جسیم استحکامات انشا ایدوب، برخیلی مقدار
عسکر دخی اقامه ایدر. اهالیسی جزیره‌ده حکم
سورمش اقوام مختلفه بقایاسندن مرکب ایسه‌لرده،
حکومت اسلامیه زماننده جزیره‌یه کلن عربلر
دیکرلرینه غلبه چالوب، جمله‌سی عربلشمشلردر، و
الیوم عربی لسانیله متکلمدرلر. آنجق سویلدکلری
عربجه‌ده ایتالیانجه وسائر آوروپا لسانلرندن مأخوذ
برچوق کلمه‌لر دخی قوللانیرلر. کندیلری اوته‌دن
بری افریقا سواحلی اهالیسیله کل یوم مناسباتده
بولندقلری حالده، سویلدکلری لسانك شامك عربجه.
سنه قریب اولمسی وتثیله عرب اهالیسنك اورادن
کلمش اولدیغنه دلالت ایدیور. مالطزلرك کبارلری
ایتالیانلاشمق هوسنده اولوب، اطه‌ده نشر اولنان
غزته‌لر دخی ایتالیانجه چیقیورسه‌ده، انکلیز حکو-
متی مکاتبده مالطز وانکلیز لسانلرینك تحصیلنی
مجبوری ایدوب، ایتالیانجه‌یی اختیاری براقمش؛ و
اهالی مالطزجه یعنی عربجه سویلمکدن آیریله‌مامشدر.
انکلتره‌نك مالطه‌ده حاکمیتی پك سطحی اولوب،
یالکز بر والی تعیین ایدر، وجزیره کندی قوانین
مخصوصه‌سیله اداره اولنور. ١٧ اعضادن مرکب
بر مجلسی اولوب، بونلرك ٨ ی اهالی طرفندن
انتخاب، و ٩ ی حکومت طرفندن تعیین اولنور.
بوندن بشقه ٣ اعضادن مرکب بر مجلس اداره‌سی
دخی واردر. جزیره وملحقاتی ٤٥ ناحیه‌یه منقسم
اولوب، ناحیه مدیرلری اهالی طرفندن انتخاب،
ووالی طرفندن تصدیق اولنور. مالطه‌ده بر
دارالفنون ایله ٢ اعدادیه ومتعدد ابتدائیه مکتبی
واردر. اهالیسی کاملاً قتولیکدر.

مالطه قدیماً اقوام مجهوله‌ایله مسکون اولوب،
بونلرك مسکنلری بولنمش اولان مغاره‌لرك بعضلریله
بعض غریب و قبا قله‌لر الیوم باقیدر. اومیروسك
(اوجیجیه) تسمیه ایتدیکی جزیره‌نك مالطه‌دن
عبارت اولوب، قالیپسو مغاره‌سنك بونده بولنمش
اولدیغی مظنوندر. بعده فنیکه‌لیلرك، یونانلیلرك،
قارتاجلیلرك الینه کچوب، موقعنك تجارته اولان
استعدادی حسبیله، معموریتی پك ایلری‌یه وارمش
ایدی. یونانیلرجه (ملیته) اسمیله معروف ایدی.
سیچیلیه ایله برابر قارتاجلیلردن روماللره کچوب،
روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغی حصه.
سنه دوشمش؛ و بنی اغلب زماننده غزاة اسلام
٤٠ سنه ظرفنده اوچ دفعه جزیره‌یی صاروب،
٨٧٠ تاریخ میلادیسنده ضبط ایتمشلردی. صقلیه
جزیره‌سندن حکومت اسلامیه‌نك رفعی صره‌لرنده
یعنی اون برنجی واون ایکنجی قرن میلادیده مالطه
دخی سیچیلیه قرالی روجر طرفندن ضبط اولنمش؛
وانکیزیسیون محکمهٔ ملعنتکارانه‌سی مسلمانلرله مو-
سویلر حقنده انواع عقوبات اجرا ایتمکله، بونلرك
چوغی آفریقایه کچمکه مجبور اولمشلردی. ردوسك
جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری
طرفندن ضبطی اوزرینه، شارل کینت

ردوسدن چیقاریلان (سنت ژان) شوالیه‌لرینه مالطه‌یی ویرمش ایدی . مالطه سیجیلیه‌یه ملحق ایکن، بر نوع جمهوریت صورتنده ومختاریتله اداره اولنمقده ایکن، بو شوالیه‌لر ظلم وتعصبله حرکت ایتمکه باشلامشلردی . ینه قانونی سلطان سلیمان دورنده عثمانلی دونغماسی طول مدت مالطه‌یی محاصره ایده‌رك، پك زیاده تضییق ایتمش و طغورت پاشانك شهادتی اوزرینه محاصره رفع اولنمشدی . ١٧٩٨ ده بیوك ناپولیون مصره کیدرکن مالطه‌یی ضبط ایدوب، ١٨٠٠ ده مالطه‌لر برچوق امدادات اجنبیه ایله فرانسه‌نك تابعیتندن چیقه‌رق، انکلتره‌نك حمایه‌سی آلتنه کیرمش؛ و ١٨١٤ ده عقد اولنان پارس معاهده‌سی بو جزیره‌نك انکلتره‌یه ترکنی تصدیق ایتمشدر .

مالطه { اندلسده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علماء اسلامك مسقط رأسی بولندیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر .

مالقولم { (Malcolm) اسقوچیه حکمدارلرندن درت کشینك اسمی اولوب، اون واون برنجی قرن میلادیده حکم سورمشلردر. الك مشهورلری اوچنجیسیدر، که پدری (دونقان)ك (ماقبت) طرفندن تلف ایدلمسی اوزرینه ، ١٠٤٠ ده انکلتره‌یه قاچوب، یدی سنه صکره پدرینك قاتلی قتل ایتدیره‌رك، ملك موروثنی استرداد ایتمش؛ و انکلتره قرالیله ایتدیکی محاربه‌ده ١٠٩٣ ده مقتول اولمشدر.

مالقولم { (Malcolm) اسقوچیه‌لی بر انکلیز ضابطی اولوب، ١٧٨٢ ده میرالایلقله هندستانه کچه‌رك، دیکر بعض مأموریتلردن صکره بمبای والیسی اولمش؛ و ١٨٠٨ تاریخنده فرانسز نفوذینه قارشی انکلیز نفوذینی موازنه ایتدیرمك اوزره، مرخصیتله ایرانه اعزام اولنه‌رق ، انکلتره‌یه عودتنده عوام قاره‌سی اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ و ١٨٣٣ ده وفات ایتمشدر . ابتدادن ١٨١٥ تاریخ میلادیسنه‌دك اولان وقایعی حاوی مکمل بر ایران تاریخی یازمشدر، که فرانسزجه‌یه و فارسی‌یه دخی ترجمه ونشر اولنمشدر . هندستانه دائر بعض تألیفاتی دخی واردر .

مالقه { اسپانیه‌ده‌کی (مالاغه) شهرینك املاء عربیسیدر . [« مالاغه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مالك { صحابه‌دن برچوق ذواتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر: (مالك بن التیهان الانصاری الاوسی) که انصاردن الك اول فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمزه ملاقی اولان آلتی ذاتك بری اولوب، برنجی و ایکنجی عقبه‌ده حاضر بولنمش، وعقبه کیجه‌سی الك اول بیعت ایدن بر روایتده کندیسی اولمشدر . بنی عبدالاشهلك نقیبی اولوب، بدر و احد غزالرنده ودیکر کافهٔ غزواتده حاضر بولنمش؛ و ٢٠ نجی سال هجریده خلافت جناب فاروقیده مدینه‌ده وفات ایتمش ؛ و بر روایتده صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده شهید اولمشدر.

— (مالك بن الدخشم) که بدر وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ ونفاقله اتهام اولنمش ایسه‌ده ، بونك افترا اولدیغی احوالندن آکلاشلمشدر . مسجد الضرارك احراقنه جانب نبویدن اعزام بیوریلان دخی بو ذات ایدی.

— (ابو اسید مالك بن ربیعة الانصاری الخزرجی الساعدی) که بدر واحد غزالرنده وسائر غزواتده حاضر بولوب ، شهادت حضرت عثمان رضی الله عنهدن مقدمجه کوزلرینه عمی طاری اولمش؛ و ٣٠ وبر روایتده ٦٠ ویا ٦٥ تاریخنده وفات ایتمشدر .

— (مالك بن زمعة القرشی العامری) که امهات مؤمنیندن سوده بنت زمعه‌نك برادری والك اول اسلامه کلنلردن اولوب، زوجه‌سی عمره بنت السعدی العامریه ایله برابر حبشه‌یه هجرت ایتمشیدی.

— (مالك بن سنان الانصاری الخزرجی الخدری) که احد وقعه‌سنده حاضر بولنوب ، مصاب اولان مبارك وجه رسول الله (صلی الله علیه وسلم)دن آقان قانی یالایوب یوتمش، وبو محاربه‌ده شهید اولمشدر .

— (ابو حکیم مالك بن عبدالله الخثعمی) که اهل فلسطیندن اولوب، معاویه و یزید و عبدالملك بن مروان زمانلرنده قرق سنه روملره قارشی سوق اولنان عسکره قومانده ایتمش ؛ و وفاتنده قبری

اوزرینه فرق بیراق کسر اولنمشدی . صالح ومتقی
بر ذات اولوب، صحبتی اولمدیغی وکبار تابعیندن
بولندیغی دخی مرویدر . معاویه‌دن مخالف شرع
شریف اوله‌رق آلمش اولدیغی بر امری اجرا
ایتمیوب، بو مخالفتیله مشار الیهی ممنون ایتمش اولدیغی
منقولدر .

— (ابو علی مالك بن عوف النصری) که
حنین وقعه‌سنده رئیس مشرکین اولوب ، مغلوب
اولمسی اوزرینه، طائفه چکلمش؛ و جانب نبویدن
اسلامی قبول ایتدیکی تقدیرده ایادیء مسلمینه دوشن
اهل واموالنك کندیسنه ردی وعد بیورلدیغی
مسموعی اولنجه ، نزد جناب نبوی‌یه کلرك ،
شرف اسلامله مشرف اولمش ؛ وکندیسنه یوز
دوه دخی اعطا بیوریله‌رق، مؤلفهٔ قلوبدن بولنمش؛
واسلامنده صادق اولوب، فتوح شامده وسعد بن
ابی وقاص (رضه) معیتنده قادسیه فتحنده دخی حاضر
بولنمشدر.

— (ابو ثور مالك بن نمط الهمدانی) که
قومی افرادیله نزد جناب نبوی‌یه کله‌رك، شرف
اسلامله مشرف اولمش، و قومنك زکاتی کندیسنه
حواله بیورلمش ایدی . طبیعت شعریه‌سی دخی او-
لوب، بعض اشعاری واردر.

— (مالك بن نویرة التمیمی الیربوعی) که نزد
نبوی‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش ،
وجانب رسالتپناهیدن قومنك زکاتنه مأمور بیو-
رلمش ایدی .

مالك { (ابو عبدالله — بن انس بن مالك الاصبحی المدنی) ائمهٔ اربعه‌نك
بری وبلکه برنجیسی اولوب، ٩٥ تاریخ هجریسنده
مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمش؛ وعلم قرائتی نافع بن
ابی نعیمدن تعلم ایتمش؛ و عبدالله بن عمر (رضهما)
نك آزادلیلرندن زهری و نافعدن و سائر کبار
تابعیندن استماع احادیث شریفه ایدوب ، ربیعة الرأیدن
دخی تحصیل علم ایلمش ایدی . صحابه‌دن سهل بن
سعد حضرتلرینه دخی یتیشوب، تابعیندن معدود
اولدقلری مرویدر . فقه وحدیث و تفسیرده بر
درجه‌ده وسعت معلوماتی وار ایدی ، که معلملری
دخی کندیسندن استفتایه مجبور اولمش؛ وزماننده
مدینهٔ منوره‌ده امر افتا کندیسنه منحصر قالمش
ایدی . احادیث شریفه نقل ایده‌جکی وقت آبدست
آلوب، کمال حرمت و وقارله دیز چوکدیکی، ومدینهٔ
منوره داخلنده عمرنده حیوانه راکب اولمیوب ،
یایا یوریدیکی، وسائر معاملاتده بو وجهله حرمت
فوق‌العاده‌سی اولدیغی مرویدر . ١٤٧ تاریخنده
کندیسندن طلب اولنان ناحق برفتوایی ویرمدیکی
ایچون کندیسنه ٧٠ قیرباج اورلدیغی، و مع هذا
قناعت وجدانیه‌سنه قارشی افتایه راضی اولمدیغی، و
اولاد عباسدن ابو جعفر منصورك عمی جعفر بن
سلیمان طرفندن دخی قیرباجله ضرب ایدلمش اولدیغی
مرویدر . ١٧٩ سال هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده
ارتحال ایدوب، بقیعده دفن اولنمشدر . حدیثه دائر
« الموطاء » عنوانیله برکتاب تألیف ایلمشدر ، که
کتب حدیثك اك اسکیسیدر . (امام دارالهجره)
لقبیله دخی شهرتی واردر . امام مالکك مذهبی
اك زیاده مغربده منتشر اولوب ، زمانمزده دخی
بنغازی، طرابلس غرب، تونس، جزایر و مغرب
اقصی اهالیسی مالکی المذهبدر .

مالك { جهنمه موکل ملكك اسمیدر .

مالك بن انس { [مادهٔ آنفه‌یه مراجعت بیوریله .]

مالك بن دینار { (ابو یحیی — البصری) مشاهیر علما و زهاددن
اولوب، بصره‌ده یاشامشدر . کدیمینیله کچینوب ،
مصحف شریف یازه‌رق، اجرتیله تعیش ایدردی .
١٣١ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر . مستجاب
الدعوه اولوب ، بو بابده وورع و تقواسی حقنده
برچوق نوادر منقولدر .

مالك بن طوق { (التغلبی) خلافت عباسیه امراسندن اولوب ،
شجاعت وجسارتیله و جود وسخاوتیله مشهوردر .
فرات وادیسنده کی (رحبه) نك مؤسسیدر .
شویله که برکون هارون الرشیدك معیتنده اورادن
قایقله کچمکده ایکن، صو طولابلرینك اوکنده
قایقدن اینمکی تکلیف ایتمش؛ وهارون الرشید بونی
ایجاب ایده‌جك بر سبب کورمدیکی حالده، اینوب،
فراتك کنارندن کچمکده ایکن ، قایغك طولابك

چرخنه ایلیشه‌رك دورلدیكنی كورنجه، قربانلرذبحنی
امر، وصاحب ترجه‌یه نه مكافات ایستدیكنی سؤال
ایتمش؛ ومالك بن طوق اعمار ایده‌جك بر یر طلب
ایتمكله، احسان اولنان اراضیده مذكور رحبه‌یی
تأسیس ایدوب، امارتی كندیسنه توجیه اولنمشدی.
بعده هارون الرشید صاحب ترجه‌دن تكالیف امیریه
طلب ایدنجه، امتناع ایدوب، نهایت عصیان ایتمش؛
وطوتیلوب، بر مدت محبوس قالدقدن صكره،
حضور خلیفه‌یه چیقارلدیغنده، اصلا سوز سویله‌مش؛
وبو سكوتی رشیدك حدتنی موجب اولوب، بیوننك
اورلمسنی امر ایتدیكنده، بداهةً سویلدیكی بر
شعرله خلیفه‌نك مرحمتنی جلب ایده‌رك، عفو اولنمش
ایدی. بعده متوكلك زماننده دمشق امیری او.
لوب، بو امارتنده جود وكرمیله شهرت بولمش؛
و ۲۵۹ تاریخنده وفات ایتمشدر.

مالك بن نویره { [«مالك» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت.]

مالكی { (عبدالمالك) اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، طریق
قضایه سالك ایدی. شو بیت اونكدر:

ره عشقكده جانا چڭمه‌لردر چشم خونپاشم
آكا دست بلا یاپمش كمرلردر ایكی قاشم

مالمو { (Malmö) اسوجك ساحل جنو.
بیسنده (سوند) بوغازی اوزرنده
وقوپنهاغك قارشیسنده اوله‌رق استوقهولمك ۵۲۰
كیلومتره جنوب غربیسنده (مالموهوس) ایالتنك
مركزی بر شهر اولوب، ۵۲۴۷۰ اهالیسی، كوزل
بر بحریه مكتبی، بیمارخانه‌سی، مصنع بر كلیساسی،
قلعه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستكاهلری،
چوخه، خالی، فانت، شاپقه، صابون، توتون وسائره
فابریقه‌لری، صنعی كوزل لیمانی و بالطیق دكیزی
اسكله‌لریله ایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

مالموهوس { (Malmöhus) اسوجك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب،
قریستیانستاد ایالتیله برابر (اسقانیه) خطه‌سنی تشكیل
ایدیور. شمالاً قاتغات دكیزیله وقریستیانستاد
ایالتیله، شرقاً ینه بو ایالتله، جنوباً بالطیق دكیزیله،
غرباً دخی سوند بوغازیله محدود اولوب، مساحهٔ
سطحیه‌سی ۴۷۹۵ مربع كیلومتره و اهالیسی
۳۸۳۲۰۳ كشیدر. اراضیسی ۹۰ متره‌یه قدر
ارتفاعی اولان كوچك اووه‌لردن مركب اولوب،
بونلرك آره‌لرنده بر طاقم تپه صره‌لری و نهرلر
وكوللر بولنیور. اك بیوك نهری (قالینكه) و اك
بیوك كولی (رینغیو) در. طوپراغی پك منبت او.
لوب، بو ایالت اسوجك ذخیره انباری حكمنده‌در.
اراضیسنك یوزده ۶۸ ده قابل زراعت اولوب،
یوزده ۶۰ ی ذخایر زرعنه مخصوصدر. اور.
مانلری‌ده چوقدر. اك كثرتلی معدنی كموردر.
ایالت داخلنده ۱۱۸۰۰۰ قیون، ۱۰۱۰۰۰
صیغیر، ۴۸۰۰۰ طوموز، ۶۰۰۰ آت و یالكز
۱۰۰ كچی موجوددر. هواسی عرضنه نسبتله پك
معتدل اولوب، وسطی میزان الحراره ۹ ایله ۱۰
درجه آره‌سنده‌در. مع هذا سنه‌ده ۱۱۵ كون
صولر منجمد بولنور.

مالوه { یاخود ملوه (Malwa) هندستانك وسطلرنده بیوك بر خطه اولوب،
مخمس الاضلاع بر شكلده اولدیغی حالده كنك ایرماغی
حوضهٔ واسعه‌سنك غرب جنوبی كوشه‌سنی تشكیل
ایدیور؛ و سائر طرفلری طاغلرله محاط اولدیغی
حالده، شمال شرقی‌یه طوغری مائل اولوب، میاه
جاریه‌سی او جهته طوغری اینه‌رك، مذكور ایرماغه
تابع (جنبه) نهر عظیمنه دوكیلور. جنوباً ویندیا،
جنوب غربی جهتندن دونكر و سلامبهار، غرباً
وغرب شمالی طرفندن آراوالی جبالیله، شمال شرق
طرفندن دخی مذكور جنبه مجراسیله محاطدر.
مذكور (جنبه) نهرینه تابع چمبال ایله سندنهرلرینك
بتون حوضه‌لری و (بتوه) حوضه‌سنك قسم اعلاسی
بو خطه داخلنده بولندیغی كبی، طاغلر آره‌سنده بر
بوغازدن خروجله (كمبای) قوینه دوكیلان (ماهی)
نهری حوضه‌سنك‌ده یوقاری قسمی بو خطه‌ده‌در.
۲۱° ۲۴′ ۴۶″ ایله ۲۶° ۵۱′ ۴۵″ عرض شمالی
و ۷۱° ۴۰′ ایله ۷۶° ۴۶′ طول شرقی آره‌لرنده
ممتد اولوب، جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه بویی
۷۰۰ واك كنیش محلنده اكی ۵۰۰ كیلومتره‌در.

سندیه (یاخود کوالیور) ایله هولکار راجه‌لقلرینی
و بهوپال ایله دواس حکومت ممتازه‌لرینی و غرب
جهتلرنده بر طاقم کوچك دره بکلکلرینی حاویدر .
مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٩ ٣٢٨ مربع کیلومتره
اولوب ، ٤ ٨١٣ ٥٢٧ اهالی ایله مسکوندر .
معادنی چوق ایسه‌ده ، اخراج اولنانلری یوق
حکمنده اولوب ، یالکز ابنیه طاشلری چیقاریلیر .
الك باشلی والك قیمتلی محصولی خشخاش اولوب ، خیلی
مقدار آفیون چیقار .

اهالیسی آریا جنسیتنه منسوب اقوام مختلفه‌دن
مرکب اولوب ، قسماً مسلم وقسماً برهمنیدر . سلطان
محمود غزنوی طرفندن ضبط اولنه‌رق ، بعده‌دهلی
حکمداری علاء الدین طرفندن دین اسلام بر قات
دها تعمیم اولنمش ؛ ومؤخراً تغلق سلاله‌سی حکم
سوروب ، بونلردن صکره مملکت آل تیمورك ضبطنه
کچمش ؛ وبونلرك حکمی آلتنده دلاور خان غوری
واوغلی هوشنك مالوه‌یی خیلی اعمار ، وآثار اسلا-
میه‌سنی تکثیر ایتمشلردی . ١٥٢٦ تاریخ میلادیسنده
بو سلاله منقرض اولوب ، مملکت کجرات حاکمی
بهادر شاهك ضبطنه کچمش ، ومتعاقباً اکبر شاه
طرفندن ضبط اولنمش ایدی . دولت تیموریه‌نك
ضعفی اثناسنده مهراته‌لرك ضبطنه کچوب ، بونلر بر
طاقم حکومتلر تشکیل ایتمشلرسه‌ده ، اسایش وانتظامی
محافظه‌یه مقتدر اوله‌مدقلری جهتله ، بو خطه ملجأ
اشقیا اولدیغندن ، ١٨١٧ ده انکلیزلر بونلرك
تنکیلنی وسیله اتخاذ ایده‌رك ، مملکته دخول ایله ،
مواقع مهمه‌ده عسکر طوردیره‌رق ، بعض یرلرینی
ضبط ایتمش ، وبعضلرینی تحت حمایه ویا تابعیتلرینه
آلمشلردر .

مالوئینه (Malouines) [« فالقلاند »
ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

ماکی اونتجی قرن هجری شعراسندن
وقضاتدن اولوب ، کوسه ولاابالی
بر آدم ایمش . ٩٤٢ ده کلیبولیده وفات ایتمشدر .
شو بر ایکی بیت اونکدر :

کاکلك شول جیغه بکزر کیم جنان اوستنده‌در
غمزه‌لر اول سینه بکزر کیم سنان اوستنده‌در
اشك خونینمله هر دم چشم کریانم بنم
شول حبابه بکزر ای دلبر که قان اوستنده‌در

مالی (شیخ ابو صایه) ایران شعراسندن
واطبادن اولوب ، شیرازلیدر . شو
بیت اونکدر :

بعد وصف آن میان ذکر دهانش مشکل است
در قلم چون مو بکیرد نقطهٔ نتوان نهاد

مالیقولو (Malicolo) بحر محیط کبیرده
واقع یکی‌هبریده جزایرینك بری
اولوب ، هیئت مذکوره‌نك وسطلرنده و (اسپیریتو
سانتو) جزیره‌سنك جنوب شرقیسنده اوله‌رق ١٦°
١٥′ عرض جنوبیده واقعدر . جزیرهٔ مذکوره‌دن
صکره یکی‌هبریده آطه‌لرینك الك بیوکی اولوب ،
شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه بویی ١١١ والك کنیش
یرنده‌کی اکی ٤٤ کیلومتره‌در . مساحهٔ سطحیه‌سی
٢٢٦٨ مربع کیلومتره و اهالیسی ٦٠٠٠ ایله
١٠ ٠٠٠ کشی آره‌لرنده‌در . اراضی مرجانیه‌دن
متشکل اولوب ، ینه بو جنسدن بر طاقم کوچك
آطه‌لر وصیغلر وقیالرله محاطدر . بر طاغ جزیره‌یی
جنوبدن شماله شق ایدوب ، سواحله قریب یرلری
هندستان جوزی و آبنوس آغاجلریله مستور
کنیش و بول صولرله اروا اولنور اووه‌لردن عبا-
رتدر . بر قاچ کوزل لیمانی اولوب ، الك صاغلامی
قپودان قوقك (ساندویچ) تسمیه ایتدیکی قویدر .
١٨٨٤ تاریخنده اهالی رؤساسنه امضا ایتدیریلن
بر مقاوله بو آطه‌یی فرانسه‌نك حمایه‌سی آلتنه آلمشدر .
اهالیسی قیصه بویلی ، زیاده اسمر وپك چرکین
اولوب ، انساندن زیاده میمونه بکزیورلرسه‌ده ، او
جوارلر اهالیسنك الك ذکیلریدر . بو جزیره
اسپانیه‌لی کیروس طرفندن ١٦٠٦ ده کشف او-
لنه‌رق ، ١٧٦٨ ده فرانسز بوکنویل و ١٧٧٤
تاریخنده دخی مشهور انکلیز قپودان قوق طرفندن
زیارت اولنمشدر .

مالینه (,Malines وفلامان لساننده محلن
Machlen) بلجیقه‌نك آنور ایالتنده
وآنورك ٢٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده وبروکسلك
٢٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (دیله)
نهری وبر جدولك اوزرنده وکوزل بر اووه ایچنده
قضا مرکزی بر شهر اولوب ، ٥٣ ٧٧٢ اهالیسی ،
٩٧ متره بوکسکلکده بر ساعت قله‌سی بولنان مصنع

برکلیساسیله سائر برچوق کلیسا ومناسترلری ، کتب دینیه طبعنه مخصوص مطبعه‌لری وخالی وسائره فابریقه‌لری واردر. مد وجذرك تأثیری شهره‌قدر حس اولنوب ، بیوك کمیلر دخی جدولدن شهرك ریختملرینه‌قدر یناشه‌بیلدیکندن ، تجارتی خیلی ایشلکدر .

مامطیر { طبرستانده آمل قربنده کوچك بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

مامورە { (Mamoré) آمریقای جنوبینك بولیویه جمهوریتنده بر بیوك نهردر ، که (غوآپای) ایله (شیموره) چایلرینك ١٥°٢٢′٤٥″ عرض جنوبیده واقع اجتماعندن بالتشکل، شمال غربی‌یه و بعده شماله طوغری جریانله، صولدن آپره، یافومه وسائر برطاقم چایلر آله‌رق، برازیلیه حدودینه واصل اولنجه (آمازون)ه تابع مادیره نهر عظیمنه‌دوکیلور. (غوآپای) منبعندن اعتباراً مجراسی ١٨٠٠ کیلومتره‌اوزوندر. ثانیه‌ده دوکدیکی صو تخمیناً یدی سکز بیك مکعب متره‌در.

مأمون { (ابوالعباس عبدالله بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك یدنجیسی اولوب، هارون‌الرشیدك ایکنجی اوغلیدر. هجرتك ١٧٠ نجی سنه‌سی دنیایه کلوب ، صغر سنده مشاهیر علماء عصرندن تحصیل علوم ایله ، ادبیات عربیه‌ده وفقه وحدیث وسائر علوم اسلامیه‌ده ید طولی قزاندقدن صکره، حکمت و فلسفه وسائر علوم عقلیه‌یی تمامیله تحصیل ایتمش؛ و١٩٨ ده بغدادده مسند خلافته چیقمشدر. بعده خراسانده ایکن، اهل بیت‌نبویدن علی رضابن موسی‌کاظم (رضهما) یی ولی عهد اتخاذ ایده‌رك، عباسیلرك زی رسمیسی اولان سیاه اثواب وبیراغی دخی یشیله تبدیل ایتمش ؛ و بو ایسه آل عباسی بالطبع مغبر ایتمکله ، بونلر بغدادده عمی ابراهیم بن مهدی‌یه بیعت ایلشلرایدی. مأمون حسن بن سهلی عسکرله‌کوندروب، ابراهیمی مغلوب واختفایه مجبور ایده‌رك ، کندیسی مظفرانه بغداده داخل اولمش؛ و بو آره‌ده امام علی رضا اجل موعودیله خراسانده ارتحال ایتمکله، ولایت عهد مسئله‌سی بالطبع برطرف اولدیغندن، مأمون خلیفه کمال عدل و حقانیتله اجرای حکومته ، وعلوم و فنونك ترقیسنه خدمت ایتمکه باشلایوب ، حکمت وطب وسائر فنون عقلیه کتابلرینك لسان یونانی وسریانیدن عربی‌یه ترجمه‌سنه پك چوق جهد وغیرت‌ایتمش ؛ وقسطنطینیه‌دن صورت مخصوصه‌ده کتب فنیهٔ یونانیه جلب‌ایله، مترجملر تدارك ایده‌رك، وبونلره ترجمه ایتدکلری کتابلرك ثقلتنجه آلتون ویره‌رك، همان‌کافهٔ کتب فنیهٔ یونانیه‌یی عربی‌یه ترجمه ایتدیرلمش؛ و تدقیقات فنیه ومذاکرات علمیه مجلسلری قوره‌رق، کندیسی دخی بالذات مذاکراته داخل اولوردی. یکرمی سنه ایله آلتی آیه قریب مدت حکومت سوردکدن صکره ، غزا ایچون کیتمش اولدیغی روم (یعنی آناطولی) دیارنده آطنه قربنده واقع (بدنون) قصبه‌سنده خسته‌لنه‌رق، وفات ایتمش؛ و اوغلی عباس طرفندن نعشی طرسوسه نقل ایله، اوراده دفن اولنمشدر . وصیتی اوزره کوچك برادری معتصم خلفی اولمشدر. مأمونك دوری حقیقةً علوم ومعارف دوری اولوب، مدنیت اسلامیه او دورده تکمل‌ایتمشیدی.

مأمونیه { بغدادده بیوك بر محله ایدی.

مامه خاتون { ارضروم ولایت وسنجاغنك ترجان قضاسنده و فراته تابع قره صویك صاغ کنارنده اوله‌رق ارضرومدن ارزنجانه کیدن جاده اوزرنده و بو شهرلرك ایکیسندن‌ده ٨٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع قضاء مذکورك مرکزی بر بیوك قریه‌در .

مان { (Man) بیوك بریتانیه‌نك ایرلانده دکیزنده واسقوچیه‌نك منتهای غرب جنوبیسی قارشیسنده برآطه‌سی اولوب، ٥٤°٢٤′٣٦″ ایله ٥٤°٣′١٤″ عرض شمالی و ٦°٣٩′ ایله ٧°٦′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری بوبی ٥٢ والك کنیش محلنده اکی ٢١ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٨٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٣٧٤٠ کشیدر. بر صره طاغلر آطه‌ده ممتد اولوب، شمالی وجنوبی اوله‌رق ایکی طاقه آیریلیور، وذروه‌لری

٦٠٠ متره راده‌لرینه قدر چیقار. شمال جهتنده
کنیش بر اووه‌سی واردر. طوپراغی چیلاق وقو-
ریجه ایسه‌ده ، بر قاچ چایی واردر، وذخیره،
پتاته، سبزه، میوه، کتنویر وسائر محصولاتی واردر.
چیلك وآغاج چیلکاری مشهوردر. قورشون،
دمیر، باقیر معدنلریله غرانیت ویازی وکیرج طا-
شلری بولنیور. مرعالری وطبیعی صنعی چایرلری
چوق اولوب، قیون، صیغیر، آت وسائر حیوانات
اهلیه‌سی واردر. اهالیسی اسکی کات قومی بقایا-
سندن اولوب، اسقاندیناو جنسیله دخی مخلوطدر.
والیوم قائلیق دینلن لسانله متکلمدرلر. بو آطه بر
صورت ممتازه‌ده وکندینه مخصوص منتخب مجلسلر
واسطه‌سیله اداره اولنوب، ایکی قضایه منقسمدر.
بر بیوك مکتبیله مکاتب عدیدهٔ ابتدائیه‌سی
واردر. مرکزی (قاستلتون) قصبه‌سی اولوب،
(دوغلاس) اسمیله بر معموره‌سی دخی واردر.

مان (Mans) فرانسه‌نك غرب جهتنده
وپارسك ١٨٤ کیلومتره جنوب
غربیسنده و(سارته) نهری اوزرنده (سارته)
ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ٤٣١٨٥ اهالیسی
مکتب اعدادیسی، دار المعلمینی، دار المعلماتی، پاپاسلره
مخصوص مدرسه‌سی، زراعت وفنون وصنایع
جمعیتلری، بر مجموعهٔ موقوته دخی نشر ایدر
جمعیت تاریخیه‌سی، موزه‌سی، ٥٥٠٠٠ جلدی
حاوی کتبخانه‌سی، بیمارخانه‌سی، بر قاچ کوپریسی،
قدانلقلری، دمیر وباقر دوکمخانه‌لری، ماکینه
انواعیله لوقوموتیف و چلنکیرلکه متعلق مواد
مختلفه، ساعت، صنعی چیچکلر، اجزاء کیمویه،
رچل وشکرلمه‌لر، کتن وکتنویردن بز وایپ، بویا،
توتون وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وطیور
بیتیه ایله ذخیره وچیچك وسائره تجارتی واردر.

ماناغوآ (Managua) آمریقای وسطیده
نیقاراغوآ جمهوریتنك مرکزی بر
قصبه اولوب، همنامی اولان کولك ساحل جنو-
بیسندن ١ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع و ٩٠٠٠
اهالیی جامعدر. آمریقانك کشفندن اول ٥٠٠٠٠
وبلکه ٦٠٠٠٠ اهالیی جامع بیوك بر شهر
ایدیسه‌ده، شمدیکی حالده خراب وحزن انکیز بر
حالده اولوب، آنجق غراناده ایله لئون آره‌سنده‌کی
رقابته بناءً مرکز اتخاذ اولنمشدر. جوارلرنده
کلیتلی قهوه حاصل اولور.

— ماناغوآ کولنك بویی ٥٠ واکی ٨ ایله
٢٥ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی
١٤٥٠ مربع کیلومتره اولوب، حذای بحردن
٤٧ متره یوکسکدر. درینلکی آز وصویی یشیله
چالار صاری رنکنده‌در. فضله میاهی آیاغی اولان
(پانالوبه) نهری واسطه‌سیله نیقاراغوآ کولنه
دوکیلو. جنوب وجنوب غربی جهتنده صو ایله
طولمش درین برکان آغزلرندن عبارت اولان بر
قاچ کوچك کول بولنیور.

ماناقور (Manacor) اسپانیه‌نك مایورقه
جزیره‌سنده وپالمه‌نك ٤٨ کیلومتره
شرقنده اوله‌رق ساحلدن ١٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده
قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤٩٣٠ اهالیسی،
اسکی بر سرایی وپالمه اغنیاسنه مخصوص صیفه‌لری
واردر.

ماناهیکی (Manahiki) بحر محیط کبیرك
بولینسیا قسمنده شرکت آطه‌لرینك
شمالنده ومارکیزه آطه‌لرینك غربنده بر جزایر
مجتمعه هیئتی اولوب، ١٢ آطه‌دن مرکب اولدقلری
حالده، ٣°٣٠′ ایله ١٣° عرض جنوبی و ١٥٢°
ایله ١٦٩° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولورلر.
جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٧ مربع کیلومتره
واهالیسی ١٧٠٠ کشیدر. جمله‌نك الك بیوکی (مالدن)
آطه‌سی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٩ مربع
کیلومتره‌در. اوندن صکره پوقه پوقه، ماناهیکی،
راقائنغه، تونغاروه وسائره‌در. الك مسکونی ایسه
ماناهیکی آطه‌سیدر. اراضیٔ مرجانیه‌دن متشکل
اولوب، نباتات وحیواناتلری پك آزدر. حیوانات
محلیه‌دن یالکز صیچانلری چوق اولوب، سائر
حیوانات و طیور بریه‌لری وحتی حشرات دخی
بسبتون مفقوددر. طیور مائیه ایله قاپلومباغه‌لری
چوقدر. هندستان جوزی آغاجلری یالکز الك
بیوکلرنده بولنوب، سائر اشجار ونباتات دخی یوق
کبیدر. اهالیسی مارکیزه جزایری وتاهیتی اهالیسیله

همجنس اولوب، اونلر كبي متناسب الاعضا
وتندرست آدملر ايسه‌ده، دها اسمردر. واو قدر
كوزل دكلدردر. بونلر باشليجه باليقله وميديه
واستريديه كبي شيلرله وبرده هندستان جوزي
وپاندانو دينلن ميوه ايله بسلنيرلر. قيافتلري يالكز
عورت يرلريني اورتن بر طار پشتمالدن عبارتدر،كه
بوني وباليق آغلريني هندستان جوزي آغاجنك
الياقندن ياپارلر. مسكنلري درت قازيق اوزرنده
طاللردن ياپلمش ومذكور آغاجك ياپراقلريله اور-
تلمش قلبه‌لردن عبارتدر. آنجق شمدي آوروپا
اصولي اوزره بعض اولر ياپلمش؛ و اهالي طاوْق
وطوموز بسلمكه آليشمشلردر. قاريلري حصير
اوررلر، واركِكلري قايق ياپارلر وباليقچيلقله اوغرا-
شيرلر. بو آطه‌لر انكلتره‌يه تابع اولوب، اهاليسي
ميسيونرلر واسطه‌سيله پروتستان اولمشلردر.

مانتووه (Mantoue, Mantova) ايتا-
ليانك لومبارديه خطه‌سنده و
ميلانك ١٣٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده و(مينچو)
نهرندن متشكل صنعي بر كولك كنارنده ايالت
مركزي بر شهر اولوب، ٢٨ ٠٥٠ اهاليسي وجسيم
استحكاماتي واردر. وقتيله چوق دها بيوك اولوب،
هواسنك آغرلغندن طولايي تدني ايتمش ايسه‌ده،
ينه بيوك وايپك منسوجات فابريقه‌لري، دباغخانه‌لري،
باصمه‌خانه‌لري، كهرچله خانه‌سي، ٨٠ ٠٠٠ جلدي
حاوي كتبخانه‌سي، كيميا وحكمت طبيعيه عملخانه‌لري
آثار عتيقه موزه‌سي، معادن نمونه‌خانه‌سي، نباتات
باغچه‌سي، متعدد ومصنع كليسالريله كوزل بر حاو-
ه‌سي وكنيش ودوز سوقاقلري واردر. پك اسكي
بر شهردر.

— مانتووه ايالتي لومبارديه‌نك جنوب شرق
كوشه‌سندن عبارت اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سي
٢٣٥٩ مربع كيلومتره و اهاليسي ٣٠٣ ٧٣٥
كشيدر. (بو) ايرماغي اورته‌سندن كچوب، صولدن
(مينچو) وصاغدن (سكيا) نهرلريني آلير. ديكر
انهاربله صنعي حدودلري والحاصل صولري پك
چوق اولوب، اراضيسنك قسم اعظمي پرنج تارله-
سيله چاير واورماندن عبارتدر. ايالت ١١ قضايه
منقسم و٦٨ ناحيه‌يي حاويدر.

مانجوريه ياخود مانجو مملكتي (Mandchou-
rie) آسيانك شمال شرق جهتنده
بيوك مملكت اولوب، يقين وقته كلنجه‌يه قدر شمالاً
اوخوجق دكيزينه و (ساخالين) جزيره‌سني
آيران تاتارستان بوغازينه قدر ممتد اولديغي
حالده، شرقاً جاپون دكيزيله محدود ايكن،
اخيراً شمال وشرق شمالي جهتلري روسيه طرفندن
ضبط اولنه‌رق، سيبريه‌يه الحاقله، برقسمي (آمور)
اسميله بر ايالت حالنه افراغ، وبر قسمي «سواحل»
ايالتنه ضم اولنمغله، او جهتلردن مانجوريه‌نك ساحلي
قالميوب، شمالاً (آمور) ايرماغي وشرقاً بوكا تابع
(اوسوري) نهري مانجوريه‌نك حدوديني تشكيل
ايديور. وبو وجهله شمديكي جغرافياي سياسي
اصطلاحنده مانجوريه اسمي بو مملكتك يالكز چينه
تابع اولان قسم اعظمنه ويريلوب، بو اعتبارله
مانجوريه جنوباً پچيلي كورفزيله، شرق جنوبي طر-
فندن قوره ايله، شرقاً وشمالاً وشمال غربي طر-
فندن روسيه‌يه تابع سيبريه ايله غرباً دخي مغو-
لستانله و نفس چين ايله محدوددر. ٣٨° ٤٠′ ايله
٥٣° ٢٠′ عرض شمالي و ١١٥° ٤٠′ ايله ١٣٢°
٤٥′ طول شرقي آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ
سطحيه‌سي ٩٤٢ ٠٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسي
٧ ٥٠٠ ٠٠٠ كشيدر. بري جنوب غربيدن شمال
شرقي‌يه وديكري بوكا عموداً شرق جنوبيدن غرب
شماليه ممتد ايكي پارچه‌دن مركب اولوب، آره‌لرنده
آمور ايرماغنه تابع (سونغاري) نهر عظيمي آقار.
شمال غربي قسمي (هه‌لونغ كانغ) اسميله بر، و
جنوب شرق قسمي كيرين و لائوتونغ اسملريله ايكي
ايالت تشكيل ايديور. مجموعي برچبوق لوله‌سي شكلني
ابراز ايديور. مركز عموميسي اورته‌ده‌كي ايالتك
مركزي اولان (كيرين) شهريدر.

اراضيسي طاغلق اولوب، غرب شمالي قسمنده
بيوك (هينغان) اسميله اوزون بر سلسلهٔ جبال
چين ومغولستاندن كله‌رك شماله طوغري امتدادله
مانجوريه‌نك بتون او جهتني شق ايده‌رك، آمور
مجراسي قربنه قدر واصل اولور. اورادن شرق
جنوبي‌يه طوغري بر طاقم قوللر اوزاده‌رق،
كوچك هينغان اسميله بر ديكر سلسله‌يه اولاشير،كه

بو سلسله دخی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طو-
غری اوزانه‌رق، سونغاری نهرینه یول ویرمك
اوزره، بر بوغاز بعد التشکیل، ینه او استقامتده
دواملە، قوره حدودنده بولنان (شان آلین)
سلسله‌سنه اولاشیر. که بونك سرمدی قارلرله
مستور اولان اك یوکسك ذروه‌لری ٣٦٠٠ متره
ارتفاعنه قدر چیقار. بو وجهله بربرلرینه کسب
ارتباط ایدن و او واسع ممالکی قول واتکلرله
طولدیران بو اوچ سلسله‌دن بشقه مانجوریه‌نك بر
چوق منفرد طاغلری دخی واردر. مانجوریه‌نك
قسم اعظمی آمور ایرماغی واسطه‌سیله اوخوچق
دکیزی مائله‌سنده بولنوب ، یالکز اك جنوبده
بولنان لائوتونغ ایالتی پچیلی کورفزی مائله‌سنده
بولنیور. مذکور آمور ایرماغی مملکتك غرب
شمالی وشمال حدودینی طولاشیر. بیوك هینغان
سلسلهٔ جبالنك غربی اتکلرندن اینن (خالقه کول)
ودیکر بر قاچ نهر طوغریدن آمور ایرماغنه دو-
کیلوب، مملکتك دیکر میاه جاریه‌سنك اکثری
(سونغاری) نهرینه طوپلانیر. بو نهر مذکور
(شان آلین) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، غرب شمالی‌یه
طوغری آقه‌رق ، مغولستان حدودینه واصل
اولنجه، مانجوریه‌نك یوقاری جهتنك یعنی (هه‌لونغ
کانغ) ایالتنك اکثر انهارینك و مذکور بیوك
هینغان سلسله‌سنك شرق اتکلرندن اینن صولرك
اجتماعندن تشکل ایله جنوبه طوغری آقه‌رق
مغولستانك بر کوشه‌سنی شق ایدن و بر چوق
تابعلری اولان (نونی) نهرینی صولدن اخذ ایله
شرق شمالی‌یه طوغری دونر ، دها آشاغیده ینه
صولدن (هولان) وصاغدن مولان هو ، خونغ
هو ودیکر بر قاچ نهر اخذ ایله (آمور)ایرماغنه
دوکیلور . (اوسوری) نهری دخی حدود شر-
قیه‌سنی تشکیل ایدیور . (لائوتونغ) ایالتنك
حدودینی آیران بر صره طاغلر آمور حوضه‌سنی
دخی پچیلی مائله‌سندن آیروب ، بو ایالتك همان
بتون میاه جاریه‌سی چین ومغولستاندن کلن (لائوهو)
ایرماغنه دوکیله‌رك، مذکور کورفزه منصب اولور.
منتهای غربنده ومغولستان حدودنده (بویبرنور)
و (دالای نور) اسملریله ایکی کول بولنوب ،
(خالقه کول) نهری بو کوللرك ایکیسنی‌ده شق
ایله، ایکنجیسنده مغولستاندن کلن (کرولن)
نهرینی دخی آلیر، وآیاغی (آمور) ایرماغنه دو-
کیلور. حدود شرقیه‌سنده دخی (خانقه) اسمیله
بر بیوك کول بولنوب ، مملکتك داخلنده‌ده بر
چوق کوچك کوللر واردر .

مانجوریه اسپانیه وفرانسه ایله فلنك عرضلرنده
اولوب، هر نه قدر شمال وشرق جهتلرندن سیبریه‌نك
و اوخوچق دکیزیله آمور وادیسنك قطب شمالینك
برودتی تأثیراتنه آچیق یرلریله محاط ایسه‌ده ،
داخل مملکتده مختلف استقامتلرده ممتد اولان
طاغلر بو برودتك هر طرفه نفوذ و تأثیرینه مانع
اولدیغندن، مانجوریه‌نك هواسی معتدل عد اولنه
بیلیر . مع هذا کانونلرده میزان الحراره تحت الصفر
٢٤ درکه‌یه قدر اینر ، وآغستوسده ٣٢ درجه‌یه
قدر چیقار . کیجه ایله کوندوز آره‌سنده‌کی فرق
دخی چوقجه‌در. یایله‌لری مغولستانك کیلر قدر یوکسك
اولمیوب، میاه جاریه‌سی دخی چوق و طوپراغی
عمومیت اوزره منبتدر . اراضیسی پك مختلف-
المنظره اولوب، پك صیق اورمانلری، واسع چایر-
لری، قوری چوللری واردر. آمور و سونغاری
وادیلرنده اوتلری ٣ متره‌یه قدر یوکسله‌رك آغاجلرك
داللرینه قاریشان وآنجق بالطه ایله یول آچیله بیلن
واسع چایرلر ممتد اولور. اکثر طاغلری ذروه-
لرینه قدر یشیل اولوب، آره‌لری اورمانلرله مستور
و میشه، قره آغاج ، سکود آغاجلری و سائر
اشجار پك اوزون اولور . بعض طاغلرینك تپه‌سندن
باقلدقده مملکت زمردین بر بحر متموج صورتنده
کورینور . سونغاری نهریله تابعلری وادیلرندن
بعضلری کثرت نباتاتده آسیا جزایرینه مشابهدر .
نباتاتجه مملکت سیبریه ایله چین آره‌سنده اولوب ،
هر ایکی طرفه بکزر. طوپراغی پك منبت اولوب،
ایشلنن یرلرنده برنجی درجه‌ده سبزه‌لرك انواعی و
ایکنجی درجه‌ده داری کلیتله حاصل اولور. دارینك
بر قاچ نوعی اولوب، انسان و حیوانلرك باشلیجه
مدار معیشتی بو محصولدر . بر نوعنك اونندن
پك مقبول چورکلر یاپارلر ، وصمانیله قولبه‌لرینی
اورترلر. بر نوعندن دخی برجنس راقی چیقاریرلر.
مصر دخی باشلیجه محصولاتندن اولوب ، بوندن

دخی بر نوع راق چیقاریرلر. بغدایی آز اولوب،
ایلك بهارده اکیلیر. بتاته دخی آز اولور. کتن،
کنویر، سیسام وآرپه دخی آز مقدارده حاصل
اولور. چیویت وخشخاش ذرعی بو صوك سنه‌لرده
ادخال اولنوب، کیتدکجه تعمم ایتمکده‌در. توتون
دخی محصولاتنك اك برنجیلرندن اولوب، مانجولر
بو نباتی یتیشدیرمك علمنی پك ایی بیلدکلرندن،
چینك اك ایی توتونی بو مملکتده حاصل اولور،
وبورادن چینك هر طرفنه نقل اولنور. حیواناتجه
دخی سیبریا ایله چین آره‌سنده اولوب، اکثر طر-
فلری ایشلنمه‌مش ویبانی برحالده‌بولندیغندن، حیوا-
نات وحشیه‌سی چوقدر. اورمانلرده قپلان وپارسك
انواعی بولنوب، مانجوریه چارشیلرنده صاتیلان
پوستلرینك کثرتنه باقیلیرسه، بو حیوان پك
کثرتلیدر، وبعضلری پك بیوکدر. سیاه آیی، طو-
موز، قورت، تیلکی، یبانی کدی، یبانی کوپك،
صاکسار، کییك، قره‌جه، سمور، غرب طرفنده‌کی
چوللرده سوریلرله غزال، آطه طاوشانی وسائره
بولنور. مانجوریه اك برنجی آو ممالکندندر.
حیوانات اهلیه قیصه بویلی بر جنس بیکیرله، استر،
مرکب، صیغیر، قیون، طوموز، کوپك وسائره‌دن
عبارتدر. قیونلر سونغاری وادیسنك اوته‌سنده
بولنمیورسه‌ده، طوموزلر اك شمالی جهتلرینه قدر
منتشردر. طیوری پك متنوع وپك چوق اولدیغی
کبی، انهارنده بالیقلری دخی پك کلینلیدر. بوجکاری
ده چوقدر.

اهالئ اصلیه‌سی اولان مانجولر اقوام تورا-
نیه‌دن اولوب، مغوللر وترکلرله مناسبت جنسیه‌لری
واردر، ولسانلری اولدقچه مکمل بر ادبیاته نائل
اولوب، ترکجه ومغولجه‌یه مشابهدر. مانجولر اساساً
اقوام بدویه‌دن اولوب، وقتیله عشایر حالنده
یاشار، وخیمه وسوریلریله کزرلردی. بوندن ٢٥٥
سنه اول مانجولر جنوبه طوغری هجومله، چینی
ضبط ایتمشلرسه‌ده، کندیلری چینلیلرك درجهٔ
مدنیتندن پك دون بولندقلرندن، بو غلبه‌دن
قزانه‌جقلرینه غائب ایتمشلردر. کرك ایمپراطور
خاندانی وکرك حاکمیت صفتیله چینه داخل اولانلر
پك آز مدت ظرفنده جنسیت ولسانلرینی غائب
ایدوب، چینلیلره قاریشدقلری کبی، اشتراك حکومت
مناسبتیله، مانجوریه‌یه دخی اوقدر چینلی کیروب
یرلشمش،که مانجولر بونلره تابع اوله‌رق، تدریجاً
بونلرك لسان واخلاق ومذهبنی قبول ایتمشلردر.
بونلرك چوجقلری‌ده چینلی مکتبلرینه دوام ایتمکله،
اکر چین دولتی ، خاندان حکمدارینك لسان
اصلیسی اولمق مناسبتیله، مانجو لساننك تحصیلنی
مجبوریت تحتنده بولندیرمیه ایدی ، بو لسان
بسبتون متروك و مهمل اولوب، اونودلمش اوله-
جقدی. شمدیکی حالده یاالکز شمال جهتلرنده طا-
غلرده عشایر حالنده یاشایان مانجولر کندی لسانلرینی
سویلمکده‌درلر. ینه شمال وشمال غربی طرفلرنده
تونغوز اقوامندن دخی برچوق عشایر وغرب طرفنده
بیوك هینغان سلسله‌سنك غربی اتکلرنده مغول
عشایری بولنوب، سائر طرفلرده وشهر وقصبه
وقریه‌لرده چینلیلرله چینلیلشمش مانجولر بولنیور.
لساندن جنسیتدن زیاده اهمیتی اولوب، اهالینك
مقدار عمومیسنك بر ثلثنی تشکیل ایدن مسلمانلر،
جنسیتجه خالص چینلی اولدقلری حالده ، آیری
اوله‌رق کندیلرینه مخصوص قرا و قصبات ویا
محلاتده ساکن بولنورلر. بونلر حکومتجه بعض
امتیاز و استثنالره نائل اولوب، ازآن جمله ولیمه
و جنازه مصرفلری ایمپراطور طرفندن تسویه
اولنور. سائر اهالینك قسم اعظمی بودا دیننك
چینده مرعی مذهبنه و عشایر حالنده یاشایانلر
ایسه، لاما مذهبنه وتونغوزلرك بعضلری سیبریه-
ده‌کی (سامانیسم) دیننه تابعدرلر. مانجو لسانی
مغولجه کبی یوقاریدن آشاغی‌یه و صاغدن صوله
یازیلیر سریانیجه‌دن مأخوذ بر خط مخصوصله تحریر
اولنور.

مانجوریه مستقل بر صورتده اداره اولنوب،
ایمپراطورك ملك خاصی عد اولنور. لائوتونغ،
کیرین و(هه‌لونغ کانغ) اسملریله اوچ ایالته منقسم
اولوب، بو اوچ ایالتك برنجیسی اخیراً چین ایالاتنه
الحاق اولنه‌رق، رسماً مانجوریه‌دن معدود اولمغله
برابر، اداره‌جه چینك سائر ایالاتندن هان فرق
یوقدر. دیکر ایکی ایالتك اداره‌سی ایسه صرف
عسکری وتیمار و زعامت اصولنده‌در. صنایع
و تجارتی پك کری اولوب ، عادی ومحلی اوفق

تفك صنعتلردن بشقه آنجق زیتون یاغی وراق
اخراجی صنایعندن عد اولنه‌بیلیر. راقی‌یی ارکك و
قادینلری کثرتله استعمال ایدرلر. تجارتی تسهیل
ایده‌جك وسائط نقلیه‌سی دخی مفقود اولوب،
یکیندن بر یول مانجوریه‌یه دخول ایله لاؤتونغ
ایالتنك مرکزی اولان (موقدم) دن بالمرور،
(کیرین)ه واصل اولور. واورادن برقولی ساحل
شرقیه‌ وبر قولی‌ده اوچنجی ایالتك مرکزی اولان
(چیچیقار) شهرینه طوغری اوزانیر. بو شهرده
ینه ایکی‌یه آیریلوب، بری سیبریه‌نك یوللرینه اولاشمق
اوزره شماله، ودیکری مغولستان حدودینه منتهی
اولمق اوزره غربه طوغری اوزانیر. بونلر کاروان
یوللری اولوب، دیکر یوللری پك عادی وطبیعی
بر حالده‌در. (سونغاری) نهریله بوکا تابع (نونی)
نهرنده قایقلر ایشلیوب، کوچك وابورلر دخی
ایشلیه‌بیلیرسه‌ده، ایشلدن یوقدر. آلتون، دمیر
وکمور معدنلری چوق ایسه‌ده، هیچ بری اخراج
اولنمیوب، مقدما آلتون ریزه‌لرینك جمع واخراجنده
اوتوز بیك قدر عمله استخدام اولنمقده ایکن،
شمدی بو دخی متروکدر. ایالت مرکزلرندن بشقه
اون اون بش بیکدن زیاده اهالیسی اولان معمو-
ره‌لری آزدر.

مانجوریه اسکیدن مجهول بر یر اولوب،
آوجیلق وکورکجیلکله کچینیر بدوی اقواملە مسکون
بولندیغی، وبونلرك چین دولتنه اوق وسنان ویا
کورکدن عبارت ویرکی ویردکلری چینلیلرك اسکی
تاریخلرنده مذکوردر. اوننجی قرن میلادیده
مانجولردن (چنتان) اسمنده بر قبیله جنوبه طو-
غری هجومله، چینی ضبط ایده‌رك، (لاؤ) یعنی
«دمیر» دولتنی تأسیس ایتمشلردی. ایکیوز سنه
صکره (نوشین) یاخود (نیوچی) اسمنده دیکر
بر مانجو قبیله‌سی چینی بونلردن ضبطله، (کین)
یعنی «آلتون» دولتنی تأسیس ایتمشدی. بو دولت
دخی یوز سنه قدر دوامدن صکره چنکیز خانله
خروج ایدن مغوللر طرفندن ضبط اولنمشدی.
اون دردنجی قرن میلادیده چینه بر اوچنجی مانجو
هجوم واستیلاسی وقوع بولوب، الیوم چینده
حکم سورن مانجو ایمپراطورلغی تأسس ایتمشدر.
او وقتدن بری مانجوریه چینله متحد اولوب،
چینك نفوذی التنه کیرمشدر. ١٨٥٨ تاریخ
میلادیسنده چین ایله روسیه آره‌سنده عقد اولنان
(آیغون) معاهده‌سی (آمور) و (اوسوری)
نهرلرینك اوته‌سنده بولنان مانجوریه‌نك شمال وشرق
جهتلرینی یعنی همان یاریسنی روسیه‌یه ترك ایتمشدر.

مانچستر { (Manchester) انکلتره‌نك
لانقاستر قونتلغنده ولانقاستره‌ك
٧٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (مرسی)
ایرماغنه تابع (ایرول) نهری اوزرنده واقع بر
شهر اولوب، ٥٠٥ ٣٦٨ اهالیسی اولمغله، کثرت
نفوسجه لوندره، غلاسقوو و لیورپولدن صکره
انکلتره‌نك دردنجی شهریدر. مؤسس بولندیغی
محل ٤٦٧٦ یکی دونم وسعتنده‌در. شهر نفس
مانچستر ایله (سالفورد) دن مرکبدر. سوقاقلری
دوز ایسه‌ده، خانه‌لرینك اصول معماریسی پك
عادی وابنیه‌سی غیر منتظم اولدیغندن، منظرهٔ
عمومیه‌سی حزن انکیزدر. بلدیه دائره‌سی انکلتره‌نك
اك بیوك ابنیه‌سندن اولوب، ٢٥٠ دن زیاده
اوطه‌یی حاویدر. کتبخانهٔ عمومی اتخاذ اولنان
اسکی بلدیه دائره‌سیله (سالفوردك) دائرهٔ بلدیه‌سی
بر بیوك کلیسا ودیکر معابد متعدده، خسته‌خانه،
بورسه وسائره اك بیوك ابنیه‌سندندر. (آتنئوم)
اسمنده واسع کتبخانه وقرائتخانه و سائره‌یی حاوی
علمی بر قلوبی، (روآیال انستیتو) اسمیله مشهور
رسملری و رسم وسائره سرکی محللرینی وعمومی
درسلر درسخانه‌لرینی حاوی بر بیوك دائره‌سی
واردر. کتبخانه‌لری پك چوق اولوب، ایچلرندن
کتبخانهٔ عمومینك ١٣٧ ٤٠٠، (چتام) کتبخانه‌سنك
٤٠ ٠٠٠ ودیکر بر کتبخانه‌نك ٧٠ ٠٠٠ جلد
کتابی واردر. جمعیات علمیه‌سی چوق اولوب،
بونلردن «جمعیت علمیه وفلسفیه» عنوانیله ١٧٨١
تاریخنده تأسس ایدنی او وقتدن بری چوق ایشلر
کورمکده‌در. دار الفنونی، طبیه مکتبی، ٢٥٠
شاکردی مجاناً ودیکرلرینی جزئی بر اجرتله قبول
ایدر مکمل بر مکتبی و دیکر مکاتب متعدده‌سی
واردر. مؤسسات خیریه‌سی ده چوق اولوب،
دیلسز وصاغرلره کورلره مخصوص دار العجزه‌لری

وبونلرك لنجلرينه مخصوص مكتبلرى، خسته‌خانه‌لرى
وسائر خيراتى چوقدر. تياترولرى‌ده چوق اولوب،
هله برى پك بيوكدر. عمومى باغچه‌لرى‌ده چوق
اولوب، بونلردن برينك اورته‌سنده برتاريخ طبيعى
نمونه‌خانه‌سى ورسم موزه‌سى بولنيور. صنايعى
دخى پك ايلرى اولوب، برنجى درجه‌ده پاموقدن
منسوجاتك اعماليدر. مانچستر اسكيدن برى پاموق
منسوجاتك مركز عموميسى اولوب، بو صوك زمانلر-
ده آمريقا وهندستان رقابت ايتمكه باشلامشلرسه‌ده،
ينه مانچسترده بو منسوجاته مخصوص يوزلرجه بيوك
فابريقه‌لر واردر. ايپك ويوك قماشلر، مختلف ما-
كينه‌لر، انواع آلات وادوات، اجزاء كيمويه وسائر
معمولاتى‌ده چوقدر. لانقاستر كمور معدنلرينك
قربيتى صنايعنك ترقيسنى تسهيل ايتمكده‌در. تجارتى
پك ايشلك اولوب، دمير يول خطلرى مكمل اولديغى-
كبى، نهرلرله اختلاط ايدر متعدد جدوللرى دخى
واردر. سنه‌ده سكز اون مليار فرانق قيمتنده
تجارت اجرا ايدر.

مانچستر (Manchester) آمريقاى شما-
لیده ممالك مجتمعه‌نك (نيوهامپشير)
جمهوريتنده و (قونقورد) ك ٢٢ كيلومتره جنوب
شرقيسنده اوله‌رق (مريماق) نهرينك ساحل يسا-
رنده برشهر اولوب، ٣٢ ٦٣٠ اهاليسى، ايپك و
يوك منسوجاتله واغون، انواع ماكينه‌لر، لوقوموتيف،
چلنكيرلكه متعلق شيلر وسائره فابريقه‌لرى وايشلك
تجارتى واردر. فابريقه‌لرينك چوغنده ماكينه‌لر نهرك
صوييله چويريلير.

— بو اسمله ممالك مذكوره‌ده ديكر برقاچ
كوچك قصبه دخى واردر.

مانچونى (Manzoni) ايتاليانك اك مشهور
شاعرلرندن اولوب، ١٧٨٤ ده
ميلانده طوغمش؛ وابتدا ميلانده بعده پارسده
تحصيل ايدوب، وولنى ايله وديكر فرانسه شعراسيله
عقد مناسبات ايتمشيدى. متدين برآدم اولوب،
حضرت عيسى (عم) ك احوالنى مبين برمنظومه ياز-
مش؛ وايتاليده رومانتيسم اصولنى التزام ايدوب،
بو اصولده برقاچ حكايه كتابى وبرچوق اشعارى
واردر. اك مشهور اثرى «نامزدلر» عنوانلى
حكايه كتابيدر، كه بونده ايتاليانك او وقتكى اخلاق
عموميه‌سنى تصوير ايديور. عائله‌جه مصاب اولوب،
اواخر عمرنده كوشهٔ انزوايه چكلمش؛ ومع هذا
١٨٦٠ ده ايتاليا آقادمياسى اعضالغنه انتخاب او-
لنمش ايدى. ١٨٧٣ ده وفات ايتمشدر.

مانچينوس (Mancinus) روما سردار-
لرندن اولوب، قبل الميلاد
١٣٧ تاريخنده قونسلوس اولمش؛ و ٣٠٠٠٠
كشى ايله اسپانيه‌يه (نومانتين) لره قارشى كوندريله-
رك، ٤٠٠٠ كشى قارشيسنده مغلوب اولمش؛
و روما حقنده مضر برمعاهده‌يه وضع امضا ايتمكله
حياتنى قورتاره بيلمشيدى. سناتو بونك معاهده‌سنى
تصديق ايتميوب، كنديسنى دشمننه تسليم ايتمش
ايسه‌ده، بونلر سماحت ايدوب، كنديسنى صاغ و
سالم اعاده ايتمشلردى.

ماندالاى ياخود ماندالہ (Mandalay,
Mandaleh) هند چينينك
غرب شمالى جهتنده برشهر اولوب، مقدما (آوه)
ونام ديكرله مستقل برمانيه‌نك پايتختى ايكن،
شمدى انكلتره‌يه تابع يوقارى برمانيه ايالتنك مر-
كزيدر. رانغونك ٥٨٢ كيلومتره شمالنده وكالكته-
نك ٨٢٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق،
(ايراوادى) ايرماغنك صول كنارنده ٤ كيلو
مترەلك مسافه‌ده وواسع براووه‌ده واقع اولوب،
٦٥٠٠٠ وديكر برتخمينه كوره ١٠٠٠٠٠
اهاليسى واردر. شهر چين اصولنده اولوب،
وسطنده دوائر رسميه‌يه وكبرايه مخصوص مستطيل
الشكل برايچ قلعه‌سى وبونك اطرافنده تجارته و
عوامه مخصوص شهر محلاتى بولنيور. اسكى حكمدار-
لره مخصوص سرايلرى، بتخانه‌لرى وبرچوق غريب
ومصنع آثارى واردر. سوقاقلرى كنيش و دوز
اولوب، اك بيوك جاده‌لرينك ايكى طرفنده تمرهندى
آغاجلرى ديكلمشدر.

ماندانه (Mandane) يونان قديم مور-
خلرينه كوره مديه حكمدارى
آستياغك قيزى وجهانكير كيروسك والده‌سيدر.
كيروس كيخسرو و آستياغ افراسياب ايسه، ماندانه-
نك دخى ايرانيلرك (فرنكيس) تسميه ايتدكلرى
قادين اولمسى اقتضا ايدر؛ لكن اسملر بيننده هيچ
بر مشابهت يوقدر.

ماندو { (Mandou) اسکی مصریلرك اك بیوك معبودلری اولان ۸ اله

کاذبك بری اولوب، تناسل و ذریتك حامیسی عد ، وتکه بدنلی وقوش باشلی تصویر ایدرلردی. یونانیلر بونی کندیلرینك (پان) تعبیر ایتدکاری معبود موهومه قیاس ایدرلردی.

ماندوی { (Mandvi) هندستانك ساحل غربیسنده (کچ) حکومت

ممتازه‌سنده و بهوجك ٥٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (کچ) کورفزینك مدخلنده و همنامی برقیصه ایرماغك منصبنده برشهر و اسکله اولوب، ٣٦٠٠٠ اهالیسی، اسکی حکمدارلرینه مخصوص برسرایی، ایکی مصنع جامع شریفی وقدیم بر بتخانه‌سی واردر . اهالیء مسلمه‌سنك کمیجیلکده فوق العاده مهارتلری اولوب ، تحت تصرفلرنده بولنان ۲۰۰ کمی ایله زنکباره آمد شد ایده‌رك ، کرکدان دریسی، فیل دیشی وساٸر آفریقامحصولانی تجارتنی ایدرلر.

ماندینغ { (Mandingues) آفریقای غربیده سنغال ایله نیجر منابعنده و

قونغ جبالندن تمبکتوبه‌قدر اولان یرلرده ساکن اقوام زنجیه‌دن بر بیوك قوم اولوب ، ۷٥° ایله ١٦° عرض شمالی و ۲° ایله ۱۷° طول غربی آره‌لرنده منتشردرلر. بونلرك بولندقلری یرلر پك واسع اولمغله برابر، هنوز تماميله معلوم‌اولمدیغندن، وکندیلری هر طرفده دیکر برقومله قاریشمش اولدقلرندن، سیمالری دخی مختلف اولوب، سیاحلر طرفندن پك مباین صورتلرده‌تعریف اولنمشلردر. اك طوغری تعریفه کوره ، کندیلری باقیر رنکنه چالار سیاه رنکده اولوب، صاچلری پك قیویرجق ایسه‌ده، برونلری اوقدر یاصی وطوداقلری اوقدر قالین دکلدر. وبدنلری ایری واولدقجه متناسبدر. مع هذا قادینلری پك چرکیندر. مالینکه، سونینکه و بامباره اسملریله باشلیجه اوچ شعبه‌یه منقسمدرلر. قسم اعظملری مسلم اولوب ، پك آز مقدارلری الیوم مشرك بولنیور. (ماندینغ) اسمی (مالینکه) دن غلط اولوب، بوده (مالی) ویا(ملی) آدملری دیمکدر. بش آلتی یوز سنه اول (مالی) و یا (ملی) حکومتی سودان غربیده خیلی قوتلی بر

دولت اولوب، تمبکتوبه دخی حاکم ایدی ؛ و بنی مرین وساٸر مغرب دولتلریله مناسباتده‌بولنیوردی. ابن خلدون ، ادریسی وابن بطوطه بو دولت سودانیه‌دن بحث ایدیورلر. حکمدارلری (برامندانه) اسمنده بری دین اسلامی قبول ایدوب، تبعه‌سنه وساٸر اقوام متجاوره‌یه دخی قبول ایتدیرمش ؛ و بوندن طولایی کرك کندیسی وکرك اخلافندن موسی وسلیمان خیلی محاربه ایتمشلر ایدی. مرکزلری اولان (مالی) قصبه‌سی نیجر مجراسی اوزرنده ایدی. نهایت اوننجی قرن هجری اواٸلنده (عمر اسکیا) اسمنده بری بونلره غلبه چالوب، بودولته ختام ویرمش؛ ومرکزلرینی تخریب ایلمشدر. تمبکتو ایسه دها اول توارقلرك ضبطنه کچمشیدی . ماندینغلرك صنایعه اولدقجه استعدادلری اولوب ، اسکیدن بری آلتون معدننی اخراج ایتمکده ، و دمیری بیوك بر مهارتله ایشلمکده‌درلر .

مانرزا { (Maneresa) اسپانیه‌نك بارسلونه ایالتنده وبارسلونه‌نك ٥٠ کیلو

متره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب ، ١٦٥٢٥ اهالیسی، بیوك برچوخه فابریقه‌سی ، باروتخانه‌سی ، ایچندن جریان ایدن (قاردونر) نهرینك صویله چویریلیر برخیلی ماکینه‌لری و اسکیدن قالمه بر جدولی واردر . جزویت طریقتنك موجدی اینیاس دولویوله‌نك بر سنه‌یاشامش اولدیغی‌مغاره بوقصبه‌ده زیارتکاه اولوب، مناسترلرله محاطدر .

مانشه { (Manche) فرانسه ایله انکلتره آره‌سنده‌کی دکیزك اسمی‌اولوب ،

حقیقتده بحر محیط آطلاسینك بربیوك کورفزیدر،که شمال شرقی جهتندن (پادوقاله) بوغازندن شمال دکیزیله اختلاط ایدر . غرب یعنی بحر محیط آطلاسی جهتندن مدخلی انکلتره‌نك منتهای غرب جنوبیسنده‌کی (لاندس اند) برونیله فرانسه‌نك فینیستر ایالتی اوجنده بولنان (اوکسان) جزیره‌سی آره‌سنده اولوب، ١٨٠ کیومتره وسعتنده اولان بو مدخلدن پادوقاله بوغازینه‌دك بویی ٥٠٠ کیلومتره‌در . ٣٠′ ٤٨° ایله ٥١° عرض شمالی و ٥° ایله ٨° طول غربی آره‌لرنده‌ممتد اولور. جنوبده‌کی فرانسه سواحلی ١١٢٠ وشمالده‌کی انکلتره سواحلی دخی ٧٥٠ کیلومتره اوزونلغنده‌در. فرانسه

سواحلنك وسطلرنده مانشه ايالتنى تشكيل ايدن (قوتنتين) اسميله بيوك بر شبه جزيره شماله طوغرى ممتد اولوب ، ايكى طرفنده ايكى بيوك كورفز تشكيل ايتمكله برابر ، مانشه دكزينى خارجى و داخلى ايكى قسمه آيريور . بو شبه جزيره نك اوجنده‌كى (هاغ) برونيله قارشيسنده انكلتره سا-حلنده واقع (پورتلاند) برونى آره‌سنده دكزك وسعتى ٩٠ كيلو متره اولوب ، بر ايكنجى مدخل حالنده‌در . هر ايكى ساحلده قويلر وليمانلر چوقدر: و هر ايكى ساحلدن بوكزه برچوق نهرلر دوكيلوب ، اك بيوكلرى فرانسه نك (سينه) ايرماغيدر . مانشه نك عمقى آز اولوب ، يالكز بر يرده ١٣٥ متره درينلكى واردر . سائر طرفلرده عمقى ١٠٠ متره‌يى تجاوز ايتميوب ، عمق وسطيسى ٨٦ واك آز درينلكى ٣٦ متره‌در . طوزينك كثرتنجه بحر محيط آطلاسى ايله مساوى اولوب ، باليغى چوقدر . مكسيقه كورفزندن (غولف استريم) اسميله بحر محيط آطلاسى‌يى يارەرق كلن صيجاق آقندى انكلتره وايرلانده‌نك خارجندن طولاشوب ، مانشه دكزينه كيرمز . مانشه دكزى داخلنده باشليجه اوچ جزيره بولنوب ، اك بيوكلرى اولان (ويخت) آطه‌سى انكلتره ساحلى قربنده و(ژرسى) ايله (كرنسى) فرانسه ساحلى قربنده بولنيورسه‌ده ، اوچى‌ده انكلتره‌يه عائددر . فرانسه سواحلى قربنده بر طاقم كوچك آطه‌لر دخى بولنيور . هر ايكى دولت سوا-حلنده‌كى قارشيلقلى اسكله‌لر آره‌سنده كل يوم واپورلر وكميلر ايشليوب ، بيوك بر تجارت اجرا اولنور . بو طرق بحريه‌نك اك قيصه‌سى پادوقاله بوغازنده فرانسه‌نك (قاله) اسكله‌سيله انكلتره‌نك (دووره) اسكله‌سى آره‌سنده‌كى يول اولوب ، ايى هواده بو طريقى واپور بر ساعت ايله بر چاريكده قطع ايدر . انكليزلر مانشه دكزينه (بريتيش قنال) يعنى « انكليز جدولى » نامنى ويريورلر .

مانشه (La Manche, Mancha) اسپا-نيه‌نك وسطلرنده بر خطه اولوب ، يكى قستيله ايله مورسيه آره‌سنده واقعدر . شمديكى تقسيماتده قسم اعظمى (چوداد رآل) ايالتنى تشكيل ايدوب ، قسم باقيسى آلباسته (البسيطه) ، قونقه وتولده ايالتلرى بيننده منقسمدر . ٦٠٠ ايله ٨٠٠ متره ارتفاعلرى آره‌لرنده بولنور مرتفع بر يايله‌دن عبارت اولوب ، شرقدن غربه بويى ٢٢٠ وشمالدن جنوبه اكى ١٢٠ كيلومتره‌در . اراضيسى مرتفع ، قورو ، چيلاق وقيزيل طوپراقدن عبارت اولوب ، هواسى يازين پك صيجاقدر ، وقيشين تحت الصفر ١٥ دركه‌يه قدر اينر . آز ياغمور ياغوب ، غوآديانه ايرماغندن بشقه انهارينك چوغى يازين قورور . اولانجه صولرى‌ده آجى وطوزليدر . مع هذا طو-پراغى منبت اولوب ، نسبةً زياده‌جه ياغمور ياغديغى سنه خيلى ذخيره حاصل اولور . آنجق اراضيسى اغنيانك النده اولوب ، عوام اهالى پك فقيردر . اشجار غرسيله اورمانلر تشكيل وانهارك صولرينى سقى اراضيده قوللانمق اوزره سدلر وبندلر انشا اولنه‌جق اولسه ، پك معمور بر بر اوله بيلير .

مانشه ايالتى (Dép. de la Manche) فرانسه‌نك ايالات شماليه‌سندن اولوب ، مانشه دكزى ايچنه اوزانان (قوتانتن) شبه جزيره‌سندن واوكا قريب يرلردن يعنى نورمانديه خطه‌سنك قسم غربيسندن عبارت اولديغى حالده ، جنوباً (ايله مع ويلنه) و(ماينه) ، شرقاً (اورنه) و(قالوادو) ايالتلريله محدود ينه شرقاً وشمالاً وغرباً دخى مانشه دكزيله محاط اوله‌رق ، سنت مالو ايله سينه كورفزلرى آره‌سنده بولنيور . مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٩٢٨ مربع كيلومتره و اهاليسى ٥١٣ ٨١٥ كشيدر . اراضيسى آز عارضه‌لى وهواسى رطيب اولوب ، طوپراغى پك منبتدر ، و پك ايى ايشلنيور . اوچ جهتده‌كى سواحله اينر بر قاچ نهرى اولوب ، مياه جاريه‌سى چوقدر . محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كتن ، كنوير ، سيدره دينلن بر نوع شراب اعمالنه يارار الما وسائر ميوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر . اورمانلرى آز ايسه‌ده ، مرعا-لرى چوق اولوب ، آت ، صيغير ، قويون وسائر حيوانات اهليه‌سى واردر . سواحلنده باليغى پك چوقدر . صنايعى خيلى ايلرى اولوب ، چوخه ، كچه ، بز ، دانتله ، پاموق ايپليك ، كاغد ، كودرى ، باقرجيلقه و چلنكيرلكه متعلق مواد مختلفه ايله بچاق وسائره اعمال اولنور . دميريوللرى واسكله‌لرى چوق اولوب ، تجارتى پك ايشلكدر . مركزى (سنت لو) اولوب ، ايالت ٦ قضايه منقسم و٤٨

ناحیه ایله ٦٤٣ دائره‌یی حاویدر. مرکزندن صکره باشلیجه معموره‌لری ساحل شمالیسنده‌کی (شربورغ) اسکله‌سیله ساحل غربیده ویا قربنده بولنان قونتانسه، غرانویل وآورانشه‌در.

مانع { فرس شعراسندن اولوب، بخارالیدر. شو رباعی اونکدر:

وجود من اگر در بوتهٔ عشق مجاز افتد
باآیین حقیقت دربی سوز وگداز افتد
خیال کاکل و زلف تو عمر جاودان دارد
خوش آن عاشق که در اندیشهٔ دور ودراز افتد

مانغقاسار { وغلطی ماقاسار (Mangkas-sar, Makassar) آسیا جزایرندن سلب جزیرهٔ کبیره‌سنك جنوبه طوغری ممتد اولان شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده اوله‌رق ″٥ ٤ ′٧ °٥ عرض جنوبی ایله ″٢١ ′٤ °١١٧ طول شرقیده واقع بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، صاغلام وواسع لیمانی، دمیردن بیوك بر ریختیمی، متعدد فنارلری، ایچری طوغری تجارت یوللری، سربست لیمان اولمق مناسبتیله ایشلك تجارتی، کنیش سوقاقلری واطرافنده مفرح یرلری واردر. ایکی قسمدن عبارت اولوب، بری یرلیلره ودیکری مملکتده حاکم اولان فلمنکلیلرله سائر آوروپالیلره مخصوصدر. جزیره‌نك والیسی بو قصبه‌ده اقامت ایدر. ملایی وعرب اهالیٔ اسلامیه‌نك کندیلرینه مخصوص آیریجه حاکملری واردر. فلمنکلیلرك بر مکتبی وفلمنك لساننده بر غزته ایله کتابلر نشر ایدر بر مطبعه‌لری اولدیغی کبی، السنهٔ محلیه‌ده کتب نشرایدر بر مطبعه دخی موجوددر. — مانغقاسار بوغازی مذکور سلب ایله بورنئو جزیره‌لری آره‌سنده جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اولوب، بویی ٧٢٠ ووسطی اکی ٢٥٠ واك طار محلنده وسعتی ١٤٠ کیلومتره‌در. دکیز دیبله‌جك درجه‌ده واسع اولان بو بوغاز جاوه ایله سلب دکیزلری آره‌سنده بر طریق اختلاطدر.

مانفرد { یاخود منفروآر (Manfred, Mainfroi) سیجلیتین قراللرندن اولوب، ایمپراطور ایکنجی فردریقك ولد نا مشروعی اولدیغی حالده، ١٢٣١ تاریخ میلادیسنده طوغمش؛ وابتدا تارنته پرنسی عنوانی حائز اولوب، ١٢٥٤ ده، برادری قونرادك وفاتی اوزرینه، بونك اوغلی (قونرادن)ك صباوتی اثناسنده اجرای وصایته دعوت اولنمش؛ وبو وصایت حقنی طلب ایدن پاپا دردنجی (اینوسان)ه وواقع اولان بر اختلاله قارشی ابتدا مغلوب اولمش ایسه‌ده، ایرتسی سنه غالب کلوب، ١٢٥٨ ده صبیٔ مرقومك حقنی غصبله، کندی قراللغنی اعلان ایتمشدی. پاپا دردنجی آدریان کندیسنی آفروس ایدوب، علیهنه بر اهل صلیب حربی آچمش؛ وبونك ملکنی فرانسه قرالی (سنت لویی)نك برادری آنژولی شارله ویرمشیدی. صاحب ترجمه بوکا قارشی ایتدیکی محاربه‌ده ١٢٦٦ ده (بنونته) قربنده مقتول اولمشدر. پدرینك وبرادری قونرادك قاتلی اولدیغی مظنوندر.

مانفردونیه { (Manfredonia) ایتالیانك قاپیتاناته ایالتنده وفوجه‌نك ٣٨ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان قویك شمال غربی ساحلنده وبر دمیر یول خطنك مبدأنده بر قصبه اولوب، ٩٣٢٠ اهالیسی وذخیره اخراجاتی واردر. (سیپونتام) اسمیله قدیم بر شهر اولوب، حرکت ارضدن خراب اولمش؛ وآنف المترجمه مانفرد طرفندن یکیدن اعمار اولنوب، اسمنه نسبتله تسمیه اولنمشدر. ١٦٢٠ تاریخ میلادیسنده عثمانلی دونانماسی طرفندن تخریب اولنمشدی.

مانقو قاپاق { (Manco-Capac) آمریقانك کشفندن اول پروده حکومت سورمش وخیلی مدنیته نائل بولنمش اولان اینقه دولتنك مؤسسی اولوب، یرلیلر کونشك اوغلی ویا طورونی اولمسی اعتقادنده ایدیلر. قوزقو کوبی اطرافنده برطاقم اقوام وحشیه‌یی جمع وتربیه ایده‌رك، شمسه عبادت ایتمکی اوکرتمش، وکندیلرینی انسان قربان ایتمکدن منع، و(قوزقو) شهرینی دخی تأسیس ایتمشیدی. دولتنه نائل اولمسنك میلادك ١٠٢٥ تاریخلرنده وقوعی تخمین اولوب تأسیس ایتدیکی دولت پروده ٥٠٠ سنه دوام ایتمشدر.

بر ایکنجی مانقو قاپاق ١٥٣٣ تاریخ میلادیسنده اسپانیول پیزاره طرفندن قتل اولنان برادری (آتاهوآلپه)نك یرینه اینقه‌لر تختنه

چیقمش ایسه‌ده، بو دخی متعاقباً اسپانیوللرك الینه دوشوب، برمدت محبوس قالدقدن صکره، آند سلسلهٔ جبالنه فرار یولنی بولوب، اوراده تحت محافظه‌سنه آلدیغی بر اسپانیول ملتجیسی طرفندن «قتولاً» وفات ایتمشدر.

مانلیوس (Manlius) اسکی رومانك بر خاندانی اولوب، افرادندن برقاچ کشی قبل المیلاد دردنجی واوچنجی قرنده قونسلو. سلق وسردارلق کبی بیوك موقعلرده بولنمشلردر.

مانو (Manou) هندولرك اساطیرنده ((براهما))نك اوغلی و نوع بشرك پدری زعم اولنـوب، الك اسکی قوانین وآداب معاشرتی متضمن اوله‌رق سانسکری لساننده بولنان اسکی بر منظومه‌نك بونك نظم کرده‌سی اولدیغنه اینانیرلر. اساطیر پرده‌سی رفع ایدیلنجه هندك الك اسکی شعرا وحکماسندن بولنمش اوله‌جغی آکلا. شیلیور.

مانوئل (Manuel) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی قومننوس خاندانه منسوب اولوب، یانی قومننوسك اوغلیدر. ١١٤٣ تاریخنده پدرینك وفاتی اوزرینه، بیوك برادری ایساقك حقنی غصبله، تخته قعود ایتمشدی. ١١٤٧ ده آلمانیه ایمپراطوری قونراد ایله فرانسه قرالی کنج لویی قوماندهلرنده بولنان اهل صلیبه قارشی مسلمانلرله اتفاق ایده‌رك، بونلرك مغلوبیتنی منتج اولمش؛ و بونك اوزرینه اهل صلیبك متفقی اولان سیچیلیه قرالی روجر یونانه دخول ایله، تبه وقورنته‌یی غارت ایتمشدی. صربلیلر ومجارلرله دخی محاربه ایتمش؛ و قونیه سلجوقیلرندن عزالدین ایله آنا طولیده ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولمش ایدی. جسور وحرب آزما برحکمدار ایدیسه‌ده، اخلاقسز. لق وارتکابله شهرتی وار ایدی.

— ایکنجیسی پالئولوغ خاندانه منسوب او. لوب، ١٣٩١ ده رهن صفتیله ییلدیرم سلطان بایزید خان حضرتلرینك یاننده بولندیغی حالده، فرار ایله، پدری یانی پالئولوغه خلف اولمشیدی. پادشاه مشارالیه بونك زماننده یدی سنه قسطنطینیه‌یی محاصره آلتنده طوتوب، تیمور فتنه‌سی اوزرینه محاصره‌یی رفع ایتمشلردی. بعده سلطان مراد خان ثانی حضرتلری طرفندن دخی محاصره اولنه‌رق، ینه دیکر بر غائله‌نك ظهوری محاصره‌نك رفعنه سبب اولمشدی. مانوئل غرب دول نصرانیه‌سندن عثمانلیلره قارشی استمداد ایتمسیله فرانسز ومجار وسائره‌دن مرکب بر اهل صلیب فرقه‌سی امدادینه کلمش ایسه‌ده سلطان بایزید مشارالیه بونلری طونه ساحلنده نیکبولیده کلیاً مغلوب وپریشان ایتمشدی. ١٤٢٥ ده ٧٧ یاشنده وفات ایتمشدر.

مانه (Mânes) اسکی رومالیلرله اتروسقلر اساطیرنده ارواح امواتدن عبارت زعم ایتدکاری برجنس جنلره ویریلن اسم اولوب، مقبره‌لر وشباط آیی بونلره مخصوص عد اولنـور؛ وکندیلرینه سیاه قربانلر ذبح ایدیلیردی.

مانهایم (Mannheim) بادهٔ بیوك دوقه‌لغنده و قارلسروهه‌نك ٥٥ کیلو متره شمالنده اوله‌رق، (نقار) ایله (رن)ك ملتقاسنده واسع براووه‌ده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٩٠٦٧٧ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری، ماکینه، توتون، چیغاره، شکر، اسپرتو، بیره، اجزاء کیمیویه، نشاسته، یوك منسوجات، خالی، مجوهرات، آیینه وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، کرك متعدد اولان دمیر یول خطلریله وکرك رین ایرماغی ونقار نهری طریقلریله پك ایشلك تجارتی وبیوك حیوانات بازارلری واردر. سوقاقلری سطرنج واری پك منتظم اولوب، آنجق طرزواحدده بولنملری انشراح بخش دکلدر. عمومی باغچه‌لری و بیوك میدانلری اولوب، بونلرك برنده شاعر شهیر (شیلر)ك هیکلی بولنیور.

مانی مذهب موجدلرندن اولوب، (مانیٔ نقاش) دیمکله شهرت بولمشدر. میلادك ٢٤٠ تاریخلرنده دنیایه کلوب، کوچك ایکن کوله صفتیله بر طول قادین طرفندن اشترا وبعده اعتاق وتعلیم وتربیه اولنمشدی. هر نصلسه خرستیانلرله مناسباتده بولنوب، نصرانیته و انجیله کسب وقوف ایتمش؛ وانجیلده (پاراقلیت) اسمیله کله‌جکی خبر ویریلن نبی کندیسی اولدیغنی ادعا ایده. رك، بر مذهب جدید ایجادینه قالقیشمشیدی.

میدانه قویدیغی مذهب اساساً خرستیانلق ایله زردشت
دیننك مزجندن عبارت اولوب، ثنائیته یعنی، بری
خیر وحسناته مصدر اوله‌رق نور وضیا وروحدن،
ودیکری شر و سیئاته منبع اوله‌رق ظلمت و جسما
نیتدن عبارت اولمق اوزره، ایکی الهك وجودینه
قائل ایدی. یالکز حضرت عیسایه برنجی و دیکر
انبیایه ایکنجی اله موهومی طرفندن مرسل نظریله
باقوب، انجیلك نور و روحانیتدن و توراتك ظلمت
وجسمانیتدن ترشح ایتدیکنی ادعا ایدردی. کندیسی
طبابتده دخی ماهر اولوب، ساسانیاندن برنجی
شاپورك طبیبی اولمغله، بو مذهب باطلی حکمدار
مشار الیهه قبول ایتدیروب، اونك یاردیمیله هند و
چین حدودینه‌قدر نشر ایتمشدی. رساملقده فوق-
العاده مهارتی اولدیغی مروی اولوب، حتی (ارتنك)
یاخود (ارژنك) اسمیله معروف اولان وسمادن
نزولنی ادعا ایتدیکی کتاب دخی معجزه یرینه قبول
ایتدیردیکی فوق‌العاده رسملرله مزین ایمش. نهایت
شاپورك خسته‌لنان قیزینی ایی ایده‌مه‌مکله، غضبنه
اوغرایوب، ایرانی ترکه مجبور اولمش؛ وروما دولتی
طوپراغنه کچوب، جزیره‌ده (کسکر) پسقپوسی
(آرخلاوس) ایله ایتدیکی مباحثه‌ده مغلوب اولمش؛
وبو طرفده مذهبنك رواجی امیدینی غائب ایتمکله،
هرمزك زماننده ایرانه عودت ایتمش؛ وبونك
خلفی بهرام دین زردشتده متعصب اولمغله، ٢٧٤
تاریخ میلادیسنده مانینك حیاً دریسنی یوزدیره‌رك
اتلاف ومذهبنی اورته‌دن رفع و منع ایتمشدی.
ترجمهٔ حالی پك قاریشیق و مشوش بر صورتده
منقول اولوب، حقنده متباین روایتلر واردر.
آوروپاجه مانس (Manés) و مانیکه یاخود ما-
نیکیوس (Manichée) اسمیله معروف اولوب،
(نقاش) لقبی بو ایکنجی اسمك آخرنده‌کی علاوه‌دن
غلط اولمق احتمالی دخی واردر. مذهبنی قبول
ایدنلر، زجر وتعقیب آلتنده اولدقلری حالده،
ینه پك چوغالوب، روم وایران دولتلرینك هر
طرفلرینه یایلمش، ویوز بیکلرجه قتل اولنه‌رق، بر
چوق مدت ظرفنده وجودلری قالدیریله‌بیلمشیدی.

مانی { (شیخ محمد بن چالیق علی) اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب،
طریق تدریسه سالك ایدی. شو بیت اونکدر:

ای مصور اوبتك صانمه بنانن یازدك
درشدی الکشتنی تحریر ایدرکن قلمك

مانی { ایران شعراسندن اولوب، مشهد-لیدر. ابتدای حالنده پدری یانندە
کاسه‌جیلك صنعتیله مشغول ایکن، بعده ادبیاته
انتسابله، سلطان حسین بایقرانك اوغلی محمد محسن
میرزانك خدمتنه کیرمش ایدی. شو بیت جملهٔ
اشعارندندر:

شب عیش وکامرانی بکذشت وروزها شد
چه شبی تو ای شب غم که ز پی سحر نداری

مانیاس { خداوندکار ولایتنك قره‌سی سنجاغنه تابع باندرمه قضاسنده
بیوجك بر کول اولوب، ساحل شمالیسی باندرمه-
نك یعنی مرمره ساحلنك ١٤ کیلومتره جنوبنده
واقعدر. ٤٠°٧′ ایله ٤٠°١٥′ عرض شمالی و
٢٥°٣٠′ ایله ٢٥°٤٥′ طول شرقی آره‌لرنده
ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ٢٨ والك کنیش
محلنده‌کی اکی ١٣ کیلومتره‌در. شرق جهتنده
بولنان (آپولیون) کولندن ٣٣ کیلومتره‌لك
مسافه ایله آیرلمش ایسه‌ده، فیضان میاه زماننده
بو کوللرك ایکیسی‌ده زیاده توسع ایدوب، چوق
دفعه همان برلشمك درجه‌سنه کلیرلر. ینه مانیاس
اسمیله جنوبدن یعنی بالیکسری قضاسندن کلن بر
چای ایله دیکر برقاچ دره مانیاس کولنه دوکیلور-
وکولك فضلهٔ میاهی ساحل شرقیسندن قره دره
اسمیله چیقوب، شمال شرقی‌یه طوغری جریانله،
صو صیغیرلی یعنی میخالیج نهرینه دوکیلور. بو
نهره ایسه آپولیون کولنك دخی آیاغی دوکلمکله،
بو واسطه ایله ایکی کول آره‌سنده و ایکیسیله
مرمره دکیزی بیننده اختلاط حاصل اولوب، اوفق
قایقلر ایشلیور؛ وجزئی برهمتله واپورلر دخی
ایشلیه بیله‌جك حاله قونمسی قولایدر. مانیاس کو-
لنك بالیغی چوقدر.

مانیاس { خداوندکار ولایتنك قره‌سی سنجاغنه تابع باندرمه قضاسنده
بر ناحیه اولوب، قضانك شرق جنوبی قسمندن و
همنامی اولان آنف‌البیان کولك اطرافندن عبارت
اولدیغی حالده، ٦٣ قریه‌دن مرکب و ١٤٥٢١
اهالی ایله مسکوندر. اهالیسنك یالکز ٧٦٦-سی
روم و ٧٤٣-ی ارمنی اولوب، قصوری کاملاً
مسلمدر. مرکزی کولك جنوب شرقی جهتنده و

باندرمه‌نك ٣٥ كيلومتره جنوبنده واقع و اخيراً اسكان اولنان برقاچ يوز مهاجرله برابر ١٠٠٠ قدر اهالى ايله مسكون مانياس قريه‌سيدر، كه اطرافنده‌كى ويرانه‌لردن قديماً قصبه حالنده بولنمش اولديغى آكلاشيليور. اراضيسى پك منبت ايسه‌ده، سبب معموريتى اولان كول ونهرى موجب خرابى دخى اولوب، فيضاننده اكثر اراضيسنى صولر باصار؛ وصولر چكلدكده بر طاقم بطاقلقلر قالوب، هواسنى اخلال ايدرلر. بهر سنه مايسك ٢١ ندن اعتباراً اون بش كون سورر (قوش پنايرى) ناميله بر پناير قوريلوب، اك زياده قويون آليش ويريشى اولور. باشليجه محصولاتى بغداى، آرپه، مصر، يولاف، بقله و سائره‌در. عموم اراضيسى ٢٣٤٨١٦٣ دونم اولوب، بوندن يالكز ٧٨٩٥٨٧ دونمى مزروعدر. قيون، صيغير، مانده وخركله اوله‌رق حيوانات اهليه‌سى چوقدر. داخل ناحيه‌ده ٤ جامع، ٥٥ مسجد و ٤٥ مكتب موجوددر. كبكلى قريه‌سنده كوكوردلى برقابليجه بولنديغى كبى، چاوش قريه‌سى قربنده دخى كوكوردلى صولرى واردر.

مانيقه { (Manica) آفريقاى جنوبينك شرق جهتنده وسفالةالذهب سواحلنك ايچ طرفلرنده پورتكيز مستعمراتندن معدود يرلرده بر مملكت اولوب، اسماً دولت مذكوره‌يه تابع حاكم مخصوصى واردر. مركزى ٤٧´ ١٨° ١٠´ عرض جنوبيده و ١٣٥٠ متره ارتفاعنده واقعدر. اراضيسى طاغلق وپوكسكدر. بو مملكت اسكيدن برى آلتون معدنلرينك كثرتيله مشهور اولوب، حتى حضرت سليمان زماننده آلتون، فيل ديشى، صندال، ميمون، طاوس وسائره جلبچون سفائنك آمدشد ايتمكده اولديغى كتب بنى اسرائيلده مذكور اولان (اوفير)ك مانيقه ساحلنده بولنمش اولديغنه ذاهب اولانلر واردر.

مانيله { (Manile, Manila) اسپانيه‌يه تابع فيليپينه جزايرينك اك بيوكى اولان لوسون جزيره‌سنك وبتون جزاير مذكوره‌نك مركزى برقصبه اولوب، جزيرهٔ مذكوره‌نك ساحل غربيسنده واقع بيوك برقويك ساحل شرقيسنده و (باى) كولنك آياغى اولان (پاسيغ) نهرينك منصبنده مؤسس اولديغى حالده، ١٧٩٥٠ اهاليسى، سورى، استحكاماتى، سورك خارجنده و اطرافنده جسيم قصبه و قريه‌لرى، كارگير بر كوپريسى، دوز وكڭيش سوقاقلرى، اورته‌سنده بيوك بر ميدانى، متعدد كليسالريله مناسترلرى وقيشله‌لرى، بر بلدى وبر عسكرى خسته‌خانه‌سى، طوبخانه‌سى، ضربخانه‌سى، آوروپاليلره ويرليلره مخصوص آيرى آيرى متعدد مكتبلرى، دارالفنونى، دارالمعلمينى، مكمل رصدخانه‌سى، صاغلام وواسع ليمانى، كليتلى چيغاره اخراجاتى وايشلك تجارتى واردر. هواسى زياده رطيب ايسه‌ده، صاغلام اولوب، آنجق زلزله‌لرى وقاصرغه فرطونه‌لرى پك صيقدر.

مانيما { (Manyéma) آفريقاى وسطيده (تانغانيقه) دينلن واسع كولك قسم شماليسنك غرب جهتنده واورالرده (لوآلابه) تسميه اولنان قونغو ايرماغنك ايكى جهتنده واك زياده صاغنده واسع بر مملكت اولوب، مشاهير سياحيندن ليوينغستون واستانلى و قامرون طرفندن كشف وسير اولنمشدر. حدودى و درجهٔ وسعتى مجهول ايسه‌ده، بعض جغرافيون مساحهٔ سطحيه‌سنى ٣٨٥٤٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسنى ٤٢٠٠٠٠٠٠ تخمين ايتمشلردر. سياحين موما اليهمك تعريفنه كوره، كرهٔ ارضك اك كوزل يرلرندن اولوب، تپه‌لرينه‌دك اشجار ونباتاتله مستور تپه‌لرى، پك چوق مياه جاريه‌سى و شايان تصوير واديلريله منظره‌لرى واردر. آنجق اورمانلرى پك صيق وسمايه سر چكمش اشجاردالرى بربرينه كرفت وآصمه قبيلندن صارمشيقلى نباتات آغاجدن آغاجه آتلمش بر حالده وبرده بيتن قالين اوتلر آدم بويندن يوكسك وچوغنك ياپراقلرى اوستره كبى كسكين وديكنلرى ايكنه كبى سيورى اولديغندن، و اكثر يرلرنده اراضى بطاقلق حالنده اولوب، انسان بلنه قدر باتديغندن، يول آچوب كچمك پك مشكلدر. بوندن ماعدا رطوبتى پك زياده وخط استوايه قربيتى جهتيله بالطبع حرارتى چوق اولديغندن، هواسى آغر اولوب، امراضك انواعى حكم سورر، وهله روماتيسمه علتى عموميدر. اهاليسى پك وحشى اولوب، قوته قارشى نه قدر آلچق و متبصبص كورينورلرسه، او قدر زبون كشدرلر؛ و ضعيفه

بولدقلری آدم حقنده اصلا مرحمت ایتمزلر . ذاتاً
کندیلری مردمخوار اولوب، یالکز اولدیردکلری
آدملری دکل، خسته‌لقدن اولنلری دخی یرلر ؛
وحتی لاشه‌لرینی صوده چورودوب، بعده یدکلری ده
مرویدر. رنکجه پك سیاه اولمدقلری کبی، سیمالری
دخی اولدقجه دوزکون وتناسب اعضالری یرنده
اولوب ، هله قادینلری ایچنده حادتا کوزللری ده
واردر. صاچلری چوق واوزوندر. قیافتلری اقلیمك
حرارتیله متناسب یعنی اکثریا بر پشتمالدن عبارت
اولوب، کوبه، حلقه، بونجق، توی کبی سوسلره
ارکك وقادینلری میالدر. سلاحلری بیوك برمهارتله
قوللاندقلری اوزون وخفیف مزراقله بیوك قالقان
واوقدن عبارتدر. کویلری منتظم اولوب، کنیش
سوقاقلری وهر کویك اورته‌سنده مذاکره وصحبت
ایچون طوپلاندقلری بر دائرهٔ عمومیه بولنور. هر
کوی وقبیله‌نك کندی رئیسی اولوب، بو رئیسلرك
یاننده دائما بر طاوٴلجی بولنور، و نره‌یه کیتسه
طاوٴل چالدیره‌رق کیدر. عمومی بر حکمدارلری
یوغیسه‌ده، زنکباردن اورایه کلمش اولان عرب
تجارلرینك رئیسی قونغو مجراسی قربنده (نیانغوئه)
قصبه‌سنده یرلشوب، معیتنده بیوك برقوتی وممالکتك
هر طرفنده وکیللری وآدملری بولنه‌رق، بونلر
بر نوع سپاهیلکله اجرای تجارت ایتدکلرندن ،
رئیس موی الیه عموم مملکتك حاکم مستقلی عد
اولنه بیله‌جك درجه‌ده نفوذ وقوت قزانمشدر. هر
نه قدر یرلی اهالی مواد خسیسه‌یه وجنلره عبادت
ایدر مشرکلر ایسه‌ده، ذکر اولنان عرب تجارلری
دین اسلامی نشر ایتمکده، وانوار اسلامه قارشی
کفر وجهالت، کونشك اشعه‌سی قارشیسنده قار
اریدیکی کبی، محو اولمقده‌در. حتی یرلیلر، انسان
اتی یمك ایچون ، عربلردن صیق صیق کیزلنمکه
مجبور اولوب، شمدیکی حالده بوعادت مکروهه‌لرینی
کتم وستره مجبور اولیورلر. ١٨٨٥ ده انعقاد
ایدن برلین قونغره‌سی بو مملکتی قونغو مستقل
حکومتنه ترك ایدوب ، خریطه‌لرده دخی اویله
کوسترلمکده ایسه‌ده، مذکور عربلرك قونغوحکو-
مت موهومه‌سنی طانیموب طانیمیه‌جقلری جای دقتدر.

مانیوس { (Magnus) بو اسمله اسوجده ایکی حکمدار کلمشدر:

برنجیسی (بیرکر) ك ایکنجی اوغلی اولوب،
١٢٤٠ ده طوغمش، و١٢٧٥ ده، بیوك برادری
ولادمارك حقنی غصبله ، تخته جلوس ایده‌رك ،
برادرینی حبس مؤبدله محکوم ایتمشیدی. زادکان
طاقمی کندیسنك منظوری اولان (اینغمان) ی
قتل، و قرالیچه‌یی دخی تهدید ایتمکله، کندیسی
بوندن حاصل اولان انفعالنی کتم ایده‌رك، بتون
زادکانی بر ضیافته دعوت، وکلدکجه طوتوب قتل
ایتمشدی. خرسزلره قارشی پك شدتلی قوانین وضع
ایله، بو بابده زیاده شدت کوستردیکندن، « انبار-
لرك کلیدی » دیمك اولان (لادولوس) لقبیله
تلقیب اولنمشدی. ١٢٩٠ ده وفات ایتمشدر.
— ایکنجیسی « مغفل » معناسیله (اسمك)
لقبیله ملقب اولوب، دوقه (اریق) ك اوغلیدر .
١٣١٦ ده طوغوب، درت یاشنده ایکن، آنف
الترجمه برنجی مانیوسك اوغلی (بیرکر) ه خلف
اولمش ؛ و ١٣٣٧ ده بالذات اجرای حکومته
باشلایوب، صباوتی زماننده سناتونك ضبط ایتمش
اولدیغی اسقانیه وبلکینکیه وهالاند خطه‌لرینی دا-
نیمارقه‌یه ترك ایتمکله، بوندن طولایی مذکور لقبی
قزانمش؛ و ١٣٦٣ ده ملکنی مکلنبورغلی دوقه
آلبرته ترك ایتمکه مجبور اولوب، ١٣٧٤ ده نور-
وجده وفات ایتمشدر.

مانیوس { (Magnus) نوروج و دانیمارقه قرالی اولوب، (سنت اولاوٴس)ك
اوغلیدر. ١٠٣٦ ده نوروج تختنده (سوئون) ه
و ١٠٤٢ ده دخی دانیمارقه تختنده اوچنجی قانوته
خلف اولوب، ١٠٤٧ ده واقع وفاتنده دانیمارقه
سوئنونه ونوروج هارالده قاله‌رق، یکیدن آیرلمشلر
ایدی.

— بوندن صکره نوروجده بو اسمله دها بر
قاچ کشی حکم سوروب، اك معروفلری: ١٠٩٣
دن ١١٠٣ تاریخنه‌دك قراللق ایدن و (اورقاده)
و (هبریده) جزایریله ایرلانده‌یه سفر ایده‌رك،
دوبلینی ضبط ایتدکدن صکره اوراده قتل اولنان
اوچنجی — ؛ و ١٢٦٣ دن ١٢٨٠ تاریخنه‌دك
صلح واسایشله حکم سوروب، بر طاقم قوانین و
نظامات وضع ایتمکله، « قانونی » تلقیب اولنان آلتنجی
مانیوسدر.

مانیوس { (Magnus) دانیمارقه قراللرندن اولوب، اوچنجی قریستیانك
اوغلیدر. ١٥٤٠ ده طوغوب، ١٥٧٠ ده قرال
انتخاب اولنمش؛ وچار دردنجی ایوان طرفندن
مغلوب اولوب، لهلیلر دخی ممالکنك اك کوزللرینی
ضبط ایتمشلردی. ١٥٨٣ ده وفات ایتمشدر.

مانیوس پورتوس { (Magnus Portus) «بیوك لیمان» دیمك
اولان بو اسم اسکی روماليلر طرفندن انکلتره‌ده‌کی
پورچموت، اسپانیه‌ده‌کی قورونیه وجزایرده‌کی (آرزو)
بلده‌لرینه ویریلیردی.

مانیه { یاخود ماینه (Magne, Maïna) یونانك موره شبه جزیره‌سنده
واقع لاقونیه خطه‌سنك جنوب شرقی قسمندن عبارت
بر یر اولوب، قرون ایله قولوکیتیه کورفزلری
آره‌سنده واقع طاغلق و سهل المدافعه بر یردر.
بناءً علیه اهالیسی اوته‌دن بری مستثنی بر حالده
یاشامغه آلیشوب، خیدودلق وقورصانلغه سلوك
ایتمشلر؛ وادارهٔ عثمانیه زماننده بو کوچك یرك
تحت انقیاده آلنمسنه اهمیت ویرلمدیکندن، بالآخره
یونان اختلالنك یووه‌سی اولمشدر. مع هذا اراضیسی
منبتدر. اهالیسی ٦٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در.

ماوراء النهر { آسیای وسطیده جیحون مجراسنك شمالنده‌کی یرلره
ویریلن اسم اولوب، صغد، فرغانه، شاش، اشروسنه
وسائر خطه‌لری یعنی، شمدیکی اصطلاحات جغرافیه‌یه
کوره، بخارا خانلغیله روسیه‌یه تابع اولان ملغا
خوقند خانلغنی وسائر ترکستان بلادینی حاوی ایدی.
ماوراء النهرك شمالاً نه‌لره قدر ممتد اولدیغی
معلوم اولمیوب، اوجهتدن حدودی غیر معین ایسه‌ده،
سیحون مجراسنه ویا او وقتلرده ممالك اسلامیه‌نك
امتداد ایتدیکی محللره یعنی مشرك و نیم وحشی
اولان یغماکر اتراك عشایری حدودلرینه‌دك
ماوراء النهر صاییلیردی. جغرافیون اسلام ماوراء
النهرك معموریتنی، طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سنی،
ذخیره ومیوه وسائر محصولاتنك بوللغنی، حیوانات
اهلیه‌سنك کثرتنی، اهالیسنك کرم وسخاوت ومهما-
ننوازلغنی، طرق ومعابرینك مکملیتنی، رباطلریله
سائر مؤسسات خیریه‌نك کثرتنی واهل ماوراء النهرك
شجاعت و جسارتیله علوم ومعارفه اولان میل و
استعدادلرینی تعریف ایتمکله بیتیره‌میورلر. یاقوت
حموی مملکتك بو معموریت سابقه‌سنی بعدالتعریف
٦٠٠ تاریخنده سلطان محمد بن تکش خوارزمشاهك
ماوراء النهری ضبط ایتدیکنده، هر بر طرفنی
آیریجه اداره ایدن خانلری طرد ایله، مملکتك
خرابه یوز طوتمسنه سبب اولدیغنی، وبونی متعاقب
چنکیزك خروجیله مغول عسکرینك ممالك اسلا-
میه‌دن اك اول ماوراء النهره کیره‌رك، هر طرفنی
تخریب ایتدکلرینی بیان ایدیور.

ماوراء النهر تا برنجی قرن هجریده یعنی
حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وبعده
دولت امویه عهدنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه‌یه
الحاق اولنمش؛ واساساً اهالیسی کاملاً ترك ایکن،
فتحی صره‌سنده و صکره‌دن پك چوق عربلرله
ایرانیلر بو مملکته هجرت ایتدکلری کبی، ترك
اهالیسنك چوغی‌ده خلافت عباسیه زماننده بغداده
وسائر ممالك اسلامیه‌یه کله‌رك طاغلدقلرندن، ماوراء
النهر تدریجاً ترکستانلقدن چیقه‌جق درجه‌ده اها-
لیسی قاریشمش ایدی. حتی شمدی دخی اخیراً داخل
اولمش و مملکتی ضبط ایتمش اولان اوزبکلردن
بشقه اهالیسنك چوغی لسان فارسی ایله متکلمدرلر.
یونان قدیم جغرافیونی ماوراء النهره «ماوراء
جیحون» معناسیله (ترانسوقسیانه) نامنی ویررلر
ایدی.

بخارا وفرغانه وترکستان ماده‌لرنده تفصیلات
لازمه ویرلمش اولدیغندن، بوراده زیاده تطویل
کلامه حاجت کورمدك.

ماوردی { [«علی ماوردی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماوروقورداتو { (Mavrocordato) عن اصل فنارلی بر روم
عائله‌سی اولوب، افرادندن برقاچ کشی دولت عثمانیه
خدمتنده تمیز ایتمشلردر: (آلکساندر ماورو
قورداتو) سراطبا و باش ترجمان اولوب، بعض
سیاسی مأموریتلرده و از آن جمله ١٦٩٩ تاریخ
میلادیسنده آوستریا ایله (قارلوویچ) معاهده‌سنی
امضا ایتمکله مأمور اولمشیدی. — بونك اوغلی
(نیقوله ماورو قورداتو) دخی باش ترجمان و

١٧٠٧ ده بغدان وبعده افلاق بکی اولمشیدی . — بونك برادری (قسطنطین ماورو قورداتو) ١٧٣٥ ده افلاق بکی اولوب، مملکت مذکوره‌ده اسارتی لغو، و بر طاقم قوانین وضع ایتمش؛ و دفعاتله عزل و یکیدن نصب اولندقدن صکره، ١٧٦٣ ده بسبتون توجه وامنیتی غائب ایده‌رك، عزل اولنمشدی. — (آلکساندر ماورو قورداتو) یونان اختلالنده قاریشوب، رؤساء اشقیانك الك غیرتلیلرندن بولنمش؛ و ١٨٢٣ ده، تشکل ایدن حکومت موقته مجلسنك رئیسی اولمش ایسه‌ده، قپودیستریا ایله وروسیه طرفیله اوبوشه‌مدیغندن، ایشدن چکیلوب، بعده یکیدن قاریشمش؛ ودفعاتله ریاسته کچمش ایدی. ١٨٥٨ ده وفات ایتمشدر. بو خاندانك الیوم افرادی یونانده ویونان خدمتنده بولنیورلر.

ماورومیخالی (Mavro michali) یونان اختلالی رؤساسندن اولوب، موره‌ده‌کی مانیه‌نك بکی ایکن، سلاح شقاوته صاریلوب، اهل اسلامك موره‌دن اخراجنده آثار تعصب کوسترمش؛ وحکومت موقته مجلسی اعضالغنه نصب اولنه‌رق، مجلس مذکورك رئیسی اولان قاپودیستره ایله چکینه‌مدیکندن، بونك طرفندن حبس اولنمش؛ وبرادرلری اخذ ثار ایچون ١٨٣١ ده مرقوم قاپودیستره‌یی قتل ایتمشلردی. بوجنایتدن صکره سبیلی تخلیه اولنه‌رق قرال اوتون طرفندن جنرال رتبه‌سیله هیئت اعیانه ادخال اولنمشدی. ١٨٤٨ ده وفات ایتمشدر.

ماوریتانیه (Mauritanie) فنیکه لساننده «مغرب» دیمك اولان بر کلمه‌دن غلط اولان بو اسم ازمنهٔ قدیمه‌ده روماليلر ایله یونانیلر طرفندن مغرب اقصایه یعنی شمدیکی فاس حکومتیله جزایرك قسم غربیسنه ویریلیردی. بو مملکت قدیمه‌نك حدود جنوبیه‌سی غیر معین اولوب، غرباً بحر محیط آطلاسی ایله وشمالاً آق دکیزله محاط ایدی. حدود شرقیه‌سی ایسه زمانه کوره تخلف ایتمشدی. ادارةً ایکی‌یه منقسم اولوب، قسم غربیسی مرکزی اولان طنجه شهرینه نسبتله (ماوریتانیه تینجیتانه)، وقسم شرقیسی دخی ینه مرکزی اولان قیصریه (یعنی جزایر) شهرینه نسبتله (ماوریتانیه قیصریانیه) دینیلیردی. سواحلی معمور اولوب، ایچ طرفلری بدوی وسرکش بربر قبائلیله مسکون ایدی. ماوریتانیه اسکیدن بری کندینه مخصوص بربر حکمدارلرك النده اولوب، روماليلرله قارتاجلیلر آره‌سنده محاربه ظهورنده بونلر کاه قارتاجلیلرك وکاه روماليلرك طرفنی التزام ایتمش؛ و روماليلر قارتاجلیلری محوایتدکدن صکره، بونلرك ایشلرینه قاریشمغه وایچلرینه فساد القا ایتمکه باشلایوب، نهایت ٤٢ تاریخ میلادیسنده (سوئتونیوس پاولینوس) نام سردار ماوریتانیه‌یی تمامیله ضبط، و روما ممالکنه الحاق ایتمشدر.

ماوشان همدان قربنده (اروند) طاغنك اتکارنده قرای کثیره‌یی حاوی بر ناحیه اولوب، نباتات ومعموریتنك کثرتیله وحسن ولطافت طبیعیه‌سیله مشهور ایدی.

ماهان کرمانده خطه‌نك مرکزی اولان سیرجاندن ایکی مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، عربلرجه (ماهات) اسمیله معروف اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

ماه پیکر جنتمکان سلطان احمد خان اول حضرتلرینك قادینلرندن اولوب، سلطان مراد رابع وسلطان ابراهیم خان حضرتلرینك والدهٔ محترمه‌لریدر. (کوسم والده) دینمکله دخی شهرتی اولوب، بو اسمده ذکری کچمشدر.

ماه دینار نهاوندك نام دیکریدر. [«نهاوند» ماده‌سنه مراجعت.]

ماهر (علی قلیخان) ایران شعراسندن اولوب، دامغانلیدر. علمدن بهره‌سی اولمدیغی حالده، شعرده وخطاطلق و رساملقده مهارتی وار ایدی. وطنندن اردبیله واروب، شیخ حاجی ابراهیم اردبیلی‌یه انتساب ایتمش؛ و اورادن تبریزه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در کوش و زبان دل مردم سخن تست
در خلوت هر کس که رسی انجمن تست

ماهر (میرزا محمد علی) هندستان شعراسندن اولوب، پدری هندولردن ایکن اهتدا ایتمش؛ و اکره‌ده بعض کبرانك منشیلك خدمتنده بولنوب، ١٠٨٩ ده وفات ایتمشدر.

اورنك زيب عالمكيرك جلوسنده يازديغى «كل اورنك» عنوانيله برمنظومه‌سى وسائر بعض تأليفاتى واردر.

ماهربال { ياخود ماهر بعل (Maherbal) قارتاج سردارلرندن اولوب ، آنيبالك معيتنده روماليلره قارشى ايتاليا محاربه‌سنده بولنمش؛ وغاليا چيزالپينه (يعنى ايتالياى شمالى) اهاليسنى رومايه قارشى قيامه قانديره‌رق، اترور. يه‌ده بر محاربه قزانمش؛ و (قانه) محاربه‌سنده سوارى قومندانى بولنمش ايدى . بو مظفريتدن صكره آنيباله رومانك اوزرينه يورومكى اخطار ايدوب، قانديره‌ميجه: «غالب كلمكى بيليرسك، لكن غلبه‌دن استفاده ايتمكى بيلمزسك» ديديكى مشهوردر.

ماهربك { (نعمان —) متأخرين شعرا ورجال عثمانيه‌دن اولوب ، افريبوزليدر. ١٢٣٨ ده درسعادتده كله‌رك ، منسوب اولديغى طريق علميى تبديل ايله، خواجه. لك رتبه‌سيله مكتوبئ صدارته داخل اولمش؛ و بعده مهمه اوطه‌سنه وخارجيه كتابتنه نقل اولنه‌رق، ١٢٥٢ ده تقويم وقايع نظارتنه تعيين اولنمش ؛ و ١٢٥٥ ده آمدئ ديوان همايون و ٥٦ ده رتبهٔ اولى ايله اوقاف همايون ناظرى اولمش ؛ و بعده معزولاً خانه‌سنده اقامت ايتمكده ايكن، ١٢٥٩ تاريخنده وفات ايتمشدر. مرتب ديوان اشعارى اولوب، شو مقطع جملهٔ اشعارندندر.

بنده آلدانديم سيه رنك فسون غمزه‌كه
ماهره سر رشتهٔ سحر و بياندر برچك

ماه ملك { سلطان سنجرك پك سوديكى بر قيزى اولوب، وفاتنده پدرى پك متأثر اولمغله ، حقنده مرثيه‌لر نظميله كنديسنى تسلى ايتمك ودها طوغريسى آغلاتمق ايچون ، عمعق بخارى‌يى يانينه جلب ايتمك ايستمش؛ وعمعق ايسه پك ياشلى وعليل اولديغندن، كيتمكدن امتناع ايدوب، آنجق بر مرثيه ارسال ايلمشيدى ،كه شو ايكى بيت اوندندر.

هنكام آنكه كل دمد از صحن كلستان
رفت آن كل شكفته و درخاك شد نهان
هنكام آنكه شاخ شجر نم كشد ز ابر
بى‌آب ماند نركس آن تازه بوستان

ماهون { (Mahon) اسپانيه‌نك باليار جزا. ئرندن مينورقه جزيره‌سنك ساحل شرقيسنده برقويك ايچنده واقع جزيرهٔ مذكوره. نك مركزى برقصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى، صاغلام ليمانى، كوزل ابنيه‌سى، استحكاماتى، ترسانه. سى، قرانتنه خانه‌سى، بر آز تجارتى وصيد ماهيسى واردر . پك اسكى بر قصبه اولوب ، ميلاددن ٧٠٢ سنه اول قارتاجلى ماغون اسمنده برى طر. فندن تأسيس اولنمشدى .

ماهه { (Mahé) بحرمحيط هنديده موريس جزيره‌سنك شمالنده برطاقم جزاير مجتمعه اولوب، ٣٠ قدر كوچك آطه‌دن مركبدر . الك بيوكلرى ٦٠٠٠ اهالى ايله مسكون اولان ماهه آطه‌سيدر. ١٧٦١ تاريخندن برى انكليزلرك النده‌در.

ماهى { متأخرين شعراء عثمانيه‌دن اولوب، كنغريليدر . قصبهٔ مذكوره‌ده تدريسله مشغول بولنمش، و ١٢١٠ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

اولديكمدن صكره بر دولت بيليردم ماهيا
يار ايشيكى طاشنى ديكسه علامت باشمه

ماهى { ايران شاعره‌لرندن اولوب، ملا نشا. ربنك همشيره‌سى ايدى . شو بيت اونكدر:

اشكى كه سر زكوشهٔ چشمم برون كند
بر روى من نشيند و دعواى خون كند

مايدشت { عراقده خانقين قربنده برقلعه وقصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور .

مائستريخت { (Maëstricht) فلمنكده آمستردامك ١٨٥ كيلو متره جنوب شرقيسنده و (موزه) ايرماغنك ساحل يسارنده (ليمبورغ) ايالتنك مركزى بر شهر او. لوب، ٣٣٥٦٠ اهاليسى، كنيش ودوز سوقاقلرى، كوزل ابنيه‌سى، نهر مذكورك اوزرنده ١٦٠ متره اوزون كاركير بر كوپريسى، متعدد مصنع كليسالرى، بيوك چارشيسى، متعدد بازار وبنايرلرى، واسع بر كتبخانه‌سى، هدم ايدلمش اولان استحكاماتك يرينه ونهر بوينجه كوزل تفرجكاهلرى واردر . قربنده بر طاغك آلتندن تا ازمنهٔ قديمه‌دن برى طاش چيقارلمقدن بتون طاغك آلتى ٢٥ كيلو متره محيط دائره‌سنده و متعدد قسملره منقسم جسيم

مغاره‌لر تشکیل ایتمشدر، که بر اوجلری بلجیقه طوپراغنده آچیلوب، حجره‌لرندن بعضیسنک هر ایکی طرفندن قپوسی واردر . بک اسکی بر شهر اولوب، رومالیلر عندنده (ترایقتوم آد نورام) یعنی « موزه کچیدی » نامیله معروف ایدی . شمدیکی اسمی دخی فلمنکجه بو معنایی افاده ایدر.

مایسن { (Meissen) آلمانیه ده صاقسه قراللغنده و درسده‌نک ۲۳ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق (البه) ایرماغنک ساحل یسارنده مستحکم برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی، مصنع برکلیساسی ، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، مختلف نمونه خانه‌لری، مشهور صاقسونیه فابریقه‌سی وچوخه، شاپقه وسائر ثروه‌یه متعلق معمولاتی واردر .

مائل { فرس شعراسندن بروجه آتی برقاچ کشینک مخلصیدر :

برنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بی لب لعلت ببزمی جام نتوانم کرفت
بی تو ای آرام جان آرام نتوانم کرفت

— ایکنجیسی (اسماعیل بیک) عن اصل طهرانلی اولوب، استرابادده نشأت ایتمش ؛ ونادر شاه معیتنده هندستانه کیتمش ایدی. شو رباعی اونکدر:

قصاب پسر لبت چو خندان بینم
درخنده چو کاردت بدندان بینم
ترسم که مرا زنده‌کذاری کان دست
آلوده بخون کو سفندان بینم

— اوچنجیسی (میر شیرعلی بن میرداشم علی) هندستانک هوکلی بندر قربنده واقع (بوهار) قصبه‌سنده نشئت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

براه عشق نه‌جانی نه‌منزلی دارم
چو نالهٔ جرس کاروان دلی دارم

— دردنجیسی (میر مدد علی بن میر محمد علی کروری) هندستانده لکهنو مضافاتندن اولوب ، شو بیت اونکدر:

کج کله کرده بصد شوخی وناز آمده‌ٔ
بارك الله بر اهل نیاز آمده‌ٔ

— بشنجیسی همدانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

جز خون دل که ریخت جدائی بکام ما
کر بی تو خورده ایم شرابی حرام ما

— آلتنجیسی هندستان براهمنه‌سندن وکاتبه قومی افرادندن اولوب، لکهنولیدر . شو بیت اونکدر :

تا آمدی رفت از جا دل من
رفتی و بردی جانا دل من

مائلی { فرس شعراسندن ایکی کشینک مخلصیدر :

برنجیسی کاشانلی اولوب، اورانک ساداتندن ایدی. شو بیت اونکدر:

این محالست که هرکز تو مرا داری دوست
وانهم ای دوست که کوبی تومرا دوست مدار

— ایکنجیسی طاشکندلی اولوب ، شو بیت اونکدر :

رخ نمودی ومرا بی سرو سامان کردی
آفرین باد عجب کار نمایان کردی

ماین { (Mayen) یاخود (ژان ماین) بحر منجمد شمالیده °۷۱ عرض شمالی ایله ′۲۴°۱۲ طول غربیده، ایسلانده‌نک شمال شرقی واسپیچبرغک جنوب غربی جهتنده بر جزیره اولوب، سواحلی بوز یغینتیلریله مستوردر . اراضیسی برکانی اولوب، ۲۰۸۵ متره ارتفاعی اولان (بیرنرع) برکانی ۱۸۱۸ تاریخنده دخی دهشتلی بر صورتله پاتلایه‌رق، خیلی وقت آتشلر پوسکورتمشدر. ۱۶۱۱ تاریخنده فلمنک بحریوننددن (ژان ماین) طرفندن کشف اولنوب، اونک اسمیله تسمیه اولنمشدر.

ماین { (Mein, Mayn) آلمانیه‌نک غرب جهتنده (رین) ایرماغنه تابع برنهردر، که باویره‌نک یوقاری فرانقونیه ایالتنده (روتر ماین) ایله (وایسرماین) اسملرنده ایکی چایدن بالترکب، غربه طوغری جریانله ، صاغ وصوله طوغری برچوق طولامباجلر تشکیل ایده‌رك ، آشاغی فرانقونیه‌یی دخی بریاندن بریانه شق ایله، (باده) و (هسه) حدودینه طوقنه‌رق ، و (وچبورغ) ایله (فرانقفورت) و سائر شهر و قصبه‌لرك ایچندن کچه‌رك، (ماینسه) شهری قارشیسنده (رین) ایرماغنه دوکیلور . منبعندن منصبنه‌دك اولان مسافه خط مستقیم اوزره ۲۵۵ کیلومتره‌دن زیاده اولمدیغی حالده ، مجراسی پك طولاشیقلی اولمقدن طولایی، ٤۹۵ کیلومتره اوزونلغنده‌در. منصبنده کنیشلکی ۲۱۰ متره‌در.

مجراسنك قسم اعظمی یعنی ۳۳۰ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده ، قوراقلق موسملرنده یالکز کوچك کمیلر ایشلیه بیلیر . (لوبی) جدولی بو نهری طونه‌یه تابع (رنیچ) و (آلتموهل) چایلرینه ربط ایده‌رك ، طونه ایله رین ایرماقلری‌و قره دکیزایله شمال دکیزی بیننده برسیر سفائن طریقی تشکیل ایدیور. (ماین) نهرینك حوضه‌سی ۲۷ ۴۴۵ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. وادیلرینك اکثری باغلریله وشراب محصولیله آلمانیه‌جه‌مشهور. در. صاغ و صولدن تابعلری چوق اولوب ، اك بیوکاری شمالدن اینن (ساله) نهریدر.

ماینسه { (Mayence, Mainz) آلمانیه‌نك هسه بیوك دوقه‌لغنده و دار- مستادك ۳۲ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (رین) ایرماغنك‌صول کنارنده و (ماین) نهرینك منصبی قارشیسنده برقاچ دمیریول خطنك نقطهٔ اجتماعنده واقع بر شهر اولوب، ۷۶۹۵۷ اها- لیسی، جسیم استحکاماتی، متعدد قیشله‌لری، طوبخا- نه‌سی، مکتب‌اعدادیسی، صنایع مکتبی، ۱۲۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، آثار عتیقه و رسم مو- زه‌سی، تاریخ طبیعی وسائره نمونه خانه‌لری ، روما- لیلر زماننندن قالمه برچوق آثار عتیقه‌سی ، رین ایرماغنده ۶۰۰ متره اوزونلغنده دوبه‌لر اوزرینه یاپلمش کوپریسی، متعدد میدانلریله تفرجگاهلری، طباعتك موجدی مشهور کوتنبرغك تونجدن جسیم بر هیکلی، مصنع بر کلیساسی ، متعدد مطبعه‌لری، صاقسونیه، چینی، ماکینه انواعی، موسیقی آلاتی، آرابه، اجزاء کیمویه ، یوك وپاموق منسوجات، خالی، قیوجیلغه متعلق مواد، ایپ و خلاط ، ما- رانغوزلغه عائد اثاث بیتیه ، ساخته‌اینجی وسائره فابریقه‌لری و (رین) طریقیله ودمیر یوللر و (ماین) یولیله پك ایشلك تجارتی واردر . اسکی بر شهر اولوب، رومالیلر موقعنك اهمیتنی درك ایله ، اوراده بعض استحکامات انشا ایتمشلردی، که‌بونلرك اطرافنده تدریجا شهر تشکل ایتمشدر. قرون وسطا- ده برخیلی وقت جوارلریله برابر باش پسقپوسلق عنوانیله وباش پسقپوسنك تحت اداره‌سنده برحکو- مت ممتازه صورتنده بولنمشدر.

ماینه { (Mayenne) فرانسه‌ده بر نهردر، که (اورنه) ایالتنده نبعانله ، غرب شمالی‌یه وبعده غرب جنوبی‌یه طوغری جریانله ، همنامی اولان ایالتی و بعده (منه) اسمیله (منه مع‌لوآره) ایالتنی شق‌ایده‌رك ، ۱۹۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (لوآره) ایرماغنه دوکیلور . مجراسنك ۱۲۵ کیلو متره‌لکی سیرسفائنه صالحدر.

ماینه { ایالتی (Dép. de la Mayenne) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن او- لوب، ایچندن جریان ایدن آنف‌البیان نهرك‌اسمیله مسمادر . شمالاً مانشه واورنه ، شرقاً سارته ، جنوبا منه مع‌لوآره، غرباً دخی ایله مع ویلنه ایا- لتلریله محدود اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۱۷۰ مربع کیلومتره و اهالیسی ۳۳۲۳۸۷ کشیدر . اراضیسی وعلی‌الخصوص قسم شمالیسی طاغلق و اورمانلق اولوب ، چوراق یرلری‌ده چوقدر . محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، میوه وسبزه‌دن عبارتدر. باغلری آز اولوب، الما وسائره دن (سیدر) تعبیر اولنان برنوع شراب اخراج و استعمال ایدرلر. دمیر معدنیله مرمر ویاپی ویازی طاشلری‌چوقدر. آت، قیون، طوموز وسائره‌دن عبارت حیوانات اهلیه‌سی واردر . صنایعی خیلی ایلری اولوب، ایپلیکخانه‌لریله سفره بزی، مندیل، بز، کودری وسائره فابریقه‌لری واردر. مرکزی (لاوال) قصبه‌سی اولوب، ایالت ۳ قضایه منقسم‌و ۲۷ ناحیه ایله ۲۷۵ دائره‌یی حاویدر .

ماینه { (Mayenne) فرانسه‌نك ماینه ایا- لتنده و(لاوال) ك ۲۸ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان نهرك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۸۲۳۰ اهالیسی ، مکتب اعدادیسی، راهبلره مخصوص مدرسه‌سی ، تیمارخانه‌سی، بیوك بز فابریقه‌لری ودکرمنلری‌واردر.

ماینینکن { (Meiningen) آلمانیه‌ده‌صاقسه ماینینکن حکومتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (ورا) نهرینك ایکی‌قولی آره‌سنده و (غوتیه)نك ۷۵ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولدیغی‌حالده، ۱۰۰۰۰ اهالیسی ، ایکی کوزل قلعه‌سی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی ، علوم و صنایع نمونه‌خانه‌سی و چوخه و سائره فابریقه‌لری واردر.

مایوته { (Mayotte) بحر محیط هندیده آفریقانك ساحل شرقیسیله ماداغسقار جزیره‌سی آره‌سنده واقع و فرانسه‌یه تابع (قوموره) آطه‌لرینك الك جنوب شرقیسی اولوب، یرلیلر طرفندن (ماؤته) و (ماؤری) تسمیه اولنور. ١٢°٣٩′ ایله ١٢°٥٩′ عرض جنوبی و ٤٢°٤٦′ ایله ٤٣°٢′ طول شرقی آره‌لرنده اولوب، شمالدن جنوبه بویی ٤٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٥٠ مربع کیلو متره اولوب، ١٢٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی طاغلق اولوب، ذروه‌لری ٧٠٠ متره‌یی تجاوز ایتمزسه‌ده، دکیزدن پك یوکسك کورینور. هواسی معتدل اولوب، میزان الحراره ٣٠ ایله ٣١ درجه‌لری آره‌لرنده بولنیور. تشرین ثانیدن مایسه قدر شمال شرقی روزکاری اسوب، یاغمور زیاده یاغار، وهوا دها صیجاق اولور؛ و مایسدن تشرین ثانی‌یه قدر جنوب شرقی روزکاری اسوب، قوراقلق ونسبةً سرینلر. اراضیسنك ثلثانی طاغلق وچپلاق یانمش اراضیٔ برکانیه‌دن عبارت اولمغله، غیر منبت ایسه‌ده، آلچق یرلریله وادی واتکاری پك منبت اولوب، شکر قامشی، قهوه، وانیله واخیراً ادخال اولنان پاموق، قاقاؤ، صبر، رچینه وسائره حاصل اولوب، اخراج اولنور. احتیاجات محلیه ایچون دخی مصر، مانیوق، پتاته وعلی الخصوص پك مقبول اولان پرنج یتیشدیریلیر. اورمانلری ومرعالری‌ده چوق اولوب، سفائن وابنیه انشاسنه الویریشلی کراسته قطع اولنور. اهالیسی اسکیدن اورایه کیتمش عربلرله زنکبار سواحلندن کچمش زنجیلردن و ماداغاسقارلیلرله بعض هندیلردن مرکب ملز بر جنس اولوب، زنکبار سواحلی اهالیسنك سویلدکاری لسانك بر چوق عربی کلمه‌لرله ممزوج بر نوعنی سویلرلر، و بونی خط عربی ایله یازارلر. ایلری کلنلری فصیح عربی دخی بیلیرلر؛ ومکتب ومدرسه‌لرنده کندی لسانلریله عربی‌یی تحصیل ایدوب، راهبلرك آچدقلری فرانسز مکتبلرینه کیتمزلر. جمله‌سی مسلم اولوب، ذکی و مستعد آدملر ایسه‌ده، پك چالیشقان اولمیوب، آزله قناعت ایدرلر. فرانسه طرفندن بر قوماندان بولنوب، بر ملکیه و بر عدلیه مأموریله بر مجلس اداره‌نك معاونتیله آطه‌یی اداره ایدر. آطه ٤ مدیریته منقسمدر. واردات ومصارف سنویه‌سی ٢٤١٠٠٠ فرانقدن عبارتدر.

مایورقه { (Majorque) آق دکیزك قسم غربیسنده اسپانیه‌نك ساحل شرقیسی قارشیسنده واقع و اسپانیه‌یه تابع (بالئار) جزایرینك الك بیوکی اولوب، ٣٩° ایله ٤٠° عرض شمالی و ٠° ایله ١°١٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٣٩٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٣٠٣٩٦ کشیدر. جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه ممتد غیر منتظم بر مربع شکلنده اولوب، جنوب غربی و شمال شرقی ساحللرنده برر بیوك کورفزی واردر؛ و بو ایکی کورفزك برنجیسی ایچنده مرکزی اولان (پالمه) شهری بولنیور. ایکنجیسی ایسه ایکی قویه منقسمدر. یالکز شمال غربی جهتنده‌کی ساحل صرب اولوب، سائر طرفلرده کوزل قوی و لیمانلری وار ایسه‌ده، قرون سالفه‌ده اهالیسی قورصانلرك قورقوسندن ایچ طرفلره چکیلوب، سواحلی خالی براقمشلردر. غرب شمالی ساحلی بوینجه بر طاغ ممتد اولوب، الك یوکسك ذروه‌سی ١٤٤٥ متره ارتفاعنده‌در، وسائر طرفلری ١٠٠٠ متره‌دن آشاغی دکلدر. بونك دکیز طرفندن اولان مائله‌سی پك دیك و صرب اولدیغی حالده، ایچ طرفده‌کی اتکاری بر سطح مائل صورتنده اوزاقلره قدر ممتد اولوب، واسع وکوزل اووه‌لره منتهی اولور. کرك بو اتکار وکرك آز متموج اولان اووه‌لری پك منبت وکوزلدر. مذکور طاغك اکثر طرفلری چام اورمانلریله مستوردر؛ وبعض دره‌لرنده یازین دخی قار اکسیك اولماز. جزیره‌نك شرق شمالی کوشه‌سنده دخی ٥٨٣ متره ارتفاعنده بر طاغ یوکسلوب، جنوبه طوغری ساحل بوینجه برقول اوزاتیور. بو طاغك آلتنده «آرته مغاره‌سی» دینمکله معروف بیوك بر مغاره بولنیور، که آقان کلسی صولرك تحجر ایتمسیله ایچی پك کوزل شکللر آلوب، آوروپانك بو قبیلدن اولان مغاره‌لرینك الك غریبیدر، ودکیزك آلتنه قدر اوزانیور. میاه جاریه‌سی باشلیجه شمال شرقی‌یه طوغری آقوب، (ماناقور) نهری و دیکر بر ایکی نهر جزیره‌یی

جنوبیدن ویا غرب جنوبیدن شماله طوغری شق
ایله، ساحل شمالیده‌کی (آلقودیه) کورفزینه دو.
کیلور. سیل قبیلندن برطاقم قیصه نهرلر دخی سائر
طرفلرده‌کی سواحله اینیور؛ وبونلرك عادی‌وقتلرده
صویی آنجق باغچه‌لرك سقینه یتیشیرسه‌ده، یاغمور
موسمنده چوق دفعه اووه‌لری باصار، و یوللری
اوزرنده بولنان قصبه‌لرده تخریباتی موجب اولورلر.
مایورقه‌نك اووه‌لری قیشین صوڭوق روزکارلردن
طاغلرله محفوظ اولدقلری کبی، یازین دخی دکیز
ملتملری حرارتی تعدیل ایتدیکندن، هواسی پك
معتدل اولوب، قیشین میزان الحراره ۸ درجه‌دن
آشاغی اینمز، ودرجهٔ وسطیه‌سی ۱۸ در. طوپراغی
پك منبت اولوب، اووه‌نك هرطرفی وطاغلری دخی
۵۰۰ متره ارتفاعنه قدر مزروع و حتی صرب
یرلری ده سدلر انشاسیله معموردر. هله‌وادیلرده‌کی
باغچه‌لری دنیاده امثالسزدر. بناءً علیه اهالیسی،
کوندن کونه چوغالمقده اولدقلری حالده، جمله‌سنك
وقتی خوش اولوب، ایچلرنده ضرورت چکن و
دیلنجیلك ایدن هیچ یوقدر. محصولاتی حبوبات
متنوعه ایله کلیتلی سبزه و میوه وعلی الخصوص
پورتقال، لیمون، بادم، زیتون، اوزوم وسائره‌دن
عبارت اولوب، (بنی سالم) باغلرینك شرابی و
مایورقه بغداینك محلنده یاپیلان اکمك مشهوردر.
ذخیره وشراب و زیتون یاغندن بشقه کلیتلی میوه
و سبزه دخی اسپانیه وفرانسه‌یه اخراج اولنور.
حیوانات اهلیه‌دن الك زیاده طوموز بسلیوب، پك
چوق اخراج ایدرلر. اهالیسی ذکی، چالیشقان،
ناموسلی، مهمان نواز وتناسب اعضایه مالك آدملر
اولوب، قادینلری کوزللکله مشهوردر. سویلدکلری
لسان اسپانیولجه‌نك آیریجه بر نوعی اولوب، بونده
ادبیاتلری دخی وار ایسه‌ده، لسان رسمی اولان
قستیلان اسپانیولجه‌سی کیتدکجه ترقی وتعمم ایتمکده‌در.
بالئار جزایری بر ایالت تشکیل ایدوب، مایورقه
جزیره‌سی بو ایالتك مرکزی اولان (پالمه) شهرینی
حاویدر، واوچ قضایه منقسمدر. پالمه‌دن بشقه‌ یالکز
ساحل شمالیسنده واقع (آلقودیه) اسمیله برقصبه‌سی
اولوب، آنجق بیوك قریه‌لری چوقدر. پالمه‌دن بدأ ایدن
بر دمیر یول خطی مذکور (آلقودیه) اسکله‌سنه
منتهی اولیور، و دیکر قضانك مرکزی اولان
(موناقور) ه دخی بر شعبه اوزانیور. بو جزایر
دخی اسپانیه ایله برابر عصرلرجه عرب اهل اسلامی
النده بولنوب، حکومت امویه‌نك انقراضنده ظهور
ایدن طوائف ملوك صره‌سنده بورالرده دخی
بعض مستقل اسلام حکومتلری تأسس ایتمشدی.

مایوریانوس (Majorien, Majorianus) روما غرب ایمپراطورلرندن
اولوب، (آئتیوس) زماننده غالیاده حسن خدمته
موفق اولمغله، ۴۵۷ تاریخنده پطریق (ریجیمر)
طرفندن تخته اقعاد اولنه‌رق، ویرکی بقایاسنی عفو
ایله، محاکمی اصلاح ایتدکدن صکره، ویسیغوتلر
حکمداری ایکنجی تئودوریقه قارشی غالیایه، وبعده
آفریقاده واندالر حکمداری جنسریقه قارشی
آفریقایه عسکر سوق ایده‌رك، روما دولتنی بویله
قوتلی دشمنلردن قورتارمغه موفق اولمقده ایکن،
مرقوم (ریجیمر) بو قدر جسور بر ایمپراطورك
قوتندن توهمله، اهالیی تشویق ایده‌رك، (تورتونه)
ده اسقاطنی و ۴٦۱ تاریخنده صورت ازاله‌سنی
احضار ایتمشدر.

مأیوس فرس شعراسندن اولوب، بخا. رالیدر. شو بیت اونکدر:

روز نوروز ست دستار حریفان پرکل ست
کوی نومیدیست کویا کوشهٔ دستار ما

مبارز الدین (امیر — بن مظفر) فارسده حکومت سورن آل مظفر
ملوکنك برنجیسی و دولت مذکوره‌نك مؤسسی
اولوب، ۷۱۸ تاریخنده ملوك ایلخانیه‌نك اخیری
اولان سلطان ابو سعید طرفندن یزد والیلکنه
تعیین اولنمش؛ وسلطان مشارالیهك وفاتنده اعلان
استقلال ایله، ۷۴۲ ده کرمانی ضبط ایتمش؛ و
۷۵۸ ده شیخ ابو اسحاق اصفهانده ازاله ایده‌رك،
فارس و عراق عجمی ومتعاقباً آذربیجانی دخی
قبضهٔ تسخیرینه آلمشیدی. ۷٦۰ تاریخنده تبریزدن
اصفهانه عودت ایتدیکنده، اوغللری شاه شجاع
وشاه محمودك حرکات غیرمطیعانه‌سی اوزرینه، (بم)
قلعه‌سنده حبس ایتمشلردی. بش سنه دخی مکحولاً
محبسده یاشایوب، ۷٦۵ ده ٦۵ یاشنده وفات ایتمشدر.
مرقوم شاه شجاع فارسده تخت سلطنته چقوب،

برادری شاه محمودی اصفهانه ودیکر برادری سلطان احمدی کرمانه امیر نصب ایتمشدی.

مبارك { [« رکن الدین مبارك » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

مبارك { بصره قربنده هشام بن عبدالملك زماننده عراق والیسی بولنمش اولان خالد بن عبدالله القسری طرفندن کشاد اولنمش برجدول ایدی. — واسطك اوست طرفنده دخی بو اسمله برجدول وقریه اولوب، بر روایتده موما الیه خالدك کشاد ایتدیکی جدول بو ایدی.

مبارك { (شیخ — بن شیخ موسی) هندستان مشاهیر علماسندن اولوب، ترکی الاصلدر. ۱۰۰۱ تاریخنده وفات ایدوب، آکره ده مدفوندر. « منابع العیون » عنوانیله بر تفسیری و « جوامع الکلام » عنوانیله دیکر بر تألیفی واردر. شیخ فیضی وابو الفضل اسملریله ایکی اوغلی اولوب، ایکنجیسی اکبر شاهه وزیر اولمشیدی.

مبارك بن سلامه { مشاهیر اطباء عربدن اولوب، یهودی المذهب ایدی. پدری ابو الخیر سلامه بن مبارك بن رحموندن وسائر مشاهیر عصرندن تحصیل طب و فنون سائره ایدوب، مصرده اجرای طبابت ایتمش؛ و « مقالة فی الجسرة المسماة بالشقفة والخزفة » اسمیله مختصر بر تألیف براقمشدر.

مبارك شاه { بو اسمله دهلیده اوچ حکمدار حکم سورمشدر:

برنجیسی (قطب الدین) خلجی سلاله سنه منسوب اولوب، ۷۱۷ تاریخنده، پدری سلطان علاء الدین خلجینك وفاتی اوزرینه، تخته قعود ایتمش؛ ودرت سنه حکومت سوردکدنصکره، کوله سی ایکن وزارته نصبله کافۀ امور دولتی یدینه تسلیم ایتمش اولدیغی ملك خسرو طرفندن ازاله اولنه رق، بونکله خلجی سلاله سی ختام بولمشدر. مرقوم خسرو حکومتی ضبط ایتمش ایسه ده، برقاچ آی صکره پنجاب والیسی غازی خان تغلق کندیسنی قتل ایله، دهلی حکومتنی ضبط ایتمشدی. شاعر شهیر امیر خسرو دهلوی صاحب ترجمه نك زماننده برحیات اولوب، نامنه بر منظومه یازمشدر.

— ایکنجیسی خضر خانك اوغلی اولوب، ۸۲۴ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و ۱۳ سنه حکومت سوردکدن صکره، عبد الصمد نام شخص ایله رفقاسی طرفندن مسجدده ازاله اولنه رق، یکنی محمد شاه اقعاد اولنمشدی.

— اوچنجیسی (ملك واصل) شرقی سلاله سنه منسوب اولوب، خواجه جهان شرقینك اوغلی ایدی. ۸۰۳ تاریخنده موما الیهه (جونپور) حکومتنده خلف اولمش؛ و او صره ده دهلی حکومتی هرج ومرج اولمغله، امرانك دعوتی اوزرینه، کیدوب اورا تختنه قعود ایتمش ایسه ده، برقاچ آی حکومتدن صکره ۸۰۴ ده وفات ایدوب، کوچك برادری ابراهیم شاه شرقی خلفی اولمشدر.

مبارکشاه { [« سید مبارکشاه » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

مبدع { ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. شو رباعی اونکدر:

می طپد دل در برم دلبر نمیدانم چه شد
انتظارم کشت آن کافر نمیدانم چه شد
دوش سرزد نالۀ همت بلندی از دلم
نه فلك را سوخت بالاتر نمیدانم چه شد

مبرد { (ابو العباس بن یزید الثمالی الازدی) ائمۀ نحاتدن وکبار ادبادن اولوب، لغت ونحو وسائر علوم عربیه ده ید طولی صاحبی ایدی. ۲۱۰ تاریخنده بصره ده دنیایه کلوب، اوراده تحصیل ایتدکدن صکره، دار الخلافۀ بغداده رحلت، وابو عمر جرمی، ابو عثمان مازنی و ابو حاتم سجستانی کبی مشاهیر ادبادن اخذ علوم ایتمش؛ و کندیسندن صولی ونفطویه وابو علی الطوماری کبی مشاهیر اخذ واستفاده ایتمشلردر. کندیسی وسعت علم ومعلوماتیله برابر فصیح الکلام، حاضر جواب و مجلس آرا ایدی. هر صوریلان مسئله ده درحال وبلا تأمل جواب ویرردی. بناءً علیه معاصرلرندن رقیبی اولان ابو العباس ثعلب، علمده کندیسندن کری قالمدیغی حالده، او جربزه یه مالك اولمدیغندن، مباحثه دن توقی ایدردی؛ و مبرد ایسه مشار الیه ایله مباحثه یی چوق سووردی. بینلرنده کی مناظره لره ومبردك وفرت ذکاسیله ادبیات عربیه ده وحفظ اشعار واخبار عربیه ده کی قوتنه دائر برچوق نوادر منقولدر. مبردك برچوق تألیفاتی اولوب، اك

مشهورلری: «الكامل»، «المقتضب»، «الروضه» وسائره‌در. ٢٨٥ ویا ٢٨٦ ده بغدادده وفات ایتمشدر.

مبشر { صحابه‌دن وانصاردن ایکی ذات اولوب، ایکیسی‌ده بدر محاربه‌سنده حاضر بولنمشدر.

مبشر بن فاتك { (امیر محمود الدوله ابو الوفاء) مشاهیر علماء اسلامدن و امراء مصردن اولوب، طب، حکمت، علوم ریاضیه، منطق وسائر علوم وفنونده یدطولی صاحبی ایدی؛ ودائما ارباب هنرله صحبت ایدوب، کندیسندن بك چوق ذوات علوم حکمیه‌ده استفاده ایتمشلردر. حسن خطی دخی اولوب، قدمای حکمانك آثارندن بك چوق کتابلر استنساخ ایتمشدی. کتبخانه‌سی بك واسع وکتابلری بك چوق اولوب، بتون اوقاتنی کتبخانه‌سنده مطالعه وتحریرله کچیردیکندن، بوکا قیصقنان زوجه‌سی کندیسنك وفاتی متعاقب، کتابلری بربر آلوب، حوضه آتدیغندن، موجود اولان اکثر کتبنك صحیفه‌لری صودن بوزوق اولدیغی کوریلیور دیه ابن ابی اصیبعه «عیون الانباء» نده بیان ایدیور. مشاهیر اطبادن یهودی المذهب ابو الخیر سلامه بن رحمون صاحب ترجمه‌نك جلهٔ تلامذه‌سندن ایدی. ابن فاتکك بر چوق تألیفات نافعه‌سی اولوب، باشلیجه‌لری: «کتاب الوصایا والامثال»، «الموجز من محکم الاقوال»، «کتاب مختار الحکم ومحاسن الکلم»، «کتاب البدایه فی المنطق»، «کتاب فی الطب» وسائره‌در.

مپل { (Meppel) فلمنکك (درنته) ایالتنده و (آسن)ك ٢٤ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، برقاچ چایك محل اجتماعنده واقع برقصبه اولوب، ٨٢٤٠ اهالیسی، برقاچ دمیریولی، (زویدرزه) کورفزینه‌قدر سیر سفائنه صالح جدولی، بز، پاتیسقه، چوخه و شایقه فابریقه‌لری، کلیتلی ساده یاغ اخراجاتی واهمیتلی بنایرلری واردر.

متا { (Méta) آمریقای جنوبیده (اورنوق) ایرماغنه تابع بیوك بر نهردر، که قولومبیه جمهوریتنده (آند) سلسلهٔ جبالنك اك شرقی اتکلرندن اینن (ریو نغرو) ایله (هومادآ) چایلرینك برلشمسندن بالتشکل، جمهوریت مذکوره‌نك شرق طرفنده‌کی واسع اووه‌لرك ایچنده شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، (ونزوئلا) ممالکنه داخل اولور؛ و ′٢٥ °٦ عرض شمالی ایله ٧٠ طول غربیده مذکور ایرماغه دوکیلور. مجراسی ١٢٠٠ کیلومتره‌دن اوزون اولوب، منصبنده اکی ٢٠ کیلومتره وعمقی ٢٠ متره‌در. تابعلری چوق اولوب، اك بیوکلری صولدن آلدیغی (آقاپارو) ایله (قازاناره) نهرلریدر. قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر.

متاپونته { (Métaponte) ایتالیانك ساحل شرقیسنده و (لوقانیه) خطه‌سنده بر شهر قدیم اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده معموریت وتجارتیله وحکیم شهیر (فیثاغوراس)ك اوراده کشاد ایتدیکی مدرسه‌ده‌کی تدریساتیله شهرت بولمشدر. حکیم مشار الیهك وفاتی دخی اوراده وقوع بولمشدر. بر چوق وقوعات تاریخیه‌نك محل جریانی اولوب، نهایت عرب بحریونی طرفندن تخریب اولنه‌رق، بردها اعمار اولنه‌مامشدر. برچوق معابد وسائر ابنیه آثاری وبعض جسیم ستونلر وسائره باقیدر. محلی الیوم (توره دی ماره) اسمیله معروفدر.

مترجم { [«محمد رشدی پاشا (مترجم)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مترنیق { (Metternich) آوستریا مشاهیر سیاسیونندن اولوب، ١٧٧٣ ده قوبلنجه‌ده طوغمش؛ واستراسبورغده اکمال تحصیل ایدوب، دیپلومات (قاونیچ)ه داماد اولمش؛ و ١٧٩٧ ده (راستاد) قونغره‌سنده کاتب صفتیله بولنمش ایدی. او وقتدن ایمپراطور ایکنجی فرانسوآ یوسفك نظر دقتنی جلب ایدوب، درسده، بعده برلین و ١٨٠٦ ده پارس سفارتنه تعیین اولنمش ایدی. ١٨٠٩ تاریخنده‌دك ناپولیوندن آوستریانك مقصد سیاسیسنی کیزلمکه موفق اولوب، ویانه‌یه عودتنده باش وکیل اولمش؛ و آوستریانك (واغرام) ده مغلوبیتی اوزرینه، آرشیدوشسه ماری‌لوییزه‌نك ناپولیونه تزویجنی کندیسی تصور ایتمش؛ ومشار الیهایه پارسه قدر رفاقت ایلمش ایدی. مع هذا ١٨١٣ تاریخنده فرانسه‌یه قارشی تشکل ایدن اتفاق دولی‌یه آوستریایی دخی ادخال ایده‌رك، او بابده عقد اولنان

معاهده‌یی امضا ایتمش؛ و لیپسیغ محاربه‌سندن صکره پرنس عنوانینه نائل اولمش ایدی. ١٨١٤ و ١٨١٥ تاریخنده ویانه‌ده عقد اولنان قونغره‌یه ریاست ایتمش؛ و ١٨١٥ ده پارسده انعقاد ایدن قونغرا. نسده آوستریا طرفندن مرخص بولنمش؛ واوندن صکره عقد اولنان قونغره وقونغرانسلرك جمله‌سنده بولنمش ایدی. ایمپراطور فرانسوا آیوسفك وفاتندن صکره دخی موقعنی محافظه ایدوب، پروسیه و روسیه ایله عقد اتفاق ایتمش ایدی. ١٨٤٨ ده مجار ارباب قیامنك غلبه‌سی اوزرینه، استعفاسنی ویروب، آوستریایی ترك ایتمش؛ و ١٨٥١ تاریخنده عودت ایتمش ایسه‌ده، آرتق امور سیاسیه‌یه قا. ریشمامش؛ و ١٨٥٩ ده وفات ایتمشدر. حکومت مطلقه طرفداری و افکار جدیده‌نك آشوری درجه‌ده دشمنی اولوب، آوستریایی پروسیه وروسیه ایله متفق بولندیرمق برنجی آرزوسی ایدی. بیوك املاك کمالك ایدی.

متروویچه { قوصوه ولایتنك پرشتنه سنجا. غنده وپرشتنه‌نك ٣٨ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، (ایبار) نهرینك صاغ طرفنده وبوکا تابع (ستنیچه) چایی اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهـا. لیسی، ٣ جامعی، ١ مسجدی، رشدیه وابتدائیه مکتبی واوستنده خراب برقلعه‌سی واردر. سلا. نیکدن بوسنه‌یه طوغری ممتد اولان دمیریول خطی شمدیلك بوقصبه‌ده منتهی اولیور.

— متروویچه قضاسی پرشتنه سنجاغنك منتهای غربنده اولوب، جنوباً ووچترین قضاسیله، شرق شمالی طرفندن صربیه حدودیله غرب شمالی طرفندن دخی یکیبازار سنجاغیله محدوددر. ١٧٠ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی بوشناق و آرناؤددن مرکب اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت وادی واووه‌لری دخی واردر. اورمانلری چوق اولوب، میشه وچام و سائر اشجاردن جسیم دیرکلر وسائر کراسته قطع اولنور. محصولاتی حبوبات مختلفه ایله سبزه و میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. جنسی پك مقبول دکرمن طاشلری دخی چیقوب، جوارلره دخی کوندریلیر. حیوانات اهلیه‌سی ده چوقجه‌در. مرکز

قضادن ٣ ساعتلق مسافه‌ده (بانسقه) اسمیله بعض امراضه نافع برقابلیجه واردر.

متروویچه { یاخود متروویچ (Mitrovica, Mitrovitz) آوستریا و مجار. ستان دولتنك خرواتستان مع اسلاوونیه ایالتنده (پتروارادین) سنجاغنده و پتروارادینك ٣٨ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق صاوه نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٧١٤٥ اهالیسی واردر. (سیرمیوم) شهر قدیمنك موقعنده‌در.

متعه { اندلس مشاهیر مغنیاتندن حسن وآنه مالك ادیبه وشاعره برقیز اولوب، مغنی شهیر زریابك جاریه‌سی و شاکردی ایدی. عبدالرحمن ثالث زماننده یاشایوب، شو بر قاچ بیت مشار الیهك حضورنده بداهةً سویلدیکی اشعا. رندندر:

> یا من یغطی هواه — من ذا یغطی النهارا
> قد کنت املك قلبی — حتی علقت فطارا
> یا ویلتی اتراه — لی کان او مستعارا
> یا بابی قرشی — خلعت فیه العذارا

متقی { (محمد) عثمانلی شعراسندن اولوب، عربزاده قدسینك اوغلیدر. ٩٩٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر:

> بنی مجنون مثال ایتدك بو استغنا نه‌در سندن
> وفا ومهر اومان شمدنکرو دیوانه‌در سندن

متقی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (سید محمد) ری شهرندن اولوب، یتمش یاشندن صکره (عوامل) کتابنی اوقومغه باشلامش اولدیغندن، بین الظرفا (عوامل خوان) دینمکله شهرت بولمشیدی. شو بیت اونکدر:

> اندرین مازندران کسرا چرا کیرد ملال
> کیك رقاص است چنکی پشه وخوش خوان شغال

— ایکنجیسی (محمد تقی) اصفهانلی اولوب، شاه عباس ثانی عهدی صلحاسندن ایدی. مختصر دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

> هیچ طاقی بجهان چون خم ابروی تونیست
> رو بمحراب که دارد که دعا کوی تو نیست

متقی بالله { (ابراهیم بن المقتدر بالله جعفر) خلفاء عباسیه‌نك یکرمی برنجیسی اولوب، نسلی آلتی بطنده هارون الرشیده واصل

اولور. ٢٩٧ تاریخنده دنیایه کلوب، ٢٢٩ ده
برادری، راضی بالله محمدك وفاتی اوزرینه،
تخت خلافته جلوس ایتمش؛ ودرت سنه‌یه قریب
مدت حکومت سوردکدن صکره، ٣٣٣ ده امیر-
الامرا بولنان (توز) طرفندن اسقاط اولنه‌رق،
و ٢٤ سنه دخی او حالده محبوس یاشایوب،
٣٥٧ تاریخنده وفات ایتمشدر. بعض تواریخده
(مقتفی بالله) دیه مقیددر.

متکلم { [«حسن متکلم» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

متلوس { (Metellus) اسکی روماليلرده (کچیلیوس) خاندانك بر شعبه-
سی اولوب، قبل المیلاد ٢٨٣ تاریخندن اعتباراً
٢٥٠ سنه ظرفنده روما دولتنه بر قاچ قونسلوس،
سانسور، دیکتاتور و سائره ویرمش؛ وبونلر
دولتلرینه بیوك خدمتلر ایتمشلردر:

(کچیلیوس متلوس) قبل المیلاد ٢٥١ ده
قونسلوس اولوب، (پانورمه) ده قارتاجیلیلری
مغلوب ایتمش؛ و ١٢٠ فیللرینی آلمش ایدی. بر
حریق اثناسنده (پالادیوم)ی قورتاریرکن، آتشدن
کوزلری کور اولمشدی.

— (متلوس ماکدونیقوس) قبل المیلاد
١٤٨ ده پرتور اولوب، ١٤٧ ده ماکدونیه‌نك
حکمدار اخیری آندریسقوسی مغلوب ایده‌رك،
ماکدونیه‌یی روما ایالاتنه الحاق ایتمشدی. بعده
آخائیالیلری دخی دفعاتله مغلوب ایدوب، یونانك
بر قاچ مهم شهرینی ضبط ایتمش؛ وبعده قونسلوس
وسانسور اولوب، چوق معمر اولمش؛ و درت
اوغلنك بربرینی متعاقب قونسلوس اولدقلرینی کور-
مش ایدی.

— (متلوس نومیدیقوس) قبل المیلاد
١٠٩ ده قونسلوس اولوب، او وقته‌قدر حقندن
کلنه‌مین (یاغورته)یه قارشی سوق عسکرله، بونك
پایتختی (سیرته)یی ضبط ایتمش؛ وکندیسی دخی
اسیر طوتمق اوزره ایکن، عزل اولنه‌رق، یرینه
معیتنده بولنان ماریوس نصب اولنمش ایدی. مع
هذا مظفرانه رومایه عودت ایدوب، (نومیدیقوس)
لقبنه مظهر اولمش ایسه‌ده، بعده ماریوس ایله
ساتورنینوسك تزویراتیله نفی اولنه‌رق، بونلرك
سقوطندن صکره، قبل المیلاد ٩٩ تاریخنده رومایه
عودت ایده بیلمشیدی.

— (متلوس پیوس) آنف الترجمه‌نك اوغلی
اولوب، پدرینك منفادن جلبنه چالیشمش؛
ومحاربات داخلیه اثناسنده (پومپدیوس سیلو)یی
مغلوب ایتمشدی. قبل المیلاد ٨١ ده قونسلوس
اولوب، اسپانیه‌ده (سرتوریوس) ه قارشی سوق
عسکر ایتمشدی.

— (متلوس قرتیقوس) قبل المیلاد ٦٩ تاریخنده
قونسلوس اولوب، ٦٦ ده کریدی فتح ایتمکله، بو
لقبله تلقب ایتمشدر.

— (متلوس پیوس اسکیپیون) اسکیپیون ناسیقه-
نك تورونی اولوب، متلوس پیوس طرفندن اوغللغه
قبول اولنمش؛ وقبل المیلاد ٥٢ تاریخنده قونسلوس
اولوب، دامادی بولنان پومپیوسك طرفنی طوتمش؛
وفرساله (یعنی چتالجه) محاربه‌سندن صکره آفریقایه
کچه‌رك، قاتون و یوبانك معاونتیله عسکر ترتیب
ایده‌رك، قیصره قارشی ٤٦ تاریخنده (تاپسوس) ایله
محاربه ایتمش ایسه‌ده، کلیاً مغلوب اولوب، دشمننه تسلیم
اولنمامق ایچون، اتلاف نفس ایتمشدر.

متلیس { (Metelis) مصرده‌کی (رشید) ك اسم قدیمیدر.

متمم { (بن نویرة التمیمی) صحابه‌دن اولوب، خالد بن ولید (رضه) ك قتل ایتمش
اولدیغی سالف الترجمه (مالك بن نویره) نك برا-
دریدر. مومی الیه مالكك اسلامده ثباتی مشکوك
وارتدادی مروی اولدیغی حالده، صاحب ترجمه‌نك
اسلامده ثباتنده شبهه یوقدر. طبیعت شعریه‌سی
اولوب، برادری حقنده برچوق مراثیسی واردر.
ذاتاً برکوزی کور اولدیغی حالده، برادرینه کثرت
بکاسندن اوکوزندن دخی یاش آقمشیدی. شو ایکی
بیت بر مرثیه‌سندندر:

وکنا کندمانی جذیمة حقبة
من الدهر حتی قیل لن یتصدعا

فلما تفرقنا کأنی و مالکا
لطول اجتماع لم نبت لیلة معا

متن { جبل لبنان متصرفلغنده بر قضا او- لوب، متن اعلا، بسکنته، قاطع،

شوبر و ساحل اسملريله ٥ ناحيه و ١٧٨ قريه‌يى حاويدر.

متنبى { (ابو الطيب احمد بن الحسين الجعفى الكندى) اعاظم شعراء عربدن اولوب، ابو تمام ايله برابر بعد الاسلام يتيشن شعراء عربك اك بيوكلرى عد اولنور. ٣٠٣ تاريخنده كوفه‌نك (كنده) محله‌سنده دنيايه كلمشدر. پدرى جعف قبيله‌سنه منسوب اولديغى حالده ، كوفه‌ده سقالق ايتمكله مشغول ايدى. صاحب ترجمه صباوتندن تحصيل علم وادبه قويلوب، فصاحت عربيه‌ده و اشعار واخبار عربده كسب ملكه و مهارت ايتمك ايچون، برخيلى مدت بنى كلب وسائر قبائل بينـنده طولاشمش؛ وروايته كوره، اورالرده حاشا قرآن كريمه تقليداً برطاقم سوره‌لر اويديره‌رق، نبوت دعواسنه قالقيشمش؛ و برطاقم طرفكيران دخى پيدا ايتمش ايدى. اوزرينه عسكر كوندريلوب، طوتلدقده، توبه ايتمش ايسه‌ده، (متنبى) اسمى كنديسنه لقب مقامنده قالمشيدى . بعده دمشق شامه كيده‌رك، اوراده اشعاريله شهرت بولمغه باشلامش؛ و او زمانده مرجع علما وشعرا اولان سيف الدين بن حمدانك نظر تقدير والتفاتنه و بك چوق انعام و احسانلرينه نائل اولوب ، مشار اليهك مدحنده بر چوق قصيده‌لر سويلمشدر. بعده مشار اليهك دائره‌سنده بولنان ابن خالويه ايله بكيشه‌ميوب ، بينلرنده جريان ايدن مناقشه اوزرينه، مصره انتقال ايده‌رك ، كافور اخشيدى طرفندن حسن قبول كورمش؛ وكنديسنى مدح ايتمشدر . اورادن بغداده و فارسه كيده‌رك، آل بويهدن عضد الدوله‌نك دخى مداحى ولطف ديده‌سى اولمش؛ و نهايت بغداده و اورادن كوفه‌يه عودت ايتمكده ايكن ، فاتك بن الجهل الاسدى عشيرتيله اوكنه چيقوب ، كنديسنى صويمشلردر . يانـنده بولنان خدمتجيسى مفلح افنديسنك بلا مقاومت صويلديغى كورنجه : شو بيت :

فالخيل والليل و البيداء تعرفنى
والحرب و الضرب والقرطاس والقلم

سزك دكليدر؟ ديه‌رك استهزا ايتمك ايستمكله، متنبى بونك اوزرينه غيرته كلوب ، همان آتنك عنانى چويره‌رك، متعرضلره هجوم ايتمكله ، واقع اولان مقاتله‌ده قتل اولنمشدر. بو وجهله ٣٥٤ تاريخنده مقتولاً وفات ايتمشدر. اشعار و قصايدينى حاوى مرتب ديوانى اولوب، برچوق مشاهير ادبا طرفندن شرح اولنمشدر . اخيراً بعض حواشى ايله بيروتده طبع ونشر ايدلمشدر. نحو و لغت وادبيات عربيه‌ده دخى يد طولاسى اولوب، بوبابده‌كى وسعت معلوماتى ائمهٔ نحاتدن « ايضاح » و « تكمله » صاحبى ابو على الفارسينك شهادتيله مثبتدر. قوهٔ حافظه‌سيله ذكاوتى حقنده برچوق نوادر منقولدر. اشعارى مشهور ايسه‌ده، ايكى بيتنك ايرادى تنسيب اولندى.

الا ليت شعرى هل اقول قصيدةً
ولا اشتكى فيها ولا اتعتب

و بى ما يذود الشعر عنى اقله
و لكن قلبى يا ابنة القوم قلب

متوث { اهواز ايله واسط بيننده مستحكم برقصبه اولوب، محدثيندن بر قاچ ذاتك مسقط رأسى بولنمشدر.

متوشلح { ياخود متوشلم (Mathusalem) ادريس (عم) ك اوغلى اولوب، كنديسندن حضرت نوح (عم) ك پدرى اولان (لامك) تولد ايتمشدر . طول عمريله مشهور اولوب، قبل الميلاد ٤٢٧٧ دن ٣٣٠٨ تاريخنه‌دك ٩٦٩ سنه ياشاديغى كتب بنى اسرائيلده مسطوردر.

متوكل على الله { (جعفر بن المعتصم محمد بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك اونجيسى اولوب ، ٢٠٦ ده طوغمش؛ و ٢٣٢ تاريخنده ، برادرى واثق بالله هارونك وفاتى اوزرينه، تخت خلافته جلوس ايله ، ١٥ سنه‌يه قريب مدت اجراى حكومت ايتدكدن صكره، ٢٤٧ ده سامراده وفات ايده‌رك ، اوراده دفن اولنمشدر. ضعيف البنيه، اسمر اللون ، كوزل كوزلى بر ذات اولوب، اسلافنك طوتدقلرى طريقى تركله، طريق اهل سنتى احيايه چاليشمش؛ وفوق العاده حليم وكريم برذات اولمغله، جمله‌نك محبتنى قزانمش ايسه‌ده ، سنيلكده‌كى تعصبنه مبنى، سبط اكرم سلطان الشهدا امام حسين (رضه)ك مشهد شريفنه طوپلانان زواركثرتنى چكه‌ميوب، قبر مباركنى هدم ايتديره‌

مسی حقنده اغبرار عمومی‌یی موجب اولوب ، اکثرشعرا بوندن طولایی هجویه‌لر سویلمشلردر.

— مصرده مقام خلافتده بولنان عباسیلردن دخی ایکی ذات (متوکل علی الله) لقبیله تلقیب اولنمشدر: برنجیسی (محمد)، معتضد بالله ابوبکرک اوغلی اولدیغی حالده، ٧٧٩ تاریخنده بالانتخاب، ینه او سنه اسقاط ، و ٧٨٥ ده ثانیاً انتخابله ، ٧٨٨ ده ینه عزل اولنمش؛ و ٨٠٧ ده ثالثاً خلیفه اولوب، ینه او سنه وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی (عبد العزیز بن یعقوب) برنجینک تورونی اولوب، ٩٠٣ دن ٩٢٣ تاریخنه‌دک خلیفه عنواننی حائز بولنمش؛ وبونک تورونی امانتی یاوز سلطان سلیم خانه تسلیم ایلمشدر.

متوکلیه { آنف الترجمه خلیفه متوکلک سامرا قربنده بنا ایتمش اولدیغی برقصبه اولوب، (جعفریه) دخی دینلیردی . خلیفهٔ مشارالیهک وفاتندن صکره اهالیسی سامرایه هجرت ایتمکله، خالی قالوب، خراب اولمشدر.

متولی { شامک بعض جهتلرنده ساکن بر جماعت اسلامیه اولوب، شیعیلکه تمایللری واردر، وصلاح الدین ایوبی زماننده قالمه اکراد وایرانیلر احفادندن اولدقلری مظنوندر . اللی آلتمش بیک نفوذه بالغ اولدقلری تخمندر.

متون { (Méton) یونان قدیم مشاهیر منجمیننده اولوب، میلاددن بش قرن اول آتنه‌ده یاشامش؛ وسنهٔ قمریه ایله سنهٔ شمسیه‌یی بربرینه توفیق ایچون ، ١٩ سنه‌لک بر زیج ترتیب ایدوب، بو مدتک بر دور قمری تشکیل ایتدیکنی اک اول بو ذات کشف ایتمشدر.

متونه { (Methone) موره‌ده‌کی (مدون) قصبه‌سنک اسم قدیمی اولدیغی کبی، سلانیک کورفزنده دخی قدیماً بو اسمله برقصبه اولوب، اسکندر کبیرک پدری فیلیپ بو قصبه‌یی محاصره‌سنده بر کوزینی غائب ایتمشیدی.

متی { (S. Mathieu) حواریوندن و انجیلی ضبط و تحریر ایدن درت اصحاب عیسی (عم)دن بری اولوب ، فلسطینک (جلیله) خطه‌سنده طوغمش؛ وابتدا روماليلرک خدمتنده تحصیلدار بولنمشدر . بو مأموریتی اجرا ایتمکده ایکن، نبی مشار الیه طرفندن جلب اولنه‌رق ، حواریون زمره‌سنه داخل اولمشیدی . حضرت عیسی (عم)ک رفعندن صکره فلسطینده و بعده حبش و ایرانده نشر مذهب واجرای وعظ ونصیحت ایتمش؛ وظنه کوره ایرانده قتل اولنمشدر . خرستیانلر ایلولک ٢١ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر . بو ذاتک یازدیغی انجیل اناجیل اربعه‌نک اک اسکیسی اولوب، ظن اولندیغنه کوره، حضرت عیسی (عم)ک رفعندن ٨ سنه صکره یازلمشدر . اصلی سریانی لساننده ایکن، بعده لسان یونانی‌یه ترجمه اولنمش؛ وسریانیجه اولان متنی نابود اولمشدر.

متی بن یونان { (ابوبشر) مشاهیر اطبا و منطقیوندن اولوب ، عن اصل (دیرقنی) دن اولدیغی حالده ، بغدادده نشأت ایتمش؛ وقویریون ویحیی المروزی و ابو احمد بن کرنیب وسائر علمای معاصریننده تحصیل علوم ایلمش؛ و ٣٢٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. نصرانی المذهب ایدی . سریانیجه‌دن عربی‌یه بر قاچ کتاب ترجمه ایتمشدر. باشلیجه آثاری: «مقالة فی مقدمات»، « کتاب آنالوطیقا » ، « کتاب المقاییس الشرطیة »، « شرح کتاب ایساغوجی لفرفوریوس » وسائره‌در.

متیجه { جزایرک نفس جزایر ایالتنده واسع بر اووه اولوب، جزایر شهرینک جنوب وشرق جنوبی وغرب جنوبی جهتلرنده ممتد اولور. شرقدن غربه بویی ٩٥ ووسطی اکی ١٥ کیلومتره اولوب، حذای بحردن ارتفاعی ٢٠ ایله ٢٥٠ متره آره‌لرنده‌در . درن (یعنی آطلاس) سلسلهٔ جبالی اتکلرندن باشلایه‌رق ، ساحله و یا ساحل بویجه ممتد اولان تپه‌لره‌قدر ممتد اولدیغی حالده، جنوبدن شماله طوغری میلانلی و آز متموجدر. آلتی نهر جنوبدن شماله آقه‌رق متیجه اووه‌سنده بر طاقم وادیلر تشکیل ایدیور . بونلرک اک بیوکلری (حراش) ایله (مزفرن) نهرلریدر . بو اووه‌نک طوپراغی نهایت درجه‌ده منبت اولوب، اسکی عرب حکومات اسلامیه‌سی زماننده انهار مذکوره‌نک صولری حسن اداره اولنمغله ، اووه‌نک هر طرفی معمور و ، ابن خلدونک روایتنه کوره، اوتوزدن زیاده قصبه‌یی حاوی وکتن محصولاتنک کثرتیله مشهور ایدی . بعده مغرب اوجاقلری دینلن

طابیلرك ادارهٔ جاهلانه‌سی زماننده انهارك سد
وبندلری وجدوللری بوزیلوب ، فضلهٔ میاهی بر
چوق بطاقلقلر تشكیل ایتمكله ، اوكوزلم اووه بر
صیتمه یوه‌سی حالنه كچمش ؛ و یالكز اوچ
درت عرب عشیرتنه جولانكاه و حیوانلرینه مرعا
حكمنه كیرمش ایدی . اخیراً فرانسز حكومتی اووه.
نك اهمیتنی وقوهٔ انباتیه‌سنی آكلایه‌رق ، مبالغ
كلیه صرفیله انهاره سدلر یاپمغه ، جدوللر
آچمغه واسكی معموریتنی مع زیادة اعاده ایله ، اسكا.
نه سعی ایتمكده‌در.

متیم الافریقی { مغرب شعراسندن اولوب، ترجمهٔ حالنه وتاریخ ولادت
ووفاتنه دسترس اولنه‌مدیغی حالده، یالكز «فوات.
الوفیات» ده كوریلن اشعارندن بر ایكی بیتی ایراد
اولنور:

تلوم علی ترك الصلاة خلیلتی
فقلت اعزبی عن ناظری انت طالق
فوالله لاصلیت لله مفلسا
یصلی له الشیخ الجلیل و فائق
لما ذا اصلی این مالی و منزلی
واین خیولی والحلی و المناطق

متیم الهاشمیه { مشاهیر مغنیاتدن ادیبه و شاعره بر قیز اولوب ،
بصره‌لیدر . فن موسیقی‌یی مشهور ابراهیم موصلیدن
واوغلی اسحاقدن اوكرنمشیدی. مأمون خلیفه‌نك
حضورنده بداهةً سویلمش اولدیغی بعض اشعار
«كتاب الاغانی » ده مسطوردر.

متیمنه { (Methymne) مدللی جزیره. سنده‌كی (مولوه) قصبه‌سنك
اسم قدیمیدر. — بو اسم دیكر بعض اسكلره‌اضا.
فتله روماللیلر زماننده اسپانیه‌ده بر قاچ قصبه‌یه
علم اولمشیدی، كه عربلر زماننده (مدینه) اسمنه
تحویل اولنه‌رق ، مثلا (متیمنه آسیدونیه) یی
عربلر (مدینة شذونیه) صورتنه تحویل ایتمشلردر؛
وبو صورت الیوم اسپانیوللرجه مستعملدر .
[« مدینه » تركیباتنه مراجعت بیوریله.]

متین { فرس شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی (شیخ عبدالرضا بن عبدالله) اصفهانلی
اولوب، محمد شاه زماننده هندستانه رحلتله، بر
مدت لكهنوده برهان الملك سعادت خانك تخصیص
ایتدیكی معاشله كچینمش؛ و بعده بنكاله‌یه كیدوب،
١١٧٥ ده اوراده وفات ایتمشدر. ٥٠٠٠ بیتی
حاوی دیوانی واردر. اشعاربنه دسترس اولنه‌مدی.
— ایكنجیسی (محمد علی خان) كشمیرلی او.
لوب، بو دخی هندستانده یاشامشدر، نیتكیم شو
بیتدن آكلاشیلیور:

سبز كشتم از خط اما دل بزلفش بسته ام
من ز كشمیرم ولی هندوستان می ساز دم

— اوچنجیسی (ملاجیون) لاهورلی اولوب،
مملكتنده مكتب خواجه‌لكیله مشغول ایدی .
نستعلیق خطنی یازمه‌ده بیوك مهارتی وار ایدی .
شو بیت اونكدر:

كر حق طلب كنی سك اصحاب كهف باش
بكذار همنشینی اصحاب فیل را

مثال { ایران شعراسندن اولوب ، تبریز. لیدر. شو بیت اونكدر:

كریم را نبود دستكاه بخشش تنك
مرا خجالت عذر كناه می سوزد

مثالی { (حسن) اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، ادرنه‌لیدر .
ابتدا صنعتله مشغول ایكن، بعده ادبیاته میل
ایده‌رك، شعر وانشاده یدطولی قزانمشیدی. شو
بیت اونكدر:

قویوب كوبكده كوكلم راه غربت اختیار ایتدم
كوكل قالسون بكم یول قالسون دیرلر مثلدر بو

مثالی { (ابراهیم خان) ایران شعراسندن اولوب، زند خاندانته منسوب اولان
كریم خانك اوغلیدر. شیرازده نشأت ایتمشدر. شو
قطعه جملهٔ اشعارندندر:

همانا بسته عهد دوستداری
شكستی از جفا پیمانم ای دوست
بماند باتو ام زندان كلستان
كلستان بی تو چون زندانم ای دوست

— بو مخلصله ایران شعراسندن دیكر بری
دخی اولوب ، كاشانلی و سلطان حسین صفوی
عصری قصه خوانلرندن ایدی. شو بیت اونكدر:

مده ای خضر فریبم بحیات جاودانی .
من وخاك آستانش تو وآب زندكانی

مثقال { (عبدالوهاب بن محمد الازدی) مشاهیر شعرادن اولوب، هجوه
میلی وار ایدی، وكیمسه‌یی مدح ایتمیوب، كیمسه‌ده

هجوندن قورتلهمازدی. میخانهجی کنج برخرستیانه
علاقهسیله شهرت بولوب، سنهلرجه بوندن آیرلماز،
وحتی کلیسایه دخی برلکده کیدر ایمش. نهایت
مرقوم اسکندریهده وفات ایدوب، صاحب ترجمه
حقنده برچوق مرثیهلر سویلمشدر. کندیسی ٥٠٠
تاریخندن صکرهجه وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ
اشعارندندر:

اهدی الیّ مدامة — صفراء صافیة حبا
فکأنها و حبابها — بدر تکلل بالثریا
فشربتها من کفه — وسکبت فاضلها علیا

مثنی { (بن حارثة الشیبانی) شجعان صحابهدن و اصحاب رأی و تدبیردن اولوب،
طقوزنجی سال هجریده قومنك هیئت مبعوثهسی
میاننده نزد نبوی‌یه کلهرك، شرف اسلامله مشرف
اولمشیدی. حضرت ابو بکر (رضه)ك ابتدای خلا-
فتلرنده خالد بن ولید کندیسنی عراقه کوندروب،
عودتنده خلیفهٔ مشارالیه ایله مسلمینی ایرانك فتحنه
تشویق، وبوممالك واسعهنك ضبطنی تهوین ایتمکله،
جانب خلیفهٔ مشارالیهدن برسریه ایله عراقه اعاده
بیوریلهرق، برقاچ محاربه ایتمش؛ و چوق زحمت
چکمشیدی. بعده حضرت عمر (رضه) زمان خلا-
فتنده مشهور مختارك پدری ابو عبید ثقفی بر
مقدارعسکرله امدادینه اعزام بیوریلهرق، برلکده
(قس الناطف)ده حرب ایتمشلر؛ وابوعبید بومحاربهده
شهید اولوب، مثنی دخی آلدیغی جریحهدن متأثراً
قادسیه وقعهسندن اول ارتحال ایتمشدر. زوجهسی
(سلمی بنت جعفر) ی فاتح ایران سعد ابن ابی وقاص
(رضه) تزوج ایتمشدر. برادری مسعود بن حارثه
دخی ایرانیلره قارشی اولان محارباتده معیتنده
ایدی.

مجار { (Hongrois, Magyars) آوروپانك قسم وسطیسنده یعنی آوستریا ومجا-
رستان دولتنك مجارستان قسمنده ساکن بر قوم
اولوب، اقوام تورانیهدن اولدیغی حالده، وولغا و
اورال جهتلرندن شمدی بولندقلری یره انتقال
ایتمشلردر. زمرهٔ تورانیهنك فینوآ شعبهسنه منسوب
اولوب، ترکلره وسائر اقوام تورانیه ایله دخی منا-
سبتلری وار ایسهده، روسیهنك شمال غربی جهتنده
ساکن فینوآلیله واسکی بلغارلرله قرابتلری دها
یقین ولسانلرینك اونلرك لسانیله مشابهتی زیادهدر.
[زیاده معلومات ایچون «مجارستان» مادهسنه مرا.]

مجار { روسیهده (ترك) ایرماغی اوزرنده اسکی بر قصبه اولوب، تیمورلنك طر-
فندن تخریب اولنمشدی.

مجارستان { (Hongrie) آوروپانك قسم وسطیسنده بیوك بر مملکت
اولوب، آوستریا ومجارستان نام رسمیسیله یاد اولنان
دولتك بر قسم عظیمنی تشکیل ایدیور. باشلیجه اها-
لیسی اولان مجار قومنك اسمیله تسمیه اولنوب،
آنجق ملی مجارستان ایله سیاسی مجارستان بیننده
خیلی فرق واردر؛ یعنی مجارستان قراللغی نفس
مجارستاندن بشقه ترانسیلوانیه (یعنی اردل) ایله
اسلاوونیه وخرواتستانی دخی حاویدر.

حدود ومساحهسی. — مجارستان اکثراطرافدن
حدود طبیعیه ایله محدود اولوب، شمالاً وشمال
شرقی جهتندن (قارپات) سلسلهٔ جبالیه، شرق جنوبی
طرفندن ترانسیلوانیه آلپیله، جنوباً طونه و اوکا
تابع دراوه نهرلریله محاطدر. یالکز غرب وشرق
جهتلرندن حدود طبیعیهسی اولمیوب، آنجق
ترانسیلوانیه مجارستاندن عد اولنورسه، شرق
جهتندن دخی قارپات سلسلهسیله محاط دیمکدر.
غرباً استیریه وآشاغی آوستریا، شمالاً موراویه،
سیلزیه و غالیچیه، شمال شرقی جهتندن بوقووینه
خطهلریله، یعنی بو اوچ جهتدن آوستریا ایمپرا-
طورلغی ممالکیله، شرقاً مجارستان قراللغنه تابع
ترانسیلوانیه خطهسیله و برآز یرده رومانیهنك
افلاق مملکتیله، جنوباً صربیه ایله، جنوب غربی
جهتندن دخی ینه مجارستان قراللغنه تابع اسلاوونیه
وخرواتستانله محدوددر. بو حدود داخلنده ٤٤°
٣٠′ ایله ٣٨′ ٤٩° عرض شمالی و ٤٠′ ١٣°
ایله ٤٥′ ٢٢° طول شرقی آرهلرنده ممتد اولوب،
شرقدن غربه بویی ٧٠٠ وشمالدن جنوبه اکی
٦٠٠ کیلومترهدر. مساحهٔ سطحیهسی ٢٢٤ ٦٥٩
مربع کیلومتره اولوب، آوستریا ومجارستان دولتنك
بر ثلثندن زیادهجه اولدیغی حالده، ١٢٦٥٠٠٠٠
نفوس ایله مسکوندر، که هر مربع کیلومتره باشنه
٥٤ کیشی دوشوب، دولت مشارالیهانك سائر
طرفلرندن آز مسکوندر.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — مجارستانك بر قسمی اووه وبر قسمی طاغلقدر؛ و تعبیر آخرله مجارستان همان هر طرفدن یوکسك طاغلرله محاط ویالکز جنوب جهتندن طونه وادیسنه منتهی ٤٠٠ کیلومتره اوزون و ٣٠٠ کیلومتره کنیش واسع بر اووه‌در. شمال جهتندن بر بیوك قوس تشکیل ایدن (قارپات) سلسلهٔ جبالی بعض محللرنده دیوار کبی دیك صیرتلر و بعض یرلرنده آز چوق قبه‌لی وباصیلیر تپه‌لر صورتنده ممتد اولوب، جنوبه طوغری مجارستانك ایچنده برچوق قوللر وشعبه‌لر اوزاتیور، که بونلر مختلف استقامتلرده اوزانه‌رق و بینلرنده بر چوق وادیلر حاصل ایده‌رك، مملکتك باشلیجه طاغلق قسمنی تشکیل ایدیورلر. شرق جهتنده (قارپات) و (ترانسیلوانیه آلپی) سلسله‌لرینك قوللری باشلیجه ترانسیلوانیه خطه‌سنده ایسه‌ده، اوجلری مجارستانه دخی داخل اولور. غرب جهتنده‌کی طاغلرك ایسه آنجق اتکلرینك اوجلری مجارستانه داخل اولور. بناءً علیه باشلیجه طاغلق جهتلری شمال وشرق طرفلرنده‌در. قارپات سلسله‌سنك اك یوکسك محلی سیلزیه الله غالیچیه حدودی قربنده بولنان (تاتره) طاغی اولوب، ٢٦٤٧ متره ارتفاعی واردر. بونك جنوبنده سلسلهٔ مذکوره شعباتندن اوله‌رق کوچك تاتره طاغی بولنوب، ٢٠٤٣ متره یوکسکدر. بونك غرب جهتنده ١٦٦٧ متره یوکسك اولان (فاتره) ودها جنوبده ١٠٠٩ متره ارتفاعی اولان و آنجق منفرد اولدیغندن پك یوکسك کورینن (ماتره) طاغی بولنیور. غرب جنوبی حدودی قربنده دخی (آلپ) سلاسل جبالنه منسوب (لیته) طاغی بولنوب، ارتفاعی ٥٠٠ متره‌دن آشاغیدر.

بو طاغلرك آره‌سنده پایانسز وکنارسز کورینه‌جك درجه‌ده واسع بر اووه ممتد اولوب، هر نه قدر شمالدن جنوبه جزئی بر میلانی وار ایسه‌ده، بو میلان حس اولنمیه‌جق درجه‌ده اولوب، کوزله فرق اولنماز. محیط دائره‌سی ١٢٠٠ کیلومتره‌دن زیاده اولان بو واسع اووه، که وقتیله دکیز اولوب، انهارك ایندیردکاری طورافلرله طولمشدر، اکثر طرفلرنده سیاه بالچیقدن وبعض یرلرده قومدن عبارت اولوب، وقتیله آسیای وسطینك صحرالری کبی اوزون ارتلرله مستور ایکن، شمدی اکثر طرفلری آچیلوب، تارله‌یه تحویل اولنمش ایسه‌ده، بر چوق یرلری الآن او حالده اولوب، کلیتلی صیغیر وخرکله سوریلرینه مرعا اولمقده‌در. ازمنهٔ قدیمه‌ده بو واسع اووه‌نك اکثر طرفلری اورمانلق بولنمش ایکن، بعده آسیادن کان اقوامك آنجق حیوانات سوریلریله تعیشلری بو اورمانلرك اتلافیله اوراسنك مغولستان صحراسی حالنه ارجاعنی موجب اولمشدی. هر نه قدر شمدیکی حالده مجار حکومتی اورمانلر یتیشدیرمکه چوق جهد ایدیور سه‌ده، بو صحرای واسعك ایچنده بر تك آغاجه راست کلنمکسزین کونلرجه کزیله بیله‌جك یرلر واردر. مزروع اولان ویا مرعا حالنده بولنان جهتلری متموج بر بحر اخضر و، طوپراغی طوزلی اولمغله، زرع اولنه‌میان یرلری قوملق بر چول حالنده اولوب، اوته‌سنده بریسنده یرك ایچنه آچلمش بر دلیکدن عبارت واکثریا یازین قورور قویولر، بعض بطاقلقلر ومتعفن صولی کوللر، اوته‌ده بریده، وقتیله قره قول ترصدکاهی ویا مزار اولمق اوزره، یاپلمش بر طاقم صنعی تپه‌لر کورینور. مجرالری بربرندن پك سیرك اولان بیوك انهاردن بشقه بو صحرای واسعك ایچنده آقار چایلر ویا یردن نبعان ایدر صولر اولمیوب، مذکور قیولرله بطاقلقلردن بشقه میاهی یوقدر. انهار طاشدیغی وقت، آلچق یرلرینی صو باصار، وبطاقلق وکوللری بینلرنده التصاق پیدا اولور. مجارستانك غربنده وطونه مجراسنك شمالنده بر ایکنجی اووه بولنیور، که برنجیسندن چوق کوچك و اوندن مرتفع اولوب، بونك هر طرفی مکمل صورتده زرع واعمار اولنمشدر.

مجارستانك همان بتونی طونه حوضه‌سنده و قره دکیز مائله‌سی داخلنده اولوب، یالکز منتهای شمالنده قارپات سلسله‌سندن نبعان ایدن بعض انهاری سلسلهٔ مذکوره‌ده برطاقم بوغازلردن یول بوله‌رق، شماله طوغری جریانله بالطیق دکیزینه منصب اولان (ویستوله) ایرماغنه دوکیلورلر. طونه ایرماغی صولدن یعنی شمالدن موراوه نهرینی آلدیغی محلده مجارستانه داخل اولوب، شرق جنوبی‌یه و بعده شرقه طوغری جریانله،

مجارستانك واسع اووه‌سنه كیردكدن صكره بردن بره جنوبه طوغری دونوب، بتون اووه‌نك منتهای غربیسنی شق ایله، صاغدن موراوه نهرینی آلنجه، مجارستانك حدود جنوبیه‌سنی تشكیل اتمكه باشلار؛ وتیسا ایله تامش وقاروس وسائر انهاری بعدالاخذ، مشهور دمیر قپوده مجارستان حدودینی ترك ایدر. بو نهر عظیمك مجارستان داخلنده و حدودنده مجراسی ٦٥٠، وطولامباجلری داخل حساب اولورسه، ١٠٠٠ كیلومتره‌در. طونه مجارستانه كیرر ایكن ذاتاً بیوك بر ایرماق اولدیغی حالده، مجارستان داخلنده صاغ وصولدن برچوق انهار وبو مملكتك حدودنده دراوه، صاوه وتیسا كبی اوچ عظیم نهر و بتون مجارستانك میاه جاریه‌سنی وقارپات سلسلهٔ عظیمه‌سنك صولرینی دخی طوپلامغله، مجارستاندن خروجنده چوق دها بیوك بولنور. دمیر قپوده مجراسی طار و طونه یتاغنك صول جهتی آلچق اولدیغندن، طغیان میاه زماننده صو یوقاری‌یه تپوب، برخیلی مسافه‌لره قدر اووه‌لر دكیزه دونر، وتیسا وتامش وسائر انهارك منصبلری بر كورفز شكلنی آلوب، بو نهرلر ١٠٠ و ١٥٠ كیلومتره‌یه قدر ترسنه یعنی منبعلرینه طوغری آقمغه باشلار. طونه‌نك مجارستان داخلنده یتاغی سطحی و غیر ثابت اولوب، پك صیق دكیشیر، وبرچوق یرلرده قوللره آیریلوب، آره‌لرنده موقت بر طاقم آطه‌لر واطرافنده بر چوق كوللر وبطاقلقلر تشكل ایدر. طونه‌نك مجارستان داخلنده آلدیغی انهار چوق اولوب، پشته‌دن یوقاری صاغدن (لیته) و (راب) وصولدن (واغ)، (استرغون) و (ایپولی) نهرلریله دیگر برچوق انهار آلیر. پشته‌دن آشاغی صولدن یعنی مجارستان اووه‌سندن هیچ بر نهر آلمیوب، صاغدن بتون او جهتك صولرینی جمع ایدن (ساروییج) نهرینی و بعده حدودده مذكور (دراوه) نهرینی آلیر. لكن بونلرك هیچ بری مجارستانجه (تیسا) نهرینك اهمیتنی حائز دكلدر. بو نهر عظیم صرف مجارستانده نبعان وتشكل ایدوب، مملكتك اكثر میاه جاریه‌سنی جمع، وكندیسیله حسابسز تابعلری قارپات اتكلرندن وترانسیلوانیه طاغلرندن اینه‌رك، و طونه ایله متوازیاً آقه‌رق، مجارستان صحرای واسعنی شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ایله، مملكتك حدود جنوبیه‌سنده طونه‌یه قاریشیر. مجراسنك خط مستقیم اوزره طولی ٥٤٥ كیلومتره ایسه‌ده، طولامباجلریله ١٣٠٠ كیلومتره‌یه بالغ اولور. مجارستانك ثلثانی (تیسا) نك حوضه‌سی داخلنده‌در. اك بیوك تابعلری صولدن یعنی شرقدن كلوب، بونلرك باشلیجه‌لری: ساموس، كوروس وماروس نهرلریدر. صاغدن آلدیغی انهار دها چوق ایسه‌ده، او قدر بیوك اولمیوب، جمله‌سی شمالدن اینرلر. باشلیجه‌لری: تاراج، تالابور، آغ، بورسووه، بودروغ، هرناد، اكر، زاجیوه وسائره‌در. تیسا طونه‌دن زیاده فیضانه تابع اولوب، یتاق دكیشدیرمه‌ده و اطرافنده‌كی اراضی‌یی باصمه‌ده اوندن دها دهشتلیدر؛ و اطرافنده تشكیل ایتدیكی بطاقلقلر صیتمه‌لری مؤدی اولمغله، بتون مملكتك هواسنی اخلال ایدر.

انهارك تشكیل ایتدكاری بطاقلقلر حساب اولنمدیغی حالده، مجارستانك ایكی بیوك كولی واردر، كه ایكیسی‌ده غرب جهتنده وطونه مجراسنك تشكیل ایتدیكی زاویه‌نك داخلنده اولوب، بونلرك بری (بالاتون) ودیگری (فرتوتاوه) كولیدر. برنجیسی اوروپانك اك بیوك كوللرندن ایسه‌ده، درینلكی ٦ ونهایت ٨ متره‌دن زیاده دكلدر. ایكنجیسی‌ده خیلی بیوك ایسه‌ده، صوبی تحت الارض طونه‌دن وسائر انهاردن كلدیكیچون، وقت وقت قورویوب، ینه صو ایله طولار.

اقلیم وهواسی. — مجارستان واسع بر یر اولوب، عرضاً جهات شمالیه‌سیله جهات جنوبیه‌سی آره‌سنده خیلی فرق بولندیغی كبی، ارتفاعجه و وضعیت وسائر احوال طبیعیه و موقعیه‌جه دخی جهات مختلفه‌سی آره‌سنده چوق فرق بولندیغندن، هواسی مختلفدر. طاغلق اولان شمال جهتلرنده هوا صوغوق اولوب، قیشلری آلتی آیدن زیاده سورر، وچوق دفعه ایلولدن قار یاغمغه باشلایوب، مایسك اواسطنده بسبتون یردن قالقار. اراضی انحطاط كسب ایتدكجه، تدریجاً هوا كسب ملایمت ایدر. نهایت یوقاریده تعریف اولنان واسع اووه‌نك هواسی یازین پك صیجاق و قیشین ینه زیاده صوغوقدر. آنجق اصل مجارستان هواسنك محذوری اطرادسزلغیله سرعت تحولیدر. یازین اورته‌سنده

بعضاً پك صوثوق روزكارلر اسر ، وقيشين ايچنده
بهار هوالی کونلر اولور. مجارستانك مهلك صيتمه.
لرينی توليد ايدن يالکز بطاقلقلری اولميوب ، بو
اطرادسزلغك ده بيوك مدخلی واردر. قاصيرغه کبی
شدتلی روزکارلر اووه‌ده يازين توزلری و قيشين
قاری قالديروب، اورته‌لغی بر دومان ايچنده براقير.
ياغمورلرك مقداری دخی بويله اطرادسز اولوب،
بعضاً پك چوق ياغار ، و بعضاً بسبتون قوراقلق
حکم سورر.

محصولاتی ، نباتات وحيوانات ومعادنی . — ترانسيلوانيه ايله برابر مجارستان اراضيسنك يوزده
٩٢ سی محصولدار و ٨ ی بسبتون خالی و غير
نافعدر . زرع اولنان تارله‌لر ٨٥٥٧٠٠٠ ،
باغلر ٣١٨٧٠٠، چايرلرله باغچه‌لردخی ٣٤١٧٥٠٠
يکی دونم وسعتنده‌در . هر نه‌قدر مجارستانك
بعض اراضيسی قوملق و يا بطاقلق ايسه‌ده ، اکثر
طرفلری بيکلرجه عصرلر صويك آلتنده چوريمش
نباتاتدن متحصل و پك منبت بر سياه طوپراقدن
عبارتدر. مجارستان طبيعت اراضی و محصولاتجه
آوروپادن زياده روسيه‌يه وآسيايه مشابهدر .
هر نه‌قدر دها ياپيله‌جق چوق شيلر وار ايسه‌ده،
بو صوك زمانلرده مجارلر زراعتی چوق ايلری‌يه
کوتوروب، علی‌الخصوص بيوك مالکری و واسع
چفتلکلری فنه تطبيقاً ايشلکده و کوندن کونه
خالی يرلری وبطاقلقلری اراضیٔ مزروعه و معمو.
ره‌يه تحويل ايتمکده‌درلر . آنجق ، يوقاريده
ديديکيکبی، هوانك و ياغمورلرك اطرادسزلغی بو
مملکتده زراعتی طالعه باغلی برقزانج حالنده بولند.
يروب، بعض سنه‌لر زراعك اللری بوکرلرنده قالير.
بو حال ايله مجارلرله ترانسيلوانيه‌ده‌کی رومانلرك
قيدسز وغمسز وقدره تابع طبيعتلرله برابر ، مجا.
رستان آوروپانك اك محصولدار يرلرندن معدود او.
لوب، کليتلی بولاف ، آرپه، چاودار ، مصر ،
بغدای، داری وسائره حاصل اولور. بو محصولاتی
احتياجات محليه مقدارندن چوق زياده اولوب ،
خيلی مقدار ذخيره اخراج اولنور . هر نه‌قدر
کوبره فقدانندن طولايی طوپراغی فرانسه وانکلتره.
ده ويرديکی قدر ويرمزسه‌ده، اراضیٔ مزروعه‌سنك
وسعت فوق‌العاده‌سی بو نقصانی مع زياده اکمال
ايدر. بغدای اك زياده بيوك و کوچك اووه‌ده
وعلی‌الخصوص تيسا مجراسنك شرق جهتنده ،
چاودار ايله بولاف وداری شمال طرفلرنده‌کی
اسلاوونلر ممالکنده، مصر دخی شرق وجنوب
طرفلرنده کثرتله يتيشير. توتون دخی اك باشلی
محصولاتدن اولوب ، سنوی ٢٠٠٠٠ ايله
٥٠٠٠٠ طونيلاته آره‌لرنده توتون حاصل اولور،
وبر خيلی مقداری خارجه وعلی‌الخصوص فرانسه
وايتاليايه اخراج اولنور . کنوير و کتن کليتله
حاصل اولوب، جنسلری دخی پك اييدر. شربنجی
اوتی احتياجات محليه مقدارندن آزدر . قولزه
وپانجار محصولاتی دخی کيتدکجه چوغالمقده‌در. حساب
وسطی اوزره مجارستان ١٧ مليون قنطار جديد
بغدای، ينه ١٧ مليون چاودار، ٩ مليون ملز ،
١١ مليون آرپه، ١٨ مليون بولاف، ٢٠ مليون
دخی مصر ، که جمعاً ٩٢ مليون قنطار جديد
ذخيره ، ١٢ مليون پتاته، ٩ مليون پنجار ، ١٥
مليون لخنه، ١١٥ مليون قنطار اوت ويونجه ،
١٢٥ مليون صمان، ٥٠٠٠٠٠ کتن، ٣٠٠٠٠٠
کنوير، ٧٠٠٠٠٠ کتن وکنوير تخمی و سائره
محصولاتی ويرر. توتون محصولاتی ٤٠٠٠٠٠ ايله
٤٥٠٠٠٠ قنطار آره‌لرنده وقولزه محصولاتی‌ده
حد وسطی اوزره ٥٠٠٠٠٠ قنطار راده‌لرنده.
در. فاصوليه، نخود، صوغان ، قاؤن کبی شيلرله
بوياجيلقده واجزاجيلقده مستعمل نباتات مختلفه‌سی دخی
چوقدر. ميوه‌لرك انواعی چوق اولوب، همان جمله‌سی
لذتلرله مشهوردر.

مجارستان اراضيسی محصولاتجه بروجه آتی
بش منطقه‌يه منقسمدر : اولا، ارتفاعلری ٥٠٠
متره‌دن آشاغی اولان اووه‌لر وآلچق تپه و
اتکلر، که ذخيره ايله ميوه‌دار آغاجلرك انواعنی
حاصل ايدر؛ ثانياً، ارتفاعلری ١٣٠٠ متره‌يه‌قدر
اولان طاغلق يرلر ، که ميشه، کستانه و قاين
آغاجلرينی حاويدر. ثالثاً، ١٣٠٠ ايله ١٥٠٠
متره ارتفاعلری آره‌لرنده بولنان طاغلق يرلر، که
چام آغاجنك انواعنی يتيشديرر؛ رابعاً ارتفاعی
١٥٠٠ ايله ١٨٠٠ متره آره‌سنده اولان يرلر، که
بونلرده يالکز آردبج قبيلندن بعض ديکنلی چاليلر
و اکری بوکری بودور چاملر يتيشه بيليور ؛

خامسا، ۱۸۰۰ مترهدن یوکسك اولان طاغلر منطقه‌سی، که بوده ایکی‌یه منقسم اولوب، ۲۱۰۰ مترهدن آشاغی اولان یرلرنده تك توك و سیرك اوله‌رق بعض اکری یوکری چالیلر وآلپ جبالنه مخصوص بعض نباتات بولنور، و اوندن یوقاری اولان یرلری ایسه صرف قیالق وچپلاق اولوب، سیاه بریوصوندن بشقه برشیسی یوقدر.

مجارستانك اورمانلری بروجه‌مذکور چام انواعیله میشه، قاین، کستانه آغاجلرینی و سائر اشجاری حاوی اولوب، آنجق بو اورمانلر، حسن محافظه اولنمامقدن بیهوده اتلاف اولنوب، الیوم پك آز وپك سیرکدر. ترانسیلوانیه‌ده نسبةً اورمانلر زیاده‌در. آنجق بو صوك سنه‌لرده مجارستانك اووه‌لرنده روزکارلرك قوتنی کسوب، قوملری سوروکلسنه مانع اولمق وسائر محسناتلرندن استفاده اولنمق اوزره، ملیونلرله آغاجلر دیکیلوب، سنه‌دن سنه‌یه تزیید اولنمقده‌در.

مجارستانك اك اهمیتلی محصولاتندن بری‌ده شرابدر. فرانسه وایتالیا ایله اسپانیه‌دن صکره آوروپانك اك زیاده شراب ویرن یری بوممالکتدر؛ ومجار شرابلری مشهوردر. مجارستان باغلرینك مجموعی ۳۰۰۰۰۰ یکی دونم اولوب، اك شمالی واك یوکسك اولان یرلرندن ماعدا هر طرفنده باغ یتیشیور. فیلوقسرانك ظهورندن اول مجارستانده شراب محصولاتی سنه‌دن سنه‌یه آرتمقده اولوب، سنوی اوچ درت یوز ملیون کیلو شراب حاصل اولور، و بونك قسم کلیسی اخراج اولنور ایدی. شرابلری انواع مختلفه‌دن عبارت اولوب، ایچلرنده پك قیمتدارلری واردر.

معادنجه دخی مجارستان زنکین بر یر اولوب، هرنه‌قدر آلتون وکومش معدنلری اسکی زمانلرده‌کی بوللغی غائب ایتمش، و ترانسیلوانیه‌ده‌کیلردن چوق کری قالمش ایسه‌ده، ینه بر خیلی مقدار چیقارلمقده‌در. اك کثرتلی معدنلری دمیر وباقیر ایله کموردر. قورشون، جیوه، آنتیمون، شاب، کهرچله وسائر معادن دخی بولنور. شرق وشمال شرق طرفلرنده قیا طوزی پك چوق بولنوب، اخراج اولنمقده‌در. میاه معدنیه‌سی وامراض مختلفه‌یه نافع ایلیجه وقابلیجه‌لری دخی چوقدر.

حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، هر نه‌قدر وقتیله همان کاملاً مرعا بولنمش اولان مجارستان صحراسی سنه‌دن سنه‌یه تارلایه تحویل اولنمقده ایسه‌ده، حال طبیعیسنه براغلمش مرعالر یرینه محفوظ ویا صنعی چایرلر کیتدکجه تکثیر ایدلمکده اولمغله، حیوانات اهلیه‌سی بتمسز قالمیور. صیغیرلری پك ایری، بیاض واوزون بوینوزلی اولوب، آنجق اینکلرینك سودی آزدر، وبو جهتلریله بحق خدمت اولنمیور. قیونلری دخی ایری ایسه‌ده، یپاغیلری قیصه وقبا واتلری لذتسزدر. یرلی قیونلرله ممالك عثمانیه قیونلرینك اختلاطندن یپاغیسی دها ایی بر جنس قیون تحصل ایتدیکی کبی، اسپانیه‌دن مرینوس قوچلری جلبیله دخی جنسلری اصلاح اولنمشدر. یرلی آتلر دخی قوتلی وطیانیقلی ایسه‌ده، پك کوچك وکوسترشسز اولوب، آنجق حکومت بر قاچ واسع حاره آچه‌رق، بر قاچ بیك عرب آیغیری تدارکله، اهالینك قیصراقلرینی دخی بو آیغیرلره چکدیره‌رك، و بر قاچ بیك جنس قیصراق دخی بولندیروب، خالص جنس آیغیرلری آرتیره‌رق، کوندن کونه یرلی حیواناتك جنسنی اصلاح وتبدیل ایتمکده، و بو صورتله پك ایری آرابه وبینك حیواناتی یتیشدیریله‌رك، هر طرفه کلیتله اخراج اولنمقده‌در. استرومرکبلری‌ده چوقدر. طوموزلری دخی چوق اولوب، بوسنه وصربیه‌دن دخی بو حیوانك ضعیفلری ادخال اولنوب، سمیردلدکدن صکره، باصدیرمه‌لری اخراج اولنور. ۱۸۷۰ سنه‌سی استاتستیقنه کوره، مجارستانده تاریخ مذکورده ۴½ ملیوندن زیاده صیغیر، ۱۰ ملیونه قریب قیون، ۲۵۰۰۰۰ قدر کچی، ۲ ملیون آت، ۴ ملیونده طوموز وار ایدی. اوندن اول دها چوق اولوب، بعض امراض مستولیه مقدارلرینی آزالتمش ایدی. قیونلرینك ثلثانی وصیغیرلرینك برثلثی اصلاح اولنمش جنسه منسوب ایدی. مجارستانك غرب جهتنده قاز وطاوقلر چوق وپك سمیز اولوب، کلیتله اخراج اولنور. حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، قورت وکوجك بوجکلر محسوب اولمقسزین، ۱۴۰۰۰ جنس حیوان ضابطلمشدر. کیبك، قرمجه، بیان کچیسی، آیی، قورت، بورسقی، وشق، طاغ صیچانی وسائره ایله طیورك انواعی و نهرلرله

بطاقلقلرده كليتلى صو قوشى انواعى بولنور. قرن
حاضر ميلادى اوائلنه‌دك مجارستان اووه‌لرنده سو-
ريلرله كزمكده بولنمش اولان يبان اوكوزيله سياه
قورت وقوندوز وسائر حيوانات وحشيه بسبتون
منقرض اولمشدر. كرك انهارنده وكرك كوللرده
باليقلرك انواعى چوق اولوب، كليتله صيد، وكرك
تازه كرك صالاموره ويا قوطيلر ايچنده اخراج
اولنمقده‌در. طونه‌ده بولنان برجنسك يمورطه‌سندن
خاويار دخى ياپارلر. آريلرى پك چوق اولوب،
مجارستان داخلنده ۶۰۰۰۰۰ دن زياده قوان
بولنور، وسنوى ۱۴۰۰۰۰ قنطاردن زياده بال
وبال مومى آلنير. ايپك بوجكلرى دخى كيتدكجه
تكثير ايدلمكده اولوب، خيلى مقدار قوزه
چيقار.

اهاليسى، جنسيت ولسان ومذهبلرى. —
آوستريا ومجارستان دولتى آوروپا قطعه‌سنده اك
زياده اقوام واجناس مختلفه ايله مسكون بر دولت
اولديغى حالده، مجارستان بو دولتك سائر طرفلرندن
زياده اختلاف اجناس ايله متمارفدر. اوفق تفك
جماعتلر داخل حساب اولمديغى حالده، مجارستانده
اون اون ايكى قوم ساكن بولنيور. اك برنجيسى
مجار قوميدر، كه اك كثرتلى واك قوتليسى اولوب،
مملكتده قوم حاكمدر. ايكنجى درجه‌ده اسلاولر
در، كه شمالى وجنوبى اسلاولر ناملريله ايكى طاقه
منقسم اولدقلرى حالده، شمالى اسلاولر: اسلوواق
وروتن اسملريله باشليجه ايكى، وجنوبى اسلاولردخى:
صرب وخروات اسملريله ينه باشليجه ايكى، كه بتون
مجارستان اسلاولرى درت قومه منقسم اولوب،
بينلرنده چهلى، موراو، اسلوون وسائر اسلاواقوامى
افرادى دخى بولنور. شمال اسلاولريله جنوب
اسلاولرينك ساكن بولندقلرى يرلر آره‌سنده مجار-
لره مسكون اراضى حيلولت ايديور. اوچنجى در-
جه‌ده آلمان جنسيتيدر، كه مجارستانك هرطرفنده
واك زياده شهر وقصبه‌لرده طاغنيق برحالده بولنيورلر.
دردنجى درجه‌ده رومان جنسيدر، كه اصل
ترانسيلوانيه اهاليسى اولوب، نفس مجارستانك دخى
شرق طرفلرنده مجارلر وآلمانلرله قاريشيق بولنيورلر.
اسرائيليلر بسبتون بشقه برقوم اولدقلرى حالده،
يالكز مذهبجه آيرى بر جماعت تشكيل ايدوب،
لسانجه مجارلاشمش، ودها طوغريسى آلمانلاشمشلردر.
چنگانه‌لر دخى مجارستانده كثرتلى اولوب، بومملكتك
واسع اووه‌لرينى جولانلرينه موافق بولمغله، چركه-
لرينى كزديروب طورورلر. برمقدار ارمنى وسائره
دخى بولنيور. مجارستان قراللغنده يعنى نفس
مجارستان ايله ترانسيلوانيه وخرواتستان ايله اسلا-
وونيه داخلنده ساكن بولنان مجارلر ۷ ½ مليونه
قريب اولوب، آلمانلر ۲ مليونى متجاوز، شمال
اسلاولرى تقريباً ۲۳۰۰۰۰۰، جنوب اسلاولرى
۲۷۰۰۰۰۰، رومانلر ۲ ½ مليونى متجاوز،
اسرائيليلر ۴۰۰۰۰۰ ى متجاوز، چنگانه‌لر دخى
۱۰۰۰۰۰ مقدارينه قريبدر. (قومان) و(يازيغ)
اسملريله ينه مجارلر كبى اقوام تورانيه‌دن ايكى كوچك
قوم دخى بولنيور، كه بر قاچر بيك افرادن
مركبدرلر.

بوصايلان اقوامدن هر برينك وطن اصليسى
مجارستانك خارجنده اولوب، اوراسنك تعريفى
صره‌سنده حقلرنده تفصيلات لازمه اعطا ايدلمش
اولديغندن، ويا ايديله‌جكندن، شوراده مملكتك
صاحبلرى اولان مجارلر حقنده برقاچ سوز سويلمك
اقتضا ايدر. هر نه قدر مجارلر بتون مجارستان
قراللغى اهاليسنك نصفندن آز ايسه‌ده، اسلاوونيه
وخرواتستان ايله ترانسيلوانيه داخل حساب اولميوب،
نفس مجارستان اعتبار اولنديغى حالده، اكثريتى
قزانوب، همان بشده اوچى نسبتنده‌در. بوندن
ماعدا مجارلر قوم حاكم ولسانلرى لسان رسمى
اولديغندن، آلمان، اسلاو، اسرائيلى، رومان وسائر
اقوام افرادينك دخى چوغى مجارجه سويلكده‌در.
مجارلر آسيا اقوامندن وزمرۀ تورانيه‌نك
فينوآ شعبه‌سندن اولوب، روسيه‌نك شمال جهتلرنده
بولنان لاپونلر، ووغوللر، ساموييدلر وفينلانده-
ليلرله واسكى بلغارلرله لسانجه وجنسيتجه بيوك
قرابت ومشابهتلرى واردر. بونلر (اونغر) ويا
(هونغار) اسميله (اورال) سلسلۀ جبالنك جنوبنده
وبلغارلرك وطن اصليلرينك شرق طرفنده ساكن
اولوب، (بشكير) دينلن قوم ايله بر ويا پك يقين
ايديلر. طقوزنجى قرن ميلادى اواخرنده (خزر)
قومى طرفندن وطن اصليلرندن اخراج اولنه‌رق،
آوروپايه طوغرى يلمش؛ و قارپات سلسله‌سنى

تجاوزله، او وقت (داچیا) و (پانونیه) دن معدود
اولان شمدیکی مجارستان صحراسنه دوشنجه، بو
صحرایی وطن اصلیلرینه مشابه بولمغله، خوشلانوب،
وطن ثانی اتخاذ ایتمشلردی. قرون وسطاده (هون)
اسمیله آوروپایی یغما وتخریب ایدن قوم وحشی
دخی مجارلرك اجدادندن بشقه برشی دکلیدیلر.
هونلر صرف تاتار ومغول چهره‌لی اولدقلری حالده،
بو وطن جدیدلرنده اسلاولر، آلمانلر وسائر اقوام
آریانیه ایله اختلاط ایده‌رك، و علی الخصوص
خرستیان اولدقدن صکره، بونلرله قاریشه‌رق،
سیمالری خیلی دوزلمش؛ وعثمانلی ترکلر کبی اقوام
تاتاریه‌دن اولدقلری بللی اوله‌میه‌جق برحاله کلمشلر
ایسه‌ده، بو تبدل باشلیجه زادکان وکبار طاقمنده
اولوب، عوام ناس وعلی الخصوص مجارستان صحراسنك
ایچ طرفلرنده اختلاطدن مصون اوله‌رق یاشایان
کویلیلر الیوم تاتار چهره‌لرینی محافظه ایتمکده‌درلر.
مجارلر جسور، جنسیتلریله مفتخر، نسل و نسب
واصالته چوق اهمیت ویرر، عالیجناب، مهماننواز
وعزت نفس صاحبی آدملردر.

مجارلر بر وقت قبائل وعشایر حالنده یاشا-
دقدن صکره، حکومت تشکیل ایدوب، خرستیان
دینني واو وقت بتون آوروپانك لسان ادبی وعلمیسی
اولان لاتین لسانني قبول ایله، بو لسانده
اوقویوب یازمغه باشلامشلردی؛ ولاتینجه‌یی سائر
آوروپا اقوامنك جمله‌سندن زیاده زمان محافظه
ایدوب، قرن حاضر میلادی ابتداسنه‌دك، لسان
تحریریلری لاتینجه ایدی. بو مناسبتله لاتینجه‌دن
لسانلرینه برچوق تعبیرات واصطلاحات آلدقلری
کبی، اسلاوجه‌دن، آلمانجه‌دن و، طول مدت
عثمانلیلرك تحت تابعیتنده بولنمغله، ترکجه‌دن دخی
برچوق کلمه‌لر استعاره ایتمشلردر. نهایت مجارلردخی
آوروپانك سائر امنه توفیق حرکتله، کندی
لسانلرینی لاتین حروفیله یازمغه باشلایوب، اولدقجه
مکمل بر ادبیات ملیه‌یه صاحب اولمشلردر. مجارجه
السنهٔ تورانیه‌نك جمله‌سنه مشترك اولان آهنکی
وشیوهٔ اصلیه‌سنی محافظه ایتمکده‌در. مجارلر اسلاو
وآلمان و سائر برلکده یاشادقلری اقوامه یالکز
قوتله دکل ادبیات و معارف ملیه‌لریله دخی غلبه
چالمغه چالیشمقده، و بینلرنده دائمی صورتده بر
رقابت ومسابقت دعوی ونزاعلری دوام ایتمکده‌در.

یاریم ملیون راده‌لرنده اولان موسویلردن
بشقه مجارلرك ومجارستانده یاشایان اقوام سائره‌نك
جمله‌سی خرستیان اولوب، نصفنه قریب مقداری
قتولیك، ۳ ملیون قدری پروتستان، ایکی ملیونه
قریب مقداری اورتودوقس و قصوری مذاهب
مختلفهٔ سائره‌یه منسوبدرلر. پروتستانلق ظهورنده
همان بتون مجارلر بو مذهب جدیدی قبول ایتمشلر
ایسه‌ده، صکره پاپا ایله آلمانیه ایمپراطورلری جبراً
کندیلرینی قتولیکلکه اعاده‌یه جهد ایدوب، حتی
آوستریا حکومتی مجارلری «قتولیك، آلمان وفقر
وضرورته دوچار» ایتمکی رسماً وظیفه ایدنمشیدی.
عثمانلیلر پروتستانلری حمایه و محافظه ایتمه‌مش اوله
ایدیلر، شمدی مجارستانده هیچ بر پروتستان بو-
لنمیه‌جقدی.

صنایع وتجارتی، معارف ومدنیتی. — یوقاریکی
تفصیلاتدن آکلاشلدیغی اوزره، مجار ادبیاتی پك
یکی اولوب، بو قوم آنجق قرن سابق میلادیده
کندی لسانني یازمغه باشلادیغی حالده، معارف
ملیه‌لرینی ایلرلیتمکه فوق‌العاده سعی وجهد ایتمکله،
بوکونکی کونده معارفده خیلی ایلری بولنوب،
کوندن کونه دخی ترقی ایتمکده‌درلر. مجارستان
اووه‌لرنده اهالی پك طاغنیق اولدیغی حالده،
ینه مکتبسز کوی اولمیوب، بوندن یکرمی
سنه اول کی استاتستیقه کوره، مجارستانده
۱۶۰۰۰ مکاتب ابتدائیه وار ایدی؛ حالبوکه
سنه‌دن سنه‌یه اولان ترقیاته نظراً شمدی‌یه‌قدر بو
مقدارك تضاعف ایتمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر.
مکاتب ابتدائیه‌نك آز مافوقنده بر نوع مکتبلریله
مکاتب رشدیه واعدادیه وعالیه‌سی‌ده واردر. تاریخ
مذکورده مکاتب اعدادیه‌سی ۱۵۰ عددنده او-
لوب، برطاقمی رسمی وحکومتك تحت اداره‌سنده
وبرطاقمی‌ده خصوصی و جماعات مختلفه‌یه مخصوص
ایدی. بری پشته‌ده ودیکری پرسبورغده اوله-
رق ایکی مکمل دارالفنونی ومتعدد مکاتب عالیه-
سیله صنایع و سائره مکتبلری دخی واردر.
مجار مکتبلری ترقی وتزاید ایتدکجه، آلمان واسلاو
مکتبلری آزالمقده اولوب، برطاقملری صرف مجار
وبرطاقملری‌ده مختلط (یعنی مجار وآلمان یاخود مجار

واسلاو) مكتبلرينـه تحويل اولنمقده‌در . مجار حكومتى وجميات علميه‌سى نفس مجارستانده ومجار قراللغنده مجار لسانتى تعميم خصوصنده ابراز مساعيدن برآن كرى طورميور.

مجار لساننده برنجى دفعه اوله‌رق ، ١٧٨٠ تاريخنده پرسـبورغده بر غزته چيقمش ايدى . ١٨٧٩ ده مجارستانده مجار لساننده ٥١ سياسى، ١٤٧ فنى وادبى غزته، ٣٣ مذهب ومكتب ، ٧ اكانجه، ٦٨ ايالت، ١٨ ده اعلان وسائره‌غزته‌سى، كه جمعاً ٣٢٤ غزته نشر اولنـوردى . بونلرك ١٦٨ ى پشته‌ده و ١٦٤ ى ديكر ٧٨ محلده چيقاردى . بو عددلرك شمدى‌يه‌قدر تضاعف درجه‌سنده آرتمش اوله‌جغنده شبهه يوقدر. مجار لساننده اولان بو مطبوعاتدن بشقه مجارسـتانده تاريخ مذكورده آلمان لساننده ١٠٣ ، اسلاو لسانلرنده ٥٨ ، رومانجه ١٦ ، ايتاليـانجه ٤ ، عبرانيجه دخى ٣ غزته ورسالهٔ موقوته نشراولنور ايدى . ترقياتك درجه‌سى شوندن آكلاشيليور، كه ١٨٧٩ ده نشر اولنـان مجار غزته‌لرى ٣٢٤ ايكن، ١٨٨٢ ده ٤١٢ عددينه بالغ اولوب ، اوچ سنه ظرفنده ٨٨ غزته علاوه اولنمشـدى . مجار لسـاننده نشر اولنان كتابلر دخى سـنه‌ده ١٥٠٠ جلدى متجاوز اولوب، اكثرى جغرافيا و تاريخ وفنه متعلق جدى اثرلردر. پشته‌ده آيده بر كره برمجموعهٔ مخصوصه نشر ايدر بر جغرافياجمعيتيله علم‌الارض، علم‌جوهوا ومقناطيس، علوم طبيعيه، استاتستيق وسائره جميات علميه‌سى واردر . برى لسان وادبيات، برى تاريخ وفلسفه، برى‌ده علوم رياضيه وطبيعيه‌يه مخصوص اوله‌رق اوچ شعبه‌دن مركب بر رسمى آقادميا ايله ديكر متعدد آقادميالر تأسس ايتمشدر.

مجارستان صنعت برى اولميوب، اصل زراعت برى اولمغله ، صنايع هنوز كرى ايسـه‌ده ، بسـبتون‌ده مفقـود اولميـوب ، كوندن كونه ايلريلمكده‌در. معـارفك اولديغى كبى صنـايعك‌ده اك برنجى مركزى پشته شهرى اولوب ، مجارستانك غرب وشمال طرفلرى صنعتده دها ايلريدر . اك برنجى صنعت دباغلق اولوب، سختيان، كاوسـاله ، مشين، كودرى وسائره اوله‌رق سنوى سكز اون مليون فرانق قيمتنده معمولات وجـوده كليور . ايكنجى درجه‌ده بز وسائر پاموق منسوجاتله بعض يوك منسـوجات ياپيليور . مجارستان داخلنـده‌كى دكرمنلر ٢٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، يرلى ذخيره‌نك چوغى اونه تحويل اولنـدقدن صكره اخراج اولنور . معادنك كرك اخراجى وكرك ايشلنمسى مملكتك معادنجه اولان ثروت طبيعيه‌سيله متناسب اولميوب، ذى‌قيمت معادنك سنوى حاصـلاتى آنجق سكز اون مليون فرانقه بالغ اوليور. دمير باشليجه شمال جهتنده ايشلنوب، بو صنعت اورالرده خيلى ترقى‌ايتمكده‌در. او جهتده جام وكاغد وغرب‌جهتنده پنجار شكرى، توتون، پورسلن، اسـپرتو، بيره و سائره فابريقه‌لرى واردر.

هر نه‌قدر مجارسـتان خارجـدن معمولات صناعيه و امتعه وسـائره جانبنه محتاج ايسـه‌ده ، اخراج ايتديكى محصولات ارضيه وحيوانات وسائره بوكا مع‌زيادة تقابل ايدر. بنـاءً عليه، تجارتى پك ايشلكدر. سنوى اخراج اولنـان ذخيره ادخال اولناندن اوچ درت يوز مليـون فرانق زياده ، حيوانات اخراجاتنك فرقى ٤٠ مليون فرانقى متجاوز، توتون اخراجاتى ٢٠ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. يباغى، درى وسائر محصولات حيوانيه ايله قورو وتازه ميوه وسائره اخراجاتندن دخى خيلى تجارتى واردر. داخلى تجارت باشليجه پنايرلرده اجرا اولنوب، مجارسـتانك ٩٠٠ دن زياده محلنده پناير قوريلور. حيوانات وذخيره بازارلرى‌ده چوقدر. طونه ايله تيسا وسائر بيوك نهرلر سير سفائنه‌صالح اولدقدن بشقه، دمير يوللرى‌دخى پك‌چوق اولوب، مملكتك هر طرفنى طولاشـدقلرى كبى، قارپات و ترانسيلوانيه آلپى سلسله‌لرينى‌ده برقاچ محلده‌ياروب، رومانيـه ، غاليچيه، موراوه و سـائر ممالك دمير يوللريله كسب التصاق ايدرلر. بو وسائط و مكمل اولان بيوك جاده‌لر تجارتى تسهيل ايدن وسائطدن ايسه‌ده، دمير يول موقفلرى ونهر اسكله‌لرى ايله كويلر آره‌سـنده يوللر مفقود حكمنده‌در؛ چونكه اووه‌لرده طاش بولنمديغى كبى، اورمانلر دخى پك اوزاق اولديغندن ، ياپيلان يوللر دخى بر تسـويهٔ ترابدن عبارتدر. بتون مجارستانك مجموع انهارى ١٤٠٠٠ كيلومتره طولنده اولوب ، بونك تقريباً

یالکز ۰۰۰ ۵ کیلومترهلکی سیر سفائنه صالحدر . دمیریوللرینك مجموعی ده ۱٤۰۰۰ کیلومترهیه قریبدر.

مجارلرك طبعاً صنعت وتجارته میللری اولمیوب، بالعکس صنعت وتجارته و بونلرله مشغول اولان آلمانلره ویهودیلره نظر حقارتله باقارلر؛ وکندیلری عسکرلك وچفتجیلك وچوبانلغه رغبت ایدرلر. چوبانلقله مشغول اولانلری الیوم بدویجه بر صورتده یاشایورلر. اراضی بینلرنده پك مساواتسز بر صورتده منقسم اولوب ، کندی ادارهسنه کوره طوپراغه مالك اولانلری آزدر ؛ واکثر اراضی هنوز دره بکلك فکرندن آیریلهمیان زادکان و اغنیانك تحت تصرفنده بولنور پك واسع چفتلکلردن عبارتدر. اسکیدن بری سواریلکه چوق میل و استعدادلری اولوب، « مجار آت اوزرنده طوغار » سوزی عندلرنده ضرب مثلدر.

اصول ادارهسی، تقسیمات ملکیهسی، شهر و قصبهلری، احوال مالیه وسائرهسی. — مجارستان اوتهدنبری آوستریا ایله بر دولت تشکیل ایدیورسهده ، ادارهٔ داخلیهسی بسبتون آیری اولوب ، یالکز امور عسکریه وخارجیهسی وقسماً امور مالیه آوستریا ایله مشترکدر. آوستریا ایمپراطورلق اولدیغی حالده، مجارستان قراللق اولوب ، آوستریا ایمپراطوری بولنان ذات مجارلر طرفندن دخی قرال طانیلیر؛ وپشتهده صورت مخصوصهده مجار قراللغی تختنه قعود ایدر. ٤٤٤ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانیله، باش پسقپوس وپسقپوسلردن ، جماعات مختلفه رؤساسندن، ایالات والیلرندن، و پرنس و قونت وبارونلرله ترانسیلوانیهنك ٦ اعیانندن و اسلاوونیه مع خرواتستان مجلس مبعوثاننك ایکی وکیلندن که جمعاً ۷٤٤ اعضادن مرکب بر هیئت اعیانی واردر. مجلس مبعوثان اعضاسنك ۳۳٤ ی نفس مجارستانده، بری فیومهده، ۷۵ ی ترانسیلوانیهده، ۳٤ ی ده خرواتستان واسلاوونیهده انتخاب اولنور . بو مجلس مبعوثان اعضاسندن ٤۰ کشی ایله هیئت اعیاندن ۲۰ کشی (دلغاسیون) یعنی « هیئت مرخصه » نامیله آیریلوب، آوستریا مجلسلرندن ینه بو وجهله آیریلان ٦۰ کشیلك برهیئتله مشترکاً بالمناوبه بر سنه ویانهده وبر سنه پشتهده دولتك امور مشترکهسنی آیری آیری تذکر ایدرلر ، و بالاجتماع برلکده قرار ویررلر. مجارستانك کندینه مخصوص هیئت وکلاسی اولوب ، یالکز خارجیه و حربیه وبحریه ناظرلری یوقدر. ۹ کشیدن مرکب اولان هیئت وکلاسندن ایکیسی دولتك هیئت وکلای مشترکهسنه داخلدر. پشتهده بر محکمهٔ تمییزی وبتون مجارستانده ۱۰ محکمهٔ استیناف، ۸٦ محکمهٔ ابتدائیه، ۳۷٤ قضا محکمهسی وهر ناحیهده بر محکمهٔ صلحیه واردر . پشتهده بر دیوان محاسبات بولنیور.

مجارستان قراللغی نفس مجارستان ایله اوکا ملحق اولان ترانسیلوانیهدن بشقه، مختاریت ادارهیه نائل اولان خرواتستان مع اسلاوونیه خطهٔ واسعهسنی وفیومه ایالتنی دخی حاویدر.

مجارستان اسکیدن بری (قومیتاته) یعنی « قونتلق » اسمیله برطاقم ایالاته منقسم اولوب ، بونلر شمدیکی حالده ٤۹ عددندهدر . بو قومیتاتهلر عادی ایالات حکمنده اولمیوب ، اسویچرهنك نواحیسی کبی هر بری مختاریت ادارهیه مالك اولمغله، جملهسی حقیقتده بر حکومات متفقه هیئتی تشکیل ایدیورلر. بوندن بشقه ۵۲ شهر وقصبه ادارهٔ مستقلهیه نائل اولوب، بونلردن هر برینك اهالیسی برر رئیس انتخاب ایدر، واونك ومعیتندهکی مجلس منتخبك معرفتیله اداره اولنورلر.

نفس مجارستانك منقسم اولدیغی ٤۹ قومیتاتهنك اسامیسیله مساحهٔ سطحیهلری و ۱۸۸۰ سنهسی استاتستیقنه کوره نفوسلری بروجه آتیدر:

قومیتاته	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
آباوژ	۲ ۸۷۳	۱٦۳ ۷۸٦
آراد	٦ ٤٤۳	۳۰۳ ۹٦٤
آروه	۲ ۰۷۷	۸۱ ٦٤۳
باقس بودروغ	۱۱ ۰۷۹	٦۳۸ ۰٦۳
بارانیه	۵ ۱۳۳	۲۹۳ ٤۱٤
بارس	۲ ٦۷۲	۱٤۲ ۱۳۹

قومیتانه	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
بکس	٣ ٥٥٨	٢٢٩ ٧٥٧
برك	٣ ٧٢٧	١٥٣ ٦١٥
بیهار	١٠ ٩١٩	٤٤٦ ٧٧٧
بورسود	٣ ٥١٠	١٩٥ ٣١١
قساناد	١ ٦١٨	١٠٩ ٠١١
قسونغراد	٣ ٤١٤	٢٢٨ ٤١٠
استرغوم	١ ١٢٣	٧٢ ١٦٦
فهر	٤ ١٥٦	٢٠٩ ٤٤٠
قومور	٤ ١١٨	١٦٥ ٢٦٨
کور	١ ٣٨١	١٠٩ ٤٩٣
هایدو	٣ ٣٥٣	١٧٣ ٣٢٩
هوس	٣ ٨٠٢	٢٠٨ ٤٢٠
هونت	٢ ٦١٥	١١٥ ٧٨٧
یاس ناکی قون سولنوق	٥ ٣٧٤	٢٧٨ ٤٤٣
قوماروم	٢ ٩٤٤	١٥١ ٦٩٩
قراسوسورنی	٩ ٧٥١	٣٨١ ٣٠٤
لیپتو	٢ ٢٥٨	٧٤ ٧٥٨
مارماروس	١٠ ٣٥٥	٢٢٧ ٤٣٦
موسون	١ ٩٤٤	٨١ ٣٧٥
نوغراد	٤ ٣٦٧	١٩٢ ٥٩٠
نیترا	٥ ٧٥٠	٣٧٠ ٦٥١
پشت پلیس سولت قیس قون	١٢ ٥٩٣	٩٨٧ ٦٢٠
پوشونی	٤ ٣١١	٣١٤ ١٧٣
شاروش	٣ ٧٩١	١٦٨ ٨٨٩
شونغوکی	٦ ٥٣١	٣٠٧ ٤٤٨
شوپرون	٣ ٣٠٧	٢٤٥ ٧٨٧
شابولز	٤ ٠١٧	٢١٤ ٠٠٨
شاتمار	٦ ٤٩١	٢٩٣ ٠٩٢
شپش	٣ ٦٣٦	١٧٣ ٩٥٧
سیلاکی	٣ ٦٧١	١٧١ ٠٧٩
طمش	٧ ١٣٦	٣٩٦ ٠٤٥
تولنه	٣ ٦٤٣	٢٣٤ ٦٤٣
تورنه	٦١٨	٢٠ ٩١٣
تورونتال	٩ ٤٩٥	٥٣٠ ٩٨٨
ترنسن	٤ ٦٢٠	٢٤٤ ٩١٩
اوغوقسا	١ ١٩١	٦٥ ٣٧٧
اونغ	٣ ٠٥٦	١٢٦ ٧٠٠
واس	٥ ٠٣٥	٣٦٠ ٥٥٠
وسپرم	٤ ١٦٦	٢٠٨ ٤٨٧
زاله	٥ ١٢٢	٣٥٩ ٩٨٤
زمپلن	٦ ١٩٥	٢٧٣ ١٠٢
زولیوم	٢ ٧٣٥	١٠٢ ٧٩٣

مجارستانك مركزی بوده‌پشته اولوب، جمعاً ١٤٣ شهری واردر، كه بونلردن ٣٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولانلر بروجه آتیدر:

شهر	اهالی	شهر	اهالی
بوده‌پشته	٤٩١ ٩٣٨	طمشوار	٣٩ ٨٨٤
سكدین	٨٥ ٥٦٩	غروس واراادین	٣٨ ٥٥٧
ساباتقه	٧٢ ٧٣٧	بكس قسابه	٣٤ ٢٤٣
دبرسین	٥٦ ٩٤٠	فونفكیرشن	٣٤ ٠٦٧
هودمزوواز ارلی	٥٥ ٤٧٥	قلاؤزنبورغ	٣٢ ٧٥٦
پرسبورغ	٥٢ ٤١١	ماقو	٣٢ ٦٦٣
كسكمت	٤٨ ٢٩٣	سنتش	٣٠ ٧٩١
آراد	٤٢ ٠٥٢	میسقولز	٣٠ ٤٠٨
		فلكیهازه	٣٠ ٣٢٦

مجارستان قراللغنك واردات و مصارف سنویه‌سی ٤٧٣ ملیون فلورین یعنی تقریباً ٤٧ ملیون عثمانلی لیراسی راده‌لرنده‌در. عسكرودونغماسی آوستریا ایله مشترك اولدیغندن، ایجاب ایدن تفصیلات «آوستریا» ماده‌سنده ویرلمشدر.

احوال تاریخیه‌سی. — الیوم مجارستان دینلن یرك ازمنهٔ قدیمه‌ده غرب طرفی (پانونیا) و شرق طرفی (داچیا) دن معدود ایدی. داچیا اسكی جرمان اقوامندن اولدیغی مظنون اولان (داچ) قومیله وپانونیه ایسه شمدیكی آرناؤدلرك اجدادی اولان ایلیریانلرله مسكون ایدی. غرب جهتندن كاتلر یعنی غالالر دخی كلوب، بونلره قاریشمشلردی. روماليلر پانونیایی ضبط ایتدكلرنده، اوراده قصبه و قلعه‌لره مالك و اولدقجه حضریتده یاشار اهالی بولمشلردی. اوچنجی قرن میلادیده (غوت) لر مملكته داخل اولمش؛ و ٣٧٦ تاریخنده آسیادن هجوم ایدن (هون) نام تاتار قوم وحشیسی طرفندن اورادن طرد واخراج اولنمشلردی. هونلر مجارستان صحرالرندن خوشلانوب، اوراده یرلشمشلردیسه‌ده، خانلری بولنان (آتیلا) نك وفاتندن یعنی ٤٥٣ تاریخندن صكره اوستروغوتلر، كپیدلر ولومباردلر مملكته دخول ایله، بونلرنده منازعه ایتمكده‌لرایكن، یدنجی قرن میلادیده (آوار) دینلن بر تاتار قومی

مملكتی ضبط ایتمش؛ وبونلره دخی متعاقباً اسلاولر
وبلغارلر تعرض ایلمكه باشلامشیدی. ٧٩٩ تا-
ریخنده مشهور شارلمان آوارلرك دولتنی امحا ایتمشدی.
وطن اصلیلری اولان اورال اتكلرندن خزرلر
وپچنكلر طرفندن طرد اولنه‌رق قره دكیز ساحلنده
(دون) ایله (دنیپر) مجرالری آره‌لرنده یرلشمش
اولان و (مجار) دینلن دیكر بر تاتار قومی ٨٨٩
تاریخنده قارپات سلسله‌سنی تجاوزله (تیسا) وطونه
وادیلرنده وطن اصلیلرینه مشابه واسع صحرالر
بوله‌رق، یرلشمشلردی. مجارلرك ورودنده بالطبع
مملكت خالی اولمیوب، بربرینی تعقیب ایتمش اولان
داچ، ایلیریان، كلت، غوت، هون، آوار قوملرینك
بقیة السیوفی مملكتده ساكن بولنیوردی؛ ومجارلر
البته بونلرله اختلاط وامتزاج ایدوب، دها كثرتلی
اولمق ویا مجرد قوم حاكم بولنمق مناسبتیله مجارلر
اونلره كندی لسانلرینی قبول ایتدیرمش؛ واونلر
دخی مجارلاشمشلردر. علی الخصوص هونلرله آوار-
لرك مجارلرله قرابت جنسیه‌لری ولسانلرینك مشابهتی
وار ایدی. مجارلر (آلموس) نام خانلرینك معیتنده
مجارستانه كیروب، بونك اوغلی (آرپاد) آلمانیه
ایمپراطوریله اتفاق ایده‌رك، مجارستانده قالمش
اولان اقوام مختلفه‌یی تحت اطاعتنه آلمش؛ وكندیسنه
اونغاریه دوقه‌سی عنوانی ویرلمش ایدی. اونجی
قرن میلادیده دوقه بولنان (كیسا) نك زماننده
خرستیانلق مجارستانه دخول ایتمكه باشلایوب،
بونك اوغلی برنجی استفان كندیسی بومذهبی قبول
ایله، تبعه‌سنه دخی قبول ایتدیرمش؛ و ١٠٠٠
تاریخ میلادیسنده پاپا طرفندن كندیسنه مجارستان
قرالی عنوانی ویرلمش، وبر تاج اهدا اولنمشدی.
مرقوم استفان اسلاولرله بلغارلری رام ایتمش؛ وبر
چوق قوانین و نظامات وضع ایلمش ایدی. بونك
وفاتنده مجارلر بیننده بر طاقم اختلافات ظهور
ایدوب، نهایت برنجی لادیسلاس ١٠٧٧ ده
اعادهٔ اسایش وانتظامه موفق اولمش؛ واسلاوونیه
ایله خرواتستانی ضبط ایدوب، خلفی (قولومان)
دالماچیه‌یی‌ده علاوه ایتمشدی. قسطنطنیه‌ده تربیه
ایدلمش اولان اوچنجی (بلا)، قرال اولدقده،
روملرك اصول ومدنیتنی مملكتنه ادخال، وفرانسه
قرالی فیلیب اوكوستك همشیره‌سی ماركریته‌یی
تزوج ایلمشیدی. مجارستانی (قومیتاته) لره تقسیم
ایدن دخی بودر. ایكنجی آندریا بشنجی اهل
صلیب سفرینی آچمش؛ وزادكانه بر طاقم امتیازات
ویروب، ١٢٢٢ تاریخنده بوكا دائر بر فرمان
مخصوص اصدار ایتمش ایدی. بونك اوغلی دردنجی
(بلا) زماننده مغوللر مجارستانی پایمال ایدوب،
بوندن صكره قراللرك اللرنده هیچ بر حكم وقوت
قالمامش، ونهایت اوچنجی آندریا ایله بو سلاله
١٣٠١ ده منقرض اولمشدر. بوندن صكره مجارلر
قراللرینی انتخابله تعیین ایتمكی اصول اتخاذ ایدوب،
چهستان و باویره خاندانلرندن بربرینی متعاقب ایكی
قرال انتخاب ایتمشلرسه‌ده، بونلر فراغت ایتمكله،
١٣٠٨ ده پاپا سكزنجی بونیفاسك تكلیفیله بشنجی
استفانك قیزندن حفید زاده‌سی (شارل روبرت)ی
قراللغه قبول ایتمشلردی. بونك زماننده مجار دولتی
قوت وسطوتك اوج بالاسنه واصل اولوب، مجا-
رستاندن بشقه خرواتستان، دالماچیه، بوسنه،
صربیه، افلاق، ترانسیلوانیه (یعنی اردل)، بغدان
وبلغارستانه حاكم ایدی. بونك اوغلی برنجی (لویی)
قزیل روسیه‌یی دخی ضبط ایتمش؛ و لهستان
قراللغی دخی كندیسنه احاله اولنمشدی. بونك
قیزی (ماریه) مجارستان قراللغنده كندیسنه خلف
اولوب، زوجی بولنان براندبورغ پرنسی وایمپراطورك
اوغلی (سیجیسموند) ی دخی حكومته تشریك ایتمش
ایدی. بونلرك زماننده مجار زادكانی قیام ایتمش؛
وعثمانلیلر مجارستانه تعرضه باشلایه‌رق، برقاچ بیوك
مظفریته نائل اولمشلردی. بشنجی لادیسلاسك
صباوتنده وصیسی بولنان (هونیاد) براز وقت عثمانلی
اسلحه‌سنه مقاومت ایده بیلمش؛ واوغلی (ماتیاس
قوروِن) مرقوم لادیسلاسك وفاتنده قرال انتخاب
اولنمشدی. مرقوم تأمین اسایشله برابر، مجارستانده
معارفك ترقیسنه خدمت ایدوب، پرسبورغده بر
دارالفنون و بوده‌ده بر كتبخانه تأسیس ایتمشدی.
بوندن صكره ١٤٩٠ ده قرال انتخاب اولنان
چهستان قرالی ایكنجی (و لادیسلاس) ایله خلفی
ایكنجی لویی مجارستانده فتوحات عثمانیه‌نك ترقیاتنه
مانع اوله‌میوب، ایكنجیسی ١٥٢٦ ده قانونی سلطان
سلیمان خانك مجار سفرنده مهاج محاربه‌سنده مقتول
اولمشدر. عثمانلیلرك بو مظفریت عظیمه‌سی مجارلر

ایچون بیوك بر ماتم كونی اولوب، بونی متعاقب
بر طرفدن آوستریا پرنسی فردیناند و بر طرفدن
ووبوودهلردن ژان زاپولی مجارستان قراللغی ادعا.
سنه قالقیشمش؛ و برنجیسی مجارستانك غرب شمالی
قسمنی، ایكنجیسیده اردلی الده ایتمش ایسهده،
مجارستانك قسم اعظمی عثمانلیلرك ضبطنه چكوب،
مجارلرك اختلافات داخلیهسی فتوحات عثمانیهنك
كیتدكجه دها ایلری وارمسنی موجب اولمقده ایدی.
مركزی اولان بوده (یاخود بودین) شهری و
مجارستانك نصف جنوبیسی و بلكه قسم اعظمی
٢٠٠ سنهیه قریب مدت ممالك عثمانیه واسلامیهدن
بولنمشدر؛ واردل دخی بعض امتیازاتله وبر وویوو.
دهنك تحت ادارهسنده اولهرق دولت عثمانیهنك
تحت تابعیتنده ایدی. حدود عثمانیه خارجنده قالان
مجارلر نهایت ١٥٧٠ ده بعض امتیازاتله و ادارهٔ
مختاره آلتنده بولنمق شرطیله ایكنجی ماقسیمیلیانك
حكمدارلغنی تصدیق ایدوب، ١٦٨٧ ده مجارستان
قراللغنك ارثاً آوستریانك هابسبورغ خاندانهنده
قالمسنی قبول ایتمشلردر. ١٦٩٩ ده آوستریا ایله
دولت عثمانیه آرهسنده عقد اولنان (قارلوویچ)
و ١٧١٨ ده بازاروویچ معاهدهلری مجارستانك
آوستریایه تركنی ایجاب ایتدكله، او وقتدن مجارلر
آوستریا خاندانه صادق قالوب، حتی (ماریه ترزه) یی
اضمحلالدن تخلیصله استرداد قوت ایتمسنه صرف
مجارلر سبب اولمشلردر. نهایت ١٨٤٨ ده مجارلر
آلمانلرك تحكمندن بیزار اولوب، استرداد استقلال
هوسنه دوشمكله، قیام ایدوب، رئیسلری (قوسوت)
و (قلابقه) كبی رجالك مهارت و اقتداریله، غالب
كلمشلر ایكن، آوستریا روسیهدن استمداد ایدوب،
روس عسكرینك امدادیله كندیلرینی رام ایتمش
ایسهده، چوق وقت تحت قهرده طوتمیوب، ١٨٦١
تاریخنده امتیازات قدیمهلرینك بر طاقنی كندیلرینه
اعاده ایتمش؛ ١٨٦٥ ده كندیلرینه آیریجه مجلس
مبعوثان وهیئت وكلا تشكیلی حقنی ویرمش؛ و١٨٦٧
تاریخنده شمدیكی صورتده آوستریا ومجارستان دولتنی
تشكیل ایدوب، آوستریا ایمپراطوری مجارستان
قرالی عنوانی دخی آلمش؛ وبو وجهله مجارلر آرزو.
لرینه نائل اولدقلری حالده، آوستریا دخی بر شیء
غائب ایتمیوب، بلكه بویله جسور بر قومك صداقت
و خلوصله ارتباطندن بر قات دها قوت و مكنت
كسب ایتمشدر.

مجارستان حكمدارلرینك اسامیسیله ابتدای
حكومتلری تواریخی بروجه آتیدر:

(١. آرپاد سلالهسی)

آرپاد (مجارستان دوقهسی)	٨٩٠
سولتان	٩٠٧
توقسوس	٩٥٨
كیسا	٩٧٢
برنجی استفان (قرال)	٩٩٧
پترو (آلمانیهلی)	١٠٣٨
ساموئل آبا (مدعی)	١٠٤١
ثانیاً پترو	١٠٤٤
برنجی آندریا	١٠٤٦
برنجی بلا	١٠٦١
سالومون	١٠٦٣
ایكنجی كیسا	١٠٧٤
برنجی لادیسلاس	١٠٧٧
قولومان	١٠٩٥
ایكنجی استفان	١١١٤
ایكنجی بلا	١١٣١
ایكنجی كیسا	١١٤١
اوچنجی استفان	١١٦١
ایكنجی لادیسلاس ایله زوربا دردنجی استفان	١١٦٢
اوچنجی بلا	١١٧٣
امریك	١١٩٦
اوچنجی لادیسلاس	١٢٠٤
ایكنجی آندریا	١٢٠٥
دردنجی بلا	١٢٣٥
بشنجی استفان (قومان)	١٢٧٠
دردنجی لادیسلاس	١٢٧٢
اوچنجی آندریا	١٢٩٠
چهستان قرالی ونسسلاس	١٣٠١
باویره قرالی اوتون	١٣٠٥

(٢. آنژو سلالهسی)

شارل روبرت	١٣٠٨
برنجی لویی (بیوك)	١٣٤٢
برنجی ماریه	١٣٨٢

نابولیلی ایکنجی شارل ١٣٨٥

(٣. لوکسمبورغ سلاله‌سی)

سیجیسموند ١٣٨٦

(٤. آوستریانك هابسبورغ سلاله‌سی)

آلبرت ١٤٣٧

الیزابت ١٤٣٩

(٥. یاکلون سلاله‌سی)

لهستان قرالی برنجی ولادیسلاس ١٤٤٠

(٦. آوستریا خاندانی)

بشنجی لادیسلاس ١٤٤٥

(٧. هونیاد سلاله‌سی)

ماتیاس قوروین ١٤٥٨

(٨. چهستانك یاکلون سلاله‌سی)

ایکنجی ولادیسلاس ١٤٩٠

ایکنجی لویی ١٥١٦

(٩. آوستریا خاندانی)

برنجی فردیناند ١٥٢٦

(وسائر آلمانیه ایمپراطورلری)

مجازی { ایران شعراسندن اولوب ، شو قطعه اونکدر :

کفتمش سیم ساقها داری
خاطرش رنجه شد ز کفتن من
سخنی پاك و صاف میکویم
کر غلط کفته ام بکردن من

مجاشع { (بن مسعود السلمی) صحابه‌دن اولوب، بصره‌یه نازل اولمشیدی. حضرت عمر (رضه)ك زمان خلافتنده بر سریه ایله (توج) قصبه‌سنی محاصره وفتح ایتمشیدی . جمل وقعه‌سنده حضرت عایشه (رضها) طرفنده بولنوب، عبدالله بن الزبیر معیتنده اولدیغی حالده ، محاربهٔ عظیمه‌دن اول واقع اولان بر مصادمه‌ده قتل اولنمشدر. برادری مجالد دن اول آسلامه کلمشیدی.

مجالد { (ابو معبد — بن مسعود السلمی) صحابه‌دن اولوب، آنف الترجمه مجاشعك برادریدر. فتح مکه‌دن صکره اسلامه کلوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمشدی. جمل وقعه‌سنده مقتول اولدیغی مرویدر.

مجانه { افریقیه‌ده قیروانك ٥ قوناق غربنده بر قصبه اولوب ، بسر بن ارطاة طرفندن فتح ایدلمش اولمغله ، (قلعهٔ بسر) اسمیله دخی معروف اولدیغی، واطرافنده زعفران محصولنك بوللغیله وجنوبنده‌کی طاغلرده دمیر، قلای ، مرده‌سنك وکومش معدنلرینك ودکرمن طاشلرینك کثرتیله مشهور اولدیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر. روماليلر زماننده (قاستلوم مدیانوم) اسمیله معروف اولوب، الیوم (برج مجانه) اسمیله معروف بیوك بر قریه حالنده‌در؛ وجزایرك قسنطینه ایالتنده و جزایردن قسنطینه‌یه کیدن طریق اوزرنده واقعدر. — مجانه اسمی ایسه شمدیکی حالده قصبه‌نك اطرافنده‌کی اووه‌یه ویریلیور، که بو اووه حذای بحردن ١٠٥٧ متره مرتفع اولوب، ١٤٩١ و ١٤٩٧ متره ارتفاعی اولان ایکی طاغك آره‌سنده واقعدر. شمدیکی جغرافیا کتابلرنده بو اووه‌نك قوهٔ انباتیه‌سیله هواسنك جیادتندن بحث اولنیورسه‌ده ، جغرافیون اسلامك ذکر ایتدکاری معدنلردن بحث اولنمیور .

مجاهد بن سلیمان { (التمیمی) مصرمشاهیر ادبا وشعراسندن اولوب، (ابن الربیع) و (خیاط) دیمکله دخی معروفدر. ابو الحسین علی الجزار نام شاعرله مشاعره ومهاجاتی واردر. ٦٧٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

وظبی تظلمت من خداه لقلبی علیه حقوق و دم
اخذت القصاص بتعضیضه ولم یجر بعد علیه القلم

مجاهد شاه بهمنی { هندستانك دکن جهتنده حکومت سورن بهمنی سلاله‌سی ملوکندن اولوب، ٧٧٦ تاریخنده پدری محمد شاه اوله خلف اولمش ؛ و اوچ سنه حکومت سوردکدن صکره، عمی داود خان طرفندن قتل، وتختی ضبط اولنمشدی.

مجد { فرس شعراسندن بروجه آتی بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مجدالدین سرخسی) اکابر شعرادن وحکمادن معدوداولوب، خراسانده نشأت ایتمشدر. شو رباعی اونکدر :

ای چون دل لاله چشم خونخواره ترا
چون دوزخیان دل ستمکاره ترا
باشد که مرا بچاکری بپذیری
آخر نبود ز چاکری چاره ترا

— ایکنجیسی (مجدالدین عوفی) صوفی مشرب بر ذات اولوب، شو قطعه اونکدر:

کلها شکفت هر سو هرکس بباغ درشد
من در خزان هجران ماندم بهار من کو
یاران بباغ رفته کلکشت و عیش کرده
بیچاره مجد عفوی نالان که یار من کو

— اوچنجیسی (قاضی مجدالدین) سوستر توابعندن (دزفول) قاضیسی ایدی. شو بیت اونکدر:

بفکر پرده پوشی نیستم چاك کریبه ترا
عث پاشم چرا از نجیه این رخم نمایانرا

— دردنجیسی (قاضی بینای نسوی) فضلادن اولوب، (مهنه)لی ایدی. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

خواهی که میان خلق قاضی باشی
باقی باشی کهی که ماضی باشی
با خلق خدا حکم چنان کن که اکر
آن با تو کنند کسی راضی باشی

— بشنجیسی (مولانا مجد تبار کامی) شیخ زین الدینك مریدانندن اولوب، قصیدهٔ بردهٔیی تخمیس ایتمش، وخواجه عبدالله انصارینك «منازل السائرین» نه کوزل بر شرح یازمشدر. شو بیت اونکدر:

آنان که بجز قد تو جایی نکرانند
کوته نظرانند چه کوته نظر انند

مجدالدوله { (ابو طالب رستم بن فخرالدوله علی بن رکن الدوله حسن بن بویه) آل بویه ملوکنك سکزنجیسی اولوب، ٣٨٧ تاریخنده عراق عجم حکومتنده پدرینه خلف اولمش، و خراسانی دخی ید تصرفنه آلمش ایدی. تخته جلوسنده صبی اولمغله، بر خیلی زمان والده‌سی سیده خاتون ادارهٔ امور ایتمشدی. مجدالدوله ٣٣ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٤٢٠ تاریخنده (ری) قربنده سلطان محمود غزنوی ایله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، اسیر دوشمکله خراسان وعراق آل سبکتکینك الینه کچمشدی. حکیم شهیر ابو سینا بو ذاته وزیر اولمشدی.

مجدالدین اربلی { (ابو عبدالله بن احمد بن الظهیر) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، ٦٠٢ تاریخنده دنیایه کلمش؛ وبغدادده ابوبکر بن الخازندن وکاشغریدن ودمشقده سخاوی وتاج الدین بن حمویه وسائر مشاهیر علمادن استماع ایتمش؛ ومدرسهٔ قیمازیه‌ده تدریس المش ایدی. فقه حنفیده دخی ید طولی صاحبی ایدی. ٦٩٧ تاریخنده وفات ایتمشدر. ایکی بیوك جلد اوزره مرتب دیوان اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر:

غزال له من اخته البعد والسنی
ولیس لها در القلائد و الثغر
اغارت علی اسرار ارواح شربها
وانقذت الافراح من قبضة الاسر

مجدالدین بوری { (تاج الملوك ابو سعید بن ایوب بن شاذی) مشهور صلاح الدین ایوبینك برادری اولوب، اولاد ایوبك اك کوچکی ایدی. ٥٥٦ تاریخنده تولد ایتمشدی. صلاح الدین حلبی محاصره ایتدیکنده، صاحب ترجه دیزندن یاره‌لنمش؛ وبر سنه صکره ٥٧٩ تاریخنده حلبده وفات ایتمشدر. برادری طرفندن حلبده والی ایدی. علم وادبیاتدن بهره‌سی اولوب، مرتب دیوان اشعاری واردر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

اقبل من اعشقه راکباً	من جانب الغرب علی اشهب
فقلت سبحانك یا ذا العلا	اشرقت الشمس من المغرب

مجدالدین سجاوندی { مفسریندن اولوب، «عین المعانی» عنوانیله بر تفسیر شریفی واردر.

مجدالدین عبدالسلام { [«عبدالسلام بن تیمیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مجدالدین نشابی { (اسعد بن ابراهیم) مشاهیر شعرا و منشیلرندن اولوب، اربل صاحبنك منشیٔ دیوانی ایدی؛ وبونك طرفندن مأموریت مخصوصه ایله ملوك عندینه دفعاتله اعزام اولنمشدی. خلیفه مستنصرك یاننه دخی کوندریلوب، حضور خلیفه‌یه چیقدیغنده، جملهٔ اشعارندن اولان شو قطعه‌یی سویلمشیدی:

جلالة هیبة هذا المقام
تحیر عالم علم الکلام
کأن المناجی به قائماً
یناجی النبی علیه السلام

مجدالدین همکر { مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، (مجد) و (رهی) تخلص ایدردی. شیرازلی اولوب، نوشیروان عادل

تسلندن اولدیغی مرویدر؛ ونسب و فضلنه بناءً مجالس سلاطین وکبرایه مداوم ایدی . اتابکان فارسدن ابوبکر سعد ابن زنکینك توجه و محبتنی قزانوب، دائما برابر طاوله اویناردی. وملك الشعرا عنوانه نائل اولمشیدی . شیخ سعدیء شیرازی ایله دخی معاصر ایدی. مغوللرك تسلطندن صکره ابقا خان طرفندن شیراز والیسی اولمش؛ و ٦٨٦ تاریخنده ٩٠ یاشلرنده وفات ایتمشدر . همکر چولها دیمك اولوب، وجه تلقبی آکلاشیله مدی . مرتب دیوانی اولوب، شو ایکی بیت جمله اشعارندندر.

نه چرخم مید هد کام ونه اختر
نه دل میکردم رام و نه دلبر
کجا همراه کردد سایه با من
چو روز من بود با شب برابر

مجد العرب { (ابو فراس علی بن محمد العامری) شعراء عربدن اولوب، عراق وشامده یاشامش؛ وملوك معاصرینی مدح ایلمشدر. اواخر عمرنده زی اتراکه کیرمش؛ و ٧٥٣ ده موصلده وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

فارق تجد عوضا عمن تفارقه
فی لارض وانصب تلاق الرشد فی النصب
فالاسد لولا فراق الغاب ما افترست
والسهم لولا فراق القوس لم یصب

مجد الملك { ملوك ایلخانیه دن ابقاخانك رجالندن اولوب ، سرقومك برادری سلطان احمد زماننده صاحب دیوان خواجه شمس الدینك قتلندن صکره اونك یرینه وزیر اولمش؛ وچوق کچمه دن ٦٨١ ده بو دخی قتل اولنمشدر.

مِجدَل { جزیره ده وشمدیکی زور متصرفلغی داخلنده خابور نهرینك ساحل یسار یعنی شمالیسنده وجغجغ چایی ملتقاسندن یوقاریده وقتیله کوزل ومعمور بر قصبه اولوب ، بیوك بازار وچارشیسی وار ایدی؛ و اوستنده کی تپه نك اوزرنده بر قلعه بولنیوردی. یاقوت حموینك زماننده معمور ایدی. الیوم خرابدر.

مجدلی { (مسعود بن ابی بکر بن ملکدار) یدنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، آنف البیان مجدل قصبه سندن ایدی . ملك اشرف بن العادل حقنده بر چوق مدحیه لری واردر . خیاط لقبیله ملقب سالف الترجمه مجاهد الدین بن سلیمان حقنده سویلمش اولدیغی شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر :

و سرت عنه و اشواقی تجاذبنی
الیه وافرقی من عظم فرقته
لوکنت من عظم سقمی والنحول به
خیطاً لما ضاق عنی خرم ابرته الخ

مَجدلیابه { فلسطینده رمله قربنده قلعه سی متین برقریه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدوب ، بطلیموسك بونی بیوجك بر معموره کبی تعریف ایتدیکنی ده کوستریور ، که بو حالده هرودوتك مغداله (Magdala) اسمیله ذکر ایتدیکی شهرك عینی اولمق اقتضا ایدر.— طبریه کولنك ساحل غربیسنده دخی وقتیله مغداله اسمیله بر قصبه اولوب ، انجیلده مذکوردر . شمدیکی حالده (المجدل) اسمیله کوچك بر کوی حالنده در.

مجدی { صحابه دن ایکی ذاتك مخلصی اولوب ، بری (مجدی الضمری) در، که بنی مصطلق غزاسنده و دیکر آلتی غزاده معیت جناب نبویده بولنمشدر. — دیکری (مجدی بن قیس الاشعری) در ، که مشهور ابو موسی الاشعرینك برادریدر.

مجدی { (محمد) اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، ابتدا طریق تدریسه داخل وبعده سلك قضاته سالك اولمشیدی. ٩٩٩ ده وفات ایتمشدر. « شمعیه » عنوانیله بر رساله سی و بعض اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

ویرمشوز صبر وقراری عاشق درمانده یوز
کوکلز قالمشدر آنجق آکه خاطر مانده یوز

مجدی { (مناوزاده مصطفی - افندی) متأخرین شعراء عثمانیه دن و مدرسیندن اولوب ، بروسه لیدر . ١٠٧٧ ده دنیایه کلمش، و ١١٥١ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر :

مقام عون حقدن دم اورور نازك ادادر نی
تهی دل صانمه زاهد تا ازلدن پرهوادر نی

مجذر { (بن ذیاد البلوی) صحابه دن اولوب، بدرغزاسنده قتلی رسول الله (صلعم) افندمز جانبندن نهی بیورلمش اولان ابو-

البحتری یه راست کلکله، کندیسنی حیاً نزد نبوی یه
کوتورمك ایستمش ایسه ده ، مرقوم راضی اولمیوب،
یانندهکی آرقداشی دخی قورتارمق ایستدیکندن،
مجذر قتاله مجبور اولوب، کندیسنی قتل ایتمشدی.
احد وقعه سنده حارث بن سوید بن الصامت طرفندن
شهید اولمشدر . مرقوم حارث مسلم اولدیغی
حالده ، مجرد پدرینك انتقامنی آلمق ایچون مجذری،
قتل ایله، مکه یه قاچوب ، ارتداد ایتمش ؛ وفتح
مکه دن صکره بتکرار مسلم اولوب، مجذرك قتلی
ایچون قصاصاً اعدام بیورلمشدر.

مجذوب { فرس شعراسندن ایکی ذاتك لقبیدر :

برنجیسی (میرحیدر) تحصیل علومدن صکره
شعورینه خلل کلمشدی؛ وعلما ایله مباحثه ومناظره دن
ال چکمیوب، اکثریا غلبه چالاردیسه ده ، بحث
آره سنده بعضاً آبوق صابوق سویلکه باشلاردی.
شو بیت جمله اشعارندندر :

لب ودندان آن مه باچه ماند
چوقندی بر پرنج دانه داند

— ایکنجیسی (میرزا محمد) تبریزلی اولوب،
صوفی مشرب وعالم بر شاعر ایدی . اون برنجی
قرن هجریده یاشامشدر . « شاه راه نجات »
عنوانیله بر منظومه سی واردر . شو بیت جمله
اشعارندندر:

ترك دیوانكی از طعنهٔ مردم نكنم
شهر كرتنك بود دامن صحرائی هست

— هندستانك اون اوچنجی قرن هجری
شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر.

مَجَرده { افریقیه ده بر ایرماقدر، که جزا. یرك قسنطینه ایالتنده ۱۰۰۰
مترهدن زیاده ارتفاعی اولان اورمانلق طاغلردن
نبعانله، شرق شمالی یه طوغری آقه رق ، سوق
اهرس قربندن وبر طاقم طار وشایان تصویر بوغازلر
ایچندن بالمرور، ۱۰۰ کیلو مترهلك مسافه قطع
ایتدکدن صکره ، تونسه دخول ایله ، ینه او
استقامتده واسع ومنبت بر وادی ایچنده جریان،
وصاغدن (وادی ملك) ایله ایکی طرفدن دیکر بر
قاچ چای اخذ ایله، منبت بر اووه یی شق ایده رك،
تونس شهرینك ۲۰ کیلومتره غرب شمالیسندن
بالمرور، (اوتیقه) شهر قدیمی خرابه لرندهکی (ابو
شاطر) قریه سی یاننده ایکی قولدن (غارالملح)
کولنه دوکیلور، که بوکول دخی نهرك ایندیردیکی
قوملردن متشکل بر سدله دکیزدن آیریلوب ، مع
هذا دکیزله اختلاط ایدر . نهرك مجراسی ۳۶۵
کیلومتره اوزونلغنده اولوب، حوضه سی ۲۵۰۰۰
مربع کیلومتره وسعتنده در. یاغمور موسملرنده
صویی بول اولوب، یازین آز و بولانیق اولمغله،
شربه غیر صالحدر. بك چوق چامور و قوم ایند.
یروب، بونلرك بریکمه سی تونسك او جهتدهکی
سواحلنی خیلی تغییر ایتمشدر . قارتاجلیلر بونهری
(ماقاراط) و روماليلر (باغراده) تسمیه ایدرلر
ایدی. بو ایکی اسمله اسم حاضرینك بر اساسه
مبنی اولدیغی نمایاندر.

مجرم { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (مرتضی قلی بیك بن سلطان حسن)
شاملو ترك عشیرتی امراسندن اولوب، خطاطلقده
وموسیقیده دخی مهارتی وار ایدی . هندستانه
رحلت ایدوب ، ۱۰۲۰ تاریخنده اوراده وفات
ایتمش؛ و وصیتی اوزره تقی اوحدی اشعارینی جمع
ایله دیوانی ترتیب ایلمشدر. شو بیت اونکدر:

زان کونه غریبانه بزندان تو مردیم
کایام نشد آکه و تقدیر ندانست

— ایکنجیسی (شیخ عبدالله) کشمیرلی اولوب،
شیخ مسلم کشمیرینك تورونی ایدی . شو بیت
اونکدر:

اکر سوی چمن آیی زقری داد برخیزد
پی تعظیم بالای تو سرو آزاد برخیزد

— اوچنجیسی (شیخ غلام حسین) هندستانك
عظیم آباد شهرندن اولوب، شیخ وجیه الدین عشقینك
پدریدر. شو بیت اونکدر:

بنواز بزخم تیغ ظالم
از آب مکن دریغ ظالم

— دردنجیسی (میرزا محمد) کشمیرلی اولوب،
شو بیت اونکدر :

بیا مجرم چو تیر از قبضهٔ کشمیر بیرون شو
که کر پای بزرکان درمیان نبود فرنك ست این

— بشنجیسی (میرزا محمد) یزدلی اولوب ،
« آفتاب عالمتاب » عنوانلی تذکرة الشعرانك

تاریخ تألیفنه‌دك برحیات ایدی. شو بیت اونكدر:

قدح در كف ساقئ پر حباب
سهیلی ست در پنجۀ آفتاب

مجرمی { ایران شعراسندن اولوب ، اردبیللیدر. شو بیت اونكدر:

ازجنون منت‌پذیرم زانكه عمری شد كه یار
ازنظر رفتست و با او كرم كفتارم هنوز

مجروح { هندستان شعراسندن ایكی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (شیخ غلام‌سعد بن شیخ فضل‌الله) كانپور مضافاتندن (جاجو) قصبه‌سندن ایدی . فارسی واردو لسانلرنده دیوان اشعاری واردر . شو بیت اونكدر:

بحسرت سوخت رنك لعل تو یاقوت كانی را
پشیمان ساخت ابروی‌تو تیغ اصفهانی را

— ایكنجیسی (مولوی عصمة‌الله خان بن مولوی عبدالقادر خان) بنارسلی اولوب ، كنج یاشنده وفات‌ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

ستاركان فلك راست اضطراب عظیم
كمان برم كه دركوش یارمی جنبند

مجریط { الیوم اسپانیه دولتنك پایتختی اولان مادرید شهرینه اندلسه حاكمیتلری‌زماننده عربلرك وبردكاری اسم اولوب، اووقت كوچك بر قصبه ایدی. ادبادن (ابو نصر هارون بن موسی‌القیسی)نك مسقط رأسی اولمغله، معروف ایدی.

مجلدی { ایران شعراسندن اولوب ، خراسانده مجلدلكده‌كی مهارتیله دخی مشهور ایدی. شو بیت‌اونكدر:

هركه كه چشم بر من درویش میكنی
لب میكزی وجان مرا ریش میكنی

مجلسی { ایران شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب ، ملا محتشم كاشی تلامذه‌سندندر. هندستانه رحلتله ، اون برنجی قرن هجری اوائلنده دكنده وفات ایتمشدر . شو بیت اونكدر:

درجهان هرجا بلایی بود ازمادر كذشت
غیربخت تیره‌كو چون سایه دردنبال ماست

— ایكنجیسی خراسانلی اولوب ، شو قطعه اونكدر :

دائم زدیده مارا خون دلست حاصل
حاصل كه درعذابیم ازدست دیده و دل

سر رشتۀ محبت دركردن ارادت
آسان نمود اول آخر فتاد مشكل

— اوچنجیسی هراتلی اولوب ، شو بیت اونكدر:

هر زمان كردی زكوی دوست سربر میكند
تا كدام افتاده آنجا خاك برسر میكند

مجلی { (ابوالمعالی — بن جمیع القرشی المخزومی) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب ، مصرك اصل ساحل شامده‌كی (ارسوف) قصبه‌سندن اولدیغی حالده، مصرده نشأت ایتمش؛ وابن سالار زماننده مصر قاضیسی اولوب، ٥٤٩ ده انفصال، و ٥٥٠ ده وفات ایتمشدر. فقهده «كتاب‌الذخایر» عنوانیله مفصل وپك‌مقبول ومعتبر بركتابی واردر.

مجمع { (بن جاریة ابن عامر الانصاری. الاوسی) صحابه‌دن و رسول‌الله (صلعم) افندمزك عهدنده قرآن كریمی جمع ایتمكله توغل ایدنلردن اولوب، جمع ایتدیكی قرآن كریمدن یالكز بر ایكی سوره ناقص اولدیغی مرویدر . بدری منافقیندن اولوب ، صاحب ترجه دخی كنجلكنده اونكله واصحابیله مسجدالضرارده نماز قیلاردی؛ بعده مسجد مذكور امر نبوی ایله احراق ایدلمشیدی . خلافت جناب فاروقیده مجمعك كندی قومنه امامت ایتمسندن بحث اولندقده ، فاروق اعظم (رضه): بوآدم وقتیله مسجدالضرارده منافقلره امامت ایتمشدر، بیورمغله، صاحب ترجه، مسجد مذكوره دوام ایتدیكی حالده ، منافقلرك اسرارندن خبیر اولمدیغنه یمین ایتمكله ، امامتنه رخصت ویرلمشیدی. اوغلی وبرادرزاده‌سی كندیسندن روایت ایتمشلردر.

مجمعه { جزیرة العربده نجدك (سدیر) خطه‌سنده ورياضك ٢٣٠ كیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق، باغ وباغچه‌لر و مزروعاتله مزین واسع بر وادینك ایچنده بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، ٣٠ قدم یوكسكلكنده سوری، بونك خارجنده صو ایله مملو خندغی و قصبه‌یه وبتون اوویه حاكم قلعه‌سی واردر . وقتیله سدیر شیخلرینك مركزی ایكن ، وهابیلرك غلبه‌سندن بری مركزیتی غائب ایتمشدر. — یاقوت حموی بو اسمله بلاد هذیلدن وادی نخله‌ده بر یر

اولدیغنی بیان ایدیور . عجبا ایکیسی برمیدر ؟

مِجنب { سواد عراق ایله یمن آره‌سنده‌کی یرلره یعنی نجد ودهنایه اطلاق اولنور بر اسمدر.

مجنون { لیلی اسمنده بر قیزه اولان عشق وعلاقه‌سیله و شیدا الغیله حالی افسانه حکمنه کچمش اولان (قیس بن ملوح) ك شهرتیدر، ویا بر افسانه‌نك شخص موهومیدر.

مجنون { فرس شعراسندن آلتی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی سمرقندلی اولوب، علائق دنیویه‌دن آزاده ودرویش مشرب بر آدم ایدی. شو بیت اونکدر :

هیچکس بامن مجنون نشود همخانه
که جنون منش آخر نکند دیوانه

— ایکنجیسی مشهدلی اولوب، حسن خطده دخی مهارتی وارایدی، وصول الیله یازاردی. شو بیت اونکدر :

روزم از فرقت رویش چو شب غم گذرد
شبم از هجر تو تا روز بماتم گذرد

— اوچنجیسی یزد جردلی اولوب ، شو بیت اونکدر:

رقص چون من نیم بسمل درمیان خون‌خوش ست
قصد جانم کن اگر میل تماشا کرده‌

— دردنجیسی کشمیرلی اولوب ، شو بیت اونکدر:

ساغری سرشار میخواهم بدست نو گلی
کز چراغ عکس رویش بزم من روشن شود

— بشنجیسی مولانا کمال الدین رفیقینك اوغلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بیوفا بودی ز اول من ترا نشناختم
حیف اوقاتی که درکوی تو ضایع ساختم

— آلتنجیسی شو بیتك قائلیدر :

چون نبا شد زجفای تو کریبانم چاك
که بعد تو درشتی ز کریبان رفته است

مَجَنّه { جاهلیتده مکه قربنده بر پنایر محلی اولوب، بهر سنه ذی القعده‌نك یکرمیسندن آخرینه‌دك اون کون پنایر قوریلور، وپك چوق اخذ وعطا اولوردی . اصل بر قصبه ویا طاغك اسمی اولوب، پنایره‌ده اطلاق اولندیغی دخی مرویدر.

مجیبی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی بهبهان ساداتندن اولوب، «عرفات» عنوانلی تذکرة الشعرانك صاحبی تقی اوحدینك معاصری ایدی. شو بیت اونکدر :

جوش زد خون دل وسر نکشودم گله‌را
من واین صبر بنازم جگر حوصله را

— ایکنجیسی شیرازلی اولوب ، شو بیت اونکدر :

سرور مجلس عشاق آه وافغانست
در و پیالهٔ لبریز چشم کریانست

مجید { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر :

برنجیسی طالقانلی و بر روایتده تبریزلی اولوب، اصفهانده نشأت ایتمش ، وحسن خطده دخی مهارتی اولوب، زی درویشانده یشامش ؛ و ١٠٨٥ ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر:

ظلمست که بیرون کنیم ازقفس اکنون
کز جور توام ریخته شد بال وپر آنجا

— ایکنجیسی شیرازلی اولوب ، شو قطعه اونکدر :

مارا ز سرو ولاله نصیبی نمیرسد
ای نو بهار در دل ما طرح داغ ریز
ام شب که کلبه ام ز تماشای او پرست
ای چشم لخت نور بصر در چراغ ریز

— اوچنجیسی (میرزا —) شوسترلی اولوب، ١٠٧٨ ده دنیایه کلمش؛ وامرا وظرفانك مجالسنده مداوم اولوب، جعفرزرکوب ایله مشاعره ومطایبه‌ده بولنمشدر . بعده هندستانه رحلت ایده‌رك، وزیر الممالك نواب صفدر جنكك التفات واحسانته نائل اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

روید بجای سبزه زخاك من آفتاب
از بس که تخم مهر درآب وکل من است

مجید اوزی { سیواس ولایتنك آماسیه سنجاغنده وآماسیه‌نك ٤٥ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ٣٥١٢ اهالیسی، رشدیه مکتبی ، بر جامعی ، بر خانی ، بر حمامی ، ٣٠ دکانی وهفته‌ده بر جمعه کونی قوریلور بازاری واردر.

— مجید اوزی قضاسی آماسیه سنجاغنك جنوبی کوشه‌سندن عبارت اولوب، شمالاً کومش حاجی کویی

شرقاً نفس آماسیه قضالریله، جنوب شرقی طرفندن توقاد سنجاغیله، غرب جنوبی طرفندن دخی آنقره ولایتیله محدوددر. صاری سلیمان، الوان چلبی، قابن، قشلاجق، یکی قشله وقره یعقوب اسملریله ٦ ناحیه و ١٣٥ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢٢١٨٨ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرکده ١٨٧٠٠ ی اسلام، ٢٥٦٨ ی مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی و ٩٢٠ سی روم اولوب، جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، غرب جنوبی جهتنده قیزلر طاغی و قره طاغ ایله آلان طاغی وجنوب شرقی طرفنده بعض اورمانلر بولنیور. یشیل ایرماغه تابع آماسیه چاییله بوکا دوکیلن چکرك چایی و طوزانلی صو ایله دیکر بعض انهار قضایی شق وبعض اراضیسنی سقی ایدرلر. طوپراغی پك منبت ومیاه جاریه‌سی چوق اولمغله، بغدای، آرپه، یولاف، داری، مصر وساٸر حبوباتله سبزه ومیوه‌لرك انواعی کثرتله حاصل اولور. مراعیلری‌ده کوزل اولوب، حیوانات اهلیه سوریلری چوقدر. آری قوغانلری‌ده چوق اولوب، خیلی مقدار بال و بال مومی چیقار. قضا داخلنده ٥٠ جامع، ٨ مسجد، ١ مدرسه، ٦١ اسلام و ٢ خرستیان مکتبی موجوددر. صنایع محلیه عجم تقلیدی شاللرله بز، چول وکندیردن سجیم واورغان امعالی کبی شیلردن عبارتدر.

مجیدیه { رومانیه‌یه ملحق دوبریجه خطه‌سنك کوستنجه سنجاغنده وکوستنجه‌نك ٣٣ کیلومتره غرب شمالیسنده طونه ساحلندن دخی ٢٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ودمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، قریم محاربه‌سندن صکره تأسیس وقریم مهاجرلریله اسکان اولنمشدی. مذکور دمیر یولك انشاسی اوزرینه اهالیسی ٢٥٠٠٠ کشی‌یه بالغ اولمش ایکن، بعده ظهور ایدن ساری صیتمه‌لردن اکثر اهالیسی طاغیلوب، ٣٠٠٠ کشی راده‌لرنده قالمشدی. رومانیه‌یه الحاقندن صکره سنوی ایکی پناير قوریلوب، ساٸر بعض اعمارات دخی اجرا اولنمغله، یکیدن بیومکه باشلامشدر.

مجیدیه { آنقره ولایتنك قیر شهری سنجاغنده بر قضا اولوب، شمال غربی جهتندن کسکین، غرب جنوبی طرفندن نفس قیر شهری، جنوب شرقی طرفندن آوانوس قضالریله، شرق شمالی طرفندن دخی یوزغاد سنجاغیله محدوددر. مرکزی ٣٠٠ قدر اهالیسی اولان بویالق قریه‌سیدر. قضا ٧٠ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی مسلم واکثری کرد اولمق اوزره، ١٠١٧٨ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، چیچك طاغنك اتکلری ممتد اولور. دلیجه ایرماق شرق شمالی حدودینی آیروب میاه جاریه‌سی نهر مذکوره دوکیلور. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، چاودار و ساٸر ذخایرله میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه نسبتنده یتیشدیریلیر. بعض اورمانلری‌ده واردر. قضا داخلنده امراض جلدیه‌یه نافع بر قاپلیجه ایله بر مملحه و بر نوع صاری مثراق یموشاق طاش اوجاغی بولنوب، بوندن چبوق لوله‌سی وبارداق وساٸره یاپارلر. مراعیلری وحیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، ٨٥٠٠٠ قیون، ٥١٠٠٠ تفتیك کچیسی، ١٨٥٠٠ عادی کچی و ساٸره‌دن عبارتدر. دوه‌لری‌ده چوقدر. مرکز قضاده هر جمعه کونی بازار قوریلور. قضانك واردات سنویه‌سی ٨٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مجیر الدین بن تمیم { (محمد بن یعقوب الاسعردی) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، حماده نشأت ایتمش؛ واورا صاحبی ملك منصورك خدمتنده اولوب، طاٸفهٔ جندیانه منسوب شجیع وکریم برذات ایدی. ٦٨٤ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشدر. اکثر شعرانك اشعارینی بشقه معنالره چکه‌رك تضمین ایتمك عادتی ایدی. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ولم انس قول الورد والنار قد سطت
علیه فامسی دمعه یتحدر
ترفق فما هذی دموعی التی تری
ولکنها روحی تذوب فتقطر

مجیر الدین بیلقانی { (ابو المعالی —) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، آذربیجانك بیلقان قصبه‌سندن ایدی. ظهیر الدین فاریابی وخاقانی اقرانندن اولوب، اتابك ایلدکزك توجه والتفاتنه وملك الشعرا عنوانه نائل اولمغله، محسود اقران اولمشیدی. بر آره‌لق اصفهان

تحصیلدارلغنه نصب اولنوب، اهل اصفهان طرفندن اکرامه مظهراولمامغله، حقلرنده برهجویه سویلمش؛ وشرف الدین شفروه اهل اصفهانه وکالةً جواب ویرمش ایدی. ٥٩٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

شمع دل کس نیم پس چه سبب همچو شمع
مرده نفس میزنم بر سر این خاکدان
دهر مراهمچو شمع بی کنه آویختست
کر بفرو شد رواست کر بکدازد همان

میج { (Metz) آلمانیه‌یه تابع آلساس لورنه ایالتنده لورنه سنجاغنك مرکزی بر شهر اولوب، پارسك ٣١٦ کیلومتره شرق شمالیسنده و (موزله) ایله (سیله) نهرلرینك ملتقاسنده واقعدر. استحکامات جسیمه ایله مستحکم بر شهر اولوب، ٥٤٧١٥ اهالیسی، آقادمیاسی، داخلی مکتب اعدادیسی، حربیه مکتبی، دارالمعلمین و دارالمعلمانی، رسم مکتبی، بیوك ومصنع برکلیساسی، موزه‌سی، ٥٠٠٠٠ جلدی متجاوز کتابی حاوی کتبخانه‌سی، کوزل تفرجگاهلری، متعدد هیکللری، کوزل فدانلقلری، مشهور رچل وشروب اخراجاتی، چوخه، فانله وسائر یوکلی قاشلرله شمسیه، شاپقه، صنعی چیچکلر، دمیر قاریوله، آلات زرعیه، پیانو، چینی صوبه، بیره، مسکرات و سائره فابریقه‌لری، چاك دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری ویك ایشلك تجارتی واردر. نهرك ایچنده سفاین شهره قدر ایشلیور. پك اسکی بر شهر اولوب، تا رومالیلر زماننده اهمیت موقعیه‌سیله ممتاز ایدی. فرانسه‌یه تابع ایکن (موزله) ایالتنك مرکزی ایدی.

مجوه { یانیه ولایت وسنجاغنده ویانیه‌نك ٣٨ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (پیندوس) سلسلهٔ جبالی اوزرنده ویونان حدودی قربنده واقع قضا مرکزی بیوك بر قریه اولوب، جمله‌سی اولاخ اولمق اوزره، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی، بر قشله‌سی، اولاخ و روم لسانلرینه مخصوص آیری آیری مکتبلری وشیاق، کلیم و چوراب کبی یوك معمولاتی واردر. مرتفع برمحلده بولنمغله، یازین هواسی سرین و پك صاغلام ومیاه جاریه‌سی چوق وکوزلدر. اهالیسنك چوغی مصر ورومانیه‌ده وسائر طرفلرده تجارتله مشغول اولوب، اغنیاندندر.

— مجوه قضاسی مرکزایله ٣ قریه‌دن مرکب اولوب، طاغلق بر یردر.

محاسبی { (ابو عبدالله الحرث بن اسد) مشاهیر عرفا واتقیادن اولوب، علوم ظاهریه وباطنیه‌یی جامع ایدی. علم اصول وکلامده وزهد وتصوفده تألیفاتی اولوب، اك مشهوری «کتاب الرعایة» عنوانلی تصنیفیدر. بصره‌لی اولوب، جنید بغدادی ایله وسائر مشایخ عصریله صحبت ایتمشدی. بعض اقوال عارفانه‌سی مشهوردر. ٢٤٣ تاریخنده وفات ایتمشدر.

محالب { یمنده زبید قربنده بر کوچك قصبه وناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

محب { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (حافظ — علی) هراتلی اولوب، شو بیت اونکدر:

محتسبرا غیر آزار دل من کار نیست
میکند از باده منعم واقف اسرار نیست

— ایکنجیسی (محمد قلیخان) هندستانده نواب شجاع الدوله‌نك منسوبیندن ایدی. شو بیت اونکدر:

آمده از ره کرم یار بپرسش محب
شکر خدا که کرد کار کریهٔ صبح وشام او

— اوچنجیسی شیرازلی اولوب، بابا مداح دینمکله معروف ایدی. شو رباعی اونکدر:

زنهار قدم زبردباری نکشی
شیرازهٔ عجز و خاکساری نکشی
بسیار مکوکه شرمساری نکشی
دیدار عزیز کن که خواری نکشی

محب الله { (قاضی —) هندستان علماسندن اولوب، عالمکیرك زماننده اکهنو وبعده دکنده حیدرآباد قاضیسی ایدی. بهادر شاهك دهلی تختنه قعودنده ١١١٩ ده مسند صدارته ارتقا اولنمشدی. بر چوق تألیفاتی وازان جمله «کتاب سلم» و «مسلم» عنوانلریله ایکی اثری واردر.

— شیخ محب الله اسمیله هندستان علماسندن

دیکر بری دخی اولوب ، « عبادات الخواص » عنوانیله بر کتاب یازمش ؛ و ۱۱۵۸ ده وفات ایتمشدر .

محبت { (نواب محمدخان بهادر) هندستان کبرا وشعراسندن اولوب ، پدری (حافظ الملك حافظ رحمت خان بهادر) مراد آباد حاکمی اولدیغی حالده، انکلیزلرك امدادینه مظهر اولان اود حاکمی (وزیر الممالك شجاع الدوله بهادر) ایله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمش ؛ وصاحب ترجمه ایله برادرلری مشار الیه شجاع الدوله یه التجایه مجبور اولوب، اونك تخصیص ایتدیکی جزئی بر معاشله چکینه‌رك، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر:

یا من برای درد شدم خلق در جهان
یا خلق کشته درد جهانی برای من

محبتی { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میردیوانه) دیمکله معروف اولوب، شو رباعی اونکدر:

آن سرو سهی که قد رعنا دارد
مانند الف میان جان جا دارد
بالای بتان بلای جانست ولی
من بندهٔ آن بتم که بالا دارد

— ایکنجیسی (لار)لی اولوب، شو بیت اونکدر:

چشم پوشیده توان کرد سفر
چه قدر راه فنا هموارست

محب علی { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی اکبر شاهك عهدی علماسندن اولوب، شو رباعی اونکدر:

بصدمهٔ که غمت زد بسی زجا رفتم
هزار ساله ره رفته از قفا رفتم
گدایئ در بیگانه منفعت دارد
رهم غلط شده در کوی آشنا رفتم

— ایکنجیسی بنه علمادن وشاهجهان منسوبیننده‌ن اولوب، کوزل مثنویلری واردر. شو بیت اونکدر:

سزد چو خشم فرو خورده باز پس کردد
زمنع تو نفس شعله از کلوی تفنك

محبوبه { خلفاء عباسیه‌دن متوکلك شاعره وحسنی بر جاریه‌سی اولوب، بعض آلات موسیقیه وتغنیده دخی مهارتی وار ایدی.

شو بر ایکی بیت خلیفه‌نك کندیسنه طارغین اولدیغی صره‌ده سویلدیکی اشعارندندر:

ادور فی القصر لاأری احداً
اشکو الیه و لا یکلمنی
کأننی قد اتیت معصیة
لیس لها توبة تخلصنی الخ

محبی { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی مجهول الاحوال اولدیغی حالده، اشعاری مقبول ومتداولدر. شو رباعی او جمله‌دندر:

باز آشفته ام از کیسوی عنبر بویی
بسته شد جان و دلم در گره ابرویی
او بصد ناز درون دل من جلوه کنان
من دیوانه نظر میکنم از هر سویی

— ایکنجیسی دهلیلی اولوب، کوزل غزل ومثنویلری واردر. شو بیت اونکدر:

رسوا وسینه چاکم زان کوی بگذرانید
باشدکه آید آن مه بهر نظاره بیرون

— اوچنجیسی (لار) خطه‌سندن وشاملو ترك اولوسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

از زلف سوی غمزه گریزد دلم بعجز
مظلوم من همیشه بظالم برد پناه

محترم { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی کشمیرلی اولوب، ینه شعرادن میرزا عبدالغنینك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

ببزم غیردوش اورا چو مست وبیخبر دیدم
برای آن که هشیارش کنم بسیار نالیدم

— ایکنجیسی (محمد هاشم) سمرقندلی اولوب، هندستانه رحلتله، جلال الدین اکبرشاهك مداحانی صره‌سنه کیرمش؛ وفرت ذکاوتیله آز مدت ظرفنده هندولرك مشهور (مهابهارت) منظومهٔ عظیمه‌سنی ازبر ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

در کام جان ز ذکر عطای خدایگان
فرسوده تر شده ز کف پا سر زبان

محتشم { (مولانا —) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، کاشانلیدر. دولت صفویه زماننده یاشایوب، شاه طهماسبی مدح ایتمشدر. « صبائیه » ، « شبابیه » و « جلالیه » عنوانلریله اوچ دیوانی وآریجه قصایدی ومعما و تاریخلری واردر. سلطان الشهدا امام حسین (رضه) حقنده

اولان مرثیهٔ دلسوزی دخی مشهوردر. شو بر ایکی بیت برادری عبدالغنینك وفاتنه سویلمش اولدیغی مرثیه‌سندندر:

ستیزه‌کر فلکا از جفا وجور تو داد
نفاق پیشه سپهرا زکینه ات فریاد
مرا ز ساغر بیداد شربتی دادی
که تا قیامتم از مرك یاد خواهد داد

محرم (امیر شاه حسین) فرس شعراسندن وعن‌اصل چغتای قومندن اولوب، شو بیت اونکدر:

سیل اشك من ز کوی یار برد اغیار را
بوده است آری اثرها گریهٔ بسیار را

محرم دده عثمانلی شعراسندن وطریق مولوی ددکانندن اولوب، عن‌اصل ادرنه‌لی اولدیغی حالده، بر مدت دور نما. لکدن صکره، ازمیرده قرار بولمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

مسجد عشقده قندیل تجلیٔ زمان
شعله‌یاب اولمه‌ده شوق آور اطوارمدن

محرمی اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا. سندن اولوب، غلطه‌لیدر. ابتدا طریق تدریسده بولنوب، بعده محکمه کاتبلکنه سلوك ایتمش؛ وسلانیکدن عودتنده بر قورصان کمیسی طرفندن اولاد وعیالیله اسیر دوشوب، فدیهٔ نجات تدارکیچون، اولادینی بالترهین، استانبوله ورودله، اصحاب مروت و احباسنك معاونتیله مبلغ مطلوبی تدارك ایتمش ایسه‌ده، اثنای عودتنده ارتحال ایتمش؛ و اولاد وعیالی بعض ارباب حمیت طرفندن قورتارلمشیدی. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

سیر ایچون روشن جمالك هر حبابی دیده در
آب زنجیرین سودر عشقکله برشوریده در

محرمی ایران شعراسندن دخی بری او. لوب، سلطان حسین بایقرا عهدی سخنورانندندر. شو قطعه اونکدر:

بی رخت روز و شبم در الم و غم گذرد
بی الم بر من مسکین نفسی کم گذرد
بی مه روی تو هر صبح سعادت که دمد
برمن غمزده همچون شب ماتم گذرد

محریط اندلسده وادی الحجاره مضافاتندن بر قصبه اولوب، ملوك امویه‌دن محمد بن عبدالرحمن طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

مخزون فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (مولوی عبدالرحمن واعظ) هندستان اعاظم علماسندن صدیقی النسب وحنفی المذهب بر ذات اولوب، علوم شرعیه‌ده ونظم ونثرده ید طولی صاحبی ایدی. میرزا پورده ساکن ایکن، وطنی ترکله، ایفای حج ومجاورت نیتیله مکهٔ مکرمه. یه انتقال ایتدیکی حالده، بعض اصحاب سعایتك غمزیله حجاز والیسی طرفندن اورادن اخراج اولنمغله، وطننه عودت ایدوب، ١٢٧٤ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

در شوق مدینه می سرایم
هر لحظه سرور عاشقانه
جز باد صبا که میرساند
درگوش حبیب این ترانه

— ایکنجیسنك احوالی معلوم اوله‌میوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

رخشرا مهرکفتم ماه من از من مکدر شد
لبشرا لعل خواندم سرخ چون یاقوت احمر شد

محسن حضرت علی (رضه)ك حضرت فاطمة الزهرا (رضها)دن دنیایه کلن اولادینك اوچنجیسی اولوب، جانب رسالتپناه. هیدن بو اسمله تسمیه بیورلمش؛ وصبی ایکن ارتحال ایتمشدر.

محسن فرس شعراسندن بروجه آتی یدی کشینك اسمیدر.

برنجیسی طوسلی اولوب، سادات موسویه. دندر. شو بیت اونکدر:

حرف محبتم که جهانی ازو پر است
زان نشنوی که گوش تو زان داستان پراست

— ایکنجیسی (افتخار احمد بن مولوی محمد احسن) هندستانك بلکرام شهرندن اولوب، بهوپالده بعض مناصبده بولنمشدر. شو مطلع اونکدر:

بین که کوی تو ز عاشق بچه عنوان برخاست
خلق نالان بدم خنجر بران بر خاست

— اوچنجیسی (فانیٔ رازی) اکبر شاه زماننده هندستانه رحلتله، اون برنجی قرن هجری اواسطنده بنارسده وفات ایتمشدر. شیرین وخسرو حکایهٔ مشهوره‌سنی سلك نظمه چکمشدر. دیوانی ٧٠٠٠ بیتی حاویدر. شو رباعی اونکدر:

ای چرخ زبون گیر زبونم کردی
رنگین چو سرانگشت بخونم کردی
از دائرهٔ عقل برونم کردی
بازیچهٔ روزگار دونم کردی

— دردنجیسی (میر محمد حسین نجفی بن میر قاسم استرابادی) اولوب، شو بیت اونکدر:

زمان پستی وایام سر بلندیٔ ما
تفاوتی نکند پیش دردمندیٔ ما

— بشنجیسی همدانلی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه انتقال ایله، کجراتک احمد آباد شهرنده توطن ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

غرور حسن نگذارد که یاد دوستان آری
الهی تیرگی بخشد کسوفی آفتابترا

— آلتنجیسی (لار) لی اولوب، دکنه رحلتله، بقیهٔ عمرینی اوراده امرار ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

برهنه پای منه بر زمین که از هرسو
برهگذار تو دلها چو اخگر افتاده است

— یدنجیسی (میرزا —) تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

موج آب زندگانی نقشهای پای تو
خندهٔ کبک دری باشد صدای پای تو

محسن زاده { [« عبدالله پاشا » و « محمد پاشا » ماده‌لرینه مراجعت.]

محسن قیصری { سلطان اورخان غازی دوری علماسندن اولوب، قیصریه‌ده مجدالدین قیصریدن وسائر علمادن تحصیل علوم ادبیه وشرعیه ایتدکدن صکره، شامه عزیمتله، تفسیر وحدیث اوقومش؛ ووطننه عودتنده فقه و فرائضه دائر ایکی کتاب تألیف، وبرینی کندیسی شرح دخی ایتمش؛ و عروضده اندلسینک مختصرینه گوزل برشرح یازمشدر.

محسنی { ایران شعراسندن اولوب، (تون) لیدر. شو بیت اونکدر:

کدام دل که ز بی رحمیت بجان نرسید
هنوز حرف جفایت بداستان نرسید

محشری { ایران شعراسندن ایکی ذاتک مخلصیدر:

برنجیسی خوانسارلی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

سینه کندم ز غمت کوه بفریاد آمد
بیستون ناله برآورد که فرهاد آمد

— ایکنجیسی نیشابورلی اولوب، زماننک اعاظم علماسندن ایدی. ملا نظیریٔ نیشابورینک استادیدر. شو بیت اونکدر:

یار چو تیغ کشد فرصتش از خدا طلب
عضو بعضو خویشرا زخم جدا جدا طلب

مُحَصَّب { مکهٔ مکرمه ایله منی آره‌سنده ومنایه دها قریب بر محلدر.

محضری { ایران شعراسندن اولوب، همدانلیدر. شو بیت اونکدر:

عمرت بشب گذشت بیا محضری بگو
ای خانمان‌خراب چه کردی بروز خویش

محقر { (شیخ محمد افضل اله آبادی) هندستان علما وشعراسندن اولوب، ١٠٨٨ تاریخنده غازی پور مضافاتندن سید پورده طوغمش؛ وتکمیل علوم ظاهریه ایتدکدن صکره، یکرمی بش یاشنده ایکن، کالپی شهرینه انتقال ایله اعاظم مشایخ زماننده میر سید محمددن انابت آله‌رق، کمالات ذاتیه‌سی حسبیله آز مدت ظرفنده شیخ مشار الیهک سرحلقهٔ مریدانی اولوب، مجاهدات شاقه ایله تصفیهٔ درون ایتمشیدی. بعده مرشدینک اشارتیله اله آباده گیدوب، تدریس وتلقین وارشادله وکتب عربیه و فارسیه تألیفیله مشغول ایکن، ١١٢٤ تاریخنده ٣٧ یاشنده وفات ایتمشدر. نسبی، خلفایه تماس ایتمکسزین، حضرت عباس (رضه) ه منتهی اولوردی. حضرت مولانای رومک « مثنوی » سنی شرح ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دل بیادش محو گشت وتام میگیرد هنوز
مست من ازدست رفت وجام میگیرد هنوز

محقق { (محمد شریف) ایران شعراسندن اولوب، شوسترلیدر. هندستانه رحلتله بنکاله حاکمی ابراهیم خان فتح جنگه انتساب ایتمشدی. شو رباعی اونکدر:

گفتی که جهان چیست نمودی بی بود
حقست ولی منکر حس نتوان بود
چون جوهر لفظ لاست هستیٔ دوکون
صورت موجود و معنیش نفی وجود

محکم { هندستان شعراسندن و براهمه‌نک کاتبه طائفه‌سندن اولوب، شو مقطع اونکدر:

محکم مطلب شیخی وطامات زرندان
سودا بسر ازجبه و دستار نداریم

محلبيه { موصل ايله سنجار آره‌سنده وتل اعفر قربنده برقصبه ايدی.

محلم { صحابه‌دن اولوب، عهد رسول الله صلى الله تعالى عليه و سلمده وفات ايتمشدر. بر قوله كوره مشاراليه صاحب ترجمه‌نك حمصده ساكن اولوب، ابن الزبير رضى الله عنه زماننده اوراده وفات ايلديكى دخى مرويدر.

محلة { مصرده برقاچ قصبه‌نك اسمى اولوب، اك بيوكى قاهره‌ايله دمياط آره‌سنده واقع (محلة دقلا) در. ديكرلرى : محلة ابى الهيثم، محلة شرقيون، غربيه‌ده‌كى محلة متوف، محلة نقيدة، محلة الخلفاء، المحلة الكبيرة وسائره‌در.

محمد { (ابو القاسم محمد المصطفى و احمد المختار بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصى بن كلاب بن مره بن كعب بن لوى بن غالب بن فهر القرشى الهاشمى) سيد الكونين، امام الثقلين، مفخر موجودات، خاتم الانبياء والمرسلين (صلى الله عليه وسلم) افندمزك اسم شريفلرى اولوب، اول حبيب جناب كبرياء ميلاد عيسى (عم)ك ٥٦٩ نجى سالنده وهجرت نبويه‌لرندن ٥٣ سنه اول فيل وقعه‌سى سالنده و نوشيروان عادل حكومتنك قرق ايكنجى سنه‌سنده ربيع الاولك اون ايكنجى پازار ايرتسى كونى طلوع شمسدن اول دنيايى تشريف ايتمشلردر. پدرلرى عبدالله عبدالمطلبك (فاطمه بنت عمر بن عائذ بن عمران بن مخزوم. المخزوميه)دن متولد اولادندن اولوب، زبير و ابو طالب ايله و عاتكه و اميمه و بيضاء و بره ايله بر آنادن طوغمه قرداش ايدى. بو وجهله مدينهٔ منوره‌ده‌كى مخزوميلر والد جناب نبوى عبداللهك دايبلرى ايدى. فخر كائنات (صلى الله عليه وسلم)ك والدهٔ محترمه‌لرى ايسه (آمنه بنت وهب بن عبد مناف بن زهره بن كلاب بن مره بن كعب بن لؤى بن غالب بن فهر الزهرية القرشيه) اولوب، نسبى كلابده يعنى درت بطنده زوج مكرمه‌لك نسبيله برلشير. جناب عبدالله فوق العاده بر حسن وجماله مالك اولدقدن ماعدا سيماسنده غريب بر نور لمعان ايتديكندن، بتون بنات قريش نكاحنه تشنه اولدقلرى حالده، مشار اليها آمنه‌يه نصيب اولوب، بعد التزوج مشار اليهانك حامل اولمسيله برابر جناب عبداللهده‌كى نور سماوى جناب آمنه‌يه انتقال ايتمش؛ و بعد الولاده او نور رسول الله (صلعم) افندمزك ذات مباركنده تجسم ايلمشدر. پدرلرى عبدالله پدرى عبدالمطلب طرفندن ارزاق جلبيچون بر قافلهٔ قريشله شامه اعزام اولنوب، عودتنده مدينهٔ منوره‌ده دايبلرينه اوغرايوب، اوراده خسته‌لنمغله، قافله مكهٔ مكرمه‌يه عزيمتنده اثناى طريقده وفات ايدوب، دار النابغه‌ده دفن اولنمشدر. وفاتنده يكرمى بش ياشنده ايدى؛ واقواى رواياته كوره، وفاتى ولادت باهر السعادت جناب نبويدن اول وقوع بولوب، رؤيتنه نائل اوله‌مامش؛ واول خواجهٔ دو سرا در يتيم كبى يتيم اوله‌رق دنيايه كلمشدر. جدى عبدالمطلب كنديلرينه پدرلك ايدوب، ارضاع ايچون بنى سعد بن بكر بن هوازندن حليمه بنت ابى ذؤيب جنابلرينه تسليم اولنه‌رق، بش سنه بنى سعد قبيله‌سى ايچنده بولنمش؛ وبش ياشنده ايكن والدهٔ مشفقه‌سنه اعاده اولنمشدى. بنى سعد فصاحت لسانله مشهور اولدقلرندن، اول حضرت «انا افصح العرب مبدأى من قريش ونشأت فى بنى سعد بن بكر» بيورمشلردر. بر سنه صكره والده‌لرى مدينهٔ منوره‌ده‌كى دايبلرينه كوتوروب، اوراده كنديسى ارتحال ايتمكله، دادیلرى (ام ايمن) مكهٔ مكرمه‌يه نقل ايده‌رك، جدلرى عبد المطلبه تسليم ايتمشدى. بو وجهله اول در يتيم بحر نبوت آلتى ياشلرنده ايكن والده‌لرندن دخى يتيم قالمش؛ وسكز ياشلرنده ايكن كنديلرينه پدرلك ايدن جدلرى عبدالمطلب دخى ارتحال ايدوب، لابوين عمى ابو طالب كنديلرينى تحت حمايه‌سنه آلمشيدى. اون ايكى ياشلرنده مشار اليه عبد المطلبك رفاقتنده شامه عزيمت بيورمشيدى. بو سفرلرنده كفر نام قريه‌ده راهب بحيرا ايله ملاقات ايدوب، مشار اليه اوستلرنده نبوت علامتلرينى كوره‌رك، تبشير، وشا ملك ايلريسنه وارمقدن منع ايتمش اولمسيله، بصرى (يعنى اسكى شام) شهرنده آله‌جقلرينى آلوب، عودت بيورمشلردى. اون درت و بر روايتده

اون یدی یاشلرنده ایكن، عمی زبیر بن عبدالمطلب
ویا عباس (رضه) ایله جانب یمنه عزیمت ایدوب ،
بو سفرده كندیلرندن نیجه خوارق ظهور ایتمشدی.
یكرمی بش یاشلرنده ایكن امنیت و استقامتده‌كی
شهرتلرینه بناءً اغنیاء قریشدن طول بولنان (خدیجه
بنت خویلد بن عبدالعزی بن قصی) حسابنه ومشار
الیهانك كوله‌سی میسر ایله برلكده تجارت ایچون
شامه عزیمت بیوروب، بو دفعه دخی دیر بحیرایه
واصل اولدقلرنده، ارتحال ایتمش اولان بحیرانك
خلفی نسطورا نبوتلرینی تبشیر ، وشامه وار-
مقدن منع ایتمكله ، او محلده متاعلرینی بیع ایله
عودت بیورمشلردی. عودتلرندن ایكی آی صكره
قرق یاشلرنده بولنان مشار الیها ایله عقد ازدواج
بیورمش؛ وبو وجهله حضرت مشار الیها ایلك
زوجه‌لری واولادلرینك والده‌سی اولمشدر. اوتوز
بش یاشلرنده ایكن ، كعبهٔ شریفه‌نك بناسی تجدید
اولنه‌رق، فرق قریش بیننده بر ستونك وضعنده اختلاف
ظهور ایتدیكی حالده، جمله‌سی حكملرینه راضی اولمغله،
بر تدبیر حكیمانه ایله، یعنی ستونی بر كلیمك اوزرینه
وضع ایله هر بر فرقه‌یه كلیمك بر اوجنی طوتدیره‌رق،
فصل دعوی ودفع نفاق بیورمشلر ایدی . قرق
یاشلرنده ایكن نبوتله بعث بیوریلوب ، وحی نازل
اولمغه وخلقی اسلامه دعوته باشلایه‌رق، الك اول
مشار الیها خدیجة الكبری وبعده حضرت ابو بكر
صدیق (رضه) و صبی بولنان حضرت علی بن ابی طالب
(رضه) وزید بن حارثه وعبدالله بن مسعود ایمان
كتیره‌رك اسلامه كلمشلردر. بعده حضرت صدیقك
سعییله حضرت عثمان بن عفان ومتعاقبا عبدالرحمن بن
عوف، سعد بن ابی وقاص، زبیر بن العوام ، طلحه
بن عبدالله، سعید بن زید ، بلال حبشی ، صهیب
رومی، عمار بن یاسر، والده‌سی سمیه ، ام سلمه ،
خوله بنت حكیم (رضهم) ورجال و نسادن بر خیلی
ذوات شرف اسلامله مشرف اولوب، آنجق كفار
قریشك ممانعت وتعرضندن فخر كائنات افندمز اوچ
سنه دعوتی سراً ایدوب، مع هذا فئهٔ قلیلهٔ مسلمین
انواع اذا وجفالره دوچار اولور ، واول شمس
نبوتك ویردیكی نور ایمان قوتیله جمله‌سنه قاتلانوب،
بلا شكدی تحمل ایدرلردی. سنهٔ رابعه‌ده «فاصدع
بما تؤمر واعرض عن المشركین» آیت كریمه‌سی نازل
اولمغله، جهاراً وعلناً دعوته باشلایوب، كفارك اذا
وجفاسی برقات دها آرتمغله ، اصحاب كرامدن
ایستینلرك ارض حبشه هجرتلرینه مساعده بیورلمش؛
وحضرت عثمان بن عفان (رضه)‌ك تحت ریاستنده
اون بر اركك ودرت قادیندن مركب بر قافله بحر
احمری كچه‌رك، نجاشی (اصحمه) یه التجا ایتمشلردی.
حضرت عثمانك زوجه‌سی رقیه بنت رسول الله (صلعم)
ایله زبیر بن العوام وعبدالرحمن بن عوف دخی بو
میانده ایدیلر. «والنجم» سورهٔ شریفه‌سی نازل
اولوب، مسجد حرامده تلاوت بیورلدقده، طائفهٔ
مسلمین ایله برابر كفار قریش دخی سجده‌یه واروب،
بو خبر حبشه‌ده‌كی مؤمنینك مسموعی اولنجه، حب
وطن سائقه‌سیله عودته شتاب ایدوب ، آنجق
مشركینك تمرد وجفاده دواملری اثنای راهده
مسموعلری اولمغله، ینه حبشه عودته مجبور اولمشلر؛
وبو دفعه جعفر بن ابی طالب (رضه)‌ك ریاستیله صحابه
وصحابیاتدن بر جم غفیر التحاقله، جمعاً ۸۰ اركك و
۱۸ قادین حبشه هجرت ایتمشلردی. بعثك آلتنجی
سنه‌سی عم بزرگوار جناب نبوی حمزه بن عبدالمطلب
و شجعان قریشدن عمر بن الخطاب (رضهما) ایمان
كتیرمكله، اسلام برقات دها قوت بولدیسه‌ده ،
دیكر عم نبوی ابو لهب ایله صنادید قریشدن ابو
جهل و سائر كفار قریش فخر كائنات افندمزه
قارشی بغض وكین اظهارندن ومسلمینه ایصال جفا
واذیتدن خالی قالمازلردی. مع هذا دیكر عمی و
وصیسی ابو طالب، اسلامه كلمدیكی حالده، سید الكو-
نین افندمزی حمایه وصحابت ایتدیكندن ، ذات
نبویلرینه ایصال كزنده مقتدر اوله‌مازلری . بعث
ودعوتك اونجی سالنده مشار الیه ابوطالب وفات
ایتدیكی كبی، بو اون سنه‌لك غوائل زماننده مالاً
وبدناً رسول الله (صلعم) افندمزه فداكارانه معا-
ونت وتسلی وغیرتله صادقانه رفاقت ایدن حضرت
خدیجه (رضها) دخی ابو طالبدن اوچ كون صكره
ارتحال ایتمكله، كفار قریش برقات دها اظهار خصومته
فرصت بولدقلرندن، اوچ آی بونلرك انواع جفا-
لرینه بعد التحمل، جانب طائفه عزیمت ، و بر آی
اقامتله اورانك اهالیسنی اسلامه دعوت بیورمشلر

ایسه‌ده، بونلر دخی کفر وتمرد اظهاریله، تمرضه
باشلادقلرندن، ناچار طائفی ترکله، عودت بیوره‌رق،
مطعم بن عدینك وقبیله‌سنك یاردمیله مکه‌یه داخل
اولمشلردر. بعثتك اون برنجی سنه‌سی موسم حجده
مدینه‌دن آلتی کشی مکه‌یه کلوب، دائرهٔ اسلامه
داخل اولمغله، ایرتسی سنه بونلرك تشویقیله مدینه
خلقندن بر جم غفیر (عقبه) نام محلده سیدالمرسلین
افندمزه بیعت ایتدکاری کبی، سنهٔ متوالیه‌ده یعنی
بعثتك اون اوچنجی سنه‌سی عقبهٔ ثانیه وقوع بولوب،
بو دفعه مدینه‌نك اوس وخزرج قبیله‌لرندن بش
یوزی متجاوز ذکور واناث مذکور عقبه‌ده
بیعت، و هرحالده نبی محترم ودین اسلام اغورنده
فدای جانه آماده اولدقلرینه قسم ایدوب، انصار
اسمنه کسب استحقاق ایتمشلردر . بونك اوزرینه
صحابه‌دن یاسر بن عمار و ابن مسعود و بلال حبشی
خفیاً ومتعاقباً حضرت عمر بن الخطاب صحابه‌دن یکرمی
ذاتی بالاستصحاب علناً جانب مدینه‌یه عزیمت ایتمشلر؛
ومتعاقباً رسول الله (صلعم) افندمز، کندیلرینه مو-
دوع بعض اماناتی اصحابنه تسلیم ایتمك اوزره ،
حضرت علی (رضه)ی بالتوکیل ، حضرت ابابکر
صدیق(رضه)ی وکوله‌سی عامر بن فهیره‌یی وعبدالله
بن ارقی بالاستصحاب، ٥٣ یاشلرنده اولدقلری
حالده، مدینهٔ منوره‌یه هجرت بیورمق اوزره ،
یوله روان اولوب ، کفار قریش طرفندن تعقیب
اولنمغله ، بر مغاره‌ده اختفایه مجبور اولمش ؛ و
اثنای راهده برچوق اذا وجفالر کوروب، نهایت
مدینه قربنده واقع (قبا) نام محله وصول ایله،
بنی سالم بن عوف ایله جمعه نمازینی قیله‌رق ، او
محلده مسجد قبانك اساسنی وضع بیورمش؛ واورا-
ده اون درت کون بعدالاقامه ، مدینهٔ منوره‌یه
داخل اولوب، حضرت ابا ایوب انصاری‌نك خانه‌لرینه
نزول بیورمشلردر . اهل مدینه جانبندن فوق-
العاده حسن قبول کوریلوب ، همان جمله‌سی دین
اسلامه داخل اولمش؛ واسم اصلیسی یثرب اولان
بو شهر مبارك (مدینة النبی) اسمیله شهرت بولمشدر.
اعیان انصار ومهاجرین بینلرنده مواخاة امر بیو-
ریله‌رق، مهاجرینه‌دن هر بری انصاردن بریله

آخرت قرداشی اولمش؛ و او وقته‌قدر بیت مقدس
قبله اتخاذ اولنورکن، کعبهٔ مکرمه‌نك قبله اتخاذی
من طرف الله امر بیورلمش؛ واکثر ارکان وقواعد
اسلام تعین ایتمشدر. کفاره قارشی غزا و جهادله
دخی مأمور اولوب، هجرت نبویه‌نك ایکنجی سالنده
بدر غزاسی وقوع بولمشدر، که بو محاربه‌ده عسکر
مسلمین اوچیوز یکرمی وعسکر مشرکین طقوز یوز
اللی کشی اولدقلری حالده ، جناب حق جانب
رسول الله (صلعم)ه ظفر احسان بیوروب ، رئیس
مشرکین اولان ابو جهل وسائر اصحاب تمرد مقتول
اولمش؛ و مکه‌ده قالمش اولان ابو لهب قریشك
مغلوبیتی خبرینی آلنجه، قهرندن فوت اولمشدی .
بو غزاده قریشدن اللی کشی قتل وقرق درت کشی
اسیر اولمش؛ واسرا بیننده عم جناب نبوی عباس
ایله عمزاده‌لری عقیل بن ابی طالب دخی بولنوب،
زمرهٔ مؤمنینه التحاق ایتمشلردر . سائر قبائل
عربه قارشی برطاقم کوچك غزالر دها بعد الوقوع
اوچنجی سال هجریه‌ده ینه قریشه قارشی احد محاربه-
سی وقوع بولوب ، بونده مشرکین اوچ بیك و
مسلمین یدی یوز کشی اولمغله برابر (عبدالله بن ابی)
کبی بعض منافقین، بو قتاله نه موجب ، دیه‌رك
رجوع کوسترمکله، عسکر مؤمنین بیننده بعض
طائفه‌لرك ترددینه سبب اولمش ؛ وبحکمته تعالی
جانب مسلمینده بعض مرتبه انهزام علامتلری کو-
رنمش ایسه‌ده ، رسول کبریا (صلعم) افندمز
کمال متانتله ثبات بیوروب، اصحاب کرام دخی
شیرانه حمله‌لر ایتمکله ، طائفهٔ کفاره کلیتلی تلفات
ویردیرمشلر؛ وحمزه بن عبدالمطلب (رضه) مها-
جرینه‌دن دیکر اوچ وانصاردن یتمش بر صحابه شهید
اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزك دخی مبارك
دیشلرندن بری مصاب اولمشدر . دردنجی سنهٔ
هجریه‌ده خندق غزاسی وقوع بولوب ، مظفریت
نصیب اولدیغی کبی، بشنجی سال هجریه‌ده دخی بنی
مصطلق وبنی لحیان غزالری وقوع بولدی. آلتنجی
سنهٔ هجریه‌ده خیبر غزاسی وقوع بولوب ، بش قلعه
فتح بیورلمش؛ و بو اثناده جعفر بن ابی طالب ایله
اللی ایکی نفر مسلم حبشدن عودت ایدوب ، فخر-

الرسل (صلعم) افندمز مشار اليهك سالماً عودتنه زياده‌سيله مسرور اولمشلردر. اهل فدكك دخی او اثناده محصوللرينك نصفنی ويرمك شرطيله صلح ايدوب، اوراسی نبی محترم (صلعم) افندمزك ملك خاصی اولمشدی . ينه او سنه عمره نيتيله مهاجرين وانصاردن بيك درتيوز كشی ايله كعبهٔ شريفه‌يه عزيمت ايدوب ، حرب ايچون كلمدكلرينی اخبار ايچون، حضرت عثمان (رضه) ی مكهٔ مكرمه‌يه اعزام بيورمشلرسه‌ده، قريش او سنه دخوللرينه موافقت ايتمدكلرندن ، حديبيه قريه‌سنده تحت الشجره‌ده جانب مسلميندن نبی ذی‌شان (صلعم) افندمزه‌بيعت اولنمشدر، كه بو بيعت (بيعة‌الرضوان) دينلكله معروفدر. قريش ايله دخی صلح اولنه‌رق، عودت بيورلمشهدی . يدنجی سال هجريده ملوك اطرافه نامهٔ سعادتلری ارسال بيوريله‌رك، اسلامه دعوت بيورلمش؛ و قيصر طرفندن حرمتكارانه جواب تقديم‌اولنوب، ايرانده كسری بولنان خسرو پرويز نامهٔ سعادتی شق ايتمك كستاخلغنده بولنمش ايدی. ينه بو سنه عمرةالقضا وقوع بولوب ، رسول‌الله (صلعم) افندمز ايكی‌بيك اصحابلريله‌زيارت بيت‌الله بيورمشدر . سكزنجی سال هجريده ، برنجی‌دفعه اوله‌رق، شام روملرينه قارشی بر سريه اعزام بيوريله‌رق، سنجان زيد بن حارثه‌يه، وبونك شهادتی تقديرنده جعفر بن ابی طالبه وبونك ده شهادتی تقديرنده عبدالله بن رواحه تسليم‌بيورلمش ايدی. روملر بو سريهٔ قليله‌يی پك‌كليتلی بر عسكرله قارشيلادقلرندن، مشار اليهك اوچی‌ده ، بربرينی متعاقب وهر بری شيرانه مقاومت‌ايتدكدن صكره، شهيد اولمغله؛ عسكر مسلمينك بقيه‌سنی خالد بن وليد (رضه) بر خدعهٔ حربيه ايله قورتاره‌رق، اعاده ايتمشدر. ينه سكزنجی سال هجريده فتح‌مكه ميسر اولوب، اسلام برقات دها اعتلا ايتمش؛ وصناديد قريشدن برطاقمی آرزولريله وبرطاقمی‌ده، مؤلفهٔ قلوبدن اولمق‌اوزره، بعض مواعد ومكافاته قارشی اسلامه كلوب، ابو سفيان بن حرب واوغلی معاويه وعكرمه بن ابی‌جهل و ابو بكر صديقك مكحول بولنان پدری ابو قحافه بو ميانده ايديلر. بو سنه هوازنه قارشی حنين غزاسی و طائفك محاصره‌سی دخی وقوع بولوب، عمره‌يی دخی بعدالادا ، مدينهٔ منوره‌يه عودت بيورلمشيدی . طقوزنجی سال هجريده (تبوك)ه عزيمت بيوروب ، طول مدت باقی اولان مسجد نبويلرينی بنا بيورمش ؛ و دومة‌الجندله خالد بن وليد (رضه) ی اعزام بيوره‌رق ، اورانك صاحبی اكيدری طوتوب كتيرمكله، كنديسيله صلح بيورلمشيدی . مدينهٔ منوره‌يه عودت بيورلدقدن صكره، ابابكرصديق (رضه)ك امارتيله طائفهٔ مسلمين مكهٔ مكرمه‌يه اعزام بيوريله‌رق، اسلامده برنجی دفعه اوله‌رق ايفای‌حج بيورلمش؛ ومتعاقباً « براءة » سورهٔ شريفه‌سی نازل اولمغله، حضرت علی بن ابی‌طالب (رضه) ايله ارسال بيوريله‌رق ، ايفای حجدن صكره حرم شريفده قرائت واعلان اولنمشدی . اوننجی سال هجريده جزيرة‌العربك هر طرفندن وفدلر يعنی هيآت مبعوثه كله‌رك، تصديق نبوت وبيعت‌ايتمكله، « اذا جاء نصرالله » سورهٔ شريفه‌سی نازل‌اولوب، بحمدالله‌تعالی بين‌العرب اسلام تعمم ايتمشدر . او سنه بالذات مكهٔ مكرمه‌يه عزيمت بيوريلوب ، كافهٔ مسلمين ايله ايفای‌حج بيورلمشدر، كه بوكا حج‌الوداع دينلمشدر. مدينهٔ منوره‌يه بعدالعوده اون برنجی سال‌هجری صفرينك يكرمی سكزنجی كونی روملره قارشی اسامه بن زيدك سردارلغيله برسريه ترتيب بيورمقده‌لر ايكن، مزاج شريفلرينه انحراف عارض اولوب، اون اوچ كون اضطراب حمی و صداع ايله مضطرب اولدقدن‌صكره، ربيع الاولك اون ايكنجی پازارا يرتسی كونی روح پرفتوحلری قبض اولنه‌رق، عالم ارواحه انتقال بيورمشلردر. ارتحاللرنده سن شريفلری آلتمش اوچ اولوب ، مبارك صاچ وصقالنده برقاچ قيل بياض‌وار ايدی.

حضرت عائشة‌الصديقه (رضها) نك خانه‌لرنده ارتحال ايدوب، وصيت نبويه‌لری اوزره، حضرت علی‌المرتضی (رضه) جانبندن حضرت عباس ايله اوغللری فضل وقثمك معاونتيله غسل و تكفين اولنه‌رق، ارتحال‌ايتديكی محلده دفن اولنمشلردر، كه اوراسی الی يوم‌القيام زيارتگاه كافهٔ مؤمنين اولان روضهٔ مطهره‌يه تحويل اولنمشدر. مكهٔ مكرمه‌ده تولد بيوردقلری خانهٔ سعادت دخی بر چوق اللره كچوب، برقاچ قالبه افراغ اولندقدن صكره، اليوم محل مباركی زيارتگاهدر.

اول سید کونین حسن الوجه، بشوش ، مبا-
رك طوداغی اکثر اوقاتده متبسم اولدیغی حالده،
اصلا قهقهه ایله کولمز، اورته بویلی، بغدای رنکلی،
خفیف صورتده کرلی بروتلی، بادم کوزلی، سیرکچه
وسیاه صقاللی، درجهٔ نهایه‌ده نورانی وسویملی
اولوب، صورت مکمله‌ده ومحبوب القلوب اوله‌جق
برحالده خلق بیورلمشیدی. حلمی، صبری وسائر
اخلاق واوصاف شریفه‌لری حقنده جلدلر طولوسی
کتابلر یازلمش؛ لکن بحق تعریف و توصیف او-
لنه‌مامشدر. مدح نبویلرنده پك چوق آیات کریمه
نازل اولمشدر. معراج نبویلری و سائر معجزات
رسالتپناهیلری کافهٔ مؤمنینك معلومی اولمغله برابر،
ذکری لازم کلسه، شوراسنك استیعابه تحملی او-
لمدیغی معلومدر.

حضرت خدیجة الکبرادن دردی ذکور و
دردی اناث اوله‌رق سکز اولادی دنیایه کلمشدر.
ارککلری قاسم، طاهر، طیب وعبدالله اولوب ،
دردی دخی طفل ایکن ارتحال ایتمشلردر . قیزلری
زینب، رقیه، ام کلثوم وفاطمة الزهرادر . زینب
قبل الاسلام ابوالعاص بن الربیعه تزویج بیورلمش ،
وبدنجی سال هجریده مدینه‌ده ارتحال ایتمشدر .
امامه اسمنده برقزی وبونك ده مغیره بن نوفلدن
یحیی اسمنده بر اوغلی اولوب، بونده ذریتی منقطع
اولمشدر. رقیه وام کلثوم بربرینی متعاقب جناب
ذی النورینه واروب، برنجیسی برنجی سال هجریده
مدینه‌ده ارتحال ایدوب، عبدالله اسمنده دنیایه
کلن اوغلی دخی آلتی یاشنه وارمه‌دن وفات ایتمشدر.
جناب ام کلثوم دخی سکزنجی سال هجریده ارتحال
ایدوب، اولاد براقمامشدر. ماریة القبطیه‌دن دخی
فخر کائنات (صلعم) افندمزك بر اوغللری دنیایه
کلوب، ابراهیم تسمیه بیورلمش ؛ وبو دخی طفل
ایکن ارتحال ایتمشدر. بو وجهله رسول الله (صلعم)
افندمزك طقوز اولادی اولوب، سکزی کندیلرینك
حیاتلرنده ارتحال ایتمش؛ ویالکز حضرت فاطمة الزهرا
(رضها) بی حیاتده براقمشلردر . ذریت دخی
یالکز مشار الیهادن قالوب، اهل بیت نبوی سبطین
مکرمین امام حسن وامام حسین (رضهما) افندیلرمزك
نسبنده تسلسل ایتمشدر.

خدیجة الکبری (رضها) دن صکره فخر کائنات
(صلعم) افندمز اون درت قادین تزوج ایدوب ،
یالکز اونی برینی جمع بیورمش؛ ویالکز اون بریله
دخول وقوع بولمشدر. ازواج مطهره‌لری: خدیجة
الکبری بنت خویلد ، عایشة الصدیقه بنت ابی بکر،
حفصه بنت عمر، ام حبیبه بنت ابی سفیان، زینب
ابنة خزیمه، زینب ابنة جحش، ام سلمه بنت ابی امیه،
میمونه بنت الحرث، صفیه ابنة حی، جویریه بنت الحرث،
سوده ابنة زمعه واسملری مختلف فیه اولوب وغیر
مدخول بها اولان دیکر درت قادیندر .

محمد { صحابه‌دن برچوق ذواتك اسمی اولوب،
الك معروفلری بروجه آتی ذکر او-
لنور: (محمد بن الاشعث بن قیس الکندی)، که
پدری دخی صحابه‌دن اولوب، عهد جناب نبویده
طوغمشدر . — (محمد بن ثابت بن قیس) ، که بو
دخی عهد رسول الله‌ده دنیایه کلوب، پدری دخی
صحابه‌دن ایدی ، ویزید بن معاویه زماننده یوم
الحره‌ده شهید اولمشدر. — (ابوالقاسم محمد بن
جعفر بن ابی طالب القرشی الهاشمی)، که حبشده
دنیایه کلوب، دیکر برادرلری و پدرلریله برابر
مدینه‌یه عودت ایتمشلردی . پدرلری شهید اولدقده
جناب نبویدن برادرلریله برابر مبارك دیزلرینه
آلنه‌رق « بونلرك دنیا وآخرتده ولیسی بنم »
بیورلمشیدی. صاحب ترجمه جناب فاروقدن صکره
ام کلثوم بنت علی‌یی تزوج ایتمش ؛ وروایته کوره
تستره‌ده شهید اولمشدر. — (ابوالقاسم محمد بن
حاطب بن الحارث القرشی الجمحی)، که پدر و والده‌سی
قدمای صحابه‌دن اولوب، حبشه هجرت ایتمش اولمغله،
صاحب ترجمه اوراده طوغمش؛ واسلامده برنجی
اوله‌رق محمد تسمیه اولنمشدر. بعده ابوینیله مدینهٔ
منوره‌یه عودت ایتمش؛ ودعای جناب نبوی‌یه مظهر
اولمشدی. جمل وصفین ونهروان و سائر محارباتده
معیت جناب مرتضویده بولنمش ؛ و ٧٤ تاریخنده
مکه‌ده و یا ٨٦ ده کوفه‌ده وفات ایتمشدر . —
(ابوالقاسم محمد بن ابی حذیفه بن عتبة القرشی العبشمی)،
که عهد جناب نبویده حبشده دنیایه کلمشدر .
معاویه بن ابی سفیانك دایسنك اوغلیدر. خلافت
جناب ذی النورینده مصرده بولنوب، خلقی خلیفهٔ مشار
الیهه قارشی تحریك ایدن کندیسیدر . حضرت عثمان
(رضه) جانبندن مصر والیسی بولنان عبدالله بن

سعدك قاچسيله براقديغى وكيلى صاحب ترجه دفع ايدوب، مصرى ضبط ايتمش؛ وجناب ذى النورينك شهادتندن صكره مقام خلافته كچن جناب مرتضى طرفندن عزل اولنه رق، قيس بن سعد مصر واليلكنه تعيين بيورلمشيدى. معاويه مصره مستولى اولديغى وقت، محمد بن ابى خديفه يى رهن طريقيله آلوب، حبس ايتمش؛ وبر مدت صكره محبسدن قاچمغله، معاويه نك آزادليسى رشدين طرفندن طوتيلوب، قتل اولنمش؛ وبونكله ابو خديفه نسلى منقرض اولمشدر. — (ابو القاسم محمد بن طلحه بن عبد الله القرشى التيمى)، كه عشرهٔ مبشره دن جناب طلحه نك ارشد اولادى اولوب، جناب نبويدن اسم شريفيله تسميه بيورلمشيدى. كثرت زهد وعبادتنه مبنى (سجاد) لقبيله ملقب ايدى. كنديسى جناب مرتضانك هوادارى اولديغى حالده، مجرد پدرينه اطاعةً جمل محاربه سنده بولنمش ايسه ده، استعمال سلاح ايتميوب، قالقانى آلتنه آلمشيدى. هرنه قدر حضرت مرتضى مشار اليهك قتلنى عسكرينه نهى ايتمش ايسه ده، سبط مكرم جناب حسن (رضه) جانبندن مقتولين بيننده كورلمكله، پدر بزركوارينه كوسترلدكده، فوق العاده حزن وكدرينى موجب اولمش؛ وجناب حسن «بن سزه بورايه كلمه مكزى اخطار ايتمدممى؟» ديدكده، جناب مرتضى كوز ياشى دوكه رك: «آه اوغلجغم! كاشكى يكرمى سنه اول وفات ايدوبده بوكونى كورميه ايدم» بيورمشيدى. محمد بن طلحه نك طبيعت شعريه سى دخى اولوب، اورلديغى وقت شو بيتلرى سويلديكى مرويدر:

واشعث قوام بآيات ربه
قليل الاذى فيما ترى العين مسلم
ضممت اليه بالقناة قميصه
فخر صريعا لليدين وللفم
على غير ذنب غيران ليس تابعاً
علياً و من لايتبع الحق يظلم

قاتلى حقنده اختلاف واردر. — (ابو القاسم محمد بن عبد الله)، كه ابابكر صديق (رضه) ك اولادندن اولوب، آتيده «محمد بن ابى بكر» ماده سنده ذكر اولنه جقدر. — (محمد بن عبد الرحمن بن ابى بكر القرشى التيمى)، كه جناب صديق اكبرك تورونى اولوب، كنديسى وپدرى وجدى وبيوك جدى ابو قحافه برلكده عهد رسول الله (صلعم) ه يتيشمش، و صحبته نائل اولمشلردر. بوبله درت بطنه منسوب اولمق شرفى صحابه بيننده كيمسه لره ميسر اولمامشدر. — (محمد بن عمرو بن حزم الانصارى)، كه پدرى جانب نبويدن نجرانده عامل ايكن، طقوزنجى ويا اوننجى سال هجريده دنيايه كلوب، اسمى جانب نبويدن تحريراً وضع بيورلمش؛ وكبار فقها صره سنه كچوب، يزيد بن معاويه زماننده يوم الحره ده مدينه ده شهيد اولمشدر. — (محمد بن عمرو بن العاص القرشى السهمى) كه ارتحال جناب نبويده حديث السن اولوب، صفين محاربه سنده، برادرى عبد الله پدرينه اطاعةً بولنوب، حرب ايتمديكى حالده، صاحب ترجه محاربه ايدوب، مجروح اولمشدى. بوحرب حقنده طرفينك شجاعت وثباتنى مصور بعض اشعارى واردر. ذريتى قالمامشدر. — (محمد بن قيس الاشعرى)، كه مشهور ابو موسى الاشعرينك برادرى اولوب، مشار اليه ايله وديكر برادريله وقومندن اللى كشى ايله برابر، وطنلرى اولان يمندن حبشه و اورادن جعفر بن ابى طالب حضرتلريله برابر مدينه يه عزيمت ايدوب، خيبرك فتحى كونى نزد جناب نبوى يه واصل اولمشلردى. بقيهٔ احوالى معلوم اولەمدى. — (ابو عبد الرحمن محمد بن مسلمة الانصارى الاوسى ثم الحارثى)، كه بدر واحد غزالرنده وسائر غزواتك اكثرنده معيت جناب رسالتپناهيده بولنوب، تبوك غزاسنده ويا ديكر بر غزاده دخى مدينهٔ منوره يه توكيل بيورلمشيدى. خلافت جناب فاروقيده جهينه صدقاتنه مأمور اولديغى كبى، عمالدن شكايت وقوعنده دخى، كمال استقامتنه بناءً، تفتيشه مأمور بيوريلوردى. حضرت عثمانك شهادتى وقعه سنه و اوندن صكره بين المسلمين ظهور ايدن فتنه لره اصلا قاريشميوب، سعد ابن ابى وقاص واسامه بن زيد و عبد الله بن عمر (رضهم) كبى بيطرف قالمش؛ و سببنى صورانلره: «بكا رسول الله (صلعم) بر قليج ويروب، بونكله مشركلره قارشى محاربه ايت، و بين المسلمين اختلاف ظهورنده بر طاشه اوروب، قير، بيورمشلردر» دير ايدى. ٤٦ تاريخنده ٧٧ ياشنده مدينهٔ منوره ده ارتحال ايتمشدر؛ واوندن اركك ايله آلتى قيز اولاد براقمشدر.

محمد { (امام —) [« محمد بن الحسن » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد { خلفاء عباسیه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، لقبلریله شهرتلری اولدیغندن، لقبلرینه مراجعت اولنمق اقتضا ایدر.

محمد { آل سبکتکینك ایکنجی حکمداری اولوب، دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولان سلطان محمود غزنوینك اوغلیدر. ۴۲۱ تاریخنده پدرینك وفاتنده وصیتی اوزره، غزنه تختنه جلوس ایدوب، درت سنه اجرای حکومتدن صکره، برادری مسعود خروج ایدوب، بینلرنده وقوع بولان محاربه‌ده مغلوب واسیر اولمغله، کوزلرینه میل چکیله‌رك، حبس اولنمش؛ وطقوز سنه بوحالده محبوس قالدقدن صکره، ۴۳۳ تاریخنده، برادری مسعود مقتول اولنجه، محبسدن چیقوب مکحول اولدیغی حالده، ثانیاً تخته قعود ایتمش؛ وبو دفعه دخی بر سنه حکومت سوردکدن صکره، برادر زاده‌سی مودود بن مسعود غالب کلمکله، کندیسنی قتل، وتختنی ضبط ایتمشدی.

محمد { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك بشنجی حکمداری اولوب، (ملکشاه بن آلب ارسلان بن چغری بك بن میکائل بن سلجوق) ك اوغلیدر. پدرینك وفاتندن صکره شام، عراق عرب، جزیره، آذربیجان واران جهتلری کندیسنه عائد اولمق اوزره، برادری برکیارق ایله صلح ایتمش اولدیغی حالده، ۴۹۸ تاریخنده، برکیارقك فوتی اوزرینه، بالاستقلال تخت سلطنته جلوسله، هندستانه عسکر سوق ایده‌رك بیوك فتوحاته نائل اولمش؛ وملك موروثنی خیلی توسیع ایتمشدی. عادل ومستقیم ومحب علما وهنرمندان بر پادشاه اولوب، زماننده علوم وصنایع چوق ترقی ایتمش؛ وبرچوق علما وادبا یتیشمشدر. اون اوچ بچق سنه حکومت سوردکدن صکره، ۵۱۱ تاریخنده، ۳۷ یاشنده اولدیغی حالده، اصفهانده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك اون برنجی حکمداری اولوب، سلطان محمودك اوغلی وآنف الترجمه سلطان محمد بن ملکشاهك تورونیدر. ۵۴۷ تاریخنده، برادری ملکشاه ثانینك اسقاط وحبسی اوزرینه، اتفاق امرا ایله، عراق تختنه اقعاد اولنه‌رق، عمی سلیمان شاه ایله آرس نهری وادیسنده ایتدیکی محاربه‌ده غالب اولمش؛ وبعده خلیفهٔ عباسی مقتفی بالله ایله دخی بوزیشوب، بغدادی محاصره ایتدکدن صکره، صلح ایدوب، کریمه‌سی کرمان خاتونی خلیفهٔ مشارالیهه تزویج ایلمشیدی. سکز سنه حکومت سوردکدن صکره، ۵۵۴ ده همدانده وفات ایتمشدر. بو دخی حامئ معارف ومحب هنر اولوب، زماننده علما وادبا اقبالده ایدی.

محمد { غوریان سلاله‌سی ملوکندن ایکی کشینك اسمیدر. [« سیف الدین » و « غیاث الدین غوری » ماده‌لرینه مراجعت.]

محمد { خوارزمشاهان سلاله‌سندن ایکی پادشاهك اسمی اولوب، « قطب الدین خوارزمشاه » و « قطب الدین محمد » ماده‌لرنده ذکر اولنمشدر.

محمد { ملاحدهٔ اسماعیلیه ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی ملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولوب، ۵۳۲ تاریخنده پدری کیابزرك امیده خلف اولمش؛ و ۲۴ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۵۵۷ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (خواند محمد) ملوك مذکوره‌نك بشنجیسی اولوب، برنجیسنك تورونیدر. ۵۶۱ تاریخنده پدری حسنه خلف اولوب، ۴۶ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۶۰۷ ده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی « علاء الدین محمد » ماده‌سنده ذکر اولنمشدر.

محمد { فارسده حکومت سورن اتابکان ملوکندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك بشنجی حکمداری اولوب، (سعد بن ابی بکر بن سعد بن زنکی بن مودود بن سلقر) ك اوغلیدر. ۶۵۸ تاریخنده یالکز اون ایکی کون حکومت سورن پدری سعده خلف اولوب، کندیسی صغیرالسن اولمغله، والده‌سی (ترکان خاتون) وصایةً ادارهٔ امور ایتمش؛ ویالکز ایکی سنه سلطنت نامنی حائز اولدقدن صکره، ۶۶۱ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (سلغر بن سعد بن زنکی) نك اوغلی اولوب، عم زاده‌سنك اوغلی اولان آنف الترجه محمد اولك وفاتی اوزرینه، ٦٦١ ده تخته قعود، وسکز آی اجرای حکومت ایتدکدن صکره، سلفنك والده‌سی مرقومه ترکان خاتونله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولوب، قتل اولنمشدر.

محمد { آذربیجانده حکومت سورن اتابکان سلاله‌سنك ایکنجی حکمداریدر. [« جهان پهلوان » ماده‌سنه مراجعت.] — لرکوچکده حکومت سورن اتابکاندن‌ده ایکی کشینك اسمیدر. [« عز الدین محمد » و « نورالدین محمد » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد { قره ختاییان ملوکندن دخی ایکی کشینك اسمیدر. [« قطب الدین محمد » و « مظفر الدین محمد » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد { ملوك کرتدن بروجه آتی ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی (ملك شمس الدین محمد) سلاله مذکوره‌نك بانیسی اولوب، ٦٤٣ تاریخنده جد مادریسی رکن الدینه خلف اوله‌رق، والئ غورستان اولمش؛ وبعده منکوقاآن فرمانیله هرات، غرجستان وسیستان ایله او حوالی دخی کندیسنه احاله اولنه‌رق، ٣٣ سنه امارت وحکومت ایتدکدن صکره، ٦٧٦ ده ابقاخان زماننده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (ملك معز الدین ابو الحسین محمد) سلاله مذکوره‌نك یدنجی ملکی اولوب، ٧٣٢ تاریخنده، برادری ملك حافظك قتلی اوزرینه، هراتده مسند امارته قعود ایتمش؛ واسلافندن زیاده حسن اداره وتوسیع مملکته موفق اولوب، ٧٣٦ ده، سلطان ابو سعیدك وفاتی ودولت ایلخانیه‌نك انقراضی اوزرینه، اعلان استقلال ایله، نامنه خطبه اوقوتمش؛ و ٧٤٣ ده سربدارانله محاربه ایدوب، غالب کلمش؛ و ٣٩ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٧٧١ ده وفات ایتمشدر. منلا سعد الدین تفتازانی « مطول » ی بونك نامنه یازمشدر.

محمد { معین الدین شاهرخ بن تیمورك احفادندن بابا اوغل ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی (میرزا سلطان محمد) مشارالیه شاهرخك تورونی ومیرزا بایسنغرك اوغلی اولوب، ٨٤٦ تاریخنده جدی طرفندن عراق حکومتنه تعیین اولنمشیدی. برمدت صکره عصیان ایدوب، فارسی استیلا ایتمش؛ وبعده یانه کیدوب، عرض اطاعت ایلمشیدی. جدینك وفاتنده عراق وفارسده اعلان استقلال ایدوب، خراسانی دخی ضبطه قالقیشمغله، برادری بابر میرزا ایله، محاربه‌یه کیریشوب، ٨٥٥ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (میرزا یادکار محمد) برنجینك اوغلی اولوب؛ اولاد جلال الدین امیرانشاهدن سلطان ابو سعید میرزانك قتلی اوزرینه، ٨٧٣ ده اوزون حسنك یاردیمیله خراسانی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ایکی سنه صکره هراتده سلطان حسین بایقرا ایله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمش؛ وخراسان مشارالیه سلطان حسینك الینه کچمش ایدی.

محمد { (میرزا پیر —) اولاد تیموردن معز الدین عمر شیخك اوغلی اولوب، پدری مقتول اولدقده، جدی طرفندن فارس حکومتنه نصب اولنمش؛ واونك حیاتنده اون بر وبعده بش که جمعاً اون آلتی سنه اوراده حکومت سوردکدن صکره، ٨١٢ ده امراسندن حسین شربتدار اسمنده بری طرفندن (دوجاهه) نام محلده قتل اولنمشدر.

محمد { اولاد تیموردن غیاث الدین جهانکیرك بو اسمده ایکی اوغلی اولوب، بری (میرزا سلطان محمد) آنقره محاربه‌سنده جدی معیتنده بولنمغله، یلدیرم سلطان بایزید خانك انهزامندن صکره، بروسه طرفلرینی غارت وتخریبه مأمور اولمش؛ وتیمورك عودتی صره‌لرنده ٨٠٥ تاریخنده سفر حصارده فوت اولوب، نعشی سلطانیه‌یه واوراده سمرقنده نقل ودفن اولنمشدی.

— دیکری (میرزا پیر محمد) « پیر محمد » ماده‌سنده ذکر اولنمشدر.

محمد { (قره —) [« قره محمد » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد { (اوغورلی —) آق قیونلی دولتنك مؤسسی اوزون حسنك اولادندن اولوب پدری طرفندن اصفهان والیسی تعیین اولنمش ایکن، برادری خلیلك ولیعهد اتخاذ اولنمسنه حسد ایدوب، عصیان ایده‌رك، شیراز اوزرینه عسکر

سوق ایتمش: وپدرینك قارشیسنه کلمکده اولدیغنی
خبر آلنجه، بغداده واورادن سلطان محمد خان ثانی
نزدینه التجا ایتمش؛ وسیواس والیلکنه نصب اولنمش
ایدی. برمدت صکره بلا اذن جانب ایرانه عسکر
چکه‌رك، پدری طرفندن مقابله‌سنه کوندریلان
عسکر طرفندن قتل اولنمشدی.

محمد { ملوك فاطمیه‌نك سکزنجیسی اولان
مستنصر باللهك اوغلی واون برنجیلری
حافظ لدین اللهك پدری اولوب، کندیسی حکم
سورمه‌مشدر.

محمد { مصرده حکومت سورن ملوك ابوبیه‌دن
ایکی کشینك اسمیدر. [«کامل (ملك
—)» و «محمد المنصور» ماده‌لرینه مراجعت.]

محمد { (ملك سعید ناصرالدین —) و (ملك
ناصر ناصرالدین —) و (ملك صالح
—) [«سعید» و «ناصر» و «صالح» ماده‌لرینه
مراجعت بیوریله.]

محمد { قنالی زاده تذکره‌سنده اونجی قرن
هجری عثمانلی شعراسندن بو اسمده
واسملریله متخلص ایکی کشی ذکر ایدیور:
برنجیسی طمطراقلی مدایحله عیوقه چیقا.
ریورسه‌ده، ایکی صحیفه املا ایدن طمطراقلی
تعبیراتدن آنجق کباردن برذاتك مخدومی اولدیغی
استشمام اولنوب، کیمك نه‌سی اولدیغی آکلاشلق
ممکن دکلدر. هرحالده شو مقطع اونکدر:

عشقدن خالی دکلدر ای محمد کوکلمز
برعجب وادیده یوزکیم اولمزهیچ یارسز

— ایکنجیسی دلبند زاده‌لردن اولوب، ایچ ایل،
یکیشهر، سلانیك و سائره قضالرنده بولندقدن
صکره دفتردار اولمشیدی. بك چوق لطائف و
نوادر حفظنده ایدی. شو بیت اونکدر:

قور اشیکك خاکنه هرکون سری مهر فلك
درکه عالیکه ایلر عرش اعلا سرفرو

محمد { فرس شعراسندن بروجه آتی بش
کشینك اسم وتخلصیدر:
برنجیسی (جام) لی اولوب، بر روایتده مولانا
عبدالرحمن جامینك برادریدر. تقی اوحدی ایله
صحبت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ای بساتوبه که چون توبهٔ دیرینهٔ من
خوبرویان بشکستند بیك چشم زدن

— ایکنجیسی تبریزلی اولوب، نادر شاهك
خدمتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

از تغافل وبتبسمی میکشدمرا وزنده میکند
ناله میکنم طعنه میزندکریه میکنم خنده میزند

— اوچنجیسی (تون) لی اولوب، شو بیت
اونکدر:

زانم بکاو کریه کره کرد تفسرا
تا درد دل خویش نکویم همه کسرا

— دردنجیسی (میرزا —) سبزوار مضافاتندن
کسکن ساداتندن اولوب، کوزل غزلیاتی واردر.
شو بیت اونکدر:

اول عشق است واز حیرت ندارم ذوق وصل
مرغ دام افتاده خود چندی نخواهد دانه‌را

— بشنجیسی (حاجی —) سمرقندلی اولوب،
شو مطلع اونکدر:

از شوق نرکس توکه هستیم مست ازان
چندان کریست دیده‌که شستیم دست ازان

محمد { (شیخ —) مؤلفیندن ایکی ذات او.
لوب، بری توحیده دائر «جام جهانما»
و «نفس رحمانی» عنوانلریله ایکی‌ودیکری تصوفده
«چهل رساله» عنوانیله برکتاب یازمشدر. تفصیل
احواللرینه دسترس اولنه‌مدی.

محمد آباد { ایرانك خراسان ایالتنده ومشهدك
۱۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده
اوله‌رق کلستان طاغنك شمالی اتکنده (درکز)
تعبیر اولنان بك منبت بر وادینك ایچنده بر قصبه
اولوب، اطرافده بولنان ترکمان عشایرینك محل
دادوستادیدر. قربنده بولنان خراب برقله، نادر
شاهك طوغدیغی خیمه‌نك محلنه علامت اولمق اوزره،
مشارالیه طرفندن بنا اولنمشدر. بو قصبه یکی
اولسه کرکدر؛ چونکه «معجم البلدان» ده مذکور
اولمیوب، بو اسمله یالکز نیشابور قپوسی جوارنده
برقریه ذکر اولنیور.

محمد اسعد افندی { [«اسعد افندی»
ماده‌لرینه مراجعت.]

محمد افندی { (اسیری —) سلطان محمد
خان رابع دورنده مسند
مشیخت اسلامیه‌یه کچن علماء عثمانیه‌دن اولوب،
بروسه‌لیدر. مملکتنده و بعده استانبولده تحصیل
علم ایله، علی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره،

١٠٥٤ تاريخنده مكهٔ مكرمه قضاسنه نصب او-
لنه‌رق، مصره طرد اولنان دارالسعاده آغاسی
سنبل آغا ايله براكده كمى ايله كيتمكده‌لر ايكن،
ردوس آچيقلرنده قورصانلرك الينه اسير دوشمكله،
برخيلى وقت اسارتده قالدقدن صكره، فديه ايله
قورتلمش؛ وبو مناسبتله (اسيرى) تخلص ايتمشدر.
بو وجهله حجازه كيتمك ميسر اوله‌ميوب، ١٠٥٩ ده
مصر و ١٠٦٢ ده ادرنه قاضيسى اولمشدى.
١٠٦٤ ده صدراعظم ابشير مصطفى پاشا ايله
شيخ‌الاسلام ابو سعيد زاده اسعد افندى وسائر
اركان دولت حقنده امضاسز اوله‌رق حضورهمايونه
تقديم ايتديكى ورقه‌دن طولايى، شيخ الاسلام
مشارالیهك انهاسى اوزرينه، عمك زاده ايله برابر
نفى اولنه‌رق، ١٠٦٥ ده بالاطلاق، استانبول
قاضيسى و ١٠٦٧ ده آناطولى قاضيعسكرى
اولمشدى. ١٠٦٩ ده بولوى مصطفى افندى يرينه
مسند جليل فتوايه ترفيع اولنمش؛ واوچ سنه‌يه
قريب مدت امور فتوايى اداره ايتدكدن صكره،
١٠٧٢ ده بركون كوپريلى زاده فاضل احمد پاشا
ايله حضور همايونده كوپريلى محمد پاشانك اقرديسنى
ايدركن، حقنده بعض تعريضاتده بولنديغندن،
عزل وبروسه‌يه نفى اولنه‌رق، ١٠٩٢ ده اوراده
وفات ايتمشدر.

محمد افندى { (امام سلطانى —) سلطان مصطفى خان ثانى واحمد
خان ثالث دورلرنده ايكى دفعه مسند جليل مشيخت
اسلاميه‌يه چكمش علماى عثمانيه‌دن اولوب، بروسه-
ليدر. سلطان محمد خان رابع حضرتلرينه بروسه‌ده
اقامتلرى اثناسنده امامت ايدوب، سلطان احمد
مدرسه‌سى مدرسلكنده ويكيشهر قضاسنده بولنمش؛
وبعده استانبول قاضيسى ومتعاقباً دفعةً روم ايلى
قاضيعسكرى اولمشيدى. ١١٠٦ تاريخنده محمد
صادق افندى يرينه مفتىٔ انام اولوب، يالكز ٦٧
كون بو مقام عاليده قالدقدن صكره، عزل اولنه-
رق، قوناغنده اقامت ايتمكده ايكن، ١١١٥ ده
سلطان احمد خان ثالثك جلوسنى متعاقب وسيد
فيض‌الله افندينك ادرنه‌ده شهيد اولمسى اوزرينه،
ارباب شورش طرفندن آت ميدانينه كوتوريلوب،
مقام مشيخته نصبى استحصال اولنمشدى. بو دفعه
دخى آلتى آى ايله يدى كون مقام فتواده قالوب، آنجق
صورت انتخاب ونصبى باعث غرورى اولمغله، بعض
مناسبتسز تفوهاتده بولنمسى اغبرار جناب پادشاهى‌يى
موجب اولمغله، عزل وبروسه‌يه نفى اولنه‌رق،
اوراده افاده وتدريسله مشغول ايكن ١١٤١ ده
ارتحال ايتمشدر. عالم ومتقى ومستقيم برذات اولوب،
احكام شرعيه‌نك تمامىٔ اجراسنده والتزام حقده
متانتى تعصب درجه‌سنده ايدى.

محمد افندى { (شريف زاده السيد —) سلطان مصطفى خان ثالث
و عبدالحميد خان اول عصرنده مسند مشيختده
بولنان علماء عثمانيه‌دن اولوب، صاحب فتاوى
چتالجه‌لى على افندينك حفيدى وموالیدن يكيشهرلى
شريف افندينك اوغليدر. ١١١٥ تاريخنده طو-
غوب، ١١٣٣ ده مدرس اولمش؛ و ١١٥٩ ده
آمد وبعده بروسه ومكه قاضيسى ونقيب الاشراف،
١١٧٠ ده استانبول قاضيسى، ١١٨٠ ده آناطولى
و ١١٨٣ ده روم ايلى قاضيعسكرى اولمشيدى.
١١٨٧ تاريخنده ميرزا زاده السيد محمد سعيد
افندينك يرينه مفتىٔ انام اولوب، آلتى بچق آيه
قريب مدت امور فتوايى اداره ايتدكدن صكره،
اوائل دورسلطان عبدالحميد خانيده عزل اولنه‌رق،
آلتى سنه قوناغنده ضعف پيرى ايله اوغراشدقدن
صكره، ١١٩٣ ده ارتحال ايتمشدر. حسن خطه
مالك اولوب، يازى يازمغه اوشنديكندن، برچوق
تعليقات براقمشدر.

— محمد افندى اسمنده اولان ديكر مشايخ
اسلام ايچون « معلول زاده، چيوى زاده، بوستان
زاده، بهائى افندى، حنفى محمد افندى، صنعى زاده،
آنقروى، دباغ زاده، ميرزا زاده، درى، درى
زاده » ماده‌لرينه مراجعت بيورلمق اقتضا ايدر.

محمد اكبر { [« اكبر شاه » ماده‌سنه مراجعت.] — بنه دهلى ملوك
تيموريه‌سندن اورنكزيب عالمكيرك بو اسمده براوغلى
اولوب، پدرينه قارشى عصيان ايتمكله، ايرانه قاچه‌رق،
١١١٥ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر.

محمد اكبر { (بن محمد كيسودراز) هندستان علماسندن اولوب، كابركه شهرنده
نشأت ايتمش؛ و« عقائد اكبرى » عنوانيله هندستانجه

مشهور و متداول بر عقائد کتابی تألیف ایتمشدر.

محمد امین { [«امین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد امین { اوتنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، عن اصل ایرانده قزوین مضافاتندن ابهر قصبه‌سندن ایکن، بو طرفه هجرت ایده‌رك، حسن قبوله مظهر اولمش؛ وفارسی وترکی بر خیلی اشعار براقمشدر. شو بیت اشعار ترکیه‌سندندر:

جفا وجورینی بیلدم که یارك امتحانیدر
دل وجانه آنك هر بیری برلطف نهانیدر

محمد امین افندی { [«حیاتی زاده» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد امین پاشا { [«یاغلقجی زاده» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد امین رؤف پاشا { [«رؤف پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد امین عالی پاشا { [«عالی پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد الانباری { (ابو طاهر — بن ابی الفضل) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، آبا واجدادی عن اصل انبارلی اولدیغی حالده، کندیسی ٥٠٧ تاریخنده مصرده طوغمش، و ٥٩٦ ده وفات ایدوب، قرافه‌ده دفن اولنمشدر. شعر وانشاده وتفسیر وحدیث وسائر علومده یدطولی صاحبی اولوب، بر تفسیر شریفی وایکی جلد اوزره «کتاب المنظوم والمنثور» عنوانیله بر تألیفی واردر. صلاح الدین ایوبینك یمنده حکومت سورن برادری سیف الاسلام طغتکین طرفندن مأموریت مخصوصه ایله وحجاجله برابر بغداده کیدوب، جانب خلیفه‌دن اکرام والتفات کورمش؛ وبرمدت دارالسلامده قالمش ایدی. صلاح الدین ایوبی طرفندن دخی تنیس و اسکندریه‌ده بعض معتنا مأموریتلره تعیین اولنمشدی. حسن خطی دخی اولوب، برچوق کتابلر استنساخ ایتمشدی. احبابندن برینك وفاتنده سویلدیکی بر مرثیه‌سندن اولان شو ایکی بیت جمله اشعارندندر:

عجباً لی وقد مررت بآثا ـ
ـ رك کیف اهتدیت نهج الطریق
اترانی نسیت عهدك فیها
صد قوا مالمیت من صدیق

محمد باقر { (ابو جعفر امام — بن زین العابدین علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضهم) ائمۀ اثناعشرك بشنجیسی اولوب، امام جعفر صادقك پدریدر. هجرت نبویه‌نك ٥٧ نجی سالنده مدینۀ منوره‌ده دنیایه کلوب، جد بزرکواری امام حسین (رضه) ك شهادتنده اوچ یاشنده ایدی. والده‌سی (ام عبدالله بنت الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب) اولمغله، ایکی جهتدن دخی حضرت علی المرتضی وفاطمة الزهرا (رضهما) نك حفید زاده‌لریدر. علم وعرفان وتقوی صاحبی بر ذات ستوده صفات اولوب، عمومك حرمت و تعظیمنه مظهر اولمش؛ وسعت معلوماتنه بناءً (باقر) لقبیله تلقیب اولنمشدی. ١١٣ تاریخنده، ٥٦ یاشنده اولدیغی حالده، حمیمه‌ده وفات ایدوب، نعش مبارکی مدینۀ منوره‌یه نقل ایله، بقیعده پدرینك مزارنده وامام حسن ایله حضرت عباس (رضهما) نك مرقدلری یاننده دفن اولنمشدر. بنی امیه دورنده یاشامغله، پك چوق جور و جفالره دوچار اولمش؛ وعمر عزیزینك بر قسمنی زندانلرده چکیرمشدر.

محمد باقر داماد { (میر — بن سید محمود) ایران سادات وعلماسندن اولوب، شاه عباس ماضینك دامادی ایدی. «الافق المبین» و «شرح المختصر فی الاصول» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر. ١٠٤٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

محمد باقر مجلسی { (بن محمد تقی) ایرانك مشاهیر علماسندن و مذهب شیعی فقهاسندن اولوب، شاه سلیمان صفوی زماننده اصفهانده شیخ الاسلام ایدی. فقهه دائر «الحق الیقین» وحدیثده «بحر الانوار» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر، که شیعیلرجه دستور العمل حکمنده‌در. ١١١٠ تاریخنده ٧٢ یاشنده وفات ایتمشدر.

محمد بصروی { (ابو الحسن — بن محمد) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، عکبره قربنده کائن (بصری) قریه‌سندن ایدی. ٤٤٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

ترى الدنيا و زهرتها فتصبو
ومايخلو من الشبهات قلب
فضول العيش اكثره هموم
و اكثر ما يضرك ما تحب

محمد بن ابراهيم { (حجة العرب بهاءالدين — ابن النحاس الحلبي)

مشاهيرادبادن اولوب، علوم عربيه‌دن بشقه منطق وهندسه‌ده و سائر علومده دخی يدطولاسی وار ايدی. حسن اخلاق وكرم وسخاوتيله دخی مشهور ايدی. ٦٢٧ تاريخنده حلبده طوغوب، حلب خراب اولديغی وقت مصره انتقال ايله، ابن طولون جامعنده وقبهٔ منصوريه‌ده تدريس وافاده ايله اشتغال ايدر ايدی. شمس الدين ذهبی حلقهٔ تدريسنه مداومت ايدنلر جمله‌سندن بولنمشدر. ٦٩٨ تاريخنده قاهره‌ده وفات ايتمشدر. (ابن النحاس) كنيه‌سيله دها مشهوردر. برخيلی اشعاری وبعض تأليفاتی واردر. تأهل ايتميوب، عمرينی تجردله كچيرمشدر. شو ايكی بيت جملهٔ اشعارندندر:

اني تركت لذي الورى دنياهم
و ظللت انتظر الممات و ارقب
وقطعت في الدنيا علائق ليس لي
ولد يموت و لاعقار يخرب

محمد بن ابی بكر { يار غار فخر المرسلين جناب صديق اكبر

(رضه) افندمزك اولادندن اولوب، والده‌سی اسماء بنت عميس الخثعميه‌در، كه صديق اكبردن اول جعفرطيار بن ابی طالب (رضه) ك تحت نكاحنده بولنمش، وجناب ابابكردن صكره حضرت علی بن ابی طالب (رضه) افندمزه وارمشيدی. بو وجهله صاحب ترجمه عبدالله بن جعفر ايله يحيی بن علی‌نك لام برادرلريدر. حجة الوداعده يعنی اونجی سال هجريده والده‌سی حجه كيدركن (ذی الحليفه) نام موقعده طوغمشدر. همشيره‌سی ام المؤمنين عايشة الصديقه (رضها) كنديلرينی ابو القاسم تكنيه ايدوب، مؤخراً اوغلی‌ده قاسم تسميه ايتمشدی. جمل وقعه‌سنده وبعده صفين محاربه‌سنده معيت جناب مرتضويده بولنوب، بعده حضرت علی (رضه) جانبندن مصر واليلكنه نصب بيورلمش؛ ومعاويه طرفندن اوزرينه عمرو بن العاص كوندريلوب، بينلرنده وقوع بولان محاربه‌ده محمد بن ابی بكر منهزم اولمغله، خصمنك الينه اسير دوشه‌رك، غدارانه قتل، ونعشی بر اشك لاشه‌سی ايچنه قونيله‌رق، احراق اولنمشدر. بو وقعهٔ مؤلمه ٣٨ نجی سال هجريده وقوع بولوب، محمد بن ابی بكر ٢٨ ياشنده ايدی. قاتلی معاويه بن خديج السكونی اولديغی‌ده مرويدر. صورت قتل و احراقی جناب عايشه (رضها) نك مسموعی اولدقده «او بنم قرداشم وآخرت اوغلم ايدی» ديه‌رك پك چوق مكدر اولمش؛ وبقيهٔ عمرنده آتشده پيشمش ات يمه‌مشدر.

محمد بن احمد الاندلسی { (ابو عبدالله — القيسی)

مشاهير شعرادن اولوب، (ابن الحداد) ديمكله معروفدر. معتصم بن صمادحه منسوب بولنمش؛ و ٤٨٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. مرتب بيوك ديوان اشعاريله عروضده بركتابی واردر. شو ايكی بيت جملهٔ اشعارندندر:

وقد هوت يهوى نفس مهاسيا
فهددت مضر من تيمت سبأ
كان قلبي سليمان و هد هده
طرفي وبلقيس ليلي والهوى النبأ

محمد بن اسحق { مورخيندن ومدينهٔ منوره‌نك قدمای اعيان

علماسندن اولوب، سيرت نبويه‌يی اك اول ضبط و تحرير ايدن بوذاتدر، وبو بابده يازديغی كتاب اكثر اصحاب سيرك مرجع ومأخذيدر. ١٥١ تاريخ هجريسنده وفات ايتمشدر.

محمد بن اسحق الوراق { «فهرس العلوم» عنوانلی كتاب

مشهورك مؤلفی اولوب، ابن ابی يعقوب و نديم بغدادی ديمكله معروفدر. علوم قديمه‌يی ويونان وهند وفرس لسانلرندن عربی‌يه مترجم كتابلرك اسامی وتعريفاتنی حاوی اولان بو كتابی ٣٧٧ تاريخنده يازمشدر.

محمد بن تمليح { اندلسده يتيشن مشاهير اطباء اسلامدن اولوب،

ناصر ومستنصر باللهك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وقرطبه جامع شريفنه اولنان علاوه‌نك بناسی نظارتنه دخی مأمور اولمشيدی. قاضی صاعد ديوركه: جامع شريف مذكورك محرابی يانده اسمی وكنديسنك نظارتيله علاوه اولنان بنانك ٣٥٨ ده

اكمال اولنديغنى آلتون يازى ايله محرر كوردم.
ديگر بعض مأموريتلرده دخى بولنمشدى. طبده
كوزل بركتاب تأليف ايتمشدر. نحو ولغت وادبياتده
دخى يدطولاسى وطبيعت شعريه‌سى وار ايدى.

محمد بن ثواب { (ابو عبدالله —) بودخى اطباء اسلامدن اولوب،
موصللیدر. ابن الثلاج دينمكله دخى معروفدر.
فن طبى احمد بن ابى الاشعثدن اوكرنوب، مشار
اليهه ملازمت ايتمكله، عمليانده دخى كسب ملكه
ايتمشدى. كندى خطيله بر چوق كتب طبيه استنساخ
ايتمشدر.

محمد بن جابر { [« بتانى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد بن جهير { (فخرالدوله ابو نصر — الموصلى الثعلبى) مشاهير
وزرادن اولوب، ٣٩٨ تاريخنده موصلده تولد
ايتمش؛ واورادن حلبه كيده‌رك، اورا صاحبنك
ناظر ديوانى اولمش؛ وبعده آمده كيده‌رك، بر
مدت اقامتدن صكره، ميافارقين وديار بكر صاحبى
امير نصرالدوله احمد بن مروان الكرديه وزير
اولمش؛ وبونك وفاتنه‌دك وزارتنده‌قالوب، رتق و
فتق امور دولت يد استقلالنده بولنديغى كبى،
مشار اليهك وفاتندن صكره دخى اوغلى نظام الدين
طرفندن وزارتده ابقا اولنمغله، امور دولتى قوام
سابقنده‌دوام ايتديرمشيدى. بعده ٤٥٤ تاريخنده
بغداده كيدوب، خليفهٔ عباسى قائم بامرالله طرفندن
حسن قبول كورمش؛ وابوالغنائم بن دراست يرينه
وزارته تعيين اولنمش؛ وخليفهٔ مشار اليهك وفاتنه‌
دك بو مقامده قالوب، خانى و حفيدى اولان
مقتدى بالله طرفندن ابقا اولنمغله، برقاچ سنه دها
اجراى وزارت ايتدكدن صكره، شيخوختنه بناءً
اوغلى (عميدالدوله شرف الدين ابو منصور محمد)
وكالت ايتمكده اولديغى حالده، ملكشاه سلجوقينك
وزيرى اولان مشهور نظام الملك صحابتنه مظهر
اولان سلفى ابو الغنائمك سعيله عزل اولنمش
ايسه‌ده، اوغلى عميدالدوله مشار اليه نظام الملكه
اوبوشه‌رق، كنديسنى بالاصاله خليفه‌نك وزارتنه
تعيين ايتديرمشيدى. ٤٧٦ تاريخنده صاحب ترجمه
ملكشاه سلجوقينك يانه كيدوب، پادشاه مشار اليه
طرفندن كنديسنه ديار بكر توجيه اولنمغله،
امرادن آرتق بن اكسب ايله وتركمان واكرادن
بر جماعتله عزيمت ايدوب، اوغلى ابوالقاسم زعيم
الرؤسا آمد شهرينى وكنديسى ميافارقينى اوچ آيلق
محاصره‌دن صكره ٤٧٩ ده اسكى افنديسى نظام
الدينك اوغلى ناصرالدوله ابوالمظفر منصور يدندن
فتح ايده‌رك، بنى مروانك املاك واموالنى ضبط
ايتمشدى. بعده ديار ربيعه‌دخى كنديسنه‌ويريله‌رك،
موصل و سنجار ورحبه‌يى دخى تحت اداره‌سنه
آلمش؛ وخطبه‌ده‌ملوك سلجوقيه‌يه نيابةً كنديسنك
دخى اسمى ذكر اولنمغه باشلامشيدى. ٤٨٣ ده
موصلده وفات ايتمشدر. كريم ومحب علما و شعرا
اولوب، مدحنده شعراء زمانى بك چوق قصيده‌لر
سويلمشلردر. اولاد واحفادى دخى طول مدت
دولت واقباله نائل بولنمشلردر.

محمد بن الحسن { (الامام ابو عبدالله — الشيبانى) ائمهٔ فقهاء
حنفيه‌دن و امام الاعظم ابو حنيفه حضرتلرينك
اصحابندن اولوب، الامامان دينلديكى وقت كنديسيله
امام يوسف مراد اولنور. پدرى عن اصل
دمشقك غوطه‌سنده بر قريه‌دن اولديغى حالده،
عراقه هجرتله، واسطده توطناً وصاحب ترجمه
١٣٥ تاريخنده اوراده تولد ايتمشدر. كنج ايكن
كوفه‌يه عزيمتله، اوراده تحصيل علوم ايتمش؛ و
احاديث شريفه استماعيچون زماننك اعلام ائمه‌سنه
مراجعت ايدوب، نهايت امام اعظم ابوحنيفه (رضه)ك
مجلس افاده‌سنه دخول ايله، سنه‌لرجه دوام، و
بعده امام مشار اليهك تلامذه‌سندن ابو يوسفك
درس وافاده‌سندن دخى استفاده ايده‌رك، فقهده
تكميل ايتمشيدى. ابو حنيفه حضرتلرينك علمنى
ضبط وتحرير ايدن باشلیجه امام محمددر. برچوق
تأليفاتى اولوب، الك مشهورلرى: «الجامع الكبير»
و «الجامع الصغير» عنوانلى كتابلريدر. مؤلفاتنده
كرك فقه وكرك ادبيات عربيه‌يه متعلق مسائل
مشكله‌نك حلى بولنيور. فصيح اللسان بر ذات او-
لوب، تكلمى دخى قواعد نحو و بلاغته مطابق
ايدى. وجيه وسمين بر ذات ايدى. هارون الرشيد
نزدنده قدر واعتبارى بك زياده اولوب، بر آره‌لق
رقه قضاسنه تعيين اولنمشدى. خليفهٔ مشار اليه

برنجی دفعه اوله‌رق، خراسان جهتنه عزیمت ایتدیکنده صاحب ترجمه ایله ائمهٔ نحاتدن مشهور کسائی معیتنده بولنوب، ۱۸۹ تاریخنده (ری) ده ایکیسی بر کونده وفات ایتمکله، هارون الرشید جنازه نمازلرینی بالذات قیلوب، عقیب دفنده «الیوم دفنت الفقه والعربیة» دیدیکی مرویدر. امام شافعی حضرتلری بغداده ورودنده صاحب ترجمه ایله کو. ریشوب، حضور خلیفه‌ده مباحثه ایتمش؛ ووفرت ذکا ومعلوماتنه حیران اولمشیدی. مشاهیر نحاتدن (فراء) امام محمدك تیزه‌سنك اوغلیدر.

محمد بن الحسن البغدادی { (بهاء الدین ابو المعالی

— بن حمدون) مشاهیر ادبا وکتابدن اولوب، خلفاء عباسیه‌دن مستنجد بالله‌ك ندماسندن ایدی. ادبیات ونوادر وتاریخه متعلق «التذکرة» عنوا. نیله ۱۲ جلد اوزره بیوك برکتاب تألیف ایتمشدر. خلیفهٔ مشار الیه کتاب مذکورك بعض فقره‌لرندن آلنغله، کندیسنی حبس ایدوب، بچاره ۵۶۲ ده محبسده وفات ایتمشدر. هجوه دائر اولان شوایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

یا خفیف العقل والرأس معاً
و ثقیل الروح ایضاً والبدن
تدعی انك مثلی طیب
طیب انت و لکن باللبن

محمد بن الحسن البغدادی { (ابو علی —) مشاهیر شعراء

عربدن اولوب، مرتب دیوان اشعاری واردر. ۴۷۳ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

یفنی البخیل بجمع المال مدته
وللحوادث و الایام مایدع
کدودة القز ما تبنیه یهدمها
وغیرها بالذی تبنیه ینتفع

محمد بن الحنفیه { (ابو القاسم محمد بن علی بن ابی طالب) سبطین

مکرمیندن صکره اولاد جناب مرتضانك ارشد وافضلی اولوب، والده‌سی (خوله بنت جعفر بن قیس الحنفیه) در. هجرت نبویه‌نك ۲۱ نجی سنه‌سی دنیایه کلوب، علم تحصیلنه قویلغله، او زمانده عبدالله بن العباس (رضه) له برابر علم وفقهی جمع ایتمشلردی. ورع وتقوی واتصاف واستقامتله دخی تعین ایدوب، پدرینك زیاده‌سیله محبت وتقدیرینه مظهر اولمشدی. جمل وقعه‌سنده پدرینك لواسنی حامل ایدی. کندیسی بین الامه فتنه وشقاقه مدا. خله‌دن مجتنب اولمغله، ابتدا بو محاربه‌یه قاریشمق ایسته‌مامش ایسه‌ده، حضرت علی (رضه) ك «پدرکك داخل بولندیغی طرفك حقلی اولدیغنده شبهه‌ك وارمیدر؟» دیمسی اوزرینه، وسوسه‌سی مندفع اولوب، لوایی الینه آلمشیدی. صولت وقوت و شجاعتده دخی بی‌مانند ایدی. حضرت علی المرتضی (رضه) مجروح اولوب، ارتحالی تقربنی حس ایدنجه، سبطین مکرمین ایله صاحب ترجمه‌یی یاننه آله‌رق، کندیسنی جناب امامینه توصیه وامانت ایتمشلردی. عبدالله بن الزبیر اعلان خلافت ایتدیکنده، عبدالله بن عباس ایله محمد الحنفیه (رضهما) یه بیعت ایتمکی تکلیف ایتمش ایسه‌ده، بونلر هرکس ایتدکدن صکره ایده بیله‌جکلری جوابنی ویرمکله، کندیلرینی تعقیب وتهدید ایتمشدی؛ وبر روایتده صاحب ترجمه طائفه قاچوب، اوراده وفات ایتمشدر. آنجق اصح روایاته کوره ۷۱ تاریخ هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایدوب، جنازه‌سی نمازینی مدینه والیسی بولنان ابان بن عثمان بن عفان (رضه) قیلمشدر. مختار بن ابی عبید الثقفی خروج ایتدیکنده، محمد بن الحنفیه نامنه بیعت آلمغه باشلامشیدی. حضرت علی (رضه) ك کوله‌لرندن (کیسان) ه تابع اولان کیسانیه فرقه‌سی صاحب ترجمه‌یی امام طانیوب، (رضوی) طاغنده فرق اصحابیله برابر حیات ابدیه ایله حی اولدیغنه اینانیرلردی. شجاعت وقوتی وعلم وفقه وتقواسی حقنده پك چوق نوادر منقولدر. (محمد حنیف) و (محمدحنفی) دخی دیرلردی.

محمد بن الخضر { (ابو الیمن — التنوخی) مشاهیر شعراء عربدن

اولوب، (السابق) دیمکله معروفدر. بغداده داخل اولوب، خطیب تبریزی وابیوردی وابن باقیا ایله صحبت، وبعده ری واصفهاندن عزیمتله، ابن الهباریه ایله ملاقات ایلمشیدی. «تحفة الندمان» عنوانیله برتألیفی واردر. ۵۰۰ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر.

ولقد عصیت عواذلی واطعته
رشاء یقتل عاشقیه ولایدی

ان تلق شر اللوم فيه مسامعي
فيما جنت من ورد و جنته الندى

محمد بن الخياط { (ابو بكر —) مشاهير ادبادن اولوب ، سمر
قندلی اولدیغی حالده، بغداده ورودله، ابو اسحاق الزجاجله مناظره‌ده بولنمشدی. «کتاب معانی القرآن» ، «کتاب النحو الکبیر» ، «کتاب المقنع»، عنوانلریله اوچ کتابی و سائر تألیفاتی واردر.

محمد بن دانیال { (شمس الدین —) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، کحالقده دخی مهارتی وار ایدی. «طیف الخیال» عنوانیله ادبیاته متعلق کوزل بر تألیفی واردر. مصرده یاشایوب، ٦٠٨ تاریخنده بنه اوراده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

ولرب ليل بالخليج قطعته
اذ بت منه ساهراً بالشاطى
امسى الضناء منادمى وحشاشتى
محشوة بغرائب الاخلاط

محمد بن رضوان { (السید — الدمشقی) سادات حسینیه‌دن وشعرادن اولوب، حسن خطی دخی اولمغله، پك چوق کتابلر استنساخ ایتمشدی. ٦٧١ ده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت اونکدر:

يا من يعيب تلوني ما في التلون مايعاب
ان السماء اذا تلو ن وجهها يرجى السحاب

محمد بن رضوان { (زین الدین —) ادبا وشعرادن اولوب، مصرك محله قصبه‌سنده ترزیلکله مشغول ایدی؛ بو صنعتدن قزاندیغی اقچه ایله کوزل بر خانه یاپدیروب، برچوق کتابلر دخی تدارك ایتمشیدی. ابن الرعاد دینمکله دخی معروفدر. شو قطعه اشعارندندر:

نار قلبي لاتقرى لهبا
وامنعي اجفان عيني ان تناما
فاذا نحن التقينا فارجعي
نار ابراهيم برداً و سلاما

محمد بن سعادة { (قاضی القضاة شهاب الدین — بن شمس الدین الخویی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، پدری دمشق الشامده قاضی القضاة بولنمش؛ وکندیسی ٦٢٦ تاریخنده طوغوب، اصفهان و بغداد ودمشقده تحصیل علوم ایله، فقه، تفسیر، حدیث، اصولین، حساب وعلوم ادبیه‌ده ید طولی قزاندقدن صکره، مصره عزیمتله، بحریه جهتی قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، بر خیلی وقت (بهنسی)ده اقامت ایتمش؛ وبعده دمشقه جلب اولنه‌رق، قاضی القضاة اولمش؛ وافاده وتدریسله اشتغال ایدوب، مشاهیر علمادن برچوق علما یتشدیرمشیدی. ٦٩٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. یکرمی علمی حاوی بیوك بر کتاب تألیف ومتون مشهوره‌دن بر قاچنی شرح ایتمشدر. بر خیلی اشعاری دخی اولوب، شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

احسنت في الماضي واني واثق
بك تجود على فيما قد بقي
انت الذي ارجو فالي في الورى
ان الذي يرجو سواك شقي

محمد بن سعد { (ابو عبدالله — بن منیع الزهری) مشاهیر علما ومحدثیندن اولوب، آتی الترجمه واقدی‌یه بر مدت کاتبلك ایتمکله، (کاتب الواقدی) دینمکله دخی شهرت بولمشدر. سفیان بن عیینه و امثالی مشاهیردن استماع وروایت ایتمشدر. صحابه وتابعین ایله کندی زمانه‌دك اولان خلفانك تراجمی حاوی ١٥ جلد اوزره بیوك وپك معتبر برکتاب یازوب، اختصار دخی ایتمشدر. روایتنده صدوقدر. فقه وحدیثده بعض تألیفاتی دخی واردر. ٢٣٠ ده بغدادده ٦٢ یاشنده وفات ایتمشدر.

محمد بن سعدان { (ابو جعفر — الضریر) مشاهیر نحویون وقراء‌دن اولوب، بو ایکی فنده برر تألیفی واردر. ابو معاویة الضریردن اخذ ایدوب، کندیسندن دخی ابن المرزبان وسائرلری استفاده ایتمشدر. ٧٣١ ده وفات ایتمشدر.

محمد بن سعید القیروانی { [«ابن شرف» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن سلام { (ابو عبدالله — بن عبدالله بن سالم البصری) مشاهیر ادبا ونحاتدن اولوب، حماد بن سلمه‌دن اخذ علوم ایتمش؛ وکندیسندن امام احمد بن حنبل وابو-

العباس ثعلب اخذ ایتمشلردر. اشعار واخبار عربه معلوماتی اولوب، شعراء عربك تراجم احوالنی دخی حاوی « طبقات الشعرا » عنوانیله برکتابی واردر.

محمد بن سلیمان { (ابو منصور — بن قتلمش السمرقندی) مشاهیر ادباء شعرادن اولوب، بغدادده خلیفهٔ عباسینك حاجبی ایدی. قمار وطاوله‌یه ابتلاسی وار ایدی. ٦٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

تقول حليلتي لما رأتني
وقد از معت عن وطني غدوا
اقم واطلب مرامك من صديق
فقلت لها يصير اذا عدوا

محمد بن سوار { (ابو المعالی نجم الدین — بن اسرائیل الشیبانی)
[« ابن اسرائیل » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن صالح { (بن عبدالله بن موسی بن عبدالله بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب) احفاد جناب مرتضویدن ادیب وشاعر برذات اولوب، ٢٤٠ تاریخنده خلیفهٔ عباسی متوکل طرفندن آل ابی طالبدن دیکر بر ذاتله برابر بغدادده جلب وحبس اولنه‌رق، اوچ سنه محبوس قالمش؛ وبعده حجازه عودت ایتمشیدی. شو برایکی بیت اثنای محبوسیتنده سویلدیکی اشعارندندر:

وبدا له من بعد ما اندمل الهوى
برق تالق بالحمى لمعانه
يبدو كحاشية الرداء دونه
صعب الذرا متمنع اركانه الخ

محمد بن طاهر { (بن عبدالله بن طاهر ذی الیمینین) خلفاء عباسیه زماننده خراسانده حکومت و امارت ایدن بنی طاهرك بشنجی واخیری اولوب، ٢٤٨ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وکندیسی آبا واجدادی کبی عادل وعاقل برذات ایدیسه‌ده، لهو ولعب وعیش وعشرته میال اولدیغندن، محافظهٔ مملکتده مقتدر اوله‌میوب، زماننده یعقوب بن لیث صفار سیستانده خروجله، خراسانه عسکر چکدیکی کبی، علویلردن داعیٔ کبیر دینمکله مشهور حسن بن اربد دخی طبرستانه مستولی اولمغله، صاحب ترجمه ایکی آتش آره‌سنده قالوب، یعقوب بن لیثه « خلیفه‌دن منشورك وارمیدر؟ » دیه ایلچی واسطه‌سیله سؤال ایتدیکنده، مرقوم قلیجنی چیقاروب، « بنم منشورم بودر » دیمکله حربده دوام ایدوب، ٢٥٩ تاریخنده نیشابوره داخل اولمش؛ وکندیسنی اقاربندن ٦٠ کشی ایله تحت اسارتده سیستانه کوندرمش ایدی. بو وجهله آل طاهر حکومتی پایانه ایروب، خراسان وجوارلری بنی لیثك ضبطنه کچمشدی.

محمد بن طغج { [« اخشید » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن عبدالحکم { (ابو عبدالله — بن عبدالله المصری) اعاظم فقهاء شافعیه‌دن وامام شافعی حضرتلرینك اجلهٔ اصحابندن اولوب، ١٨٢ تاریخنده مصرده دنیایه کلمش؛ و پدری عبدالله بن الحکمدن وامام مالکك اصحابندن اشهب وابن وهبدن اخذ علوم ایدوب، بعده امام شافعی حضرتلرینه انتسابله، سرحلقهٔ تلامذه‌سی اولمشیدی. مذهب مالکی منسوبینی پدرینه مراجعتله، صاحب ترجمه‌نك مذهب مشار الیهی ترك وامام شافعی‌یه انتساب ایتمسندن شکایت ایتدکلرنده، مشار الیه « کنجلك اثریدر » دیه‌رك جواب ویره‌دکدن صکره، اوغلنه کیزلیجه « بو ذاتدن آیرلمه، زیرا بو مملکتك خارجنه کیدوب‌ده ، اشهبدن روایت ایدرسه‌ك ، اشهب کیمدر، دیه‌جکلردر » دیمشیدی. فی لواقع، صاحب ترجمه بغداده عزیمتله، اوراده قاضیسی حضورنده وفقهادن مرکب برمجلس داخلنده اشهبدن روایت ایتدیکنده، قاضیٔ مشار الیه « اشهب کیمدر؟ » دیمشیدی . صاحب ترجمه امام شافعیدن صکره مصر فقهاسنك رئیسی اولوب، احمد بن طولون زماننده بعض مسائل مهمه‌ده فتوی ویرمش؛ ومرجع کل اولمشیدی. ٢٦٨ تاریخنده وفات ایدوب، امام شافعینك قبری یاننده دفن اولنمشدر.

محمد بن عبدالرحمن { (بن حکم بن هشام بن عبدالرحمن الاموی) اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك بشنجیسی اولوب، ٢٣٨ تاریخنده وفات ایدن پدرینه خلف اولمش؛ و ٢٧٢ ده ٦٥ یاشنده وفات ایتمشدر. ٣٤ سنه‌یه بالغ اولان مدت حکومتی غوائل ایله وخارجی وداخلی دشمنلره مقاومتله کچوب،

هرنه‌قدر دفعاتله مظفر اولمش ایسه‌ده، بر قاتلیی دفع ایده‌مامز، دیکری ظهور ایدوب، اسپانیه‌نك کوشه وکنارلرنده قالمش اولان خرستیان برنسلری کیتدکجه قوتلرینی آرتیرمقده بولندقلرندن، صاحب ترجه اسلافی کبی مدنیت ومعموریتك ترقیسنه چوق خدمتلر ایده‌مه‌مشدر. الك اول کندیسنی اشغال ایدن غوط قومنه منسوب وخرستیاندن دونمه اولان سرقسطه والیسی موسی بن زیاد الجدایی و طلیطله والیسی بولنان اوغلی لبینه بن موسی اولوب، بونلر استوریش ونوار خرستیانلریله بالاتفاق، تحت اداره‌لرنده بولنان یرلری دولت اسلامیه‌دن آیرمش؛ وعسکر اسلامی برقاج سنه اشغال ایتدکدن صکره، مرقوم موسانك وفاتندن صکره، ممالك مذکوره استرداد اولنمشدی. بعده عمر بن حفص اسمنده بر شقی ظهور ایله، تبعه‌یه ایصال کزند ایتمکده خیلی وقت دوام ایتمشدی. فرانسزلر براً و نورمانلر بحراً اندلسه هجوم ایتدکلری کبی، اسپانیه خرستیانلری دخی پورتکیز واسترمادوره جهتلرندن خیلی ایلریلمش؛ واسلام دونتماسنك غالیچه سواحلنده فرطونه‌یه طوتیلوب، شکست اولمسی بونلره برقات دها جسارت ویرمش ایسه‌ده، صاحب ترجه‌نك اوغلی بولنان و شجاعت وجسارت وتدابیر حربیه ایله مشهور اولان منذرك وبعضاً بالذات محمد بن عبدالرحمنك قوماندەسیله سوق اولنان اردولر مرقوملری چکلمکه مجبور ایده‌رك، ممالك مضبوطه‌یی استرداد ایتمشدی.

محمد بن عبداللطیف { جنتمکان سلطان بایزید خان اول دوری علماسندن اولوب، «هدایه» یه کوزل بر شرح و «روضة المتقین» عنوانیله برکتاب یازمشدر.

محمد بن عبدالله { اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك یدنجیسی اولان عبدالله بن محمدك اوغلی و ملوك مذکوره‌نك سکزنجیسی بولنان عبدالرحمن الناصرك یعنی عبدالرحمن ثانینك پدریدر. وقوع بولان بر محاربه‌ده ٢٨٢ تاریخنده مجروح اولوب، برقاج کون صکره وفات ایتمشدر.

محمد بن عبدالله { خلفاء عباسیه نامنه افریقیه‌ده حکومت سورن بنی اغلب امراسنك ایکنجیسی اولان ابو-العباس عبدالله بن ابراهیمك اوغلی اولوب، امیر مشار الیه زماننده صقلیه (یعنی سیجلیه) جزیره‌سی فتح اولنمغله، اورایه والی تعیین اولنه‌رق، بلرم (یعنی پالرمو) شهرنده طقوز سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ٢٣٧ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد بن عبدون { (الجبلی العذری) مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب، اندلسده نشأت ایتمش؛ و ٣٤٧ تاریخنده شرقه رحلتله، بصره‌یه داخل اولمش؛ و بغدادی کورمکسزین، اورادن فسطاط مصره دونوب، بر خیلی وقت اورانك بیمارستانی اداره ایتمش؛ و عملیات طبیه‌ده کسب ملکه و ممارسه ایلمش؛ و ٣٦٠ تاریخنده اندلسه عودت ایدوب، مستنصر بالله ومؤید بالله‌ك خدمت طبابتنه کیرمش ایدی. زماننده قرطبه‌ده کندیسندن ماهر طبیب یوغیدی. طبابته اختصاصندن اول حساب وهندسه ومنطقله توغل ایدوب، بو علملرده دخی یدطولاسی وار ایدی. «کتاب فی التکسیر» عنوانیله برتألیفی واردر.

محمد بن علی { (ابو عبدالله — بن عبدالله بن العباس بن عبدالمطلب الهاشمی) خلفاء عباسیه‌نك ایلکلری اولان سفاح وابو جعفر منصورك پدریدر. صاحب ترجه ١٦١ تاریخنده ٦٤ یاشنده وفات ایدوب، امامتی اوغلی ابراهیمه ترك ایتمش؛ مشارالیه خلفاء عباسیه‌نك برنجیسی اولمشدر.

محمد بن علی { (ابو عبدالله — بن حمزه بن الحسن بن عبیدالله بن العباس بن علی بن ابی طالب) مشاهیر علما وشعرادن اولوب، احادیث شریفه واخبار عرب روایتنده صدوق و موثوق برذات ایدی. ابو عثمان المازنی و ابن الفرج الریاشی وسائر مشاهیردن اخذ واستماع ایتمشدی. وفاتی ٢٨٦ تاریخنده واقع اولمشدر.

محمد بن عمر { (الملك المنصور — بن الملك المظفر تقی الدین بن الامیر نورالدین) حماده حکومت سورن ملوك ایوبیه شعبه‌سندن عالم وادیب و شاعر بر ذات اولوب،

(ابن شاهنشاه) دینمکله دخی معروفدر . کافهٔ علومدن بهرهسی اولوب، شجاعتله دخی متصف ایدی. اوتوز سنه حکومت سوردکدن صکره ، ۶۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. حامیٔ علما و ادبا اولوب، سراینده فقها، ادبا، شعرا، حکما، منجمین وسائر ارباب علم وهنردن دائما ایکیوزدن زیاده ذوات موجود بولنوردی. کندیسی تألیفله دخی اشتغال ایدوب ، وسعت معلوماتنه دلالت ایدر « مضمار سرالحقائق وسیر الخلائق » عنوانیله بیوك بر کتابی، ۱۰ جلد اوزره بر «طبقات الشعرا»سی وبر قاچ جلددن مرکب سنه بسنه وقایعی مبین بر تاریخی واردر. بك چوق کتب نفیسه ونادره دخی جمع ایتمشدی.

محمد بن عیسی [« ترمذی » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن قطب الدین کبار مشایخدن قطب الدین ازنیقینك اوغلی اولوب، علوم شرعیه وعقلیهده تمهر ایتدکدن صکره، طریق تصوفه سلوك ایتمشدی . استادی بولنان فنارینك کتابنی مفصلاً شرح ایتدیکی کبی، صدرالدین قونوینك « مفتاح الغیب » و «نصوص» عنوانلی کتابلرینی مختصراً شرح ایتمشدر . وفاتی ۸۸۵ تاریخنده واقع اولمشدر.

محمد بن محمد (ابو العزیز — الخراسانی البغدادی) مشاهیر شعرادن اولوب، ۱۵ جلد اوزره دیوان اشعاری، عروضده بر کتابی، نوادره متعلق بر تألیفی وسائر آثار ادبیهسی واردر . ۵۹۶ تاریخنده ۸۲ یاشنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

انا راض منکم بایسر شیءٔ ترضیه لعاشق معشوقه
وسلام علی الطریق اذا ما جمعتنا بالاتفاق الطریق

محمد بن محمد (الشاطبی) [« ابن شرقه » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن محمد الیعمری [« ابن ابی بکر یعمری » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن مروان ملوك امویهنك دردنجیسی اولان مروان بن حکمك اوغلی وملوك مذکورهنك اخیری اولان مروان حمارك پدری اولوب، کندیسی سلطنته نائل اولمامشدر. برادری عبدالملك زماننده سرعسکر اولوب، ۷۶ تاریخنده ملاطیه جهتنده روملره قارشی و ۸۲ و ۸۴ و ۸۵ ده اوچ دفعه ارمینیهده غزا ایتمش؛ وجزیره وآذربیجان والیلکنه نصب اولنوب، ۹۱ تاریخنده عزل اولنمش؛ و ۱۰۲ ده وفات ایلمشدر.

محمد بن ملکشاه (السلجوقی) [«محمد» صرهسنده ذکری چکمشدر.]

محمد بن موسی بنی موسی اسمیله شهرت بولان واسلامده علوم ریاضیهنك موجدلری حکمنده اولان اوچ برادرك بری اولوب ، دیکرلری احمد بن موسی و حسن بن موسی در. بو اوچ برادر علوم ریاضیه و هیئت وسائرهیه دائر اولان کتب قدیمهٔ یونانیهیی بولوب، ترجمه ایتدیرمك خصوصنده بذل همت وصرف مقدرت ایدهرك، فنون مذکورهده تفرد ایتمشلردی. مأمون خلیفه کرهٔ ارضك یکرمی درت بیك میل وسعتنده اولدیغنك اثباتی خصوصنده تردد ایتمکله، بونی اثبات ضمننده، بو اوچ برادره مراجعت ایتدیکنده، بونلر واسع بر یر طلب ایتمکله، سنجار صحراسی کوستریلهرك، اورایه عزیمت ایتمشلر؛ وبر قازیغه اوزون بر ایپ باغلایوب، شماله طوغری چکهرك، ایپك بیتدیکی یرده ارتفاع آلدقلری کبی، جنوبه طوغری دخی کیدهرك، ایپك بیتدیکی محلده ارتفاع آلمش ؛ وایپك بویله ارتفاع درجهلرینك فرقنی حساب ایدهرك، کرهٔ ارضك او وسعتده بولندیغنی اثبات ایتدکلری کبی، دها زیادهٔ اطمئنان کلمك اوزره، بو تجربهیی کوفه صحراسنده دخی موقع اجرایه قومشلر ایدی. محمد بن موسی ۲۵۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. فن جبرده اولان بر تألیفی

انكلتره مستشرقلرندن موسیو (روزن) طرفندن انكليزجه‌یه ترجمه اولنه‌رق، ۱۸۳۱ تاریخنده متن عربیسیله برابر لونده‌ده طبع ونشر اولنمشدر.

محمدبن يوسف الهروى { مشاهير علما. دن اولوب، «بحرالجواهر» عنوانيله برقاموس العلومك مؤلفيدر.

محمد بیه‌جان { [« یازیجی اوغلی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (روم —) ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلری وزراسندن اولوب، محمود پاشانك صدارتی زماننده وزیر ثانی ایدی؛ وصدر مشار الیهه زیاده كین وغرضی اولوب، نهایت قرەمان سفری اثناسنده نزدپادشاهیده حقنده سعایت ایدوب، ۸۷۲ ده عزلنه سبب اولمش؛ ویرینه کندیسی نصب اولنمش ایدی. مدت صدارتی اوچ سنه سوروب، زماننده قرەمان اوغللرینك تنكيليله كچيرمش؛ واوچ سنه‌لك صدارتدن صکره ۸۷۵ ده عزل اولنه‌رق، بر مدت صکره وفات ایتمش؛ واسكدارده بنا کرده‌سی اولان جامع شریف حولیسنده دفن اولنمشدر. رومدن دونمه ایدی. عثمان ثابت افندی « حديقةالوزرا » سنده هر نصلسه بونی ذکر ایتمیوب، محمود پاشانك عزلنده ۸۷۲ ده اسحق پاشانك نصب اولندیغنی یازیور؛ حالبوکه اسحق پاشا صاحب ترجمه‌یه خلف اولوب، ۸۷۵ ده نصب اولنمشدر.

محمد پاشا { (قرەمانی نشانی —) بو دخی دور سلطان محمد خان ثانیده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، مولانا جلال الدین رومی حضرتلرینك نسلندندر. ابتدا طریق تدریسه سلوك ایدوب، اکتساب معارف ایتدکدن صکره، کتاب دیوان سلکنه انتقال ایله، فن انشاده دخی کسب ملکه و مهارت ایده‌رك، بو سلکده قطع مراتبله، رتبهٔ وزارتله نشانجی اولمشیدی. بو مسندده طول مدت قالدیغیچون (نشانی) لقبیله دخی معروفدر. ۸۸۲ تاریخنده کدك احمد پاشانك عزل وحبسی اوزرینه، مسند صدارت عظمایه ارتقا اولنه‌رق، درت سنه بو مقام عالیده قالمش؛ وبر چوق قوانین ونظامات وضعنه موفق اولمشدر. ۸۸٦ ده سلطان محمد خان ثانی حضرتلری آناطولی سفرینه عزیمت ایدوب، ککبوزه‌ده ارتحال ایتدیکنده، نعشلرینی اخفا و ارتحاللرینی کتم ایده‌رك، استانبوله عودتنده ظهور ایدن شورش آره‌سنده طائفهٔ بکتاشیانك دست غدریله شهید اولمشدر. عالم وادیب وشاعر بر ذات اولوب، استانبولده جامع و حمامی و سائر بعض خیراتی واردر.

محمد پاشا { (پیری —) [« پیری پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (صوقوللی طویل —) قانونی سلطان سلیمان خان وسلیم خان ثانی ومراد خان ثالث دورلرنده ۱۵ سنه مسند صدارت عظماده بولنمش بر وزیر اولوب، عن اصل بوسنه‌نك صوقول قصبه‌سندن اولدیغی حالده، حرم همایونده تربیه اولنه‌رق، قپوجی باشیلق ایله طشره‌یه چیقمش؛ و۹۵۳ ده قپودان پاشا اولوب، بعده روم ایلی ایالتنده ایکن طمشوار فتحنده مساعیٔ مشکوره‌سی کورلمکله، رتبهٔ وزارتله مکافاة اولنه‌رق، ۹٦۹ ده اسمیخان سلطانی تزوجله، مصاهرت شهر یاری شرفنه نائل اولمش؛ ومتعاقباً وزیر ثانی اولمش ایدی. ۹۷۲ ده هرسکلی سمیز علی پاشا یرینه مسند صدارت عظمایه ترفیع اولنه‌رق، جنتمکان سلطان سلیمان خانك اواخر سلطنتنده ایکی سنه بو مقام عالی‌یی اشغال ایتمش؛ وسکتوار فتحی صره‌سنده پادشاه مشارالیه ارتحال ایتدیکنده، نعشنی اخفاء وارتحالنی کتم ایده‌رك، وارث تخت سلطنت سلطان سلیم خان ثانی واصل اولنجه‌یه قدر اردوی همایونك نظام وانتظامنی محافظه‌یه وبرکونه شورش وقوعنه میدان ویرمه‌مکه موفق اولمش ایدی. سلطان سلیم خان ثانی حضرتلری صاحب ترجمه‌نك اقتدار ودرایت وصداقتنی تقدیر ایله، رتق وفتق اموری ید ادا.

رەسنه ترك ایتمكله، ارتحالنەدك سكز بچق سنه امور دولتی حسن اداره ایتمشدی. سلطان مراد خان ثالث حضرتلری طرفندن مسند صدارتدەابقا بیوریلەرق، بونلرك دورنده دخی آلتی سنەیه قریب مدت ایفای وكالت مطلقه ایتدكدن صكره، ۹۸۷ تاریخنده مجذوب بر جرارك خنجر غدریله شهید اولمشدر. ابا ایوب انصاری جوارنده تربهٔ مخصوصەسنده مدفوندر. عاقل ومدبر وموفق بر وزیر اولوب، مدت صدارتنده حسن تدبیریله پك چوق فتوحاته موفقیت میسر اولمشدر. سرای همایونه دخولندن تاریخ شهادتنەدك آلتمش سنه ظرفنده بركون معزول قالمامش، هیچ بر تهمتله متهم اولمامش، وتشبثاتنده هیچ بر موفقیتسزلك اثری كورلەمشدر.

محمد پاشا { (لالا —) سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارت عظمایه كچن وزرادن اولوب، مغنیسالی برزعیمك اوغلیدر. مراد خان ثالثك شهزادەلكلرنده زمرهٔ چاوشانندن اولوب، تكەلی محمد چاوش دیمكله شهرت بولمشیدی. پادشاه مشارالیهك جلوسلرنده حرم شریف تعمیراتی كتابتیله جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ وبعده بعض مأموریتلرده بولنەرق، ۹۹۰ تاریخنده شهزاده سلطان محمد خان مغنیسا لواسنه سایەانداز اولدقده، علمدارلق خدمتیله معیتلرنده بولنوب، حسن خدمت وصداقتی كورلمكله، دایهٔ شهزادەنك كریمەسی كندیسنه تزویج اولنمش؛ ومتعاقباً دفتردار وبعده شهزادهٔ مشارالیهه لالا اولمشیدی. ۱۰۰۳ تاریخنده مشارالیه سلطان محمد خان ثالثك جلوسلرنده سلك وزرایه داخل اولوب، ۱۰۰۴ ده سنان پاشانك دردنجی عزلنده، مهر صدارت عهدەسنه تفویض اولنمش؛ وآنجق بركره مقامنه كیده بیلوب، شیرپنجەیه مبتلا اولمغله، نصبندن اون كون صكره وفات ایتمشدر. شیخ وفا جامعی خطیرەسنده مدفوندر. عادل وعفیف بر ذات ایدی.

محمد پاشا { (جراح —) [« جراح محمد پاشا » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (لالا —) سلطان احمد خان اول دورنده مسند صدارت عظمایه كچن وزرادن اولوب، بوسنەلی اولدیغی حالده، حرم همایونده تربیه اولنمش؛ ومیرآخورلقله چیقوب، ۹۹۹ ده طائفهٔ بكتاشیان ضابطی اولمش؛ وبعده اناطولی ایالتنه نصب اولنمشدی. اكری سفرنده حسن خدمتی كورلمكله، روم ایلی ایالتنه نقل اولنەرق، طول مدت بو منصبده بولنمش؛ ویمشجی حسن پاشا صدارتنده انكروس (یعنی مجار) حدودی سرداری اولمشیدی. ۱۰۱۳ ده یاوز علی پاشا یرینه صدراعظم اولوب، متخلق اولدیغی شجاعت وجسارت سائقەسیله همان بدون جانبنه سوق عسكر ایدەرك، واچ ویشته وخطوان قلعەلرینی فتح، واستوار ایله استرغونی محاصره ایتدكدن صكره، حلول شتا مناسبتیله مشتای بلغراده عودت ایتدیكنده، پایتخته دعوت اولنمغله، كلوب، التفات حضرت پادشاهی یه نائل اولدقدن صكره، ۱۰۱۴ ده بتكرار مجارستان سفرینه عزیمتله، استرغونی وپسیرم، ویشغراد، بولیه، تیەدلن وسائر مجار قلاعنی فتح ایله، دشمنی طلب صلحه مجبور ایتدكدن صكره، آناطولیده اسایش مختل اولوب، ایران طرفندن بعض حركات صلح شكنانه رونما اولدیغندن، درسعادته جلب بیوریلەرق، شرق سفرینه عزیمتی حقنده خط همایون صادر اولمش؛ وسفر تداركنده ایكن ۱۰۱۵ تاریخنده فلج علتیله ارتحال ایدوب، ابا ایوب انصاریده صوقللی محمد پاشا تربەسنده دفن اولنمشدر.

محمد پاشا { (داماد ویا اوكوز —) سلطان احمد خان اول و عثمان خان ثانی زمانلرنده ایكی دفعه مسند صدارت عظمایه كچمش وزرادن اولوب، استانبولده قرەكمرك سمتنده بر اوكوز نعلبندینك اوغلی ایدی. سرای همایونه آلنەرق، سلحدارلق رتبەسنه واصل اولدقدن صكره، ۱۰۱٦ ده مصر ایالتنه تعیین اولنەرق، اورانك قوللری یعنی عسكری بعض حركات باغیانه وغصب كارانەیه تصدی ایتمش اولدقلرندن، بر قاچ بیك نفری قتل واجلا ایدەرك، اعادهٔ امن واسایشه موفق اولمش؛ وبوندن طولایی مصرجه (قول قیران) لقبیله شهرت بولمشدی. بعدالعزل درسعادته كلوب،

مصاهرت حضرت پادشاهی شرفنه نائلیتله برابر قپودان پاشا و ١٠٢٢ ده وزیر ثانی اولمش؛ و ١٠٢٣ ده مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنمش؛ وبرسنه صکره شرق سردارلغیله عزیمت ایده‌رك، قیش ابتدالری اولمغله، بهاره انتظاراً مشتای حلبده قالمش؛ و حلول ربیعده روانه طوغری عزیمتله، شهر مذکوری اللی بش کون محاصره ایتدیکی حالده، فتحنه موفق اوله‌میوب، ارضرومه عودت ایتمش؛ و بوده سؤ تدبیرینه حمل اولنمغله، ١٠٢٦ ده عزل اولنمشدی. عثمان خان ثانی دورنده ١٠٢٧ ده قائممقام و ١٠٢٨ ده قیصریه‌لی خلیل پاشا برینه ثانیاً صدر اعظم اولوب، ایران ایله عقد مصالحه اولنمغله، برسنه غائله‌سزادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره، ١٠٢٩ ده عزل، سنهٔ مزبوره‌ده حلبده وفات ایتمشدر. مدت صدارتی دفعهٔ اولاده ایکی سنه ایله درت آی ودفعهٔ ثانیه‌ده برسنه‌در. جسور و وقور بر وزیر ایدی.

محمد پاشا { (کورجی —) سلطان مصطفی خان اول دورنده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب، حرم پادشاهیده اوطه باشی ایکن، ١٠١٣ ده رتبهٔ وزارتله مصر ایالتنه نامزد اولدقدن صکره، بوسنه ایالتیله بلغراد محافظلغنه تحویل مأموریت ایتمش؛ و ١٠١٨ ده وزیر ثالث اولوب، اوچ دفعه قائممقاملق ایلمش ایدی. ١٠٣١ تاریخنده لفکه‌لی مصطفی پاشا برینه وزیر اعظم اولوب، حسب الوقت وقعهٔ سابقه‌ده ذی مدخل اولانلری بر صورتله پنجهٔ مجازاته اوغراتدیغندن، ١٠٣٢ ده مره حسین پاشانك تحریکیله قول طائفه‌سی دائرهٔ اطاعتدن خروج ایتمکله، عزل ونفی اولنمشدی. ١٠٣٣ ده سلطان مراد خان رابع دورنده قائممقاملق مسندینه اعاده اولنه‌رق، ١٠٣٥ تاریخنه‌دك حل وعقد امور عهدهٔ کفایتنه مسلم اولمشیکن، سنهٔ مذکوره‌ده وفات ایدوب، ابا ایوب انصاریده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. مدت وزارتی یالکز بش آیدر. صادق وخیرخواه و وقور بر وزیر ایدی.

محمد پاشا { (چرکس —) [«چرکس محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (طبانی یاصی —) سلطان مراد خان رابع دورنده مسند صدارت عظمایه کچن وزراون اولوب، آرناوٛد جنسیتنه منسوبدر. دارالسعاده اغاسی حاجی مصطفی آغانك خدمتنده بولنوب، توجهنی قزانمغله، اونك دلالتیله میرآخور و بعده مصر والیسی اولدقدن صکره، ١٠٤١ تاریخنده رجب پاشا برینه مسند صدارت عظمایه ارتقا اولنمشدر. رأی وتدبیر صاحبی فعال برذات اولمغله، احوال ملك ودولتك انتظامنه خلل ویرن اشقیای سپاهك تربیه و تنکیلندن صکره، امور دولتی یکی بر نظام وترتیبه قویمش؛ و هر طرفجه امن و اسایشك تقررینه موفق اولمشدی. ١٠٤٣ ده شرق سفرینه قرار ویرلمکله، اردوی همایون ایله حلب مشتاسنه عزیمت، واوراده مهام سفری تدارك واحضار ایتدکدن صکره، ارضرومه عزیمتله، بالذات سفره عزیمت بیوران پادشاه مشارالیهك رکابنه واصل اولمش؛ و واقع اولان فتوحاتده حسن خدمتی کورلمکله، مکافاةً روم ایلی ایالتی‌دخی علاوهٔ مأموریتی اولمش؛ و عودت پادشاهیده، حدود ایشلرینی تسویه ایچون، مشتای آمدده قالوب، ١٠٤٥ ده ایران شاهی یکیدن حدودی تجاوز ایتمکله، بو دفعه عسکر ایرانك کثرتنه بناءً غلبه ممکن اوله‌میوب، مأیوساً مشتای آمده عودته مجبور اولدیغندن، جنحهٔ تقصیر ایله ١٠٤٦ ده عزل اولنه‌رق، درسعادته عودتنده، ایکی بچق آی صرچه سرایده محبوس قالدقدن صکره، مظهر عفو پادشاهی اولوب، اوزی محافظه‌سنه وبعده بودین محافظلغنه نصب اولنمشدی. ١٠٤٩ ده قائممقاملق مأموریتیله درسعادته عودت ایدوب، سنهٔ مذکوره‌ده، سلحدار پاشانك دسیسه‌سیله، افلاق وبغدانلغی ماده‌سنده ارتکابله اتهام اولنه‌رق، یدی قله‌ده حبس واعدام اولنمشدر. مدبر وعاقل بر وزیر اولوب، مدت صدارتی بش سنه‌یه قریبدر. وفاتنده اللی یاشلرنده ایدی.

محمد پاشا { (سلطان زاده —) عصرسلطان ابراهیم خانیده مسند صدارت
عظمایه چقن وزرادن اولوب، نسبی رستم پاشایه
وجغاله زاده سنان پاشایه منتهی اولور. سلطان
زاده اولمغله، سرای همایونده تربیه اولنه‌رق،
١٠٣٠ تاریخنده سلطان عثمان‌خان خوتین سفرینه
عزیمت ایتدکلرنده، قپوجی باشیلق ایله طشره‌یه
چیقوب، شباتی جهتیله، (جوان قپوجی‌باشی) دینمکله
شهرت بولمشیدی. استعداد فطریسی وشرف نسبی
سائقه‌سیله آز مدت ظرفنده وزیر قبه نشین اولوب،
١٠٤٧ ده مصر ایالتنه نصب اولنمشدی. اوچ سنه
خطهٔ مصریه‌یی اداره ایتدکدن صکره، درسعادته
عودتله، ١٠٥١ ده سردارلقله آزاق استخلاصنه
مأمور اولوب، وصولندن اول دشمن اوراسنی
تخلیه ایله، چکلمش اولدیغندن، بلاحرب داخل
اولوب، اعادهٔ اسایش ایتمشدی. بو موفقیتندن
طولایی حسن تدبیرله شهرت بولمسی وزیر اعظم
بولنان قره مصطفی پاشانک موجب اندیشه‌سی
اولمغله، اوزیده قالمسیچون فرمان همایون استحصال
ایتمشدی. ١٠٥٣ ده مأذوناً درسعادته کلوب،
همان شام ایالتی توجیهیله تبعید اولنمش؛ ومحل مأ-
موریتنه وصولنی متعاقب، قره مصطفی پاشا مظهر
قهر اولمغله، مهر صدارت صاحب ترجمه‌یه ارسال
بیوریله‌رق، ١٠٥٤ ده درسعادته وصول ایله
مسند صدارته قعود ایتمشدی. او صره‌ده مشهور
جنجی خواجه صاحب نفوذ اولوب، سلفی قره مصطفی
پاشا کبی بر وزیر عاقل بونک دام مکر وتزویرینه
افتاده اولمغله، صاحب ترجمه، بونک دسایسندن
احترازاً، مماشات‌کارانه حرکتده بولنمغه مجبور اولمش؛
و یالکز کریدی محاصره ایتمکده اولان عسکره
وقت وزمانیله ارزاق ومهمات یتیشدیرمک خصو-
صنده حسن خدمتله اکتفا ایتمشدی. مع هذا
١٠٥٥ تاریخنده دفتردار صالح پاشانک سعایتیله
عزل، و سردارلق نامیله کریده اعزام اولنه‌رق،
نازک طبع وسفر دریایه غیر متحمل اولمغله، کریده
وصولنده خسته‌لنوب، ١٠٥٦ ده وفات ایتمش؛
ونعشی درسعادته نقل اولنه‌رق، هدایی محمود افندی
تربه‌سی جوارینه دفن اولنمشدر. مدت صدارتی
٢٢ آی اولوب، وفاتنده قرق یاشلرنده ایدی.

محمد پاشا { (صوفی —) [« صوفی محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (کورجی —) سلطان محمد خان رابع دورنده مسند صدارته
چقن وزرادن اولوب، ١٠٣٧ ده رتبهٔ وزارتله
شام والیسی اولمش؛ وبعده دیاربکر، حلب، شام،
ارضروم ایالتلرینه بالدفعات نصب اولنه‌رق، ١٠٦١
ده وزیر قبه‌نشین اولمش؛ وینه او سنه لین الجانب
وداعیهٔ شدتدن متجانب اولمق صفتیله، مهر صدا-
رت عهده‌سنه تودیع اولنمشدی. نهایت سکز آیلق
صدارتدن صکره ١٠٦٢ ده عزل اولنه‌رق، مهر
صدارت خصم جانی اولان طرخونجی احمد پاشایه اعطا
اولنمغله، صاحب ترجمه ایکی آی یدی قله‌ده محبوس
قالدقدن صکره، شیخ الاسلام بهائی افندینک رجاسیله
عفو اولنه‌رق، اوخری سنجاغیله تبعید اولنمش؛ و١٠٦٣
ده صدراعظم درویش محمد پاشانک التماسیله ابا
ایوب انصاری جوارنده‌کی کوشکنده اقامت ایتمک
اوزره، درسعادته عودتنه مساعده بیورلمشیکن،
حسب الخفه بعض نابجا تفوهاتده بولنمغله، طمشوار
ایالتیله یکیدن تبعید اولنوب، ١٠٧٦ ده طمشوارده
وفات ایتمشدر.

محمد پاشا { (درویش —) [« درویش محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (بوینی اکری —) عصر سلطان محمدخان رابعده مسند صدارته
چقن وزرادن اولوب، جانیکلیدر. تیمورقازق خلیل
پاشایه انتساب ایدوب، کیده‌رک کتخداسی اولمشیدی.
بغداد سفرنده ایرانیلره قارشی محاربه‌ده فوق العاده
جسارت کوستره‌رک، قرق یاره آلمش؛ وبویننک

اكرباكى دخى بو جريحه‌لردن منبعث اولمش ايدى.
افنديسنك وفاتنده سلحدار مصطفى پاشايه كتخدا
اولوب، بعده چاوش‌باشيلقله خدمت دولته كيره‌رك،
آناطوليده ظهور ايدن جلاليان اشقياسيله متفق
اولان ايشير پاشا غائله‌سنى برطرف ايتمكه مأمور
اولمغله، حسن خدمته موفق اولديغندن، مكافاةً
رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ وقنيژه محافظه‌سنه مأمور
اولوب، بعده بعض الويه وايالاته تعيين اولنه‌رق،
١٠٦٦ تاريخنده شام واليسى ايكن، مهر صدارت
كنديسنه ارسال ايله، درسعادته جلب اولنمش؛
وآنجق سوء تدبيريله واقرباسندن صاج ياغى لقبيله
ملقب بر فرومايه‌يى يكيدن دفتردار ايتمك كبى اوضاع
نابجاسيله ديللره دوشوب، او صره‌ده ايادى دشمنه
دوشن ليمنى وبوزجه‌آطه‌يى استخلاصه دخى موفق
اوله‌مديغندن، ايكى آيلق صدارتدن صكره عزل،
ومعلقره‌يه نفى اولنه‌رق، بعده ابا ايوب انصارى
جوارلرنده واقع قوناغنده اقامتنه مساعده اولنمش؛
واون سنه قدر منكوب قالدقدن صكره، ١٠٧٦ ده
وفات ايتمشدر. وفاتنده سنى طقسانى متجاوز ايدى.
كنجلكنده شجاعت وياراراغى كورلمش ايسه‌ده،
شيخوختى مورث عجز وفتور اولمش ايدى.

محمد پاشا { (كوپريلى —) [«كوپريلى محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (الماس —) جنتمكان سلطان مصطفى خان ثانى دورنده مسند
صدارته كچن وزرادن اولوب، سينوبليدر. بركمى
رئيسنك اوغلى اولوب، كوچكلكدن ديوريكلى محمد
آغايه انتساب ايده‌رك، مشاراليه طرابلس ايالتنه
نصبنده برلكده او طرفه كيتمش؛ ١٠٨٩ تاريخنده
ركابدارلق خدمتيله ممتاز اولمشيدى. ١٠٩٩ ده
سلحدار و متعاقباً روم‌ايلى پايه‌سيله طغراكش
ديوان همايون اولمش؛ و ١١٠٠ ده عهده‌سنه
وزارت رتبه‌سى توجيه اولنمشدى. ١١٠٦ تاريخنده
جنتمكان سلطان مصطفى خان ثانينك جلوسلرنده
قائممقام ركاب همايون اولمش؛ وينه او سنه سوره‌مه‌لى
على پاشادن صكره مسند صدارت عظمايه كچمشدى.
ايرتسى سنه مجارستان سفرينه عزيمت همايون وقو-
عنده معيت حضرت پادشاهيده بولنوب، او سنه
و ١١٠٨ ده خدماتى كورلمش ايسه‌ده، ١١٠٩ ده
حسب القدر منهزم اولوب، ميدان معركه‌ده شهيد
دوشمشدر. مدت صدارتى ايكى بچق سنه اولوب،
شهادتنده سنى ٣٦ ايدى.

محمد پاشا { (رامى —) [«رامى محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (تبردار —) [«بالطه‌جى محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (قيصره‌لى —) جنتمكان سلطان احمد خان ثالث دورى صدور
عظامندن اولوب، قيصريه قراسندن (اركندى)
قريه‌سنده مصر تجارندن حاجى علينك صلبندن
دنيايه كلمش؛ وطشره‌جه بعض مأموريتلرده بولندقدن
صكره، درسعادته كله‌رك، او صره‌ده رتبهٔ وزارتله
حلب ايالتنه نصب اولنان آبازه سليمان پاشانك
معيتنده صمان كتابتيله او طرفه عزيمت ايدوب،
مشاراليهك قبريس ايالتنه تحويل مأموريتنده
اووراجه برمتسلملكده بولنمش؛ وافنديسى درسعادته
كلوب، وزير قبه نشين اولدقده قپوجيلر كتخداسى
اولمش؛ ومشاراليه سليمان پاشانك صدارتى زماننده
قدر واعتبارى آرتمش ايدى. بعده افنديسى قنديه
ايالتيله تبعيد اولندقده، استعفا ايدوب، مؤخراً
شهيد على پاشانك صدارتى اثناسنده برمدت ركاب
همايون سپاه آغالغنده استخدام اولندقدن صكره،
واراددين سفرينه يتيشديرمك اوزره، آرناؤدلغك
دوقه‌كين جهتنده پياده عسكرى تداركنه مأمور
اولوب، مأموريتنى بالايفا، معسكر همايونه وصولى
صدراعظم على پاشانك شهادتنه تصادف ايتمكله،
خلفى خليل پاشا جانبندن خدمتنه مكافاةً حلب
محصللغنه نصب اولنه‌رق، مأموريتنه عزيمت ايتمك
اوزره، ادرنه‌يه وصولنده، ركاب همايون قائممقامى
يازيجى ابراهيم افندينك حقوق سابقه‌يه مستند
توسطى اوزرينه، مذكور محصللغى طرفندن بر
وكيله ضبط ايتديرمك اوزره، كنديسى دركاه عالى

قپوجیلر کتخداسی اولمش؛ و چوق کچمه‌دن رتبهٔ
وزارتله توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، ۱۱۲۹ ده
صدراعظم خلیل پاشا معیتنده نمچه سفرینه مأمور
اولمش، وحسب القدر واقع اولان انهزام اوزرینه،
مشارالیه خلیل پاشا عزل اولندقده، سنهٔ مذکو-
رده‌ده مهر صدارت صاحب ترجمه‌نك عهده‌سنه
احاله اولنمشدی. ادرنه مشتاسنه عودتنده نمچه-
لینك صلح آرزوسنده بولندیغی شایع اولمغله
استفاده‌لی بر مصالحه‌یه موفق اولمق اوزره، اردوی
همایونك مکمل صورتده ترتیبنه تشبث اولنوب،
آنجق مکالمات صلحیه‌یه وامور سیاسیه‌یه کندیسنك
او قدر اقتداری اولمدیغی معلوم اولدیغندن، طقوز
ماهه قریب صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق،
نارده جهتی سرعسکرلکنه تعیین اولنمش ایسه‌ده،
او طرفده عسکرجه بر ایش اولمدیغندن، متعاقباً
نیش محافظلغنه تحویل ماموریت ایتمش؛ و چوق
کچمه‌دن قندیه و ۱۱۳۲ ده مصر ایالتنه نصب
اولنه‌رق، آلتی سنه اوراده طائفهٔ سرکشانك
تأدیب وتربیه‌سیله اوغراشدقدن صکره، ۱۱۳۸ ده
عزل اولنه‌رق، ۱۱۴۰ ده جده ایالتنه نصب او-
لنمش؛ و ۱۱۴۱ ده زیارت بیت الله الحرام اثناسنده
۶۰ یاشلرنده ارتحال ایتمشدر. ایری وشیشمان
صاحب وقار وتمکین واورته اقتدارلی بر آدم ایدی.
مشهور داماد ابراهیم پاشا خلفی اولمشدر.

محمد پاشا { (سلحدار —) سلطان محمود خان اولك ابتدای دور سلطنتنده
مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، استانبوللیدر.
سرای همایونه دخول ایله، چاوشلقله کیلار اوطه‌سنه
مأمور اولوب، بعده کیلار کتخداسی و ۱۱۳۷
تاریخنده دفعةً سلحدار شهریاری اولمشیدی.
۱۱۴۰ ده عایشه سلطانك زوجیتنه مناسب کورلمکله،
رتبهٔ وزارتله شرف مصاهرت پادشاهی‌یه نائل او-
لوب، ۱۱۴۱ ده وزیر قبه نشین اولمش؛ وارضروم
ایالتی آربه‌لق اوله‌رق ویرلمش ایدی. ۱۱۴۳ ده
داماد ابراهیم پاشانك شهادتی منتج وقعه اوزرینه،
مهر صدارت عهده‌سنه تسلیم اولنه‌رق، متعاقباً
تخت سلطنته جلوس ایدن جنتمکان سلطان محمود خان اول
جانبندن دخی مقامنه ابقا بیورلمش؛ وبوز کونلك
صدارتدن صکره عزل، وحلب ایالتنه وبعده
بغداده، مؤخراً ینه حلبه نصب اولنه‌رق، ۱۱۵۰
تاریخنده شهر مذکورده وبر روایتده ارضرومده
وفات ایتمشدر. اوبله نازك بر وقتده ادارهٔ امور
ایده‌جك درجه‌ده اقتداره مالك ایدی.

محمد پاشا { (سلحدار سید —) بو دخی سلطان محمود خان اول دوری
صدور عظامندن اولوب، دیمتوقه‌لیدر. سلطان
مصطفی خان ثانی دورنده سرای همایونه دخول ایله،
پیشکیر اغاسی وچوقدار اولدقدن صکره سلحدارلغه
واصل اولمشیدی. اندرون همایونده تربیه اولنه‌رق،
عربی وفارسی‌یه وقوفی اولمغله، مکرراً مأموریت
مخصوصه ایله جانب ایرانه کوندریله‌رك، حسن خدمتی
کورلمسی اوزرینه، ۱۱۴۸ ده رتبهٔ وزارتله مسند
قائممقامی‌یه واون آلتی کون صکره کورجی اسماعیل
پاشا یرینه مسند وکالت مطلقه‌یه نصب اولنمش؛
وایرتسی سنه روسلرك قره دکیز جهتنه تجاوزلری
اوزرینه، روسیه ایله محاربه آچلدیغی حالده،
صاحب ترجمه امور حربیه‌یه وقوفدن بی‌بهره اولدیغی
کبی، مقرب ومشاورلری دخی تدبیر وحمیتدن
محروم آدملر اولمغله، بیهوده یره اضاعهٔ اوقات
اولنه‌رق، دشمنك ایلریلمسنه وتزیید قوت ایتمسنه
سببیت ویرلمش؛ وبو حالده داخلاً بر شورش
انتاج ایتمك درجه‌سنه کلمش اولدیغندن، بر سنه
ایله سکز آیلق صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق،
آغریبوزده اقامته مأمور اولمش؛ وطول مدت
اوراده اقامتدن صکره اوزی، بعده حانیه،
بلغراد، اینه‌بختی، ونهایت ۱۱۶۰ ده جده ایالتنه
نصب اولنه‌رق، ۱۱۷۰ ده زیارت بیت الله الحرام
اثناسنده وفات ایتمشدر. علم وحلم وعفت و استقا-
متله متصف بر آدم اولوب، آنجق امور سیاسیه
ومهمه‌یه اقتداری یوغیدی.

محمد پاشا { (یکن —) بودخی عصر سلطان محمود خان اول صدور عظا-
مندن اولوب، آنطالیه‌لیدر. قدمای رجال دولتدن
کل یوسف افندینك یکنی اولمغله، (یکن) لقبیله
شهرت بولمشدر. بعض امانتلرده وازآن جمله استانبول
کمرکی نظارتنده بولندقدن صکره، ۱۱۴۸ ده
سفر همایون اثناسنده مسند قائممقامی‌یه نصب اولنان
کوپریلی‌زاده نعمان پاشانك اوغلی حافظ احمد پاشایه

كتخدا اولمش؛ و ١١٥٠ ده مشار اليهك يرينه
مسند قائممقامي يه تعيين بيورلمش؛ ومتعاقباً، محسن
زاده عبدالله پاشانك عزلي اوزرينه، مهر صدارت
عهده سنه تسليم اولنمشدي. او اثناده روسيه و
آوستريايه قارشي يردن محاربه آچلمغله، عادت قديمه
اوزره سردارلقله عزيمت واردوي همايوني مكمل و
منتظم صورتده سوق ايده رك، تدبير و مهارتله
دشمندن بر چوق قلاع ضبط واسترداد اولنمش؛ و
حلول شتاده مظفراً عودت ايدوب، التفات پادشاهي يه
نائل اولدقدن صكره، ١١٥١ سنه سي بهارنده ينه
اردوي همايونله سفر تداركنده ايكن، بعض حسود-
لرك غمزيله عزل اولنه رق ، ساقزه تبعيد اولنمش؛
و ١١٥٣ ده قنديه، بعده آغريبوز، ١١٥٥ ده
بوسنه ايالتنه نصب ايدلمش ايدي. ١١٥٧ ده نادر
شاه جانبندن بعض تجاوزات عهدشكنانه كورلمكله،
حين حاجتده شرق سرعسكرلكنه مهيا اولمق اوزره،
آيدين ايالتنه نقل اولنه رق، ينه او سنه آناطولي
ايالتي واليلكيله برابر قارص سرعسكرلكنه نصب
اولنمش؛ و ١١٥٨ ده قارصه تعرض ايدن نادر
شاهك اردوسنه مقابله ايله، مظفريت اردوي همايون
طرفنده ايكن، بعض خونه نك عار فراري ارتكاب
ايتملري اوزرينه، اردوي همايونده آثار پريشاني
رونما اولوب، بوزغونلغه سببيت ويرلمش؛ وصاحب
ترجمه او صره ده خسته اولديغي حالده ، بو حال
مأيوسيتيله تزايد مرضنه سبب اولوب ، اوراده
وفات ايتمشدر. مدت صدارتي اون درت بچق آيدر.
شجيع وغيور وحميت واستقامتله متصف بر ذات
اولوب، آنجق ارباب كسالت وارتكابه قارشي حدت
وغضبي زياده اولمغله، بو كردارده بولنانلر پنجۀ
مجازاتنه دوشمك قورقوسيله ، صدارتدن عزلنه
چاره بولدقلري كبي، قارصده بوزغونلغي اسبابني
دخي تهيئه ايتمشلردر.

محمد پاشا { (عوض الحاج —) بودخي جنتمكان
سلطان محمود خان اول دوري
صدور عظامندن اولوب، عن اصل ياغوذينه اهالي-
ليسندن نصرالله اسمنده برينك اوغلي ايدي. هنوز
صبي ايكن، پدري طرفندن متنفذان رجال وقتدن
تكل يوسف افندي يه انتساب ايتديريله رك ، اونك
دائرۀ تربيه سنده بيومش؛ وموسى اليهك وفاتنده
قدماء وزرادن قوجه بكر پاشايه انتساب ايده رك ،
بونك جده واليلكنده كتخداسي اولمش ايدي.
بعده ديكر بعض مأموريتلرده بولنوب، استانبول
كمركي امانتنده آنف الترجمه يكن محمد پاشا ايله خلف
سلف اولمشلردي. عهد سلطان محمود خانيده باش
باقي قولي اولوب ، خدمات حسنه سي كورلمكله ،
١١٤٥ ده چاوشباشي، و ١١٤٨ ده حكيم اوغلي
علي پاشانك برنجي عزلنده قائممقام اولمشيدي. بعده
ودين محافظه سي انضماميله نيكبولي سنجاغنه نصب
اولنه رق، او صره ده آچيلان آوستريا وروسيه
محاربه سنده ودين قلعه سي جزئي برعسكرله كليتلي
دشمنه قارشي مدافعه يه وايكي سنه طيانمغه موفق
اولديغي كبي، اثناي حربده برچوق خدمات و آثار
شجاعت ودرايتي كورلمكله، ١١٥١ ده يكن محمد
پاشا عزل اولندقده ، صدارت عظمى و سردارلق
مقامي كنديسنه مناسب كوريله رك ، مهر وكالت
كنديسنه ارسال، و عجالةً درسعادته جلب بيو-
ريلوب، بش اون كون ظرفنده ايجاب ايدن مهماتي
بالتدارك، اردوكاهه عودت، و سلفي كبي امور حربيه
وعسكريه يي حسن تمشيتله، دشمني طلب صلحه مجبور
ايتمكه موفق اولمش؛ ومعاهده صلحيه يي بعد الامضا،
درسعادته عودت ايده رك، التفات پادشاهي يه نائل
اولمشدي. برسنه ايله درت بچق آي مقام صدارتده
قالدقدن صكره، ١١٥٣ ده عزل ايله، جده ايالتنه
نصب اولنمش ايسه ده، عربستان هواسيله امتزاج
ايده ميه جكني عرض ايله، استعفا ايتديكندن، حانيه،
وبعده آغريبوز، بوسنه ، اينه بختي ايالت و محا-
فظلقلرينه نصبله، ١١٥٤ ده اوراده وفات ايتمشدر.
وفاتنده ٦٠ ياشلرنده اولوب، غيور وشجيع ومستقيم
برذات ايدي. وفاتندن برسنه صكره صندوقۀ مزاري
وضع اولنه جغي صره ده جسدينك چوريمه مش
اولديغي كورلمكله، بين العوام مظنه صره سنه كچمش
ايدي.

محمد پاشا { (ترياكي الحاج —) بو دخي
عصر سلطان محمود خان اولده
مسند صدارت عظمايه كچن وزرادن اولوب ،

استانبوللیدر . پدری بکتاشیان اوجاغنه منسوب
اولمغله، کندیسی دخی بو اوجاغه انتسابله، کیده‌رك
رئیس بکتاشیان اولمشیدی . عقل وتدبیریله شهرت
بولوب، ۱۱۴۹ ده اردوی همایون بابا طافنده
ایکن، کتخدای صدر عالی خالص افندینك حمایه‌
سیله سواری مقابله‌جیسی ویکن محمد پاشا زماننده
موقوفاتی نصب اولنه‌رق، مصالحه زماننده طونه
جهتنده تحدید حدوده مأمور اولمش؛ وحسن خد-
متی کورلمکله ، یکیچری افندیلکنه نصب اولنمش
ایدی. ۱۱۵۸ ده ترسانه امینی و ۱۱۵۹ ده
کتخدای صدر عالی اولوب، قرق بش کون صکره
سید حسن پاشا یرینه مسند جلیل صدارت عظمایه
ارقا اولنمشدی. اسکیدن بری حلم وملایمتله مشهور
ایکن، صدارته کچنجه، تبدیل اخلاق ایدوب، رجال
وعلمادن کیمسه ایله کچینه‌مدیکندن ، ۸۵ کونلك
صدارتدن صکره، ۱۱۶۰ ده عزل اولنه‌رق، ایچ
ایل وبعده موصل وبغداد والیسی اولمش؛ ومؤخراً
جده‌یه نصب اولنمش ایکن، کیتمکدن امتناع ایتد-
یکندن، رتبه‌سی رفع اولنه‌رق ، رتموده اقامته
مأموراولمش؛ و ۱۱۶۴ ده اوراده ۷۰ یاشلرنده
وفات ایتمشدر . حدیدالمزاج وخود رأی بر آدم
ایدی.

محمد پاشا { (دواتدار —) [« دواتدار محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (سلحدار —) جنتمکان سلطان مصطفی خان ثالث دورنده مسند صدا-
رتده بولنان وزرادن اولوب، استانبوللی وریاله‌جی
قاون احمد قپودانك اوغلیدر . ۱۱۲۲ ده طو-
غوب، برادر اکبرینك التماسیله اندرون همایونه
آلنه‌رق، حلواخانه‌یه و ۱۱۴۴ ده ایچ کیلارده
زمرهٔ غلامانه داخل ، ۱۱۴۵ ده رکاب همایون
چوقداری، ۱۱۵۴ ده خانهٔ خاصه‌یه نقل اولنه‌رق،
۱۱۵۶ ده تفنکچی شهریاری و بعده پیشکیر اغاسی
اولمشیدی. سلطان عثمان خان ثالث دورنده رکابدار
وایکی کون صکره چوقدار و یتمش کون مرورنده
سلحدار اولدقدن صکره، غافلانه حرکتی اوزرینه،
سرای همایوندن اخراج اولنه‌رق ، ۱۱۶۹ ده
ترحاله ومتعاقباً اوزی ایالتنه نصب اولنمشدی .
۱۱۷۱ ده جنتمکان سلطان مصطفی خان ثالثك جلو-
سنده شهزاده‌لکلرنده سبق ایدن خدمتنه بناءً ، عایشه
سلطانك تزویجیله شرف مصاهرته نائل اولمش ؛ و
بعده بربرینی متعاقب سلستره، دلوینه ، خداوندکار،
اوزی ایالتلرینه نصب اولندقدن صکره . ۱۱۷۲
تاریخنده روم ایلی، ۱۱۷۴ ده کوتاهیه و بوسنه
صکره سیواس وبعده آیدین وینه کوتاهیه ،
سلانیك، مرعش، ینه‌اوزی، هرسك ونهایت بوسنه
والیسی اولوب، بو صوك ایالتده درت سنه قاله‌رق،
قره طاغجه بعض فتوحاته موفق اولمش؛ و ۱۱۸۴
تاریخنده اردوی همایونه جلبله، مهر صدارت ومقام
سرداری کندیسنه تسلیم وتوجیه اولنمش؛ وآنجق
بو دخی سلفی کبی موفقیتسزلکه دوچار اولمغله ، بابا
طاغی هزیمتی اوزرینه، اون بر بچق آیلق صدارتدن
صکره ، ۱۱۸۵ ده عزل اولنه‌رق ، مرفوع
الوزاره اوله‌رق کلیبولیده اقامتنه مساعده اولنمش؛
وینه او سنه وزارتی اعاده ایله، آغریبوز و بعده
طربزون وصکره اینه بختی ایالتلرینه نصب ایدلمشدی.
۱۱۸۷ ده سلطان عبدالحمید خان اولك جلوسلرندن
صکره، مکرراً سلانیك وبوسنه ایالتی و بندر محا-
فظلغی توجیه اولنه‌رق، ۱۱۹۴ ده ثالثاً کوتاهیه
وبعده ارضروم والیسی اولوب ، مأمور اولدیغی
اکرادك تربیه‌سنه موفق اولدیغی حالده، ۱۱۹۶ ده
خصم قدیمی اولان علائیه‌لی الحاج یکن محمد پاشا
مسند صدارته کچنجه ، عزل اولنه‌رق ، خلفی
خلیل حمید پاشا نیکده سنجاغنه نصبنی استحصال
ایدوب، بعده بربرینی متعاقب رسمو، جده، مصر،
سلانیك، حانیه، قندیه ایالتلرینه نصب اولنه‌رق ،
بو صوك مأموریتنده ایکی سنه قالمش؛ و ۱۲۰۲
تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. وفاتنده ۸۰ یاشنده
ایدی. غرض ونفسانیتدن مجتنب لطائفه واطعمهٔ
نفیسه‌یه مائل بنده‌پرور و صاحب تمکین بر وزیر
ایدی.

محمد پاشا { (عزت —) [« عزت محمد پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

محمد پاشا { (دارنده‌لی —) جنتمکان سلطان عبدالحمید خان اول دوری صدور

عظامندن اولوب، دارندەلی واوراده جبەجی زاده دینمکله معروف خاندانه منسوب ایدی. اقرباسندن دارندەلی عبدالرحمن پاشانك سوقیله قپوجی باشیلقله چراغ بیوریلەرق، کسریەلی احمد پاشایه کتخدا اولمش؛ وبعض مهم مأموریتلرده استخدام اولنمش ایدی. ۱۱۸۱ ده میرآخور اول وبر سنه صکره بوغاز حصارلری محافظلغنه مأمور اولمش؛ واوراجه حسن خدمتی کورلمکله، سلحدار قره وزیرك سوقیله ۱۱۹۰ ده کتخدای صدر عالی اولوب، اون آلتی کون صکره درویش پاشا یرینه مقام صدارت عظمایه نصب اولنمش؛ وبر سنه ایله سکز آیه قریب مدت ادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره ، ۱۱۹۲ ده عزل اولنەرق، بوزجه آطەیه مأمور اولمش؛ وبعده وزارتی اعاده ایله اینه بختی محافظلغنه و مؤخراً اچ ایل ایالتنه نصب اولنەرق، ۱۱۹۳ ده تقاعداً دارندەده اقامته مأمور اولمش؛ و ۱۱۹۸ ده ینه وزارتی اعاده ایله ارضروم ایالتنه نصب اولنەرق، محل مأموریتنه وصولدن اول ۷۰ یاشلرنده وفات ایتمشدر. مقتدر بر ذات اولوب، آنجق سلحدار محمد افندینك مزاجنه کوره حرکت ایدەمدیکندن، نکبته دوچار اولمش ایدی. دارندەده جامع، مدرسه، خان، حمام، کوپری، چشمه، قالدیرم کبی برچوق خیراتی واردر.

محمد پاشا { (قلفات —) بو دخی دور سلطان عبدالحمید خان اول صدور عظامندن اولوب، بلغاردن دونمه ایدی. صوفیه جوارلرنده بر کویدن اولوب، بر چفتلك چوربەجیسی اولدقدن صکره، شرف اسلامله مشرف اولەرق، درسعادته ورودله، وکیلجی زاده نام چوربەجی‌یه انتساب ایدەرك، مرقوم ۱۱۷۱ ده یکیچری آغاسی اولدقده، کندیسنی سلحدار ایتمشدی. یکیچری آغاسنك عزلنده خلق طرفندن بر تهمت اسنادیله اعدام اولنەجغنی درك ایدەرك، بر مدت فرار و اختفا، و بعده یکیدن اوجاغه دخول ایدوب، کیدەرك باش چاوش، و ۱۱۸۲ سفرنده نفس طورناجیلغی ایله ادرنه آغاسی، وبعده درسعادته عودتله، سکبان باشی اولمش؛ و برقاچ دفعه عزل وبتکرار نصب اولندقدن صکره، ۱۱۹۱ ده یکیچری آغاسی و ۱۱۹۲ ده صدراعظم اولوب، بر سنه بومقام عالیده بولندقدن صکره، ۱۱۹۳ ده عزل، وبوزجه آطەیه نفی اولنمش؛ وبعده منفاسی کلیبولی‌یه تحویل اولنەرق، اوراده کوزلری کور اولدقدن صکره ۱۲۰۷ ده فوت اولمشدر. عقل ودرایت واهلیتدن محروم جسیم الجثه بر آدم اولوب، هیچ بر اثر وخدمتی یوقدر.

محمد پاشا { (سلحدار سید —) بو دخی دور سلطان عبدالحمید خان اول صدور عظامندن اولوب، آنفاً الترجمه‌نك خلفیدر. (قره وزیر) دینمکله معروف ایدی. نیکده مضافاتندن عربسون قصبه‌سنده سید علی اسمنده برینك صلبندن ۱۱۴۸ ده طوغوب، ۱۱۶۰ ده درسعادته ورودله ، اقرباسندن آشجی باشی سلیمان آغانك وساطتیله آشاغی مطبخه نفر قید اولندقدن صکره، تحصیل علمه هوسی اولمغله ، طشره کیلاره چراغ اولوب، بر مقدار قرائت وکتابت اوکرنمش؛ وبعده بالطەجیلر اوجاغنه نقل ایله ، اوراده دخی تحصیل کتابته چالیشمش؛ و ۱۱۷۵ ده خزینهٔ همایون غلمانی زمرەسنه الحاق اولنەرق، ایکنجی یازیجی اولمش؛ وکوچك برادری حلواجی مصطفی آغا دخی شهزاده سلطان عبدالحمید خان اولك قهوەجی باشیسی اولمغله، یازیلرینی صاحب ترجه یازمقی مناسبتیله شهزادهٔ مشار الیهه منسوبیت پیدا ایتمشیدی. پادشاه مشار الیهك جلوسلرنده خانهٔ خاصه‌یه نقل ایله، ماینجی ومتعاقباً خزینه کتخداسی و چوق کچمەدن سلحدار اولوب، نفوذ و اعتباری آرتمش ایدی. برچوق زمان بو منصبده قالوب، اکتساب صیت وشهرت ایتدکدن صکره، ۱۱۹۳ ده مهر صدارت عهدەسنه احاله اولنمش؛ وبریچق سنه ایله ۱۶ کون بو مقامده قالدقدن صکره، ۱۱۹۵ ده ۵۳ یاشنده ایکن، مرض سلدن وفات ایتمشدر. قصیر القامه زیادەسیله اسمر وقبیح المنظر بر آدم اولوب، اوائل حالنده مزاجی مزاح و لطیفه‌یه مائل ونصرالدین خواجه فقراتنی حافظ اولوب، اکتساب نفوذ واقتدار ایتدکدن صکره شدت وحدت اظهارینی اعتیاد ایتمشدی. برادرلریله اقاربی پك چوق اولوب، بونلری قایرمقده‌کی تهالکی‌ده بادیٔ قیل وقال اولمشیدی. مسقط رأسنده جامع، عمارت، مکتب، صو یولی کبی برچوق خیراتی اولوب، محل

مذكورى قريه‌دن قصبه‌يه تحويل، و (كل شهر) تسميه ايتمشدى.

محمد پاشا { (يكن الحاج —) بو دخى سلطان عبدالحميد خان اول دورى صدور عظامندن اولوب، علائيه‌ليدر. پدرى بلغراد سردن كچدى آغالرندن حاجى يوسف اسمنده برى ايدى. ١١٥٥ ده درسعادته ورودله اوچ سنه صكره بلغراده عزيمت ايده‌رك، پدرينك سلكنه سلوك ايتمش؛ و بر مدت صكره قباق كله نام سردن كچدى آغاسيله بالاتفاق فتنه احداث ايتمكله، علائيه‌يه فرار ايتمش؛ واورادہ دخى بويله بر فتنه‌يه سبب اولمغله، استانبوله قاچوب، بر مدت والده خاننده اختفا ايتدكدن صكره، اللى بيك غروش جائزه اعطاسيله، جرمنى عفو ايتديره‌رك، افلاق سردارلغنى وطورناجيلق پايه‌سيله ايساقجى كوپريسى محافظلغنى استحصال ايتمشدى. عوض‌زاده خليل پاشانك انهزامنده اصالةً طورناجى اولوب، بعده وارنه‌يه نفى اولنمش؛ و چوق كچمه‌دن اورا آغالغنى استحصال ايتمش؛ وبعده زغرجى باشى وباشبوغ نصب اولنوب، سلستره باشبوغى ناميله اكتساب شهرت ايلمشدى. ١١٨٠ ده قول كتخداالغيله اردوى همايونه دعوت اولنه‌رق، ١١٨٦ ده يكيچرى آغاسى اولدقدن صكره، ههده‌سنه وزارت توجيهيله آغاباشى عنوانى احراز ايتمش؛ وصدر اعظم محسن زاده محمد پاشا قرين آباده وفات ايتديكنده، ادرنه‌ده قائممقام اولوب، لواء شريفى درسعادته كتيرمش؛ ويكرمى بش كون آغا پاشالقده قالدقدن صكره، آيدين ومتعاقباً اوكا بدل سلستره‌و ١١٨٩ تاريخنده ودين وبعده ينه سلستره‌وصكره قيرشهرى، اوزى، كوتاهيه ايالت ومحافظنى توجيه اولنمش؛ و ١١٩٣ ده علائيه‌يه نصب اولنه‌رق، اورايه وصولنده وزارتى رفع ايله، اقامته مأمور اولمش؛ و بعده وزارتى اعاده ايله، ١١٩٥ ده خوتين محافظلغنه وبعده ترحاله و ١١٩٦ ده روم ايلى ايالتنه نصب اولنمش؛ واو سنه عزت محمد پاشانك عزلى اوزرينه، مسند صدارت عظمايه ارتقا اولنمشدر. يالكز درت ماهله طقوز كون بو مقام عاليده قالدقدن صكره، ١١٩٧ ده عزل ايله ودين محافظلغنه نصب اولنوب، ١١٩٨ ده اينه بختى سنجاغى آربه‌لق اوله‌رق كنديسنه ويرلمش؛ و ١١٩٩ ده مصر واليسى اولوب، ١٢٠٠ ده ديار بكر ايالتى توجيهيله، بحراً ادرنه معسكرينه عودت ايتديكنده، اسمعيل سرعسكرلكنه نصب اولنه‌رق، كوستنجه‌يه وصولنده وفات ايتمشدر. فساد ايچون يارادلمش محرك وطمعكار بر آدم ايدى.

محمد پاشا { (ملك —) [«ملك محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (سليم — وعزت —) [«سليم محمد پاشا» و «عزت محمد پاشا» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (رشيد —) و (خسرو —) [«رشيد پاشا» و «خسرو پاشا» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (قبريسلى —) [«قبريسلى محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (عمار زاده —) دور سلطان محمد خان رابع قپودان پاشالرندن اولوب، ترسانه كتخداسى ايكن، ١٠٥٨ ده مسند قپودانى‌يه ارتقا اولنمش؛ ودوننماى همايونله آق دكزه چيقمغه مأمور اولوب، بوغازدن طيشارى چيقه‌مديغندن، سكز بچق آيلق قپودانلقدن صكره ١٠٥٩ ده اوراده اعدام اولنمشدر. «خريطهٔ قپودانان» ده عمادزاده لقبيله مذكوردر.

محمد پاشا { (حيدر آغا زاده —) بو دخى سلطان محمد خان رابع دورى قپودان پاشالرندن اولوب، بوز اوقليدر. يكيچرى اوجاغندن يتيشوب، مصر واليلكنده وسائر ايالات وسنجاقلرده بولندقدن صكره، ١٠٥٩ تاريخنده بيقلى مصطفى پاشانك اوستنه مسند قپودانى‌يه كچوب، كريد محاصره‌سى زمانى اولمغله، دوننما ايله او طرفه عزيمت ايده‌رك، حانيه‌يه يناشمغه مقتدر اوله‌ميوب، رسموه‌يه چكلمكه مجبور اولمش؛ واورايه عسكر ومهمات چيقاريركن، قنديه جهتندن دشمن دوننماسنك كلمكده اولديغنى كورنجه، مدللى‌يه طوغرى قاچديغندن، بر سنه ايله سكز كونلك مأموريتدن صكره عزل، و ١٠٦٦ ده اعدام اولنمشدر.

محمد پاشا { (چاوش زاده —) [«چاوش زاده محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (طوپال —) بو دخی سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشا-
لرندن اولوب، برچوق سنجاق وایالتلرده بولندقدن و وزارت رتبه‌سیله طمشوار والیسی اولدقدن صکره، ۱۰۶۷ ده سیدی احمد پاشا اوستنه قپودان دریا اولمش؛ و برسنه ایله بربچق آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل وساقزده اعدام اولنمشدر.

محمد پاشا { (سیدی پاشا زاده —) بو دخی سلطان محمد خان رابع دوری
قپودان پاشالرندن اولوب، قپودان اسبق سیدی احمد پاشانڭ اوغلیدر. ۱۰۸۷ ده، علی پاشانڭ ایکنجی عزلنده، مسند قپودانی‌یه نصبله، دونتما ایله کرید صولرینه عزیمت ایتمش؛ وبربچق سنه‌یه قریب مدت دونتمای همایونی اداره ایتدکدن صکره، ۱۰۸۸ ده عزل اولنه‌رق، ۱۰۹۵ ده دراج او-کنده وقوع بولان محاربهٔ بحریه‌ده شهید اولمشدر.

محمد پاشا { (آشجی —) [«آشجی محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { سلطان احمد خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب،
آغریبوزلی کوسه علی پاشانڭ اوغلیدر. ترسانه کتخداسی ایکن، چورلیلی کتخداسی ابراهیم پاشا برنجی عزلنده، ۱۱۲۱ ده مسند قپودانی‌یه کچوب، ایکی سنه ایله ایکی بچق آیه قریب مدت بو مقامده قالدقدن صکره، ۱۱۲۳ ده عزل اولنمش؛ وبقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مامشدر.

محمد پاشا { (حاجی —) بو دخی سلطان احمد خان ثالث دوری قپودان پاشا-
لرندن اولوب، بوستانجی باشی ایکن، ۱۱۲۳ ده آنف‌الترجمه کوسه علی پاشازاده محمد پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، یدی آی ایله اون طقوزکون بو مقامده قالدقدن صکره، ۱۱۲۴ ده بالانفصال استانبول قائممقاملغنه نقل، وبنه او سنه قتل واعدام اولنمشدر.

محمد پاشا { (جانم خواجه —) [«جانم خواجه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (طوراق —) سلطان محمود خان اول دورنده ۱۱۵۹ ده
قپودان پاشا اولوب، یدی سنه‌یه قریب مدت بو مقامده قاله‌رق، دونتمای همایونله دفعاتله آق دکیزه چیقمش؛ و ۱۱۶۶ ده عزل ورسمویه نفی اولنه-رق، ۱۱۶۹ ده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد پاشا { (کتخدا —) سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان
پاشالرندن اولوب، عن‌اصل آخسخه‌لی وبر روایتده داغستانلیدر. خیلی وقت کتخدای صدر عالی بو-لنمغله، کتخدا و وزیر کتخداسی دینمکله متعارف ایدی. ۱۱۷۵ ده حسن پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه کچوب، برسنه بو مقامده بولندقدن صکره، ۱۱۷۶ ده انفصال، و ۱۱۸۰ ده قارصده وفات ایتمشدر.

محمد پاشا { (آغا —) [«آغا محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (سلیمان پاشا زاده —) سلطان مصطفی خان ثالث دورنده
۱۱۸۶ تاریخنده طوسون پاشادن صکره قپودان پاشا اولوب، ایکی آی صکره عزل اولنمش؛ وبقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مامشدر.

محمد پاشا { (بوستانجی باشی حاجی —) بوستانجی باشی ایکن، دور
سلطان سلیم خان ثالثده ۱۲۲۰ تاریخنده بوستانجی باشی حافظ اسماعیل پاشادن صکره قپودان دریا اولوب، یدی آی ایله اون طقوزکون بو مقامده قالدقدن صکره، ۱۲۲۱ ده عزل اولنه‌رق، قره حصاره مامور اولمشدی.

محمد پاشا { (طوبجی باشی قره —) سلطان محمود خان ثانی دوری قپودان
پاشالرندن اولوب، عن اصل آنطاکیه‌لی ونصیری طائفه‌سندندر. درسعادته ورودنده طوپجی نفری یازیلوب، بو سلکده قطع مراتبله، طوپجی باشی اولمش؛ وضبط وربطده‌کی اقتداریله شهرت بولوب، روم فترتنده باروتخانه‌نڭ محافظه‌سنه کوریلن حسن خدمتنه مکافاةً، رتبهٔ وزارتله تلطیف اولنه‌رق، نصوح زاده علی پاشانڭ دونتما ایله برابر احتراقنده ۱۲۳۷ تاریخنده قپودان دریا اولمش؛ ودونتمای همایونله موره‌یه عزیمته مأمور اولدیغی حالده، سمت مقصوده واره‌مدیغندن، بش آیلق مأموریتدن صکره عزل، ولمنی محافظلغنه نصب اولنه‌رق، بعده

آنقره سنجاغنه تعیین اولنمش؛ و اوراده وفات ایتمشدر. — [« قره محمد پاشا » ماده‌سنده مراجعت.]

محمد پاشا { (دارنده‌لی عزت —) [« عزت محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (آتش —) متأخرین مشیران بحریه‌دن اولوب، سلك مذ-کورده قطع مراتبله، جنت‌مکان سلطان عبدالعزیز خان دورنده ۱۲۷۹ ده بحریه ناظری اولمش؛ وتام ایکی سنه ترسانهٔ عامره‌یی اداره ایتمشدر. بحریه فریقلرندن کرامندن ویاوران حضرت شهریاریدن عارف پاشا حضرتلرینك پدریدر.

محمد پاشا { (دوقکین‌زاده —) [« دوقکین زاده » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (سید —) سلطان محمد خان ثالث دوری وزراسندن او-لوب، عن اصل ایرانلی وصحیح النسب ساداتدن ایدی. ۱۰۰٤ تاریخنده قورد پاشادن صکره مصر والیسی اولوب، ایکی سنه خطهٔ مصریه‌یی اداره ایتدکدن صکره، ۱۰۰٦ ده عزل‌اولنه‌رق، درسعادته‌عودتنده‌رتبهٔ وزارتله روان‌سرعسکرلکنه نصب اولنمش؛ و اوراده بر سنه‌یه قریب ایرانیلر طرفندن محاصره اولندقدن صکره، شاه عباسك الینه اسیر دوشمش؛ وبر خیلی وقت اسارتده قا-لوب، اوراده وفات ایتمشدر.

محمد تقی { (یاخود محمد الجواد بن علی رضا بن موسی کاظم بن جعفرصادق بن‌محمد باقر بن‌علی‌زین العابدین بن‌حسین بن‌علی بن ابی طالب رضهم) ائمهٔ اثناعشرك طقوزنجیسی او-لوب، ۱۹۵ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه‌کلمش؛ ومأمون خلیفه‌نك قیزی ام الفضلی‌تزوج ایلمشیدی. ۲۲۰ ده، زوجه‌سنك عمی معتصم خلیفه ایله کو-ریشمك اوزره، بغداده کیدوب، اوراده وفات ایتمش؛ و مقابر قریشده جدی امام موسی کاظم (رضه) لك قبری اتصالنده دفن اولنه‌رق، زوجه‌سی خلیفه‌نك سراینه آلنمشدی. مسموماً وفاتی مظنوندر. صلاح و تقوی وجود وکرمله متصف اولوب، آباء و اجداد کرامندن متسلسلاً جناب مرتضی (رضه) دن منقول برخیلی احادیث شریفه و اخبار غریبه روایت ایتمشدر.

محمد جامه باف { [« جامه باف » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد جان بیك { ایران شعراسندن وافشار اولوسندن اولوب، دا-غستانده نشأت ایتمش؛ وشاه عباس‌ثانینك تیراندازی یعنی اوقجی باشیسی بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

بتکلیف هوا تا ساغر سرشار بردارم
چه منتها ز زلف ابر کوهر بار بردارم

محمد جواد { [« محمد تقی » ماده‌سنه مرا-جعت بیوریله.]

محمد جواد { فرس شعراسندن اولوب، عن‌اصل ترکستاندن اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، لاهورده متمکن ایکن، نادر شاهك هندستان فتوحاتنده بونك عسکرندن بر نفرطرفندن شهید ایدلمشدر. شورباعی اونکدر:

کفتا چه کسی چو کردی از هجرم دق
کفتم که کنم بهر چه هستم لائق
روکرده سیه بکرد عالم کردم
کانیست سزای آن که کردد عاشق

محمد چلبی { سلطان مراد خان رابع‌دوری علماسندن‌اولوب، هیئت‌ونجومه وقوفی اولمغله، بعض ازیاجی واردر. ۱۰٤۰ ده وفات ایتمشدر.

محمد چلبی افندی { [« سعدالدین افندی زاده » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

محمد حاجی { فرس شعراسندن اولوب، کابللی اولدیغی حالده، هند ملوکندن همایون شاهك نظرالتفاتنه مظهراوله‌رق، امراسی صره‌سنه کچمشیدی. شو بیت اونکدر:

صد آرزو ست دردل تنکم کره ز دوست
دل نیست در برم کره آرزوی اوست

محمد حسین { (میرزا —) اولاد تیموردن میرزا سلطان حسینك و بر روایتده اوغلی بدیع الزمانك اولادندن شیرین‌زبان برشاعر اولوب، اون درت یاشنده ایکن برادری

میرزا ابوالحسن طرفندن قتل اولنان برادری محمد مؤمنه چوق محبق اولمغله، حقنده برچوق مرثیه‌لر سویلمشدر. شو بر ایکی بیت بو بابده‌کی مراثیسنك برندندر:

منم دیوانهٔ ژولیده مویی پیرهن چاکی
نه ازکشتن مرابیمی نه از خون ریختن باکی
زکشته پشته خواهم ساخت بهر خاطر یادی
چو خون مؤمن مسکین طلب دارم زبیباکی

محمد حکیم (میرزا —) اولاد تیموردن هندستان فاتحی هایون شاهك اوغلی ومشهور جلال الدین اکبر شاهك برادریدر. ۹۶۱ ده کابلده طوغوب، برادرینك زمان سلطنتنده کابلستان حاکمی ایکن، پنجابه تجاوز ایتدیکندن، اکبر شاه مقابله‌سنه عسکر کوندرمکه مجبور اولمغله، مرکز حکومتنه عودت، و ایالتیله قناعت ایده‌رك، ۹۹۳ ده کابلده وفات ایتمشدر.

محمد حنفی (یاخود محمد حنیف) [«محمد بن الحنفیه» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد خان اول (چلبی سلطان — بن یلدرم بایزید خان، بن مراد خان بن اورخان بن عثمان خان الغازی) سلاطین عظام عثمانیه‌نك بشنجیسی اولوب، استیلای تیموردن صکره، برادرلرینك تفرقه‌لریله حاصل اولان ایام فترته ختام ویرمکله، دولت عثمانیه‌نك بحق مؤسس ثانیسی عد اولنور. ۷۸۱ تاریخنده دنیایه کلوب، تیمور وقعه‌سنده، ۲۳ یاشنده اولدیغی حالده، اردوکاهده بولنمغله، بایزید پاشا اسمنده صادق برآرناؤد طرفندن تبدیل قیافتله وهزار محن و مشاقله دشمن عسکرندن قورتا. ریله‌رق، سالماً آماسیه‌یه ایصال اولنمشدی. تیمورلنك آناطولیده بولندیغی مدتجه آماسیه و توقاتده بو. لنه‌رق، راست کلدیکی تاتار و ترکان عسکرلرینه قارشی خارق العاده برجسارتله مقابله ایتمش؛ و بسالت واقتدارینی کوسترمشیدی. پدرینك وفاتی خبرآلدقدن، وتیمور آناطولیدن چکلدکدن صکره، بولندیغی جهتده اعلان سلطنت ایدوب، بروسه‌ده ادعای سلطنت ایدن برادری عیسی چلبی ایله حربه طوتیشمش؛ وبینلرنده برقاچ محاربه وقوع بولدقدن صکره، عیسی چلبی مغلوباً قرەمان ایلنه قاچمش؛ واورادە نابدیداولوب، بردها نام ونشانی ایشیدلمه. مشدر. بو وجهله چلبی سلطان محمد خان بروسه‌یه داخل اولوب، آناطولیده‌کی ممالك عثمانیه‌یه مالك اولمش ایسه‌ده، روم ایلی جهتی اولاد بایزیدك بیوکی اولان سلیمان شاهك الندە بولنوب، مشار. الیه روم ایمپراطوریله دخی اتفاق ایده‌رك، ادرنه‌یی پایتخت اتخاذ ایتمشدی. سلیمان شاه عیسی چلبینك مغلوبیت وفرارینی خبرآلنجه، بروسه‌یه عسکر سوق ایدوب، بلاحرب شهره داخل اولمش؛ و چلبی سلطان محمد خان ینه آماسیه وطوقاد جهتنه چکلمش ایدی. بعده صاحب ترجه بروسه‌یی وسائر آناطولی ممالکنی استرداد ایدوب، یالکز روم ایلی جهتی سلیمان شاهك النده قالمشیدی. اولاد بایزیددن بدریله برابر اسارته دوشوب تیمورك عودتنده کرمیان بکنه تسلیم ایدلمش اولان موسی چلبی دخی ظهور ایدوب، ابتدا چلبی سلطان محمد خانه تأمینات اعطاسیله تحت اطاعتنده بولنمغی تعهد ایتمش ایکن، بعده بعض آثار عصیان کوستر. مکله، مغلوب اوله‌رق، روم ایلی جهتنه قاچوب، بیوك برادری سلیمان شاه ایله اوغراشمغه باشلا. مشیدی. سلیمان شاه اوائل حالنده عدل وحقانیتله حرکت ایدوب، کندیسی عالم برذات اولمغله، علوم ومعارف وصنایعی خیلی ایلری کوتورمش ایسه‌ده، بعده عیش وعشرته مبتلا اولوب، هیچ بر ایشه باقماز اولدیغندن، وبرادرلرینك بیوکی اولمق مناسبتیله یاننده قالمش اولان میخال اوغلی و اورنوس زاده کبی کبار رجالك نصایحنی دخی دیکلمز اولدیغندن، بونلر عاقبت کندیسندن مأیوس اولوب، موسی چلبی‌یی دعوتله، ادرنه‌ده تختە اقعاد ایتمشلر؛ وسلیمان شاه ادرنه‌دن چیقوب کیدرکن، یولده راست کلدیکی و شبهه اوزرینه ایکیسنی قتل ایتدیکی بش برادرك دیکر اوچی طرفندن قتل اولنمشدر. بو وجهله اولاد بایزیددن یالکز ایکیسی قالوب، چلبی محمد خان آناطولیده وموسی چلبی روم ایلنده حکم سورمکده ایدی. آنجق سلیمان شاه نه قدر سفیه ایدیسه، موسی چلبی‌ده او قدر ظالم و خونخوار اولدیغندن، و چلبی سلطان محمد خانك ایسه عقل ودرایتی، عدل وحقانیتی، جسارت وشجاعتی وانصاف ودیانتی کبی اوصاف ممدوحه‌سی مسلم انام بولندیغندن، موسی چلبینك معیتنده بولنان رجال دولت برر

بر چلبی سلطان محمد خانك طرفنه دونمكله، بر
طرفدن بونلرك وبر طرفدن دخی موسی چلبینك
طارلتمش اولدیغی صربیه قرالی وروم ایمپراطورینك
معاونت مادیه ومعنویه‌لریله، صاحب ترجمه روم ایلی‌یه
یچوب، تدریجاً برادرینك ملكنی ضبط ایتمش؛ و
نهایت بینلرنده واقع اولان محاربه‌ده موسی چلبی
مجروح اولوب، فرار ایدركن بر بطاقلقك ایچنده
وفات ایتمكله، ممالك عثمانیه‌نك بتونی چلبی سلطان محمد
خانه قالوب، مشارالیه ٨١٦ تاریخنده آبا واجدادی
كبی علی‌العموم ممالك عثمانیه وعثمانیان پادشاهی
اولمش؛ و بو وجهله اون ایكی سنه‌لك فترته ختام
ویرمشدر.

چلبی سلطان محمد خانك تخت عثمانی‌یه جلوسیله
فترت وتفرقه‌یه ختام ویرلمسی همجوار بولنان دول
وحكومات طرفندن حسن تلقی اولنه‌رق، پادشاه
مشارالیه جلوسلرینی متعاقب كرك قسطنطنیه روم
ایمپراطورینه و وندیك جمهوریتنه وكرك آسیاده‌كی
حكومات اسلامیه‌یه ومصر سلطاننه ایلچیلر اعزامیله
جلوسلرینی رسماً اخبار ایتمش؛ و بونلرك جمله‌سندن
مقابلةً سفیر و هدیه‌لر كوندریلوب، تجدید عهود
صلح و مسالمت اولنمشدی. دولت سلجوقیه‌نك
انقراضنده آناطولیده ظهور ایتمش اولان حكومات
صغیره‌یه اجدادی طرفندن ختام ویریله‌رك، برر
برر ملكلری ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشیكن،
تیمورلنك غالب گلنجه، بونلری ملك قدیملرینه اعاده
ایتمكله، بونلردن ازمیرده حكومت سورن جنید
بك وقره‌مان بكی پادشاهك روم‌ایلنده موسی چلبی
ایله اوغراشدیغی اثناده تجاوززاده بولنمغله، تادیبلرینه
لزوم كوروب، ابتدا جنیدی مغلوب وتسلیمه مجبور
ایده‌رك، خدمتنه آلمش؛ و بعده قره‌مان اوغلی
اوزرینه یورییوب، كندیسنی كلیاً منهزم ایتدكدن
صكره، تحت تابعیتنده بولنمق شرطیله قره‌مان ایلی
بكلكنده ابقا ایتمش ایكن، پادشاه اورادن چكیله‌
رك، آنقره‌ده بولندیغی حالده، قره‌مان اوغلی محمد
بك نقض عهد ایتمكله، پادشاه نامزاج اولدیغی حالده،
وزراسندن مارالذكر بایزید پاشا بر حیلهٔ حربیه
ایله مومی‌الیه محمد بكی و اوغلی مصطفی بكی دام
اسارته دوشوروب، حضور پادشاهی‌یه كوتورمكله،
اوراده فیمابعد صداقتدن آیرلمیه‌جغنه یمین ایتدكدن
صكره، محلنه وارمه‌دن نقض عهد ایدوب، نهایت آنطا
لیه‌یی محاصره ایتمكده ایكن قتل اولنمشدر. چلبی سلطان
محمدخان قره‌مان غائله‌سنی برطرف ایتدكدن صكره،
كرمیان بكیله اسفندیار بكك عهد وامانتی قبول ایله،
اسفندیار بكك اوغلی قاسم بكی رهن آله‌رق،
بروسه‌یه عودت ایتمشدی. او صره‌ده یعنی ٨١٨
تاریخنده وندیك جمهوریتنه تابع جزایر بحر سفید
بكلرندن بعضلری سفائن عثمانیه‌یه صارقندیلق ایتمكله،
وندیك دونناسنه قارشی چالی بكك قوماندہ‌سیله
عثمانلی دونناسی كلیبولیدن چیقاریله‌رق، ایكی دونتما
آره‌سنده برقاچ محاربهٔ بحریه وقوعندن صكره،
صلح تقرر ایتمش؛ و ٨١٩ ده افلاق بكی اظهار
آثار سركشی ایتمكله، پادشاه طونه جهتنه عسكر
سوق ایدوب، (بركوكی) و (ایساقچی) قلعه‌لرینی
بعدالتحكیم، افلاق بكیله حرب ایده‌رك، غنائم
كثیره واوچ سنه‌لك ویركویی اخذ ایله، اورادن
مجارستانه یچه‌رك، برقاچ قلعه فتحندن صكره، مجار
قرالندن تضمینات اخذیله، طلب ایلدیكی صلحی امضا
ایده‌رك، ادرنه‌یه عودت ایتمش؛ واو اثناده آتدن
دوشمكله، برخیلی وقت راحتسز اولمشلردی. شهزاده
سلطان مراد خانی آماسیه سنجاغنه تعیین بیورمشلر
ایدی. ٨٢١ تاریخنده اسفندیار بك صامسون و
بافره‌یی ضبط ایدوب، كوچك اوغلی خضر بكه
ویرمكله، پادشاه نزدلرنده بولنان قاسم بك بن اسفند
یارك حقوقنی محافظه ایچون، او طرفه ارجاع عنان
صولت ایتدكلرنده، اسفندیار بك بلاد مذكوره‌یی
پادشاهه تسلیم ایتمكله، طالب صلح وامان اولمش؛ و
بو وجهله اورادن بروسه‌یه عودت بیوریله‌رق،
٨٢٢ ده شهر مذكورده جامع ومدرسه وعمارت
بناسیله مشغول اولدقدن، وهركه وككبوزه‌یی فتح
ایتدكدن صكره، سلانیك فتحنه عزیمت ایتمشلردی.
بو صره‌ده موسی چلبینك قاضیعسكری بولنمش
اولان صماونه قاضیسی زاده شیخ بدرالدین برطریق
الحاده صاپوب، شاكردانندن بوركلوجه مصطفی
آیدین جهتنده اظهار الحادله، عصیان ایتدیكی كبی،
كندیسی دخی افلاقه فرار، واورادن روم ایلی‌یه
دخول ایله، اطرافنه برطاقم سبكمغزانی طوپلایه‌رق،
فساد چیقارمغه چالیشدیغندن، سلانیكك فتحندن
صرف نظرله، سیروزه كیدیله‌رك، مرقوم شیخ اخذ

وصلب اولنمشدر. اورادن عودت بیوریلوب ، ۸۲٤ سنه‌سی جماذی‌الاولاسنڭ اوائلنده خسته‌لنه‌رق، بر قاچ کون ظرفنده ارتحال ایتمشدر. ارکان دولت، شهزاده مراد خان آماسیه‌دن بروسه‌یه کلنجه‌یه قدر، قرق ایکی کون وفاتنی کتم ایدوب، شهزادهٔ مشارالیه بروسه دارالسلطنتنده تخت عثمانی‌یه جلوس ایتدکدن صکره، سلطان محمد خانڭ جنازه‌سی شهر مذکوره نقل، وبنا کرده‌لری اولان جامع شریفڭ یاننده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. وفاتنده سنی ٤٣ اولوب، زمان فترتده‌کی حکومتندن بشقه، مدت سلطنتلری سکز سنه‌دن بش کون اکسیکدر.

محمدخان ثانی { (ابوالفتح سلطان — بن مراد خان ثانی بن چلبی سلطان محمدخان اول) سلاطین عظام عثمانیه‌نڭ یدنجیسی اولوب، آبا واجدادی آناطولی وروم ایلنده بلاد کثیره فتحیله حدود دولتی خیلیدن خیلی‌یه توسیعه موفق اولدقلری ، وآناطولی وروم ایلندن مرکب اولان بویله بر دولت معظمه‌نڭ مرکز طبیعیسی بو ایکی قطعه‌نڭ آره‌سنده وایکیسنڭ کلیدی مقامنده بولنان شهرشهیر قسطنطینیه اولدیغی حالده، بو شهرعظیم او وقته‌دك، دولتڭ حدودی خارجنده قالمش ایکن ، فتحنه و پایتخت اتخاذینه موفق اولان صاحب ترجمه‌نڭ سلاطین عظام عثمانیه ایچنده، همنامی اولان مجدد دولت کبی ، بر موقع مهم اشغال بیوردقلری شرح وایضاحه محتاج دکلدر. ۸۳۳ تاریخنده ادرنه‌ده دنیایه کلوب، هنوز صبی ایکن مغنیسا سنجاغنه تعیین بیورلمش ؛ و جلادت طبعی جهتیله، هیچ برمعلمه مطاوعت ایتمیه‌رك، تحصیلدن امتناع ایتدیکندن، پدری ملا کورانی‌یی مأذونیت کامله ایله تربیه‌سنه مأمور بیورمغله ، مشهور اولدیغی اوزره، علامهٔ مشار الیه النده بر دکنکله حضورینه واروب، تعلیم وتربیه‌یه همت ایتمشدر. ۸٤٧ تاریخنده پدرلری سلطان مراد خان ثانی غوائل سلطنتدن چکیله‌رك ، استراحت ایتمك آرزوسنه دوشمکله، سلطان محمد خان حضرتلری مغنیسادن ادرنه‌یه جلب بیوریله‌رق، تخت عثمانی‌یه اجلاس بیورلمش؛ وپدرلری اسحق پاشایی وسائر بعض خواص بندکانی بالاستصحاب، مغنیسایه عزیمتله، صاروخان وآیدین ومنتشا سنجاقلرینڭ وارداتنی کندی ذاتلرینه آیره‌رق، صفای خاطرله عمر سورمکده، وصاحب ترجمه دخی صدر اعظم خلیل پاشانڭ وسائر وزراسنڭ معاونت مدبرانه‌سیله ادرنه‌ده سلطنت ایتمکده ایکن، پاپا سلطان مراد خانڭ بو وجهله ایشدن چکلمسندن استفاده اولنه‌جق وقتدر ، دیه‌رك، بر طاقم قاردینااللر اغزامیله، مجار قرالنی بر قاچ سنه اول عثمانلیلره ویردیکی عهد ویمینی نقض ایتمکه قاندیروب، بونلرله اهلیلر وافلاق، بغدان، صرب وسائر خرستیانلردن مرکب بر اهل صلیب اتفاق بالتشکیل، سکسان بیك عسکرله وارنه‌یه قدر کلدکلرنده، ارکان دولت هنوز اون درت یاشنده تجربه‌سز بر پادشاهڭ بویله برقوته قارشی کله‌میه‌جکنی دوشونه‌رك، سلطان مرادخانڭ امور سلطنتی ید اقتدارینه آلمسنی رجا واسترحامده اصرار ایتمکله، هرنه‌قدر مشار الیهڭ بحراً عودتی طریقنی کسمکه ونديك دونناسی مأمور اولمش ایسه‌ده ، پادشاه مشار الیه براً استانبول بوغازینه قدر کلوب، بو بوغازی تجاوزله، قرق بیك کشی ایله دشمنڭ قارشیسنه یتیشه‌رك، مشهور اولان وارنه ملحمهٔ کبیره‌سنده مجار قرالی مقتول دوشمش؛ وسائر کبراء نصرانیه‌نڭ برطاقمی اسیر اولوب ، عسکرلری محو وپریشان اولمشدی. بو موفقیتدن صکره، سلطان مرادخان ثانی ینه صاحب ترجمه‌یی تخت عثمانیده براقوب ، کندیسی مغنیسایه چکلمك ایستمشلر ایسه‌ده، پادشاهڭ حداثت سنی عسکر بیننده بعض مرتبه اطاعتسزلکه سبب اولمغله، صدر اعظم خلیل پاشانڭ وسائر رجال دولتڭ اخطارات متوالیه‌سی وبالذات سلطان محمد خانڭ التماسی اوزرینه، سلطان مراد خان ۸٤۸ ده ادرنه‌ده تکرار تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمش؛ وسلطان محمد خان ثانی مغنیسا سنجاغنه عودت ایلمشیدی.

بو وجهله پدری زماننده ایکی سنه سلطنت سوردکدن بدی سنه صکره، ۸۵۵ تاریخنده پدرلری سلطان مراد خان ثانی ارتحال ایتمکله، مغنیسادن کلوب ، تخت سلطنته جلوس ایتمشلردر. جلوسلرینی متعاقب اظهار عصیان ایچون فرصت قاچیرمیان قرەمان اوغللری اوزرینه عسکر سوق ایدوب ، قره‌مان اوغلی ابراهیم بك طاش ایلنه فرار ، وقیزینی نزد پادشاهی‌یه رجاجی کوندروب، استرحام امن وامان ایتمکله، فیما بعد صداقتدن آیرلمامق شرطیله ، جرم

سابقنی عفو بیوره‌رق، بروسه‌یه عودتله، منویء ضمیری اولان، قسطنطینیه فتحی مقدماتنه تشبث بیوروب، بوغاز کسن یعنی روم ایلی حصارینك انشاسنه بدأ ایتمش؛ و بونی بالا کمال جسیم طوپلرله بعدالتجهیز، او قیشی ادرنه‌ده کچیروب، ٨٥٦ سنه‌سی ایلك بهارنده مکمل بر اردو ایله و او وقته‌دك مثلی کورلمه‌مش جسیم طوپلرله استانبولی براً محاصره ایلمش؛ وغلطه ایله سرای برونی آره‌سی زنجیرلرله قپانمش اولدیغندن، بالطه لیمانندن کمیلرینی قره‌یه چکوب، حاضرلدیغی طریق اوزرنده سوروکله‌ده‌رك، لیلاً خلیج ایچنه ادخال ایتمکله، روملر صباحلین مأمولرینك خلافنده کندیلرینی براً وبحراً محاصره آلتنده کورنجه، شاشیرمشلردی. برقاچ کون محاصره‌دن صکره نهایت طوپقپودن هجوم ودخول اولنه‌رق، روملرك دخی مأیوسانه مقاومتیله پك شدتلی بر محاربه‌دن صکره، ایمپراطور مقتول دوشمش؛ وشهر فتح اولنه‌رق، پایتخت دولت عثمانیه اولمشدر.

سلطان محمد خان ثانی حضرتلری بو فتح عظیم ایله اکتفا ایتمیوب، ٣١ سنه دوام ایدن مدت سلطنتی فتوحاتله وسفر ومحاربه ایله کچه‌رك، ممالك عثمانیه‌یی خیلی توسیع ایتمش؛ وکوشه وکنارلرنده ایادیء دشمنانده قالمش اولان نیجه ممالك و قلاع مهمه‌یی ضمیمهٔ ممالك عثمانیه ایلمش؛ وبرقاچ دولته ختام ویرمشدر. صربیه و بوسنه قراللریله دفعاتله محاربه ایدوب، بوسنه وهرسکی وبلغراد و سمندره ودها نیجه بلادی فتح ایتدیکی کبی، افلاق و بغدانی دخی تحت اطاعتنه آلمشدی. پدرلری زماننده آرناودلغی کاملاً تحت اداره‌سنه آلمش وعساکر عثمانیه‌نك شدتلی هجوملرینه مقاومت ایتمش اولان اسکندر بکله مکرراً جنك ایدوب، نهایت اسکندر بکك وفاتیله، بو قطعه‌یی دخی کاملاً وقطعیاً ممالکنه الحاق، ومواقع مهمه‌سنی تحکیم ایلمشدی. وندیکلیلرله وجنویزلرله دخی دفعاتله محاربه ایدوب، موره‌یی، آغریبوزی، مدللی‌یی، آزاق و قریمی و سائر نیجه یرلر فتح ایتمشدی. طربزونده تشکل ایتمش اولان روم ایمپراطورلغنه‌ده ختام ویره‌رك، مملکتنی کاملاً ضبط ایتدیکی کبی، آماصری‌یی دخی فتح ایتمش ایدی. عهدشکنلکده قصور ایتمین قرمان اوغللریله دفعاتله محاربه ایدوب، نهایت بونلرك حکومتنه ختام ویره‌رك، مملکتلرینی کاملاً ضبط ایتدیکی کبی، اسفندیار اوغللرینك حکومتنی دخی لغو ایده‌رك، قسطمونی جهتنی ضبط ایتمشدی. ایرانه حکم ایدن اوزون حسن تجاوز حدود ایتمکله، او طرفه سفر بیوروب، ترکمانلری فراره مجبور ایتمش؛ وقره‌حصار شرقی وسائر بلادی فتح ایله، حدود عثمانیه‌یی فرات وادیسنه‌دك سورمش ایدی. کدك احمد پاشا معرفتیله ایتالیانك جنوب جهتندن عبارت اولان پولیه‌یه تجاوز اولنه‌رق، اورالری غارت اولندیغی کبی، ردوس دخی محاصره اولنمشدی.

بو فتوحاتی صره‌سیله وتفصیلاتیله ذکر ایتمك ایستسه‌ك برجلد طوایسی کفایت ایتمیه‌جکندن، یالکز بو وجهله مجملاً صایمغله اکتفایه مجبورز. الحاصل، مدت سلطنتلرینی حرب وسفر وفتوحاتله کچیروب، ٨٨٦ تاریخنده، ٥٣ یاشنده ایکن، ینه متهیء سفر اولدقلری حالده، ککبوزه‌ده ارتحال ایدوب، نعشی درسعادته نقل ایله، بنا کرده‌سی اولان جامع شریفك خطیره‌سنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. شجاعت وجلادتی وامور حربیه وسیاسیه‌ده‌کی مهارت واقتدارلری آثاریله مستدلدر.

محمد خان ثالث (سلطان غازی — بن مراد خان ثالث بن سلیم خان ثانی بن سلیمان خان قانونی بن سلیم خان اول بن بایزید خان ثانی بن محمد خان ثانی) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اوزاوچنجیسی اولوب، (اکری فاتحی) دینمکله شهیردر. ٩٧٤ تاریخنده پدرلرینك شهزاده‌لکی وصاروخان متصرفلغی زماننده صارت قصبه‌سنده دنیایه کلوب، ١٠٠٣ تاریخنده، ٢٧ یاشنده ایکن، پدرینك وفاتی اوزرینه، مغنیسادن کله‌رك، تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمش؛ و بعض تدابیر مالیه‌یه تشبثدن صکره، ایرتسی سنه صدر اعظم بولنان ابراهیم پاشانك سردارلغیله وخواجه سعدالدین افندینك دخی مرافقتیله مجارستان سفرینه عزیمت ایده‌رك، اکری شهرینی برمدت محاصره‌دن صکره فتح، وفانیجه وسائر نیجه بلادی ضبط ایلمش؛ ومجارستانی عثمانلیلرك الندن چیقارمق ایچون، آلمانیه ایمپراطوریله اردل، افلاق وبغدان پرنسلرینك تشکیل ایتدکاری اتفاق حکمسز براقه‌رق، حکومات مذکوره‌نك عساکر متفقه‌سنی مغلوب و پریشان

ایتمش؛ وبو سفرك بو سببه مبنی اولان اهمیتندن طولایی (اکری فاتحی) دینمکله شهرت بولمشدر. بو سفر اثناسنده آناطولیده جلالی حسن پاشا و قره یازیجی رفع لوای عصیان ایتمکله، آلمانیا ایمپرا-طوریله عقد مصالحه اولنه‌رق، آناطولیجه اعاده اسایش تدابیرینه تشبث اولنمش؛ وبرخیلی وقت اوغرا-شلدقدن صکره ، سرقوم شقیلر عرض اطاعت و انقیاد ایده‌رك، اسایش اعاده اولنمش ایسه‌ده ، بونلرله اوغراشلدیغی مدتجه، آلمانیه ایمپراطوریله متفقلری فرصت بولوب، نقض عهد ایده‌رك، مجار-ستانك بعض قلاع وبلادینی ضبط ایتمش؛ وهرنه‌قدر درعقب اردوی همایون سوق اولنه‌رق، قانیژه و سائر محال مهمه استرداد اولنمش ایسه‌ده ، بعض یرلر دخی دشمنلرك النده قالمشیدی. سلف پادشاهی سلطان مرادخان ثالث زماننده ضبط ایدلمش اولان تبریز ونخجوان جهتلرینك استردادی ضمننده ایرا-نیلر نقض عهد ایله، حدود شرقیه‌ده دخی آتش مخاصمات یکیدن اویاندیرلمش ؛ وبعض یرلر الدن چیقمش ایدی. سلطان محمدخان ثالث بو غوائل ایله مشغول اوله‌رق طقوز سنه ایله ایکی آی سلطنت سوردکدن صکره، ١٠١٢ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی سلطان احمد خان اول خلفی اولمشدر. دیانت واحکام شرعیه‌یه زیاده ارتباطی اولوب، شرب خمر ایدنلر حقنده شدتلی مجازات اجراسنی وبتون میخا-نه‌لرك قپادلمسنی امر ایتمشدی. بعض فتوحاتله برابر، زمان سلطنتی دور انحطاطك مبدئی عد اولنور . جلوسنده اون طقوز برادرینی وپدرینك حامل بولنان اون جاریه‌سنی وبعده ایکی اوغلنی اعدام ایتدیرمشدر.

محمد خان رابع (سلطان غازی — بن ابراهیم خان بن احمدخان بن محمد خان ثالث) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اون طقوزنجیسی اولوب، (آوجی) لقبیله مشهوردر . ١٠٥١ تاریخنده دنیایه کلوب، ١٠٥٨ ده پدرینك اسقاطی اوزرینه، یدی یاشنده اولدیغی حالده ، تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمش؛ وصباوتی زماننده بعض ارباب نفوذك سوء استعمالاتی ونااهللرك سرکاره کلمسی نتایجندن اوله‌رق ، دولتك امور مالیه و ملکیه وعسکریه‌سی مذبذب برحاله کلوب، حدودك هر طرفنده دشمنلر فرصت یاب تجاوز اولمش ایکن، ١٠٦٦ تاریخنده یعنی جلوسنك سکزنجی سالنده کوپریلی محمد پاشا مقام جلیل صدارته کله‌رك، و اساسلی اصلاحاته مباشرت ایده‌رك ، بو اصلاحات سایه‌سنده خیلی موفقیتلر کورلمش؛ وآوستریایه قارشی عسکر سوق اولنه‌رق ، مجارستانك برچوق قلاع وبلادی استرداد ، ویا یکیدن فتح ، وثانیاً ویانه محاصره اولنمش؛ وکریدده وندیك جمهوریتنه قارشی محاربه‌یه دوام اولنه‌رق، کریدك برچوق یرلری ومرکزی اولان قندیه شهری ضبط ایدلمش ایدی. لهستان وروسیه ایله دخی محاربه اولنه‌رق، قزانلمشیدی . بو موفقیات واجراآت مشارالیه کوپریلی محمد پاشا ایله اوغلی احمد فاضل پاشا ومرزیفونی قره مصطفی پاشانك من حیث المجموع ٢٨ سنه سورن مدت صدارتلرنده واقع اولوب، بعده قره ابراهیم وسلیمان وسیاوش پاشالرك زمان صدارتلری اولان دور محمدخان رابعك صوك اوچ درت سنه‌سنده دولت علیه دول متجاوره برطاقم محاربات ایله اوغراشمش اولوب، صید وشکاره مراقلری وار ایدی . ١٠٩٩ تاریخنده عزلت، ١١٠٤ ده ارتحال دارآخرت ایتمشدر. اولادندن سلطان مصطفی خان ثانی وسلطان احمد خان ثالث سلطنت سورمشلردر.

محمد خدا بنده (سلطان —) [« خدا بنده » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد رشدی پاشا (مترجم —) دور سلطان عبدالمجید خا-نیدن پادشاه زمان سلطان عبدالحمید خان ثانی افندمز حضرتلرینك زمان همایونلرینه دك درت دفعه مسند صدا-رت عظمایه چکمش وزرادن اولوب، سینوب سنجاغنده آیاندون قضاسی خاندانندن حاجی حسن آغانك اوغلیدر. ١٢٢٦ تاریخنده دنیایه کلوب، طفل ایکن والده-سیله برابر درسعادته وروده، تحصیل علم ابتدکدن

صكره، ١٢٤١ تاريخنده، وقعهٔ خيريه اوزرينه، كشاد اولنان عساكر نظاميه‌نك يدنجى ترتيب طا. بورينه قيد اولنمش؛ واستعدادى حسبيله قطع مراتب ايده‌رك، قول آغاسى اولدقدن صكره ، لسان فرانسوى ايله بعض فنون جديده‌نك تحصيلنه قويلمش؛ وطقوز سنه قول آغالقله خدمت ايدوب، روم ايلى وآناطولى وشام جهتلرنده بولندقدن صكره، بيكباشى و بعده آلاى امينى اولمش؛ وبو رتبه‌ده ايكن ، بعض كتب عسكريه‌نك ترجمه‌سى مأموريتيله باب سرعسكرى. يه آلنه‌رق ، او وقتدن (مترجم) لقبيله شهرت بولمشدى. آز مدت ظرفنده قائممقام و مير الاى و ١٢٥٩ ده ميرلواالقله روم ايلى اردوى همايوننه مأ. مور اولمش؛ ومتعاقباً دار شوراى عسكرى اعضا. لغنه نقل اولنه‌رق، ١٢٦١ ده فريقلك رتبه‌سيله عساكر رديفه‌نك صورت تشكيل وتنظيميله نظارتى علاوهٔ عهده‌سنه احاله اولنمش؛ و ١٢٦٣ تاريخنده مشيريت رتبه‌سنه نائل اولوب ، خاصه اردوى همايونى مشيريتنه نصب اولنمشدى . ١٢٦٤ ده دار شوراى عسكرى رئيس الرؤساسى و ١٢٦٧ تاريخنده سرعسكر اولوب ، عساكر نظاميه‌نك اصلاح وترقياتنه خيلى خدمتلرى كورلمش؛ و١٢٦٩ تاريخنده عزل اولنه‌رق، ثانياً خاصه مشيرى اولمشدى. ١٢٧٠ ده استعفا ايدوب، متعاقباً شام واليلكى انضماميله برشام اردوى همايونى مشيريتنه نصب اولنمش ايسه‌ده، استعفاسى قبول بيوريله‌رق، بر مدت معزول قالدقدن صكره، ١٢٧١ ده مجدداً تشكيل اولنان مجلس عالئ تنظيماته مأمور اولمش ؛ وينه او سنه ثانياً سرعسكر اولوب ، ١٢٧٣ ده عزل اولنمش ايسه‌ده، ينه او سنه ثالثاً مقام سر عسكرى‌يه نصب اولنمشدى. ١٢٧٤ ده عزل ، و وفات ايدن فتحى پاشا يرينه طوبخانه مشيريتنه نصب اولنه‌رق ، ١٢٧٥ ده مشيريت مذكوره‌نك سرعسكرلكه الحاق اوزرينه، مجالس عاليه‌يه مأمور اولمش؛ ومتعاقباً مجلس عالئ تنظيمات رياستنه تعيين بيورلمشدى. ١٢٧٦ ده مسند جليل صدارت عظمايه ارقا اولنه‌رق، بش آى ايله سكز كون بو مقام عاليده بولندقدن صكره، ينه او سنه انفصال ايده‌رك، تشكيل اولنان اصلاحات ماليه مجلسى رياستنه نصب بيورلمش؛ و ١٢٧٧ ده واقع جلوس حضرت عبدالعزيز خانيده رياست مذكوره‌ده ابقا بيوريله. رق، او صره‌ده وجودجه كورديكى لزوم اوزرينه، لاجل التداوى مأذوناً برلينه عزيمت ايدوب، اوراده بولنديغى حالده، ١٢٧٨ ده رابعاً مقام سرعسكرى عهده‌سنه توجيه بيورلمش ؛ وپارس ايله آوروپانك سائر جهتلرينى سير وتماشا ايده‌رك عودت ايلمش ايدى. ١٢٧٩ ده عزل اولنه‌رق، مستوفى معاشله استراحت ايتمكه مأذون، و بعده مجالس عاليه‌يه مأمور اولوب، ١٢٨٢ ده مجلس والاى احكام عدليه رياستنه نصب اولنمش؛ و ١٢٨٣ ده ثانياً صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخى سكز بچق ماه بو مقام عاليده قالمش؛ و بعده ديكر بعض مسانِد عاليه‌ده بولنه‌رق، ١٢٨٩ ده ثالثاً مقام صدارت عظمايه كچمش؛ ويالكز اوچ آى اجراى وكالت مطلقه ايتمشدر. ١٢٩٣ ده رابعاً صدر اعظم اولوب ، خليفهٔ دوران سلطان عبدالحميد خان ثانى افندمز حضرتلرينك جلوس همايونلرنده دخى مقام مشار اليهاده ابقا بيورلمغله، سكز آى ايفاى وكالت ايتدكدن صكره، شيخوختنه بناءً استعفا ايدوب، مغنيساده‌كى چفتلكنه چكلمش؛ و ١٢٩٨ ده اوراده وفات ايتمشدر.

محمد رشدى پاشا { (شروانى زاده —) دور سلطان عبد.

العزيز خانيده مسند صدارته كچن وزرادن اولوب، ابتدا طريق علميه‌يه منسوب ايكن، امور سياسيه‌يه عقلى ايرديكنه مبنى، فؤاد پاشا مرحومك توسطيله طريقى تبديل ايديله‌رك، رتبهٔ وزارت توجيه اولنمش؛ وبعض ولايات واليلكلرنده ونظارتلرده بعد الاستخدام ١٢٩٠ ده صدر اعظم اولوب ، طقوز آى ايله اون كون بو مقامده قالمش؛ ومؤخراً طائفده وفات ايتمشدر.

محمد زينى افندى { (آق محمود زاده السيد —) سلطان محمود

خان اول دورنده مشيخت اسلاميه مسندينه كچن علمادن اولوب، ١٠٧٨ ده دنيايه كلمش؛ وتحصيل علمله على الاصول دور مدارس ايتدكدن صكره ، سلانيك ومصر و ١١٢٠ ده استانبول قاضيسى، ١١٣٠ ده نقيب الاشراف ، ١١٣٤ ده آناطولى و ١١٤٠ ده روم ايلى قاضيعسكرى اولمشيدى. ١١٥٩ ده حياتى زاده‌نك عزلنده مسند مشيخت

اسلامیه‌یه ارقا اولنمش؛ و بر سنه ایله طقوز بچق آی
بو مقام عالیده قالدقدن صکره، شیخوختی و ضعف
و هرمی بحق تمشیهٔ امور ایتمسنه مانع اولدیغندن،
١١٦١ ده عزل اولنه‌رق، ١١٦٤ اواخرنده
وفات ایتمش؛ وابا ایوب انصاری جوارنده پدری
یاننده دفن اولنمشدر. تقوی وحسن اخلاق صا.
حبی فقراپرور برذات ایدی.

محمد سعد الدین { (بن محمد بن علی بن العربی الطائی الحاتمی)
مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، مشهور محی الدین
عربی (قدس سره) نك اوغلیدر. ٦١٨ تاریخنده
ملاطیه‌ده طوغوب، ٦٨٦ ده دمشق شامده
وفات ایتمش؛ وپدری یاننه دفن اولنمشدر. علم
حدیث وسائر علوم تدریسیله مشغول اولمشدر.
مرتب دیوان اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت
جمله اشعارندندر:

الایا سائلی عن شرح حالی
سؤال المشفق البر الرحیم
فاما الجسم فهو کما تراه
سقیم مثل ناظرك السقیم
و اما حال قلبی یا حبیبی
فلا تسأل عن اصحاب الجحیم

محمد سعید افندی { [«خلیل افندی زاده» و «میرزا زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد سعید غالب پاشا { [«غالب پاشا» ماده‌سنه مرا. جعت بیوریله.]

محمد شاطبی { [«ابن الجنان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد شاه { کرمانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌دن ایکی کشینك اسمیدر:
برنجیسی ملوك مذکوره‌نك آلتنجیسی اولوب،
آرسلانشاه بن کرمانشاه بن قاوردك اوغلیدر.
٥٣٦ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و ١٤ سنه
صلح واسایشله حکومت سوروب، ٥٥٠ تاریخنده
وفات ایتمشدر.
— ایکنجیسی ملوك مذکوره‌نك اون برنجی
واخیری اولوب، بهرامشاه بن طغرلشاه بن محمد
شاهك اوغلیدر. پدریله عملری آرسلانشاه و
تورانشاه بینلرنده برچوق نزاعلر ومحاربه‌لر ایده‌رك،
ملك کرمانی خراب ایتدکدن، و اوچی‌ده تلف
اولدقدن صکره، ٥٧٠ تاریخنده حکومت بوکا
قالمش ایسه‌ده، اقرباسندن مبارکشاه ودیکر برقاچ
کشی مخالفتده بولنمغله، صاحب ترجمه سلطان عراق
اولان آرسلان بن طغرل سلجوقینك یاننه قاچوب،
اونك امدادیله کرمانی ضبط ایتمش ایسه‌ده، چوق
سورمه‌دن قوم غزاندن ملك دینار طرفندن
کرماندن اخراج اولنه‌رق، اوراده سلجوقیان
حکومتنه ختام ویرلمشدر.

محمد شاه { (امیر —) قره قیونلی دولتنك مؤسسی اولان قره یوسف
ترکمانك اولادندن اولوب، مشارالیه ٨١٣ تاریخنده
سلطان احمد ایلکانی‌یی قتل ایتدیکنده، بغداد
حکومتی بوکا ویرمکله، ٢٣ سنه اوراده حکومت
سوردکدن صکره، برادری امیراسپان اوزرینه
خروج ایتمکله، موصله فرار ایتمش؛ و اورادن
آذربیجان جهتنه کیتمکده ایکن، ٨٣٧ ده امیر
حاجی همدانی طرفندن قتل اولنمشدر.

محمد شاه { (بن فرید الدین بن خضر خان) هندستانده دهلی ملوکندن
اولوب، ٨٣٧ تاریخنده عمی مبارکشاهه خلف
اولمش؛ و ١٢ سنه حکومت سوردکدن صکره،
٨٤٩ ده وفات ایدوب، اوغلی سلطان علاء الدین
خلفی اولمشدر.

محمد شاه { (بن احمد شاه) هندستانده کجرات ملوکندن اولوب،
٨٤٧ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وطقوز سنه‌یه
قریب مدت حکومت سوردکدن صکره، ٨٥٥ ده
زوجه‌سی طرفندن مسموماً وفات ایدوب، اوغلی
قطب شاه خلفی اولمشدر.

محمد شاه { (بن هوشنك شاه) هندستانده (مالوه) خطه‌سی ملوکندن
اولوب، ٨٣٧ ده پدرینه خلف اولمش؛ و یالکز
طقوز آی حکومت سوردکدن صکره، وزیری
بولنان محمود خان طرفندن تسمیم وملکی ضبط او.
لنوب، مرقوم محمود شاه خلجی نامیله مالوه تختنه
قعود ایتمشیدی.

محمد شاه { هندستانده دهلی حکمدارا. نندن اولوب، جهانشاهك

اوغلی وجهاندار شاه بن بهادر شاهك يكنيدر. (روشن اختر) لقبيله ملقبدر. ١١١٤ تاريخنده طوغوب، ١١٣٠ ده رفيع الدولهيه خلف اولمش؛ و ٣٠ سنه ايله ٦ آی حكومت سوردكدن صكره، ١١٦١ ده وفات ايدوب، اوغلی احمد شاه خلفی اولمشدر.

محمد شاه { ايرانده حكومت سورمكده اولان قاجار سلالهسی ملوكنك اوچنجيسی اولوب، ميرزا عباسك اوغلی وفتح علی شاهك طورونيدر. ١٢٥٠ تاريخنده جدينه خلف اولوب، ١٤ سنه حكومت سورمش؛ و ١٢٦٤ ده وفات ايدوب، حكمدار سابق ناصر الدين شاه خلفی اولمشدر.

محمد شاه بهمنی { هندستانك دكن قطعهسنده حكومت سورن بهمنيان سلالهسنه منسوب ايكی حكمدارك اسميدر:

برنجيسی ملوك مذكورهنك ايكنجيسی اولوب، سلطان علاء الدين حسن بهمنينك اوغليدر. ٧٧٦ تاريخنده پدرينه خلف اولوب، ١٧ سنه حكومت سورمش؛ و ٧٩٣ ده وفات ايدوب، اوغلی مجاهد شاه خلفی اولمشدر.

— ايكنجيسی ملوك مذكورهنك اون اوچنجيسی اولوب، همايون شاهك اوغليدر. ٨٦٨ تاريخنده، طقوز ياشنده اولديغی حالده، برادری نظام شاهه خلف اولمش؛ و صباوتنده امور دولت والدهسنك تحت نظارتنده اولهرق خواجه جهان وخواجه محمود كاوان طرفندن اداره اولنمشدی. محمد شاه ٢٠ سنهيه قريب مدت حكم سوردكدن صكره، ٨٨٧ ده وفات ايدوب، اوغلی محمود شاه اول خلفی اولمشدر.

محمد شاه تغلق { هندستانك دهلی شهرنده تخت نشين اولان تغلق سلالهسنه منسوب ايكی حكمدارك اسميدر:

برنجيسی (ملك فخر الدين جونان) ٧٢٥ ده پدری غياث الدين تغلق شاهه خلف اولمش؛ و ٢٧ سنهيه قريب مدت حكم سوردكدن صكره، ٧٥٢ ده وفات ايدوب، عم زادهسی سلطان فيروز شاه باربك بن سپهسالار رجب خلفی اولمشدر. زماننده علاء الدين حسن كنكوه دكنده رفع لوای استقلال ايدوب، قطعهٔ مذكورهيی دهلی حكومتندن آيرمشدی. صاحب ترجمهنك دهليده بر چوق آثاری واردر.

— ايكنجيسی (ناصر الدين — بن فيروز شاه) ٧٥٤ ده دنيايه كلوب، ٧٨٩ ده پدرينك حياتنده تخته جلوس ايتمش ايسهده، چوق كچمهدن ابو بكر شاه تختنی ضبط ايتمش؛ و صاحب ترجمه ٧٩٢ ده عسكر سوقيله، دهلی‌يی ضبط ايدوب، ٣ سنه ايله ٧ آی حكومت سوردكدن صكره، ٧٩٦ ده وفات ايتمشدر. اوغلی همايون (علاء الدين سكندر شاه) اسميله خلفی اولوب، ٤٥ كون صكره فجأةً وفات ايتمكله، برادری محمود شاه تخته كچمش ايدی.

محمد شاه شرقی { هندستانك جونپور جهتنده حكم سورن شرقی سلالهسی حكمدارانندن اولوب، ٨٥٦ ده پدری محمود شاه شرقی‌يه خلف اولمش؛ و بر قاچ سنه حكومت سوردكدن صكره برادری حسين شاه شرقی طرفندن قتل، وملكی ضبط اولنمشدی.

محمد شاه عادل { هندستانده دهلی حكمدارانندن اولوب، عن اصل افغان قبائلندن (سور) قبيلهسی رؤساسندندر، و اصل اسمی (مبارز خان بن نظام خان سوری) در. سليم شاهك قاينی اولمغله، ٩٦١ تاريخنده، مشار اليهك وفاتی اوزرينه، ايكی ياشنده بولنان اوغلی فيروزی تخته اجلاسله، اونك نامنه اجرای حكومت ايتمكه باشلامش؛ و چوق كچمهدن صبیء مرقومی قتل ايله، كندی سلطنتنی اعلان ايلمش ايدی. كنديسی جاهل وامی اولوب، اكثر مناصب دولته دخی كنديسنه بكزر آدملر نصب ايتمكله، جملهنك خشنودسزلغنی موجب اولمشدی. سليم شاه مشار اليهك انيشتهسی بولنان (ابراهيم خان سور) بيوك بر اردو ترتيبيله اوزرينه يورويوب، ٩٦٢ ده دهلی‌يی ضبط ايتمش؛ وصاحب ترجمه (چونار) ه قاچوب، اورانك حكومتيله قناعت ايتمش ايسهده، ٩٦٣ ده بنكاله حاكمی بهادر شاه ايله ابتديكی محاربهده قتل اولنمشدی.

محمد صادق افندی { (صدر الدين زاده —) سلطان احمد خان ثانی و مصطفی خان ثانی و احمد خان ثالث

دورلرنده مسند مشيخت اسلاميه‌يه كچن علمادن او. لوب، مشاهير علمادن صدرالدين شرواني احفا. دندندر. ١٠٤٠ تاريخنده دنيايه كلوب، تحصيل علم ايله علي‌الاصول دور مدارس ابتدكدن صكره، ١٠٩١ ده حلب، بعده مصر قاضيسي، ١١٠٣ده آناطولي، ١١٠٥ ده روم‌ايلي قاضيعسكري وبنه او سنه شيخ‌الاسلام اولمش؛ وسلطان مصطفى‌خان ثانينك جلوسلرنده ابقا اولنمشدي. طقوز آي قدر امور فتوابي بعدالاداره، عزل اولنه‌رق، ١٢ سنه‌يي متجاوز مدت معزول قالدقدن صكره، سلطان احمد خان ثالث دورنده ١١١٨ تاريخنده ثانياً مسند فتوايه نصبله، بو دفعه دخي بر سنه ايله درت‌كون بومقام عاليده قالدقدن صكره، طبيعتنده مركوز اولان عجزينه ضعف وهرمي دخي منضم اولديغندن، ١١١٩ ده عزل اولنه‌رق، ١١٢١ ده وفات ايتمشدر. اكثر علومه واقف وطريقته منسوب اصحاب تقوى واستقامتدن ايدي.

محمد صوفي { ايران مشاهير شعراسندن اولوب، مازندرانلي اولديغي حالده، هندستانه‌رحلتله، برمدت كجراتك حيدرآباد شهرنده اقامت، وبعده كشميره نقل وطن ايتمشيدي. جهانكير صاحب ترجمه‌نك صيتني ايشيدوب، يانينه جلب ايچون، كشمير حاكمنه نامه يازمش؛ و شاعر دهلي‌يه عزيمت ايتمش ايسه‌ده، شهرنده وصولنده ١٠٣٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. «ميخانه وبتخانه» عنوانيله بر منظومه‌سي واردر. شو بيت اونكدر:

مرا بوقت جدائي چو شمع مردن به
كه زنده باشم وبي دوست بنكرم جارا

محمد عادلشاه { هندستانك بيجاپور خطه. سنده حكومت سورن عادلشاهان ملوكندن اولوب، ١٠٣٦ تاريخنده پدري ابراهيم عادلشاه ثاني‌يه خلف اولمش؛ و ١٠٤٤ تاريخنده دهلي حكمداري شاهجهان دكن قطعه‌سني فتح ايتديكي صره‌ده، صاحب ترجمه دخي سائر دكن ملوكيله برابر مقاومت ايتمكه چاليشمش ايسه‌ده، نهايت كليتلي تضمينات و جزيه اعطاسيله عرض اطاعته مجبور اولمش؛ و ١٠٦٧ ده وفات ايدوب، اوغلي علي عادلشاه ثاني خلفي اولمشدر. تربه‌سي پك مرتفع ومصنع اولديغي كبي، جوامع و سائره اوله‌رق بيجاپورده بر چوق ابنيهٔ عاليه‌سي واردر.

محمد عارف افندي { [«دري‌زاده» و «عرب زاده» و «عارف افندي» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

محمد عطاءالله افندي { [«عرب‌زاده» و «دري زاده» ايله «عطاءالله‌افندي» ماده‌لرينه مراجعت.]

محمد علي { فرس شعراسندن بروجه آتي بش شاعرك اسميدر:

برنجيسي ملا غياثك اوغلي وخطاطيندن مولانا حسينك برادريدر. شو بيت اونكدر:

ازغنچهٔ لبش اثر خنده ظاهرست
هر چند ازحجاب تبسم نميكند

— ايكنجيسي ايران ميرزالرندن اكثرعلومه آشنا بر ذات اولوب، وطنني تركله، هندستانه رحلت ايتمش؛ و نادر شاهك هندستانه استيلاسنده قزلباش عسكري النده شهيد اولمشدر. شو بيت اونكدر:

دلبرا چندكنم ناله زخونخوارئ دل
غم‌دل خور اكرت هست‌بدل يارئ دل

— اوچنجيسي هندستانك لكهنو شهرندن اولوب، ١٢٣٨ تاريخنده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

براي عاشق مسكين چرا خنجر كشيدنها
زبهر كشتن او بس همين دزديده ديدنها

— دردنجيسي (بابا محمدعلي شال فروش) ديمكله معروف‌اولوب، مثنوي‌نظمنده ماهرايدي. شو بيت اونكدر:

دو وحشي دارد آن‌كوه دل افروز
پلنك آن شب است وشيرآن روز

— بشنجيسي‌ايرانلي اولوب، شو بيت‌اونكدر:

زمن دزديده رمزي داشق باغير در مجلس
غرض‌كرزان اشارت رفتن من‌بود برخيزم

محمد علي بيك { ايران شعراسندن وتركان اعيانندن اولوب، شوبيت اونكدر:

بحمدالله‌كه ازكويت نرفتم
بكارآمد سراپاي شكسته

محمد علي پاشا { خطهٔ مصريه‌نك اداره‌سني برصورت جديده‌وحسنه‌يه

افراغ ایله اجرا ایتدیکی اصلاحات اساسیه وتجددات سایه‌سنده خطهٔ مذکوره ایچون بر دور ترقی و مدنیت آچان ذاتدر، که نسلی الیوم خطهٔ مصریه‌ده ارثاً والیلك وخدیولك ایتمکده‌در. ۱۱۸۳ تاریخنده آرناؤدلقده کوریجه جوارنده واقع بر قریه‌ده دنیایه کلوب ، کندیسی چوجق ایکن ، پدری هر نصاسه ، وطنی ترکله، عائله‌سیله برابر قواله‌یه هجرت ایتمش؛ ومحمد علی اوراده بیویوب ، توتون تجارتنه سلوك ایتمشیدی. مع هذا منسوب اولدیغی جنسیتك خصلت فطریه‌سی اولان عسکرلك وجنکاورلك استعدادندن دخی تهی اولمیوب، مصرك فرانسز استیلاسندن صکره دوشمش اولدیغی حال اغتشاشندن تخلیصیچون عسکر یازلدیغی صره‌ده ، صاحب ترجمه دخی برمقدار آرناؤد عسکری تدارك ایده‌رك، او طرفه عزیمت ایتمش؛ وخطهٔ مصریه‌ده‌کی آرناؤد عسکرینك سرکرده‌سی بولنان پویانلی حسن پاشانك معیتنه کیرمش ایدی. وقوع بولان بر قاچ محاربه‌ده وعلی الخصوص ابوقیر محاربه‌سنده فوق العاده جسارت کوستروب، اکتساب صیت و شهرت ایتمکله، قدر واعتباری برتر اولوب، مصر والیسی بولنان خسرو پاشا ایله آرناؤد عسکری و مصر مملوکاری آره‌سنده ظهور ایدن مناقشات آره‌سنده مهم بر موقع طوتمش؛ وتدریجاً مصرده‌کی آرناؤد عسکرینك سرکرده‌سی اولوب ، بو قوتی ایستدیکی کبی استعماله باشلامشیدی. خسرو پاشا بو مناقشاتك عهده‌سندن کله‌میوب، عاجز قالمغله، مصرك اداره‌سی بیوك بر کشمکش وحال تذبذبده بولندیغی بر زمانده، محمدعلی عسکری ضبطله ، خسرو پاشایه ایشدن ال چکدیره‌رك، ادارهٔ مملکتی یداقتدارینه آلدقدن وکمال سهولتله اسایشی اعاده ایتدکدن صکره، کیفیتی دردولته عرض ایتمکله، باب عالی، خطهٔ مصریه‌جه اسایش و انضباطك اعاده وتقریری ایچون، محمدعلی‌یی مصر والیلکنه نصب ایتمکدن اسلم طریق کوره‌مه‌مشدی.

بو وجهله محمدعلی ۱۲۱۵ تاریخنده رتبهٔ وزارتله رسماً مصر والیلکنه نصب اولنجه ، ابتدا اسایش وامنیتك تقریری ایچون مصرك یکیچریلری دیمك اولان ممالیکك وجودینی قالدیرمق اقتضا ایتدیکنی درك ایله، بوکا موفق اولدقدن صکره ، بتون ممالك اسلامیه ایچنده برنجی اوله‌رق، عساکر منتظمه ترتیبنه کیریشوب، برطرفدن پیدا ایتدیکی قوتله واوغللری ابراهیم واسماعیل پاشالرك یاردیمیله صعید مصره و نوبه وسودانه طوغری توسیع ممالك ایتمکله، وبر طرفدن دخی فنون حربیه و طبیه وسائره ایچون تأسیس ایلدیکی مکتبلر و تشکیل ایتدیکی ترجمه جمعیتلری واسطه‌لریله معارف جدیده‌نك نشر وتعمیمنه، وآوروپادن جلب ایتدیکی معلمین وارباب هنر وصنعت معرفتیله زراعت وصنایعك ترقیسنه فوق مایتصور سعی وهمت ایده‌رك، آز زمان ظرفنده مصر اسفلی ووادیٔ نیلی احیا وپرنج، پاموق، شکر قامشی و ذخایر متنوعه‌نك زرعنی تکثیر، وبرچوق فابریقه‌لر کشاد ایلمشدی . و وقته‌دك اوراده بولنه‌بیلان برقاچ بیك نفر عسکرك علوفه‌سنه کفایت ایتمین مصر وارداتی آز زمان ظرفنده مأمول اولنمیه‌جق درجه‌لره ابلاغله، خطهٔ مصریه‌یی بیوك ومعمور برمملکت عظیمه حالنه قویمشدر. او صره‌ده وهابیلر جزیرة العربك اکثر طرفلرینی ضبط ایدوب، خطهٔ حجازیه‌یی دخی تهدید ایتمکده اولدقلرندن، باب عالیدن آلدیغی امر اوزرینه، او طرفه عسکر سوق ایده‌رك، و بعده کندیسی عودتله، اوغلی ابراهیم پاشایی براقه‌رق، وآلتی سنه متمادیاً بونلرله اوغراشه‌رق ، قوتلرینك اساسنی قیرمش، وجمعیتلرینی پریشان ایدوب، او جهتدن هر مخاطره‌نك اوکنی آلمش ایدی. یونان اختلالنده دخی ابراهیم پاشایی عساکر مصریه ایله موره‌یه کوندروب، اوچ سنه اوراده تنکیل اشقیا واعادهٔ اسایشله مشغول اولمش: ودونتماسی آوارینده احراق اولنمشدی.

بو خدماتنه مقابل طرف دولتدن کرید جزیره‌سی دخی اداره‌سنه ویرلمش ایدی. مؤخراً باب عالی مصر والیلکنك محمدعلی پاشا نسلنده ارثی اولمسنی قبول وتصدیق ایتمشدی.

او تاریخدن اعتباراً صرف خطهٔ مصریه‌نك وسودانه طوغری ضبط ایتدیکی یرلرك حسن اداره‌سیله مشغول اولوب، برچوق اصلاحات وترقیاته موفق اولمش؛ و ۱۲٦٤ ده بر نوع عته مبتلا اولوب ،

والی وكالتی با فرمان عالی اوغلی ابراهیم پاشایه
توجیه بیورلمش؛ وكندیسی ایكی سنه بوحالده یاشا.
دقدن صكره، ١٢٦٦ ده اسكندریه‌ده ارتحال
ایتمشدر.

محمدعلی خارق‌العاده بر داهی اولوب، اساساً
اوقومامش اولدیغی وبراز اوقومغی‌ده ٤٥ یاشندن
صكره اوكرندیكی حالده، مدنیت جدیده‌نك محسناتنی
تقدیر ایله، خطهٔ مصریه‌كبی انواع دسایس ومنافع
متضاده‌یه میدان اولمه كلمش بر مملكتی چابكدن
دینلكه شایان ید اقتدارینه آلدقدن صكره، اوقدر
آز مدت ظرفنده برحال ترقی ومدنیته ایصاله موفق
اولمسی محیرالعقولدر. تربه‌سی قاهره‌ده مكمل
اولوب، اسكندریه‌ده تونجدن بر هیكلی دخی ركز
اولنمشدر.

محمدعلی پاشا { (داماد —) دور سلطان
عبدالمجید خانیده مسند صدا.
رته كچمش و دفعاتله قپودان دریا و سرعسكر
اولمش مشیران دولت عثمانیه‌دن اولوب، همشین
قضاسی خاندانندن حاجی علی اوغللری عائله‌سنه
منسوب غلطه باش اغاسی حاجی عمر آغانك اوغلیدر.
١٢٢٨ ده دنیایه كلوب، درسعادته ورودنده
همشهریسی قپودان اسبق احمد پاشانك دلالتیله
اندرون همایونه داخل اولمش؛ واستعداد فطریسی
حسبیله، بر مدت صكره جنتمكان سلطان محمودخان
ثانینك قرناسی سلكنه كچمشیدی. ١٢٥٥ ده
مأموریت مخصوصه ایله نزیبده بولنان اردوی همایونه
اعزام اولنه‌رق، عودتنده پادشاه مشارالیه ارتحال،
وسلطان عبدالمجید خان حضرتلری جلوس ایتمش
اولمغله، فریقلق رتبه‌سیله دارشورای عسكری
اعضالغنه، و ١٢٥٦ ده غلطه امور ضبطیه‌سی
انضمامیله طوبخانهٔ عامره مشیریتنه نصب بیورلمش؛
و ١٢٦٠ ده سلطان محمود خان حضرتلرینك كریمه.
لرندن دولتلو عصمتلو عادله سلطان حضرتلرینك
زوجیتنه تنسیب اولنه‌رق، شرف مصاهرت
جناب پادشاهی‌یه نائل اولمش ایدی. ١٢٦١ ده
قپودان دریا اولوب، ایكی سنه ایله اوچ آی بو
مقامده قالدقدن صكره، ١٢٦٣ ده عزل اولنه.
رق، مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش ایسه‌ده، سكز
بچق آی صكره ثانیاً قپودان دریا اولوب، بو
دفعه دخی اون برآی مسند قپودانیده قالمش؛ و
١٢٦٥ ده سرعسكر اولوب، ١٢٦٧ ده عزل
ایله، برقاچ ماه استراحت ایتدكدن صكره، ثالثاً
قپودان دریا اولوب، بو دفعه دخی اون درت آیه
قریب مدت اموربحریه‌یی اداره ایتمش؛ و ١٢٦٨
تاریخنده مسند جلیل صدارت عظمایه كچوب،
اون برماهه قریب مدت وكالت مطلقه‌ده بولندقدن
صكره، ١٢٦٩ ده روسیه محاربه‌سی آچلمغله،
معلومات واقتدارینه بناءً مقام سرعسكریده بولنمسنه
لزوم كوریله‌رك، ثانیاً سرعسكر اولمش؛ و ١٢٧٠
تاریخنده عزل اولنه‌رق، ١٢٧١ ده قسطمونی‌یه
مأمور اولمش ایسه‌ده، برقاچ كون مرورنده
اعاده اولنه‌رق، رابعاً قپودان دریا اولمش؛
وبو دفعه دخی ایكی سنه ایله یدی ماه امور
بحریه‌یی بعدالاداره، ١٢٧٤ ده عزل، و ٨
ماه صكره خامساً مسند قپودانی‌یه نصب اولنمش
ایدی. ١٢٧٧ ده واقع جلوس همایون جناب عبد.
العزیز خانیده مسندمذكورده ابقا، و ١٢٧٨ ده
طوبخانهٔ عامره مشیریتی و مابین همایون مشیریتیله
خزینهٔ خاصه نظارتی دخی علاوةً عهده‌سنه احاله
بیورلمش؛ و ١٢٧٩ ده انفصال ایدوب، ١٢٨١
ده مجالس عالیه‌یه مأمور، و ١٢٨٢ ده سادساً
قپودان دریا اولمش؛ وبو دفعه دخی ایكی سنه‌یه
قریب مدت بومقامده قالدقدن صكره ارتحال
ایدوب، ابا ایوب انصاری حوارنده تربهٔ مخصوصه‌سنه
دفن اولنمشدر.

محمدعلی پاشا { (مشیران دولت علیه‌دن
اولوب، مجار دینلكله شهرت
بولمش ایسه‌ده، عن‌اصل آلمانیه‌لی اولوب، چو.
جق ایكن ممالك عثمانیه‌یه التجا و اهتدا ایتمش، و
مكتب فنون حربیه‌ده تحصیل ایتمشیدی. آزمدت
ظرفنده قطع مراتب ایده‌رك، یونان حدودنده و
تسالیه جهتنده خیدودلرك وجودینی قالدیرمق
خصوصنده خدمتی كورلمشیدی.

محمدعلیخان { فرس شعراسندن ایكی كشینك
اسمیدر:
برنجیسی عن اصل داغستانلی اولوب، ملوك
صفویه زماننده بكلربكی وسپهسالار بولنمش؛ و
١١٢٨ تاریخنده افغانلیلری تأدیب ایچون قندهاره

کیدرکن، اثنای راهده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

جان ززلف تابداری دارد
دل داغ زلالهٔ عذاری دارد
تن حسرت تیغ آبداری دارد
سرهم سرفتراك سواری دارد

— ایکنجیسی هندستانده لکهنو مضافاتندن (مه‌بان) قصبه‌سنك رئیسی اولوب، انکلیزلرك استیلاسندن صکره بعض بلادك مفتیلکنده استخدام اولنمش؛ و ۱۲۴۷ ده (باندا) بلده‌سنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

دامن کشان ز صحبت من یار میرود
کارم ز دست ودست من از کار میرود

محمد علی شاه { (ابو الفتح معین الدین سلطان زمان —) هندستا. نده لکهنو ملوکندن اولوب، عن اصل (نواب ناصر الدوله) عنوانیله اود خطه‌سنك والیسی و نواب علیخانك اوغلی ایکن، انکلیزلرك استیلاسندن صکره، ۱۲۵۳ ده، یکنی (سلیمان جاه ناصر الدین حیدر)ك وفاتنده، انکلیز حکومتی طرفندن لکهنو تختنه اقعاد اولنمش؛ وبش سنه حکومت ایتدکدن صکره، ۱۲۵۸ ده ۷۵ یاشنده وفات ایدوب، اوغلی (ثریا جاه احمد علی شاه) خلفی اولمشدر.

محمد عوفی { (نور الدین —) مشاهیر ادبادن اولوب، «لباب الباب» عنوا. نیله برتذکرة الشعرانك و «جامع الحکایات» عنوانیله بر مجموعه‌نك مؤلفیدر. ۶۲۵ تاریخلرنده سروده یاشامشدر.

محمد قزوینی { ایران شعراسندن اولوب، طول مدت قزوینده قاضی بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

شمع من پرتو ببزم دیکران می افکند
وه که این کرمی مرا آتش بجان می افکند

محمد قلندر { ایران شعراسندن اولوب، خراسانلیدر. شو بیت عارفانه اونکدر:

ما ز دریا ییم دریا هم زماست
این سخن داند کسی کو آشناست

محمد قلی { ایران شعراسندن اولوب، شوسترلیدر. شو بیت اونکدر:

دل نیست که کرد سرآن زلف دو تاشد
از رشتهٔ جانم کرهی بود که واشد

محمد کاشی { ایران شعراسندن اولوب، «اخلاق شاهی» عنوانیله بر کتابك مؤلفیدر. شو بیت اونکدر:

مانقد عمر صرف ره یار کرده ایم
حاصل بعمر خویش همین کار کرده ایم

محمد کاظم { (میرزا —) هندستان ملوك تیموریه‌سندن عالمکیرك منشیسی ووقعه‌نویسی اولوب، حکمدار مشار الیهك «عالمکیرنامه» عنوانیله تاریخنی و «شاهنامه»، «روزنامه» و «اخبار حسنیه» عنوانلریله دیکر اوچ کتاب یازمشدر. تاریخ مذکوری ۱۱۰۰ تاریخنده اکمال ایتمشدر.

محمد کرای { قریم خانلرندن بو اسمله درت کیشی کلمشدر:

برنجیسی منکلی کرایك اکبر اولادی اولوب، پدری برحیات ایکن، غزایه عزیمت ایتدیکنده، کیمی وکیل براقه جقسکز دیه واقع اولان سؤاله جواباً تاتار شیوه‌سیله اوغلم محمد کرای قالغایی (یعنی قالسون) دیمکله، غیبوبتنده وکالت ایتمش؛ وپدری عودت ایتدیکنده، لذت حکومتدن ذوقیاب اولمشدر، محروم قالمسون دیه، قالغاییلق عنوانیله شهرت بولان برمنصب جدید ایجاد ایتمش؛ و کندیسنه آق مسجد قصبه‌سنی مقر تعیین ایله، آربه‌لق صورتیله برطاقم یرلر تخصیص ایلمش؛ وولی عهدلکنی مصدق فرمان عالی استحصال ایتمش ایدی. بو وجهله صاحب ترجمه برنجی اوله‌رق پدری زماننده قالغای سلطان اولوب، ۹۲۰ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، مسند خانی‌یه صعود، و برادری بهادر کرایی قالغایلق منصبنه نصب ایتمش؛ وکندیسی دخی پدری کبی غزا وجهادله مشغول اوله‌رق، اون سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۳۰ ده بعض نوغای فسده‌سی طرفندن لیلاً باصیلوب، قالغا. ییله برابر شهید ایدلمشدر. وفاتنده ۵۸ یاشنده ایدی.

— ایکنجیسی دولت کرای خانك اولادندن اولوب، ۹۸۵ تاریخنده پدری یرینه قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، برادری عادل کرای سلطانی قالغایلق منصبنه تعیین ایتمش؛ وشرق سفرینه تاتار عسکریله عزیمت ایدوب، آنجق کندیسی یلك

شیشمان و آغر جثه‌لی اولدیغندن ، سردار اکرم مصطفی پاشا سفردن عودتله، اوز تیمورزاده عثمان پاشایی وکیل براقدیغی صره‌ده، صاحب ترجمه دخی قالغای عادل کرایی وبرادرلرندن دیکر ایکی کشی وکیل براقه‌رق، کندیسی قریمه عودت ایتمشدی. متعاقباً وقوع بولان محاربه‌ده قالغای مشار الیه ایرانیلرك الینه اسیر دوشوب، بعده شهید اولمغله، محمد کرای خان اونك یرینه اوغلی سعادت کرایك قالغایلغنی عرض ایتمشسه‌ده، برادری الب کرای دها مسن اولدیغندن ، بونك قالغایلغی اجرا او. لنوب، سعادت کرای ایچون دخی، مأیوس اولمسون دیه ، نورالدینلك اسمیله بر ایکنجی منصب ایجاد، وایکنجی ولیعهد نامیله فرمان عالی اصدار اولنمش ایدی. برسنه صکره ینه شرق سفرینه عزیمته مأمور اولمشیکن، کندیسی موسقوف دیارینی غارت ایتمکه کیدوب، اوغلی مراد کرای سلطانی سفر منه کوره کوندرمسی اغبرار پادشاهی‌یی موجب اولمش؛ واوز تیمور عثمان پاشانك شرواندن عودتله کفه‌دن مرورنده آره‌لرنده مباینت ظهور ایتمش؛ وقالغای بولنان الب کرای مشار الیه عثمان پاشایه التجا ایدوب، بونك انفکاکی عسکر تاتارك پریشانلغنی موجب اولمش اولدیغندن، ٩٩٢ تاریخنده مسند خانیدن عزل اولنوب ، ایتل (یعنی وولغا) جهتنده‌کی نوغایلره التجا ایتمك اوزره ، یوله چیقه‌رق ، (قنکلیجق) نام محله وصولنده تعقیبنه مأمور اولان برادری الب کرای یتیشوب، قتل ایتمشدر. عمری ٥٢ و مدت حکومتی ٧ سنه‌در.

— اوچنجیسی سعادت کرای خانك اوغلی وآنف الترجمه محمد کرای ثانینك تورونی اولوب ، سلامت کرایك خانلغی زماننده قالغای بولندقدن صکره، فرار ایدوب، برمدت ویزه وبحر سفید بوغازنده اقامت ایتمش؛ وبعده برخیلی وقت یدی قله‌ده و ردوسده محبوس قالمش ایدی. ١٠٣٢ تاریخنده صدر اعظم اولان مره حسین پاشا ایله حقوق سابقه‌سی اولمق حسبیله ، جانبك کرای خانك یرینه قریم خانی اولوب ، برادری شاهین کرایی قالغای نصب ایتمش؛ واوغلی بغدان احمد کرایی رهن صورتیله درسعادته کوندرمش؛ وسائر اقاربی روم ایلی جهتنده بولنمغله، قریمده نورالدینلك منصبنه تعیین اولنه‌جق خان زاده‌لردن کیمسه بولنمدیغندن، چوبان مصطفایی دولت کرای عنوانیله نورالدینلکه عرض ایتمشدی. برسنه ایله اوچ آی خانلق ایتدکدن صکره، حامیسی اولان مره حسین پاشانك صدارتدن عزلی اوزرینه، کندیسی دخی عزل اولنوب، سلفی خانلق مسندینه اعاده اولنمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومته کیریشدیکندن ، فساد ظهورینه میدان ویرلمه‌مك اوزره، ینه مسند خانیده ابقا اولنمش؛ وبو دفعه دخی اوچ سنه‌ایله طقوز آی خانلق ایدوب، اکثر زمانی سلفی جانبك خان ایله حرب ونزاع ایتمکله کچیرمش؛ و ١٠٣٧ تاریخنده عزل اولندقده، قزاقلرله برلشوب، قریمه هجوم ایتمکله، واقع اولان محاربانك برنده قتل اولنمشدر.

— دردنجیسی سلامت کرای خانك اولادندن اولوب، جانبك کرای خانك لام برادریدر. مشارالیه جانبك کرایك خانلغنده نورالدین وقالغای بولنوب، بعدالعزل، یانبولی جوارنده اقامت ایتمکده ایکن، ١٠٥١ تاریخنده، بیوك برادری بهادر کرایك وفاتی اوزرینه، قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، اوچ سنه قدر اجرای حکومت ایتمش ایسه‌ده، نه قریم رجالنی و نه‌ده باب عالی‌یی ممنون ایده‌مدیکندن، ١٠٥٤ ده عزل وردوسه نفی اولنمش؛ و ١٠٦٠ ده اسلام کرای خانك وفاتی اوزرینه، ثانیاً خان قریم اولوب، اون ایکی بچق سنه قدر حکومت سورمش؛ ونامناسب عزل ونصبلرله کبار تاتاری دلکیر ایده. رك، حقنده شکایات آرتمش اولدیغی کبی، کوپریلی زاده احمد پاشا ایوار سفرینه دعوت ایتمشیکن، بالذات کیتمیوب، اوغلی احمد کرایی کوندرمسی‌ده اغبراری موجب اولمغله، ١٠٧٦ ده عزل اولنوب، داغستانه فرار، و ١٠٨٥ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد کیسودراز {(صدرالدین — حسینی) هندستانجه مظنهٔ کرامدن اولوب، ٧٢١ تاریخنده دهلیده طوغمش، و ٨٢٥ ده دکنك (کلبرکه) ونام دیکرله (حسن آباد) بلده. سنده وفات ایتمشدر. شیخ ناصرالدین چراغ دهلوینك مریدی و صاحب «عقائد اکبری» اولان محمد

اكبرك پدریدر. تصوف وطریقته دائر «آداب المرید»، «وجدالعاشقین» و «اضمار الاسرار» عنوانلی کتابلرك صاحبیدر.

محمد معظم { «بهادرشاه اول» ماده‌سنده ذکری سبق ایتدیکی اوزره، هندستان ملوك تیموریه‌سندن اولوب، کندیسی ادیب وشاعر اولمغله، شوراجقده بر رباعیسنی ایرادله برابر، شیعیلکه زیاده میلی اولدیغی، و اذنه (علی ولی الله و وصی رسول الله) عباره‌سنی علاوه ایتمك ایستمش ایسه‌ده، سنیلرك غلبه‌سندن طولایی موفق اوله‌مدیغنی علاوه ایدیورز. رباعیسی شودر:

اعلی تر از آنی که علی خوانندت
والاتر از آنی که ولی دانندت
بر هستیٔ خود کواه می‌خواست خدا
بی مثل بیا فرید و بی مانندت

محمد المنصور { [«منصور» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد مهدی { [«مهدی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد میرزا { جلال الدین امیرانشاه بن تیمورلنكك اولادندن اولوب، علم وتقوی ایله مشغول وطمع دنیادن مبرا اولمغله، برادری خلیل سلطانك یاننده سمرقندده بولنور ایدی. عمی شاهرخ سمرقندی ضبط ایله اوغلی مشهور اولوغ بکه ویردیکنده، صاحب ترجمه مشارالیه اولوغ بك کبی عالم ونیك سیرت برحکمدارك معیتنده بولنمغی جانه منت بیله‌رك، اولوغ بکك توجه و محبتنی قزانمشیدی. ٨٤٥ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی ابو سعیدی پادشاه مشارالیهه توصیه وامانت ایتمشیدی. مشارالیه ابو سعید بعده سلطنته نائل اولوب، هندستانده حکومت سورن ملوك تیموریه‌نك جدی اولمشدر.

محمد میرزا { آق قیونلی دولتنك مؤسسی اولان اوزون حسنك احفادندن ویوسف میرزا بن حسنك اولادندن اولوب، ملوك مذکوره‌نك سکزنجیسی عد اولنور. عمزاده‌سی سلطان احمددن صکره ٩٠٤ ده عراق وفارس حاکمی اولوب، برادری الوند میرزا ایله جنك ایلدکده، غالب کلمکله، تبریزی دخی ضبط ایلمش؛ و او اثناده عم زاده‌سی مراد بك فارس وعراقه مظفراً داخل اولمغله، صاحب ترجمه اصفهان قربنده مقابله‌سنه کیدوب، محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

محمد میرزا { قره قیونلی دولتی ملوکندن میرزا جهانشاه بن قره یوسفك اوغلی اولوب، پدرینك قتلی صره‌سنده اوزون حسنك الینه دوشوب قتل اولنمشدر.

محمد نزار { [«قائم بامرالله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد یزیدی { (ابو عبدالله — بن ابی محمد) مشاهیر ادبا و شعرادن اولوب، علم قرائت ولغتده دخی یدطولی صاحبی ایدی. معتصم خلیفه‌نك معیتنده مصره کیدوب، اوراده وفات ایتدیکی مرویدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

الهوی امر عجیب شأنه
تارة یأس و احیاناً رجا
لیس فیمن مات منه عجب
انما یعجب ممن قد نجا

محمد یزیدی { (ابو عبدالله — بن العباس بن محمد بن ابی محمد) بو دخی مشاهیر ادبادن اولوب، آنف الترجمه‌نك حفیدیدر. نوادر وآدابدن حفظنده پك چوق شیلر بولنوب، کندیسندن ابو بکر الصولی وابو عبیدالله العسکری وسائرلری روایت ایتمشلردر. ٣١٦ تاریخنده ٨٢ یاشنده وفات ایتمشدر.

محمدیه { مغربده ملوك فاطمیه‌دن محمد بن مهدینك تأسیس ایتمش اولدیغی (مسیله) قصبه‌سنك نام دیکریدر. [«مسیله» ماده‌سنه مراجعت.] — ینه مغربده زاب نواحیسنده بو اسمله بر قصبه وبرقه‌ده بر معموره و کرمانده بر بلده و سامرا قربنده دیکر بر قصبه و بغداد جوارلرنده برقاچ قریه و (ری) ده برمحله بولندیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

محمّره { ایرانك خوزستان ایالتنده، شوسترك ٢٠٠ کیلومتره جنوب غربیسنده وبصره‌نك ٣٨ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق حدود عثمانیه قربنده وکارونك شط العربه دوکلدیکی محلده بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی واردر. کرك شط العربده وکرك کارونك اسکی مجراسی

اولان بنكوشى قولنده كميلر دكيزدن قصبه‌يه قدر چيقوب، كارون نهرى اورادن ١٣٠ كيلومتره يوقارى‌يه قدر دخى سير سفائنه صالح اولديغندن، وبو وجهله محمره كارون ايله شط وخوزستان ايله عراق وبحر فارس آره‌لرنده كليد عد اولنه بيله‌جك بر نقطه‌ده بولنديغندن، پك اهميتلى بر تجارتگاه اولمق استعداديني حائز ايكن، ايرانيلر بو استعداد طبيعيدن پك آز استفاده ايده بيليورلر؛ ايشلين سفائن پك آز واهميتسزدر. حالبوكه محمره‌نك هواسى دخى نسبةً صاغلام و يازين حرارتى بصره و بغداددن آزدر. انكلتره دولتى ١٨٥٦ ده بو قصبه‌يى ضبط ايتمشيكن، بعده حدود ايرانيه وعثمانيه‌نك تحديدى صره‌سنده ايرانه اعاده ايتمشدر. محمره يكى بر قصبه‌در.

محمود { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمى اولوب، الك معروفلرى بروجه آتيدر: (ابو نعيم محمود بن الربيع بن سراقة الانصارى الخزرجى) كه درت ياشنده ايكن فخر عالم (صلعم) افندمزك قبيله‌لرينه منسوب برقيودن مبارك آغزلرينه آلوب توكورديكى صويى طوپلايوب حفظ ايتمشيدى. اهل مدينه‌دن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمش؛ و ٩٩ تاريخنده وفات ايلمشدر. —(محمود بن لبيد بن رافع الانصارى الاوسى) كه عهد رسالتپناهيده طوغوب، مدينه‌ده ساكن اولمش؛ وعلما وفقهادن اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمش؛ و ٩٦ تاريخنده مرحوم اولمشدر. اكثر رواياتى ابن عباس (رضه) دن اولمغله، مسلم كنديسنى تابعيندن عد ايتمشدر. —(محمود بن مسلمة الانصارى) كه احد وخندق وخيبر غزالرنده حاضر بولنوب، بو اوچنجى غزاده شهيد اولمشدر.

محمود { اتابكان ملوكندن ايكى كشينك اسميدر. [«صمصام الدين محمود» و «نورالدين محمود» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

محمود { (شاه —) فارس وعراق عجمده حكومت سورن آل مظفر ملوكندن اولوب، بو دولتك مؤسسى اولان مبارز الدين محمد بن مظفرك ايكنجى اوغليدر. بيوك برادرى شاه شجاع ايله بالاتفاق پدرلرينه عصيان ايده‌رك، كنديسنى مكحول ومحبوس ايتدكدن صكره، برادرى شاه شجاعك فرمانيله اصفهان حاكمى اولمش؛ ومتعاقباً برادرينه دخى عصيان ايدوب، عراق عرب حكمدارى اويس ايلكانينك ياردميله عراق عجمده كسب استقلال ايتمش؛ و شاه شجاع ايله مكرراً محاربه ايلدكدن صكره، ٧٧٦ ده وفات ايدوب، ملكى شاه شجاعه قالمشيدى.

محمود { (امير —) آذربيجان جهتنده حكم سورن امير چوبانك اولادندن اولوب، پدرى زماننده ارمن وكورجستان حاكمى ايدى. برادرى امير دمشقك قتلندن صكره سلطان ابو سعيد اوزرينه سوق ايتديكى عسكر طرفندن اخذ، وتبريزه سوق ايله، قتل ايدلمشدر.

محمود { (ميرزا سلطان —) جلال الدين اميرانشاه بن تيمورك احفادندن اولوب، (سلطان ابو سعيد بن ميرزا محمد سلطان بن اميرانشاه) ك اوغليدر. برادرى سلطان احمدك فوتندن صكره ماوراء النهر پادشاهى اولوب، آنجق ايكى آى حكومت سوردكدن صكره، ٨٩٩ ده وفات ايتمشدر.

محمود { (ميرزا شاه —) معين الدين شاهرخ بن تيمورك احفادندن اولوب، (ميرزا بابر بن بايسنغر بن شاهرخ) ك اوغليدر. ٨٦١ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، ١١ ياشنده ايكن، خراسان تختنه قعود ايتمش ايسه‌ده، درعقب عم زاده‌سى ميرزا ابراهيم عسكر سوق ايده‌رك، خراسانى ضبط ايتمش؛ وصاحب ترجمه فرار ايدوب، ينه او سنه وفات ايتمشدر.

محمود { (برهان الشريعه —) يدنجى قرن هجرى مشاهير علماسندن اولوب، «هدايه» كتابنه مقدمه يرينى طوتمق اوزره يازديغى «وقايه» عنوانلى تأليفيله مشهوردر. بين الطلبه متداول اولان بوكتابه بر چوق شرحلر يازيلوب، الك مشهورى عبيدالله بن مسعودك «شرح الوقايه» سيدر، كه متندن زياده شهرت بولمشدر.

محمود آباد { هندستانك شمال جهتنده (اود) خطه‌سنك سيتاپور ايالت و سنجاغنده و سيتاپورك ٥٣ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٣١٠ اهاليسى، كوزل بر سرايى، متعدد جوامع شريفه‌سيله بتخانه‌لرى وباقير وتونجدن اوپه‌لى معمولاتى واردر.

محمود افغانی { اون ایکنجی قرن هجری اوائلنده ایرانی ضبط ایدن
ودولت صفویه‌نك سبب انقراضی اولان بر صاحب
خروج اولوب، عن اصل قندهارده (کلزایی)
قبیله‌سنك رئیسی ایدی. ۱۱۲۷ تاریخنده، پدری
میراویسك وفاتیله امارت کندیسنه انتقال ایدنجه،
کندی قبیله‌سیله سائر افغانلیلردن قوتلی بر اردو
ترتیب، وسنی بولنان عسکرینی شیعیلره قارشی جهاده
تحریك ایده‌رك، ایرانه تجاوزله، دولت صفویه‌نك
او وقتکی ضعفندن وحال تذبذبندن بالاستفاده،
۱۱۳۵ تاریخنده پایتخت ایران اولان اصفهان
شهرینی ضبط ایتمش؛ وشاه حسین صفوی‌یی اسیر
طوته‌رق، تخت وتاجنی کندیسنه ترك وتسلیمه مجبور
ایلمش ایدی. بو وجهله ایران حکمداری اولوب،
ایکی سنه حکومت سوردکدن، وتحت اسارتنده
خاندان صفویه‌یه منسوب برقاچ کشی‌یی بر کیجه‌ده
قتل ایتدیردکدن صکره، دهشتلی بر علته دوچار
اولوب، کندی اتلرینی دیشلریله قوپارمغه باشلا-
دیغندن، افغان امراسی بونك یرینه عم زاده‌سی
اشرف افغانی‌یی ایران تختنه اقعاد ایتمشلردی. اشرف
افغانی، حکومته مالك اولنجه، کسب عافیت ایدرقور-
قوسیله، صاحب ترجمه‌یی ۱۱۳۸ ده قتل ایتدیرمشدر.

محمود افندی { خداوندکار غازی دورینك مشاهیر علماسندن اولوب،
پادشاه مشارالیه طرفندن پایتختی اولان بروسه
قاضیلغنه نصب اولنمش؛ وطول مدت بو منصبده
قالوب، شیخوختنه بناءً (قوجه افندی) دینمکله
شهرت بولمشیدی. خداوندکار غازی شهزاده سلطان
بایزیده کرمیان بکنك قیزینی آلمق ایچون کوندر-
دیکی هیئتده دخی صاحب ترجمه‌یی رئیس نصب
ایتمشدی. (قاضی زاده) دینمکله شهیر اولان وسمر-
قندده اولغ بکك مدرسه‌سنده مدرسلك ایدوب،
علوم ریاضیه وهیئتده زماننك فریدی اولان علامه
صاحب ترجمه‌نك حفیدیدر، وبوکا نسبتله قاضی زاده
دینلیردی.

محمود افندی { (امام شهریاری) سلطان احمد خان ثالث دوری
مشایخ اسلامندن اولوب، استانبوللی وطوبخانه‌لی
احمد آغا اسمنده برینك اوغلیدر. تحصیل علم وعلی
الاصول دور مدارس ایده‌رك، مدرسلکی زماننده
سلطان مصطفی خان ثانی‌یه امام اولمشیدی. ادرنه
پایه‌سیله یکیشهر قاضیسی اولدقدن صکره، ۱۱۱۸
ده آناطولی و ۱۱۱۹ ده، چورلیلی علی پاشانك
حمایه‌سیله، امثالنه ترجیحاً روم ایلی قاضیعسکری
و ۱۱۲۵ ده شیخ الاسلام اولمشدر. اون طقوز
بچق آی قدر امور فتوایی بعد الاداره ۱۱۲۶ ده
عزل اولنه‌رق، ۱۱۳۰ ده وفات ایتمشدر. ابه
زاده عبدالله وعطاءالله افندیلرك نفی و مدرسینه
مخصوص اولان مخرج مناصبی معزولینه توجیهی
کبی بعض خصوصاتدن آغزلره دوشمش ایسه‌ده،
بو ایشلرده مجبور ومعذور اولدیغی مرویدر.

محمود برسری { (خواجه —) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب،
ابتدا میرزا علاءالدین زماننده نیشابورده شهرت
بولمش؛ وبعده مشهده کیدوب، خودپسند اولمق
سببیله، اورا شعراسیله چکینه‌مدیکندن، بدخشانه
انتقاله مجبور اولمش؛ واوراده سلطان محمد بدخشانی‌یی
مدح ایدوب، چوق احسانلرینی کورمش؛ وبوندن
قزاندیغی مال ایله تجارته باشلایوب، سلطان ابو
سعید کورکانی زماننده مالدارلقله شهرت بولمشیدی.
۸۶۱ تاریخنده سلطان ابو سعید مشارالیه هراتده
باغ زاغانده بر سور عظیم ترتیب ایتدیکنده،
مدحی متضمن بر قصیده تقدیم ایتمکله، التفات
واحسانه نائل اولمشدی. ۸۷۲ ده وفات ایتمشدر.
«ده‌نامه» عنوانیله بر مجموعهٔ قصائدی واردر.
شو بر ایکی بیت ذکر اولنان قصیده‌سندندر:

ای سدرهٔ رفیع ترا سدره آسمان
از چار طاق قدر تو یك طاق آسمان
صحن طربسرای ترا نزهت ادم
کریاس کبریای ترا رونق جنان

محمود برلاس { بوده ایران شعراسندن اولوب، شوبیت اونکدر:

ماجام می کرفته بمیخانه میرویم
پیمان شکسته بر سر پیمانه میرویم

محمود بك { آق قیونلی دولتی ملوکندن اولوب، اوزون حسنك نو-
رونی واوغورلی محمدك اوغلیدر. عمی مسیح میر-
زادن صکره بغداد حاکمی علی پرناك سعیله
عراق وفارس حکمداری اولمش ایسه‌ده، متعاقباً

عمی سلطان خلیل وعم زاده‌سی میرزا بایسنغر ایله
جنك ایدوب، مرقوم علی پرناك ایله برابر قتل
اولنمشدر.

محمود بن سبکتکین { [«محمود غزنوی» ماده‌سنه مرا-
جعت بیوریله.]

محمود بن یمین الدین { (امیر —) ایران شعراسندن او-
لوب، ابن یمین دیمکله دخی معروفدر. ٧٤٥
تاریخنده وفات ایدوب، (قربومد) ده پدرینك
صومعه‌سنده مدفوندر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

منکرکه دل ابن یمین پر خون شد
بنگرکه از ین سرای فانی چون شد
مصحف بکف وچشم بره روی بدوست
با پیك اجل خنده زنان بیرون شد

محمود بیك { فرس شعراسندن ایکی کشینك اسمیدر:
برنجیسی تورانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سرکشتکی زسر نرود مرد عشق را
کر بعد مرك سنك شوم آسیا شوم

— ایکنجیسی حلوایی لقبیله ملقب اولوب،
شو بیت اونکدر:

طاقت ندارم بیش ازین صبر وقرار از دست رفت
ای من بقربان سرت رحمی که کار از دست رفت

محمود پاشا { ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده ایکی دفعه صدر
اعظم اولمش وزرادن اولوب، خروانی الاصلدر.
غزا اثناسنده محمد اغا اسمنده برامینك بد اسارتنه
دوشوب، سیماسنده مشاهد اولان آثار استعداد.
دن طولایی، سلطان مراد خان ثانی دورنده سرای
همایونه آلنه‌رق، خزینهٔ همایونه چراغ اولمش؛ و
بعده شهزاده سلطان محمد خان مشار الیهك خدمتنه
تخصیص اولنمشدی. سرای همایونده تعلیم وتربیه
کوروب، اکثر علومدن بهره‌مند اولمشدی.
سلطان محمد خان ثانینك جلوسلرندن صکره اوجاق
آغالقلرنده استخدام اولنوب، نهایت روم ایلی
ایالتنه نصب اولنمشدی. استانبولك فتحی اوزرینه،
٨٥٧ ده مهر صدارت صاحب ترجه‌یه ویریلوب، ١٥
سنه امور دولتی اداره ایتمش؛ و بو مدت ظرفنده
وقوع بولان سفرلرك بعضنده معیت حضرت پادشاهیده
وبعضنده سردار بولنه‌رق، بوسنه و هرسکی
استخلاص ایتمش؛ ومجارلرله محاربه ایدوب، غالب
کلمش؛ و لوفچه وسائر بلادی ایادیٔ دشمندن
قورتارمش؛ ودونمای همایونله دخی آق دکیزه
چیقوب، مدللی اوکنده دشمن دونماسنی تخریب
ایده‌رك جزیرهٔ مذکوره‌یی فتح ایتمشدی. نهایت
قرمان اوغلی پیر احمد بکك قهر واعدامی خصو-
صنده روم محمد پاشا طرفندن تفصیله اتهام اولنه‌رق،
حقنده تزویرات وقوعیله، قره حصار منزلنده
٨٧٢ ده عزل اولنه‌رق، کلیبولی سنجاغنه تعیین
اولنمش؛ و ٨٧٣ ده دونمای همایونله آغریبوز
فتحنه مأمور اولوب، جزیرهٔ مذکوره‌یی ضمیمهٔ
ممالك عثمانیه ایتدیکی کبی، اوزون حسنه قارشی
اولان سفرده دخی حسن خدمتی کورلمکله، ٨٧٧
تاریخنده ثانیاً صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخی
خدمات مبروره‌سی کورلمش ایسه‌ده، فرار ایدن
دشمنانی تعقیبده تکاسل ایتدی دیه بدخواهلرینك
واقع اولان عزوباتی اوزرینه، ٨٧٨ ده عزل و
نفی اولنه‌رق، ادرنه قربنده احیا کرده‌سی اولان
خاص کویده اختیار عزلت ایتمشدی. عاقل، مدبر،
جسور، محب علما، معارف پرور بر وزیر اولوب،
بك چوق کتب وتألیفاتك دیباجه‌لری نامنك ذکریله
تزیین اولنمش، وبا مشار الیهك نامنه یازلمشدر.
استانبولده بیوك جامع شریفیله مدرسه وحمامی او-
لوب، اطرافنده‌کی محله وچارشی دخی الیوم اسمیله
تسمیه اولنمقده‌در. صوفیه‌ده دخی بیوك بر جامع
شریف بنا ایتمشدی. ایکی شهزاده وچندرلی
خلیل خاندانندن صکره و استانبولده الك اول
صدر اعظم اولان بوذات اولوب، بروجه مذکور
کلیبولی سنجاغنده ایکن، دونما ایله آغریبوزك فتحنه مأ-
مور اولمغله، قپودانان دریا جدولنه دخی داخل او-
لوب، دولت علیه‌ده اوچنجی قپودان دریا عد اولنیور.

محمود پاشا { (صوغانیمز —) سلطان محمود خان اول دورنده ١١٥٩ ده
قپودان دریا اولوب، ٦ آی بو مقامده بولنمش؛
ودونما ایله آق دکیزه چیقوب، مدللیده وفات
ایتمشدر.

محمود پاشا { (طوبجی باشی زاده —) درر سلطان عبد المجید خانیده

١٢٦٨ ده قپودان دریا اولوب، برسنه ایله ٤٠
کون بو مقامده قالمش؛ وروسیه محاربه‌سی اثناسنده
سینوبده بولنان دونتمای همایون فیلوسنك روس
دونتماسی طرفندن احراق اولنمسی اوزرینه، ١٢٧٠
تاریخنده عزل اولنه‌رق، تحت محاکمه‌یه آلنمغله ،
بولی‌یه نفینه قرار ویرلمشیدی. ١٢٧٣ ده عفو و
اطلاق اولنه‌رق، درسعادته کلمسنه رخصت ویرلمش؛
و وصولنی متعاقب سنهٔ مذکوره‌ده وفات ایتمشدر.
سلك عسکریدن یتیشمه اولوب، بر آره‌لق بحریه
رئیسی اولمش؛ وبالآخره خاصه مشیری اولوب ،
داماد محمدعلی پاشانك مستصحبی اولمغله، مشار الیهك
زمان صدارتنده مسند قپودانی‌یه ترفیع اولنمشدی.
جاهل وامی بر آدم ایدی.

محمود پهلوان { ایران شعراسندن اولوب، کنجه‌لی ومطنه‌دن پوریا
ولینك اوغلیدر . «کنزالحقایق» عنوانیله بر
مثنویسی واردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

مرد تمام آن که نکفت وبکرد
آن که بکفت و بکند نیم مرد
وآن که بکفت ونکند زن بود
نیم زن است آن که نکفت ونکرد

محمود جونپوری { (ملا —) هندستانك مشاهیر شعرا وعلما
سندن اولوب، کمال فطانتندن ١٧ یاشنده ایکن
تکمیل علوم عقلیه ونقلیه ایتمش؛ وبعده شیخ محمد
افضل جونپوری تلامذه‌سی زمره‌سنه داخل اولمش
ایدی. ١٠٦٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. مدارسده
متداول «شمس بازغه» عنوانیله بر تألیفی ومرتب
دیوان اشعاری واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر.

هر آن میی که ندارد خمار درلب توست
چرا که چشم تو پیوسته درخمار بود

محمود خان اول { (غازی سلطان — بن مصطفی خان ثانی بن محمد
خان رابع بن ابراهیم خان) سلاطین عظام عثمانیه‌نك
یکرمی دردنجیسی اولوب، ١١٠٨ تاریخنده دنیایه
کلمش، و ١١٤٣ ده عمی سلطان احمد خان ثالثك
فراغنده، ٣٥ یاشنده اولدیغی حالده، تخت عثمانی‌یه
جلوس ایتمشدر. جلوسی داخلاً بر طاقم قاریشیقلقلره
تصادف ایتمکله، اول باول یکیچری سرکشلرینك
وسائر فسده‌نك تربیه‌سنه تشبث اولنوب، بعده
ایران شاه جدیدی نادرشاه مقدما دولت عثمانیه‌نك
ضبطنه کچمش اولان آذربیجان واران جهتلرینك
استردادینه قالقیشمش اولدیغندن، شرق سفری
آچیلوب، ابتدا بغداد والیسی احمد پاشانك و بعده
طوپال عثمان پاشانك سردارلغیله حربه باشلانلمش؛
ونادر شاه بیوك بر قوته مالك اولدیغندن، بر قاچ
محاربه قزانمغله برابر او صره‌ده روسیه دولتی دخی
آزاق ودربند وقوبان جهتلرندن بعض تجاوزاتده
بولندیغندن، ناچار نادر شاهله عقد مصالحه‌یه مجبو-
ریت الویروب، روسیه محاربه‌سنه کیریشلمشدی .
بو محاربه اثناسنده آوستریا دولتی صورتا بین-
الدولتین صلح ومسالمتی اعاده‌یه توسط ایتدیکی حالده،
خفیاً روسیه ایله اتفاق ایتمش اولمغله، مصالحه امکانی
اشکال ایده‌جك برطاقم تکالیفده بولنوب، نهایت
آوستریا عسکری دخی بوسنه و صربیه جهتلرنده
حدودی تجاوز ایتمشیدی . هرنه‌قدر روسلر بغتةً
قریمه داخل اولوب، بو شبه جزیره‌یی غارت و
تخریب، وآزاق ایله دیکر برچوق قلاع ضبط
ایتدکلری کبی، آوستریالیلر دخی بوسنه‌نك هر طرفنه
صوقلمش، و بلغراد وسمندره و سائر قلاعی ضبط
ایتمشلرسه‌ده، بوسنه والیسی بولنان صدر اسبق
حکیم‌زاده علی پاشانك تدبیریله وقادینلرینه وارنجه‌یه-
قدر سلاحلنوب ، مردانه مقاومت ایدن بوسنه
دلاورلرینك غیرتیله، درعقب آوستریالیلر کلیتلی
تلفاتله چکلمکه مجبور ایدلمش؛ وقره دکیز جهتنده
دخی قریم تاتارلریله عساکر عثمانیه روسلرك
ایلریلمسنه سپر چکمشلر ایدی . ١١٤٨ دن ١١٥٢
تاریخنه‌دك دوام ایدن وایکی بیوك دولته بردن و
اوقدر واسع حدودده مقاومتدن عبارت اولان
بو محاربه اثناسنده مصالحه مذاکراتی برکون
اکسیك اولمیوب، کرك روسیه وکرك آوستریانك
ابتداکی تکلیفاتی پك آغر اولدیغی حالده ، کوپریلی
محمد پاشانك تربیه کرده‌سی اولان صدر اعظم یکن
محمد پاشانك کمال ثباتله طاورانمسی، وعساکر عثمانیه‌نك
بر قاچ مظفریته نائل اولمسی دشمنلرك اوقدر بیوك
امیدلر وقورنتیلر بسلمکه مجال براقامغله، تکلیفلرینی
کیتدکجه ایندیره‌رك، نهایت جزئی بعض فدا کارلقلرله
عقد مصالحه اولنمشدی.

بو محاربه‌لرك سوردكلری مدتدن ماعدا سلطان محمود خان اولك زمانی صلح واسايشله كچوب، نادر شاهك واقع اولان بعض تكليفاتی نتيجه‌سز قالمش؛ ونادر شاهك وفاتندن صكره ايرانك هرج ومرج اولمسنه دولت عثمانيه اصلا قاريشميوب، حتی تبريز اهاليسی وبعض ولات وسائر اكابر ايران دولت عليه‌يه التجا ايله، عرض تابعيت ايتمشلر ايكن، باب عالی رد ايدوب، مداخله ايتمه‌مشدی. وقوعات داخليه‌نك اك مهملری جزيرة العربده عبدالوهابك ظهوريله كنديسنك اسمنه نسبتله ياد اولنان مذهب جديدی ايجاد ايلمسی، واستانبول وادرنه‌ده شدتلی زلزله‌لر وقوعيدر.

سلطان محمود خان اول ذوق و اكلنجه‌يه مائل و ابنيه انشاسنه مراقلی اولوب، بوغاز ايچنده و پايتختك سائر طرفلرنده بر قاچ سرای وكوشك و يالی بنا، وبرچوق سور وآلايلر اجرا ايلمشلردی. اوائل دور سلطنتنده قيمتدار كتب نادره‌يی حاوی اولمغله استانبول كتبخانه‌لری آره‌سنده ممتاز اولان آياصوفيه كتبخانه‌سيله متعاقباً والده جامع شريفنده بر كتبخانه تأسيس ايلدكلری كبی، اواخر سلطنتلرنده دخی غلطه سراينده مكمل بر كتبخانه آچمشلردی. ١١٦٨ سنه‌سی ارتحال ايدوب، مدت سلطنتی ٢٥ سنه‌دن ٢٠ كون اكسيكدر. پدرلری سلطان مصطفی خان ثانی تربه‌سنده مدفوندر. برادرلری سلطان عثمان خان ثالث خلفلری اولمشلردر.

محمود خان ثانی (غازی سلطان — بن عبد الحميد خان اول بن احمد خان ثالث) سلاطين عظام عثمانيه‌نك اوتوزنجيسی و اليوم زينت افزای تخت عثمانی اولان سلطان عبد الحميد خان ثانی افندمزك جد امجدلريدر. ١١٩٩ تاريخنده دنيايه كلوب، ١٢٢٣ تاريخنده، ٢٤ ياشنده ايكن، برادرلری سلطان مصطفی خان رابعدن صكره تخت عثمانی‌يه جلوس ايتمشلردر. عمزاده‌لری شهنشاه اسبق سلطان سليم خان ثالث حضرتلرينك تربيه كرده‌سی اولمغله، مشاراليه كبی اصلاحات وتجد- داتك لزومنی تقدير بيوروب، آوروپا دولتلك كوندن كونه تزايد ايدن قوتلرينه ومنتظم عسكرلرينه طرز قديم اوزره اولان و ذاتاً اسكی چيغرندن دخی چيقوب بر حال تذبذب وپريشانيده بولنان ناقص وغير منتظم قوتلرله قارشی طورمق، ودول متمدنه اوره‌سنده طرز واصول قديمله طيانه بيلمك محال اوله‌جغنی چشم حقيقت بين ايله عين اليقين كور- دكلرندن، عثمان دولتی يد اقتدارينه آلير آلماز، برنجی املی يكيچری اوجاغنك الغاسيله، نظام جديدك وضع و ترتيبی اولديغی حالده، جلوسلری پك غائله‌لی وخطرناك بر وقته تصادف ايتديكندن، مناسب وقت وفرصت انتظارينه مجبور اولمشلردی. او صره‌لرده آناطولی وروم ايلنده بر چوق دره بكلری ظهور ايتمش؛ و واليلرك بر طاقمی بر دره بكلك طوری اخذيله تفرد داعيه‌سنه قالقيشمش اولدقلرندن، ابتدا بو حالك اوكنی آلمق اقتضا ايدوب، بونلرك برر برر تربيه و تنكيلنه تشبث ايله، موفق اولمشلردی. روسيه ايله ايكی سنه محاربه اولنوب، نهايت ١٢٢٧ ده بكرش معاهده- سنك عقديله بسارابيه‌نك تركنه مجبوريت الويرمش ايدی. سلطان محمود خان اول زماننده ظهور ايتمش اولان وهابيلر جزيرة العربده كيتدكجه قوت بولوب، مذهبلرينی تعميم ايتمكله، رئيسلری مسعود حجازه مستولی اولوب، بر قاچ سنه‌دن حجاجك يوللرينی كسمش اولديغندن، مصر واليسی محمد علی پاشا بونلرك دفع وتنكيلنه مأمور اولمغله، اوغلی ابراهيم پاشانك قومانده‌سيله باشلجه آرناؤدلردن مركب بر فرقهٔ عسكريه سوق اولنه‌رق، مرقوم اخذ وكرفت، وطرفدارلری تعقيب وتنكيل ايله حرمين شريفينك طرق تأمين اولنمشدی. بعده روم ايلی خرستيان تبعه‌سنك بعضلرنده آثار عصيان ظهور ايده‌رك، بش سنه بونلرله اوغراشلدقدن صكره، ١٢٣٣ ده صربيه‌يه امتياز وبرلمكه، وافلاق ايله بغدانك دائرهٔ امتيازلرينك بر قات دها توسيعنه مجبور اولنمشدی. ١٢٣٦ ده تبه‌دلنلی علی پاشانك وجودی قالقدقدن صكره، يونان اختلالی ظهور ايدوب، بونكله دخی سكز سنه اوغراشلدقدن ومصر عسكرينك دخی امداديله عصيان بسبتون باصديرلدقدن صكره، آوارينده عثمانلی دونماسنی ياقان آوروپا دولتلك توسطيله، ١٢٤٤ ده يونانك استقلالی قبول اولنمشدی. درعقب روسيه ايله بر ايكنجی محاربه وقوع بولوب، آوروپا دولتلك

توسطیله ادرنه معاهده‌سی امضا ایدلمشدی. ١٢٤١ تاریخنده وقعهٔ خیریه نامیله معروف اولان وقعهٔ عظیمه ظهور ایدوب، بونده پادشاه مشارالیه بیوك برغیرت وجسارتله سنجاق شریفی یدمؤیدلرینه آله‌رق، یکیچری باغیلرینه قارشی عموم ملت اسلامیه‌نك معاونتنه مراجعت ایتمش؛ وبیوك بر سهولتله یکیچری اوجاغنی لغو وباغیلری دفع وتنکیله موفق اولدقدن صکره، نظام جدیدك ترتیبنه و حربیه وطبیه مکتبلرینك تأسیسیله، آوروپا مدنیتنی قبول وتطبیقه دامن درمیان غیرت اولمشلردی. آنجق ذاتاً بر ایشه یارامیه‌جق برحاله کلمش اولان اسکی اوجاغك لغویله برابر، نظام جدید دخی هنوز تمامیله اجرا اولنه‌میوب، ممالك عثمانیه‌نك اکثر طرفلرنده تعصب وجهالت بونك حسن قبولنه مانع اولمقده بولنمغله، دولته او صره‌ده بالطبع ضعف طاری اولوب، کرك یونانده وکرك جزیرة العربده دولته بیوك خدمتلر ابراز ایتمش اولان مصروالیسی محمد علی پاشا دخی دولتك بو ضعفندن وکندی قوتندن استفاده طمعنه دوشوب، اوغلی ابراهیم پاشانك قومانده‌سیله سوریه جهتنه عسکر سوق ایتمش؛ و وقوع بولان اوچ محاربه‌ده عساکر مصریه کثرت و انتظام قوتیله غلبه چالوب، بو حاله قارشی روسیه ایله خنکار اسکله‌سی معاهده‌سیله عقد اتفاقه مجبوریت الویرمشیدی. مصرلیلرله بر دیکر محاربه آچیلوب، ابراهیم پاشا آناطولی‌یه داخل اولدیغی صره‌ده ١٢٥٥ ده سلطان محمود خان ثانی ارتحال ایدوب، بیوك مخدومی و والد ماجد حضرت شهریاری سلطان عبد المجید خان جلوس ایتمشلردر.

سلطان محمود خان ثانی حضرتلری افکار تجددکارانه وترقی‌پرورانه‌یه مالك مدبر و غیور بر پادشاه ایدی. هر نه قدر زمان سلطنتلرنده دولت حسب القدر برخیلی یرلر غائب ایتمش ایسه‌ده، اوحال ایچنده اصلا یأس وفتوره دوچار اولمیان همت مشکلات براندازانه‌لری سایه‌سنده، دولت آوروپا طرزنده عساکر منتظمه‌یه مالك اولوب، فرقنده اولمقسزین اضمحلاله خدمت ایدن زوربالرك شرندن قورتلمش؛ و پادشاه مشارالیه دولته بر یکی دور ترقی وتمدن آچوب، بوسایه‌ده‌در،که خلف بزرکواری زماننده دولت عثمانیه آوروپا دول معظمه‌سی زمره‌سنه داخل اولمش؛ وقریم محاربه‌سنده همان بتون آوروپا دولت عثمانیه ایله یکدل ویکجهت بولنمشدر. بناءً علیه، دورنده واقع اولان ضایعات ضروریاتدن عد اولنوب، سلطان محمود خان ثانی حضرتلری چلبی سلطان محمد خان کبی مجدد دولت عد اولنمغه شایان بر پادشاه عظیم الشاندر. چنبرلی طاش قربنده تربهٔ مخصوصه‌لرنده مدفوندر.

محمود خان لنکا { هندستانده ملتان شهر وخطه‌سنده حکومت سورن لنکا سلاله‌سنك دردنجی حکمداری اولوب، فیروز لنکانك اوغلیدر. ٩٠٨ تاریخنده جدی حسین لنکایه خلف اولمش؛ و ٢٣ سنه حکومت سوروب، ٩٣١ ده وفات ایتمش؛ ووفاتی متعاقب بابرشاه، پنجابی فتح ایتدیکی صره‌ده، آرغون حسینی ملتانك ضبطنه مأمور ایدوب، بو ممالکتی صاحب ترجمه‌نك اوغلی وخلفی اولان ایکنجی حسین لنکانك الندن آلمشدر.

محمود خراسانی { ایران شعراسندن اولوب، کنجلکنده خوارده‌جه بر عمر سوردکدن صکره، مولانا مجد تبارکانی‌یه انتسابله، طریق فقر وتصوفه سلوك ایتمش؛ ونهایت مشیختنه نائل اولمشدی. شو رباعی اونکدر:

یکچند ز دوستان جدا خواهم شد
با محنت و درد مبتلا خواهم شد
تا یار بسازد آشنای خویشم
بیگانه ز خویش وآشنا خواهم شد

محمود خطاط { (خواجه —) ایران شعرا و خطاطیننندن اولوب، مولانا میر علی شاکردانندن وشاه طهماسب صفوی منسوبینندن ایدی. شو بیت اونکدر:

قدم از دو دیده سازم چوروم بجست جویت
که ز پای رشکم آید که نهم بخاك کویت

محمود سبکتکین { [«محمود غزنوی» ماده‌سنه مراجعت.]

محمود سلجوقی { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نك بدنجیسی اولوب، (محمد بن ملکشاه بن آلب آرسلان بن چغری

بك) ك اوغليدر. ٥١٢ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، عراق حكمدارى اولوب، عمى سلطان سنجر ايله ابتدا جنك ايتمش؛ وبعده اطاعت ايدوب، قيزى ماه ملكى تزوج ايتمكله، دامادى اولمشدى. ١٣ سنه سلطان سنجرك فرمانيله عراق وآذربيجانده حكومت سوردكدن صكره، ٥٢٥ تاريخنده ٢٧ ياشنده وفات ايتمشدر. ادبيات واشعاره مائل زندوست وآوه مراقلى اولوب، ايپكلى و صيرمه‌لى چوللر ومرصع طاسمه‌لرله مزين بوز زاغرى اولديغى مرويدر.

محمود سيف الدين { ايران شعراسندن ومشهور كمال اسماعيل اصفهانى اولادندن اولوب، اصفهانليدر. شوربامى جملهٔ اشعارندندر:

تنت را كوبى از جان آفريدند
لبترا زاب حيوان آفريدند
ز لعلت پرتوى در ساغر افتاد
ز عكسش جوهر جان آفريدند

محمود شاه { فارس و عراقده حكومت سورن اينجويان دولتنك مؤسسى اولوب، كنديسى ابتداى حالنده مغول حكمدارلرينك املاك خاصه‌لرينك مديرى اولمغله، امير چوبانك صحابتيله بيوك بر نفوذ قزانمش؛ وشيرازده كليتلى املاك و عقار ايدنمش ايدى. سلطان ابو سعيدك وفاتنده سلالهٔ چنكيزدن عاجز برينى فارس تختنه بالاجلاس، مدبر الملكى اولمق هوسنه دوشمكله، آذربيجانده بولنان اربا خان اوزرينه عسكر سوق ايدوب، ٧٣٦ تاريخنده كنديسنى اخذ وقتل ايتديرمشدر. اوغلى سلطان شيخ ابو اسحاق سلطنته نائل اولمشدر.

محمود شاه { هندستانك كجرات خطه‌سنده حكومت سورن ملوكدن اوچ كشينك اسميدر:

برنجيسى (بايقرا) لقبيله ملقب اولوب، محمد شاهك اوغلى و قطب شاهك برادريدر. ٨٦٣ تاريخنده، عمى داود شاهك اسقاطى اوزرينه، كجرات تختنه قعود ايله، احمد آباد شهرينى توسيع وتزيين، ودكنه ايكى سفر ايدوب، خيلى يرلر فتح ايتمشيدى. ٥٥ سنه حكومت سوروب، ٩١٧ تاريخنده ٧٠ ياشنده وفات ايتمش؛ واوغلى مظفر شاه ثانى خلفى اولمشدر.

— ايكنجيسى برنجينك تورونى وآنف البيان مظفر شاه ثانينك اوغلى اولوب، ٩٣٢ تاريخنده قتل اولنان بيوك برادرى اسكندر شاهه خلف اولمش ايسه‌ده، اوچ آى صكره ديكر برادرى بهادر شاه جونپوردن كاوب، تختى ضبط ايتمش؛ وصاحب ترجمه بر سنه صكره فوت اولمشدر.

— اوچنجيسى آنف البيان بهادر شاهك برادرى لطيف خانك اوغلى اولوب، ٩٤٣ تا- ريخنده ميران محمد شاهك وفاتى اوزرينه، كجرات تختنه قعود ايتمش؛ واو وقتدن سواحله مسلط اولمغه باشلايان پورتكيزليلره قارشى (سورات) ده متين برقلعه ياپديرمشيدى. ١٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٩٦١ ده مقتولاً وفات ايدوب، احمد شاه ثانى خلفى اولمشدر.

محمود شاه { افغانستان جهتلرنده حكم سورن احمد شاه ابدالى احفا- دندن وتيمور شاه بن احمد شاهك اولادندن اولوب، دوست محمد خان طرفندن كابلدن اخراج اولنمغله، هراته كيده‌رك، برقاچ سنه اوراده حكومت سورمش؛ و ١٢٤٥ ده وفات ايدوب، اوغلى كامران خلفى اولمشدر.

محمود شاه بهمنى { هندستانك دكن جهتنده حكومت سورن بهمنيان سلاله‌سندن ايكى حكمدارك اسميدر:

برنجيسى سلالهٔ مذكوره‌نك بشنجى حكمرانى اولوب، سلطان علاء الدين حسنك اك كوچك اوغلى اولديغى حالده، ٧٨٠ تاريخنده، بيوك برادرى داود شاهك قتلى اوزرينه، (كلبركه) تختنه قعود ايتمش؛ ويكرمى سنه‌يه قريب مدت حكومت سور- دكدن صكره، ٧٩٩ ده وفات ايتمشدر. اديب و شاعر بر حكمدار اولمغله، علوم و ادبياتى حمايه، وشعرايه پك چوق اكرام واحسان ايدردى. مير فيض الله اينجو احسانلرينه نائل اولان شعرا جمله- سندندر. معاصرى اولان خواجه حافظ شيرازى دخى صاحب ترجمه طرفندن دعوت اولنه‌رق، هندستانه عزيمته مهيا اولمش ايسه‌ده، بعض موانع حيلولت ايتمشيدى.

— ايكنجيسى ملوك مذكوره‌نك اون دردنجيسى

اولوب، ٨٨٧ تاریخنده دکنك احمدآباد شهرنده
پدری محمد شاه ثانی‌یه خلف اولمش؛ و ٣٧ سنه
حکومت سوردکدن صکره، ٩٢٣ تاریخنده وفات
ایدوب، سلطان احمد شاه ثانی خلفی اولمشدر. زمانی
فتن داخلیه ایله گچوب، اکثر ایالات والیلری داعیهٔ
استقلاله قالقیشمشدی.

محمود شاه پوربی { هندستانك بنگاله خطه‌سی ملوکندن
اولوب، ٨٩٩ تاریخنده پدری فیروز شاه پوربی‌یه
خلف اولمش؛ وبر سنه صکره سیدی بدر طرفندن
قتل اولنه‌رق، مرقوم مظفرشاه اسمیله تخت مغصو-
بنه قعود ایتمشدر.

محمود شاه تغلق { (ناصرالدین سلطان —) هندستانده دهلیده
حکومت سورن آل تغلق ملوکندن اولوب، محمد
شاه بن فیروز شاه تغلقك اوغلی ایدی. ٧٩٦ ده
اون یاشنده ایکن، برادری همایون شاهه خلف
اولوب، صباوتی زماننده بعض ولات اعلان استقلال
ایتمش؛ و ٨٠١ تاریخنده تیمورلنك هنده تجاوزله،
دهلی‌یی ضبط ایتدیکنده، صاحب ترجمه گجرات
جهتنه قاچمشیدی. تیمورك غنائم کثیره ایله هندستاندن
ایرانه عودتنده صاحب ترجمه‌نك عم زاده‌سی نصرت
خان بن فتح خان بن فیروز شاه دهلی حکومتنی
ضبط ایتمش؛ و بر سنه صکره وفات ایدوب،
اقبال خان خلفی اولمشیدی. بونك دخی وفاتی او-
زرینه، محمود شاه قنوجدن خروجله، ٨٠٨ ده
دهلی‌یی ضبط ایده‌رك، وفاتنه یعنی ٨١٥ تاریخنه-
دك حکومت سورمش ایسه‌ده، اکثر ولاة بو
فتن داخلیه صره‌سنده اعلان استقلال ایله کسب
قوت ایتمش اولدقلرندن، دهلیده بنی تغلق دولتی
صاحب ترجمه ایله ختام بولمشدر.

محمود شاه خلجی { هندستانك (مالوه) جهتنده حکومت
سورن خلجیان سلاله‌سندن ایکی حکمدارك اسمیدر:
برنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك برنجیسی وخلجیان
دولتنك مؤسسی اولوب، عن اصل خان جهان خلجی
عنوانیله هوشنك شاهك وزیری ایکن، بونك
وفاتنده، کندی پدریله بالاتفاق، متوفای مشار
الیهك اوغلی محمدی تسمیم ایله، ٨٣٩ تاریخنده تخته

ضبط ایتمش؛ و ٣٤ سنه حکومت سوروب،
٨٧٣ ده وفات ایتمکله، اوغلی غیاث الدین خلجی
خلفی اولمشدر.

— ایکنجیسی ملوك مذکوره‌نك دردنجی
واخیری اولوب، سلطان ناصرالدین بن غیاث الدینك
اوغلیدر. ٩١٧ تاریخنده پدرینه خلف اولوب،
٢٠ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩٣٧ ده
گجرات حکمداری بهادر شاه مالوه‌یی ضبط، و
گجراته الحاق ایده‌رك، خلجیان دولتنه ختام ویرمش؛
وصاحب ترجمه‌یی یدی اوغلیله اسیر ایدوب، حبس
ایتمکله، محبسده وفات ایتمش، ویا قتل اولنمشدر.

محمود شاه شرقی { هندستانك جونپور شهرنده حکومت سو-
رن شرقیان سلاله‌سی ملوکندن اولوب، ٨٤٤ ده
پدری ابراهیم خان شرقی‌یه خلف اولمش؛ و ١٧
سنه حکومت سوردکدن صکره، ٨٦٢ ده وفات
ایدوب، اوغلی محمد شاه شرقی خلفی اولمشدر.

محمود شبستری { ایرانك مشاهیر شعرا وعرفاسندن اولوب،
اکثر علومده ید طولاسی وکثرت مطالعه‌سی وار
ایدی. بعده دوچار عشق اولوب، برمدت قلندرانه
گزدکدن صکره، شیخ امین الدین تبریزینك حلقهٔ
ارشادینه داخل اولوب، تصفیهٔ درون ایتمش؛ و
٧٢٠ تاریخنده تبریز قربنده مسقط رأسی اولان
شبستر بلده‌سنده وفات ایتمشدر. تصوفه متعلق
«گلشن راز» عنوانیله بر منظومهٔ مقبوله‌سی واردر.
شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

در دیر مغان صراحی و جام نماند
ز اغاز اثر ونشان ز انجام نماند
کو پیر مغان و زاهد گوشه نشین
کز مسجد و میخانه بجز نام نماند

محمود عزیز افندی { [«هدایی عزیز محمودافندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمود غزنوی { (سلطان — بن سبکتکین) خلافت عباسیه زماننده
ظهور ایدن دول عظیمهٔ اسلامیه‌دن آل سبکتکین
ونام دیگرله غزنویان دولتنك مؤسسی اولوب،
سلاطین وغزاة اسلام اعاظمندندر. پدری سبکتکین
آل سامان امراسندن خراسان والیسی آلبتکینك
کوله‌سی ایکن، دامادی اولمش؛ ووفاتنده خلفی او-

لوب، سامانیلرك ضعفندن بالاستفاده، استقلال و تفرد دعواسنه قالقیشەرق، غزنه جهتنی دخی ضبط ایتمشیدی. اوغلی صاحب ترجمه سلطان محمود ۳۵۷ تاریخنده دنیایه کلوب، پدرینك حیاتنده خراسان والیسی اولمغله، پدرینك وفاتنده یانینده بولنان کوچك اوغلی اسماعیل یرینه کچمش ایسەده، سلطان محمود درعقب غزنەیه واروب، ۳۸۷ ده ملك موروثنی برادرینك الندن آلمش؛ واعلان سلطنت ایدوب، سامانیلرك النده قالمش اولان یرلری دخی ضبط، و فارس وعراق جهتلرنده حکم سورن آل بویه ایله جنك، و بعده صلح ایدەرك، سلطنتنی طانیتدیرمشیدی. خراسان ایله الیوم افغانستان و بلوجستان دینلن یرلر کاملاً تحت تصرفنده اولدقدن صکره، ماوراء النهر خانی ایلك خان وبعده قدر خانله حرب ایدەرك جیحونك اوته‌سنه وخوارزمه قدر توسیع حدود، وآل بویه‌دن دخی عراق عجم وفارس جهتلرنده بر خیلی یرلر ضبط ایتمشدی. هندستانه اون ایکی سفر ایدوب، لاهور، قنوج، دهلی وسائر بلاد هندی دخی ضبط ایله، تا دکنك وسطلرینه قدر توسیع فتوحات، ونشر اسلام ایدەرك، بر چوق جسیم ومشهور بتخانه‌لری جوامع شریفه‌یه تحویل ایتمش؛ وهندولرك صنملرینی تزیین ایدن مجوهرات و سائره‌یی حرمینه هدیه ایتمش، وغزنه مؤسسات اسلامیه‌سنی تزیینده قوللانمشیدی. هند برهمنیلرینه قاریلری قوجه‌لرینك جنازه‌سیله برابر دیری دیری یاقق، ومیتلری کنك ایرماغنه آتمق کبی مغایر انسانیت و مدنیت عادات باطله‌یی منع ویساغ ایدەرك، انسانیته ومدنیت اسلامیه‌یه بیوك خدمتلر ایتمشدر. بو فتوحات جهانکیرانه‌سیله برابر، عالم ومحب علما و ادبا بر پادشاه اولوب، درباری مجمع شعرا و علما ایدی، ونامنه و کندیسنك امر وتشویقیله بر چوق کتب مشهوره یازیلوب، جمله‌سی مادحلرندن بری اولان فردوسینك «شاهنامه» سیده بو جمله‌دندر. صحیح العقیده اولوب، سنیلکده تعصبی و ارباب رفض و بدعته بغضی وار ایدی. ۳۳ سنه کمال شوکت و موفقیتله سلطنت سوروب، ۴۲۱ تاریخنده غزنه‌ده وفات ایتمشدر. شهر مذکورده تربه‌سی پك مکمل ومزین ایدی. اوغلی محمد خانی اولمش؛ وسلاله‌سی ۵۴۳ تاریخنه‌دك سلطنت سورمشلردر. سلطان محمودك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو رباعی جمله اشعارندندر:

آیینهٔ خویش را بصیقل دادم
روشن کردم به پیش خود بنهادم
درآیینه عیب خویش چندان دیدم
کز عیب دکرکسان نیامد یادم

محمود غوری [«غیاث الدین غوری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمود فیروزی (بن عبدالله خان) هندستان مشاهیر مورخیننددن اولوب، اوتوزسنه قطب شاه ثانینك خدمتنده بولنمش؛ و ۱۰۲۰ ده وفات ایتمشدر. «تاریخ قطبشاهی» و «تاریخ جامع الهند» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر.

محمود قزوینی (قاضی — بن قاضی روح الله) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شمع من پرتو بیزم دیکران می افکند
وەکه این کرمی مرا آتش بجان می افکند

محمود کاوان (خواجه —) هندستانده دکن حکمدارلرندن نظامشاه بهمنینك وزیری اولوب، بعده صبی بولنان محمدشاه ثانی زماننده وکیل السلطنه اولدقده، بدخواهلری کندیسنه بعض مقاصد نامشروعه اسناد ایتمکله، ۸۸۶ تاریخنده ۷۸ یاشنده قتل اولنمشدر. شاعر وادیب برذات اولوب، «روضة الانشا» عنوانیله برتألیفی واردر، که بونده معاصری اولان مولانا عبدالرحمن جامی ایله اولان بعض مکاتباتی دخی مندرجدر.

محمود کیلانی ایران شعراسندن اولوب، اکبرشاه زماننده کیلاندن هندستانه رحلت ایتمشدی. شو رباعی اونکدر:

هنکامهٔ من زکینه برهم زده‌ئی
رخت هوسم بنیل ماتم زده‌ئی
در نوبت هرکس زده‌ئی فال سرور
جز نوبت من که قرعه برغم زده‌ئی

محمود لطف الله (میرزا —) هندستان مشاهیر شعرا واعیانندن اولوب، پدری حاجی شکرالله تبریزلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله (سورت) شهرنده ساکن اولمش؛ وصاحب ترجمه ۱۰۹۵ تاریخنده اوراده طوغوب، آقا حسین خوانساری شاکردانندن آقا حبیب اللهدن تحصیل علم و ادب ایتمش؛ و بعده تجارت

طريقيله بنكاليه كيدوب، اورانك حاكمی نواب
سرفراز الدوله بهادرك دامادی اولمغله، بونك
توسطيله (مرشد قليخان رستم جنك) عنوانته و(اود)
صوبه‌دارلغنه نائل اولمش ايسه‌ده، ايفای وظيفه‌ده
قصور ايتديكندن، اورادن بالانفصال، دكن واليسی
نواب آصف جاهك يانته كيتمش؛ و ١١٦٤ ده
حيدر آباد شهرنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

ز چاك سينه می آيد بكوشم نالهٔ زاری
دل است اين يا جرس يا نالهٔ مرغ كرفتاری

محمود مشهدی { مشاهير شعرادن وشريعت و طريقته واقف علمادن
اولوب، مولانا سهرينك برادريدر. ١٠٨٠ ده
وفات ايتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

زنار پرست زلف عنبر بويت
محراب نشين كوشهٔ ابرويت
يارب تو چه قبله‌ئی كه باشد شب وروز
روی دل كافر ومسلمان سويت

محمود نجم الدين { (بن ملك العلما ركن الدين محمد) ايران شعرا-
سندن اولوب، شاه شجاع ايله شاه منصور بيننده
وقوع بولان محاربه‌ده شهيد اولمشدر. شو رباعی
اونكدر:

كفتم بصلاح كوشم ومستوری
وز يار جفا پيشه كزينم دوری
جانم بچنين قصه چو راضی كردد
بيچاره دلم نميدهد دستوری

محمود نديم پاشا { دور سلطان عبدالعزيز خانيده ايكی دفعه مسند
صدارته كچمش وزرادن اولوب، بغداد واليسی
اسبق نجيب پاشانك اوغليدر. تحصيل علم ايتدكدن
صكره، مكتوبئ صدارت قلمنه دوامله، سعيدپاشانك
برنجی سرعسكرلكنده ديوان افنديسی، بعده
صدراعظم معاونی بولنمش؛ ومؤخراً كتابت وانشا-
ده‌كی قوتی سببيله آمدی اوطه‌سنه مأمور اولوب،
١٢٦٣ ده عهده‌سنه رتبهٔ اولی توجيه ايله، صدارت
مكتوبجيسی، ١٢٦٥ ده بالوكاله و ٦٦ ده اصالةً
آمدئ ديوان همايون وبعده بكلكجئ ديوان همايون
اولمشيدی. ١٢٧٠ ده رتبهٔ بالا ايله صدارت وبر
قاچ ماه صكره خارجيه مستشاری اولمش؛ وبعده
مأموريت مخصوصه ايله وارنه‌يه عزيمت ايتمشيدی.
ديكر بعض مناصب مهمه‌ده دخی بولنه‌رق، رتبهٔ
وزارته نائل اولدقدن صكره، طرابلس‌غرب واليلكنه
نصب اولنوب، بر قاچ سنه اوراسنی حسن اداره‌يه
موفق اولمش؛ و دور سلطان عبدالعزيز خانيده
درسعادته ورودله، ١٢٨٤ ده بحريه نظارتنه
تعيين بيوريله‌رق، درت سنه‌يه قريب مدت ترسانه‌يی
حسن اداره ايله، برچوق اصلاحات اجراسنه موفق
اولمش؛ و ١٢٨٨ ده، عالی پاشانك وفاتی اوزرينه،
مسند جليل صدارت عظمايه نصب اولنه‌رق، ١١
آی بو مقام عاليده بولنمش؛ وبعض تنقيحات اجرا
ايلمشيدی. ١٢٨٩ ده بالانفصال، برمدت چشمه‌ده
اقامت ايتدكدن صكره، ١٢٩٢ ده ثانياً صدراعظم
اولوب، بو دفعه دخی ٨ آيه قريب مدت مسند
صدارتده قالدقدن صكره، ١٢٩٣ ده بالانفصال
ينه چشمه‌يه چكلمش؛ وپادشاه زمان سلطان عبدالحميد
خان ثانی افندمز حضرتلری دورنده داخليه ناظری
اولوب، ١٢٩٩ تاريخنده ارتحال ايتمش؛ وچغال
اوغلنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. طبيعت
شعريه‌سی دخی اولوب، شو بيتی مشهوردر:

تفكر ايتمليده بو جهانه بر كلشی
كيدر ملی كدری باقلی صفايه كشی

محمود الوراق { [«وراق» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمودی { (ملك مؤيد شيخ — الظاهری) مصرده حكومت سورن مماليك
چراكسه‌نك دردنجيسی اولوب، سلطان برقوقك
آزادليلرندن ايدی. الك نفوذلی امرادن اولمغله،
٨١٥ تاريخنده، سلالهٔ عباسيه‌دن خليفه طانيمش
اولان (مستعين بالله ابو الفضل عباس المتوكل)ك
اسقاطی اوزرينه، اتفاق امرا ايله سلطان مصر
اولوب، ٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٨٢٤
تاريخنده وفات ايتمشدر. عالم برذات اولوب، سرايی
مجمع علما ايدی. قاهره‌ده باب الزيله‌ده واقع جامع
مؤيد بونك بنا كرده‌سيدر.

محمودی { وان ولايتنك حكاری سنجاغنده وسنجاغك منتهای شمالنده برقضا
اولوب، جنوباً الباق ومعمورة الحميد قضالريله،
غرباً وشمالاً وان سنجاغيله، شرقاً دخی حدود
ايرانيه ايله محدوددر. ٥ ناحيه ايله ٨٣ قريه‌يی

حاوی اولوب، ۳۱۶۸۰ اهالیسی واردر، که بونلرکده ۲۸۲۰۰ ی کرد و ۲۴۸۰ ی ترك یعنی ۲۵۶۸۰ ی مسلم، ۲۵۰۰ ی یزیدی، ۲۵۰۰ ی ارمنی و ۱۰۰۰ ی نستوریدر. کردلر میلان، مقوری، تاقوری وشمسیکی اسملریله ٤ عشیرته منقسم اولوب، هر عشیرت بر ناحیه تشکیل ایدیور. یزیدیلر دخی آیریجه بر عشیرت و ناحیه تشکیل ایدیورلر. مرکزی ۳۰۰۰ اهالیلی حاوی اولان و وانك ۹۰ کیلومتره شرقنده و حدود ایرانیه‌دن ۱۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بولنان (سرای) قریه‌سیدر. قضانك اراضیسی اکثریت اوزره اووه وطوپراغی منبت اولوب. انهاری بوغیسه‌ده، کوچك دره‌لریله قایناق وچشمه‌لری چوقدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، کتن وسائره‌دن عبارتدر. قویون، کچی، صیغیر وخرکله‌یه متعلق حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، کردلر بوحیوانلرندن خیلی تجارت واستفاده ایدرلر.

محمودیه { مصرده بیوك برجدولدر، که نیلك اك غربی شعبه‌سی اولان رشید قولندن باشلایه‌رق، ابتدا جنوب غربی‌یه وبعده غرب شمالی‌یه طوغری ادکو ایله مربوط کوللری آره‌سنده اسکندریه لیماننه قدر واصل اولور. سیرسفائنه صالح اولان بوجدول ۱۲۳۵ تاریخنده محمد علی پاشا مرحوم طرفندن آچیلوب، سلطان محمود خان ثانی اسمنه نسبتله تسمیه اولنمشدی. انشاسنده ۱۳۲۰۰۰ عمله قوللانلدیغی حالده، بر سنه‌ده اکمال اولنمشدر. بو جدول اسکندریه شهرینك ترقی معموریتنه سبب اولمشدر. جدول ایله متوازیاً اسکندریه‌دن دمیر یول خطی تمدید اولندقدن صکره جدولك بردرجه‌یه قدر اهمیتی آزالمشدر.

محمودیه { مصرك بحریه مدیریتنده ودمنهورك ۱۷ کیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان جدولك ساحل یسارنده ورشیددن دمنهوره کیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۳۳۰ اهالیسی واردر.

محوی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری استانبوللی ودیکری قسطمونیلیدر. — متأخرین شعرادن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (خیره‌بولی) لیدر. و ۱۱۵۰ ده وفات ایتمشدر. دیوانچه‌سی واردر. دیکری عن‌اصل تبریزلی اولوب، ۱۲۶۳ ده درسعادته ورودله، خط تعلیقه‌ده کی مهارتی قوتیله، استنساخ کتبله کچینیردی. شو مطلع اونکدر:

دلاور مخفی کنیج اول قوسنی ویرانه صانسونلر
مثلدر بوکه دیرلر عاقل اول دیوانه صانسونلر

محوی { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مولانا عبدالعلی) اردبیللی اولوب، ۱۰۲۰ تاریخنده هندستانه رحلت ایتمش، و بقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مامشدر. شو بیت اونکدر:

رهی در پیش دارم کاخر عمرست انجامش
بهرجا مرکم آسایش دهد منزل نهم نامش

— ایکنجیسی همدانك اسدآباد محله‌سندن اولوب، طول مدت نیشابورده اقامتی سببیله، کندیسنی نیشابورلی عد ایدنلر دخی واردر. هندستانه سفر ایدوب، ینه وطننه عودت ایتمشیدی. شو رباعی اونکدر:

محوی بهوای دل نوایی نزنی
در کوچهٔ کس در سرایی نزنی
بیکانکیٔ تمام عالم دیدی
زنهار که حرف آشنایی نزنی

— اوچنجیسی اصفهانلی اولوب، شاه طهماسب ماضی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

میداد زبان در دهن محوی ومیکفت
کین راز نهان هست نکهدار زبان را

— دردنجیسی (ارشاد احمدبن شیخ عبدالقادر) هندستانده دهلی مضافاتندن مظفر نکره ملحق (پهلت) قصبه‌سندن اولوب، برمدت دهلیده اقامت ایتدکدن صکره، بهوپاله‌رحلتله، ولیة العهد جهان بیکصاحبه‌نك زوجی نظیر الدوله‌یه انتساب ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

بارحمتت کناه نکردن کناه من
دستوریٔ کناه ندادن کناه کیست

محیط { (بحر —) کرهٔ ارضك قره‌لرینی احاطه ایدن بیوك دکیزله ویریلن اسم اولوب، بحور محیطه: بحرمحیط معتدل (کبیر)،

بحر محیط آطلاسی، بحر محیط هندی، بحر منجمد شمالی وبحر منجمد جنوبی اسملریله بش دکیزدن عبارتدر. [« معتدل، آطلاسی، هندی، منجمد شمالی ومنجمد جنوبی » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محیط { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میر محمد سعید) اصفهانلی اولوب، شهر مذکورك محاصره‌سنده گنج یاشنده قتل او. لنمشدر. شو رباعی اونکدر:

ای آه بیا دامن آن ماه بگیر
وی ناله گریان سحرگاه بگیر
دلبر زبر خانهٔ ما میگذرد
ای اشك برون آی وسر راه بگیر

— ایکنجیسی (میرزا محیط الدین خان) مشهد نجباسندن اولوب، هندستانه رحلتله، لکهنو. ده وزیرالممالك نواب شجاع الدوله بهادرك وبعده اوغلی نواب آصف الدوله بهادرك خدمتنده بولنمش؛ وبعده نکبت وسفالته دوچار اولمشدی. شو بیت اونکدر:

شد زلف را نصیب که بوسید پای او
عمر دراز بهر چنین روزها خوش است

محیی { غوث اعظم عبدالقادر کیلانی حضر. تلرینك شعرده قوللاندقلری مخلصی اولوب، ترجمهٔ حالی « عبدالقادر کیلانی » ماده. سنده سبق ایتمکله، شوراجقده تبرکاً اشعار عارفانه. سندن بر ایکی بیتك ایرادیله اکتفا اولنور:

کو بیابی بسر تربت ویرانهٔ ما
بینی ازخون جگر آب زده خانهٔ ما
شکرلله که نمردیم ورسیدیم بدوست
آفرین باد برین همت مردانهٔ ما
با احد درلحد تنك بگوییم ای‌دوست
آشناییم بتو غیر تو بیگانهٔ ما
محیی ازشمع تجلیٔ نگاهش میسوخت
دوست میگفت زهی همت پروانهٔ ما

محیی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (لار) خطه‌سندن اولوب، علامه ملا جلال الدین دوانینك شاگردانندن ایدی. سلطان یعقوب زماننده‌ن شاه طهماسب ماضی دورینه. دك معمر اولوب، ایفای حج وزیارت حرمین ایچون حجازه سفر ایتمش؛ وعودتنده مظفر بن محمود شاه نامنه « فتوح الحرمین » عنوانیله برمثنوی یازمش؛ وبیك اسکندری جائزه آلمش ایدی. شو بیت اونکدر:

بهر توام کشند وتوآهی نمی کنی
ای سنگدل چه آه نگاهی نمی کنی

— ایکنجیسی (صدرالعالم مولانا محمد بن مولانا یحیی) اعاظم علمادن اولوب، غزنین کفارینه قارشی اولان جنکده شهید اولمشدر. شو رباعی اونکدر:

ظالم که کباب از دل درویش خورد
چون درنگری زپهلوی خویش خورد
دنیا عسلی است هرکه زو بیش خورد
خون افزاید تب آورد نیش خورد

محیی { آتی الترجمه شیخ الاسلام فناری‌زاده محیی الدین افندینك مخلصیدر.

محیی الدین افندی { (چیوی زاده —) [« چیوی زاده » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محیی الدین افندی { (فناری زاده —) قانونی سلطان سلیمان خان دورنده مشیخت اسلامیه مقام والاسنه چیقن علمادن اولوب، مشهور شمس الدین فنارینك احفا. دندن وروم ایلی صدورندن محمد شاه افندینك اوغلیدر. پدرندن وبعده خطیب‌زاده وافضل‌زاده. کبی مشاهیر معاصرینندن تحصیل علوم ایله، بر قاچ مدرسه‌ده مدرسلك ایتدکدن صکره، ۹۲۵ ده ادرنه وبعده استانبول قاضیسی، ۹۲۹ ده آناطولی قاضیعسکری اولمش؛ ومتعاقباً روم ایلی قاضیعسکر. لکی دخی علاوةً عهده‌سنه تفویض اولنمغله، اون بش سنه صدرین وظائفنی ایفا ایتدکدن صکره، ۹۴۴ ده انفصال وتقاعد ایده‌رك، او اثناده حج شریفه عزیمت، وبر سنه مجاورت و حرم شریف نبوی‌یی زیارت ایتدکدن صکره، عودتنده ۹۴۸ تاریخنده شیخ الاسلام اولوب، اوچ سنه ایله برآی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۹۴۲ ده استعفا ایدوب، گوشهٔ تقاعده چکلمش؛ و ۹۵۴ ده وفات ایدوب، ابا ایوب انصاری (رضه) جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وادیب وشاعر برذات اولوب، ورع وتقوی ایله وحلالی حرامدن تفریقده‌کی دقتیله وهر شیئی دفعاتله بیقامدقجه قوللانمامق مراقیله

وبرده کثرت اکل وشربیله مشهوردر . مجاورتی
زماننده تفسیر شریف درسیله مشغول اولوب ،
وفاتنه‌دك بر تفسیر شریف ترتیبنه چالیشمش ایسه‌ده ،
اکمالنه موفق اوله‌مامشدر. کتب تدریسیه‌دن
بعضنه حواشی وتعلیقاتی واردر . شو قطعه جملهٔ
اشعارندندر:

اوکرلر کرچه کیم صبر جمیلی
ولی صبرك دخی ارزانی خوشدر
دل محبیدن اکسك اولمسون درد
مسافرخانه‌نك مهمانی خوشدر

محیی الدین بن عربی { (الشیخ ابو بکر محمد بن علی بن
محمد الطائی الاندلسی) کبار مشایخدن واعاظم عرفا
وصوفیوندن اولوب، ۵۶۰ تاریخنده اندلسك
مرسیه شهرنده طوغمش؛ واوراده ابن بشکوالدن
وسائر مشاهیر علمادن بعدالتحصیل، شرقه رحلتله،
شام و بغداد ومکه‌ده اکابر علما و مشایخ عصریله
کوریشوب، استفاده ایتمش؛ واکمال علوم ظاهره
وباطنه ایله تصفیهٔ درون ایتدکدن صکره ، کمالات
صوریه ومعنویه‌سیله شهرت بولوب، مقصود ارباب
طلب اولمشیدی. بر آره‌لق قونیه‌یه کلوب ، ملك
سلجوقی طرفندن اکرام وتعظیم کورمش؛ وصدر-
الدین قونوینك طول بولنان والده‌سی تزوج ایلمش
ایدی. بعده شامه معاودت ایدوب ، ۶۳۸ ده
اوراده ارتحال ایتمش؛ وجبل قاسیونده دفن او-
لنمشدر . شیخ اکبر دینمکله‌دخی معروفدر. وفرت
فکر و ذکایه وخارق العاده بر قوهٔ حافظه ایله
وفصاحت وبلاغت وطبیعت شعریه‌یه مالك ایدی .
عصری ملوك واکابرندن بر چوق هدایا وجوائز
آلوب، جمله‌سنی ارباب احتیاجه توزیع و تصدق
ایدردی . تألیفاتی پك چوق اولوب ، اکثری
تصوفه متعلقدر. آثارنده‌کی افکار عالیه‌نك فهمی
تصوفه وحقیقته آشنا اولمغه متوقف اولدیغندن،
بعض ظاهرپرستان تألیفاتنده کفرینه حکم ایده‌جك
سوزلر بوله‌رق، تکفیرینه جرأت ایتمشلرسه‌ده ،
حضرت شیخك بویله برشائبه‌دن مبرا اولوب، اقوال
عارفانه وحکیمانه‌سنك آکلایانلر ایچون عین حقیقت
اولدیغنده شبهه یوقدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر:
« الفتوحات المکیه » ۲۰ جلد ، « التدبیرات
الالهیة » ، « التنزلات الموصلیة » ، « فصوص-
الحکم » ، « الاسرا الی المقام الاسرا » ، « شرح
خلع النعلین » ، « الاجوبة المسکتة عن سؤالات الحکیم
الترمذی » ، « تاج الرسائل » ، « منهاج الوسائل » ،
«کتاب العظمة» ، «کتاب البیان» ، «کتاب التجلیات» ،
« مفاتیح الغیب » ، «کتاب الحق » ، « مراتب علوم-
الوهب » ، « الاعلام باشارات اهل الالهام » ، «العبادة
والخلوة» ، « المدخل الی معرفة الاسماء » ، « کنه ما-
لابدمنه » ، « النقباء » ، «حلیة الابدال» ، «الشروط
فیما یلزم اهل طریقة الله تعالی من الشروط» ، « اسرار
الخلوة » ، « عقیدة اهل السنة » ، « المقنع فی ایضاح
السهل الممتنع » ، « اشارات القولین » ، «کتاب الهو
والاحدیت » ، « الاتحاد العشقی » ، « الجلالة » ،
« الازل » ، « القسم » ، « عنقاء مغرب » ، « ختم
الاولیا » ، « شمس المغرب » ، « الشواهد » ، « منا-
صحة النفس» ، «الیقین» ، « تاج التراجم » ، «القطب» ،
« رسالة الانتصار » ، « الحجب » ، « الانفاس العلویة
فی المکاتبة » ، « ترجمان الاشواق » ، « الذخائر » ،
« الاغلاق فی شرح ترجمان الاشواق » ، « مواقع
النجوم » ، « مطالع اهلة الانصار » ، « المواعظ
الحسنة » ، « المبشرات » ، « خطبة ترتیب العالم » ،
« الجلال والجمال » ، « مشکاة الانوار فیماروی عن
الله عز وجل من الاخبار » ، « شرح الفاظ التی
اصطلحت علیها الصوفیة » ، « محاضراة الابرار ومسا-
مرات الاخیار » ۵ جلد وسائره . اشعار رائقه-
سندن دخی بر ایکی بیتك ایرادیله اکتفا اولنور:

لیت شعری هر دروا ای قلب ملکوا
و فؤادی لو دری ای شعب سلکوا
اتراهم سلموا ام تراهم هلکوا
حار ارباب الهوی فی الهوی وارتبکوا

محیی الدین شهرزوری { (ابو حامد محمد بن القاضی
کمال الدین) مشاهیر فقها وادبادن اولوب ، ۵۱۰
ویا ۵۱۶ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و بعدالتحصیل،
بدرندن نیابةً حلبده ومصرده قاضیلق ایتمش؛ و
بعده موصله عودت ایدوب ، اورانك قاضیسی او-
لمش؛ واورا صاحبی (عزالدین مسعود بن قطب-
الدین مودود بن زنکی) نزدنده قدر واعتباری

تزايد ايدوب ، دفعاتله ايلچيلكله بغداده اعزام او-
لنمش ايدى. موصلده پدرينك مدرسه‌سنده و
مدرسهٔ نظاميه‌ده تدريس علومله مشغول اولوردى.
سخاوت وكرمى مشهور اولوب ، قاضيلغى زماننده دين
ايچون حبس ايله محكوم مديونلرك بورجلرينى كندى
كيسه‌سندن ويره‌رك سبيللرينى تخليه ايدردى .
٥٨٦ ده موصلده وفات ايتمشدر. اشعار رائقه‌سى
اولوب ، قار نزولنى توصيف يولنده اولان شو بر
ايكى بيت او جمله‌دندر:

ولما شاب رأس الدهر غيظاً
لما قاساه من فقد الكرام
اقام يميط هذا الشيب عنه
وينثر ما اماط على الانام

محيي الدين طوسى { طقوزنجى قرن هجرى علماسندن اولوب ،
« كنز العاشقين » عنوانيله بر كتاب يازمش ؛ وامام
غزالينك « كيمياء السعادة » نى اختصار ايتمشدر.

محيي الدين عجمى { سلطان بايزيد خان ثانى دورى علماسندن او-
لوب ، طول مدت ادرنه قاضيسى بولنمش ؛ واوراده
وفات ايتمشدر. سيد شريفك « فرائض » نه حوا-
شيسى ، شهيد بابنده بر رساله‌سى و سائر بعض
آثارى واردر.

محيي چلبى { اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب ، نيكده-
ليدر. ابو السعود افنديك حلقهٔ تدريسنه و بعده
زمرهٔ قضاته داخل اولمشيدى. شو بيت اونكدر:

سندن ياتوب ياقلمغه جانا ملكره
طوتدى دخان آتش آهم فلكره

مخا { يمن ولايتنك تعز سنجاغنده وصنعانك ٢٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده
عدنك ده ٢٠٢ كيلومتره غرب شماليسنده اوله‌رق ،
بحر احمرك ساحل شرقيسنده وباب المندبك شمالنده
١٣°١٩'١" عرض شمالى ايله ٤٠°٤٩'٣٦" طول
شرقيده واقع قضا مركزى بر قصبه و اسكله اولوب ،
وقتيله قرق الى بيك اهاليى جامع ومعمور وايشلك
بر اسكله ايكن ، شمديكى حالده خراب ومتروك او-
لوب ، آنجق اوتوز قرق خانه‌يى حاوى بر كوى
حالنده‌در. بو تدنيسى ليماننك طولمه‌سندن وعدنك
ترقيات فوق العاده‌سيله تجارتجه اولان تسهيلاتندن
ايلرى كلوب ، وقتيله بتون يمنك محصولاتى مخادن
اخراج وامتعهٔ اجنبيه دخى اورادن ادخال اولنمقده
ايكن ، الآن شمدى بتون يمنك تجارتى عدن طريقيله
وقسماً حديده و لحيه اسكله‌لرندن اجرا اولنيور .
سوقاقلرينك عدم نظافتيله لغملرك دخى سوقاقلرده
آقمه‌سندن ايلرى كلن وخامت هواسى دخى اسباب
تدنيسى جمله‌سندندر. يمنك قهوه‌سى دخى وقتيله بو
اسكله‌دن اخراج اولنديغيچون ، آوروپاجه مخا
(Moka) قهوه‌سى ناميله شهرت بولمشدر. مخا قصبه-
سى پك اسكى اولميوب ، جغرافيون اسلام آثار
عربيه‌سنده اسمنه تصادف اولنميور. — اوچ قريه-
دن مركب اولان قضاسنك باشلیجه محصولاتى دوره
ايله خرمادر.

مخابط { حضرموتده بر بر اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

مخائل { يمن ولايتنك عسير سنجاغنده وابها ايله قنفده آره‌سنده وابهادن ١٨
قنفده‌دن ٢٤ ساعتلق مسافه‌ده واقع قضا مركزى
بر قصبه اولوب ، ١٠٠٠ قدر اهاليسى ، هفته‌ده بر
قوريلور بازارى و قشله‌سى واردر . — ٢٨
قبائلدن عبارت اولان قضاسنك باشلیجه محصولاتى
بغداى ، آرپه ، دوره ، خرما وسائره‌دن عبارتدر.

مختار { (ابو اسحاق — بن ابى عبيد الثقفى) مشاهير غزاتدن اولوب ، پدرى صحا-
به‌دن اولديغى حالده ، كنديسى هجرت نبويه سنه‌سى
دنيايه كلمش ؛ وبناءً عليه صحبت وروايته نائل اولما-
مشدر . سيد الشهدا امام حسين (رضه) افنديمزك
انتقامنى آلمق داعيه‌سيله ٦٥ تاريخنده خروج
ايدوب ، كوفه‌يى ضبط ايتمش ؛ واهل شيعه‌دن بر
چوق آدملر كنديسنه تابع اولمغله ، شمر ذوالجوشنى ،
حضرت امامك مبارك باشنى كسن حولى بن زيدى ،
حضرت مشار اليهى شهيد ايدن عسكرك قوماندانى
بولنمش اولان عمر بن سعد ابن ابى وقاصى ، بونك
اوغلى حفصى واوزرينه عسكر سوق ايدن عبيدالله
بن زيادى وسائر يزيديلرى قتل ايتمش ؛ وبواغورده
پك چوق مشاق وبليه‌يه دوچار اولوب ، اهل اسلامك
محبتنى قزانمش ايدى. عبدالله بن عمر وعبدالله بن
عباس ومحمد بن الحنفيه (رضهم) ه مال كوندرير ،

ومشار اليهم كنديسندن قبول ايدرلردى . عبدالله بن عمر (رضهما) صاحب ترجمه‌نك قاينى اولوب ، همشيره‌سى صفيه بنت ابى عبيدى تزوج ايتمشدى. كوفه‌ده بربچق سنه حكومت سوردكدن صكره ، ٦٧ تاريخنده مصعب بن زبير اوزرينه عسكر سوق ايدوب، كنديسنى شهيد ايتمشدر .

مختار { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر :

برنجيسى (مختار بيك) رشتلى اولوب، شو بيت اونكدر:

من كيستم بعشق تو از كار رفته‌ئى
خورشيد عيش برسر ديوار رفته‌ئى

— ايكنجيسى (ميرزا ابراهيم بيك حسينى) سبزوارلى اولوب، شو بيت اونكدر:

چنان مستانه مى‌آيد بشوق دام تحجيرش
كه از موج شراب ناب نتوان كرد زنجيرش

— اوچنجيسى هندستان برهمنيلرندن ووزير. الممالك نواب آصف الدوله بهادرك منسوبيندن او. لوب، اسلامه ومذهب شيعى‌يه تمايلى وار ايدى . شو بيت اونكدر:

دل خون شد وتاكى دهد دلدار آزار اينچنين
يارب چه سازم چون كنم دل آنچنان يار اينچنين

مختار { سامراده خليفه متوكلك مشهور بر سراينك اسميدر.

مختار افندى { (ترشيجى زاده احمد —) دور سلطان عبد العزيز خانيده مقام مشيخت اسلاميه‌يه كچن علمادن اولوب، ١٢٨٩ ده مقام مشار اليهه اصعاد اولنمش؛ ويكرمى آيه قريب مدت بو مقامده قالدقدن صكره، ١٢٩١ تاريخنده وفات ايدوب، اسكدارده دفن اولنمشدر.

مختار بك { (يوسف پاشاحفيدى احمد —) بو دخى سلطان عبد العزيز خان دورى مشايخ اسلامندن اولوب، آنف الترجمه ترشيجى زاده مختار افنديك سلفيدر. ١٢٨٨ ده مقام فتوايه كچوب، ١٥ آى امور فتوايى بعدالاداره، ١٢٨٩ ده انفصال، وبرقاچ سنه صكره ارتحال ايتمشدر.

مختار پاشا { سلطان محمود خان ثانى دورى وزراسندن اولوب، تپه‌دلنلى على پاشانك اوغليدر . پدرينك تحت اداره‌سنده اوله‌رق آتنه متصرفى ايدى. پدرى فرمانلى او. لوب، يانيه‌ده محاصره اولنديغى وقت، ترحاله متصرفى بولنان ولى پاشا ايله وديكر برادرلريله برابر، دولته التجا ايتمشلر ايسه‌ده، على پاشانك قتلندن صكره بونلرك دخى كله‌لرى آلنه‌رق، درسعادته كوندرلمش؛ وطوپ قپو خارجنده دفن اولنمشدر.

مختارى { اونجى قرن هجرى عثمانلى شعرا. سندن وساداتدن اولوب، امير هاشمك اوغلى وبنه شعرادن اميرينك برادريدر . شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

زلفك نسيم آچوب ايده‌مى خدين آشكار
اول كونى كوسترمى عجب باكه روزكار

مختارى { (عثمان) ايران مشاهير شعراسندن اولوب، غزنه‌ليدر. آل سبكتكينندن سلطان ابراهيمك زماننده ياشايوب، حكيم سنائى اقراننده ايدى. سلطان ابراهيمدن صكره هندستانه وبعده كرمانه سفر ايدوب، غزنه‌يه عودت، و ٥٥٤ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. شو مطلع اونكدر:

روزكارى خوشتر است از شكر وعنبر ترا
ياسمن دو عنبر است ولاله در شكر ترا

مخدوم { (مير —) ايران مشاهير شعرا. سندن اولوب، نيشابورليدر. مير قاسم انوارك شاكرد و مريدى اولوب ، اولاد معنويه‌سندن معدود اولمغله، اونك طرفندن مخدوم تخليص اولنمشدى. شو مطلع اونكدر:

مطرب بزن ترانه و ساقى بيار جام
خونش حلال بادكه گفته استمى حرام

مخدومه { ايران شاعره‌لرندن اولوب، يزد. ليدر. شو رباعى اونكدر:

شب عربده با محنت هجران كردم
با او دل وجان دست وكريبان كردم
چون ديدم ازو روى خلاصى مشكل
جان دادم وكار برخود آسان كردم

مُخَرَّم { بغدادده رصافه ايله نهرمعلى آره. سنده بر بيوك محله اولوب، آل بويه وآل سلجوق حكمدارلرينك سرايلرى بو محله‌ده ايدى. ٥٨٧ تاريخنده ناصر لدين الله طرفندن تخريب اولنمشدر.

مخرمه { (ابو صفوان — بن نوفل بن اهيب بن عبد مناف القرشى الزهرى)

صحابه‌دن و مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، فتح مکه کونی اسلامه کلمش؛ و بعده اسلامده صدق وخلوصله حرکتده بولنمشدر. سعد ابن ابی وقاصك همزاده‌سی ایدی. اسلامه کلدیکنده خیلی مسن وانساب قریش وعربه واقف ایدی. ٥٤ تاریخ هجریسنده ١١٥ یاشنده اولدیغی حالده، مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر. اواخر عمرنده کوزلرینه عمی طاری اولمشیدی.

مخشی { (بن حمیر الاشجعی) صحابه‌دن اولوب، منافقیندن ومسجد الضرار اصحابندن ایکن، تبوك غزاسنده بولندقدن وحضرت رسول الله (صلعم) ایله اصحاب کرامی حقنده بعض اراجیفه جرأت ایتدکدن صکره، توبه ایدوب، فیمابعد اسلامنده صدق وخلوص کورلمش؛ وشهیداً وفاتی آرزو و دعا ایدوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمش؛ ونعشی بولنمامشدر.

مخفی { ایران شعراسندن اولوب، رشت قصبه‌سنده نشأت ایتمش؛ و فارس حاکمی امام قلیخانك خدمتنده بولنمشدر. نحیف البدن برآدم اولوب، مع‌هذا کوکنار شربنه مداوم ایمش. وطننك قیزلرینی ذم بحثنده اولان شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

مخفیا دختران خطهٔ رشت
چون غزالان مست میکردند
از پی مشتری بهر بازار
بند تنبان بدست میکردند

مخفی بیکم { (سلیمه) هند ملوکندن هابون شاهك قیزی کلرخ بیکمك قیزی اولوب، شاعره وادیبه بر خاتون ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کاکلت را من زمستی رشتهٔ جان کفته ام
مست بودم زین سبب حرف پریشان کفته ام

— سالفةالترجمه (زیب النسابیکم) ك دخی مخلصی مخفی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بیکانه وار میکذری از دیار چشم
ای نور دیده حب وطن دردل تو نیست

مخلص { فرس شعراسندن بروجه آتی یدی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا محمد) قم شهرندن اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

عندلیب وکل سرو وفاخته عمرها باهم عشق باخته
کشته هرکسی یار یار خود هست یارغیر غیر یارمن

— ایکنجیسی (سید احمد حسین بن سید محمد حسین) هندستانك سهرند شهرندن اولوب، محمد شاهك کرز بردارانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

هر سرو قدی‌را نرسد دعوی بالا
با دلبر ما سلمه الله تعالی

— اوچنجیسی (شاه محمود) نیشاپورلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سنك بیداد زدی بر سر اغیار مرا
بچنین لطف سرافراز نکردی مردم

— دردنجیسی (قاسم‌خان) ایرانی الاصل اولدیغی حالده، کشمیرده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

نشئهٔ صهبای کفتار توام بیهوش کرد
آنچه بامستان کند پیمانه بامن کوش کرد

— بشنجیسی (مخلص‌الدوله سید حسین‌خان بهادر) هندستانك لکهنو شهرندن اولدیغی حالده، کلکته‌ده اود حکمدارلرینك اخیری اولان واجد علی شاهك خدمتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

قرارم برد ترکی کلعذاری دشمن جانی
بکیسو سنبلستانی بابرو تیغ عریانی

— آلتنجیسی (نواب — خان میر بخشی) هندستانده اورنك زیب عالمکیرك امراسندن ایدی. شو بیت اونکدر:

دربزم طرب راه مده همچومنی را
کافسرده دل افسرده کند انجمنی‌را

— یدنجیسی ایرانلی‌اولوب، شوبیت‌اونکدر:

چنان کردیده‌ام رسوا اکر بیند مرا یاری
کند بیکانکی هر چند باشد آشنای من

مخلص‌الدوله { (ابوالمتوج مقلد بن نصر بن منقذ الکنانی) شیزر قلعه‌سنده حکم سورن بنی منقذك برنجیسی اولوب، اصحاب نفوذ و اقتداردن بر رئیس وامیر ایدی. ٤٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. کریم برذات‌اولوب، عصری شعراسنك کندیسی حقنده برچوق مدحیه‌لری واردر.

مخلص بابا { سلطان عثمان‌خان‌غازی‌دوری مشاهیرمشایخندن مجاب‌الدعوه

بر ذات اولوب، غازئ مشارالیهك بعض فتوحاتنده رفاقتلرنده بولنمش؛ و بعده قرمان دیارنده توطن ایتمش ایدی.

مخلص پاشا { [« اسعد مخلص پاشا » ماده سنه مراجعت بیوریله .]

مخلص پاشا { (سیروزلی یوسف —) سلطان محمود خان ثانی وعبد. المجید خان دوری وزراسندن و شعرادن اولوب، سیروز اعیانی اسماعیل بكك اوغلی ایدی. ۱۲۳۳ تاریخنده مأموراً یانیه جهتنده ایكن، رتبهٔ وزارتله آغریبوز محافظلغنه وبعده صاروخان، ۱۲۳۸ ده حلب ایالتـنه نصب اولنمش؛ وبر آره‌لق كوتاهیه‌یه نفی اولنـدقدن صكره، منتشا وقره‌حصار صاحب سنجاقلرینه، ۱۲۵۱ ده بلغراد محافظلغنه، ۱۲۵۶ تاریخنده ثانیاً صاروخان ومتعاقباً روم ایلی ایالتنه نصب اولنمش؛ و ۱۲۵۸ ده بالانفصال سیروزه عزیمتله؛ ۱۲۵۹ اوراده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونكدر:

حساب عشقی کیم آكلار کیمکله سویلشه‌یم
کتاب عشقی کیم آكلار کیمکله سویلشه‌یم

مخلصی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعرا. سندن اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان شهزاده‌لرندن سلطان بایزید شهیدك خواجه‌سی جعفرافندینك اوغلیدر. شو بیت اونكدر:

اولورین آیریلمازین سورین جانم‌سن
ای طبیب دل وجان دردیمه درمانم‌سن

یعنی (اولورم آیرلمام سورم جانمسك، ای طبیب دل وجان دردمه درمانمسك.)

مخنف { (بن سلیم الازدی الغامدی) صحابه‌دن اولوب، كوفیوندن معدوددر. كوفه‌ده بنی ازدك نقیبی ایدی. خلافت جناب مرتضویده اصفهان والیسی اولمش؛ وصفینده حضرت مشارالیهك معیتنده بولنوب، ازد رایتنی حامل بولنمشدر. اخبار وسیر صاحبی اولان (ابو مخنف لوط بن یحیی بن سعد بن مخنف) صاحب ترجمه‌نك احفادندندر.

مداح { (میر علی شاه كشمیری) هندستان شعراسندن اولوب، اود خطه‌سی حكمدارلرینك اخیری اولان واجد علی شاهك خدمتنده كلكته‌ده بولنمشدر. قصائد وغزلیات وسائر اشعارینی حاوی دیوانی یدی قسمه منقسمدر. شو مطلع اونكدر:

از کشتکان ناز چو محضر نوشته اند
دردا که نام من سر دفتر نوشته اند

مدامی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعرا. سندن وزمرهٔ سپاهیاندن اولوب، اواخر حالنده استانبولده بیت المال امینی اولمشیدی. شو بیت اونكدر:

نوه‌غم چشمه‌سیدر چشم کهرپاش دکل
سطر تاریخیدر اوستنده آنك قاش دکل

مدامی { ایران شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا محمد صادق) شیخ سعدئ شیرازینك كریمه‌سی ستاره بانونك نسلندن اولوب، هندستانه رحلتله، خیرپور والیسی نواب علی مراد خانه انتساب ایتمش؛ ومدحی مقابلنده آغرجائزه‌لره نائل اولمش ایدی. شو مطلع اونكدر:

سحر برای تماشای لاله و ریحان
کشید توسن شوقم بسوی باغ عنان

— ایكنجیسی (مدامئ جدری) همدانلی اولوب، اكبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمشدی. شو بیت اونكدر:

نمی دانست مجنون عاشقی رسوای عالم شد
منم استاد عشق و عاشقی برمن مسلم شد

— اوچنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونكدر:

انتظاری داشتم کامروز یارم میکشد
وه‌که پیدانیست یار وانتظارم میکشد

مُدانیه { خداوندكار ولایتنك بروسه یعنی مركز سنجاغنده وبروسه‌نك ۳۴ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق كمليك كورفزینك مدخلنده وبوز برونك قارشیسنده بر قصبه واسكله اولوب، ۲۰۰۰ ی مسلم وقصوری روم وسائره اولمق اوزره، ۵۹۰۰ اهالیسی، ۸ جامع شریفی، ۱ تكیه‌سی، ۳ كلیساسی، ۱ مدرسه‌سی، ۱ رشدیه و ۲۹ صبیان ایله ۸ روم مكتبی، ۷ خانی، ۲ مسافرخانه‌سی، ۲ حمامی، ۱۶ یاغخانه‌سی، ۲ ایپكخانه‌سی، ۳ دكرمنی، ۹۱ مغازه‌سی، ۱۴۳ دكانی، كوزل صولری و اطرافنده فرح‌فزا مسیره‌لری

وطوت وزيتون آغاجلريله مستور تپه‌لری واردر. بروسه‌نك باشليجه اسكله‌سی اولوب، شهر مذكوره كوزل بر شوسه ايله وبر دمير يول خطيله مربوط اولمغله، تجارتی خيلی ايشلك اولوب، مذكورخطك ايلری‌يه تمديديله آناطولی دمير يوللرينه ربطی حالنده، مدانيه‌نك اهميت تجاريه‌سی آرته‌جغی شبهه‌سزدر. مدانيه پك اسكی بر قصبه اولوب، اسم قديمی (ميرليا) ايدی، كه بونك بعض خرابه‌لری قصبه‌نك اطرافنده موجوددر. مذكور ميرليا ماكدونيه‌نك حكمدار اخيری اولان بشنجی فيليپ طرفندن تخريب اولنه‌رق، بعده يكيدن تأسيس اولنه‌رق (آپاميا) تسميه اولنمشدی. اهل صليبك الينه كچديكنده (مونتانيه) تسميه اولنوب، شمديكی اسمی بوندن مأخوذدر. سلطان اورخان غازی جانبندن فتح اولنمشدر.

— مدانيه قضاسی شرقاً كملك، جنوباً نفس بروسه وميخاليچ، غرباً ينه ميخاليچ قضالريله شمالاً دخی مرمره دكيزی وكملك كورفزيله محدود اولوب، امير علی آطه‌سی دخی بو قضايه ملحق بر ناحيه تشكيل ايديور. مذكور امير علی وترليه ناحيه‌لريله برابر ١٨ قريه‌يی حاوی اولوب، ١١٤ ٣٥ اهاليسی واردر، كه بونلرك ١٤٢٨٧ سی مسلم وقصوری رومدر. اراضيسی ساحل بوينجه ممتد اولان و اشجار ومزروعاتله مستور بولنان بر صره تپه‌لرله بونلرك آلتنده‌كی دوز يرلردن عبارت اولوب، طوپراغی پك منبتدر. الك برنجی محصولاتی زيتون ايله طوت اولوب، استانبوله وسائر طرفلره كليتله اخراج اولنان زيتون ياغيسی پك مقبولدر. قضا داخلنده ٥٠ ايپكخانه ودستكاه بولنوب، صرف ايپكدن ويا موقله قاريشيق دوشمه‌لك وسائر قماشلر ياپيلير. سائر محصولاتی: بغدای، آرپه، چاودار، يولاف، مصر، كتن، سيسام و سبزه و ميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. صوغانی مشهوراولوب، استانبوله كليتله نقل اولنور. باغلری دخی چوق اولوب، اوزومی وشرابی پك مقبولدر. داخل قضاده ٢٦ جامع، ٢٩ كليسا و ٤٥ ايغخانه موجوددر.

مدائن { بغدادك ٢٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده و دجله‌نك ايكی ساحلنده اوله‌رق ديلك دجله‌يه دوكلديكی محل قربنده اسكی بر شهر اولوب، اشكانيان وساسانيان زماننده ايران دولتنك قيشلاق پايتختی ايدی. بونك اصل اسمی طيسفون (Ctésiphon) اولوب، اتصالنده (سلفقيه) شهری دخی وار ايدی، وملوك ايراندن همان هر بری شهره آيريجه بر محله علاوه ايتديكندن، عربلر طرفندن جمع صيغه‌سيله (مداين) تسميه اولنمشدر. مداين ١٦ نجی سال هجريده وخلافت جناب فاروقيده سعد ابن ابی وقاص (رضه) طرفندن فتح اولنه‌رق، او صره‌ده كوفه وبصره وبعده حجاج طرفندن واسط تأسيس اولنمغله، مدائن اهميتدن دوشوب، اهاليسی بو يكی شهرلره انتقال ايتمش؛ ونهايت ابو جعفر منصور جانبندن بغداد تأسيس اولنديغنده، خراب بولنان مدائنك اكثر انقاضی بو يكی شهرك بناسنده استعمال اولنمق اوزره نقل اولنمشدر. مع هذا بر طاقم خرابه‌لری اليوم موجود اولوب، علی‌الخصوص (طاق كسری) ديدكلری معروف‌اولان جسيم وعالی بركمر وداخلنده نوشروان سراينك ويرانه‌لری جالب نظر عبرتدر.

مدحی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وزمرهٔ قضاتدن اولوب، ابوالسعود افندی درسنه مداومت ايتمش؛ وكفه وكوتاهيه قاضيسی بولنمش ايدی. شو بيت اونكدر:

نعلجك نقشن كوروب ای مهر عالم خاكده
شوقدن بر نعل كسدی ماه نو افلاكده

مدراس { (Madras) هندستانك شرق جنوبی ساحلنده، كلكته‌نك ١٣٧٨ كيلومتره جنوب‌غربيسنده وبمبايك ١٠٤٩ كيلومتره شرق جنوبيسنده، ١٣°٤′٩″ عرض شمالی ايله ٧٧°٥٤′٣٧″ طول شرقيسنده بر شهر اولوب، هندستان قطعهٔ واسعه‌سنك انكليز اداره‌سنجه منقسم بولنديغی اوچ دائره‌دن برينك يعنی الك جنوبيسنك مركزيدر. كثرت نفوسجه هندستانك اوچنجی شهری اولوب، ٤٥٢٥١٨ اهاليسی واردر. شهرك بويی ١٣ واكی ٥ كيلومتره ومساحهٔ سطحيه‌سی ٧٠ مربع كيلومتره اولوب، همان پارس قدر كنيشدر. ايچندن آقان (كوام) نهری شهری ايكی‌يه آييروب، شمال جهتنده‌كی قسم اعظمی طرز قديمده‌در، ويرليلرله مسكون اولوب، چار-

شی وبازار و لیمان وبانقه‌لرله معاملات تجاریه و
صرافیه مؤسساتی بو قسمده‌در. قسم جنوبیسی ایسه
طرزجدید اوزره اولوب، کنیش‌ودوزسوقاقلری،
واسع میدان و باغچه‌لریله تفرجگاهلری واردر ، و
قلعه ایله دوائر رسمیه دخی بونده‌در. ٣٨ کیلو
متره ارتفاعنده بر فنباری دخی واردر . ایکی
نباتات باغچه‌سی دخی اولوب، برنده مکمل برحیوانات
طاقمی دخی بولنیور . دارالفنون یرینی طوتار بر
مکتبی وطب، هندسه، السنهٔ شرقیه، صنایع نفیسه
مکتبلری، ایکی‌دارالمعلمینی، موزه‌سی، السنهٔ‌شرقیه
جمعیتی ، رصدخانه‌سی ، متعدد بتخانه‌لریله جوامع
شریفه وکلیسالری واردر. شهرك خارجنده بیوجك
ایکی کول بولنوب، بینلرنده بر جدول آچلمش؛ و
نهر ایله دخی اختلاطلری اولوب ، بونلردن شهره
صو دخی آقیدلمشدر. اهالیسنك ٦٠٠٠٠ قدری
مسلم اولوب، اهالیٔ مسلمه‌سی مقدما چوق دها
زیاده ایکن، تدنی ایتمشدر. هندستانك ایچ طرفلرینه
ممتد اولور برقاچ دمیر یول خطی‌ده واردر .
اسکیدن منسوجات صنعتی پك ایلری ایکن، آوروپا
فابریقه‌لرینه قارشی رقابت ایده‌میوب، تدنی ایتمشدر.
تجارتی پك ایشلك اولوب، باشلیجه اخراجاتی : قهوه،
شکر، چیویت ، یاغ وبویانك انواعی ، پاموق ،
بهارات وسائره‌دن عبارتدر. هواسی نسبةً معتدل
اولوب، یازین ٣٤ و قیشین ٢٠ درجه‌راده‌لرنده‌
در؛ آنجق قولره وچیچك خسته‌لقلریله داء الفیل
ومسکین علتی همان هرسنه ظهور ایدر . ١٦٣٨
تاریخ میلادیسنده انکلیزلرك الینه کچدیکنده کوچك
برقصبه ایدی. اسمی (مدرسه) ویا (مدارس) دن
غلط اولدیغی مظنوندر.

مدراس { اداره‌سی (Présidance de
انکلتره‌نك تحت ادا-) Madras
ره‌سنده بولنان هندستان قطعهٔ واسعه‌سنك منقسم
اولدیغی اوچ دائره‌نك بری اولوب ، هند شبه
جزیره‌سنك قسم جنوبیسندن و ساحل شرقیسنك
قسم اعظمندن عبارتدر. اوچ جهتدن دکیزله محاط
اولوب، شرق جهتنده یعنی بنکاله کورفزنده ساحل
بوینجه ٢٠° عرض شمالی‌یه‌قدر چیقه‌رق ، بویی
١٩٣١ کیلومتره اولدیغی حالده ، غرب جهتنده
یعنی بحر عمانده ١٤° عرض شمالیدن یوقاری
چیقمیوب ، بویی ٨٦٩ کیلومتره‌دن عبارتدر .
شمالاً شرق جهتنده کلکته اداره‌سنك (اوریسا)
خطه‌سیله وایالات وسطیه ایله، ومنتهای غربده
ساحل قربنده بمبای اداره‌سنك (کناره)ایالتیله
محدود اولدیغی حالده، جهت وسطیه‌ده کریشنا
ایرماغیله واوکا تابع (تونکا بهادره) نهری مجرا-
سیله نظام دولت اسلامیه‌سی الکاسندن آیرلمشدر.
بو حدود داخلنده وهمان هرطرفدن مدراس مما-
لکیله محاط اوله‌رق، میسور دولتی و فرانسه‌یه
تابع بر ایکی اوفق یرله بعض‌حکومات ممتازهٔ صغیره
دخی بولنیور . شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه
طول اعظمی ١٥٢٩ و الك کنیش محلنده ایکی
٧٢٤ کیلومتره‌در . طوغریدن طوغری‌یه انکلیز
اداره‌سنه تابع اولان یرلرینك مساحهٔ سطحیه‌سی
٢٢٩ ٣٥٨ مربع کیلو متره اولوب ، انکلتره ایله
ایرلانده مجموعندن بیوکدر. ملحق اولان لکدیب
جزایریله برابر اهالیسی ٤٤٠ ٦٣٠ ٣٥ کشی‌یه بالغ
اولور . حدودی داخلنده بولنان حکومات‌ممتازه‌
نك دخی مساحهٔ سطحیه‌سی ١٧٧ ٢٨١ مربع کیلو
متره و اهالیسی ١٨٨ ٢٢٩ ٣ کشیدر.

مدراس اداره‌سی اولدقجه طاغلق ومرتفع بر
یر اولوب، ساحل غربیسنه متوازیاً تابمبای جوار-
لرندن کلن و بتون ملیبار ساحلی بوینجه اوزانان
غربی کات سلسلهٔ جبالی بولندیغی کبی، شرق‌جهتنده
دخی شرق کات اسمیله یاد اولنان بر صره طاغلر
جنوب غربی‌یه طوغری اوزانه‌رق ، میسورك
حدود جنوبیه‌سی قربنده بولنان (نیلکیری) جبا-
لنده بو ایکی‌سلسله برلشیر ؛ وبناءً علیه مذ کور
نیلکیری طاغلری مدراس‌اداره‌سی جبالنك ذروه‌سی

حالنده اولوب، اك يوكسك يريدر . نيلكيرى
جبالنك اك مرتفعى اولان (دودابتا) طاغنك
٣٦٣٣ متره ارتفاعى اولوب ، ٢٥٠٠ مترهلك
ارتفاعنى متجاوز ديكر بش طاغى دخى واردر. غربى
كات سلسلهسنك اك يوكسك ذروهسى ١٧٤٦ و
شرقى كات جبالنكده اك يوكسكى ١٤٩٠ متره
ارتفاعندهدر. شرقى كات سلسلهسندن (جاوادى)
و (شيوارای) اسملريله ايكى قول آيريلوب ، شرقه
طوغرى اوزانديغى كبى، غربىكات سلسلهسنك جنو-
بنده دخى ينه او استقامتده (تراوانقور) سلسله-
سى اوزانوب ، هندستانك منتهاى جنوبيسنه قدر
واصل اولور. ايكى كات سلسلهسنك آرهسنده
٣٠٠ ايله ٩٠٠ مترهلك ارتفاعلر آرهسنده بر
يايله بولنوب، ميسور دولتنى ومدراس ادارهسنك
١٢ سنجاغنى حاويدر. غربى كات سلسلهسى ساحل
قربنده اولوب ، جنوبه طوغرى اوزاندقجه ،
ساحلدن تباعد ايتديكندن، اوجهتده طاغلرله ساحل
آرهسنده واسع اووهلر بولنيور. شرقى كات طاغلرى
غربى كات كبى برسلسله تشكيل ايتميوب، بربرلرندن
آيرى برصره طاغلردن مركب اولمغله، آرهلرنده بر
چوق انهارك واديلرى بولنيور ،كه بونلر غربى
كاتدن كلهرك، يايلهيى وشرقى كات صرهسنى و بعده
اووهلرى شق واروا ايله ساحل شرقيه اينرلر .
مدراس ادارهسنك انهارى پك چوق اولوب، اكثرى
وجه مذكور اوزره غربدن شرقه آقارلر ، غربى
كات سلسلهسنك غربى اتكلرندن اينهرك بحر عمانه
دوكيلن انهارى دخى چوق ايسهده، مجرالرى پك
قيصه واكثرى سيل حالندهدر. بوممكلت واسعهنك
اك بيوك ايرماقلرى كوداورى، كريشنا و كاورى
اولوب، برنجيسنك مجراسنك يالكز آشاغى طرفيله
منصبى مدراس ادارهسنده بولنديغى كبى، ايكنجيسى
دخى خيلى مسافهده حدود شماليهسنى بعدالتشكيل،
نسبةً آز يرده بسبتون ادارهنك اراضيسى ايچنده
آقار؛ اوچنجيسنك ايسه منابعى و مجراسنك يوقارى
قسمى ميسور دولتى طوپراغنده ايسهده ، قسم
اعظمى مدراس دائرهسى داخلندهدر . ايكنجى
درجهدهكى انهاردن كريشنا ايله كاورى مجرالرى
آرهسنده بولنان (پنار) ايله (پلار) نهرلرى
اولوب، اوچنجى درجهده دخى تعدادى مورث
ملال بر چوق انهار بولنيور . كريشنايه تابع
اولان وخيلى مسافهده حدود شماليهيى آيران
(توتكا بهادره) نهرى دخى ذكره شايان انهار
عظيمهدندر.

هواسى عرض وارتفاعه تابع اولوب ، ايچ
طرفلرنده ياز ايله قيش آرهسندهكى فرق دها زيا-
دهدر. مثلا ′٩ °١٥ عرض شماليده ويايلهده بولنان
(بلارى) نهرنده ميزان الحرارهنك درجهٔ وسطيه-
سى تموزده ٣٨ وكانون ثانيده ٢٣ در . كرك
جنوبه وكرك سواحله طوغرى اينلدكجه بو فرق
آزالير. هرحالده عموميت اوزره هواسى پك صيجاق
اولوب، يالكز نيلكيرى جبالى اوزرنده و سائر
مرتفع طاغلرده سرمدى بر بهارحكم سوريور .
ايكى طرفندهكى طاغلر بلوطلرك حلولنه مانع اولمغله،
داخلى يايلهسنك ياغمورلرى آز و سيرك اولوب ،
اهالى اونهدن برى ياغمور صولرينى جمع وسقى ارا-
ضيده استعمال ايتمك اوزره، مكمل بندلر وسدلر
ياپمشلردر. سواحل غربيهسنك يعنى مليباركايسه
ياغمورلرى پك چوق وبوره وفرطونهلرى پك شدتلى
اولديغى كبى، سواحل شرقيهسنكده ، بوندن آز
ايسهده، ينه چوقدر. سواحلده ياغمورلرك كثرتيله
حرارتك شدتى هوايى تحمل اولنهميهجق بر حاله
قويار. نوبتلى صتمهلرله قولره ، چيچك وسائر علل
ساريه اكسيك اولميوب، اكثريا ياغمور موسملرى
عقيبنجه ظهور ايدر؛ وبعض دفعه قحط وغلا دخى
منضم اولوب، تلفات كليهيى موجب اولور.

اووهلرى وعلى الخصوص سواحل شرقيهسندهكى
واسع اووهلر انهارك داليهلريله وانقسام ايتدكلرى
حسابسز قوللرله آرهلرندهكى جدوللر واسطهسيله
كوزل سقى و اروا اولنهرق، طوپراقلرى دخى
انهارك دوكدكلرى اتربهدن متشكل اولمغله، پك
منبت اولدقلرى كبى، يايلهلرك دخى، ياغمورى آز
اولديغى حالده، طوپراغى پك منبتدر. اك باشلى
محصولاتى: پرنج، پاموق، قهوه، شكر، چيويت،
چاى، بوبر، يوكسك يرلرده آربه ودارى، خرما،
تمر هندى، قوقه جوزى وسائر ميوهلرك انواعندن

عبارتدر. دارچین، آراروت، صمغ، مازی وسائره دخی بولنور . هر نه قدر اك قیمتدار اشجاری حاوی اورمانلری میسورده ودیگر حکومات ممتا. زه‌ده ایسه‌ده، مدراس اداره‌سی اراضیسنده دخی پك كنیش اورمانلر بولنوب، صندل، آبنوس، تك آغاجلری وكراسته ومرانغوزلغه یارار اشجارك انواعی بولنور. حیوانات وحشیه‌سی هندك سائر طرفلریله مشترك اولوب، فیل، یبان اوكوزی، كركدان، قپلان و سائره‌دن عبارتدر . زهرلی ییلانلریله سائر حشراتی‌ده چوقدر. حیوانات اهلیه. سنك اك كثرتلیلری صیغیر وقیون اولوب، ۸ ملیونی متجاوز صیغیر و ۷ ملیونه قریب قیونلری واردر. آتلرینك جنسی خیلی تدنی ایتمشدر.

اهالیسی همان كاملاً هندك اهالیٔ قدیمه‌سندن قالمه اولان (دراوید) جنسیتنه منسوب اولوب، باشلیجه ٥ قومه منقسمدر: شمال شرقی جهتنده (تلوكو) قومی بولنوب، نفوسی ۱۲ ملیونه بالغ اولور: جنوب شرقی طرفنده ۱٥ ملیوندن عبارت اولان (تامل) قومی بولنیور؛ ساحل غربیده‌كی كناره خطه‌سیله میسور حدودنده‌كی یرلرك اهالیسی (كناری) اسمیله آیریجه بر قوم تشكیل ایدیور؛ ملیبارده ۲ ½ ملیونه بالغ (ملایلام) نامیله بر قوم بولنیور؛ اقوام مذكوره‌نك بشنجیسی ایسه مدراس شهرنده ساكن و ۲۹۰۰۰ كشیدن عبارت اولان (تولو) قومیدر. بونلردن ماعدا اداره‌نك منتهای شمال شرقیسنده و اوریسه خطه‌سی حدودنده (اوریه) اسمیله بر لسان سویلنوب ، بعض طاقلرده دخی كندیلرینه مخصوص لسانلرله متكلم بعض اقوام صغیره واردر. بولسانلرك جمله‌سی دراویدیان زمره‌سنه منسوب اولوب، بینلرنده مناسبت ومشا. بهت واردر . مذهبجه اكثری براهما وآز مقداری بودا دیننه تابع اولوب، اكثری سنی وبرمقداری شیعی اولمق اوزره، ایكی ملیونه‌قریب مسلمان ویاریم ملیون قدر خرستیان اهالی دخی واردر . اهالیٔ اسلامیه‌سنك برطاقمی یرلی وبرطاقمی‌ده عرب وایرانی وتاتار اولادندندر . خرستیانلرك چوغی آوروپالی وبر آزی اسكیدن هنده گچمش سریانی ونسطوری اولوب، بونلرك سریانی و پهلوی لسانلرنده بعض كتب دینیه‌لری واردر. براهمانیلر هندك عادت قدیمه. سی اوزره صنوفه منقسمدر.

هندستانك بو جهتنده وقتیله چیقان و بتون عالمده چیقدقلری شهرلرك اسمیله شهرت بولان اقمشه‌نك انواعی شمدی معطل اولوب، صنایع محلیه فیل دیشیله صندال آغاجندن اویمه‌لی بعض شیلرله شكرقامشندن وپرنج وسائره‌دن روم وراقی اخراجی كبی جزئیاتدن عبارتدر. تجارتی خیلی ایشلك او. لوب، هرنقدر لیمان فقدانی بر درجه‌یه‌قدر مانع اولیورسه‌ده، سیر سفائنه صالح انهار و جدوللرله دمیر یوللرك كثرتی محصولات داخلیه‌نك اسكله‌لره ایندیرلمسنه چوق خدمت ایدیور .

مملكت بتون هندستان والیٔ عمومیسنه تابع بر والینك زیر اداره‌سنده اولوب، عسكر قوماندا. نیله ایكی ملكیه مأمورندن مركب بر مجلس استشا. ره‌سی‌ده واردر. هر بری بیوك بر ایالت دیمك اولان ۲۱ سنجاغه منقسم اولوب ، هر سنجاق متعدد ناحیه‌لردن وهر ناحیه ٥٠ ونهایت ۱۰۰ قریه‌دن مركبدر.

مدران { (یاخود ثنیةمدران) مدینهٔ منوره ایله تبوك آره‌سنده بر یر اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك اوراده مسجد شریفلری واردر.

مدرس { كبار مشایخدن بشكطاشی یحیی افندی مرحومك مخلصیدر . [« یحیی افندی (بشكطاشی —) » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مدركی { ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونكدر :

بروزكار تو هر دل كه بود پر خون شد
ستم تو كردی وتهمت نصیب گردون شد

مدرنی { قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنده وبولینك ٤٨ كیلومتره جنوب غربیسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی، ۲ جامع شریفی، رشدیه واعدادیه مكتبلری و متعدد تربه وزاویه‌لری واردر .

مدرنی قضاسی شمالاً نفس بولی ودوزجه، جنوباً كوینك قضالریله، شرقاً آنقره ولایتیله، غرباً دخی ازمید متصرفلغیله محدوددر. قضا ۱٤۲ قریه‌دن

مركبدر. اهالیسی ٥١١ ٢٦ كشی اولوب، جمله‌سی
مسلم وتركدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب ، اور-
مانلری چوقدر ، وآغاجلری كراسته‌یه الویریشلی
اولوب، خیلی كراسته اخراج اولنور . طوپراغی
منبت اولوب ، محصولاتی : بغدای، آرپه،
یولاف، مصر، بورچاق، نخود، مرجمك، داری،
آفیون وسائره ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبا-
رتدر. صنایع محلیه : خالی، كلیم، پاموقدن یتاق
چارشفی، پشكیر، الاجه، دوشمه‌لك، كوماكلك بز،
قهوه دكرمنی وسائر باقیر آوانیسی كبی شیلر اعمالندن
عبارتدر . مرعالری وقیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی
چوق اولوب، پنیری مشهوردر . درون قضاده ٤
جامع، ٦٣ مسجد، ١٠ مدرسه ، بر رشدیه وبر
ابتدائیه ایله ١٥٩ صبیان مكتبی، ٦ خان، ٤٤٨
دكان ، ٣ حمام ، ٥٢ دكرمن ، ٤٨ خزار ، ٥
فرون و ٣ ایلیجه ایله بر معدن صویی موجوددر.
قضانك واردات سنویه‌سی ١٢٠٠٠ و مصارف
محلیه‌سی ١٥٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مدستون { (Maidstone) انكلتره‌ده لوندره‌نك ٥٤ كیلومتره جنوب
شرقیسنده و (مدوای) نهری اوزرنده (كنت)
قونتلغنك مركزی برشهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اها-
لیسی، كوزل ابنیه‌سی، دمیرخانه‌لری، كاغد فابریقه-
لری وایشلك تجارتی واردر .

مدعا { (Médéa) جزایرك نفس جزایر ایا-
لتنده وجزایر شهرینك ٧٠ كیلو
متره جنوب غربیسنده و مرتفع بر یرده بر قصبه
اولوب، ٤٨٦٠ اهالیسی و جوارلرنده باغلریله
مشهور قوش قونماز وبغدای محصولاتی واردر.

مدفونه { صعید مصرده نیلك صول طرفنده
واقع برجدولك اوزرنده ٢٦°
٢٠´ عرض شمالی ایله ٤٠´ ٢٩° طول شرقیده بر
قریه اولوب، (آبیدوس) شهرقدیمنك خرابه‌لری
اوزرنده بولنمغله مشهوردر.

مدللی { (Mytilène, Métélin , Lesbos)
آناطولی‌یه منسوب عثمانلی آطه‌لرندن
اولوب، جزایر بحرسفید ولایتنه ملحق بر سنجاق
تشكیل ایدیور. اصل جزیره‌نك اسمی (لسبوس)
اولوب، متلینی یاخود مدللی مركزی اولان قصبه‌نك
اسمی اولدیغی حالده، شمدی بو اسم آطه‌یه اطلاق
اولنوب، قصبه‌یه ایسه بریلر « قلعه » معناسیله
(قاسترو) دیرلر. جزایر مذكوره‌نك الك كوزلی او-
لوب، ادرمید كورفزی داخلنده بولنیور . ٣٩°
عرض شمالی خط مفروضی قسم جنوبیسنی شق ایتدیكی-
كبی، ٢٤° طول شرقی خطی دخی همان اورته‌سندن
كچیور. غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه اولان طول
اعظمی ٧٤ و عرض اعظمی ٥٥ كیلومتره اولوب ،
مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٥٠٠ مربع كیلومتره واها-
لیسی (یونده) جزایر صغیره‌سیله برابر ١٠٧٢٨٣
كشیدر، كه بونلرك ١٣٧١٢ سی مسلم وترك ،
٧٦١ ی قتولیك، ١٠٠ ی اسرائیلی، ١٠ ی
ارمنی وقصوری رومدر. شكلی غیرمنتظم برمثلث
صورتنده اولوب ، جنوب غربی ساحلنده طاربر
بوغازدن باشلایه‌رق و كیتدكجه كنیشلیه‌رك شمال
شرقی‌یه طوغری (قالونی) اسمیله اوزون بركورفز
اوزانیر، وآطه‌یی هكبه كبی ایكی مساوی قسمه آییریر.
جنوب شرقی ساحلنده ینه اوشكلده لكن دها كوچك
(یرا) اسمیله دیكر بركورفز شمال غربی‌یه طوغری
اوزانوب، بونك ایچ طرفیله ساحل شرقی آره‌سنده‌كی
برزخده مركزی اولان مدللی قصبه‌سی بولنیور.
اراضیسی طاغلق اولوب، بری شرق شمالیدن غرب
جنوبی‌یه ودیكری ساحل شرقی بوینجه اوزانیر ایكی
صره طاغلری واردر . جنوب جهتنده بولنان
(اولیمبوس) طاغنك ٩٣٨ وشمالده‌كی (لپتیمنوس)ك
٨٣٨، غرب جهتنده‌كی بر تپه‌نك‌ده ٥٤٢ متره
ارتفاعی واردر. غرب جهتنده‌كی طاغلری سفائن
كراسته‌سنه الویریشلی چام آغاجلریله مستوردر .
مذكور قالونی و یرا كورفزلری صاغلام وواسع
برر لیمان ایسه‌لرده، برنجیسنك مدخلی بر طاقم
قیالرله مسدوددر. ساحل شمالیسنده دخی(مولیوو)
اسمیله كوزل بر لیمان واردر . ایكنجی درجه‌ده
اوله‌رق ساحل شرقیسنده مدللی وساحل غربیسنده
سیغری لیمانلریله دیكر برقاچ قوی بولنیور. سوا-
حلی اطرافنده برطاقم خالی آطه‌جقلر بولنوب، مر-
عالرله مستوردر . الك بیوك نهری ساحل غربیسنه
ایتن (وولاریس) اولوب، مجراسی ١٤ كیلومتره
طولنده‌در. یدی سكز ودها آز كیلومتره مجراسی

اولان دیكر برقاج نهری دخی اولوب، میاه جاریه‌
سی بولدر.

هواسی قیشین معتدل وایلق و صوك بهارده
پك لطیف اولوب، یازك حرارتی دخی ملتم روزكار-
لریله تعدیل اولنور. قیشین یالكز طاغلرك تپه‌لرینه
قار یاغار. هواسی صاغلام وامراض محلیه‌سی پك
آزدر. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدایی ازمنهٔ
قدیمه‌دنبری مشهور اولدیغی كبی، اوزومی دخی
چوق وپك لذیذ اولوب، یاپیلان شراب ازمنهٔ قدیمه-
دهكی شهرتیله متناسب دكل ایسه‌ده، ینه پك اییدر.
سنوی ٤ ملیون كیلو اوزوم حاصل اولور. زیتون
دخی جزیره‌نك اك برنجی محصولاتندن اولوب،
سنوی ٢٥ ملیون كیلویه بالغ اولور؛ وكلیتلی
زیتون یاغی اخراج اولنور. سنوی ٣ ملیون كیلو
پلاموط، ١½ ملیون كیلو انجیر دخی حاصل اولور.
بادم، پورتقال، لیمون وسائر میوه وسبزه انواعیله
خیلی مقدار آرپه، چاودار، مصر، داری وسائر
حبوبات دخی آلنیر. قیون، كچی، صیغیر، آت،
استر، مركب وسائر حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوق او-
لوب، اورمانلرنده جثه‌سنك كوچكلكیله مشهور
اولان مدللی بیكیرلری وحشی وصالمه حالنده بو-
لنور، واهالی طرفندن اخذ و اخراج اولنور.
قرهجه وكیك ایله سائر آو حیوانلری‌ده چوق
اولوب، حیوانات وحشیهٔ مضره‌سی یوقدر. قالونی
كورفزیله نهرلرده بالیق پك كثرتلیدر. صنایع محلیه
یاغ وشراب ایله صابون اعمالی، دكرمنجیلك، دباغلق
وسائره‌دن عبارت اولوب، جزیره‌ده ٩٧ سی
بخارله ایشلمك اوزره، ٢٩٧ یاغخانه، ١٤ دباغخانه،
٩٢ صابونخانه، ٢٦٨ دكرمن واخیراً آچلمش بر
ایكی طوغله وكرمید فابریقه‌سی واردر. بوكا الویر-
یشلی طوپراغی چوق اولوب، اسكیدن بری دستی
وچناق چوملك كبی شیلر یاپلقده‌در. سنوی
٦٠٠٠٠ قیه‌قدر صاردلیه بالیغی دخی چیقوب،
جنسی پك مقبولدر. ایكی محلنده مملحه‌سی اولوب،
خیلی طوز چیقار. متعدد میاه معدنیه‌سیله برقاج
ایلیجه‌سی دخی واردر. ذخیره‌سی آنجق احتیاجات
محلیه‌یه كفایت ایدوب، حتی بر مقدار بغدای دخی
ادخال اولنورسه‌ده، یاغ، صابون، پلاموط،
انجیر، سختیان وصاردلیه اخراجاتی ادخالاتنه مع
زیادة تقابل ایدوب، سنوی اخراجاتی ٩٥ وادخا-
لاتی ٦٥ ملیون غروش راده‌لرنده‌در. واردات
سنویه‌سی ٨½ ملیون غروشه قریبدر.

بو جزیره الدن اله كچه‌رك، ٢٠٦ و ٢٦٨ و
٤٢٧ تواریخ هجریه‌سنده موقتاً عرب اهل اسلامنك
ضبطنه كچمش؛ ونهایت ٨٦٦ ده ابوالفتح سلطان
محمد خان ثانی جانبندن فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك
عثمانیه اولمشدر. اهالیء اسلامیه‌سی تركجه لسانله
متكلمدرلر.

مدللی (Métélin, Mitylène) آنف
البیان جزیره‌نك و همنامی اولان
سنجاغك مركزی بر قصبه واسكله اولوب، جزیره‌نك
ساحل شرقیسنده و بر تپه‌نك شمالی اتكنده واقع
اولدیغی حالده، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، تپه‌نك اوزرنده
جنوزلردن قالمه بر قلعه‌سی، یالكز كوچك كمیلرك
كیرمسنه مساعد ایكی لیمانی، كوزل بر ریختمی،
١٤ جامع شریفی، ٧ كلیساسی، اهالیء اسلامیه‌سنه
مخصوص بر رشدیه وایكی ذكور ایله براناث ابتدا-
ئیه‌سی، روملره مخصوص بر رشدیه وذكور واناثه
مخصوص ٧ ابتدائیه مكتبی وباشلیجه استانبول و
ازمیر ایله ایشلك تجارتی واردر. اسكیدن قالمه
سوقاقلری طار وغیر منتظم ایسه‌ده، دوز وكنیش
بعض جاده‌لر دخی آچلمش، وكوزل بر طاقم ابنیه
یاپلمشدر. اهالیسی چالیشقان وتجارت و صنعتله
مشغولدر.

— مدللی قضاسی قصبه ایله جزیره‌نك قسم
شرقیسنده واقع و ٦ ناحیه‌یه منقسم ٨٥ قریه‌دن
مركب اولوب، ٤٠٨٨٦ اهالیسی واردر.

مدللی سنجاغی. یوقاریده بیان اولنان
مدللی جزیره‌سیله آیوه‌لغك قار-
شیسنده بولنان بونده جزایرصغیره‌سندن مركبدر.
مدللی جزیره‌سی نفس مدللی، مولوه، پیلار وصغری
اسملریله ٤ قضایه منقسم اولوب، بونده جزایری
دخی آریجه برقضا تشكیل ایدیور. بو وجهله
مدللی سنجاغی ٥ قضادن مركب اولوب، مركز
قضاسنك ٦ ناحیه‌سی‌ده واردر. [سائر احوالی
جزیره‌نك تعریفی صره‌سنده ذكر اولنمشدر.]

مدوق (Médoc) فرانسه‌نك غرب جهتنده
(ژیرونده) ایالتی داخلنده و

(بوردله) خطه‌سنده برکوچك بر اولوب، ژیرونده مجراسیله ساحل بحر آره‌سنده شبه جزیره‌میسی اراضیدن عبارتدر. مرکزی (لسپاره) قصبه‌سیدر. باغلری چوق اولوب، شرابلریله مشهوردر.

مدهوش { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی لاهور ساداتندن اولوب، عالمکیر زماننده اوراجه بعض مناصبده مستخدم ایدی. شو بیت اونکدر:

تیغی کشیده بر سرم آن سیبر رسید
کفتم که چیست کفت که عمرت بسر رسید

— ایکنجیسی (قلندر) اصفهانلی اولوب، بعده کشمیره انتقال ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

سرمایهٔ مستی چو می از جوش کرفتم
بیهوش شدم داد خود از هوش کرفتم

— اوچنجیسی دهلی برهمنیلری رؤساسندن اولوب، کانپورده توطن، و ١٢٥٥ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

حشر بر پا کشت وبیداری نصیب ما نشد
زلف مشکینش مکر زنجیر پای خواب بود

مدیات { دیار بکر ولایتنك ماردین سنجاغنده وماردینك ٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده طاغلر و تپه‌لرله محاط کوزل بر اووه‌نك ایچنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لری واردر. ملوك طوائفدن سلفکیلرك زماننده تأسیس اولنوب، بعده ساسانیلر زماننده تخریب اولنمش ایدی؛ وآکلاشلدیغنه کوره طول مدت خراب حالنده قالمشدر؛ زیرا «معجم البلدان» ده اسمنه تصادف اولنمیور. برکونه آثار عتیقه‌سی ده یوقدر.

— مدیات قضاسی شمالاً دجله مجراسیله بتلیس ووان ولایتلرندن آیرلمش اولدیغی حالده، غرباً عونیه، جنوباً نفس ماردین ونصیبین، شرقاً دخی جزره قضالریله محدوددر. قضا ٥ ناحیه و ٢٢٦ قریه‌یی حاوی اولوب، ٤٥٨٧٤ اهالیسی واردر، که بونلرك نصفی کرد، ترك، چرکس و عرب اوله‌رق مسلم، ونصف دیکری مذاهب ثلثه‌یه منسوب ارمنی، روم، کلدانی، سریانی ویعقوبی اوله‌رق خرستیاندر. قضانك اراضیسی ٣١٩٤ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٥٩٨ کیلومتره‌لکی اراضئ خالیه، ١٠٠ مربع کیلومتره‌لکی اورمان وقصوری قابل زراعتدر. ذخیره‌یه متعلق محصولاتی چوق اولدیغی کبی، اوزومی دخی کلیتلی اولوب، خیلی مقدار شراب وراقی ایله قورو اوزوم چیقار. میوه وسبزه‌لری ده چوقدر. قضا داخلنده ومرکزدن ١٧ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه قیانك ایچنه اویلمش بر مناستر بولنوب، ٤٠ قدر حجره ایله برکلیسایی شاملدر.

مدیچیس { (Médicis) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنده وفلورانسه شهرنده مشهور برخاندان اولوب، نسلی بیوك شارلمانه منتهی اولدیغی مرویدر. بوخاندانك اعضاسی ١٣١٤ تاریخندن اعتباراً فلورانسه‌ده رئیس جمهور وبیوك دوقه بولنمش، برقاچی پاپا اولمش، وقادینلرندن بعضیسی فرانسه‌ده و سائر اوروپا دولنده قرالیچه اولمشدر. برآز وقت دوشدکدن صکره ١٤٢١ تاریخنده بو خاندان یکیدن فلورانسه‌ده سرکاره کلوب، بعده ایکی شعبه‌یه آیرلمشیدی، که بونلرك بری ١٥٣١ ده و دیکری ١٧٤٣ ده منقرض اولمشدر.

مدیحی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، سیروزلیدر، و طول مدت اوراده قاضی بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

آن حسنکده اولان حالتی کوردکده کوزم
مبتلا درد و بلایه بنی اول آن ایتدی

مدین { (Madian) جزیرة العربك منتهای شمال غربیسنده فلسطین ایله حجاز آره‌سنده بحر احمر ساحلنده بر خطه اولوب، عقبه کورفزندن (وادی حس)ه قدر ممتد اولور. اصل مدین بو خطه‌ده ساکن قبیله‌نك اسمی اولوب، بعض جغرافیون عربك تعریفنه کوره، خطه‌نك مرکزی اولان وتبوكك حذاسنده بولنان قصبه‌نك اسمی ده مدین ایمش. شمدیکی حالده مرکزی ساحلده بولنان (الوجه) قصبه‌سی اولوب، خطهٔ مذکوره خیلی وقتدنبری ادارهٔ مصریه‌یه ملحق ایکن، اخیراً طوغریدن طوغری‌یه ادارهٔ عثمانیه آلتنه

آلنه‌رق، الوجه قضاسی ناميله حجاز ولايتنك مدينهٔ منوره سنجاغنه الحاق اولنمشدر. مساحهٔ سطحيه‌سی تقريباً ۲۵۰۰۰ مربع كيلومتره اولوب، تخميناً ۲۰۰۰۰ اهالی ايله مسكوندر. برقاچ صره طاغلری اولوب، اك بيوكلری ساحل بوينجه ممتد اولان (جبل تهامه) ايله بونك ايچ طرفنده بولنان جبل الشفا وسائر طاغلردر. اك يوكسك ذروه‌لری عقبه بوغازی مدخلنده بولنان و ۲۳٤۰ متره ارتفاعی اولان (جبل الحرب) در. ارتفاعلری ۲۰۰۰ متره راده‌لرنده بولنان دها برقاچ طاغی اولمغله، عموميت اوزره اراضيسی طاغلق و يوكسكدر. بونلرك چوغی غرانيت وپورفير جنسندن اولوب، بعض تپه‌لری‌ده سونمش بركانلردن عبارتدر. جبل تهامه‌نك تپه‌لری وصرتلری آرديچ آغاجلريله وصبق اورمانلرله مستوردر. مديان خطه‌سنك معادنی چوق اولوب، خالص كوكورد ايله دمير و كومش معدنلری هر طرفنده بولنديغی كبی، شمال جهتنده باقير وجنوب طرفنده آلتون معدنلری دخی بولنيور. ازمنهٔ قديمه‌ده بو معدنلر چيقا. رلمقده بولنمشدر. شمدی دخی يالكز صويك ندرتی اخراجلرينه مانع اولمقده‌در. شمديكی حالده مذكور (الوجه) دن بشقه معموره‌سی يوغيسه‌ده، فراعنهٔ مصر وروماليلر زماننده قالمه بر چوق خرابه‌لر كورلديكی كبی، اسكی نبطيلرك ۳۲ معموره‌سنك ويرانه‌لری دخی مشهود ديدهٔ عبرتدر. سواحلده بيوجك بعض قريه‌لر بولنوب، هر بری بر قصبه واسكله اولمق استعدادنده‌در. بو خطه تاريخ انبياده حضرت شعيب (عم)ك وطنی وحضرت موسی (عم)ك اظهار معجزات يری اولمغله معروفدر.

مدينه { عالم اسلامك مكهٔ مكرمه‌دن صكره اك مقدس شهری اولوب، اصل اسمی (يثرب) اولديغی حالده، بعد الهجره (مدينة النبی) ويا (مدينة رسول الله) تركيبندن اختصاراً بو اسمله شهرت بولمشدر. مدينهٔ منوره مكهٔ مكرمه‌دن صكره حجازك ايكنجی شهری اولوب، مكه‌نك ۳٤۰ كيلومتره شمالنده وبحر احمرده اسكله‌سی اولان ينبع البحرك ۲۰۰ كيلومتره شرق شماليسنده اوله‌رق، ۲۵° ۲۰′ عرض شمالی ايله ۳۷° ۳′ طول شرقيده، و اوچ طرفدن طاغلرله محاط اولديغی حالده، جنوبه طوغری اوزانان آزمتموج ومنبت براوه‌نك كنارنده واقعدر. اهاليسی ۲۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، شهر بيضی الشكل اولديغی حالده، ٤۰ قدر قله‌سی و ٤ قپوسی اولان كوزل و ۳۰ متره مرتفع برسورله محاطدر. سورك خارجنده وشهرك جنوب وغربنده باغچه‌لر وخرمالقلرله محاط صيفيه‌لری وآيريجه محله‌لری واردر. شهرك وسطنه قريب محلنده روضهٔ مطهره‌يی ومسجد جناب نبوی‌يی حاوی حرم شريف بولنوب، بويی ۱٦٥ و اكی ۱۳۰ آديمدر. حرم شريفك درت طرفی ستونلر اوزرينه مبنی رواقلرله محاط اولوب، جنوب جهتنك ستونلری ۱۰، غرب طرفنده‌كيلر ٤ و شمال ايله شرق جهتنده‌كيلرده ۳ صره‌در. حرم شريفك جنوبنده مرمرله و آلتون يازيلرله مزين (باب السلام) اسميله برمصنع قپو بولنيور. حرم شريفك جنوب شرقی كوشه‌سنده روضهٔ مطهره بولنيور، كه داخلاً وخارجاً انواع ذی‌قيمت زينتلرله مزين اولوب، فخر كائنات (صلعم) افنديمزله حضرت ابابكر صديق وعمر فاروق (رضهما) نك قبرشريفلرينی شاملدر. مدينهٔ منوره‌نك خانه‌لری مكهٔ مكرمه‌نككيلر كبی كاركير ومرتفع اولوب، اكثری درت بش قاتليدر. سو. قاقلرينك اكثری طار وبعضلری قالديرمسز اولوب، اك كنيش وكوزل جاده‌لری حرم شريفدن شام و مصر قپولرينه قدر ممتد اولان سوقاقلردر. چارشی دخی بو جاده‌لرك برنجيسنده‌در. جنتمكان قانونی سلطان سليمان خان طرفندن مكمل برصويولی انشا اولنه‌رق، (قبا) دن مقدار كافيده صو آقيدلمش اولديغی كبی، قيولری دخی بولدر، و قيشين ايكی سيل دخی آقيور. بو صولرك بوللغی مدينهٔ منوره باغچه‌لريله مزرعه‌لرينك قوهٔ انباتيه وطراوتنی مو. جب اوليور. شهرك ايكی فرسخ شمالنده غزای مشهورك محل وقوعی اولان احد طاغی بولنيور. داخل شهرده ۱۰ مسجد، ۱۷ مدرسه، بر رشديه و ۱۱ صبيان مكتبی، ۱۲ كتبخانه، ۸ تكيه، ۹۳۲ دكان و مغازه، ٤ خان، ۲ حمام و ۱۰۸ رباط موجوددر.

مدينهٔ منوره پك اسكی برشهر اولوب، نه وقت وكيمك طرفندن بنا اولنديغی معلوم دكل ايسه‌ده، اسكی زمانلرده عمالقه‌نك مساكنندن بولنديغی مرويدر. بعده بنی اسرائيلدن قريظه ونضير قبيله‌لری مملكته مستولی اولوب، طول مدت شهر بونلرك ضبطنده قالدقدن صكره، خزرج ايله اوس قبيله‌لری

حكومت وریاستی یهودیلرك الندن آلمشدی. فخر
كائنات (صلعم) افندمزك والده‌لری مدینهٔ یثربدن
اولمغله، او مناسبتله رسول الله (صلعم) افندمزه
مدینه‌لیلرك انتسابی اولوب، حضرت نبی محترم
مكهٔ مكرمه‌ده ایكن، مدینه‌لیلردن بر خیلی ذوات
گلوب، خارج مكه‌ده بیعت ایتمش؛ وجناب رسول الله
افندمز مكهٔ مكرمه‌یی ترك ایتمكله مأمور اولدقلری
وقت مدینهٔ منوره‌یه هجرت بیوروب، اون بر سنه
بو مبارك شهرده اقامت، واوراده ارتحال ایتمكله،
مدینهٔ منوره خاتم الانبیا افندمزك قبر شریفنی حاوی
اولمق شرفنه نائل اولمشدر. رسالتپناه افندمزك
مدینهٔ منوره اهالیسی حقنده ادعیهٔ نبویه‌لری و
متعدد احادیث شریفه‌لری اولوب، فضائلی پك
چوقدر. حضرت ابابكر وعمر و عثمان (رضهم)
زمانلرنده مدینهٔ منوره مركز خلافت اسلامیه اولوب،
خیلی توسع وترقی ایتمش ایكن، بعده مركزیت
كوفه ودمشق ونهایت بغداده نقل اولنمغله، مدینه
شرف عالی و دائمیسی موجود اولدیغی حالده
یالكز معموریت نقطهٔ نظرنجه بر درجه‌یه قدر
تدنی ایتمش؛ و هله معاویه و یزید زماننده و
عبدالله بن زبیرك علیهنده اولنان سوقیات صره‌سنده
بعض مرتبه‌ده تخریب اولنمش ایدی. مسجد نبوی
فخر الرسل (صلعم) افندمز جانبندن كرپیچدن یاپدیر.
یلوب، ستونلری خرما آغاجندن و سقفی خرما
یاپراقلریله مستور ایدی. بعده حضرت عمر (رضه)
زماننده ۱۷ نجی سال هجریه‌ده كارگیر یاپیلوب،
بر درجه دها توسیع، وحضرت عثمان (رضه)
زماننده ۲۹ تاریخ هجریسنده مكمل صورتده و
مرمر ستونلرله تأسیس اولنه‌رق، ولید بن عبدالملك
زماننده، عمر بن عبدالعزیز حضرتلری مدینه والیسی
اولدیغی حالده، مسجد نبوی اساساً هدم، وروم و
مصردن جلب اولنان معماران وصنعتكران معرفتیله
وصالح بن كیسانك نظارتیله مكمل صورتده مجدداً
بنا، و ۸۹ تاریخنده اكمال ایدلمش؛ وعباسیلردن
مهدی ومأمون زمانلرنده بر قات دها توسیع وتز.
یین اولنمشدی. بعده ظهور ایدن دول اسلامیه
وعلی الخصوص مصر وحجازده حكومت سورن بنی
ایوب، ومممالیك چراكسه واتراك زماننده برقات دها
تزیین واعمار اولنوب، جنتمكان یاوز سلطان سلیم خان
حضرتلری طرفندن مصر فتح اولنجه، حجاز دخی دولت
علیهٔ عثمانیه‌یه التحاق ایتمش؛ و او وقتدن بری سلاطین
عظام عثمانیه حرمین شریفینك اعمار وتزیینه پك زیاده
همت ایتمشلردر. علی الخصوص والد ماجد حضرت
پادشاهی جنتمكان سلطان عبدالمجید خان بر ملیون لیرایه
قریب بر مبلغ كلی صرفیله مسجد نبوی‌یی و روضهٔ
مطهره‌یی فوق العاده بر مكملیتده تجدیده موفق
اولمشلردر. بو مدینهٔ منوره‌نك تاریخی بر چوق
ذوات طرفندن یازیلوب، الك مشهوری (سمهودی)
نك یازدیغی تاریخدر.

بو كونكی كونده مدینهٔ منوره حجاز ولایتنه
ملحق بر سنجاغك مركزی اولوب، شیخ الحرم و
مدینهٔ منوره محافظی عنوانیله ایكی مأمورك تحت
اداره‌سنده بولنیور؛ وینبع البحر ایله الوجه قضالری
دخی بو سنجاغه ملحقدر.

مدینه { سودان غربیده فرانسه‌یه تابع
سنغامبیه مملكتنده بو اسمله اوچ
قصبه بولنوب، بری سنغال نهرینك صول كنارنده
ونهر مذكورك سیر سفائنه صالح اولان قسمنك
منتهاسنده اوله‌رق ساحلده‌كی سنت لوییك ۵۷۰
كیلومتره شرق جنوبیسنده واقع وشهر مذكوره
بر دمیر یول خطیله مربوطدر. — دیگری مهجر
مذكورك جنوبنده (لاقاته) حكومت زنجیهٔ اسلا.
میه‌سنك مركزی اولوب، منبت بر مملكتك مركز
تجارتیدر. — اوچنجیسی (اولی) حكومتنك مر.
كزی اولوب، غامبیه نهرینك ساحل یسارنده و
سنت لوییك ۴۰ كیلومتره شرق جنوبیسنده
واقعدر.

مدینه { (Médina) عربیدن مأخوذ اولان
بو اسمله اسپانیه‌ده و اسپانیوللرك
ضبطنده بولنمش اولان آمریقا اقطارنده و ممالك
مجتمعه‌ده دخی برچوق كوچك قصبه‌لر و سنجاقلر و
مغربده بعض محللر بولنیور.

مدینهٔ ابو { صعید مصرك قنا مدیریتنه تابع
قوص قضاسنده و قوصك ۴۰
كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، نیلك ساحل
یسارنده بر قریه اولوب، (طیبه) شهر قدیمنك
خرابه‌لری اوزرنده بولنمغله مشهوردر. بو قریه‌ده
اسكی مصریلرك بر قاچ جسیم معبدیله سائر خرابه‌لر
وذی قیمت آثار عتیقه كشف اولنمشدر.

مدینهٔ اصفهان { ومدینهٔ بخارا، مدینهٔ
سمرقند، مدینهٔ مرو،
مدینهٔ نیسابور وسائره. اصفهان و بخارا وسائر

بیوك شهرلرك ایچ قلعه داخلنده بولنان محله‌لرینه ویریلن اسم اولوب، بو محله‌لره نسبتله شهرت بولان علما (مدنی) لقبیله معروفدرلر.

مدینة جابر (یاخود قصر جابر) ایرانده (ری) ایله قزوین آره‌سنده و (دستبی) ناحیه‌سنده بر قصبه اولوب، بنی‌زمان بن تیم‌اللهدن جابره منسوب ایدی.

مدینه دل قامپو (Medina-del-Campo) اسپانیه‌نك (والادولید) ایالتنده و والادولیدك ٤٤ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، شمدیکی حالده ٦٠٠٠ اهالیسی وار ایسه‌ده، ایکی قرن اول اهالیسی ٦٠٠٠٠ دن آشاغی دکلیدی.

مدینة السلام بغداد شهرینك اسم دیکریدر.

مدینة السلطان طرابلس غربده‌کی (سرت) شهر قدیمنك خرابه‌لرینه ویریلن اسمدر.

مدینه سیدونیه (Medina-Sidonia) اسپانیه‌نك قادیس ایالتنده و قادیسك ٣٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ١٢٤٠٠ اهالیسی و جوارنده کوکوردلی و چلیکلی میاه معدنیه‌سی واردر. اسکی فنیکه‌لیلردن قالمه قدیم بر قصبه‌در.

مدینة الفیوم خطهٔ مصریه‌ده فیوم مدیریتنك مرکزی بر شهر اولوب، قاهره‌نك ٧٥ کیلو متره جنوب غربیسنده ونیلدن آیریلان بحر یوسف جدولی کنارنده واقع و ٢٥٨٠٠ اهالیبی جامعدر. شهرك شمالنده‌کی تپه‌لرده قدیماً (آرسینوئه) و (شد) و بعده (قروقودیلوپولیس) یعنی «مدینة التمساح» تسمیه اولنان شهر قدیمك خرابه‌لری بولنیور. مدینة الفیوم لطیف وهواسی معتدل اولمغله، اسکیدن بری ملوك مصرك بو شهرده سرای وکوشکاری وار ایدی. اطرافی باغ وباغچه‌لر وخرمالقلرله محاط اولوب، کللری پك چوق وچیقان کل یاغی وصویی مشهوردر. تجارتی دخی پك ایشلك اولوب، مذکور یوسف جدولنده پك چوق کمیلر ایشلر.

مدینة المبارك قزوین قربنده بر قصبه اولوب، مأمون ویا معتصم خلیفه‌نك کوله‌لرندن مبارك الترکینك تأسیس کرده‌سی ایدی.

مدینة مصر مصرده بر قصبه اولوب، مصر والیسی بولنمش اولان عبدالعزیز بن مروان طرفندن بنا اولنمشیدی.

مدینة موسی قزوینك قارشیسنده خلفاء عباسیه‌دن موسی الهادی طرفندن و پدری مهدینك زماننده بنا اولنمش بر قصبه اولوب، اوسطنده (رستماباد) اسمیله بر محل وار ایدی.

مدینة النبی [«مدینه» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

مدینة النحاس (یاخود مدینة الصفر) اندلسده بر شهر اولوب، حقنده بعض کتب عربیه‌ده صحتدن بعید بر طاقم خوارق غیرمعقوله منقولدر. یوقاریده مذکور (مدینه سیدونیه) نك عینی اولسه کرکدر.

مدیولانوم (Mediolanum) اسکی غالیاده بر قاج شهر و قصبه‌نك اسم مشترکی اولوب، اك مشهوری میلان شهریدر.

مدیه (Médie) یونان قدیم مورخین و جغرافیونی ایرانك عراق عجمی و آذربیجان جهتلرینه بو اسمی ویروب، (پرسیا) تسمیه ایتدکلری ایرانك سائر طرفلرندن تفریق ایدرلردی. مدیه غرباً آتوریه ایله، شمالاً بحر خزرله، شرقاً هرقانیه (یعنی خراسان) ایله، جنوباً دخی سوسیانه (یعنی خوزستان) وپرسیا (یعنی فارس) ایله محاط ایدی. نفس مدیه یعنی عراق عجم ایله (آتروپاتنه) یعنی آذربیجانه منقسم اولوب، مرکزی (اکباتانه) یعنی همدان شهری ایدی. مدیه‌لیلر، مملکتلرینك قوهٔ انباتیه‌سنه ولطافت هواسنه بناءً، اسکیدن مدنیته نائل اولوب، میلاد عیسادن ٧٠٩ سنه اول آتوریه حکمدارلری نینوس وسمیرامیس مدیه‌یی ضبط ایتمشلرسه‌ده، چوق کچمه‌دن مدیه‌لیلر استقلاللرینی استرداد ایدوب، قوتلی بر دولت تشکیل ایتمشلردی. یونان مورخلری بو دولتك حکمدارلرینه دیوکس، فراؤرت، کی آقسار اول، آستیاغ، کی اقسار ثانی اسملرینی ویریورلر. بونلردن دیوکسك جمشید و آستیاغك (آزی ضحاك) یعنی ضحاك تازی اولدیغی مظنوندر. اصلی فرهاد اولمسی محتمل اولان فراؤرت میلاددن ٦٩٠ سنه اول فارسی ضبط ایدوب، حکمدارینی مدیه دولتنه جزیه‌کذار ایتمشیدی. افراسیاب اولمسی لازم کلن

ایکنجی کی آقسار قیزینی فارس شاهنه تزویج ایدوب،
بوندن طوغان کیروس (یعنی کیخسرو) مدیه‌یی ضبط
ایله، بتون ایرانی پرسیا (یعنی فرس) نامیله بر دولته
قلب ایده‌رك، بو دولتك حدودینی آطه‌لر دکیزینه
قدر توسیع ایتمشدی. بو وجهله کیخسرودن صکره
مدیه ایران دولتنك بر قسمندن عبارت قالوب،
آنجق بتون ایرانه‌دخی بعضاً مدیه نامی ویریلیردی.
کیخسرو حکایه‌سی اسکی ایرانیلرك توران دیدکلری
یرلرك مدیه‌دن عبارت اولمسی احتمالنی ویردیکی
کبی، اسکی مدیه‌لیلرك‌ده ایرانی اولمیوب، اقوام
تورانیه‌دن یعنی اتراکدن بولنمش اولملری احتمالی
لسانیونی اشغال ایتمکده‌در. حالبوکه ایران تاریخلرنده
مدیه نامنه ویا بوکا بکزر بر اسمه تصادف اولنمدیغی
کبی، ایرانك قدیماً بویله ایکی دولته منقسم بولندیغنه
دخی هیچ بر اشارت اولمیوب، جمشیددن کیخسروه
قدر کچن حکمدارلرك دخی جمله‌سنك ایرانك هر
طرفنده حکم سوردکاری وجیحون مجراسنده تو-
رانیلرله حرب ایتدکلری بیان اولنیور. هر نه قدر
ایرانیلرك مضبوط تاریخلری پك نقصان ایسه‌ده،
زنداوستادن مأخوذ اولان معلومات تاریخیه‌ده‌ده
بو قدر نقصانه احتمال ویریله‌مز. هر حالده اشبو
مدیه دولتی شرق و غرب تواریخنی تطبیق ایتمك
ایستینلر ایچون بر معمادر.

مدیه { ادرنه ولایتنك قرق کلیسا سنجاغنده
وقرق کلیسانك ٧٥ کیلومتره شرق
جنوبیسنده استانبولك‌ده ١٢٠ کیلومتره غرب
شمالیسنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده وقزغان
دره‌نك منصبی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب،
١٥٠٠ قدر اهالیسی، ایکیسی خراب اولان ٣
جامعی وبر سوری واردر. — مدیه قضاسی سنجاغك
منتهای شرق جنوبیسنده اولوب، شمالاً آخته‌بولی
و طرنوه، غرباً و غرب جنوبی طرفندن ویزه
قضالریله، جنوب شرقی طرفندن چتالجه سنجاغیله،
شرقاً و شرق شمالی طرفندن دخی قره دکیزله
محدوددر. ملحق اولان صماقوجق ناحیه‌سیله برابر
٥ قریه‌دن مرکب اولوب، ٧٠١٨ اهالیسی
واردر، که بونلرك‌ده ٤٦٢ سی اسلام، ٦٣٧٢
سی روم و ٢٧٤ ی بلغاردر. اراضیسی اولدقجه
منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله سبزه‌نك انواعی
حاصل اولور. سرعالری واودون وکور قطعنه
الوریشلی اورمانلری‌ده واردر. ١٢٩٥ تاریخنه‌
دك بر ناحیه صورتنده اداره اولنوب، تاریخ مذ-
کورده قضایه تحویل اولنمشدر. قضانك واردات
سنویه‌سی ٧٠٠٠ ومصارف محلیه‌سی ١٠٠٠ لیرا
راده‌لرنده‌در.

مذار { عراقده واسط ایله بصره آره‌سنده
میسان ناحیه‌سنك مرکزی بر قصبه
ایدی. خلافت جناب فاروقیده عتبه بن غزوان
یدیله فتح اولنمشدی. عبدالله بن علی بن ابی طالب
(رضه) ك تربه‌سی بو قصبه‌ده پك مزین و مکلف
اولوب، زیارتکاه ایدی؛ واهالیسی کاملاً شیعی-
المذهب ایدی.

مذاقی { ایران شعراسندن اولوب، نیشا-
بورلیدر. مذهبلکله مشغول او-
لوب، سلطان حسین بایقرانك بارکاهی ملازملرندن
ایدی. شو قطعهٔ مستزاده اونکدر:

چون ماه تو از محنت ماه رمضان — کشتم لاغر
دور فلکم نداد هر کز لب نان — بی‌خون جکر
بر روز برای قرص خورشید فلك — دارم روزه
آن نیز بوقت شام کردد پنهان — از پیش نظر

مذهب { (محمد جعفر بن میرزا محمود)
ایران شعراسندن و مشاهیر
مذهبیندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

باشد چراغ داغ شهیدان عشق را
حاجت بنور شمع ندارد مزار ما

مذیخره { یمنده عدنك اوست طرفنده مرتفع
بر طاغك اوزرنده متین بر قلعه
اولوب، یاننده نبعان ایدن نهرك وادیسنك قوهٔ
انباتیه‌سیله مشهور ایدی.

مرابطین { [«ملثمین» ماده‌سنه مراجعت
بیوریله.]

مراد { (ملا —) ایران شعراسندن درویش
مشرب و مستجاب الدعوه بر آدم
اولوب، قزوینلیدر. شو بیت اونکدر:

عمری بدر صومعه چون شیخ نشستیم
جز غیبت رندان نشنیدیم کرامت

مراد افندی { (شیخ الحاج —) مشایخ
نقشبندیه دن اولوب،
١٢٠٣ ده درسعادتده طوغمش؛ و علوم ظاهره
وباطنیه‌یی وعلی‌الخصوص ادبیات فارسیه‌یی بعد

التحصیل، پدری یرینه چهارشنبه بازاری قربنده
واقع مراد منلا درکاهنده پوست نشین اولمش
ایدی. ١٢٦٤ ده فجأةً وفات ایتمشدر. تکیه‌سی
جوارنده بر دارالمثنوی کشاد ایدوب، جلال‌الدین
رومی حضرتلرینك بو اثر معنویسی تدریسیله
مشغول اولوردی. مثنوئ شریفه «خلاصة
الشروح» عنوانیله بر شرح یازدیغی کبی، پندنامهٔ
عطاری دخی «ماحضر» عنوانیله شرح ایتمش؛
وتحفهٔ شاهدی‌یه دخی برشرح ایله بر قواعدفارسیه
یازمشدر. ترکجه مرتب دیوان اشعاری دخی
واردر. شو مقطع برمناجاتندندر:

مراد دردمندك جملهٔ احوالی معلومك
آنی تقریر وتحریره نه‌حاجت‌یارسول‌الله

مراد بخش { هندستان ملوکندن شاه جهانك اك کوچك اوغلی
اولوب، پدری زماننده کجرات والیسی بولنمش؛
وبرادری عالمکیر تخته چقوب، دیکر برادری دارا
شکوهله محاربه ایتدکدن صکره، صاحب ترجمه‌یی
دخی طوتدیروب، کوالار قلعه‌سنه حبس؛ واورا
ده ١٠٧٢ تاریخنده قتل ایتدیرمشدر.

مراد بك { اوزون حسنك تورونی ویعقوب بکك اوغلی اولوب، آق‌قیونلی
سلاله‌سنك صوك حکمداریدر. عم زاده‌سی
سلطان احمدك وفاتندن صکره، شرواندن چیقوب،
آذربیجانده تخت‌نشین‌اولمش‌ایسه‌ده، متعاقباً جنتمکان
سلطان‌ابراهیم‌خان اوزرینه عسکرسوقیله، کندیسنی
اخذ ومراغه قلعه‌سنه حبس ایده‌رك، یرینه الوند
میرزایی اوتورتمشیدی. بر مدت صکره، مرقوم
الوندمیرزا برادری محمدمیرزا یه مغلوب اولدقده،
صاحب ترجمه محبسدن خروجله، مرقوم‌محمدمیرزایی
اصفهان قربنده قتل ایده‌رك، ٩٠٨ ده ثانیاً تخته
چقمش؛ ومؤخراً شاه اسماعیل صفوی ایله‌همدانده
ایتدیکی‌محاربه‌ده مغلوب اولوب، بغداده‌قاچمشیدی.
٩١٤ ده شاه اسماعیل بغدادی دخی ضبط ایتد-
یکنده، روم طرفنه قاچوب، ٩٢٠ ده دیاربکرده
شاه اسماعیلك عسکری طرفندن‌قتل‌اولنمشدر.

مراد بك { مصرده تفرد ایتمش اولان ممالیك چراکسه رؤساسندن
اولوب، ١١٩٠ تاریخنده ادارهٔ مصریه‌یی الینه
آلمش؛ و ایتدیکی مظالم صره‌سنده فرانسه
قونسلوسنی دخی تحقیر ایتمکله، بیوك بوناپارتك
مصره قارشی عسکر سوق ایتمسنه سببیت ویروب،
بوکا قارشی ایتدیکی محاربه‌لرك جمله‌سنده مغلوب
اولدقدن صکره، صعید مصری محافظه ایتمك شر-
طیله او طرفه چکلمش؛ وفیمابعد فرانسزلره معین
اولوب، حتی عثمانلی عسکری سوق اولندقده،
بو آدم فرانسزلره یاردیم ایده‌رك، عثمانلی‌اردوسنه
قارشی حرب ایتمش؛ و ١٢١٦ ده وبادن فوت
اولمشدر.

مراد پاشا { [«قویوجی مراد پاشا» ماده‌سنه مراجعت‌بیوریله.]

مراد پاشا { دور سلطان‌محمد خان رابعده ایکی دفعه مسند صدارته
چقمش وزرادن‌اولوب، آرناؤد جنسیتنه‌منسوبدر.
وطنندن درسعادته ورودله، یکیچرینك سکصونجی
اوجاغنده نفر قید اولنمش؛ وکیده‌رك قطع‌مراتبله
چورباجی اولوب، بغداد سفرنده قول کتخداسی
وبعده سکبان باشی اولمش ایدی. کریدك فتحنده
حسن خدمتی‌کورلمکله، عودتنده پادشاه‌مشارالیهك
جلوسلری صره‌سنده یکیچری آغاسی اولوب،
١٠٥٩ تاریخنده مسند صدارته چقمشدی. منشئ
اولان یکیچری اوجاغنی اصلاحله سرکشان طاقمنی
ضبط وربط آلتنه آلمغه قیام ایتدیکندن، طائفهٔ
مذکوره سرآمدانی کوجندیروب، یکیچری آغاسی
بولنان قره‌چاوش یرینه چقمك ایچون، حیل ودسا-
یسه تشبث ایدنجه، صاحب ترجمه مقاومته مقتدر
اوله‌میه‌جغنی آکلایه‌رق، ١٥ آیلق صدارتدن
صکره، ١٠٦٠ ده بالاستعفا، بودین ایالتنی
استدعا ایتمش؛ ومستدعاسی قرین قبول اولوب،
اوچ سنه بودین والیسی بولندقدن صکره،
١٠٦٣ ده عزل ایله درسعادته جلب اولنمش؛
و ١٠٦٤ ده قپودان‌دریا اولوب، دونتمای‌همایونله
آق دکیزه چیقدقده، بوغازی طوتمش اولان
وندیك‌دونتماسنی تار ومار ایده‌رك، شان وسطوت
دولتی اعلا ایتمکله، التفات و عواطف پادشاهی‌یه

نائل اولمشیدی. صدر اعظم بولنان ابشیر پاشانك علیهنه سپاهی ویکیچری طائفه‌لرینی تحریك ایله، مشار الیهك سبب اعدامی اولوب، ١٠٦٥ ده ثانیاً مقام صدارت عظمایه چکمش؛ ٣ آیلق صداردن صکره ینه استعفا ایده‌رك، شام ایالتنه نصب اولنمش؛ ومحل مأموریتنه کیدرکن، حاده وفات ایتمشدر. عاقل ومدبر بر وزیر ایدی.

مراد پهلوان { ایراز شعراسندن اولوب، شیرازلیدر، وبر مدت یزدده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

نتوان قصاص خون من ازتیغ او کرفت
تا وان آب رفته نشاید زجو کرفت

مرادچایی { فرات ایرماغنی ترکیب ایدن ایکی بیوك نهرك بری‌اولوب، آناطولیده‌کی حدود عثمانیه‌نك منتهای شمال شرقیسنده وبایزید قربنده الا طاغدن نبعانله، غرب شمالی‌یه، بعده غرب‌جنوبی‌یه ونهایت جنوبه‌طوغری آقه‌رق، بتلیس ولایتنه داخل اولور؛ وینه غربه وغرب جنوبی‌یه طوغری اولان استقامتنی آله‌رق، وصاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایله، کیتدکجه بیویه‌رك، معمورة العزیز ولایتنه کیرر؛ وکبان معدننك اوست طرفنده ارضروم جهتندن کلن(قره‌صو) ایله برلشه‌رك، فرات ایرماغنی تشکیل ایدر؛ وقره صوبك استقامتنه تابع اوله‌رق، جنوبه طوغری دونر. خط مستقیم اوزره مجراسنك طولی ٥٧٥ کیلومتره اولوب، پك چوق اولان طولامباجلری محسوب اولورسه، ایکی مثلنه بالغ اولور. مجراسنك قسم اعظمی طاغلر آره‌لرنده اولوب، طار بوغازلردن، سرعتلی اینیشلردن وقیالق یرلردن چکمکله، سیر سفائنه صالح اولمیوب، یالکز (پالو) قصبه‌سندن آشاغی اولان قسمنده کلك ایشلر. الك باشلی تابعلری بایزید سنجاغنده صاغدن شریان صوبی، بتلیس ولایتنده صولدن طوزله صوبی وقره صو، صاغدن دخی خنج صو وکونك صو، معمورة العزیز ولایتنده‌دخی‌صاغدن پری صوییدر. (پلین) ك بو نهری (اومیرات) اسمیله ذکرایتدیکنه باقیلیرسه، (مراد) اسمنك بو اسم قدیمندن غلط اولدیغنه حکم اولنه بیلیر. کرك مجراسنك طولنجه وکرك صوینك کثرتجه قره صودن بیوك اولدیغی حالده، مجرد چکدیکی یرلرك پك معروف اولمامسنه بناءً اسکیدن بری قره صویه فرانك آناقولی نظریله باقیله‌رق، اوکا فرات اسمی دخی ویرلمکده‌در.

مراد خان اول { (خداوندکارغازی سلطان —) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اوچنجیسی اولوب، سلطان اورخان غازینك اوغلی ومؤسس دولت غازی سلطان عثمان خانك تورونیدر. ٧٢٦ تاریخ هجریسنده دنیایه کلوب، پدری زماننده صدراعظم بولنان وپدرندن آز وقت اول ارتحال ایدن سلیمان پاشادن سناً کوچك ایدی. پدرلری دورنده سلطان‌اوکی وبعده پروسه و جوارلری والیسی اولوب، بو خطه او زماندن بری نام حالیلریله یاد اولنمغه باشلامشدر. ٧٦١ ده ارتحال ایدن پدر بزرکوارینه خلف اولوب، بروسه‌ده تخت‌عثمانی‌یه جلوس‌ایتمشدر. اسکیدن منوی ضمیری پدری زماننده برادری سلیمان پاشانك سردارلغیله روم ایلنده بدأ اولنان فتوحاتی ایلری‌یه سورمك اولوب، جلوسنی متعاقب بوکا حاضرلنمقده ایکن، قره‌مان اوغلی پادشاهك بو نیتندن استفاده ایله، آناطولیده‌کی ممالك عثمانیه‌یه خلل کتیرمك اوزره، آنقره جهتنده‌کی اخیلری تحریك ایتدیکندن، پادشاه روم ایلی حقنده‌کی نیاتنك اجراسنی تأخیر ایله، او جهته سوق عسکر ایده‌رك، او وقت آناطولی قطعه‌سنجه اهمیتی پك زیاده اولان آنقره شهرینی وجوارلرینی فتح ایتمش؛ وبروسه‌یه عودتنده بروسه قاضیلغیله قاضیعسکرلك وظیفه‌سنی‌بالتوحید، شیخ اده‌بالی نسلندن وکبار علمادن چاندرلی قره خلیلی بو مقامه نصب، وقاضیعسکرلك پایه‌سنی ایجاد ایلمشدر. بعده سلیمان پاشانك معیتنده روم‌ایلی فتوحاتنده بولنمش اولان لالا شاهین پاشایی بکلر بکی عنوانیله سردار تعیین‌ایده‌رك، صدارت وظیفه‌سنی‌ده بو ذات اجرا ایدردی. بو ترتیباتدن صکره ٧٦٣ ده روم ایلی‌یه چکه‌رك، برطرفدن کندیلری وبر طرفدن دخی لالا شاهین پاشا وحاجی ایلبکی واورنوس بك قول قول آیریله‌رق، چورلی، دیمتوقه، کشان، بابای عتیق، ادرنه، کوملجنه، زغره وسائر

او طرفلری فتح ایتملریله ، مرکزی ادرنه اولمق
اوزره، بیوك بر ایالت تشکیل، وادارەسنی لالا
شاهین پاشایه احاله بیوردقدن صکره، بروسه‌یه
عودت ایتمشلردی. لالا شاهین پاشا فلبه شهرینی
دخی فتح ایله، حدود عثمانیەیی بالقان سلسلهٔ جبا-
لنك صرتنه قدر توسیع ایتدیکی کبی، حاجی ایلبکی
و اورنوس بك دخی درامه ، قواله ، سیروز ،
عورنحصاری، قره‌فریه وسائر او جوارلری فتح ایله
نیجه خیرات ومبراتله دخی اعمار ایتمشلردی.

بو وجهله درت بش سنه ظرفنده تراکیه
خطهٔ قدیمه‌سنك بتونیله ماکدونیه‌نك نصفی ادارهٔ
عثمانیه آلتنه کچەرك، آوروپا قطعه‌سندەکی ممالك
عثمانیه بو درجەده توسع ایدنجه، همجوار بولنان
خرستیان دولتلری کندیلریچون تهلکه‌نك تقربنی
کورەرك ، مجار، بوسنه ، صرب قراللریله افلاق
بکی بینلرنده بالاتفاق، اوتوز بیك کشی ایله صریج
مجراسنه قدر ایلریلدکلرنده، لالا شاهین پاشا
حضرت پادشاهدن استمداد ایتمش؛ و خداوندکار
غازی درحال عزیمت ایتمش ایسەده، ابتدا طریق
رجعتی تأمینه لزوم کورەرك، برقاچ کون بیغانك
فتحیله مشغول اولمش؛ و او صرەده دشمن تقرب
ایتمکله، لالا شاهین پاشا معیتندەکی اون بیك کشی
ایله مقاومته مجبور اولوب، حاجی ایلبکی قوماندە-
سنده اولان بو فرقه ٧٦٦ ده دشمنی او وقتدن
بری (صرب صندیغی) تعبیر اولنان محلده کلیاً
منهزم وپریشان ایتمشدی. بعده کرك بالذات وکرك
لالا شاهین پاشا وتیمور طاش بك وسائر غزاة
سردارانیله روم ایلنده بالقان سلسله‌سنك اوته‌سنده
وتا طونه ساحلنه‌دك، برچوق ممالك وقلاع مهمه
و ازآن جمله سلستره، نیکبولی، نیش، صوفیه،
طرنوی، شمنی، مناستر وآرناوودلق و بوسنه‌دن
بعض یرلر فتح ، و ادرنه شهرینی ایکنجی پایتخت
اتخاذ بیورمشلردی . آناطولیده کرمیان بکنك
قیزینی شهزاده سلطان بایزید خانه آلوب ، جهاز
اولەرق، کوتاهیه ایله دیکر بعض یرلر آلدقلری کبی،
کندی کریمه‌لرینی‌ده قرەمان اوغلنه تزویج بیورمش؛
ومع‌هذا برمدت صکره قرەمان اوغلی عصیان
ایتمکله ، اوزرینه عسکر سوق ایدەرك، اسپارطه
شهرینی وحمیدایلنی فتح ایتمشلردی.

روم ایلندەکی فتوحاتك بو درجەده توسعی
یکیدن خرستیان دولتلرینی اتفاقه مجبور ایدوب،
صرب، بوسنه، بلغار، افلاق، بغدان، مجار، لەوچه
قراللری بالاتحاد، ایکیوز بیك عسکردن مرکب بر
اردو ترتیب ایله، ممالك عثمانیه‌یه هجوم، و قوصوه
اوه‌سنده طرفین حربه تشبث ایتدکلرنده، مظفریت
عثمانلیلره میسر اولوب، صرب قرالی لازاری ودیکر
برقاچ حکمدار میدان حربده مقتول قالمش؛ وبو
مظفریت عظیمه صرب قراللغه ختام ویروب، روم
ایلنده حاکمیت عثمانیه‌یی تأمین ایلمشدر. ٧٩١ ده
شهیداً ارتحال ایدوب، اکبر اولادی یلدیرم بایزید
خان خلفلری اولمشدر. یعقوب چلبی و ساوجی بك
اسملریله دیکر ایکی اوغلی دخی وارایدی. نعشلری
بروسه‌یه نقل اولنەرق، شهرك خارجنده چکرکه
نام محلده بنا کردەسی اولان جامع ومدرسه‌سی
یاننده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمش؛ و قوصوەده
احشالرینك دفن اولندیغی محلده دخی برتربهٔ مکمله
بنا ایدلمشدر. متدین، عادل، غیور ومرحمتلی بر
پادشاه اولوب، ٣٠ سنه سورن مدت سلطنتلرنده
٣٧ غزا ایتمش، و ٦٥ یاشنده ارتحال ایلمشدر.
سپاهی ووئیق عسکرلری زمانلرنده ایجاد اولنمشدر.

مراد خان ثانی { (غازی سلطان — بن چلبی محمد خان بن یلدیرم
بایزید خان بن مراد خان اول) سلاطین عظام
عثمانیه‌نك آلتنجیسی اولوب، ٨٠٦ تاریخنده دنیایه
کلمش؛ و ٨٢٤ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١٨
یاشنده اولدیغی حالده، والی بولندیغی آماسیه‌دن
بروسه‌یه ورود ایدەرك ، تخت عالی عثمانی‌یه
جلوس ایلمشدر . روم ایمپراطوری اولوباد
قربنده پادشاهك عسکریله حربه کیریشد-
یکندە ، مغلوب و اسیر اولمغله ، ٨٢٦ ده
ادرنەده صلب اولنمشدر . دوزمه مصطفانك
عائله‌سی برطرف اولدقدن صکره، روم ایمپراطو-

ربنه قارشی عسكر سوق اولنه‌رق، استانبول
محاصره اولنمش ایسه‌ده، او اثناده اسفندیار بك
نقض عهدله بولی‌یه تعرض ایتدیكندن، شهر مذ-
كورك محاصره‌سی رفع اوله‌رق، مرقومك اوزرینه
عسكر سوق، وسینوبدن ماعدا مملكتی ضبط،
و واقع اولان رجاسی اوزرینه، كریمه‌سی زوجیت
جناب پادشاهی‌یه قبول بیوریله‌رق، عقد مصالحه
اولنمشدی. دیار اسفندیاردن عودت بیورلمازدن
اول، افلاق و ویوده‌سی عصیان ایتمش ایسه‌ده،
ودین محافظی فیروز بك طرفندن مغلوب اولوب،
آغر هدیه وره‌ن طرفیله ایكی اوغلنی بالاستصحاب،
ادرنه‌یه ورودله، عفو وامانه طالب اولمشدی. بعده
جنیدك اوزرینه بایزید پاشانك برادری حمزه بك
سوق اولنه‌رق، مرقومی قتل، و ازمیر وملحقاتنی
ضبط ایلدیكی كبی، منتشا وكرمیان جهتلری دخی،
حاكملرینك بلاولد فوتلری اوزرینه، ضمیمهٔ ممالك
عثمانیه اولدی. قره‌مان اوغلی محمد بك عصیان
ایدوب، آنطالیه‌یی محاصره ایتمش ایسه‌ده، قلعه‌دن
آتیلان كله ایله اتلاف، واوغلی علی بك اخذ و
كرفت اولنه‌رق، دیكر اوغلی ابراهیم بك مغلوب
اولدقدن صكره عفو بیورلمش؛ وجانبك وسائر
بعض بلاد فتح اولنمشدی.

بو وجهله آلتی یدی سنه ظرفنده آناطولیده
ممالك عثمانیه خیلیدن خیلی‌یه توسیع، وحدود
خاقانیه تأمین اولندقدن صكره، ٨٣٢ تاریخنده
پادشاه حضرتلری روم ایلی‌یه كچه‌رك وقتیله فتح
اولنمش و وقعهٔ تیموردن الدن چیقمش اولان سلانیك
شهرینی فتح ایله، ادرنه‌یه عودت بیورمشیدی.
٨٣٤ ده یانیه اهالیسی كندی رضالریله تسلیم
اولندیغی كبی، آرناودلغك دیكر بعض یرلری دخی
فتح اولنمشدی. اورنوس زاده علی بكك معیتنده
مجارستان سفرنده بولنان عسكر غنائمه طالمغله،
مجار قرالی بوندن بالاستفاده، ذاتاً نسبتسز درجه‌ده
زیاده اولان عسكریله بغتهً هجوم ایتمكله، عساكر
عثمانیه‌نك دوچار انهزام اولدیغی و مجار قرالنك
عثمانلیلره قارشی بر اهل صلیب اتفاق تشبثنده بو-
لندیغی مسموع حضرت پادشاهی اولوب، بالذات
مجارستان سفری تدارکاتنده ایكن، ٨٣٧ ده
قره‌مان اوغلنك یكیدن عصیانی خبر آلنمغله، آناطولی
جانبنه ارجاع عنان بیوره‌رق، ایچ ایلدن بشقه
دیار قره‌مانی ضبط، و ابراهیم بكك عفو و امان
استرحامنی قبول بیورمشیدی. ٨٤١ ده ینه اور-
نوس زاده علی بك مجارستانه قارشی سوق عسكره
مأمور اولوب، صرب ایله افلاق و بغدان دخی
مجارله متفق اولدقلری حالده، عساكر عثمانیه
غالب كلمش؛ و متعاقباً حضرت پادشاه دخی بالذات
سفر ایدوب، بلغرادی محاصره و سمندره‌یی فتح
بیورمشیدی. بعده ادرنه‌یه عودت بیوروب،
استراحت ایتمكده ایكن، افلاق و ویوده‌سی حدودی
تجاوز ایتمكله، قارشیسنه كوندریلن مزید بكك
عسكری یغما وچاپوله قویلرق پریشان اولدقلرندن،
مغلوب ومشارالیه مزید بك شهید اولمش؛ و بعده
مأمور اولان قوله شاهین پاشا دخی عسكری دائرهٔ
اطاعت و انتظامه ادخاله موفق اوله‌میوب، منهزم
اولمشدی. روم ایلنده بربرینی تعاقب ایدن بوایكی
انهزام قره‌مان اوغلنك جسارتنی آرتیرمغله، یكیدن
نقض عهد و عصیان ایتمسنی موجب اولدیغندن،
٨٤٦ تاریخنده حضرت پادشاه بالذات او طرفه
عزیمتله، آماسیه متصرفی بولنان شهزاده علاء الدینی
دخی بالاستصحاب، ایتدیكی محاربه‌لرده غالب كلمش؛
و قره‌مان اوغلی منهزم اولدیغی حالده، پادشاهك
همشیره‌سی بولنان زوجه‌سنك وقوع بولان توسط
واسترحامی اوزرینه جرمی عفو اولنمشیدی. مشارالیه
شهزاده علاء الدین آماسیه‌یه عودتنده وفات ایتمش
ایدی. بو صره‌ده مجارلر مشهور یانی هونیادینك
قوماندهسیله وكلیتلی عسكرله هجوم ایدوب، آلاجه
حصار ونیش وشهر كویی طرفلرینی احراق ایله،
ادرنه‌یه طوغری ایلریلمشلر؛ وغلبه‌لكلرینه بناءً
كندیلرینه مقابله ممكن اوله‌میوب، یالكز ازلادی
بوغازی محافظه اولنه‌رق، تجاوزلرینه میدان ویرلمه-
مش ایدی.

بو غوائلدن صكره سلطان مراد خان ثانی
حضرتلری امور سلطنتدن فراغت واستراحت آرزو
سنه دوشوب، ٨٤٧ تاریخنده مغنیسا متصرفلغنده

بولنان شهزاده سلطان محمد خانی ادرنه‌یه جلبله، تخت سلطنته اجلاس ایتمش؛ و کندیلری اسحق پاشایی بالاستصحاب مغنیسایه چکلمش ایدی. پادشاهلك بو وجهله اختیار عزلت ایتمسنه بشقه معنالر ویره‌رك، وسلطان محمد خانك کنجلکندن استفاده امیدینه دوشه‌رك، مجار، آلمان، بوسنه، افلاق وبغدان حکمدارلری بالاتفاق، سکسان بیك عسکرله حدود عثمانیه‌یی تجاوز ایتملریله، سلطان محمد خان حضرتلری وکلاسیله بالاستشاره، سلطان مراد خان حضرتلرینك دعوتنه قرار ویرمشلر؛ وبو بابده زیاده ابرام والحاح ایتملریله، سلطان مراد خان ثانی حضرتلری بالمجبوریه ادرنه صحراسنه کله‌رك، مشارالیه سلطان محمد خانی ینه ادرنه تختنده هنده ابقا ایله، کندیلری اوردوی همایونك سردار- لغنی درعهده ایده‌رك، وارنه‌یه قدر ایلریلمش اولان دشمن عسکرینك اوکنه چیقمش؛ وحربه کیرشدکلرنده، ابتدا غلبه دشمن طرفنده کورنمش ایسه‌ده، بعده مجار قرالنك برحرکت جرأتکارانه نتیجه‌سی اوله‌رق مقتول اولمسی اوزرینه، دشمن عسکرینه فتور کلوب، عساکر اسلام بیوك برمظفریته نائل اولمش؛ ودشمنلرك عسکرینی تار و مار ایتدکدن صکره، ادرنه‌یه عودتلرنده سلطان محمد خان حضرتلریله وکلای دولتك رجا واصراری اوزرینه، ٨٤٨ ده ثانیاً تخت سلطنته جلوس ایتمشلردر. ٨٥٠ تاریخنده طورخان بکی مستوفی عسکرله مورهنك اداره‌ء عثمانیه خارجنده قالمش اولان بعض قلاعنی فتحه مأمور ایتدکاری کبی، کندیلری دخی بالذات آرناؤدلق سفرینه عزیمت ایدوب، او طرفده رفع لوای استقلال ایتمش اولان اسکندر بکله حرب ایده‌رك، برخیلی یرلر فتح ایتمشلردی. ٨٥٣ ده مجارلرله لهلیلر وچهلیلر وسائر دول نصرانیه بالاتفاق یوز اللی بیك عساکر متفقه ایله هجوم ایتدکلری حالده، حضرت پادشاه قوصوه اووه‌سنده کندیلریله حربه کیریشوب، وارنه مظفریتندن بیوك و اوندن پارلاق بر مظفریته نائل اولمش؛ و دشمنلرك رؤسا و حکمدارانندن بر قاچی میدان حربده مقتول دوشوب، بقیه‌سی دخی پریشان و بر چوغی اسیر اولمشیدی. بو مظفریتدن صکره ادرنه‌ده استراحت ایتمکده‌لر ایکن، ٨٥٥ تاریخنده اوچ کونلك خسته- لقدن صکره، ٤٩ یاشنده ارتحال ایتمش؛ و نعشی بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، وصیتی اوزره، اوستی آچیق تربه‌یه دفن اولنمشدر.

مرادخان ثالث (سلطان — بن سلیم خان ثانی بن سلیمان خان بن سلیم خان اول بن بایزیدخان ثانی بن محمدخان ثانی بن مراد خان ثانی) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اون ایکنجیسی اولوب، ٩٥٣ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و ٩٨٢ تاریخنده، پدرلرینك وفاتی اوزرینه، متصرف بولندیغی مغنیسادن درسعادته کله‌رك، ٢٩ یاشنده تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر. جدی قانونی سلطان سلیمان خان دورندن بری مسند صدارتده بولنان وپدری دورنده امور دولتی حسن تمشیته موفق اولان صقوللی محمد پاشایی مسند وکالتده ابقا ایده‌رك، مشار الیه بش سنه دها اموردولتی اداره ایتمش؛ وبو اثناده آوستریایه قارشی بعض اوفق تفك محاربه‌لر اولوب، اردل دوقه‌سی لهستان تختنه اقعاد اولنمغله، لهستان قراللغی دخی نوعما حمایهء عثمانیه آلتنه آلنمشیدی. فاس حاکمنك وفاتیله ورثه‌دن شریف محمد المستنصر تختی ضبط ایتدیکی حالده، رقیبی اولان شریف عبدالملك درسعادته کله‌رك، دولت علیه‌یه التجا ایتدیکندن، جزایر بکلر بکیسی رمضان پاشا عسکر سوقنه مأمور اولوب، مرقوم مستنصری اخراج، وعبد الملکی تخته اقعاد ایتمش؛ ومستنصر پورتکیز حکمدارینه التجا ایتمکله، پورتکیز قرالنك بالذات قوماندەسنده بولنان مستوفی عسکرله عودت ایتدیکی حالده، مشارالیه رمضان پاشا پورتکیز- لیلری دخی مغلوب ایدوب، قرال ایله مستنصردخی میدان حربده مقتول قالمشلردی. بعده ایران تختنه یکی قعود ایتمش اولان شاه اسماعیل ثانی‌یه قارشی محاربه آچیله‌رق، لالا مصطفی پاشا وسنان پاشا وعثمان پاشانك سردارلقلریله طول مدت حرب وجدال دوام ایله، کورجستان، شروان، داغستان، دربند، روان وآذربیجانك برقسمی وحتی تبریز شهری دخی فتح اولنمشدی. بعده آوستریایه قارشی حرب آچیلوب، مجارستان جهتنده دخی بر خیلی یرلر ضبط اولنه‌رق، پادشاه مشار الیهك دورنده حدود عثمانیه خیلی توسیع اولنمشدی. بو وجهله سلطان مراد خان ثالث ٢١ سنه سلطنت سوردکدن

صکره، ۱۰۰۳ تاریخنده ۵ یاشلرنده ارتحال ایتمشدر. ادیب وشاعر ومحب علما برپادشاه اولوب، اشعارنده (مرادی) تخلص ایدرلردی. زماننده پك چوق شعرا یتشمش ایسه ده، ایچلرنده بحق تمیز ایدنلری پك آزدر. ذوق وصفایه مائل وحلیم وسلیم بر پادشاه اولوب، خیراتی وعطایاسی پك چوقدر. حرم شریفه کارکیر قبه لر بنا ایتدیره رك، بواغورده کلیتلی مبالغ صرف ایتمش؛ وبرصو دخی آقیتمشلردر. یوز اون سکز اولادی دنیایه کلدیکی مروی اولوب، بیوکاری اولان سلطان محمد خان ثالث خلفلری اولمشدر. آیاصوفیه جامع شریفی خطیره سنده مدفوندر.

مرادخان رابع { (غازی سلطان — بن احمد خان بن محمد خان ثالث بن مرادخان ثالث) سلاطین عظام عثمانیه نك اون یدنجیسی اولوب، ۱۰۱۸ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و ۱۰۳۲ تاریخنده، ۱٤ یاشنده اولدقلری حالده، عمی سلطان مصطفی خانه خلف اوله رق، تخت عثمانی یه جلوس ایلمشدر. شجاعت وسطوت و قوتده یاوز سلطان سلیمه ماننده اولوب، جلوسلرنده امور اداره هرج ومرج برحالده بولنمش، ویکیچری وسپاهی عسکرلری ضبط و ربط دائره سندن چیقمش اولدیغندن، اجرای وصایت ایدن والده لری ماهپیکرك معاونتیله، ایش باشنه مقتدر آدملر کتیره رك، اصلاح احواله چالیشمش ایسه ده، ایران شاهی شاه عباس بغدادی ضبطله، اوتوز بیك اهالیء اسلامیه یی شهید، وقزاقلر قایقلرله قره دکیز سواحلنده بعض قرایی احراق ایتمشلردی. مسند صدارته تعیین اولنان حافظ احمد پاشا ایرانه قارشی عسکر سوقیله، بغدادی محاصره ایده رك، شاه عباسك برچوق عسکرینی اتلاف، وکوستنجه ده قزاقلرك ۲۵۰ قایقلرینی غرق ایله، درت بیك قدر قزاغی هلاك ایده رك، اعادهء امن وآسایش ایتمشیدی مؤخراً عزل اولنه رق، مهر صدارت خلیل پاشایه ویرلمکله، او صره ده برطرفدن ایرانیلر بغداد جهتنه تجاوزلرینی تشدید ایدوب، برطرفدن دخی آبازه پاشا آناطولیده خروجله، بر طاقم حوادث وقوعه کلدیکندن، ۱۰۳۷ ده خسرو پاشا مسند صدارت وسرداری یه کچه رك، شرقه سوق عسکرله، ایرانیلری مغلوب، وآنا طولیده آسایشی اعاده ایتمشدی. او صره ده استانبولده یکیچریلر بیننده بعض اویغونسز حاللر ظهور ایدوب، پادشاه بوکبی حاللرك وبر چوق سوء استعمالاتك اوکنی آلمق ایچون، زیاده شدت کوسترمکه مجبور اولمش؛ وطبعاً شدیدالشکیمه اولمغله، توتون، انفیه وشراب استعمالی کبی حاللره قارشی دخی پك آغر جزالر تعیین ایلمشلردی. بو سایه ده ممالك عثمانیه نك هر طرفنده اسایش تأمین اولندقدن صکره، ۱۰٤٤ تاریخنده پادشاه بالذات شرق سفرینه عزیمت ایده رك، روان وتبریز ایله سائر بلادی بعد الفتح درسعادته عودت بیورمش؛ و ۱۰٤۸ ده ثانیاً شرق سفرینه عزیمت ایله، بغدادی فتح، و ایران اوردوسنی کلیاً منهزم ایده رك، وایران خان ومیرزالرندن برچوق اسیر طوته رق، مظفراً عودت ایتمش؛ وبغداد فاتحی دینمکله شهرت بولمشدر. مقدما لهستانله عقد معاهده ایده رك، له قرالی بر چوق مبالغ تأدیه سنه مجبور ایتمش اولدقلری کبی، بعده وندیك جمهوریتیله دخی سنوی باب عالی یه یکرمی بش بیك آلتون ویرمك شرطیله تجدید معاهده ایتمشلردی. بو وجهله ۱۷ سنه یه قریب مدت سلطنت سوردکدن صکره، ۱۰٤۹ ده ۳۱ یاشنده ارتحال ایدوب، پدرلری سلطان احمد خان تربه سنه دفن اولنمشدر. جملهء خیراتندن اوله رق کعبهء شریفه یی مجدداً بنا ایتدیرمشلردر.

مراد رئیس { مشاهیر بحریون عثمانیه دن اولوب، قورصانلقدن یتشمش، وپیری رئیس وسیدی علی ایله برلکده بحر احمر و عمان ایله بصره کورفزی جهتنده کی دونمای همایونده بولنه رق، برآره لق قطیف سنجاق بکیسی دخی اولمش ایدی. پیری رئیسك وفاتندن صکره ۹٦۱ ده مصر دونماسنك ریاستی صاحب ترجه یه ویریلوب، بصره کورفزینه عزیمت ایتمش؛ وهرمز بوغازنده پورتکیز دونماسیله حربه کیریشمش ایدی. بر چوق فتوحاتی اولوب، نهایت ۱۰٦۳ ده ردوسده وفات ایتمکله، تربه سی ساحل بحرده الیوم بحریونجه زیارتکاهدر. اسکدارده جامع شریفی وسائر خیراتی واردر.

مراد طاغی { آنا طولینك غرب جهتنده خداوندكار ولایتنك كو-
تاهیه سنجاغنده بیوك بر طاغدر، كه شرقاً امیرطاغنه
متصل اولدیغی حالده، غرب شمالی‌یه طوغری ممتد
اولوب، الك یوكسك ذروه‌سی اولان آق طاغك
٢٤٤٠ متره ارتفاعی واردر. اتكلرندن اینن صولر
مندرس، كدیز، صوصغیرلی و سقاریه واسطه‌لریله
آق دكیزه، مرمره‌یه و قره دكیزه منصب اولمق
اوزره، اوچ طرفه متوجه اولمغله، بو طاغ بر تقسیم
میاه نقطه‌سی تشكیل ایتمش اولور. اتكلری اور-
مانلرله وتپه‌لری اكثریا قارله مستوردر.

مراد كرای { قریم خانلرندن اولوب، سلامت كرای خان زاده
مبارك كرایك اوغلیدر. عمی محمد كرایك ایكنجی
دفعه خانلغنده نورالدینلك منصبنده بولنوب، بعده
سراجه‌لی چفتلكنده اقامت ایتمكده ایكن، ١٠٨٨
تاریخنده صدر اعظم قره مصطفی پاشانك سوقیله
مسند خانی‌یه تعیین اولنه‌رق، له و نمچه سفر-
لرنده اردوی همایون معیتنده بولنمش ایسه‌ده،
بروجه دلخواه خدمته موفق اوله‌مدیغندن،
١٠٩٤ ده وارادین قلعه‌سی پیشگاهنده عزل اولنه-
رق، ینه سراجه‌لی چفتلكنه چكلمش؛ و ١١٠٧ ده
ارتحال ایتمشدر. بونك زماننه‌دك روسیه سفیرلری
طوغریدن طوغری‌یه باب عالی‌یه مراجعت ایده‌میوب،
قریم خانلری واسطه‌سیله مطلوبلرینی عرض ایتمك
عادت ایكن، صاحب ترجمه علی الدوام مست ومدهوش
بولنمغله، كان ایلچیلری تحقیر ایتدیكندن، بونلرك
ابتدا بندر والیلكنه وكیده‌رك طوغریدن باب عالی‌یه
مراجعت ایتملرینه سبب اولمشدر.

مراد میرزا { ایران شعراسندن و شاه اسماعیل صفوی احفادندن
اولوب، دهلی حكمدارلرندن جهانكیر شاهك
مقربانندن ایدی. شو بیت اونكدر:

میكنم بر لوح تربت نقش داغ خویشرا
بر مزار خویش میسوزم چراغ خویشرا

مرادی { (ابو محمد ربیع بن سلیمان) امام شافعینك اصحابندن اولوب،
مصرده مشاهیر مؤذنیندن ایدی. امام مشارالیهدن
روایت ایتمش؛ و ٢٧٠ تاریخنده وفات ایدوب،
قرافه‌ده دفن اولنمشدر. شو ایكی بیت كندیسندن
منقولدر:

صبراً جمیلاً ما اسرع الفرجا
من صدق الله فی الامور نجا
من خشی الله لم ینله اذی
ومن رجا الله كان حیث رجا

مرادی { سلطان مرادخان ثالثك اشعارنده قوللاندقلری مخلص اولوب،
پادشاه مشارالیهك مرتب دیوانی آیاصوفیه كتبخانه‌سنده
وسائر كتبخانه‌لرده موجوددر.

مرادی { ایران شعراسندن ایكی كشینك مخلصیدر:
برنجیسی استرآبادلی اولوب، ایفای حج شریف
نیتیله تبریزه وصولنده اوراده وفات ایتمشدر. شو
بیت اونكدر:

كفتم از وصل كی شادم وآنكاه كشی
این نشد ترسم ازآن روزكه آن هم نشود

— ایكنجیسی مولانا وحشیء تافقینك برادری
وشرف الدین علی تافقینك شاكردی اولوب، شو بیت
اونكدر:

بعد مردن تربت مارا عمارت كومباش
بر سر قبر شهیدان كنبد كردون بس است

مرادی { (شیخ — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مشایخدن اولوب،
١٢١٥ تاریخنده درسعادتده دنیایه كلمش؛ وصما-
قوده شیخ عبدالرحمن افندیدن اخذ انابتله، درسعادته
عودت ایتمشدی. هزارفن بر ذات اولوب، آینه
اوزرینه كوزل خطلر یازمه‌ده دخی مهارتی وار
ایدی. شو بیت بر مستزادندندر:

اول بزم از لذتیدر بزم جهانده — شمدیكی زمانده
خلق بربرینه ایتدیكی سودای محبت — اسكیدر او الفت

مرادی { (السید صدر الدین ابو الفضل محمد خلیل افندی) اون ایكنجی
قرن هجری علماسندن اولوب، دمشق شامده مفتی
ایدی. «سلك الدرر فی اعیان القرن الثانی عشر»
عنوانیله حروف هجا ترتیبیله مرتب ٤ جلد اوزره
بر تراجم احوال كتابی واردر، كه الك نافع آثاردن
اولوب، ١٢١١ تاریخنده اكمال اولنمش؛ و ١٣٠١
تاریخنده مصرده بولاق مطبعه‌سنده طبع ونشر
اولنمشدر. — صاحب ترجمه‌نك جدی (مراد المرادی)

عن اصل بخارالی اولوب، ایران وهند وشام وحجاز
جهتلرنده طول مدت سیاحت ایتمش؛ وبعده دمشق
شامده یرلشوب، اوراده برمدرسه دخی بنا ایلمش؛
و ۱۱۳۲ تاریخنده درسعادتده وفات ایتمشدر.
عربی وفارسی وترکجه اوله‌رق اوچ لسان اوزره
و «المفردات القرآنیة» عنوانیله بر تفسیر شریفی
وسائر آثاری واردر.

مراره { صحابه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب،
اك معروفلری (مراره بن الربیع
الانصاری العمری) در، که بدر غزاسنده حاضر
بولنمش؛ و تبوك غزاسنده «وعلی الثلاثة الذین
خلفوا» آیت کریمه‌سنده مذکور اولدیغی اوزره
فخرالرسل (صلعم) افندمزدن کری قالان اوچ
کشینك بری بولنمشدر. دیکر ایکیسی کعب بن
مالك وهلال بن امیه‌در.

مراغه { ایرانك آذربیجان ایالتنده وتبریزك
۸۰ کیلو متره جنوبنده اوله‌رق،
سهند کوهك جنوبی اتکنده و (ارمیه) کولنه دو.
کیلن بر نهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب،
۱۵۰۰۰ اهالیسی، مرتفع وخراب بر سوری،
بیوك چارشیسی، جسیم برحمامی واطرافنده کوزل
باغ وباغچه‌لری واردر. قرون وسطاده چوق‌دها
بیوك اولوب، علی الخصوص هلاکو طرفندن
پایتخت اتخاذ اولنمغله، دولت ایلخانیه زماننده بیوك
بر شهر حالنه کچه‌رك، نصیرالدین طوسینك بنا
ایتمش اولدیغی رصدخانه ایله شهرت بولمشیدی.
قربنده واقع (ده کورکان) قریه‌سنده اینجه و
شفاف لوحه‌لره یارلمق استعدادینی حائز بر جنس
کوزل مرمر چیقوب، ایرانك هر طرفنه سوق
اولنور.

مراغه { صعید مصرده جرجا مدیریتنك
طهطا قضاسنده وطهطانك ۱۰
کیلو متره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب،
۸۶۶۰ اهالیسی واردر.

مُراکُش { (Maroc) مغرب اقصاده فاسك
تقریباً ۴۰۰ کیلومتره جنوب
غربیسنده و بحر محیط آطلاسی ساحلندن تقریباً
۲۰۰ کیلومترهلك مسافه‌ده اوله‌رق درن (یعنی
آطلاس) سلسله‌ٔ جبالنك شمالی اتکنده و
(تنسیف) نهرینك صول کنارنده ۳۱°۳۷'۲۰"
عرض شمالی ایله ۹°۵۶'۲۴" طول غربیده واقع
برشهر اولوب، مغرب اقصی دولتنك ایکی پایتختندن
بریدر. (دیکری فاس شهریدر.) خرما وزیتون
آغاجلریله مستور کوزل بر اووه‌ده طاغنیق و
باغچه وخالی عرصه‌لرله محاط خانه‌لردن مرکب و
بناءً علیه پك واسع بر شهر اولوب، اهالیسی
مختلف مقدارلرده تخمین اولنمش؛ وبعض سیاحین
طرفندن ۲۵۰۰۰۰ کشی‌یه قدر چیقارلمش ایسه‌ده،
۵۰۰۰۰ ونهایت ۶۰۰۰۰ دن زیاده اولمدیغی
مرویدر. اطرافنده‌کی سور یدی سکز متره
یوکسك وبر طاقم قله‌لرله محکم ایسه‌ده، بعض
یرلری خرابدر. قصبه اسمیله بر ایچ قلعه‌سی دخی
واردر. شهرك ۷ وقصبه‌نك ۲ قپوسی واردر.
جوامع شریفه‌سی ۲۰ دن زیاده اولوب، اك
بیوکلری قطبیه، منصوری، ابن یوسف، جامع
المؤذن وسائره‌در. آنجق هیچ برینك صنعت معما.
ریه‌سی اولمیوب، یالکز اندلسدن منقول اولان
بعض قپولری مصنعدر. اصنافه کوره اقسامه منقسم
چارشیلری واسع اولوب، بهر پنجشنبه کونی بازار
دخی قوریلور. خان وحماملری دخی چوقدر.
خانه‌لرینك سوقاغه پنجره‌لری اولمیوب، عرب اصولی
اوزره مدرسه طرزنده‌در. بر قاچ کنیش جاده.
سی وار ایسه‌ده، اکثر سوقاقلری طار و غیر
منتظم اولوب، بونلرك چوغنك اقشامدن صکره
قپانیر قپولری واردر. باغچه‌لری ودرن جبالنك
اورمانلرك آره‌لرندن کوریلن مائیتراق ذروه‌لری
خارجدن شهره پك کوزل بر منظره قزاندیریور
ایسه‌ده، داخلاً نظافت و لطافتدن بسبتون
محرومدر. وقتیله خیلی ایلری بولنمش اولان صنایع
محلیه دخی تدنیده اولوب، یالکز معمولات دباغیه‌سی
رواجلیدر. اهالیسی بیننده ۶۰۰۰ قدر موسوی
بولنوب، بونلرك محله‌سی آیریدر. صوبی بول و
هواسی قیشین لطیف ایسه‌ده، یازین زیاده صیجا.
قدر. اقالیم معتدله وحاره‌یه مخصوص میوه‌لری
مبذول وپك لذیذدر.

مراکش شهری ۴۷۰ تاریخ هجریسنده
ملوك ملثمیندن یوسف بن تاشفین طرفندن تأسیس
اولنه‌رق، قربنده بولنمش اولان (اغمات) اهالیسی

بورايه نقل اولنمشدی. ملثمين وموحدين زمانلرنده
مغرب اقصانك پايتختی اولوب، ايكيوز سنه قدر يك
معمور بولنـدقدن صكره ، فاس شهری كرسئ
حكومت اتخاذ اولنمغله، مراكش مملكت مذكوره.
نك ايكنجی شهری درجه‌سنه اينه‌رك، مع هذا او
وقتدن بری مغرب اقصی ملوكی گاه فاسده وگاه بو
شهرده اقامت ايدوب، ايكيسی‌ده پايتخت حكمنده‌در.
مغرب اقصی دولتنه دخی اجنبيلر طرفندن (ماروق)
يعنی مراكش نامی اطـلاق اولنور. [« مغرب
اقصی » ماده‌سنه مراجعت بيورله .]

مِرباط { جزيرة العربك ساحل جنوبيسنده حضرموت ايله عمـان بيننده بر
قصبه واسكله اولوب، اليوم مسقط امامنه تابع و
امامت مذكوره ممالكنك منتهای غرب جنوبيسنده
واقعدر . وقتيله معمور وتجارتگاه بر بندر اولوب،
اليوم خراب اولان (ظفار) شهرينـك اسكله‌سی
بولنمش ايكن، شمديكی حالده آنجق ٣٠٠ اهالی
ايله مسكون سونوك بر قريه حكمنده‌در. اطرافنده
شجر لبان وسائر ذی‌قيمت ضمغلر ويرر اشجـار بو.
لنيورسه‌ده ، رواجدن دوشكوندر . وقتـيله
قادينلرينك آچيقلقيله وگيجه‌لری مهتابده اركك قادين
برلكده گزوب بيپروا معاشقه ايتمك عادتيله دخی
مشهور ايدی .

مُرَبيطر { اندلسده بلنسيه‌دن ٤ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولوب ، بر
ملعبه‌سيله مشهور اولديغی « معجم البلدان » ده
مسطوردر . اليوم والنسـه‌نك ٢٧ كيلومتره
شمال شرقيسنده واقع (موروبدرو Murviedro)
قصبه‌سی اولديغی آكلاشيليور. روماليلر زماننده
(ساغونته) اسميله بيوك برشهر وعربلر زمانـنده
خيلی معمور بولنمش اولان بو قصبه‌نك اليوم
٦٢٩٠ اهاليسی اولوب، واسع بر تياترو خرابه‌سی،
بر جانباز خانه‌سی وعربلردن قالمه برچوق آثاری
واردر.

مرتاض { (مولانا مير —) تذكرهٔ دولتشاهده مذكور شعرای
ايراندن اولوب، كثرت مطالعه‌سيله، وفرت زهديله
وشطرنجه اولان ابتلاسيله مشهور ايدی. شومطلع
اونكدر :

تا نيايد سوی دل غير خيال دلستان
بر سر ره مردمان چشم گشته ديده‌بان

مرتضی { حضرت علی بن ابی طالب (رضه) افندمزك القاب شريفه‌سندندر .

مرتضی { [« شريف مرتضی » ماده‌سنه مراجعت بيورله .]

مرتضی افندی { (السيد —) دور سلطان محمود خان اول
وعثمان خان ثالثده مسند مشيختده بولنمش علمادن
اولوب، سالف الترجمه شيخ الاسلام السيد فيض الله
افنديك اوغليدر . ١١٠٦ تاريخنده دنيايه
گلوب، تحصيل علومله علی الاصول دور مدارس
ايتدكدن صكره، ١١٥٤ ده استانبول قاضيسی،
١١٦٠ ده آناطولی قاضيعسكری اولمش؛ وبعد.
العزل ١١٦٣ ده مسند مشيخت اسلاميه‌يه چيقوب،
سلطان محمود خانك ارتحالنه‌دك امور فتوانی اداره
ايتمش؛ وسلطان عثمان خان ثالثك جلوسلرندن صكره،
ضعف ونحافتندن طولايی رسم كونلرنده حضوری
متعسر اولديغنه بناءً ، ١١٦٨ ده عزل اولنه‌رق،
١١٧١ ده وفات ايتمشدر . مدت مشيختی بش سنه‌يه
قريبدر . عفيف وصلابت دينيه‌يه مالك قناعتكار
بر ذات ايدی .

مرتضی قليخان { ايران شعرا وكبراسندن اولوب، هرات حاكمی
بولنمش اولان حسن خان شاملونك اوغليـدر. شو
بيت اونكدر:

آنچنان منتظرم دوره شـوق
كه اگر زود بيايی دير است

مرتضی نظامشاه { هندستانك دكن خطه. سنده بو اسمله ايكی
حكمدار گلمشدر :

برنجيسی ٩٧٢ تاريخنده پدری حسين نظامشاه
اوله خلف اولوب، صبی اولديغی جهتله ، ٦ سنه
والده‌سنك وصايتيله وبعده بالذات ٩٩٧ تاريخنه‌دك
حكم سورمشدر .

— ايكنجيسی ١٠٠٩ تاريخنده ملك عنبر
نام عبد حبشی سعييله احمد نگرده تخت موروثنه
اقعاد اولنمش ايسه‌ده، بر حكمی اولمامش؛ و ١٠٢٨
تاريخنده مرقوم ملك عنبرك اوغلی فتح خان طرفندن

اسقاط اولنه‌رق، سکز یاشنده بولنان اوغلی حسین
خان اقعاد اولنمش ایدی.

مرتیر تیدویل { (Merthyr-Tydvil) انکلتره‌نك والس خطه‌
سنده واقع (غلامورغان) ایالتنده و (قاردیف)ك
٣٦ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (تاف)
نهری اوزرنده بر شهر اولوب، ٦٤٥٠٠ اهالی‌
لیسی، جدولی، دمیر یولی، جسیم دمیرخانه‌لری و
وکمور ودمیر معدنلری واردر.

مرج { برقه خطه‌سنك ایچ طرفلرنده یعنی بایله‌نك اوزرنده بر بقعه اولوب،
بنغازی متصرفلغنه تابع بر قضا اتخاذ اولنمشدر.
— «چایر» دیمك اولان بواسم دیکر بعض محللره
دخی علم اولمشدر.

مرجع { (میرزا محمدباقر) ایران شعراسندن وشیخ علی حزینك معاصرلرندن او‌
لوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

در قید زلف پرشکن افتاد کارمن
آشفته تر ز زلف تو شد روزکارمن

مرج عیون { بیروت ولایت و سنجاغنده وسنجاغك جهت شرقیه‌سنده
بر قضا اولوب، شمالاً جبل لبنان متصرفلغیله، غرباً
صیدا قضاسیله، جنوباً صور قضاسی وعکا سنجاغیله،
شرقاً دخی سوریه ولایتیله محدوددر. مرکزی
جدیده قصبه‌سی اولوب، هونین و حوله ناحیه‌لریله
برابر ٥٩ قریه‌یی و ٢٦٠٠٠ قدر اهالی‌یی جامعدر،
که بونلرك ٧١٢٤ ی جماعات مختلفه‌یه منقسم خرستیان
وقصوری مسلم اولوب، حوله ناحیه‌سنده‌کی تخمیناً
٦٠٠٠ اهالیسی خیمه نشین عربادن عبارتدر.
اراضیسی عمومیت اوزره عارضه‌لی اولوب، یالکز
حوله کولنك اطرافی اووه‌لقدر. شریعه نهری قضانك
حدود شرقیه‌سنی تشکیل ایدوب، جنوب شرق
جهتنده بالتوسع مذکور کولی تشکیل ایدیور.
بوکوله وشریعه‌یه منصب اولمق اوزره برقاچ چای
ودره‌سی دخی اولوب، میاه جاریه‌سی بولدر؛ و
اراضیسی کوزل اروا اولنور. مذکور کولك
اطرافی بطاقلق اولوب، تصعد ایدن تعفنات جوار‌
لرینك هواسنی اخلال ایتمکده‌در. جزئی برهمت و
مصرفه محتاج اولان تطهیری حالنده هم هوا

اصلاح همده برچوق اراضئ منبته صویك آلتندن
تخلیص اولنه‌جقدر. طوپراغی منبت اولوب، بغدای،
آرپه، مصر، داری، سیسام، پرنج، فصولیه،
نخود، سرجك وسائر حبوبات ایله اوزوم، زیتون،
انجیر وسائر میوه‌لر حاصل اولور. اییك بوجکی
دخی یتیشدیریلوب، سنوی ١٥٠٠٠ قیه‌قدر
قوزه آلنیر، و بر مقدار بال دخی چیقار. ذخایری
احتیاجات محلیه‌دن فضله اولوب، اخراجاتی اولدیغی
کبی، زیتون وقوزه‌سی دخی اخراج اولنور. حیوا‌
نات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده کچی وایکنجی درجه‌ده
قیون، صیغیر، خرکله وسائره‌دن عبارتدر. قضا
داخلنده ١١ مسلم و ١٦ غیرمسلم مکتبی بولنوب،
بونلرك ٤ ی اناثه مخصوصدر. مرکزی مرتفع بر
محلده اولوب، هواسی پك صاغلامدر.

مرداس { صحابهٔ رسول‌الله (صلعم) دن بدی کشینك اسمیدر.

مردخاتون { دمشق شام امیری تاج‌الملوك بن طغتکینك زوجه‌سی و
شمس‌الملوك ایله شهاب‌الدین محمودك والده‌سی محترمه
بر قادین اولوب، بعده عمادالدین زنکی طرفندن
تزوج، وصکره تطلیق اولنمشدی. آلتنجی قرن هجریده
یاشامش، و دمشقك خارجنده بر مدرسه بنا
ایتمشدر.

مردمی { (میرمحمد هاشم) ایران شعراسندن ومشهد رضوی ساداتندن او‌
لوب، برمدت هرانده علی قلیخان شاملونك صحبتنده
بولنمش؛ وبونك قتلی صره‌سنده مقتول اولمشدر.
شو بیت اونکدر:

آه از آن حسرت که چون وقت وداع از خود روم
باخود آیم باهزاران شوق و بینم یار نیست

مردمی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعرا‌سندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی استانبوللی اولوب، بودین دفترداری
علی چلبینك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

باشه چیقماز کار عاشق کچمینجه باشدن
کچمینلر باشدن عاشق میدر چاق باشدن

— ایکنجیسی سپاهی زمره‌سندن اولوب، حسن
خطه مالك ایدی. شو بیت اونکدر:

دیردن جسمی کون رخلری تابی تجه‌در
قره کوللر کتوردن باشمه زلفی شبی‌در

مرزبان { (عماد لدین الله عزالملوک ابو (کالنجار) آل بویه ملوکنک اون
بشنجیسی اولوب، سلطان الدوله ابو شجاع بن بهاء
الدوله‌نک اوغلیدر. ۴۱۶ تاریخنده، پدرینک
وفاتی اوزرینه، فارسده تخت‌نشین اولوب، بغدادده
امیر الامرا بولنان عمی جلال الدوله ایله درت سنه.
قدر محاربه ایتدکدن صکره مصالحه ایتمشدی.
جلال الدوله‌نک وفاتندن صکره بغداد امیرالامرالغی
دخی کندیسنه قالمغله، اوغلی ملک رحیمی بغدادده
براقوب، کندیسی شیرازده اقامت ایتمشدی.
زماننده فارسده اسماعیل شبانکاره‌خروج ایدوب،
برمدت کندیسنی اوغراشدیرمش؛ وبعده سلطان
طغرل سلجوق عراقدن اوزرینه عسکرسوق ایتمش
ایسه‌ده، صاحب‌ترجمه قاضی‌ابو محمد ناصحی کوندروب،
قیزینی حکمدار مشار الیهه تزویج ایتمک شرطیله
مصالحه ایتمش؛ و ۲۴ سنه حکومت سوردکدن
صکره، ۴۴۰ تاریخنده ۴۰ یاشنده وفات ایتمشدر.
— [« صمصام الدوله » ماده‌سنه دخی
مراجعت بیوریله.]

مرزبانی { (ابو عبدالله محمد بن عمران) مشاهیر ادبادن اولوب، ۲۹۷
تاریخنده بغدادده دنیایه کلمش، و ۳۸۴ ده وفات
ایتمشدر. حدیثده دخی یدطولی صاحبی ایدی. بر
چوق تألیفاتی وکوزل مجموعه‌لری اولوب، یزید بن
معاویه‌نک اشعارینی دخی جمع ایله دیوانینی ترتیب ایدن
صاحب‌ترجمه‌در. تشیعه مائل اولدیغی حالده، بو
خدمتی غریبدر.

مرزوق { طرابلس غرب ولایتنده فزان سنجاغنک مرکزی بر قصبه او-
لوب، طرابلسک ۷۷۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده
۲۵°۵۵'۱۶" عرض شمالی ایله ۱۱°۴۹'۵۱"
طول شرقیده وحفره دینلن اوزون وکنیش بر وا-
دینک منتهای شرقیسنده واقعدر. سور و برجلرله
محاط اولوب، ۶۵۰۰ اهالیسی، حکومت قوناغی
وبر جامع وقیشله‌یی حاوی ایچ قلعه‌سی، خیلی ایشلک
بازار وچارشیسی، اطرافنده سبزه ومیوه باغچه‌لریله
خرماالقلری وبونلرک آره‌لرنده صیفیه‌لری واردر.
اورته‌سندن بر کنیش جاده کچوب، سائر سوقاقلری
طاردر. هواسی یازین آغراولوب، میزان الحراره
کولکه‌ده ۴۵ درجه‌یه‌قدر چیقار؛ وقیشین ۶ درجه.
یه‌قدر اینر. بو قصبه بش‌آلتیوز سنه اول تأسیس
اولنوب، سودان ایله طرابلس غرب اسکله‌سی آره.
سنده‌کی کاروان یولی اوزرنده بولنمغله، خیلی اهمیت
قزانمشدر.

مرزیفون { سیواس ولایتنک آماسیه سنجاغنده و آماسیه‌نک ۳۷
کیلومتره غرب شمالیسنده صامسونک‌ده ۱۰۵ کیلو
متره جنوب غربیسنده واقع قضا مرکزی بر قصبه
اولوب، طاوشان طاغنک اتکنده وواسع بر اووه
کنارنده مؤسس اولمغله، مفرح و شایان تصویر
منظره‌سی، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، اطرافنده کوزل
باغ وباغچه‌لری وبک بیوک جوز آغاجلری، متعدد
جوامع شریفه‌سی، مکتب رشدیه‌سی، آمریقا پرو-
تسان میسونرلرینه منسوب واناثه مخصوص برشعبه‌یی
حاوی جسیم بر داخلی مکتبیله، جزویتلره مخصوص
بیوک مکتبی، وارمنیلرک ۲۳۰ شاکردانی اولان
بر مکتبلری واردر. خانه‌لری خارجاً سیاه وعادی
وسوقاقلری طار اولمغله، قصبه‌نک منظره‌سی بک
مقبض اولدیغی کبی، نظافت و طهارته اصلا رعایت
اولنمیوب، حرارت دخی یازین ۳۷ درجه‌یه‌قدر
چیقدیغندن، هواسی بک ایی دکلدر. یالکز ایکندیدن
صکره اسن شمال روزکاری کیجه‌لری هوانک
حرارتنی تعدیل ایدر. اهالیسنک ۶۶۰۰ ی
خرستیان وقصوری مسلمدر.
— مرزیفون قضاسی شرقاً نفس آماسیه،
شمالاً حوضه، غرباً کوش‌حاجی کویی، جنوباً دخی
مجید اوزی قضالریله محدود اولوب، ارکلی،
زوغی وآلیجق اسملریله ۳ ناحیه و ۴۷ قریه‌دن
مرکبدر. اهالیسی ۳۱۰۲۰ کشی اولوب، باشلیجه
مرکزده ساکن اولان ۸۰۰۰ خرستیاندن ماعدا-
سی مسلمدر. اراضیسی عارضه‌لی ومختلف اولوب،
یشیل ایرماغه منصب بر قاچ چای ودره‌سی واردر.
طوپراغی بک منبت اولوب، ذخیره ومیوه وسبزه‌یه
متعلق محصولاتی چوقدر. بغدایی بک مقبول و
میوه‌لری بک لذیذدر. باغلری دخی چوقدر.
خشخاش دخی قضانک اک باشلی محصولاتندندر.

صنایع محلیه باشلیجه منوسه نسجندن عبارت اولوب، قضا داخلنده بوکا مخصوص ۳۰۰۰ قدر دستکاه موجوددر.

مرسبورغ { (Mersebourg) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده وماغدبور- غك ۹۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (ساله) نهرینك صول کنارنده کوچك برحکومت ممتازه‌نك مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۳۱۰۰ اهالیسی، جسیم ومصنع برکلیساسی، داخلی مکتب اعدادیسی، متعدد مؤسسات خیریه‌سی، حکومته عائد حاراسی وباروت، نشاسته، سرکه وسائره فابریقه‌لری واردر.

— مرسبورغ حکومت ممتازه‌سی (اودر) اوستنده‌کی فرانقفورت ایله ماغدبورغ حکومتلری آره‌سنده واقع اولوب، بویی ۱۹۶ واکی ۱۰۶ کیلومتره اولدیغی حالده، ۹۰۵۰۰۰ اهالی ایله مسکون و ۱۷ قضایه منقسمدر. طوپراغی منبت اولوب، کومش، باقیر، دمیر وکمور معدنلریله طاش اوجاقلری چوقدر.

مرسل { ایران شعراسندن وساوه شهری ساداتندن اولوب، شو بیت اونکدر:

من غریب نه یاری نه همدمی دارم
غریب درد دلی وعجب غمی دارم

مرسی { (Mersey) انکلتره‌نك شمال غربی جهتنده بر نهردر، که (جستر) ایالتنده نبعانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، ۱۳۰ کیلومتره‌لك جریاندن وجستر ایله لانقاستر ایالتلرینی آیردقدن صکره، ۵ کیلو متره کنیش و ۳۰ کیلومتره اوزون بر خلیج تشکیل ایده‌رك، ایرلانده دکزینه دوکیلور. ثانیه‌ده ٤۰ مکعب متره صو دوکر.

مرسی الخرز { جزایر ساحلنك منتهای شرقنده و تونس حدودی قربنده بر اسکله ولیمان اولوب، وقتیله مرجان اخراجاتیله مشهور ایدی. اخیراً فرانسزلر طرفندن اعمار و تجدید اولنه‌رق، (لاقاله La Calle) تسمیه اولنمشدر.

مرسی الدجاج { جزایرك نفس جزایر ایا- لتنده و جزایر شهرینك ۶۰ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (اشیر) نهری منصبنك قربنده بر قصبه واسکله اولوب، جغرا- فیون عربك تعریفنه کوره، اوچ جهتدن دکیزله محاط وجهت رابعه‌دن قره‌دن بر تك قپوسی اولان بر سورله آبرلمش ایدی. الیوم فرانسزلر طرفندن بو اسمك ترجمه‌سیله (Port aux Poules) تسمیه او- لنیور. قربنده (بنی جناد) یاخود (جنة جناد) قصبه‌سی بولنیوردی، که اخیراً فرانسزلر طرفندن (جنت Djinet) اسمیله یکیدن اعمار واسکان او- لنمشدر.

مرسی الزیتونه { افریقیه ساحلنده و میله‌دن برکونلك مسا- فه‌ده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مرسی علی { صقلیه ساحلنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطور اولوب، الیوم ایتالیانلرك (مارساله) تسمیه ایتدکلری اسکله اولسه کرکدر. (مارساله) ماده- سنده بعض آوروپا ارباب تحقیقنك ظننه تابع اوله‌رق، بو اسمك (مرسی الله) اسم عربیسندن غلط اولمق احتمالنی بیان ایتدکسه‌ده، (مرسی علی) دن غلط اوله جغی آکلاشیلیور.

مرسی الکبیر { (المرسی الکبیر) جزا- یرك وهران ایالتنده و وهرانك ۶۰ کیلو متره غرب شمالیسنده اوله‌رق وهران کورفزینك بر قویی ایچنده کوچك برقصبه واسکله اولوب. آفریقای شمالینك الك کوزل لیمانی حاویدر.

مرسین { آطنه ولایتنده و آطنه‌نك ۶۷ کیلومتره جنوب غربیسنده سنجاق مرکزی، بر قصبه واسکله اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، اخیراً انشا اولنمش کوزل ریختملریله بر طاقم یکی مغازه ومسافرخانه وسائر ابنیه‌سی، کنیش سوقاقلری، برجامع شریفی، جماعات مختلفه‌یه مخصوص ٤ کلیساسی، ۲ مدرسه‌سی، بررشدیه و ۲ ابتدائیه مکتبیله جماعات غیر مسلمه‌یه مخصوص متعدد مکاتبی، پورتقال ولیمون ایله پك مقبول قیصی و آرمود آغاجلرینی حاوی باغچه‌لری و پك ایشلك تجارتی واردر. بو قصبه بر قاچ سنه اوله کانچه‌یه‌قدر، هواسنك وخامتندن طولایی، پك عادی بر قریه

حالنده‌ایکن، اخیراً اورادن طرسوس وآطنه‌یه‌قدر
بر دمیر یول خطی وبر شوسه ایله سائر بوکبی بعض
وسائط عمرانك انشاسی اوزرینه، ترقی‌یه یوز طو-
توب، ذاتاً آناطولینك بر بیوك و مهم قسمنك
اسکله‌سی اولمغله، سنه‌دن سنه‌یه توسیع وتزیین، و
هواسی دخی اصلاح اولنمقده‌در. حتی مرکز سنجا-
غنه ملحق بر قضانك مرکزی ایکن، طرسوس
قضاسنك دخی الحاقیله مجدداً تشکیل اولنان سنجاغه
مرکز اتخاذ اولنمشدر. مذکور دمیر یولك آطنه-
دن ایلری‌یه تمدیدیله آناطولی بیوك خطنه ربطی
حالنده مرسینك اهمیت ومعموریتی بر قات دها
آرته‌جغنده شبهه یوقدر. جوارلرنده بر قاچ شهر
قدیمك خرابه‌لری بولنوب، بونلرك انقاضی دخی قصبه
ابنیه‌سنك تأسیس وتزیینه یارامقده‌در.

— مرسین قضاسی همنامی اولان سنجاغك
غرب جنوبی قسمندن عبارت اولوب، الوانلی ناحیه-
سیله برابر ۸۸ قریه‌دن مرکب و ۲۹ ۱۸۵ اهالی
ایله مسکوندر. قضا لب دریادن بوغا سلسلهٔ جبا-
لنك سرمدی قارلرله مستور صرتنه‌قدر ممتد او-
لوب، بناءً علیه اراضیسی درجه درجه کسب ارتفاع
ایده‌رك، مختلف هوا ومحصولاتی واردر. جبال
مذکوره‌نك اتکلری اورمانلرله مستوردر.

مرسین { سنجاغی. آطنه ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری اولوب،
شرقاً نفس آطنه سنجاغیله، شمالاً و شمال غربی
جهتندن قونیه ولایتیله، غرب جنوبی طرفندن
ایچ ایل سنجاغیله، جنوباً دخی آق‌دکیزله محدوددر.
سنجاق نفس مرسین ایله طرسوس قضالرندن مرکب
اولوب، ۷۰ ۷۹۱ اهالیسی واردر. اراضیسی
شمال غربی حدودنده‌کی بوغا سلسلهٔ جبالی صرتندن
ساحل بحره‌قدر ممتد اولان مختلف ارتفاعلی اتکلر
و اووه‌لردن عبارت اولوب، هواسی ارتفاعه کوره
مختلف وطوپراغی پك منبتدر. طرسوس چایی و
دیکر برقاچ چای مذکور سلسلهٔ جبالدن اینه‌رك،
اراضیسنی سق وارروا ایدرلر. محصولاتی ذخایر
متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر.
اك منبت اولان آلچق اووه‌لرنده هوانك آغرلغی
عمله‌نك سعینه مانع اولمغله، اراضیسنك قوهٔ انبا-
تیه‌سندن بحق استفاده اولنمیور. اورمانلری
چوق اولوب، خیلی کراسته قطع، ومصر و شام
سواحلنه اخراج اولنور. معادنی دخی چوق ایسه‌ده،
هنوز اخراج اولنانی یوقدر.

مرسیه { (Murcie) اسپانیه‌نك شرق جنوبی جهتنده مادریدك ۳۵۰ کیلومتره
جنوب شرقیسنده وآق دکیز ساحلندن ۳۰ کیلو
متره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق (سغوره) ایرماغی او-
زرنده و (سانغونزه) نهری ملتقاسنك اوست
طرفنده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب،
۹۸ ۵۳۸ اهالیسی، کنیش و دوز سوقاقلری،
جسیم ومصنع بر کلیساسی، نهرك اوزرنده کوزل بر
کوپریسی، بش داخلی مکتبی، نباتات باغچه‌سی،
متعدد وجسیم ایپکخانه‌لری، زیتون یاغی دکرمنلری،
صابونخانه‌لری وسائر بعض فابریقه‌لری واردر.
(هوئرته) اطرافنده امتداد ایدن اووه دنیانك اك
کوزل و اك منبت یری اولوب، عربلردن قالمه
جدوللرله سق وارروا اولنور. پورتقال ولیمون
باغچه‌لریله طوتلق وزیتونلقلری پك چوقدر.
اندلس حکومت اسلامیه‌سی زماننده کرك شهرك و
کرك اووه‌نك معموریتی چوق دها زیاده وایپکجیلك
چوق دها ایلری اولوب، طوائف ملوك زماننده
بیوجك بر دولت اسلامیه‌نك کرسیسی اولمشیدی.
بو شهرك ۷۱۳ ده ظهور ایدوب، ۷۵۶ ده اهل
اسلامك ضبطنه کچدیکی آوروپا تواریخنده مذکور
ایسه‌ده، عرب آثارنده (عبدالرحمن بن هشام بن
عبدالرحمن الاموی) نك بنا کرده‌سی اولدیغی، و
بونك طرفندن (تدمیر) تسمیه اولنوب، اهالی
طرفندن موقعنك اسمیله (مرسیه) دینلدیکی مصرحدر.
مشارالیهك تأسیسندن اول بر کوچك قصبه ویا
قریه حالنده بولنمش اولمسی‌ده ملحوظدر. مشاهیر
لغویوندن بیوك بر لغت کتابنك صاحبی اولان و (ابن
بناء) دینمکله شهیر بولنان (ابو غالب تمام بن غالب
المرسی) نك وسائر مشاهیر علماء اسلامك مسقط
رأسی بولنمشدر.

— مرسیه ایالتی شرق جنوبی جهتندن آق
دکیزله، شرقاً آلیقانته، شمالاً وشمال غربی جهتندن
آلباسته (البسیطه)، جنوب غربی جهتندن دخی
غرناده وآلمریه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ
سطحیه‌سی ۱۱ ۵۲۷ مربع کیلومتره واهالیسی

٤٩١ ٤٣٦ كشیدر . اسپانیه‌نك اك منبت و اك
صیجاق محلی اولوب، آنجق بعض طرفلری صو-
سزدر . هواسی قیشین پك لطیف اولوب، یازین
میزان الحراره كولكه‌ده ٤٤ درجه‌یه قدر چیقار.

مرشانه { اندلسده قرمونه اعمالندن برقصبه اولوب ، احمد بن سید الخبیرك
مسقط رأسی بولندیغی «معجم البلدان»ده مسطوردر.

مرشد { فرس شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر:
برنجیسی (میر مرشد یزدجردی) همدانلی
اولوب، هندستانه رحلتله، اورانك كبراسی صره‌سنه
كچمشیدی . كوزل بر ساقینامه‌سی واردر، كه شو
بر ایكی بیت اوندندر:

دلم سوخت بر حال دیوانهٔ
كه میكشت بركرد ویرانهٔ
سری پر ز شور ودلی پر زیار
همی كرد فریاد دیوانه وار الخ

— ایكنجیسی (خواجه مرشد) شیرازلی اولوب،
خواجه میركك اوغلیدر. شو بیت اونكدر:

پهلوی‌سك تو جاست مارا
جایی به ازین كجاست مارا

— اوچنجیسی هندستان برهمنیلرندن اولوب،
اله آبادلیدر . شاه علیم اله آبادی شاكردانندن
اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات
ایتمشدر. شو قطعه اونكدر:

غبار دل ببفشان كریهٔ مستانه پیدا كن
ز آب دیده سیلابی درین ویرانه پیدا كن
كر از خون جكر داری تمنا باده پیمایی
نخست از دیده ودل شیشه وپیمانه پیدا كن

مرشد آباد { هندستانده بنكاله خطه‌سنك كلكته ایالتنده وكلكته‌نك
١٨٠ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق كنك ایر-
ماغی دالیه‌سنك (باكراتی) شعبه‌سی اوزرنده سنجاق
مركزی بر شهر اولوب، نصفنه قریب مقداری
مسلم اولمق اوزره، ٣٩٢٣٠ اهالیسی، متعدد
جوامع شریفه‌سیله بتخانه‌لری، اسكی نوابلره مخصوص
سرایی، باغ وباغچه‌لری، نوابلردن قالمه ایكی بیوك
مكتبی، ایپك اقمشه، صیرمه‌لی شریتلر، فیل دیشندن
اویمه‌لی معمولات، آلات موسیقیه، چبوق وآغزلق
وسائر معمولاتی، خارجده بیوك بر حوضی وكنا-
رنده (سرای منصور كنج) اسمیله مزین بر بناسی
واهمیت موقعیه‌سیله متناسب تجارتی واردر. بو
شهر جلال الدین اكبر شاه طرفندن (مقصود آباد)
اسمیله تأسیس اولنه‌رق، افغانلیلرك بنكاله‌یی استیلا-
لرنده تخریب اولنمش؛ وبعده مرشد قلیخان طرفندن
بو اسمله تجدید اولنه‌رق، خطهٔ مذكوره كرسیسی
اولمش ایدی . انكلیزلرك الینه كچدیكی وقت دخی
١٦٥٠٠٠ اهالیسی اولوب، ابتدا مركز اتخاذ
اولنمش؛ وبعده كلكته مركز اتخاذ اولنمغله، مرشد
آباد تدنی‌یه یوز طوتمشدر.

— مرشد آباد سنجاغی كلكته ایالتنك شمال
غربی كوشه‌سندن عبارت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی
٥٥٥٢ مربع كیلومتره‌در. ٣٧٥٣ قصبه وقریه‌سی
اولوب، ٥٩٠٠٠٠ ی مسلم اولمق اوزره،
١٢٢٦٧٩٠ اهالیسی واردر، كه بهر مربع كیلو-
متره باشنه ٢٢١ كشی دوشیور . طوپراغی پك
منبت ومیاه جاریه‌سیله آرقلری پك چوقدر. اك
برنجی صنعتی ایپكجیلك اولوب، برچوق ایپكخانه-
لری و خانه‌لرده قماش دستكاهلری اولمغله، یالكز
بو دستكاهلرده سنوی یوز بیك طوب قماش
یاپیلیر. بر بیوك دمیرخانه‌سی دخی واردر.

مرعش { حلب ولایتنده و حلبك ١٥٤ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق
آخور طاغنك اتكنده واقع بر تپه‌نك اوزرنده
وآق صویك جیحان ایرماغنه دوكلدیكی محل قربنده
سنجاق مركزی بر شهر اولوب، ٥٢٠٠٠ اهالیسی
واردر، كه بونلرك ٣٢٠٠٠ ی ترك، كرد وعرب
اوله‌رق مسلم وقصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی،
ملكی ، سریانی، كلدانی ، روم و سائره اوله‌رق
خرستیان و ٣٦٨ ی‌ده اسرائیلیدر. شهرك خانه‌لری
كرپیجدن اولوب، سوقاقلری دخی قالدیرمسز وغیر
منتظم وهر نوع اسباب استراحت مفقود ایسه‌ده،
بول میاه جاریه‌سی، پك صاغلام هواسی، اكثری
سلجوقیلر زماننده قالمه ٤٩ جامع شریفی، ١٤
مسجدی، ٢٥ مدرسه‌سی، بر كتبخانه‌سی، ٥ تكیه
و زاویه‌سی، ١٧ كلیساسی، بر رشدیه وبر ابتدائیه
ایله متعدد صبیان مكاتبی، پروتستان و قتولیك
میسیونرلری طرفندن اداره اولنور ایكی اجنبی
وجماعات مختلفهٔ نصرانیه‌یه مخصوص متعدد مكتبلری،

١٤٤٧ دكانی حاوی ایشلك چارشیسی، بازاری، ٧ خانی، ١١ حمامی، ٢٨١ آلاجه وسائره دستگا. هلری، ٢ صابونخانه‌سی، ١٣٧ چشمه‌سی، قیشله‌سی، عسكری خسته‌خانه‌سی، اسكی بر قلعه‌سی ودباغخا. نه‌لری واردر. صنایع محلیه‌دن اوله‌رق مرعشده اعلا آت طاقلری وصیرمه‌لی معمولات سراجیه وسائره دخی یاپیلیر. اطرافنده باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم وانواع میوه‌لر كثرتله حاصل اولور. مرعش شهری اسكی اولوب، رومالیلر زماننده (جرمانیقه قیصریه) اسمیله معروف ایدی. دولت امویه زماننده فتح اولنه‌رق، ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان حمار قلعه‌سنی بنا ایتمشدی. بعده هارون الرشید شهری توسیع واعمار ایتمش؛ ومؤخراً روملرك الینه كچوب، تخریب اولنمش ایسه‌ده، سیف الدوله بن حمدان طرفندن یكیدن فتح اولندقده، اعمار اولنمشدی. بعده بر مدت اهل صلیبك ضبطنده او. لوب، بونلردن سلجوقیلره وصكره ذوالقدریه امراسنه انتقال ایتمش؛ ویاوز سلطان سلیم خان حضرتلری زماننده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. آناطولیدن معدود اولوب، اهالیسی تركجه لسانله متكلمدرلر.

— مرعش قضاسی شمالاً البستان، غرباً زیتون واندرین، جنوباً بازارجق وحلب سنجاغنه تابع عینتاب قضالریله، شرقاً دخی اورفه سنجاغیله ومعمورة العزیز ولایتیله محدود اولوب، ٧ ناحیه و ١١٤ قریه‌یی حاوی اولدیغی حالده، ٦٤٣١١ اهالیسی واردر، كه بونلرك ٤٣٥٠٠ ی ترك وكرد وآز مقدارده عرب اوله‌رق مسلم وقصوری جماعات مختلفه‌یه منقسم خرستیاندر. [احوال سائره‌سی مادهٔ آتیه‌ده مندرجدر.]

مرعش { سنجاغی. حلب ولایتنی تركیب ایدن اوچ سنجاغك بری اولوب، ولایتك شمال غربی كوشه‌سندن عبارت اولدیغی حالده، كرك موقعجه وكرك تقسیمات جغرافیه‌جه شام قطعه‌سندن معدود اولان حلبدن مفرز اولوب، آناطولیدن معدوددر. جنوباً نفس حلب وجنوب شرقی كوشه‌سندن اورفه سنجاقلرینه متصل اولوب، شرقاً معمورة العزیز، شمالاً سیواس، غرباً دخی آطنه ولایتلریله محاطدر. اراضیسی عمومیت اوزره عارضه‌لی اولوب، تاوروس سلسلهٔ عظیمه‌سندن معدود اولان بیك بوغا طاغی حدود غربیه‌سنی تشكیل ایدر؛ وآخور طاغی دخی بوسلسله‌یه مربوط اوله‌رق، سنجاغك ایچنده شمال شرقی‌یه طوغری امتداد ایله، درون لواده صاغ وصوله برطاقم قوللر اوزاتیر. سنجاغك همان بتونی جیحان ایرماغی حو. ضه‌سنه داخل اولوب، نهر مذكور بو سنجاقده نبعان ایدن برچوق چایلردن بالتشكل، غرب جنو. بی‌یه طوغری جریانله، آطنه ولایتنه داخل اولور. یالكز جنوب شرقی كوشه‌سنك صولری فراته تابع (عربان) چاینه جمع اولیور. مذكور جیحان ایرما. غنك سنجاق داخلنده‌كی تابعلرینك باشلیجه‌لری : تكیر صو، خرما صویی، سكودلی، اركنز وآق صودر. بونلرك اخیری بربرینه مربوط اوچ كولك آیاغیدر. هواسی معتدل وصاغلام اولوب، نسبةً آز اولان اووه‌لریله وادیلری پك منبتدر؛ وطاغلق یرلری اشجار مختلفه‌یی حاوی اورمانلرله وطوت، زیتون وسائر انواع میوه اشجاریله مستوردر. باشلیجه محصولاتی: ذخایر متنوعه ایله پرنج، پاموق، توتون، سیسام، اوزوم، زیتون، طوت وسائره‌دن عبارت اولوب، بونلر احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولمغله، مرعشدن شام وجزیره جهتلرینه پرنج وشراب وراقی، واسكندرون طریقیله آوروپایه محصولات مذكوره‌نك دیكرلریله پلاموط وطاغلرده طوپلا. نیلان نباتات طبیه وسائره اخراج اولنور. توتونی چوق ومقبول اولوب، باشلیجه مصر جهتنه اخراج اولنور. مرعالری دخی چوق اولوب، باشلیجه حیوانات اهلیه‌سی صیغیر وكچیدر. قیونلری آزدر. آری قوغانلری‌ده چوق اولوب، ممالك عثمانیه‌یه بال وآوروپایه بال مومی اخراج اولنور. حیوانات وحشیه‌سی‌ده چوق اولوب، كییك، قورت، تیلكی، یبان كدیسی وسائره بولنور؛ وخیلی مقدار كرك چیقار. زیتون قضاسنده بردمیر معدنی چیقارلمقده اولوب، بوندن مرعشده نعل وآلات زرعیه ایله سائر ادوات اعمال اولنور. مرعشك قربنده‌دخی بردمیر وبر كومش معدنی وار ایسه‌ده، چیقارلمامقده‌در. ینه مركز لوا قربنده بری پنبه ودیكری سیاه ایكی مرمر اوجاغی دخی بولنیور. نفس مرعشده و وزیتون والبستان قضالرنده كوزل چلیكلی معدن

صولری واردر . همان بتون سنجاغك طاغلرینی ستر
ایدن اورمانلرنده میشه، جوز ، كستانه، قاین ،
چنار وسائره آغاجلری بولنوب، كلیتلی كراسته و
اودون قطع اولنور؛ و شهرده میشه و جوزدن
آوروپا كاری صندالیه، قناپه، ماصه وسائره اعمال
اولنوب، پك اوجوز صاتیلیر. طرق ومعابری هنوز
پك كری اولوب، نقلیات دوه و بیكیر و اوكوزله
اجرا اولنور . صنایع محلیه همان مركزده اجرا او-
لنانلردن عبارت اولوب ، مادهٔ آنفه‌ده بیان
اولنمشدر .

مرعش سنجاغی: نفس مرعش، البستان ،
زیتون، اندرین وبازارجق اسملریله ٥ قضایه منقسم
اولوب، ٩ ناحیه و ٤٣٤ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی
١٧٩٨٥٣ كشیدن عبارت اولوب ، بونلرك
١٣٤٤٠٨ ی مسلم، ٣٦٨ ی اسرائیلی وقصو-
ری خرستیاندر . اهالیٔ مسلمه‌سندن ٧٨٣٣٤ ی
كرد، ٤٨٤١٢ سی ترك ، ٥٤٣١ ی عرب و
٢٦٦١ ی چركس وسائره‌در . خرستیانلری‌ده
روم، ارمنی، سریانی ، كلدانی و سائره‌دن مركب
اولوب، بر طاقملری میسیونرلر معرفتیله قتولیك و
پروتستان اولمشدر.

مَرغاب { خراسانده بر بیوك نهردر ؛ كه
افغانستانك غرجستان طاغلرندن
نبعانله، غرب شمالی‌یه وبعده شماله طوغری آقه‌رق،
وصاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق ، (مرو)
شهری ایچندن كچدكدن صكره ، قره‌قوم چولی
ایچنده قورویوب، محو اولور . اكثر خریطه‌لرده
« اوردك » معناسیله اوله‌رق میمك ضمیله مقید
ایسه‌ده ، صحیحی « چایر صویی » دیمك اوزره میمك
فتحیله‌در .

— بو اسمله افغانستانك منتهای شمال شرقیسنده
(پامیر) خطه‌سنده دخی جیحونك الك باشلی قوللرندن
بر نهر اولوب ، (آق‌صو) اسم تركیبیله دها
معروفدر .

مرغینان { تركستانك فرغانه خطه‌سنده
طاشكندك ٢٣٧ كیلومتره
جنوب شرقیسنده وخوقندك ٦٥ كیلومتره شرق
جنوبیسنده و (شاه مردان) نهری اوزرنده بر
شهراولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی، صاغلام هراسی،
كوزل باغ وباغچه‌لری ودوه تویله یوك وایپكدن
ظریف منسوجاتی واردر. سورله محاط اولوب ،
١٢ قپوسی وبعض آثار قدیمه‌سی واردر. پك اسكی
بر شهر اولوب، روسلر طرفندن فرغانه‌نك ضبطنده
خوقنده بدل مركز ایالت اتخاذ اولنمش ؛ ودوائر
حكومت ایله روس محله‌لری شهرك ١٦ كیلومتره
جنوبنده تأسیس ایدلمش ایسه‌ده، اشبویكی مرغینان
ایله اسكیسی آره‌سنده‌كی مسافه دخی ابنیه ایله
طولمقده اولوب، قریباً ایكیسی برلشه‌جكدر . آو-
روپالیلرجه (ماركیلان Marghilan) اسمیله معروف
اولدیغندن، بو اسمده دخی ذكری كچمش ایسه‌ده،
املای صحیحی (مرغینان) در. اوئلده بر چوق علما
وسائر مشاهیرك منشئی بولنمشدر.

مرغینانی { [برهان‌الدین مرغینانی » ماده-
سنه مراجعت بیوریله .]

مرفته { (Myriophyto) ادرنه ولایتنك
كلیبولی سنجاغنده وكلیبولینك ٦٠
كیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق مرمره دكزی
ساحلنده قضا مركزی بر قصبه اولوب ، ٥٠٠٠
قدر اهالیسی، مشهور باغ وباغچه‌لریله پك لذیذ میوه-
لری ، طوغله وكرمیت فرونلری وخیلی ایشلك
تجارتی واردر . اسمی لسان یونانیده «كثیرالنبا-
تات » دیمك اولوب، بوده اسكیدن بری باغچه‌لریله
مشهور اولدیغنه دلیلدر.

— مرفته قضاسی شمالا وشمال غربی جهتندن
تكفور طاغی سنجاغیله ، جنوب غربی طرفندن
شاركوی قضاسیله، جنوب شرقی جانبندن وشرقاً
دخی مرمره دكزیله محاط ومحدود اولوب ، غنوز
و كستانبولی اسملریله ایكی ناحیه ایله برابر ١٢ قریه‌یی
و ١٧٥٤٧ اهالی‌یی حاویدر، كه بونلرك یالكز
١٢٥٥ ی مسلم و ١٠٠ قدری ارمنی ویهودی
وقبطی اولوب، قصوری رومدر . اراضیسی آز
عارضه‌لی وطوپراغی پك منبت اولوب ، محصولاتی
ذخایر متنوعه، وميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت
ایسه‌ده، اصل مملكتك منبع ثروتی باغلری اولوب،
(قره‌لاخنه) اسمیله حاصل اولان بر جنس سیاه
اوزومدن پك نفیس شراب ودوز راقی اعمال، و
سنوی ٥ ملیون كیلویه قریب شراب و ٥٠٠٠٠
كیلویه قدر راقی اخراج اولنور . ایپك قوزه‌سی‌ده

باشليجه اخراجاتندن اولوب، برمقدار توتون دخى
حاصل اولور. قضا داخلنده بياغيدن دوشمه‌لك و
اثوابلق بعض منسوجاتله كليم وسائره اعمال اولنه‌رق،
محلنده استعمال اولنور. اهاليسنك اك باشلى مشغو-
ليتى كميجيلك وباغچوانلقدر. واردات سنويه‌سى
١٤٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در.

مَرقَب { بيروت ولايتنك لاذقيه سنجاغنده وسنجاغك منتهاى جنوبنده بر قضا
اولوب، شمالاً جبله قضاسيله، شرقاً سوريه ولايتنك
حما، جنوباً طرابلس شام سنجاقلريله، غرباً دخى آق
دكيزله محدوددر. بو وجهله ساحلدن جبل نصيريه
صرتنه‌قدر ممتد اولوب، اراضى لب دريادن شرقه
طوغرى كسب ارتفاع ايتمكله، عارضه‌ليدر. مر-
كزى ساحلده‌كى (بانياس) اسكله‌سى اولوب،
قضانك اسمى بونك شرق جنوبيسنده واقع واسكيدن
برى متانتيله مشهور اولان مرقب قلعه‌سندن
مأخوذدر. بانياس نهرى وديكر برقاچ چاى جبل
نصيريه‌دن اينوب، دكيزه منصب اولور. طوپراغى
متوسط درجه‌ده منبت اولوب، ذخيره و سبزه و
ميوه‌يه متعلق محصولاتى احتياجات محليه‌يه آنجق
تقابل ايده‌بيلورسه‌ده، پاموق و زيتون محصولندن
برز مقدار اخراجاتى واردر. حيوانات اهليه‌سى
برنجى درجه‌ده كچى و ايكنجى درجه‌ده صيغير،
قيون وسائره‌در. قضا داخلنده پاموق ويوكدن
بعض منسوجات ويالكن بزى اعمال اولنوب، بوندن
خارجه‌دخى كوندريليور. اهالىٔ قضا ٣١٩٥٠ كشى
اولوب، بونلرك ٢٨٥٣٢ سى اسلام و قصورى
روم ومارونيدر. قضا ٤ ناحيه‌سيله برابر ٣٠٠
قريه‌دن مركب اولوب، داخل قضاده ٣٦ معابد
مختلفه، ٦٦٤٦ اماكن خصوصيه و ٧٦٥٢٥٦
دونم اراضى موجوددر.

مركز افندى { (مصلح الدين) كبار مشايخدن و مظنه‌دن اولوب، عن اصل
دكزلى قضاسندن ايدى. قانونى سلطان سليمان خان
دورنده درسعادته‌ورودله، شيخ سنبل سنان حضرتلرندن
اخذ انابت ايتمش؛ و پادشاه مشار اليهك والده‌لرى
نامنه طوپقو خارجنده‌يابديرديغى دركاهده پوست نشين
اولمشيدى. شيخنك ارتحالندن صكره يرينه كچوب،
قوجه مصطفى پاشاده‌كى تكيه‌نك مشيختنه كچمشدى.
طوپقپوده‌كى دركاهده چله‌خانه‌سى وتربه‌سى زيارتكاه
اولوب، دركاه مذكور اليوم اسم شريفيله ياد
اولنور. زهد وتقواده بيعديل حليم وسليم عارف
بالله بر ذات ايدى. ٩٥٩ تاريخنده ارتحال ايتمشدر.

مرمره { (Marmara) همنامى اولان دكيزك غرب جهتنده و استانبولك ١٢٠
كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق، آناطولى سا-
حلنه مربوط قپو طاغى شبه جزيره‌سى قربنده واقع
بر جزيره اولوب، ١٣٠ مربع كيلومتره مساحهٔ
سطحيه‌سى اولديغى حالده، ٦ قريه‌ده ٩٨٧٥ اها-
ليسى واردر. اراضيسى طاشلق ايسه‌ده، باغلريله
زيتونلقلرى چوقدر. جزيره‌يه بو اسمى قزانديران
مرمر اوجاقلرى اولوب، مائى ايله كول رنكلرنده
سماقى بر جنس مرمر چيقار. اهاليسى كاملاً
خرستيان وآرناؤد اولوب، قبل الفتح آرناؤدلقدن
اوراية هجرت ايتمشلردر. اكثرى كميجيلك وباليقجيلقله
تعيش ايدوب، استانبوله اودون وسائره نقل ايدرلر.
جنوب غربى ساحلنده ينه مرمره اسميله مركزى
اولان بر بيوك قريه بولنوب، ٣٢٥٠ اهاليسى
واردر. جزيره خداوندكار ولايتنك قره‌سى سنجا-
غنه تابع اردك قضاسنه ملحق بر ناحيه صورتنده
اداره اولنوب، جهت جنوبيه‌سنده آيريجه بر ناحيه
تشكيل ايدن پاشا ليمانى وآفسيه اسملريله ايكى بيوجك
و بر ايكى كوچك آطه دخى واردر. كه بونلرده‌ده
بعضاً مرمره اسمى تعميم اولنور.

مرمره { دكيزى (Mer de Marmara) استانبول بوغازيله قلعهٔ سلطانيه
بوغازى آره‌سنده و روم ايلى ايله آناطولى يعنى
آوروپا ايله آسيا بيننده بر دكيز اولوب، مذكور
ايكى بوغازك برنجيسندن قره دكيزله وايكنجيسندن
آطه‌لر دكيزى وآق دكيزله اختلاط ايدر. اسم قديم
يونانيسى (پروپونتيس) اولوب، بعده ايچنده‌كى
آنف البيان جزيره‌نك اسميله تسميه اولنمشدر.
كليبوليدن ازميد كورفزينك منتهاسنه‌دك شرقدن
غربه بويى ٢٨٢ و اك كنيش محلنده شمالدن جنوبه
اكى ٧٩ كيلومتره‌در. سواحلى ٨٧٠ كيلومتره
طولنده اولوب، سواحل شماليه‌سندن ٢٤٠ كيلو
متره‌لكى آوروپا وقصورى آسيا قطعه‌سنه عائددر.
مساحهٔ سطحيه‌سى ١١٤٧٢ مربع كيلو متره

اولوب، ١٦َ ٤٠° ایله ٥َ ٤١° عرض شمالی
و ٢١َ ٢٤° ایله ٣٧َ ٢٧° طول شرقی آره‌لرنده
ممتد اولور. روم‌ایلی جهتنده‌کی ساحلی آز عارضه‌لی
اولوب، تکفور طاغی وسلیوری قویلری پك آچیق
وبیوك وکوچك چکمجه‌لردخی کورفز ایله کول آره
سنده بر حالده‌در. آناطولی سواحلی ایسه دها
کیرینتیلی وچیقنتیلی اولوب، منتهای شرقنده قره.
لرك ایچنه خیلی ممتد اولان ازمید وبونك غرب
جنوبیسنده کملك کورفزلری بولندیغی کبی، قپو
طاغی شبه جزیره‌سنك ایکی جهتنده دخی باندرمه
واردك کورفزلری بولنیور. مذکور قپوطاغی
شبه جزیره‌سندن بشقه ازمید ایله ادرمید کورفز.
لری آره‌سنده دخی (بوز برون) شبه جزیره‌سی
مرمره دکیزی ایچنده شرقدن غربه ممتد اولور.
بو دکیزك ایچنده‌اوچ طاقم آطه‌لر بولنیور: برنجیسی
مرمره جزیره‌سیله پاشا لیمانی و آفسیا آطه‌لری
ودیکر بر ایکی کوچك آطه‌دن مرکب اولان وغرب
جهتنده قپو طاغی شبه جزیره‌سنك قارشیسنده
بولنان آطه‌لردر، که اك بیوکاریدر؛ ایکنجیسی بوز
برون شبه جزیره‌سنك اوجی قارشیسنده اولوب
مدانیه قضاسنه تابع بولنان (امیر علی) جزیرهٔ
منفرده‌سیدر؛ اوچنجیسی‌ده استانبولك جنوبنده
وقربنده، اولوب، شهر امانتنه تابع آطه‌لر قائممقا.
ملغنی تشکیل ایدن بش آطه‌لریدر، که بیوك آطه،
هکبه‌لی، قینه‌لی وبورغاز ایله اوج ایصسز کوچك
آطه‌دن مرکب اولوب، معموریتجه جمله‌دن مهمدر.

مرمره دکزینك استانبول و ازمیددن بشقه
صاغلام لیمانی یوغیسه‌ده کرك روم ایلی و کرك
آناطولی ساحلنده بر چوق اسکله‌لری اولوب،
باشلیجه‌لری روم ایلنده: بیوك وکوچك چکمجه،
سلیوری، ارکلی، تکفور طاغی، غنوز، مرفته و
کلیبولی؛ آناطولی ساحلنده‌دخی: کملك، قره‌مرسل،
مدانیه، باندیرمه، اردك وسائره‌در. مرمره دکیزینه
روم‌ایلی ساحلندن هیچ بر بیوك نهر دوکلدیکی کبی،
آناطولی ساحلندن دوکیلنلرینك دخی اك بیوکی
میخالیچ نهریدر.

مرمره دکیزینك سواحلندن بر آز آچلنجه،
عمق ٥٠ متره‌یه‌قدر اینوب، اوره‌لرنده قعری
١٠٠٠ متره‌دن درینده‌ر؛ واك درین محلنك عمقی
١٣٣٨ متره‌در. قره دکیزه دوکیلان بیوك ومتعدد
انهاردن بحر مذکورك صولری آرتوب، استانبول
بوغازندن قلعهٔ سلطانیه بوغازینه طوغری مرمره
ایچندن درت بش ونهایت یدی کیلومتره سرعتلی
بر آقنتی پیدا اولور. قره‌دکیز صوینك طوزی
یوزده ١٧ وآق‌دکیزك‌کی یوزده ٣٧ اولدیغندن،
بالطبع برنجینك صوبی دها‌خفیف اولمغله، بوآقنتی
دکیزك یوزنده اولوب، حالبوکه آطه‌لر دکیزندن
کلن آنافور درینده آقار. بناءً علیه، مرمره
دکیزینك صویی درینده دها طوزلی ویوزده دها
طاتلیدر. لدوس روزکاری مرمره دکیزینی زیاده
تحریك ایدوب، بیوك طالغه‌لر وفرطونه‌لر قالدیرر.
سواحل و جزایرینك اهالیسی باشلیجه ترك و
رومدن مرکبدر.

مرمریس { آیدین ولایتنك منتشا سنجا.
غنده وردوسك قارشیسنده
هر طرفدن قپالی طبیعی بر لیمانك ایچنده قضا
مرکزی برقصبه واسکله اولوب، جمله‌سی مسلم و
کمیجی‌اولمق اوزره، ٣٠٠٠ اهالیسی، یاوزسلطان
سلیم خانك بنا کرده‌سی اولان برجامع و مکتبی و
دیکر بر جامعیله برآز تجارتی واردر. پك اسکی
بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (فیسقوس) در،
وقدیما ردوس جزیره‌سیله پك ایشلك تجارتی وار
ایدی.

— مرمریس قضاسی ولایت وسنجاغك
منتهای جنوب غربیسنده واقع اوزون وطار وپك
ایری‌نتیلی چیقنتیلی بر شبه جزیره‌دن عبارتدر.
شمالاً استانکوی کورفزیله ومرکز لوا اولان
مغله قضاسیله، شرقاً کویجکز قضاسیله، جنوباً و
غرباً دخی آق دکیزله محدوددر. شبه جزیره‌نك اك
طار اولان قسم غربیسندن عبارت بولنان دادیه
ناحیه‌سیله برابر ٢٣ قریه‌دن مرکب اولوب، یالکز
٥٢٢ سی خرستیان وقصوری کاملاً مسلم اولمق
اوزره، ١٧٨٨٠ اهالیسی واردر. اراضیسی
١٣٩٠ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، یالکز
٢٠٠ مربع کیلومتره‌لکی اراضئ مزروعه، ٣١٥
کیلومتره‌لکی اورمان، ١٠٠ کیلو متره‌لکی مرعی،
٧٧٥ کیلومتره‌لکی‌ده طاغلق وقیالقدر. حیوانات
اهلیه‌دن ٣١٠٠٠ کچی و ٧٠٠٠ قیونی‌واردر.

بو قضاده (قنیده) شهرشهیری وسائر مدن قدیمه خرابه‌لری وکوزل مرمر اوجاقلری واردر.

مرمی { صحرای کبیرده جبل نفوسه ایله زوبله آره‌سنده خرماقلری چوق } بر قصبه اولدیغنی بکری بیان ایدیور.

مَرَند { آذربیجانده تبریزدن ایکی کونلك مسافه‌ده مشهور برمعموره‌اولوب، } یدنجی قرن‌هجریدن‌اول کرجیلر طرفندن نهب و تخریب اولنمشدی.

مرو { آسیای وسطیده خراسان خطهٔ عظیمه‌سنك وقتیله مرکزی بولنمش بر } شهر قدیم اولوب، الیوم روسیه‌نك (ماوراء خزر) ایالتنه ملحق قره قوم چولیله محاط بر واحده و مرغاب نهری اوزرنده اوله‌رق مشهدك ٢٦٥ کیلومتره شمال شرقیسنده، هراتك ٣٥٠ کیلومتره شمالنده، بلخك ٤٢٥ کیلومتره شرقنده، بخارانك ٣٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده وخیوه‌نك ٤٣٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده و بو شهرلرك کاروان یوللرینك تقاطع واجتماع ایتدیکی بر نقطهٔ مهمه‌ده واقعدر. هر نه قدر اطرافی چول‌ایسه‌ده، مرغاب نهری شهره قدر واصل اولوب، وقتیله پك مکمل بولنمش اولان سد وبندلر و جدوللر واسطه‌سیله جوارلری منتظم صورتده سقی وارووا اولندیغندن، باغ وباغچه‌لرله محاط وپك معمور ایدی. ملوك سلجوقیه‌دن آلب‌آرسلان وسلطان سنجر زمانلرنده کرسیٔ حکومت اولوب، برملیوندن زیاده اهالیسی وار ایدی؛ ومدرسه وکتبخانه کبی مؤسسات علمیه‌سیله مدنیت اسلامیه‌نك اك پارلاق مرکزلرندن معدود ایدی. پك قدیم بر شهر اولوب، (زند آوستا) کتابنده مذکوردر. بعده بیوك اسکندر ودها طوغریسی بونك اخلافندن وطوائف ملوکدن (آنطیوخس سوتیر) طرفندن برقات دها اعمار وتوسیع اولنوب، جغرافیون یونان آثارنده (مرغیانی) اسمیله مذکوردر، که بو اسمك (مرو) ایله و (مرغ آب) ایله مناسبتی ظاهردر. برنجی قرن هجریده ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولوب، برخیلی وقت خراسان ایالتنك مرکزی بولنمشدی. یاقوت حموی بو شهرده اوچ سنه اقامت ایدوب، ٦١٦ تاریخنده تاتارلرك تقربی اوزرینه مفارقته مجبور اولدیغنی بیانله، مروك ١٠ کتبخانه‌سی اولوب، هر برینك کتب کثیرهٔ نادره ایله مالامال اولدیغنی وکرك «معجم البلدان» نی کرك سائر بعض تألیفاتنی بو کتبخانه‌لردن استعاره ایتدیکی کتابلره مراجعتله وجوده کتیردیکنی علاوه ایدیور. متعاقباً چنکیز طرفندن تخریب، وآثار عمران ومدنیتی امحا اولنمش ایسه‌ده، اهمیت موقعیه‌سنه بناءً، چوق کچمه‌دن یکیدن اعمار اولنمش ایدی. تیمورلنك طرفندن ضبط وتخریب اولندقدن صکره، اوننجی قرن هجری اوائلنده اوزبکلرك النه دوشمش ایسه‌ده، متعاقباً شاه اسماعیل صفوینك ضبطنه کچوب، ١٢٠٢ تاریخنه‌دك ممالك ایرانیه‌دن معدوداوله‌رق، بودورده ایکنجی درجه‌ده بر معموریت پیدا ایتمش ایکن، تاریخ مذکورده بخارا امیری طرفندن ضبط، وسد وبند وجدوللری کلیاً تخریب اولنه‌رق، اهالیسنك برمقداری بخارایه نقل، و قصوری ایرانه‌طرد اولنمغله، بو قدر بیك سنه‌لك شهر خرابه زاره دونمشیدی. اوچ سنه صکره صارق ومتعاقباً تکه ترکمانلری مروك خرابه‌لری اوزرنده خیمه‌لرینی قوروب، آنجق بونلر اسکی سد وبند وجدوللری تعمیره مقتدر اوله‌مدقلرندن، عادی وکوچك برطاقم جدوللر کشادیله قناعت ایتمشلردر. بو وجهله مرو او وقتدن بری بر شهر اولمیوب، مرغاب وادیسیله جدوللری اوزرنده ترکمان خیمه کاهی اولان واسع بر واح حالنده قالمشیدی. بو واح ′١٥ °٣٧ ایله °٣٨ عرض شمالی و ′٥ °٥٩ ایله ′٥٥ °٥٩ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٥٠٠٠٠ ایله ٢٠٠٠٠٠ کشی آره‌لرنده‌در. باشلیجه تکه ترکمانلرندن عبارت اولان بو اهالی خیمه‌نشین‌اولوب، زراعت وحیواناتله واك زیاده چاپول ایله مشغول ایکن، ١٣٠٢ تاریخ هجریسنده روس عسکرینك تقربی اوزرینه، کندی ارادتلریله روسیه‌یه عرض اطاعت ایدوب، دولت مشارالیها مملکتنه مالك اولنجه، مرو شهر قدیمی خرابه‌لری اوزرنده بر یکی شهرك اساسنی وضع، وبحر خزردن بخارا و سمرقنده کیدن دمیر یول خطنی اورادن امرار ایده‌رك، منتظم وکوزل بر شهر تأسیسنه تشبث ایتمشدر. کوندن‌کونه توسع ایتمکده اولان بو یکی

مرو اهمیت موقعیه‌سی ودمیر یولك معاونتیله بلکه اسکیسندن دها کوزل اوله‌جقسه‌ده، آرتق بر بلدهٔ اسلامیه اولمیوب، بر روس شهری اوله‌جقدر. اسکیدن (مرو شاهجان) دینیلکه دخی معروف اولوب، بوکا منسوب آدملره (مروزی) دیرلردی. پك چوق علما وسائر مشاهیر اسلامك مسقط‌رأسی اولوب، ازجمله امام حنبل حضرتلریله مشاهیر محدثیندن سفیان ثوری، اسحق بن راهوین، عبدالله بن المبارك، ابو بکر القفال کبی اعاظم مرولی ایدیلر. سلطان سنجرك تربه‌سنك خرابه‌سی الیوم موجوددر.

مروار (Marvar) هندستانك راجپوتانه خطه‌سنده برحکومت ممتازه اولوب، مرکزی اولانَ (جودپور) اسمیله دخی معروفدر. غرباً سند، جنوباً گجرات خطه‌لریله، شرقاً (موار) و (جایپور) حکومت ممتازه‌لریله وانکلیز حکومتنه تابع آجیر ایالتیله، شمالاً دخی بکنیر و جیسالمیر حکومتلریله محدوددر. ٢٤° ٣٥′ ایله ٢٧° ١٩′ عرض شمالی و ٧٠° ٢′ ایله ٧٣° ٢′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٥٨٢٦ مربع کیلومتره واهالیسی ١٧٥٠٤٠٥ کشیدر. شمال غربی قسمی چول حالنده اولوب، شرق جنوبی جهتنده حدودده‌کی (آراوالی) طاغلرندن اینن (لونی) ایرماغی وبونك تابعلری جریان ایدیورسه‌ده، بونلرك‌ده صویی بعض موسملرده قورور. مع‌هذا معمور قسمی بو جهتیدر. چولده دخی یاغمور یاغدیغی وقت، درحال اوزون برطاقم اوتلر حاصل اولوب، اهالی درحال حیواناتی سوق ایتدکلری کبی، چابق یتیشن اوتلری دخی بیچوب حفظ ایتدکلرندن، بو سایه‌ده برچوق قیون، صیغیر و دوه یتیشدیررلر. اهالیسنك برمقداری مسلم وبر مقداری ویشنو عبادتنه تابع اولوب، بونلر تجارتله و صرافلق و مرابحه‌جیلقله هندستانك هر طرفنه کیدرلر. مرواری دینلن سانسکریدن مشتق برلسان مخصوصله متکلمدرلر.

مروارید [«عبدالله مروارید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مروان (بن الحکم بن ابی‌العاص بن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف القرشی الاموی) ملوك امویه‌نك دردنجیسی ودولت مروانیه‌نك مؤسسی اولوب، عهد رسول‌الله (صلم)ده و هجرت نبویه‌نك ایکنجی سنه‌سی دنیایه کلمشدر. حضرت عثمان بن عفان (رضه) ك عم‌زاده‌سی اولوب، روایته کوره، ولادتنی متعاقب، عادت صحابه اوزره، نزد جناب نبوی‌یه کوتورلدکده، حقنده «الوزغ بن الوزغ» بیورلمشیدی. کندیسی طفل ایکن، پدری جانب رسالتپناهیدن طائفه‌نفی بیورلمغله، ارتحال جناب نبوی‌یه وحضرت ابا بکر وعمر (رضهما) زمانلرنده اوراده قالوب، رؤیت وصحبته نائل اوله‌مامشیدی. نوبت خلافت حضرت عثمان (رضه)ه کلنجه، قرابتنه بناءً، پدریله برابر عفو، و مدینهٔ منوره‌یه جلب اولنه‌رق، کتابت خدمتنده استخدام اولنمش؛ و خلیفهٔ مشارالیهك شهادتنی منتج وقوعاته سبب مستقل اولمشدر. (یوم الدار) دینیلکه معروف وقعهٔ مذکوره‌ده بیونندن مجروح اولوب، بیونی اکری قالمش؛ وبناءً علیه (اوقص) و، بیوننك اینجه‌لکندن طولایی (خیط باطل) لقبیله شهرت بولمشیدی. حضرت علی (رضه) افندمزك برکون مروانك یوزینه باقه‌رق: «ویلك وویل امة محمد منك ومن بنیك» بیوردیغی محققدر. جناب مرتضایه قارشی جمل وقعهٔ مؤلمه‌سنه سببیت ویرن تزویراتده دخی کلی مدخلی اولدیغی حالده، بین المسلمین فسادی اعظام ایچون، حضرت طلحه (رضه) ی کندی الیله شهید ایتمش، وحضرت عثمان (رضه) ك اوغلنه دونوب: پدرکك قاتللرندن برینی اولدیردم، دیمشیدی. معاویه بن ابی سفیانك حکومتی زماننده مدینه وحجاز والیسی اولوب، اهل بیت نبوی وصحابهٔ کرام حقنده برچوق معاملات ناروادده بولنمش؛ و ٤٨ تاریخنده عزل اولنمش ایدی. ٦٤ تاریخ هجریسنده معاویه بن یزید فراغت ایدنجه، مروان دمشق شامده خلقی کندی نامنه بیعته دعوت ایتمکله، عبدالله بن الزبیر نامنه دعوت ایدن ضحاك بن قیس الفهری ایله مرج راهطده محاربه ایدوب، مومی‌الیهك مقتول اولمسی اوزرینه، شام ومصر مروانك حکمنه تابع اولمش؛ وبووجهله حکومت آل سفیاندن آل مروانه کچمشدر. حکومته دها زیاده حق قزانمق ایچون، یزید بن معاویه‌نك متروکه‌سنی تزوج ایتمش اولدیغی حالده، برکون اوکی

اوغلی خالد بن یزیده « یا ابن الرطبة الاست » دیمکله، بو سوز زوجه‌سنک مسموعی اولنجه، کیجه جاریه‌لریله برلشه‌رک، کندیسنی بوغمشدر. بو وجهله ۱۰ آی حکومت سوردکدن صکره، ۶۵ تاریخنده ۶۳ یاشنده وفات ایدوب، بیوک اوغلی عبدالملک خلفی اولمشدر، که بوده پدری کبی ظالم اولوب، مصر والیسی بولنمش اولان وعمر بن عبدالعزیز حضرتلرینک پدری بولنان دیکر اوغلی عبدالعزیز عادل ومنصف برذات ایدی. برادری عبدالرحمن بن الحکم دخی مروانک ضدی اولوب، کندیسی شاعر دخی اولمغله، حقنده برطاقم هجویه‌لر سویلمشدر.

مروان بن ابی حفصه (ابو سمط بن سلیمان بن یحیی بن ابی حفصه یزید) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، جدی ابو حفصه مروان بن حکمک کوله‌سی اولدیغی حالده، یوم الدار وقعه‌سندن صکره آزاد ایدلمش ایدی. صاحب ترجمه خلفاء عباسیه‌دن مهدی و هارون الرشیدی مدح ایتمش؛ وعلویلری هجوه جرأت ایتمکله هارون الرشیده یارانمش ایدی. معن بن زائدة الشیبانینک مدحنده بر چوق اشعار وقصائدی اولوب، مومی الیهدن پک آغر جائزه‌لره نائل اولمشیدی. حقنده پک چوق نوادر ولطائف منقولدر. ۱۰۵ تاریخنده طوغوب، ۱۸۲ ده بغدادده وفات ایتمشدر. مشهور برلامیه‌سی اولوب، شو بر ایکی بیت اوندندر:

هم القوم ان قالوا اصابوا وان دعوا
اجابوا وان اعطوا اطابو و اجزلوا
وما یستطیع الفاعلون فعالهم
وان احسنوا فی النائبات و اجلوا

مروان بن جناح مغربده ظهور ایدن مشاهیر اطباء عربدن، اولوب، یهودی المذهب ایدی. ادبیات عربیه وعبرانیه‌ده ومنطقده دخی ید طولاسی وار ایدی. طبده « التلخیص » عنوانلی بر کتابیله « ترجمة الادویة المفردة » و « تحدید المقادیر المستعملة فی صناعة الطب من الاوزان والمکاییل » عنوانلریله ایکی تألیفی واردر.

مروان الحمار (بن محمد بن مروان بن الحکم) شرقده حکومت سورن ملوک امویه‌نک اون دردنجی واخیری وآل مروانک اون برنجیسی اولوب، آنف الترجمه مروان بن الحکمک تورونیدر. ۷۲ تاریخنده دنیایه کلوب، بر چوق والیلک وقوماندانلقلرده بولندقدن صکره، ۱۲۷ تاریخنده، (ابراهیم بن ولید بن عبدالملک)ک وفاتی اوزرینه، تخته قعودله، بش سنه واون آی حکومت سوردکدن صکره، خراسانده ابومسلم خروج ایتمکله، هر طرفده مخالفینک غلبه چالمسی اوزرینه، نهایت صاحب ترجمه اثنای حربده، ادرار ایتمک اوزره، آتندن ایندیکی حالده، آتی اورکوب سایسک الندن قورتلمغله، عسکری آتنی بوش کورنجه، مروانک قتلنه ذاهب اولوب، پریشان اولمش؛ وصاحب ترجمه مصره قاچوب، ابو صیرده اله کچیریله‌رک، قتل اولنمش؛ وبونکله دولت امویه ختام بولوب، ملک آل عباسه انتقال ایتمشدر. ادراری سبب ادباری اولمغله، « ذهبت الدولة بالبولة » کلامی ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

مروداخ بلادن (Merodach Baladan) (بابلستان ملوکندن اولوب، بخت نصردن صکره قبل المیلاد ۷۲۰ تاریخلرنده تخته قعود ایتمش؛ و ۷۰۹ ده سارغون طرفندن اسقاط اولندقدن صکره، یکیدن تختی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ۷۰۲ ده سناخریب طرفندن قطعیاً اسقاط وطرد اولنمش ایدی. اصل اسمنک (مرداس) اولمسی‌ده محتملدر.

مرورود (یاخود مروالروذ) خراسانده (مرو شاهجان) دخی دینلن بیوک مرودن ۵ مرحله‌لک مسافه‌ده بر قصبه اولوب، بر بیوک نهرک کنارنده بولنمغله، بو اسمله شهرت بولمشیدی. جغرافیون اسلام آثارنده بو وجهله تعریف اولنوب، بو نهرک (مرغاب) می یوقسه اونک غرب جهتنده واقع (هریرود) می اولدیغی تصریح اولنمیور. هرحالده شمدی خرابدر.

مرو شاهجان (یاخود مروالشاهجان) بوقاریده تعریف اولنان مرو شهرینه ویریلن اسم اولوب، (مرورود) دن تفریق ایچون بوترکیبله تسمیه اولنوردی.

مرووه (Mérovée) فرانسه‌نک اسکی فرانق حکمدارلرندن (مرووینجیان) دینلن سلاله‌نک باشیدر. ۴۴۸ تاریخ

ميلاديسندن ٤٥٧ تاريخنه‌دك حكم سورمش ؛ و آتيلا ايله حرب ايدوب، غالب كلمش ايدی.

مرووينجيان { (Mérovingiens) فرانسه‌ده حكومت سورن فرانق حكمدارلری برنجی سلاله‌سنك اسمی اولوب ، برنجيلری اولان (مرووه) يه نسبتله بويله تسميه اولنمشلردر. ٤٤٨ تاريخ ميلاديسندن ٧٥٢ تاريخنه‌دك ٣٠٤ سنه حكومت سورمشدر. حكمدارلرينك اساميسيله تاريخ قعودی « فرانسه » ماده‌سنه تصريح اولنمشدر .

مروه { مكهٔ مكرمه‌ده (صفا) جبلنك قارشيسنده بر كوچك طاغ اولوب ، رنكی قيرمزی‌يه مائلدر ؛ و اوزرنده و اتكارنده شهر مقدس مذكورك خانه‌لری بولنيور.

مروه { (Méroë) نوبه‌نك جهت جنوبيه‌سنده ونيلك صاغ يعنی شرق طرفنده حبش طاغلرندن نيله اينن (اتباره) ايله (بحر ازرق) آره‌سنده يعنی (بربر) دن خرطومه و مجرای نيلدن حبشه‌قدر ممتد اولان يرك وبونك مركزی اولان شهر قديمك اسميدر . بو خطه اكثر جهتلردن انهار مجراريله محاط اولديغندن ، (جزيرهٔ مروه) دينيليردی. شهرك اليوم نيلك كنارنده خرابه‌لری موجود اولوب ، ايچلرنده بر چوق اهرام ومعابد وسائر ابنيهٔ مصنعه انقاضيله بر طاقم ستونلر ويازيلی طاشلر بولنمشدر. اهرامی ٨٠ قدر ايسه‌ده، مصرك كيلر كبی بيوك اولميوب ، يكرمی متره ارتفاعنی تجاوز ايتمزلر . وبر طاقمی آنجق دورت بش متره ارتفاعنده‌در . مروه‌نك مصردن اول مدنيته نائل اولوب، اسكی مصريلرك مدنيتی اورادن آلدقلرينی التزام ايدنلر وار ايسه‌ده، مصر قديم مدنيتنك هنددن مأخوذ اولديغی معلوم اولوب، مصرك ايسه مروه كبی چولك ايچنده بولنان بريردن زياده هندستانله مناسبتی اولمق طبيعيدر . بناءً عليه، مروه‌نك مدنيتی مصردن منقول اوله‌جغنده شبهه يوقدر. هر حالده اسكی مروه‌ليلر اولدقجه قوتلی بر دولت تشكيل ايدوب، بعضاً مصريلره غلبه چالمش اولملری‌ده استبعاد اولنماز. مروه حكومتنده رؤساء روحانيه‌نك قوتی زياده اولوب ، حكمدارلر دخی بونلرك النده زبون ايدی. بطالسه زمانه‌دك مروه دولتی قوت ومدنيتنی محافظه ايدوب، صكره نه‌وقت تدنی ايتديكی معلوم دكل ايسه‌ده ، هر حالده ظهور اسلامدن اول مضمحل اولوب ، كتب اسلاميه‌ده اسمنه تصادف اولنميور.

مريچ { (Maritza) روم ايلينك اك بيوك انهارندن اولوب، شرق روم ايلی ايله بلغارستان حدودنده رودوب طاغنك شمالی اتككندن ٢٨٠٠ مترهلك ارتفاعده وطونه‌يه تابع اولان (ايسكر) منابعی قربنده نبعانله ، ٢٥ كيلومترهلك محلده شماله و بعده شرقه طوغری جريان ايده‌رك ، فلبه اووه‌سنی بر ياندن بر يانه شق، وبعده بر طاقم طاغلر آره‌سندن مروره ، صاغ وصولدن يعنی رودوب وقره بالقان ايله قوجه بالقاندن برچوق چايلر آلير؛ وشرق جنوبی استقامتی آلدقدن صكره، جسر مصطفی پاشاده ادرنه ولايتنه دخول ايله ، بو جسيم كوپرينك آلتندن بالمرور، ادرنه شهرينه واصل اولنجه ، صولدن قوجه بالقاندن اينن (طونجه) وصاغدن رودوب وقره بالقاندن يعنی غربدن كلن (آرده) نهرلريله برلشوب، صويی ايكی قات اولديغی حالده، بردن جنوبه طوغری دونر؛ و قله‌لی برغوسده جنوب غربی‌يه طوغری انعطافله، دها آشاغيده شرقدن يعنی استرانجه طاغلرندن كلن (اركنه) نهرينی دخی اخذ ايله ، (اينوز) قربنده آطه‌لر دكيزينه منصب اولور . مجراسنك طولی ٤٥٠ كيلومتره اولوب، تاتار بازارجغنه يعنی فلبه اووه‌سنك مدخلنه‌دك اولان ٨٠ كيلومترهلك قسم اعلاسی پك اينيشلی، ادرنه‌يه‌دك قسم وسطيسی اورته اينيشلی اولديغی حالده، ادرنه‌دن آشاغی اولان قسم اسفلی اوقدر آز اينيشليدر، كه برچوق يرلرده طورغون صو حالنی كسب ايدوب ، بطاقلقلر تشكيل ايدر . بو حال سهولتله سير سفائنه صالح حاله وضعنه مساعد ايسه‌ده، شمديكی حالده يالكز بر كنارندن ديكرينه كچمك اوزره صالمه‌سی بر طاقم قايقلر واردر؛ زيرا كوپريلری آز وسيرك اولوب، تاتار بازارجغی فلبه، مصطفی پاشا و ادرنه كوپريلرندن و قله‌لی برغوسده‌كی دمير يول كوپريسندن عبارتدر. مريچك حوضه‌سی ٥٣٨٤٦ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، سواحلدن بشقه همان بتون تراكيه خطه‌سنی

ودنیانك اك كوزل واك منبت برلرینی حاویدر . بوقاریده ذكر اولنان وهر بری بر نهر عظیم اولان طونجه، آرده و اركنه‌دن بشقه شرق روم ایلنده صاغدن: یللی دره، قارلی دره، قریشمه، تپه‌لی دره‌یی؛ صولدن دخی: توبولقه، بوشتیجه، كوپسه، سازلی دره‌یی؛ ادرنه ولایتنده دخی صاغدن : (قزلدلی دره) ایله برطاقم كوچك چایلر آلیر.

مریده { (Mérida) اسپانیانك استرمادوره ایالتنده و (بادایوز) ك ٥٠ كیلو. متره شرقنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی، ٦٦ كمرلی قدیم بركوپریسی وبیوك براسكی قلعه‌سی واردر . وقتیله چوق دهابیوك اولوب، ٤٠٠٠٠ اهالیسی وار ایدی .

— مكسیقه‌ده و مكسیقونك ٩٥٠ كیلو متره شرق جنوبیسنده دخی بواسمله (یوقاتان) حكومتنك مركزی برشهر اولوب، ٤٠٠٠٠ اها. لیسی واردر .

— آمریقای جنوبینك ونزوئلا جمهوریتنده و بوغوته‌نك ٣٦٠ كیلومتره شمال شرقیسنده و (شامه) نهری اوزرنده دخی بواسمله ایالت مركزی بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی ودار الفنونی واردر.

مریسه { نوبه دیارنده بیوك بر جزیره او. لوب، اورادن كوله وخلایق جلب اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیورسه‌ده ، بو جزیره‌نك بحر احمرده‌می یوقسه نیلده‌می اولدیغنی تصریح ایتمیور. ذكری سبق ایدن (مروه) نك عینی اولمق احتمالی‌ده واردر. —(ر) نك تشدیدیله دخی صعید مصرده بر قریه وبر ولایت واسعه اولوب، پك بوروك وایی جنسلی مركبلرله مشهور اولدیغی دخی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

مریم { حضرت عیسی (عم) ك والده‌سی او. لوب، حضرت داود (عم) ك نسلندن عمران اسمنده بر ذاتله (حنه) نك قیزی ایدی . پدر و والده‌سنك اولادی اولمدیغندن، بر اولاد. لری اولور ایسه ، بیت مقدسك خدمتنه حصر ایده‌جكلرینی نذر ایتمكله، حضرت مریم (عم) دنیایه كلنجه، بیت مقدسك امامی بولنان حضرت زكریا (عم) ه تسلیم ایتمشلردی. اون بش یاشنه كلنجه، بنه حضرت داودك نسلندن یوسف النجار اسمنده برینه نشانلنوب، آنجق موسی‌الیه وارمه‌دن، بكر اولدیغی حالده ، بحكمة الله تعالی حامل قالوب ، یهودیلر بالطبع حقنده سؤ ظنده بولنمغله، اذا و جفایه وبعض امتحانلره تشبث ایتمشلرسه‌ده، نشانلیسی برائتنه مطمئن اولوب، كندیسیله برلكده ناصره قصبه‌سنه چكلمش ایدی. فلسطین حاكمی بولنان هرود بعض منجملرك سوزندن متوهم اولوب ، او صره‌ده دنیایه كلن اطفالی اعدامه قالقیشدیغندن، یوسف النجار، من طرف‌الله واقع اولان اشارت اوزرینه، حضرت مریم ایله طفل بولنان حضرت عیسی(عم) ی آله‌رق، مصره قاچمش؛ وبعده فلسطینه عودت ایدوب، نبی مشارالیهك دعوتنده برابرنده بولنمش، واوغلنك رفعندن صكره دخی بر مدت معمر اولمشدر. خرستیانلر حاشا (ام‌الله) تسمیه ایدوب، بونك دخی رحم مادرده نطفه‌دن حاصل اولمدیغنه ونهایت سمایه رفع اولندیغنه اعتقادایدرلر.

مریماق { (Merrimac) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌ده بر نهردر ، كه (نیوهامپشیر) ده (وایت مونتن) طاغلرندن نبعانله، ابتدا جنوبه وبعده شرق شمالی‌یه طوغری جریان، ومساچوست جمهوریتنی شق ایتدكدن صكره (نیوبوری پورت) ده بحر محیط آطلاسی‌یه دو. كیلور. مجراسی ٢٨٠ كیلومتره اوزوندر.

مریم البصریه { مشاهیر ولیاتدن اولوب، حضرت رابعة العدویه ایله صحبتی واردر.

مریم بنت ابی یعقوب { اندلسك اك مشهور ادیبه. لرندن اولوب، اشبیلیه‌ده شعر وادبیات تدریسیله مشغول اولور. صلاح حال وعفتیله دخی شهرت بولمشدر. چوق معمر اولوب، شو ایكی بیت یتمش یاشلرنده سویلدیكی اشعارندندر:

وما یرتجی من بنت سبعین حجة
وسبع كنسج العنكبوت المهلهل
تدب دبیب الطفل تسعی الی العصا
وتمشی بها مشی الاسیر المكبل

مریم المجدلیه { [« ماریه‌ماغدلینه » ماده. سنه مراجعت بیوریله .]

مريوط { اسكندريه نواحيسندن معمور بر ناحيه اولديغى جغرافيون عرب آثارنده مذكوردر . املاء صحيح مريبسى بوايسه‌ده، كرك ناحيه وكرك اكثر اراضيسنى ضبط ايتمش اولان كول (ماريوت) ماده‌سنده تعريف اولنمش اولديغندن، اورايه مراجعت بيوريله .

مَريّه { اسپانيانك جنوب شرقى ساحلنده بر شهر اولوب، اليوم ، اسپانيوللرجه حرف تعريف عربى ايله برابر (آلمريه) اسميله معروفدر. [« آلمريه » ماده‌سنه مراجعت .]

مزدقان { رى ايله ساوه بيننده بركوچك قصبه اولوب ، مشاهير علما وادبادن بعض ذواتك مسقط رأسى بولنمغله، شهرت بولمشدر . — قهستانده دخى بو اسمله بر قصبه وار ايدى .

مزدك { ساسانياندن قبادك زماننده ايرانده ظهور ايله اباحه والحاد مذهبنى ايجاد ايتمش بر شخص اولوب، مرقوم قباد دخى بونك مذهب باطلنى قبول ايتمكله، ايرانجه انتشارينه سبب اولمش ايسه‌ده ، بعده نوشيروان حكمدار او. لنجه، مزدكى قتل، ومذهبنى منع ايتمشدر.

مُزدَلِفه { مكهٔ مكرمه‌ده مناسك حج موا. قعندن برى اولوب، حجاج عرفاتدن صكره مزدلفه وارەرق، اوراده اقشام وياتسى وصباح نمازينى قيلارلر.

مُزَنى { (ابو ابراهيم اسماعيل بن يحيى) ائمهٔ فقهاء شافعيه‌دن و امام شافعى حضرتلرينك اصحابندن اولوب، فقهده وسائر علومده كى يد طولاسيله وورع وتقواسيله مشهوردر . مصرلى اولوب، ٢٦٤ تاريخنده اوراده وفات ايتمش؛ وقرافة الصغراده امام شافعى حضرتلرينك تربه‌سى ياننه دفن اولنمشدر . اصل فقه شافعىيى ضبط و تدوين ايدن بو ذات اولوب، بعده كلن فقهاء شافعيه بونك تأليفاتنى شرح و تحشيه ايله اوغراشمشلردر. باشلیجه تأليفاتى: « الجامع الكبير »، «الجامع الصغير»، « المختصر » ، « المنثور » ، « المسائل المعتبرة » ، « الترغيب فى العلم »، «كتاب الوثاق » وسائره‌در.

مُزَيد { (ابواسحق — المدنى) خواجه نصر. الدين كبى غريب احوال وفقراتيله‌و بخل و خستيله مشهور بر ذات اولوب، حقنده پك چوق نوادر منقولدر.

مساچوست { (Massachusetts) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌يى تر. كيب ايدن جماهيرك برى اولوب، ممالك مذكوره‌نك شمال شرقى جهتنده وبحر محيط اطلاسى ساحلنده واقع اولديغى حالده، شمالاً نيوهامپشير ايله ورمونت، غرباً نيويورق، جنوباً قونكتيقوت ايله روداسلاند جمهوريتلريله، شرقاً دخى بحر محيط اطلاسى ايله محدوددر . مساحهٔ سطحيه‌سى ٢١٥٤٠ مربع كيلومتره اولوب، ٢٢٣٨٩٤٣ كشى ايله مسكوندر، كه هر مربع كيلومتره باشنه ١٠٤ كشى دوشوب، ممالك مجتمعه‌نك اك مسكون يرلرندندر. مركزى يارېم مليونه قريب اهالى ايله مسكون اولان (بوستون) شهريدر . شرقدن غربه ممتد بر مستطيل شكلنده اولوب، بويى ٢٠٠ واكى ٩٨ كيلومتره‌در . حدود غربيه‌سى قربنده (تاقانيق) و (هوساق) طاغلرى متوازياً شمالدن جنوبه ممتد اولديغى كبى، وسطلرنده دخى (واچوست) طاغى اطرافنه قول واتكارينى اوزادبور . سائر طرفلرى دوز واووه‌لقدر . مذكور طاغلرك آره‌لرنده شمالدن جنوبه (قونكتيقوت) و (مريماق) ايرماقلريله ديكر بر طاقم انهار جريان ايدر . هوا. سى صافلام ايسه‌ده، يازين حرارتى وقيشين برودتى زياده‌در. ساحله قريب يرلرى صوسز وغير منبت اولوب ، ايچ طرفلرينك دخى قوهٔ انباتيه‌سى آزدر. هر نه قدر زراعت پك ايلرى اولوب ، مملكتك بتونى عادتا بر نمونه تارله‌سى حكمنده ايسه‌ده ، هوا وطوپراغك عدم مساعده‌سندن طولايى محصو. لاتى احتياجات محليه‌دن دوندر . اك برنجى محصولى مصر بغدايى وايكنجى درجه‌ده پتاته، توتون وسا. ئره‌در. باغچه‌لرى چوق اولوب ، سبزه وميوه‌لرى بول اولديغى كبى، چايرلرى دخى چوقدر. اراضيسنك نصفى معمور ومزروع اولوب، بر ثلثى اورمان حالنده‌در . حيوانات اهليه‌سى وعلى الخصوص صيغير. لرى چوق اولوب، قيون، آت وطوموز كبى حيوا. نلرى وسطى حالده‌در. باليقلرى پك چوق اولوب، صيدماهيسى صنايع ايله برابر مملكتك برنجى منبع ثروتيدر . معادنى جزئى مقدار دمير وباقيردن

عبارت ایسه‌ده، مرمر، بلور و سائر احجاری
چوقدر. کورممدنی فقدانینه مقابل انهارینك صولری
ماکینه چویرمکه مساعد اولوب، بو مملکتك
نهرلری اینیشلی جریانلریله وشلاله‌لریله سیر سفائنه
صالح دکل ایسه‌ده، بو حاللری مصرفسز ماکینه‌لر
چویره‌رك، صنایعك ترقیسنه خدمت ایدیور. صنا
یعجه بو مملکت بتون ممالك مجتمعه‌نك اك ایلری
بولنانی اولوب، اك برنجی صنعتلری معمولات دباغیه
وقوندوره‌جیلقله پاموق ویوك وایپك منسوجاتدر.
دمیر یوللری چوق وشوسه وسائر طرق پك مکمل
اولوب، بو سایه‌ده تجارتی پك ایشلکدر. والینك
معیتنده بهر سنه انتخاب اولنور ٨ اعضادن مرکب
برمجلس اداره بولنوب، ٤٠ کشیدن مرکب بر
هیئت اعیانی و ٢٤٠ کشیدن مرکب مجلس مبعوثانی
واردر. ممالك مجتمعه‌نك مجلس عمومیسنه ١١
مبعوث کوندرمك حقنی ورئیس جمهورك انتخابنده
١٣ رأیی حائزدر.

مسافع { (بن عیاض القرشی الیمی) صحابه‌دن وشعراء عربدن اولوب، حضرت
ابابکر صدیق (رضه)ك دایه‌سنك اوغلی ایدی.
حسان بن ثابت حضرتلریله بعض مشاعره‌لری واردر.

مسالینه { (Messaline) روما ایمپراطور. لرندن قلودیوسك زوجه‌سی و
مشهور آوغستوسك همشیره‌سی اوقتاویه‌نك حفیده.
سی اولوب، ظلم وسفاهتیله واجرا ایتدیکی نفوذله
شهرت بولمشدر. نهایت ٤٨ تاریخ میلادیسنده
زوجی طرفندن قتل اولنمشدر. — بو اسمله (نرون)ك
زوجه‌سی اولان دیکر بر ایمپراطوریچه دخی اولوب،
او دخی سفاهتیله مشهوره‌در.

مست { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:
برنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

داغ هجرانت کشیدم آه درد آلود هم
آتشی برجانم افتاد و برآمد دودهم

— ایکنجیسی (علی کوچك) اصفهانلی اولوب،
شاه صفینك زماننده یاشامش؛ وهندستانه سیاحت
ایتمش ایدی. امی اولدیغی حالده، حکیم شفائی
طرزنده اشعاری واردر. شو قطعه جمله اشعا.
رندندر:

بهر آن بدخونه تنها جان مادر آتش است
از پر پروانه تا بال هما در آتش است
کس چه داند ماه نو سرکشتهٔ ابروی کیست
شوق میداند که لعل او کجا درآتش است

— اوچنجیسی (میر ابوالفیض) هندلی او.
لوب، میرزا عبدالقادر بیدل شاکردانندن ایدی.
شو بیت اونکدر:

رفتم بخواب جانب شیراز و در سخن
شاکرد شیخ سعدیٔ شیرین زبان شدم

مسترشد بالله { (فضل بن المستظهر بالله احمد) خلفاء عباسیه‌نك
یکرمی طقوزنجیسی اولوب، ٥١٢ تاریخنده وفات
ایدن پدری یرینه مقام خلافته جلوس ایتمش؛
وکندیسی عالم وجسور بر ذات اولوب، حسن
اداره‌یه واحکام شرعیه‌نك تمامیٔ اجراسنه سعی و
غیرت ایتمش ایسه‌ده، زماننده پك چوق فتنه و
فسادلر ظهور ایدوب، نهایت ٥٢٩ تاریخنده سلطان
مسعود سلجوقینك تشویقیله قیام ایدن ملاحدهٔ
اسماعیلیه‌یه قارشی عادتی اوزره بالذات سوق عسکر
ایتدیکنده، مراغه خارجنده بونلر طرفندن
چادرنده باصیلوب، قتل اولنمشدر. مدت خلافتی
١٨ سنه‌یه قریب اولوب، وفاتنده ٤٥ یاشنده
ایدی. خلافتندن اول زهد وتقوی وعلمله مشغول
اولوب، طبیعت شعریه‌سی وحسن خطی دخی وار
ایدی. شو قطعه جمله اشعارندندر:

ولا عجب للاسد ان ظفرت بها
کلاب الاعادی من فصیح و اعجم
فحربة وحشی سقت حمزة الردی
وموت علی من حسام ابن ملجم

مستضیٔ بالله { (حسن بن المستنجد بالله یوسف) خلفاء عباسیه‌نك
اوتوز اوچنجیسی اولوب، ٥٦٦ تاریخنده، ٣٠
یاشنده اولدیغی حالده، وفات ایدن پدرینه خلف
اولمش؛ واون سنه‌یه قریب مدت حکومت سور.
دکدن صکره، ٥٧٥ ده وفات ایتمشدر. حلیم و
سلیم ونهایت درجه‌ده سخی وکریم برذات اولوب،
فقرانك احوالنی تفقد ایدر، و اونلرك احوا
لندن بحث ایتمکی سور ایدی. بونك
زماننده مصرده صلاح الدین ایوبی بدیله

دولت فاطمیه‌یه ختام ویریلوب، مصر و شام وبرقه
ویمنده خلفاء عباسیه نامنه خطبه اوقونمغه باشلامش
ایدی.

مستظهر بالله { (احمد بن المقتدی بالله عبدالله) خلفاء عباسیه‌نك
یکرمی سکزنجیسی اولوب، ٤٨٧ تاریخنده وفات
ایدن پدری یرینه خلیفهٔ اسلام اولمش؛ و ٢٥
سنه‌یی متجاوز مدت اجرای حکومت ایدوب،
٥١٢ تاریخنده، ٤٤ یاشنده ایکن، بغدادده
وفات ایتمشدر. عادل، جسور و محب علما بر ذات
اولوب، آنجق ریاست ایچون اقتضا ایدن اوصافدن
محروم اولدیغیچون، زماننده برکیارق سلجوقی بیوك
بر حکم ونفوذ قزانمش؛ واهل صلیب ممالك اسلا.
میه‌یه دخول ایله، قدسی ضبط ایتمشلر ایدی.

مستعصم بالله { (ابو احمد عبدالله بن المستنصر بالله منصور)
بغدادده حکومت سورن خلفاء عباسیه‌نك اوتوز
یدنجی واخیری اولوب، ٦٤٠ تاریخنده وفات ایدن
پدری یرینه مقام خلافته کچمش؛ و ١٥ سنه
ایله ٨ آی حکومت سوردکدن صکره،
٦٥٦ تاریخنده هلاکو مغول عسکریله هجوم
ایدوب، بغدادی ضبط وتخریب، و اهالیسنی قتل
عام ایتدیکی صره‌ده، مستعصم ایکی اوغلیله برابر
هلاکونك چادیرینه التجا ایتمش ایسه‌ده، بونك
طرفندن حبس، وبعده قتل اولنمشدر. وفاتنده
٤٧ یاشنده ایدی. کوشك وسفاهته مبتلا اولوب،
امور دولتی نااهللر یدینه براقمش؛ و بغدادده
سنیلرله شیعیلر بیننده ظهور ایدن منازعه‌ده
سنیلرك طرفنی التزام ایدوب، شیعیلری قیردیرمش
ایدی. مستعصمك بو حاله کرفتار اولمسی اسلام
ایچون بیوك بردور نکبتدر.

مستعلی بالله { (ابوالقاسم احمد بن المستنصر بالله معد) ملوك فاطمیه‌نك
طقوزنجیسی اولوب، ٤٨٧ تاریخنده وفات ایدن
پدری یرینه مصرده تخت نشین اولمش؛ وکندیسی
کوشك وناهل بر آدم اولمغله، زماننده دمشق شامده
ملوك فاطمیه‌نك خطبه‌سی قالقوب، خلفاء عباسیه
نامنه خطبه اوقوندیغی کبی، اهل صلیب فرنکاری
دخی آنطالیه‌یی وبعده قدس وحیفا و قیساریه
وسائر بلادی ضبط ایله، مسلمیندن برچوق اسرا
آلمش، و پك چوق اهالی اتلاف ایتمشلردی.
صاحب ترجمه بیوك برادری نزارله دخی خیلی
وقت اوغراشمشیدی. سکزسنه حکومت سوردکدن
صکره، ٤٩٥ ده قاهره‌ده ٢٦ یاشنده وفات
ایتمشدر.

مستعین بالله { (احمد بن المعتصم بالله محمد بن هارون الرشید) خلفاء
عباسیه‌نك اون ایکنجیسی اولوب، ٢٤٨
تاریخنده برادرزاده‌سی مستنصرك قتلندن
صکره، تخت خلافته جلوس ایلمش؛ ودرت سنه‌یه
قریب مدت حکومت سوردکدن صکره، ٢٥٢
تاریخنده سامراده اختیار اقامت ایتمش؛ وچوق
کچمه‌دن ٣١ یاشنده وفات ایتمشدر. سفیه و
مسرف بر آدم اولوب، دیلی پلتك اولدیغی حالده،
شعر سویلدکه وکندی اشعارینی مغنیلره بسته‌لندیرمکه
قالقیشوب، کندیسیله اکلنملرینی دعوت ایدردی.

مستعین بالله { (سلیمان بن الحکم بن سلیمان بن الناصر عبدالرحمن)
اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك اون برنجیسی
اولوب، ٤٠٠ تاریخنده عمزاده‌سی مؤید بالله
هشام بن حکمك علیهنده ظهور ایدن فتنه صره‌سنده
قرطبه تختنی ضبط ایتمش اولان محمد بن عبدالجباره
قارشی قیام ایده‌رك، بربر عسکریله بوکا غلبه چالمش؛
وقرطبه تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، ادامهٔ حکومته
مقتدر اوله‌مدیغندن، ینه او سنه مغلوب ومقتول
اولمش؛ وهشام بن حکم ثانیاً حکومت باشنه کلمش
ایدی. کندیسنك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب،
شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

عجبا یهاب اللیث حد سنانی
واهاب سحر فواتر الاجفان

و اقارع الاهوال لا متهیبا
منها سوی الاعراض والهجران

مستعین بالله { (ابوالفضل عباس بن المتوکل) خلفاء عباسیه نسلندن او-
لوب، ٨١٥ تاریخنده، امرای چراکسه طرفندن
دمشق شامده حکومته کچیرلمش ایسه‌ده، یالکز
یدی آی اسماً حکومت ایده‌بیلمشدر.

مستغانم (Mostaganem) جزايرك وهران ايالتنده ووهرانك ٧٢ كيلومتره شرق شماليسنده اوله‌رق ساحل بحردن بر كيلومتره‌لك مسافه‌ده وبوكسك بر موقعده‌واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٣٤٢٠ اهاليسى، بيوك بر فنارى، دباغخانه‌لرى، دكرمنلرى، چناق چوملك فرونلرى، مشهوراوزوم وانجير ايله يباغى، درى، ذخيره وسائره اخراجاتى واردر . ايچندن جريان ايدن (العين الصفراء) باغچه‌لرينى اروا ايدر، ودكرمنلرينى چويرر . اطرافى پك منبتدر ؛ لكن ليمانى يوقدر .

مستفيد فرس شعراسندن اولوب ، بخاراليدر . ميرزا صائب تبريزى ايله معاصر اولوب، بينلرنده مراسله‌وار ايدى. شو بيت جمله‌ء اشعارندندر:

تا رسى در مجلس رندان بكامى همچو مى
كر ز چشم شيشه افتى دردل پيمانه‌ئى

مستقيم زاده [«سليمان سعدالدين افندى» ماده‌سنه مراجعت.]

مستكفى باللّه (عبداللّه بن المكتفى باللّه على بن المعتضد) خلفاء عباسيه‌نك يكرمى ايكنجيسى اولوب ، ٣٣٣ تاريخنده ، عم زاده‌سى متقى باللهه خلف اولمش ؛ و يالكز بر سنه ايله درت بچق آى حكومت سوردكدن صكره، معزالدوله احمد بن بويه‌نك غدريله كوزلرينه ميل چكلمش؛ و درت سنه‌دخى بوحالده ياشادقدن صكره، ٣٣٨ تاريخنده ٤٦ ياشنده‌وفات ايتمشدر.

— مصرده خلافت ايدن عباسيلردن دخى ايكى ذاتك لقبى اولوب، برنجيسى (سليمان بن حاكم بامرالله احمد) ٧٠١ تاريخنده پدرينه خلف اولمش؛ و ٧٤٠ ده وفات ايتمشدر. — ايكنجيسى متوكلك اوغلى‌اولوب، ٨١٥ ده برادرى معتضد باللّه‌داوده خلف اولمش؛ و ٨٥٤ ده ارتحال ايتمشدر.

مستمسك باللّه (يعقوب بن المتوكل على اللّه عبد العزيز) مصرده اسما خلافت ايدن عباسيلرك اون طقوزنجيسى اولوب، بونك اوغلى اماناتى سلطان سليم خان اوله

تسليم ايتمش؛ ومشاراليه حضرتلرى طرفندن استانبوله نقل اولنه‌رق، بوراده وفات ايتمشدر.

مَستنج (ياخود مستنك) سندك سرار دينلن ناحيه‌سنده وقندابيلدن ٤، (بست) دن دخى ٧ كونلك مسافه‌ده اوله‌رق بونلرك شرق جهتنده برقصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

مستنجد باللّه (يوسف بن المقتفى باللّه محمد) خلفاء عباسيه‌نك اوتوز ايكنجيسى اولوب، ٥١٨ تاريخنده دنيايه‌كلمش؛ و ٥٥٥ تاريخنده وفات ايدن پدرى يرينه مقام خلافته چكوب، بر مدت برادريله اوغراشمش؛ وتأمين حال ايتدكدن صكره، ١١ سنه حكيمانه اجراى حكومت ايدوب، ٥٦٦ ده، ٤٨ ياشنده ايكن، وفات ايتمشدر.

— مصرده خلافت ايدن آل عباسدن و متوكلك اولادندن بر يوسف مستنجد اولوب ، ٨٥٩ دن ٨٨٤ تاريخنه‌دك مقام خلافتده بولنمشدر.

مستنصر باللّه (محمد بن المتوكل بن المعتصم بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك اون برنجيسى اولوب، ٢٢٤ تاريخنده دنيايه كلمش؛ وپدرى زماننده ولى‌عهدايكن، متوكل كنديسندن بو حقى نزع ايله، ديكر اوغلى معتزه ويره‌رك، كنديسنى شتم وتحقير دخى ايتمش‌ايسه‌ده صاحب‌ترجمه ٢٤٧ تاريخنده تخت‌خلافته جلوس‌ايتمش ايدى. عاقل وخيره مائل اولوب، پدرى خلافنه اوله‌رق، علويلره محبتى وطبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو قطعه جمله‌ء اشعارندندر:

متى ترفع الايام من قد وضعته
وينقاد لى دهر على جموح
اعلل نفسى بالرجاء واننى
لاغدو على من ساء نى واروح

مستنصر باللّه (منصور بن الظاهر بامر اللّه محمد) خلفاء عباسيه‌نك اوتوز آلتنجيسى اولوب، ٥٨٨ تاريخنده طوغمش؛ و ٦١٣ ده، پدرينك وفاتى اوزرينه، تخت خلافته جلوس ايتمش؛ وكنديسى عادل وكريم ومحب علم

ومعرفت اولمغله، اون يدی سنه‌یه قريب مدت كمال عدالتله حكم سوره‌رك، تبعه‌سنی ممنون ايتمش؛ وبر بيوك مدرسه دخی بنا ايلمشيدی. مغوللرك بر هجومنه دخی قارشی طورمشيدی. اوغلی وخلفی اولان مستعصم بالله طبعاً بونك ضدی اولوب، خلفاء عباسيه‌نك اخيری اولمشدر.

مستنصر بالله { (ابو تميم معد بن الظاهر لاعزاز دين الله) ملوك فاطميه‌نك سكزنجيسی اولوب، ٤٢٧ تاريخنده، پدرينك وفاتی اوزرينه، يدی ياشنده اولديغی حالده، تخته جلوس ايتمش؛ وآلتمش سنه حكومت سوروب، ٤٨٧ ده وفات ايتمشدر. زماننده بك چوق وقوعات ظهور ايدوب، ٤٥٠ تاريخنده ابو الحرث آرسلان البساسيری بغدادی ضبطله، خلفاء عباسيه‌نك خطبه‌سنی قالديروب، برسنه قدر صاحب ترجمه‌نك نامنه خطبه اوقوتمش؛ وعلی بن محمد الصليحی يمنی ضبطله خطبه‌ده مستنصرك نامنی ياد ايتمكی امر ايلمش؛ ومغربده دولت فاطميه‌نك ظهورندن بری ملوك فاطميه نامنه خطبه اوقونمقده ايكن، بونك زماننده معز بن باديس خطبه‌دن نامنی رفع ايتمش؛ وحرمين شريفينده دخی بونك خطبه‌سی قالديريله‌رق، خليفهٔ عباسی مقتدی باللهك نامنه خطبه اوقونمش؛ و مصرده بك شدتلی قحط وغلا ظهور ايدوب، بر قاچ سنه سورمكله، بر اكمك اللی آلتونه صاتلمش، وانسانلر بربرلرينی يمش ايدی.

مستنصر بالله { (حكم بن عبد الرحمن) [«حكم المستنصر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مستنصر بالله { (احمد بن الظاهر بامر الله محمد) مصرده مقام خلافتده بولنان عباسيلرك برنجيسی اولوب، بغداد خلفاسنك اخيری اولان معتصم باللهك عميدر. يكننك زماننده محبوس اولديغی حالده، هلاكو ايله مغوللرك بغداده دخوللرنده، هرج ومرج آره‌سنده اورادن فرار ايده‌رك، اون كشی ايله مصره كلمش؛ و هويتنی اثبات ايتمكله، غلامان اتراكدن مصرحاكمی بولنان ملك ظاهر بيبرس طرفندن مقام خلافته اقعاد اولنه‌رق، كنديسنه بيعت اولنمش؛ ودرت سنه‌لك خلافتدن صكره ٦٦٠ ده وفات ايتمشدر.

مستوفی { [«عزيز الدين المستوفی» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مستوفی { (خواجه افضل —) مشاهير شعراء ايراندن اولوب، صاحب تذكره دولتشاهك معاصری ايدی. سبزوارده ساكن اولوب، اوراده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانی واردر. شو بيت اونكدر:

ای ز بستان جمالت چشم جان را زيب وزين
كشته بر نركس هوا داری چشمست فرض عين

مستی { اوننجی قرن هجری شعراسندن ادرنه‌لی بر ذات اولوب، كنج ياشنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

می الست صونلدی المه روز ازل
ايچلدن اول ميی مستم دخی خمارم يوق

مسجد التقوی { آيت كريمه‌ده «المسجد اسس علی التقوی» قول شريفيله اشارت بيوريلان معبد فخر كائنات (صلعم) افندمزك هجرتلرنده مدينهٔ منوره‌يه دخولدن اول نزول و درت كون اقامت بيوردقلری بنی عمرو بن عوف قبيله‌سنده و (قبا) نام محلده تأسيس بيوردقلری مسجد شريفدر، كه اسلامده ايلك بنا اولنان معبد اولوب، قبله جهتندن برنجی تمل طاشنی رسول الله (صلعم) افندمز كندی مبارك اليله وضع بيورمشدر. مسجد قبا ديمكله دخی مشهوردر.

مسجد الحرام { مكهٔ مكرمه‌ده‌كی جامع شريف اولوب، وقت سعادتده آچيق بر نمازكاه اولديغی حالده، عمر بن الخطاب (رضه) زمان خلافتلرنده ديوارله احاطه، وكعبهٔ شريفه‌نك اتصالنده بولنان خانه‌لری اشترا ايله اطرافنی توسيع بيورمشيدی. حضرت عثمان (رضه) برطاقم خانه‌لر دها اشترا ايله، مسجد الحرامی بر قات دها توسيع، و روايته كوره اطرافده‌كی رواقلری مشاراليه بنا ايلمشدر. ابن زبير زمان خلافتنده مسجد الحرامك تزيينه اعتنا ايدوب، مرمر ستونلر وضع ايتمشدر. عبدالملك بن مروان برقات دها تزيين ايتمش، وحجاج بن يوسف ديباجله اورتمش ايدی. وليد بن عبدالملك اندلسدن النان التونلرك برمقدارينی مسجد الحرامك تزيينده استعمال ايدوب،

سقف وميزابنى اعمار ايتمشدى. خلفاء عباسيه‌دن منصور ومهدى دخى مسجد الحرامك اعمار وتزيينه صرف همت ايتمشلردر.

مَسْرُقان { ايرانك خوزستان خطه‌سنده تستردن بدأ ايدر بر نهر ودها } طوغريسى جدول اولوب، بر چوق قرا اراضى وبساتيننى سق ايتديكى، وآردشير بن بهمن ياخود شاپور بن آردشير طرفندن حفر ايدلمش اولديغى «معجم البلدان» ده مسطوردر. — بصره قربنده دخى بو اسمله ايكى جدول وار ايدى.

مسرور { هارون الرشيدك جلادى اولوب، خليفهٔ مشار اليه متعلق حكايات } ونوادرده اسمى چوق ذكر اولنيور.

مسرور { ايران شعراسندن ايكى كشينك اسمى اولوب، برنجيسى (آقارضى) } قزوينليدر. خوش‌طبع وقناعتكار برذات اولوب، شو بيت اونكدر:

اى ساكنان كوى خرابات همتى
من ميروم بكعبه شمارا دعا كنم

— ديكرى (ولى محمد خان) شاه طهماسب صفوى امراسندن اولوب، ١١٦٨ ده نادر شاه وقعه‌سنده، (لار) واليسى اولديغى حالده، اوراده بعض اشرار طرفندن قتل اولنمشدر. «آتشكده» صاحبى آذرك عميدر. شو بيت اونكدر:

كريه بر بيكانكيهاى كسى مى آيدم
از زبان هركه حرف آشنايى سرزند

مِسطاسه { اندلسده فحص البلوط اعمالندن مستحكم بر قصبه اولوب، جيوه } معدنيله مشهور ايدى. — بربر قبائلندن برينك دخى اسميدر.

مسطح { (ابو عباد — بن اثاثه بن عباد بن المطلب بن عبد مناف بن قصى } القرشى المطلبى) صحابه‌دن اولوب، والده‌سى حضرت ابا بكر صديق (رضه) ك تيزه‌سنك قيزى ايدى. صديق اكبر صاحب ترجمه‌يه نفقه باغلامش اولديغى حالده، مشهور افك مسئله‌سنده حضرت عايشه (رضها) يه قارشى اك زياده جرأت ايدنلردن اولمغله، حضرت ابا بكر (رضه) نفقه‌سنى كسمشلرسه‌ده، «ولا يأتل اولو الفضل منكم والسعة» آيت كريمه‌سى نازل اولنجه، كمافى السابق نفقه‌سنى ويرمكه دوام ايتمشلردى. بدر غزاسنده حاضر بولنمشدى. ٣٤ تاريخنده ٥٦ ياشنده وفات ايتمش؛ وبر روايتده ٣٧ تاريخنده وفات ايدوب، صفين محاربه‌سنده معيت جناب مرتضويده بولنمشدر.

مسعود { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمى اولوب، اك معروفلرى بروجه آتيدر: } (مسعود بن الاسود القرشى العدوى) كه بنى‌عديدن هجرت ايدن يتمش كشيدن وتحت الشجره‌ده بيعت ايدنلردن اولوب، مؤته وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — (ابو محمد مسعود بن اوس الانصارى الخزرجى البخارى) كه بدر غزاسنده واوندن صكره‌كى غزواتده معيت جناب نبويده بولنديغى كبى، فتح مصرده دخى حاضر بولنمش، وعهد جناب فاروقيده وفات ايتمش؛ و بر روايتده دها معمر اولوب، صفين محاربه‌سنده معيت جناب مرتضويده بولنمشدر.

مسعود { آل سبكتكيندن اوچ حكمدارك اسميدر: }

برنجيسى مؤسس دولت اولان سلطان محمود غزنوينك اوغلى اولوب، ملوك غزنويه‌نك اوچنجيسيدر. پدرينك وفاتنده وصيتى اوزره خراسان وعراق وخوارزم جهتلرينه حاكم اولوب، غزنه تختنده پدرى مقامنه اوتوران برادرى سلطان محمده تابع اوله‌رق، ٤ سنه حكم سوردكدن صكره، ٤٢٥ تاريخنده برادرى يرينه غزنه تختنه جلوس ايله، هندستانه طوغرى توسيع فتوحات ايتمش؛ و ٤٢٩ ده خراسانده طغرل بك بن سلجوق ايله ايتديكى محاربه‌ده مغلوب اولوب، لاهوره چكلمكده ايكن، كندى عسكرى طرفندن ترك اولنه‌رق، برادرى سلطان محمد ثانياً غزنه تختنه اجلاس اولنمش؛ و چوق كچمه‌دن صاحب ترجمه‌نك اوغلى مودود انتقامنى آلوب، غزنه تختنى ضبط ايتمشدى.

— ايكنجيسى ملوك مذكوره‌نك بشنجيسى عد اولنوب، برنجينك تورونى و آنفاً مذكور مودودك اوغليدر. پدرينك وفاتنده ٤٤١ ده تخته اقعاد اولنمش ايسه‌ده، طفل اولديغندن، بر

آی صکره امرا وارکان دولت، عمی علی بن مسعودی اجلاس ایتمشلردی.

— اوچنجیسی ملوك مذکورەنك اونجیسی عد اولنوب، برنجی مسعودك طورونی و ابراهیم بن مسعودك اوغلیدر. ٤٩٣ ده وفات ایدن پدرینه خلف اولوب، غزنه تختنه جلوس، و سلطان سنجر سلجوقینك همشیرەسنی تزوج ایلمش ایدی. ١٦ سنه حکومت سوروب، ٥٠٨ ده وفات ایتمشدر.

مسعود { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیەنك طقوزنجیسی اولوب، محمد بن ملکشاهك اوغلیدر. ٥٢٩ تاریخندەوفات ایدن برادری طغرلك یرینه همدانده تخته جلوس ایدوب، ١٨ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٤٧ ده وفات ایتمشدر. شجیع وحلیم و عادل و رحیم برحکمدار اولوب، تبعەسنی ممنون ایتمش ایسەده، اواخر عمرنده فارسده اتابکاندن سلغریان دولتی ظهور ایدوب، خطهٔ مذکوره سلجوقیلرك الندن چیقمش ایدی. اتابك ایلدکز وزیری ومدیر اموری ایدی.

مسعود { [« عزالدین مسعود »، « غیاث الدین مسعود » و « وجیه الدین مسعود » مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

مسعود { (بدرالدین —) لر کوچکده حکومت سورن اتابکانك آلتنجیسی اولوب، رئیس سلاله اولان شجاع الدین خورشیدك طورونیدر. ٦٤٠ تاریخنده قتل اولنان برادری حسام الدین خلیلك یرینه حاکم لرستان اولوب، ١٨ سنه حکم سوردکدن صکره، ٦٥٨ ده وفات ایتمشدر. عالم برآدم اولوب، فقه حنفیده ید طولاسی وار ایدی.

— بو سلالەیه منسوب دیکر بر بدرالدین مسعود دخی کلش ایسەده، مملکت الجایتو خانك النده اولوب، بونده یالکز اتابك اسمی قالمشیدی.

مسعود { (خواجه —) هندستان قدماء شعراسندن اولوب، عربی، فارسی و هندوستانی لسانلرنده آیری آیری اوچ دیوانی واردر. هندوستانی لساننده شعر سویلین شعراء اسلامك برنجیسیدر. ٥٢٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

مسعود { (خواجه —) مشاهیر شعرادن اولوب، بخارالیدر. روایته کوره، ابتدای حالنده ریاست وحکومته مالك ایکن، بعده جملەسنی ترکله، هراته چکیلوب، درویشانه عمر سورمشدر. تصوف ووعظه متعلق « ام النصایح » و « نورالعین » عنوانلریله ایکی تألیفی و ٣٠٠٠ بیتی حاوی دیوانیله سائر آثاری واردر.

مسعود { فرس شعراسندن بروجه آتی اون اوچ کشینك اسم ومخلصیدر: برنجیسی خان آرزو وسبقیٔ عروضی ایله معاصر ایدی. شو بیت اونکدر:

چه پرسی از دل بد روز حال ابترما
زخاك پای تو دوریم خاك بر سرما

— ایکنجیسی (مسعود بن محمد بن علی الباخرزی) علما وفضلادن اولوب، شو بیت اونکدر:

غم خود نصیب جان غریبان بود ولی
قسم من غریب حزین بیشتر رسید

— اوچنجیسی اصفهانلی وملا نیکیٔ اصفهانی اقرباسندن اولوب، ثروت وسامانه مالك ایدی. شو بیت اونکدر:

زهر مویش هزاران شعله سربر میزند یارب
بحسرت مردهٔ اوراکسی چون درکفن پیچد

— دردنجیسی (امیر سلطان) سبزوارلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

درهجر تو ای سمن بر سیمین تن
تا چند کنم ناله و تاکی شیون
در روز نه راحت نه بشب خواب مرا
کر زندکی اینست نصیب دشمن

— بشنجیسی (امیر فخرالدین) کرمانلی اولوب، کندی بندەسنه علاقەسیله حالی داستان اولمشیدی. شو رباعیی حالنه مناسب سویلمشدر:

کافر بچهٔ که عشق او دین من است
هم جان من است وهم جهان بین من است
کس بنده نشد بندهٔ خودرا هرکز
این بندهٔ بنده کشتن آیین من است

— آلتنجیسی (مقبول الله مسعود بك شیر خان) سلطان فیروزك اقرباسندن اولوب، هندك (ماندو) قصبەسنده نشأت ایتمش؛ وبعده دهلی‌یه کیرەرك، استحصال جاه و ثروت ایتدکدن صکره، جملەسنی ترکله، زی درویشانه کیرەرك، مجاهده

وریاضته طالمش ایدی . توحید و تصوفه دائر اشعاری و « تمهیدات » و « مرآت العارفین » عنوانلریله ایکی تألیفی واردر . شو قطعه جمله اشعارندندر :

چند را نی تیغ مژکان بر دلم
خون من خواهد کرفتن دامنت
چون کشی یك بوسه‌ام ده خون بها
تا نماند خون من در کردنت

— یدنجیسی (مسعود بیك) قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بیچاره آن کسان که غمت آرزو کنند
خودرا بدست خویش بخون شست وشو کنند

— سکزنجیسی (ری) لی اولوب، وطننده قاضی ایدی. شو بیت اونکدر :

نه مرا شهرهٔ شهر این دل حیران کرده
فاش اسرار مرا دیدهٔ کریان کرده

— طقوزنجیسی کابل ساداتندن اولوب ، شو بیت اونکدر:

مسعود خواست تیر تو بر دیکری رسید
ای دوست میکشد غم واندوه این مرا

— اوننجیسی (عبدالوهاب) سیستانلی اولوب، محمد خان افغانك خدمتنده ایدی. شو بیت اونکدر:

شهریست پر ز فتنه و پرفتنه یارمن
وه چون کنم بفتنهٔ شهریست کارمن

— اون برنجیسی (ملا رکن الدین) فضلای شعرادن اولوب، شو رباعی اونکدر:

ای چرخ مرا ز عشق بیزاری ده
یا یار مرا سر کم آزاری ده
درفرقت آن خوب بد اندیش بمن
ای صبر اکر نمرهٔ یاری ده

— اون ایکنجیسی (ملا —) اصفهانلی اولوب، هندستانه رحلت، وحالیاً عودت ایتمشیدی . شو بیت اونکدر:

کوهر خویش همان به که بخاك اندازم
نتوان این همه منت ز خریدار کشید

— اون اوچنجیسی (ملانجم الدین) هراتلی اولوب، نصیرالدین همایون شاهك منسوبیندن ایدی. شو رباعی اونکدر:

ای زلف تو از ابجد خوبی جیمی
و زمیم عدم دهان تنکت میمی
اوراق کل و لاله بدور رخ تو
افتاده ز کار چون کهن تقویمی

مسعود افندی { (خواجه زاده —) سلطان محمد خان رابع دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه کچن علمادن اولوب، سلطان احمد خان اولك امامی و خواجه‌سی بولنمش اولان آیدینلی مصطفی افندینك اوغلیدر. اکمال تحصیل ودور مدارس ایتدکدن صکره ، طریق قضایه سنوکله، حلب و بروسه قاضیسی و ۱۰۶۵ ده آناطولی قاضیعسکری اولمشیدی . حق کولق بوزندن احوال وحرکات وزرایه تعرضده جری اولدیغندن، بر وقت معزول قالدقدن صکره، ۱۰۶۶ ده یکیچری طائفه‌سنك طلبیله مقام فتوایه کچمش ایدی . بو لکه‌یی تطهیر ایچون اوجاق زوربالرینك تأدیبی لزومنی التزام ایتمکله، بو حرکتی محظوظیتی موجب اولوب ، معاش ومخصصاتنه ضم اولنمشدی . بو مسند عالیده ایکن دخی تعرضی براقیوب، هرنقدر صورتا اصلاح امور دولته چالیشیردیسه‌ده، حقیقتده کندی سوزینی یورودوب، نفوذ واقتدارینی آرتیرمقدن بشقه برشیئ دوشونمدیکندن ، قول و فکرینه مخالفت ایدنلری شتم وضرب ایتمك، وحتی اعدام‌لرینه‌قدر ایلری وارمق عادتی اولمغله، جمله‌یی دلکیر ایتدیکندن ، درت بچق آی مقام مشیختده بولندقدن صکره ، عزل، ودیار بکر قضاسنه نصب اولنه‌رق ، بروسه‌یه وصولنده، یوللرك عدم امنیتی وسیله اتخاذیله ، معیتنه آلمق اوزره، آدملر ترتیب ایتمکله نشبثی خصماسنك تزویراتنه سببیت ویرمکله، قتلنه فرمان قضا جریان صادر اولمش؛ وبروسه‌ده اوتوردیغی خانه کیجه‌لین باصیلوب، قتل اولنمشدر.

مسعود بن سعد سلمان { مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، جرجانلیدر. منوچهر بن قابوس زماننده یتیشوب، بعده غزنینه رحلتله، سلطان مسعود بن محمود غزنوینك التفات واحسانه نائل اولمش ؛ و صکره توجهدن دوشوب، بر خیلی مدت محبوس قالمش ایدی . حبسدن قورتلیجه، اکابره تردد دن واز کچوب، بر زاویه‌ده اختیار عزلت، وتصوفه انتساب ایده‌رك، توحید وموعظه‌یه متعلق قصائد سویلمکله اکتفا ایتمشدی. فارسی وعربی اشعاری

واردر. ٤٥٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

باده کر جان حور شد شاید
زانکه انکور دیدهٔ حور است
کلبن باغ پیش ازین کفتی
تاج کسری وتخت ففغفور است

مسعود شاه { روم سلجوقیلرینك دردنجی حکمداری اولوب ، قلج آرسلان بن سلیمان بن قطلمشك اوغلیدر. ٥٣٩ تاریخنده، پدرینك مغروقاً وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته چقوب، آماسیه قربنده بنا ایلدیکی (سمره) شهرنده اقامت ایتمش؛ و١٩ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٥٨ ده وفات ایتمشدر.

مسعود شاه { (امیر —) فارس وعراقده حکم سورن اینجو یاندن اولوب، امیر محمود شاه اینجونك اوغلیدر. ٧٣٦ تاریخنده پدری مقتول اولدقده، روم طرفنه فرار ایدوب، بعده امیر چوبانك اوغلی امیر باغی باصدی ایله برلکده عراق عرب حاکمی شیخ حسن ایلکانی جانبندن فارسه کوندرلدکده ، کوچك برادری سلطان شیخ ابواسحاق شیرازی ضبط ایتمش اولمغله، صاحب ترجمه‌یی مرقوم باغی باصدی‌یه تسلیم ایتمش؛ واو دخی کندیسنی قتل ایلمش ایدی.

مسعود قمی { مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، عن اصل رؤساء اتراکدن اولدیغی حالده، قم شهرنده نشأت ایتمش؛ و بعده هراته عزیمتله، سلطان حسین بایقرا طرفندن حسن قبول کورمش؛ ومشار الیهك وقایعنی سلك نظمه چکمش ایدی. هراتده وفات ایدوب، بیر صد ساله تربه‌سی یاننده دفن اولنمشدر. «یوسف وزلیخا» ، «شمس وقمر» و« تیغ وقلم» عنوانلریله اوچ منظومه‌سی و مرتب دیوان اشعاری دخی واردر. صاحب تذکره دولتشاه ایله دخی صحبت ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بی تو چون در کریه خوابم میبرد
خواب می بینم که آبم میبرد

مسعودی { (ابوالحسین علی بن الحسین بن علی) اعاظم مورخین اسلامدن اولوب، عبدالله بن مسعود حضرتلرینك نسلندندر. بغدادده تولد ایدوب، برمدت مصرده اقامت ایتمش؛ وبعض آثارندن آکلاشلدیغنه کوره ، هند و سرندیب وسواحل چینه قدر سیاحت ایلمش ایدی. ٣٤٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. «اخبار الزمان» عنوانیله ٢٠ جلددن مرکب بیوك برتاریخی اولوب، بونی «الاوسط» عنوانیله اختصار ایتمش؛ ویالکز نوادر و غرائبی حاوی اوله‌رق «مروج الذهب ومعادن الجوهر» عنوانیله برموجزینی یازمشدر. بو اوچ کتابدن بشقه «ذخایر العلوم وما کان فی سالف الدهور» ، «کتاب الرسائل والاستذکار بما مر فی سالف الاعصار» ، «کتاب التاریخ فی اخبار الامم من العرب والعجم» ، «کتاب التنبیه والاشراف» ، «کتاب خزائن الملوك وسر العالمین» ، «کتاب المقالات فی اصول الدیانات» ، «کتاب البیان فی اسماء الائمة» ، «کتاب الخوارج» وسائر آثاری واردر. اك مشهوری «مروج الذهب» ی اولوب، آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه ومتن عربیسیله برابر نشر اولندیغی کبی، مصرده دخی طبع اولنمشدر. اك قیمتدار اثری اولان «تاریخ الزمان» نك ایسه نسخه‌سی نابود اولوب، یالکز فاتح کتبخانه‌سنده بر نسخه‌سی موجود اولدیغی مرویدر.

مسعودی { (ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن مسعود) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب، (مرو) لیدر. ابو بکر القفال المروزی وسائر مشاهیردن اخذ ایدوب، مزنینك «مختصر» نی شرح ایتمشدر. وفاتی ٤٢٠ تاریخلرنده واقع اولمشدر.

مَسقَط { جزیرة العربك شرق جنوبی ساحلنده وعمان کورفزینك جنوب غربی کنارنده ٢٣° ٣٧′ ٢٦″ عرض شمالی ایله ٥٦° ١٥′ ٢٦″ طول شرقیده مسقط امامتی دخی دینلن عمان حکومتنك مرکزی برشهر واسکله اولوب، ٤٠٠٠٠ قدر اهالیسی، برطاقم آطه‌لر وقیالق برونلرله محفوظ لیمانی، پورتکیزلیلردن قالمه برطاقم خراب استحکاماتی، آوروپا طرزنده بعض ابنیه‌سیله ایکی بیوك و متعدد کوچك جوامع شریفه‌سی و بك ایشلك تجارتی واردر. بو اسکله جزیرة العرب ایله ایران وهند و آفریقانك سواحل شرقیه‌سی آره‌سنده بك معتنا برنقطه‌ده واقع اولمغله، حکومت واهالیسنك اهمال و عدم تقیدیله برابر، تجارتجه خیلی اهمیت

قزانوب، سنوی اخراجاتی ۲۸ وادخالاتی ۸ مليون
فرانق رادەلرندەدر. باشلیجه اخراجاتی قورو بالیق،
خرما وسائر میوەلر، حلوی، پاموق منسوجات،
اشك، استر و سائر حیواناتدن، و ادخالاتی شکر،
منسوجات واقمشه، آلات معدنیه وسائرەدن عبا.
رتدر. هواسی غایتله صیجاق اولوب، نیسان آینده
دخی میزان الحراره کولکەده ٤٠ درجەیی کچر.
بناءً علیه سوقاقلری طار واوستنه بر ایکی پارمق
طوپراق سرلمش حصیرلرله اورتیلیدر. مسقط
جغرافیون اسلام آثارنده کوچك واهمیتسز براسکله
صورتنده مذکور اولوب، بونی بیوده‌رك شمدیکی
حاله کتیرن پورتکیزلیلردر. آلبوکرق ۱۵۰۷
تاریخ میلادیسنده بو اسکله‌یی ضبطله، موقعنك
اهمیتنی تقدیر ایدەرك، توسیع وتحکیم، و او وقت بك
قوتلی اولان عثمانلی دونناسنه قارشی محافظه ایتمشیدی.
۱۹۲۵ ده شاه عباس هرمز آطەسنی پورتکیز.
لیلردن استرداد ایتدیکی وقت، اورادەکی پورتکیز.
لیلر دخی مسقطه انتقال ایتمشیدی. ۱۶۵۸ ده
عربلر مسقطدن دخی پورتکیزلیلری اخراج ایدوب،
بونلرك برینه هندستاندن، ایراندن، زنکباردن
و سائر جهتلردن اهالی طوپلانمشیدی. بناءً علی
ذلك مسقطك اهالیسی الیوم بك مختلف الجنسدر.
عمان امامل‌ری هواسی معتدل اولان (رستاق) ده
مقیم ایکن، بونلردن سید سعید مسقطی مقر اتخاذ
ایدەرك، بر قات دها ترقیسنه یاردیم ایتمش، وهیچ
اولمازسه تدنیسنه مانع اولمشدر.

[مسقط ادارەسی ایچون « عمان » مادەسنه
مراجعت بیوریله.]

— یاقوت حموی بو اسمله بحر خزر ساحلنده
وباب الابواب (یعنی دربند) ایله لکز (یعنی داغستان)
آرەسنده برقصبه اولوب، نوشیروانك بنا کردەسی
اولدیغنی، واهالیسنك کاملاً مسلم وقوت وشوکته
مالك اولدقلرینی بیان ایدیور.

مسکویه { عراق جهتنده ظهور ایدن مشا.
هیر اطباء عربدن اولوب، علوم
حکمیەده دخی ید طولاسی وار ایدی. « کتاب
الاشربة »، « کتاب الطبیخ »، و « کتاب تهذیب
الاخلاق » عنوانلریله اوچ تألیفی واردر.

مسکین { فرس شعراسندن ایکی ذاتك
مخلصی اولوب، برنجیسی بخارالیدر.
شو بیت اونکدر:

قطرهٔ اشکیم اما در درون دل نهان
کربسوی دیده ره یا بیم دریا میشویم

— دیکری (شیخ عبدالواحد) هندستانك اکبر
آباد شهرندن اولوب، برمدت بهوپالده نواب محمد
خان صاحب بهادرك صحبتنده بولنمش؛ و ۱۲۷۱ ده
وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در خیال تشنکان کربلا تا زندئی
جز سرشك خود ننوشی کاه مسکین آب را

مسلم بن الحجاج { (ابوالحسین — القشیری)
ائمهٔ حدیثدن اولوب،
صحیح بخاری ایله برلکده کتب حدیثك اك صحیحلری عد
اولنان « صحیح مسلم » ك صاحبیدر. ۲۰۶ تاریخنده
نیشابورده دنیایه کلوب، یحیی بن یحیی النیشابوری
واحمد بن حنبل واسحق بن راهویه و عبدالله بن
مسلمة القعنبی کبی اعاظم علمادن تحصیل علوم ایتدکدن
صکره، استماع احادیث شریفه ایتمك اوزره، عراق
وشام ومصر جانبنه سیاحتله، دفعاتله بغداده کیرەرك،
اهل بغداد کندیسندن روایت ایتمشلردر. روایتده
ثقاتدن ایدی. یازدیغی « المسند الصحیح » کتابی، که
صحیح مسلم و صحیح بخاری ایله برابر « صحیحین » دینمکله
معروفدر، اوچیوز بیك حدیث شریفی حاویدر.
جامع صحیح صاحبی بخاری حضرتلری نیشابورده
ایکن، صاحب ترجمه ایله صحبت و محبت ایدوب،
جناب مسلم بوندن طولایی استادی بولنان وخلق
اللفظ مسئلەسندن طولایی بخاری ایله آرەسی آچیق
بولنان محمد بن یحیی الذهلی ایله دخی بوزیشمش؛ و
مشار الیهك مجلسندن چیقوب، کندیسندن عمرنده
استماع ایتمش اولدیغی شیلری دخی برحماله یوکلەدەرك
اعاده ایتمش ایدی. ۲۶۱ تاریخنده ۵۵ یاشنده
نیشابورده ارتحال ایتمشدر.

مسلم بن عقبه { دولت امویه امراسندن
اولوب، ۶۳ تاریخنده
یزید بن معاویه طرفندن، حرمین اهالیسندن اخذ
ثار ایتمك اوزره، حجاز والیلکنه نصب اولنمش؛
و عسکرله مکهٔ مکرمه‌یه داخل اولمش ایسەده،
متعاقباً وفات ایتمشدر.

مسلم بن عُقَیل { (بن ابی طالب القرشی
الهاشمی) عمزادهٔ مکرمی

حضرت امام حسين (رضه) ايله برلكده يزيد بن معاويه‌يه بيعتدن امتناع ايدنلردن اولوب، امام مشار اليه معيتنده كربلا وقعهٔ دلسوزنده بولنمش ؛ و حضرت امامدن برقاچ كون اول شهيد اولوب ، مبارك سرمقطوعى عبيدالله بن زياد طرفندن يزيده كوندرلمشيدى . شيرانه مقاومت ايدوب، شانلى وفجيع برصورتده شهيد اولمشدر.

مسلمه (بن مخلد بن الصامت الانصارى . الخزرجى الساعدى) صحابه‌دن اولوب، هجرت نبويه سنه‌سى و بر روايتده درت سنه اول طوغمش؛ ومصر فتحنده حاضر بولنوب، اوراده ساكن اولمش؛ وبعده مدينهٔ منوره‌يه عودت ايلمش ايدى. معاويه‌نك اصحابندن اولوب ، صفين محاربه‌سنده حضورى مختلف فيه ايسه‌ده، محمد بن ابى بكر (رضهما) نك مصرده قتلنده حاضر بولنمشيدى. بعده معاويه طرفندن مصر ومغرب واليسى اولوب، بو ايكى مملكت برنجى دفعه اوله‌رق، بونك ايچون ادارهٔ واحده‌يه جمع اولنمشدى . حفظ قرآنده امثالى آز ايدى. بعض احاديث شريفه‌نك راويسيدر . مصرده عمرو بن العاصك باشلاديغى جامع شريفى اتمام ايدوب، مناره‌سنى دخى يابديرمش ايدى ، كه اسلامده ايلك يابيلان مناره بو اولديغى مرويدر. ٦٢ تاريخنده ، مصر واليسى ايكن ، وفات ايتمشدر.

مسلمه عبدالملك بن مروان امويك اولا. دندن اولوب، برادرلرى وليد، سليمان، يزيد ثانى، هشام وعمزاده‌سى عمر بن عبد العزيز زمانلرنده سردار عسكر مسلمين اولمغله ، بر چوق غزالر ايده‌رك، ٨٦ ده ارضروم وطربزون جهتلرينى فتح، ٩٩ ده قسطنطينيه‌يى محاصره، بعده خزرلرى مغلوب ايدوب، شروانى ضبط ايتمش ؛ و ١٢٢ تاريخنده وفات ايلمشدر. قسطنطينيه محا. صره‌سنى رفع ايتديكى وقت روم ايمپراطورلريله استفاده‌لى بر معاهده عقد ايدوب ، غلطه‌ده‌كى عرب جامعنك بناسى ده او معاهده‌نك جملهٔ شرا. ئطندن بولنمشدر.

مسلمى قانونى سلطان سليمان خان دورى شعراسندن و زمرهٔ قضاتدن اولوب، اسپارطه‌ليدر ؛ واوراده قاضى ايكن ، ٩٩٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. تركى وفارسى اشعا. رى اولوب، شو بيت او جمله‌دندر :

غمزه‌ك اوقنه پادشهم دل سپر اولسون
تك بن قولكه بركوز اوجيله نظر اولسون

مسلمى ايران شعراسندن اولوب ، شيرازليدر . شو قطعه او نكدر:

اوستاد كائنات كين كارخانه ساخت
مقصود عشق بود جهانرا بهانه ساخت
روزى كه مرغ عشق بعالم كشود بال
جايى نديد در دل ما آشيانه ساخت

مسمبريه (Mesemberia) تراكيه خطهٔ قديمه‌سنده بو اسمله قديماً ايكى قصبه اولوب، برى قره دكيز ساحلنده امينه برونى ايله آخيولى آره‌سنده اليوم (ميسيورى) دينلن قصبه‌دن عبارت، وديكرى آطه‌لر دكيزى ساحلنده دده آغاج قربنده واقع ايدى.

مسمر (Mesmer) مانيا تيسمه دينلن مقناطيس حيوانينك موجدى اولان آلمانيه‌لى برطبيب اولوب ، ١٧٣٣ تاريخنده مرسبورغده طوغمش، و ١٨١٥ ده ينه اوراده وفات ايتمشدر . كشفنك سربنه مقابل فرانسه حكو. متى سنوى يكرمى بيك فرانقلق ايراد تكليف ايتديكى حالده، قبول ايتميوب، بعده بونك تدقيقنه مأمور اولان ارباب فندن بعضلرى كنديسنه خادم انسانيت وبعضلرى‌ده شعبده‌باز نظريله باقمغله، بر استفاده ايده‌ميه‌رك ، سفالتده جان ويرمشدر . كشف ايتديكى فنه متعلق برقاچ تأليفى واردر.

مسندة الشام (امة العزيز بنت نجم الدين) مشاهير محدثاتدن اولوب، شامده زماننده اسناد حديثده تفرد ايتمكله ، بو لقبله شهرت بولمشدر.

مسنه (Mésène) يونان قديم جغرافيونى طرفندن عراق عربينك دجله ايله فرات آره‌سنده واقع قسمنه ويريلن اسمدر .

مسنه (Messène) يونان قديمك (پلوپونس) يعنى موره شبه جزيره‌سنده واقع مسنيه خطه‌سنك مركزى وشبه جزيرهٔ مذكوره. نك اك بيوك معموره‌سى بولنمش اولان بر شهر قديم اولوب، ميلاد عيسادن ٣٧٠ سنه اول

(اپامینونداس) طرفندن تأسیس ویا اعمار اولنمش ایدی. خرابه‌لری ۱۶ کیلو متره اوزون بر محل ضبط ایدوب، یاننده (ماورومانی) اسمیله برکوچك قصبه بولنیور.

مسنیه { (Messénie) یونانك موره شبه جزیره‌سنده بر خطه و ایالت اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك غرب جنوبی کوشه‌سندن عبارت اولدیغی حالده، قسم جنوبیسی یونان دکیزیله مسنیه و نام دیکرله قالاماته کورفزی آره‌سنده ممتد بر شبه جزیره تشکیل ایدیور. شمالاً آخائیا معالیسده، شرقاً آرقادیه، شرق جنوبی طرفندن لاقونیه ایالتلریله، جنوباً همنامی اولان کورفزله، غرباً دخی یونان دکیزیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۳۴۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۳۲ ۱۸۳ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۵۵ کشی دوشیور. مرکزی (قالاماته) شهری اولوب، ایالت ۵ قضایه منقسم و ۲۹ ناحیه‌یی حاویدر. قسم اعظمی طاغلق اولوب، شمال جهتنده هر طرفه تشعب ایدن (لیقو) طاغنك ۱۴۲۰، جنوبنده‌کی شبه جزیره‌ده واقع (لیقودیمو) نك ۹۵۰ وبونك جنوبنده یوکسلن (آی دیمتری) نك ۵۱۶ متره ارتفاعی واردر. بو طاغلرك آره‌سنده وعلی الخصوص کورفز شمالنده‌کی سواحل جوارلرنده بر طاقم منبت اووه‌لر ممتد اولور. اك بیوك نهرلری حدود شمالیه‌سنی آیران (روفیه) ایله اورته‌سندن جنوبه طوغری اینه‌رك کورفزك ایچنه دوکیلن واك کنیش اووه‌سنی شق ایدن (پامیسوس) ونام دیکرله (ماورو زومنو) اولوب، ایکنجی درجه‌ده اوله‌رق یونك غرب جهتنده ینه مذکور اووه‌ده متوازیاً درت نهر وشرق طرفنده مرکزدن کچن (ندون) نهریله سواحل غربیه‌دن یونان دکیزینه دوکیلن متعدد چایلر واردر. ساحل غربیسنك قسم شمالیسنده دکیزدن اینجه بر دیل ایله آیرلمش اوزون و بیوك برکول بولندیغی کبی، وسطلرنده دخی (فلوراس) کولی ودیکر بر قاچ کولی واردر. سواحلی خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، برچوق لیمانلری واردر. جنوب غربی سواحلی قربنده (قابره) و (ساپینجه) اسملریله ایکی بیوجك و (ونتیقو)، (اسفاکیه) و (برودانو) اسملریله اوچ کوچك آطه بولنیور. هر نه قدر اراضیسی پك کوزل وطوپراغی پك منبت ایسه‌ده، زراعت پك کری ومهمل واهالیسی تنبل اولوب، اکثر یرلری‌ده اراضیٔ امیریه‌دن عبارت اولدیغندن، شمدیکی حالده مملکت هرجهتجه پك کری اولوب، یالکز زیتون وطوت آغاجلرندن برآز استفاده اولنه‌رق، برمقدار زیتون یاغی وایپك قوزه‌سی چیقار. باغلریله پورتقال ولیمون آغاجلری‌ده مهملدر. طرق ومعابری پك فنا حالده‌در. سواحلنده واقع اولوب مقدما خیلی اهمیتلی بولنمش اولان قرون، مدون، ناوارین قصبه‌لری حال تدنیده اولوب، مرکزندن بشقه معمور شهر وقصبه‌سی یوقدر.

ازمنهٔ قدیمه‌ده مسنیه آیریجه بردولت وبعضاً جمهوریت تشکیل ایدوب، اهالیسی اسپارته‌لیلره قارشی اوچ اوزون وقانلی محاربه ایتمشلردی. او وقت مسنیه یونانك اك منبت واك کوزل یری ایدی. اهالیسندن برطاقمی سیجیلیه‌یه هجرت ایدوب، الیوم باقی اولان (مسینه) شهرینی تأسیس ایتمشلردی.

مسوپوتامیه { (Mésopotamie) یعنی « بین النهرین » یونان قدیم جغرافیونك و الیوم آوروپالیلرك فرات ایله دجله آره‌سنده اولان(جزیره) خطه‌سنه ویردکلری اسمدر. [« جزیره » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مسور { (ابو عبدالرحمن — بن مخرمه بن نوفل بن اهیب بن عبد مناف بن زهرة القرشی الزهری) صحابه‌دن اولوب، والده‌سی عاتکه بنت عوف عشرهٔ مبشره‌دن عبدالرحمن بن عوفك همشیره‌سی ایدی. هجرتك ایکنجی سنه‌سی مکهٔ مکرمه‌ده دنیایه کلوب، شوری خصوصنده دایسی عبدالرحمن بن عوف (رضه) دن آیرلمامش ایدی؛ وحضرت علی (رضه) افندمزه میل ومحبتی وار ایدی. حضرت عثمان (رضه) ك شهادتنه‌دك مدینه‌ده قالوب، بعده مکه‌یه انتقال ایتمش؛ ویزید بن معاویه‌یه بیعت ایتمیوب، ابن الزبیره تابع اولمش؛ و ٦٤ تاریخنده حصین بن نمیر مشارالیه ابن الزبیره قارشی شامدن عسکر سوق ایتدیکنده، صاحب ترجمه، ٦٢ یاشنده اولدیغی حالده، نماز قیلدقده ایکن، بر منجنیق طاشنك اصابتیله شهید اولمشدر.

مسوئه { ژان — (J. Mésué) عهد عباسى مشاهير اطباسندن يوحنا بن ما. سويه آوروپاليلر طرفندن ويريلن اسمدر. [«يوحنا بن ماسويه» مادهسنه مراجعت بيوريله.]

مُسَيِّب { بغداد ولايتنك كربلا سنجاق و قضاسنده وبغدادك ٦٠ كيلومتره جنوب غربيسنده كربلانكده ١٨ كيلومتره شمال شرقيسنده اولهرق، فرات نهرينك صاغ كنارنده ناحيه مركزى بر قصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهاليسى، فراتك اوزرنده دوبهلر اوزرينه طوردبرلمش بر كوپريسى واهميت موقعيهسى واردر.

مسيب خان { ايران شعراسندن وتكلو ترك عشيرتى رؤساسندن اولوب، شاه طهماسب صفوى خدمتنده بولنمشدر. موسيقيده دخى مهارتى وار ايدى . شو قطعه اونكدر:

آراسته آمد وچه آراستنى
دل خواست بعشوه وچه دلخواستنى
بنشست بمى خوردن وبرخاست بر قص
هىهى چه نشستنى چه بر خاستنى

مسيح { (ياخود مسيحا) حضرت عيسى (عم) ك لقبى اولوب، (مسح) مادهسندن مشتقدر؛ وعبرانيجه دخى بو معنى ايله ينه همان بولفظ قوللانيلوب، يونانيجه بونك ترجمهسى اولهرق (خريستوس) دينلمش؛ وآوروپاليلر بو لفظ يونانى‌يى (قريست) صورتنه تحويل ايتمشلردر.

مسيح { ايران شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (ركن الدين مسعود بن حكيم نظام الدين على) كاشانلى اولوب، فن طبده وفلسفه وسائر علوم حكميهده يدطولى صاحبى ايدى. شاه عباس ماضينك صاحب ترجه حقنده توجه وحسن ظنى اولوب، خاصسنه بيله دفعاتله كيتمشيدى. بعده شاه مشارالیهدن رنجيده اولوب، هندستانه رحلتله، اكبر شاهك وبعده جهانكيرك التفات واحسانلرينه نائل اولمش؛ وشاهجهانك جلوسندن صكره اذن آلوب، ١٠٥ ياشنده اولديغى حالده، مشهد رضوى‌يه كيتمش؛ واورادده شاه عباسك وفاتى خبرينى آلمغله، وطننه عودت ايدوب، ١٠٦٦ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

نالهٔ زارست كارم تا نفس باشد مرا
ناله هم فرياد وهم فرياد رس باشد مرا

— ايكنجيسى (حكيم مسيح الزمان) قم شهرندن اولوب، شو بيت اونكدر:

دانهٔ پنبه چو بيند بزمين خون گريد
دوربين است ز بس ديدهٔ داغ دل ما

— اوچنجيسى شيرازلى اولوب، شهر مذكورده خورده فروشلقله تعيش ايدردى. شو بيت اونكدر:

از پريدنهاى رنك واز تپيدنهاى دل
عاشق بيچاره هرجا هست رسوامى شود

— دردنجيسى (محمد مقيم خان) شو بيتك قائليدر:

خوشا نشئهٔ بادهٔ چشم ساقى
كه دور تسلسل بساغر نباشد

مسيحا { فرس شعراسندن اولوب، شاهجهان زماننده بنكالهده شهرت بولمشيدى. شو بيت اونكدر:

من بزوق اين كه مى بوسد لب جانانه را
مى‌چكم چندان كه لب دارد لب پيمانه را

مسيح الدين { (قاضى — عيسى بن خواجه شكرالله مستوفى) مشاهير شعراء ايراندن اولوب، ساوه شهرندن اولديغى حالده، قزوينده نشأت ايتمشدر. اوزون حسنك نظر التفات واحسانته نائل اولوب، شهزاده يعقوب بكك تعليم وتربيهسنه مأمور اولمش؛ ومشاراليه يعقوب بكك سلطنتى زماننده مناصب عاليهيه وحددن افزون انعام واحسانه نائل اولمش ايدى؛ معهذا امر بالمعروف ونهى عن المنكر خصوصنده قصور ايتميوب، سلطان مشارالیهده كورديكى قصورلرى يوزينه اورهرق، اصلاحنه چاليشيردى. سلطان يعقوبك وفاتندن صكره وزيرى صوفى خليل طرفندن قتل اولنمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

چو نتوانم از وجستن وفا از بيم خوى او
حكايت از وفادارىٔ دلدار ذكر كويم

مسيح پاشا { مسند صدارت عظمايى احراز ايتمش وزرادن اولوب، سلطان محمد خان ثانى دورنده روم‌ايلى بكلر بكى ايكن، ٨٨٤ ده رتبهٔ وزارتله كدك احمد پاشا يرينه قپودان دريا اولمش؛ و ١٣ سنه بو مقامده قالدقدن صكره، ردوسك فتحنه مأمور اولوب، جزيرهٔ مذكورهنك ضبطى قوهٔ قريبهيه كلمش ايكن، مجرد تدبيرسزلكى اثريله موفقيت حاصل اولهمديغندن، ٨٩٧ده عزل، ووزارتى رفع اولنهرق، كليبولى محافظلغنه نصب اولنمشدى. دور سلطان بايزيد خان ثانيده ٩٠٥ تاريخنده وزارتى اعاده

ايله، ابراهيم پاشادن صكره مسند صدارت عظمايه
تعيين اولنەرق، ايكى سنه بو مقامده قالدقدن
صكره، ٩٠٧ ده غلطەده باروتخانه مخزننه صاعقه
اصابت ايتمسيله ظهور ايدن حريقى اطفايه چاليشيركن،
مرتفع برمحلدن دوشوب، آياغى قيرلمش؛ وبونك
تأثيريله وفات ايتمشدر. صدارتى اثناسنده مأذوناً
جانب حجازه كيدەرك، ايفاى فريضهٔ حج ايتمشيدى.
زهد وعبادتله مشغول برآدم ايدى.

مسيح پاشا { (خادم —) دور سلطان مراد خان ثالثده مسند صدارته
كچن وزرادن اولوب، عن اصل سراى همايون آغا-
لرندن اولمغله، دور سلطان سليم خان ثانيده كيلار
خاص محترق اولدقده، كيلارجى باشى ايدى.
تكميل لوازم كيلار ايتمك اوزره، ٩٧٩ ده مصر
ايالتنه نصب اولنەرق، خطهٔ مصريەيى مأمولك
مافوقنده حسن اداره، واسايشى تأمين ايتمكله،
عصر سلطان مراد خان ثالثده ٩٨٨ ده درسعادته
جلبله، وزير ثانى نصب اولنمش؛ و ٩٩٣ ده عثمان
پاشا ابن اوزدموردن صكره، مسند صدارت
عظمايه كچوب، بر سنه امور دولتى اداره ايتدكدن
صكره، رئيس الكتاب حمزه افنديك عزلنى يو-
ريتەمديكندن، استعفا ايدوب، تقاعد ايله كوشه-
كزين عزلت اولمش؛ و ٩٩٧ ده وفات ايدوب،
قره كمركده بنا كردەسى اولان جامع شريف خطيره-
سنه دفن اولنمشدر.

مسيح ميرزا { اوزون حسنك اولادندن اولوب، برادرى يعقوب
بكك فوتنده ٨٩٣ ده اوغلى بايسنغر ميرزا اقعاد
اولنمش ايسەده، بعض امرا مرقومى طانيميوب،
صاحب ترجەيى ترجيح ايتمشلر؛ وآنجق بونك حكومتى
چوق سورميوب، مشاراليه بايسنغرك لالاسى
ومدبر امورى صوفى خليل طرفكيرانى قتل ايتمكله،
صاحب ترجه دخى دعواى حكومتدن واز كچمكه
مجبور اولمشدى.

مسيحى { [«ابو سهل مسيحى» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

مسيحى { (الامير المختار عز الملك محمد بن ابى القاسم الكاتب) مشاهير ادبا
ومؤرخيندن اولوب، آباء و اجدادى عن اصل
حرانلى اولدقلرى حالده، كنديسى مصرده طوغوب،
تربيه اولنمش؛ و ٣٩٨ ده ملوك فاطميەدن حاكم
بن العزيزك خدمت كتابتنه كيروب، بعده صعيد
مصرك قيس و بهنسا واليلكلرينه نصب اولنمش؛ و
حكمدار مشاراليهك نزدنده اعتبارى زياده اولوب،
محرم اسرارى اولمشيدى. ٣٦٦ تاريخنده طوغوب،
٤٢٠ ده وفات ايتمشدر. خطهٔ مصريەنك ابتداى
حالندن كندى زماننەدك كافهٔ وقايع واحوالنى وبو
خطەده يتيشن وياكلوب كچن مشاهيرك تراجم
احوالنى حاوى ١٣٠٠٠ ياپراقدن مركب مكمل
و مفصل بر تاريخى اولديغى كبى، «كتاب التلويح
والتصريح»، «كتاب الراح والارتياح»، «كتاب
الغرق والشرق»، «كتاب الطعام والادام»،
«كتاب درك البغية فى وصف الاديان والعبادات»،
«قصص الانبياء»، «كتاب المفاتحة والمناكحة فى
اصناف الجماع»، «كتاب الامثلة للدول المقبلة»،
«كتاب القضايا الصائبة»، «كتاب جونة الماشطة»،
«كتاب الشجن والسكن»، «كتاب السؤال و
الجواب»، «كتاب مختار الاغانى ومعانيها» عنوانلى
كتابلرى وسائر آثار نافعەسى واردر. طبيعت
شعريەسى دخى اولوب، شو برايكى بيت ام الولد
بر جاريەسنك وفاتنه سويلديكى مرثيەسندندر:

الا فى سبيل الله قلب تقطعها
وفادحة لم تبق للعين مد معا
اصبراً وقد حل الثرى من اوده
فلله هم ما اشد و اوجعا
فيا ليتنى للموت قدمت قبلها
والا فليت الموت اذهبنا معا

مسيحى { ايران شعراسندن ايكى كشينك مخلصيدر:
برنجيسى (قوشيخ) مملكتندن اولوب، متقى بر
ذات ايدى. شو بيت اونكدر:

مارا بجفا كشته پشيمان شده باشى
خون دل ماريخته حيران شده باشى

— ايكنجيسى تبريز ارمنيلرندن اولوب، تجا-
رتله مشغول اولديغى حالده، شعرا ايله صحبت ايدر،
وشعر سويلر ايدى. شو قطعه اونكدر:

اى دلبر عيسى نفس ترسايى
خواهم كه به پيش من توبى ترس آيى
كه چشم ترم باستين خشك كنى
كه بر لب خشك من لب ترسايى

— مسيحى ويا مسيحايى مخلصيله هندستان
شعراسندن برى دخى اولوب، جهانكيرك زماننده

باشامش؛ وهندولرك مشهور (رامايانه) منظومهٔ
قديمه‌سنى نظماً فارسى‌يه ترجمه ايتمشدر.

مسيحى { اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب، برشته‌ليدر.
وزير على پاشانك كاتب ديوانى اولوب، بونك وفاتندن
صكره جزئى بر تيمارله قناعت ايلمش؛ و ٩١٨ ده
وفات ايتمشـدر . حسن خطى ده وار ايدى. شـو
بيت اونكدر:

محبوبدرر دهره ويرن صورت و زينت
بتلرله بولور نيته كه ديرك ايچى صورت

مسيلمة الكذاب { وقت سعادتده يمامه‌ده ظهورله ادعاى نبـوت
ايتمش برآدم اولوب، ابتدا اسـلامه كلمش ايكن ،
بعده ارتداد ايله، نبوت ادعاسنه قالقيشوب، بر طاقم
سبكمغزان كنديسنه تابع اولمغله، آزمدت ظرفنده
خيلى طرفدارلر پيدا ايتمش؛ وفخر كائنات (صلعم)
افندمزه برنامه ارسال ايدوب، بونده رسـالتپناه
افندمزك نبوتنى تصديق ايتـديكى حالده، كنديسنى
دخى تشريك ايله، ارضك نصفى سـنك ونصفى بنم
اولسون كبى كستاخانه سـوزلره جرأت ايده‌رك ،
جواب سزاسنى آلمش ايدى. او صره‌ده ارتحـال
جناب نبوى وقوع بولمغله، حضرت ابو بكرصديق
(رضه) افندمز خلافتنك ايكنجى سالنده خالد بن
وليد (رضه)ك قيادتيله ، مسيلمة الكذابك تربيه‌سى
ايچون، يمامه‌يه برسريه ارسال بيورمش؛ و عساكر
مسلمين ايله اهل رده بيننده شدتلى بر محاربه وقوع
بولوب، طرفيندن يكرمى بيك تلفاته سبب ويرلمش؛
ونتيجهٔ حربده اهل رده مغلوب وپريشان اولوب ،
مسيله دخى قتل اولنمشدر.

مسيله { مغربده برقصبه اولوب ، محمديه دخى دينلديكى وملوك فاطميـه‌نك
ايكنجيسى اولان قائم بامرالله ابوالقـاسم محمد بن
المهدى طرفندن ولى عهدلكى زماننده بنا اولنديغى
« معجم البلدان » ده مسطور اولوب، اليوم تونسك
١٠ كيلومتره جنوبنده واقع ويالكز ٣٠٠ اهالى‌لى
جامع اولان محمديه‌نك عينى اولسه كركدر.

مسينه { (Messine) ايتاليايه تابع سيچليه جزيره‌سنك شرق شمالى كوشه‌سنده
وجزيرهٔ مذكوره ايله ايتاليا ساحلى آره‌سـنده
اولان همنامى بوغازك اوزرنده اوله‌رق پالرمونك
٢٢٦ كيلومتره شرقنـده ايالت مركزى بر شهر
اولوب، ٩٨٩٨٠ اهاليسى ، صـاغلام و كنيش
ليمانى، كوزل رېختمى، استحكاماتى ، دارالفنونى ،
ايكى اعداديه‌سى، مكتب صنايعى، دارالمعلمينى، ديكر
مؤسسات علميه‌سى، دارالفنونه مربوط كتبخانه‌سيله
تاريخ طبيعى نمونه‌خانه‌سى ورسم و آثار عتيقه مو-
زه‌سى، پك ايشلك تجارتى، پورتقال، ليمون ، او-
زوم، شراب وزيتون ياغى اخراجاتى وايپك قماش
وزارلرله قوردله فابريقه‌لرى واردر . پك اسكى
برشهر اولديغى حالده ، دفعاتله زلزله و حريقدن
خراب اولديغنـدن ، ابنيه وسـائر آثار عتيقه‌سى
يوق حكمنده‌در. سيچليه جزيره‌سيله برابر ٢٣٠
سنه ممالك اسلاميه‌دن بولنمشدر .

— مسينه ايالتى سيچليه‌نك شمال شرقى كوشه-
سنده ساحل شمالى بوينجه ممتد طار بر مستطيل
شـكلنده اولوب، جنوباً (قاتانيـه) ، غرباً پالرمو
ايالتلريله، سائر طرفلردن دخى دكيزله محاطـدر .
مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٢٢٧ مربع كيلومتره اولوب،
اهاليسى ٦٠٠٠٠٠ كشى راده‌لرنده‌در.

مسينه بوغازى { (Détr. de Messine) ايتاليانك جنوب غربى
كوشـه‌سى يعنى قالابره ايله سيچليه جزيره‌سـنك
شرق شمـالى كوشه‌سى آره‌سـنده و (تيرنيان)
دكيزيله يونان دكيزى بينـنده بر بوغاز اولوب ،
شمالدن جنـوبه بويى ٤٢ و الك كنيش برنده اكى
١٨ كيلومتره‌در. شمـال جهتنده‌كى الك طار يرى
يعنى سيچليه‌ده‌كى (فارو) ايله قالابره‌ده‌كى (قاوانو)
برونلرينك آره‌سى ٣١٤٧ متره كنيشلكنده‌در.
مد وجذرى غيرمنتظم وآقنتيسى وعلى الخصـوص
شمالدن جنوبه اولانى پك قوتلى اولوب ، دكيزى
اكثريا طالغه‌ليدر .

مسينى { عربلرك آنف البيان مسينه شهرينه ويردكارى اسم اولوب ، جغرا-
فيون عرب آثارنده بليـدة يعنى كوچك بر قصبه
تعبيريله تعريف اولنديغنه نظراً، حكومت اسلاميه
زماننده كوچـلك ومتروك بولنمش اولديغى آكلا-
شيلبور .

مسیه { (Mesie, Mæsia) روم ایلینك تقسیمات قدیمه‌سنده قطعهٔ مذكو-
ره‌نك شمال شرقی قسمندن عبارت بر بیوك خطه
اولوب، شمالاً صاوه وطونه نهرلریله، غرباً (درینه)
نهریله، جنوباً شار وبالقان طاغلریله، شرقاً دخی
قره دكیزله محاط ایدی . بو وجهله همان شمدیكی
صربیه وبلغارستاندن مركب اولوب، شمالاً داچیه
وپانونیه، غرباً ایلیریا، جنوباً دخی ماكدونیه و
تراكیه خطه‌لریله محدود ایدی. اهالئ قدیمه‌سی
پلاسج جنسیتنه منسوب قبائل مختلفه‌دن مركب
اولوب، بونلرك اك مشهورلری مس، داردان و
اسقوردیسق قوملری ایدی . بعده اسلاو وتاتار
اقوامندن برطاقم قبائل دخی كلوب، اهالئ اصلیه‌یه
قاریشمشلردی . بو خطه‌نك احوالی یونان قدیم
جغرافیونك همان مجهولی اولوب، روما‌لیلر ما-
كدونیه‌لیلرله دردنجی محاربه‌لرینی ایدوب ، شار و
بالقان طاغلرینك اوته‌سنه كچدكلرنده، قبل المیلاد
١٤٧ تاریخنده مسیه‌یی اوكرنه‌رك، ١٣٥ تاریخنده
ضبطنه باشلامش، و آوغستوسك زماننده فتحنی
اكمال ایتمشلردی . روما‌لیلر بو خطه‌یی برنجی و
ایكنجی ونام دیكرله غربی و شرقی مسیه‌یه تقسیم
ایدوب، برنجیسی صربیه و ایكنجیسی بلغارستاندن
عبارت ایدی. بعده شرق ایمپراطورلغنه تابع ایكن
بلغار وصرب قوملرینك اورالره كثرتله هجرتلری
اوزرینه، برنجیسی صربیه وایكنجیسی بلغاریه ناملرینی
آلمشلردر .

مشارف { حوران قربنده بر قاچ قریه‌نك مجموعنه ویریلن اسم اولوب،
الیوم اسكی شام دینلن بصری دخی بونلره
داخل ایدی . (سیوف مشرفیه) دینمكله مشهور
مقبول قلیجلر بو كویلرده یاپیلیردی.

مشامی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا-
سندن اولوب، صدر اعظم رستم
پاشانك كتخدالرندن مصطفی كتخدانك اوغلی ایدی.
قونیه‌ده نشأت ایتمشدر . شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سینه‌ده خالی دكل هجران هجران اوستنه
تكیه‌در اكسك دكل مهمان مهمان اوستنه

مشان { بصره قربنده خرماسی وسائر میوه-
لری چوق برقصبه اولوب ، صا-
حب مقامات مشهور حریرینك مسقط رأسی ایدی.

هواسی بك آفر اولوب، خلفاء عباسیه زماننده
منفا اتخاذ اولنوردی.

مشتاق { فرس شعراسندن بروجه آتی طقوز كشینك مخلصیدر:
برنجیسی (ملاحسین) شیرازلی اولوب، شهر
مذكورده قصه خوانلقله مشغول ایدی. شو رباعی
اونكدر:

هر لحظه زمن رواتی میشنوی
و ز قصهٔ من شكایتی میشنوی
سوز دل من فسانه‌می پنداری
من مردم وتو حكایتی میشنوی

— ایكنجیسی اصفهان ساداتندن اولوب،
برخیلی وقت سلیقهٔ متأخرین اوزره شعرسویلدكدن
صكره، بونلری احیا ایله ، متقدمینك طرزنده
شعر سویلمكه واونلرك طریقنی احیایه چالیشمشدر .
اكثر اشعاری غزلیات و رباعیاتدن عبارتدر .
صاحب « آتشكده » آذر ایله صحبتی واردر .
شو بیت اونكدر:

صبر است علاج هجر دانم
اما چه كنم نمی توانم

— اوچنجیسی (سید خیرات علی دهلوی)
عن اصل فیض آبادلی اولوب ، شیخ علی حزین
لاهیجانینك تلامذه‌سندن ایدی. بر مدت وزیرالممالك
نواب آصف الدوله بهادرك خدمتنده بولندقدن
صكره، ناكپور مهاراجه‌سنك امیرالانشاسی اولمش؛
وییتمش یاشنی كچدكدن صكره ، تقاعد معاشیله
(پونا) شهرنده اختیار عزلت ایده‌رك ، اوراده
وفات ایتمشدر . شو بیت اونكدر :

آن كل تازه كه دارد روش وآنی چند
داد برباد بیك جلوه كلستانی چند

— دردنجیسی كشمیرلی اولوب ، محمد شاه
زماننده دهلی‌یه ورودله، مالك اولدیغی حسن خط
سایه‌سنده كد یمینیله یاشامشدر. اهل بیت نبوی
حقنده نعوت وقصایدی واردر. شو بیت اونكدر:

چو آن مفلس كه صدجا دركرو باشد متاع او
نظر جایی ودل جایی و جان جایی دكر دارم

— بشنجیسی لاهورلی اولوب، شاه آفرین
لاهوری شاكردانندن ایدی ؛ وصوفیون طریقنه
میلی وار ایدی . شو بیت اونكدر :

دیده‌ئی حالت مشتاق مپرس
كه عیان راچه بیان می باشد .

— آلتنجیسی (ملا باقر مجلسی) اصفهانلی اولوب ، شیعهٔ امامیه‌نك اکابر علماسندن وشاه سلیمان صفوینك معلمی ایدی . « بحارالانوار » ، « عین‌الحیاة » ، « حق‌الیقین » ، « حدیقة‌المتقین » کبی شیعیلرجه معتبر تألیفاتی واردر . متصوفینك علیهنده ادارهٔ کلام ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بخواب عدم راحتی داشتم
ازین خواب مارا که بیدار کشت

— یدنجیسی (میرزا محمدرضا) اصفهانه تابع احمد آباد ساداتندن اولوب، علوم عقلیه وحکمیه‌ده ید طولاسی وسلطان حسین صفوی عهدی ارکانندن میرزا عبدالباقی و عبدالوهابله قرابتی وار ایدی. قزوینده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قد رعنای تو ای شوخ سراپاست بهشت
راست گفتند که بر عالم بالاست بهشت

— سکزنجیسی عن اصل (تون)لی اولوب، اصفهانده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

شاید آن سنگین دل از خاك تو روزی بگذرد
از تف دل شیشه کن سنك مزار خویش را

— طقوزنجیسی هند برهمنیلرندن اولوب ، حسن صوتیله مشهور ایدی. شو بیت اونکدر:

میکشد هر دم فراق آن لب رعنا مرا
می برد هر لحظه یاد وصل او از جا مرا

مشتاق { (شیخ مصطفی افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ومشایخ قادریه‌دن اولوب، بتلیسلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، ایوبده سلامی افندی خانقاهنده پوست نشین اولمش؛ و ۱۲۴۷ ده ممالکی جانبنه گیدەرك ، اوراده ارتحال ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو مقطع اونکدر:

اویله مشتاقم که مشتاق خدا دیرلر بکا
بندهٔ ناچیزم اما شهریارم دلده‌در

مشتاقی { (شیخ رزق‌الله دهلوی) هندستان مشاهیر شعرا و علماسندن اولوب، اورا محدثینندن عبدالحق دهلوینك عمیدر. هند قدیم لساننه وهندولرك علومنه وقوفی اولوب، سانسکری لساننده « جوت نرنجن » عنوانیله بر کتابی، « واقعات مشتاق » عنوانیله کندی ترجمهٔ حالیله احوال معاصریندن باحث بر تألیفی و «تاریخ سکندر لوری» عنوانیله بر تألیفی واردر. ۸۸۹ تاریخنده ۱۰۲ یاشنده وفات ایتمشدر . شو ایکی بیت اخلاق وموعظه‌یه متعلق مثنویاتندندر:

فتح قفل ار از کلید است ای عزیز
جنبش دست از تو میخواهند نیز
قدر خودرا می ندانی ای دغل
تشنه می میری و دریا در بغل

مشتری { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

کی مست میشوی تو بیك ساغر شراب
ای مشتری مگر بخم می فرو شوی

— ایکنجیسی فراهان ساداتندن اولوب ، شو بیت اونکدر:

حرف محبت است همان داستان ما
جز در حدیث عشق نگردد زبان ما

مشتول { مصرك شرقیه جهتنده بو اسمله ایکی قصبه اولوب، برینه (مشتول الطواحین) ودیکرینه (مشتول القاضی) دیرلردی.

مشرب { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (حکیم عبدالرزاق) اصفهان ساداتندن اولوب، طب وعلوم حکمیه‌ده دخی یدطولی صاحبی ایدی . عالمگیر زماننده هندستانه گیدەرك، ممالك هندده سیاحت ایتمش؛ و ۱۱۲۷ تاریخنده وفات ایلمشدر. شو بیت اونکدر :

دل از ذوق شهادت اضطراب ساکنی دارد
چو جوهر چشم من شد موجهٔ دریای شمشیری

— ایکنجیسی شاه عباس ماضی ملازملرندن میر حسین شیشه‌گرك اوغلی اولوب ، قم شهری ساداتندن ایدی. تبریزده وفات ایتمشدر. نستعلیق خطنده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

ترك خونریزی که باشد قتل مردم کیش او
پیش پا افتاده مضمونیست سر درپیش او

— اوچنجیسی (میرعنایةالله) دهلیلی اولوب، شو بیت اونکدر :

میروی وچو گرد از پی تو
مشرب خاکسار می آید

— دردنجیسی (میرزا اشرف) عن اصل عامری اعرابندن اولوب، نادرشاهك کتابت خد.

متنه کیرمش؛ وبعده بونك امريله کوزلرینه میل
چکیلوب، مکحول اولدیغی حالده، بر مدت دها
اونك خدمتنه ملازمت ایتمش؛ ونهایت ١١٢٥ ده
شیرازده وفات ایلمشدر. شو بیت اونکدر:

وصل تو کفتم رسد پیشترم از اجل
آه که از بخت بد این نرسید آن رسید

— بشنجیسی هندستان برهمنیلرندن و
راجپوت قومی افرادندن اولوب، اکبر آباددە
ساکن ایدی. محمد مقیم کشمیری تلامذه‌سندن
اولوب، تجارت طریقیله برمدت بنکاله‌ده سیاحت
ایتدکدن‌صکره، اود نوابی وزیرالممالك شجاع‌الدوله
بهادر خدمتنه کیرمش؛ واون ایکنجی قرن هجری
اواخرنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

من بر سیاه کاریٔ خود تا نظر کنم
چون خامه سر فرو برم وکریه سرکنم

مشربی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا-
سندن اولوب، استانبوللیدر.
سلطان سلیم خان ثانینك شهزاده‌لکرنده مغنیساده
خدمتلرنده بولنمشدر. شو قطعه اونکدر:

فراقکله ضعیف و ناتوان و دردنا کم بن
غمکدن شرحه شرحه پاره پاره چاك چا کم بن
کیمی اولدیرسه احیا ایلر اول عیسی نفس اما
بو بن اولملوسن قتل ایلمز آکا هلاکم بن

مشربی { ایران شعراسندن دخی بش
کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (قم)لی اولوب، ابتدا صنعتله مشغول
ایکن، بعده شعره حصر اشتغال ایتمشیدی. شو
بیت اونکدر:

کردند شهیدان تو چون روز جزا جمع
معلوم شود وسعت صحرای قیامت

— ایکنجیسی تکلو عشیرتی رؤساسندن اولوب،
ملوك صفویه‌دن سلطان محمد خدا بنده زماننده
سالف‌الترجمه مسیب خانله همصحبت بولنمش؛ واکبر
شاه زماننده هندستانه کیدوب، اوراده وفات
ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در خیال زلف ورویت شد ز اشك وآه من
آب دریا لاله کون و باد صحرا مشکبو

— اوچنجیسی (احمد حسین) هندستانك
(سهسوان) قصبه‌سندن اولوب، اك زیاده قصیده
ومثنوی نظمنده مهارتی وار ایدی. شو مطلع
اونکدر:

دم سحر که کلکشت سبزهٔ کلزار
شدم بدیدهٔ دل داخل اولوالابصار

— دردنجیسی خوانسارلی اولوب، شو بیت
اونکدر:

شب خواب ره بچشم پرآبم نمی برد
چندان خیال هست که خوابم نمی برد

— بشنجیسی (ملا محمد) استرابادلی اولوب،
شو بیت اونکدر:

ساقی اکر میم ندهد در هوای کل
دست من است ودامن ساقی وپای کل

مشرقی { ایران شعراسندن ایکی کشینك
مخلصیدر:
برنجیسی هراتلی اولوب، علی شیر نوایی زما-
ننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

کوهر عشق نثار ره یاری کردم
شادم از عاشقیٔ خویش که کاری دارم

— ایکنجیسی (میرزا ملك) عن‌اصل مشهدلی
اولوب، اصفهانده نشأت ایتمش؛ وشاه عباس صفوی‌یی
مدح ایدوب، تخصیصاته نائل اولمش ایدی. شو
بیت جملهٔ اشعارندندر:

میتوانستم شکایت کرد ازو
غیر او کر دیکری میداشتم

مشعرالحرام { (المشعرالحرام) مکهٔ مکرمه
ده مروه ایله صفا آره‌سنده
مناسك حجدن بر محلدر.

مشفقی { فرس شعراسندن بش کشینك
مخلصیدر:
برنجیسی مولانا لسانینك شاکردی و ولد
معنویسی اولوب، بر مدت سمرقندده یاشامشدر.
کمال خجندینك اشعارینه نظیره سویلردی. بعض
هزلیاتی‌ده واردر. شو مقطع اونکدر:

مشفقی دل بکسی داده‌ئی امروز که او
بکشد زارم و از کس نبود پروایش

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، اوراده بز
صاتمغله تعیش ایدردی. شو بیت اونکدر:

قاصدم مژدهٔ بیماریٔ اغیار آورد
جان فدایش که رساند خبری بهتر ازین

— اوچنجیسی بخارالی اولوب ، اونجی قرن هجریده یاشامشدر . شو بیت اونکدر :

بکویش رقتم وخاری بپای من شکست آنجا
بحمدالله که تقریبی شد از بهر نشست آنجا

— دردنجیسی کشمیرلی اولوب ، اکبرآبادده توطن ایتمشیدی . شو بیت اونکدر :

ای آن که سری ز شوق مستت دادند
جانی و دلی مهر پرستت دادند

— بشنجیسی (محمد رضا) قم شهرندن اولوب ، شو بیت اونکدر :

آیینه ساخت سحر جمالت نقاب را
درشیشه کرد همچو پری آفتاب را

مشفق (شیخ مکهن) هندستان شعراسندن اولوب ، مراد آباد شهری مضافاتندن سنبهل قصبه سندن اولدیغی حالده ، اکبرآباد زماننده دهلیده یاشامشدر . شو رباعی اونکدر :

از سینه غبار غم نمی باید شست
از دل رقم الم نمی باید شست
پایی که براه عشق شد خاك آلود
از آب حیات نمی باید شست

مشکویه ری شهرینه مضاف وشهر مذکوردن ایکی قوناقلق مسافه ده اوله رق ساوه طریقی اوزرنده واقع بر کوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

مشکی (ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (درویش —) عن اصل غزنینلی اولوب ، اصفهانده امرار عمر ایتمشدر . شو بیت اونکدر :

ای خوش آن دم که زنم بر درتو تا بصباح
نالها همچو سکان و تو نباشی بیدار

— ایکنجیسی (میرمحمود) تبریزلی اولوب ، شهر مذکورده مسك صانعتیله مشغول ایدی . شو بیت اونکدر :

بفکر آن میان امشب دل صد ناتوان کم شد
دل یك یك بدست آمد دل من زان میان کم شد

مشهد ((مشهد رضوی ومشهد مقدس) ایرانك شرق شمالی کوشه سنده هر برودہ تابع کشف رود مجراسنك ١٠ کیلومتره جنوبنده و طوس شهر شهیری خرابه لرینك ٣٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده ٣٦°١٧′١٩″ عرض شمالی ایله ٥٧°١٣′ طول شرقیده خراسان ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب ، ائمهٔ اثنا عشرك سکزنجیسی اولان امام علی رضا بن موسی کاظم (رضهما) نك تربهٔ شریفه سنی حاوی اولمغله مشهور وشیعیلرجه زیارتکاه عظیمدر . شمدیکی حالده بتون خراسانك اك بیوك شهری اولوب ، ٧٠٠٠٠ اهالیسی ، سوری ، محیط دائره سی ٧ کیلومتره اولان خندقی ، شرقدن غربه آقار وباغچه لرینی اروا ایدر بر جدولی وبونکله متوازیاً هرات قپوسندن غرب قپوسنه دك ممتد کنیش واشجارله مظلل برجاده سی ، بوجاده نك اوزرنده بولنان دکانلردن بشقه بیوك تجارته مخصوص چارشی و بازارلریله خان وکروانسرایلری ، (مصلا) نامیله واسع بر میدانی و اورته سنده پك مصنع ومزین بر نمازکاهی ، متعدد جوامع ومدارسی ، خالی ، اسلحه ، معادن متنوعه دن صواتلی وایشله لی اوانیٔ مختلفه ، جوارده چیقان بر نوع سیاه طاشدن معمول مواد متنوعه وزوار طرفندن یادکار مقامنده آلنان تسبیح ، یازیلی یمنی و سائره کبی کوزل معمولاتی وپك ایشلك تجارتی واردر . امام مشار الیهك تربهٔ شریفه سی جسیم و پك مصنع اولوب ، قبه سی خارجاً آلتون ایله قاپلانمش ، وجدارلری موزاییق طاشلر ویازیلی چینیلرله وداخلاً دخی پك ذی قیمت زینتلرله تزیین اولنمشدر . تربهٔ شریفه بوقاریده ذکر اولنان بیوك جاده نك اورته سنده واقع اولوب ، جاده یی ایکی یه آییریور ، و واسع میدانلر وحوالیلرله محاطدر . سورك داخلنده و خارجنده برچوق باغچه لر و واسع مزارستانلر بولنوب ، شیعیلرك اغنیاسی اوزاق یرلردن جنازه لرینی اورایه نقل ودفن ایدرلر . زیارت موسمنده یوز بیکدن زیاده زوار طوپلانیر . هارون الرشیدك ونادر شاهك تربه لری دخی بو شهرده در .

مشهد اسکی بر شهر اولمیوب ، جغرافیون اسلام آثارنده اسمنه تصادف اولنمیور . اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره ، بو شهرك اساسی وسبب تأسیسی امام همام مشار الیهك تربهٔ شریفه سیدر . مأمون خلیفه زماننده امام علی رضا (رضه) خلیفهٔ مشار الیهك معیتنده خراسانده بولنوب ، ولیعهد اتخاذ اولندقدن صکره ، طوسده ارتحال

ایتمکله، او وقت خالی وایصسز بولنان محل مذکورده دفن اولنمشدی . بعده تردد ایدن زواره مخصوص اولمق اوزره ، تربه‌نك اطرافنه بر طاقم خانه‌لر وسائر ابنیه یاپیلوب ، (سناباد) اسمیله بر قریه تشکل ایتمشیدی . برچوق زمان بویله قریه حالنده قالمش ایسه‌ده ، زوارك کیتدکجه تزایدی تجارتی اورایه جلب ایتمکله، طوس شهری اهمیتدن دوشوب، اهالیسی برر برر بو قریه‌یه نقل خانه ایده‌رك، نهایت قصبه و شهرحالنی آلوب، مشهد اسمیله یاد اولنمغه باشلامش ؛ و بوندن بر ایکی یوز سنه اول طوس بسبتون اهالیدن خالی وخرابه حالنده قالوب، مشهد هر طرفدن تهاجم ایدن اهالی ایله وشیعی المذهب اولان کبار و اغنیانك عطایاسیله بیوك ومزین برشهر حالنی آلمشیدی. شهرك معموریت وثروتی تاتار وترکمانلرك نظرحرص وطمعنی جلب ایده‌رك، بونلر طرفندن دفعاتله یغما، و ۹۹۶ تاریخنده اوزبکار خانی عبدالمؤمن طرفندن تخریب اولنمش ایسه‌ده ، بعده خاندان صفوینك الینه کچوب، اولکندن زیاده اعمار و تزیین اولنمش ؛ و نادر شاه طرفندن پایتخت اتخاذ اولنوب ، بونك حفیدی شاهرخ میرزا مشهد وخراسانده برمدت طیانه بیلمش ایسه‌ده، عاقبت آقا محمد خانك ضبطنه کچوب، او وقتدن بری ایرانه تابع اولان خراسانك مرکزی بولنمقده‌در.

— بو اسمله بدخشانده دخی فیض آبادك ۱۰۰ کیلو متره غرب جنوبیسنده و جیحونه تابع کوکچه صویه دوکیلان بر دره‌نك اوزرنده اوله‌رق خواجه محمد طاغنك اتکنده بر قصبه اولوب ، زیارتکاه بر تربه‌سی وار ایسه‌ده ، کیمك اولدیغی تحقیق اولنه‌مدی.

مشهد حسین { ومشهد علی یاخود امام حسین وامام علی [«کربلا» و «نجف» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

مشهدسار { ایرانك بحر خزر ساحلنده مازندران ایالتنده و(برفروش) شهرینك ۲۰ کیلو متره شمالنده بر قصبه و اسکله اولوب، لیماننك مدخلی کوچك اولدیغی حالده، ایرانك او ساحلده‌کی اسکله‌لرینك اك ایشلکی اولوب، شهر مذکورك اسکله سیدر.

مشهدمرغاب { ایرانك فارس خطه‌سنده وشیرازك ۱۱۵، اصطخر خرابه‌لرینك‌ده ۶۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (نیریز) کولنه منصب (بندامیر) نهرینه دوکیلان مرغاب چایی اوزرنده بر قریه اولوب ، مانی زمین اوزرینه بیاض چیچکلی بك مقبول خالیلریله واطرافنده ممتد اووه‌ده‌کی آثار عتیقه‌سیله مشهوردر. بر شهرقدیمك خرابه‌سی اولان بو آثار میاننده بین الاهالی (تخت سلیمان) نامیله برسرای ویرانه‌سی و (مزار مادر سلیمان) نامیله یاد اولنور مصنع بر مزار واردر، که کیخسروك والده‌سنك مزاری اولوب، سرای مذکورك دخی کیخسرو طرفندن یاپلمش اولدیغی مظنوندر.

مشهدی { (میرمحمد آصف) هندستان شعراسندن اولوب، اود خطه‌سنك خیرآباد شهری مضافاتندن سیتاپورده نشأت ایتمشدر. اجدادی خراسانك مشهد شهرندن اورایه هجرت ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

کر نهی پا بسرخاك من خون آلود
آیم از خاك برون با کفن خون آلود

مشهور { (میرزا محمد زمان) ایران شعراسندن اولوب، تبریزلی اولدیغی حالده، تحری معاش ایچون هندستانه رحلت، ومحروم اوله‌رق اصفهانه عودت ایتمشیدی. مبالغه وهجوه میلی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

ز بس خشك است خون در پیکرم کرکل زنی برمن
صدا همچون شکست شیشه ام از استخوان خیزد

مشهوری { متأخرین شعرادن اولوب، سلانیکلیدر. برمدت بعض کتابتلرده طولاشدقدن صکره، بر چفتلك تدارك، ومدرسلك رؤسنی استحصال ایدوب، شهرمذکورده فارسی تدریسیله مشغول اولوردی. شو ایکی بیت بر نعت شریفندندر:

اولیه سلطان رسل کیم ذات پاك امجدی
کائناتك باعث موضوع چار ارکانیدر
آندن استمداد ایدن ظن ایتمه آنجق مجرمان
اصفیا و اتقیا یکسر مدد جویانیدر

مشید { هندستان شعراسندن اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

کر مشید عاشقی هم دین وهم دنیا بباز
ورنه هر طفلی تواند کوی و چوکان باختن

مصاحب { فرس شعراسندن اوچ کشینڭ مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانه تابع نائن قصبه‌سندن اولوب، رملده مهارتی وهزله میلی وار ایدی. شو برایکی بیت بر حکایهٔ لطیفه‌سندندر:

بکوچهٔ کذرم بود چون نسیم سحر
فتاده در ره من عکس ماهی از منظر
ز اضطراب سراسیمه هر طرف دیدم
چو آفتاب نمودار شدیکی دختر

— ایکنجیسی (ملا حسن) تبریزلی اولوب، خط غبارده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

نامه بر نامهٔ من برد ولی می ترسم
که فراموش کند آنچه زبانی دارد

— اوچنجیسی کشمیر بت پرستانندن اولوب، فرح آباده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

تحصیل فیض صحبت هر دم غنیمتی دان
چون کشتهٔ مصاحب باپختکان ز خامی

مصامده { مغربده بربر قبائلندن برقبیله‌نڭ اسمی اولوب، بنی عبد المؤمن دولتنڭ مؤسسی اولان محمد بن تومرت بو قبیله‌یه منسوب ایدی.

مصدوم { (ابوالحسین بن اسدون) اندلسڭ مشاهیر اطباء اسلامندن و ابو مروان عبدالملك بن زهرڭ تلامذه‌سندن اولوب، اشبیلیه‌ده نشأت ایتمش؛ ومنصورڭ خدمت طبابتنده بولنه‌رق، ۵۸۸ ده وفات ایتمشدر.

مصر { (Égypte) آفریقا قطعه‌سنڭ شمال شرقی کوشه‌سندن عبارت وشرق شمالی اوجندن آسیا قطعه‌سنه مربوط بیوك بر مملکت اولوب، اصل خطهٔ مصریه یعنی نفس مصر ایله الیوم خدیویت مصریه‌یه تابع یرلر آره‌سنده عموم خصوص قبیلندن برفرق اولدیغندن، بو ماده‌ده ابتدا اصل مصردن بحث اولنوب، نهایتنده ممالك ملحقه‌سی دخی ذکر اولنه‌جقدر. بوخطه‌نڭ اسکی یونانیلرجه اسمی (اکوبتوس) اولوب، بو اسمڭ اهالئ قدیمه‌سی اولان (قبط) اسمیله مشابهت ومناسبتی ظاهردر. بین الاسلام مستعمل اولان (مصر) اسمی ایسه عبرانیلرڭ (مصرایم) اسمندن مأخوذ اولوب، بنی اسرائیلڭ بو خطه‌یی بو اسمله وجه تسمیه‌لری آکلاشیله‌مامشدر. اسکی مصریلر عندنده ایسه مصرڭ اسمی (خمی) یاخود (حام) ایدی، که بنی اسرائیل کتب مقدسه‌لرنده بو اسمی اولاد نوح (عم) دن برینه ویرمشلردر. بو اسم لسان قبطیده «سیاه» معناسنی افاده ایدوب، حام بن نوحڭ چهره‌سندن زیاده مصر طوپراغنڭ بو رنکده اولمسی سبب تسمیه‌سی اولسه کرکدر.

موقعی، حدود و مساحه‌سی. — خطهٔ مصریه اساساً وطبیعت اراضیجه قورو برچول اولوب، سبب عمران وحیاتی مجرد ایچندن جریان ایدن نیل ایرماغیدر. معلومدرکه بو مبارك ایرماق قاهره شهرینه یعنی ۳۰° عرض شمالی‌یه قدر طار بر وادینڭ ایچنده جریان ایدوب، یالکز بو وادی‌یی احیا ایتدیکی حالده، اورادن آشاغی برچوق قوللره آیریله‌رق، بو انقسام طبیعی‌یه اسکیدن بری انسان الیله آچلمش اولان حسابسز جدوللر دخی منضم اولمغله، قاهره‌دن آق دکیز سواحلنه‌دك (ذلته) یاخود (دالیه) اسمیله معروف مثلث الشکل بر یر تشکل ایدر، که بوخطه‌یه دنیانڭ انباری نام وصفتنی قزاندیران ایشته بو یردر. بناءً علیه، بعض جغرافیون خطهٔ مصریه‌یی نیلڭ اشبو دالیه‌سیله قاهره‌دن اسوان شلاله‌سنه قدر اولان وادیسندن عبارت عد ایتمشلردر. لکن بویله برخطدن عبارت مملکت اوله‌میه‌جغندن، وادئ نیلڭ صاغ وصول طرفنده بولنان وآنجق برقاچ واحی حاوی اولان چوللرڭ دخی بالطبع مصردن عد اولنمسی اقتضا ایدر. بو حالده خطهٔ مصریه، تقریباً ۲۴° ایله ۳۱° ۳۰′ عرض شمالی و۲۲° ایله ۳۳° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، اسوان شلاله‌سندن ساحل بحره قدر بویی ۸۸۰ واکی ۵۰۰ کیلومتره‌در. شمالاً آق دکیزله، غرباً برقه وصحرای کبیر و تعبیر آخرله (لوبیه) چولیله، جنوباً نوبه مملکتیله، شرقاً دخی بحر احمرله وسینا شبه جزیره‌سیله محدوددر. شرق شمالی جهتندن خط حدود آق دکیز ساحلندن بدأ ایله بحر احمرڭ منتهاسنده واقع سویش قصبه‌سنه منتهی اولان برخط موهوم اولدیغی کبی، غرب جهتندن دخی ۲۵° ۳۰′ طول شرقیده واقع (رأس کنیسه) دن باشلایه‌رق، برخیلی مسافه‌ده جنوب غربی‌یه طوغری

امتدادله، (سیوه) واحئی دخی ایچری‌یه آلدقدن
صكره، جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، چولك
ایچنده اسوان حذاسنه واصل اولور. مذكور
چوللر داخل حساب اولمقسزین مصرك اصل مسكون
ومعمور اولان وادی نیلیله دالیه‌سی ٣ ٢٨٦ ٠٠٠
یكی دونم اولوب، بونك ثلثانی مزروع و بر ثلثی
كول و نهرلرله شهر وقصبه وقرانك ضبط ایتدیكی
یرلردن و ٥٠٠ ٠٠٠ دونم قدر اراضی غیر مزرو-
عه‌دن عبارتدر.

شكل طبیعیسی، جبال وانهاری. — نیل نهری
نوبه‌دن مصره داخل اولدیغنده، ایكی صره طاغلر
ویا تپه‌لرك آره‌سنده جریان ایدوب، بو ایكی سلسله
آره‌سنده‌كی وادی آنجق اوچ درت كیلومتره
وسعتنده‌در. (اسنا) قصبه‌سنه قدر ١٦٠ كیلومتره‌لك
مسافه‌ده بو طارلق دوام ایدوب، اورادن قنایه
قدر وسعتی ١٠ ایله ١٢ كیلومتره آره‌سنده‌در.
قنادن قاهره‌یه قدر اولان اوچنجی قسمی ایسه ٢٠
ایله ٢٥ كیلومتره آره‌لرنده بر وسعتده‌در. فیضا-
ننده نیلك صولری بتون بو وادی‌یی طولدیره‌رق،
معموره‌لرك آره‌سنده اختلاطی تأمین ایچون،
وادینك هر طرفنده اسكیدن بری سكز اون قدم
ارتفاعنده یوكسك شوسه‌لر یاپلمشدر. ایشته مصر
علیانك یعنی صعید مصرك معمور ومسكون یرلری
آنجق بو وادیدن عبارتدر. نهرك صاغ یعنی شرق
طرفنده‌كی طاغلر یوقاریلرده غرانیت ودها آشاغیده
كلسدن عبارت اولدقلری حالده، بسبتون چیلاق
وصرب اولوب، نهرك كنارینه قدر اینرلر. صول
یعنی غرب جهتنده‌كی طاغلر ایسه دها باصیق ومجرای
نهردن دها اوزاق اولوب، وادی نیلك منبت
اووه‌لری بونلرك اتكلرنده ممتد اولور. شرق
جهتنده‌كی سلسله قاهره‌نك اوستنه قدر كلوب،
اوراده (جبل مقطم) اسمیله دیك وصرب بر برون
تشكیل ایتدیكی حالده، غرب جهتنده‌كی سلسله
تدریجاً انحطاط ایدوب، نهایت اراضی مزروعه‌یه
منتهی اولور. قنادن آشاغی نیلك صول كنارندن
بر قول آیریلوب، بیوك مجرا ایله متوازیاً ینه وادی
نیلك ایچنده آقار، وسیوطده نیل ایله برلشدكدن
صكره دها آشاغیده یكیدن آیریلوب، بنی سویفك
آلت طرفنده صولده‌كی صرتك بر بوغازندن مروریله،
مدینة الفیومدن كچه‌رك، (بحیرة القارون) ه دو-
كیلور؛ و بو كوله دوكلزدن اول بر چوق قوللره
آیریله‌رق، او جوارلری دخی احیا ایدر.

قاهره شهرندن كچدكدن صكره نیل ایكی
بیوك وبرقاچ كوچك قوله آیریلوب، عادتا بر یلپازه
شكلنده اولان دالیه‌یی تشكیل ایدر. بیوك قوللرك
بری دمیاطده ودیكری رشیدده آق دكیزه دو-
كیلوب، كوچكلری ایسه دكیزدن اینجه برر دیل ایله
آیرلمش برقاچ كنیش وآز درین كوللر تشكیل
ایدرلر. بو كوللرك الك بیوكی والك شرقیسی اولان
(بحیرة منزله) قوراقلق زماننده ١٨٠ ٠٠٠ و
فیضان میاهده ٢٥٠ ٠٠٠ یكی دونم؛ ایكنجیسی
اولان (بحیرة برلس) قوراقلقده ٧٠ ٠٠٠ و
فیضانده ١١٠ ٠٠٠ دونم؛ اوچنجیسی اولان (بحیرة
مریوط) ٥٥ ٠٠٠ و ٧٥ ٠٠٠ دونم؛ ادقو ایله
ابو قیر كوللری دخی وسطی اوله‌رق ٣٤ ٠٠٠
و ١٤ ٠٠٠ دونم وسعتنده‌درلر. ایلك ایكیسنك
طوزی و بالیغی چوق اولوب، صید ماهیسندن
ومملحه‌لرندن چوق استفاده اولنور. بو دالیه ذاتاً
نیلك فیضانی زماننده بیكلرجه سنه‌لردن بری
ایندیردیكی طوپراقلردن متشكل اولوب، طوپراغی
پك منبت اولدیغی حالده، نیلك صولری پك منتظم
برطاقم سد وبندلر وصنعی جدوللرله دالیه‌نك هر
طرفنه نشر اولنه‌رق، اراضی‌یی اروا، و فیضاننده
كوبره یرینه كچن قیماق كبی بر اوزلی طوپراق ترك
ایتمكله، مصر سفلی دینلن بو دالیه بر تك تارله
حالنده اولوب، دنیانك الك منبت والك زنكین یریدر.

مجرای نیلك صاغ طرفنده یعنی وادی نیل
ایله بحر احمر آره‌سنده‌كی یرلر قورو و طاشلق بر
طاقم طاغ وتپه‌لردن عبارت ایصسز بر یر اولدیغی كبی،
وادی مذكورك صول طرفنده‌كی یرلر دخی صحرای
كبیرك برقسمی حكمنده اولوب، قوملق وصوسز بر
چول حالنده‌در. بونك یالكز برقاچ یرنده، صحرای
كبیرك هر طرفنده اولدیغی كبی، براز صویی حاوی
وجزئی نباتات ومزروعات وخرمالغی اولان بعض
واحلر بولنوب، مسكوندرلر. بونلرك باشلیجه‌لری
(خارجه) و (داخله) ایله (بحریه) و (سیوه)
واحلریدر. مصر سفلی ایله آسیا حدودی آره-
سنده ممتد اولان بر دخی قوملق برچول اولوب،

بونك غرب جهتنده مشهور سويش جدولى آچيله‌
رق، آق دكيز ايله بحر احمر آره‌سنده بر سير
سفائن طريقى تحصل ايتمشدر. بحراحمر سواحلنده
برقاچ اسكله‌سى اولوب، سويش جدولنك كشادندن
اول، بونلردن بعضيلرينك بر درجه‌يه‌قدر اهميت
تجاريه‌سى وار ايديسه‌ده، شمدى بسبتون اهميتدن
دوشمشلردر.

الحاصل مصر نيلدن عبارتدر. بتون معموريتى،
بتون ثروتى نيلدندر. بتون مسكون ومعموريرلرى
نيلك اروا ايتديكى محللرده‌در. نيلك يتيشه‌مديكى
ير چول، قورو، محصولسز وخاليدر. بتون معمو-
ره‌لرى نيلك واديسيله داليه‌سنده‌در. نيلك صولا-
ديغى يرلرك خارجنده، جزيرة العرب وصحراى كبير
چوللرنده اولديغى كبى، آنجق برطاقم بدوى عربان
قبائلى جولان ايدر. نيلك فيضانى سائر بيوك انهارك
طاشمسنه مماثل اولميوب، هيچ بر وقت صو اطرافى
باصماز، وهيچ بروقت شدت وهجومله كلوب خسار
وزيانى موجب اولماز. بالعكس تدريجاً وكمال سكونتله
صولرى يوكسلدكه باشلايوب، يتاغندن طيشارى
چيقان صولرى درحال طوپراق سونكر كبى ايچر؛
وساعت كبى ايشلديلن بندلرك قپولرى آچيلوب،
بيوك جدوللر واونلردن دها كوچكلرينه ياييلير؛
و بو وجهله عادتا بر باغچه‌يه صاليويريلن صوكبى
بتون اراضى‌يى اروا ايده‌رك، فضله‌سى دكيزه
آقوب كيدر. يالكز بعض چقور و آلچاق يرلر
بالالتزام صو ايله طولديريلوب، بعده صو تبخر
ايتدكه قالان اوزلى چاموره تخم سرپيلير. قاهره
قربنده واقع روضه جزيره‌سنده نيلك مقياس
فيضانى بولنوب، صو ٦ متره ايله ٣٢ سانتيمتره‌دن
زياده يوكسلنجه، مملكتك فيض و بركتنه كافى او-
لوب، بوندن آشاغى اولنجه غير كافى اولمغله، قحط
وقوعى طبيعيدر. فضله‌سندن ايسه زيان متصور
اولميوب، دها بركت اولور. فيضاننده صولرى
بولانيق وصاريمتراقدر. نيلك صويندن باصيله‌ميه‌
جق قدر يوكسك اولان برچوق يرلرى دخى طولابله
صويى يوكسلده‌رك، اروا واحيا ايدرلر. مصريلرك
ايچمه صويى دخى نيلدن اولوب، بوصو پك خفيف
ولذيذدر؛ يالكز حاوى اولديغى چامور طورلمق
ايچون، مخصوص كوپلره طولديررلر.

اقليم وهواسى. — مصرك هواسنده شمالدن
جنوبه بيوك بر فرق اولوب، اسكندريه‌ده وسائر
آق دكيز سواحلنده قيشين ميزان الحراره اكثريا
١٠ و ١٢ درجه‌كوسترير، و بعضاً ٣ و ٢ درجه‌
يه‌قدر دخى اينر. قاهره‌ده يازين ٣٥ و ٣٨
وصعيد مصرده ٤٥ درجه‌يه‌قدر چيقار. صعيدده
قيشين دخى نادراً ٢٠ درجه‌دن آشاغى‌يه اينر.
ياغمورجه دخى بو فرق كوريلوب، صعيد مصرده
نادراً ياغمور ياغديغى و بعضاً صره ايله سنه‌لرجه
ياغمديغى حالده، مصر سفلاده سنه‌ده اون اون ايكى
كون و آق دكيز سواحلنه قريب محللرده دها زياده
ياغمور ياغار. اسكندريه‌ده قيشين صباحدن اقشامه
قدر ياغمور ياغديغى كونلر اولور. مصرك هواسى
اساساً يابس اولوب، بناءً عليه كوللرك وطورغون
صولرك كثرتى وعلى الخصوص نيلك فيضاننده هر
طرفك صو آلتنده قالمسى ديكر بر يرده اوله جغى قدر
مضر دكلدر. مع هذا مصر هواسنك اك اغرى
ينه نيلك فيضانى موسميدر. بو موسم سنه‌نك صيجاق
آيلرى اولان حزيران وتموز واغستوس آيلرينه
مصادف اولديغى حالده، بو آيلرده دائما شمال
غربى روزكارى اسوب، حرارتى تعديل ايدر.
كانون اولدن شباط نهايتنه دكين بالعكس جنوب
شرقى روزكارى اسيور، كه او موسمده حرارتى
حس اولنماز. مارت ابتداسندن حزيرانه قدر عربلرك
(خمسين) تعبير ايتدكارى وچولدن كلن بر صيجاق
روزكار اسر، كه قرمزى بلوط شكلنده قوملرى
سوروكليوب، يرليلرك بيله تحمل ايده‌ميه‌جكلرى بر
حرارت وصقنديى‌يى موجب اولور. هله صعيد
مصرده بو روزكار تحمل اولنه‌ميه‌جق برحالده‌در.
آره صره سموم ديئلن مهلك بر روزكار دخى اسر
ايسه‌ده، بو ياريم ساعتدن زياده دوام ايتمز.
صعيدك هواسى دها يابس و دها آچيق اولوب،
حرارت زياده اولديغى حالده، صحت عموميه‌جه مصر
سفلانك هواسنه مرجحدر.

اصول زراعتى، محصولات و حيوانات و
معادنى. — مصرده نيل هم ياغمور هم كوپره هم
صپان خدمتنى ايدوب، بونلره حاجت براقماز.
نيلدن ايكى درلو و ايكى دفعه استفاده اولنور:
برنجيسى فيضاننده جدوللر واسطه‌سيله اراضينك

صویه باصدیرلمسی، که بو اك بیوك واهمیتلیسیدر ؛ وایکنجیسی فیضان موسمنك غیرنده یعنی ایلك بهارده طولاب وسائر آلاتله نیلك مجراسندن وجدوللردن صویك اخراجیله اراضینك اروا‌سیدر. بناءً علیه، بو ایکی واسطه یاردیمیله اراضیدن سنه‌ده ایکی و بعضاً اوچ دفعه محصول آلنیر. طوپراق ضعیفلار و قوهٔ انباتیه‌سنی غائب ایدر قورقوسی یوقدر ؛ زیرا نیل مبارکك اراضینك اوزرینه براقدیغی اوزلی قایماق هر کوبره‌دن ایی اولوب، طوپراغه هر سنه یکی وفوق‌العاده بر قوهٔ انباتیه ویرر. مصرده سنه باشی بحق صوك بهار تساویٔ لیل ونهاریدر. اوکوندن اعتباراً صوك بهارك اوچ آینده اهالی زراعته متعلق هیچ بر ایشله مشغول اوله‌میوب، صویك چکلدیکنی بکارلر. بو اوچ آی ظرفنده تارله‌لر صو آلتنده و یا سونکر کبی صو ایله مملو بولنور. تشرین ثانیده صولر چکیلیر چکیلمز، هنوز طوپراق چامور حالنده ایکن، تخم سرپمکه باشلارلر. دانه‌لر کندی ثقلتلریله چاموراك ایچنـه کوملوب، صپان وقازمه‌یه اصلا احتیاج مس ایتمز. بوموسمده اکیلان تخمك شباطده محصولی آلنمغه باشلایوب، نهایت نیسانده حصاد موسمی ختام بولور. بومحصو-لات: بغدای، آرپه، کتن، بقله، نخود، بزلیه، یونجه وسائره‌دن عبارتدر. اشبو قیش محصولنـه (نیلی) دیرلر. بو محصوله آلنیر آلنماز، صیفی دینلان بر ایکنجی محصولك ذرعنه بدأ اولنور، که بو بروجه‌مذکور نیلدن وجدوللردن بعض آلاتله صو چیقاریلوب، اراضینك اروا اولنمسی قوتیله ممکن اولیور. بو آلتلر ایکی درلودر: بری بیلد-یکمز بوستان طولابی اولوب، آنجق مصرده تخته ویا تنکه قوطی برینه آغزی کنیش دستیلر باغلی اولور. (ساقیه) تعبیر اولنان بو طولابلری او-کوزلره چویرتیرلر. ایکنجی نوعی صالینجق کبی ایپله ایکی طرفدن آصیلی کنیش بر ویا ایکی قووه‌در، که برآدم طرفندن تحریك اولنه‌رق، صویه تماس ایدنجه قووه‌طولار، واك یوکسك محله واصل اولنجه، بر تکنه‌نك ایچنه دوکیلوب، اورادن تارله‌یه کیدر. بوکا (دلو) دیرلر. تا فرعونلرك زمانندن قالمه و درت بش بیك سنه‌لك اثرلرده رسملری کوریلن بو ایکی آلتدن بشقه اخیراً فنك ایجادکرده‌سی اولان ماکینه‌لر و طلومبه‌لر دخی قوللانلمغه باشلایوب، بونلر واسطه‌سیله بیوك بر سهولتله آز زمانده چوق اراضی سقی اولنور. بو واسطه‌لرله ایلك بهارده ذرع اولنان ایکنجی نوع محصولات باشلیجه: پاموق، پرنج، شکرقامشی، مصر، چیویت، دوره، سیسام وسبزه‌لرك انواعندن عبا-رتدر. خیار وسائر سبزه‌لرله حیوانلری بسلمکه یارایان بعض نباتاتدن عبارت اولمق اوزره، بعضاً بر اوچنجی محصول دخی آلنیر، که اوده سقی اراضی قوتیله ممکن اولور.

خطهٔ مصریه‌نك اك بیوك ثروتی پاموق، شکر قامشی، پرنج وذخیره‌دندر. پاموغك ذرعی محمد علی پاشا مرحومك زماننده اول مجهول اولوب، مشار الیه طرفندن ادخال اولنمش؛ واو وقتدن حاصلاتی سنه‌دن سنه‌یه آرتمقده بولنمشدر. مجدد مشار الیه طرفندن برچوق طوت آغاجلری دخی غرس اولنمش ایسه‌ده، ایپك یتیشدیرلمسی مصرده ترقی ایده‌مه‌مشدر. پورتقال ولیمون ایله زیتون دخی کوزل یتیشه بیلیرکن، بونلر دخی جزئیاتدن وزیتونلر فیوم جهتنه منحصر اولوب، مصرك اك بول اشجار مثمره‌سی خرما آغاجلریدر. بوندن اوتوز آلتی سنه مقدم بتون خطهٔ مصریه‌ده بش ملیوندن زیاده خرما آغاجی بولنوب، سنه‌دن سنه‌یه مقدارلری تزیید اولنمقده‌در. اك زیاده صعید مصرده بولنان بو مبارك آغاجك میوه‌سی کوزل بر غدا اولدیغی کبی، آغاجی ویاپراغی دخی چوق ایشه یارار. موز، نار، قیصی وسائر اشجار مثمره‌سی دخی واردر. اوزومك ایی یتیشدیکی حالده، باغلری چوق اولمیوب، آنجق ینه‌جك قدر اوزوم یتیشدیریلیر.

ینه تکرار ایدرز که: مصرده اراضینك قوهٔ انباتیه‌سی وحیاتی نیل صویی اولدیغندن، بیکارجه سنه‌لردن بری قوملق وچول حالنده اولان واسع اووه‌لر، دنیانك اك منبت تارله‌لری حکمنه کچمك ایچون، نیلدن بر جدولك تمدیدی کافیدر. بناءً علیه، حکومت مصریه اعمار مملکته چالیشه‌رق، یکیدن یکی‌یه جدوللر کشادینه دوام ایتدکجه، ارا-ضیٔ منبته ومزروعه‌سی سنه‌دن سنه‌یه چوغا-لوب، ثروت و معموریت مملکت او نسبتده آرتمقده‌در.

مصرده اورماندن بحث اولنه‌ماز؛ چونکه نیلك اروا ایتدیکی یرلری تارله وباغچه ونیلك یتیشه‌مدیکی یرلری ایسه چول حالنده‌در. معادنی دخی پك آز اولوب، یالکز سیوط جوارنده باقیر و دمیر معدنی بولنیور. طوز سواحلنده و دکیزه یتیشیك کوللرده کثرتلی اولوب، فیوم جهتنده طوزلی معدن صولری دخی واردر. وادی نطرونده‌کی کوللرده کلیتلی نطرون بولنور. کوزل غرانیت طاشلریله سماق مرمرلری دخی واردر.

حیوانات وحشیه‌سی همان چقال وصرتلاندن عبارت اولوب، صعید جهتنده نیلده تمساح وصو آیغیری دخی بولنور. حشراتی وتمساحك یمورطه‌لرینی یمکله فائده‌سی معلوم اولان بر جنس مسك کدیسی دخی بولنیور. زهرلی ییلان انواعیله سائر حشراتی چوقدر. طیوردن قره‌قوش، شاهین مصره مخصوص برجنس قیرلانغیچ صو قوشلرینك انواعی و بجع دینلن بر قوش کثرتله بولنور. حیوانات اهلیه‌سی: صیغیر، دوه، آت، استر، مرکب، قیون، کچی وسائره‌دن عبارت اولوب، صیغیرلری یوکسك وپك کوزل اولدیغی کبی، بینك آتلری دخی مشهوردر. هله مرکبلری ایری وپك ایيدر. قیونلرینك برطاقمی یوکسك بجاقلی واوزون قویروقلی وبرطاقمی قره‌مان جنسندندر.

صنایع و تجارت ومعارفی. — ممالك متمدنه‌نك صنایعنه قارشی مصرك صنایعی جزئیات قبیلندن ایسه‌ده، بو مملکتده زراعت پك قولای وآز زحمتله اجرا اولنوب، اهالیی چوق مشغول ایتمدیکندن، بونلر صنعتله دخی اشتغاله وقت بولمغله، اوفق تفك معمولات صناعیه دخی مفقود دکلدر. برنجی صنعت محصولات زرعیه‌نك استحضاری اولوب، قامشدن شکر اخراجیچون ٢٠ دن زیاده بیوك فابریقه واردر. پاموغك تخمدن تصفیه‌سنه مخصوص فابریقه‌لر دخی کیتدکجه چوغالمقده‌در. بر قاچ کهرجله، زاج، نشادر روحی وباروت فابریقه‌سی‌ده واردر. صعید مصرده پاموقدن ومصر سفلاده کتندن وهر ایکی جهتده یوکدن کویلیلره مخصوص قبا بزلر وعبالرله کلیم وسائره نسج اولنور. شامدن جلب اولنان قوزه‌لرله بعض ایپك قماشلر دخی یاپیلیر. برکهٔ قارون و وادی نطرون کوللری سازلرندن کلیتلی حصیرلر یاپیلوب، بونلرك برجنسی اینجه ومقبولدر. نیلك چامورندن طوغله وکرمیت ایله دستی، کوپ وبوکا مماثل شیلر مصرك هر طرفنده یاپیلوب، چوق قوللانیلیر. حتی کونشده قورومش کرپیچلری ده خیلی طیانیقلیدر. قاهره واسکندریه‌ده کل ونانه صوییله یاغ اخراجنه مخصوص برقاچ فابریقه ایله برقاچ دوکمخانه ودمیرخانه، حکومته عائد برطوبخانه، بر ایکی جام فابریقه‌سی. اوزومدن شراب وخرما ایله دوره‌دن دخی راقی واسپرتو اخراجی قبط خرستیانلرینه مخصوصدر. فیوم ومنزله کوللرندن اخراج اولنان بالیقلرك قورودلمسی وصالاموره ایدلمسی دخی خیلی مقدار اهالیی اشغال ایدر بر صنعتدر. قیومجیلق دخی الك رواجلی صنایع محلیه‌دندر.

مصرك تجارتی پك ایشلك اولوب، برطرفدن سودانله وآفریقای وسطی ایله وبرطرفدن دخی آوروپا وهند وسائر اقطار عالمله معاملات تجاریه‌سی واردر. سودانه محصولات زرعیه ومعمولات صناعیه‌سیله آوروپا امتعه‌سی کوندریلوب، اورادن فیل دیشی، آلتون توزی، تمرهندی، صو آیغیری، دوه، قپلان وسائره دری وپوستلری، ضمغ، دوه قوشی توبی، شاب، نطرون وسائره جلب ایدیلیر. سودان تجارتی کاروانلرله ونیل واسطه‌سیله دخی اجرا اولنور. آوروپایه کیدن اخراجاتك باشلیجه‌لری: پاموق، پاموق تخمی، شکر، بقله، ذخیره، صوغان وسائره ایله سوداندن جلب اولنان مواد مذکوره‌دن عبارتدر. سودان موروداتی داخل حساب اولنمقسزین، مصرك یالکز کندی محصولاتندن بحراً آوروپایه و ممالك عثمانیه‌یه اولان اخراجاتی ١٣ ملیون مصر لیراسنه قریب اولوب، بونك ٩ ½ ملیونی پاموق، ١٢٠٠٠٠٠ ی پاموق تخمی، تقریباً ½ ملیونی شکر، ½ ملیونی بقله، ٢٠٠٠٠٠ ی ذخیره و ١٥٠٠٠٠ ی صوغان اخراجاتندندر. سوداندن مصره کلوب اورادن آوروپایه وآوروپادن کله‌رك سودانه اخراج اولنان موادن اولنان تجارت دخی پك مهمدر. ١٣ ملیون لیرالق اخراجاته قارشی مصرك آوروپادن آلدیغی ادخالات ٨ ½ ملیون مصر لیراسنی تجاوز ایتمیور؛ حالبوکه بونك برخیلی مقداری‌ده مصردن ینه اخراج اولنه‌رق، سودانه کیدر.

بو وجهله مصره هر سنه كيرن آقچه چيقاندن اوچ
درت و بلكه درت بش مليون ليرا زياده اولمغله،
بو فرق ثروت محليه‌يى و اهاليسنك رفاهنى كيتدكجه
آرتيرمقده‌در. تجارتك قسم اعظمى اسكندريه وايكنجى
درجه‌ده دمياط ورشيد وپورت سعيد اسكله‌لرندن
اولوب، بواسكله‌لردن قاهره‌يه برر دمير يول خطى
بولنديغى كبى، مصر سفلاده آغ شكلنده هرطرفه
شعبه‌لرى واردر. قاهره‌دن بيوك خط نيل مجراسنى
تعقيب ايده‌رك، صعيد مصرك يوقاريلرينه قدر تمديد
اولنمشدر. اوچ سنه اول مجموعى ٢٠٤٣ كيلومتره‌يه
بالغ اولان بو دمير يول خطلريله نيلك سير سفائنه
صالح اولان مجرا وجدوللرى مصرده تجارت دا-
خليه‌يى ومحصولات ارضيه‌نك اسكله‌لره ايندرلمسنى
تسهيل ايديور. سويش جدولى ايسه آوروپا ايله
آسيا وآوستراليه آره‌سنده اجرا اولنان بر بيوك
تجارتك ممرى اولوب، بوندن دخى البته مصره
فائده ترتب ايدر.

معارف مصرده هنوز لايقيله منتشر اولميوب،
اورته حاللى آدملرك چوغى آنجق اوقويوب يازمق
وبعضيسى يالكز اوقومق بيليرلر. اكثر قرا ومحله
مكتبلرى طرز قديم اوزره اولوب، بونلرده شا-
كردان قرآن كريمى لوحه‌لره يازه‌رق حفظ ايدرلر؛
وبو واسطه ايله بر مقدار اوقويوب يازمق اوكرنيرلر.
مع هذا، ممالك اسلاميه‌نك سائر طرفلرنده منقرض
وپك متدنى برحالده بولنان مدارس مصرده اليوم
بر درجه‌يه قدر اسكى حاللرينى محافظه ايتمكده‌در.
مدارس مصريه‌نك اك بيوكى وجمله‌نك مركزى جامع
ازهر اولوب، بونده ٣٠٠ ى متجاوز مدرس اون
بيكه قريب طلبه‌يه تعليم علوم ايدرلر. معارف جديده‌يه
كلنجه، مصرده تا محمد على پاشا مرحوم زماننده
علوم وفنونه اهميت ويرلمكه باشلانوب، قاهره‌ده
مكمل برحربيه مكتبيله، طوپچيلره، سوارى عسكرينه
وسائر صنوف عسكريه‌يه مخصوص مكتبلر، فنون
طبيه وجراحيه، فن بيطره، فن قباله، علوم رياضيه،
زراعت، حقوق، صنايع، آثار عتيقهٔ مصريه و
سائره مكتبلرى، مكاتب رشديه وابتدائيه‌يه معلم
يتيشديرمكه مخصوص دار المعلمين، اسكندريه‌ده
بحريه مكتبى، كرك قاهره واسكندريه‌ده وكرك
مديريت وقضا مركزلرنده متعدد مكاتب اعداديه
ورشديه ايله بيوك كويلرده دخى مكاتب ابتدائيه
آچلمشدر. بوندن ٢٥ سنه اول اولان براستاتستيقه
كوره، تاريخ مذكورده مصرده حكومت طرفندن
و معارف مديريتى معرفتيله اداره اولنان مكاتب
٢٠٠٠ عددنده اولوب، يالكز مكاتب عاليه‌نك
شاكردانى ١١٩٣ عددينه بالغ اوليوردى.
اجنبيلرك تحت اداره‌سنده دخى ٧٠ مكتب وار
ايدى. بتون مكاتبك شاكردانى‌ده ٩٠٠٠٠
كشى‌يه بالغ اولوردى. او وقتدن برى بوعددلرك
تضاعف ايتمش اوله‌جغنده شبهه يوقدر. اناث
مكتبلرينك على الخصوص مسلمانلرجه پك كرى اولمسى
جاى تأسف اولوب، تاريخ مذكورده مكاتبه دوام
ايدن ٣٠١٨ طالباتك جمله‌سى جماعات غير مسلمه‌يه
منسوب ايدى. قاهره‌ده خديويت جليله‌يه مخصوص
بيوك ومكمل بركتبخانه بولنديغى كبى، اكثر جوامع
شريفه‌يه مربوط متعدد كتبخانه‌لر دخى واردر.
مطبعه‌لرى متعدد اولوب، برخيلى كتابلر وغزته‌لرله
موقوت رساله‌لر نشر اولنيورسه‌ده، معارفك هنوز
لايقيله تعمم ايتمه‌مسندن، بوكبى آثار معارفك
رواجسزلغندن اولمليدر، كه مصر مطبوعاتى حسن
طبيعت اربابى ممنون ايده‌ميه‌جك بر صورتده‌در؛
وفن طباعتجه بركونه ترقى كورلمكده‌در. حتى ميرى‌يه
عائد اولوب، مقدما پك چوق آثار مهمه ونافعه نشر
ايتمش اولان بولاق مطبعه‌سى دخى تدنيده‌در.
قاهره‌نك خارجنده بر رصدخانه، بولاقده مصر آثار
عتيقه‌سنه مخصوص مكمل بر موزه، برجغرافيه جمعيتى
وسائر مؤسسات علميه دخى واردر.

اهاليسى، جنسيت و لسان و مذهبلرى. —
حسن اداره سايه‌سنده مصرك معموريتى آرتدقجه،
وعدالته رعايت اولندقجه، اهاليسى محير عقول اوله‌
جق برصورتله آرتمقده اولوب، ١٨٨٢ تاريخ
ميلاديسنده اجرا اولنان استاتستيقده ٦٧٧٩٠٤٠
كشى كوسترلمش ايكن، ١٨٩٧ سنهٔ ميلاديه‌سنده
اجرا اولنان استاتستيقده ٩٦٥٤٣٢٣ كشى
بولنمش، كه بو وجهله ١٥ سنه ظرفنده ٣ مليونه
قريب اهالى آرتوب، مقدار سابقك نصفى درجه‌سنده
بر تزايد وقوع بولمشدر. بو حالده ٣٠ سنه‌ده
تضاعف ايده‌جكى آكلاشيليور! ١٨٧٢ ده اهالئ
مصر ٥٢٥٠٠٠٠ و ١٨٥٥ ده ٤٣١٣٠٠٠

كشيدن عبارت ايدى. قرن سابق ميلادى اواخرنده آنجق ۲۵۰۰۰۰۰ رادەلرندە تخمين اولنوردى.

شمديكى حالده مصر صرف عرب و اسلام مملكتى اولوب، همان بتون اهاليسى مسلم و لسان عربى ايله متكلمدرلر. مع هذا اهاليسنك جملەسى نسباً صرف عرب اولميوب، عرب و فلاح اسملريله ايكى بيوك قسمه منقسمدر. فلاحلر اهالىء عموميەنك اقلى اوچ ربعنى تشكيل ايدوب، كويلرده و كوچك قصبەلرده زراعتله اوغراشان اهالينك قسم كليسى فلاحدر. هر نقدر فلاح اسمى لسان عربيده « چفتچى » ديمك ايسەده، مصرده بو اسم بر جنسيت مخصوصه معناسيله قوللانيلير. حقيقة، فلاحلر لسان عربى ايله متكلم ايسەلرده، سيماجه و اخلاقجه عربلردن چوق فرقلى اولوب، قبط قومنه دها مشابهدرلر. بناءً عليه بونلر اسكى مصريلرك احفاديله مملكتك فتحنده و دين اسلامك دخولنده جزيرة العربدن كلن فاتحلر اولادينك اختلاط و امتزاجندن متولد اولوب، طمارلرنده قبط قانى زياده ايسەده، حاكميت و مذهب نفوذيله لسان عربى غلبه چالوب، آز مدت ظرفنده كندى لسانلرينى ترك و فراموشله عربلشمشلردر. صكرەدن هجرت ايدەرك جزيرة العربدن كلن قبائل فلاحلره نظر تحقيرله باقوب، بونلره قاريشمغه تنزل ايتمدكلرندن، بونلر برخيلى زمان الفت قديمەلرى اوزره خيمەلريله طولاشمش؛ و نهايت برطاقملرى يرلشوب، زراعتله اشتغاله باشلامشلرسەده، بونلردخى اسكى حاللرندن بسبتون واز كچميوب، تارلەلرى يانندە دوه و قيصراقلرينى دخى محافظه ايتمش؛ و خانەلرى يانندە دخى چادير قوروب، هله حرب قوقوسنى آلنجه همان مشلحلرينى صرتلرينه، كتفيەلرينى باشلرينه كچيرمكه، قليچلرينى قوشانمغه و ميزراقلرينى اللرينه آلوب، آتك صرتنه فيرلامغه حاضر بولنورلر. بونلرك چوغى صعيد مصرده وادىء نيلك صاغ طرفنده ساكندرلر. بسبتون بدوى حالنده ياشايانلرى ايسه چوللرك واديلرنده طولاشير، ويا واحلرده بولنورلر. وادىء نيل ايله بحر احمر آرەسنده چوللرك جنوب جهتندەكى قبائل (عبابده) اسميله نوبەليلر كبى بشقەجه برقوم و شمال طرفندەكيلر عرب قبائلندن عبارتدر. وادىء نيلك غرب جهتندەكى چوللرده جولان ايدن بدويلرك ايسه جملەسى عربدر. قاهره و اسكندريه كبى بيوك شهرلرك اهاليسيله صنعت و تجارتله مشغول اولانلرك دخى چوغى عربدر. فلاحلره كلنجه، بونلر ايرى و تندرست و تناسب اعضايه مالك آدملر اولوب، هله قادينلرى اولدقجه كوزل اولديغى حالده، زواللیلر بيكارجه سنەلردنبرى مصره حاكم اولان اقوام سائره طرفندن طوپراغى ايشلەيەرك بشقەلرينى بسلمكه مخصوص بر نوع حيوان نظريله باقيلەرق، دائما حقارت كورمكه آليشدقلرندن، عزت نفس حسنى بسبتون غائب ايدوب، طمارلرنده آز چوق عرب قانى دخى اولديغى حالده، پك زياده تذلل ايتمش؛ و يقين وقته كلنجەيه قدر قيرباجله آنغاريەلرده چاليشديريلەرك، هر نوع راحت و سعادت بشريەدن محروم اولەرق ياشامغه آليشمشلردر. حالبوكه كنديلرى ذكى، چاليشقان و پك ناموسلى آدملر اولدقلرندن، بيچارەلر بوندن ايى برمعاملەيه مستحق ايديلر. خطهء مصريەنك خلافت جناب فاروقيدەكى فتحنده اهاليسنك قسم اعظمى دين اسلامى قبول ايدوب، كرك بونلر و كرك بعده اهتدا ايدنلر عربلره قاريشەرق، بروجه مشروح فلاحلرى تشكيل ايتمشلر؛ و اهالىء قديمەنك بر قسمى دخى خرستيانلقده ثبات ايتمشلرسەده، بونلر اقليتده قالوب، مسلمانلرك اورتەسنده ياشادقلرندن، لسان قديملرينى محافظه ايدەمەمشلر؛ و بينلرنده عربجه قونيشدقلرى حالده، يالكز كليسا و مكتبلرنده قبط لسانى محافظه ايتمشلردر. اليوم (قبط) اسميله معروف اولان بو صنف اهالى، كه خرستيانلغك (يعقوبيه) ديلان برمذهب مخصوصيله متدیندرلر، سيما و اخلاقجه فلاحلردن فرقسز اولوب، اسكى مصريلر آثارنده كوريلان اهالىء قديمه رسم و هيكللرينه دخى تماميله مشابهدرلر. بونلرك مجموعى ياريم مليونه بالغ اولەميوب، اكثرى شهر و قصبەلرده و صعيد و فيوم جهتلرنده بولنور؛ و بعض صنايعله و يازيجيلق و صرافلق كبى ايشلرله كچينرلر. اصل مصرلى اولان بو قبطيلردن بشقه مصرده روم، آرناؤد، ارمنى، مارونى، لوانتن و سائره اولەرق ۱۵۰۰۰۰ قدر خرستيان اهالى و ۱۰۰۰۰۰ قدر اجنبى يعنى فرنك بولنوب، يهوديلرى ده آنجق ۳۰۰۰۰ قدردر. اهالىء اسلاميه بيننده ترك، آرناؤد و چركس اولەرق بر

مقدار خلق دخی بولنوب، بونلر باشلیجه مأموریتله ویا املاکله کچینیرلر. بو وجهله اهالینک یوقاریده ذکر اولنان مقدار مجموعندن یالکز ٧٥٠٠٠٠ ی خرستیان و ٣٠٠٠٠ ی موسوی اولوب، ٨٨٧٤٣٢٧ سی کاملاً مسلم وسنیدر.

مصرده کافهٔ اهالی لسان عربی ایله متکلم اولوب، بو مملکتده سویلنیلن عربی جزیرة العربک کی قدر فصیح دکلسه‌ده، شام و مغرب عربجه‌سندن دها فصیح وتلفظی دها طوغریدر. یالکز (ج) حرفنی (غ) ویا کاف فارسی کبی تلفظ ایدرلر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی، شهر وقصبه وقریه‌لری. — مصر اسکیدن بری مصر سفلی ومصر علیایه منقسم اولوب، مصر سفلی نیلک دالیه‌سندن وسواحله قریب یرلرندن، ومصر علیا نیلک تشعب ایتدیکی محلدن اسوانده‌کی برنجی شلاله‌یه قدر اولان یرلردن عبارت ایدی. بطالسه زماننده مصر علیانک آشاغی قسمنه مصر وسطی اسمی ویریلوب، خطهٔ مصریه اوچه تقسیم اولنمشدی. عربلر مصر علیایه (صعید) نامنی ویروب، بونلر دخی آشاغی قسمنه (وسطانی) نامنی ویررلرسه‌ده، اک زیاده ایکی‌یه اولان تقسیم قدیمه رعایت ایدوب، مصر سفلایه (وجه بحری) و صعید مصره (وجه قبلی) دخی دیرلر. تقسیمات ملکیه‌سنه کلنجه، زمانه کوره تغیر ایتمش ایسه‌ده، بو تقسیماتده و اقسامنک اسملرنده چوق تخلف یوقدر. شمدیکی حالده مصر ١٤ مدیریت ایله باشلیجه شهرلردن عبارت اولان ٦ محافظه‌لقدن مرکبدر. بونلرک اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومرکزلری بروجه آتیدر:

مصر سفلی (وجه بحری)

مدیریت	مربع کیلومتره	نفوس	مرکزی
بحیره	٢٤١٤	٦٢٣٠٨٠	دمنهور
شرقیه	٢٣٤٤	٧٤٧٣١٥	زقازیق
دقهلیه	٢٤١١	٧٣٧١٩٨	منصوره
غربیه	٦٠٦٢	١٢٩٧٨٥٣	طنطا
قلیوبیه	٩١٢	٣٧١٦١٠	بنها
منوفیه	١٦٥٥	٨٦٤١٤١	شبین الکوم
صعید (وجه قبلی)			
سیوط [١]	٣٥٢٠	٧٥٦٠٢١	سیوط
بنی سویف	١٢٢١	٣١٢٧٨٠	بنی سویف
فیوم [١]	١٣١٧	٣٧٠٦٧٦	مدینة الفیوم
جیزه	٩٥٦	٣٩٨٨٨٨	جیزه
منیا	٢٠٠٠	٥٤٢٨٥٩	منیا
جرجا	١٦٨٩	٦٨٧٨٩٠	سوهاج
قنا	١٤١٠	٧٠٥٠٨١	قنا
اسنا	٨٦٢	٢٢٠١٨٠	اسنا
محافظه‌لر			
قاهره	١٦	٥٧٦٤٠٠	قاهره
اسکندریه	١٨٠	٣١٩٧٦٧	اسکندریه
دمیاط ومطریه	١٢	٤٣٤٠٧	دمیاط
رشید	٦٣	٢١٦٠٠	رشید
سویش	٢٨	١٨٠٦٨	سویش
عریش	—	١٦٩٩٢	عریش
قصید	—	٢٧٠٠	قصید
سیوه واحی	٤٠	٣٧٥٠	—
جمعاً مصر	٢٩١١٧	٩٦٥٤٣٢٣	

[١] خارجه وداخله واحلریله برابر.

[١] بحریه وفرافره واحلریله برابر.

هر مدیریت (مرکز) اسمیله بر قاچ قضایه منقسم اولوب، بونلرک اسامیسیله هر مدیریتک حاوی اولدیغی شهر وقصبه وقریه‌لرک مقدارلری بروجه آتیدر:

مدیریت	شهر وقصبه	قریه	قضا
بحیره	٢٢	٢٥٣	نجیله، شبراحیت، عطف، دلنجات، دمنهور، ابوحمص
شرقیه	١١	٤٢٩	قنیات، ابراهیمیه، منیة القمح، بابیس، صوالح، عرین
دقهلیه	٤	٤٣٧	میت غمر، میت سمنود، سنبلاوین، دکرنس، فارسکور، منصوره
غربیه	٣٦	٤٨٤	زفتی، سنطه، محلة منوف، بسیون، مندوره، المحلة الکبری، کفر الشیخ، بیله، بلاد الارز شرقاً، بلاد الارز غرباً، اقلیم البرلس
قلیوبیه	٣	١٥٩	شبری، قلیوب، طوخ

مدیریت	شهر وقصبه	قریه	قضا
منوفیه	١٣	٢٣١	اشمون، سبك، منوف، ملیج، تلا، شبین الكوم
سیوط	٤	٢٨١ قریه، ١٤ واح	ملوی، دیروط، منفلوط، ابنوب، سیوط، ابو تیج، دویر
بنی سویف	٥	٦٩	ببا، بنی سویف، زاویه
فیوم	١	٨٦ قریه، ٥ واح	سنورس، طبهار
جیزه	٣	١٦٠	اوسیم، جیزه، اطفیح، بدرشین
منیا	٢	٢٥٩	فشن، مغاغا، بنی مزار، قلوصنا، منیا
جرجا	٤	١٨٨	طما، طهطا، سوهاج، منشیه، جرجا، بردیس
قنا	٥	١٠٢	فرشوط، دشنا، قنا، قوص، اسنا
اسنا (حدود)	٢	٨٧	ادفو، اصوان، كنوز، حلفا
	١١٥	٣٣٤٤	

خطهٔ مصریه‌نك اك بیوك شهرلری قاهره و اسكندریه اولوب، یكرمی بیكدن زیاده نفوسی اولان معموره‌لری و مقدار نفوسلری بروجه آتیدر :

قاهره	٥٧٦ ٤٠٠	سیوط	٣٧ ٠٠٠
اسكندریه	٣١٩ ٧٦٧	محلة الكبیرة	٣١ ٠٠٠
طنطا	٤٥ ٠٠٠	منصوره	٣٠ ٣٠٠
دمیاط	٤٣ ٤٧٧	مدینة الفیوم	٢٩ ٠٠٠
زقازیق	٤٠ ٠٠٠	دمنهور	٢١ ١٠٠
پورت سعید	٣٧ ٠٠٠	اخمیم	٢١ ١٠٠

محافظلق صورتنده اداره اولنان بیوك شهرلرندن بشقه شهر وقصبه‌لری بروجه‌بالا ١١٥ وقریه و واحلری‌ده ٣٣٤٤ عددنده‌در.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسكریه‌سی. — مصر دولت عثمانیه‌نك اجزاء متممه‌سندن اولوب، خدیویت نامیله وصورت ممتازه‌ده اداره اولنور بر ایالتدر. خدیویت محمدعلی پاشا مرحومك سلاله‌سنده پدردن اكبر اولاده انتقال ایدر. سلطنت سنیه‌یه مقطوع بر ویركی ویرر؛ ودول اجنبیه ایله كمرك و تجارت معاهده‌لری عقدینه، عقد استقراضه ونظامات وضعنه دائر قانونلر واردر. خدیو ٦ ناظردن مركب بر هیئت مدیرانله، اعضاسی كندیسی نصب ایتدیكی برمجلس مشورتله واهالیدن منتخب برمجلس نوابله ادارهٔ مملكت ایدر. جانب باب عالیدن بر فوق‌العاده قومیسر بولندیریلیور. محاكم شرعیه‌دن بشقه آوروپالی‌دخی بولنان محاكم مختلطه‌سی وتجارت محكمه‌لری واردر.

واردات ومصارف سنویه‌سی ١٠ ملیون مصر لیراسی راده‌لرنده اولوب، سنهٔ اخیره بودجه‌سنده وارداتی مصارفندن ٤٠٠ ٠٠٠ لیراقدر فضله ایدی. دیون خارجیه‌سی ١٠٤ ملیون كسور انكلیز لیراسی اولوب، ١٥٠ ٠٠٠ لیرالق استقراض داخلیسی دخی واردر. عسكری ١٨ ٠٠٠ كشی‌یی كچمه‌مكله مشروط اولوب، طلبه ومدرسین ودیكر بعض استثنالردن بشقه هر مصرلی یكرمی یاشندن اعتباراً عسكر صاییلیر؛ و ٦ سنه بریه ویا بحریه‌ده نظامیه، ٥ سنه ردیف و ٥ سنه مستحفظ، كه جمعاً ١٦ سنه عسكرلك ایتمكه مجبوردر. صلح زماننده قوهٔ عسكریه‌سی ٦٦٤ امرا و ضابطان، ١٣ ٦٨٥ افراد، ٧١٢ مأمور وكاتب، ١٣٠٠ بیكیر، ١٧٠٠ دوه، ٣١٠ استر، ١٥٠ طوپ وسائره‌دن عبارتدر. قوهٔ بحریه‌سی بر یات، بر واپور، ٥ قروآزور، بر فرقتین و بر قوروتدن عبارتدر. پوستهٔ خدیوی واپورلری دخی حكومته عائد اولوب، حین حاجتده دونمایه الحاق اولنور. قوهٔ ضابطه‌سی ٦٣٣٦ كشیدن عبارت اولوب، قاهره واسكندریه وسویش جدولنده كیلر برلی و آوروپالیدن مختلط و سائر طرفلرده كیلر صرف برلیدر. سواحل محافظه‌سنه مأمور سفائنده دخی ٥٠ ضابط ایله ١٠٠٠ بحریه نفری بولنیور.

سویش جدولنك سنهٔ اخیره‌ده وارداتی ٨٠
ملیون کسور ومصارفی ٥٥ ملیون کسور فرانقه
بالغ اولوب ، ٢٥ ملیون فرانق قدر استفاده
اولنمشدر.

احوال تاریخیه‌سی . — مصرك تاریخی پك
اسکی زمانلره‌قدر چیقوب، معلوم اولان اك اسکی
حکمداری میلادعیسادن ٣٩٠٠ سنه‌اول یاشامش
اولان (منس)در؛ حالبوکه بوذات حکمدارلرینك
برنجیسی دکلیدی. دیمك اولیورکه بوندن تقریباً
٦٠٠٠ سنه اول مصر برحکومت منتظمه‌ایله اداره
اولنه‌جق درجه‌ده حضریت ومعموریته مالك ایدی.
حکمدار مومی الیه شمدیکی قاهره‌نك اوست طرفنده
(منف) شهرینی تأسیس، وپایتخت اتخاذ ایتمشدی.
مرقومك زمانندن اعتباراً مصرك ایران حکمداری
کیخسرو طرفندن ضبط اولندیغی زمانه یعنی قبل.
المیلاد ٥٢٥ تاریخنه‌دك ٣٤٠٠ سنه ظرفنده
مصرده فراعنه نامیله ٢٦ سلاله کلوب ، بونلرك
احوالی تمامیله معلوم دکل ایسه‌ده، اك معروفلری
دردنجیسیله اون ایکنجیسی و اون سکزنجیسیدر .
دردنجی سلاله فرعونلرینك آثاری یادقلری
اهرامدن عبارتدر . اون ایکنجی سلاله ایسه
قبل المیلادتخمیناً ٢٨٠٠ دن ٢٦٠٠ تاریخلرینه‌دك
٢٠٠ سنه قدر حکم سورمش ٨ فرعوندن
مرکبدر . بونلر نوبه‌یی دخی ضبط، منف قربنده
نیلك فضله میاهنی جمع ایتمکه مخصوص (موریس)
اسمیله پك واسع صنعی برکول حفر ، (لابیرنت)
تعبیر اولنان یوللری پك مشوش غریب بر سرای
بنا ایتمش؛ ونیجه ابنیه وسائر آثار ترك ایتمشلردر.
اون یدنجی سلاله‌دن صکره، جزیرة العربك شمال
جهتنده‌کی عمالقه‌دن بدوی بر قوم کلوب، مصری
ضبطله، ٢٥٠ سنه‌قدر حکم سورمشلردر .
بونلر اسکی مصریلرجه (هکسوس) یعنی « چوبان »
اسمیله معروفدرلر. بنی اسرائیلك بونلرك زماننده مصره
انتقال ایتمش اولدقلری مظنوندر. قبل المیلاد ٢٠٤٠
تاریخلرنده مصریلر هکسوسلری طرد واخراجله ،
فراعنه حکومتنی احیا ایده‌رك ، اون سکزنجی
سلاله‌یی تشکیل ایتمشلردر. بو سلاله‌نك اوچنجی
حکمداری اولان برنجی (توطمس)آسیایه تجاوزله،
شامی، فنیکه‌یی، جزیره‌یی، یمنی وآفریقاده نوبه
وحبشی ضبط ایده‌رك، پك پارلاق بر دولت تشکیل
ایتدیکی کبی ، ٢٥٠ سنه صکره (رامسس میامون)
نام فرعون، که مورخین یونانیجه (سزوستریس)
اسمیله مشهوردر، بردرجه دهافتوحاتی توسیع ایله،
باب المندبه‌قدر اولان آفریقا سواحلنی مصره الحاق
و (منف) و (طیبه) شهر قدیملریله مصرك سائر
جهتلرنده دخی پك چوق ابنیهٔ جسیمه وآثار مصنعه
تأسیس ایلمشدر. اشبو اون سکزنجی واوزطقوزنجی
سلاله‌زماننده مصرك قوت وشوکت ومعموریتی درجهٔ
قصوایه واروب، زراعت وتجارت وصنایع ومعارف
وعلی الخصوص هندسه، هیئت، فن معماری و سائر
علوم خیلی ترقی ایتمش؛ و مصر او زمانلرده کرهٔ
ارضك اك متمدن نقطه‌سی حکمنه کچمش ایدی .
یکرمنجی سلاله زماننده آسیا وآفریقاده‌کی ممالك
مضبوطه یکیدن الدن چیقوب، یالکز نفس مصر
قالمش؛ ومصرك قوت ومعموریتی تدنی‌یه یوزطوتمش
ایدی. نهایت یکرمی التنجی سلاله زماننده جهانکیر
شهیر کیخسروك اوغلی (قامبیس) قبل المیلاد ٥٢٥
تاریخنده عسکر سوقیله مصری ضبط ایتمش ؛ وبر
والی تعیین ایدوب، ادارهٔ داخلیه ونظامات مخصو.
صه‌لرینه مداخله ایتمه‌مش ایسه‌ده، ایران حکومتنك
سوردیکی مدت زماننده مصریلر اوچ دفعه قیام
ایتدکلرندن، میلاددن ٣٥٤ سنه اول ایرانیلر یکیدن
مصری ضبطله، ادارهٔ قهریه آلتنه آلمشلردی .
قبل المیلاد ٣٣٢ تاریخنده بیوك اسکندر خرو.
جنده، مصریلر کندی آرزولریله، کندیسنی دعوت
ایتمکله، بلاحرب مصره داخل اولوب، اسکندریه
شهرینی دخی تأسیس ایتمشدی . اسکندردن
صکره مصر بونك سردارلرندن بطلیوسك حصه‌سنه
دوشوب، بونك نسلی مصرده ٣٠٠ سنه حکم
سورمش؛ وهرنه‌قدر بونلرك زماننده مصر یونانیلرك
ومدنیت یونانیه‌نك نفوذی تحتنده بولنمش ایسه‌ده،
بطالسه اسکی مصریلرك مذهب وآیین واخلاق ملیه.
لرینه دخی رعایت ایدوب، خطهٔ مصریه‌جه اسکی
معموریتی اعاده ایتمشلردی . میلاددن ٥٠ سنه
اول روماللر مصری ضبط ایدوب، بونلرك زماننده
یکیدن تدنی‌یه یوز طوتمش؛ و هله شرق ایمپراطور.
لغنه یعنی قسطنطینیه قیصرلری حصه‌سنه دوشدکدن،
ویکی ظهور ایدن خرستیانلق دینی دخول ایتدکدن

صکره، مصر منازعات مذهبیه میدانی اولوب ، مصریلرك تابع اولدقلری آریوس ویعقوبیه مذهبلری روملرجه مردود اولدیغندن، بو مناسبتله مصریلرله روم ایمپراطورلری آره‌سنده منافرت وخصومت آرتمش؛ و خطهٔ مصریه بو منازعات آره‌سنده چوق تدنی ایتمش ایدی.

مصر قدیمك اك بیوك شهرلری شمدیکی قاهره‌نك جنوبنده‌کی (منف) ایله صعید مصرده‌ قنانك جنوبنده الیوم کرنك دینلن محلده بولنمش اولان (طیبه) شهرلری اولوب، فراعنه‌نك پایتختلری بولنمش اولان بو ایکی عظیم شهردن بشقه اسکی مصریلر زماننده بشقه و بطالسه زماننده بشقه اسملرله یاد اولنان بك چوق شهر وقصبه‌لری وار ایدی. اسکندردن صکره اك بیوك شهری وبطالسه‌نك پایتختی ایسه اسکندریه ایدی. بوتوس ، تنیس، متلوس، سایس، هلیوپولیس، آرسینوئه، آنتینوئه، لیقوپولیس، هیپسله، پطولمایس ، لاتوپولیس، سیانه (اسوان) وسائره اك مشهور شهرلرندن ایدی. ابوالمورخین هرودوت کندی زماننده یعنی میلاد عیسادن درت قرن اول مصرده‌ یکرمی بیك شهر وقصبه بولندیغنی بیان ایدیور.

اسکی مصریلرك خالق ارض و سماوات بر اله معنوی‌یه اعتقادلری وار ایدیسه‌ده، بو معبود معنوینك انسان وحیوان صورتنده تجلیسنه دخی معتقد اولمغله، بوندن بر طاقم تثلیثلر چیقاروب ، انسان باشلی حیوان وحیوان باشلی انسان صورتنده تصویر ایتدکاری برچوق موهوم معبودلره وشمس وقمر وسیاراته دخی عبادت ایدرلردی. هر شهر وقصبه‌نك معبودلری‌ده آیری اولمغله، بك قاریشق بر مذهبلری وار ایدی. شمس و قمردن کنایه اولان (ایزیس) و (اوزیریس) ایله (طوتس) و (آپیس) تعبیر ایتدکاری بوغا معبودلرینك اك مشهورلری ایدی. تناسخه و روحك بعد الموت جسمه عودتنه ایناندقلریچون، اغنیاسی اولولرینك جنازه‌لرینی تحنیط ایده‌رك، یر آلتنده‌کی واسع سردابلره، وحکمدارلرینك بو وجهله تهیئه ایتدکاری مومیالرینی اهرام دیدکاری جسیم ابنیه‌نك ایچنه وضع ایدرلردی. اسکی مصریلرك اسکی آثاری اکثریا فرانیت ویا بورفیر طاشندن معمول جسیم هیکللر وصنملردن، ینه جسیم وآغر ابنیه‌دن، مسله دینلن یکپاره و آلتی کنیشجه اوستی طار درت کوشه‌لی دیکیلی طاشلردن وسائر بوکبی آثاردن عبارت اولوب ، بیوك مهارت و صنعتله وعلی الخصوص او وقتك نقصانی آلاتیله یوکسك یرلره رفعی محیر عقول اولان یکپاره جسیم طاشلرله یاپلمشدر. لکن بو آثارك جمله‌سنده جسامتله آغرلق ومتانت غلبه چالوب، آثار قدیمهٔ یونانیه‌ده‌کی ظرافت ولطافت یوقدر. اسکی مصریلرك ایکی نوع خطی وار ایدی. تحریر وقرائتی رؤساء روحانیه‌یه مخصوص اولان (هیروغلیف) خطی، که اکثر آثار باقیه‌ده محکوك اولوب، رمز و اشارت یرینی طوتار بر طاقم حیوانات وسائر مواد مختلفه رسملرندن عبارت ایدی؛ وعمومه عائد اولان (خط قبطی) که فنیکه خطندن مأخوذ اولوب، خط یونانی ایله چوق مشابهتی واردر.

خرستیانلق دوری مصرده آنجق بشیوز سنه قدر وبر تدنی و خرابیتله برلکده دوام ایدوب ، ظهور اسلامده مصریلر ، روم ایمپراطورلرندن بیزار اولدقلرندن، جانب اسلامه میل کوسترمشلر ؛ وبناءً علیه، حضرت عمر بن الخطاب (رضه) زماننده ١٧ نجی سال هجریده عمرو بن العاص عسکر مسلمینله مصره دخولنده مصریلر مقاومتده چوق اصرار ایتمیوب، بعضیسی طوعاً عرض اطاعت ایتمش؛ وکمال سهولتله بتون خطهٔ مصریه فتح اولنه‌رق، اکثر اهالی دین اسلامی قبول ایلمش ؛ وبونلر جزیرة العربدن هجرت ایدن عربلرله قاریشه‌رق ، آز مدت ظرفنده عربلشمشلردر. مصر خلفاء راشدین وملوك امویه وبعده خلفاء عباسیه‌یه تابع بر ایالت صورتنده اداره اولندقدن صکره ، ٢٥٤ تاریخنده خلافت عباسیه جانبندن والی بولنان احمد بن طولون ولایتی امارته تحویل ایتمکله، بش کشیدن مرکب اولان سلاله‌سی ٢٩١ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ وبعده ینه والیلر معرفتیله اداره اولنوب، ٣٢١ تاریخنده والی مصر اولان (اخشید) دخی بر ایکنجی امارت تشکیل ایدوب، بش کشیدن مرکب اولان سلاله‌سی ٣٧ سنه حکم سوردکدن صکره، مغربده ظهور ایدن فاطمیوندن معزلدین الله‌ك سرعسکری جوهر القائد خطهٔ مصریه‌یی ضبط، وقاهره شهرینی تأسیس ایتمشدی. ٣٦٢ ده مشارالیه

معزلدين‌الله مهديه‌دن مصره انتقال ايله ، قاهره‌يي پايتخت اتخاذ ايده‌رك ، خطبه‌دن خلفاء عباسيه‌نك نامني رفع، و كنديسي شيعي مذهبي اوزره خلافت دعواسنده بولنمغله، كندي نامنه خطبه اوقوتمشدر. فاطميون ٥٦٧ تاريخنه‌دك مصرده ومغرب، شام، حجاز ويمنده حكومت سوروب، بونلرك انقراضنده مصره مالك اولان مشهور صلاح الدين ايوبي مذهب اهل سنتي وخلفاء عباسيه خطبه‌سني اعاده ايتمشدي. ايوبيلر دخي مصر و شام ويمن جهتلرنده ٨٢ سنه حكم سوردكدن صكره، ٦٤٩ ده حكومت اتابكاري مقامنده بولنان و (مماليك بحريه) دينلكله معروف غلامان اراكه چكوب، بونلر دخي تاريخ مذكوردن ٧٨٤ تاريخنه‌دك ١٣٥ سنه حكم سورمش؛ وايچلرندن سيف الدين قلاون واولادي تميز ايتمشلردر. تاريخ مذكورده حكومت مماليك چراكسه‌يه انتقال ايدوب، بونلرك زماننده بغداده‌كي خلافت عباسيه‌يه مغوللر طرفندن ختام ويرلمكله، نسل عباسيدن بريني مصرده مقام خلافته چكيروب، بيعت ايتمش؛ وبونك نسلي اسماً خلافت ايدوب، حكومت غلامان چراكسه النده بولنمشدر. مماليك چراكسه ٩٢٣ تاريخنه‌دك ١٣٩ سنه حكم سوردكدن صكره، جنتمكان ياوز سلطان سليم خان حضرتلري چالديران مظفريت عظيمه‌سندن عودتنده مصري فتح ايله، ممالك عثمانيه‌يه الحاق ايتمشدر. او وقتدن اعتباراً مصر دولت عثمانيه‌نك بر ايالتي صورتنده اداره اولنور. وقتيله اوراده دخي (مماليك) اسميله بر صنف عسكريلر زياده تفرد قزانوب ، زورباجه حركته باشلامش اولدقلرندن، بر خيلي وقتدن بري اهمال ايدلمش اولان نيلك جدول وبندلري بسبتون بطال براغيلوب، خطهٔ مصريه بر ايكي مليون راده‌لرينه اينمش اولان اهاليي اعاشه‌يه، و وارداتي اوراده‌كي عسكرك علوفه‌سنه تقابل ايتمكه كافي دكليدي. سلطان سليم خان ثالث دورنده ١٢١٣ تاريخنده بيوك ناپوليون مصره عسكر سوق ايده‌رك، اوچ سنه خطهٔ مصريه فرانسزلرك ضبطنده قالدقدن صكره، ١٢١٦ ده عساكر عثمانيه مصري استرداد ايتمش؛ مذكور مماليك طائفه‌سي طغيانلريني آرتيردقلرندن، بونلرك تربيه‌سنه كونديريلان عساكر سركرده‌لري ميانلرنده محمد علي دخي بولنوب، مشاراليه اقتدار طبيعيسيله ادارهٔ مصريه‌يي اله آلمغه و رتبهٔ وزارتله مصر واليلكي احرازه موفق اولدقدن صكره، اصلاحات جديده ابتدارله، مصرك معموريت قديمه‌سني اعاده ايتمش؛ وبوني بر ايالت ممتازه حالنه قويه‌رق، واليلكي كندي خاندانه تأمين، وسودان جهتنه طوغري بر چوق يرلر ضبط ايله، مصره الحاق ايلمش ايدي. بعده مصر ايالتنه خديويت نام رسميسي ويريلوب، وراثت دخي اكبر اولاده مشروط اولمشدر.

مصرده حكومت سورن سلاله‌لرك هر بري كندي اسمي صره‌سنده ذكر ايدلمش اوله‌جغندن، شوراجقده يالكز محمد علي پاشا سلاله‌سنك جدولني درجله اكتفا ايدرز:

محمد علي پاشا	١٢٢١
عباس پاشا بن محمد علي	١٢٦٦
سعيد پاشا بن ابراهيم بن محمد علي	١٢٧١
اسماعيل پاشا بن ابراهيم	١٢٨٠
توفيق پاشا بن اسماعيل	١٢٩٧
حالا خديو مصر عباس حلمي پاشا بن توفيق	١٣١٠

خديويت مصريه. — خديو مصر نفس مصر ايالت ممتازه‌سندن بشقه، محمد علي پاشا مرحومك و اولاد و احفادينك فتح ايتمش اولدقلري نوبه، دارفور، كردفان ونيلك منابعنه قدر اولان سودان شرق جهتلرينه و بحر احمرك سواحل غربيه‌سيله سينائي شبه جزيره‌سنه وجزيرة العربك مدين جهتنه دخي حاكمدر. بتون خديويت مصريه‌نك مساحهٔ سطحيه‌سيله اهاليسي بروجه آتيدر:

	مربع كيلومترو	نفوس
نفس مصر وملحقاتي	٥٥٠ ٦٣٠	٩ ٦٥٤ ٣٢٣
نوبه	٨٦٤ ٦٥٠	١ ٠٠٠ ٠٠٠
سودان مصري	٨٥٦ ٥٠٠	١٠ ٨٠٠ ٠٠٠
جمعاً خديويت مصريه	٢ ٢٧١ ٦٣٠	٢١ ٥٥٤ ٣٢٣

هر نه قدر بوندن برقاچ سنه اول مهدي اسميله ظهور ايدن بر آدم سودان ونوبه جهتلريني ادارهٔ مصريه‌دن آيره‌رق، سودانده بر حكومت مستقله تشكيل ايتمش ايسه‌ده، مصر عساكري

او جهتلری یکیدن فتح واسترداد ایتمکه باشلامشدر. بحر احمر سواحلندن بعض یرلری ایتالیا اشغال ایتمش؛ و جزیرة العرب جهتندهکی ساحل دخی طوغریدن طوغری‌یه ادارهٔ عثمانیه آلتنه آلنه‌رق، الوجه قضاسی نامیله حجاز ولایتنه الحاق اولنمشدر.

مصراطه { طرابلس غرب ولایتنك خمس سنجاغنده و طرابلسك ١٩٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده سرت کورفزینك منتهای غربنده وساحل بحرده قضا مرکزی کوچك بر قصبه اولوب، زیتون وخرما آغاجلریله محاطدر. طرابلسك اك ایشلك اسکله‌لرندن اولوب، فناری دخی اولمغله، بعض کمیلر یناشیر، وفزانه ایشلر کاروانلری واردر. کلیم وحصیر ایله کچی و دوه تویندن جوال اخراجاتی واردر. وقتیله تجارتی دها ایشلك ایدی.

مصرایم { (Misraim) کتب بنی اسرائیل روایتنه کوره حام بن نوح (عم)ك اوغلی اولوب، اسکی مصریلرك جد اعلاسی عد اولنور. میلاد عیسی (عم) دن ٢٢٠٠ سنه اول مصرده حکومت سورمش اولدیغنی تخمین ایدرلر؛ حالبوکه احفادندن اولمسی اقتضا ایدن (منس) ك میلاددن ٣٩٠٠ سنه اول مصرده حکومت سوردیکی آثاریله مثبتدر. اسکی عبرانیلر خطهٔ مصریه‌یه دخی بو نامی ویررلردی.

مصری { [« نیازی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مصطفی { سلطان الانبیا (صلعم) افندمزك مخلص شریفیدر.

مصطفی { (سلطان —) ابو الفتح سلطان محمد خان ثانینك اکبر اولادی اولوب، پدرینك حیاتنده قرهمان والیسی ایکن، ٨٧٨ ده اجل موعودیله وفات ایتمش؛ و نعشی بروسه‌یه نقل ودفن اولنمشدر.

مصطفی { قانونی سلطان سلیمان خانك اکبر اولادی اولوب، پدری زماننده آماسیه متصرفی ایدی.

مصطفی { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا —) ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ماضینك اوغلی و شاه اسماعیل ثانینك برادری اولوب، شجاعت وسخاوت وسائر فضائل ایله محبوب عالمیان ایدی.

— ایکنجیسی (مولوی سید غلام مصطفی) هندستانده دهلی مضافاتندن (بردوان) قصبه‌سندن اولوب، علم وفضلنه بناءً، ١٢٣٠ تاریخلرنده انکلیزلر طرفندن بعض مملکتلرك مفتیلکنه نصب اولنمشدی. شو مطلع اونکدر:

دی که نهال قامتش جلوه‌کر از نظر کذشت
دل ز شکیب باز ماند جان ز قرار درکذشت

— اوچنجیسی کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بغیر از غم که هرکز کم مبادا
ندارد کس سرغمخواریٔ من

— دردنجیسی (میر —) دهلیلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

ای آن که ز دوریت بجانم شب وروز
در هجر تو با آه وفغانم شب وروز
یك لحظه ز خاطرم فراموش نه‌ئی
جزنام تو نیست بر زبانم شب وروز

مصطفی { (بکری —) سلطان مراد رابع دورنده میخوارلغیله شهرت بولمش برآدم اولوب، غرائب احوالندن طولایی پادشاه مشارالیهك ندماسی صره‌سنه کچمشدی. حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

مصطفی { جزائرده جزائر شهرینك اتصالنده بر قصبه اولوب، ١٣٥٥٠ اهالیسی اولدیغی حالده، شهر مذکورك محلاتی صره‌سنه کچمشدر.

مصطفی افندی { (ابو المیامن —) سلطان محمد خان ثالث وسلطان احمد خان دورلرنده ایکی دفعه شیخ الاسلام اولمش علمادن اولوب، طوسیه‌لیدر. بروسه‌ده صاری کز زاده‌دن تحصیل علم ایدوب، مومی الیهك قاپی اولمشیدی. بعده درسعادته ورودله ابوالسعود افندیدن استفاده ایتمش؛ وعلی الاصول دورمدارسله، طریق قضایه سلوك ایده‌رك، ١٠١٠ تاریخنده استانبول قاضیسی، ١٠١١ ده آناطولی قاضیعسکری اولدقدن صکره، ینه او سنه دفعةً مقام مشیخت اسلامیه‌یه نصب اولنمش؛ واون آلتی بچق آی امور فتوایی بعدالاداره، ١٠١٣ ده متقاعد، و ١٠١٥ تاریخنده ثانیاً مفتیٔ انام اولوب، بو دفعه دخی

درت آی بو مقام عالیده بولندقدن صکره، سنهٔ
مرقومه‌ده قولنج علتندن وفات ایتمشدر. علم وعرفان
و وقار وسماحتله متصف وطریقته منسوب اولوب،
بعض کتب تدریسیه‌یه تعلیقاتی واردر.

مصطفی افندی { [«بمك زاده» و «بالی زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مصطفی افندی { (بولوی —) سلطان محمدخان رابع دورنده
مقام مشیخت اسلامیه‌یه چیقن علمادن اولوب، بولیدن
درسعادته ورودله، شیخ الاسلام سابق یحیی
افندیدن تحصیل علوم، وطریق قضایه سلوك ایده‌رك،
١٠٥٦ ده استانبول قاضیسی، ١٠٦٣ ده آناطولی و ١٠٦٧ ده روم ایلی قاضیعسکری اولدقدن
اون کون صکره کوپریلی محمد پاشانك سوقیله
شیخ الاسلام اولمش؛ وآنجق صدر مشارالیهك
کرید سرداری دلی حسین پاشانك قتلیچون ایستدیکی
فتوایی ویرمیوب، دیکر بعض خصوصاتده دخی
رأینه مخالفت ایتمکله، یکرمی ایکی بچق آیلق مشیختدن
صکره ١٠٦٩ ده عزل، ومصره نفی اولنه‌رق،
١٠٨٦ ده اوراده وفات ایتمشدر. علم وفضلی
واحکام شرعیه‌نك تمامی اجراسنه همت وتعصبی
وارایدی. «کنز» ه شرحی و «اشکال تأسیس» ه
حاشیه‌لری واردر.

مصطفی افندی { [«میرزا مصطفی افندی» «دری زاده» و «حمیدی زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.»

مصطفی افندی { (فیض الله افندی زاده السید الشیخ —) سلطان
محمود خان اول دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه
چیقن علمادن اولوب، سلطان مصطفی خان ثانی دورنده
شیخ الاسلام بولنمش اولان السید فیض الله
افندینك اولادندندر. ١٠٩٠ ده دنیایه کلوب،
پدرینك زمان مشیختنده دور مدارسله، ١١١٣ ده
مکهٔ مکرمه منلاسی اولدقدن صکره، ١١١٤ ده
بالفعل آناطولی ومتعاقباً روم ایلی قاضیعسکری
اولمشیدی. ١١١٥ تاریخنده پدری ادرنه‌ده اشرار
النده شهید اولدقده، صاحب ترجمه دخی دیکر
برادرلریله برابر توقیف، وبر مدت بدی قلعه‌ده
حبس اولندقدن صکره، قبریس جزیره‌سنه نفی،
و بعده بروسه‌ده اقامتنه مساعده اولنمش ایدی.
یکرمی سکز سنه اوراده حال نکبتده قالدقدن
صکره، ١١٤٣ ده سلطان محمود خان اولك
جلوسلرنده درسعادته جلب وتلطیف بیوریله‌رق،
١١٤٥ ده روم ایلی قاضیعسکری و ١١٤٨ ده
شیخ الاسلام اولمش؛ و طقوز سنه ایله ایکی آی
امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ١١٥٨ ده،
علت فلجه مبتلا اولوب، وفات ایتمشدر. عالم وادیب
واخلاق حسنه ایله متصف بر ذات ایدی.

مصطفی پاشا { [«قوجه مصطفی پاشا»، «قره مصطفی پاشا»، «ابشیر پاشا»، «کوپریلی زاده مصطفی پاشا» و «بییقلی مصطفی پاشا» ماده‌لرینه مراجعت.]

مصطفی پاشا { (لفکه‌لی —) سلطان مصطفی خان اول دورنده
مسند صدارته چیقمش وزرادن اولوب، سرای
همایونده یتیشمش؛ و سلحدار اولدقدن صکره،
١٠٢٦ ده مصر والیسی اولوب، عدم اقتدارندن
طولایی، آز مدت صکره معزول اولمشیدی.
پادشاه مشارالیهك دایه‌سنك قوجه‌سی اولمغله،
١٠٣١ ده وقوع بولان فتنه اثناسنده مره حسین
پاشا برینه مسند صدارته نصب اولنه‌رق، ینه عدم
اقتدار وحرص وطمعیله بدنام اولمش؛ وآنجق
اوچ آی بو مقام عالیده طوره‌بیلوب، مؤخراً
عزل اولنمش؛ وبر مدت ازمید وقسطمونی جهتلرنده
طولاشدقدن صکره، وفات ایدوب، صدفجیلرده
دفن اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (سورنازن —) سلطان محمد خان رابع دورنده
یالکز درت ساعت صدر اعظم اولمش وزرادن
اولوب، قرمان والیسی، ١٠٦١ و ١٠٦٢ ده
ایکی دفعه دفتردار، ١٠٦٣ ده رتبهٔ وزارتله
طمشوار والیسی، ١٠٦٥ ده قبودان دریا اولمش؛
و ١٠٦٦ ده مهر صدارت کریدده بولنان دلی
حسین پاشایه کوندرلدکده، صاحب ترجمه قائممقام
اولمشیکن، اغتنام فرصتله، بر طاقم حیل ودسایسه
تشبث ایده‌رك، صدارتك دلی حسین پاشادن نزعیله
کندیسنه توجیهنی استحصال ایتمك طریقنی بولمش

ایسه‌ده، طوائف عسکریه عاجزنده بولنمغله، هنوز
ایشه باشلامه‌دن، عزل، وارضروم ایالتی توجیهیله
تبعید اولنمش؛ وبرسنه صکره اوراده وفات ایتمشدر.
درت ساعتلق صدارتنده قره کوز محمدی دفتردار
ایتمکدن بشقه بر ایش کورمیوب، بونکله فرومایه
پرورلکنی کوسترمش؛ وظرفای عصرك «چالیجق
سورناسنی چیقدی جبندن قره کوز» لطیفه‌سیله
نغمه‌پرداز اولمسنه سبب اولمشدر.

مصطفی پاشا { (مقتول —) بو دخی دور سلطان محمد خان رابع
صدور عظامندن اولوب، مرزیفونلیدر. بغداد
سفرنده شهید اولان اعیان سپاهدن اوروج بکك
اوغلی اولوب، ١٠٤٤ ده دنیایه کلمشیدی. کوپریلی
محمد پاشا، پدریله اولان موالات قدیمه‌سنه بناءً،
کندیسنی تحت حمایه‌سنه آلوب، اوغلی فاضل احمد
بك ایله برلکده تربیه ایتمش؛ وصدارتی زماننده
تلخیصجی ایدوب، یانوه فتحی مژده‌سیله رکاب همایونه
کوندرمش؛ وبوکا مکافاةً، ١٠٦٨ ده میرآخور
ثانی، و ١٠٧٠ ده ایکی طوغ ایله سلستره میرمیرانی،
و ١٠٧١ ده رتبهٔ وزارتله دیاربکر والیسی اولمش
ایدی. ١٠٧٢ ده درسعادته جلبله، مسند قپودانی‌یه
و ١٠٧٤ ده رکاب همایون قائممقاملغنه نصب او-
لنمشدی. اون درت سنه بو مقامده ایفای حسن
خدمت ایتدکدن صکره، ١٠٨٧ ده کوپریلی‌زاده
فاضل احمد پاشا یرینه مسند نشین صدارت عظمی
اولمش؛ و ١٠٨٩ ده چهرین قلعه‌سنی ضبط وهدم
ایدوب، ١٠٩٣ ده نمچه سفرینه عزیمتنده،
حسب القدر منهزم اولمغله، مشتای بلغراده عودت
ایتمشیدی. ١٠٩٥ ده جنحهٔ تقصیر وسوء تدبیرله
اتهام اولنه‌رق، اعدامنه فرمان عالی صادر اولمش
ایدی. عقل وتدبیر و وقار وکرمله متصف اولوب،
آنجق جمع ماله زیاده انهماکی اولمغله مشهوردر.
قتلنده اللی یاشلرنده ایدی.

مصطفی پاشا { (تکفورطاغلی —) سلطان سلیمان خان ثانی دورنده
مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، بدایت حالنده
بکتاشیان زمره‌سنه داخل اولمغله، ١٠٩٠ ده
یکیچری آغاسی اوله‌رق، ١٠٩٢ ده رتبهٔ وزارته
نائل اولمش؛ و ١٠٩٤ ده ویانه سفرندن صکره
سردارلق انضمامیله حلب ایالتنه نصب اولنه‌رق،
محاربه‌دن فرارله دشمنك غلبه‌سنه سبب اولدیغندن،
١٠٩٦ ده قنیژه محافظلغیله تبعید اولنمشیکن،
١٠٩٨ ده ثانیاً یکیچری آغاسی اولمش؛ وآز مدت
سد البحر محافظلغیله اخراج اولندقدن صکره،
١٠٩٩ ده مهر صدارت عهده‌سنه احاله اولنمشدی.
اسفارك تعاقبندن طولایی، خزینهٔ دولت رخنه‌دار
اولمغله، تزیید واردات مقصدیله، برطاقم نا مناسب
ویرکیلر طرح ایده‌رك، عمومی ازعاج ایتمش؛ و
کندیسی عقل و تدبیردن محروم وذوق وصفایه
مجبور اولمغله، ایشلری برطاقم نا اهل الینه براقه‌رق،
عرب رجب پاشا کبی بر بی‌اذعانی سردار ایلمش؛
ودشمن درانمان بوغازینه‌دك ایلریلمش ایدی. بو
احوالك اوزرینه، بعض خیرخواهانك اخطاریله
١١٠١ ده عزل، ومعلقره‌یه نفی اولنه‌رق، اوسنه
اوراده یتمش یاشلرنده وفات ایتمشدر.

مصطفی پاشا { (دال طبان —) سلطان مصطفی خان ثانی دوری
صدور عظامندن اولوب، مناسترلیدر. قره ابراهیم
پاشایه ایچ مهتری اولوب، مشار الیهك صدارتنده
قپوجی باشی و ١١٠٣ ده یکیچری آغاسی اولمش؛
ومتعاقباً ایکی طوغ ایله بابا طاغی محافظلغنه نصب
اولنه‌رق، چوق کچمه‌دن وزارت رتبه‌سیله تبجیل
اولنمش ایدی. بعده آناطولی و ١١٠٨ ده سر-
دارلق انضمامیله دیاربکر والیلکنه نصب اولنه‌رق،
احوال وحرکات غریبه‌سی اوزرینه، مظهر غضب
پادشاهی اولمشیکن، شیخ الاسلام فیض الله افندینك
شفاعتیله، بوسنه سرحدنده بوتچل قلعه‌سنه نفی
و وزارتنك رفعیله اکتفا اولنمشدی. ١١٠٩ ده
عفو، و وزارتی اعاده اولنه‌رق، بوسنه وبرسنه
صکره رقه وبعده بغداد ایالتنه نصب اولنمش؛
و ١١١٢ ده سردارلق عنوانیله بصره‌نك استخلاصی
اثناسنده دیاله نهری مجراسنجه ایتدیکی تعمیرات
تقدیر اولنمغله، ١١١٣ ده آناطولی ایالتنه جلب
اولنه‌رق، ١١١٤ ده مهر صدارت عهده‌سنه
احاله اولنمشدی. کندیسی جاهل ومعند وغریب
طورلی بر اعجوبه اولمغله، جزئی قباحته قارشی بیله
دکنك اوردیرمق وقادینلرك قیافتلرینی دکیشدیرمك
کبی حرکات غریبه ایله خلقی بیزار ایده‌رك، درت

آتى بو صورتله اجراى وكالت ايتدكدن صكره، اللى ياشلرنده اعدام اولنەرق، جزاى سزاسنى بولمشدر.

مصطفى پاشا { [«باهر كوسه مصطفى پاشا» و «چلبى مصطفى پاشا» مادەلرينه مراجعت بيوريله.]

مصطفى پاشا { (علمدار ياخود بيراقدار —) سلطان محمود خان ثانى حضرتلرينك ابتداى جلوسلرنده مسند صدارت عظمايه چكن وزرادن اولوب، روسچقلى، وبر روايتده عن اصل آرناوٗد ايدى. سلطان مصطفى خان دورنده روسيه سفرى آچلديغنده برمقدار عسكر طوپلايەرق، بيراقلرينى حامل اولمغله، بيراقدار ويا علمدار اسميله شهرت بولوب، بعده پاسبان اوغلى فتنەسندە روسچق اعيانى ترسنكلى زادەيه معاونت ايتمش؛ و بونك توسطيله هزار غراد اعيانلغنه نصب وقپوجى باشيلق پايەسيله تلطيف اولنمشدى. مؤخراً ترسنكلى زادە مقتول اولدقده، اطراف اعيانى وموى اليهك اتباعى مصطفى بيراقدارك اونك يرينه روسچق اعيانلغنه چكمسنى تنسيب ايتملريله، ذاتاً كنديسى اوتەدن برى جسارت و شجاعتله مشهور اولديغى حالده، مواشى تجارتيله واراضى ايشلتمكله بيوك بر ثروته دخى مالك اولوب، كرم وسخاوت صاحبى اولديغندن، بتون روم ايلى قطعەسندە شهرت بولەرق، قوت ومكنتى اعداى دولتجه دخى باعث انديشه اولور ايدى. طائفهٔ بكتاشيانه ميلى اولمغله، يكيچريلرك كنديسنه محبتى وكنديسنك اوجاغه ارتباطى وار ايدى. حتى سلطان سليم خان ثالث عساكر موظفه ترتيبنه تشبث ايتديكى وقت، يكيچريلرك فسدە كروهى صاحب ترجمەيى اغفال ايله، بعض مخابراتده بولنمشلردى. بعده روسيه محاربەسى آچلدقده يكيچرى اوجاغنك آرتق بر ايشه يارايەميەجق حاله كلديكنى رأى العين كوروب، بونلرك لهنده وعساكر موظفه ترتيبى تشبثاتنه قارشى سبق ايدن حركاتنه نادم اولمشيدى. محاربهٔ مذكورەدە طونه سواحلنده بيوك بر غيرتله دشمنه قارشى طوروب، خدمات مبرورەسى كورلمكله، ١٢٢١ دە وزارت رتبەسيله وطبل وعلم وخلعتله تلطيف بيورلمشيدى. محاربهٔ مذكورەدە يكيچريلرك عدم انتظامى وفتنه وفسادلرى باعث انهزام اولوب، علمدار مصطفى پاشا، دولتك استقبالنى تهديد ايدن حال تذبذبدن تخليصى ايچون، يكيچرى اوجاغنك لغويله، سلطان سليم خانك نيت وترتيبلرى اوزره، عساكر موظفەنك برآن اول ترتيبندن بشقه چاره اولمديغنى درك، وبوبابده بعض اصدقاى دولتله دخى مشاورە ايدەرك، روم ايلى اردوسيله ادرنه يه وصول، و اورادن سنجاغ شريفى چيقارمق بهانەسيله استانبوله بالدخول سلطان محمود خان حضرتلرى تخت عثمانى يه جلوس ايتمش؛ وجلوسلرينى متعاقب مهر صدارتى صاحب ترجمەيه توديع بيورمشلردر.

مصطفى پاشا { (چبلاق ويا بيلاق —) دور سلطان سليمان خانيدە ٩٢٦ دە قپودان دريا اولوب، ١٤ سنه بومقامده قالمش؛ وآق دكيز وقره دكيزدە برچوق سفرلر ايتمشدى. ٩٤٠ دە وفات ايدوب، ابا ايوب انصارى (رضه) جوارنده دفن اولنمشدر.

مصطفى پاشا { ياوز سلطان سليم خان و سليمان خان زمانلرنده وزير ثانى اولوب، آرناوٗد ايدى. سلطان سليمان خانك همشيرەسى كنديسنه تنكيح اولنوب، مصاهرت پادشاهى شرفنه نائل اولمشدى. جسور ومدبر بر وزير اولوب، مجارستان محاربەلرنده وردوس محاصرەسنده حسن خدمتى كورلمش؛ وبو محاصرەدە ايكن (خيربای) ك وفاتى خبرى آلنمغله، ٩٢٨ دە مصر واليسى اولوب، اورايه وصولنده، مماليك چراكسه بقيەسنى عصيانده بولمغله، كنديلرينه قارشى حرب ايدەرك، خطهٔ مصريەيى مجدداً فتح، واسايشنى تأمين ايتدكدن، يعنى سكز بچق آيلق واليلك

ایلدكدن صكره، درسعادته جلب اولنمش؛ و ٩٣٥ تاریخنده ینه وزیر ثانی ایكن، وفات ایدوب، ككبوزه‌ده بنا كرده‌سی اولان جامع شریف خطیره‌سنه دفن اولنمشدر.

مصطفی پاشا { سلطان محمد خان ثالث دورنده ١٠٠٦ دن ١٠١٠ تاریخنه‌دك ٤ سنه قپودان دریا بولنوب، مقدما دخی جغاله زاده سنان پاشایه قپودانلقده وكالت ایتمشدی. قباد پاشا زاده دینمكله معروفدر.

مصطفی پاشا { (دفتردار —) سلطان عثمان خان ثانی دوری قپودان پاشالرندن اولوب، نیكده‌لیدر. خوتین سفرنده یكیچری آغاسی اولوب، ١٠٣٠ تاریخنده مسند قپودانی‌یه چقمكله برابر، كوپرینك محافظه‌سنه دخی مأمور اولمش ایسه‌ده، ایفای وظیفه‌ده اقدام ایده‌مدیكندن، ینه او سنه عزل، وبعده مصر والیلكنه وصكره دفتردارلق مقامنه نصب اولنمش؛ و ١٠٤١ ده ظهور ایدن موسی چلبی وقعه‌سنده قتل اولنمشدر.

مصطفی پاشا { [«جانبولاط زاده»، «خالیجی زاده»، «قپلان مصطفی پاشا» و «صاری مصطفی پاشا» ماده‌لرینه مراجعت.]

مصطفی پاشا { (سلحدار —) سلطان مراد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، اندرون همایوندن یتیشه‌رك، سلحدارلق مقامنه نائل اولدقدن صكره، ١٠٤٧ ده كمانكش قره مصطفی پاشا یرینه قپودان دریا اولمش؛ وبغداد سفرنده ركاب همایونده بولنوب، ١٠٤٩ ده سلطان ابراهیم خانك جلوسنده عزل ایله، روم ایلی ایالتنه نصب، وبعده طمشواره نقل اولنه‌رق، ١٠٥١ ده اوراده قتل اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (دلاك —) سلطان محمد خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، بوسنه‌لیدر. قپوجی باشیلردن اولوب، قرمان وروم ایلی والیسی وبعده دفتردار اولمش؛ و ١٠٦٥ ده دیو مراد پاشادن صكره مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، سنه‌سنده عزل، و ١٠٧٣ ده مدللیده قتل اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (سلحدار —) سلطان محمد خان رابع عصری قپودان پاشالرندن اولوب، بوز اوقلی و (كوچك سپاهی) دینمكله معروفدر. اندرون همایونده تربیه اولنه‌رق، سلحدار اولدقدن صكره، ١٠٩١ ده قپلان مصطفی پاشادن صكره مسند قپودانی‌یه نصب اولنمش؛ و درت سنه‌یه قریب بو مقامده قالدقدن صكره، ١٠٩٥ ده عزل اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (مصاحب —) بو دخی سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، اولجه مصاحب شهریاری ایكن، ١٠٧٨ ده رتبهٔ وزارته و ١٠٨٦ تاریخنده مصاهرت حضرت پادشاهی شرفنه نائل اولمش؛ و ١٠٩٣ ده حلب والیسی و بعده وزیر قبه نشین اولوب، ١٠٩٥ ده سلحدار مصطفی پاشادن صكره مسند قپودانی‌یه نصب، و ١٠٩٧ ده موره‌نك استخلاصیچون سرعسكرلكه نقل اولنه‌رق، متعاقباً بوغاز محافظی اولمش؛ و ١٠٩٨ ده اوراده وفات ایتمشدر.

مصطفی پاشا { (ایلچی —) سلطان احمد خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، مرزیفونلی مقتول مصطفی پاشانك حفیدیدر. نشانجی ایكن، ١١٣٢ ده مسند قپودانی‌یه تعیین اولنه‌رق، اون سنه ایله درت آی بو مقامده قالدقدن صكره، ١٠٤٣ ده قتل اولنه‌رق، جدینك ارقاد بازارنده‌كی مدرسه‌سی خطیره‌سنه دفن اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (شهسوار زاده —) سلطان محمود خان اول دوری قپودان پاشالرندن اولوب، ١١٥٥ ده مسند قپودانیده صاری مصطفی پاشایه خلف اولمش؛ وسنه‌سنده عزل اولنمش؛ و ١١٧٥ ده وفات ایتمشدر.

مصطفی پاشا { (میرآخور —) سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، میرآخور ایكن، ١١٧٤ تاریخنده مسند قپودانی‌یه نصب، و بش آی صكره عزل اولنه‌رق، ١١٧٥ ده بلغرادده فوت اولمشدر.

مصطفی پاشا { (سنك وكوچك —) بو دخی عصر سلطان مصطفی خان ثالث قپودان پاشالرندن اولوب، ١١٧٦ ده كتخدا محمد پاشایه خلف اولمش؛ ویدی آی صكره

عزل اولنه‌رق، ١١٧٧ ده وفات ایتمشدر. «مات الذباب» جمله‌سی تاریخ فوتیدر. شرف مصاهرته دخی نائل اولوب، نشانجیلقدن اول بر چوق ایالتلرده بولنمشدی.

مصطفی پاشا کوپریسی { (یاخود جسر مصطفی پاشا)

ادرنه ولایت وسنجاغنده وادرنه‌نك ٣٠ کیلومتره غرب شمالیسنده وشرقی روم ایلی ولایتی خط امتیازی قربنده ودمیر یول خطنك برساعت شمالنده اوله‌رق مریچ نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ قدر اهالیسی بر بیوجك وبر قاچ کوچك جامع شریفی، حکومت و دائرهٔ عسکریه قوناقلریله قشله‌لری وبر خسته‌خانهٔ عسکریه‌سی، بر رشدیه وبری ذکور بری اناثه مخصوص ایکی ابتدائیه مکتبیله روملره مخصوص بر وبلغارلره مخصوص ذکور و اناث بش ویهودیلره مخصوص بر مکتبی، برحمومی باغچه‌سی، سنه‌ده بر قوریلور پنایری، ایکی چناق چوملك وایکی‌ده طوغله وکرمیت فابریقه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. هواسی آغیرجه‌در. قصبه‌نك اوکنده مریچ نهری اوزرنده بیوك بر کوپری اولوب، صدراعظم مصطفی پاشا طرفندن تعمیر ایدلمش اولمغله، قصبه دخی بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

— مصطفی پاشا قضاسی چرمن، لفکه وسلبوکن اسملریله ٣ ناحیه وجمعاً ٥٢ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢٧١٣٨ اهالی‌ایله مسکوندر، که بونلرك ٩٧١٥ ی مسلم و ترك، ١٢٧١٦ سی بلغار، ٤١٥٠ سی روم، ٤٢٥ ی یهودی و ١٣٢ سی ارمنی‌قتولیك وسائره‌در. اراضیسی ٦٣٩٥٤٠ دونمدن عبارت اولوب، قسماً طاغلق وقسماً مریچ وادیسی اطرافنده‌کی اووه‌لردن عبارتدر. طوپراغی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، یولاف، چاودار، داری، مصر، بورچاق، فاصولیه، نخود، مرجك، بقله، نوتون، پاموق وسائره‌دن عبارتدر. اکثر محصولاتی احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولوب، فضله‌سی اخراج اولنور. باغ وباغچه‌لری‌ده چوق اولوب، خیلی مقدار اوزوم وسائر میوه‌لر حاصل اولور؛ واوزومدن شراب اعمال اولنور. طوت آغاجلرینك ذرعیله ایپك قوزه‌سی یتیشدیرلمسنده‌ده اخیراً تشبث اولنمشدر. اورمانلری اورته حالده‌در. مرعی وچایرلری‌ده ضررسزجه اولوب، قضانك حیوانات اهلیه‌سی ٥٥٠٠٠ قیون، ٢٥٠٠٠ کچی، ٥٠٠٠ صیغیر، ١٣٠٠ جانوار، ٨٠٠ بیکیر، ٣٠٠ مرکب و ٨٠ استر راده‌لرنده‌در. صنایع محلیه‌اولرده قادینلرك یاپدقلری کوزل بر نوع شیاقله ایپك وپاموقدن یرلی بزلر وخاولی وسائره‌دن عبارتدر. کلیتلی حصیر دخی اعمال اولنوب، ادرنه‌یه وشرقی روم ایلی‌یه اخراج اولنور. قضا داخلنده ٣٢ جامع، ٢ تکیه، ٢١ کلیسا، ٢ مناستر، ١ مدرسه، ٤٠ مکتب، ٢٠ دکان ومغازه، ٣ صو دکرمنی و ٢ عبا طولابی موجوددر. مریچ وآرده نهرلری قضانك ایچندن کچیورسه‌ده، یالکز دکرمنلرینی چویروب، سقی اراضیده قوللانیلمیور. قضانك واردات سنویه‌سی ٢٧٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مصطفی چلبی { یلدرم سلطان بایزید خانك اولادندن اولوب، تیمورلنکه قارشی اولان محاربه‌ده شهید ونابدید اولمشدر.

مصطفی چلبی { اوننجی قرن هجری عثمانلی علما وشعراسندن اولوب، «اخلاق السلطنه» عنوانیله بر کتابی، «ثلجیه» عنوانیله بر منظومه‌سی وبعض قصائد وسائر اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

سرکوینده اولورسه نوله اشکم سائل
صوکبی اول بویی سرو آلچغه اولدی مائل

مصطفی خان { (بن مسیب خان) ایران شعراسندن وتکلو ترك عشیرتی رؤساسندن اولوب، کافهٔ علوم وفنونی پدرندن تحصیل ایتمش؛ وکنج یاشنده شاه عباس ماضینك امریله شهید اولمش ایدی. شو بیت اونکدر:

ز دوریت شب وروزم باه و ناله گذشت
دوروز هجر تو برمن هزار ساله گذشت

مصطفی خان اول { (بن محمد خان ثالث بن مراد خان ثالث

بن سلیم خان ثانی بن سلیمان خان قانونی) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اون بشنجیسی اولوب، ١٠٠١ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و ١٠٢٦ ده، برادر اکرمی سلطان احمد خان اولك ارتحالی اوزرینه، تخت

عثمانی‌یه جلوس ایتمش ایسه‌ده، رشد ودرایتدن محروم ایدی.

مصطفی خان ثانی

(بن محمد خان رابع بن ابراهیم خان بن احمد خان اول) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی ایکنجیسی اولوب، ۱۰۷٤ ده دنیایه کلمش؛ و ۱۱۰٦ تاریخنده عمی سلطان احمد خان ثانینك ارتحالی اوزرینه، تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر.

مصطفی خان ثالث

(بن احمد خان ثالث بن محمد خان رابع بن ابراهیم خان) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی آلتنجیسی اولوب، ۱۱۲۹ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و ۱۱۷۱ ده، عمزاده‌سی سلطان عثمان خان ثالثك وفاتی اوزرینه، ٤۲ یاشنده تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر. اسراف وسوء استعمالاتك اوکنی آلمغه غیرت ایدوب، مسند صدارتده بولدیغی قوجه راغب پاشایی دخی ابقا ایله، بعض دول اجنبیه ایله عقد مناسبات ایده‌رك، روسیه‌نك نیات وتشبثاتنه مقاومت ایتمك تدارکاتنده ایکن، ۱۱۷٦ ده مشارالیه راغب پاشا وفات ایتمکله، مناسبات مذکوره ناتمام قالمش؛ و ۱۱۸۳ ده ایمپراطوریچه قاترینه‌نك قورمش اولدیغی ترتیبك آثاری لهستان طرفندن ظهور ایتمکله، صدراعظم حمزه پاشا روسیه سفیرینی یدی قله‌ده حبس ایده‌رك، وقتسز اعلان حربه سببیت ویرلمش؛ وابتدا عساکر عثمانیه قزانوب، خوتینده روسیه‌لیلر مغلوب اولمش، و قریم خانی روسیه‌یه کیروب، بعض بلادی یغما ایتمش ایسه‌ده، بعده روسلر کرك طونه منصبی جهتلرنده وکرك قافقاسیه‌ده وقریمده غالب کله‌رك، روسیه دونناسی جبل طارق بوغازندن کیره‌رك، چشمه اوکنده دونانمای همایونی احراق ایتمش؛ وروم ایلنده روسیه عسکری وارنه و سلستره‌یه قدر ایلرلمش ایدی. بو احوال مؤسفه اوزرینه، سلطان مصطفی خان بالذات طونه اردوسنك زمام اداره‌سنی اله آلمق اوزره، سفره حاضرلانمقده ایکن، ۱۱۸۷ ده ۵۹ یاشنده ارتحال ایدوب، بناکرده‌سی اولان لاله‌لی جامع شریفی یاننده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. رمضان شریفده حضور درسی ابتدا بونلرك زماننده عادت اولمشدر. محب علما وخیراته مائل بر پادشاه اولوب، حرمین شریفینه بعض ذی‌قیمت هدایا تقدیم ایتمشیدی. برادرلری سلطان عبدالحمید خان اول خلفلری اولمشدر.

مصطفی خان رابع

(بن عبدالحمید خان اول بن احمد خان ثالث) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی طقوزنجیسی اولوب، ۱۱۹۳ ده دنیایه کلمش؛ و ۱۲۲۲ ده، تخت عثمانی‌یه جلوس و ۳۱ یاشنده ارتحال ایتمشدر. مدت سلطنتلری اون درت آیدن زیاده‌جه‌در. پدرلری سلطان عبدالحمید خان اول تربه‌سنده مدفوندر.

مصطفی رشید پاشا

[«رشید پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

مصطفی عاشر افندی

ومصطفی عاصم افندی [«عاشر افندی» و «عاصم افندی» ماده‌لرینه مراجعت.]

مصطفی نائلی پاشا

(کریدلی —) دوری سلطان عبدالمجید خان دوری صدور عظامندن اولوب، آرناؤدلقده مناستر ولایتنك کوریجه سنجاق وقضاسنده واقع (بویان) قریه‌سنده ۱۲۱۳ ده طوغمش، واسکیدن تمیز ایتمش برخاندانه منسوب اولوب، ومجرد طول مدت کرید والیلکنده بولندیغیچون، کریدلی دینمکله شهرت بولمشدر. پدری اسماعیل بك ایله برابر دایبسی بولنان پلاسه‌لی طاهر پاشانك معیتنده وفرانسزلرك مصردن اخراجیچون سوق اولنان عسکر میاننده جانب مصره عزیمت ایدوب، طاهر پاشا مصر والیسی اولدقدن صکره اوراده وفات ایدوب، برادری حسن پاشا، محمد علی پاشا مرحومك والیلکی

زماننده میرمیرانلق رتبه‌سیله سرکرده اولمش ؛ وصاحب ترجمه دخی بونك معیتنده قالمش ایدی. وهابیلره قارشی محمدعلی پاشا طرفندن سوق اولنان عساکر مصریه ایله برابر حجازه عزیمتله، بش سنه سورن محاربانده اظهار شجاعت ایتدیکندن، سرکرده‌لکه نائل اولمش ایدی. ١٢٣٧ تاریخنده کریدده ظهور ایتمش اولان عصیانی باصدیروب اعادهٔ اسایش ایتمك اوزره، مشارالیه حسن پاشا عساکر مصریه ایله کریده مأمور اولدقده، صاحب ترجمه دخی برابر کیدوب، چوق کچمه‌دن حسن پاشا اوراده وفات ایتمکله، قوماندانلق رتبهٔ میرمیرانی ایله صاحب ترجمه‌یه احاله اولنمش؛ و او صره‌ده ابراهیم پاشانك عساکر مصریه ایله موره‌ده ایتدیکی خدماتنه مکافاةً کرید جزیره‌سنك اداره‌سی مشارالیه محمدعلی پاشایه احاله اولندقده، والیلکی دخی صاحب ترجمه‌یه علاوه اولنمشدی. اشقیایی دفع وتنکیل ایله اسلام وخرستیان اهالی بیننده مساوات وحسن آمیزشی تقریره موفق اولوب، کرك ادارهٔ مصریه‌ده وکرك بعده طوغریدن طوغری‌یه ادارهٔ دولته آلندقدن صکره کرید جزیره‌سنی اوتوز سنه پیاپی حسن اداره ایدوب، رتبهٔ وزارته ونشان وسائر التفاتلره نائل اولمشیدی. حتی ١٢٦٥ تاریخنده، کریدده یکیدن ظهور ایدن عصیانی سرعت کامله ایله باصدیروب، اعادهٔ اسایشه موفق اولدیغنه مبنی، فوق‌العاده اوله‌رق وکلالق صفتی دخی توجیه بیورلمشیدی. ١٢٦٧ ده انفصال ایدوب، درسعادته ورودله، مجلس والای احکام عدلیه اعضالغنه ومتعاقباً ریاستنه نصب، وایکنجی وبعده تبدیلاً برنجی مجیدی نشانیله دخی تلطیف بیورلمشیدی. ١٢٦٩ ده مسند جلیل صدارت عظمایه تعیین اولنه‌رق، بر سنه ایله ٢٦ کون بو مقام عالیده بولندقدن صکره، ١٢٧٠ ده انفصال ایله مجلس خاص وکلایه مأمور اولمش؛ و١٢٧٣ ده ثانیاً صدراعظم اولوب، اوچ آیه قریب مدت مهر صدارتی حامل اولدقدن صکره، بالانفصال، کوشهٔ استراحته چکلمش؛ وینه او سنه مجالس عالیه‌یه مأمور اولوب، ١٢٧٨ تاریخنده دور سلطان عبدالعزیز خانیده برنجی عثمانی نشانیله دخی تلطیف بیورلمش؛ و ١٢٨٩ ده ٧٦ یاشنده ارتحال ایدوب، فاتح جامع شریفی خطیره‌سنده مدفوندر. کار آزموده وترکچه، عربجه، رومجه وآرناودجه اوله‌رق درت لسانه واقف اولوب، وفرت ثروت وسامانیله وکرم وسخاوتیله دخی مشهوردر.

مِصعَب { (ابو عبدالله بن عمیر بن هاشم بن عبد مناف بن عبدالدار بن قصی بن کلاب القرشی العبدری) قدما و فضلاء صحابه‌دن اولوب، کندیسی پك یاقیشیقلی وانواع ناز ونعمه آلیشمش اولدیغی حالده، والده‌سندن واقرباسندن کیزلیجه اسلامه کلمش؛ وتعلقاتی خبر آلنجه، پك چوق اذا وجفایه دوچار اولوب، حبشه هجرت ایتمش ایدی. بعده مکه‌یه عودت ایدوب، عقبهٔ اولاده جانب رسالتپناهیدن بیعت ایدن اون ایکی کشی ایله برلکده، تلقین دین و تعلیم قرآن کریم ایتمك اوزره، مدینهٔ منوره‌یه اعزام بیورلمش ایدی. اسلامندن طولایی ابوینی طرفندن ترك اولنه‌رق، آلیشمش اولدیغی ناز ونعمته مقابل فقر وضرورته قناعت ایتمشیدی. بدر واحد غزالرنده لوای سید المرسلینی حامل اولوب، بو غزالرك ایکنجیسنده شهید اولمشدر. «من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه» آیت کریمه‌سی بو ذات ایله اقرانی حقنده نازل اولمشدر.

مصعب بن زبیر { عشرهٔ مبشره‌دن جناب زبیر (رضه)‌ك اولادندن اولوب، برادری عبدالله بن زبیر طرفندن بصره والیلکنه نصب اولنمش؛ وکوفه‌ده ظهور ایدن مختار بن عبید الثقفی‌یی قتل ایده‌رك، کوفه‌یی دخی ضبط ایلمش ایدی. بعده ٧١ تاریخنده عبدالملك بن مروان زماننده حجاج بن یوسف طرفندن قتل اولنه‌رق، سر مقطوعی کوفه‌ده بو-

لنان عبدالملكه ارسال اولنمشدی . امام حسین (رضه) ك كريمه‌سی جناب سكينه (رضها) ايله حضرت طلحه (رضه) ك كريمه‌سی عايشه‌يی تزوج ايتمشدی.

مَصقَله { صقليه جزيره‌سنك جبل النار جهتنده يعنی اتنه بركانی قربنده بر قصبه اولديغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مصلح الدين كاملی { اوننجی قرن هجری مشاهير علما وشعرا. سندن اولوب، مدارس ثمانيه‌دن برنده مدرس ايدی. ابو السعود افنديك درسنه دخی ملازمت ايتمشيدی. فارسی تكلمه اقتداری ونسخ وتعليق خطلرنده مهارتی وار ايدی. شو مطلع اونكدر:

دمادم در فشان اولدوغی بو در چشم كريانك
غبار كبكب كفشندن آيری دوشدی جانانك

مصلح الدين لاری { مورخيندن اولوب، «مرآت الادوار» وسائر آثارك صاحبيدر. [«لاری» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مصنفك { (مولی علاء الدين علی بن مجد الدين محمد الشاهرودی) مشاهير علمادن وفخر الدين رازی حضرتلرينك احفادندن اولوب، نسبی بر جهتدن حضرت عمر بن خطاب وبرجهتدن حضرت ابا بكر صديق (رضهما) يه واصل اولور. ٨٠٣ تاريخنده خراسانده بسطام مضافاتندن شاهرودده طوغمش؛ و برادريله برابر تحصيل ايچون هراته كيدوب، پك كنج ايكن تصنيفه باشلاديغندن، تصغير صيغه‌سيله (مصنفك) لقبيله شهرت بولمشدر. ٨٢٣ ده «ارشاد» ی، بعده «مصباح» ی، «آداب البحث» ی، «لباب» ی، «مطول» ، ی «شرح مفتاح» ی، «قصيده برده» يی، ابن سينانك «قصيدهٔ روحيه» سنی، «وقايه» يی و «هدايه» يی شرح ايتمش؛ و «حدائق الايمان لاهل العرفان» عنوانيله بركتاب يازمش ايدی. ٨٤٨ تاريخنده بلاد رومه هجرتله بوراده دخی بعض مشاهير متونی وزمخشرينك «كشاف» عنوانلی تفسير شريفنی شرح ايتمش؛ ولسان فارسيده دخی «انوار الاحداق» و «تحفة السلاطين» عنوانلريله ايكی كتاب و ٨٦١ ده وزير محمود پاشا نامنه «التحفة المحموديه» عنوانيله نصايحه متعلق بر اثر وابو الفتح سلطان محمد خانك امريله فارسی بر تفسير يازمشدر. بو جهته ورودنده ابتدا قونيه‌ده مدرس اولمش؛ وبعده وزير محمود پاشانك دعوتيله درسعادته كلوب، پادشاه مشار اليهه تقديم اولنمش؛ والتفاتلرينه ومخصصات ومعيناته نائل اولمش ايدی. ٨٧٥ ده درسعادتده وفات ايدوب، ابا ايوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. فقه شافعی وحنفيده وتفسير وحديث وسائر علومده يدطولاسی وطريق تصوفه انتسابی وار ايدی.

مُصَوَّع { بحر احمرك ساحل غربيسنده و حبش قيپسنده ″٣٦ ′٣٥ °١٥ عرض شمالی ايله ″٤٣ ′١٥ °٣٧ طول شرقيده بر قصبه واسكله اولوب، ٥٠٠٠ اهاليسی، اسكی حبشيلره مخصوص بولنمش قديم كليسادن مبدل بر جامع شريفی وخيلی ايشلك تجارتی واردر. قصبه كوچك بر آطه‌نك اوزرنده مؤسس اولوب، بو آطه ٩٠٠ متره اوزونلغنده بر ريختمله ديكر بر آطه‌يه و اوده ١٥٠٠ متره اوزون بر ريختمله آفريقا ساحلنه مربوطدر؛ وبو ريختملرك اوزرندن قصبه‌يه صو ويرن بر صو يولی كچيرلمشدر. بو انشاآت اخيراً حكومت مصريه طرفندن اجرا اولنمشدر. مصوعك اوكنده اوله‌رق آچيقلرده دخی (دهلك) اسميله بر بيوك وبرچوق كوچك آطه‌لر بولنيور. مصوع محدث بر قصبه اولوب، ١٥٢٠ تاريخ ميلاديسنده پورتكيزليلر طرفندن ضبط اولنمش ايسه‌ده، متعاقباً عثمانلی دونغماسی طرفندن فتح ايله حبش ايالتنه الحاق اولنمش؛ و اخيراً اداره‌سی خديويت مصريه‌يه ويرلمشيدی. سودانك خديويتدن

آرلمسی اوزرینده، ایتالیا دولتی بحر احمرده بر مقدار ساحلی تحت تصرفنه آلدیغی صره‌ده، مصوعی دخی ضبط ایتمشدر. هواسی پك صیجاق و رطیب اولوب، یازین میزان الحراره کولکه‌ده ٤٠ درجه‌دن یوقاری چیقمغله، عادتا حمام ایچی کبیدر.

مصیره { بحر عمانده و مسقط امامتنك جنوب شرقی ساحلی قارشیسنده اوله‌رق همنامی اولان قویك شمال شرقیسنده بر آطه اولوب، شمالدن جنوبه بویی ٧٠ کیلومتره‌در. جزیره ایله ساحل آره‌سنده‌کی بوغاز صیغ اولوب، یالکز کوچك کمیلر کچه‌بیلیور. یاقوت حموی بو جزیره‌نك برچوق کویلری اولدیغنی بیان ایدیور.

مَصّیصه { آطنه ولایتنك مرکز قضاسنده و آطنه شهرینك ٣٠ کیلومتره قدر شرقنده اوله‌رق جیحان نهرینك ساحل غربیسنده و حذای بحردن آنجق ١٠ متره یوکسك اولان بر اووه‌ده واقع (مسیس) قصبه‌سنك عربلرجه مستعمل اسمی اولوب، قرون وسطاده اهمیتلی و بیوك بر شهر ایدی. شمدیکی حالده ناحیه مرکزی اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر. قدیم برشهر اولوب، اسم قدیمی (موپسوئسته Mopsueste) ایدی. قرون وسطده (مالمیستره Malmistra) و بعده مصیصه تسمیه اولنمشدی. خلافت عباسیه زماننده ٣٢٩ تاریخنده فتح، و ممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمش ایکن، بعده اهل صلیب طرفندن ضبط ایله، بنی لیون حکومتنك مرکزی اولمشیدی. بعده سلجوقیلرك و ذوالقدریه حکومتنك الینه کچوب، دور سلطان سلیم خان اولده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. کرك ازمنهٔ قدیمه‌دن و کرك بنی لیون دورندن قالمه اوله‌رق اطرافنده برچوق خرابه‌لر موجوددر. اوکنده جیحان نهری اوزرنده رومالیلردن قالمه واخیراً تعمیر اولنمش بیوك برکوپری واردر.

مضطر { هندستانك لکهنو شهری مضافاتندن ایکی شاعرك مخلصی اولوب، برنجیسی (شیخ امام الدین) شو قطعه‌نك قائلیدر:

طپشها ای دن دیوانه داری
مکر خاصیت پروانه داری
ادای چشم مستت کرد مدهوش
چرا ساقی بکف پیمانه داری

— ایکنجیسی براهمه‌دن اولوب، شو بیت اونکدر:

سر بصحرای جنون زن ای دل دیوانه ام
چاك چون کردی کریبان پا بدامانی چرا

مطاع { (عبدالباقی خان) ایران شعراسندن اولوب، شیراز مضافاتندن (مینا) قصبه‌سندن ایکن، هندستانه رحلتله (کانپور) شهرنده قاضی محمد صادق خان اخترله الفت ایتمشدی.

مطربه { مشاهیر شاعراتدن اولوب، کاشغرلی اولدیغی حالده، طغان شاهك زوجاتندن ایدی. شو قطعه شاه مشارالیه حقنده سویلدیکی مراثیسندندر:

در ماتمت ای شاه سیه شد روزم
بیروی تو دیدکان خود بر دوزم
تیغ تو کجاست ای دریغا تا من
خون ریختن از دیده باو آموزم

مطربی { ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. ملا فروغینك تلامذه‌سندن اولوب، مطربلکده‌کی مهارتی سببیله بو مخلصله تخلص ایتمش؛ وینه بو هنرندن طولایی شاه عباس ماضی‌یه انتساب ایدوب، مقربینی صره‌سنه کچمش ایدی. شو بیت اونکدر:

جان بکف راه تو پیمودم وغافل بودم
که طلبکار تو وارسته زجان می بایست

مُطَرِّز { (ابو عمر محمد بن عبدالواحد الباوردی) ائمهٔ لغتدن اولوب، ابو العباس ثعلبك تلامذه‌سندن اولمغله، (غلام ثعلب) دینمکله دخی معروفدر. ٢٦١ تاریخنده خراسانك (ابیورد) قصبه‌سنده دنیایه کلوب، استاد مشارالیهدن وسائر مشاهیر علمادن تحصیل ایتمش؛ وعلی الخصوص

لغت وحديث و سائر علومده‌كی وسعت معلوماتيله
وحافظه‌سنك قوتيله شهرت بولمشيدی. بغدادده
تدريسله مشغول اولوب، طلبه‌سنه هركون ازبردن
بر جزء املا ايدر؛ ولغتدن هر نه صورلسه،
درحال ازبردن جواب ويرردی. حتی بو قدر قو-
لايلقله و اصلا دوشونمكسزين جواب ويرمسندن
سوزلرينه اعتماد اولنميوب، كذبه حمل اولنورديسه‌ده،
كنديسی دفعاتله سويلدكلرينی كتابلرله اثبات ايدوب،
دفع شبهه ايدردی. ۳۴۵ تاريخنده وفات ايدوب،
معروف كرخی تربه‌سنك قارشيسنده دفن اولنمش
ايدی. باشليجه تأليفاتی: «كتاب اليواقيت»،
«شرح الفصيح لثعلب»، «كتاب الجرجانی»، «كتاب
الموضح»، «كتاب الساعات»، «كتاب يوم وليلة»،
«كتاب المستحسن»، «كتاب العشرات»، «كتاب
الشوری»، «كتاب البيوع»، «كتاب تفسير اسماء
الشعراء»، «كتاب القبائل»، «كتاب المكنون
والمكتوم»، «كتاب التفاحة»، «كتاب المداخل»،
«كتاب علل المداخل»، «كتاب النوادر»، «كتاب
فائت العين»، «كتاب فائت الجمهرة»، «كتاب ما
انكرته الاعراب علی ابی عبيد فيما رواه وصنفه»،
«كتاب غريب الحديث» وسائره. طبيعت شعريه‌سی
دخی اولوب، شو بيتی طلبه‌سندن محمد بن حسن
الحاتمينك خسته اولديغنی ايشيتمكله، زيارتنه كيتديكی
حالده، اونده بوله مديغنده، تباشيرله قپوسنه يازمشيدی:

واعجب شیء سمعنا به * عليل يعاد فلا يوجد

مطرز { (عبدالواحد) شعرادن اولوب، ۳۵۴ تاريخنده بغدادده طوغمش، و
۴۳۹ ده وفات ايتمشدر. شو بر ايكی بيت جمله
اشعارندندر:

ولما وقفنا بالصراة عشية
حياری لتوديع ورد سلام
وقفنا علی رغم الحسود وكلنا
يفض عن الاشواق كل ختام

مطرزی { مشاهير شعرادن شيخ نظامينك جدی اولوب، كنديسی ده شاعر
اولديغی بعض آثارده كورلمش ايسه‌ده، اشعار
واحوالنه واقف اوله‌مدق.

مطرف { (ابو ايوب بن مازن الكنانی الصنعانی) مشاهير فقها ومحدثيندن
اولوب، طول مدت يمنده صنعا قاضيسی بولنمش؛
و ۱۹۱ تاريخنده (منبج) ده وفات ايتمشدر. امام
شافعی حضرتلری كنديسندن روايت ايتمش ايسه‌ده،
روايتنك درجهٔ وثوق حقنده اختلاف واردر.

مطريه { مصر سفلاده قليوبيه مديريتنك شبری قضاسنده و قاهره‌نك ۹
كيلومتره شمال شرقيسنده ۱۲۱۰ اهالی‌لی جامع
بر قريه اولوب، (هليوپوليس) يعنی (عين شمس)
شهر قديمنك خرابه‌لری يانده بولنمغله، مشهوردر.
بو قريه‌ده صوبندن حضرت عيسی (عم) ك ايچمش
اولديغی مروی اولان بر قيو ايله بنی مشار اليه
و والده‌سنك كولكه‌سنده اوتورمش اولدقلری
منقول بولنان بر آغاج اوراده‌كی قبط راهبلری
طرفندن زواره ارائه اولنمقده ايسه‌ده، بو آغاجك
نهايت اوچيوز سنه‌لك اولديغی ظاهردر. ينه بو
قريه جوارنده اخيراً حربيه مكتبی اتخاذ اولنان
عباسيه قصری بولنيور. قربنده بولنان برچفتلكده
دخی دوه قوشلری يتيشديريلوب، مصرك ديكر
هيچ بر محلنده يتيشديرلمز. مطريه وقتيله اطرافنده‌كی
بلسان يعنی پلسنك آغاجلری اورمانيله مشهور او-
لوب، پلسنك ياغی منحصراً اورادن چيقاردی.
— ينه مصر سفلانك دقهليه مديريتنده ومنصو-
ره‌نك ۵۶ كيلومتره شرق شماليسنده اوله‌رق منزله
كولنك كنارنده دخی بو اسمله بر قريه اولوب،
اهاليسی مذكور كولده باليقچيلقله مشغولدرلر.

مطلعی { (بابا حسين) ايران شعراسندن او-لوب، قزوينليدر. هزلياته ميلی
زياده ايدی. شو بيت اونكدر:

زندكی بامن چه خواهد كرد وآب زندكی
خضر را مى سازم از مردن كباب زندكی

مطموره { طرسوس جهتنده بر قصبه او- لوب، سیف الدوله بن حمدان طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مطیع { فرس شعراسندن ایکی ذات او- لوب، بری کاشغر حاکمی ایدی. شو بیت اونکدر:

شورش سودا نه تنهادر سر شوریده ماند
بر سراپایم کمند شوق اوپیچیده ماند

— ایکنجیسی هندستان براهمه سندن اولوب، عن اصل قنوجلی اولدیغی حالده، لکهنوده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

هرکه مارا وترا دید بهم کفت که نیست
صنمی خوشتر ازآن برهمنی بهتر ازین

مطیعا { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانك عباس آباد محله سندن اولدیغی حالده، اوغلیله برابر هندستانه رحلت ایتمش؛ و اوغلنك اوراده وفاتی اوزرینه، وطننه عودت ایلمش ایدی. شو بیت اونکدر:

آهی که مرا از دل پردرد برآید
چون شاه سواریست که ازکرد برآید

مطیع لله { (فضل بن المقتدر بن المعتضد بن الموفق بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه نك یکرمی اوچنجیسی اولوب، ٣٠١ تاریخنده طوغمش؛ و ٣٣٤ ده، عم زاده سی مستکفینك اسقاطی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایله، ٢٩ سنه وبش آی حکومت سوردکدن صکره، ٣٦٣ ده فلج علتنه مبتلا اولمغله، کندی اختیاریله خلافتی طایع بالله عبدالکریمه ترك ایده رك، فراغت، وبر سنه صکره وفات ایتمشدر. زماننده حجر اسود قرامطه دن آلنوب، کعبهٔ شریفه یه اعاده اولنمشدی. طبیعت شعریه سی دخی اولوب، شو ایکی بیت سیف الدوله بن حمدان حقنده سویلدیکی مدحیه سندندر:

تخیرت سیفا من سیوف کثیرة
فلم ار فیها مثل سیف الدولة
اری الناس فی وسط المجالس یشربوا
وذاك بثغر الشام یحفظ بیضتی

مظفر { (امیر —) فارسده حکومت سورن آل مظفر دولتنك مؤسسی اولان امیر مبارز الدینك پدری اولوب، ابتدا لرستان اتابکانك وبعده آرغون خانك خدمتنده بولنه رق، میبد وهزاره حاکمی اولمشیدی.

مظفر { (شاه —) فارسده حکومت سورن آل مظفر دولتنك مؤسسی اولان امیر مبارزالدینك اکبر اولادی اولوب، پدرینك حیاتنده شیرازك خارجنده شیخ ابو اسحاقله ایتدیکی محاربه ده ٧٥٤ ده مقتول اولمشدر. اوغلی شاه یحیی سلاله نك دردنجی حکمداری اولمشدر.

مظفر { (آل —) سکزنجی قرن هجریده دولت چنکیزیه نك انقراضیله تیمورلنكك خروجی آره سنده ظهور ایدن دولتلرك بری اولوب، ٧١٨ دن ٧٩٥ تاریخنه دك دوام ایتمش؛ وفارس ایله عراق وجوارلرینه حکم سورمشدر. بودولتك مؤسسی اولان امیر مبارزالدین محمد ملوك ایلخانیه نك اخیری اولان سلطان ابو سعید طرفندن ٧١٨ ده یزد حکومتنه نصب اولنه رق، سلطان ابو سعیدك بلاوارث وفاتنده اعلان استقلال وسلطنت ایتمش؛ و ٩٢٤ ده کرمانی ضبط ایتدیکی کبی، ٩٥٨ ده شیخ ابو اسحقی قتل ایله فارس وعراق ومؤخراً آذربیجانی دخی اله کتیره رك، بیوجك بر دولت تشکیل ایتمشیدی. اوغلی وخلفی شاه شجاع برادرلرینك هربرینی برمملکته حاکم ووالی نصب ایدوب، بونلر کیده رك روابط تابعیت واطاعتی کوشتمکله، بینلرنده تفرقه دوشه رك، نهایت تیمورلنك برر برر جمله سنی اله کچیروب، قتل ایتمکله، آل مظفر دولتی منقرض اولوب، ممالکی ضمیمهٔ دولت تیموریه اولمشدر. پایتختلری شیراز اولوب، شهر مذکور بونلرك

زماننده اوج معموریته واصل اولمش؛ وشاعر شهیر خواجه حافظ شیرازی دخی بونلرك زماننده یاشایوب، وشاه شجاعی مدح ایتمشدر. آل مظفر ملوکنك اسامیسیله مبدأ حکومتلری بروجه آتیدر:

١ امیر مبارزالدین بن مظفر ٧١٨
٢ شاه شجاع بن مبارزالدین ٧٦٠
٣ سلطان زین‌العابدین بن شجاع ٧٨٦
٤ شاه یحیی بن مظفر بن مبارزالدین ٧٩٠
٥ شاه منصور بن مظفر بن مبارزالدین ٧٩٠ الی ٧٩٥

مظفر { (ملك —) [« قطز »، « بیبرس » و « حاج » ماده‌لرینه مراجعت.]

مظفر { فرس شعراسندن اوچ ذاتك اسم ومخاصیدر:

برنجیسی (حاجی مظفر بیك بن علی رضا بیك) ایراندن هندستانه رحلتله نواب تقرب خانك توجهنی قزانمش؛ و بیوك بر ثروته نائل اولوب، ایفای حج شریف ایچون جانب حجازه عزیمت، واورادن اصفهانه عودت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

سراپای وجودم از محبت شد کف خاکی
همـا بر تربتم ننشست از بی استخوانیها

— ایکنجیسی (میر — حسین) کاشانلی اولوب، شاه عباس زماننده طبابتده‌کی حذاقتیله وحسن خطیله دخی شهرت بولمشیدی. شو بیت اونکدر:

مانقد عمر صرف ره یار کرده ایم
حاصل بعمر خویش همین کارکرده ایم

— اوچنجیسی (میرزا —) هراتلی اولوب، علمادن ایدی. غیاث‌الدین کرت وشاه شجاعك زماننده یاشامغله خواجه حافظ شیرازینك معاصری ایدی. وقاریله برابر طوپراغك اوزرینه اوتوره‌رق درس ویرمك عادتی ایدی. شعرده‌كی مهارتنه مبنی کندیسنه خاقانیٔ ثانی دیرلر ایدی. وفاتندن اول دیوان اشعارینی صویه آتوب، امحا ایتمشیدی. شو قطعه اونکدر:

ای بر سمن از عنبر سارا زده خالی
مسکین دل من کشت زخال تو بحالی
مه بدر نماید چو ز خورشید شود دور
من کز تو شوم دور نمایم چو هلالی

مظفرالدین { (ملك اشرف — و ملك معظم —) [« اشرف » و « معظم » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مظفرالدین افراسیاب { لربزرك اتابکانك طقوزنجی وصوك حکمداری اولوب، ٧٦٤ تاریخنده پدری رکن‌الدین یوسف شاهه خلف اولمش؛ وزماننده تیمورلنك خروج ایدوب، سائر ممالك ایران صره‌سنده لرستانی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومت ایتدیکندن، ینه مقامنه ترك ایتمش ایدی. ٧٩٥ ده وفات ایدوب، بونکله لربزرکده اتابکان دولتی منقرض اولمشدر.

مظفرالدین شیرازی { مشاهیر علمادن اولوب، وطننده صدرالدین شیرازی وجلال‌الدین دوانی کبی مشاهیردن قرائتله، کافهٔ علوم شرعیه‌ده وحساب وهندسه وهیئت کبی فنونده ید طولی کسب ایتدکدن صکره، دیار رومه رحلتله، قاضیعسکر بولنان مؤید زاده ایله عقد روابط الفت وانسیت ایتمش؛ ومشارالیه طرفندن حضور سلطان بایزید خانی‌یه تقدیم اولنه‌رق، بعض مدارس مدرسلکلرینه نصب بیورلمش؛ وبعده کوزلرینه عمی طاری اولمغله، یاوز سلطان سلیم خان طرفندن کندیسنه تقاعدیه تخصیص اولنمش ایدی. « تجرید »ه و « شرح المطالع »ه حاشیه‌لر یازدیغی کبی، هندسه‌ده « کتاب اقلیدس »ك مشکلاتنی دخی حل ایده‌رك برحاشیه تألیف ایتمشدر.

مظفر حسین میرزا { احفاد تیموردن مشهور سلطان حسین بایقرانك اوغلی ومیرزا بدیع‌الزمانك برادری اولوب، ٩١١ تاریخنده وفات ایدن پدری برینه برادریله مشترکاً هراتده خراسان تختنه جلوس ایتمش؛ وچوق کچمه‌دن شیبك خان اوزبك ماوراء النهردن اوستلرینه عسکر سوق ایتمکله، آره‌لرنده

واقع اولان محاربه‌ده صاحب ترجمه مغلوب اولوب، استراباده قاچمش؛ واوسنه اوراده وفات ایتمشدر. بونکله برادرینک مغلوبیتی خراسانده دولت تیموریه‌یه ختام ویروب، مالکری اوزبکلرک ضبطنه کچمشدر.

مظفر حسین میرزا { (بن سلطان حسین میرزا بن بهرام میرزا بن شاه اسماعیل) ملوک صفویه نسلندن اولوب، والده‌سی طرفندن دخی نسبی شاه نعمة الله ولی‌یه منتهی اولدیغی حالده، قندهار امیری ایکن، عبدالله خان اوزبکک سطوتندن توهمله، هندستانه قاچه‌رق، اکبر شاهه التجا، وقندهاری کندیسنه ترک ایدوب، بعض مناصبه تعیین اولنمش؛ ومؤخراً شاهجهان اسمیله دهلی حکمداری اولان میرزا حرم صاحب ترجمه‌نک قیزی قندهاری بکمی تزوج ایلمش ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت اونکدر:

بر سرکوی تو آمد شیشه ام را پابسنك
سنك دل رحمی‌که آمد پای این مینا بسنك

مظفر شاه { کجرات حکمدارلرندن اوچ کشینک اسمیدر:

برنجیسی ابتدا مظفر خان نامیله دهلی حکمداری سلطان محمد تغلق ثانی جانبندن کجرات والیسی ایکن، ٧٩٩ ده اعلان استقلال ایله، ١٥ سنه سلطنت سوردکدن صکره، ٨١٤ ده وفات ایدوب، تورونی احمد شاه خلفی اولمشدر.

— ایکنجیسی ٩١٧ ده پدری سلطان محمود شاه بایقرایه خلف اولوب، ١٥ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩٣٢ ده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی، محمود شاه ثالثک اوغلی اولمق ادعاسیله، ٩٦٨ ده وفات ایدن شاه احمد ثانینک یرینه وزیر اعتماد خان سعییله کجرات تختنه اقعاد اولنمش ایسه‌ده، ٩٨٠ ده ینه اعتماد خانک دعوتیله اکبر شاه دهلیدن عسکر سوق ایدوب، کجراتی ضبط ایتمشدر.

مظفر شاه پوربی { بنکاله حکمدارلرندن اولوب، عن اصل (سیدی بدر) اسمیله حبشی برکوله ایکن، ٩٠٠ تاریخنده محمود شاهک یرینی ضبط ایتمش؛ واوچ سنه حکومت سوردکدن صکره، وزیری سید شریف عصیان ایتمکله، بینلرنده وقوع بولان محاربه‌ده صاحب ترجمه ٩٠٤ ده مقتول اولوب، وزیر مشارالیه علاء الدین ثانی نامیله تخت نشین اولمشدر.

مظهر { فرس شعراسندن درت کشینک مخلصیدر:

برنجیسی استراباد قراسندن اولوب، اشعاری لطیف وتکلفدن عاریدر. شو بیت اونکدر:

هرچه آمد بنظر عشق من وحسن تو بود
این دو کوهر همه جا در صدف یکتائیست

— ایکنجیسی هندستانک (کره) قصبه‌سندن اولوب، فیروز شاهک مقربیننن ایدی. مولانا محمد صوفی مازندرانی کجراتده صاحب ترجمه‌نک اشعارینی جمع ایله دیوانینی ترتیب ایتدیکندن، بعضلری کندیسنی کجراتلی ظن ایتمشلردر. شو بیت اونکدر:

صبح شد صبح سر از خواب کران بردارید
باده خواهید و زدل درد کران بردارید

— اوچنجیسی (مهر علیخان) ملوک صفویه منسوبیننن اولوب، شو بیت اونکدر:

بسرعت میرود قاصد نمیدانم چه بنویسم
حدیث آرزومندی بصد دفتر نمیکنجد

— دردنجیسی (میر محمد سمیع) اصفهانلی اولوب، هندستانه رحلتله، آجمیر شهری احتسابنه مأمور اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

بدر وکعبه و دیرنك جالت نور می بخشد
فروغ شمع رخسار تو در هر خانه می بینم

معاذ { آتی الترجمه معاذ بن جبل حضرتلرندن بشقه صحابه‌دن برقاچ ذاتک اسمی اولوب، الک معروفلری بروجه آتی ذکر اولنور: (ابو حلیمه معاذ بن الحارث الانصاری الخزرجی) که (قاریء) لقبیله دخی ملقب اولوب، خندق غزاسنده حاضر بولنمش؛ و خلافت جناب فاروقیده مشارالیه طرفندن مسلمینه تراویح قیلدیرمغه مأمور اولانلردن اولوب، جسر وقعه‌سنده ابو عبید الثقفی معیتنده بولنه‌رق، منهزماً عودت ایتمشیدی. بعده مدینهٔ منوره‌ده ساکن اولوب، ٦٣ تاریخنده یوم الحره وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (معاذ بن الحارث الانصاری الخزرجی) که والده‌سنه

اضافتله ابن عقراء دینمکله معروف اولوب، هجرتدن
اول مکه یه عزیمتله ایمانه کلن مدینه لیلردندر .
برادرلری عفو و معوذ ایله برابر بدر غزاسنده
حاضر بولنه‌رق، مومی‌الیهما بو محاربه‌ده شهید
اولمش؛ وکندیسی احد وخندق ایله سائر غزواتده
دخی بولنوب، بر روایتده خلافت حضرت عثمان
زماننده و بر روایتده صفین محاربه سی اثناسنده
وفات ایتمشدر . ابو جهلی قتل ایدنلرکده بریدر .

معاذ بن جبل { (ابوعبدالرحمن الانصاری الخزرجی الجشمی) کبار
صحابه‌دن وعقبهٔ ثانیه‌ده بیعت ایدن یتمش انصاردن
اولوب، بدر و احد وسائر غزواتده معیت جناب
نبویده بولنمشدر . قرآن کریمده وحلالی حرامدن
تفریقده وسائر خصوصاتده اعلم ناس اولدیغنه‌دائر
احادیث صحیحهٔ نبویه وارد اولمشدر. کندیسندن
برچوق احادیث شریفه منقولدر . شرف اسلامله
مشرف اولدقده اون‌سکز یاشنده اولوب، ۱۸ نجی
سال هجریده وقوع بولان عمواس طاعوننده
ارتحال ایتمشدر . کرم وسخاوتله مشهور اولوب ،
دیونی پك چوق اولمغله، داینلرینك مراجعتی اوزرینه،
مالی تقسیم غرما ایدلمش؛ وجانب نبویدن یمنه مأمور
اولوب، ارتحال رسالتپناهیده اوراده بولنمشدی .
ورع و تقواسی حقنده‌دخی برچوق نوادر منقولدر.
مذکور طاعوندن کندیسندن اول اولادی مصاب
اولوب، ذریتی قالمامشدر .

معاذ الهرا { (ابو مسلم — بن مسلم) مشاهیر نحویوندن اولوب ،
کسائیدن اخذ علم ایتمش؛ و نحوده برقاچ کتاب
یازمش ایسه‌ده، نابود اولمشدر. طبیعت شعریه‌سی
دخی اولوب ، اکثر اشعاری هجوه دائردر . پك
چوق معمر اولوب، اولاد و احفادی کندیسندن
اول وفات ایتمشلردی . حقنده برچوق نوادر
منقولدر . ۱۸۷ تاریخنده وفات ایتمشدر .

معافر { یمنده برقبیله اولوب، ساکن اولدیغی محلده یاپیلان اثواب «ثیاب معافریه»
دینمکله مشهور ایدی . افرادندن پك چوق خلق
مصره انتقال و توطن ایتمشلردی .

معافی { (بن زکریا النهروانی) [«ابوالفرج الجریری» ماده‌سنه مراجعت .]

معان { شام خطه‌سیله حجاز حدودنده وشام حجاجنك طریقی اوزرنده مهم بر
نقطه‌ده اوله‌رق دمشقك ۳۵۰ کیلومتره جنوبنده
سوریه ولایتنك شام سنجاغنه تابع قضا مرکزی بر
قصبه اولوب، وقتیله خیلی بیوك و معمور ایکن ،
شمدیکی حالده عربانڭ آنجق ۱۰۰۰ قدر اهالیسی
واردر. لکن اخیراً اوراسی آیریجه برسنجاق اتخاذ
اولنمغله، کوندن کونه ترقیسی مأمولدر .
— معان و نام دیکرله کرك سنجاغی بلقاء
خطه‌سندن عبارت اولوب ، عین‌الزرقاء مجراسندن
عقبه کورفزینه و حجاز حدودینه‌دك شریعه نهریله
بحر لوطك ووادیٔ عربه‌نك شرق جهتنده‌کی اراضیٔ
واسعه‌دن عبارتدر . بو یرلر حد ذاتنده قابل عمران
ایسه‌ده ، شمدیکی حالده عربان النده اولوب ،
اهالیسی پك آز و اراضیسی معطلدر . سنجاق :
سلط ، معان وطفیله اسملریله اوچ قضایه منقسم
اولوب ، برناحیه و ۲۵ قریه‌یی حاویدر . مقدما
شریعه‌نك غرب جهتنده‌کی نابلس وجنین جهتلریله
برابر بلقاء سنجاغی نامیله بیروت ولایتنه ملحق ایکن،
اخیراً شریعه‌نك غربنده‌کی یرلر ینه نابلس سنجاغی
نامیله بیروت ولایتنه براغیله‌رق ، اصل بلقاء
خطه‌سی معان ویا کرك سنجاغی نامیله سوریه ولایتنه
ملحق برلوا اتخاذ اولنمشدر . [«بلقاء» ماده سنه
دخی مراجعت بیوریله .]

معاویه { (بن ابی سفیان صخر بن حرب بن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف
القرشی الاموی) کبار صحابه‌دن و مؤلفهٔ قلوبدن
اولوب، پدری ابوسفیان و برادری یزید ووالده‌سی
هند ایله برلکده فتح مکه‌ده اسلامه کلمشدر .
کندیسی ایسه دها اول اسلامه کلوب، پدروالده.
سنك قورقوسندن اسلامنی کتم ، و یوم مذکورده
اظهار ایتدیکنی ادعا ایدردی . عائله‌سنك وعلی .
الخصوص پدر ووالده‌سنك قبل الفتح اسلامه وفخر
کائنات (صلعم) افندمزه زیاده بغض وکینی اولوب،
ابوسفیان دین اسلامك ترقیاتنه مانع اولمغه چوق
چالیشمش، و والده‌سی (هند بنت عتبه بن ربیعه
بن عبد شمس الامویه) بدر محاربه‌سنده عم جناب
نبوی حضرت حمزه (رضه) نك جکرلرینی دیشیله
قوپارمشیدی . مع هذا بعدالاسلام کرك ابوسفیان

وكرك معاويه اسلامده ثبات ايدوب، زمان سعادت
نشان جناب نبويده حسن حركتده ، و حنين
غزاسنده دخی حاضر بولنمشلردر. معاويه فخرالرسل
(صلعم) افندمزك كاتبلكنده بولنمق شرفنه دخی
نائل اولمشدر . حضرت ابابكر (رضه)ك زمان
خلافتنده شامه عساكر مسلمين سوق اولندقده ،
معاويه وبرادرى يزيد بن ابی‌سفيان دخی ابوعبيده
بن‌الجراح وخالد بن وليد (رضهما) نك معيتنده
بولنوب، يزيد دمشق جهتنه عامل نصب اولنمش ؛
وخلافت جناب فاروقيده يزيد وفات ايدنجه، يرينه
معاويه دمشق عاملی اولمش ايدی . حضرت عثمان
(رضه) مقام خلافته كلنجه، بتون شام خطه‌سنی
معاويه‌نك يد اداره‌سنه ويرمشيدی . نوبت خلافت
جناب مرتضايه كلدكده ، معاويه ، جناب مشاراليه
حقنده اسكيدن بری طاشيديغی بغض وحسده بناءً ،
بيعتدن امتناع ايله اظهار بغی وعصيان ايتدكدن
صكره ، حضرت عثمان (رضه)ك شهادتندن دخی
حضرت علی (رضه) افندمزی مسئول ايتمك
ايستيوب ، دمنی طلب ادعاسنه قالقيشمش ايدی .
حضرت علی (رضه) بر چوق مخابراتله و فصيح
خطبه‌لرله نصيحت ايده‌رك ، كنديسنی طريق وفاق
و اتحاده كتيرمكه ، و بين‌الاسلام نفاق و تفرقه
دوشورمه‌مكه جهد ايتمش ايسه‌ده ، معاويه ذاتاً ،
كندی اقراريله مثبت اولديغی اوزره ، خلافتی
قورمش اولديغندن، نصايح واقعه كنديسنه تأثير
ايتمديكندن ، نهايت حضرت علی (رضه) دخی
كرهاً محاربه‌يه كيريشوب ، بينلرنده (صفين)
محاربۀ مشهوره‌سی وقوع بولمش ؛ و بو محاربه‌ده
عمار بن ياسر (رضه) شهيد اولنجه ، حديث
شريف نبوی موجبنجه معاويه طرفنك « فئۀ باغيه »
اولديغنده شبهه قالمامشيدی . آنجق بو محاربه ايله
دخی اختلاف فصل اولنه‌میوب ، طرفيندن نصب
اولنان حكملر دخی تأليف بينه موفق اوله‌مدقلرندن،
وعمرو بن‌العاص معاويه‌يی اغوا و تشويقدن خالی
قالمديغندن ، حضرت علی (رضه) عراق و حجاز
و ايران جهتلرنده و معاويه شام و مصر طرفلرنده
حكم سورمكده ايدی . حضرت مرتضی (رضه)ك
شهادتندن صكره مقامنه كچن امام حسن (رضه) ه
قارشی دخی معاويه عسكر سوقيله، عراقده طرفين
حربه كيريشه‌جكلری زمان ، معدن حلم ومرحمت
اولان سبط اكرم جناب نبوی ، مجرد اراقۀ دم
مسلمينه سبب اولمامق ايچون ، بر طاقم شرائط محقه
ايله خلافتی معاويه‌يه ترك ايده‌رك، ايشك ايچندن
چكلمش ؛ ومع هذا چوق كچمه‌دن معاويه‌نك القا.
آتيله مسموماً شهيد اولمشدر .

بو وجهله معاويه خلافت جناب فاروقيده
دمشقده ٤ وخلافت ذی النوريده بتون شام
خطه‌سنده ١٢ وخلافت جناب مرتضويده ٤ سنه
وخلافت امام حسن زماننده ٦ آی كه جمعاً يكرمی
بچق سنه امارت سوردكدن صكره ، بو سببله
« عام الجماعة » تسميه اولنان ٤١ نجی سال هجريده
كوفه‌ده خلافتله كنديسنه بيعت اولنه‌رق ، يكرمی
سنه دخی اجرای خلافت ايتدكدن صكره ، ٦٠
تاريخنده ٧٨ ياشنده دمشق شامده وفات ايتمشدر.

معاويه فوق‌العاده عقل و ذكاوته ، فصاحت
و بلاغته و قوۀ ناطقه‌يه مالك، غايتله صبور وحليم
وكرم و سخاوتله متصف بر ذات اولديغی حالده ،
مجرد حب جاه وحرص و طمعی سائقه‌سيله بين.
الاسلام تفرقه‌يه سبب اولمشدر. فخر كائنات(صلعم)
افندمزك « ان وليت فاحسن » حديث شريفيله
مأمور اولديغی كوندن اعتباراً خلافت طمعنه
دوشمش اولديغی كنديسندن منقولدر . حيفا كه
بو امر نبوينك الك زياده اهل بيت نبوی حقنده
تماميله عكسنی ايشلمشدر . الك اول خلافتی سلطنته
تحويل ايله ، اسلامده دارات و دبدبه‌يه رعايت
ايدن دخی معاويه‌در . حتی يالكز دمشق اميری
ايكن ، حضرت فاروق اعظم روماليلری حيرتده
براقان ومشهور اولان طور و قيافت متواضعاسيله
شام و فلسطينی تشريف ايتدكلرنده ، معاويه‌نك
داراتنی كورنجه ، « هذا كسری العرب » بيورمش
اولديغی مشهوردر . زمان امارت وخلافتنده دين
اسلامك نشر و ترقيسنه چوق خدمت ايدوب ،
برخيلی فتوحاته موفق اولمشدر . كنديسندن بر
چوق احاديث شريفه منقول اولوب ، ابن عباس
و ابوالدرداء و سائر صحابه و تابعين كنديسندن
روايت ايتمشلردر . وفاتندن اول اوغلی يزيده بيعت
ايتديرمشدر . ابتدا بو بابده جماعت مسلمينی مخير
براقمق ايستمش ايسه‌ده ، عبدالرحمن بن خالد بن‌وليد

(رضهما) یی ترجیح ایتدکلرندن، ایرتسی کون مشار الیه
مسموماً وفات ایتمکله، هرکس یزیده بیعت ایتمکدن
بشقه چاره اولمدیغنی آکلامشیدی. فخر کائنات
(صلعم) افندمزك کندیسنه ویرمش اولدیغی بر
کوملکه صاروب، رسالتپناه افندمزك صاقلامش
اولدیغی طیرناق کسیکلرینی ده کوزلرینه و آغزینه
قویه‌رق دفن ایتملرینی وصیت ایتمشدی.

معاویه { (بن یزید بن معاویه بن ابی سفیان الاموی) ملوك امویه‌نك اوچنجیسی
وآل سفیانك اخیری اولوب، پدر وجدینك
عکسی اوله‌رق، دیانت وتقوی وقناعت وانصافله
متصف برذات ایدی. ٤٢ تاریخنده طوغوب،
٦٤ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، دمشق
شامده مقام خلافته کچمش ایسه‌ده، قرق کون
صکره منبره چیقه‌رق: «پدر وجدم امر خلافتده
حق اوزره دکللر ایدی؛ بنمده خلافته حقم
یوقدر؛ بناءً علیه کندیمی خلع ایدیورم» دیه‌رك،
فراغت ایتمش؛ وبرکوشه‌یه چکیلوب، عبادتله اشتغاله
باشلامش؛ وقرق کون صکره، ظن اولندیغنه کوره،
مسموماً وفات ایتمشدر. بوندن صکره حکومتی
مروان بن حکم ضبط ایدوب، ابومسلم خراسانی
خروج، ودولت عباسیه تأسس ایدنجه‌یه قدر
حکومت بونك نسلنده قالمشدر.

معاویه { آنف الترجمه معاویه بن ابی سفیاندن بشقه صحابه‌دن بو اسمله برقاچ ذات
اولوب، اك معروفلری آتی الترجمه معاویه بن
خدیجدر.

معاویه بن خدیج { (ابو عبد الرحمن بن جفنة السکونی)
صحابه‌دن و امراء بنی امیه‌دن اولوب، مصرده
ساکن اولمش؛ وعمرو بن العاصك امریله محمد بن
ابی بکر (رضهما) یی شهید ایتمش ایدی. بعده معاویه
بن ابی سفیان زماننده ودها صکره افریقیه‌یه اوچ
غزا ایدوب، بونلرك برنده بر کوزی مجروح
اولمشدی. ماهر برقائد اولوب، هله عسکره پك
ایی باقمغله، افریقیه‌جه خیلی فتوحاته نائل اولمش؛
ومصرده نام واعتبار قزانمشیدی. ابن عمر (رضه)
دن آز اول ارتحال ایتمشدر.

معبد { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك مشهورلری عم زادهٔ جناب
نبوی اولان (ابو عباس معبد بن العباس بن عبد
المطلب بن هاشم القرشی الهاشمی) در، که عهد
رسول الله (صلعم) ده طوغوب، حفظ وروایت
ایده‌جك سنده دکلیدی؛ وخلافت جناب ذی النورینده
٣٥ تاریخنده افریقیه غزاسنده شهید اولمشدر.

مُعَتِّب { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری: عم زادهٔ جناب
نبوی (معتب بن ابی لهب بن عبدالمطلب بن هاشم
القرشی الهاشمی) درکه، برادری عتبه ایله برابر فتح
مکه‌ده اختفا ایتدکلری حالده، جناب عباس (رضه)
امر نبوی ایله کندیلرینی بولوب، نزد رسالتپناهی‌یه
کتیرمش؛ واسلامه کلوب، حنین غزاسنده حاضر
بولنمشلر؛ وثبات ایدوب، معتبك بو محاربه‌ده بر
کوزی مجروح اولمش ایدی. — (معتب بن الحمراء)
دخی قدماء صحابه‌دن اولوب، حبشه وبعده مدینهٔ
منوره‌یه هجرتله بدر غزاسنده بولنمش؛ و ٥٧
تاریخنده وفات ایتمشدر.

معتدل { بحر محیط — و نام دیکرله بحر محیط کبیر (Océan Pacifique,
Grand Océan) کرهٔ ارضك صو ایله مستور
اولان اوچ ربعنك منقسم بولندیغی بش قسمك اك
بیوکیدر. پایانسز دینله‌جك درجه‌ده واسع بر بحر
اولوب، شرقاً آمریقا، غرباً آسیا وآوستralیه ایله
محدود اولدیغی حالده، شمالاً بهرنك بوغازندن
بحر منجمد شمالی ایله، غرباً آسیا ایله فلمنك جدید
بیننده‌کی جزایر آره‌لرنده بولنان بوغازلردن بحر
محیط هندی ایله اختلاط ایدر، وجنوب جهتی ایسه
آچیق اولوب، اورادن بحر منجمد جنوبی ایله
اشتراك ایدر. بو سببه مبنی (بحر محیط جنوبی)
دخی تسمیه اولنور. ٥٠° عرض جنوبیدن ٦٥°
٣٣′ ٣٠″ عرض شمالی‌یه و ٩٦° ٤٨′ ١٥″ طول
شرقیدن ٦٩° ٣٦′ ٢٤″ طول غربی‌یه قدر
ممتد اولوب، عرضاً ١١٥ کسور وطولاً ١٩٣
کسور درجه وسعتی واردر. بو حدود داخلنده
مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٨٣٨٤٧٥٨ مربع کیلو
متره اولوب، کرهٔ ارضك بر ربعی ودکیز قسمنك
همان نصفی دیمکدر. شرق جهتندن آمریقا سواحلی
دوز اولوب، بیوك جزیره وشبه جزیره‌لری اولما
مغله، او جهتدن بحر محیط معتدله مربوط دکیزلر

بوقدر . شمال جهتنده آمریقانك آلاسقه شبه
جزیره‌سیله آسیانك قامچاتقا شبه جزیره‌سی آره‌سنده
(آلوتیان) اسمیله تسبیح کبی اوزانان برصره آطه‌لر
بهرنك بوغازینك جنوبنده و بو ایکی بیوك قطعه
آره‌سنده، بحرمحیط معتدله مربوط (بهرنك دکیزی)
نامیله بر دکیز آیریورلر، که ۲۳۲۳۱۲۷ مربع
کیلومتره وسعتنده‌در . سواحل غربیه‌سنده یعنی
آسیا جهتنده دخی برچوق جزیره وشبه جزیره‌لر
بولنمغله، بو جهتده درت دکیز تشکل ایدیور .
بونلرك اك شمالیسی سیبریه سواحلیله قامچاتقه شبه
جزیره‌سی وقوریله جزایری آره‌سنده بولنان
(اوخوچق) دکیزیدر، که ۱۵۰۷۶۰۹ مربع
کیلومتره وسعتنده‌در . اونك آلت طرفنده (جاپون
دکیزی) بولنیور، که جاپونیه جزایریله قوره
ومانچوریه سواحلی آره‌سنده اولوب، ۱۰۴۳۸۲۴
مربع کیلو متره کنیشده‌در . بونك جنوب غربی
جهتنده قوره شبه جزیره‌سیله چین سواحلی آره‌
سنده قره‌یه صوقلمش اولان (صاری دکیز)
بولنیور، که پچیلی و قوره کورفزلرینی دخی
حاویدر. بونكده جنوب غربیسنده چین سواحلیله
بورنئو وفیلیپینه جزائری آره‌سنده ۱۲۲۸۵۴۰
مربع کیلو متره وسعتنده اولان (چین دکیزی)
بولنیور .

بحر محیط معتدل کرهٔ ارضك اك درین
محللرینی حاوی ایسه‌ده، بحر محیط آطلاسی کبی
درینلکی بر دوزی‌یه اولمیوب، بعض طرفلری‌ده
پك صیغدر . اك درین محلی قسم شمالیسنده
(آلوتیان) جزایرینك جنوبنده وجاپونیه
سواحلندن آمریقا سواحلی قربنه‌دك ممتد اولان
(توسقارورو) چوقوریدر، که درینلکی ۸۵۰۰
متره‌یه قدر واریر . غرب جهتنده جاپونیه ایله
فیلیپینه وکینه جزایری آره‌لرنده دخی درینلکی
۶۰۰۰ متره راده‌لرنده‌در. مذکور (توسقارورو)
چقورندن جنوب شرق‌یه طوغری آمریقا سواحلیله
متوازیاً خط استوانك اوته‌سنه قدر پك واسع بر
محلده دخی قعر دریا ۵۰۰۰ متره راده‌لرنده
درینده‌ر. اك جنوبی طرفلری دخی بو درینلکده‌در.
غرب جنوبی جهتنده آوستراليه ایله یکی زلانده
جزایری آره‌سنده دخی (طومسون) چقوری
نامیله درین برمحل واردر . عرضاً تسم وسطیسی
یعنی خط استوایه قریب محللری تاجاپونیه وآوستراليا
سواحلندن شیلی سواحلنه‌دك صیغ برمنطقه غرب
شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب،
اکثر یرلری ۱۰۰۰ ایله ۲۰۰۰ متره درینلکنده
اولان بو منطقه‌نك بعض یرلری ۱۰۰۰ متره‌دن
آز درینلکده‌در؛ بوصیغلر حسابسز جزایر صغیره
هیئت مجتمعه‌لریله مملودر . بو منطقه صاغ و صوله
برطاقم قوللر صاله‌رق، شمالاً ساندویچ آطه‌لرینه
وجنوباً یکی زلانده‌نك ایلریسنه قدر اوزانیر .
بو وجهله بحر محیط معتدلك عمقی پك مختلفدر .

بحر محیط معتدل خط استوا جهتنده
پك واسع اولوب، قسم اعظمی منطقهٔ حاره‌ده
بولنمغله، تبخراتی چوق اولدیغندن، بو یوزدن غائب
ایتدیکی صویك یرینی طوتمق ایچون، ایکی قطبدن
ایکی صوئوق آقنتی بحرمحیط معتدله داخل اولوب،
برودتلری سببیله صولری دها کثیف و آغر
اولدیغندن، دکیزك آلتندن جریان ایدرلر . بو ایکی
آقنتیدن شمالدن کله‌رك بهرنك بوغازندن کیرنی
ایکی قوله آیریله‌رق، بری آمریقای شمالی سواحلنه
طوغری ایکر؛ ودیکری اوخوچق وجاپون دکیزلرینه
کیروب، هر ایکیسی‌ده او سواحلك هواسنی زیاده
تبرید ایدرلر . جنوبدن کلنی ایسه شرق شمالی‌یه
طوغری ایلریلیوب، آمریقانك منتهای جنوبنده‌کی
ماجلان جزایرینه واصل اولنجه، ایکی قوله بالانقسام
بری بحر محیط آطلاسی‌یه کچر، ودیکری شیلی
و پرونك سواحلنی یالایه‌رق، خط استوایه طوغری
چیقار. بو آقنتیلرك صوبی کچدکاری یرلرده‌کی
صودن اون اون ایکی درجه دها صوئوقدر . بو
صوئوق آقنتیلرك اوستنده اوچ بیوك و صیجاق
آقنتی بحر محیط معتدلی شق ایدیور . بونلرك بری
خط (استوا آقنتیسی)، بری (هومبولد آقنتیسی)
واوچنجیسی (قورو سیوو) دینلن آقنتیدر. خط
استوا آقنتیسی کرهٔ ارضك اك بیوك و اك قوتلی
آقنتیسی اولوب، ۲۶ عرض جنوبیدن ۲۴ عرض
شمالی‌یه قدر ۵۵۰۰ کیلومتره اکی اولدیغی حالده،
تقریباً ۱۴۰ درجه یعنی ۱۵۵۸۰ کیلومتره‌لك
محلده جریانله، کرهٔ ارض محیط دائره‌سنك

برثلثنی قطع ایدر . بوبیوك آقنتی آمریقای وسطی
سواحلندن باشلایه‌رق، فیلیپینه جزایرینه ویکی گینه
وآوستورالیه ساحلنه قدر واصل اولور؛ وگونده حد
وسطی اوزره ۳۰ میل آلوب ، بعض یرلرده
روزگارك دخی امدادیله سرعتی زیاده‌لشیر .
دریناکی دخی ۱۵۰۰ متره راده‌لرنده‌در. منتهای
غربه واصل اولنجه ، برقولی آوستورالیه‌نك سواحل
شرقیه‌سنی تعقیب ایله جنوبه طوغری دونه‌رك ،
آنتی‌الیبان (هومبولد) آقنتیسنه قاریشیر؛ برقولی
شماله طوغری اوزانه‌رق، (قوروسیوو) آقنتیسیله
برلشیر؛ برقولی‌ده ملایی جزایری بوغازلری آره-
سندن هند سواحلنه طوغری چیقار . غربیدرکه
بو بیوك آقنتینك ایکی قولی آره‌سنده آنافور
صورتنده عکسی بر آقنتی ۶° عرض شمالی ایله
۱۰° عرض جنوبی آره‌سنده غربدن شرقه
آقیور هومبولد آقنتیسی جنوبدن گلن صوئوق
آقنتینك آلت طرفی حکمنده اولوب، پرو واقوآدور
سواحلنی یالایه‌رق، ۵° عرض جنوبیده ساحلی
ترکله، غرب شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، خط استوا
آقنتیسنه قاریشیر . بونك سرعتی گونده ۳۰ کیلو
متره راده‌لرنده‌در . (قوروسیوو) آقنتیسنه
گلنجه ، بو آقنتی فیلیپینه جزایریله چین سواحلی
آره‌سنده تشکل، ودها طوغریسی اورالره طیایان
خط استوا آقنتیسندن تشعب ایله ، شمال شرقی‌یه
طوغری آقه‌رق، ژاپونیه‌نك سواحل شرقیه‌سنی
یالادقدنصکره، شرقه طوغری دونر؛ وآمریقای
شمالی سواحلنه تقرب ایدنجه ، شماله طوغری بر
کوچك قول اوزاتیر؛ و قسم کلیسی جنوب غربی‌یه
طوغری جریانله ، قالیفورنیه سواحلنی یالایه‌رق،
مکسیقه ساحلی قارشیسنده ینه غربه طوغری
دونوب، خط استوا آقنتیسنه قاریشیر . بونك
سرعتی گونده ۵۳ . ایله ۷۵ کیلو متره آره‌سنده ،
اکی ۷۵ کیلو متره ودرینلکی ۹۰۰ متره‌ده‌در.

بحر محیط معتدلده باشلیجه ایکی روزگار حکم
سوروب ، بری قطب شمالیدن و دیگری قطب
جنوبیدن گلیرسه‌ده ، کره ارضك حرکت یومیه‌سی
بونلرك استقامتنی میل ایتدیروب ، بری شمال
شرقیدن ودیگری جنوب شرقیدن اسر . بو ایکی
روزگار مقنن ومنتظم صورتده اسوب، سیرسفائنه
پك سهولت بخشدر . آنجق آطه‌لرك قربنده دکیز
ایله قره آره‌سنده‌کی حرارت تفاوتندن وسائر
اسبابدن بوروزگارلر بشقه استقامتلر دخی آلیر.
مد وجزری دخی چوق اولوب، مد حالنده سواحلده
دکیز ۱۰ متره‌یه قدر یوکسلیر. هرنه‌قدر چین دکیزی
و یکی زلانده جهتلرنده بعضاً شدتلی روزگارلر
وقاصیرغه‌لر اسوب، مخوف فرطونه‌لر اولیورسه‌ده،
عمومیت اوزره بحر محیط معتدلك وعلی الخصوص
انکیننك فرطونه‌لری بحر محیط هندی وآطلاسی‌یه
نسبتله سیرك وخفیف اولوب ، بوسببه مبنی بوکا
« معتدل » ودها طوغریسی « ساکن » نامی
ویرلمشدر .

بحر محیط معتدل جزایرك کثرتیله ممتاز
اولوب ، غرب جهتنده ژاپونیه جزایریله فیلیپینه ،
یکی گینه، بورنئو، سلب ومنتهای غرب جنوبیسنده
یکی زلانده جزایر کبیره‌سی بولنیور . بونلردن
بشقه اولان آطه‌لری پك کوچك وکومه کومه
اوله‌رق پك واسع مسافه‌لرده طاغنیق بر حالده
اولوب ، جزایر بحر محیط دینمکله معروفدرلر .
بونلر باشلیجه اوچ طاقه منقسم اولوب، شمال غربی
جهتنده‌کیلره میقرونسیا (یعنی جزایر صغیره) ،
غرب جنوبی طرفنده‌کیلره ملانسیا (یعنی جزایر
سوداء) ، وسطلرده‌کیلره‌ده پولینسیا (یعنی جزایر
کثیره) نامی ویریلیور . بو اوچ طاقك بهری بر
چوق طاقملری حاوی اولوب، هرطاقم دخی متعدد
آطه‌لردن مرکبدرکه بونلرده حدیث التشکل اراضیء
مرجانیه‌دن عبارتدر .

بحر محیط معتدله چوق انهار منصب اولمیور؛
چونکه آمریقا سواحلی بوینجه بریاندن بریانه بر
صره طاغلر ممتد اولوب، بوسلسله‌نك غربی مائله‌سی
دیکنه بحر محیط معتدل ساحلنه اینمکله، هرنه‌قدر
بومائله‌نك یاغموری چوق ایسه‌ده ، اوزون انهار
تحصل ایده‌جك مسافه‌سی اولمیوب ، آنجق سیل
صورتنده بعض صولر آقار ؛ آوستورالیه‌نك دخی
او طرفه آقار ایرماقلری ودیگر جزائرك بیوك
انهاری اولمیوب، یالکز چیننك اکثر میاه جاریه‌سی
بودکیزه دوکیلور. چین انهارینك‌ده اك بیوکلری :
آمور، هوآنغ‌هو، یانغ‌چه وسی‌کانغ ایرماقلریدر .
مع هذا بوبحر محیطك صوبی سائر بحوردن آز

طوزليدر. صوينك رنكي قيزل بر صورتده
مائي كورينور.

بحر محيط معتدلك وجودينه دائر اسكي
يونانيلرله روماليلرك هيچ بر فكر ومعلوماتلري
اولميوب، (اريترا) يعني بحر احمر تسميه ايتدكلري
بحر محيط هندينك كرهٔ ارضك بتون او طرفني
احاطه ايتمش اولديغنه ذاهب ايديلر. بعده مدنيت
اسلاميه زماننده عرب بحريون وتجاري چين وهند
چينينك سواحلنه دك ايلريلمكله، بحر محيط كبيرك
وجودينى برنجي اوله رق عربلر آكلامشلرسه ده،
جغرافيون اسلام دخي بر صورت صريحه ده ذكر
ايتميوب، بعضاً ده بحر صين ناميله ياد ايدەرك،
عادتا بر دكيز ظن ايتمشلردر. آمريقانك كشفنده
قريستوف قولومب كشف ايتديكي يرك آسيا قطعه
سندن اولديغنه مطمئن اولمجه، بونك اوته سنده
يعني غربنده بر ديكر دكيز اوله جغنه ذاهب اولمش؛
و اورايه كچمك ايچون بر بوغاز بولمغه چاليشمش
ايدي. نهايت اون آلتنجي قرن ميلادي اوائلنده
اسپانيه سردارلرندن (واسقونونز) پانامه بوغازينك
برطاغي اوستندن بحر محيط معتدلي كورديكي كبي،
متعاقباً مكسيقه‌يي ضبط ايله سواحل غربيه سنه اينن
اسپانيوللر دخي بحر محيط مذكوري كورمشلردر.
متعاقباً پورتكيز قپودانلرندن مشهور (ماجلان)
آمريقانك منتهاي جنوبنده كندي اسميله تسميه
اولنان بوغازي كشف ايله، اشبو بحر محيطي
كوروب، سكونت و اعتدالي نظردقتني جلب ايتمكله،
بوكا (پاسيفيق) يعني «معتدل» ويا «ساكن»
نامني ويرمشدي. چوق كچمەدن بر اسپانيول كميسي
فرطونه طرفندن اورادن مكسيقه سواحلنه قدر
آتلمغله، بلا اختيار بحر محيط معتدلده ايلك سياحتي
ايدوب، آمريقانك سواحل غربيه سني طولاشمشدي.
آز وقت صكره اسپانيول و بعده انكليز كميلري
ماجلان بوغازندن صورله، شرقه طوغري يوللرنده
دوام ايدەرك، فيليپينه وملوك جزايرينه وآوستراليه
وچين سواحلنه قدر كيتمكه باشلامش؛ وبحر محيط
كبيرك درجهٔ وسعتني آكلامش ايديلر. پورتكيزليلر
دخي بري طرفدن آفريقا وهندستاني طولاشه رق،
غرباً بحر محيط معتدله داخل اولمشلردي. ينه اون
آلتنجي قرن ميلادي داخلنده دور عالم اجرا
اولوب، بحر محيط معتدل تماميله معلوم اولمشدي.
او وقتدن بري كشفيات وتحريات بربريني ولي
ايدەرك، بوكونكي كونده بو واسع بحرك مجهول
هيچ بر نقطه‌سي قالمامشدر. بوكون بو بحر محيطده
دائمي صورتده ايشلين جاپون وآمريقا وآوستراليه
واپورلريله چين و جزاير بحر محيط كميلرندن بشقه،
آوروپاليلرك دخي منتظم صورتده اوراره آمد شد
ايدر اون اوچ واپور قومپانيه‌لري واردر، كه
بونلرك جمله‌سي سويش جدولندن ايشلر. بحر محيط
مذكوري شق ايدر متعدد تلغراف حبللري دخي
واردر.

معتز بالله { (محمد بن المتوكل بن المعتصم بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك
اون اوچنجيسي اولوب، ٢٣٣ تاريخنده طوغمش؛
و ٢٥٢ ده، عمي مستعين بالله احمددن صكره
تخت خلافته جلوسله، اوچ بچق سنه اجراي
حكومت ايله، ٢٥٥ تاريخنده وفات ايدەرك،
سامراده دفن اولنمشدر. مليح الوجه، اديب و شاعر
بر ذات ايدي.

معتصم بالله { (ابو اسحق محمد بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك
سكزنجيسي اولوب، ١٨٠ تاريخنده دنيايه كلمش؛
و برادري مأمون زماننده ولي عهد اولمغله، ٢١٨
تاريخنده، مشاراليهك وفاتي اوزرينه، تخت خلافته
جلوس ايتمش؛ و ٨ سنه ايله ٨ آي اجراي حكومت
ايتدكدن صكره، ٢٢٧ ده سامراده ارتحال
ايتمشدر. فوق العاده بر قوته مالك مهيب و جسور
بر آدم ايدي. بو دخي مأمون خليفه كبي معتزله
اعتقادينه تابع اولوب، خلق قرآنه قائل ايدي؛
و بوكا قائل اولميان علمايي تعذيب ايدوب، بو اعتقادي
زورله قبول ايتديرمكه چاليشيردي. بعض اشعاري
واردر. بر چوق فتوحات ايدوب، روم يعني آناطولي
ديارنده‌كي (عموريه) يي دخي ضبط، و ايمپراطور
تئوفيلي مغلوب ايدەرك، ٣٠٠٠٠ عسكريني اتلاف
ايتمشيدي. خلفاء عباسيه‌دن ايلك اول ترك عسكري

ترتیب ایدن بو ذات اولوب، جمع ایتدیکی عسکری بغداده استیعاب ایتمه‌مکله ، سامرا دینلان (سرّمن رأی) شهرینی دخی تأسیس ، ومعسکر اتخاذ ایده‌رك ، کندیسی دخی اکثریا اوراده اقامت ایدردی .

— مصرده اسماً خلافت ایدن عباسیلرك سکزنجیسی (زکریا بن ابراهیم) دخی معتصم لقبیله ملقب اولوب ، ابتدا ۷۷۹ ده و ثانیاً ۷۹۱ ده مقام خلافته کچمش؛ وبرنجی دفعه‌سنده برقاچ آی ایکنجی دفعه‌سنده ایسه ۱۶ سنه خلافت نامنه بولنمشدر .

معتصم بن صمادح { (ابو یحیی محمد بن احمد التجیبی) اندلس

طوائف ملوکندن اولوب، جدی محمد بن احمد بن صمادح ملوك امویه‌دن مؤید هشام بن حکمك زماننده وشقه والیسی ایکن ، اورادن اخراج اولنمشیدی . اوغلی یعنی صاحب ترجمه‌نك پدری (معن) مریه صاحبی عبدالعزیز بن ابی عامرك قائنی اولمغله ، سفره عزیمتنده مریه‌ده وکیل براغیله‌رق ، شهر مذکوری ضبط ایتمش ؛ وصاحب ترجمه ملك مذکورده پدرینه وارث اولوب ، کندیسی عادل وکریم ومرحمتلی بر ذات اولمغله ، ملکنی حسن اداره ایتمش ؛ وسراینی مجمع شعرا وعلما اولمشیدی . امیرالمؤمنین یوسف بن تاشفین اندلسه کلدیکنده ، صاحب ترجمه معتمد بن عبادله برابر کندیسنه مطاوعت ومعاونت ایدنلردن بولنمش ایسه‌ده ، بعده مشارالیهك معتمد حقنده فکر ونیتی دکیشمکله ، صاحب ترجمه دخی معتمدله برابر اطاعتندن خروج ایتمش؛ ویوسف بن تاشفین مریه‌یی محاصره ایدوب، ضبط ایتمك اوزره ایکن ، خسته بولنان معتصم ۴۸۴ تاریخنده وفات ایتمشدر . حتی دشمنلرینك تقربنی کورنجه ، اجلك تأنیسنه جانی صیقیله‌رق : « نغص علینا کل شیء حتی الموت » دیدیکی مشهوردر . کندیسی ادیب و شاعر بر ذات اولوب ، بعض اشعاری مرویدر . شعراء عصرینك کندیسی حقنده برچوق مدحیه‌لری دخی واردر .

معتضد بالله { (احمد بن الموفق بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید)

خلفاء عباسیه‌نك اون آلتنجیسی اولوب، ۲۴۳ تاریخنده طوغمش ؛ و ۲۷۹ تاریخنده ، عمی معتمد علی الله احمدك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایتمش؛ و ۹ سنه ایله طقوز بچق آی حکومت سوردکدن صکره ، ۲۸۹ ده وفات ایتمشدر . قوی البنیه وفوق العاده جسور وصاحب هیبت ووقار ومع هذا صوك درجه‌ده عادل ومعارف پرور بر ذات اولوب، اسلافی زماننده‌کی سوء استعمالاتك نتایجنی اصلاح وتعمیر، وممالکنك هر طرفنده آسایشی تأمین ، وویرکیلری تنقیص ایلمش ؛ وقرامطه‌نك حقندن کلوب ، کعبهٔ معظمه‌یی تعمیر ایتمش ؛ ودولت صفاریه‌یه دخی ختام ویرمش ایدی . علما وادبایی حمایه وتلطیف ، ومنتسبین اهل بیت نبوی‌یی توقیر ایدردی . طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب ، بعض اشعاری منقولدر .

— مصرده اسماً خلافت ایدن عباسیلردن دخی ایکی کشینك لقبی اولوب، برنجیسی (ابو بکر بن مستکفی بالله سلیمان) ۷۴۹ دن ۷۶۲ یه قدر ۱۳ سنه ، وایکنجیسی (داود بن المتوکل علی الله محمد) ۸۰۸ دن ۸۱۵ تاریخنه‌دك ۷ سنه خلافت ایتمشدر .

— [« عباد » ماده‌سنه دخی مراجعت .]

معتمد بالله { (محمد بن عباد) [« ابن عباد » ماده‌سنه مراجعت.]

معتمد علی الله { (احمد بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید)

خلفاء عباسیه‌نك اون بشنجیسی اولوب ، ۲۲۹ تاریخنده طوغمش ؛ و ۲۵۶ ده ، عم زاده‌سی مهتدی باللهك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایتمش؛ و ۲۳ سنه حکم سوروب، امور اداره‌یی مدبر الملك اولان برادری موفق بالله طلحه‌نك یدینه ترکله، خراسانده امراء صفاریه و مصرده بنی طولون تفرد ایتمش اولدقلری کبی ، بصره‌ده دخی قرامطه ظهور ایتمشیدی . ولیعهدی بولنان مشار الیه موفق بالله کندیسندن اول وفات ایتمکله ، بونك اوغلی آنف الترجمه معتضد بالله خلفی اولمشدر .

معدن { (و نام دیکرله حمیدیه) قونیه ولایتنك نیکده سنجاغنده و سنجاغك منتهای جنوب غربیسنده برقضا اولوب، ایچنده بولنان مشهور بلغار (وطوغریسی بوغا) طاغی معدنندن طولایی بو اسمله تسمیه اولنمشدر. قضا ٤٣ قریه‌دن عبارت اولوب، ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. معمولات صناعیه‌سی کلیم، سجاده، عبا، چوراب وسائره‌دن عبارتدر.

معدن { (یاخود آق طاغ معدنی) آنقره ولایتنك یوزغاد سنجاغنده ویوزغادك ٧٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

— معدن قضاسی سنجاق وولایتك منتهای شرقنده اولوب، اراضیسی وعلی‌الخصوص شرق جهتی طاغلق واورمانلق، وغرب طرفی منحطدر. قزیل ایرماغه تابع دلیجه ایرماغه دوکیلان قوناق صویی ویشیل ایرماغه تابع برایکی چای بوقضاده‌کی آق طاغدن نبعان ایدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. قضابه نامنی قزاندیران سیملی قورشون معدنی مقدما دولتجه چیقارلمقده ایکن، اخراجی یوللرینك فقداننه‌دن طولایی مصارفنه تقابل اولنه‌میوب، ترك اولنمشدر. قضانك اهالیسی ٣٢٩٤٢ کشی اولوب، ٢٥٥٩٠ ی مسلم وترك، ٤٩٩٠ ی ارمنی، ٢٠٣٠ ی روم و ٢٣٢ سی چنکانه‌در. قضا داخلنده ٢ جامع، ٢ مدرسه، ٥ کلیسا، ٣ مسلم و ٦ غیر مسلم مکتبی موجود در.

معروف { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

وقت اجلم ناله نه از رفتن جانست
ازیار جدا میشوم این ناله از آنست

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

درجهان هیچ دلی نیست که افکار تو نیست
هیچ آزاد ندیدم که کرفتار تو نیست

— اوچنجیسی بغدادلی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ز ترك چشم تو هرتیر غمزه کامد راست
درون سینه نشست آنچنان که دلمیخواست

— دردنجیسی (محمد طاهر) کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

قتیل عشق نه‌ئی آرزوچه میداری
دل دونیم نداری رفوچه میداری

— بشنجیسی (محمد عالم) ینه کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

در وطن شعلهٔ ادراك کسی سرنکشد
آتش سنك کی ازدامن کوه افروزد

معروف کرخی { (ابو محفوظ — بن فیروز) مشاهیر اولیاء‌اللهدن وکبار صوفیوندن اولوب، امام علی رضا بن موسی الکاظم (رضه) ك آزادلیسی ایدی. ابوینی عن اصل نصرانی المذهب اولوب، صاحب ترجمه‌یی صباوتنده، مذهبنی تعلیم ایچون، برمعلمه تسلیم ایتمش اولدقلری حالده، معلم جناب حق ایچون حاشا «اوچدر» دیدکجه، معروف «بردر» دیه جواب ویرر، ومعلم ضرب ایتدکجه، ینه بو سوزینی تکرار ایله، اصرار ایدرمش. نهایت ابوینی خانه‌سنی ترکله، جناب امام همامك یاننه کیده‌رك، شرف اسلام ایله مشرف اولمش؛ وبعده خانه‌سنه عودتله، ابوینی دخی اسلامه کتیرمش ایدی. تحصیل علم ومعرفت ایله، باطننی دخی تصفیه ایدوب، برکون کوفه‌ده ابن سماكك وعظندن ایشیتدیکی برکلام حقیقت اشتمالدن اویانه‌رق، آلایش دنیای ترك، وزمرهٔ صوفیونه التحاق ایتمشدی. اقوال واحوال عارفانه‌سی مشهور اولوب، حقنده پك چوق نوادر منقولدر. کبار مشایخدن سری سقطی حضرتلری جملهٔ مریداننده‌ن بولنمشدر. ٢٠٠ تاریخنده ارتحال ایدوب، بغدادده قبری زیارتکاه عمومی بولنمشدر. بغداد جوارنده‌کی (کرخ) بلده‌سنه نسبتله (کرخی) دینلمشدر.

معرة النعمان { (یاخود معره) حلب ولایت وسنجاغنده و حلبك ٨٤ کیلو متره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٩٠٠ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی، ١٦

جامع شریفی، ۱۵ مسجدی، ۲ مدرسه‌سی، ۱ کتبخانه‌سی، ٤ حمامی، ۱ خانی، ۳۰۰ دکانی، ٤ فرونی و ۱۰ بویه‌خانه‌سی واردر. اسکی بر شهر اولوب، اسکی روماليلر زماننده (خالیس) اسمیله معروف ایکن، صحابه‌دن (نعمان بن بشیر) اوراده ساکن اولمغله، مشارالیهه نسبتله معرة النعمان تسمیه اولنمشدر. سورینك جانبنده حضرت یوشع بن نون (عم) ك قبری بولندیغی متواتر اولوب، آنجق نبی مشارالیهك نابلسده مدفون اولدیغنك محقق بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بوقصبه اعاظم شعرادن (ابوالعلاء المعری) نك و معری نسبتیله معروف دیگر بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. شاعر مشارالیه اوراده مدفوندر.

— معره قضاسی سنجاق و ولایتك منتهای جنوبنده اولوب، جنوباً سوریه ولایتیله، غرباً جسر شغور، شمالاً ادلب، شمال شرق طرفندن باب، شرقاً دخی رقه قضالریله محدوددر. اراضیسنك قسم جنوبیسی برآز عارضه‌لی وقسم شمالیسی دوز وآنجق اولوب، بو جهتده حابدن کان (قویق) نهری کسب توسعله بطاقلق برکول تشکیل ایدیور. بوکولك اطرافی پك منبت اولوب، قضانك اکثر قراسی کولك اطرافنده‌در. طوپراغی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، سیسام، نخود، مرجك، بقله، پاموق، زیتون، اوزوم، انجیر، نار، الما، جوز، قاون، قاربوز وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی: کچی، قیون، صیغیر، بیگیر، مرکب، استر، دوه وسائره‌دن عبارت اولوب، خیلی مقدار یاغ وپینیر ایله یپاغی، کچی قیلی ودوه تویی اخراج اولنور. حیواناتك چوغی موالی، حدیدی و ابو خالد عشیرتلرینك تحت تصرفنده‌در. آریلری‌ده چوق اولوب، بال وبال مومی چیقار. حاصل اولان پاموقدن داخل قضاده بعض منسوجات یاپیلیر. بوندن بشقه یوکدن دخی عبا ومشلح کبی بعض شیلر نسج اولنور. زیتون یاغی اخراجی و مذکور کولده بالیق صیدی و بالیق یمورطه‌سی اعمالی دخی اهالینك باشلیجه منابع ثروتندندر. اهالیء قضا یالکز ۱۲۰۳۲ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك آنجق ۲۰۰ ی خرستیان وقصوری اسلامدر. لسان محلی عربجه‌در.

معری { [«ابو العلاء معری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

معز { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرمحمد معز الدین) کاشان ساداتندن اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

بیك نظر ز تو قانع شدیم و نگذارند
زهی قناعت عاشق زهی مروت مردم

— ایکنجیسی (شیخ معز الدین) هندستانده لکهنو مضافاتندن اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رفت مجنون از جهان وساز غم ناساز ماند
ناوك بیداد لیلی در کمان ناز ماند

معز الدوله { (ابو الحسین احمد بن بویه) آل بویه ملوکنك اوچنجیسی عد اولنوب، مؤسس دولت اولان عماد الدوله علینك برادریدر. مؤسس مشارالیهك امریله کرمان وسیستان جهتلرینی فتح ایدوب، بو اثناده محاربه‌نك برنده صول الی وصاغ النك برقاچ پارمغی کسلمش اولمغله، (اقطع) لقبیله ملقب ایدی. بعده اهواز وبصره و واسط جهتلرینه حاکم اولوب، ۳۳٤ ده بغداده داخل اولمش؛ وخلیفه مستکفی بی اسقاط ایده‌رك، کوزلرینه میل چکدیردکدن صکره، یرینه کچن مطیع لامرالله زماننده امیرالامرالق ایتمشدر. ۲۱ سنه عراقده حکومت سوردکدن صکره، ۳۵٦ تاریخنده ۵۳ یاشنده وفات ایتمشدر.

معز الدین { (ابو الحسین محمد) ملوك کرتك یدنجیسی واك بیوکاری اولوب، ۷۳۲ تاریخنده، برادری ملك حافظدن صکره، هراتده موقع امارته کچمش؛ و ۷۳٦ ده سلطان ابو سعیدك وفاتی اوزرینه، اعلان استقلالله، کندی نامنه خطبه اوقوده‌رق، خراسان و غورستان حکمداری اولمش؛ و ۷٤۳ ده سربداراندن وجیه الدین مسعود ایله جنك ایدوب، غالب کلمش ایدی. کمال عدالت وشوکتله ۳۹ سنه حکم سوروب، ۷۷۱ ده وفات ایتمشدر. سعد الدین تفتازانی «مطول» ی بونك نامنه یازمشدر.

معز الدين عمر شيخ [«عمر شيخ» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

معز الدين محمد (مير —) مشاهير خطاطيندن اولوب، بيك بيتدن عبارت بر رساله‌يى اون بيك آلتونه صاتلمشيدى. ٩٩٣ تاريخنده برحيات ايدى.

معز بن باديس (بن منصور بن بلكين بن زيرى بن منادالحميرى الصنهاجى) افريقيه ومغرب جهتلرنده حكومت سورن بنى زيرى ملوكندن اولوب، ابتدا مصرده ملوك فاطميه‌نك تحت تابعيتنده بولنمش؛ وبونلردن حاكم بامرالله طرفندن كنديسنه شرف الدوله عنوانى ويرلمش ايكن، بعده بونلرك خطبه‌سنى رفع ايله، خلفاء عباسيه نامنه خطبه اوقوتمش؛ و او وقته قدر مغربده مذهب حنفى غالب ايكن، صاحب ترجمه مذهب مالكى‌يى قبول ايتديرەرك، تعممنه سبب اولمشدر. عالم ومعارف پرور برحكمدار اولوب، دائره‌سى مجمع علما وادبا ايدى. ٣٩٨ ده منصوريه‌ده طوغوب، ٤٠٦ ده محمديه‌ده كنديسنه بيعت اولنمش؛ و ٤٥٤ ده قيروانده وفات ايتمشدر.

معز لدين الله (ابو تميم معد بن منصور بن قائم بن مهدى) فاطميونك دردنجيسى اولوب، مصرى فتحله قاهره‌يى پايتخت اتخاذ ايدن كنديسيدر. ٣١٨ تاريخنده مهديه‌ده طوغوب، پدرى زماننده ولىعهد بولنمغله، ٣٤١ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، تخت موروثنه جلوس ايدەرك، ابتدا بلاد موروثه‌سى اولان افريقيه‌نك هرطرفنى كزوب، اسايش وامنيتى تقرر ايتديردكدن صكره، عسكرينى تنسيق ايله جوهر قائدى مكمل براردو ايله مغربه كوندرەرك، بحر محيطه قدر اولان بتون آفريقا ممالكنى فتح، وفاس وسجلماسه حاكملرينى مهديه‌يه نقل ايتمش ايدى. بعده ٣٥٨ ده دها بيوك بر اردو ترتيب ايله، ينه مشاراليه جوهر قائد قيادتيله جانب مصره اعزام ايدەرك، او صره‌ده كافور احشيدى وفات ايتمش؛ ومصر قحط ووبادن خراب اولمش اولديغى حالده، جوهر كمال سهولتله خطهٔ مصريه‌يى و اوكا تابع اولان شام و حجازى ضبط ايدوب، قاهره شهرينى تأسيس ايتمش؛ ومعزى قاهره‌يه كلمكه تشويقه باشلامش ايدى. نهايت ٣٦٢ ده معز مصره داخل اولوب، ابا و اجدادينك نعشلرينى دخى اورايه نقل ايله، فيمابعد قاهره‌يى پايتخت اتخاذ ايتمشدر. مغربده ٢١ ومصرده ٣ كه جمعاً ٢٤ سنه حكم سوردكدن صكره، ٣٦٥ ده وفات ايتمشدر. عاقل ومدبر وعالم وشاعر بر ذات ايدى.

معزى (محمد بن عبد الملك امير —) مشاهير شعراء فرسدن اولوب، سمرقندليدر. سلطان ابرهيم بن مسعود غزنوى زماننده ظهور ايدوب، بعده سلطان جلال الدين ملكشاه سلجوقى زماننده ترقى ايتمش؛ و سلطان معز الدين سنجر زماننده امير الامرا و ملك الشعرا اولوب، بيوك شان واعتبار قزانمش ايدى. سلطان مشاراليهك اوخر سلطنتنده ٥٤٢ تاريخنده مروده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى واردر. سلطان مشاراليهك بركون هلالى كورمسى اوزرينه بداهةً سويلديكى شو رباعى جمله‌ٔ اشعارندندر:

ای ماه چو ابروان یاری کویی
یا همچو کمان شهریاری کویی
نعلی زده از زر عیاری کویی
در کوش سپهر کوشواری کویی

معزئ لنك بو دخى ايران شعراسندن اولوب، شو بيت كنديسنكدر:

درمانده میروم ز سر کوی یار خویش
آری بدل نرفت کسی از دیار خویش

معصوم فرس شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (شاه معصوم لارى) طبابتله مشغول اولوب، درويشانه برعمر سورمشدر. شو بيت اونكدر:

بس که در عشق تو خورد از پنجهٔ سختی فشار
استخوانم شد برنك شاخ آهو تابدار

— ايكنجيسى لاهورلى اولوب، قاضى ابو-

المعالینك اوغلیدر ، وسمرقندی اوراجه زیارتکاهدر . شو بیت اونکدر :

مرده حسرت برد آن دم که بری دست بتیغ
کین عطا روزیٔ آنست که جانی دارد

— اوچنجیسی تبریز میرزالرندن اولوب ، دفعاتله هندستانه سیاحت ایتمشیدی . شو بیت اونکدر :

پدر پیر ز عیب پسران می لرزد
تیرچون گشت خطا پشت کمان می‌لرزد

— دردنجیسی (میر معصوم) همدانلی اولوب، میر رفیع‌الدین حیدر معمائینك اوغلیدر . شو بیت اونکدر :

گویند پیشش آید از هرچه کسی گریزد
از یار میگریزم شاید که پیشم آید

معصوم { (ملا محمد —) اوننجی قرن هجری مشاهیر شعراسندن اولوب ، خراسانلی اولدیغی حالده ، دیار رومه هجرتله طریق قضایه سلوك ایده‌رك ، روم ایلنده بعض ملالقلرده بولنمشیدی . فارسی و ترکی کوزل اشعاری واردر . شو بیت اشعار ترکیه‌سندندر :

نیجه بر دولت وصلندن اوله‌لك محروم
اول مهك یولنه و یر حاصلكی ای‌معصوم

معصوم بهكری { (میر —) هندستان شعراسندن واکبرشاه رجالندن اولوب، مرتب دیوانی، «مخزن‌الاسرار»ه نظیره اوله‌رق « معدن‌الافکار » عنوانیله برمنظومه‌سی و بر « تاریخ سند » ی واردر . ۱۰۱۵ تاریخنده بهکرده وفات ایتمشدر .

معظم { (ملك —) [« تورانشاه » ماده‌لرینه مراجعت اولنه .]

معظم { (ملك — شرف‌الدین بن الملك العادل سیف‌الدین ابی بکر بن ایوب شادی) شامده حکومت سورن ملوك ایوبیه دن اولوب ، صلاح‌الدین ایوبینك برادر زاده‌سی ومصرده حکومت سورن ملك کامل ناصرالدین محمدك برادریدر . ۶۱۵ تاریخنده ، پدرینك وفاتی اوزرینه، شامی ضبط ایده‌رك، اون سنه حکومت سورمش؛ واهل صلیب فرنکلرینك دمیاطدن اخراجیچون برادرینه امداد ایدوب ، فلسطینده دخی اهل صلیبه قارشی کمال موفقیتله حرب ایده‌رك ، قیساریه‌یی استرداد ایتمش ایدی . ضعف اولمغله ، اهل صلیبه فرصت ویرمشدی . ۶۲۵ ده ۴۹ یاشنده وفات ایدوب، اوغلی ملك ناصر شامده خلفی اولمش ایسه‌ده ، مؤخراً بادیه عربانه الحاق ایتمشدر .

معظم { (ملك — مظفرالدین ابو سعید کوکبوری بن ابی الحسن زین‌الدین علی بن بکتکین) پدری موصل اتابکانی امراسندن اولوب، بونلرك نامنه جزیره وکردستان جهتلرنده بر چوق یرلر ضبط ایتدیکی حالده ، یالکز اربلی کندی نفسیچون محافظه ایتمش ؛ و وفاتنده صاحب ترجمه اربلده خلفی اولوب ، آنجق اتابکی بولنان مجاهدالدین قایماز کندیسنی، نااهلدر دیه ، اربلدن اخراجله، برادری (زین‌الدین ابوالمظفر یوسف)ی یرینه اقامه ایتمش ؛ و صاحب ترجمه بغداده و بعده موصله کیدوب، صاحب موصل سیف‌الدین غازی بن مودود طرفندن حرانه نصب اولنمش؛ و بعده صلاح‌الدین ایوبی‌یه انتساب ایدوب، بونك طرفندن ۵۷۸ ده رهاورقه دخی صاحب ترجمه‌یه اعطا ، و همشیره‌سی (ربیعه خاتون بنت ایوب) تزویج اولنمغله، انیشته‌سی اولوب ، اهل صلیب محارباتنده صلاح‌الدینك معیتنده بولنمش؛ و ۵۸۶ ده برادری وفات ایتمکله ، اربله نصب اولنه‌رق، شهر زور دخی کندیسنه الحاق اولنمشدی. طول عمرله معمراولوب، جود وکرمیله شهرت بولمشدر .

معظم { (هند شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (خواجه —) جلال‌الدین اکبرشاهك دایه‌سی اولوب، حدت آره‌سنده زوجه‌سنی قتل ایتمکله ، اکبر شاه طرفندن قصاصاً اعدام اولنمشدر . شو بیت اونکدر :

درد دلرا نتوان پیش تو ای جان گفتن
محنتی دارم ازین درد که نتوان گفتن

— ایکنجیسی (محمد —) هندستانك اکبرآباد شهرندن اولوب ، متوکل برآدم ایدی . اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده ۶۰ یاشنده وفات ایتمشدر . شو برایکی بیت برنعت شریفندندر :

بهر تزويج نبى سرور ملك تقديس
افسر فرق رسل قبلهٔ دين رأس رئيس
حضرت احمد مرسل كه اساس افلاك
دارد از بارقهٔ جلوهٔ نورش تأسيس

— اوچنجيسى (معظم عليخان) بهار خطه‌سى كبراسندن اولوب، شو بيت اونكدر :

بروز بيكسى ديوانكى آمد بكار من
كه شد از سنك طفلان جمع اسباب مزارمن

معقل { (ابو عبدالرحمن — بن سنان الاشجعى) فضلا و اتقياء صحابه‌دن اولوب ، فتح مكه‌ده حاضر بولنمش؛ و بعده مدينهٔ منوره‌ده ساكن اولوب ، يزيد بن معاويه‌يه بيعتدن امتناع ايتمكله، يوم الحره‌ده مسلم بن عقبة المرى طرفندن شهيد ايدلمشدر. صاحب ترجمه ايله برابر يوم مذكورده مرقوم مسلم طرفندن فضل بن عباس بن ربيعه بن الحارث بن عبدالمطلب ، ابو بكر بن عبدالله بن جعفر الطيار ، ابو بكر بن عبيدالله بن عمر الفاروق، يعقوب بن طلحه بن عبيدالله ، عبدالله بن زيد بن عاصم (رضهم) و سائر متعينان شهيداً اعدام اولنمشدر . — (معقل بن يسار المزنى) دخى متعينان صحابه‌دن اولوب، بصره‌ده ساكن اولمش ؛ و معاويه‌نك اواخر سلطنتنده و يا يزيدك زماننده وفات ايتمشدر . و بصره قربنده‌كى (نهر معقل) بونك اسميله تسميه اولنمشدر . — بو اسمله صحابه‌دن ديگر برقاچ ذات دها واردر .

مَعلاة { مكهٔ مكرمه ايله بدر آره‌سنده بريردر .

مُعلثايا { موصل مضافاتندن جزيرة ابن عمر قربنده كوچك برقصبه ايدى .

معلقره { (Malgara) ادرنه ولايتنك تكفور طاغى سنجاغنده وتكفور طاغنك ٦٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى، ٧ جامعى، بر مسجدى، برخراب مدرسه‌سى، ٢ تكيه‌سى، برقاچ تربه و زيارتكاهى و اطرافنده وقتيله دها بيوك بولنمش اولديغنه دلالت ايدر بعض خرابه‌لرى واردر .

— معلقره قضاسى شرقاً نفس تكفور طاغى، شمالاً خيره‌بولى قضالريله، شمال غربى جهتندن ادرنه، جنوباً دخى كليبولى سنجاقلريله محدود اولوب، قوز، همت، هركه و زغار اسملريله ٤ ناحيه و ٨٣ قريه‌دن مركبدر . اسلام ، روم و سائره‌دن مركب تخميناً ٣٥٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. اراضيسى آز عارضه‌لى و منبت اولوب، حبوبات متنوعه ايله ميوه وسبزه‌لرك انواعى حاصل اولور. اورمان ومرعالرى دخى ضررسز اولوب، حيوانات اهليه‌سى قيون، كچى، صيغير وسائره‌دن عبارتدر. درون قضاده ٨ خان، ٣ حمام، ١٨ فرون، ١٨٩ يل دكرمنى، ٦١ مكتب ، ٣٢ كليسا و مناستر، و ٨٨ چشمه موجوددر. قضانك واردات سنويه‌سى ٢٣٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در.

مَعلولا { دمشق شام قربنده قراء متعدده‌يى شامل بر ناحيه ايدى .

معلول زاده { (السيد محمد افندى) جنتمكان سلطان مراد خان ثالث دورنده مسند مشيخت اسلاميه‌يه چكن علمادن اولوب، جنتمكان سلطان سليمان خان دورى صدورندن معلول محمد امير افنديننك اوغليدر. ٩٤٠ ده دنيايه كلوب، ابو السعود افنديننك درسنه دوام ايتمش، ودامادى اولمش ايدى . دور مدارس ايتدكدن صكره، ٩٧٣ ده حلب وبعده شام، مصر، بروسه، ادرنه قاضيسى و ٩٨١ ده آناطولى قاضيعسكرى، ٩٨٤ تاريخنده نقيب الاشراف ، ٩٨٧ ده روم ايلى قاضيعسكرى اولمشيدى. ٩٨٨ ده مسند مشيخت اسلاميه‌يه تعيين اولنه‌رق، بر سنه ايله سكز بچق آى امور فتوايى بعد الاداره ٩٨٩ ده اختيار عزلت وتقاعد، و ٩٩٣ ده ارتحال ايدوب، زنجيرلى قيوده پدريننك احيا كرده‌سى اولان دارالقراء خطيره‌سنه دفن اولنمشدر. عالم وكريم واخلاق حسنه صاحبى بر ذات ايدى.

معلوم { (محمد حسين بيك) ايران شعراسندن اولوب تبريزليدر. شو بيت اونكدر:

جواب نامه ام از بس زجانان ديرمى آيد
جوان كر ميرود قاصد بكويش پيرمى آيد

مَعلَيا { فلسطينده اردن جوارنده برناحيه ايدى .

معمايى { اوننجى قرن هجرى شعراسندن اولوب ، عن اصل تيره‌لى اولديغى حالده ، سلانيكده نشأت ايتمشدر . معما سويلكده مهارتى اولوب، جنتمكان ياوز سلطان سليم خان

حضرتلرینه معماری تقدیم ایله، اوچیوز آلتون جائزه‌یه نائل اولمشیدی. شو قطعه اونکدر:

صو دوکمدن غیری نیتدم بیلسه‌م اول جانانه
که ایلیز بر دم نظر بو دیدهٔ گریانه
طاشلر رحم ایلدی رحم ایلمز اول سنك دل
آه آتشبارم یچره شعلهٔ سوزانه

معمر بن مثنی { [«ابو عبیدهٔ نحوی» ماده‌سنه مراجعت.]

معموره { مصیصه شهرینك اسم دیگری اولوب، شهر مذکور زلزله‌دن وحربدن خراب اولدیغی حالده، ١٤٠ تاریخنده ابو جعفر منصور طرفندن اعمار اولندیغنه بناءً، بو اسمله تسمیه اولنمشدی.

معمورة الحمید { حجاز ولایتنك جده سنجاغنده و جده‌نك ٢٠٠، مکهٔ مکرمه‌نك ١٥٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وعسیر حدودی قربنده قضا مرکزی بر قصبهٔ جدیده اولوب، هواسی آغر و موقعی اهمیتسز اولان (لیث) بلدهٔ قدیمه‌سندن یاریم ساعتلق مسافه‌ده و اون کمی آلیر محفوظ ودرین بر لیمانك کنارنده تأسیس اولنمشدر. پادشاه زمان غازی سلطان عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك عهد همایونلرنده تأسیس اولنمغله، اسم شاهانه‌لریله تسمیه اولنمشدر. بر جامع شریف ایله بر مکتب، بر فرون، بر خندق، و بدی قله انشا اولنه‌رق، ١٠ خان و ١٠ دکان دخی یاپلمش، وکوندن کونه خانه‌لر یاپیله‌رق، بیومکه باشلامشدر. بر وادیده بولنمغله، منبت اراضیسی، خرمالقلری ومرعالری اولوب، حوالرلنده چیقان اینك یاغی مشهوردر. -- قضاسی اشبو مرکز جدید ایله ٢٠٠٠ اهالی‌یی حاوی اولان مرکز متروکی لیث قصبه‌سندن و ٣ قریه‌دن مرکب اولوب، اکثر اراضیسی قیالق وقوملق اولمغله، خالیدر.

معمورة الحمید { موصل ولایتنك سلیمانیه سنجاغنده و سنجاغك منتهای شمالنده بر قضا اولوب، جنوباً بازیان، جنوب شرقی طرفندن شهر بازار قضالریله، شرقاً حدود ایرانیه ایله، غرب شمالی جهتندن دخی شهر زور سنجاغیله محدوددر. مرکزی (مرکه) قریه‌سی اولوب، قضا دخی مقدما بو اسمله مسمی ایدی. سورطاش و پشدر ناحیه‌لریله برابر ٦٠ قریه‌دن مرکب اولوب، آنجق ٦٦٠٠ اهالی ایله مسکوندر.
اهالیسی باشلیجه کرد عشیرتلرندن عبارت اولوب، بونلر قراده ساکن وزراعتله مشغول ایسه‌لرده، یازین یایلالرده چادر آلتنده یاشارلر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق ایسه‌ده، قضایی شق ایدن زاب اسفل ایله بوکا تابع انهار وادیلرنده منبت یرلری دخی واردر. محصولاتی: بغدای، آرپه، پرنج وسائره ایله سبزه ومیوه انواعندن عبارتدر. قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوقدر.

معمورة الحمید { وان ولایتنك حکاری سنجاغنده و سنجاغك غرب شمالی جهتنده بر قضا اولوب، جنوباً مرکز لوا، شرقاً الباق، شمالاً محمودی قضالریله، غرباً دخی وان سنجاغیله محدوددر. مرکزی همنامی اولان چایك اوزرنده واقع (خوشاب) قریه‌سیدر. قضا عربان وآنججه قلعه اسملریله ٢ ناحیه و ٣٤ قریه‌دن مرکب اولوب، یالکز ٣٠٠٠ ی ارمنی وقصوری مسلم وعمومیتله کرد اولمق اوزره، ١٦٨٤٠ اهالیسی واردر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، (چوغ) طاغنك ٤٠٠٠ متره ارتفاعی و (چوغ کدیکی) اسمیله مشهور بر بوغازی واردر. بونك قارشیسنده (کوزل دره) اسمیله مرعالریله مشهور بر دیگر بوغاز بولنیور. اووه‌لری مذکور خوشاب نهریله اروا اولوب، پك منبت ایسه‌ده، اهالیسی یالکز احتیاجلرینه کوره ذخیره اکوب، اراضیسنك قسم کلیسی مرعا حالنده براقیرلر، وپك بیوك قیون سوریلری بسلیوب، کلیتلی یاغ، پنیر وبیاغی اخراج ایدرلر. وان کولنه دوکیلن مذکور خوشابدن بشقه چوغ صولی اسمیله برچای دخی همنامی اولان طاغدن اینه‌رك، دجله‌یه تابع زاب اعلایه دوکیلور. مرکز قضاده کوزل بر قلعه وقضا داخلنده ایکی بیوك کوپری بولنوب، جمله‌سی آثار عتیقه‌دندر.

معمورة العزیز { نفس آناطولینك منتهای شرقنده بر ولایت اولوب، خاقان مرحوم سلطان عبدالعزیز خان زماننده دیاربکر ولایتندن تفریق و تشکیل اولنمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. غرباً سیواس وحلب (مرعش سنجاغی)، جنوباً ینه حلب، شرق جنوبی جهتندن دیاربکر، شمال شرقی طرفندن وشرقاً

دخی ارضروم ولایتلریله محدود اولوب، ۲۰َ ۳۷° ایله ۳۵َ ۳۹° عرض شمالی و ۱۰َ ۳۵° ایله ۳۷° ۵۰َ طول شرقی آره‌لرنده ممتددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۷۸۰۰ مربع کیلومتره یعنی تقریباً ۴۱۰۰۰۰۰۰ دونمدر.

اراضیسی عارضه‌لی و مختلف اولوب، آناطولینک سواحل جنوبیه‌سی حذاسنی تعقیب ایده‌رک کلن و آطنه ولایتی حدودنده شمال شرقی‌یه دونن (طاوروس) یعنی «بوغا» سلسلهٔ جبالی، بر قاچ قوله منقسم اولدیغی حالده، معمورة العزیز ولایتنی جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری شق ایله، درسم سنجاغنده دها زیاده ارتفاع و حشونت کسب ایده‌رک، قافقاس سلسلهٔ عظیمه‌سنه اولاشمق اوزره، ارضروم و دیاربکر ولایتلرینه کیرر. بو سلسله‌نک شعبه‌لرندن اوله‌رق داخل ولایتده بولنان طاغلرک اک بیوکلری: ملاطیه و خربوت جهتلرینه متوازیاً ممتد اولان بالیان و نمرود طاغلریله اکین جهتنده‌کی صاری چیچک و درسمک حدود شمالیه‌سنده‌کی منزور طاغلریدر. بونلرک اک یوکسک ذروه‌لری ۱۶۰۰ متره‌یی تجاوز ایتمیوب، اکثری ۱۰۰۰ ایله ۱۵۰۰ متره آره‌لرنده‌در. ولایتک بتونی فرات حوضه‌سی داخلنده اولوب، بصره کورفزی مائله‌سنه تابعدر. ارضروم ولایتندن یعنی شمال غربیدن کلن (قره صو) ایله بتلیس و دیار بکر ولایتلرندن یعنی شرقدن کلن (مراد) نهری داخل ولایتده برلشه‌رک، فرات ایرماغی تشکل ایدیور، که ولایت درونده جنوبه و بعده شرقه طوغری پک طولاشیقلی بر جریاندن صکره، ولایتک حدود شرقیه‌سنه واصل اولور؛ و اورادن جنوب غربی‌یه دونه‌رک، بر بیوک مسافه‌ده حدود ولایتی بعد التفریق، حلب ولایتنه کیرر. بو وجهله معمورة العزیز ولایتی او جهتدن جزیره خطه‌سیله همحدود اولوب، حتی مرکز ولایتک ده داخل اولدیغی بر پارچه‌سی موقعاً جزیره‌دن معدوددر. طوغریدن فراته منصب اولمق اوزره، ولایت داخلنده قوری چای، تخمه چایی، کاخته صویی، کوک صو، و سائر بعض چایلر غرب و غرب شمالیدن شرق و شرق جنوبی‌یه طوغری آقدیغی کبی، قره صو یه‌ده کمر چایی و دیکر بر قاچ چای، و مراد نهرینه ده درسم سنجاغندن موزور صوییله چمشکزک چایی و برچوق دره‌لر دوکیلور. بو وجهله ولایتک میاه جاریه‌سی پک چوقدر. ولایت داخلنده یالکز بر کول بولنیور، که خربوتک ۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰ مربع کیلومتره‌در. عمقی سواحلده بر متره ایکن، اورته‌لرنده ۷۰ متره‌یه قدر واریر. بو کولده لذیذ بیلان بالیغیله سائر بالق انواعی و پک کوزل میدیه و صوصموری صیداولنور. مزرعه‌نک جوارنده بر قاچ بطاقلق دخی وار ایسه‌ده، هوایی اخلال ایده‌جک درجه‌ده دکلدر.

معمورة العزیز ولایتنک هواسی عمومیت اوزره معتدل و پک صاغلام اولوب، ملاطیه و کبان معدنی کبی بعض یرلرنده صیتمه اکسیک دکلسه‌ده، بو بطاقلق و دیکر اسباب محلیه‌دن اولمیوب، مجرد میوه‌لرک کثرتیله اهالینک پرهیزه رعایت ایتمه‌مسندن ایلری کلیر. قیشین چوق قار یاغارسه ده، شباطدن بهار باشلایوب، قار قالقار. اراضیسی پک منبت و محصولدار اولوب، بو ولایت آناطولینک و هله قسم شرقیسنک اک منبت بریدر. آنجق اسکله‌لردن بعد مسافه‌سی کبی بعض عوارض زراعتک پک ایلری وارمسنه مانعدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، مصر، پرنج، فاصولیه، نخود و سائر حبوبات، آفیون، پاموق، توتون، اوزوم، طوت، بادم، جوز و سائر میوه‌لر و سبزه‌لرک انواعندن عبارت اولوب، اوزومدن شراب و پکمز یاپلدیغی کبی، کرک بونک و کرک سائر میوه‌لرک قورویسی دخی اخراج اولنور. آفیون و ایپک مقدما ولایتک اک بیوک وارداتنی تشکیل ایدرکن، بو صوک سنه‌لرده تنزل و تدنی ایتمشدر. توتونی سنوی ۲۰۰۰۰۰ قیه قدر اولوب، پک سرت اولمغله، یالکز داخل ولایتده و اک زیاده کردلر طرفندن استعمال اولنور. اورمانلری وقتیله پک چوق ایکن، پولسزکسلمکدن وعلی الخصوص کبان معدننده احراق اولنان اودونلر اتلاف اولنه‌رق، شمدیکی حالده ولایتک اکثر طرفنده محروقات یرینه تزک و کراسته یرینه میوه‌دار آغاجلرک اخشابی قوللانلمقده اولوب، اورمانلر پک سیرک و پک آزدر. یالکز درسم سنجاغنده الیوم اورمان بولنیورسه‌ده، اوراده دخی کیتدکجه آزالمقده‌در. معادنجه شمدیلک یالکز کبان

معدننده‌کی سیملی قورشون و چشکزکده‌کی کمور معدنلریدر . بونلرك برنجیسی پك زنکین اولوب، اسکیدن بری دولتجه اخراج اولنمقده‌در. ملاطیه‌ده بر بیوك مملحه دخی اولوب، طوزلی بر کولك یازین صوبی تبخر ایتمکله ، ترسب ایدن طوزدن سنوی بر ملیون قیه قدر طوپلانوب، داخل ولایتده و جوار محللرده صرف اولنور ؛ و یالکز شمال جهتلرینه سعرد وسیواسدن طوز ادخال اولنور. مرکز سنجاغیله درسم سنجاغنده برقاچ صیجاق معدن صوبی بولنوب ، بعض امراضه نافع ایسه ده ، هنوز جنسلری تعین ایتمه‌مشدر . مرعالری آز اولوب ، مع هذا اهالی خیلی مقدار حیوانات اهلیه یتیشدیروب، اك زیاده مرکب و استره اهمیت ویررلر. حیوانات اهلیه‌سنك سنوی تولداتی : ۱۸۰۰۰۰ قیون ، ۹۰۰۰۰ کچی، ۱۱٤۰۰۰ صیغیر ، ۱۸۰۰۰ مرکب ، ۹۰۰۰ بیکیر و ٤۵۰۰ استردن عبارتدر . طاغلرده آیی، قورت، تیلکی، طاوشان ، کیبك ، زردوا وسائر پوستلری کورك اعمالنه یارار حیوانات بولنیور .

ولایتك صنایع محلیه‌سی خیلی ایلری اولوب، یوکدن کلیم و پرده‌لك وسائره ایله پاموقدن بز ومانوسه وایپکدن کزی و چتاری وچیچکلی قماشلر اعمال اولنور. باشلیجه اکین و عربکیرده سنوی ۱۶۰۰۰ طوپ مانوسه ، ۲۰۰۰۰ طوپ بز ، خرپوت و مزرعه‌ده ۲۳۰۰ طوپ ایپکلی قماش، ۱۰۰۰ پارچه کلیم، ۵۰۰ پرده‌لك و سائره اعمال اولنور . بو منسوجاتدن بشقه داخل ولایتده معمولات دباغیه و باقیر و دمیردن آلات وادوات یاپیلیر؛ وسائر صنایع عادیه اجرا اولنور. ولایتك هر طرفدن قره‌لرله محاط واسکله‌لردن اوزاق اولمسیله، آرابه ایشلیه‌جك یوللرینك نقصانی ونقلیاتجه اولان صعوبت و امنیتسزلك تجارتك ترقیسنه مانع اولوب، ولایتك اکثر محصولات زرعیه وصناعیه‌سی همجوار اولان ولایتلره اخراج اولنور ؛ واهالی احتیاجلرندن زیاده محصولات ومعمولات یتیشدیرمکه اوزنمه‌مکده‌درلر . یالکز خفیف و نقللری قولای اولان بعض شیلر آوروپایه نقل اولنور . اهالینك امتعهٔ اجنبیه اشتراسنه رغبتلری اولمدیغی کبی دها اوجوز و دها طیانیقلی اولان امتعهٔ محلیه‌نك رواجنی موجب اولمقده‌در . بناءً علیه، اخراجاتك آزلغیله برابر، ادخالات اخراجاتك نصفی مقدارینه دخی بالغ اولمیور. اك باشلی اخراجاتی: آفیون، بیاغی، پاموق، کچی وقره‌جه‌دریسی، ایپك وپاموق منسوجات، ذخیره؛ وایکنجی درجه‌ده : کلیم، آیاق قابی، ایپك قوزه‌سی وتخمی، قورو یمش، بال وبال مومی ، شراب ، کراسته و سائره‌دن عبارتدر . ادخالاتنك ایسه اك برنجیسی پاموق ایپلیك واوندن صکره منسوجات مختلفه ایله کاوساله ، قهوه، شکر، طاش یاغی، دمیر، باقیر، قلای و سائر معادن ، ساعت، مجوهرات، بیچاق وچلنکیرلکه متعلق مواد مختلفه، اجزا ، بویا، کاغد ، جیغاره کاغدی، کبریت، فس وسائره‌در. مجموع اخراجات سنویه‌سی ۲۱ وادخالاتی ۱۰ ملیون غروش راده‌لرنده‌در. یالکز صامسون اسکله‌سندن بدأ ایدن بر شوسه سیواس ولایتندن کلوب ، مزرعه‌دن کچه‌رك ، دیار بکر ولایتنه کیرر ؛ بوکا ولایت داخلنده بعض شعبه‌لر دخی یاپلمقده‌در. صودکرمنلری چوقدر. ولایتك واردات سنویه‌سی ۲۰ و مصارف محلیه‌سی ۷ ملیون غروش راده‌لرنده اولوب، واردات مذکوره ولایتك وسعتیله وقوهٔ انباتیهٔ فوق العاده سیله غیر متناسب اولدیغی ظاهردر .

معارف جهتنه‌کلنجه مرکز ولایتده براعدادیهٔ ملکیه ایله بر رشدیهٔ ملکیه و بر رشدیهٔ عسکریه وذکور واناثه مخصوص بر مکتب ابتدائی بولندیغی کبی، سنجاق و قضا مرکزلرینك اکثرنده رشدیه مکتبلری و اکثر محلات ایله بعض قراده صبیان مکتبلری و قصباتده آز چوق معمور مدرسه‌لر بولنیور . بتون ولایتده ۱۳ رشدیه ، ۲۱۵۰ ابتدائیه و صبیان مکتبلری، ۳۱ مدرسه، ٤۵ ارمنی، ۱۲ ارمنی پروتستانی و ٦ ارمنی قتولیکی مکتبی ، بونلردن بشقه‌ده قتولیك میسیونرلرینه مخصوص ۸ و پروتستان میسیونرلرینه مخصوص ۵ مکتب ،که جمعاً ولایتده ۳۳٦ مکتب و مدرسه موجوددر. مرکز ولایتده حکومته عائد برمطبعه (یعنی مطبعهٔ ولایت) بولنوب، هفته‌ده برکره ترکجه رسمی برغزته وهر سنه بر سالنامهٔ ولایت

نشر اولنور. داخل ولایتده ۸۸ جامع شریف و ۱۹۹ کلیسا بولنیور.

اهالیٔ ولایت ٥٧٥ ٣١٤ کشی اولوب، بونلرك ٥٠٤ ٩٤٦ سی مسلم، ٦١ ٩٨٣ ی ارمنی، ٦٠٦٠ ی ارمنی پروتستانی، ١٦٧٥ ی ارمنی قتولیکی و ٦٥٠ سی رومدر. اهالیٔ مسلمه‌سندن ٥٤ ٩٠٠ سی کرد وقصوری ترك اولوب، بونلرك ده ١٨٢ ٥٨٠ ی قزیل باش و باقیسی سنیدر. کردلر درسم سنجاغنده اکثریت اوزره بولنیورلر. اکین و عربکیر کبی بعض یرلرینك ارککاری خدمتجیلك و اوطه‌جیلق کبی ایشلرله استانبولده و سائر طرفلرده و عمومیت اوزره بر قسمی عسکرلکده بولنیورلر.

ولایت بروجه آتی ٣ سنجاق و ١٦ قضایه منقسم اولوب، ٧٠ ناحیه و ١٨٩٠ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
خربوط	خربوط	چای قره علی	٤١
		ارنکل	٣٧
		خوع علیا	٢٧
		ملا کندی	٢١
		شیخ حاجی	٢٢
		ایسکان	٦٩
		سیسلی	٢٠
		دیشیدی	٤٢
	عربکیر	شونك	٢٩
		مطمور	٣٢
	کبان معدنی	هبوك	٧
		قره‌جه	١٥
		دریجه‌ن	٤
		طاهر	٢٢
		ایغر	١٣
	اکین	ایلیچ	١٩
		ایخی	٢٤
		امرانك	٧
		آغین	١٩
		پاشکلی	١٤
	پتورکه	تلمو	٩
		کفردیز	٥
		سنان	٢٥
		طرفسو	٢٣
		کوکر	١٣
		بیلبول	١٤
		مردیس	١٦

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
ملاطیه	ملاطیه	ایزولی	٢٦
		کوزنه	١٢
		اسپندره	١٩
		یورغه	٩
	حصن منصور	صمصاد	٥٤
		چالغان	٣٢
		قاریحق	٣٥
		قوچ علی	١٣
		قیوجامه	٤٠
	بهسنی	هوری	١٥
		سورکی	١٥
		بیلویران	٩
		پروزی	١٣
		طوت	٦٤
		قزیل این	١٩
		کیسون	١٨
		شامبیادی	١٢
	آقچه طاغ	حکیم خان	٢٥
		ایوالی	٢١
		کورنه	١٥
		حسن چلبی	١٠
		لوند اوغلی	٢٢
		یولاد	١١
		قاسم اوغلی	١٨
	کاخته	طوقاریس	٧٨
		سنجك	٣٢
		علوظ	٣٦
درسم	درسم	سکد بك	١٠٦
		سین	
	مازکرد	پاخ	٢٠١
		موخندی	
		مارخو	
	چارسنجاق	پرتك	١١٠
		اسکرد	
		تتنك	
	چمشکزك	کرمیلی	٩٥
		اسقوار	
		باشوارتنك	
	قزیل کلیسا	ایرسك	٣٣
		رمضان	
	اووه‌جق	هوبك	٨٣
		قالان	
		جارپازان	

اجمالاً

خربوط سنجاغی	٥	قضا	٢٧	ناحیه	٥٨٩	قریه
ملاطیه »	٥	»	٢٧	»	٦٧٥	»
درسم »	٦	»	١٦	»	٦٢٨	»

[مرکز سنجاغیله مرکز ولایت ایچون «خربوط» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

معن بن زائدة (بن عبدالله الشیبانی) جود وکرمیله و ترجمهٔ

حالنك غرابتیله شهرت بولمش برذات اولوب، ابتدای
حالنده دولت امویه امراسندن اولمغله ، بعض
والیلکلرده و اك نهایت عراقین والیسی (یزید بن
عمر بن هبیرة الفزاری) نك معیتنده بولنمش
ایدی . دولت امویه‌دن صکره، حکومت آل
عباسه کلنجه، صاحب ترجمه واسطه‌ده مومی‌الیه یزید
بن عمرله برابر ابوجعفر منصوره قارشی مصرانه
مقاومت ایتمش؛ ویزید بن عمرك قتلندن صکره
اختفا ایتمشیدی . کندیسنی بولوب کتیرنه جانب
خلافتدن آغر مکافاتلر وعد ایدلمش اولمغله، مدت
اختفاسنده باشنه برچوق وقوعات غریبه کلمش
ایدی . نهایت ١٣٤ تاریخنده خراساندن برجماعت
ابوجعفر منصوره قارشی عصیان ایدوب ، هاشمیه
وقعه‌سی اولدقده ، معن بن زائده ، یوزی وباشی
صاریلی اولدیغی حالده ، منصورك اوکنده بیوك
برغیرت وشجاعتله حرب ایدوب، ارباب عصیانی
طاغیتمش؛ ومنصور کیم اولدیغنی صورنجه، یوزینی
آچه‌رق، آرادیغك معن بن زائده‌یم، دیه‌رك، مظهر
عفو واحسان اولمش؛ وینه بر طاقم والیلکلرده
استخدام اولنه‌رق، عاقبت ١٥١ تاریخنده سجستان
والیسی ایکن، خوارج طرفندن قتل اولنمشدر .
مشاهیر شعرادن مروان بن ابی حفصه صاحب تر-
جمه‌یه مختص اولوب، حقنده برچوق مدحیه ووفاتنده
کوزل مرثیه‌لر سویلمشدر. معن بن زائده‌نك جود
وکرمی وسائر احوال غریبه‌سی حقنده برچوق نوادر
منقولدر. طبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی.

معنوی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعرا- سندن ومنتسبین طریقت مولویه‌دن
اولوب، سلانیکلیدر. شو بیت اونکدر:

دور ایدر کعبهٔ کویکده سنك لیل ونهار
رقص ایدر شمس کلاهیله قمر مولویدر

معنوی { فرس شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی (خواجه عبداللطیف) بخارالی اولوب،
خواجه عبیدالله احرارك اولادندندر. طریقت مو-
لویه اسرارینی متضمن اشعار معنویه‌سی واردر. شو
بیت او جمله‌دندر:

نی بشیخ اندر نسب نی در برهمن میرسم
زادهٔ چاك کریبانم بدامن میرسم

— ایکنجیسی هراتلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

کامل ز بلاخوف شکرفی دارد
ناقص دردی نطعنه حرفی دارد
از حوصله است بیم عارف ز بلا
ترسد ز شکست هرکه ظرفی دارد

معنی { فرس شعراسندن بش ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی (سید ابوالفیض) هندستانك شاهجهان
آباد شهرنده نشأت ایدوب، میرزا عبدالقادر بیدلك
شاکردانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

با توکل کردرین بحر آشنایی میشود
باوجود دست وپا بیدست وپایی میشود

— ایکنجیسی (شیخ محمد مسعود بن حافظ
محمد معصوم) عن‌اصل پنجابدن اولوب، شاهجهان
آباده نشأت ایتمشدر. نستعلیق وشکسته خطلرینی
کوزل یازاردی. شو بیت اونکدر:

بیبرخش سیر چمن لطف ندارد معنی
خم هرشاخ کلی در نظرم شمشیرست

— اوچنجیسی لاهیجانلی اولوب، مشهور محمد
علی حزین لاهیجانینك عمجه‌سی ایدی. شو بیت
اونکدر:

نمك ز شور جنون رفت وبید ما غم کرد
سیاهی از سرداغم فتاد و داغم کرد

— دردنجیسی (میان منکلی) ینه شعرادن
محمد مکارمك اوغلی اولوب، هندستانده اکبر آباد
مضافاتندن (کوئل) قصبه‌سندندر. شاه‌عالم زماننده
یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

معنی در آرزوی کهر آبرو مریز
غواص بحر فکر شوودم‌مزن درآب

— بشنجیسی (میر یحیی) شو بیتك قائلیدر:

در بیستون سینه ز شوق تو ناخنم
کار هزار تیشهٔ فرهاد میکند

معونة { (بئر —) ارض عامر ایله حرة بنی سلیم بیننده برقیو اولوب، یاننده
وقوع بولان غزا ایله مشهوردر. بونك سببی شو
در، که (ابو براء عامر بن مالك) مدینهٔ منوره‌یه
کله‌رك، فخر کائنات (صلعم) افندمزدن اصحابدن
برقاچ ذاتك نجده اعزامیله، اهل نجدك اسلامه
دعوت بیورلمسنی التماس ایتمکله، معیتنه صحابه‌دن
قرق کشی ترفیق بیوریله‌رق اعزام بیورلمش؛ وبونلر

(بئر معونه) یه واصل اولنجه، (عامر بن الطفیل) بنی سلیم قبیله‌سنی وسائر قبائل عربی تحریکاه، قارشیلرینه چیقه‌رق، جمله‌سنی شهید ایتمشلردی. حسان بن ثابت حضرتلرینک بئر معونه شهداسی حقنده کوزل بر مرثیه‌سی واردر.

معید احمد افندی { جنتمکان سلطان ابراهیم خان دوری مشایخ اسلامندن اولوب، قازآبادلیدر. علی الاصول دور مدارسله، طریق قضایه سلوک ایده‌رک، ۱۰۳۵ ده شام وبعده مصر وادرنه و ۱۰۴۵ ده استانبول قاضیسی، ۱۰۴۷ ده آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. التزام حقانیتده مبالغه ایدوب، خاطر والتماس علیهنده شدتلی معامله اظهار، وغلیظ تعبیرات استعمال ایدر، دور سلطان مرادخان رابعده ۱۰۴۹ ده ثانیاً صدر آناطولی و ۱۰۵۱ ده صدر روم ایلی اولمش؛ و ۱۰۵۴ ده مسند مشیخت اسلامیه‌یه ارتقا اولنه‌رق، ۱۶ آی قدر امور فتوایی کمال عدالتله اداره ایتدکدن صکره، ۱۰۵۷ ده ارتحال ایتمشدر. قاضی چشمه‌سنده بنا کرده‌سی اولان مدرسه‌سی جوارنده مدفوندر.

معیدی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتک مخلصیدر:

برنجیسی قالقاندلنلی اولوب، پدری سلطان بایزید خان دوری مدرسلرندن معید زاده ایدی. صاحب ترجمه‌نک اشعاری چوق اولوب، خمسه‌سی دخی واردر. شو مطلع مغنیلر طرفندن بسته‌لنوب شهرت بولمش برغزلندندر:

طالع نحس اولدوغی چرخ ستمکردن میدر
باشمه بونجه بلا دلدن می دلبردن میدر

— ایکنجیسی مرعشلی اولوب، اجدادی ذوالقدریه امراسی صدورندن ایدی. کندیسی مدرسیندن اولوب، ۹۹۴ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

نوش ایدن دلتشنه جانا جرعهٔ لعل ترک
آدین آکمز بر دخی عالمده آب کوثرک

معیقیب { (بن ابی فاطمة الدوسی) صحابه‌دن اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده اسکیدن اسلامه کلمش؛ و ایکنجی قافله ایله حبشه هجرت ایدوب، بعده غزاء خیبر زماننده مدینهٔ منوره‌یه عودت ایتمش؛ و مهردار جناب نبوی اولمق شرفنه نائل اولمش ایدی. خلافت جناب فاروقیده بیت المال خزینه‌داری اولوب، جذام علتنه مبتلا اولدقده، جانب فاروقیدن اطبا جلیله تداوی ایتدیریله‌رک، علت مذکوره توقیف ایدلمش ایدی. حضرت عثمانک خلافتنده مهر جناب نبوی‌یی (اریس) قیوسنه دوشوروب، ضیاع ایدیسنه سبب اولان دخی صاحب ترجمه‌در. اواخر خلافت ذی النورینده و برروایتده عهد جناب مرتضویده ۴۰ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

معین { فرس شعراسندن طقوز ذاتک مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه معین الدین بن عبدالله) شیرازلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

ایام بقا چو باد نو روز کذشت
روز وشب ما بمحنت وسور کذشت
تا چشم نهادیم بهم صبح دمید
تا چشم کشادیم ز هم روز کذشت

— ایکنجیسی سبزوارلی اولوب، هندستانه رحلتله، دکنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در ظلمت فراق چنان کم شدم که وصل
با شمع روی دوست نیابد نشان من

— اوچنجیسی (معین لدین دقاق) «عرفات» عنوانلی تذکره صاحبی تقی اوحدینک اوغلیدر. اتقیادن اولمغله، شاه طهماسب صفوی کندیسنه اعتقاد کامل ایله معتقد اولوب، مجلس وعظنه مداومتی وظیفه ایدنمشیدی. قزویندن شیرازه و بعده هندستانه کیده‌رک، دکنده متوطن اولمش؛ و ۹۷۹ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

دام صیاد معین باز بخود می بالید
تازه صیدیش همانا بکمند افتادست

— دردنجیسی (معین الدین) یزدلی و یا تبریزلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

خون میچکدم بجای آب از دیده
کار من ودل هست خراب از دیده
بر خیزو بیاکه تا تو رفتی رفتست
رنک از رخ وصبر از دل وخواب از دیده

— بشنجیسی من اصل استرابادلی اولوب، مشهدده متوطن ایدی. نکات ولطائف وظرائفه آشنا ومجلس آرا بر ذات اولوب، بو بابده «لذت»

عنوانیله بر رساله یازمش اولمغله ، (معین لذت)
دینمکله شهرت بولمشیدی . ٩٧٦ تاریخنده شاه
طهماسب صفوی جانبندن عقد صلح ایچون استانبوله
اعزام اولنان معصوم بیك معیتنده بوطرفه کلوب،
بعده هیئت سفارتله برابر جانب حجازه عزیمتنده ،
امیرالحاج ایله مومی الیه معصوم بیك بیننده اختلاف
دوشوب، نتیجه حربه منجر اولمغله، معصوم بیك
و رفقاسی قتل اولندقده، صاحب ترجمه دیگر برقاچ
کشی ایله قورتیلەرق، جده یه و اورادن کمی ایله
هندستانه عزیمت ایتمش ایسەده ، یولده کمی باتمقله،
مغروق اولمشدر. شو رباعی اونکدر :

افسوس که پیك عمر راهی کردیم
مردانه نزیستیم و واهی کردیم
در نامه نماند جای یك نقطه سفید
از بس که شب و روز سیاهی کردیم

— آلتنجیسی (ملاملك) خرم آبادلی اولوب،
شو بیت اونکدر :

روید ز تربتم گل و بادام تا بحشر
برخاکم ار فتد نگه التفات تو

— یدنجیسی (مولانا معین الدین) هراتلی
اولوب، علم وفضل و تقواده زماننك فریدی ایدی.
« معارج النبوة » عنوانیله بر تألیفی، «روضة الجنة»
عنوانیله بر هرات تاریخی و « تاریخ موسوی »
و « روضة لواعظین » عنوانلریله ایکی اثری واردر.
اونیجی قرن هجری اواخرینەدك برحیات ایدی .
شو قطعه جملهٔ اشعارندندر :

چو من ز بادهٔ شوق تو مست و بیخبرم
همه جمال تو بینم بهر چه مینگرم
تو هر حجاب که خواهی فروگذار که من
بنعرهٔ که زنم صد حجاب وا بدرم

— سکزنجیسی (مولوی معین الدین خان)
هندستان مشاهیر علماسندن اولوب، پدرندن صکره
دار السلطنت شاهجهان آباد ده مفتی اولمش ؛
و ١٢٢٦ ده وفات ایتمشدر . دیوان اشعاری اوچ
بیك بیتی حاویدر . شو بیت اونکدر :

ناخن همی زند بدل این بیت ابرویت
زان کردم از صحیفهٔ حسنت یك انتخاب

— طقوزنجیسی هندستانك بدایون قصبه-
سندن و میرزا محمد حسن قتیلك تلامذه سندن
اولوب، شو بیت اونکدر :

تا تو رفتی ز بر من دل زارم رفته است
کارم از دست شد ودست زکارم رفته است

معین الدین ابو نصر { [« طنطرانی » مادەسنه مراجعت.]

معین الدین پروانه { [« پروانه » ماده- سنه مراجعت .]

معین الدین جاجرمی { (ابو حامد محمد بن ابراهیم) مشاهیر
فقهاء شافعیه دن اولوب ، نیسابورده اقامت ،
وتدریسله اشتغال، و ٦١٣ تاریخنده اوراده ارتحال
ایتمشدر . « کتاب الکفایة » ، « ایضاح الوجیز »
و « کتاب القواعد » عنوانلریله اوچ تألیف مشهور
ومعتبری واردر .

معین الدین جوینی { [« جوینی » و « معین جوینی » مادەلرینه
مراجعت بیوریله .]

معین الدین چشتی { (خواجه —) کبار مشایخدن وهندستا-
نجه مظنەدن اولوب ، عن اصل سیستانلی اولدیغی
حالده، هندستانه رحلتله، شهاب الدین غوری زماننده
یاشامش ؛ و ٦٣٤ تاریخنده ٩٧ یاشنده آجمیرده
وفات ایتمشدر . تربەسی زیارتگاه اولوب ، پك
مصنع ومزیندر. طبیعت شعریەسی دخی اولوب،
شو قطعه جملهٔ اشعار عارفانەسندندر :

عاشق هر دم فکر رخ دوست کند
معشوقه کرشمهٔ که نیکوست کند
ما جرم وگنه کنیم و او لطف و عطا
هرکس چیزی که لایق اوست کند

معین الدین شاهرخ { [« شاهرخ » مادەسنه مراجعت.]

معین الدین هروی { [« معین الدین » مادەسنك یدنجی
فقرەسنه مراجعت بیوریله.]

معینی { اونیجی قرن هجری عثمانلی شعرا- سندن ایکی ذاتك مخلصیدر :
برنجیسی طریق تدریسه داخل اولدقدن صکره،
دیوان سلطانی کتابتی سلکنه سالك اولمشیدی .
شو بیت اونکدر :

دوات آسا بنم لعلك غمیله بغری خون اولمش
قلم مانند حیرت یازوسنده سر نکون اولمش

— ایکنجیسی استانبوللی اولوب ، زمرهٔ
قضاندن ایدی . شو بیت اونکدر :

صراط ایله بزی قورقوتمه واعظ لطف حق چوقدر
گچنلر دن ایشتدك بزکه آنده قورقولق یوقدر

معینیٔ جوینی { مشاهیر شعرا و ادبادن اولوب، طریقت صوفیونه انتسابی وار ایدی. اسفرائن قربنده (انداده) قریه‌سنده دنیایه کلمش؛ و علوم ظاهریه‌یی ملا فخرالدین اسفراینیدن بعدالتحصیل، شیخ سعدالدین محمد حمویه‌نك دائرهٔ ارشادینه دخول ایله، تصفیهٔ باطن ایلمش ایدی. شیخی ٦٥٠ تاریخنده وفات ایتدکده، صاحب ترجمه‌نك یدنجی قرن هجری اواسطنده یاشامش اولدیغی آکلاشیلیور. شیخ سعدینك «کلستان» نه تقلیداً «نکارستان» عنوانیله منثور و منظوم بر اثر مقبولی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعار ظارفانه‌سندندر:

از زلف پریشان تو آشفته ترم من
درکوی تو آشفته چو باد سحرم من
باشدکه بیابم ز کلستان تو بویی
عمریست که چون باد صبا دربدرم من

مغادر { ونام دیکرله سویره (Mogador) مغرب اقصانك بحر محیط اطلاسی ساحلنده و (تنسفت) نهری منصبینك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ٣١°٣٠′٣٠″ عرض شمالی ایله ١٢°٣′٤٤″ طول غربیده برقصبه واسکله اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، قارشیسنده‌کی کوچك آطه‌ده استحکاماتی، صیغ و غیرمحفوظ لیمانی، صاغلام و پك لطیف هواسی، تمیز سوقاقاری و خیلی ایشلك تجارتی واردر.

مغاره { (Mégare) یونانك آتیقه مع بئوتیه ایالتنده و آتنه‌نك ٣٢ کیلو متره غربنده اوله‌رق اکینه کورفزی قربنده و (سالا-مینه) جزیره‌سی قارشیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٢٥ اهالیسی و قصبه‌نك اوزرنده‌کی تپه‌ده وندیکلیلردن قالمه بر قلعه‌سی واردر. ازمنهٔ قدیمه‌ده مغاره بیوك و معمور برشهر اولوب، (مغاریده) دینلن کوچك برخطه‌نك مرکزی ایدی؛ و آیریجه برجمهوریت تشکیل ایدوب، اهالیسی (دوریان) جنسنه منسوب اولمغله، آتنه‌لیلره قارشی خصومتلری وار ایدی؛ و بونلرله چوق محاربه‌لر ایتمشلردی. آق دکیز وقره دکیز سواحلنده برخیلی مهاجرلر دخی تأسیس ایدوب، هراقلیا (قره دکیز ارکلیسی)، سیمبریه (سیلیوری)، خالکدونیه (سلانیك جهتنده) ومغاره هوبلیانه (سیجلیه‌ده) بو جمله‌دن ایدی. شهرك ابنیهٔ عتیقه‌سندن هیچ بر اثر موجود وباقی اولمیوب، یالکز پلاسجلرك زمانندن قالمه جسیم طاشلردن یاپلمش بر بیوك دیوار قسماً باقیدر. ریاضیٔ شهیر (اوقلید) مغاره‌لی ایدی.

مغاره هوبلیانه { (Mégare Hybléenne) سیجلیه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده و (هوبله) طاغنك آلتنده برشهر قدیم اولوب، اسکی مغاره‌لیلرك مهاجرلرندن ایدی. روما-لیلر زماننده تخریب اولنمشدر.

مغاریده { (Mégaride, Mégaris) یونانده قورنته برزخنك شرق شمالی جهتنده وآتیقه ایله قورنتیه آره‌سنده کوچك بر خطه اولوب، قورنته کورفزیله اکینه کورفزی آره‌سنده واقعدر. شمدیکی حالده، آتیقه مع بیوتیه ایالتنه ملحق برقضا صورتنده اداره اولنوب، ١٥٠٠٠ اهالی ایله مسکون اولدیغی حالده، زمان قدیمده آیریجه برجمهوریت صورتنده اداره اولنوب، اهالیسی (دوریان) جنسنه منسوب بولنمغله، اکثریا اسپارته‌لیلرله ونادراً آتنه‌لیلرله متفق ایدیلر. برزخك اوزرنده‌کی اهمیت موقعیه‌سی جهتیله واهالیسنك جسارت وشجاعتنه بناءً، هرایکی طرف اتفاقلرینه طالب ایدیلر.

مغاستن { (Mégasthène) یونان قدیم مور-خین و جغرافیونندن اولوب، قبل المیلاد ٢٩٥ تاریخلرنده (سلفقوس نیقاتور) طرفندن هندستانه اعزام اولنمغله، عودتنده هندك احوالنه دائر برکتاب یازمشدی. بوکتاب نابود اولوب، یالکز بعض فقره‌لری وساخته برنسخه‌سی موجوددر.

مغام { (یاخود مغامه) اندلسده برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علماء اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر. اسپانیوللرجه شمدی اسمی نه ایدوکی تحقیق اولنه‌مدی.

مغانی { (ملا علی دامغانی) شعرای ایراندن اولوب، شو بیت اونکدر:

در کوی جنون چاك کریبان نخرد کس
کانجا جکر پاره بخروار فروشند

مغرب { جغرافیون اسلام بو اسمی آفریقانك مصردن بشقه سواحل شمالیه‌سیله اندلسه یعنی اسپانیه و پورتکیزه اطلاق ایدرلر. ممالك مذکوره‌دن الیوم جزایر نامیله معروف اولان خطهٔ واسعه‌یه (مغرب اوسط)، و فاس یاخود مراکش حکومتنی تشکیل ایدن مملکته (مغرب

اقصى) نامى ويررلر. ممالك مذكوره « برقه، طرابلس غرب، تونس وجزاير » ماده‌لرنده تعريف ايدلمش اولمغله، يالكز (مغرب اقصى) نك زيرده ذكر وتعريفنه لزوم كورلمشدر.

مغرب اقصى { (Maroc) آفريقانك شمال غربى كوشه‌سنده بيوك بر مملكت اولوب، اوته‌دن برى مستقلاً اداره اولنمغله دول حاضرۂ اسلاميه‌نك برينى تشكيل ايديور. آوروپاليلرجه مركزى اولان (مراكش) دن غلط اوله‌رق، (ماروق) اسميله معروف اولديغى كبى، بزجه دخى مركز ديكرى اولان (فاس) اسميله معروف ايسه‌ده، جغرافياى اسلام اصطلاحنجه (مغرب اقصى) اسميله معلوم اولديغندن، بو ماده‌ده ذكرى مناسب كورلدى.

موقعى، حدود و مساحه‌سى. — مغرب اقصى آفريقا قطعه‌سنك منتهاى غرب شماليسنده واقع اولوب، بركوشه‌سى آوروپايه پك زياده تقربله كنديسيله اسپانيه آره‌سنده سبته (ونام ديكرله جبل طارق) بوغازينى تشكيل ايدر؛ واورادن شرقاً آق دكيزو غرب جنوبى‌يه طوغرى بحر محيط آطلاسى سواحلى بوينجه ممتد اولور. داخلاً درن (يعنى آطلاس) جبالنك اوته‌سنده چول ايچنده نره‌يه قدر ممتد اولديغى معين دكلدر. بو وجهله غرباً وغرب شمالى طرفندن بحر محيط آطلاسى ايله، شمالاً سبته بوغازى وبحر سفيدله، شرقاً جزايرله، جنوباً و جنوب شرقى جهتندن دخى صحراى كبير چوللريله محدود در. تقريباً ٢٧° ايله ٣٦° عرض شمالى و ٢° ايله ١٢° طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٠٠٠٠٠ مربع كيلومتره دن زياده تخمين اولنور. سواحلى ١٧٥٠ كيلومتره اولوب، بونك ٤٢٥ كيلومتره‌لكى آق دكيزده، ٦٠ كيلومتره‌لكى سبته بوغازنده و ١٣٠٠ كيلومتره‌يه قريب قسمى‌ده بحر محيط آطلاسيده‌در. جزايرله اولان حدودى‌ده ٣٥٠ كيلومتره اوزوندر.

شكل طبيعيسى، جبال وانهارى. — مغرب اقصى آوروپانك يانى باشنده اولديغى حالده، اهاليسنك بولنديغى حال بدويت هنوز تحريات وتحقيقات فنيه اجراسنه مانع اولمغله، موجود خريطه‌لر دخى تخمينى وخطادن غيرسالم اولديغندن، احوال ارضيۂ داخليه‌سى حقنده آنجق سطحى بر معلومات ويره‌بيله جكز.

بتون مغربى يعنى آفريقانك شمال غربى قسمنى شق ايدن درن (يعنى آطلاس) سلسلۂ جبالى بحر محيط آطلاسى ساحلنده واقع (قير) بورننده‌ن باشلايوب، مغرب اقصانك غرب جنوبيدن شرق شمالى‌يه طوغرى بوينه شق ايله، مقعر طرفى شماله ناظر اولمق اوزره، آچيق برقوس تشكيل ايده‌رك، جزاير حدودينه واصل اولور. بو سلسله‌نك اك مرتفع محلى مذكور بورنك تقريباً ٦٠٠ كيلومتره شرق شماليسنده واقع (جبل عياشين) و نام ديكرله (جبل مغران) در، كه ٤٥٠٠ متره ارتفاعى وقارله مستور ذروه‌لرى اولوب، بردوكوم تشكيل ايتمكله، اورادن جهات اربعه‌يه طوغرى برطاقم قوللر اوزانيور. اصل سلسله ايسه برطرفدن جزاير حدودينه و بر طرفدن دخى مذكور (قير) بورننه طوغرى اوزانه‌رق، عموميت اوزره ٣٠٠٠ متره ارتفاعنده برصرت تشكيل ايديور، كه بونك ٣٥٠٠ متره ارتفاعلرينه قدر ذروه‌لرى و نهايت ١٢٠٠ متره‌يه قدر بوغاز وكچيدلرى دخى واردر. بو سلسله‌نك شمالى مائله‌سى اراضئ مختلفه‌دن مركب وسطح مائل صورتنده اولوب، بحر محيطك روزكار و بلوطلرينه ده معروض اولمغله، اكثر يرلرى وعلى الخصوص واديلرى نباتات واورمانلرله مستور اولديغى حالده، بو نعمتدن محروم اولان مائلۂ جنوبيه‌سى غرانيت طاشندن عبارت صرب، قورو وجبلاقدر. مذكور جبل عياشيندن آيريلان قوللرك برى، كه آوروپاليلرجه (آنتى آطلاس) ويا (كوچك آطلاس) اسميله معروفدر، بيوك سلسله‌نك جنوبنده و اونكله متوازياً غرب جنوبى‌يه طوغرى اوزانه‌رق، مملكتك غرب جنوبى كوشه‌سنه قدر اوزانير؛ و ايكى سلسله آره‌سنده (وادى درعه) و (وادى سوس) جريان ايدر. بونك ارتفاعى ١٥٠٠ ايله ٣٠٠٠ متره آره‌لرنده مختلف مقدارلرده تخمين اولنمشدر. درن سلسله‌سنك شمالى مائله‌سندن برچوق قوللر آيريله‌رق، غرب وغرب شمالى‌يه طوغرى ممتد اولورلر، كه بونلرك ارتفاعى ٢٠٠٠ متره‌يى تجاوز ايتمز. اك بيوكلرى (جبل الحديد) ايله (جبل صنهاجه) در. اووه‌لرك اورته‌لرنده (غور) تعبير اولنور ١٠٠ متره ارتفاعلرنده برطاقم منفرد تپه‌لر بولنيور. مملكتك منتهاى شمالنده و بحر سفيد ساحليله بوغاز قربنده

دخی سلسلهٔ مذكوره یه مربوط اولمیان بر طاقم طاغلر بولنوب ، بونلرك اك زیاده ذكره شایان اولانی جبل طارقك قارشیسنه قدر اوزانان (جبل موسی) در .

مغرب اقصانك انهاری دخی تمامیله معلوم اولمیوب، آنجق اك بیوكلری ومجرالرینك صورت عمومیه‌سی بیلنیر. بو مملكتك میاه جاریه‌سی چوق اولوب، بو جهتجه بتون آفریقانك برنجی یری ضد اولنمغه شایاندر . عمومیت اوزره مغرب اقصانك انهاری وسطلرنده‌كی مرتفع طاغلردن و چوغی جبل عایشین اتكلرندن اینه‌رك ، اطراف اربعه‌یه یاییلیر . بونلرك اك بیوكلری مولویه ، سبو ، ام الربیعه، درعه، وادی زیز، وادی قیر وسائره‌در. برنجیسی یعنی (وادی مولویه) مذكور جبل عایشینك شمال شرقی اتكلرندن نبعانله، شرقه وبعده شماله طوغری آقه‌رق، و مملكتك شرق شمالی قسمنك بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایله ، كیتدكجه صویی آرته‌رق، جزایر حدودی قربنده آق دكیزه دوكیلور. (سبو) نهری درن سلسله‌سنك شمالنده واقع صنهاجه طاغندن نبعانله، غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق ، وفاس شهری یانندن بالمرور ، صاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق ، مملكتك غرب شمالی قسمنك میاه جاریه‌سنی طوپلادقدن صكره ، جنوب غربی‌یه طوغری دونوب، (رباط) اسكله‌سنك شمالنده بحر محیط آطلاسی‌یه منصب اولور. كثرت میاهجه مغرب اقصانك اك بیوك نهری اولوب، آشاغی طرفنده مجراسنك وسعتی ١٠٠ ایله ٣٠٠ متره آره‌لرنده و عمقی ٣ متره‌دن زیاده‌در، كه بوحال سیر سفائنه صالح اوله‌جق حاله قونمسنه مساعددر . (ام الربیعه) ایرماغی ینه جبل عایشیندن نبعانله درن سلسله‌سنك شمالی اتكلری آلتنده غرب جنوبی‌یه و بعده غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور . وادی درعه درن سلسله‌سنك جنوبی اتكلرندن نبعانله ، سلسلهٔ مذكوره ایله كوچك اطلاس سلسله‌سی آره‌سنده آقان برچوق انهارك صولرینی طوپلایه‌رق، بو ایكنجی سلسله‌نك بر بوغازندن مرورله، مملكتك جنوبنده‌كی صحراء كبیره چیقدقدن صكره، غرب جنوبی‌یه و بعده غربه طوغری جریان ایده‌رك ، بحر محیطه واصل اولور. مجراسنك طولنجه مغرب اقصانك اك بیوك ایرماغی اولان بو نهر یالكز قارلرك اریمسی موسمنده بحره واصل اولوب ، سائر موسملرده، كچدیكی یرلرك قوملق ویك صیجاق اولمسی سببیله، صویی یولده قورویوب ، آشاغی قسمی بر قورو وادی حالنده قالیر . آطلاس سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سندن نبعانله جنوبه طوغری آقه‌رق، صحرای كبیره كیرن وادی زیز و وادی قیر و سائر اودیه ایسه موسمه كوره آز چوق مسافه‌ده جریان ایدوب، بعده صحرای كبیر قوملری ایچنده قورورلر . برنجی درجه‌ده اولان انهار مذكوره‌دن بشقه ایكنجی درجه‌ده برچوق انهار بولنوب ، بونلردن (ابورقرق) رباط ایله سلا آره‌سنده بحر محیطه دوكیلور ؛ (تنسفت) نهری مراكشك ایچندن كچدكدن صكره ، ام الربیعه منصبنك جنوبنده بحر مذكوره منصب اولور ؛ بیوك ایله كوچك آطلاس آره‌سنده (وادی سوس) غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، اغادیرك جنوبنده بحر محیطه واصل اولور ؛ بونكله وادی درعه آره‌سنده دخی (وادی نون) اسمیله بر نهر آقار.

عمومیت اوزره مغرب اقصا انهارینك یاغمور موسملرنده وقارلرك اریمسی هنكامنده صولری چوق اولوب، یازین كچیله‌جك درجه‌ده آزالیر ؛ وسائر یرلر انهارینك عكسنه اوله‌رق ، منصبلرینه تقرب ایتدكجه ، صولری آزالیر . بوده برنجی درجه‌ده صولرینك سقی اراضیده قوللانلمسندن وایكنجی درجه‌ده هوانك حرارتیله كچدكلری یرلرك قوملق اولمسندن ایلری كلیور . بعض سیاحینك تخمیننه كوره ، بتون مغرب اقصا انهارینك ثانیه‌ده دكیزه دوكدكلری صویك مجموعی ٢٢٥ مكعب متره‌یی تجاوز ایتمز . هیچ اولمازسه یاغمور موسملرنده سیر سفائنه صالح اوله بیله‌جك انهارینك ده منصبلری قوم سدلریله مسدود اولوب، یالكز بعضیلرینك ایچ طرفلرنده سازدن بر طاقم دوبه‌لر یوزدیریلیر .

سواحلی، اسكله ولیمانلری. — مغرب اقصانك سواحلی قابل استفاده اوله‌جق حالده اولمیوب ، بوحال مملكتك ترقیاتنه مانع اولان اسبابك بریدر. آق دكیزده‌كی سواحلی او جهتده‌كی طاغلرك لب دریایه قدر اینن اتكلرندن عبارت اولوب ، پك آز

يرلرنده طار برر پارچه اووه و دوز محل واردر. صاغلام و بيوك هيچ بر ليمانى اولميوب ، آنجق كوچك كميلر بارينه‌جق برطاقم اوفق قويلر وآچيق اسكله‌لر واردر؛ وبوغازده سبته وطنجه اسكله‌لرى بولنوب، برنجيسى اسپانيه‌نك النده‌در ؛ وايكنجيسى مملكتك اك بيوك واك مهم وتجارتگاه اسكله سى ايسه‌ده ، بونك دخى ليمانى يوقدر . بحر محيط آطلاسيده‌كى سواحلى ايسه دوز و آلچق اولوب، كيرنتى و چيقنتيلرى وقوى وليمانلرى يوق حكمنده‌در؛ و دكيزده ٢٠٠ مترەلك برعمق بولمق ايچون، ٥٠ كيلومتره آچلمق اقتضا ايدر . بناءً عليه ٨ درجۀ جغرافى اوزونلغنده بولنان بو سواحلده هيچ بر بيوك اسكله بولنميوب، موجود اولان عرايش ، رباط ، مزغان ، صافى ، مغادر ، اغادير وافنى اسكله‌لرى آچيق و اهميتسزدر .

اقليم وهواسى، محصولات وحيوانات و منابع ثروتى . — مغرب اقصا هواجه بتون آفريقاى شماليه‌نك اك كوزل يرى اولوب ، عموميت اوزره هواسى معتدل وصاغلامدر . هواجه مملكت بش قسمه تقسيم اولنه‌بيلير : برنجيسى سواحل قسمى ، كه قيشين صوڭوق اولميوب ، يازين دخى حرارت دكيزدن اسن ملتم روزكارلريله تعديل اولنور . مثلا (مغادر) اسكله‌سنده ميزان الحراره يازين ٢١ و قيشين ١٦ درجه كوستروب ، نهاية النهايه يازين ٣١ درجه‌يه قدر چيقار ؛ وقيشين آنجق ١٠ درجه‌يه قدر اينر . ديمك اوليوركه بو مملكتك سواحلى دنيانك اك كوزل واك معتدل هواسنه مالكدر. يالكز بحرمحيطده‌كى سواحلك قسم جنوبيسيله آق دكيزده‌كى سواحل شماليه سنده هوا بو قدر مطرد اولميوب، تحولاتى وكوندوز ايله كيجه آره‌سنده‌كى فرق زياده‌جه‌در. درن سلسلهٔ جبالى صحراى كبيرك قيزغين روزكارلرينك سواحله وصولنه مانع اوليور. ايكنجى قسمى درن سلسله‌سنك شمال وغرب جهتنده‌كى آلچاقجه طاغلر واتكلردن عبارت اولوب، بوقسمك ارتفاعى حسبيله، يازين هواسى سرين وكوزل ايسه‌ده، قيشين قارى وبرودتى زياده‌جه‌در. اوچنجى قسمى طاغلر آره‌لرنده اولان اووه‌لرله واديلردر،كه روز- كار آله‌مديغندن، يازين هواسى پك صيجاق اولوب، قيشين ياغمورلرى پك چوقدر، وسيل كبى آقار . دردنجيسى يوكسك طاغلرك اوستيدر، كه قيشين قار و بوزله مستور اولوب، يازين دخى بعض ير- لرندن قار زائل اولماز، ياخود پك كچ ارير. بشنجيسى جنوب شرقى جهتنده صحراى كبيردن ممدود اولان واسع چوللردر، كه هرجهتجه صحراى كبيرك هواسنه تابع اولوب، آنجق واديلريله واحلرى يعنى صولى ونباتاتى حاوى مسكون يرلرى صحراى كبيرك سائر جهتلرندن زياده‌در.

كرك طاغلرى وكرك آلچاق يرلرى قومله قاريشيق بالچيقدن برطبقۀ منبته ايله مستوراولوب، بو بالچيق اكثر يرلرده قرمزى رنكنده اولمغله، بعض محصولاتى وقيونلرينك يپاغيسى‌ده قيرمزى‌يه چالار. طوپراغك قوۀ منبته‌سيله صوينك كثرتنه مبنى، مغرب اقصى جزاير وتونسدن زياده نباتاتله مستور ودها منبتدر. طاغلرينك اكثرى اورمانلرله مستور اولديغى كبى، اووه‌ده دخى واسع اورمانلرى واردر. اكثر نباتاتى آق دكيز سواحلنك وعلى الخصوص اسپانيه‌نك نباتاتنه مماثل اولوب ، عموم نباتاتنك آنجق برعشرى مملكته مخصوص اجناسدندر. شمال جهتنك باشليجه اشجارى: يشيل ميشه، منطار ميشه‌سى، صنوبر دينلن چام جنسى ، خروب ، قوجه يمشى آغاجى، ارزه، آقاسيا، بر نوع سروى، انهارك كنارلرنده كثرتله بولنان طفلان وسائره‌دن عبارتدر. جنوبه طوغرى ايلريلدكجه، ممالك حاره‌يه مخصوص اشجار انواعيله خرما آغاجلرينه تصادف اولنوب، خرما آغاجى طنجه‌ده دخى بتيشيرسه‌ده، ميوه ويرمز. كرك محروقات وكرك كراسته ومرانغوزلغه متعلق ايشلر ايچون مغرب اقصانك، حوايج داخليه‌يه كفايت ايتدكدن صكره، كليتله اخراج دخى اولنه بيله‌جك قدر اشجارى واردر؛ لكن اورمانلردن حقيله استفاده اولنه‌ميور . طبده وصنايعده و ورنيق ومشمع اعمالنده مستعمل درت نوع قيمتلى ضمغ وبر نوع مقبول كونلك ويرر اشجارى دخى واردر. جنوب جهتلرنده واك صوسز يرلرده اصطلاح فنيده (سيدرودندرون) يعنى « دمير آغاج » ناميله معروف زيتونه مشابه بر نوع آغاج بتيشيور، كه ميوه‌سندن ياغ چيقاريلوب، ياپراقلرينى‌ده حيوانلر ير، وآغاجى پك سرت وطيانيقليدر. زيتون آغاجلرى پك چوق

ایسه‌ده، برقسمی یبانی حالنده‌در. قینه آغاجی دخی
یتیشیر. باغ پك كوزل یتیشوب، اعلا اوزوم اولیور.
سه‌ده، بونك ده تكثیرینه همت اولنمامشدر. پاموق
خدایی نابت حالنده یتیشیر. شكر قامشی وقتیله
عربلر طرفندن بورایه و اسپانیه‌یه ادخال اولنمش
ایكن، بو دخی آز مقدارده یتیشدیریلیور. طوت
آغاجلرینه‌ده مملكت پك مساعد اولوب، ایپك
اخراجی منابع ثروتك برقسم مهمی اوله بیلیر. توتون
دخی پك ایی حاصل اوله بیلدیكی حالده، زرع
اولنمیوب، اهالی توتونه بدل خشیش استعمال
ایدرلر. اشجار مثمره‌سی‌ده چوق ومیوه‌لری پك
لذیذ اولوب، اوزوم، پورتقال، لیمون، خرما، موز،
نار، انجیر، بادم، آرمود، الما، كراز، جوز، كستانه،
شفتالی ویبانی حالنده عناب، فرنك انجیری، قوجه
یمشی، بوكورتلن طودی، خروب وسائره حاصل
اولور. طاغلرده طبده وبویاجیلقده وسائر صنایعده
مستعمل برچوق نباتات بولندیغی دخی معلوم ایسه‌ده،
بونلردن الآن یولیله وحقیله براستفاده اولنمیور.

زراعت پك اسكی وناقص برصورتده اجرا
اولندیغی حالده، طوپراق وهوانك یاردمیله وعلی
الخصوص انهارك صوییله وجدوللر واسطه‌سیله اروا
اولنان یرلرده آز سعی وعمل ایله چوق محصولات
آلنیور. صو او یرلرده طوپراغك یكتا سبب
حیاتی اولمغله، اهالی جدوللرك حسن حالده بو.
لندیرلمسنه واراضینك سقینه‌اهتمامدن كری طورمیور.
اك باشلی محصولات زرعیه‌سی: بغدای، آرپه، دوره،
مصر، پرنج، بقله، نخود، بزلیه، مرجك، سیسام،
داری، سوپوركه تخمی، آناسون، كتن، صفران
وسائره‌دن عبارتدر.

مغرب اقصانك معادنجه پك زنكین اولدیغی
تخمین اولنوب، هر نه قدر بو بابده تحریات فنیه
اجرا اولنمامش ایسه‌ده، قوملرده ونهرلرده كوریلن
ریزه‌لردن آلتون معدننك مملكتك اكثر طرفلرنده
وجودی آكلاشیلوب، اكثر یرلرده قوآرج وسائر
طاشلرك ایچنده ویا باقیرله قاریشیق بولنور. آطلاس
سلسله‌سنده و وادی نونده آلتون وكومش معدنلری
كثرتله بولنیور. باقیر پك كثرتلی اولوب، سوس
جهتنده اخراج دخی اولنور. درن سلسله‌سنده
وجبل حدیدده دمیر معدنی پك چوق اولوب،
بالچیغك ایچنده بو برك شكلنده بومریلر حالنده دخی
تصادف اولنور. آنجق یالكز بعض یرلرده اهالی
طرفندن اصول عتیقه اوزره چیقارلمقده‌در. آنتیمون
پك چوق اولوب، بر تركیبی كحل اسمیله عربلر طرفندن
اخراج اولنور. یالكز بو معدن، بحق چیقاریله‌جق
اولسه، مملكتی زنكین ایتمكه كافیدر. مراكش
جوارنده وسائر طرفلرده كلیتلی كوكورد معدنلری
بولندیغی حالده، اهالی باروت اعمالیچون كوكوردلی
معدن صولرینك كنارلرنده تكثف ایدن كوكورد.
لری طوپلامغله اكتفا ایدیورلر. سیملی قورشون
معدنلری‌ده چوقدر. قیا طوزی‌ده چوق اولوب،
بعض طاغلر صرف بو معدندن متشكلدر. كمور
معدننك دخی مختلف محللرده بولندیغی مروی
ایسه‌ده، حكومت محلیه بوبابده هیچ برتحریات اجرا.
سنه مساعده ایتمیور. مرمر، آلچی، لوله‌جی چاموری
وایشه یارار احجار واربه‌نك انواعی دخی واردر.
سبته سواحلنده وقتیله مرجان صید اولنوردی.
میاه معدنیه‌سی‌ده چوق ایسه‌ده، هنوز حل وتحقیق
اولنمیوب، یالكز طنجه قربنده چلیكلی ایلیجه‌لر
بولندیغی معلومدر.

حیواناتجه دخی مغرب اقصی اك زنكین یر.
لردن اولوب، آرسلان وقپلان پك آز یرلرده واك
زیاده جزایر حدودی قربنده بولنیور. آیی هر
طرفده وهله یبانی طوموز پك كثرت اوزره تصادف
اولنیور. میمونك یالكز برجنسی واردر. دوه
قوشلریله غزاللر جنوب جهتنده كثرت اوزره‌در.
ییلان انواعیله عقرب وسائر حشرات كثرتلیدر.
چكركه دخی چوق اولوب، هله قیرمزی رنكده
اولان برنوعی صحرای كبیردن كله‌رك، مملكتده
تخم براقمغله، مزروعاتك دشمنی كسیلیر. مرعالری
چوق وكوزل اولمغله، حیوانات اهلیه‌سی پك چوق
اولوب، یایله‌لرنده پك بیوك قیون وكچی سوریلری
كزر. آت، استر ومركبك جنسلری پك كوزل اولوب،
استرلرینك یوریشی پك خفیف وسرعتلی ومركبلری
ایری وقوتلیدر. صیغیرلری او قدر چوق دكلدر.
جنوب جهتنده دوه‌لر و هجین دوه‌لری كثرتلی

اولوب، صحرای کبیری شق ایله سودان تجارتنی
اجرا ایدن بیوك کاروانلرده قوللانیلیر. بتون مغرب
اقصاده ٤٠ ملیون قیون، ١٢ ملیون کچی، ٦
ملیون صیغیر، ٤ ملیون استر ومرکب، یاریم ملیون
بیکیر ویاریم ملیون دوه بولندیغی تخمندر.

معارف وصنایع وتجارتی. — مغرب اقصاده
معارف جدیده‌یه شمدی‌یه قدر اصلا میل اولنمیوب،
معارف قدیمهٔ اسلامیه دخی چوق تدنی ایتمشدر.
هر نه قدر فاس ومراکشده وسائر بیوك شهرلرده
متعدد مدارس وار ایسه‌ده، بونلرده دخی علوم
ادبیه و دینیه اوقونور، فنونه اهمیت ویرلمز؛
وتحصیل ایله توغل ایدنلرك چوغی کیمیا ونجوم کبی
علوم موهومه هوسنه دوشوب، مملکتك ترقیسنه
خدمت ایده‌جك علومه رغبت ایتمیورلر. مکاتب
ابتدائیه‌ده ایسه یالکز قرآن کریمك حفظیله لوحه‌لر
اوزرینه تحریری معتاد اولوب، بونکله صبیان بر آز
عباره اوقومغی و جزئی یازی واملا اوکرنیرلر.
بومکتبلرده شهر وقصبه‌لره مخصوص اولوب، قراده
بولنمدیغندن، اهالینك قسم اعظمی اوقویوب یازمق
نعمتندن دخی محروم بولنیور. طباعتك ایجادندن
بری بشیوز سنه کچدیکی حالده، آوروپانك یانی
باشنده بویله کوزل برمملکتده الیوم نه بر مطبعه
واردر، نه بر غزته چیقیور، نه برکتاب باصیلیور.

خارجله عدم اختلاطلری اسکیدن بری مشغول
اولدقلری بعض صنایعك دوامنی تأمین ایتمش ایسه‌ده،
بوبابده دخی بیك سنه‌لك آلات وادوات واصولدن
سرمو انحراف ایتمیوب، برکونه ترقی و تسهیلات
آرامق خاطرلرینه کلمه‌مشدر. اك باشلی معمولات
صناعیه‌لری: احرام، خالی، کلیم و سائره کبی یوك
منسوجاتله ایپك قماشلر، نقشلر، معمولات دباغیه،
چناق چوملك کبی شیلر، اثواب، اسلحه، مواد
سراجیه، قیوجیلغه متعلق شیلر، حصیر، باقیر وکو.
مشدن آوانی وسائره‌دن عبارت اولوب، بومعمولات،
بر نوع ظرافت وغرابتدن خالی اولمامغله برابر،
اهالینك احوال واحتیاجات حاضره‌سیله متناسبدر.
بوصنایعك باشلیجه مراکزی: فاس، مراکش،
رباط، مغادر، سلا، تتوان وسائر قصبه‌لردر.

ایکی طرفی دکیزله محاط و آوروپایه او قدر
قریب اولمغله برابر نهایت درجه‌ده منبت وحیوانات
وسائر منابع ثروتی بول اولان بویله بر مملکتك
تجارتی پك واسع اولمق لازم کلیرکن، مغرب اقصی
حکومتنك علم ثروت قواعدندن بیخبر اولمسیله،
ذخیره وسائر محصولاتك وحیواناتك اخراجنی منع
ایتمسی، یوللرك فقدانی و سائر احوال تجارتك
ترقیسنه مانع اولمغله، شمدیکی حالده بتون مملکتك
خارجله اولان تجارتی ٥٨ ملیون فرانغی تجاوز
ایتمیور؛ واك غریبی شوکه ادخالاتی ٣٢ ملیونی
متجاوز اولوب، اخراجاتی ٢٦ ملیونی کچه‌میور.
حالبوکه او قدر زنکین بربرك اخراجاتی ادخالاتنك
برقاچ مثلی نسبتنده زیاده اولوب، دائما مملکته
آقچه کیرمك وکیتدکجه ثروت مملکت آرتمق اقتضا
ایدردی. تجارت خارجیه‌سی برنجی درجه‌ده فرانسه
وایکنجی درجه‌ده انکلتره ایله وآز مقداری دول
سائره ایله اولور. اخراجاتی باشلیجه بیاغی، دری،
مصر، بقله، بادم، صمغ، دوه قوشی تویی، بال،
بال مومی، زیتون یاغی، آیاق قابی، احرام وسائره‌دن؛
و ادخالاتی پاموق، پاموق منسوجات، شکر، چای،
ایپك، ایپکلی قماشلر، کاغد، دمیر، چلیك، موم،
کومش مسکوکات وسائره دن عبارتدر. تجارت
داخلیه‌سی پك فنا برحالده اولان یوللرده استر ودوه
ایله اجرا اولنوب، پك کثرتلی اولان (سوق)
یعنی بازارلر وسنه‌ده بریا اوچ درت دفعه قوریلان
پنایرلر بو تجارتی بردرجه‌یه قدر تسهیل ایدیور.
بو تجارت داخلیه باشلیجه یوك وحیوانات کتیره‌رك
مقابلنده یرلی و یا اوروپا امتعه و معمولاتی آلان
عربان ایله شهر وقصبه تجاری بیننده اجرا اولنور.
سودانه ایشلر کاروانلری دخی اولوب، بونلر دوه
قوشی تویی، فیل دیشی وسائر شیلر کتیریرلر.

اهالیسی، جنسیت و لسان و مذهبلری. —
مغرب اقصاده تعداد نفوس اجرا اولنمیوب، هیچ
بر استاتستیقه رعایت اولنمدیغندن، مقدار اهالیسی
حقنده صاغلام و قطعی بر معلومات ویرمك ممکن
اولمیوب، مجموع اهالیسی ٨ ملیون تخمین اولنیور.
بو اهالی باشلیجه بربر و عربدن مرکب اولوب،

اهالیٔ قدیمه بقایاسی اولان بربرلرك بر طاقمی یعنی
درن وصنهاجه طاغلرنده وسائر جبالده یاشایانلری
خالص حالنده واختلاطدن مصون قالدقلری والیوم
بربر لسانیله متکلم اولدقلری حالده، برطاقلری‌ده
عربلرله قاریشه‌رق ، لسان اصلیلرینی ترکله ،
عربلشمشلردر؛ و یالکز سیمالرندن طمارلرنده بربر
قانی بولندیغی آکلاشیلیور. عربلرك دخی برطاقمی
بروجه مذکور بربرلرله قاریشوب ، بر طاقلری
وعلی‌الخصوص یایلالرده سوریلریله‌یاشایان واکثری
الیوم خیمه‌نشین بولنانلری اختلاطدن مصون
اوله‌رق صرف عرب حالنده قالمشلردر . بربرلر
دوزکون چهره‌لی، بیاض رنکلی و چوغی مائی
و یاصاری‌کوزلی وکستانه یاخود صاری صاچلیدر.
عربلر ایسه اسمرجه وسیاه کوزلی سیاه صاچلیدر.
طاغلرده یاشایانلری خشونت طبعه مالك و سرکش
آدملر اولوب ، نیم مستقل بر حالده بولنیورلر .
همان مساوی‌مقدارده بولنان بربر وعرب جنسلرندن
بشقه ، مغرب اقصاده یاریم ملیون قدر زنجی ،
۲۰۰۰۰۰ قدر یهودی و ۱۵۰۰۰ قدر آوروپالی
واردر. زنجیلر کوله وخلایق ویا آزادلی اولوب،
باشلیجه شهر وقصبه‌لرده بولنیورلر. یهودیلرك بر
مقداری یرلی و برمقداری اسپانیه‌دن کلمه اولوب،
مملکتك هرطرفنده صرافلق وتجارتله مشغولدرلر.
آوروپالیلر باشلیجه اسپانیولدن عبارت اولوب ،
یالکز طنجه شهرنده ساکندرلر .

یهودیلرله آوروپالیلردن بشقه عموم‌اهالی‌مسلم
ومالکی‌المذهب اولوب، عصبیت دینیه‌لری زیاده‌در؛
و ایچلرنده سادات وشرفا چوقدر . لسان عمومی
وادبی عربی اولوب، تکلمده بربرجه کلمه‌لرله مخلوط
وغلط برنوعی قوللانیلیر. طاغلرده نیم مستقل حالده
یاشایان بربر قبائلی الیوم بینلرنده بربر لساننده
قونیشورلرسه‌ده، همان جمله‌سی عربی‌یه دخی آشنا-
درلر؛ ولسان ادبی وتحریریلری عربیدر. زنجیلرك
مملکتده متولد اولمیانلری وطن اصلیلری اولان
سودان لسانلریله دخی متکلمدرلر. یهودیلرك دخی
یرلی اولانلری عربجه واسپانیه‌دن مطرود اولانلری
اسپانیولجه قونیشورلر .

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری . — مغرب اقصی
وقتیله ایکی حکومته منقسم اولوب ، شمال شرقی
جهتنده‌کینك مرکزی (فاس) و جنوب غربی
طرفنده‌کینك مرکزی (مراکش) ایدی. ایکیسی
برلشدکدن صکره دخی بو ایکی شهر مرکزیتدن
دوشمیوب، مغرب اقصی حاکمی کاه فاسده و کاه
مراکشده اقامت ایدیور. آنجق جسامت ومعمو-
ریتجه اولان تفوقنه بناءً اصل پایتخت (فاس)
شهریدر. مملکت(عملات) اسمیله ٤٤ ایالته منقسم
اولوب، بونلرك ۳۵ ی درن سلسله‌سنك شمالنده
و ۹ ی سلسلهٔ مذکوره‌نك جنوبنده‌اوله‌رق چول
جهتنده‌در . بو ایالاتك حدودی پك ده معین
اولمیوب، صیقجه تبدیل دخی اولدیغندن، واسملری
هنوز مجهول‌اولدیغندن، تصریحنه موفق‌اوله‌مدق.
هر ایالت ایکی ایله اون بش آره‌سنده قبائله منقسم
وهرقبیله متعدد (دوار) ویا (قصور) ی حاویدر.

باشلیجه شهر و قصبه‌لریله مقدار نفوسلری
بروجه آتیدر :

فاس	۱۰۰۰۰۰	صافی	۸۰۰۰
مراکش	۵۰۰۰۰	عرایش	۸۰۰۰
رباط	٤۰۰۰۰	سبته	۷۰۰۰
القصر الکبیر	۲۵۰۰۰	قازابلانقه	۷۰۰۰
تتوان	۲۲۰۰۰	تمنتت	٦۰۰۰
طنجه	۲۰۰۰۰	مزغان	٦۰۰۰
مکناسه	۱۲۰۰۰	زناغه	۵۵۰۰
وزان	۱۵۰۰۰	تزه	۵۰۰۰
مغادر	۱۲۰۰۰	سرغات	٤۰۰۰
ترودنت	۸۳۰۰	ملیله	۳۰۰۰

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. —
مغرب اقصی ۲۵۰ سنه‌دن بری (فلالی) شرفا-
سنك تحت حکومتنده اولوب، حاکملك بو خاندانك
اعضاسی ایچنده ارثاً انتقال ایدر. احکام شرعیه
کمالیله جاریدر. احوال مهمه‌ده علما ومشایخ ایله اعیان
مملکت و رؤسا جنوددن مرکب (آیة الاربعین)
عنوانیله برمجلسك استشاره وقرارینه مراجعت اولنور.
ایالاته حاکم طرفندن تعیین اولنان قائدلرهم والی هم
قوماندان صفتنی حائز اولوب، اسایش عمومی‌یی وطرق
ومعابرك امنیتنی محافظه‌ایله برابر ویرکیلری طوپلامق

وحين حاجتده عسكر ديوشيرمك ايله موظفدرلر . وزان شريفى شرفاء ادريسيه نسلندن اولوب ، (مولى طيب) طريقتنك دخى اك بيوك شيخى اولمغله ، مغرب اقصاده حكم ونفوذى پك زياده اولوب، مغرب اقصى تختنه كچن شرفاء فلاليه بر قليج قوشاتمق حققنى ده حائزدر؛ وقبائلك عصيانى حالنده، اجراى نصايح ايچون، توسطنه مراجعت اولنور . يوقاريده ديديكمز كبى ، بربر و عربان قبائلنك بعضيسى فاس حاكمنى آنجق اسماً طانيوب، ويركى وعسكر ويرمدكلرندن، حاكمك حكمى مغرب اقصانك هرطرفنه تماميله جارى دكلدر؛ وحاكم چوق دفعه بو قبائلك حركاتندن مسؤل اولمديغنى اعلانه مجبور اولور. محاكم شرعيه دن بشقه محاكم وقضادن بشقه حاكم اولميوب، فاسده برقاضى القضاة دخى واردر. اعدام جزاسى پك صيق اجرا اولنمازسه ده، طياق جزاسى كثيرالاستعمالدر .

حاكمك املاك خاصه سى وارداتيله عيناً ونقداً آلنان ويركيلر ورسملر (دارالخزنه) ديننلن خزينهٔ دولت طرفندن طوپلانيله رق، تقريباً ١٣ مليون فرانقه بالغ اولدقلرى حالده، مصارف سنويه آنجق ٥ مليون فرانقه بالغ اولور؛ وهر سنه خزينه يه ٧ مليون فرانق فضله قالير . واليلرك و سائر مأمورينك معاش و مخصصاتلرى بو حسابه داخل اولميوب، بونلر كندى اداره لريچون اهاليدن آيريجه ويركيلر وهديه لر آليرلر . جوامع ومدارس وسائر خيراته دخى جانب حكومتدن برشئ ويرلمدكدن بشقه، اوقاف وارداتنك ده فضله سى خزينه يه آلنير .

مغرب اقصاده ٦ صنف عسكر واردر : برنجيسى (بخارى) اسميله معروف ٥٠٠٠ زنجى سواريسندن عبارت اولوب ، بونلر بابادن اولاده ارثاً عسكر وحكمدارك محافظه سنه مأمور اولمغله، دائما معيتنده بولنورلر. ايكنجيسى (مخزنى) اسميله ينه پدردن اولاده ارثاً عسكر اولان برنوع سپاهى صنفى اولوب، ٢٥٠٠٠ سوارى نفرندن عبارتدر. اوچنجيسى (عسكر) ناميله وقرعه ايله آلنمش ٦٣٠٠ پياده نظاميه عسكريدر. دردنجيسى ٨٠٠ مقدارنده اولان طوپجى عسكرندن، بشنجيسى ٩٠٠ بحريه نفرندن، آلتنجى صنفى حرب زماننده طوپلانيلان و مقدارلرى ٣٠٠٠٠٠ و بعض تخمينلره كوره ٥٠٠٠٠٠ سوارى و پياده افرادينه بالغ اولان نفير عام عسكريدر. بو وجهله دولت مذكوره حرب زماننده ٣٥٠٠٠٠ قدر عسكر چيقاره بيليرسه ده، بونلر تعليم عسكريدن محروم و چاقيقلى و قاپسوللى تفنكلرله مسلح عساكر غير منتظمه دن معدود اولوب ، جسارت فطريه لرندن بشقه بر فضيلتلرى يوقدر. بونلره دولت حرب زماننده يالكز معينات ويروب، معاش ويرمز. بحريه نفراتى دخى عساكر بريه مياننده قوللانيلوب، وقتيله غزاوت بحريه ايله آوروپايى ديترتمش اولان سواحل شماليه اهاـ ليسى ده شمدى قايقلريله طنجه يه اودون طاشيمغله قناعت ايتمكده درلر.

احوال تاريخيه سى . — مغرب اقصى ديكر ممالك غربيه ايله يعنى مصردن بشقه آفريقانك سواحل شماليه سيله برابر ازمنهٔ قديمه ده بربر قبائليله مسكون اولوب، قبائل مذكوره بر حال استقلال وسركشيده ياشايه رق، امم قديمهٔ متمدنه ايله اختلاط ايتمدكلرندن، احوال قديمه لرى معلوم دكلدر. بعده فنيكه ليلر يعنى كنعانيون شمديكى تونس جهتنده (قارتاج) شهرينى تأسيس ايتدكلرى وقت ، بو مهاجرك غرب جهتنده اولان جزاير ومغرب اقصى جهتلرى اهاليسنه كندى لسانلرنده « مغاربه » ديمك اولان (ماحوريم) ياخود (مغاريم) نامنى ويرمشلردى. روماليلر بو اسمى قارتاجليلردن آله رق، (ماؤرى) صورتنه تحويل، وممالكتلرينى (ماؤريتانيه) تسميه ايتمشلردى . قارتاجليلر مغرب اقصانك يالكز ساحللرنده بعض قصبه لر و مهاجرلر ايدنمكله اكتفا ايدوب ، ايچريسنه صوقيله مامش اولدقلرى كبى، روماليلر دخى قارتاجليلرك ممالكنى ضبط ايتدكلرى وقت ، مغرب اقصا اهاليسنك خشونت وجسارتنه چاربوب، آنجق ميلاددن ٤٢ سنه صكره اوراسنك ضبطنه مقتدر اوله بيلمشلردى. روماليلر جزاير جهتنه (نوميديه) نامنى ويروب ، (ماوريتانيه) اسمنى مغرب اقصايه تخصيص ايتمشلردى. بشنجى قرن ميلاديده روماليلرك ممالكنى يغما ايدن اقوام وحشيهٔ شماليه دن (واندال) لر اسپانيه دن آفريقايه چكه رك ، مغرب اقصايى ضبط ايتمش ؛

و بونلردن صکره ممالکت یوستینیانوس زماننده
قسطنطنیه روم ایمپراطورلرینك ضبطنه کچمش ایدی.
ظهور اسلامده مغرب اقصی بو حالده اولوب ،
معاویه بن ابی سفیان زماننده عقبه بن نافع حضرتلری
مصر والیسی عمرو بن العاص طرفندن مغرب فتحنه
مأمور اولمغله ، بربر قبائلنی مغلوب ایده‌رك ، فتوحاتی
بحر محیط آطلاسی ساحلنه‌دك توسیع ، و مغرب
اقصایی دخی ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال ایتمشدر.
بعده بربرلر دفعاتله ارتداد و عصیان ایتمشلرسه‌ده ،
ینه دائرهٔ اطاعته آلنمشدی . بنی امیه زماننده
اندلسك فتحی مغرب اقصاده حکومت اسلامیه‌نك بر
قات دها تأسسنی موجب اولمشیدی. خلفاء عباسیه‌دن
هارون الرشید زماننده ادریس علوی ظهور ایله ،
مغربیلری کندینه تابع ایده‌رك ، ۱۷۷ تاریخنده
مغرب اقصی و اوسطده ادارسه دولتنی تأسیس
ایتمشدی . مرکزی یکی تأسیس ایتدکلری فاس
شهری اولان بو دولت ۲۰۰ سنه دوام ایدوب ،
اواخر دورنده ادریسیلر ضعفه دوچار اولمغله ، گاه
اندلسده‌کی امویلرك وگاه افریقیه‌ده‌کی فاطمیلرك
نامنه خطبه اوقومغه باشلامشلردی . نهایت ۳۷۴
تاریخنده فاطمیون سردارلرندن بانیٔ قاهره اولان
مشهور جوهر قائد مغرب اقصایی کاملاً فاطمیونك
اداره‌سی آلتنه آلمشیدی . فاطمیون متعاقباً
مرکزلرینی مصره نقل ایتدکلرنده مغربی کندیلرینه
تابع اولان زناته بربرلرندن بنی زیری امراسنه ترك
ایتمشلردی . چوق کچمه‌دن بنی زیری امراسی
فاطمیونك ضعف وکسالتندن و مرکزلرینك بعدندن
بالاستفاده ، خطبه‌دن نام‌لرینی رفع ایله ، اعلان
استقلال ایتمشلردی. بونلرك مغربده ۸۰ سنه قدر
حکملری سوروب ، بشنجی قرن هجری اواسطنده
مغرب اقصانك جنوبنده لمتونه بربر قبیله‌سنه منسوب
مرابطین دولتی ظهور ، و مراکش شهرینی تأسیس ،
و پایتخت اتخاذ ایله ، شماله طوغری توسیع فتوحات ایده‌
رك ، بتون مغرب اقصایی و بعده اندلسك ده برقسمنی ضبط
ایتمشلردی. چوق سورمه‌دن مرابطین دولتی دخی
سطوت وقوتنی غائب ایدوب ، ۵۱۲ تاریخنده دولت
موحدین ظهور ایله ، آز مدت ظرفنده بتون مغربی
و اندلسك برقسمنی ضبط ایده‌رك ، مراکش ، فاس ،
رباط و دیگر مغرب اقصی شهرلرینی اعمار ایتمشیدی.

دولت موحدین ۱۳۰ سنه دوام ایتدکدن صکره ،
یدنجی قرن هجری اواسطنده بنی مرین دولتی
ظهور ایدوب ، ۱۶۴۸ ده مغرب اقصایی موحدینك
الندن نزع ایله ، ۸۸۵ تاریخنه‌دك ۲۳۷ سنه
محافظه و اداره ایتمشلردر. بونلر مراکشی ترکله ،
فاسی مرکز اتخاذ ، و ازسرنو اعمار ایتمشلردر. بنی
مریندن صکره مغرب اقصی حکومتی (بنی واتس)ك
الینه کچوب ، بونلر دخی ۸۸۵ دن ۹۵۷ تاریخنه‌دك
حکم سورمشلردر ؛ و بونلرك زماننده اندلسدن اهل
اسلام و یهودیلر طرد و اخراج اولنمغله ، کروه کروه
مهاجرلر کلوب ، مغرب اقصانك اهالیسنی چوغالتمشلردر.
بونلردن صکره نوبت حکومت (درعویلر) ه کچوب ،
بونلرك زماننده مغرب اقصانك معموریت وسطوتی
درجهٔ قصوایه وارمشیدی. پورتکیز حکمداری
(سباستیان) اندلسك ایادئ مسلمیندن اخراجیله
قناعت ایده‌میه‌رك ، آفریقای شمالی‌یی دخی عالم
نصرانیته قزاندیرمق طمع خامیله ، بیوك بر اردو
ایله هجوم ایتدیکنده ، ۹۸۹ (و میلادی ۱۵۷۸)
تاریخنده القصر الکبیرده مغلوبیت عظیمه‌یه دوچار
اوله‌رق ، اسیر دوشمکله ، بو مغلوبیت بردها مغرب
اقصایه نظر طمعله باقاملرینی موجب اولمش ؛ و مغرب
اقصی حاکمی بو مظفریت عظیمه‌دن صکره تمبکتویه
قدر توسیع فتوحات ایتمش ایدی. اون برنجی قرن
هجری اواسطنده خاندان حکومت اعضاسی بیننده‌کی
نفاق و تفرقه بو دولتك دخی ضعفنی موجب اولمغله ،
شرفاء حسنیه‌دن اولوب اوتوز سنه مقدم مغرب
حجاجیله حجازدن کله‌رك (تافیلات) ده برلشمش
و عمومك حرمت و توجهنی قزانمش اولان (مولی علی)
اهالی طرفندن رأس حکومته کچیریله‌رك شمدیکی
شرفاء فلالیه دولتنی تأسیس ایتمش ؛ و اوغلی (مولی
رشید) بر چوق محاربه‌لردن صکره ۱۰۵۸ ده
مراکشی ضبط ایتمش ؛ و بونك برادری وخلفی اولان
(مولی اسماعیل) انکلیزلرك الینه کچمش اولان طنجه
و عرایشی دخی ضبطله ، مغرب اقصی دولتنه شمدیکی
حدودی قزاندیرمشدر . بونك زمانی عربلرك
اندلسدن اخراجلرندن بری او جهت ممالك اسلامیه .
سنده کورلمه‌مش بر صورتله پارلاق اولوب ، هر
جهتجه ترقیاته باشلانمش ؛ و آوروپا دولیله مناسباته
کیریشوب ، حتی مشهور اون دردنجی لوئینك قیزی

مادموآزل (دوبلوآ) یی زوجیته طلب ایچون فرانسه‌یه
برهیئت سفارت کوندرمش ایدی. مولی اسماعیلدن
صکره افراد خاندان بیننده تفرقه ونزاعلر اکسیك
اولمامغله، بربر وعرب قبائلی دخی بوکشمکشدن
بالاستفاده عصیانه وحکومتی طانیمه‌رق مملکتك
امنیتنی سلب ایتمکه باشلامش؛ وبو حال مغرب
اقصانك کوندن کونه تدنیسنی موجب اولمشدر. او
وقتدن بری مملکت برحال مجهولیتده قالوب، احوال
داخلیه‌سی تماميله معلوم دخی دکلدر. مولی اسماعیلك
اخلافندن الك معروفلری ۱۲۱۱ دن ۱۲۲۹ تاریخنه
قدر حکومت سورن ومغرب اقصی قورصانلرینی منع
وتنکیل ایدن وبیوك ناپولیونه براهیئت سفارت
کوندرن (مولی سلیمان) ایله ۱۲۲۹ دن ۱۲۶۷
تاریخنه قدر حکومت سورن وعبدالقادر جزایری
ایله عقد اتفاق ایدن (مولی عبدالرحمن) در. بونك
اوغلی وخلفی (سیدی محمد) برادرلریله قبائلك عصیاننی
باصدیردقدن صکره، آوروپا دولتلك مدعیاتنه
ختام ویرمکه تشبث ایتمکله، ۱۲۷۷ ده اسپانیه
اعلان حرب ایدوب، تتوانی ضبط، ویوز ملیون
فرانق تضمینات مقابلنده تخلیه ایتمشیدی. اووقتدن
مغرب اقصی اهالیسنك اسپانیوللره قارشی بغض
وخصومت قدیمه‌لری آرتوب، آوروپالیلره بالمجبوریه
ویریلن تجارت مساعداتی دائما هیجان وقیاملرینی
موجب اولیور. مشارالیه سیدی محمد تبعه‌سنك
بویله برقیامیله چوق اوغراشوب، بواغورده چوق
قان دوکلمش؛ ومدهش برقحط وغلا قیامی تعقیب
ایدوب، اهالینك برعشرینی کوتورمشدر. ۱۲۹۰ ده
سیدی محمد وفات ایتمکله، اوغلی (مولی حسن) خلفی
اولمش؛ و ۱۳۱۲ ده بودخی وفات ایدوب، الیوم
حکم فرما اولان کنج اوغلی (مولی عبدالعزیز)
مسند حکومته کچمشدر. مشارالیه شرفاء فلالیه‌نك
اون بشنجیسیدر.

مغرب اوسط { [«جزایر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مغربی { (وزیر — ابوالقاسم حسین بن علی) مشاهیر ادبا و وزرادن اولوب،
نسلی آخر ملوك عجم اولان یزدجرده منتهی اولدیغی
مرویدر. اجدادی اسکیدن مغربه هجرت ایتمش،
وبر روایتده بونلرك بری بغدادك غرب جهتنه عامل
بولنمش اولدیغندن، بولقبله شهرت بولمشدر. ۳۷۰
تاریخنده دنیایه کلمش؛ واون درت یاشنه وارنجه‌یه
قدر علوم ادبیه‌یی وحساب وجبر وهندسه ومنطق
وسائر فنونی اکمال ایله، شعر سویلکه وکوزل
نثر یازمغه باشلامش؛ واون یدی یاشنده ایکن
پدرینك «اصلاح المنطق» عنوانلی کتابنی کوزل
برصورتده اختصار ایتمش؛ وبعده «کتاب الایناس»،
«ادب الخواص»، «کتاب المأثور فی ملح الحذور»
کتابلرینی ودیکر تألیفات یازمشدر. ۴۰۰ تاریخنده
ملوك فاطمیه‌دن حاکم بامرالله پدریله عمجه‌سنی
وبرادرلرینی اعدام ایتدیکنده، مصردن فرارله،
رمله‌یه کیدوب، اورانك صاحبی (حسان بن مفرج
بن الجراح الطائی) یی حاکمك علیهنه تشویق ایتمکله،
مشارالیه مکه صاحبی بولنان (ابوالفتوح حسن بن
جعفر العلوی) یی جلبله، خلافتله بیعت ایده‌رك،
رشید تلقیب ایتمشیدی. حاکم اموال کثیره صرف
ودسایس عدیده استعمال ایله، بنی جراحی بو
تشبثدن واز کچیروب، ابوالفتوح دخی مکه‌یه عودت
ایدنجه، صاحب ترجمه بغداده عزیمت ایدوب، وزیر
فخر الملك ابو غالبه التجا ایتمش؛ وخلیفهٔ عباسی قادر
بالله کندیسندن متوهم اولوب، طردینی طلب ایتمش
ایسه‌ده، وزیر مشارالیه حمایه ومدافعه ایتمش؛
وبعده ابو غالبله واسطه کیتمش؛ وبونك قتلندن
صکره خلیفه‌نك قلبنی استماله ایده‌رك، بغداده عودت
ایلمش ایدی. متعاقباً موصله عزیمت ایتمش؛ وتصادفاً
او صره‌ده بنی عقیل امیری (معتمد الدوله ابو المنیع
القرواش) ك کاتبی وفات ایتمش اولمغله، اونك یرینه
نصب اولنمشدی. بعده برآره‌لق بغدادده آل بویه‌دن
ملك شرف الدوله‌یه وزارت ایتمش؛ صکره ینه
موصله عودتله، ابو المنیعه انتساب ایتمش؛ ونهایت
قادر باللهك اشماری اوزرینه، بوندن مفارقته مجبور
اولوب، میافارقین صاحبی ابو نصر بن مروانك
یاننه کیتمش؛ وآخر عمرینه‌دك بونك یاننده مسافر
قالوب، ۴۱۸ تاریخنده اوراده وفات ایتمش؛ ووصیتی
اوزره، مشهد علی (رضه) جوارینه نقل ودفن او-
لنمشدر. مرتب دیوان اشعاری اولوب، شو ایکی
بیت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر:

اقول لها والعیس تحدج للسری
اعدی لفقدی ما استطعت من الصبر

اليس من الخسران ان لياليا
تمر بلا نفع وتحسب من عمری

مغربی { [« ابو الحکم مغربی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مغربی { (شیخ — محمد شیرین) مشاهیر شعراء ایراندن و صوفیوندن اولوب، شاهرخ زماننده یاشامش، وکمال خجندینك احباسندن بولنمشدر. ٨١٩ ده تبریزده وفات ایدوب، مزاری سرخابده زیارتکاه ایدی. بر چوق قصائدی وسائر اشعاری اولوب، شو رباعی اونکدر:

نا برده بصبح در طلب شامی چند
ننهاده برون ز خویشتن گامی چند
در کسوت خاص آمده عامی چند
بد نام کننده نکو نامی چند

مغل { (عبدالوهاب شیبانی) فرس شعراسندن وعن اصل مغول طائفه‌سندن اولمغله، بو مخلصله تخلص ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شهریست پر ز فتنه وسر فتنه یار من
وه چون کنم بفتنهٔ شهریست کار من

مُغله { آیدین ولایتنده وازمیرك ١٧٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق مندرس ایرماغنه تابع چینه نهری اوزرنده وطاغلق بر محلده واقع منتشا سنجاغنك مرکزی بر قصبه اولوب، یالکز ١١١٥ ی روم وقصوری کاملاً مسلم وترك اولمق اوزره، ١٥٠٠٠ اهالیسی، ٦ جامع شریفی، بر کلیساسی، ذکور واناث رشدیه‌لریله ٦ اسلام و بر روم مکتب ابتدائیسی، ٦ مدرسه‌سی، ٢ کتبخانه‌سی، ایکی تکیه‌سی، ٣ حمامی، ٦ خانی، ١٠٠ دکانی حاوی چارشیسی، ٢ کرمیدخانه‌سی و ٤٧ چشمه وسبیلی واردر. قصبه طاغلرله محاط اوفقی بر اووه‌نك کنارنده وبرطاقم تپه‌لرك اتکلرنده اولوب، یوللری‌ده هنوز یاپلامش اولدیغندن، اختلاطی کوجدر. آنجق مغله‌دن خط مستقیم اوزره ١٦ وشوسه‌نك یکه‌جکی طریقله ٣٠ کیلومترهلك مسافه‌ده بولنان کوك آباد اسکله‌سنه قدر برشوسه انشاسی دردست اولوب، بوحالده مذکور اسکله‌نك دخی ترقیسی مأمولدر. یالکز اووه‌سی مزروع اولوب، محصولاتی قصبه اهالیسنك معیشتنه کفایت ایتمدیکندن، طواسدن ذخیره ادخال اولونور. تجارتی پك طورغوندر. مغله‌نك (آلینده) شهر قدیمنك موقعنده بولندیغی مظنوندر.

— مغله قضاسی منتشا سنجاغنك مرکز قضاسی اولوب، شمالاً آیدین، شمال شرقی جهتندن دکیزلی سنجاقلریله، شرقاً کوجکز قضاسیله، جنوباً مرمریس قضاسی وکوك آباد کورفزیله، غرباً دخی بودروم ومیلاس قضالریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٥٠ مربع کیلومتره اولوب، ٩٧٢ کیلومترهلکی طاغ وسائره‌دن عبارت اراضیٔ خالیه، ٥٠٠ کیلومترهلکی اراضیٔ مزروعه، ٤٢٨ کیلومترهلکی اورمان و ١٥٠ کیلومترهلکی مراعادر. (بوز اویوك) و (اوله) ناحیه‌لریله برابر ٥٥ قریه‌دن مرکب اولوب، مرکزده‌کی جزئی مقدار رومدن ماعداسی کاملاً مسلم وترك اولمق اوزره، ٤٢٨٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت اووه‌لری دخی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، آنجق احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایده‌جك مقدارده‌در. توتون محصولاتی سنوی ٣٥٠٠ لیرایه قدر بالغ اولور. اورمانلری چوق اولوب، سنوی ٤٥٠٠ مکعب مترهلك کراسته قطع اولنور؛ ودباغت ایچون ٤٥٠٠ یکی قنطار میشه قبوغی چیقار. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه قیون وکچی اولوب، بونلرك سنوی تولداتی یوز بیك رأسه قریبدر. قضانك وارداتی ٢١٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در. بو قضا داخلنده پك چوق اسکی خرابه‌لر بولنوب، الك مشهوری بوز اویوك ناحیه‌سنك مرکزی قربنده ومغله ایله میلاس آره‌سنده یاری یولده واقع (استراتونیکیه) شهر قدیمنك خرابه‌سیدر، که الیوم (اسکی حصار) اسمیله معروف بر قریه‌نك اطرافنده واسع بر یر ضبط ایدوب، برچوق مرمر ستونلری و یکپارچه جسیم مرمر طاشلرندن یاپلمش بعض معابد وسائر ابنیهٔ مصنعه انقاضی کورلمکده‌در. بوشهر (آنطیوخس سوتیر) طرفندن بنا اولنوب، زوجه‌سی (استراتونیکه) نك اسمیله تسمیه اولنمشدی. بونك قربنده (لاکینه) قریه‌سی جوارنده دخی اخیراً اویمه‌لی مرمردن معمول مصنع بر معبد قدیم کشف اولنمشدر. مندرسه تابع (چینه) نهری جنوبدن شماله قضایی شق ایده‌رك، قضانك اکثر میاه جاریه‌سی بو نهره وجنوب جهتنده بر قاج چای دخی کوك آباد کورفزینه دوکیلور. قضا داخلنده ٧٣ جامع، ٨٣

مسجد، ١٠ مدرسه، ٤ تكيه، ٢ كليسا، ٥٧ اسلام و ٢ روم مكتبى، ٥٣٠ دكان، ١٠٨ مغازه، ٦ خان، ٤ حمام و ٧٢ دكرمن موجوددر.

مغمّس { مكهٔ مكرمه ايله طائف آره‌سنده و بولك اوزرنده بر بر اولوب، اصحاب فيله قولاغوزلق ايتمش اولان (ابورغال)ك قبرى اوراده اولمغله، كلوب كچنلر طرفندن رجمى معتاددر.

مغنيسا { (Magnésie, Manissa) آيدين ولايتنده و ازميرك ٣٣ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق (كديز) مجراسنك ٣ كيلومتره جنوبنده (يمانلر) طاغنك اتكنده وواسع بر اووه‌نك كنارنده صاروخان سنجاغنك مركزى بر شهر اولوب، ٣٦٢٥٢ اهاليسى، ايچلرندن بر قاچى جسيم ومصنع اولمق اوزره، ٢٥ جامع شريفى، ٣٧ مسجدى، ٢٥ مدرسه‌سى، بر عمارتخانه‌سى، ١٨ تكيه‌سى، مكمل بر اعداديهٔ ملكيه‌سيله ذكور واناثه مخصوص رشديه‌لرى و ١٠ مسلم، ٢ روم، ٢ ارمنى و ١ يهودى مكاتب ابتدائيه‌سى، ٤ روم، ٢ ارمنى، ١ قتوليك و ١ پروتستان كليساسيله ٣ خاوره‌سى، برقاچ كتبخانه‌سى، برى بلديه‌يه وبررى روم وارمنى جماعتلرينه مخصوص ٣ خسته‌خانه‌سى، اسكيدن موجود بر تيمارخانه‌سى، خراب حالنده سراى و قلعه‌سى، بيوك چارشيسى، ١٩ خانى، ١٥٣ مغازه‌سى، ٢ اون و ٢ پاموق فابريقه‌سى، ٢٠ دباغخانه‌سى، ١٤ ياغخانه‌سى، ٨ منسوجات فابريقه‌سى، ٩ كرميت خانه‌سى و سائر مؤسساتى واردر. طاغدن اينن اوچ دره شهرى اوچ قسمه تقسيم ايدر. اووه‌دن باقلديغنده، شهرك منظره‌سى پك دلنشين ايسه‌ده، سوقاقلرينك اكثرى طار ومعوج اولوب، نظافته‌ده پك رعايت اولنمديغندن، داخلاً حالى اوقدر ابى دكلدر. مع هذا برقاچ يكى جاده آچيلوب، شهرك اعمار و تزيينينه تشبث اولنمشدر. ازميردن آلا شهر وقصبه‌يه كيدن دمير يول خطى مغنيسادن كچوب، بو شهرك بر آز ايلريسنده مذكور ايكى شعبه‌يه آيرلمغله، تجارتى برقات دها تسهيل اولنديغى كبى، اطرافى دخى پك منبت ومحصولدار اولديغندن، كوندن كونه ترقى وكسب عمران ايتمكده‌در. اهاليسنك ٢١٠٠٠ ى مسلم و ترك، ١٠٤٠٠ ى روم، ٢٠٠٠ ى ارمنى، ١٠٠٠ ى يهودى و ٦٠٠ ى اجنبيدر.

مغنيسا شهرى پك قديم اولوب، ازمنهٔ قديمه‌ده آيدين جهتنده دخى بو اسمله بر معموره بولنديغندن، تفريق ايچون بوكا كديز نهرينك وآرقه‌سنده‌كى طاغك اسم قديمنه اضافتله، هرموس و يا سيپيله مغنيساسى، وديكرينه، مندرس اسم قديمنه اضافتله ماندر مغنيساسى نامى ويريليردى. اصل مغنيسانك تاريخچه اشتهارى ميلاد عيسادن ١٩٠ سنه اول روما سردارلرندن (اسكيپيون) ايله اوچنجى آنطيوخس بيننده قربنده وقوع بولان محاربهٔ عظيمه اولمشدر. بومحاربه‌دن صكره شهر صلحاً روماليلره تسليم اولنه‌رق، بيوك و معمور بر تجارتكاه اولمش؛ و بعده بيزانتنلر زماننده تشكل ايدن ازنيق ايمپراطورلغنك ايكنجى پايتختى حكمنه كچمش ايدى. ازنيق ايمپراطورلرى يكيدن قسطنطينيه‌يه كيردكدن صكره، مغنيسا بر آز تنزله يوز طوتمش ايسه‌ده، ينه معمورتى باقى اولوب، ٧١٣ تاريخ هجريسنده روم سلجوقيلرى دولت منقرضه‌سى امراسندن (صاروخان) مغنيسايى روملردن ضبط، و تشكيل ايتديكى حكومته مركز اتخاذ ايتمشدى. بونك نسلى ٨٥ سنه قدر مغنيساده حكومت سوردكدن صكره، ٧٩٢ تاريخنده غازى يلديرم سلطان بايزيد خان شهرى و ملحقاتنى فتح، و ممالك عثمانيه‌يه الحاق ايلمشدر. او وقتدن و على الخصوص سلطان مراد خان ثانى زمانندن اعتباراً مغنيسا اكثريا شهزادكان مقرى اولمغله، پادشاه مشاراليه استراحتلرى زمانى دخى اوراده كچيرمش؛ وابوالفتح سلطان محمد خان ثانى ومراد خان ثالث دخى طول مدت اوراده اقامت ايتمش؛ وشهرى جسيم ابنيه وخيراتله اعمار ايلمشلردر. مقناطيس قديماً بوشهرك جوارنده كشف اولنمغله، بونك اسمنه نسبتله لسان يونانيده (مغنيتس) تسميه اولنمشدر، كه مقناطيس بونك محرفيدر.

— مغنيسا قضاسى صاروخان سنجاغنك مركز قضاسى اولوب، سنجاغك منتهاى غربنده واقع اولمغله، جنوباً وغرباً وغرب شمالى جهتندن ازمير سنجاغيله، شمالاً صومه وقرق آغاج، شرقاً آق حصار، شرق جنوبى طرفندن دخى قصبه قضالريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٨٤٧ مربع كيلومتره اولوب، يالكز ٨٠٠ مربع كيلومتره اكى اراضىٔ مزروعه، ٤٠٠ كيلومتره اكى مرعا،

٤٨ كيلومترهلكى اورمان و ٦٠٠ كيلومترهلكىده اراضىٔ خاليهدن عبارتدر . املاك ، يوند طاغى ، پلاموط و بالك اسملريله ٤ ناحيه ايله ٢٢٣ قريهيى حاويدر. اهالىٔ قضا ٠٩١ ٨٩ كشى اولوب ، بو مقدارك ١٨٦ ٦٨ سى مسلم وترك، ٣٩٨ ١٥ ى روم ، ٢٢٢٧ سى ارمنى ، ١٣٤٤ ى يهودى و ٩٣٥ ى اجنبيدر. اراضيسى مختلف اولوب ، طاغلرى و واسع اووهلرى واردر . طوپراغى پك منبت اولوب ، على الخصوص شهرك شمالنده ممتد اولان وكديز ايرماغيله شمالدن كلهرك بوكا دوكيلان متعدد چايلرله اروا اولناز مغنيسا اووهسى دنيانك اك منبت يرلرندندر . باشليجه محصولاتى : كليتلى بغداى، آرپه، و سائر حبوبات انواعيله، توتون، پاموق،زيتون، اوزوم وسبزه وميوهلرك انواعندن عبارتدر. قاتونى مشهوردر . خيلى مقدار پلاموط دخى چيقار. قضانك واردات سنويهسى ٧٠٠٠٠ ليرا رادهلرندهدر. قضا داخلنده ٣٣ جامع ، ٥٠ مسجد، ٢٥ مدرسه ، ١٨ تكيه، ٢٦ كليسا ، ١٩ مكتب، ١٥٥ دكرمن، ٥٥ دباغخانه ، ٢٢ ياغخانه، ٢ اون و ٢ پاموق فابريقهسى، ١٢ كرميت خانه، ١٥ منسوجات كارخانهسى، ١٠ حمام ، ٢٨ خان، ٢١٩ مغازه و ٢١١٠ دكان موجوددر .

مغول (Mongoles) امم تورانيهنك اك بيوكلرندن برى اولوب ، تركلر ومانچولرله قرابت جنسيهلرى واردر . آسيانك وسطلرنده اليوم چين دولتنه تابع بولنان و (مغو- لستان) ديمكله معروف اولان واسع بر چولده وسيبريه و تركستانك بعض جهتلرنده بولنيورلر . جنكيز خانله خروجلرنده آسيانك قسم اعظميله آوروپانك برقسمنى خراب ايتمكله شهرت بولمشلردر. تفصيلاتى مادهٔ آتيهيه مندرجدر .

مغولستان (Mongolie) آسياى وسطيده بيوك بر ير اولوب ، اليوم چين دولتنه تابعدر .

موقعى، حدود و مساحهسى . — مغولستان چين ممالك واسعهسنك قسم شماليسندن عبارت اولوب ، شمالاً سيبريه ، غرباً تركستان شرقى ، جنوباً نفس چين، شرقاً دخى مانچوريه ايله محدوددر. مغولستانك حدودى و درجهٔ وسعتى تماميله معين اولميوب، عموميت اوزره ديلهبيلير ، كه آسيانك صولرى هيچ بر دكيزه آقميان و واسع بر حوضهٔ داخليه تشكيل ايدن قطعهٔ واسعهسنك قسم اعظم شرقيسنه مغولستان و قسم اصغر غربيسنه تركستان شرقى نامى ويرلمشدر. هر طرفدن طاغلرله وحدود طبيعيه ايله محدوداولوب، غرب جهتندن حدودينك برقسمى بر سلسلهٔ جبال صورتنده دكلسهده ، او طرفدن دخى بر تقسيم مياه خطيله آيرلمشدر . حدود شماليهسنده آلتون طاغ ، سايان ، كنتى وسائر سلسلهلر بر اوزون ديوار كبى اوزانهرق ، مغولستانى سيبريهدن آيرديغى كبى، جنوب جهتنده دخى (اين شان)(الاشان) و(نان شان) سلسلهلرى نفس چيندن ، شرق طرفنده (بيوك خينغان) سلسلهسى مانچوريهدن ، غرب جهتندن ده مغول آلتون طاغى ودها آشاغيده بر تقسيم مياه خطى تركستان شرقيدن آيريور. شوقدر واركه چين دولتى بو حدود طبيعيهيه تماميله رعايت ايتميوب ، اسباب سياسيه ولزوم محليدن طولايى اولمليدر، كه حدود شرقيهنك قسم شماليسنده مانچوريه وقسم جنوبيسنده مغولستان خينغان سلسلهسنى چوق تجاوز ايتمش ؛ و جهت جنوبيهنك ده هر طرفنده سلسلهلرك صرتى وتقسيم مياه خطى حدود اتخاذ اولنمامشدر . آنجق بوجهتده چينليلر، مغوللرك تجاوزاتندن امين اولمق ايچون، اسكيدن عجايب عالمك اك عجيبى اولان سد مشهورى انشا ايدهرك ، صنعى حدود مستحكمه ايجاد ايتمشلردر . بو حدود داخلنده مغولستان ٣٧°٣٠' ايله ٥٣°٤٥' عرض شمالى و ٨٥°٢٠' ايله ١٢٤° طول شرقى آرهلرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحيهسى تقريباً و تخميناً ٣٠٠ ٣٧٧ ٣ مربع كيلومترهدر .

شكل طبيعيسى، جبال وانهارى وكوللرى . — مغولستان ظن اولنديغى كبى دوم دوز بر چولدن عبارت اولميوب، حدود اربعهسنى تشكيل ايدن طاغلر دخى سور كبى يالكز كنارلرينه دونميهرك، ايچرىيه طوغرى آز چوق ممتد اولور قوللرى اولديغندن، طبيعت اراضيجه بوقطعهٔ واسعه بربرندن چوق فرقلى اوچ قسمه تقسيم اولنهبيلير . اولا طاغلق اولان شمال غربى قسمى ، كه برنشندن زيادهدر ؛ ثانياً شرق

وجنوب قسمی، كه برنجیسی كبی واسع دكل ایسه‌ده، چولك اطرافنده صولی و اورمانلی بر كنار تشكیل ایدیور؛ ثالثاً بو ایكی قسمك بیننده اولوب، اصل مغولستانی تشكیل ایدن (غوبی) و نام دیكرله (شامو) صحراء واسعه‌سیدر، كه غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری ممتد و مرتفع بر چولدر. اشبو غوبی صحراسی مغولستانك حدودیله محدود اولمیوب، غرباً تركستان شرق ایچنده تا هیمالایه و هندوكوه اتكلرینه قدر اوزانیر؛ و بناءً علیه (تركستان شرق غوبیسی) ایله (مغولستان غوبیسی)ناملریله ایكی‌یه منقسمدر. شوراده بالطبع ایكنجیسندن بحث ایده‌جكز.

مغولستانك برنجی قسمی یعنی شمال غربی جهتی طبیعت اراضیجه مغولستاندن زیاده سیبریه‌نك قسم جنوبیسنه مشابهدر. غرباً روسیه حدودینی آیران (سایلوكم) سلسلهٔ جبالندن مغولستان آل طاغی ویا آلتون طاغی اسمیله اوزون ویوكسك بر طاغ تشعب ایدوب، جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانیر. بونك شرق شمالی اتكندن (ایردین اولا) اسمیله دیكر بر طاغ وبونك قارشیسنده یعنی شمالنده (خانغای) طاغی قسم مذكورك شرق جهتنده اوزانیرلر. بونلرك شمالنده (تانی اولا) اسمیله بر بیوك طاغ تا روسیه حدودندن كله‌رك، مذكور طاغلرك قارشیسنه قدر اوزانیر؛ وایكی طاقمك آره‌سنده (بوغدو اولا) و (تارباغه طاغی) یوكسلوب، بو طاغلر داخلی بر حوضه اطرافنده بردائره تشكیل ایدرلر. صولری برطاقم كوللره طوپلانان بوحوضهٔ داخلیه شرق جنوبی جهتندن ایكی بوغازدن غوبی صحراسیله اختلاط ایتمكله، صحراء مذكوره وقتیله دكیز ایكن، بوحوضه‌نك دخی ایكی كنیش كورفز حالنده بولنمش اولدیغی آكلاشیلیر. بو حوضه‌نك شمال وجنوبنده سیبریه وتركستانه طوغری دونمش ایكی خارجی حوضه بولنیور. شمالده‌كی مذكور (تانی اولا) طاغیله سیبریه حدودینی آیران (سایان) سلسله‌سی آره‌سنده (اولوكم) وبوكا تابع (بككم) و (كمجك) نهرلری سیبریه‌نك (ینیسی) ایرماغنه دوكلمك اوزره، غربه طوغری آقوب كیدرلر. مغولستان آلتون طاغنك جنوبنده‌كی حوضه‌ده دخی (قره ایرتیچ) واوكا تابع (اولو اونغوز) نهرلری غرب شمالی‌یه طوغری آقوب، تركستانه كیررلر. مغولستانك اشبو شمال غربی قسمنك منتهای شرقنده (كن تی) یاخود (خان طاغی) اسمیله دیكر بر جبل كسب ارتفاع ایدوب، بوقاریده ذكر اولنان (خانغای) طاغنك منتهای شرقیسنه طوغری (خان اولا) اسمیله وسائر اسملرله برطاقم قوللر اوزاتمغله، بونكله یوقاریده ذكر اولنان طاغلر آره‌سنده دیكر بر حوضه تشكل ایدیور، كه سیبریه داخلنده واقع (بایقال) كولندن كچه‌رك ینیسی ایرماغنه دوكیلان (سلنغه) نهرینك حوضه‌سی اولوب، مذكور ایرماغی تشكیل ایتمك اوزره، حوضه‌یی احاطه ایدن طاغلردن (اورخون) نهری ودیكر برچوق انهار طوپلانیر. (كن تی) جبالنك شرق اتكلرندن (كرولن) و (قوپتون) اسملریله ایكی نهر شرقه طوغری آقوب، برنجیسی مانجوریه داخلنده‌كی (دالای نور) كولنه وایكنجیسی سیبریه حدودنده‌كی همنامی اولان كوله دوكیلور. آمور ایرماغنك اك باشلی قوللرندن اولان (اونون) نهری دخی مذكور طاغدن نبعانله سیبریه‌یه داخل اولور. بوقسمده‌كی جبالك اك یوكسكی آلتون طاغ سلسله‌سنده‌كی (چاساغتوبوغدو) جبلی اولوب ٤٣٠٠ متره ارتفاعی واردر. دیكرلرینك ارتفاعلری ٣٠٠٠ ایله ٤٠٠٠ متره آره‌لرنده‌در. بوطاغلر اورمانلر ومرعالرله مستور ومیاه جاریه‌لری پك چوق اولوب، اتكلریله آره‌لرنده‌كی دره واووه‌لر قابل عمراندر. یوقاریده‌ده ذكر اولنان حوضهٔ داخلیه‌ده انهار صولرینك طوپلانمسندن برچوق كوللر تشكل ایدوب، بونلرك اك بیوكلری شمال جهتنده‌كی (اوبسانور) در، كه شرقدن (چه) نهرینی وسائر طرفلردن برقاچ نهر آلیر؛ بونك جنوبنده (قره‌اوسو) كولی بولنیور، كه شرقاً (جابهان كول) وغرباً (غوبدو كول) نهرلرینی و (دورغه‌نور)، (قیرغیزنور) و (آیریق نور) كوللرینك آیاقلرینی آلیر؛ (آچیت نور) ایله (اوریون نور) دخی ایكنجی درجه‌ده‌كی كوللردندر. (سلنغه) حوضه‌سنده وحدود شمالیه قربنده دخی (قوسوكول) اسمیله بیوك بر كول بولنوب، آیاغی مذكور ایرماغه دوكیلور.

شرق وجنوب جهتنده‌كی قسم ثانی‌یه كلنجه، بوقسمك برجهتی یعنی خینغان سلسلهٔ جبالنك شرق

طرفنده‌کی قسمی هرنه‌قدر سیاسةً مغولستانه تابع
ایسه‌ده، اصل مانجوریه‌دن معدود اولوب، مانجو-
ریه‌نك سائر طرفلرندن فرقی یوقدر؛ وبناء جاریه-
سیله اورمانلری واراضئ مزروعه‌سی واردر.
کرك مذکور خینغان سلسله‌سنك وکرك حدود
جنوبیه‌ده‌کی (این شان)، (آلاشان) و(نان‌شان)
سلسله‌لرینك مغولستانه طوغری اولان اتك وقوللر-
ینه کلنجه، مغولستانك ارتفاعنه بناءً، بونلر چوق
اوزاقلره ممتد اولمیوب، طار برمنطقه تشکیل ایدرلر؛
وآقان صولر پك قیصه مسافه‌لرده قورویوب، چولده
برطاقم کوللر حاصل ایدر. مع هذا بومنطقه‌نك
دخی اورمانلری وقابل زرع واعمار اراضیسی
واردر. علی‌الخصوص چینك مشهور (هوآنغ‌هو)
ایرماغی مغولستانك بوقسمنه دخول ایله، بیوك بر
دیرسك تشکیل ایده‌رك، بر بیوك پارچه‌سنی احیا
ایدر. خینغان سلسله‌سنك شرق اتکلرندن اینن
انهارکده اك بیوکاری پچیلی کورفزینه دوکیلان
(لاؤهو) ایرماغنك اوست طرفندن عبارت اولان
(فره‌مورن) ایله (آمور) ایرماغنه تابع (سونغاری)
نهرینه دوکلان (نونی) نهریدر. مذکور سونغاری
مجراسی دخی برخیلی مسافه‌ده مغولستانك حدودینی
آیریور. بوقسمك اك یوکسك طاغی ۳۳۰۰ متره
ارتفاعنده‌در.

قسم ثالثی اولان غوبی صحراء واسعه‌سنه کلنجه،
بونك حذای بحردن ارتفاع وسطیسی ۱۰۰۰ متره
راده‌لرنده اولوب، اورته‌سی ۶۰۰ متره‌یه قدر اینر،
وکنارلری کیتدکجه یوکسلوب، ۱۳۵۰ متره ارتفا-
عنه قدر چیقار. ترکستان شرقیده‌کی (غوبی)
صحراسی متحرك قوملردن عبارت اولدیغی حالده،
مغولستانده‌کی غوبینك قوملق یرلری آز اولوب،
اکثر طرفلری صونون کبی ایریلی اوفقلی طاشلرله
مستوردر. بسبتون دوز یرلری‌ده آز اولوب، اکثر
جهتلری آز چوق متموج حالنده وبعض تپه‌لرواوفق
طاغلری دخی حاویدر. بوچولده انهاردن بحث
اولنه‌مازسه‌ده، شمال وجنوب جهتنده‌کی طاغلردن
اینن برطاقم انهار تبخر ایدوب قورونجه‌یه قدر
غوبینك کنارلرنده آقار، ومجرالرینك نهایتنده بر
طاقم کوللر ودها طوغریسی طوزلی ومتعفن طور-
غون صولر پیدا ایدر. بونهر وکوللرك اك بیوکاری
شمالدن (خانغای) طاغندن اینه‌رك (اولون نور)
کولنه منتهی اولان (اونکین کول) نهریله جنوبدن
(نان شان) طاغندن اینوب (سوغرق نور) و(سو-
بونور) کوللرینه نهایت بولان (قولای) و(ادر-
ینا) نهرلریدر. بوایکی نهرك شرق طرفنده (هاؤ-
تای هو) نهری (چای نینغ ها) کولنه و(سانغ
کانغ) نهری (بوهای) کولنه دوکیلور. (کیلتای)
و(جارانای) اسملریله دیکر ایکی کول دها واردر.

اقلیم وهواسی. — مغولستان هواسنك اك
برنجی علائم فارقه‌سی یبوستیله کثرت وسرعت
تحولیدر. مغولستان هرطرفدن یوکسك طاغلرله
محاط اولدیغندن، روزکار هرخانغی طرفدن اسسه،
رطوبتنی بوطاغلر جاب وسلب ایتدکلرندن، مغو-
لستانه پك قورو اوله‌رق کیرر. قیشین اکثریا بحر
منجمد شمالیدن کلن شمال غربی روزکاری اسوب،
حامل اولدیغی بلوطلر مغولستانك یالکز شمال غربی
جهتنده بولنان وشمال غربیدن جنوب شرقیه
طوغری اوزانان طاغلرك شمالی مائله‌لرینه طوقنور.
بناءً علیه بوطاغلرك شمالی مائله‌لری صولی ونباتاتله
مستور اولوب، دیکر مائله‌لری قورو وچپلاقدر.
مغولستانك دیکر طرفلری ایسه بونعمتدن دخی
محروم اولوب، قیشین اسن اشبو شمال غربی روز-
کاری اوقدر صوئوق واوقدر یابسدرکه انسانلر
یوزلرینی کچه ایله ایجه صارمسه‌لر، درحال دریلرینی
صویوب، اتلرینی یارار. یازین ایسه اکثریا جنوب
شرق روزکاری اسوب، بونك دخی رطوبتنی چین
طاغلری جذب ایتدکلرندن، مغولستانه وصولنده
پك صیجاق وپك قورو بولنور. نادراً بوروزکار
رطوبتلی اوله‌رق مغولستانه وصول ایدوب، اوحالده
صغانقلی برپاغمور یاغار، وسیللر بریکوب، برایکی
کونده قورویه‌جق برطاقم طوزلی کولجکلر حاصل
اولور. یازین میزان الحراره ۳۳ وبعض جهتلرده
۴۵ درجه‌یه قدر چیقار؛ وقیشین تحت‌الصفر ۴۸
درکه‌یه قدر اینر، وبعضاً جیوه‌سی طوکار. برقاچ کون
ظرفنده وحتی کوندوز ایله کیجه آره‌سنده کوریلن
تفاوت دخی پك بیوکدر. مثلا کوندوزین میزان-
الحراره صفردن یوقاری ۲۰ درجه کوسترکن،
کیجه تحت‌الصفر ۱۰ درکه‌یه قدر اینر. ایلك وصوك
بهار دخی اولمیوب، قیشدن بردن بره یازه وپازدن

قیشه کچیلیر . اك معتدل آیلری آغستوس ایله ایلولدر . مع هذا عمومیت اوزره مغولستانك هواسی پك صاغلام اولوب ، امراض ساریه ومستولیه‌سی یوق کبیدر .

نباتات ومعادن وحیواناتی . — مغولستانك یاغمور کورن شمال غربی وجنوب شرقی جهتلرنده اشجار مختلفه بولنوب ، شمال غربی جهتنده‌کی طاغلرك شماله ناظر مائللرنده چامك انواعیله کورکن وسائر آغاجلری حاوی اورمانلر بولنیور . جنوبی مائللری ایسه باشلیجه مرالق اولوب ، تك توك بعض کوچك آغاجلر وچالیلر دخی بولنیور . انهارك کنارلرنده قواق وسکود آغاجلری واردر . جنوب شرقی جهتلرنده‌کی طاغلرك ایسه اصل بول یاغمور کورن مائللری چینده بولندیغندن ، مغو-لستانه داخل اولان طرفلرنده آنجق برطاقم کوچك آغاجلر بولنیور ؛ یالکز خینغان جبالنك شرق طرفنده بیوك اورمانلر واردر . غوبی صحراء واسعه‌سنده ایسه آغاجدن اثر اولمیوب ، آنجق طوزلی کول وبطاقلقلرك اطرافنده برطاقم سازلر وجزئی رطوبتی اولان یرلرنده بر طاقم قبا اوتلر واکری بوکری چالیلر بولنور ، که خیمه‌لریله کزن مغول قبائلنك حیواناتی بونلره پك‌ده تنزل ایتمز دکللردر .

زراعته کلنجه ، مغولستانك یالکز شمال غربی کوشه‌سیله حدوده قریب محللرنده بعض دره وبایرلرده جزئی محصولات یتیشدیریلوب ، بونلرده : آربه ، داری ، مصر ، بغدای وبعض سبزه‌لردن عبارتدر .

مغولستانده کول و بطاقلقلرك اطرافنده آچیقده بولنان طوز ، کهرجله ، کبریتیت سوده ، منغانس وسائره‌دن بشقه ، طوپراغك ایچنده دخی معادن مختلفه بولنه‌جغی مظنون ایسه‌ده ، چین حکومتی معادن تحریاتنی ممنوعیت شدیده آلتنه آلمش اولدیغندن ، بو جهت مجهول قالمشدر . یالکز سلنغه وادیسنده غرافیت و شمال غربی قسمنك مختلف محللرنده کومور معدنی علامتلری کورلمشدر . اوجهتده سیملی قورشون و آلتون معدنلری دخی بولندیغی مظنوندر .

حیواناتجه مغولستانك قسم اعظمی آسیای وسطی‌یه ویالکز شمال جهتنده سیبریه‌یه طوغری آقان انهارك حوضه‌لری جنوبی سیبریه‌یه تابع اولوب ، طاغلرده واورمانلرده قورت ، آیی ، طوموز ، تیلکی وکییك انواعیله یبانی کچی وسائره بولندیغی کبی ، غوبی صحرالرنده دخی غزاللرك انواعیله برنوع یبان قیونی سوریلرله کزرلر . (جغتای) تعبیر اولنان برنوع یبان استری کثرتله بولنوب ، مغوللر اتیچون صید ایدرلر . غوبی صحرالرنده کرتنکله انواعیله سائر حشرات چوق ایسه‌ده ، ییلان وسائر زهرلی حشرات نادردر . مغولستانه مخصوص اولوب ، بناءً علیه لسانمزده اسملری اولمیان حیوانات انواعی دخی بولنوب ، بونلردن بری غوبیده وجنوب جهتلرنده حیوانات اهلیه‌یه دخی قاریشدیغندن ، تأنیسی قولای اوله‌جقسه‌ده ، مغوللر وحشت حالنده براقوب ، صید ایتمکی ترجیح ایدرلر . یرلی طیورك اجناسی چوق دکل ایسه‌ده ، کچیجی قوشلری چوقدر . بالیقلری پك آز اولوب ، یالکز شمال جهتنده‌کی انهار وکوللرده بولنور . ذاتاً مغوللره بالیق وقوش اتی یمك مذهبلری طرفندن ممنوعدر .

حیوانات اهلیه‌یه کلنجه ، بونلر مقدار اهالی‌یه نسبةً چوق اولوب ، مغوللرك اك باشلی معیشتی وثروتلری حیوانات اهلیه‌دندر . مرعالرك و اراضینك وسعتیله طوزك کثرتی‌ده بوحیوانلرك تکثرینه مساعددر . مغوللرك باشلیجه حیواناتی ایری قویروقلی (یعنی قره‌مان جنسی) قویونلرله ، صیغیر ، دوه وآتدن عبارت اولوب ، مرکب ، استر ، طوموز وکدی یالکز چینلیلرله مسکون اولان جنوب جهتلرنده بولنور . کچی وکوپك دخی مغوللرك حیوانات اهلیه‌سی جمله-سندندر . دوه‌لری ایکی اورکوچلیدر . دوه ، جزیرة العربده اولدیغی کبی ، مغولستان چوللرنده دخی کوجبه‌لرك یورلماز ، ییقماز و چوراق یرلرك یبانی وقبا اوت و یاپراقلریله قناعت ایدر بر رفیق مددکاریدر . آتلری کوچك وقالین بیونلی و بجاقلی اوله‌رق کوزل دکل ایسه‌ده ، پك طیانیقلیدر . غوبی صحراسنده نیم وحشی حالنده بیوك خرکله سوریلری بولنور . مغوللرك سواریلکه چوق مراقلری اولوب ، یاریشلره چوق اهمیت ویررلر .

اهالیسی ، جنسیت و لسان و مذهبلری . — مغولستانك او قدر وسعتیله برابر اهالیسی آنجق

٣ ٥٤٣ ٠٠٠ رادەلرندە تخمین اولنمقدەدر. بونلردن یالکز غرب جنوبی وغرب شمالی جهتلرندە برقاچ ترك قبائلی وجنوب شرقی جهتندە بر مقدار چینلی اهالی بولوب، قصوری کاملاً مغولدر. آنجق مغوللر مغولستانە منحصر اولمیوب، سیبریەدە، ترکستاندە، افغانستاندە وحتی روسیەدە دخی بولنان افرادیلە برابر جملەسی بش ملیونە قریب بر مقدارە بالغ اولورلر. مغوللر باشلیجە اوچ شعبەیە منقسمدرلر: شرقی مغوللر، خازارەلر، قالموقلر. شرقی مغوللر، اوچ ملیونە قریب مقداردە اولدقلری حالدە، مغولستانك شمال غربی کوشەسندن بشقە هرطرفندە منتشر اولوب، شمال جهتندەکیلرە (خالخا) نامی دخی ویریلیور. قالموقلر بر ملیوندن زیادە اولوب، مغولستانك غرب وشمال جهتندە و روسیە ممالکندە بولنیورلر. خازارەلر دخی بورباتلرلە برابر یاریم ملیون رادەلرندە اولوب، بونلر مغولستانك غرب جهتلرندە و سیبریەدە طاغنیق برحالدەدرلر.

مغوللر اقوام تورانیەنك اك مهم و اك خالصلرندن اولوب، شمدی‌یە قدر اك زیادە اختلاطدن دور قالانلری دخی اولمغلە، سیمالری حال اصلیەسنی محافظە ایتمش اولدیغندن، اقوام تورانیەدن بشقە چینلیلر، جاپونیەلیلر و هند چینی اهالیسیلە برابر منسوب بولندقلری عرقە دخی (مغول عرق) نامی ویرلمشدر. مغوللر عمومیت اوزرە اورتەبویلی، طیقناز جەوکونت بدنلی، مقوسجە بجاقلی، یاصی وباصیق برونلی، سیرك صقاللی، سیاه وسرت صاچلی، چیقیق بناقلی، اینجە طوداقلی والحاصل تاتارچهرەلی آدملر اولوب، رأیلرندە متین، جسور، مهمان پرور، مشاق سفریە پك متحمل آدملردر. همان جملەسی خیمەنشین اولوب، زراعتدن زیادە زحمتی آز اولان چوبانلغی سوەرك، قیون، دوە وخرکلە سوریلریلە کزرلر. بونلرك سوت واتیلە وبرمقدار داری ایلە بسلنیرلر؛ واورمانسز طرفلردە حیوانلرینك تزکنی یاقارلر. قرمس تعبیر اولنان اکشیمش قیصراق سودینی وچایی چوق سورلر. ینتی وکیینتی‌یە متعلق ایشلری قادینلرینە تحمیل ایدوب، ارککلری چوبانلق وآوجیلقدن وبعضلری کاروانلە سفر ایتمکدن بشقە ایش کورمزلر؛ ووقتلرینك چوغنی چای وقومس ایچەرك بول بول حکایەلر نقل ایتمکلە کچیریرلر.

لسانلری السنۀ تورانیە جملەسندن اولوب، ترك، مانجو و تونغوز اسانلریلە چوق مشابهت ومناسبتی واردر. قواعد صرفیەسی سادە ومطرد اولوب، شیوە وتلفظی‌دە لطافتدن پك عاری‌دکلدر. اویغورجەدن واساساً سریانیجەدن مأخوذ برخط مخصوصلری اولوب، یوقاریدن آشاغی‌یە یازیلیر. وسطرلر صاغدن صولە صرەلانیر. ادبیاتلری تبتجەدن مترجم بر طاقم مذهب کتابلریلە بر طاقم شرقیلر مجموعەلرندن وخارق عادە نقلیاتلە مملو بعض تواریخدن عبارتدر. آوروپا وعلی‌الخصوص روسیە وآلمانیە مستشرقینی مغولجەنك صرف و لغت کتابلرینی ضبط، وبعض کتابلرینی کندی لسانلرینە ترجمە، وعینلرینی طبع ونشر ایتمشلردر.

مذهبلری بودا دیننك (لامانیسم) دیلان شعبەسی اولوب، مرکز مذهبلری تبتدەکی (لهاسە) شهری و رئیس اعظم روحانیلری اورادەکی بیوك (لاما) در. لاما اسمیلە اولان رؤساء روحانیەلری طبیبلك و سحربازلق دخی ایدرلر. بکار راهبلر و راهبەلرلە مملو جسیم مناسترلری واردر. ایکنجی درجەدە وکندیلرینە مخصوص مرکز روحانیلری مغولستانك وسطی قسمنك شمال جهتندە واقع (اورغە) شهریدر. چادیرلرندە بر طاقم بتلر بولندیرەرق، عبادت ایدرلر.

صنایع و تجارت واحوال مدنیەسی. — مغوللر صنایعجە پك کری اولوب، قوللاندقلری معمولات صناعیەنك همان جملەسی کندیلرینە چیندن کلیر. یالکز کچە ودوە تویلە آت قیلندن ایپ یاپمغی، قبا برنوع مشین سپیلکی وبردە دمیردن بچاق وچاقمق وکومشدن قادینلریچون کوپە و بیلزیك

وخلخال برینه مستعمل حلقه‌لر امثالنی بیلمزلر . حتی
قیونلری اوقدر چوق ایکن، پیاغیلرینی قیرپمغی
بیلمیوب ، یالکز کندیلکندن دوشن تویلرینی
طوپلامقله اکتفا ایدرلر . هله اکیروب طوقومق
صنعتنی هیچ بیلمزلر .

مغولستانده چیقان شیئلرك چینده ندرت
ولزومی ومغوللرك چین معمولاتنه احتیاجی بو ایکی
یر آره‌سنده خیلی ایشلك بر تجارت اجراسنی منتج
اولوب، بو دخی چینلیلر یدیله اجرا اولنور. مغو.
لستانك اخراجاتی باشلیجه حیوانات وحیوان محصولاتی
اولوب، کلیتلی قیون، آت، دوه، صیغیر، دری،
یپاغی، قیل، (کن بی) طاغلرندن کسیلن کراسته
وغوبینك طوزلی کوللرندن چیقان کلیتلی طوزدن
عبارتدر. بو اخراجاته مقابل چیندن قالب حالنده
چای، بز وسائر پاموق منسوجات، بچاق و بالطه
کبی آلات، مطبخ اوانی و ادواتی، چبوق، توتون
وسائره‌در . مغولستانك غرب و شمال جهتلرنده
روسیه ایله دخی برمقدار تجارت اجرا اولنوب ،
اخراجاتی ینه چینه کیدنلرك عینی وادخالاتی باشلیجه
کاوساله وتلاتین ایله چوخه، قطیفه و سائر منسو.
جاتدن عبارتدر. مغولستانك غرب جهتندن بوندن
برقاچ سنه‌اول روسیه‌یه ۶۰۰۰۰۰ فرانق قیمتنده
موادچیقمش، ومقابلنده ۴۰۰۰۰۰ فرانق قیمتنده
ادخالات وقوع بولمش ایدی. بوندن بشقه اورغه
شهرنده روس تجاری ۶۰۰۰۰۰ فرانقلق تجارت
ایتمشلردی. چینله اولان تجارتی بوندن نسبتسز
درجه‌ده زیاده‌در. مسکوکات اوله‌رق چینك (لان)
تعبیر اولنان کومشدن ۳۶ درهملك بر اوفق چبوق
ایسه‌ده، بونك ندرتی جهتیله اکثریا چای قالبلریله
حساب کوره‌رك ، برچای قالبنی درت بش فرانق
اعتبار ایدرلر. دها کوچك مبلغلر ایچون قوللاندقلری
برنوم قوشاقله حساب کوروب، مثلا برقیونی مغول
شوقدر چای قالبیله شوقدر قوشاغه صاتار . هر
نه قدر مقابلنده دائما چای وقوشاق آلمازسه‌ده ،
حساب ینه بونلرله اولور. مغولستانك ایچنده آرابه
ایشلر یالکز برجاده‌اولوب، بوده سیبریه‌دن کله‌رك،
(کاختِه) و (قالغان) شهرلرندن وغوبی صحراسی
اورته‌سندن سرورله ، چینه کیروب ، پکینه منتهی
اولور. چین ایله روسیه آره‌سنده‌کی تجارتك طریق
اولان بو جاده‌نك حسن حالده بولنمسنه دولتین
مشارالیهما چوق دقت ایدیورلر. ایکنجی درجه‌ده
برطاقم پوسته یوللری واردر، که بونلرده یالکز
دوه و بیکیرله کاروانلر کچوب ، آرابه ایشلمز .
بونلردن بری اورغه‌دن اولیاسوتای و قوبدویه ،
بری اولیاسوتایدن قوقوخوتو و قالغانه ، بری
قوبدودن روسیه حدودنده‌کی (خاق) و(بیسق)ه،
بری اولیاسوتایدن قارقوله، بری اولیاسوتایدن
بارقوله ، بری‌ده (دولون نور) دن کروان
و (نرچینسك) ه قدردر. بو یوللر تمامیله معین
اولمیوب ، یاغمور یاغدیغنه و حیوانات ایچون اوت
بولندیغنه کوره سنه‌دن سنه‌یه تخلف ایدر .

مغوللرك اکثری خیمه‌نشین اولوب، پك ابتدائی
برحالده یاشایورلر. بونلرك تعیشی صرف حیوانات
اهلیه‌دن وجزئی نسبتده آودن اولوب، حیوانلرینك
سوت واتیله بسلنیرلر، ویوك و قیللرندن اثوابلرینی
و چادرلرینی یاپارلر . دیانةً قوش یمکدن ممنوع
اولدقلرندن، آولری ات ویا پوستلری ایچون اوردقلری
درت آیاقلی حیواناتدن عبارتدر . آوك چوغی
آلتون طاغ اورمانلرنده اجرا اولنور . کورکله
سیوری قلپاقلرینك کنارلرینی تزیین ایدرلر؛ وچین
و روسیه‌یه‌ده خیلی کورك اخراج ایدرلر . جزئی
زراعتله اوغراشان مغوللر شمال غربی جهتنده‌کی
دربت، تورغوت وچاخوچین قبیله‌لریله مغولستانك
جنوب جهتلرنده چین حدودنده‌کی مغوللردر .
چینلیلر مغولستانه کلوب، زراعتله مشغول اولدقلری
کبی، مغوللرکده بعضلرینی زراعته آلیشدیرمشلردر.
شهر وقصبه‌لرده ساکن اولان مغوللرك ثروتی
اکثریت اوزره ینه سوریلردن عبارت اولوب ،

برطاقلری‌ده جزئی بعض صنعتلرله وتجارتله مشغول اولورلر. بو حالده یاشایشلری مغوللر بیننده بیوك فرق اولمامسنی موجب اولوب، حیوانات اهلیه‌نك كثرت وقلتنه كوره زنكین و فقیر اولانلری همان بر حالده یاشارلر؛ وبك زنكین ویا پك فقیرلری اولمیوب، برمساوات حكم سورر؛ وقبائل رؤسا-سندن بشقه صنف ممتازلری یوقدر. برمدتدن بری شدتلی قیشلرك تعاقبی و حیواناتده ظهور ایدن صالغین خسته‌لقلر عمومیت اوزره مغوللری فقره دوچار ایتمشدر.

اصول اداره‌سی، تقسیمات ملکیه وعسکریه‌سی. — مغولستان چین دولتنه تابع اولدیغی حالده، بسبتون بشقه وكندینه مخصوص براصول اداره‌سی واردر. مغوللر (خوچون) تعبیرایتدكلری قبیله‌لره منقسم اولوب، برچوق قبیله‌لر بر (اویماق) تشكیل ایدرلر. بهر (خوچون) كندی رئیسنك تحت اداره‌سنده اولوب، بر رئیسك وفاتنده وارثی پكینه كیده‌رك، اوراده بر رسم مخصوصله ریاست كندیسنه توجیه اولندقدن صكره، خاقانك فرمانی حامل اوله‌رق قبیله‌سنه عودت ایدر. بر اویماغی تشكیل ایدن قبائلك رؤساسی سنه‌ده بركره اویماغك مركز معیننه طوپلانوب، ایچلرندن بریی رئیس انتخابیله (چوخان) تعبیر ایتدكلری برمجلس عمومی تشكیل ایده‌رك، قبائلك و اویماغك امورعمومیه ومصالح مشتركه‌سنی مذاكره ایدرلر. قبائل رؤساسنك قرار وحركتلرنده نظام مخصوصی حدودینی تجاوز ایتمه‌ملرینه پكیندن تعیین اولنمش وشهر وقصبه‌لرده مقیم والیلر ومتصرفلر نظارت ایدرلر. جسامتلرینه كوره بر ویا برقاچ (خوچون) بر «بیراق» تشكیل ایدرلر؛ وحرب زماننده كندی رؤسالرینك قوماندهسی آلتنده اوله‌رق او بیراغك آلتنه طوپلانوب، سوق اولنورلر. یالكز جنوب جهتنده چین حدودنده اولان ایكی ایالت اویماقلره منقسم اولمیوب، بونلرك ذاتاً اهالیسی چینلی ایله قاریشیق ویاچینلیلشمش متوطن مغوللردن عبارت اولدیغندن، نفس چین ایالاتی كبی اداره اولنورلر. بو وجهله بتون مغولستان بروجه آتی درت بیوك دائره ایله ایكی ایالته منقسم اولوب، ۲۶ اویماق و ۱۵۱ بیراق و یا قبیله‌یی حاویدر:

دائره و ایالت	اویماق	بیراق ویاقبیله
خالخا (شمالی مغولستان)	چچن خان	۲۳
	توشتو خان	۲۰
	سایین نویین	۲٤
	تاساغتوخان	۲۰
جنوبی مغولستان	سونیت	۲
	چاخار	۸
	اورات	۳
	تومد	۳
شرق وشرق جنوبی مغولستانی	دوربت	۱
	آروخورچین	۱
	خورلوس	۲
	چالیت	۱
	بارین	۲
	جاراغوت	۲
	اویوت	۲
	نایمان	۲
	اوجوموجین	۲
	خاؤچیت	۲
	آباغه وآباغنار	٤
	كشیكتن	۲
	خاراچین	۳
	ماؤمینغام، خالخه‌وسائره	٤
غرب شمالی یعنی قوبدو دائره‌سی	دربت	۲
	تورغوت	۹
	الوت	۱
	قبائل مختلفه	۷
اوردوس ایالتی		۷
آلاشان »		٤

هر دائره واویماغك بیوك مأمورینی مغول ومانجودن مركبدر. برقاچ صنف بكلری واردر، كه بونلرده بكلك ارثاً انتقال ایدوب، خاقان چین دخی بربكی بر صنفدن مافوقنده‌كی صنفه ترفیع ایده بیلیر. الك بیوكلری (خان) دینلوب، خانلرك مادوننده جینوان، جونوان، بیله، بیز، غون صنفلری بولنیور. بو بكلر اوقات معینه‌ده پكینه كیدوب، خاقان چینی تبریك، وآت ودوه و سائر حیواناتدن عبارت وبركیلرینی تقدیم ایتمكه مجبور-درلر؛ ومقابلنده جانب خاقانیدن خلعت، قلیچ، توبلی قلپاق كبی هدیه‌لره نائل اولورلر. اهالی ایسه بنه حیواناتدن عبارت اولان وبركیلرینی خانلرینه وبكلرینه ویررلر. بوندن بشقه یوللری محافظه وكندی حیوانلریله مأمورینی نقل، اثنای سفرده اعاشه ایتمكله وسائر بویله آنغاریه‌لرله موظفدرلر. برده حدودك

محافظه‌سیچون اویماق مقدار معین نفرات ویروب، بونلر اوچ درت سنه حدود خدمت عسکریه‌سنده بولنورلر. اصل خدمت عسکریه‌یه گلنجه، یوقاریده دینلدیکی کبی مغولستان بیراقلره منقسمدر. اکثریا هر قبیله بر بیراق تشکیل ایدر، و رئیس قبیله بیراقداریدر. بو بیراقلر (سومون) اسمیله ۱۵۰ کشیدن مرکب بلوکاره منقسمدرلر؛ بر قاچ بیراق (چالان) اسمیله بر آلای و بر قاچ آلای بر قول ویا اردو تشکیل ایدر. اکثریت اوزره قوللرله اویماقلرك تقسیمی توافق ایدوب، هر اویماق بر قول چیقاریر؛ و اویماغك خانی قول قوماندانیدر. مغول عسکری کاملاً سواریدر. بتون مغولستانك والئ عمومیسی (چان چون) عنوانیله مانجولی بر آدم اولوب، (اولیا سوتای) ده اقامت ایدر. طائفهٔ رهبانك وبونلره منسوب بعض صنوف اهالینك امتیاز واستثنالری واردر. نظامات وقوانین پکینده ترتیب اولنوب، آنجق کوچك ایشلرده مغول رؤساسی عادات قدیمه‌لرینه کوره حرکت ایدرلر. جزالری جرمه، نفی واعدامدن عبارتدر.

احوال تاریخیه‌سی. — مغوللرك تاریخ قدیمی و بولندقلری یره نره‌دن کلدکلری مجهول اولوب، آنجق چینك یدنجی وسکزنجی قرن میلادیده حکم سورمش اولان (تانغ) سلاله‌سی زماننده کی چین تواریخنده (شی اوئی مونغ قو) واونجی واون برنجی قرن میلادینك چین محرراتنده ینه (مونغ قو) و (مونغ اولی) اسملریله مذکوردرلر. شو قدر وارکه او وقتلرده مغوللر شمدیکی مغولستانك یالکز شرق جهتنده ومانجوریه قربنده ساکن اولوب، شمدیکی مغولستانك غرب طرفلری ایسه اویغورلر وسائر ترك اقوامیله مسکون ایدی. ایکنجی قرن میلادی‌یه طوغری او جهتده‌کی اقوام تورانیه‌نك جمله‌سی، بربرلرینی ایته‌رك، غربه طوغری یایلدقلری صره‌ده، مغوللر دخی شمدیکی مغولستانك وسط و جنوب طرفلرینه طوغری ایلریلمش اولملیدرلر. غرب جنوبی طرفنه انتشارلری ایسه پك مؤخردر. اصل مغوللرك عالمده شهرت بولملری چنکیز خانك خروجندن بریدر. مغوللر روایات ملیه‌لرنده، برنجی حکمدارلری اولمق اوزره، (بودانچار) اسمنده برینی یاد ایدوب، بونك اصل و نسب و صورت ظهورینی بر طاقم اساطیر موهومه ایله احاطه ایتمشلردر. بونك اخلافی کیتدکجه مالکلرینی توسیع ایدوب، یدنجیلری اولان (یسئوقای) بیوجك بر ملکه صاحب بولنمش؛ وبونك اوغلی وخلفی (تموجین) جهانکیر اولوب «ملك مظفر» معناسیله (چنکیز خان) عنوانیله شهرت بولمشدر. بونلرك مرکزی الیوم (ساین نوین) ایله (توشتوخان) اویماقلری حدودنده خرابه‌لری موجود بولنان (قره قوروم) شهری ایدی.

چنکیز خان ۶۰۳ تاریخ هجریسنده بتون مغوللری ومغولستانك غرب جهتنده‌کی اقوام ترکیه‌یی کندی حکمنه رام ایدوب، خان خانان ویا خاقان عنوانینی آلدقدن صکره، مغول واتراکدن جسیم بر اردو تشکیل ایله، بونك اوکنه اقوام ترکیه‌دن (تاتار) دینلن قومك شجعان افرادینی سوره‌رك، اویغور، قیرغیز وسائر اتراکی تحت حکمنه آلمش؛ وبعده ماوراء النهر، خراسان، عراق عجمی، آذر- بیجان، دشت قبچاق وروسیه‌نك قسم اعظمنی ضبط، وبو ممالك واسعه‌یی کاملاً غارت وتخریب ایده‌رك، اکثر اهالیسنی قتل عام ایتمشدی. عسکرینك پیشداورلری بولنان مذکور (تاتار) قومی مناسبتیله چنکیز خانك بتون اردوسنه وعلی العموم مغوللره تاتار نامی دخی ویرلمشیدی. چنکیز خان یکرمی سنه قدر دوام ایدن جهانکیرلك دورنده عالمی آتش ایله قان ایچنده براقه‌رق، وهله عالم اسلام ایچون بر آفت مبرم کسیله‌رك، وفاتندن اول ممالك واسعه‌سنی اوچ اولادی بیننده تقسیم ایده‌رك، مغولستانی تولی خانه، اویغور وماوراء النهر وخوارزم جهتلرینی یعنی ترکستانی جغتای خانه، دشت قبچاغی یعنی روسیه ایله سیبریه‌نك غرب جنوبی جهتنی‌ده جوجی خانه ویرمش؛ و قره قوروم تختیله جمله‌سی اوزرینه ریاست وحکومتی‌ده اوکتاقاآنه براقمش ایدی. اوکتاقاآن پدرینك طوتدیغی طریقده دوام ایله، چینك قسم اعظمنی ضبط ایتدکدن صکره، سلطان جلال الدین خوارزمشاهی رفع ایله، غربه طوغری توسیع فتوحات ایده‌رك، ترکستانك قسم باقیسنی، عراق وفارسی وکرجستان وقافقاسیه‌یی دخی الحاق ایده‌رك، قارصه قدر کلمشیدی. جوجی خانك اوغلی بایدوخان وولغاده‌کی بلغار حکومتنی امحا ایله،

روسیه‌نك هر طرفنه یاییله‌رق، موسقوه‌یی واو وقت
روسلرك مرکزی اولان کیفی و سائر کافهٔ معمو-
ره‌لرینی یغما واحراق ایتدکدن صکره، سردارلرندن
برینی لهستانه کوندردیکی حالده، کندیسی مجارستانه
داخل اولوب ، پشته‌یی ضبط ایتمش؛ و سیلزیه‌ده
(لیتیج) ی آلمش اولان سرداریله اوروپای وسطیده
بولشمق اوزره ایکن، اوکتاقاآنك وفاتی کندیسنی
مغولستانه جلب ایتمش ایدی. اوکتاقاآنك اوغلی
وخلفی کیوك خان پدرینك ملکنی محافظه و(قوره)
ایله قافقاسیه‌نك بعض جهتلرینی ضم ایتمشدی. بونك
خلفی اولان منکوقاآن بن تولی خان تیبتی و هند
چینی‌یی وتونکینی ضبط ایتدیکی کبی، برادری هلاکو
خانی دخی غرب جهتنده فتوحاته مأمور ایتمکله ،
مرقوم ایرانی کاملاً تحت اطاعتنه آلدقدن صکره،
بغداده‌کی خلافت عباسیه‌یی دخی رفع ایله، عراق
عربی وجزیره وشامك برر قسمنی ضبط ایتمشدی.
منکوقاآنك خلفی و برادری قبلاقاآن چینك قالان
قسمنی دخی ضبط ایله ، (سونغ) سلاله‌سنك
حکومتنه ختام ویره‌رك، پکین تختنه اوتورمش ،
و هند چینینك قالان جهتلرینی دخی کاملاً فتح
ایلمشیدی. بونك زماننده مغول دولتی قوت ومکنتك
اوج بالاسنه واصل اولوب، دنیاده نه اوندن اول
ونه‌ده اوندن بری بیوك دولت اولمامشدر. جاپونیه
دکیزندن (دنیپر) مجراسنه وسیبریه‌دن مالاقه شبه
جزیره‌سنه قدر ممتد اولوب ، همان بتون آسیایی
وآوروپانك بر بیوك قسمنی حاوی ایدی . (بودا)
دیننك لامانیسم مذهبی دخی بونك زماننده مغو-
لستانه داخل اولوب، تدریجاً انتشار و تعمم ایتمشدر.
دها اول برطاقم نسطوری راهبلر رومه‌لردن تعقیب
اولنه‌رق، او جهتلره کیتمش اولدقلری کبی، اوصره‌ده
دخی مغوللرك عالم اسلامه قارشی بر بلای اعظم
کسلدکلرینی چشم ممنونیتله کورن پاپا طرفندن مغول
خانلری یاننه برطاقم میسیونرلر کوندریله‌رك، خر-
ستیانلغك نشرینه چالیشلمش ایسه‌ده، برنتیجه استحصال
اولنه‌مامشدی .

چنکیزك تأسیس ایتدیکی مغول دولت عظیمه‌سی،
وسعت فوق العاده‌سنه بناءً ، چوق وقت متحد
طوره‌میوب ، بربرندن آیری اوچ دولته منقلب
اولمشدی. هلاکونك قوردیغی ایلخانیه دولتی ایکی
اوچ بطن صکره بر دولت اسلامیه‌یه منقلب اولوب،
قوتله اسلامه غالب کلن مغوللر مدنیت اسلامیه‌یه
مغلوب اولمش؛ و نهایت ٧٣٦ تاریخنده سلطان
ابوسعیدله منقرض اولمشدر. جوجی خانك اولادی
النده اولان دشت قپچاق دولتی دخی بر اسلام
وترك دولتی اولدقدن صکره درت خانلغه منقسم
اولوب، قزان، اژدرخان ونوغای خانلقلری بربرینی
متعاقب روسلر طرفندن رفع اولندقلری کبی ،
دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه کیرمك سایه‌سنده
جمله‌سندن زیاده دوام ایدن قریم خانلغی دخی
نهایت روسیه‌نك الینه کچمشدر. آکن دیدیکمز کبی،
بوخانلقلر چوقدن ترکلشوب ، مغوللقدن هیچ براثر
محافظه ایتمه‌مشلردی . چینده‌کی مغول دولتی ایسه
١٢٧٩ دن ١٣٨٨ تاریخ میلادیسنه‌دك آنجق
١٠٩ سنه دوام ایدوب، تاریخ مذکورده چینلیلر
صوك مغول حکمدارینی پکیندن چیقاردقدن بشقه،
متعاقباً مغولستانی دخی ضبط ایتمکله قوییلوب ،
مغول قبائلی بیننده‌کی تفرقه و نفاق دخی چینلیلرك
فتوحاتنه خدمت ایتمشدر. مغولستانك غرب جهتنده
بولنان قالموقلر سائرلرندن زیاده مقاومت ایتمشلردر.
چنکیزك فتوحاتی اثناسنده عالمه یاییلان مغوللر
جنسیتلرینی غائب ایدوب، امم مغلوبه‌یه قاریشمشلر-
سه‌ده، بعده سیبریه و ترکستانه و تا روسیه‌یه قدر
هجرت ایدن بعض قالموق وسائر مغول قبائلی الیوم
بولندقلری یرلرده جنسیت و لسانلرینی محافظه
ایتمکده‌درلر .

الحاصل مغوللر چنکیز خانك خروجیله برابر
بردن بره پارلایوب، ایلك دفعه اوله‌رق ناملرینی
طویورمغله برابر ، کرهٔ ارضك نصفنی تحت قهر
وتخریبلرینه آلمشلر؛ وبوزسنه قدر هر طرفه لرزه انداز
دهشت اولدقدن صکره ، بوفتوحاتدن هیچ بر
استفاده ایتمکسزین، کافی السابق چوللرینه چکیلوب،
بردها نام ونشانلری ایشیدلمه‌مشدر . مغولستانك
ایچ طرفلری یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر مجهول اولوب،
اخیراً بعض روس و انکلیز و سائره سیاحلری ایچنی
کزمکله، احوال عمومیه‌سندن عالم مدنیتی خبردار
ایتمشلردر .

مغیره { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب،
الك معروفلری بروجه آتیدر :

(ابو سفیان مغیره بن الحارث بن عبدالمطلب بن هاشم القرشی الهاشمی) كه ترجمهٔ حالی « ابوسفیان » ماده‌سنده كچمشدر. یالكز طبیعت شعریه‌سی اولدیغنی مادهٔ مذكوره‌ده ذكر ایتمدیكمزدن، شوراجقده علاوه‌سیله، ارتحال جناب نبوی حقنده سویلمش اولدیغی برمرثیه‌سندن بر ایكی بیتك ایرادی مناسب كورلدی :

ارقت فبات لیلی لا یزول
ولیل اخی المصیبة فیه طول
واسعدنی البكاء و ذاك فیما
اصیب المسلمون به قلیل
فقد عظمت مصیبته وجلت
عشیة قیل قد قبض الرسول الخ

— (مغیره بن الاخنس بن شریق الثقفی) كه یوم‌الدارده حضرت عثمان (رضه) ی مدافعه‌ده پك غیرت كوستروب، بو وقعهٔ مؤلمه‌ده شهید اولمشدر. پدری دخی صحابه‌دن ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو ایكی بیت وقعهٔ مذكوره حقنده سویلدیكی اشعارندندر :

لما تهدمت الابواب و احترقت
یممت منهن بابا غیر محترق
حقاً اقول لعبدالله آمره
ان لم تقاتل لدی عثمان فانطلق
هوالامام فلست الیوم خاذله
ان الفرار علی الیوم كالسرق

— (ابوعبدالله مغیره بن شعبه بن ابی عامر الثقفی) كه دهاة عربدن معدود اولوب، یمامه وقعه‌سنده وفتوح‌الشامده حاضر بولنمش، و یرموك محاربه‌سنده بر كوزی مصاب اولمشیدی . قادسیه محاربه‌سنده ونهاوند وهمدان فتحنده دخی بولنمشدر. جانب فاروقیدن بصره و بعده كوفه عامللكنه نصب اولنمش ؛ وعهد ذی‌النورینده عزل اولنه‌رق ، مشارالیهك شهادتندن صكره ظهور ایدن اختلافاته مداخله‌دن اجتناب ایتمش ؛ وامام حسن (رضه) جانبندن امر خلافت معاویه‌یه ترك بیورلدقده عمرو بن عاصك اوغلی عبدالله كوفه‌یه نصب اولنمش ایسه‌ده ، صاحب ترجمه معاویه‌یه « عمرو بن العاصی مصر و مغربه و اوغلی كوفه‌یه تعیین ایدوب ، بر آرسلانك ایكی چكه‌سی آره‌سنه كیرمكه نصل جسارت ایدیورسك ؟ » دینجه، مرقوم عبداللهی عزل ایله، كندیسنی كوفه والیلكنه نصب ایتمش ؛ و آخر عمرینه‌دك اوراده قالوب ، ٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر . كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. اسلامده الك اول دیوان قوران بو ذات اولوب ، بصره‌ده بونی یاپمشدر. — (ابو یحیی مغیره بن نوفل بن الحارث بن عبدالمطلب بن هاشم القرشی الهاشمی) كه فخر كائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌لرینك اوغلی اولوب، هجرتدن اول مكه‌ده و بر روایتده رحلت جناب نبویدن آلتی سنه مقدم دنیایه كلوب، عهد جناب ذی‌النورینده قاضیلق ایتمش ؛ و بعده معیت جناب مرتضویده صفین محاربه‌سنده وسائرغزواتده حاضر بولنمش؛ وحضرت علی (رضه) افندمزك شهادتنده ابن ملجم قلیجنی چیقاروب ، كیمسه‌یی یانه یناشدیرمدیغی حالده ، صاحب ترجمه اوستنده بولنان قطیفه‌یی قاتل مرقومك اوستنه آته‌رق ، كندیسی پك توانا دخی اولمغله ، طوتمغه موفق اولمشیدی . جناب حیدر كرارك تحت نكاحنده بولنان حفیدهٔ جناب نبوی (امامه بنت زینب) حضرت مشارالیهك وصیتیله ارتحالندن صكره صاحب ترجمه‌یه وارمشیدی .

مفتون { فرس شعراسندن درت ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (شیخ احسان الله بن شیخ امان‌الله) هندستانك اود خطه‌سنده‌كی شاه آباددن ایدی . شو بیت اونكدر :

صدای ناله از هر كوچه و بازار می آید
یقین دارم كه آن ترك سپهسالار می آید

— ایكنجیسی (میرزا —) شو بیتك قائلیدر:

چرا از كوی خود راندی من آزرده جانی را
غریبی خاكساری بی كسی بی خان و مانی را

— اوچنجیسی (میرزاعبدالرحیم بیك) لاهورلی و علی محمد مجردك شاكردانندن اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده شهید اولمشدر . شو بیت اونكدر :

در فطرت كامل نكند حادثه نقصان
یاقوت چو سابیده شود قوت روحاست

— دردنجیسی (غلام مصطفی) غلام مرتضی دینكله شهیرراضی‌الدین سرورینك برادری اولوب،

١١٦٨ ده ٣٠ یاشنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

مفتی { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

منم پیش خدنك تیز پایش چون نشان مانده
وجودم کشته خاك و استخوانی درمیان مانده

— ایکنجیسی شاه شجاع کرمانی احفادندن اولوب، لکهنوده مفتی ایدی؛ و شهر مذکورده (مفتی کنج) محله‌سنك بانیسیدر. شو بیت اونکدر:

شهید تیغ هجرانم نه پروای کفن دارم
همین یك شام ماتم را سراپای بدن دارم

مفتی زاده { (احمد افندی) سلطان عبدالحمید خان اول دوری مشایخ اسلا-
مندن اولوب، پدری کلیبولیده مفتی بولنمغله، بو لقبله شهرت بولمشدر. تحصیل علم ایتدکدن صکره، طریق قضایه سلوکله، ١١٨٦ تاریخنده سلطان مصطفی خان ثالث زماننده وقوع بولان سفر همایونده مکه پایه‌سیله اردوی همایون قاضیلغنه نصب اولنمشدی. ١١٩٦ ده روم ایلی پایه‌سیله آناطولی قاضیعسکری و ١٢٠٠ ده شیخ الاسلام اولمشدر. کندیسی عالم وفاضل ودرجهٔ نهایه‌ده محق وعادل بر ذات اولوب، آنجق او صره‌ده روسیه محاربه‌سی آچلمغله، امور دولت کسب نزاکت ایتدیکی حالده، کندیسی ضعف وهرمه دوچار اولدیغندن، یکرمی ایکی آیه قریب مدت امور فتوایی بعد الاداره، ١٢٠٢ ده عزل اولنه‌رق، ١٢٠٤ ده مسند مشیخته حمیدی زاده مصطفی افندینك انهاسیله آربه‌انی اولان آنقره‌یه نفی اولنمش ایسه‌ده، متعاقباً عفو واطلاق اولنه‌رق، درسعادته عودت، و ١٢٠٦ ده ارتحال ایتمشدر. تفسیر بیضاوینك بعض مشکلاتی حقنده رسائلی واردر.

مفرد { ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی همدانلی اولوب، ابتدا نعلبندجیلقله مشغول ایکن، بعده خدمت امرایه میل ایده‌رك، آقاخانه انتساب ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

بیخود از زمزمهٔ مرغ کرفتار شدم
دیکری یاد تو میکرد من از کار شدم

— ایکنجیسی (قم) لی اولوب، ترزیلکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

خون بلبل را نه تنها درچمن کل میخورد
هر کجا خاریست آب از چشم بلبل میخورد

— اوچنجیسی تبریزلی ویا اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

طره اش پای دل هر دردمندی بسته است
این پریشان هرکرا دیده استبندی بسته است

مفضل بن سلمه { (ابو طالب —) مشاهیر نحویوندن واَئمهٔ
کوفیوندن اولوب، نحو ولغتده زماننك فریدی ایدی. ابو عبدالله بن الاعرابیدن وسائر مشاهیر عصرندن اخذ علوم ایتمشدر. تألیفاتی بروجه آتیدر: «کتاب معانی القرآن»، «البارع فی علم اللغة»، «کتاب الاشتقاق»، «کتاب آلة الکاتب»، «کتاب المقصور والممدود»، «کتاب المدخل الی علم النحو»، «کتاب جلاء الشبهة فی الرد علی المشبهة»، «کتاب الخط والقلم»، «کتاب الفاخر فیما یلحن فیه العامة»، «کتاب عمائر القبائل»، «کتاب العین».
[«ابو طالب ضبی» ماده‌سنده «دائرة المعارف»ك سهوینه قاپیله‌رق، آنی الترجمه (مفضل ضبی) ایله تشویش ایدلمش، وتألیفاتنده بعضی، کتاب مذکورده کورلدیکی اوزره، یاکلش قید ایدلمش اولدیغندن، بوراده تکرارینه مجبور اولدق.]

مفضل الضبی { (ابو عبد الرحمن — بن محمد) مشاهیر نحات کو-
فیوندن اولوب، موثوقیتنه بناءً، بصریوندن ابو زید الانصاری دخی کندیسندن اخذ ایتمشیدی. خلیفهٔ عباسی مهدی ایچون اشعار عربك اك ایلرینی انتخاب وجمع ایده‌رك، «المفضلیات» عنوانیله بر مجموعهٔ مرغوبه وجوده کتیرمشیدی. که بعده بو مجموعه‌یه بعضلری دیکر اشعار علاوه، وبعضلری اشعار اصلیه‌سندن برطاقنی طی ایده‌رك، مفصل ومختصر مختلف نسخه‌لر وجوده کتیرمشلردر. اك صحیحی ابو عبدالله بن الاعرابینك نقل وروایتی اوزرینه یاپیلانیدر. «کتاب الامثال»، «کتاب معانی الشعر»، «کتاب العروض» عنوانلی اثرلر دخی جملهٔ تألیفاتندندر. اصمعی ایله دخی صحبتی و مباحثه‌لری واردر. «کتاب الامثال»ی «امثال العرب» عنوانیله ١٣٠٠ تاریخنده استانبولده «الجوائب» مطبعه‌سنده طبع ونشر اولنمشدر.

مفلح { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

بهشت آنجاست کآزاری نباشد
کسی را با کسی کاری نباشد

مفلس { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (امان الله) دهلیده صبیان معلملکیله مشغول ایدی. مهرنده «المفلس فی امان الله» عباره‌سنی حك ایتدیرمشیدی. شو بیت اونکدر:

چه بلا چشم تو ای رشك پری دارد سحر
که پری در طلب چشم تو دیوانه بود

— ایکنجیسی هندستانك (کون آباد) قصبه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جهد کن تا پیش محتاج آبرو پیدا کنی
قطره چون کوهر شود فیضش بدهقان میرسد

مفلسی { ایران شعراسندن ومشهد ساداتندن ایدی. شو بیت اونکدر:

خلق کوید مفلسی دیوانه شد
لاجرم دیوانکیش مفلسیست

مفید افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذات اولوب، ایکیسی ده طریقت نقشبندیه مشایخندندر. برنجیسی (شیخ عبد الکریم —) بروسه‌لی اولوب، ۱۱۳۰ ده حج طریقنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بوس لعلك ویردی جانا شیوهٔ دیکر بکا
شمدی رنك بیخودیدر کردش ساغر بکا

— ایکنجیسی (شیخ اسماعیل —) استانبوللی اولوب، ۱۲۱۷ ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

باق ساعته بر دقیقه فوت ایلمیوب
اویناتمه‌ده رقاص درونن هر کاه
مفتاح انابتله قور ایشات سن ده
دل ساعتنی بصوت الله الله

مفیدی { ایران شعراسندن اولوب، وطنی اولان اصفهانده مسجد جامع مدرسلرندن ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

بهرزه درد سر خویش میدهد ناصح
مفید نیست نصیحت ذکر مفیدی را

مقابر الشهداء { بغدادده باب حرب قنطره‌سنك جنوب جهتنده مشهور بر یر ایدی.

— مصرده دخی بو اسمله معروف بر یر ایدی، که مروان بن حکم دمشق شامده حکومتی ضبط ایتدیکنده، یعنی ٦٥ تاریخنده مصرلیلر بیعت ایتمیوب، عبدالله بن الزبیره میل ایتدکلرندن، مروان مصره عسکر سوق ایتمش؛ و وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنان ٦٠٠ مصرلیلر بو محله دفن اولنمغله، بو اسمله شهرت بولمشدر.

مقابر قریش { بغدادده مشهور بر مزارستان و بیوك بر محله اولوب، سور ایله محاط ایدی. الك اول خلیفه ابو جعفر منصورك اوغلی جعفر بو محله دفن اولنمشدی. امام موسی کاظم بن جعفر صادق (رضهما) دخی بو محلده مدفوندرلر. امام همام مشارالیهك مدفون بولندقلری کاظمیه شمدی بغداددن ایکی ساعت قدر اوزاق بولندیغی حالده، او وقتلرده شهره متصل وباکه داخل بولنمسی بغدادك اسکی بیوکلکنه دلیلدر.

مقاتل بن سلیمان { (ابو الحسن — الازدی المروزی) مشاهیر علمادن وائمهٔ مفسریندن اولوب، بیوك بر تفسیرك صاحبیدر. عن اصل بلخلی اولوب، مروده تحصیل ایتمش؛ وبر خیلی وقت خراسانده تدریس وروایتله مشغول اولدقدن صکره، بغداده داخل اولوب، عراقجه دخی شهرت و شان قزانمش؛ و ١٥٠ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. تفسیرده‌کی قوت و اقتداری امام شافعی حضرتلرینك شهادتیله دخی مثبت اولدیغی حالده، حدیثده روایتی غیر موثوق ومتروکدر. تفسیرینه یهود ونصارادن اخذ ایلدیکی کتب بنی اسرائیلك تفصیلاتنی درج ایتمش اولدیغی دخی مرویدر.

مقاتل بن عطیه { (ابو الهیجاء — البکری الحجازی) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، (شبل الدوله) لقبیله ملقبدر. امراء عرب اولادندن اولوب، برادرلریله بوزشدیکندن طولایی ترك دیارله، بغداده و بعده غزنه‌یه وخراسانه رحلتله، وزیر شهیر نظام الملکه انتساب ایتمش؛ و بونك قتلندن صکره بغداده عودتله، بر مدت اقامتدن صکره مستظهر باللهك توصیه‌سیله کرمانده وزیر بولنان مشاهیر

اجواددن ناصرالدين مكرم بن العلائك يانينه كيدەرك، مدحنده بولنمش، وبرچوق احسانلرينه نائل اولمش ايدى. اورادن بغداده عودتندن صكره ماوراء النهره سياحت، وخراسانه عودتله، هراتده بر قادينك دام عشقنه دوچار اولوب، حقنده برچوق غزليات سويلمش؛ ونهايت مروه كيدوب، اوراده اختيار توطن ايتديكي حالده، ٥٠٥ تاريخنده خستەلنەرك، شهر مذكورك بيمارستاننده (يعنى خستەخانەسنده) وفات ايتمشدر. قصائد ومراثى وسائر اشعارى چوق اولوب، مرقوم ابن العلايه تقديم ايتديكي قصيدەسنك مطلعى شودر:

دع العيش تذرع عرض الفلا
الى ابن العلاء و الا فلا

مقالى { اوننجى قرن هجرى شعراسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى آلا شهرليدر؛ وسلك قضايه سالك اولوب، ٩٩٢ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بو چرخ پيرەزن اى دل دكلدر مايۀ دولت
كشينك باشى صاغ اولمق يتر سرمايۀ دولت

— ايكنجيسى غالبا ينه الا شهرلى اولوب، شو بيت اونكدر:

كيم كه سن نقطەدهانه بوله بر ذرەجه عيب
ديلرم يوغ ايده سلطان سرا پردۀ غيب

مقام { مسجد الحرامده كعبۀ مكرمەنك خارجنده بر طاشدر، كه اوزرنده حضرت ابراهيم (عم) ك قدمى اثرى اولمغله، مناسك حجدن اولوب، دميردن بر صندوقله وبونك اوستى كسوۀ مخصوصه ايله مستور طوتيلور؛ و ايجابنده آچيلير. حقنده روايات مختلفه واردر.

مقبل { (مولانا شرف الدين) مشاهير شعراء ايراندن وعلمادن اولوب، كرمانليدر. شو بيت اونكدر:

مقامى سخت دلخواهست جنت
و ليكن رونق كويت ندارد

مقبلى { خلافت عباسيه زماننده عراق جهتنده ظهور ايدن مشاهير اطباء اسلامدن اولوب، « مقالة فى الشراب » و « تلخيص كتاب المسائل لحنين بن اسحق » عنوانلريله ايكى تأليفى واردر.

مقبول { فرس شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برنجيسى (قم) سادانندن اولديغى حالده، سلطان حسين بايقرا زماننده هراته رحلت ايتمش؛ ونهايت كاشانده كوشۀ عبادته چكيلوب، اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

نه كسى كه بهر دردم رود و طبيب جويد
نه كسى كه كر بميرم كفن غريب جويد

— ايكنجيسى هندستانك لكهنو شهرندن اولوب، قلندرانه سياحت ايدردى. « نور نامه » و « قاف نامه » عنوانلريله ايكى منظومەسى و اردو لساننده « درد الفت » عنوانيله برمثنويسى واردر. ١٢٧٠ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بغمزه ناز تو انداز دلبرى آموخت
ستمكرى بستمكر ستمكرى آموخت

مقتدر بالله { (جعفر بن المعتضد بن الموفق بن المتوكل بن المعتصم بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيەنك اون سكزنجيسى اولوب، ٧٨٢ تاريخنده طوغمش؛ و ٢٩٥ تاريخنده، هنوز ١٣ ياشنده اولديغى حالده، برادرى مكتفى بالله علينك وفاتى اوزرنه مقام خلافته كچمش؛ ويالكز زمان صباوتنده دكل، سن رشده وصولندن صكره دخى بركونه اقتدار واهليت كوسترەمديكندن، حكم ونفوذ طائفۀ نسا وطواشينك النده قالمش؛ و قرامطه حجازه مستولى اولوب، حجر اسودى هجره نقل ايتدكلرى كبى، مغربده عبيدالله مهدى ظهور ايله، دولت فاطميونى تأسيس ايدەرك، خليفۀ عباسينك نامنى خطبەدن رفع ايتمش؛ وايران وجزيره جهتلرى دخى تابعيتندن چيقمش ايدى. ايكى دفعه اسقاط و ينه اقعاد اولندقدن صكره، ٣٢٠ تاريخنده بغدادى تركه مجبور اولوب، مونس نام خادمك عسكرى النده قتل اولنمشدر.

مقتدى بالله { (عبدالله بن احمد بن القائم بن القادر بن اسحق بن المقتدر) خلفاء عباسيەنك يكرمى يدنجيسى اولوب، ٤٤٨ تاريخنده طوغمش؛ و ٤٦٧ ده، جدى قائم بامر اللهك وفاتى اوزرينه، ملكشاه جلال الدين سلجوقينك سعييله، مقام خلافته كچمش؛ و اون طقوز سنه ايله بش آى اجراى خلافتدن صكره، ٤٨٧ تاريخنده فجأةً وفات ايتمشدر. عادل و صلحپرور و محب علما بر ذات اولوب، زماننده مشاراليه ملكشاهك و وزيرى مشهور نظام الملكك انضمام

همتیله بغدادده علوم ومعارف چوق ترقی ایتمش ؛ وعلى الخصوص علم هیئتجه بعض ترقیات مهمه وقوع بولوب، دنیاده شمدی‌یه قدر وضع واتخاذ اولنان تاریخلرك اصلح واصحی اولان (تاریخ جلالی) ایجاد اولنمشدی .

مقتفی لامرالله { (محمد بن المستظهر بن المقتدر) خلفاء عباسیه‌نك اوتوز برنجیسی اولوب، ٥٨٩ تاریخنده طوغمش؛ و ٥٣٠ ده، برادرزاده‌سی راشد باللهك شهادتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایله، بسبتون امیر۔ الامرالرك الینه چكمش اولان حكم ونفوذی قسماً اولسون استردادده چالیشه‌رق، ٢٥ سنه‌یه قریب مدت اجرای خلافتدن صكره، ٥٥٥ تاریخنده ٦٦ یاشنده وفات ایتمشدر .

مقداد بن الاسود { كبار صحابه‌دن و اك اول اسلامه كلنلردن اولوب، اصل ونسبی مختلف فیه اولدیغی حالده، اسود بن عبد یغوث الازهری طرفندن اوغللغه قبول اولنمشدی . حبشه هجرت ایدوب، بعده مكهٔ مكرمه‌یه عودت ایتمش ؛ و مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایده‌میوب، اسلامنی كتم ایله، مكه‌ده قالمش؛ وبعده عكرمه بن ابی جهلك قیادتیله مسلمینه قارشی سوق اولنان سریه‌یه التحاقله، تلاقیء فئتین وقوعنده عتبه بن غزوانله برابر اهل اسلام جانبنه چكمش؛ و بدر واحد وسائر غزواتك جمله‌سنده معیت جناب نبویده بولنمش؛ وعلى الخصوص بدر غزاسنده چوق غیرت وفداكارلق كوسترمشیدی . بعده مصر فتوحنده دخی بولنمش؛ وخلافت ذی النورین عهدنده ٧٠ یاشنده اولدیغی حالده، مدینه‌ده وفات ایتمشدر . فضائلی حقنده بر قاچ حدیث شریف مرویدر . حب الله وحب رسول الله شرفنه نائل اولان درت وبر روایتده اون درت صحابه‌نك بریدر . ذوات مشارالیهم درت روایت ایدنلره كوره : على بن ابی طالب، سلمان فارسی، ابو ذرغفاری ومقداد بن اسود؛ و اون درت روایت ایدنلره كوره : حمزه بن عبدالمطلب، جعفر بن ابی طالب، ابوبكر صدیق، عمر بن الخطاب، على بن ابی طالب، حسن بن على، حسین بن على، ابن مسعود، سلمان فارسی، عمار بن یاسر، حذیفه، ابو ذرغفاری، مقداد بن اسود وبلال حبشیدر .

مَقدِس، مُقَدَّس { قدس شریفه وفلسطین خطه‌سنه یعنی موطن بنی اسرائیل اولان ارض مقدسه‌یه ویریلن اسم اولوب، بو مملكته منسوب اولان ذوات دخی (مقدسی) نسبتیله معروفدرلر. [« قدس » و « فلسطین » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مقدسی { (ابو محمد عبدالله بن ابی الوحش بری) مشاهیر علمادن اولوب، نحو ولغت وسائر علومده ید طولی صاحبی ایدی . اجدادی عن اصل قدسلی اولوب، كندیسی ٤٩٩ ده مصرده طوغمش، و ٥٨٢ ده وفات ایتمشدر . جوهرینك « صحاح » نه حاشیه‌لر یازوب، غرائب لغتدن مؤلفك اهمال ایتدیكی بر چوق مستدركات علاوه ایتمشدر .

مقدسی { [« ابن عبدالدائم » و« شهاب الدین مقدسی » ماده‌لرینه مراجعت .]

مقدشو { حبشك جنوبنده واقع بر برخطه‌سنك ساحلنده بر قصبه واسكله اولوب، صندال، آبنوس، فیل دیشی، عنبر وسائره اخراجاتی وایشلك تجارتی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. شمدیكی خریطه‌لرده بو اسمه تصادف اولنمدیغندن، یا اسمی دكیشمش و یا قصبه خراب اولمش اولنسه كركدر.

مقدونیه { جغرافیون عرب (ماكدونیه) یی بو صورتده یازیورلر. غریبدركه جغرافیون ومورخین اسلامك اكثری مقدونیه‌نك موقعنی برو جهله تعیین ایده‌میوب، بعضلری بطالسه‌نك ماكدونیه‌لی اولملریندن یاكیله‌رق، مقدونیه‌نك مصرده ویا مصرك نام دیكری اولدیغنی ذكر ایتمشلر؛ و بعضلری دها غریب فكر وذهابده بولنمشلردر. ازجمله خواجه سعدالدین افندی « تاج التواریخ » نده ازمیدك اسم قدیمی مقدونیه اولدیغنی بیان ایدیور . [« ماكدونیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مَقَره { مغربده بربر صحرالرنده بنی حماد قلعه‌سی قربنده و (طبنه) دن ٨ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر .

مقریزی { (تقی الدین احمد) اعاظم مورخین اسلامدن اولوب، اجدادی بعلبك قربنده (مقریز) قریه‌سندن اولدیغی حالده،

کندیسی ٧٦٤ تاریخنده قاهره‌ده طوغمش؛ وتحصیل
علمدن صکره مصرجه بعض مهم مناصبده بولنمش؛
و خطهٔ مصریه حقنـده تتبعات وتحقیقات تاریخیـه
وجغرافیه ایده‌رك ، بوبابده امثالی نامسبوق کتابلر
یازمشدر. مقریزی موثوق ومحقق برمورخ اولوب،
فرنکلر تألیفاتنه پك زیاده اهمیت ویرمش، وکندی
لسانلرینه ترجمه ایتمشلردر. وفاتی ٨٤٦ تاریخنـده
واقع اولمشـدر. تألیفاتنك اك بیوکی واك مشهور
ومهمی «کتاب المواعظ والاعتبـار بذکر الخطط
والآثار» عنوانلی کتابیدر، که خطهٔ مصریه حقنده
معلومات مکملهٔ تاریخیه وجغرافیه‌یی حاوی اولوب،
١٢٧٠ تاریخنده بولاق مطبعه‌سنده ٢ بیوك جلد
اوزره طبع اولنمشـدر. بوندن بشـقه «السلوك
فی معرفة الدول والملوك» عنوانیله مصر و شـامده
حکومت سورن ممالیکك تاریخنی یازمشدر، که بوده
بیوك برأثر اولوب، مشاهیر مستشرقیندن (قاترمر)
طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه ایله ١٨٣٢ ده ٢ جلد
اوزره نشراولنمشدر. «اخبار قبط مصر» عنوانلی
اثر معتبری‌ده (ووستنفلد) طرفندن آلمانجه‌یه ترجمه
اولنه‌رق، متن عربیسیله برابر ١٨٤٥ ده (کوتینکن) ده
نشر اولنمشـدر. حبشده حکومت سـورن ملوك
اسلامیه‌نك دخی تاریخنی یازوب، بواثری لاتینجه
ترجمه‌سیله برابر ١٧٩٠ ده فلمنکك (لیده) شهرنده
طبع اولنمشدر. اوزان ومکائیله ومسکوکات اسلا-
میه‌یه متعلق ایکی رسـاله‌سی‌ده اولوب ، برنجیسی
مشهور (سیلوستر دوساسی) طرفندن فرانسزجه‌یه
بالترجمه، ١٧٩٩ ده پارسده، وایکنجیسی ١٣٠٠
تاریخلرنده استانبولده «الجوائب» مطبعه‌سنده نشر
اولنمشدر. فرنك وروملرك دمیاطك اوزرینه اولان
سفرلرینی مبین بر تاریخی دخی واردر، که لاتینجه
ترجمه‌سیله برابر (هاماکر) طرفنـدن ١٨٢٤
تاریخنده آمستردامده نشر اولنمشدر. اشبو آثار
مهمه‌دن بشقه مقریزی مصرده یتیشن و یا مصری
زیارت ایدن مشاهیرك تراجم احوالنی مبین حروف
هجا ترتیبیله مرتب بیوك برکتاب تألیفنه مباشرت
ایدوب، اکمالنه عمری مساعده ایتمدیکی بو اثری ،
خط دستیله محرر اولدیغی حالده، پارس کتبخانه‌سنده
محفوظدر.

مَقس { قاهره‌نك اوکنده و نیلك کنارنده
برمحل اولوب ، اوراده (ام دنین)
اسمیله بر قصـبه وقلعـه وار ایدی، که ٢٠ تاریخ
هجریسـنده عمرو بن العاص طرفندن، شـدتلی بر
مقاومتدن صکره، فتح اولنمشدی.

مقصدی { ایران شعراسندن و اطبادن
اولوب ، ساوه‌لیدر. شو بیت
اونکدر:

خواهم که کسی حال مرا پیش تو کوید
اما چه کنم بیکسم و هیچ کسم نیست

مقصود { فرس شعراسندن بروجه آتی درت
کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (درویش — تیرکر) عن اصل هراتلی
اولوب، مشهده انتقـال ایله ، اوراده اوق اعمالی
صنعتیله اشتغال ایتمش؛ وفقیرانه برعمر سوره‌رك،
طقسان یاشنده وفات ایتمشدر. اکثر اشعاری
رباعیاتدن عبارتدر. شو رباعی او جمله‌دندر:

بوی کل و مل نوای مرغان بهار
حاضر همه و تو غائبی ای زیبا یار
آنجاکه تو غائبی ازینهـام چه حظ
وآنجاکه تو حاضری بآنهام چه کار

— ایکنجیسی باقر خرده فروشـك برادری
اولوب، کاشانلیدر. صدرالدین محمد بن غیاث الدین
منصور دشتکینك خدمتنده بولنوب، اونك معیتنده
ایفای حج شریف ایتمش؛ ونهایت (یزد) ده یتاغنده
مقتول بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

شب وصل است کلو کیر شو ای مرغ سحر
پاسی از شب نکذشتست چه فریادست این

— اوچنجیسی سبزوار مضافاتندن (مزینان)
قصبه‌سـندن اولوب، (زنده‌دل) لقبیله ملقبدر.
روز وشب عیش وعشرتله وقلندرانه برعمر سورمکله
مشغول اولدیغندن، اقرباسی طرفندن دارودیارندن
طرد اولنه‌رق، سرخس شهرینه کیتمش؛ واوراده
برطاشجی ایله عقدمناسبت ایدوب، طاغلرده یاشامغه
باشلامشیدی. جنوندن خالی دکلیدی. شو برایکی
بیتی حالنه موافقدر:

جنونم نشانید با صد شکوه
ز دامان مادر بدامان کوه
مرا کوه خوشتر زصحرا ودشت
ز یاران غافل تماشا وکشت

— دردنجیسی (مولوی مقصود عالم)

هندستانده لکهنو مضافاتندن (پهانی) قصبه‌سندن اولوب، میرزا اسدالله خان غالبه اشعارینی تصحیح ایتدیرمك ایچون، دهلی‌یه گیده‌رك، بونك طرفندن شمس‌الشعرا عنواننه مظهر اولمشدی. «شکرستان معنی»، «اسکندرنامه» و «مقصود الصنایع» عنوانلریله اوچ مثنویسی و سائر اشعاری واردر. شو مطلع اونکدر:

تیرش ز دل تیغش ز سر آن هم گذشت این هم گذشت
در مقتلم پیش نظر آن هم گذشت این هم گذشت

مقصود گرای { قریم خانلرندن اولوب، سلامت گرای خانك اوغلیدر. پدرینك وفاتندن صکره فندقلی چفتلکنده اقامت ایدوب، قریم گرایك برنجی خانلغنده قالغایلق منصبنده بولنمشدی. ۱۱۸۱ تاریخنده آرسلان گرای خانك یرینه قریم خانی اولوب، ایرتسی سنه سفر همایون آچلمغله، حربه اقتداری اولمامق وسیله‌سیله، عزل اولنه‌رق، مذکور چفتلکه عودت ایتمش؛ و ۱۱۸۵ ده ثانیاً مسند خانی‌یه تعیین اولندیغی حالده، دولتگرای خانك قوبان جهتنه مأموریتی باعث انفعالی اولمغله، یدی آی قدر روسیجق جهتنده امرار اوقات ایتدکدن صکره، بلا استیذان چفتلکنه عودت ایتمسی اوزرینه، عزل و صماقویه نفی، و بعده چفتلکنده اقامتنه مساعده اولنمش ایدی. ۱۱۹۵ ده اوراده وفات ایتمشدر. مذکور چفتلك اوکنده طونجه نهری اوزرنده بر کوپریسی واردر.

مقصود میرزا { آق قیونلی دولتنك مؤسسی اوزون حسنك اولادندن اولوب، پدری زماننده بغداد حاکمی ایدی. برادری سلطان خلیلك ولایت عهدینه مخالفتده دیگر برادری اوغورلی محمدله متفق اولمق تهمتیله، پدری طرفندن عزل، و سلطان خلیلك جلوسنده قتل اولنمشدر. اوغلی رستم بك سلاله‌نك بشنجی حکمداری عد اولنوب، آذربیجانده حکم سورمشدر.

مُقَطَّع { ساحل شامده یافه قربنده دکیزه دوکیلور برقیصه نهر اولوب، مجراسنك آشاغی طرفی اون اون ایکی متره گنیش اولدیغی حالده، یاغمور موسمنده جریانی شدتلی وتهلکه‌لیدر. کسب توسعله بطاقلق تشکیل ایتدیکی یرلرنده تمساح بولنور.

مُقَطَّم { (جبل —) مصرده قاهره شهرینك جنوبنده بر طاغ اولوب، ۱۳۶ متره ارتفاعی واردر. اوستنده بر قلعه اولوب، اورادن شهرك هر طرفی بر تصویر کبی کورینور. اتکنده (قرافه) مزارستانی بولنیور، که صحابه وائمه وسائر اعاظم اسلامدن برچوق ذواتك مرقدلرینی حاویدر. بو طاغك شرق جهتنده‌کی چولده تحجر ایتمش اشجاردن عبارت غریب بر طاش اورمانی کوریلور، مقطم طاغی تا حبش ونوبه‌دن نیلك صاغ کناری بوینجه اوزانان وهر یرده بشقه بر اسمله یاد اولنان اوزون بر سلسله‌نك منتهاسی اولوب، اوراده سلسلهٔ مذکوره بردن کسلدیکندن، «کسیك» دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

مقلّد { (ابو حسان — بن المسیب العقیلی) موصلده حکومت سورن بنی عقیل امراسنك ایکنجیسی اولوب، ۳۸۷ تاریخنده مؤسس امارت اولان برادری (ابو الذواد محمد بن المسیب)ه خلف اولمش؛ وکوفه ایله انباری و وادیٔ فراتی دخی ضبط ایله، ملکنی توسیع ایده‌رك، خلیفهٔ عباسی قادر بالله طرفندن سنجاق وخلعتله وعنوان وکنیه ایله تلطیف اولنمش ایدی. درت سنه حکومت سوردکدن صکره، ۳۹۱ ده انبارده برغلام ترکی طرفندن قتل اولنمشدر. محب علما ادیب وشاعر برذات اولوب، حقنده شعراء عصری بر چوق مدحیه‌لر و وفاتنده مرثیه‌لر سویلمشلردر. اوغلی (معتمد الدوله ابو المنیع قرواش) خلفی اولمشدر.

مَقَلّه { جزیرة العربك جنوبنده حضر موت ساحلنده و عدنك ۴۷۰ کیلومتره شرقنده بر قویك ایچنده واقع بر قصبه واسکله اولوب، ۷۰۰۰ و بر روایتده ۱۸۰۰۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی وقارشیسنده‌کی آفریقا سواحلیله ایشلك تجارتی واردر. عدندن صکره او ساحلك اك ایشلك اسکله‌سی اولوب، صمغ، دری، سناء مکی، سیسام، کونلك، توتون وسائر اخراجاتی واردر. پك منبت واهالیسی چوق بر وادینك مخرجی اولوب، باشلیجه بنی عیسی قبیله‌سیله مسکوندر. قصبه‌ده هندلی، زنکبارلی، حبشی، سومالی، زنجی و سائر اهالی

دخی بولنیور. قصبه وملحقاتی نقیب عنوانیله بر
شیخك تحت اداره‌سنده‌در.

مقوقس { وقت سعادتده قسطنطینیه روم
ایمپراطورلغی طرفندن مصر
والیسی بولنوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزه ماریهٔ
القبطیه ایله همشیره‌سی سیرینی وبر کوله ایله بر
استر تقدیم واهدا ایلمشیدی. بو مناسبتله کندیسنی
صحابه‌دن عد ایدنلر وار ایسه‌ده، مرقوم اسلامه
کلمیوب، رؤیته دخی نائل اولمامش؛ وزمان جناب
فاروقیده خطهٔ مصریه کندیسندن ضبط و فتح
ایدلمش اولدیغندن، بو عداده ادخالی مناسبتسزدر.

مقونغ { (Mékong) آسیا قطعه‌سنك اك
بیوك ایرماقلرندن اولوب، تیبتك
شرق جهتنده (لانغ‌چانغ) طاغلرندن نبعانله، شرق
جنوبیه طوغری جریان ایده‌رك، مملکت مذکوره‌نك
خاچی وخام ایالتلرینی شق ایتدکدن صکره، چینك
(یونتان) ایالت واسعه‌سنه دخول ایله، جنوبه طوغری
دونر؛ وبو ایالتی بر یاندن بر یانه شق ایله، صاغ
وصولدن برچوق انهار آلدقدن صکره، (نام هونغ)
اسمیله هند چینیه داخل اولوب، اسماً فرانسه‌یه تابع
(تونکین) اراضیسیله انکلتره‌یه تابع برمان اراضیسی
آره‌سنده ودها طوغریسی اراضیٔ غیر مضبوطهٔ
مجهوله ایچنده جریان ایدر؛ وسیام دولتنك حدودی
داخلنه کیرنجه، کاه شرقه وکاه جنوبه طوغری
طولاشیقلی برجریاندن صکره، جنوب شرق استقا.
متنی آله‌رق، وبرچوق انهار اخذیله کیتدکجه بیو.
یه‌رك، (مقونغ) اسمیله فرانسه‌یه تابع (قامبوج)
مملکتنه کیرر؛ وبوراده برمدت جنوبه بعده غرب
جنوبیه ونهایت ینه جنوبه طوغری آقه‌رق،
(تونله‌ساب) نام بیوك کولك آیاغنده آلدقدن
صکره، ایکی قوله آیریله‌رق، ینه فرانسه‌یه تابع
(قوشنشین) مملکتنه کیرر؛ وبوراده متعدد قوللره
انقسامله، واسع بر دالیه تشکیل ایده‌رك، برچوق
آغزلردن چین دکیزینه دوکیلور. مجراسی اقلی
٤٢٠٠ کیلومتره اوزون اولوب، حوضه‌سنك وسعتی
تقریباً ١٠٠٠٠٠٠ مربع کیلومتره‌در. قوراقلق
زماننده تشعبی محلندن بوقاریده ثانیه‌ده ١٢٠٠٠
وفیضاننده نهایت ٧٠٠٠٠ مکعب متره صو دوکر.
مجراسنك بوقاری یعنی تیبت و یونانده‌کی قسمی
طاغلر آره‌سنده وطار بوغازلردن عبارت اولوب،
پك اینیشلیدر. سیامك (لاؤس) دینلن مملکت
واسعه‌سنه داخل اولنجه، مجراسی هم توسع ایتمکه
هم او قدر اینیشلی اولمامغه باشلارسه‌ده، برچوق
یرلرنده ینه سرعتلی اینیشلری وقیالق شلاله‌لری
اولدیغندن، یالکز قسماً کوچك کمیلر وساللر بوزمسنه
مساعددر. بعض یرلرنده وسعتی برایکی کیلومتره‌یه
ودرینلکی ١٥ و ١٦ متره‌یه قدر بالغ اولور.
فیضانی حزیرانده باشلایوب، ایلوله قدر کیتدکجه
آرتار؛ وصکره ایتمکه باشلایوب، شباطه قدر تنزلده
بولنور. مارتدن حزیرانه قدر صولری آز اولور.
فیضاننده صوبی ١٢ متره‌یه قدر ارتفاع کسب ایدر؛
وسرعتی او قدر آرتار، که کمیلر بوقاری‌یه طوغری
سیر ایده‌مزلر. فیضانی نیلك‌کی کبی یواش اولمیوب،
شدتلی اولدیغی کبی، مجراسی اوزرنده منتظم سدلر
و بندلر دخی بولنمدیغندن، نهر طاشدیغی وقت
اطرافنده‌کی اووه‌لر دکیزه دونوب، اهالی قایقله
ایشلرلر. بو حال هوایی پك وخیم برحاله قویدیغی
کبی، زراعتجه‌ده او قدر استفاده اولنمسنه مساعد
دکلدر. نهرك صوبی صاریمتراق ومواد عضویه‌یی
حاوی اولوب، ایچمه‌ده آغردر؛ وبر آز طورنجه
تعفن ایدر. مد وجذر نهرك ایچنده قامبوجك
منتهای شمالنده واقع مذکور (تونله ساب) کولنه
قدر حس اولنور.

مقیم { فرس شعراسندن بروجه‌آتی بدی
کشینك مخلصیدر:
برنجیسی قزوینلی اولوب، بر «یوسف وزلیخا»
منظومه‌سی واردر. شو بیت اوندندر:

براهش خانهٔ ازنی بنا کرد
درون نی بسان ناله جا کرد

— ایکنجیسی سبزوارلی اولوب، خان اعظم اکبری ایله قرابتی وار ایدی. هندستانه رحلتله، برمدت اوراده اقامت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

با مقیم از ناز کفتی نیست پروای کسم
آری آری کی باین خوبی ترا پروای ماست

— اوچنجیسی (میر محمد) استرابادلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

افسوس که اهل هنر وهوش شدند
وز خاطر همدمان فراموش شدند
آنان که بصد زبان سخن می کفتند
آیا چه شنیدند که خاموش شدند

— دردنجیسی (شیخ محمد) هندستانك سهارنپور قصبه‌سندن اولوب، احباسندن بولنان منشی احمد علی رسا ایله مشترکاً «نیشتر غم» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. شو بر ایکی بیت اونك مقدمه‌سندندر:

منشی احمد علی از قوم شریف
داشت هم ذهن رسا طبع لطیف
روزی آن داد ده شعر و سخن
قصهٔ خواند که موزونش کن
لا جرم یك دو شبی بنشستم
نقش این طرفه حکایت بستم

— بشنجیسی (محمد) هندستان کبراسندن اولوب، ١١٦٦ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اشك چشمم رفته رفته در کلو زنجیر شد
طفل دامنکیر من آخر کریبان کیر شد

— آلتنجیسی (میرزا —) تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

کی صید کند فاخته یا کبك دری را
شوخی که پر تیر کند بال پری را

— یدنجیسی (میر محمد) اکبر آبادلی اولوب، شو بیت اونکدر:

تو جلوه می کنی و هر طرف که می بینم
زمین دو دست دعا سوی آسمان دارد

مقیما (قوچی بن ملا قیدی) ایران شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. شو بیت اونکدر:

در دور ما بهار طرب رو نمیدهد
یارب زمانه منتظر سال وماه کیست

مقیمی ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (حسن بیك شکر اوغلی) ترکمان رؤساسندن اولوب، پدر و والده‌سی طرفندن جهانشاهك اقرباسندن ایدی. شو بیت اونکدر:

مرا افتاد در دل آتش از جایی که از غیرت
نمی خواهم که چشم غیر بر خاکسترم افتد

— ایکنجیسی تبریزلی ملا بهادرك اوغلی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده اصفهانه انتقال ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

چو دریای رحمت تلاطم کند
کنه صاحب خویشرا کم کند

مکّاده اندلسده طلیطله مضافاتندن بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علماء اسلامك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

مکارم ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. شو بیت اونکدر:

بهر جا که آن جامه کلکون نشیند
چو من کشته بسیار درخون نشیند

مکتبی ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. ٨٩٥ تاریخنده یازمش اولدیغی بر «لیلی و مجنون» منظومه‌سی ودیکر اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت منظومهٔ مذکوره‌نك ابتداسندندر:

ای بر احدیتت ز آغاز
خلق ازل و ابد هم آواز
ای برتر از آنکه دیده جوید
یا نطق زبان بریده کوید
نی از کنه منت زیان بود
نی با شدت از عذاب من سود الخ

مکتفی بالله (علی بن المعتضد بن الموفق بن المتوکل بن المعتصم بن ها -

رون‌الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك اون بدنجيسى اولوب، ٢٦٤ تاريخنده طوغمش؛ و٢٨٩ ده پدرى يرينه مسند خلافته كچوب ، عقل و تدبير و اقتداره مالك اولمغله ، مصر و شامى بنى طولونك يد تفردندن قورتارمش؛ وقرامطه وملاحدهٔ اسماعيليه‌نك حقندن كلمشدر . آلتى بچق سنه اجراى خلافتدن صكره ، ٢٩٥ ده ٣١ ياشنده وفات ايتمشدر . حسن‌الوجه واديب بر ذات اولوب ، طبيعت شعريه‌سى دخى وار ايدى .

مَكحول (ابوعبد —) اعاظم علما وفقهادن اولوب، حسن بصرى بصره‌ده، شعبى كوفه‌ده و سعيد بن‌المسيب مدينه‌ده نه مرتبه‌يى حائز ايديسه‌ده ، صاحب ترجمه دخى شامده او مرتبه‌ده بولنيوردى. انس بن‌مالكدن وسائر صحابه وتابعيندن روايت‌ايتمش؛ وافتا ايله مشغول‌اولوب، ١١٨ تاريخنده وفات ايتمشدر . عن اصل سندلى اولوب، كابل اسراسى ميانند‌ه بولنمش اولمغله ، لساننده عجمت‌اولوب، (ح) يى (ه) تلفظ ايدر، وسائر حروفى بو وجهله تبديل ايده‌رك ، عربى‌يى ايى سويليه‌مز ايدى .

مكران (جغرافيون عرب آثارنده ميمك ضميله و بعض اشعار عربيه‌ده كاف مشدده‌نك دخى فتحيله مستعمل ايسه‌ده زبا. نزدى ميمك فتحى وكافك سكونيله‌در) آسيانك بحر عمان ساحلنده برخطه‌سى اولوب، اليوم قسم اعظم شرقيسى بلوجستانه و قسم غربيسى ايرانه تابعدر . شرقاً بلوجستانك (لاس) و (جلاوان) خطه‌لريله ، شمالاً دشت خرانله وسيستان خطه‌سيله ، غرباً كرمانله، جنوباً دخى بحر عمانله محدود در. يونان قديم جغرافيونى واك اول بيوك اسكندرك مورخلرى بوخطه‌يه (كدروسيا) نامنى ويروب ، اهاليسنى (ايختيوفاج) يعنى «آكل‌السمك» ناميله ياد ايتمشلردى. مكران اسمنك ده بوتركيبك ترجمهٔ فارسيه‌سى اولان (ماهى خوران) دن غلط اولديغنى ظن ايدنلر وار ايسه‌ده، بو توجيه بعيدجه كورينيور. مساحهٔ سطحيه‌سى تخميناً ١٢٥٠٠٠ مربع كيلومتره قدر تخمين اولنوب ، تقريباً ٢١٠٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر . اراضيسى عموميت اوزره قوملق وسنكستان اولوب ، ساحل ايله متوازياً بر طاقم چبلاق تپه‌لر ممتد اولور؛ و بونلرك آره‌لرنده جزئى رطوبتى حائز برطاقم واديلر بولنور . ساحلده‌كى بر قاچ معموره‌دن بشقه مذكور واديلرده اوته‌ده بريده بعض واحلر بولنوب، سائر طرفلرى صوسز چوللر و خالى قورو طاغلردن عبارتدر . منتهاى شمالنده ١٠٠٠ متره ارتفاعلرنده برياله بولنوب، اكثر جبالى اورايه مربوطدر. ساحلده دخى بعض آلچق وطاشاق طاغلر دكيزك ايچنده برون و شبه جزيره شكلنده اوزانوب ، بر طاقم قويلر تشكيل ايدرسه‌ده، بونلرك جله‌سى صيغ اولديغندن ، هيچ بر ابى ليمانى يوقدر؛ و بيوك كميلر قييدن اوچ‌درت كيلومتره آچيقلرده طورمغه مجبوردر . باشلیجه برونلرى شرقدن باشلايه‌رق : رأس هورماره ، رأس پاسن، رأس كوادار ، رأس پيشكان، رأس جونى، رأس‌فرسك، رأس بريز، رأس‌ملدام ورأس موندانيدر . بو برونلرك تشكيل ايتدكارى قويلرك ايچنده بعض كوچك اسكه‌لر بولنيور. ساحله قريب برصره چامور بركانلرى بولنوب ، بونلرك ١٠٠ متره ارتفاعنى تجاوز ايتمين تپه‌لرندن وقت وقت چامورلر فيشقيرر . مكران سواحلنده يالكز بر جزيره بولنوب، هورماره ايله پاسنى برونلرى آره‌سنده (سنكديب) يعنى « طاش آطه » اسميله معروفدر. واوستنده مشهور بر زيارتكاه واردر. مكرانك دائمى صورتده آقار انهارى اولميوب ، ياغمور موسملرنده سيل كبى آقار و سنه‌نك قسم اعظمنده بسبتون قورو حالده بر طاقم واديلرى واردر، كه باشليجه‌لرى شرقدن باشلايه‌رق بروجه آتيدر: حدود شرقيه‌سى خطنى تشكيل ايدن(خور هنكول) ، هورماره برونك شرق طرفنده دكيزه دوكيلن (بهاسول)، سنكديب جزيره‌سنك قارشيسنه منصب‌اولان (موكوله) ، پاسنى اسكله‌سنده منصبى بولنان وآشاغيكى سكزاون كيلومتره‌لكى سيرسفائنه صالح اولان (شادى خور) ، (كوادار) قوينه دوكيلان و (كچ) ايله (نهنك) نهرلرى اجتماعندن تشكل ايدن و ٢٧٥ كيلومتره طولى اولوب بتون مكران انهارينك اك بيوكى اولان (دشت)، ينه مذكور قويه دوكيلن و اهميتده دشتدن كرى قالميان (سرباز) و نهايت (قير) و (بند رود) واديلريدر .

مكرانك هواسی پك صیجاق وآغر اولوب، یاز مارتدن تشرین اوله قدر دوام ایدر. بوموسمده اسن شمال غربی روزكاری، ایرانك چوللرندن كلدكله، پك قیزغین اولوب، نباتاتی قاورور. یالكز حزیراندن آغستوسك ابتدالرینه دك غرب جنوبی روزكاری اسدیكنده دكیزك رطوبتنی سوق ایده‌رك، یاغمور یاغدیرمغله، حرارتی تعدیل ایدر. تشرین ثانیدن اعتباراً قیش موسمی باشلایوب، بوموسمده دخی مرتفع اولان ایچ طرفلرده هوا صوغوقجه اولور، وسواحلده ایسه آنجق حرارت تعدیل ایدلمش اولور. قیش موسمی دخی یابس اولوب، یالكز شباطده اوچ هفته قدر بر ایكنجی یاغمور موسمی اولور. اك زیاده حكم سورن خسته‌لق صیتمه وبونك انتاج ایتدیكی قره‌جكر شیشكینلكیدر.

مكران بربرلریله دائمی صورتده مخاصماتده بولنور نیم وحشی قبائل ایله مسكون اولوب، اسماً كلات امیرینك تحت تابعیتنده ایسه‌ده، امیرك بو مملكتده هیچ برحكم واقتداری اولمدیغندن، ایران دولتی بوحالدن بالاستفاده، قبائل مذكوره‌یی برر برر الحاقه باشلامش اولدیغندن، كلات امیرینك حامیسی اولمق ادعاسنده بولنان انكلتره دولتی ١٨٧٢ تاریخنده مداخله ایدوب، مكرانك قسم غربیسنی ایرانه ترك، وقسم اعظم شرقیسنی بلوجستانه تأمین ایتمك اوزره، بر خط حدود تعیین ایتمشدر. بلوجستانه تابع اولان مكران شرق سواحلنده: هورماره، پاسنی، كولنچ، كوادار، جونی، وایچ طرفنده كولوه، دشت، پنجكار، كنج، تومپ، مند ومشكی قضالرینه منقسم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٣٠٠٠ مربع كیلومتره واهالیسی ١١٠٠٠٠ كشیدر. ایرانه تابع اولان مكران غربی ایسه (بامیشت) ایالتنه ملحق اولوب، كاه، سرباز وسرحد قضالرینی حاوی و ١٠٠٠٠٠ قدر اهالی ایله مسكوندر.

اصطخری مكرانك اك بیوك شهری (قیربون) اولدیغنی، وبید، قصیرفید، درك، فهلفهره، راسك، چربان، ثیز، قصدار دخی معموره‌لری جمله‌سندن بولندیغنی بیان ایدیور. اك باشلی محصولاتی خرما ایله شكر قامشی اولوب، (نافیذ) دینلن نبات شكرینك دنیانك هر طرفنه اورادن نقل اولندیغی دخی جغرافیون عربك تعریفاتندن منفهم اولیور. آنجق شمدیكی خریطه‌لرده اصطخرینك صایدیغی معموره‌لردن هیچ برینك اسمی كورلمدیكی كبی، اویله مشهور نبات شكری چیقدیغی دخی بیلنمیور.

حضرت عثمان بن عفان (رضه) زماننده (حكیم بن جبله) لاجل التفتیش اوطرفه كوندریله‌رك، عودتنده خلیفهٔ مشارالیهه «ان قل الجیش فیها ضاعوا، وان كثروا جاعوا» یعنی آز عسكر سوق اولنورسه، ضایع اولور، وچوق سوق اولنورسه، آج قالیر، دیمسیله، فتحندن صرف نظر اولنمش؛ وبعده معاویه زماننده زیاد بن ابی سفیان (سنان بن سالمه بن المحبق الهذلی) یی او جهتده فتوحاته مأمور ایتمكله، ابتدا مشارالیه مكرانی فتح، وممالك اسلامیه‌یه الحاق ایتمشدر.

مكری (Makri) آیدین ولایتنك منتشا سنجاغنده ومغله‌نك ٩٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده همنامی اولان كورفزك منتهای شرق جنوبیسنده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٦٨٦١ اهالیسی، ٢ جامعی، بر كلیساسی، بر رشدیه و ٢ ابتدائیه مكتبیله روملره مخصوص رشدیه وابتدائیه مكتبلری، ٥٠ دكانی، ٢٠ مغازه‌سی، برخانی، برحمامی، ٣ چشمه‌سی وخیلی ایشلك لیمانی واردر. بو اسكله‌نك سنوی تجارتی ٢١٠٠٠٠ عثمانلی لیراسی راده‌لرنده اولوب، ١١٨٠٠٠ ی اخراجات و ٩٢٠٠٠ ی ادخالاتدر. اسكی قصبه زلزله وحریقدن خراب اولمغله، یكیدن بر طرز دلنشینده بنا اولنمشدر. قصبه‌نك آرقه‌سنده ٢٠٠٠ متره ارتفاعی اولان بر طاغ واطرافنده كوزل ومنبت بر اووه بولنوب، باغ وباغچه‌لری وآره‌لرنده صیفیه‌لری واردر. آنجق بو اووه‌ده بعض طورغون صولر بولنمغله، قصبه‌نك هواسنی افساد ایتدكلرندن، مكری حائز اولدیغی اهمیت موقعیه نسبتنده ترقی وتوسع ایده‌میور. قصبه‌نك بربچق ساعت جنوبنده وآچیق دكیز ساحلنده بولنان (لویسی) قریه‌سی نفس مكریدن دها معمور ومزین اولوب، ذاتاً آره‌لری باغچه‌لر وصیفیه‌لرله طولمش اولدیغندن، كسب معموریت ایتدكجه، ایكیسنك برلشه‌جكی مأمولدر. مكری ازمنهٔ قدیمه‌ده (تلمبوس) اسمیله بیوك بر شهر اولوب، كاهنلریله مشهور ایدی. بر

تیاتروسنك خرابه‌سیله قیابه اویلمش بعض حجره‌لری
وسائر آثاری الیوم موجوددر.

— مکری قضاسی ولایت و سنجاغك منتهای
جنوب شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قونیه ولا-
یتنك تکه سنجاغیله، شمالاً دکزلی سنجاغیله، شمال
غربی جهتنـدن کویجکز قضاسـیله، غرب جنوبی
جهتندن وجنوباً دخی آق دکیزله محدوددر. مساحهٔ
سطحیه‌سی ٤٤٨٩ مربع کیلومتره اولوب، یالکز
٧٠ کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه، ٨٠ کیلومتره‌لکی
مرعی، ١٠٨٠ کیلومتره‌لکی اورمان و ٣٢٥٩
کیلومتره‌لکی‌ده اراضیٔ خالیه‌دن و طاغلق طاشلق
یرلردن عبارتدر. بو رقملردن آکلاشلدیغی اوزره،
اراضیسی طاغلق اولوب، مرکز قضانك جنوبنده
مناره طاغی، شرق طرفنده آق طاغ وغرب جهتنده
قرتال طاغی، مکری طاغی وسائر جبال کسب ارتفاع
ایدیور. (دالمان) چایی قضانك غرب شمالی حدودینی
آیردیغی کبی، قوجه چای قضایی شمالدن جنوبه
شق ایدر. بو ایکی نهره دوکیلور بر چوق چای
ودره‌لری دها واردر. باشلیجه محصولات ارضیه‌سی
بغدای، آرپه، داری، سیسام وسائر حبوباتله
توتون و میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. پك
واسع اولان اورمانلرنده چام انواعیله فستیق،
میشه وسائر اشجار بولنوب، سنوی ١١٠٠٠
مکعب متره کراسته قطع اولنور. ٦٠٠٠ یکی
قنطار پلاموط دخی چیقار. قضا داخلنده بر قروم
و برده منغانز معدنی اخراج اولنمقـده اولوب،
سائر معادنی دخی واردر. حیوانات اهلیه‌سنك
تولدات سنویه‌سی ١١٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب،
بو مقدارك ٩٩٠٠٠ قدری قیوندن عبارتدر.
قضا (اشن) ناحیه‌سیله برابر ٦٦ قریه‌دن مرکب
اولوب، ٢٤٩٤٤ اهالی ایله مسکوندر، که بوندن
٣٨٣٧ سی روم، ٢٦ سی اسرائیلی، ٣٧ سی
اجنبی وقصوری کاملاً مسلم وترکدر.

مکری قضاسی لیکیه خطهٔ قدیمه‌سی موقعندن
عبارت اولوب، خطهٔ مذکوره ازمنهٔ قدیمه‌ده پك
معمور بولنمش اولمغله، مکرینك موقعنده بولنمش
اولان (تلمیسوس) دن بشقه قوجه چایك منصبنده
خطه‌نك مرکزی بولنمش اولان (اقسانتوس)
شهرِ قدیمنك و بونك قربنده واقع (دیوار) قریه-
سنده (تلوس)، مناره طاغنك اتکنده (پناره)،
مکرینك ١٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اوروملی
قریه‌سنده (قادیانده)، وحدود شرقیه‌سنده (قالا-
ماکی) کورفزنده (پاتاره) شهر قدیملرینك خرابه‌لری
وسائر برچوق ویرانه‌لر وقیمتدار آثار عتیقه بولنیور.

مُکس } وان ولایت وسنجاغنـده ووانك ٩٩ کیلومتره جنوب غربیسـنده
طاغلق برمحلده وبهتان صوینه تابع برچایك اوزرنده
قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٣٨٥٢ اهالیسی
واردر. یاقوت حموی بو قصبه‌نك قالیقلا قربنـده
و (پسفرجان) ناحیه‌سنده بولندیغنی بیان ایدیور.

— مکس قضـاسی سنجاغك جنـوب غربی
کوشه‌سنده واقع اولوب، شمالاً قارجکان وکواش،
شرقاً شتاق قضالریله، جنوباً حکاری سنجاغیله،
غرباً دخی بتلیس ولایتیله محدوددر. نانس، تنیس
ودلان اسملریله اوچ ناحیه‌سیله برابر ٥٣ قریه‌دن
مرکب اولوب، ١٢٥١٤ اهالیسی واردر، که بو
مقدارك ٣٦٦٠ ی باشلیجه اکراددن مسلم، ٣٥٠
سی یزیدی، ٧٢ سی اسرائیلی وقصوری مذاهب
ثلثه‌یه منقسم ارمنیدر. اراضیسی طاغلق اولوب،
قابل زراعت یرلری آز ایسه‌ده، مرعالری چوق
وپك کوزل اولوب، علی‌الخصوص کردلرك کلیتلی
قیونلری واردر. قضانك برنجی منبع ثروتی قیون
محصولاتیدر. دمیر معدنلری قضانك هر طرفنده
موجود اولوب، بونلرك بری قدیماً ایشلنمش وبری
بوندن یوز سنه اوله کلنجه‌یه قدر ایشلنمکده بولنمش
ایکن، شمدی ایکیسی‌ده متروکدر، ودیکرلری هیچ
آچیلمامشدر. قضا داخلنده برقاچ بیوك مناستر وبعض
اسکی قلعه خرابه‌لری واردر.

مکسیقو } (Mexico) آمریقای شمالیده مکسیقه کورفزینك قوش
اوچشی حسابیـله ٢٥٠ کیلومتره غربنـده وبحر
محیط معتـدلك ٣٠٠ کیلومتره شرقنـده اوله‌رق
١٩°٢٥′٤٥″ عرض شمالی ایله ١٠١°٢٧′٣٢″
طول غربیـده و ٢٢٩٠ متره ارتفاعنـده واقع
مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنك مرکزی برشهر اولوب،
٣٤٠٠٠٠ اهالیسی، دار الفنونی، کتبخانه‌سی،
آقادمیاسی، رصدخانه‌سی، ضربخانه‌سی، موزه‌سی،
نباتات باغچه‌سی، بیوك بر معادن مکتبی وبوکا مربوط
معـادن نمونه‌خانه‌سی وسائر متعدد مکاتبی وسائر

مؤسسات عالیه وخیریه‌سی واردر . شهرك اورته‌سنده (پلاچه مایور) یعنی « بیوك میدان » اسمیله پك واسع بر میدان بولنوب ، بونك اورته‌سنده آمریقانك الك بیوك معبدی اولان وقبل‌الکشف کندیلرینه مخصوص بر مدنیته نائل بولنمش اولان (آزتك) قومنه مخصوص معبد قدیمك ویرانه‌لری اوزرینه مؤسس جسیم و مصنع بر کلیسا ایله کافهٔ دوائر حکومتی ورصدخانه وکتبخانه کبی نیجه دوائر مخصوصه‌یی حاوی بولنان ومحیط دائره‌سی بر کیلومتره اولان واسع بر بنا و سبزه ومیوه و سائر ییئنتی‌یه مخصوص کنیش بر بازار بولنیور. سوقاقلری سطرنج‌واری دوز وکنیش اولوب، زلزله‌لرك کثرت وقوعندن طولایی اکثر خانه‌لرینك ایکیدن زیاده قاتلری یوقدر . بلدیه دائره‌سی دخی پك بیوك ومصنعدر. اکثر جاده‌لرینك ایکی طرفنده آغاجلر غرس اولنمشدر ؛ وشهرك ایچنده متعدد عمومی باغچه‌لر واطرافنده صیفیه وکوشکلر بولنوب ، دمیر یول وترامواى خطلریله آمد شد ایدیلیر. قیومجیلق، جواهرجیلك ، سراجلق و سائره‌یه متعلق صنایعی خیلی ایلری وتجارتی ایشلکدر. شهرك شرق جهتنده (تکسقوقو) وجنوب شرقی طرفنده (شالقو) اسملریله ایکی بیوك کول بولنوب، شهرك اورته‌سندن کچن بر صنعی جدول بو ایکی کول آره‌سنده بر طریق اختلاط تشکیل ایدیور . بوکوللرده دنیانك هیچ برمحلنده امثالی اولمیان سیار باغچه‌لر بولنوب، واسع دوبه‌لرك اوزرینه طوپراق طولدیرلمغله ، اوستلرنده هرنوع سبزه ومیوه یتشدیریلیر ؛ وبو سیار باغچه‌لر شهرك ایچنه سوق اولنه‌رق، مشتریلره تازه سبزه ومیوه قوپارلدقدن صکره، اقشام ینه کوللره اعاده اولنور. شهرك وسطلری ومذکور میدان کیجه‌لری الکتریق ضیاسیله تنویر اولنور . مکسیقو آمریقانك کشفندن اول دخی موجود بولنمش برشهر اولوب، اووقت (تنوشتیتلان) تسمیه اولنوردی؛ واووقت مذکور کوللر شهرك کنارینه قدر اوزانیرلردی . بعدالکشف بسبتون تجدید اولنه‌رق، اسکی حالندن بر اثری قالمامشدر . شهر هر طرفدن طاغلرله محاط ٤٣٦ مربع کیلومتره وسعتنده داخلی بر حوضه‌نك ایچنده بولنوب، بو حوضه‌نك میاه جاریه‌سی ٦ کول تشکیل ایدیور.

— شهر جوارلریله برابر ١٢٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده و ٤٨٤٦٠٨ اهالی ایله مسکون مستقل بر قضا ویا سنجاق تشکیل ایدوب ، هیئت متفقه‌یی ترکیب ایدن حکومتلرك هیچ برینه ملحق دکلدر ؛ ومکسیقو ایله مورلوس حکومتلری آره‌سنده واقعدر.

مکسیقو { حکومتی (Etat de Mexico) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن حکومتلرك بری اولوب ، دولت مذکوره‌نك مرکزی اسمیله مسمی ایسه‌ده ، همنامی اولان شهر مستقل برقضا و یاسنجاق صورتنده اداره اولنوب، بوحکومته داخل دکلدر، وجمله‌سی بیننده مشترك عداولنور. مکسیقو حکومتی مملکتك وسطلرنده‌کی مرتفع یایله‌نك اوزرنده و جنوبی اتکارنده واقع اولوب، شمالاً وشمال شرقی جهتندن هیدالغو ، غرباً میشوآقان، جنوباً غوئررو ومورلوس، شرقاً دخی پوئبله و تلاقسقاله حکومتلریله محدود در . ١٨°٢١′٣٠″ ایله ٢١°٢٠′ عرض شمالی و ١٠٠° ٤٣′٣٢″ ایله ١٠٢°٤٢′٢″ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٨١٢ مربع کیلومتره و اهالیسی ٨٣٨٧٣٧ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٤٢ کشی دوشیور . مرکزی مکسیقونك ٥٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده واقع و٢٣٦٤٨ اهالی‌یی جامع (تولوقه) شهریدر. اراضیسی طاغلق و پك مرتفع اولوب ، (پوپوقاتپتل) برکانك ٥٤٢٠ ، (ایقستاسیهوآتل)طاغنك ٥٢٠٠ ، (نوادو ده تولوقه) نك ده ٤٥٠٠ متره ارتفاعلری و سرمدی قارلرله مستور ذروه‌لری واردر . مکسیقو شهرینك اطرافنده اولان داخلی حوضه‌دن بشقه بری مکسیقه کورفزینه و دیکر ایکیسی بحر محیط معتدله دوکیلور اوچ ایرماغی اولوب ، مکسیقه کورفزینه دوکیلان (قوئزالایه) و دیکر ایکیسی (ریوغرانده ده سانتیاغو) ایله (ریوآتویاق) در . کوللری چوق اولوب، داخلی حوضه‌ده کیلردن بشقه تولوقه قربنده دخی (لرما) کولی بولنیور. هواسی ارتفاعه کوره مختلف اولوب، یایله‌نك قیشلری پك سرتدر ، وبو موسمده میزان‌الحراره نادراً ٦ درجه‌دن یوقاری چیقوب، زیتون آغاجلری میوه ویرمز. یالکز (ویلادل واله) ایله

(تماسقالتپك) قضالرینك هواسی صیجاق اولوب، اوراده موز وشکرقامشی بتیشیر. زراعته طوپراغی پك الویریشلی اولیوب ، مع هذا قهوه ، پاموق ، شکر قامشی، موز، مصر و بعض طرفلرده بغدای، آرپه وسائر حبوبات دخی حاصل اولور . اورمانلری چوق اولوب ، کراسته یه الویریشلی اشجار انواعی بولنور. معادنی چوق اولوب، آلتون ، کومش ، قورشون، دمیر، آنتیمون، جیوه، کمور، کوکورد ایله لیطوغرافیه طاشلری و مرمر انواعی چیقار . کوللرنده بالیق پك کثرتلیدر. صنایع محلیه باشلیجه یوك منسوجاتله جام معمولاتندن عبارتدر. مکسیقو شهرندن کله رك تولوقه دن کچن بر دمیر یول خطی مملکتی شق ایدیور . حکومت ۱۰ قضایه منقسم اولوب، ۸٤ ناحیه یی حاویدر .

مکسیقه (Mexique) آمریقای شمالیده جماهیر متفقه صورتنده اداره اولنور بیوك و مستقل بر مملکتدر . مرکزی مکسیقو و مملکت مکسیقه دینلدیکندن ، تفریقنه دقت اولنملیدر.

موقعی، حدود ومساحه سی. — مکسیقه آمریقای شمالینك منتهای جنوبنده واقع اولوب ، موقعاً آمریقای وسطینك دخی بر بیوك پارچه سنی حاویدر؛ چونکه تهوآنتپك برزخندن و، (یوقاتان) شبه جزیره سنك اوجنه قدر بر جنكل تشکیل ایتمك اوزره ، شرقه طوغری دوندیکی محلدن اعتباراً منتهای شرق قسمی آمریقای وسطیدن عد اولنمق اقتضا ایدر. مکسیقه ۱۵° ایله ۳۲° ٤۲′ ۳۱″ عرض شمالی و ۸۹° ۸′ ۵۳″ ایله ۱۱۹° ۲۸′ ٤٤″ طول غربی آره لرنده ممتد اولوب، شرقاً بحر محیط آطلاسی یه مربوط مکسیقه کورفزی و آنتیل دکیزیله، غرباً وغرب جنوبی جهتندن بحر محیط معتدل ایله محدود اوله رق، ایکی دکیز آره سنده ممتد اولدیغی حالده، شمالاً ممالك مجتمعه ایله وجنوب شرقی طرفندن آمریقای وسطینك غوآتماله جمهوریتیله وانکلترهنك هوندوراس مجبریله محدوددر. حدود شمالیه سنك قسم اعظم شرقیسنی (ریوغرانده دل نورته) ایرماغنك مجراسی تحدید ایدوب، ۱۰۹ طول غربی یه قریب برنقطه دن اعتباراً قسم غربیسی ده خریطه اوزرینه چیزلمش خطوط مفروضهٔ مستقیمه ایله آیرلمشدر . حدود شمالیه سی ۳۱۰۰، حدود جنوبیه سی تقریباً ۷۰۰، سواحل شرقیه سی ۲٦۰۰، سواحل غربیه سی ده ، قالیفورنیه شبه جزیرهٔ طویله سنك انضمامیله ٦۲۰۰ که جمعاً محیط دائره سی ۱۲٦۰۰ کیلومتره در . مساحهٔ سطحیه سی ۱ ۹٤٦ ۵۲۳ واهالیسی ۱۲ ۵۷۰ ۱۹۵ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه آنجق ٦ کشی دوشیور.

شکل طبیعیسی، جبال و انهاری. — مکسیقه نك حدود شمالیه سی قلم شکلنده کسیك اولوب، ساحل غربیده ۲۳° عرض شمالی یه تقرب ایتدیکی حالده، ساحل شرقیده ۲٦° عرض شمالی یه قدر آنجق چیقار. سواحل غربیه سی محدب وسواحل شرقیه سی مقعر اولوب ، اوجی قوس صورتنده دونمش بر بوینوز شکلنی ابراز ایدیور. منتهای شمال غربیسنه بیتشیك قول شکلنده اوزون بر شبه جزیره جنوبه طوغری ساحل ایله متوازیاً ۲۱° عرض شمالی یه قدر اوزانه رق ، ساحل ایله کندیسی آره سنده قالیفورنیه کورفزی نامیله اوزون برکورفز وجوده کتیریر، که برقاچ آطه یی ده حاویدر. قالیفورنیه شبه جزیره سی دینلن بوشبه جزیره شمال جهتنده وممالك مجتمعه داخلنده بولنان قالیفورنیه نك آلت طرفی حکمنده در.

هر نه قدر اسکیدن بری آمریقانك شمالندن منتهای جنوبیسنه دك غیر منقطع برسلسلهٔ جبال ممتد اولدیغی فکری تعمیم ایتمش ایسه ده، مکسیقه طاغلری بویله غیر منقطع برسلسله تشکیل ایتمیوب، بالعکس حدود شمالیه و جنوبیه ده کسب انحطاط ایدر بر یوکسك یایله دن عبارتدر. بو مملکتك اك یوکسك محلی جنوب غربی جهتنده کی مقعر قسمی اولوب، مرکزی اولان مکسیقو شهری واکثر معموره لری ده ارتفاع وسطیسی ۲۰۰۰ متره اولان وذروه لری ۵۰۰۰ و ۵۵۰۰ متره یه قدر چیقان بو یایله ده در. جنوب شرقی یه طوغری بو یایله بردن بره انحطاط ایدوب، تهوآنتپك برزخنده ۲۰۰ متره یه قدر اینر. مذکور یایله دن شمال شرقی یه طوغری اولان انحطاط ایسه پك یواش وتدریجی اولوب، حدودده کی (ریوغرانده ده نورته) ایله (جیلا) وادیلرینه منتهی اولور، که بری برینك عکسنه آقان بو ایکی وادی مکسیقه ایله قالیفورنیه

ارتفاعلری آره‌سنده منحط بر صره تشکیل ایدوب، اك یوکسك محلی ۸۰۰ متره ارتفاعنده‌در. مکسیقه‌نك مذکور یایله‌سندن قوبروق شکلنده برسلسلهٔ جبال ساحل غربی‌یه متوازیاً وکیتدکجه ساحلدن اوزاقلا- شه‌رق شماله طوغری ممتد ومذکور وادی‌یه منتهی اولور. بو داخلی طاغلر ویایله‌لر هر ایکی ساحله طوغری درجه درجه کسب انحطاط ایدوب، مختلف ارتفاعلرده‌محللر پیدا اولیور. مذکور یایله‌نك ایکی طرفنده (سیرامادره) یعنی «آنا سلسلهٔ جبال» معناسیله ایکی صره طاغلر ممتد اولوب، بونلرك اك یوکسکلری پوپوقاتپتل (۵۴۱۰ متره)، ایقستاسیهواتل (۵۲۰۷ متره)، سیتالتپتل (۵۲۹۰ متره)، نائوه‌قامپاتپتل (۴۰۹۰ متره)، نوادو ده تولوقه (۴۶۰۰ متره)، نواده ده قولیما (۴۳۰۴ متره)، مالینشه (۴۱۲۰ متره)، رمیوآلتپك (۴۰۰۰ متره)، قولیمه برکانی (۳۸۸۶ متره)، تانسیتارو (۳۸۶۰ متره)، میشـو آقان (۳۷۵۰ متره) وسائره‌در. سونمش برکانلری چوق اولوب، آره صره آتش پوسکورتنلری ده بش قدردر، که بونلرك بری مذکور قولیما برکانیدر. یایله‌نك اوستی طاغ وبایر ووادی واووه‌صورتلرنده اولوب، اووه‌لرینك بعضیسی‌ده پك کنیشدر. شماله طوغری کیدلدکجه، ارتفاع آزالدیغی حالده، اووه‌لر کیتدکجه کسب وسعت ایده‌رك، صو دخی آزالمغله، بو اووه‌لر مرتفع چوللر صورتنی آلیور.

مکسیقه میاه جاریه جهتنجه پك ایی اولمیوب، یایله‌لرنده‌کی مرتفع طاغلرینك سرمدی قارلرله مستور اولان ذروه‌لری دنیانك سائر طرفلرنده ایتدکاری خدمتی ایتمیورلر. مثلا آوروپاده بو قبیلدن یوکسك طاغلر قیشین قارلرله اورتیلوب، یازین او قارلرك اریمسیله، طوپراغك صویه محتاج اولدیغی او موسمده بو طاغلردن متعدد انهار اینه‌رك، آلچق اراضی‌یی سقی واروا ایدر. حالبوکه مکسیقه‌ده ذاتاً یازین یاغمورلر کثرتله یاغوب، قارلرك دخی اریمسی منضم اولنجه، طغیان میاهی و بناءً علیه، فائده‌یه بدل مضرتی موجب اولور. قیشین ایسه یاغمور یاغمدیغی کبی، قارلر دخی اریمیوب، قوراقلق حکم سورر. بو سببه مبنی، مکسیقه‌نك جبال مرتفعه‌یی و یوکسك یایله‌لری حاوی اولان جنوب غربی قسمنده یازین سیل کبی برچوق انهار آقوب، قوراقلق موسمی اولان قیش آیلرنده بونلرك یتاقلری بسبتون قورور. بو صولر شمال و یاجنوبه طوغری آقمیوب، یایله‌نك شرق و غربه طوغری اولان مائله‌لرندن سرعتلی بر اینیشله ایندکارندن، اوزون مجرالری یوقدر، وبناءً علیه، بیوك ایرماقلر تشکل ایده‌میور. یایله‌نك هر طرفدن قپالی اولان ایچ طرفلرینه طوغری آقان صولر ایسه آلچق یرلرده بریکوب، بر طاقم کوللر حصوله کتیریر، که بونلر دخی قوراقلق موسمنده قورور، ویاخود پك زیاده طارلاشوب، کوچولور. ۲۴° عرض شمالیدن یوقاری اولان یرلری ایسه چول حالنده اولوب، طوپراغی سونکر کبی صویی امدیکندن، یاغمور موسمنده آقان انهار چابق قورور، و برطاقمی دفعاتله یره باتوب، ینه چیقار؛ وچوغی بر طاقم کوللر و بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك منقطع اولور. اشجار و نباتاتك فلتی‌ده یاغمور صو- لرینك بو وجهله فائده‌سز تلف اولمسنی موجب اولیور.

مکسیقه انهارینك اك بیوکی حدود شمالیه‌سنی تشکیل ایدن ومنابعینك چوغی ممالك مجتمعه‌ده بولنان (ریوغرانده دل نورته) اولوب، بونك دخی صویی مجراسنه کوره دکلدر؛ مجراسی ۲۵۰۰ کیلومتره اوزون و حوضه‌سی ۵۴۴۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولدیغی حالده، ثانیه‌ده مکسیقه کورفزینه آنجق ۱۶۰۰ مکعب متره صو دوکر. مع هذا منصبندن اعتباراً ۵۰۰ کیلومتره‌لك محلی سیر سفائنه صالحدر. بوندن صکره مکسیقه کورفزینه دوکیلن باشلیجه انهاری شمالدن باشلایه‌رق: ریوسان فرناندو، ریوسانتاندر، ریوتامپیقو، ریوده توقسپان، ریو ده قازونس، سان پابلو، ریو ده پالماس، ریو داتو پان، ریودلا آنتیغو آده جامابه، ریو بلانقو، ریوپاپالو آپان، ریو ده سان جوان، قواچه قو آلقوس پدرغال، ریو ده تاباسقو، غریجالوه، ریو دوسوماسینته، ریو ده قاندلاریه، ریوما مانتل وسائره‌در. اك صوك ذکر اولنانلری ۳۰۰ ایله ۷۰۰ کیلومتره آره‌لرنده مختلف طوللرده اولوب، آمریقای وسطیده غو- آتماله‌نك اورمانلرله مستور طاغلرندن اینمکله، صولری دها بولدر، و ایچلرنده بعض اوفق کمیلر ایشلر. بحر محیط معتدله دوکیلن انهارینك ده باشلیجه‌لری

جنوبدن باشلایه‌رق : ربو ده تهوآنتپك، ربووردە، ربوده مکسقاله ، ربوقو آهوآیانه ، ربودلا آرمریه، ربو پیجویو، ربوغرانده ده سانتیاغو، ربوسان پدرو، ربو دلاقاناس، ربو شاماتله، ربو ده مازاتلان، ربو ده پیاقستلا ، ربو ده قولیاقان ، ربو ده سینالوآ، ربو دل بوئرته، ربومایو، ربو یاقوئی، ربوسونوره، ربو دلا آسونسیون و نهایت مجراسنك یالکز آلت طرفی مکسیقه داخلنده بولنان وقالیفورنیه کورفزینك منتهاسنه دوکیلان (قولورادو) نهرلریدر. قالیفورنیه شبه جزیره‌سنك ایسه یالکز برطاقم سیللری اولوب، هیچ بر نهری یوقدر.

مکسیقه‌نك کوللری چوق اولوب، چوللرده و یایله‌لرك باصیق یرلرنده یاغمور موسملرنده تشکل وسواحلده اولوب آز چوق دکیزله اختلاط ایدن کول وبطاقلقلردن بشقه، بو مملکتده برچوق بیوك ودرین کوللر واردر، که باشلیجه‌لری بروجه آتیدر: مکسیقو یایله‌سنده بولنان تکسقوقو، جالیسقو و میشوآقان جمهوریتلرنده اولوب ۹۰ کیلومتره بویی اولان (شاپاله)، میشوآقانده منظره‌لرینك لطافتیله مشهور اولان (پاچقوارو) و (قویتزئو)، که بونلرك ایکنجیسی ۲۰۹۰ مترەلك ارتفاعنده اولوب، زمردآسا جزایری حاویدر.

مکسیقه کورفزنده‌کی سواحلی بر بیوك قوس تشکیل ایدوب، بوجهتده‌کی سواحل آلچق، قوملق ویا بطاقلق صورتنده‌در، ودکیزله اختلاط ایدر بر چوق کوللری حاویدر. قوی ولیمانلری پك آز اولوب، اك ایشلك اسکله‌لری اولان (وراقروز) ایله (تامپیقو) نك دخی لیمانلری یوق کبیدر. بحر محیط آطلاسیده‌کی سواحلی ایسه دها یوکسك ودها صاغلام اولوب، برخیلی قوی ولیمانلری ده واردر، که باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق : غ. یاماس ، مازاتلان، سان بلاس وآقاپولقودر. قالیفورنیه شبه جزیره‌سنك داخلی وخارجی سواحلنده دخی برچوق قویلر ولیمانلر وار ایسه‌ده، الیوم معموریتدن محرومدرلر. مذکور کورفزك ایچنده : آنجل دلاغوآرده ، تیبورور ، سان مارقوس ، قارمن، قاتالینه، سانته‌قروز، سان جوزف، اسپیریتوسانتو، سرالبو ؛ کورفزك خارجنده وجنوبنده (ترەمار. یاس) یعنی « اوچ کاین » ، شبه جزیره‌نك طیشا-

ریسنده‌ده سانته مارغریته وسه‌دروس آطه‌لری بولینور.

اقلیم وهواسی. — مکسیقه‌نك نصف جنوبیسی اقالیم حاره‌دن و نصف شمالیسی دخی اوکا قریب اولمغله، سواحلنده هواسی پك صیجاق ورطوبتلی اولوب، هله مکسیقه کورفزی سواحلنده پك‌ده صیتمه‌لی وآغردر. اورادن سرمدی قارلرله مستور طاغلرك تپه‌سنه دك درجه درجه مختلف هوالره تصادف اولنور. سواحلده‌کی دوز اووه‌لردن آیریلوب، بر قاچ یوز مترەلك ارتفاعلره چیقلنجه، صیتمه‌لی هوالردن قورتلوب، کیتدکجه میزان الحراره‌نك تدنی ایتدیکی واشجار ونباتاتك‌ده اوکا کوره دکیشدیکی کوریلور. آوروپاده ایکی بیك متره ارتفاعی اولان طاغلرك اوستنده اقامت وتنفس مشکل اولوب، آنجق اکری بوکری برطاقم جوجه آغاجلر بیتیشدیکی حالده، مکسیقه‌ده بو ارتفاعده اولان وسطی یایله‌لرده بهار دائمی دینلکه شایان برهواده و اشجار ونباتات کوناکون ایله مزین جنت آسا باغچه‌لر ایچنده بولنیلیور. بو ارتفاعده بولنان مکسیقو شهرنده شباطدن تشرین اوله قدر میزان الحراره ۲۰ ایله ۲۴، وتشرین اولدن شباطه قدر دخی ۱۶ ایله ۱۷ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور. کیجه‌لری کوندوزدن چوق دها سرین اولوب، ۱۰ ایله ۱۷ درجه‌لری آره‌لرنده تخلف ایدر. ساحلده بولنان (وراقروز) شهرنده قیشین میزان الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی ۱۶ ویازین ۲۵ ونهایت ۲۷ در. یایله‌نك اورته‌لرنده دخی هواسی صیجاق بعض محفوظ وادیلر وچقور اووه‌لر واردر. مکسیقه هواسنك برخاصیتی واردر، که اوده یازین طوغریدن طوغری‌یه قیشه وقیشدن یازه کچیلوب، بهار وکوز موسملری اولمامسیدر. بر یاغمور وبرده قوراقلق موسمی اولوب، یاغمور موسمی یاز موسمنه تصادف ایدر. شباطده بر ایکی یاغمور یاغوب، نباتات تازه‌لنمکه واشجار یاپراقلانمغه، و مابعدن اعتباراً هرکون یاغمور یاغمغه باشلار. تشرین اولده یاغمورلر آزالوب، مکسیقه‌نك اك کوزل موسمی اولور؛ وکانون اولده قوراقلقدن نباتات قورویوب، آغاجلر یاپراقلرینی دوکر. بو انتظام سواحلده و سواحله قریب آلچق محللرده اولوب، یوقاریلره چیقلدقجه، کرك یاغمور

وكرك قوراقلق موسمی اوقدر انتظامله حکمنی اجرا ایتمز. علی الخصوص شماله طوغری کیدلدکجه، یاغمورلر سیرکلشوب، چوق دفعه آنجق تموزدن ایلوله قدر یاغمور یاغار؛ وبعضاً بو موسمده دخی پك آز یاغمور یاغوب، قوراقلق او واسع یایلالری چول حالنده بولندیریور. مکسیقه کورفزی سواحلنده وعلی الخصوص (وراقروز) اسکله‌سنده صاری صیتمه شدتله حکمنی اجرا ایدر. مع هذا یرلیلر بوعلت مدهشه‌یه چوق طوتلمیوب، طول عمر دخی مکسیقه هواسنك جملهٔ نتایجندندر؛ حالبوکه علت مذکوره دخی اك زیاده عدم نظافتدن ولغملرك میدانده اولمسندن ایلری کلیور. سواحل شرقیه ایله مملکتك شرق ماٸله‌سنده اکثریا شمال شرقیدن سرت بر روزکار اسوب، شدتلی فرطونه‌لری موجب اولورسه‌ده، هوایی تصحیحه مدار اولور. سواحل غربیه و جنوبیه‌ده ایسه اکثریا جنوبدن بر روزکار اسر، که دکبزجه مخاطره‌لی دکل ایسه‌ده، پك صیجاق وصحته مضردر.

نباتات ومحصولاتی، معادن وحیواناتی. — نباتات ومحصولاتجه مکسیقه دنیانك اك زنکین یریدر. ساحلدن اك یوکسك طاغلرینه چیقنجه‌یه قدر هرهوایه تصادف اولنمغله، نباتاتی دخی بالطبع هواسنك تخلفیله یعنی ارتفاعله تخلف ایده‌رك، همان هرنوع محصولات یتیشیر. سواحلده اوصیجاق وصیتمه‌لی هواده وبرچوق سملی حشراتك میاننده اقالیم حاره‌یه مخصوص ایری ایری یاپراقلی نباتلر وپارلاق پارلاق رنکلی چیچکلر واو اقلیملره مخصوص اولوب لسانمزده اسملرینی بوله‌میه‌جغمز لذیذ میوه‌لر حیرت‌بخش بر منظره حاصل ایده‌رك، چیچکلرك قوقوسی بتون هوای نسیمی‌یی تعطیر ایدر. بونلر میاننده خرمالرك انواعی، برآز دها یوقاریده موز، صکره پورتقال، لیمون، دها یوقاریلرده زیتون، صکره میشه واك نهایت چام آغاجلری وقوراقلغك حکم سوردیکی محللرده مکسیقه‌یه مخصوص غایتله بیوك یاپراقسز وایری دیکنلی بر طاقم غریب اشجار بولنیور. صیجاق یرلرنده شکر قامشی وپك کثرتلی وپك بیوك اولان موز آغاجلرینك کولکه‌سنده قهوه یتیشیر. حبوباته متعلق اوله‌رق مکسیقه‌نك اصل محصولی ومکسیقه‌لیلرك برنجی مدار تعیشلری مصر اولوب، قامشی اوچ دورت متره یوکسك اولور، وپك ایری قالیلر ویرر. صوده پیشمش مصر قالیلری بر مکسیقه‌لینك سفره‌سندن اکسیك اولهماز. پك مغذی وایری دانه‌لی برنوع سیاه فاصولیه دخی ایکنجی درجه‌ده‌در. بغدای وساٸر حبوبات دخی آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمشدر. مصر ۲۵۰۰ متره‌لك ارتفاعلره قدر وبغدای ایسه دها یوقاریلرده منطقهٔ بارده‌ده دخی حاصل اولور. مانیوق اك زیاده غرب جهتنده‌کی آلچق یرلرده حاصل اولور. پرنج دخی یتیشیورسه‌ده، کلیتله زرع اولنمیور. اوزومه هوا وطوپراق پك مساعد ایسه‌ده، اسپانیوللر وقتیله باغ یتیشدیرمکی منع ایتمش اولدقلرندن، الآن مکسیقه‌ده باغلر لایقیله تکثیر ایدیله‌مه‌مشدر. زیتون یتیشدیرمکی‌ده اسپانیوللر منع ایتمشلر ایدیسه‌ده، مکسیقه‌نك استقلالندن بری زیتون محصولاتی خیلی چوغالمشدر. وانیله، قاقاو، چیویت، توتون، قرمز وساٸر محصولاتی‌ده شکر و قهوه ایله برابر مکسیقه‌نك اك باشلی منابع ثروتندندر. توتون وچوقلاته ذاتاً مکسیقه‌دن چیقوب، بو مملکتك اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (آزتك) لردن بتون عالمه یایلمشدر. پاموق دخی اسکیدن بری یتیشدیریلیر برمحصول اولوب، ۱۶۰۰ متره ارتفاعلرینه قدر اولان یرلرك جمله‌سنده حاصل اولور. قینه قینه وساٸر نباتات طبیه‌سیله بهاراتی‌ده پك چوقدر. میوه‌لری پك لذتلی اولوب، موزلری امثالسز اولدیغی کبی، پورتقاللری‌ده بیلدیکمز نوعلردن چوق دها قوقولی و دها لذیذدر. (شیریموبه) و(مانغه) تعبیر اولنور پك لذیذ ایکی جنس میوه‌سی واردر. ایکنجیسنك آغاجی و یاپراقلری‌ده پك کوزلدر. برنجیسنی انسان یدکدن صکره زیاده حدت ایدرسه آکسزین تلف اولدیغی مرویدر. هندستان جوزی یعنی قوقه، اکمك آغاجی، تره یاغی آغاجی، سوت آغاجی وسیاه آغاجی بولنیور، که اسملرندن آکلاشلدیغی اوزره، بری اکمك یرینی طوتار بر بیوك میوه، بری تره یاغی و دیکری سوت کبی بر ماده ویرر. سیاه آغاجی برنوع موزدر، که کوتوکنك هرنره‌سنه برکرتك چیزیله‌جك اولسه، اورادن تازه وصوغوق بر صو فیشقیروب، صوسز یرلرده یولجیلرك حرارتنی کسمکه مدار

اولور. (ماكی) تعبیر اولنور ویکرمی قوللی شمعدان
صورتنده اولان بر نوع نباتك الیافی کتن کبی
منسوجاتده قوللانیلیر، وایچیلیر بر مایع ویریر، که
حرارتی سوندیرمکله برابر مفیدی ولذیذ ومع هذا
پك اوجوز اولدیغندن، بتون مکسیقه‌لیلر بونی
ایچرلر، وکلیتله یتیشدیریرلر. آنجق چوق ایچلدکده
حدتله قاریشیق بر سرخوشلق ویرر. بونك برنوع
راقیسی‌ده چیقاریرلر. الیافیچون یتیشدیریلیر دیکر
برچوق نباتلر دخی واردر. فرنك انجیرینك‌ده
انواعی وپك ایریلری اولوب، جبت مقامنده ارا.
ضینك حدودینه دیکرلر ومیوه‌لرندن برچوق
مأکولات ومشروبات یاپارلر. مکسیقه‌دن ممالك
مجتمعه‌یه اخراج اولنان میوه‌لردن مملکته کلیتلی
واردات کیرر، وسنه‌دن سنه‌یه بو اخراجاتك مقداری
آرتمقده‌در. کراسته‌یه وعلی الخصوص سفائن کراسته.
سنه ومرانقوزلق وبویاجیلغه الویریشلی اشجاری‌ده پك
چوقدر. الحاصل، مکسیقه اشجار، محصولات، اثمار
وهر نوع محصولانجه کره‌ٔ ارضك برنجی یری
اولوب، اقالیم مختلفه‌یه مخصوص انواع محصولاتله
برابر مملکته مخصوص بر چوق محصولاتی اولدیغی
حالده، پك کنیش یرلری‌ده صوسزلقدن قوبقورو
چوللر حالنده‌در. مع هذا منبت وهرنوع محصولات
یتیشدیرمکه او قدر مساعد اولان یرلری‌ده لایقیله
ایشلنمیوب، مملکتك حاوی اولدیغی ۱۹۶ ملیون
یکی دونم اراضیدن ۶۰ ملیون قدری قابل زراعت
اولدیغی حالده، بونك آنجق اونده بری ایشلنیور.
بونك‌ده باشلیجه سببی اراضینك پك بیوك چفتلکلر
حالنده اغنیانك تحت تصرفنده بولنمسیله زراعك
اراضی‌یه مالك اولمامسیدر. بو حال آمریقانك کشفندن
اول مکمل بولنمش، واسپانیه‌نك حاکمیتی زماننده
دخی بردرجه‌یه قدر حسن اداره اولنمش اولان
جدوللرك اهالیله خراب اولمسی، و اکثر یرلرك
صودن محروم قالوب، زراعته اولان قابلیتی غائب
ایتمسی انتاج ایتمشدر. اهالی اراضی‌یه مالك اوله‌میجه
مکسیقه‌نك توکنمز بر ثروتی اولان معادنه میل
وانهماك کوستریلمش ایسه‌ده، بر مملکتده زراعت
ترقی ایتمدکجه، ایشلیه‌جك عمله بیه‌جك بوله‌میه‌جغندن،
بشقه هیچ بر ایشده ایلری کیده‌مز. بناءً علیه،
ایشلنمین اراضینك مجاناً اهالی‌یه توزیعی حقنده بر
نظام اتخاذی مکسیقه‌نك بردن بره ترقیسنی موجب
اوله‌جق بر تدبیردر.

معادنجه مکسیقه دنیانك اك زنکین یری
اولوب، هر نه قدر ممالك مجتمعه‌ده‌کی قالیفورنیه
ایله آوستزالیه کومش وآلتون معدنلرینك کشفندن
صکره مکسیقه بو ایکی قیمتلی معدن خصوصنده
اوچنجی درجه‌ده قالمش ایسه‌ده، مکسیقه‌نك همان
هر طرفنده کومش وبونکله یوزده اون نسبتنده
قاریشیق آلتون معدنلری بولندیغندن، اکر اصول
جدیده اوزره و مکمل آلات و وسائطله اخراج
اولنه‌جق اولسه، مکسیقه‌نك کومش وآلتونی ینه
برنجیلکی قزانه‌جغی شبهه‌سزدر. شمدیکی حالده سنوی
۱۳۰ ملیون فرانق قیمتنده کومش وآلتون
چیقیوریسه‌ده، سنه‌دن سنه‌یه تزیید اولنمقده‌در.
مع هذا موجود معادنك بیکده بری بیله اخراج
اولنمیوب، پك قیمتلی دفینه‌لر طوپراق آلتنده قالمقده‌در.
کومش وآلتوندن بشقه مکسیقه‌ده دمیر، باقر،
قلای، جیوه، کوکورد، کومور، شاب، طاش یاغی،
نفت، طوز وسائر معدنلر دخی بولنیوریسه‌ده،
پك آزی اخراج اولنیور. مرمرلری سیرك ایسه‌ده،
پك ایبدر. کرج طاشی ولوله‌جی چاموریله چینی
وسائره اعمالنه یارار اتربه‌سی، و قولای یونتیلیر
ابنیه طاشلریله آنتی بویالرینك انواعی دخی چوقدر.

مکسیقه‌نك حیوانات اهلیه‌سی بعد الکشف
اسپانیوللر طرفندن ادخال اولنان قیون، صیغیر،
آت، طوموز و سائر اجناسدن عبارت اولوب،
مرعالرینك کثرتی حسبیله پك زیاده چوغالمشلردر.
آتلری کوچك ایسه‌ده، پك طیانیقلی وآتشلی
اولوب، واسع اووه‌لرده نیم وحشی حالنده بیوك
خرکله سوریلری تشکیل ایدرلر. لکن نقلیاتده
استر دها زیاده قوللانیلوب، موقعه کوره دها
طیانیقلیدر. عموم حیوانات اهلیه‌سنك تولدات
سنویه‌سی ۴۰۰ ملیون فرانق قیمتنده‌در. موزه.
سنده‌کی مستحاثلری میاننده فیل وسائر چارپایان
کمیکلری بولنیورسه‌ده، شمدیکی حالده بویله حیوا.
ناتدن اثر اولمیوب، آنجق طیور و حشراتی پك
چوق وپك متنوعدر. کوللرده و نهرلرده کرتنکله
ایله بالیق آره‌سنده برحیوان بولنیور، که یرلیلر اتنی
چوق یرلر. قرمزی ویرن بوجك ایله کوللرك

قامشلری اوزرینه یمورطه‌لرینی براقیر برنوع سینك واردر، که بو یمورطه بالیق یمورطه‌سی کبی چورك شکلنده اولوب، اهالی طرفندن جمع و فروخت و اکل اولنه‌رق، پك مقبولدر. سواحلده وعلی‌الخصوص قالیفورنیه کورفزی ایچنده خیلی مقدار اینجی وصدف دخی صید اولنور.

صنایع وتجارت ومعارفی. — صنایعجه مکسیقه پك کری اولوب، یقین وقتلره قدر معادن اخراجنه وزراعته لازم اولان آلات وادوات دخی طرز قدیم اوزره بولنمقده، و بونلرك فنه مطابقلرینی یاپه‌جق فابریقه‌لر بسبتون مفقود ایکن، بو صوك سنه‌لرده بخار و صو ایله ایشلر بر قاچ ایپلیك، منسوجات، کاغد، توتون وسائره فابریقه‌لری آچلمشدر. اصل یرلیلر فابریقه‌لرده بر فرانق یومیه ایله کونده اون بش ساعت چالیشدیرلدیغندن، فابریقه‌لردن چوق استفاده اولنه بیلیرسه‌ده، مکسیقه‌لیلرك بو صوك سنه‌لرده‌کی غیرتیله برابر موجود فابریقه‌لرینه لاشیء حکمنده‌در. اصل یرلیلرك رسمه، بویاجیلغه، اویماجیلغه و قیومجیلغه چوق استعدادلری اولوب، تحصیلسز و پك قبا آلتلرله تخته اوزرینه کوزل رسملر اویارلر؛ وبازار محللرنده چابجاجق کویلیلرك رسملرینی ویا بال مومندن یاخود لوله‌جی چامورندن هیکللرینی یاپوب، کندیلرینه صاتارلر. الحاصل اهالینك صنایعه چوق استعدادلری وار ایسه‌ده، اسپانیه دولتی، مملکتده حاکم بولندیغی مدتجه، صنایعك ترقیسنه خدمت ایده‌جك یرده، مانع اوله‌جق برخط حرکت اتخاذ ایتمش؛ و استقلالندن بری مکسیقه حکومتی جدی صورتده ترقیاتله اوغراشه‌جق آز وقت بولمشدر.

معارفك ترقیسنه بو صوك سنه‌لرده پك چوق غیرت ایدلمکده اولوب، شهر و قصبه‌لره منحصر بولنمش اولان مکاتبك کوچك و اك اوزاق کویلره وارنجه‌یه قدر تعمیم اولنمقده، و مطبوعاتك وعلی‌الخصوص علوم وفنون مختلفه‌یه مخصوص رسائل موقوته‌نك عددی کوندن کونه آرتمقده‌در. مرکزده ذکور و اناث ایچون آیری آیری برر مکمل مکتب ایله اناثه مخصوص برصنایع مکتبی، حقوق، طب، هندسه، صنایع نفیسه، زراعت، تجارت، ادارهٔ ملکیه، صنایع، فن حرب مکتبلری وصاغر و دیلسزلرله کورلره مخصوص برر مکتب ومکمل بر کتبخانه، بر رصدخانه، بری ماکینه‌لره، بری صنایع نفیسه‌یه و بری‌ده آثار عتیقه‌یه مخصوص اوله‌رق اوچ موزه، تشریح، معادن، علم الارض وسائره نمونه خانه‌لری وسائر مؤسسات علمیه بولندیغی کبی، ایالات حکمنده اولان جماهیر متفقه مرکزلرنده دخی مختلف مکاتب عالیه و مؤسسات علمیه موجوددر، وکوندن کونه تزاید ایتمکده‌در. ١٨٨٠ سنه‌سی استاتستیقنه کوره، تاریخ مذکورده مرکزده‌کی مشترك قضا داخلنده ٢١٣ ذکور و ٢٢٨ اناث مکاتب ابتدائیه ورشدیه‌سیله ١٦ ذکور و ٤ اناث مکاتب عالیه‌سی وایالاتده ٦٢٢٨ ذکور و ١٨٦٧ اناث مکاتب ابتدائیه و رشدیه‌سیله ٨٤ ذکور و ١٢ اناث مکاتب عالیه‌سی، والحاصل بتون مکسیقه‌ده ٨٦٥٢ مکتب موجود اولوب، بونلره ٤٥٢٨٥٢ شاکرد دوام ایدردی. مکاتب مذکوره‌نك اداره‌سیچونده ½ ١٥ ملیون فرانقی صرف اولنوردی. او وقتدن بری مکاتبك عددی تضاعف ایتمش اوله‌جغی شبهه‌سزدر. ٥٤ ارکان حرب ضابطندن مرکب بر هیئت فنیه طرفندن ترتیب اولنه‌رق طبع و نشر اولنان مکسیقه‌نك مفصل و پك مکمل بر بیوك خریطه‌سی مکسیقه‌نك معارفجه اولان ترقیاتنه برنمونهٔ عالیه‌در. ١٨٣٩ تاریخنده تشکل ایتمش اولان بر جغرافیه جمعیتی مکسیقه‌نك احوال جغرافیه‌سنه دائر پك چوق خدمتلر ایتمکده، ومقنن صورتده بر رسالهٔ موقوتهٔ فنیه نشر ایلمکده‌در. مکسیقه‌ده اك زیاده فنونجه وعلی‌الخصوص علم معادنه تعلق ایدن فنلرده ترقی اولنوب، ادبیات قسمی اوقدر ایلری کیتمه‌مشدر. تاریخ وفن آثار عتیقه‌یه متعلق ترقیاتی ده زیاده‌در.

محصولات و معادننك کثرتی مکسیقه‌ده بیوك بر تجارت اجراسنه و اخراجاتك ادخالاته چوق غلبه چالمسنه سبب اولیور. سنوی ادخالاتی ٩٠ ملیون فرانغه بالغ اوله‌مدیغی حالده، اخراجاتی ٢٣٥ ملیون فرانقی متجاوز اولوب، بو وجهله هر سنه مملکته ١٤٥ ملیون فرانق کیرر. معادنك اخراجیله زراعت لایقیله ترقی ایده‌جك، و دمیر یوللر تکثیر وتعمیم ایدیله‌جك اولورسه، تجارتك چوق دها ایلری کیده‌جکی و مملکتك ثروتی آرتدقجه آرته‌جغی

شبهه‌سزدر. باشليجه اخراجاتی : كومش و آلتون ، قهوه، آغاج اليافی، اخشاب، دری، باقير، قور. شون، حيوانات و توتوندر. سنه‌ده تقريباً اون بيك كمی مكسيقه اسكله‌لرينه آمد شد ايدوب ، جمله‌سی ٣ ½ مليون طونيلاته‌استيعابنده بولنمشدر. مكسيقه‌نك سفائن تجاريه‌سی ٢٧٤ عددنده اولوب، ٥٢ سی واپوردر. دميريوللری ١١ ٤٧٠ كيلومتره طولنده اولوب، اك بيوك خطی مكسيقه كورفزنده (ورا. قروز) اسكله‌سندن بدأ ايله ايكی طريقدن مكسيقويه چيقان و اورادن يوكسك يايله‌لری تعقيب ايده‌رك ، تا حدود شماليه‌يه وصول ايله ممالك مجتمعه خطوطيله برلشن خط كبيردر، كه مكسيقه‌نك اورته‌لرنده غرب شمالی‌يه طوغری براوزون قول صاله‌رق ، بوده ممالك مجتمعه خطوطنه‌اولاشور. ديكر برخط دخی حدود شماليه‌نك قسم شرقيسندن ممالك مجتمعه‌دن مكسيقه‌يه داخل اولوب ، سالتيلويه قدر واصل اولور. برخط دخی قاليفورنيه كورفزنده (غوآيماس) اسكله‌سندن بدأ ايله ، شماله طوغری اوزانه‌رق ممالك مجتمعه خطوطيله كسب التصاق ايديور. موجود اولان خريطه‌لرده مكسيقه‌نك ايكی ساحلنی ربط ايده‌جك يعنی مكسيقه كورفزندن باشلايوب ده بحر محيط آطلاسی ساحلنه منتهی اوله‌جق هيچ برخط كورلميور. بوكاده بحر محيط مذكور مائله‌سنك پك اينيشلی اولمسی مانع اولسه كركدر.

اهاليسی، جنسيت و لسان ومذهبلری . — مكسيقه اهاليسی ، يوقاريده دينلديكی كبی ، ١٩٥ ٥٧٠ ١٢ كشيدن عبارت اولوب ، باشليجه ٣ صنفه منقسمدر : يوزده ١٩ ی آوروپالی يعنی اوروپا مهاجرلريله صرف آوروپالی ابويندن متولد خالص اسپانيول، يوزده ٣٨ ی خالص يرلی يعنی آمريقانك كشفندن اول مملكتك صاحبلری بولنمش اولان اسكی اهالينك اولادی، يوزده ٤٣ ی ده مختلف درجات وصورده ملزلردر . آوروپاليلرك قسم كليسی اسپانيول اولوب ، اخيراً هجرت ايتمش وهر سنه ايتمكده اولان برچوق فرانسز، ايتاليان، آلمان وسائر آوروپاليلر دخی وار ايسه‌ده ، بونلر دخی مرور زمانله اسپانيوللره تابع اوله‌رق، اونلرك لسانی قبوله مجبوردرلر . اصل مملكتك صاحبلری و برنوع زادكان صنفی تشكيل ايدوب مملكتك

اداره‌سنی اله آلانلر مملكتك اسكی فاتحلری اولان اسپانيوللردن متولد اولوب‌ده يرليلرله قاريشميه‌رق نسللرينی وجنسيتلرينی خالص اوله‌رق محافظه ايدنلردر. بونلر يكی هجرت ايدن اسپانيوللره بيله نظر حقارتله باقه‌رق، وهله ملزلرله اصل يرليلری اصلا صايميه‌رق، فوق العاده بر كبر وغرور وعزت نفس ايله متصفدرلر. اسپانيوللرك خاصه‌لری اولان جنسيت تفخری بونلرده تضاعف ايده‌رك ، كنديلرينه همان كوكدن اينمش نظريله باقرلر ؛ و بو كبر وغرورلری ترقيلرينه‌دخی مانع اوليور . اهالينك قسم اعظمنی تشكيل ايدن ملزلرك چوغی ينه اسپانيول فاتحلرله يرلی قاريلرك اختلاطندن متولد اولوب، بعضلری‌ده بو ملزلرك يرلی قاريلرله ويا زنجی كوله و خلابقلرك يرليلر وملزلرله امتزاجندن تولد ايتمشلردر. بونلرك بكزلری مختلف درجاتده اسمر و سيمالری اسپانيول ايله آمريقالی سيماسی آره‌سنده اولديغی حالده ، اسپانيول لسانيله متكلمدرلر ؛ وكندی كنديلرينه اسپانيول نظريله باقرلر . مملكتك اك چاليشقان و زراعت وصنايع وتجارتله اوغراشان اهاليسی و تعبير آخرله مكسيقه‌نك اساسلی نفوسی بونلردر . يرليلره كلنجه: بونلر كشفدن اول اورانك يكتا و مستقل اهاليسی بولنمش اولان اقوام مختلفه‌نك احفادندن عبارت اولوب، بينلرنده آز چوق مناسبتی اولان برچوق اقوام و اجناسه وهر قوم برچوق قبائله منقسم و ٢٠٠ قدر لسانله متكلمدرلر. بونلرك بر طاقمی كويلرده متمكن اولوب ، زراعتله و رنجبرلكله مشغولدرلر؛ وبرطاقملری‌ده اليوم خيمه نشين اولوب، عشيرت حالنده قونوب كوچرلر . بونلر آمريقانك سائر طرفلرده‌كی اهالی قديمه‌سی قدر وحشی اولميوب، آمريقانك كشفنده اجدادلری زراعت و صنعتله مشغول ايديلر ؛ ونهرلرينه مكمل جدوللر ياپوب ، اراضيی شمديكندن ايی ايشلرلر، وكومش و آلتون معدنلرينك اخراج و اعمالنی‌ده بيليرلردی . آنجق او وقت (آزتك) دينلن كوچك بر قومك تحت تحكمنده اولوب، آنفاربه چاليشديرلقلری كبی، اسپانيوللرك الينه كچنجه، دها دهشتلی بر ظلم آلتنه كيرمش، وبوكون مستقل اولدقلری حالده ، ينه مملكته صاحب بولنان اسپانيوللرك نظر حقارتندن وكنديلرينی برچوق حقوقدن محروم براقان برطاقم

حقسز نظاماتدن قورتیله‌مدقلرندن، بیچاره‌لره دائمی برحزن ومغمومیت طبیعت ثانیه اولمش ؛ و هیچ بر وقت یوزلری کولمیوب، دائما تنها طورمغی وبرکوشه وکناره چکلمکی سورلر. شهر وقصبه‌ده یاشایانلرینك کنارلرده کندیلرینه مخصوص محله‌لرده قلبه‌لری واردر؛ وحاللریله صورت تعیشلری آجینه‌جق برصورتده‌در. زنکین اسپانیوللرك بیوك چفتلکلرنده چفتچی ویا عمله بولنانلری‌ده هر قرق اللیسی بر قلبه‌ده و حیوانلریله برلکده بیتوتت ایدوب ، سفالتلریله پیسلکلری درجهٔ نهایه‌ده‌در . اثوابلری آمریقان بزندن بر پانتالونله برکوملکدن وکنیش سپرلی برحصیر شاپقه وبرجفت طاقونیه‌دن وبتاق واثاث بیتیه‌یه بدل دخی برحصیردن، یمکلری‌ده مصر اکمکندن عبارتدر. بو درجه‌ده بسیط اولان احتیاجلرینی استحصال ایدنجه، بشقه برشیئ دوشونمیوب، آرتق چالیشمغی فضله عد ایدرلر. بیچاره‌لر بو حال ایله برابر پك مطیع وساکن آدملر اولوب، ذکاوت و استعدادلری‌ده یوق دکلدر، ومجبوریت تحتنده اولنجه چالیشمقدن چکنمزلر. یوریمه‌ده قوتلری خارق‌العاده اولوب ، ایکی اوچ کونلك یولی برکونده آلیرلر؛ وچوق دفعه آرقه‌لرنده یوز کیلولق بر یوك اولدیغی حالده، اوزون مسافه‌لر قطع ایدرلر. بونلر ملزلرله قاریشه‌رق، کیتدکجه عددلری آزالمقده، وایچلرنده بعض اقوامك افرادی توکنوب، بو وجهله برخیلیسی منقرض ولسانلری منقطع اولمشدر. بش اون بیك زنجی اهالی دخی بولنوب، بونلردخی ملزلروبرلیلرله تزوج ایده‌رك ، خالصلری کیتدکجه آزالمقده‌در . اسپانیوللرله ملزلر اسپانیول لسانیله متکلم اولوب، متمکن اولان برلیلردخی، بینلرنده کندی لسانلرینی قوللاندقلری حالده، اسپانیولجه‌یه دخی آشنادرلر. بووجهله مملکتك لسان عمومی ورسمیسی اسپانیولجه اولوب، بتون مکاتبده دخی بو لسان تدریس اولنیور؛ وکافهٔ مطبوعات ونشریات بولسانده‌اولیور. اسپانیوللر تا آمریقانك کشفنده اهالی‌یه خرستیانلغی قبول ایتدیرمکده بیوك برغیرت وتعصب کوستره‌رك، طوعاً ویا جبراً همان جمله‌سنی خرستیان ایتمشلردی. بنا برین متمکن اولان برلیلردخی خرستیان اولوب، خیمه‌نشین اولان عشایرك ایسه خرستیانلغی قبول ایدنلری‌ده اسماً خرستیان اولوب ، قلباً اعتقاد قدیملرنده ثبات ایتمشلردر . مذهب عمومی قتولیك مذهبی اولوب، ممالك مجتمعه‌دن کوندرلمش بعض میسیونرلرده برلیلرك برطاقنی پروتستان ایتمشلردر.

تقسیمات ملکیه‌سی ، شهر و قصبه‌لری . — مکسیقه ۱۸۵۵ تاریخندن بری جماهیر متفقه صورتنده اداره اولنوب، ۲۷ حکومت، ۲ ایالت و ۱ مشترك قضاء مرکزیدن مرکبدر، که اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

حکومت	مربع کیلومتره	اهالی	مرکزی	نفوسی
(حدود شمالیه جهتنده)				
سونوره	۱۹۷ ۹۷۳	۱۹۱ ۲۸۱	هرموزیلو	۸ ۳۷٦
شیشوآهوآ	۲۲۸ ۹٤٦	۲٦٦ ۸۳۱	شیشوآهوآ	۱۸ ٥۲۱
قوآهوئیلا	۱٥٦ ۷۳۱	۲۳٥ ٦۳۸	سالتیلو	۱۹ ٦٥٤
نوئووالئون	٦۲ ۳۸۱	۳۰۹ ٦۰۷	مونتری	٥٦ ۸٥٥
(مکسیقه کورفزی سواحلنده)				
تاماؤلیپاس	۸٤ ٤۳٤	۲۰٤ ۲۰٦	چودادویقتوریه	۱٤ ٥۷٥
وراقروز	۷۰ ۹۳۲	۸٥٥ ۹۷٥	جالاپه	۱۸ ۱۷۳
تاباسقو	۲٥ ۲٤۱	۱۳٤ ۷۹٤	سان‌جوان باؤتیستا	۲۷ ۰۳٦
قامپشه	٥٦ ٤٦۲	۹٦ ٤٥۸	قامپشه	۱٦ ٦۳۱
یوقاتان	۸٥ ۸۲۷	۲۹۷ ٥۰۷	مریدا	۳٦ ۷۲۰

حكومت	مربع كيلومتره	اهالى	مركزى	نفوسى .
		(بحر محيط معتدل سواحلنده)		
سينالوآ	٧٤ ٢٦٩	٢٥٦ ٤١٤	قولياقون	١٤ ٢٠٥
جاليسقو	٩٢ ٩١٩	١ ١٠٧ ٨٦٨	غوآدالاجاره	٨٣ ٨٧٠
قوليما	٥ ٤١٨	٥٥ ٦٧٧	قوليما	١٩ ٣٠٥
ميشوآقان	٦٣ ٦٤٦	٨٨٩ ٧٩٥	مورليه	٣٢ ٢٨٧
غوئررو	٦٦ ٤٧٧	٤١٧ ٦٢١	شيلپانسينغو	٦ ٢٠٤
اوآياقه	٨٨ ٩٧١	٨٨٢ ٥٢٩	اوآياقه	٣٢ ٦٤١
شياپاس	٥٥ ٣١٦	٣١٣ ٦٧٨	قونستلاغوتيرز	٧ ٨٨٢
		(وسطده)		
دورانغو	٩٢ ٢٧٥	٢٩٤ ٣٦٦	دورانغو	٤٢ ١٦٥
زاقاتغاس	٦٥ ١٦٧	٤٥٢ ٧٢٠	زاقاتغاس	٤٠ ٠٢٦
آغوآس قالينتس	٦ ٠٩٥	١٠٣ ٦٤٥	آغوآس قالينتس	٣١ ٦١٩
سان لوبى پوتوزى	٦٦ ٠١٠	٥٧٠ ٨١٤	سان لوبى پوتوزى	٦٩ ٦٧٦
غوآنا جوآنتو	٢٨ ٤٦٢	١ ٠٤٧ ٢٣٨	غوآناجوآنتو	٣٩ ٣٣٧
قوئرتارو	٩ ٤١٦	٢٢٧ ٢٣٣	قوئرتارو	٣٢ ٧٩٠
هيدالغو	٢٣ ١٧٠	٥٤٨ ٠٣٩	پاشوقه	٥٢ ١٨٩
مكسيقو	١٩ ٨١٢	٧٣٨ ٧٣٧	تولوقه	٢٣ ٦٤٨
مورلوس	٥ ٢٥٣	١٥٩ ٨٠٠	قوئرناواقه	٨٠ ٥٥٤
پوئبلا	٣٢ ٣٧١	٩٧٩ ٢٢٣	پوئبلا	٩١ ٩١٧
تلاتسقاله	٣ ٨٩٨	١٦٦ ٨٠٣	تلاتسقاله	٢ ٨٧٤
مركز قضاء مشتركى	١ ٢٠٠	٤٨٤ ٦٠٨	مكسيقو	٣٣٩ ٩٣٥
آشاغى قاليفورنيه ايالتى	١٤٣ ٦٩٢	٤٢ ٢٨٧	لاپاز	٤ ٧٣٧
تپيك ايالتى	٢٩ ٢١١	١٤٤ ٣٠٨	تپيك	١٦ ٢٢٦
جمعاً مكسيقه	١ ٩٦٥ ٥٢٣	١٢ ٥٧٠ ١٩٥		

مركزى اولان مكسيقودن صكره اك بيوك شهرى غوآناجوآنتو جمهوريتنده واقع و ١٢٠٠٠٠ اهاليى جامع اولان (لئون دلاس الداماس) وجدولده مذكور حكومت مركزلريدر.

اصول اداره‌سى، قوۀ ماليه وعسكريه‌سى. — مكسيقه ممالك متفقه‌دن مركب برحكومت اولوب، عموم اهالى طرفندن ٤ سنه مدتله انتخاب اولنمش بر رئيس جمهورى، ايكنجى درجه‌ده وينه ٤ سنه مدتله، وبهر حكومت طرفندن ٢ اعضا اولمق اوزره، انتخاب اولنمش ٥٤ اعضادن مركب براعيان وطوغريدن طوغرى‌يه و ٢ سنه مدتله انتخاب اولنور ٢٢٧ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانى واردر. انتخاب ايتمك حقى متأهل اولانلر ايچون ١٨ وبكارلر ايچون ٢١ ياشنى طولديرمش اولانلره، وانتخاب اولنمق حقى‌ده رياست ايچون ٣٥، مجلس اعيان ايچون ٣٠ و مجلس مبعوثان ايچون ٢١ ياشنى طولديرمش اولانلره مخصوصدر. رئيس جمهور امور اداره‌يى آلتى ناظردن مركب برهيئت وكلايه حواله ايدوب، بو هيئتى كنديسى انتخاب ايدر، و مسئول طوتار. امور عدليه آيرى اولوب، حكام ٦ سنه مدتله اهالى طرفندن انتخاب اولنور. هر حكومت ادارۀ داخليه‌سنده مستقل اولوب، كنديسنه مخصوص مجلس

مبعوثانی، والی نامیله بر رئیسی و بر محکمهٔ عالیه -
سیله بر تنظیمات مجلسی واردر. واردات ومصارف
سنویه‌سی ٤٧ ملیون کسور دولار راده‌لرنده
اولوب، بر دولار ٢ فرانق ایله ٦٦ سانتیمدن
عبارتدر. بو عمومی بودجه‌دن بشقه هر حکومتك
کندینه مخصوص بودجه‌سی اولوب، بونلرك ده مجموعی
١٨ ملیون دولاره بالغ اولور. باشلیجه وارداتی
کمرك ایله یول رسمندن عبارت اولوب، سائر ویر-
گیلری پك آزدر. سلاح طاشیمغه مقتدر هر مکسیقه‌لی
٢٠ یاشندن ٥٠ یاشنه‌دك عساکر ملیه سلکنه
داخل اولوب، حین حاجتده سلاح آلتنه آلنمق
ایچون، معین وقتلرده تعلیم اولنور. صلح زماننده‌کی
عساکر دائمه ایسه کوکللی افراددن مرکب اولوب،
احتیاطیله برابر پیاده وسواری وطوبجی وژاندارمه
اوله‌رق ٦٠ جنرال، ٣٦٠٠ ضابط، ٤٥٠٠٠
نفر، ٧٠٠٠ آت و ٣٠٠٠ استردن عبارتدر.
حرب زماننده جمعاً ١٦٥٠٠٠ عسکر چیقاریله بیلیر.
دونانماسی ٢ آویزو، ٢ طوپ چکر، بر مکتب
سفینه‌سی و ٥ واپوردن عبارت اولوب، بر قاچ
توربیوز ایله بر زرهلی، بر قروآزور، ٤ طوپ
چکر وایکی نقلیه واپوری‌ده دردست انشادر. بحریه
عسکری ٨٤ امرا وضابطانله ٤٢٥ نفردن مرکبدر.

احوال تاریخیه‌سی. — مکسیقه‌نك آمریقانك
کشفندن اول اولدقجه بر مدنیته نائل بولندیغنی
سویلدی ایدك. او وقت قصبه‌لری و معبدلریله
حکمدارانه مخصوص سرایلری وار ایدی. او
مدنیتك بعض آثاری الیوم باقیدر. آمریقانك کشفندن
صکره ١٥١٧ و١٥١٨ تاریخلرنده اسپانیه سردار-
لرندن برایکی کشی مکسیقه سواحلنه یناشمشیدی. ١٥١٩
ده (قورتز) بر اسپانیول فرقه‌سیله و برقاچ کمی ایله
مکسیقه ساحلنه یناشه‌رق، اهالی طرفندن چیچك
دمتلریله ومحبت نمایشلریله قبول اولنمش؛ و ورا-
قروزده بعض تأسیساتدن صکره، بویله بر حسن
قبول دوستانه ایله او وقت (تنوستیتلان) دینلن
مکسیقویه قدر کیتمش؛ وحکمدار بولنان (مونتزوما)
طرفندن دخی حسن قبول کورمش ایکن، بر
طرفدن یغماکرلك طمعیله و بر طرفدن ده خرستیانلغی
نشر ایتمك فکر تعصبکارانه‌سیله آزتکلرك حکومتندن
خوشنود اولمیانلرك طرفنی طوته‌رق، عسکرینه بر
بیوك فرقهٔ معاونه پیدا ایتمش؛ وممالك اولدیغی
طوپلر واسلحهٔ ناریه قوتیله یرلیلره غلبه چاله‌رق
مکسیقویی ضبط ایلمش ایدی. بیچاره مکسیقه‌لیلر
بر آز مقاومتدن صکره عرض اطاعتله (مونتزوما)
اسپانیه قرالی شارل کینته تقدیم اولنمق اوزره،
بر چوق هدایا ویردیکی حالده، بیچاره‌لری
قتل عام، و بتون مال‌لرینی نهب وغارتله،
مکسیقویی و سائر معموره‌لری احراق، ونهایت
کندیلرینه معاونت ایدن یرلیلری دخی اسرا صفتیله
سپاهیلر بیننده تقسیم ایده‌رك، اراضی‌یی کاملاً ضبط
ایتدکدن بشقه، اسکی صاحبلرینی‌ده طوپراقلریله
برابر مال وملك کبی قوللانمغه باشلامشلردی. او
وقت مکسیقه دخی آمریقای جنوبی ووسطی کبی
اسپانیه‌نك بر ایالتی ویا خدیویتی حکمنده بولنوب،
یالکز اسپانیه ایله تجارت ایتمك اوزره،
سائر کمیلره مکسیقه اسکله‌لرینه یناشمق، ومکسیقه-
لیلره بشقه دولتلر تبعه‌سیله تجارت ایتمك و فابریقه
آچمق وحتی برچوق محصولاتك زرعی بیله ممنوع
ایدی. اصل یرلی آمریقالیلر حیوان مشابه‌سنده
طوتلدیغی کبی، اسپانیوللرله یرلیلردن متولد اولان
ملزلر دخی بیوك بر حقارت آلتنده بولنوب، حکومت
نظرنده محقر وذلیل ایدیلر.

نهایت قرن حاضر میلادی اوائلنده ممالك
مجتمعه‌نك انکلتره‌نك بیوندروغی آلتندن چیقمسی
واسپانیه‌نك بیوك ناپولیونك ضبطنه کچمسی آمریقای
جنوبیه‌ده‌کی اسپانیه مستملکاتنجه بادئ تزلزل اولدیغی
کبی، مکسیقه‌لیلر دخی او صره‌ده فرصتدن استفا-
ده‌یه قالقیشوب، ١٨١٠ ده هیدالغو اسمنده بر
راهبك تحت ریاستنده قیام ظهور ایتمش؛ وقرق
بیك یرلی انتقام حسیله التحاق ایدوب، او تاریخدن
١٨٢١ تاریخنه‌دك، اسپانیه عسکریله یرلی اهل
قیام بیننده برچوق قانلی محاربه‌لر وقوع بولدقدن
صکره، تاریخ مذکورده اسپانیه قوماندانلرندن
مکسیقه‌نك ملز جنسنه منسوب (اتیوربید) اسمنده
بری عسکریله برابر اهل قیامه التحاق ایتمکله،
درعقب بونلر غالب کلوب، ممالکتلرینك استقلالنی
تأمین ایتمش؛ و ١٨٢٤ ده دول معظمه‌یه قبول
ایتدیرمشلردر. یالکز اسپانیه ١٨٣٦ تاریخنه‌دك

تصديق ایتمه‌مشـدی. لکن مکسیقه استقلاله نائل اولمغله برابر اسایشه‌ده نائل اوله‌میوب، ابتدامرقوم (اتیوربیـد) ی دیکتـاتور طانیدقلری حالده، چـوق کچمه‌دن اسـقاط و مملکتدن طرد ایتمش؛ و ۱۸۴۴ ده مکسیقه‌یه عودتنده‌طوتوب قورشونه دیزمشـلردر. بوندن صکره‌ده فتن داخلیـه اکسیلمه اولمامشـدی. ۱۸۶۱ ده دیون خارجیه فائضلرینك تأدیاتنی تعطیل ایتمکله، فرانسه وانکلتره واسپانیه متفقاً عسکر و دونانما سـوق ایتدکلری حالده، متعاقباً اسپانیه و انکلتره عسکرلرینی کری آلوب، فرانسز عسکری اوچنجی ناپولیونك غریب بر لعبهٔ سیاسیه‌سیله کلیتلی صرفیات وتلفاتی کوزینه آله‌رق، برر برر بتون مکسـیقه ممالکنی ضبط، و ۱۸۶۴ ده آوستریا ایمپراطوری فرانسو آ یوسفك برادری ماقسیمیلیانی ایمپراطورلق تختنه اقعاد ایله، برقاچ سنه محافظه صورتیله اوراده اقامتدن صکره، ۱۸۶۶ و۱۸۶۷ ده مملکتی تخلیه ایدنجه، مکسیقه‌لیلر یکیدن قیـامله، ماقسیمیلیانه کیتمکی تکلیف ایتدکلری حالده، مشارالیه قبول ایتمیوب، مقاومت ایتدیکندن، لدی‌المحاربه کندیسنی طوتوب، قور. شـونه دیزمش؛ و ممالك مجتمعه صـورتنده اعلان ایتمشلردر. مکسیقه وقتیله شماله طوغری‌چوق دهـا واسع اولوب، برخیلی یرلری ممالك مجتمعه طرفندن ضبط اولنمشدر. اسپانیه‌یه تابعیتی زماننده «یکی اسپانیه» دخی دینلیردی.

مکسیقه { یکی — (Nouveau Mexique, (New Mexico, Nuevo M.)

ممالك مجتمعه‌نك غرب جنوبی جهتنده ومکسـیقه حدودنده هنـوز جاهیر صره‌سـنه کچمیوب ایالت صورتنـده اداره اولنـور بر مملکتدر، که غرباً آریزونه ایالتیله، شمالاً قولورادو، شرقاً تکزاس جمهوریتلریله، جنوباً دخی ینـه مذکور تکزاس حکومتیله ومکسیقه حدودیله محدود اولدیغی حالده ۲۰′ ۳۱° ایله ۳۷° عرض شمالی و ۲۰′ ۱۰۵° ایله ۲۰′ ۱۱۱° طول غربی آره‌لرنده ممتد وخطوط مستقیمهٔ مفروضه ایله محدود برمربع تشکیل‌ایدیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۱۷۴۷۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۵۳۵۹۳ اهالی ایله مسکوندر، که هر ایکی مربع

کیلومتره باشـنه آنجق برکیشی دوشیور. ۱۸۵۰ تاریخندن بری ممالك مجتمعه‌یه ملحق بر ایالت صورتنده اداره اولنوب، موقتاً ۱۲ سنجاغه منقسمدر، ومرکزی (سانته‌فه) قصبه‌سیدر. اراضیسی اوچ قسمه تقسیم اولنه‌بیلیر: قسم شرقیسی (لانوس استاقادو) اسمیله دوز وواسع اووه‌لردن، قسم وسطیسی قیالی طاغلر سلسله‌سنه منسوب بربری آرقه‌سندن شمالدن جنوبه ممتد برقاچ صره طاغلردن وقسم غربیسی یوکسك یایله‌لردن عبـارتدر. مذکور طاغلرك اك شرقیسی اوتلر ومرعالرله، ایکنجیسی اورمانلرله مسـتور، اوچنجیسی دائما بلوطلر ایچنده ودردنجیسی سرمدی قارلرله مستور ودیکیلی طاشلرکبی دیم‌دیك کورینور. غربده‌کی یایله‌لری ایسـه غرانیت طاشندن عبارت اولوب، ایکی طرفی دیوار کبی کسـیك پك درین وادیلری وغریب مغـاره‌لری حاوی پك وحشی بر یردر. انهاری آز وقوری اولوب، برنجیسی اورالرده (ریوبراوو) یعنی «وحشی‌چای» دنیلان (ریوغرانده‌دل نورته) ایرماغی قیالی طاغلرصره‌لری آره‌لرنده قولو. رادو جمهوریتندن کله‌رك ۲۴۰۰ مترهلك ارتفاعده بو ایالته دخـول، وجنوبه طوغری طـار وادیلر وبوغازلر ایچندن جریانله، صاغدن (شامه) و (سان جوزه) نهرلرینی دخی آلدقدن صکره، ۱۰۰۰ مترهلك ارتفـاعده و تکزاس جمهوریتیله مکسـیقه حدود مشترکه‌سنده ایالتدن خروج ایده‌رك، مکسیقه حـدودینی تعقیب ایدر. شرق جهتنده‌کی اووه‌لرده جریان ایدن نهرلر شرقه وغرب طرفنده‌کی یایله‌لرده بولنانلر دخی غربه طوغری آقار. شرق جهتنده باشلیجه ایکی نهر آقیور، که بری قیالی طاغلردن شرقه طـوغری اینن اوچ درت نهرك اجتماعندن بالتشکل جنوبه طوغری جریانله تکزاسـه کیره‌رك مذکور ریوغرانده ایرماغنه دوکیلان (ریوبقوس)، و دیکری میسیسیپی‌یه تابع (ریدریور) ه دوکلمك اوزره قسم شمالیده شرقه طوغری آقان (قنادیان) نهریدر. غرب جهتندن اینن انهار ایسه قالیفورنیه کورفزینه منصب قولورادو ایرماغنه تابع اولوب، باشلیجه‌لری: سـان جوان، لیتله قولورادو و جیلا نهرلریدر. بتون بو انهارك صـولری پك آزدر. طاتلی کوللری اولمیوب، برقاچ طوزلی کولی واردر، که یازین صولری تبخر ایتمکله، خیلی طوز آلنیر.

مركزى و باشليجه معمورەلرى ريوغراندەنك وا-
ديسنده واوكا تابع واديلرده اولوب، (ريوپقوس)ك
واديسى بسبتون خاليدر. ارتفاعى ومعمور اولان
يرلرنده اورمانلرينك كثرتى حسبيله، هواسى معتدل
وپك صاغلام اولوب، يازين ميزان الحراره نادراً
٣١ درجه‌يه قدر چيقار، و اكثريا ٢٠ درجه
كوستريرر؛ قيشين دخى نادراً تحت الصفر ٢٠ درجه‌يه
قدر اينوب، اكثريا صفردن يوقارى بولنور.
تموز واغستوسده همان هركون صغاناقلى ياغمورلر
ياغار. قيشين آز قار ياغوب، يرده چوق طورماز.
قيشين دخى كونشك كورنمديكى كون اولماز.
اورمانلرى اراضيسنك يوزده آلتيسنى ضبط ايدوب،
باشليجه ريوغرانده حوضه‌سنده‌در. اشجارى قواق،
سكود، ميشه، جوز، ديش بوداق ويوكسك طاغلرده
چام وسائره‌دن عبارتدر. مراعالرى دها چوق او-
لوب، حيواناتى ايى بسلر بر جنس اوتى واردر.
حيوانات وحشيه‌سى كيك، يبانى مانده، طوموز،
قراجه، قپلان، سياه، بوز وتكير آيى، قورت،
طاوشان، آطه طاوشانى، طاغ صيچانى، كلنجك،
سنجاب وسائره ايله طيور مختلفه‌دن وعلى الخصوص
اوكوزك بيله حقندن كلن جسيم قره قوشلرله يبانى
حالنده هندى، قاز، اوردك وسائره‌دن عبارتدر.
حشراتى آزدر. اوولرنده سيورى سينكلرله سائر
موذى حيوانجقلر چوقدر. چكركه‌لرى چوق
وداعميدر. مياه معدنيه‌سى چوق اولوب، بعضلرى
پك صيجاقدر. زراعت يالكز انهار صولريله يتيشه-
بيلديكى يرلرله بعض آرتزين قيولريله اروا اولنان
يرلرده ممكن اوله بيلوب، سائر طرفلرده قوراقلق
مانع اولور. باشليجه محصولاتى: بغداى، مصر، يولاف،
آربه وسائره‌دن عبارت اولوب، مجموعى سنوى آنجق
٥٦٠٠٠٠ هكتوليتره‌يه بالغ اولور. هوا وطوپراغى
هر نوع سبزه وميوه وباغ يتيشديرمكه صالح ايسه‌ده،
طوپراغك ارواسى شرطدر. شمديكى حالده بوقبيلدن
محصولاتك مجموعى ١٢٥٠٠٠ فرانق قيمتنى تجاوز
ايتميور. مراعالرينك كثرتى جهتيله حيوانات يتيشديرمكه
استعدادى دها زياده اولوب، صيغير وآتلرى
وعلى الخصوص قيونلرى كيتدكجه چوغالمقده‌در.
١٨٧٠ ده ٦٢٠٠٠٠ قيون وار ايكن، ١٨٨٠ ده
٢١٠٠٠٠٠ رأسه بالغ اولمشدى. آنجق قو-
راقلقدن واكثريا حكمسورن اويوز علتندن طولايى
بياغيلرى اوقدر چوق دكلدر. معادنجه مملكت پك
زنكين اولوب، كومش وآلتون معدنلرى كثرتله
بولنديغى كبى، كمور، دمير، قورشون، چنقو،
جيوه، باقر وسائر معدنلرله مرمر وغرانيت طاشلرى ده
چوقدر. آنجق بونلرك جمله‌سى طرق وسائر وسائط
فقدانندن ووحشيلرك ممانعتندن يقين وقته قدر معطل
قالوب، يكى ايشلنمكه باشلامشلردر. شرقدن كلن
وساحل غربى‌يه منتهى اولان بر دمير يول خطى
مملكتك جنوب غربى قسمنى شق ايتديكى كبى،
مكسيقه‌دن كلن ديكر برخط دخى بونى قطع ايله،
منتهاى شماله قدر مملكتى شق، و اورته‌سنده
(آلبوكرق) قصبه‌سندن غربه طوغرى بر قول
تمديد ايديور. بو خطلر الك معمور يرلرندن مرور
ايده‌رك، مملكتى هر طرفله اختلاطده بولنديريور.
اهاليسنك قسم اعظمى آوروپالى اولادندن والك
چوغى مكسيقه‌لى اولوب، قصورى آمريقا انكليزى
وسائر مهاجرلردن عبارتدر. اون بيك قدر يرلى
آمريقاليلر بيك قدر زنجى دخى واردر. مذكور
مكسيقه‌ليلر اسپانيول ايله يرليلردن متولد ملز آدملر
اولوب، ترقى وتمدنه پك آز استعداد كوستريورلر.
بو ير اسكيدن مكسيقه‌يه داخل اولوب، آزتكلر
زماننده شمديكندن ايى بر مدنيته نائل ايدى.
اسپانيوللر مملكتى فتح ايتمكله يرليلرله برابر كنديلرى
دخى تدريجاً وحشيت درجه‌سنه اينمشلردر. ممالك
مجتمعه حكومتى مملكته صاحب اوله‌ليدن برى سعى
ايتمكله برابر، هنوز اهاليسنى طريق مدنيته ادخال
ايده‌مه‌مش؛ وبونلر جماهير متفقه صره‌سنه كيرمكه
قابليت كوستره‌مه‌مشدر.

مكسيقه كورفزى (Golfe de Mexique) آمريقاده بحر محيط
آطلاسى‌يه مربوط بر بيوك كورفز ودها طوغريسى
بر دكيز اولوب، آمريقاى شماليسنك جنوب شرقيسنده
واقع اولديغى حالده، غرباً وجنوباً مكسيقه
وشمالاً ممالك مجتمعه سواحليله محاطدر. غرب
جهتندن بر قسمى مكسيقه‌نك (يوقاتان) وممالك
مجتمعه‌نك (فلوريده) شبه جزيره‌لريله قپالى اولديغى
كبى، بو ايكى شبه جزيره آره‌سنده قالان آرالغك
دخى قسم وسطيسنى قوبه جزيرهٔ كبيره‌سنك قسم

غربیسی قپامغله، بو جزیره‌نك ایکی طرفنده قالان
وهر ایکیسی‌ده تقریباً ۲۰۰ کیلومتره وسعتنده
اولان یوقاتان وفلوریده بوغازلرندن آنتیله دکیزیله
وبحر محیط آطلاسی ایله اختلاط ایدیور . بو
وجهله همان هر طرفدن قپالی بر دکیز اولمغله ،
ایچنده مد وجذر پك آز حس اولنیور . سواحلی
آلچق وبطاقلق اولوب ، اکثر طرفلرنده بر طاقم
طوزلی کوللری دکیزدن آیرر قومدن اینجه دیللرله
محاطدر . باشلیجه اسکله‌لری قوبه جزیره‌سنده‌کی
هاوانه ایله مکسیقه سواحلنده : یوقاتانده‌کی
(پروغرسو) ، اك جنوبی ساحلنده (قامپشه) ،
همنامی اولان دیلك ایچنده‌کی (قارمن)، مکسیقه‌نك
اك بیوك اسکله‌سی اولان (وراقروز) و (تامپیقو) ؛
ممالك مجتمعه سواحلنده دخی : غالوستون ایله یکی
اورلیان وکی وست اسکله‌لریدر . سواحل قربنده‌کی
دیللر واهمیتسز کوچك آطه‌لردن بشقه مکسیقه
کورفزی داخلنده هیچ بر جزیره یوقدر . یوقاتان
و فلوریده شبه جزیره‌سیله بتون ممالك سواحلی
قربنده دکیز پك صیغ اولوب ، ۱۰۰ ر قولاج عمقنی
بولمق ایچون ، بو سواحلدن اقلی ۲۰۰ کیلومتره
آچلمق اقتضا ایدر . یالکز غرب جنوبی یعنی مکسیقه‌ده
وراقروز وتامپیقو جهتی سواحلی خیلی درین اولوب ،
اوطرفدن ساحلدن ۱۰۰ کیلومتره آچیلنجه ۱۰۰۰
قولاج درینلکه تصادف اولنور . کورفزك اك
درین محلی اورادن باشلایه‌رق شرق شمالی‌یه طوغری
ممتد اولور . اك درین محلی یوقاتان شبه جزیره‌سیله
مکسیقه‌نك ساحلده‌کی حدود شمالیه نقطه‌سی آره‌سنه
تمدید اولنه‌جق بر وترك وسطنده واقع اولوب ،
اوراده ۳۷۳۵ متره عمق واردر . یکی اورلیان ایله
قوبه جزیره‌سی آره‌سنده عمق ۲۹۵۰ متره‌یه تنزل
ایدر . بو درینلك مذکور جزیره‌نك ساحلنه قدر
دوام ایدیورسه‌ده ، مذکور ایکی بوغازده ینه قعر
دریا یوکسلیر . آوروپا سواحلنه طوغری کان
مشهور (غولف استریم) آقندیسنك بر قولی قوبه
جزیره‌سنی طولاشه‌رق ، یوقاتان بوغازندن مکسیقه
کورفزینه داخل اولورسه‌ده ، وقتیله ظن اولندیغی
کبی ، بو کورفزی طولاشمیوب ، میسیسیپی نهر
عظیمنك صولرندن حاصل اولان آقندیدن ایتیله‌رك ،
یالکز قوبه سواحلی طولاشدقدن صکره ، فلوریده
بوغازندن چیقار . مکسیقه کورفزینه بر چوق انهار
دوکیلوب ، بونلرك اك بیوکی همان بتون ممالك
مجتمعه میاه جاریه‌سنی جمع ایدن میسیسیپی نهر عظیمیله
مکسیقه‌نك حدود شمالیه‌سنی آیران (ریوغرانده
دل نورته) در . ممالك مجتمعه‌ده نهر مذکورك صاغ
وصولنده دیکر بر چوق انهار ایله مکسیقه یایله-
لرندن اینن انهارك جمله‌سی‌ده بو کورفزه منصب
اولور . بوقدر طاتلی صولرك دوکلمسی بالطبع کورفزك
صوینك بحر محیط صویندن چوق دها طاتلی اولمسنی
و داخلدن بوغازلره طوغری بر آقندی‌یی موجب
اولیور . مکسیقه کورفزینك بالیقلری چوق اولوب ،
اینجیلری دخی مقبول واریدر دانه‌سی ۷۵ قراطه
قدر اینجیلر چیقار .

مکلمبورغ { (Mecklembourg) وآلمانجه مکلنبورغ (Mecklenburg)

آلمانیه ممالك شمالیه‌سندن بر مملکت اولوب ، شمال
غربی جهتندن بالطیق دکیزیله ویالکز غرب جهتندن
آز بر مسافه‌ده (لوبك) خطهٔ ممتازه‌سیله وسائر
طرفلردن پروسیه ممالکیله یعنی شمال شرقی جهتندن
پومرانیه ، جنوب شرقی جهتندن وجنوباً براندبورغ ،
جنوب غربی طرفندن هانوورده ، غرباً دخی هولشتاین
ممالکیله محاط و محدوددر . ″۲۵ ′۶ °۵۳ ایله
′۲۲ °۵۴ عرض شمالی و ′۱۵ °۸ ایله ″۵۱ ′۳۲ °۱۱
طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب ، شرقدن غربه
بوبی ۲۱۹ وشمالدن جنوبه اکی وسطی صورتده
۱۰۰ کیلومتره قدردر . مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۰۹۱
مربع کیلومتره واهالیسی ۶۹۸۳۹۶ کشیدر ، که
هر مربع کیلومتره باشنه آنجق ۴۲ کشی دوشوب ،
آلمانیانك اك آز مسکون یرلرندندر .

بو مملکت ادارةً وسیاسةً غیر مساوی ایکی
بیوك دوقه‌لغه منقسم اولوب ، بیوك دوقه‌لری بر
خاندانك ایکی شعبه‌سندن عبارتدر . برمشترك مجلس
منتخبلری وعمومی بر محکمهٔ تمییزلری وار ایسه‌ده ،
هربری ادارهٔ داخلیه‌ده تماميله مستقل اولوب ،
ایکیسی‌ده آلمانیه ایمپراطورلغی هیئت متحده‌سنه
داخلدرلر .

— مکلمبورغ اشورین . بو ایکی بیوك
دوقه‌لغك اك بیوکی اولوب ، مملکت مذکوره‌نك
قسم اعظم غربیسندن عبارت اولمغله ، ساحلك بتونی

ضبط ایتمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۱۶۲ مربع
کیلومتره واهالیسی ۵۹۶۸۸۳ کشی اولوب ، بهر
مربع کیلومتره باشنه ٤٥ کشی دوشیور. اهالیسی
عمومیت اوزره پروتستان اولوب ، یالکز ۲۵۰۰
قدر قتولیك وبر اوقدر موسوی واردر. اراضیسی
دوز وقوملق بر اووه‌دن عبارت اولوب ، یالکز
ایکی صره تپه‌لر غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه
طوغری ممتد اولور. آره‌لری ۲۰ کیلومتره‌لك
مسافه ایله آیرلمش اولان بو ایکی صره تپه‌لرك
برنجیسی نهایت ۱۸۰ و ایکنجیسی ۱۷۵ متره‌لك
ارتفاعه قدر چیقار. بو واسع اووه‌ده وعلی‌الخصوص
مذکور ایکی صره تپه‌لرك آره‌سنده ۳۰۰ قدر
کول بولنوب، اك بیوکلری جنوب شرق جهتنده‌کی
موریچ، کولپن وپلایر ایله غرب جهتنده‌کی (اشو-
رین) کوللریدر. شرق جهتنده‌کی (مالخین) کولی
اوقدر بیوك دکل ایسه‌ده، جوارلرینك کوزللکیله
مشهوردر. البه ایرماغی جنوب غربی حدودینك
برقسمنی تشکیل ایدوب، مکلمبورغك بتون غرب
جنوبی میاه جاریه‌سی بو ایرماغه دوکیلور. بونلرك
چوغی کوللرك آیاقلری حکمنده‌در، ویا کوللرك
ایچندن کچر. باشلیجه‌لری: الده ایله روبنیچ وبوکا
تابع سوده وشاله نهریدر. شمال شرق حدودینی
تشکیل ایدن (رکینیچ) ایله اورته‌دن آقان (وار-
نوو) نهرلری‌ده بالطیق دکیزینه منصب اولور.
(پنه) نهری دخی شرق جهتنده‌کی کوللرك فضلهٔ
میاهنی طوپلایه‌رق، پومرانیه‌یه کیرر. بو وجهله
میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، بوسایه‌ده اوقوملق
صحرانك برچوق یرلری منبت تارله‌لره تحویل اولنمغه
مساعد ایسه‌ده، اراضینك حالی و نظامانی زراعتك
ترقیسنه مانعدر. اراضینك جمله‌سی بیوك دوقه ایله
سائر زادکانك ملکی اولوب، ایشلین زراع یقین
وقته کلنجه‌یه قدر طوپراقله برابر بکلرك ملکندن
معدود اوله‌رق، چفتلکله برابر آلنوب صاتیلیردی.
هر نه قدر ۱۸۲۰ تاریخندن بری بو حاله ختام
ویریلوب، زراع اسارتدن قورتارلمش؛ وایشلدکلری
اراضی‌یه وارث اولمق حقنی قزانمشلر ایسه‌ده ، بو
وراثت یالکز اکبراولاده منحصراولوب، اراضینك
ورثه بیننده تقسیمنه نظام مساعد اولمدیغندن ،
میراثدن محروم اولانلر ترك وطنله ، هجرته مجبور
اولورلر؛ وهر حالده زراع بحق متصرف اولمدیغی
اراضینك اعمارینه سعی وغیرت ایتمزلر. اراضیسنك
یوزده ۵۷ سی تارله و باغچه ، ۸ ی چایر، ۵ ی
مرعی، ۱۷ سی‌ده اورماندر . باشلیجه محصولاتی
حبوبات متنوعه‌ایله سبزه و بعض میوه‌لردن عبارتدر.
کرچ، آلچی، کمور معدنی و طوزی چوقدر .
حیوانات اهلیه‌سی قیون ، صیغیر ، طوموز، آت
و سائره‌دن عبارت اولوب، قیونلری بر ملیوندن
زیاده، صیغیرلری ۲۷۳۰۰۰ ، طوموزلری
۱۹۳۰۰۰ ، بیکیرلری ۸٤۰۰۰ ، کچیلری ده
۲۰۰۰۰ رأس راده‌لرنده‌در. بیکیرلری یوکسك،
یوروك ، و قوتلیدر . بیاغی، یاغ، پینیر و سائر
محصولات حیوانیه اخراجاتی چوقدر . صنایعی پك
کری اولوب، مع هذا برخیلی فابریقه ودستکاهلری
اولوب ، ایچلرنده ۶۲۰۰۰ قدر عمله ایشلر .
باشلیجه تجارت بحریه‌سی (ویسمار) اسکله‌سندن
اولیور . (روستون) شهرنده‌کی دارالفنوندن
شقه بو بیوك دوقه‌لقده ۶ اعدادیه، ۶ مکاتب
خصوصیه، ۳ مکاتب عالیه، ۲ دارالمعلمین، ۳ بحریه،
بر حربیه مکتبی، برر صاغر ودیلسز مکتبی وبیك
قدر مکاتب ابتدائیه موجوددر . بودجه‌سی ایکی
شعبه‌دن مرکب اولوب، بری بیوك دوقه‌نك املاك
خاصه‌سندن، ودیکری رسوم مختلفه‌دن عبارتدر .
برنجیسی ۱۸ ½ و ایکنجیسی ٤ ملیون فرانغه بالغ
اولوب ، مصارف اداره‌نك بر قسمنی بیوك دوقه
کندی املاکی وارداتندن تسویه ایدر . اصول
حکومتی مشروطیت اولوب، یالکز زادکان ایله اصحاب
اراضی و شهرلر اهالیسنك بعضلری مجلس مبعوثانه
اعضا انتخاب ایتمك و اولنمق حقنی حائزدر. کویلیلر
وچفتجیلر بوکبی حقوق مدنیه‌دن محرومدرلر .
عسکری آلمانیانك طقوزنجی واون دردنجی قول
اردولرینك بر قاچ آلای وطابورینی تشکیل ایدوب،
عموم آلمانیه اردوسنه تابع اولدیغی کبی ، امور
خارجیه‌سی‌ده برلینجه اداره اولنور. مرکز اداره‌-
سی ۳۶۳۸۷ اهالیسی اولان (اشورین) شهری
ایسه‌ده ، بیوك دوقه ۶۰۰۰ اهالیسی ومکمل
کتبخانه‌سی ، موزه‌سی ، نباتات باغچه‌سی و سائر
تزییناتی اولان (لودویغسلوست) قصبه‌سنده اقامت
ایدر . اك بیوك شهری ایسه ۵۰۰۰۰ اهالیسی

اولان (روستوق) در. اك بیوك اسكله‌سی بولنان (ویسمار)ك ١٨٢٤١ و (كوستروو)ك ١٧٥٣٠ اهالیسی واردر. بتون بیوك دوقه‌لقده ٤٠ شهر وقصبه، ٩ بیوك قریه و ٢٦٠٠٠ كوی وچفتلك موجوددر. بر قاچ دمیر یول خطی مملكتی شق ایدر.

مكلمبورغ استرلیچ. — بیوك دوقه‌لغی ایسه مكلمبورغ اشورینك شرق جنوبی كوشه‌سنه یاپیشمش بر پارچه شكلنده اولوب، ساحلدن محرومدر. غرب شمالی جهتندن مكلمبورغ اشورین ایله، شمالاً پومرانیه ایله، شرقاً وجنوباً دخی براندبورغ ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٩٢٩ مربع كیلومتره و اهالیسی ١٠١٥١٣ كشی اولوب، هر مربع كیلومتره باشنه آنجق ٣٤ كشی دوشیور. اهالیسی میاننده یالكز ٣٠٠ قتولیك و ٥٠٠ موسوی اولوب، قصوری كاملاً پروتستاندر. بونك دخی اراضیسی طبق مكلمبورغ اشورینككی كبی اولوب، ینه بر چوق كوللری واردر، كه جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌لرینك مجموعی ١٤١ مربع كیلومتره‌یه بالغ اولور؛ واك بیوكلری (تولنسه) در. بونك آیاغی اولان (تولنسباخ) چایی (پنه) نهرینه دوكیلور؛ و دیكر چایلرینك اك بیوكلری (هاول) ایله (واكنیچ) در. زراعت وحیوانات اهلیه‌جه بو صوك سنه‌لرده خیلی ترقی كورلمشدر. اراضینك یوزده ٤٤٫٨ ی تارله و باغچه، ٦سی چایر، ٢½ ی مرعی، ٢٠سی‌ده اورماندر. داخل مملكتده ٢٢٢٠٠٠ قیون، ٤٢٥٠٠ صیغیر، ٣١٠٠٠ طوموز، ١٦٠٠٠ بیگیر، ٨٠٠٠ده كچی واردر. صنایع پك ایلری اولمیوب، مع‌هذا یوك منسوجات، كاغد، جام، اسپرتو، توتون فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر؛ ایچلرنده ایشلین عمله ١١٠٠٠ كشی‌یه بالغ اولور. مملكتك ٩ شهر وقصبه، ٢ بیوك قریه و ٤٥٠ كوی وچفتلكی واردر. اصول اداره‌سی مكلمبورغ اشورینككی كبی اولوب، آنجق بو ایكی اداره‌دن مركبدر: بری تعریف اولنان مكلمبورغ استرلیچ بیوك دوقه‌لغی و دیكری (راچبورغ) پرنسلكی‌در، كه مكلمبورغ اشورینك منتهای غربنده واقع كوچك بر یردن عبارتدر. مملكت داخلنده ٣ اعدادیه ایله ٢ دارالمعلمین وسائر مكاتب واردر.

بیوك دوقه‌سنك املاك خاصه‌سی مملكتك وسعتنه نسبتله اوته‌كندن زیاده‌در. مركزی ١٠٣٤٥ اهالیبی جامع اولان (نالیسترلیچ) قصبه‌سیدر.

مكناسه } (Méquinez) مغرب اقصاده فاسك ٦٠ كیلومتره غرب جنوبیسنده (بوفكران) وادیسنده و (زغون) طاغنك جنوبی اتكنده و ٥٠٠ مترەلك ارتفاعده واقع بر شهر اولوب، اهالیسی ٢٥٠٠٠ ایله ٤٠٠٠٠ آره‌لرنده تخمین اولنیور. شهر زیتون آغاجلریله مستور بر پارك ایچنده بولنمغله، لطیف منظره‌سی، متعدد جوامع و مساجد و چارشی و بازارلری، كنیش سوقاقلری، واسع باغچه ومیدانلری، متعدد سرای وكوشكلریله سائر ابنیهٔ مصنعه‌سی، سوری وایچ قلعه‌سی واردر. یاقوت حموینك تعریفنه كوره شهر ایكی قسمدن مركب اولوب، بری اسكی اولدیغی حالده، دیكرینی ملوك ملثمیندن مشهور یوسف بن تاشفین بنا ایتمشیدی؛ وایكیسی آره‌سنده قلعه وار ایدی. لكن شهرك اصل بیوممسی اوندن صكره اولوب، سلالهٔ حاضره ملوكندن مولی اسماعیل اعمارینه چوق همت ایتمشدر؛ وتأسیس ایتدیكی جامع شریف، خراب اولدیغی حالده، الیوم زیارتكاهدر. دفعاتله مغرب اقصانك پایتختی بولنمشدر. پك بیوك خزینه‌لری حاوی اولدیغی‌ده متواتردر.

مَكّه } جزیرة العربك حجاز خطهٔ مباركه‌سنده جده‌نك یعنی بحر احمر ساحلنك ١٠٠ كیلومتره شرقنده "٣٠ '٢٨ °٢١ عرض شمالی ایله "٤٥ '٥٤ °٣٧ طول شرقیده بر شهر شهیر اولوب، كعبهٔ شریفه‌یی حاوی اولمغله برابر، مسقط رأس جناب خاتم الانبیاء والمرسلین (صلعم) اولدیغندن، بتون عالم اسلامك قطب و مركزی واك مقدس شهریدر. یالكز خطهٔ حجازیه‌نك دكل، بتون جزیرة العربك دخی مركزی واك بیوك شهریدر. نجد ایله تهامه آره‌سنده برجدار حاجز حكمنده اولان حجاز جبالنك ایكی بوغازی محل اجتماعنده واقع اولمغله، هرنه قدر اطراف وجوانبی قورو وطاشلق اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی یوغیسه‌ده، تجارتجه پك معتنا بر نقطه‌ده واقع اولدیغندن، قبل الاسلام دخی تجارتكاه ومعمور بر شهر ایدی. علی‌الخصوص زمان جاهلیتده دخی بتون عربلرك

معبد عظیمی ومحل حجی بولنمش اولان کعبهٔ شریفه مناسبتیله ، جزیرة العربك هرطرفندن اهالی بو شهرمبارکه اجتماع ایله، هم ایفای حج وهم تجارت ایدر؛ وشعر وفصاحت مسابقه‌لرینه دخی گیریشیرلردی. مکهٔ مکرمه‌نك اهالیٔ دائمه‌سی ۸۰۰۰۰ کشی راده‌لرنده اولوب، موسم حجده عالم اسلامك هر طرفندن بر ایکی یوز بیك حجاج طوپلاندقدن بشقه ، مواسم سائره‌ده دخی زوار و معتکفین اکسیك اولمدیغندن ، دائما بو مقدار زیاده خلق بولنور. شرقاً جبل ابو قبیس ایله غرباً دیکر طاغلر آره‌سنده شمالدن جنوبه ممتد بر وادیده ومذکور طاغك اتکنده مؤسس اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۳ واکی برکیلومتره قدردر. خانه‌لری کارکیر ومرتفع اولوب ، اوج ودرت قاتلیدر . سوقاقلری‌ده کنیشدر. کعبهٔ شریفه واطرافنی احاطه ایدن مسجد حرام شهرك اورته‌سنده اولوب، ایکی جهتنده صفا ایله مروه تپه‌لری بولنیور؛ وآره‌لرینه مسعی طریقی اوزانیور، که مکهٔ مکرمه‌نك اك کنیش سوقاغی اولوب ، ایکی طرفی دکانلرله محاطدر. کعبهٔ شریفه حقنده «کعبه» ماده‌سنده تفصیلات لازمه ویرلمش اولدیغندن ، شوراده تکرارینه حاجت کورمیورز . شهر داخلنده مسجد حرامدن بشقه ۶ مناره‌لی جامع شریف ایله ۶۷ مسجد، ۶ مدرسه، ۲ کتبخانه ، بر رشدیه و۴۳ صبیان مکتبی ، ۲ بدستان، ۹ خان، ۱۹ رباط، ۲ حمام، ۲۵ مغازه، ۳۰۰۰ دکان، ۱ غربا خسته‌خانه‌سی، ۴۰ چشمه وسبیل وسائر مؤسسات وخیراتی واردر. اخیراً شهرك خارجنده جملهٔ مؤسسات خیریهٔ حضرت پادشاهیدن اولمق اوزره ، حجاجه مخصوص جسیم ومکمل مسافرخانه‌لر انشا اولنمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك اطراف وجوانبی طاشلق اولمغله، صوبی قیت اولوب، اسکیدن قیو و صهریج صولرینه منحصر ایکن ، هارون الرشیدك زوجه‌سی زبیده اوج کونلك مسافه‌دن برصو اساله ایتمشلردر، که الی یومنا هذا (عین زبیده) نامیله باقی اولوب، آنجق مشارالیهانك عمری وفا ایتمه‌مکله، عرفاته قدر کلمش اولدیغندن، قانونی سلطان سلیمان خانك کریمه‌سی مهرماه سلطان اورادن مکهٔ مکرمه‌یه ایصال ایده‌رك، شهری بول صو ایله احیا ایتمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك اکثر جوانبی سور یرینی طوتار قیالق طاغلرله محاط اولدیغندن، یالکز آره‌لری سور ایله قپانمش، واوچ قپو آچلمش ایدی. شمدیکی حالده سور وقپولردن اثر یوغیسه‌ده، قپولرك اسملری باقیدر . مکهٔ مکرمه‌نك هرطرفی وقت سعادت جناب نبوی‌یی آکدیرر بر یادکار قیمتدار ایله مجهل اولوب ، علی‌الخصوص شعب بنی هاشمده مولد جناب رسالتپناهی ایله حضرت علی (رضه) افندمزك محل ولادتلری، زقاق الحجرده فخر کائنات (صلعم) افندمزك طول مدت اقامت بیورمش اولدقلری سعادتخانهٔ خدیجة الکبری، بونك مقابلنده حضرت ابابکر صدیق (رضه) افندمزك خانه‌لری و سائر بر چوق محال مبارکه زیارتکاه مسلمیندر . باب المعلا خارجنده واقع مزارستانده ام المؤمنین حضرت خدیجه (رضها) ایله والدهٔ رسالتپناهی جناب آمنه‌نك وصحابه‌دن بر چوق ذواتك مرقد شریفلری بولنیور. مکهٔ مکرمه‌نك اماکن مقدسه و مناسك حجدن اولان عرفات ومنا وسائر محال مبارکه‌سی وزیارتکاهلرینی تماميله تعریف وتوصیفه شوراجقده محل مساعد اولمدیغندن، برنبذه‌سنك ذکریله اکتفایه مجبورز. هواسی یازین پك صیجاق ایسه‌ده، یابس اولدیغندن، صاغلام وقیشین ایسه پك لطیفدر. آغستوسده (رؤمور) حسابیله میزان الحراره ۳۹ درجه‌یه قدر چیقار، وکانون‌ثانیده ۱۸ درجه‌یه قدر اینر. مکهٔ مکرمه‌نك بر چوق دیکر اسما والقابی اولوب، مکه اسمندن صکره، اك معروفلری: بکه، بطحا، ام‌القری، البلد الحرام، البلدالامین وسائره‌در.

مکهٔ مکرمه پك قدیم برشهر اولوب، نه‌وقت وکیملر طرفندن بنا اولندیغنه دائر تاریخ برکونه معلومات صحیحه ویره‌میور. هرحالده، کعبهٔ شریفه بر زمانلر سجده‌کاه موحدین بولندقدن صکره ، نیجه زمانلرده بتخانه‌یه تحویل ایدلمش اولمغله، جاهلیت زماننده بتون جزیرة العرب اهالیسنجه بر معبد عمومی اتخاذ اولندیغندن ، اسکیدن بری عربلر هر طرفدن ایفای حج ایچون مکهٔ مکرمه‌یه طوپلانیر ؛ وشهرك اهمیت موقعیه‌سی وجزیرة العربك همان وسطلرنده بولنمسی مناسبتیله ، زیارتله برابر تجارت دخی ایدرلردی . مکه اهالیسی یالکز

حجاجك آليش وريشيله اكتفا ايتميوب، بحر احمر وشام وعراق ويمنله دخی تجارت ايدر، و مقنن صورتده بوجهاته كاروانلر ايشلديرلردی. اسكيدن بری هيچ برحكمداره تابع اولميوب، دائما رؤساء و اغنياء اهالی بالاجتماع برنوع حكومت اشرافله اداره اولنوردی. كاه جرهم قومی وكاه بنی اسماعيل اولان عرب مستعربه مكه‌ده تفوق ايدوب، نهايت رياست بنی اسماعيلدن قريش قبيله‌سنه گچمش؛ وفخر كائنات (صلعم) افندمز بو قبيله‌ده ظهور ايلمشدر. نبی ذی‌شان بعدالبعث اون اوچ سنه مكهٔ مكرمه‌ده اقامت بيوروب، دعوتله مشغول اولدقلری حالده، نهايت حق رسالتپناهيلرنده وصحابهٔ كرام حقنده قريشك اذا وجفاسی درجهٔ تحملی تجاوز ايدنجه، مكهٔ مكرمه‌يی تركله، مدينهٔ منوره‌يه هجرت بيوردقلرنده، ام القرادن بيزار ومتنفر اولميوب، بالعكس بوشهر مباركك فضائلی حقنده برچوق آيات كريمه واحاديث شريفه واردر. بعدالاسلام مركز خلافت مدينه، كوفه، شام وبعده بغداد اولوب، مكهٔ مكرمه يالكز ابن عباس زماننده مركز خلافت بولنمشدر. مع‌هذا كافهٔ خلفا وسلاطين واسرای اسلام مكهٔ مكرمه‌نك اعمار وتزيينه همت ايتمشلردر. ٣٨٥ تاريخنه دك مكهٔ مكرمه وخطهٔ حجازيه خلفاء عباسيه وبعده ملوك فاطميه طرفندن نصب اولنمش حاملر معرفتيله اداره اولنوب، تاريخ مذكورده شرفادن ارثاً امرا نصبی معتاد اولمش؛ واو وقتدن بری امارت مكهٔ مكرمه سلالهٔ طاهرهٔ شرفاده تسلسل ايدوب، بونلر اكثريا مصر وشام ونادراً يمن حكمدارلرينه تابع بولنمش؛ ونهايت ياوز سلطان سليم خان مصری فتح ايله، امانانی تسلم ايده‌رك، خلافت وسلطنتی جمع، و«خادم الحرمين» عنوانتی احراز ايتديكنده، بالطبع امارت مكه دخی دولت عثمانيه‌يه التحاق ايتمش؛ واو وقتدن بری سلاطين عظام عثمانيه حرمينك تعميرات وتزييناتنه صرف نقدينهٔ همت ايتمشلردر.

— مكهٔ مكرمه حجاز ولايتنك دخی مركزی اولوب، مركز سنجاغی: طائف، تمنار، قرن، بخران، مرالظهران، عكاظ، منجره، كثه، جبرشن، سراة، نعم، علك، حنكان، ويش، وادی نخله، ذات عراق، بليل ناحيه‌لرينی حاويدر. [زياده تفصيلات ايچون «حجاز» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مكی { [«ابو طالب مكی» و «ابو محمد مكی» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

مكی { (صائن الدين ابو الحزم — بن ريان الماكسينی الموصلی الضرير) مشاهير ادبا و قراءدن اولوب، جزيره‌ده خابور كنارنده واقع (ماكسين) قصبه‌جغنده طوغمش؛ پدری حصيرجی اولوب، كنديسنی كوچك براقغله، والده‌سی اعاشه‌سنه مقتدر اوله‌مديغندن، صاحب ترجمه موصله رحلتله، تحصيل علمه قويلمش؛ وسكز طقوز ياشنده ايكن كوزلرينه عمی طاری اولديغی حالده، تحصيله دوامدن واز گچميوب، بعده بغداده رحلتله، اوراده دخی ابن الصفار و ابن الانباری كبی مشاهيردن اخذ واستفاده ايتمش ايدی. اورادن موصله عودتله، افاده وتدريسله اشتغال ايده‌رك، بيوك بر صيت وشهرت قزانمش؛ ونهايت زيارت ايچون قدسه كيدوب، موصله عودتنی متعاقب ٦٠٣ تاريخنده وفات ايتمش؛ وبر روايتده، برمخالفتندن طولايی، صاحب موصل نورالدين آرسلان شاه طرفندن تسميم اولنمشدر. عماده‌كی اشتراكندن طولايی، ابو العلا المعرينك اشعارينی چوق سور، واونك كفتارينه تبعيت ايدرمش. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

على الباب عبد يسأل الاذن طالباً
له ادبا لا ان نعماك تحجب
فان كان اذن فهو كالخير داخل
عليك والا فهو كالشر يذهب

مكی { (حاجی محمد) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانليدر. جانب حجازه عزيمتله بر مدت مكهٔ مكرمه‌ده اقامت ايتدكدن صكره، هندستانه رحلت، وبعده ينه مكهٔ مكرمه‌يه عودتله، يكرمی سنه اوراده اقامت ايتمشدر. مولانای رومك مثنويسنه برنظيره سويلكه اوزنوب، شو ايكی بيت اوندندر.

پيش اهل معرفت معنی كل است
طبع صاحب دل برآن كل بلبل است
عارف معنی بزرك دين بود
نكته كر فهمی بزركی اين بود

مكی محمد افندی { سلطان عبدالحميد خان اول وسليم خان ثالث دورلرنده ايكی دفعه مشيخت اسلاميه مسند جليلنه

چكمش علمادن اولوب، پدری خليل افندی مكه ملاسی ايكن، ١١٢٦ تاريخنده اول بلدهٔ مباركه‌ده دنيايه كلمش؛ و پدرينك وفاتندن صكره درسعادته ورودله، تحصيل علم ايده‌رك، طريق قضايه بالسلوك، ١١٧٩ ده سلانيك وبعده شام ومدينهٔ منوره قاضيسی ونهايت ١١٩٨ ده استانبول قاضيسی وينه او سنه آناطولی و١٢٠٠ ده روم ايلی قاضيعسكری اولمشيدی. ١٢٠٢ ده مسند جليل مشيخت اسلاميه‌يه چكوب، يالكز اوچ بچق آی بو مقامده قالدقدن صكره، عزل اولنمش؛ و ١٢٠٥ ده ثانياً شيخ الاسلام اولوب، بو دفعه بر سنه ايله درت آيلق مشيختدن صكره، شيخوخت وهرمنه مبنی، ١٢٠٦ تاريخنده عزل اولنه‌رق، روم ايلی حصارنده‌كی ياليسنده اقامت اوزره ايكن، ١٢١٢ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. عالم واديب، متواضع، خلوق وقناعتكار بر ذات اولوب، پك ساده‌جه ياشار، وفضلهٔ معاشنی تصدق وخيراته صرف ايدردی. اوائل بيضاوی‌يه حاشيه‌سی، قصيدهٔ بردهٔ‌يه تركجه مفصل شرحی، ديكر بر قاچ رسائل علميه‌سی ومرتب ديوانی واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بركون ايلر قصر عالی طاق اقباله صعود
سلم حيثيتك افزون ايدنلر پايه‌سين

ملا { پومپونيوس — (Pomponius Méla) اسكی لاتينلرك اك مشهور جغرافيوننددن اولوب، ميلاد عيسی (عم) دن ٤٣ سنه اول جغرافيايه متعلق مفصل بركتاب يازمشدر، كه اليوم موجود، وجغرافيای قديم حقنده معلومات نافعه‌يی حاوی اولمغله، مقبول اولوب، طبع ونشر اولنمشدر.

ملا چلبی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، مصروالیسی سنان پاشانك تذكره‌جيسی ومسيح پاشانك كاتبی بولنمشدی. شو بيت اونكدر:

كر اولورسه‌ك واردوغمدن كويكه رنجيده دل
يا شكست ايله اياغمی يا قدم رنجيده قل

ملاچو { (Melazzo) سيجليه‌نك شمال شرق ساحلنده ومسينه‌نك ٣٥ كيلومتره غربنده بر قويك ايچنده واقع مستحكم بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهاليسی، صيدماهيسی وشراب وزيتون ياغی اخراجاتی واردر.

ملازكرد { بتليس ولايتنك موش سنجاغنده وولايت و سنجاغك منتهای شمال شرقيسنده بر قضا اولوب، شمالاً ارضروم، شرقاً وان ولايتلريله، جنوباً بتليس سنجاغيله، غرباً دخی بولانق قضاسيله محدوددر. قضا ايالی ناحيه‌سيله برابر ٥٠ قريه‌يی حاوی اولوب، ٢١٠٠٠ اهالی ايله مسكوندر، كه بونلرك ١٢٠٠٠ ی مسلم وكرد وقصوری ارمنيدر. اراضيسی عارضه‌لی اولوب، قسم جنوبيسنده ٣٠٠٠ متره ارتفاعی اولان (سيپان) طاغی بولنيور. شمال جهتنده مراد نهری شرقدن غربه آقه‌رق، اكثر مياه جاريه‌سنی آلير. بر ايكی كولی دخی اولوب، ايچلرندن خيلی طوز چيقار. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدای، آرپه، داری، مرجمك، نخود و سائر حبوبات احتياجات محليه‌دن زياده اولمغله، فضله‌سی وجريش وآنيسون كبی محصولاتی وان كولنده يالكن كميلريله اخراج اولنور. اورمانلری چوقدر. حيوانات اهليه‌سی باشليجه قيون وآتدن عبارت اولوب، كردلر بونلردن كليتلی مقدارلر دياربكره وسائر طرفلره كوندريرلر. حيوانات وحشيه‌سی قورت، تيلكی و صاكسار كبی جنسلردن عبارت اولوب، پوستلريچون صيد اولنور. صنايع محليه باشليجه سجاده وكليم نسجندن عبارت اولوب، پك ايی وطيانيقليلرينی ياپارلر. مركزی اولان قلعه قريه‌سی اطرافنده بونك وقتيله بيوك بر شهر بولنمش اولديغنه دلالت ايدر بر چوق خرابه‌لر وقضانك سائر طرفلرنده قيايه اويلمش بر طاقم حجره‌لر وسائر بر چوق آثار عتيقه بولنيور. (رشكان) قريه‌سنده اوجاقدن چيقديغنده ايستنلديكی كبی كسيلير يومشاق وكونشده قاتيلنجه مرمركبی قاتی اولان بر طاش معدنی بولنيور.

ملاس { (Mélas) يونانهٔ قديمده «قره» ديمك اولان بو اسم قديما بر قاچ نهره علم اولمشيدی: بری تراكيه خطه‌سنده بشيكه كورفزينه دوكيلان جری صو. — بری ملاطيه قربنده فراته دوكيلان قره صو. — بری‌ده تكه سنجاغنده‌كی منوغات نهريدر.

ملاشاه { مشاهير شعرا وصوفيوندن اولوب، بدخشانلی اولديغی حالده، هندستانه رحلتله، شهزاده داراشكوه واكثر كبرا

وعلماء هند کنديسنه انتساب ايتمشلردی . منظوم ومنثور برچوق آثاری واردر. ١٠٦٩ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

شود زيك دل زنده هزار دل زنده
زيك چراغ توان صد چراغ روشن كرد

ملاص { صقليه جزيره‌سنده برحصن حصين اولديغی « معجم البلدان » ده مسطور اولوب، يوقاريده مذكور (ملاچو) نك عينی اولديغی آكلاشيليور.

ملاطيه { [املاء صحيحی (ملطيه) اولمغله، اورايه مراجعت بيوريله.]

ملاقه { (Malacca) هند چينينك ملاقه شبه جزيره‌سنك غرب جنوبی ساحلنده وسينغاپورك ٢١٠ كيلومتره غرب شماليسنده اوله‌رق ٢٤″ ١١′ ٢° عرض شمالی ايله ٣٦″ ٥٤′ ٩٩° طول شرقيده واقع وجوارلريله برابر انكلتره دولتنه تابع برشهر واسكله اولوب، ٢٠٠٠٠ اهاليسی، كوزل ابنيه‌سی وخيلی ايشلك تجارتی واردر. بر كوچك نهرله ايكی قسمه منقسم اولوب، قسم جنوبيسی پورتكيزلی وسائر آوروپاليلرله، و قسم شماليسی ملايی، چينلی وعرب اهالی ايله مسكوندر. اكثر خانه‌لری كوزل باغچه‌لرله محاطدر. شهرك آرقه‌سنده واسع ساج آغاجی اورمانلری بولنيور. بو شهر وقتيله شبه جزيره‌نك اك بيوك معموره‌سی اولوب، مذكور شبه جزيره‌يه كندی اسمنی دخی ويرمش ايكن، ليماننك صيغ وبيوك سفائنك دخولنه غير مساعد اولمسندن طولايی، كری قالوب، سينغاپور اسكله‌سی ترقی ايتمشدر.

ـــ ملحقاتی يعنی ملاقه مهجری (لينكی) ايله (كسانغ) نهرلری آره‌سنده وساحلدن اوفير، رمبان وتامپير طاغلرينه يعنی دكيزدن ٥٠ كيلومتره ايچری‌يه قدر ممتد اولوب، هر طرفدن (نكری سمبيلان) حكومات مجتمعه‌سی اراضيسيله محاطدر. مساحهٔ سطحيه‌سی ١٦٥٧ مربع كيلومتره اولوب، ٩٥٥٧٩ اهالی ايله مسكوندر. ساحل طرفی دوز و ايچ طرفلری طاغلق اولوب، طاغلرنده برمقدار آلتون وكليتلی قلای معدنلری واردر. هواسی پك صيجاق ايسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغی پك منبت اولوب، كوزل‌ده ايشلنمكله، پرنج، بوبر، هند جوزی وسائر حبوبات وبهاراتله پك لذيذ ميوه‌لر حاصل اولور. نويلری پك كوزل طيورك انواعی بولنور. اهاليسنك اوچ ربعی ملايی جنسنه منسوب اولوب، قصوری چينلی، هندلی، عرب وزنجيدر. چينليلردن ماعداسی مسلمدر.

ملاقه { شبه جزيره‌سی (Presqu'Ile de Malacca, P. Malaise) هند چينينك منتهای جنوبنه مربوط بيوك و اوزون بر شبه جزيره‌در.

موقعی، حدودی ومساحه‌سی. — بو جسيم شبه جزيره ٣١′ ١٣° عرض شماليده هند چينی برندن آيريلوب، جنوب شرقی‌يه طوغری اوزانه‌رق، ٣٠″ ٢٢′ ١° عرض شمالی‌يه قدر ممتد اولور. شرق جهتنده سيام كورفزی وچين دكيزی، غرب جهتنده دخی بحر محيط هندی و ملاقه بوغازی بولنيور، كه بو بوغاز شبه جزيره ايله سوماتره جزيرهٔ كبيره‌سنك شمال شرق ساحلی آره‌سنده تكون ايديور. قوش اوچشی حسابيله بويی ١٤ درجه‌دن زياده يعنی ١٥٧٧ كيلومتره واكی ١٠° عرض شماليده بولنان (قرا) برزخنده ٧٠ ودها آشاغيده ٥° عرض شماليده ٣٣٠ كيلومتره‌در. طولاً ٩٦° ايله ١٠٢° درجه‌لری آره‌لرنده ممتد اولور. بعض جغرافيون دخی شبه جزيره‌يی مذكور (قرا) برزخندن اعتبار ايديورلر، كه اوحالده مساحهٔ سطحيه‌سی ٢١٢٠٠٠ مربع كيلومتره‌دن عبارت اولوب، تقريباً برمليون اهالی ايله مسكوندر.

شكل طبيعيسی، جبال وانهاری، سواحلی. — ملاقه شبه جزيره‌سی اسكيدن بری آوروپاليلرجه معلوم اولديغی حالده، اليوم ايچ طرفلری لايقيله تحقيق اولنه‌ميوب، احوال داخليه‌سی آنجق بر صورت عموميه‌ده بيلنيور. بو شبه جزيره‌نك اراضيسی عموميت اوزره طاغلق وعارضه‌لی اولوب، هند چينينك سواحل غربيه‌سنی تعقيب ايده‌رك كلان سلسلهٔ جبال ملاقه شبه جزيره‌سنه داخل اوليورسه‌ده، شبه جزيره‌نك او بر اوجنه قدر غير منقطع برصورتده دوام ايتميوب، بالعكس، (قرا) برزخنده درين بر بوغاز بعد التشكيل، جنوبه طوغری دوامله، (سالانغ) جزيره‌سی قارشيسنه قدر كلان بروننده ختام بولور. بعده ديكر بر طاقم

جبال جنوب غربی‌یه طوغری اوزانوب، بونلردخی
بر چوق یرلرده منقطع اولور؛ وبر چوق شعبه‌لره
آیریله‌رق، و صاغ وصوله قوللر صاله‌رق، بتون
شبه جزیره‌یه طاغلق برحال ومنظره قزاندیریورلر.
بونلرك اسم عمومیسی (لوآنغ) در. بو جبالك آره‌
لرنده بعض منفرد طاغلر وتپه‌لر دخی یوکسلوب،
اووه‌لرك توسع وامتداد ایتمسنه محل قالمیور. بو
طاغلرك اك یوکسکلری شبه جزیره‌نك اك کنیش
یرلرنده اولوب، اورانك اك یوکسك ذروه‌سی
۲۷۰۰ متره‌یی متجاوزدر. دیکرلرینك‌ده اکثری
۲۰۰۰ متره راده‌لرنده‌در. بو جبالدن چوغنك
اتربه‌سی غرانیتدن عبارت اولوب، اکثر یرلرده
قالین برکاس طبقه‌سیله مستوردر، که قلای معدنلریده
بونده بولنور. هر نه‌قدر سونمش برکانلر کورنمیور
ایسه‌ده، اراضینك اکثر یرلرده آلت اوست اولمسی،
طاغلرده برچوق مغاره‌لرك بولنمسی ومیاه معدنیه‌نك
کثرتیله زلزله‌لرك صیق صیق وقوعی برکانلرك عدم
فقدانته دلالت ایدیور.

انهاری چوق اولوب، شبه جزیره‌نك طار
اولان قسم شمالیسنده بالطبع مجرالری پك اوزون
اوله‌میه‌جغندن، چوغی سیل حالنده ایسه‌ده، جنوبه
طوغری اینلوب، اراضیسی توسع ایتدکجه، انهاری‌ده
بوی قزانوب، علی‌الخصوص بونلرك برطاقمی جنوب
ویا شماله طوغری آقمغله، خیلی اوزون وبیوك انهار
تحصل ایدیور. اك بیوکلری (پراق) ایرماغیدر،
که (نکری سمبیلان) حکومات متفقه‌سی حدود
شمالیه‌سنده داخلی سلاسل جبالك آره‌لرنده نبعانله،
جنوبه طوغری آقه‌رق، اوچ بیوك وبرچوق کوچك
انهارك صولرینی جمع ایله، همنامی اولان حکومتك
اراضیسنی شق ایده‌رك، ساحل غربیده بر قویك
ایچنه دوکیلور. حوضه‌سی ۱۴۰۰۰ مربع کیلو.
متره‌در. بونك حوضه‌سنك بر آز جنوبنده وسلسلهٔ
جبالك او بر یعنی شرق مائله‌سنده (پهانغ) ایرماغی
دخی، بوندن کوچك اولمدیغی حالده، جنوبه وبعده
شرقه طوغری آقه‌رق، ساحل شرقیدن چین
دکیزینه دوکیلور. ساحل غربی‌یه مذکور پراقك
جنوبنده: برنام، سلانغور، فلانغ، لاروت وموآر
نهرلری عمومیت اوزره شرقدن غربه آقارلر. (جهور)
نهری جنوبه طوغری آقوب، شبه جزیره‌نك ساحل
جنوبیسنده همنامی اولان شهرك بولندیغی کورفزه
دوکیلور. مذکور (پهانغ) ایرماغنك شمالنده دخی:
لیبه، قالانتان، روین، اندوآ وسائر انهار ساحل
شرقی‌یه اینر. بو انهارك چوغی سیر سفائنه صالح
دکل ایسه‌ده، اکثرینك منصبلرینه قریب محللری
خلیج تشکیل ایده‌جك درجه‌ده کنیش و درین
اولدیغندن، اورالره کمیلر کیرر. (پراق) ایرماغنك
آغزندن اعتباراً ۳۰۰ و (برنام) ك ۱۲۵ کیلو.
متره‌لکی سیرسفائنه صالحدر. بتون انهارك صولری
سقی اراضیده قوللانیلوب، زراعتجه استفاده اولنور.
ذکره شایان یالکز برکولی واردر، که شبه جزیره‌نك
ایکنجی برزخی اولان (لیغور) ك شرق جهتنده
ساحل ایله متوازیاً شمالدن جنوبه ممتد اولوب، بر
چوق آطه‌لری حاوی اولان (تاله‌ساب) کولیدر.

سواحلی بیوك کورفزلر وشبه جزیره‌لر ابراز
ایتمیورسه‌ده، خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، برچوق
قویلری واکثر انهارك آغزلرنده خلیجلری واردر.
عمومیت اوزره سواحلی دوز وآلچق اولوب، اکثر
محللری سازلقلرله مستوردر. سواحل غربیه‌سنك
علی‌الخصوص قسم شمالیسی قارشیسنده بر چوق
جزایر مجتمعه ومنفرده بولنوب، اك شمالده انکلتره‌یه
تابع (تناسریم) خطه‌سنه ملحق (مرکی) جزایری
واردر، که اون اون بش بیوك و حسابسز کوچك
آطه‌لردن مرکبدر. دها جنوبده شبه جزیره‌نك
جنوبه طوغری ممتد بر بروننك اوجنده (سالانغ)
اسمیله بیوجك برجزیره ایله بونك ایچ طرفنده یعنی
تشکیل ایتدیکی کورفز داخلنده بر چوق جزایر
صغیره و دها جنوبده (لیغور) خطه‌سنك غربنده:
لانتار، بوتون، ترونو، لانفاره، توبه، لاداس
جزایری وبر چوق کوچك آطه‌لر بولنیور. دها
جنوبده و ملاقه بوغازی مدخلنك قارشیسنده‌کی
قره قسمیله برابر انکلتره‌یه تابع و (جورجتوون)
اسکله‌سنی حاوی اولان (پینانغ) ودها جنوبده
ینه انکلیز اداره‌سنده بولنان (دیندینغ) وخیلی دها
آشاغیده (قولونغ) جزایر منفرده‌سی موجوددر.
شبه جزیره‌نك منتهای جنوبنده قره‌دن بر وبربچق
کیلومتره کنیش و ۵۵ کیلومتره اوزون بر بوغازله
آیرلمش اولان (سینغاپور) جزیره‌سی بولنیور، که
اوزرنده‌کی شهر جسمیله مشهوردر. دها آشاغیده‌کی

(ريوو) جزاير مجتمعه‌سی موقعاً ملاقه شبه جزيره‌سنه ملحق عد اولنمق اقتضا ايدرسه‌ده، فلمنك مستملكاتندن اولمغله، سوماتره ملحقاتندن عد اولنيور. ساحل شرقينك قارشيسنده‌كی آطه‌لر دها آز اولوب، جنوبدن باشلايه‌رق جهور ساحلی قارشيسنده: تينكی، آوار، بمانكيل، تيومان؛ دها شمالده: برخاله، قاپاس، رنانغ، پرهينتان، راكيل، تانتالام ونهايت (سالانغ) جزيره‌سنك حذاسنده‌كی چيقينتينك قارشيسنده واقع (پنان) و (ساميه) نام بيوك وبرچوق كوچك آطه‌لردن عبارتدر.

اقليم وهواسی. — ملاقه شبه جزيره‌سی خط استوايه تماس ايده‌جك بر عرضده اولوب، اك صيجاق يرلردن اولمق لازم كليركن، بحارله مملو دكيزلرك اورته‌سنده بولنمغله، كرك شمال شرق وكرك جنوب غربی روزكاری داًئما رطوبت وياغمور كتيرديكندن، وطاغلری بوروزكارلره مانع اوله‌میه‌جق بر حال و وضعيتده بولنديغندن، هواسی عرضنك اقتضاسندن چوق دها معتدلدر. سواحلنده دها صيجاق ايسه‌ده، اورالرده دخی ميزان الحراره نادراً ٣٢ درجه‌يی تجاوز ايدر. ٧٥٠ متره ارتفاعی اولان يرلرنده ايسه ميزان الحراره ٢١ درجه‌دن يوقاری چيقماز. آنجق رطوبتك كثرتيله چوروين مواد عضويه تعفناتندن هوا عموميت اوزره آغر اولوب، حتی يوكسك محللرينك هواسی بيله آليشيق اولميان يبانجيلره ياراماز. حرارت وبرودت وياغمور وقوراقلق موسملری اولميوب، داًئما صيجاق بردر، وداًئما ياغمور ياغار؛ مع هذا تشرين ثانيدن مايسه قدر دها چوق ياغوب، بو آيلرده ياغمور ياغمديغی كون نادر اولور.

نباتات و معادن وحيواناتی. — ملاقه شبه جزيره‌سنك قوهٔ انباتيه‌سی پك زياده اولوب، هر طرفی نباتاتله مستوردر. ساحلدن سازلقلر باشلايوب بونلرك ايچ طرفنده واسع پرنج تارله‌لری وهندستان جوزی وسائر شجار مثمره باغچه‌لری. دها ايلريده ديكر برطاقم مزروعات ودها ايچ طرفلرده پايانسز بالطه كورمه‌مش اورمانلر بولنيور، كه بونلرك اكثر اشجاری صندال، ساج، آبنوس كبی اخشابلری پك قيمتدار آغاجلردن وكافور، دارچين، كوتابرقه كبی اشجاردن مركبدر. چه فائده كه كرك معادنی

اخراج ايدن چينليلر وكرك يرليلر مملكتك استقبالنی دوشونميه‌رك، بوقيمتدار آغاجلری مجرد محروقات ايچون اصولسز و نظامسز بربولده كسوب، محو واتلاف ايديورلر. بو آغاجلرك آره‌لرينه آصمه قبيلندن صارمشيقلی نباتات دخی صارلمغله، ايچلرينه دخول ممكن اولميوب، آنجق يوكسك تپه‌لردن سيرلری پك دلنشيندر. زراعت پك كری اولوب، اهالينك باشلیجه مدار تعيشی اولان پرنج محصولی دخی بعض طرفلرنده احتياجات محليه‌يه تقابل ايده‌ميور. اووه‌لری كنيش اولان بعض جهتلرنده پرنجدن بشقه شكر قامشی، پاموق، توتون، بتاته، بوبر وسائره دخی يتيشديريلير. پراق و سلانغور جهتلرينه چای وقهوه زرعی دخی ادخال اولنمشدر. جهور جهتنده دخی اخيراً قهوه يتيشديرلمكه باشلانمشدر. قاقائونك زرعی دخی اخيراً ادخال اولنوب، پك ايی محصول ويرمشدر. دارچين، هند جوزی، جنجفيل و سائر بهاراتله او اقليمه مخصوص ميوه‌لرك انواعی دخی حاصل اولور.

معادنجه ملاقه شبه جزيره‌سی هر يردن زنكين اولوب، هله قلای معدنی مملكتك هرطرفنه منتشردر. بو معدن همان سطح ارضده بولنوب، جزئی بر همت و مصرفله چيقاريله‌بيلديكی حالده، طرق و معابرك فقداننندن وآلات وادواتك بيله نقلی ممكن اوله‌مديغندن، شمديلك اكثر يرلرده ياالكز نهرلرك ايندبرديكی چامورلرده بولنان ريزه‌لرله وچينليلرك كندی اصوللرنجه ايشلديكلری بر ايكی معدنله اكتفا اولنيور. مع هذا چينليلر بومعدنلرك برنده ٢٠٠٠٠ عمله ايشلدوب، سنوی ½ ٢ مليون فرانق قيمتنده قلای اخراج ايديورلر. بعض يرلرده قلای آلتون ودميرله مخلوط بولنيور. صرف آلتون وكومش و بعض جهتلرنده دمير معدنلری دخی بولنوب، علی الخصوص (اوفير) تسميه اولنان طاغك آلتون معدنلری او قدر چوقدر، كه طاغه قديماً آلتوننك كثرتيله افسانه حكمنه كچمش اولان بو اسم ويرلمشدر. (قرا) برزخی جهتنده كمور معدنلری دخی بولنمشدر.

حيوانات وحشيه‌سی پك چوق اولوب، بو جهتجه ملاقه شبه جزيره‌سی سوماتره وجاوه وسائر او جهتده‌كی جزائره مشابهدر. كركدان، فيل،

بیان ماندەسی، آیی، قپلان، جیبون تعبیر اولنان
نسناسك اوچ جنسی، بر قاچ جنس میمون، کیك؛
طیوره متعلق دخی قره قوش، قرتال، شاهین،
سواون، ککلیك، چوللق وتویلرینك گوزللك ویار.
لاقلغیله ویا سسلرینك گوزللکیله مشهور طیورك
انواعی بولنور. سواحل وجزایرك قیالق طرفلرنده
بر نوع قیرلانغیج یووەسی کثرتله بولنوب، چینلیلر
طرفندن بنه‌یکنسدن، کثرتله طوپلانیلیر. انهارك
صولرنده تمساح و قاپلومباغه ایله بالیغك انواعی
بولنور. اورمانلرنده ییلانلری چوق اولوب، الك
بیوکلرندن بر جنسی واردر، که فرطونەیی اولدن
حس ایتمك خاصەسنی حائز اولدیغندن، تناسریم
گمیجیلری طرفندن آلیشدیریلوب، گمیده بسلنیر.
دیکر بر جنسیده واردر، که سائر ییلانلری یر.
بوجك وکلبکلرك پك چوق گوزل نوعلری واردر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. —
ملاقه شبه جزیرەسنك اهالیسی بر قاچ جنسیته
منسوب ایسەده، قسم کلیسی ملایی جنسیدر. بو
شبه جزیرەنك اسمیله تسمیه اولنان ویا شبه جزیرەیه
اسمنی ویرن بو قوم مملکتك هرطرفنده منتشر او-
لوب، بونلرك لسانی مملکتك لسان عمومیسیدر.
بوملاییلرك اکثری اولدقجه تمدن وتجارت وصنعت
وزراعتله مشغول اولوب، دین اسلامله متدیندرلر.
یالکز طاغلرده بولنان برطاقم قبائل هنوز وحشیت
حالنده یاشایوب، چیلاق گزرلر؛ وجن وپریلره
طاپینوب، ایچلرندن بعضلریده اسماً مسلمان اولمشلر-
سەده، دین اسلامدن خبرلری اولمیوب، اسکی
اعتقادات جاهلیەلرینیده دین اسلامه قاریشدیرمشلردر.
بونلردن بشقه طاغلرده (نغریتو) تعبیر اولنان
وشبه جزیرەنك الك اسکی اهالیسی بولنمش اولدقلری
ملحوظ اولان برقوم وحشی افرادی دخی بولنوب،
مذکور وحشی ملاییلر دخی بعض یرلرده بونلرله
ممزوج بولنیورلر. شبه جزیرەنك شمال جهتنده بر
مقدار سیاملی اهالی دخی بولنوب، بونلر کندی
لسانلرینی محافظه ایتمشلرسەده، ملاییلرله چوق
قاریشمش اولدقلری سیمالرندن آکلاشیلیور. بونلردن
ماعدا شهر و قصبەلرده عرب، هندلی، آوروپالی
وچینلی اولەرق بر چوق مهاجرلر دخی بولنوب،
هله چینلیلر بعض یرلرده اهالینك ربع وثلثنی تشکیل
ایدەجك درجەده کثرتلی و صنایع مختلفه ایله
وعلی الخصوص معدنجیلکله مشغولدرلر. عربلر اسکیدن
بری گلمش اولملغله، اشتراك مذهب مناسبتیله، چوغی
ملاییلره قاریشمشلردر. آوروپالیلرك چوغی پورتکیزلی
اولوب، بونلر دخی یرلی کبی اولمشلردر؛ وحتی
سویلدکلری لسان ملایی کلماتیله مخلوطدر.

تجارت وصنایعی. — مملکتك کثرت معادنی
مناسبتیله، باشلیجه صنایعی معدنجیلکه متعلق اولوب،
خارجدن جلب اولنان ایپکدن ملاییلرك گیدکلری
بعض قماشلر وقما، قلیج کبی اسلحه وسائره دخی
اعمال اولنور. صنایع چینلیلر ایله ملاییلرك الندەدر.
تجارت محلیه دخی باشلیجه ملایی وچین یالکن گمیلریله
اجرا اولنوب، قلای، آلتون، گومش، میوه،
بهارات، چیویت، دری، بوینوز، آپیوقه، چای،
بوبر، قهوه، هندستان جوزی و یاغی، تره یاغی،
رچینه وسائره اخراج اولنور. اخراجات وادخالات
اولەرق. تجارت سنویەسی بر ملیار فرانفه تقرب
ایدر. بوندن ماعدا مملکت آوروپا ایله اقصای شرق
وهند ایله چین وآوستراليا آرەسنده واقع اولملغله،
ترانسیت تجارتیده پك ایشلکدر. انکلترەیه تابع
اولان ویا تحت حمایەسنده بولنان مملکتلرده برقاچ
بیوك جاده بولنوب، فیل ایله نقلیات اجرا اولنور.
بعض دمیریول خطلرینك تمدیدینەده باشلانمشدر.

تقسیمات جغرافیه وملکیەسی. — ملاقه شبه
جزیرەسنك یالکز منتهای شمال شرقیسی طوغریدن
طوغری‌یه سیامك وبر قاچ محلی انکلترەنك تحت
ادارەسنده اولوب، سائر طرفلری برطاقم حکومات
صغیرۀ اسلامیەیه منقسمدر. بونلرك بر طاقمی
یعنی شمال وشرق شمالی جهتلرندەکیلر اسماً سیام
دولتنه تابع ودیکرلرندن برقاچی انکلیز حکومتنك
تحت حمایەسنده، واکثری سوزده مستقل ایسەده،
حقیقتده جملەسی انکلیز نفوذی آلتنده بولنیورلر.
طوغریدن طوغری‌یه انکلترەیه تابع اولان یرلر:
ولسلی، ملاقه، دینه‌دینغ مملکتلریله پینانغ وسینغاپور
جزیرەلری اولوب، مرکزلری سینغاپور شهریدر؛
و اوراده اقامت ایدن والی اسماً مستقل اولان
حکومات اسلامیەنك یاننده برر وکیل بولندیرەرق،
کافۀ امور داخلیەلرینه مداخله ایدر. حکومات
مذکورەنك الك بیوکلری جنوبدەکی جهور وبونك

شمالنده اولەرق ساحل شرقیدەکی پهانغ حاکمیتلریله ساحل غربیدە جمهوریت صورتندە ادارە اولنان حکومات سبع هیئت متفقەسیدر.

ملاقه شبه جزیرەسندەکی حکومات مختلفەنك اسامیسیله مساحهٔ سطحیەلری و مقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

حکومت	مربع کیلومترە	مقدار نفوس
(١. سیام دولتنه تابع حکومات)		
لیغور مع سنغورە	٤٤٠٣٠	٥٠٠٠٠
کدە	٩٣٢٤	٣٠٠٠٠
پاتانی	١٢٩٥٠	٣٠٠٠٠
کلانتا	١٨١٣٠	٢٠٠٠٠
تیرنغانو مع کمامان	١٥٥٤٠	٥٠٠٠٠
جمعاً سیامه تابع حکومات	٩٩٩٧٤	١٨٠٠٠٠
(٢. حکومات مستقله)		
پهانغ	٢٥٩٠٠	٥٠٠٠٠
جهور	٢٠٧٢٠	١٠٠٠٠٠
حکومات متفقهٔ سبع	٥١٨٠	٣٠٠٠٠
جمعاً حکومات مستقله	٥١٨٠٠	١٨٠٠٠٠
(٣. انکلترەیه تابع یرلر)		
سینغاپور	٥٨٠	١٣٩٢٠٨
پینانغ	٢٧٧	٩٠٩٥١
ولسلی	٦٧٨	٩٧٩٥١
ملاقه	١٦٥٧	٩٣٥٧٩
دیندینغ	٥٥٠	٢٠٠٠
جمعاً انکلترە مستملکاتی	٣٧٤٢	٤٢٣٦٨٩
(٤. انکلترەنك تحت حمایەسندەکی حکومات)		
پراق	٢٠٧٢٠	١١٠٠٠٠
سلانغور	١٢٩٥٠	٥٠٠٠٠
سونکی اوجونغ	١٢٩٥	١٢٠٠٠
جمعاً انکلترەنك حمایەسندە	٣٤٩٦٥	١٧٤٠٠٠
جمعاً ملاقه شبه جزیرەسی	١٩٠٤٨١	٩٥٧٦٨٩

حکومات مستقله ویا تابعهٔ مذکورەدن هر برینك مرکزی شهر ویا قصبه عنوانی حائز ایسەدە، بونلرك اکثری قامشدن وصمانله مستور تابەلردن مرکب اولوب، یالکز حاکملرك قوناقلریله بر ایکی اوچر خانەلری قصبه خانەلرینه بکزر. آنجق انکلیزلرك النده بولنان شهرلردە کارکیر خانەلر ومنتظم سوقاقلر کوریلوب، بونلرکدە اك معموری سینغاپوردر.

احوال تاریخیەسی. — مصردە حکومت سورن ماکدونیەلیلر و روماییلر زمانلرندە بعض تجار وسیاحین بحر محیط هندیدە ملاقه شبه جزیرەسنه قدر کیدوب، بو شبه جزیرەیه «آلتون شبه جزیرەسی» نامنی ویرمشلر ایسەدە، حقندە برکونه معلومات ویرمەمشلردی. عربلر تا ایکنجی قرن هجریدن ملاقه شهرینه آمد شد ایدەرك، اجرای تجارته باشلامش؛ واو وقتدن اورالردە عربلر برلشوب دین اسلامی نشر ایتمشلردر. لکن جغرافیون عربك بو بابدە ویردکاری معلومات پك مبهم ومشوشدر. ملاییلر کندی روایتلرینه کورە، اون ایکنجی قرن میلادیدە سوماترەدن ملاقه شبه جزیرەسنه کچمشلردر. پورتکیزلیلر ١٥١١دە ملاقه شهرینی ضبط ایدوب، ١٦٤١دە فلمنکلیلر پورتکیزلیلردن آلمشلردی. ١٨٢٤دە انکلترە ملاقەیی سوماترەنك بعض یرلریله مبادله ایتدیکی کبی، سینغاپوری دخی جهور حکومتندن مبایعه ایتمش؛ وبو وجهله ملاقه شبه جزیرەسنه صوقیلوب، تدریجاً حاکم مستقل اولمق طریقنی طوتمشدر.

ملاقه بوغازی (Détr. de Malacca) آسیانك جنوبندە هند چینیه مربوط اولان ملاقه شبه جزیرەسیله سوماترە جزیرەسی آرەسندە بر بوغاز اولوب، بحر محیط هندی ایله بحر محیط کبیرە ملحق چین دکیزی آرەسندە بر طریق اختلاطدر. ٥° عرض شمالی خطنك برآز اوست طرفندن باشلایوب، سینغاپور جزیرەسنك خارجندە تقریباً ١° عرض شمالیدە منتهی اولور. بوبی ٧٧٨ کیلومترە اولوب، مبدأ شمالیسندە عرض اعظمی ٢٩٧ وملاقه شهری اوکندەکی اك طار یری ٥٥ کیلومترە اکندەدر. منتهای جنوب شرقیسندە بر طاقم آطەلرله برچوق قوللرە آیریلوب، بونلرك اك ایشلککی سینغاپور جزیرەسیله (ریو) جزایری آرەسندە شرقه طوغری اوزانانیدر، که سینغاپور بوغازی دینمکله معروفدر.

ملال هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل دهلیلی اولدیغی حالدە، لکهنودە نواب آصف الدوله بهادرك معیتندە فوجدارلق خدمتندە بولنمش؛ وکنج یاشندە وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بیدیدن جمال تودارد بسی ملال
بنما جمال وشاد بفرما ملال را

ملالی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری کاشانلیدر. شو بیت اونکدر :

مده ای خضر فریبم بحیات زندکانی
من وخاك آستانش تو وآب زندکانی

— دیکری (میرخورد شیرازی) عناصل بخارا ساداتندن اولوب، سبزوارده طوغمش، وشیرازده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

زنالهٔ تو ملالی درون من خون شد
دکر برای خدا این ترانه ساز مکن

ملانسیا { (Mélanésie) یعنی « سیاهیلر جزایری » اوقیانیا دینلان بحر محیط کبیر جزایرینك منقسم اولدیغی اوچ قسمدن بری اولوب، جزایر مذکورەنك غرب جنوبی جهتنده بولنانلرندن عبارت اولمغله، شمالاً میقرونسیا، شرقاً پولینسیا، جنوباً آوسترالیا، غرباً دخی ملائیه جزایری صولریله محدوددر. ملانسیا یکی کینه جزیرهٔ کبیرەسیله بونك اطرافندەکی جزایر صغیرەدن ویکی بریتانیه، سالومون، سانته قروز، توقوپیه، یکی هبریده، یکی قالدونیه وفیجی جزایر مجتمعەسندن عبارتدر. یکی کینه اکثر اهالیسنك جنسنه اعتباراً ملانسیادن معدود اولمق اقتضا ایدرسەده، بعض جغرافیون بونی ملائیا جزایرندن عد ایدیورلر. کذلك فیجی جزایر مجتمعەسنی پولینسیایه الحاق ایدنلر واردر. یکی کینه سز ملانسیا جزایرینك مساحهٔ سطحیەسی ١٤٥٨٥٥ ویکی کینه ایله برابر ٩٥٣٨١١ مربع کیلومترە اولوب، برنجی تقدیرده ٦١٧٤٠٠ و ایکنجی تقدیرده ١١١٧٤٠٠ اهالی ایله مسکوندر.

ملانسیایی اوقیانیانك سائر جهتلرندن آیران شیٔ اهالیسنك جنسی و رنکی اولوب، میقرونسیا وپولینسیا اهالیسی عادتا بیاض اولدقلری حالده، بونلر وقتیله آوسترالیا زنجیلری دینلەجك درجەده اسمردرلر. مع هذا زنجیلر کبی بسبتون سیاەده اولمیوب، یالکز اسمراکلری زیادەدر. وقتیله (پاپو) و (نغریتو) دخی تسمیه اولنمشلرسەده، بوکون پاپو اسمی یالکز کینەده بولنان برجنس مخصوصه ونغریتو دخی فیلیپینه جزایرنده بولنان دیکر بر جنسه حصر اولنەرق، بونلره ملانسیالیلر دینمکله اکتفا اولنیور. ملانسیالیلر حقیقةً نوع بشرك درکهٔ سفلاسنده بولنور برجنس اولوب، رنکلری زیتونی یه مائل قیو اسمر، بویلری اورته، ال وآیاقلری پك بیوك وقول و بجاقلری پك اینجه، کوزلری کوچك، چقور و بر برینه قریب، بورنلری باصیق واکلی، آغزلری بیوك، طوداقلری قالین، صاچلری زیاده قیوریجق و باشلرنده کومه کومه طورور، آلنلری طار وآرقەیه مائل واکثرینك بدنی چوق قیللیدر. بولندقلری جزایره کوره، بینلرنده آز چوق فرقلری اولوب، بعض یرلرده پولینسیالیلر وملایلیلرله دخی قاریشمشلرسەده، اساساً عمومیت اوزره، برجنسه منسوب بولندقلری آکلاشیلیور. حتی آوسترالیه ویکی زلانده اهالئ اصلیەسیلەده برجنس اولدقلری مظنوندر. برچوق لسانلرله متکلم ایسەلرده، کرك لسانجه وکرك اخلاق وعادات واعتقاداتجه بینلرنده ارتباط و مناسبت بولندیغی ظاهردر. هر نه قدر کندیلرینی الك اول کورن آوروپا سیاحلرندن بعضیسی کندیلرینی پك وحشی کوسترمشلرسەده، او آوروپالیلر دخی بیچارەلرك حقنده آز وحشیلکلر اجرا ایتمکلرندن، کندیلرینی وحشیانه معاملاته مجبور ایتمشلردر. بوقسه حقلرنده رفق و ملایمتله معامله اولندیغی حالده، او قدر وحشی اولمدقلری کوریلور. حتی پولینسیالیلر قدر خرسز وسفیه اولمدقلری مجرب اولوب، چوقده چالیشقان و مشقته متحمل آدملردر. بو حاللرینه بناءً، آوروپالیلر کندیلرینی قونتراتله یکی اصول بر نوع اسارت آلتنه آلەرق، مستملکاتلرنده آچدقلری چفتلکلره کروه کروه سوق ایدەرك، چالیشدیریرلر. ارککلری همان چیلاق کزوب، یالکز بللرینه بعض اوتلردن و آغاج قبوغی الیافندن یاپدقلری برقوشاق باغلارلر، و بوکا ستر عورت ایدەجك قدر بر پامه آصارلر. قاریلری بلدن دیزه قدر فیستانمسی برشیٔ کییرلر. آنجق سوسه چوق اهمیت ویروب، صاچلرینی بر چالی اورمانی کبی بلوك بلوك دوزلتیرلر، قولاق و بورون وطوداقلرینه حلقه، تویی، کمیك وسائرەکبی شیلر صوقارلر، بونجق وسائرەدن کردانلقلر وبازوبندلر باغلارلر، بدنلرینی یاغلارلر واشکال مختلفهٔ کثیره ایله توسیم ایدرلر. مسکنلری درت قازیقدن عبارت اولوب، اوستی ویانلری چالی

ویاپراقله قاپلانمش اولور . یکی کینه‌ده بو قلبه‌لرك بتون بر قبیله‌یی احاطه ایده‌جك قدر بیوکلری واردر. بر مقدار زراعتله اوغراشوب، حتی بوکا چوق استعداد طبیعیلری اولدیغی‌ده مرویدر . بالیقچیلق‌ده باشلیجه مدار تعیشلری اولوب، اویلمش کوتوکدن عبارت کندیلرینه مخصوص قایقلری واردر. کمیجیلکده پولینسیالیلر قدر ماهردکللردر. طوپراقدن دستی وچناق چوملك وآغاج ولمیك وچاقماق طاشندن یای، اوق، غارغی وسائر اسلحه یاپمه‌ده مهارتلری واردر . اعتقادلرینك تفصیلاتی معلوم دکل ایسه‌ده، هرحالده جن وپریلره وارواح امواته ایناندقلری معلوم اولوب، جنازه‌لرینی بر چوق آیینلرله دفن ایدرلر. آیین روحانیلرینی اکثریا رؤسالری اجرا ایدوب، آیریجه راهبلری یوقدر. قبائله منقسم اولوب، هر قبیله‌نك کندی رئیسی واردر؛ و اکثریا بینلرنده حرب وجدالده بولنورلر . بعضلرینك وقتیله انسان اتی یدکلری‌ده مرویدر.

بو جزایرك جمله‌سی خط استوا ایله مدار جدی آره‌سنده اوله‌رق کرۀ ارضك نصف جنو- بیسنك اقالیم حاره‌سنده بولنمغله، عمومیت اوزره هوالری صیجاقدر. احوال اراضی وسائره‌یه متعلق هر برطاقك اسم مخصوصنده تفصیلات ویرلمشدر. آوروپا دولتلری بو صوك زمانلرده ملانسیایه داخل اولوب، فرانسه یکی قالدونیه‌یی ضبط، ویکی هبریده جزایرینی‌ده استقبال ایچون تأمین ایتمش ؛ وانکلتره فیجی جزایرینی ویکی کینه‌نك شرق جنوبی قسمنی استملاك ایلمشدر. فلمنك اسکیدن یکی کینه‌نك نصف غربیسنه مالکدر. نهایت آلمانیا دولتی دخی یکی کینه‌نك شمال شرقی قسمیله یکی برتانیه وسالومون جزایرینه حاکم اولوب، اوجهتدن توسیع مستملکات ایتمکده‌در . پروتستان وقتولیك میسیونرلری ملانسیا اهالیسنی خرستیان ایتمکه چالیشمقده ایسه‌- لرده، شمدی‌یه قدر پك آز ثمره استحصال ایدوب، حتی ایچلرندن صورتا خرستیانلغی قبول ایدنلر دخی اسکی اعتقادلرندن واز کچه‌میورلر. هر خانغی شیئه بری طرفندن (تابو) نامی ویریلیرسه، اوکا موقتاً وبو نام اوستندن رفع اولنجه‌یه قدر عبادت وحرمت اولنمق عادتی آوسترالیه‌لیلرله ملانسیالیلرده جاری بر عادتدر.

ملائی { (Malais) آسیانك منتهای جنوبیله جزایرنده وبحر محیط کبیر وهندی جزایر بعیده‌سنده منتشر بیوك بر امت اولوب، بعض علمای بشر طرفندن نوع بشرك آیریجه بر عرقی عد اولنمشدر . حقیقةً کندیلرینه مخصوص رنك وسیمالری اولوب، آنجق بعض محققین عندنده مغول عرقیله هندولرك اختلاط وامتزاجندن تحصل ایتمشدر . ملاییلرك وطن اصلیلری هند چینینك جنوب شرق جهتی اولوب ، اورادن سوماتره، جاوه، بورنئو وسائر او جوارده‌کی جزائره وبعده ملاقه شبه جزیره‌سنه وفیلیپینه، فورموزه آطه‌لرینه وتا بحر محیط معتدلك منتهای شرق و جنوبنه ومداغسقار جزیره‌سنه قدر یایلمشلردر.

ملاییلر قیصه‌جه بویلی، صاریمتراق اسمر بکزلی، باصیق برونلی، قالینجه طوداقلی، چیقیق یناقلی، سیرك وسیاه صقاللی، چوق ودیك صاچلی آدملر اولوب، پك ذکی، مونس، صنایع ومدنیته وعلی- الخصوص کمیجیلکه زیاده‌سیله مستعد آدملردر. بعض آوروپالیلر کندیلرینی پك قورقونج قورصان و غدار صورتنده کوسترمك ایستمشلرسه‌ده ، ایچلرنده یاشامش آدملرك شهادتیله مثبتدر، که کندیلری نهایت درجه‌ده نازك ولین الطبع آدملر اولوب، آنجق حسن معامله‌لرینه مقابله بالمثل کور- مدکلری وقت ، بالطبع حیثیت و عزت نفسلرینه طوقنوب ، طبعاً پك جسور دخی اولدقلرندن ، کندیلرینی صاویرمغه مقتدر اولدقلرینی اثبات ایدرلر .

قدیماً کندیلرینه مخصوص بر دینله متدین اولوب، جن وپریلره وتناسخ ارواحه معتقد ایدیلر. بعض طاغلرده وحشی حالنده قالانلری الیوم او اعتقادده بولنیورلر . بعده هندستاندن (براهما) ودها صکره سرندیبدن (بودا) مذهبی ملاییلرك ایچنه نفوذ ایتمشدی. بودا مذهبی تحتنده ایکن، جاوه‌ده وسائر بعض جزایرده برطاقم بیوك وشوکت وشکوهه مالك ملایی دولتلری تشکل ایتمشیدی . اسکیدن بری عرب بحریونی ملاییلرك ایچنه دین اسلامی ادخال ایتمش اولدقلری حالده، طقوزنجی

قرن هجری اواسطنده دین اسلام ادیان سائره‌یه غلبه چاله‌رق ، سوماتره وجاوه وسائر جزایرده بیوك و قوتلی دول اسلامیه ظهور ایتمش؛ وبودا دیننده قالان بعض اوفق قوملر بر طرفه چکیلوب، مسلمان اولان ملایبلر ایسه دین اسلامك کندیلرینه ویردیکی شوق وغیرت جدیده ایله ، بحر محیطك هرطرفنه یاییله‌رق، جزایر کبیره‌نك بتون سواحلنی وقابل زرع وعمران یرلرینی ضبط ایتمش؛ وطاغاره چکیلان وحشیلری دخی تدریجاً دائرهٔ اسلام وانسیته آلمغه باشلامشلردر. بو انتشارلرنده ملایبلر جزایر مذکوره‌ده بولدقلری اجناس مختلفه ایله قاریشه‌رق، شمدیکی حالده ، بر چوق اقوامه منقسم بولنیورلر ایسه‌ده، جمله‌سی بر لسانله متکلم وبر نوع اخلاقله متخلقدرلر . یالکز بودا مذهبنده قالمش اولان جزئی بر طائفه‌لری هندندن مأخوذ بر خط مخصوص استعمال ایدوب، سائر ملائیلرك جمله‌سی لسانلرینی خط عربی ایله تحریر ایدیورلر؛ ولسانلرنده مکمل ادبیاتلری و بر خیلی کتب تاریخیه و ادبیه‌لری وکندیلرینه مخصوص بر طرزده شعرلریله منظومه‌لری واردر. آنجق مطبوعاتجه هنوز هندستان مسلمانلری کبی ترقیاته نائل اوله‌مامشلردر. بولندقلری ممالکك اکثری بو کونکی کونده فلمنکلیلرك مستملکاتندن ایسه‌ده ، فلمنکلیلر یالکز تجارتنی تحت انحصارلرینه آلمغله قناعت ایدوب، هر طرفده ملایبلرك کندی حاکملری وحکومت اسلامیه‌لری واردر . آنجق بو حکومتلر کوچك و متفرق بولندقلرندن، حکم واقتدارلری محدوددر . مع هذا اوراله مدنیتك نشری و طاغلرده‌کی وحشیلرك کوندن کونه دائرهٔ مدنیته ادخالی تجارتلرندن بشقه بر شیئه دوشونمین مدنی آوروپالیلرك دکل، بلکه ملایی مسلمانلرینك همتی ومدنیت اسلامیه‌نك نفوذی سایه‌سنده‌در.

بتون ملایبلر کندیلرینك مدنیتنه تابع اولان دیکر بعض اقوام قلیله ایله برابر ۳۳ ملیون قدر تخمین اولنیور.

ملایی { شبه جزیره‌سی (Presqu'Ile Malaise) ملاقه شبه جزیره‌سنك نام دیکریدر. [« ملاقه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ملائیه { یاخود مالسیا (Malaisie) آسیا قطعه‌سنك جنوب شرقی جهتنده بحر محیط هندی ایله بحر محیط کبیر آره‌لرنده واقع بر طاقم جزایر کبیره و صغیره‌نك هیئت مجموعه‌سنه ویریلن اسم اولوب، بونلری جغرافیونك بعضی اوقیانیادن عد ایتدکلری حالده، بعضلری‌ده آسیا قطعه‌سنه ملحق عد ایدوب، حتی آسیا جزایر مجتمعه‌سی (Archipel Asiatique) تسمیه ایتمکده‌درلر. (ملائیه) اسمی ایسه باشلیجه واك متمدن اهالیسی اولان (ملایی) جنسیتنه نسبتله‌در. بو جزایر آسیا ایله آوسترالیه قطعه‌لری آره‌سنده واقع اولوب، هله بر طاقمی آسیانك ملاقه شبه جزیره‌سیله آوسترالیه‌نك منتهای شمالیسی آره‌سنده اویله بر صره تشکیل ایدیور، که آره‌لرنده ایکی بحر محیطك اختلاطنه یول ویرن برقاچ بوغاز اولمسه ایدی، بو ایکی قطعه آره‌سنده آمریقای شمالی وجنوبی آره‌سنده‌کی آمریقای وسطی برزخی کبی بر برزخ اوله‌جقدی. بو صره‌یی تشکیل ایدن سوماتره و جاوه ایله جاوه‌نك شرقنده بر دیزی تشکیل ایدن آطه‌لردر. دیکر ملائیه جزایری ایسه بو صره‌نك شرق طرفنده آسیانك آنتیللری حکمنده‌در. بونلرکده اك بیوکلری بورنئو و سلب ایله فیلیپینه جزایریدر . اك غربی نقطه‌لری اولان سوماتره‌نك منتهای شمالی غربی کوشه‌سی ′۵۵ °۹۲، و اك شرق نقطه‌لری اولان (سرام) جزیره‌سنك منتهای شرقیسی ′۴۰ °۱۲۸ طول شرقیده واقعدر. عرضاً °۲۰ عرض شمالیدن °۱۱ عرض جنوبی‌یه قدر ممتد اولور؛ و بو وجهله خط استوا اوسطلرندن کچوب، جمله‌سی اقالیم حاره ایچنده بولنیورلر. شمالده درجهٔ مذکوره‌یه قدر چیقان یالکز فیلیپینه جزایری اولوب، هیئت مجموعه‌نك قسم اعظمی خط استوانك جنوبنده‌در . هیئت مجموعه‌لری بر مثلث تشکیل ایدر، که بر وبحری برآکده آوروپانك اوچ ربعنه مساویدر. یالکز قره جهتنك یعنی آطه‌لرك مجموعاً مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۸۰۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ۳۱ ملیون اهالی ایله مسکوندر. آنجق ایچ طرفلرینك مقدار اهالیسی پك تخمینیدر. مفرداتی بر وجه آتیدر:

جزایر	مربع کیلومتره	نفوس
(خط استوانك شمالنده)		
فیلیپینه وسولو جزایری	۲۹۱۴۴۸	۷۴۵۰۰۰۰

جزایر	مربع کیلومتره	نفوس
(خط استوانك آلتنده)		
سوماتره وجزایر صغیرهٔ ملحقه‌سی	٤٤٢٤٣٠	٢٠٠٠٠٠٠
بورنئو وملحقاتی	٧٤٨٦٩٠	١٧٥٨٠٠٠
سلب وملحقاتی	١٧٢٨٤٨	٤٧٣٩٦٣
ملوك جزایری	١١١٣٢١	٣٧١٠٠٠
جاوه مع مادوره وسائره	١٣٤٦٠٧	١٦٨٩١٠٦٨
بانقه	١٣٠٥٠	٦١٢٦٩
بیلیتون	٦٥٥٢	٢٥٠٠٠
جاوه‌دن تیموره قدر اولان جزایر	٩٧٥٩٢	٢١١٠٣٣٠
جمعاً	٢٠١٨٢٣٨	٣١١٤٠٦٣٠

بو جزایر باشلیجه اوچ طاقه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجیسی سوماتره‌دن تیموره قدر، بوقاریده تعریف اولندیغی اوزره، آسیا ایله آوسترالیه آره‌سنده برصره تشکیل ایدن سوماتره، جاوه، مادوره، بالی، لومبوق، سمباوه، فلورس، سومبا، تیمور جزایری وبونلرك اطرافنده بولنان برچوق جزایر صغیره؛ ایکنجیسی اورته‌ده بولنان بورنئو وسلب جزیره‌لریله ملوك جزائری یعنی جیلولو، میسوت، سرام، بوئرو، سوئله آطه‌لری وبونلرك آره‌لرنده برچوق جزائر صغیره؛ اوچنجی طاقرده شمالده بولنان فیلیپینه جزایریدر. بو جزایر کثیره آره‌لرنده برچوق کرفتلی وطولاشیقلی بوغازلر بولنیور، که اکر او دکیزلر سکونتلریله وآقنتیلرینك اطراد وانتظامیله مشهور اولمیه ایدی، سیر سفائن حقنده پك مخاطره‌لی اوله بیلیردی. بو جزائرك آره‌لرینه شرق شمالیدن بحر محیط معتدل وجنوب غربیدن بحر محیط هندی صولری کیروب، برنجیسنه ملحق اولان چین دکیزی فیلیپینه ایله بورنئو وسوماتره آره‌لرینه کیردیکی کبی، صرف داخلی اوله‌رق‌درت دکیز دخی تحصل ایدیور: برنجیسی جاوه ایله بورنئو آره‌سنده‌کی جاوه دکیزی، ایکنجیسی سونده جزائرینك اك شرقیلریله ملوك جزائری وسلب جزیرهٔ کبیره‌سی آره‌لرنده‌کی بانده دکیزی، اوچنجیسی سلب ایله بورنئو و فیلیپینه جزائری آره‌لرنده‌کی سلب دکیزی، دردنجیسی‌ده بورنئو ایله فیلیپینه جزائری آره‌سنده‌کی سولو (یاخود جولو) دکیزیدر، که سلب دکیزندن (جولو) جزائر صغیره‌سیله آیرلمشدر.

ملائیه جزائری خط استوانك آلتنده‌وقربنده بولنوب، اطرافلرنده بولنان دکیزلرك صیجاق صولری تبخر ایتدکله، هر خانغی روزکار اسسه، یاغمور یاغدیردیغندن، هوالری صیجاق ورطیب اولوب، نباتات و محصولات کثرتجه کرهٔ ارضك برنجی یریدر. کرهٔ ارضك دیکر هیچ بر یرنده بو قدر چوق وبو قدر یوکسك اورمانلر، بو قدر ایری یاپراقلی وکمراه اوتلر، بو قدر پارلاق چیچکلر وبو قدرلذیذ میوه‌لر اولماز. بوجزایردن برینك کندی حالنده براغلمش و انسان الی کورمه‌مش هرخانغی پارچه برینك هیئتیله آوروپایه نقلی ممکن اولسه، خزینه‌لر صرفیله وجوده کله‌میه‌جك بر نباتات باغچه‌سی تشکیل ایده بیلیر. بو جزایرك ایشلنمه‌مش اولان خالی یرلری کاملاً اورمانلرله مستور اولوب، یالکز تیمور جزیره‌سیله جزیرهٔ مذکوره ایله جاوه آره‌سنده واقع سونده جزایرینك مائلهٔ جنوبیلرینه سنه‌نك ثلثانی مدتنجه اسن جنوب شرقی روزکاری آوسترالیه‌نك قیزغین چوللرندن کله‌رك، یابس و محرق اولدیغندن، جزائر مذکوره‌نك او مائله‌سی چپلاقدر. آنجق حرارت ورطوبتك کثرتی بر یره کلنجه، انسانك صحتنه پك‌ده نافع اوله‌میه‌جق برحال تولید ایدر.

بو جزائره مخصوص احوالك اك مهمارندن بری‌ده برکانلرینك کثرتیدر. سوماتره‌نك براوجندن تیمور جزیره‌سنه‌دك بر دیزی تشکیل‌ایدن جزائرده برصره برکانلر بولنوب، مذکور تیمورجزیره‌سندن برکانلر صره‌سی شماله طوغری دونه‌رك، فیلیپینه جزائرینك منتهای شمالنه قدر چیقار؛ وبو وجهله ٨٠٠٠ کیلومتره‌دن اوزون بر نصف دائره تشکیل ایدر، که بو نصف دائرهٔ عظیمه ٦٠ قدر الیوم آتش افشان وبوزلرجه سونمش برکانلری حاوی اولوب، بو صره‌یه قریب یرلرك اراضیسی کاملاً اراضیٔ برکانیه‌دن عبارتدر، وزلزله‌لری پك صیق وپك شدتلیدر. بتون ملائیه جزائرندن اك یوکسك طاغلری حاوی اولانی سوماتره اولوب، اوراده ٤٠٠٠ متره‌یی متجاوز ارتفاعلرده طاغلر واردر. جاوه‌ده (سمیرو) طاغی دخی ٣٧٥٠ متره ارتفاعنده‌در.

بوجزائرده علم الارضه تعلق‌ایدرغریب برحال مشاهده اولنور، که اوده تحت‌البحر بری آسیادن و دیکری آوسترالیادن کله‌رك ممتد اولان ایکی

یابه‌نك جزائرك نباتات وحیواناتنه اولان تأثیریدر. آسیادن کلن یابه جاوه‌نك منتهای شرقنه وبورنئونك شرق طرفنه قدر کلوب، فیلیپینه جزائرینه طوغری‌ده ایکی قول اوزاتیور. آوسترالیه‌دن کلن یابه ایسه یکی کینه‌یه وبو جزیره ایله تیمورجزیره‌سی آره‌سنده‌کی آطه‌لره قدر ممتد اولور. بو ایکی تحت‌البحر یابه‌نك آره‌سنده دکیز پك درین اولوب، تیمور وسونده ایله سلب وملوك جزائری او درین قیودن چیقمش اراضیٔ برکانیه‌دن عبارتدر. ایمدی آسیایه مربوط اولان یابه اوزرنده‌کی جزایرك نباتات وحیواناتی آسیا قطعه‌سنك نباتات وحیواناتنه، وآوسترالیه‌یه مربوط اولان یابه اوزرنده بولنان جزائرك نباتات وحیواناتی آوسترالیانك کیلرینه تابع و مشابهدر. آره‌ده‌کی خط فاصله‌ده بولنان جزائر ایسه نباتات وحیواناتجه، قربیتلرینه وروزکار وآقنتینك استقامتنه کوره، قطعیتندن برینه ویا دیکرینه تابع بولنورلر. آسیایه تابع اولان جزائر مذکوره‌ده فیل، کرکدان، بیابانی مانده، نسناس، میمون، صیفیر، قیون، آت وسائر حیوانات معروفه بولندیغی حالده، آوسترالیه‌یه تابع بولنانلرده بونلرك هیچ برندن اثر کورلمیوب، چارپالردن معهود قانغورو انواعی و طیور ایله ذوات الثدی بیننده اولان بعض حیوانات غریبه بولنیور. مثلا بورنئو ایله یکی کینه آره‌سنده اقلیم وهواجه هیچ برفرق اولمدیغی حالده، حیواناتجه بو درجه‌ده فرق بولنمسی مجرد تحت‌البحر برینك آسیایه ودیکرینك آوسترالیایه مربوط بولنمسیدر. شبهه قالمیور، که بر کون مذکور یابه‌لر سطح ماءدن خارج بولنوب، جزائر مذکوره‌دن بر طاقمی آسیایه وبر طاقمی آوسترالیایه مربوط بولنمش؛ وبو فرق او وقتلردن قالمشدر.

ملائیه جزائری ایکی جنس اهالی ایله مسکوندر: بری جزائرك اهالیٔ اصلیه وقدیمه‌سی اولدیغی حالده، الیوم یالکز بیوك جزائرك ایچ طرفلرینه منحصر قالوب، کیمسه‌نك یناشه‌میه‌جغی صرب وبوکسك طاغلرله اورمانلرك ایچنده وحشیانه برحال استقلالده یاشامقده‌درلر. بونلر سوماتره‌ده (باتا)، بورنئوده (دایاق)، لوسونده (تاغال)، میندانائوده (بیسایا)، و سائر جزائرده سائر اسملرله معروف اولوب، سویلدکاری لسانلر بیننده آز چوق فرق وار ایسه‌ده، جمله‌سنك برجنسیته منسوب بولندقلری سیما و اخلاق و عاداتجه اولان مشابهتلرندن آکلاشیلیور. حتی بونلرك بحرمحیط کبیرك تا اورته‌لرینه قدر طاغنیق اولان پولینسیا جزایرینك اهالیسیله دخی مشابهت و مناسبتلری واردر. بونلر، او عرضلرده یاشادقلری حالده، تمامیله بیاض بکزلی، دوز و اینجه و بعضاً‌ده بر آز قافا برونلی، اینجه و دوز صاچلی، صیق صقاللی و بیقلی، متناسب الاعضا وتمامیله عرق قافقاسی‌یی آکدیرر کوزل آدملردر. جنس دیکر ایسه بوکونکی کونده هر طرفده اکثریت مطلقه‌یی قزانمش اولان ملاییلردر، که جزایر صغیره‌نك هرطرفنی وجزایر کبیره‌نك سواحلیله باصیله بیلن یرلرینی ضبط ایدوب، کندیلری مسلم واولدقجه مدنی آدملر اولمغله، تجارت وصنایع وزراعتی ضبط ایتمش؛ واهالیٔ قدیمه طاغلره و اورمانلره چکیلوب، حیوان کبی یاشامغه مجبور اولمشلردر. مع هذا دائما بویله آیری قالمیوب، ملاییلر اهالیٔ قدیمه‌یی دخی دائرهٔ مدنیت واسلامیته ادخاله چالیشمقدن خالی قالمدقلرندن، اونلرك دخی چوغی دین اسلامی قبول ایله، ملاییلره قاریشمش؛ وکوندن کونه بولندقلری حالت وحشیتی ترکله، ملاییلرك جمعیتنه داخل اولمغه باشلامشلردر. ملاییلر حقنده بوقاریده «ملایی» ماده‌سنده تفصیلات وبرلدیکندن، بوراده تکرارینه لزوم اولمیوب، یالکز اقوام اصلیهٔ مذکوره‌نك ذاتاً اهمیتی اولمدیغی حالده، کوندن کونه دخی قبول اسلام ایله ملاییلره قاریشمقده اولملرینه بناءً، شوراجقده یازمقده اولدیغمز جزائرك صرف ملائی مسلمانلریله مسکون ممالك اسلامیه‌دن معدود بولندقلرینی، وآنجق بولندقلری خواب غفلتدن اویانمغه محتاج اولدقلرینی تذکارله اکتفا ایدرز.

ملبورن { (Melbourne) آوسترالیانك جنوب شرقی قسمنده کائن ویقتوریه مهجرینك مرکزی بر شهر اولوب، مملکتك ساحل جنوبیسنده بولنان (پورت فیلیپ) نام بیوك قویك منتهای شمالیسنده و (یاره یاره) نهرینك منصبنده اوله‌رق ٣٧° ٥٣′ ٤٩″ عرض جنوبی ایله ١٤٢° ٣٨′ ٢٨″ طول شرقیده واقعدر. جسیم وکوزل برشهر اولوب، ٤٣٨٩٥٥ اهالیسی،

يك دلنشين موقع ومنظره‌سی، سطرنجواری دوز
وكنيش سوقاقلری ، متعدد باغچه‌لريله كوچك
اورمانلری ، جسيم ومصنع بر پارلمنتو دائره‌سيله
سائر ابنيهٔ رسميه‌سی ، دار الفنونی ، تاريخ طبيعی
نمونه‌خانه‌لرينی دخی حاوی بيوك موزه‌سی، ۱۱۲۰۰۰
جلد كتابی وبر چوق رسم ولوحه وسائر آثاری
حاوی واسع كتبخانه‌سی ، رصدخانه‌سی ، نباتات
باغچه‌سی، ضربخانه‌سی، بيوك ومصنع دائرهٔ بلديه‌سی،
درت بيوك تياتروسی، دائمی بر سركيسی، متعدد
بازار محللری، اوچ خسته‌خانه‌سی، كورلره مخصوص
بر دار العجزه‌سی ، بری پروتستانلره و ديكری
قتوليكلره مخصوص ايكی كليساسی ، متعدد مكاتب
اعداديه و رشديه وابتدائيه‌سی واردر. ملبورنده
صنايع وتجارت دخی پك ايلری اولوب ، ۱۸۸۱
سنه‌سی استاتستيقنه كوره، شهر داخلنده او تاريخده
۲۴۶۹ فابريقه بولنه‌رق، ايچلرنده ۳۸۱۴۱ عمله
چاليشير، وسنوی ۳۳۴½ مليون فرانق قيمتنده
معمولات چيقار ايدی. اووقتدن بری بومقدارلرك
تضاعف درجه‌سنده آرتمش اوله‌جغی شبهه‌سزدر.
ليمانی پك ايشلك اولدقدن بشقه، ايكنجی درجه
جسامتده بولنان كميلر نهرك ايچنه دخی دخول
ايدوب، شهرك ريختملرينه يناشيرلر. نهرك تعميق
وتوسيعيله بيوك كميلری دخی استيعاب ايده‌جك حاله
وضعی دخی دردستدر. اخراجات سنويه‌سی ۴۰۰
و ادخالاتی ۳۶۵ مليون فرانق راده‌لرنده‌در.
سفائن اعمالنه مخصوص حوض و دستكاهلری‌ده
چوق اولوب، آنجق تعميراتله اشتغال اولنديغندن،
يكيدن انشاآتی چوق دكلدر. شهرك سوقاقلری
۳۳ متره كنيشلكنده اولوب ، عمومی باغچه‌لريله
ميدانلری‌ده چوق اولديغندن، شهر پك واسعدر.
اطرافنده برچوق يازلق كويلر وباغچه وكوشكلر
دخی اولوب ، دمير يول وتراموای واومنيبوسله
ايشلنير. دنياده ملبورن قدر اهاليسی خوش ياشار
مملكت تصور اولنه‌ميوب ، اكثر عمله‌نك دخی
كنديلرينه مخصوص خانه‌لری و باغچه‌لی و مفرح
صيفيه‌لری واردر. ملبورندن برقاچ دميريول خطی
آيريلوب ، ايچری‌يه طوغری وبری (سيدنی)ه
كيدر.

سان فرانسيسقودن صكره، كرهٔ ارضك الك
يكی شهری اولوب، ۱۸۰۲ده پورت فيليپ قويی
كشف اولنمش، ۱۸۳۱ده ايلك مهاجرين قافله‌سی
اورايه بناشمش ، و ۱۸۳۵ده اوراده بر قصبه
تأسيسنه قرار ويريلوب ، ابتدا موقعنك اسميله
(دوتيغاله) ، بعده (ويليامستوون) ونهايت باش
وكيلك اسميله (ملبورن) تسميه اولنمشدی. بو اسمی
آلديغنده بر قاچ قلبه‌دن عبارت ايدی . آلتمش
سنه ظرفنده نه حاله كلمشدر!

مُلتان { (ياخود مولتان) هندستانك پنجاب مملكتنده لاهورك ۳۱° كيلومتره
جنوب غربيسنده و دهلينك ۵۸۲ كيلومتره غرب
شماليسنده وسند ايرماغنه تابع (چين‌آب) نهری
ساحل يسارندن ۷ كيلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق
۳۰° ۱۲′ عرض شمالی ايله ۶۹° ۱۰′ ۴۵″ طول
شرقيده ولاهوردن كراچی‌يه كيدن دمير يول خطی
اوزرنده ايالت مركزی برشهر اولوب، ۳۸۹۵۰سی
مسلم اولمق اوزره، ۵۷۹۰۰ اهاليسی، بيوك بر
چارشيسی، برقلعه‌سی، اخيراً هدم اولنمش سورلری،
طار و طولاشيقلی و چوغی چيقماز سوقاقلری
واردر. وقتيله شمسك عبادتنه مخصوص جسيم بر
معبدی وار ايدی ، كه اورنكزيب طرفندن جامع
شريفه تحويل اولنه‌رق، سيخيلر طرفندن جبخانه
اتخاذ اولنمغله، ۱۸۴۹ محاصره‌سنده آتش آله‌رق،
قربنده بولنمش اولان (ويشنو) معبدينی دخی
برهوا ايتمشدر. ياقوت حموی بو معبدی واچنده‌كی
صنمی تعريف ايديور. ملتان پنجابك مركز تجارتی
اولوب، چين‌آب اوزرنده‌كی (شيرشاه) اسكله‌سندن
كراچی‌يه و اورادن آوروپايه خيلی مقدار شكر،
پاموق، چيويت، يوك وايپك ايپليك وسائره اخراج
ايدر. بوشهر پك قديم اولوب، بطليموسك جغرافيه‌
سنده (قاسپيره) اسميله مذكوردر . تا دولت
امويه زماننده ممالك اسلاميه‌يه الحاق اولنه‌رق ،
اووقتدن بری اكثريا مستقل برحكومت اسلاميه‌نك
مركزی بولنمشدر . الك صكره سيخلرك ضبطنه
كچوب، بونلر برخيلی وقت مقاومتدن صكره، ۱۸۴۹
تاريخنده انكليزلره تسليم ايتمشلردر.

— ملتان ايالتی پنجابك منقسم بولنديغی ۱۰
ايالتك بری اولوب ، شمالاً در اسماعيل خان ،
شاهپور، دراجات وروالپندی، شرقاً لاهور،

جنوباً بهاوالپور، غرباً دخی در غازیخان ایالتلریله
محدود اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٥٦٠
مربع کیلومتره و اهالیسی ١٧١٢٣٩٤ کشی او-
لوب، اوچ ربعندن زیاده‌سی مسلمدر. غرباً سند
وجنوباً اوکا تابع ستلج مجرالریله محدود اولوب،
ینه سنده دوکیلان چیناب نهری‌ده ایالتی شمالدن
جنوبه شق ایدر؛ وصولدن جلام وراوی نهرلرینی
دخی آلیر. بووجهله میاه جاریه‌سی چوق اولوب،
انهارك مجرالرینه قریب اولان یرلری جدوللرله
اروا وزرع اولنه‌رق، کلیتلی بغدای، آرپه، داری
وسائر حبوباتله توتون، شکر قامشی، چیویت، پرنج
ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. صو آلتنده
بولنمیان یرلرده دخی یاغموردن صکره اوزون
برطاقم اوتلر بیتوب، کلیتلی قیون سوریلری رعی
اولنور؛ وپك چوق یاغ وبیاغی چیقار.

مُلتزم { کعبهٔ شریفه‌نك حجر اسود ایله قپو آره‌سنده‌کی محلی اولوب، وسعتی
٤ زراعدر. مدعی ومتعوذ دخی دینور.

ملتمس { (مولوی محمد مهدی) هندستان شعرا وادباسندن اولوب، جهان
آبادده نشأت ایتمش؛ وبرمدت انکلیزلرك خدمتنده
بولنوب، اواخر عمرنده اختیار عزلت ایلمش‌ایدی.
شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شب ملتمس از سوز غم بیکسیٔ من
تنها غم جانان چوشمعی بسرم سوخت

ملثمین { (ونام دیکرله مرابطین) مغربده ظهور ایدن دول اسلامیه‌نك الك
بیوکلرندن اولوب، ٤٤٠ تاریخلرندن ٥٤٠ تاریخنه
دك یوز سنه‌یه قریب مدت مغرب اقصی واندلسده
حکومت سورمشدر. مؤسسلری مغرب اقصانك
جنوب جهتنده‌کی صحرای کبیر قسمنده ساکن قبائل
بربردن اولوب، کندیلری اوجهت بربرلرینك عادتی
اوزره یوزلرینی صاردقلرندن، (ملثمین) اسمیله
شهرت بولمشلردر. اوائل ظهورلرنده رئیسلری
مغربده (مرابط) دینلن کروه درویشاندن اولمغله،
(مرابطین) اسمیله دخی معروفدرلر. اوقبائله تعلیم
دین ایچون قیروانك اوزمان قطبی بولنان ابوعمران
الفارسی جانبندن مأمور اولان عبدالله بن یاسین
اسمنده علمادن برذات تعلیم وارشادی کیره‌رك
دعوته تحویل ایله، اهل اسلامی اتفاق واتحاده
دعوت ایتمکه باشلایوب، آنجق قبیلهٔ مذکوره
طرفندن طرد اولنمغله، رؤسادن کندیسنك تلامذه‌سی
صره‌سنه کچمش اولان یحیی بن عمر و برادری
ابوبکری بالاستصحاب برزاویه‌یه چکلمش، وبوسبیله
مرابطین اسمیله شهرت بولمشلردر. مریدلری چو-
غالنجه مرقوم یحیی بن عمرك قیادتیله قبائل مشرکین
اوزرینه عسکر سوق اولنه‌رق، صحرای کبیرده
نشر اسلام اولنمقده ایکن، او وقتکی حکومتلرك
حالت تشتت وتذبذبندن بیزار اولان سجلماسه
ودرعه وسوس وسائر بلاد مغرب دخالت ایتمکله،
بر بر ضبط اولنه‌رق، ٤٤٥ تاریخنده حادثا
بر دولت تشکل ایتمش؛ واصل مؤسسی اولوب
آنجق حکومته طالب اولمیان عبدالله بن یاسین بر
محاربه‌ده شهید اولدیغی کبی، رأس حکومته کچمش
اولان مرقوم یحیی دخی ٤٤٧ تاریخنده وفات
ایدوب، یرینه برادری ابوبکر کچمش ایدی. بو
ذات مغرب اقصاده عمزاده‌سی یوسف بن تاشفینی
توکیل ایدوب، کندیسی صحرای کبیری شق ایله
سودانه داخل اوله‌رق، اورالرده نشر اسلامله
اوغراشمغه باشلامش؛ وبوبولده پك بیوك خدمتلره
موفق اولدقدن صکره، ٤٧٨ده وفات ایتمشدر.
یوسف بن تاشفینه کلنجه، بوذات حقیقةً فوق‌العاده
جسور وعاقل ومدبر اولوب، وکالتی زماننده مغرب
اقصانك هرطرفنی ضبط ایله ید اداره‌سنه آلمش؛
ووارث تخت اولدقده، مراکش شهرینی دخی تأسیس،
و پایتخت اتخاذ ایده‌رك، کلیتلی ومنتخب بر اردو
ترتیب ایلمش؛ وامیر المسلمین عنواننی آلمش ایدی.
او صره‌ده اندلس دخی ملوك امویه‌دن صکره
ظهور ایتمش اولان طوائف ملوك بیننده منقسم
ومتفرق برحالده بولنمغله، خرستیان دولتلری فرصت
بوله‌رق، تجاوزاتده بولندقلرندن، اشبیلیه صاحبی
محمد بن عباد المعتمدك واقع اولان استمدادی اوزرینه،
٤٧٩ده یوسف بن تاشفین مکمل بر اردو ایله
اسپانیه‌یه کچوب، ذلاقه مظفریت عظیمه‌سنه نائلیتله،
اسپانیوللری کلیا منهزم وپریشان ایتدکدن صکره،
محافظهٔ حدود ایچون برخیلی عسکر براقه‌رق،
مراکشه عودت ایتمشیدی. ٤٨١ده ثانیاً دعوت
اولنه‌رق، اندلسه مرورنده، طوائف ملوك بیننده‌کی

اختلافاتك منازعاته منجر اولمسیله ، بو حال ایله
موفقیت ممکن اوله‌میه‌جغنی لایقیله آکلادیغندن،
اندلسی ابتدا کندی ید اقتدارینه آلوب‌ده صکره
دشمنلره مقابله ایتمك فکر ونیتیله، فرصت بکلمك
اوزره ، آفریقایه عودت ایتمش؛ وچوق کچمه‌دن
وسیله بولوب، عسکر سوقیله، برر برر طوائف ملوکك
وجودینی قالدیره‌رق، وبونلردن بعضنك اتفاق
ایتمش اولدقلری خرستیان دولتلرینی مغلوب ایده‌رك،
بتون اندلسی تحت اداره‌سنه آلمش؛ واسپانیه‌ده
حکومت اسلامیه‌یه یکیدن قوت قزاندیرمشیدی.
٤٩٦ ده بالذات اندلسه عزیمتله، قرطبه‌ده اوغلی
علی بن تاشفینی رسماً ولیعهد طانیتدیردقدن صکره،
اندلسده وکیل براقه‌رق، مراکشه عودت و ٥٠٠
تاریخنده وفات ایتمشدر. خلفی مشارالیه علی بن
تاشفین دخی جسور برحکمدار ایدیسه‌ده، علی العموم
ملثمین ملوك وامراسنك استعمال ایتدکاری شدت
واجرا ایتدکاری مظالمدن کرك مغرب اقصی وکرك
اندلس اهالیسی بیزار اولمغله ، بونك زماننده هر
ایکی جهتده آثار ناخشنودی وعصیان ظهور ایده‌رك،
مغربده محمد بن تومرت المهدی اسمنده علمادن بری
ظهور ایله، خلقی ملثمین علیهنه تشویق ایتمکه باشلا-
مش؛ وکندیسنه برچوق خلق تابع اولوب، برقاچ
محاربه قزانمغله ، موحدین دولتنك اساسنی وضع
ایتمش؛ وخلفی عبد المؤمن موفقیتده دوام ایدوب،
علی بن تاشفین برقاچ مغلوبیته دوچار اولمش؛
واندلس ممالکی دخی برر برر حکمندن چیقمش؛
ونهایت ٥٣٩ تاریخنده تلمسانده کلیاً مغلوب اولوب،
مهیا بولندیردیغی سفائنله اندلسه مریه شهرینه
کچمك اوزره، وهران اسکله‌سنه ایتمکده ایکن،
راکب اولدیغی استرله برابر براوچورومدن دوشوب
تلف اولمش؛ وبونك وفاتیله ملثمین دولتی ختام
بولوب، نوبت حکومت موحدینه کچمشدر.

ملثمین حکمدارانك اسامیسیله مبدأ حکومتلرینك
تواریخی بروجه آتیدر:

یحیی بن عمر	٤٤٠
ابو بکر بن عمر	٤٤٧
یوسف بن تاشفین	٤٧٨
علی بن یوسف	٥٠٠ الی ٥٤٩

ملده { یاخود ملیته (Meleda, Melita) آدریاتیق دکزنده آوستریانك دالماچیه
ایالتنه ملحق آطه‌لردن اولوب ، راغوزه قضاسنه
تابع وراغوزه‌نك شمال غربیسنده اوله‌رق (سابیونجلو)
شبه جزیره‌سی قارشیسنده واقعدر. جنوب شرقیدن
شمال غربی‌یه ممتد طار و اوزون برآطه اولوب،
شرق جنوبی کوشه‌سی ٤٢°٤٢′٢٠″ عرض شمالی
ایله ١٥°٢٢′ طول شرقیده واقعدر بوی ٣٨
ووسطی اکی ٥ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی
٩٣ مربع کیلومتره واهالیسی ١٥٠٠ کشیدر. ٦
قریه‌یی حاوی اولوب ، بر ناحیه تشکیل ایدر .
اراضیسی طاغلق اولوب ، برچوق مغاره‌لری‌ده
واردر. محصولاتی زیتون و اوزومله بر مقدار
ذخیره‌دن عبارت اولوب ، ایپك قوزه‌سی وبال
دخی چیقار.

ملطیه { (یاخود ملاطیه) معمورة العزیز ولایتنده وخربوطك ٨٥ کیلومتره
غرب جنوبیسنده اوله‌رق فراته تابع طوقه صوینه
دوکیلن براق و کوزل برچایك اوزرنده سنجاق
مرکزی بر شهر اولوب، یالکز ٣١٣٠ ی ارمنی
وقصوری مسلم اولمق اوزره، ٣٠٠٠٠ اهالیسی،
٥٠ قدر جامع ومسجدی، ٦ مدرسه‌سی، ١ رشدیه
ومتعدد صبیان ایله ارمنیلره مخصوص برقاچ مکتبی
و قتولیك میسیونرلرینه مخصوص جسیم بر مکتبی،
برقاچ کلیساسی ومتعدد تربه وزیارتکاهلری واردر.
بوندن آلتمش سنه اوله کلنجه‌یه قدر اصل ملطیه
شهری شمدیکنك آلت طرفنده الیوم (اسکی ملطیه)
دینلن موقعده اولوب، شمدیکی (یکی ملطیه) ایسه
(آشپوزی) نامیله اونك صیفیه‌لرندن عبارت ایدی.
اسکی ملطیه‌نك پرنج تارله‌لری اورته‌سنده و باصیق
بر یرده بولنمسیله، اهالیسی ١٢٥٥ ده ، شهرك
عسکرله مملو بولنمسی سببیله ، بر قیش اینمیوب،
صیفیه‌لرده قالمغله، بوکا آلیشوب، او تاریخدن اعتباراً
ملطیه‌یی بسبتون ترکله، چارشی وپازاری‌ده آشپوزی‌یه
نقل ایده‌رك، بوکا ملطیه نامنی ویرمشلردر؛ واسکی
ملطیه خالی قالوب، خراب اولمشدر. بناءً علیه یکی
ملطیه‌نك خانه‌لری ینه صیفیه حالنده سیرك و باغ
وباغچه‌لرله محاط اولوب، شهرك محیط دائره‌سی بك
واسعدر. شهرك بر ساعت یوقاریسنده نبعان ایدن

مذكور نهر متعدد ومنتظم خرقلره تقسیم اولنه‌رق، باغچه‌لرینی اروا ایتمكله، میوه‌لری وعلی‌الخصوص شفتالی، قایصی، الما، آرمود، قیزلجق وسائر اثماری پك چوق و پك لذیذدر. اوزومی‌ده پك ایری دانه‌لی ولذیذ اولوب، خیلی مقداری قورودیلور، وپك نفیس شراب یاپیلور. هواسی لطیف ایسه‌ده، صولرینك كثرتندن بر آز رطوبتلیدر. قواق آغاجلری‌ده چوق اولوب، خیلی كراسته قطع اولنور. اسكی ملطیه پك اسكی بر شهر اولوب، ١٤٠ تاریخنده ابوجعفر منصور طرفندن روملردن فتح، وعبدالوهاب بن ابراهیم الامام معرفتیله اعمار وتوسیع اولنمش؛ وبعده تكرار روملرك الینه كچوب، نهایت سلجوقیلر طرفندن ثانیاً فتح ایدلمش ایدی.

— ملطیه قضاسی همنامی اولان سنجاغك مركز قضاسی اولوب، سنجاغك شمال شرقی قسمندن عبارت اولمغله، شرقاً وشمالاً خربوت سنجاغیله، غرباً آقچه طاغ، جنوباً دخی بهسنی وحصن منصور وكاخته قضالریله محدوددر. ملطیه شهریله ١٣٠ قریه‌دن مركب اولوب، ٤٤٩٠٦ اهالیسی واردر، كه بونلردن ٤٨٩٠ ی جماعات ثلثه‌یه منقسم ارمنی وقصوری مسلمدر. اهالیء مسلمه‌سنك ٤٤٠٠ ی كرد وقصوری تركدر. [سائر احوالیچون ماده‌ء آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

ملطیه { سنجاغی. معمورة العزیز ولایتنی تركیب ایدن اوچ سنجاغك بری واك جنوب غربیسی اولوب، شمال شرقی جهتندن خربوت سنجاغیله، شرقاً دیاربكر، جنوباً حلب، غرباً ینه حلب وسیواس ولایتلریله محدوددر. ٣٥°٣٠′ ایله ٣٦°٣٧′ عرض شمالی و ٣٧°٢٨′ ایله ٣٨°٥٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهء سطحیه‌سی ١٤٦٠٠ مربع كیلومتره یعنی ١٥٩٣٣٨٠٠ دونم اولوب، ٨٣٨٣١٢٢ دونمی اراضیء مزروعه‌دن، ٦٠٢٤٦٧٨ دونمی طاغلق و خالی یرلردن، ١٠٥٢٠٠٠ دونمی اورماندن، ٤٧٤٠٠٠ دونمی‌ده چایر و مرعادن عبارتدر. ملطیه، آقچه طاغ، بهسنی، حصن منصور وكاخته اسملریله ٥ قضایه منقسم و ٢٧ ناحیه ایله ١٢٤٠ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ٢١٦٢٨٠ كشی اولوب، ١٦٢٠٠ ی جماعات ثلثه‌یه منقسم ارمنی وقصوری كاملاً مسلم اوله‌رق ٢٢٠٠٠ ی كرد وباقیسی تركدر. بونلر میاننده ٦٦٠٠٠ ی قزلباشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، علی‌الخصوص غرب وجنوب جهتلرنده بر طاقم یوكسك طاغلری وآره‌لرنده كوزل وادیلریله اووه‌لری واردر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، فرات ایرماغی حدود شمالیه‌سنك بر قسمیله شرق جنوبی حدودینی تشكیل ایده‌رك، بتون سنجاغك صولرینی جمع ایدر. باشلیجه انهاری شمال جهتنده‌كی قورو چای ایله طوقمه صویی واوكا تابع سلطان صویی وجنوب جهتنده بولانیق واوكا تابع آق صو ایله كوك صو وسائره‌در. طوپراغنك قوتء انباتیه‌سیله صولرینك كثرتی سایه‌سنده محصولاتی چوق اولوب، حبوبات وذخایرك ومیوه وسبزه‌لرك انواعیله توتون وسائره حاصل اولیورسه‌ده، طائفهء زراعك سرمایه‌سزلكندن واسكه‌لرك بعدیله طرق ومعابرك فقداننددن طولایی احتیاجات داخلیه‌دن پك‌ده زیاده زرع اولنمیوب، اهالی ینه فقیردر. اورمانلری كبان معدنی اغورنده بیهوده اتلاف اولنوب، پك آز قالمشدر. حیوانات اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص قیونلری زیاده‌جه اولوب، دری ویباغیدن خیلی اخراجاتی واردر. [زیاده معلومات ایچون «معمورة العزیز» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مَلفون { مغربده بر قصبه اولدیغنی عمرانیدن نقلاً یاقوت حموی بیان ایدیور.

ملفی { (Melfi) ایتالیانك بوتنجه ایالتنده و بوتنجه‌نك ٤٠ كیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٢٦٦٠ اهالیسی وبعض آثار عتیقه‌سی واردر.

ملقونیه { بلاد رومدن قونیه قربنده بر قصبه اولدیغنی ویاننده‌كی طاغدن دكرمن طاشلری چیقمغله، بو معنایی افاده ایدن بو اسمله تسمیه اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مُلُك { (Moloch) اسكی كنعانیلر یعنی فنیكه‌لیلرله قارتاجیلرك وعمونیلرله موآبیلرك برمعبودی اولوب، بملك عینی اولدیغی دخی مرویدر. هر حالده كنعانیون لساننده «حكمدار» دیمك ایدی. انسان بدنلی واوكوز قفالی اوله‌رق توجدن

جسیم هیکللرینی یاپارلردی، که ایکی الی اوزرینه بر تپسی طوتوب، بونك اوزرنده بو دهشتلی معبود باطله ذبح ایتدکلری چوجقلری یاقارلردی.

ملك { ملك اشرف، ملك صالح، ملك عادل، ملك کامل وسائره [«اشرف، صالح» وسائره ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

ملك { فرس شعراسندن بروجه‌آتی یدی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی باخرزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

صد قصه کر ز لیلی ومجنون روایت است
پیش حدیث عشق تو اینها حکایت است

— ایکنجیسی خوافلی اولوب، ملك زوزن اولادندن اولمغله، بو مخلصله تخلص ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

شب عیدم بقدح کرد اشارت مه‌نو
می ومیخانه ذکر جان کرو وجامه کرو

— اوچنجیسی (قم) لی اولوب، ۹۸۷ ده هندستانك دکن خطه‌سنه رحلتله، احمد نکرده برهان نظامشاهك التفات واحسانه نائل اولمش؛ و بعده ابراهیم عادلشاه ثانی‌یه انتساب ایتمشیدی. ۱۰۲۵ ده اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی وبرقاچ مثنویسی واردر. شو بیت اونکدر:

رفتم که خار از پا کشم محمل نهان شد از نظر
یك لحظه غافل کشتم وصد ساله راهم دور شد

— دردنجیسی (ملك طیفوری) دینمکله معروف اولوب، ابتدا (قیصر) تخلص ایدردی. برمدت قزوینده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

خون چکان است ملك تیغ ستم میترسم
که بی آخر بدر خانهٔ قاتل برود

— بشنجیسی (ملك دینار) دینمکله معروف اولوب، کیچ ومکران حاکمی ایدی. جملهٔ اشعارندن اولان شو بیت مهرنده محکوك ایدی:

خداوند جهانرا کرنبودی ملك بسیاری
ندادی کیچ ومکران راچنین ارزان بدیناری

— آلتنجیسی (ملا ملك سعید) شو بیتك قائلیدر:

پیش عفوت قلت تقصیر از تقصیر ماست
جرم بی اندازه میخواهد عطایی بی حساب

— یدنجیسی (ملك بیك) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شمع‌را کل می شمرد وانجمن را کلستان
بلبل امشب تا سحردر آتش پروانه سوخت

ملك احمد پاشا { [«احمد پاشا (ملك —)» ماده‌سنه مراجعت.]

ملك ارض { (Melkart) یعنی «ملك الارض» اسکی کنعانیونك یعنی فنیکه‌لیلرك معبودلرندن اولوب، ثروت وصنایع وکمیجیلکك مربیسی عد اولنور، واك بیوك معبدی صورده بولنوردی. شمسدن کنایه اولوب، معبدنده دائمی صورتده آتش یناردی. مالطه‌ده، قادقسده وقارتاجه‌ده دخی معبدلری وار ایدی.

ملك حاجی کرای { [«حاجی کرای خان (ملك —)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ملکشاه { (ابوالفتح جلال الدین —) ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نك اوچنجیسی واك بیوکی اولوب، ۴۶۵ ده، ۱۸ یاشنده ایکن، پدری آلب آرسلانك شهادتی اوزرینه، وزیر شهیر نظام الملکك سعییله تخت سلطنته جلوس ایله، برآز وقت کرمان حاکمی بولنان عمی قاورد بکله اوغراشدقدن صکره، وزیر مشار الیهك تدبیر ومعاونتیله غالب کلوب، ماوراء النهر وخوارزمی، شام ومصری وروم یعنی آناطولی قطعه‌سنك چوغنی وسائر ممالکی ضبطله، دولتنك حدودینی کاشغردن وسیحون مجراسندن آق‌دکیزه وبحر احمر وعمانه قدر توسیع ایتمش؛ وبغداده‌کی خلفاء عباسیه‌یی ید اختیار واداره‌سنه آلمش ایدی. خلیفهٔ عباسی مقتدی بالله ملکشاهك قیزینی تزوج ایدوب، بو قیزدن ابو الفضل جعفر تولد ایتمشدر. خلیفهٔ مشار الیهك بوندن بیوك مستظهر لقبیله معروف بر اوغلی اولمغله، کندیسنی ولی‌عهد اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده، صاحب ترجمه اونی عزل ایله کندی توروننی ولی‌عهد اتخاذینه اجبار و تضییق ایتمکه باشلامش ایسه‌ده، او صره‌ده ارتحال ایدوب، خلیفه بو تضییقدن قورتلمش؛ وکندیسنك وفاتندن صکره دیکر قیزی خاتون العصمتی مشار الیه مستظهره تزویج ایلمشیدی. ملکشاه ۲۰ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۴۸۵ تاریخنده بغدادده ۳۸ یاشنده وفات ایدوب، نعشی اصفهانه نقل، و بنا کرده‌سی اولان مدرسه‌نك خطیره‌سنه دفن اولنمشدر.

جسور، عادل، عالم وعاقل ومدبر بر پادشاه اولوب، السلطان العادل لقبيله ملقب ايدی. وزيری نظام الملك دخی دلالتيله پك چوق خيرات وحسناته موفق اولوب، نيجه انهاره جدوللر وكوپريلر، نيجه شهر و قصبه‌لره سورلر وقلعه‌لر وحسابسز مدرسه‌لر، رباطلر، صو يوللری وسائر ابنيهٔ خيريه بنا ايتمشيدی. ٤٨٠ تاريخنده بصره‌دن حجازه عزيمتله، ايفای حج وزيارت روضهٔ مطهره ايدوب، حرمين خلقنه پك چوق عطايا ويرمش، وطريق حجاجده بر چوق اعمارات وجوده كتيرمش ايدی. صيده زياده صراق اولوب، پك زياده نشانجی اولديغندن، چوق آولر اورمش، وهر اورديغی آو ايچون فقرايه بر آلتون ويرمكی عادت ايدنمش ايدی. اقوال وافعال عادلانه‌سی حقنده پك چوق نوادر منقولدر. دائره‌سی مجمع علما وادبا اولوب، علوم ومعارفی حمايه واهل هنری تشويق ايدردی. ٤٧١ ده بر تاريخ شمسیٔ صحيح وضع ايتمشدر، كه فصل ربيعك ابتداسندن بدأ ايدوب، آيلری بروج سماويه و مواسم و قواعد هيئته موافق اولمغله، كافهٔ تقويملرك اصح و اصلحی ايدی. (تاريخ جلالی) ديمكله معروفدر. بركيارق، سنجر ومحمد اسمليله اوچ اولاد براقوب، اوچی ده سلطنت سورمشلردر. طبيعت شعريه‌سی دخی اولوب، شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

بوسی زده يار دوش بر ديدهٔ من
او رفت و از و بماند تر ديدهٔ من
زان داد برين ديده نكارينم بوس
كو چهرهٔ خويش ديد برديدهٔ من

ملكشاه ثانی { (بن محمود بن محمد بن جلال الدين ملكشاه)

ايران ملوك سلجوقيه‌سنك اون برنجيسی اولوب، ٥٤٧ تاريخنده وفات ايدن عمی سلطان مسعودك يرينه تخت سلطنته جلوس ايتمش ايدی. سخی وخوش طبع بر آدم ايديسه‌ده، صيده ولهو ولعب وعيش وعشرته دوشكون اولديغندن، درت آيلق حكومتدن صكره اتفاق امرا ايله اسقاط و حبس اولنه‌رق، بعده محبسدن فرارله خوزستانه كيده‌رك، سكز سنه اوراده پادشاهقدن صكره، يرينه كچن سلطان محمدك وفاتی اوزرينه، ٥٥٤ ده عراق تختنی يكيدن ضبط ايتمش ايسه‌ده، اون بش كون صكره ٥٥٥ تاريخنده ٣٢ ياشنده وفات ايتمشدر.

ملك محمد پاشا { دور سلطان سليم خان ثالثده مسند صدارت

عظمايه كچن وزرادن اولوب، بوسنه‌لی سليمان پاشانك اوغليدر. ١١٣٢ ده درسعادتده طوغوب، بدری قپودان دريا ايكن، ١١٤٨ ده طمانده امراء بحريه سلكنه داخل اوله‌رق، برلكده عودت ايتمش؛ وبرمدت ترسانه قپو كتخداسی بولندقدن صكره، ١١٦٥ ده رتبهٔ ميرميرانی ايله قپودان دريا اولوب، آق دكيزه سفرندن عودتنده ١١٦٦ ده رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ و١١٦٨ ده عزل ووزارتی رفع ايله، استانكويده اقامته مأمور اولديغی حالده، بر سنه صكره وزارتی اعاده ايله سلانيك سنجاغنه نصب اولنمش؛ و١١٧١ ده سلطان مصطفی خان ثالثك جلوسنده نشانجيلقله درسعادته جلب اولنه‌رق، زينب سلطانك تزوجيله شرف مصاهرته نائل اولمشيدی. بعده يانيه سنجاغنه تعيين اولنه‌رق، ١١٧٢ ده نشانجيلقله يينه درسعادته جلب، و١١٧٧ ده ودين وبرسنه صكره بلغراد محافظلغنه، بعده آناطولی ايالتنه نصب اولنمش؛ واوآره‌لق صدارته نصب اولنان محسن‌زاده روم ايليندن كنجه‌يه قدر برآی قائممقاملق مقامنده بولنمش؛ واوندن صكره آيدين وبعده روم‌ايلی ايالتنه تعيين اولنه‌رق، ١١٨٠ ده ثانياً قپودان دريا اولمش؛ وبر سنه صكره يينه نشانجيلق ايله سلطان سراينده اقامت ايتمكده ايكن، ١١٨٢ ده روسيه سفری آچلدقده، موره و آيدين مناصبی دخی عهده‌سنده اولديغی حالده، قائممقاملق مقامنه تعيين اولنه‌رق، آلتی سنه بوحالده قالدقدن صكره، ١١٨٧ ده سلطان عبدالحميد خان اولك جلوسلرنده ثالثاً قپودان دريا اولمش؛ و١١٨٨ ده عقد معاهده مكالمانتنده بولنمق اوزره، خوتين محافظلغنه وبعده بلغراد، صكره موره و صكره آغربوز محافظه‌سنه مأمور اولمش؛ و١١٩٥ ده مصر ايالتنه بعده يينه بلغراد وصكره قنديه محافظلغنه وموره محصللغنه، صكره بندر وودين محافظلغنه نصب اولنه‌رق، ١٢٠٠ ده اوراده خزينه‌سی محترق اولديغی حالده، صدر اعظم يوسف پاشانك غدريله وعمالمانده اولمق بهانه‌سيله وزارتی رفع، واملاكی غصب اولنه‌رق، ساقزده اقامته مأمور اولمش ايدی. سلطان سليم خانك جلوسندن صكره وزارتی اعاده

اولەرق، قندیە محافظلغنە نصب اولندقدن صکرە، ١٢٠٦دە مقام صدارت عظمایە تعیین بیوریلەرق، ایکی بچق سنە قریب مدت امور دولتی ادارە ایتدکدن صکرە، ١٢٠٩دە عزل اولنەرق، اورتە کویدە یالیسندە اقامت ایتمکدە ایکن، ١٢١٦دە وفات ایتمش؛ وصوغوق چشمەدە خلیلەسنك تربەسنە دفن اولنمشدر. حلیم وسلیم وغرض ونفسانیتدن وظلمدن متوقی خیرخواه بر ذات ایدی.

ملکی { ایران شعراسندن اولوب، همدان اعمالندن (تون) قربندە واقع سرکان قصبەسندن اولدیغی حالدە، اکبرشاه زماننده هندستانە رحلتلە، بنکالە وکشمیردە بعض مناصب عالیەدە بولنمش؛ و١٠٠٤ و بر روایتدە ١٠٤٠ تاریخلرندە وفات ایتمشدر.

ازروز فراق توچە کویم کە چە روز است
روز یست کە ازوی بشب تار کریزند

ملل { مدینۀ منورە ایلە مکۀ مکرمە آرەسندەکی طریق اوزرندە ومدینەدن ایکی قوناقلق مسافەدە مشهور بر محلدر.

ملوك جزایری { (Archipel des Moluques) آسیا ایلە آوستralیە بیننده ملائیە جزایرندن بر جزایر مجتمعە هیئتی اولوب، جزایر مذکورەنك اك شرقیلریدر. سلب ایلە یکی کینە جزیرۀ کبیرەلری آرەسندە واقع اولوب، ٢°٤٣´ عرض شمالی ایلە ٨°٢٣´ عرض جنوبی و ١٢٢°٢´ ایلە ١٣٢°٤٠´ طول شرقی آرەلرندە ممتد اولدقلری حالدە جملەسنك مساحۀ سطحیەسی ٨٠٠٠٠ مربع کیلومترە واهالیسی تقریباً ٦٠٠٠٠٠ کشیدر. اك بیوکلری شمالدە واقع وسلب جزیرەسنە پك مشابە اولەرق برقاچ اوزون شبە جزیرەدن مرکب اولان (جیلولو) ایلە سرام، بورو، زولا، اوبی، باتیان، میسقوت وسائرەدر. اصل ملوك جزایریلە شرق جنوبی وغرب جنوبی طاقلرینە منقسم اولوب، برنجی طاقدە (آروئە) و ایکنجیسندە (تیمور لاؤت) جزیرەلری اك بیوکلریدر. کوچك آطەلری پك چوق اولوب، تعدادلری دخی متعسردر. باندە و آمبو آن آطەلری اك معروفلرندندر. اراضیلری طاغلق اولوب، اکثر جبالی برکانی الاصلدر، والآن آرە صرە آتش پوسکورتور برکانلری واردر. اك مرتفعلری ٣٠٠٠ مترەیە قدر چیقار. اك اوزون نهرلری ٦٠ کیلومترەیی کچمیوب، چوغی یازین قورور. طوپراقلری سائر ملائیە جزایری قدر منبت دکل ایسەدە، قرانفیل وهند جوزی کبی ایکی قیمتدار محصوللری واردر. قهوە، چیویت، دارچین، پرنج وسائر محصولاتیدە واردر. اصل اهالینك مدار تعیشی (ساغوت) تعبیر اولنان برجنس خرما آغاجنك ایلیکندن چیقان برنوع اون ایلە بالیقدر. توتون، پاموق و هندستان جوزی دخی اولور. اورمانلری چوق وپك صیق اولوب، کراستە ومرانفوزلغە یارار آبنوس، ساج، صندال آغاجلری وسائر اشجاری چوقدر. حیواناتی آسیا ایلە آوستralیە حیواناتی بیننده اولوب، آسیایە مخصوص اولانلرینك منقول اولدقلری مظنوندر. طیور وحشراتی وپاپاغان وجنت قوشی کبی کوزل تویلیلری چوقدر. معدنلری آز اولوب، آلتون، دمیر، کومور، شاب وسائرەدن عبارتدر. بعض میاه معدنیەلریدە واردر. بوجزایرك سواحلدە وسواحلە قریب اهالیسی ملایی جنسنە منسوب ودین اسلاملە متدین اولوب، اسکیدن بری عربلر وچینلیلرلە واصل بر لیلرلە دخی قاریشمشلردر. بیوکلرینك ایچ طرفلرندە ایسە الیوم نیم وحشی برحالدە یاشار (آلفورو) ویا (آرفورو) اسمیلە معروف بر قوم بولنیور، کە سیماجە دها دوزکون ودها بیاض اولوب، بونلر دخی کیتدکجە دین اسلامی قبول ایلە دائرۀ مدنیتە کیرمکدەدرلر. برچوق حکومات صغیرۀ اسلامیەیە منقسم اولوب، بونلر فلمنك دولتنك آنجق اسماً حاکمیتنی طانیمقدە وبوحاکمیت آنجق تجارت جهتنە منحصر بولنقدەدر. فلمنك دولتی بتون جزایردە جاوەلی وسائرەدن مرکب بیك نفر قدر عسکر بولندیریور. اك ایشلك تجارتکاهی (باندە) جزیرۀ صغیرەسندەکی سربست اسکلەدر.

ملول { (شیخ شرف الدین) هندستان شعراسندن ولکهنو شهزادکانندن درویش نهاد بر آدم اولوب، اون ایکنجی قرن هجری اواخرندە یاشامشدر. مرتب دیوانی و«دعوت میخانه» عنوانلی برمنظومەسی واردر. شوبیت اونکدر:

سرسیر هند زلف بت سحرساز داری
بخدا سپردم ای دل سفر دراز داری

ملولی { (میر اسدالله) ایران مشاهیر شعرا- سندن اولوب، اصفهانلیدر. شاه طهماسب ماضی زماننده مشهد تولیتنده بولنمش؛ و٩٦٦ده وفات ایتمشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

طرفه حالیست که آن آتش‌سوزان زبرم
دورتر میرود وبیشترم می سوزد

— بو مخلصله دیکر بر شاعر دخی اولوب، اسمی مولانا محمددر. شو بیت اونکدر:

آنم بکلو کریه کره کرده نفس را
تا درد دل خویش نکویم همه‌کس را

ملون { (Melun) فرانسه‌ده سینه‌مع‌مارنه ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، پارسك ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع و٨٣٩٧ اهالیبی جامعدر. داخلی مکتبی، دارالمعلمینی، کتبخانه‌سی وبعض فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

ملویل { (Melville) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك منتهای شمالنده شماله طوغری ممتد بیوك بر شبه جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦١٩٠٠ مربع کیلومتره اولدیغی حالده، جنوبدن قرمیه ١٠٠ کیلومتره وسعتنده اولان (رائه) برزخیله مربوطدر. کوللری چوق و سواحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، شرقاً (فوقس) بوغازیله، شمالاً (فوری) و (هکلا) بوغازیله، غرباً دخی بوتیا کورفزی وقومیتی قوییله محاطدر. ساحل شرقیسنده (لیون) خلیجی اسمیله قره‌نك ایچنه پك زیاده کیرمش بر خلیج وبونك آغزنده (وینتر) جزیره‌سی بولنیور. بر طاقم یوصونلرله اکری بوکری چالیلردن بشقه نباتاتی اولمیوب، سنه‌نك اکثر مواسمنده قارله مستور وسواحلی بوزلرله محاط اولور. اوزرنده یالکز جزئی مقدار اسکیمولر قیزاقلرینی چکن کوپکلریله بوزلرك ایچنده یاشایوب، بالیقله بسلنیرلر.

ملویل { (Ile de Melville) جزیره‌سی بحر منجمد شمالیده آمریقانك شمالنده ٢٥َ ٧٤° ایله ٥٦َ ٧٦° عرض شمالی و١٠٨° ایله ١٢٠° طول غربی آره‌لرنده ممتد بیوك بر جزیره اولوب، (پاری) جزایر مجتمعه‌سندن معدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٢٥٠٠ مربع کیلومتره اولوب، بر قاچ درین قویی واوزون شبه جزیره‌سی واردر. جنوباً ملویل کورفزی و بانقس بوغازی، غرباً (کات) و (فیلچو یلیام) بوغازلری، شمالاً بحر محیط منجمدله، شرقاً دخی (بیام مارتن) بوغازیله محاطدر. طاغلق و چیلاق بر بر اولوب، اون اون بش متره قالینلغنده بوزلرله محاط بولنور. اوزرنده بیاض آیی، قورت، تیلکی، مسك صیغیری، رن، بالینه، آیی بالیغی، بر جنس فاره وپك چوق طیور مائیه بولنیور. اهالیٔ دائمه‌سی یوغیسه‌ده، یازین قاره‌دن اسکیمولر کیدوب، صید ایدرلر.

ملویل { (Melville) بو اسمله بحر منجمد شمالینك آمریقا جهتنده آنفاً البیان (ملویل) جزیره‌سیله (پرنس آلبرت) ارضی و (پرنس دوغال) ایله (باتورست) جزیره‌لری آره‌سنده بر کورفز، — غروئنلاند اراضیسنك ساحل غربیسنده و ٧٥° عرض شمالیدن یوقاری بر قوی و بر برون، — ماداغسقار جزیره‌سنك دخی شمال شرق ساحلنده و ١٢° عرض جنوبی قربنده دخی بر قوی واردر.

ملویل { (Melville) آوسترالیه‌نك ساحل شمالیسی قارشیسنده بر جزیره اولوب، ساحلدن (قلارنسه) بوغازیله وغرب جهتنده کی (باتورست) جزیره‌سندن پك طار بر بوغازله آیرلمشدر. اك جنوبی کوشه‌سی ٣٠ً ٨َ ١٢° عرض جنوبی ایله ٥٠ً ٣٤َ ١٢٨° طول شرقیده واقعدر. شرقدن غربه بویی ١٣٠ و اکی ٥٠ کیلومتره‌در. ساحل شمالیسی (وان دیمن) ایله (فلیمینغ) برونلری آره‌سنده بر قوس شکلنده اولوب، برچوق قویلری واردر. اراضیسی یوکسك و سواحلی دیکدر. آوسترالیه‌نك شمال اراضیسنه ملحقدر.

— آوسترالیه‌نك شرق شمالی ساحلنده و (قوینسلاند) مهجرنده دخی بو اسمله بر برون اولوب، ٣٠ً ٩َ ١٤° عرض جنوبی ایله ٤َ ١٤٢° ٤٠ً طول شرقیده واقعدر.

ملهمی { فرس شعراسندن ایکی کشینك اسمی اولوب، بری اردبیللیدر. شو بیت اونکدر:

آتش عشق بااین سوزنبوده ست اول
هرکه پیداشده بروی زده دامانی چند

— دیگری ده اصل هندستانك (کوکن) خطه‌سی براهمه‌سندن ایکن، رؤیاسنده فخر کائنات (صلعم) افندمزك اشارتیله دین اسلامی قبول ایتمش؛ وآرتق دنیایه التفات ایتمیوب، بقیهٔ عمرینی باشی آچیق و یالین آیاق گزمکله گچیرمشدر. شو رباعی اونکدر:

در هجر تو کاردل بسختی بگذشت
امید بصد گشاده رختی بگذشت
عمرم همه چون مردم چشم ازغم تو
در دائرهٔ سیاه بختی بگذشت

ملیانه { جزایرك نفس جزایر ایالتنده وجزایر شهرینك ۹۱ کیلومتره جنوب غربیسنده ۷۴۰ متره‌لك ارتفاعده و (وادی بوتان) نك منابعی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۷۰۰ ی عرب اولمق اوزره، ۶۹۰۰ اهالیسی، مربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمینی، صو ایله دونر بر چوق دکرمنلری، بالیق یتیشدیرمکه مخصوص حوضلری، گوزل باغچه‌لری، گوزل منظره‌لی بر تفرجگاهی، ومشهور شرابی واردر. هواسی غایتله صاغلام ولطیفدر. زیارتگاه بر تربه‌یی حاوی مصنع بر جامع شریفیله ساعت قله‌سی اتخاذ اولنان بر مناره‌سی اولوب، اکثر ابنیه‌سی یکی و آوروپا طرزنده‌در. تا روما لیلر زمانندن قالمه اسکی بر قصبه اولوب، زیری بن مناد طرفندن تجدید واعمار، وبلکین طرفندن مقر اتخاذ اولنمش ایدی.

ملیبار { (Malabar) هندستانك ساحل غربیسنك قسم جنوبیسندن عبارت بر بیوك خطه اولوب، هندك منتهای جنوبنده‌کی (قومارین) برونندن باشلادیغی حالده، شمالاً نره‌یه قدر ممتد اولدیغی پك معین اولمدیغندن، بعض جغرافیون (کناره) خطه‌سنی دخی ملیباردن عد ایدیورلرسه‌ده، اکثری ملیباری شمالاً کناره خطه‌سیله تحدید ایدرلر. حالبوکه یاقوت حموی ملیبارك ملتان ایله همحدود اولدیغنی بیان ایدیور. او تقدیرده ایسه الیوم کنکان دینلن بمبای ایالتیله گجرات وگچك دخی ملیباردن معدود اولمسی اقتضا ایده‌جکدی. شمدیکی عرف جغرافی‌یه گوره ملیبار ۱۲° عرض شمالینك بر آز شمالنده واقع (دلی) برونندن مذکور (قوموربن) برونه قدر ممتد اولوب، بویی ۵۴۰ کیلومتره‌در. شمالاً کناره خطه‌سیله وشرقاً غربی گات سلسلهٔ جبالنك صرتیله محدود اولوب، بوخطه‌ده وعلی الخصوص (ملیقوت) شهرندن آشاغیده مذکور صرت ایله ساحل آره‌سی خیلی آچیله‌رق، ۸۰ کیلومتره‌یه قدر توسع ایدر؛ و (پالکات) ده سلسلهٔ مذکوره بر گنیش بوغاز صورتنده آچیلوب، شمال شرقی روزگارینك ملیبار ساحلنه و جنوب غربی روزگارینك دکنك ایچ طرفلرینه هبوبنه گچید ویریور. اراضیسی اوچ منطقه‌یه منقسم اولوب، الك شرقی جهتنده‌کی (گات) سلسله‌سنك صرتلری صیق اورمانلرله مستوردر؛ بایرلردن عبارت اولان منطقهٔ ثانیه‌سی اراضیٔ منبته ومزروعه‌دن عبارتدر؛ منطقهٔ ثالثه‌سی‌ده ساحل بویونجه ممتد اولان و پرنج تارله‌لریله هندستان جوزی آغاجلرینی حاوی اولان آلچق یرلردر، که بعض طرفلری بطاقلقلری و دکیزله اختلاط ایدر طوزلی وصیغ گوللری حاویدر. بو گوللر یاغمور موسملرنده و انهارك طغیاننده طاشوب، چوق دفعه مزروعاتی اتلاف ایتدکلرندن، اهالی بونلرك خرقلر واسطه‌سیله فضله میاهنی طاغیتمغه چوق سعی وغیرت ایدرلر. (آنیماله) طاغلرندن نبعانله مذکور (پالکات) بوغازندن گچه‌رك ساحله واصل اولان (بونانی) و (آلیکیری) طاغلرندن نبعانله (ترادنکور) طاغلرینی طولاشه‌رق بر بوغازدن گچن (پریار) نهرلرندن ماعدا بتون ملیبارك انهاری غربی گات سلسلهٔ جبالندن اینوب، مجرالری پك قیصه اولمغله سیللر حکمنده اولوب، آنجق یاغمور موسملرنده صولری پك زیاده‌در. ساحله جنوب غربی روزگاری پك زیاده شدتله اسوب، فرطونه‌لری پك زیاده اولدیغی حالده، صاغلام قوی و لیمانلری ده یوق حکمنده‌در. اراضیٔ مزروعه‌سنك نصفی پرنج تارله‌لرندن عبارت اولوب، اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اولان بو محصولدن صکره، قهوه، قره بوبر، هند جوزی، دارچین، آراروت، هندستان جوزی یعنی قوقه، صوغان، صارمساق وسائر محصولاتی واردر. آلتون وسائر معدنلری ده چوقدر. حیوانات وحشیه‌سی: فیل، بیان اوکوزی، کیك، بیان گچیسی، آیی، صرتلان، طوموز،

قیلان، پارس و سائره‌دن عبارتدر. قسم اعظم شمالیسی طوغریدن طوغری‌یه انکلیز حکومتنه تابع اولوب، یته ملیبار اسمیله مدراس حکومتنه تابع بر ایالت تشکیل ایدیور، که ١٥٥٤٥ مربع کیلو. متره وسعتنده اولوب، ٢٢٦١٢٥٠ اهالی ایله مسکوندر. قسم جنوبیسی قوشین وتراونکوره اسمیله ایکی حکومت ممتازه‌یه منقسمدر. [«قوشین» و «تراونکوره» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

ملیح { (ملابدیع) ایران شعراسندن اولوب، سمرقندلیدر. پدری ملا محمد شریف امیر تیمور کورکانی مدرسه‌سنده مدرس بولنمشیدی. صاحب ترجمه‌نك بخارا حاکمی عبدالعزیز خانله موالاتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

تا درکنار دختر رزرا کشیده است
لب تشنه اند باده پرستان بخون خم

ملیحی { ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، توقادلیدر. شو بیت اونکدر:

مجمر کوروبن سوز درونم اوده یاندی
شمع آغلادوغم کوردی باشی قانه بویاندی

ملیحی { ایران شعراسندن وتقی اوحدی معاصرینندن اولوب، شو بیت اونکدر:

تماشای چمن با آن کل رخسار بایستی
بهار آمد چه سود از سیر کلشن یار بایستی

ملیله { مغرب اقصانك ساحل شمالیسنده وسبته بوغازینك شرق جنوبیسنده اوله‌رق (رأس الدیر) ك ١٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده و بر شبه جزیره اوزرنده اسپانیه دولتنه تابع مستحکم بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی، برکوچك لیمانی، مشهور بالی وآغر هواسی واردر.

مَلینده { آفریقانك ساحل شرقیسنده ٣° ١٢′ ٤٨″ عرض جنوبی ایله ٣٧° ٥١′ ٧″ طول شرقیده زنکبار حاکمنه تابع بر قصبه واسکله اولوب، شمدی یالکز ١٢٠٠ اهالیسی وارایسه‌ده، وقتیله خیلی بیوك ومهم بولنمشدر. شیرازدن کیتمش بر طاقم ایرانیلر طرفندن تأسیس اولندیغی مروی اولوب، جوارلرنده بولنان بعض ایران آلتون مسکوکاتی‌ده بوکا دلالت ایدر. واسقودی غاما طرفندن ضبط اولنه‌رق، بر آره‌لق پورتکیزلر النده بولنمشدر. لیمانی بوقدر، وایچیله‌جك صویی بر بچق ساعت اوزاقدن کلیر.

ممالك عثمانیه { (Turquie) آل عثمان سلطنت سنیه‌سنك تحت حکمنده بولنان ممالك واسعه‌دن مرکب بر دولت معظمه ولوب، آوروپا وآسیا وآفریقا قطعه‌لرینك برر بیوك پارچه‌سنی جامعدر.

موقعی، حدودی ومساحه‌سی. — ممالك عثمانیه آق دکیزك نصف شرقیسنك اطرافنی وبحر احمرك همان هر طرفنی احاطه ایدوب، قره دکیزك غرب وجنوب سواحلیله بحر فارس یعنی بصره کورفزینك سواحل غربیه‌سنی دخی شاملدر. قسم اعظمی آسیا قطعه‌سنده اولوب، وسعت اراضیجه ایکنجی درجه‌ده آفریقاده‌کی یرلر ایسه‌ده، اهمیتجه آوروپا قطعه‌سنده‌کی ممالك عثمانیه‌در. اك شمالی نقطه‌سی آوروپاده بوسنه خطه‌سنده ٤٥° ١٠′ واك جنوبی نقطه‌سی یمنده عدن کورفزی ساحلنده ١٣° عرض شمالیده، اك غربی نقطه‌سی طرابلس غربك غدامس قضاسنده ٦° ٣٠′ واك شرقی نقطه‌سی بحر فارسده الحسانك قطر قضاسنده ٤٩° طول شرقیده واقعدر. شرقدن غربه ٤٢½ وشمالدن جنوبه ٢٢½ درجهٔ جغرافیه آره‌لرنده ممتد اولور. اك اوزون مسافه‌سی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری اولوب، تقریباً ٤٨٥٠ کیلومتره‌در. ایران حدودینك نقطهٔ تلاقیسنده اولان بایزیددن طرابلس غربك منتهای غرب جنوبیسنده اولان غاته قدر شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری اولان مسافه‌سی ٣٥٠٠ کیلومتره‌دن زیاده، وغدامسدن بصره کورفزینه قدر اولان مسافه‌سی‌ده ٤٤٠٠ کیلومتره‌در.

مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠٤٩١٠٠ مربع کیلومتره اولوب ، ٤٠٥٣٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. شمالاً آوستریا، صربیه، رومانیه، روسیه‌دولتلریله و قره دکیزله ، شرقاً ایرانله و بصره کورفزیله ، جنوباً عمان امامتی‌دهناچولی، عدن کورفزی، سودان مصری‌وصحرای کبیر ایله، غرباً دخی ینه صحرای کبیر وتونس امارتیله وآق دکیز و یونان وآدریاتیق دکیزلریله محدوددر. قره طاغ ویونان ایسه براً وبحراً ممالک عثمانیه دائره‌سی داخلنده بولنیور.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری وکوللری. — بو قدر واسع ممالکک هر طرفی بشقه بر اقلیمده بولنمغله ، احوال طبیعیهٔ اراضیجه بربرلرینه بکزه‌میه‌جکی طبیعی اولوب، ذاتاً ممالک عثمانیه‌نک هر بر طرفی روم ایلی، آناطولی، شام، عراق، کردستان، جزیرة العرب ، مصر وطرابلس غرب ماده‌لرنده آیری آیری تعریف اولنه‌جغندن، شوراجقده آنجق احوال عمومیه‌سی حقنده معلومات مجمله اعطاسیله اکتفا ایده‌جکز. بو جهتجه ممالک عثمانیه درت قسمه تقسیم اولنه بیلیر: برنجیسی آز چوق اورمانلرله مستور طاغلری ومنبت اووه وبایرلری وبول میاه جاریه‌یی حاوی اولوب، هواسی دخی معتدل اولان روم ایلی وآناطولی قطعه‌لریدر، که کردستان دخی بونلره الحاق اولنه بیلیر؛ ایکنجیسی خیلی صیجاق سواحلی وچیقلدقجه هواجه کسب اعتدال ایدر یوکسک طاغلری وبونلرک آره‌سنده صوسز چوللری بولنان شام ویمن ایله حجاز جهتلریدر؛ اوچنجیسی دوز وپک صیجاق اولوب، حد ذاتنده چول حالنده ایکن، بیوک انهارک امدادیله وجدوللر واسطه‌سیله دنیانک اک معمور یرلری حکمنه گچن ویا گچه‌بیلان مصر ایله عراقدر؛ دردنجیسی‌ده صوسز چول حالنده اولان برالشام ونجد ایله طرابلس غربدر.

ممالک عثمانیه‌نک پک چوق وایچلرندن بعضیسی خیلی یوکسک اولان طاغلری اساساً ایکی طاقمه آیریله‌بیلیر؛ آوروپا قطعه‌سنده‌کی طاغلر آلپ سلسلهٔ عظیمه‌سنه ، و آسیاده‌کیلر قافقاس سلسلهٔ کبیره‌سنه مربوط اوله‌رق، بوایکی جسیم کومه تشعب وتسلسل ایدیور. آلپ سلسلهٔ عظیمه‌سنک (آلپ دیناریق) تعبیر اولنان بر قولی جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق ، بوسنه وهرسک شعبه‌لریله طولدیردقدن صکره ، ایکی قوله آیریله‌رق ، بری بالقان (واسم قدیمیله هموس) نامی آلتنده شرقه طوغری اوزانوب ، بلغارستان ایله شرقی روم ایلی آره‌سنده قره دکیز ساحلنده‌کی امینه برونه قدر واصل اولور؛ ورودوپ یاخود دسپوط طاغی نامیله جنوب شرقی‌یه طوغری آطه‌لر دکیزی ساحلنه‌دک بر قول اوزاتیر؛ دیگری ایسه (شار) ودها آشاغیده (پندوس) نامیله جنوبه طوغری اوزانه‌رق، یونانه داخل اولوب، اورانک دخی طاغلرینی تشکیل ایدر. روم ایلی طاغلرینک اک یوکسکی (شار) طاغی اولوب، ٣٠٥٠ متره ارتفاعی واردر. بالقانک شمالنده طونه ، جنوبنده فلبه ، ورودوپک شرقنده ادرنه وغربنده سلانیک اووه‌لری ممتد اولوب ، هر بری روم ایلینک برذخیره انباری حکمنده‌در. شار ایله بالقان آره‌سنده دخی قوصوه نامیله معروف مرتفع بر اووه و دها جنوبده مناستر اووه‌سی بولنیور. بو میانده‌کی موزاکه اووه‌سی ده ذکره شایاندر. آناطولی جبالنه گلنجه : بونلر قافقاس سلسله‌سندن اوچ قول اوزره آیریله‌رق حدود عثمانیه‌یه گیرر؛ بری حدود ایرانیه‌نک اوجنده (آغری) طاغی نامیله ٥١٥٦ متره یوکسک بر جبلدن باشلایه‌رق ، جنوبه طوغری حدود ایرانیه‌یی تعقیبله، صاغ وصوله بر چوق شعبه‌لر پیدا ایده‌رک ، کردستانک قورو وطاشلی طاغلرینی بعدالتشکیل ، ایرانه داخل اولوب ، فارسه طوغری اوزانیر. ایکنجی قول ایسه قارصدن ارضرومک اوستنه طوغری گله‌رک ، بعده نفس آناطولی ایله کردستان وجزیره آره‌سنده جنوب غربی‌یه طوغری اوزانیر؛ وصکره ایکی قوله آیریله‌رق، بری غربه

طوغری توجهله (طاوروس) یعنی بوغا طاغی نامیله
آیدین ولایتنه قدر کلیر، و بروسه و بیغایه قدر
قوللرینی اوزاده‌رق، کشیش طاغنی دخی تشکیل
ایدر. منفرد کبی کورینورسه‌ده، ینه بوکا مربوط
اولان ارجیش طاغی مذکور آغری طاغندن
صکره آناطولینک الک یوکسک جبلی اولوب،
٤٠٠٠ متره ارتفاعی واردر. بو وجهله آناطولینک
اوچ جهتنی طولاشان اشبو طاوروس سلسله‌سندن
اسکندرون کورفزی اوستنده بر بیوک قول
آیریلوب، جنوبه طوغری توجهله، ابتدا جبل برکت
و بعده جبل نصیریه و جبل لبنان و جبل الشیخ
اسملریله وسائر اسملرله شام قطعه‌سنی وفلسطینی شق
ایله، جزیرة العربه کیرر وجبال (سراة) نامیله
حجاز ویمنی دخی شق ایده‌رک، ویمنده خیلی
ارتفاع کسب ایده‌رک، عدن برونده منتهی اولور.
قافقاسدن آیریلان اوچنجی قول ایسه (پونتیق) اسم
قدیمیله طربزون ولایتنک حدود جنوبیه‌سنی تعقیب
وسیواسه طوغری برقول تمدید ایتدکدن صکره،
قسطمونی ولایتنه داخل اولور، و بوزغاد وقیر
شهری و آنقره‌یه طوغری قوللر اوزاده‌رق
(سقاریه) وادیسنه قدر کلیر. بو وجهله بو ایکی
قول آناطولینک شمال وجنوب سواحلی قربنده
اوزانغله، ایکیسی آره‌سنده آناطولینک یوکسک
بر یایلادن عبارت اولان اچ طرفلری بولنیور.
آنجق بو قوللرک ایکیسی‌ده غیر منقطع اولمیوب،
انهارک جریاننه کچید ویرر بر چوق بوغازلری
وآلچق یرلری واردر. آفریقاده مصرده نیلک
ایکی طرفنده‌کی صرتلر وطرابلس غربده‌کی قورو
حماده‌لر دخی علاوه اولنورسه، ایشته ممالک عثما-
نیه‌نک طاغلری بوندن عبارتدر.

ممالک عثمانیه‌نک انهاری چوق اولوب، ذکره
شایان اولانلری اوچ صنفه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجی
صنف ایرماقلری درت اولوب، بونلردن طونه
آوروپاده، فرات ایله دجله آسیاده، نیل دخی
آفریقاده آقار. برنجیسی قره دکیزه، ایکنجی
و اوچنجیسی، که شط العرب اسمیله برلشیرلر، بصره
کورفزندن بحر عمانه، دردنجیسی‌ده آق دکیزه
دوکیلور. طونه مجراسنک یالکز قسم اسفلنک بر
پارچه‌سی صاغ کنارندن ممالک عثمانیه‌یه یعنی
بلغارستانه تماس ایدر. بونک تابعلرندن صاوه
بوسنه‌نک حدود شمالیه‌سنی ودرینه حدود شرقیه‌سنی
تشکیل ایتدیکی کبی، بوسنه نهری دخی خطهٔ
مذکوره‌یی شق ایدر. ینه طونه‌یه تابع صربیه‌نک
(موراوه) نهریله بوکا تابع (ایبار)ک دخی منابعی
ومجرالرینک برر قسمی ممالک عثمانیه داخلنده‌در.
فرات ایله دجله‌نک یعنی شط العربک حوضه‌سی بتون
کردستان و جزیره وعراق وآناطولینک قسم شر-
قیه‌سنی احاطه ایدر. فراتی ترکیب ایدن قره صو
ایله مراد چایلری ارضروم ولایتنک شرق وشمال
حدودندن نبعان ایده‌رک، ابتدا غربه طوغری
جریانله برلشدکدن صکره، بیوک بر قوس تشکیل
ایله، شامک حدودینی یالادقدن صکره، شرق
جنوبی‌یه طوغری دونر. مذکور ایکی قولدن هر
برینک آلدیغی متعدد چایلردن بشقه بعد التلاقی
فراتک باشلیجه تابعلری آناطولیدن کلن طوقه صو
ایله جزیره‌دن اینن خابوردر. دجله‌نک حوضه‌سی
ایسه فرات مجراسنک تشکیل ایتدیکی بو جسیم
قوسک ایچنده اولوب، بونک تابعلری کردستان
طاغلرندن اینن بهتان، سعرد، زاب اعلا، زاب
اسفل، دیاله وسائره‌در. ایکنجی درجه‌ده‌کی انهاره
گلنجه: بونلر روم ایلنده: آطه‌لر دکیزینه منصب
اولان مریچ، قره صو (استرومه) و واردار
وآدریاتیق دکیزینه دوکیلن درین؛ آناطولیده
دخی قره دکیزه دوکیلن قزیل ایرماق وسقاریه ایله
آطه‌لر دکیزینه منصب اولان کدیز وبیوک مندرس
وآق دکیزه دوکیلن سیحان وجیحان نهرلریدر.
بونلرک الک مهمی قزیل ایرماق اولوب، حوضه‌سی
آناطولینک قسم اعظمنی ضبط ایدیور. تابعلرینک

الك بيوكلری : دلیجـه ایرماق ، دیورکی چایی وقسطمونیدن ایتن کوك چایدر. روم ایلنده کیلرکده الك مهمی مریچ اولوب، طونجه، آرده وارکنه کبی اوچ بیوك تابعی واردر. طغیانلری نه قدر مخاطره‌لی ایسـه ، سد وبندلرله اصلاحی حالنده اوقدر نافع اوله‌جغی شبهه‌سزدر. بو انهارك حائز اولدقلری اهمیتك برجهتی‌ده پك منبت اووه‌لردن کچمه‌لریدر.
اوچنجی درجه‌ده‌کی انهار دخی: روم ایلنده آطه‌لر دکیزینـه دوکیلان دیکر قره صو (مسته) وایکنجه قره صو (بیستریچه) ایله آدریاتیق دکیزینه دوکیلان نارنده (هرسکده) ، اشـقومبی ، درول ، ویوسـه ، قالامه ؛ آناطولیـده قره دکیزه دوکیلان یشیل ایرماق وفلیـاس چایی، مرمره‌یه منصب اولان صو صیغیرلی، آطه‌لر دکیزینه دوکیلن باقر چایی وکوچك منـدرس وآق دکیزه دوکیلان طالمان چایی، قوجـه چای، قره صو وکوك صو ؛ شام خطه‌سنده دخی ینه آق دکیزه دوکیلان عاصی ولیطانی ایله بحر لوطه منصب اولان شریعـه ونام دیکرله اردن ؛ یمن خطه‌سـندن دخی بحر احمره ایتن وادی العشر، وادی سهام وسائره‌در . یمن طاغلرینك داخلی مائله‌سندن اینوب چولده قورور برچوق انهـار دخی واردر . طونه ونیل ایله قسما شط العربك سیر سفائنه قابلدر .

ممالك عثمانیه‌ده طاتلی وطوزلی برچوق کوللر بولنوب، طوزلیلرینك باشلیجه‌لری آناطولیده والك زیاده قونیه ولایتنده‌در. روم‌ایلنده‌کی کوللرك الك بیوکلری : اشقودره ، اوخری ، پرسپه، کسریه، یانیه ، اوستروه ، طوران ، بشیك ، نخیانوس ؛ آناطولیده‌کیلرك باشلیجه‌لری : صبانجـه ، ازنیق ، آپولونیـه ، میخالیچ ، سماو ، بوردور ، اکردیر ، آقشهر، بکشهر، صوغله، قوچحصار وجله‌نك الك بیوکی اولان وان کوللریدر؛ شام خطه‌سنده دخی (آق دکیز) دینلان کول ایله طبریه کولی وبحر لوطدر. کرك بر الشـامده وکرك بصره ولایتنده

بعض انهارك صولرینك بریکمه‌سندن منحصل برچوق بطاقلقلر دخی واردر .

سـواحل وجزایری وقوی ولیمانلری . — ممالك عثمانیه‌نك هرطرفنه دکیزلر کیرمکله، سواحلی پك چـوقدر . آق دکیز وقره دکیزك سـواحل عمومیه‌لرینك نصفی ممالك عثمانیه‌دن معدود اولدیغی کبی، بحر احمر سواحلنك همان بتونی وبحر فارس سواحلنك همان نصفی دخی ممالك عثمانیه‌دندر. بو درت باشلی دکیزدن بشقه آق دکیزه تابع آدریاتیق ویونان دکیزلری روم ایلینك سواحل غربیـه‌سنی ، آطـه‌لر دکیزی روم ایلینك سواحل جنوبیه‌سـیله آناطولینك سـواحل غربیه‌سنی ایصلاتیـور . آق دکیزله قره دکیز آره‌سنده اولان مرمره دکیزی دخی روم ایلی ایله آناطولی آره‌سـنده بولنیور . قره دکیز روم‌ایلینك سواحل شرقیه‌سیله آناطولینك سواحل شمالیه‌سنی ایصلاتیور. آق دکیز آناطولینك سواحل جنوبیه‌سـیله شامك سواحل غربیـه‌سی و مصرك سواحل شمالیـه‌سی آره‌سنده بر بیـوك کورفز صورتنده کیردکدن بشقه، بنغازی وطرابلس غرب سواحل شمالیه‌سی بوینجه دخی غربه طوغری ممتد اولوب، سرت کورفزینی تشکیل ایدیور. بحر احمر حجاز ویمن سواحل غربیه‌سیله مصرك سواحل شرقیه‌سی آره‌سنده اوزانیر برعثمانلی دکیزیدر. بحر فارس دخی عراقك منتهای جنوبیله الحسا خطه‌سنك یعنی جزیرة العربك اوجهتدن عثمانلی اداره‌سنده بولنان قسمنك سواحل شرقیه‌سنه وبحر عمانك عدن کورفزی دخی یمنك سواحل جنوبیه‌سنه تماس ایدیور. بو وجهله ممالك عثمانیه‌نك طقوز دکیزی اولوب، اوچی بحر محیط هندی‌یه وآلتیسی بحر محیط آطلاسی‌یه تابعـدر ؛ وینه عثمانلی طوپراغنده بو ایکی بحر محیط آره‌سنده برطریق اختلاط آچلمشدر، که سویش جدولیدر. عموم سواحل عثمانیه‌نك طولی ۱۶۰۰۰ کیلومترو‌یه قریب اولوب، بونك بر ثلثی بحر احمرده، بر ثلثـه قریب مقـداری آق دکیزده و قصوری سـائر دکیزلرده‌در .

عثمانلی دکیزلرندن اك زیاده قویلرله طبیعی
لیمانلری حاوی اولانی آطه‌لر دکیزی اولوب، بونك
آناطولی ساحلنده وآناطولی‌یه منسوب اولوب ،
بو ساحلك قارشیسنده بولنان آطه‌لرده پك چوق
طبیعی لیمانلری واردر ، وساحل پك کیرنتیلی
چیقنتیلیدر . ادرمید، چاندارلی ، ازمیر ، اورله ،
چشمه، صیغاجق، قوش آطه، کوکرجینلك، بودروم،
جووه ، سومبکی قویلریله مدللی ولیمنی آطه‌لرینك
ایکیشر قویی بو ساحلك باشلیجه قویلریدر. برنجی
درجه‌ده تجارتکاه اسکله‌سی ایسه ازمیردر. آطه‌لر
دکیزینك روم ایلنده‌کی ساحلنك قویلری سلانیك،
کسندره، آینوروز، اورفانو، قواله، بوریلی کول
وبشیکه قویلری اولوب، برنجی درجه‌ده تجارتکاه
اسکله‌سی سلانیك و ایکنجی درجه‌ده قواله ودده
آغاجدر. آدریاتیق دکیزینك یکتا قویی وطبیعی لیمانی
آولونیه اسکله‌سی قربنده‌کی پاشا لیمانی اولوب ،
اسکله‌لری ده شنکین ، دراج وآولونیه‌در ؛ لکن
بونلرك تجارتی قورفه جزیره‌سنك سربست لیمانی
چکیور. یونان دکیزنده سراندوس، پارغه وپروزه
اسکله‌لری ومورتو کبی بعض طبیعی لیمانلر واردر.
پروزه‌دن ایچری‌یه کیرن نارده کورفزی تجارت
بحریه‌یه پك الویریشلی بر یر ایسه‌ده، آغزی صیغ
اولوب، بیوك واپورلر کیره‌مز. مرمره دکیزینك
آناطولی ساحلنده ازمید، ادرمید، باندیرمه واردك
قوی ولیمانلری وروم ایلی ساحلنده کلیبولی وتکفور
طاغی اسکله‌لری بولنیور. مرمره ایله آطه‌لر دکیزی
آره‌سنده‌کی قلعهٔ سلطانیه بوغازی سیاسةً اهمیتی
حائز اولوب ، مرمره ایله قره دکیز آره‌سنده‌کی
بوغازك مدخلنده پایتخت دولت علیه اولان استانبول
شهری بولنیور. قره دکیزك آناطولی ساحلی
طبیعی وصنعی لیمانلر یوق ایسه‌ده ، طربزون ،
کیره‌سون ، صامسون ، سینوب ، بارطین ، ارکلی
کبی برچوق اسکله‌لری واردر . روم ایلی ساحلنده
ایسه برغوس قویی و وارنه اسکله‌سی ایله دیکر
برقاچ اسکله بولنیور. شابلرله مملو اولوب،
سیر سفائنجه تهلکه‌سی بیوك اولان بحر احمرك
بتون اهمیتنی سویش جدولی جلب ایدوب، جزیرة
العرب ساحلنده ینبع البحر، جده، قنفده، حدیده
وآفریقا ساحلنده اك باشلی سواکن اسکله‌سی
بولنیور. بو دکیزك بیوك قویلری اولمیوب، طبیعی
لیمانلری‌ده آزدر. بحر فارسك یکتا اهمیتلی
اسکله‌سی بصره‌نك اسکله‌سی اولان (فاو) در.

ممالك عثمانیه‌نك آدریاتیق ویونان دکیزلریله قره
دکیزده هیچ برآطه‌سی اولمدیغی کبی، بحر احمرده‌کی
آطه‌لر دخی پك کوچك و اهمیتسز اولوب، یالکز
فرسان آطه‌لری وبصره کورفزنده‌کی بحرین جزیره‌سی
ذکره شایان واینجی و صدف صیدندن طولایی
برآز اهمیتی حائزدرلر. آق دکیزده ممالك عثمانیه‌نك
ایکی بیوك جزیره‌سی واردر، که بری قبریس ودیکری
آیریجه بر ولایت صورتنده اداره اولنان کرید جزیره‌
لریدر. جزایر عثمانیه‌نك چوغی ایسه آطه‌لر دکیزنده
وآناطولی ساحلنك قارشیسنده بولنوب بونلردن
سیسام صورت ممتازه‌ده اداره اولنور، وقواله‌نك
قارشیسنده اولمغله روم ایلی‌یه ملحق عد اولنان
طاشوس ادارهٔ مصریه‌یه محولدر، ودیکرلری (جزایر
بحر سفید) نامیله آیریجه بر ولایت تشکیل ایدیورلر.
بونلر : ردوس ، ساقز، مدللی، لیمنی، سمدرك ،
ایمروز، نیقاریه، پاطموز، لریوز، قالیمنوز، استانکوی،
آستروپالیه، سومبکی، هرکه، کربه، قاشوط ودیکر
برقاچ کوچك آطه‌دن عبارتدر. مرمره دکیزنده
دخی مرمره، پاشا لیمانی، امیر علی وبك آطه‌لری
ناملریله برقاچ کوچك آطه بولنیور.

اقلیم وهواسی. — ممالك عثمانیه پك واسع او-
لوب، مختلف عرضلری حاوی اولدیغندن، وارتفاع
وسائره‌جه دخی اقطار مختلفه‌نك فرق اولدیغندن،
هواجه بینلرنده چوق اختلاف و تفاوت واردر .
ممالك عثمانیه اقالیم حاره ومعتدله‌یی حاوی اولوب،
هرنه قدر شمالاً اقالیم بارده‌یه قدر واره‌مازسه‌ده

بونی‌ده ارتفاعله قزانیر. اك صوغوق یرلری منتهای شمال شرقی ایله منتهای شمال غربی کوشه‌لری اولوب، ارضروم وبایزید جهتیله کردستان طاغلرنده ویرده قوصوه و بوسنه وهرسك ایله اشقودره وقوصوه‌نك شمال طرفنده قیشین چوق قار یاغار وزیاده صوغوق اولور؛ ویازین هوا سرین وکوزل اولور. بو جهتلرك هواسی عمومیت اوزره پك صاغلامدر. آناطولینك مرتفع اولان وسطی قسمی یعنی کوتاهیه وقره حصار صاحبدن بدأ ایله سیواس وقیصریه وقره حصار شرقی جهتنه‌دك اولان یرلرده دخی قیشین او قدر صوغوق اولوب، کثرتله قار یاغارسه‌ده، یازین‌ده او نسبتده صیجاق اولور. روم ایلینك جنوب وغرب سواحلیله آناطولینك سواحل غربیه‌سی و قره دکیز سواحلنك قسم شرقیسی و بو جهتلره قریب اولان دوز وآلچق اووه ودره‌لرك وجزایر بحر سفیدك هواسی چوق دها معتدل اولوب، یازین خیلی صیجاق اولور، ومیزان الحراره ۳۵ درجه‌لره قدر چیقار؛ قیشین دخی هوا معتدل اولوب، نادراً قار یاغار؛ وزیتون وپورتقال ولیمون آغاجلری یتیشیر. روم ایلینك قره دکیز سواحلیله طونه وادیسی یازین بو قدر صیجاق اولورسه‌ده، قیشین‌ده او نسبتده صوغوق شدتلی اولور. آناطولینك سواحل جنوبیه‌سیله او سواحله قریب آلچق یرلرده وشام سواحلنده یازین حرارت برقات دها زیاده اولوب، قیشین دخی اصلا برودت حس اولنماز. مصر وبنغازی ایله طرابلس سواحلی دخی حرارتجه بو یرلردن پك فرقلی دکلدر؛ بالعکس آفریقا سواحلی شمال ملتملرینه معروض وآناطولی وشام سواحلی یوکسك طاغلرك حیلولتیله بو روزکاردن محفوظ اولدیغندن، عرضجه اولان فرق ایله برابر، آفریقا سواحلی دها سرین عد اولنه بیلیر، و هواسی دها صاغلامدر. مع هذا آناطولی و شام سواحلنده اولمیان خرما آغاجی آفریقا سواحلنده پك اعلا مثمر اولور. عراق عرب و بصره کورفزی سواحلیله برالشام وحجاز ویمنك تهامه تعبیر اولنان وساحل بوینجه ممتد اولان آلچق یرلری ومصرك ایچ طرفیله فزان جهتی ایسه ممالك عثمانیه‌نك اك صیجاق یرلری اولوب، بو جهتلرده یازین میزان الحراره ۵۰ درجه‌لره قدر چیقار، و انسانلر، حرارتدن محافظه ایچون، سردابلرده طورمق مجبور اولورلر. بو طرفلرك یازی حمامك داخلنه مشابه اولدیغی کبی، قیشی‌ده چوق فرقلی دکلدر. آنجق شامك جبالی ارتفاعله کسب اعتدال ایدوب، بو خطه‌نك مرتفع یرلری هواجه پك کوزل اولدیغی کبی، یمنك ده جبال سرات اوزرنده بولنان جهتی و از آنجمله صنعا معتدل هوالیدر؛ مع هذا هواسی پك یابس اولوب، ارتفاعله قزانیلان سرینلك هیچ بر وقت عرض اقتضاسندن اولان سرینلك قدر لطیف و صاغلام اولماز.

بو وجهله ممالك عثمانیه هواجه برقاچ قسم ومنطقه‌یه منقسمدر. یاغموره کلنجه: روم ایلنده وآناطولینك شمال و شرق جهتنده قیشین قار و ایلك و صوك بهارده یاغمور کثرتله یاغوب، یازین دخی آره صره یاغار. آناطولینك وسطلری طاغلرله محاط اولوب، هر طرفدن کلن بلوطلرك رطوبتنی او طاغلر جلب ایتدیکندن، وسطی یایله‌ده آز یاغمور یاغار، وبو یاغمور ندرتی اورالرینك عمرانه قابلیتسزلکنی موجب اولیور. شام وعراق وجزیرة العرب ایله آفریقاده ایسه قیشین آز یاغمور یاغوب، یازین هیچ یاغماز.

منابع ثروتی، محصولات ومعادن وحیواناتی. — ممالك واسعهٔ عثمانیه‌ده عرضك و هوا ایله طبیعت اراضینك اختلافاتی نباتات ومحصولات وحیواناتك‌ده اختلافنی موجب اولوب، اقالیم بارده ومعتدله وحاره‌یه مخصوص محصولات متنوعه یتیشیور. اصل ممالك عثمانیه ذخیره یری اولوب، روم ایلی وآناطولیده وشام وعراقده کلیتلی بغدای، آرپه، مصر، چاودار، یولاف، سیسام، داری، مرجمك، فاصولیه، نخود و سائر حبوبات یتیشیور. صو آلتنده بولنان یرلرده پرنج زرع اولنورسه‌ده، مصر پرنجندن

بشقه‌سی پك شهرت قزانه‌میوب ، داخلده صرف اولنان پرنجك چوغی خارجدن کلیر . پاموق دخی ممالك عثمانیه‌نك اك باشلی محصولاتندن اولوب ، مصرده چیقان کلیتلی مقدارندن بشقه آطنه، آیدین وسلانیك طرفلرنده دخی خیلی مقدار چیقار. آفیون دخی منابع ثروت جمله‌سندن اولوب، آناطولیده اوته‌دن بری یتیشدیرلدیکی کبی، بوصوك سنه‌لرده سلانیك واسکوب وسائر روم ایلی جهتلرنده دخی کلیتله یتیشدیرلمکه باشلامشدر. مصرده شکر قامشی ، یمنده قهوه وآز مقدارده چیویت دخی چیقار. میوه وسبزه‌لر کلیتله یتیشوب، الما، آرمود، کراز، ویشنه، شفتالی، قایصی، نار، آیوه، انجیر، بادم، جوز، فندیق، کستانه، اوزوم، وسائر میوه‌لر روم ایلی وآناطولینك هر طرفنده حاصل اولور. زیتون اصل ممالك عثمانیه‌یه مخصوص اولوب، روم ایلی وآناطولینك سواحل غربیه وجنوبیه‌سیله آطه‌لرده وشام وطرابلس غربده کلیتله بولنور. پورتقال، لیمون ، طاتلی لیمون ، مندلینه وآغاج قاوونی‌ده ذکر اولنان یرلرده وطربزون جهتنده پك چوقدر. برالشام ایله عراق وجزیرة العربك هر طرفیله مصر وطرابلس غربده خرمانك انواعی کلیتله یتیشیر. مصرده موز ویمنده تمرهندی دخی اولور. استانبولك چیلکی‌ده مشهوردر. میوه‌لردن اك زیاده اخراج اولنانلری : اوزوم، انجیر، خرما وفندقدر. روسیه‌یه تازه میوه وسبزه دخی اخراج اولنور. آناطولینك میوه‌لری پك چوق اولوب ، بر خیلی مقداری قورودیله‌رق و پستیله تحویل اولنه‌رق، اخراج، ویا قیش ایچون حفظ اولنور. پورتقال ولیمون ایله مندلینه اخراجاتی‌ده چوق اولوب ، علی‌الخصوص یافه پورتقاللرندن چوق چیقار. کلیتلی زیتون یاغی دخی چیقار. شراب محصولاتی اوزومك کثرتی نسبتنده اولمیوب، یالکز اهالیسی خرستیان اولان یرلرده یاپیلیر . قبریس وسلانیك جهتلرینك شرابلری مشهوردر.

ممالك عثمانیه‌نك وقتیله همان بتون طاغلری اورمانلرله مستور اولوب، اورمانلرك کثرتی یاغموری دخی جلب ایتمکله ، شمدی قورو وچول حالنده اولان بر چوق یرلر او وقتلرده پك منبت ومعمور بولنمش ایکن، حیفا که مقدملری محافظه وحسن اداره‌لرینه همت اولنمیوب ، هله آناطولینك شرق وشرق شمالی جهتلریله کردستان وعراق بسبتون چپلاق قالوب، محروقاتدن بیله محرومدرلر. شامده وایچ ایل وتکه جهتلریله آیدین وخداوندکار وعلی‌الخصوص قسطمونی وکنغری جهتلرنده و روم ایلینك اکثر طرفلرنده الیوم خیلی اورمانلر موجود ایسه‌ده، یالکز تکه و بولی جهتلرندن بر آز کراسته چیقوب، اکثر طرفلرك وسائط نقلیه فقدانندن طولایی اورمانلرندن استفاده اولنه‌میور. اورمانلرك اکثر اشجاری چام انواعیله، میشه، کورکن، قره آغاج ، اوخلامور، آقچه آغاج، قواق، سوکود وسائره‌در. پلاموط اخراجندن دها زیاده استفاده اولنوب ، قطران ورچینه دخی چیقار . توتون ممالك عثمانیه‌نك اك باشلی محصولاتندن اولوب ، هر طرفده بر نوعی چیقارسه‌ده ، اك مقبولی واك کلیتلیسی یکیجه وقواله جهتلرینك توتونلری اولوب، بونك بر خیلی مقداری‌ده ممالك اجنبیه‌یه اخراج اولنور .

ممالك عثمانیه‌نك هر طرفنده معادنك انواعی بولنوب ، آنجق مسافه‌لرك اوزونلغیله وسائط نقلیه‌نك نقصانی ، محروقاتك فقدانندن فرسادن طولایی اخراج اولنانلری پك جزئی اولوب ، آناطولی وروم ایلینك بر قاچ یرنده چیقاریلان باقیر، قروم، منغانز، سیملی قورشون وسائر معادنله دولت طرفندن ایشلنن ارکلی کومور معدنندن عبارتدر. کموشخانه وکبان معدنلری ترك وتعطیل اولنمشدر. طاش یاغی ونفت دخی چوقدر. طوز کرك سواحلده‌کی مملحه‌لرده وکرك آناطولیده‌کی طوزلی کوللرده و بعض قیا طوزی معدنلرنده کلیتله

چيقوب، احتياجات محليه‌يى دفع ايتدكدن بشقه خيلى
اخراجات‌دخى اولور. معدن صولرى وكوكوردلى،
چليكلى وسائر معدنلى ايليجه‌لر پك چوق اولوب،
بروسه، يالوه وسائر محال قاپليجه‌لرى وچيتلينك
معدن صويى مشهوردر.

مرعالر چوق اولوب، هر نه قدر صنعى چايرلر
يتيشديرمك اصولى دها بيلنميورسه‌ده، ياز ين
ياپله‌لرده‌كى طبيعى مرعالرده وقيشين قيشلاقلرده
وطبيعى چايرلردن طوپلانيلوب قوروديلان اوتلرله
پك چوق حيوانات يتشديريلوب، حيوانات اهليه
ممالك عثمانيه‌نك اك باشلى منابع ثروتندندر. بونلر-
دن اك چوق بولنانى قيون وايكنجى درجه‌ده
كچى اولوب، صيغيره او قدر اهميت ويرلميور.
روم ايلنده‌كى قيونلر قيوريجق اولوب، بونلرك اتى
لذيذ وبر جنسنك بياغيسى بر آز دها يموشاق
ديكر ينك پك سرت وهر حالده اينجه منسوجاته
ياراميه‌جق بر حالده‌در. آناطولى وعربستان
جهتلرينك قيونلرى قرمان جنسندن اولوب،
قويروقلرى پك ايرى، اتلرى پك ياغلى وآغيرجه
وبياغيلرى ينه قبادر. آفريقا وجزيرة العرب
جهتلرنده اوزون بجاقلى واوزون قويروقلى برجنس
قيون دخى واردر. كچيلرى مختلف اجناسه منقسم
اولوب، آطه‌لرده وشام جهتلرنده سودى چوق
بر جنسى واردر. بتون شام خطه‌سنده كچيلر
قيونلردن چوق زياده‌در. آناطولينك آنقره
وقسطمونى ولايتلريله او جوارلرده تفتيك كچيسى
دخى چوق اولوب، تفتيكندن اولكى قدر دكلسه
ده، خيلى استفاده اولنور. اينكلر عموميت اوزره
كوچك وكونده آنجق درت قيه سوت ويرر
جنسدن اولوب، يالكز مصر اينكلرى پك يوكسك
وكوزلدر. ميخاليچ اينكلرى كبى بعض كوزل
جنسلرى‌ده واردر. آت جنسنك اصل منشئ ممالك
عثمانيه اولوب، جزيرة العرب ايله عراق وشام‌ومصرك
عرب‌جنسى آتلرى وكحيلان قيصراقلرى مشهوردر.
شام ومصرك اشكرى ايرى وپك ايى اولوب،
بونلردن‌كوزل استرلر دخى يتيشديريلير. قبريسك
ايرى استرلرى مشهوردر. آناطولى وروم ايلنده
عادى‌وكوچك ومع هذا جفاكش بعض بيكيرلردخى
يتيشديريلير. بوسنه‌نك‌كيلر سائرلرينه مرجحدر.
كريدده دخى رهوان يورويشيله مشهور بر جنس
آت يتيشير. مدلليده محلنك اسميله معروف پك
كوچك بر جنس بيكير وردوسده ينه بويله كوچك
بر جنس مركب يتيشوب، بونلر طاغلرده يبانى
حالنده كزرلر. دوه عربلرله مسكون اولان‌ممالك
عثمانيه‌نك هرطرفنده پك چوق بولنوب، بحق
چولك كميسى دينلن بومبارك حيوان عشيرت‌حالنده
ياشايان عربلرك رفيق غير مفارقيدر. آناطوليده
ورومايلينك ادرنه جهتلرنده دخى بولنور. عرب
عشايرى اك زياده آت ودوه وكرد ويوروك عشايرى
كليتلى قيون يتيشديررلر. طوموز باشلبجه روم‌ايلنده
واك زياده بلغارلرده بولنور. اپيك بوجكى وآرى
ممالك عثمانيه‌نك هر طرفنده يتيشديريلوب، خيلى
قوزه وبال وبال مومى چيقار. حيوانات وحشيه:
قورت، آيى، طوموز، تيلكى، طاوشان، صاكسار،
چقال، صرتلان، پورسوق، سنجاب وسائر حيوانات
صغيره ايله كييك، قرمجه، طاغ كچيسى، يبان قيونى
وسائره‌دن عبارتدر. جزيرة العرب جهتلرنده آرسلان
ويمن ومصرده برر جنس ميمون دخى بولنور.

صنايع وتجارت ومعارفى. — ممالك عثمانيه‌ده
صنايع جديده يعنى فنك ايجاد ايتديكى سهولتلى
ماكينه‌لرله فابريقه‌لرده اجرا اولنور صنعتلر هنوز
ترقى وتعميم ايتمكه باشلايوب، شمديكى حالده صنايع
محليه جزئيات قبيلندن ايسه‌ده كوندن كونه ايلرو-
لمكده اولديغى كورولمكده‌در. هركده‌كى اپيك‌اقمشه
فابريقهٔ همايونيله فسخانهٔ عامره‌دن واخيراً قره‌مرسلده
آچيلان قازمير وسائره فابريقه‌سندن وحلبده‌تأسيس
اولنان اپيك قماشلر وسيواس ولايتنك كرون‌قصبه-
سنده قوريلان يوكلى وپاموقلى دوشمه‌لك وسائره

فابريقه‌سندن و بونلره مماثل بر قاچ فابريقه جداً شايان تقدير بر حالده‌در . صنايعمزك برنجيسى خالى و سجاده وكليم نسجيدر، كه بونلر حقيقةً رغبته مستحق معمولاتدن اولمغله ، نه قدر يتيشديرلسه ، سوريله‌جكنده شبهه يوغيسه‌ده ، كليتله اعمالى آناطولينك عشاق وكردوس قصبه‌لرينه منحصر اولوب، آناطولينك وكردستانك و شامك همان هر طرفنده و روم ايلينك‌ده بعض جهتلرنده ياپيليورسه‌ده، اولرده و متفرق صورتده ياپيلوب، ياپانلر صاتمق يولنى بيلميورلر؛ و اكثريا يك اوجوز اللرندن چيقاروب، آره‌ده واسطه اولانلر قزانير. ايكنجى درجه‌ده مانوسه وآلاجه دينلن يك طيانيقلى بر جنس پاموق طوقه‌در، كه آناطولينك اكثر طرفلرنده ياپيلير، واورانك اركك وقادين اهاليسى بيننده قوللانيلير. عبا وشياق اك زياده روم ايلنده ياپيلوب ، كويليلرك ملبوساتى باشليجه بوندندر . سلانيك ولايتنك مايه طاغى عبالرى مشهور اولوب، كليتله چيقار . بونلر اكلى ياپيلوب بر آزده دها دوزكون چيقاريله‌جق‌اولسه، فوق‌العاده اوجوزلغنه وصاغلاملغنه بناءً ، اورته‌حاللى آدملر طرفندن دخى ملبوساتده قوللانيله بيلير. شامك دمشق وحما وحلب شهرلريله سائر طرفلرنده ودياربكر وسائر جهتلرده ايپكلى ويوكلى وپاموقلى وصيرمه‌لى وقلابدانلى پرده‌لك ودوشمه‌لك منسوجاتله اثوابلق ايپك وپاموق قماشلر ياپيلير. اينجه بز وبرونجك كبى پاموقلى وايپكلى بزلر آناطولى و روم ايلنده كليتله ياپيلوب، اك مشهورلرى بروسه‌ده و پروزه و تيران قصبه‌لرنده ياپيلانلريدر . هله دوشمه‌يه متعلق ممالك عثمانيه معمولاتى كرك كوزللكجه وكرك طيانمه جهتنجه آوروپا معمولاتنه قات قات مرجحدر . باقير وتونجدن اوانئ مختلفه اعمالى صنعتى دخى نصلسه شمدى‌يه قدر آوروپا تقليدندن قورتلوب ، اليوم باقيرجيلق و دوكمه‌جيلكله تعيش ايدر بر خيلى آدملر بولنور. دميرجيلك، چلنكيرلك، تنكه‌جيلك، يورغانجيلق كبى احتياجات عاديه‌دن اولان اوفق تفك صنعتلر موضوع بحثمز اولان صنايع ميانده ذكر اولنه‌ماز. قالان صنعتلر پرزرينك مقاص وقلمتراشلرى، اورانك و طربزونك كومش تل قاقمه‌لى اسلحه و باستونلرى وبونلره مماثل مهارتله ايشلنير اوفق تفك شيلردن عبارتدر، كه بونلرك هر بردرلوسى بر مملكته مخصوصدر. طوپراقدن چناق‌چوملك ودستى كبى شيلر همان هر يرده واك زياده قلعهٔ سلطانيه‌ده ياپيلير. لوله‌جيلر چبوق لوله‌لرينك آرتق چوق لزومى قالمامسى اوزرينه ، قهوه وچاى طاقلرى اعمالنى دوشونمشلرسه‌ده ، بوكبى معمولات دخى مستحق اولدقلرى رواجى بوله‌مامشدر. محصولات ارضيه وحيوانيه تهيئه واستحضارى ومثلا زيتون ياغى، شراب، ياغ، پينير وسائره اعمالى بر صنف اهالى‌يى اشغال ايدوب ، دباغت دخى همان هربرده اجرا اولنورسه‌ده ، معمولات دباغيه مشين وسختيانه منحصر قالوب، كاوساله، ويدلو، لوسترين وتلاتين ياپيله‌ميور. الحاصل، صنايع محليه جزئياتدن عبارت و پك كرى اولوب ، آنجق اكثر صنايعك كوچك ويا ناقص مقياسده نمونه‌سى موجود و اهالى او صنايعله مألوف اولديغندن ، احتياجات زمانيه‌يه كوره ترقى ايدوب ، رواج بولملرى جزئى بر همت وارائهٔ طريقه محتاجدر .

ممالك عثمانيه آوروپا ايله آسيا وآفريقانك اك كوزل يرلرينى وبو اوچ قطعه‌نك تلاقى والتصاق نقطه‌لرينى حاوى اولوب، برطرفدن آسياى وسطى وشرقى وبرطرفدن‌ده سودان وآفريقاى وسطى ايله آوروپا آره‌سنده واقع اولديغندن، واقاليم مختلفه يك ايشلكدر. اخراجات واقعه‌نك باشليجه‌لريله تقريبى قيمتلرى بروجه آتيدر :

	ليراى عثمانى		ليراى عثمانى
اوزوم	٢٠٤٤ ٠٠٠	زيتون ياغى	٤٠٣ ٠٠٠
قوزه وخام ايپك	٢٠٢٠ ٠٠٠	معادن كولچه‌سى	٣٨٠ ٠٠٠
ذخيره	١٨٣٦ ٠٠٠	اجزا وبويا	٣١٦ ٠٠٠
پاموق	٨٢٥ ٠٠٠	سبزه	٣١٧ ٠٠٠
تفتيك	٧٣٣ ٠٠٠	سيسام	٢٩٩ ٠٠٠
آفيون	٦٩٨ ٠٠٠	خرما	٢٦٤ ٠٠٠
قهوه (يمندن)	٦١٠ ٠٠٠	حيوانات	٢٦٣ ٠٠٠
مازى	٥٧٥ ٠٠٠	تخم	٢١٦ ٠٠٠
يپاغى	٤٨٩ ٠٠٠	خالى وسجاده وكليم	٢١٥ ٠٠٠
انجير	٤٨٣ ٠٠٠	فندق	١٨٩ ٠٠٠
درى وسختيان	٤١٠ ٠٠٠		

ادخالاتك اك باشلى قلملرى بروجه آتيدر:

	ليراى عثمانى		ليراى عثمانى
بز انواعى	٢٠٦٥ ٠٠٠	پاتيسقه	٦٠٥ ٠٠٠
شكر	١٦٤٥ ٠٠٠	دمير	٤٨١ ٠٠٠
پيكه	١٤٦٩ ٠٠٠	چوخه	٤٧٤ ٠٠٠
پاموق ويوك منسوجات	١٣٤٠ ٠٠٠	دمير آلات وادوات	٤٢٠ ٠٠٠
		قارمير وقاستور	٤٠٥ ٠٠٠
پاموق ايپليك	١١٢٦ ٠٠٠	كراسته	٣٤٧ ٠٠٠
اجزا وبويا	٩٦٥ ٠٠٠	كاغد	٣٠١ ٠٠٠
پرنج	٩٥٤ ٠٠٠	بقاليه	٢٩٤ ٠٠٠
قهوه	٨٥٠ ٠٠٠	حاضر اثواب	٢٦٧ ٠٠٠
ذخيره	٨١٢ ٠٠٠	معدن كمورى	٢٥٣ ٠٠٠
درى وسختيان	٧٩٧ ٠٠٠	ايپك اقمشه	٢٥٠ ٠٠٠
حيوانات	٦٢٤ ٠٠٠		

بوجدوللردن آكلاشيليور، كه ممالك عثمانيه‌ده ذخيره اخراجى اوچنجى درجه‌ده قاليور، واخراجات واقعه‌نك نصفى نسبتنده‌ده خارجدن ذخيره آلنيور.

ممالك عثمانيه اك زياده انكلتره، ايكنجى درجه ده آوستريا ومجارستان، اوچنجى درجه‌ده فرانسه، دردنجى درجه‌ده روسيه، بشنجى درجه‌ده بلغارستان امارتى واوندن صكره سائر دولتلرله تجارت ايدوب، ادخالاتله اخراجات بيننده اك زياده فرق بولنان آوستريا ومجارستان دولتيله اولان تجارتمز در. دولت مشاراليها بزه سنوى ٥ مليون ليرالق اشيا ويرديكى حالده، بزدن آنجق بونك ربعى نسبتنده محصولات آليور. انكليز تجارتنك ادخالات قسمى اخراجات قسمندن يوزده ٢٥ نسبتنده زياده در. فرانسه ايله اولان تجارتمز هپسندن زياده بزه نافع اولوب، دولت مشاراليها بزه ويرديكى امتعه قيمتنك بر ربعى قدر فضله اوله‌رق بزدن محصولات آليور.

ممالك عثمانيه اسكله‌لرينه (ينه مصر و بلغارستاندن بشقه) سنوى كيروب چيقان سفائن ١٩٠ ٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مجموعى ٣٤ ٠٠٠ ٠٠٠ طونيلاته استيعابنده‌در. بونلرك تقريباً ٣٩ ٠٠٠ ى وابور وقصورى يلكن‌كميسيدر. عثمانلى سنجاغى حامل اولان سفائن تجاريه دخى جمعاً ٣٧ ٨٠٠ طونيلاته استيعابنده ٧٨ وابورايله ١٥٢ ٠٠٠ طونيلاته استيعابنده ٧٨٦ يلكن كميسندن عبارتدر. موجود دمير يوللرك مجموعى ٤٢٤١ كيلومتره طولنده اولوب، بونك ١٩٩٢ كيلومتره‌لكى روم ايلنده، ١٩٠٤ كيلومتره‌لكى آناطوليده، ٣٤٥ كيلومتره‌لكى ده شامده‌در.

روم ايلنده برى استانبولدن بلغارستان وصربيه طريقيله وديكرى سلانيكدن صربيه طريقيله آوروپا خطوطنه كسب التصاق ايدن ايكى بيوك خطدن بشقه، برنجى خطدن آيريله‌رق دده‌آغاج اسكله‌سنه واوراءدن سلانيكه ممتد بر خط ايله سلانيكدن مناستره قدر دخى بر خط واردر. آناطولى دميريوللرينك بر خطى حيدر پاشادن بدأ ايله آنقره‌يه قدر واصل اولور، واسكيشهردن بر قول آيريلوب، كوتاهيه وقره حصار طريقيله قونيه‌يه قدر كيدر. ازميردن دخى ايكى خط بدأ ايدوب، برى آيدين و دكيزلى طريقيله قونيه وكوتاهيه‌ده او برخطله برلشمك اوزره، خداوندكار ولايتنه داخل اولمش؛ وديكرى مغنيسايه قدر واردقدن صكره ايكى قوله آيريلوب، برى آلاشهره وبرى صومه‌يه قدر وارمشدر. برنجيسنك ينه او بر خطله برلشمسى وايكنجيسنك باندرمه‌يه قدر تمديدى متصوردر. مدانيه‌دن بروسه‌يه ومرسيندن آطنه‌يه قدر ايكى كوچك خط دخى واردر. شام دمير يول‌خطلرينك برى بيروتدن دمشقه وديكرى يافه‌دن قدسه‌قدر تمديد اولنمشدر.

پايتختده ايكى اوچ اعداديه ايله متعدد رشديه و اصول جديده اوزره ابتدائيه مكتبلرى بولنديغى كبى، دولته عائد حربيه، بحريه، طبيه، مهندسخانه (يعنى طوبجى) مكاتب عسكريه‌سى و بونلرك اعداديه‌لريله متعدد رشديهٔ عسكريه‌لر موجوددر. مكاتب عاليه‌دن معدود ملكيه، طبيهٔ ملكيه، حقوق، زراعت، تجارت، دارالمعلمين، دار المعلمات، اورمان ومعادن مكتبلر يله تدريساتى فرانسزجه وتركجه اولان مكتب سلطانى وبرمكتب صنايع‌ايله برمكتب صنايع اناث بولنيور. دارالشفقه

نامیله ویتیم و بیکس چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنه
مخصوص مکمل بر مکتب ایله ابتدائیه ورشدیه
واعدادیه درسلرینه مخصوص متعدد خصوصی
مکتبلر دخی واردر. بو خصوصی مکتبلرك طشره
لرده ازمیر وسلانیك کبی بعض بیوك شهرلرده
دخی امثالی آچلمشدر. جماعات غیر مسلمه‌نك رؤساء
روحانیه‌لرینك تحت اداره‌سنده کرك پایتختده وکرك
ولایاتده ابتدائیه ورشدیه واعدادیه اوله‌رق ذکور
واناثه مخصوص متعدد مکتبلری اولدیغی کبی، قتولیك
و پروتستان میسیونرلرینك وراهب وراهبه‌لرك تحت
اداره‌سنده دخی متعدد ذکور واناث مکتبلری
موجوددر. مصر مستثنی اولدیغی حالده، پایتختدن
صکره معارفجه اك زیاده ترقی ایتمش بیروت شهری
اولوب، اوراده اك زیاده میسیونرلرك ومارونیلرك
متعدد ومکمل مکتبلری وحتی بر مکتب طبیه‌لری
ده واردر.

پایتختده بر موزه کشاد اولنوب، مدیری
بولنان ذاتك همتیله خیلی توسع وترقی ایتمکده‌در.
جوامع شریفه‌یه مربوط اولان کتبخانه‌لر قیمتدار آثاری
حاوی ایسه‌ده، هیچ برینك کتابلری ١٠٠٠٠
جلدی تجاوز ایده‌مدیکی حالده، چوغی بر کتابدن
بش اون نسخه‌یی حاویدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. —
عموم ممالك عثمانیه‌نك اهالیسی، یوقاریده ذکر
اولندیغی کبی، ٤٠ ٥٣٥ ٠٠٠ کشی اولوب، بونك
بر ربعندن زیاده‌سی یعنی تقریباً ١٠ ملیونی
خرستیان، ٣٠٠ ٠٠٠ قدری موسوی وقصوری
یعنی ٢٨ ½ ملیون قدری مسلمدر. ممالك عثمانیه
قدر اهالیسی مختلف الجنس هیچ بر دولت اولمیوب،
کرك اسلام وکرك خرستیانلری متعدد اجناسه
منقسم ومختلف السنه ایله متکلمدرلر. اك برنجی
جنسیتی وقوم حاکم صفتنی حائز اولان ترك قومی
اولوب، آناطولینك همان عموم اهالیسیله روم
ایلنده‌کی مسلمانلرك نصفی وشام وکردستان وعراق
اهالیسنك بر قسمی ترکدر. لسانله حکم ایدیله‌جك
اولسه، نفس آناطولینك خرستیانلری دخی،
مذهبجه روم وارمنی جماعتلرینه ملحق ایسه‌لرده،
ترك عد اولنمق لازم کلیر. لکن بونلر داخل
حساب اولمقسزین، اصل ترك اولان اهالی ١٠ ملیونه
بالغ اولور. روم ایلنده ترکلر استانبول ایله ادرنه
وسلانیك ولایتلرنده وقوصوه ومناستر ولایتلرینك
شرق وجنوب جهتلریله بلغارستان وشرقی روم ایلنده
بولنیور. شامك شمال جهتلرنده یعنی عینتاب،
کلیس، اورفه جهتلریله کردستانك اکثر طرفلرنده
کردلرله وعراقده عربلرله قاریشیق بولنوب، حتی
بغدادکده اهالیء حاضره‌سی ترکدر. آناطولینك
شرق شمالی جهتلریله کردستانده و بغدادده بولنان
ترکلر ترکمان جنسندندر. آناطولینك وسطلرنده
وعلی الخصوص قونیه جهتلرنده (یوروك) و(آفشار)
کبی خیمه‌نشین بعض ترك عشیرتلری دخی واردر.
ترکلرك حاکمیتی یالکز لسان جهتنجه اولوب، سائر
هیچ برجهتجه دیکر اقوام مسلمه‌دن فرقلری یوقدر.
واکثری زراعتله مشغول ساکن ومطیع آدملردر.
ترکلردن صکره اك کثرتلی جنسیت عربلر اولوب،
مصرك همان جمله‌سی عرب اولان طقوز کسور
ملیون اهالیسی محسوب اولمدیغی حالده، شام
جزیره، عراق، حجاز، یمن وطرابلس غرب جهتلر-
نده تحت تابعیت عثمانیه‌ده ١٠ ملیونه قریب عرب
اهالی بولنیور. بو وجهله ممالك عثمانیه اهالیسنك
ثلثانی ومصر دخی داخل اولورسه همان اوچ ربعی
عرب وترك اولوب، قالان ربعی متعدد جنسیتلره
منقسمدر. تقریبی اوله‌رق عموم ممالك عثمانیه
اهالیسی جنسیتجه بروجه آتی تقسیم اولنه‌بیلیر:

عرب	١٩ ٦٥٠ ٠٠٠
ترك	١٠ ٠٠٠ ٠٠٠
بلغار وپوماق	٣ ٠٠٠ ٠٠٠
آرناود	١ ٨٠٠ ٠٠٠
بوشناق وصربلی	١ ٦٠٠ ٠٠٠
کرد	١ ٥٠٠ ٠٠٠

روم	١ ١٣٥ ٠٠٠
ارمنی	٩٥٠ ٠٠٠
اولاخ	٣٠٠ ٠٠٠
یهودی	٣٠٠ ٠٠٠
چرکس	١٥٠ ٠٠٠
چنکانه	١٥٠ ٠٠٠
جمعاً	٤٠ ٥٣٥ ٠٠٠

مذهبجه ممالك عثمانیه اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولوب، ایکنجی درجه‌ده قالان خرستیانلری روم، ارمنی، قتولیك، پروتستان، سریانی، کلدانی، مارونی وسائر مذاهب عدیده‌یه منقسمدر. مذاهب مختلفه‌یه تابع اهالینك تقریباً مقدارلری بروجه آتیدر:

مسلم	٣٢ ٧٥٠ ٠٠٠		
خرستیان	٧ ٤٨٥ ٠٠٠	اورتودوقس (روم)	٥ ٣٠٠ ٠٠٠
		قتولیك	٨٢٥ ٠٠٠
		ارمنی	٧٣٥ ٠٠٠
		مارونی، سریانی، کلدانی، قبطی وسائره	٥٧٥ ٠٠٠
		پروتستان	٥٠ ٠٠٠
موسوی	٣٠٠ ٠٠٠		
جمعاً	٤٠ ٥٣٥ ٠٠٠		

مسلمانلر عرب، ترك، کرد، آرناؤد، بوشناق، پوماق، چرکس و چنکانه جنسیتلرینه منسوب وبونلردن هربری کندی لسانیله وپوماقلر بلغارجه تکلم ایدرلر. اهالیٔ اسلامیه‌نك قسم اعظمی سنّی اولوب، بونلرك‌ده چوغی حنفی المذهبدر؛ یالکز مصرده وکردستانك بعض طرفلرنده مذهب شافعی و طرابلس غربده مذهب مالکی غالبدر. بغداد وبصره جهتلری اهالیسنك بر بیوك قسمی شیعی المذهب اولدیغی کبی، یمن اهالیسنك قسم اعظمی‌ده فرق شیعیه‌دن زیدی مذهبنه تابعدر. آناطولینك شرق جهتنده‌ده ینه شیعیلردن قزلباش مذهب خفیسنه تابع آدملر واردر. شام جهتلرنده اسماً مسلم اولان درزیلر وکردستان جهتنده یزیدیلر دخی بولنیور، که بو ایکی طائفه‌دن هر برینك اعتقادی دین اسلامه مغایردر. اورتودوقس یعنی روم مذهبنه تابع اولان خرستیانلر روم، بلغار، بوشناق، آرناؤد، اولاخ و عرب (شام وبیروت جهتلرنده) جنسیتلرینه منقسم اولوب، روملرك همان جمله‌سی اورتودوقس ویالکز ایکی وندیك وجنویزلیلر اولادندن اولوب روملاشمش اولان بعض لوانتینلر قتولیکدر. بلغارلرك دخی قسم عظیمی اورتودوقس اولوب، یالکز یوز بیك قدری قتولیك وبك آزی پروتستاندر. بوشناقلرك ثلثانی خرستیان اولوب، بونلرك‌ده ثلثانی اورتودوقس وبر ثلثی قتولیکدر. آرناؤدلرك بر ثلثی خرستیان اولوب، همان یاری یاری‌یه اورتودوقس وقتولیکلره منقسمدر. اولاخلرك جمله‌سی اورتودوقسدر. ارمنیلرك قسم کلیسی کندیلرینه مخصوص برمذهبه منسوب اولوب، ایچلرنده یوز بیك قدری قتولیك واللی بیك قدری‌ده پروتستاندر. ارمنیلرك یالکز کردستانده و ارضروم جهتلرنده ساکن اولانلریله استانبولده‌کیلر ارمنیجه قونیشوب، آناطولیده ساکن بولنانلری، اورالرده‌کی روملر کبی، صرف ترکجه لسانیله متکلمدرلر. قبطیلرك دخی کندیلرینه مخصوص مذهبلری واردر. عربی لسانیله متکلم اولان عربلر ایسه مارونی، روم، روم قتولیکی، سریانیٔ قدیم، سریانی قتولیکی، کلدانی، ملکی وسائره اوله‌رق برچوق مذاهبه منقسمدرلر. یهودیلرك شام وعراق ویمن ومصر وطرابلس غرب جهتلرنده ساکن اولانلری یرلی اولوب، لسان عربی ایله متکلم اولدقلری حالده، روم ایلی وآناطولیده‌کیلر اسپانیادن طرد اولنه‌رق بو طرفه هجرت ایتمش اولمغله، الیوم اسپانیول لسانیله متکلمدرلر.

ممالك عثمانیه‌ده جنسیت و قومیتك اهمیتی ایکنجی درجه‌ده اولوب، مذهبه زیاده اهمیت ویرلمکله، هربرمذهبك منسوبینی کندیلرینه مخصوص جماعتلر تشکیل ایدر؛ وهرجماعتك کندی رؤسای روحانیه‌لرینك اداره‌سی تحتنده مکتبلری وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌لری واردر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — ممالك عثمانیه‌نك

بری برینه غیرمطابق ایکی تقسیمی واردر، که بری تقسیم جغرافی و دیکری تقسیم ملکیدر . تقسیم جغرافی مملکتك اسکیدن بری و اکثریا اهالینك جنسیتنه کوره مختلف خطه‌لره ، و تقسیم ملکی‌ده ادارهٔ حاضره‌جه ولایات وسائره‌یه صورت تقسیمیدر. اولا تقسیم جغرافیسنی بیان ایده‌لم:

(آوروپا قطعه‌سنده)

بوسنه (مع هرسك ویکیبازار)
قوصوه، اشقودره
مناستر ویانیه
بلغارستان
تراکیه

(آسیاده)

آناطولی
شام (مع فلسطین)
جزیره
عراق
حجاز
یمن

(آفریقاده)

مصر
طرابلس غرب (مع برقه)

تقسیم ملکیه‌یه کلنجه : ممالك عثمانیه‌نك قسم اعظمی طوغریدن طوغری‌یه دولتك تحت اداره‌سنده اولوب ، برقسمی‌ده صورت ممتازه‌ده اداره اولنور. امتیازله اداره اولنان یرلرك بعضیسی ینه باب عالیدن منصوب والی ویا متصرفلر معرفتیله وآنجق کندیلرینه مخصوص نظاماتله اداره اولنور، که کرید ، سیسام ، و جبل لبناندن عبارتدر . بعضیسی‌ده سیاسةً دولت عثمانیه‌یه تابع وادارةً مستقل اولوب، اوزلی پرنسلر معرفتیله اداره اولنور. بو یرلر خدیویت مصریه ایله بلغارستاندن عبارتدر. شرق روم‌ایلی برنجی جنسدن ایسه‌ده، اداره‌سی بلغارستان پرنسنه ترك واحاله اولندیغندن، بلغارستانله توحید اولنمشدر. بوسنه وهرسك موقتاً آوستریا و مجارستان دولتنك و قبریس انکلتره‌نك تحت اداره‌سنده بولنیور . طوغریدن طوغری‌یه اداره اولنان یرلر ایسه ولایاته منقسم اولوب، هرولایت بر قاچ سنجاغه، وهرسنجاق بر قاچ قضا وناحیه‌یه تقسیم اولنور. بعض سنجاقلر دخی، هیچ بر ولایته ملحق اولمقسزین ، مستقلاً اداره اولنور . تقسیم ملکی بروجه آتیدر:

ولایت	مربع کیلومتره	مقدار اهالیسی
(طوغریدن اداره اولنان ممالك)		
شهر امانتی	٧ ٠٠٠	١ ٣٦٠ ٠٠٠
ادرنه ولایتی	٣٨ ٩٠٠	١ ٠٠٠ ٠٠٠
سلانیك »	٣٥ ٤٥٠	١ ٢٠٠ ٠٠٠
مناستر »	٢٧ ٣٠٠	٧٥٠ ٠٠٠
قوصوه »	٢٤ ٠٠٠	٧٥٠ ٠٠٠
اشقودره »	١١ ٧٠٠	٢٢٥ ٠٠٠
یانیه »	١٨ ٢٠٠	٦٥٠ ٠٠٠
جزایر بحر سفید »	١٢ ٨٠٠	٣٢٥ ٠٠٠
کرید »	٧ ٦١٨	٢٩٤ ١٩٢
خداوندکار »	٧٣ ٨٠٠	١ ٦٢٦ ٩٠٠
آیدین »	٥٤ ٠٠٠	١ ٣٩٦ ٥٠٠
قونیه »	١٠٢ ٨٠٠	١ ٠٨٨ ٠٠٠
آطنه »	٣٧ ٢٠٠	٤٠٣ ٤٠٠
آنقره »	٦٥ ٥٠٠	٨٩٢ ٩٠٠
قسطمونی »	٤٩ ٦٠٠	١ ٠١٨ ٩٠٠
سیواس »	٦٢ ٨٠٠	١ ٠٣٦ ٥٠٠
طربزون »	٣٠ ٧٠٠	١ ٠٤٧ ٧٠٠
ارضروم »	٥١ ٠٠٠	٥٩٧ ٠٠٠
معمورة العزیز »	٣٤ ٣٠٠	٥٧٥ ٣٠٠
دیاربکر »	٣٥ ٥٠٠	٤٧١ ٥٠٠
بتلیس »	٢٦ ٨٠٠	٣٩٨ ٨٠٠
وان »	٤٠ ٢٠٠	٤٣٠ ٠٠٠
موصل »	٧٥ ٧٠٠	٣٠٠ ٣٠٠
بغداد »	١٤١ ٢٠٠	٨٥٠ ٠٠٠
بصره »	٤٢ ٧٠٠	٢٠٠ ٠٠٠

ولایت	مربع کیلومتره	مقدار اهالیسی
سوریه ولایتی	٦١ ٧٠٠	٣٥٠ ٠٠٠
حلب »	٧٨ ٦٠٠	٩٩٥ ٨٠٠
بیروت »	٣٠ ٥٠٠	٥٣٣ ٦٠٠
حجاز »	٢٥٠ ٠٠٠	٣٠٠ ٠٠٠
یمن »	٢٠٠ ٠٠٠	٢ ٥٠٠ ٠٠٠
طرابلس غرب » / بنغازی متصرفلغی	١ ٠٣٣ ٤٠٠	١ ٠٠٠ ٠٠٠
چتالجه »	—	—
ازمید »	١١ ٢٠٠	٢٢٢ ٨٠٠
بیغا »	٦ ٨٠٠	١٢٩ ٤٠٠
قدس »	٢١ ٣٠٠	٣٣٣ ٠٠٠
زور »	٨٥ ١٠٠	١٠٠ ٠٠٠
جمعاً	٢ ٨٨٢ ٨٠٠	٢٣ ٦٩٤ ٢٠٠

(ممالک ممتازه)

خدیویت مصریه	٩٩٤ ٣٠٠	٩ ٦٥٤ ٣٢٣
بلغارستان وشرقی روم ایلی	٩٦ ٦٦٠	٣ ٣٠٩ ٨١٦
سیسام بکلکی	٤٦٨	٤٩ ٧٣٣
جبل لبنان متصرفلغی	٦ ٥٠٠	٣٩٩ ٥٠٠
مصره ملحق طاشوز آطه‌سی	٣٩٣	١٢ ١٤٠
جمعاً ممالک ممتازه	١ ٠٩٨ ٣٢١	١٣ ٤٢٥ ٥١٢
بوسنه وهرسک	٥٨ ٣٧٨	١ ٧٢١ ٠٩٢
قبریس	٩ ٦٠١	٢٠٩ ٢٩١
جمعاً ممالک عثمانیه	٤ ٠٤٩ ١٠٠	٤٠ ٥٣٥ ٠٠٠

ممالک عثمانیه‌نك اك بیوك شهری پایتخت سلطنت سنیه اولان استانبول اولوب، ٢٠ ٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولان دیکر شهرلریله مقدار نفوسلری ده بروجه آتیدر:

استانبول	٨٧٣ ٥٦٥
قاهره	٤٣٠ ٠٠٠
اسکندریه	٢٥٠ ٠٠٠
ازمیر	٢٠٠ ٠٠٠
سلانیك	١٥٠ ٠٠٠
دمشق (شام)	١٥٠ ٠٠٠
بغداد	١٤٥ ٠٠٠
حلب	١٢٧ ١٤٩
بیروت	١٢٠ ٠٠٠
بروسه	٧٦ ٣٠٣
قیصریه	٧٢ ٠٠٠
کربلا	٦٥ ٠٠٠
موصل	٦١ ٠٠٠
مکهٔ مکرمه	٦٠ ٠٠٠
مرعش	٥٢ ٠٠٠
صوفیه	٤٧ ٠٠٠
دمیاط	٤٦ ٢٠٠
طنطا	٤٥ ٠٠٠
آطنه	٤٥ ٠٠٠
قونیه	٤٤ ٠٠٠
عینتاب	٤٣ ١٥٠
سیواس	٤٣ ١٢٢
قدس	٤١ ٣٣٥
ارضروم	٣٨ ٩٠٠
بتلیس	٣٨ ٨٨٦
آیدین	٣٦ ٢٥٠
فلبه	٣٦ ٠٣٣
حمص	٣٥ ٠٠٠
مغنیسا	٣٥ ٠٠٠
طربزون	٣٥ ٠٠٠
آمد (دیاربکر)	٣٤ ٠٠٠
منصوره	٣٠ ٣٠٠
طرابلس غرب	٣٠ ١١٠
آماسیه	٣٠ ٠٠٠
حله	٣٠ ٠٠٠
کرکوک	٣٠ ٠٠٠
ملطیه	٣٠ ٠٠٠
وان	٣٠ ٠٠٠
توقاد	٢٩ ٨٩٠
مدینهٔ فیوم	٢٩ ٠٠٠
آنقره	٧٢ ٨٢٥
موش	٢٧ ٠٠٣
آنطالیه	٢٥ ٠٠٠
ازمید	٢٥ ٠٠٠
ماردین	٢٥ ٠٠٠
نابلس	٢٤ ٨٣٠
قندیه	٢٤ ٦٠٠
آطه بازاری	٢٤ ١٥٠
آنطاکیه	٢٣ ٥٥٠
شمنی	٢٣ ٥١٧
اسلمیه	٢٣ ٢١٠
ارزنجان	٢٣ ٠٠٠
قصبه	٢٣ ٠٠٠
کوتاهیه	٢٢ ٢٦٦
دمنهور	٢٢ ١٠٠
لاذقیه	٢٢ ٠٠٠
الاشهر	٢٢ ٠٠٠
نازللی	٢١ ٦٧٩
اخمیم	٢١ ١٠٠
آیوه‌لق	٢٠ ٧٧٤
دیرزور	٢٠ ٠٠٠
اسپارطه	٢٠ ٠٠٠
کلیس	٢٠ ٠٠٠
قرق آغاج	٢٠ ٠٠٠
خربوت	٢٠ ٠٠٠

احوال تاریخیه‌سی. — ممالک عثمانیه اسکیدن بری مدنیته نائل اولمش وقدیماً بیوك اهمیت قزانمش اراضیٔ تاریخیه‌دن مرکب اولمغله، احوال تاریخیه‌سی پك مهم ایسه‌ده، قدیماً ممالک عثمانیه‌نك هر برخطه‌سی آیریجه وپك معتنا بر دولت ومملکت متمدنه تشکیل ایتدیکندن، هر برینك احوال تاریخیه‌سی کندی اسمی صره‌سنده ذکر وبیان اولنوب، بوراده تکرارینه حاجت یوقدر. ایران جهانکیرلرندن کیخسرو آسیاده‌کی ممالک عثمانیه‌نك چوغنی ضبط، وایران دولتنه الحاق، واوغلی مصری دخی علاوه ایتمشیدی. بو ممالک واسعه برخیلی وقت ایرانیلرك النده قالدقدن صکره، بیوك اسکندرك ضبطنه کچوب، بونك وفاتندن صکره، سردارلرندن ظهور ایدن طوائف ملوك بیننده بالانقسام، بونلر آره‌لرنده محاربه ومجادله اکسیك اولمامغله، بو میانده ممالک مذکوره اسکی معموریت و مدنیتلرینی قسماً غائب ایتمش ایدی. او صره‌ده روماللیر قوت پیدا ایتمکله، اشبو حکومات صغیره‌نك تفرقه‌سندن بالاستفاده، برر برر جمله‌سنی استیلا ایتمشلردی. بو وجهله جزیرة العربدن وایرانیلرك النده قالان عراق و جزیره وکردستان جهتلرندن ماعدا ممالک عثمانیه کاملاً روما دولتی ممالکندن معدود اولوب، بو دولت ایکی‌یه انقسام ایتدیکی وقت ممالک مذکوره شرق امپراطورلغنك حصه‌سنه دوشمشیدی. بو حکومت زماننده ممالک مذکوره چوق تدنی ایتمشیدی. ظهور اسلامدن صکره شام وعراق ایله مصر وجزیرة العرب ومغرب خلافت اسلامیه دائره‌سنه کیروب، روم امپراطور-

افلاقك حدودی فراتك يوقاری واديسنده قالمش؛ وچوق دفعه عساکر مسلمين او حدودی تجاوزله، آناطولی‌يه کيرمشلردی. سلجوقيلر آناطولينك تا غرب جهتلرينه قدر ايلريليوب، قونيه دولتنی تشکيل ايتمشلردی. روم سلجوقيلرينك انقراضی صره‌سنده ظهور ايدن دولت عثمانيه آناطولی‌يه روم ايلنی دخی ضم، وهر ايکی جهتده توسيع ممالك ايده‌رك، نهايت روم ايمپراطورلغنك تماملرينی چيقارمغله، يرينی طوتمش؛ وتدريجاً شمديکی ممالك عثمانيه‌يی اداره‌ء واحده‌يه آلمشلردر. او وقتدن بری‌کی احوال تاريخيه ايچون «عثمانيه (دولت —)» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.

ممالك مجتمعه (États-Unis) هر نه قدر آمريقانك اليوم اکثر يرلری ممالك ويا جماهير متفقه صورتنده اداره اولنيورسه‌ده، بو اسم آمريقای شماليه‌نك قسم اعظمنی ضبط ايدن واك اول بويله برحکومت تشکيل ايدوب آمريقانك اك بيوك دولتی بولنان ودول معظمه صره‌سنه داخل اولان بردولته علم اولمشدر، که بوکا ساده‌جه (آمريقا) دخی ديرلر.

موقعی، حدود و مساحه‌سی. — ممالك مجتمعه آمريقای شماليه‌نك همان نصفندن عبارت اولوب، قطعه‌ء مذکوره‌نك جنوب غربی کوشه‌سنده‌کی مکسيقه‌دن بشقه بتون قسم جنوبيسنی وقطعه‌ء مذکوره‌نك منتهای شمال غربی کوشه‌سنده اولان (آلاسقه) اراضیء واسعه‌سنی حاويدر. مذکور آلاسقه ممالك مجتمعه‌دن بسبتون آيری اولوب، آره‌لرنده انکلتره‌يه تابع (دومينيون) ممالك واسعه‌سی بولنمغله، اصل ممالك واسعه بحر محيط آطلاسيدن بحر محيط معتدله‌دك آمريقانك بتون اکنجه يعنی ٦٩° ١٧′ ١٠″ ايله ١٢٧° ٤′ طول غربی و ٢٤° ٢٥′ ايله ٤٩° عرض شمالی آره‌لرنده ممتد اوله‌رق، آمريقای شماليه‌نك بتون اقاليم معتدله‌سنی شاملدر. شرقاً بحر محيط آطلاسی، شمالاً دومينيون، غرباً بحر محيط معتدل، جنوباً دخی مکسيقه ومکسيقه کورفزيله محدوددر. بو وجهله براً يالکز مذکور دومينيون ومکسيقه ايله همحدود اولوب، سائر طرفلردن دکيزله محاطدر. حدود شماليه‌سی بحر محيط معتدل ساحلنده (واتقوور) جزيره‌سی قارشيسنده‌کی کورفزدن باشلايه‌رق، ٤٩° عرض شمالی خط مستقيم مفروضنی تعقيب ايله، ٢٦ درجه‌ء جغرافيه‌ده بو وجهله دوام ايتدکدن صکره، بربرينك آرقه‌سنده بولنان و بينلرنده اختلاط ايدن بيوك کوللر وصکره برخيلی مسافه‌ده بونلرك آياغی اولان (سنت لوران) ايرماغنك مجراسی خط حدود يرينی طوتار؛ ونهايت خط حدود بو نهرك جنوبنه چکه‌رك، برمدت ٤٥° عرض شمالی خطنی تعقيب ايدر، وصکره شماله ونهايت جنوب غربی‌يه دونه‌رك، ومذکور ايرماغك جنوبنده برخيلی يرلری، حدود طبيعيه خلافنده اوله‌رق، انکليز مستملکاتنه براقه‌رق، ينه ٤٥° عرض شماليده بحر محيط آطلاسی‌يه واصل اولور. حدود جنوبيه‌سی ايسه ٢٦° عرض شماليده مکسيقه کورفزنده (ريوغرانده دل نورته) منصبندن بدأ ايله، بو ايرماغك مجراسنی تعقيب ايده‌رك، غرب شمالی‌يه طوغری خيلی طولاشيقلی اوله‌رق، ١٠٩° طول غربی خط مفروضی قربنه‌دك بعدالدوام، بر طاقم خطوط مستقيمه‌ء مفروضه‌دن عبارت اوله‌رق غربه وغرب شمالی‌يه طوغری کيده‌رك، ٣٢° ٣٠′ عرض شماليده بحر محيط معتدله واصل اولور. آلاسقه اراضیء واسعه‌سی ايسه بوحدودك خارجنده و بسبتون مفرز وآيری بر ير اولوب، ٥٥° ايله ٧٢° عرض شمالی و ١٤٣° ايله ١٧٠° طول غربی آره‌لرنده ممتد وشرقاً دومينيون، شمالاً بحر منجمد شمالی، غرباً بهرنك بوغاز ودکيزی، جنوباً دخی بحر محيط معتدل ايله محدود اولديغی حالده، بسبتون اقاليم بارده واراضیء منجمده‌دن عبارتدر. ممالك مجتمعه‌نك مساحه‌ء سطحيه‌سی ٧ ٨٣٦ ٠٠٠ وآلاسقه ايله برابر ٩ ٢١٢ ٣٠٠ مربع کيلومتره اولوب، ٧٠ مليونی متجاوز اهالی ايله مسکوندر.

شکل طبيعيسی، جبال وانهاريله کوللری. — ممالك مجتمعه‌نك قسم اعظمی اووه‌لق ودوز اولوب، يالکز قسم غربيسی مرتفع و طاغلقدر. او جهتده «قيالی طاغلر» اسميله بيوك برسلسله‌ء جبال دومينيون مملکت واسعه‌سندن وتا آلاسقه‌دن کلوب، جنوب شرقی‌يه وبعده جنوبه طوغری اوزانه‌رق، مکسيقه حدودنده کسب انحطاطله، (ريوغرانده) نك جريانته چکيد ويريورسه‌ده، حدودك اوته‌سنده مکسيقه داخلنده ينه اعتلا ايله، آمريقای وسطی اورته‌سندن بالمرور، آمريقای جنوبيه‌ده (آند) سلسله‌سی ناميله

تا منتهای جنوبیده‌کی ماجلان بوغازینه قدر دوام ایدر. بو سلسلهٔ عظیمه ممالك مجتمعه داخلنده بر چوق شعبه‌لره منقسم اولوب، صاغ وصوله بعض قوللر دخی اوزانیور. بو قوللرك اك بیوكی جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانان (واهساچ) سلسلهٔ جبالیدر، كه ابداهو ایله ویومینغ جمهوریتلری آره‌سنی بعدالتفریق، اوتاه جمهوریتی ایچنده امتداد ایدیور. قیالی طاغلر سلسله‌سنك اك یوكسك طاغلری: پیق بلانقه (٤٤٠٩ متره)، هاروارد (٤٣٨٤ متره)، لونغ پیق (٤٤٥٠ متره)، بیوك تتون (٤١٧٥ متره) جبالیدر. قیالی طاغلر سلسله‌سنك شرق طرفنده ساحل ایله متوازیاً دیكر برسلسله ینه دومینیوندن كلوب، ابتدا «شلاله‌لر سلسله‌سی» نامیله جنوب غربی‌یه و بعده (سیرانواده) اسمیله جنوب شرقی‌یه طوغری ٣٥° عرض شمالی‌یه قدر اوزانیر. بو سلسله‌نك اك یوكسك نقطه‌لری: جفرسون (٤٧٢٥ متره)، رنیر (٤٤٠٤ متره)، ویتنی (٤٥١١ متره) طاغلریدر. بو سلسله‌نك دخی شرقنده وتا ساحلك اوستنده (قوست رانجه) یعنی «ساحل سلسله‌سی» نامیله برصره طاغلر وانقوور جزیره‌سی قارشیسندن باشلایه‌رق، ساحلی تعقیب ایله، مكسیقه حدودینی بالتجاوز، قالیفورنیه شبه جزیره‌سی بوینجه مذكور شبه جزیره‌نك اوجنه قدر واصل اولور. بونلرك ارتفاعی ایكنجی درجه‌ده‌در. قیالی طاغلر سلسله‌سیله شلاله‌لر سلسله‌سی وسیرانواده آره‌لرنده ایكی اوجی طارجه و اورته‌سی واسع بر یوكسك یایله تشكل ایدیور، كه اكثر میاه جاریه‌سی هیچ بر طرفدن دكیزه یول بوله‌میوب، ایچنده‌كی متعدد و واسع گولله دوكیلور. قیالی طاغلر سلسله‌سنك شرق اتكلرندن باشلایه‌رق ممالك مجتمعه‌نك قسم اعظمی پك خفیف صورتده متموج وعمومیت اوزره شمالدن جنوبه مائل پایانسز دینله‌جك درجه‌ده واسع براووه اولوب، یالكز منتهای شرقنده (آلغانی) اسمیله جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری بر سلسلهٔ جبال اوزانیور، كه بونكده اك یوكسك نقطه‌سی ٢٠٤٤ متره‌سی اولان (بلاق دوم) طاغیدر. آلاسقه شبه جزیره‌سنك طاغلری چوق اولوب، قیالی طاغلر سلسله‌سنك مبدئی حكمنده اولان اوزون برسلسله «آلاسقه جبالی» نامیله قسم جنوبیسنده غربدن شرقه ممتد اولدیغی كبی، وسطلرنده دخی (قابوه) و (بوقون) اسملریله ایكی طاغ وسائر جبال بولنیور. اك یوكسكلری اولان (سنت الیاس) طاغك ٥٩٤٤ متره ارتفاعی واردر.

ممالك مجتمعه‌نك میاه جاریه‌سیله گوللری پك چوق اولوب، میاه جاریه‌جه اوچ بیوك حوضه‌یه منقسمدر: غرب جهتنده بحر محیط معتدل و شرق وشرق شمالی طرفنده بحر محیط آطلاسی حوضه‌لری بولنوب، بتون قسم وسطی وجنوبیسی ایسه مكسیقه كورفزی حوضه‌سنی تشكیل ایدیور. بواوچ حوضه‌دن برنجیسی ١٦٦٧٩٩٦ وایكنجیسی ١٢٦٦١٤٠ مربع كیلومتره وسعتلرنده اولدقلری حالده، اوچنجیسنك وسعتی ٤٣٥٩٦٣٤ مربع كیلومتره‌یه بالغ اولور. كرهٔ ارضك اك بیوك ایرماغی اولان (میسیسیپی) نهر عظیمی بو حوضه‌ده اولوب، یالكز بونك حوضه‌سی ٣٢٥٦٩١٤ مربع كیلومتره وسعتنده‌در. بو دهشتلی ایرماغك مجراسی ٣٩٤٠، و بوكا تابع (میسوری) نهر عظیمنككی ٣٨٦٥، و بونك منبعندن مكسیقه كورفزنده‌كی منصب مشتركه قدر حساب اولنورسه، ٥٨٨٢ كیلومتره اوزونلغنده‌در. بناءً علیه، بوایكی نهرك ملتقاسندن یوقاری میسیسیپی اسمی میسوری‌یه ویرلمك اقتضا ایدركن، مجرد مجراسنك استقامتنه مبنی بو اسمی كوچك قولی محافظه ایدوب، اك بیوكی اولان میسوری بوكا تابع عد اولنیور. (میسیسیپی) نك كندیسی ممالك مجتمعه‌نك حدود شمالیه‌سی قربنده و بیوك گوللرك غرب جهتنده تقسیم میاه خطنی تشكیل ایدن تپه‌لر آره‌سنده (ایتاسقه) گولندن نبعان ایله، گاه شرقه وگاه غربه تمایل ایده‌رك، جنوبه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برچوق انهار اخذ ایله، مجراسنك همان وسطنده اولان (سنت لویی) شهرینه واصل اولدقده، صولدن گلن (میسوری) ایله برلشیر. میسوری ایسه قیالی طاغلرده «روضهٔ ملیه» تعبیر اولنان ومشتركاً بتون ممالك مجتمعه‌یه عائد اولان محل مرتفعدن نبعان ایله، ابتدا شماله و بعده شرقه ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، حدود شمالیه‌دن گلن بر چوق چایلر ودها آشاغیده ینه قیالی طاغلر سلسله‌سندن اینن متعدد بیوك

نهرلر اخذ ایله، مذکور سنت لویی ملتقاسنه واصل اولور. بو وجهله بو نهر عظیمی آلدقدن صکره ، میسیسیپی کندی استقامتنده دوام یعنی جنوبه طوغری جریان ایدەرك ، دها آشاغیده صولدن (اوهیو) اسمیله دیکر بر نهر عظیم آلیور، که بوده ممالك مجتمعەنك بتون شمال شرقی قسمیله آلغانی سلسلەسنك غربی اتكلرندن اینن حسابسز انهارك صولرینی جمع ایدر. دها آشاغیده دخی صاغ وصولدن برچوق انهار آلوب، اك بیوکلری صاغدن آلدیغی (آرقانساس) و (ریدریور) یعنی « قزیل ایرماق » در، که بونلرك‌ده هر بری برچوق انهارك جمعندن متشکلدر. بو وجهله حدسز طمارلرك جمع اولدقلری بر شریان عظیم و بیوك مقیاسده بر نیل صورتنده (یکی اورلیان) قربنده مکسیقه کورفزی ساحلنه وصولنده، متعدد قوللره بالانقسام واسع بر دالیه تشکیل ایدیور، ودوکدیکی چامورلرله کیتدکجه دکیزدن بر قزانەرق، دالیه‌سی برشبه جزیره صورتنده دکیزك ایچنه اوزانیور. (میسیسیپی) نك صویی اك چوق اولدیغی محلی (اوهیو) نهرینك ملتقاسی آلتنده‌کی یری اولوب، اوراده فیضانی موسمنده ثانیه‌ده ٤٠٠٠٠ مکعب متره صو دوکر. هر نه قدر اورادن آشاغی، ذکر اولندیغی اوزره، بر قاچ نهر دها آلیورسه‌ده، صاغ وصولدن صوینك بر خیلی مقدارلری آیریلەرق، بر طاقم آلچق اووەلرده باتاقلقلر تشکیلیله غائب اولیور. هر نه قدر سد و بندلر انشاسنه آمریقا حکومتی کلیتلی مبلغلر صرف ایدیورسه‌ده، فیضاننده سدوبند دیکمیوب، چوق دفعه سدلری ییقەرق ویا کچەرك ، اطرافی صو باصار. یالکز میسیسیپی ایله میسوری واوهیو دکل، بونلرك تابعلرندن چوغی دخی سیر سفائنه صالح اولوب، ممالك مجتمعەنك هر طرفنده واپورلر و یلکن کیلری طولاشیر. انهاردن بر چوغنك‌ده سرعتلی اینیشلری وشلالەلری اولوب ، بونلر دخی مصرفسز اولەرق بر چوق ماکینەلر چویرەرك ، بیوك فابریقەلر اداره، وصنایعك ترقیسنه خدمت ایدیور. مکسیقه کورفزینه میسیسیپیدن بشقه ممالك مجتمعەدن بر چوق انهار دوکیلوب، اك بیوکلری (ریوغراندەدل نورته) در،که قیالی طاغلرك قسم جنوبیسندن نبعانله، یکی مکسیقه حکومتی شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ایتدکدن صکره ، مکسیقه حدودینه واصل اولنجه، شرق جنوبی‌یه طوغری دونەرك، منصبنه قدر خط حدودی تشکیل ایدیور. بونك‌ده مجراسی ٢٣٥٢ کیلومتره اوزونلغنده‌در. دیکرلری : قولورادو، برازوس، ترینیتی، سابینه، آلابامه، فلیت ریور وسائره‌در.

بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده‌کی انهاره کلنجه: بونلرك اك بیوکی (سنت لوران) ایرماغیدر، که حدود شمالیەنك قسم شرقیسنده بر بری آلتنده بولنان واسع کوللرك آیاغی حکمنده اولوب، پك آز برده ممالك مجتمعەیه تماس ایدر؛ وقسم اعظمی قناده‌یه عائددر. بونك مجراسی ١١٣٥ کیلومتره اولوب، کنیشلکی زیاده‌در. آلغانی سلسلهٔ جبالی ممالك مجتمعەنك سواحل شرقیه‌سندن پك اوزاق اولمدیغندن ، مذکور سلسلەنك شرق مائله‌سندن اینەرك بحر محیط مذکوره دوکیلن انهار چوق ایسه‌ده ، مسافەنك آزلغنه مبنی ، هیچ بری بیوك دکلدر. باشلیجه‌لری: هودسون، دلاواره، سوسکهانه، پوتوماق و ساوانه نهرلریدر. بحر محیط معتدله دوکیلنلری ایسه آز ایسه‌ده ، خیلی بیوکدر. بونلرك بری (قولومبیه) ایرماغیدر، که دومینیونك بریتانیه قولومبیه‌سی حکومتنك وسطلرنده قیالی طاغلردن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایدەرك ، ممالك مجتمعەیه کیردکدن صکره ، جنوب شرقیدن کلن (اسناکەریور) ایله برلشەرك، (شلالەلی طاغلر) سلسله‌سنك بر بوغازندن بالمرور ، پك اوزون بر خلیج تشکیل ایدەرك، بحر محیط معتدله دوکیلور. دیکری (قولورادو) ایرماغیدر، که قیالی طاغلرك غربی مائله‌سندن نبعانله ، جنوب غربی‌یه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برچوق انهار اخذایدەرك، مکسیقه حدودینه واصل اولور، ومکسیقەنك بر آز یرینی شق ایله (قالیفورنیه) کورفزینك منتهاسنه دوکیلور. (ساقرامنتو) اسمنده ایکنجی درجه‌ده بر نهر دخی (نواده) ایله (قوست‌رانجه) سلسله‌لری آره‌سنده‌کی حوضەنك میاهنی جمع ایدەرك، سان فرانسیسقو قوینه دوکیلور . (هومبولد) اسمنده ٨٠٠ کیلومتره طولی اولان بر نهر دخی قیالی طاغلرله (نواده) سلسله‌سی آره‌سنده‌کی داخلی حوضه‌ده آقوب، همنامی اولان کوله منتهی اولور.

ممالك مجتمعه‌نك كوللری پك چوق اولوب، اك بیوكلری حدود شمالیه‌سنده بربرینه مربوط اولان بش كولدر، كه هر بری بر دكیز حكمنده اولوب، اك یوقاریده‌كینك فضلهٔ میاهی بر بوغازدن ایكنجیسنه وایكنجیسنك فضلهٔ میاهی ینه بویله بر بوغازدن اوچنجیسنه وكذلك بشنجیسنه قدر دوكیلوب، اك آشاغیده‌كندن‌ده سنت لوران ایرماغی چیقار. بو كوللر یوقاریدن یعنی غربدن باشلایه‌رق: سوپریور، میشیغان ، هوروں، اریه واونتاریو كوللریدر. بونلردن یالكز میشیغان كولی اوزون بر كیسه صورتنده جنوبه طوغری صارقوب، هر طرفی ممالك مجتمعه ایله محاطدر؛ دیكرلرینك ایسه یالكز جنوبی ساحللری ممالك مجتمعه‌یه و شمالی طرفلری قناده‌یه عائددر. بو كوللرك مساحهٔ سطحیه‌لرینك مجموعی ٢٤٦٧٥٠ مربع كیلومتره‌یه بالغ اولور. (اریه) ایله (اونتاریو) كوللری آره‌سنده‌كی بوغازده مشهور (نیاغاره) شلاله‌سی تشكل ایدیور. بونلردن بشقه ممالك مجتمعه‌نك هر طرفنده كرك انهارك توسعندن وكرك مجرا بوله‌میان چایلرك صولرندن متشكل ویا مستقل اوله‌رق پك چوق كوللر بولنوب، بونلرك اك بیوكی قیالی طاغلرك شرق طرفنده‌كی مرتفع داخلی حوضه‌ده واقع «بیوك طوزلی كول» در. مذكور یایله‌ده دها بر چوق كوللر بولندیغی كبی، میسیسیپینك منابعی جوارلرنده دخی حسابسز كوچك كوللر واردر.

سواحل وجزایری. — ممالك مجتمعه‌نك، یوقاریده دینلدیكی كبی، اوچ دكیزده یعنی بحر محیط آطلاسی ایله اوكا تابع اولان مكسیقه كورفزنده وبحر محیط معتدلده جمعاً ٢٢٠٠٠ كیلومتره‌لك ساحلی اولوب، دكیزدن پك آز فرقی اولان مذكور بیوك كوللرده‌كی ساحلی ده ٥٠٠٠ كیلو. متره طولنده‌در. هرنه‌قدر ممالك مجتمعه‌نك سواحلی آوروپانك‌كی كبی بیوك كورفز وشبه جزیره‌لری حاوی دكل ایسه‌ده، ینه خیلی كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، بر چوق امین قویلری واوزون خلیجلری واردر. بحر محیط آطلاسیده‌كی ساحلنده (مساچوست) قویی بر صره آطه‌لرله محفوظ اولدیغی حالده، ایچنده متعدد لیمان وحوضلری ومكمل ریختملری اولان (بوستون) مرسای عظیمی؛ دها آشاغیده (نیویورق)ك امثالسز لیمانلرینی حاوی اولان قویی بولنیور؛ دها جنوبده دلاوار خلیجی سفائننك (فیلادلفیا) شهرینه دك چیقمسنه مساعددر؛ دها آشاغیده (چزاپیق) قویی ایكی‌یه چتاللاشه‌رق، پلانیموره وواشینغتون شهرلرینه قدر اوزانیور. بو كورفزك آلتنده ایسه سواحل بتاقلق اولمغه باشلایوب، بوحال فلوریده شبه جزیره‌سنی طولاشه‌رق، مكسیقه كورفزنده دخی (تكزاس)ك اسكله‌سی اولان (غالوستون) ه قدر دوام ایدیور. مع هذا بوسواحلده دخی برچوق اسكله‌لر بولنوب، اك بیوكلری بحر محیطده (چارلستون) و مكسیقه كورفزنده (یكی اورلیان) در. بحر محیط معتدلده‌كی ساحلی دها دیك و چوق دها صاغلام اولوب، او جهتدن طاغلرك اتكلری لب دریایه‌قدر ایندیكندن، بتاقلقدن اثر بولنمیه‌ده، ساحل دها دوزدر؛ مع هذا ایلریده اورالرده مدنیت وعمران ترقی ایتدكجه، پك تجارتكاه اسكله‌لر حالنی كسب ایده‌جك بر چوق كوچك قویلر وطبیعی لیمانلر واردر. شمدیكی حالده او ساحلك اك بیوك اسكله‌سی (سان فرانسیسقو) شهریدر، كه جنوب و شرقه طوغری ایچدن ایچه اوزانان برقاچ قویك آغزنده واقع اولوب، دنیانك سفائننی استیعاب ایده بیلیر؛ وجاپونیه، چین، آوسترالیه و سائر او جهتلرله كلیتلی تجارت ایدر. جزایری سواحلنك پك قربنده بولنان برطاقم كوچك آطه‌لردن عبارتدر. اك بیوك شبه جزیره‌لری‌ده مكسیقه كور. فزینی بحر محیط آطلاسیدن آیران (فلوریده) وشمالده كوللرك آره‌سنه كیرن (میشیغان) شبه جزیره‌لریدر، كه هر ایكیسی‌ده برر حكومت تشكیل ایدرلر. آلاسقه‌نك سواحلی پك كیرنتیلی چیقنتیلی وجزایری چوق ایسه‌ده، سنه‌نك اكثر مواسمنده بوز وقارلرله مستور و خالی اولوب، بركونه اهمیتی اولمدیغندن، حسابه ادخال اولنمامشدر.

اقلیم و هواسی. — ممالك مجتمعه اقالیم معتدله داخلنده ایسه‌ده، عمومیت اوزره مملكتلری آو. روپانك او عرضده بولنان یرلرندن چوق دها صوغوقدر؛ بو دخی آوروپا سواحلنی مكسیقه كور. فزندن چیقان (غولف استریم) نام صیجاق آقنتی یالادیغی حالده، آمریقای شمالی سواحلی قطب شمالینك صوغوق آقنتیلریله و اورادن تویوب كلن بوز كتله‌لریله محاط اولمسندن ایلری كلیور. آمریقانك

كرك صوڭوغى وكرك صيجاغى دها زياده و دها تأثيرليدر. ممالك مجتمعه‌نك وسعتى وعرضك اختلافى وبرطرفدن دخى ارتفاعك درجات مختلفه‌سى هوانك تخلفنى موجب اولمغله، مختلف هوالرى واردر. اڭ صوڭوق يرلرى غرب جهتنده قيالى طاغلر سلسله‌سى اوزرنده‌كى يرلرله اقطار شماليه‌سيدر. اڭ صيجاق يرلرى‌ده مكسيقه كورفزى سواحليدر. آنجق ممالك مجتمعه وعلى‌العموم آمريقاى شمالى هواسنك برخاصه‌سى‌ده ياز ايله قيش وكيجه ايله كوندوز آره‌سنده‌كى فرق اولوب، بو فرق دخى شماله طوغرى كيتدكجه دها زياده‌در. مثلا فلوريده سالنده (كى‌وست) ده كيجه ايله كوندوز آره‌سنده‌كى فرق ٨ درجه‌دن زياده اولمديغى حالده، چارلستونده ١٢، (بالتيموره) ده ٢١ و (سنت لوبى) ده ٢٤ درجه‌يه قدر چيقار. اڭ شمالده ميسيسيپى منابعنده كوندوزين ميزان الحراره ٤٨ درجه‌يه قدر چيقديغى حالده، كيجه‌اين ٢٠ درجه‌يه اينر. بونك‌ده سببى شودركه آمريقاى شماليه‌ده برى شمال شرقيدن و ديكرى جنوب غربيدن اوله‌رق ايكى روزكار اسديكى، وبونلرك برنجيسى بالطبع صوڭوق وايكنجيسى صيجاق اولديغى حالده، ممالك مجتمعه‌نك طاغلرى دخى بو استقامتده اولوب، بو روزكارلرك شدتنى كسه‌جك هيچ برطاغى يوقدر. مكسيقه كورفزى ساحلنده وميسيسيپى مجراسنك آشاغيلرنده بتاقلقلرك كثرتيله حرارتدن هوا يك آغر اولديغى كبى، شمال جهتلرنده‌ده بوسرعت تحول هوانك كرك برودت وكرك حرارتنك تأثيرينى زياده حس ايتديرر. قيشدن يازه دخى بردن بره كچيلوب، آره‌ده بهار موسمى يوقدر، ويالكز برقيصه ياغمور موسمى واردر. يالكز صوڭ بهارى اولدقجه لطيفدر. غرب يعنى بحر محيط معتدل سواحلى جنوبدن كلن بر صيجاق آقنتى ياليديغندن، او سواحلده‌كى ممالك سواحل شرقيه‌دن حرارتجه بش درجهٔ جغرافيه نسبتنده فرقليدر. ممالك مجتمعه‌نك غرب جهتنك هواسى دها يابس ودها صاغلام ايسه‌ده، قيشين قارلرى چوق وتپى ايله قاريشيق دهشتلى قاصيرغه‌لرى يك صيقدر. شدتلى حرارتك ممالك مجتمعه‌نك تا منتهاى شمالنه قدر چيقمسى صحتجه نه قدر مضر ايسه، محصولاتجه او قدر نافع اولوب، ممالك حاره‌يه مخصوص قيمتلى محصوللرك بو ممالك واسعه‌نك همان هر طرفنده يتيشمسنه خدمت ايدر. ياغمورلرى عموميت اوزره چوق اولوب، مكسيقه كورفزى سواحلنك اورته طرفلرينه دها چوق و شرق جهتلريله سواحل غربيه‌ده ايكنجى درجه‌ده ياغار؛ و يالكز غرب جهتنده‌كى مرتفع محللرك ياغمورلرى آزدر.

نباتات وحيوانات ومعادنى، محصولات وزراعتى. — ممالك مجتمعه‌نك اراضيسى قوهٔ انباتيه و نوع محصولاتجه يك مختلف اولوب، بو جهتجه اڭ ايى يرلرى شرق و جنوب ايله وسط جهتلريدر. يوقاريده ديديكمز كبى (آلغانى) طاغلرينك روزكار و ياغموره تأثيرى اولمديغندن، ممالك مجتمعه‌نك بتون بو اقطار واسعه‌سنده كثرتله ياغمور ياغوب، يك چوق ويك بيوك انهار آقمغله، اراضيسى عموميت اوزره انهارك ايندردكلرى اوزلى چامورلردن وبوز بيكلرجه سنه‌لردن برى اورمان ياپراقلريله چاير اوتلرينك چوروكندن متشكل اتربهٔ نباتيه‌دن عبارت اولديغندن، بوجهتلر حال طبيعيسنده بالطبع كورمه‌مش وافلاكه سرچكمش يك صيق اورمانلرله واوزون اوتلرى حاوى پايانسز چايرلرله مستوردر؛ وانسان ايله آچيلنجه، غايتله منبت تارلالره تحول ايدرلر. بو صايديغمز يرلرك ايچنده دخى ميسيسيپى وتابعلرينك واديلرى بالخاصه منبت ومحصولداردر. او پايانسز اووه‌لر بركره آچيلوب تارله‌يه تحويل اولننجه، بخار ماكينه‌سيله سوق اولنان اڭ يڭى ايجاد آلات زرعيه ايله بردن اكيلوب بيچيله‌رك، كليتله آلنان محصول او پايانسز تارلالرك خندقلرى مقامنده اولان او بيوك نهرلرك ايچنده ايشلين واپور وكميلره ويا آغ كبى تقاطع ايدن دمير يول واغونلرينه كمال سهولتله دوكيلور؛ وبو وجهله تخمدن اون اولوب، كمينك انبارينه ويا واغونه كيرنجه‌يه قدر ماكينه‌دن ماكينه‌يه كچه‌رك، نه انسان الى، نه حيوان صرفى كورور. قيالى طاغلر سلسلهٔ مرتفعه‌سى برطرفدن بحرمحيط معتدل بلوطلرينك شرقه وبر طرفدن‌ده مكسيقه كورفزى بخارلرينك غربه طوغرى ايلرولمسنه مانع اولديغندن، بوسلسله‌نك يالكز ١٦٠٠ متره‌دن يوكسك اولان طاغلرى لزومى قدر ياغمور كورور، و اورمانلر وچايرلرله مستور اولوب، قابل عمران بولنور.

۱۰۰۰ ایله ۱۶۰۰ متره آره‌لرنده اولان یایله‌لرنده دخی آمریقانک اوجهتیله مکسیقه‌یه مخصوص اولان وعادتا قوللی شمعدان شکلنده یکرمی اوتوز متره‌یه قدر ایکی اوج دیک داللی اوله‌رق یوکسلوب اصلا یاپراقلری اولمیان سیرک برطاقم غریب آغاجلرله ایری دیکنلری، یاپیشقان لزوجتلی بر مایعی ویا ناقابل تحمل قوقویی حاوی برطاقم چالیلر یتیشیر. ۱۰۰۰ متره‌دن آشاغی اولان یرلری ایسه بسبتون چول حالنده اولوب، یانمش کبی قورو قیالردن، قومدن ویا چاقیل طاشلرندن عبارتدر. بو یرلرک قسماً احیاسی اروایه محتاج اولدیغی حالده، آقان سیرک وصویی آز انهاری دخی ایکی طرفی صندیق کبی دیکنه کسلمش قیالردن عبارت پک درین ومدهش وادیلرک ایچنده آقدیغندن، اروا دخی پک آز یرلرده ممکن اوله‌بیلیور. بو یرلر مکسیقه حدودندن یعنی ۳۲° عرض شمالیدن ٤٦° عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولوب، آنجق مرتفع یرلری مستثنادر. قیالی طاغلرک شرق جهتنده میسیسیپی وادیسنه طوغری ممتد اولان یرلر دخی مذکور طاغلرک حیلولتیله بحر محیط معتدل بلوطلرندن محروم وبحر محیط آطلاسیدن اوزاق بولندقلرندن، قوراقلغه مصاب ایسه‌لرده، بونلر بسبتون قورو وچیپلاق اولمیوب، اوزون وقبا اوتلرله مستوردر. آنجق اراضیلرینک ایشلنمسی ینه سقی واروایه متوقفدر. بو یرلرده بیان اوکوزلریله تیاکی وطاوشان وکییک کبی حیوانانک انواعی بولنیور. حالبوکه ذکر اولنان چوللرده کرتنکله‌نک حسابسز انواعندن بشقه حیوان دخی یوق کبیدر. آنجق مذکور چایرلرده چکرکه‌لری پک چوقدر.

ممالک مجتمعه‌نک اک برنجی محصولی مصر اولوب، بغدای، آرپه، یولاف، چاودار و سائر حبوبات دخی سنه‌دن سنه‌یه اوقدر تکثر وتزاید ایتمکده‌در، که ایکی اوج سنه اولکی استاتستیق بوکون یازیله‌جق اولسه، همان نصفی درجه‌سنده آشاغیده قالمش اولور. ۱۸۹۵ سنه‌سی استاتستیقنه کوره، او سنه ذخایر محصولاتی مملکتی اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۵ ملیون دولار قیمتنده اخراجات اولمشدر. برقاچ سنه‌دن بری آمریقا اونلرینک تا بورایه قدر کلوب، بزم محصولات محلیه‌یی بطال ایده‌جک درجه‌ده اوجوز صاتلدیغنی کوریورز. لکن مملکته اک زیاده ثروت جلب ایدن محصول پاموق اولوب، کلیتله یتیشن بو محصولدن داخل مملکتده صرف ویا اعمال اولناندن بشقه سنهٔ مذکوره‌ده ۲۰۵ ملیون دولار قیمتنده اخراجات وقوع بولمشدر. اوچنجی درجه‌ده‌کی محصولی توتون اولوب، بونک دخی اخراجاتندن سنوی ممالک مجتمعه‌یه ۳۰ ملیون دولار قدر کیرر. شکر قامشی دخی جنوب جهتنده ومیسیسیپی وادیسنک آشاغیلرنده یتیشیر. باغ اصولی یکی ادخال اولنوب، آنجق ینه‌جک قدر اوزوم یتیشدیرلمکده ایکن، بوصوک سنه‌لرده قالیفورنیه‌ده باغلر اوقدر چوغالمشدر، که ۱۸۸۶ سنه‌سنده ممالک مجتمعه داخلنده صرف اولنان ۹۰ ملیون لیتره شرابدن ۷۹ ملیون لیتره‌سی یرلی اولوب، یالکز ۲۱ ملیون لیتره ادخال اولنمشدر. شمدی‌یه قدر یرلی شرابلر ادخالاته احتیاج براقیه‌جق درجه‌ده چوغالمش اولملیدر، که صوک استاتستیق جدولنده شراب ادخالندن بحث اولنمیور. پتاته خیلی کثرتلی اوله‌رق حاصل اولور. الحاصل، ممالک مجتمعه اصل زراعت یری اولوب، الآن اراضیسنک آنجق بر ربعی ایشلنمکده اولدیغی حالده، دنیایی محصولاتیله طولدیرمقده‌در. اهالیسی آرتوب، اراضیٔ مزروعه‌سی چوغالدقجه، محصولاتی پک زیاده تکثر ایده‌جکنه شبهه یوقدر. کرک طاغلرنده وکرک اووه‌لرده اورمانلری پک چوق وکرک کراسته‌یه کرک مرانغوزلق وبویاجیلق وسائره‌یه متعلق پک چوق اشجار بولنیور. کراسته اخراجندن دخی سنوی مملکته ۲۰ ملیونی متجاوز دولار کیرر.

مرعا و چایرلرینک کثرتی جهتیله حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوق اولوب، بوبابده یکی براستاتستیقه دسترس اوله‌مدیغمزدن، هرنه قدر شمدی‌یه قدر مقدارلری تضاعف ایتمش اوله‌جغی ملحوظ ایسه‌ده، برمقیاس اولمق اوزره، ۱۸۷۵ سنه‌سی استاتستیقندن بحث ایده‌جکز. تاریخ مذکورده ممالک مجتمعه‌ده ۹½ ملیونی متجاوز آت، ۱½ ملیونه قریب مرکب و استر، ۲۷ ملیونه قریب صیغیر، ۳٤ ملیونه قریب قیون وکچی، ۳۱ ملیونه قریب طوموز بولنیوردی. کرک دیری حیوان وکرک باصدیرمه،

سوجوق ، دری ، یاغ ، پینیر و یاغی کبی مواد حیوانیه اخراجاتی مملکتك اك بیوك منابع ثروتندندر. سواحلنده بالیغی چوق اولوب، پك چوق تازه وطوزلی بالیق ایله صاردلیه واستریدیه وسائره اخراج اولنور.

معادن خصوصنده دخی ممالك مجتمعه دنیانك اك زنکین یری اولوب، معادن موجوده‌نك هنوز برجزء قلیلی اخراج ایدلمکده اولدیغی حالده، ۱۸۸٦ تاریخنده ٤۳۰ ملیون فرانق قیمتنده آلتون وکومش یعنی بو قیمتلی معدنلرك بتون کرهٔ ارضده چیقان مقدارینك برثلثندن زیاده چیقمشدر؛ کمور معدنی سنوی ۱۲۰ ملیون طونیلاته‌یه بالغ اولوب، بو باب ه یالکز انکلتره‌دن کری قالمشدر؛ دمیر معدنی دخی سنوی ½٦ ملیون طونیلاته‌یه بالغ اولوب، انکلتره‌دن یالکز بر ملیون کری بولنمشدر؛ چلیك ۳/۱۰ ۳ ملیون طونیلاته‌یه بالغ اولوب، بو خصوصده کافهٔ دوله تقدم ایتمشدر. قورشون، باقیر، چنقو، قلای معدنلری توکنمز درجه‌ده‌در. قالیفورنیه‌نك آلتون، کومش، باقیر وقورشون معدنلری پك چوقدر. کنتوکیده جیوه وکمور و بو حکومتله تنسه و ویرجینیه‌ده نطرون پك بولدر. طوزی پك چوق اولدیغی کبی، پانسیلوانیه‌ده طاش یاغی دخی پك کلیتلی اولوب، آطلانتیق نامیله مملکتمزه دخی کان جنسی اعلا پترول اورادندر.

صنایع وتجارت ومعارفی. — ممالك مجتمعه زراعتجه دنیانك برنجی مملکتی اولدیغی حالده، بونکله قناعت ایتمیوب، صنایعجه دخی کافهٔ ممالك ارضه تقدم ایتمك یولنی طوتمشدر؛ وشمدیکی حالده یالکز انکلتره‌دن بعض جهتلرجه کری ایسه‌ده، اوکا دخی تقدم ایتمك استعدادینی کوستریور. معدن کمورینك بو ممالك واسعه‌نك همان هر طرفنده کثرتله بولنمسیله برابر، سرعتله آقان و یا آصیلان صولرینك‌ده کثرتی ودمیر وسائر معدنلرله پاموق، یوك، وسائر صنایعه آلت وسرمایه اوله‌جق موادك بوللغی ممالك مجتمعه اهالیسنی بالطبع صنعته سوق ایتدیکندن، واهالینك قسم اعظمی ذاتاً صنعته منهمك اولان انکلیز جنسیتنه منسوب بولندیغندن، ممالك مجتمعه‌ده صنایعك ترقیسی طبیعیدر. اك ایلری کیدن صنایع دمیر وچلیکدن ماکینه وآلات وادوات انواعیله پاموق منسوجاتدر. یوك وایپك منسوجات ایکنجی درجه‌ده‌در. بر سنه‌ده ممالك مجتمعه فابریقه‌لرندن چیقان زراعت ماکینه‌لری کرهٔ ارضك سائر کافهٔ جهاتنده یاپیلان ماکینه‌لر مجموعندن زیاده‌در. جسیم دمیرخانه ودوکمخانه‌لری پك چوق اولوب، کوندن کونه دخی چوغالمقده‌در. آمریقان نامیله شهرت بولان بزلرله سائر پاموق منسوجاتجه ممالك مجتمعه انکلتره‌یه احتیاجدن قورتلدقدن ماعدا، بو معمولاتدن انکلتره‌یه کلیتلی مقدار اخراج ایتمکه باشلامشدر. مملکتده حاصل اولان پاموغك بر بیوك قسمی یرلی فابریقه‌لرده نسج اولندقدن صکره، اخراج اولنیور. یوك و پاموق منسوجاتجه دخی ممالك مجتمعه‌نك هنوز اخراجاتی یوغیسه‌ده، احتیاجات داخلیه‌سنی دفع ایده‌جك درجه‌ده معمولاتی واردر. دباغخانه‌لریله کاغدفابریقه‌لری‌ده چوقدر. سفائن ووابور ماکینه‌لری انشا واعمالنه مخصوص فابریقه‌لردخی تزایدده‌در.

محصولات زرعیه‌سیله معادنی بو درجه‌ده بول وصنایعی بو قدر مترق اولان بر مملکتك تجارتی پك ایشلك اولمق امور طبیعیه‌دندر. طرق ومعابر ولیمان کبی وسائطك مکملیتی دخی تجارتك ترقی وتوسعنی انتاج ایدیور. سواحلنده بیوك اسکله ولیمانلری ودنیانك هر طرفنه ایشلر مکمل وابور شرکتلریله سفائن کثیره‌سی اولدیغی کبی، بحرمحیط آطلاسیدن بحر محیط کبیره قدر او واسع ممالکی بر یاندن بر یانه شق ایدر اوچ بیوك دمیر یول خطی وداخلاً آغ کبی بربرینی قطع ایدر واك وحشی یرلرینه، نباتسز چوللرینه بیله کیدر خطوط کثیره‌سی واردر. عموم دمیر یوللرینك مجموع طولی ۲۸۸ ۵۱٦ کیلومتره‌یه بالغ اولور. بوندن ماعدا انهارکثیره‌سنك چوغی‌ده سیر سفائنه صالح اولوب، ساحلدن بیکلرجه کیلومتره اوزاق یرلرده وابورلر لوقوموتیفلرله ویلکنلر بخارلرله مسابقته چالیشیرجه‌سنه بربرلرینه قاریشیرلر. ممالك مجتمعه اسکله‌لرینه سنوی ۳۰۰۰۰ مقدارینه قریب سفائن دخول ایدوب، مجموعی تقریباً ۲۰ ملیون طونیلاته استیعابنده‌در. ممالك مجتمعه‌نك مالی اولان سفائن تجاریه: ۲۲۱۲۸۰۱ طونیلاته استیعابنده ٥٥٤٦ وابور

ايله ١٥٩ ٤٢٣ ٢ طونيلاته استيعابنده ١٦٦٨٦ يلكن كميسندن، كه جمعاً ٩٦٠ ٦٣٥ ٤ طونيلاته استيعابنده ٢٣٢٤٠ سفائندن عبارتدر. صوك استاتستيقه‌كوره، سنوى اخراجاتى ٠٠٠ ٠٠٠ ٨٨٩ وادخالاتى ٠٠٠ ٦٠٠ ٧٨٨ دولاردن عبارت اولوب، بر دولار دخى ٥ فرانق ٢٠ سانتيمدر. اخراجاتنك قسم اعظمى يعنى همان اوچ ربعى آوروپايه و بر ربعك قسم كليسى ديكر آمريقا ممالكنه وباقيسى آسيا وآوستراليه‌يه كيتديكى حالده، ادخالاتنك آنجق نصفى آوروپادن ونصف ديكرينك ثلثانى سائر آمريقا ممالكندن و بر ثلثى آسيا وآوستراليه‌دن كلير. ترانسيت تجارتى ده سنوى ٧٠ مليون دولار راده‌لرنده‌در. باشليجه اخراجاتى: پاموق، ات، ذخيره، پترول، حيوانات، توتون، كراسته، دمير معمولات، باقير، پاموق منسوجات، معمولات دباغيه، معدن كومورى، اجزاء كيمويه وسائره؛ الك باشلى ادخالاتى‌ده: قهوه، شكر، اجزاء كيمويه، يوك منسوجات، پاموق منسوجات، ايپك اقمشه، درى، بز وقناواچه، يپاغى، دمير معمولات، خام ايپك، قاوچوق، ميوه، توتون، كراسته، كتن وكنفوير، چاى، چينى معمولاتى، مجوهرات وسائره‌در. اوروپا ايله اولان تجارتنك قسم اعظمى وهله اخراجاتنك ثلثانى انكلتره ايله اجرا اولنوب، ممالك مجتمعه‌نك عموم اخراجاتنك نصفى انكلتره‌يه كيدر.

معارفك نشر وتعميمى خصوصنه ممالك مجتمعه حكومتى پك چوق سعى ايدوب، مع‌هذا جنوب جهتنده‌كى ممالكده هنوز معارفجه بيوك نقصانلر واردر. ١٨٦٩ سنه‌سى استاتستيقنه كوره، تاريخ مذكورده ممالك شماليه‌دن مناجوستده اوقويوب يازمق بيلمينلر ٦٠٠ ده ١ نسبتنده ايكن، ممالك جنوبيه‌دن (تنسه) ده اوقومق بيلمينلر ٦ ده ١ نسبتنده‌ايدى. بتون ممالك جنوبيه يالكز پانسيلوانيه حكومتنك معارف يولنه صرف ايتديكى مبلغك نصفنى صرف ايده‌ميورلر. مع‌هذا او وقتدن برى خيلى ترقيات اجرا اولنوب، حكومت مركزيه‌ ممالك جنوبيه‌يه معارفه صرف ايتمك اوزره ٠٠٠ ٣١٧ مربع كيلومتره اراضى ويرمشدر. ١٨٨٧ استاتستيقنه كوره، سنهٔ مذكوره‌ده ممالك مجتمعه‌ده ٣٦١ دارالفنون ومكاتب عاليه بولنوب، بونلرده ٤٧٧٦ معلم و ٧٠٠٢٤ شاكرد بولنوردى؛ حقوق مكاتبى ٥٠ عددنده اولوب، ٣١٠ معلم و ٣١٨٥ شاكردلرى وار ايدى؛ ١٧٨ عددنده اولان مكاتب طبيه‌ده ٢٩٣٦ معلم و ١٦٣٦٦ شاكرد بولنوردى؛ مكاتب ابتدائيه‌ده دخى ١١٨٠٥٦٦٠ شاكرد دوام ايدردى. سنهٔ مذكوره‌ده عموم مكاتبك اداره‌سيچون ١١٥١٢٦٩٩٨ دولار يعنى تقريباً ٣٤ مليون عثمانلى ليراسى صرف اولنوب، بوندن ٧٩٥٠٤٢٧٣ دولارى معلمين معاشنه ويريليور. ١٨٧٦ ده عموم ممالك مجتمعه‌ده ٣٦٨٢ كتبخانه موجود اولوب، بونلردن ٣٠٠٠ ى قرن حاضر ميلادى وسطندن‌صكره تأسيس اولنمشدر. حاوى‌اولدقلرى كتابلر دخى ٠٠٠ ٢٧٧ ١٢ جلده بالغ‌اولوردى. تاريخ مذكورده ٨١٢٩ غزته نشر اولنوب، ٣٥٨ ى آلمان، ٢٣ ى فرانسز وقصورى انكليز لساننده ايدى. آنجق او وقتدن برى‌كى ترقيات پك چوقدر.

اهاليسى، جنسيت و لسان و مذهبلرى. — ممالك مجتمعه‌نك ١٨٩٠ تاريخنده اجرا اولنان استاتستيقده اهاليسى ٢٤٤ ٩٨٢ ٦٢ كشى‌اولوب، هرمربع‌كيلومتره باشنه آنجق ٧ كشى‌دوشيوردى. ١٨٩٥ده اهاليسنك ٠٠٠ ٧٥٣ ٦٩ مقدارينه بالغ اولمسى تخمن ايدى. بو حساب وقياسه كوره اشبو ١٨٩٨ تاريخنده ٧٣ مليونى تجاوز ايتمش اوله‌جغنده شبهه يوقدر. بو فوق‌العاده تزايد بر طرفدن تولداتله وبر طرفدن دخى هجرتله حاصل اولوب، اويله منبت و صنايع وتجارت و اسباب معموريتى او درجه‌ده مكمل بر مملكتك مربع كيلومتره باشنه يدى سكزكشى دوشه‌جك درجه‌ده مسكون اولمسى اراضيسنك خالى اولديغنى‌كوسترمكله، اهالئ حاضره‌سنك بر قاچ مثلى بسلمكه استعدادى اولديغندن، اهاليسى پك صيق اولان آوروپادن اورايه خلقك فوجافوج هجرت ايتملرى طبيعيدر. بوسببه مبنى هر سنه آشاغى يوقارى يارم مليون خلق آوروپادن ممالك مجتمعه‌يه هجرتله، اقطار مختلفه‌سنه يرلشمكده‌در. اشبو مهاجرلرك قسم اعظمى بيوك برتانيه‌لى يعنى انكليز و ارلانده‌لى ايله اسقوچيه‌لى

اولوب ، آلمانلرله ایتالیانلر ، روسلر ، آوستریالیلر
واسوج نوروجلیلر هجرتده ایکنجی ، وفرانسزلرله
سائر آوروپا اقوامی اوچنجی درجه‌ده‌در. اهالینك
قسم کلیسی انکلیز جنسیتنه منسوب وانکلیز لسانیله
متکلم اولوب ، بونلر (آنغله) یعنی انکلیز اسمنك
اصل یرلی آمریقالیلر طرفندن صورت تلفظیله
(یانکه) دینلکله شهرت بولمشلردر؛ واقلیم وهوانك
تأثیریله کرك سیماجه وکرك اخلاقجه اصل انکلیزلردن
آیریله‌رق، چوق فرقلیدرلر. سائر جنسیتلره منسوب
اولان مهاجرلرکده چوغی بونلره قاریشوب ،
انکلیزلشمشلردر؛ وبر طاقملری وعلی‌الخصوص آلمانلر
مجتمع صورتده هجرت واسکان ایده‌رك، لسانلرینی
محافظه ایتمشلرسه‌ده ، مرور زمانله بونلرك دخی
یانکه‌لشه‌جکلری مظنوندر .

اصل یرلیلر (پوروژ) یعنی « قزیل دری »
اسمیله معروف بر عرق مخصوصه منسوب اولوب،
بکزلری قیرمزی‌یه مائل باقیر رنکنده ، کوز
وقاشلرینك اوجلری یوقاری‌یه مائل، صقال وبییقلری
پك سیرك وعادتلری اوزره سوکلکله مفقود ،
صاچلری سیاه وسرت، برونلری اوزونجه واکثریا
قاغا شکلنده، یناق کمیکلری وچکه‌لری چیقیقجه،
متناسب الاعضا وتندرست آدملردر . آمریقانك
کشفنده دخی پك سیرك اولدقلری مروی ایسه‌ده،
اووقتدن بری آوروپا مهاجرلری طرفندن حسن
معامله کورمه‌مکله، بینلرنده حاصل اولان خصومت
ومنافرت اوزرینه ، بونلر طرفندن سببلی سببسز
قتل واتلاف ایدلدکلری دخی ناقابل انکاردر. هر
حالده الیوم مقدارلری پك آز اولوب ، اجدادلری
کبی آوجیلق وبالیقجیلقله طاغلرده وخالی یرلرده
عشایر حالنده طولاشان واستاتستیقه ادخال
اولنمیانلردن بشقه، اسکان ایدوب آز چوق قوانین
مملکته تابع ومدنیته داخل اولانلری آنجق
٥٨٨٠٠ مقدارنده‌در؛ ودیکرلریله برابر هرحالده
٢٠٠٠٠٠ مقدارینی تجاوز ایتمزلر. وقتیله کندیلرینه
مخصوص بر حضریتلری وار ایکن، شمدی بسبتون
وحشیت حالنه دوشوب ، حسابسز اقوام وقبائله
منقسم وبربرلرندن فرقلی مختلف الالسنه ایله متکلم
بولنمقلری هربرقبیله‌نك برقوم منقرضك بقیة السیوف
اولدیغنه دلیلدر. اك مشهورلری: ایروقوآ، شیروکی،
غریق وسائره‌در . وقتیله مکسیقه‌یه ملحق بولنمش
اولان غرب جنوبی جهتنده ومکسیقه کورفزی
سواحلی قربنده اسکی اسپانیول وفرانسز مهاجرلریله
یرلی قادینلردن متولد برطاقم ملز اهالی وار ایسه‌ده،
انکلیزلر مغروریت جنسیه‌لرینه بناءً ، یرلی قادینلرله
ازدواجه تنزل ایتمدکلرندن ، انکلیز مهاجرلریله
مسکون اولان سائر طرفلرده بویله ملز اهالی
بولنمیوب، بونلر اسکیدن قادینلرینی دخی انکلتره‌دن
کتیرمشلردی .

زنجی اهالی وقتیله آفریقادن نقل اولنمش
اسرانك اولادندن اولوب ، بونلر ممالك شمالیه‌ده
استقلالدن وممالك جنوبیه‌ده ١٨٦٥دن بری
اسارتدن قورتلمشلر ایسه‌ده، ینه یانکه‌لرك نظرنده
محقر بر صنف عد اولنمقدن قورتله‌مامشلردر .
خالص زنجی اولانلری ٦٣٣٧٠٨٠ وملز او-
لانلری‌ده ١١٣٢٠٦٠ مقدارنده‌در. بونلر دخی
انکلیز لسانیله متکلم وپروتستان مذهبیله متدیندرلر.
ممالك مجتمعه‌ده وعلی‌الخصوص غرب جهتنده رنجبر-
لکله مشغول ١٠٧٤٧٥ چینلی دخی بولنیورسه‌ده،
بونلر بکار اوله‌رق چالیشوب ، قزانه‌جقلرینی قزاندقدن
صکره چینه عودت ایتدکلرندن ، پك‌ده اهالیدن
صایلمازلر . آنجق کیدنلرك یرینه دیکرلری
کلوب ، دائما اکسیك اولمازلر ؛ وپك اوجوز چا-
لیشدقلرندن ، یرلی عمله‌نك ممانعتیله بعض قیود
وشروط وضع اولنمسه، پك زیاده چوغاله‌جقلردر .
مذهبجه یالکز ٦٢٣١٤١٧سی قتولیك ،
١٣٠٤٩٧سی یهودی وقصوری مذاهب مختلفه‌یه
منقسم پروتستاندر . (مورمون) اسمیله یکی بر
جماعت دخی واردر، که عندلرنده تعدد ازواج
مساغدر، وکندیلرینه مخصوص مشترك بر اصول
معیشتلری واردر . بونلر باشلیجه غرب جهتنده
طوزلی کول جوارنده بولنیورلر. ادبیاتلری بالطبع
انکلیز ادبیاتی اولوب ، آنجق ممالك مجتمعه‌ده
یتیشمش کندی ادبا وشعرالری دخی واردر ؛
وبونلرك بعضیسی انکلتره‌ده یتیشنلری کچمشدر .

تقسیمات ملکیه وجغرافیه‌سی، شهر وقصبه‌لری. —
— ممالك مجتمعه ٤٥ مستقل جمهوریت ایله « اراضی »
نامیله ٥ ایالتدن وبرقضاء مشترکدن مرکب اولوب،
بونلر موقعلرینه کوره جماهیر شمالیه وجنوبیه

و شرقيه وغربيه و وسطيه كبي اسملرله ياد اولنور. سه‌ده، ديكر تقسيمات جغرافيه‌سي يوقدر. مركز عمومي شرق جهتنده واقع اولوب، قضاء مشترك دخي بو شهر ايله جوارلرندن عبارتدر. ويومينغ جمهوريتنك غرب شمالي كوشه‌سنده «روضهٔ عموميه» ناميله بتون ممالك مجتمعه‌نك تفرجكاهي مقامنده مربع الشكل بر ير و (تكزاس) جمهوريتنك منتهاى شمالنده دخي «اراضئ مشتركه» ناميله مستطيل الشكل بر ير واردر. مذكور جمهوريتلرله ايالتلرك مساحهٔ سطحيه‌لريله ١٨٩٢ استاتستيقنه كوره مقدار نفوسلري و مركزلريله اك بيوك شهرلري (چونكه آمريقا اصولنجه ايكنجي درجه‌ده برشهر مركز اتخاذ اولنور، اك بيوك معموره‌لر تجارته سربست براقيلير) بروجه آتيدر:

جمهوريت	مربع كيلومتره	اهالى	مركزى	اك بيوك شهرى
منه	٨٥ ٥٧٠	٦٦١ ٠٨٦	آوغوسته	پورتلاند
نيوهامپشير	٢٤ ١٠٠	٣٧٦ ٥٣٠	قونقورد	مانچستر
ورمونت	٢٤ ٧٧٠	٣٣٢ ٤٢٢	مونتپليه	بورلينغتون
مساچوست	٢١ ٥٤٠	٢ ٢٣٨ ٩٤٣	بوستون	بوستون
روده‌ايسلاند	٣ ٢٤٠	٣٤٥ ٥٠٦	پروويدانس	پروويدانس
قونكتيقوت	١٢ ٩٢٥	٧٤٦ ٢٥٨	هارتفورد	نيوهاون
نيويورق	١٢٧ ٣٥٠	٥ ٩٩٧ ٨٥٣	آلباني	نيويورق
نيوجرسي	٢٠ ٢٤٠	١ ٤٤٤ ٩٣٣	ترنتون	نوارق
دلاواره	٥ ٣١٠	١٦٨ ٤٩٣	دوور	ويلمينغتون
ماريلاند	٣١ ٦٢٠	١ ٠٤٢ ٣٩٠	آناپوليس	بالتيموره
پانسيلوانيه	١١٧ ١٠٠	٥ ٢٥٨ ٠١٤	هاريسبورغ	فيلادلفيه
غربي ويرجينيه	٦٤ ١٨٠	٧٦٢ ٧٩٤	ويلينغ	ويلينغ
شرقي ويرجينيه	١٠٩ ٩٤٠	١ ٦٥٥ ٩٨٠	ريچموند	ريچموند
شمالي قارولينه	١٣٥ ٣٢٠	١ ٦١٧ ٩٢٧	رالينغ	ويلمينغتون
جنوبي قارولينه	٧٩ ١٧٠	١ ١٥١ ١٤٩	قولومبيا	چارلستون
جورجيا	١٥٤ ٠٣٠	١ ٨٣٧ ٣٥٣	آتلانته	ساوانه
فلوريده	١٥١ ٩٨٠	٣٩١ ٤٢٢	تالاهاسي	كي‌وست
آلابامه	١٣٥ ٣٢٠	١ ٥١٣ ٠١٧	مونتقومري	موبيله
ميسيسيپي	١٢١ ٢٣٠	١ ٢٨٩ ٦٠٠	جاقسون	ويقسبورغ
لويزيانه	١٢٦ ١٨٠	١ ١١٨ ٥٨٧	يكي اورليان	يكي اورليان
آرقانساس	١٣٩ ٤٧٠	١ ١٢٨ ١٧٩	لتيله‌روق	لتيله‌روق
تنسه	١٠٨ ٩١٠	١ ٧٦٥ ٥١٨	ناشويل	ناشويل
كنتوكي	١٠٤ ٦٣٠	١ ٨٥٨ ٦٣٥	فرانقفورت	لويسويل
ميسوري	١٧٩ ٧٨٠	٢ ٦٧٩ ١٨٤	جفرسون	سنت لويي
ايلينوآ	١٤٦ ٧٢٠	٣ ٨٢٦ ٣٥١	اسپرينغفيلد	شيقاغو
ايندیانه	٩٤ ١٤٠	٢ ١٩٢ ٤٠٤	ايندياناپوليس	ايندياناپوليس
اوهيو	١٠٦ ٣٤٠	٣ ٦٧٢ ٣١٦	قولومبوس	سينسيناتي
ميشيغان	١٥٢ ٥٨٥	٢ ٠٩٣ ٨٨٩	لانسينغ	دتروآ
ويسقونسين	١٤٥ ١٤٠	١ ٦٨٢ ٨٨٠	ماديزون	ميلووكي
يووه	١٤٥ ١٠٠	١ ٩١١ ٨٩٦	دسموآن	دوبوق

جمهوریت	مربع کیلومتره	اهالی	مرکزی	اك بیوك شهری
مینزوته	٢١٥ ٩١٠	١ ٣٠١ ٨٢٦	سنت پول	سنت پول
شمالی داقوته	١٨٣ ٣٥٠	١٨٢ ٧١٩	بیسمارق	بیسمارق
جنوبی داقوته	٢٠١ ١١٠	٣٢٨ ٨٠٨	سیوفالس	—
نبراسقه	٢٠٠ ٧٤٠	١ ٠٧٨ ٩١٠	اوماها	اوماها
قانساس	٢١٥ ٥٨٦	١ ٤٢٧ ٠٩٦	تپقه	لیونوورت
تکزاس	٦٨٨ ٣٤٠	٢ ٢٣٥ ٥٢٣	آوستن	غالوستون
قولورادو	٢٦٩ ١٥٠	٤١٢ ١٩٨	دنور	دنور
اوتاه	٢٢٠ ٠٦٠	٢٠٧ ٩٠٥	غریت ساله‌لاکه‌سیتی	—
ویومینغ	٢٥٣ ٥٣٠	٦٠ ٧٠٥	چیانه	—
مونتانه	٣٧٨ ٣٣٠	١٣٢ ١٥٩	هلنه	ویرجینیه سیتی
ایداهو	٢١٩ ٦٢٠	٨٤ ٣٨٥	بویزه سیتی	—
واشینغتون	١٧٩ ١٧٠	٣٨٩ ٣٩٠	اولیمپیا	اولیمپیا
اورغون	٢٤٨ ٧١٠	٣١٣ ٧٦٧	سالم	پورتلاند
نواده	٢٨٦ ٧٠٠	٤٥ ٧٦١	قارسون	ویرجینیه
قالیفورنیه	٤١٠ ١٤٠	١ ٢٠٨ ١٣٠	ساقرامنتو	سان فرانسیسقو
		(اراضی)		
آریزونه	٢٩٢ ٧١٠	٥٩ ٦٢٠	توقسون	—
یکی مکسیقه	٣١٧ ٤٧٠	١٥٣ ٥٩٣	سانته‌فه	—
اوقلاهومه	١٠١ ٠٨٠	٦١ ٨٣٤	—	—
ایندیان تریتوری	٨١ ٣٢٠	١٨٦ ٤٩٠	اوقولجی	—
آلاسقه	١ ٣٧٦ ٣٠٠	٣١ ٧٩٥	سیتقه	سیتقه
قولومبیا قضاء مشترکی	١٨٠	٢٣٠ ٣٩٢	واشینغتون	واشینغتون

ممالك مجتمعه‌نك بك جسیم شهرلری اولوب، بونلرك اهالیسی حیرت‌افزا برصورتله سنه‌دن سنه‌یه آرتمقده، و یکیدن تأسیس اولنان معموره‌لر بش اون سنه ظرفنده بیوك شهر حالنی آلمقده‌در. علی‌العموم ممالك مجتمعه شهر وقصبه‌لری مجدد اولمغله، سوقاقلری سطرنج چیزکیلری کبی دوز وکنیش و فوق‌العاده تمیز وکوزلدر. ١٨٩٠ استاتستیقنه کوره ٤٠٠٠٠دن زیاده اهالیسی اولان شهرلرله مقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

شهر	نفوس
نیویورق	١ ٥١٥ ٣٠١
شیقاغو	١ ٠٩٩ ٨٥٠
فیلادلفیا	١ ٠٤٦ ٩٦٤
بروقلین	٨٣٤ ٤٧٢
سنت لویی	٤٥١ ٧٧٥
بوستون	٤٤٨ ٤٧٧
بالتیموره	٤٣٤ ٤٣٩
سان‌فرانسیسقو	٢٩٨ ٩٩٧
سینسیناتی	٢٩٦ ٩٠٨
قلولاند	٢٦١ ٣٥٣
بوقالو	٢٥٥ ٦٦٤
یکی اورلیان	٢٤٢ ٠٣٩
پیتسبورغ	٢٣٨ ٦١٧
واشینغتون	٢٣٠ ٣٩٢
دتروآ	٢٠٥ ٨٧٦
میلووکی	٢٠٤ ٤٨٦
نوارق	١٨١ ٨٣٠
میناپولیس	١٦٤ ٧٣٨
جرسی	١٦٣ ٠٠٣
لوییسویل	١٦١ ١٢٩
اوماها	١٤٠ ٤٥٢
روچستر	١٣٣ ٨٩٦
سنت پول	١٣٣ ١٥٦
قانساس سیتی	١٣٢ ٧١٦
پروویدانسه	١٣٢ ١٤٦
دنور	١٠٦ ٧١٣
ایندیانوپولیس	١٠٥ ٤٣٦
آلغانی	١٠٥ ٢٨٧
آلبانی	٩٤ ٩٢٣
قولومبوس	٨٨ ١٥٠
سیراقوزه	٨٨ ١٤٣
وورچستر	٤٤ ٦٥٥
تولدو	٨١ ٤٣٤
ریچموند	٨١ ٣٨٨
نیوهاون	٨١ ٢٩٨
پاترسون	٧٨ ٣٤٧
لوول	٧٧ ٦٩٦
ناشویل	٧٦ ١٦٨
اسقرانتون	٧٥ ٢١٥
فال‌ریور	٧٤ ٣٩٨
قامبریج	٧٠ ٠٢٨
آتلانته	٦٥ ٥٣٣
ممفیس	٦٤ ٤٩٥
ویلمینغتون	٦١ ٤٣١
دایتون	٦١ ٢٢٠
تروی	٦٠ ٩٥٦
غران راپید	٦٠ ٢٧٨
ریدنیغ	٥٨ ٦٦١
غامدن	٥٨ ٣١٣
ترنتون	٥٧ ٤٥٨
لین	٥٥ ٧٢٧
لینقولن	٥٥ ١٥٤
چارلستون	٥٤ ٩٥٥
هارتفورد	٥٣ ٢٣٠

سنت جوزف	٥٢ ٣٢٤	اسپرینغفیلد	٤٤ ١٧٩
اوالسویل	٥٠ ٧٥٦	مانچستر	٤٤ ١٢٦
لوس آنجلس	٥٠ ٣٩٥	اوتیقه	٤٤ ٠٠٧
دسموآن	٥٠ ٠٩٣	هوبوکن	٤٣ ٦٤٨
بریجپورت	٤٨ ٨٦٦	ساوانه	٤٣ ١٨٩
اوآقلاند	٦٨ ٦٨٢	ساتله	٤٢ ٨٣٧
پورتلاند	٤٦ ٣٨٥	پئوریا	٤١ ٠٢٤
ساجیناو	٤٦ ٣٢٢	نیوبوفورد	٤٠ ٧٣٣
سالت لاکه‌سیتی	٤٤ ٨٤٣	اریه	٤٠ ٦٣٤
لاورالسه	٤٤ ٦٥٤	سومرویل	٤٠ ١٥٢

اصول اداره‌سی، قوۀ مالیه وعسکریه‌سی. — ممالك مجتمعه جمهوریت صورتنده اداره اولنوب، بونی ترکیب ایدن ٤٥ حکومتك بهری دخی ادارۀ داخلیه‌جه تماميله مستقل اولمغله، هر بری ینه او اصولده اداره اولنور، وهر برینك کندینه مخصوص مجلس مبعوثانی و مجلس اعیانی وآیریجه نظامانی واردر. امور سیاسیه واحوال عمومیه ایچون بر حکومت مشترکه‌لری واردر، که مرکزی واشینغتون شهرنده‌در. اشبو حکومت مرکزیه‌نك قونغره نامیله عمومی بر مجلس مبعوثان و مجلس اعیانی واردر. مجلس مبعوثانی ٣٥٧ اعضادن مرکب اولوب، هر حکومت اهالیسنك مقداریله متناسب عدده مبعوثان انتخاب وارسال ایدر. هنوز جمهوریت شکلنه وضع اولنمیوب اراضی نامیله ایالت صورتنده اداره اولنان یرلر مجلس مبعوثانه برر وکیل کوندریرلر، که بونلرك رأی ویرمکه حقلری اولمیوب، یالکز اعضای مشاوره صفتیله بولنورلر. مبعوثان ٢٥ یاشنی کچکین اولمق و اقلی ٧ سنه‌دن بری ممالك مجتمعه‌نك انتخاب اولنه‌جقلری جمهوریتنده ساکن بولنمق شرطیله بلااستثنا عموم اهالی طرفندن ٢ سنه مدتله انتخاب اولنورلر. مجلس اعیان بهر جمهوریتدن ایکی کشی انتخاب اولنمق شرطیله ٩٠ اعضادن مرکب اولوب، اعیانلغه انتخاب اولنمق حقی ٣٠ یاشنی کچکین و ٩ سنه‌دن بری انتخاب اولنه‌جغی حکومت طوپراغنده ساکن بولنمق شرطلریله مشروطدر. مجلس اعیان اعضاسنك بهر ثلثی ایکی سنه‌ده بر تبدیل اولنوب، دیکرلری انتخاب اولنور. مجلس اعیانك رئیسی رئیس جمهورك دخی معاونی صفتنی حائزدر؛ ومجلس اعیانده یالکز تساوئ آرا حالنده رأی ویرر.

مجلس اعیان ایله مجلس مبعوثان سنه‌ده بر کره ولزومی تقدیرنده فوق‌العاده اوله‌رق دخی برلکده اجتماع ایدرلر. رئیس جمهور ٣٥ یاشنی کچکین و ١٠ سنه‌دن بری ممالك مجتمعه‌ده ساکن بولنمق شرطیله و ٤ سنه مدتله ایکنجی درجه‌ده انتخابله انتخاب اولنور. شویله‌که: هر جمهوریت مرکزه کوندردیکی مبعوثان واعیانك مجموعی مقدارنده منتخبلر انتخاب ایدوب، اشبو هیئت منتخبین رئیسی انتخاب ایدر. رئیس حکومت اجرائیه‌نك وکیلی اولوب، قابنتو تشکیلنی بر باش وکیله حواله ایدر؛ وکندیسی قوۀ بریه و بحریه‌نك باش قوماندانی عد اولنور. هیئت وکلا ایشلرندن مسئول اولدقلری کبی، رئیس حکومت دخی اجرآتندن مسئول اولوب، حین حاجتده محکمۀ کبرا رئیسنك تحت ریاستنده انعقاد ایدن مجلس اعیانده محاکمه اولنور. علی‌العموم مأمورینك محاکمه‌سی‌ده مجلس اعیانده اولور. محاکم بسبتون مستقل اولوب، رئیس جمهور کرك محاکم رؤساسنی وکرك جماهیر متفقه والیلرینی وسائر بیوك مأمورلری مجلس اعیانك تصدیقیله تعیین ایدر. مجس مبعوثانك مقرراتی مجلس اعیاندن بعدالتصدیق رئیس جمهورك تصدیقنه عرض اولنور؛ و بونك طرفندن تصدیق اولنمیانلری اعاده اولنه‌رق، بتکرار مجلس مبعوثان واعیانده بالمذاکره، ثلثان اکثریتله تصویب اولنجه، نظام حکمنه کچوب، موقع اجرایه وضع اولنور. جماهیر متفقه‌نك بهرنده خصوصی مجلس مبعوثان واعیانك حقوق و وظائفی عینیله بویله اولوب، اوراده رئیس جمهورك حقوق ووظائفنی دخی والی حائزدر. ممالك مجتمعه‌ده رسماً هیچ بر مذهب ملتزم اولمیوب، کافۀ مذاهب سربستدر.

ممالك مجتمعه‌نك واردات ومصارف سنویه‌سی ٤٦٠ ملیون دولار راده‌لرنده اولوب، باشلیجه وارداتی کمرك رسمیله توتون ومسکرات وسائره رسوماتندن عبارتدر؛ وزراعت وصنایعك ترقیسنه پایبند اوله‌جق ویرکیلری یوقدر.

صلح زماننده بالفعل خدمت عسکریه مجبوری اولمیوب، ایستینلر کوکللی اوله‌رق ٣ سنه مدتله

عسکر یازیلیرلر. آنجق عموم اهالینك سلاح طاشیمغه مقتدر اولان افرادی ۱۸ یاشلرندن ٤٥ یاشلرینه‌دك عساکر ملیه‌دن معدود اولوب، قیشین بولندقلری یرلرده ضابطلری معرفتیله تعلیم ایدیلیر. بو وجهله عموم اهالی معلم بولنوب، حین حاجتده ۹ ½ ملیون عسکر سلاح آلتنه آلنه‌بیلیر. عموم عسکری ۸ قول اردو اوزرینه مرتب اولوب، ارکان حربیه هیئتی مکمل اولان بو قوت صلح زماننده ۲۵ آلای پیاده، ۱۰ آلای سواری، ٥ آلای طوپجی و ۱ طابور استحکام که جمعاً ۲۱۳۱ ارکان وامرا و ضابطانله ۲۵۷۰٦ نفر کوکلی عسکردن عبارتدر. حرب زماننده بو قوهٔ دائمه‌یه قادرلری مرتب اولان ۹۲۷۸ ضابط و ۱۰۷۲۹٤ نفر عساکر ملیه الحاق اولنه‌رق، قوهٔ عمومیه ۱٤٤۷۳٦ کشی‌یه ابلاغ اولنور. قوهٔ بحریه‌سی صنوف مختلفه‌دن ٦۸ سفائندن مرکب اولوب، بونلرك مجموعی ۱۹۹٦٦٦ طونیلاته استیعابنده و۲۷۰٤۹٥ بیکیرقوتنده و٤٥۸ طوپ ایله مع امرا وضابطان ومأمورین ۱۳۱۹۹ عساکر بحریه‌یی حاویدرلر. بونلردن بشقه بر خیلی نقلیه، توربیوز، طوپ چکر، رمورکور و یلکن کمیلری اولوب، دردست انشا دخی متعدد زرهلیلری و سائر سفائنی واردر، که شمدی‌یه قدر بونلرك ده برچوغی اکمال اولنمشدر. سفائن تجاریه‌نك ده بر طاقمی حرب زماننده بحریه نظارتی طرفندن استیجار اولنمق اوزره قید اولنمشدر.

احوال تاریخیه‌سی. — ممالك مجتمعه‌نك آمریقانك کشفندن اولکی احوال تاریخیه‌سی سائر آمریقا جهاتنك کبی مجهول اولوب، غرب جهتنك، مکسیقه‌نك (آزتك) دولتنه تابع اولمغله، برآز دها مدنی، وشرق و وسط جهتلرینك دائماً آوجیلق و بالیقجیلقله یاشار نیم وحشی اقواملە مسکون ویا بونلره جولانگاه بولنمش اولدیغی آکلاشیلیور. کشفدن صکره اسپانیوللر غرب وجنوب، فرانسزلر شمال وجنوب، فلمنکلیلرله اسوجلیلر دخی شرق جهتلرینه یناشه‌رق، بعض کوچك مهجرلر یاپمشلردی؛ لکن الك صکره انکلیزلر غلبه چالوب، سواحل شرقیه‌دن باشلایه‌رق، ایچری‌یه طوغری ایلریلمش؛ و بر بیوك مهجر تأسیس ایدیب، على الخصوص سواحل شرقیه وجنوبیه‌یی اسکان واعمار ایتمشلردی. فرانسه‌نك آوروپاده مشغول بولندیغنی فرصت اتخاذ ایده‌رك، انکلتره قناده‌یی دخی ضبط ایله، آمریقای شمالینك قسم اعظمنه صاحب مستقل اولوب، اهالئ محلیه حقنده پك آغر ومجرد انکلتره‌نك تجارتنی تأمینه الویریشلی بر طاقم نظامات شدیده وآغر ویرکیلر وممنوعیتلر وضع ایتمشیدی. اهالی بو اصوله چوق وقت تاب آور اوله‌میوب، ۱۷٦۸ ده بوستون شهرنده بر قیام ظهور ایتمش؛ وهر نه قدر درعقب باصلمش ایسه‌ده، ۱۷۷۰ ده قیام تکرر ایتمش؛ و ۱۷۷٤ ده فیلادلفیاده بر اجتماع عمومی وقوعیله، ۱۷۷٥ ده ممالك مجتمعه‌نك شمدیکی جماهیر شرقیه‌سنی تشکیل ایدن یرلر اهالیسیله انکلیز عسکری بیننده جدی محاربه‌لره باشلانیله‌رق، جورج واشینغتون وفرانقلن کبی بیوك آدملرك سعییله، ۱۷۷٦ ده ۱۳ مملکتك استقلالی اعلان اولنمش؛ وانکلتره دولتی ۱۷۸۱ ده بو استقلالی «ادارهٔ مختاره» نامیله طانیمغه مجبور اولمش ایدی. او تاریخده وضع اولنان اصول حکومت دوام ایده‌میوب، ۱۷۸۷ ده شمدیکی اصوله تحویل اولنمشدر. ایلك رئیس جمهور اولان ذات مشار الیه واشینغتوندر. ۱۸۱۲ ده انکلتره ممالك مجتمعه‌یی یکیدن تحت اسارتنه آلمق مقصدیله بر قوهٔ عسکریه کوندرمش ایسه‌ده، مغلوباً عودته مجبور اولمشدر. بو وجهله ممالك مجتمعه ابتدای امرده ۱۳ جمهوریتدن و همان یالکز سواحل شرقیه‌دن عبارت ایکن، او تاریخدن اعتباراً همان یالکز یرلی وحشیلرك جولانگاهی اولان ایچ طرفلری دخی جسته جسته اسکان واعماره باشلایوب، هر بر قطعه‌یی ابتدا «اراضی» ویا یالت صورتنده اداره ایتدکدن صکره، سکاننك کندی باشلرینه اداره اولنه بیله‌جك حاله کلدکلرینی ادارهٔ مرکزیه کورنجه، ادارهٔ داخلیه‌جه استقلال ویره‌رك، هیئت متفقه‌یه ادخال ایتمکله، الی یومنا هذا بو اصوله دوام ایده‌رك، جماهیر متفقه‌یی ٤٥ عددینه ابلاغ ایتمشدر. مکسیقه ایله بر بیوك محاربه ایدوب، تکزاس، یکی مکسیقه، آریزونه، قالیفورنیه واوتاه مملکتلرینی ضبط، و بونلرك ده چوغنی جماهیر مذکوره عدادینه ادخال ایدوب، دیکرلرینی ده ایتمك اوزره‌در. جماهیر جنوبیه‌نك هواسی آغیر وصیجاق

اولديغندن، اوراك اهاليسي اسراى زنجيه استخدامنه
لزوم كوردكلرندن، ١٨٦١ ده اسارتك لغوى
طرفدارى اولان (لينقولن) ك رياسته انتخابى
اوزرينه، جماهير جنوبيه هيئت اتفاقيه‌دن آيرلمغله،
بينلرنده محاربهٔ داخليه اويانوب، ٤ سنه دوام
ايتمش؛ وترقياته خيلى مانع اولمش ايسه‌ده، عاقبت
جماهير شماليه غالب كلمكله، اسارتى كلياً لغو ايتمكله
برابر، هيئت اتفاقيه‌يى محافظه وادامه ايتمشدر.
اشبو ١٨٩٨ سنهٔ ميلاديه‌سنده دخى ممالك مجتمعه
(قوبه) جزيره‌سنك قيامنده بولنان اهاليسى التزام
ايده‌رك، اسپانيه‌يه اعلان حرب ايتمش؛ و پارلاق
مظفريات بحريه و بريه‌يه نائل اولوب، آنتيل
جزايرندن (پورتوريقو يى) ضبط ايتمش؛ وقوبه‌يه
استقلال قزاندير مغله برابر، اوزرينه حمايه حقى
قزانمشدر.

مماليك { (Mamelouks) مصرده دولت
ايوبيه‌نك انقراضندن خطهٔ
مصريه‌نك ياوز سلطان سليم خان جانبندن فتحنه
دكين حكومت سورن غلامان اتراك (ونام ديكرله
مماليك بحريه) ايله غلامان چراكسه‌يه ويريلن
اسمدر. [«بحريه» و «چراكسه» ماده‌لرينه
مراجعت بيوريله.]

— مصرك ادارهٔ عثمانيه آلتنه دخولندن
صكره دخى مماليك اسمى خطهٔ مذكوره‌دن رفع
اولنميوب، مماليك چراكسه بكلرى يكيچرى كبى
بر صنف عسكر صورتنده قالمش؛ و بونلر نفوذ
واقتدار قزانوب، چوق دفعه واليلرى عاجز برا-
قه‌جق غائله‌لر چيقارمقده بولنمشلردى. محمد على
پاشانك دخى اجراآتنه ممانعت ايتدكلرندن، مشاراليه
مصرجه اولان اصلاحات متصوره‌سنه فاتحه اولمق
اوزره، مماليكك اتلافيله بو اوجاغك رفع والغاسنه
موفق اولمشدر.

ممتاز { فرس شعراسندن درت ذاتك
مخلصيدر:

برنجيسى (حكيم عثمان بن محمد) غزنه‌لى اولوب،
مشهور حكيم سنائينك استاديدر. ابتدا (عثمانى)
تخلص ايدردى. آل سبكتكيندن سلطان ابراهيمك
خدمتنده بولنمش؛ وبونك وفاتندن صكره هندستانه
كيدوب، بهرام شاه معيتنده غزنه‌يه عودت، وبعده
كرمانه رحلت ايله، آرسلان شاه سلجوقينك التفاتنه
مظهر اولمش؛ وصكره غزنه‌يه عودتله، ٤٣٤ ده
اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

يك روز دامن تو بكيرم كه چند شب
در دورئ تو اشك بدامن كرفته ام

— ايكنجيسى (افضل على بيك) عن اصل
كرجى اولوب، شاه عباس ماضينك كوله‌لرندن
وشاه سليمان صفوى رجالندن ايدى. شو بيت
اونكدر:

كريه را زين پس كل آلود غم دنيا مكن
آب اين جو داخل درياى رحمت ميشود

— اوچنجيسى (مولوى سيدامان على بن سيد
بركت على) هندستان سادات وعلماسندن اولوب،
فريد پور قصبه‌سنده ساكن ايدى. شو مقطع
اونكدر:

زخير و شرمنم آزاد و ممتاز اندرين عالم
نه جور ازدشمنان ديدم نه طرف ازدوستان بستم

— دردنجيسى هندستان بت پرستانندن اولوب،
شو بيت اونكدر:

دل خون شد و تا كى دهد دلدار آزار اينچنين
يارب چه سازم چون كنم دل آنچنان يار اينچنين

ممش پاشا { دور سلطان محمود خان ثانيده
مسند صدارته كچمش وزرادن
اولوب، آرناوددر. درسعادتده ورودله، بعض
وزرانك خدمتنده بولنه‌رق، بر مقدار كتابت دخى
تحصيل ايتمش؛ ويوسف ضيا پاشايه انتساب ايدوب،
بونك طرفندن خواجكان زمره‌سنه الحاق اولنمش
ايدى. بعده چاوش باشى اولوب، ١٢٢٣ ده،
علمدار مصطفى پاشا وقعه‌سندن طولايى، متوسط
الاقتدار برآدمك مقام صدارتده بولنمسنه لزوم
كورلمكله، مهر وكالت كنديسنه توديع اولنمش
ايسه‌ده، يالكز ٤٠ كون بومقامده قالدقدن صكره،
عدم اقتدارينه بناءً، عزل، ورتبه‌سى رفع اولنه‌رق،
١٢٢٤ ده اوراده وفات ايتمشدر.

ممطير { طبرستانده آملدن ٦ فرسخلق
مسافه‌ده برقصبه اولديغى جغرافيون
اسلام آثارنده مسطوردر.

ممفيس { (Memphis) [«منف» ماده‌سنه
مراجعت بيوريله.]

ممك زاده { (مصطفى افندى) دور سلطان
محمد خان رابعده مسندمشيخت

اسلامیه یه چکن علمادن اولوب، سالف الترجمه شیخ ـ
الاسلام معید احمد افندینك دامادی ایدی .
علی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، ۱۰۵۲
تاریخنده قدس بعده مصر و ۱۰۵۷ ده استانبول
قاضیسی وینه او سنه آناطولی و بعده روم ایلی
قاضیعسکری اولمش؛ و ۱۰۶۳ ده نفی وبعده عفو
اولنه رق، ۱۰۶۶ ده، چنار وقعه سی اوزرینه،
مقام مشیخت اسلامیه یه نصب اولنمش ایسه ده ،
طائفهٔ باغیه نك اعتراضی اوزرینه، ۱۳ ساعت صکره
عزل، وبروسه یه اعزام اولنه رق، اورادن مجاورت
ایتمك اوزره ، مکهٔ مکرمه یه عزیمتنه مساعده او ـ
لنمش؛ وایرتسی سنه حلب قاضیلغنه نصب اولنه رق،
۱۰۶۷ ده اوراده وفات ایتمشدر.

ممکن { (کاظم علیخان) هندستان شعرا ـ سندن اولوب، شاهجهان آبادلیدر.
وزیرالممالك نواب شجاع الدوله نك خدمتنده بولنمش؛
و ۱۱۷۴ تاریخنده بنکاله حاکمی نواب قاسم علیخانك
خدمتنه کیرمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کر کافرم واکر مسلمان
من زان ویم هرآنچه هستم

ممل { (Memel) پروسیه ده شرق پروسیه ایالتنك (قونیغسبرغ) سنجاغنده وقو ـ
نیغسبرغك ۱۱۸ کیلومتره شمال شرقیسنده واوله رق
(دانکه) نهری منصبنده و (کوریش هاف) خلیجنی
بالطیق دکیزیله اختلاط ایتدیرن بوغازده قضا مر ـ
کزی برقصبه اولوب، ۱۹۰۰۰ اهالیسی، اخلامور
آغاجلریله مستور اوزون وکنیش بر جاده سی ،
بحریه مکتبی، دمیر دوکمخانه سی ومتعدد فابریقه لریله
ایشلك تجارتی واردر.

ممنون { (Memnon) یونان قدیم خرافاتنده بو اسمله مصر ویا ایران ملوکندن
بری اولوب، تروآلیلرك امدادینه کلمش اولدیغی،
وآخیلاؤس طرفندن قتل اولندیغی، وکویا شفق
الهه سنك اوغلی بولندیغی مذکور اولوب، حقنده
بر طاقم خوارق منقولدر. — مصرده (ممنونیوم)
اسمیله جسیم برهیکل وار ایدی، که میلاد عیسادن
۱۸ قرن اول یاشامش اولان فراعنه دن اوچنجی
(آمنوفیس)ك هیکلی اولوب، میلاددن برقرن اول
زلزله دن ییقلمله ، قاعده سندن شفقده بر غریب
سس چیقدیغی ، و بعده هیکل تعمیر اولنمغله بو
سسك کسلدیکی مرویدر . بونکله یونانك ممنون
حقنده کی خرافاتی بیننده بر مناسبت اولسه کرکدر.

ممنون { (Memnon) ردوسلی اولوب، ایران شاهی دارانك سردارلرندن ایدی.
بیوك اسکندرك ممالك ایرانه تجاوزنده آسیای
صغیری استیلا ایتمکی دارایه تکلیف ایدوب، تکلیفی
قبول اولنمامش ایسه ده ، ینه جهانکیر مشارالیهه
قارشی کمال متانتله حرب ایتمش ؛ ومیلت شهرینی
مدافعه دن صکره، ساقز ومدللی جزیره لرینی ضبط
ایدوب، یونانه تجاوز ایتمك تشبثنده ایکن، ۳۳۳ده
مدللیده وفات ایتمشدر .

ممنون { (میر نظام الدین بن میر قمرالدین منت) هندستان شعرا وکبراسندن
اولوب، دهلیلیدر. اکبر شاه ثانی زماننده یتیشوب،
بعده انکلیز حکومتی طرفندن آجیر صدرالصدوری
نصب اولنمش؛ و ۱۲۶۰ ده وفات ایتمشدر. شو
بیت اونکدر :

باده بی چاشنیٔ زهر حرام است اینجا
جز هلاهل همه روکردهٔ جام است اینجا

— بو مخلصله هندستان شعراسندن دیکر
بری دخی اولوب، (سامانه) ساداتندن ایدی،
والکهنوده یاشامشدر. شو بیت اونکدر :

نبود آنی دلم را از کف من برد در آنی
نمی دانم قرار آنی که ازوی دیده ام آنی

مناذر { خوزستانده کبری وصغری اوله رق ایکی ناحیه اولوب، فتوحده وخوارج
وقوعاتنده مذکوردر.

منار { (Manaar) هندستانك منتهای جنوب شرقی ساحلیله سرندیب جزیره سی
آره سنده کی کورفزه وسرندیب ساحلی قربنده بولنان
بر کوچك آطه یه ویریلن اسمدر. آطه نك بویی ۷
واکی ۲ کیلومتره در . کورفزك ودها طوغریسی
بوغازك جنوب جهتنده یعنی ۸° عرض شمالیده
اکی ۲۲۴ وشمال جهتنده ۱۸۳، شمالدن جنوبه
مسافه سی ده ۱۴۰ کیلومتره و مساحهٔ سطحیه سی
۲۰۱۲۲ مربع کیلومتره در.

منازکرد { (وممر بی منازجرد) درسم سنجاغنده قضا مرکزی اولوب
الیوم (مازکرد) دینلن قصبه نك اسکی اسمیدر.

منازی { [«ابو نصر منازی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مناستر { (Bitolia) روم ایلنده آرناؤدلغك شرق وماکدونیه خطهٔ قدیمه‌سنك غرب جهتنده و سلانیکك ١٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ٢′ ٤١° عرض شمالی ایله ٣٠″ ١′ ١٩° طول شرقیده و پریستری طاغنك شرق شمالی اتکنده واسع بر اوو‌ه‌نك کنارنده و (دراخور) نهری اوزرنده واقع ولایت مرکزی بر شهر اولوب، ٣١٣٤٧ اهالیسی، ٢٤ جامع شریفی، ٥ کلیساسی، ٩ حاوره‌سی، ٩ مدرسه‌سی، ملکی وعسکری مکتب اعدادیلری، ذکور واناثه مخصوص رشدیه‌لری، ٦ مکتب ابتدائیسی، بلغار، روم و اولاخلره مخصوص رشدیه مکتبلری، قتولیك و پروتستان میسیونرلرینه مخصوص ذکور واناث رشدیه‌لری، ٢ بیوك قیشله‌سی، عسکری خسته‌خانه‌سی، ٢٤٨٢ دکان ومغازه‌سی، ١٤ خانی، ٧ حمامی، ٦ دقیق فابریقه‌سی و بر ساعت قله‌سی واردر. شهرك موقعی حذای بحردن ٥٥٠ متره قدر مرتفع اولمغله، یازین هواسی سرین ولطیف و هله دراخور ریختملری اوزرنده‌کی یرلری پك مفرح ایسه‌ده، اطرافی مرتفع جبال ایله محاط اولوب، بولندیغی اوو‌ه‌نك ده بعض جهتلری بتاقلقجه اولدیغندن، قیشین سیس ورطوبت اکسیك دکلدر. آرناؤدلغك کلیدی حکمنده اولان بر موقعده واقع اولمغله، فن حرب نقطهٔ نظرنجه اهمیت فوق العاده‌سی اولوب، اسکیدن بری اردو مرکزی اتخاذ اولنمشدر. اسکله‌سی حکمنده اولان سلانیك ایله آرناؤدلغك هرطرفی آره‌سنده بولنمسی واطرافده‌کی اوو‌ه‌نك صوك درجه‌ده منبت ومحصولدار اولمسی تجارت نقطهٔ نظرنجه‌ده اهمیتنی موجب اولمقده اولوب، اسکیدن بری مناسترده خیلی ایشلك تجارت اجرا اولنمقده‌در. اخیراً سلانیکه بر دمیر یول خطیله ربطی اهمیت تجاریه‌سنی بر قات دها آرتیروب، بو خطك پروزه ودراجه قدر تمدیدی حالنده بو اهمیتك تضاعف ایده‌جکنده شبهه یوقدر. مناسترده یوکدن کلیم، ولنجه، فانله، چوراب کبی شیلر یاپلدیغی کبی، قیومجیلغه متعلق تلکاری شیلرله دمیرجیلکه متعلق مواد دخی اعمال اولنور.

مناستر شهری دور عثمانی اعماراتندن اولوب، غازی خداوندکار زماننده ٧٨٤ تاریخنده تیمور طاش بك طرفندن فتح اولندقده (بیتولیه) شمدیکی مناستردن بر چاریك مسافه‌ده واقع کوچك بر قصبه ایدی؛ وشمدیکی شهرك یرنده، اسمندن آکلاشلدیغنه کوره، یالکز بر مناستر وار ایدی. شهر عثمانلیلر زماننده تأسیس اولنوب، بر خیلی وقت خرستیانلره بو شهرده اقامته مساعده اولنماز ایدی. شمدیکی حالده اهالیسنك ثلثاننده‌ن زیاده‌سی مسلم وقصوری اولاخ، بلغار، روم، یهودی وسائره‌در. شهرك لسان عمومیسی ترکجه اولوب، آرناؤدجه، بلغارجه، اولاخجه، رومجه واسپانیولجه دخی سویلنمکده‌در.

— مناستر قضاسی همنامی اولان ولایت وسنجاغك مرکز قضاسی اولوب، مناستر شهریله ٤ ناحیه‌یه منقسم ٢٤١ قریه‌دن مرکب اولدیغی حالده، جنوباً فلورینه، شرقاً پرلپه، شمالاً قرچوه واوخری قضالریله، غرباً وغرب جنوبی جهتندن دخی کوریجه سنجاغیله محدوددر. اهالیسی ١٦١٨٦٣ کشی اولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلم وقصوری بلغار، اولاخ، روم وآرناؤد جنسیتلرینه منسوب خرستیاندر. قضایه ملحق نواحیٔ مذکوره قور-شوه، رسنه، پرسپه وتیمور حصاردر. اراضیسی بتون ولایتك اك منبت ومحصولداری اولوب، کلیتلی ذخیره ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طاغلرینك اکثری اورمانلرله مستوردر. قضا داخلنده خیلی کنیش اولان پرسپه وواننروق کوللری بولنوب، حاوی اولدقلری بالیقلر سنوی تقریباً بیك لیرا بدل ایله احاله اولنور. قضانك واردات سنویه‌سی ٩٠٠٠٠ لیرایی متجاوزدر.

مناستر { ولایتی. ممالك عثمانیه‌نك روم ایلنده‌کی ولایاتندن اولوب، شرقاً سلانیك، شمالاً قوصوه، شمال غربی جهتندن اشقودره، جنوب شرقی طرفندن یانیه ولایتلریله، جنوباً دخی حدود یونانیه ایله محدوددر. جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری اولان اك بیوك مسافه‌سی قوش اوچشی حسابیله تقریباً ٢٥٠ کیلومتره‌در. اکیایسه بونك نصفنده بالغ اوله‌ماز. بو ولایتك حدودی نه طبیعی ونه جغرافیدر. یعنی

نه طاغ ونهركبی حدود طبیعیه ایله آیرلمشدر، نه ده
اهالینك جنسیتنه واراضینك موقع طبیعیسنه مستند
بر حدودله محدوددر. قسم اعظمی اولان شمال
غربی جهتی آرناؤدلغك قسم وسطیسندن عبارتدر؛
وجنوب شرقی قسمی یعنی سرفیجه سنجاغی ماکدونیه‌.
نك جهت جنوبیه‌سیله تسالیه‌نك بر پارچه‌سندن
متشکلدر. عمومیت اوزره اراضیسی طاغلق و پك
عارضه‌لی اولوب، شار وپندوس طاغلری وبونلرك
آره‌سنده خیلی انحطاط کسب ایده‌رك چكید و یرن
بر صره تپه‌لر شمالدن جنوبه طوغری ولایتی بوینه
شق ایله، بر خط تقسیم میاه تشکیل ایده‌رك،
آدریاتیق ماٸله‌سنی آطه‌لر دکیزی حوضه‌سندن
آیریور. کرك شار وکرك پندوسك اك مرتفع
طرفلری مناستر ولایتنك خارجنده اولوب، مع هذا
کرك بو ایکی طاغك آره‌سنده سلسله‌نك صره‌سنده
وکرك بو صره‌نك خارجنده اوله‌رق، ولایت داخلنده بر
چوق طاغلر بولنوب، بونلرك بعضلری خیلی
بیوکدر. نرچقه طاغی مناستر اووه‌سیله پرسپه کولی
آره‌سنده اوزانوب، اك یوکسك محلی اولان ومناستر
شهرینك اوستنده بولنان (پریستری) طاغنك
٢٦١٧ متره ارتفاعی واردر. (غراموس) طاغی
پندوس سلسله‌سنه مربوط اوله‌رق ولایتك غرب
جنوبی جهتنده شمالدن جنوبه طوغری اوزانیر.
ارتفاعی ٢٣٠٠ متره‌در. اوخری کولنك شمالنده‌کی
ژابلانیقه طاغنك ٢٢٨٠، پرسپه ایله اوخری
کوللری آره‌سنده‌کی (غالیچیچه) طاغنك ٢٠٤٣،
مناستر اووه‌سنك شرقنده‌کی (نیجه) طاغنك اك
یوکسك محلی اولان (قایماق چالان) تپه‌سنك
٢٥١٧، ولایتك حدود شمالیه‌سنده واقع (بابا
سنیقه) نك ٢٦٠٠، ولایتك حدود جنوبیه‌سنده‌کی
(وبجی) طاغنك ٢٠٦٥ متره ارتفاعی واردر.
ارتفاعلری ٢٠٠٠ متره‌دن آشاغی بر چوق طاغلری
دها واردر. ولایتك میاه جاریه‌سی چوق اولوب،
بو جهتجه ایکی ماٸله‌یه منقسمدر: قسم شرقیسی
آطه‌لر دکیزی وقسم غربیسی آدریاتیق ماٸله‌سنده
بولنیور. برنجی ماٸله (واردار) وقره صو (نام
دیکرله بیستریچه) حوضه‌لرندن عبارتدر. مناستر
اووه‌سنك صولرینی جمع ایدن (قره صو) چاییله
بونك شمالنده بر قاچ کوچك چای سلانیك
ولایتی داخلنده (واردار) ایرماغنه دوکلمك اوزره،
شرق شمالی‌یه طوغری آقار. ولایتك شرق جنوبی
قسمنك میاه جاریه‌سی بالاجتماع قره صو ایرماغنی
تشکیل ایدرلر، که سرفیجه سنجاغنی غربدن شرقه
شق ایله، ینه سلانیك ولایتی داخلنده سلانیك
کورفزینه دوکیلور. ولایتك جنوب غربی قسمنك
یعنی کوریجه سنجاغنك میاه جاریه‌سی (دوول)
نهرینی تشکیل ایدیور، که غربه طوغری جریانله،
برات نهریله برلشه‌رك (سمان) ایرماغنی تشکیل ایله،
آدریاتیقه دوکلمك اوزره یانیه ولایتنه کچر. بونك
شمالنده ایلبصان سنجاغی داخلنده (اشقومبی)
نهری شرقدن غربه آقه‌رق، ینه مذکور دکیزه
دوکیلور. نهایت (قره‌درین) نهری اوخری کولندن
خروجله، شماله طوغری آقه‌رق دبره سنجاغنی
شق ایتدکدن صکره، آق‌درینله برلشه‌رك ینه
آدریاتیقه دوکلمك اوزره، قوصوه وبعده اشقودره
ولایتنه کیرر. کوللری چوق اولوب، روم ایلینك
اك بیوك واك کوزل کولی اولان اوخری کولیله
پرسپه، واندروق، مالك، کسریه کوللری ولایت
داخلنده، واوستروه کولی ده حدود شرقیه‌سنده
بولنیور.

اراضینك قوه انباتیه‌سنجه مناستر ولایتی اوچ
قسمه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجی درجه‌ده منبت
اولان قسمی نفس مناستر سنجاغیله کوریجه سنجاغنك
شرق جهتی یعنی ولایتك قسم وسطیسیدر. ایکنجی
قسمی سرفیجه سنجاغی یعنی ولایتك جنوب شرق
جهتی، اوچنجی قسمی‌ده دبره وایلبصان سنجاقلریله
کوریجه سنجاغنك قسم غربیسی یعنی ولایتك غرب
وشمال طرفلریدر. مناستر سنجاغنك واردات
سنویه‌سی سرفیجه ایله کوریجه سنجاقلرینك مجموع
حاصلاتیله آنجق مساوی اولور؛ ودبره ایله ایلبصان
سنجاقلرینك مجموع حاصلاتی ده سرفیجه سنجاغی
حاصلاتنك نصفنه وکوریجه سنجاغی حاصلاتنك
ثلثانه مساوی اوله‌میور. عموم ولایتك اراضی
مزروعه‌سی ٢٦٧٣٣١٢ دونمدن عبارت اولوب،
سنوی تقریباً ٢٧٠٥٠٠٠ کیله مصر، ٢٥٩٤٠٠٠
کیله بغدای، ١٤١٥٠٠٠ کیله چاودار،
١١٥٨٠٠٠ کیله آرپه، ٢٤٠٠٠٠ کیله یولاف
١٣٣٠٠٠ کیله بورچاق، ٢٤٥٠٥ کیله کتن تخمی

١٥٠٠٠ كيله دارى، ٣٠٠٠ كيله كنوبر تخمى، ١٤٣٢٠٠٠ قيه فاسوليه، ٤١٥٠٠٠ قيه توتون، ١٥٧٠٠٠ قيه نخود، ١٣٠٠٠٠ قيه بقله، ٨١٠٠٠ قيه پاموق، ٣٥٠٠٠ قيه پتاته، ١٨٠٠٠ قيه مرجمك، ٢٧٥٠ قيه كوك بويا وسائره حاصلات آلنير. باغلرى دخى ٣٣٥٦٢٨ دونمدن عبارت اولوب، سنوى بر بچق مليون قيه‌يه قريب تازه اوزوم و ٢٣٥٦٠٠٠ قيه‌قدر شراب آلنير. بعض طرفلرينك شرابلرى مشهوردر. بو صوك سنه‌لرده بر مقدار آفيون دخى اكلمكه باشلانمشدر. توتونك قسم اعظمى يرليه‌ده حاصل اولوب، داخل ولايتده وآرناؤدلغك سائر طرفلرنده صرف اولنور. ذخائر احتياجات محليه‌يى دفع ايتدكدن صكره خيلى اخراجات دخى اولور. زراعت اليوم اصول عتيقه‌ده وناقص آلات وادواتله اجرا اولنوب، اراضينك قوهٔ انباتيه‌سى نسبتنده استفاده اولنه‌ميور. اشجار مثمره‌سى چوق اولوب، هر نوع ميوه وعلى الخصوص آيوه، الما، آرمود، ويشنه، كراز، جوز، كستانه، بادم، شفتالى، قايسى، طوت، اريك وايلبصان واديسنده پورتقال ايله زيتون دخى حاصل اولور. اورمانلرى چوق اولوب، ولايتك اكثر جبالى اورمانلرله مستور ايسه‌ده، اسكله‌لرك بعد مسافه‌سى ووسائط نقليه‌نك فقدانى جهتيله اكثرندن استفاده اولنميوب، آنجق محللرنده استعمال اولنان كراسته واودون قطع اولنور. يالكز ولايتك منتهاى شرقنده‌كى (موريخووه) اورمانلرندن كسيلن كراسته اورادن جريان ايدن قره صو نهريله وارداره اينديريلور. اورمانلرك اكثر اشجارى چام وميشه ايله كوركندر. ياپله‌لرده وطاغ اتكارليه واديلرده مرعالر و چايرلر چوقدر. حيوانات اهليه ١١٨٠٠٠٠ قيون، ٦٦٧٠٠٠ كچى، ١٩٥٠٠٠ صغير، ٤٠٠٠٠ مركب، ٣٠٠٠٠ بيكير، ٨٠٠٠ استر و ٧٢٠٠٠ طوموز وسائره‌دن عبارتدر. معادنى چوق اوله‌جغى اوته بريسنده تصادف اولنان علامتلردن آكلاشيليور. سه‌ده، اخراج اولنانلرى يوق حكمنده اولديغى كبى، لايقيله كشفيات دخى اجرا اولنمامشدر. كوريجه قربنده بر آنتراسيت معدنى بولنوب، اهالى اخراج ومحروقاتده استعمال ايتدكلرى كبى، بر قردم معدنى دخى واردر. مياه معدنيه‌سى وكوكوردلى وچليكلى وسائر ايليجه‌لرى چوقدر. مناستر قربنده‌كى اكشى صو بو جمله‌دندر.

صنايع محليه يوكدن شياق، عبا، ولنجه، كليم، فانله، جوراب، پاموقدن بز، ايپكدن بروجك، چارشفلق وسائر بعض قماشلر نسجيله صرمه وقلابدان ايشلمه‌لى خاولى وچوره كبى شيلر، صابون، كومشدن چيغاره و قهوه طاقمى واسلحه كبى مواد و جوزدن صدف قاقمه‌لى ماصه وقناپه طاقمى وسائره اعمالندن عبارتدر. بونلرك چوغى ال ايله ومنسوجات واورمه شيلر قادينلر طرفندن خانه‌لرده ياپيلوب، آتش ويا صو ايله چويريلير ماكينه‌لرى حاوى فابريقه‌لرى پك آزدر. ولايتك هيچ بر طرفدن اسكله‌سى اولميوب، ايچ طرفلردن عبارت اولمغله، تجارتى جزئيات قبيلندن اولوب، اخراجات وادخالات ايچون برنجى اسكله‌سى سلانيك و ايكنجيسى آدرياتيق دكزنده دراچدر. لكن اخراجاتى زياده اولان مناستر سنجاغنك سلانيكه قربيتى زياده اولديغى كبى، مناستردن سلانيكه تمديد اولنان دمير يول خطى‌ده بو تجارتى تسهيل ايتمكده‌در.

اهالئ ولايت هنوز تحريرلرى اجرا اولنميانلرله برابر بر مليون راده‌لرنده اولوب، بونك نصفندن زياده‌سى مسلم و قسم باقيسنك بر ثلثى بلغار و ثلثانى همان متساوياً آرناؤد، اولاخ وروم جنسيتلرينه منقسم خرستياندر. اهالئ مسلمه‌سنك‌ده قسم اعظمى آرناؤد اولوب، يالكز نفس مناستر شهريله مناستر و سرفيچه سنجاقلرينك بعض قصبه وقراسنده تركجه لسانيله متكلمدرلر. بوحالده عموم اهالينك نصفندن زياده‌سى آرناؤد اولوب، كوريجه، دبره وايلبصان سنجاقلرى صرف آرناؤدلق و مناستر ايله سرفيچه سنجاقلرى مخلوطدر. مناستر وكسريه قصبه‌لرنده ٥٠٠٠ قدر يهودى و ولايتك هر طرفنده طاغنيق بر مقدار چنكانه اهالى دخى بولنيورلر. دبره ايله ايلبصان اهاليسى هنوز برحال استثناده ياشادقلرندن، بو ايكى سنجاقده بركونه ترقيات وقوع بولمامشدر. خرستيان اهالى معارفجه خيلى ترقى ايدوب، بلغارلرله اولاخلر وروملر بربرلرينه رغماً مكتبلرينى تزييد ايتمكده‌درلر. اهالئ اسلاميه معارفجه هنوز كرى اولوب، مناستر و كوريجه‌ده برر اعداديهٔ ملكيه

ودیکر لوا وقضا مرکزلرنده برقاچ رشدیه وابتدائیه مکتبی وار ایسه‌ده، اکثر اهالیٔ اسلامیه‌نك لسان ترکیه واقف اولمالری نشر معارفه مانع اولمقده‌در. آرناؤدلسانده‌یالکز کوریجه‌ده بری ذکوره ودیکری اناثه مخصـوص ایکی مکتب بولنـوب، ایکنجیسی پروتسـتان میسیونرلرینك تحت اداره‌سنده‌در. ولایتك واردات سنویه‌سی ٥٣٠٠٠٠٠ ومصارف محلیه ١٠٠٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مناستر ولایتی بروجه زیر ٥ سنجـاغه منقسم اولوب، ٢٢ قضـا، ٢٤ ناحیه و ١٩٠٨ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
مناستر	مناستر	رسنه، پرسپه، قرشوه، تیمور حصار	٢٤١
	پرلپه	موریخوه	١٣١
	فلورینه	رودنیك، نوسقه	٧٦
	قرچوه	—	١١٣
	اوخری	استروغه، درجه	١٠٣
سرفیچه	سرفیچه	ولوندوس	٢٩
	قوزانه	ونچه	٨١
	جمعه	صاریخانلر، قطرانیچه	٥٤
	ناسلیچ	سچشته، ژوبان	٩٣
	کره‌بنه	—	٧٨
	آلاصونیه	لیوادی، دومنك، دشقاط	٧٢
کوریجه	کوریجه	بهلشته، اوپار	١٦٠
	کسریه	خورپشته، کلبسوره، بوربوچقو	١٢٠
	استاروه	کوکس	١٠٠
	قولونیه	—	٥٤
دبره	دبره	—	١١١
	ماط	—	٣٢
	دبرهٔ زیر	—	٣٧
	رقه‌لر	—	٤٤
ایلبصان	ایلبصان	—	١٥٥
	غرامس	—	٦٦
	پکین	—	٥٣

مناسه (Manassé) حضرت یوسف (عم)ك اکبر اولادی اولوب، حضرت یعقوب (عم) جانبندن اولادی صره‌سنه ادخال اولنمغله، اون ایکی سبطدن برینك رئیسی اولوب، قبیله‌سی اردن نهرینك صاغ وصولنده ساکن‌وایکی شعبه‌یه منقسم ایدی. اسباط اثنا عشر اراضیسندن اك واسعنه مالك ایدی.

— بو اسمده یهود حکمدارانندن بری دخی اولوب، ١٢ یاشنده ایکن، پدری ازخیایه خلف اولمش؛ وقبل المیلاد ٦٩٤ دن ٦٤٠ تاریخنه‌دك ٥٤ سنه حکم سورمشدر. ابتدا عبادت اصنامه صاپوب، اخطارات ونصایحده بولنان (ایسائیا) یی دستره ایله ایکی‌یه بولدردکدن، وسائر بوکبی مظالمده بولندقدن صکره، قبل المیلاد ٦٧٢ تاریخنده آثور حکمداری (آصرهادون) قدسی ضبط، وکندیسنی و تبعه‌سنی بابله سوق ایله، ٣ سنه تحت اسارتده طوتمش؛ وخلفی (ساؤسدوش) قدسه عودتنه مساعده ایتمش ایدی. بودفعه متنبه اولوب، اوثان معابدینی هدم وعبادة اللهی نشره همت ایتمشدر.

مَناف و: **مَناة**

مَناة جاهلیتده عربلرك عبادت ایتدکاری اصنـامدن اولوب، هله مناة کرك قریش وکرك عموم عربلر عندنده پك معزز وعبادتی عمومی ایدی.

مَنبِج حلب ولایت وسنجـاغنده و حلبك ١١٠ کیلومتره شرق شمالیسـنده اوله‌رق فرات مجراسـنك ٣٣ کیلومتره غربنـده و واسع بر اووه‌نك منتهای شرقنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، جمله‌سی چرکس اولمق اوزره، ١٥٠٠ اهالیسی، برجامع شریفی، برمسجدی، بر مکتب ابتدائیسی، ١٥ دکانی، بر خانی، برفرونی و خراب بر قلعه‌سی واردر. منبج اسکی بر شهر اولوب، ماکدونیه‌لیلر زماننده (هیراپولیس) تسمیه اولنوردی. ابو عبیده (رضه) حلب و انطاکیه فتحندن صکره بو شهری دخی صلحاً فتح ایتمشیدی. هارون الرشید امراء عباسیه‌دن (عبدالملك بن صالح بن علی بن عبدالله بن عباس) معرفتیـله منبجی بر قات دهـا اعمار و توسیع وتزیین ایتمکله، بر خیلی وقت بیـوك ومعمور بر شهر حالنده دوام ایتمش؛ ونهـایت تیمورلنك طرفندن تخریب اولنه‌رق، او

وقتـدن بری بر خرابه‌زار حالنـده قالمش ایکن ، ١٢٩٥ تاریخنده چرکس مهاجرینیله اسکان اولنه‌رق، یکیدن اعمار اولنمشـدر. چرکسلر تمیزلکه فوق‌العاده مراقلی اولمغـله، یکی منبج تمیز وکوزل برقصبه اولوب، کوندن‌کونه کسب عمران ایتمکده‌در.

منبج شاعر شهیر بحترینک وابو فراسک وفصاحتیله آل عباس بیننده تمیز ایدن مشار الیه عبدالملك بن صالح ایله دیکر بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. فراتدن قصبه‌یه صوکتیرمك اوزره تحت الارض بر قاچ جـدول پك اسکی بر زماندن قالمه اوله‌رق الیوم موجوددر.

— منبج قضاسی حلب سنجاغنك منتهای شرق شمالیسـنده واقع اولوب ، غرباً عینتـاب و باب ، جنوباً رقه قضالریله، شرقاً زور مستقل متصرفلغیله، شمالاً دخی اورفه سنجاغیله محدوددر . اراضیسی پك واسع اولوب، فرات شمالدن جنوبه قضایی شق ایله ، شمال جهتنده صـاغدن (سجور) و جنـوب شرق جهتنده صـولدن (بلیخ) نهرلرینی آلیر . اراضیسنك عمرانه فوق‌العاده استعدادی اولوب ، آنجق جدوللر حفریله اروالری اقتضا ایدر. قضایی ترکیب ایدن ٢٣٣ قریه‌دن ١٧٣ ی املاك سنیه‌دن وبرخیلیسی املاك امیریه‌دن اولوب، چرکس مهاجرلرینه دخی اراضی وبرلمکله، بونلر بر چوق کویلر تشکیل ایتمشلردر، که تمیزلکلریله وتارله‌لرینك کوزل ایشلنمسیله فرق اولنور. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله زیتـون ومیوه‌لرك انواعندن عبـارت اولوب، کرك ذخایرینك وکرك میوه‌لرینك جنسی پك ایبدر. قضا داخلنده بولنان خرابه‌لرك کثرتی اورانك معموریت قدیمه‌سنه بر دلیل اولوب، مسکنه، قلعة النجم، خناصر، بالیس، قره منبج وسـائره بو جمله‌دندر. کرك مرکزینك وکرك بتون قضانك هواسی پك صاغلامدر. مرکزده وچرکس کویلرنده چرکس کاری شایاق وعبا نسج اولنور . قضـانك واردات سنویه‌سی آنجق ٤٥٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مَنَبسه { زنج (یعنی زنکبار) سـواحلنده بیوك برشهر اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منت { فرس شعراسـندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (کریم خان) اصفهانلی اولوب ، افشـار عشیرتنك امراسـندن اولمغله ، نادر شـاه زماننده (ری) بکلر بکیسی اولمش؛ وبونك معیتنده پك چوق جسـارت وشجاعت کوسـترمش ایدی . بعده نادر شاهك غضبنه اوغرایوب، کوزلرینه میل چکلمش؛ واورمیه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

چنان از دود آهم بیتو ای کل تار شد کاشــ
که روز از تیرکی کم کرد بلبل آشیانشرا

— ایکنجیسی (میر قمرالدین) دهلیلی اولوب، مرشدآباد نوابی نزدنده ملك الشعرا عنوانـنه مظهر اولمش؛ ودکنه سیاحتله حیدرآباد نظامنه تقدیم ایتـدیکی بر قصیده ایچـون ٥٠٠٠ روپیه جائزه آلمش؛ وبعده دهلی‌یه عودت ایدوب ١٢٠٨ده اوراده وفات ایتمشدر. «چمنستان» و «شکرستان» عنوانلریله ایکی منظومه‌سی وفارسی واردو لسانلرنده ١٥٠٠٠٠ بیتی حاوی دیوانلری واردر.

مُنت اشیون { اندلسده اشبونه (یعنی لیسبونه) اعمـالندن بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

منتخب { (میرزا روح الله) کشمیر شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

مبین ای بوالهوس بر چهرهٔ زردم بچشم کم
که من خـودرا باکسیر محبت کیمیا کردم

منتخب‌الدین { (ابوالفتوح اسعد بن ابی الفضائل محمود العجلی) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن ومحدثیندن اولوب، ٥١٥ تاریخنـده اصفهانده طوغمش؛ ومملکتـنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، استماع احادیث شریفه ایچون خیلی وقت سیاحت ایتمش؛ و ٦٠٠ تاریخنـده اصفهـانده وفات ایلمشـدر. غزالینك «وسـیط» و «وجیز» ینـه کوزل شرحلری و «تتمة التتمه» عنوانیله فقهده معتبر بر کتابی واردر.

منتشا { آیدین ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك الك جنوبیسی اولوب ، آناطولی شبه جزیره‌سنك منتهای غرب جنوبی کوشه‌سندن وقدیماً (قاریه) دینلن خطه‌دن عبارتدر. شمالاً آیدین و دکیزلی سنجاقلریله، شرقاً قونیه ولایتیله، جنوباً آق دکیزله، غرباً دخی آطه‌لر

دکیزیله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٢٣٩ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، بونك ٧٩٦٨ کیلومتره‌لکی طاغلق وطاشلق اوله‌رق اراضیٔ خالیه‌دن، ٢٩١١ کیلومتره‌لکی اورماندن، آنجق ١٦٤٠ کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه‌دن و ٧٢٠ کیلومتره‌لکی‌ده مراعدن عبارتدر. بو رقملردن‌دخی آکلاشلدیغی اوزره، اراضیسی طاغلق اولوب، طاوروس سلسلهٔ مشهوره‌سنه مربوط بر صره طاغلر شرقدن‌غربه امتداد ایده‌رك، قول‌واتکاریله بتون سنجاغی طولدیریور. بو سلسله‌نك باشلیجه طاغلری شرقدن باشلایه‌رق : حدودده بولنان و ٣٠٥٠ متره ارتفاعی اولان (آق طاغ) وبونك غرب جهتنده بولنان قره‌جه طاغ، قرتال طاغی (ارتفاعی ٢٦٠٠ متره)، الجك طاغی (٢٠٦٠ متره)، مندوس طاغی (٢٠٠٠ متره)، بوز طاغی (١٩٠٠ متره) وسائر طاغلر بربرلرینه مربوط اوله‌رق آیدین سنجاغنده‌کی (بش پارمق) طاغنه اولاشیرلر. بو طاغلرك آره‌لرنده یالکز (طالمان) و (قوجه چای) وادیلری برآز کنیشجه اولوب، سائر طرفلری طار بوغازلردن و صرپ اتکلردن عبارت واکثر یرلرده چام ومیشه آغاجلریله مستور-در. ساحل جنوبیسنه اینن مذکور ایکی نهردن بشقه کرك طوغریدن دکیزه وکرك آیدین‌سنجاغنده آقان بیوك مندرسه دوکیلور بر چوق چای ودره‌لری دخی واردر. طورغون صولری اولان پك آز یرلر مستثنی اولدیغی حالده، عمومیت اوزره سنجاغك هواسی پك لطیف وصاغلامدر. محصولاتجه ولایتك دیکر درت سنجاغندن چوق‌کری اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آربه، داری، سیسام وسائر حبوباتله پاموق، توتون، اوزوم، انجیر، زیتون وسائره‌دن عبارتدر. اراضینك زراعته عدم استعدادینه مبنی اهالی اك زیاده باغلره وانجیر آغاجلرینه اهمیت ویروب، قورو اوزوم وانجیری پك مقبولدر. اورمانلرندن خیلی مقدار پلاموط دخی چیقار. حیوانات اهلیه‌سی ٥٠٠٠٠٠ رأس راده‌لرنده اولوب، بونك نصفندن زیاده‌سی یعنی ٢٨١٠٠٠ ی کچی، ١٥٠٠٠٠ قدری قیون و ٤٠٠٠٠ ی صیغیردر. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، بعض امراضه نافع بر قاچ ایلیجه‌سی واردر. اورمانلری پك چوق اولوب، چام، فستیق، میشه وسائر اشجار بولنیور؛ آنجق یوللرك عسرتندن ووسائط نقلیه‌نك فقداننددن طولایی، بونلردن بحق استفاده اولنه‌میوب، آنجق ٣٢٥٠٠ مکعب متره کراسته، ٢٨٧٠٠ یکی قنطار میشه قبوغی، ٥٦٠٠٠٠ کیلو پلاموط و ١٠٠٠٠٠ کیلو قدر قطران چیقار. مملحه‌لری چوق اولوب، سنوی ایکی میلیون قیه قدر طوز چیقار. سنجاغك سواحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، دکیزك ایچنه اوزانمش پك اوزون وهرطرفی اویمه‌لی شبه جزیره‌لریله برونلری وبونلرك آره‌لرنده کورفز وقویلریله طبیعی لیمانلری واردر. بوحال زمان قدیمده (قاریه) خطه‌سنك معموریتنی موجب اولوب، بو سواحلده برچوق مشهور وتجا-رتکاه معموره‌لر وار ایدی، که بعضلرینك خرابه‌لری الیوم باقیدر. شمدیکی حالده باشلیجه لیمان واسکله‌لری غربدن باشلایه‌رق: کوللك، بودروم، کوك آباد، مرمریس، مکری وسائره‌در. صنایع محلیه کویلرده یاپیلان بعض کلیملرله زیتون یاغی اخراجی کبی شیلردن عبارتدر. سنجاغك سنوی اخراجاتی ١٦٥٠٠٠ وادخالاتی یالکز ٤٣٠٠٠ عثمانلی لیراسی راده‌لرنده‌در. سنجاغك واردات سنویه‌سی ١١٨٠٠٠ و مصارف محلیه‌سی ١٨٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در. اهالیٔ لوا ١٤٥٥٤٤ کشی‌اولوب، ١٣٤٧٥٧ سی مسلم وترك، ١٠١٣٦ سی ینه ترکجه لسانیله متکلم روم (؟)، ٥١٠ ی یهودی، ١١٤ ی ارمنی و ١٤١ ی اجنبیدر. سنجاق داخلنده ٢٤٠ جامع، ١٤٥ مسجد، ٢٥ کلیسا، ٥ مدرسه، ٢ کتبخانه، ١٤٥ اسلام و ٩ روم مکتبی، ٩ حمام، ١٦ خان، ١٤٣٦ دکان، ٤١٦ مغازه، ٢٥٨ دکرمن، ١١ یاغخانه، ٨ کره‌میت خانه، ٧ کراسته فابریقه‌سی موجوددر. آیدین ولایتی ماده‌سنده مذکور اولدیغی اوزره، منتشا سنجاغی: مغله، میلاس، مکری، مرمریس، بودروم و کویجکز اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، ٤ ناحیه و ٣٥٢ قریه‌یی حاویدر. مرکزی مغله قصبه‌سیدر.

بو سنجاغك قسم غربیسی ازمنهٔ قدیمه‌ده (قاریه) خطه‌سنی تشکیل ایدوب، قسم شرقیسی ایسه (لیکیه) خطه‌سندن معدود ایدی. کرك قاریه‌لیلر وکرك لیکیه‌لیلر پلاسج اقوامندن معدود اولوب، تروآ محاربه‌سنده تروآلیلرك امدادینه کیتمشلردی.

برخیلی وقت مستقلاً اداره اولندقدن صکره، لیدیه
حکمدارلرینك ضبطنه و بعده لیدیه ایله برابر
ایرانیلرك تحت تابعیتنه کیرمشلردی. ایرانیلرك تحت
تابعیتنده اولدقلری حالده، (هالیقارناسه) یعنی
بودروم شهرنده برقراللق تشکل ایدوب، قراللرندن
(موسولوس) بعد الموت کندیسنه یاپیلان مصنع
تربه‌سیله مشهوردر. بونك زوجه‌سی وهمشیره‌سی
(آرتمیسه) لیکیه‌نك بتوننی وفریجیه‌نك برقسمنی دخی
ضبط ایتمشدی. بیوك اسکندر اوراسنی ضبط
ایتدکدن صکره، مرقومه‌نك همشیره‌سی (آدا) یی
قرالیچه طانیمشدی. جهانکیر مشارالیهك وفاتندن
صکره اورالری سلفقیلرك حصه‌سنه دوشوب، بعده
روماليلرك ضبطنه کچمش؛ وروما دولتنك انقسامنده
شرق ایمپراطورلغنه قالوب، نهایت قونیه سلجوقیلری
طرفندن ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمش؛ و دولت
سلجوقیه‌نك انقراضنده اوراده والی بولنان (منتشا)
بك اعلان استقلال ایتمکله، او وقتدن بری مملکت
بو اسمله شهرت بولمشدر. سلطان مراد خان ثانی
دورنده ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولوب، او وقتدن
بری برسنجاق صورتنده اداره اولنمقده‌در. سواحلی
قرون وسطاده قورصان یتاغی اولمغله، اسکی
معموره‌لری خراب اولمشدر.

منتش زاده { [«عبدالرحیم افندی» ماده‌-
سنه مراجعت بیوریله.]

مُنْتَفِك { بصره ولایتنی ترکیب ایدن درت
سنجاغك بری واك غربیسی اولوب،
شمال شرقی جهتندن عماره، شرق جنوبی طرفندن
بصره سنجاقلریله، جنوباً چول ایله، غرب شمالی
جانبندن‌ده بغداد ولایتنك حله سنجاغیله محدوددر.
٣٠° ایله ٢٠' ٣٢° عرض شمالی و ٤٣° ایله ٤٥°
طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی
تقریباً ٤٠٠٠٠ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی
دوز اولوب، فرات ایرماغی سنجاغی غربدن شرقه
اورته‌سندن شق ایدیور؛ وکرك بنه فراتدن کرك
دجله‌دن آیریلوب کلن برقاچ جدول سنجاغك مجرای
فرات شمالنده‌کی اراضیسنی قسماً اروا ایده‌رك،
فراته دوکیلور. بو جدوللرك اك بیوکی (شط الحی)
در، که لوانك شمال جهتنده ایکی قوله آیرلدقدن
صکره، بو قوللرك تکرار برلشمسیله، بیوك بر
جزیره تشکل ایدیور. جدوللرینك ایکنجیسی (شط
ام الجمال) در، که بودخی دجله‌دن کلیر. اراضیسی
صولاندیغی حالده پك منبت ومحصولدار اولوب،
صوسز قالنجه، چول حالنه کچر؛ بناءً علیه سنجاغك
اعماریله ثروتنك تزایدی جدوللرك تکثیریله حسن
اداره‌سنه متوقفدر. اسکیدن قالمه اولان جدوللر
کافی اولمدقدن بشقه، بونلرك‌ده چوغی بوزوق
اولوب، صولرك بعض چقور یرلرده تراکمیله هوایی
اخلال ایدن بتاقلقلرك تکثرینی موجب اولیور. بو
بتاقلقلردن یالکز برنج زرعیله استفاده اولنیور.
شمدیکی حالده اك برنجی محصولی خرما اولوب، حمار
وسوق الشیوخ ایله ناصریه قضالرنده ٥٠٠٠ جریب
خرمالق یعنی ٥٠٠٠٠٠ کوك خرما آغاجی بولنیور.
وسنوی ٢٦٠٠٠ طونیلاته قدر خرما آلنیور.
دیکر محصولاتی: بغدای، آرپه، برنج، مصر، داری،
ماش، سیسام وسائر حبوباتله توتون، پورتقال،
لیمون، قایسی، الما، آیوه، نار، انجیر، اوزوم،
طوت وسائر میوه‌لردن عبارتدر. خرمالقلرله اشجار
مثمره‌دن بشقه اورمانی اولمدیغی کبی، معادن ومیاه
معدنیه‌سی دخی یوق کبیدر. حیوانات اهلیه‌سی
چوق وجنسلری ایی اولوب، بعضلری سنه‌ده ایکی
دفعه طوغرور. بتون لوا حیوانات اهلیه‌سنك
تولدات سنویه‌سی ٦٥٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب،
٥٠٠٠٠٠ ی قیون، ٥٠٠٠٠ ی صیغیر،
٤٠٠٠٠ ی دوه، ٣٠٠٠٠ ی مرکب،
٢٠٠٠٠ ی‌ده بیکیر جنسندندر. آنجق عشایرك
پك کثرتلی اولان حیواناتی بوحسابه داخل دکلدر.
صنایع محلیه عبا و دیکر بعض منسوجاتله حصیر
اعمالندن و قیوجیلق وسائر بعض صنعتلردن عبا-
رتدر. سنجاغك مرکزی ناصریه قصبه‌سی اولوب،
ناصریه، سوق الشیوخ، شطره، حمار وحی اسملریله
٥ قضایه منقسم و ١٦ ناحیه‌یی حاویدر. قراسی
آز اولوب، اکثر اهالیسی خیمه‌نشیندر. اهالیٔ
لوا ٢٥٠٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، یالکز
١٦٠٠ ی صابئیندن و ١٥٠٠ ی اسرائیلی
وقصوری کاملاً مسلمدر. اهالیٔ مسلمه‌نك یالکز
٩١٥٠ سی سنی وباقیسی شیعی المذهبدر. کافهٔ
اهالیسی لسان عربی ایله متکلمدرلر. لوا داخلنده
برچوق مدن قدیمه خرابه‌لری بولنوب، برخیلی

آثارعتيقه چيقارلمشدر. منتفك اسمى ايچنده جولان
ايدن واك زياده نفوذ و اقتداره مالك اولان بر
عرب عشيرتى اسمندن مأخوذدر.

منتور { (Mentor) اساطير يونانيه‌ده مشهور
اوليسك محبى اولوب، مرقوم تروا
محاصره‌سنه عزيمتنده اوغلى (تلماق) ك تربيه‌سنى
وعائله‌سنك محافظه‌سنى بوكا احاله ايتمشدى. حقيقتده
انسان اولميوب، كويا عقل وحكمت الهه‌سى آتنه
(ونام ديكر مينروه) براختيار قيافتنه كيرمش،
ومنتور نامنى آلمشيدى. بو سمك «عقل» معناسنى
افاده ايدر برلفظدن اشتقاقده بوكا دلالت ايديور.

منتهى { (مير عطا) ايران شعراسندن
وطهران ساداتندن اولوب، شاه
سليمان صفوى زماننده ياشامش؛ واكبر شاه عهدنده
هندستانه عزيمتله، بعده جهانكيرك دخى التفاتنه
مظهراولوب، بندرلاهرى حكومتنه نصب اولنمش؛
وايرانه عودتى اثناسنده يولده شهيد اولمشدر. شو
بيت اونكدر:

زلفت زهر دوجانب خونريز عاشقانست
چيزى نمى توان كفت روى تو درميانست

منجم { (ملا عبدالرحيم) هندستان شعرا
ومنجميننده اولوب، عالمكير زماننده
ياشامش؛ و اواخر عمرنده نور بصردن محروم
قالمش ايدى. شوبيتى بوحالنه مناسب سويلمشدر:

روز را تيره ترزشب ديدم
معنىٔ روز سيه فهميدم

منجم بن الفول { اندلس مشاهير حكما
واطباسندن اولوب،
موسوى المذهب ايدى. سرقسطه شهرنده نشأت
ايتمشدر. حكمت ومنطقه متعلق سؤال جواب طرزنده
«كنزالمقل» عنوانيله بركتابى وسائرتأليفاتى واردر.

منجمد جنوبى { بحر — (Océan Glacial
(Antarctique) كرهٔ
ارضك قطب جنوبيسى اطرافنه ممتد بردكيز اولوب،
بحر منجمد شمالى كبى، قره‌لرله محاط اوله‌جغنه،
بالعكس بحر محيطلرله محاط اولديغندن، بونك
نره‌لره قدر ممتد اولديغنى تعيين ايتمك مشكلدر؛
وحدودى صرف فرضى واعتباريدر. بحر منجمد
شمالى، قره‌لرك حيلولتيله، مدار قطبىٔ شمالى‌يه قدر
ممتد اوله‌ميوب، ٧٠° عرض شماليده قالديغى حالده،
بحر منجمد جنوبى مدارقطبىٔ جنوبى‌يى كچوب، ٦٠°
عرض جنوبى‌يه قدر ممتد اولور. بناءً عليه، اوته‌كندن
چوق كنيش اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٠٦٤٨٦٠٠
مربع كيلومتره، حجمى ٦٣١٤٠٣٤٠ مكعب كيلومتره
و اك درين عمقى ٣٣٠٠ متره تخمين اولنيور.
هربرى ٢٥٠٠٠ سنه دوام ايدن دور برودت
نوبتى شمديكى حالده قطب جنوبيده اولديغندنمى،
يوقسه قره‌لرله محاط اولمديغندنمى ويا ديكر بر
سبب طبيعيدنمى، هرنه‌دن ايسه، بحرمنجمد شمالى
چوق دها صوغوق وبوزلرى دها منتشر اولوب،
دائرهٔ تأثيرى زياده‌در. ٦٠° عرض جنوبيدن
دها يوقاريلره قدر سرمدى قارلر وبوزلرله مستور
يرلره تصادف اولنوب، بحريون چوق ايلرى‌يه
صوقيله‌مامش؛ واورالرده بر طاقم طاغلر وبركانلر
دخى كورمكله قره اولديغنه حكم، وبر طاقم اسملر
دخى وضع ايتمشلرسه‌ده، طوپراغنى هيچ بر وقت
چپلاق كوره‌مه‌مشلردر. احوال طبيعيه‌سى بونك
دخى بحر منجمد شماليسنككينه مشابه اولوب،
آنجق اسكيمولرى واو قدرده حيوانات بحريه‌سى
يوقدر. (منجمد) لفظى غلط اولوب، لسان عربيده
(انجماد) و (منجمد) كلمه‌لرى اولمديغندن، (جامد)
ديمك اقتضا ايدرسه‌ده، شهرتنه بناءً، استعمالى
وجهله قيدينه مجبور اولدق.

منجمد شمالى { بحر — (Océan Glacial
(Arctique) كرهٔ ارضك
قطب شماليسنى احاطه ايدن همان مدور الشكل بر
دكيز اولوب، ٧٠° عرض شمالى‌يه قدر ممتد اولور.
آسيا، آمريقا وآوروپا سواحل شماليه‌سيله محاط
اولوب، يالكز اوچ يردن ديكر بحرمحيطلرله اختلاط
ايدر. بونلرك برنجيسى واك كنيشى غروئنلاندك
ساحل شرقيسيله يكى زمبله جزيره‌سى آره‌سنده‌كى
كچيد اولوب، اورادن بحرمحيط آطلاسى ايله اختلاط
ايدر؛ ايكنجيسى بافن دكيزى و داويس بوغازى
كچيدى اولوب، اورادن دخى بحر محيط مذكورله
اختلاط ايدر؛ اوچنجيسى آسيانك منتهاى شرق
شماليسيله آمريقانك غرب شمالى كوشه‌سى آره‌سنده‌كى
بهرنك بوغازى اولوب، بورادن بحر محيط كبيرله
اختلاط كسب ايدر. بو دكيزك مساحهٔ سطحيه‌سى
١٣٥٧٨٦٩٠ مربع كيلومتره، اك درين عمقى

١٥٤٥ متره وحجمی ٢٠٩٩٠٢٨٠ مکعب کیلو-
متره حساب و تخمین اولنمشـدر . سنه‌نك اكثر
موسملرنده صوبی طوكمش حالنده، وتموزدن ایلوله
قدر اولان یاز موسمنده متحرك جسیم بوز كتله‌لریله
مملو اولدیغندن، شمدی‌یه قدر مذكور اوج كچیددن
كیرمكه جسارت ایدن سفائن بوبحری بر یاندن بر
یانه شق ایتمكه موفق اوله‌میـوب ، یاری یولدن
دونمكه مجبور اولمش، ویا باتوب هلاك اولمشلردر.
بو دكیزك ایچنده حالی وقار وبوزلرله مستور برچوق
واسع آطه‌لر بولنوب، آمریقانك شمالنده بر چوق
بوغازلرله بربرلرندن آیرلمش اولان یرلردن وغرو-
ئنلاند اراضیسندن بشقه، آوروپا جهتنده ایسلانده،
اسپیچبرغ ، فرانسـوآ یوسف ارضی ، یكی زمبله ،
یكی سیبریه ورانكل ارضی نام جزایر بولنیور. بحر
منجمد شمالیده قیشین اوچ آی متمادیاً كیجه اولوب،
كونش هیچ كورنمز؛ وكرك قره كرك بوز حالنده
اولان دكیز كثیف برقار كفننه بورینه‌رك، یالكز
فجر شمالی دهشتلی ضیاسیله اومدهش طبیعتی تنویر
ایدر. بعده كونش آزر آزر كورنمكه باشلایوب ،
اوچ آی صكره ینه اوچ آی دوام ایتمك اوزره
متمادیاً كوندوز اولور ؛ وبو موسمده حرارت او
كثیف بوز وقارلری اریده‌جك درجه‌ده اولوب ،
قره جهتی موقت بر طـاقم پارلاق چیچكلرله ودكیز
جسیم بوز قیـالریله و بالیق وحیوانات بحریه وصو
قوشلریله طولار. بو دائمی كوندوز زائل اولوب،
كونش كیتدكجه دهـا زیاده كورنمه‌مكه باشلاینجه،
یكیدن صولر طوكمغه وقار یاغمغه باشلایوب ، بوز
طاغلری بولندقلری یرلرده طوكوب قالیرلر؛ وطقوز
آیلق قیش موسمی باشلار. بودهشتلی یرلرده دخی
اسـكیمو دینلن قومك افرادی دریلره صـارلمش
اولدقلری حالده ، برك دلیكلرینـه و قارلرك آلتنه
صـوقیله‌رق ، اوردقلری آیی بالیغی ات و یاغیـله
بسلنیرلر، وقیزاقلرینی كوپكلره سـوردیره‌رك ، قار
وبوزلرك اوستنده سیر وسیاحت ایدرلر. بحر منجمد
شمالینك تا اورته‌سی مقناطیس ویا كرهٔ ارضـك
دیگر بر قوتیـله بوزدن سـالم اوله‌رق یاز قیش
اریمش حالنده بولندیغی مروی ایسـه‌ده ، هنوز
محقق دكلدر.

منجمه { ایرانك اك مشهور شاعره وفاضله-
لرندن اولوب ، مولانا جامینك
عصرنده یاشامشـدر . (ماه) ویا (مه) دخی تخلص
ایدردی . زوجنك وفاتنه سویلدیكی مرثیه‌سندن
اولان بو بیت جمله اشعارندندر :

كوكب بختم كه بود ازوی منـور آسمان
بنگرای مه كز فراقت درزمین است این زمان

منجیقوف { (Menzikoff) روسیه مشا-
هیر سیاسیونندن اولوب ،
عن اصل موسقوه قربنده بركویلی چوجنی وبوركجی
چراغی ایكن، ذكاوت وجربزه‌سیله بیوك پترونك
نظر دقتی جلب ایده‌رك، بونك طرفندن اخذ وتربیه
اولنمش ، و ١٧٠٤ده جنرال اولوب ، پرنسلك
عنوانینی دخی احراز ایتمشدی اسوجه قارشی او-
لان محاربانده وپولتاوه محاربه‌سنده چوق خدمتی
كورلمشـدی . بیوك پترونك وفاتنده زوجه‌سی
قاترینه‌یی تخته چیقرمكه غـیرت ایدوب ، موقعنی
محافظه ایتمش ، وایكنجی پترونك قعودنده بونك
وصیسی اولوب ، كندی قیزینی دخی بوكنج
ایمپراطوره نشانلامش ایدی. آنجق پك زیاده نفوذ
قزانوب، خودسرانه حركته باشلادیغندن، ١٧٢٧
تاریخنده ایكنجی پترو طرفندن عزل، وسیبریه‌نك
(برزوف) قصبه‌سنه نفی اولنمش؛ و او دهشتلی
هـواده نكبتنی مردانه تحمل ایدوب، ١٧٢٩ ده
وفات ایتمشدر. — اوغلی (آلكساندر منجیقوف)
ایمپراطور نیقولانك جنرال وآمیراللرندن اولوب،
١٨٥٣ ده استانبولده سفیر بولنمغله ، بر طاقم
تكالیف نا معقوله‌ده بولنه‌رق، قریم محاربه‌سنه
سببیت ویرمش؛ وقریمده‌كی روسیه عسكرینك باش
قوماندانی اولوب ، آلماده و اینكرمانده مغلوب
اولمش، و سواستوپول مقاومتنی ترتیب ایلمش
ایدی . ١٧٨٩ده طوغـوب ، ١٨٦٩ده وفات
ایتمشدر.

منچیوس { و دهـا طوغریسی منغ چئو
(Mencius, Meng-Tseu)
چین حكماسندن اولوب ، میلاد عیسادن ٤٠٠
سنه اول (چئو) شهرنده طوغمش، و ٨٤ یاشنده
وفات ایتمشـدر . مشهور قونفوچیوسك تورونی
(چوسه) دن تلمذ ایدوب، برخیلی وقت قونفوچیوسك
كتابلرینی شرح وتفصیل ایتمكله اوغراشمش؛ وبعده

كنديسی دخی اخلاقه دائر بر كتاب يازمشدر، كه چينليلر طرفندن قونفوچيوسك كتابلرينه الحاق اولنه‌رق، مقدس عد اولنمقده‌در. آوروپا لسانلرينه ترجمه اولنمشدر.

مندانه { (Mendana) اسپانيه مشاهير بحريوننندن اولوب، ١٥٦٨ ده پرو ساحل غربيسندن بحر محيط كبيره بر سياحت ايده‌رك، (سالومون) جزايرينی كشف ايتديكی كبی، ١٥٩٤ ده دخی (كيروس) ايله برلكده برايكنجی سياحت ايدوب، كندی اسميله دخی تسميه اولنان ماركيزه و واشينغتون جزايرينی كشف ايتمشدر. [«ماركيزه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مَندب { [«باب المندب» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مندرس { بيوك — (Méandre, Mendéréh) آناطوليه‌نك غرب جهتنده بيوك بر ايرماق اولوب، قونيه ولايتنده ١٠٠٠ متره ارتفاعنده واقع (خوبران) كولندن خروجله، ايكی دفعه يرك آلتنه كيروب چيقدقدن صكره، خداوندكار ولايتنه دخول ايدوب، شمالدن كلن صندیقلی چايی و بعده كوتاهيه‌دن كلن وكنديندن بيوك اولان (بناز) چايی اخذ ايله، سازلق بر اووه‌نك ايچنده بعد الجريان، برطاقم طار بوغازلردن مرورله، آيدين ولايتنك دكيزلی سنجاغنه كيره‌رك، غرب جنوبی‌يه طوغری آقار؛ وصولدن چوروك صويی اخذ ايله اووه‌يه دوشوب، غربه طوغری پك طولامباجلی بر جريانله آقه‌رق، ينه صولدن يكی دره وچينه چايلرينی وصاغ وصولدن دها برچوق دره‌لر آلدقدن صكره، آيدين اووه‌سندن بالمرور، سوكه قضاسنه كيرنجه، جنوب غربی‌يه طوغری دونر؛ واطرافی بتاقلقلی برحال آلوب، دكيزه منصب اولور. مندرس چوق چامورلر ايندبروب، منصبی سنه‌ده ١٢ متره دكيزك ايچنه كيريور. ايكی بيك بشيوز سنه‌دن بری ٣٢٥ مربع كيلومتره وسعتنده بركورفز طولديروب، بوندن يالكز بركول قالمشدر، كه، ساحلدن ١٥ كيلومتره اوزاقدر. مجراسی تقريباً ٣٨٠ كيلومتره طولنده اولوب، عادی وقتده دكيزه ٢٠٠ مكعب متره صو دوكر. حوضه‌سی ٢٣٩٠٠ مربع كيلومتره‌در.

مندرس { (كوچك —) آيدين ولايتنك ازمير سنجاغنده بر ايرماقدر، كه بوز طاغ ايله جمعه طاغی اتكلرندن اينن برچوق چايلردن بالتشكل، بو ايكی طاغك آره‌سنده تحصل ايدن واسع اووه‌ده شرقدن غربه و بعده غرب جنوبی‌يه طوغری جريانله، پك منبت اولان مذكور اووه‌يی بعدالارواء، آياثلوغ شهر قديمنك خرابه‌لری اوكنده قوش آطه كورفزينه دوكيلور. مجراسی ١٢٥ كيلومتره طولنده ومساحهٔ سطحيه‌سی ٣٠٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. بو دخی بيوك مندرس كبی چوق چامورلر دوكوب، ساحلی كيتدكجه ايلری‌يه سورمكده‌در. اسم قديمی (قايستره) اولوب، مندرسه تشبيهله كوچك مندرس تسميه اولنمشدر.

مندرس { بيغا سنجاغنده دخی بو اسمله بر نهر اولوب، اسكی تروآ خطه‌سنی شق ايله، قلعهٔ سلطانيه بوغازی خارجنده آطه‌لر دكيزينه دوكيلور. ياغمورلر موسمنده سيل حالنده آقوب، قوراقلق زماننده صويی پك آزالير.

مندل { هندستانده برمملكت اولوب، (مندلی) ديمكله معروف الك مقبول عودك اورادن چيقمسيله مشهور ايدی.

مندلی { بغداد ولايت وسنجاغنده وبغدادك ١١٥ كيلومتره شرق شماليسنده اوله‌رق حدود ايرانيه‌دن ٧ كيلومتره‌لك مسافه‌ده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ١٤١٠ اهاليسی و رشديه مكتبی واردر. ايران زوارينك طريقی اوزرنده واقع اولمغله، بر مقدار تجارتی وقربنده نفت قيولری واردر.

— مندلی قضاسی بغداد سنجاغنك منتهای شرق شماليسنده واقع اولوب، شمالاً ايران حدوديله، شرقاً كوت العماره، جنوباً عزيزيه، غرباً دخی خراسان و خانقين قضالريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سی ٥٠٠٠ مربع كيلومتره اولوب، ١٥٠٠٠ اهالی ايله مسكوندر، كه بونلرك يالكز ٢٠٠٠ ی شيعی و قصوری سنی اولوب، عرب و كرددن مركبدر. قضانك ايچندن آقان واراضيسنی سقی ايدن نفت نهری اراضیٔ ايرانيه‌دن كلمكله، اهالیٔ قضا، صويك مجراسنی چويرمك ايچون، ايران حكومتنه بر رسم ويرمكه مجبوردرلر. سقی وزرع

اولنان اراضیسی ٧٠٠ فدان یعنی ٢١٠٠٠٠ دونم اولوب، باشلیجه محصولاتی بغدای وآرپه وخرما ایله سائر میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. باغچه‌لری چوقدر. بو قضاده زفت ونفت ایله پترول وسوماق دینلن بر نوع قرمزی آشی بویه‌سی وطوز وکوکورت کثرتله بولنوب، اخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌سنك تولدات سنویه‌سی ٦٧٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، بونك ٥٠٠٠٠ ی قیون، ٧٠٠٠ ی صیغیر وقصوری بیکیر، مرکب ودوه‌دن عبارتدر. بو قضاده کوزل کتفیه‌لر یاپیلیر.

مندوزه { (Mendoza) اسپانیه مشاهیرندن اوچ کشینك اسمیدر: بری اسپانیه قاردینالی دینکله مشهور اولوب، فردیناند ایله ایزابلایه مسلمانلره قارشی اولان محاربه‌لرده یاردیم ایتمشدی. — ایکنجیسی قادیس اغنیاسندن اولوب، شارل کینت زماننده پاراغوآیی کندی مصارفیله کشف وفتح ایتمکی تکلیف ایده‌رك، بر وقت آمریقای جنوبیده طولاشدقدن و (بوئنوس آیرس) شهرینی تأسیس ایتدکدن صکره، ١٥٣٧ تاریخنده اسپانیایه مواصلت ایتمکده ایکن، بورغونلقدن وآجلقدن وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی شاعر جغرافی، مورخ، عسکر ودیپلومات اولوب، بعض مناصب سیاسیه‌ده بولنمش؛ وغرناطه‌نك اسپانیوللر طرفندن ضبطی تاریخنی ودیکر بعض کتابلر یازمشدر. ١٥٠٣ده غرناطه‌ده طوغوب، ١٥٧٥ ده وفات ایتمشدر.

مندوزه { (Mendoza) آمریقای جنوبیده آرجنتین جمهوریتنك غرب جهتنده و بوئنوس آیرسك ٩٩٠ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق (آند) سلسلهٔ جبالی اتکنده و (ریو ده. مندوزه) نك برجدولی اوزرنده ٥٢´ ٣٢° عرض جنوبی ایله ٩″ ٥´ ٧١° طول غربیده واقع ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٢٨٨٠٣ اهالیسی، کنیش وکوزل سوقاقلری، شیلی ایله حیوانات و بوئنوس آیرس ایله ذخیره تجارتی، اوستنده‌کی طاغلرده کوکورتلی قابلیجه‌لری واطرافنده منبت اراضیسی واردر. بوئنوس آیرسدن کلن دمیر یول خطی بو شهردن کچه‌رك، شیلینك (والپارزو) اسکله‌سنه واصل اولمغله، بو شهر ایکی بحر محیط آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك مهم بر موقعیدر.

— مندوزه ایالتی آرجنتین جمهوریتنك ایالات غربیه‌سندن اولوب، غرباً شیلی حدودیله، شمالاً (سان جوان)، شرقاً (سان‌لویی) ایالتلریله، جنوباً دخی (پامپه) و (آند) اراضیسیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٨١٦٠ مربع کیلومتره اولوب، ١١٦٦٩٨ اهالی ایله مسکوندر. شمال غربی قسمی طاغلق و خالی اولوب، ایالتك غرب جهتی آند سلسله‌سنك اتکلرندن و شرق طرفی واسع اووه‌لردن عبارتدر. طاغلردن ایتن مندوزه، تونویان ودیامانته نهرلری اراضیسنی سقی ایدوب، اروا اولنمیان جهتلری ایسه چول حالنده‌در. هواسی پك یابس و یاغمورلری سیرك اولدیغندن، اکثر میاه جاریه‌سی بر طاقم بتاقلقلر تشکیل ایده‌رك قورور. محصولاتی: بغدای، مصر، توتون، سبزه، اوزوم وسائره‌دن عبارت اولوب، طوت آغاجلری دخی چوق اولمغله، خیلی مقدار ایپك دخی چیقاریلیر. قواق وسوکوت آغاجلری چوقدر. کمور معدنی، پترول وهرنوع معادنی چوق ایسه‌ده، باشلیجه باقیر ایله کومشك اخراجیله قناعت ایدیورلر. حیوانات اهلیه‌سی چوق دکل ایسه‌ده، سان جوان ایالتندن کلوب شیلی‌یه اخراج اولنان حیواناتی مندوزه ایالتنده سمیرتیرلر. اورانك یازی اولان کانونلرده میزان الحراره ٣٠ درجه‌یه قدر چیقار، وتموز وآغستوسده ٢ درجه‌یه قدر اینر. قیشین قار دخی یاغار. معارف خیلی ترقیده‌در. شیلیدن بو ایالته هجرت ایدنلر چوقدر. ایالت ١٢ سنجاغه منقسمدر.

منذر { صحابه‌دن برچوق ذواتك اسمی اولوب، الك معروفلری (منذر بن عمرو بن خنیس الانصاری الخزرجی الساعدی) درکه عقبه بیعتنده وبدر واحد غزالرنده حاضر بولنوب، بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

منذر { اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك آلتنجیسی اولوب، ٢٧٢ تاریخنده، پدری محمد بن عبدالرحمنك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش؛ وغالب بن ابی حفص نام شقی سرقسطه‌ده عصیان ایدوب، طلیطله‌یی دخی ضبط

ایتمکله ، منذر حاجی بولنان هشامی عسکرله
مرقومك اوزرینه سوق ایتمش ایسه‌ده ، غالب
برطاقم حیل و دسایسله هشامی اغفال ایده‌رك ،
طلیطله‌یی بعد التخلیه ینه ضبط ایتدیکندن، منذر
مشارالیه هشامی اعدامله ، بالذات عسکر سوق
ایده‌رك، طلیطله‌یی محاصره ایتمش؛ وبر سنه سورن
محاصره اثناسنده وقوع بولان محاربانك برنده
۲۷۵ ده قتل اولنمشدر . معیتنده بولنان برادری
عبدالله خلفی اولمشدر.

منزله { مصر سفلاسنك دقهلیه مدیریتنده (دکرنس) مرکزقضاسنك مرکزی
بر قصبه اولوب ، منصوره‌نك ۴۷ کیلومتره شرق
شمالیسنده ونیلك دمیاط قولندن آیرله‌رق منزله
کولنه دوکیلن طبیعی بر جدولك اوزرنده واقع
و ۸۴۵۰ اهالی‌یی جامعدر . بو قرنك اوائلنده بر
بالیقجی کویندن عبارت ایکن ، او وقتدن بری
بیویوب، شمدی برقاچ جامع شریفی، کوزل ابنیه‌سی،
صید ماهیسی وبرنج تجارتی واردر.

منزله { کولی (بحیرۀ منزله) ساحل مصرك شرق جهتنده دمیاط ایله پورت
سعید آره‌سنده واسع وصیغ برکول اولوب، شمالاً
طار وقوملق بر دیل ایله دکیزدن آیرلمشدر. بویی
۴۴ واکی ۴۰ کیلومتره اولوب، نیلك فیضاننده
مساحۀ سطحیه‌سی ۱۲۰۰ مربع کیلومتره‌در .
درینلکی ایسه آنجق بر متره‌در. صویی طوزلی
اولوب، کنارلرنده‌کی تملحه‌لرده کایتلی طوز چیقار.
بالیغی پك چوق اولوب، صید ماهی رسومندن
حکومت خیلی واردات آلیر. نیلك فیضاننده صویی
چوغالوب ، او موسمده اسن شمال روزکارلرندن
آق دکیزده قالقان طالغه‌لردخی فضله میاهك دکیزه
دوکلسنه مانع اولدیغندن، صولر اطرافی باصار .
فیضان موسمنده کولك صویی طاتلیدر. سائر مو.
سملرده برچوق یرلری صویك خارجنه چیقوب، بر
چوق آطه‌لرظهور ایدر؛ وکولك ایچنده قایقلر زور
طولاشه بیلیر. زمان قدیمده بو کولك محلنده نیلك
اوچ قولی آقوب، جدوللرله اراضی‌یی سقی ایدردی.
بعده بو قوللرك منصبلری طیقانوب، صولر اطرافه
طاغلغله، کول تحصل ایتمشدر.

منستیر { تونسك ساحل شرقیسنده وتونس شهرینك ۱۳۰ کیلومتره جنوب
شرقیسنده اوله‌رق مهدیه ایله سوسه آره‌سنده وبر
کوچك شبه جزیره‌نك اوجنده بر قصبه و اسکله
اولوب ، ۷۵۰۰ اهالیسی، صاغلام سوری، ایچ
قلعه‌سی، ۱۳ جامعی، ۸ زاویه‌سی، مناستردن مبدل
اولمسی ملحوظ اولان قلعه کبی بیوك بر رباطی ،
فرانسزلر طرفندن تأسیس اولنمش بر دار المعلمین
واطرافنده کوزل باغچه‌لرله زیتونلق و خرماقلری
واردر. وقتیله علما وزهادینك کثرتیله مشهور ایدی.

منشیه { بلاد عربده بعض شهرلرك خارجنده بولنان وصیفیه وباغچه‌لری حاوی
اولان یازلق محللره وبر طاقم قرا وکوچك قصباته
علم اولمشدر.

منصف { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (بابا خواجه مخاطب) هندستانده دهلی
دولت تیموریه‌سی وزراسندن ایکن، جذبه‌یه دوچار
اولوب ، ماملکنی تصدق ایتدکدن صکره، ایفای
حج ایچون جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ و عودتنده
لاهورده زاویه نشین اولوب، ۱۱۲۸ ده وفات
ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

با کسی نیست مرا طاقت همپاییها
بعدازین دست من ودامن تنهاییها

— ایکنجیسی (شاه علیخان) شاهجهان آبادلی
اولوب ، لسان فارسی تدریسیله و مطالعۀ کتب
و دواوین فارسیه ایله مشغول ایدی. شو بیت
اونکدر :

آن که می پرسد بعشقش داستان من بمن
میکند گویا ملامت از زبان من بمن

— اوچنجیسی عن اصل شیرازلی اولوب ،
طهرانده نشأت ، و بر آره‌لق هندستانه سیاحت
ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

دلیل هرطرف و رهنمای هرکذرم
میان کعبه وبتخانه منزلیست مرا

منصور { (ابو جعفر - بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس) خلفاء عباسیه.
نك ایکنجیسی‌اولوب، ۹۵ تاریخ هجریسنده‌طوغمش،
و ۱۳۶ تاریخنده ، برادری ابوالعباس سفاحك
وفاتی اوزرینه ، هاشمیه‌ده تخت خلافتنه جلوس ایتمش؛
ووراثت ادعاسنده بولنه‌رق شامده اعلان خلافت

ایدن عمی عبداللهی مؤسس دولت عباسیه اولان
ابومسلم خراسانی واسطه‌سیله مغلوب وقتل ایتدکدن
صکره، مشارالیه ابومسلمك دخی نفوذینی چکه‌میه‌رك،
۱۳۷ ده کندیسنی قتل ایتدیرمشدر. روملرله بر
چوق محاربه‌لر ایدوب، آناطولینك غرب جهتلرنده
بر خیلی یرلر فتح ایتمش؛ وبعض بنی امیه طرفدارلریله
وعلویلرله دخی اوغراشمش ایدی. ۱۴۵ تاریخنده
بغدادی تأسیس ایدوب، مقرخلافت اتخاذ ایتمشدر.
ماوراءالنهر جهتنده دخی بعض فتوحاته نائل اولمش
ایسه‌ده، اندلسده بنی امیه‌دن برشعبه ظهور ایدوب،
اوراسی خلافت عباسیه اداره‌سندن چیقمشدر. اك
اول اسلامده علوم و فنونك ترقیسنه خدمت ایدن
صاحب ترجمه اولوب، ارباب علم و هنری حمایه
وتشویق ایتمشدر. ۲۲ سنه‌یه قریب مدت خلافت
سوردکدن صکره، ۱۵۸ تاریخنده، ایفای حج
ایچون مکهٔ مکرمه‌ده بولندیغی حالده، ۶۳ یاشنده
وفات ایتمشدر. دوانقی لقبیله دخی ملقبدر. حدیث
وتفسیر و فقهك تدوینی دخی منصور زماننده بدأ
اولنوب، او وقته‌دك علم حفظ وروایتدن عبارت
ایدی. وفاتنده خزینه‌ده ۶۰۰ ملیون درهم ایله
۲۴ ملیون دینار براقدیغی مرویدر. اوغلی مهدی
خلفی اولمشدر.

منصور { خراسان و ماوراء النهرده حکومت سورن آل ساماندن ایکی کشینك
اسمیدر:

برنجیسی (امیر منصور بن نوح بن نصر بن احمد
بن اسماعیل) سامانیلرك آلتنجیسی اولوب، ۳۵۰ ده
برادری امیر عبدالملکه خلف اولمش؛ و دیلمیلرله
محاربه ایدوب، رکن الدوله‌یی کندیسنه یوز اللی
بیك آلتون ویرکی اعطاسنه وقیزینی کندیسنه تزویجه
مجبور ایتمشیدی. ۱۵ سنه کمال عدالتله اجرای
حکومت ایتدکدن صکره، ۳۶۵ ده وفات ایدوب،
برچوق خیرات براقمشدر. تاریخ طبری‌یی فارسی‌یه
ترجمه ایدن ابو علی بن محمد بونك وزیری ایدی.
— ایکنجیسی (امیر منصور بن نوح بن منصور)
آل سامانك سکزنجی حکمداری اولوب، ۳۸۷
تاریخنده پدری امیر نوحه خلف اولمش؛ ویالکز
بر سنه ایله یدی آی حکومت سوردکدن صکره،
باباسی قوللرندن امیر الامرا (بکتوزون) عصیان
ایدوب، سرخسده کندیسنه غلبه چالمغله، گوزلرینه
میل چکمش؛ وکوچك برادری امیر عبد الملك
ثانی‌یی اقعاد ایتمشدر.

منصور { (شاه — بن شاه مظفر بن مبارز الدین) فارسده حکومت سورن
آل مظفرك بشنجی و صوك حکمداری اولوب،
عمی شاه شجاع زماننده شستر حاکمی اولمشیدی.
تیمورلنكك فارسه مستولی اولوب، برادری شاه
یحیایی فارسه حاکم نصب ایتدیکنی خبر آلدقده،
۷۹۰ ده عسکر چکوب، فارسی ضبط ایتمش؛
و بش سنه حکم سوردکدن صکره، تیمور تکرار
فارسه کلنجه، وقوع بولان محاربه‌ده، صاحب ترجمه
غالب کلمك اوزره ایکن، کندیسی وآتی مجروح
اولمغله، عسکر تیمورك الینه اسیر دوشمش؛ وبونکله
آل مظفر دولتی منقرض اولمشدر.

منصور { (میرزا — بن میرزا بایقرا بن معز الدین عمر شیخ بن تیمور
کورکانی) خراسانده حکومت سورن مشهور سلطان
حسین بایقرانك پدری اولوب، ۸۴۹ ده وفات
ایتمشدر.

منصور { (الملك المنصور) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك بحریه‌دن
آلتی کشینك لقبیدر:

برنجیسی (الملك المنصور علی) ملوك مذکوره‌نك
ایکنجیسی اولوب، ملك معز ایبکك اوغلیدر. ۶۵۵
تاریخنده، پدرینك قتلی اوزرینه، ۱۵ یاشنده
اولدیغی حالده، تخته قعود، وپدرینی قتل ایتدیرمش
اولان شجرة الدری قتل ایتمش؛ وایکی سنه ایله
سکز آی اجرای حکومتدن صکره، چنکیز عسکری
شامه مستولی اولمغله، اویله بر زمانده جسور وتجربه
دیده برحکمداره لزوم اولمقی ملابسه‌سیله، ۶۵۷
تاریخنده کندیسی اسقاط اولنه‌رق، یرینه امرادن
سیف الدین قطز قعود ایتمشدی.
— ایکنجیسی (الملك المنصور سیف الدین
قلاوون) [« قلاوون » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]
— اوچنجیسی (الملك المنصور حسام الدین لاجین)
[« حسام الدین » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]
— دردنجیسی (الملك المنصور ابو بکر بن الملك
الناصر محمد بن قلاوون) ملوك مذکوره‌نك اون

اوچنجیسی اولوب، ٧٤١ تاریخنده پدرینه خلف اولمش ایسه‌ده، یالکز ایکی بچق آی حکومت سوروب، ٧٤٢ ده اتفاق امرا ایله اسقاط، ویرینه برادری ملك اشرف علاء الدین کوچك اقعاد اولنمشدی.

— بشنجیسی (الملك المنصور محمد بن الملك المظفر امیر حاج بن الملك الناصر محمد بن قلاوون) ملوك مذکوره‌نك یکرمی برنجیسی اولوب، ٧٦٢ ده عمی ناصر الدین سلطان حسنه خلف اولمش؛ ویالکز ایکی سنه ایله اوچ آی حکومت سوردکدن صکره، ٧٦٤ ده اسقاط، وحبس اولنه‌رق، ممالیك چراکسه زماننده ٨٠١ تاریخنده محبسده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی (الملك المنصور علی بن الملك الاشرف شعبان بن حسین بن الملك الناصر محمد بن قلاوون) ملوك مذکوره‌نك یکرمی اوچنجیسی اولوب، ٧٧٨ ده، ٨ یاشنده اولدیغی حالده، پدرینه خلف اولمش؛ وبش سنه مصر وشام حکومتی بونك نامنه اولدقدن صکره، ٧٨٣ ده ١٣ یاشنده وفات ایتمشدر.

منصور { (الملك المنصور) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌دن دخی ایکی کشینك لقبیدر:

برنجیسی (الملك المنصور عبدالعزیز بن الملك الظاهر سیف الدین برقوق) ملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولوب، ٨٠٨ تاریخنده، برادری ملك ناصر ابو السعادات فرحك اختفاسی اوزرینه، تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، اوچ آی صکره مرقوم فرح ظهور ایله، کندیسنی اسقاط، واسکندریه‌ده حبس ایدوب، محبسده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (الملك المنصور ابو السعادات عثمان بن الملك الظاهر سعید چقمق) ملوك مذکوره‌نك اون برنجیسی اولوب، ٨٥٧ ده، پدرینك فراغی اوزرینه، طقوز یاشنده اولدیغی حالده، مقام حکومته کچمش ایسه‌ده، یالکز ایکی آی حکومت بونك نامنه اولوب، ینه او سنه اتابکی اولان ابو النصر اینال کندیسنی اسقاطله، یرینه قعود، وملك اشرف تلقب ایتمشیدی.

منصور { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه —) طوسلی اولوب، شاهرخ میرزا امراسندن ایدی؛ و ٨٥٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رمقی بیش نمانده ست به بیمار غمت
قدمی رنجه کن ای دوست که درمیکذرد

— ایکنجیسی (درویش —) [«درویش منصور» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— اوچنجیسی دامغانلی اولوب، اورانك شیخ الاسلامی ایدی. شو رباعی اونکدر:

دربستر آرزو غنودن تاکی
تاکی مرهون نفس بودن تاکی
یکبار بسهوهم سری بالاکن
بردرکه خلق جبهه سودن تاکی

— دردنجیسی هندستانك اکبر شاه دوری شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

کی زدل مهررخ آن بت بیباك رود
این نه حرفیست که ازصفحهٔ ادراك رود

— بشنجیسی (برخوردار بیك) نائنلی اولوب، کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غیر چشم توکه خون دل احباب خورد
کس ندیده‌ست که بیمار می ناب خورد

منصور بالله { (اسماعیل بن محمد نزار بن عبید الله المهدی) ملوك فاطمیه‌نك اوچنجیسی اولوب، ٣٣٤ تاریخنده پدری بایزید مخلد نام خارجی طرفندن مهدیه‌ده تحت محاصره‌ده ایکن وفات ایدنجه، صاحب ترجمه بونك موتنی کتم واخفا ایله، ایکی سنه دها محصوراً جنك ایده‌رك، مرقومی مجروحاً اله کچیره‌رك، قتل ایتدکدن صکره، پدرینك وفاتنی اعلان ایله، تخت سلطنته قعود، وبدی سنه حکومت سوردکدن صکره، ٣٤١ ده وفات ایتمشدر. جسور وعاقل برحکمدار ایدی.

منصور تمیمی { (ابو الحسین — بن اسماعیل الضریر) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب، جزیره‌نك (رأس عین) قصبه‌سنده طوغمش؛ ومصرده نشأت ایتمشدر. فقهده «الواجب»، «المستعمل»، «المسافر»، «الهدایة» عنوانلریله تألیفاتی وبعض اشعاری واردر. ٣٠٦ تاریخنده مصرده وفات ایتمشدر.

منصور حلاج { مشاهیر ارباب جذبه‌دن اولوب ، فارسك بیضا شهرندن ایدی . خلیفه مقتدر بالله زماننده ظاهراً شریعته مغایر بعض تفوهاتده بولنمغله ، ۳۰۶ تاریخنده فتوای فقها ایله بغدادده اعدام اولنمشدر.

منصوره { مصر سفلاده قاهره‌نك ۱۱۸ کیلومتره شمالنده دقهلیه مدیریتنك مرکزی برشهر اولوب، ۲۶۹۵۰ اهالیسی، ایشلك تجارتی و یاکن بزیله سائر پاموق وکتن منسوجات فابریقه‌لری واردر. بو شهر ۶۱۶ ده ملك عادل طرفندن اهل صلیب مغلوب وفرانسه قرالی طقوزنجی لوئی اسیر اولدیغی وقت بنا اولنمشدر.

منصوره { وقتیله سند خطه‌سنك مرکزی بر بیوك شهر اولوب ، مهران یعنی سند نهرینك تشکیل ایتدیکی برآطه اوزرنده و ملتاندن ۱۲ مرحله‌لك مسافه‌ده واقع ایدی . بیوك وتجارتکاه بر شهر اولوب ، اهالیسی کاملاً مسلم ایدی؛ وبیوك برجامع وسائر خیراتی وار ایدی. بر روایتده ابوجعفر منصور زماننده تأسیس ویا فتح و توسیع اولندیغندن، وبر روایتده هارون الرشید زماننده بنی امیه نامنه خروج ایدن (منصور بن جهور الکلبی) طرفندن تأسیس اولندیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدی . شمدیکی خریطه‌لرده بو اسمه تصادف اولنمدیغندن، خراب اولسه کرکدر.

— خوارزمده جرجانیه قارشیسنده وجیحون کنارنده وبطیحه‌ده یعنی بصره جهتنده دخی بو اسمله بر معموره وار ایدی . برنجیسنك نهر طرفندن باصیلوب، خراب اولدیغی؛ وایکنجیسنك آل بویهدن بهاء الدوله بن عضد الدوله زماننده تأسیس اولنوب، بعده خراب اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منصوره { (یاخود منصوریه) افریقیه (یعنی تونس) ده قیروان قربنده اسکی برشهر اولوب، ملوك فاطمیه‌نك اوچنجیسی اولان منصور بن قائم طرفندن ۳۳۷ تاریخنده تأسیس، ومقر حکومت اتخاذ اولنمشدی. ملوك فاطمیه‌نك مصره انتقالندن صکره بنی بادیس طرفندن مرکز اتخاذ اولنمش؛ و ۴۴۲ تاریخنده خروج ایدن عربلر طرفندن تخریب ایدلمشدر.

منعم { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (قاضی فوزالحق) هندستانده بریلی مضافاتندن کهاته قصبه‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر.

رفته ایم ازخود چنان کز ما مپرس احوال ما
بیخودی می آید اکنون بهر استقبال ما

— ایکنجیسی (عبدالرحمن) بخارالی اولوب، شهر مذکورده محتسب ایدی. شو بیت اونکدر:

زبسکه ضبط نکه میکنم ز رخسارش
کمان برندکه جایی دکر کرفتارم

— اوچنجیسی هندستانده مرادآباد ساداتندن اولوب ، آبا و اجدادی ارباب حکومتدن ایکن، وکندیسی اکثر علوم وفنونه عارف اولدیغی حالده، دوچار فقر اولوب ، وطنی ترکه ، ۱۲۰۱ ده لکهنویه انتقال ایتمشدی . بر تفسیر شریفی وآلتی بیك بیته بالغ کلیاتی واردر شو بیت اونکدر:

خراب ناز وپامال اداها میکند مارا
خدا رسوا کند دل راکه رسوا میکند مارا

— دردنجیسی (میرزا بیك) اکبرآبادلی اولوب، عالمکیر زماننده بعض مناصب عالیه‌یه وبهار خطه‌سی صوبه‌دارلغنه نائل، وبهادر شاه زماننده خان‌خانان عنوانیله منصب وزارته واصل اولمش؛ وجونپورده کوزل برکوپری بنا ایتدیرمشدر. شو بیت اونکدر:

بلبل ازناله کل ازخون دل ایجادکنم
عالم ناز ونیاز دکر آباد کنم

مَنف { (Memphis) مصر قدیمك مرکزی و فراعنه‌نك پایتختی اولوب، الیوم خرابه‌لری جیزه مدیریتنك بدرشین قضاسنده و قاهره‌نك ۲۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. فراعنه زماننده پك بیوك برشهر اولوب، ۶۰۰۰۰۰ قدر اهالیسی وار ایدی. فراعنه‌نك اك اسکیلرندن (منس) طرفندن تأسیس اولنمشدی. پك معمور ومزین برشهر اولوب، الیوم خراب حالنده باقی اولان سرای ومعبدلریله هیکل وستونلری واهرام وسائر ابنیهٔ جسیمهٔ مصنعه‌سی حیرت‌افزای ناظریندر. مصر استقلالی غائب ایدوب، ایرانیلرك ضبطنه کچدیکنده، منف شهری بالطبع پارلاقلغی قسماً غائب ایدوب، بیوك اسکندر طرفندن اسکندریه تأسیس اولنجه، منف تدنی‌یه باشلامش؛ وهله قاهره‌نك تأسیسندن صکره بسبتون خالی قالوب ، خراب اولمشدر . خرابه‌لری اوزرنده ۳۰۵۵ اهالیسی اولان (میت

رهینه) قصبه‌سیله بدرشین قریه‌سی ویرچوق خرما.
لقلر بولنیور.

منفلوط { صعید مصرك سیوط مدیریتنده وسیوطك ۲۵ کیلومتره شمال غربیسنده ونیلك ساحل غربیسنده اوله‌رق قاهره‌دن سیوطه‌کیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضامرکزی بر قصبه اولوب، ۱۳۲۳۵ اهالیسی، متعدد مناره‌لی جوامعی، چارشیسی، بهر بازارکونی قوریلور بازاری وقربنده کربچدن بر هرمی واردر.

منفوحه { نجدده ریاضك قربنده وجهت جنوبیه‌سنده بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی و اطرافنده باغ و باغچه‌لریله خرمالقلری واردر. «معجم البلدان» ده یمامه‌ده بر قریهٔ مشهوره اولدیغی و (اعشی) نك اورادن اولوب قبری بولندیغی مذکوردر. بونك عینی اولوب، بعده بیوبه‌رك قصبه حالنی آلمش اولمسی ملحوظدر.

منفی { (Menfi) سیجلیه‌نك جرجنتی یالتنده وساحل بحرده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۶۰ اهالیسی واردر.

منفیه { بحر زنج ساحلنده مشهور بر بلده اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

منقاری زاده { (یحیی افندی) سلطان محمد خان رابع دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، موالیدن علائیه‌لی منقاری زاده عمر افندینك اوغلیدر. تحصیل علم ایله، علی‌الاصول دور مدارس ایده‌رك، ۱۰۵۸ده مکه وبعده مکرراً مصر منلاسی و۱۰۶۹ده استانبول قاضیسی و۱۰۷۲ده روم‌ایلی قاضیعسکری و۱۰۷۳ده شیخ‌الاسلام اولمش؛ واون بر سنه قدر امور فتوای اداره ایتدکدن صکره، فلج علتنه مبتلا اولوب، بر مدت تبدیل هوا ایچون ادرنه‌ده اقامت ایتمش؛ و ۱۰۸۴ده عزل وتقاعد اولنه‌رق، ۱۰۸۸ده وفات ایتمشدر. اسکدارده تأسیس کرده‌سی اولان مدرسه خطیره‌سنده مدفوندر.

منقشلاغ { (Manghichlak) خوارزمك اواخر حدودنده اوله‌رق خوارزم ایله سقین بیننده وبحر خزر قربنده بر قلعهٔ حصینه اولوب، شدت برودتیله مشهور اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر. — شمدیکی حالده بو اسم روسیه‌نك ماوراء خزر ایالت واسعه‌سنك بحر مذکور ایله خیوه آره‌سنده واقع بر قضاسنه ویریلیور، که بوزاچی شبه جزیره‌سنی دخی حاوی اولوب، قایداق خلیجندن قره بوغاز کورفزینه قدر ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵۰۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، جمله‌سی قرغیز اولمق اوزره، ۱۵۰۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی دوز وقوملق اولوب، بعض آلچق طاغلری‌ده واردر. قیشین میزان الحراره تحت الصفر ۲۴ درکه قدر اینوب، بوره‌لری‌ده چوقدر.

منك { (Mengs) آلمانیه‌نك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۷۲۸ده چهستانك (آوسیغ) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۷۷۹ده وفات ایتمشدر. آلمانیه‌نك رافائلی دینلیور. برخیلی آثار استادانه‌سی موجوددر.

منکب { اندلس ساحلنده بیره خطه‌سنه ملحق وغرناطه‌دن ۴۰ میل مسافه‌ده واقع برقصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

منکث { ماوراء النهرده اسبیجاب نواحیسنده بر قصبه وبخارا قربنده بر قریه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منکلور { (Mangalora) هندستانك مدراس اداره‌سنده و مدراسك ۶۰۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ملیبار ساحلی قربنده جنوبی کناره‌نك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۹۷۱۰ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، تمیز سوقاقلری، هندستان جوزی وسائر اشجاری، مصنع برمناره‌سی اولان خراب برجامع شریفی و بصره کورفزی وجزیرة العرب سواحلیله پك ایشلك تجارتی واردر. ابن بطوطه بو شهری زیارتنده ایچنده ۴۰۰۰ عرب تجاری بولندیغنی بیان ایدیور.

منکلی کرای اول { قریم خانلرندن اولوب، اك اول تحت تابعیت عثمانیه‌یه کیرن بو ذاتدر. حاجی کرای خانك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ۸۷۱ تاریخنده اوچ آی قدر مسند خانیده بولندقدن صکره،

عمزاده‌لرندن نور دولت خان وبعده یای کلدی خان ایله ابتدیکی محاربه‌لرده مغلوب اولمغله ، منکوب قلعه‌سنده جنویزلره التجا ایتمش؛ وبعده طرفدارلرینك تکثر و دعوتی اوزرینه ، قریمه عودتله، سرقوم یای کلدی خانی مغلوب ایده‌رك ، بتکرار مسند خانی‌یه چکمش ایسه‌ده ، قزان خانی سید احمد خان وسائر اقرباسنك تجاوزاتندن امین اولمق ایچون ، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی درکاهنه مراجعتله ، کفه وطمان ومنکوب قلعه‌لرینك جنویزلردن اخذینه تشبث اولندیغی حالده، معاونت ایده‌جکنی وعد ایده‌رك، مطلوبی اسعاف، وطوغ و علم و سائر تشریفاتله تلطیف اولنمش؛ وقلاع مذکوره‌نك فتحنده خدماتی کورلمکله، حقنده‌کی التفات وتوجه اضعاف ایدلمش ؛ وسلطان بایزید خان زماننده دخی کیلی وآقکرمانك فتحنده قرق اللی بیك عسکرله یاردیم ایتمکله ، یکیدن التفاته نائل اولمش؛ و (طورله) یعنی (دنیپر) سواحلنده فتح اولنان برخیلی اراضی کندیسنه احسان اولنمش ایدی. ٤٧ سنه حکومت سوردکدن صکره ، ٩١٩ ده ٧١ یاشنده وفات ایتمشدر . عاقل و عادل وشجیع بر ذات اولوب، قریمده برچوق جوامع و مدارس وسائر خیراتی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

قرافکدین منم حالم صورار بولسانك اکر جانا
کوکلده ناو وکوزده آب و دلده آه ولور پیدا

منکلی کرای ثانی { حاجی سلیم‌کرای اولك اولادندن اولوب ، ١٠٩٣ ده پدرینك منفی بولندیغی ردوس جزیره‌سنده طوغمش؛ وپدرینك خانلغی زماننده بعض سرعسکرلکلرده و برادرلرینك خانلغنده قالغایلق منصبنده بولندقدن صکره، ١١٣٧ ده، قریمده‌کی شورشی تسکین ایتمك شرطیله خانلق مسندینه نصب اولنمش؛ وکوردیکی حسن خدمت اوزرینه، درسعادته جلبله ، انواع نوازشلرله تلطیف ایدلمش ایدی . سلطان محمود خان اولك جلوسی متعاقب ١١٤٣ تاریخنده عزل، وردوس جزیره‌سنه نفی اولنه‌رق، ١١٥٠ ده ثانیاً قریم خانی اولمش؛ و بعده روسیه‌لیلر قریمك بعض طرفلرینه مستولی اولمغله، لاجل المذاکره درسعادته دعوت اولنه‌رق، قریمه بعدالعوده، ١١٥٢ ده وفات ایتمشدر . قریمده وبوجاقده جوامع ومدارس وسائر خیرات واستانبولده طوبخانه‌ده برکلشنی تکیه‌سی بنا ایتدیرمشیدی . طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو مطلع اونکدر:

اقتادهٔ دام سر زنجیر جفاییز
برزلف سیهکاره قول اولمغه سزاییز

منکوقاآن { سلالهٔ چنکیزك دردنجی حکمداری اولوب، چنکیزك دردنجی اوغلی تولی خانك اکبر اولادی ایدی . ٦٤٨ تاریخنده ، عم زاده‌سی کیوك خانك وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته قعود ایده‌رك، برادرلرندن هلاکو خانی غرب یعنی ایران وعراق وشام وقبلاقاآنی چین وتبت جهتلرنده توسیع ممالکه مأمور ایتمش؛ و ٩ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٦٥٧ ده، چینده برشهری محاصره ایتمکده ایکن، قتل اولنمشدر. اسلافنه نسبةً عادل ومنصف اولوب سادات وعلما ومشایخی تکالیف امیریه‌دن عفو ایتمشیدی. فرانسه قراللرندن طقوزنجی لویی ، کندیسنی خرستیانلغه دعوت، و عالم اسلامه قارشی اتفاقنی تکلیف ایتمك اوزره ، نزدینه بر هیئت سفارت کوندرمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه بو هیئته وتکلیف واقعه اصلا التفات ایتمه‌مشدی .

منکه { هند مشاهیر اطبا و حکماسندن اولوب، هارون الرشید زماننده بغداده جلبله، حذاقتنك آثاری کورلدیکندن ، پك چوق انعام واحسانه نائل اولمش؛ وامر خلیفه ایله هند اعاظم اطباسندن (شاناق) ك تألیفاتنی وسائر کتب هندیه‌یی فارسی‌یه ترجمه ایدوب، بشقه‌لرینه فارسیدن عربی‌یه نقل ایتدیرمش ایدی .

منلاس { (Ménélas) یونان قدیمده اسپارته حکمدارلرندن اولوب، قائم پدری (تیندار) ك خلف اولمشیدی . زوجه‌سی (هلنه) حسن وجمالیله مشهوره اولوب ، تروآ حکمداری پریامك اوغلی (پارس) طرفندن قاچیرلمغله، بو وقعهٔ ناموس‌شکن بتون یونانیلرك بالاتفاق تروآیه هجومیله پلاسج جنسندن اولان آوروپا و آسیا اقوامنك تروآلیلره معاونتنی و بینلرنده اون سنه دوام ایدن بر محاربهٔ عظیمه‌نك وقوعنی موجب اولمشدر. شاعر شهیر (اومیروس) بو محاربه‌یی مصور (ایلیاده)

عنوانلی منظومهٔ مشهورەسنی یازمشدر . منلاس
سائر یونانیلرله برابر تروآ محاربەسندە بولنوب، ابراز
شجاعتله ، مرقوم پارس ایله مبارزه ایتدکده ،
کندیسنی مغلوب وفراره مجبور ایتمشیدی. هلنه
تخلیص اولندقده، کندیسنه تسلیم اولنمش؛ وروایته
کوره سکز سنه دکیزلرده طولاشدقدن صکره ،
وطننه عودت ایده‌بیلمش‌ایدی. هلنه‌دن (هرمیونه)
اسمنده بر قیزی اولوب ، مشهور (آخیلاوس)ك
اوغلی پیروسه وارمشیدی . برادری (آغاممنون)
دخی تروآ محاربەسنك اك مشهور قهرمانلرندندر .

— بو اسمده اسکندریه‌ده یتیشن یونان
ریاضیوننندن بری‌ده اولوب ، برنجی قرن میلادی
اواخرنده یاشامش؛ ودوائر حقنده بر کتاب
براقمشدر، که اصلی مفقود ایسه‌ده، ترجمهٔ عربیه‌سی
بولنوب، لاتینجه‌یه ترجمه ونشر اولنمشدر .

منلاند (Mainland) اسقوچیه‌یه ملحق واسقوچیه‌نك شمالنده واقع
(شتلاند) جزائرینك اك بیوکی اولوب، قسم جنوبیسی ٦٠° عرض شمالی خطی آلتنده‌در . شمالدن
جنوبه بویی ١٣٨ وعرض اعظمی ٥٥ کیلومتره
اولوب، ١٦٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی
(الرویق) قصبه‌سیدر. دمیر وباقیرمعدنلری چوقدر.

— بوجزایرك جنوبنده واقع (اورقاده) جزایرینك
اك بیوکنه دخی بعضا بو اسم ویریلیورسه‌ده ،
(پومونه) اسمیله دها معروفدر . [«شتلاند»
و «اورقاده» ماده‌لرینه‌ده مراجعت.]

منلك (Menlik) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاغنده وسیروزك ٥٥ کیلومتره
شمال غربیسنده اوله‌رق قره‌صو (استرومه)
نهرینه تابع بر چایك اوزرنده وطاغلق بر محلده
قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٣٧٤ اهالیسی،
٢ جامعی، ٢٢ کلیساسی، بر مسلم ایکی روم وبر
بلغار مکتبی، بر بیوك چالار ساعتی، ١٩٠٥ دکانی
وبر ایپك فابریقه‌سی واردر.

— منلك قضاسی جنوباً نفس سیروز،
شرقاً نوره‌قوب، شمالاً جمعهٔ بالا، غرباً دخی
پتریچ قضالریله محدوددر. حدود غربیه‌سنی قره‌صو
(استروم) نهری آیروب. بتون اراضیسی طاغلقدر،
وبو طاغلردن ایتن بر چوق دره‌لر نهر مذکوره
دوکیلور. اراضیٔ مزروعه آنجق اللی آلتمش بیك
دونمدن عبارت اولوب، سائر طرفلری طاشلقدر.
باشلیجه محصولاتی : بغدای ، چاودار، یولاف،
آرپه، داری، مصر، برنج، توتون، پاموق، سیسام
وخشخاشدن عبارتدر . باغلری ١٣٦٠٠ دونم
قدر اولوب، سنوی بر ملیون قیه‌دن زیاده شراب
اعمال اولنور . مرعالری ١٠٠٠٠، چایرلری
٤٠٠٠ واورمانلری ١٦٠ دونم قدردر. حیوانات
اهلیه‌سی ٤٥٠٠٠ قیون، ٣٥٠٠٠ کچی، ٥٠٠٠
صیغیر، ٢٠٠٠ طوموز ، ٢٠٠٠ مرکب، ٦٥٠
بیکیر و ٢٥٠ استر راده‌لرنده‌در. سنوی ٣٠٠٠٠
قیه قدر ییاغی و ٧٠٠٠ قیه کچی قیللی چیقار. مقدما
خیلی ایپك بوجکی یتشدیروب، برقاچ حریر فابریقه‌سی
وار ایکن، تخمه دوشن خسته‌لق اوزرینه، ایپك
آزالمشدر . آری قوغانلری ٢٣٥٢ عددنده
اولوب، خیلی بال وبالمومی چیقار. قضا ٥٠ قریه‌دن
مرکب اولوب، ١٩٤٢٤ اهالی ایله مسکوندر، که
بونلرك ١١٠٩٣ ی بلغار، ٤٧٢٥ ی اسلام
وترك ، ٢١٣٩ ی روم ، ١٣٥١ ی چنکانه ،
و ١٢٦ سی اولاخدر. قضا داخلنده ١٧ جامع،
٢ مدرسه، ١٧ مکتب، ٤٢ کلیسا ، ٥ حمام،
٢٤٣ دکان، ٦ مغازه، ١٥ خان، ٣ برنج دینکی،
٢ پاموق ماکینه‌سی، ١٠ خزار، ١ ایپك فابریقه‌سی و ٦٥ دکرمن موجوددر. واردات سنویه‌سی
١٩٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

منمن آیدین ولایتنك ازمیر یعنی مرکز سنجاغنده وازمیرك ٢٦ کیلومتره
شمالنده اوله‌رق کدیز ایرماغنك صول کنارنده
قضا مرکزی بر قصبه‌اولوب ، ٩٣٨٧ اهالیسی،
مکتب رشدیه‌سی ، مسلم وغیرمسلم ١١ مکاتب
ابتدائیه‌سی، اولدقجه ایشلك چارشیسی، بهر بازار
ایرتسی قوریلور بازاری ، کنیش وتمیز سوقاقلری
واوستنده‌کی تپه‌لرده ٢٠ قدر یل دکرمنی واردر.
جوارلرینك قاوونی مشهور اولوب ، قیشین دخی
طیانیر. ازمیره دمیریول ایله مربوطدر.

— منمن قضاسی ازمیر سنجاغنك غرب شمالی
جهتنده وساحل بحرده اولوب، جنوباً ازمیر مرکز
قضاسیله وازمیر کورفزیله ، غرباً ینه مذکور
کورفزله وفوجتین قضاسیله، شمالاً چاندارلی کورفزیله

وبرغمه قضاسيله ، شرقاً دخی صاروخان سنجاغيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سی ٩٩٥ مربع کيلومتره اولوب، ٤٥٠ کيلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه، ٢٥٠ کيلومتره‌لکی مرعی، ٢٦٧ کيلومتره‌لکی طاغلق و٢٨ کيلومتره‌لکی اورمانلقدر. اراضيسنك قسم اعظمی کديز نهرينك دوکديکی چامورلردن متشکل اولمغله، پك منبت اولوب، ذخيره وسائر محصولاتی چوقدر. قضا ٤٥ قريه‌دن مرکب اولوب، ٣٠١٩٦ اهالی ايله مسکوندر، که بونلرك ٢٠٣٠٩ی مسلم وترك، ٧٧٧٩ی روم، ٥٠٨ی ارمنی، ١٠٠ی يهودی و١٥٠٠ی اجنبيدر. قضا داخلنده وساحل بحرده (لفکه) قريه‌سی بولنيور، که قديماً بيوك برشهر اولوب، برآطه اوزرنده واقع ايکن، نهرك دوکديکی قوملردن دکيز طولوب، ساحله بيتشمشدر.

منوات { ساحل شامده عکا قربنده بر کوچك قصبه اولديغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

منوچهر { ايرانك اساطيرله قاريشيق اولان تاريخ قديمنه کوره، فريدونك توروني واصغر اولادی اولان (ايرج)ك اوغلی اولوب، فريدون ملکنی اوچ قسمه تقسيم ايتديکنده، (تور)ه توران يعنی ترکستان، سلمه امم ساميه‌نك اوطانی اولان عراق وشام وجزيرة‌العرب جهتلرينی ويروب، ايرجی دولتك مرکزی اولان ايرانده وکندی تختنده براقديغيچون، تور ايله سلم قيصقانوب، ايرجی قتل ايتمشلردی. بونك اوزرينه فريدون ايرجك اوغلی منوچهری اونك يرينه ايران تختنه اقعاد ايتمکله، منوچهر، پدرينك انتقامنی آلمق اوزره، سلم وتور ايله طول مدت حرب ايدوب، ايکيسنی قتل ايتمش؛ وبعده تورك اوغلی پشنك ايله وبونك اوغلی افراسياب ايله دخی دائمی محاربه‌لرده بولنه‌رق، ايران قهرمانلرندن مشهور رستم زالك جدی سام بن نريمان دخی بو محاربه‌لرده منوچهرك معيتنده بولنه‌رق، محاربه‌لرك چوغی بونك ياردميله قزانلمشيدی. سامك وفاتندن صکره منوچهرك طالعی دونوب، تورانيلر دفعاتله ايرانيلری مغلوب، ومنوچهرك اوغلی (نوذر)ی اسير ايتمشلردی. منوچهر چوق وقت معمر وتخت‌نشين اولوب، وفاتنده اوغلی يرينه کچمشدی.

منوچهر { طبرستان وری ايله جرجان جهتنده حکومت سورن وشمکير ملوکندن اولوب، سالف‌الترجمه مشهور امير قابوسك اوغليدر. ٤٠٣ تاريخنده امرا قابوسك عليهنه قالقيشدقلرنده، صاحب ترجمه کنديسنی فراغ واستعفا ايتمکه قانديروب، يرينه تخت‌نشين اولمش؛ وچوق کچمه‌دن سلطان محمود بن سبکتکين بونك ممالکنی ضبط ايتمش ايسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومت ايتمديکندن، ينه مسند امارتده ابقا ايله، کندی قيزينی تزويج ايده‌رك، داماد ايتمشيدی. منوچهر مستقلاً وغزنويلرك تحت تابعيتنده اوله‌رق ٤٠ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٤٤٣ده وفات ايتمش؛ واوغلی نوشروان خلفی اولمشدر.

منوچهر { شروان ملوکندن اولوب، خاقان لقبيله دخی مشهوردر. بهرام چوبينه نسلندن اولمق ادعاسنده ايدی؛ و٥٦٧ تاريخنده تخت‌نشين ايدی. شاعر شهير خاقانی بونك مداحی اولوب، لقبنه نسبتله تخلص ايتمشيدی.

— ينه شروان ملوکندن ٧٢٠ تاريخنده وفات ايدن شيخ ابراهيمك بو اسمده بر اوغلی اولوب، شاعر کاتبی بونك مداحی ايدی، و٨١٥ده واقع وفاتنده مشهور بر مرثيه يازمشدر.

منوچهر { (حکيم نجم‌الدين احمد بن يعقوب بن منوچهر) مشاهير شعراء ايراندن اولوب، (شصت‌کله) لقبيله دخی معروفدر. عن اصل بلخلی اولوب، ابوالفرج سنجری شاکردانندن اولديغی حالده، غزنه‌يه رحلتله، سلطان محمود بن سبکتکينك بارکاهی شعراسی زمره‌سنه داخل اولمش؛ ومدحنده بر چوق قصيده‌لر سويليوب، بيوك جائزه‌لره نائل اولمغله، خيلی مال وثروت بريکديرمشيدی. سلطان مسعود وسلطان محمد زمانلرنده دخی برحيات اولوب، ٤٨٣ده وفات ايتمشدر. بعض مدحيه‌لری ومرتب ديوانی واردر. شو بر ايکی بيت جملهٔ اشعارندندر:

جهانا چه بدمهر وبدخو جهانی
چو آشفته بازار و بازارکانی
عنين ترکس آن کس غی ترکنی تو
فروترکس آن کس توبرتر نشانی

منوغات { قونيه ولايتنك تكه سنجاغنه تابع علائيه قضاسنده بر نهر وبونك صاغ كنارنده و منصبندن ١٢ كيلومتره يوقاريده ناحيه مركزى بر قريه‌در. نهر قونيه سنجاغى حدودينى آيران طاغلردن نبعانله، جنوبه طوغرى آقار. مجراسى ١٢٠ كيلومتره اولوب، آشاغى طرفى كوچك كميلر سيرينه مساعددر. اسم قديمى (ملاس) يعنى (قره صو) در. — منوغات ناحيه‌سى ٤٦ قريه‌دن مركب اولوب، اراضيسى حاصلدار ايسه‌ده، پك منبت واورمانلرى چوقدر.

منوف { مصر سفلانك منوفيه مديريتنده و مركز مديريت اولان شبين الكومك ١٢ كيلومتره جنوب غربيسنده وقاهره‌نك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده ونيلك ايكى بيوك قولى آره‌سنده‌كى فرعونيه جدولى اوزرنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٦٧٠٠ اهاليسى وكاغد مقصى ايله ايپك وبيوك قوشاقلر والاك وفلبور كبى معمولاتى واردر. اسكى بر بلده اولوب، تواريخ قديمه‌ده (مومنفيس) اسميله مذكوردر اطرافنده بعض آثار عتيقه بولنمشدر وقتيله مديريتك مركزى اولمغله، مديريت بونك اسمنه نسبتله تسميه اولنور.

منوفيه { مصر سفلى مديريتلرندن اولوب، جنوباً جيزه، شرق جنوبى طرفندن قليوبيه، شرق شمالى طرفندن وشمالاً غربيه مديريتلريله وچول ايله محدوددر. مستطيل الشكل بر يراولوب، غرباً نيلك رشيد قوليله شرق جنوبى طرفندن دخى دمياط قوليله محدوددر؛ وايچنده جريان وتقاطع ايدن بر چوق جدوللر اراضيسنى سقى واروا ايدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٨٣ مربع كيلومتره يعنى ٣٧٢٣٠٣ فدان اولوب، ٨٦٤١٤١ اهالى ايله مسكوندر. مديريت: شبين الكوم، اشمون، سبك، منوف، مليج وتلا اسملريله ٦ قضايه منقسم اولوب، ١٣ قصبه و٣١٨ قريه‌يى حاويدر مركزى (شبين الكوم) شهريدر. جنس اراضيسى ومحصولاتى مصر سفلانك سائر طرفلريله مشترك اولديغندن، «مصر» ماده‌سنده بيان اولنان معلومات عموميه‌يه علاوةً سويلنه‌جك برشئ يوقدر.

منرقان { كرمانده برقصبه اولديغى جغرافيون عرب آثارنده مسطوردر.

منه { (Maine) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌يى تركيب ايدن جماهيرك اك شمال شرقيسى اولوب، غرباً (نيوهامپشير) جمهوريتيله، غرب شمالى جهتندن وشمالاً وشمال شرقى طرفندن انكلتره‌يه تابع دومينيونك كبك ويكى برونسويق ايالتلريله، شرق جنوبى جهتندن وجنوباً دخى بحر محيط آطلاسى ايله محدوددر. اك اول فرانسه‌نك منه خطه‌سى اهاليسى طرفندن اسكان و اعمار اولنمغله، بو اسمله تسميه اولنمشدر. ٥´ ٤٣° ايله ٢٥´ ٤٧° عرض شمالى و ١٦´ ٦٦° ايله ٢٤´ ٧٣° طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٥٥٧٠ مربع كيلومتره و اهاليسى ٦٦١٠٨٦ كشيدر. سواحلى پك كيرنتيلى چيقنتيلى اولوب، قوى وخليجلرى چوقدر. اراضيسى عموميت اوزره ٢٠٠ متره قدر يوكسك بر يايلادن عبارت اولوب، اكثر يرلرى دوزدر؛ وآنجق ١٠٠٠ متره زياده‌لرينه قدر چيقان بعض طاغلرى واردر؛ يالكز قسم وسطيسنده بولنان بر طاغى ١٦٤٢ متره ارتفاعنده‌در. انهارى چوق اولوب، اكثرينك مجرالرى قياليقدر. كوللرى‌ده چوق اولوب، بونلرك بعضلرندن نهرلر چيقار، وبعضلرينه چايلر دوكيلور. انهارينك اك بيوكلرى: شمالده‌كى (سنت جوان) ايله شرق جنوبى جهتنده‌كى (كنبك) ووسطده‌كى (پنوبسقوت) نهرلريدر. اكثر انهارينك مجرالرى اينيشلى وجريانلرى سرعتلى اولوب، برچوق ماكينه‌لر تحريك ايدرلر. مملكت فرانسه‌نك جنوب جهتلرى عرضنده اولديغى حالده، هواسى چوق دها صوغوق اولوب، يازين وسطى درجه‌سى ٢٦ وقيشين تحت الصفر ٢ در. واقعا، يازلرى پك صيجاق ايسه‌ده، يالكز اوچ، ايلك بهارى بر، صوك بهارى ايكى آيدن عبارت اولوب، آلتى آى سورن قيش موسمنده ايسه برودتى زياده‌در. اراضيسنك ثلثانى اورمان ايله كول واراضئ خاليه‌دن عبارت اولوب، قابل زراعت عد اولنان بر ثلثنك‌ده آنجق نصفى ايشلنمكده‌در. باشليجه محصولاتى پتاته وايكنجى درجه‌ده اوت اولوب، ذخايرى جزئياتدندر. معادنى دخى يوق حكمنده اولوب، كوزل مرمرلريله يابى طاشلرى‌ده وار ايسه‌ده، چيقارلميور. اصل اهاليسنك مدار معيشتى اورمانلرى اولوب، قيشين كليتلى

كراسته قطع ايله انهارك مجراسنه‌دك بوزلرك او.
زرينه بووارلاده‌رق، انهارك بوزلرى اريجه ،
كراسته صاللرى ايندير يلوب، پك كثرتلى اولان
حرازلرده تخته و سائره‌يه تحويل ايله، اسكله‌لره
ايندير يليرر. اورمانلرينك اشجارى: چام، قره آغاج،
كورگن ، اخلامور، ديش بوداق، جوز وسائر
انواعدن عبارتدر. حيوانات اهليه‌سى باشليجه قيون
ايله صيغيردن وبر مقدار بيگير وطوموزدن عبا.
رتدر. صنايعى خيلى ايلرى اولوب ، پاموق،
يوك و ايپك منسوجاتله مواد دباغيه ، معمولات
معدنيه، كاغد، شكر و سائره فابريقه‌لرى چوقدر.
كراسته‌جيلك وسفائن اعمالى دخى مملكتك اك باشلى
منابع ثروتندندر. پورتلاند اسكله‌سندن باشلايه‌رق
برى جنوب غربي‌يه، برى شمال شرقي‌يه و برى‌ده
شمال غربي‌يه ممتد اولور اوچ دمير يول خطى مملكتى
شق ايله، ممالك مجتمعه و قناده‌نك هر طرفيله
اختلاطده بولنديريور؛ و بونلرله سير سفائنه صالح
انهارى وكثرتلى اولان ليمانلرى تجارتنى تسهيل
ايديور. اهاليسنك اكثرى انكليز و برآزى فرانسز
جنسيتنه منسوب اولوب، ١٥٠٠ قدر زنجى
و ١١٠٠ اصل يرلى اهالى دخى واردر. بعض
طرفلرينك اهاليسى پك صيق ايكن، بعض جهتلرى
ده بوش كيبدر. جمهوريت ١٦ سنجاغه منقسم
اولوب، ١٩ شهر وقصبه‌يى حاويدر. اك بيوك شهرى
اولان (پورتلاند)ك ٤٦٣٨٥ ومركزى اولان
(آوغوسته)نك آنجق ٨٦٦٥ اهاليسى واردر.
٣١ اعضادن مركب برهيئت اعيانيله ١٥١ اعضادن
مركب بر مجلس مبعوثانى اولوب، گرك بونلرك
اعضاسى وگرك والئ مملكت برسنه مدتله طوغريدن
طوغرى‌يه اهالى طرفندن انتخاب اولنور. واليتك
معيتنده مذكور ايكى مجلسك براكده اجتماعيله
انتخاب اولنان ٧ اعضادن مركب بر مجلس اداره
بولنيور. ممالك مجتمعه‌نك مجلس عموميسنه ٦ اعضا
كوندرمك و رئيس جمهورك انتخابنده ٨ رأى
ويرمك حقى حائزدر. رئيس و اعضاسى ٦ سنه
مدتله انتخاب اولنور بر محكمۀ تمييزى واردر.

منه { (Maine) فرانسه‌نك منه‌معلوآره ايالتنده بر بيوك نهردر، كه ماينه،
سارته ولوآر نهرلرينك اجتماعندن بالتشكل، (آنژر)
شهرى ايچندن مرورله، جنوب غربي‌يه طوغرى
آقه‌رق، صاحلدن (لوآره) ايرماغنه دوكيلور.
محل اجتماعدن يعنى بو اسمى آلديغى يردن اعتباراً
مجراسى ١٠ كيلومتره اولوب، فيضاننده ثانيه‌ده
١٥٠٠ وقورقلق موسمنده يالكز ٢٥ مكعب‌متره
صو دوكر. حوضه‌سى ٢١٩٠٠ مربع كيلومتره
وسعتنده‌در. طار ودرين اولوب، سير سفائنه
صالحدر.

منه { (Maine) فرانسه‌نك اسكى تقسيماتنده غرب شمالى جهتنده بر خطه اولوب،
شمالاً نورمانديه، غرباً برتانيه، جنوباً آنژو
وتورنه، شرقاً دخى ليونه خطه‌لريله محدوددر.
ايچندن جريان ايدن نهرك اسميله تسميه اولنمشدر.
شمديكى تقسيماته‌كوره (مايه) ايله (سارته) ايالتلرى.
ينك اك بيوك قسملريله (اورنه) و (اوره‌معلوآر)
ايالتلرينك برر پارچه‌سندن عبارتدر.

منه‌معلوآره { فرانسه‌نك شمال غربى جهتى ايالاتندن اولوب،
شمالاً سارته ومانيه، غرباً آشاغى لوآره، جنوباً
وانده، ايكى سوره وويانه، شرقاً دخى ايندره
معلوآره ايالتلريله محدوددر. مساحۀ سطحيه‌سى
٧١٢١ مربع كيلومتره اولوب، ٥١٨٥٨٩ اهالى
ايله مسكوندر. اراضيسى آز عارضه‌لى اولوب،
لوآره ايرماغى ايالتى شرقدن غربه اورته‌سندن شق
ايله، صاغ وصولدن برقاچ نهر آلمغله، مياه جاريه‌سى
چوقدر. طوپراغى منبت وزراعتى پك ايلرى اولوب،
محصولاتى ذخيره، پتاته، پنجار، كتن، كنوير،
اوزوم وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. حيوانات
اهليه‌سى برنجى درجه صيغير، ايكنجى درجه طوموز
واوچنجى درجه‌ده قيون وبيگيردن عبارتدر.
اورمانلرى كوزل اولوب، فندانلقلرى دخى مشهوردر.
يازى طاشى، كمور، دمير وسائر بعض معدنلريله
بعض مياه معدنيه‌سى ده واردر. صنايع وتجارتى
خيلى ايلرى اولوب، منسوجات، كاغد وسائره
فابريقه‌لرى واردر. متعدد دمير يول خطلرى ايالتى
شق ايدوب، انهارينك اكثرى ده سير سفائنه
صالحدر. ايالت ٥ قضايه منقسم اولوب، ٣٤ ناحيه
و ٣٨١ دائره‌يى حاويدر.

منیب { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی کشی اولوب، برنجیسی (ابراهیم — افندی) رئیس الکتاب رجائی افندینك اوغلیدر. مکتوبیء صدرعالی اوطه‌سنه مداومتله رتبهٔ خواجگانی‌یه نائل اولدقدن صکره، هنوز ۳۰ یاشنده بولنیکن، ۱۲۲۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله‌ء اشعارندندر:

آقار برقانلو صودر هجریار ایله کوزم یاشی
قزل ارماغدر کویا جکر داغنده دریاسی

— ایکنجیسی (خواجه — افندی) عینتابلی اولوب، ۱۱۸۲ ده درسعادته وصول ایله، طریق تدریسه وسلك قضایه داخل اولمش؛ و ۱۲۲۲ تاریخنده آناطولی قاضیعسکری اولدقدن صکره، ۱۲۳۸ ده منفی بولندیغی آیدین کوزل حصارنده وفات ایتمشدر. «سیر کبیر» ی ترکجه‌یه ترجمه، و «دوحة المشایخ» ه بر ذیل تحریر ایتمشدر. اکثر اشعاری تاریخ قبیلندن اولوب، نقله شایاننه دسترس اوله‌مدق.

منیف { (مصطفی — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، آنطاکیه‌لیدر. ۱۱۳۰ تاریخنده درسعادته مواصلتله، صاحب تاریخ راشد افندینك معیتنده جانب ایرانه اعزام اولنه‌رق، عودتنده دفتردار عاطف افندی‌یه انتساب ایتمش؛ و بعض مأموریتلرده استخدام اولندقدن صکره، ۱۱۵۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی ودیکر بعض آثاری واردر. شو مطلع اونکدر:

فروغ مهر مرآت دله ژنکار در سنسز
حریر پرتومه دوش جانه باردر سنسز

مُنیمون { مصرده قرای کثیره‌یی حاوی بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منین { (Menin) بلجیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده و (قورتری) لك ۱۱ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۱۱۳۵۰ اهالیسی ومشهور بیره‌سیله بعض منسوجات وسائره فابریقه‌لری واردر.

منینسکی { (Méninski) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۶۲۳ ده (لورنه) ده طوغمش؛ وبرخیلی وقت لهستانك استانبول سفارتی ترجمانی بولنوب، بعده ینه بو مأموریتله آوستریانك خدمتنه کچمش؛ و ۱۶۹۸ ده ویانه‌ده وفات ایتمشدر. ترکجه وعربی وفارسی لسانلریچون ۳ بیوك جلد اوزره برلغت کتابی یازمش؛ وکلمه‌لری لاتینجه‌یه و بعض یرلرده آلمانجه و لهجه وسائر آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه ایتمشدر.

مُنیَة ابی الخُصَیب { صعید مصرك آشاغی جهتنده ونیلك کنارنده بیوك ومعمور برقصبه اولوب، جنوب جهتنده مقام ابراهیم بولندیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

منیة الاصبغ { مصرك شرق جهتنده برقصبه اولوب، عمر بن عبدالعزیزك برادری اصبغ بن عبدالعزیزه منسوب ایدی.

منیة الزجاج { اسکندریه‌ده بر یر اولوب، معاویه‌نك برادری عتبه بن ابی سفیان اوراده مدفون ایدی.

منیة زقنا { مصرك شمال جهتنده نیلك دمیاط قولی اوزرنده و (منیة عمر) قارشیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منیة شِنشِنا { بو دخی مصرك شمال جهتنده بر قصبه ایدی.

منیة الشیرج { مصرده قاهره‌دن اسکندریه‌یه کیدن طریق اوزرنده وقاهره‌دن بر فرسخلق مسافه‌ده بیوك وچارشیلی بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

منیة عمر { مصر سفلاده نیلك دمیاط قولی اوزرنده ومنیة زقنا قارشیسنده بر قصبه ایدی.

منیة القائد { صعید مصرده وقاهره‌دن ایکی کونلك مسافه‌ده برقصبه ایدی.

منیة قوص { صعید مصرده‌کی قوص شهرینك برقسمی اولوب، تجار واغنیانك خانه‌لری اوراده ایدی.

اشبو (منیه) لفظی مصر اسماء بلادی ترکیبنه داخل اولوب، شمدیکی خریطه‌لرده ایسه کورلمدیکندن، بوکون مصریلرك (میت) دیدکلری اولسه کرکدر.

موآ { (Moa) ملائیه جزایرندن تیمورجزیره‌سنك شمال شرقی کوشه‌سی قارشیسنده بر آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۳۰ مربع

کیلومتره واهالیسی ۳۴۰۰ کشیدر . اوستنده (قار بوئن) اسمیله سونمش بر برکان واردر .

موآب { حضرت لوط (عم)ك اوغلی اولوب، بونك نسلی برالشامدن و جزیرة العربدن فلسطینه هجرت وتوطن ایدن عبرانیلرك منقسم بولندقلری درت قبیلەنك بری ایدی . [« موآبیلر » مادەسنه مراجعت.]

موآب { (جبل —) فلسطینك منتهای شرق جنوبیسنده وبحر لوطك شرق طرفنده مرتفع بر یر اولوب ، حذای بحردن ارتفاع وسطیسی ۱۰۰۰ متره اولدیغی حالده، ۱۱۷۰ مترەیه قدر چیقار بعض تپەلری‌دەواردر. بحر لوط ساحلنه بردن انحطاط ایدوب، دیك بر مائله تشکیل ایدر؛ ووادی کرك ، وادی موجب ووادی زرقاء معین کبی بر قاچ دره بو مائلەدن بحر مذکوره دوکیلور. اراضیسی قوملە قاریشیق پك منبت برقزیل بالچیقدن عبارت‌اولوب، کوبرەیه احتیاج کوسترمکسزین ، هر سنه کلیتلی بغدای محصولاتی ویرر. هواسی ارتفاعنه کوره مختلفدر. اسکی کنعانیلر وموآبیلرله عربلردن واهل صلیب زمانلرندن‌قالمه برچوق آثار عتیقەیی حاویدر. سوریه ولایتنك معان سنجاغی داخلندەدر.

موآبیلر { (Moabites) عبرانیلرك منقسم بولندقلری درت قومك بری اولوب، موآب بن لوط نسلندن ایدیلر، ویابونك ریاستیله بحر لوط سواحلنه هجرت وتوطن ایتمشلر ایدی. مرکزلری (رباط موآب) ایدی. حکمدار۔ لرندن (اجلون) میلاد عیسادن ۱۳۳۲ سنه اول بنی اسرائیلی مغلوب ایدوب، ۱۸ سنه تحت اسا۔ رتده طوتمشدر. مؤخراً طالوت طرفندن مغلوب اولوب ، بعده آثوریلرك ضبطنه کچمشلردی . عبدهٔ اوثاندن اولوب، معبودلرینه (بعل بلفجور) نامنی ویرر، وانساندن قربان ذبح ایدرلردی .

موار { (Mévar) هندستانك شمال غربی جهتنده واقع (راجپوتانه) مملکتنك منقسم بولندیغی خطەلرك بری اولوب، (اودیپور) حکومتنی دخی حاویدر . شمالاً طوغربدن انکلیز حکومتنه‌تابع آجمیرایالتیله، شرقاً بوندی ومالوه، جنوباً (ماهی کنته) و (رواکنته) ، غرباً دخی سیروهی وجودپور ویا سروار حکومات ممتازەسیله محدوددر. جنوب غربیدن شمال شرقیه بویی ۳۰۰ واك کنیش یرنده اکی ۱۸۰ کیلومترەدر. مساحهٔ سطحیەسی ۴۳۰۶۹ مربع کیلومتره اولوب ، ۱۸۷۹۲۱۴ اهالی ایله مسکوندر . اراضیسی یوکسك بر یایلەدن عبارت اولوب، غرب جهتنده (آراوالی) وجنوب طرفنده (ماهی) جبالی ممتد اولور . قسم وسطی وشمالیسنك میاه جاریەسی، کنك ایرماغی تابعلرندن (جمنه) نهرینه دوکلك اوزره، شمال شرقیه طوغری آقەرق، (بناس) نهرینه جمع اولور. جنوب جهتنك صولری ایسه، بحر عماندەکی (کمبی) کورفزینه دوکلك اوزره، جنوب غربیه طوغری آقار. طوپراغی منبت او۔ لوب، برنج، آربه، بغدای، چیویت، شکر قامشی، توتون وسائره حاصل اولور. اخشابی‌قیمتلی‌اشجاری چوقدر. دمیرمعدنیله ذی‌قیمت احجاری‌دەکثرتلیدر. بر قاچ حکومت ممتازەیه منقسمدر.

موالی { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خراسان خان) عن اصل (لار) اعیانندن اولوب، برچوق وقت سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

> ذکر ای دل منه از کوی آن دلبر قدم بیرون
> که باشد کشتنی صیدی‌که آید از حرم بیرون

— ایکنجیسی (نون) قصبەسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

> بسویم یك نظر ناکرده دامن برکشید ازمن
> نمیدانم چه بدکردم نمیکوید چه دید از من

— اوچنجیسی (مرتضی قلیخان) کشمیرلی اولوب، هندستان ملوك تیموریەسی مداحلرندن ومیر محمد طاهر علویٔ کشمیری شاکردانندن ایدی . شو مقطع اونکدر:

> تا موالی شد مرید علویٔ صاحب سخن
> نغمه اش رشك نوای عندلیب آمل است

— دردنجیسی (میرزا ابو الحسن) اصفهانلی اولوب، کنج یاشنده کجراته رحلتله، حیدر آباده نواب نظام الملك آصفجاهه انتساب ایدەرك، بکلربکی منصبنه نائل اولمش ایکن، نواب مشارالیه برسببدن

منفعل اولوب، طوپك آغزینه باغلانمش؛ وطوپه آتش ویردكارنده، طوپ پاتلایوب، صاحب ترجمه یه خلل كله‌مكله، نواب بو حالی كورنجه، عذر خواه اولوب، منصب سابقنی تكلیف ایتمش ایسه‌ده، قبول ایتمیوب، دهلی یه واورادن لكهنویه عزیمتله، اوراده یتمش یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

نشئه از میخانهٔ طبع متین تابرده ام
چون نصیری عشق مولی شد ،والی كارمن

— بشنجیسی (— بیك) تركمان امراسندن اولوب، شو بیت اونكدر:

در آتش غم سوختم ویار ندانست
حاشا كه محبت اثری داشته باشد

موبد { فارس شعراسندن اولوب، هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازدیر وكعبه حاجت من كر رواشدی
چندین چرا مشقت هركیش بر دمی

— كشمیر شعراسندن و میرزا عبدالغنی بیك قبولك شاكردانندن ١١٧٢ ده وفات ایدن صاحب دیوان (زنده‌رام) ك دخی مخلصیدر.

موبد شاه { عن اصل زردشتی اولوب، اكبر شاه زماننده اهتدا، وحكمدار مشارالیهك نامنه «دبستان مذاهب» عنوانیله بر كتاب تألیف ایتمشدر

موبیله { (Mobile) ممالك مجتمعه‌نك آلابامه جمهوریتنده ومركز جمهوریت اولان (مونتغومری) نك ٢٥١ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق مكسیقه كورفزنده همامی اولان خلیجك منتهاسنده وبنه همنامی اولان ایرماغك منصبنده قونتلق مركزی بر شهر واسكله اولوب، ٢٩١٣٥ اهالیسی، پك ایشلك تجارتی، كلیتلی پاموق اخراجاتی وشرق وغرب وشماله طوغری اوچ دمیر یول خطی واردر.

— موبیله ایرماغی (آلابامه) ایله (تومبیغبی) نهرلرینك اجتماعندن بالتشكل، شمالدن جنوبه طوغری ٥٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، همنامی اولان شهرك یاننده همامی اولان خلیجه دوكیلور. اك اوزونی اولان (تومبیغبی) ایله برابر مجراسی ٤٥٠ كیلومتره‌یه بالغ اولوب، حوضه‌سی ١١٣٠٠٠ مربع كیلومتره‌در. مذكور خلیجك‌ده بویی ٧٠ واكی ٤٠ كیلومتره‌در.

مؤتفكه { شامده‌كی (سلمیه) قربنده اسكی برشهر اولوب، خراب اولدیغنده، قالان اهالیسنك سلمیه‌یه انتقال ایتمش اولدقلری مرویدر.

مؤته { شامده بلقاء قراسندن بر قریه اولوب، روملره قارشی جانب نبویدن زید بن حارثه‌نك قیادتیله اسرا بیوریلان سریه‌نك اوراده روملرك كلیتلی عسكرینه قارشی ایتدیكی محاربه ایله ومشارالیه زید بن حارثه ایله جعفر بن ابی طالبك شهادتیله مشهوردر.

موتیه { (Motya) سیچلیه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده (درپانوم) برونك جنوبنده وساحله بر كوپری ایله مربوط بر آطه‌جغك اوزرنده اسكی بر قصبه اولوب، زمان قدیمده پك تجارتكاه ایدی.

موجب { (وادی —) سوریه ولایتك معان سنجاغنده وجبل موآبده بلقا ایله كرك آره‌سنده بر نهر اولوب، بحر لوطك شرقی ساحلنه دوكیلور. اسم قدیمی (آرنون) در.

موجد { فرس شعراسندن بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا مجید) شیرازلی اولوب، سلطان ابراهیم میرزانك ندیمی ایدی. شو بیت اونكدر:

دائم ز دیده مارا خون لبست حاصل
حاصل كه درعذابم از دست دیده ودل

— ایكنجیسی همدانلی اولوب، هندستانه رحلتله رفاهله یاشامش؛ ١٠٢٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

دارم كلهٔ از تو اكر حوصله داری
اما تو كجا حوصلهٔ این كله داری

— اوچنجیسی (سراج الدین علیخان) عن اصل لكهنو مضافاتندن (موهان) قصبه‌سندن اولوب، كلكته‌ده قاضی القضاة ایدی. ١٢٣٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. بعض كتب فقهیه‌یی عربیدن فارسی‌یه ترجمه ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

كل ببلبل واشد وهم شمع باپروانه سوخت
هركسی را بهره از یارش بود الامرا

— دردنجیسی آکهنو براهمهسندن اولوب ، حسن خطده دخی مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

رسایی نیست تاسرمنزل اوکفر وایمان را
که دیر وکعبه سنك ره بودکبر ومسلمان را

— بشنجیسی (شفیعا) اصفهانلی اولوب، نادر شاه زماننده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

آن شوخ که عشق‌را هوس میداند
بلبـل با زاغ همنفس میـداند
کفتـا که مکوی راز عشقم بکسی
من باکه بکویم همه کس میـداند

مَوجی { بدخشان شعراسندن اولوب ، ٦٠٠٠ بیتی حاوی بر «یوسف وزلیخا» منظومه‌سی واردر. ٩٧٩ ده هندستانك اکره شهرنده وفات ایتمشدر.

مُوَحِّدین { مغرب و اندلسده حکومت سورمش بر دولت اسلامیه اولوب ، ٥٣٠ تاریخنده ظهور ، و ٦٦٨ تاریخنه‌دك ١٣٣ سنه دوام ایتمشدر. جمله‌سی ١٣ کشیدر . اصل مؤسسی مصامده بربرلرندن وامام غزالینك طلبه‌سندن محمد بن تومرت حسینیدر . کندیسی شرقه سیاحتله، تحصیل علوم ایتدکدن صکره، حجه کیده‌رك، مغربه عودت ایتمش؛ وامر معروف ونهی عن المنکر ایله مغاربه بیننده شهرت بولوب، او زمانده مغربده حکم سورمکده اولان ملثمینك علیهنه اداره‌ٔ لسانله ، خلقی بونلردن تبریده باشلامشیدی. ملوك ملثمیندن علی امام غزالینك «احیاء علوم الدین» عنوانلی کتاب مشهورینی یاقوب ، مغربده انتشارینی منع ایتدیکیچون، امام مشارالیهك دخی ابن تومرتك بو حرکتنده مدخلی اولدیغی مرویدر. مریدلری چوغالنجه، ایچلرندن (عبدالمؤمن بن علی) یی قائد نصب ایده‌رك، علناً خلقی ملوك ملثمینه قارشی دعوته باشلامش؛ ومرقوم عبدالمؤمن قرق بیك کشی ایله مراکشك اوزرینه هجوم ایتدکده، ملثمینك اخیری اولان اسحق طرفندن مغلوب اولوب، بر طاغده تحصن ایتمش؛ ومحمد بن تومرت بو مغلوبیت خبرینی آلنجه، کدرندن وفات ایدوب، جان ویرکن، مریدلرینه مرقوم عبدالمؤمنه تابع اولملرینی وصیت ایتمکله، بونك قوتی چوغالوب، مراکشی اون برآی محاصره‌دن صکره فتح، واسحقی قتل ایده‌رك اعلان سلطنت ایتمشدی . مراکشدن صکره فاسی و غرب اوسط ایله اندلسك جنوب جهتلرینی اله کتیره‌رك ، خلفاندن دخی ایلك ایکی اوچی توسیع ممالك ایتمه‌ده دوام ایتمشلرسه‌ده ، بالآخره بونلره دخی ضعف طاری اولوب ، اسپانیوللر اندلسك برچوق یرلرینی ضبط ایتدکاری کبی، آفریقاده دخی بنی حفص وبنی زیری وبنی مرین دولتلری ظهور ایدوب، مملکتلرینی بربر اللرندن نزع ایتمکله، نهایت تاریخ مذکورده موحدینك اخیری اولان ابو دبوس بنی مرین ایله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمغله، دولت موحدین پایانه ایروب، منقرض اولمشدر. ملوك موحدینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه آتیدر:

عبد المؤمن بن علی	٥٣٥	یحیی المستفی بن محمد الناصر	٦٢١
یوسف بن عبد المؤمن	٥٥٨	ادریس المأمون بن یوسف	٦٢٢
یعقوب بن یوسف	٥٨٠	عبد الواحد لرشید بن	
محمد التأخر بن یعقوب	٥٩٥	ادریس	٦٣٧
یوسف المنقر بن محمد	٦١٠	علی المعتضد بن ادریس	٦٣٨
عبد الواحد المستفی بن		ابو حفص عمر المرتضی	
یوسف بن عبد المؤمن	٦٢٠	بن یوسف	٦٤٦
عبدالله العادل بن یعقوب		ابو دبوس الواثق	٦٦٥
بن یوسف	٦٢١	الی	٦٦٨

مودنه { (Modène) ایتالیانك امیلیه خطه‌سنده بولونیه‌نك ٣٧ وفلورانسه‌نك ١٠٠ کیلومتره شمال غربیسنده منبت بر اووه‌ده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٣١٠٥٥ اهالیسی، بز وچوخه و ایپك قماشلر فابریقه‌لری، دمیر دوکمخانه‌لری ، دوربین وکوزلکه متعلق معمولاتی وجوارنده نوکنمز پترول منبعلری واردر. سوقاقلری واسع وابنیه‌سی هوادار کوزل برشهر اولوب، دارالفنونی، آقادمیالری، جمعیات علمیه‌سی، حربیه مکتبی ، مکتب صنایعی ، بری حکومته ودیکری بلدیه‌یه عائد ایکی داخلی مکتب اعدادیسی، ٩٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، رسم موزه‌سی، اسکی دوقه‌لره مخصوص بولنمش سرایی و مصنع کلیسالری واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده چوق دها واسع ومعمور بولنمش ایکن، قرون وسطاده تدنی ایتمشدی . بر چوق وقت مستقلاً اداره اولنمشدر.

— مودنه ایالتی شمالاً مانتوه، شرقاً فراره وبولونیه، جنوباً فلورانسه ایله لوقه و ماسه مع فراره، غرباً دخی رجو ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٥٧٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٨٥٤٧٠ کشیدر. ٣ قضایه منقسم اولوب، ٤٥ ناحیه‌یی حاویدر.

مودود { (بن مسعود بن محمود بن سبکتکین) دولت غزنویه‌نك دردنجی حکمداری اولوب، ٤٣٤ تاریخنده محمد بن محموده قارشی خروجله، بونك قتل ایتمش اولدیغی پدری مسعودك قاتلی طلب ایده‌رك، غلبه چالمش؛ ومرقوم محمد ایله امرادن شریك اولانلری قتل ایدوب، پدری تختنه قعود ایتمش؛ وخراسان حاکمی بولنان جغری بك بن میکائیل سلجوقینك قیزینی تزوج ایدوب، سلجوقیلرك سطوتندن امین اولمش؛ وغزنین ایله بعض بلاد هندده یدی سنه حکومت سوردکدن صکره، ٤٤١ ده، خراسانه کیدرکن، یولده قولنجدن وفات ایتمشدر.

مودود { [«قطب الدین مودود» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مودود بن سلغی { دولت سلجوقیه امراسندن اولوب، فارسده حکومت سورن اتا بکان دولتنك مؤسسی اولان سنقر ایله خانی زنکینك پدریدر.

مودود چشتی { (خواجه — بن خواجه یوسف بن سمعان) پیران طریقتدن و اعاظم صوفیوندن اولوب، ٥٢٧ تاریخنده وفات ایتمشدر. تربه‌سی (چشت) قصبه‌سنده زیارتکاهدر.

مودود چشتی { شعرا ومشایخدن وآنف الترجمه‌نك احفادندن اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

ای لالهٔ رخسار تو ازلاله خوشرنك آمده
پیش لب تو نام گل بردن مرا ننك آمده

مودیقه { (Modica) سیجلیه‌ده سیراقوزه ایالتنك (نوتو) قضاسنده ونوتونك ٢٨ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر شهر اولوب، ٣٧٩٢٠ اهالیسی وجوارنده غریب بر وادیسیله مغاره‌لری واردر.

مور { (سنت —) قتولیکلرك اك بیوك عزیزلرندن اولوب، سنت بنوآنك مریدی ایدی. آلتنجی قرن میلادیده یاشایوب، فرانسه‌ده برچوق مناسترلر تأسیس ایتمشدر. کانون ثانینك ١٥ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

مور { (Maures) اسکی قارتاجلیلرك «مغرب» معناسیله آفریقانك شمال غربی جهتنه ویردکاری (موریه) ویا (ماوربتانیه) اسمندن مشتق وغلط اولان بو اسم آوروپالیلر طرفندن عرب وبربردن مرکب اولان مغرب واندلس اهل اسلامنه ویریلور.

مورات { (Murat) بیوك ناپولیونك اسکی آرقداشلرندن اولوب، ایتالیا ومصر محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ایتمکله، بوناپارطك ایمپراطورلغی زماننده فریقلك رتبه‌سنه نائل اولوب، مشار الیهك همشیره‌سی (قارولینه)یی تزوج ایتمش؛ وآلمانیه واسپانیا محاربه‌لرنده دخی خدمتی کوریلوب، اسپانیا قراللغی قورمش ایسه‌ده، ١٨٠٨ده ناپولی قراللغنه نصب اولنوب، مشهور موسقوه سفرنده ینه ناپولیونك معیتنده سواری قوماندانی بولنمش؛ وبعده بتون اردونك قوماندانه‌سی کندیسنه ترك اولنمشدی. لیپسیغ محاربه‌سندن صکره ناپولیونك صوکی وخیم اوله‌جغنی آکلایه‌رق، ناپولی‌یه عودته مسارعت ایتمش؛ و ١٨١٤ ده فرانسه‌یه قارشی انعقاد ایدن اتفاق دولی‌یه داخل اولوب، ناپولیونه قارشی ایتالیانك شمالنه عسکر سوق ایتمشدی. ناپولیونك بعدالنفی البه آطه‌سندن فرانسه‌یه عودتنی خبر آلنجه، ینه کندیسنك طرفنی التزامله، آوستریا اردوسنه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، عسکرینی وتختنی غائب ایتمش؛ وقورسیقه‌یه چکیلوب، اوراده پیدا ایتدیکی طرفدارلرله کمی‌یه بینه‌رك، قالابره‌یه چیقدیغنده، فرطونه کندیسی عسکرندن آیری دوشورمش اولمغله، دردست اولنه‌رق، ناپولی قرالی فردینانداك امریله ١٨١٥ ده قورشونه دیزلمشدر. — ایکنجی اوغلی ناپولیون مورات اوچنجی ناپولیون زماننده هیئت اعیان اعضاسندن اولوب، ١٨٦١ ده ناپولی قراللغنه دعوای حق ایتمکله، فرانسه خدمتندن اخراج اولنمش؛ و ١٨٧٨ ده وفات ایتمشدر.

موراوه { (Morava) صربیه‌ده طونه‌نك صاغ جهت تابعلرندن بیوك بر نهر اولوب، صرب موراوه‌سی و بلغار موراوه‌سی اسملریله ایکی نهردن ترکب ایدر. صرب موراوه‌سی یکیبازار ایله صربیه حدودینی آیران جبالدن نبعانله، صربیه داخلنده شماله و بعده شرقه وشرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، وقوصوه‌دن کیدن (ایبار) ایله دیکر بر قاچ چای یعنی صربیه‌نك بتون جنوب غربی میاه جاریه‌سنی طوپلایه‌رق، صربیه‌نك وسطلرنده (واراذین) قصبه‌سی اوکنده بلغار موراوه‌سیله برلشیر. بلغار موراوه‌سی ایسه قومانووه قربنده قره‌طاغ دینلن جبلدن نبعانله، شماله و بعده شرقه طوغری جریان ایده‌رك، صربیه‌یه کیرر؛ و (ایورابنه) اوکندن بعدالمرور شماله طوغری دونوب، صاغ وصولدن بر چوق چای ودره‌لر یعنی صربیه‌نك بتون جنوب شرق قسمنك میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. برلشدکدن صکره موراوه غربه آز میلانله شماله طوغری آقه‌رق، وینه صاغ وصولدن بر چوق چایلر آله‌رق، نهایت ایکی قوله آیریلوب، کوچکی سمندره‌نك اوکنده و بیوکی دها آشاغیده طونه‌یه دوکیلور. صربیه‌نك قسم اعظمی موراوه‌نك حوضه‌سی داخلنده اولوب، یالکز غرب وشرق حدودیله شمال جهتنك بر قسمی بو حوضه‌نك خارجنده‌در. صرب موراوه‌سنك مجراسی ٢٠٠، بلغار موراوه‌سنك‌کی ٣٦١ وایکیسنك ملتقاسندن آشاغی اولان مجرای مشترکی ده ١٥٩ کیلومتره اوزوندر. سیر سفائنه صالح اولمیوب، یالکز بعض یرلرنده وبعض موسملرده صال وآلتی‌دوز اوفق قایقلر یوزدیریلیر. صویی اروای اراضی‌یه چوق یارایوب، آنجق فیضانلری‌ده چوق دفعه اراضی‌یی باصار. یالکز بر دمیر یول کوپریسیله دیکر ایکی کوپریسی اولوب، سائر طرفلرنده ایچندن صال ایله کچیلیر.

موراوه { (Morave) آوستریاده طونه‌نك صول تابعلرندن بر نهردر، که دولت مشارالیهانك حدود شمالیه‌سی قربنده (اسنیبرغ) طاغلرندن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، موراویه خطه‌سنی شق، وبو خطه‌نك حدود جنوبیه‌سی خارجنده طوغریدن کلن (تایه) نهرینی اخذ ایدر؛ و بعده آشاغی آوستریایی مجارستاندن آیره‌رق، پرسبورغك اوست طرفنده طونه‌یه دوکیلور. مجراسی ٣١٩ کیلومتره اولوب، ٨٠ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر. جریانی یواش وساکن بر نهر ایسه‌ده، فیضاننده چوق دفعه اطرافی باصوب، کلی خساری موجب اولور. حوضه‌سی ٢٧٣٢٧ مربع کیلومتره وسعتنده‌در.

موراویف { (Mouravief) روسیه‌نك مشاهیر شعرا و مورخیننده‌ن اولوب، ١٧٥٧ ده اسمولنسکده طوغمش، و ١٨٠٨ ده وفات ایتمشدر. خاصه عسکری امراسندن اولوب، ایمپراطوریچه قاترینه طرفندن اوغللری آلکساندر و قسطنطینك مربیلکنه و بعده برنجی آلکساندر زماننده هیئت اعیان اعضالغنه نصب اولنه‌رق، مشاور خاص دخی اتخاذ اولنمش؛ وبعده معارف مستشاری ونهایت موسقوه دارالفنونی مدیری اولمش ایدی. آثاری ٣ بیوك جلد تشکیل ایتمشدر.

— پرنس موراویف دخی روسیه جنراللرندن اولوب، ١٧٩٤ ده طوغمش، و ١٨٦٦ ده وفات ایتمشدر. لهستان وایران وقافقاسیه محاربه‌لرنده کسب شهرت ایتمشدر.

موراویه { (Moravie) آوستریا ومجارستان دولتنك آوستریا حکومتنه تابع برخطه وایالت اولوب، ایچندن مرور ایدن (موراوه) نهرینه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدر. شمال جهتنده (چیزلتبابنه) دینلن یرلردن اولوب، شمالاً آوستریا و پروسیه‌یه تابع سیلزیه، غرب شمالی جهتندن چهستان، جنوباً آشاغی آوستریا، شرق جنوبی طرفندن دخی مجارستان ایله محدوددر. ٤١´ ٤٨° ایله ٤٨ ١٤´ ٥٠° عرض شمالی و ٥٢´ ١٢° ایله ١٢´ ١٦° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٢٢٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٢٧٦٨٧٠ کشیدن عبارتدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ١٠٢ کشی دوشیور. مرکزی ٩٤٤٦٢ اهالیسی اولان (برون) شهریدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق و مرتفع اولوب، مملکت شمالدن جنوبه مائل واکثر طرفلرندن طاغلر وتپه‌لرله محاط بر یایله تشکیل ایدیور. شمال غربی حدودنده ممتد

اولان تپه‌لر صره‌سی (البه) ایله (طونه) حوضه.
لری یعنی بالطیق دکیزیله قره دکیز مائله‌لری آره‌سنده
برتقسیم میاه خطی تشکیل ایتمکله، موراویه کاملاً
طونه حوضه‌سنه داخلدر. همان کافهٔ میاه جاریه‌سی
مملکتی اورته‌سندن شق ایدن آنف البیان موراوه
نهرینه طوپلانه‌رق، تابعلرینک اک بیوکلری مملکتک
جنوب جهتنده آقان (تایه) نهریله بوکا دوکیلن
(ازوبتاوه)، (اوسلاوه) و (ایغلاوه) نهرلریدر.
هواسی یالکز مرتفع یرلرنده سرتجه اولوب، سائر
طرفلرنده پک لطیف وصاغلامدر. طوپراغی پک
منبت وزراعتی پک ایلری اولوب، عموم اراضیسنک
آنجق یوزده اوچی اراضیٔ خالیه‌دندر. ١٢٠٠٠
مربع کیلومتره‌لکی یعنی نصفندن زیاده‌سی مزروع،
٤١٥٠ مربع کیلومتره‌لکی چایر ومرعی، ٥٧٠٠
مربع کیلومتره‌لکی‌ده اورماندر. باشلیجه محصولاتی:
بغدای، چاودار، آرپه، یولاف، مصر وسائر
ذخایرله بناته، سبزه، پنجار، کتن، کنویر، شربتجی
اوتی وسائره‌دن عبارتدر. بغدایی نفاستیله مشهوردر.
فدانلقلری و اشجار مثمره باغچه‌لری دخی چوق
ومیوه‌لری پک نفیسدر. باغلر یالکز جنوب جهتنده
بولنور. اوتی وسائر حیوانات بسلمکه مخصوص
نباتاتی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سنک اک کاپتالیسی
صیغیر وایکنجی درجه‌ده طوموز وبیکیر اولوب،
قیون وکچیلری آزدر. طیوری وعلی الخصوص
قازلری وآریلری‌ده چوقدر. بالیق وآوحیواناتندن‌ده
خیلی استفاده اولنور. اورمانلر کوزل بر اصولده
محافظه وقطع اولنه‌رق، کلیتلی کراسته چیقار.
دمیر وکومور معدنلری پک چوق اولوب، شاب، یازی
طاشی وسائره دخی بولنور. نافع میاه معدنیه‌سی‌ده
چوقدر.

صنایعی پک ایلری اولوب، دمیر دوکمخانه.
لری پک چوق اولدیغی کبی، چوخه وسائر یوک
منسوجاتله پاموق وکتن طوقمه‌لرک نسجی اهالینک
برقسم اعظمنک مدار اشتغال وتعیشیدر. چوخه
وسائر منسوجاتی مملکتی اداره ایتدکدن صکره
ممالک عثمانیه‌یه دخی کلیتله اخراج اولنور. تجارتی
پک ایشلک اولوب، هرنه قدر موراوه‌نک اکثر
طرفلری سیر سفائنه صالح دکل ایسه‌ده، دمیر
یوللری پک چوق و شوسه‌لری پک مکمل اولوب،
تجارتی تسهیل ایدرلر.

اهالیسنک یوزده یتمشدن زیاده‌سی اسلاو
اولوب، چه‌لیلره پک یقین اولان موراو جنسیتنه
منسوبدرلر. مجارستان حدودی جهتنده کیلرده
اسلوواق اسمیله معروفدرلر. یوزده اوتوزدن آشاغی
اولان آلمانلر باشلیجه شهر وقصبه‌لرده تجارت وصنعتله
ومأموریتله مشغولدرلر. آلمانلر اک زیاده سیلزیه
ونفس آوستریا حدودنده‌در. اسلاولر عمومیتله
قتولیک وآلمانلر اکثریتله پروتستاندر. موراویه‌نک
بر دارالفنونی، بر آقادمیاسی، بر طب وفن جراحی
مکتبی، بر اورمان مکتبی ودیکر متعدد مکاتب
عالیه‌سیله ١٢ قتولیک وبر پروتستان مکاتب
اعدادیه‌سی واردر. ١٨٨٠ استاتستیقنه کوره،
تاریخ مذکورده ١٩٩٨ مکاتب ابتدائیه موجود
اولوب، اهالینک یوزده ٦٧ دن زیاده‌سی اوقویوب
یازمق بیلیردی.

١٨٦١ تاریخندن بری موراویه، آوستریانک
سائر یرلری کبی، بر نوع مختاریت اداره‌یه نائل
اولوب، ١٠٠ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی
واردر، که بومجلس ویانه‌ده‌کی مجلس عمومی ایچون‌ده
٣١ اعضا انتخاب ایدر. مملکت ٣١ قضایه منقسم
اولوب، کندی باشلرینه اداره اولنور ٦ شهری
واردر. صلح محاکمندن بشقه ٦ محکمهٔ ابتدائیه‌سی
وبر محکمهٔ استینافی واردر.

موربیهان } (Morbihan) فرانسه‌نک ساحل غربیسنده بحر محیط
آطلاسی‌یه مربوط برقوی اولوب، مدخلی ٥°١٥′
طول غربی ایله ٤٧°٣٣′ عرض شمالیده واقعدر.
بویی ١٨ واکی ٨ کیلومتره‌در. اسمی کلت لسانده
«کوچک دکیز» دیمکدر.

موربیهان } ایالتی (Dép. du Morbihan) فرانسه‌نک ایالات غربیه‌سندن
اولوب، اسکی برتانیه خطه‌سندن معدوددر. غرباً
فینیستره، شمالاً قوت دونور، شرقاً ایله مع ویلنه،
جنوب شرقی طرفندن آشاغی لوآره ایالتلریله،
غرب جنوبی طرفندن دخی بحر محیط آطلاسی ایله
محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٧٩٨ مربع
کیلومتره اولوب، ٥٤٤٤٧٠ اهالی ایله مسکوندر.

مركزى (وانه) شهريدر. سواحلى پك كيرنتيلى چيقنتيلى اولوب، همنامى اولان قوى دخى ساحلنده‌در. كيبرون شبه جزيره‌سيله (قروآ) و(بل ايل) آطه‌لرى ده بو ايالته ملحقدر. اراضيسنك بر قسمى ناقابل زراعت چوراق يرلردن عبارت اولوب، معهذا فنك امداديله و اهالينك سعييله خيلى مقدار ذخايرله دارى، كتن، كنوير وسائره حاصل اولور. باغلرى آز اولوب، سيدره تعبير اولنان طاغ الماسى شرابى چوقدر. حيوانات اهليه‌سى چوقجه اولوب، ساده ياغى مشهوردر. آريلرى ده چوق اولوب، خيلى بال چيقار. دمير وقورشون معدنلريله بلور، يازى طاشى، ياپى طاشى وچينى وسائره اعماله يارار اتربه‌سى واردر. صنايعى پك ايلرى اوليوب تجارت بحريه‌سى ضررسزدر. ايالت ٤ قضايه منقسم اولوب، ٣٧ ناحيه و ٢٤٩ دائره‌يى حاويدر.

مورته { (La Meurthe) فرانسه‌نك شرق جهتنده بر نهردر، كه ووسژه طاغلرندن نبعان ايله، شمال غربى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، سنت ديه، باقاره، لونويل ونانسى ايچندن بعد المرور، رين ايرماغنه تابع موزله نهرينه قاريشير. مجراسى ١٦٠ كيلومتره اولوب، ١١٨ كيلومتره‌لكى صال يوزديرمكه و ١٢ كيلومتره‌لكى سير سفائنه صالحدر.

مورته مع موزله { (Meurthe et Moselle) فرانسه‌نك ايالات شرقيه‌سندن اولوب، جنوباً ووسژه، غرباً موزه ايالتلريله شمالاً بلجيقه ولوكسمبورغ حدوديله، شرقاً وشمال شرقى جهتندن دخى لورنه خطه‌سيله يعنى آلمانيه حدوديله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٢٣٣ مربع كيلومتره واهاليسى ٤٤٤١٥٠ كشيدر. مركزى (نانسى) شهريدر. اراضيسى عارضه‌لى ومرتفعجه اولوب، ووسژه سلسله‌سنك بعض قول واتكارى ممتد اولور. ايالته اسمى ويرن (موزله) ايله اوكا تابع (مورته)، مادون، سانون وسيه جنوبدن شماله وماده ايله لورنه غربدن شرقه آقه‌رق، جمله‌سى (رين) ايرماغنه تابع اولان (موزله) نهرينه دوكيلور. يالكز منتهاى شمالنده (قلاوار) نهرى شمال شرقيدن جنوب غربى‌يه طوغرى آقه‌رق موزه ايرماغنه كيدر. بو وجهله ايالتك همان بتونى رين حوضه‌سنده اولوب، لورنه خطه‌سندن هيچ بر حدود طبيعيه ايله آيرلمامشدر، وذاتاً قديماً لورنه خطه‌سنه داخل ايدى. كوچك كوللرى ده چوقدر. طوپراغى منبت اولوب، حبوبات متنوعه، سبزه وميوه‌لرك انواعندن بشقه بتاته، پنجار، شلغم، كتن، كنوير وسائر محصولاتى و باغلرى واردر. شرق وغرب جهتلرنده اورمانلرى چوقدر. مرمر، آلچى، ليطوغرافيا و ياپى طاشلرى، آشى بويه‌لرى ومياه معدنيه‌سيله ايليجه‌لرى ده چوقدر. واسع بر قيا طوزى معدنى اولوب، سنوى ٤٥ مليون كيلو طوز چيقاريلير. آت، صيغير وقيون ايله سائر حيوانات اهليه‌سى واردر. صنايعى پك ايلرى اولوب، باشليجه‌لرى معادنك ايشلنمسيله بلور، جام، كاغد، چوخه، بز، بويا، اجزاء كيمويه وسائره‌يه متعلقدر. نانسينك صيرمه وايپك نقشلرى مشهوردر. ايالت ٤ قضايه منقسم اولوب، ٢٩ ناحيه و ٧١٤ دائره‌يى حاويدر.

مؤرج { (ابو فيد — بن عمرو السدوسى) مشاهير نحويون ولغويوندن اولوب، بصره‌ليدر. احمد بن خليلدن اخذ ايدوب، سيبويه‌نك شريكلرندندر. هله علم لغتده فريد عصر اولوب، لغات عربيه‌نك ثلثنى ازبرنده ايدى. بر چوق تصنيفاتى اولوب، اك مشهورلرى: «كتاب الانواء»، «كتاب المعانى»، «حذق نسب قريش» وسائره‌در. مأمون خليفه‌نك معيتنده خراسانه كيدوب، بر مدت مروده وبعده نيسابورده اقامت ايتمش؛ واورانك علماسى كنديسندن استفاده ايلمش ايدى. ١٩٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. كوزل اشعارى دخى اولوب، شو ايكى بيت او جمله‌دندر:

روعت بالبين حتى ما اراع له
وبالمصائب من اهلى و جيرانى
لم يترك الدهر لى علقا اضن به
الا اصطفاه بنأى او بهجران

مورس { (Morse) آمريقانك مشاهير حكمت شناسانندن اولوب، تلغرافك چيزكى ونقطه‌يه بدل باصمه حروفله كشيده‌سى اصولنك موجديدر. ١٧٩١ ده (مساچوست)

جمهوریتنك (شارلستوون) شهرنده طوغمش و ١٨٧٢ ده وفات ایتمشدر.

مورسیه { (Murcie) [« مرسیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مورفه { یاخود مورفئوس (Morphée, Morpheus) اساطیر یونانیه‌ده اویقو وروءیالر پیه‌سی وکیجه‌نك اوغلی زعم اولنه‌رق، انسانلری اغفال ایله اویوتمق ایچون هر شکله کیردیکنه اینا- نیلردی. اسمی دخی بوکا دلالت ایدیور. الده برخشخاش چیچکی طوتار وکلبك قنادلریله مجهز تصویر ایدرلردی.

مورلوس { (Morelos) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن حکو- متلردن اولوب، شمالاً وشمال غربی جهتندن مرکز قضاسیله ومکسیقو مملکتیله، غرب جنوبی جهتندن غوئررو، جنوب شرقی طرفندن وشرقاً دخی پوئبله حکومتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٥٣ مربع کیلومتره اولوب، ١٥٩٨٠٠ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی ٨٥٥٤ اهالیلی جامع اولان (قوئرناواقه) قصبه‌سیدر. مکسیقه‌نك بیوك یایلاسی اوزرنده بولنوب، حدود شمالیه‌سنده ٥٤٢٠ متره ارتفاعی اولان (پوپوقاتپتل) برکانی بولنیور. هواسی معتدل ومطرد اولوب، میزان الحراره قیشین نهایت ١٩ درجه‌یه اینر، ویازین ٢٣ دن یوقاری چیقماز؛ یعنی یاز ایله قیشی آره- سنده پك آز فرق واردر. محصولاتی: شکر قامشی، قهوه، مصر، فاصولیه‌یه مشابه بر محصول، موز، پورتقال، لیمون واورایه مخصوص محصولات متنوعه‌دن عبارتدر. پرنج، سیسام، پاموق، کنویر، طوت وسائره یتیشدیرمکه‌ده استعدادی واردر. بعض طرفلرنده باغلر دخی یتیشدیرلمشدر. حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوقجه‌در. بر دمیر یول خطی مملکتی شق ایدیور. حکومت ٥ قضایه منقسم اولوب، ٢٧ ناحیه‌یی حاویدر.

مورله { (Morella) اسپانیه‌نك والنسیه خطه‌سنده (قاستلون) ایالتنده وقاستلونك ٧٠ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٧١٩٠ اهالیسی وچوخه وبز فابریقه- لری واردر.

مورله { (Morlaix) فرانسه‌نك فینیستره ایالتنده وکیمپرك ٦٦ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، ١٢٤٧٠ اهالیسی، بیوك بر توتون فابریقه‌سی، تجارت بحریه‌سی وصاغلام لیمانی واردر.

مورلیا { (Morelia) مکسیقه‌نك حکومات وسطیه‌سندن (میشوآقان) حکو- متنك مرکزی بر شهر اولوب، مکسیقونك ١٩٠ کیلومتره غرب شمالیسنده واقع و ٢٤٠٠٠ اهالیلی جامعدر. کوزل وتمیز سوقاقلری، متعدد میدان و باغچه‌لری و بر مصنع کلیساسیله بعض سرایلری واردر.

مورمون { (Mormons) آمریقا ممالك مجتمعه‌سنده یکی ظهور ایتمش بر مذهبه تابع بر جماعت اولوب، بونلر کویا میلاد عیسادن ٦٠٠ سنه اول حکام بنی اسرائیلدن صدقیانك زماننده یازلمش وبو قدر زماندن صکره آمریقاده بولنمش برکتابك احکامنه تابعدرلر. واپتیزی سن رشده وصوللرنده بر ماء جاریده اجرا ایدرلر. آمریقا اهالیء اصلیه‌سنك بنی اسرائیل ذریتندن اولدقلرینه معتقددرلر. بینلرنده تعدد ازواجی تجویز ایتمشلردر. بو مذهبك موجدی ١٨٠٥ ده ممالك مجتمعه‌نك (ورمونت) حکومتنده طوغمش اولان (جوزف اسمیت) اسمنده بریدر؛ و ١٨٣٠ ده پیدا ایتدیکی تابعلریله (میسوری) مملکتنه کیده‌رك، اوراده آیریجه بر مهجر تأسیس ایتمك ایستمش ایسه‌ده، سائر مذاهب اصحابیله واقع اولان منازعه- لری اوزرینه، ١٨٣٨ ده اورادن اخراج اولنه‌رق، (ایلینوآ) جمهوریتنه انتقال، واوراده (ناوّوو) اسمیله یکی برقصبه تأسیس ایتمشلردی. لکن اوراده دخی منازعه‌لر ظهور ایدوب، ١٨٤٤ ده مرقوم اسمیت ایله برادری هیرام هیجانه کلن اهالی طرفندن قتل اولنمغله، مورمونلر قیالی طاغلر ایله سیرانواده آره‌سنده طوزلی کولك جنوبنده و (اوتاه) کولنك شمالنده‌کی خالی یرلره کیدوب، (دزرت) اسمیله بر مهجر تأسیس ایتمشلردر. قالیفورنیه آلتون معدنلرینك کشفندن صکره بویر، اورانك یولی اوزرنده بولنمغله، پك چابق کسب عمرانه باشلایوب،

١٨٥٠ ده (اوتاه) اسميله آيريجه برداثره يعنى ايالت
اتخاذ اولنمشدر . ١٨٥٨ ده مورمونلر ممالك
مجتمعه حكومت مركزيه‌سنى طانيمامغه قالقيشوب،
استقلال دعواسنده بولنمشلرسه‌ده ، عسكر سوق
اوزرينه ، بلا محاربه عرض مطاوعت ايتمشلردر.
١٨٨٢ ده ممالك مجتمعه حكومتنك برقرار رسميسيله،
كنديلرينه تعدد ازواج منع اولنمشدر . انكلتره
و دانيمارقه‌ده دخى مورمون مذهبنه تابع بعض
افراد بولنيور.

مورنه { سيرا — (Sierra - Morena) اسپانيانك جنوب جهتنده اوزون
بر سلسلهٔ جبال اولوب ، آق دكيز سواحلى
قربنده پورتكيزك قسم جنوبيسنه دك آندالوسيا
ايله قستيله و استرمادور آره‌لرنده شرق شماليدن
غرب جنوبى‌يه طوغرى ممتد اولور. برتك صره
اوليوب ، بربرينى تعقيب ايدن برچوق جبالدن
مركبدر. اك يوكسكى اولان (سرو ده المناره) نك
١٨٠٢ متره ارتفاعى واردر. (سيرا القراض)،
(سيرا مادرونه) و (سيرا المعدن) دخى اك مرتفع
يرلرندندر. اتك وقوللرى شمال وجنوبه طوغرى
خيلى اوزاقلره قدر ممتد اولور. برچوق بوغازلرى
وباصيق يرلرى اولوب، برقاچ دميريول خطى طرفندن
قطع اولنور. شمالى اتكلرندن اينن صولر غوآديانه
(يعنى وادى آنه) وجنوبى مائله‌سندن اينلرى‌ده
غواد الكوير (يعنى الوادى الكبير) ايرماغنه
دوكيلوب، سلسلهٔ جبال بو ايكى وادينك آره‌سنده
ممتد اولور. اورمانلرى چوق دكل ايسه‌ده، اكثر
طاغلرى چاليلقلر و كوزل مرعالرله مستوردر .
هواسى‌ده اسپانيه‌نك شمال و وسط جهتلرينه نسبةً
ملايم اولديغندن، قيشين هرطرفدن كليتلى قيون
سوريلرى بو طاغلره طوپلانير. اورمانلرى باشليجه
ميشه، چام، كوركن، ديش بوداق وسائر اشجارى
حاوى اولوب، سلسله‌نك اكثر يرلرى‌ده اوزاقدن
سياه كورينن وسلسله‌يه «قره طاغ» ديمك اولان
بو اسمى قزانديران برمتره يوكسكلكنده برچاليدر، كه
رايحه‌سى اوزاقدن طويلير.

موروان { (Morvan) فرانسه‌نك وسطلرنده (سينه) ايله (لوآره) حوضه‌لرى
آره‌سنده برطاغ اولوب، شمالى اتكلرندن اينن
چايلرى (سينه) ايرماغنه تابع (يونه) نهرينى تشكيل
ايدرلر. جنوبى اتكلرندن اينن مياه جاريه‌سى ايسه
(لوآره) ايرماغنه دوكيلور . اك يوكسك محلنك
آنجق ٩٠٢ متره ارتفاعى واردر. اورمانلرى چوق
اولوب، پارسده صرف اولنان اودون وكمور كاملاً
بوطاغدن كسيلير، و يونه وسينه واسطه‌سيله ايندريلير.

موره { (Morée , Peloponèse) يونانك قسم جنوبيسنى تشكيل ايدر برشبه
جزيره اولوب، شمال شرقى كوشه‌سندن (قورنته)
برزخيله يونانك روميلى ديدكلرى قره جهتنه مربوطدر.
شمال جهتندن (قورنته) كورفزى ديلان اوزون
بركورفزله نفس يوناندن آيريلوب ، بونك مدخلنده
يعنى موره‌نك شمال غربى كوشه‌سنده (پاتراس)
وشمال شرقى كوشه‌سنده‌ده (اكينه) كورفزلرى
بولنيور. موره شبه جزيره‌سى بر پنجه شكلنده او-
لوب ، جنوب شرقى‌يه طوغرى ممتد درت شبه
جزيره‌سى و بونلرك آره‌لرنده ناوپليه ، ماراتونيس
ومسينيا كورفزلرى اسمليله اوچ كورفزى واردر.
ساحل غربيسى دخى مقعرجه اولوب ، آرقاديه
كورفزينى حاويدر. ٣٦° ٢٠' ايله ٣٨° ٢٠' عرض
شمالى و ١٨° ٤٥' ايله ٢١° ١٠' طول شرقى آره-
لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٢٢٠١
مربع كيلومتره و اهاليسى ٧٤٣١٨٩ كشيدر .
اراضيسى عموميت اوزره طاغلق اولوب ، دوز
يرلرى آنجق بعض واديلردن عبارتدر. اليوم مع
آخائيا ، قورنتيا مع آرغوليده ، آرقاديا ، مسينيا
ولاقونيه اسمليله ٥ ايالته منقسمدر. ادارهٔ عثمانيه
زماننده برايالت اولوب، مركزى وسطنده بولنان
(طربيولچه) قصبه‌سى ايدى . دولت عثمانيه‌نك
ظهورنده موره ونديك وجنوه جمهوريتلريله اهل
صليبدن قالمه برطاقم فرنك بككارى بيننده منقسم
اولوب ، سلطان مراد خان ثانى زماننده فتحنه
بدأ اولنمش؛ وابوالفتح سلطان محمد خان ثانى دورنده
فتحى اكمال اولنوب، بعده ونديك جمهوريتى مكرراً
بعض جهتلرينى ضبط ايتمش ايسه‌ده، يكيدن استخلاص
اولنمشدى . [زياده تفصيلات ايچون «يونان»
ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مورى { (Murray,Moray) اسقوچيه‌نك شمال جهتنده بر خطه اولوب،

شمديكي حالده، درت بش ايالت بيننده منقسمدر. موري خليجي بوخطه‌نك ساحل شرقيسنده قره‌لرك ايچنه كيرمش بيوك برخليج اولوب، بويي ٤٠ كيلومتره واكي مدخلنده ٢٦ كيلومتره اولوب، كيتدكجه طارلاشمغله، (نس) ايرماغنك منصبنه منتهي اولور. مذكور ايرماق سير سفائنه صالح اولديغي كبي، ساحل غربيده‌كي (قرومارتي) خليجنه دوكيلن قوناق نهريله دخي صنعي بر جدول ايله اختلاط ايتديكندن، بو ايكي خليج آره‌سنده بتون اسقوچيه‌يي شق ايدر برطريق بحري آچلمشدر.

موري { (Murray) آوستراليه‌نك اك بيوك ايرماغي اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك منتهاي جنوب شرقيسنده واقع (مور. يونغ رانجه) طاغندن نبعانله، ابتدا شماله وبعده غرب شمالي‌يه طوغري آقه‌رق، وويقتوريه ايله يكي جنوبي والس مملكتلرينك حدودينی آيره‌رق، صاغ وصولدن بر چوق چايلر ونهايت صاغدن تا قوينسلاندن كلن وكنديسندن چوق دها بيوك اولان (دارلينغ) نهريني آلدقدن صكره، جنوبي آوستراليه مملكتنه دخول ايله، غرب جنوبي‌يه وبعده جنوبه طوغري دونه‌رك، (رانقونتر) قوينه دوكيلور. مجراسي ١٧٩٠ كيلومتره اولوب، قوراقلق موسمنده كنيشلكي ٦٠ ونهايت ٨٠ متره‌يي تجاوز ايتمزسه‌ده، فيضاننده شدتله طاشوب، اطرافي باصار. دارلينغ نهريله برابر حوضه‌سي ٧٠٠٠٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. فيضاني زماننده ايچنده وابورلر ايشلرسه‌ده، طولامباجلري چوق اولديغندن، برآز زحمت چكيلير. كنديسيله تابعلري حوضه‌سنده بولنان كليتلي قيون سوريلرينه صو ويرمكه يارار.

موريس { ياخود ماوريچيوس (Maurice, Mauritius) روما شرق ايمپراطورلرندن اولوب، ٥٣٩ ده قپادوقيانك (آرابيسوس) قصبه‌سنده طوغمش، وايمپراطور ايكنجي تيبرك دامادي اولمش ايدي. ٥٨٢ تاريخنده ايمپراطور اولوب، ايران شاهي ايكنجي خسروي صندالئ حكومته اوتورتمش، ولومباردلره قارشي ايتاليانلره ياردم، وآوارلرله دخي محاربه ايتمشيدي. ٦٠٢ تاريخنده كنديسنه عصيان ايدن (فوقاس) طرفندن مغلوب و اسير اولوب، آلتي اوغليله برابر قتل اولنمشدر. فن حرب حقنده بر تأليفي واردر.

موريس { آطه‌سي (Ile Maurice) ونام ديكرله «فرانسه آطه‌سي». بحر محيط هنديده مداغسقار ساحل شرقيسي آچيقلرنده وسنت پول جزيره‌سنك شرق شماليسنده انكلتره‌يه تابع بيوجك برآطه اولوب، ١٩°٥٩′ ايله ٢٠°٣١′٣٠″ عرض جنوبي و٥٥° ايله ٥٥°٣٠′ طول شرقي آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحيه‌سي ١٩١٤ مربع كيلومتره اولوب، ٣٥٨٠٠٠ اهالي ايله مسكوندر. مركزي ساحل غربيسنده واقع (پورت لويي) اسكله‌سيدر. اراضيسي طاغلق اولوب، اورته‌لري ٥٠٠ متره ارتفاعنده بر يايله تشكيل ايدر، وطاغلري‌ده ٨٢٥ متره‌يي كچمز. مياه جاريه‌سي چوق اولوب، ياغمور موسملرنده سيل كبي آقان انهارينك چوغي قوراقلق موسمنده قورو دره‌لر حالنه كچر. سواحلي پك كيرنتيلي چيقنتيلي ايسه‌ده، اوكارنده صيغلر وقيالر چوق اولوب، سير سفائن حقنده مخاطره‌ليدر. طوپراغي منبت وهواسي معتدل اولوب، هله قوراقلق موسمنده پك لطيفدر. بزم قيشمزه مصادف اولان يازموسمي ايسه ياغمورموسمي دخي اولمغله، اوموسمده حرارت ورطوبت هوايي ساحلده برآز آغرلاشديرسه‌ده، ايچ طرفلرده ينه هوا لطيفدر. ساحلده بيله ميزان الحراره ٣٣ درجه‌يي كچمز. اك برنجي محصولي وجزيره‌نك مدار ثروتي شكر قامشي اولوب، برر مقدار بغداي، مصر، پرنج، پاموق، چيويت، بيبر، دارچين وسائره دخي حاصل اولور. منطقهٔ حاره‌يه وآوروپايه مخصوص ميوه‌لرك‌ده اكثري يتيشيور. حيوانات اهليه ووحشيه‌سي آز اولوب، بونلر دخي آوروپاليلر طرفندن ادخال اولنمشدر. اورمانلري پك چوق ايكن، شكر قامشي زرعيچون بر خيليسي اتلاف اولنوب، آطه‌ده ياغمورلرك آزالمسني موجب اولمشدر. اهاليسي آوروپالي مهاجرلرله بونلرك مملكتده طوغمش اولاد و احفادندن وعمله صفتيله هند وچيندن وآفريقا سواحلندن طوپلانان مختلف الجنس آدملردن مركبدر. جزيره‌نك ملحقاتي اولان ديكر بعض جزائرله برابر واردات سنويه‌سي ٢٠ مليون فرانغه قريب اولوب، باشليجه كمرك رسمندن

عبارتدر. جزیره مقدما فرانسه‌نك اولوب، ١٨١٤ تاریخنده انكلتره‌یه كچمشدر.

موریسون (Morisson) انكلتره مشاهیر مستشرقیننده‌ن و پروتستان میسیونرلرندن اولوب، ١٧٨٢ده طوغمش، و١٨٣٤ده وفات ایتمشدر. مأموراً چینه‌كوندریلوب، چینجه‌یی مكمل اوكرنمش؛ و انجیل و توراتی لسان مذكوره ترجمه ایتدیكی كبی، چینجه‌نك صرفنی و ٦ جلد اوزره بر مكمل لغتنی و چینجه‌دن انكلیزجه‌یه و انكلیزجه‌دن چینجه‌یه بر لغت كتابنی ترتیب ایتمشدر.

موزاكه (Muzakia) آرناؤدلغك اك بیوك اووه‌سی اولوب، آولونیه‌نك شمالنده منصب اولان (ویوسه) ایله ایلبصانك ایچندن جریان ایدن (اشقومبی) ایرماقلری مجرالری آره‌سنده آدریاتیق دكیزی ساحلندن خیلی ایچری‌یه قدر ممتد اولور. ساحلده شمالدن جنوبه بویی ٥٠ كیلومتره قدر اولوب، وسطلرنده ساحلدن ایچری‌یه طوغری اكی دخی اوكا قریب ایسه‌ده، شمال و جنوب جهتلرنده كیتدكجه طارلاشه‌رق، طاغ اتكلری ساحله تقرب ایدر. مذكور ایكی نهردن بشقه (دوول) ایله (اوسون) ك برلشمسندن تحصل ایدن (سمان) ایرماغی دخی اووه‌نك اورته‌سندن بك طولامباجلی بر جریانله آقار. موزاكه‌نك بادیٔ عمران و سعادتی اوله‌بیله‌جك حالده بولنان بو اوچ ایرماق و علی الخصوص مذكور (سمان) شمدیكی حالده سبب خرابیت و عطالتیدر؛ چونكه قیشین طاشدیغنده، صولری اووه‌یی باصوب، اكثر طرفلرینی كول حالنه قویار، و یازین او صولر تعفن ایدوب، صیتمه منبعی اولان بر طاقم سازلقلر حالنه كچر. بو وجهله صو آلتنده قالان یرلر ایشلنه‌مدكدن بشقه، هوانك آغرلغندن زراع طیانه‌میوب، او بر طرفلرینی دخی ایشلیه‌میورلر؛ و بو سببدن اهالیسی پك تنبل و سفیل بر حالده بولنیور: و او كوزل اراضینك قسم اعظمی بطال طوریور. بوندن ماعدا نهرك یتاغی دخی ثابت اولمیوب، دوكدیكی قوملرك تشكیل ایتدكاری سدلره كوره، هر سنه دكیشیور. منصبی دخی بو حالده یعنی قوملرله مسدود بتاقلق حالنده‌در. شمدیكی حالده باشلیجه مصر و ایكنجی درجه‌ده بغدای و سائر حبوبات اكیلیورسه‌ده، پرنج، باموق و سائر محصولات یتیشدیرمكه استعدادی واردر. اكر نهر مذكورك یتاغی سدلرله تحدید اولنه‌رق، اراضی طغیان میاهدن تأمین ایله برابر، سقی اراضی ایچون جدوللر دخی آچیله‌جق اولسه، موزاكه‌نك بر كوچك مصر اوله‌جغنده شبهه یوقدر. سمانك آغزی تطهیر اولنسه، بر درجه‌یه قدر سیر سفائنه دخی صلاحیت كسب ایتمسی مأمولدر. شرق جهتنده و ساحلدن اوزاق یرلرنده بعض اوفق تپه‌لر بولنوب، كرك بونلر و كرك اووه‌نك كنارلرنده‌كی طاغ اتكلری باغلر و زیتون آغاجلری و سائر اشجار مثمره و منزروعاتله مستوردر. كرك بو تپه‌لرك اكثرنده و كرك اووه‌نك بعض جهتلرنده اورمانلر دخی واردر. بتون اووه‌ده طاشدن اثر اولمدیغندن، و طوغله و كرمیت اعمالنه كیمسه همت ایتمدیكندن، اهالی سازدن و قامشدن یاپدقلری قلبه‌لرده اسكان ایدرلر. شمال جهتی (قره طوپراق) اسمیله دخی معروف اولوب، اورانك اورمانلری دها زیاده‌در. بو اووه انهارك دوكدكاری طوپراقلردن متشكل آلچق اراضیٔ جدیده‌دن اولمغله، سواحلی دكیزله اختلاط ایدر و دكیزدن اینجه قوم دیللریله آیرلمش طوزلی صیغ كوللردن عبارتدر. بو كوللرك اك بیوكی (قراواسه) در. بونلردن بشقه داخلده دخی (تربوف) و (موروس) اسملریله ایكی كول واردر. موزاكه‌ده كوچك لكن قوتلی بر جنس بیكیر دخی یتیشوب، خیلی خركاه سوریلری واردر. اهالیسی (لاله) تعبیر اولنوب، تنبللك و خیلازلقله مشهوردرلر. بر طاقمی اسلام و بر طاقمی خرستیاندر.

موزامبیق (و پورتكیزجه موسامبیق Mozambique, Moçambique) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده و مداغسقار جزیره‌سنك قارشیسنده پورتكیز دولتنه تابع بیوك بر یر اولوب، ١٠° ٣٩′ ٥″ عرض جنوبیده واقع (دلغادو) بروننده‌ن ٢٦° ٥٠′ عرض جنوبیده كائن (دلاغوآ) قوینه‌دك ممتد اولور. حدود شمالیه‌سی (رروومه) مجراسنی تعقب ایدوب، (تانغانیقه) كولنه‌دك اخیراً آلمانیه‌نك تحت حمایه‌سنه آلدیغی زنكبار حاكمیتی اراضیسیله محدوددر. جنوب جهتنده ایسه ساحله قریب محلده (زولو) ممالكندن (آماتونغه) مملكتیله محدود اولوب،

بعده حدود شماله طوغری دونه‌رك، بر خیلی مسافه‌ده غرباً «جنوبی آفریقا جمهوریتی» دینلان حکومت مستقله ایله محدوددر. اورادن یوقاری غرباً انکلیزلرك و یا پورتکیزلیلرك تحت ادعاسنده اولوب حقیقتده کیمسه‌نك نفوذینه تابع اولمیان اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محدوددر، ودها طوغریسی او جهتدن حدودی معین دکلدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸۹٦٤٠٠ مربع کیلومتره اعتبار اولنوب، اهالیسنك مقداری معلوم دکل ایسه‌ده، اوچ‌درت یوز بیك راده‌لرنده تخمین اولنیور. اراضیسنك احوالی هنوز مجهول اولوب، یالکز سواحلیله (زامبز) ایرماغنك مجراسی بردرجه‌یه قدر معلومدر. مع‌هذا نهر مذکورك وادیسی حقنده دخی موجود خریطه‌لر بیننده بیوك اختلافلر واردر. آفریقانك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب آفریقای جنوبینك اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدن مذکور (زامبز) موزامبیق اورته‌سندن شق ایله، بیوك بر دالیه تشکیل ایده‌رك، ۱۸° عرض جنوبی اطرافنده دکیزه دوکیلور. حدود جنوبیه‌سی قربنده (لیمپوپو) وحدود شمالیه‌سنده دخی (رووما) ایرماقلری آقیور. بونلرك آره‌لرنده ایکنجی درجه‌ده برچوق انهار بولنوب، اکثرینك یالکز منصبلری معلومدر. قسم شمالیسنده (تانغانیقه) اسمیله مسمی واسع بر کول و بونك جنوبنده (شیروا) کولی بولنیور. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، طاغلری و اووه‌لری وار ایسه‌ده، لایقیله تعیین اولنه‌مامشدر. منطقهٔ حاره داخلنده بولنمغله، هواسی بالطبع صیجاق اولوب، بزم قیشمزه متصادف اولان یازی قورو اقلقله کچوب، نیساندن تشرین اوله قدر یاغمور موسمی سورر. هواسی یبانجیلر حقنده وخیمدر. اراضیسی پك منبت ایسه‌ده، بشیوز سنه متمادیاً مملکتدن کمیلر طولوسیله آلوب کوتوریلن اسرا اهالیسنك مقدارینی آزالتمغله برابر، آوروپادن مهاجر کیتمسنه‌ده هوا مانع اولمش، واعماره مقتدر بر حکومت الینه دخی دوشمه‌مش اولدیغندن، پك جزئی یرلرندن استفاده اولنیور. باشلیجه محصولاتی: پرنج، شکر، داری، پاموق، توتون، قهوه، چیویت و یاغ اخراجنه یارار بعض حبوبات‌له نباتات طبیه وسائره‌دن عبارتدر. پورتکیزلیلر زراعته اهمیت ویرمیوب، یالکز آلتون تحریسیله مشغولدرلر؛ حالبوکه بو ذی‌قیمت معدن دخی زامبز مجراسنك جنوبنده واقع و بین العرب (سفالة الذهب) دینمکله مشهور اولان سفاله خطه‌سنده پك کثرتلی ایکن، یالکز سیللرك ایندیردکاری قوملرده بولنانیله قناعت ایتمکده‌درلر. باقیر، دمیر وکمور معدنلری دخی وار ایسه‌ده، هیچ بری اخراج اولنمیور. اخراجاتی ذکر اولنان محصولات ارضیه‌سیله آلتون توزی، فیل دیشی، کرکدان بوینوزی، قپلان پوستی، کراسته، ضمغ، قاوچوق، کهرچله، بال، بالمومی، طوز وسائره‌دن عبارتدر. اهالیسی مختلف اقوام زنجیه ایله سواحلده وشهر وقصبه‌لرده بولنان عرب، هندلی، پورتکیزلی وسائر مهاجرلرله بونلرك یرلیلرله ازدواجندن متولد ملزلردن مرکبدر. پورتکیزلیلردن اول عربلر اورالرده مهاجرلر تأسیس ایدوب، دین اسلامی دخی نشر ایتمش اولدقلرندن، اك متمدن اهالیسی مسلمان وایچ طرفلرده‌کیلر مشرکدر. پورتکیز قرالی طرفندن منصوب بر والینك تحت اداره‌سنده اولوب، بونك معیتنده ملکیه ومالیه مأمورینیله امراء عسکریه‌دن مرکب بر مجلس اداره واردر. اهالینك اعیانندن مرکب اولان مجلس بلدیه ایله دخی والی ایستدیکنده استشاره ایدر. مملکت ۹ ایالته منقسم اولوب، مرکزی موزامبیق شهریدر.

موزامبیق } (Mozambique) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده ۱۵° ۳′ ۲٤″ عرض جنوبی ایله ۳۸° ۲۸′ ۱۲″ طول شرقیده بر کوچك آطه‌نك اوزرنده مؤسس آنف‌البیان مملکتك مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل منظره‌سی، استحکاماتی، بیوك ابنیهٔ میریه‌سی، ایشلك تجارتی، بازار وچارشیسی وایچ طرفلره آمدشد ایدر کاروانلری واردر. بو قصبه‌ده بر جمعیت جغرافیه واردر؛ و «شرقی آفریقا» عنوانیله بر غزته نشر اولنور. تحت‌البحر تلغراف خطلریله بر طرفدن عدنه و برطرفدن امید برونه مربوطدر. فرانسه‌نك (مساژری مارتیم) شرکتیله انکلتره‌نك برشرکتی بو اسکله‌یه مقنن صورتده واپور ایشلتیورلر. اون آلتنجی قرن میلادی ابتدالرنده (واسقودی غاما) موزامبیقك اوکنه اوغرادیغنده، بو قصبه‌یی

ومحلقاتنی سلطان ابراهیم اسمنده برامام مربك منتظم حکومتی آلتنده بولوب، بعده پورتکیزلیلر برطاقم دسایسله بو حکومتی دوشوروب، فضولاً مملکتی ضبط ایتمشلردر.

موزله { (Moselle) رین ایرماغنه تابع بیوك بر نهر اولوب، فرانسه‌نك (ووژه) ایالتنده و ووژه طاغلرندن نبعانله، ابتدا شماله، بعده شمال غربیه ونهایت شمال شرقیه طوغری آقه‌رق، (مورته مع موزله) ایالتنی دخی شق ایله، صاغدن (مورته) و صولدن (مادون) و (ماده) نهرلرینی آلدقدن صکره، فرانسه حدودینی کچه‌رك، آلمانیه‌نك لورنه ایالتنه کیرر، و (میچ) شهری ایچندن بالمرور، اوراده صاغدن (سیه) وده‌ها آشاغیده صولدن (اورنه) نهرلرینی آلیر. نهایت لورنه‌دن چیقوب، بر خیلی مسافه‌ده لوکسمبورغ حکومتیله آلمانیه حدودینی آیردقدن صکره، ینه حدودی تعقیب ایده‌رك شمالدن کلن (سوره) ایله برلشنجه، شرقه طوغری دونه‌رك، پروسیه‌نك رین ایالتنه کیرر؛ وخیلی واسع اولدیغی حالده، بك طولامباجلی بر مجراده جریانله، صاغدن (ساه) وصولدن کیل، سالم، ایزر، اوس واك چایلرینی بعدالاخذ (قوبلنچ) شهری اوکنده (رین) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٥١٤ کیلومتره طولنده وحوضه‌سی ٢٨٣٦٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. ثانیه‌ده ٢٤ ½ و یالکز بك قوراقلق زمانلرنده ١٦ ½ مکعب متره صو دوکر.

مَوزور { اندلسده قرطبه‌نك جنوب غربیسنده و قرمونه ناحیه‌سنه متصل بر ناحیه اولدیغی معجم البلدانده مسطوردر.

موزون { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه بابا میر شریف) سمرقندلی اولوب، علوم ریاضیه‌ده دخی عصرینك فریدی ایدی. شو بیت اونکدر:

الفت غنچه صبا را کند آوازه بلند
میکند شهرهٔ عالم دل آکاه مرا

— ایکنجیسی (راجه‌رام زائر) هندستان بت پرستلرندن اولوب، عظیم آباد مضافاتندن اولدیغی حالده، پدری نواب مهابت جنکك رئیس دیوانی اولمغله، کندیسی دخی قطع مراتب ایده‌رك، عظیم آباد محافظی اولمشیدی. عظیم آبادك شاه عالم طرفندن محاصره‌سنده مقاومتده ثبات ایتمکله، ١١٧٠ ده قلعه فتح اولنجه، نواب قاسم علیخان عالیجاه طرفندن حبس اولنمش؛ و ١١٨٥ ده مشارالیه عالیجاه انکلیزلره مغلوب اولنجه، صاحب ترجمه‌یی محبسدن اخراجله، صوبه آتمش؛ وموزون حیاتدن امیدینی کسنجه، بر برداق صو ایستمش ایسه‌ده، الینه ویردکلرنده، الچمزدن برداغی یره آتارق، بداهةً شو بیتی سویلمشدر:

محروم رفت ازتولب تشنهٔ حسین
ای آب خاك شوکه ترا آبرو نماند

شیخ محمد علی حزین لاهیجانینك شاکردانندن اولوب، مرتب دیوانی واردر.

— اوچنجیسی ینه هندستان بت پرستلرندن ودکن والیسی نواب آصفجاهك امراسندن اولوب، ١١٧٩ ده حیدرآباد مضافاتندن مصطفی نکر قلعه‌سنك محافظی ایکن، انکلیزلره ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

شبکه یاد ماهرویی دردل من راه داشت
چشم کریان ازخیالش یوسفی درچاه داشت

— دردنجیسی هندستانك (ناکور) قصبه‌سندن اولوب، سلسله نسبی شیخ حمیدالدین ناکوری‌یه منتهی اولور. حسن خطی دخی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

مراچه سود زکلهای رنك رنك بهار
چونیست بیتو دلمرا بهیچ کونه قرار

موزه { (La Meuse) رین ایرماغنه تابع بر بیوك نهر وده‌ها طوغریسی منصبی قربنده رینله قاریشور بر ایرماق اولوب. فرانسه‌نك (بوقاری مارنه) ایالتنده نبعانله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، ووژه ایالتنك غربی کوشه‌سنی وهمنامی اولان ایالتی بوینه شق ایله، شمال غربیه میل ایده‌رك، (آردنه) ایالتنه کیرر؛ و اوراده صاغدن (شیدس) نهرینی اخذ ایله، (سدان) شهری ایچندن بعدالمرور، غربه و بعده شماله طوغری دونر؛ وینه صاغدن بلجیقه‌دن کلن (سموآ) نهرینی اخذ ایله تکرار غربه وبعده ینه شماله دونه‌رك،

نهایت بلجیقه طوپراغنه کیرر. بلجیقه‌ده شماله طوغری
اولان استقامتنی محافظه ایله صاغدن (لسه) نهرینی
بعدالاخذ، (نامور) شهرینه واصل اولنجه، صولدن
کلن (سامبره) نهرینی اخذ ایله، بونك استقامتنه
تابع اوله‌رق، شرقه طوغری دونر؛ و (لیژه)
شهرینه واصل اولنجه، صاغدن ایکی قولدن مرکب
اولان (اورته) یله (ودره) یی آلوب، شماله
طوغری دونر؛ وبر آز یرده فلمنکك (لیمبرغ) ایالتنه
کیروب، (ماأستریخت) شهرندن کچدکدن صکره،
فلمنك ایله بلجیقه لیمبرغلری آره‌سنده خط حدودی
تشکیل، و بعده ینه فلمنکه دخول ایله، حدود
شرقیه‌سی قربنده جریان ایدر؛ و نهایت غربه طوغری
دونوب، بر خیلی مسافه‌ده رینك اك جنوبی قولیله
متوازیاً آقار؛ و بعده بونکله برلشوب، (دور
درخت) کولنی تشکیل ایدر؛ واورادن بیوك قسمی
(هولاندش‌دیپ) اسمیله کنیش و پك اوزون بر
خلیج صورتنده دکیزه قدر اوزانیر؛ و بر قسمی ده
رین ایرماغك دیکر قوللریله وبلجیقه‌دن کلن اسقو
خلیجیله اختلاط ایدر بر چوق جدوللره وقوللره
آیریلیر؛ والحاصل فلمنکك دکیزله نهر آره‌سنده
وبیك قول وشعبه‌یه منقسم صولرینه قاریشیر.
مجراسی ۹۲۵ کیلومترو اوزونلغنده اولوب، ۴۹۲
کیلومتره‌لکی فرانسه‌ده، ۱۹۴ کیلومتره‌لکی بلجیقه‌ده،
۲۳۹ کیلومتره‌لکی‌ده فلمنکده‌در. حوضه‌سی
۳۳۰۰۰ مربع کیلومترو وسعتنده‌در. اصل منبعی
مسدود اولوب، یالکز کوچك کمیلرك کیرمسنه
مساعد ایسه‌ده، دها بیوکلرینك دخی کیرمسنه
مساعد جدوللر حفر اولنوب، سیرسفائن تسهیل
اولنمشدر.

موزه { ایالتی (Dép. de la Meuse) فرانسه‌نك شرق شمالی قسمی
ایالاتندن اولوب، ایچندن جریان ایدن ایرماغك
اسمیله مسمادر. جنوبدن شماله ممتد اولوب، شرقاً
مورته مع موزله، جنوباً ووسژه و یوقاری مارنه،
غرباً مارنه وآردنه ایالتلریله، شمالاً دخی ینه آردنه
ایالتیله وبلجیقه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌
سی ۶۲۲۸ مربع کیلومتره اولوب، ۲۹۲۲۵۳
اهالی ایله مسکوندر. مرکزی (بارلدوق) قصبه‌
سیدر. مذکور موزه ایرماغندن بشقه (سینه)
حوضه‌سنه تابع (مارنه) و (اسنه) نهرلری دخی
بو ایالتده آقار، وایکی حوضه آره‌سنده بر صنعی
جدول آچلمشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب،
ووسژه وآردنه طاغلرینك آلچاق اتکلری ایالتك
ایچنده ممتد اولیورسه‌ده، یوکسك طاغلری یوقدر.
طوپراغی خیلی منبت وزراعتی یولنده اولوب،
ذخایر متنوعه‌ایله شالغم، کتن، کنویر، یاغ اخراجنه
یارار حبوبات، اوزوم وسائر محصولاتی واردر.
چایر و اورمانلری‌ده چوقدر. دمیر معدنلریله
صنایعده مستعمل بعض اتربه‌سی واردر. کچی،
وسائر حیوانات اهلیه‌سی اولوب، بیکیرلری کوچکدر.
دمیرخانه‌لری چوق اولوب، یوك وپاموق منسوجات
فابریقه‌لریله یاغخانه‌لری واردر. ایالت ٤ قضایه منقسم
اولوب، ۲۸ ناحیه و ۵۸۶ دائره‌یی حاویدر.

موزه { یاخود موسه (Muses) اساطیر قدیمهٔ یونانیه‌ده علوم وفنون وصنایع
نفیسه‌نك حامیه‌لری زعم اولنور طقوز موهوم
پری‌یه ویریلن اسم اولوب، بونلر مشتری ایله قوهٔ
حافظه‌دن کنایه اولان (منموسینی) نك قیزلری
زعم ولنوردی. بونلرك اسملریله هر برینك کویا
حمایه ایتدیکی علم بروجه آتیدر: قلیو، فن تاریخ
مربیه‌سی؛ تالیه، مضحکه مربیه‌سی؛ ملپومنی، هائله
مربیه‌سی؛ اراتو، شرقیلر ومرثیه‌لر مربیه‌سی؛
قالیوپه، منظومه‌لر وقهرمانانه اشعار مربیه‌سی؛
اورانیه، هیئت ونجوم مربیه‌سی؛ پولیمنیه، فصاحت
وغزلیات مربیه‌سی؛ ترپسخوره، رقص مربیه‌سی؛
اوترپه، موسیقی مربیه‌سی، علوم ومعارف پیه‌سی
زعم اولنان وشمسدن کنایه اولان (آپولون) ونام
دیکر (پوسیدون) دخی کویا بونلرك جمعیتنه
ریاست ایدردی؛ واونكله برابر اکثریا یونانده‌کی
(پارناسوس) و بعضا پندوس، هلیقون و پیریوس
طاغلرنده اقامت ایتدکلرینه معتقد ایدیلر. بعض
چشمه‌لر بو پریلره مخصوص عد اولنور؛ و (پغاسه)
اسمنده موهوم بر آتلری اولدیغنه اینانیلیردی.
کندیلری بکر وکنج قیزلر صورتنده، کوزل وادیبانه
طور وحاللی و باشلری تاجلی، وهر برینك الینه
حمایه ایتدیکی علم ایله متناسب بر شیٔ بولندیغی
حالده تصویر اولنورلردی.

موزه { موزئوم یاخود موسیون (Musée, Musseum, Mousεῖov) بطالسه زماننده اسکندریه‌ده جسیم بر بنا ایدی، که دولتك مصرفیله دنیانك هر طرفندن ارباب علم وهنر جمع واداره اولنه‌رق، مباحث علمیه ایله اشتغال، وترقئ علوم وفنونه خدمت ایدرلردی. بو نوع آقادمیه برنجی بطلیوس طرفندن تأسیس اولنوب، اخلافی طرفندن دخی اداره ومحافظه ایدلمش ونهایت مصر رومالیلرك الینه کچدکدن صکره، آوُرلیان زماننده یانوب، تجدید اولنمامشدر. بو موزه‌یه دوام ایدن مشاهیر ایچنده ارباب فندن: مشهور اوقلید، اراتوستنس، دیوقانت؛ شعرادن: تئوقریت آراتوس، آپولونیوس، لیقوفرون، قالیماق؛ منقدیندن: آرستارق؛ فلاسفه‌دن: آمونیوس ساقاس وسائرلری معروفدر. بعده بو اسم دیکر بعض جمعیات علمیه‌یه ونهایت آثار عتیقه وعلمیه‌یی حاوی دائره‌لره ویرلمشدر، که بو صوك معنی ایله لسانمزه دخی داخل اولمشدر.

موستار { (Mostar) بوسنه‌ده هرسك سنجاغنك مرکزی بر قصبه اولوب، بوسنه سراینك ۷۳ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (نارنته) نهری اوزرنده واقعدر. قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ۱۲۶۶۵ اهالیسی، ۳۰ جامع ومسجدی، ۲ اورتودوقس و برقتولیك کلیساسیله بونلرك معیتنده مکتبلری. برکر اوزرینه مؤسس بر طاش کوپریسی و دباغجه ایله ایشلك تجارتی واردر. اوزومی چوق وشرابی مشهوردر. اطرافی چپلاق ویازین حرارتی زیاده‌در. — سنجاغنك مساحۀ سطحیه‌سی ۸۲۲۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۸۹۵۴۸ کشی اولوب، ۶۵۲۶۸ ی مسلم، ۶۴۳۷۷ سی قتولیك و۵۹۸۵۸ ی اورتودوقسدر. ۱۱ قضایه منقسمدر.

موسقرون { (Mouscron) بلجیقه‌ده غربی فلاندره ایالتنك (قورتره) قضاسنده وقورتره‌نك ۱۰ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۲۴۶۰ اهالیسی، داخلی مکتبی و بر خیلی فابریقه‌لری واردر.

موسقوف { مرکز قدیملری اولان موسقوه شهرینه نسبتله روسلره

ویریلن اسمدر. [«روسیه» ماده‌سنه مراجعت.]

موسقوه { (Moscou, Moskva) روسیه‌نك وسطلرنده پترسبورغك ۵۸۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (اوقا) واسطه‌سیله (وولغا) ایرماغنه تابع (موسقوه) چایی اوزرنده اوله‌رق برچوق دمیر یول خطلرینك محل تقاطعنده ۱۹″ ۴۵′ ۵۵° عرض شمالی ایله ۴″ ۱۴′ ۳۵° طول شرقیده ایالت مرکزی بر بیوك شهر اولوب، ۸۲۶۴۴۴ اهالیسی، وسطنده متعدد سرایلری و بیوك کلیسالرله سائر ابنیۀ مصنعه‌یی حاوی بر ایچ قلعه‌سی، سوری، استحکاماتی، بیوك چارشیسی، بورسه‌سی، متعدد باغ‌لری، اوچ درت بیك طلبه‌یی حاوی جسیم دارالفنونی، وبوکا مربوط اوله‌رق ۱۲۵۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل موزه‌سی، حکمت، کیمیا تاریخ طبیعی، معادن، مسکوکات وسائره نمونه‌خانه وعملیاتخانه‌لری، رصدخانه‌سی، بیوك بر مطبعه‌سی، متعدد بیوك تیاترولری، جسیم بر یتیمخانه‌سی، زراعت واورمان آقادمیه‌سی، السنۀ شرقیه مکتبی، مکتب صنایعی، تجارت آقادمیه‌سی، رسم مکتبی، ۸ اعدادیه و ۵ داخلی رشدیه مکتبی، اناث ایچون ایکی درسخانه‌سی، ۵ داخلی ایله ۱۰ قدر خارجی مکتب اناثی، ۸ حربیه مکتبی، بر عقاید آقادمیه‌سی، بر رهبان مدرسه‌سی، متعدد مکاتب ابتدائیه‌سی، والحاصل ۵۰۰۰۰ دن زیاده شاکردانی حاوی جمعا ۴۵۰ مکتبی، ۲۰ دن زیاده جمعیت علمیه وفنیه‌سی، ۶ موزه‌سی، ۳ رسمخانه‌سی وسائر مؤسسات علمیه‌سیله، متعدد جمعیات خیریه‌سی و ۲۰ قدر خسته‌خانه‌سی واردر. موسقوه‌ده ۵۵ غزته ورسائل موقوته نشر اولنوب، مع هذا اهالیسنك نصفی اوقویوب یازمق بیلمزلر. صنایع وتجارتی دخی پك ایلری اولوب، ۱۸۸۵ استاتستیقنه کوره، تاریخ مذکورده موسقوه‌ده ۵۷۸ فابریقه بولنه‌رق، بونلرده ۵۲۵۸۷ عمله ایشلر، وسنوی ۲۲۰ ملیون کسور فرانقلق معمولات چیقار ایدی. اك چوغی یوك و پاموق منسوجاتله معادن مختلفه فابریقه‌لری ودباغخانه وسائره‌در. تجارتی بر طرفدن پترسبورغ وآوروپا ایله و بر طرفدن‌ده سیبریه وآسیای وسطی وچین ایله اولوب، سنوی ۲۵۰

مليون فرانقى تجاوز ايدر. موسقوه روسيه‌نك اسكى پايتختى و پترسبورغدن صكره ايكنجى شهرى اولوب، ايمپراطورلرك رسم تتويجى وسائر مراسم اليوم اوراده اجرا اولنمغله، ايكنجى پايتخت عد اولنه‌بيلير. مع‌هذا سوقاقلرينك اكثرى غير منتظم وخانه‌لرى ترتيبسز اولوب، شهر بر چوق خالى عرصه‌لرى و بوش ميدانلرله بتاقلقلرى دخى حاويدر. كرك شهرك ايچنده وكرك اطرافنده متعدد باغچه‌لر وآغاجلقلر دخى واردر.

— موسقوه ايالتى روسيه‌نك ايالات وسطيه‌سندن اولوب، شمال غربى جهتندن وشمالاً تور، شمال شرقى طرفندن ولاديمير، شرقاً ريازان، جنوباً توله وقالوغه، غرباً دخى اسمولنسك ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه ٣٣٣٠٤ مربع كيلومتره اولوب، ٢٣٧٢٠٣٩ اهاليسى واردر. اراضيسى دوز اولوب، موسقوه نهرى ايالتك غرب جهتنده نبعانله، شرق جنوبى‌يه طوغرى آقه‌رق، ايالتى شق ايدر. اراضيسنك بر ثلثى مزروع اولوب، بر ثلثندن زياده‌سى اورمانلق وچاليلق وقصورى مرعى واراضئ خاليه‌در. هواسى قيشين پك صوغوق و يازين پك صيجاقدر. طوپراغى منبت اولميوب، ذخايرى احتياجات محليه‌يه كفايت ايتمز. حيوانات اهليه‌سى ده آزدر. صنايعى ايلريدر. بر قاچ دمير يول خطى ايالتى شق ايدر.

موسقوه { نهرى (Moskva) روسيه‌نك وسطلرنده وولغايه تابع (اوقه) نهرينه دوكيلور بر چاى اولوب، همنامى اولان ايالتك حدود غربيه‌سنده نبعانله، شرقه طوغرى جريان ايده‌رك، موسقوه شهرى ايچندن كچر؛ و (قولومنه) دن ٥ كيلومتره آشاغيده نهر مذكوره دوكيلور. مجراسى ٤٩١ كيلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سى ١٥٣٠٦ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، موسقوه شهرندن آشاغى اولان ١٨١ كيلومترهلك محلى سير سفائنه صالح ايسه‌ده، سنه‌ده آلتى آيه قريب مدت طوڭمش حالنده بولنور. واديسى بوينجه بر دمير يول خطى ممتد اولور.

موسكيتو { (Mosquitos) آمريقاى وسطيده اقوام اصليه‌دن بر قوم وحشى اولوب، نيقاراغوآ حكومتنك ساحل شرقيسنده (موسكيتيا) دينلان اووه‌لرده ساكندرلر. بونلر وقتيله خيلى جمعيتلى ايكن، مسكراته اولان انهماكلرندن وسائر سفاهتلرندن محو اولوب، قالان بر قاچ بيك افرادى‌ده انواع امراضه وعلى‌الخصوص فرنكى ومسكين عاتلرينه مبتلادرلر. آوله وبالقجيلقله ياشايوب، قايق ياپمق وقوللانمق صنعتلرنده‌ده مهارتلرى واردر. انكليزلر، بونلرك بولندقلرى يرلرى ضبط ايتمكه وسيله بولمق ايچون، رئيسلرينه حكمدار نامنى ويروب، كنديسنى تحت حمايه‌لرينه آلمشلرديسه‌ده، نيقاراغوآ حكومتى لوندره قابنتوسيله بر خيلى وقت اوغراشدقدن صكره، بو يره مالك اولمشدر. موسكيتيانك اوكنده بولنان واسع بر صيغه (موسكيتو صيغى) نامى ويرلديكى كبى، بوساحل ايله پانامه برزخى آره‌سنده وقوسته‌ريقه‌نك دخى ساحل شرقيسنده تشكل ايدن واسع بر قورى دخى (موسكيتو كورفزى) ناميله معروفدر.

موسكيتيا { (Mosquitia) آمريقاى وسطيده نيقاراغوآ مملكتنك ساحل شرقيسى بوينجه، شمالدن جنوبه ممتد بر يراولوب، باشليجه اهاليسى اولان آنف البيان (موسكيتو) لرك اسمنه نسبتله بويله تسميه اولنمشدر. شمالدن جنوبه بويى ٣٠٠ كيلومتره‌در. اوزون اوتلرله مستور اووه‌لردن عبارت اولوب، غربدن شرقه بر چوق نهرلر آقار، وبونلرك واديلرى اورمانلرله مستوردر. اهاليسى ٨٠٠٠ ايله ٢٥٠٠٠ آره‌لرنده مختلف مقدارلرده تخمين اولنوب، مذكور موسكيتولرله سائر نيم وحشى اقوام اصليه‌دن مركبدر. نيقاراغوآ حكومتى بو يرى يكى تصرف ايدوب، هنوز لايقيله مالك اولمامشدر. انهارينك كثرتنه بناءً قابل عمران اولوب، هواسنك آغرلغيله برابر، ايلريده معموريته نائل اولمسى مأمولدر.

موسلبورغ { (Musselburgh) اسقوچيه‌نك ادينبورغ قونتلغنده وادينبورغك ١٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده و (فيرت) خليجنده (اسك) نهرينك منصبنده بر قصبه اولوب، ٧٨٦٥ اهاليسى، اوچ كوپريسى ويلكن بزبله شابقه فابريقه‌لرى ودباغخانه‌لرى واردر.

موسوروس { (Musurus) روم مشاهير علماسندن اولوب، ١٤٧٠

تاریخنده کریدك رسمو قصبه‌سنده طوغمش؛ وکنج
ایکن ایتالیایه کیدوب، پادووه‌ده لسان یونانینك
تدریسنه قویلمغله، ایتالیا و فرانسه وآلمانیه‌دن
حلقهٔ تدریسنه چوق آدملر طوپلانمش ایدی. بعده
پاپا طرفندن رومایه جلب اولنه‌رق، پسقپوسلقله
مورهیه کوندرلمشدی. ١٥١٧ ده وفات ایتمشدر.
یونان قدیم آثارینك آوروپاجه انتشارینه اك زیاده
خدمت ایدنلردن اولوب، افلاطون وآرستوفان
و سائر قدمانك آثارینی ترجمه، وکندیسی دخی،
بعض اشعار وسائره تحریر ایتمشدر.

موسوملی { (Mussomeli) سیجیلیه‌نك قالتانیزته ایالتنده و ٣٠ کیلو.
متره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٩٧٧٠
اهالیسی، کوکورت وقیا طوزی معدنلری وخراب
بر سرایی واردر.

موسوی { [«عماد الدین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موسه { آلفرد ده — (Alf. de Musset) فرانسه مشاهیرشعراسندن اولوب،
١٨١٠ تاریخنده پارسده طوغمش؛ و ١٨٥٧ ده
وفات ایتمشدر. دردنجی هنری مکتبنده اورلیان
دوقه‌سیله درس شریکی اولوب، او وقتدن مشارالیهك
محبتنی قزانمش اولمغله، بو سایه‌ده داخلیه وبعده
معارف نظارتی حافظ کتبی اولمش ایدی. ابتدا
(رومانتیق) دینلن مسلك ادبیه سالك اولمش؛ وبو
مسلکده بر خیلی اشعار وحکایه کتابلری یازدقدن
صکره، بومسلکی ترك ایتمشیدی. فرانسه آقادمیاسی
اعضالغنه دخی قبول اولنمشدی. کنجلکنده
دهریوندن اولوب، بعده روحانیته اینانديغی آثار
اخیره‌سندن آکلاشیلیور. کرك اشعاری وکرك
حکایه و تیاترو کتابلری پك مقبول اولوب، بادیٔ
شهرتی اولمشدر. اسرافی سودیکندن، ضرورتده
یاشایوب، وقتسز ضعف پیری‌یه دوچار اولمشیدی.

موسی { (Moïse) بنی اسرائیلك نبی مرسلی وشارعلری اولوب، (عمران بن
قاهث بن لاوی بن یعقوب بن اسحق بن ابراهیم
عم) ك اوغلیدر. والده‌سی‌ده (یوحابث بنت لاوی
بن یعقوب) ایدی. حضرت یوسف (عم) دن صکره
بنی اسرائیل مصرده قالوب، انواع مظالم وحقارانه
دوچار اولدقلری صره‌لرده ومیلاد عیسی (عم) دن
١٧٠٥ سنه اول مصرك پایتخت قدیمی اولان
(منف) شهرنده طوغوب، او زمانك فرعونی بنی
اسرائیلدن طوغان ارکك چوجقلرك اتلافنی امر
ایتمش اولمغله، والده‌سی کندیسنی، بویله بر اولومدن
قورتارمق ایچون، طوغار طوغماز بشیکیله نیله
القا ایتمش؛ وبشیك فرعونك سرایی اوکندن کچر
ایکن، فرعونك زوجه‌سی وبر روایتده قیزی صفیه،
اولادی اولمدیغندن، کندیسنی آلوب، بیوتمش
ایدی. حضرت موسی (عم) ایری جثه‌لی وقوی
الشکیمه بر ذات ایدی. قرق یاشنه بالغ اولنجه، اصل
و نسبندن خبردار اولمغله، فرعونك سرایني ترك
ایده‌رك، قومنه واقرباسنه الحاق ایتمش؛ وکندیسندن
اوچ یاش بیوك اولان برادری هارون (عم) ایله
بولشمش ایدی. برکون بر مصرینك بنی اسرائیلدن
برینه جور و اذا ایتدیکنی کورمکله غیرته کلوب،
کندیسنی قتل ایتدکدن صکره، (مدین) صحراسنه
قاچمش؛ واوراده شعیب (عم) ایله کوریشوب،
قیزی (صفورا) یی طلب ایدنجه، بر خیلی وقت
کندیسنه چوبانلق ایتمسی شرط قونمغله، بو شرطی
بالاجرا، صفورایی تزوج ایتدکدن صکره، قومنی
فراعنه‌نك ظلمندن قورتارمق ایچون، مصره عودت
ایتمش؛ و مدین صحراسنده آیین مذهبلرینی اجرا
ایله اللهه قربانلر ذبح ایتمك اوزره، بنی اسرائیله
اذن ویرلمسنی استدعا ایتمش ایسه‌ده، مطلوبی اسعاف
اولنمدیغندن، صولری قانه تحویل ایتمك، قورباغه
یاغدیرمق، بر طاقم بیوك سینکلر وچکرکلر، وبای
بقری، بدن انسانده یاره‌لر و اورلر، طولولر،
کوك کورله‌لری، اوچ کونلك متمادی ظلمت،
طوغان چوجقلرك یاشامامسی کبی مصائب ویره‌رك،
اظهار معجزات ایدنجه، فرعون اذن ویرمکه مجبور
اولمش ایدی. حضرت موسی قومیله برابر، ارض
کنعانه کیتمك اوزره، مصردن چیقوب، اوکلرندن
یورویین نوردن برستون کندیلرینه رهبرلك
ایتدیکی حالده، بحر احمره طوغری یوله کیرمشلر
ایکن، فرعون ایتدیکنه نادم اولوب، عسکرله
آرقه‌لرینه دوشمش ایسه‌ده، حضرت موسی ایله بنی
اسرائیل ساحل بحر احمره واصل اولنجه، دکیز
آچیلوب، اورته‌سندن کچمشلر؛ وفرعون ایله

عسکری دخی کچمک ایستینجه، دکیز قپانوب، فرعون
عسکریله برابر غرق اولمش ایدی. حضرت موسی
قومیله طور سینایه کچوب، اوراده جناب خلاقله
مکالمه ایتمك شرفنه نائل اولمش؛ واخلاق وشریعتك
اساسی اولان مشهور اون صحوفی آلوب، بعده
ایلك بش سفرندن عبارت اولان تورات دخی
نازل اولمش ایدی. صکره قومیله صحرای تیهه
کیروب، اوراده یوللرینی غائب ایتمکله، آج وصوسز
قالوب، نبی مشارالیهك معجزه‌سیله کوکدن من
وسلوی یاغمش؛ وعصاسیله بر قیایه اوروب، صو
چیقارمش ایدی. حضرت موسی بر آره‌لق جناب
حقك لطفندن امیدینی کسدیکیچون، موعود اولان
ارض کنعانه واصل اولمق کندیلرینه میسر اولمیوب،
قرق سنه صحرای تیهده طولاشدقدن، وبیك
درلو مشکلات چیقاران قومیله اوغراشدقدن صکره،
ارض کنعانی کوزکدیکی بر تپه‌نك اوزرنده ١٢٠
یاشنده وفات ایتمشدر. حضرت هارون (عم)
کندیسندن اوچ سنه اول ارتحال ایتمکله، یوشع
نبی (عم) خلیفه‌سی اولمش؛ وبنی اسرائیلی ارض
مقدسه‌یه ایصال ایلمشدر. حضرت موسی (عم)ك
دیلنده برات یکی بولنمغله، پلتك سویلدیکندن،
وحضرت هارون فصیح اللسان اولدیغندن، دعوت
و وعظ ونصیحتده کندیسنه وزارت و معاونت
ایدردی. حضرت موسی (عم)ك فرعونه قارشی
عصاسنی اژدرهایه تحویلی کبی معجزه‌لری دخی
مشهوردر.

موسی { فرس شعراسندن ایکی ذاتك اسم وتخلصیدر:

برنجیسی (محمد —) کشمیرلی اولوب، میرزا محمد
مجرمك شاکردی ایدی. شو قطعه اونکدر:

این چشم دل آزار بیایید وببینید
این غمزهٔ خونخوار بیایید وببینید
موسی اگر ازهوش برآید عجبی نیست
این مظهر انوار بیایید وببینید

— ایکنجیسی (نقاش میرزا — رضا) همدانلی
اولوب، شو رباعی اونکدر:

گفتم روم که چشمت مائل بخواب نازست
بکشود زلف وگفتا بنشین که شب درازست

موسی بن اسرائیل { مشاهیر اطباء اسلامیه‌دن اولوب،

ابراهیم بن مهدینك کاتب خصوصیسی ایدی. علم
نجوم و تاریخ و ادبیاتدن دخی بهره‌سی اولوب،
مجلس آرالغی دخی وار ایدی. ١٢٦ تاریخنده
بصره‌ده طوغوب، ٢٢٢ده وفات ایتمشدر.

موسی بن سیار { (ابو ماهر — بن یوسف) بودخی مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب، «مقالة فی لفصد»
عنوانیله برکتابی واسحق بن حنینك «کناش» ینه
ذیلی واردر. عراق وجزیره جهتلرنده یاشامشدر.

موسی بن العازار { (الاسرائیلی) مشاهیر اطباء عربدن
اولوب، یهودی المذهب ایدی. مصرده کندیسی
واوغللری اسحق واسماعیل واسحقك اوغلی یعقوب
دخی ملوك فاطمیه‌دن معزلدین اللهك خدمت طبابتنده
بولنه‌رق، قدر وشانلری پك عالی ایدی. طباخته
دائر مشارالیه معز ایچون یازدیغی «الکتاب المعزی»
ایله «مقالة فی العلل»، «جواب مسئلة فی حقائق
العلوم» و «کتاب الاقرباذین» جملهٔ تألیفاتندندر.
عون‌الله اسمنده بر اوغلی‌ده اهتدا ایتمشیدی.

موسی بن عقبه { «کتاب المغازی» عنوانلی اثر مشهورك
مؤلفی اولوب، ١٤١ تاریخنده وفات ایتمشدر.

موسی بن میمون { (الرئیس ابو عمران — القرطبی) مشاهیر اطبا وحکمادن اولوب، طبده حذقت کامله‌سی
اولدقدن بشقه، حکمت وفلسفه‌ده وسائر علومده
وشریعت یهودده ید طولاسی وار ایدی. قرطبه‌ده
تحصیل ایدوب، روایته کوره، اوراده اهتدا ایله،
قرآن کریمی حفظ، وعلم فقهی دخی تحصیل ایتدکدن
صکره، مصره کله‌رك، ارتدادله یهود مذهبنه رجوع
ایتمشیدی. صلاح‌الدین ایوبینك وبعده اوغلی ملك
افضل علینك خدمت طبابتنده بولنوب، عندلرنده
بیوك قدر و اعتباری وار ایدی. «کتاب
شرح العقار» عنوانیله ایکی تألیف معتبری ومذهب
یهوده متعلق بیوك برکتابی واردر. ولادتی ٥٣٠
تاریخلرنده اولوب، ٦٠١ده وفات ایتمشدر. فلسفه
وطبی طفیلدن وابن رشددن تحصیل ایتمشدی.
ابن ابی اصیبعه‌نك «طبقات الاطبا» سنده یوقاریده
ذکر اولنان تألیفاتی کوریلوب، آنجق کندیسنك

كرك عربی وكرك عبرانی لسانندە طب و فلسفه
ومذهبه متعلق دها برچوق تألیفاتی واردر. توراتك
بعض جهتلرینی فلسفه‌یه تطبیقاً تفسیر ایتدیكندن ،
بین‌الیهود خیلی قیل وقالی موجب اولمشیدی. بعض
تألیفاتی آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. آوروپاجه
میمونی (M îmonide) لقبیله مشهوردر.

موسی بن نصیر { (ابو عبدالرحمن — اللخمی) مشاهیر
غزاتدن وكبار تابعیندن اولوب، آزادلیسی اولان
طارق بن زیاد ایله برابر اندلسك یعنی اسپانیه
وپورتكیز شبه جزیره‌سنك فاتحیدر. پدری نصیر
معاویه بن ابی سفیانك مختصلرندن اولدیغی حالده ،
صفین محاربه‌سنده جناب مرتضی (رضه) ه قارشی حرب
ایتمیوب، معاویه كندیسنه «سن بندن بوقدر نعمتلر
كوردیكك حالده، كفران نعمت ایدیورسك» دیه
تكدیر ایتدیكنده، «یا سندن زیاده نعمتلرینی
كوردیكم بر ذاته قارشی نانكورلك‌می ایدەیم؟ بو
خصوصده سكا یاردیم ایدرسه‌م، جناب حقه عصیان
ایتمش اولورم» دیمشیدی. صاحب ترجمه دخی
پدری كبی منصف ومتقی وشجیع بر ذات ایدی.
عبدالله بن مروان زماننده مصر والیسی بولنان
برادری عبد الله بن مروانك معیتنده بولنوب،
ولید بن عبد الملك تخته چیقدقده، صاحب ترجمه‌یی
افریقیه ومغربه مأمور ایتمسنی عمی موسی الیه
عبد الله امر ایتمكله، موسی بن نصیر ۸۹ تاریخ
هجریسنده افریقیه‌یه واروب، ممالكی قحط وغلا
وفساد وتفرقه‌دن خراب بولمغله، امن واسایش
ورفاهی اعاده‌یه صرف همت ایتمش؛ وبلاد سوسه
قدر كیدوب، كافهٔ قبائل بربری تحت اطاعته
ارجاع ایتدكدن صكره، عودتنده آزادلیسی
مشارالیه طارق بن زیاد البربری‌یی ۱۹۰۰۰ بربر
سواری ایله وبرمقدار عربله طنجه‌ده براقمش ایدی.
افریقیه‌یه عودتندن صكره، طارق بن زیاده
اندلسه مروری امر ایتمكله، مشارالیه ۹۲ تاریخ
هجریسنده ۱۲۰۰۰ سواری ایله جزیرة الخضرایه
واو وقتدن جبل طارق دینلن محله چیقوب، اسپانیه
وپورتكیزك صاحبلری بولنان غوتلرله محاربه‌یه
باشلامش؛ وكندیسی جسور وغیرتلی ونطوق بر
ذات اولمغله، عسكرینی تشویق وتحریض ایده‌رك،
غوتلرك حكمداری لودریقی كندی الیله قتل ،
وبتون اندلس ممالك واسعه‌سنی بر بر فتح ایتمكه
باشلامشیدی. بو خبر موسی بن نصیره واصل
اولیجه، بو شرفی بالذات كندیسی آلمیوب، طارقه
ترك ایتدیكنه نادم اولمغله، همان مقدار كافی عسكر
آله‌رق، اندلسده طارق بن زیاده التحاق ایتمش؛
وكندیسی هدایا ایله شامه اعاده ایتمك ایستمش
ایسه‌ده، طارق، بحر محیط ساحلنه یتیشوب، آتنی
دكیزك ایچنه سوردمدكچه ، عودت ایتمیه‌جكنه یمین
ایتمكله، موسی بن نصیرك معیتنده قالمش؛ وایكیسی
برلكده جلیقه‌یی دخی فتح ایده‌رك ، بتون اسپانیه
وپورتكیزك ضبطی استكمال، و پیرنه طاغلرینی
تجاوزله، فرانسه‌نك (فارقاسونه) شهرینه‌قدر توسیع
فتوحات ایلشلردی. موسی بن نصیر حسدینی ضبط
ایده‌میوب، بوندن طولایی طارق بن‌زیاده خصومت
باغلامغله ، كویا كندیسنك اذنی اولمقسزین سوق
عسكر ایتدیكنی بهانه ایده‌رك ، كندیسنی حبس
ایدوب، قتلنه قصد ایتمش ایسه‌ده، ولید بن عبد
الملكدن آلدیغی امر اوزرینه، اطلاقنه وبرلكده
شامه عودته مجبور اولمشیدی. دمشقه وصولنده
ولیدك غضبنه اوغرایوب، یازین صیجاق بركونده
بایلنجه‌یه قدر كونشده براغلمش ، و بعده حبس
ایدلمش ایدی. او صره‌ده ولید وفات ایدرب،
برادری سلیمان تخته كیچجه، عفو واطلاق اولنمش؛
و ۹۷ تاریخنده مشارالیه سلیمانك معیتنده حجه
كیدوب، عودتنده (وادی القری) وبر روایتده
(مرالظهران) ده وفات ایتمشدر.

موسی پاشا { دور سلطان ابراهیم خانیده ۱۰۵۵ تاریخندن اعتباراً
ایكی سنه قپودان پاشالق ایتمش؛ ودونغا ایله كریده
كیدوب، بعده روم‌ایلی وآناطولی عسكرینی كریده
كچیرمكه مقتدر اوله‌مدیغندن، ۱۰۵۷ ده عزل
و عصر سلطان محمد خان رابعده ۱۰۸۵ ده یدی
قلعه‌ده حبس وقتل اولنمشدر.

موسی چلبی { یلدیرم سلطان بایزید خانك اولادندن اولوب، تیمورلنكه
قارشی اولان آنقره محاربه‌سنده پدری معیتنده
بولنمغله، برلكده قید اسارته دوشوب، پدر بزر-
كواری مرحوم اولدقده ، جانب تیموردن نعشی

بروسه‌یه نقل و دفنه مأذون اولمش؛ و بروسه وحوالیسی کندیسنه ویرلمش ایسه‌ده، برادری عیسی چلبی او جهته مستولی اولدیغندن، صاحب ترجمه پدرینك جنازه‌سنی دفن ایتدکدن صکره، بروسه‌یه مالك اوله‌میوب، برادرلرینك اك کوچکی اولان وتوقاد وآماسیه جهتلرنده بولنان چلبی سلطان محمد خان حضرتلرینه التجا ایتمش؛ و وقایع تاریخیهٔ معلومه اوزرینه عثمانلی تخت وتاجی چلبی سلطان محمد خان حضرتلرنده تقرر ایتمشدر.

موسی کاظم { (ابوالحسن امام — بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العابدین بن الحسین بن علی بن ابی طالب) ائمهٔ اثنا عشرك یدنجیسی اولوب، ۱۲۹ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمش، و۱۸۳ وبر روایتده ۱۸٦ ده بغدادده وفات ایدوب، بغداد خارجنده الیوم کاظمیه دینلن محلده دفن اولنمشدر. زهد وتقواسیله وکرم وسخاوتیله مشهوردر. مدینهٔ منوره‌ده مقیم اولوب، امور سیاسیه‌یه اصلا قاریشمدیغی حالده، خلفاء عباسیه‌دن محمد مهدی کندیسنی بغداده جلبله، حبس ایتمش؛ وبر مدت صکره حضرت علی بن ابی طالب (رضه) افندمزی رؤیاسنده کوروب، «یا محمد فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض وتقطعوا ارحامکم» خطابنه مظهر اولمغله، موسی کاظم حضرتلرینی حبسدن چیقاره‌رق، کندیسنه و اولادینه خروج ایتمیه‌جکنه قسم ایتمسنی تکلیف ایتمش؛ ومشارالیهك «بونی بن ابدی یاپمام وبو بنم ایشم دکلدر» دیه تأمین ایتمسی اوزرینه، مدینه‌یه عودتنه مساعده ایتمشیدی. بعده هارون الرشید ۱۷۹ تاریخنده عمره‌دن عودتنده مدینهٔ منوره‌دن کچرکن، کندیسنی برابر آلوب، بغداده کتیره‌رك، حبس ایتمش؛ و مورخ بغداد مشهور خطیبك روایتنه کوره، وفاتنه‌دك محبوس طوتمش؛ ومسعودینك روایتنه نظراً هارون الرشید دخی کوردیکی هولناك بر رؤیا اوزرینه سبیلنی تخلیه ایده‌رك، مدینه‌یه اعاده ایتمشیدی. آنجق بغدادده وفاتی خطیبك روایتنی مؤکددر. حتی مسموماً ارتحالی دخی مرویدر. خطیبك قولنه کوره، رشیدك صاحب ترجمه حقنده بغض وکینی شوندن حاصل اولمش، که روضهٔ مطهره‌یه دخولنده مقام تفخرده «السلام علیك یا رسول الله یا ابن عمی» دینجه، موسی کاظم حضرتلری «السلام علیك یا رسول الله یا ابت» دیمشیدی. تربه‌سی زیارتکاه انام اولوب، پك مزیندر. [«کاظمیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موسئوس { (Musée, Musseus) یونان قدیمك اك اسکی شاعرلرندن اولوب، (اورفیوس)ك شاکردی ویا اوغلیدر. میلاد عیسادن اون اوچ اون درت عصر اول یاشامشدر. اساطیر یونانیه حقنده برچوق اشعاری وار ایدیسه‌ده، جمله‌سی نابود اولوب، «هرو ولاندر» عنوانیله کندیسنه اسناد اولنان منظومه ایسه میلادك دردنجی ویا بشنجی قرننده یازلمشدر.

موسیه { (Mœsie) [«مسیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موش { بتلیس ولایتنده و بتلیسك ٦٥ کیلومتره غرب شمالیسنده وواسع بر اوونك کنارنده اوله‌رق کوزل بر تپه‌نك اتکنده واقع سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۲۷۰۰۰ اهالیسی، ۳ بیوك جامع شریفیله ۱۰ مسجدی، ٤ کلیساسی، ٦ مدرسه‌سی، رشدیه مکتبیله اسلام وخرستیانلره مخصوص متعدد مکاتب ابتدائیه‌سی، ٥ خانی، ٤ حمامی، ۱۵۰ دکان ومغازه‌سی، بر قرائتخانه‌سی و ۳۰ چشمه‌سی واردر. اولری اخشاب ایسه‌ده، موقعی کوزل واکثریسی باغچه‌لرله محاط اولدیغندن، منظره‌سی پك دلنشیندر. شهرك اوسطنده خراب بر قلعه واردر. شهرك آلتنده کوز کوره بیلدیکی قدر زمرد آسا بر اووه ممتد اولور. صوبی پك کوزل وهواسی او درجه‌ده صاغلامدر، که اهالینك طهارت و نظافته اصلا رعایت ایتمه‌ملریله برابر ساری و یا مستولی خسته‌لقلردن اثر کورلمز. قیشین چوق قار یاغوب، میزان الحراره وسطی اوله‌رق تحت الصفر ۱٦ درکه‌ده بولنور؛ و یازین ۲٦ درجه‌یی تجاوز ایتمز. بهار اکثریا سیللرله کچر. اهالیسنك ۱۵۰۰۰ قدری باشلیجه کرد اوله‌رق مسلم وقصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنیدر.

— موش قضاسی همنامی اولان سنجاغك مرکز قضاسی اولوب، موش شهریله اطرافنده‌کی

واسع اووه‌دن عبارت اولدیغی حالده، جنوباً صاصون، قضاسیله، شرقاً بتلیس سنجاغیله، شمال شرقی جهتندن بولانق، شمالاً وارطو قضالریله، غرباً دخی کنج سنجاغیله محدوددر. کصور، خاندریس وخیوط اسملریله ٣ ناحیه و ١٩١ قریه‌دن مرکب اولوب، ٤٢٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. مراد چایی قضانك شمال غربی قسمنی شق ایتدیکی کبی، بوکا تابع قره صو دخی قضانك شرق و جنوب جهتلرینی شق ایده‌رك، بونلره دوکلمك اوزره، بر چوق کوچك چایلر دخی اراضیسنی سقی ایدر. اراضینك میلانی شرقدن غربه‌در. کرك اووه وکرك اطرافنده‌کی تپه‌لر وطاغ اتکلری پك منبت اولوب، اووه‌ده بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، داری، مرجمك، نخود وسائر حبوبات ایله قصبه وقرا جوارلرنده‌کی باغچه‌لرده جنسی اعلا میوه وسبزه‌لرك انواعی وتپه وطاغ اتکلرنده دخی کلیتلی اوزوم وتوتون حاصل اولور. قضا داخلنده بعض میاه معدنیه و بر طاقم آثار عتیقه بولنیور. حیوانات اهلیه‌سی وآری قووانلری چوقدر.

موش { سنجاغی . بتلیس ولایتنی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری واك شمال شرقیسی اولوب، شرقاً وان، شمالاً ارضروم ولایتلریله، غرباً کنج، جنوباً دخی بتلیس سنجاقلریله محدوددر. موش، بولانق، ملازکرد، وارطو وصاصون اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ١٠ ناحیه و٦٧٧ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ١٢٣٤٥٩ کشیدن عبارت اولوب، بومقداردن ٦٦٧٥٢ سی ترك وکرددن مرکب مسلم، ٥٥٣٦٥ ی مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی، ٩٧٠ ی یزیدی و ٣٧٢ سی چنکانه‌در. سنجاغك جنوب جهتنده شرقدن غربه اوزانان صاصون طاغنك ٢٦٠٠ ولوانك منتهای شرقنده وان ولایتی حدودنده شمالدن جنوبه ممتد اولان (سیپان) طاغنك ٣٨٠٠ متره ارتفاعی واردر. شمال جهتنده خورطاغی وارضروم ولایتندن کلن بیك کول طاغنك اتکلری ووسطلرنده بلیجار طاغی و سائر بعض منفرد و آلچق طاغلر بولنیور. بو طاغلرك آره‌لرنده ممتد اولان اووه‌لرك ده حذای بحردن ارتفاعی ١٣٠٠ متره‌دن زیاده‌در. بووجهله سنجاغك هرطرفی مرتفع اولوب، قیشین برودت زیاده اولور، وچوق قار یاغوب، ایکی اوچ آی انهارك صولری دخی طوکار. یازلری ایسه پك لطیف وعمومیت اوزره هواسی صاغلامدر. فراتك شرق قولی اولان مراد چایی سنجاغك قسم شمالیسنی شرقدن غربه شق ایدوب، وارطو قضاسنده شمالدن اینن بر چوق چایلرك برلشمسندن تشکل ایدن (چاپشور) نهرینی اخذله، جنوبه طوغری دونه‌رك، موش قضاسنه کیرر؛ وبعده ینه غربه طوغری دونوب، سنجاغك جنوب شرقی قسمنی اروا ایده‌رك کلن قره صویی ودیکر برقاچ چایی آلدقدن صکره، کنج سنجاغنه کیرر. بووجهله میاه جاریه‌سی بولدر. بولانیق قضاسنده (بولانیق) اسمیله واسعجه برکول بولنوب، قیشین زیاده تموج ایتمکله، اطرافنده‌کی اووه‌لرده نیل نهری کبی بر اوزلی چاور براقیر، که اویرلرك پك محصولدار اولمسنی موجب اولور. موش اووه‌سنك بعض جهتلرنده دخی بر طاقم بطاقلقلر بولنوب، اسکیدن بری ایچلرنده اوردك وکنارلرنده طوموز آولانیر؛ وسازلرندن حصیر یاپیلیر. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، داری، مرجمك، نخود وسائره ایله سبزه ومیوه‌نك انواعی و اوزوم و توتون حاصل اولور. توتون محصولاتی سنوی ٢٠٠٠٠٠ کیلو راده‌لرنده‌در. بغدایی پك ایی اولوب، ذخایری بتون ولایتی اداره ایده‌جك درجه‌ده اوله‌بیلیرسه‌ده، هر طرفدن اسکه‌لرك اوزاقلغندن و وسائط نقلیه‌نك فقداننده‌ن طولایی، اهالی کندی احتیاجلرندن زیاده اکمزلر. مازی، ضمغ وچریش اخراجاتی واردر. بولانیق و وارطو ایله صاصون قضالرنده ومرکز قضاسنك بعض تپه‌لرنده براز اورمانلر بولنوب، آنجق احتیاج محلیه‌یه کوره کراسته و اودون قطعه‌سنه کفایت ایدیور. باشلیجه آغاجلری میشه وقواقدر. اسکیدن اخراج اولنمقده ایکن اخیراً ترك ایدلمش بر دمیر معدنیله سیملی قورشون وکمور معدنلری وار ایسه‌ده، اخراج اولنمیور. طاغلرده آیی، قورت، تیلکی، یبان کچیسی ودریلری کورکه یارار بعض حیوانات صغیره بولنور. حیوانات اهلیه‌سی بر ملیونی متجاوز اولوب، ٨٠٠٠٠٠ قیون و کچی، ٢٠٠٠٠٠ صیغیر،

۳۰۰۰۰ بیکیر، ۱۲۰۰۰ مرکب و ۲۰۰۰
استردن عبارتدر. بیکیرلری پینك ایچون قوللا.
نیلوب، ضررسزدر. یوك ایچون باشلیجه اوکوزلری
قوللانیرلر. سنجاق داخلنده ۱۰۰۰۰ قدر آری
قوفانی بولنوب، سنوی ۴۰۰۰۰ قیه قدر بال
وهمان او قدر بال مومی ارضروم طریقیله اخراج
اولنور. ۲۰۰۰۰ قدر کچی دریسی ده چیقار.
صنایع محلیه بیاض وقیرمزی بز ایله بر نوع تول
و باشلیجه کردلرك یاپدقلری کوزل کلیملر نسجیله
مرکزده یاپیلان بر طاقم کومش اوانی و سائره
اعمالندن عبارتدر. سنجاغك سنوی وارداتی
۵۰۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. سنجاغك بعض
طرفلرنده بر طاقم قلعه خرابه‌لری و سائر آثار
عتیقه ایله بر طاقم مغاره‌لر وسائره بولنیور.

موصل { (اصلی میمك فتحی وصادك کسریله اولدیغی حالده، الیوم زبانزدی
میم وصادك ضمیله‌در.) جزیره‌نك شرق شمالی
کنارنده و دجله‌نك صاغ یعنی غربی ساحلنده
و (نینوی) شهر شهیر قدیمی خرابه‌لرینك قارشیسنده
اوله‌رق بغدادك ۳۳۲ کیلومتره شمال غربیسنده
و ۳۶°۳۵' عرض شمالی ایله ۴۰°۴۳' طول
شرقیده ولایت مرکزی برشهر اولوب، ۶۱۰۰۰
اهالیسی، جامع کبیر و جامع احمر ایله برابر ۲۹
جامع ومسجدی، ۲۳ خانی، ۲۶۷۷ دکان ومغازه‌سی،
۳۶ حمامی، ۱۸ مکتبی، ۱۲ مدرسه‌سی، ۱۷
کلیساسی، ۲۰ دباغخانه‌سی و ۳۰ بویاخانه‌سیله متعدد
منسوجات دستکاهلری واردر. شهرك ایچنده
قتولیك میسیونرلرینه مخصوص بر مناستر ومکتبله
خطوط مختلفه حروفاتنی حاوی بر مطبعه واردر.
ولایتك رسمی مطبعه‌سی دخی اولوب، بر رسمی
غزته وسالنامه طبع اولنور. سورك خارجنده اوچ
بیوك قیشله موجوددر. بعض جهتلری خراب بر
سورله وخندقله محاط اولوب، ۱۲ قپوسی و ۱۸
قله‌سی واردر. خانه‌لری کارکیر اولوب، آنجق
سوقاغه پنجره‌لری اولمدیغندن، وسوقاقلرینك اکثری
طار وغیر منتظم اولدیغندن، منظره‌سی لطیف
دکلدر. اهالیسندن ۴۸۰۰۰ ی مسلم، ۱۰۰۰۰ ی
همان متساویاً کلدانی، سریانی و یعقوبی جماعتلرینه
منقسم خرستیان و ۳۰۰۰ ی یهودیدر. لسان
عمومیء محلی عربی اولوب، ترکجه وکردجه دخی
سویلنیر. هواسی یازین ۳۶ و ۴۰ درجه‌یه قدر
چیقدیغی حالده تحت الصفر ۱۲ درکه‌یه قدر اینر.
مع هذا هواسی پك صاغلامدر.

موصلك تا قارشیسنده (نینوی) شهری
بولنمش اولدیغندن، زمان قدیمده موجود بولنمامش
و یا بولنمش ایسه، شهر مذکورك برمحله‌سی حکمنده
بولنمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر. تواریخ قدیمه‌ده
بوکا بکزر بعض اسملره تصادف اولنورسه‌ده،
موصل اسمی عربی اولدیغندن، عربلرك وصولندن
اول موجود ایدیسه‌ده، کوچك بر قصبه حالنده
اولملی ایدی. ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان
حمار موصلك توسیع واعمارینه صرف همت ایتمکله،
او وقتدن بیوك بر شهر حالنه کچمش؛ واو وقتلرده
(نینوی) موجود اولمدیغندن، موصل تدریجاً شهر
قدیم مذکورك اهمیتنی آلمغه باشلامش ایدی.
شام ومصر ایله خراسان و بغداد و بصره کاروانلرینك
محل وصول واجتماعنده بولندیغندن، بو اسم
عربی ایله تسمیه اولنمش؛ و بو اهمیت موقعیه‌سندن
طولایی کسب عمران ایلمشدر. بعده بنی عقیل
و بنی مروان دولتلرینك مرکزی ونهایت عراقین
سلجوقیلرینك پایتختی اولوب، بونلرك وعلی الخصوص
جلال الدین ملکشاه سلجوقینك زماننده فوق العاده
اعمار وتوسیع اولنه‌رق، اك بیوك مراکز مدنیت
اسلامیه صره‌سنه کچمشیدی. سلجوقیلردن صکره
اتابکان دولتلرندن اك بیوکنك پایتختی اولوب، بونلر
دخی اعمارینه همت ایتمشلردی. بعده هلاکو
وصکره تیمورلنك طرفندن تخریب اولنه‌رق، بر
دها اسکی معموریتنی بوله‌مامشدر. موصل شهری
صنایعیله وعلی الخصوص منسوجاتی واپك قماشلریله
مشهور اولوب، بو قماشلردن بر نوعنه الیوم
آوروپاده (موصلین) نامی ویرلمسی وقتیله آوروپایه
موصلدن نقل اولندیغنه دلیلدر. بو صنایعك بو
کون آنجق بر کولکه‌سی قالمش ایسه‌ده، یکیدن
احیاسنه همت اولنورسه، استعداد و قابلیت
موجوددر. دجله‌نك سیرسفاینه صالح اوله‌جق حاله
وضعی، وشام ساحلندن وکرك استانبولدن بصره
کورفزینه تمدید اولنه‌جق دمیر یول خطلرینك

اكمالى موصلك اسكى معموريتنى اعاده وتجديد ايده‌بيلير.

— موصل قضاسى ولايت وسنجاغك مركز قضاسى اولوب، شهر ايله دجله‌نك ايكى طرفنده اراضئ واسعه‌دن عبارت اولديغى حالده، شرقاً زيبار، شمالاً عقره ودهوك، غرباً سنجار قضالريله، جنوباً چول ايله، جنوب شرقى طرفندن دخى شهرزور سنجاغيله محدوددر. شيخان وعشاير سبع ناحيه‌لريله برابر ٥٠٦ قريه‌دن مركب اولوب، ٩٧٥٠٠ اهالى ايله مسكوندر. برچوق بيوك قريه‌لرى وبعض مدن عتيقه خرابه‌لرينى حاويدر. [احوال سائره‌سيچون ولايت وسنجاغك تعريفنه مراجعت بيوريله.]

موصل { ولايتى. جزيره‌نك شمال شرقى قسميله كردستانك جنوب شرقى قسمندن مركب و دجله‌نك ايكى جهتنده واقع بر ولايت اولوب، مركزينك اسميله مسمادر. شمالاً وان و دياربكر ولايتلريله، غرباً زور مستقل متصرفلغيله، جنوباً بغداد ولايتيله، شرقاً دخى ايران حدوديله محدود اولديغى حالده، ′١٥°٣٤ ايله ′١٥°٣٧ عرض شمالى و ′٣°٣٩ ايله °٤٤ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٥٧٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسى آنجق ٣٠٠٢٨٠ كشيدر. اراضيسى مختلف اولوب، دجله‌نك شرق جهتنده اولان كردستان قسمى پك عارضه‌لى وغرب جهتنده‌كى قسمى، جزيره‌نك سائر طرفلرى كبى، دوز اولوب، يالكز (سنجار) طاغى وموصل قربنده (تل عفرين) دينلن تپه بولنيور. كرك شمالده وان ولايتى حدودى وكرك شرق طرفنده حدود ايرانيه بوينجه برطاقم يوكسك طاغلر ممتد اولوب، بونلرك قوللرى واتكلرى اكثر يرلرده دجله كنارينه قدر ممتد اولور؛ و يالكز شهرزور سنجاغنده دجله‌نك صاغ طرفنده واسع اووه‌لر بولنوب، نفس موصل سنجاغنك اوجهتده اووه‌لرى كوچك پارچه‌لردن عبارتدر. بو جهتده‌كى باشلیجه طاغلرى شمال غربيدن باشلايه‌رق: زاخو، بوتما، زلوار، مزور، برمان، سربيور، قنديل، قره قوج، جبل حمرين، قره طاغ، جبل على، كوشك طاغى وسائره‌در. بوطاغلرك جمله‌سى چيلاق و اكثرى طاشلق اولوب، اتكلرنده و يايلالرنده مرعالر وار ايسه‌ده، هيچ برى اورمانله مستور دكلدر. دجله ايرماغى دياربكر ولايتندن كله‌رك، موصل ولايتنى شمال غربيدن جنوب شرقيه طوغرى بوينه شق ايدر. صولدن مذكور جبالدن اينه‌رك، دجله‌يه منصب اولان انهار چوق اولوب، اك بيوكلرى (زاب اعلا) ايله (زاب اسفل) در. زاب اعلا قطور جوارنده حدود ايرانيه‌ده نبعانله، وان ولايتنك حكارى سنجاغنى شق، وبتون مياه جاريه‌سنى جمع ايده‌رك، جنوب غربيه و بعده جنوب شرقيه طوغرى آقار؛ وموصل سنجاغنك شرقى كوشه‌سنى شق ايله، شهرزور سنجاغى حدودينه واصل اولنجه، جنوب غربيه دونوب، ايكى سنجاغك حدودينى آيره‌رق آقار، وصاغدن (غازر) نهرينى دخى آلدقدن صكره، دجله‌يه منصب اولور. زاب اسفل ايسه ايرانك ايچندن كلوب، حدودى ايران سلسله‌نك بر بوغازندن سليمانيه سنجاغنه دخول ايله، اورانك اكثر مياه جاريه‌سنى جمع ايده‌رك، شمال غربيه طوغرى آقار؛ وشهر زور سنجاغنه داخل اولنجه، غرب جنوبيه طوغرى دونوب، مذكور سنجاغى شق ايله، دجله‌يه دوكيلور. دجله‌نك اك بيوك تابعلرندن اولان دياله نهرى دخى ولايتك شرق جنوبى حدودينك برمقدارينى آيرير. (شط ادهم) شهر زور سنجاغنده شمالدن جنوبه آقار. هزيل ايله خويبر (يعنى كوچك خابور) نهرلرى دخى حكاريدن كله‌رك، موصل سنجاغنده برلشدكدن صكره دجله‌يه دوكيلورلر. (خوصر) نهرى‌ده موصل شهرينك قارشيسنده مذكور ايرماغه قا-ريشور. جزيره جهتنده سنجار طاغندن ينه بو اسمله برنهر غرب جنوبيه طوغرى جريانله فراته تابع (خابور) نهرينه دوكلديكى كبى، وادى طرطر، وادى احمر ووادى قصب دخى سنجار وتل عفريندن نبعانله، جنوب شرقيه طوغرى آقه‌رق، يالكز ياغمور موسملرنده برنجيسى فراته و ديكر ايكيسى دجله‌يه واصل اولورلر.

هواسى يازين پك صيجاق اولوب، ميزان الحراره ٤٢ درجه‌يه قدر چيقديغى حالده، قيشلرى دخى شدتلى وسوركليدر. مع هذا دجله‌يه قريب اولان

يرلرده روزكار اكسيك اولمديغندن، وكيجه‌لري سرين اولديغندن، حرارت تحمل اولنور؛ وهوا پك صاغلامدر. يالكز طاغ اتكلرنده روزكار آلماز بعض واديلرك ايچنده، كرك طبيعي وكرك اسقاء اراضي ايچون بريكديريلن طورغون صولردن طولايي، هوا آغير وصيتمه‌ليدر. طاغلرده قيشلر دها سرت اولوب، قارلر بتون قيش اورته‌لغي ستر ايدر. سام روزكاري نادراً اسوب، تلفاتي موجب اولور. طوپراغي پك منبت اولوب، آنجق زراعت اصول قديمه اوزره وپك ناقص آلاتله اجرا اولنديغندن، بحقي استفاده اولنه‌ميور. باشليجه محصولاتي: بغداي، آرپه، پرنج، مرجمك، نخود، فاصوليه، مصر، بتاته، بقله، سيسام، توتون، پاموق، كتنوير، ميان كوكي، اوزوم، زيتون، فستيق، پورتقال، ليمون، خرما، قايصي، شفتالي، زردالي، نار، انجير، اريك، كراز، جوز، بادم، فنديق، كستانه، عناب، الما، آرمود، آيوه، خروب، آق وقره طوت وسائر ميوه‌لرله سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. قينه وبرنوع ضمغ دخي چيقار. بغداي محصولاتي سنوي ٣٠ وآرپه ٣٥ مليون كيلويه بالغ اولوب، مملكتي اداره ايتدكدن صكره، جوارلره دخي اخراج اولنور. اوزوم وپورتقال محصولي دخي كايتليدر. اورمانلري پك سيرك وآز اولوب، آنجق بعض بتاقلقلرده بولنور. معدنجه موصل ولايتي ممالك عثمانيه‌نك اك زنكين يرلرندن عد اولنه بيلوب، كمور معدني متعدد محللرنده موجود اولديغي كبي، زفت، طاش ياغي (يعني غاز ديديكمز پترول)، كوكورت، باقير، سيملي قورشون وحتي آلتون معدني دخي بولنيور. بونلردن زفت وپترول اهالي طرفندن صورت خصوصيه‌ده چيقارلديغي كبي، ديكر معادننك بعضيسي دخي يقين وقته كلنجه‌يه قدر چيقارلمقده اولوب، بعده مصارفه تقابل ايتمديكندن ترك اولنمشدر. ولايتك اكثر طرفلرنده مياه معدنيه وايليجه‌لر بولنوب، هله موصل شهرينك جوارلرنده واقع عين الكبريت، عين الدير، عين العليل وعين الصفرا قايليجه‌لري امراض جلديه و روماتيزمه وسائر علله پك نافعدر. ولايتك جزيره‌ده‌كي قسمنده بر چوق مملحه‌لر بولنوب، على الخصوص منتهاي قربنده واقع (بواره) كولندن كايتلي ونفيس طوز چيقار؛ وموجود مملحه‌لرك جمله‌سي ايشلنمديكي حالده، ولايتي وجوارلري اداره ايدرلر. حيوانات اهليه‌سي چوق وجنسلري پك ايي اولوب، على الخصوص كرد وعرب عشيرتلري كايتلي قيون، كچي و خركله سوريلري بسلرلر. قيونلري قره‌مان وعرب جنسنه منسوب اولدقلري كبي، كچيلرينك برطاقمي عادي، بر طاقمي شام وبر طاقمي‌ده تفتيك كچيسيدر. آتلري عرب جنسنه منسوب اولوب، پك ايدر. دوه‌لري ايكي اوركوجلي بلخ دوه‌سيله بر اوركوجلي عرب جنسي مزجندن متولددر. استر ومركبلرينك يينمكه مخصوص ايري وپك ايي برر جنسلري بولنور. قيون وكچيلرينك مقداري ١٦٠٠٠٠٠، صيغيرلري ٥٠٠٠٠٠، بيكيرلري ٢٦٠٠٠٠، دوه‌لري ٩٠٠٠٠، استرلري ١٦٠٠٠ ومركبلري ٦٠٠٠ رأس راده‌لرنده‌در. طيور اهليه‌سي‌ده چوقدر. موصل جوارلرنده آري قوغانلري چوق اولوب، خيلي مقدار بال چيقار. حيوانات وحشيه‌دن طاغ واورمانلرده قورت، سياه وبوز آيي، طوموز، وشق، صرتلان، كيك، قراجه وچول جهتنده سوريلرله جيلان، تيلكي، طاوشان، چقال وسائره بولنوب، صاكسار، تيون، قوندوز، سمور وسائر پوستلري كورك اعمالنه يارار حيوانات دخي چوقدر. اسكي زمانلرده كايتله بولنان آرسلان، قپلان وپارس كبي حيواناتدن اثر قالمامشدر. طيورك انواعي پك چوق اولوب، يالكز ازمنهٔ قديمه‌ده موجوديتي مروي اولان دوه قوشي شمدي بولنميور. ييلان وعقرب كبي حشرات مهلكه چوق اولديغي كبي، چكركه دخي آره صره ظهور ايدوب، مزروعاته مسلط اولور. دجله‌ده وزابلرده باليغك انواعي بولنيور.

صنايع محليه وقتيله پك ايلري بولنوب، موصلك ايپك اقمشه‌سيله سائر منسوجات ومعمولاتي مشهور بولنمش ايكن، سهولت ومكمليت واهونيتجه آوروپا فابريقه‌لرينه قارشي رقابت ممكن اوله‌مديغندن، صنايع محليه‌نك تدنيسي طبيعي اولوب، داخل ولايتده يوك و پاموقدن بز، چارشف، كتفيه،

اوطه دوشمه‌سی، حمام طاقمی، خاولی، قوشاق، کلیم، سجاده، عبا، چول وتفتیك ودوه توینندن بعض منسوجات اعمال اولندیغی کبی، باقیر وتونجدن اوانیٔ مختلفه ایله قیومجیلغه متعلق شیلر و مواد دباغیه وسائره دخی اعمال اولنور. بونلرك احتیاجات زمانیه‌یه توفیقیله محلنده اولسون رواج واعتباره مظهریتی جزئی برهمته متوقفدر. تجارتی برطرفدن بغداد وبصره واو طریقله بمبای ایله، بر طرفدن همدان وکرمان وسائر ممالك ایرانیه ایله، بر طرفدن حلب واسکندرونه ایله، برطرفدن دخی ارضروم وطربزونه ایله اجرا اولنوب، آنجق بوطریقلرك دردی‌ده پك اوزون اولدیغی حالده، اوچنده دوه واسترله وبغداد طریقنده دجله اوزرنده کلك دینان ناقص و مشقتلی بیك سنه‌لك بر واسطه ایله ایشلنوب، مکمل وسائط نقلیه بولنمدیغندن، بالطبع تجارتی لایقیله ترقی ایده‌میور. باشلیجه اخراجاتی: هندستانه سوق اولنان عرب آتلریله آوروپایه کیدن طاتلی پلاموط، مازی، دری، بیاغی، تفتیك. پاموق و بویالرك انواعندن، بغداده ادخال اولنان ذخایر و قورو یمشدن وحیوانات مختلفه ایله بال مومی، آفیون، زیتون یاغی، صابون، چریش، مشین، سختیان، مرمر، آلچی، کراسته وبعض منسوجاتدن عبارتدر. اخراجاتك چوغی دجله‌ده کلکله وبغداد طریقیله اجرا اولنوب، ولایت محصولاتندن بشقه بتلیس ودیاربکر ولایتلرندن دخی برخیلی محصولات وسائر مواد موصله کلوب، اورانك تجاری طرفندن بغداده کوندریلور. سنوی اخراج اولنان بیاغی ایکی ملیون کیلویه قریب ومازی بر بچق ملیون کیلویی متجاوز اولوب، بو ایکی ماده‌دن صکره کلن پاموق ۸۰۰۰۰۰ و تفتیك یاریم ملیون کیلویه بالغ اولور. بغدای وآرپه اخراجاتی آلتیشر ملیون کیلویه بالغ اولور. سنوی یاریم ملیوندن زیاده قیون، ۶۰۰۰۰ صیغیر، ۲۸۰۰۰ دوه، ۹۰۰۰ استر، ۲۰۰۰ مرکب و ۱۰۰۰ قدر عرب آتی اخراج اولنور. دری وپوست ایله مشین اخراجاتی دخی خیلی اهمیتلیدر. عموم اخراجات سنویه‌سی ۴۰۰۰۰۰ عثمانلی لیراسنه بالغ اولور. ادخالاتی ایسه اخراجاتك همان بر ربعی نسبتنده اولوب، ۱۱۰۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. باشلیجه ادخالاتی: پاموق ایپلیك ایله شکر، قهوه، پترول، ایشلنمش وخام معادن، آوروپا امتعه‌سی، عجم شال وخالیلری، هندستان اقمشه‌سی وسائره‌دن عبارتدر. ولایتك واردات سنویه‌سی ۲۳۵۰۰۰ ومصارف محلیه ۸۰۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در.

اهالیٔ ولایتك مقداری یوقاریده ذکر اولنوب، ولایتك وسعتنه کوره بو مقدار پك دون اولدیغندن، لایقیله مسکون اولمدیغی آکلاشیلور. بو اهالی سنجاق اعتباریله بروجه آتی منقسمدر:

۱۵۹۶۸۰	نفوس موصل سنجاغی
۸۹۰۰۰	» شهرزور »
۵۱۶۰۰	» سلیمانیه »
۳۰۰۲۸۰	» جمعاً موصل ولایتی

جنسیت ومذهب اعتباریله دخی بروجه آتی منقسمدر:

	۸۰۰۰۰	متمکن عرب
	۹۳۰۰۰	خیمه‌نشین عرب عشایری
	۵۹۳۸۰	کرد
	۱۶۰۰۰	ترکمان
۲۴۸۳۸۰		جمعاً اهالیٔ مسلمه
	۱۸۰۰۰	کلدانی
	۷۰۰۰	سریانی قتولیکی
	۵۰۰۰	یعقوبی
۳۰۰۰۰		جمعاً خرستیان اهالی
۶۰۰۰		اسرائیلی
۱۴۹۰۰		یزیدی
۱۰۰۰		مذاهب مختلفه
۳۰۰۲۸۰		جمعاً یکون

یزیدیلر ودیکر مذاهب اصحابی اسماً مسلم وجنسیتجه کرددر. بونلرله برابر کردلرك مقداری ۷۵۲۸۰ نفوسه بالغ اولور، که بونلر کردجه وجدولده مذکور ترکمانلر ترکجه سویلیوب، قالان ۱۷۳۰۰۰ اهالیٔ اسلامیه ایله علی‌العموم خرستیان ویهودیلر یعنی جمعاً ۲۰۹۰۰۰ نفوس لسان عربی ایله متکلمدرلر. بو حالده ولایتك عمومی لسانی عربی، ایکنجی درجه‌ده کردجه واوچنجی درجه‌ده ترکجه‌در. خرستیانلر اسکی آثوریلر وکلدانیلر احفادندن اولدقلری کبی، مسلمانلرك دخی متمکن اولانلری اهالیٔ قدیمه ایله عربلرك احفادندن مرکب اولوب، یالکز خیمه‌نشین اولان عربلر خالص عربدر. عرب عشایرینك اك بیوکلری شمروطی عشیرتلری اولوب،

بونلر كلیتلی سورولریله دجله‌نك صاغ طرفنده
جزیره‌ده جولان ایدرلر. كردلرك ایسه اكثری
متمكن و بعضلری نیم متمكن اولوب، عشیرت حالنده
یاشایانلری دخی قیشین كویلرده خانه‌لرنده و یازین
یایلالرده چادرلر آلتنده اقامت ایدرلر. كردلرك بر
طاقمی ایرانیلرله قاریشیق اولوب، بونلر میاننده
(شباق) و (ساریلی) كبی غریب اعتقادلرده
بولنانلری‌ده واردر. خرستیانلرك جمله‌سی نسب
وجنسیتجه بر وشمدیكی حالده جمله‌سی عرب اولدقلری
حالده، مجرد مذهبجه اولان فرقلرندن طولایی بر
طاقمی كلدانی و بر طاقمی سریانی ناملرینی آلمشلردر.
یهودیلر اسكی بنی‌اسرائیل احفادندن اولوب، ساكن
بولندقلری یره كوره عربجه وكردجه سویلرلر.

داخل ولایتده رشدیه مكتبلری ولایت وسنجاق
مركزلرینه منحصراوله‌رق اوچ بابدن عبارتدر. بتون
ولایتده ۱۰۷ صبیان مكتبی بولنوب، بونلرده دخی
اصول قدیمه اوزره تدریس اولنور. مدرسه‌لری ٦٥
عددنده اولوب، بونلرك تدریساتی‌ده پك تدنیده‌در.
كلدانی وسریانیلرك وقتولیكلرك دخی جمعا ۳۵
وموسویلرك یالكز موصلده بر مكتبلری اولوب،
بونلركده جمله‌سی مكاتب ابتدائیه‌دن عبارتدر.
جمعاً مكاتب ومدارسده ٦٦٨٥ شاكرد بولنوب،
۸٤٥ ی اناثدر.

موصل ولایتی همان (آثوریه) خطهٔ قدیمه‌
سندن عبارت اولوب، احوال قدیمه‌سی «آثوریه»
ماده‌سنده ذكر اولنمشدر. آثور دولتنك انقرا
ضنده ممالك ایرانیلره، بعده اسكندره وسلفكیلره
وصكره ساسانیلره كچمشیدی. حضرت عمر (رضه)ك
زماننده فتح، وممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنه‌رق،
خلافت عباسیه زماننده بنی مروان و بنی حمدان
و بعده سلجوقیلر وصكره اتابكیلرك ید اداره‌سنده
بولنمش؛ وبر آره‌لق ایوبیلرك وسائر طوائف ملوكك
تحت اداره‌سنده بولنمش؛ وجنكیزیلردن صكره
تیمورك و بعده آق‌قیونلی وقره قیونلیلر ونهایت
ملوك صفویه‌نك الینه كچمش؛ وچالدیران محاربه‌سندن
صكره جنتمكان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری طرفندن
ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر. اهالیسندن قسم اعظمنك
عرب اولمسیله برابر، ممالك كردستاندن معدوددر.
موصلك قارشیسنده واقع اولوب، اخیراً اجرا
اولنان تحریات اوزرینه، پك چوق آثاری میدانه
چیقمش اولان نینوی شهرشهیری خرابه‌لرندن بشقه،
ولایتك هرطرفنده وعلی الخصوص موصل سنجاغنده
پك چوق مدن قدیمه ویرانه‌لری بولنیور.

موصل ولایتی بر وجه آتی ۳ سنجاغه منقسم
اولوب، ۱۸ قضا، ۲۲ ناحیه و ۳۰۳۱ قریه‌یی
حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
موصل	موصل	شیخان، عشایر سبع	٥٠٦
	عمادیه	—	۰۰
	زاخو	سلیفانی	۱۰۹
	عقره	سورجی	۱۳۲
	زیبار	شروان، مزوری بالا	۱۸٥
	دهوك	مزوری	۲۱٥
	سنجار	تلعفر	۰۰
شهر زور	كركوك	ملحه، طوز خورماتو، آلتون كوپری، كیل، شوان	۳٥۲
	رواندز	دیره، بالك، برادوست	۲۸۳
	كوی سنجاق	شقلاوه	۱۲۱
	اربیل	سلطانیه، دیزه‌یی	۲۳۰
	صلاحیه	قره‌تپه	۹۱
	رانیه	.	۹۰
سلیمانیه	سلیمانیه		
	كلنعبر	پروجك، قزلجه، قره‌طاغ	٤۷۳
	بازیان	قلعهٔ سیوكه	۱٥۹
	معمورة الحمید	سور طاش، پشدر	۱۷٦
	شهر بازار	.	۱۲٥

موصل { سنجاغی. همنامی اولان ولایتك
مركز سنجاغی اولوب، ولایتك
شمال غربی قسمندن وهمان نصفندن عبارت اولدیغی
حالده، شرقاً شهر زور سنجاغیله وسائر جهتلردن

ولايتك حدوديله محدوددر. شهر زور سنجاغندن شمال شرق جهتنده زاب اعلا مجراسيله و بو نهرك ملتقاسندن آشاغيده دجله ايرماغيله آيرلمشدر. سنجاغك قسم اعظمى دجلهنك غربنده وجزيره خطهسنده اولوب، نهر مذكورك شرقنده اولان قسمى آز ايسهده، ولايتك اك معمور واك مسكون يريدر. اسكى آثوريلردن قالمه آثار عتيقهنك چوغىده بوجهتدهدر. سائر احوالى مادهٔ آنفهدن آكلاشلديغى ايچون، تكرارينه حاجت كورلمدى.

موط { آطنه ولايتنك ايچ ايل سنجاغنده وسلفكهنك ٨٥ كيلومتره شمال غربيسنده اولهرق، صولدن كولصويه دوكيلن بر درهنك قربنده قضا مركزى بر كوچك قصبه اولوب، ٨٦٥ اهاليسى، ١ جامعى، ١ مدرسهسى، ٢ خانى، اوستنده اسكى بر قلعهسى واطرافنده كنيش باغ و باغچهلرى و برچوق خرابهلرى واردر. اك اول (اولبه) وبعده (غلاوديوپوليس) تسميه اولنان بر شهر قديمك محلنده مؤسس اولوب، سلجوقيلر زماننده دخى خيلى معمور ايدى؛ و او وقتدن قالمه برقاچ خراب جامع وحمام وخانى واردر. قرهمان اوغللرندن برينك دخى مزارينى حاويدر. — موط قضاسى شمالاً قونيه ولايتيله، غرباً ارمناك، جنوباً كلنار، شرقاً دخى سلفكه قضالريله محدوددر. قسم شماليسى بوغا سلسلهسنك اتكلرندن عبارت اولهرق طاغلق وقسم جنوبيسى (كوك صو) واديسندن عبارت اووهلق اولوب، نهر مذكور قضايى غربدن شرقه شق ايله، صاغ وصولدن بر قاچ چاى آلير. اكثر اراضيسى طاغلق طاشلق واورمانلق اولوب، اراضئ مزروعهسى آزدر؛ ومحصولاتى احتياجات محليهيه كورهدر. باغلرى واشجار مثمرهسى دها چوقدر. اورمانلرى ده زيادهجهدر. قضا ٧٤ قريهدن مركب اولوب، اهاليسى، كاملاً مسلم اولمق اوزره، ١٥٣٦٨ كشيدر.

موطيكى { بتليس ولايت وسنجاغنك منتهاى غربنده بر قضا اولوب، شرقاً بتليس مركز قضاسيله، شمالاً موش سنجاغيله، غرباً وجنوباً دخى سعرد سنجاغيله محدوددر. مركزى (ميس) قريهسى اولوب. قضا ١٢٩ قريهدن مركبدر؛ و يالكز ٦٠٠٠ ى ارمنى وتصورى كرد ومسلم اولمق اوزره، ٢٢٦١٢ اهالى ايله مسكوندر. اراضيسى عارضهلى اولوب، قسم شماليسنده ٢٠٥٠ متره ارتفاعى اولان (خندق) طاغى بولنيور. باشليجه محصولاتى: بغداى، دارى، چاودار، توتون، آز مقدارده پاموق وكنوير، اوزوم وميوهلرك انواعندن عبارتدر. مازى وچريشىده چوقدر. اورمانلرى چوقدر. مياه جاريهسى پك لذيذ وصوغوقدر. هواسى قيشين پك صوغوق و يازين لطيفدر. حيوانات اهليهسى باشليجه قيون وكچيدن عبارتدر. آرى قوغانلريده چوق اولوب، خيلى بال چيقار. اهالى يوكدن عبا وكنويردن بز يپارلر.

موغان { (عربيسى موقان) آذربيجانك منتهاى شمال شرقيسنده وقره باغ ايله شروان وكيلان آرهسنده اولهرق (آرس) نهرينك (كور) ايرماغيله برلشديكى محلك جنوب شرقيسنده وآرس ايله كور و بالارود مجرالرى آرهسنده بر خطه اولوب، قوملق وبتاقلق بر اووهدن عبارتدر. قسم غربيسى ايرانه وقسم شرقيسى روسيهيه تابع اولوب، باكو ايالتنه ملحقدر. مساحهٔ سطحيهسى ٤٤٤٠ مربع كيلومترهدر. يازين هواسى پك صيجاق وقيشين صو آلتنده اولوب، يالكز ايلك بهارده كرد چوبانلرى سورىلرينى اورايه سوق ايدرلر. وقتيله جدوللرله معمور اولوب؛ چوق اهاليسى وشهر وقصبهلرى وارايدى. مغوللرك هجومنده جدوللرى خراب اولوب، اهاليسى طاغلمشدر.

موفق الدين { [«ابن الصائغ» و«ابن ابى الحديد» مادهلرينه مراجعت بيوريله.]

موفق الدين بن المطران { (ابو نصر اسعد بن ابى الفتح الياس بن جرجس المطران) مشاهير اطبادن اولوب، علوم حكميه و ادبيهده دخى يدطولى صاحبى ايدى. دمشقده دنيايه كلمش؛ وعلوم دينيهٔ نصرانيهنك تحصيلى ايچون روم ديارينه سياحت ايتدكدن صكره، بغداده كيدهرك، ابن تلميذدن وسائر مشاهيردن طبى وسائر علوم حكميه ايله ادبيات عربيهيى تحصيل ايتمش؛ وبعده دمشقه عودتله

اجرای طبابته باشلایوب، نورالدین بن زنکینك یاپدیردیغی بیمارستانك سر طبیبی بولنمش؛ و نهایت صلاح الدین ایوبی‌یه انتساب ایدوب، مشارالیهك عندنده قدر و اعتباری پك زیاده اولمغله، چوق احسانلرینه نائل اوله‌رق، بیوك بر ثروت قزانمش؛ و اواخر عمرنده اهتدا ایتمشیدی. کتابلره چوق مراق اولوب، وفاتنده کوچك رسالەلردن ماعدا یکرمی بیك جلد کتابی ظهور ایتمشیدی. معاشله اوچ مستنسخ طوتوب، دائما کتاب استنساخ ایتدیرر ایدی. کندیسنك دخی حسن خطی اولوب، کندی خطیله برچوق کتابلر یازمشیدی. ٥٨٧ تاریخنده دمشقده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: «بستان الاطباء وروضة الالباء» ناتمام، «المقالة الناصریة فی حفظ الامور الصحیة»، «المقالة النجمیة فی التدابیر الصحیة»، «اختصار کتاب الادوار للکدانیین»، «لغز فی الحکمة»، «کتاب علی مذهب دعوة الاطباء»، «کتاب الادویة المفردة» ناتمام، «کتاب آداب طب الملوك» وسائره‌در.

موفق الدین عبد السلام { مشاهیر اطباء اسلامدن او-لوب، حماده دنیایه کلمش؛ ودمشقده نشأت ایدوب، اوراده طبی وعلوم حکمیه و سائره‌یی تحصیل ایله، حلبه انتقال ایده‌رك، اورانك صاحبی ملك ناصر یوسف بن محمدك خدمت طبابتنده بولنمش؛ و بعده بونك دمشقی ضبطنده برابرنده شهر مذکوره عودت ایتمش؛ و تاتارلرك دمشقه قصدلرنده مصره کیدوب، نهایت حمایه عودتله اورا صاحبی ملك منصورك خدمت طبابتنه کیره‌رك، احسان والتفاتنه مظهر اولمشیدی.

موفق الدین عبد العزیز { (بن عبد الجبار السلمی) بو دخی مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب، ابتدای امرده دمشقده مدرسهٔ امینیه‌ده علم فقه ایله اشتغال ایتمش؛ و بعده علم طبی تحصیل ایدوب، اجرای طبابتده اکتساب ایتدیکی مهارتله و فقرای خستکانه کندی کیسه‌سندن ادویه واغذیه کوندره-روب ایتدیکی خیرات وتصدقاتله شهرت بولمشدر. ملك عادل ابو بکر بن ایوبك خدمت طبابتنده، ونورالدین محمود بن زنکینك بیمارستانی سرطبیبلکنده بولنمش؛ و ٦٠٤ تاریخنده ٦٠ یاشلرنده وفات ایتمشدر.

موفق الدین عبد اللطیف { [«ابن اللباد» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

موفق بالله { (طلحه بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك اون بشنجیسی اولان معتمد علی اللهك برادری و ولیعهدی اولوب، زمان خلافتنده مدبر اموری ایدی. کندیسی مدبر وعاقل برذات اولوب، برادرندن برآز اول ارتحال ایتمکله، خلافت ایتمه-مش ایسه‌ده، برادرینك زماننده ادارهٔ امور ایدن کندیسی ایدی.

موفق بن الخلال { (یوسف بن محمد) مشاهیر ادبا وشعرا-دن اولوب، مصرده ملوك فاطمیه‌دن حافظ لدین‌الله عبد المجیدك کاتب دیوانی ایدی؛ و نزدنده قدر واعتباری پك عالی ایدی. چوق زمان معمر اولوب، اواخر عمرنده اعمی وکوتوروم اولمش؛ و صلاح الدین ایوبینك مصره دخولندن صکره ٥٦٦ ده وفات ایتمشدر. موم حقنده اولان شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

وصبیحة بیضاء تطلع فی الدجی
صبحاً وتشفی الناظرین بدائها
شابت ذوائبها اوان شبابها
واسود مفرقها اوان فنائها
کالعین فی طبقاتها ودموعها
و سوادها وبیاضها وضیائها

موفق بن شوعه { مشاهیر اطبا وشعرا-دن اولوب، یهودی المذهب ایدی. مصرده صلاح الدین ایوبینك جملهٔ اطباسندن اولوب، ٥٧٩ ده قاهره‌ده وفات ایتمشدر. نجم خوبشانی اسمنده متعصب وثقیل الروح برشیخك حیوانه بینمش بر ذمی‌یه راست کلنجه، تعرض ایتمك عادت جاهلانه‌سی اولمغله، صاحب ترجمه‌یی برکون سوار کورنجه، خنجرینی آتوب، کوزینه اصابت ایتمکله، بر کوزینی چیقارمشیدی. بو بابده سویلدیکی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

لا تعجبوا من شعاع الشمس اذ حسرت
منه العیون و هذا الشأن مشهور
بل اعجبوا کیف اعمی مقلتی نظری
للنجم وهو ضئیل الشخص مستور

موقدن { (Moukden) چینك شرق شمالی جهتنده پكینك ٦٥٠ كیلومتره شرق شمالیسنده و (لاؤتونغ) ك ١٧٥ كیلومترهلك مسافه‌ده (لاؤهو) ایرماغنه تابع (هوزهو) نهری اوزرنده و ٣٠″ ٥٠′ ٤١° عرض شمالی ایله ١٢١° ٢٠″ ١٧′ طول شرقیده (لاؤتونغ) ایالتنك مركزی بر بیوك شهر اولوب، ١٨٠٠٠٠ اهالیسی، سوری، ایچ قلعه‌سی، كنیش سوقاقلری، كوزل ابنیه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. اطرافی پك منبت ومحصولداردر.

مول { (Mull) اسقوچیه‌نك ساحل غربیسی قارشیسنده بولنان هبریده جزایرندن بر جزیره اولوب، ساحلدن ٣ كیلومتره كنیش اولان مول بوغازیله آیرلمشدر. شمالدن جنوبه بویی ٤٣ وقسم جنوبیسنده اكی ٤٥ كیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٨٥٦ مربع كیلومتره اولوب، ٥٢٣٠ اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی بركانی اولوب، شلاله‌لر تشكیل ایدن چایلری، اورمانلری، مرعالری وبر آز اراضیٔ مزروعه‌سی واردر. چالیلق و بتاقلق یرلرده چوقدر. اهالیسی كلت لسانتی محافظه ایتمشلردر.

مولانازاده { ایران شعراسندن اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده هراتده یاشامشدر. شو بیت اونكدر:

درحالت تكلم از نازكی زبانش
برك كل است كویا درغنچهٔ دهانش

مولانای روم { [«جلال الدین رومی» ماده‌سنه مراجعت.]

مولتان { [«ملتان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مولداو { (Moldau) چهستانده بر نهردر، كه (بوهمر والد) طاغندن نبعانله، پراغه شهری ایچندن بالمرور، ٣١٠ كیلومترهلك جریاندن صكره، (البه) ایرماغنه دوكیلور. مجراسنك آشاغی قسمی سیر سفائنه صالحدر.

مولداوه { (Moldava) رومانیه‌ده بغدان خطه‌سنه (مولداویه) نامنی قزاندیران بر نهر اولوب، آوستریانك غالیچیا خطه‌سنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، بوقووینه خطه‌سنی شق ایتدكدن صكره، بغدانه داخل اولور؛ و جمعا ١٥٠ كیلومترهلك جریاندن صكره، طونه‌یه تابع (سرت) نهرینه دوكیلور.

مولداویه { (Moldavie) رومانیه‌یی ترتیب ایدن مملكتیندن بری اولان (بغدان) ك آوروپاجه معروف اسمیدر. [«بغدان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مولدوانی { [«علی پاشا (مولدوانی —)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مولر { (A. Muller) آلمانیه مشاهیر مستشرقیندن اولوب، كتب مقدسه‌نك السنهٔ مختلفهٔ شرقیه‌یه ترجمه‌سی هیئتنه داخل بولنمغله، بو ایش ایچون اون سنه لوندره‌ده اقامت ایتمش؛ و ٦٠ جنس خطوط شرقیه حروفنك قالبلرینی حك ایتدیرمشیدی. ١٦٣٠ ده طوغوب، ١٦٩٤ ده وفات ایتمشدر.

مولفتا { (Molfeta) ایتالیاده ملغا ناپولی قراللغنك باری ایالتنده وبارلته‌نك ٢٦ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق آدریاتیق دكیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی وار ایدی. وقتیله بر دوقه‌لغك مركزی ایدی.

مولوسیه { (Molossie) اپیر اسم قدیمیله معروف اولان آرناؤدلغك طوسقه‌لق جهتنك جنوب شرقی قسمنه ویریلان اسم اولوب، همان یانیه سنجاغندن عبارت و (آمبراكیه) یعنی ارده جهتنی دخی حاوی ایدی. اهالیسی پلاسج جنسندن اولوب، روایته كوره، مشهور آخیلاوسك (آشیلك) تروآ محاربه‌سندن عودتندن صكره، اوغلی (پیروس) ویا بعده نوروتی (مولوسوس) قوم وقبیله‌سیله تسالیه‌دن، هجرت ایده‌رك، بو خطه‌یی اسكان واعمار ایتمشیدی. مولوسیه‌نك كوپكلری جسامتلریله مشهور ایدی.

مولوغه { (Mologa) روسیه‌ده (وولغا) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، تور، نووغورود ویاروسلاو ایالتلرینی شق ایدر مجراسی ٤٠٠ كیلومتره بوینده‌در.

مولوه { (Molivo) جزایر بحر سفیدك مدللی جزیره وسنجاغنده ومدللی

قصبه‌سنك ٤٥ كيلومتره شمال غربيسنده بر تپه‌نك آلتنده و پك كوزل بر موقعده قضا مركزى بر قصبه‌جق واسكله اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهاليسى ورشديه مكتبى واردر.

— مولوه قضاسى جزيره‌نك شمال غربى قسمندن عبارت اولوب، ٨٦٢٢ سى مسلم اولمق اوزره، ٣٧١٣٧ اهاليسى، ٢٧ جامع ومسجدى، ٢ مدرسه‌سى، ١ تكيه‌سى، ٤٧ كليساسى، ٢٢ اسلام و ٥٣ روم مكتبى، ١٢٧ دكرمنى، ٧٣ ياغخانه‌سى، ٢ صابونخانه‌سى و ٥ دباغخانه‌سى واردر. [احوال سائره‌سيچون «مدللى» ماده‌سنه مراجعت.]

مولويه { مغرب قصاده بر ايرماقدر، كه فاسك جنوبنده (درن) سلسله‌سنك اك يوكسك طاغى اولان جبل عياشيدن نبعانله، ابتدا شرقه و بعده شمال شرقيه طوغرى جريان ايده‌رك، جزاير حدودى قربنده مليله كورفزنده آق دكيزه دوكيلور. مجراسى تقريباً ٤٥ كيلومتره بوينده اولوب، وسطى اكى ٤٠ متره‌در. فيضاننده ثانيه‌ده ٨٠٠ مكعب متره صو دوكر، واكى ٢٠٠ متره‌يى تجاوز ايدر. قوراقلق موسمنده ايسه ثانيه‌ده آنجق ٢٠ مكعب متره صو دوكر. جريان ايتديكى يرلر باشليجه چاقيل ايله مستور وادى واووه‌لردن عبارتدر.

موله { (Mola) ايتاليانك بارى ايالتنده وبارينك ٢٢ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق آدرياتيق دكيزى ساحلنده برقصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهاليسى وصابونخانه‌لريله دباغخانه‌لرى واردر.

مولهوزه { (Mulhouse) آلمانيه‌يه تابع آلساس‌لورن ايالتنك يوقارى آلساس سنجاغنده و (قولمار) ك ٣٧ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق (رين) ه تابع (ايل) نهرى ورين ايله رونه ايرماقلرينى ربط ايدن جدول اوزرنده قضا مركزى بر شهر اولوب، ٨٢٩٨٦ اهاليسى، كوزل موقع ومنظره‌سى، دمير يوللرى، داخلى وخارجى مكتب اعداديه‌لرى، صنايع جمعيتى، تجارت اوطه‌سى، متعدد باصمه ويوك منسوجات فابريقه‌لرى وجوارنده ليتوغرافيا طاشى اوجاغى واردر.

مولى { (آقا عبدالمولى) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانلى اولديغى حالده، سنجان ساداتيله قرابتى اولديغندن، اكثريا اوراده اقامت ايدردى. اكثر خطوطى كوزل يازاردى. ١١٦٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

شبها درآب وآتشم از اشك وآه خويش
در مانده ام چو صبح بروز سياه خويش

١

موليير { (Molière) فرانسه اعاظم شعراسندن اولوب، مضحكه نويسلرك امام وپيرى حكمنده‌در. ١٦٢٢ تاريخنده پارسده طوغوب، پدرى قرالك يورغانجيسى اولمغله، كنديسى دخى ابتدا اونك ياننده چراقلق ايتمكده ايكن، بعده تحصيله اولان آرزوسى اوزرينه، مكتبه كيده‌رك، اكمال تحصيلدن صكره آووقاتلغه سلوك ايتمش ايسه‌ده، تياترويه اولان ميليه مقاومت ايده‌ميوب، ابتدا خصوصى صورتده بين الاحبا ويريلن اويونلرده وبعده عمومى تياتروده آقتورلق ايتمكه باشلامش؛ ونهايت كندى رياستى تحتنده بر تياترو طائفه‌سى تشكيل ايدوب، فرانسه‌نك هر طرفنه كيده‌رك كندى قلمه آلديغى اويونلرى اجرا ايدردى. صكره پارسده بر تياترو تأسيس ايدوب، يازديغى ٣٠ قدر مضحكه‌يى اوينامقده، واك مهم روللرينى كنديسى اجرا ايتمكده ايدى. ١٦٧٣ تاريخنده بر اويون اجرا ايتمكده ايكن، وفات ايتمشدر. آثارينك جمله‌سى ناقابل تقليد اوله‌جق درجه‌ده ماهرانه‌در. كنديسى زماننك ومنسوب بولنديغى قوم ومملكتك اخلاقنى بحق بيلوب، آثارنده بر مهارت مخصوصه ايله تنقيد، وعادات واخلاق ذميمه‌يى تزييف ايتديكندن، اخلاق عموميه‌نك اصلاحنه چوق خدمت ايتمشدر. آنجق برچوق آدملرى جرح ايدوب، بعضلرينك‌ده كين وحسدينى جلب ايتديكندن، عمرينى مشاق واكدارله كچيرمش؛ و ٥١ ياشنده ايكن، ضعف پيرى‌يه دوچار اولوب، تلف اولمشدر. آثارى مشهور اولوب، اكثر لسنه‌يه‌ده ترجمه اولنمشدر.

مومپوقس { (Mompox) آمريقاى جنوبيده قولومبيه جمهوريتنده وقارتاجنه‌نك ٢٠٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (ماغدالنه) ايرماغنك صول كنارنده ايالت

مركزی برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی وتوتون، چوقلاته، شکر وآلتون اخراجاتی واردر.

مؤمن { فرس شعراسندن بروجه آتی بدی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (محمد —) میرزا بدیع الزمان بن سلطان حسین بایقرانك اوغلی اولوب، ١٨ یاشنده ایکن، تکمیل علوم‌ایله، برشاعر شیرین زبان اولدیغی حالده، ٩٣٠ تاریخنده سرخوش پدرینك امریله برادری ابوالحسن میرزا طرفندن قتل اولنمشدر. اثنای قتلنده سویلدیکی شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تا جوانمردی که بیجرم درین سن میکشد
کافری سنکین دلی کشته است مؤمن میکشد

— ایکنجیسی (میر محمد —) استراباد سادات وعاظم علماسندن اولوب، برمدت میرزا حیدر صفوی‌یه معلملك ایتمش، وبعده هندستانه کیتمشیدی. شو بیت اونکدر:

ای که کفتی عشق را درمان بهجران کرده اند
کاش میکفتی که هجران را چه درمان کرده اند

— اوچنجیسی (مولانا حسین —) یزدلی اولوب، ملا میرزاجان شیرازینك شاکردانندندر. اکثر علوم و فنونه واقف ایدی. اکثریا رباعی سویلردی. شو رباعی اونکدر:

مؤمن بیدی نیست کسی مانندت
وین طرفه که خلق نیك میخوانندت
یك چند چنان بدی که خود میدانی
یك چند چنان باش که میدانندت

— دردنجیسی اصفهانلی اولوب، هندستانه هجرتله، جهانکیرك بارکاهنه مداومت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

مانند شمله برزده دامان کذشت ورفت
کرم ازبرم چنانکه بدل اضطراب سوخت

— بشنجیسی سبزوارلی اولوب، تقی اوحدینك معاصری ایدی. شو رباعی اونکدر:

اول همه جام آشنایی دادی
آخر ز پیش زهر جدایی دادی
چون کشته شدم نکفتی این کشتهٔ کیست
داد از تو که داد بیوفایی دادی

— آلتنجیسی دامغانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

فرنك زاده نکاهی بکن بمؤمن بیدل
شوم فدای صنمخانهٔ که کافرش است این

— یدنجیسی مشهدلی اولوب، ترکمان بکلرندن ایدی. شو بیت اونکدر:

آمدم برسر کوی تو واز خود رفتم
تا نکویند خریفان که چرا آمد ورفت

مومس { (Momus) اساطیر یونانیه‌ده استهزا و جناس وکنایه پیه‌سی زعم اولنوب، کونش ایله کیجه‌نك اوغلی اولدیغنه اعتقاد اولنوردی.

موناقو { (Monaco) فرانسه‌نك «بحری آلپ» ایالتی داخلنده وآق دکیز ساحلنده و(نیسه) نك ١٣ کیلومتره شرق شمالیسنده همنامی اولان مستقل برکوچك حکومتك مرکزی برقصبه اولوب، نفس موناقو ایله قوندامینه ومونته قارلو اسملریله آیری آیری اوچ محله‌دن مرکب اولدیغی حالده، ١٠٠٠٠ اهالیسی، اسکیدن قالمه برطاقم استحکاماتی، پرنسه مخصوص کوزل سرای وباغچه‌سی، عمومی بر باغچه‌سی، پك واسع صالونلری حاوی وسربست اوله‌رق قماره مخصوص بیوك ومصنع بر غازینوسی واولدقجه ایشلك لیمانی واردر.

— موناقو پرنسلکی قصبه ایله جوارلرندن عبارت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی آنجق ٢١ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٣٠٤ کشیدن عبارتدر. اخراجاتی: زیتون یاغی، پورتقال، لیمون، عطریات، مسکرات وبر طاقم کوزل صاقسی و سائره‌دن عبارتدر. ارثی بر پرنسك تحت حکمنده اولوب، قصبه‌نك متصرفی معیتنده مجلس اعیان نامیله بر مجلس اداره‌سی وبرمحکمه‌سی واردر. ٥ ضابطه ٧٠ نفردن مرکب برمعیت بلوکی و٤٤ ژاندارمه‌سی واردر. باشلیجه وارداتی قمار رسمندن عبارت اولوب، قیشین هواسی پك کوزل ویازین دکیز حاملری اولمق مناسبتیله، اکلنمك وسربست قمار اوینامق ایچون، آوروپانك هرطرفندن میراثیدیلر بوراده طوپلانیر.

مون بلان { (Mont Blanc) یعنی «آق طاغ» آلپ سلسله‌لری جبالنك اك یوکسك طاغی اولوب، فرانسه ایله ایتالیا واسویچره حدودینك نقطهٔ تلاقیسنده واقعدر. سطح بحردن ٤٨١٠ متره یوکسك اولوب،

آوروپا قطعه‌سنڭ اڭ مرتفع نقطه‌سیدر، وسرمدی قارلرله مستوردر.

مونپلیه (Montpellier) فرانسه‌نڭ جنوب جهتنده پارسڭ ٦٠٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وآق دکیزدن ٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق بر جدولك قربنده (هرولت) ایالتنڭ مرکزی برشهر اولوب، ٤٨٢٧٠ اهالیسی، آقادمیه‌سی، علوم، فنون، طب، فن صیدلانی، رسم، صنایع نفیسه، تجارت، هندسه، فن میخانیکی مکاتب عالیه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، دار المعلمینی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، حکمت طبیعیه عملیاتخانه‌سی، زراعت وآثار عتیقه جمعیتلری، کوزل ابنیه‌سی، مفرح میدان وتفرجگاهلری، لطیف هواسی، کوزل منظره‌سی، بیوك تیاتروسی، واسع خسته‌خانه‌سی، مسکرات واجزاء کیمیویه ایله ایپك اقمشه وبوك وپاموق منسوجاتله مواد سائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وبك ایشلك تجارتی واردر.
— آمریقای شمالیده واشینغتونك ٨٣٨ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله (ورمونت) جمهوریتنڭ مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر.

مونترآل (Montréal) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنڭ (کبك) ایالتنده وکبکڭ ٢٢٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (سنت لوران) نهریله بر جدولك آره‌سنده واقع همنامی بر جزیره‌نڭ جنوب غربی کوشه‌سنده بر شهر اولوب، ٢١٦٦٥٠ اهالیسی، کوزل منظره‌سی، اهمیت موقعیهٔ تجاریه‌سی، متین ریختملری، دمیر یوللرینه مخصوص کوپریلری، دنیاده امثالی اولمیان برعمومی باغچه‌سی، کنیش سوقاقلری وکوزل ابنیه‌سیله متعدد مؤسسات علمیه وخیریه‌سی وفابریقه‌لری واردر. التیوز طونیلاته‌لغه قدر سفائن شهره قدر چیقار. دومینیونڭ اڭ بیوك شهری اولوب، کوندن کونه دخی بیومکده‌در.

مونتروزه (Montrose) اسقوچیه‌نڭ فورفار قونتلغنده وآبردینڭ ٦٠ کیلومتره جنوبنده و (اسك) نهری اوزرنده اوله‌رق بونڭ شمال دکیزنده‌کی منصبندن آز یوقاریده برقصبه واسکله اولوب، ١٨٠٠٠ اهالیسی، کوزل لیمانی، ایکی فناری، داخلی مکتبی، یلکن بزی فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وصید ماهیسی واردر.

مونتروژ (Montrouge) فرانسه‌نڭ سینه ایالتنده و پارسڭ ٥ کیلومتره جنوبنده بر بیوك کوی اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی استحکاماتی، ابنیه طاشی اوجاغی فدانلقلری، صابون موم، طوتقال، بویا، ورنیك، اجزاء کیمیوی وسائره فابریقه‌لری و بر بیوك مطبعه‌سی واردر.

مونتری (Monterey) مکسیقه‌ده مکسیقونڭ ٧١٢ کیلومتره شمال غربیسنده (نوئوولئون) جمهوریتنڭ مرکزی بر قصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی و برر قاتدن عبارت خانه‌لریله بر میدان وچشمه‌سی واردر.

مونتزوما (Montézuma) آمریقانڭ کشفنده مکسیقه حکمداری اولوب، ١٥٠٢ تاریخندن بری، حکم سورمکده ایدی، وفتوحاتیله ممالکنی خیلی توسیع ایتمشیدی. ١٥١٩ ده اسپانیوللر (قورتز) ڭ قوماندەسیله ممالکتنه کیردکاری وقت، زواللی آدم کندیلرینی حسن قبول ایتدیکی حالده، بونلر کویا خیانتنی کشف ایتمش اولمق بهانه‌سیله، کندیسنی اسیر طوتوب، رهن مقامنده محافظه ایله، ممالکنی ضبط ایتمشلردی. بعده تبعه‌سی عصیان ایدوب، کندیسنی طلب ایتدکلرنده، کندیلرینه نصیحت ویرمکه چیقوب، مجروح اولمش؛ وعلاج و یمك یمك ایستمیوب، ١٥٢٠ ده آجلقدن اولمشدر. بر اوغلی وایتیز ایدیلوب، نسلی یقین وقته قدر مونتزوما قونتلری نامیله باقی ایدی.

مونتسکیو (Montesquieu) فرانسه‌نڭ اڭ مشهور علما ومدققیندن اولوب، ١٦٨٩ده بوردو قربنده خاندانینه مخصوص اولان (برده) کوشکنده طوغمش، و ١٧٥٥ده پارسده وفات ایتمشدر. روما دولتنڭ اسباب ترقی وزوالی حقنده مدققانه برکتابله «محررات ایرانیه» عنوانیله بر اثر مخیل نشر ایدوب، اکتساب شهرت ایتدکدن صکره، «روح قوانین» عنوانیله دیکر برکتاب یازوب، بونکله شهرتی اوج

بالایه واصل اولمشیدی. « محررات ایرانیه » عنوانلی اثرنده امور دینیه حقنده اوقدر رعایتکار کورنمیور. سه‌ده، سائر آثارنده خیلی دینداراتە ادارهٔ لسان ایتمش؛ وسائر حکمای عصریله مناسباتده بولندیغی حالده ، بو سببدن وولتردن تباعد ایتمشیدی . صورت افاده‌سی منقح ومتیندر.

مونتغولفیه { (Montgolfier) فرانسه‌لی ایکی برادر اولوب ، بالونی ایجاد ایتمکله کسب اشتهار ایتمشلردر . (ویدالون لیزانونی) قصبه‌سنده بیوکی ۱۷۴۰ وکوچکی ۱۷۴۵ ده طوغوب ، کشف ایتدکاری اعجوبه‌نك ۱۷۸۳ ده مملکتلرنده ایلك تجربه‌سنی اجرا ایتمش؛ و بعده پارسده‌دخی تکرار ایتمشلردی. بو خدمتلری تقدیر اولنه‌رق، کندیلری آقادمیا مخابرلکنه نصب وکاغد فابریقه‌جیسی بولنان پدرلرینه زادکانلق عنوانی توجیه اولنمشدی . اصل موجد اولان کوچکی ۱۷۹۹ ده مملکتنده وفات ایدوب، بیوکی پارسه انتقال ایله، آقادمیا اعضالغنه ودیکر بعض مأموریتلره نصب اولنمش؛ و ۱۸۱۰ ده اوراده وفات ایتمشدر. بالوندن بشقه بعض صو ماکینه‌لری وسائر آلات کشف، و بعض کتب نافعه تألیف ایلمشلردر.

مونتلوسون { (Montluçon) فرانسه‌نك (آلیه) ایالتده (موان)ك ۷۰ کیلومتره جنوب غربیسنده و پارسك ۳۲۶ کیلومتره جنوبنده و (شر) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب ، ۲۲۷۴۳ اهالیسی، نهر مذکور اوزرنده کوزل بر کوپریسی، اورادن بدأ ایدر جدولی وبر قاچ فابریقه‌سی واردر .

مونتمورنسی { (Montmorency) فرانسه‌نك سینه مع اوآره ایالتنده و پارسك ۱۵ کیلومتره شمالنده وهمنامی اولان واسع بر اورمانك کنارنده ناحیه مرکزی بر قصبه‌جق اولوب ، حکیم شهیر ژان ژاق روسونك اقامتکاهی بولنمش اولان زاویه‌سیله مشهوردر .

مونتنغرو { (Montenegro) آوروپا لسانلرنده قره‌طاغ برنساکنه ویریلان اسم اولوب، لاتین لساننده « قره طاغ » دیمکدر. [« قره‌طاغ » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مونتوبان { (Montauban) فرانسه‌ده پارسك ۶۳۹ کیلومتره جنوبنده و (تارن) نهری اوزرنده (تارن مع غارونه) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۳۹۶۱ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، کتبخانه‌سی، علوم وفنون جمعیتی، موزه‌سی، عمومی باغچه‌سی، کوزل بر کوپریسی، تفرجگاهلری وبرخیلی فابریقه‌لریله تجارتی واردر.

مونته‌ویدئو { (Montevideo) آمریقای جنوبیده (لاپلاته) خلیجی مدخلنك ساحل شمالیسنده وبوئنوس آیرسك ۲۱۵ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ۳۴°۵۴′۳۳″ عرض جنوبی ایله ۲۹°۵۸′۳۲″ طول غربیده (اوروغوآی) جمهوریتنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، ۱۷۵۰۰۰ اهالیسی، دار الفنونی ، ۱۰۰۰۰ شاکردی حاوی ٦٤ مکتبی، دوز، کنیش وتمیز سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، بیوك تیاتروسی وسائر ابنیهٔ عمومیه‌سی، پك صاغلام ولطیف هواسی، فرانسز، ایتالیان، اسپانیول و سائر جنسیتلردن مرکب شن ومهمان‌نواز اهالیسی ، کوزل باغچه وتفرجگاهلری وایشلك تجارتی واردر.

مونته قریستو { (Monte-Cristo) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنه ملحق وخطهٔ مذکوره‌نك ساحلی قارشیسنده اوله‌رق (تیرنیان) دکیزنده و (البه) جزیره‌سنك جنوبنده کائن بر کوچك آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰ مربع کیلومتره‌در. قورصانلر طرفندن نهب وغارت اولنه‌رق، خیلی وقتدن بری خالی قالمشیکن، اخیراً ایتالیا دولتی مجرمینی اوراده نقل ایله توطین ایتمکه باشلامشدر . آلکساندر دومانك مشهور بر حکایه کتابنك عنوانی اولمغله کسب اشتهار ایتمشدر.

موندووی { (Mondovi) ایتالیاده پیامونته خطه‌سنك قونی ایالتنده و (قونی) نك ۲۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۷۰۰ اهالیسی وایپك قاشلرله چینی وسائره فابریقه‌لری واردر.

موندینو { (Mondino) تشریح مشاهیر علماسندن اولوب، فن مذکوری یکی بر اصوله دوکمش، و ترقیاتنه چوق خدمت ایتمشدر. ۱۲٦۰ تاریخلرنده میلانده ویا فلورانسه‌ده طوغمش، و ۱۳۲٦ ده بولونیه‌ده وفات ایتمشدر.

مونرآله (Monréale) سیجلیه‌نك پالرمو ایالتنده و پالرمونك ٦ کیلومتره غرب جنوبیسنده کوزل برقصبه اولوب، ١٤٠٠٠ اهالیسی، مصنع وبیوك برکلیساسی ومشهور پورتقال وبادم وزیتونی واردر.

مونروویه (Monrovia) آفریقانك ساحل غربیسنده (لیبریه) جمهوریت زنجیه‌سنك مرکزی برقصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، دوز سوقاقلری و دکیزه ناظر لطیف موقع ومنظره‌سی واردر.

مونزه (Monza) ایتالیاده لومباردیه خطه‌سنك میلان ایالتنده ومیلانك ١٧ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (پو) ایرماغنه تابع (لامبرو) نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٧٠٨٠ اهالیسی و مصنع کلیسالری واردر، که بونلرك اك بیوکنده اسکی لومبارد حکمدارلرینك دمیر تاجی محفوظدر.

مونستر (Munster) ایرلانده‌نك منقسم اولدیغی درت قسمك بری اولوب، جزیره‌نك جنوب غربی جهتندن عبارتدر. شمالاً قونوخت، شرقاً لینستر خطه‌لریله، جنوباً مانشه دکیزیله غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٥٥٦ مربع کیلومتره اولوب، ١٣٣١١٠٥ اهالی ایله مسکوندر. نورمانلرك ورودندن اول بو خطه شمالی وجنوبی موسته اسملریله ایکی دائره‌یه منقسم ایدی. شمدیکی حالده: قلاره، لیمریق، تیپراری، کری، قورق وواترفورد اسملریله ٦ قونتلغه منقسمدر.

مونستر (Münster) پروسیه‌نك غرب جهتنده وبرلینك ٣٩٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق (امس) ه تابع (آآ) نهری اوزرنده وستفالیه ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٥٧٠١٨ اهالیسی، منسوجات مختلفه ایله ماکینه، پیانو، کاغد وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، بیوك مطبعه‌لری وصحاف دکانلری، یالکز فلسفه وعقائد قسملرینی حاوی دارالفنونی، نباتات وحیوانات باغچه‌سی، کتبخانه‌سی، قتولیکلره وپاپاسلره مخصوص مکتب ومدرسه‌ی، مربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص مکتبی، فنون وصنایعه وتاریخه مخصوص جمعیتلری، خسته‌خانه‌سی، تیمارخانه‌سی و مصنع کلیسالری واردر. ابنیه‌سنك طرز معماریسی وشهرك منظرهٔ عمومیه‌سی الیوم قرون وسطایی آکدیریور.

مونستر (Münster) آلمانیه مشاهیر مستشرقیننden اولوب، لسان عبرانی‌یه واقف اولمغله، صرف ولغت کتابنی ترتیب، وعبرانیجه‌دن برچوق کتابلر ترجمه ایتمشدر. ١٤٨٩ تاریخنده (اینکلهایم) ده طوغمش، و ١٥٥٢ ده وفات ایتمشدر.

مونغو پارق (Mungo-Park) اسقوجیه مشاهیر سیاحیننden اولوب، ١٧٩٥ ده لوندره جمعیت جغرافیه‌سی طرفندن آفریقای وسطی‌یه برسیاحت اجراسنه مأمور اولمغله، نیجر مجراسنك قسم اعظمنی کشف ایتمش؛ و ١٧٩٧ ده آوروپایه عودت ایدوب، ١٨٠٣ ده برایکنجی سیاحته کیتمش ایسه‌ده، ١٨٠٥ دن صکره کندیسندن خبر آلنماغه باشلایوب، حوصه‌ده قتل اولندیغی آکلاشلمشدر. سیاحتنامه‌لری نشر، والسنهٔ سائره‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.

مونق (Munk) آلمانیا مشاهیر مستشرقیننden اولوب، عربی و عبرانی لسانلری حقنده برچوق تدقیقاتده بولنمش؛ وبوبابده بعض آثار معتبره براقمشدر. ١٨٠٢ ده طوغوب، ١٨٦٧ ده وفات ایتمشدر.

مونکیر (Monghir) هندستانده بهار خطه‌سنك (بهاکلپور) ایالتنده و٥٣ کیلومتره غرب شمالیسنده وکنك ایرماغنك ساحل یمیننده قضا مرکزی برشهر اولوب، ١٢٥٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٥٥٣٧٠ اهالیسی، برقلعه‌سی، برقاچ سرایی، اسلحه معمولاتی وجوارلرنده میاه معدنیه‌سیله اورمانلری واردر.

مونموت (Monmouth) انکلتره‌ده لوندره‌نك ١٨٠ کیلومتره غرب شمالیسنده قونتلق مرکزی برقصبه اولوب، ٥٥٨٠ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، ذخیره وکرسته تجارتی واطرافنده کوزل منظره‌لی مواقعی واردر.

مونوپولی (Monopoli) ایتالیانك باری ایالتنده وبارینك ٤٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق آدریاتیق ساحلنده بر

برقصبه اولوب، ١٣١٥٥ اهالیسی وپاموق وكتن
بز فابریقه‌لریله دباغخانه وبویاخانه‌لری واردر .

مونیخ { (München وآلمانجه Munich) آلمانیای جنوبیده باویره قراللغنك
پایتختی بر شهر اولوب ، برلینك ٥١٠ كیلومتره
جنوب غربیسنده وویانه‌نك ٣٦٠ كیلومتره غربنده
اوله‌رق طونه‌یه تابع (ایزار) نهری اوزرنده
و ٤٥´ ٨° ٤٨ عرض شمالی ایله ١٨´´ ١٦´ ٩° طول
شرقیده وبرچوق دمیریول خطلرینك نقطهٔ تقاطعنده
واقعدر. بیوك وكوزل برشهر اولوب، ٤٠٧١٧٤
اهالیسی، دار الفنونی، مكتب صنایعی، طب، فن
بیطری ، اورمان ، طوپوغرافیا ، صاغر ودیلسز،
صنایع نفیسه ، فن معماری ، تجارت مكتبلری ،
درت مكتب اعدادیسی ، قیزلره مخصوص بیوك بر
مكتبی، علوم وفنون وصنایعه مخصوص آقادمیالری،
جغرافیا جمعیتی، ٣٠٠٠٠٠ جلدی حاوی واسع
كتبخانه‌سی، مكمل موزه‌سی، مصنع ومزین سرایی،
٤٣ كلیساسی ، آقادمیایه مربوط فنون مختلفه
نمونه‌خانه‌لریله قیمتدار آثار فنیه‌سی وكتبخانه‌سی
واردر . مذكور ایكی كتبخانه‌دن بشقه قرالك بر
ملیون جلد كتب مطبوعه ایله ٣٠٠٠٠ ال یازیسی
كتابلری حاوی كتبخانه‌سی‌ده عمومه آچیقدر .
هرنه قدر شهر چپلاق بر اووه‌ده اولوب، هواسی
سرتجه و رطوبتلی ایسه‌ده ، صنعی تزییناتی وباغچه
وتفرجگاهلری چوقدر. صنایع مراكزندن دخی
اولمدیغی حالده، جام، پورسلن، مجوهرات، ساعت،
ریاضیه، حكمت طبیعیه، فن جراحی، موسیقی
الات وادواتیله دوربین وكوزلك كبی شیلر، كاغد،
بیره، آبنوسدن مواد مختلفه، صنعی چیچكلر، غانت،
فورچه، موم، عطریات وسائره فابریقه‌لریله طونج
وجنقو دوكمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، و محل كشف
وایجادی بولندیغی لیطوغرافیا مطبعه‌لری چوقدر.
متعدد خسته‌خانه، یتیمخانه وسائر مؤسسات خیریه‌سی
ده واردر.

موهاو { (Mohave) ممالك مجتمعه‌نك حكومات غربیه‌سندن قالیفورنیه حكومتنك
قسم جنوبیسنده بر چولك واوراده جولان ایدر
اقوام وحشیهٔ اصلیه‌دن بر قومك اسمیدر. بوچولی
سان فرانسیسقویه منتهی اولان بر دمیریول خطی
شق ایدیور.

موهاوق { (Mohawk) ممالك مجتمعه‌نك نیویورق حكومتنده بر
نهردر، كه (ترنتون) ك ٨ كیلومتره غربنده نبعانله،
ابتدا جنوبه وبعده شرق جنوبیه طوغری آقه‌رق،
٢٥٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره (هودسون)
نهرینه دوكیلور. ملتقاسندن یوقاری ٢٥ متره
یوكسكدن دوشوب، كوزل بر شلاله ودها بعض
كوچك شلاله‌لر تشكیل ایدیور. یتاغی پك اینیشلی
وشلاله‌لی اولدیغندن، كندیسی سیر سفائنه صالح
دكل ایسه‌ده، مذكور هودسون مجراسیله اونتاریو
كولی آره‌سنده آچلمش بر جدوله صو ویریور.
مجراسی بوینجه بر دمیریول خطی دخی تمدید
اولنمشدر. مجراسی اوزرنده برقاچ معموره بولنوب،
اك بیوكلری روما واوتیقه‌در.

موهل { (Mohl) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ١٨٠٠ ده استوتغارده
طوغمش؛ و (آبل رموزات) و (سیلوستر دوساسی)
كبی اعاظم مستشرقیندن السنهٔ شرقیه‌یی اوكرنوب،
اك زیاده فارسی‌یه تخصص ایتمشیدی. فرانسه‌ده
توطن ایدوب، آقادمیا اعضالغنه وفرانسه مكتبنده
فارسی معلملكنه نصب اولنمشدی. ١٨٧٥ ده وفات
ایتمشدر. كتب فارسیه‌دن زردشته متعلق فقره‌لری
جمع ونشر ایتدیكی كبی، فردوسینك «شاهنامه»‌سنی‌ده
فرانسزجه‌یه ترجمه وطبع ایتمشدر.

موهلی { (Mohéli) مداغسقارك منتهای شمالیسیله آفریقا ساحلی آره‌سنده
واقع (قوموره) جزایرندن بری اولوب، مساحهٔ
سطحیه‌سی ٢٣١ مربع كیلومتره واهالیسی ٦٠٠٠
كشی راده‌لرنده‌در . بونلر عربلرله آفریقالی ویا
مداغسقارلی قاریلردن متولد اولوب، دین اسلامله
متدیندرلر . دیكر قوموره جزایریله برابر اسماً
فرانسه‌نك حمایه‌سی آلتنده بولنیور. برلیلر (معالی)
تسمیه ایدرلر.

موهوب { (ابوالفضل — بن ظافر بن جابر السكری) مشاهیر اطباء
اسلامدن اولوب ، بشنجی قرن هجری اواخرنده
حلبده یاشامشدر. «اختصار كتاب المسائل لحنین
بن اسحق» عنوانیله بركتابی واردر. پدری ظافر،
جدی جابر و اوغلی جابر دخی حذاق اطبادن

اولوب، عن اصل موصللی اولدقلری حالده، پدری ظافر حلبه هجرت ایتمشیدی.

موهیقان { (Mohicans) آمریقای شمالیده اقوام اصلیه‌دن بیوک بر قوم اولوب، ممالک مجتمعه‌نک شمال شرقی کوشه‌سنده هودسون مجراسیله بحر محیط آطلاسی سواحلی آره‌سنده بولنورلردی. همان کاملاً منقرض ومحو اولمشلردر. مشهور حکایه نویس (قوپر) «موهیقانلرک اخیری» عنوانلی حکایه کتابیله اسملرینه شهرت قزاندیرمشدر.

موهیلف { (Mohilew) روسیه‌ده پترسبورغک ٦٦٧ کیلومتره جنوبنده و (دنیپر) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، تقریباً ١٧٠٠٠ ی یهودی اولمق اوزره، ٤٠٥٣٥ اهالیسی، استحکاماتی، کوزل بر میدانی، ٢٩ روس، ٣ قتولیک، ١ پروتستان کلیساسیله ٢ خاوره‌سی، ذکور و اناث ایچون آیری آیری اعدادیه مکتبلری، دار المعلمینی، ابه مکتبی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سیله تلاتین وسائر معمولات دباغیه‌سی وایچ یاغی، بال مومی، بال، پوتاس، کتن وکنوپر اخراجاتی واردر.

— موهیلف ایالتی روسیه‌نک ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمالاً ویتپسک، شرقاً اسمولنسک شرق جنوبی جهتندن وجنوباً چرنیغوف، غرباً دخی مینسک ایالتلریله محدوددر. ٥١° ٥٧′ ایله ٥٥° ١٣′ عرض شمالی و ٢٦° ٣١′ ایله ٣٠° ٢٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٠٤٧ مربع کیلومتره و اهالیسی ١٤٤٥٧٤١ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٣٠ کشی دوشیور. اراضیسی دوز اولوب، شمال جهتی بر آز دها یوکسک اولمغله، بالطیق دکیزیله قره دکیز مائله‌سی آره‌سنده تقسیم میاه خطی تشکیل ایدن تپه‌لر صرتنه داخلدر. جنوب جهتی دها آلچقدر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، (دنیپر) ایرماغی ایالتی شق ایله، صاغ وصولدن بک چوق چایلر ودره‌لر آلیر. کوللری دخی چوق لکن کوچکدر. هواسی صوغوق اولوب، یازین میزان الحراره نهایت ٣١ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر ٣٥ درکه‌یه قدر اینر. قیشین درت آی صولر منجمد حالنده بولنور. اراضیسنک بر ثلثندن زیاده‌سی اورمان، بر ثلثه قریب مقداری اراضیٔ مزروعه، بر عشری چایر وقصوری اراضیٔ خالیه‌در. باشلیجه محصولاتی: چاودار، بولاف، آرپه، داری، کتن، کنوپر و پتاته‌در. حیوانات اهلیه‌سی آز وجنسلری عادیدر. نهرلرنده بالیق چوقدر. اورمانلرده قورت، آیی، تیلکی وسائر حیوانات وحشیه و پوستلری کورکه یارار انواع حیوانات بولنیور. صنایعی هنوز کریدر.

موهیلف { (Mobilew) روسیه‌نک (پودولیه) ایالتنده و (قامنیچ پودولسکی) نک ٩٢ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (دنیستر)ک صول کنارنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٨١٥٠ اهالیسی وموم، ایچ یاغی، بیره ومسکرات فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واوزوم وقورو یمش اخراجاتی واردر.

مؤید { [«هشام المؤید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مؤید { (ملک —) [«ابو الفدا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مؤید { (هزبر الدین داود بن یوسف بن رسول الترکمانی) یمنده ٢٠ سنه حکم سوروب، ٧٢١ تاریخنده وفات ایتمش؛ و اوغلی مجاهد خلفی اولمش ایدی. عالم بر ذات اولوب، کتبخانه‌سی ١٠٠٠٠٠ جلد کتابی حاوی ایدی.

مؤید { (ملک —) [«محمودی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مؤید { (ملک — احمد) مصر وشامده حکومت سورن ممالیک چراکسه‌نک اون اوچنجیسی اولوب، ٨٦٨ تاریخنده، پدری ملک اشرف ابو نصر اینالک وفاتی اوزرینه، وصیتی اوزره، تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، یالکز درت آی حکومت سوردکدن صکره، ینه او سنه اتابکی بولنان امیر خوشقدم طرفندن اسقاط، وبری ضبط اولنمشدی.

مؤید الالوسی { (ابو سعید محمد بن علی) مشاهیر شعرادن اولوب، ٤٩٤ تاریخنده عراقک حدیثه قصبه‌سی قربنده واقع (الوس) قریه‌سنده طوغمش؛ و دجیلده نشأت ایدوب، بعده بغداده دخول ایله، خلیفه مسترشد بالله زماننده چاوش اوله‌رق سلک عسکری‌یه

داخل اولمش ؛ و بعده سلطان مسعود بن ملکشاه سلجوقینك خدمتنه کیرمش ؛ و برچوق غزللر ومدحیه وهجویه‌لر سویلیوب ، او میانده خلیفه مقتفی بالله حقنده دخی بر هجویه سویلکله ، حبس ایدیله‌رك ، اون سنه محبوس قالمش ؛ و خلیفه مستنجد باللهك جلوسنده ٥٥٥ تاریخنده اطلاق اولندقده ، محبسك قرانلغندن کوزلری ایی کورمز اولمش ایدی . محبسدن چیقنجه ، موصله کیدوب ، ٥٥٧ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر . شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

وسلوا فاتيت الدموع لبعدهم
من بعدهم وعجبت اذ انا باق
وعلمت ان العود يقطر ماءه
عند الوقود لفرقة الاوراق الخ

مؤید الدوله { (ابو نصر بویه بن رکن الدوله بن بویه) آل بویه ملوکندن اولوب ، پدرینك وفاتندن صکره ٣٦٦ تاریخنده برادری عضدالدوله فرمانیله عراق حاکمی اولمش ؛ وبدی سنه اجرای حکومتدن صکره ، ٣٧٣ تاریخنده ، ٤٣ یاشنده ایکن ، خناقدن وفات ایتمشدر .

مؤید الدوله { [ابوالمظفر بن منقذ » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مهاج { (Mohacz) مجارستانك (بارانیه) سنجاغنده وسجدینك ٩٥ کیلومتره غربنده وطونه‌نك غربی قولنك صاغ کنارنده بر قصبه اولوب ، ١٢٣٨٥ اهالیسی و واپور اسکله‌سی واردر . جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری ٩٣٢ ده مهاجده مجارلره قارشی بیوك بر مظفریت قزانوب ، واقع اولان محاربه‌ده مجار قرالی ایکنجی لویی تلف وعسکری پریشان اولمش ایدی . ابن کمال پاشا بو مظفریتك تاریخنی یازوب ، بوکتاب ویانه‌ده طبع اولنمشدر .

مهاجر { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب ، الك معروفلری بروجه آتیدر : (مهاجر بن ابی امیه بن المغیرة القرشی المخزومی) که ام المسلمین ام سلمه (رضها) نك برادری وخالد بن ولید (رضه) ك یکنی اولوب ، اصل اسمی ولید ایکن ، جناب نبویدن مهاجر تسمیه بیورلمش ؛ وتبوك غزاسنده تخلف ایتمکله ، همشیره‌سنك شفاعتیله عفو جناب نبوی‌یه مظهر اولمش ؛ وجناب نبویدن حارث بن عبد الکلال الحمیری یاننه یمنه ارسال بیوریله‌رق ، بعده کنده صدقاتنه مأمور اولمش ؛ و خلافت جناب صدیقیده اهل ردهٔیه قارشی یمنه اعزام بیوریله‌رق ، حضرموتده حصن النجیری فتح ایتمش ، واشعث بن قیس اسیر طوتوب ، جانب خلافته کوندرمش ایدی . — (مهاجر بن خالد بن الولید القرشی المخزومی) که عهد جناب نبویده چوجق اولوب ، بعده برادری عبدالرحمن معاویه‌نك طرفنی التزام ایتدیکی حالده ، کندیسی جناب مرتضایه انتساب ایدوب ، جمل محاربه‌سنده برکوزی یاره‌لانمش ، وصفین محاربه‌سنده شهید اولمشدر . اوغلی خالد معاویه‌نك طبیبی ابن اثالی قتل ایدوب ، مرقومك معاویه‌نك امریله زهرلدیکی عمی عبدالرحمنك انتقامنی آلمشدر .

مهتدی بالله { (محمد بن الواثق بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك اون دردنجیسی اولوب ، جدینك زمان حکومتنده ٢٢٠ تاریخندن صکره طوغمش ؛ وعم‌زاده‌سی معتز بالله بن المتوکلك غلامان خاصه طرفندن اسقاط وقتل اولنمسی اوزرینه ، ٢٥٥ تاریخنده تخت حکومته قعود ایتمشدر . متدین وعادل بر ذات اولوب ، غلامان خاصه‌نك آرزوسنه کوره حرکت ایده‌مدیکندن ، بر سنه‌یه قریب مدت اجرای حکومتدن صکره ، بونك دخی علیهنه قیام ایتملریله ، کندیلرینه قارشی حرب ایدوب ، محاربه‌ده مجروح واسیر اولدقدن صکره ، ٢٥٦ ده قتل اولنمشدر . ١٧ ارکك و٦ قیز اولاد براقوب ، بغدادده تدریس وخطابتله مشغول اولمشلردر .

مهدی { (ابوالقاسم محمد بن الحسن العسکری بن علی الهادی بن محمد الجواد) ائمهٔ اثنا عشرك اون ایکنجیسی اولوب ، ٢٥٩ تاریخنده دنیایه کلمش ؛ وپدرینك وفاتندن صکره درت بش وبر روایتده اون بدی یاشنده ایکن ، سردابه کیروب ، بردها کورنمدیکی متواتر اولمشدر . شیعیلر آخر زمانده ظهور ایده‌جکنه معتقد اولوب ، حقنده برچوق روایات نقل ایدرلر .

مهدی { (محمد — بن المنصور بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس) خلفاء

عباسیه‌نك اوچنجیسی اولوب، ۱۲۷ تاریخنده دنیایه
كلمش؛ و ۱۵۸ تاریخنده، پدرینه خلف اوله‌رق،
تخت حکومته قعود ایلمشدر. عادل وسخی بر ذات
اولوب، اون سنه ایله برآی کمال شان وعدالتله
اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ۱۶۹ تاریخنده
۴۳ یاشنده جبلده (ماسبدان) نام محلده وفات
ایتمش؛ واوراده دفن اولنمشدر. ۱۶۰ تاریخنده
ایفای حج وزیارت روضهٔ مطهره ایدوب، اهالیٔ
حرمینه کلی احسانلر ایتمش؛ وحرم شریفی مرمر
ستونلر وآلتون قندیللرله تعمیر وتزیین، ودیبالرله
تفریش ایلمش ایدی.

مهدی { [« عبد الله مهدی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مهدی { فرس شعراسندن بروجه‌آتی طقوز کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد — پهلوان) علوم وکمالاتله تزیین
ذات ایتمش اولدیغی حالده قوت بدنیه وکورشده
دخی امثالسز اولمغله (پهلوان) لقبیله شهرت
بولمشیدی. موسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی.
علیشیر نوایی تذکره‌سنده مدحنی ایدیور. شوبیت
اونکدر:

نیست ره پیش سکان او من بیچاره را
تابدیشان کویم احوال دل صد پاره را

— ایکنجیسی (آقا محمد —)، پدری کیلانلی
اولدیغی حالده، کندیسی اصفهانده تولد ونشأت
ایتمش؛ وشاه طهماسب صفوی‌یه انتسابله منجم
باشیسی اولمش ایدی. دولت صفویه‌نك انقراضنده
نادر شاهك قورقوسندن کیلانه چکیلوب، خلقدن
انقطاع، وزراعتله اشتغال وتعیش ایدردی. ۷۶
یاشنده وفات ایتمشدر. «آتشکده» صاحبی نادر
شاه دورندن صکره کندیسیله کوریشوب، اخلاق
حسنه‌سنه حیران اولدیغنی بیان ایدیور. شو رباعی
جملهٔ اشعارندندر:

با حکم قضا ستیزه نتوان کردن
با دست علاج نیزه نتوان کردن
تدبیر کجا علاج تقدیر کند
آهن باموم ریزه نتوان کردن

— اوچنجیسی استرابادلی اولوب، ملانظام
معماییٔنك برادری ایدی. ۹۲۴ تاریخنده وفات
ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ساقی نبود بی ادبیها عجب ازما
ماردم مستیم نیاید ادب از ما

— دردنجیسی (میرزا — خان) نادر شاهك
کاتبی ومعتمدی اولوب، (منشی الممالك) عنوانینی
احراز ایتمشدی. مشارالیهك وقوعات وفتوحاتنی
اوچ صورتله ضبط وتحریر ایدوب، «تاریخ نادری»،
«تاریخ جهانکشا» و «درهٔ نادره» عنوانلریله
اوچ اثر براقمشدر، که فصاحت وسلاستلریله
مشهوردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

چون حاصل عمرتو فریبی ودمیست
بیداد مکن کرت بهردم ستمیست
مغرور مشو بخودکه اصل من وتو
کردی و شراری ونسیمی ودمیست

— بشنجیسی (میرزا — بن میرزا حبیب الله)
عن اصل شهرستانلی اولوب، پدرندن صکره
هندستانده دولت تیموریه‌ده صدارت و وزارت
منصبنه نائل اولمش؛ وابو سعید میرزادن بهادر
شاهه‌دك اولان هند ملوك کورکانیه‌سنك تاریخنی
یازمشدر. ۱۰۴۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو
بیت جملهٔ اشعارندندر:

بی دوروز کسانرا زخاك برکیرد
ندیده ایم چو دولت عزیز دربدری

— آلتنجیسی (— بیك) قزوینلی اولوب،
فتحعلی شاه قاجار زماننده یاشامش، واکثر
عمرینی سیاحتله کچیرمشدر. لطیفه‌یه مائل، بدیهه‌کو
وقلندر مشرب برآدم اولوب، شاه مشارالیهك
ویرمش اولدیغی خلعتی میخانه‌یه رهن براقدیغندن،
شاهك عتابنه مظهر اولدقده، بداههٔ شو بیتی
سویلمشدر:

خلعت نو شده در بادهٔ دیرینه کرو
که بود بادهٔ دیرینه به از خلعت نو

— یدنجیسی (میر محمد —) همدان ساداتندن
اولوب، شو بیت اونکدر:

مرنجان دل کرم درویش را
بدریای آتش مزن خویش را

— سکزنجیسی (سید — طباطبا) ری شهرندن اولوب، شو بیت اونکدر:

نیست گرداب که از شورش ما
آب در دیدهٔ دریا گردد

— طقوزنجیسی (میرزا —) قم شهرندن اولوب، کوزل اشعاری واردر. شو بیت او جمله‌ندر:

جایی که بود شمع رخت انجمن افروز
خورشید چراغیست که پروانه ندارد

مهدی { (ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن تومرت الهرغی) مغربده موحدین دولتنک اصل مؤسسی اولوب، کندیسی حکومت سورمه‌مشدر. مغرب اقصاده جبل سوس مملکتنده دنیایه کلوب، امام حسن بن علی (رضهما) نسلنه منسوب اولمق ادعاسنده ایدی. کنج یاشنده تحصیل علم ایچون شرقه رحلت ایدوب، بغدادده امام غزالی وکیا الهراسی وطرطوشی کبی اعاظم علمادن فقه وحدیث وتفسیر وسائر علوم دینیه‌یی تحصیل ایله، فوق‌العاده بر زهد وتقوی کوسترمکه باشلامشیدی. بعده مکهٔ مکرمه‌یه عزیمتله، برمدت اقامتدن صکره، کوردیکی بر امر منکر اوزرینه، چیقوب مصره کلمش؛ واوراده دخی نهی عن المنکر خصوصنده مبالغه ایتدیکیچون، حکومت طرفندن طرد واخراج اولنه‌رق، ٥٠٥ تاریخنده کمی ایله افریقیه‌نک مهدیه اسکله‌سنه چیقمش: وبر خراب جامع شریفک رواقنده اوتوروب، ینه حرکتنده دوام ایتمش ایسه‌ده، اوراده حکم سورن بنی بادیسدن یحیی بن تمیم کندیسنه حرمت ورعایت ایتمش؛ واورادن بجایه‌یه کچوب، اورادن دخی طرد اولنمغله، (ملاله) قریه‌سنه کیده‌رک، تدریس وارشاده باشلامش؛ و اوراده مار الترجه (عبد المؤمن بن علی القیسی) دخی مریدانی زمره‌سنه داخل اولمش ایدی. مریدلری چوغالنجه، اونلر ایله مراکشه کیده‌رک، اوراده دخی خراب بر جامع شریفی مکان اتخاذله، امر بالمعروف ونهی عن المنکر خصوصنده مبالغه ایتدیکیچون، ملوک ملثمیندن کرسیٔ حکومتده بولنان ابوالحسن علی بن یوسف بن تاشفین علمادن بر مجلس عقدیله، کندیسنی امتحان ایتدکده، مالک بن وهیب الاندلسی بونک برشخص مضر اولدیغی بیانله، حبسی رأینده بولنمش ایسه‌ده، ملک مشارالیه بو بر فقیر آدمدر، نیچون کناهنه کیره‌یم، دیه‌رک، ودعاسنی طلب ایده‌رک، صالیویرمشیدی. مهدی مراکشده اقامتک عاقبت مخاطره‌لی اوله‌جغنی آکلایه‌رق، مریدانیله (تینمل) طاغلرینه چکلمش؛ وطاغلیلر طرفندن حسن قبول کوروب، مریدانی کیتدکجه تکثر ایتمکله، ایچلرندن شبهه ایتدیکی بعضلرندن قورتلمق ایچون، برکون جمله‌سنی بر قیا باشنه کتوروب، اوراده ایچکزدن صادق ومنافق کیملر اولدیغنی بکا بر ملک طرفندن خبر ویرلدی دیه‌رک، شبهه‌لندیکی آدملری قیادن آشاغی آتدیرمش؛ وقالانلری تسلیح ایدوب، مرقوم عبدالمؤمنی اون بیک کشی ایله مراکشک اوزرینه سوق ایتمشدی. بونلر برمدت شهری محاصره ایتدکدن صکره، مغلوب اولوب، چکلمش؛ وبو مغلوبیت خبری مهدی‌یه واصل اولنجه، ذاتاً خسته اولدیغندن، ٥٢٤ تاریخنده کدرندن تلف اولوب، مریدانندن مرقوم عبدالمؤمنه بیعت ایتمکی وصیت براقمش؛ وبو وجهله عبدالمؤمن بالآخره دولت ملثمینی قالدیروب، موحدین دولتنی تأسیس ایلمشدر.

مهدیه { تونسده تونسک ١٧٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده ودکزک ایچنه کیرمش بر شبه جزیره اوزرنده بر قصبه اولوب، ٣٥٠٠ اهالیسی، خراب قلعه‌سیله متعدد جوامع شریفه‌سی، طولمش برکوچک لیمانی، صیدماهیسی وذخیره وسائره اخراجاتی واردر. فاطمیونک برنجیسی اولان عبیدالله المهدی طرفندن ٣٠٣ تاریخنده تأسیس، و پایتخت اتخاذ اولنه‌رق، برخیلی وقت بیوک بر شهر حالنده بولنمشدر. مؤسس بولندیغی شبه جزیره وقتیله بر زخنده صنعی برجدول ایله قره‌دن آیرلمشدیسه‌ده، بعده جدول طولمشدر. عبیدالله مهدی مهدیه‌نک قارشیسنده وایچ طرفنده (زویله) اسمیله بر قصبه دخی بنا ایدوب، آره‌لرنده کوپری ایله اختلاط اولنوردی. لیمانک آغزی دخی ایکی طرفدن برر قلعه ایله محفوظ اولوب، بو ایکی قلعه آره‌سنده زنجیر تمدیدیله لیمان کیجه قپانیردی. خراب حالنده اولان ابنیهٔ قدیمه‌سی اسکی بیوکلکنه دلیلدر. بعده شارل کینت طرفندن طوپه طوتیله‌رق، تخریب اولنمغله، بر دها اعمار اولنه‌مامشدر. اطرافنده قارتاجلیلر زماننده قالمه

بر طاقم منزارلر وسائر آثار عتيقه بولنديغندن، محلنده قارتاجليلر زماننده برمعموره بولنمش اولديغي آكلاشيليور.

— مغرب اقصاده وبحر محيط آطلاسي ساحلنده اولەرق (سلا) نك قربنده دخي بو اسمله بر قصبه اولوب، موحدينك برنجيسي اولان عبد المؤمن طرفندن تأسيس، وشيخي اولان صاحب دعوت محمد بن تومرتك نامنه نسبتله مهديه تسميه ايتمش ايدي.

مهذب { (قاضي — حسن بن علي) شعرادن اولوب، صالح بن رزيكه منسوب

ايدي، وصالح بن رزيكك ديواننده‌كي اشعارك چوغي صاحب ترجمه‌نك اولديغي مرويدر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

لقد طال هذا الليل بعد فراقه
وعهدي به قبل الفراق قصير
وكيف ارجي الصبح بعدهم وقد
تولت شموس بعدهم و بدور

مهذب الدين { (ابو سعيد محمد بن ابي حليقه) مشاهير حكما

واطبادن اولوب، مصرده ملك ظاهر ركن الدين بيبرسك زماننده اهتدا ايتمش؛ ومشاراليهك خدمت طبابتنده بولنوب، پك چوق احسانلرينه نائل اولمش ايدي. «كتاب في الطب» عنوانيله برتأليفي واردر. (موفق الدين ابو الخير) اسميله بر برادري وارايدي، كه كحالةلقده‌كي مهارتيله مشهور اولوب، هنوز يكرمي ياشنده بوغيكن ملك صالح نجم الدين نامنه كحالته متعلق بركتاب يازمشيدي.

مهذب الدين بن هبل { (ابو الحسن علي بن احمد)

مشاهير اطبا وحكمادن اولوب، شعر و ادبياتدن و علم حديثدن دخي بهره‌سي وار ايدي. ٥١٥ تاريخنده بغدادده دنيايه كلوب، تحصيل علوم ايتدكدن صكره، موصله نقل وطن ايده‌رك، بر خيلي وقت (خلاط) ده اقامتله، اورا صاحبندن اموال كثيره‌يه نائل اولدقدن صكره، ماردينه كيده‌رك، بدرالدين لؤلؤه انتساب ايتمش؛ و نهايت كوزلرينه عمي طاري اولمغله، موصله عودت ايدوب، ٦١٠ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. طبه دائر «المختار» عنوانيله بر تأليف معتبري و «كتاب الطب الجمالي» عنوانيله بر اثري واردر. كوزل اشعاري دخي اولوب، شو برايكي بيت او جمله‌دندر:

ايا دوحة هام الفؤاد بذكرها
عليك سلام الله يا دوحة الانس
رمتني النوى بالبعد منك و قربها
وقد كنت جارا لاصقالك بالامس

مهذب الدين الدخوار { (ابو محمد عبد الرحيم — بن

علي) مشاهير اطباء اسلامدن اولوب، دمشقده تولد ونشأت ايتمشدر. پدري كحال اولوب، كنديسي دخي ابتدا بو فنله مشغول اولمش؛ و بعده طبابتله توغل ايدوب، علوم حكميه ورياضيه وسائره‌يي دخي بحق اوكرنمش ايدي. نورالدين بن زنكينك بيمارستان كبيرينك سراطباسي اولوب، ملك عادلك دخي خدمت طبابتنده بولنمش؛ و رئيس الاطبا عنواننه نائل اولوب، كليتلي ثروت وسامانه مالك اولمشيدي. بعده ملك اشرف بن ملك عادل طرفندن جلب اولنه‌رق، اكرام والتفات وتخصيصاته نائل اولمشيدي. عمريني اجراي طبابت وتدريسله كچيروب، حسن خطي اولمغله، برچوق كتب طبيه وسائره دخي استنساخ ايتمشيدي. ٦٢٨ تاريخنده وفات ايدوب، اولادي اولمامغله، خانه‌سيني، فن طبك تدريسنه مخصوص مدرسه اولمق اوزره، وقف و مالملكني وكتابلريني دخي بو مدرسه‌يه ترك وتخصيص ايتمشيدي. ابوبكر رازينك «الحاوي» عنوانلي كتاب كبيريني وابو الفرج اصفهانينك «الاغاني الكبير» عنوانلي كتابني اختصار ايتديكي كبي، «مقالة في الاستفراغ»، «كتاب الجنينة»، «تعليق ومسائل في الطب وشكوك طبية ورد اجوبتها»، «كتاب الرد على شرح ابن صادق لمسائل حنين»، «مقالة الرد على رسالة ابي الحجاج يوسف الاسرائيلي في ترتيب الاغذية اللطيفة والكثيفة في تناولها» عنوانلي تأليفاتي دخي واردر.

مِهر { اسكي ايرانيلرك معبودلرندن اولوب، شمسدن كنايه ايدي؛

ونور وضيا وحيات وقوت علامتي عد اولنوردي. اسكي يونانيلر وروماليلر دخي بو معبودي ايرانيلردن آلوب، Mithra تسميه، وعبادتني بر طاقم سرائرله اجرا ايدرلردي.

مَهرات { نجدده و حضرموت قربنده بر بلده اولوب، مهره‌دن معدود اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مهران { (یاخود مهران رود) جغرافیون اسلام آثارنده سند ایرماغنه ویریلن اسمدر. [«سند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مِهران { صحابه‌دن اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزك آزادلیسی ایدی. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — بو اسمده صحابه‌دن دیگر برذات دخی اولوب، اهل جزیره‌نك امامی اولان (میمون بن مهران) ك پدریدر، وبو اوغلی کندیسندن روایت ایتمشدر.

مهرداد { (Mithridate) بو اسمله آسیای صغیر اسکی حکمدارلرندن برقاچ کشی کلوب، اك مشهورلری (پونت) یعنی طربزون جهتنده حکم سورنلریدر. بونلر یدی کشی اولوب، برنجیسی ایران دولتنه تابع اولدیغی حالده، قبل المیلاد ٤٠٢ تاریخندن ٣٦٣ تاریخنه دك حکم سورمشدر. — ایکنجیسی ٣٣٧دن ٣٠٢ تاریخنه دك حکم سوروب، بیوك اسکندره عرض اطاعت ایتمش؛ وبو جهانگیرك وفاتنده اعلان استقلال ایله، پافلاغونیه و قپادوکیایی دخی ضبط ایتمشیدی. — اوچنجیسی ٣٠٢دن ٢٦٦ تاریخنه دك ودردنجیسی ٢٦٦دن ٢٢٢ سنه‌سنه قدر حکومت ایتمشلردر. — بشنجیسی ٢٢٢دن ١٨٦ تاریخنه دك حکم سوروب، قیزینی سوریه حکمداری بیوك آنطیوخسه تزویج ایتمشیدی. — آلتنجیسی ١٥٧دن ١٢٣ تاریخنه دك حکم سوروب، رومالیلرله اتفاق، وآرستونیقه قارشی کندیلرینه امداد ایتمکله، مکافاةً فریجیه‌نك برقسمی دخی کندیسنه ویرلمشیدی. — یدنجیسی و اك مشهورلری (اوپاتور) و «بیوك» لقبیله ملقب اولوب، آلتنجیسنك اوغلیدر. قبل المیلاد ١٣١ تاریخنده طوغوب، ١١ یاشنده ایکن، پدری وفات ایتمکله، تخته ادعالری اولانلردن تأمین نفس ایچون، پدرینك اولکاسی خارجنه چیقوب، یدی سنه آو و سیاحتله وتحصیل ایله مشغول اولمش؛ وبعده مملکتنه عودتله، ملك موروثنی اله کچیروب، کرچ جهتندن عبارت اولان بوسفوره مسلط اولان اسکیتلری اورادن اخراج، و بیتینیه حکمداری (نیقومد) ایله پافلاغونیه‌یی مقاسمه، وبعده بیتینیه و قپادوکیه‌یی وآسیای صغیرك دیگر بعض جهتلرینی ضبط ایتمش ایسه‌ده، قپادوکیه‌لیلر رومالیلردن استمداد ایتمکله، بونلر میلاد عیسادن ٩٩ سنه اول کندیسنی، اشبو ممالك مضبوطه‌دن ال چکمکه مجبور ایتمشلردی. بوندن طولایی رومالیلره قارشی فوق العاده بر کین وخصومت باغلایوب، کردستان جهتی حکمداری (تیغران) ایله بالاتفاق، آسیای صغیرده‌کی اقوامی رومالیلره قارشی قیامه تشویق، و بر سرعت فوق العاده ایله ٨٨ تاریخنده همان بتون آسیای صغیری ضبط، و اوراده بولدیغی یوز بیك قدر رومالی‌یی قتل ایتمش؛ و سردارلرندن (آرخلاؤس) ی یونانه کوندروب، یونانیلری رومالیلره قارشی آیاقلاندیرمش؛ و اوراده دخی روما سردارلرندن بر قاچنی مغلوب ایتمشدی. بونك اوزرینه، رومادن (سیلا) کابیتلی عسکر سوقیله آتنه‌یی استرداد، ومهردادك سردارلرینی دفعاتله مغلوب ایده‌رك، اورادن آسیایه تجاوزله، قزاندیغی متعدد محاربه‌لرده بونك ایکیوز بیك قدر عسکرینی اتلاف ایتمش؛ ومهردادك دونانماسی دخی مغلوبیتدن و فرطونه‌دن کلی خساره اوغرامش، و تبعه‌سندن امنیتی دخی قالقمش اولمغله، ٨٥ تاریخنده صلحه یاتمش؛ وبتون ضبط ایتدیکی یرلرله قالان دونانماسنی تسلیم ایتمك کبی آغر شرطلرله مصالحه‌یی قبوله مجبور اولمش؛ و قافقاس وقریم جهتنده ظهور ایتمش اولان عصیانلری باصدیرمغه کیتمش ایدی. آنجق قپادوکیه جهتنی تخلیه‌ده تأنی وتعلل ایتدیکندن، ایرتسی سنه رومالیلرله بر ایکی محاربه دها ایتمشدی. یدی سنه صکره، رومالیلر بیتینیه‌یی ضبط ایتدکلرنده، بو خطه اوزرینه ادعای حقوقله، یکیدن رومالیلره قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، (لوقولوس) طرفندن مغلوب اولوب، دونانماسی دخی لمنی وبوزجه آطه اوکلرنده باتیرلمش اولمغله، ملك موروثنه چکلمکه مجبور اولمش؛ ولوقولوس کندیسنی اورایه دخی تعقیب ایده‌رك، ٦٩ تاریخنده کلیاً مغلوب ایتمکله، دامادی بولنان تیغرانك یانینه قاچمش؛ و چوق کچمه‌دن کابیتلی بر عسکرله دونوب، ینه محاربه‌یه طوتیشمش ایسه‌ده، ایکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، درمانی قالمامش اولدیغی

حالده، (لوقولوس) رومایه جلب اولنمغله، بوندن
بالاستفاده، غائب ایتدیکی ممالکنی استرداد ایتمش؛
وآنجق متعاقباً (پومپیوس) رومادن عسکر سوقیله،
فرات وادیسنده کیجه‌لین واقع محاربه‌ده، مهرداد
کلیاً مغلوب اولوب، بوسفوره قاچمش؛ و اورا
اهالیسنی یکیدن حربه سوق ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده،
بونلر حربدن بیزار اولدقلرندن، کندیسنی اسقاطله،
اوغلنی اقعاد ایتمشلردی. مهرداد بونك اوزرینه
مأیوس اولوب، روایته کوره زهره قارشی برطاقم
تریاقلر ایچمش اولمغله، هیچ بر زهر تأثیر ایتمدیکندن،
قالیالی بر نفره کندیسنی تلف ایتدیره‌رك، قبل المیلاد
٦٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. فوق العاده جسور
وفعال برآدم اولوب ٢٢ لسانده تکلم ایدردی.

مهرداد { ایرانك اشکانیان طبقه‌سندن دخی بو اسمله اوچ حکمدار کلمشدر:
برنجیسی میلاددن ١٦٤ سنه اول برادری فرهاده
خلف اولوب، آذربیجان، فارس، بابلستان وجزیره‌یی
دخی ضبطله، ملکنی فرات وادیسندن سند وادیسنه
توسیع، و سوریه حکمداری ایکنجی دمتریوسی
اسیر ایتمش ایسه‌ده، کندیسنه حسن معامله ایدوب،
کندی قیزینی‌ده تزویج ایتمشدی. قبل المیلاد ١٣٩
تاریخنده وفات ایدوب، ایکنجی فرهاد خلفی اولمشدر.
بعض قوانین حکیمانه وضع ایتدیکی مرویدر. —
ایکنجیسی اردوان ثانینك اوغلی و خلفی اولوب،
قبل المیلاد ١٢٤ تاریخندن ٩٠ تاریخنه‌دك حکم
سورمش؛ و تورانیلری مغلوب ایتمش؛ وسلفکیلردن
دمتریوسه قارشی برادری فیلیپی التزام و مدافعه
ایلمش ایدی. پایتختی بلخ شهری ایدی. — اوچنجیسی
اوچنجی فرهادك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ٦١
تاریخنده پدرینی قتل ایده‌رك، تختنی ضبط ایتمش؛
و ٨ سنه حکومت سوردکدن صکره، برادری
طرفندن قتل اولنمشدی.

مهرماه سلطان { جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینك
یکتا کریمه‌سی اولوب، وزرادن رستم پاشایه
وارمشیدی. عاقله وخیراته مائله برسلطان اولوب،
اسکدارده اسکله باشنده و ادرنه قپوسنده جامع
شریفلری وسائر پك چوق خیرات ومبراتی واردر.
مکهٔ مکرمه‌ده عین زبیده‌یی شهرك ایچنه قدر
ایصال ایدن دخی صاحبهٔ ترجمه‌در. ٩٦٤ ده
ارتحال ایتمشدر. — جنتمکان سلطان محمود خان ثانی
حضرتلرینك دخی بو اسمده برکریمه‌سی اولوب،
بروسه‌لی سعید پاشانك زوجه‌سی اولمشیدی.

مهره { جزیرة العربك ساحل جنوبیسنده حضرموت ایله عمان آره‌سنده
و (شبة القمر) قوینك اطرافنده واسع بربر اولوب،
شحر ممالکی دخی بونك داخلنده‌در. شرق جهتنده
ومرباط اسکله‌سنك اوستنده (جبل القمر) و (جبل
السبحان) اسملریله ایکی قیالق طاغ بولنوب، سائر
طرفلری آچیق وقوملقدر. سواحلنده برطاقم اوفق
کویلر وایچ طرفلرنده طوپراقدن بعض قلعه‌لر بولنوب،
مدنیتدن بسبتون محروم بربردر. اهالیسی ٤٠٠٠٠
قدر تخمین اولنوب، پك اسمر چهره‌لی والسنهٔ
سامیه‌دن اولدیغی مظنون اولان حمیریلرك لساننده
قالمه بر لسان مخصوصله متکلمدرلر، که بو لسانی
سائر عربلر زور آکلایور؛ وجغرافیون اسلامدن
بعضیسی لسان حبشی عد ایتمشلردر. مهره اهالیسی
اسکیدن بری بر حال وحشیتده یاشایوب، برکونه
حکومت منتظمه طانیمامشلردر؛ وهرقبیله کندی
شیخنی طانیوب، بونلردن بری بتون مملکته
حاکمیت دعواسنده ایسه‌ده، کندی قبیله‌سی خارجنه
حکمی جاری دکلدر. یاقوت حموی مهره اسمنك
مملکتك اولمیوب اصل قبیله‌نك اسمی اولدیغنی
و (ه) نك سکونیله زبانزد ایسه‌ده، صحیحی (م)
و (ه) نك فتحیله اولدیغنی بیان ایدیور. مهره
اهالیسنك ذخیره اکوب بیچمك واکمك یاپمقدن
خبرلری اولمیوب، آنجق بالیقله وکونشده قوروتدقلری
بالیقلرله بسلدکلری دوه وکچیلرینك سودیله وخرما
ایله تعیش ایتدکلری بعض جغرافیون عرب آثارنده
مسطوردر. مهره‌نك هجین دوه‌لری مشهور اولوب،
بو دوه‌لرك جنسنه ویریلن (مهاری) یاخود
(مهری) اسمی دخی مهره‌دن مشتقدر.

مهری { عثمانلی شاعره‌لرینك اك اسکیسی واك مشهوره‌سی اولوب، ابو الفتح
جنتمکان سلطان محمد خان ثانی حضرتلری زماننده یاشا-
مشدر. حسن وجمالی دخی اقتدار ادبیسنه معادل او-
لوب، زمانی ادبا ونظر فاسیله الفت وانسیت ایدردیسه‌ده،
عفت وعصمتی متفق علیه اولوب، اسکندر اسمنده بر

نوجوان حقنده سویلدیکی بعض اشعار سوء ظنی موجب اولمش ایسه‌ده، بوکا دخی نظماً جواب ویروب، عفتنی مدافعه ایتمشدر. مرقوم حقنده‌کی بر غزلنك مقطعی شودر:

ایردی چون آب حیاته مهری اولمز حشره‌دك
کوردی چون شب ظلمتنده اول عیان اسکندری

مهری { ایران مشاهیر شاعراتندن اولوب، شاهرخ میرزا زماننده یاشامش، وخواجه عبد العزیز اسمنده بر طبیبك زوجه‌سی بولنمشدر. کندیسندن بعض حکایات ظریفه ونوادر منقولدر.

— ایران شعراسندن بر مهری دخی اولوب، مشهدلیدر. شو بیت اونکدر:

همچو آیینه که کردد ز چمن عکس پذیر
نقش اندیشهٔ مهریست در اندیشهٔ ما

مهستی { ایرانك اك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، کنجه وبر روایتده نیشابور کبارزاده‌لرندن ایدی. «بیوك خانم» دیمك اولان بو لقبله شهرت بولمشدر. سلطان سنجر سلجوقینك مصاحبه‌لرندن اولوب، بعده عبدالله خان اوزبکك هراتی تسخیری اثناسنده وفات ایتمشدر. برآقشام سلطان سنجرله اوتورمقده ایکن، برآره‌لق طیشاری‌یه چیقوب، ایرتسی صباح بولجیلق ایده‌جك اولان سلطان سنجر هوایی صورمقله، مهستی قار یاغمش اولدیغنی بداهة سویلدیکی شو رباعی ایله افاده ایتمشدی:

شاها فلکت اسب سعادت زین کرد
وز جملهٔ خسروان ترا تعیین کرد
تا در حرکت سمند زرین نعلت
ننهند پا بزمین زمین سیمین کرد

مُهَلَّب { (ابوسعید — بن ابی صفرة الازدی العتیکی) مشاهیر تابعیندن اولوب، بصره‌ده ساکن ایدی؛ وعقل ودرایت وشجاعتیله مشهور اولوب، خوارجه قارشی پك چوق محاربه‌لر ایتمش؛ وبصره‌یی بونلرك تجاوزندن محافظه ایتمش ایدی. عبدالله بن زبیر زماننده مکهٔ مکرمه‌یه کیده‌رك، مشارالیه ایله بعض استشارانده بولنمش؛ وبعده عبدالملك بن مروان زماننده حجاج بن یوسف طرفندن خراسان والیلکنه نصب اولنه‌رق، ٧٩ تاریخنده خراسانه داخل اولمشدی. دها اول معاویه زماننده دخی سمرقندك وبر روایتده طالقانك فتحنده سعید بن عثمان بن عفان (رضه) معیتنده بولنوب، حربده برکوزی مجروح اولمشدی. آخر عمرینه دك خراسانده قالوب، ٨٣ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. واقدی صاحب ترجمه‌نك اهل رده وقوعاتنده، چوجق اولدیغی حالده، اسیر طوتیلوب، حضور جناب صدیق اکبره کوتورلمکله، عفو واطلاق اولندیغنی بیان ایتدیکی حالده، ابن قتیبه «معارف»نده مهلبك حضرت ابابکر(رضه) ی کورمك شرفنه نائل اوله‌مدیغنی، وآق صقاللی اولدیغی حالده، حضور جناب فاروقی‌یه کلدیکنی بیان ایدیور. لکن بو ایکنجی تقدیرده حجاجك زماننده والیلك ایده‌بیله‌جك سنده بولنمسی و٨٣ تاریخنه دك یاشامسی استبعاد اولنیور. برچوق اولادی اولوب، اك مشهورلری (یزید بن مهلب) در. نسلی خراسانده قالوب، (مهالبه) اسمیله مشهور ایدیلر. مهلبك برچوق اقوال حکیمانه ونصایحی مرویدر. (کذاب) صفتیله دخی شهرتی وار ایسه‌ده، آنجق خوارجی قاندیرمق ایچون کذبه وحتی احادیث موضوعه روایتنه دخی مجبور اولوب، بشقه یولده ارتکاب کذب ایتمدیکی مرویدر.

مُهَلَّبی { (ابومحمد حسن بن محمد الوزیر المهلبی) مشاهیر وزرادن اولوب، شعر وادب وفصاحتیله وجود وکرمیله مشهوردر. آنف الترجمه مهلب بن ابی صفره‌نك احفادندن اولوب، ابتدای حالنده خیلی ضرورت چکه‌رك، دور بلاد ایتمش؛ وبعده آل بویه‌دن معز الدوله‌یه کاتب اولوب، صمیرینك وفاتنده ٣٣٩ تاریخنده اونك یرینه ملك مشارالیهك وزیری ومشاور معتمدی اولمشیدی. خلیفهٔ عباسی مطیع لامرالله‌ك دخی امور وزارتنی صاحب ترجمه اداره ایدوب، بعده جانب خلیفه‌دن دخی رسماً وزارته نصب اولنه‌رق، جامع الوزارتین اولمشیدی. دائره‌سی شعرا وادباء عصرینك مجمع وملجئی اولوب، جمله‌سنه احسانلر ایدر، وکندیلریله مشاعره ایلردی. «اغانی کبیر» صاحبی ابو الفرج

اصفهانی دخی بو جمله‌دن ایدی. کرم وسخاوتی
وادب وظرافتی حقنده پك چوق نوادر منقولدر.
٣٥٢ تاریخنده ٦١ یاشنده واسط طریقنده وفات
ایدوب، بغداده نقل ودفن اولنمشدر. شو قطعه
جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر:

تطوی باوتارها الهموم کما
تطوی دجی اللیل بالمصابیح
ثم تغنت فخلتها سمحت
بروحها خلعة علی روحی

مِهیار { (ابوالحسین — بن مرزویه الفارسی الدیلمی) مشاهیر شعرادن اولوب،
عن اصل مجوسی المذهب ایکن (شریف رضی ابوالحسن
محمد الموسوی) نك تلقینیله اسلامه کلمش؛ وشریف
مشارالیهدن تحصیل علم وادب ایتمش ایدی. اشعاری
پك کوزل و مشهور اولوب، دیوانی درت بیوك
جلددن مرکبدر. بغدادده یاشایوب، ٤٢٨ تاریخنده
وفات ایتمشدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

ان التی علقت قلبك حبها
راحت بقلب منك غیر علوق
عقدت ضمان وفائها من خصرها
فوهی کلا العقدین غیر وثیق

مَیافارقین { دیاربکر ولایت وسنجاغنده ودیاربکر (یعنی آمد) شهرینك
٧٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق دجله‌یه
تابع بطمان صوینه دوکیلان برچایك اوزرنده سلوان
قضاسنك مرکزی بر قصبه اولوب، شمدیکی
حالده، ٤٠٠٠ ی مسلم و ٣٠٠٠ ی ارمنی وسریانی
اولمق اوزره، ٧٠٠٠ اهالیسی وار ایسه‌ده، قرون
وسطاده بیوك برشهر اولوب، خلفاء عباسیه زماننده
بعض طوائف ملوکك مقری بولنمشیدی. اووقتدن
قالمه خراب حالنده بر قلعه‌سی وبرقاچ جامع شریف
وسائر آثاری واردر. قصبه‌دن بر چاریك اوزاق
بولنان خراب برمناره‌نك وقتیله شهرك اورته‌سنده
بولنمش اولدیغی مرویدر. قصبه داخلنده ینه او
زماندن قالمه مصنع بر بنا بولنوب، ١٢ پنجره‌سی
اولمغله، اعتدال لیل ونهار موسمنده کونش بو پنجره‌لرك
هر برینه بر ساعت اوریور. اسکی رومالیلرك ویا
ایرانیلرك بناکرده‌سی اولدیغی مروی اولوب، آنجق
قبل الاسلام اسمی نه اولدیغی تحقیق اولنه‌مدی.
شمدی ایسه (سلوان) اسمیله دخی معروفدر. وقتیله
موقع وقلعه‌سنك متانتیله مشهور ایدی.

میاقو { ونام دیکرله کیوتو (Miaco,Kioto) جاپونیه‌ده (نیپو) جزیرهٔ کبیره‌سنك
جنوب جهتنده (توکیو) نك ٣٨٠ کیلومتره غرب
جنوبیسنده و (بیوا) کولنك ساحل جنوبیسی
قربنده اوله‌رق بر نهرك اوزرنده بر بیوك شهر
اولوب، ٢٣٩٤٢٥ اهالیسی، دوز وکنیش سو-
قاقلری، متعدد سرایلری، ایپك قماشلرله چینی
وسائره فابریقه‌لری ومکاتب وسائر مؤسسات علمیه‌سی
واردر. میقادونك اسکی مقری اولوب، او وقت
٤٠٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی وارایکن، بو شرفی
فوت ایده‌لی تدنی‌یه یوز طوتمشدر.

میان روذان { (یعنی بین النهرین) شط العربك بصره کورفزینه
دوکلزدن اول ایکی قوله آیرلمسیله منصبنده تشکیل
ایتدیکی واسع جزیره‌یه ویریلان اسمدر. — ماوراء
النهرده اوزکند قربنده دخی بو اسمله بر محل
وار ایدی.

میانه { آذربیجانده تبریز ایله مراغه آره‌سنده برقصبه اولوب، نسبتنده (میانجی)
دینلیردی.

میائولیس { (Miaoulis) یونانك استقلالنه خدمت ایدنلردن اولوب،
کمی قپودانی ایدی. ١٧٧٢ ده آغریبوزده طوغوب،
١٨٣٥ ده وفات ایتمشدر. قابودیستریانك ریاستی
تحتنده تشکل ایدن حکومتی طانیمیوب، بوحکومته
قارشی هیدره اهالیسنی آیاقلاندیرمغله، اعدامنه حکم
اولنه‌رق، او صره‌ده قابودیستریه‌نك وقوع وفاتیله
بو جزادن قورتلمشیدی.

میتاو { (Mitau) روسیه‌ده پترسبورغك ٦٠٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده
(قورلانده) خطه‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب،
١٥٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، فرانسزجه‌یه
مخصوص مکتبی، کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی وبز
وصابون فابریقه‌لری واردر.

میخال { (کوسه — یاخود — بك) کشیش طاغی اتکلرنده واطرانوسك شرق
جهتنده واقع خرمن قیا دره‌بکی اولوب، اوطغرل
غازی زماننده سلطان عثمان برادری کوندز آلپ

ایله برابر این اوکی دره بکنك یاننده مسافر ایکن، صاحب ترجمه اسکیشهر بکیله برلکده واروب، این اوکی مسافرلرینی تسلیمه دعوت ایتدکلری حالده، مرقوم بو خیانتی قبول ایتمیوب، بالعکس مسافرین کرامی بوندن خبردار ایتمکله، سلطان عثمان حضرتلری برادر و معیتیله برابر بونلرك اوزرینه هجوم ایتدکده، اسکیشهر بکی قاچمش، وکوسه میخال اسیر طوتلمش ایدی. بو اسارتی مدتنده کوسه میخال عثمان بکدن کوردیکی معاملهٔ انسانیت کارانه یه مفتون اولوب، آخر عمرینه دك محافظه ایتدیکی بر محبت و مربوطیت صمیمهٔ قلبیه حاصل ایتمش؛ وکافهٔ غزوات وفتوحاتده برلکده بولنوب، کندیسی حیل حربیه ده ماهر وجسور اولمغله، دولت عثمانیه نك تأسیسنه چوق خدمتی کورلمشدر. ٧٠٦ تاریخنده، سلطان عثمان غازینك دعوتی اوزرینه، دین اسلامی دخی قبول ایدوب، آنجق شهرتنه بناءً اسمنی دکیشدیرمه مشیدی. بروسه نك فتحنده دخی خدمت ومعاونتی کورلوب، سلطان اورخان غازینك اوائل سلطنتنده برحیات بولنمشدر. اولاد واحفادی دخی خدمات مبرورهٔ دولت علیه ده بولنوب، بیوك ثروت وسامان ونفوذ واقتدار قزانمش؛ وبرچوق خیرات ومبرات واوقاف براقمشلردر.

میخال { (Michel) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن سکز کشینك اسمیدر:

برنجیسی نیسکفورك دامادی اولوب، برارلقلریله خلقك توجهنی قزانمش اولدیغندن، ٨١١ تاریخ میلادیسنده، قاین پدری وفات ایدنجه، عمومك تنسیبیله تخته چیقوب، بلغارلرله ایتدیکی محاربه ده مغلوب اولمش؛ و او صره ده مرکزده بعض قاریشیقلقلر ظهور ایتمکله، عودته مجبور اولدیغی حالده، اردوده وکیل براقدیغی ارمنی لیون ٨١٣ تاریخنده کندی ایمپراطورلغنی اعلان ایله، صاحب ترجمه یی قنه لی آطه ده حبس ایتمش؛ ومیخال اوراده راهب قیافتنه کیروب، ٨٤٦ تاریخنه دك یاشامشدر. بر اسمی ده (رانغابه) اولوب، (کوروپالات) لقبیله ملقبدر.

— ایکنجیسی فریجیانك عموریه شهرندن اولوب، ایمپراطور ارمنی لیونك منظوری اولمغله، بونك طرفندن پطریق رتبه سنه ترفیع اولندقدن صکره، تخته کوزی اولمق تهمتیله حبس اولنمش؛ و ٨٢٠ تاریخ میلادیسنده، لیون قتل اولنجه، محبسدن چیقاریلوب، تخته اقعاد اولنمشدی. زماننده مجاهدین اسلام ممالکندن کرید و سیچلیه ایله قالابره و پولیه یی ضبط ایتمشلردی. (بلغ) لقبیله ملقبدر.

— اوچنجیسی «سرخوش» دینمکله معروف اولوب، ٨٤٢ تاریخ میلادیسنده، ٦ یاشنده ایکن، پدری تئوفیله خلف و والده سی (تئودوره) وصیه سی اولمشیدی. بعده عمی (بارداس) ك تشویقیله والده سنی تبعید ایدوب، چوق کچمه دن مرقومی قتل ایتدیرمش؛ و ٨٦٦ ده قسطنطینیه یی محاصره ایدن روسلره قارشی حرب ایتمشیدی. ٨٦٧ ده حکومته تشریك ایتمش اولدیغی ماکدونیه لی باسیل طرفندن قتل اولنمشدر.

— دردنجیسی پافلاغونیه لی اولوب، عادی برآدم اولدیغی حالده، ایمپراطوریچه (زوئه) نك محبتنی قزانوب، بونك امریله ایمپراطور رومانی قتل ایتمکله، معشوقه سی طرفندن تخته اقعاد اولنمش ایسه ده، اجرای حکومته مقتدر اوله میوب، امور اداره یی برادری خادم (یانی) نك الینه برقمش؛ و ١٠٤١ تاریخنده راهب اولوب، بنه او سنه وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی (قلفات) لقبیله ملقب اولوب، بر قلفاتجینك اوغلی ایدی دردنجی میخالك یکنی اولمغله، ١٠٤١ ده اونك یرینه ایمپراطور اولوب، ایمپراطوریچه زوئه نك دسایسندن امین اولمق ایچون، مرقومه یی نفی ایتمش؛ وبونك اوزرینه تبعه سی قیام ایدوب، کوزلرینه میل چکدکدن صکره، برمناستره حبس ایتمشلردی. یالکز بر سنه حکم سورمشدر.

— آلتنجیسی (استراتیوتیقوس) یعنی «عسکری» لقبیله ملقب اولوب، عسکر امراسندن ایکن، ایمپراطوریچه تئودوره طرفندن ١٠٥٦ ده تخته اقعاد اولنمش؛ وسناتویی ممنون ایتمك ایچون، قوماندانلری مجلس مذکور اعضاسندن انتخاب ایتمکله، عسکریلری دلکیر ایتدیکندن، بر سنه صکره قراغنه مجبور اولمش؛ وبقیهٔ احوالی مجهول قالمشدر.

— يدنجيسى قسطنطين دوقاسك اوغلى اولوب، ١٠٦٧ ده ايمپراطور اولمش ايسه‌ده، متعاقباً والده‌سى اودوقسيه‌نك وارديغى (رومان ديوجن) تختى ضبط ايتمش؛ وآنجق مرقوم ١٠٧١ ده سلجوقيلرك الينه اسير دوشمكله، ميخال يكيدن تختنه اوتورمش؛ و ١٠٧٨ ده سردارلرندن الك ايسى اولان (نيكفور بوتونيات) ى تحقير ايتديكندن، اونك طرفندن اسقاط، وبر مناستره حبس اولنه‌رق، بعده (افس) ه پسقپوس تعيين اولنمشدى.

— سكزنجيسى (پالئولوغ) لقبيله ملقب اولوب، بو اسمله معروف خاندانك برنجيسيدر. ابتدا ازنيقده حكومت سورن (يانى لاسقاريس) ك وصيسى اولوب، ١٢٦٠ ده تختى ضبط ايله، مرقوم يانينك كوزلرينه ميل چكمش؛ وبر سنه صكره قسطنطينيه‌يى فرنكلردن استخلاص ايدوب، كما فى السابق تختنى اورايه نقل ايتمش؛ وسلجوقيلرله مصالحه ايدوب، يونانه وجزاير بحر سفيده بر قاچ سفر ايلمشدى. ١٢٨٢ ده تراكيه‌يه واقع سفرنده وفات ايدوب، اوغلى ايكنجى آندرونيق خلفى اولمشدر.

ميخال اوغلى { بو اسم كوسه ميخالك بتون احفادينه اطلاق اولنور سه‌ده، الك مشهورلرى غازئ مشار اليهك تورونيدر، كه يلديرم سلطان بايزيد خانك امراسندن اولوب، فترت زماننده اورنوس بك وسائر اعيان دولتله برابر اكبر اولاد بايزيد اولان سليمان شاهك معيتنده قاله‌رق، بونك وفاتنده موسى چلبينك معيتنده بولنمش؛ وبعده سائر امرا ايله برابر چلبى سلطان محمد خانى دعوت ايدوب، بيعت ايتمش، وخدمتنده بولنمشدر. — اوغلى ميخال اوغلى محمد بك ايسه، موسى چلبى‌يه صادق قالديغيچون، چلبى سلطان محمد خان طرفندن توقادده حبس اولنمشدى.

ميخاليج { خداوندكار ولايتنك بروسه سنجاغنده و بروسه‌نك ٦٠ كيلومتره غربنده اوله‌رق همنامى اولان كولك ساحل غربيسيله صو صيغيرلى ايرماغنك صاغ كنارى آره‌سنده و نهر مذكورك مرمره‌ده‌كى منصبندن ٣٠ كيلومتره يوقاريده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، اسلام وروم‌دن مركب ٧٧٨٠ اهاليسى، ايلك سلاطين عثمانيه‌نك خيراتندن متعدد جوامع شريفه‌سى، ٢ مدرسه‌سى، رشديه مكتبى، متعدد روم مكتبلرى، بر صو يولى، بر بزستانى، برقاچ خانى، برقاچ ايپكخانه‌سى و اطرافنده كوزل باغلريله واسع طوتلقلرى واردر. كولك ونهرك طاشمسندن حاصل اولان بتاقلقلر سببيله هواسى يازين آغرجه ايسه‌ده، موقعى پك لطيف اولديغندن، نهرك مجراسى آچيلوب، فضله مياهه يول ويرلمكله برابر، سير سفائنه دخى طريق آچيله‌جق اولسه، كه بونك جزئى برهمتله حصول‌پذير اولمسى مأمولدر، قصبه‌نك هم هواسى تصحيح هم ثروت ومعموريتى پك زياده تزييد اولنه‌جقدر. ميخاليج (ميلتوپوليس) شهر قديمنك خرابه‌لرى اوزرنده مؤسس اولوب، قربنده (لوپاديوم) شهرى دخى بولنمشدر، كه اليوم (اولو آباد) اسميله برقريه حالنده‌در. بعض آثار عتيقه‌سى موجوددر.

— ميخاليج قضاسى بروسه مركز سنجاغنك منتهاى غرب شماليسنده اولوب، شرقاً مدانيه ونفس بروسه، جنوباً كرماستى قضالريله، غرباً قره‌سى سنجاغيله، شمالاً دخى مرمره دكيزيله محاطدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٧٥٠ مربع كيلومتره اولوب، غرب شمالى جهتنده قره طاغ وقورشونلى طاغ اسملريله ايكى جبلى وبعض تپه‌لرى وار ايسه‌ده، اكثر طرفلرى اووه‌لقدر. ميخاليج ونام ديكرله (آبولون) كولى قضانك شرق جنوبى جهتنده بيوك بر ير ضبط ايدوب، قيشين دها زياده توسع ايدر. بو كوله قضانك خارجنده (قوجه صو) ونام ديكرله سنجان نهرى دوكيلوب، آياغى ميخاليج قصبه‌سنك شمالنده صو صيغيرلى ايرماغنه قاريشير. مذكور ايرماق قره‌سى سنجاغندن كلرك، قضايه دخول ايله، شمال شرقيه طوغرى آقه‌رق، مذكور آياق واسطه‌سيله كول ايله اختلاط ايتدكدن صكره، صاغدن نيلوفر نهرينى دخى بعد الاخذ مرمره‌يه دوكيلور. بو وجهله قضانك آقار وطورغون صولرى چوق اولوب، كرك اراضيسنك طغيان مياهدن قورتارلمسيله نظامنده اروا‌سيچون وكرك دكيز ايله كول ونهر آره‌سنده سير سفائن ممكن اوله‌بيلمك ايچون، عملياته اشد احتياج واردر. طوپراغى پك منبت اولوب، اراضئ مزروعه‌سى ٦٠٠٠٠٠ دونمه قريب اولديغى حالده، ٢٣٠٠ دونم قدرى

باغ ، ٢١٠٠ دونمی باغچه وبوستان و قصوری
حبوبات وسائره تارلهلرندن عبارتدر . مرعالری
١٣٢٨٥٠ واورمانلری ٩٥٥٠٠٠ دونم اولوب،
اشجاری: میشه، کورکن، اخلامور، کستانه واریك،
آرمود، اخلاط کبی خدایی نابت اشجار مثمرهدن
عبارتدر. محصولاتی: بغدای، آرپه، یولاف وسائر
حبوباتله پاموق، آفیون، زیتون وسبزه ومیوهلرك
انواعندن عبارتدر . طوت آغاجلری پك چوق
اولوب، اهالینك اك برنجی مشغولیتی ایپك قوزهسی
یتیشدیرلمسیدر. کولده ونهرلرده کلیتلی بالیق چیقار.
حیوانات اهلیهسی: قیون، صیغیر وسائرهدن عبارت
اولوب، اینکلری پك کوزلدر . قضا ٨١ قریهدن
مرکب اولوب، ٦٣٨٤٢ اهالی ایله مسکوندر، که
بونلرك ١٦٠٠٠ ی روم، ٣٠٠٠ ی ارمنی، ٦٠٠
قدری یهودی وسائره وقصوری مسلم وترکدر.
قضا داخلنده ٩٢ جامع ومسجد، ٢٠ کلیسا، ٨٦
مکتب، ٢ مدرسه، ٢ حمام، ١٠ خان و ٤٢٢
دکان موجوددر. مرکز قضانك ٣ کیلومتره شرقنده
وکولك کنارنده (اولوآباد) قریهسی بولنیور ، که
روم امپراطورلرندن (آلکسیس قومننوس) ك
عثمانلیلره قارشی تأسیس وتحکیم ایتمش اولدیغی
(لوپادیوم) قصبهسنك خرابهلری اوزرنده اولوب،
سور وقلعهسی حالا موجوددر. بو دخی اوجوارده
بولنمش اولان میلتوپولیس شهر قدیمنك انقاضیله
یاپلمش؛ وسلطان اورخان جانبندن فتح اولنمشدی.

میخالیچجق { آنقره ولایت وسنجاغنده برقضا اولوب، ولایتك
منتهای غربنده واقع اولملغه ، غرباً خداوندکار
ولایتیله، جنوباً سفریحصار، شرقاً آیاش وبکبازاری،
شمالاً دخی نعللوخان قضالریله محدوددر. سقاریه
ایرماغی حدود شرقیه وشمالیهسنی وبوکا تابع پور-
سوق چایی حدود جنوبیهسنی تحدید ایدوب، قضا
برشبه جزیره صورتنی آلیر. اراضیسی آز عارضهلی
اولوب، مذکور ایکی نهر ایله اروا اولنور . عموم
اراضیسی ١٦٨٥٢٠ دونم اولوب ، بونك آنجق
بر ثلثی مزروعدر . محیط دائرهسی ٢٤ ساعت
اولان واسع بر اورمانی غرباً اسکیشهر اورمانلرینه
ملاصقدر . چایرلری ٢٦٨٥ ، باغلری ٢١٢٥
و باغچهلری ١٦٢٥ دونم وسعتندهدر . باشلیجه
محصولاتی: بغدای ، آرپه ، یولاف ، بورچاق ،
داری ، مصر داریسی ، پرنج ، نخود ، مرجمك ،
سیسام ، پاموق، توتون ومیوه وسبزهلرك انواعندن
عبارتدر. حیوانات اهلیهسی باشلیجه عادی کچی ایله
تفتیك کچیسی وقیوندن عبارت اولوب، ماندهلریده
چوقجهدر. قضا داخلنده برکیل معدنی بولنوب،
آناطولینك هرطرفنه کلیتله نقل اولنان بوکیلدن
یالکز میری سنوی ١٥٠٠٠ لیرا آلیور. دکیز
کوپوکی دینلن مادهدن دخی چیقوب ، اسکیشهره
نقل اولنور . مرکز قضا قربنده برکموش معدنی
دخی وار ایسهده، هنوز بوندن استفاده اولنمامقدهدر.
قضا داخلنده بعض کوکورتلی ایلیجهلر و معدن
صولری دخی واردر. مرکزی قیوجق قریهسی
اولوب ، قضا ٥٨ قریهدن مرکب وجملهسی مسلم
اولمق اوزره ، ١٨٥٣٨ اهالی ایله مسکوندر .
درون قضاده ٤٩ جامع، ٤٠ مسجد، ٤ مدرسه،
٦٠ مکتب ، ٦٨ دکان ، ٢ خان ، ٦ اخشاب
کوپری و ٣٥ صو دکرمنی موجوددر. بعض قریه-
لرنده ایپك چیقار . صنایع محلیه کلیم ، سجاده ،
چوال کبی شیلر نسجندن عبارتدر .

میخائلیس { (Michaelis) آلمانیه مشاهیر مستشرقیننداولوب، ١٦٦٨
تاریخنده طوغمش ، و ١٧٣٨ ده وفات ایتمشدر .
لیپسیغده و بعده (هاله) ده السنهٔ شرقیه تدریسیله
مشغول ایدی. عبرانی وعربی لسانلرینه وبنی اسرا-
ئیل کتب مقدسهسنه دائر برقاچ معتبر تألیفی واردر.
— نورونی دخی بو اسمله معروف اولوب ، ینه
مستشرقیندن اولملغه ، عبرانی و سریانی وکلدانی
لسانلرینه متعلق برقاچ کتاب یازمش ؛ و تورات
وانجیلی شرح وترجمه ایدوب، «یکی کتبخانهٔ شرق»
عنوانیله برکتاب وفلسفهیه متعلق بعض اثرلر دخی
تألیف ایتمشدر . (کوتینکه) دارالفنوننده فلسفه
معلمی ایدی . ١٧١٧ ده طوغوب، ١٧٩١ ده
وفات ایتمشدر.

میخائیل بن ماسویه { خلفاء عباسیه زمانندهیتیشن سریانی
الاصل اطباء عربدن اولوب ، یوحنا بن ماسویهك
برادریدر . مأمون خلیفهنك خدمت طبابتنده بو-
لنوب، قدمانك رأیندن آیرلمدیغی ومتأخرین اطبانك

کشف وایجادی اولان علاجلره رعایت ایتدیکی
و مع هذا عموم اطبانك کندیسنه حرمت و رعایتی
وخلیفه‌نك فوق العاده اعتماد و حسن ظنی اولدیغی
مرویدر.

میداس { (Midas) اساطیر یونانیه‌یه کوره، فریجیه‌نك (پاقتول) نهری آقدیغی
جهتنك حاکمی اولوب، کویا شراب الهی (باکوس)ی
مملکتنه قبول ایتمکله، بو اله موهومك دیله نه
دیلرسه‌ك دیمسی اوزرینه، الیله هر طوتدیغی شیئك
آلتونه تحویل اولنمسنی طلب ایدوب، مطلوبی
اسعاف اولنمغله، الینه آلدیغی اکمك ویمك لقمه‌لری
دخی آلتونه تحویل اولندیغندن، آچ قالنجه، بو
نعمتدن معاف اولمسنی التماس ایتمش؛ و بونك
استحصالیچون نهر مذکورده ییقانمسی امر اولنوب،
او وقتدن بو نهرك صولرنده آلتون ریزه‌لری
بولنمغه باشلامش. بونك حقنده دیکر بر مصال دها
منقولدر. شویله که: کویا کندیسی چوبانلر واورمانلر
الهی اولان (پان) ك دودوکنی شمسدن کنایه اولان
(آپولون) ك عودینه ترجیح ایتدیکیچون، آپولون
کندیسنك قولاقلرینی اشك قولاغنه تحویل ایتمش؛
ومیداس باشنی صاروب، قولاقلرینی کیمسه‌یه کوستر-
مزدیسه‌ده، یالکز بربره کوسترمك مجبوریتنده
اولوب، کیمسه‌یه سویلمه‌مسنی تنبیه ایتمش؛ حالبوکه
کوزه بربر کتم سره مقتدر اوله‌میوب، یرده بر
چقور قازه‌رق: «میداسك اشك قولاقلری
واردر» دیمش؛ واو یردن بر طاقم سازلر بیتوب،
روزکار اسدکجه بو سازلردن بربرك بو سوزی
ایشیدلمکه باشلامش.

میدان { نیسابورده، اصفهانده، بغدادده، خوارزمده برر محله و ماوراء
النهرده بر قصبه اولوب، اك مشهورلری نیسابور-
ده‌کی ایدی، و «امثال» صاحبی ودیکر میدانیلرك
چوغی اورایه منسوبدر.

میدانی { (ابو الفضل احمد بن محمد النیسا- بوری) مشاهیر ادبا و لغویوندن
اولوب، نیسابورده میدان محله‌سنده دنیایه کلمش؛
و ابو الحسن الواحدیدن وسائر مشاهیر عصرندن
اخذ علوم ایدوب، اك زیاده «امثال العرب»
عنوانلی تألیف معتبرله شهرت بولمشدر. سائر
تألیفاتی لغتده «السامی فی الاسامی»، «کتاب
الهادی للشادی»، «نزهة الطرف فی علم الصرف»
وسائره‌در. امثالی و «السامی فی الاسامی» عنوانلی
کتابی مصرده طبع و نشر اولندیغی کبی، صرفه
دائر اولنان تألیف مذکوریله «مقامات» و
«منشاآت»ی دخی استانبولده «الجوائب»
مطبعه‌سنده تمثیل اولنمشدر. ٥١٨ تاریخنده نیسا-
بورده وفات ایتمشدر. زمخشری ایله صحبتی و بعض
ملاطفه‌لری مرویدر.

میدلبورغ { (Middelbourg) فلمنکده لاهایك ٨١ کیلومتره جنوب
غربیسنده (والحزن) جزیره‌سی وبر جدولك اوزرنده
واقع (زلانده) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب،
١٦٠٤٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، دباغخانه‌لری
وسائر فابریقه‌لری واردر. وقتیله دها بیوك اولوب،
تدنی ایتمشدر.

میدلتون { (Middleton) انکلتره‌نك لانقاستر قونتلغنده ومانچسترك ٨ کیلومتره
شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ١٠٣٤٥ اها-
لیسی، دمیرخانه‌لری، اقمشه ومنسوجات مختلفه ایله
صابون و سائره فابریقه‌لری، مکتبی وکتبخانه‌سی
واردر.

میدلتاون { (Middletown) ممالك مجتمعه‌نك قونکتیقوت حکومتنده
و (هارتفورد) ك ٢٤ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق
قونکتیقوت نهری اوزرنده کوزل بر قصبه اولوب،
١١٧٣٠ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، اسلحه وانواع
ماکینه‌لر ایله منسوجات فابریقه‌لری واردر.

میدلسبوروغ { (Middlesborough) انکلتره‌نك یورق قونتلغنده
ویورقك ٧٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق
(تیس) نهرینك منصبنده‌کی خلیجك منتهاسنده
بر شهر اولوب، ٧٢١٤٥ اهالیسی، جوارنده
واسع کومور معدنلری، متعدد جسیم دمیرخانه‌لری،
سفائن اعمالنه مخصوص حوض و دستکاهلری،
دیکر فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. یکی بر
شهر اولمغله، سوقاقلری پك منتظمدر.

میدلسکس { (Middlesex) انکلتره‌نك جنوب شرقی جهتنده‌کی

قونتلقلرندن يعنى ايالاتندن اولوب، لوندره شهرينك ده
قسم اعظمى بو ايالت داخلنده‌در. شمالاً هرتفورد،
غرباً بوكينغهام، جنوباً سورى، جنوب شرقى
طرفندن كنت، شرقاً دخى اسكس ايالتلريله
محدوددر. حدود جنوبيه‌سنى (تاميسه) وحدود
شرقيه وغربيه‌سنى بوكا تابع (قولنه) و (لئا) نهرلرى
تحديد ايدبور. مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٣٤ مربع
كيلومتره و اهاليسى ٢٩٢٠٤٨٥ كشى اولوب،
بهر مربع كيلومتره باشنه ٣٩٧٩ كشى دوشيور.
اراضيسى دوز وهواسى لطيف ايسه‌ده، طوپراغى
غيرمنبت اولوب، آنجق فنك توسطيله بعض مزرو-
عات يتشديرلمكده‌در. اكثر طرفلرى مرعادر.
يالكز تاميسه‌نك كنارلرنده اولان يرلرى سبزه
يتيشديرمكه مستعد اولوب، او جهتده‌كى باغچه‌لر
دخى كوندن كونه عرصه اتخاذ اولنه‌رق، لوندره
محله‌لرينك توسعنه يارامقده‌در.

مير { فرس شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برى سيستانلى و مولانا
جامينك معاصرى ايدى. شو مقطع اونكدر:

كر خون مير غمزده از غمزه ريختى
بارى چو زلف سركش ازو روى برمتاب

— ديكرى (ميرزاد عليخان) دهليلى و
بابر شاهك امراسندن اولوب، ٩٩٦ تاريخنده
كشميرده مغوللره قارشى ايتديكى محاربه‌ده شهيد
اولمشدر.

ميرا { (Myra) ليكيه خطهٔ قديمه‌سنك يعنى تكه سنجاغنك ساحلنده ودميردره‌نك
منصبنده اسكى بر بلده اولوب، كوزل بر تياتروسنك
خرابه‌لريله سائر آثار عتيقه‌سى موجوددر.

ميرا { (Mirrha) اساطير يونانيه‌يه كوره، قبريس حكمدارى (كينيراس) ك
قيزى اولوب، پدرينه تعشق ايتمكله، كيجه قرانلقده
قوينته كيره‌رك، حامل قالمش؛ وپدرى خبر آلنجه،
كنديسنى قتل ايتمك ايستمكله، جزيرة العربه قاچوب،
اوراده حسن وجاليله شهرت بولان (آدونيس) ى
يعنى تموزى طوغوردقدن صكره، مرسين آغاجنه
محول ايتمش. كونش ديمك اولان (مهر) اسم
فارسيسيله بر مناسبتى اولوب، اوندن كنايه اوله‌جغى
آكلاشيليور.

ميرابو { (Mirabeau) فرانسه‌ده بابا اوغل ايكى مشهور آدم اولوب،
اجدادلرى فلورانسه‌لى اولدقلرى حالده، كنديلرى
پرووانسه‌ده دنيايه كلمشلردر. پدرى فن ثروتده
اشتهار ايدوب، پارسده (كسنى) ايله عقد مناسبت
ايتمش؛ وبوخصوصده اتخاذ ايتديكى مسلكك نشرينه
چوق غيرت ايدوب، فوق‌العاده بر انسانيت‌پرورلك
ابراز ايتديكى حالده، كندى عائله‌سى حقنده مسلكنى
اجرا ايده‌ميوب، قاريسنه چوق اذيت ويرمش؛
واوغلى عليهنه دعوى اقامه ايدوب، حبس ايتدير-
مشيدى. ماركى عنواننى حائز ايدى. ١٧١٥ده
طوغوب، ١٧٨٩ده وفات ايتمشدر. برخيلى تأليفاتى
واردر.

— اوغلى نطق وخطابت و امور سياسيه ايله
مشغول اولوب، پك مؤثر نطقلريله شهرت بولمشدر.
فرانسه وقوعات مشهوره‌سنه قاريشوب، شدتلى
نطقلر ايراد ايتدكدن صكره، اطمئنان وجدانيسيله‌مى
يوقسه، ظن اولنديغى كبى، آلديغى كليتلى آقچه
مقابلنده‌مى، تبديل مسلك ولسان ايتمشدى. قونت
عنواننى حائز ايدى. ١٧٤٩ده طوغوب، ١٧٩١ده
وفات ايتمشدر. نطقلرى جمع ونشر اولنديغى كبى،
ديكر بعض تأليفاتى‌ده واردر.

ميرات { هندستانك شمال جهتنده ودهلينك ٦١ كيلومتره شمال شرقيسنده
اوله‌رق كنك ايرماغنه دوكيلان (كالى‌نادى) نهرى
اوزرنده سنجاق مركزى برشهر اولوب، ٣٩١٤٥ ى
مسلم اولمق اوزره، ٩٩٥٦٥ اهاليسى، سلطان
محمود غزنوينك وزيرى حسن ميمندى طرفندن بنا
وهمايون شاه طرفندن تعمير ايدلمش جسيم و مصنع
بر جامع شريفى، متعدد تربه‌لرى، بش بازارى
و سائر آثارى واردر. پك اسكى بر شهر اولوب،
غزنويلر وغوريلر زماننده اسكى بتخانه‌لرى جوامع
شريفه‌يه تحويل اولنمش؛ واو صره‌لرده شهر چوق
بيومشيدى.

— ميرات سنجاغنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٦١٦٢
مربع كيلومتره واهاليسى ١٣١٣١٣٧ كشى اولوب،
٢٩٠٠٠٠ ى مسلمدر. ١٤ شهر وقصبه‌سى و١٥٥٨

قریه‌سی واردر . اراضیسی پك منبت ومحصولدار، وتجارتی پك ایلری اولوب، برقاج دمیر یول خطی مملکتی شق ایدیور.

— میرات ایالتی انکلیز حکومتنه تابع شمال غربی ایالات سبعه‌سندن بری اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۳۳۶ واکی ۸۰ ایله ۱۰۰ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۳۱۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۱۴۱۲۰۴ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۱۷۵ کشیدن زیاده دوشیور. ۶ سنجاغه منقسم اولوب، اك شمالیسی هیمالایه طاغلرینك اتکلرندن عبارت ودیکرلری جمنه ایله کنك نهرلری آره‌سنده (دوآب) اسمیله معروف دوز و اووه‌لق بر جزیره‌دن عبارتدر. اراضیسنك مذکور نهرلرك صویله اروا اولنمیان یوکسك جهتلری قوملق وغیر منبت اولوب، صو آلتنده اولان یرلری پك منبت ومحصولداردر.

میران حسین نظامشاه { هندستانده دکنك نظام مملکتنده حکومت سورن نظامشاهان ملوکندن اولوب، ۹۹۶ تاریخنده، پدری مرتضی نظامشاهك قتلی اوزرینه، احمد نکرده تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، ظالم وبدکردار برآدم اولدیغندن، بر قاچ آی صکره ۹۹۷ده قتل اولنه‌رق، اکبر شاهه التجا ایتمش اولان عمزاده‌سی اسماعیل نظامشاه قعود ایتمشدی.

میرانشاه { (میرزا جلال الدین —) تیمورلنكك اوچنجی اوغلی اولوب، ۷۶۹ تاریخنده طوغمش؛ وپدرینك حیاتنده عراقین وآذربیجان ودیاربکر وشام جهتلرینه والی تعیین اولنه‌رق، تیمورك وفاتندن صکره ینه بوجهتلرده ۳ سنه ایله ۳ آی سلطنت سوردکدن صکره، قره‌قیونلی قره یوسف ترکمانی ایله آذربیجان حدودنده ایتدیکی محاربه‌ده ۸۱۰ تاریخنده مقتول اولوب، تبریزده دفن اولنمش؛ ومؤخراً کمیکلری ماوراء النهرك کش قصبه‌سنه نقل ایله، قبهٔ خضراده دفن ایدلمشیدی. برچوق اولادی اولوب، بونلردن سلطان خلیل پدرینك حیاتنده جدینه خلف اوله‌رق، ماوراء النهر تختنه اوتورمشیدی؛ ومیرزا عمر پدری صاحب ترجمه‌یه خلف اولمشدر. دهلیده حکومت سورن سلاطین کورکانیه میرانشاهك احفادی ایدی.

میران عادل خان فاروقی { هندستانده دکنك (خاندش) خطه‌سنده حکومت سورن ملوکدن اولوب، ۸۴۰ تاریخنده پدری ملك ناصر خانه خلف اولمش؛ ودرت سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۴۴ده برهانپورده قتل اولنه‌رق، اوغلی میران مبارك خان اول خلفی اولمش ایدی.

میران غنی { آنف الترجمه میران عادل خان فاروقینك تورونی اولوب، عادل خان فاروقی ثانی دیمکله دخی معروفدر. ۸۶۱ده خاندش حکومتنده پدری میران مبارك خانه خلف اولوب، مملکتنی اعمار، وبرهانپوری توسیع وتحکیم ایتمش؛ و۴۸ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۰۹ده وفات ایدوب، برادری داود خان فاروقی خلفی اولمشدر.

میران مبارك خان فاروقی { دکنك خاندش خطه‌سی ملوکندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی ۸۴۶ تاریخنده پدری عادل خان فاروقی‌یه خلف اولمش؛ و ۱۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۶۱ده وفات ایدوب، اوغلی میران غنی میران عادل خان فاروقی ثانی نامیله خلفی اولمشدر. — ایکنجیسی ۹۴۳ تاریخنده برادری میران محمد خانه خلف اولوب، ۳۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۷۴ده وفات ایتمکله، میران محمد خان فاروقی ثانی خلفی اولمشدر.

میران محمد خان فاروقی { دکنك خاندش خطه‌سنده حکومت سورن ملوکندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی ۹۲۶ تاریخنده پدری عادل خان ثانی‌یه خلف اولمش؛ و ۹۴۳ده دایسی بولنان کجرات ومالوه حکمداری بهادر شاه پورتکیزلیلرله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمغله، والده‌سنك سعییله کجرات ومالوه حکومتنه کچه‌رك، آنجق برقاچ آی صکره وفات ایتمکله، نعشی برهانپوره نقل ودفن اولنمش؛ وبرادری میران مبارك خان ثانی خاندش حکومتنده وبهادر شاهك یکنی محمود شاه کجرات و مالوه حکومتنده خلفلری اولمشلردر.

— ایکنجیسی ۹۷۳ تاریخنده میران مبارك خان ثانی‌یه خلف اولوب، ۱۱ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۸۴ده وفات ایتمش؛ وبرادری راجه علی خان خانی اولمشدر.

میرجان { فرس شعراسندن اولوب، ماوراء النهرلیدر. قیوجیلقله تعیش ایدردی. شو رباعی اونکدر.

یارب که ز دوستان جدا باد فراق
پیوسته بدشمن آشنا باد فراق
هرلحظه اسیر صد بلا باد فراق
یعنی بفراق مبتلا باد فراق

میرخواند { (مولانا — بن‌سید خواند شاه) مشاهیر مورخیندن و ادبادن اولوب، بلخك متعینانندن ایدی. علم تاریخله اشتغالی واحوال عالمه وقوفی زیاده اولوب، خلقتدن زمانه‌نه دك مکمل وکافهٔ علومدن باحث «روضة الصفا» عنوانیله برتاریخ کتابی یازمش؛ وآنجق صوك فصلنی اتمامه عمری وفا ایتمدیکندن، کندیسی کبی مشاهیر مؤرخیندن اولان اوغلی خواند میر بونی اتمام وآیریجه اختصار ایتمشدر. سلطان حسین بایقرا زماننده یاشایوب، علیشیر نوایی و مولانا جامی وصاحب تذکره دولتشاه ایله معاصر ایدی. ۹۰۴ تاریخنده ۶۷ یاشنده وفات ایتمشدر. تاریخ کبیر مذکوری ترکجه‌یه، واکثر اقسامی آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

میردیته { (Mirdite) آرناؤدلقده اشقودره ولایت وسنجاغنده مستثنی بر قضا صورتنده اداره اولنور طاغلق وطاشلق بر یر اولوب، شمالاً پوقه ونفس اشقودره، غرباً لش، جنوباً آقچه حصار قضالریله، شرق جنوبی جهتندن وشرقاً دخی مناستر ولایتنك دبره سنجاغیله محدوددر. اراضیسی طاشلق وغیر منبت اولمغله، اهالیسی پك فقیر اولوب، همان یالکز طاغلرنده‌کی چام اورمانلرندن چیقاردقلری قطران و چیرا صاتیشیله تعیش ایدرلر. کندیلری خرستیان وقتولیك اولدقلری حالده، پك جسور وصادق آدملر اولوب، اسکیدن بری عساکر عثمانیه صفلرنده محاربه ایتمکله موظف و ویرکیدن معافدرلر. کندی بکلرندن بری جانب دولتدن قائممقام نصب اولنوب، (اوروش) نام قریه‌ده اقامت ایدر. قضا بیراقلره منقسم اولوب، هربر بیراغك افرادی کندی بیراقدارلرینی طانیرلر. میردیته‌نك نفوسی تحریر اولنمامش ایسه‌ده، اهالیسی ۱۵۰۰۰ قدر تخمین اولنیور.

میرزا بزرك { (امیر الدوله زین العابدین خان بن میرزا جعفر) هندستان شعراسندن اولوب، عن‌اصل قره‌یوسف ترکمانك احفادندن اولدیغی حالده، ۷ یاشنده ایکن، پدریله برابر هندستانه کیده‌رك، فیض آباده توطن ایتمش؛ وبعده وزیر الممالك نواب شجاع الدوله بهادره داماد اولوب، مناصب عالیه‌یه ترقی ایتمش ایسه‌ده، نهایت آکهنوده بر باغ ایدینوب، اوراده انزوا ایتمشیدی. تصوفه دائر «درالمعرفه» عنوانیله برکتابی وخیلی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

از عکس گل روی تو آیینه چمن شد
وز نکهت زلف تو صبا مشك ختن شد

میرزاپور { هندستانك بنارس ایالتنده وبنارسك ۴۷ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق کنك ایرماغنك ساحل یمیننده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۱۰۰۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۵۶۳۸۰ اهالیسی، متعدد مصنع جوامع شریفه‌سی، جسیم بتخانه‌لری، سرای کبی مغازه‌لری، مکمل ریختملری، برچوق کوزل چشمه‌لری وایشلك ذخیره وپاموق تجارتی واردر. سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۵۲۷ مربع کیلومتره اولوب، ۱۱۳۶۷۹۶ اهالی ایله مسکوندر.

میرزاجان { ایران شعرا وعلماسندن اولوب، شیرازلیدر. مطول واشارات کبی کتب علمیه‌یه حاشیه‌لری و برخیلی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

دیشب از هجر تو باغم دوش بردوش آمدم
نا امیدی در بر وحسرت در آغوش آمدم

میرزا زاده { (شیخ محمد افندی) سلطان محمود خان اول دورنده مشیخت اسلامیه مسند جلیلنه کچن علمادن اولوب، ۱۱۲۶ ده شیخ الاسلام اولان میرزا مصطفی افندینك اوغلیدر. تحصیل علوم ایله رؤسه نائل اولدقدن صکره، فیض‌الله افندی‌یه داماد اولوب، اونك سوقیله ازمیر، ادرنه وچوق‌کچمه‌دن استانبول

قاضيسى و ١١٢٥ ده آناطولى قاضيعسكرى اولمش ايدى. ١١٢٨ ده نقض عهد ايدن آوستريايه قارشى سفر همايون اقتضاسنه دائر انعقاد ايدن مجلسده صدراعظم شهيد على پاشايه قارشى معارضه ايتد‑يكندن طولايى، آربه‌لغى اولان براوادى‌يه تبعيد اولنه‌رق، برمدت صكره ميراخور آغانك شفاعتيله عفو، ودرسعادته جلب اولنه‌رق، روم ايلى پايه‌سيله تلطيف بيوريلوب، بعده ايكى دفعه بالفعل روم‌ايلى قاضيعسكرى و ١١٤٢ ده مفتى انام اولمش‌ايسه‌ده، ضعف وهرمه دوچار اولديغندن، آنجق يدى بچق آى كمال استغنا ايله بومقام عاليده قالدقدن صكره، ١١٤٣ ده استعفاسى قبول اولنه‌رق، قوناغنه چكيلوب، ١١٤٦ ده ارتحال ايتمشدر . عالم وعفيف ومتقى بر ذات ايدى.

ميرزا زاده { (محمد سعيد افندى) سلطان مصطفى خان ثالث دورى مشايخ اسلامندن اولوب، آنف الترجمه ميرزا زاده شيخ محمد افنديك اوغليدر. ١١٢٢ ده طوغوب، ١١٣٣ ده طريق تدريسه داخل اوله‌رق، ١١٤٥ تاريخنده ازمير وبعده بروسه، مكه و ١١٦١ ده استانبول قاضيسى، ٧١ ده آناطولى و ٧٣ ده روم ايلى قاضيعسكرى، ١١٧٥ ده نقيب الاشراف ومكرراً صدر روم‌ايلى اولوب، ١١٨٣ ده مقام مشيخته نصبله، اوچ بچق سنه امور فتوايى بعد‑الاداره، ضعف ونحافتنه وهرمنه بناءً استعفايه مجبور اولوب، ١١٨٧ ده استعفاسى قبول اولنه‌رق، برسنه صكره وفات ايتمشدر . بو دخى پدرى كبى عفيف ومحق بر ذات ايدى.

ميرزا مخدوم { علامه سيد شريف جرجانينك احفادندن اولوب، مذهب سنى‌يه انتسابندن طولايى ديار عجمده كورديكى تضييق واذا اوزرينه، ترك وطنه مجبور اوله‌رق، ديار رومه كلمش؛ و ٩٨٤ ده درسعادته كلوب، حسن قبول كورمكله، آمد بعده بغداد، طرابلس شام ونهايت مكهٔ مكرمه قاضيلكنه نصب اولنمش؛ وبعده نقيب الاشراف اولمش‌ايدى. بعده كنديسندن صادر اولان بعض افعال غريبه اوزرينه، استانبولى تركله، سياحته مجبور اولمشيدى. فارسى ديوان اشعارى اولوب، شو بيت او جمله‌دندر:

صبر كستاخانه پادر عرصهٔ دل مى نهد
شحنهٔ ناز تو ميخواهم سزاى او دهد

ميرزا مصطفى افندى { سلطان احمد خان ثالث دور سلطنتنده مسند مشيخت اسلاميه‌يه چيقمش علمادن اولوب، صدوردن عبدالرؤف افنديك اوغلى ايدى. ١٠٤٠ تاريخلرنده دنيايه كلوب، سلطان ابراهيم خان دورنده سراى همايونه دخول ايتمش؛ و خروجنده منقارى زاده‌نك درسنه دوامله ، ١٠٨٦ ده يكيشهر، ١٠٩٢ ده مصر و ١٠٩٧ ده مكه و متعاقباً استانبول قاضيسى اولوب، ١١٠١ ده قبريسه نفى اولنمش؛ و ١١٠٦ ده روم ايلى قاضيعسكرى او‑لوب، ١١٠٩ ده سينوبده اقامته مأمور اوله‌رق، بعد العفو ١١٢٠ ده ثالثاً روم ايلى قاضيعسكرى اولدقدن صكره، ١١٢٦ ده مسند مشيخت اسلاميه‌يه ارتقا اولنمش؛ وآلتى بچق آى امور فتوايى بعدالاداره، عزل و طربزونه نفى اولنه‌رق، بعدالعفو ميركونده واقع ياليسنده اقامت ايتمكده ايكن ، ١١٣٥ ده طقسان ياشلرنده ارتحال ايتمشدر . بعض حواشى ورسائلى واردر.

ميرزائى { فرس شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب ، برى ساوه‌لى ايدى ، وسلطان حسين بايقرا زماننده ياشايوب، معمارلقله مشغول ايدى . شو بيت اونكدر:

مرا چو مست ببينى مكو كه بيخبر ست اين
كه هست عالم عشقيم و عالم دكرست اين

— ديكرى (ميرزا ابو سعيد) شاعرهٔ شهيره نور جهان بيكمك برادرى اولوب ، عالمكير شاه زماننده هندستانده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

يكبار اكر خندد جانرا بنثار آرم
بارى چه نثار آرم كربار دكر خندد

مير على { هرات ساداتندن ومشاهير شعرا وخطاطيندن اولوب ، ٩٢٤ ده وفات ايتمشدر. شو بر ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

طالب من همه شاهان جهانند ومرا
در بخارا جكر از بهر معيشت خون شد
اين بلا بر سرم از حسن خط آمد امروز
وه كه خط سلسلهٔ پاى من مجنون شد

ميرك { فرس شعراسندن بروجه آتى آلتى كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (ميرزا —) هراتلى اولوب ، پدرى ميرزا بديع الزمانك وزيرى ايدى. انشاده وخط

نسخ تحریرنده بیمانند ایدی. ۹۳۲ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، رسم ونقشده دخی مهارتی اولمغله، شاه طهماسب صفوینك مصور باشیسی اولمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندن اولمق اوزره «صبح کلشن» ده ایراد اولنیورسه ده، مولانا جامینك دیوانده مسطوردر:

دو هفته شد که ندیدم مه دو هفتهٔ خودرا
کجا روم بکه کویم غم نهفتهٔ خودرا

— اوچنجیسی (میرزا — بیك) سبزوارلی اولوب، خیلی وقت سیاحت ایتمش؛ وهندستانه دخی کیتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

خضر کاهی خود نمائیها بمردم میکند
یافت هرکس دوستی خودرا چراکم میکند

— دردنجیسی هندستانك تته خطه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

با طالع ناساز چه سازیم که یکبار
دستی بفشاندیم وسبویی بشکستیم

— بشنجیسی شیرازلی اولوب، شو بیت اونکدر:

جانان مباش در پی آزار وکین همه
کاین عالم خراب نیرزد باین همه

— آلتنجیسی شو بیتك قائلیدر:

بلبل بچمن نالد و من بر سر کویش
او عاشق کل کشت ومن عاشق رویش

میرکی { ایران شعراسندن اولوب، عن‌اصل بلخلی اولدیغی حالده، اصفهانه کله‌رك، شاه عباس ماضینك منظوری اولمشیدی. بعده بر نوع وسوسه‌یه دوشوب، کونده برقاچ دفعه غسل ایتمکله، نهایت برکون غسل ایچون صویی پك صوغوق بر حوضه کیروب، برودتك تأثیریله ۱۰۱۶ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زدیده قطرهٔ خون از جکر برآورده
بدیدن تو دل از دیده سر بر آورده

میرم { ایران شعراسندن اولوب، هراتلی ویا قزوینیلی اولدیغی حالده، پك اسمر چهره‌لی اولدیغندن، (میرم سیاه) دیمکله معروفدر. تصوفه انتسابی وار ایدی. بری جدیادن

و دیکری هزلیات ولطائفدن مرکب ایکی دیوان اشعاری واردر. نهایت ماوراء النهره کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعار عارفانه‌سندندر:

ای روح قدس را بجناب تو التجا
بادا هزار جان مقدس ترا فدا
غیر از توکیست شاه سراپردهٔ وجود
یالن بدا جمالك من كل ما بدا

— غور مملکتندن دیکر بر (میرم) دخی اولوب، اشعاری هزلیاندن عبارتدر.

میرم چلبی { (محمود بن محمد) مشاهیر علما و ارباب فندن اولوب، علوم ریاضیه وهیئتده وادبیات عربیه وفن‌تاریخده ید طولی صاحبی ایدی. مشهور قاضی‌زاده‌نك اوغلی وخواجه‌زاده‌نك شاکردیدر. علوم ریاضیه‌ده سلطان بایزید خانك معلمی اولمشیدی. بعده سلطان سلیم خان اول جانبندن آناطولی قاضیعسکرلکنه نصب اولنه‌رق، ایفای حج ایله، عودتدن صکره ۹۳۱ ده وفات ایتمشدر. سلطان بایزید خانك امریله اولغ بکك زیجنی شرح ایتمش، وعلی قوشجینك هیئتده‌کی «فتحیه» سنه بر شرح یازمش؛ ودیکر بعض تألیفات دخی براقمشدر. تألیفاتی مقبول ومعتبردر.

میرمیدون { (Myrmidons) اسکی یونانیلردن برقوم اولوب، عن‌اصل (اکین) جزیره‌سی اهالیسندن ایکن، رئیسلری (پلئوس) طرفندن برطاقلری تسالیه‌نك (فتیوتیده) خطه‌سنه نقل واسکان اولنمشدی. بونك ایچون مرقوم (پلئوس)ك اوغلی (آخیلاوس)ك معیتنده تروآ محاصره‌سنه سوق اولنان تسالیه‌لیلر اومیروسك (ایلیاده) منظومه‌سنده میرمیدونلر نامیله یاد اولنیور. بو اسم یونان لساننده «قارنجه» دیمك اولان بر لفظدن مشتق اولوب، کثرتلرینه، چالیشقانلقلرینه ویا طوپراغی حراثتله اشتغاللرینه بناءً بو اسمله تسمیه اولندقلری مظنوندر. کندیلرینك اصل یونانیمی یوقسه پلاسجیمی اولدقلری حقنده اختلاف واردر.

میرون { (Myron) یونان قدیم مشاهیر هیکلتراشاندن اولوب، قبل‌المیلاد ۴۳۲ تاریخلرنده یاشامشدر. تونجدن حیوانات

یاپوب حادثا جانلی گبی گوسترمکده‌کی مهارتی محیر عقول ایدی.

میری { اوننجی قرن هجری شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اسپارته‌لی اولوب، ۹۶۷ده بچینده قاضی ایکن وفات ایتمشدر. قنالی‌زاده حسن چلبینك جدی اولوب، نسلندن برخیلی علما وادبا یتیشمشدر. مرتب دیوانی واردر.

— ایکنجیسی دیار عجمدن ممالکت رومه گلمش ساداتدن بر ذاتك اوغلی اولوب، بروسه‌ده دنیایه گلمشدر. نامی یحیی اولوب، (یکچی‌میر) لقبیله وبوندن غلط اوله‌رق بین العوام (کشمیری زاده) دینمکله مشهور ایدی. صحن مدرسی ایکن، ۹۹۵ده نقیب الاشراف اولمشیدی. علم وفضیله برابر بینیجیلکده وآوجیلقده دخی مهارتی وار ایدی. محمد عصارك «مهر ومشتری» عنوانلی منظومه‌سنی نظماً ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر. شو بر ایکی بیت اوترجمه‌دندر:

دوشه‌مشدی یوله صولر مرمر
یکه‌مزدی طیانمه‌دن صرصر

دیترر ایدی جبال وهرمصرق
چرخ سنجابی گیمیشیدی وشق

میس { (Castelloryzo) آناطولینك ساحل جنوبیسی قربنده وتکه ایله منتشا سنجاقلری حدودینك ساحله منتهی اولدیغی نقطه‌نك قارشیسنده برکوچك آطه وبونك شرق شمالی ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ردوسك ۱۳۰ کیلومتره شرقنده واقعدر. آطه‌نك محیط دائره‌سی ۱۵ میل بحری اولوب، اراضیسی طاغلق وطاشلق اولمغله، چیلاق ویالکز بر مقدار زیتون وانجیر ایله بادم وخروب آغاجلرینی حاویدر. یاغمور صولرندن متراکم برکوچك گولی اولوب، میاه جاریه‌سی یوقدر؛ واهالی صهرنجلردن صو ایچرلر. اطرافنده برچوق کوچك وخالی آطه‌لر بولنوب، بونلرك اك بیوکلری اولان (آی یورکی) آطه‌سنده یالکز بر مناستر واردر؛ وچوبانلر سوریلرینی سوق ورعی ایدرلر. قصبه کوچك لکن صاغلام برلیمانك اوزرنده سطح مائلده مؤسس اولمغله خارجدن گوزل گورینور. اهالیسی ۶۸۹۶ کشی اولوب، یالکز ۲۶۰ ی اسلام وقصوری رومدر. قصبه‌ده برجامع شریف وبرمکتب ابتدائی ایله ۱۵ کلیسا، ۵ روم مکتبی، ۳ اون فابریقه‌سی، ۲۵۰ دکان، براجزاخانه ومتعدد غازینولر موجوددر. اهالی کاملاً گمیجیلك، بالقجیلق وسونکرجیلکله کچینیرلر. جزایر بحر سفیدك ردوس یعنی مرکز سنجاغنه تابع برقضا صورتنده اداره اولنوب ملحقاتی یوقدر.

میسان { بصره ایله واسط آره‌سنده بیوك بر ناحیه ایدی.

میستره { (Mistra) یونانده موره شبه جزیره‌سنك (لاقونیه) ایالتنده واسپارته شهر قدیمنك ویرانه‌لری قربنده بر قصبه اولوب، اداره عثمانیه زماننده سنجاق مرکزی ایدی. شمدی اسپارته اسمیله ایالت مذکوره‌نك مرکزیدر. مقدما ۱۲۰۰۰ اهالیسی وار ایکن، شمدی ۳۰۰۰ نفوسله مسکوندر.

میسرینوس { (Mycerinus) مصر قدیم فراعنه‌سندن اولوب، اوچنجی هرمك بانیسیدر. بوندن آلتمش سنه اول هرم مذکور داخلنده مومیاسی بولنوب، چیقارلمشدر. تروا محاصرهٔ مشهوره‌سندن اون بطن اول یاشامش اولدیغی مظنوندر.

میسنیه { وآلمانجه میسن (Misnie, Meissen) صاقسه‌نك اسکی برخطه‌سی اولوب، الیوم صاقسه قراللغی داخلنده درسده ایالتنی تشکیل ایدیور.

میسور { (Meissour, Mysore) هندستانك جنوب جهتنده ودکن خطه‌سنده انکلیز حکومتنه تابع اوله‌رق صورت ممتازه‌ده اداره اولنور بر بر اولوب، ۱۱° ۴۰′ ایله ۱۵° عرض شمالی و ۷۲° ۲۰′ ایله ۷۶° ۱۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شرقدن غربه بویی ۴۰۸ وشمالدن جنوبه اکی ۳۸۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۰۱۲۶ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۰۵۵۴۱۰ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۷۲ کشی دوشیور. اراضیسی غرب جهتنده عارضه‌لی وطاغلق اولوب، کات سلسلهٔ

جبالنك وجنوبده‌كی (نیلكیری) طاغلرینك اتكلری
تشعب ایدیور. شرق جهتی ایسه (میدانلر) نامیله
واسع اووه‌لردن عبارتدر. آنجق جبالی ٢٠٠٠
متره‌یی تجاوز ایتمدیكی حالده، اووه‌لری دخی مرتفعجه
اولوب، مملكتك ارتفاع وسطیسی ٦٠٠ ایله ٨٠٠
متره آره‌لرنده‌در. میاه جاریه‌سی چوق اولوب،
شمال جهتندن (قرنفابهادره) و (هرتوی) نهرلری
بر چوق چایلرینی جمع ایله (كریشنا) ایرماغنه ،
وجنوب جهتنده‌كی انهار (كواری) ایرماغنه دوكیله‌
رك، جمله‌سی بنكاله كورفزینه دوكیلور. اراضیسی
پك منبت اولوب، اك برنجی محصولی صویه محتاج
اولمیان بر جنس سیاه داریدر. ایكنجی درجه‌ده
دخی بغدای، پرنج، پاموق، شكر قامشی، قهوه،
توتون، چیویت، قاقائو، توتون، باغ اخراجنه یارار
حبوبات متنوعه وسبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر.
اورمانلری زیاده‌جه اولوب، صندال وساج كبی
قیمتلی اشجاری دخی واردر. مرعالری چوق او-
لوب، ایكی بچق ملیونه قریب صیغیر، بر بچق
ملیوندن زیاده قیون وكچی وسائر حیوانات اهلیه‌سی
واردر. حیوانات وحشیه‌سی‌ده قپلان، پارس، آیی،
یبان اوكوزی وسائره‌دن عبارتدر. باقیر معدنلری
چوقدر. صنایع محلیه دمیردن زراعت آلاتیله سائر
مواد وباقیردن بعض مصنع اوانی اعمالندن وبرطاقم
ایپك اقمشه وسائره نسجندن عبارتدر. تجارتی خیلی
ایشلكدر. مملكت حكمدارلق صورتنده اداره
اولنوب، ٣ ایالت و٨ سنجاغه منقسمدر. اهالیسنك
قسم اعظمی بت‌پرست اولوب، همان نصفیت اوزره
سیوا و ویشنه عبده‌سنه منقسمدر. ٢٠٩٠٠٠
اسلام، ٢٥٠٠٠ خرستیان و ١٣٢٦٣ ده بودا
مذهبنه تابع آدملر واردر. اك بیوك شهری (بنكالور)
اولوب، ١٥٥٨٦٠ اهالیسی واردر. مملكته
اسمنی ویرن (میسور) شهری ایسه شمدی ایكنجی
درجه‌ده اولوب، ٦٠٨٠٠ اهالی ایله مسكوندر.
٥٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولان شهر وقصبه‌لری
٢٢ وكوچك قصبه‌لریله قریه‌لری‌ده ١٩٦٠٨
مقدارنده‌در. بنكالور شهری مركز اتخاذ اولنوب،
انكلیز حكومتنك وكیلی وسائر دوائر حكومت
اوراده‌در؛ وبالكز (مهراجه) بنكالورده پایتخته
اولان سراینك اكماله انتظاراً بوندن بر قاچ سنه
اول میسورده اقامت ایتمكه دوام ایدیوردی؛
شمدی‌یه قدر او دخی یكی پایتخته كیتمش اولملیدر.
معارف عمومیه بو صوك سنه‌لرده میسورده چوق
ترقی ایدوب، بوندن یكرمی سنه اول ٢١٨٨ مكتب
وار ایدی، وبونلره دوام ایدن ٥١١٩٤ شاكر-
داندن ٣٥٤٨ ی اناثدن ایدی. اهالیسی متعدد
صنوفه منقسم اولوب، هندستانده بنكاله‌دن صكره
اك زیاده صنوف اهالی بیننده‌كی فرق ودرجاته
رعایت ایدن بر میسوردر.

میسور (Maissour, Mysore) هندستانك آنف البیان حكومت ممتازه‌سنك
اسكی پایتختی وشمدی ایالت مركزی برشهر اولوب،
بنكالورك ١٢٢ كیلومتره جنوب غربیسنده واقع
و ٦٠٢٩٠ اهالی ایله ایكی اوچ قاتلی كوزل
خانه‌لری وبر قاچ سرایی حاویدر.
— میسور ایالتی ١٠٦٨٩ مربع كیلومتره
وسعتنده اولوب، ٣٩٨٠٠ ی مسلم اولمق اوزره،
٩٤٣١٨٧ اهالیسی واردر

میسوری (Missouri) آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه دولتنده میسیسیپی
ایرماغنه تابع بیوك بر نهر اولوب، ممالك مذكوره‌نك
شمال غربی جهتنده‌كی (مونتانه) حكومتنك منتهای
غرب جنوبیسنده و «روضهٔ مستركه» قربنده
نبعانله، ابتدا شماله بعده شمال شرقی‌یه و نهایت
شرقه طوغری جریان ایده‌رك، صاغ وصولدن
مذكور قیالی طاغلردن و دومینیون حدودندن
اینن بر چوق چایلر وخصوصیله صولدن (ملك)
و صاغدن (موسقلشل) نهرلرینی و حكومت مذكو-
ره‌نك حدود شرقیه‌سنده كندیسی قدر بیوك اولان
(یلووستون) نهرینی اخذ ایله، داغوته حكومتنه
بالدخول، شرق جنوبی‌یه وبعده جنوبه دونوب،
صاغدن كوچك میسوری، بیغ جیانه، وینه ریور
ودیكر برچوق انهار اخذ ایله، (نبراسقه) حكو-
متی حدودینه واصل اولدقده، ینه صاغدن (نیبراره)
نهرینی آلیر؛ وابتدا داغوته نبراسقه ودها آشاغیده
نبراسقه‌ایله (یووه) حكومتلری بیننده خط حدودی
تشكیل ایده‌رك، صولدن داغوته، بیغ‌سیو ولیتله‌سیو
نهرلرینی وصاغدن (پلاته ریور) اسمیله بیوك برنهر اخذ
ایله، همنامی اولان حكومتك حدودینه واصل اوله‌رق،

بونکله نبراسقه وبعده قانساس حکومتلری حدودینی تفریق ایله، صاغدن (قانساس) نهرینی آلنجه، بونك استقامتنه تابع اوله‌رق، بردن شرقه طوغری دونر؛ و میسوری حکومتنی اورته‌سندن شق ایله، صاغ و صولدن بر چوق چایلر آلدقدن صکره، حکومت مذکوره‌نك حدود غربیه‌سنه واصل اولنجه، (سنت لویی) شهرینك اوست طرفنده (میسیسیپی) ایرماغنه قاریشیر. میسورینك منبعندن اشبو ملتقایه‌دك اولان مجراسی ٤٨٥٧ کیلومتره اولوب، میسیسیپی‌نك ایسه منبعندن اورایه قدر اولان مجراسی ٢٣٦٣ کیلومتره اولدیغی ایچون، اصل میسوری ایرماق صایلق ومنصبنه‌دك بو اسمی محافظه ایتمك ومیسیسیپی بونك تابعلرندن صایلق اقتضا ایدرکن، مجرد میسیسیپی کندی استقامتنی محافظه ایدوب، میسوری بوکا تابع اولدیغیچون، میسیسیپی اصل ومیسوری فرع عد اولنمشدر. میسوری مکسیقه کورفزنده‌کی منصبنه‌دك اعتبار اولنسه، مجراسی ٧٢٠٠ کیلو-متره‌یه بالغ اولور. حوضه‌سی ١ ٣٤٤ ١٣٠ مربع کیلومتره‌در. حوضه‌سنك بو درجه‌ده وسعتی و تابعلرینك کثرتیله برابر، بتون حوضه‌سنده آز یاغمور یاغدیغندن، ومجراسنك اراضیسی پك قوری اولمغله، صویی سونکر کبی امدیکی کبی، حرارتدن دخی تبخرات چوق اولدیغندن، میسورینك صویی نسبةً آزدر؛ و میسیسیپی‌یه قاریشدیغنده پك چامورلی و بولانیق اولوب، مذکور ایرماغك صونیده بولاندیرر. منابعی حذای بحردن ٤٠٠٠ متره یوکسك اولوب، ملتقاسنك ارتفاعی آنجق ١١٤ متره‌در. مجراسنك اطرافی وحوضه‌سنك اکثر جهتلری هنوز خالی و معمور بتدن بریدر. مع‌هذا برچوق دمیر یول خطلری تمدید اولنه‌رق، اسباب عمران تهیئه اولنمشدر. بتاغنك اکثر طرفلری ١٢٠٠ و ١٨٠٠ متره کنیشلکنده‌در. ملتقاسنده دوکدیکی صو ثانیه‌ده ٣٥٠٠ مکعب متره‌دن عبارتدر، یعنی میسیسیپینك دکیزه دوکدیکی صوبك آنجق ١٥ ده بریدر. فیضانی ایلك بهارده اولوب، اوچ آی قدر دوام ایدر. قیشین ایکی اوچ آی یوقاری طرفلری طوکمش بولنور. اوفق وابورلر (یلووستون) و بعضاً (میلق) نهرلرینك ملتقاسنه‌دك چیقیورسه‌ده، یوقاری آنجق (بزاره) ملتقاسنه‌دك سربست ایشلیه بیلیور.

میسوری { حکومتی (État de Missouri) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك ترکیب ایدن حکومتلرك بری اولوب، ممالك مذکوره‌نك تا وسطنده واقعدر، واورته‌سندن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. همان مستطیل الشکل بر یر اولوب، ٤٠° ٣٧′ ایله ٣٦° عرض شمالی و ٩١° ٢٥′ ٤٥″ ایله ٩٨° ٥′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. حدود شرقیه‌سی میسیسیپی وحدود غربیه‌سنك قسم شمالیسی میسوری مجرالرندن عبارت اولوب، سائر طرفلردن حدودی خطوط مستقیمهٔ مفروضه‌دن عبارتدر. شمالاً یووه، شرقاً ایلینوآ وبرر پارچه برده کنتوکی وتنسه، جنوباً آرقانساس، غرباً دخی نبراسقه وقانساس حکومتلری وایندیانه اراضیسی ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٧٩ ٧٧٨ مربع کیلومتره اولوب، ٢ ١٦٨ ٣٨٠ اهالی ایله مسکوندر. میسوری مجراسی مملکتی ایکی‌یه بولوب، قسم شمالیسی شمالدن جنوبه مائل بر یایله‌دن عبارت، وقسم جنوبیسی ١٠٠٠ و ١٢٠٠ متره‌یه قدر یوکسك طاغلری حاوی اولوب، هر ایکی طرفدن، میسوری ومیسیسیپی‌یه دوکلك اوزره بر چوق نهرلر آقار. شمالده کیلرك الك بیوکلری: غراندریور ایله چاریتون، وجنوبده کیلرك باشلیجه-لری: اوساجه و غاسقوناده نهرلریدر. بونلر میسوری‌یه دوکیلور. (بلاق ریور) ایسه جنوبه طوغری جریانله برقاج چای دخی آله‌رق، مملکتك خارجنده میسیسیپی‌یه تابع (ویته‌ریور) ه دوکیلور. طاغلرینك اکثری اورمانلرله مستور اولوب، «قره طاغ» اسمیله یاد اولنورلر. یالکز تپه‌لری چبلاقدر. میسورینك مجراسی چامورلی وفنا منظره‌لی ایسه‌ده، مملکتك سائر طرفلری پك کوزلدر. اکثر چایرلری واورمانلریله قیرلری آچیلوب، تارله‌یه تحویل اولنمش؛ وبو حکومت ممالك مجتمعه‌نك الك منبت ومحصولدار یرلری صره‌سنه کچمشدر. هواسی عموم ممالك مجتمعه‌نك هواسنه تابع اولوب، کرك حرارت وکرك برودتی زیاده‌جه‌در. یازین میزان الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی ٢٥ وقیشین تحت الصفر ١ ایسه‌ده یازین ٣٧ درجه‌یه قدر چیقدیغی وقیشین

تحت الصفر ۲۲ درکه‌یه قدر ایندیکی دخی اولور.
باشلیجه محصولاتی : مصر، بغدای، بولاف، پتاته،
توتون، پاموق ایله سبزه و میوه‌نك انواعندن
عبارتدر. اراضیسنك یوزده ٤٥ ی اورمانلرله
مستور اولوب، بونلرك اشجاری چام انواعیله،
میشه، جوز، سروی وسائره‌دن عبارتدر. مرعا
وچایرلری چوق اولوب، حیوانات اهلیه‌سی ۲
ملیونی متجاوز صیغیر، ۱½ ملیونه قریب قیون،
٤½ ملیونی متجاوز طوموز وبرملیونه قریب بیکیر و
استر ومرکبدن عبارتدر. معادنی برنجی درجه‌ده کمور
ودمیر وایکنجی درجه‌ده باقیر، قورشون و چنقو
ایله سائره‌دن عبارتدر. مرمرلری‌ده چوقدر.
صنایعجه ایکنجی درجه‌ده اولوب، مع هذا مختلف
فابریقه‌لری کیتدکجه چوغالمقده‌در. میسوری ایله
میسیسیپی سیر سفائنه صالح اولوب، مملکتك
برچوق کمی وواپورلری اولدقدن بشقه، دمیریوللری
دخی پك چوقدر؛ وبووسائط تجارتنی تسهیل ایدیور.
اهالیسندن یالکز ۱۵۰۰۰۰ قدری زنجی وجزئی
مقداری اصل یرلی وچینلی اولوب، قصوری آوروپا
مهاجرینندن وباشلیجه انکلیزدن عبارتدر. الك بیوك
معموره‌لری سنت لویی، قانساس سیتی، سنت
جوزف وهانیبال اولوب، سنت لوئینك ۳۵۰۵۱۸
اهالیسی واردر. مملکت ۱۱٤ قونتلق یعنی سنجاغه
منقسم اولوب، مرکزاداره‌سی (جفرسون سیتی) در.

میسولونکی (Missolonghi) یونانده آقارنانیه مع اتولیه ایالتنك
مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، اینه‌بختینك ٤٠
کیلومتره غرب جنوبیسنده و پاتراس کورفزینك
شمالنده واقع برقویك مدخلنده واقع اولدیغی حالده،
۶۳۲۵ اهالیسی، پك عادی خانه‌لری، چامورلی
سوقاقلری و رطوبتلی وصیتمه‌لی هواسی واردر.
یونان استقلالی وقوعاتنده اهمیت قزانمشیدی.
مشهور انکلیز شاعری لورد بایرون اوراده وفات
ایتمش، وبرهیکلی رکز اولنمشدر.

میسون (بنت بجدل الکلبیه) معاویه‌نك ازواجندن و شاعرات عربدن
اولوب، یزیدك والده‌سیدر. عمزاده‌سنه محبتی
اولوب، بونی مشعر سویلدیکی برقاچ بیتك معاویه‌نك
مسموعی اولمسی اوزرینه، کندیسنی بالتطلیق
قبیله‌سنه کوندرمش؛ وکوچك بولنان یزید دخی
برابرنده کیتمکله، شعر و فصاحتی والده‌سنك قبیله‌
سنده اوکرنمش ایدی.

میسیسیپی (Mississippi) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه دولتنده
بیوك بر ایرماقدر، که ممالك مجتمعه‌نك حدود شمالیه‌سی
قربنده و (سوپریور) کولنك غرب جهتنده
(مینزوته) حکومتی داخلنده ۵۰۰ متره ارتفاعلری
اولان برطاقم تپه‌لردن نبعانله، بعض کوچك کوللرك
ایچندن کچه‌رك، ابتدا شرقه، بعده جنوبه، صکره
جنوب غربی ونهایت جنوب شرقیه طوغری جریان،
وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایده‌رك، (سنت
پول) شهری ایچندن بعد المرور، حکومت مذکو-
ره‌نك حدود شرقیه‌سنه واصل اولور؛ واورادن
منصبی قربنه دك ممالك مجتمعه‌نك مختلف حکومتلری
آره‌سنده خط حدود برنجی طوته‌رق، کاه شرقه
وکاه غربه میلانله، عمومیت اوزره جنوبه طوغری
آقه‌رق، شرق جهتنده‌کی ویسقونس، ایلینوئ،
تنسه و میسیسیپی حکومتلرنی غرب طرفنده‌کی
مینزوته، یووه، میسوری، آرقانساس و لوییزیانه
حکومتلرندن تفریق ایدر؛ ونهایت لوییزیانه حکومتی
داخلنه کیروب، یکی اورلیان شهری قربنده واسع
بر دالیه وبرچوق بتاقلقلر تشکیل ایده‌رك، مکسیقه
کورفزینه دوکیلور. صاغدن آلدیغی انهارك الك
بیوکی کندیسندن چوق دها اوزون اولان میسوری
اولوب، اوندن یوقاری دسموآن وربدسدار واوندن
آشاغی وهیته، آرقانساس وریدریور نهرلرنی دخی
آلیر. صولدن آلدیغی انهارك الك بیوکی (اوهیو)
در، که میسوری قدر اوزون دکل ایسه‌ده، صوبی

اوندن چوق زياده وفوق العاده براقدر. اوهيونك كندى تابعلرى‌ده پك چوق اولوب، آلغانى جبالندن اينن صولرى يعنى همان بتون ممالك مجتمعه‌نك قسم شرقيسى مياه جاريه‌سنى جمع ايدر. اوهيودن يوقارى ميسيسيپى صولدن ايلينوا، روقس‌ريور، ويسقونسن، قليبقوو وسنت قروآ نهرلرينى وديكر برچوق چايلر دخى آلير. ميسيسيپينك وصولدن آلديغى انهارك صولرى براق اولديغى حالده، يالكز ميسوريننك چامورلى صويى بتون ايرماغك صولرينى بولاندير. مجراسنك آشاغى طرفلرنده فيضانى موسمنده صولر يتاغنه صيغه‌ميوب، اطرافه طاغلمله، برچوق بتاقلقلر وكوللر تشكيل ايدوب، پك كنيش اراضيى بطال براقير، وهواينى بوزار. نيلك برقاچ مثلى بيوكلكنده اولان بو دهشتلى ايرماغى سدلر وبندلرله ضبط ايتمك ممكن اوله‌ميوب، بو يولده صرف اولنان مليونلرك آنجق قسماً فائده‌سى كوريله بيلمشدر. نهر پك چوق چامورلر ايندير وب، بونلرك تراكمندن داليه‌سى كيتدكجه توسع ايده‌رك، دكيزك ايچنه اوزانمقده‌در. مجراسى تقريباً ٥٠٠٠ كيلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سى ٣ ٢١٣ ٠٨٢ مربع كيلومتره اولوب، ممالك مجتمعه‌نك همان نصفى وسعتنده‌در. كنيشلكى ودرينلكى محلنه كوره مختلف اولوب، حد وسطى اوزره ثانيه‌ده ١٧٤٤٠ مكعب متره صو دوكر. كرك كنديسنك قسم اعظمى وكرك تابعلرينك اكثرى سير سفائنه صالح اولوب، خندقلر واسطه‌سيله اكمال دخى ايدلمش اولمغله، ٤٠٠٠٠ كيلومتره‌لك سير سفائن طريقى واردر. آنجق كنديسيله اكثر تابعلرينك مجرالرى بوينجه دمير يول خطلرى اوزانوب، انهارك اوستندن كوپريلرله دخى كچمكله، سفائنه چوق احتياج براقميورلر. مع‌هذا بو انهارده ايشلين واپورلر ١٢١٦ عددنده اولوب، يالكز كميلرله صاللر دخى پك چوقدر. كنارلر محلنه‌كوره واسع چايرلر ومرعالر، بر تارله صورتنده وبخارلى لوقوموتيفلرله ايشلنير پايانسز تارله‌لر، بالطه كورمه‌مش صيق اورمانلر ويا صازلقلردن عبارتدر.

ميسيسيپى { آمريقاى شماليده حكومتى. (État de Missis-sippi) ممالك مجتمعه‌نك حكومات جنوبيه‌سندن اولوب، صول كنارنده بولنديغى آنف‌البيان ايرماغك اسميله تسميه اولنمشدر. شمالدن جنوبه ممتد غير منتظم بر مستطيل صورتنده اولوب، حدود غربيه‌سى بيوك بر مسافه‌ده همنامى اولان ايرماغك مجراسندن عبارت ايكن، منتهاى جنوبنده بر خط مستقيمله حدود شرقه طوغرى دونوب، (پثار) نهرينه قدر كيدر، واورادن دكيزه قدر بو نهرك مجراسنى تعقيب ايدر. قسم شرقيسنك حدود جنوبيه‌سى مكسيقه كورفزى ساحلندن و حدود سائره‌سى خطوط مستقيمهٔ مفروضه‌دن عبارتدر. شرقاً آلابامه، شمالاً تنسه، غرباً آرقانساس ولويزيانه، جنوباً دخى ينه لويزيانه حكومتلريله ومكسيقه كورفزيله محدوددر. ١٢′ ٣٠° ايله ٣٥° عرض شمالى و ٩٠° ٣٢″ ٢٣′ ايله ١٨″ ٥٥′ ٩٣° طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٢٠٠٢٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١ ١٣١ ٥٩٧ كشيدر. مركزى (جاقسون) .واك بيوك معموره‌سى (ويقسبورغ) در. اراضيسى دوز وآلچق اولوب، آنجق اوچ درت يوز متره ارتفاعنده بعض تپه‌لرى واردر. اكثر طرفلرينى همنامى اولان ايرماغك طاشان صولرى باصمغله، بتاقلق ويا اوزلى نهر چامورلريله مستور منبت يرلردن وبيوكسك اشجارى حاوى اورمانلردن عبارتدر. ميسيسيپى‌نك برقاچ قوللى آيريله‌رق، مملكتك ايچ طرفلرينه قدر صوقلدقدن صكره، ينه دونوب، ايرماغه دوكيلور. بو ايرماقدن بشقه طوغريدن دكيزه دوكيلور برقاچ نهرى دخى اولوب، باشليجه‌لرى: پيرريور، ليف‌ريور، بوكا تابع چيچاساوهى و (توبيغبى) نك يوقارى قسميدر. هواسى معتدل اولوب، يازين ميزان الحراره ٢٦ درجه‌يى تجاوز ايتمديكى وقيشين ٨ درجه‌دن آشاغى ايتمديكى حالده، مجرد حرارتك بلا فاصله دوامى و رطوبت هواينى آغيرلشديريور. زراعتجه ممالك مجتمعه‌نك ايلرى بولنان يرلرندن اولميوب، الك برنجى محصولى پاموق اولديغى حالده، بو محصولجه دخى برنجى دكلدر. سائر محصولاتى: طاتلى پتاته، شكر قامشى، توتون، پرنج، مصر وآز مقدارده بغداى، آرپه، يولاف وسائر حبوباتله اقاليم حاره‌يه مخصوص ميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. حيوانات

اهلیه‌سی آزدر. صنایعی ممالك مجتمعه‌نك دیگر جهتلرینه نسبةً پك گری وجزئیاتدن عبارتدر. اهالیسنك همان ثلثانی زنجی وقصوری انكلیز وسائره اوله‌رق آوروپا مهاجریدر. ۳۷ اعضادن مركب بر هیئت اعیانیله ۱۱۵ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانی اولوب، رئیس حكومت وسائر مأمورین اداره ٤ سنه مدتله انتخاب اولنورلر. عمومی قونغره‌یه ۷ اعضا گوندرمك ورئیسك انتخابنده ۹ رأی‌ویرمك حققی حائزدر. حكومت ۱۵ سنجاغه منقسمدر.

میسیه { (Mysie) آسیای صغیرك تقسیمات قدیمه‌سنده بر خطه اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك شمال غربی كوشه‌سندن یعنی شمدیكی قره‌سی و بیغا سنجاقلرندن عبارت ایدی. جنوباً (لیدیه)، شرقاً (بیتنیه) خطه‌لریله، شمالاً مرمره دكیزیله، غرباً دخی آطه‌لر دكیزیله محدود ایدی. ایكی‌یه منقسم اولوب، بوغازه قریب اولان شمال غربی جهتنه كوچك ودیگر قسمنه بیوك میسیه نامی ویریلیردی. تروآ مملكت مشهوره‌سی‌ده بو خطه داخلنده ایدی. الیوم قاز طاغی دینلن (ایدا) جبلی مشهور ایدی. اك بیوك معموره‌لری: اردك قرینده كیزیق، اسكیلاكی، پیتیه، لامپساقوس (لاپسكی)، آبیدوس، آپولونیه، میلتوپولیس، داردانوس، سیجیه، لاریسا، آسوس، آنتاندروس، آدرامیت (ادرمید)، اسكپسیس، پرغامه (برغمه) وسائره ایدی. اهالیسی پلاسج اقوامندن اولوب، ظن اولندیغنه گوره، تراكیه ویا شمدیكی بلغا. رستانك محلنده بولنمش اولان (مسیه) دن اوراپه گچمشلردی. ابتدا تروآ وبعده لیدیه یعنی ساردس حكمدارلرینه تابع اولوب، بعده كیخسرو طرفندن ضبطله، ایران دولتنه الحاق اولنمش؛ و اسكندر طرفندن بعدالضبط، طوائف ملوك بیننده منازع فیه اولوب، نهایت پرغامه حكومتنه تابع اولمش؛ وصكره پرغامه دولتیله برابر روماليلر طرفندن ضبط اولنمش ایدی. عثمانلیلر طرفندن فتح اولندقدن صكره، شرق جنوبی قسمی طول مدت والیسی بولنان (قره عیسی) دن تحریفاً (قره‌سی) وشمال غربی جهتی مركزی اسمیله (بیغا) تسمیه اولنمشدر.

میشار { دنباوند جوارنده خیراتی واشجاری چوق بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

میشقولچ { (Miskolcz) مجارستانك شمال جهتنده و پشته‌نك ۱۵۰ كیلومتره شرق شمالیسنده (بورسود) ایالتنك مركزی بر شهر اولوب، ۲٤۳۲۰ اهالیسی وپك مقبول بغدایله شرابی واردر.

میشل { [«میخال» و «میكل» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

میشله { (Michelet) فرانسه‌نك اك مشهور مورخین و ادباسندن اولوب، ۱۷۹۸ ده پارسده طوغمش، و ۱۸۷٤ ده وفات ایتمشدر. خیلی وقت تاریخ معلمی بولنوب، آقادمیا اعضالغنه انتخاب، و بعض مأموریتلره دخی نصب اولنمشدی. كیزو وادغار كینه ایله الفت ورفاقتی وار ایدی. تاریخه دائر مهم وبیوك برقاچ تألیفدن بشقه، امور سیاسیه و مباحث معاشرته متعلق مسائله دخی قاریشوب، دفعاتله مأموریتندن ومعلملكدن عزل اولنمشدی. نهایت كندی محصول قلمیله یاشامق اوزره، اختیار عزلت ایدوب، «انجیل انسانیت»، «قادین»، «عائله»، «قوش»، «دكیز»، «عشق» عنوانلی آثاری كبی برطاقم كتب ادبیه و نافعه نشرینه باشلامش؛ و برنجی زوجه‌سنك وفاتندن صكره تزوج ایتدیكی قادین دخی، ادبیاتده‌كی اقتداری حسبیله، تحریر آثارده كندیسنه یاردیم ایتمش؛ وكندیسی‌ده بعض كتابلر یازمشدر.

میشو { (Michaud) فرانسه مشاهیر مورخین و ادباسندن اولوب، ۱۷٦۷ ده (ساووآ) نك (آلپن) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۸۳۹ ده وفات ایتمشدر. ابتدا قراللق وقتولیكلك طرفداری اولوب، بعض غزته. لرده محررلك ایتمش؛ وفرانسه قاریشیقلغی زماننده اعدامنه حكم اولنمش ایسه‌ده، اختفا ایدوب، بعده ایمپراطورلق وقراللق زماننده آقادمیا اعضالغنه انتخاب، وبعض مأموریتلره نصب اولنمش ایدی. اك مشهور اثری اهل صلیب محاربانی حقنده ٥ جلد اوزره یازدیغی كتابدر. «كتبخانهٔ اهل صلیب» عنوانیله دیگر بر اثری دخی اولوب، برنجینك متممی حكمنده‌در. بونك برادری (گنج میشو) دینمكله معروف اولوب، مطبعه‌جیلقله مشغول بولنمش؛ و۱۸۱۱ دن ۱۸۲۸ تاریخنه‌دك ٥۲ جلد اوزره

نشر اولنان « تراجم احوال عمومیه » اثر عظیمنك
و « برحیات بولنان ذواتك تراجم احوالی » نك
هیئت تحریریه‌سنه ریاست ایتمشدر . ١٧٧٢ ده
طوغوب، ١٨٥٨ ده وفات ایتمشدر.

میشوآقان { (Michoacan) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن حکو.
ماتك وسطنده و بحر محیط معتدل ماثله‌سنده بو.
لنانلرندن بری اولوب ، جنوباً غوئررو ، شرقاً
مکسیقو، شمالاً غوآناجوآتو وجالیسقوحکومتلریله
غرب جنوبی جهتندن‌ده بحر محیط معتدل ایله
محدوددر. ٥٣′ ١٧° ایله ٣٣′ ٢٠° عرض شمالی
و١٧′ ١٠٢° ایله ٣′ ١٠٦° طول غربی آره‌لرنده
ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦١ ٤٠٠
مربع کیلومتره و اهالیسی ٦٦١ ٥٣٤ کشیدر .
شرق جهتی بویکسك یایله‌لردن و بر طاقم آتش‌افشان
اولان مرتفع طاغلردن عبارت اولوب ، غربه
طوغری ساحله‌دك کیتدکجه کسب انحطاط ایده‌رك،
ارتفاعه کوره مختلف هوالی بر طاقم باصمقلر تشکل
ایدیور. یالکز ساحل جهتی صیجاق وآغر هوالی
اولوب، ایچ طرفلری همیشه بهار دینله‌جك معتدل
هوالی و انواع اشجار و نباتاتله مستور اوله‌رق
جنت آسادر. (ربودلاس بالزاس) اسمیله بیوك بر نهر
یوقاریکی یایله‌لردن اینه‌رك، حدود جنوبیه‌سنی
تفریق ایله، صاغدن (ریوغرانده) وسائر برقاچ نهر
یعنی همان بتون مملکتك میاه جاریه‌سنی آلدقدن
صکره، بحر محیط معتدله دوکیلور. حدود شمالیه.
سنده (شاپاله) اسمیله بیوك بر کول بولندیغی کبی
یوقاری یایله‌ده دیکر درت بش بیوك ومتعدد کوچك
کوللر دخی واردر. طوپراغی پك منبت اولوب،
هواسنك درجات مختلفه‌سی دخی هر نوع محصول یتیشمه‌سنه
مساعد اولمغله ، زراعت و ثروت طبیعیه‌جه پك
زنکین بر یر اولوب، باشلیجه محصولاتی : شکر
قامشی، پاموق، چیویت، قهوه، قاقاؤ، مصر، بغدای،
آربه، مانیوق وسائره‌دن عبارتدر. میوه‌لرك کرك
اقالیم حاره وکرك اقالیم معتدله‌یه مخصوص انواعی
پك کوزل ولذیذ اولور. اورمانلری‌ده چوق او.
لوب، اقالیم بارده‌یه مخصوص اولان چاملره وارنجه‌یه
قدر هر نوع اشجار یتیشیر. قیون، صیغیر، بیکیر
وسائر حیوانات اهلیه‌سیله آو حیواناتی ونهر وکوللرده
وساحلنده بالیغی چوقدر. کومش، آلتون، باقیر،
دمیر و سائر معدنلری‌ده بولدر . کمور معدنی‌ده
بعض طرفلرنده بولنور. حکومت ٥ سنجاغه منقسم
اولوب، ٢٠ قضایی حاویدر. اهالیسنك قسم اعظمی
اصل یرلیلرك (تاراسق) قومنه وسائر اقوامه منسوب
اولوب ، چوغی اسپانیوللرله بالاختلاط ملز حالنده
بولنیور . خالص اسپانیول اولانلری پك آزدر .
صنایع هنوز پك کریدر.

میشیغان { (Michigan) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك قسم شرقیسنك
منتهای شمالنده بولنان و بر بریله اختلاط ایدن بش
بیوك کولك بری اولوب ، دیکرلری ممالك مجتمعه
ایله دومینیون قطعه‌سی آره‌سنده ممتد اولدقلری
حالده ، بوکول صرف ممالك مجتمعه اراضیسیله
محاط اوله‌رق، بر پارمق اوجی شکلنده شمالدن
جنوبه طوغری اوزانیور. منتهای شمال شرقیسنده
(ماکیناو) بوغازندن (هورون) کولیله و اونك
واسطه‌سیله دیکرلریله دخی اختلاط ایدر . شمالاً
اوزون برشبه جزیره ایله (سوپریور) وشرقاً میشیغان
شبه جزیره‌سی دینلن واسع بر یرله (هورون)
و (اریه) کوللرندن آیرلمشدر. شرقاً وشمالاً
همنامی اولان حکومتله، غرباً ویسقونسن وایلینو.
نوآ، جنوباً دخی ایندیانه حکومتلریله محاطدر.
محیط دائره‌سی ١٧٠٠، بویی ٥٣٠ واکی ١٠٠
ایله ١٤٠ کیلومتره آره‌سنده اولوب، مساحهٔ
سطحیه‌سی ٥٢٠٠٠ مربع کیلومتره‌در. ٣٨′ ٤١°
ایله ١٢″ ٦′ ٤٦° عرض شمالی و ٤٣″ ٥′ ٨٧°
ایله ٢٠′ ٩٠° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور.
شمال جهتنده شرق وغرب ساحلنده بر قاچ قویی ایله
بر طاقم آطه‌لری واردر . درینلکی اکثر یرلرنده
٢٠٠ متره راده‌لرنده اولوب، بعض محللرنده ٢٩٧
متره‌یه قدر وارير. اطرافی آلچق وچیلاق واکثریا
قوملق یرلردن عبارتدر. بوکوله هر طرفدن بر
خیلی انهار دوکیلوب، حوضه‌سی ١١٨ ٨١٢ مربع
کیلومتره وسعتنده‌در. فضله میاهی مذکور بوغازدن
هورون کولنه و اورادن کولدن کوله آقه‌رق
نهایت (سنت لوران) ایرماغی واسطه‌سیله بحر محیط
آطلاسی‌یه دوکیلور. ایچنده کمیلر و واپورلر ایشلیوب،
متعدد لیمانلری واردر؛ ومذکور بوغازدن سفائن

کوللردن وسنت لوراندن بحر محیط آطلاسی‌یه قدر اینوب چیقار.

میشیغان { حکومتی (État de Michigan) ممالک مجتمعه‌نک جماهیر شمالیه‌سندن بری اولوب، همنامی اولان کول ایله هوروون واریه کوللری آره‌سنده شماله طوغری ممتد اولان واسع برشبه جزیره ایله بونک قارشیسنده وشمال غربیسنده اوله‌رق میشیغان ایله سوپریور کوللری آره‌سنده بولنان دها کوچک برشبه جزیره و (سوپریور) کولی ساحل جنوبیسنک برمقدارندن والحاصل بربرندن آیری ایکی پارچه اراضیدن مرکبدر. بو وجهله شرقاً اریه وهوروون کوللریله وبونلرک آره‌سنده‌کی بوغازله، شمالاً ینه هوروون وسوپریور کوللریله، غرباً ویسقونسن جمهوریتیله ومیشیغان کولیله، جنوباً دخی اینـدیانه واوهیو جمهوریتلریله محدوددر. بیوک پارچه‌سی شمالدن جنوبه ٤٢٠ کیلومتره اوزونلغنده وحد وسطی اوزره ٢٧٠ کیلومتره کنیشلکنده وکوچکی ٢٨٠ کیلومتره بوینده اولوب، اکی ٤٠ ایله ١٣٠ کیلومتره آره‌سنده‌در. بتوننک مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٩٣١٨ وکول ایله برابر ٣٤٢٧٦٠ مربع کیلومتره‌در. ٤١° ٤٥′ ٣٠″ ایله ٤٦° ٤٧′ ٣٥″ عرض شمالی و ٨٤° ٤٣′ ایله ٩٢° ٤٣′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. اهالیسی ١٦٣٦٩٣٧ کشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، بیوک شبه جزیره‌نک اورته‌سنده تقسیم میاه خطنی تشکیل ایدن تپه‌لرک ارتفاعی ١٢٠ متره راده‌لرنده‌در. کوچک شبه جزیره‌نک سواحلنده رنکارنک قیالردن عبارت بعض اوچوروملر بولنور. اکثر طرفلری چپلاق اولوب، بعض سیرک اورمانلری دخی واردر. انهاری چوق ایسه‌ده، اکثری کوچک اولوب، بیوک شبه جزیره‌ده میشیغان کولنه دوکیلنلرینک اک بیوکلری شمالدن باشلایه‌رق: مانستی، موسکغون، غران ریویر، مارشال، سنت جوزف؛ هوروون کولنه دوکیلنلرینک‌ده باشلیجه‌لری: ریویراوسابل ایله قاس نهرلریدر. کوچک شبه جزیره‌دن دخی میشیغان کولنه متومینه ایله اسقانابه ومونیستر نهرلری دوکیلیور. کوچک شبه جزیره‌نک هواسی سرت وصوغوق ومع هذا یازین بعضاً خیلی صیجاق وطوپراغی غیرمنبت اولوب، یالکز معادنی چوقدر. بیوکنک ایسه قسم شمالیسی بوندن آز فرقلی، اورته‌سی دها اهون وقسم جنوبیسی ایسه معتدل وپک منبتدر. یالکز بو قسمنک قوهٔ انباتیه‌سی بو حکومتی اک محصولدار ممالک صره‌سنه کچیرمکه کافیدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، مصر، یولاف، آرپه، مصرداریسی، چاودار، پاتاته ایله میوه وسبزه‌لرک انواعندن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی ایکی ملیوندن زیاده قیون ایله برملیونه قریب طوکوز، اوندن آز اکسیک صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، سنوی ١٤٠٠٠٠٠ طونیلاته قدر پینیر و ٥٤٠٠٠ یکی قنطار یاپاغی چیقار. پوستلری کورکه یارار حیوانات وحشیه‌سی خیلی آزالمش ایسه‌ده، ینه انواع کثیره‌سی بولنیور. کوللردن چوق بالیق چیقار. معادنی وعلی الخصوص باقیر ودمیر ایله کومش معدنلری چوق اولوب، کمور وسائر بعض معادنله برابر سنوی ٧٥ ملیون فرانق قیمتنده معدن اخراج اولنور. طوزی دخی چوقدر. اورمانلرنده چامک انواعیله میشه، جوز، کورکن، قره آغاج وسائر اشجاردن سنوی ٢٦٥ ملیون فرانق قیمتنده کراسته قطع واخراج اولنه‌رق، علی الخصوص سفائن اعمالنه یارار. صنایعجه پک ایلری اولمیوب، یالکز دوکمخانه ودمیرخانه‌لری واردر؛ ومحصولات ارضیه وحیوانیه‌نک استحضارینه وکراسته‌جیلکه متعلق صنعتلرله توغل اولنور. کوللرده ونهرلرک اکثرنده سفائن ایشلدیکی کبی، دمیر یوللری‌ده چوق اولوب، تجارتنی تسهیل ایدیور. حکومت ٧٩ قونتالق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (لانسینغ) قصبه‌سی واک بیوک شهری ١١٦٣٤٠ اهالیلی جامع اولان (دتروآ) دره. شهر وقصبه‌لری ٢٦ عددنده‌در. ٣٢ اعضادن مرکب برهیئت اعیانی و ١٠٠ اعضادن مرکب برمجلس مبعوثانی واردر. عمومی قونغره‌یه ١١ اعضا کوندرمک حقنی ورئیسک انتخابنده ١٣ رأیی حائزدر.

میغدونیه { (Mygdonie) ماکدونیه خطهٔ قدیمه‌سنک قسم شرقیسنک اسمی اولوب، استرومه ایله واردار نهرلری آره‌سنده واقع ایدی، ومرکزی سلانیکک موقعنده بولنمش اولان (ترمه) قصبه‌سی ایدی.

میقرونسیه { (Micronésie) اوقیانیه‌نک منقسم اولدیغی اوچ قسمک بری اولوب، اقسام ثلثهٔ مذکوره‌نک اک شمال غربیسی

اولدیغی حالده، اولا، ماریانه جزایر مجتمعه سنك شمال وشمال غربیسنده واقع و ۱۱۰ مربع کیلومترهدن عبارت اولان ماجلان؛ ثانیاً، ۱۱۴۰ مربع کیلومتره وسعتنده بولنان ماریانه؛ ثالثاً، ۱۴۵۰ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه لری اولان قارولینه وپالاواس؛ رابعاً، ۴۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولان مارشال؛ خامساً، ۴۳۰ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه سی اولان جیلبرت جزایر مجتمعه سندن مرکب وبووجهله مجموعنك مساحهٔ سطحیه سی ۳۵۳۰ مربع کیلومترهدن عبارتدر. اهالیسی ۹۱۶۰۰ کشی قدر اولوب، هر مربع کیلومتره باشنه ۲۶ کشی دوشیور. اك مسکون یری جیلبرت آطه لری اولوب، اوراده هر مربع کیلومتره باشنه ۸۶ کشی دوشیور. ماجلان آطه لرینك ایسه یالکز بری مسکوندر. میقرونسیه لیلرك بولینسیه لیلرله مشابهت وقرابت جنسیه لری اولوب، یالکز عادات واعتقادجه فرقلری واردر. جزایر مذکورهده بیاض رنکلی ودوزکون سیمالی اولان بوجنسدن بشقه، نغریتو تعبیر ایتدکاری سیاه بکزلی بر جنس اهالی قدیمه نك بقیه سی دخی بولنمقده در؛ وملایی جنسی دخی بعده کلوب، جزایر مذکوره یه داخل اولمش؛ ومیقرونسیه لیلره قاریشمشدر.

میقونه { (Mycone) یونانك کیقلاده جزایرندن برآطه اولوب، شیره نك ۳۲ کیلومتره شرقنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه سی ۸۶ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۱۴۵ کشیدر. طاشلق وقورو برآطه اولوب، دلوس، دراغونیس واستاپودیه آطه لریله برابر شیره قضاسنه تابع برناحیه تشکیل ایدر. ناحیه نك ۴۵۰۰ اهالیسی واردر.

میکالی { (ابوالفضل عبدالرحمن بن احمد) مشاهیر ادبادن اولوب، خراسانده عصرینك وحیدی ایدی. نسبی ملوك ساسانیه نك اخیری اولان یزدجرده واصل اولوردی. ۴۳۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. «کتاب المنتحل»، «کتاب مخزن البلاغه»، «دیوان الرسائل»، «دیوان الاشعار» وسائر تألیفاتی واردر. شوقطعه جمله اشعارندندر:

ان لی فی الهوی لساناً کتوما
وجناناً یخفی حریق جواه
غیر انی اخاف دمعی علیه
ستراه یفشی الذی ستراه

میکائل { ملائکهٔ مقربیندن برینك اسمیدر.

میکائل { ملوك سلجوقیه نك برنجیسی وسلجوقیان دولتنك مؤسسی اولان ارطغرل بكك پدری وسلجوقك اوغلی اولوب، برادری اسرائیل ایله برابر قبیله سنك رئیسلری ایدیلر. سلطان محمود غزنوینك طرفنی التزام ایتمکله، اونك اذنیله جیحونی تجاوز ایده رك، خراسانده ساکن اولمشلردی.

میکل آنجلو { وفرانسزلرجه میشل آنژ (Michel-Angelo, Michel-Ange) ایتالیانك اك مشهور واك بیوك رسام وهیکلتراش ومعمارلرندن اولوب، طوسقانه نك آرچو شهری قربنده اسکی برخاندانه مخصوص (قاپرره) کوشکنده ۱۴۷۵ ده طوغمش، و۱۵۶۴ ده وفات ایتمشدر. چوجق ایکن، عصری رساملرندن دومینیق وداوید کیرلانداپونك یاننه شاکرد کیروب، ۱۵ یاشنده ایکن، بواستادلرینه تفوق ایتمکله، کندیلرندن آیریله رق، مدیچیس خاندانننه منسوب (لوران مانیفیق) کندیسنی سراینه قبول، و خدمتنده قوللانمغله برابر، اولاد معامله سی ایتمش ایدی. چوق کچمه دن بونك وفاتیله حامیسز قالمش ایسه ده، اووقته دك یاپمش اولدیغی بش اون هیکل ورسم انظار تحسین وتعجبی موجب اولمغله، خیلی شهرت قزانمش ایدی. پاپا ایکنجی پولیوس کندیسنی رومایه جلبله، کندی مدفنی یاپدیرمشیدی. سکز سنه اشتغال ایتدیکی بومدفن اك استادانه آثارندندر. بعده پاپالردن اونجی لئون ایله اوچنجی پاولو و اوچنجی پولیوسك ده توجهنی قزانمشیدی. فن معماری یه ۴۰ یاشنده باشلادیغی حالده، بو فنده دخی رقیبلرینه غلبه چالمشیدی. ۷۲ یاشنده ایکن ۱۵۶۴ده روماده (سنت پیر) کلیساسنك بعض تعمیرات وتزییناتنه مأمور اولوب، فن معمارینك دنیاده اك کوزل اثری عد اولنان معبد مذکورك قبه سنده بیوك بر مهارت کوسترمش، ووفاتنه دك بو ایشله مشغول بولنمشدر. کرك رسمده وکرك فن نقر ومعماریده اك برنجی استادلردن اولدیغی متفق علیه اولوب، رسمده مشهور رفائلدن دخی کری قالمیور. آثاری حیرت افزادر. تشریحدن معلوماتی اولوب، کندی الیله دخی انسان وحیوان

بدنلرینی آچەرق، اجرای تدقیقات و مطالعات
ایتدیکندن، آثارندە حقیقةً بیوك برمشابهت كوریلور.
طبیعت شعریەسی دخی اولوب، بعض اشعاری
احفادندن بری طرفندن جمع ونشر اولنمشدر. جاه
وثروتە ودنیادە هیچ برشیئە التفات ایتمیوب، بر
عصرە قریب مدت سورن عمرینی صرف صنعتیلە
اشتغال ایلە کچیرمشدر. اخلاق حسنە صاحبی،
خیرخواه و ساکن برآدم ایدی. عائلەسی اسمی
(بوئونارونی) در.

میکنه (Mycène) یونان قدیمك (پلوپونس) یعنی مورە شبه جزیرەسندە وآر-
غولیدە خطەسندە اسکی برشهر اولوب، خیلی وقت
آیریجە برکوچك دولت صورتندە ادارە اولنمش؛
وکندینە مخصوص حکمدارلری بولنوب، بعدە
خراب اولمشیدی. ویرانەلری وبعض آثار عتیقەسی
(آرغوس) ك شمالندە موجوددر.

میلاس آیدین ولایتنك منتشا سنجاغندە و مغلەنك ٥٥ کیلومترە غرب
شمالیسندە اولەرق صاری چایك اوزرندە ومنبت
بر اووەنك کنارندە واقع قضا مرکزی بر قصبە
اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، ٣ جامع شریفی، ٥
مسجدی، برکلیساسی، بر اسلام وبر روم مکتب
ابتدائیسی، ٢ حمامی، بر بدستانی، ١٢٠ دکانی،
١ خانی و٦ چشمەسی واردر. اسکی بر قصبە او-
لوب، قدیماً میلاسا (Mylassa) اسمیلە معروف
وبیوك برمعبدیلە مشهور ایدی. اووەدە بر خیلی
آثار عتیقە موجوددر.

— میلاس قضاسی منتشا سنجاغنك منتهای غرب
شمالیسندە واقع اولوب، شرقاً مغلە مرکز قضاسیلە،
جنوباً بودروم قضاسیلە، غرباً آطەلر دکیزیلە،
شمالاً دخی آیدین سنجاغیلە محدوددر. مساحهٔ
سطحیەسی ١٨٦٣ مربع کیلومترە اولوب، بونك
نصفی طاغلق اراضیٔ خالیەدن، ٤٠٠ کیلومترەلکی
اراضیٔ مزروعەدن، ٣٦٧ کیلومترەلکی اورماندن
و٢٠٠ کیلومترەلکیدە مرعادن عبارتدر. قضا
٩٥ قریەیی حاوی اولوب، ٢٨٥٨٦ اهالی ایلە
مسکوندر. بونلردن یالکز مرکزدە بولنان
١٩٣٠ ی روم و٣١١ ی یهودی اولوب، قصوری
کاملاً مسلم وترکدر. محصولاتی ذخیرە ایلە سبزە
ومیوەلرك انواعندن عبارت اولوب، مقدارلری چوق
دکل ایسەدە جنسلری پك کوزلدر. توتون دخی محصو-
لاتی جملەسندندر. اورمانلرندن خیلی مقدار کراستە
قطع واخراج اولنور. واسع برکمور معدنی واردر.
مرمر اوجاقلری پك چوق اولوب، بو سببە مبنی
اسکی شهر وقصبەلرینك ابنیهٔ مصنوعەسی وهیکل
وسائر آثاری چوق ایدی. حیوانات اهلیەسنك
تولدات سنویەسی ١٠٠٠٠٠ رادەلرندە اولوب،
قسم اعظمی قیون وکچیدن عبارتدر. سواحلندە
چوق قویلری اولوب، کوللك اسمندە بر اسکەسیدە
واردر. مملحەلری چوق اولوب، سنوی ٢ ملیون
کیلو قدر طوز چیقار.

میلان (Milan) ایتالیانك شمال جهتندە لومباردیە خطەسنك وهمنامی اولان
ایالتك مرکزی بیوك بر شهر اولوب، رومانك
٤٧٨ کیلومترە شمال غربیسندە و(پو) ایرماغنە
تابع (اولونە) نهری اوزرندە اولەرق ٤٥°٢٧′٣٥″
عرض شمالی ایلە ٦°٥١′٥″ طول شرقیدە واقعدر.
ایتالیانك الك کوزل شهرلرندن اولوب، ٢٩٥٥٤٥
اهالیسی، ایپك قماشلرلە قوردلە، قطیفە، دانتلە
وسائرە فابریقەلری، بویاخانەلری، ترە یاغی وپینیر
ایلە ذخیرە وسائرە اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر.
برقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعندە واقعدر.
اطرافندەکی واسع اووەنك بعض بتاقلقلری و پرنج
تارلەلری اولدیغندن، هواسی رطوبتلیدر. ایچندن
کچن چایك صویی پك آز اولدیغندن، دیکر انهاردن
اوچ جدول آچیلوب، شهرە صو آقیدلمشدر. حالا
سورلە محاط اولوب، ١٢ قپوسی واردر. اکثر
سوقاقلری طار وغیر منتظم ایسەدە، مرکزندن
قپولرە قدر بعض کنیش جادەلر آچلمشدر. برقاچ
میدانی وطاق ظفرلریلە کلیسا وسائر ابنیهٔ مصنعەسی
واردر. معارفجە دخی ایتالیانك مراکزندن اولوب،
آقادمیاسی، فن بیطرە، فن قبالە، صنایع نفیسە
وسائرە مکتبلری، متعدد مکاتب اعدادیە ورشدیە
و ابتدائیەسی، رصدخانەسی، موزەسی، بری
٢٠٠٠٠٠ و دیکری ١٦٥٠٠٠ جلدی حاوی
ایکی کتبخانە وسائر مؤسسات علمیەسی واردر.
مؤسسات خیریەسنك الك بیوکی ٢٥٥٠ یتاقلی
خستەخانەسیدر. پك واسع بر تیاتروسی دخی او-

لوب ، ايتاليادەكى تيـاترولرك اڭ بيوكيدر . عمومى باغچەلرى چوقدر. پك اسكى بر شهر اولوب، ميلاد عيسادن ٣٠٦ سنه اول كالتلر طرفندن بنا اولنديغى مرويدر . اسكى لومبارد حكمدارلرينك پايتختى بولنمشدر. قرون وسطاده برخيلى وقت بردوقەلغك مركزى بولنمشدر.

— ميلان اياليتى شمالاً قومه، غرباً نوواره، جنوباً پاويه وپلزانسه، شرقاً دخى قرمونه وبرغامه اياللتريله محدود اولوب، واسع بر اووەدن عبارتدر. (پو) ايرماغنه تابع تسين، لامبرو، اولونه، موچا وآده نهرلرى شمالدن جنوبه جريانله، اراضيسنى سقى ايدرلر . مساحهٔ سطحيەسى ٢٩٩٣ مربع كيلومتره اولوب، ١١١٤٩٩٠ اهالى ايله مسكوندر، كه بهر مربع كيلومتره باشنه ٣٧٣ كشى دوشيور. ايالت ٥ قضايه منقسم اولوب ، ٢٩٧ ناحيەيى حاويدر.

ميلت (Milet, Miletus) آسياى صغيرك ساحل غربيسنده (يونيه) مهجر . لرندن بيوك ومشهور بر شهر قديم اولوب ، يونيه ايله دوريده وقاريه خطەلرينك حدودنده و مآندر (يعنى بيوك مندرس) ايرماغنك منصبنده واقع ايدى. برسورله ايكى يه منقسم اولوب، درت ليمانى وشمسدن كنايه اولان (آپولون)ك عبادتنه مخصوص مشهور وجسيم برمعبدله بركهانتخانەسى وار ايدى. اڭ اول برطاقم كريد مهاجرلرى طرفندن تأسيس اولنوب، بعده يونانك يونيەلى مهاجرلرى طرفنـدن تجديد وتوسيع ايدلمكله، قبل الميلاد ٧٥٠ تاريخلرندە يونيەنك اڭ معمور شهرى وصور وقارتاجەدن صكره دنيانك اڭ بيوك تجارتكاهى ايدى. پك معمور ومزين بر شهر اولمغله ، اهاليسى فوق العاده ثروت وسـامان وقوته و ١٠٠دن زياده حرب كميسنه مالك اولوب، آق دكيز وقره دكيز سواحلنده ٣٠٠ قدر مهجر تأسيس ايتمشلردى، كه سينوب واودسا (هوجەبك) بوجملەدندر . يباغيسى وقيرمزى چوخەلرى مشهور ايدى. آنجق سفاهت دخى اونسبتده ترقى ايدوب، اهاليسنك اخلاقى پك بوزوق ايدى. حكماء سبعەدن مشهور (تاليس) ميلاددن ٥٨٧ سـنه اول بو شهره كيدوب ، تدريسـاته باشلامشيدى . ميلتده بر چوق حكما و هنروران يتيشـوب ، بونلردن (آرستيد) اسمنده برى قديماً « ميلت حكايەلرى » د‌ينمكله شهرت بولان اخلاقه مغاير آچيق حكايەلرك موجديدر. اوتەدن برى مستقل برحكومت مخصوصه ايله اداره اولنمقـده ايكن، ميلاددن ٥٠٤ سـنه اول كيخسرو طرفندن ضبط ونهب وغارت اولنەرق، ايران ممالكنه الحاق اولنمش؛ واسفنديار زماننده ميلتليلر ديكر يونيـەليلرى دخى ايرانه قارشى آياقلانديرەرق ، مشهور ميديه محاربەلرينه سببيت ويرمشلردى . اسكندر طرفندن نهب وغارت او. لنەرق، بونك خلفلرندن روماليلره كچمش؛ وآنجق اسكى معموريتنى غائب ايتمش ايدى . نهايت دولت سلجوقيه نك صوڭ دورهٔ حكومتلرنده وياخود دها صكره تيمورلنك زماننده بسبتون تخريب اولنوب، ويرانەلرى دخى مندرسك بتاقلقلرى آلتنده، ويالكز معبد مشهورينك خرابەلرى ميدانده قالمشـدر . مندرسـك دوكديكى چامورلر سـاحلى ايلرى يه سـورمكله، بو شهر قديم سـاحلده بولنمش ايكن، شمدى موقعى لب دريادن چوق ايچريده بولنمقدەدر، وليمانلرندن برى كول حالنه كيرمشدر.

ميلتون (Milton) انكلترەنك اڭ بيـوك شاعرلرندن اولوب ، ١٦٠٨ ده لوندرەده طوغمش ، و١٦٧٤ ده وفات ايتمشدر. ١٦٤٠ تاريخنەدك برطاقم لاتينجه وبعض انكليزجه اشـعار نشر ايتمش ايسەده ، كيمسـەنك دقتنى جلب ايتمەمشيدى. تاريخ مذكورده ظهورايدن وقايع سيا. سيەيه قاريشوب، (قرومول) ه قارشى بعض نشرياتده بولنمش ايسەده، قرومول طرفندن كتابت خصوصيه. سنه آلنمش؛ واو صرەده بونك لهنده بركتاب يازمش ايدى. اسـتوآرت خاندانننك سركاره عودتنـده توقيف اولنمش ايسەده، ايكى آى صكره، (دادنان) نام شاعر طرفندن تخليص اولنەرق ، فيمابعد حال مجهوليتده ياشـامش ؛ وبعـده ايكى كوزندن كور اولديغى حالده، « غائب اولمش سعادت » عنوانيله بيوك برمنظومه نظم ايدەرك، زوجەسيله ايكى قيزينه املا ايتمشـيدى. مؤخراً بادئ شهرتى اولوب ، دنيانك اڭ مشهور محصولات شعريەسى صرەسنه كچن بومنظو. مەيى بركتـابجى يه ٣٠ انكليز ليراسنه صـاتمش؛ وكندى حيـاتنده بواثرى پك اوقدر مقبول عامه

اولمامشیدی. تاریخ، لغت، منطق وسائره یه متعلق برخیلی تألیفاتی و «بولنمش سعادت» عنوانیله اوبرینك مابعدی مقامنده وآنجق اوندن چوق آشاغی بردیگر منظومه سی دخی واردر.

میلتیاد { (Miltiade) یونان قدیمده آتنه نك اك بیوك سردارلرندن اولوب، قبل المیلاد ٥١٢ تاریخلرنده لمنی جزیره سیله کیقلاده جزایرینی ضبط ایتمش؛ و ٤٩٠ تاریخنده یونانی استیلا ایتمش اولان ایران عسکرینه قارشی (ماراتون) محاربه سنی قزانوب، فوق العاده حرمت واعتباره نائل اولمش ایدی. بعده ایرانیلر طرفندن ضبط ایدلمش اولان جزایر بحرسفیدك استردادینه کیدوب، (پاروس) جزیره سی اوکنده مغلوب اولمغله، آتنه لیلر بومغلوبیتی خیانتنه حمل ایده رك، ٥٠ تالانت (یعنی تقریباً ١٣٠٠٠٠٠ غروش) جزای نقدی یه محکوم ایتمکله، بومبلغی ویره مدیکندن، زندانه آتیله رق، متعاقباً پاروس محاصره سنده آلمش اولدیغی جریحه نك تأثیریله زندانده وفات ایتمشدی. اوغلی کیمون دخی مشهور سردارلردن بولنمشدر.

میلفورد { (Milford) انکلتره نك والس خطه سنده واقع (پهبروق) قونتلغنده وپهبروقك ١٠ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله رق (میلفورد هاون) دینلن اوزون برخلیجك ساحل شمالیسنده برقصبه واسکله اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وصاغلام وواسع لیمانی واردر.

— ممالك مجتمعه ده مساچوست حکومتنك (وورچستر) قونتلغنده وبوستونك ٤٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، ٩٣١٠ اهالیسی واردر.

میلفورد هاون { (Milford Haven) انکلتره نك ساحل غربیسنده (والس) خطه سنك غرب جنوبی کوشه سنده کی شبه جزیره سنده اوزون وطار برخلیج اولوب، ابتدا غربدن شرقه وبعده شماله طوغری اوزانه رق، منتهاسنده (قلدی) نهرینك منصبی بولنور. بویی ١٦ کیلومتره و اکی ١½ ایله ٣ کیلومتره آره سنده اولوب، درینلکی ٢٧ ایله ٣٥ متره آره لرنده در. هرطرفی صاغلام لیمان حالنده اولوب، بتون بر دونمانی استیعاب ایدر. اطرافی تپه لرله محاطدر.

میلو { (Milo) یونانك کیقلاده جزایرینك اك غرب جنوبیده بولنانی اولوب، مساحهٔ سطحیه سی ١٦٢ مربع کیلومتره و اهالیسی اطرافنده کی جزایر صغیرهٔ ملحقه ایله برابر ٥٥٤٠ کشیدر. ساحل شمالیسندن برکورفز جزیره نك وسطلرینه قدر کیره رك، آطه یی هکبه شکلنه قویبور. بونك ساحل شرقیسنده (پالئوقاسترو) دینلن قصبه سی بولنیور. اراضیسی برکانی اولوب، سواحلنده ودکیزك ایچنده بعض بخارلر وکوکوردلی صولر چیقیور. طوپراغی پك منبت اولوب، آنجق پك صیق وقوع بولان حرکت ارضدن اکثر اهالیسی طاغلمغله، آطه خراب حالنده قالمشدر. آثارعتیقه سی چوق اولوب، «میلوونوسی» نامیله فرانسه نك (لووره) موزه سنده بولنان مصنع هیکل دخی بوآطه ده بولنمشدر.

میلوپوتامو { (Milopotamo) کرید جزیره سنك رسمو سنجاغنده ورسمونك شرق جهتنده برقضا اولوب، ١٠٠ قریه دن مرکبدر. انهاری چوق اولدیغندن، بواسمله تسمیه اولنمشدر.

میلوش { (Miloch) اوبرنوویچ فامیلیاسنه منسوب صربیه پرنسلرینك برنجیسی اولوب، ابتدای حالنده چوبان ایکن، ١٨٠١ ده رئیس اشقیا قره یورکی یه التحاق ایتمکله، ١٨١٧ ده قره یورکینك وفاتنده صربلیلر طرفندن پرنسلکه انتخاب اولنه رق، ١٨٣٩ ده مظالمنه وحرکات خودسرانه سنه بناءً، پرنسلکدن اسقاط اولنمش ایسه ده، ١٨٥٨ ده ینه سرکاره کلمش؛ وایکی سنه صکره وفات ایتدیکنده، اوغلی میخال خلفی اولمشدر. میخالك اوغلی میلان قراللق عنوانینی آلمشدر.

— میلوش اسکی صربیه زادکانندن برینك دخی اسمی اولوب، قوصوه ملحمهٔ کبیره سی عقیبنده جنتمکان خداوندکار غازی حضرتلرینی خاینانه شهید ایتمکله شهرت بولمشدر.

میلووکی { (Milvaukee) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه نك (ویسقونسن) حکومتنده و شیقاغونك ١٣٢ کیلومتره شمالنده اوله رق (میشیغان) کولنك ساحل غربیسنده وهمنامی اولان نهرك منصبنده بیوك بر شهراولوب، ١١٥٥٨٠ اهالیسی، متعدد مکاتبی، یتیمخانه،

خستەخانه و سائر مؤسسات خيريەسى، جسيم بر دائمى سركى دائرەسى، كنيش سوقاقلرى، پك ايشلك تجارتى و برچوق فابريقەلرى واردر. بو شهردە صمان رنكندە پك طيانيقلى بر نوع طوغله ياپيلوب، خانەلرى بوندن ياپلمش اولمغله، شهر بو رنكدە كوريلور. آمريقانك سائر طرفلرينەدە بو طوغلەدن كليتله اخراج اولنور. ليمانى واسع وصاغلامدر. اهاليسنك نصفندن زيادەسى آلماندر.

ميله { جزايرك قسنطينه ايالتندە وقسنطينەنك ٤٣ كيلومترە شمال غربيسندە اولەرق وادى الرمل اوزرندە بر قصبه اولوب، ٦٦٦٥ اهاليسى، كوزل منارەلى برجامع شريفى روماليلردن قالمه وياقوت جوبنك بيانينه كورە (عين ابى السباع) اسميله معروف برچشمەسى، اوزوم وپورتقال تجارتى وپك لطيف وصاغلام هواسى واردر. اسكى بر قصبه اولوب، روماليلر زماننده (ميلوه) ويا (ميلاووم) اسميله معروف ايدى. ١٨٧١ دە اهاليسى قيام ايتمكله، فرانسز حكومتى اكثر اراضيلرينى ضبط ايدوب، فرانسزلره ويرمكده اولديغندن، فرانسز مهاجرلرى كيتدكجه چوغالمقدە اولوب، آيريجه بر محله تشكيل ايتمشلردر.

ميلى { اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن آلتى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى حلب قاضيسى ايكن اورادە وفات ايتمش؛ وحسن خطه ولسان فارسىيه چوق مراق اولمغله، مشاهير خطاطينك برچوق رقعەلرينى جمع، وبعض اشعار فارسيه ترك ايتمشدر. شو بيت او جملەدندر:

ترا اى نوش لب كام دل وجان ميتوان كفتن
بجان بخشى لبت را آب حيوان ميتوان كفتن

— ايكنجيسى (زكريا افندى) استانبول قاضيسى وقاضيعسكر اولوب، بعض كتب علميەيه شرح وحاشيەلرى والسنۀ ثلثەدە اشعارى واردر.

— اوچنجيسى (لطفى بك زادە مصطفى افندى) زمرۀ قضاندن ايدى.

— دردنجيسى عمارت كاتبلرندن ايدى.

— بشنجيسى مبخالبجلى اولوب، عشرته انهماكله سوء شهرت بولمشدى.

— آلتنجيسى بروسەلى اولوب، بزازلق صنعتيله مشغول ايدى. شو بيت اونكدر:

آغلدوغمم بوكه هر دم بم اول سرو سهى
رە عشقندە كوزم ياشنى ارماغ استر

ميلى { ايران شعراسندن دخى ايكى كشينك مخلصى اولوب، برى تبريزلى وتجاردن ايدى. شو بيت اونكدر:

بقتلم ديرمى آيد ندانم چيست مقصودش
ندارد التفاتى با اسيران كاش مى بودش

— ديكرى قزوينلى اولوب، شو بيت اونكدر:

غمى كه در دل من از جفاى دلدارست
بكس نكفتە ام و عالمى خبردارست

— هراتلى و (محمدقلى خان) اسمندە بر ميلينك دە ٩٧٩ تاريخندە هندستانه ورودى بعض تذاكردە محرر اولوب، ديوان صاحبى اولديغى مذكور ايسەدە، اشعارينه دسترس اولنەمدى.

ميلىٔ ترك { (ميرزاقلى) ايران شعراسندن ورؤساء اتراكدن اولوب، مشهددە نشأت ايتمشدر. شو بيت جملۀ اشعارندندر:

منم ودل خرابى بتو مى سپارم اورا
بچه كار خواهد آمدكه نكاه دارم اورا

ميمذ { آذربيجاندە بر قصبه اولديغى كتب فتوحدن آكلاشيليور.

ميمنت { كشمير شعرا وكبراسندن اولوب، ١١٤٠ تاريخندە وفات ايتمشدر.

ميمند { بلخ ملحقاتندن وياقوتك روايتنه كورە غزنه مضافاتندن بر ناحيه اولوب، سلطان محمود سبكتكينك وزيرى اولان ابو الحسن على بن احمد ميمندينك وطنيدر. — فارسدە دخى بو اسمله بر ير اولديغى «معجم البلدان» دە مسطوردر.

ميمون { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری (ميمون بن يامين) در، كه مدينه يهوديلرينك رئيسی اولوب، بعدالاهتدا اهل اسلام ايله يهوديلر بيننده حكم اولمسنی آرزو ايتمكله، يهوديلر بوتكليفی قبول ايتمشلرسه‌ده، صاحب ترجمه‌نك شهادت كتيرديكنی ايشيدنجه نكول ايتمشلردی؛ وبونك اوزرينه «قل ارأيتم ان كان من عند الله وكفرتم به وشهد شاهد من بنی اسرائيل علی مثله» آيت كريمه‌سی نازل اولمش ايدی.

ميمون بن جعفر { (ابو توبه) مشاهير نحويون ولغويوندن اولوب، كسائينك شاكردانندن ايدی.

ميمونه { (بنت الحارث بن الحزن الهلاليه) ازواج مطهرهٔ جناب نبويدن اولوب، فخر كائنات عليه اكمل التحياة افندمز حضرتلری كنديلرينی يدنجی سال هجريده عمرة القضاء خلالنده، احرامده ايكن، تزوج بيورمشلر ايدی. ٥١ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. كنديلرندن ٧٦ حديث شريف مرويدر.

— صحابياتدن ديكر برقاچ خاتونك دخی اسمی اولوب، الك معروفه‌لری (ميمونه بنت عبدالله) در، كه بدرده قتل اولنان مشركينه مرثيه نظم ايدن كعب بن الاشرفه جواباً شهدای مسلمين حقنده بر مرثيه سويلمشيدی. شوبيت او مرثيه‌دندر:

بكت عين من يبكی لبدر واهله
وعلت باهليه لوءی بن غالب

ميمونی { [«موسی بن ميمون» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ميناب { ايرانك كرمان خطه‌سنده وبندر عباسك ٨٥ كيلومتره شرق شماليسنده وهمنامی اولان نهرك اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسی واطرافنده كوزل باغچه‌لريله كليتلی خرما، پورتقال، نار وسائر ميوه‌لری وپاموق وقينه محصولاتی واردر.

ميناس جرائس { (Minas Geraes) آمريقای جنوبيده برازيليه ممالك مجتمعه‌سنی تركيب ايدن حكومتلردن بری اولوب، سواحل شرقيه ايله متوازياً اوزانان سلسلهٔ جبالك صرتندن تا (پاراناهيا) مجراسنه دك ممتد اولور. شمالاً باهيا، شرقاً ينه باهيا وريو ده ژانيرو، جنوباً ساؤ پاؤلو، غرباً دخی ماتوغروسو وغوياز حكومتلريله محدوددر. ٢٥ً ١٢َ ١٤° ايله ٢َ ٢٣° عرض جنوبی و ٢٨َ ٤٢° ايله ٧َ ٥٣° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ٥٧٤٨٥٥ مربع كيلومتره واهاليسی ٢٤٤٩٠١٠ كشيدر. مركزی (اورو پرتو) قصبه‌سيدر. اراضيسی يوكسك وطاغلق اولوب، عموميت اوزره ارتفاعی ١٠٠٠ ايله ١٥٠٠ متره آره‌سنده‌در. الك يوكسك طاغی اولان (ايتانيايا)نك ٢٧١٣ متره ارتفاعی واردر. جهت شرقيه‌سنده نبعان ايدن بعض انهاری مذكور سلسلهٔ جبالك بعض بوغازلرندن صورورله بحر محيط اطلاسی‌يه دوكيلور. قسم جنوبيسنده دخی (پارانا) ايرماغنه تابع (ريو غرانده) وحدود شرقيه‌سنده ينه مذكور ايرماغه تابع (پاراناهيبا) نهرلری آقيور. مملكتك قسم اعظم داخليسی ايسه (سان فرانسيسقو) ايرماغی حوضه‌سنك يوقاری قسمندن عبارت اولوب، بو ايرماق جنوبدن شماله جريانله ريو داس ولاس، ريو ده غرانده، ريو پرتو، ريو اورروقوآيه، ريو پاردو ريو غارونهاهه اسملريله صاغ وصولدن برقاچ نهر آليور. بو وجهله مياه جاريه‌سی چوق اولوب، مملكتك قسم اعظمی جنوبدن شماله مائلدر. اراضيسی مختلف اولوب، بعض جهتلری بالطبع كورمه‌مش وبربرينه چكمش اشجاری حاوی پايانسز اورمانلرله مستور وبعض طرفلری قامپوس تعبير اولنور پايانسز چيلاق ويا قبا اوتلرله مستور اووه‌لردن عبارتدر. بزم يازمزه مصادف اولان قيش موسمی قوراقلقله چكوب، هرنه قدر، عرضی جهتيله، قيش دينله‌جك درجه‌ده صوغوق دكل ايسه‌ده، بعضاً بردن بره صوغوق باصوب، قار دخی ياغار. بزم قيشمزه معادل اولان ياز موسمنده ايسه همان هركون پك كثرتلی وصغاناقلی ياغمورلر ياغوب، ياغمور دينجه، پك شدتلی برصيجاق باصوب، اورته‌لغی بربخار قابلار. يازدن قيشه وقيشدن يازه بردن بره چكيلوب، ايلك وصوك بهاری يوق كبيدر. ياغمورلرك كثرتی وانهارك فيضانی ايله برابر بتاقلق وكوللری پك آزدر؛ وبناءً عليه هواسی صاغلامدر، واهاليسی چوق ياشار. باشليجه خسته‌

لقلری التهاب قصبات الرئه ایله وجع مفاصل و برص
علتلریدر . هله برص غلتی پك چوق اولوب ، همان
هر مملکتك مسکینخانه‌سی واردر . زراعته کوندن
کونه زیاده اهمیت و یرلمکده اولوب ، یوکسك
یایله‌لرده مصر ، فاصولیه ، مانیوق ، پتاته و آز
مقدارده بغدای ، آرپه و بولاف ایله آمریقا اوزومی ،
آلچق وادیلرنده شکر قامشیله قهوه و بعض جهتلرنده
پاموق ، توتون و پرنج یتیشدیریلیر . اورمانلری
ارتفاعه کوره مختلف آغاجلری حاویدر . آلتون
معدنیله الماس وقتیله بو مملکتك بادیٔ شهرتی او-
لوب ، « معادن عمومیه » دیمك اولان بو اسمله
تسمیه‌سنی موجب اولمش ، والیوم آلتون معدنلری
بولندیغی محقق بولنمش ایسه‌ده ، هر طرفنده کلیتله
بولنان دمیر معدنلرینك اخراجی دها فائده‌لی
کوریلوب ، آمریقای شمالی و آوسترالیه آلتونلریله
آمریقای جنوبی الماسلرینك کشفی دخی بو مملکتك
آلتون و الماسنی کریده براقمشدر . حیواناتدن الك
زیاده صیغیرلره اهمیت ویریلوب ، کرك زراعتده
قوللانمق و کرك سوت و اتلرندن استفاده ایچون
چوق اینك یتیشدیریر ، و خیلی مقدار پنیر و باصدیرمه
اخراج ایدرلر . صنایع محلیه معادنك اخراجیله یوك
و پاموقدن بعض قبا منسوجات نسجندن و سائر
اوفق تفك صنعتلردن عبارت اولوب ، مملکتك
داخلنده برقاچ دمیرخانه و دوکمخانه دخی واردر .
دمیر یوللری هنوز جزئیاتدن عبارت اولوب ،
انهارینك‌ده پك آزی قسماً سیر سفائنه صالح اوله‌جق
صورتده آچلمشدر . معلوم اولدیغی اوزره ، برازیلیه‌نك
ممالك مجتمعه صورتنه وضعی یکی اولدیغندن ، تقسیمات
ملکیه‌سی و صورت اداره‌سی حقنده برقیده دسترس
اولنه‌مدی .

مینام { یاخود منام (Meinam, Ménam) هند چینینك درت بیوك ایرماغندن
بری اولوب ، سیام ایله برمان حدودنده‌کی جبالدن
نبعانله ، جنوبه طوغری جریان ، و صاغ و صولدن
بر چوق چایلر اخذ ایده‌رك ، و بعض یرلرده ایکی
و زیاده قوله آیریله‌رق ، آیوتیا و بانغقوق شهرلری
ایچندن بعد المرور ، ′۱۳°۳۵ عرض شمالیده سیام
کورفزینه دوکیلور . مجراسی تقریباً ۱۲۰۰ کیلومتره
اوزونلغنده اولوب ، یتاغی کنیش و صولری چوقدر .

فیضاننده اطرافنده‌کی اووه‌لری باصار . هنوز
مجراسنك هر طرفی معلوم دکلدر .

میندانائو { (Mindanao) فیلیپینه جزایرینك لوسوندن صکره الك بیوکی اولوب ،
جزایر مذکوره‌نك جنوب شرقیسنده ′۵°۳۰ ایله
′۹°۵۰ عرض شمالی و ′۱۱۹°۳۰ ایله ′۱۲۴°۲۰
طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور . مساحهٔ سطحیه‌سی
تقریباً ۹۰۰۰۰ مربع کیلومتره و اهالیسی ۴۰۰۰۰۰
کشیدر . غربه طوغری اوزون و اوجی جنوبه دونمش
برشبه جزیره‌سی و جنوب شرقی ساحلنده بیوك بر
کورفزی واردر . غرباً سولو ، جنوباً سلب دکیزلریله
و شرقاً بحر محیط معتدل ایله محاط اولوب ، ساحل
شمالیسی قارشیسنده ینه فیلیپینه جزایرنده (ویزایا)
آطه‌لری بولنیور . اراضیسی طاغلق و طاغلرینك
چوغی صرب و دیك اولوب ؛ اتکلری لب دریاده
برچوق برونلر و قویلر تشکیل ایدیور . بونلرك الك
یوکسکلری ۲۰۰۰ متره ارتفاعنی کچر . وقتیله
برکانلری چوق اولوب ، شمدی یانانی یوغیسه‌ده ،
زلزله‌لری پك صیقدر . میاه جاریه‌سی و کوللری چوق
اولوب ، آنجق مجرالری پك اوزون دکلدر . الك
اوزون نهری شماله طوغری آقان (آغوسان) و الك
بیوك کولی غرب جهتنده‌کی (لاناؤ) در . آطه‌نك بر
یاغمور و برقوراقلق موسمی اولوب ، آلتی آی شمال
شرقی و آلتی آی جنوب غربی روزکاری اسر ؛ و برنجی
موسمده آطه‌نك شرق شمالی و ایکنجیسنده غرب
جنوبی مائله‌سنده یاغمور یاغار . یاغمورلری پك شدتلی
و فرطونه‌لری چوقدر . میزان الحرارهٔنك حد وسطیسی
۲۳ ایله ۳۰ درجه‌لری آره‌لرنده‌در . طوپراغی پك منبت
ایسه‌ده ، اهالیسی زراعتله چوق اشتغال ایتمدیکندن ،
پك آز یرلری مزروعدر . اهالینك برنجی مدار تعیشی
پتاته ایله موز اولوب ، برمقدار پرنج ، قاقائو ، قهوه
و توتون دخی حاصل اولور . آطه‌نك اکثر طرفلری
اورمانلرله مستور اولوب ، کراسته‌یه و مرانغوزلغه
یارار پك قیمتلی آغاجلری واردر . صمغ و رچینه‌لرك
انواعی دخی چیقار . کوکوردی دخی چوق اولوب ،
باقیر و آلتون معدنلری دخی وار ایسه‌ده ، پك آزی
چیقاریلیور . حیوانات وحشیه‌سی یبان مانده‌سیله
کییك ، طوموز ، میمون و سائره‌دن عبارت اولوب ،
حشراتی ، نهرلرده تمساحلری و سواحلده بالیغی

چوقدر. سواحله قريب دكيزلرنده مرجان دخى
چيقار. اهاليسى برقاج جنسيته منسوب اولوب، اك
مهمى واسپانيوللردن اول مملكته حاكم بولنوب،
اليوم بعض جهتلرنده مستقل بولنانلرى ملايى جنسيتنه
منسوب ودين اسلام ايله متدينلردر. بونلر ٣٠٠٠٠٠
مقدارلرندهدر. قصورى اسامىٔ مختلفه ايله مسمى
اولوب، نورشونك داياقلرى كبى بياض ودوزكون
چهرهلى آدملردر. بونلرك بر طاقمى اليوم
بتپرست ووحشى برحالده بولنوب، معبودلرينه
انسان دخى ذبح ايدرلر. وبرطاقملرى يعنى سواحلده-
كيلر اسماً قتوليككى قبول ايتمشلردر. طاغلرده
جزيرهنك اك اسكى اهاليسنك بقيهسى اولمق اوزره،
نغريتو تعبير اولنور بعض سياه آدملر دخى بولنيور.
بوجزيره فيليپينه جزايرينك منقسم اولديغى اوچ
ايالتك برينى تشكيل ايدوب، بش سنجاغه منقسمدر، كه
بوسنجاقلر ادارهٔ عسكريه تحتنده و جزويت پاپاسلر-
ينك نفوذواقتدارى تحتنده بولنيور. آنجق محاربهٔ
اخيرهده آمريقا دونغماسى فيليپينه، جزايرندهكى
اسپانيول حكومتنى ابطال ايتمش اولديغندن، استقبالده
نهاوله جغى هنوز مجهولدر.

ميندن { (Minden) پروسيهنك وستفاليه ايالتنده ومونستركه ٦٩ كيلومتره
شرق شماليسنده و (وسر) نهرى كنارنده سنجاق
مركزى برقصبه اولوب، ١٧٨٧٠ اهاليسى، بر
خيلى فابريقهلرى وايشلك تجارتى واردر.

ميندورو { (Mindoro) فيليپينه جزايرندن بيوجك برآطه اولوب، لوسون
جزيرهسنك جنوبنده واقعدر. ١٣° عرض شمالى
ايله ١١٨° طول شرقى خطلرى جزيرهنك اورته-
لرنده تقاطع ايدر. اطرافندهكى جزاير صغيره ايله
برابر مساحهٔ سطحيهسى ١٠١٩٢ مربع كيلو متره
واهاليسى ١٥٨ ١٢٨ كشيدر. اراضيسى طاغلق
واورمانلرله مستور اولوب، آنجق ايچ طرفلرى
كاملاً مجهولدر. سواحلنده بولنمش اولان ملايى
اهالىٔ مسلمهسى اسپانيوللرك ورودنده جزيرهيى
ترك ايتمش اولدقلرى كبى، سائر اهالى دخى ايچ
طرفلره چكلمش؛ وبو سببدن جزيره چوق تدنى
ايدوب، خراب حالنده قالمشدر.

ميندوس { (Myndos) قاريه خطهٔ قديمهسنده يعنى منتشا سنجاغنده بودرومك
شمالنده و(پالوس) كورفزى ايچنده برشهر قديم اولوب،
بيوك اسكندره قارشى خيلى وقت مقاومت ايتمشدى.

مينروه { (Minerve) اساطير قديمهده عقل وحكمت و صنايع و حرب الههٔ
موهومهسى زعم اولنوب، يونانيلرجه (آتنه) و (پالاس)
اسميله معروف ايدى. ابو الآلهه زعم اولنان مشترينك
قفاسندن برسلاح اولهرق چيقديغنه اعتقاد ايدر-
لردى. حقنده بك چوق غريب مصاللر منقول ايدى.
عبادتى يونانيلر وروماليلر بيننده بك منتشر اولوب،
هر برده معبدلرى وار ايدى. بونلرك اك بيوكى آتنه-
دهكى (پارتنون) اولوب، ايچنده بو معبودهٔ موهومهنك
مشهور (فيدياس) طرفندن فيل ديشيله آلتوندن
ياپلمش جسيم برهيكلى وار ايدى. كوزل وجدى
طورلى برقادين صورتنده تصوير ايدرلردى.

مينزوته { (Minnesota) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعهنك همنامى اولان
جمهوريتنده برنهردر، كه جمهوريت مذكورهنك
حدود غربيهسنده نبعانله، جنوب شرقىيه وبعده
شمال شرقىيه طوغرى آقهرق، حكومت مذكورهنك
حدود شرقيهسنده و(سنت پول) شهرى قارشيسنده
ميسيسيپى ايرماغنه دوكيلور. مجراسى ٦٥٠ كيلومتره
اوزوندر.

مينزوته { (Minnesota) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعهنك حكومات شماليهسندن
برى اولوب، سوپريور كولنك غربنده واقع وايچندن
جريان ايدن نهرك اسميله مسمادر. شمالاً دومينيون
قطعهسيله، غرباً داغوته، جنوباً ايووه، شرقاً دخى
ويسقونسن جمهوريتلريله ومذكور كول ايله محدوددر.
٤٣° ٣٠´ ايله ٤٩° عرض شمالى و ٩١° ٥٨´ ايله
٩٩° ٢٩´ ٣٠″ طول غربى آرهلرنده ممتد اولوب،
مساحهٔ سطحيهسى ٢٠٥ ١٤١ مربع كيلو متره
واهاليسى ٧٨٠٧٧٣ كشيدر. اراضيسى دوز
اولديغى حالده، برى بحر منجمد شماليه وديكرى
مكسيقه كورفزينهدك ممتد اولان ايكى واسع مائلهنك
تقسيم مياه خطنى حاوى اولوب، بو ايكى واسع مائلهنك
ذروهسى ديمك اولان يرلرك آنجق ٤٥٠ واك
بوكسك تپهلرينك ٦٠٠ متره ارتفاعى واردر.

میسیسیپی نهر عظیمی بو مملکت داخلنده نبعان ایدوب، جنوبه طوغری آقه‌رق، (سنت پول) شهرندن آشاغی جمهوریتك حدود شرقیه‌سنی تشکیل ایدیور. «شمالی قزیل ایرماق» دینلان بر نهر دخی حدود غربیه‌سنی تحدید ایده‌رك، شماله طوغری جریانله، دومینیونه کیرر. مینزوته نهری دخی حکومتی اورته‌سندن شق ایدر. دیگر برخیلی انهاری و شمال جهتنده برچوق کوللری واردر. هواسی قیشین پك صوغوق ویازین پك صیجاق اولوب، یازین میزان‌الحراره ٣٣ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت‌الصفر ٣٢ درکه‌یه قدر اینر. مع هذا یابس اولدیغندن، هواسی پك صاغلام وعلل وامراضی سیرکدر. اراضیسی خیلی منبت ایسه‌ده، آنجق سکزده بری مزروع اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، یولاف، مصر، پتاته وآزمقدارده توتون، سبزه ومیوه ایله خیلی مقداراوتدن عبارتدر. اورمانلری آزدر. معادنه متعلق یالکز دمیرکثرتله بولنوب، اخراج اولنمقده‌در. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده صیغیر وایکنجی درجه‌ده بیکیر، قیون وطوموزدن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌سی وعلی‌الخصوص پوستلری کورك اعمالنه یارار حیوانلریله طیوری وکول ونهرلرده بالیغی چوقدر. صنایعی هنوز پك کریدر. کرك سنت‌لوران نهرندن وکوللردن وکرك میسیسیپی ایرماغندن کمیلر بو مملکته قدر چیقدیغی کبی، دمیریول خطلری دخی متعدد اولدیغندن، ایلریده زراعت وصنایع وتجارتنك ترقیسی مأمولدر. مرکزی (سنت‌پول) شهری اولوب، حکومت ٧٨ سنجاغه منقسمدر، و ٧ شهر وقصبه‌سی واردر.

مینسك (Minsk) روسیه‌نك غرب جهتنده پترسبورغك ٦٢٤ کیلو متره جنوب غربیسنده و(دنیپر) ایرماغنه تابع (برزینه) نهرینه دوکیلن (اسویسلوچ) چایی اوزرنده ٣٥° ″١٣′٥٤ عرض شمالی ایله ″١٧′١٣°٢٥ طول شرقیده وایکی دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع ایالت مرکزی برشهر اولوب، ثلثانی یهودی اولمق اوزره، ٥٤٣٠٥ اهالیسی، ٩٠٠ تاتارایله مسکون بر محلهٔ اسلامیه‌سی، برجامع شریفی، ١١ روس، ٤ قتولیك وبرپروتستان کلیساسی، بربیوك و٤٠ کوچك خاوره‌سی، ذکوروانائه مخصوص آیری آیری داخلی مکتبلری وسائر متعدد مکاتبی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، تیاتروسی، صابون، موم، توتون، کبریت، چیتی، مسکرات، بیره، طوغله وکرمیت وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری ودمیر دوکومخانه‌لری واردر. اسکی برشهر اولوب، لیتوآنیه خطه‌سنده بولنمغله، وقتیله لهستان قراللغنه تابع ایدی.

مینسك (Minsk) روسیه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، لیتوآنیه خطه‌سندن معدود ولهستانه بیتشیکدر. واسع بر ایالت اولوب، غرباً غرودنو، جنوباً وولینیه وکیف، شرقاً چرنیغوف وموهیلف، شمال شرقی طرفندن ویتپسك، شمال غربی جهتندن‌ده ویلنو ایالتلریله محدوددر. ″٤٥′١٣°٥١ ایله ″٣٠′٧°٥٥ عرض شمالی و ″٥٢°٢٢ ایله ″٣١′٢٩°٢٨ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩١٤٠٦ مربع کیلومترو واهالیسی ١٥٦٩٣٤٢ کشیدن عبارتدر، که بهر مربع کیلومتروباشنه ١٧ کشی دوشر. شمال غربی قسمی قره دکیز ایله بالطیق دکیزی آره‌سنده‌کی تقسیم میاه خطی اوزرنده بولنمغله، ٣٧٠ متره ارتفاعلرنده بعض تپه‌لری حاوی اولوب، سائر طرفلری پك صیق اورمانلرله مستور بتاقلقلردن عبارتدر؛ وبونلرك آره‌لرنده بولنان بعض آلچق تپه‌لرك اوزرنده کویلر بولنیور. (دنیپر) ایرماغی (برزینه) نهریله برلشدکدن صکره ایالته تماس ایدوب، حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسنی تحدید ایتدیکی کبی، مذکور برزینه نهری‌ده ایالتك منتهای شمالنده نبعانله، جنوبه طوغری آقه‌رق، مرکز ایالتدن کچن (اسویسلوچ) چایی‌ده آلیر. لکن ایالتك اك بیوك نهری ینه دنیپره تابع (پریپت) در، که مملکتی غربدن شرقه شق ایله، صاغدن: استوخود، سیا، غورین، استویغه، اوبورت؛ وصولدن: قان اوجینسکی، چنا، لان، اسلوبخ، پیچ وسائر برچوق چایلر یعنی ایالتك اکثر میاه جاریه‌سنی اخذ ایدر. بو وجهله ایالتك قسم اعظمی قره دکیز مائله‌سنده اولوب، یالکز

غرب شمالی کوشه‌سنده بالطیق دکیزینه دوکیلن (نیمن) ایرماغی نبعان و غربه طوغری جریان ایله ، بر خیلی مسافه‌ده حدود شمالیه‌سنی تحدید ایدیور . میاه جاریه‌سی چوق اولدیغی کبی ، میاه راکده‌سی یعنی کول وبتاقلقلری ده پك چوقدر. هواسی روسیهٔ وسطینك سائر طرفلریله مشترك اولوب ، یالکز شمالده بالطیق دکیزی مائله‌سنده بولنان یرلری دها صووقدر. یازین میزان‌الحراره ٣٤ درجه‌یه قدر چیقدیغی حالده، قیشین تحت‌الصفر ٣٥ درکه‌یه قدر اینر. قیش پك سورکله وبهار همان معدوم اولوب ، چوق دفعه مایسك اواخرینه دك قار یاغار . مملکتك برنجی منبع ثروتی زراعت اولدیغی حالده ، طوپراق وهواسی بوکا پك مساعد اولمدیغی کبی ، آلات وادوات و اصولی دخی پك نقصاندر. اراضیسنك آنجق یوزده ٣٢ سی مزروعدر. باشلیجه محصولاتی: چاودار، یولاف، آرپه، پتاته، کتن وسائره‌دن عبارتدر . ذخیره‌سی احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمز . ایالتك ثلثانندن زیاده‌سی اورمانلرله مستور اولوب ، باشلیجه اشجاری چام وجزئی میشه‌دن عبارتدر. چایرلری چوق ایسه‌ده، اوتی ایی دکلدر . حیوانات اهلیه‌سی ٢٢٥٠٠٠ بیکیر ، ٦٦٠٠٠٠ صیغیر ، ٥٥٤٠٠٠ قیون ، ٥٠٠٠٠٠ طوموز وسائره‌دن عبارتدر. ٨٠٠٠٠ آری قوغانی دخی واردر . نهر وکوللرده بالیق ، اورمانلرده آو حیواناتی وطیوری پك چوقدر . صنایع محلیه هنوز کری اولوب، مع‌هذا مسکرات، اسپیرتو، یاغ، موم، چوخه وسائره فابریقه‌لریله دوکمخانه اوله‌رق ٦٠٠ ی متجاوز فابریقه‌سی واردر؛ وایچلرنده ٣٥٠٠ عمله ایشلیوب، سنوی ٢٠ ملیون فرانق قیمتنده محصولات صناعیه چیقار . انهاری سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، ایکی دمیر یول خطی دخی ایالتی شق ایدیورسه‌ده، تجارتی الآن پك کری اولوب ، یالکز مسکرات، کتن، قطران، کراسته، حیوانات وسائره اخراجندن عبارتدر.

مینکرلی { (Mingrélie) بلاد قافقاسك غرب جهتنده و قافقاس سلسلهٔ } جبالنك جنوبنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده بر خطه اولوب، سلسلهٔ مذکوره‌نك اتکلریله (ریون) ایرماغنك مجراسی وقره دکیز آره‌سنده مثلث‌الشکل بر یردن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٠٠٠ مربع کیلومتره‌دەدر. شمدیکی حالده قوطایی ایالتنك ایکی قضاسیله صخوم قلعه محافظلغنك برقسمندن عبارتدر . اهالیسی ١٦٩٥٦٥ کشی اولوب ، کرجیلرك بر شعبه‌سندن عبارت ایسه‌لرده، آبازه‌لرله وسائر جنسیتلرله دخی مخلوطدرلر . بو خطه یونان قدیم جغرافیونك (قولخیده) تسمیه ایتدکلری یردر.

مینو { یاخود مینیو (Mino, Minho) اسپانیه وپورتکیز شبه جزیره‌سنك } شمال غربی کوشه‌سنده بر ایرماقدر ، که غالیجه (یعنی جلیقه) خطه‌سنده (لوغو) نك ٣٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (سیرا ده‌میرا) طاغندن نبعانله، ابتدا شمال غربی‌یه ، بعده جنوب غربی‌یه ونهایت جنوبه طوغری جریان ایده‌رك ، واسع ومنبت بر وادی‌یی اسقا ایله، طرفیندن برطاقم دره‌لر آلدقدن صکره، (اورنسه) ایالتی حدودینه واصل اولنجه، صولدن شرقدن کلن وکندیسندن دها بیوك اولان (سیل) نهریله برلشه‌رك، غرب جنوبی‌یه طوغری دونر ؛ و(فارو) قصبه‌سی ایچندن بعد المرور ، پورتکیز حدودینه واصل اولوب، اورادن آشاغی اسپانیه ایله پورتکیز حدودینی تحدید ایله ، ٤١° ٥١′ ٤٦″ عرض شمالیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور . مجراسی ٢٧٥ و(سیل)ك منبعندن اعتبارا ٣٣٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، حوضه‌سی ١٧٠١١ مربع کیلومتره وسعتنده‌در . مجراسنك یالکز آشاغیکی ٣١ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر. صوبی اراضی سقینه وبر خیلی ماکینه‌لر تحریکنه یارایور.

مینو { یاخود مینیو (Minho) ونام دیکرله انتر دورو اه مینو (Entre Douro } e Minho) یعنی «مابین دورو ومینو» پورتکیزك منتهای شمال غربیسنده مذکور ایکی ایرماغك مجرالری آره‌سنده بر خطه اولوب، شمالاً اسپانیا حدودیله، شرقاً (تراس اوس مونتس)، جنوباً (بیره) خطه‌لریله، غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٢٧١ مربع

كيلومتره اولوب، ٧٩١٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر.
اراضيسى منبت اولوب، ذخيره، اوزوم وميوه
محصولاتى وكوزل مرعالرى واردر. مركزى
(پورتو) شهرى ايدى. شمديكى تقسيماتنده پورتو،
براغه وويانه دوقاستروا اسملريله اوچ ايالته منقسمدر.

مينورقه { ياخود منورق، (Minorque) و اسپانيولجه (Menorca) اسپا.
نيه نك باليئار جزايرينك ايكنجيسى اولوب، مايورقه نك
شرق شماليسنده واقعدر. ٤٠° عرض شمالى خطى
آطه نك اورته سندن و٢° طول شرقى خطى دخى
ساحل شرقيسى اوستندن كچر. ساحل غربيسى
مايورقه ساحلندن ٣٧ كيلومترهلك مسافه ده در.
مساحهٔ سطحيه سى ٧٨٠ مربع كيلومتره اولوب،
بويى ٥٦ واك كنيش يرنده اكى ٢٨ كيلومترهدر.
اراضيسى دوز وچيپلاق اولوب، آنجق ٣٥٠ مترهيه
قدر يوكسلير بعض تپه لرى واردر. بووجهله شدتله
اسن شمال روزكارلرينه حائل اوله جق طاغلرى
اولمديغندن، بو روزكارك شدتى هوايى زياده
صوغوده رق، برچوق محصولاتك يتيشمه سنه و آغاجلرك
بيومسنه مانع اولور. مياه جاريه سى آز ايسه ده،
ياغمورلرى و صو ايله طولار غريب مغاره لرى
چوقدر. طوپراغى منبت اولوب، اراضيسنك ثلثانى
مزروعدر. باشليجه محصولاتى: بغداى، آرپه،
پتاته، اوزوم وميوه وسبزه لرك انواعندن عبارت
اولوب، روزكاردن محفوظ دره لرنده پورتقال،
ليمون، موز، خرما آغاجلرى دخى يتيشيورسه ده،
خرما ميوه ويرمز. ساحل شرقيسنده (ماهون)،
ساحل غربيسنده (چوداده)، ساحل شماليسنده
(فورنل) قصبه لرى بولنوب، ليمانلرى دخى واردر.
ديكر بر ايكى قصبه جكى وبرر قله ويا كوشكى حاوى
چفتلكارى اولوب، كويلرى يوقدر. چفتلك وتارله.
لرى طاش ديوارلرله محاط اولوب، بو ديوارلرك
كثرتى منظرهٔ عموميه سنى چركينلشديريور. اهل
اسلام ٤٩٠ سنه بو جزيره يه مالك بولندقلرندن،
حالا بوكون همان بتون چفتلكارى عربى اسملرله
مسمادر. اون سكزنجى قرن ميلادى ابتداسندن
اعتباراً يوز سنه دخى انكليزلرك النده بولنمغله،
ماهون قصبه سى انكليز ممالكنى آكديريور، وآطه يى
طولاً شق ايدن بر طريق انكليزلردن قالمشدر.
اهاليسى، ٣٤١٧٣ كشى اولوب، (قاتالان) لسانيله
متكلم، پك چاليشقان، ناموسلى ومهماننواز آدملردر.
اسپانيايه ترك اولنه لى تجارت و صنايعى تدنيده او.
لوب، اهاليسى جزيره و اسپانيايه كيده رك ايش
آرامق مجبوريتنده درلر.

مينوس { (Miros) كريدك قديم بر حكمدار و واضع قانونى اولوب، اساطير يونانيه يه
كوره، مشترى ايله آوروپانك اوغلى ايدى. آسيادن
كريده كلمشيدى. (آندروجيوس) اسمنده بر اوغلى
آتنه ليلر طرفندن قتل اولنمغله، آتيقه خطه سنى
نهب وغارت ايدوب، حكمدارلرى يولنان (اجيوس) ى
هر سنه يدى دليقانلى ويدى قيز وبركيسنه اجبار
ايتمش؛ وبونلرى (مينوطاوروس) ديدكلرى غريب بر
جانوره آتارايمش. (ددال) نام معماره يوللرى مشوش
دخول وخروجى پك مشكل تحت الارض بر كرداب
يابديره رق مذكور (مينوطاوروس) ى اورايه
قپامش؛ وسرى ميدانه چيقمامق ايچون، مرقوم
ددال ايله اوغلى (ايقار) ى اتلاف ايتمشيدى.
بعض مورخين بو اسمده كريدك ايكى حكمدارى
اولديغى، وبرنجيسنك قبل الميلاد ١٥٠٠ وايكنجيسنك
١٣٣٠ تاريخلرنده حكم سورديكنى، وبو ايشلرى
ياپان ايكنجيسى اولديغنى التزام ايتمشلردر. كويا كمال
عدالتندن آخرتده دخى حاكم نصب اولنمش ايمش.
بعض محققين بونك اصلى و وجودى اولميوب،
هندك (مانو) و (مانى) سى و مصرك (منس) ى
كبى قوانين و عدالتك تجسمندن عبارت بر شخص
موهوم، وبو حكايه لرك هنددن مأخوذ بر مصال
اولديغنى التزام ايتمشلردر.

مينوطاوروس { (Minotaure) اساطير يونانيه يه كوره، كريد
واضع قانونى و حكمدارى مينوسك زوجه سى
(پاسيفائه) نك بر بوغا ايله اختلاطندن متولد يارى
انسان ويارى بوغا غريب بر جانور اولوب، مينوس
طرفندن مخصوص يابديرديغى (لابيرنت) اسمنده
بركردابه وضع ايله، انسان اتيله بسلنيرمش؛ آتنه ليلر
هر سنه بو جانور ايچون يدى دليقانلى ويدى
قيز ويرمكه مجبور اولدقلرندن؛ (تسيوس) اسمنده

برقهرمان گردابه گیررکن بر ابیلیك بوماغی یره قویوب، اوجنی سوروکلکله، جانوری اتلاف ایتدکدن صکره، اییی تعقیب ایده‌رك جیقمفه، ووطننی بو دهشتلی وبرکیدن قورتارمغه موفق اولمش.

میورقه { [« مایورقه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

میوس هورموس { (Myos Hormos) مصرك بحر احمر ساحلنده‌کی قصیر قصبه‌سنك اسم قدیمیدر.

میونته { (Myonte) آسیای صغیرك یونیه خطهٔ ساحلیه‌سنده (میاندر) یعنی بیوك مندرس نهری اوزرنده ومنصبی قربنده بر شهر قدیم اولوب، تا استرابون زماننـدن خراب اولمشیدی. ویرانه‌لری موجوددر.

میهنی { [« اسعد میهنی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مئی { هندستان شعراسندن اولوب، کوالیار شهرندن ودهلی حکمدارلری رجالندن ایدی. شو بیت اونکدر:

من میروم وبرق زنان شعلهٔ آهم
ای همنفسان دور شوید از سر راهم

(حرف المیمك صوکی)

ن

(باب النون — فصل الالف الخ)

نابغة بنی شیبان { (عبدالله بن المخارق) مشاهیر شعراء عربدن

اولوب، بدوی ونصرانی المذهب ایدی. ملوك امویه‌یه منسوب اولوب، عبدالملك بن مروانی واخلافنی مدح ایتمشدر. علی‌الخصوص ولید حقنده چوق مدایحی واردر. شو ایکی بیت بر قصیده‌ء مشهوره‌سندن اولوب، ابو کامل طرفندن بسته‌لنمکله، مغنیلر بیننده شهرت بولمشدر:

امدح الکأس و من اعملها
واهجو قوماً قتلونا بالعطش
انما الکأس ربیع باکر
فا ذا ما غاب عنا لم نعش

نابغة الجعدی { (ابو لیلی حسان بن قیس بن عبدالله) مشاهیر شعرادن

وصحابه‌دن اولوب، ایام جاهلیته واسلامه یتیشمش؛ وهر ایکی دورده اشعار سویلمشدر. قبل الاسلام وحدانیته اینانیر، وبعض محرماتدن اجتناب ایدردی. حتی او وقت سویلمش اولدیغی بعض اشعارینی اثنای اهتداسنده حضور جناب نبویده اوقومغله، تقدیر و تحسین رسالتپناهی‌یه مظهر اولوب، «اجدت لا یفضض الله فاك» بیورلمشیدی. حضرت عثمان (رضه) زماننده احوال جاریه‌دن ممنون اولمامغله، حضرت مشارالیه وسبطین اکرمینه وداع ایده‌رك، قبیله‌سنه چکلمش؛ وبعده صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده بولنمش ایدی. نابغة ذبیانیدن دها مسن اولدیغی حالده، کندیسندن صکره وفات ایدوب، روایته کوره ۱۸۰ یاشلرینه واصل اولمش؛ وعبدالله بن زبیر (رضهما) نك زمان خلافتنه یتیشوب، مشارالیه طرفندن مکهٔ مکرمه‌یه جلب اولنمش ایدی. بعد الاسلام اوتوز سنه قدر شعر سویلمکدن واز کچوب، بعده ینه سویلمکه باشلادیغندن، (نابغة) لقبیله تلقیب اولنمشدی. (لیلی الاخیلیه) ایله مهاجاتی واردر. اشعاری پك استادانه اولوب، شو بر ایکی بیت جاهلیتده سویلمش اولدیغی اشعارندن اولوب، تقدیر جناب نبوی‌یه مظهر اولمشدر:

بلغنا السماء مجدنا وجدودنا — وانا لنبغی فوق ذلك مظهرا
ولا خیر فی حلم اذا لم یکن له — بوادر تحمی صفوه ان یکدرا
ولا خیر فی جهل اذا لم یکن له — حلیم اذا ما اورد الامر اصدرا

شو بیت دخی زمان جاهلیتده سویلدیکی اشعارندن اولوب، مشهوردر:

الحمدلله لا شریك له
من لم یقلها فنفسه ظلما

نابغة ذبیانی { (ابو امامه زیاد بن معاویه) اعاظم شعراء جاهلیتدن

اولوب، ملوك حیره‌دن نعمانه منسوب ایدی، وحقنده برچوق مدحیه‌لر سویلمشدر. بعده بونکله بوزیشوب، شامده‌کی بنی غسانه انتساب ایتمشیدی. سوق عکاظده کندیسنه مخصوص سختیاندن بر قبه قوریلوب، ایچنده اوتورور، وکلن شعرا کندیسنه شعرلرینی تقدیم ایدرلردی. حتی حسان بن ثابت حضرتلری دخی اشعارینی صاحب ترجمه‌نك تقدیرینه عرض ایتمشیدی. حضرت عمر بن الخطاب وعبدالله بن العباس (رضهما) نابغه‌نك بعض بیتلرینه استناداً کندیسنه «اشعرالعرب» دیمشلردر. دیوان اشعاری مرتب اولوب، ۱۸۶۹ تاریخ میلادیسنده درنبورغ طرفندن فرانسزجه ترجمه‌سیله برابر پارسده طبع اولنمشدر. الك مشهور بیتی شودر:

خلفت فلم اترك لنفسك ریبة
ولیس وراء الله للمرء مذهب

شو ایکی بیتی نا قابل تنظیر وتقلیددر:

فانك كالليل الذى هو مدركى
وان خلت ان المنتأى عنك واسع
خطـاطيف حجن فى حبال متينة
تمد بهـا ايد اليـك نوازع

نابُل { افريقيەدە تونس ايلە سوسە آرەسندە بر اقليم اولديغى «معجم البلدان» دە مذكوردر.

نابُلُس { بيروت ولايتندە وبيروتك ١٩٠ كيلومترە جنوبندە قدسك‌دە ٥٥ كيلومترە شمالندە اولەرق ٦٧٥ مترەلك ارتفاعدە وجبل عيبال ايلە جبل غرزيمك آرەسندەكى واديدە واقع لوا مركزى برقصبە اولوب، يالكز ١٠٠٠ قدرى خرستيان ويهودى وقصورى كاملاً مسـلم اولمق اوزرە، ١٦٠٠٠ اهاليسى، خارجدن كوزل منظرەسى، متعدد جوامع شريفەسيلە اسكى بركليساسى وبرسامرى خاورەسى، بول مياه جاريەسى، اطرافندە كوزل باغ وباغچەلرى وفدانلقلريلە اشجار مثمرەسى، ٣٠ صابونخانەسى، ٢ سيسـام معصرەسى و ١٣ دكرمنى واردر. بك اسكى برشهر اولوب، زمان قديمدە (سيخم) اسميلە فلسطيندن معدود اولديغى حالدە، سـامريەنك تخريبندن صكرە، سـامريلرك مركزى اولمشـيدى. ماكدونيە طوائف ملوكى زماننده (نئاپوليس) يعنى «يكيشهر» اسميلە يكيدن اعمـار وتوسيـع اولنـوب، اسم حاضرى بوندن محرفدر.

— نابلس قضاسى همنامى اولان سنجـاغك مركز قضـاسى اولوب، جنوباً جماعين، غرباً بنى صعب، شمالاً جنين قضالريلە، شرقاً دخى سوريە ولايتيلە محدوددر. قضا ٣٥ قريە ومزرعـەيى حاوى اولوب ٣٤١١٦ اهالى ايلە مسـكوندر، كە بونلردن يالكز ١٤٠٩ ى خرسـتيان ويهودى وقصورى كاملاً مسلمدر. خرستيانلر روم، لاتين وپروتستان مذهبلرينە منقسمدر. عموم اهالى لسان عربى ايلە متكلمدر. اراضيسى عارضەلى وطوپراغى منبت اولوب، باشليجە محصولاتى: بغداى، آرپە، بورچاق، سيسام، نخود، مرجك، بقـلە، زيتون، اوزوم وسائر ميوەلردن عبارتدر. حيوانات اهليەسى: كچى، قيون، صيغير، دوە وسـائرەدن مركبدر.

آرى قوغانلرى چوقجە اولوب، خيلى بال چيقار. داخل قضـادە ٣٧ جامع ومسجـد و ٤٥ مكتب ومدرسە موجوددر.

نابلس { سنجاغى. بيروت ولايتى تركيب ايدن بش سنجـاغك برى والك جنوبيسى اولوب، شمالاً عكا سنجاغيلە، شرقاً سوريە ولايتيلە، جنوباً قدس مستقل متصرفلغيـلە، غرباً دخى آق دكيزلە محاط ومحـدوددر. حدود شرقيەسنى شريعە نهرى آيروب، مياه جاريەسنك برطاقمى نهر مذكورە وبرطاقمى دخى دكيزە منصب اولور. اراضيسى عارضەلى اولوب، جلبوع، عيبال، غرزيم كبى جبـالى وكوزل اووەلريلە واديلرى واردر. باشليجە انهارى: القاعە، جالوق، عاصى، المدوع، المنشيە، الساختە، العريضە وام‌عجرەدر. طاغلرينك اكثرى زيتون آغاجلريلە وسائر اشجار مثمرە وغير مثمرە ايلە واووەلرى مزروعاتلە مستوردر. اراضئ مزروعەسندن ١٦٨ ٥٢٠ دونمى بغداى، ٢٧ ٦٦٥ دونمى آرپە، ١٠ ٤١٥ دونمى دارى، ٦٠٠ دونمى بورچاق، ٥٤ ٣١٠ دونمى سيسام، ٥٩٥ دونمى نخود، ٥٦٠ دونمى بقلە، ١٠٠٠٠ دونمى توتون، ٥٠٠ دونمى پاموق تارلەسى، ١٢١ ٦٩٧ دونمى زيتونلق، ١٨ ٧٢٩ دونمى انجيرلك، ٥٥٠٠ دونمى باغ، ٥٦٢٥ دونمى ميوە وسبزە باغچەسى، ٢٥٧٥ دونمى ليمون وپورتقال باغچەسى، ٩٤٠٠ دونمى اورمان و ٦٤ ٠٩٤ دونمى‌دە مرعادر. الك مهمى اولان زيتون محصولى سنوى ١ ٣٠٠ ٠٠٠ قيە رادەلرندە اولوب، بوندن نابلس شهرندە خيلى مقدار صابون اعمال، واوجوارلرە اخراج اولنور. ٤٥٠٠ قيـە قدر بال دخى چيقـار. حيوانات اهليەسنك الك كثرتلى جنسى كچى اولوب، سنجـاق داخلندە ٥٥ ٧٠٨ رأس كچى، ١٠ ١٢٦ قيون، ٢٢ ٠٠٠ صيغير، ٢٣٠٠ مركب، ٥٥٠ دوە و ٢٠٥٥ بيكير بولنيور. سنجاق: نابلس، جنين، جماعين، بنى صعب اسملريلە ٤ قضا و ١ ناحيـەيە منقسم اولوب، ٢١١ قريە ومزرعـەيى حاويدر. اهاليسى ١٢٠ ٣٣٠ كشى اولوب، يالكز مركز قضاسندە بولنان ٢٠٠٠ كشى‌يە قريب مقدارى خرستيان ويهودى وقصـورى كاملاً مسلمدر. على العموم اهاليسى لسـان عربى ايلە متكلمـدر.

داخل لواده ۷۹ جامع ومسجد ، ۱۲۵ مکتب ومدرسه و ۱۰ کلیسا ومناستر موجوددر.

نابوپولاصر { (Nabopolassar) بابل ملوکندن مشهور بختنصرک پدرینه یونان قدیم مورخلرندن نقلاً آوروپالیلرجه ویریلن اسم محرفدر. قبل المیلاد ۶۲۲ دن ۶۰۵ تاریخنه‌دک ۱۷ سنه حکم سورمشدر . مدیه یعنی آذربیجان و عراق حکمداری (کی آشار) ایله بالاتفاق نینوه‌یی ضبط وتخریب، وآثوریه‌یی ممالکنه الحاق ایله، ایکنجی بابل دولتنی تأسیس ایتمشدی. مصر فراعنه‌سندن (نخاو) فرات اوزرنده‌کی (قرقسیه) یی کندیسندن ضبط ایتمشدی.

نابونصر { (Nabonassar) بابل حکمدارلرندن اولوب، قبل المیلاد ۷٤۷ تاریخندن ۷۳٤ تاریخنه‌دک حکم سورمش؛ ویالکز صندالی حکومته‌قعودندن بدأ ایدن تاریخله شهرت بولمشدر. بوتاریخ بطلیوس طرفندن دخی قوللانیلوب، سهواً تاریخ بختنصر دینمکله شهرت بولمشدر .

نابی { (یوسف —) اعاظم شعراء عثمانیه‌دن اولوب، اورفه‌لیدر . سلطان محمد خان رابع دورنده استانبوله کلوب، مصاحب شهریاری مصطفی پاشانک دیوان کاتبی اولمشیدی . مشارالیه طرفندن جانب حجازه اعزام اولنه‌رق، سرفهاً ایفای حجدن صکره، عودتنده کتخدایی اولمش؛ وبرمدت صکره حلبه چکلمش ایدی. بالطه‌جی محمد پاشا حلب والیسی ایکن، کندیسنه زیاده‌سیله متوجه اولوب، ثانیاً مقام صدارته نصبله ، استانبوله کلدیکنده ، برابرنده کتیروب، باش‌محاسبه‌جی نصب ایتمش‌ایدی. ۱۱۲٤ ده وفات ایتمشدر . حالت نزعده ایکن ، « نابی بحضور آمد » جملهٔ تاریخیه‌سنی سویلدیکی مرویدر . اشعاری متین وسلیس اولوب، ضروب امثال حکمنه کچمش برچوق مصراعلری واردر . مرتب دیوان اشعاری ، « تحفهٔ دلکش نابی » ، « خیریه » ، « خیرآباد » ، « غزانامه » عنوانلریله منظومه‌لری و « تحفة‌الحرمین » عنوانیله برکتابی و « سیرویسی » یه ذیلی واردر . شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

منشآت دهرده هر لفظ بر معنایه‌در
یزده بو انشای کونک تازه برمضمونیوز

نابی چلبی { شعرادن اولوب، تکفور طاغلیدر. اوراده‌قهوه‌جیلکله مشغول ایکن، ۱۱٤۵ ده وفات ایتمشدر . شوبیت اونکدر :

ندیم وصل ایکن بیکانهٔ بی رغبت اولدم بن
بعید اولدم نظردن مبتلای فرقت اولدم بن

نابینی { ایران شعراسندن اولوب، اصفهان مضافاتندن (نابین) قصبه‌سندن ایدی . شیخ سعدینک اشعارینی تتبع ایدردی . شومطلع اونکدر :

ای که بی چشم توچشمم غیر چشم تر ندید
هیچ چشمی چشمی از چشم تو نیکو تر ندید

ناپو { (Napo) آمریقای جنوبیده بر نهردر ، که اقوآدور حکومتنده (آند) سلسلهٔ جبالندن نبعانله ، شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رک، (پرو) حکومتنه کیرر؛ و (آمازون) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱۳۰۰ کیلومتره اوزونلغنده اولوب ، آشاغی قسمی آلتی دوز اوفق واپورلرک سیرینه صالحدر . اقوآدور حکومتنک اک بیوک نهریدر .

ناپولی { (Napoli وایتالیانجه Naples) ایتالیانک اک بیوک شهری‌اولوب، ملغی ناپولی ویا سیجیلیتین دولتنک پایتختی ایدی. شمدیکی حالده ایالت مرکزی اولوب، رومانک ۱۸۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (وزوو) برکاننک اتکی قربنده اوله‌رق "۵۰ '٤۰ °٤۰ عرض شمالی ایله "۳۰ '۵٤ °۱۱ طول شرقیده وآچیقجه بر کورفزک ایچنده واقعدر . بیوک وکوزل برشهر اولوب ، ٤٦۳۱۷۰ اهالیسی ، برقاچ سرایی وباغچه‌لری، متعدد جسیم ومصنع کلیسالری، بیوک وکوزل آثاری حاوی موزه‌سی،واسع برتیاتروسی، ۲۰۰۰ دن زیاده شاکردانی حاوی مکمل دارالفنونی، حربیه، هندسه، فن‌بیطره، موسیقی، صنایع، فن آثار عتیقه، صنایع نفیسه وسائره مکاتب عالیه‌سیله متعدد اعدادیه ورشدیه وابتدائیه مکتبلری، نباتات باغچه‌سی ، ایکی رصدخانه‌سی ، برقاچ اقادمیاسی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، ۵ وبحریه‌یه مخصوص اولانیله برابر ٦ کتبخانه‌سی ، شهرک خارجنده کوپک مغاره‌سی دینلن وبریاندن بریانه آرابه ایله یاریم ساعتده کچیله‌بیلن طبیعی تونل صورتنده مشهور برمغاره‌سی، (وزوو) برکاننک

اتکنده اسکی (پومپی) شهرینك ودیکر بعض مدن
قدیمه‌نك خرابه‌لری، مذکور برکانك تپه‌سنه قدر
چیقار دمیریولی، پك لطیف و صاغلام هواسی،
فرحفزا منظره‌سی، صاغلام لیمانی، کوزل ریختملری،
متعدد دمیریوللری، ایپك اقمشه ایله قطیفه، قوردله،
پاموق منسوجات، چینی، آثار عتیقه تقلیدی اوله‌رق
طوپراقدن معمول شیلر، مقرنه وشعریه وسائره
فابریقه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. ازمنهٔ قدیمه‌ده
بتون ایتالیای جنوبی یونان مهاجرلریله مسکون
اولدیغی کبی، بوشهر دخی آغریبوز مهاجرلری
طرفندن تأسیس اوله‌رق، « یکی شهر » معناسیله
(نئاپولیس) تسمیه اولنمش؛ وبعده میلاد عیسادن
۳۲۷ سنه اول روماليلرك ضبطنه کچمش ایدی .

— ناپولی ایالتی قامپانیه خطه‌سنك برقسمندن
عبارت اولوب، شمالاً وشمال غربی جهتندن
(ترادی‌لابور)، شرقاً (پرنچیپاتو اولتریوره)، جنوب
شرقی طرفندن (پرنچیپاتو چیتریوره) ایالتلریله، سائر
طرفلردن دخی دکیزله محاطدر . مساحهٔ سطحیه‌سی
۸۷۱ مربع کیلومتره اولوب، ۱۰۰۱۲۴۵ اهالی
ایله مسکوندر . ایالت درت قضایه منقسم اولوب،
۶۸ ناحیه‌یی حاویدر . کورفزده واقع اولوب لطافت
هوالریله مشهور اولان ونتوتنه، ایسکیه، پروجیده
ونیسیده آطه‌لری دخی بوایالته ملحقدر .

ناپولیون (Napoléon) بواسمله بوناپارت خاندانه منسوب فرانسه
حکمدارلرندن ۳ کشی کلمشدر .

برنجیسی (بیوك —) دینمکله معروف اولوب،
بوخاندانك مؤسسیدر. ۱۷۶۹ تاریخنده قورسیقه
جزیره‌سنك آیاچو شهرنده طوغوب، اصیل اکن
فقیر وکثیرالعیال برآدمك ایکنجی اوغلی اولدیغی
حالده، موقع قوماندانینك حمایه ودلالتیله ۱۷۷۹ده
(بریانه) مکتبنه کیرمش، واورادن پارس حربیه
مکتبنه کچمش ایدی . ۱۷۸۵ده مکتبدن طوپجی
ملازم ثانیسی رتبه‌سیله چیقوب، قورسیقه‌یه مأمور
اولمشیدی . ۱۷۹۲ ده قورسیقه‌یه مالك اولان
وانکلیزلرك متفقی بولنان (پاؤلی) طرفندن طرد
اوله‌رق، بروقت نیسه‌ده ومارسلیه‌ده وهمشیره‌لریله
برابر فوق‌العاده برضرورتده یاشامش؛ و۱۷۹۳ده
یوزباشیلق رتبه‌سیله خدمت عسکریه‌یه آلنه‌رق،
جنرال قارتو طرفندن حکومات متفقه طرفداری
بولنان مارسلیه‌لیلری تربیه‌یه مأمور اولمغله، بو
خدمتده موفق اولدیغندن، آزوقتده قطع مراتب
ایده‌رك، ینه اوسنه انکلیزلرك النده بولنان
(تولون) ك محاصره‌سنده میرلوا معاونی بولنمش؛
وبرقلعه‌نك ضبطنه موفق اولمغله، میرلوالق رتبه‌سنی
قزانمش ایدی . ۱۷۹۴ ده ایتالیایه سوق اولنان
اوردونك طوپجی قوماندانلغنه نصب اولنمش ایکن،
متعاقباً روبسپیر ایله مناسبتی اولمق ظنیله، عزل
وپارسه جلب اولنه‌رق، آچیغه چیقارلمش؛ وضرورتده
بولندیغندن، کچینه بیلمك ایچون، سلطان سلیم خان
ثالثك ترتیب ایتمکده اولدقلری عساکر نظامیه‌نك تعلیم
وتنسیقی ضمننده، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك خدمت عسکریه‌سنه
کیرمك اوزره ایکن، حربیه نظارتنده برخدمته
نصب اولنمغله ، بوتشبثدن واز کچمش ایدی .
اوصره‌ده پارسده ۱۷۹۵ وقوعاتی ظهور ایتمکله،
ارباب اغتشاشك تنکیلنه مأمور اولوب، اعادهٔ اسایشه
موفق اولمغله، فریق رتبه‌سیله مرکز قوماندانلغنه
نصب اولنه‌رق، برسنه صکره ایتالیاده مغلوبیته
دوچار اولمغله حال انتظامدن چیقمش اولان فرانسز
اوردوسی قوماندانلغنه نصب اولنه‌رق، برسنه ظرفنده
بری پیامونته‌نك ودردی آوستریانك اولمق اوزره،
کندی اوردوسندن بیوك بش اوردویی مغلوب ایده‌رك،
ساردنیه قرالنی، پاپایی، پارمه، مودنه، طوسقانه
دوقه‌لرینی ونهایت آلمانیا ایمپراطورینی صلح طلبنه
مجبور ایتمش؛ وفلمنکك آوستریانك النده بولنان برلریله
رن مجراسنك غربنده کی یرلری فرانسه‌یه قزاندیرمش؛
ومیلان جهتلرینی آوستریادن آیره‌رق، برحکومت
صورتنه افراغ ایتمشیدی . بوموفقیات عظیمه‌سی
حقنده عمومك توجه وهیجانتی موجب اولمغله، «هیئت
اداره» نامیله ایش باشنده بولنان هیئتك وهمی
موجب اولدیغندن، کندیسنی پارسدن تبعید ایچون،
انکلتره‌یه قارشی تعرض حرکتده بولنه‌جق بردونمانك
قوماندانلغنه نصب ایتمك ایستمشلرسه‌ده، کندیسی،
انکلیزلره قارشی هندستانجه حرکاتده بولنمغه بر
استنادکاه اولمق اوزره، مصرك الده ایدلمسنی
تکلیف ایتمکله، همان بوتکلیفی قبول ایتمشلردی .
۱۷۹۸ ده مصره عزیمت ایدوب، اثنای راهده
مالطه‌یی ضبط ایتمش؛ ومصره دخول ایدوب، برقاچ

محاربه‌دن صکره بتون خطهٔ مصریه‌یی استیلا ، وقاهره‌ده برطاقم جمعیات علمیه تأسیس ایتمشیدی . ١٧٩٩ ده شام جهتنك دخی ضبطنه طمع ایدوب، قلعة‌العریش وغزه ویافه‌یی اله کچیرمش ایسه‌ده ، عکانك ضبطنه مقتدر اوله‌میوب، عسکری آچلقه ووبایه دخی مبتلا اولمغله، مصره عودت ایتمش ؛ واو صره‌ده ایتالیاده‌کی فرانسز عسکرینك مغلوبیت وسوء حالنی خبر آلمغله ، همان فرانسه‌یه عودت ، وقرانتنه بکلمکسزین، پارسه دخول ایتمشیدی. هیئت اداره نفاق وتفرقه‌یه دوشوب، خلق نظرنده نفوذ واعتباری قالمامش، وناپولیون حقنده عمومك توجه وحسن ظن واعتمادی کیتدکجه تزاید ایتمش اولدیغندن، بشیوزلر مجلسی رئیسی بولنان برادری لوسیانك وسائر احباسنك یاردیمیله، ١٧٩٩ تشرین ثانیسنده برنجی قونسلوس عنوانیله واون سنه مدتله ریاست امور ید اقتدارینه تسلیم اولنمشدی.

بو وجهله ایش باشنه کلنجه ، همان ایتالیا ار- دوسنه عزیمتله (مارنغو) محاربهٔ مشهوره‌سنی ودها برقاچ محاربه قزاندیغی کبی، قوماندانلری دخی رین جهتنده و هر طرفده غالبیته نائل اولمغله، ١٨٠١ و ١٨٠٢ ده انکلتره ایله مصالحه ایده‌رك، صرف امور داخلیه ایله اوغراشمغه باشلامش؛ وبرطرفدن فرانسه‌نك بعض جهتلرنده حکم سورن فسادلری باصدیرمغله برابر، برطرفدن دخی مکتبلر تأسیسی، قوانین وضعی و سائره کبی اصلاحات اساسیه‌یه تشبث ایتمش ایدی. سناتو ١٨٠٢ ده کندیسنك قیدحیات شرطیله قونسلوسلغنی تصدیق ایتدکدن صکره ، ١٨٠٤ ده ایمپراطورلغنی اعلان ایدوب، پاپا یدنجی پی پارسه کیده‌رك ، کندیسنی تتویج ایتمشدی . میلان جهتنده تشکیل ایتمش اولدیغی جمهوریتی دخی قراللغه تحویل ایله، میلانده ایتالیا قرالی عنوانیله دخی تتوج ایتمشدی. آنجق ١٨٠٣ تاریخنده انکلتره تجدید مخاصمات ایتدیکی کبی ، آوستریا، روسیه وسجلیتین دولتلری دخی فرانسه‌نك علیهنده بولنمغه باشلامشلردی. ناپولیون انکلتره‌یه تجاوز تشبثنده ایکن، فرانسه ایله اسپانیه‌نك متفق دونانمالرینك (ترافالغار) ده انکلیز آمیرالی (نلسون) طرفندن مغلوب اولدیغنی خبر آلمغله، بحراً تجاوزدن صرف نظر ایتمکه مجبور اولمش ایسه‌ده ، براً موفقیاتی دوام ایدوب، ١٨٠٥ ده (اوسترلیچ) محاربهٔ مشهوره‌سنده آوستریا ایله روسیه‌نك عساکر متفقه‌سنی کلیاً مغلوب ایتمش؛ وبونك اوزرینه عقد ایتدیکی (پرسبورغ) معاهده‌سیله ایتالیا قراللغنه وندیکی الحاق ایتدیکی کبی؛ ورتمبرغ ایله باویره‌یی مستقل قراللق صورتنه قویوب، کندینه منسوب قراللر نصب ایتمش؛ وآلمانیه‌ده ١٤ پرنسلکدن مرکب بر «رین حکومات متفقه‌سی» تشکیل ایده‌رك، بونلری تحت حمایه وریاست دائمه‌سنه آلمشیدی . انکلتره ایله روسیه پروسیه‌یی ناپولیونه قارشی دیکر برآلمانیه حکومات متحده‌سی تشکیلنه و فرانسه‌یه قارشی حربه تشویق واقناع ایتمشلرسه‌ده، ناپولیون ١٨٠٦ و ١٨٠٧ ده آلمانیه ولهستانه عسکر سوق ایتمکله، قزاندیغی مظفریتله بویکی اتفاق دخی ثمره‌سز براقه‌رق، (تیلیت) معاهده‌سیله پروسیه‌دن برچوق یرلر نزع ایله، وستفالیه قراللغی بالتشکیل، ژروم ناپولیون قرال تعیین اولنمش، ووارسوویه بیوك دوقه‌لغنك تشکیلیله، لهستان دخی پروسیه‌دن آیرلمشیدی. روسیه ایمپراطوری آلکساندر ایله عقد ایتدیکی کیزلی بر معاهده دخی فرانسه‌یه اسپانیه‌یی وروسیه‌یه فینلانده‌یی ضبط ایتمك حقنی ویروب، ممالك عثمانیه ایله انکلتره‌دن بشقه بتون آوروپانك بو ایکی دولت آره‌سنده مقاسمه‌سی اساسنی وضع ایدیوردی. انکلتره‌یه قارشی بتون اوروپا اسکله‌لرینی قپایوب، تجارتدن محروم براقمق تشبثی دخی بو معاهدهٔ خفیه ایجاباتندن ایدی . متعاقباً ناپولیون طوسقانه‌یی ضبط، پورتکیزی استیلا وفلسینکه‌یی فرانسه‌یه الحاق ایتمشدی. مقدما ناپولی‌یی سیجلیه‌دن بالتفریق، قراللغنه کندی برادری (ژروم ناپولیون) ی نصب ایتمش اولدیغی حالده، بو دفعه انکلتره‌نك متفق اولان پورتکیزلیلری تربیه ایتمك اوزره ، اسپانیه ایچندن کچمك حقنی قزانمغله ، (مورات) ك قوماندەسیله سکسان بیك عسکر سوق ایدوب ، اسپانیه قرالی دردنجی شارل ایله او- غللرینی (بایونه) یه جلب ، وفراغه اجبار ایده‌رك، مرقوم ژرومی اسپانیا تختنه اقعاد ایتمش ایسه‌ده، اسپانیوللر شدیداً و مصرانه مقاومت ایتمکله ، هرنه قدر ناپولیون بالذات دخی کیدوب، دفعاتله مغلوب ایتمش ایسه‌ده ، بش سنه دوام ایدن مقاومت

وقیاملرله ناپولیونك ٤٠٠٠٠٠ عسکرینی اتلاف ایتمشلردی. انکلتره بو خونخوارلقلری بهانه اتخاذ ایده‌رك، ناپولیونه قارشی بر بشنجی اتفاق وجوده کتیرمشیدی، که بونك ریاستنی آوستریا آلمشیدی. بو وجهله روسیه‌دن ماعدا بتون آوروپا علیهنده اولدیغی حالده، ناپولیون ینه غالب کلوب، ١٨٠٩ ده ویانه‌یی ضبط ایتمش؛ وآغرام مظفریتیله آوستریایی طلب صلحه مجبور ایلمشیدی. آنجق بو صلحدن چوق استفاده ایتمیوب، یالکز ایلیریا ایالاتنی ضبط ایتمکله قناعت ایتمش؛ وآوستریا ایمپراطورینك قیزی (ماریه لوییزه) یی تزوج ایدوب، فرانسزلرك چوق سودکاری برنجی زوجه‌سندن آیرلمغله، محبت عامه‌یه خلل کتیرمش ایدی. پاپانك دخی ممالکنی ضبط ایتمکله، بونك طرفندن آفوروز اولمشیدی. ضبط ممالك خصوصنده‌کی میل وانهماك شدیدینه مقاومت ایده‌میوب، طرفدار ومتفق بولنان دولتلری دخی دلکیر ایتمکدن چکنمزدی. فلنك قراللغنه نصب ایتمش اولدیغی برادری لویی‌یی عزل ایتدکدن صکره، یکتا متفق اولان روسیه‌یه قارشی عسکر سوقنه قالقیشوب، اولجه دولت عثمانیه واسوجك اتفاقنی استحصال ایتمکسزین، ٤٥٠٠٠٠ عسکردن مرکب امثالسز بر اردو ایله ١٨١٢ ده روسیه‌یه داخل اوله‌رق، موسقوه‌یه قدر ایلرلمش؛ وروسلر بو شهری ترك ایدرکن احراق ایتملریله، ناپولیون جسیم اردوسیله قیش اورته‌سنده قارلرك آلتنده وهر طرفدن هجوم ایدن روس عسکرینك اورته‌سنده قالوب، عسکرینك قسم کلیسی صوغوقدن وآجلقدن تلف اولمشیدی. او صره‌ده (مالت) پارسده کندیسنه قارشی بعض القاآتده بولنمغله، داخلاً غوائل بیومکده اولدیغندن، ناپولیون همان فرانسه‌یه عودتله، خارق العاده بر سرعتله بتون غوائل داخلیه‌یی برطرف ایتدکدن صکره، کندیسی علیهنه عقد اولنان برآلتنجی اتفاقه قارشی ینه مکمل براردو تهیئه ایله، ١٨١٣ ده آلمانیه سفرینی آچوب برقاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، بودفعه روسیه، آوستریا وپروسیه علیهنده‌کی اتفاقه داخل اولدقدن بشقه، اسوج، باویره، وورتمبرغ وسائر آلمانیه حکومات صغیره‌سی دخی کندیسندن روکردان اولمغله، (درسده) مظفریتندن صکره (لیپسیغ) محاربه‌سنی غائب ایدوب، فرانسه‌یه عودته مجبور اولمش؛ وفرانسه‌نك هرطرفنه دشمنلر هجوم وتجاوز ایلمشلردی. بونکله برابر ناپولیون قوه خارق العاده‌سیله جمله‌سنه مقاومت ایدوب، برقاچ محاربه قزانمش؛ ودشمن اردوسنی کندیسیله پارس آره‌سنده صیقیشدیروب، اسیر ایتمك تشبثنده ایکن، پارس ایکی کون مقاومتدن صکره دشمن اردوسنه قپولرینی آچمغله، ناپولیون خارجده قالدیغی حالده، سناتو کندیسنك اسقاطنی اعلان ایتمش؛ ودول متفقه بوربون خاندانك فرانسه تختنه اعاده‌سنه قرار ویرمشلردی. ناپولیون بونك اوزرینه کندینی تسمیم ایتمك ایستمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، ١٨١٤ سنه‌سی نیسانك ١١ نده (فونتنبلو) ده فراغت ایتمش؛ وخاصه عسکرینه پك مؤثر برنطق ایرادیله وداع ایتدکدن صکره، کندیسنه صادق قالان برمقدار عسکرله کندیسنه تخصیص ایدلمش ومالکانه ویرلمش اولان (البه) جزیره‌سنه عزیمت ایتمش ایدی. آنجق بوربونلرك حرکاتی فرانسزلره ناپولیونك عودتنی آرزو ایتدیرمکله، ١٨١٥ سنه‌سی مارتینك برنجی کونی ناپولیون فرانسه‌یه دخول ایده‌رك، بریرده مقاومت کورمکسزین، یکرمی کونده پارسه واصل اولمشیدی. اسقاطنه سبب اولان دولتلر یکیدن عقد اتفاقله، اوزرینه عسکر سوق ایتدکاری کبی، فرانسزلرك سربستی طرفدارلرینی دخی، قانون اساسی‌یه علاوه ایتدیکی مساعده‌لی شرائطله برابر ممنون ایده‌مدیکندن، مشکل برحالده بولنوب، مع هذا مقاومته مسارعتله، برقاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، نهایت سنهٔ مذکوره حزیراننك ١٨ نده بلجیقه‌نك (واترلو) نام موقعنده، بکلدیکی امدادك وقتنده یتیشه‌مه‌مسی و بر یاکایشانی وخیانت وقوعیله، مغلوب اولوب، صوك درجه‌ده مقاومته چالیشدقدن صکره، پارسه عودتله، (الیزه بوربون) سراینه قپانه‌رق، حکومتی (ایکنجی ناپولیون) نامنی ویردیکی اوغلنه ترکله، فراغت، وکندی ایستکیله (روشفور) لیمانه اینوب، انکلتره‌نك (بلروفون) نام حرب سفینه‌سنه التجا ایتمش؛ وانکلتره دولتی طرفندن حسن معامله‌یه مظهر اولمق امیدنده بولنمش ایکن، دولت مشارالیها متفقلرینك اجباریله کندیسنی بحر محیط آطلاسینك تا اورته‌لرنده منفرد

برحالده بولنان (سنت هلنه) جزیرهٔ صغیره‌سنه نفی ایتمشدی. بو قدر وقت بتون آوروپایی دیتردوب، آلت اوست ایتمش اولان او خارق العاده آدم اوراده آطه‌نك محافظی بولنان بر قبا انكلیزك درشت معاملاتنی چكه‌رك، بش سنه دخی بو حالده یاشادقدن صكره، ١٨٢١ تاریخنده ٥٢ یاشنده وفات ایدوب، اوراده دفن اولنمش؛ و ١٨٤٠ ده كمیكاری فرانسه‌یه نقل اولنمشدر.

ناپولیون بیوك اسكندر و قیصر كبی اعاظم جهانكیراندن معدود ایسه‌ده، یاشادیغی دورك احوالیله موفق اولدیغی ایشلر تأمل اولنجه، جمله‌دن دها بیوك بردها اولدیغی تسلیم اولنور. فن حربده‌كی مهارت واقتدار فوق العاده‌سندن بشقه، ادارهٔ مملكت وترقیٔ معارف وصنایع خصوصلرنده دخی هر تصورك مافوقنده ایدی. فرانسه‌یی اسایش مختل و قارمه قاریشیق بر حالده بولوب، آز زمان ظرفنده اسایش وانتظامی اعاده ایتمش؛ ومعارف وصنایع وسائر اسباب معموریتك ترقیسنه پك چوق خدمتلر ایتمشدر. برقاچ سنه ظرفنده فرانسه‌یی بتون آوروپایه حاكم اوله‌جق برحاله كتیرمش، واك قوتلی دولتلری مغلوب ورام ایتمشیدی. آنجق محاربه‌یه اولان شدت میلی سائقه‌سیله مظفریات واقعه‌سی احوال وزمانك تحملی فوقنده بر درجه‌یه قدر سورمسی هم فرانسزلرك نافله یره تلف اولوب، حربدن بیزار اولمسی هم بتون آوروپا دولتلرینك كندیسی علیهنه اتفاقه مجبور اولمسیله عاقبت محوینی موجب اولمشدر. (سنت هلنه) آطه‌سنده بولندیغی مدنجه احوال ماضیه‌سنی وایتدیكی محاربانك تاریخنی یازوب، «خواطر» نامیله ٥ جلددن عبارت براثر براقمش اولدیغی كبی، مخابراتی وسائر آثار قلمیه‌سی دخی جمع ونشر اولنمشدر. بو اثرلر كندیسنك صاحب السیف والقلم اولدیغنه بردلیلدر.

— ایكنجی ناپولیون (فرانسوا ژوزف) برنجی ناپولیونله آوستریالی (ماریه‌لوییزه)نك اوغلی اولوب، ١٨١١ ده پاریسده طوغمش؛ وطوغدیغی كون روما قراللغنه نصب اولنمش ایدی. ١٨١٤ ده پدری حكومتی كندیسنه ترك ایتدیكنده، سناتو طرفندن ایمپراطورلغی اعلان اولنمش ایسه‌ده، دول متفقه تصدیق ایتمیوب، كندیسنی بیوك پدری بولنان آوستریا ایمپراطورینه تسلیم ایتمشلردی. ١٨١٨ ده (رایشتاد) دوقه‌سی عنوانیله بر آلایك میرالایلغنه نصب اولنمش؛ و ١٨٣٢ ده سل رئه علتندن وفات ایتمشدر.

— اوچنجی ناپولیون (شارل لویی ناپولیون بوناپارت) فلمنك قرالی وبیوك ناپولیونك برادری اولان لویی بوناپارت ایله هورتنسه‌نك اوچنجی واك كوچك اوغلی اولوب ١٨٠٨ ده طوغمشدی. بیوك برادری اولجه وفات ایتمش اولمغله، بیوك ناپولیونك سقوطندن صكره والده‌سی ودیكر برادریله برابر فرانسه‌نك خارجنده واك زیاده اسویچره‌ده یاشامشیدی. ١٨٣٠ دن صكره ایتالیانك وقوعاتنه قاریشوب، ایكنجی برادری ده اوراده وفات ایتمش؛ ومتعاقباً رایشتاد دوقه‌سی دخی وفات ایتمكله، بوناپارت خاندانك ریاستی وایمپراطورلق وراثتی حق كندیسنه انتقال ایتمش ایدی. فرانسه‌نك تختنده بولنان قرال خاندانی بوندن متوهم اولوب، بوناپارت خاندانی اعضاسنك فرانسه‌یه دخولی ممنوعیتنی تجدید ایتمشدی. ناپولیون ینه اسویچره‌نك (آرننبرغ) قصبه‌سنده مقیم اولدیغی حالده، ١٨٣٢ دن ١٨٣٦ تاریخنه‌دك برخیلی آثار سیاسیه وعسكریه نشر ایتمشدی. برنه حكومتنك اوچنجی طوبجی آلاینده یوزباشی بولنیوردی. ١٨٣٦ ده استراسبورغده لویی فیلیپه قارشی بعض تشبثاتده بولنمغله، توقیف اولنه‌رق، برقاچ كون حبسدن صكره، آمریقا ممالك مجتمعه‌سنه نفی اولنمشدی. چوق چكمه‌دن اورادن عودتله، لوندره‌ده اقامت ایدوب، ١٨٣٨ ده «ناپولیون افكاری» عنوانیله بركتاب نشر ایتمشدی. ١٨٤٠ تاریخنده ناپولیون خاندانك فرانسه‌ده رأس كاره اعاده‌سی یولنده بولونیه‌ده بعض تشبثاتده بولنمغله، توقیف اولنه‌رق، مؤبداً حبس ایله محكوم اولمش؛ و (هام) قلعه‌سنه حبس اولنمش ایدی. اورادن دخی بعض رساله وغزته‌لره بندلر یازمشدی. ١٨٤٦ ده فراره یول بولوب، بلجیقه‌یه واورادن انكلتره‌یه قاچمشیدی.

١٨٤٨ وقوعاتنده پارسه عودت ايدوب، حكومت موقته طرفندن امور سياسيه‌يه قاريشمامسى كنديسنه تكليف اولنمش ايسه‌ده، پارس واوچ ايالت طرفندن انتخاب اولنمغله، مجلس مبعوثانه داخل اولمش؛ واجراآت قوميسيونى بوناپارت خاندانى اعضاسنك فرانسه‌يه دخولنك ممنوعيتنى تجديد ايتمكه چاليشمغله برابر، مجلس مذكوره دوام ايتمش ايسه‌ده، بعده تخته كوزى اولمغله اتهام اولنجه، استعفاسنى ويروب، انكلتره‌يه عودت ايتمشدى. برقاچ آى صكره بش ايالت طرفندن انتخاب اولنمغله، فرانسه‌يه عودت ايدوب، وضع قوانين خصوصاتنده‌كى مذاكراتده رأى ويرمش؛ وسنهٔ مذكوره كانون اولنده اكثريت آرا ايله رئيس حكومت انتخاب اولنمش ايدى. رياستى زماننده بعض نظامات اساسيه‌نك تبديلنه موفق اولوب، افكار عموميه واحوال حاضره‌يى كندى لهنه چويردكدن صكره، يكيدن رئيس انتخابنك زمانى اولان ١٨٥٢ سنه‌سى تقرب ايتدكجه، بوربون واورليان خاندانلرى طرفدارلرنده بعض نيات حس اولنمغله برابر، كنديسنك نيتندن شبهه لنن سربستى طرفدارلرينك دخى بركونه حركتده بولنمسنه ميدان ويرلمه‌مك ايچون، اوچنجى ناپوليون فوق العاده بعض تشبثاته مراجعتله، مجلس مبعوثان رئيسنى واعضادن برچوغنى توقيف، وپارسده ادارهٔ عرفيه‌يى اعلان ايله، اهالى‌يى يكيدن قوانين اساسيه وضعيچون انتخاباته دعوت ايده‌رك، كنديسنك دها اون سنه مدتله رياسته انتخابنه موفق اولدقدنصكره، فرانسه‌ده ايتديكى بردوروسياحتى متعاقب، رياستنى ايمپراطورلغه تبديل ايتديرمش؛ و١٨٥٢ سنه‌سى كانون اولنك ٢ سنده اوچنجى ناپوليون عنوانيله ايمپراطورلغنى اعلان ايتمشدى. تاريخ مذكوردن ١٨٧٠ سنه‌سنه‌دك ١٨ سنه سورن بوايكنجى ايمپراطورلق زماننده اوچنجى ناپوليون صنايع وتجارت ومعارفك ترقيسنه، قوهٔ بريه وبحريه‌نك تزييدنه وفرانسه‌نك آوروپا دولى ميانده‌كى حال وموقعنك تعاليسنه چوق خدمت ايتمش؛ وعمومى سركيلر آچوب، همان بتون آوروپا واكثر آسيا حكمدارانى فرانسه‌يى زيارته جلب ايلمشيدى.

خارجاً اكثر اموردده انكلتره ايله متفقاً حركت ايدوب، بعض ايشلرده دخى پك غريب برخط حركت طوتمشيدى. روسيه‌يه قارشى انكلتره وپيامونته ايله برابر دولت عثمانيه‌نك امدادينه يتيشوب، قريم محاربه‌سنك نتيجه‌سنده پارسده قونفره تشكيليله پارس معاهده‌سنك عقدى باشليجه ناپوليونك ايشيدر. چينده انكلتره ايله برلكده حركت ايدوب، چين دولتنى آوروپا تجارتنه برقاچ اسكله آچمغه مجبور ايتمشدر. آنام دولتنه قارشى حرب ايدوب، قوشنشينى فرانسه‌يه قزاندرمشدر. آوستريايه قارشى پيامونته قرالنه معاونت ايدوب، ايتاليا اتحادينك حصولنه كلى سبب اولمش؛ ومع هذا پاپانك حكومت جسمانيه‌سنى محافظه وفرانسز عسكريله مدافعه ايدوب، كنديسى ايمپراطور بولندقجه، رومانك ايتاليايه الحاقنه مساعده ايتمه‌مشدى. مكسيقه امور داخليه‌سنه انكلتره واسپانيه ايله برلكده وبعده يالكز قاريشوب، آوستريا ايمپراطورينك برادرى ماقسيمليانى ايمپراطور نصب ايتمش ايسه‌ده، بيچاره‌يى صوكنه قدر مدافعه ايده‌مه‌مشدى. الك نهايت پروسيه‌نك اسپانيه تختنه (هوهنزولرن) خاندانندن برينى تكليف ايتمسى اوزرينه، بلاسبب وهيچ بر حاضرلق ايتمه‌مش اولديغى حالده، ١٨٧٠ ده پروسيه‌يه اعلان حرب ايتمك كبى برحركت جرأتكارانه‌ده بولنمش؛ وحالبوكه پروسيه اولجه بتون آلمانيه‌نك اتحاد واتفاقنى حاضرلامش اولديغى كبى، كيزلى طوتديغى مكمل اسلحه دخى ايدنمش اولمغله، ناپوليون بتون آلمانيه‌نك مكمل وفرقلى اسلحه ايله مسلح بر اردوسنه قارشى بولنمش؛ ومع هذا اصلا مقاومت ايتميوب، شرح وتأويلى مشكل برصورتله يوزبيك عسكريله (سدان)ده تسليم اولمش؛ وفرانسه‌ده درحال بر حكومت جديده اعلان اولنمغله، بعدالمصالحه سربست براغيلوب، انكلتره‌يه چكمش؛ و١٨٧٣ ده اوراده وفات ايتمشدر. اسپانيه زادكانندن برينك قيزى اولان قونتسه (اوژنيه دوكوسمان) ايله عقد ازدواج ايدوب، بوندن برتك اوغلى اولمشيدى، كه انكلتره‌نك خدمت عسكريه‌سنده اولديغى حالده، ١٨٧٧ ده آفريقاى جنوبيده زولولره قارشى اولان محاربه‌ده مقتول اولمشدر. اوچنجى ناپوليونك برخيلى آثار قلميه‌سى واردر.

ناتال { (Natal) آفریقانڭ منتهای جنوب شرقیسنده واقع انكلتره مستعمراتندن بر مملکت اولوب، ٢٠´ ٢٧° ایله ٥´ ٣١° عرض جنوبی و ٣٠´ ٢٦° ایله ١٥´ ٢٩° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، شمال شرقی جهتندن زولو مملکتیله وجنوبی آفریقا جمهوریتیله، شمال غربی جهتندن (اورانژ) حکومت مستقله‌سیله، غرب جنوبی طرفندن بازوتو وکافرستان مملکتلریله، شرق جنوبی جهتندن دخی بحر محیط هندی ایله محاط ومحدوددر. بر معین شکلنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٥٦٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ٤٥٤٥١٥ کشیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، حدود غربیه‌سی آران (درانسبرکه) سلسلهٔ جبالندن باصامق صورتنده درجه درجه ساحله قدر کسب انحطاط ایدر؛ وجبال مذکوره‌دن اینوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری آقان متعدد انهار بو اتکارده درین وادیلر آچمغله، اراضی پك عارضه‌لی بر صورت آلمشدر. جبال مذکوره‌نڭ ذروه‌لری ٣٠٠٠ متره ارتفاعنی کچر. ساحلی ٢٩٠ کیلومتره اوزون اولوب، کیرتی وجیقنتیلری آز اولمغله، (پورت ناتال) دن بشقه قوی ولیمانی یوق کبیدر. هواسی سواحلده خیلی صیجاق ایسه‌ده، ایچری‌یه طوغری ارتفاعله کسب اعتدال ایدوب، یوکسك یرلرنده صوغوقدر. اورانڭ یازی اولان تشرین ثانی وکانونلرده بوره‌لر صیق اولوب، حرارتی تعدیل ایدرلر. طوپراغی پك منبت اولوب، محصولاتی هوایه و ارتفاعه کوره تخلف ایتمکله، اقالیم حاره و معتدله و حتی بارده‌نڭ دخی اکثر محصولاتی یتیشیور. سواحلنده شکر قامشی، قهوه، چیویت، پاموق، موز، هندستان جوزی، مصر، آراروت و سائره و ایچ طرفلرده آوروپالیلرك بالترجیح یرلشدکلری یوکسك یرلرده بغدای، آرپه، یولاف، توتون وآوروپانڭ بتون سبزه ومیوه‌لری حاصل اولیور. اهالینڭ باشلیجه مدار تعیشی و اڭ بول محصولی مصر اولوب، بوندن بر نوع بیره دخی یاپارلر. میاه جاریه‌سنڭ کثرتی زراعتڭ ترقیسنی تسهیل ایدیور. معادنی چوق اولوب، اخیراً پك زنکین بر آلتون معدنی کشف اولندیغی کبی، دمیر، کمور، باقیر وسائر معادنی دخی وار ایسه‌ده، اسباب نقلیه‌نڭ فقدانندن طولایی اخراج اولنه‌میور. وقتیله فیل، آرسلان، صو آیغیری وتمساح کبی حیواناتی چوق ایدیسه‌ده، شمدی فیل وآرسلان مفقود اولوب، صو آیغیریله تمساح دخی نادر بولنیور. آنجق میمونلرك انواعیله طوموز، قپلان وسائر حیوانات وحشیه‌سی و قوشلرك انواعی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی‌ده مقدما زیاده ایکن، بر خسته‌لقدن آزالمشدر. صیغیرلری چوقدر. تفتیك کچیلری انکلیزلر طرفندن ادخال اولنوب، کیتدکجه چوغالمقده‌در. اهالیسی زولو ویا (کافر) دینلن جنسه منسوب یرلی زنجیلرله رنجبرلکله هنددن کلمش (قولی) لردن و بر مقدار بوبر (یعنی فلمنکلی) وانکلیز وآلمان مهاجرلرندن مرکبدر. آوروپالیلرله هندلیلر یرلی اهالینڭ آنجق بر سبعی نسبتنده‌در. یرلیلر الآن بت پرست ومدنیتدن محروم اولوب، تنبللکه وسرخوشلغه میللری زیاده‌در. مملکت ٩ قونتلق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی داخلده بولنان (پترماریچبورغ) ایسه‌ده، اڭ بیوك واڭ تجارتکاه معموره‌سی (پورت ناتال) اسکله‌سندن ٥ کیلومتره ایچریده بولنان (دوربان) در. بو قصبه اسکله‌یه ومرکز حکومته برر دمیر یول خطیله مربوطدر. بو مملکت ادارهٔ مختاره‌یه نائل اوله‌میوب، لوندره‌دن نصب اولنان بر والینڭ تحت اداره‌سنده بولنیور؛ وآنجق والینڭ تحت ریاستنده اوله‌رق بیوك مأمورندن مرکب اولان مجلس اداره‌یه اهالی دخی برقاچ اعضا انتخاب ایتمك حقنی حائزدرلر. وارداتی باشلیجه کمرك رسمندن عبارت اولوب، یالکز متعدد قاریلری اولان یرلیلر هر قاری ایچون برر قلبه یاپمق مجبوریتنده بولندقلرندن، بونلرك هر قلبه‌سندن سنوی ١٤ شلین ویرکی آلنیر. واردات سنویه‌سی یاریم ملیون انکلیز لیراسی قدر اولوب، مصارف محلیه دخی او قدردر. باشلیجه اخراجاتی: یپاغی، شکر، دری، دوه قوشی تویی وسائره‌دن عبارتدر. وقتیله خیلی اهمیتلی اولان فیل دیشی وساده یاغ اخراجاتی تنزل ایتمشدر.

ناتال { (Natal) برازیلیه‌ده (ریوغرانده دونورته) حکومتنڭ مرکزی برقصبه اولوب، (ریوده یانیرونڭ) ٢١٨٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و (ریوغرانده دونورته) منصبنده واقع و ١٠٠٠٠ اهالیی جامعدر.

ناتله { طبرستانده آملدن ٥ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ناجره { اندلسك شرق جهتنده تطیله اعمالندن بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

ناجم { (ابو عثمان سعد بن الحسن السمی) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، ابن الرومی ایله صحبت ایدر، واشعارینی نقل ایلر ایمش. ٣١٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

لئن کان عن عینی احمد غائبا
فما هو عن عین الضمیر بغائب
له صورة فی القلب لم یقضها النوی
ولم تتخطفها اکف النوائب

ناجی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی کاشانلی وبنه شعرادن ملا حسن واعظ کاشینك اوغلی ایدی. حسن اخلاقله مشهور ایدی. شو بیت اونکدر:

سر از خاك لحد از شرم عصیان بر نمیدارم
که ترسم از وجودم ننك آید اهل محشررا

— دیکری (شاه قاسم) مشهدلی اولوب، دکنه عزیمتله، اوتوز سنه قدر هندستانده سیر وسیاحت ایتدکدن صکره، جهان آباده یرلشوب، نواب برهان الملك سید سعادت خان بهادر جانبندن معاش ومعیناته نائل اولمش، ونهایت اکبر آباده کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر.

ناجی { (معلم — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، روم ایلیلی اولدیغی حالده، ابتدا طلبهٔ علومدن بولنمش؛ و وارنه‌ده برخیلی وقت مدرسه نشین اولدقدن صکره، محاربهٔ اخیره‌یی متعاقب درسعادته مواصلتله، بر اسم مستعارله عالم مطبوعاتده اثبات وجود ایده‌رك، بعض اشعار وآثار ادبیه نشر ایده‌رك، حسن افاده وسلاست عباره‌سیله انظار دقتی جلب ایتمشیدی. بعده مکتب سلطانی و دیکر بعض مکاتبده ادبیات معلملکی ایدوب، بو مناسبتله «معلم ناجی» دینمکله شهرت بولمشدی. «ترجمان حقیقت» غزته‌سنه دخی برخیلی وقت محررلك ایدوب، بو غزته‌ده بر ادبیات قسمی آچه‌رق، نشر ایچون هوسکاران شعر طرفندن کوندریلن اشعاری تنقید ایدردی. او صره‌ده عصرمزك اعاظم محررلرندن احمد مدحت افندی حضرتلرینه داماد اولمش؛ وآنجق کندیسی ادبیاتده طریق قدمایه پیرو اولوب، اصول جدیده‌یه تابع اولمامشدی. نهایت سرای همایونه آلنه‌رق، تاریخ نویس آل عثمان نام مفخرت اتسامیله تلطیف وبکام بیورلمشدی. چوق معمر اوله‌میوب، ١٣١٠ سنه‌سی رمضان مغفرت نشانینك یکرمی بشنجی چهارشنبه کونی اللی یاشلرنده فجأةً وفات ایتمشدر. برخیلی اشعاری، «خرده فروش» و «سانحات العرب» عنوانلریله ایکی مجموعه‌سی، «آتشپاره» و سائره عنوانلریله منظومه‌لری و دیکر بعض رسائلی ایله برلغتچه‌سی و «اسامی» عنوانیله بر مختصر تراجم احوال کتابی واردر.

ناداب { (یاخود ندب) اسرائیل ملوکندن اولوب، (یربعم)ك اوغلی وخلفیدر. قبل المیلاد ٩٤٣دن ٩٤١ تاریخنه دك ایکی سنه حکم سوردکدن صکره، (بعسا) اسمنده برسرداری طرفندن قتل، وتختی ضبط اولنمشدی.

نادرشاه { ایران شاهلرندن جهانکیر بر آدم اولوب، عن اصل خراسان دیارنده بر چوبانك اوغلی ایدی. ١٠٩٩ تاریخنده دنیایه کلوب، پدرینك صنعتنه سلوك ایتمش ایسه‌ده، جسارت وشجاعتنه بناءً، برخیلی رفقا پیدا ایده‌رك، کاروانلری اورمغه باشلامشیدی. افغانلیلرك ایرانی ضبطلرنده، برچوق آدملر بونلردن فرارله، صاحب ترجمه‌نك چته‌سنه التحاق ایتدکلرندن، معیتی ٦٠٠٠ کشی‌یه بالغ اولمش؛ وخراسانی همان حکمی آلتنه آلمش ایدی. افغانلیلرك النده زبون قالمش اولان ایکنجی شاه طهماسب صفوی کندیسندن استمداد ایتمکله، نادر ١١٤٣ تاریخنده اصفهانه کیدوب، افغانلیلری دفع ایتمش؛ و (طهماسب قلیخان) نامنی آله‌رق، شاه طهماسبك وزیر و مدبر اموری اولمش ایدی. افغانلیلری افغانستانه قدر تعقیب ایدوب، قندهاری دخی ضبط ایتدکدن صکره، اصفهانه عودتله، شاه طهماسبك کندیسنك غیبوبتنده

دولت علیهٔ عثمانیه ایله عقد ایتمش اولدیغی صلح معاهده‌
سنی نقض ایده‌رك، محاربه‌یه کیریشمش؛ و ١١٤٥ ده
شاه طهماسبی اسقاطله، ٨ آیلق اوغلی شاه عباس
ثالث نامیله تختـه اقعاد ایده‌رك، بونك نامنه عادتا
کندیسی اجرای حکومته باشلامش ایدی. ١١٤٨
تاریخنـده دولت عثمانیه ایله عقد مصالحه ایتدکدن
صکره، وفات ایدن شـاه عباسك یرینه
کندیسی کچوب، (نادر شـاه) نامنی آلمش؛
وبیوك بر اوردو بالتشکیل، شرقه طوغری یوریه‌رك،
افغانستان وبلوجستان جهتلرینی کاملاً ایرانه الحاق
ایتدکدن صکره، ١١٥٢ ده هندستانه دخول ایله،
ملوك کورکانیه‌نك عسکرینی مغلوب ایده‌رك، دهلی‌یی
ضبط، وحسابسز اموال وخزینـه‌لر اخذ ایله ایرانه
عودت ایتمشدی. بومظفریاتیله ایرانی احیا ایدوب،
اسکی قدر و قوتنی اعاده‌یه مقتدر اولدیغی حالده،
مظفریته رفاقتی شرط اولان عدالت وحسن اداره
قاعده‌سـنه رعایت ایتمه‌مش اولدیغندن، ١١٦٠ ده
عصیان ایتمش اولان بعض قبائل اکرادك اوزرینه
سفر ایتمکده ایکن، قضاءً وفات ایتمشدر. مدت
حکومتی ٢٠ سنه‌در. مرقوم علی (عادلشاه) نامیله
یرینه کچمش ایسه‌ده، تورونی شاهرخ بوکا قارشی
خروج ایدوب، کندیسنی اله کچیره‌رك، کوزلرینه
میل چکمش؛ وعادلشاهدن صکره برادری ابراهیم
دخی برقاچ آی حکومت سورمش ایسه‌ده، نهایت
١١٦٢ ده مرقوم شاهرخ تختی ضبط ایدوب، بودخی
یالکز بر سـنه حکم سورمش؛ وصکره اسماعیل
بن سـید مصطفی حکومتی ضبط ایدوب، بوندن
صـکره ایران زند خاندانـنه منسوب کریم خانه
و اوندن الیوم حکومت سـورن قاجار خاندانـنه
کچمشدر.

نادری { (محمد — چلبی بن عبد الغنی) اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعرا-
سندن اولوب، شو مقطع اونکدر:

جهانك نعمتندن کندو آب ودانه‌مز یکدر
ایلك کاشانه‌سندن کوشهٔ ویرانه‌مز یکدر

نادری { فرس شعراسندن دخی بش کشینك مخلصیدر:
برنجیسی سمرقندلی اولوب، همایون شاه زماننده
هندستانه سیاحت، و ٩٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر.
شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

وه چه خرامست قد یار را
بنده شوم آن قد و رفتار را

— ایکنجیسی هندستانده لاهور مضافاتندن
سیالکوت قصبه‌سندن اولوب، شو رباعی اونکدر:

من بودم دوش ویار سیمین تن من
جمعی ز نشاط وعیش پیرامن من
ایشان همه صبحدم پراکنده شدند
جز خون جکرکه ماند بر دامن من

— اوچنجیسی شوسترلی اولوب، شو بیت
اونکدر:

ساقی بیاکه بی می لعلت چو لاله‌ها
بر سنك میزنند حریفان پیاله‌ها

— دردنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت
اونکدر:

بناخن میکشایم عقده‌های موی ژولیده
سیه بختم چه سازم درخور موشانه‌ئی سازم

— بشنجیسی هراتلی اولوب، معماده مهارتی
وار ایدی. شو بیت اونکدر:

چو آب زندکی هرسوکه آن آرام جان کردد
سر راهی چو کیرم از ره دیکر روان کردد

ناربونه { (Narbonne) فرانسه‌نك جنوب جهتنده پارسك ٧٨٣ کیلومتره
جنوبنده وقارقاسونه‌نك ٥٨ کیلومتره شرقنده اوله‌رق
آق دکیزله اختلاط ایدن جدولك اوزرنده (اوده)
ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ١٨٦٥٠ اهالیسی،
هندسهٔ مائیه مکتبی، زراعت جمعیتی، موزه‌سی،
مشهور بالی و ذخیره ایله زیتون یاغی وسائره
تجارتی واردر. وقتیله بونك اسمنه نسبتله (نار-
بونزه) دینلن برخطه‌نك مرکزی ایدی.

نارده { (Arta) آرناوودلغك منتهای جنوبنده اولوب، برلین قونفرانسنك
قراریله مقدما یونانه ترك اولنمش و، آنجق برقضا
تشکیل ایده‌جك قدر ملحقاتی اولدیغی حالده، یونان
حکومتی طرفندن آیریجه برایالتك مرکزی اتخاذ
ایدلمش برقصبه اولوب، یانیه‌نك ٦٠ کیـلومتره

جنوبنده وهمنامى اولان نهرك صول كنارنده
اوله‌رق بونهرك نارده كورفزينه اولان منصبندن
٢٠ كيلومتره يوقاريده ودولت عليهٔ عثمانيه‌يه قالان منبت
براووه‌نك كنارنده واقع و ٨٠٠٠ قدر اهاليى
جامعدر . نارده ملحقاتيله برابر تقسيمات جغرافيه‌جه
آرناؤدلقدن معدود اولوب، پورتقال وليمون
باغچه‌لرى وارضىٔ مزروعه‌سى نهرك صاغ طرفنده
وبناءً عليه دولت عليهٔ عثمانيه طوپراغنده بولنيور. خط
حدود بربنى طوتان نهر مذكور اوزرينه كاركير
بركوپريسى واردر . يونانه تركندن اول اهاليسنك
برثلثى مسلم اولوب، تركندن صكره ممالك عثمانيه‌يه
هجرت ايتمشلردر . نارده اسكى برمعموره اولوب ،
قديماً (آمبراكيه) اسميله يونانيلردن قورنته‌ليلرك
مهاجرى تجارتكاه برشهرايدى. اهاليسى اطرافنده‌كى
پلاسجيلره ويركى ويررلردى .

— نارده نهرى برى زاغور ناحيه‌سنده
وديكرى مجوه قربنده نبعان ايدن ايكى چايدن
تركب ايدوب، بونلر (بالدومه) ناميله برلشدكدن
صكره، جنوبه طوغرى جريان، وبرخيلى مسافه‌ده
يونان حدودينى تحديد ايله، همنامى اولان قصبه‌نك
يانندن بالمرور، نارده‌كورفزينه دوكيلور. مجراسنك
طولى ١٤٠ كيلومتره‌يه قريبدر .

— نارده ونام ديكرله آمبرا كيه كورفزى
(Golfe d'Arta, Ambracique) حدود يونانيه‌نك
منتهاى غربنده آرناؤدلقله يونان آره‌سنده بركورفز
اولوب، غرب جهتنده‌كى پروزه بوغازندن آق‌دكيزه
ملحق يونان دكيزيله اختلاط ايدر. ساحل شماليسنده
پروزه قصبه‌سى بولنان بوآغزدن منتهاى شرقيسنه
قدر بويى ٣٦ كيلومتره‌در . سواحلنده كوزل
قويلرى واردر . مذكور بوغاز صيغجه اولوب،
يالكز ٤ متره صو چكن كميلر كيره بيلير . سواحل
شماليه‌سى دولت عثمانيه وسواحل شرقيه وجنوبيه‌سى
يونانه تابعدر.

نارسس { (Narsès, Narcisse) (ونارسيس
[« نركس » ماده‌سنه مراجعت.]

نارنته { (Narenta) هرسكك اك بيوك
نهرى اولوب ، خطهٔ مذكوره‌نك
جنوب شرقى جهتنده وقره طاغ حدودى قربنده
(دوموش پلانينه) طاغندن نبعانله ، شمال غربى‌يه
طوغرى بر طاقم صرب بوغاز و دره‌لرك ايچنده
جريان ايده‌رك ، قونيچه اوكنده كاركير بركوپرينك
آلتندن مرور، وبرقاچ چاى اخذ ايتدكدن صكره،
هرسك ايله بوسنه حدودينه واصل اولنجه، غربه
وبعده جنوبه طوغرى دونه‌رك، موستارك ايچندن
ورومايلردن قالمه تك كمرلى جسيم بركوپرينك آلتندن
مرورله، صاغدن (پاسينچه) و صولدن (بونه)
چايلرينى اخذ ايدر؛ و دالماچيه حدودينه واصل
اولنجه ، غربه طوغرى دونه‌رك ، قليق ليمانك
شمالنده و(سابيونچلو) نام اوزون وطار آطه‌نك
قارشيسنده آدرياتيق دكيزينه دوكيلور. مجراسى
٢٦٠ كيلومتره اوزونلغنده و حوضه‌سى ٩١٠٦
مربع كيلومتره وسعتنده‌در . اسلاوجه (نرتوه)
تسميه اولنور.

ناروه { (Narva) روسيه‌نك پترسبورغ
ايالتنده وپترسبورغك ١٤٠ كيلو-
متره جنوب غربيسنده اوله‌رق همنامى اولان نهرك
اوزرنده ومنصبندن ١٣ كيلومتره يوقاريده مستحكم
بر قصبه اولوب، ٨٦١٠ اهاليسى واردر. اسوج
قرالى اون ايكنجى شارل بوراده ٩٠٠٠ عسكرله
روسيه‌نك ٦٠٠٠٠ عسكرينى مغلوب ايتمشدى.
ناروه نهرى (پيپوس) كولندن چيقه‌رق، ١٠٠٠
كيلومتره‌لك جرياندن و بر قاچ شلاله‌دن صكره
فينلانده كورفزينه دوكيلور.

نازكى { ايران شعراسندن ايكى كشينك
مخلصى اولوب، برنجيسى استراباديدر.
شو بيت اونكدر:

باغبان از كل حديثى كفت و از كلزار خويش
عار ضش ديد وپشيمان كشت از كفتار خويش

— ايكنجيسى تبريزلى اولوب، شو بيت اونكدر:

داغ بر دست خود آن سيم بدن مى سوزد
داغ او مى نهد اما دل من مى سوزد

نازللى { آيدين ولايت وسنجاغنده وآيدينك
٤٠ كيلومتره شرقنده بيوك
مندرسه تابع بر چايك ودمير يول خطنك اوزرنده
واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٢١ ٦٧٩
اهاليسى، بول مياه جاريه‌سى، كوزل باغ وباغچه‌لرى،
فرح فزا منظره‌سى، بر رشديه و بر قاچ ابتدائيه
وجماعات غيرمسلمه مكتبلرى، ٤ جامع شريفى، ١٠

مسجدی، برمدرسه‌سی، بر روم وبر ارمنی کلیساسیله
بر خاوره‌سی، ۳ حمامی، ٦ خانی، ۲۵۰ دکانی
حاوی چارشیسی، هفته‌ده بر پنجشنبه کونلری قو.
ریلور بازاری، ٦ یاغخانه‌سی، ۲ پاموق فابریقه‌سی
و ۱۲ چشمه‌سی واردر. بری یکی ودیکری اسکی
اوله‌رق ایکی قسمه منقسم اولوب، یکیسی پك
منتظمدر. دمیر یول موقفی ایکیسی آره‌سنده‌در.
مرکز لوادن صکره سنجاغك اك بیوك معموره‌سیدر.

— نازللی قضاسی آیدین سنجاغنك شمال
شرق قسمندن عبارت اولوب، غرباً نفس آیدین،
جنوباً بوزطوغان قضالریله، شرقاً دکزلی، شمالاً
دخی صاروخان وازمیر سنجاقلریله محدوددر.
مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰٤۰ مربع کیلومتره اولوب،
۸۳۵ کیلومتره‌لکی طاغلق اراضیٔ خالیه‌دن، ۸۰۰
کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه‌دن، ۲۰۵ کیلومتره‌لکی
اورمان و ۲۰۰ کیلومتره‌لکی مرعادن عبارتدر.
قیوجق، سلطانحصاری، آتچه وقره‌صو اسملریله ٤
ناحیه و۹۳ قریه‌یی حاوی اولوب، ٦۲٦۱٦ اهالی
ایله مسکوندر، که بونلرك مرکزده بولنان ۱۸٦۲
روم و ۲۷٤ ارمنی ایله ۱۲۰ یهودیدن ماعداسی
کاملاً مسلم وترکدر. بیوك مندرس قضایی شق
ایدوب، میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. طوپراغی پك
منبت اولوب، اووه‌لریله طاغ اتکلری مزروعدر.
باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، بولاف، مصر،
سیسام وساٸر حبوباتله پاموق، انجیر، زیتون
وساٸره‌در. انجیری پك چوق وجنسی پك ایی
اولدیغی کبی، زیتونی‌ده چوق اولوب، سنوی
زیتونك بدل عشری ۳۰۰۰۰۰ غروشدن زیاده
طوتار. قضا داخلنده برچوق مدن قدیمه خرابه‌لری
موجوددر.

نازیانزه { (Nazianze) آناطولیده
قبادوقیه خطهٔ قدیمه‌سنك جنوب
جهتنده اسکی برقصبه ایدی.

ناسلیچ { یاخود لاپجیشته (Lapcichta)
مناسترولایتنك سرفیجه سنجاغنده
وسرفیجه‌نك ٦۰ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق
اینجه قره‌صویه دوکیلن برکوچك چایك اوزرنده
قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۵۰۰ اهالیسی، ۳
جامعی، ۱ کلیساسی، بر رشدیه وبرابتداٸیه ایله
برروم مکتبی، ۲ حمامی و٦ خانی واردر.

— ناسلیچ قضاسی شرقاً قوزانه، جنوباً کره‌بنه
قضالریله، غرباً وشمالاً دخی کوریجه سنجاغیله
محدود اولوب، سچشته و ژوپان اسملریله ۲ ناحیه
و۹۳ قریه‌یی حاویدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب،
پندوس سلسلهٔ جبالنه مربوط برچوق طاغلر قضا
داخلنده تشعب ایدیور. اینجه قره‌صو قضایی شمال
غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری شق ایله، صاغ
وصولدن بر چوق چایلر آلیر. انهار مذکوره وا.
دیلرنده دوز و منبت اراضیسی‌ده واردر. باشلیجه
محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار، مصر، فاصولیه
وساٸره‌در. اورمانلری چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی
باشلیجه قیون وکچیدن عبارتدر. اهالی یوکدن
شیاق، ولنجه، کلیم، چوراب کبی شیلر نسج واعمال
ایدرلر. اهالیٔ قضا ۲٦۳۱۳ کشی اولوب، ٤۳٤۸ ی
اسلام وقصوری روم واولاخدن مرکبدر. قضانك
واردات سنویه‌سی ۲۵۰۰۰ ومصارف محلیه‌سی
۲۵۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در.

ناسو { (Nassau) [«هسه ناسو» ماده‌سنه
مراجعت بیوریله.]

ناشویل { (Nashville) ممالك مجتمعه‌ده
واشینغتونك ۹۳۰ کیلومتره
غرب جنوبیسنده و(کومبرلاند) نهری اوزرنده
اوله‌رق بونهرك (اوهیو)یه قاریشدیغی محلدن
۳۲۰ کیلومتره بوقاریده (تنسه) جمهوریتنك مرکزی
واك بیوك شهری اولوب، ٤۹۱۸۰ اهالیسی،
مکاتب عالیه واعدادیه وابتداٸیه‌سی، جمعیات
علمیه‌سیله مؤسسات خیریه‌سی، داٸمی سرکی‌یه مخصوص
جسیم برداٸره‌سی، کوزل کارکیر ابنیه‌سی ونهرك
اوزرنده ایکی کوپریسی واردر.

ناشی الصغیر { (ابوالحسن علی بن عبدالله.
الحلاء) مشاهیر شعراء عربدن
اولوب، ۲۷۱ تاریخنده طوغمش، و۳٦٦ ده بغدادده
وفات ایتمشدر. شیعی المذهب اولوب، اهل بیت
نبوی حقنده برچوق قصاٸدی وبعض تصانیفی دخی
واردر. سیف الدوله بن حمدانك یانبه حلبه کیدوب،
چوق احسانلرینه ناٸل اولمشیدی. ۳۲۵ تاریخنده
کوفه‌یه کیدوب، شهرك جامع کبیرنده اشعارینی املا
ایتمکله، اووقت کنج بولنان متنبی دخی صاحب
ترجمه‌نك اشعارینی یازوب، ازبرلمشیدی.

ناصح الدين { (قاضی ابوبکر احمد بن محمد الارجانی) مشاهیر شعرادن اولوب، ٤٦٠ تاریخنده طوغمش، و ٥٤٤ ده وفات ایتمشدر. اصفهانده‌کی مدرسهٔ نظامیه‌یه دوام ایدوب، مشهور نظام‌الملکه انتسابی وارایدی. فقهده دخی ید طولی صاحبی اولوب، طول مدت تستره وعسکر مکرمده نیابت ایتمشدر. مولدی فارسك (ارجان) قصبه‌سی اولوب، تسترده ویا عسکرمکرمده مدفوندر. اشعاری پك کوزل اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندن اولوب، ایکنجی بیتی ترسنه دخی اوقونور:

احب المرء ظاهره جمیل
لصاحبه و باطنه سلیم
مودته تدوم لکل هول
وهل کل مودته تدوم

ناصحی { (جمال خان بدایونی) شعراء فرسدن اولوب، اکبرشاه رجالندن میر محمد خان غزنوینك مقربانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

بشنو این نکتهٔ سنجیده ز پروردهٔ عشق
که به از زندهٔ بی عشق بود مردهٔ عشق

ناصر { (ملك — ناصرالدین محمد بن قلاون) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك بحریه‌نك طقوزنجیسی وبنی قلاونك اوچنجیسی اولوب، ٦٩٣ تاریخنده، برادری ملك اشرف صلاح الدین خلیلك قضاءً وفاتی اوزرینه، چوجق ایکن تخته قعود ایتمش؛ ودفعات ثلثه‌ده جمعاً ٤٣ سنه حکم سوروب، ٧٤١ ده وفات ایتمشدر. مدت حکومتنده اوچ دفعه حجه کیدوب، حرمین اهالیسنه پك چوق احسانلر ایتمشیدی. برنجی دفعه‌ده پدری قوللرندن ملك عادل زین‌الدین کتبغا واوندن صکره ملك منصور حسام‌الدین لاچین بش سنه قدر حکم سورمش؛ و ٦٩٨ ده صاحب ترجمه ثانیاً قعود ایتمش ایدی. ایکنجی اسقاطی ٧٠٨ ده وقوع بولوب، یرینه ملك مظفر رکن‌الدین بیبرس نصب اولنمش؛ و ١١ آی صکره ٧٠٩ ده صاحب ترجمه خروج ایدوب، مرقومك قضاءً وفاتنه مبنی، تختنی ضبط ایتمشدی. مقتدر وعادل وعالم بر حکمدار اولوب، ممالکنی ملطیه وعنه‌یه قدر توسیع ایتمش؛ ونیلك جدوللرینی تکثیر ایده‌رك، زراعت وصنایع وثروت عمومیه‌نك تزییدینه خدمت ایتمش؛ وجنس فرسك اصلاحی مقصدیله یاریشلر ایجاد ایلمشیدی. فن فروسیت وبیطره حقنده نافع بر تألیفی دخی واردر، که دوقتور پرون طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنه‌رق، ١٨٥٣ ده متن عربیسیله برابر نشر اولنمشدر. اولادی چوق اولوب، طقوزی تخته کچمشلرسه‌ده، چوغی آنجق برقاچ آی بقا بوله‌بیلمش؛ ویالکز ناصرالدین حسن دفعتینده اون سنه قدر حکم سورمشدر.

ناصر { (ملك — شهاب‌الدین احمد) مصروشامده حکومت سورن ملوك بحریه‌نك اون بشنجیسی اولوب، آنف‌الترجمه ملك ناصر ناصرالدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. ٧٤٢ تاریخنده برادری ملك اشرف علاءالدین کوچك اسقاطی اوزرینه، تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، آنجق اوچ آی حکم سوروب، ٧٤٣ اوائلنده اسقاط وحبس اولنه‌رق، دیکر برادری ملك صالح عمادالدین اسماعیل اقعاد اولنمشدی.

ناصر { (ملك —) مصروشامده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌دن دخی اوچ کشینك لقبیدر:

برنجیسی (ابوالسعادات فرج) ملوك مذکوره‌نك ایکنجیسی اولوب، برنجیلری اولان ملك ظاهر سیف‌الدین برقوقك اوغلیدر. ٨٠١ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١٠ یاشنده ایکن، تخته اقعاد اولنه‌رق، ٨٠٣ ده تیمورلنك دمشق وحلب شهرلرینی ضبط وتخریب ایتمش؛ وبعده امراء چراکسه بیننه نفاق وفساد دوشمکله، اوکنی آلمغه مقتدر اوله‌میوب، ٨٠٨ ده اختفایه مجبور اولمش؛ وامرا برادری ملك منصور عبدالعزیزی اقعاد ایتمشلرسه‌ده، اوچ آی صکره ظهورله، حکومتی استرداد ایتمش؛ وبودفعه دخی آلتی بچوق که جمعاً اون سنه ایله اوچ بچوق آی حکومت سوردکدن صکره، ٨١٥ تاریخنده بعض امراسیله دمشق قربنده ایتدیکی محاربه‌ده تلف اولمش؛ وخلفاء عباسیه نسلندن مستعین بالله ابوالفضل عباس تخت حکومته اقعاد اولنمشدی. جور وتعدی ایله متصف برشخص ایدی.

— ایکنجیسی (خوشقدم لناصری) ملوك

مذکوره‌نك اون‌دردنجیسی اولوب، دردنجیلری اولان ملك مؤید شیخ محمودینك آزادلیلرندن اولدیغی حالده، اون‌اوچنجیلری اولان ملك مؤید شهاب‌الدین احمدك اتابکی بولنمغله، ٨٦٨ ده موسی الیهك اسقاطی اوزرینه، تخته اقعاد اولنه‌رق، آلتی بچق سنه حکم سورمش؛ و٨٧٣ ده وفات ایتمشدر. حیرات‌مائل عادل برذات ایدی.

— اوچنجیسی (ابوالسعادات محمد) ملوك مذکوره‌نك اون‌سکزنجیسی اولوب، ٩٠١ اواخرنده وفات ایدن پدری ملك اشرف قایتبایك یرینه تخته قعود ایله، اوچ سنه‌یه قریب مدت حکومت سوردکدن صکره، ٩٠٤ ده قاهره خارجنده قضاءً وفات ایتمشدی. غدار وسفیه برآدم ایدی.

ناصر { (ملك — ابوالمفاخر صلاح‌الدین داود بن‌الملك‌المعظم عیسی بن الملك العادل سیف‌الدین ابی‌بکر بن‌ایوب) بنی ایوب ملوك متفرقه‌سندن اولوب، ٦٠٣ تاریخنده دمشقده طوغمش، و٦٥٦ ده وفات ایتمشدر. شاعر وادیب وکتب نفیسه جمعنه حریص اولوب، آنجق عشرته مبتلا اولمغله برابر، سرخوش‌لغنده دیوانه‌جه بعض حرکاتده بولنورمش. شو قطعه جمله اشعارندندر:

لوعاینت عیناك حسن معذبی
مالمتنی ولکنت اول من عذر
عین الرشا قد القنا ردف النقا
شعرالدجی شمس‌الضحی وجه القمر

ناصر { فرس شعراسندن بروجه آتی آلتی کشینك اسم ومخلصیدر:

برنجیسی بخارالی اولوب، بخارا امیری عبدالعزیز خانك قاضیٔ عسکری ایدی. آتی‌الترجمه مشهور (ناصر بخاری) بشقه‌در. شوبیت اونکدر:

قدی چوسرو ورخی همچو ارغوان داری
عروبباغ که در خانه کلستان داری

— ایکنجیسی مهنه مشایخندن وشیخ ابوسعید ابوالخیر احفادندن اولوب، شوبیت اونکدر:

زلفت که بهر حلقهٔ مشکین قمری داشت
مانند شب وروز مبارك سحری داشت

— اوچنجیسی (سید عطاءالله) دهلیلی ومیر ابوالفیض مغنی شاکردانندن ایدی شوبیت اونکدر:

ازخود آن سروسهی کاکون قبا یوشم برد
مصرع موزونی ورنکین از سر هوشم برد

— دردنجیسی (سید محمد — خان بن محمد سعید خان طباطبائی) هندستانك بنارس شهرندن ایدی. شوبیت اونکدر:

کرمیٔ شوق تکرکزدم تیغ فرهاد
در دل سنك هم آخر شرری پیدا شد

— بشنجیسی (ملا ابراهیم شیرازی) ائمهٔ اثنا عشر مدحنده برچوق قصیده‌لر سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

بزیر تیغ بیدادش مکن تغییر رنك ای دل
مبادا برسر رحم آوری آن بیمروت‌را

— آلتنجیسی (محمد — خان بن محمدقاسم‌خان) بنکاله نوابی قاسم علیخانك دامادی اولوب، بعده فرح آبادده اختیار اقامت وعزلت ایتمشیدی. برلیلی ومجنون منظومه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

هرسرکه ز عشق باخبر نیست
هان برسرسنك زن‌که سرنیست

ناصرالدوله { (ابومحمد حسن بن ابی‌الهیجاء عبد الله بن حمدان) موصل وجوارلرنده حکم سورن بنی تغلب ملوکندن مشهور سیف الدوله بن حمدانك بیوك برادریدر. برخیلی وقت پدرینه نیابةً موصلده حکومت سوردکدن صکره، ٣٢٤ ده پدرینه خلف اولمش؛ و٣٣٠ ده خلیفهٔ بغدادی متقی بالله طرفندن کندیسنه (ناصر الدوله) وبرادرینه (سیف الدوله) عنوانلری ویرلمش ایدی. مشار الیه سیف الدوله ایله پك زیاده سویشوب، ایکیسی دخی ادیب وشاعر اولمغله، بینلرنده منثور و منظوم بعض مکاتبات دخی جریان ایتمشدر. حتی سیف الدوله‌نك وفاتنده حزن وکدرك تأثیریله صاحب ترجمه‌نك احوالنه تغیر طاری اولوب، ٣٥٦ تاریخنده اوغلی غضنفر طرفندن (حصن السلامه) نام قلعه‌یه اقامت ایتدیریلوب، ایکی سنه صکره اوراده وفات ایتمشدر.

ناصرالدین { (ملك سعید —، ملك کامل — وملك ناصر —) [«سعید»، کامل وناصر» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

ناصرالدين بن النقيب { (حسن بن شاور بن طرخان
الكنانى النفيس) مشاهير شعرادن اولوب، مصرده
ياشامش؛ و ٦٨٧ ده وفات ايتمشدر. «منازل الاحباب
ومنازه الالباب» عنوانيله بر تأليفى ومرتب ديوانى
واردر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

يا من ادار بريقه مشمولة
وحبابها الثغر النقى الاشنب
تفاح خدك بالعذار ممسك
لكنه بدم القلوب مخضب

ناصرالدين خلجى { هندستانك مالوه خطه‌سنده حكومت
سورن خلجيان ملوكندن اولوب، ٩٠٦ تاريخنده
پدرى غياث الدين خلجى‌يه خلف اولمش؛ و ١١ سنه
حكومت سوردكدن صكره، ٩١٧ ده وفات ايتمشدر.

ناصرالدين شاه { اليوم ايرانده حكمفرما اولان قاجار سلاله‌سنك
دردنجى حكمدارى وحالا مسندنشين شاهى اولان
مظفرالدين شاهك پدرى وسلفيدر. محمد شاه بن
عباس ميرزا بن فتح عليشاهك اوغلى اولوب،
١٢٤٧ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و ١٢٦٤ ده پدرينه
خلف اولمشدر. تام اللى سنه حكومت سوروب،
ممالك ايرانيه‌جه خيلى اصلاحات و ترقيات اجراسنه
موفق اولمش؛ و ١٢٩٠ ده آوروپايه سياحت ايدوب،
درسعادته دخى كله‌رك، جنتمكان سلطان عبدالعزيز
خان حضرتلرى ايله ملاقات ايلمشيدى. ١٣١٤ ده
تخت شاهى‌يه قعودينك اللنجى سنهٔ دوريه‌سى رسمى
اجرا ايتمك اوزره ايكن، قضاءً وفاتى وقوع بولمشدر.
ادبيات فارسيه‌دن بهره‌سى و نظم ونثره اقتدارى
اولوب، آوروپايه اولان سياحتنى بالذات وبر طرز
دلنشينده قلمه آلمشدر. بو اثرى هندستانك بمباى
شهرنده طبع ونشر اولنمشدر. (ناصر) تخلصيله
بر خيلى اشعارى واردر.

ناصرالدين عسقلانى { (شافع بن على الكنانى) مشا-
هير ادبا وشعرادن اولوب، ٦٤٩ تاريخنده طوغمش،
و ٧٣٣ ده وفات ايتمشدر. مصرده خدمت انشا
ايله مشغول اولوب، ٦٨٠ تاريخنده حمصده بر
محاربه‌ده اوق اصابت ايتمكله، ايكى كوزندن كور
اولدقدن صكره، اختيار عزلت ايتمشدى. جمع
كتبه پك چوق مراقى اولوب، كتب نفيسه ايله
مملو ١٨ خزانه‌سى وار ايدى. كثرت مطالعه‌سى
و فوق العاده قوهٔ حافظه‌سيله هر كتابك خزانهٔ
كتبنده‌كى محلى ذهننده مصور اولوب، همان اللى
اوزاده‌رق آلير؛ وكوزى كورمديكى حالده، كتابلرندن
هر خانكيسنى الينه آلوب يوقلاسه، بوفلان كتابدر،
دير ايمش. وفاتنده زوجه‌سى كتابلرى صاتمغه باشلا-
يوب، آلتى سنه‌ده آنجق صاته بيلمش ايدى. برچوق
رسائل ومنشآت واشعارى واردر. شو قطعه جمله
اشعارندندر:

قال لى من رأى صباح مشيبى
عن شمالى من لمتى و يمينى
اى شئ هذا فقلت مجيباً
ليل شك محاه صبح يقينى

ناصرالدين قباچه { هندستانده سند وملتان جهتى ملوكندن
اولوب، عن اصل شهاب الدين غورى امراسندن
اولديغى حالده، ٦٠٠ تاريخنده اوراپه والى تعيين
اولنمش؛ وبعده كسب استقلال ايدوب، ٢٢ سنه
حكومت سورمش؛ وبعده دهلى حكمدارى
شمس الدين التمش اوزرينه عسكر سوق ايدنجه،
عائله‌سنى وخزينه‌سنى آلوب، ساحل قربنده بر
جزيره‌يه قاچمش؛ و اوراده وفات ايتمشدر.

ناصرالدين محتشم { امرادن ونصيرالدين طوسى معاصرلرندن
اولوب، حكيم مشاراليه «اخلاق ناصرى» عنوانلى
كتابنى بونك نامنه يازمشدر.

ناصرالدين محمود { دهلى حكمدارلرندن اولوب، شمس الدين
التمشك اوغليدر. ٦٤٤ تاريخنده يكنى سلطان
علاء الدين مسعود شاهه خلف اولوب، ٢١ سنه
دهليده حكومت سورمش؛ و ٦٦٥ ده حبس او-
لنه‌رق، محبسده وفات ايتمش؛ وغياث الدين بلبان
خلفى اولمش ايدى.

ناصرالدين محمود بغراخان { هندستانده بنكاله ملو-

كندن اولوب ، دهلی حكمداری بولنان پدری
غیاث الدین بلبان طرفندن بنكاله والیلكنه نصب
اولنمش؛ وپدرینك وفاتنده یاننده بولنان تورونی
یعنی صاحب ترجمه‌نك اوغلی معزالدین كیقباد تختی
ضبط ایتمكله، ناصرالدین والیلكده قالمش ایسه‌ده،
متعاقباً ٧٢٥ تاریخنده سلطان غیاث الدین تغلق
دهلی‌یی ضبط ایتدكدن صكره، بنكاله اوزرینه
یوریدیكنده، صاحب ترجمه هدیه‌لرله اوكنه چیقمغله،
مشارالیه كندیسنی بنكاله حكومتنده ابقا ایتدكدن
بشقه، استقلال وحكمدارلق عنوانی دخی ویرمش
ایدی. سلطان محمد تغلق شاه زماننده وفات
ایتمشدر.

ناصر بخاری { مشاهیر شعرادن درویش مشرب ولاابالی برآدم او-
لوب، (درویش ناصر) دیمكله معروفدر. بر كچه
كلاه وبر اسكی خرقه وجیبنده بركهنه كتابله دائما
سیاحت ایدردی. علائق دنیویه‌دن بری ایدی.
خواجه سلمان ساوجی ایله بغدادده دجله كنارنده
ملاقات ایدوب، بینلرنده معارفه حاصل اولمازدن
اول، خواجه سلمانك:

دجله را امسال رفتاری عجب مستانه بود

بیتنه جواباً بر بدیهه:

پای در زنجیر وكف بر لب مكر دیوانه بود

بیتنی سویلدیكی مشهوردر. ٧٧٩ تاریخنده وفات
ایتمشدر.

ناصر خسرو { اعاظم شعرای ایراندن اولوب، اصفهانلی و امام
علی رضا (رضه) نسلندندر. علوم حكمیه وفلسفه‌یه
دخی وقوفی و اقوال حكیمانه‌سی اولمق مناسبتیله
(حكیم) عنوانی حائزدر. رئیس الحكماء ابو علی
سینا ایله معاصر اولوب، كندیسیله صحبتی دخی
اولدیغی مرویدر. وطنندن كیلان ورستمداره كیدوب،
بر مدت اقامتدن صكره، اورانك علماسیله واقع
اولان مباحثه‌لری اوزرینه، بونلر تكفیرینه قالقیشوب،
حیاتی‌ده تهلكه‌ده كوردیكندن، اورادن خراسان
جانبنه عزیمتله، اثنای راهده شیخ همدانی ابوالحسن
خرقانی‌نك دركاهنه اوغرایه‌رق، شیخ مشارالیهدن
اخذ انابت، و بر مدت دركاهنده اقامتله، تصفیهٔ
باطن ایتدكدن صكره، خراسانه واصل اولمش
ایسه‌ده، اورانك دخی جهلای علماسی كندیسنه
تجاوزاته بولندقلرندن، قاضی القضاة ابو سهل صعلو-
كینك اخطاری اوزرینه، بلخ جانبنه عزیمتله، بقیهٔ
عمرینی بدخشان كوهستاننده كچیرمش؛ و اورا
خلقی عندنده پك چوق حرمت و اعتباره مظهر
اولمش ایدی. دولتشاه تذكره‌سنده تاریخ وفاتنی
٤٣١ كوسترمش ایسه‌ده، «تقویم التواریخ» ده
٤٨١ ده وفات ایتدیكی بیان اولنیور. ترجمهٔ حالنده
شام و مصر و حجاز جهتلرینه سیاحتندن بحث او-
لنیورسه‌ده، ٤٣٤ دن ٤٤١ تاریخنه‌دك ایران
و شام و فلسطین ومصر و جزیرة العرب جهتلرینه
ایتدیكی سیاحتده‌كی مشهوداتنی ضبط وتحریر ایدوب،
بو سیاحتنامه‌سی اخیراً مستشرقیندن موسیو شفر
طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه، ومتن فارسیسیله برابر
پارسده طبع ونشر اولنمشدر. بوندن بشقه «كنز-
الحقایق» عنوانیله منثور و «روشنایی نامه»
و «سعادتنامه» عنوانلریله منظوم اثرلری وبیوك
دیوان اشعاری واردر. اعتقادینه دخل وقوع بولوب،
بعضلری موحد وبعضلری دهری عد ایتمشلردر.
«آتشكده» ده بر رسالهٔ غریبه‌سندن نقلاً بیان
اولندیغنه كوره، كندیسی مصرده وبعده بغدادده
وزارته نائل اولوب، بعده جانب خلیفه‌دن ملاحدهٔ
اسماعیلیه نزدینه مأموراً اعزام اولندقده، رئیس
ملاحده جانبندن كندیلرینك فكر ومذهبنه كوره
برتفسیر یازمغه اجبار ایدلمش؛ وكویا كرها یازدیغی
بوتفسیرك انتشارندن الحادینه حكم اولنه‌رق،
اوندن صكره هرنره‌یه كیتمش ایسه، تعقیب اولنمش؛
ونهایت كندیسنه دائما رفاقت ایدن برادری ابوسعید
ایله برابر بدخشانده برمغاره‌یه چكلمش؛ واوراده
برخیلی مدت انزوادن صكره وفات ایدوب، داخل
مغاره‌ده دفن اولنمشدر. مذكور رساله‌ده
«اكسیراعظم»، «قانون اعظم»، «دستوراعظم»،
«زادالمسافرین» وفقه‌ده «المستولی» عنوانلی
تألیفاتندن دخی بحث اولنیور. هرحالده احواللری
معما قبیلندن اشخاص غریبه‌دن اولدیغی، وطلسم
ونیرنجات كبی محالات ادعالریله دخی اوغراشدیغی
آكلاشیلیور.

شو ایكی بیت عقل وروحك مدحنه دائر
سویلدیكی بر قصیدهٔ مشهوره‌سندندر:

بالای هفت طاق مقرنس دوگوهرند
کز کائنات هرچه دروهست برترند
پروردکان دایهٔ قدسند در قدم
کوهر نید اکرچه باوصاف کوهرند الخ

ناصر شاه پوربی { هندستانده بنكاله حكمدارانندن او.
لوب، ۸۳۱ دن ۸۶۳ تاريخنه‌دك ۳۲ سنه حكم سورمش؛ واوغلی باربك خانی اولمشدر .

ناصر عبدالباقی افندی { شعرادن ومشايخ
مولويه‌دن اولوب، يكی‌قپو مولويخانه‌سی شيخی ايدی. شيخ سابق عثمان افندی مرحومك پدری وشيخ ابوبكر افنديك اوغلی اولوب، برادری شيخ علی نطقی افندينك مشيختی زماننده خانقاه مذكورك نيزن باشيسی ايدی . ۱۲۱۹ ده خانقاه مذكور پوستنه چكوب، ۱۲۳۶ ده ارتحال ايتمشدر . بعض ترجمه وشرحلری وديوان اشعاری اولديغی كبی، فن موسيقيده دخی مهارت فوق‌العاده‌سی اولمغله، برخيلی بسته‌لری واردر. شومطلع جمله اشعارندندر:

كوكل باقوب رخ جانانه مست اولوب قالمش
مثال آيينه بی‌دست وپا اولوب قالمش

ناصر لدين الله { (احمد بن المستضی بنور الله حسن) خلفاء عباسيه‌نك
اوتوز دردنجيسی اولوب، ۵۵۳ تاريخنده طوغمش؛ و ۵۷۵ ده وفات ايدن پدری يرينه چكوب، خلفاء عباسيه‌نك جمله‌سندن زياده اوله‌رق، ۴۷ سنه مقام حكومتده قالدقدن صكره، ۶۲۲ تاريخنده وفات ايتمشدر . مقتدر وعادل بر ذات اولوب، مدت حكومتنده توسيع حدود ايتمكله برابر، برچوق مساجد ومدارس وسائر خيرات بنا ايتديرمش ايدی. سلطان محمد خوارزمشاه خليفهٔ مشار اليهه قارشی عسكر سوقی نيتنده بولنمش ايسه‌ده، او صره‌ده چنكيز ظهور ايدوب، ماوراء النهر وخوارزم جهتلرينه مسلط اولمغله، سلطان مشار اليه كندی باشنك چاره‌سی فكرينه دوشمشيدی . ادبياتدن بهره‌سی وطبيعت شعريه‌سی دخی اولوب، شو بيت جمله اشعارندندر:

بليت حتی بادنی الناس من جلدی
يريد موتی و بالارواح افديه

ناصر مطرزی { (ابو الفتح — بن ابی المكارم عبد السيد)
مشاهير فقهاء حنفيه‌دن اولوب، خوارزملی ايدی. ادبياتده ونحو ولغتده دخی يدطولی صاحبی ايدی. ۵۳۸ تاريخنده دنيايه كلوب، مملكتنده تحصيل علم ايتدكدن صكره، ايفای حج شريف ايچون، جانب حجازه كيدوب، عودتنده ۶۰۱ ده بغدادده اوغرايوب، برخيلی وقت اورداه افاده وتدريسله مشغول اولمش؛ و ۶۱۰ تاريخنده خوارزمده وفات ايتمشدر. «مقامات حريری» نی مختصر ولكن غايتله مفيد اوله‌رق شرح ايتمش؛ وفقهده «المغرب» عنوانيله بك نافع بركتاب يازمشدر. مذهب شافعيده ازهری نصل ايسه، مذهب حنفيده دخی (ناصر مطرزی) اويله‌در. معهذا اعتقادده سنی المذهب اولميوب، ائمهٔ معتزله‌دن ايدی. اكثر اشعارنده جناس استعمال ايدردی. شو قطعه جمله اشعارندندر:

تعامی زمانی عن حقوق وانه
قبيح علی الزرقاء تبدی تعاميا
فان تنكروا فضلی فان رغاء
كفی لذوی الاسماع منكم مناديا

ناصر نجفی { (شيخ —) ايران شعراسندن اولوب، عن اصل نجفلی اولديغی
حالده، اصفهانده نشأت ايتمش؛ وكنج ياشنده صاحب «آتشكده» ايله صحبت ايتمش ايدی . شو بيت اونكدر:

همی كريم به بزم او چو شمع و اوهمی خندد
چه سازم چون كنم تامن تكريم او نمی‌خندد

ناصره { (Nazareth) بيروت ولايتنك عكا سنجاغنده وعكانك ۴۰
كيلومتره شرق جنوبيسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ۲۰۰۰ ی مسلم وقصوری جماعات مختلفهٔ نصرانيه‌دن عبارت اولمق اوزره، ۷۰۰۰ اهاليسی، متعدد كليسا ومناسترله طوائف رهبانه مخصوص مكاتبی، كوزل دوشنمش سوقاقلری واطرافنده بول مياه جاريه‌سيله باغچه‌لری واردر. حضرت عيسی (عم) طول مدت بوقصبه‌ده اقامت ايتمكله، بين النصارا اماكن مقدسه‌دن معدود اولوب، بك چوق زوار طوپلانير .

— ناصره قضاسی لوانك شرق جهتنده واقع اولوب، شرقاً طبريه، شمالاً صفد ونفس عكا،

غرباً بنه عكا وحيفا قضالريله، جنوباً نابلس سنجاغيله شرقاً دخی سوریه ولایتیله محدوددر . اراضیسی عارضه‌لی اولوب، اووه‌لری آ زدر. باشلیجه انهاری حلاذیه ایله مقطع‌در . باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، نخود، مرجمك، بقله، سیسام، توتون، زیتون، انجیر، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده قیون وایکنجی درجه‌ده کچی وسائره‌در . قضا ۲۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۲۱۲۴ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك نصفندن زیاده‌سی مسلم و قصوری جماعات مختلفه‌یه منسوب خرستیاندر. قضا داخلنده ۱۰ جامع ومسجدو ۲۰ کلیسا موجوددر .

ناصری { (میرزا محمد ناصر) ایران شعراء سندن وسلطان بایسنغر میرزانك احفادندن اولوب، ۹۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آمد بهار و دل شده‌ٔ را که یارنیست
پروای لاله‌زار و هوای بهـارنیست

ناطق { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

فرصت غنیمت است حریفان درین چمن
فرداست همچو گل همه برباد رفته ایم

— ایکنجیسی (خواجه رحمة الله) لاهورلی اولوب، دهلیده نشو ونما بولدقدن صکره، تورانه سیاحت ایتمش؛ و برمدت فرح آباده اقامتدن صکره، لکهنوده توطن ایدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بو الهوس را بلبان تو هوس آمد ورفت
بر سرقنـد مکرر چـو مگس آمد ورفت

— اوچنجیسی دهلیلی و اکبر شاه دوری شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جنونم نالهٔ زنجیر را افسانه میداند
دلم سرگشتگی را گردش پیمانه میداند

ناطقی { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب ، بری استرابادلی اولدیغی حالده ، هندستانه رحلتله ، اکثر ممالك هندی گزدکدن صکره، بنارسده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

آ تشم ای باغبان سوی گلستا نم مبر
تا نظر در بوستانت میکنم خاکسترست

— دیکری قزوینلی اولوب، شوبیت اونکدر:

ای گل شده‌ئی همدم هرخار چه حاصل
باهر خس وخاری شده ئی یار چه حاصل

ناظر { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید ناصر دهلوی) جدی شیرازلی اولدیغی حالده ، گجراته هجرت ایتمش؛ و پدری مدینهٔ منوره‌ده معتکف ایکن، کندیسی اوراده طوغوب، گجراته عودتدن صکره، دهلی‌یه عزیمتله، شاهجهانه انتساب ایتمش ایدی . شاه مشارالیه طرفندن کندیسنه معاش ومعینات تخصیص اولنمش ایکن ، جمله‌سنی فقرایه تصدق ایده‌رك ، کندیسی صحرادن اودون طاشیه‌رق، صاتار، وانمانیله کفاف نفس ایدر ایمش. معیت شاهیده کابله گیدرکن ، یولده وفات ایدوب ، نعشی دهلی‌یه نقل و دفن اولنمشدی. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

گرمیل یگانگی و طـاقی ست ترا
می نوش ز دست آن که ساقی ست ترا
ای عاشق صبح خـیز عرفان ذکر است
از ظلمت شب هنـوز باقی است ترا

— ایکنجیسی مشهدلی اولوب، شوبیت اونکدر:

سحر ز هاتف غیبم بگوش هوش رسید
که هرکه بدنکند هیچ بد نخواهد دید

ناظم { هند شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب ، برنجیسی (نواب نصیر الدوله ناظم الملك جین قلیج بهادر ظفر جنك) دکن صوبه‌داری ایدی، و میرزا محمد حسن قتیل ایله مشاعره‌لری واردر. شوبیت اونکدر:

بحرف مدعی گفتم مریز ای سنگدیل خـونم
که بعد از کشتنم سودی ندارد لب گزیدنها

— ایکنجیسی (میرزا محمد شفیع) عن اصل کرمانلی اولوب، لکهنوده ساکن اولمشیدی. میرزا کوچك دینمکله معروف ایدی . اون اوچنجی قرن هجری اواسطنه دك برحیات ایدی . شـو بیت اونکدر:

ساقی بگردش آر ایاغ شراب را
در ساغر هلال بریز آفتاب را

ناظم هروی { ایران شعراسندن وهراتده حکم سورن شاملو امرا- سنك مداحلرندن اولوب، بر دیوانی وبر «یوسف وزلیخا» منظومه‌سی واردر. ۱۰۵۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت منظومهٔ مذکوره‌سندندر:

سحرکاهان که فرزندان انجم
شدند از چشم یعقوب فلك کم
فلك ترکانه قصد ابن حشم کرد
دمی کرکی نمود وکله رم کرد

ناغاره { (Nagara) بحر سفید بوغازینك آناطولی ساحلنده وقلعهٔ سلطانیه‌نك شمالنده اوله‌رق مایدوسك قارشیسنده بر برون اولوب، زمان قدیمده اوزرنده (آبیدوس) قصبه‌سی بولنیوردی. الیوم بعض استحکاماتله تحکیم اولنمشدر.

نافع { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (نافع بن بدیل بن ورقاء) که پدری وبرادرلریله برابر متعینان صحابه‌دن اولوب، بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (نافع بن عبدالحارث الخزاعی) که فتح مکه‌ده اسلامه کلوب، هجرت ایتمکسزین، مکهٔ مکرمه‌ده قالمش؛ وخلافت جناب فاروقیده مکهٔ مکرمه والیلکنه تعیین بیورلمش ایدی.

نافع { (ابو عبد الله) مشاهیر تابعیندن اولوب، دیلمی الاصل اولدیغی حالده، حضرت عبد الله بن عمر (رضهما) نك آزادلیسی ایدی. مشارالیهدن مروی اولان احادیث شریفه‌نك چوغی صاحب ترجمه‌دن مروی اولوب، روایتنده موثوقدر. ۱۱۷ وبر روایتده ۱۲۰ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

نافع { (ابو رویم — بن عبدالرحمن الشجعی) مشاهیر قراءدن وایکنجی درجه‌ده تابعیندن اولوب، مدینهٔ منوره‌ده تعلیم قرآن کریم ایله مشغول اولدیغی حالده، ۱۶۹ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

نافع { ایران شعراسندن اولوب، (قم) لیدر. ابتدا آشجیلقله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

باهرکه حرف دوستی اظهار می کنم
خوابیده دشمنی ست که بیدار می کنم

ناقسوس { (Naxos) یونانه تابع کیقلاده جزایرینك اك بیوکی اولوب، شیره‌نك ۴۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۳۷° عرض شمالی خط مفروضی قسم جنوبیسنی شق، و ۲۳° طول شرقی خطی دخی ساحل غربیسی قربندن مرور ایدر. شمالدن جنوبه بویی ۳۴ واك کنیش برنده ایکی ۲۲ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۴۸ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۲۰۰۰ کشیدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، ۱۰۰۰ متره ارتفاعلرینه قدر طاغلری وبك کوزل بایر ووادیلریله میاه جاریه‌سی واردر کیقلاده جزایرینك اك کوزلی واك منبتی اولوب، بك چوق زیتون آغاجلریله پورتقال، لیمون، جوز، بادم وسائر اشجار مثمره‌سی واردر. هواسی دخی معتدل وبك لطیفدر. شمال غربی ساحلنده واقع اولوب مرکزی بولنان (ناقسوس) قصبه‌سنك تقریباً ۲۰۰۰ اهالیسی وکوزل لیمانی واردر. غرب جهتنده بولنان (پاروس) وآنتیپاروس آطه‌لریله واطرافنده کائن بر طاقم جزایر صغیره ایله برابر بر قضا تشکیل ایدوب، ۲۰۵۸۲ اهالی ایله مسکوندر.

ناکپور { (Nagpour) هندستانك کلکته اداره‌سنه تابع (سنترال پرووانس) یعنی «ایالات مرکزیه» حکومتنك وهمنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، (کوداوری) ایرماغنه تابع (ناك) نهری اوزرنده وکلکته‌نك ۹۷۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ۲۱° ۹' ۳۰" عرض شمالی ایله ۷۶° ۴۷' طول شرقیده واقعدر. بیوك وتجارتکاه برشهر اولوب، ۱۴۰۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۹۸۳۰۰ اهالیسی، بیوك بازاری، برقاچ جامع شریفی، متعدد بتخانه‌لری، انکلیزلر طرفندن تأسیس اولنمش بیوك بر خسته‌خانه‌سیله، مسکینخانه‌سی، تیمارخانه‌سی و حبسخانهٔ عمومیه‌سی، پاموق باصمه‌لریله سائر منسوجات ومعمولاتی وخیلی صیجاق اولمغله برابر صاغلام هواسی واردر.
— ناکپور ایالتی «ایالات مرکزیه» نامیله برلکده اداره اولنان درت ایالتك بری اولوب، شمالاً نربده وجبلپور، غرباً برار ایالتلریله، جنوباً نظام حکومت ممتازهٔ اسلامیه‌سیله، شرقاً دخی (بستار) حکومت ممتازه‌سیله و (چاتسکر) ایالتیله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ۴۸۰ واك کنیش برنده ایکی ۲۸۵ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی

٩٦٠٨٨ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٩٥٤٣٠٤ كشيدر، كه بونلردن ٨٤٥٩٥ ى مسلمدر. ايالت ٥ بيوك قضا ويا سنجاغه منقسمدر. كوداورى ايرماغنه تابع (پناهيته) نهرى حدود جنوبيه‌سنى آيرديغى كبى، ينه مذكور ايرماق تابعلرندن (وانيه) نهرى دخى ايالتى شمالدن جنوبه شق ايله، ايكى طرفدن برچوق چايلر آلير. حدود غربيه‌سنى دخى (وارده) وحدود شرقيه‌سنى شرقدن كله‌رك جنوبه دونن (ايندراواتى) نهرلرى تحديد ايديور. بونلرك جمله‌سى (كوداورى) ايرماغنه دوكلكله، ايالت كاملاً بنكاله كورفزى مائله‌سنده بولنيور؛ واراضيسى عموميت اوزره شمالدن جنوبه مائلدر. طاغلرى (بالاكات) تسميه اولنان و(كات) سلسلهٔ عظيمه‌سنه مربوط اولان بر سلسله‌نك شعباتندن عبارت اولوب، اك يوكسكلرى ١٠٠٠ مترهلك ارتفاعى آنجق تجاوز ايديور. انهارك مجرالرنده سدلر وبندلر ياپيله‌رق، صنعى كوللر وجوده كتيرلمشدر، كه بونلر واسطه‌سيله اراضيسى سقى وارووا اولنيور. باشليجه محصولاتى: پاموق، پرنج، شكر قامشى، توتون وسائره اولوب، هله پاموق اخراجاتى چوقدر. هواسى صيجاق اولوب، ميزان الحراره درجه‌سى يازين ٢٤ ايله ٤٦ وقيشين ٨ ايله ٢٩ آره‌لرنده‌در.

ناكور { (Nagôr) هندستانده راجپوتانه خطه‌سنك جودپور حكومت ممتازه‌سنده وجودپورك ١٢٥ كيلو متره شمال شرقيسنده تجارتكاه برشهر اولوب، ٤٠٠٠٠ اهاليسى وجوارلرنده كثرتله يتيشديريلن حيوانات اهليه تجارتى واردر.

نالان { (ميرزا محمد رضا) هندستان شعراسندن وميرزا قتيلك شاكردانندن اولوب، لكهنويه تابع جايس قصبه‌سندن اولديغى حالده، كلكته وهركلى وعظيم آباددە بر مدت اقامت، وكنج ياشنده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

تا كى بشب فراق سازم
اى بخت دمى ز خواب برخيز

نالوت { طرابلس غرب ولايتنك جبل غربى سنجاغنده برقضادر.

ناله { (ملا محمد افندى) متأخرين شعرادن اولوب، عن اصل بغدادلى اولديغى حالده، درسعادتده نشأت ايله، بعض مناصبده بولندقدن صكره، بعض اسبابه مبنى هندستانه رحلت ايده‌رك، ١٢٣٧ ده لكهنويه واصل اولمش؛ وبر مدت اقامتدن صكره، بغداده عودت ايتمشدر، ديه «صبح كلشن» ده محرر، وشوبيتى مسطوردر:

خواهم كه چوبامن بصد انداز نشينى
برخيزى وكويم بنشين باز نشينى

نامدين { (Nam - Dinh) تونكينده (هانوى) ك ٧٧ كيلو متره جنوب شرقيسنده و(سونغ كوى) ايرماغنه دوكيلن همنامى اولان جدولك اوزرنده وملتقاسندن ٤ كيلومتره يوقاريده ٢٠°٢٥′٢٩″ عرض شمالى ايله ١٠٣°٤٨′٢٧″ طول شرقيده ايالت مركزى برشهر اولوب، ٥٠٠٠٠ اهاليسى، كنيش وكوزل دوشنمش سوقاقلرى، پك ايشلك تجارتى وپاموق، ايپك قوزه‌سى، پرنج، چيويت وسائر محصولاتله صدف قاقه‌لى معمولات اخراجاتى واردر. ايالتى تونكينك اك منبت ومحصولدار يريدر.

نامق { اديب شهير كمال بك مرحومك مخلصى اولوب، اشعارنده بونكله تخلص ايدردى.

نامروان { ارضروم ولايت وسنجاغنده وارضرومك شمال جهتنده برقضا اولوب، مقدما تورتوم قضاسنه ملحق برناحيه ايكن، اخيراً بالتفريق، آيريجه برقضا تشكيل اولنمشدر.

نامق پاشا { (محمد —) متأخرين مشيران دولت عليهٔ عثمانيه‌دن اولوب، عساكر منتظمه‌نك اوائل تشكيلنده اكمال تحصيل ايچون، آوروپايه اعزام ايله، فرانسز لسانى وفنون عسكريه‌يى اوكرنمش؛ وعودتنده مهم مأموريتلرده استخدام اولنه‌رق، آز وقتده قطع مراتب ايده‌رك، جنتمكان سلطان عبد المجيد خان حضرتلرى زماننده مشيريت رتبه‌سنه نائل اولمشيدى. جنتمكان سلطان عبد العزيز خان حضرتلرينك جلوسلرى سنه‌سى وبعده ١٢٨٤ و١٢٩٢ ده اوچ دفعه سرعسكر و١٢٨٩ و١٢٩٢ ده ايكى دفعه بحريه ناظرى اولمش؛ واردو

مشیرلکلرنده، والیلکلرده ومجالس عالیه وقومیسیونلر ریاستلرنده بولنه‌رق، استقامتله شهرت بولمشدر. قوای بدنیه‌سی برنده اوله‌رق چوق وقت معمر اولوب، ١٣١٠ سنه‌سی صفرالخیرینك یکرمی ایکنجی چهارشنبه کیجه‌سی طقسان یاشنی متجاوز اوله‌رق وفات ایتمشدر.

نامور { (Namur) بلجیقه‌ده بروکسلك ٥٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده ومـوزه ایله سامبره نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٢٧ ٥٤٠ اهالیسی، متعدد دمیریوللری، بش کوپریسی، دمیر وکمور معدنلری، کوزل مرمر اوجاقلری، متعدد ومختلف فابریقه‌لری ومذکور ایکی نهرده ایشلر سفائنیله ایشلك تجارتی واردر.

— نامور ایالتی بلجیقه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، شرقاً لوکسمبورغ، شمالاً لیژه وبرابانت، غرباً هاینو ایالتلریله، جنوباً دخی فرانسه حدودیله محدوددر. ٤٩°٤٧′ ایله ٥٠°٣٩′ عرض شمالی و ١°٥٤′ ایله ٣°١٢′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٦٦٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٣٣ ٧٦١ کشیدر. جمله‌سی فرانسز لسانیله متکلمدرلر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، موزه ایرماغیله بوکا تابع اولان سائر انهارینك وادیلری آوروپانك اك کوزل یرلرندندر. طوپراغی پك منبت اولوب، بولاف وسائر ذخایرله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. کمور ودمیر معدنلری پك چوق اولوب، بوایکی ماده‌نك کثرتی صنایعك ترقیسنی موجب اولمشدر. باقیر، قورشون وسائر معدنلریله مرمرلری وبلور وچینی اعمالنه یارار قوملری دخی واردر. شرق جنوبی جهتلرنده اورمانلری چوقدر. مرعا وچایرلری ده چوق اولوب، خیلی حیوانات اهلیه بتیشدیریلیر، وهله قیونلریله بیکیرلری مشهوردر. ایالت ٣ قضایه منقسم اولوب، ٣٣ ناحیه‌یی حاویدر.

نامی { [« ابوالعباس نامی » ماده‌سنه مراجعت.]

نامی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سلطان مراد خان ثالث زماننده رتبهٔ وزارته نائل اولمش اولان نشانجی محمد پاشادر، که پیر احمد چلبینك اوغلی اولوب، ابتدا طریق علمیه سالك بولنمشدی. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر؛

کنج غم اولدی مقر چون بودل ناشاده
کلدی ارباب محن باکه مبارك باده
دوستلق کیمدن اومارسك سکا دشمنلك ایدر
اختلاط ایتمه صاقین کیمسه ایله دنیاده

— ایکنجیسی اسکوبلی اولوب، بکلیمی دینمکله مشهور ایدی. شو بیت اونکدر:

خاتم لعل خطیله آلدی دل اقلیمنی
لشکر موریله بوفتحی سلیمان ایلمز

— اوچنجیسی (جعفر افندی) دیار حمیددن وزمرهٔ قضاتدن ایدی. شوبیت اونکدر:

کشی‌یه هرطرفدن روزکار الویرمك اولمزمش
نصیب اولمایجق شاهد مقصوده ایرمك اولمزمش

— دردنجیسی استانبول ساداتندن وزمرهٔ مدرسیندن اولوب، مولانا امیرك اوغلی ایدی. شوبیت اونکدر:

چکدم بلاسنی دیو اوما وفاسنی
دکمه بلا ایله اوسکا ایلمز وفا

— بشنجیسی ینه استانبوللی اولوب، شو بیت اونکدر:

آیینه وش جمالکه قلسه‌م نوله نظر
کلمز افندی عاشق دیداردن ضرر

نامی { فرس شعراسندن دخی بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مرتضی قلیخان) اصفهانلی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده نشأت ایله، اکبر شاه زماننده هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شوبیت اونکدر:

کرغبار کلشن کویت بچشم مارسد
پنجهٔ مژکان زند کل برسردستار ما

— ایکنجیسی (مولانا صدر محمد) ابهر خطه‌سندن وشاه عباس صفوی زمانی شعراسندن اولوب، شوبیت اونکدر:

چه‌میکنم بدیاری‌که نیست یار آنجا
کجاست خاك رهش تاشوم غبار آنجا

— اوچنجیسی (میرزا محمدصادق) اجدادی
فارسدن اولدقلری حالده ، بیوك پدری ملوك
صفویه‌نك بری طرفندن اصفهانه جلبله ، طبابتده‌کی
مهارتنه بناءً ، حکیم باشیلق خدمتنه تعیین اولنمش ،
واولاد واحفادی بوخدمتده توارث ایلمشلردی .
بووجهله صاحب‌ترجمه اصفهانده تولد ونشأت، ونادر
شاه زماننده وفات ایتمشدر . « لیلی ومجنون » ،
« خسرو وشیرین » و« وامق وعذرا » عنوانلریله
منظومه‌لری واردر . شو بیت « خسرو وشیرین »
منظومه‌سندندر :

چه خوش بودی که بعد از آشنایی
نبودی درمیان رسم جدایی

— دردنجیسی ینه اصفهانلی اولوب ، شعر
مذکورده اکمکجیلکله کچینیردی . شو رباعی
اونکدر :

درعشق توام کشته‌دل وجان دشمن
ای درطلبت پای بداماں دشمن
دردست مرا دشمن ودرجان دشمن
وزدست تودستم بکریبان دشمن

— بشنجیسی (عبدالغنیء بدایونی) هندستان
شعراسندن اولوب، جبلپور ایالتنده انکلیزحکومتنك
خدمتنده بولنمشدر . شوبیت اونکدر :

درتاب اکر شود سر زلفت ز آه ما
نبود عجب ز طالع بخت سیاه ما

نانته (Nantes) فرانسه‌نك غرب شمالی
جهتنده پاریسك ٣٣٥ کیلومتره غرب
جنوبیسنده و (لوآره) ایرماغنك صاغ کناریله
برقاچ آطه‌سی اوزرنده « آشاغی لوآره » ایالتنك
مرکزی برشهر اولوب ، ١١٥٨٣٤ اهالیسی ،
ایکنجی درجه‌ده طب مکتبیله تجارت ، رسم ، هندسهٔ
مائیه مکتبلری ، متعدد مکاتب اعدادیه ورشدیه‌سی ،
مکمل موزه‌سی ، کتبخانه‌سی ، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی ،
نباتات باغچه‌سی ، رصدخانه‌سی ، غرس اشجارجمعیتی ،
بانقه‌سی ، بورسه‌سی ، بیوك تیاتروسی ، کنیش سوقاقلی
ومنتظم برقاچ یکی محله‌سی ، واسع میدانلری ، مصنع
برکلیساسی ، کوزل ریختملری ، نهرك اوزرنده سیر
ایدر سفائنی ، (برست) ه قدر برجدولی ، یوك
وپاموق منسوجاتله زراعت آلتلری وسائر مواد
معدنیه وشکر ، اسپیرتو ، صابون ، جام ، چینی وسائره
فابریقه‌لری ، دوکمخانه ودمیرخانه‌لری ، دباغخانه‌لری ،
سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری وبیوك تجارت
بحریه‌سی واردر .

نانده دوی (Nanda-Devi) هیمالایه
سلسلهٔ جبالنك اك یوکسك
ذروه‌لرندن اولوب ، ″٣٣′٢٣°٣٠ عرض شمالی
ایله ″٣٥′٤٠°٧٧ طول شرقیده واقع و٧٧٩٨
متره مرتفعدر .

نانسی (Nancy) فرانسه‌نك شمال شرقی
جهتنده وپاریسك ٢٨٠ کیلومتره
شرقنده و(مورینه نهری اوزرنده وقتیله لورنه
خطه‌سنك وشمدی (مورته مع موزله) ایالتنك
مرکزی برشهر اولوب ، ٦٩٤٦٥ اهالیسی ،
پاپاسلره مخصوص بیوك مکتبیله اوکا مربوط دوائری ،
آقادمیاسی ، فنون وادبیات وطب وحقوق شعبه‌لرینی
حاوی مکتب عالیسی ، فن صیدلانی مکتبی ، مربی
ومربیه‌لریتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمین ودارالمعلماتی ،
داخلی مکتب اعدادیسی ، ذکور واناث ایچون
آیری آیری مکتب صنایعلری ، اورمان مکتبی ،
زراعت مکتبی ، نباتات باغچه‌سی ، موزه‌سی ، تاریخ
طبیعی نمونه‌خانه‌سی ، ٧٠٠٠٠ جلدی حاوی
کتبخانه‌سی ، زراعت ، غرس اشجار ، فن صیدلانی ،
طب ، جغرافیا ، فنون ، آثار عتیقه وسائره جمعیات
علمیه‌سی ، جوارلرنده واسع دمیر معدنلری ، زراعت
ماکینه‌لریله سائر دمیره متعلق آلات وادوات
ومواد مختلفه فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر .
اسکی ویکی شهر اسملریله ایکی قسمه منقسم اولوب ،
یکیسی دها بیوك وکوزل ابنیه وآثار سائره ایله
مزیندر .

نان‌شان (Nan-Chan) آسیاده آلتون
طاغ سلسلهٔ عظیمه‌سنه مربوط
بربیوك طاغ اولوب ، چینك غرب جهتنده غوبی
صحرای کبیریله تیبت آره‌سنده (قانسو)
ایالتنده‌کی (لانچئوفو) شهرندن (ساچئو) شهرینه‌
دك شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه طوغری
اوزانیور . شرق جهتنده آلچاقجه اوچ قولدن
مرکب اولوب ، برلشدکدن صکره ، کیتدکجه
یوکسله‌رك ، سرمدی قارلر درجه‌سنه واریر . بعده
ینه برقاچ قوله آیریله‌رق ، بونلرك آره‌لرنده (هوآنغ هو)

نهر عظيمنك منابعى بولنيور. اورالرده خيلى آچالدقدن صكره، ايكى قوله برلشوب، آره‌لرنده ٤٠ كيلومتره وسعتنده بر يايله تشكيل ايله، ٤٢٦٧ متره ارتفاعنى بولور. دها غرب جهتنده آوروپاليلر طرفندن (هومبولد) اسميله تسميه اولنان شمال غربى‌يه طوغرى ١٠٠ كيلومتره اوزونلغنده برقول آيريلوب، بونك ذروه‌لرى ٥٧٠٠ متره‌يه قدر چيقار. نان‌شان سلسله‌سى عموميت اوزره پك صرب وبيانى اولوب، اورمانلرى يوق كبيدر. كچيد ويرر بعض بوغازلرى واردر. قسم اعظمى مغولستان ايله چين وتبت آره‌سنده خط حدود يرينى طوتار.

نانغاساكى { ياخود ناغاساكى (Nangas-saki, Nagassaki) جا. پونيه‌ده كوسو جزيرهٔ كبيره‌سنك (هيزن) ايالتنده وتوكيونك ١٠٠٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده بر شهر واسكله اولوب، ٤٠٩٥٠ اهاليسى، صاغلام وكنيش ليمانى، ايشلك تجارتى وفنارى واردر.

نانك { (ياخود نانهك) هندستانده (سيخ) اسميله متعارف جماعتك مذهبنى ايجاد وهيئتلرينى تشكيل وتأسيس ايتمش بر آدم اولوب، ٨٧٤ تاريخنده طوغمش؛ وذخيره تجارندن بر هندونك اوغلى اولديغى حالده، سيد حسين نام ذاتدن تحصيل علوم ايدوب، دين اسلام ايله براهمه مذهبنك مزجندن متحصل بر اعتقاد پيدا ايتمش؛ وهم قرآن كريمه هم (بيد) كتابنه تابع اولمش ايدى. بروقت كندى فكر ومسلكنجه زهد وتقوى ايله اوغراشدقدن صكره، مذهبنى نشر ايچون، هندستانده سياحته چيقوب، اثناى سياحتنده بابر شاهك حضورينه چيقارلمغله، مذهبنى بر طلاقت فوق‌العاده ايله مدافعه ايتمشيدى. ٩٤٦ تاريخنده ٧٢ ياشنده وفات ايتمشدر. كنديسندن صكره بربرى آرقه‌سنده كلن خلفلرى سيخلر جماعت ومذهبنى تنظيم وتوسيع ايله اوغراشوب، بونلردن (كورو ارجون) ١٠١٥ تاريخنده اكبر شاهك فرمانيله قتل اولنمغله، بو وقعه اوزرينه سيخلر اووقته قدر التزام ايتدكلرى سكون واطاعتى ترك ايله، وادئ مخالفته صاپه‌رق، برچوق وقوعات تاريخيه‌يه ميدان ويرمشلردر. مركزلرى لاهور قربنده (امارتسير) بلده‌سيدر. صاحب ترجمه طرفندن يازلمش بركتابلرى اولوب، اخلاقى دخى بعض رسائل وحواشى ضميله اعتقادلرينى تفصيل ايتمشلردر.

نانكين { ياخود نانكينغ (Nankin) چينك شرق جهتنده پكينك ١٠٧٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده و قانتونك ١٢٢٠ كيلومتره شمال شرقيسنده (كانغ سو) ايالتنك مركزى بر شهر اولوب، ١٢٠٠٠٠ اهاليسى، سورى، خيلى ايشلك صنايع وتجارتى ومكتب ومدرسه‌لرى واردر. وقتيله چينك پايتختى اولوب، ايكى بچق قرن مقدم مركز پكينه نقل اولندقدن صكره دخى بر مليونه قريب اهاليسى وار ايكن، قرن حاضر ميلادى اواسطنده ظهور ايدن عصيان صره‌سنده بسبتون خراب اولوب، بعده يكيدن اعمار اولنمشدر. اهاليسى بيننده ٥٠٠٠٠ قدرده چينلى مسلمان بولنوب، بونلرك شهرده خيلى نفوذ واهميتى واردر.

ناواره { (Navarre) اسپانيه‌نك شمال جهتنده بر خطه و ايالت اولوب، شمالاً فرانسه حدوديله يعنى پيرنه سلسلهٔ جباليله، غرباً باسق خطه‌سنك كيپوزقوآ وآلاوه ايالتلريله، جنوباً (ابره) مجراسنك آيرديغى لوغرينو، جنوب شرقى جهتندن وشرقاً سراغوسه، شرق شمالى طرفندن دخى هوئسقه ايالتلريله محدوددر. همان مربع الشكل بر ير اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٠٤٧٨ مربع كيلومتره واهاليسى ٣٠٤١٨٤ كشيدر. اراضيسى شمال جهتنده طاغلق اولوب، پيرنه سلسله‌سى اتكلرندن وجنوبده اووه‌لق اوله‌رق (ابره) واديسندن عبارتدر. اك يوكسك طاغلرى ٢٠٠٠ متره ارتفاعنى آنجق تجاوز ايديور. مياه جاريه‌سى چوق اولوب، غرب شماليدن شرق جنوبى‌يه طوغرى جريانله قسم جنوبيسنى شق ايدن ابره ايرماغنه شمالدن جنوبه اينن برچوق انهار منصب اولور، كه اك بيوكلرى (اغا) ايله (آغره) نهرلريدر. هواسى ارتفاعه كوره مختلف اولوب، طاغلق جهتنده زياده‌جه صوغوق ايسه‌ده، ينه تحت الصفر ٥ دركه‌دن آشاغى نادر اينر. آلچق جهتلرنده ايسه چوق صيجاق اولوب، ميزان الحرارهٔ ٤١ درجه‌يه قدر چيقديغى اولور. طاغلق جهتنده اورمانلريله مرعالرى ومعادنى چوق اولوب، كمور ودمير معدنلرينك كثرتى صنايعك استقبالنى تأمين ايديورسه‌ده، شمديكى

حالده پك آزی چیقاریلوب، اهالیسی باشلیجه چو.
بانلقله کچیریلر. اووه جهتی ایسه پك منبت اولدیغی
حالده، بحق استفاده اولنمق ایچون، یالکز جدوللر
حفریله سقی و اورواسنه احتیاج واردر. حالبوکه
الیوم اکثر طرفلری بطال و اهالیسی پك فقیردر.
باشلیجه محصولاتی: ذخایر متنوعه ایله زیتون،
اوزوم و میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر.
طاغلق جهتنك اهالیسی باسق جنسیتنه منسوب
اولوب، الیوم کندی لسانلرینی سویلدکاری حالده،
آلچق طرفلرینك اهالیسی قاستیلاندر. ایالت ٥
قضایه منقسم اولوب، ٢٦٩ ناحیه‌یی حاویدر.

اندلس اهل اسلامی ناواره‌یی چوق وقت
تحت حکملرنده طوته‌میوب، تا ٨٥٧ تاریخ میلا.
دیسنده اوراده برخرستیان حکومتی تشکل ایتمش؛
وبعده برآره‌لق آراغون قراللغیله برلشوب، صکره
ینه آیرلمش؛ و١٢٨٥ده فرانسه‌یه الحاق اولنوب،
١٣٢٨ده بتکرار کسب استقلال ایتمش؛ ونهایت
١٥٨٩ده اسپانیه‌یه الحاق اولنمشدر. ناواره‌خطه‌سی
پیرنه‌نك شمالنده یعنی فرانسه طوپراغنده دخی ممتد
اولوب، الیوم فرانسه‌یه تابع اولان قسمی «آشاغی
پیرنه» ایالتنه ملحق و باشلیجه باسق اهالی ایله
مسکوندر.

ناوارین { یاخود آوارین (Navarin) یونانك موره شبه جزیره‌سنده
واقع مسنیه ایالتنده و قالاماته‌نك ٤٣ کیلومتره
جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه واسکله او.
لوب، ٢٠٠٠ اهالیسی وبرقلعه‌سی واردر. یونان
عصیانی صره‌سنده ١٨٢٧ تاریخ میلادیسنده روسیه
ایله فرانسه وانکلتره دول متفقه‌سنك بو موقعده
عثمانلی دونمه‌سنی غرق واحراق ایتملری وقعه‌سیله
شهرت بولمشدر. قربنده (پیلوس) بلده‌ٔ قدیمه‌سنك
خرابه‌لری بولنوب، اوکا (پالئو قاسترون) یعنی
«اسکی قلعه» وشمدیکنه (نئو قاسترون) یعنی
«یکی قلعه» دینلیور.

ناوپاقتوس { (Naupacte, Naupactus) [«اِلپانتی» ماده‌سنه مراجعت.]

ناوپلیه { (Nauplie) یونانده موره شبه جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده
وقورنته‌نك ٤٤ کیلومتره جنوب غربیسنده وبر
واقع کورفزك ایچنده آرغولیده مع قورنتیه ایالتنك
مرکزی برقصبه و اسکله اولوب، ١٢٠٠٠ اها.
لیسی، مکتب اعدادیسی، صاغلام لیمانی، متین
استحکاماتی و ذخیره، شراب، زیتون یاغی وسائره
تجارتی واردر. یونانك استقلالی متعاقب آتنه‌دن
اول برقاچ سنه یونانك پایتختی اولمشیدی. اداره‌ٔ
عثمانیه زماننده (آناپولی) تسمیه اولنوردی.

ناؤمبورغ { (Naubourg) پروسیه‌ده صاقسه ایالتنك مرسبورغ
سنجاغنده و٢٧ کیلومتره جنوب غربیسنده و (ساله)
نهری ساحل یمیننده ٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع
قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٧٨٧٠ اهالیسی،
بر سرایی، بر یتیمخانه‌سی، برقاچ خسته‌خانه‌سی،
اعدادیه و رشدیه مکتبلری، فیل دیشی طرافیله
قورچه و سائره فابریقه‌لری و جوارلرنده حاصل
اولان ذخیره، شراب وسائره تجارتی واردر.

ناویغاتور { (Ils des Navigateurs) یعنی (بحریون جزایری) بحر
محیط کبیرده‌کی (ساموآ) جزایرینك نام دیکریدر.
[«ساموآ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ناهه { (Nahe) آلمانیه‌نك غرب جهتنده رین ایرماغنه تابع بر نهردر، که
(بیرکنفلد) پرنسلکنده (سالباخ) قربنده نبعانله،
شمال شرقیه طوغری منبت وباغلری چوق بروادی
ایچنده جریان ایده‌رك، برآره‌لق پروسیه ایله هسه
حدودینی تفریق ایله، ١٤٠ کیلومتره‌لك جریاندن.
صکره صولدن (رین) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی
اوزرنده برقاچ معموره‌لر واردر. قسم اعظمی
سیرسفائنه صالحدر.

نایاده { (Naïades) یونان قدیم اساطیرنده انهاره موکل برطاقم پریلر اولدقلری
زعم اولنوب، سازدن تاجلرله مکلل وآغزندن‌صو
دوکر بردستینك اوزرینه اکلمش صورتده تصویر
ایدیلیردی.

نائب { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (محمدرضا) اصفهانلی
وشیخ محمدحزین لاهیجانینك معاصرینندن ایدی.
شوبیت اونکدر:

ناله پنداشت که درسینهٔ ماجا تنك است
رفت وبرکشت سراسیمه که دنیا تنك است

— دیکری همدان ساداتندن اولوب، شو بیت اونکدر :

آبی از جوی مروت هیچ کس مارا نداد
حضر این سرچشمه پنداری ز دنیا رفته است

نایساج {(Neusatz) مجارستانک (باقس) ایالتنده و ترزینشتادک ۹ کیلومتره جنوبنده و (پترواوادین)ك قارشیسنده اوله‌رق طونه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، ایکی مکتب اعدادیسی، ممالك عثمانیه ایله ایشلك تجارتی، شراب، بال، بالمومی، بیاغی وکراسته اخراجاتی واردر.

نایسوهل {(Neusohl) مجارستانده (شمنیچ)ك ۳۵ کیلومتره شمال شرقیسنده (سوهل) ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادی ورشدیسی، خسته خانه‌سی، دمیروباقر دوکمخانه‌لری وسائر بعض فابریقه‌لری واردر.

نایشتاد {(Nenstadt) «یکیشهر» دیمك اولان بواسمله آلمانیه‌ده برچوق قصبه‌لر بولنوب، اك بیوکاری : باویره‌نك (رین) ایالتنده و (اسپیره)نك ۲۶ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ۱۱۰۰۰ اهالی‌یی جامع اولانیله آوستریانك آشاغی آوستریا ایالتنده وویانه‌نك ۵۳ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق ۷۰۰۰ اهالی ایله مسکون اولانیدر.

نائله {جاهلیت زماننده مکهٔ مکرمه‌ده مروه تپه‌سی اوزرنده مرکوز برصنم ایدی. کویا صفا تپه‌سی اوزرنده مرکوز اولان (اساف) هیکلیله برابر بری قادین ودیکری ارکك ایکی شخص اولوب، جوار کعبه‌ده ارتکاب زنا ایتدکلریچون، طاشه تحویل اولنمش دیه اعتقاد، وبوحال ایله برابر کندیلرینه عبادت ایدرلردی.

نائله بنت الفرافصه {حضرت ذی النورین (رضه)ك ازواجندن اولوب، بنی کلب قبیله‌سنه منسوب ایدی. حضرت مشارالیه خلیفه ایکن، کوفه والیسی بولنان سعید بن العاص صاحبهٔ ترجمه‌نك همشیره‌سنی تزوج ایدوب، حضرت عثمان (رضه) ایله واقع اولان مخابره‌سی وزوجه‌سندن اظهار ممنونیت ایتمسیله مشارالیهك تکلیفی اوزرینه، بالذات اولان صاحبهٔ ترجمه‌یی دخی خلیفه‌یه نکاح ایتدیرمش ایدی. عقل وفطانت وفصاحتی جهتیله، جناب ذی النورینك محبتنی قزانوب. کندیسی دخی اودرجه‌ده وفادار قالمشیدی، که یوم الدار وقعهٔ مؤلمه‌سنده کندی بدننی مشارالیهه سپر ایتمش؛ واوصره‌ده ایکی پارمغی کسلمش ایدی. شهادت جناب ذی النوریندن صکره حضرت مشارالیهك قاتلی کوملکیله برابر معاویه‌یه مفصل برمکتوب دخی یازوب، بونده حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزی تسامحله اتهام، ومعاویه‌یی اخذ ثاره تحریص ایده‌رك، اعظام فتنه‌یه سبب اولمشدر. مکتوب مذکور «اغانی» ده و «مشاهیر النسا» ده عیناً منقولدر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، کلین اوله‌رق مدینه‌یه کیدرکن قوم وقبیله‌سندن مفارقتی حقنده شکایت آمیز برقصیده‌سی اولدیغی کبی، زوج مکرمنك شهادتنده دخی مرثیه‌لری اولوب، شو ایکی بیت اونکدر :

الا ان خیرالناس بعد ثلثة
قتیل التجیبی الذی جاء من مصر
ومالی لاابکی وتبکی قرابتی
وقدغیبوا عنافضول ابی عمرو الخ

نائلی {[«عبدالله پاشا (نائلی —)» و «مصطفی نائلی پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

نایی {(شیخ عثمان — افندی) شعرادن ومشایخ مولویه‌دن اولوب، غلطه مولویخانه‌سنده خیلی زمان نیزن باشی اولدقدن صکره، ۱۱۰۹ ده خانقاه مذکور مشیختنه چکمش؛ و ۱۱۴۲ ده ارتحال ایتمشدر. فن موسیقیده و نیزنلکده‌کی مهارتی جهتیله (نایی) مخلصنی اختیار ایتمشدی. شو مقطع اونکدر :

آکلامزسك نغمهٔ ذوق میی سن زاهدا
مست ایکن نایی آنی اکلاربیلوربیلمزلنور

نباره {طرابلس غرب قصبه‌سنك ویا بر قسمنك اسم اصلیسی اولدیغی بعض کتب فتوحدن آکلاشیلیور.

نبراسقه {(Nebraska) ونام دیکرله پلاته (Platte) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك و طلرنده میسوری نهر عظیمنه تابع بر بیوك نهر اولوب، قیالی طاغلردن اینن

و ٤١° عرض شمالی ایله ١٠٣ طول غربیده (پلاته سیتی) قصبه‌سنده برلشن (شمالی پلاته) ایله (جنوبی پلاته) نهرلرندن بالتشکل ، ابتدا شرق جنوبی‌یه، بعده شرق شمالی‌یه ونهایت شرقه طوغری جریانله ، صولدن (میدله‌لوپ) ، (نورت‌لوپ) و (الخورن) چایلرینی اخذ، وهمنامی اولان حکومه‌تی غربدن شرقه شق ایتدکدن صکره، حدود شرقیه‌سنده صاغدن مذکور میسوری‌یه دوکیلور. مذکور ایکی نهرک محل اجتماعندن آشاغی مجراسی ٥٥٠ واوندن یوقاری (شمالی پلاته) نک‌کی ٩٠٠ وجنوبینک‌کی ٦٠٠ کیلومتره اولوب ، الک اوزوننک منبعندن میسوری‌یه قاریشدیغی محله‌دک بتوننک مجراسی ١٤٥٠ کیلومتره‌در. ملتقاسی قربنده ١٦٠٠ متره وسعتی واردر. حوضه‌سی ٢٣٢٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٢٦٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. صویی آز اولوب، سنه‌ده طقوز اون آی سورن قوراقلق موسمنده اکثر یرلرنده چکیدویرر.

نبراسقه (Nebraska) آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه‌نک جماهیر وسطیه‌سندن اولوب ، ایچنده جریان ایدن آنف البیان نهرک اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقدن غربه ممتد بر مستطیل شکلنده اولوب، یالکز غرب جنوبی کوشه‌سی زاویهٔ مستقیمه صورتنده کسیلک اوله‌رق قولورادو‌یه عائددر. شرق وشرق شمالی حدودی میسوری مجراسیله آیریلوب، حدود سائره‌سی خطوط مفروضهٔ مستقیمه‌دن عبارتدر. شمالاً داقوته، غرباً ویومینغ وقولورادو، جنوباً ینه قولورادو وقانساس، شرقاً دخی میسوری و یووه حکومتلریله محدوددر. ٤٠° ایله ٥٠' ٤٢° عرض شمالی و ٩٨° ایله ١٠١° ٢٠' طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٧٣١٩ مربع کیلومتره و اهالیسی ٤٥٢٤٠٢ کشیدر. اراضیسی عمومیت اوزره اووه‌لق اولوب، غربدن شرقه مائلدر. قسم شرقیسنک صولری دها چوق اولمغله، عمرانه قابلیتی زیاده اولوب ، قسم غربیسی بیابانی وقبا اوزون اوتلرله مستور پایانسز چایرلردن وقوملق چوللردن عبارت وآغاجدن خالیدر. آنجق زراعت وغرس اشجار غربه طوغری ایلریلدکجه، اورالرینک دخی یاغمورلری چوغالوب ، زراعته کسب استعداد ایتمکده‌در. هواسی یازین خیلی صیجاق و قیشین او نسبتده صووق اولدیغی کبی، کوندوز ایله کیجه آره‌سنده‌کی تفاوت دخی پک بیوک و تحولاتی چوق وسریعدر. آنجق پک یابس اولدیغندن، صحته پک نافع وصاغلامدر. اورمانلری اراضیسنک آنجق یوزده بش آلتیسی نسبتنده ایسه‌ده، دیکیلان آغاجلر قولای طوتوب چابق بیودیکندن ، بو صوک سنه‌لرده بهر سنه ملیونلرجه اشجار مثمره وغیر مثمره دیکیله‌رک ، اورمانلر تکثیر اولنمقده‌در . الک چوق بولنان آغاجلری: میشه، جوز، قواق، سکود، قره آغاج، کورکن وسائره‌در. اراضئ مزروعه‌سی دخی هنوز پک آز ایسه‌ده، کیتدکجه توسع ایتمکده اولوب، برنجی درجه‌ده مصر و ایکنجی درجه‌ده بغدای، یولاف، آرپه، پتاته، توتون وسائره حاصل اولور. وقتیله پایانسز چایرلری طولدیران بیبان اوکوزی سوریلری آزالمش ایسه‌ده، الآن بونلردن وآیی، قورت، کیبک انواعی وسائر حیوانات وحشیه‌دخی بولنمقده‌در. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده طوموز، ایکنجی درجه‌ده صیغیر، اوچنجی درجه‌ده خرکله‌دن عبارت اولوب، قیونلری آزدر. زراعت اهالئ موجوده‌سنک بر قاچ مثلی اشتغال ایده بیله‌جکندن، هنوز صنایعله اشتغاله او قدر احتیاج یوغیسه‌ده ، ینه احتیاجات داخلیه‌یه کوره مواد مختلفهٔ صناعیه وجوده کتیره‌جک فابریقه‌لری‌ده کیتدکجه چوغالمقده‌در. بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط معتدله قدر ممتد اولان بیوک دمیر یول خطلرینک بری مملکتی بوینه شق ایتمکله برابر، شرق جهتنده بر قاچ قوله دخی آیریله‌رق، موارادات تجاریه‌سنی تسهیل ایدیور. انهارنده سیرسفائن ممکن ایسه‌ده ، برآز زحمتلیدر. اهالیسی بیننده زنجیلرله اصل آمریقالیلر پک آزدر . مرکزی (اوماهه) قصبه‌سی اولوب ، مملکتک ٩٠ سنجاق ویا قضایه منقسمدر. ٣٣ اعضادن مرکب بر هیئت اعیانیله ٩٨ اعضادن عبارت بر مجلس مبعوثانی واردر. عمومی قونغره‌یه ٣ مبعوث انتخاب ایتمک و رئیسک انتخابنده ٥ رأی ویرمک حقنی حائزدر.

نبط (Nabathéens) جزیرة العرب ایله عراق وشام آره‌لرنده وعلی الخصوص

فرات وادیسنك آشاغی طرفلرنده ساكن بولنمش
بر قوم اولوب، بنی اسرائیل کندیلرینه عرب نظریله
باقدقلری، و بنی اسماعیلدن عد ایتدکاری حالده، عربلر
بونلره سریانی ویا کلدانیلرك بر شعبه‌سی نظریله
باقارلردی. وچوق دفعه کلدانی وسریانیلره بواسمی
ویررلردی. بناءً علیه بو اسمك مدلولی مبهم برحالده
اولوب، عرب وکلدانی ایله سریانی جنسلرندن مرکب
و ملز بر قوم بولنمش اولمسی دخی ملحوظدر.
«الفلاحة النبطية» عنوانیله عربی‌یه ترجمه اولنمش
برکتاب مشهور واردر، که کرك فن زراعت وکرك
نبط قومی حقنده معلومات نافعه‌یی جامع اولدیغندن،
اولجه بعض آوروپا مستشرقینی طرفندن نشری
نیت اولنمش ایسه‌ده، اجرا اولنوب اولنمدیغی
مجهولدر. شهرمزك بعض کتبخانه‌لرنده موجوددر.

نبك { سوریه ولایتنك شام سنجاغنده ودمشقك ٧٠ کیلومتره شمال شر-
قیسنده اوله‌رق جبل الشیخك اتکنده قضا مرکزی
برکوچك قصبه اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده
کوزل باغچه‌لرله میاه جاریه‌سی، یازین پك صوئوق
برکوزل صویی، روم قتولیکلرینه مخصوص بر
مناستری، خراب حالنده بر اسکی خانی و آمریقا
میسیونرلرینه مخصوص مکتبی واردر.

— نبك قضاسی سنجاغك منتهای شمال شرقیسنده
واقع اولوب، شمالاً حما سنجاغیله، غرباً بعلبك،
جنوباً نفس دمشق و دوما قضالریله، شرقاً دخی
برالشام ایله محدوددر. قضا ٣٠ قریه ایله ٣ مز-
رعه‌دن مرکب اولوب، ١٨٠٠٠ قدر اهالیسی
واردر، که جمله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر.
اراضیسی خیلی منبت اولوب، ذخیره وسائره‌یه
متعلق محصولاتی واردر.

نبو { (Nebo) بحر لوطك شرق جهتنده ومؤابیلر مملکتنده بر طاغ اولوب،
بنی اسرائیلك روایتنه کوره، حضرت موسی (عم)
اورادن ارض مقدسی کورمش ایسه‌ده، داخل
اولمسی مقدر اولمدیغندن، اوراده ارتحال ایتمشدر.

نبیل { (محمد — بك) متأخرین شعرا وقضاتدن اولوب، شیخ الاسلام عاشر افندینك
حفیدی و وقعه‌نویس نوری افندینك اوغلی ایدی.
١٢٣٤ده مصر مولویتنه نصب اولنمش، و١٢٣٥ده
قاهره‌ده وفات ایتمشدر. دیوانچه‌سی واردر. شیخ
غالب دده‌نك وفاتی تاریخنه دائر اولان شو مقطع
جمله‌ٔ اشعارندندر:

دیدی تاریخنی بو دمده نبی کلك نبیل
کوچدی غالب دده یاهو دیوب اهل حاله

نبی موسی { فلسطینده قدسك ٢٠ کیلومتره شرقنده بر موقع اولوب،
حضرت موسی (عم)ك مدفنی اولدیغی مظنون اولمغله،
زیارتکاه بر جامع شریفی واردر. بو موقع بنی
اسرائیلك روایتنه کوره نبی مشارالیهك محل ارتحال
و دفنی اولان آنف البیان (نبو) طاغندن چوق
اوزاقدر.

نپال { (Nepal) هندستانك شمالنده هیمالایه سلسله‌ٔ جبالی قسم وسطیسنك جنوبی
مائله‌سنده وانکلتره‌یه تابع اود وبهارخطه‌لریله چینه
تابع تبیت آره‌سنده دولت مستقله صورتنده اداره
اولنور بر یردر. ٢٦° ٢٥' ایله ٣٠° ١٧' عرض
شمالی و ٧٧° ٤٦' ایله ٨٠° ٥٤' طول شرقی
آره‌لرنده غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری
ممتد بر یر اولوب، بو استقامتده بویی ٨٥٠
و وسطی اکی ١٤٠ کیلومتره‌در. شمالاً تبتله
یعنی چین حدودیله و سائر طرفلردن انکلتره‌یه
تابع هند ممالکیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی
تقریباً ١٥٧٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسنی
انکلیزلر ٢٠٠٠٠٠٠ قدر تخمین ایتمشلرسه‌ده،
نپال حکومتی ٥٦٠٠٠٠٠ مقدارینه بالغ اولدیغنی
ادعا ایدیور. نپالك اراضیسی حدود شمالیه‌سنده‌کی
هیمالایه صرتندن باشلایه‌رق حدود جنوبیه‌سنده (ترایی)
بتاقلقلرینه دك اوچ منطقه‌یه منقسمدر: برنجی منطقه‌سی
٣٠٠٠ متره‌یه دك یوکسك اولان وذروه‌لری ٨٠٠٠
متره‌یه قدر یوکسلن اراضیٔ مرتفعهٔ شمالیه‌در، که
بسبتون نباتاتدن خالی واکثر یرلری سرمدی قارلرله
مستوردر؛ ایکنجیسی ١٢٠٠ ایله ٣٠٠٠ متره
آره‌لرنده برارتفاعده بولنان اراضیٔ وسطیه‌در، که
هواجه معتدل اولوب، نباتات ومحصولاتجه دخی
اقالیم معتدله‌یه تابعدر؛ اوچنجیسی ٣٠٠ ایله ١٢٠٠
متره آره‌لرنده برارتفاعده بولنان یرلردر، که هوا
ومحصولاتجه اقالیم حاره‌دن معدود اولوب، اکثر
یرلری بتاقلق وسازلق یاخود اورمانلقدر. بو

اوچنجی طبقه‌نك هواسی پك آغیردر . بو وجهله نپال ١٤٠ کیلومتره‌لك بر وسعتده قطب شمالیدن خط استوایه قدر اولان برلرك بتون هوالرینی جمع ایدوب ، بو تحولات دخی عرضه دکل ، صرف ارتفاع درجاتنه تابعدر . میاه جاریه‌سی چوق اولوب ، جمله‌سی شمالدن جنوبه جریانله ، مملکتك خارجنده یعنی هندستانده کنك ایرماغنه دوکیلورلر . اك بیوکلری : حدود غربیه‌یی آیران (سارده) ، بونك شرقنده آقان (کرنك) ، بتون مملکتك قسم وسطیسی میاهنی جمع ایدن (کندك) ، قسم شرقیده غربدن شرقه آقان وبعده تیبتك ایچندن کلن بر بیوك نهری دخی اخذ ایله جنوبه دونن (کوسی) نهرلریدر .

طوپراغی پك منبت اولوب ، درجهٔ ارتفاعیله وضعیتی مساعد اولان برلرك مختلف محصولاتی واردر . هرنه قدر زراعت پك اسکی اصولده وناقص آلتلرله اجرا اولنیورسه‌ده ، اهالینك برنجی مشغولیتی زراعت اولوب ، اراضی‌یی صوقی واروا خصوصنه دخی زیاده اهمیت ویردکلرندن ، محصولات ارضیه‌سی احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولور . اك باشلی محصولاتی : برنج ، بغدای ، آربه ، یولاف ، داری ، آفیون ، صفران ، توتون ، شکرقامشی ، پتاته ، چای ، جنجفیل ، پورتقال ، لیمون ، قایصی ، نار ، الما ، آرمود ، جوز ، طوت وسائر میوه‌لرك انواعیله سبزه برینه مستعمل نباتات مختلفه و نباتات طبیه‌نك انواعندن عبارتدر . اورمانلری چوق اولوب ، چامك انواعیله ، میشه ، آق‌چه آغاج ، قره آغاج ، کورکن وسائر اشجار یتیشیورسه‌ده ، وسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولایی استفاده اولنمیور . دمیر ، باقیر ، کوکورت معدنلریله مرمر ، یشم ، بلور وسائر احجاری چوق ایسه‌ده ، بونلردن دخی تمتع اولنه‌میور . حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب ، قپلان ، پارس ، فیل ، کرکدان ، میمون وطیورك پك کوزل نوعلری ویلان وسائر حشراتك انواعی بولنور . حیوانات اهلیه‌دن اك چوق بولنانی قیون اولوب ، جثه‌لری ایری ویاپاغیلری یموشاقدر . اهالیسی برچوق قبائله منقسم اولوب ، باشلیجه (خاص) یاخود (کورخا) و (نوار) اسملریله ایکی بیوك صنفه آیریلیور . اساساً اسم آریاتیه‌دن معدود اولوب ، سویلدکلری لسان دخی اسکی سانسکری لساننده منشعب ایسه‌ده ، مغول جنسیله قاریشمش اولدقلری دخی سیمالرندن آکلاشیلیور ، که ازمنهٔ سالفه‌ده تیبتدن اقوام نورانیه‌نك هیمالایه‌یی تجاوزله ، مملکتی دفعاتله ضبط ایتمش اوله‌جقلرینه دلیلدر . مذهبجه همان نصفیت اوزره براهما وبودا دینلرینه منقسم اولوب ، یالکز بعض اقوام سفلیه بودا دیننك تیبت ومغولستانده مرعی اولان لاما شعبه‌سنه تابعدرلر . بعض مرتفع جهتلرنده دخی هندك اك اسکی اهالیسی اولان وپك اسمر چهره‌لی بولنان درویدیان عرقنه منسوب نیم وحشی قبائل صغیره بولنیور . نپال اهالیسنك کندیلرینه مخصوص بر نوع مدنیتلری اولوب ، قرائت وکتابت بینلرنده خیلی منتشردر ، واولدقجه کوزل خانه‌لریله پك مصنع و جسیم بتخانه‌لری واردر . هندستانده اسکیدن بری مرعی اولان صنوف اهالی قاعده‌سی نپالده چوق مرعی اولوب ، اهالینك صنوف مختلفه‌سی بیننده‌کی فرق وتفاوته چوق رعایت اولنور ، وبینلرنده اختلاط وقوع بولماز . اسارت دخی عندلرنده مرعی اولوب ، اغنیانك برچوق کوله وخلایقلری واردر . رسم ونقره چوق رعایتلری اولوب ، بیوکلرینك سرایلریله معبدلری پارلاق بویالرله ترسیم اولنمش رسملر وتخته وطاش ومعدن اوزرینه حك اولنمش تصویرلرله مزیندر . هند وچین اصولنده هیکللری دخی واردر . پاموقدن وبوکدن بعض منسوجاتله باقیر ، تونج ودمیردن اوانئ مختلفه یاپارلر . کرك بو معمولاتدن وکرك محصولات ارضیه‌دن بر طرفدن هیمالایه بوغازلرندن تیبته وبر طرفدن دخی هنده اخراج ایدرلر . هند جهتنده‌کی حدود قربنده انکلیز حکومتی برچوق بازارلر وپنابرلر تأسیس ایتمشدر ، که نپاللیلر اورایه کندی محصوللرینی کتیروب ، مقابلنده کرك داخلده قوللانمق وکرك تیبته کوتوروب صاتمق ایچون هند وآوروپا امتعه‌سندن آلیرلر . بو وجهله نپال هند ایله تیبت آره‌سنده بر واسطهٔ تجارتدر . آنجق وسائط نقلیه پك ناقص اولوب ، علی الخصوص هیمالایه بوغازلرنده اشیایی انسانلره ویا کچی وقیونلره یوکلدیرلر . نپالك هندستان ایله ایتدیکی تجارت سنوی ٥٥ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب ، بونك ٣٥ ملیونی اخراجات و ٢٠ ملیون قدری ادخالاتدر .

بووجهله اخراجاتی ادخالاتندن فضله اولمغله، مملکت اولدقجه زنکیندر.

نپال برمهراجه‌نك تحت حكمنده ایسه‌ده، اصل مملکتی اداره ایدن برنوع امیرالامرالق صفتنی حائز برآدمدر، که مملکتك کبارندن مرکب برمجلسه ریاست ایدر. بومسنده کبرادن بتون ارباب نفوذ واقتدارك كوزی اولدیغندن، اکثریا سرکارده بولنان ذات جبراً بریی ضبط ایدرلر. یالکز (بهادرجنك) اسمنده بری ٣٠ سنه بومقامی محافظه ایده بیلمشدر. قوهٔ عسکریه‌سی صلح زماننده ١٧٠٠٠ عساکر منتظمه و ١٣٠٠٠ عساکر غیرمنتظمه‌دن عبارت اولوب، حرب زماننده الی سلاح طوتان بتون نپالیلر سلاح آلتنه آلنیر. معاش وتعیینات یرینه اسکی سپاهیلر کبی اراضی اوزرینه برحصه ویررلر. مملکتك واردات سنویه‌سی ٢٥ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب، مهراجه‌نك کلیتلی اراضیسی وسائر واردات مخصوصه‌سی دخی واردر. مملکت غیرمساوی ٩ ایالته منقسمدر. پایتختی وسطلرنده بولنان (خاتماندو) شهریدر.

نپتون { وبونانجه پوسیدن (Neptune , Poseidon) اساطیرقدیمهٔ یونانیه‌ده دکیزالهی زعم اولنوب، زمان الهی زعم اولنان ساتورن (ونام دیکرله خرونوس) ایله بلوطادن کنایه اولان (ریا) نك اوغلی ومشترینك برادری اولدیغنه اعتقاد ایدرلردی. دکیز امورینه حاکم اولوب، بحریون بالخاصه بوکاعبادت، وکندیسندن استمداد ایدرلردی. کویا مشتری‌یه پدری ساتورنی اسقاط ایتمه‌ده و(تیتان) تعبیر اولنان جنلره قارشی اولان محاربه‌سنده یاردیم ایتمش؛ وبعده کونشدن کنایه اولان (آپولون) ایله برلشوب، مشتری‌یی اسقاط ایتمك ایسته‌دیکندن، ایکیسیده مشتری طرفندن سمادن طرداولنه‌رق، تروآ حکمداری (لاؤمدون)ك یاپدیرمقده اولدیغی استحکاماتده عمله‌لك ایتمش؛ وحکمدار موی‌الیه اجرتنی ویرمدیکیچون، سواحلنه بحری بر جانور مسلط ایدوب، ممالکنی خراب ایتمش؛ وتروآ محاصره‌سنده کویا یونانیلرك طرفنی التزام ایتمش. بونك کبی حقنده برچوق اساطیر منقولدر. پریلردن برچوق اولادی اولدیغنه دخی ایناتیرلردی. کندیسنی کمی تکنه‌سی شکلنده ودکیز آیغیرلری قوشلمش برآرابه‌یه اوتورمش و النده برپابه طوتار واطرافنی دکیز پریلری آلمش اولدیغی حالده تصویر ایدرلردی.

نپوس { (Népos) روما غرب امپراطورلرندن اولوب، ٤٧٤ تاریخ میلادیسنده (غلیکریوس) ی مغلوب ایده‌رك، امپراطورلغی ضبط ایتمش؛ و(اورتیه) یی ویره‌رك، ویسیغوتلرله مصالحه ایتدکدن صکره، پطریق (اورست) ٤٧٥ ده کندیسنی مغلوب ایده‌رك، کندی اوغلی (آغوست) ی اقعاد ایتمکله، صاحب ترجمه مملکتی اولان دالماچیایه چکیلوب، بش سنه صکره اوراده قضاءً وفات ایتمشدر.

نثاری { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری تبریزلی وجهاندیده برآدم ایدی. شو بیت اونکدر:

فغان از آن که برم نانشسته طعنهٔ غیر
بیادش آید و بی اختیار بر خیزد

— دیکری اصفهانلی اولوب، اکبرشاه زماننده هندستانه سیاحتله، بك چوق انعامه نائل اولمش ایدی. شو بیت اونکدر:

دست وشمشیر ومژه غرقهٔ خون می آید
عالمی کشته به بینید که چون می آید

— «جهار کلزار» عنوانیله برمنظومه یازمش برنثاری دخی وار ایسه‌ده، بو ایکی ذاتك بری‌می یوقسه بشقه‌میدر، آکلاشیله‌مدی.

نجابت { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

بری (میر—) لاهورلی اولوب، میرسیادتك کوچك برادری ایدی. شو بیت اونکدر:

مادرین باغ نهال چمن تصویریم
هست درخامهٔ نقاش رك وریشهٔ ما

— دیکری (میر نجیب علی) بهونکام قصبه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شام غریبی دل من تیره کرد
پرتو صبح وطنم آرزو ست

نجات { (عبدالعالی) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، اصفهان ساداتندندر. سلطان حسین صفوی زماننده یاشایوب، کتبخانه‌سنه مأمور ایدی. لطائفه متعلق بر چوق اشعاری

اولوب، الك زياده بو مسلكده شهرت قزانمشيدى. شو بيت اونكدر:

من كيستم وكناه من چيست
تا در خور رحمت تو باشد

نجاتى { (نوح) مشاهير شعراء عثمانيه‌دن اولوب، اصل ادرنه‌لى اولديغى حالده، قسطمونيده نشأت ايتمشدر. ابوالفتح سلطان محمد خان زماننده درسعادته كلوب، پادشاه مشاراليهك مدحنده برخيلى اشعار سويلمشدر. بعده جنتمكان سلطان بايزيد خان ثانى حضرتلرينه انتساب ايدوب، شهزادكان معلمكنه نصب اولنمش؛ وبونلردن سلطان عبداللهك معيتلرنده سنجاغه كيدوب، شهزادهٔ مشاراليهك وقوع ارتحالنده بعض مؤثر مرثيه‌لر سويلمش؛ و درسعادته عودت ايدوب، مؤخراً نشانجيلقله ينه سنجاغه كيتمش؛ و شهزادهٔ مشاراليهك دخى وقوع وفاتيله، آرتق بر تقاعد معاشيله كوشهٔ قناعته چكلمش؛ و ٩١٤ده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى واردر. اشعارى وعلى الخصوص مرثيه‌لريله بهاريه كبى قصائدى ضررسز اولوب، شو مطلع مشاراليه سلطان محمودك ارتحالنه سويلديكى مرثيه‌سندندر:

دنيا اوى مشقت ورنج وعنا ايمش
صحن صفا ديدكارى ماتم سرا ايمش

— ينه اونجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن سلانيكلى بر نجاتى دخى اولوب، شو بيت اونكدر:

كنج عشق ايله دل ويرانكى مسرور طوت
ظاهرك ويرانه اولسون باطنك معمور طوت

نجاكث { ماوراء النهرك شاش خطه‌سنده وبناكتدن ٢ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولوب، مشاهير فقهادن (فقيه العراق) ديمكله معروف (ابوالمظفر محمد بن الحسن النجاكثى) نك وطنيدر.

نجد { جزيرة العربك قسم داخليسنك بتون شمال وغرب جهتندن عبارت واسع بر بر اولوب، غرباً وغرب جنوبى طرفندن حجاز و يمن طاغلريله، شمالاً وشمال شرقى طرفندن نفود چوليله، جنوباً وجنوب شرقى جانبندن دخى دهنا صحراى واسعيله محدوددر. بووجهله اوچ طرفدن چول ايله محاط اولوب، يالكز بر طرفدن حجاز ويمنه مربوطدر؛ بناءً عليه، قسم اعظم شماليسنه (نجد حجاز)، وقسم اصغر جنوبيسنه (نجد يمن) دخى ديرلر. شمالاً وشمال شرقى طرفندن شام وعراق والحسادن نجدى آيران نفود چولى پك واسع اولمدقدن بشقه، بسبتون ناقابل سكنى دخى اولمديغندن، نجدك اوجهتلرله اختلاطى قولاى ايسه‌ده، بحر محيط هندى سواحلنده‌كى عمان وشحر وحضرموتدن دهنا دينلن قوم درياسيله آيرلمش اولديغندن، اقطار مذكوره ايله آنجق الحسا ويمن طريقيله اختلاط ايده‌بيلير. اصل نجد اسميله شهرت بولان نجد حجاز ٢٤° ايله ٢٨° عرض شمالى و ٣٨° ايله ٤٦° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، نجد يمن دخى ٢٤° خط مفروضندن اعتباراً كيتدكجه طارلاشه‌رق، برمثلث صورتنده ١٧° عرض شمالى راده‌لرينه قدر اوزانير. اسمى دخى دلالت ايتديكى اوزره، نجد مرتفع بر يايله‌دن عبارت اولوب، حذاى بحردن ارتفاعى ١٠٠٠ ايله ١٢٠٠ متره آره‌لرنده‌در. بناءً عليه شمال جهتنده واقع جبل اجأك حذاى بحردن ١٨٠٠ متره ارتفاعى وار ايكن، اطرافندن پك آز فرقلى كورينور. جبل شمر ايله جبل سلمى دخى جهت شماليه‌ده وجبل طويق ايله جبل حطام دخى جنوب جهتنده كسب ارتفاع ايدوب، آره‌لرنده (وادى رمه) اسميله بيوك بر وادى بولنيور، كه حجاز حدودنده خيبر ناحيه‌سندن باشلايه‌رق، شرق وبعده شرق شماليه طوغرى اوزانير. نجدك بر چوق كوچك واديلرى دخى بو وادئ عظيمه منتهى اوليور. عسير جهتندن باشلايان (وادى مجاسه) ايله (وادى دواسير) دخى شرق شماليه طوغرى اوزانه‌رق، برلشدكدن صكره، بحرينه طوغرى ممتد اولور. بووجهله نجدك عموميت اوزره ميلانى شرق شماليه طوغريدر. طاغلرينك چوغى غرانيت ويا كلسدن عبارت اولوب، ذروه‌لرى صرب ايسه‌ده، اتكلرى بهارده اوتله ستر اولنه‌رق، كوزل مرعالر تشكيل ايدر. واديلر ايسه يالكز ياغمور ياغديغنده سيل كبى آقوب، فقط بوسيللر هيچ بر وقت دكيزه قدر واصل اولماز.

اطرافنده‌كى چوللره باقيله‌رق جزيرة العربك بتون ايچ طرفى چول ظن اولنمش ايسه‌ده، نجد كوزل وقابل عمران بريردر. ارتفاعنه مبنى هواسى چولدن

وسواحلدن چوق دها سرین اولوب، فصول اربعه
تماميله حكملرينى اجرا ايديور ؛ وهواسى پك يابس
اولمق سايه‌سنده چوق صاغلامدر . انهارى پك آز
ايسه‌ده، قيناقلرى وقيولرى پك چوقدر، وقيولرينك
صولرى چوق درين دكلدر . واديلرى وآلچقجه
اولان يرلرى رطوبتى محافظه ايدوب، پك كوزل
مرعالرى واردر؛ وقصبه وقريه‌لرى چوق وصيق
اولوب، جمله‌سى خرمالقلرله وباغ وباغچه‌لر وتارله‌لرله
محاطدر . بعض جهتلرنده آلچقجه برجنس ميشه
آغاجلرى دخى يتيشيور. واديلرده بغداى، آرپه،
پرنج، مصر، دارى، دوره وسائر ذخاير حاصل
اولور. يوكسك يرلرى ايسه مرعالق اولوب، اهالينك
خيلى مقدار حيوانات اهليه‌لرى واردر . دوه اصل
نجدك حيوانى اولوب، وقتيله يبان حالنده دخى
بولنيوردى. شمدى يبانيلرى يوغيسه‌ده، مونسلرينك
انواعى چوقدر. آتلرك اك كوزل جنسى بو مملكته
مخصوص اولوب، اصل عرب آتلرى نجددن چيقار.
آنجق بو صوك زمانلرده نجدك يتيشديرديكى آتلر
مقدارجه چوق تدنى ايتمشدر . قيونلرى ايرى
قويروقلى اولوب، يپاغيلرى مرينوسدن دها اييدر.
حيوانات وحشيه‌سى بقرالوحش تعبير ايتدكارى
برجنس غزال ايله آو حيواناتنك وقوشلرك انواعندن
عبارتدر. آرسلان وسائر يرتيجى حيوانلرى دخى
واردر .

نجدك مقدار اهاليسى تماميله معلوم اوله‌ميوب،
اوجهتى كزمش اولان سياح شهير (پالغراو) يالكز شمر
عشيرتنك ساكن اولديغى قسم شماليسى داخل اولمقسزين،
اهاليسنى برمليوندن زياده تخمين ايتمش اولديغى
حالده، ديكر بعضلرى بوقطعهٔ واسعه‌يه آنجق ياريم
مليون قدر اهالى ويرمك ايستيورلر . اهاليسنك
قسم اعظمى متمكن اولوب، يالكز چوللرك قربنده
وآز منبت اولان يرلرنده خيمه نشين قبائل بولنيور.
كويلرده ساكن اولانلرى زراعتله وباغچوانلقله
وقصبه‌لرده ساكن اولانلرى ده بعض صنايعله
وتجارتله مشغول اولورلر. خيمه نشين اولانلرينك
مشغوليتى ايسه رعى حيوانات اولوب ، جنس
قيصراقلرى ، دوه‌لرى وقويونلرى واردر . ذاتاً
بونلرى كوجبه حالنده ياشامغه سوق ايدن سبب
حيوانلرينه موسمه كوره مرعا بولمق غائله‌سيدر .
على العموم نجد اهاليسى وبالخاصه ساكن اولانلرى
فصيح عربجه سويليوب ، نجده يبانجيلر پك نادر
كيرديكندن، لسانلرى اسكيدن برى خالص حالنده
قالمش، واصلا كلمات اجنبيه ايله قاريشمامشدر. مذهبجه
اهالينك قسم اعظمى وهابيدر . صنايع محليه پاموق
بز ويوكدن عربلرك كييدكارى اينجه برنوع عبا
ومشلح كبى شيلر نسجيله باقيرجيلق ، دميرجيلك ،
قيومجيلق كبى احتياجات عاديه‌يه عائد صنعتلردن
عبارتدر. بصره وبغدادله، شامله، مكه ايله ومسقطله
آليش ويريش ايدوب، بعض محصوللرينك فضله‌سنى
وحيوانات ودوه قوشى توبى وسائره اخراج، ومحتاج
اولدقلرى بعض امتعه وسائره ادخال ايدرلر. مقدما
نجد ادارهٔ واحده تحتنده ايكن ، وارداتى
٣٦٠٠٠٠ رياله بالغ اولورى . اووقتدن برى
الحسا جهتى ممالك عثمانيه‌يه الحاق اولنديغى كبى، شمر
(يعنى شمال جهتى) دخى آيريجه بر عشيرت تشكيل
ايتمش؛ وقصيم نجد عشيرتنى طانيورسه‌ده، اداره‌جه
آيرلمشدر . اصل نجدك يعنى وهابى عشيرتنك
مركزى نجدك شرق جهتنده واقع (رياض) وشمر
عشيرتنك مركزى ده شمال جهتنده واقع (حيل)
قصبه‌لريدر. (عنيزه) و (بريده) قصبه‌لرى ده اك معمور
يرلرندن اولوب، وادى رمه داخلنده‌در. خيمه نشين
اهاليسى قبائله منقسم اولوب، بونلرك بعضلرى اون
اون بش بيك مسلح آدم چيقاره بيلير حالده‌در ،
وبعضيلرى تاريخجه معلوم قبائل مشهوره‌دندر.

نجد، يوقاريده ديلديكى كبى، چوللرله محاط
بر ير اولوب، اهاليسى دخى پك جسور و جنكاور
اولمغله برابر ، زنكين بر ير دخى اولمديغندن ،
اسكيدن برى مجهول برحالده قالمشيدى. حتى جغرا-
فيون اسلام آثارنده دخى نجد حقنده تفصيلات
بولنميور؛ وخلفاء عباسيه زماننده دخى نجدك دائرهٔ
انضباطه آلنمسنه اهميت ويرلمه‌مشيدى. او وقتلردن
برى نجدك هر بر طرفى بر شيخ وامامك تحت ادا-
ره‌سنده قالوب ، بونلر اكثريا كندى بينلرنده
محاربه‌لرله امرار وقت ايدرلردى. نهايت بوندن يوز
اللى سنه اول مذهب وهابينك ظهورى نجدك
ادارهٔ واحده‌يه آلنمسنى موجب اولمشدر. [« وها-
بيلر » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نجد { سنجاغی. بصره ولایتنی ترکیب ایدن
دورت سنجاغك بری و اك جنوبیسی
اولوب، جزیرة العربك شمال شرقی قسمنی تشکیل
ایدن (الحسا) و نام دیگرله (بحرین) خطه‌سندن
عبارتدر. بحر فارسك یعنی بصره کورفزینك غرب
جنوبی ساحلی بوینجه تقریباً ۲۹° دن ۳۰′ ۲٤°
عرض شمالی‌یه یعنی مدار سرطانه قدر ممتد اولوب،
غرباً دهنا صحراسنه مربوط نفوده چولیله نجددن
آیرلمش اولمغله، اصطلاح جغرافیجه نجددن معدود
اولمدیغی حالده، مقدما ممالك عثمانیه‌یه الحاقنده،
رسماً نجد سنجاغی نامی ویرلمشدر. شمالاً
بصره مرکز سنجاغیله و برالشام ایله، غرباً
مذکور چول ایله، جنوباً عمان یعنی مسقط
امامتیله، شرقاً دخی بصره کورفزیله محدود
اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۵۰۰۰۰
کیلومتره واهالیسی ۲۵۰۰۰۰ کشیدر. اراضیسی
عمومیت اوزره قوملق ایسه‌ده، بعض وادیلری
وبر طاقمی صیجاق میاه معدنیه‌دن اولمق اوزره
بر خیلی قایناقلری اولدیغی کبی، هر نره‌سی قازلسه،
نهایت ۳ متره درینلکنده صو چیقوب، قیولری
بول اولدیغندن، طوپراغی صولانجه، سنه‌ده ایکی
دفعه محصول ویره‌جك درجه‌ده منبتدر. بو قوهٔ
انباتیه‌سنه واهمیت تجاریه‌سی معلوم اولان بصره
کورفزی ساحلنده بولنمسنه بناءً، ازمنهٔ سالفه‌ده
معمور بر یر ایدی؛ وهر طرفنده مشهود اولان
شهر وقصبه ویرانه‌لری بوکا شاهددر. اهالیٔ
حاضره‌سنك بر قسمی متمکن و زراعت و صنعت
وتجارتله مشغول، و برطاقمی ده خیمه‌نشین وحیوانات
رعییله متوغلدر. بو ایکنجی طاقمك یغمایه دخی
میل طبیعی والفتلری اولوب، بوحال اهالیٔ متمکنه‌نك
امنیتنی سلب ایتمکله، مملکتك اسکی معموریتنك
استردادینه مانع اولمقده‌در. اهالینك قسم اعظمی
سنی و بر قسمی شیعی المذهب اولمق ادعاسنده بو-
لنیورسه‌ده، اساساً همان جمله‌سی وهابی المذهب
اولوب، بو مذهبلرینی یالکز منتهای جنوبده واقع
قطر قضاسنك اهالیسی اظهار ایتمکده‌در. مملکتك
اك برنجی محصولی خرما اولوب، سنوی بر بچق
ملیون طونیلاته‌یی متجاوز خرما آلنیر؛ و اهالینك
برنجی معیشتی بو محصولدن اولدقدن بشقه، بحرین
طریقیله هندستان و آوروپایه دخی کلیتلی اخراج
اولنه‌رق، بو اخراجاتك یوزده سکزدن کمرك رسمی
سنوی ۱۲۰۰۰ لیرایه بالغ اولیور. ایکنجی
درجه‌ده محصولی پرنج اولوب، قطیف قضاسنك
بعض محللرنده سنوی ۹۰۰۰ طونیلاته قدر پرنج
حاصل اولیورسه‌ده، اهالی بومحصولدن چوق استهلاك
ایتدکلرندن، بصره وهنددن دخی خیلی مقدار ادخال
اولنور. بغدای وآرپه ایله دوره وسائر ذخایر آز
مقدارده یتیشوب، احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمز.
قصبه وکویلرك اطرافنده باغچه‌لر چوق اولوب،
بونلرده انجیر، نار، جنسی پك کوزل شفتالی وسائر
میوه‌لر یتیشدیریلیر. حیوانات اهلیه‌لری: قیون،
دوه، آت، مرکب و صیغیردن عبارت اولوب،
بونلرك سنوی تولداتی تقریباً ۲۵۰۰۰۰ قیون،
۵۰۰۰۰ دوه، ٤۰۰۰۰ مرکب، ۳۸۰۰۰ آت
و ۲۵۰۰۰ صیغیره بالغ اولور. حیوانات وحشیه‌سی:
آرسلان، صرتلان، قورت، بیابان مرکبی، دوه
قوشی وسائره‌دن عبارتدر. صنایع محلیه بر جنسی
اینجه وپك مقبول اولان عبا انواعیله چادیرلق لچه
واهالینك کیندکلری برجنس ظریف نعلین وکتفیه
کبی شیلرله باقیر ودمیردن اوانی وکومشدن بعض
قادین تزییناتی اعمالندن عبارت اولوب، عبا ونعلیندن
اخراجات دخی اولور. سواحل اهالیسی بالیقجیلق
واینجی اخراجی ایله دخی اشتغال ایدوب، کرك
تازه وکرك قورو بالیق دخی اهالینك باشلیجه مدار
تعیشی اولان مواددن معدوددر. محصولات
ومعمولاتلری فضله‌سنك اخراجیله محتاج اولدقلری
ذخایر وسائره‌نك ادخالی واینجی صیدی اولدقجه
بر تجارتی منتج اولوب، بو تجارتك مرکزی ایسه
قطر ایله قطیف و هفوف قضالری آره‌سنده واقع
کورفزك داخلنده بولنان (بحرین) جزیره‌سیدر.
یرلی تجار ماللرینی مذکور آطه‌یه کوتوروب، اوراده
امتعه ومواد سائره ایله مبادله ایدرلر. بو وجهله
بحرین آطه‌سی نجد سنجاغیله بصره، بندر بوشیر،
مسقط وبمبای آراسنده اجرا اولنان تجارتك مرکزی
اولوب، کرك بوجهتجه وکرك اینجی صیدندن طولایی
اهمیتی زیاده اولدیغی، وموقعاً بو سنجاغه ملحق
بولندیغی حالده، شیخی بولنان آدمك مجرد منفعت

شخصیه‌سیچون انکلترەنك حمایه‌سی آلتنه کیرمسی‌شایان تأسفدر. قسم شمالیسنك سواحلی نسبةً دوز وارا-ضیسی دها قورو اولوب، الك معمور بری مذکور کورفزك اطرافنده اولان قسم جنوبیسیدر. مرکز لوا ایله شمال جهتنده بولنان قطیف قضاسی تمامیله مضبوط اولوب، اهالیسی دخی حکومت سنیه‌یه ایصینمش ایسه‌ده، جنوب جهتنده واقع و باشلیجه مذکور کورفزی تشکیل ایدن اوزون برشبه‌جزیره‌دن عبارت اولان قطر قضاسی الیوم بر قائممقاملقدر. (هفوف)شهرینك ۴۲۰۰۰ اهالیسی‌اولدیغی کبی، قضا مرکزلری اولان قطیفك دخی ۱۸۳۰۰ وقطرك ۹۳۰۰ اهالیسی واردر. بو معمورەلرك خانەلری کارکیر واولدقچه کوزل اولوب، بو اوچ مرکزده برر رشدیه مکتبی واردر. اهالینك کندیلرینه مخصوص مساجده مربوط مکتبلری ده بو-لنوب، بونلرده یالکز قرآن کریم حفظ وبرآز قرائت وکتابت تعلیم ایدیلیر. داخل لواده ۳۰ قدر مدرسه دخی بولنوب، نحو وفقه اوقونور. یالکز مراکزده سنیلره مخصوص بر قاچ منارەلی جامع بولنوب، وهابیلره مخصوص وتقریبا ۴۰۰ عددینه بالغ اولان معابد ایسه، مذهبلری اقتضا-سنجه، منارەسز مساجددن عبارتدر. سنجاغك هواسی صیجاق ایسه‌ده، عمومیت اوزره یابس وصاغلام اولوب، یالکز قطیف قصبه‌سی قربنده بر بتاقلق وبرنج تارلەلری بولندیغندن، اورانك هواسی رطوبتلی وصیتمەلیدر. بصرەدن هجین پوسته‌سی ایشلیور. لوا بر وجه مذکور ۳ قضایه منقسم اولوب، الکواسع و الك معموری اولان مرکز یعنی هفوف قضاسی: مبرز، جفر، عجیر، زیارە، عدیده اسملریله ۵ ناحیه‌یی دخی حاویدر.

نَجْران { یمنك شمال شرقی کوشه‌سنده ودهنا صحرای کبیرینك کنارنده بر یر اولوب، بونك اهالیسی اسکیدن بری دین عیسوی‌یی قبول ایتمشلردی. حق موسوی المذهب بولنان ملوك یمندن ابونواس بونلری کندی دیننه دعوت ایدوب، قبول ایتمدکلرندن، ایچلرندن یکرمی بیك کشی قتل ایتمکله، آیت کریمه‌ده اشبو مقتولین «اصحاب الاخدود» اسمیله مذکوردر. وقت سعادتده نجرانلیلر مبعوثلر کوندروب، صلحاً تابع اولمشلردر. بعده خلافت جناب فاروقیده عموم جزیرة العربدن غیر مسلم اولانلر اخراج اولندیغی صرەده بونلر دخی چیقاریله‌رق، واراضی واملاکارینك بدلی ویریله‌رك، کوفه قربنده ینه نجران تسمیه ایتدکاری برمحله انتقال ایتمشلردی. شمدیکی اهالیسی قرامطه مذهبنه تابع شیعیلردر.

— حورانده دخی بو اسمله بر قصبه وار ایدی، که الیوم بیوك برقریه حالنده اولوب، درزی وخرستیان اهالی ایله مسکوندر.

نَجَف { بغداد ولایتنك کربلا سنجاغنده وکربلانك ۷۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بغدادك‌ده ۱۵۰ کیلومتره جنوبنده وکوفه خرابەلرینك برساعت قدر شمالنده اولەرق فراتدن آیریلان(هندیه) جدول طبیعیسنك بالتوسع تشکیل ایتدیکی کولك کنارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، علی‌المرتضی (رضه) افندمزك تربهٔ شریفه‌سنی حاوی اولمغله مشهور وبومناسبتله (مشهد علی) دینمکله دخی معروفدر. کوفەنك معموریتی زماننده نجف شهرمذکورك قبرستانی اولوب، یاقوت‌حموی زماننده دخی عمراندن عاری وخالی بریر ایکن، بعده زوارك ترددانی منا-بتیله اعمار اولنمشدر. برسورله محاط اولوب، ۳ قپوسی، ۵۰۰۰ اهالیسی، ۴ بیوك مدرسه‌سی، ۱۷ مکاتب ابتدائیه‌سی وزوارك یادکار اولمق اوزره، آلدقلری سجاده، کفن، عبا کبی معمولاتی واردر. حضرت مشارالیهك تربه‌سی پك مزین ومکمل اولوب، اطرافنده‌سرداب حالنده قات قات مزارلغی واردر، که ایراندن‌کل‌یوم کلن جنازەلر دفن اولنور. اهالیسی همان کاملاً شیعی‌المذهب اولوب، باشلیجه تربهٔ شریفه‌نك زوارك

وكاوب دفن اولنان جنازه‌لرك خدمتلريله كچينيرلر .
يانده‌كی كولك صويی طوزلیجه اولدیغندن ، اهالی
هندیه جدولندن كتیرملك مجبوریتنده ایكن، مقدما
هند اغنیاسندن برقادین یكرمی بیك انكلیز لیراسی
صرفیله مذكور جدولدن قصبه‌یه تحت الارض صو
اساله ایتمشدر .

— نجف قضاسی كربلا سنجاغنك منتهای
جنوبینده واقع اولوب، شمالاً هندیه قضاسیله ،
شرقاً حله سنجاغیله، جنوباً وغرباً دخی برالشام ایله
محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٨٤٠٠ مربع
كیلومتره اولدیغی حالده ، آنجق ١٠٠٠٠ اهالی
ایله مسكوندر . مع هذا كوفه، رحبه وناحیه اسملریله
٣ ناحیه‌یی دخی واردر . هواسی صاغلام ولوب،
آنجق زوارك ازدحامی وعلی الخصوص دفن اولنمق
اوزره كتیریلن جنازه‌لر جیادت هوایی اخلال
ایتمكده اولدیغندن حكومت سنیه‌جه لازم كلن تدابیر
صحیه اتخاذ بیوریله‌رق رفع محذور ایدلمكده‌در .
قضا اراضیسنك آنجق ٢٠٠ ده بری یعنی ٣٨
مربع كیلومترهلك یری مزروع اولوب، باشلیجه
محصولاتی : خرما، پرنج، بغدای، آرپه وسائره‌در.
حیوانات اهلیه‌سی یعنی قیون وصیغیر ایله خركله
سوریلری چوقجه ایسه‌ده ، مرعالرینك وسعت
واستعدادینه نسبتله جزئیاتدن عبارتدر . قضا
داخلنده مشهور كوفه شهرینك خرابه‌لری بولنوب،
بوویرانه‌لرك اورته‌سنده ناحیه مركزی بركوچك
قریه ایله اون قدر طلبه‌سی بولنان برمدرسه بولنیور.
رحبه ناحیه‌سنده واسع مملحه‌لر واردر .

نجف { فرس شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر :
برنجیسی اصفهانلی اولوب، شوبیت اونكدر :

آنچه شد تقدیر نتواند كسی تدبیر كرد
دردلم خون كشت هرخونی كه مادر شیر كرد

— ایكنجیسی (شیخ عبدالكریم) هندستانك
لكهنو شهرندن اولوب، شوبیت اونكدر :

ناله خیزد ز دلم كاهی وآهی كاهی
چون بخاطر كذرد یادتكاهی كاهی

— اوچنجیسی (مولوی — علیخان)هندستانك
شاهجهان آباد مضافاتندن اولوب، اكثر علومه واقف
اولمغله، بعض مناصبه نائل اولمش؛ وبر خیلی كتابلر
یازمشدر . مكملجه بر تاریخی اولدیغی كبی ،
« دساتیر »ی فارسی‌یه ترجمه، وتوراتی دخی نظماً
لسان مذكوره نقل ایتمشدر . « هفت پیكر »
و« قصهٔ هیروررانجهه » عنوانلریله ایكی منظومه‌سی
دخی واردر . قرن سابق هجری اواخرینه‌دك
برحیات ایدی . شوبرایكی بیت توراة ترجمه‌سندندر:

اكر ژرف تكریم لختی بهوش
بكفتار دانا كذاریم كوش
بیك ره همه پا كذاریم ما
دكر كونكیها نداریم ما
كه یزدان دانا توانا یكی ست
همه ناشناسیم ودانا یكی ست

نجفی { فرس شعراسندن ایكی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی هندستانك اله آباد
شهرندن ایدی؛ و ١٢ یاشنده ایكن تكمیل علوم
ایده‌رك، شعره شروع ایتمش؛ و ١٦ یاشنده ایكن،
١١٧٠ ده وفات ایتمشدر . شوبیت اوطفل كاملك
جملهٔ اشعار استادانه‌سندندر :

غنچهٔ باغ امیدم نشكفت
عمرچون باد خزان رفت وكذشت

— ایكنجیسی (سید محمد —) نجف ساداتندن
اولوب، هندستانه وبعده ایرانه سیاحت ایتمشیدی .
شو رباعی اونكدر :

ای یاد توام سلسله جنبان جنون
دور از تو وبزم تو چونم وچون
چون شمع ستاده تابزانو در اشك
چون جام نشسته تابكردن در خون

نجم الدین { [ملك افضل — ایوب بن شادی وملك صالح — ایوب]
[« ایوب » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

نجم الدین { (ابویوسف یعقوب بن صابر المنجنیقی) مشاهیر شعرادن
اولوب، ٥٥٤ تاریخنده حرانده دنیایه كلمش؛ وتحصیل
علمدن صكره ، بغدادده سلك عسكری‌یه دخول
ایله ، منجنیق آتمق خدمتنده استخدام اولنه‌رق،
بوفنده اكتساب ایتدیكی مهارت فوق العاده اوزرینه،
منجنیقی لقبیله شهرت بولمش ایدی. سائر خدمات
عسكریه وملكیه‌ده دخی قوللانیله‌رق، كرك اشعار
وتألیفاتیله وكرك عسكرلكده واداره مملكتده‌كی

اقتداریله کسب اشتهار ایتمشدی . فن حرب، تعبیة الجیش، فتح ثغور، استحکامات ، احوال فروسیت ، احوال محاصره، ریاضت میدانیه (؟)، حیل حربیه، انواع اسلحه وادوات حرب و آلات صنوف واوصافی حقنده « عمدة السالك فی سیاسة الممالك » عنوانیله فصول عدیده‌یه منقسم مفصل ومکمل برکتاب تالیف ایتمشدر ، که اکالنه موفق اوله‌مدیغی حالده، ینه بك قیمتدار بر اثر اوله‌جغی آکلاشیلیور. اواخر عمرنده، پیر فانی اولدیغی حالده، بك ظریف ومجلس آرا برذات اولوب، خلیفهٔ عباسی ناصرلدین الله وسائر امرا وکبرا عندنده قدر واعتباری زیاده ایدی. بك چوق اشعار لطیفه ومصنعه‌سی واردر. ٦٢٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. آخر عمرنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

اذاما بات من ترب فراشی
وصرت مجاور الرب الرحیم
فهنونی اصیحابی وقولوا
لك البشری قدمت علی الکریم

نجم الدین { (ابوالحسن علی بن داود. القهقری) مشاهیر فقهاء

حنفیه‌دن اولوب، ٥٦٨ تاریخنده بصره جوارنده دنیایه کلمش؛ ودمشق شامده فقه ایله اشتغال ، وزهد وتقوی ایله شهرت بولمش ایدی. ٦٤٥ تاریخنده دمشقده وفات ایتمشدر . زبیر بن عوام (رضه)ك نسلندن اولدیغی مرویدر .

نجم لدین بن اللبودی { [« ابن اللبودی » ماده‌سنه مراجعت.]

نجم الدین بن المنفاخ { (ابوالعباس احمد بن ابی الفضل

اسعد بن حلوان) مشاهیر اطبا وحکماء اسلامدن اولوب، ٥٩٣ تاریخنده دمشقده دنیایه کلمش ؛ ووالده‌سی شهر مذکورده (بنت دهین اللوز)اسمیله شهرت بولمش عالمه بر قادین اولدیغندن، (ابن العالمه) دینمکله دخی متعارف اولمش ایدی . ادبیاتده دخی یدطولاسی اولوب، شعر وانشاده وقتنك فریدی ایدی . عود چالمه‌ده وحسن خطده دخی مهارتی وار ایدی . آمد صاحبی ملك مسعودك خدمت طبابتنده ووزارتنده بولنوب، برچوق احسانلرینه نائل اولدقدن صکره، غضبنه اوغرایه‌رق ، اموالی

مصادره اولنمغله، دمشقه عودت، وبرمدت دخی حمص صاحبی ملك اشرف بن ملك منصوره خدمت ایلمشیدی . کندیسندن بك چوق آدملر تعلم واستفاده ایتمشلردی . اسمر بکزلی ونحیف البدن برآدم اولوب، حدت مزاجنه بناءً کیمسه‌یه مدارا ایتمزدی. ٦٢٣ تاریخنده وفات ایتمشدر . باشلیجه تألیفاتی : « کتاب التدقیق فی الجمع والتفریق »، « کتاب هتك الاستار فی تمویه الدخوار »، « شرح احادیث نبویة تتعلق بالطب » ، « کتاب المهملات فی کتاب الکلیات »، « کتاب المدخل الی الطب »، « کتاب العلل والاعراض»، « کتاب الاشارات المرشدة فی الادویة المفردة » وسائره‌در . بوکتابلرك اهمیتی عنوانلرندن دخی آکلاشیلوب، برنجیسنده بربرینه بکزین امراضك علائم فارقه‌سندن وتفریق وتشخیصلری اصولندن بحث ایدیور .

نجم الدین رازی { اعاظم شعرای ایراندن وکبار متصوفیندن

اولوب، شیخ نجم الدین کبری مریدانندندر. چنکیزك خروجنده جانب رومه سیاحت ایدوب ، قونیه‌یه کلمش؛ ومولانا جلال الدین رومی وصدرالدین قونوی ایله کوریشمش ایدی . « کشف الحقایق وشرح الدقائق » عنوانیله برتألیفی و « بحر الحقائق » عنوانلی بر اثری دها واردر . ٦٥٤ تاریخنده بغدادده ارتحال ایدوب، جنید بغدادی قربنده مدفوندر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعار مرشدانه‌سندندر.

دشمن مارا سعادت یار باد
در جهان از عمر برخوردار باد
هرکه خاری مینهد در راه ما
خار ما در راه او کلزار باد

نجم الدین زرکوب { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب ،

ضرورتله یاشامش ، وشو قطعه‌یی کندی حالنه مناسب سویلمشدر :

منم ز رکوب ومحصولم ز صنعت
بجز فریادی وبانکی نباشد
همیشه درمیان زر نشینم
ولیکن هر کزم دانکی نباشد

نجم الدین سمنانی { شعرای ایراندن اولوب ، شوربائی

جملهٔ اشعارندندر :

بامن فلکا چرا چنـین در کینی
هر لحظه برای من غمی بگزینی
بر خاسـته‌ئی بر ای من میدانم
تا نفکنیم زپا دمی ننشینی

نجم‌الدین کاشی { (علی بن عمر) مشاهیر علمادن اولوب، حکمت ومنطق وسائر علومده تصنیفات عدیده‌سی واردر. ٦٧٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. منطقه دائر «العین» و «الشمسیه» عنوانلریله ایکی کتابی و «جامع الدقایق» و «حکمة العین» عنوانلریله دیگر ایکی تألیفی و علوم ریاضیه وطبیعیه‌یه دائر دیگر بر اثری دخی واردر.

نجم‌الدین کُبری { (ابو الجناب احمد بن عمر الخیوق) مشاهیر صوفیوندن واعاظم شعرادن اولوب، خوارزملیدر. اثنای تحصیلنده مناظره ومباحثه‌یی چوق سووب، دائما غلبه چالدیغنـدن، (الطامة الکبری) دینمکله شهرت بولمش، وکثرت استعمال ایله (طامه) لفظی حذف اولنه‌رق، (کبری) کندیسـنه لقب اولمش ایدی. بابا فرج تبریزی، شیخ اسماعیل قصری، عمار یاسر وشیخ روزبهان مصری کبی کبار مشایخدن اخذ طریقت وتصوف ایدوب، درجات عالیه‌یه نائل اولمش؛ ونجم‌الدین رازی، مجدالدین بغدادی، سعدالدین حموی، سیف‌الدین باخرزی، کمال خجندی وشیخ رضی‌الدین علی لالا کبی مشاهیر جمله مریدا- نندن بولنمشدر.

نجم‌الدین کرمانی { ایران شعراسندن اولوب، برخیلی تصنیفاتی واشعاری واردر. شو رباعی اونکدر:

خبر حادثه هرگز طلبم کس نکند
یك پرسش کرم جز تبم کس نکند
ورجان بلب آمدم بجز مردم چشم
یك قطرهٔ آب برلبم کس نکند

نجم ثانی { (میرزا یار احمد) شاه‌اسماعیل صفوینك وزیری اولوب، ٩١٨ تاریخنده عبدالله خان اوزبکك الینه اسیر دوشه‌رك، تلف اولمشدر.

نجمی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا- سندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، ایکیسی دخی علم هیئت ونجوم ایله اشتغاللرندن طولایی بومخلصی اختیار ایتمشلردی. بری جانیکلی اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دورنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قلر ایلر کشی‌یه طالع بد
اختر سعد ایلمزسه مدد

— دیگری بروسـه‌لی اولوب، پدری ایراندن اورایه کلمشیدی. سلطان سلیمان خانك شهزاده‌ایکن دفترداری بولنان سنان چلبی‌یه انتساب ایدوب، معیتنده ازوورنیق ویکیپازاره‌کیده‌رك، مشارالیهك یکیپازارده بنا ایتدیکی مدرسه مدرسـلکنه نصب اولنمش؛ وبعده ابوالسعودافندی توسطیله درسعادتده حلب اولنه‌رق، ابا ایوب انصاریده بر مدرسـه‌یه تعیین اولنمش؛ و ٩٧٨ ده وفات ایتمشـدر. شو بیت اونکدر:

اولمسه فرش منقش دامن صحرا یتر
بولمسه‌م سقف مقرنس کنبد مینایتر

نجمی { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلی وعلم نجوم ایله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

درپیش دوست تحفهٔ جان بس محقرست
در خاك پای یار سر از خاك کمترست

نجیب { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری اصفهانلی ایدی. شو بیت اونکدر:

ماییم نخل ایمن مارا ثمر نبا شـد
جز لمعهٔ تجلی چیزی دکر نبا شد

— دیگری (نجیب‌الدین بن ابی بکر) ترمذلی اولوب، خطاطلقده دخی مهارتی وار ایدی. اکثر اشعاری رباعیاتدن عبارتدر.

نجیبا { ایران شعراسندن اولوب، استرابادلی اولدیغی حالده، شاه سلیمان صفوی

زماننده اصفهانده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غبار راه کشتم سرمه کشتم توتیا کشتم
بچندین رنك کشتم تا بچشمت آشنا کشتم

نجیب افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر :

برنجیسی (صو یولجی زاده محمد —) خطاطلقله دخی مشهور اولوب، « دوحة الکتاب » عنوانیله بر تذکرهٔ خطاطینی واردر. طریق علمه سالك اولوب، ۱۱۷۱ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر :

یارك کوزنجه آهوی چشم رمیده‌سن
نرکس چمنده حیرت ایله آچدی دیده‌سن

— ایکنجیسی مورەنك مرکزی بولنمش اولان طراپلیچه خاندانندن ومشایخ خلوتیه‌دن اولوب، وزرادن عبدالرحمن سامی پاشا مرحومك پدریدر. ۱۲۳۶ تاریخنده یونان عصیاننده شهیداً ارتحال ایتمشدر. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر :

ید بیضای تجلیدن آلور فر مهتاب
مه تولە ایدر انکشتنی انور مهتاب

نجیب الدین سمرقندی { (ابو حامد محمد بن علی) مشاهیر اطبادن اولوب، فخرالدین رازی بن الخطیب ایله معاصر ایدی. چنکیز عسکرینك هجومنده هراتده تلف اولمشدر. « کتاب اغذیة المرضی »، « کتاب الاسباب والعلامات »، « کتاب الاقربادین الکبیر » و « کتاب اقربادین الصغیر » عنوانلی آثارك صاحبیدر.

نُجَیر { یمنده حضرموت حدودنده متین بر قلعه اولوب، ۱۲ نجی سال هجریده اشعث بن قیسك ریاستیله ارتداد ایدن اهل رده، جانب صدیق اکبر (رضه) دن مأمور بیوریلان زیاد بن لبید البیاضی طرفندن صیقیشدیرلدقده، بو قلعه‌یه تحصن ایتمشلردی. بعده تسلیم اولنوب، قلعه فتح اولنمشدی.

نُجَیرَم { بصره قربنده وساحل بحرده واقع بر تپه‌نك اوزرنده بر قصبه وبصره داخلنده بر محله ایدی.

نجیرمی { (ابو یعقوب یوسف بن یعقوب بن خرزاد) مشاهیر لغویوندن اولوب، ۳۴۵ تاریخنده بصره‌ده طوغمش؛ ومصرده نشأت ایدوب، ۴۲۳ ده اوراده وفات ایتمشدر. علم لغتده واشعار واخبار عربده‌یه طولی صاحبی ایدی. قدمای شعرانك دیوانلرینی استنساخ ایدر؛ وحسن خطی اولمامغله برابر، یازدیغی نسخه‌لر، صحتلرندن طولایی، آغر بها ایله صاتیلیر ایمش.

نحاس { [« ابو جعفر نحاس » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

نحیفی { (سلیمان — افندی) مشاهیر شعراء عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. بعض خدمات دولتده بولندقدن صکره، ۱۱۰۰ تاریخلرنده محمد پاشا معیتنده جانب ایرانه و ۱۱۳۰ ده دخی ابراهیم آغا معیتنده مجارستانه سفر ایتمش؛ وبعده شق ثانی دفترداری اولمش ایدی. ۱۱۵۰ ده وفات ایدوب، طوپ قپو خارجنده مدفوندر. اشعاری متین وسلیس اولوب، مثنویٔ شریفی نظماً ترکجه‌یه ترجمه، وبر چوق نعوت شریفه ایله سائر اشعار و « حلیة الانوار » عنوانلی بر مجموعه ایله مولد جناب رسالتپناهی‌یی متضمن بر منظومه ترك ایتمشدر. ترجمهٔ مثنویسی متن فارسیسیله برابر مصرده پك دلنشین تعلیق حروفاتله طبع ونشر اولنمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

حساد عصرك ایتمه نظر کفت وکوسنه
شیر التفات ایدرمی کلابك غلوسنه
لازم دکل عنایتی اهل تکبرك
بخش ایلدم عطاسنی وجه عبوسنه

— اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن برنحیفی دخی بولنمشدر، که اسمی محمد اولوب، حمید دیارندن وزمرهٔ قضاتدن ایدی. شو بیت اونکدر :

عرض قامت ایتمینجه دل آلنمز کوردی یار
صکره‌دن قامت کتوردی اول نکار شیوه‌کار

نخاو { (Néchao) مصر قدیم فراعنه‌سندن ایکی کشینك اسمیدر : برنجیسی قبل المیلاد سکزنجی قرنك اواخرنده حکم سورمش؛ وحبش حکمداری (سباقون) ایله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولوب، (پسامتیك) اسمیله بشیکده بر چوجغی قالمش ایدی. — ایکنجیسی برنجینك

نوروني ومرقوم پسامتيكك اوغلى اولوب، قبل الميلاد ٦١٧ دن ٦٠١ تاريخنه دك حكم سورمش؛ وآق دكز ايله بحر احمر آره‌سنده بر طريق اختلاط آچمق اوزره، نيلدن بحر احمره بر جدول كشادينه تشبث ايتمش ايدى. يهود حاكمى يوشع عليهنده حرب ايدوب، آنوركحكمدارى نابو پولاصرى دخى مغلوب ايتمش ايسه‌ده، متعاقباً ايكنجى بختنصر طرفندن قرقسيه‌ده مغلوب اولوب، آلديغى يرلرى تركه مجبور اولمشيدى. آفريقا قطعه‌سنى دور ايتمك اوزره، بر هيئت بحريه‌يه سير وسياحت ايتديرديكى دخى مرويدر.

نخچوان { (Nakhitchévan) روسيه‌نك ماوراء قافقاس ايالاتندن اريوان ايالتنده و اريوانك ١٣٧ كيلو متره جنوب شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، قسم كليسى تاتار وبر مقدارى ارمنى اولمق اوزره، ٥٣٩٠ اهاليسى، دباغخانه‌لرى، طوغله وچناق چوملك كارخانه‌لرى، قربنده سنوى درت بچق مليون كيلو محصول ويرر قيا طوزى، دكرمن طاشلرى وايرانله ايشلك تجارتى واردر. پك اسكى بر شهر اولوب، ارمنيلر حضرت نوح (عم) ك تأسيس كرده‌سى اولديغنه ونبى مشاراليهك مرقدى بونده بولنديغنه معتقددرلر. — قضاسنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٣٦٥ مربع كيلومتره واهاليسى ٦٦٧٧٥ كشى اولوب، قسم اعظمى تاتاردر.

نخچوان { ياخود ناچواز (Nakhitchévan, Natchévan) روسيه‌ده يقاترينوسلاو ايالتنك روستوف قضاسنده وروستوفك ٢ كيلو متره شمال شرقيسنده اوله‌رق (دون) ايرماغنك صاغ كنارنده وبو نهرك آزاق دكزينه دوكلديكى محلدن ٤٠ كيلو متره يوقاريده بر قصبه اولوب، ١٩٤٥٥ اهاليسى، ايچ ياغى، موم، طوغله وسائره فابريقه‌لرى وصيد ماهيسى واردر. يكى بر قصبه اولوب، ١٧٨٠ ده بعض ارمنى مهاجرلرى طرفندن تأسيس اولنمش؛ واكثر اهاليسى بو جنسيته منسوب بولنمشدر.

نخشب { ماوراء النهرده واقع (نسف) بلده‌سنك اسم ديكريدر. [«نسف» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نخشبى { (سيد ضياء الدين بدايونى) مشاهير شعرادن اولوب، عن اصل ماوراء النهرك نخشب يعنى نسف قصبه‌سندن اولديغى حالده، هندستانده ياشامش؛ و ٧٥٠ تاريخنده دهليده وفات ايتمشدر. شيخ نظام الدينك مريدانندن ايدى. «سلك السلوك»، «عشرهٔ مبشره» و«طوطى نامه» عنوانلى كتابلرك مؤلفيدر. شو بيت جمله‌ اشعارندندر:

لاله يك داغ بدل دارد و عالم داند
من كه صد داغ بدل دارم وكس محرم نيست

نخعى { [«ابراهيم نخعى» و «شريك النخعى» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

نخلى { ايران شعراسندن اولوب، بخارا ليدر. شو بيت اونكدر:

هنوز لب بدعا ناكشوده از صدجا
رسيده مژده كه درهاى آسمان بستند

نخوم { مصرده برقصبه اولديغى كتب عربيه‌ده مذكوردر.

نخيله { كوفه‌نك خارجنده بر ير ايدى، كه حضرت على (رضه) افندمز انبارده عاملنك قتلنى ايشيدنجه، اورايه چيقه‌رق، كوفه‌ليلر عليهنده بر خطبهٔ بليغه ايراديله: «اللهم انى لقد مللتهم ومللونى فارحنى منهم» بيورمش، وچوق كچمه‌دن شهيد اولمشلردى.

ندائى { ايران شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (حافظ —) سلطان حسين بايقرا دورى شعراسندن اولوب، هراتليدر. شو مطلع اونكدر:

كاش دوزد همدمى چاك كريبان مرا
كآتش دل مى نمايد سوز پنهان مرا

— ايكنجيسى نيشابورلى اولوب، يزدده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

نزديك اينچنينم دور آ نچنان كه كفتم
نى تاب وصل دارم نى طاقت جدايى

— اوچنجيسى (شيخ محمد صالح) سمرقندلى اولوب، شو مطلع اونكدر:

جور وجفا مكن بكن مهر و وفا نكار من
خندهٔ خود مبين ببين كريهٔ زار زار من

— دردنجیسی کیلانلی وملا خیالینك اقرانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

چو بینم که از دور ماهی بر آید
مرا بی تو از سینه آهی بر اید

ندرومی { [« ابو عبدالله ندرومی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نُدهه { طوران ایله مکران وسند آره‌سنده ومهران (یعنی سند) نهرینك غرب جهتنده برخطه اولوب، ایکی اورکوجلی دوه‌لریله وپرنج، موز، نار وسائر محصولاتنك کثرتیله مشهوراولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

ندیم { (احمد — افندی) عثمانلی شعراسنك سرآمدانندن اولوب، استانبوللیدر. سلطان ابراهیمك اواخر سلطنتلرنده قاضیعسکر بولنمش اولان مصطفی افندینك توروني اولوب، طریق قضایه سالك اولمغله، محمود پاشا محکمه‌سنده حاکم بولنمشیدی. سلطان احمد خان ثالث دورنده صدراعظم داماد ابراهیم پاشانك کتابنجیسی وندیمی ایدی. مرتب دیوانی واردر. « صحائف الاخبار »ی ترکجه‌یه ترجمه ایدوب، « منجم باشی تاریخی » عنوانیله شهرت بولمشدر. ١١٤٣ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— محمود ندیم بك اسمنده متأخرین شعرادن بری دخی اولوب، سرای همایوندن چیقمش، ودخان کمرکی امانتنده وقپوکتخدالق مأموریتنده بولنمش؛ و ١٢٥٣ ده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

خمار کیف وصلت چکمزم دیردی ندیم اما
شراب شیوهٔ عشقکله مخمور اولدی کیتدکجه

— [« محمود ندیم پاشا » ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

ندیم { فرس شعراسندن دخی بش ذاتك مخلصیدر.

برنجیسی (مولانا —) تذکرهٔ دولتشاهده مذکور شعرادن اولوب، هجو وهزله مائل ایدی. قلمزنلر حقنده اولان شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بیك دست شمشیر ودستی دکر
قلمزن نکهدار وشمشیر زن

— ایکنجیسی (میرزا زکی) عن اصل مشهدلی اولوب، اصفهانده نشأت، وشاه حسین صفوی‌یه انتساب ایتمش ایدی. بعده نادر شاهه انتساب ایدوب، بونك شدت وغضبندن لرزان اولدیغی حالده، مشارالیهك بغدادی محاصره‌سنده، زیارت نجف ایچون مساعده استحصال ایده‌رك، ١١٥٢ ده او بقعهٔ مبارکه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کسی بحال کس از بیکسی نمی سوزد
بعدعای دل روزکار می سوزم

— اوچنجیسی (ملا محمد — روضه خوان) اصفهانلی اولوب، هندستانه رحلتله، لکهنوده نواب وزیر علی خانه انتساب ایتمشیدی. آصف الدوله بهادر حقنده اولان شو تاریخ جملهٔ اشعارندندر:

نقشبند کاف ونون برترتب آصف نوشت
هاهنا روح وریحان وجنات نعیم

— دردنجیسی (میرزا علی بیك) دهلی ملوکی ندماسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

ازتو دل مهرو وفا میخواهد
سادکی بین که چها میخواهد

— بشنجیسی (شیو غلام) لکهنو بت پرستانندن اولوب، اود حکمداری محمد علی شاهك دامادی نواب محسن الدوله‌یه منسوب ایدی. شو بیت اونکدر:

ما ومجنون همنشین بودیم در ایوان عشق
او بصحرا رفت ومادرکو چها رسوا شدیم

ندیم موصلی { (ابو اسحق ابراهیم بن ماهان) [« ابراهیم موصلی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ندیمی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری اصفهانلیدر، وایکنه جیلکله تعیش ایدرمش. شو بیت اونکدر:

ندیم بزم بلا جان ناتوان من است
فروغ شمع غم ازمغز استخوان من است

— دیکری بلخلی اولوب، شو بیت اونکدر:

دل بمحرومیٔ دیدار نهم به که زدور
همچو حسرت زدکان آیم ونظاره کنم

نذری { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری شاملو طائفه‌سی امرا-

سندن اولدیغی حالده ، عراقده بعض کبرانك خد. متنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

نذری که ببزم وصل ساغر میزد
لاف همه یاری بتو ستمکر میزد

— دیکری کاشانلی اولوب، شو بیت اونکدر :

نمیدانم چه بی دردیست یارب ناصح مارا
که چاك سینه‌را از چاك پیراهن نمیداند

نذیر { فرس شعراسندن ایکی کشی اولوب ، بری (محمد —) لکهنولی ایدی. شو بیت اونکدر:

حیف برطالع واژون که شباب آمد ورفت
دولتی بودکه درعالم خواب آمد ورفت

— دیکری (محمد طیب) اود خطه‌سنك خیر آباد قصبه‌سندن ایدی . شو بیت اونکدر :

اقلیم دلم تمام بکرفت
زلف توزهی دراز دستی

نرباده { یاخود نرماده (Nerbada, Narmada) هندستانك انهار عظیمه‌سندن اولوب ، ایالات وسطیه دینلن واسع مملکتك قسم شمالیسنده ٢٢°٤١′ عرض شمالی ایله ٧٩°٢٩′ طول شرقیده نبعانله ، غربه طوغری جریان ایده‌رك، (جبلپور) شهری ایچندن مرور ، وبعده مذکور ایالات وسطیه ایله راجپوتانه ممالك ممتازه‌سی آره‌سنده خط حدودی تشکیل ، وصکره ممالك مذکو. ره‌نك ایچنه دخول ایدر؛ ونهایت بمبای اداره‌سنه کیروب ، (کمبی) کورفزینك ساحل شرقیسنه و (سورات) اسکله‌سنك شمالنده اوزون برخلیج تشکیل ایده‌رك، بحرعمانه منصب اولور. مجراسی خط مستقیم اوزره ، وطولامباجلری حساب اولنمقسزین ، ٩٦٠ کیلو متره اولوب ، حوضه‌سی ٩٤ ٢٧٦ مربع کیلومتره‌در. یاز موسمنده واقع فیضانلنده ٧٠ ٠٠٠ مکعب متره صو دوکدیکی حالده ، قوراقلق موسمی اولان قیش اثناسنده صوبی نسبةً پك آزدر . مجراسنك یالکز آشاغی قسمی سیر سفائنه صالحدر.

نرس { کوفه جوارنده فراتدن آیرلمش بر جدول اولوب ، ساسانیاندن نرسی بن بهرام طرفندن حفر ایدلمش اولمغله ، بو اسمله تسمیه اولنمشدی. اطرافنده برچوق قرا بولنوب ، ناحیه‌سنه دخی (نرس) نامی ویریلیردی . بوناحیه‌دن (نرسی) نسبتیله متعارف برچوق علما وسائر مشاهیر یتیشوب ، اك مشهورلری (ابی) لقبیله معروف (ابوالغنایم محمد بن میمون النرسی) در ، که ٤٢٤ ده دنیایه کلوب ، ٥١٠ ده وفات ایتمش؛ وحدیث وتفسیر وسائر علومده‌کی وسعت معلوماتیله وقوۀ حافظه‌سنك شدتیله شهرت بولمشدر .

نرسس { سنت — (St Nersès) ارمنیلرك عزیزلرندن اولوب، اشکانیان سلاله. سندن وارمنی مذهبنك مؤسسی اولان سنت غرغورك احفادندن ایدی. ٣٦٤ تاریخ میلادیسنده بطریق انتخاب اولنوب ، بعض قوانین مذهبیه وضع، وبرچوق خسته خانه ویتیمخانه‌لر تأسیس ایتمش ایدی . سوء احوالی تنقید ایتدیکی حاکم مملکت طرفندن مسموماً ٣٨٣ ده وفات ایتمشدر. — ار. منیلرك برمنظوم تاریخیله دیکر بعض آثار صاحبی اولان دیکر برسنت نرسس دخی اولوب ، اون ایکنجی قرن میلادیده بطریق بولنمشدر .

نرسی { (Narsès) ایران ملوکندن ساسانیان سلاله‌سنك یدنجی حکمداری اولوب، ایکنجی بهرامك اوغلیدر. ٢٩٦ تاریخ میلادیسنده برادری بهرام ثالثه خلف اولوب ، اوسنه روما. لیلرله ایتدیکی محاربه‌ده بعده ایمپراطور اولان (غالریوس ماقسیمیانوس) ی مغلوب ایده‌رك ، جزیره‌یی ضبط ایتمش ایسه‌ده ، مؤخراً مرقوم غالریوسك غلبه چالمسیله ، نرسی جزیره‌یی رد ایتمه. کدن بشقه ، دجله‌نك اوته‌سندن دخی بش ایالت ویرمکه مجبور اولمش ایدی. ٣٠٣ تاریخنده فرا. غت ایده‌رك ، تختی اوغلی هرمزه ترك ، وآز مدت صکره وفات ایتمشدر .

نرکس { (Narcisse) اساطیر یونانیه‌ده بر شخص موهومدر ، که کویا (کفیس) نهریله (لیریوپه) نام برینك اوغلی اولوب، حسن وآنیله مشهور ایدی. کویا کندیسنه تعشق ایدن (اقو) یاخود (ایخو) یعنی « عکس صدا » یی رد ایده‌رك، صویه انعکاس ایدن کندی صورتنه عاشق اولمش ؛ وبو دلبر موهومنه نائل اوله‌مدیغی ایچون ، اونی کوردیکی صوبك ایچنده بوغلمش ایدی . بوشخص موهومك نرکس چیچکندن کنایه اولدیغی آکلاشیلیور.

نرکسی { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، (ابهر) شیخ زادکانندن اولدیغی
حالده، هراتده یاشامش؛ وبناءً علیه علیشیر نوا-
یینک تذکره‌سنده هراتلی یازلمشدر. ابتدا آهی
تخلص ایدرمش. دولتشاه تذکره‌سنده بو ذاتک
بکندیکی اشعاری بنسه‌مک عادتی اولدیغنی بیان
ایدیور. هراتده برآره‌لق محتسب بولنمش؛
و٩٣٨ تاریخنده ٧٠ یاشلرنده قندهارده وفات
ایتمشدر. «مخزن‌الاسرار» ه نظیره اوله‌رق، بر
منظومه‌سی، ومرتب دیوانی واردر. شو بیت
اونکدر:

بیاد صفحهٔ رخسار اوکر نه فزون آمد
کشادم فال مصحف سورهٔ یوسف برون آمد

نرکسی { (محمد — افندی) عثمانلی منشیا-
نندن اك مشهورلرندن اولوب، آثاری
طرز قدیم انشانك برتمثال مبالغه‌کارانه‌سیدر. معنا-
دن زیاده لفظه اهمیت ویرمك اسکی منشیلرك
عادتیدر؛ لکن بسبتون معنایی لفظه فدا ایدوب
عادتا معناسز طمطراقلی الفاظدن عبارت مهملات
یازمق صاحب ترجمه‌یه مخصوص بر طرزدر.
«خمسه» سی بوکا شاهددر. حسن خطی دخی
اولوب، بعض آثاری کتبخانه‌لرده موجوددر.
عن اصل بوسنه‌لی اولوب، ١٠٤٤ تاریخنده
درسعادتده وفات ایتمکله، ایوب جوارنده مدفوندر.

نروا { (Nerva) روما ایمپراطورلرندن اولوب، ٢٥ تاریخ میلادیسنده (نارنیه)
ده طوغمش؛ و ٩٦ تاریخنده دومیتیاندن صکره
ایمپراطور انتخاب اولنوب، ایکی سنه کمال سکونت
واسایشله حکومت سورمش؛ وهر خصوصده مجلس
اعیانله استشاره ایدوب، اوغللغه قبول ایتدیکی
(ترایان) ی دخی مشاور اتخاذ ایتمشدی. ٩٨ ده
وفات ایدوب، مرقوم ترایان خلفی اولمشدر.

نرون { (Néron) روما ایمپراطورلرینك یعنی قیاصره‌نك بشنجیسی اولوب،
٣٧ تاریخ میلادیسنده (آنتیوم) ده طوغمش؛
وسردارلرندن (جرمانیقوس) ك قیزی بولنان والده‌سی
(آغریپینه) نك حیل و دسایسی سایه‌سنده اوکی
پدری ایمپراطور (قلاودیوس) طرفندن بیوك اوغلی
(بریتانیقوس) ه بدل وارث حکومت اتخاذ اولنه‌رق،
قیزی اوقتاویه‌یی دخی تزوجله دامادی اولمش ایدی.
٥٤ تاریخنده، قلاودیوسك وفاتی اوزرینه، تخته
چیقوب، ابتدا والده‌سنك وصایت و معاونتیله حسن
حرکتده بولنه‌رق، تبعه‌سنی ممنون ایتمش ایسه‌ده،
بعده والده‌سنی تبعید ایله، بونك تخته چیقرمق ایستدیکی
اوکی برادری بریتانیقوسی تلف ایتمش؛ وجور وسفا-
هتك انواعنی ارتکابه باشلایوب، ترتیب ایتدیکی
بر طاقم اشعار وروایاتی بالذات سسله اوقومق
واجرا ایتمك اوزره، علی ملاءالناس تیاترو صحنه‌سنه
چیقار، وجانبازخانه‌لرده کورشور، ودها بونك کبی
حال و موقعنه یاقیشمیه‌جق برطاقم حرکاتده بولنور
ایدی. حتی ٦٤ تاریخنده (تروآ) شهرینك احراقنی
مصور اوله‌رق ترتیب ایتمش اولدیغی بر منظومه‌یی
بر قله‌نك اوستندن اوقومق ایچون، رومایه آتش
ویره‌رك، شهرك بر بیوك قسمنی یاقمش؛ وبونیده
خرستیانلره عزو ایده‌رك، بو بیچاره‌لری دهشتلی
اشکنجه‌لرله اتلاف ایتمش ایدی. والده‌سی یاننه
جلب ایدوب، برکوله‌سنه تلف ایتدیردکدن صکره،
سفاهتنی بر قات دها آرتیره‌رق، ذکور
واناثدن ناموسسز اشخاصله احاطه اولنمشدی.
زوجه‌سی اوقتاویه‌یی بعدالتطلیق تلف ایتدیرمش،
و اوندن صکره تزوج ایتدیکی (پوپه) یی بر تکمه
ایله اولدیرمشیدی. (پیزون) اسمنده اسافلدن
بری طرفندن اسقاطی ایچون اولنان تشبثدن وقتیله
خبر آله‌رق، بو وسیله ایله مرقومی ودها بر چوق
اشراف ایله حسابسز خلقی دهشتلی شکنجه‌لرله اتلاف
ایتمشدی. موزیقه‌جیلق وآقتورلقده‌کی مهارتنی
کوسترمك ایچون، ٦٦ تاریخنده یونانه بر سیاحت
ایدوب، علی اویونلرده ١٨٠٠ چیچك اکلیلی
طوپلایه‌رق عودت ایتمشدی. نهایت غالیا واسپانیه‌ده
کندیسنه قارشی قیاملر ظهور ایله، هیئت اعیان
دخی کندیسنه دشمن وطن نظریله باقلمسنه قرار
ویرمکله، فراره مجبور اولوب، بر مغاره‌یه اختفا
ایتمش؛ واله دوشه‌جکنی آکلاینجه، بر قما ایله اتلاف
نفس ایتمك ایستمش ایسه‌ده، جسارت ایده‌مدیکندن،
یاننده بولنان کاتبی (اپافرودیت) قولنی ایته‌رك
٦٨ تاریخنده اتلاف ایتمشدر. جان ویررکن «دنیا
بر بیوك هنرور غائب ایدیور» دیه باغردیغی متوا-
تردر. اسمی جور وسفاهتده مثل حکمنه چکمشدر.

— بو اسمله آنف الترجمه‌دن اول روماده ایکی کشی دها کلوب، بری سردارلردن ایدی. میلاددن ۲۱۲ سنه اول (سنك) لردن صکره اسپانیه‌یه کوندریله‌رك، (اسدروبعل) ك رجعتنه میدان ویرمش؛ و ۲۰۷ تاریخنده خصم جانی اولان (لیویوس سالیناتور) ایله مشترکاً قونسلوس اولوب، ایکیسی‌ده بربرینه قارشی اولان حسیاتلرینی فراموشله، دشمن وطن اولان قارتاجلیلره قارشی متحداً چالیشه‌رق، آنیبالی مغلوب، وبرادری اسدروبعلی قتل ایتمشدی.

— دیکری ایمپراطور (تیبریوس) ك پدری اولوب، یولیوس قیصرك رجالندن ایدی؛ و بونك وفاتندن صکره بروتوس وقاسیوسك طرفنی التزام ایده‌رك، سیجلیایه قاچمش؛ و بعده حکومت طرفنی ترکله، رومایه عودت ایتمشدی. اوقتاو بونك زوجه‌سی (لیویه) یه تعشق ایتمکله، اونی بالتطلیق، عاشقنه ترك ایتمش؛ و اوقتاو ایمپراطور اولنجه، بونك اوغلی (تیبریوس) ی اوغللغه قبول ایده‌رك، وارث حکومت اتخاذ ایتمش ایدی.

نریز {آذربیجانده اردبیل مضافاتندن برقصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط‌رأسی بولنمشدر.

نریمان {اساطیرله ممزوج اولان تاریخ قدیم ایرانده ابا عن جد قهرمانلقله مشهور اولان وسیستانده حکومت سورن سردارلردن اولوب، رستم زالك جدی اولان (سام) ك پدری ایدی.

نرئوس {(Nérée, Néreus) اساطیر یونانیه‌ده دکیز آلهه‌سندن زعم اولنه‌رق، (اوقیانوس) ایله (تتیس) ویا «ارض» ك اوغلی اولدیغنه وهر وقت تبدیل شکل وصورت ایتدیکنه اینانیر، واکثریا ماوی صقاللی براختیار صورتنده تصویر ایدرلردی.

نرئیده {(Néréides) اساطیر یونانیه‌ده کویا آنف البیان نرئوس ایله (دوریس)دن متولد بر طاقم موهوم پریلر اولوب، بونلر ۵۰ عددنده اولدقلری حالده، تهاکه‌ده بولنان بحریونه معاونت ایتدکلرینه اینانیر؛ ودکیز اوتلریله ودکیز بوتجقلریله طونانمش کوزل قیزلر صورتنده تصویر ایدرلردی.

نزار {(محمد —) [«قائم بامرالله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نزاریٔ قهستانی {(حکیم —) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، ذوق واکلنجه وعشرته مائل بولنمش اولدیغی مرویدر. چوق سیاحت ایدوب، شیخ سعدیٔ شیرازی ایله دخی کورشمش؛ و ۷۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. بیوك دیوانی وایکی مثنویسی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آوازه در افتادکه تائب شدم ازمی
بهتان صریحست من وتوبه کجا کی

نزهت {هند شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

بری (خواجه نورالله) کشمیرلی اولوب، میرزا عبدالغنینك شاکردانندن ایدی. ۱۱۴۰ ده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

دویدم تابتحصیل کمال از دور بینیها
چو پروین صاحب خرمن شدم از خوشه چینیها

— دیکری (مولوی برهان الدین بن مولوی سرفراز علی) لکهنو مضافاتندن (وبوه) قصبه‌سندن اولوب، آبا واجدادی کبی متحیزان علمادن ایدی. اشعاری کربه شتر قبیلندندر. شو بیت اونکدر:

بمقصدکی رسی زاهد بزهد خشك حیرانم
نمی یابد کهر غواص تا باشد بساحلها

— دامغانلی (محمدعظیم) اسمنده برشاعرك دخی مخلصی اولوب، مرتب دیوانی اولدیغی و ۱۱۳۷ ده وفات ایتدیکی (ویلیام بیل) ك تراجم احوالنده مسطوردر.

نزهت افندی {متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ورجال دولتدن اولوب، الیوم شهر امینی بولنان رضوان پاشا حضرتلرینك پدریدر. «مغنی الکتاب» عنوانیله معانی وبیاندن باحث برکتابی وبرخیلی اشعاری واردر. ۱۲۴۴ تاریخنده درسعادتده دنیایه کلوب، ۱۳۰۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. مطبوعات مدیری ایکن محرر فقیر قلم مذکورده معیتلرنده بولندیغم مناسبتله، بر خیلی اشعار لطیفه‌سنی ایشیتمش ایدم.

نزهون { اندلسك اك مشهور ادیبه‌لرندن اولوب، كنیه‌سی (بنت القلاعی) در . بشنجی قرن هجریده غرناطه‌ده نشأت اتمشدر. عصری وزرا وادباسندن ابوبكر بن سعید ایله برچوق مطایباتی منقولدر . مشارالیهك بر بیتنه جواباً یازمش اولدیغی شوقطعه جملهٔ اشعارندندر :

حللت ابابكر محلا منعته
سواك وهل غیر الحبیب له صدر
وان كان لی كم من حبیب فانما
یقدم اهل الحق حب ابی بكر

نزیب { حلب ولایتنك اورفه سنجاغنده واورفه‌نك ۹۸ كیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق فراتك ساحل یمیننده ۶ كیلومترهلك مسافه‌ده واقع بركوچك قصبه اولوب، ابراهیم پاشانك قوماندهسی آلتنده مصر عسكریله عساكر عثمانیه آره‌سنده وقوع بولان بیوك برمحاربه‌نك میدان وقوعی اولمغله مشهوردر .

نژاد { (محمد علیخان) ایران شعراسندن اولوب، كرجی الاصل اولدیغی حالده، محمد شاه زماننده ایران جانبندن سفارتله دهلی‌یه عزیمت اتمشدی . شوقطعه اونكدر :

كرفیق منی ای درد وبلا بسم الله
سفر وادیٔ عشق است بیا بسم الله
ای اجل چند چنین درد سرم كردانی
فارغم میكنی از درد بیا بسم الله

نَسا { خراسانده سرخسدن ۲، مرودن ۵، ابیورددن ۱، نیشاپوردن دخی ۶ ویا ۷ كونلك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، برچوق علما ومشاهیرك مسقط رأسی بولنمش اولمغله مشهوردر. هواسی آغیر وصیته‌لی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. شمدی خراب اولسه كركدر.

نسائی { [« ابو عبدالرحمن نسائی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

نسائی { ایرانك اك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، خراسانك نسا قصبه‌سندن ایدی. شوبیت اونكدر:

مه جمال تو و آفتاب هر دو یكیست
خط عذار تو ومشكناب هر دو یكیست

نسبتی { ایران شعراسندن اولوب، مشهدلی اولدیغی حالده، آذربیجانده یاشامش، واردبیلده وفات اتمشدر. شو بیت اونكدر:

غائب ز دیده ناشده جان داد نسبتی
بیچاره تاب هجر ازین بیشتر نداشت

نسترو { مصرده دمیاط ایله اسكندریه آره‌سنده برجزیره اولوب، اهالیسی اطرافده‌كی كولده صرف ایتدكاری بالیقله یاشادیغی جغرافیون عرب آثارنده محرردر .

نستوس { (Nestus) ماكدونیه ایله تراكیه خطهٔ قدیمه‌لری آره‌سنده آقان قره صویك اسم قدیمی اولوب، بوندن غلط اوله‌رق، شمدی‌ده (مسته) اسمیله دخی تسمیه اولنیور .

نسطور { (Nestorius) خرستیانلغك الیوم نسطوریه دینلن مذهبنك موجدی اولوب، ۴۲۸ده كنج تئودوسیوس طرفندن قسطنطینیه پطریقلكنه نصب اولنمش؛ وآریوسك مذهبیله سائر مذاهبی رد اتمش ایسه‌ده، متعاقبا كندیسی دخی بریكی مذهب ایجاد ایتدیكندن، ۴۳۱ده اجتماع ایدن آیاثلوغ مجلس روحانیسی طرفندن عزل ونفینه قرار ویرلمش؛ ومصر چوللرینه چكیلوب، ۴۳۹ده اوراده وفات اتمشدر . تألیفاتی احراق اولنه‌رق، یالكز بعض نطقلریله مكتوباتی موجوددر. مذهبی جزیره وعراق ایله هندده انتشار ایدوب، الیوم نسطوریلر بولنیور .

نَسَف { (یاخود نخشب) ماوراء النهرك اك بیوك معموره‌لرندن اولوب، الیوم (قارشی) اسمیله معروفدر. مشاهیر علماء اسلامدن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. [«قارشی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نسفی { (نجم الدین ابو حفص عمر بن محمد) مشاهیر علمادن اولوب، اك مشهور تألیفی « عقائد نسفی » دینكله معروف اولان كتابیدر ، كه علم عقائدده یازیلان كتابلرك اك معتبری اولوب ، علامهٔ تفتازانی و سائر مشاهیر طرفندن شرح اولنمشدر . وفاتی ۳۵۷ تاریخنده واقع اولمشدر .

نسفی { (ابو البركات حافظ الدین عبدالله بن احمد) مشاهیر فقهادن اولوب، نسف

شهرنده نشئت، و ٧١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. اك مشهور تألیفی «الوافی» عنوانلی کتاب معتبری اولوب، بوکا «الکافی» عنوانیله بر شرح دخی یازمشدر. «کنز الدقائق» عنوانیله دخی مشهور بر تألیفی واردر، که اجلهٔ علمادن بر چوق ذوات طرفندن شرح وتحشیه اولنمشدر.

نسیبا { عثمانلی شاعرەلرندن اولوب، جده والیسی بولنمش اولان شریف پاشا زاده سعید بکك قیزی ایدی. شو مطلع اونکدر:

تیر نکهك ایلدی اوز جانمه تأثیر
جانا بو کمانکشلك ایله پیر اولەسك پیر

نسیبه بنت کعب { (ام عماره) صحابیاتدن اولوب، اهل مدینەدن ومازن بن نجار اولادندندر. صحابەدن وانصاردن زید بن عاصم (رضه)ك زوجەسی ایدی. هجرتدن مقدم عقبەده سیدالانام (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش؛ واحد غزاسنده زوجی واوغللری حبیب وعبدالله ایله برابر حاضر بولنوب، محاربەده مردانه اظهار غیرت وشجاعت ایتمشدی.

نسیمی { (عمادالدین) مشاهیر شعرا واهل تصوفدن اولوب، بغدادك نسیم ناحیەسندن ایدی. دور بلاد ایدوب، سلطان مراد خان اول زماننده دیار رومه دخی کلمشیدی. حلبه ورودنده، قضاءً وفات ایتمشیدی. فارسی وترکی دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کافر کورنجه زلف ورخك دیدی ای نکار
آمنت بالذی خلق اللیل والنهار

شو بیت دخی اشعار فارسیەسندندر:

سنبلش کفت ملك حسن مراست
کج نشسته است وارست می کوید

نسیمی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی عن اصل نیشابورلی اولوب، مشهدده مکتب خواجەلکیله کچینمش؛ وخطوط متنوعه تحریرله صنعت تذهیب وسائرەده مهارت صاحبی بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

برلب بام آمد آن مه کفت باید مردنت
کآفتاب عمرت اینك برلب بام آمده است

— ایکنجیسی هراتلی اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

مدام خانهٔ چشمم ز آب دیده خراب است
خراب چون نشود خانهٔ که بر سر آب است

نشاء { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (میرزا زین العابدین عبدالرزاق) عن اصل مشهدلی و شهانشاه ترکان اولادندن اولوب، اصفهانده نشأت، وعلوم ریاضیەده کی معلوماتیله کسب شهرت ایتمش؛ ونهایت تبریزده توطن ایدوب، ١١٨٠ ده اوراده وفات ایتمشدر. ایکی بیك بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

نی همین روز بود حال من آشفته چو زلف
شب هم ازبخت سیه خواب پریشانی هست

— ایکنجیسی (میرزا محمد صالح) سمرقندلی اولوب، شو بیت اونکدر:

قدت بالا کند قدر قبای شهریاری را
لبت شیرین کند بر تلخکامان زهرخواری را

نشابی { [«مجدالدین نشابی» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

نشأت { (خواجه سلیمان — افندی) متأخرین شعراء عثمانیەدن اولوب، ١١٤٨ ده ادرنەده طوغمش؛ ودرسعادتە ورودله لسان فارسی‌یی لایقیله تحصیل ایدەرك، ملا کورانیده لسان مذکور ادبیاتندن و مثنوی شریفدن درس ویرمکده ایکن، ١٢٢٢ ده وفات ایتمشدر. زهادن ایدی. شو مطلع اونکدر:

ای آه سرد براثرك یوقیدر سنك
ای اشك کرم برهنرك یوقیدر سنك

نشاط { (میرزا معتمدالدوله عبدالوهاب) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. ملوك صفویه زماننده بعض مراتب عالیەیه نائل اولمش ایکن، بعده جملەسنی ترکله، دنیادن چکیلەرك، فقرا ودرویشانك صحبتنه مائل اولمش؛ ونادر شاه زماننده اون ایکنجی قرن هجری اواخرنده وفات ایتمشدر. خوش طبع واهل دل برذات اولوب، کوزل اشعاری واردر. شو بیت اوجملەدندر:

غم نمی خواهی مجو شادی نشاط
هرکه او شادی نخواهد بی غم است

— ١١٧٢ تاريخنده شيرازده وفات ايتمش (ميرزا زين العابدين نشاط) اسمنده ديگر برشاعر دخی «آتشكده» ده مذكوردر.

نشاطی { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسی (حاجی محمد) دماوندلی اولوب، شو بيت اونكدر:

چند مشغول نوا سنجیٔ بلبل باشی
آنچنان باش كه بر خاك توكل سجده كند

— ايكنجيسی دهايلی اولوب، اكبر شاه دوری شعراسندندر. شو بيت اونكدر:

مرا چه كار بوصل تو بود واين همه غوغا
چرا نمردم و اين آرزو بخاك نبردم

— اوچنجيسی شوسترلی اولوب، شو بيت اونكدر:

درپيش دست فيض رسان تو كاه جود
بحر محيط را نبود قطرهٔ وجود

نشانی { قدماء شعراء عثمانيه‌دن ايكی ذاتك مخلصيدر:

برنجيسی قرەمان ديارندن ومولانا جلال الدين رومی حضرتلری احفادندن اولوب، ابتدا طريق تدريسه سالك ايكن، بعده ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرينه طغراكش اولوب، بومناسبتله نشانی مخلصيله تخلص ايتمش؛ وكيده‌رك رتبهٔ وزارته نائل اولمش ايدی. انشاده شهرتی اولوب، بعض اشعاری دخی واردر.

— ايكنجيسی (جلال زاده مصطفی چلبی) طوسيه‌لی اولوب، قوجه نشانجی ديمكله معروفدر. ابتدا ابراهيم پاشانك كاتب ديوانی اولوب، بونك مصر واليلگنده مستشار خاصی ايدی. ٩٤١ تاريخنده قانونی سلطان سليمان خانك بغداد سفری اثناسنده نشانجی اولوب، ٩٦٤ ده تقاعدله ايوبده يابديرمش اولديغی باغده اقامت ايتمكده ايكن، ٩٧٤ ده مجارستان سفری اثناسنده ثانياً نشانجی اولمش؛ و٩٧٥ ده وفات ايتمشدر. محلهٔ مذكوره‌ده جامع وحمامی واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

ای جبينی محو ايدن ماه منيرك پرتوين
روشن ايله مهر رخسارك له كل كوكلم اوين

نشانی { (علی احمد) هندستان شعراسندن اولوب، دهايلی‌در. طائفهٔ درويشاندن اولوب، جلادت طبعيله مشهوردر. شو بيت اونكدر:

مرا هر شب چو دزدان خواب كرد چشم تر كردد
دلرا باغمت بيدار بيند باز بركردد

نشری { عثمانلی مورخلرينك الك مشهورلرندن اولوب، سلطان بايزيد خان ثانی دوری مدرسلرندن ايدی. وپادشاه مشاراليه طرفندن تاريخ عثمانی ضبط وتحريرينه مأمور اولوب، دولتك ابتدای تأسسندن پادشاه مشاراليه زماننه‌دك جريان ايدن وقوعاتی حاوی برتاريخ يازمشدر، كه عباره‌سی ساده وسليس ومندرجاتی پك طوغريدر. «جهانما» عنوانيله برتاريخ عموميسی دخی اولوب، بونده ترك وتاتار اقوامنك احوال ماضيه‌سندن دخی تفصيلاتليجه بحث ايديور. آثاری موجود اولان عثمانلی مورخلرينك الك اسكيلرندندر. بعض اشعاری دخی وار ايسه‌ده، دسترس اولنه‌مدی.

نشوی { نخجوانك جغرافيون عرب آثارنده مستعمل نام ديگريدر.

نصر { (بن احمد بن اسماعيل سامانی) دولت سامانيانك اوچنجی حكمداری اولوب، ٣٠١ تاريخنده پدری احمدك شهادتی اوزرينه، ٨ ياشنده اولديغی حالده، تخته جلوس ايده‌رك، ٣٠ سنه كمال عدالت ورويتله اجرای سلطنتله، علوم ومعارفی حمايه، وبرچوق مدارس وابنيهٔ خيريه تأسيس ايتدكدن صكره، ٣٣٠ تاريخنده سل الرئه علتندن وفات ايتمش؛ واوغلی نوح خلفی اولمشدر. شاعر شهير رودكی بونك زماننده كسب اشتهار ايتمشدر.

نصرآباد { نيشابورده برمحله اولوب، برچوق علمانك منشئی بولنمشدر.

نصرالدين { (خواجه —) ظرفادن ومظنه‌دن برذات اولوب، حاجی بكتاش ولی ايله معاصر بولنمش اولديغی مروی ايسه‌ده، دها اسكی اولوب، سلجوقيلر زماننده ياشامش اولمسی محتملدر. هرحالده تفصيل احوالی مجهول اولوب، لطائفه اولان ميل طبيعيسندن طولايی، برچوق لطائف ونوادر كنديسنه اسناد اولنه‌رق، اسمی بوخصوصده مثل حكمنه گچمشدر.

آقشهر قربنده درت طرفی آچیق و بیوك بركلیدله كلیدلنمش بر بر اولوب، خواجهٔ مشارالیهك تربه‌سی اولدیغی مرویدر. بعضلری ده تیمورلنـك زماننده برحیات اولدیغنی التزام ایدەرك، جهانكیر مشارالیه ایله بعض ماجرالرینی نقل ایدرلر.

نصرالله { (ابو الفتوح — بن عبدالله القاضی الاعز) [«ابن قلاقس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نصرالله { (حمید الدین — بن عبد الحمید) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، شیرازلیدر. ملكشاه سلجوقی زماننده یاشایوب، هر نه سببه مبنی ایسه، پادشاه مشارالیهك غضبنه اوغرایه‌رق حبس اولنمش؛ ومحبسده یازوب تقدیم ایتـدیكی بر قطعه عكسـنه تأثیر ایتمكله، قتل اولنمشدی. بهرام شاه غزنوی‌یه دخی ملاقی اولوب، بونك نامنه «كلیله ودمنه» یی فارسی‌یه نقل ایتمشدی. كتـاب مذكور دفعه‌اتله واخیراً تبریزده بر طرز دلنشینده طبع اولنمشدر. نصیر دخی تخلص ایدر ایدی.

— هندستان متأخرین شعراسندن بر نصرالله دخی واردر، كه بر مدت انكلیز حكومتی خدمتنده وبعده دكنده حیدرآباد نظامنك خدمت وزارتنده بولنـوب، دائما ارباب فضل و هنرك صحبتنـه مائل بولنمش؛ ونهایت ترك جاه ومنصب ایدەرك، مملكتی اولان شكاربورده كوشهٔ انزوایه چكلمش ایدی. شو بیت اونكدر:

ناصحا وعظ تو تأثیر نكرد
ما حدیث تو شـنیدیم عبث

نصرالله خان { بخارا خانلرندن اولوب، ١٢٧٧ تاریخنـده وفات ایتمشدر.

نصر بن عاصم { (اللیثی) اعاظم ادبا وفقهادن اولوب، نحوك مؤسسی اولان و اك اول قرآن كریمی حركاتله یازوب اعرابنی ضـبط ایدن مشهور ابو الاسود الدولینك تلمیذیدر. مشارالیه ابو الاسـود دخی بوعلمی جناب مرتضی (رضه) دن اخذ ایتمش اولمغله، صاحب ترجمه بالواسطه حضرت مشارالیهك تلمیذیدر. ٨٧ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. ابتدا خوارجه تابع بولنـوب، بعده اونلرك مذهبنی ترك ایتمش اولدیغی دخی مرویدر.

نصر بن منصور { (ابو المرهف — النمیری الضریر) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، ٥٠١ تاریخنده رقه‌ده طوغمش؛ وچوجق ایكن بغداده كیدوب، فقه وحدیث وتفسیر وسائر علومی تحصیل ایتمكده ایكن، ١٤ یاشنده چیچك علتنه اوغرایه‌رق، ایكی كوزندن اعمی اولمش ایدی. او سـندن شعر سویلمكه باشـلایوب، خلفا وسائر اكابری مدح، واك زیاده وزیر ابن هبیره‌یه انتساب ایتمشیدی. ٥٨٨ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر. مرتب دیوان اشعاری اولوب، شوبرایكی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ترى يتألف الشمل الصديع
وآمن من زمان ما يروع
وتأنس بعد وحشـتنا بنجد
منـازلنا القديمة والربوع الخ

نصرت { (نصرة الله خان دهلوی) شعرادن اولوب، عن اصل ایراندن ومیرزا عبداللطیف تنها تلامذه‌سندن اولدیغی حالده، هند. ستانه رحلتله، عالمكیرك احفادندن شاهزاده رفیع الشانه انتساب ایتمشیدی. شوبیت اونكدر:

یارب كه در چراغ مزار كسی مباد
آن قطره روغنی كه زمنت چكیده است

نصرت افندی { (خواجه —) شعرای عثمانیه‌دن اولوب، نور عثمانی كتبخانه‌سنده حافظ كتب ایدی. ادبیات فار. سیه‌دن بهره‌سی وار ایدی. ١٢٠٨ ده وفات ایتمشدر.

نصرة الدین { (احمد بن یوسف شاه) لر بزركده حكومت سورن اتا. بكانك یدنجیسی اولوب، ٦٩٦ تاریخنده، برادری افراسیابك قتلی اوزرینـه، غازان خانك فرمانیله حاكم لرستان اولمش؛ وكندیسی عادل ونیكسیرت بر ذات اولمغله، برادری زماننـده خراب اولان مملكتی اعماره موفق اولوب، ٣٨ سنه كمال عدالتله حكومت سوردكدن صكره، ٧٣٣ ده وفات ایتمشدر.

نصرت شاه { (بن فتح خان بن فيروز شاه تغلق) تيمورلنكك بعدالفتح

هندستانى تركله ماوراء النهره عودتى صره‌سنده ٨٠٢ تاريخنده دهلى‌يى ضبط ايده‌رك ، ١١ آى حكومت سوردكدن صكره، عم زاده‌سى اقبال‌خان بن ظفر خان كنديسنى مغلوب ايده‌رك، ملكى‌الندن آلمشيدى.

نصر الخبزارزى { (ابو القاسم — بن احمد) مشاهير شعراء

عربدن اولوب، بصره‌ليدر. امى بر آدم اولديغى حالده، پرنج اككى اعمال وطبخيله اشتغال ايدردى؛ وفروننده اشعارينى قرائت واملا ايتديكيچون، هر كون باشنه بر چوق خلق طوپلانوب، اشعارينى استماع وضبط وتحريره تهالك كوستررلردى. شعرادن ابن لنككك ديمكله معروف ابوالحسين محمد بن محمد صاحب ترجمه‌نك اشعارينى جمله، ديوانى ترتيب ايتمشدى. بعده بغداده رحلت ايده‌رك، خيلى وقت اوراده اقامت، ومشاهير عصريله صحبت ايتمشدى. حقنده بك چوق نوادر منقولدر. ٣١٧ ده، وخطيب بغدادينك روايتنه باقيليرسه، ٣٢٥ دن صكره وفات ايتمشدر. شو قطعه جملۀ اشعارندندر:

وكان الصديق يزور الصديق
لشرب المدام وعزف القيان
فصار الصديق يزور الصديق
لبث الهموم وشكوى الزمان

نصوح { اونجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب، ادرنه‌ليدر. ابتدا عطارلق ايدوب، بعده طبابت ادعاسنه قالقيشمشيدى.

نصوح پاشا { دور سلطان احمد خان اولده مسند صدارت عظمايه كچن

وزرادن اولوب، كوملجنه‌ليدر. سراى همايونده بالطه‌جيلر زمره‌سنه داخل اولوب، چاوشلقله طشره چيقمش؛ وبرخيلى وقت زبله ويووده‌سى بولندقدن صكره، قپوجيلر كتخداسى و ١٠٠٨ ده رتبۀ وزارتله حلب واليسى اولمش؛ وبغداده مسلط اولان طويل اوغلنه قارشى سوق اولنان عسكرك سردارلغى دخى عهده‌سنه احاله، وبعده ديار بكر واليلكنه نقل اولنمش؛ واوراده بولنديغى مدتجه بك چوق اموال وثروت قزانمش ايدى. ١٠٢٠ تاريخنده مهر صدارته دسترس اولمغله برابر، عايشه سلطانك تزوجيله مصاهرت شهريارى شرفنه دخى نائل اولمش؛ وايرانله مصالحه وآناطولى وكردستانجه اسايشى اعاده ايتمك اوزره، بر سنه قدر ديار بكرده قالدقدن صكره، درسعادته عودت ايتمشدى. عاقل ومدبر بر وزير ايديسه‌ده، بك طمعكار وحديد المزاج اولوب، رقيبلرينى اورته‌دن قالديرمقدن چكنمديكى كبى، اتباعى دخى انواع مظالم ارتكاب ايتدكلرندن، اوچ سنه ايله اوچ آى اجراى وكالتدن صكره، ١٠٢٣ ده غضبه اوغرايوب، اعدام اولنمشدر. اوق ميداننده ابراهيم پاشا ياننده مدفوندر.

نصيب { ايران شعراسندن درت ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى (— خان قزوينى) تذكره صاحبى دولتشاهك احفادندن اولوب، اكبر شاه زماننده هندستانه سياحتله، شاه مشار اليهك مقربيننده اولمشيدى. شو رباعى اونكدر:

دارم صنمى چهره بر افروختۀ
راه وروش عاشقى آموختۀ
او عاشق ديكرى ومن عاشق او
من سوختۀ سوختۀ سوختۀ

— ايكنجيسى (شاه نصيبا) ديمكله معروف اولوب شو بيت اونكدر:

هر ذره زخاكستر من مشهد برق است
با خاك من سوخته بازى نتوان كرد

— اوچنجيسى سبزوار ساداتندن اولوب، شو بيت اونكدر:

درشبستان دلم قنديل عرش آويخته
آن دركوشى كه زير زلف پنهان كردۀ

— دردنجيسى اصفهانلى اولوب، ١١٨٢ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

پيرانه سر دل از پى آن نوجوانم ميرود
دل رفت ازدنبال او دانم كه جانم ميرود

نصيبى { فرس شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (بابا —) من اصل كيلانلى اولوب، تبريزده حلواجيلقله كچينمكده ايكن، بابا فغانى شيرازى طرفندن سلطان يعقوب تركانه تقديم اولنه‌رق،

ندماسی صره‌سنه چکمش؛ وتبریزده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

وقت کشتن دامن قاتل بدست آمد مرا
آخر از عمر آرزوی دل بدست آمد مرا

— ایکنجیسی (اسعدالحق) یزد ویاری ساداتندن اولوب، شیرازلی ملاجلال الدین دوانیدن تحصیل علوم ایتمش؛ وعلامهٔ مشارالیهك وفاتندن صکره وطننه عودتله، دیوان اشعارینی جمع وترتیبله مشغول اولمش؛ و٩١٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

کفتم که بوسهٔ بنصیبی نمیدهی
خندید زیر لب که چه کویم یانصیب

— اوچنجیسی (میرزا محمد خان بن موسی بیك) کرمانشاه اکرادندن اولوب، فتح علیشاه طرفندن فخرالشعرا عنواننه مظهر اولمش؛ وغازی الدین حیدر زماننده لکهنویه کیدوب، نائل التفات اولمش؛ و١٢٦٠ تاریخلرینه‌دك برحیات بولنمشدر.

— دردنجیسی شیرازلی اولوب، کاتب شیرازی دیمکله دخی معروفدر. شوبیت اونکدر:

بی روی دلفروزت مارا سر طرب نیست
باما شبی بسرکن یك شب هزار شب نیست

نصیبی { (طاهر دده) شعرادن وطریقت بکتاشیه ده‌دکانندن اولوب، آرناؤدلقده محرر فقیرك مسقط رأسی اولان (فراشر) قریه‌لیدر. برخیلی وقت سیاحت وزیارت مقامات عالیه ایتدکدن صکره، قریهٔ مذکوره‌یه عودتله، بر زاویه تأسیس ایتمشدی، که او وقتدن کیتدکجه کسب عمران ایده‌رك، الیوم بیوك بر درکاهدر. ١٢٥٠ تاریخلرنده ارتحال ایدوب، خانقاهی یاننده تربه‌سی زیارتکاهدر. آرناؤد لساننده بر چوق اشعاری اولدقدن بشقه، ترکجه وفارسی دخی بر خیلی غزلیاتی واردر. وطننه عودتی اثناسنده لسقویك قصبه‌سنه اوغرادیغنده، اورا مشایخی کندیسنی امتحانه چکمك ایستدکلرنده، برقصیده سویلمشدی.

نصیبین { (Nisibin, Nisibis) دیاربکر ولایتنك ماردین سنجاغنده وماردینك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق خابوره تابع (جغجغه) چایی اوزرنده ′١ °٣٧ عرض شمالی ایله ′٥٥ °٣٨ طول شرقیده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، نصفی مسلم ونصف دیکری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی ایله کلدانی وسائره اوله‌رق خرستیان اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ اهالیسی، برجامع شریفی، ٥ مسجدی، ٥ کلیساسی، ١ حمامی، ١٠٠ دکانی، طار وقالدیرمسز سوقاقلری، اکثری یرله برابر برقاتدن عبارت وصمانله اورتیلی خانه‌لری واردر. کرك نهرك وکرك طاغدن اینن صولرك وقتیله مکمل خندقلری اولوب، قصبه وجوارلرنده صولر حسن صورتله تقسیم، واراضی سق واروا اولنورکن، شمدی خندقلر مسدود اولمغله، صولر بریکوب بر طاقم بتاقلقلر تشکیل ایتدیکندن، قصبه‌نك هواسی دخی آغرلاشمشدر. نصیبین ازمنهٔ قدیمه‌ده بیوك برشهر اولوب، سلفکیلر طرفندن میقدونیه (یعنی جغجغه) آنطاکیه‌سی واطرافنده‌کی چیچکلی چایرلرك کثرتندن طولایی (آنتموسیه) تسمیه اولنوردی. اشکانیان دولت ایرانیه‌سنك برشعبه‌سی طرفندن مرکز اتخاذ اولنمش، وصکره رومالیلرك وساسانیلرك ضبطنه کچوب، ١٧ سال هجریده عیاض بن غنم جانبندن صلحاً فتح، وممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمشدر. اوائل دور اسلامده دخی معمور وآبادان اولوب، برچوق مشاهیر علمانك منشئی بولنمشدر. آنجق جغرافیون عرب دخی خارجنی وباغ وباغچه وچایرلرینی مدح ایدوب، داخلنی ذم ایدرلر؛ واو وقتلردن هواسنك آغرلغیله وعقربلرك کثرتیله مشهور ایمش. هرحالده، جدول وخندقلری کشاد وتعمیر ایدیله‌جك اولسه، اسکی معموریتی اعاده ایله برابر هواسنك دخی تصحیح اولنه‌جغی شبهه‌سزدر. قصبه‌نك داخلنده واطرافنده معموریت قدیمه‌سندن قالمه بر چوق خرابه‌لر وسائر آثار موجوددر.

— نصیبین قضاسی ماردین سنجاغنك قسم جنوبیسندن عبارت اولوب، غرباً نفس ماردین، شمالاً مدیات، شرقاً جزیره قضالریله، جنوباً دخی

موصل ولايتى وزور مستقل متصرفلغيله محدوددر. ايكى ناحيه و ٢٤٣ قريه‌يى حاوى اولوب، ٣٠٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر . اهاليسنك ثلثانى عرب، كرد، تركمان وچركس اوله‌رق مسلم وبرثلثى خرستياندر، كه بونلرك ده نصفى مذاهب ثلثه‌يه منقسم ارمنى ونصف ديكرى كلدانى، سريانى ويعقوبيدن مركبدر . اراضئ قضا ٦١٦٠ مربع كيلومترو وسعتنده اولوب، يالكز ٨٨٠ كيلومتره‌لكى طاغلق وطاشلق وباقيسى كاملاً قابل زرع وعمراندر . مياه جاريه‌سى چوق ايسه‌ده، زراعته نافع اولمق ايچون اسكى جدول وخندقلرينك كشاد واعمارينه احتياج واردر . محصولاتى حبوبات متنوعه ايله جنسى اعلا پرنج، پاموق وتوتوندن عبارتدر . كوزل چايرلرى ومرعالرى دخى اولوب، كليتلى قيون وسائر حيوانات اهليه يتيشديريلير. باغ وباغچه‌لرى وميوه وسبزه‌سى دخى چوقدر. ياقوت حموى نصيبين ايله جوارنده‌كى قرانك ٤٠٠٠٠ بوستانى اولديغنى روايت ايديور .

نصيبين { (ياخود نصيبين‌الروم) آنف . البيان معموره‌دن بشقه فرات اوزرنده وآمددن درت ويا اوچ كونلك مسافه‌ده وحراندن دخى او قدر اوزاق اوله‌رق حراندن بلاد رومه كيدن طريق اوزرنده بيوك بربلده اولديغى «معجم البلدان» ده مسطوردر .

نصير { فرس شعراسندن بروجه آتى يدى ذاتك مخلصيدر :

برنجيسى (حميدالدين نصرالله بن عبدالحميد شيرازى) [« نصرالله » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

— ايكنجيسى (خواجه نصيرالدين بن خواجه قطب‌الدين) سرخسلى اولوب، محمد عوفى ايله معاصر ايدى . شو رباعى اونكدر :

از مهرچه شد اكر افزون آيد ماه
پيش رخ تو زار وزبون آيد ماه
كر زانكه رخ تو در چن عكس دهد
از شاخ بجاى كل برون آيد ماه

— اوچنجيسى (خواجه نصيرالدين بن خواجه مسعود بيك يزد جردى) اجدادى ايرانك بعض جهتلرنده حكمفرما اولدقدن صكره، همدانده ساكن اولمشلردى؛ وكنديسى طالعنك ناسازلغندن ترك وطنله، هندستانه عزيمت ايده‌رك، برمدت اكبر شاهك باركاهنه ملازمتدن صكره، دكنه رحلتله، قطب شاهه انتساب ايتمشدى . اون برنجى قرن هجرى اوائلنده برحيات بولنمشدر . شو بيت اونكدر :

نصير از بيكسى شد همدم غم
به از غم بيكسانرا همدمى نيست

— دردنجيسى (ميرزا اسدالدين) كشميرلى اولوب، شو بيت اونكدر :

فرنكى جلوه آذر سوز تر سازاده بيرحمى
كه كردد تشنهٔ خون مسيحا چشم بيمارش

— بشنجيسى (نصيرالدين بن غريب شاه) دهليلى اولوب، اكثر اشعارى اردو لساننده‌در . اواخر عمرنده دكنده‌كى حيدر آباده كيدوب، اوراده ٩٠ ياشلرنده وفات ايتمشدر . شو مقطع اونكدر :

از ازل ما محيط مواجيم
دورتر اى نصير ساحل ماست

— آلتنجيسى (ميرزا — بن مير عبدالله طبيب) علوم عقليه‌ده وطبيعيات ورياضيات وحكمتده يد طولى وفن طبابتده حذاقت كامله صاحبى اولمغله برابر، ادبيات عربيه وفارسيه‌دن دخى بهره‌سى وار ايدى. بعض تذكره‌لرده مخلصى (نصيرى) صورتنده مقيددر . ١١٩٢ ده وفات ايتمشدر. «بى‌نظير» عنوانيله بر مثنويسى ورباعيات وغزليات وسائر اشعارى واردر . شو بر ايكى بيت مذكور مثنوى‌يسندندر :

مشو غافل كه ايام بهار است
سراسر كوه وصحرا لاله زار است
جهان رشك نكارستان چين است
صبا مشك ختن در آستين است

— حكيم شهير خواجه نصيرالدين طوسينك دخى اشعارنده مخلصى (نصير) در.

نصيرالدوله { (ابو المظفر معين الدين محمد على شاه) هندستانك اود خطه‌سى حكمدارانندن اولوب، ١٢٥٣ تاريخنده يكنى نصيرالدين حيدره خلف اولمشدى.

— دكنده حيدرآباد نظاملرندن برنصيرالدوله دخى اولوب، ١٢٤٥ تاريخنده پدرى سكندر جاهه خلف اولمش؛ و١٢٧٤ ده وفات ايدوب، اوغلى نواب فضل الدوله يرينه كچمشدر.

نصیرالدین حیدر { (سلیمان جاه —) هندستانده اود
خطه‌سی حکمدارانندن اولوب، ۱۲۴۳ تاریخنده
پدری غازی الدین حیدره خلف اولمش؛ واون
سنه حکومت سوردکدن صکره، ۱۲۵۳ده وفات
ایتمشدر.

نصیرالدین طوسی { (محمد بن فخر الدین محمد رازی) اعاظم
حکماء اسلامدن اولوب، کافهٔ علوم وفنونده ولاسیما
علم هیئتده تفرد ایتمشدر. آبا واجدادی عن اصل
(قم) شهری مضافاتندن (جهرود) لی اولوب،
صاحب ترجمه ۵۹۷ تاریخنده طوسده دنیایه کلمش؛
وکمال الدین بن یونس موصلی ایله معین الدین سالم
بن بدران مصریدن وابن سینانک تلامذه‌سندن
بهمن یاردن وسائر مشاهیردن تحصیل علوم وفنون
ایتدکدن صکره، عمرینی مطالعه وتدقیقات فنیه
وتالیفله کچیرمشدر. اعتقادده معتزله‌دن وشیعی
المذهب ایدی. ملاحدهٔ اسماعیلیه‌دن علاء الدین
محمدک اسارتنه دوشوب، خیلی وقت محبوس قالمش؛
و۶۵۴ تاریخنده هلاکو خان قهستانی ضبط ایتدیکنده، کندیسنی قید حبس واسارتدن تخلیص
ایده‌رک، ذاتاً صیت وشهرتنی ایشیتمش اولمغله،
مشاور خاص اتخاذ ایتمش؛ ورأینه اعتماد وامنیت
ایدوب، کیده‌رک سوزندن چیقمامغه باشلامشیدی.
نصیرالدین بونفوذ واعتبارندن بالاستفاده، هلاکویی
ترقیء علوم ومعارف ایچون کلیتلی اوقاف وخزائن
صرف وتخصیصنه اقناع ایتمش؛ ومراغه‌ده اووقته
قدر مثلی نامسبوق بر رصدخانه یاپدیروب،
۴۰۰۰۰۰ مجلدی متجاوز کتب نفیسهٔ فنیه دخی
جمع ایله، بر مکمل کتبخانه تأسیس، وارباب علم
وهنری هرطرفدن جلبله، کندیلرینه مخصصات تعیین
ایتدیره‌رک، بیوک بر آقادمیه تشکیل ایله، علم
هیئتک وسائر علوم وفنونک ترقیسنه چوق خدمت
ایتمشدر. بورصدخانه‌نک وصاحب ترجمه‌نک مساعی
وجهدینک ثمره‌سی اولان «ازیاج ایلخانیه» علم
هیئتجه پک اهمیتلی برخدمت اولوب، ۱۶۵۲ تاریخ
میلادیسنده لوندره‌ده نشر اولنان «طول وعرض
جدوللری» دخی نصیر الدین طوسینک «ازیاج
ایلخانیه»سندن مأخوذدر. هلاکویی بغدادک ضبطیله
خلافت عباسیه‌یه ختام ویرمکه سوق وتشویق ایدن
صاحب ترجمه اولدیغی مظنون اولوب، بو حال صحیح
ایسه، مکارم اخلاقیله نا قابل توفیقدر. ۶۷۲
تاریخنده واباقا خان زماننده بغدادده ارتحال ایدوب،
وصیتی اوزره، امام موسی کاظم (رضی الله عنه) ک
تربه‌سی یاننه دفن اولنمشدر. تألیفاتی چوق ومتنوع
اولوب، بطلمیوسک «مجسطی» سنی شرح وتصحیح ایتدیکی
کبی، منطقده «التجرید»، تصوفده «اوصاف
الاشراف»، کلامده «التخلیص» و«قواعد العقائد»،
اخلاقده قهستان حاکمی ناصر الدین نامنه یازدیغی
«اخلاق ناصری»، علوم ریاضیه وهیئتده «کتاب
المتوسطات بین الهندسة والهیئة»، «مقدمة فی الهیئة»،
«جامع الحساب فی التخت والتراب والکرة والاسطرلاب»، «المعطیات والمناظرات»، «تعدیل المعیار
فی بعض تنزیل الافکار»، «بقاء النفس بعد بوار
البدن»، «الجبر والمقابلة»، «اثبات العقل الفعال»،
«شرح مسئلة العلم»، «رسالة الامامة»، «رسالة
الی نجم الدین الکاشی فی اثبات واجب الوجود»،
«رسالة فی معرفة التقویم» وسائره. ابن سینانک
حکمتده‌کی «اشارات» نی شرح و«قانون» نته
حاشیه‌لر تحریر، وعروضده وفرائضده دخی برر
کتاب تألیف ایتمشدر. اکثر تألیفاتی عربی وبعضیسی
فارسیدر. (نصیر) مخلصیله بر چوق اشعار فارسیه‌سی دخی اولوب، شورباعی جملهٔ اشعارندندر:

موجود بحق واحد اول باشد
باقی همه موهوم ومخیل باشد
هر چیز جزاوکه آید در نظرت
نقش دومین چشم احول باشد

نصیرالدین محمود { هندستانجه مشاهیر مظنهٔ کرامدن اولوب،
(چراغ دهلی) دینمکله معروفدر. شیخ نظام الدین
اولیانک مریدی وخلفی اولوب، ۷۵۷ تاریخنده
ارتحال ایتمشدر. تربه‌سی دهلیده معمور وزیارتکاهدر. «خیرالمجالس» عنوانیله برتألیفی واردر.

نصیرالحمامی { شعرادن اولوب، مصرده حماجیلقله کچینیردی. ۷۱۲ده
وفات ایتمشدر. شوقطعه اشعارندندر:

لا تقل ما حییت الابخیر
لیکن الجواب خیراً لدیکا
قد سمعت الصدی وذاک جماد
کل شیء تقول رد علیکا

نصیر خان { هندستانك سند خطه‌سی حاکملرینك اخیری اولوب ، ١٢٦٠ ده برادری میرنور محمد خانه خلف اولمش؛ و ١٢٦١ ده انکلیز عسکریله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولوب، ایکی سنه صکره کلکته‌ده وفات ایتمشدر.

نصیری { قدماء شعراء ایراندن اولوب، شیرازلیدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

ای اهل عبادت همه درعشق بکوشید
کز سبحه وتسبیح خدارا نشناسید

نُصَیریلر { شامك جهت شمالیه‌سنده وعلی‌الخصوص لاذقیه جوارلرنده و (جبل نصیریه) دینلن طاغك اتکلرنده ساکن بر قوم اولوب، لسان عربی ایله متکلم وظاهراً مسلم اولدقلری حالده، بونلر دخی درزیلر ویزیدیلر کبی بر طاقم اعتقادات باطله‌ٔ غریبه‌یه تابعدرلر. قرق بیك نفوس قدر اولدقلری تخمندر.

نضار { اندلسك اك مشهور ادبه‌لرندن اولوب، لسان ترکینك صرف ونحوینی ضبط وتحریر ایتمش اولان ابوحیانك قیزی ایدی. ٧٠٢ تاریخنده طوغوب، ٧٣٠ ده وفات ایتمشدر. پدرینك صاحبهٔ ترجمه‌ك وفاتی حقنده بر چوق مرثیه‌لری ومخصوص بر رساله‌سی واردر.

نَضر { (بن الحرث بن کلدة الثقفی) عهد جناب نبویده بنی عبد الداردن اولوب، پدری کبی چوق سیاحت ایتمش؛ وروم ویهود علما وحکماسیله کوریشوب، خیلی معلومات استحصال ایتمشدی. علمنه اغتراراً نبوت جناب سید المرسلینی تصدیق ایتمیوب، ابوسفیانله برلکده اول حضرتك علیهنده چوق بغض وکین وحسد ابراز ایدر، وتکذیب واستخفافه جرأت ایلردی. بدر غزاسنده اعادیٔ مسلمینه اسیر دوشنلردن اولوب، بدردن اثنای عودتده صفراء نام محلده امر جناب نبوی ایله حضرت علی بن ابی طالب (رضه) طرفندن قتل اولنمشدر. فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز حضرتلرینك تیزه‌لرینك اوغلی ایدی. همشیره‌سی (قتیله بنت الحرث) مرقومك قتلنی ایشیدنجه، پك فصیح ومؤثر بعض ابیات سویلیوب، حضور نبوی‌یه کوندرمش؛ ورسالتپناه افندمز حضرتلرینك بو شعری تقدیراً: اکر قتلندن اول کوره ایدم، قتل ایتدیرمزدم، بیورمشیدی. شعر مذکورك باشلانغجی شودر:

یا راکباً ان الاثیل مظنة
من صبح خامسة وانت موفق
ابلغ به میتاً بان تحیة
ما ان تزال بها النجائب تعنق

نضر بن شُمیل { (ابوالحسن — التمیمی المازنی) مشاهیر ادبادن اولوب، ادبیات عربیه‌ده وفقه وحدیثده ید طولی صاحبی ایدی. بصره‌ده نشأت ایدوب، تابعیندن بر چوق ذواتدن استماع ایتمش؛ وضیق معیشته بناءً، بصره‌یی ترکله، خراسانه انتقال ایده‌رك، مروده توطن، ونیسابوره دخی دفعاتله سیاحت ایده‌رك، علوم ادبیه وفقه وحدیثده افاده وتدریسله کلیتلی ثروته نائل اولمش؛ ومأمون خلیفه خراسانده بولندیغی مدتجه صحبت ومسامراتنده بولنه‌رق، احسانلرینی کورمش ایدی. ٢٠٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. تألیفاتی چوق اولوب، باشلیجه‌لری: «کتاب الصفات»، «کتاب السلاح»، «کتاب خلق الفرس»، «کتاب الانواء»، «کتاب المعانی»، «کتاب غریب الحدیث»، «کتاب المصادر»، «کتاب المدخل الی کتاب العین للخلیل بن احمد» وسائره‌در.

نُضَیر { (بن الحرث بن کلدة الثقفی) صحابه‌دن ومؤلفهٔ قلوبدن اولوب، آنف الترجمه نضر بن الحرثك برادریدر. فتح مکه کونی اسلامه کلمش؛ واسلامده ثبات وحسن حرکت ایدوب، ١٥ نجی سال هجریده فتوح شامده شهید اولمشدر.

نَضیر { وقت سعادتده مدینهٔ منوره‌ده بولنان یهود قبیله‌لرندن برینك اسمیدر، که وادی بطحانده وبویره ده ساکن ایدیلر. فخر کائنات صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز دردنجی سال هجریده بنی نضیره قارشی غزا ایدوب، ضبط ایتدیکی یرلری کندی ذاتلرینه مال ایده‌رك، ایرادندن ازواج مطهره‌یه وحضرت ابا بکر وعبد الرحمن بن عوف (رضهما) ایله سائر مهاجرینه اعطا بیورورلردی.

نطقی { (بزاز زاده حسین افندی) ونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وزمرهٔ قضاتدن اولوب، استانبوللیدر.

— اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن وطریقت مولویه ددکانندن بوسنه‌لی علی نطقی اسمنده دیگر بر شاعر دخی اولوب، ۱۱۴۰ده ارتحال ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

خیال وآرزوی خال ورخسارکله صحراده
درون لاله هردم همچوداغ‌کرداغ اولمشدر

— ینی قپو مولویخانه‌سی مشایخندن نطقی علی دده آدلی شعرادن اولوب، شیخ ابو بکر افندینک اوغلی وخلفیدر. ۱۲۱۹ده ارتحال ایتمشدر. شومقطع اونکدر:

نطقی کوره‌بیلسه‌ك نه ویررسك بکا یاری
زیرا کورینورسه بکا یار سکا نهاندر

نطقی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (خواجه غازی) تبریزلیدر. شوبیت اونکدر:

زخود روم چو بیاد آورم خیال ترا
کجاست تاب‌که بینم مه جمال ترا

— دیگری شیروانلی اولوب، سلطان مراد خان ثالث دورنده درسعادته ورودله، قصه خوانلقله شهرت بوله‌رق، مقبول اکابر زمان، ونائل مصاحبت جناب پادشاهی اولمشیدی. شوبیت اونکدر:

مجنون که دل زناله اوجوش میکرفت
کرمی شنید ناله من کوش میکرفت

نظام { (Nizamat, État du Nizam) هندستانك وسطلرنده ودکن قطعه‌سنك قسم شمالیسنده انکلتره دولتنه تابع بیوجك بر دولت اولوب، حکمدارینك عنوانندن مأخوذ اولان بو اسمله یاد اولندیغی کبی، پایتختك اسمیله (حیدر آباد دولتی) دخی دینلیر. بو دولت ایکی قسمدن عبارت اولوب، برقسمی (برار) ویا (حیدر آباد) قضالری نامیله بر انکلیز مفتشك تحت اداره‌سنده‌در، وواردانك یالکز فضله‌سی نظامه‌ویریلیر؛ ودیگر قسمی طوغریدن طوغری‌یه نظامك تحت اداره‌سنده‌در. برنجی قسمی ۴۵۸۸۸ مربع کیلو متره وسعتنده و ۲۸۹۷۴۹۱ اهالی ایله مسکوندر. بوقسم حقیقتده هندك انکلیز حکومتنه تابع یرلرندن معدود اولمغله، شوراجقده یالکز فعلاً ومادةً نظامك تحت اداره‌سنده بولنان یرلردن بحث اولنه‌جقدر. نظام‌دولتی ′۱۰°۱۵ ایله ′۴۰°۲۰ عرض شمالی و′۲۰°۷۲ ایله ′۱۰°۷۹ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۴۱۷۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۵۳۷۰۴۰ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٤٦ کشیدن زیاده‌جه دوشیور. مرکز وپایتختی حیدرآباد شهری اولوب، ۲۰۳۹۷ شهر وقصبه وقریه‌لری واردر.

نظام‌دولتی دکنك ایچ طرفلرنده‌کی یایله داخلنده اولوب، ارتفاع وسطیسی ۳۸۰ متره‌دره. کات‌سلسله‌جبالنك (بالاکات) تعبیر اولنان بر قولی غرب جهتندن مملکته داخل اولوب، شرق جنوبی‌یه طوغری اوزانه‌رق، برقاچ قوله انقسام ایدر، که بونلرك اك باشلیلری دولت آباد واورنك آباد قوللری اولوب، بونلرك‌ده اك‌یوکسك‌ذروه‌لری ۷۲۵ متره‌ارتفاعی تجاوز ایتمیور. بوطاغلر نظامك اك بیوك حوضه‌سنی بربرندن آیروب، شمالده (کوداوری) وجنوبده (کریشنا) ایرماقلرینك حوضه‌لری قالیور. کوداوری ایرماغی غرب شمالی جهتندن نظامه داخل اولوب، شرقه طوغری جریانله صاغ وصولدن برچوق انهار آلدقدن‌صکره، حدود شرقیه‌یه واصل اولنجه، مملکتك حدودشمالیه‌سنی آیره‌رق کلن (پاین‌کنك) ونام دیکرله (پران‌هیتا) تسمیه اولنان بیوك برنهرله برلشه‌رك، اونك استقامتنه تابع اولور، یعنی‌جنوب شرقی‌یه طوغری دونر؛ وبرخیلی مسافه‌ده نظامك شرق شمالی حدودینی بالتفریق، بنکاله کورفزینه منصب اولمق اوزره، مدراس اداره‌سنه داخل اوله‌رق، اووه‌یه دوشر. (کریشنا) ایرماغی ایسه غرب جنوبی کوشه‌سنده نظامه‌داخل اولوب، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله صولدن کندیسندن چوق دها اوزون اولان (بهیما) نهرینی آلدقدن‌صکره، شرق جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، مملکتك حدود جنوبیه‌سنه واصل اولدقده، بوحدودی آیره‌رق کلن وینه کندیسندن بیوك اولان (تونکابهادره) نهریله برلشیر؛ واونك استقامتنه تابع اوله‌رق، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، حدود جنوبیه‌سنی آیرمقده دوام

ایدر ؛ وصولدن برخیلی چایلر بعدالاخذ، ینه مذکور کورفزه‌دوکلک اوزره، مدراس‌اداره‌سنه کیرر . کوداورینک نظام دولتی داخلنده مجراسی ۱۱۳۰ کیلومتره‌اوزون‌اولوب ، ۳۰۰ کیلومتره‌لکی حزیراندن شباطه قدر سیر سفائنه صالحدر . کریشنانک نظامده مجراسی ایسه ۵۵۵ کیلومتره اوزونلغنده‌در . کوللری پک چوق اولوب، جمله‌سی ۱۸۲۰۰ عددینه بالغ اولیورسه‌ده ، هپسی کوچکدر .

هواسی عمومیت اوزره صاغلام اولوب ، میزان‌الحراره اکثریا ۲٤ ایله ۳٤ درجه‌لری آره‌لرنده بولنورسه‌ده، حزیرانده ٤۱ درجه‌یه قدر چیقدیغی وقیشین ۱۱ درجه‌یه قدر ایندیکی دخی اولور . یاغمورلری ومیاه جاریه‌سی چوق اولوب، راجپوتانه وپنجاب کبی شدت حرارتلرینه طیانلمیه‌جق چوللری یوقدر . طوپراغی خیلی منبت‌اولوب، پرنج، پاموق، شکرقامشی، چیویت، بغدای، مصر، آرپه، دارینک انواعی، برمقدار توتون وسائره حاصل اولور . میوه‌لری چوق‌اولوب، خرمانک انواعیله، هندستان جوزی، آناناس ، پورتقال، اوزوم واقالیم حاره‌یه مخصوص میوه‌لرک انواعی یتیشیر . حیدر آبادک قاؤن وآناناسیله ناکپورک پورتقالی ودولت آبادک پک ایری ولعل رنک برنوع اوزومی مشهوردر . اورمانلری چوق اولوب، اخشابی قیمتلی اشجار متنوعه‌سی واردر . بونلرک بعضیسندن ضمغ ورچینه ایله ورنیکلرک انواعی چیقار . اورمانلرده یبان حالنده بولنان ایپک بوجکلرینک چیقاردقلری برجنس ایپکله ینه بوحالده بولنان آریلردن آلنان بال وبال مومی دخی چوقدر . صنایع محلیه باقیر وقورشون وقلایدن مرکب برمعدن خلیطه‌سندن معمول وکومش وآلتونله مزین انواع تزیینات نسائیه ایله صیرمه‌لی دوز ایپک قماشلر، سختیان ، اعلا جنسندن کاغد انواعی‌وسائره‌دن‌عبارت اولوب، کرک بومعمولاتدن وکرک پاموق وسائر محصولات ارضیه‌دن خیلی اخراجاتی وایشلک تجارتی واردر . اخراجات وادخالات برابر اوله‌رق تجارت سنویه‌سی ۲۵۰ ملیون فرانغه بالغ اولور . بمبایدن مدراسه کیدن بیوک دمیریول خطی نظام دولتنک جنوب غربی کوشه‌سنی شق ایده‌رک ، حیدرآباده برشعبه دخی اوزادلمش ؛ وبتون دمیریوللری ۷۱۰ کیلومتره‌یه بالغ اولمشدر . بووجهله تجارتی بمبای ومدراس اسکله‌لرندن اجرا اولنور .

نظام دولتی ٦ ایالته و ۱۹ سنجاغه منقسم اولوب، ۲۰۳۹۸ شهر وقصبه وقریه‌یی حاویدر، که بونلردن ٤ ی ۲۰۰۰۰ دن زیاده ، ۱۱ ی ۱۰۰۰۰ ایله ۲۰۰۰۰ آره‌سنده، ٤٥ ی دخی ۵۰۰۰ ایله ۱۰۰۰۰ بیننده نفوسی جامعدرلر . اک بیوکلری اولان مذکور ٤ معموره‌سی : حیدرآباد، سکندر آباد ، اورنک آباد وکلبرکه‌در . حیدر آباد ایله قربنده‌بولنان سکندرآبادک برلکده ۳٥٤۹٦۲ اهالیسی واردر . نظامک اهالیسی‌همان نصفیت اوزره آریانی ودراویدیانی جنسیتلرینه‌منقسم اولوب، بوایکی زمره‌یه منسوب مختلف السنه ایله متکلمدرلر . مذهبجه قسم‌کلیسی براهمانی اولوب ، یالکز برملیون قدری مسلم ، ۱٤۰۰۰ قدری خرستیان ، ۳٦۰۰ ی سیخ ، ٦٥۰سی زردشتی و ۵۰۰ سی یهودیدر . مسلمانلر اقلیتلریله برابر ملت حاکمه‌اولوب، لسان رسمی‌دخی بونلرک سویلدکلری هندوستانی ونام دیکرله اردو لسانیدر . داخل مملکتده ۷۰۰۰ قدر عرب، ۵۰۰ ایرانی و جزئی مقدارلرده‌سائر اجانبدن آدملر بولنوب، علی‌الخصوص حیدر آباد السنۀ کثیره سویلنیر بربابلدر . واردات سنویه‌سی ۷٥ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب ، اعشار وکمرک رسمندن‌عبارتدر . عساکرمنتظمه‌سی ۱۲۷۷٥ پیاده، ۱٤۰۰ سواری، ٥٥۱ طوپجی و ٦٥٤ صنوف سائره‌دن مرکب وانکلیز ضابطان وامراسی قومانده‌سی آلتنده بولنور برفرقه‌عساکر منتظمه ایله حرب زماننده طوپلانیلان برچوق عساکر غیرمنتظمه‌دن‌عبارت اولوب، انکلیزحکومتی بوفرقه‌نک اداره‌سی بهانه‌سیله اساساً نظامک اراضیسندن اولان (برار) خطه‌سنک وارداتنی ضبط ایتمشدر . نظام حکمدار عنوانی حائزاولوب، کندی نامنه سکه دخی ضرب ایدر . (کادوال) راجه‌سی نظامه تابع اولوب ، سنوی ۱۱٥۰۰۰ روبیه‌دن عبارت مقطوع برویرکی ویرر .

نظام مملکتی داخل بولندیغی دکن قطعه‌سیله برابر سکزنجی قرن هجری اوائلنده دهلی حکمدا-راندن خلجیانک وبعده بنی تغلقک ضبطنه کچه‌رک ،

ادارهٔ اسلامیه تحتنه کیرمش ؛ وقرن مذکور اواسطنده والی بولنان ذات فرصت بولوب، کسب استقلال ایتمکله، بهنیان دولتنی تأسیس ایتمشدی. بعده دکنك بش حکومت اسلامیه تشکل ایدوب، بعضلری براکده ومختلف محللرده وبعضلری بربرینی متعاقب حکومت سوردکدن صکره، اون برنجی قرن هجری اواسطنده دهلی حکمداری آل تیموردن شاهجهان دکنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، متعاقبا بنه دهلی دولتنك الندن چیقوب، بعده ۱۱۲۵ ده اورنك زیب زماننده مملکتك یکیدن ضبطنه‌غیرت ایدن چین قلیج خان اسمنده برترکمان (نظام‌الملك آصف جاه) عنوانیله دکن والیسی تعیین اولنمش؛ ومتعاقباً دهلیده ظهور ایدن وقایعدن بالاستفاده، اعلان استقلال ایتمش ایسه‌ده، بعض راجه‌لرك‌دخی باش قالدیرمسی‌اوزرینه، بتون‌دکنی محافظه ایده‌میوب، همان شمدیکی نظام مملکتیله ساحل شرقیدن عبارت بردولتله قناعت ایتمش؛ واستقلالندن‌صکره دخی کندیسیله اخلافی (نظام‌الملك) واختصاراً (نظام) عنوانی محافظه ایتمشلردر. بعده ورثه بینده‌ظهور ایدن اختلافات انکلیزلرك مداخله‌سنی ونهایت براز خطه‌سنك انکلتره‌نك الینه‌کچمسیله برابر، نظام دولتنك دخی انکلیزلره تابعیتنی، ومحافظهٔ اسایش بهانه‌سیله، مملکتك قوهٔ عسکریه‌سنك انکلیزلرك النده قالمسنی منتج اولمشدر. نظام عنوانیله بومملکتده حکم سورن سلاله افرادی بروجه آتیدر:

نظام‌الملك آصف جاه	۱۱۳۰
ناصر جنك میراحمد بن آصف جاه	۱۱۶۱
مظفر جنك حفید آصف جاه	۱۱۶۴
صلابت جنك بن آصف جاه	۱۱۷۴
نظام علی بن آصف جاه	۱۱۷۶
میرزا سکندر جاه بن نظام علی	۱۲۱۸
میر فرخنده علی خان بن سکندر جاه	۱۲۴۵

نظام { فرس شعراسندن بروجه آتی برقاچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی وزیر شهیر نظام‌الملکدر [«نظام‌الملك» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— ایکنجیسی شیخ نظام‌الدین اولیادر. [«نظام‌الدین اولیاء» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— اوچنجیسی (حکیم نظام‌الدین علی) کاشانلی اولوب، طبابتده‌کی مهارتیله‌دخی مشهوردر. اوغلی (حکیم رکن‌الدین مسیح) شاه طهماسب صفوینك اطباسندن ایدی. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

جانی که بود قابل انوار کجاست
وان دل که‌بود محرم اسرار کجاست
کیرم که زرخ پرده کشاید معشوق
چشمی که توان‌دید رخ یار کجاست

— دردنجیسی (قاضی نظام‌الدین عثمان) الجایتوخان ویاارغون خان زماننده قزوین شهرنده قاضی ایدی. شومقطع اونکدر:

هست نظام از آن تو بندهٔ تو بجان تو
قاضیٔ عاشقان تو کرد سجل قباله را

— بشنجیسی (نظام‌الدین هروی) علیشیرنوایی معاصریندن اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده هرات قاضیسی ایدی. شو بیت اونکدر:

بدور روی توام بت پرست میکویند
چه‌کویم ای بت من هرچه هست‌میکویند

— آلتنجیسی شیراز ساداتندن اولوب، (نظام دست غیب) دینمکله معروفدر. اجدادندن برندن منکرك بری شجرهٔ نسبنی طلب ایتمکله، کندیسنه بر دست غیبدن بویله بر شجره کوسترلمکله، اباً عن جد بو لقبله تلقب ایتمشلردی. شو بیت اونکدر:

کر فلك با من هم آغوشش نماید دور نیست
باغبان بر چوب بندد کلبن نوخیز را

— یدنجیسی استرآبادلی اولوب، مدح اهل بیت نبوی حقنده برچوق قصائدی و «سلیمان وبلقیس» عنوانیله برمنظومه‌سی واردر. ۹۲۱ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بهم بود غم وشادی اسیر دنیارا
مکس دودست بسرپای در شکر دارد

— سکزنجیسی (نظام طباطبائی) عن اصل ایرانلی اولوب، کجراتده ساکن اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

از بس که داد عکس رخت روشنی بدل
حاجت نمی شود بچراغ دکر مرا

— طقوزنجیسی ساداتدن اولوب، اشعارینه مغرور اولدیغی ایچون (غره) لقبیله شهرت بولمشیدی.

— اوننجیسی (خواجه نظام الدین احمد دهلوی) اکبر شاهک مقربیندن اولوب، بعض صوبه دارلقلرده بولنمش؛ و مشارالیهک نامنه «طبقات اکبری» عنوانیله هندک مکمل بر تاریخ عمومیسنی یازمشدر. پدری خواجه محمد مقیم عن اصل هراتلی اولوب، همایون شاهک معیتنده بولنمش، و بعده کجراتده اقامت ایتمشدی. صاحب ترجمه ۱۰۰۳ تاریخنده ۴۰ یاشنده وفات ایدوب، لاهورده مدفوندر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نظام کار من افتاده با شوخی پری رویی
که یاد کا کاش فرزانه را دیوانه میسازد

— اون برنجیسی (قاضی نظام الدین) کاشانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

کر شود از پی تو دشمن من خلق جهان
ترک جان کیرم واز مهر تو دل بر نکنم

— اون ایکنجیسی (نصیر الدین ابو توبه) علمادن اولوب، شو رباعی اونکدر:

در آب نشسته تشنه حلقی دارم
افکنده بزیر خویش داقی دارم
کرینده کسی نیست مرا در غربت
کرینده بشهر خویش خلقی دارم

— اون اوچنجیسی (نظام الدین اصفهانی) ابقا خان زماننده یاشایوب، لطائف و نصایحه دائر برخیلی اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت برحکایهٔ منظومه‌سندندر:

بیا بشنو که خوش خوش ماجراییست
میان آب و سرو جویباری
بدو میکفت سرو ای بی‌وفا یار
چه لرزم بر سرت از دوستداری الخ

— اون دردنجیسی (نظام الدین اعرج) شو بیتک قائلیدر:

دلم فدای غمت کرد جان ذکر چه کند
که در جهان دل مسکین من همین دارد

— اون بشنجیسی (نظام الدین قری) اصفهانلی وکمال الدین اسماعیلک معاصریندن اولوب، اون بیک بیته بالغ کلیاتی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

بخدایی که دست قدرت او
آرد از شاخ خشک میوهٔ تر
که مرا بی رخت شراب وطعام
نیست جز آب چشم وخون جکر

نظام (شیخ —) هندستان مشاهیر فقهاسندن اولوب، بتون هندستانجه دستورالعمل اولان «فتاوی عالمکیری»نک مؤلفیدر. ۱۰۶۷ تاریخنده عالمکیر شاهک امریله بوکتابک تألیفنه باشلامشیدی. شاه مشارالیهک قیزی زیب النسا) کتاب مذکوری عربیدن فارسی‌یه ترجمه ایتدیرمشیدی.

نظام الدین اولیاء (خواجه — بن خواجه محمد) هندستانجه شهرتکیر مشایخ کرام و معظمه‌دن اولوب، اجدادی بخارالی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، بدایون قصبه‌سنده ساکن اولمش؛ وصاحب ترجمه ۶۳۳ تاریخنده اوراده دنیایه کلوب، تحصیل علومه قویلمش؛ ومباحثه ایله کثرت اشتغالندن طولایی، (بحاث) و (محفل شکن) لقبلریله تلقیب اولنمش ایدی. یکرمی یاشنده ایکن، اعاظم مشایخدن شیخ فریدالدین کنجشکره انتساب ایله، مریدانی زمره‌سنه داخل اولمش؛ واونلرک اشارتیله دهلی شهرینک غیاث پور محله‌سنه کیدوب، ارشاده باشلامشش؛ و ۷۲۵ تاریخنده ارتحال ایدوب، امیرخسرو دهلوی قربنده دفن اولنمشدر. تربه‌سی الی یومنا هذا زیارتکاهدر. (نظام) و (ترکی) مخلصلریله برخیلی اشعار عارفانه‌سی واردر. شوبیت اوجمله‌دندر:

مرغ باغ قدسیم باقدسیان بودم بسی
چندگاهی شد که هست این فرش خاکی مسکنم

نظام الدین بغدادی [«ابن الهباریه» ماده‌سنه مراجعت.]

نظام الملک (خواجه — قوام الدین ابو علی حسن بن علی) ایران سلجوقیلرندن آلب آرسلان واوغلی ملکشاهک وزیری اولوب، طوس جوارنده (رادکان) ناحیه‌سنده وبر روایتده طوسک نوقان محله‌سنده ۴۰۸ تاریخنده دنیایه کلمش؛ وفقه وحدیث وسائر علومی بعدالتحصیل، بلخ حاکمی علی بن شاداناک خدمت کتابتنه کیرمش؛ وآنجق مرقوم بهرسنه اموالنی مصادره ایتدیکندن، خدمتی ترکله، داود بن میکائیل سلجوقینک یانینه کیتمش؛ وموی الیه عقل وتدبیر وخدمتندن پک ممنون اولمغله، وصیتنده اوغلی

آلب آرسلانه توصیه ایتمشدی . آلب آرسلان
زماننده وزارت وصدارت منصبنه نائل اولوب ،
مدت سلطنتنده یکرمی سنه اموردولتی کمال درایت
وعدالتله اداره ایتمش؛ وآلب آرسلانك وفاتنده
وراثت خصوصنده اولادی بیننده اختلاف دوشمکله،
نظام الملك ملکشاهی تختنه اقعاد ایدەرك ، نظام
واسایشك محافظەسنه موفق اولمش؛ وملکشاه کافهٔ
امور دولتی صاحب ترجمەنك یدینه براقوب، رأی
وتدبیرندن سرمو انحراف ایتمەمکله، نظام الملك عقل
وتدبیر وعدالتی سایەسنده ملکشاهك زمان سلطنتی
دولت سلجوقیەنك اك پارلاق واك شانلی دوری
اولمشیدی . کندیسی عالم وادیب وقدرشناس برذات
اولمغله، دائرەسی مجمع علما وادبا وهنروران اولوب،
ارباب علم وهنره وشعرا وصوفیونه پك چوق اکرام
والتفات واحسان ایدر ایدی . برچوق جوامع
ومساجد ومدارس وسائر ابنیهٔ خیریه تأسیس ،
وکلیتلی اوقاف تخصیص ایتمشدی . خیراتنك اك
مشهوری بغدادده یاپدیردیغی (مدرسهٔ نظامیه)
در، که جسیم بربنا اولوب، ایچنده کافهٔ علوم وفنون
تدریس اولنوردی ؛ وابو اسحاق شیرازی کبی عصرك
اك بیوك علماسی بو مدرسەده تدریسله موظف
ایدی . اصفهانده دخی ینه نظامیه اسمیله بیوك
بر مدرسه بنا ایتدیرمشیدی . خلیفهٔ عباسی
دخی کندیسنه فوق العاده حرمت ایدوب، مجلسنده
اوتورتوردی . ٤٨٥ تاریخنده ملکشاهك معیتنده
اصفهانه کیدرکن، نهاوند قربنده حسن صباحك
آدملرندن درویش قیافتنه کیرمش بری طرفندن
بیچاقله اوریلەرق، متأثراً وفات ایتمشدر . خلفی
اولان تاج الملك ابو الغنائمك سعایتیله ملکشاه طرفندن
قتل ایتدیرلدیکی دخی مظنوندر . ملکشاه کندیسندن
صکره آنجق ٣٥ کون یاشامشدر. نظام الملك
فارسی وعربی اشعاری اولوب، زیردەکی ابیاتی مجروح
اولدقده ملکشاهه خطاباً واوغلی مقامنه قایرمق
التماسیله سویلمشدر :

یکچند با قبال تو ای شاه جوان بخت
کرد ستم از چهرهٔ ایام ستردم
آمد ز قضا مدت عمرم نود وشش
در حد نهاوند بیك كارد بمردم
بکذاشتم آن خدمت دیرینه بفرزند
اورا بخدا و بخداوند سپردم

بوشعرده ٩٦ یاشنده اولدیغنی ذکر ایتدیکنه
باقیلیرسه ، ولادتی ٣٨٩ ده اولمق اقتضا ایدر .
شو قطعه دخی اشعار عربیەسی جملەسندندر :

بعد الثمانین لیس قوة   قد ذهبت شرة الصبوة
کأننی والعصا بکفی   موسی ولکن بلا نبوة

نظام الملك { (محمد بن علی سید جنیدی) دهلی حکمدارلرندن شمس -
الدین آلتمشك وزیری اولوب ، ٦٢٢ تاریخلرنده
برحیات ایدی . « جامع الحکایات » کتابی بونك
نامنه یازلمشدر .

نظام الملك { (آصف جاه — چن قلیچ خان بن غازی فیروز جنك) هند -
ستانك دکن قطعەسنده الیوم نظام ویا حیدر آباد
دولتی نامیله موجود حکومتك مؤسسی اولوب ،
من اصل ترکمان جنسندن ودهلی ملوك کورکانیه -
سندن عالمکیرك امراسندن ایدی . فرخ سیر زما-
ننده مراد آباد وبعده مالوه حکومتنه نصب اولنەرق،
حسدلرینی جلب ایتدیکی بعض ارباب نفوذك سعایتیله
بعدەدکن حدودینه تبعید اولنمشدی . لکن کندیسی
بونکبتدن مأیوس اولمیوب ، ١١٣٠ تاریخندن
اعتباراً دکنك بعض راجەلقلرینی ضبط ایله ، ایالتنه
الحاق ایتمکه باشلامشیدی . محمد شاه زماننده
دهلی یه دعوت اولنەرق ، وزراته نصب اولنمش
ایسەده ، دام غدره دوشمکدن قورقوسیله، وزارتی
ترکله ، دکنه فرار ایدەرك ، اعلان استقلال ایله ،
٣٠ سنه قدر حکم سورمش؛ و١١٦١ ده وفات
ایتمشدر . نادر شاهی دخی هندستانه دعوت ،
ودهلی دولتنه قارشی کندیسنه معاونت ایتمشدی .
کندیسندن صکره اولاد واحفادی حکم سوروب،
الیوم بری حکمفرمادر . [« نظام » مادەسنه
مراجعت بیوریله .]

نظام الملك بحری { (هندستانك دکن جهتنده حکم سورمش اولان
نظامشاهان دولتنك مؤسسی بولنان نظامشاهك
پدری اولوب ، من اصل برهمنی المذهب اولدیغی
حالده ، کنج ایکن اهتدا ، وتحصیل علوم ایدوب ،
دکن ملوك بهمنیەسندن سلطان محمد شاه ثانی ومحمود
شاه ثانی زمانلرنده وزیر بولنمش ؛ و٨٩١ ده
اعدام اولنمش ایدی .

نظامشاهان { هندستانده دکن قطعه‌سنك واحدنکر جهتنده حکومت سورمش بر دولت اولوب، مؤسسی اولان احمد نظام شاه اورالرده والی ایکن، ۸۹۱ تاریخنده وزیر بولنان پدرینك اعدام اولنمسی اوزرینه، بهمنیلر دولتنه قارشی عصیان ایدوب، برقاچ محاربه قزانمغله، ۸۹۶ ده اعلان استقلال، و ۹۰۰ تاریخنده احمدنکر شهرینی تأسیس ایله، پایتخت اتخاذ ایتمشیدی. کندیسیله برابر سلاله‌سندن ۱۱ کشی حکم سوروب، نظامشاهان دولتی ۸۹۱ دن ۱۰۱۶ تاریخنده‌دك ۱۲۵ سنه دوام ایتمشدر. نظامشاهانك اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر :

احمد نظامشاه اول	۸۹۶	برهان نظامشاه ثانی	۹۹۹
برهان نظامشاه	۹۱٤	ابراهیم نظامشاه	۱۰۰۳
حسین نظامشاه اول	۹۶۱	احمد نظامشاه ثانی	۱۰۰۳
مرتضی نظامشاه	۹۷۳	بهادر نظامشاه	۱۰۰٤
میران حسین نظامشاه	۹۹۶	مرتضی نظامشاه ثانی	۱۰۰۷
اسماعیل نظامشاه	۹۹۸	الی	۱۰۱۶

نظامشاه بهمنی { هندستانك دکن جهتنده حکومت سورن بهمنیان ملوکندن اولوب، ۸۶۵ تاریخنده ۸۰ یاشنده اولدیغی حالده، والده‌سنك وصایتیله پدری همایون شاهه خلف اولمش؛ ویالکز ایکی سنه ایله برآی حکومتدن صکره، ۸۶۷ تاریخنده زفاف کیجه‌سی فجأة وفات ایتمشدر.

نظامی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (شیخ ابومحمد الیاس بن یوسف بن مؤید) عن اصل قم مضافاتندن اولوب، آذربیجانك (گنجه) قصبه‌سنده نشأت ایتمکله، (نظامی گنجوی) دینمکله معروفدر. ایرانك اعاظم شعراسندن اولوب، مشهور ومتداول اولان و «پنج گنج» دخی دینیلن خمسه‌سی ادبیات فارسیه‌نك ارکانندندر. دنیادن چکلمش اهل قناعت حکیم وصالح برذات ایدی. حق زمانه‌نك ملوك واکابری کندیسنه زیاده حرمت ورعایت ایتدکاری حالده، سائر شعرا کبی کیمسه‌یی مدح ایتمه‌مشدر. ۵۹۱ وبر روایتده ۶۰۶ تاریخنده ۸٤ یاشنده وفات ایتمشدر. خمسه‌سی : «مخزن الاسرار»، «لیلی ومجنون»، «خسرو وشیرین»، «هفت پیکر» و «اسکندر نامه» منظومه‌لرندن مرکبدر. بونلردن بشقه یکرمی بیك بیته بالغ قصاید وغزلیات وسائر اشعاری اولدیغی مروی ایسه‌ده، اکثری نابوددر. خمسه‌سی ایرانده وهندده طبع اولنوب، موسیو شارموی طرفندن فرانسزجه‌یه‌ده ترجمه، و ۱۸٤۵ ده پترسبورغده نشر اولنمشدر. شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

گر همه جلاب باشد آب جوی کس مخور
ور همه تسبیح باشد نقش نان کس مخوان
چونکه آب دیده داری از ضعیفی باك نیست
زانکه مرواریدرا باریك بهتر ریسمان

— دیکری سمرقندلی اولوب، (نظامی عروضی) دینمکله معروفدر. امیر معزی شاکردانندن اولوب، ملکشاه سلجوقی زماننده یاشامش؛ و «ویسه ورامین» عنوانیله برمنظومه ایله «چهار مقاله» عنوانیله اخلاقه دائر برکتاب یازمشدر. شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

دلی دارم که در فرمان من نیست
تو پنداری که آن دل زان من نیست
مرا مادر دعا کرده است گویی
که از تو دور بادا هر چه جویی

نظامی { عثمانلی شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی قرمانلی اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان زماننده یاشامش؛ وپادشاه مشارالیه طرفندن دعوت اولنه‌رق، درسعادته کلمکده ایکن، کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

داغ غمك كه مهر محبت نشانیدر
سینه‌مده صاقلارم كه سعادت نشانیدر

— ایکنجیسی آرناودلغك آبدونات قصبه‌سندن وزمرهٔ قضاتدن اولوب، ۱۱۰۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

فلکده مهر ومهله جستجولر هپ سنکچوندر
زمینده زار وگریان آبرولر هپ سنکچوندر

نظمی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی ادرنه‌لی اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان زماننده زمرهٔ سپاهیاندن ایدی. شعراء عصرینك اشعارینه نظیره سویلردی. اشعاری مصنعم ایسه‌ده، پك لطیف دکلدر. شو مقطع اونکدر :

صاتشدم نظميا براوزكه دردە
دواسين بولمدم عالمدە دردا

— ايكنجيسى (شيخ محمد بن رمضان) مشايخ خلوتيەدن اولوب، ١٠٣٢دە دنيايە كلمش؛ و١٠٦٥دە استانبولدە بواشجە محمد آغا زاويەسندە پوست نشين اولوب، والدە سلطان جامع شريفى وعظيەسى دخى عهدەسنە احالە اولنمشدى. ١١١٢ دە ارتحال ايتمشدر. مشايخ خلوتيە تراجمنى جامع «معيارالطريق» عنوانيلە برتأليفى ومرتب ديوانى واردر. شو مقطع جملۀ اشعارندندر:

غم دكل كشت كلستان ايلسەم بلبل كبى
اكسك اولماسون همان دستمدە ساغركل كبى

نظمى { فرس شعراسندن دخى ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى خراسانلى اولوب، سلطان حسين بايقرا زماننده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

شد خاك در وفا سر ارباب دين همه
خوبان هنوز بر سر آزاد وكين همه

— ايكنجيسى بلخلى اولوب، اورا حاكمى محمد خانك دائرەسى ملازملرندى ايدى. جهانكير زماننده هندستانە سياحت، ووطننە عودت ايتمشيدى. شو بيت اونكدر:

باميدى كه بالعل لبت خواهد مشرف شد
مى از كام صراحى رفتە در پيمانە مير قصد

نظيرى { (محمد حسين) ايران مشاهير شعراسندن اولوب، نيشابورليدر. تجارتلە آذربيجانە كيدوب، بعدە هندستانە رحلتلە، خان خانان عبدالرحيم خانە انتساب، و١٠١٢دە ايفاى حج شريفلە، عودتندە خان مشاراليهى بعد الزيارە، كجراتدەكى احمدآباددە توطن، و١٠٢٢دە اورادە وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

وادئ يثرب كجاست آه ز حرمان او
دامن دل ميكشد خار مغيلان او

نظيف { اون اوچنجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن درت كشينك اسم ومخلصيدر:

برنجيسى (مصطفى — افندى) استانبوللى اولوب، اندرون همايوندن خروجلە، بعض امانتلردە استخدام اولندقدن صكرە، ١٢٤٠ تاريخندە ازميدده كراستە ناظرى، ايكن وفات ايتمشدر. شو مقطع اونكدر:

اى كمان ابرو نظيف بيچارەيە جور ايلە
بينوادر تير آهى الحذر چالاك اولور

— ايكنجيسى (احمد — بك) ينە استانبوللى اولوب، ١٢٤٠دن صكرەجە جانب مصرە عزيمتلە، سلك عسكريە بالدخول، ميرالايلق رتبەسنى بعدالاحراز، ١٢٥٨ دە وفات ايتمشدر. بعض شعرانك اشعار منتخبەسنى جامع «منتخبات نظيف» عنوانيلە برمجموعەسى واردر.

— اوچنجيسى (شيخ الحاج حسن — افندى) يكيشهرلى اولوب، ١٢٠٩دە طوغمش؛ وبعد التحصيل ايفاى حج، وكراراً قونيەيە عزيمتلە، طريقت مولويەيە انتساب ايدەرك، وطننده كوستم نهرى ساحلنده مجدداً بردركاه مولوى ونهرك اوزنده بركوپرى تأسيس ايتمش؛ وبعدە بشكطاش مولويخانەسى مشيختنە نقل اولنمشدى. شو مطلع اشعارندندر:

تجلى ايليوب اولدمدە كيم ديدار كوسترمش
خطك تكشيف ايدوب برهان ايچون انوار كوسترمش

— دردنجيسى (احمد — افندى) استانبوللى اولوب، طريق قضايە سالك اولمغلە، ١٢٦٨ دە مكۀ مكرمە مولويتنە نصب اولنمشدى. منثور اولەرق «رياض النقبا» قپودانان دريا تراجمنى حاوى «سفينة الوزراء»، «ترجمۀ نصاب الاحتساب»، «ترجمۀ نخبة الفكر»، «ترجمۀ تلخيص المعانى»، «ترجمۀ رسالۀ كواكبى»، «ترجمۀ تعليم المتعلم»، «ترجمۀ طبقات شرنوبى»، «ترجمۀ شرح قصيدۀ لاميە»، «لغات قافيە»؛ منظوم اولەرق دخى «سرآغاز حجاز»، «سورنامۀ مسرت علامە» عنوانلى اثرلرك صاحبيدر. شو مطلع برنعتندندر:

يارسول الله روضەك خلد جنتدر سنك
نطق جان بخشك سراسر خير وحكمتدر سنك

نعتى { شعراى عثمانيەدن ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى استانبوللى اولوب، اوننجى قرن هجريدە سليمان پاشانك كتابتى خدمتيلە مصرە كيدەرك، اورادە وفات ايتمشدر. «قرخ وكلرخ»

عنوانیله برمنظومه‌سی واردر . شو ایکی بیت جمله‌ٔ
اشعارندندر :

قانی اولدم کیم بزم ذوق وصفده وار ایدی
بزمزده ایکی یار اولسه بری دلدار ایدی
آه کیم ویردی فنا بیلنه آخر روزکار
بر زمانده کرچه نعتی خاك پای یار ایدی

— ایکنجیسی (مصطفی —) جنتمکان سلطان سلیمان
خان ثانی حضرتلری زماننده دفتردار اولان حسن
پاشانك اوغلی اولوب، اندرون همایونده تربیه اولنمش؛
وسلطان احمد خان ثالث زماننده طشره‌یه چیقوب،
بعض مأموریتلرده قوللانلمش ؛ و ۱۱۳۰ ده وفات
ایتمشدر . قصیدهٔ آمالی‌یه تخمیسی واردر، وجوری
افندینك ناتمام براقدیغی «حلیهٔ عشرهٔ مبشره» یی
اکمال ایتمشدر. برچوق نعت شریفلری دخی اولوب،
بومناسبتله (نعتی) تخلص ایتمشدی. شورباعی جمله‌ٔ
اشعارندندر:

ای وحدتنك شاهد عدلی عالم
وی قدرتنك مثبتی ترتیب حکم
افکارمی اذکارمی توحیدك ایدوب
مهجور رضاك ایتمه خدایا بردم

نعللو خان { آنقره ولایت وسنجاغنده وآنقره‌نك ۱۲۰ کیلومتره
غرب شمالیسنده وایکی طاغ آره‌سنده قضا مرکزی
کوچك برقصبه اولوب، همان نصفیت اوزره اسلام
وارمنیدن مرکب ۱۵۰۰ اهالیسی واردر. هواسی
آغیردر . قصبه‌نك غرب جنوبی جهتنده بر شهر
قدیمك خرابه‌لری موجوددر ، که ازمنهٔ قدیمه‌ده
(غوردیوم) اسمیله معمور وتجارتکاه بر شهر
اولوب، اسکندردن صکره ظهور ایدن طوائف ملوك
محارباتنده خراب اولمغله ، بعده رومالیلر زماننده
(یولیوپولیس) اسمیله یکیدن اعمار اولنمشدی.
— نعللو خان قضاسی آنقره سنجاق وولایتنك
منتهای غرب شمالی کوشه‌سندن عبارت اولوب ،
شرقاً بکبازاری، جنوباً سیوریحصار قضالریله،
غرباً خداوندکار، شمالاً دخی قسطمونی ولایتلریله
محدوددر. ۵۹ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۸۳۱۳
اهالی ایله مسکوندر، که مرکزده اولان ارمنیلر-
دن ماعداسی کاملاً مسلم وترکدر . اراضیسی
۲۲۳۸۵۹ دونمدن عبارت اولوب، ۱۰۳۰۵۹
دونمی اراضیٔ مزروعه ، ۱۵۱۵ دونمی باغ ،
۱۲۶۷ دونمی باغچه ، ۲۱۵ دونمی طوتلق
و ۱۲۰۸۰۰ دونمی‌ده اراضیٔ خالیه‌در. الك کثرتلی
محصولاتی برنج ایله آفیون اولوب، ذخایر متنوعه
ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی وبرمقدار پاموق وپتاته
دخی حاصل اولور. ایپك بوجکی دخی یتشدیریلوب،
خیلی مقدار ایپك قوزه‌سی چیقار. صقاریه‌ایرماغنه
تابع نعللو خان نهری قضانك حدود شمالیه‌سنده‌کی
الما طاغندن نبعانله ، قضانك شق ، وبر خیلی ارا-
ضیسنی اروا ایدر. داخل قضاده ۴۰ جامع، ۲۷
مسجد، ۱ کلیسا، ۲ مدرسه ، بر رشدیه و ۶۵
صبیان مکتبی، ۱۰۹ دکان، ۱۰ خان، ۲ حمام ،
۲۵ صو دکرمنی و ۱۰ برنج دینکی موجوددر .
قضانك واردات سنویه‌سی ۲۰ بیك لیرا راده‌لر-
نده‌در.

نُعَم { صحابیاتدن ومشاهیر شاعرات عربدن اولوب، مداح جناب نبوی حسان بن
ثابت (رضه) ك کریمه‌سی وصحابه‌دن (شماس بن
عثمان المخزومی) نك زوجه‌سی ایدی . شعر وفصا-
حتده‌کی اقتداری بر درجه‌ده ایدی، که بدری بر
کون برمصراع سویلیوب، اوقافیه‌ده ایکنجیسنی
کتیرمه‌مکده اولدیغی حالده، صاحبهٔ ترجمه بداههٔ
مصراع ثانیسنی ایراد ایتمکله، جناب حسان صاحبهٔ
ترجمه‌یی شعرده کندینه ترجیح وتقدیم ایتمشدی .
شو بر ایکی بیت زوجنك احد غزاسنده واقع شها-
دتنده سویلدیکی مرثیهٔ بلیغه‌سندندر:

یا عین جودی بدمع غیر ابساس
علی کریم من الفتیان لباس
اقول لما خلت منا مجالسه
لا یبعد الله منا قرب شماس

— بو اسمده شاعر شهیر (نابغة الذبیانی) نك
برمحبوبه‌سی ومأمون خلیفه‌نك مغنیه بر جاریه‌سی
دخی بولنمشدر.

نُعمان { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر: (ابو
عبدالله نعمان بن بشیر بن ثعلبة الانصاری الخزرجی)
که هجرت نبویه‌دن سکز سنه ایله یدی آی صکره
تولد ایدوب، وبدری ووالده‌سی (عمره بنت رواحه)
دخی صحبته نائل اولمشلردی. بنی سفیانك طرفنی
طوتوب، معاویه ویزید زمانلرنده حمص وکوفه والیسی
بولنمشیدی. معاویه بن یزیدك وفاتنده، مروان بن

حكمك مقام خلافته كچمسنی تنسیب ایتمیه‌رك، والیسی بولنديغی حمص شهرنده خلقی عبدالله بن الزبيرك بيعتنه دعوت ايتديكندن، بنی امیه طرفدارلغنده پك متعصب اولان حمصلیلر اوزرینه هجوم ایدوب، فراره مجبور، وآرقه‌سندن یتیشوب قتل ایتمشلردر. جسور، فصیح وسخی برآدم ایدی. — (نعمان بن العجلان الانصاری الزرقی) كه فصحا وشعراء صحابه‌دن اولوب، جناب حمزه بن عبد المطلب (رضه)ك شهادتندن صكره زوجه‌سی (خوله بنت قیس)ی تزوج ایتمشدی. خلافت جناب مرتضویده بحرین والیلكنه نصب بیوریله‌رق، بنی رزیقدن كندیسنه مراجعت ایدنلره چوق احسانلر ایدردی. قریشه قارشی انصار نامنه مباهاتی حاوی برقصیده‌سی واردر، كه شو بیتلرله باشلار:

فقل لقريش نحن اصحاب مكة
ويوم حنين و الفوارس فی بدر
واصحاب احد والنضير وخيبر
ونحن رجعنا من قريظة بالذكر الخ

(نعمان بن عدی بن نضلة القرشی العدوی) كه پدریله برابر حبشه هجرت ایدوب، پدری اوراده وفات ایتمش، وصاحب ترجمه اسلامده برنجی اوله‌رق وارث اولمشدی. خلافت جناب فاروقیده میسان والیلكنه نصب اولنمش؛ واوراده سویلدیكی بر شعرك:

لعل امير المؤمنين يسوءه
تنادمنا فی الجوسق المتهدم

بیتی مسموع جناب فاروق اولدقده، همان عزل ایتمش؛ ومدینه‌یه عودتنده، ابدی عشرت ایتمدیكنی، وآنجق شعرك سیاقی اویله كلدیكنی ایراد ایتمكله، حضرت عمر (رضی الله عنه افندمز حضرتلری): اینانیورم، لكن مادام كه بو سوزی سویلدك، هیچ بر وقت بنم عاملم اوله‌مازسك، بیورمش ایدی. خلیفهٔ مشارالیه كندی قبیله‌سندن صاحب ترجمه‌دن بشقه كیمسه‌یی مأموریته نصب ایتمه‌مشلردی. نعمان بعده بصره‌ده ساكن اولوب، وفاتنه‌دك غزالرده بولنوردی. — (ابوعمرو نعمان بن مقرن المزنی) كه یدی برادریله ومزینه قبیله‌سندن درتیوز سواری ایله نزد جناب نبوی‌یه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وفتح مكه‌ده مزینه لواسنی حامل بولنمشدی. بعده بصره‌یه نازل اولوب، نهایت كوفه‌ده ساكن اولمش؛ وقادسیه‌نك فتحی صره‌سنده مدینهٔ منوره‌یه كیدوب، جناب فاروقیدن قیادتله فرس محاربانته مأمور بیورلمش؛ و٢١ تاریخنده نهاوند محاربه‌سنده شهید اولمشدر. خبر شهادتی واصل اولدقده، حضرت عمر (رضه) منبره چیقوب، آغلایه‌رق بوخبری اعلان بیورمش ایدی.

نعمان { سلطان احمد خان ثالثك اولادندن اولوب، برادرلری سلطان مصطفی خان ثالثك عهد سلطنتلرنده ١١٧٧ده قرق یاشلرنده ارتحال ایتمشدر.

نعمان بن ثابت { ونعمان بن ابی عبد الله. [«ابوحنیفه» و«ابوحنیفة المغربی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

نعمان پاشا { [«كوپریلی زاده» ماده‌لرینك اوچنجیسنه مراجعت بیوریله.]

نعمانیه { بغداد ایله واسط آره‌سنده بر قصبه اولوب، اهالیسی شیعیلكده‌كی مبالغه‌لریله مشهور اولدیغی، وكرك بوقصبه‌ده كرك بواسمله مصرده موجود برقریه‌ده چوق كیل چیقدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نعمت { فرس شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید نعمة الله خان بن نواب روح الله خان) ایرانك ملوك صفویه سلاله‌سندن اولدیغی حالده، هندستانده بعض مناصبده بولنوردی. شو بیت اونكدر:

روز حشر آزادیم از آتش دوزخ بجاست
بر خط پیشانیٔ من مهر خاك كر بلاست

— ایكنجیسی (سید نعمة الله نارنولی) شاهجهان وعالمكیر زماننده یاشایوب، ١٠٧٧ده وفات ایتمشدر: درویش مشرب برآدم ایدی. شو رباعی اونكدر:

مائیم كه از مخزن راز آمده ایم
در خلعت فخر سر فراز آمده‌یم
دانای حقیقتیم و بینای مجاز
مقصود حقیقت ومجاز آمده‌یم

— اوچنجیسی تبریزلی اولوب، آخوند عبد المحسنك شاكردانندن ایدی. شو بیت اونكدر:

سرموی طمع تا درمتاع این وآن داری
حرام خوبشرا دائم بدست این وآن بینی

نعمت افندی { شعراء عثمانیه‌دن اولوب، ١١١٢ تاریخنده درسعا-
دتده طوغمش؛ وطریق تدریس وقضایه سلوك ایله استانبول قاضیلغنه‌قدر چیقدقدن صکره، ١١٨٦ده اردوی همایون قاضیسی ایکن، شمنیده وفات ایتمشدر. برچوق تاریخلری واردر. آت بازاری چشمه‌سنه تاریخ اوله‌رق سویلدیکی شو مصراع جملهٔ اشعارندندر:

آب حیوان طولی دیزکین کیردی آت بازارینه

نعمة‌الله { (شاه — ولی) مشاهیر مشایخ قادریه‌دن واعاظم صوفیوندن
اولوب، نسل‌پاك جناب موسی کاظم (رضی‌الله عنه) افندمز حضرتلرندندر. آبا واجدادی عن‌اصل بخارالی اولدقلری حالده، کندیسی کرمانك (ماهان) قصبه‌سنده دنیایه کلمشدر. ابتدا امام ابو عبدالله یافعینك مریدانی سلکنه داخل او-لوب، بعده طریقت قادریه‌یه سالك اولمشدی. صیت کمالات و فضائلی جهانکیر اولوب، اعاظم وامرا هر طرفدن درکاهنه مراجعت، وارشاد ودعاسنه عرض افتقار ایدرلردی. ٨٣٤ وبر روایتده ٨٢٧ تاریخنده ٧٥ یاشنده ارتحال ایدوب، تربه‌سی قصبهٔ مذکوره‌ده زیارتکاه انامدر. شاهرخ میرزانك دخی صاحب ترجمه‌یه اعتقاد بلیغی اولوب، دفعاتله زیارتنه کیتمشدی. برخیلی اشعار وآثار عارفانه‌سی اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

دل کشتیٔ خداست بدریای معرفت
لطف خدا سزدکه بود ناخدای دل

نعمة‌الله { (خواجه —) «تاریخ افغانی» عنوانیله مکمل ومعتبر برتاریخك
صاحبیدر.

نعمت خان علی { هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب،
(دانشمند خان) اسمیله دخی معروفدر. عالمکیر وشاهجهان زمانلرنده یاشایوب، ١١٢٠ ده وفات ایتمش؛ و «حسن وعشق» عنوانیله بر منظومه ایله عصرینك وقایعنی حاوی «وقایع نعمت‌خان» عنوانیله مشهور برکتاب وطباخته متعلق «خوان نعمت» عنوانیله مقبول براثر براقمشدر. اشعارینه دسترس اوله‌مدق.

نعمت علی خان { هندستان شعراسندن اولوب، هند ملوکنك
احوالنی مبین بر «شاهنامه»سی واردر.

نعمتی { ایران شعراسندن اولوب، کاشا-نلیدر. شو بیت اونکدر:

هلال عید را میلی است با ابروی زیبایش
که بربام فلك خم کشته از بهر تماشایش

نعیم { صحابه‌دن بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (نعیم
بن عبدالله النحام القرشی العدوی) که قدماء صحا-به‌دن اولوب، اسلامه کلنلرك برروایتده اون برنجیسی وبرروایتده اوتوز طقوزنجیسیدر. ابتدا اسلامنی کتم واخفا ایدردی. کندیسی صاحب ثروت وکریم بر ذات اولوب، قبیله‌سندن بر چوق فقرا وایتام واراملی کچیندیردیکیچون، مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمك ایستدیکی وقت، قبیله‌سی مانع اولوب: «ایستدیکك دینده اول، لکن کیتمه، بز جمله‌مز هلاك اولمدقجه، سکا کیمسه ضرر ایراث ایده‌مز» دیمشلردی. بعده هجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سی مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایدوب، جانب نبویدن کمال مسرتله قبول بیورلمش؛ وبرروایتده خلافت جناب صدیقیده ١٣ نجی سال هجریده اجنادین وقعه‌سنده بر روایتده‌ده خلافت فاروقیده ١٥ نجی سال هجریده یرموك وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (نعیم بن مقرن المزنی) که سالف الترجمه نعمان بن مقرنك برادری اولوب، نهاوند محاربه‌سنده معیتنده وسائر ایران فتوحنده بولنمشدر.

نعیم { اون ایکنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وزمرهٔ مدرسیندن
اولوب، (صاری نائب) دینمکله معروف ایدی. ١١٠٦ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کلستان جهانده بر دونم باغ محبتدر
مقیم کوی عشقه زاد ورد در حلقهٔ توحید

نعیما { (مصطفی —) مورخین عثمانیه‌نك سربلندی اولوب، حلبلیدر. بعد-
التحصیل، سرای عتیق تبردارانی زمره‌سنه داخل اولوب، بعده کروه کتابه التحاقله، قلایلی احمد پاشایه انتساب ایده‌رك، مشارالیهك صدارتنده آناطولی محاسبه‌جیلکنه نصب اولنمشدی. مؤخراً

كاه منصب واقبال وكاه ادبارده اولوب، برآرهلق
مورهيه مأمور اولمش، و١١٢٨ده وفات ايتمشدر.
تاريخ عثمانيسى مشهور ومتداول اولوب، عبارهسى
ساده وصورتا قبا كورينورسهده، وقايعى تصوير.
دهكى مهارت واصابتى حقيقةً حيرت افزادر.
اشعارنده دخى كنديته مخصوص برطور واداسى
واردر. ديكر بعض آثارى دخى اولديغى مرويدر.
وزرادن برذاتك قوناغنده كوروب بكنديكى بر
احرامى طلب معرضنده سويلديكى شو قطعه جملهٔ
اشعارندندر:

صفاى قلبله سعيم بواى دستور صائب‌نام
مرآت آستانك ايليم تقبيل واستيلام
حريم كعبهٔ كويك طوافه ايلدم نيت
مثال حاجى عريانم عنايت ايله براحرام

نعيمان { (ابو عمرو — بن عمرو النجارى) صحابهدن اولوب، مزاحه اولان
ميل والفتيله مشهوردر. حق حضور جناب نبويده
سويلديكى لطائفله وحركات مزاحكارانهسيله هروقت
سيدالانام صلى الله عليه وسلم افندمزى كولديررمش.
سويبط بن حرملهنك محب ورفيقى اولوب، اكثر
مزاحلرينىده بونك حقنده ايدرمش. شرب خمردن
وازكچهميوب، سرخوش بولندقجه، حضورنبوى يه
كتيريلهرك، جانب نبوى واصحابدن نعلين ايله
ضرب اولنوردى. اوصرهده صحابهدن برى كنديسنه لعنك الله دينجه، فخركائنات عليه اكمل التحيات
افندمز حضرتلرى «اوله ديمه، زيرا كنديسى اللهى
ورسولنى سونلردندر» بيورمشيدى.

نعيمى { اونجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب،
ايكيسىده استانبولليدر. برى سلطان سليمان خان
قانونى زماننده رئيس الكتاب بولنمشدر.
— ديكرى (چشمى زاده نعمة الله) تاج زاده
سعدى افنديك قسام وثانيى اولوب، برچوق كتب
ورسائل نفيسه جمع ايله، نهايت برمدرسلكله قناعت
ايدهرك، مطالعهٔ كتبه حصر اوقات ايتمشيدى.
٩٧٤ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

آستانكدر شها دركاه اعلامز بزم
حق بيلور يوق غيرى قاپودن تمنامز بزم

نعيمى { ايران شعراسندن دخى ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى هراتلى
وسلطان حسين بايقرا زمانى شعراسندن ايدى.
شو بيت اونكدر:

من كه باشم كه تمناى وصال تو كنم
مكر از دور تماشاى جمال تو كنم

— ايكنجيسى (سيد فضل الله) تبريز ساداتندن
وعرفاى مشايخدن ايدى. شو بيت اونكدر:

در آرزوى تو كشتم بهر نشيب وفراز
نديدم از تو نشانى ورفت عمر دراز

نَغَر { سندده وكابلدن ٦ كونلك مسافهده بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان
ايدييور.

نغرپونت { (Négrepont) آوروپاليلرك آغريبوز جزيره و قصبهسنه
ويردكارى اسمدر. [«آغريبوز» مادهسنه مراجعت.]

نغرو { ريو — (Rio Negro) يعنى «قره صو» آمريقاى جنوبيده (آمازون)
ايرماغنه تابع بيوك برنهر اولوب، قولومبيه حكو.
متنده °٣ عرض شمالى ايله ′٤ °٧١ طول
غربيده آند سلسلهٔ جبالنك شرقى اتكارندن نبعانله،
لانوس تعبير اولنان واسع ومجهول صحرالر وبالطه
كورمهمش اورمانلر ايچندن شرق وشرق جنوبى يه
طوغرى جريان ايدهرك، برآز مسافهده قولومبيه
ايله اقوآدور حكومتلرينك حدودينى بعدالتفريق،
همان خط استوانك آلتنده برازيليه ممالك مجتمعهسنك
آمازون حكومتنه بالدخول، صولدن ونزوئلا
حدودندن كلن ايزانه، غوآينيا، ماراثويه، مارارى
ونهايت جملهدن بيوك اولان (ريوبرانقو) يى وصاغدن
دخى برطاقم كوچك چايلر وآمازون ايرماغيله
اختلاطى موجب بعض طبيعى جدوللر بعدالاخذ،
(مانائوس) قصبهسنك اوست طرفنده ′٣ °٥ عرض
جنوبى ايله ″١٤ ′٢٠ °٦٢ طول غربيده (آمازون)
ايرماغنه قاريشير. مجراسنك طولى ٢٥٠٠
كيلومترهدن زياده اولوب، قولومبيهدهكى قسم اعلاسى
(اوآپه) اسميله دخى معروفدر. بعض محللرنده
وسعتى ١٠ وحتى ١٥ كيلومترهيه بالغ اولوب،
ملتقاسندن يوقارى، طارلاشمش اولديغى حالده،
قوراقلى موسمنده اكى ٣٥٠٠ متره ودرينلكى
٣٠ مترهدر. منابع ومجراسنك اطرافنده پك

کلیتلی یاغمور یاغمغله، صوبی چوقدر؛ آنجق شربه
غیر صالح اولوب، بالیغی دخی آزدر؛ ویالکز
بر نوع تمساحیله جسیم ییلانلری و صو سموری
وسائر حیوانات مائیه‌سی چوقدر. بوقاریلرده بعض
شلاله‌لری وارایسه‌ده، مجراسنك نصف اسفلی بیوك
واپورلر ایچون سیره صالح اولوب، شلاله‌لردن
یوقاری ینه دربنلك ١٥ متره‌دن آشاغی اولمدیغندن،
سفائن سیر ایده بیله‌جکدر. آنجق هنوز اورالری
همان خالی واسباب مدنیتدن محرومدر.

نغرو { ریو — (Rio Negro) آمریقای
جنوبینك آرجنتین حکومتنده
ویاتاغونیه‌نك قسم شمالیسنده بر ایرماقدر، که آند
سلسلهٔ جبالنك شرق اتکلرندن وشیلی حدودی
قربندن نبعانله، بری شرق جنوبیه ودیکری شرق
شمالیه طوغری آقان (ریونوکن) ایله (ریولیمای)ك
همنامی اولان ایالتك حدودنده و ١٠′ ٣٩° عرض
جنوبیده واقع اجتماعندن بالتشکل، «بیوك یایله»
دینلن واسع یرلرده شمال جهتنده آقان (ریولورادو)
ایله متوازیاً شرق جنوبیه طوغری جریانله،
(سان ماتیاس) کورفزینك شمالنده بحرمحیط
آطلاسی‌یه دوکیلور. محل اجتماع وتشکلدن آشاغی
اولان مجراسی خط مستقیم اعتباریله ٥٧٥ کیلومتره
اولوب، یتاغینك اکی ایکی اوچیوز وبعض یرلرنده
٤٠٠ متره راده‌لرنده‌در.

نغرو { ریو — (Rio Nagro) آمریقای
جنوبیده (اوروغوآی) حکومتنك
اك بیوك نهری اولوب، ممالکت مذکوره‌نك شمال
شرقی حدودی قربنده نبعان ایدن ایکی چایدن
بالتشکل، غرب جنوبیه طوغری جریان، وصاغ
وصولدن برقاچ چای اخذ ایله، ٧٠٠ کیلومتره‌لك
بر طولا مباجلی برجریاندن صکره (اوروغوآی)
ایرماغنك منصبنده تشکیل ایتدیکی خلیجه دوکیلور.
یاغمورلر موسمنده صوبی چوق وجریانی سرعتلی
اولوب، قوراقلق موسمنده ایسه هریرده کچید
ویره‌جك درجه‌ده آزالیر.
— بو اسمله آمریقای جنوبیده بر چوق انهار
صغیره دخی بولنور.

نغریتو { (Negritos) آسیانك جنوبنده‌کی
ملائیه جزایرینك بعضیله فیلیپینه
جزایرنده ویکی کینه جزیره‌سنده وهندك قسم
جنوبیسنك بعض طرفلرنده وحشی حالنده بولنان
وکیتدکجه انقراض ایتمکده اولان برعرق مخصوصه
وریلن اسمدر. علم البشر علماسنك ظننه کوره بتون
هندستان ایله ملاقه شبه جزیره‌سی وآسیا جزایریله
یکی کینه منحصراً اشبو نغریتو عرقیله مسکون ایکن،
بعده آسیانك وسطلرندن اقوام آریانیه وتورانیه
اینه‌رك، کندیلرینه غلبه چالمغله، بو بیچاره‌لر ذاتاً
پك آشاغی وکری برحالده بولندقلرندن، برطاقلری
محو وپریشان اولمش، ویااقوام غالبه‌نك تحت اسارتنه
کیره‌رك، اونلره قاریشمش؛ وبر طاقلری ده تعقیب
اولنه‌میه‌جق صرب طاغلره وییابانی اورمانلره چکیله‌رك،
اورالرده طبانه‌ییلمشلردر. نغریتولر عمومیت اوزره
سیاه رنکلی، قیوبرجق صاچلی، قیصه بویلی، جیلیز،
بالدیرلی، قورو، آیاقلری ایری وباش پارمقلری
آچیق، بناق الماجقلری چیقنتیلی، آلت چکه‌لری
ایچری‌یه چکلمش، قفاکمیکلری طار والحاصل نوع
بشرك اك آشاغی درکه‌سنده بولنوب، آنجق
طوداق وبرون وصاچ وسائره‌جه وهیئت عمومیه‌جه
آفریقا زنجیلرندن فرقلیدرلر. مع هذا بونلرك پك
آزی خالص حالنده قالوب، اکثری درجات مختلفه‌ده
اقوام واجناس وسائره ایله مخلوط وسیمالری‌ده اوکا
کوره مختلفدر.

نفتالی { (Nephtali) حضرت یعقوب
(عم)ك اولادینك ٦ نجیسی اولوب،
اسباط اثنا عشردن برینك جد اعلاسیدر. قومی
اردن مجراسنك قربنده اسباط سائره‌نك اك شمالنده
ساکن اولوب، باشلیجه قصبه‌لری: نفتالی، اسور،
یفیا، قدشی وکفر نعوم ایدی.

نفته { (Nefté) اسکی مصریلرك معبوده‌
لرندن اولوب، (تیفون)ك همشیره‌سی
وزوجه‌سی زعم اولنوردی. ارواح مضره‌دن
اوله‌رق سمایه قارشی ارضدن ویا وادئ نیلك اراضئ
منبته‌سنه قارشی بادیه‌نك غیر منبت اراضیسندن کنایه
عد اولنوردی.

نفزاوه { افریقیه‌ده قیروانك ٦ کون غربنده
(ودها طوغریسی جنوب غربیسنده)
وقابسدن ٣ کونلك مسافه‌ده بر بلده اولوب، طا.
شدن سوری، ٦ قپوسی، جامعی، حامی، کوزل

دوشمش سوقاقلری، اطرافنده کثرتلی میاه جاریه.
سیله باغ وباغچه‌لری واشجار مثمره‌سی وجوارنده
قدیم بر شهرك خرابه‌لری موجود اولدیغی، وبو
قصبه‌نك اوته‌سی غدامسه قدر چول بولندیغی‌نی
والحاصل بلد جریده زاب کبیر ناحیه‌سندن معدود
اولدیغی‌نی بکریدن روایةً یاقوت حموی بیان
ایدیور. — شمدیکی خریطه‌لره مراجعت اولندقده
(شط الجرید) دینلن کولك جنوب شرقیسنده بو
اسمله بریر کوریلیورسه‌ده، شهر وقصبه اولمیوب،
برطاقم واحلردن عبارت اولدیغی آکلاشیلیور.

نفزه { اندلسده برقصبه اولوب، بعض مشا-
هیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

نَفطَویه { (ابو عبد الله ابراهیم بن محمد الاز-
دی) مشاهیر نحاة وادبادن اولوب،
٢٤٤ تاریخنده واسطده طوغمش؛ وبغداده رحلتله
طول مدت سیبویه‌نك کتابنی وسائر نحو وادبیات
کتابلرینی تدریسله وکتب عدیدهٔ ادبیه تألیفیله
مشغول اولمش؛ و٣٢٣ ده وفات ایتمشدر. شوقطعه
جملهٔ اشعارندندر:

قلبي عليك ارق من خديك
وقواي اوهى من قوى جفنيك
لم لا ترق لمن يعذب نفسه
ظلما و يعطفه هواك عليك

نَفطه { افریقیه‌ده زاب کبیر اعمالندن معدود
وتوزردن بر ونفزاوه‌دن ایکی مر-
حله‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، اهالیسی
خوارج اباضیه‌دن شریر آدملر اولدیغی جغرافیون
اسلام آثارنده مسطوردر. قصبهٔ مذکوره الیوم
تونسك جنوبنده جرید کولنك ساحل غربیسنده
وتوزرك ٢٦ کیلومتره غرب جنوبیسنده موجود
و ٨٠٠٠ اهالی ایله ٤٠ جامع و ١٠ زاویه‌یی وخرما
ایله پورتقال، لیمون، نار وسائر میوه‌دار آغاجلری
شامل کوزل باغچه وباغلری حاویدر.

نفعی { (عمر —) اعاظم شعراء عثمانیه‌دن
اولوب، ارضروم مضافاتندن حسن
قلعه‌ده دنیایه کلمش؛ وجنتمکان سلطان احمد
خان اول دورنده درسعادته کلوب، بعده
سلطان مراد خان رابعه انتسابله، شرف مصاحبتنه
نائل اولمشدر. قصائدی پك کوزل اولوب، اشعاری
سنجیده ومتیندر. غزلیاتی ایکنجی درجه‌ده‌در.
«سهام قضا» عنوانیله برمجموعهٔ هجویاتی‌دخی واردر.
شوقطعهٔ فخریه‌سی جملهٔ اشعارندندر:

نکتهٔ عالم حریف اولماز بکا کویا بنم
هرنه سویلرسه‌م جواب لن ترانیدر سوزم
هرنه سویلرسه‌م قضا مضمونني اثبات ایدر
آنی بیلمز کیم خطاب امتحانیدر سوزم

نفود { جزیرة العربك قسم شمالیسنك وسطلر-
نده بر چول اولوب، نجدك شمالنده
شمر ایله جوف آره‌سنده ٢٧°٣٠' ایله ٣٠° عرض
شمالی و ٣٧° ایله ٤٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد
اولدقدن بشقه، شرق جهتنده بوندن طار بر قول
آیریله‌رق، الحسا حدودینه یعنی همان ٤٥ طول
شرقی‌یه قدر واریر؛ وبعده الحسا ایله نجد آره‌سنده
جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، دهنا صحرای
کبیرینه منتهی اولور. بوقوله (کوچك نفود) نامی
ویریلیور. بوچول اینجه برقومدن عبارت اولوب،
شرقدن غربه ممتد ینه قومدن طالغه کبی برقاچ
صره تپه‌لری وآت نعلی رسمنده غریب بر طاقم
چقورلری واردر. نفود بسبتون صوسز اولوب،
پك سیرك اولان قیولری‌ده چوق درین ایسه‌ده،
یاغمور یاغدیغی وقت درحال اوتلرله ستر اولنه‌رق،
حیوانات بو اوتی اوتلارکن صویه محتاج اولمازلر؛
وبرطاقم کوچك آغاج وچالیلری‌ده واردر، که
دوه‌لر یاپراقلرینی چوق سورلر.

نفوسه { (جبل —) طرابلس غربك غرب
جهتنده وجبل غربی سنجاغنده بر
طاغدر، که شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری
ممتد اولوب، شرقاً غریان طاغیله وغرباً تونسك
(جبل دویرات) نام طاغیله کسب التصاق ایدر.
ارتفاعی چوق دکل ایسه‌ده، چوق کنیش اولوب،
وادیلرنده پك چوق قرا واردر. اهالیسی بربر
اولوب، یاقوت حموی خوارج اباضیه ووهبیه‌دن
عاصی ومتمرد آدملر اولدقلرینی بیان ایدیور. مؤلف
مشارالیهك زماننده بری (سروس) ودیکری

(جادو) اسملريله ايكى قصبه‌سى اولوب، برنجيسى آريه اككنك لذتيله مشهور ايدى. ايكنجيسى اليوم موجوددر.

نفيسه { (ست — بنت الحسن بن زيد بن الحسن بن على بن ابى طالب) زهد وتقواسيله وكرم وسخاوتيله مشهوره اولوب، ١٤٥ تاريخنده مكهٔ مكرمه‌ده دنيايه كلمش؛ وامام جعفر الصادق (رضى الله عنه) ك اوغلى اسحاق المؤتمن حضرتلرينه واروب، قاسم وام كلثوم اسملريله ايكى سبط مكرم دنيايه كتيرمشدر. بعده زوجى واولاديله برابر مصره انتقال ايده‌رك، مصرجه صيت وفضائل ومكارمى آفاق كير اولمش ايدى. ٢٠٨ تاريخنده ارتحال ايدوب، زوج مكرمه‌لرى نعشلرينى، بقيعده دفن ايتمك اوزره، جانب مدينه‌يه نقل ايتمك ايستمش ايسه‌ده، عموم اهالينك رجا وابرامى اوزرينه، مصرده دفننه راضى اولمشدى. تربه‌سى الى‌يومنا هذا زيارتكاه انامدر. بيوايكانك وعلى الخصوص خسته‌لرك امدادينه يتيشمك يك ملتزمه‌لرى ايدى. (طاهره) و(كريمة الدارين) لقبلريله ملقبه‌در. امام شافعى حضرتلرى صاحبهٔ ترجمه‌نك مجلسنه دوام، وكنديلرندن احاديث شريفه استماع ايدردى. وفاتنده دخى امام مشار اليهك جنازه‌سى سيده نفيسه‌نك خانه‌سنه كتوريلوب، نمازى مشاراليها طرفندن قلندقدن صكره، مدفننه كتورلمشيدى.

نفيسه سلطان { خداوندكار غازى حضرتلرينك كريمه‌سى اولوب، ٧٨٧ تاريخنده قرمان اوغلى على بكه تزويج ايدلمش؛ وبرسنه صكره زوجى نقض عهد واظهار عصيان ايتمكله، مغلوب اولدقده، صاحبهٔ ترجمه‌نك شفاعتيله مظهر عفو اولمش ايدى.

نقابى { عثمانلى شعراسندن اولوب، ازنيقليدر. ٩٤٠ تاريخنده كشان قاضيسى ايكن، قطاع طريق طرفندن قتل اولنمشدر. شو بيت اونكدر:

خاك پاى باد ايچون طورمز يبلر باد سحر
كنديى كوسترمز اما سرمه‌يى كوزدن سلر

نقابى { ايران شعراسندن اولوب، عن‌اصل بدخشانلى اولديغى حالده، تبريزده ياشامشدر. تبريزك بيوك بر زلزله‌سى حقنده بر مثنويسى واردر، كه شو برايكى بيت اوندندر:

سواد دلنشين پاك تبريز
شد از فرط تزلزل وحشت انكيز
ز دهشت لرزه بر مردم درآويخت
كه رنك سرمهٔ چشم بتان ريخت

نقاد { هندستان شعراسندن اولوب، عن‌اصل كشمير بت پرستانندن اولديغى حالده، لكهنوده طوغمش؛ وكلكته‌ده ياشامشدر. ميرزا قتيلك تلامذه‌سندن ومحمد صادق اخترك آشنالرندن ايدى. شوبيت اونكدر:

حريف شعلهٔ عشق توكى تواند شد
كسى كه از خس وخار هوس جدا نشود

نقار { (Neckar) آلمانيه‌ده (رين) ايرماغنه تابع نهردر، كه (وورتمبرغ) ك منتهاى جنوب غربيسنده نبعانله، شماله طوغرى جريان ايده‌رك، طوغريدن پروسيه‌يه تابع (هوهنزولرن) مملكتنك منتهاى غربى كوشه‌سنى شق ايتدكدن صكره، ينه وورتمبرغه دخول ايله، شرق شمالى‌يه طوغرى دونر؛ بعده صاغدن (فيلس) چاينى آلنجه، بردن غرب شمالى‌يه طوغرى دونوب، همنامى اولان ايالته كيرر: واستوتغارد شهرى قربنه واصل اولنجه، شماله طوغرى دونوب، صاغ وصولدن (امس) و(انز) كبى برقاچ چاى آله‌رق، يك طولامباجلى بر جرياندن صكره، (باده) بيوك دوقه‌لغنه داخل اولور؛ وبومملكتى‌ده شق ايله (هسه) حدودينه واصل اولنجه، غرب جنوبى‌يه، وصولدن (السنز) چاينى آلدقدن صكره، ينه غرب شمالى‌يه طوغرى دونر، و(مانهايم) شهرى يانينده صاغدن (رين) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى ٣٩٧ كيلومتره طولنده وحوضه‌سى ١٢٤١٦ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، مجراسنك ٢١٩ كيلومترهلكى سير سفائنه صالحدر. واديسى اوروپانك اك منبت واك كوزل يرلرندن اولوب، ذخيره محصولاتيله اوزومى وميوه‌لرينك انواعى مشهوردر.

— وورتمبرغ قراللغنك منقسم بولنديغى درت ايالتك برى دخى ايچندن جريان ايدن بو نهرك اسميله تسميه اولنمشدر. وورتمبرغك شمال غربى قسمندن عبارت اولوب، شرقاً ياقست، شرق جنوبى

جهتندن طونه، جنوباً اشوارچوالد ایالتلریله، غرباً وشمالاً دخی باده بیوك دوقه‌لغیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۳۲۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۳۹۴۰۰ کشیدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، ۵۰۰ متره ارتفاعی کچمز تپه‌لری واردر. طوپراغی پك منبت وزراعتی پك ایلری اولوب، ذخیره، یاغ چیقاریلیه‌جق یارار حبوبات، اوزوم ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. شهرلرنده صنایع وتجارت پك ایلریدر.

نقاش { [«ابو بکر نقاش» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقجوان { [«نخچوان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقش { (میر علی) هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل دهلیلی اولدیغی حالده، لکهنوده یاشامش؛ و اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. «باغ معانی» عنوانیله برکتابی وفردوسینك شاهنامه‌سنه تقلیداً بر «شاهنامه‌سی» واردر. شو ایکی بیت اوندندر:

ذکر آسمان رفت برکار خویش
اجل باز شد گرم درکار خویش
فلك باز هنکامه آرای شد
ز دست یلان فتنه بر پای شد

نقشبند { [«بهاء الدین نقشبند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقشی { عثمانلی شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (احمد افندی) اونبجی قرن هجریده استانبولده یاشایوب، ابتدا نقاشلقله مشغول اولمش؛ و بعده علم هیئته میل ایده‌رك، سلیمانیه جامع شریفنده موقت اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

چاك ایتمه سینه‌ك ای دل اول کاعذاره قرشو
آچلمق اولمز ایکن اول بهاره قرشو

— ایکنجیسی (شیخ ابراهیم افندی) ۱۰۵۱ ده استانبولده دنیایه کلوب، بعدالتحصیل طریقته انتسابله، بعض جوامع شریفه وعظیه‌سی عهده‌سنه احاله، و بعده اسکدارده عتیق والده سلطان مشیختنه نصب اولنمشدی. ۱۱۰۴ ده وفات ایتمشدر. بر چوق الهیاتی وسائر اشعاری واردر. شو بیت اوجمله‌دندر:

داغ لیاقش شرحه چکمش سینه‌سن چاك ایلمش
بویله‌در عالمده نقشی حال مشتاقان عشق

— اوچنجیسی طریقت مولویه مشایخندن اولوب، ادرنه‌لی اولدیغی حالده، مصره عزیمتله ۱۲۰۴ تاریخنده اورا مولویخانه‌سنده پوست نشین اولمشیدی.

نقشی { (مولانا حسین دهلوی) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، ۹۸۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. اوغلی (محمد علی احمد مهرکن) دخی شعرادن ایدی. شو بیت صاحب ترجمه‌نکدر:

شکر خداکه عمر عزیزم تلف نشد
در یاد زلف وروی تو شد صبح وشام ما

نقی { [«علی نقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقی { فرس شعراسندن بروجه آتی اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا علی — خان) هندستان کبراسندن اولوب، لاهورده دنیایه کلمش؛ وعظیم آباده‌ده نشأت ایتمشدر. محمد عوض جونپوری وشیخ علی حزین لاهیجانیدن تحصیل شعر وادب ایتمشدی. بعض اشعارنده‌ده (لسانی) تخلص ایتمشدر. کلیاتی اون بیك بیته بالغ اولور. شو بیت اونکدر:

تبسم ریزئ لعل تو ظالم میکشد مارا
نمیدانم که کشتن کرد تعلیم این مسیحارا

— ایکنجیسی (محمد — بن شاه کل) شیخ احمد سهرندینك حفیدی اولوب، شو بیت اونکدر:

ملوث کی کند اسباب دنیا اهل عرفانرا
کجا آلوده سازد آب زر دامان قرآنرا

— اوچنجیسی (—ه نیازی) اصفهانلی اولوب، عطارلق صنعتیله مشغول ایدی. اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمش ایسه‌ده، محروم اوله‌رق عودت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

دست وشمشیر ومژه غرقه بخون می آید
عالمی کشته ببینید که چون می آید

نقیب { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (میرزا سلیم) اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

اجر محنتهای عاشق هم نصیب مدعیست
ضررا خسرو کرفت وکارها فرهاد کرد

— دیکری (— خان) قزوینلی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلتله، امراء دولتی صره‌سنه کچمشیدی. شو رباعی اونکدر:

دارم صنمی چهره بر افروخته
راه وروش عاشقی آموخته
او عاشق دیکری ومن عاشق او
من سوختهٔ سوختهٔ سوخته

نقیع { حجازده مکه ایله مدینه آره‌سنده بر وادیدر، که سیلی مدینهٔ منوره جهتنه آقار. حرمین شریفین بیننده‌کی طریق بو وادینك ایچندن کچر. بو وادینك (حمی النقیع) تعبیر اولنور برمحلی وار ایدی، که اورمانلق وچایرلق اولوب، مدینهٔ منوره‌دن ۲۰ فرسخلق مسافه‌ده واقع اولدیغی حالده، جانب نبویدن کندی آتلرینه تخصیص بیورلمش؛ و (مقمل) اسمیله معروف برمسجد شریف نبوی بولنمش ایدی. بعده خلافت جناب فاروقیده حمی النقیع مجاهدین اسلامك آتلرینه تخصیص بیورلمشیدی. بوچایرك بویی برمیل واکی بر برید اولوب، ایچنه کیرن سواری حیوانیله برابر نظردن ناپدید اوله‌جق صورتده براورمانی اولدیغی بعض کتبده مسطوردر.

نکاتی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (احمد —) ادرنه‌لی اولوب، شهر مذکورك نوبهار جامعنده امام بولنمش؛ و ۱۰۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چاك چاك اولدی دلم شانه کبی صد پاره
خط برآورده بتم تازه جوانم دیه‌رك

— ایکنجیسی (علی —) استانبوللی اولوب، طریق قضایه سالك بولنمش؛ و ۱۱۲۷ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کورنسه روی لیلی بند ایدردی روزن چشمن
کوزندن صاقنوردی سودیکن قیس بلادیده

نکاری { عثمانلی شعراسندن اولوب، غلطه‌لیدر. ابتدا نقاشلق ومصورلکله مشغول اولوب، بعده کمنچه‌جیلکه سلوك ایتمش؛ ونهایت جنتمکان سلطان سلیم خان ثانی‌یه ندیم ومصاحب اولمشیدی. ۹۸۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

نکاهی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی آیدینلی اولوب، ابتدا طریق علمیه سالك ایکن، بعده کتابته سلوك ایتمشیدی. اوننجی قرن هجریده یاشامشدر.

— ایکنجیسی تسالیه یکی شهرندن اولوب، قره مصطفی پاشا صدارتنده بیوك تذکره‌جی اولمشیدی. ۱۰۹۵ تاریخنده واقع نچه سفرندنصکره اختیار تقاعدله، وطننده عزلت کزین ایکن، ۱۱۰۳ ده الحاج علی پاشانك صدارتنده ثانیاً بیوك تذکره‌جی وباش روزنامه‌جی اولوب، ۱۱۰۴ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کتمز خیال عارضی چشم پر آبدن
خالی دکل بوشیشهٔ برنم کلابدن

نکاهی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری ابرقوهلی ویاهراتلیدر. شو بیت اونکدر:

چون نمایی زپرده آن رخسار
جانب عاشقان خود بکذار

— دیکری نیشابورلی اولوب، اوباش ورندان طائفه‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر:

شبی که پیش نظر شمع روی یار ندارم
بسان شعلهٔ آتش دمی قرار ندارم

— (ویلیام بیل)ك «مراجع احوال شرقیون» عنوانلی کتابنده کاشان مضافاتندن اران قصبه‌سندن بر (نکاهی) دخی مذکور اولوب، فردوسینك شاهنامه‌سی وزننده اوتوز بیك بیتی حاوی «مختارنامه» عنوانیله برمنظومه‌سی و «مهرومشتری» عنوانیله‌ده برمثنویسی اولدیغی بیان اولنیور. آذرك «آتشکده» سنده ایسه جرفادقانلی (شیخ علی نقی) اسمنده برشاعر ذکر اولنیور. ایکیسنك براولمسی ملحوظدر. شو بیت اونکدر:

منال بردرش ازکثرت رقیب نقی
ببلبلی نتوان داد یك کلستانرا

نکتانبو { (Nectanébo) مصر قدیم حکمدارانندن ایکی کشینك اسمیدر: برنجیسی قبل المیلاد ۳۷۵ دن ۳۶۳ تاریخنه‌دك حکم سوروب، اوزرینه سوق اولنان ۲۰۰۰۰ یونانلی ایله ۲۰۰۰۰۰ ایرانی‌یه غالب کلمش ایدی. — ایکنجیسی برنجینك تورونی وخلفی

اولوب، قبل‌المیلاد ٣٦٣ دن ٣٥٠ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ وممالکتنده ظهور ایدن عصیانی آجسیلاسك امدادیله باصدیرمش ایسه‌ده، مؤخراً ایران طرفندن سوق اولنان عسکره مغلوب اولوب، حبشستان جهتنه فرار ایتمش ایدی.

نکوبی { ایران شعراسندن اولوب، هراتلیدر. حلواجیلقله مشغول ایدی. شوبیت اونکدر:

مکرکه پر شدی ذوق عاشقیت نماند
شراب کهنهٔ ما مستیٔ دکر دارد

نکهت { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی شیرازلی اولوب، هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شوبیت اونکدر:

هزار حیف‌که آن سرو ناز پرور ما
کذشت عمر ونینداخت سایه بر سرما

— ایکنجیسی (محمد بیك) کرمانلی اولوب، نادرشاه طرفندن ناحق یره قتل اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

بخضر رشك مبر کاب زندکی دارد
باو حلال‌که او تاب زندکی دارد

— اوچنجیسی (ملا ملیحا) سمرقندلی اولوب، ١٠٨٢ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ترسم‌که بعشوه سنبلی خوان سازد
مرغان چمن را عمل کیسویش

نکیدا { قیساریه‌دن اوچ کونلك مسافه‌ده کوچك اکن قدیم بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدوب، (نیکده) اوله‌جغی آکلاشیلیور.

نکینی { (محمد —) عثمانلی شعراسندن اولوب، یکیچری آغاسی مصطفی آغانك مهرداری بولنمش؛ و ١١٣٤ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

نکینی دل سراپا زخم خوار تیغ هجراندر
سبب بوانشراح قلبه نقش نام جاناندر

نلسون { (Nelson) انکلتره آمیراللرندن اولوب، بیوك ناپولیون زماننده فرانسه دونماسنه قارشی اولان محارباتیله شهرت قزانمش؛ و ١٨٠٥ ده فرانسه ایله اسپانیه دونمالرینی مغلوب ایتمش ایسه‌ده، او محاربه‌ده قتل اولنمشدر.

نمر { (بن تولب المکلی) صحابه‌دن ومشاهیر شعراء عربدن اولوب، پك یاشلی اولدیغی حالده، نزد جناب نبوی‌یه وروده، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی. شوبر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

تدارك ما قبل الشباب وبعده
حوادث ایام تمر واغفل
یود الفتی طول السلامة جاهداً
فکیف یری طول السلامة یفعل

نمرود { (بن کوش یابن کنعان بن حام بن نوح) بابلك مؤسسی وحکمداری اولوب، الك اول تسلطن وتجبر ایدن بو اولدیغی مرویدر. عبدهٔ اصنامدن اولمغله، حضرت ابراهیم (عم)ك دعوتنه اجابت ایتمیوب، کندیسنی آتشه آتمش ایسه‌ده، حضرت ابراهیم بحکمته تعالی یانمامش؛ ومع هذا نمرود ایمانه کلیوب، بعده من طرف‌الله مسلط اولان بر طاقم سیوری سینکلر طرفندن اتلاف اولنمش ایدی. نمرودك بولندیغی زمان مجهول ومشوش اولوب، میلاد عیسادن ٢٦٤٠ سنه اول بولندیغی مظنوندر. بو اسمك برشخصه مخصوص اولمیوب، فرعون کبی بتون بابل حکمدارلرینه یاخود برسلاله‌یه عنوان اولمسی دخی ملحوظدر. توراتده حضرت ابراهیم (عم)ك نمرودله اولان ماجراسندن ونبی مشارالیهك آتشه آتلمسندن بحث اولنمیور.

نمری { (ابو عبدالله —) قدماء ادبادن اولوب، «کتاب فی اسماء الذهب والفضة» و«کتاب فی مشکلات الحماسة» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر.

نمنکان { ترکستانك فرغانه ایالتنده (یعنی ملغی خوقند خانلغنده) وخوقندك ٨٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق سیحون وادیسنك یوقاری جهتنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی، ١٠٠٠ دکانی حاوی ایشلك چارشیسی، پاموق ایپلك فابریقه‌لری، سنوی اوچیوز بیکی متجاوز قیون صاتیلان ایشلك حیوانات بازاری وجوارلرنده اشجار مثمرهٔ متنوعه‌یی حاوی باغچه‌لریله نفت وکور معدنلری واردر. بتون اوجهت قبائلنك مرکز تجارتی اولوب، محصولات ارضیه وصناعیه‌سنی نهرده صاللرله دخی

ایندیررلر. روسلر طرفندن ضبطی اثناسنده طوپ ایله تخریب اولنان براسلام محله‌سی یرینه شمدی بر روس محله‌سی تشکیل اولنمقده‌در. نمنکان اسکی بر قصبه اولوب، فردوسی رستم زالك شاه نمنکانه مسافر اولدیغنی، وقیزینه ملاق اولوب، بوندن (سهراب)ك طوغدیغنی بیان ایدیور.

نوا { (ظهور الله خان) هندستان شعراسندن اولوب، بدایونلی اولدیغی حالده، فتح علی شاه زماننده ایرانه سیاحتله، شاه مشار الیهك ملازمانی زمره‌سنه داخل اوله‌رق، (سعدی هند) دینمکله شهرت بولمشیدی. بعده هندستانه عودتله (فرح آباد)ده اقامت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

یار در خواب وشب آخر شد ودل کام طلب
مصلحت چیست که بیدار کنم یا نکنم

نوا { (Neva) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده کنیش بر ایرماقدر، که (لادوغا) نام واسع کولك آیاغی اولوب، بوکولك جنوب غربی کوشه‌سندن چیقه‌رق، ابتدا غرب جنوبی‌یه وبعده غرب شمالی‌یه طوغری جریانله، بر قوس تشکیل ایتدکدن صکره، پترسبورغ شهرینی اورته‌سندن شق ایله بالطبق دکیزینه مربوط (فینلانده) کورفزینه دوکیلور. مجراسی آنجق ٦٠ کیلومترو ایسه‌ده، صوبی چوق اولوب، براق ولذیذدر. برقاچ جدول واسطه‌سیله وولغا ایله اختلاط ایدوب، بالطیق دکیزیله بحر خزر آره‌سنده بر طریق مائی تشکیل ایدر. آنجق تشرین اولدن نیسانه قدر صولری طوکمش حالنده بولنور. قیصه مجراسنده صولدن (توسنه) چاییله دیکر بر چای آلیر.

نوا { حورانده برقصبه ویاحورانك مرکزی بولندیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

نواب { (میر — بن حکیم سید علیخان) هندستان شعراسندن اولوب، مرشدآبادلی اولدیغی حالده، بنارسده یاشامشدر. شوبیت اونکدر:

ماقبله جز آن ابروی خمدار نداریم
با مسجد و بتخانه سروکار نداریم

نواده { سیرا — (Sierra Nevada) اسپانیه‌نك جنوب جهتنده برسلسلهٔ جبال اولوب، الك یوکسك ذروه‌سی یرینه سلسله‌سنك الك مرتفع ذروه‌سندن ١٥٢ مترو یوکسك اولمغله، اسپانیه وپورتکیز شبه جزیره‌سنك الك مرتفع طاغیدر. آندالوسیا خطه‌سنك غرناده والمریا ایالتلرنده غربدن شرقه ١٥٠ کیلومترولك مسافه‌ده ممتد اولوب، اکی ٣٠ ایله ١٥ کیلومترو آره‌سنده‌در. ذروه‌لری سرمدی قارلرله مستور اولوب، اسمی دخی «قارلی» معناسنی افاده ایدر. تپه‌لری آفریقا سواحلندن کوزیکور. الك یوکسك ذروه‌لری غرناطه شهر شهیرینك جنوبنده اولوب، لطافتیله مشهور اولان (شنیل) نهری دخی اورادن اینر. الك یوکسك ذروه‌سی اولان (مولی حسن) تپه‌سنك ٣٥٥٤ مترو ارتفاعی واردر. وقتیله اورمانلرله مستور ایکن، چوبانلرله زراع واودونجی وکورجیلر اورمانلرینك چوغنی بیهوده یره تلف ایتمکله، میاه جاریه‌سی دخی آزالمشدر. نباتات واشجاری ارتفاعه کوره مختلف اولوب، علی الخصوص جنوبی اتکاری شمال روزکارلرندن محفوظ اولمغله، بونلرك آشاغیلرنده شکرقامشی وخرما دخی یتیشیر.

نواده { سیرا — (Sierra Nevada) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك غرب جهتنده بیوك برسلسلهٔ جبالدر، که (قاسقادرانجه) یعنی «شلاله‌لر سلسله‌سی» نك آلت طرفی حکمنده اولوب، مذکور سلسله‌دن (قلامات) نهرینه کچید ویرن بربوغازله آیرلمش اولدیغی حالده، 42° دن 35° عرض شمالی‌یه قدر شمالدن جنوبه ممتد اولور. بحرمحیط معتدل ساحلندن ایکی اوچیوز کیلومترولك مسافه‌ده اولوب، دکیزدن «ساحل سلسله‌سی» تعبیر اولنان آلچق برصره طاغلرله آیرلمشدر. بوسلسله کاملاً قالیفورنیه حکومتی داخلنده بولنیور. بویی ٩٥٠ کیلومترو اولوب، الك یوکسك ذروه‌سی اولان (ویتنی) طاغنك ٤٥٧٥ مترو ارتفاعی واردر. کچید ویرن بوغازلری ٢٠٠٠ ایله ٣٦٠٠ مترو آره‌لرنده‌در. شرق اتکاری همنامی اولان حکومتك ایچنه ممتد قورو ویك وحشی یرلردن عبارت اولوب، غربی اتکارینك ایسه میاه ونباتاتی چوقدر؛ وبونلرك آلتنده واسع براووه ممتد اولور، قسم شمالیسنده (ثقاقرامنتو)، وقسم جنوبیسنده (سان جوآکیم) نهرلری بربرینه

قارشی آقوب وسطنده بالاجتماع سان فرانسیسقو
قوینه دوکیلور . « قارلی سلسله » دیمك اولان اسمی
اسپانیوللر طرفندن کندی مملکتلرندهکی نوادهیه
تشبیهاً ویریلوب ، یوقسه قارله مستور اولدیغی
وقتلر پك آز ونادردر . اورمانلری چوقدر .
— آمریقای جنوبیده دخی بو اسمله برقاچ
طاغ واردر .

نواده { (Nevada) آمریقای شمالیهده ممالك مجتمعهنك غربی حکومتلرندن
بری اولوب ، حدود غربیسنده بولنان آنف البیان
سلسلهٔ جبالك اسمیله مسمادر . شمالاً ایداهو
واورغون ، غرباً وغرب جنوبی طرفندن قالیفورنیه ،
شرقاً دخی آریزونه واوتاه حکومتلریله محدوددر .
یالکز حدود شرقیهسنك قسم جنوبیسی (قولورادو)
مجراسیله آیریلوب ، سائر طرفلردن حدودی خطوط
مفروضهٔ مستقیمهدن عبارتدر . مملکت برصابون
تختهسی شکلنی آکدیروب ، سیوری طرفی جنوبه
معروضدر . مساحهٔ سطحیهسی ٢٧٦٧٠٠ مربع
کیلومتره اولوب ، آنجق ٥٤٧٦١ اهالی ایله
مسکوندر . مرکزی (قورسون) قصبهسیدر .
اراضیسی نواده سلسلهسیله قیالی طاغلر شعباتندن
(واهساج) سلسلهسی آرهسنده ممتد مرتفع برییلهدن
عبارت اولوب ، ارتفاع وسطیسی ١٢٠٠ ایله ١٣٠٠
متره آرهلرندهدر . ایچنده شمالدن جنوبه ممتد
برچوق طاغلری بولنوب ، اك بیوکلری هومبولد
وشوشونه طاغلریدر . اك یوکسکلری اولان
(چارلستون) طاغنك ایسه ٣٢٦٢ متره ارتفاعی
واردر . منتهای شمالیسی (قولومبیا) ومنتهای
جنوبیسی (قولورادو) ایرماغنه تابع اولوب ، بونلرك
برنجیسی بحر محیط معتدله ، وایکنجیسی مکسیقه
کورفزینه دوکیلور . برنجیسنه (غروس ریور) ،
سالمون واووهی نهرلری وایکنجیسنه (ویرچین)
نهری دوکیلور . بو انهارك جملهسی وعلی الخصوص
قولورادو ایله ویرچین ایکی طرفی دیوار کبی دیك
ودرین دهشتلی وادیلرك ایچنده آقارلر ، که بو قبیلدن
وادیلره اسپانیوللر (قانیون) نامنی ویرمشلردر .
مملکتك قسم اعظم وسطیسی ایسه مخرجسز داخلی
برحوضه تشکیل ایدوب ، شرقدن غربه میلانی
اولمغله ، نواده سلسلهسنك اتکلرنده اولان قسم
اسفلنه صولر بریکوب ، درینلکی آز برطاقم واسع
کوللر وبتاقلقلر تحصل ایدر . بو حوضهده جریان
ایدن انهارك اك بیوکی (هومبولد) نهریدر ، که
مجراسنك طولنه نسبتله صویی پك آز ایسهده ،
هیچ برموسمده بسبتون قورومیوب ، بعض یرلرك
سقی واحیاسنه یارایور . نهایت ینه (هومبولد)
اسمیله تشکیل ایتدیکی کوله منتهی اولور . بو کولك
جنوبنده (قارسون) و (والر) اسملریله ایکی کول
بولندیغی کبی ، شمال غربی جهتندهده (بلاق روق)
یاخود (مودلاق والی) اسمیله پك واسع وبرقاچ شعبهیه
منقسم برکول بولنیور ، که هربری برویا برقاچ چایك
صولرندن تحصل ایدیور . اراضیسی عمومیت اوزره
قیالق واکثر طرفلری باقلاوه دیلیملری کبی درین
خندقلرله آیرلمش دهشتناك برحالده بولنوب ، اشجار
ونباتاتدن عاری وپك قوروددر ؛ ویالکز آلتون
معدنی تحریسی طمعنده بولنانلر بو وحشی یرلره
صوقلمغه جسارت ایده بیلیرلر . صولری پك آز
اولمغله برابر ، چایلری دخی بویله درین وقیالق
خندقلرك ایچنده جریان ایتدیکندن ، قابل اعمار
واسکان ونباتات واشجاری حاوی یرلری پك آزدر .
اك ایی یری مذکور هومبولد وادیسیله کوللرك
بولندقلری شمال وغرب شمالی قسمی اولوب ، ایکی
بحر محیط آرهسنه ممتد اولان دمیریول خطوط
کبیرهسنك اك بیوکی بو قسمنی بریاندن بریانه شق
ایدیور . هواسی پك یابس وکرك قیش ایله یاز کرك
کیجه ایله کوندوز آرهسندهکی فرق بیوك اولوب ،
شمالدن جنوبه دخی بیوك فرق واردر . شمال
جهتنده میزان الحرارهنك درجهٔ وسطیهسی ٨ ایکن ،
جنوب جهتنده ٢٢ درجهیه قدر چیقار . هواسی
وطوپراغی محصولاته غیر مساعد اولوب ، آنجق اروا
اراضی قوتیله برمقدار آرپه ، یولاف واوت
یتیشدیریله بیلیر . قیون ، آت وصیغیردن عبارت اولان
حیوانات اهلیهسی دخی آز اولوب ، مملکتك ثروتی
کومش وآلتون ایله برمقدار باقیر ودمیر معدنلرندن
عبارتدر . آنجق بونلرك دخی جنسی تدنی ایتمشدر .
چیقان کومش وآلتون معدنلری سنوی یوز ملیون
فرانق قیمتنه بالغ اولیور . اورمانلری پك آز
وسیرکدر . حیوانات وحشیهسی : کییك ، جیلان ،
آیی ، تیلکی وسائرهدن عبارتدر . ٤٠ اعضادن

مركب برمجلس مبعوثانيله ٢٠ اعضادن عبارت بر هيئت اعيانى اولوب، واشينغتون قونغره‌سنه بر مبعوث كوندرمك ورئيسك انتخابنده ٣ رأى ويرمك حقنى حائزدر.

نوارق { (Newark) و ديكر بو قبيلدن يعنى انكليزجه «يكى» ديمك اولان (New) كله‌سندن مركب اسملر ايچون «نيو آرق» وسائر «نيو» تركيباتنه مراجعت بيوريله.

نوائى { [«عليشير نوايى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نوائى { ايران شعراسندن اوچ كشينك مخلصى اولوب، برنجيسى (باباسلطان) قملى وشاه‌عباس ماضى ملازملرندن ايدى. شو بيت اونكدر:

نوائى نيست شاد از وصل امروز
چو هجران خواهدش آزرد فردا

— ايكنجيسى (ملاشمس‌الدين محمد) كاشانلى اولوب، شو بيت اونكدر:

اى دل مكوكه آن كل بوى وفا ندارد
دارد وفا وليكن نسبت بما ندارد

— اوچنجيسى (مير محمد شريف) كربلالى اولوب، قدسىٔ كربلائينك برادرى اولديغى حالده، هندستانه رحلتله، اكبر شاهك ملازمتنه نائل اوله‌رق، اكبر آبادده توطن واوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

منم نشسته بكنجى ز بيوفايىٔ تو
قرار داده بخود محنت جدايىٔ تو

نوبه { (Nubie) خطهٔ مصريه‌نك جهت جنوبيه‌سنده ووادىٔ نيلك ايكى طرفنده ممتد برمملكت واسعه اولوب، شمالاً اسوان شلاله‌سى حذاسندن خطهٔ مصريه‌دن آيرلديغى حالده، حدود جنوبيه‌سى پك‌ده معين اولميوب، او جهتدن نره‌لره قدر اوزانديغى مبهم ايسه‌ده، حبشدن كلن (اتباره) نهرينك نيله قاريشديغى محله قدر اعتبار اولنه‌رق، محل مذكورك جنوبنده (مروه) خطه‌سى وسائر ممالك سودان بولنيور. نيلك بوايكى نقطه‌سى آره‌سنده وبحر احمر ساحليله لوبيه چولى بيننده نوبيه ٢٤° ايله ٣٠´ ١٧° عرض شمالى و ٢٧° ايله ٣٥° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ٢٥٠٠٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٠٠٠٠٠٠ كشى راده‌لرنده‌در. اراضيسى مصر ماده‌سنده مفصلاً تعريف اولنان صعيد مصره مشابه اولوب، شوقدر واركه طاغلرى دها چوق ودها يوكسكدر. قوملق تپه‌لرله قاريشيق اولان و ٢٤٠٠ متره‌يه قدر مرتفعلرى بولنان طاغلق وقيالق طاغلرى مختلف وضعيتلرده امتداد ايده‌رك، نيل نوبه‌نك وسطلرنده غربه طوغرى اكمكله، بو نهر عظيمك واديسى بو مملكت داخلنده پك طولاً مباجلى بولنور؛ وبر قاچ يرده قيالردن آشاغى‌يه صارقوب، مشهور شلاله‌لرى تشكيل ايديور. مصردن برفرق دخى وادىٔ نيلك پك طار اولمسيدر؛ حتى بعض يرلرده ايكى طرفدن قيالق طاغ اتكلرى صويك كنارينه قدر ممتد اولوب، بوغاز تشكيل ايدرلر. طارلغيله برابر وادىٔ نيلك ينه نوبه‌نك يكتا معمور ومحصولدار يريدر. زيرا هواسى پك يابس وياغمورلرى پك سيرك اولديغندن، سائر طرفلرنده آثار صولرى هيچ يوقدر، وقيولرى پك دريندر. حتى نيله منتهى اولان بر چوق واديلرى عادتا صحراى كبير ودهنا واديلرى كبى قوب قورو اولوب، ياالكز پك سيرك اولان ياغمورلرده ايچلرنده سيل آقار. بحر احمرده سواحلى (برنيكه) شهرقديمنك خرابه‌لرينى حاوى اولان (ام‌الكتف) قوينندن سواكنك آلت طرفنه قدر ممتد اولوب، بو ساحل دخى طاغلق وقوملقدر، وسواكندن بشقه اسكله‌سى يوقدر. ساحل بوينجه (اتباى) طاغلرى ممتد اولوب، (جبل شكر) دينلن بيوك بر طاغ دخى شرقدن غربه طوغرى اوزانير. نوبه‌نك حدود جنوبيه‌سى كچيلنجه مياه جاريه چوغالمغه باشلايوب، نيله حبش طاغلرندن بر چوق چايلر كلمكه باشلار. محصولاتجه دخى صعيد مصردن فرق اولميوب، وادىٔ نيلده حبوبات متنوعه ايله كثرت اوزره خرما فرنك انجيرى وباغچه‌لرده آق دكيز سواحلنه مخصوص ميوه‌لرك انواعى حاصل اوليورسه‌ده، ميوه‌لرك چوغى ميخوشجه اولور. باغلرى دخى واردر. وادىٔ نيلك خارجنده‌كى سيرك اشجار آقاسيا وميموزه انواعندن عبارتدر. حيوانات وحشيه‌سى: آرسلان، قپلان، صرتلان، كيك،

جیلان ، زرافه ، دوه قوشی وبعض میمونلردن عبارت اولوب، فیل وکرکدان وصو آیغیری بولنمیور.

نوبه‌نك اسکیدن بری مرکزی واك بیوك معموره‌سی نیلك ساحل غربیسنده واقع دمقله (دونغوله) قصبه‌سیدر. اهالیسی اصل نوبه‌لیلرله عرب وزنجی وسائره‌دن مرکبدر. اصل نوبه‌لیلر برابره دینلن وشرق بربرلری اسمیله مغرب بربرلرندن فرق اولنان جنسدن اولوب، بونلر زیاده اسمر وقیورجق صاچلی ایسه‌لرده، قافقاسی الجنس اولوب، طوداق وبرونلری دوزکوندر. بونلر مصرك فلاحلری کبی پك چالیشقان وناموسلی آدملر اولوب، ساقیه‌لر وطولابلر یاردمیله طوپراغی ایشلدکدن بشقه، اراضیلرینك عدم کفایتندن طولایی، بر خیلیسی‌ده مصره اینه‌رك، خدمتجیلك وسائر ایشلرده بولنورلر؛ وهمان جمله‌سی عربی اوقویوب یازمق بیلدکلرندن، مصرجه سائرلرینه ترجیح اولنورلر. نیلك ساحل شرقیسیله ساحل بحر آره‌سنده (بجا) یاخود بشاری وعبابده ووادیء نیلك غربنده (کبابش) قبائلی اغنام وخرکاه ودوه‌لریله بدویت حالنده یاشارلر. بو بدویلرك مجموعی ایکی اوچیوز بیك قدر تخمین اولنیور.

نوبه اسکیدن بری که کاملاً وکاه قسما مصره تابع اولوب، نوبه‌لیلرك مصره غلبه چالدقلری دخی اولمشدر. اسکی یونانیلرك جغرافیونی عندنده حبشله برابر (اتیوپیا) اسمیله معروف ایدی. ظهور اسلامده نوبه‌لیلر خرستیانلغك یعقوبیه مذهبنده اولوب، خلافت جناب ذی النورینده صلحاً عرض اطاعت ایتمشلردی.

نوتو (Noto) سیچلیه‌ده سیراقوسه‌نك ۲٤ کیلومتره جنوب غربیسنده وهمنامی اولان نهرك منصبنده برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی وشراب، ذخیره، پاموق وکمور معدنی اخراجاتی واردر.

نوتینغهام (Nottingham) انکلتره‌ده لوندره‌نك ۱۷۵ کیلومتره شمال غربیسنده و(ترنت) نهرینك ساحل یسارنده ایالت مرکزی بیوك بر شهر اولوب، ۲۱۳۸۷۷ اهالیسی، دار الفنونی، متعدد مکاتبی، اختیارلره، یتیملره وکورلره مخصوص آیری آیری دارالعجزه‌لری، بیوك خسته خانه‌سی، ایکی مکمل موزه‌سی، تاریخ طبیعی وفنون سائره نمونه خانه‌لری، رصدخانه‌سی، ٤۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، متعدد مصنع کلیسالری، متنوع فابریقه‌لری، هر طرفه تشعب ایدر دمیر یوللری وایشلك تجارتی واردر.

— نوتینغهام قونتلغی یعنی ایالتی شمالاً وشمال غربی جهتندن یورق، غرباً دربی، جنوباً لیچستر، شرقاً وشرق شمالی جهتندن دخی لینقولن ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۳۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۹۱۸۱۵ کشیدر. اراضیسی قوروجه وقوملق اولوب، پك منبت دکل ایسه‌ده، ینه اکثر طرفلری ایشلنمش، ویا چایر واورمانه تحویل اولنمشدر. کمور معدنی چوقدر.

نوح (Noë) انبیاء مرسلیندن اولوب، روایته کوره، رحلت حضرت آدمدن ۱۷٤۲ سنه صکره دنیایه کلمش؛ واللی یاشنده ایکن بعث ووحیه نائل اولوب، کفر وشرکه طالمش اولان قومنی ایمانه دعوت ایتمش ایسه‌ده، اجابت ایتمدکلرندن، عمرینك بشیوزنجی سنه‌سی اهل وعیالنی وحیواناتدن برر چفتی آلمق اوزره، برسفینه اعمالنه من طرف الله مأمور اولمش؛ وذاتاً طوغرامه‌جیلق صنعتیله مشغول اولدیغندن، بو کمی‌یی انشا، وزوجه‌سیله سام، یافث وحام نام اوچ اوغلنی وبونلرك زوجه‌لرینی وبرر چفت حیوان آله‌رق، ایچنه کیرنجه قرق کون وقرق کیجه متمادیاً شدتلی یاغمورلر یاغوب، یر یوزینی صولر اورتمش؛ وبوز اللی کون یر یوزی صو آلتنده قالوب، بتون مخلوقات غرق وهلاك اولدقدن صکره، طاغلرك تپه‌لری کورینمکه باشلامش؛ وسفینهٔ نوح جودی، وتوراته کوره آغری (ونام دیکرله آرارات) طاغی تپه‌سنه طورمشیدی. نوع بشر یکیدن وحضرت نوحك اوچ اوغلندن توره‌مکه باشلایوب، سامدن عرب، سریان، نبط وعبرانی وسائر امم سامیه دینلن امتلر؛ حامدن زنجیلرله بربر، قبط، حبش و، کنعانیلر ونمرود وسائره؛ یافثدن دخی عجم وروم وترك وسائر امم تولد ایتمشدر. حام حضرت نوحك بددعاسنه مظهر اولدیغیچون، نسلی سیاه ویا پك اسمر چهره وبدنلی اولدیغی جملهء روایاتدندر. حضرت نوح ۹۵۰ سنه یاشامش.

قربيدركه كرهٔ ارضك اسكى بر زمانده بر طوفان عمومى‌يه دوچار اولمسيله، يالكز برمرد صالح عائله‌سنك غرقدن قورتلمش اولمسى اكثر اقوام وامم اعتقاداتنده و حتى اقوام وحشيه اساطيرنده دخى موجوددر. عصرمز ارباب فضيلتندن رشدى افندى حضرتلرى «مسئلهٔ طوفان» عنوانلى رساله‌ده طوفانك، آيات قرآنيه‌يه كوره، بتون كرهٔ ارض و نوع بشره عائد اولميوب، يالكز قوم نوحه يعنى فرات ودجله واديلرينه منحصر اولديغنى بيان ايتمشدر. نوع بشرك حضرت نوح (عم) ك اوچ اوغلى نسلندن متسلسل اولمسى حقنده توراتك تقسيمى علم البشر علماسنك فكر ورأينه توافق ايتميور. چونكه زنجيلرله قبطيلر وكنعانيلر ونمرود حام اولادندن وتركارله عجملر وروملر يافث اولادندن عد اولنيور؛ حالبوكه زنجيلر بسبتون بشقه برعرقدن اولدقلرى حالده، كنعانيلر ونمرود قومى امم ساميه‌دندر؛ وعجملرله تركار بر نسلدن اوله‌ماز. بو خصوصده زردشتك نوع بشرى فريدونك ايرج، تور وسلم نام اوچ اولادندن متولد عد ايتمسى علم البشره دها موافق اولوب، بو اعتقاده كوره، ايرج امم آريانيه‌نك، تور امم تورانيه‌نك، سلم دخى امم ساميه‌نك جدى اولور.

نوح { ملوك سامانيه‌دن بروجه آتى ايكى كشينك اسميدر:

برنجيسى (امير — بن نصر بن احمد بن اسماعيل سامانى) سلالهٔ مذكوره‌نك دردنجى حكمدارى اولوب، ٣٣١ تاريخنده بدرينه خلف اوله‌رق، خراسان و ماوراء النهر حكمدارى اولمش؛ وعمى ابراهيم ايله طول مدت منازعه ايدوب، ١٢ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٣٤٣ ده وفات ايتمش؛ و اوغلى عبدالملك خلفى اولمش؛ و اوندن صكره ديكر اوغلى منصور دخى حكم سورمشدر.

— ايكنجيسى (امير ابوالقاسم — بن منصور بن نوح سامانى) برنجينك تورونى وملوك مذكوره‌نك يدنجيسى اولوب، ٣٦٥ تاريخنده بدرينه خلف اولمش؛ وزماننده خراسانده عصيان ظهور ايدوب، سبكتكين واوغلى محمود خطهٔ مذكوره‌يى استيلا ايتمكله، ممالكى وقوت ودولتى آزالمش؛ و ٢٢ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٣٨٧ ده وفات ايدوب، اوغلى منصور خلفى اولمش؛ وديكر اوغلى عبدالملكده دولت سامانيان ختام بولوب، ممالكى آل سبكتكينه كچمشدر.

نوحى { اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب، برشته‌ليدر. جنتمكان قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرى شهزاده‌لرندن سلطان محمدك كتابتنده اولوب، شهزادهٔ مشار اليهك ارتحالنده كتاب ديوان همايونه التحاق، ووان سفرنده ركاب همايون معيتنده اولديغى حالده، وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

صاف دل كبى كلوب مجلس رندانه صفا
اغزى صوين آقيدر كورلب جانانه صفا

نوذ { سرنديبده حضرت آدم (عليه السلام) ك مهبطى اولان طاغك اسمى اولديغى جغرافيون اسلام آثارنده مسطوردر.

نوذر { ايران قديمك اساطيرله قاريشيق اولان اسكى زمانلرى حكمدارلرندن اولوب، پيشداديانك سكزنجيسى عد اولنور. (منوچهر بن ايرج بن فريدون) ك اوغلى اولوب، بدرينه خلف اولمش؛ ويدى سنه حكومت سوردكدن صكره، توران حكمدارى افراسياب طرفندن قتل، وبتون ملكى ضبط اولنه‌رق، برخيلى وقت ايران تورانه ملحق قالمش؛ ونهايت قارن وكشواد نام قهرمانلرك غيرتيله ايرانيلر بو اسارتدن قورتلوب، زاب وكرشاسبى مشتركاً تخته اجلاس ايتمشلر؛ وبونلردن صكره نوبت حكومت كيانيان سلاله‌سنه كچمشدر.

نور { (Nord) يعنى «شمال». فرانسه‌نك الك شمالى ايالتى اولوب، شمال شرقى جهتندن بلجيقه حدوديله، جنوباً اسنه وسومه، غرباً پادوقاله ايالتلريله، شمالاً دخى شمال دكيزيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٦٨١ مربع كيلومتره واهاليسى ١٧٣٦٣٤١ كشيدر. اراضيسى دوز ومياه جاريه‌سى چوق اولوب، سير سفائن ايچون ٢٠ جدولى واردر. زراعتى وصنايع وتجارتى پك ايلريدر. كومور ودمير معدنلريله مرمر وسائر احجار واتربه‌سى چوقدر. حيوانات اهليه‌سى ده كثرتليدر. مركزى (ليله) شهرى اولوب، ايالت ٧ قضايه منقسم و ٦١٠ ناحيه ايله ٦٦٢ دائره‌يى حاويدر.

نور { (Nevers) فرانسه‌ده پارسك ۲۱۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده ولوآره ایله نیوره نهرلرینك ملتقاسنده نیوره ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ۲۰۹۳۵ اهالیسی، اعدادیه مکتبی، دارالمعلمینی، مکتب صنایعی، موزه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه خانه‌سی، ۲۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، جمعیت علمیه‌سی، دوکمخانه‌سی، زراعت ماکینه‌لری، صاقسی وسائره فابریقه‌لری وخیلی ابنیه وسائر آثار عتیقه‌سی واردر. آنجق سوقاقلری غیرمنتظم ومنظره‌سی ناخوشدر.

نور { (Nor) اسقاندیناو تاریخ قدیمنه‌کوره نوروج دولتنك مؤسسی اولوب، ممالکت مذکوره بونك اسمنه نسبتله (نوروج) تسمیه اولنمشدر.

نور { فرس شعراسندن آلتی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (قطب عالم بن علاء الحق) هندستان مشایخندن اولوب، بنکاله‌لیدر. ۸٤۸ تاریخنده وفات ایدوب، تربه‌سی مرشد آباد قربنده زیارتکاهدر. شوبیت اونکدر:

کردیم بسی سپید سیهی
اما نشد این سیه کلیمی

— ایکنجیسی (قاضی نورالله) ساوه‌لی اولوب، قاضی عیسانك برادر زاده‌سی ایدی. شوبیت اونکدر:

بیمار توام سوی من آخر قدمی نه
زان پیش که آیی ونیابی اثر ازمن

— اوچنجیسی (محمد نورالدین) کیلانلی وحکیم ابو الفتحك برادری اولوب، ایکیسیده دهلی‌یه رحلت ایتمشلردی. شوبیت اونکدر:

مدت بیکانکیها یافت چندان امتداد
کز ضمیرم رفت یاد آشناییهای تو

— دردنجیسی (مولانا محمد نورالله) بنکاله‌ده مراد آباد مضافاتندن (بجهروان) قصبه‌سنده نشأت ایدوب، مولوی عبدالرحمانك حلقهٔ مریدانینه داخل اولمش؛ والکهنوده مرشدینك تربه‌سنه مداومت ایدوب، «کلمة الحق» عنوانلی تألیفنه «نور مطلق» عنوانیله بر شرح یازمش؛ و ۱۲۵۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

مسکین کسی که وصل ترا آرزو کند
با خاطر شکسته بجور تو خو کند

— بشنجیسی (میر نورالله) ری قصبه‌سندن اولوب، شاه طهماسب ماضی زماننده یاشامشدر. شوبیت اونکدر:

دست رقیب داشت بدست آن نکار مست
خندن بمن کذشت مرا کریه داد دست

— آلتنجیسی (نور علیشاه) اصفهانلی اولوب، شاه معصوم دکنی مریدانندن اولدیغی حالده، کریم خان زند زماننده شیرازه کیده‌رك، ارشاده باشلامش؛ ومریدانی پك زیاده تکثر ایتدیکندن، اورانك حاکمی کندیسنی ترك مملکته اجبار ایتمکله، مریدانیله برابر عراق عربه کلمش ایدی. شو بیت اونکدر:

برخاست ز صحرای عدم کنج معانی
چون بحر وجود ازلی موج فشان شد

نورالحق { هندستان ادباسندن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (شیخ — بن شیخ عبدالحق مشرق) عن اصل اجدادی بخارالی اولدیغی حالده، دهلیده یاشامش، و۱۰۷۳ده وفات ایتمشدر. «زبدة التواریخ» عنوانیله برتألیفی وصحیح بخاری ومسلمه شرحلری واردر.

— دیکری (— منعم) بریلی قاضیسی اولوب، پك چوق قصاید عربیه وفارسیه‌سی ومنظوم برتفسیر شریفی واردر. ۱۲۰۰ تاریخلرنده برحیات ایدی.

نورالدین آرسلان { موصل وجزیره جوارلرنده حکومت سورن اتابکان دولتنك آلتنجی حکمداری اولوب، (عزالدین مسعود بن قطب الدین مودود بن عمادالدین زنکی)نك اوغلیدر. ۵۸۹ده پدری عزالدین مسعوده خلف اولوب، تزلزله یوز طوتمش اولان اجدادی فر ودولتنی تجدید وتقویه‌یه صرف مساعی ایله، اقرباسندن هربری برطرفده حاکم بولنانلری کندیسنی طانیمغه مجبور ایتمش؛ و ۱۸ سنه کمال عدالت ورویتله حکومت سوردکدن صکره، ۶۰۷ تاریخنده وفات ایتمشدر. — اوغلی وخلفی اولان عزالدین مسعود ثانینك دخی بواسمله مسمی براوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده، صبی اولدیغی حالده، اسماً سلطنتی اعلان اولنمش ایسه‌ده، وصیسی ومدبر اموری اولان بدرالدین لؤلؤ حکومتی ضبط ایتمشدی.

نور الدين زنكى { ونور الدين شهيد [« نور الدين محمود » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

نور الدين على { (الملك الافضل —) صلاح‌الدين ايوبينك اولادندن اولوب، ٥٦٥ ده طوغمش؛ وپدرى زماننده دمشق وفلسطين حاكمى اولوب، صلاح الدينك وفاتنده برادرى ملك عزيز عماد الدين عثمان مصرده تخت نشين اولديغى كبى ، عمجه‌سى ملك عادل سيف‌الدين ابو بكر دخى شام وفلسطينى ضبط ايتمكله، صاحب ترجمه آچيقده قالمش ايدى.

— مصرده حكومت سورن مماليك بحريه‌نك دخى ايكنجيسنك اسميدر. [« منصور (ملك —) » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

نور الدين عوفى { « جامع الحكايات » عنوانلى كتاب مشهورك مؤلفى اولوب، بونى دهلى حكمدارلرندن شمس الدين آلتمشك امراسندن نظام الملك محمودك نامنه ٦٢٨ تاريخنده يازمشدر.

نور الدين محمود { (الملك العادل ابو القاسم — بن عماد الدين زنكى بن اقسنقر) موصل وجزيره جهتلرنده حكم سورن اتابكان دولتنك مؤسسى اولان عماد الدين زنكينك ايكنجى اوغلى اولوب، ٥١١ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و٥٤١ ده، پدرينك وقوع وفاتيله، بيوك برادرى سيف الدين غازينك موصل تختنه جلوسى اوزرينه، كنديسى حلبى بنى ارتقدن ضبط ايده‌رك، اوراده مسند نشين حكومت اولمش؛ وكيده‌رك حما، حمص، بعلبك ودمشق ضبط ايله، عادتا بر دولت تشكيل ايده‌رك، برطرفدن روملردن وبرطرفدن‌ده شامك جنوب جهتلرينه وفلسطينه مسلط اولان اهل صليبدن برچوق يرلر وازآن جمله مرعش، بهسا، رقه ، بانياس وسائر بلادى دخى فتح والحاق ايلمشيدى . نهايت درجه‌ده جسور وموفق وعادل ومحب علما وادبا وصاحب خيرات وحسنات بر پادشاه اولمغله، صيت وشهرتى عالمكير اولوب، حتى دشمنلرى اولان اهل صليب فرنكلرى دخى عدالت واقتدارينه حيران اولمشلردى. حلبده، دمشقده، حماده، حمصده، بعلبكده، منبجده وسائر محللرده جسيم مدرسه‌لر، دار الحديثلر، جوامع شريفه وسائر مبرات تأسيس ، واوقاف عظيمه تخصيص ايلديكى كبى ، دمشقده « بيمارستان كبير » ناميله مكمل بر خسته‌خانه ياپديرمشيدى، كه عصرينك اك مشهور اطباسى بو بيمارستانده خدمت ايتمشلردر. صلاح الدين ايوبى وعمى شيركوه صاحب ترجمه‌نك امراسندن ايكن، مصرده‌كى ملوك فاطميه‌نك استمدادى اوزرينه، مشار اليهما صاحب ترجمه طرفندن عساكر امداديه ايله ايكى دفعه مصره اعزام اولنمش؛ ونهايت اوراده قالوب، دولت ايوبيه‌يى تشكيل ايتمشلردى . الحاصل صلاح الدين ايوبى‌يه‌دخى نور الدين محمودك مكتب عدل ومدنيتنك شاكردى نظريله باقيله‌بيلير. يكرمى سكز سنه كمال عدالت وموفقيتله اجراى حكومتدن صكره، ٥٦٩ تاريخنده خناقدن وفات ايدوب، ١١ ياشنده بولنان اوغلى ملك صالح عماد الدين اسماعيلى خلف براقمش ايسه‌ده، يالكز حلب بونك النده قالوب ، سائر ممالك شام صلاح الدين ايوبينك الينه كچمش؛ ومومى اليهك وفاتنده حلب دخى ايوبيلرك الينه كچوب، صاحب ترجمه‌نك قورديغى دولت دوام ايده‌مه‌مشدر.

نوربانو { جنتمكان سلطان سليم خان ثانينك قادينلرندن اولوب ، سلطان مراد خان ثالثك والده‌سيدر، كه پادشاه مشار اليه زماننده اك اول (مهد عليا) لقبله كسب اشتهار ونفوذ واعتبار ايتمشدر. اسكدارده (عتيق والده سلطان) ديتمكله معروف جامع شريفك بانيه‌سيدر.

نورتامپتون { (Northampton) انكلتره‌نك وسطلرنده ولوندره‌نك ١٠٠ كيلومتره شمال غربيسنده ايالت مركزى بر شهر اولوب ، ٦١٠١١ اهاليسى، متعدد مكتب وخسته‌خانه‌لرى، حيوانات وذخاير تجارتى وبيوك دباغخانه‌لريله قوندره وسائره فابريقه‌لرى واردر.

— نورتامپتون ايالتى ٢٥٤٩ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، ٢٧٢٥٥٥ اهاليسى واردر. اراضيسى كوزل تپه‌لرله اووه‌لردن عبارت وطوپراغى پك منبت اولوب، اورمان وچايرلريله اشجار مثمره‌سى دخى چوقدر . هواسى معتدلدر. دمير معدنلرى چوقدر. ايالت ٢٠ قضايه منقسم اولوب ، ٣٥٦ ناحيه‌يى حاويدر.

— آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك مساچوست جمهوريتنده وبوستونك ١٢٥ كيلومتره جنوبنده‌دخى

بواسطه برقصبه اولوب، ١٢١٧٠ اهالیسی، قیزلره مخصوص بیوك مکتبلری، ١٨٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی وبرچوق فابریقه‌لریله خیراتی واردر.

نورتومبرلاند (Northnmberland) نفس انکلتره‌نك شمالی ایالتی اولوب، شمالاً اسقوچیه ایله، شرقاً بحرشمالی ایله، جنوباً دورهام، غرباً دخی کومبرلاند ایالتلری ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٢١ مربع کیلومتره اولوب، ٤٣٤٠٨٥ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی عارضه‌لی وهواسی صوغوق ایسه‌ده، طوپراغی منبت ومکمل صورتده مزروعدر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. کومور، قورشون ودمیر معدنلری کثرتلیدر. مرکزی (نیوقاستله) شهری اولوب، ایالتك اکثر فابریقه‌لری بوشهرده‌در.

نورجهان بیکم مشاهیر شاعراتدن اولوب، هندستان ملوك کورکانیه‌سندن جهانکیرك زوجه‌سی ووزیر اعتماد الدوله‌نك قیزی ایدی. زوجی زماننده حائز اولدیغی نفوذ واقتداری خیره صرف ایدوب، برچوق خیرات ومبرات براقمشدر. جهانکیرك وفاتندن صکره دخی نفوذ واعتبارینی محافظه ایدوب، کلیتلی تخصیصاتله لاهورده اقامت ایتمش؛ و ١٠٥٥ ده ٧٢ یاشنده وفات ایدوب، پك مکمل ومطنطن بر تربهٔ مخصوصه‌یه دفن اولنمشدر. اشعار فارسیه‌سی متین وکوزل اولوب، شوبیت اوجمله‌دندر:

نام تو بردم وزدم آتش بجان خویش
در آتشم چو شمع ز دست زبان خویش

نوردکوپینغ (Nordkœping) اسوجك لینکوپینغ ایالتنده واستوقهولمك ١٥٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق بالطیق دکیزی ساحلنده برشهر اولوب، ٢٧٢٠٠ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاه وحوضلری، دباغخانه‌لری، یوك منسوجات وسائره فابریقه‌لری ومعدن صولری واردر.

نوردلاند (Nordland) نوروجك شمال جهتنده برخطه اولوب، ٦٥° ایله ٦٩° عرض شمالی آره‌سنده وساحل ایله اسوج حدودینی آیران طاغلر صرتی بیننده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٧٩٦٥ مربع کیلومتره واها-
لیسی ١١٣٥٠٠ کشیدر. ساحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، حسابسز برون وقیالری قارشیلرنده برچوق آطه‌لری واردر، که جمله‌نك مساحهٔ سطحیه‌لرینك مجموعی ٦١٣٧ مربع کیلومتره‌یه بالغ اولور. اراضیسی طاغلق اولوب، شمالدن جنوبه ممتد اولور برقاچ صره طاغلری واردر. ارتفاع وسطیسی ٨٠٠ ایله ١٠٠٠ متره آره‌سنده اولوب، قله‌کبی یوکسلیر طاغ وتپه‌لری ده واردر. سواحلنده هواسی عرضنه نسبةً معتدل اولوب، وسطی درجهٔ حرارتی ٤ در. ایچ طرفلری ایسه قیشین پك صوغوقدر. یازین وادیلرنده میزان الحراره ٢٥ درجه‌یه قدر چیقوب، اورته‌لق کوزل چایرلرله اورتیلیر. برمقدار آرپه، چاودار وبولاف دخی اولور. باقر وکومش معدنلری واردر. لکن اصل اهالیسنك مدار تعیشی بالقچیلقدر. ادارةً (ترومسو) ایالتنه ملحق برقضا تشکیل ایدوب، ٤ ناحیه‌یه منقسمدر.

نوردن (Norden) دانیمارقه مشاهیر سیاحیننده‌ن اولوب، ١٧٠٨ ده غلوقستادده طوغمش؛ و ١٧٤٢ ده وفات ایتمشدر. مصر ونوبه‌یه سیاحت ایدوب، مفصل بر سیاحتنامه ایله مصرك طیبه شهر قدیمنك آثار عتیقه‌سی حقنده برکتاب براقمشدر.

نوردهاوزن (Nordhausen) بروسیه‌ده صاقسه ایالتنك (ارفورت) سنجاغنده وارفورتك ٦٢ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ٢٦٢٠٠ اهالیسی واسپرتو، مسکرات، بیره، توتون وسائره فابریقه‌لری واردر.

نورس عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك اسم ومخلصیدر:

برنجیسی (عبدالرزاق — افندی) کرکوکلی اولوب، (نورس قدیم) دیمکله معروفدر. درسعادته وروده، موالیٔ دوریه صنفنه داخل اولدقدن صکره، زباندرازلق تهمتیله ١١٧٥ ده بروسه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی وکندینه مخصوص اداسی واردر.

— ایکنجیسی بغداد والیسی علی رضا پاشانك عتقاسندن اولوب، افندیسنك وفاتندن صکره درسعادته وروده، برمدت خارجیه تحریرات اوطه‌سنه

بعد الدوام، بغداده عودت ایتمشیدی. اکثر اشعاری فارسیدر.

نورفولق (Norfolk) انکلتره‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، شرقاً وشمالاً بحر شمالی ایله، غرباً واج کورفزی ولینقولن ایالتیله، جنوباً دخی سوفولق ایالتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٤٨٧ مربع کیلومتره اولوب، ٤٤٤٧٥٠ اهالیسی واردر. هواسی پك صوغوق واراضیسی آز منبت اولوب، صولاق یرلری چوق اولمغله برابر، زراعتی پك ایلریدر. مرعالری وحیوانات اهلیه‌سی چوقدر. صنایعی وتجارت بحریه‌سی پك ایلریدر. مرکزی (نورویچ) شهریدر.

نورفولق (Norfolk) ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیه جمهوریتنده و(ریچموند)ك ١٣٤ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (جامس) خلیجنده والیزابت نهرینك ساحل یمیننده بر شهر واسکله اولوب، ٢١٩٦٥ اهالیسی، صاغلام وکنیش لیمانی، آقادمیاسی، متعدد مکتبلریله مؤسسات خیریه‌سی، ماسونلره مخصوص بیوك بر معبدی وایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

نورفولق (Norfolk) بحر محیط کبیرده یکی زلانده ایله یکی قالدونیه آره‌سنده ٢٩°١' عرض جنوبی ایله ١٦٥°٥٠' طول شرقیده واقع بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣ مربع کیلومتره‌در. مشهور قپودان قوق طرفندن کشف اوله‌رق، ابتدا غیر مسکون ایکن، بعده انکلیزلر بعض جانیلره منفی اتخاذ ایتمش؛ وصکره بر طاقم مهاجرلر دخی یرلشه‌رك، زراعت وحیواناتله کچنمکه باشلامشلردر.

نورمان (Normands, Northmans) «شمال آدملری» دیمك اولان بو اسم قرون وسطاده اوروپای غربیه واك زیاده انکلتره ایله فرانسه‌یه مسلط اولان اسقاندیناو (یعنی اسوج، نوروج، دانیمارقه) قورصانلرینه ویریلیردی. بونلر یدنجی وسکزنجی قرن میلادیده بیوك برتانیه جزایرینی و شارلمانك وفاتندن صکره فرانسه‌نك شمال جهتنی یغما ایتدکدن صکره، طقوزنجی قرن میلادیده بالاجتماع بیوك قوتله هجوم ایله، بر طاقم حکومتلر تشکیل ایده‌رك، یرلشمش؛ ورئیسلری قونت ودوقه عنوانلرینی آلمشلردی. فرانسه‌ده تشکیل ایتدکلری حکومتلرك اك بیوکی الیوم نورماندیه نامنی محافظه ایدن ومانشه ساحلنده بولنان بر ایدی. اوراده اوننجی قرن میلادیده دین عیسوی‌یی دخی قبول ایتمش؛ ولسانلرینی دخی دکیشدیروب، فرانسزلرله بالاختلاط، فرانسزلاشمشلردی. لکن سفائنله اوته‌یه بری‌یه صارقندیلق ایتمکدن واز کچمیوب، اون برنجی قرن میلادیده انکلتره‌یی وسیجلیتین ایله آدریاتیق ساحلنده بعض یرلری ضبط ایده‌رك، آیری آیری حکومتلر تأسیس ایتمشلردی. انکلیز لساننه فرانسزجه‌دن بر چوق کلمه‌لرك دخولی نورمانلرك انکلتره‌یه حاکم بولندقلری زمانده واقع اولمشدر. آمریقایه وسائر طرفلره دخی سیاحت ایده‌رك، بر چوق یرلر کشف، ومهاجرلر تأسیس ایتمشلردی. نورمانلر اوزون بویلی، تندرست، توانا، جسور، اسفار بحریه‌ده جری وماهر وآنجق یغماکر ومرحمتسز آدملر ایدی.

نورماندیه (Normandie) فرانسه‌نك تقسیمات قدیمه‌سنده شمال غربی جهتنده ومانشه ساحلنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً مانشه دکیزیله، شرقاً پیقاردیه و «فرانسه آطه‌سی» دینلن خطه، جنوباً اورلیانه ومنه، غرباً دخی برتانیه خطه‌لریله محدود ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٤٠٠ مربع کیلومتره اولوب، شمدیکی تقسیماتده: آشاغی سینه، اوره، قالوادو، اورنه ومانشه اسملریله ٥ ایالته منقسمدر. مرکزی (روئن) شهری ایدی. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، مرعالری وقیون وصیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوق وکندینه مخصوص بر جنس آتلری مشهوردر. پینیر ویاغی کرك پارسده وکرك انکلتره‌ده پك مقبولدر. طاغ الماری پك چوق اولوب، بوندن (سیدره) تعبیر ایتدکلری بر نوع شرابدن کلیتله یاپارلر. نورماندیه‌لیلر چالیشقان وذکی آدملر اولوب، یالکز زراعت وحیواناتله وکمیجیلکله قناعت ایتمکسزین، اك زیاده روئنده بر چوق فابریقه‌لر دخی تأسیس ایتمش؛ وصنایعی ایلریلتمشلردر. مع‌هذا بو مملکتده فقر وضرورت فرانسه‌نك سائر طرفلرندن زیاده اولوب، نفوسی دخی تدنیده‌در.

نورمبرغ (Nuremberg) باویره نك وسطی فرانقونیه ایالتنده و (آنسباخ)ك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بیوك برشهر اولوب، ١١٤٨٩٠ اهالیسی، متعدد مکاتبی، جمعیات علمیه‌سی، کتبخانه‌لری، موزه‌سی، تیاتروسی، برجلری، اسکی بر سرایی، طار وطولاشیقلی سوقاقلری، متعدد ومتنوع فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. کاغد، ساعت، اویون کاغدلری وتفنك فابریقه‌لری اك اول بو شهرده یاپلمشدر.

نوروج (Norvége) آوروپانك منتهای شمالنده واقع اسقاندیناو شبه جزیره‌سنك قسم غربی وغرب شمالیسندن عبارت بر مملکت اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك قسم باقیسندن عبارت اولان اسوج ایله برلکده بردولت متحده تشکیل ایدیور.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — نوروجك یوقاریسی یعنی شمال طرفی طار اولوب، آشاغی طرفی کیتدکجه کنیشلیه‌رك بیضی الشکل بر صورت آلمغله، برپاره کیسه‌سی شکلنی ابراز ایدیور؛ ومنتهای جنوبنده بر بیوك کورفزله اسوجدن آیریله‌رق، آیریجه بر شبه جزیره صورتنی آلیور. ٧١°١٠′ ایله ٥٧°٥٩′ عرض شمالی و ٢°٣٠′ ایله ٢٨°٢٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شرق وشماله طوغری بوقدر امتدادی طار وهمان بوش اولان قسمندن طولانی اولوب، یوقسه اصل معمور ومسکون اولان وبیضی الشکل بولنان قسمی ٥٤° عرض شمالی ایله ١١° طول شرقیه قدر آنجق ممتد اولیور. شمالاً بحر منجمد شمالی ایله، غرباً بحر محیط آطلاسی وبوکا ملحق بحر شمالی ایله، جنوباً (اسقاکر راق) دکیز ویا بوغازیله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن دخی اسوجله وفینلانده وروسیه ایله محدوددر. قره‌ده‌کی حدودی ٢٥٤٠ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، بونك ١٦٧٠ کیلومتره‌لکی اسوج و ٨٧٠ کیلومتره‌لکی فینلانده وروسیه حدودندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٢٢٣٠٤ مربع کیلومتره اولوب، ١٩٨٨٦٧٤ اهالی ایله مسکوندر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٦ کشی دوشیور.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — برچوق وقت نوروج ساحل بحردن اسوج حدودینه طوغری کیتدکجه یوکسلیر برمائله‌دن عبارت واسوجدن اوزون بر طاغ صرتیله آیرلمش ظن اولنور ایدی. حالبوکه بویله ولمیوب، ساحل بحردن بردن بره یوکسلیر قیالق برونلردن باشلایه‌رق شرقه طوغری ارتفاع وسطیسی ٦٠٠ ایله ٩٠٠ متره آره‌لرنده بولنان پك عارضه‌لی بریایله‌دن عبارتدر، که اوته‌سنده بریسنده غیرمنتظم برصورتده ٢٠٠٠ و ٢٣٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر یوکسلیر طاغلری وار ایسه‌ده، بو جبالی سلسله تشکیل ایده‌جك صورتده بر صره‌ده دکلدر. اك یوکسك طاغلری مملکتك اك کنیش محلی اولان جنوب جهتنده واقع (دووره‌فیلد) ایله (لانکه‌فیلد) جبالیدر. بوایکی طاقمك برنجیسی قسم مذکورك شمال طرفنده بر دائره تشکیل ایدوب، اك یوکسکاری اولان (کولنی) طاغنك ٢٥٦٠ متره ارتفاعی واردر. بونك اطرافنده سنهاته، روندانه، ایمس، یوتوند، سونته طاغلری بولنیور، که جمله‌سنك ارتفاعلری ٢٠٠٠ متره‌یی متجاوزدر. (لانکه‌فیلد) ایسه بوکومه‌دن آیریله‌رق برسلسله وبرتقسیم میاه خطی تشکیل ایده‌جك صورتده جنوبه طوغری ممتد اولور. بونك اك یوکسك محلی اولان (بوقولن)ك ١٩٦٨ متره ارتفاعی واردر.

جبال مذکوره‌نك شرقنده اسوج حدودینه طوغری مائل (اوپلاند) اسمیله بر یایله ممتداولیور، که نوروجك اك بیوك انهاری بونده آقوب. بونلرك اك بیوکلری: (غلومن) ایله (درامس) نهرلریدر، که ایکیسی‌ده برحوضه داخلنده آقوب، برنجیسی ٥٦٧ وایکنجیسی ٢٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن. وبرچوق چایلرك صولرینی جمع ایله، بر طاقم کوللر تشکیل ایتدکدن صکره، (اسقاکر راق) دکیزینه دوکیلورلر. بونلرك شمال شرقیسنده (قلار) نهری (فوموند) کولندن خروجله، نوروجده ١٣٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، اسوجه داخل اولور. ذکراولنان ایکی ایرماق حوضه‌سنك جنوب غربیسنده بنه (اسقاکرراق)ه منصب اولمق اوزره، (لانکه فیلد) طاغلرندن اینر برقاچ نهر بولنوب، اك بیوکلری (لاکن) ایله (نیسر) نهرلریدر. طیش

دکیزینه دوکیلن انهاره کلنجه، او جهتدن طاغلر ساحله قریب اولوب، مسافه آز اولدیغندن، وساحلدن تا مملکتك ایچنـه قدر نفوذ ایدر (فیورد) تعبیر اولنور برطاقم طار، اوزون وپك طولاشیقلی ودالّی خلیجلر بولندیغنـدن، اوجهتك انهـاری بو خلیجلره دوکیلور برطـاقم قیصه چایلر وسـیللردن عبـارتدر. بناءً علیه، او جهتدن انهـار یرینه بو خلیجلری صایمق اقتضا ایدر. بونلرك باشلیجـه‌لری جنوبدن باشلایه‌رق: بوقه‌فیورد، هاردانکرفیورد، هپسندن اوزونی اولان سونیه‌فیورد، ایزه‌فیورد، ایچریسی ایچ ایچه برقاچ کول تشکیل ایدن تروندیس فیـورد، فولدن فیورد، سـالتن فیورد، اوفوتن فیورد واك شمالده‌کی پورسانکرفیورد، لاقسه‌فیورد وتانافیورددر. کوللری دخی چوق ایسه‌ده، اسوج وفینلاندیه‌یه نسبةً آز واکثری انهارك توسعندن متشکل ووسعتلرینه نسبةً پك دریندر. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌لرینك مجموعی ٧٦٠٠ مربع کیلومتره‌در. اك بیوکلری: میوسـن، فوموند، راندسفیورد، تیریفیورد واوبرن کوللریدر.

سواحل وجزایری. — نوروجك سـواحلی کیرنتی وچیقنتیلر حساب اولنمازسه، ٢٨٠٠ کیلومتره‌دن عبارت اولدیغی حالده، کیرنتی وچیقنتیلری اوقدر چوقدر، که بونلر دخی داخل حساب اولنجه، سواحلنك بویی ٢٠٠٠٠ کیلومتره‌یه بالغ اولور. بوسواحل پك اویمه‌لی بردانتله شکلنی ابرازایتدکدن بشقه، حسابسز برون وخلیجلری قارشیلرنده بیوك کوچك برچوق جزایر دخی بولنیور. کرك بو آطه‌لرك آره‌لرنده وکرك هرطرفه تشعب ایدن خلیجلرك ایچنده دکیز برچوق طار بوغازلر تشکیل ایدیور. علی‌الخصوص مذکور خلیجلرك برطاقمی ایکی طرفدن ٨٠٠ متره‌یه‌قدر یوکسلیر دیوار کبی قیالق طاغلرله محاط اوله‌رق، بوسـدلرك اوقدر مرتفع تپه‌لرندن بردن‌بره ویا قیالره چارپه‌رق برچوق شلاله‌لربیاض برکوپوك حالنده دکیزه دوشیور؛ وبعضیسی هواده بخاره‌قلب اولنه‌رق، اشعهٔ شمسك انعکاسندن کوزل قـوس قزحلر ارائه ایدرلر. برطـاقلری‌ده ایکی جهتدن یاز موسمنده زمرد آسا چایرلر وچام اورمانلریله مزیندر. هرایکی صورتده نوروجك سواحلی کرهٔ ارض اوزرنده امثالسز اولوب، برکره کورن سیاح عمری اولدقجه، خاطره‌سی ذهننده‌ن چیقماز. بونلردن چـوغنك آغزلری طار ونسـبةً صیغ اولوب، ایچ طرفلری کنیشلنمکله برابر دریناشیر. ایچلرینه‌دوکیلان سیللرك کثرتندن بعضلرینك صولری عادتا طـاتلی اولوب، بونلر قیشین طوکارسـه‌ده، صولری طـوزلی اولانلر طوکماز. مدوجزر دخی ایچلرنده چوق حس اولنور. بعضلرینك آره‌لرنده (ابد) تعبیر اولنور برطاقم طبیعی جدوللر بولنوب، بونلر واسطه‌سیله آره‌لرنده اختلاط اولنور.

نوروجك آطه‌لرینك مجموع مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٩٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ٢٢٠٠٠٠ اهالی ایله مسـکوندرلر. بوآطه‌لرك تعدادی پك اوزون اولوب، جنوبدن باشـلایه‌رق یالکز اك بیوکلرینی ذکر ایده‌جـکز: قارمو، دولمو، اسـتوردو، اسمولن، هتیرن، فیورن، ویغتنو، الکو، وکنو، دونو، موسکته، لوفوندن‌طاقمی، دسترالن طاقمی، سنین، قوالو، ریغوادسو، واندو، آرنو، سـورو وسائره.

اقلیم وهواسی. — نوروجك مساحهٔ سطحیه‌سنك برثلثی قطب شمالی دائره‌سی داخلنده اولوب، برثلثی دخی ٣١٠ متره‌دن یوکسـك اولدیغنـدن، عرض ایله ارتفاع هوانك برودت وسرتلکنی موجب اولمق اقتضـا ایدرکن، مکسـیقه کورفزندن کلن (غولف استریم) نام مشهور صیجـاق آقنـدینك تأثیریله، نوروجك هواسی بواقتضـای طبیعیـدن چوق دها ملایم اولوب، هله سـواحلنده قیشـین میزان‌الحراره اك شمالی نقطه‌لرنده دخی تحت‌الصفر ١٠ درکه‌دن آشـاغی اینمز؛ ویازین دخی، دکیز ملتمـلرینك تأثیریله صـفردن یوقاری ٩ ایله ١٤ درجـه‌لری آره‌لرنده اولوب، نادراً ٢٥ درجه‌یه چیقـار. نوروج ایله بحرمحیط آطلاسـینك اوبر ساحلنده ینه اوعرضده بولنان یرلر آره‌سنده پك بیوك برفرق واردر؛ غروئنلاند وایسـلانده‌ده سرمدی قارلر وبوزلرله مستور یرلرده هیچ برآغاج بیتمدیکی حالده، نوروجك سواحلنده جسیم اورمانلر بولنوب، الما، آرمود، اریك، کراز آغاجلری پك کوزل‌میوه ویریور. نوروجك رطوبتی، یاغمورلری

وسیسلری چوق اولوب ، قیشین اکثریا جنوب
غربی روزکاری اسمیده هواسنك عرضنه نسبةً
ملایمتنی موجب اولیور . آنجق ساحلدن آیریلوب،
ایچری یه طوغری کیدلدکجه، بوتأثیرك قوتی آزالوب،
دکیزدن اوزاق اولان ایچ طرفلرنده عرضك حکمی
جاری اولمغله ، اورالرده قیشین میزان الحراره
تحت الصفره ٤٥ درکه یه قدر اینر؛ ویازین دخی، کونشك
پك آز غیبوبت ایتمسندن طولایی، صفردن یوقاری
٣٥ درجه یه قدر چیقار .

نباتات ومعادنی، محصولات وحیوانات ومنابع
ثروتی . — نوروج اورمانلریله معروف بریراولوب،
وقتیله سواحل وجزایرینك دخی اورمانلرله مستور
بولنمش اولدیغی آثار ارضیه ایله مثبت اولدیغی
حالده، شمدی اورالری چیلاق ایسه ده، سواحلدن
بر آز آیریلنجه، واسع اورمانلره تصادف اولنوب،
مساحهٔ سطحیه سنك ٦٤٠٠٠ مربع کیلومترہ لکی
یعنی مساحهٔ عمومیه سنك برخمسی اورمانلرله مستوردر.
اکثر اشجاری چام وچیرا اولوب، جنوب جهتلرنده
کورکن وشماله طوغری مختلف عرضلره قدر قاین
آغاجی ، آقچه آغاج وسکود دخی بولنور .
اورمانلر ١٠٠٠ مترہ لك ارتفاعلره قدر چیقار .
سائر نباتاتی عرض وارتفاع ووضعیت اراضی یه
کوره نباتات قطبیه وآطلاسیه صنوفنه منقسمدر.

محصولاته کلنجه : بغدای ٣٠َ ٦٤° ، چاودار
وبولاف ٦٩° وآربه ٧٠° عرض شمالی یه قدر
وبتاته ایسه نوروجك هرطرفنده حاصل اولور .
ذخیره وبتاته اکیلن اراضیٔ مزروعه سی ٢٥٠٠
مربع کیلومترہ یه بالغ اولیور . الما ٦٥° ، کراز
٦٦° عرض شمالی یه قدر یتیشوب، آیوه، شفتالی،
زردالی، بادم، جوز وسائر بعض میوه لر دخی یالکز
جنوبده ویاساحله قریب یرلرده کماله ایره بیلیور .
شماله آرقه سنی ویرمش دیوارلره سرلمش آصمه لرك
اوزومی صیجاق سنه لرده یتیشوب، پك لذیذ وطاتلی
اولور . دیکر بعض اشجار مثمره دخی بوصورتله
یتیشدیریلیر . کتن ، کنویر، توتون وشربتجی اوتی
دخی زرع اولنور . شمال جهتلرنده درجهٔ عرضه
کوره کونشك هیچ غروب ایتمدیکی برایکی آی ظرفنده
اکیلوب بیچیلیر بعض محصولاتی ده واردر . هوا
وطوپراغك عدم مساعده سیله برابر، اراضینك دخی
باشلیجه بیوك چفتلکلر حالنده اولوب ، عموم اهالی
بیننده منقسم اولمامسی کبی احوال نوروجده زراعتك
ترقیسنه مانع اولوب، ایچ طرفلرینك اهالیسی
اورمانلردن کراسته ایندیرمکی وسواحل اهالیسی ده
بالیقچیلغی دها فائده لی بوله رق، ترجیح ایتدکلرندن،
زراعته چوق اهمیت ویرلمیور ؛ واکثر یرلرنده
صبان بیله قوللانلمیوب ، قازمه وبل ایله ایشلرلر .
هله شمال جهتلرنده زراعت بتاته یه منحصردر .
مع هذا برملیونه قریب نوروجلی زراعت وحیواناتله
مشغولدرلر . ذخایر محصولاتنك مجموعی سنوی حد
وسطی اوزره ١٣ وبتاته ٧ ملیون یکی قنطار
راده لرنده اولوب، احتیاج محلی یه کفایت ایتمه مکله،
خارجدن ٢ ½ ملیون قنطارقدر ذخیره جلب وادخالنه
احتیاج واردر .

حیوانات اهلیه یتیشدیرمك وباغ وپینیر چیقارمق
ایشلری نوروجده زراعتدن دها ایلری اولوب ،
حزیراندن ایلول نهایتنه دك طاغلرده ویوکسك
یایله لرده مرعالر برچوق صیغیر وقیون وخرکله
سوریلری بسلرلر . قیشین حیوانات سواحلده واقع
اولوب نادراً قارله ستر اولنان آلچق تپه لردن
عبارت قیشلاقلره ایندیریلوب ، اکثریا ینه آچیقده
طوتیلیر . وآنجق آخوره ادخاللرینه مجبوریت
الوریدیکنده ، اوتقیت اولدیغندن، بالق باشی ،
بالینه اتی، آغاج قبوغی کبی شیلرله بسلمکه مجبور
اولوب، خیلی زحمت چکرلر. صیغیرلری برملیوندن،
قیونلری بریچق ملیوندن زیاده، کچیلری ٣٢٣٠٠٠
آتلری ١٥٢٠٠٠ ، طوموزلری ١٠٠٠٠٠
و (رن) تعبیر اولنور مونس صیغینلری ٩٧٠٠٠
رأس راده لرنده در . کرك صیغیر وکرك قیونلری
کوچك جثه لی اولوب ، ات و بیاغیجه چوق
استفاده لی دکللرسه ده ، سوتلری چوق اولوب،
کلیتلی یاغ وپینیر چیقار . مذکور رنلر شمال
جهتنده لاپونلرك دوه لری حکمنده اولوب، جنوب
جهتنده ایسه یبانی حالنده بولنیور . حیوانات
وحشیه سی چوق ایسه ده ، جنسلری آز اولوب ،
آیی ، قورت، تیلکی ، صاکسار ، قوندوز، وشاق
وسائر پوستلری کورك اعمالنه یارار حیوانات
صغیره ایله کییك وسائره دن عبارتدر . تیلکینك
برنوع ماوی تویلیسی واردر، که کورکی پك مقبولدر.

قره‌قوش، قرتال، شاهین، چاقر وسائر ییرتیجی قوشلرله آو طیوری وصو قوشلری پك چوق اولوب، هله سواحل قیالریله آطه‌لر صو قوشلریله مستوردر؛ وبونلردن بعضلرینك دووه‌لرینی ویمورطه‌لرینی کلیتله طوپلایوب، استفاده ایدرلر. سواحلده بالیغی پك چوق اولوب، نوروجلیلرك اك برنجی مدار تعیشلری بالیقجیلقدر. مورینه بالیغی اك چوق بولنان یرلردن اولوب، بالیق یاغی دنیانك هرطرفنه نوروجدن کیدر. بالینه دخی بولنور.

معادنی چوق ایسه‌ده، اکثری اخراج اولنه‌میه‌جق ویا اخراجلرندن چوق استفاده ایدیله‌میه‌جك صورتده‌در. اك برنجیسی کومش معدنی اولوب، متعدد یرده چیقارلمقده‌در. آلتون معدنلری دخی متعدد ایسه‌ده، هپسی جزئیاتدن عبارتدر. دمیر معدنلری چوق اولدیغی کبی، باقیر، نیکل، قوبالت وسائر معادن دخی موجوددر.

معارف وصنایع وتجارتی. — نوروج خیلی وقتدنبری دائرهٔ مدنیته داخل اولوب، بوطریقده چوق ترقی ایتمش؛ وهله معارفه اوته‌دنبری زیاده اهمیت ویرمشدر. تدریسی مجاناً ومجبوری اولوب، هرچوجق ۸ یاشندن ۱۵ یاشنه‌دك برمکتبه دوام ایتمکه ویا اونده تحصیله اجبار اولنور؛ واولرنده تحصیل ایدنلر بهرسنه معارف اداره‌سی طرفندن امتحان اولنه‌رق، تحصیللری بولنده کورلمزسه، برمکتبه دخوله اجبار ایدیلیر. مکاتب ابتدائیه رؤساء روحانیه‌نك النده اولوب، اسکی مناستر وارداتی وسائر اوقاف بومکاتبك اداره‌سنه تخصیص اولنمشدر. کویلرك بعضیسی کوچك وخانه‌لری پك سیرك اولدیغندن، اسوجده اولدیغی کبی، نوروجده دخی سیار معلملر واردر؛ بوقبیلدن کویلرك چوجقلری سنوی اوچ آی تحصیله اجبار اولنور. مکاتب رشدیه واعدادیه طوغریدن حکومتك تحت اداره‌سنده اولوب، خصوصی مکتبلر دخی واردر. قریستیانیه‌ده بردارالفنون اولوب، ٤٦ معلمی، ۱۰ معلم معاونی و۸۳۱ طلبه‌سی واردر؛ وطب، حقوق، عقائد، ادبیات وفنون شعبه‌لرینه منقسمدر. دارالفنونك تخصیصاتی ٦۱٥۰۰۰ وعمومیت اوزره معارف مصارفی ۸ ملیون فرانقدر.

نوروجك اك برنجی صنایعی وباشلیجه منابع ثروتی کراسته‌جیلك ایله بالیقجیلقدر. کراسته اورمانلرده قطع اولنه‌رق، حاضرلنیر، وقارلر اریوب، نهرلر طاشنجه، صوایله ساحله ایندیریلیر. سنوی حد وسطی اوزره ۷۰ ملیون فرانق قیمتنده کراسته آوروپای شمالی وغربی‌یه اخراج اولنور. بالیقجیلق کراسته‌جیلکدن‌ده دها استفاده‌لی اولوب، هر سنه کلیتلی مورینه وطرخون بالیقلری صید اولنور؛ ومورینه‌نك جکرینك یاغی اخراج اولندیغی کبی، اتلری دخی صالاموره ویا باصدیرمه حالنده کلیتله اخراج اولنه‌رق، مملکتك اك باشلی منبع ثروتنی تشکیل ایدیور. سائر بالقلرك‌ده انواعی صید اولنه‌رق، هم داخلده صرف، هم ممالك اجنبیه‌یه اخراج اولنور. یاغلری ودریلری ایشه یارایان آیی بالغیله سائر حیوانات بحریه دخی صید اولنور. بوبالیقلرك باشلریله جکروباغرصاق وسائره‌سی داخل مملکتده حیواناته یدیرلدیکی کبی، کوبره مقامنده قوللانلمق اوزره، آلمانیه وسائر طرفلره دخی اخراج اولنور. نوروجك سائر صنایعی اوفق تفك شیلردن عبارت اولوب، فابریقه‌لری پك آزدر.

تجارتی همان کاملاً بحراً اجرا اولنوب، اخراجاتی ۱۳٥ وادخالاتی ۲۲۰ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در. باشلیجه اخراجاتی بروجه مذکور کراسته، بالیق، حیوانات، قطران، طون و بالیق یاغی وسائره‌دن، ادخالاتی‌ده ذخیره ایله قهوه، چای، شکر کبی موادّدن وامتعه ومعمولات صناعیه‌دن عبارتدر. کمیجیلك نوروجلیلرك اك باشلی مشغولیتلرندن اولوب، نوروجك علی العموم سفائنی ۷۳۱۲ پاره‌دن عبارت اولدیغی حالده، ۸٥۹ ی واپور و ٦٤٥۳ ی یالکز کمیسیدر. مجموعی ۱٥۹۹۱۱۷ طونیلاته استیعابنده‌در. لیمان واسکله‌لری چوق اولوب، خلیجلرینك قره‌لرك پك ایچریلرینه قدر اوزانمسی‌ده اختلاط وتجارتی تسهیل ایدیور. دمیر یوللری ۱۷۹٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، باشلیجه مملکتك جنوب شرقی قسمنده بولنیور؛ وایکی یرده اسوج خطوطیله اختلاط ایتدکلری کبی، برخطی‌ده شماله طوغری بالامتداد تروندهیم خلیجی ایچنده واقع (تروندهیم) اسکله‌سنه منتهی اولور.

اهالیسی، جنسیت و لسان و مذهبلری. — نوروجده اوچ جنسیته منسوب اهالی بولنوب، اهالیء عمومیه‌نك یوزده ۷۷ یسی اسقاندیناو جنسیتنك نوروج شعبه‌سنه منسوبدر. اسقاندیناو جنسیتی جرمان جنسنك بر فرعی اولوب، دانیمارقه، اسوج ونوروج شعبه‌لرینه منقسمدر. بونلردن دانیمارقه‌لیلرله اسوجلیلر اوته‌دن بری کندی لسانلرینی لسان ادبی حالنه قویه‌رق، اوقویوب یازمقده اولدقلری حالده، نوروجلیلر سویلدکلری لسانی قبا عد ایدوب، اوته‌دن بری تحت حکمنده بولندقلری دانیمارقه‌لیلرك لسانی لسان ادبی وتحریری اتخاذ ایتمشلردر. آنجق بو صوك زمانلرده کندی لسانلرینی لسان ادبی حالنه قویه‌رق، دانیمارقه لسانی ترك ایتمکه چالیشیورلر. مملکتك منتهای شمالنده ۱۸۵۰۰ قدر لاپون ایله ۶۵۰۰ فینوآ و ۵۰۰۰ فینوآ ایله لاپوندن ملز اهالی بولنیور. فینوآلر فینلانده‌دن کلمه اولوب، لاپونلر ایسه، اونلر دخی اقوام تورانیه‌دن اولدقلری حالده، وقتیله اسقاندیناو شبه جزیره‌سنك یکتا اهالیسی بولندقلری حالده، بعده قره دکیز وطونه سواحلندن کلن اسقاندیناولر طرفندن کیتدکجه شماله طوغری ایتلمکده‌درلر. ۱۶۵۰ نفوسلری الیوم منتهای شمالده واقع (فینمارق) ده خیمه ایله کوچبه حالنده یاشایورلر. مذهبجه نوروجلیلرك قسم کلیسی پروتستانلغك (لوتر) مذهبنده اولوب، ۲۴۰۰۰ قدری دیکر شعبه‌لره منسوب پروتستان، ۱۰۰۴ ی قتولیك، ۲۱۴ ی اسرائیلی و ۵۰۰۰ کسوری دینسزدر.

تقسیماتی، شهر وقصبه وقریه‌لری. — نوروج مقدما ٦ ایالته وبونلر دخی ۲۰ سنجاغه منقسم اولوب، بعده ایالتلر لغو ایله، سنجاقلر مستقل قالمش ایسه‌ده، ایالتلر اداره‌ء روحانیه تقسیماتی دخی تشکیل ایتدکلرندن، واسکیدن آلیشلدیغندن، جغرافیه‌جه ینه اوصورتله ٦ خطه‌یه منقسم عد اولنور.

خطه	سنجاق	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
قریستیانیا	ساماآلننه	٤ ١٤٣	١٢٠ ٨٦١
	آکرسهوس	٥ ٣٢١	١٠٠ ٤٢٧
	قریستیانیا شهری	١٧	١٤٨ ٢١٣
	بوسکرود	١٤ ٩٩٧	١٠٥ ٢٠٨
	یارلسبرغ ولورویغ	٢ ٣٢١	٩٧ ٧٤٥
حامار	هدمارغ	٥٧ ٥٥٨	١٢٠ ٣٨٦
	قریستیانس	٢٥ ٣٦٢	١٠٨ ٥٧٩
قریستیانساند	براتسبرغ	١٥ ١٨٩	٩١ ٤١٠
	ندنس	٩ ٣٤٨	٧٧ ٣٥٢
	لیستروماندال	٧ ٢٦٤	٧٦ ٢١٣
	استاوانکر	٩ ١٤٧	١١٤ ٢٢٣
برکن	سونددره برکنهوس	١٥ ٦٠٧	١٢٧ ٦٧٨
	برکن شهری	١٤	٥٢ ٨٠٣
	نورددره برکنهوس	١٨ ٤٧٢	٨٧ ٨٣٩
تروندهیم	رومسدال	١٤ ٩٩٠	١٢٧ ٦٦٣
	سونددره تروندهیم	١٨ ٦٠٦	١٢٣ ٧٥٠
	نورددره تروندهیم	٢٢ ٧٦٨	٨١ ٥٢٩
ترومسو	نوردلاند	٣٧ ٥٩٩	١٣٢ ٤٤٧
	ترومسو	٢٦ ٢٤٦	٦٥ ٠٠٩
	فینمارق	٤٧ ٣٨٥	٢٩ ٣٤١
جمعاً	نوروج	٣٢٢ ٣٠٤	١ ٩٨٨ ٦٧٤

مرکز اداره‌سی قریستیانیا شهری اولوب، ۱۰۰۰۰ دن زیاده نفوسی اولان شهر وقصبه‌لری ومقدار نفوسلری دخی بروجه آتیدر:

قریستیانیا	١٤٨ ٢١٣	قریستیانساند	١٢ ٥٤٣
برکن	٥٢ ٨٠٣	فردریقستاد	١٢ ٢٩٢
تروندهیم	٢٨ ٧٩٢	فردریقسهالد	١١ ١٥٩
استاوانکر	٢٢ ٤٨٣	لارویق	١٠ ٩٣٣
درامن	٢٠ ٤٣٧	قریستیانسوند	١٠ ١٣٥

اهالیسنك همان بر ربعی شهر وقصبه واوچ ربعی قرا اهالیسندن اولوب، کویلرینك چوغی کوچك وخانه‌لری پك سیرکدر. هر کویلینك اوی بر پارمقلق ویا چیتلرله محاط بر قاچ قلبه‌دن مرکب برچفتلك اداره‌سی حالنده‌در. نوروجلیلر بو وجهله تنها یاشامغی سورلر.

اصول اداره‌سی، قوه‌ء مالیه وعسکریه‌سی. — نوروج ۱۸۱۴ دن بری اسوجله بر دولت ثنائیه تشکیل ایدوب، برشبه جزیره‌نك ایکی قسمندن عبارت اولان بو برلر بر قرالك تحت حکمنده وامور عسکریه وسیاسیه‌لری مشترك اوله‌رق، خارجاً برتك دولت تشکیل ایدیورلرسه‌ده، داخلاً هر بری تماميله مستقل اولوب، قانون اساسیلری، بودجه‌لری، مجلس مبعوثانلری، هیئت وکلالری واداره‌ء ملکیه‌لری بسبتون آیریدر. قرال اکثریا اسوجده استوقهولم شهرنده وبعضا نوروجده قریستیانیاده اقامت ایدر. ایکی مملکتدن منتخب اعضادن مرکب بر شورای دولت امور

مشترکه خصوصنده قرالك هیئت مشاوره‌سی مقا-
منده‌در. قوهٔ بریه وبحریه‌نك قوماندانلغی وحرب
وصلحه قرار ویرمك خصوصی قراله عائددر. قراللق
(برنادوت) خاندانده ارثاً انتقال ایدیور. ۲۱۱
اعضادن مرکب برمجلس منتخبی اولوب، بونلر کندی
بینلرندن بر ثلثی یعنی ۷۴ اعضا انتخابیله مجلس
اعیانی تشکیل ایدرلر. مبعوثان طوغریدن طوغری‌یه
اهالی طرفندن انتخاب اولنمیوب، بونلرك انتخاب
ایتدکلری منتخبلر واسطه‌سیله یعنی ایکنجی درجه‌ده
انتخاب اولنور. بعض خصوصات مهمه‌ده بو ایکی
مجلس برلشه‌رك، برلکده انعقاد ایدرلر. واردات
ومصارفی ۵۷ ملیون قوروون راده‌لرنده اولوب،
بهر قوروون ۱ فرانق ایله ۳۹ سانتیم قیمتنده‌در.
خدمت عسکریه ۲۳ یاشندن ۳۶ یاشنه‌دك مجبوری
اولوب، بو مدتك ۵ سنه‌لکی نظامیه، ۴ سنه‌لکی
ردیف و۴ سنه‌لکی مستحفظ خدمتیدر. آنجق صلح
زماننده عساکر نظامیه یالکز تعلیملرینی اجرا
ایچون، صنفلرینه کوره سنه‌ده برقاچ آی سلاح
آلتنده طوتیلیر. بوندن ماعدا ۱۸ یاشندن ۵۰
یاشنه‌دك اولوب بالفعل خدمت عسکریه‌ده بولنمیانلر
دخی عساکر ملیه‌دن معدوددر. شمال اهالیسی
بعض معافیتلره مظهردر. وقت حضرده قوهٔ
بریه‌سی ۱۷۰۰ ارکان وامرا وضابطان ایله ۱۸۰۰۰
نفردن عبارت اولوب، حرب زماننده بو مقدار
ایکی قاته ابلاغ اولنه‌بیلیر. قوهٔ بحریه‌سی ۵۵ قطعه
سفینه‌دن عبارت اولوب، مجموعی ۲۴۵۰۲ طو-
نیلاته استیعابنده و۳۳۴۵۰ بیکیر قوتنده و۲۰۳
طوپی حاویدر. عساکر بحریه‌سی ۹۷ ارکان وامرا
وضابطانله ۳۰ ضابط نامزدی، ۳۴ مأمور و۴۲۰
افراددن عبارت اولوب، خدمت بحریه‌یه آیرلمش
اولان افراد ۲۶۰۰۰ کشی‌یه بالغ اولیور.

احوال تاریخیه‌سی. — نوروج اسوجله برابر
الك اسکی زمانلرده نیم وحشی ورن سوریلریله
وبالیقچیلقله یاشار لاپونلرله مسکون اولوب، بعده
آسیای وسطیدن کله‌رك آوروپایی استیلا ایدن امم
آریانیه‌دن جرمانلرك برشعبه‌سی اولان اسقاندیناولر
قره دکیز سواحلندن شماله طوغری چیقه‌رق، دا-
نیمارقه‌دن اسوج ونوروج شبه جزیره‌سنه کچمش؛
ولاپونلری شماله طوغری پوسکورده‌رك، شبه
جزیره‌نك قسم جنوبیسنی وسواحلنی ضبط ایتمشلردی.
بونلر اشبو وطن جدیدلرینك حال وموقعی اقتضا-
سنجه، کمیجیلکه سلوك ایدوب، ذاتاً طبیعتلرنده
یغماکرلك حسی اولدیغندن، قورصانلقله دکیزلرده
طولاشمغه وآوروپانك شمال وغرب سواحلنه وعلی-
الخصوص بیوك برتانیه جزایریله فرانسه وفلمنك
سواحلنه صارقندیلق ایتمکه باشلامش؛ وآوروپاجه
«شمال آدملری» دیمك اولان (نورمان) اسمیله
شهرت بولمشلردر. [«نورمان» ماده‌سنه مراجعت.]
اسقاندیناولرك نوروجه ورودلری دمیر دورینه
تصادف ایدوب، اوندن اول تونج وحجر مجلا دور-
لرنده لاپونلرله مسکون بولنمش اولدیغی آثارباقیه‌دن
آکلاشیلیور. نورمانلر معاشله عسکرلکه دخی
کیدوب، بیزانتیون ایمپراطورلرینك وروسیه دوقه-
لرینك خدمتنده بولنمشلردی. نوروج ایسه برچوق
رؤسا بیننده منقسم اولوب، بینلرنده وقوع بولان
لاینقطع منازعات برطاقملرینی اختیار سفر وغربته
مجبور ایدردی. نهایت ۸۷۲ تاریخنده (هارالد
هارفاکر) نام رئیس دیکرلرینه غلبه چالوب، برنجی
دفعه اوله‌رق، نوروجی ادارهٔ واحده‌یه جمع ایله،
بر دولت تشکیل ایتمش ایسه‌ده، مرقومك وفاتیله،
بودولت ینه کوچك پارچه‌لره انقسام ایتمش؛ و۹۹۵
تاریخنده (اولاغ تریغواسون) ثانیاً دولتی تشکیل
ایتمش؛ وبرایکنجی انقسامدن صکره نوروج دولتی
نوروجلیلرجه اعزه‌دن معدود اولان (اولاف)
طرفندن قطعیاً تأسیس اولنمشدر. اوندن اول
انکلیزلر معرفتیله ادخال ایدلمش اولان خرستیانلق
بونك زماننده نوروجده تعمیم ایدوب، رسماً قبول
اولنمشدر. ۱۰۲۸ تاریخنده دانیمارقه قرالی مشهور
(قانوت) نوروجی سنت اولافدن ضبط ایله، ایکی
سنه صکره استرداد مملکته قیام ایدن مرقوم
اولافی قتل، ونوروجی دانیمارقه‌یه الحاق ایتمش
ایسه‌ده، ۱۰۳۵ده نوروجلیلر قیام ایله، مرقوم
اولافك اوغلی (مانیوس)ی باشلرینه جلب ایده‌رك،
دانیمارقه‌لیلری اخراج ایتمشلردی. او وقتلرده بر
قاچ پسقپوسلغه منقسم اولوب، شمدیکی قریستیانیانك
موقعنده (اولسو) وتروندهیم موقعنده (نیداروس)
قصبه‌لریله برکن، تونسبرغ وسائر معموره‌لر وبر
چوق مناسترلر تأسیس اولنمش؛ ورؤسای روحانیه

بيوك بر نفوذ قزانوب، قراللرك اقتدارينى چوق تحديد ايتمشلردى. كيدەرك مملكت درت بيوك قسمه منقسم اولوب، قراللرى بر ايديسەدە، هر برينك حكومتى آيرى ايدى. ١٣١٩ تاريخندە قرال (هاقون مانيوسون)ك وفاتندە بونك قيزينك اوغلى بولنان اسوج قرالى (اريق) وارثى اولمغله، نوروج اسوجه الحاق اولنمش؛ وبونك وفاتندە ايكى اوغلندن برى اسوج وديكرى نوروج قرالى اولوب، يكيدن آيرلمش ايسەدە، بونلردن (هاقون) ١٣٦٢ تاريخندە بتكرار برلشديرمش؛ ومتعاقباً اسوجليلر مكلمبورغ پرنسى (آلبرت)ى قراللغه قبول ايتمكله، نوروج يكيدن آيرلمش ايدى. چوق كچمەدن دانيمارقه قرالنك قيزى ومرقوم (هاقون)ك زوجەسى (ماركريته) اوغلى (اولاف)ى هم دانيمارقه هم نوروج قراللغنه تعيينله، نوروجى دانيمارقه ايله برلشديرمش؛ واوغلنك وفاتندە كنديسى حكم سوروب، مرقوم آلبرتى اخراجله، اسوجى دخى دولتنه الحاق ايتمشيدى. «قالمار اتحادى» ناميله معروف اولان بواتحاد ١٣٩٧دە وقوع بولمشدر. مرقومەنك وفاتندن صكره بواتحاد چوق دوام ايدەميوب، ١٤٦٨دە دانيمارقەليلرله نوروجليلر اولدنبورغ پرنسى (قريستيان)ى قراللغه قبول ايتدكلرندە، اسوجليلر موافقت ايتميوب، آيرلمشلردى. او صرەدە نوروجليلر تحت ضبطلرندە بولنان (اورقادە) و(شتلاند) جزاير مجتمعەسنى اسقوچيايه ترك ايتمكه مجبور اولمشلردى. او وقتدن اعتباراً نوروج دانيمارقه وآلمانيەلى قراللرك تحت ادارەسندە قالوب، بودور محكوميتدە نوروج درەبكارى وايلرى كلنلرى آلمانلرك معاملات جبريەسندن پك متضرر اولمشلرسەدە، كويليلر واهالينك آشاغى صنفلرى زادكانك ظلمندن قورتلوب، راحت ياشامغه، وبو سايەدە تجارت وصنايع وثروت مملكت وعلى الخصوص كميجيلك وسفائن تجاريەلرى چوق ترقى، ونفوسى تكثر ايتمش ايدى. آنجق نوروجليلر حسب الجنسيه آلمانلردن ممنون اولميوب، اسوجه تمايل كوسترمكدە ايديلر. نهايت ١٨١٤دە عقد اولنان (كيل) معاهدەسى نوروجك اسوجه الحاقنه قرار ويروب، اسوج قراللغنه دسترس اولمش اولان فرانسز (شارل ژان برنادوت)ى اسوج ونوروج قرالى طانيمش ايسەدە، نوروجليلرك برطاقى مخالفت ومقاومت ايدوب، اليوم حكمفرما اولان قانون اساسيى وضع، ودانيمارقه قرالى بدنجى فردريقك ذاتاً نوروج واليسى بولنان اوغلى (فردريق قريستيان)ى قراللغه انتخاب ايتمشلرسەدە، دول معظمه مشاراليه (شارل ژان)ە نوروجى ضبط ايتمكه مساعدە ايتدكلرندن، اسوج عسكرى نوروجه داخل اولمش ايسەدە، غالبيته دسترس اولەمديغندن، نوروجليلرك قرارلشديرمش اولدقلرى قانون اساسيى ونوروجك ادارۀ داخليەجه تماميله استقلالنى تصديق ايله، يالكز قراللغك وامور حربيه وسياسيەنك مملكتين بيننده مشترك اولمسنى كنديلرينه قبول ايتديرمش؛ وبووجهله الى يومنا هذا مشاراليهك ذريتنك قراللغى تحتندە دوام ايتمكدە اولان اسوج ونوروج دولت متحدەسى وجودە كلمشدر.

نوروجدە حكم سورن حكمدارانك اساميسيله تاريخ قعودلرى بروجه آتيدر:

١. اينلينغ خاندانى

برنجى هارالد	٨٦٣
برنجى اريق	٩٣٣
برنجى هاكين	٩٣٦
ايكنجى هارالد	٩٦٠
» هاكين	٩٦٢
اولاف	٩٩٤
دانيمارقه قرالى سوئون	١٠٠٠
ايكنجى اريق	١٠٠٠
» اولاف (سنت)	١٠١٥
دانيمارقه قرالى ايكنجى سوئون	١٠٣٠
مانيوس	١٠٣٦
اوچنجى هارالد	١٠٤٧
ايكنجى مانيوس واوچنجى اولاف	١٠٦٦
اوچنجى اولاف (يالكز)	١٠٦٩
اوچنجى مانيوس	١٠٨٧
دردنجى اولاف، ايستاين وبرنجى سيغورد	١١٠٣
برنجى سيغورد (يالكز)	١١٢٢
دردنجى مانيوس ودردنجى هارالد	١١٣٠
دردنجى هارالد (يالكز)	١١٣٥
هينغو	١١٣٦
ايكنجى سيغورد	١١٣٦
» ايستاين	١١٤٢
بشنجى مانيوس	١١٤٢
اوچنجى هاكين	١١٦١
اوچنجى سيغورد	١١٦٢
آلتنجى مانيوس	١١٦٣
اسور	١١٨٥
دردنجى هاكين	١ ٠٢
كوتورم	١٢٠٤
ايكنجى هينغو	١٢٠٥
بشنجى هاكين	١٢١٧
بن	١٢١٨
دردنجى سيغورد	١٢٢٠
آلتنجى هاكين	١٢٤٧
يدنجى مانيوس	١٢٦٣
ايكنجى اريق	١٢٨٠
يدنجى هاكين	١٢٩٩

٢. قولكونغ خاندانى

سكزنجى مانيوس (اسوجده ايكنجى)	١٣١٩
سكزنجى هاكين	١٣٥٠
بشنجى اولاف	١٣٨٠
ايكى سنەلك فترت	١٣٨٧

٣. مختلف خاندانلره منسوب

والد مارلى ماركريته ايله پومرانيەلى اوچنجى اريق	١٣٨٨
قالمار اتحادى	١٣٩٧
اوچنجى اريق (يالكز)	١٤١٢
دانيمارقەيه الحاق	١٤٣٩
اسوجله اتحاد	١٨١٤

[آلت طرفيچون «اسوج» مادەسنه مراجعت بيورلە.]

نورویچ { (Norwich) انکلتره‌نك شرق جهتنده ولوندره‌نك ١٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (نورفولق) ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ١٠٠٩٧٠ اهالیسی، بیوك نشاسته، خردال، بیره، سرکه، آیاق قابی، چوخه وسائره فابریقه‌لریله دمیرخانه ودوکمخانه‌لری، متعدد بیوك کلیسالری، مکمل برکتبخانه ایله تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سنی ومتعدد جمعیات علمیه دائره‌لرینی حاوی بیوك برموزه‌سی، ٢٢٠ یتاقلق خسته‌خانه‌سی، تیمارخانه‌سی ومتعدد مؤسسات خیریه‌سی واردر. پك اسکی برشهردر.

— بو اسمله ممالك مجتمعه‌نك قونکتیقوت جمهوریتنده و (هارتفورد) ك ٥٨ کیلومتره شرق جنوبیسنده دخی برقصبه اولوب، ٢١١٤٥ اهالیسی، کاغد، حروفات، اسلحه، طباعت وسائره ماکنه‌لری، یوك وپاموق منسوجات وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

نوره { (Nora) قونیه ولایتنك نیکده سنجاغنده واقع (بور) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، قپادوقیه خطه‌سندن معدود ایدی. قبل المیلاد ٣٢١ تاریخنده (اومن) بو قصبه‌ده آنتیغونه قارشی طول مدت تحصن ومقاومت ایدوب. نهایت دشمن عسکری ایچندن چیقوب کیتمك طریقنی بولمشیدی.

نوره‌قوب { (Nevrekop) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاغنده وسیروزك ٥٠ کیلومتره شمال شرقیسنده وپریم طاغنك شرق اتکنده اوله‌رق کوزل بروادیده ومسته‌دخی دینلن قره‌صویك شق ایتدیکی براووه‌نك کنارنده‌واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٧٥٩٠ اهالیسی، ٥٩٨ دکانی، ٢١ خانی، ١٢ جامعی، ٥ مسجدی، ٧ تکیه‌سی، ٢ کلیساسی، ٧ مسلم و٢ غیرمسلم مکتبی، قیشله‌سی، عسکری خسته‌خانه‌سی، دپوبی، ١٢ دباغخانه‌سی و٣ کرمیتخانه‌سی واردر.

— نوره‌قوب قضاسی لوانك منتهای شمال شرق قسمندن عبارت اولوب، شمال شرق طرفندن شرق روم ایلی‌وادرنه ولایتی، جنوباً درامه‌سنجاغی، جنوب غربی طرفندن نفس سیروز، غرباً تیمورحصار ومنلك، غرب شمالی جانبندن دخی رازلق قضالریله محدوددر. اراضیسی طاغلق وعارضه‌لی اولوب، شمال شرقی حدودنده دوسپات، غرب جهتنده پریم، جنوب طرفنده قره‌طاغ وبوزطاغ کبی جبال مرتفعه بولنوب، بونلرك اتکلری وقوللری قضانك هرطرفنه یایلمغله، یالکز مرکز قضانك اوکنده‌کی نوره‌قوب وجنوب جهتنده استاجسته اووه‌لری نامیله ایکی اووه بولنور، واراضئ سائره‌سی طاغ وبایر ودره‌لردن عبارتدر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، بتون طاغلرك وادیلرندن برچای اینه‌رك جمله‌سی مذکور قره‌صو ونام دیکرله مسته ایرماغنه طوپلانیر، که اودخی آطه‌لر دکیزینه دوکلمك اوزره، جنوب شرقی‌یه طوغری آقار. انهار مذکوره‌نك باشلیجه‌لری: قانه، بولانق، طولجه وسائره‌در. اراضیسی منبت اولوب، طاغلرینك اکثری کراسته‌یه یارار کوزل اشجاری حاوی اورمانلرله مستور اولدیغی کبی، قابل زراعت یرلری‌ده چوق اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، مصر، یولاف وسائر حبوباتله کتن، کنویر، توتون، پتاته ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، سنوی ٢٥٠٠٠ قیه قدر شراب اعمال اولنور. برخیلی مقدار طوت آغاجلری دخی بولنوب، ایپك چیقاریلیور. حیوانات اهلیه‌سی وعلی الخصوص قیون وکچیلری چوق اولوب، خیلی مقدار یوك، قیل، یاغ، پنیر وسائره چیقار. قضا داخلنده اولرده قادینلر معرفتیله پاموقدن بزویوکدن عبا، شیاق وکپه کلیتله اعمال اولنوب، محلنده‌صرف اولناندن بشقه، اطرافه وصربیه وبلغارستانه دخی اخراج اولنور. نوره‌قوب قصبه‌سنده وقضانك دیکر محللرنده سنه‌ده برقاچ پنایر قوریلوب، خیلی آلیش ویریش ایدیلور. قضا ١٢٨ قریه وچفتلکدن مرکب اولوب، ٥٤٧٧٣ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ٣٠٠٠٠ قدری اسلام ٢١٠٠٠ قدری بلغار وقصوری روم، یهودی وقبطیدن عبارتدر. قضانك واردات سنویه‌سی ٤٥٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

نوری { عثمانلی شعراسندن برقاچ کشینك مخلصی اولوب، شایان ذکر اولانلری بروجه آتیدر:

برنجیسی ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی زماننده

قضاتدن اولوب، قسطمونیلی وابوده مدفون عرب چلبینك پدریدر .

— ایكنجیسی آناطولیده‌كی آقسرایدن وزمرهٔ قضاتدن اولوب ، شهرت واقتدارجه برنجی عد اولنمغه شایاندر . مشهور یحیی بكك « كنجینهٔ راز» ینه ذیل مقامنده « سبعهٔ سیاره » عنوانیله ۲۰۰۰ بیتی شامل برمنظومه‌سی واردر، كه مبدئی شودر:

حمد ایله اولسه اكر نظم كلام
بسمله ایله بولور اول طرز نظام

— اوچنجیسی شاعر شهیر باقینك قوللرندن اولوب، مشارالیه طرفندن رستم پاشایه پیشكش ویرلدیكی حالده، بونك تقدیرینه مظهر اوله‌مامغله، مصرده ایكن قهرندن وفات ایتمشدر . خیرالدین پاشانك یابدیردیغی چینیلی حمامه برچوق تاریخلر سویلمشدر، كه‌حمام مذكورك دیوارلرنده محكوكدر.

— دردنجیسی (السیدالشیخ حسن — افندی) ۱۰۲۹ ده دنیایه كلوب، ۱۰۷٤ ده بلاطده واقع كتخدا زاویه‌سنده پوست نشین اولمش؛ و ۱۱۰۰ ده ارتحال ایتمشدر . آنی الترجه (وحی)نك پدریدر. متصوفانه اشعاری وبعض الهیاتی واردر . شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

سنك اسرار كی كشف ایده بردل
اودلی ذوالفقار ایله ایكی دل (یعنی دیل)

— بشنجیسی (نومن زاده — افندی) موره‌ده‌كی آنابولیدن اولوب، ۱۱۷۲ ده اوراده ارباب عصیان النده شهید اولمشدر . شو قطعه اونكدر :

كلكونه دان عارض یار اولدی غنچه لیك
قزدی قزاردی غنچه‌كه یوزلر قزارتمدی
یوزلر آغردیرم دیر ایكن سایه بخش اولوب
سنبل آچلدی زلفنه یوزلر آغارتمدی

آلتنجیسی (— بابا) آنقره‌لی وحاجی بیرام ولی سلاله‌سندن اولوب، عزیز مشارالیهك طریقنه سالك ملامیوندن برذات اولدیغی حالده، ۱۲۰۲ ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونكدر :

نكهت زلفك دلارا شم ایدن شیدالنور
غممی مجنون اولسه عالم كا كلك لیلالنور

— یدنجیسی (وقعه نویس خلیل — بك) عبدالله نائلی پاشانك حفیدی اولوب، سلك كتابه سالك اولمغله ، تذكره‌جیلك ، روزنامچه‌جیلك وآمدجیلك كبی مناصبده بولنه‌رق، وقعه نویسلك خدمتنه تعیین اولنمش؛ و ۱۲۱۳ ده وفات ایتمشدر. دیوانی وتاریخی واردر .

— سكزنجیسی (— پاشا) عینتابلی اولوب، ۱۱۷۳ ده طوغمش؛ ویكرمی یاشنده ایكن اكمال علوم ایدوب، رشد وذكاسیله اكتساب شهرت ایتمكله، رتبهٔ میرمیرانی ایله عینتاب متصرفلغنه تعیین اولنمش؛ و ۲۸ یاشنده بعض ولاتك افترا وسعایتیله اعدام اولنمشدر . مرتب دیوانی وبرچوق شرقیلری واردر .

— طقوزنجیسی (عثمان — پاشا) دیاربكرلی اولوب، بودخی رتبهٔ میرمیرانی ایله بعض متصرفلقلرده بولنمشدر . شومطلع اونكدر :

بك نادمم افشای ملال ایلدیكمدن
اول غنچه‌یی دلتنك مقال ایلدیكمدن

نوری { فرس شعراسندن دخی بروجه آتی برقاچ كشینك مخلصیدر :

برنجیسی (قاضی نورالله) شوشترساداتندن وعلماء امامیه‌دن اولوب، اكبر شاه زماننده هندستانه رحلتله، لاهور قاضیسی اولمش؛ ومذهب اهل سنتده « مجالس المؤمنین » و« احقاق الحق » عنوانلریله ایكی كتاب یازمش ایدی . جهانكیر بركون كندیسنه مذهبنی صورمغله، « سنی‌یم » جوابنی آلنجه، «یلان سویلین قاضینك جزاسی نه‌در؟ » دیمش ؛ و« عزل وتعزیری اقتضا ایدر » جوابنی آلدقده، دیكنلی بر قیرباجله ضربنی امر ایتمش ؛ وبیچاره اوچنجی ضربه‌ده بابیلوب، ۱۰۱۹ ده متأثراً وفات ایتمشدر. شومقطع اونكدر :

خوش پریشان شدهٔ باتو نكفتم نوری
آفتی این سر و سامان تو دارد درپی

— ایكنجیسی (میرزا —) اصفهانلی اولوب،

هرات شیخ‌الاسلامی ایدی. شو بیت اونکدر:

ز شرم وعده خلاف مکن کنار از من
نیامدن ز تو و ذوق انتظار از من

— اوچنجیسی ینه اصفهانلی اولوب، مختصر لکن کوزل اشعاری حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

باز ای دل باکه میباشی که بامانیستی
در کجایی چند روزی شدکه پیدا نیستی

— بو مخلصله مولد جناب نبوی حقنده بر منظومه صاحبی اولوب ۸۸۷ تاریخنده وفات ایتمش بر و ۱۰۰۰ تاریخنده وفات ایتمش اصفهانلی دیکر برشاعر بولندیغی بعض تراجم کتابلرنده کوریلوب، شعرلرینه دسترس اولنه‌مدی. — کذلک بری تبریزلی، بری نیسابورلی وبرده لاهورلی بومخلصله اوچ شاعر بولنمشدر.

نوریق (Norique) رومادولتی زماننده باویره ایله نفس آوستریانك برر قسمیله استیریه‌دن مرکب بیوك برخطه اولوب، غرباً رتیه، جنوباً ایتالیا، شرقاً پانونیه مملکتاریله شمالاً دخی طونه مجراسیله محدودایدی. باشلیجه معموره‌لری: بوبودوروم، لاوریاقوم، اوویلابیس ونوریا ایدی. طاغلق برر اولوب، کومش وآلتون معدنلریله مشهور ایدی. روماليلر آوغستوسك زماننده بوخطه‌یی ضبط ایتمشلردی. — آلپ سلسلهٔ جبالنك بوخطه داخلنده امتداد وتشعب ایدن قسمنه (آلپ نوریق Alpes Noriques) نامی ویریلیور. [«آلپ» ماده‌سنه مراجعت.]

نوس یاخود نویس — (Neuss) پروسیه‌نك رین ایالتنده ودوسلدورفك ٦ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۶۰۰۰ اهالیسی وبرقاچ فابریقه سیله ایشلك تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، وقتیله دها بیوك ایدی.

نوستریه (Neustrie) فرانقلرك وقتیله تأسیس ایتدکلری اوچ دولتك بری اولوب، غالبا یعنی اسکی فرانسه‌نك شمال غربی قسمنده واقع وغرباً برتانیه، جنوباً لوآره، شرقاً شامپانیه خطه‌لریله، شمالاً دخی موزه مجراسیله محدود ایدی. مرکزی پارس ایدی. دول ثلثهٔ مذکوره‌نك دیکر ایکیسی: مرکزی مچ شهری اولان (آوستراسیا) ایله مرکزی اورلئان شهری بولنان (بورغونیه) ایدی. بواوچ دولت بینلرنده‌کی محاربات غیرمنقطعه ایله کاه بری وکاه دیکری غالب کله‌رك، نهایت قارلوونجیان سلاله‌سنك اوائل حکومتنده جمله‌سی بر حکومته جمع وتوحید اولنمش ایسه‌ده، دها برخیلی وقت ممالك مذکوره‌یه بو اسملر ویرلمکده دوام ایتمش؛ ونهایت نوستریه‌نك شمال غربی قسمی (نورماندیه) تسمیه اولنمشدر.

نوسی‌به (Nossi-Bé) مداغسقارك شمال غربی ساحلی قارشیسنده و ۱۲ کیلومتره آچیقده فرانسه‌یه تابع بر آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۵۴۰ کشیدر. اراضیسی عارضه‌لی وبرکانی الاصل اولوب، میاه جاریه‌سی دخی اولملغله، پك منبتدر. باشلیجه محصولاتی: پرنج، مصر، بتاته، موز، مانیوق، شکر قامشی، وانیله، چیویت، قهوه وسائره‌دن عبارتدر. هواسی مداغسقارك کینه مشابه اولوب، آنجق دها صاغلامدر. اهالیسی باشلیجه مداغسقارك (سقالاو)لرندن اولوب، تجارتی ایسه عرب وهند مسلمانلرینك النده‌در. صاغلام لیمانی وبرمقدار دمیر یولی واردر.

نوشاتل وآلمانجه نایئنبورغ (Neuchatel, Neuenburg) اسویچره‌نك غرب جهتنده برنه‌نك ٤١ کیلومتره غربنده اوله‌رق جوره طاغنك اتکنده وهمنامی اولان واسع بر برکولك غرب شمالی ساحلنده همنامی اولان ناحیه یعنی جمهوریتنك مرکزی برشهر اولوب، ۱۸۵۱۰ اهالیسی، کوزل موقعی، فرحفزا تفرجکاهلری، ذکور واناث ایچون متعدد مکاتب عالیه‌سی، ۱۰۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل موزه‌سی، آقادمیاسی، شهرك خارجنده رصدخانه‌سی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، برچوق مؤسسات خیریه‌سی، ساعت، کاغد، چوقلانه، حصیر شابقه وسائره فابریقه‌لری.

نوشاتل ناحیه‌سی (Canton de Neuchatel) اسویچره جماهیر متفقه‌سنی ترکیب ایدن نواحینك غرب طرفنده بولنانلرندن اولوب، غرب شمالی جهتندن فرانسه حدودیله، شمالاً وشمال شرقی طرفندن برنه، جنوباً (وود)

ناحیه‌لریله ، شرق جنوبی طرفندن دخی همنامی
اولان کول ایله محدوددر. شمال شرقیدن جنوب
غربی‌یه بویی ٥٥ و وسطی اکی ٢٠ کیلومتره اولوب،
مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٠٨ مربع کیلومتره و اهالیسی
١٠٨١٥٣ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه
١٣٥ کشی دوشر. اراضیسی فرانسه حدودندن
کولك کنارینه‌دك اوزانه‌رق بر سطح مائل تشکیل
ایدن جوره سلسلهٔ جبالنك اتکلریله قوللرندن
عبارت اولوب، بو قوللر ١٢٠٠ متره ارتفاعلرینه
قدر یوکسلیر. میاه جاریه‌سی کوله دوکیلوب، کولك
فضلهٔ میاهی دخی (بینه) کولنه واورادن (رین)
ایرماغنه دوکلمك اوزره ، شمال شرقی‌یه طوغری
آقار . طبیعت اراضی وهواجه اوچه تقسیم اولنه.
بیلیر : برنجیسی کولك سواحلی قربنده‌کی آلچق
یرلریدر ، که بونلرده بر مقدار ذخیره ایله کلیتلی
اوزوم ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور ؛ ایکنجیسی
وسطی ارتفاعده اولان بایر ودره‌لردر، که بونلرده
دخی جزئی مقدار ذخیره حاصل اولورسه‌ده، اصل
چایرلری چوقدر ؛ اوچنجیسی طاغلق ومرتفع یرلر.
یدرکه ، آنجق مرعالری حاوی اولوب ، اورانك
اهالیسی باشلیجه صنایع محصولیله کچینیرلر. حیوانات
اهلیه‌سنك اك کثرتلیسی صیغیردر. زفت، آلچی
وسائر بعض اتربه واحجار نافعه چیقار. اهالیسنك
اوچ ربعی فرانسز وقصوری آلمان وجزئی مقداری
ایتالیان وسائره‌در. مذهبجه قسم کلیسی پروتستان
و ١١٦٠٠ ی قتولیك ، ٦٠٠ قدری‌ده یهودیدر.
حکومتی جمهوریت مفرطه اولوب ، اهالینك بهر
١٠٠٠ نفوسی بر مبعوث انتخاب ایتمکله تشکل ایدن
مجلس عمومی طاغلدیغی وقت، ٣ سنه مدتله ایچلرندن
انتخاب ایتدکاری ٥ اعضادن مرکب بر مجلس دائمی
ادارهٔ مملکت ایدر.

نوشاتل { کولی (Lac de Neuchatel)
اسویچره‌نك اك بیوك کوللرندن
اولوب، غرب جهتنده شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه
طوغری ممتد طار واوزون برشکل ابراز ایدیور.
قسم اعظم شمالیسی غرباً همنامی اولان ناحیه‌ایله،
شمال شرقی طرفندن برنه ، شرقاً فریبورغ ناحیه.
لریله ، قسم جنوبیسی هر اوچ طرفدن (وود)
ناحیه‌سیله محاطدر . بویی ٣٩ کیلومتره اولوب ،
اکی ٣ ایله ٨ کیلومتره آره‌لرنده‌در. محیط دائره‌سی
٩٣ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٠ مربع کیلو
متره‌در. وسطی عمقی ٧٥ واك درین محلنده ١٥٣
متره‌در. ایچنه برچوق چایلر دوکیلور. فضلهٔ میاهی
(تیله) تسمیه اولنان آیاغی واسطه‌سیله (بینه) کولنه
منصب اولوب، اوراده دخی (آر) نهری واسطه‌سیله
رین ایرماغنه دوکیلور . مذکور آیاغی ثانیه‌ده حد
وسطی اوزره ٥٢ مکعب متره صو دوکوب، ایکی
کول آره‌سنده برسیر سفائن طریقی تشکیل ایدیور.
سواحل غربیه‌سی باغلرله وکوزل کویلرله مستور
اولوب ، سائر طرفلری او قدر معمور دکلدر.
بالیغی چوقدر.

نوشتکین { خوارزمشاهان ملوکنك جدی
اولوب، ملکشاه سلجوقی امرا.
سندن بیلکاتکینك آزادلیسی ایدی . افندیسنك
وفاتنده ملکشاهك فرمانیله اونك یرینه خوارزم
والیسی اولمش ؛ وبر مدت اجرای حکومتدن
صکره، ٤٩١ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی قطب.
الدین محمدخانی اولمش؛ وابتدا خوارزمشاه عنوانتی
بوذات آلمشدر.

نوشجان { فارسده بربلده وترکستانك ایلر.
یسنده چین حدودی قربنده
علیا وسفلی صفتلریله ایکی قصبه اولدیغی جغرافیون
اسلام آثارنده مسطوردر.

نوشهر { قونیه ولایتنك نیکده سنجاغنده
ونیکده‌نك ٧٥ کیلومتره شمالنده
قیصریه‌نك‌ده ٦٥ کیلومتره غربنده وقزیل ایرماغه
تابع بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر شهر
اولوب، ١٧٠٠٠ اهالیسی، ١٨ جامع شریفی، ١
مسجدی، ٦ مدرسه‌سی، رشدیه مکتبی، ٢ حمامی،
١٤ خانی ، ١٠٧٦ دکانی ، بول میاه جاریه‌سی،
باغ وباغچه‌لری وکوزل منظره‌سی واردر . قیصریه
وبغداد جاده‌سی اوزرنده واقع اولوب ، اهمیت
موقعیه وتجاریه‌سی واردر. بعض آوروپالی سیاحلر
اهالیسنك باشلیجه روملردن عبارت اولدیغنی، وهله
تجارتك بونلرك یدانحصارنده بولندیغنی بیان ایتمشلر.
سه‌ده، نوشهرده یالکز ٣٠٣٩ روم و٢٣٤ ارمنی
بولنوب، قصور اهالی کاملاً اسلام بولندیغی وخر.
ستیانلرینك دخی لسان ترکی ایله متکلم بولندقلری
معلومدر.

— نوشهر قضاسی شرقاً اورکوب، جنوباً
نفس نیکده، غرباً آقسرای قضالریله، شمالاً دخی
آنقره ولایتیله محدود اولوب، ۳٤ قریه‌دن مرکب
و ۱۹۹۱۳۸ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرک‌ده
۸۵۲۸ ی روم، ٤٦۹ ی ارمنی وقصوری مسلم
اولوب، جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. محصولاتی
ذخایر متنوعه ایله جنسلری نفیس میوه وسبزه‌لرک
انواعندن عبارت اولوب، اراضیسی خیلی محصولات
ویرمکه مستعد ایسه‌ده، هرطرفدن اسکله‌لرک بعدی
وطرق ومعابرک فقدانی حسبیله احتیاج محلیدن زیاده
اکلیور. قضا داخلنده بز وآلاجه ایله عبا وسائره
نسج اولنور. حدود شمالیه‌سنی قزیل ایرماغک
مجراسی تشکیل ایدوب، بتون میاه جاریه‌سی اورایه
دوکیلور؛ یعنی قره دکیز مائله‌سنده واقعدر. قضا
داخلنده ۷۵ جامع شریف، ۷ مسجد، ۹ دکرمن،
۹ فرون، ۹ خان و۱۰۹۱ دکان موجوددر.

نوشهر { نیشابورک نام دیکری اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نوشیروان { (یاخود نوشینروان) ایران قدیم ملوکندن ساسانیان سلا-
له‌سنک یکرمنجیسی اولوب، عربلرجه (کسری)
وروملرجه (Chosroès) اسمیله معروفدر. وبو اسم
قیصر اسمی کبی اخلافنه دخی تعمیم اولنمشدر. سا-
سانیانک آب روبی اولوب، عدل ودادیله شهرت
بولمش؛ ودولتنک حدودینی پک زیاده توسیع ایدوب،
بحق «بیوک» لقبنه مظهر اولمشدر. قبادک اوغلی
اولوب، میلادک ۵۳۱ تاریخنده پدرینه خلف
اولمش؛ وروملرله، تورانیلرله هندلیلرله وسائر
قومشولرله ایتدیکی محاربات عدیده‌ده غالب کلوب،
جزیره وشام وانبار جهتلرینی وقافقاسیه‌یی ضبطله،
ایران دولتنک حدودینی آق دکیز وقره دکیز سوا-
حلنه‌دک توسیع، وماوراء النهر جهتندن دخی برخیلی
یرلر استیلا ایتمشیدی. روم ایمپراطوری یوستنیا-
نوسی ۵٦۲ تاریخ میلادیسنده کلیاً منهزم ایدوب،
اللی سنه مدتله بهر سنه اوتوز بیک آلتون جزیه
اعطاسنه مجبور ایلمشیدی. ٤۸ سنه کمال عدالت
وسطوتله حکم سوروب، ۵۷۹ تاریخ میلادیسنده
وفات ایتمش؛ واوغلی دردنجی هرمز خانی اولمشدر.
بزرجمهر اسمنده حکیم بروزیری وسائر عقللی مشا-
ورلری اولوب، ارباب حکمت وهنری هر طرفدن
جمع وتلطیف ایدردی. قلعه وکوپری وسائره کبی
بر چوق ابنیه وسائر آثاری باقیدر. فخر کائنات
(صلی الله علیه وسلم) افندمز نوشیروانک زماننده
دنیایه کلوب: «ولدت فی زمن السلطان العادل»
حدیث شریفیله صاحب ترجمه‌نک عدالتیله افتخار
بیورمشلردر، که بوشرف نوشیروانک عدلنی وعلی-
الاطلاق عدالتنی تبجیل ایچون کافیدر. پدری زماننده
ظهور ایتمش اولان مزدک زنادقه‌سنی تنکیل ایتمش؛
وخرستیانلر حقنده دخی برآز شدت کوسترمشدر.

نوشیروان کرمانی { اد بادن اولوب، «اردی ویراف
نامه» کتاب قدیمی زند لساننده فارسی‌یه نقل
ایتمشدر. بوکتابک بری منظوم وبری منثور دیکر
ایکی ترجمه‌سی‌ده واردر. انکلیزجه‌یه دخی ترجمه،
و۱۸۱٦ده لوندره‌ده نشر اولنمشدر.

نوعی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعرا- سندن ومدرسیندن اولوب، مرتب
دیوانی واردر.

— ایران شعراسندن دخی بومخلصه متخلص
بری اولوب، خبوشانلیدر. شوبیت اونکدر:

ز دوست غیر خیالی ندیده ام ترسم
که دوست بینم وکویم بدوست مانند است

نوعی زاده { [«عطائی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نوغای { تاتار اسم سقیمیله تسمیه ایتدیکمز شرق ترکلرندن بر قوم اولوب،
بحر خزرله بحرسیاه آره‌سنده وقوبان ایله ترک
وادیلرنده ساکندرلر. عن اصل اوجهتلره مستولی
اولمش اولان خزر وپچنک قوملرینک احفادندن
اولوب، چنکیزدن صکره دشت قپچاق دولتی زما-
ننده شرقدن کلن قالموق مغوللرینک تحت حکمنه
کچمش؛ وبونلر دخی دین اسلامی قبول ایدنجه،
کندیلرینه تاریشوب، نوغای قومنی وجوده کتیر-
مشلردر. قپچاق دولتنک درت خانلغه انقسامنده
بونلرک اک جنوب شرقیده حکم سورنی نوغای
خانی نامنی آلمش ایدی. نوغایلر اوندن صکره جنوب
وغربه طوغری یاییله‌رق، (دنیستر) مجراسنک

بری طرفنه قدر انتشار ایتمش؛ وبرطاقملری دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه کیروب، بعضلری‌ده قریمده یرلشمشلر ایدی. شمالاً دخی وولغا مجراسنه‌دك توسع ایتمشلردی. روسلر مذکور درت خانلغك یرر برر وجودلرینی قالدیرمغه باشلادقلرنده، نوغایلرله دخی برچوق وقت محاربه ایدوب، نوغایلر مردانه مقاومت ایتمشلرسه‌ده، ۱۷۷۰ده تاب وتوانلری قالمیوب، مملکتلری روسلرك ضبطنه کچمش؛ واو وقت اکثریسی ممالك عثمانیه‌یه وسائر اقطار اسلامیه‌یه هجرت ایده‌رك، محو وپریشان اولمش؛ وچرکسستانك ضبطنده چرکسلرله برابر نوغایلرك ممالك عثمانیه‌یه برایکنجی هجرتلری وقوع بولمشدر. الیوم روسیه‌ده بولنان نوغایلر آنجق ۲۵۰۰۰ نفوس راده‌لرنده‌در. شرق ترکجه‌سیله متکلم، چالیشقان وناموسلی آدملردر.

نوفل { (ابوالحارث — بن الحارث بن عبد المطلب القرشی الهاشمی) صحابه‌دن ورسول‌الله (صلی الله علیه وسلم) افندمزك عم زاده‌لرندن اولوب، بدر غزاسنده مشرکین میاننده ایادیٔ مسلمینه اسیر دوشمش؛ وفدیه ایله کندینی قورتاردقدن صکره، اسلامه کلوب هجرت ایتمش؛ واوندن صکره‌کی غزوتده معیت جناب نبویده بولنوب، ۱۵نجی سال هجریده مدینه‌ده وفات ایتمشدر.

نوقاهیوه { (Nouka-Hiva) بحر محیط کبیرده‌فرانسه‌یه تابع (مارکیزه) جزایرینك اك بیوکی اولوب، ۸°۴۵′ ایله ۹° عرض جنوبی آره‌سنده و ۱۴۲°۲۲′ طول شرقی آلتنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۸۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۲۱۵ کشیدر.

نول { مغربك جنوب جهتنده قبائل بربردن لمطه قبیله‌سنك مرکزی برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نوله { (Nola) ایتالیانك (ترەدی لابور) ایالتنده قازرته‌نك ۲۳ کیلومتره‌شرق جنوبیسنده وناپولینك اوقدر شرق شمالیسنده بك اسکی برقصبه اولوب، ۷۴۶۰ اهالیسی واردر.

نوماپومپیلیوس { (Numa Pompilius) اسکی رومالیلرك ایکنجی حکمداری اولوب، سابینلردن اولدیغی حالده، قرق یاشنده ایکن، میلاد عیسادن ۷۱۴ سنه اول رومایه جلبله تختنه اقعاد اولنمش؛ وبر چوق قوانین ملکیه ومذهبیه وضع ایدوب، بونلری قبول ایتدیرمك ایچون، کندیسنه الهام اولندیغنی ادعا ایدر ایمش. جسمی اولمیوب، قانوندن کنایه بر شخص موهوم اولدیغی دخی مظنوندر.

نومریانوس { (Numérien, Numerianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۸۴ تاریخنده برادری (قارین) ایله برابر پدری (قاروس)ه خلف اولمش؛ وبنه اوسنه ایران سفرندن عودتنده قاتل پدری (آپر) طرفندن قتل اولنمشدی.

نومیدیه { (Numidie) مغربك عربلرجه مغرب اوسط والیوم جزایر دینلن مملکتنه رومالیلر طرفندن ویریلن اسم اولوب، شرقاً قارتاج وغرباً ماوریتانیه ایله محدود ایدی. [«مغرب» و«جزایر» ماده‌لرینه مراجعت.]

نوواره { (Novare) ایتالیانك پیامونته خطه‌سنده وتورینونك ۸۷ کیلومتره شرق شمالیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵۲۳۰ اهالیسی، یوك وایپك منسوجات فابریقه‌لری وذخیره وسائر تجارتی واردر.

— نوواره ایالتی پیامونته‌نك منتهای شمال شرقی قسمندن عبارت اولوب، شمالاً اسویچره حدودیله، شرقاً میلان، جنوباً آلکساندریه، غرباً تورینو ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۶۱۴ مربع کیلومتره اولوب، ۶۷۵۹۲۵ اهالی ایله مسکوندر. قسم جنوبیسی (پو) ایرماغنه آقدیغی اووه‌ده اولوب، قسم شمالیسی طاغلقدر. اراضیسی پك منبت اولوب، ذخیره، پرنج، کتن، اوزوم وسائر محصولاتی واردر. طاغلق یرلرنده حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، یاغ، پینیر وسائره چیقار. برخیلی مقدار ایپك دخی چیقوب، یوك وایپکدن منسوجات اعمال اولنور.

نووغورود { (Novgorod) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده وپترسبورغك ۱۶۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولنه‌رق (لادوغه) کولنه دوکیلن (وولخوف)

نهرینك ایکی کنارنده واقع ایالت مرکزی برشهر اولوب، ۲۳۹۸۰ اهالیسی، آیاصوفیه اسمیله بیوك برکلیساسی، ۱۲ کز اوزرنده متین برکارکیر کوپریسی وبعض استحکاماتی واردر . پك اسکی برشهر اولوب ، وقتیله آریجه اداره اولنوردی ؛ واهالیسی ۴۰۰۰۰۰ کشی‌یه بالغ ایدی . بواسمله اولان دیکر ایکی بلده‌دن تفریق ایچون بوکا « بیوك نووغورود » دیرلر ؛ حالبوکه دیکرلرندن بری شمدی بوندن بیوکدر .

— نووغورود ایالتی غرباً وغرب شمالی جهتندن پترسبورغ ، شمالاً اولونج ، شرقاً وولوغده ویاروسلاف ، جنوب شرقی طرفندن وجنوباً تور ، جنوب غربی طرفندن دخی پسقوف ایالتلریله محدوددر . ۵۷° ایله ۶۱° ۱۵َ عرض شمالی و ۲۸° ایله ۳۷° ۳۵َ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۲۳۳۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳۰۲۶۱۴ کشیدر . اراضیسی دوز وآلچق اولوب ، روسلرك « آلاوۋن طاغلری » ویا « والدای یایله‌سی » تسمیه ایتدکلری برصره آلچق تپه‌لری‌ده واردر . قسم اعظمی بتاقلق اولوب، کوللرینك‌ده مجموعی ۳۳۳۶ مربع کیلومتره وسعتنده‌در . بونلرك اك بیوکلری غرب جهتنده‌کی (ایلمن) ایله شرق طرفنده‌کی (بلواوزرو) در . (لادوغه) نام واسع کول دخی حدود شمالیه‌سنده بولنیور . میاه جاریه‌سنك چوغی بوکوله منصب اولوب، بونك آیاغی اولان (توا) واسطه‌سیله بالطیق دکیزینك فینلانده کورفزینه دوکیلور . انهارینك اك بیوکلری مذکور (ایلمن) کولنك آیاغی اولان (وولهووو) ایله (سیاس) در . (بلو اوزرو) نك آیاغی (ویتکرا) کولنه دوکیلوب اوطریقله بحرمنجمد شمالینك آق دکیزینه کیدر . مذکور (سیاس) ه تابع (مولوغه) نهری برجدول واسطه‌سیله وولغا ایله اختلاط ایدر . اراضیسنك تقریباً نصفی اورمان ونصف دیکرینك ایکی خمسی اراضیٔ مزروعه، برخمسی چایر ومرعا، ایکی خمسی‌ده اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر . هواسی صوغوق سرت ورطوبتلیدر . محصولاتی کتن ایله برر مقدار چاودار ، بولاف، آربه‌دن وپتاته‌دن عبارتدر . طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی پك آز وهواسی محصولاتك یتیشمه‌سنه غیر مساعددر . حیواناتی اهلیه‌سی‌ده آزدر . اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اورمانلردن کراسته قطعیله آو ، بالیقچیلق، کمیجیلك ودمیر معدننك اخراجی کبی شیلردن عبارتدر . دمیرخانه‌لری ودیکر بعض فابریقه‌لری‌ده واردر . ایالت ۱۱ قضایه منقسمدر .

نووغورود { نیژنی — [« نیژنی‌نووغورود » ماده‌سنه مراجعت .]

نووغورود سیورسیك { Novgorod-Sieversk } روسیه‌نك چرنیقوف ایالتنده وچرنیقوفك ۱۴۸ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (دینیپر) ه تابع (دسنا) نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۸۹۰ اهالیسی کوزل برکتبخانه‌یی حاوی مکتبی ، خسته‌خانه‌سی ، دباغخانه‌لری ، صابون فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر .

نووی { (ابوذکریا یحیی بن شرف) مشاهیر علما ومؤلفیندن اولوب ، ۶۷۶ تاریخنده وفات ایتمشدر . برچوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری : رجال حدیثك اسامیسنی مبین وحروف هجا ترتیبیله مرتب « تهذیب الاسماء » عنوانلی بیوك کتابیله « عیون المسائل المهمة » عنوانلی اثری وفتاویسیدر .

نووی { (Novi) ایتالیانك جنوه ایالتنده وجنوه‌نك ۴۰ کیلومتره شمالنده مستحکم برقصبه اولوب ، ۱۰۵۰۰ اهالیسی واردر .

نووی بازار { (Novi-Bazar) [« یکیبازار » ماده‌سنه مراجعت .]

نوه‌برده { اسکوب ایله پرشتنه آره‌لرنده برقریه اولوب ، اثنای فتحده متین استحکاماتیله مشهور ایدی . بعده استحکاماتی هدم اولنمغله، اهمیتی قالمامشدر .

نوید { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب ، بری (میرزا محمد حسین) اصفهانلی ومیرمشتاقك همشیره زاده‌سی اولدیغی حالده ، کشمیره نقل وطنله ، ۱۱۸۲ ده اوراده وفات ایتمشدر .

— دیکری (نورالدین) دهلیلی اولوب، هندستانده بعض صوبه‌دارلقلرده بولنمش ؛ واون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر .

نویری { (شهاب‌الدین احمد) مشاهیر علما ومورخیندن اولوب ، مصرك (نویره) ناحیه‌سنده نشأت، و ۷۳۲ تاریخنده‌وفات ایتمشدر. اشهرتألیفاتی «نهایة‌الارب فی‌فنون‌الادب» عنوانلی کتاب معتبریدر.

نویی { (Neuilly) فرانسه‌نك سینه‌ایالتنده وپارسك قربنده اوله‌رق سینه‌نك صاغ کنارنده وبولونیه اورمانی اتصالنده ناحیه مرکزی برقصبه‌اولوب، ۱۹۴۰۰ اهالیسی، کوزل برطاش کوپریسی وبعض فابریقه‌لری واردر.

نهاری { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، برزرینلیدر. شو بیت اونکدر :

صورمه نه‌در دهان ومیانکله حالمز
چوق یوق نتیجه هیچه کچرقیل وقالمز

نهالی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب ، برنجیسی بروسه‌لی ایدی . طریق قضایه سالك اولوب ، هجوه میل والفتی اولدیغندن ، دلکیر ایتدیکی ذواتك سعایتیله، دفعاتله ادباره اوغرامش؛ وعیش وعشرتله دخی شهرت بولمش ایدی.

— ایکنجیسی مدرسیندن اولوب ، ترکجه وفارسی اشعاری واردر. شومطلع اونکدر :

خدنك کبی بر برك کل تو اله کیرمز
قدك کبی بر شاخ صنوبر اله کیرمز

— فرس شاعره‌لرندن دخی سمرقندلی بر قادینك مخلصی اولوب، مشفقی ایله بعض ملاطفه‌لری کچمشدر . شوبیت اونکدر :

هلال نیست که بر اوج چرخ جاکرده
فلك بکشتن من تیغ برهوا کرده

نهانی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر: برنجیسی مدرسیندن اولوب ، جانب حجازه عزیمتله ، ایفای حجدن صکره ۹۲۵ ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر:

لاله‌لر چیقدی قزل تاجیله شاهیلر کبی
چکدی سوسن خنجرین سنی سپاهیلر کبی

— ایکنجیسی جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان دوری علما واعیانندن اولوب، (طوراقچلبی) دینمکله مشهور ایدی . ایرانه قاچان شهزاده بایزیددن طولایی، سفارتله شاهك نزدینه مأمور اولوب، بعدالعوده، ۹۷۰ تاریخنده خصماسنك عزویاتی اوزرینه، اعدام اولنمشدی .

نهانی { فرس شاعره‌لرندن بروجه آتی درت قادینك مخلصیدر :

برنجیسی سلطان حسین بایقرا خاتونلرندن اولوب، عن‌اصل اصفهانلی‌ایدی. شوبیت اونکدر:

از هردو طرف مطلب ما زلف نکارست
در مذهب ماسبحه وزنار نباشد

— ایکنجیسی بنه مشارالیه سلطان حسین بایقرانك خواجهٔ دیوانی افضل کرمانینك همشیره‌سی ایدی . شوقطعه اونکدر :

آه زین شاعران نادیده — که ندارند نور دردیده
قدخوبان بسرو میخوانند — رخ ایشان بماه تابیده
ماه قرصیست ناتمام عیار — سرو چوبیست ناتراشیده

— اوچنجیسی شیرازلی اولوب ، مولانا عبدالرحمن جامیدن آز صکره یاشامش ؛ ومشارالیهك اشعارینه نظیره‌لرسویلمشدر. شو بیت اونکدر:

شدم دیوانه تا در خواب دیدم آن پری رورا
چه باشد حال کربیند بیبیداری کسی اورا

— دردنجیسی اکبر شاه رجالندن محمدجعفر اکبر آبادینك والده‌سی اولوب، شوبیت اونکدر:

روز غم شب درد بی‌آرام پیدا کرده ام
درد مندیها درین ایام پیدا کرده ام

— بریسی (قائن) لی ودیکری شاه سلیمان صفوینك والده‌سنك مصاحبه‌سی اولمق اوزره، بومخلصله دیکر ایکی شاعره دخی وار ایسه‌ده ، اشعارلرینه دسترس اولنه‌مدی .

نهاوند { ایرانك عراق العجم خطه‌سنده وهمدانك ۶۰ کیلومتره جنوبنده

وكرخه ايرماغنه تابع بر نهرك اوزرنده اوله‌رق ١٧٨٠ متره‌لك ارتفاعده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهاليسى، اطرافنده كوزل چاير ومرعالرى وازمنهٔ قديمه‌دن قالمه بعض آثارى واردر. مرعه‌دن برباليق وبراوكوز هيكلى اولديغى ونهرندن سيم‌سياه ولوله‌جى چامورى مقامنده مستعمل كوزل بر چامور واطرافنده بعض نباتات طبيه چيقديغى جغرافيون اسلام آثارنده مسطوردر. وقتيله بيوك بر شهر اولوب، بعده تدنى ايتمشدر. حضرت عمر بن الخطاب (رضى الله عنه) زماننده ١٩ نجى سال هجريده مجاهدين اسلام ايله عسكر يزدجرد آره‌سنده ايران قديم دولتنه ختام ويرن محاربهٔ عظيمه وقطعيه بو شهرده وقوع بولوب، ايرانيلرك ١٥٠٠٠٠ سوارى عسكرندن عبارت وفيروزانك قوماندەسى آلتنده اولان اردوى عظيمنه قارشى نعمان بن المقرنك تحت قيادتنده بر سريهٔ مسلمين سوق بيورلمش؛ ومشاراليه ايلك حمله‌ده شهيد اولمغله، قيادتى حذيفه بن اليمان آلوب، مظفريته نائل اولمش؛ وبو محاربهٔ قطعيه ايله ايرانك بو قدر بيك سنه‌لك دولت عظيمه‌سنه ختام ويرلمشدر.

نهر ابراهيم } شامده بر نهردر، كه جبل لبنانك بر مغاره‌سندن نبعانله، غربه طوغرى جريان ايده‌رك، جبيلدن ٦ كيلومتره‌لك مسافه‌ده آق دكيزه دوكيلور. اسكى فنيكه‌ليلر عندنده (آدونيس) يعنى (تموز) معبود كاذبنك اسميله مسمى اولوب، فيضاننده سوروكلديكى قرمزى چامورلردن بر خيلى مسافه‌ده دكيز قرمزى اولمغله، بو حال تموزك قاننه حمل اولنوردى. او اعتقادلرك بقيه‌سى اوله‌رق، اليوم اهل اسلام ويهوديلر عندنده دخى مقدس عد اونه‌رق، بو قدسيت حضرت ابراهيم (عليه السلام) ه اولان منسوبيتنه اسناد اولنيور.

نهر الكبير } (النهر الكبير) ساحل شامده دوكيلن ايرماقلرك برى اولوب، جبل لبنانك منتهاى شمالنده‌كى جبل عكارك شرقى اتكلرندن نبعانله، جبل مذكورك شمالى اتكلرينى طولاشه‌رق، وبر قاچ چاى دخى اخذ ايله، طرابلس سنجاغنك وسطلرنده غربه طوغرى جريان ايده‌رك، دكيزه دوكيلور. اوساحلده‌كى انهارك اك بيوكى اولوب، صويى بولدر.

نهر الكلب } ساحل شامده بر نهردر، كه جبل لبنانك بر مغاره‌سندن خروجله، قيالق بر واديك ايچنده جريان، وبر طاقم شلاله‌لر وتحت الارض مجرالر تشكيل ايده‌رك، بيروتك شمالنده دكيزه دوكيلور. صوينك بر مقدارى بر جدول واسطه‌سيله بيروت شهرينه آقيدلمشدر.

نَهرَوان } بغداد ايله واسط بيننده بيوك بر ناحيه اولوب، حضرت على المرتضى (رضى الله عنه)ك خوارجه قارشى واقع بر مظفريت عظيمه‌سنك محل وقوعى اولمغله مشهوردر. دجله‌دن آيرلمش بر بيوك جدولك صوييله احيا اولنمش اراضى وقراء كثيره‌يى حاوى اولوب، اك معروف معموره‌لرى جرجرايا، اسكاف وصافيه ايدى. ياقوت حموى بو ناحيه‌نك وقتيله پك معمور بولنمش، و بعده سلجوقيلرك منازعات و محاربات صره‌لرنده جدول بوزلمغله، خراب اولوب، معموره‌لرى تپه‌لر وديوارلر صورتنده خراب بر حالده قالديغنى، وجدولك اعمارينه تشبث ايدن ياشامازكبى بر اعتقاد جاهلانه شيوعيله، كيمسه‌نك اعماره جسارت ايده‌مديكنى بيان ايديور. اعلى، اوسط واسفل ديديكه معروف اوچ قسمه منقسم ايدى.

نهم } زمان جاهليتده مزينه قومنك عبادت ايتدكلرى بر صنم اولوب، قوم مذكوردن (خزاعى بن عبد نهم) بونى كسرله، نزد جناب نبوى‌يه كيده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ واثناى كسرنده شو شعرى سويلمش ايدى:

ذهبت الى نهم لاذبح عنده
عتيرة نسك كالذى كنت افعل
فقلت لنفسى حين راجعت عقلها
اهذا اله ابكم ليس يعقل
ابيت فدينى اليوم دين محمد
اله السماء الماجد المتفضل

نهوذ } مغربده زاب ناحيه‌سنده بر قصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مسطوردر.

نهيا } مصرك جيزه ناحيه‌سنده بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

نى } (Ney) بيوك ناپوليونك اك مشهور جنراللرندن اولوب، ١٧٦٩ ده (سارلوبى)ده طوغمش؛ و ١٨ ياشنده ايكن عسكره كيروب، جمهوريت زماننده‌كى محاربانده ابراز شجاعت

ایتمکله، ۱۷۹۶ ده میرلوا، ۱۷۹۹ ده فریق، ۱۸۰٤ ده مشیر اولمش؛ و ۱۸۰۷ ده الشینکن دوقه‌سی، ۱۸۱۲ ده دخی موسقووه پرنسی عنوانی احراز ایتمشیدی . پروسیه وروسیه‌یه قارشی اولان محاربانده واسپانیه وپورتکیزده بیوك بر جسارت ومهارت کوستروب، فرانسز عسکرینی دفعاتله ورطهٔ هلاکدن قورتارمش ایدی . ۱۸۱٤ ده ناپولیونك فراغته تشویق ایدنلردن اولوب ، اون سکزنجی لویی طرفندن حسن قبول کورمش؛ واعیان هیئتنه وخاصه اردوسی قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ و ۱۸۱۵ ده ناپولیون البه آطه‌سندن فرانسه‌یه عودت ایتدیکنده، مقابله‌یه مأمور اولان اردونك قوماندانی اولدیغی حالده ، اسکی افندیسنه التحاق ایتمشیدی.

نئاپولیس { (Néapolis) یعنی «یکی شهر» ایتالیاده‌کی ناپولی وفلسطینده‌کی نابلس ایله دیکر بعض مدن قدیمه‌نك اسم اصلیٔ یونانیسیدر .

نئارق { (Nearque) بیوك اسکندرك بحریه رئیسی اولوب بحر عمانده ایتمش اولدیغی سیاحتله شهرت بولمشدر . یازدیغی سیاحتنامه نابود اولوب، یالکز بعض فقره‌لری آریانوسك تاریخنده منقول اولمغله ، بوندن اثرك اهمیتی آکلاشیلیور.

نیاز { هندستان شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (جمال الدین —) دهلیلی ایدی . شو بیت اونکدر :

سوختم از عشق وخواهد هجر دیکر سوختن
هیچو انکشت است دربختم مکرر سوختن

— دیکری (موهن لال) لکهنو براهمه‌سندن اولوب، اود حکمدارلرینك اخیری اولان واجدعلی شاهك منشیسی ایدی . مرتب دیوانی و «میزان التاریخ» و«بحر عرفان» عنوانلریله ایکی اثری واردر . شو بیت واجد علی شاه مدحنده سویلمش اولدیغی برقصیده‌سندندر :

نظیر فکر والایت بخاقانی چسان کویم
توخاقان ابن خاقانی کدایی بود خاقانی

نیازی { عثمانلی شعراسندن برقاچ ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی سیروزلی اولوب ، جنتمکان یلدرم سلطان بایزید خان زماننده یاشامش؛ وپادشاه مشارالیهك مدحنده برچوق قصائد سویلمشدر . مرتب دیوانی واردر . احمد پاشا اکثریا بونك اشعارینه نظیره سویلمشدر . شو بیت اونکدر:

آهوی فلك کوردی سحر شیر لواکی
خون جکرندن دم صبح اولدی دم آلا

— ایکنجیسی اسکوبلی اولوب، جنتمکان قانونی سلطان سلیمان دورنده خیالی‌یه رغماً ایاس پاشا طرفندن زمرهٔ سپاهه آلنمشیدی . فن موسیقیده دخی مهارتی اولوب، کندی بسته‌لدیکی بعض شرقیلر برچوق وقت، متداول بولنمشدر . شو مطلع اونکدر :

کوشهٔ غمده خیال یاردر اکلنجه‌مز
بلبل عشقز دلا کلزاردر اکلنجه‌مز

— اوچنجیسی (عبدالرحیم) مؤید زاده‌لردن شیخی افندینك اوغلی اولوب، شو مطلع اونکدر :

زلف ورخی خیالدن لیل ونهارده
سیرم همیشه سنبل وکلدر بهارده

— دردنجیسی (شیخ محمد — افندی) کبار صوفیوندن ومشایخ خلوتیه‌دن اولوب ، کندینه منسوب برطریقت قولی دخی واردر . عن اصل آناطولیده صوغانلی قریه‌سندن اولوب، مصرده تحصیل واخذ انابت ایتدیکیچون، (مصری) لقبیله دخی معروفدر ، وبعض اشعارنده بویله تخلص ایتمشدر . اون ایکنجی قرن هجری اوائلنده وسلطان احمد خان ثانی دورنده شریف سعد معیتنده درسعادته کلوب، بعده بروسه‌ده اقامت ایتمکده ایکن، بعض اقوال تصوف کارانه‌سی اوزرینه، وانی افندینك سعایتیله مدللی‌یه نفی اولنمش؛ وبعده اطلاق اولنه‌رق ، درسعادته ورودله ، ادرنه‌یه عزیمت ایتدیکی حالده، متعاقباً ینه توقیف، وبروسه‌یه تبعید اولنوب، ۱۱۰۵ ده ارتحال ایتمشدر . اشعاری یالکز حقایق تصوفیه‌یی متضمن اولمق نقطهٔ نظرندن مقبولدر . شو بیت اوجله‌دندر :

مشکلی چوقدر نیازینك بری‌ده کیم لیچون
زاهدك آرتدقجه علمی زهدینه کلور کساد

— فطین تذکره‌سنده بری قونیه‌لی ، بری

قره‌حصارشرقیلی، بریده قره‌حصار صاحبلی اوله‌رق اوچ نیازی مسطور ایسه‌ده، شعرلری شایان نقل کورلمدی.

نیازی { فرس شعراسندن دخی درت ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (نواب احمد میرزا بن میرزا سید مرتضی) شاه طهماسب ثانیٔ صفوینك دامادی اولوب، پدری دخی شاه حسین صفوینك دامادی ووزیری ایدی. ۱۱۸۷ ده اصفهانده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر :

بیك کرشمه زلیخاوشی دل مارا
چنان ربودکه یوسف دل زلیخارا

— ایکنجیسی (ملا شمس الدین) استرابادلی اولوب، شو رباعی اونکدر :

یك نان بدو روزکر شود حاصل مرد
وز کوزهٔ بشکسته دمی آبی سرد
مأمور کم از خودی چرا باید بود
یا خدمت چون خودی چرا باید کرد

— اوچنجیسی عن اصل بخارالی اولوب، پدری هندستانه رحلتله، کندیسی دهلیده دنیایه کلمش؛ وشیخ علی حزین هندستانه واردیغنده، صاحب ترجمه کندیسنه انتساب، وکالاتندن استفاده ایتمش ایدی. شوبیت اونکدر :

مردم ونه‌نشست ازپا آه غمناکم هنوز
دود می‌خیزد چوشمع کشته ازخاکم هنوز

— دردنجیسی هرات امیرزادکانندن اولوب، شو رباعی اونکدر :

ای دل حشم وحشمت سلطان کذرد
روز و شب درویش پریشان کذرد
می نوش وغمین مشوکه هرکارکه هست
آسان چو بخویش کیری آسان کذرد

نیاس { (Nias) سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل غربیسی قارشیسنده ۸۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بیوجك برآطه اولوب، ۳۴′ ۱° ایله ۳۴′ ۰° عرض شمالی و ۴۱′ ۹۴° ایله ۳۱′ ۹۵° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۷۵۰ مربع کیلومتره و اهالیسی ۲۵۰۰۰۰ کشی راده‌لرنده‌در. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، سواحلی آلچق و بتاقلقدر. برخیلی قوی ولیمانلری واردر. یاغمورلری و میاه جاریه‌سی پك چوقدر. هواسی صیجاق ورطوبتلیدر. طوپراغی پك منبت ایسه‌ده، اهالیسی تنبل اولدیغندن، پك آز یری ایشلنیور. باشلیجه محصولاتی: پرنج، پاموق، توتون، هندستان جوزی وسائره‌در. اصل اهالیسی سوماتره‌نك ده اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (باتا) جنسیتنه منسوب اولوب، بونلرك غریب آیین و مذهبلری واردر. تجارت آچینلی، ملایی وعرب اوله‌رق جزیره‌یه یرلشمش اولان مسلمانلرك النده‌در. اورمانلری چوق اولوب، کمور و دیکر بعض معدنلر دخی بولندیغی مظنوندر. تمساحلری و بالیغی چوقدر.

نیاسه { یاخود نیانزه (Niassa, Nianza) آفریقای جنوبینك قسم شرقیسنده بیوك برکول اولوب، منتهای شمالیسی «آلمانیه آفریقاسی» نامنی آلان زنکبار مملکتی حدودنده ویا داخلنده اولدیغی حالده، قسم دیکری اسماً پورتکیزك مستعمراتندن عد اولنان موزامبیق ممالکندن معدوددر. شمالدن جنوبه ممتد طار واوزون برکول اولوب، ۳۰′ ۹° ایله ۲۵′ ۱۴° عرض جنوبی آره‌سنده و ۳۲° طول شرقی خطی آلتنده اوزانیور. بویی ۵۷۰ واك کنیش محلنده اکی ۱۰۰ کیلومتره‌در. منتهای جنوبندن آیاغی اولان (شیره) نهری جیقوب، جنوبه وبعده جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، دالیه‌سندن آز یوقاری (زامبز) نهر عظیمنه قاریشیر. کولك مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۰۰۰۰ مربع کیلومتره وسطحنك حذای بحردن ارتفاعی ۴۸۰ متره قدردر. اطرافنده ۳۰۰۰ و ۳۵۰۰ متره‌یه قدر ارتفاعی اولان برطاقم طاغلر وبعض تپه‌لر بولنوب، اکثرینك اتکلری کولك ساحلنه دك اوزانیور.

نیاغارا { (Niagara) آمریقای شمالیده (اریه) ایله (اونتاریو) کوللری آره‌سنده برنهر اولوب، عظمت وغرابتده مثلی اولمیان شلاله‌سیله مشهوردر. (بوفالو) شهری یاننده (اریه) کولندن خروجله، شرق طرفنده ممالك مجتمعه‌نك (نیویورق) جمهوریتی و غرب جهتنده قناده‌نك اونتاریو ایالتی اولدیغی حالده، شماله طوغری جریان ایده‌رك، ۲ و ۳ کیلومتره‌یه قدر توسع ایدن بریتاغك ایچنده ۳۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، ۵۰ متره ارتفاعی اولان

قیالق بر سددن بردن بره و تصویر و تعریفی محال برصدای مهیب وطرز غریب ایله آشاغی یه دوکیلوب، درین ویوقاریکی مجرایه نسبةً طار وقیالرله مملو بر درهنك ایچنه دوشدکده، اورادن بر بخار قالقه رق، اشعهٔ شمسك انعکاس و انکسارندن بر طاقم علائم سمالر غرابت افزای ناظرین اولور. سدك اوزرنده بولنان بر جزیره نهری ایکی یه آیرمغله، شلاله ایکی بلوکه منقسم بولنیور. سد دیك اولوب، صو ایسه خیز ایله ایلری قیرلایه رق آقدیغندن، دوشن صو ایله سدك قاعده سی آره سنده بوش برمحل بولنیور، که کورلدی ومنظره نك دهشتنه طیانه بیلنلر اورادن کچه بیلیرلر. ممالك مجتمعه جهتنده کی ساحلدن مذکور جزیره یه برکوپری تمدید اولندیغی کبی، جزیره ده قیو کبی درین بر دلیك آچیلوب، اورادن مردیونله اینیله رك، دوشن صو ایله سدك آره سنده کی آره لغه چیقیلر. صو کرك سدك وکرك جزیره نك قیالرینی متمادیاً دوشورمکده اولمغله، شلاله سنه ده بر متره نسبتنده نهرك کلدیکی طرفه طوغری ایلریلمکده در. نهرك بتون مجراسی ٥٤ کیلومتره اوزونلغنده در. شلاله ده ثانیه ده ١١٠٠٠ مکعب متره صو دوکر. کرك شلاله دن یوقاری وکرك اوندن آشاغی اولان قسمی سیر سفائنه صالح اولوب، بر دمیر یول خطی دخی ساحل شرقیسی بوینجه امتدادله، شلاله دن ٢٠٠ متره آشاغیده صویك حذاسندن ٥٧ متره یوکسك برآصمه کوپریدن اوبر ساحله کچر. نیاغاره دن یوکسك شلاله لر وار ایسه ده، بوقدر چوق صو دوکنی یوقدر.

نیام نیام (Niam-Niam) وتعبیر عامیانه جه (یام یام) آفریقای وسطیده وسودان شرقیده دارفورك جنوب غربیسنده ونیل ایله قونغو نهر عظیملریله چاد کولی حوضه لرینك آره سنده کی اراضیٔ مرتفعه ده برقوم اولوب، اصل اسملری (زانده) در. بونلرك غربه طوغری نره لره قدر منتشر بولندقلری پك معلوم اولمیوب، قونغو حکومت مستقله سی وفرانسز قونغوسی ایچلرنده دخی بولندقلری مظنوندر. بعض سیاحینك تخمیننه کوره ساکن اولدقلری بر ١٠٠٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده واهالیسی ٢ ملیون راده لرنده در. نیام نیاملر اورته بویلی، سیاه وآزبجق باقر رنکنه

چالار رنکلی، قیوبرجق و اوزون صاچلی، بادم کوزلی، پك کوچك آغزلی، آز باصیق برونلی، قالین طوداقلی، کنیش آلنلی آدملر اولوب، عرق زنجینك اك کوزل جنسی حکمنده درلر. کندیلری جسور ومحارب آدملر اولوب، آنجق مردمخوارلقله اوقدر شهرتلری واردر، که اسملری سودانجه و بتون عالمجه مردمخوار معناسیله قوللانیلیور. کندیلری اك زیاده آوله مشغول اولوب، زراعت ایشلرینی قاریلرینه ترك ایدرلر. دریدن آنجق ستر عورت ایده جك قدر بر پارچه باغلایوب، یالکز رئیسلری اثواب کییر. مردمخوارلقلری حقنده کی شهرتلریله برابر، مملکتلرینی کزن آوروپالی سیاحلرك هیچ بری کندیلرنده بویله بر حال کورمه مش؛ ویالکز بری محاربه ده طوتیلان بر دشمنی پاره لایوب بدکارینی کورمش ایسه ده، بو دخی صرف حرص انتقام ایله اولمشدر. بعضلری بو عادت مکروهه نك یالکز بعض قبیله لرینه مخصوص اولدیغنی التزام ایتمشلردر. دیشلرینی اکه ایله سیوریلتمك عادتلریدر.

نیانزه [«آلبرت نیانزه» و «ویقتوریه نیانزه» ماده لرینه مراجعت بیوریله.]

نیبوهر (Niebuhr) دانیمارقه مشاهیر سیاحیننده اولوب، ١٧٣٣ده لودینغسوورتده طوغمش، و ١٨١٥ده وفات ایتمشدر. دیکر درت کشی ایله برلکده جزیرة العربه ایتدیکی و ٦ سنه سورن سیاحتیله مشهور اولوب، بو سیاحته وجزیرة العربك احوالنه دائر ایکی کتاب یازمشدر، که پك معتبر اولوب، فرانسزجه یه وسائر السنه یه دخی ترجمه اولنمشدر.

نیپس (Niepce) فطوغرافیانك موجدی اولوب، ١٧٦٥ده (شالون سورساؤنه) ده طوغمش، و١٨٣٣ده وفات ایتمشدر. محکوك لوحه لری معدن وجام لوحه لری اوزرینه نقل ایتمك طریقنی کشفه چالیشوب، فطوغرافیانك اساسنی بولمش؛ و (هلیوغرافیا) تسمیه ایتدیکی بو فنی ایلریلتمك اوزره، ١٨٢٩ده (داکر) ایله عقد شرکت ایتمش ایدی.

نیپون (Nippon) جاپونیه یی ترکیب ایدن درت بیوك جزیره نك اك بیوکی اولوب، (یسو) ایله (کیوسو) جزیره لری بیننده ٣٣°

ایله ٤٢° عرض شمالی و ١٢٨° ایله ١٤٠° طول شرقی آره‌لرنده شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری بر بیوك هلال صورتنده اوزانیور. بویی ١٤٠٠ کیلومتره و انی ١٠٠ ایله ٤٤٠ کیلومتره آره‌لرنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٤٧٣١ مربع کیلومتره اولوب، ٣٢٠٢٩١٧٤ اهالی ایله مسکوندر. بو جزیره جاپونیه‌نك قسم اعظمی دیمك اولمغله، حقنده ویریله‌جك معلومات «جاپونیه» ماده‌سنده سبق ایتمش اولدیغندن، تکرارینه حاجت یوقدر.

نیتوقریس { (Nitocris) یونانیلر طرفندن بختنصرك زوجه‌سنه ویریلن اسم اولوب، بو قادین، قوجه‌سی عته کتیردکدن صکره، بابلده حکم سورمش؛ وفراتك اوزرنده بیوك برکوپری یاپدیرمشیدی. تربه‌سنك جسامت وزینتیله دخی مشهوردر.

نیجر { ونام دیکرله دیولیبه یاخود قواره (Niger, Dhioliba, Kouara) آفریقا قطعه‌سنك درت بیوك ایرماغندن بری اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك غرب جهتنده جریانله، بحر محیط آطلاسی‌یه تابع کینه کورفزینه دوکیلور. آقدیغی یرلرده‌کی اقوامك هربری طرفندن بشقه بر اسمله تسمیه اولنه‌رق، جغرافیون عرب (نیل الغربی) و (نیل العبید) وآوروپا جغرافیونی «قره‌لر نهری» معناسیله (نیجر) تسمیه ایتمشلردر. بو نهر عظیم سودان غربینك غرب جنوبی سواحلنه متوازیاً ممتد اولان جبالدن (دارو) طاغنك (قورانقو) دینلن برشعبه‌سندن نبعانله، شماله وبعده شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، سودان غربینك مرکزی حکمنده اولان (سغو) شهری یانندن بعد المرور، ینه غرب جنوبیدن کلن (باخوی) نهرینی اخذ ایله، صحرای کبیرك کنارنده بولنان (تمبکتو) قربنه دك او استقامتده دوام ایدر؛ واورادن شرقه بعده جنوب شرقی‌یه طوغری دونه‌رك تقریباً ٣٠' ١٠° عرض شمالیده حوصه حدودینه واصل اولور؛ وجنوبه بعده شرقه طوغری دونه‌رك خطهٔ مذکوره ایله سوقوتونك حدودینی بالتفریق، شرقدن کلن بیوجك ایکی نهر آلیر؛ صکره ینه جنوبه طوغری دونه‌رك، ینه صولدن (بنوئه) اسمیله بیوك بر نهر اخذ ایله، برقات دها توسع ایده‌رك، انکلتره‌نك مستعمراتندن معدود (بنین) مملکتنه کیرر؛ ونهایت بر چوق قوللره انقساملە، دکیزك ایچنه اوزانمش بر بیوك دالیه تشکیل ایده‌رك، (بنین) ایله (بیافره) قویلری آره‌سنده دکیزه منصب اولور. نیجرك مجراسی تقریباً ٤٠٠٠ کیلومتره اوزون اولوب، منبعیله منصبی آره‌سنده‌کی مسافه ایسه آنجق ١٨١٠ کیلومتره‌دن عبارتدر. نهر شماله طوغری بیوك بر قوس قطع ایتمکله، اوقدر اوزانیور. جریان ایتدیکی یرلر منطقهٔ حاره داخلنده اولوب، یاغمورلری چوق اولمغله، (بنوئه) نهریله برلشدیکی یرده ثانیه‌ده تقریباً ٣٠٠٠٠ مکعب متره صو دوکر.

نیّر { هندستان شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مهدی علیخان) هندستانك حیدرآباد شهرندن اولوب، شو بیت اونکدر:

طپش دل مرا خبر کرده است
تیر امروز یار می آید

— ایکنجیسی (میر زین العابدین) دهلیلی اولوب، پدری نواب سادات ذوالفقار جنك محمد شاه زماننده مازندراندن هندستانه رحلت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

در پرسش من بروز هجران
غیر از شب تار ما نیامد

— اوچنجیسی (نواب ضیاءالدین خان بهادر بن فخر الدوله نواب احمد بخش خان بهادر رستم جنك) ینه دهلیلی وکبرادندر. شو مطلع اونکدر:

هر نفس تازه سپاسی بزبان می آید
که غمی تازه نوازندهٔ جان می آید

نیرنك { (شیخ محمد محسن) هندستان شعراسندن اولوب، دهلیلیدر. آفیون وبنك حقنده برمنظومه‌سی اولوب، شو بیت اوندندر:

افیون وبنك باهم دارند طرفه جوشی
خضری سیاه مستی هندوئی سبز پوشی

نیریز { ایرانك فارس خطه‌سنده و شیرازك ١٦٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق همنامی اولان کولك منتهای جنوب شرقی ساحلنده وکرمان حدودنده بر قصبه اولوب، ٣٥٠٠ اهالیسی، مفرح موقع ومنظره‌سی واطرافنده

كوزل باغ وباغچه‌لرى، خشخاش تارله‌لرى و يوكسك كستانه آغاجلرندن عبارت اورمانلرى واردر. وقتيله چوق دها بيوك اولوب، بابى مذهبنك محل ظهورى اولمغله، بابيلرك تعقيبى صره‌سنده تخريب اولنمشدر.

— نيريز كولى (و نام ديكرله بختكان) ايرانك فارس خطه‌سنده بيوك بركولدر، كه ١٠٥٥ متره‌لك ارتفاعده غرب شماليدن شرق جنوبى‌يه طوغرى ١٣٠ كيلومتره‌لك مسافه‌ده اوزانيور؛ الك كنيش يرنده اكى‌ده ٢٠ كيلومتره‌در. شمال غربى كوشه‌سندن بو كوله (بند امير) نهرى دوكيلور، كه (كور) ايله (پلوار) چايلرينك برلشمسندن حاصل اولور. كولك درينلكى پك آز اولوب، يازين صو آنجق ديزه قدر كلير. صويى طوزلى اولوب، حتى الك قوراقلق موسمنده طوز كتله‌لرى اوستنده يوزر. كنارلرنده برچوق اسكى معموره‌لر خرابه‌لرى وبرطاقم سكود وساٸره آغاجلرى بولنيور. اوردكلرايله ساٸر طيور ماٸيه‌سى‌ده چوقدر.

نيژنى نووغورود { (Nijnii-Novgorod) روسيه‌نك وسطلرنده

پترسبورغك ٨٤٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده و موسقووه‌نك ٣٩٧ كيلومتره شرق شماليسنده و وولغا ايله اوقه‌نك ملتقاسنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ٧٠٤٧٨ اهاليسى، استحكاماتى، حربيه مكتبى، مكتب اعداديسى، زادكان قيزلرينه مخصوص مكتبى، متعدد مصنع كليسا ومناسترلرى وبونلرك ايچنده بركتبخانه ايله برچوق آثارمشهوره‌سى، ٢ جامع شريفى، بر حاوره‌سى، بر بيوك تياتروسى، ٣ خسته‌خانه‌سى، تموزك ٢٥ندن اعتباراً هر سنه بر بچق آى دوام ايدن و ٢٠٠٠٠٠ كشى قدر طوپلانان بيوك بر پناىرى، صابون، موم، مسكرات، آرابه، ماكينه وساٸره فابريقه‌لرى وايشلك تجارتى واردر.

— نيژنى نووغورود ايالتى شمالاً قوستروه، وياتقه، قزان وسيمبيرسق، جنوباً پنزا وتامبود، غرباً دخى ولاديمير ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥١٢٧٤ مربع كيلومتره اولوب، ١٥٨٠٦٣٥ اهالى ايله مسكوندر. اراضيسى شمال جهتنده آلچق وبتاقلقلر وصيق اورمانلرله مستور اولوب، جنوب جهتنده دها مرتفعه‌در. طاغلرى اولميوب، آنجق برطاقم قوملق تپه‌لرى واردر. وولغا ايرماغى شمالدن ايالته كيروب، شرقه طوغرى بر قوس تشكيل ايله، مملكتى ايكى‌يه بولر؛ مركز ايالتده صاغدن (اوقه)، ايالتك حدود شرقيه‌سنده ينه صاغدن (سوره) ودها آشاغيده صولدن (وتلوغه) نهرلرينى آلير. بووجهله بتون ايالت (وولغا) حوضه‌سنده وبحر خزر مائله‌سنده واقعدر. كوللرى ٣٥٠ قدر ايسه‌ده، هپسى كوچك وآز درين اولوب، بتاقلق حالنده‌در. هواسى پك صووق ورطوبتلى اولوب، بعض طرفلرى صيتمه‌ليدر. اراضيسندن ٣ مليون يكى دونمى متجاوز قسمى اراضىٔ مزروعه، ١٨٠٠٠٠٠ دونمى اورمان، ٥٠٠٠٠٠ دونمى مرعا و ٤٠٠٠٠٠ دونمه قريب مقدارى اراضىٔ خاليه‌دن عبارتدر. طوپراغى پك آز منبت اولوب، آنجق ايكى سنه‌ده بر اكيله بيلير. ذخايرينك يوزده يتمش بشى چاودار وبولاف وقصورى بغداى، آربه ومصردن عبارتدر. بتاته، كنوير، كتن، پك عادى برجنس توتون وبعض ميوه وسبزه‌لر دخى حاصل اولور. اورمانلرينك اكثر اشجارى چام انواعندن عبارت اولوب، ميشه، اوخلامور، كوركن وساٸره دخى بولنور. معادنى يوق كبيدر. حيوانات اهليه‌سى‌ده آزدر. بعض طرفلرنده آرى قوغانلرى چوقدر. صنايعى خيلى ايلرى اولوب، باقير وتونج دوكمخانه‌لريله ساٸر فابريقه‌لرى ٥٠٠ عددينه وسنوى معمولاتلرى ٥٠ مليون فرانق قيمتنه قريبدر. دباغخانه‌لريله معمولات سراجيه‌لرى وكچه وساٸره معمولاتى‌ده چوقدر. كويليلر كراسته چيلكله وآغاجدن مواد مختلفه اعماليله دخى اشتغال ايدرلر. ايالت ١١ قضايه منقسم اولوب، ١٣ شهر وقصبه‌سى و ٥٧٠٠ قريه‌سى واردر. اهاليسى بيننده ٣٣٠٠٠ مسلم تاتار بولنيور.

نيسابور { [«نيشاپور» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نيسابورى { (ابوعلى حسين بن على صايغ) اعاظم علما وائمهٔ حديثدن

اولوب، ٢٧٧ تاريخنده نيشاپورده طوغمش؛ ومملكتنده تحصيل علم ايتدكدنصكره، استماع احاديث شريفه مقصديله هرات، رى، اصفهان،

بغداد، واسط، کوفه، دمشق، قاهره ومکهٔ مکرمه‌یه سیاحت ایتمش؛ و ٣٣٧ تاریخنده نیشابورده برمجلس املا آچوب، ائمهٔ حدیثدن برچوق ذوات کندیسندن استفاده ایلمش ایدی . ٣٤٩ تاریخنده وطننده وفات ایتمشدر . حدیثده وسائر علومده برخیلی تألیفاتی اولوب، فخر کائنات صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزله چاریار کزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنك وبعض ملوك ایرانك امثال وحکمیات قبیلندن اقوالنی برکوچك مجلده جمع ایتمشدر .

نیستن (Nysten) بلجیقه‌لی مشاهیر اطباسندن اولوب، فن طب ، فن جراحی وعلم نباتاته متعلق یازدیغی قاموسله شهرت بولمشدر . ١٧٧١ ده (لیژه) ده طوغوب ، ١٨١٨ ده وفات ایتمشدر . کتاب مذکور کندیسنك وفاتندن صکره دخی بشقه‌لری واز آن جمله لیتره طرفندن توسیع وتصحیح اولنه‌رق ، دفعاتله نشر اولنمشدر .

نیسه (Nice) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده پاریسك ٦٩٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده وبحرسفید ساحلنده « دکیز آلپلری » ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٨٨٢٧٣ اهالیسی، ذکور واناثه مخصوص داخلی اعدادیه مکتبلری ، دارالمعلمین ، رهبانه مخصوص ایکی مدرسه‌سی، موزه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه خانه‌سی ، نباتات باغچه‌سی، ٦٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، ادبیات وعلوم وفنون جمعیتی، صاغلام لیمانی، چیچك، پورتقال، لیمون، رچل، شکرلمه‌لر، زیتون ونفیس زیتون یاغی اخراجاتی ومرانقوزلغه متعلق اثاث بیتیه ایله مرمر معمولاتی واردر . پویراز جهتندن آلپ طاغلریله محفوظ ولدوسه معروض برقویك ایچنده واقع اولمغله، هواسی قیشین پك ملایم وصاغلام اولوب، تبدیل هوا ایله قیشی کچیرمك ایچون آوروپانك هرطرفندن آدملر کیدر . پك اسکی برشهر اولوب، فنیکه‌لیلر طرفندن تأسیس اولنمش ایسه‌ده، آثار عتیقه‌سی یوقدر . مقدما ساردنیه قراللغنه ملحق بر قونتلغك مرکزی ایدی .

نیسه (Neisse) پروسیاده (اودر) ایرماغنك صول تابعلرندن ایکی نهر اولوب، بری سیلزیاده آوستریا حدودی داخلنده نیمانله، شماله طوغری آقه‌رق، همنامی اولان قصبه‌نك ایچندن کچر . دیکری چهستانده نیمانله ، شماله طوغری آقه‌رق، سیلزیه‌نك غربی کوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، براندبورغه کیرر . برنجیسنك مجراسی ١٩٥ وایکنجیسنك کی ٢٢٥ کیلومتره اولوب ، یالکز اون بشر کیلومتره‌لك قسملری سیر سفائنه صالحدر .

نیسه (Neisse) پروسیه‌یه تابع سیلزیه‌نك (اوپلن) سنجاغنده واوپلنك ٤٦ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك اوزرنده قضا مرکزی مستحکم برقصبه اولوب، ٢٠٥٠٥ اهالیسی، حربیه مکتبی، پك منتظم مکاتب ابتدائیه‌سی، خسته‌خانه‌لریله سائر مؤسسات خیریه‌سی، هفته‌لق بازاری وبعض فابریقه‌لری واردر .

نیسه (Nysse) آسیای صغیرك قپادوکیه خطهٔ قدیمه‌سنده (هالیس) یعنی قزیل ایرماق قربنده ومازاقه یعنی قیصریه‌نك غرب جهتنده برقصبه ایدی .

نیش (Nich, Nissa) صربستانك جنوب جهتنده بلغرادك ٢١٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده وموراوه‌یه تابع نیشاوه چایی اوزرنده ودرسعادت خطیله سلانیك خطنك نقطهٔ التصاقنده اوله‌رق طاغلرله محاط براووه‌ده لوا مرکزی برقصبه اولوب ، ٢١٠٤٩ اهالیسی ، استحکاماتی، متعدد جوامع شریفه‌سی، قراله مخصوص سرایی، اسقوپچینه یعنی مجلس مبعوثان دائره‌سی وتل کاری کومش معمولاتی واردر . ١٨٧٨ ده صربیه‌یه ترك اولنه‌رق، بلغراددن صکره اك بیوك معموره‌سی اولمغله، ایکنجی پایتخت اتخاذ اولنمشدر . ادارهٔ عثمانیه زماننده اکثریت اوزره بولنان اهالی اسلامیه‌سی ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر . اسکی برشهر اولوب ، اسم قدیمی (نیسوس) در . روم ایمپراطورلرندن قسطنطینك وطنیدر .

نیشابور (ومعربی نیسابور) ایرانك خراسان ایالتنده ومشهدك ٩٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده ١٢٧٨ متره ارتفاعی اولان کوزل برموقعده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب ١١٠٠٠ اهالیسی، زمان معموریتندن قالمه جسیم ومصنع برجامع شریفی ، ٨ حمامی ، متعدد

كاروانسرايلرى ، خراب برقلعه‌سى ، چارشى وبازارى ، اطرافنده كوزل ميوه‌لر ويرر باغچه‌لريله ذخيره وپاموق تارله‌لرى وبول مياه جاريه‌سى واردر . نيشابور پك اسكى برشهر اولوب ، بيوك اسكندر طرفندن بعدالتخريب شاپور ذوالاكتاف طرفندن اعمار وتجديد اولنمغله ، كندى اسمنه اضافتله (نوشاپور) ويا (نى‌شاپور) تسميه اولنديغى ادعا اولنيورسه‌ده ، شهرك اسكيدن اسمى (نيشاور) ياخود (نشاوور) اولديغى ، واسكى يونانيلر عندنده (نيسا) ويا (نيسوس) اسميله معروف اولوب ، حتى بونلرك شراب وعشرت الهى زعم ايتدكلرى (باقخوس) معبود موهومنه «نيشاپورالهى» معناسيله (ديونيسوس) نامنى ويردكلرى معلومدر . خلافت جناب فاروقيده احنف بن‌قيس يديله فتح اولنه‌رق ، بعده اهاليسى عصيان ايتمكله ، حضرت عثمان (رضى‌الله عنه) ك زمان خلافتنده عبدالله بن عامر بن كريز طرفندن استرداد ، وجامع كبيرى بنا اولنمش ايدى . بنى‌ليث زماننده ودها صكره‌لرى دفعاتله پايتخت وكرسىٔ حكومت اولوب ، پك زياده توسع وكسب عمران ايتمش ؛ وعالم اسلامك الك پارلاق مراكز مدنيتندن اولوب ، پك چوق علما وادبا يتيشديرمش ؛ وعلوم ومعارف فوق‌العاده ترقى ايدوب ، مدرسه‌لرله طولمش ايدى . ٥٤٨ تاريخنده بعض تغيراته اوغرايه‌رق وبعض اهالى طوپلانه‌رق ، شمديكى حالى بولمشدر . اطرافنده كى اووه ايرانك الك منبت يرى اولوب ، هواسى‌ده ، قيشين برآز زياده صغوق اولمغله برابر ، پك صاغلام اولديغندن ، يكيدن كسب عمران وتوسع ايتمسى مأمولدر .

نيف { (Nymphis) آيدين ولايتنك ازمير سنجاق وقضاسنده وازميرك ٢٨ كيلومتره شرقنده ناحيه مركزى بر كوچك قصبه اولوب ، ٢٦٠٠ اهاليسى ، كوزل باغ و باغچه‌لريله سيركاهلرى ، مشهور كرازى وبعض آثار عتيقه‌سى واردر . — نيف ناحيه‌سى شرقاً ازمير ، جنوباً بايندر قضالريله ، شرقاً وشمالاً دخى صاروخان سنجاغيله محدود اولوب ، ٣٦ قريه‌دن مركب و ١٦٦٩٧ اهالى ايله مسكوندر . اراضيسى عارضه‌لى اولوب ، اورمانلرى وباغلريله زيتونلق وانجيرلكلرى وذخيره وسائر محصولاتى واردر .

نيقاراغوآ { (Nicaragua) آمريقاى وسطينك بش جمهوريتندن برى اولوب ، جمله‌نك الك واسعى اولديغى حالده ، الك آز مسكونيدر . آمريقانك كشفنده حكمدارى بولنمش اولان آدمك اسميله مسمادر .

موقعى ، حدود ومساحه‌سى . — آمريقاى وسطى دينلان بيوك برزخك الك كنيش محلنك قسم جنوبيسندن عبارت اولوب ، اساسى شمالده ورأسى جنوبده اولمق اوزره غير منتظم بر مثلث شكلنى ابراز ايتديكى حالده ، شمالاً هونندوراس ، جنوباً قوسته‌ريقه حكومتلريله ، شرقاً آنتيل دكيزيله ، غرباً دخى بحر محيط معتدل ايله محدوددر . ′٤٥°١٠ ايله °١٥ عرض شمالى و ′٣٠ °٨٥ ايله °٩٠ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٢٣٩٥٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٣٥٠٠٠٠ كشيدر .

حال طبيعيسى ، جبال وانهارى ، سواحلى . — نيقاراغوآ همحدودى اولان ديكر ايكى حكومتدن دها دوز وآلچق اولوب ، قسم شرقيسى اووه‌لق ايسه‌ده ، قسم غربيسى ينه طاغلق وعارضه‌ليدر . حدود شماليه‌سنده (شيله) طاغلرى اسميله غربدن شرقه بر سلسلهٔ جبال اوزانيور ، كه وسطى ارتفاعى ١٠٠٠ متره راده‌لرنده‌در . بو سلسله‌يه مربوط ديكر بر سلسله (لاسى‌تابلاس) ودها جنوبده (سيرا ده يولانيه) اسميله جنوب شرقى‌يه طوغرى اوزانه‌رق ، حدود جنوبيه‌سنه‌دك مملكتى بوينه شق ، وشرقه طوغرى بر چوق قول واتكار تمديد ايله ، آنتيل دكيزينه قدر اوزون بر سطح مائل تشكيل ايديور . بوسلسله دخى ١٦٠٠ متره ارتفاعى تجاوز ايتميور . بحر محيط معتدل ساحلى بوينجه سلسلهٔ

مذكوره ايله متوازياً جنوبدن شماله (سيرا ده مارا.
بيوس) اسميله ديكر برسلسله ممتد اولوب، بونك
ذروه‌لرى بركانلردن عبارتدر. ١٤ عددنده اولان
بو بركانلرك دردى الآن آتش افشاندر. بونلردن
(نليقه) نك ٢١٨٣ ، (موموتومبو) نك ١٨٣٠
و (اومتيه) نك ١٥٣٠ متره ارتفاعى واردر .
(قوسفوبينه) بركانى ١٨٣٥ تاريخنده دهشتلى بر
صورتده پاتلايوب، پوسكورديكى توزلردن ٤٣
ساعت متمادياً كيجه اولمش، وسسى ١٣٠٠ كيلو.
متره‌لك مسافه‌يه قدر ايشيدلمشدر . بو ايكى سلسله
آره‌سنده حاصل اولان چقوره صولر بريكوب،
(نيقاراغوآ) و (مانغوآ) اسملريله ايكى واسع كول
تشكل ايديور.

نيقاراغوآنك شرق جهتنده يعنى آنتيل دكيزينه
تابع اولان مائله‌سى دها واسع اولمغله برابر، ياغمور.
لرى دخى زياده اولديغندن، انهارينك چوغى بوطرفه
آقار. بونلرك اك بيوكى هوندوراس حدودينى آيران
(سغوويا) ونام ديكرله (قوقو) نهريدر، كه مجراسى
٦٥٠ كيلومتره طولنده اولوب، ٢٣٠ كيلومتره‌اكى
سير سفائنه صالحدر. بونك جنوبنده همان متوازياً
جريانله موسكيتولر اووه‌لرينى شق ايدر بر چوق
انهار بولنوب، باشليجه‌لرى : سيسين ونام ديكرله
هوئزو، وايه، وونته، والپاسيقه، ريوغرانده ده
ماتاغاليه، بلوفيلدس، ميقو، رامه، ريوايندبو ونهايت
حدود جنوبيه‌يى آيران سان جوان نهرلريدر. بو
صوك نهر ذكر اولنان نيقاراغوآ كولنك آياغى
اولوب، مذكور كوله دخى (مانغوآ) كولنك آياغى
دوكيليور. بحر محيط معتدله يالكز بر طاقم سيللر
ويوقاريده ذكر اولنان ايكى سلسلهٔ جبالك آره‌سنده‌كى
واديك قسم شماليسنده جريانله (فونسقه) قوينه
دوكيلان ايكى نهر منصب اولور. مذكور نيقاراغوآ
كولى مرمره دكيزى وسعتنده اولوب، ايچنده برقاچ
آطه دخى بولنيور.

آنتيل دكيزنده‌كى سواحلى ٥٥٠ كيلومتره
بوينده اولوب، انهار كثيره‌سنك منصبلرندن اكثرى
قوى وليمان حالنده ايسه‌ده ، نهرلرك دوكدكلرى
قوملردن همان جمله‌سنك آغزلرى مسدوددر .
بوجهتده اك بيوك اسكله‌سى (بلوفيلدس) اولوب،
بونك شمالنده‌كى بيوجك قويك ايچنده دخى برايكى
اسكله وار ايسه‌ده ، اوراده (موسكيتو) دينلن
قوم وحشى ايله مسكون وعمراندن محرومدر. ساحل
مذكورك منتهاى جنوبنده دخى همناى اولان
نهرك منصبنده (سان جوان) اسكله‌سى بولنيور .
بحر محيط معتدله‌كى سواحلى ٣٥٠ كيلومتره
بوينده اولوب، بو جهتدن طاغلرك اتكارى يك ديك
اوله‌رق دكيزه اينمكله، ساحل يوكسك اولوب ،
برطاقم كوزل قوى وليمانلرى حاويدر. بو جهتدن
اك بيوك ليمانى (قوربنتو) در، كه لئون قصبه‌سنه
بر دمير يول خطيله مربوطدر. منتهاى شمالنده‌ده
آمريقاى وسطينك اوچ جمهوريتى آره‌سنده مشترك
اولان (فونسقه) بيوك قويى بولنوب، بونك برشعبه‌سى
جنوبه طوغرى نيقاراغوآ اراضيسى ايچنه كيرر .

اقليم وهواسى، طبيعت اراضيسى. — نيقاراغوآ
منطقهٔ حاره‌ده اولديغى حالده، هواسى هر طرفنده
عرضنه كوره صيجاق اولميوب، ارتفاع و وضعيت
اراضى‌يه تابعدر. شرق جهتنده ساحلدن خيلى ايلرى‌يه
قدر ممتد اولان واسع وآلچق اووه‌لرده هوا
صيجاق ورطوبتلى اولوب، شكر قامشى، قهوه وخرما
انواعى يتيشديكى حالده ، شمال جهتنده ١٠٠٠
متره ارتفاعلرنده اولان يايله‌لرده عادتا صغوق
اولوب ، مواسمى يوق كبيدر ، و چام آغاجنك
انواعى بولنور . بو ايكى مختلف برلر آره‌سنده
اورته ارتفاعده بولنان باير واتكارده ايسه هوا
معتدل اولوب، بغداى ومصر حاصل اولور . اك
كوزل و معتدل هواسى ذكر اولنان ايكى سلسلهٔ
جبال آره‌سنده‌كى بيوك كوللرك اطرافنده اولوب،
ميزان الحرارهنك وسطى درجه‌سى دائمى صورتده
١٩ راده‌لرنده‌در. بو برلر بحق بر يوزنده جنت
عد اولنوب، مملكتك اك معمور ومسكون برلرى
دخى اوراده‌در.

نباتات ومحصولات وحيواناتى. — نيقاراغوآنك
بنار طاغلرله مملو اولان جهت غربيه‌سنده طوپراغى
يك منبت اولوب، شكرقامشى، قهوه، برنج، مصر،
قاقائو، پاموق، وانيله ، توتون وسائره حاصل
اولور . مقدما اورايه مخصوص برنوع جيويت دخى
كايتله حاصل اولورديسه‌ده، بعده اهمال اولنمشدر.
مصرده بره بشيوز قدر ويروب ، بر سنه‌ده اوچ
ودرت دفعه زرع اولنور . اهالينك اك برنجى

مدار تعيشى مصردر . اشجار مثمره‌سى باشليجه پورتقال، ليمون، موز، آناناس وسائره‌دن عبارتدر. اورمانلرنده آقاژو، دمير آغاجى، كل آغاجى كبى مرانغوزلغه الويريشلى قيمتدار اشجار وياپراقلرى بش آلتى متره وآلتون رنكنده چيچكارى بر متره اوزونلغنده اولان (قوبول) تعبير اولنور بر نوع كوزل آغاج بولنور . قاؤچوق، ورنيك، ضمغ وبويه ويرر اشجارى ده چوقدر . قاقائوچوقلاته‌سندن دها لذيذ چوقلاته ويرر بر نوع آغاجى دخى واردر. حيوانات وحشيه‌سى چوق اولوب، آمريقا قپلانى، آمريقا تمساحى، ييلانلرك انواعى ويك زهرليلرى وعقرب وسائر حشراتى بولدر . حيوانات اهليه‌سنك اك چوق بولنانى صيغيردر . كومش وآلتون معدنلرى چوق اولوب، برقاچ محلده اخراج اولنمقده‌در.

صنايع وتجارتى . — نيقاراغوآ مدنيتجه هنوز پك كرى اولوب، على الخصوص زحمتسز وخدابى نابت صورتنده يتيشير بونجه قيمتدار محصولاتى وارايكن، اهاليسنك معيشتلرينى زحمتلى صنعتلرده آرامیه‌جقلرى ظاهردر . بناء عليه، صنايع محليه آنجق ضرورى اولان اوفق تفك شيلره متعلقدر. تجارتى سنوى ٦ مليون دولار راده‌لرنده اولوب، ٣½ مليونى اخراجات و ٢½ مليونى ادخالاتدن عبارتدر . باشليجه اخراجاتى : قهوه، قاؤچوق، آلتون توزى، كراسته، كومش مسكوكات، صيغير، حيوانات وحشيه درى وپوستى، شكر، چيويت ودها آز مقدارده پينير، ياغ، مصر، فاسوليه، باقم، روم، قرمز، قاقائو، پاموق، صدف وسائره‌در . اك بيوك تجارتى انكلتره، آلمانيه، ممالك مجتمعه وفرانسه ايله اولور . دمير يوللرى هنوز ١٤٣ كيلومتره‌دن عبارت ايسه‌ده، بونك برقاچ مثلنك انشاسى ده تحت قراره آلنمشدر . آنتيل دكيزنده‌كى منصبندن سان جوان نهرندن وابور نيقاراغوآ كولنه چيقوب، بو واسع كولك كنارلرنده‌كى معموره‌لرى بر برينه وجمله‌سنى بحر محيط معتدل ساحلنده‌كى (قورنته) اسكله‌سنه ربط ايدر بر دمير يول خطى دخى بولنمغله، ايكى بحر محيط آره‌سنده بر طريق اختلاط واردر .

اهاليسى، جنسيت ولسان مذهبلرى . — نيقاراغوآنك اهاليسى اصل يرلى اقوام ايله كشفدن اول مملكتى ضبط ايتمش اولان (آزتك) قومى احفادندن و (موسكيتو) دينلن بر قوم ايله آنتيل جزيره‌لرينك اهالئ اصليه‌سى اولان (قرائب) افرادندن واسپانيول فاتحلرينك احفاديله بونلرك تحت اسارتده كتيرمش اولدقلرى زنجيلردن عبارتدر . اقوام اصليه دخى باشليجه : پالنقه، تونغله، قارقه، رامه قوملرندن مركبدر . بو اقوام مختلفه‌دن بر طاقلرى خالص حالنده قالمش ايسه‌ده، اكثرى بر برلريله وعلى الخصوص اسپانيوللرله قاريشه‌رق، ملز بر خلق وجوده كلمشدر . خالص قالمش اولان يرليلرك بر طاقى آزچوق دائرهٔ مدنيته داخل اولمشلرسه‌ده، بر طاقلرى ده الآن وحشى حالنده ياشامقده، ونيقاراغوآ حكومتنى طانيورلرسه‌ده، بر كونه ويركى ويرميوب، كندى ايشلرينه حكومتى قاريشديرمامقده‌درلر . شرق جهتنده منتشر بولنان واك كثرتلى اولان موسكيتولر بو قبيلدندر . حال وحشيتده ياشايانلر دخى ساكن آدملر اولوب، كيمسه‌يه ضررلرى طوقنميورسه‌ده، پك تنبل آدملر اولوب، آوجيلق وباليقچيلقله ياشايور، وزراعت ايشلرينه ومدنيته يناشميورلر . اسپانيوللر غاليجه (يعنى جليقه) مهاجرلرندن اولوب، (لادينوس) اسميله تسميه اولنيورلرسه‌ده، خالص حالنده قالانلرى يوق حكمنده اولوب، جمله‌سى يرليلر وزنجيلرله قاريشمشدر . لسان رسمى وعمومى اسپانيولجه‌در.

اصول اداره‌سى، قوهٔ ماليه وعسكريه‌سى، تقسيماتى . — نيقاراغوآ جمهوريت صورتنده اداره اولنوب، رئيس ومعاونى ٤ سنه مدتله طوغريدن طوغرى‌يه اهالى طرفندن انتخاب اولنور . ١٢ اياله منقسم اولوب، هر ايالتدن ٢ كشى انتخاب اولنمق اوزره، ٢٤ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانى وبر هيئت اعيانى واردر . واردات ومصارفى يدى سكز مليون فرانق راده‌لرنده اولوب، وارداتى باشليجه كمرك وتوتوز ومسكرات رسملرندن عبارتدر. قوهٔ عسكريه‌سى نظاميه ورديف وعساكر مليه‌دن مركب اولوب، ١٨ دن ٣٥ ياشنه قدر اولان اهالئ ذكور نظاميه، ٣٦ دن ٤٥ ياشنه‌دك اولانلر رديف، ٤٦ دن ٦٥ ياشنه‌دك اولانلر دخى عساكر مليه افرادندندر . صلح زماننده عسكرى ٣٥٠٠ مقدارينى تجاوز ايتمز . بحريه‌سى كولده بولنان برقاچ وابوردن عبارتدر.

نیقاراغوا { آنف البیان حکومتك (ربواس) قصبه سنك نام دیکریدر .
[« ربواس » ماده سنه مراجعت .]

نیقاریه { (Nikaria, Icaria) ونام دیکرله (قاریوط) جزایر بحرسفید ولایتك ساقز سنجاغنه تابع برقضا صورتنده اداره اولنور برجزیره اولوب، ساقزك جنوبنده وسیسامك ١٩ کیلومتره غربنده واقعدر . شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، بواستقامتده بویی ٤٢ ووسطی اکی ١٢ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٢٦٧ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، جنوب جهتنده‌کی (ملیسا) طاغنك ١٠٣٣ متره ارتفاعی واردر . سواحل جنوبیه‌سی دیك وصرب اولوب، شماله طوغری طاغ اتکاری برسطح مائل وبرطاقم دره‌لر تشکیل ایدیور . اورمانلری چوق وقابل زراعت اراضیسی آزدر . یالکز ٤ قریه‌سی اولوب، ٨٠٠٠ مقدارنده اولان اهالیسی کمیجیلکله مشغولدر .

نیقوپولیس { (Nicopolis) « مدینة الظفر » دیمك اولان بو اسمله زمان قدیمده ٥ معموره وارایدی : برنجیسی مسیه خطه‌سنده وطونه ساحلنده اولوب ، الیوم (نیکبولی) دینلن قصبه‌در. — ایکنجیسی (پونت) خطه‌سنده اولوب ، الیوم (دیوریکی) اسمیله معروفدر . — اوچنجیسی (اپیر) خطه‌سنده یعنی جنوبی آرناؤدلقده اولوب، خرابه‌لری پروزه‌نك شمالنده موجوددر . روما سردارلرندن مشهور آوغستوس قیصر، (آقتیوم) مظفریت مشهوره‌سنك نامنی تأبید ایچون ، بوشهری تأسیس وتوسیع وتزیین ایتمشیدی . — دردنجیسی فلسطینده اولوب، (وسپاسیان) طرفندن (اماوس) بلدهٔ قدیمه‌سی یرینه تأسیس اولنمشدی. — بشنجیسی کیلیکیه‌ده اولوب، (ایسوس) دخی تسمیه اولنوردی. الیوم (آیاس) نامیله پك کوچك وخراب بریردر.

نیقوسیه { (Nicosie) قبریس جزیره‌سنك مرکزی اولان لفقوشه‌نك اسم اصلیسیدر . [« لفقوشه » ماده‌سنه مراجعت .]

نیقوقرئون { (Nicocréon) میلاد عیسادن ٤٠٠ سنه اول قبریسده حکم سورمش برحکمدار اولوب، مظالمیله مشهوردر .

نیقولا { (سنت — St Nicolas) خرستیانلرك اك بیوك عزیزلرندن اولوب، آسیای صغیرك لیکیه خطه‌سنده (میر) پسقپوسی ایدی . چوجقلغندن بیوك برزهد وتقوی کوستروب، دیوقلسیان ولیچینیوس زمانلرنده تعقیب اولنمش؛ و٣٤٢ تاریخنده وفات ایتمشدر . چوجقلرك حامیسی عد اولنوب، روسلر دخی بونك حمایه‌سنی ادعا ایدیورلر. کانون اولك ٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

نیقولا { (Nicolas) پاپالردن بش کشینك اسمیدر :

برنجیسی « بیوك » عنوانی حائز اولوب ، ٨٥٤ دن ٨٦٧ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر . آمریتی طانیمق ایستمین فرانسه پسقپوسیله اوغراشمشیدی . بونك زماننده بلغارلرك قرالی (بوغوریس) خرستیانلغی وپاپایه منسوبیت مذهبیه‌یی قبول ایتمشیدی .

— ایکنجیسی ١٠٥٨ دن ١٠٦١ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، پاپالق مقامنی آلمانیه ایمپراطورلرینك مداخلاتندن تخلیصله ، پاپالك انتخابی خصوصنی برنظامه ربط ایچون مخصوص برمجلس روحانی عقد ایتمش ؛ ونورمان پرنسلرندن ریشاری قاپووه‌یه وروبرت کیسقاری پولیه وقالابره‌یه نصب ایده‌رك، کندیلرینه تابعیتنی قبول ایتدیرمشیدی .

— اوچنجیسی ١٢٧٧ دن ١٢٨٠ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب ، هابسبورغلی رودولفی کندیسنه رومانیه‌دن برقاچ قصبه ترك ایتمکه وآنژولی شارلی روما پطریقلغی وطوسقانه‌ده ایمپراطور وکالتی

عنوانلرندن واز کچمکه مجبور ایتمشیدی . شرق وغرب کلیسالرینی توحیده چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدی .

— دردنجیسی ۱۲۸۸دن ۱۲۹۲ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، اهل صلیب محاربانی یکیدن اویاندیرمغه چالیشمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشدر. چینه قدر میسیونرلر کوندرمشدی . فرانسه‌ده مونپلیه دارالفنوننك مؤسسیدر .

— بشنجیسی ۱۴۴۷ دن ۱۴۵۵ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب ، آیریجه پاپالق ادعاسنده بولنان بشنجی فلیکسی فراغته اجبار ایتمش ؛ واستانبولك فتحندن صکره عثمانلیلره قارشی براهل صلیب محاربه‌سی اویاندیرمغه چالیشمش ایسه‌ده مقتدر اوله‌مامشدر. رومایی برچوق ابنیهٔ مصنعه ایله تزیین ، وواتیقان کتبخانه‌سنی، مؤسسی عد اولنمغه کسب استحقاق ایده‌جك درجه‌ده، توسیع ایتمشدر.

نیقولا { (Nicolas) دانیمارقه قراللرندن اولوب ، ۱۱۰۶دن ۱۱۳۴ تاریخنه دك ۲۸ سنه حکم سورمشدر . ایکنجی (سوئنون)ك اوغلی وبرادری برنجی (اریق)ك خلفیدر. کوشك برحکمدار اولوب، یکنی (قانوت). اسلاولر قرالی عنوانیله اشلسویغ دوقه‌لغنی ترکه مجبور اولمشیدی . اوغلی (مانیوس) قیصقانوب ، مرقومی قتل ایتمکله، بوحال بر قیامی منتج اولوب، نیقولایی فراغته مجبور ایتمشیدی .

نیقولا { برنجی (Nicolas 1er) روسیه ایمپراطورلرندن اولوب ، برنجی پاولونك اوچنجی اوغلی ایدی. ۱۷۹۶ده طوغوب، ۱۸۲۵ده ، بیوك برادری آلکساندرك وفاتی وایکنجی برادری قسطنطینك استنکافی اوزرینه ، روسیه تختنه قعود ایتمشیدی.

نیقولا { دمشقلی — (N. Damascène) یونان قدیم علماسندن اولوب ، میلاد عیسی (ع م)دن ۷۴ سنه اول دمشق شامده دنیایه کلمش ؛ وبرقاچ هائله ومضحکه نظم ایتمکله برابر، بر تاریخ عمومی ومنطق، فلسفه وعلوم ریاضیه‌یه دائر برقاچ کتاب یازمشدر. یهود حکمداری هرودك توجه واعتبارینه نائل ایدی. آثارندن یالکز بعض پارچه‌لر موجوددر.

نیقولایف { (Nikolaïev) روسیه‌نك خرسون ایالتنده وخرسونك ۵۹ کیلومتره شمال غربیسنده هوجه بکك‌ده ۱۱۰ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق، (اینغقول) ایله (بوغ) نهرلرینك ملتقاسنده برشهر واسکله اولوب، ۸۲۸۰۵ اهالیسی ، دوز وکنیش سوقاقلری ، واسع میدانلری، ایکیسی قره دکیز دونغماسنه وبری سفائن تجاریه‌یه مخصوص اوچ لیمانی، متین استحکاماتی، ترسانه دائره‌سی ، رصدخانه‌سی ، بحریه‌یه مخصوص ۳۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سیله دیکر اوچ کتبخانه‌سی، بحریه مکتبی، داخلی مکتب اعدادیسی، بری بحریه عسکرینه ودیکری بلدیه‌یه مخصوص ایکی خسته‌خانه‌سی ، سفائن احماله مخصوص حوض ودستکاهلریله فابریقه ودوکمخانه‌لری، موم، توتون وسائره فابریقه‌لری و ذخیره، حیوانات، کراسته، دری وسائره‌یه متعلق پك ایشلك تجارتی واردر . قربنده (اولبیه) شهر قدیمنك خرابه‌لری موجوددر. نیقولایف یکی بر شهر اولوب، ۱۷۹۱ده ایکنجی قاترینه طرفندن تأسیس، وبرنجی نیقولا طرفندن قره دکیز دونغماسنه مرکز وترسانه اتخاذ اولنمشدر.

نیقوماخوس { (Nicomaque, Nicomachus) حکیم شهیر آرسطونك پدری اولوب، ماکدونیه‌نك (استاجیره) بلده‌سندن ایدی . فن طب منتسبیندن اولوب ، ماکدونیه حکمدارلرندن آمینتاسك وبعده فیلیپك خدمت طبابتنده بولنیوردی. بوفنده بعض کتابلر یازمش‌ایسه‌ده، نسخه‌لری بولنه‌مامشدر. آرسطونك بو اسمده بر اوغلی دخی اولمش ایدی ، که بوکا خطاباً اخلاقه دائر برکتاب یازمشدر؛ زیرا پدرینه اخلاق درسی ویره‌مزدی.

— بو اسمده یونان قدیمك اڭ مشهور رسامرلرندن بری دخی اولوب، (آپل) ك معاصری ایدی. یك استادانه بعض رسملری اولدیغی مروی ایسه‌ده، زمانك تخریبندن قورتلامامشدر.

نیقومد { (Nicomède) بیتنیه خطهٔ قدیمه‌سنك یعنی خداوندکار وقوجه ایلی جهتنك اسکی حکمدارلرندن اوچ کشینك اسمیدر: برنجیسی قبل المیلاد ۲۸۱ دن ۲۵۰ تاریخنه دك حکم سوروب، برادرلرینی قتل ایتمش؛ وسوریه حکمداری برنجی آنطیوخسك تعرضاتنه قارشی غاللری امداده دعوت ایدوب، بونلره ممالکتنك شرق طرفنی ترك ایتمکه مجبور اولمشیدی، که محل مذکور بو مناسبتله (غالاتیه) اسمنی آلمشیدی. صنایع وتجارتی ایلری‌یه کوتوروب، الیوم ازمید دیدیکمز (نیقومدیه) شهرینی دخی تأسیس ایتمشیدی. — ایکنجیسی پروسیاسك اوغلی اولوب، پدری اوکی والده‌سنك تشویقیله کندیسنه قصد ایتدیکیچون، کندیسی میلاددن ۱۴۸ سنه اول پدرینه عصیان، ولدی الغلبه کندیسنی قتل ایده‌رك، ۵۹ سنه حکم سورمش؛ و روماليلره قارشی مهردادله اتفاق ایتمش ایدی. — اوچنجیسی ایکنجینك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ۹۰ دن ۷۵ تاریخنه دك حکم سورمش؛ وپدرینك عکسنه اوله‌رق، رومالیلرله اتفاق ایدوب، مهرداد طرفندن ایکی دفعه ممالکندن اخراج اولندیغی حالده، رومالیلر طرفندن اعاده اولنمش؛ ووفاتنده ملکنی رومایه ترك ایتمش ایدی.

نیقومدیه { (Nicomédie) ازمیدك اسم قدیمیدر. [«ازمید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نیکبولی { (Nikopoli) بلغارستانك زشتوه سنجاغنده و زشتوه‌نك ۴۰ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق طونه ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۶۵۰ اهالیسی واردر. اسکی بر بلده اولوب، روما سردارلرندن (ترایان)، داجیانی ضبط ایتدیکنده، بو مظفریتی تأبید ایچون تاسیس ایتمشیدی. جنتمکان یلدیرم سلطان بایزید خان طرفندن فتح اولنه‌رق، مجارستان قرالی سجیسموندك عسکری واونك یاردیمنه کلمش اولان فرانسزلر کلیاً منهزم وپریشان اولمشدی.

نیکده { قونیه ولایتنده وقونیه‌نك ۱۹۶ کیلومتره شرقنده اوله‌رق الا طاغك اتکلری وآق کوله دوکیلان قزلجه صویك اوزرنده و جنوب غربی‌یه طوغری ارکلی‌یه قدر اوزانان واسع بر اووه اوستنده ۱۵۰۰ مترهلك ارتفاعده واقع لوا مرکزی برقصبه اولوب، بر برندن باغچه‌لرله آیرلمش اوچ قسمدن مرکب اولدیغی حالده، ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی، اوستنده خراب برقلعه‌سی وسوری، بول میاه جاریه‌سی، اشجار مثمره‌یی حاوی کوزل باغچه‌لری، پك مفرح و دلنشین منظره‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سیله ایکی روم وبر ارمنی کلیساسی، مدرسه‌لری، کتبخانه‌سی، ۶ حمامی، ۴ خانی، سلجوقیلر زماننده قالمه برطاقم تربه‌لریله سائر آثار اسلامیه‌سی واطرافنده کوزل سماق مرمرلریله میاه معدنیه‌سی واردر.

— نیکده قضاسی همنامی اولان سنجاغك شرق جهتنده اولوب، شرقاً آطنه ولایتیله، شمالاً آنقره ولایتی ونوشهر وآق سرای، غرباً بور، جنوباً ده حمید قضالریله محدوددر. مثلی، فرتك وبمپالی ناحیه‌لریله برابر ۹۱ قریه‌یی حاوی اولوب، ۵۶٬۲۲۹ اهالیسی واردر، که بونلرك ۱۵۹۵۸ ی لسان ترکی ایله متکلم روم و ۷۹۰ ی ینه ترکجه سویلر ارمنی اولوب، قصوری مسلم وترکدر.

نیکده { سنجاغی. قونیه ولایتنك اڭ شرقی قسمندن عبارت اولوب، غرباً نفس قونیه سنجاغیله، جنوباً وشرق جنوبی طرفندن آطنه، شرق شمالی طرفندن وشمالاً دخی آنقره ولایتلریله محدوددر. آطنه ولایتندن (طاوروس) اسم قدیمیله معروف اولان بوغا (وغلطی بلغار)

طاغی والا طاغ سلسله‌سیله، آنقره ولایتندن دخی شمال جهتندن قزیل ایرماق مجراسیله آیرلمشدر. اراضیسی عارضه‌لی ومرتفع اولوب، مذکور سلسلهٔ جبالك انك وقوللری سنجاغك ایچنده اوزانیر؛ وهمندس طاغی، حسن طاغی، قوجه طاغ، آقه‌جق طاغی، صاری بولاق، بازرکان طاغی اسملریله بر طاقم جبال سنجاغك هرطرفنه یاییلوب، آره‌لرنده برچوق وادیلر واووه‌لر تشکل ایدیور. قسم جنوبیسنك صولری ارکلی قربنده بولنان مذکور آق کوله دوکیلوب، بونلرك باشلیجه‌سی مرکز لوادن کچن قزیلجه صودر، که بر چوق تابعلری اولوب، اووه‌یه دوشدیکنده، یاییله‌رق بر بتاقلق تشکیل ایدر. شمال شرق قسمنك میاه جاریه‌سی قزیل ایرماغه دوکیلوب، باشلیجه‌لری (تلار صو) ایله (آقه‌جق صو) در. غرب شمالی جهتنك پك آز صولری‌ده طوز چولی دینلان قوچحصار کولنه دوکیلور. بونلرك اك بیوکی آقشهردن کچن (بیاض صو) در. هواسی معتدل وصاغلام اولوب، یازین میزان الحراره ۳۰ درجه‌دن یوقاری چیقماز، وقیشین اك یوکسك یرلرنده دخی تحت الصفر ۵ درکه‌دن آشاغی اینمز. یالکز بعض جهتلرنده بتاقلقلردن طولایی صیتمه و برص خسته‌لقلری وقوع بولور. طوپراغی پك منبت ایسه‌ده، اسباب متعدده‌دن طولایی زراعت پك کریدر. باشلیجه محصولاتی ذخایر متنوعه ایله پاموق وآفیوندن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی: قیون، کچی، تفتیك کچیسی، صیغیر، دوه وسائره‌دن عبارتدر. سنجاغك حدود جنوبیه‌سنده مشهور بلغار طاغی معدنی بولنیور، که آلتون وکومشی حاوی برقورشون وقلای معدنی اولوب، حسن اداره اولنه‌جق اولسه، سنوی یاریم ملیون لیرا قدر تمتع براقه‌بیلیر. بونك قربنده برکتلی معدن اسمیله برقورشون معدنی دخی واردر، که سنوی ۲۰۰۰۰۰ قیه قدرقورشون چیقاریلیر. نیکده‌نك قربنده رنکارنك کوزل مرمر اوجاقلری وارایسه‌ده، وسائط نقلیه‌نك فقداننددن طولایی، آنجق احتیاجات محلیه‌یه کوره چیقاریلیور. آناطولینك سائر طرفلری عکسنه اوله‌رق، بوسنجاغك اورمانلری چوق وآغاجلری پك کوزل ایسه‌ده، ینه وسائط نقلیه‌نك فقداننددن طولایی، استفاده اولنه‌میور. صنایع محلیه کلیم وآلاجه نسجندن عبارتدر. اخراجاتی: پاموق، آفیون، تفتیك، ذخیره، دری، کلیم وآلاجه‌دن عبارتدر. سنجاغك واردات سنویه‌سی ۸۰۰۰۰ ومصارف محلیه ۲۶۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. سنجاق: نیکده، نوشهر، ارکوپ، آق‌سرای، بور، حمید (یاخود معدن) وعربسون اسملریله ۷ قضایه منقسم اولوب، مرکز قضاسنه ملحق ۳ ناحیه وجمعاً ۳۸۳ قریه‌یی حاوی و۱۹۳۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك یالکز ۱۸۰۰۰ ای ترکجه لساننه متکلم روم (؟)، ۷۹۱ ی ارمنی، ۴۱ ی یهودی وقصوری کاملاً مسلم وترکدر.

نیکسار { سیواس ولایتنك توقاد سنجاغنده وتوقادك ۵۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اسکله‌سی اولان اونیه‌نك ده ۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق کلکیت نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۵۰ سی ارمنی و ۲۵۰ سی روم وقصوری مسلم وترك اولمق اوزره، ۴۰۰۰ اهالیسی، ۱۰ جامع شریفی، برارمنی وبرروم کلیساسی، بررشدیه و۳ صبیان ایله برارمنی وبرروم ابتدائی مکتبی وکوزل هواسی واردر. روماليلر زماننده تأسیس ایدلمش برقصبه اولوب، اسم قدیمی (نئوکساریه) یعنی «یکی قیصریه» در. نیکسار بواسمك غلطیدر.

— نیکسار قضاسی توقاد سنجاغنك شمال شرق کوشه‌سندن عبارت اولوب، جنوباً نفس توقاد، غرباً اربعه قضالریله، شرقاً قره‌حصار شرقی سنجاغیله، شمالاً دخی طربزون ولایتیله محدوددر.

٩ ناحیه و ٨٠ قریه‌یی حاوی اولوب، ٣٨٩١ ی ارمنی، ١٣٣٤ روم وقصوری مسلم اولمق اوزره، ٢٠٩٠٠ اهالی ایله مسکوندر، وبونلرك جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدر. حدود شمالیه‌سی طاغلق اولوب، سائر طرفلری کالکیت نهرینك شق وارروا ایتدیکی کنیش وپك منبت براووه‌دن عبارتدر، که من القدیم ذخیره، اوزوم وزیتون محصولاتنك کثرتیله مشهوردر. طاغلری دخی کستانه وجوز آغاجی اورمانلریله مستوردر.

نیکشیك (Nikchitz) قره طاغك شمال جهتنده وچتینه‌نك ٣٨ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

نیکفور (Nicéphore) بواسمله قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن اوچ کشی کلمشدر:

برنجیسی (لوغوتت) ایکن، ٨٠٢ تاریخنده ایمپراطورلق مقامنه کچمش وهارون الرشیدله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب و جزیه اعطاسنه مجبور اولمش ایدی.

— ایکنجیسی (فوقاس) لقبیله ملقب اولوب، پطریق بارداسك اوغلی ایدی. عسکرلکده بیویوب، کوستردیکی جسارت اوزرینه، ایکنجی رومانك صباوتی زماننده سردار اولمش؛ و٩٦٣ده تختی ضبط ایدوب، عربلرله ایتدیکی محارباتده کیلیکیه‌یی وشامك بعض جهتلریله قبریسی استرداد ایتمش ایسه‌ده، طرح ایتدیکی یکی وبرکیلرله اهالی‌یی بیزار ایدوب، نهایت ٩٦٩ ده زوجه‌سی (تئوفانو) نك عاشق (زیمیسکس) طرفندن قتل اولنمشدر.

— اوچنجیسی (بوتونیات) لقبیله ملقب اولوب، آسیاده‌کی اردونك قوماندانی ایکن، ١٠٧٩ ده میخال دوقاسك مجبوری فراغتی اوزرینه، تخته کچمش؛ وایلیریه‌ده اعلان حکومت ایتمش اولان (برمان) ه قارشی (آلکسیس قومنینوس) ی کوندروب، کندیسنی طوتدیرمش ایدی.

نیکفوریوس (Nicéphorius) اسکی یونانیلر عندنده خابور نهرینك اسم قدیمیدر.

نیکفوریوم (Nicéphorium) رقه‌نك اسکی یونانیلر وروماییلرجه اسم قدیمیدر.

نیکوبار (Nicobar) بحر محیط هندینك منتهای شرقنده وبنکاله کورفزینك آچیقلرنده سوماتره جزیره‌سنك شمالی اوجنك شمال غربیسنده و (آنداماان) جزایرینك جنوبنده برجزایر مجتمعه هیئتی اولوب، ٦°٤٥´ ایله ٩°١٦ عرض شمالی و ٩١°٣٦´٤٠" ایله ٩٠°٢١´٢٦" طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. اك بیوکلری اولان بیوك نیکوبار اك جنوبده اولوب، بویی ٥٠ واکی ١٨ کیلومتره‌در. بونك شمالنده وقربنده کوچك نیکوبار، دها شمالده وخیلی آچیقده قاموره ایله ترسا وقاچال واك شمالده کارنیکوبار جزیره‌لری وبر طاقم جزایر صغیره بولنیور. مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٠٥ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ٦٠٠٠ اهالی ایله مسکوندرلر. اکثرینك اراضیسی طاغلق اولوب، جمله‌سی صیق اورمانلرله وکرماه نباتاتله مستوردر. هوالری صیجاق وآغیردر. اهالیسی ملایی جنسنه منسوب اولوب، الآن بر طاقم اعتقادات باطله‌یه تابعدرلر.

نیکی (زین الدین مسعود) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلی اولدیغی حالده، تجارت و سیاحته مشغول ایدی. شیخ نظامینك «مخزن الاسرار» ینه تقلیداً بر مثنویسی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

جان فشانیها بخاك پای یارم آرزوست
وه که یك جان دارم و دردل هزارم آرزوست

نیکیا یاخود نیقیه (Nicée, Nicsea) ازنیق قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب،

ازنیق بونك غلطیدر. [« ازنیق » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نیل { آفریقا قطعه‌سنك درت بیوك ایرماغندن بری اولوب، یالکز آفریقانك دکل، بلکه بتون کرهٔ ارضك، میسیسیپی مع میسوری‌دن صکره، اك اوزون نهری ایسه‌ده، کثرت میاهجه آفریقانك دیکر اوچ ایرماغندن یعنی نیجر، قونغو وزامبزدن کریدر. قطعهٔ مذکوره‌نك بر ربعی یعنی شرق شمالی قسمنی شق وارروا ایدوب، خط استوانك آلتنده آوروپالیلرك (ویقتوریه نیانزه) تسمیه ایتدکلری و مرمره دکیزینك اوچ درت مثلی وسعتنده اولان (وکروه Oukereoue) کولنك شمالندن بوکولك آیاغی صورتنده خروجله، شمال غربی‌یه و بعده غربه طوغری آقه‌رق، آلبرت نیانزه ودها طوغریسی (مووتان نزیکه Mvoutan Nzighé) دینلن برنجیسنه نسبةً کوچك برکولك منتهای شمالیسنه دوکیلور، وکیردیکی یرك قارشیسندن چیقه‌رق، (بحر الجبل) اسمیله کاه شرقه وکاه غربه تمایل ایله شماله طوغری آقوب، ٩°٣٠′ عرض شمالی‌یه‌واصل اولدقده، غربدن کلن (بحر الغزال) ایله برلشیر. اشبو بحر الغزال دارفوردن یعنی غرب شمالیدن کلن (بحر العرب) ایله آلبرت نیانزه کولندن دارفوره طوغری اوزانان ونیل حوضه‌سنی (قونغو) ایرماغی و (چاد) کولی حوضه‌لرندن آیران وعربلرك (جبل القمر) تسمیه ایدکلری سلسله‌دن عبارت اولمسی ملحوظ اولان برصره طاغ وتپه‌لردن اینن بحرالحمر وبوکا تابع لول، دمبو، دیور وبحر تونج، بحر جاو، نام‌زول وسائر انهار عدیده‌دن ترکب وتحصل ایدیور. جبال مذکوره‌دن اینن انهار اوقدر چوقدر که بتون او جهته (بلاد الانهار) نامی ویریلیور. مذکور کوللرك آیاقلری کشف اولنمازدن اول نیلك منابعی بو انهاردن عبارت ظن اولنیوردی. مع هذا جغرافیون عرب بو نهر عظیمك خط استوانك اوته‌سنده یعنی جنوبنده نبعان ایتدیکنی بیان ایدیورلر. مذکور تلاقیدن صکره نهر شرقه طوغری دونه‌رك، (بحر ابیض) اسمنی آلیر؛ وحبش جهتندن کلن (سوبات) و اوکا تابع (آدوره)نك صوینی‌ده آلدقدن صکره، شمال شرقی‌یه وبعده شماله طوغری دونه‌رك، کردفانك شرق جهتنده آقار؛ و ١٥°٣٠′ عرض شمالیده خرطوم شهرینه واصل اولنجه، صاغدن حبشدن کلن (بحرازرق) ایله برلشه‌رك، (نیل) اسمنی آلیر. اورادن شمال شرقی‌یه طوغری صاغدن (مروه) خطهٔ قدیمه‌سیله صولدن جزیره ویا (بیوده) چولی آره‌سنده جریانله، ١٧°٣٠′ عرض شمالیده صاغدن ینه حبشدن کلن وبرچوق تابعلری بولنان (اتباره) نهرینی دخی آلنجه، شمال غربی‌یه طوغری تمایل ایله، (بربر) دن آشاغی اك یوقاری یعنی بشنجی شلاله‌یی بالتشکیل (نوبه) مملکتی داخلنده ١٩°٣٠′ عرض شمالیده (ابو حامد) قصبه‌سنه واصل اولنجه، جنوب غربی‌یه طوغری دونر، و ١٨° عرض شمالی‌یه قدر اینوب، بو جریانده دردنجی شلاله‌سنی‌ده بعد التشکیل، شمال غربی‌یه و ٢٠° عرض شمالیدن صکره شمال شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، بربیوك قوس ابرازایدر؛ واوچنجی وایکنجی شلاله‌لرینی دخی بالتشکیل، تام مدار سرطانه وصولنده، شماله طوغری دونر، واسوانك اوستنده برنجی شلاله‌یی دخی تشکیل ایله، صعید مصره داخل اولور؛ واورادن آشاغی کاه شرقه وکاه غربه تمایل ایله، عمومیت اوزره شماله طوغری اولان استقامتنی محافظه ایده‌رك، ٣٠° عرض شمالیدن آشاغی قاهره شهرینی کچنجه، اوچ درت بیوك وحسابسز کوچك طبیعی وصنعی قول وجدوللره بالانقسام، دنیاده امثالی اولمیان ومصری (ام الدنیا) وصفنه مستحق ایدن مشهور دالیه‌یی بالتشکیل، برچوق آغزلردن ودکیزله اختلاطی اولان بعض کوللردن آق دکیزه دوکیلور.

نیلك مجراسی ٦٤٧٠ کیلومتره اوزون اولوب، منبعی ایله منصبی آره‌سنده‌کی مسافه خط مستقیم اوزره ٤١٣٣ کیلومتره‌دور. حوضه‌سی ٤ ٥٦٢ ٥١٢ مربع کیلومتره‌دور. قوراقلق موسمنده ثانیه‌ده ٣٥٠ وفیضانده ١٣ ٤٠٠ مکعب متره صو دوکر.

ويقتوريه‌نيانزه كولندن چيقديغي محلك يعني مجراسنك اك يوكسك يرينك حذاى بحردن ارتفاعى ١٢٠٠، خرطومده ٤٠٠ وقاهره‌ده ١٣ متره‌در . ويقتوريه نيانزه ايله آلبرت نيانزه كوللرى آره‌سنده نهر آوروپالى سياحلر طرفندن (نيل سومرست) تسميه اولنمشدر . مجراسنك بوقسمى ١٥٠ كيلومتره اولديغى حالده، بو مسافه‌ده ٦٩٥ متره يعنى بهر كيلومتره‌ده ٤ ½ متره‌دن زياده آشاغى دوشديكندن، مجراسى پك اينيشلى وجريانى سرعتلى اولوب، ٣٥ متره يوكسكلكنده بر شلاله دخى تشكيل ايتمكله ، سير سفائنه صالح دكلدر. بعض محللرى طار وطاغلر آره‌سنده اولوب، بعض يرلرده دخى زياده توسع ايده‌رك، برطاقم بتاقلقلر وسازلقلر حاصل ايديور. ايكنجى كولدن بحر الغزاله‌دك بحر الجبل تسميه اولنديغى خط مستقيم اوزره ٨٠٠ كيلومتره‌لك مسافه‌ده يتاغنك وسعتى ٥٠٠ ايله ٢٠٠٠ متره آره‌سنده ودرينلكى ٥ ايله ١٢ متره بيننده‌اولوب، كنارلرى اورمانلر وچايرلرله مستوردر؛ وكولدن اعتباراً ٢٠٠ كيلومتره‌لك محلى هرنوع سفائنك سيرينه صالح ايسه‌ده ، اورادن آشاغى بعض شلاله‌لرى وسرعتلى جريانلرى اولديغى كبى، فيضاننده كنارندن بعض اراضى پارچه‌لرينى اوت وآغاجلريله برابر قوپاروب، سيار آطه‌لر حالنده سوروكلمكله، سير سفائنه مانع برطاقم سدلر پيدا ايديور . خديو اسبق اسماعيل پاشا زماننده سودان مصرينك قسم جنوبيسنك مركزى بولنان اسماعيليه ونام ديكرله (غوندوغورو) و (لادو) قصبه‌لرى اوكنده نهر حادتا بيوك برايرماق اولوب، اورادن بوقارى كيلر هرموسمده ايشلر . بحر الغزال ايله برلشمزدن ٣٠٠ كيلومتره يوقاريده صاغ طرفندن (بحر الزرافه) اسميله برقول آيريلوب، متوازياً آقار، وصاغدن بعض چايلردخى اخذ ايله، ملتقاى مذكوردن آشاغى بتكرار برلشير . بحر الغزال حسابسز تابعلريله كوكلرى پك چوق وقارمه‌قاريشيق برنباته بكزه‌يوب، كنديسنك مجراسى كنارلرنده بر چوق كوللر وبتاقلقلر دخى واردر . بحر الغزال ايله برلشدكدن صكره صوبى ايكى قات اولوب، بعده صاغدن آلديغى (سوبات) نهرى دخى كليتلى وبياض برصو كتيرمكله، بلكه بوسببدن بحر ابيض تسميه اولنديغى حالده، فاشوده‌دن خرطومه قدر تقريباً ٨٠٠ كيلومتره‌لك مسافه‌ده هيچ برچاى آلماز. خرطومده براقنغندن ماوى كورينن بحر ازرقله برلشديكنده بحر ابيضك عادى وقتده ثانيه‌ده دوكديكى صو ٧٥٠ وبحر ازرقك ٢٢٥ مكعب متره ايسه‌ده ، فيضاننده اك زياده طاشمه‌سنى موجب اولان بحر ازرق اولوب، سيل حالنده حبش طاغلرندن اينن اوچ نهردن تركب ايدر . خرطومدن قاهره‌يه قدر نيل (اتباره) دن بشقه هيچ برصو آلميوب ، ٢٧٠٠ كيلومتره‌لك مسافه‌ده ايكى صره طاغ وتپه‌لرك آره‌سنده وهرايكى طرفدن چوللر وقورى يرلرله محاط طار برواديك ايچنده آقار؛ وبوقاريلرده پك طار اولوب كيتدكجه كنيشلنن يالكز بوواديك اراضيسنى سقى وارووا ايدوب، نهايت مصرك داليه‌سنى احيا ايدر . خرطومدن اسوانه قدر نوبه‌ده بش شلاله‌سى يعنى قيالق اينيشلرى اولوب ، بونلر نيلده سير سفائنك دوامنه مانع اولور . فيضانى وسائر احوالى «مصر» ماده‌سنده تفصيل اولنديغيچون ، تكرارينه حاجت كورميورز . حكومت مصريه برقاچ سنه‌دنبرى وادى حلفايه قدر تحديد اولنمش ايكن ، يكيدن بتون نيل حوضه‌سنه مالك اولوب، منابعنه قدر چيقمقده‌در.

نيلاند (Nyland) روسيه‌ده فينلانده بيوك دوقه‌لغنك ايالات جنوبيه‌سندن اولوب، غرباً آبو، شمالاً تاواستهوس، شمال شرقى طرفندن سنت ميشل، شرقاً ويبورغ ايالتلريله ، جنوباً دخى فينلانده كورفزيله محدوددر . مساحهٔ سطحيه‌سى ١١٨٧٢ مربع كيلومتره واهاليسى ٢١٨٥٢٤ كشيدر . مركزى (هلسينغفورس) اولوب، ايالت ٤ قضايه منقسمدر . كوللرى چوقدر.

نيلكيرى (Nilghiri) يعنى «كوك طاغلر» هندستانك دكن جهتنده وميسور راجه‌لغنك جنوبنده اوله‌رق مدراس اداره‌سنده برصره طاغلر وبريوكسك يايله اولوب، شمالاً (كات) سلسله‌سنه مربوط اولديغى حالده، غرباً مليبار وجنوباً كويمباتور اووه‌لرينه حاكمدر . اك يوكسك ذروه‌سى مركزنده بولنان (دودابتا) طاغى اولوب، ١٦٧٠ متره ارتفاعى واردر . (مويار) و (بهاوانى) اسملرنده ايكى طاغ

اتمكارندن نبعان ايدوب ، (كاورى) ايرماغنه دوكلك اوزره، شرقه طوغرى جريان ، واجتماع ايدولر .

— نيلكيرى يايله‌سى مدراس اداره‌سنه تابع برسنجاق صورتنده اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٤٧٨ مربع كيلومتره واهاليسى ٩١٠٣٤ كشيدر.

نيلوفر { جنتمكان سلطان اورخان غازى حضرتلرينك زوجه‌سى وغازى سليمان پاشا ايله خداوندكار سلطان مرادخانك والده‌سيدر. يار حصار تكفورينك قيزى اولوب، ٦٨٩ده بيله‌جك تكفورينه ويرلمك اوزره ترتيب اولنان دوكونه، سوٴقصد نيت خائنانه‌سيله، غازى سلطان عثمان دخى دعوت اولنه‌رق، محبى بولنان كوسه ميخال طرفندن آكاه ايدلمكله، حيله‌يه قارشى حيله استعمال ايده‌رك، بيله‌جكى ضبط، وكلينى اسير ايده‌رك، اوغلى سلطان اورخان غازى‌يه تزويج بيورمشيدى . نيلوفرخاتون شرف اسلامله مشرف اولوب، خيراته مائله اولمغله، بروسه اووه‌سنده آقان چايك اوزرنده بركوپرى ياپديرمغله ، نهر مذكور كندى اسميله تسميه اولنمشدر .

نيلوفر { خداوندكار ولايتنك بروسه سنجاغنده برنهردر، كه كشيش طاغندن وبروسه شهرينك اطرافندن اينن صولردن پاتنشكل، بروسه اووه‌سنده شرقدن غربه جريانله، آپولونيه كولنك شمالندن كچه‌رك ، ميخاليچ نهرينه دوكيلور. مجراسى ٨٠ كيلومتره قدر اوزوندر .

نيلى { (ابوسهل سعيد بن عبدالعزيز) مشاهير اطبا وادبادن اولوب، « اختصار كتاب المسائل لحنين » ، « تلخيص شرح جالينوس لكتاب الفصول » ، « نكت من شرح الرازى » وسائر تأليفاتى وخيلى اشعارى واردر .

نيلى { (سعد بن احمد المكى) مشاهير ادبا وشعرادن اولوب، تشيعله مشهور ايدى، واكثر اشعارى مدح اهل بيت نبوى حقنده‌در . ٥٩٢ تاريخلرنده بغدادده طقسان ياشنى متجاوز واعمى برپير فانى ايدى. شو بر ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر .

قمر اقام قيامتى بقوامه
لم لايجود لمهجتى بذمامه
ملكته كبدى فاتلف مهجتى
بجمال بهجته وحسن كلامه

نيلى { عثمانلى شعراسندن ايكى كشينك مخلصيدر :

بريجيسى (لطفى بك زاده — افندى) طريق قضايه سالك اولوب، اونبجى قرن هجريده ازمير قاضيسى ايدى . شوبيت اونكدر :

داغلر كم سوزش مهركله يقدم سينه‌يه
دلده عشقك كنجى وارمهر اوردم اول كنجينه‌يه

— ايكنجيسى (احمد — افندى) روم ايلى قاضيعسكرلكى پايه‌سنى احراز ايتدكدن صكره، ١١٥١ تاريخنده وفات ايتمشدر . شومطلع اونكدر:

هنكام وصال عاقبت اغياره‌ده قالمز
انجامه ايرر موسم كل خاره‌ده قالمز

نيروز { سجستانه ويابرناحيه‌سنه ويريلن اسمدر .

نيمك { وفلمنكجه نيمكن (Nimègue, Nimegen) فلمنكك (كلدره) ايالتنده و (آرنهم)ك ٢١ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (وال) نهرينك صول كنارنده قضا مركزى برشهر اولوب، ٢٤٩٨٥ اهاليسى، برقاچ فابريقه‌سى وايشلك تجارتى واردر . اسكى برشهر اولوب، شارلمان زماندن قالمه بعض آثارى واردر. استحكاماتى اخيراً هدم اولنه‌رق، تفرجكاهلره تحويل اولنمشدر.

نيمن { (Niemen) روسيه‌نك شمال غربى قسميله پروسيه‌ده جريانله بالطيق دكيزينه دوكيلور برايرماق اولوب، روسيه‌نك (مينسك) ايالتنده بتاقلق اورمانلرده نبعانله، شمال غربى‌يه طوغرى جريانله، اوسا، سولا ، بيستراپه، ايسلوچ چايلرينى اخذ، ومذكور ايالتى (ويلنو) ايالتندن تفريق ايتدكدن صكره ، مذكور ويلنو ايالتنه دخول ايله، جنوب غربى‌يه طوغرى دونه‌رك، بوايالتك غرب جنوبى كوشه‌سنى شق ايله ، صاغ وصولدن برقاچ چاى بعدالاخذ، غرودنو ايالتنه دخول ايدر؛ واوراده غرب شمالى‌يه طوغرى دونه‌رك، صولدن برقاچ چاى اخذ ايله، غرودنو شهرى ايچندن بعدالمرور، شماله طوغرى دونوب، ويلنو ايله سووالكى ايالتلرينك حدودينى بعدالتفريق، غربه طوغرى دونه‌رك ، مذكور سووالكى ايله قوونو ايالتلرينك حدودينى آيرير ، وصاغدن ويلا، نوويا، دوبيسه نهرلرينى بعدالاخذ، پروسيه‌يه كيرر؛ و(ممل) اسميله (تيلسيت) شهرندن بعدالمرور، صولدن اوچ قول تفريق ايدر، يعنى درت آغزدن

بالطیق دکیزندن بر دیل ایله آیرلمش اولان (قاریشس هالف) کولنه دوکیلور. مجراسی ۷۰٤ کیلومتره اوزون اولوب، ۸۵ کیلومترەلکی پروسیه داخلندەدر. حوضەسی ۹۰۵٤۸ مربع کیلومتره وسعتندەدر.. غیرسفائنه صالح اولوب، آنجق قیشین برقاچ آی طوڭمش حالنده بولنیور.

نیمه (Nîmes) فرانسەنڭ جنوب شرقی جهتنده وپاریسڭ ٥٨٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده (غارد) ایالتنڭ مرکزی برشهر اولوب، ۷۱۶۲۳ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، مربی ومربیەلر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمین ودارالمعلماتی، پروتستانلره مخصوص بیوك کلیسا ومکتبلری، آقادمیەسی، آثار عتیقه وتاریخ طبیعی موزەسی، ۵٥۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانەسی، شال، خالی، مفروشاته مخصوص منسوجات، ابریشیم وساٸره فابریقەلری، دمیرخانه ودوکمخانەلری وایشلك تجارتی واردر. اسکی برشهر اولوب، رومالیلردن قالمه برچوق آثارعتیقەسی واردر.

نینغ پو (Ning-Po) چینڭ شرق جهتنده (چەکانغ) ایالتنده و(هونغ جوافو) نڭ ۱٦۰ کیلومتره شرق جنوبیسندە سنجاق مرکزی برشهر واسکله اولوب، ۳۰۰۰۰۰ قدر اهالیسی، کوزل لیمانلری، سیرسفاٸنه صالح ایکی نهریله متعدد جدوللری، استحکاماتی، پك کوزل وصاغلام هواسی واطرافنده پك منبت اراضیسی واردر. تجارت وفن حرب نقطهٔ نظرندن پك مهم بریردر.

نینغ تیاؤلیانغ (Ning-Tiao-Leang) مغولستانڭ (اوردوس) ایالتنده ومشهور سدڭ ۲۵ کیلومتره طیشاریسنده ۳۷°٤۰′ عرض شمالی ایله ۱۰۵°۳۰′ طول شرقیده برشهر اولوب، مقدما پك بیوك ومعمور ایکن، تونغان مسلمانلرینڭ قیامی صرەسنده خراب اولمشدر.

نینغ چئو (Ning-Tcheou) چینده بواسمله اوچ شهر اولوب، بری شرق جهتنده (کانغسی)، بری شمال غربی جهتنده (قانسو)، بریده غرب جنوبی جهتنده (یونان) ایالتندەدر.

نینغوته (Ningouta) چینده مانجوریەنڭ (کیرین) ایالتنده وکیرینڭ ۲٦۰ کیلومتره شرق شمالیسنده اولەرق (سونغاری) نهرینه تابع (خورقه) چایی اوزرنده برشهراولوب، ٦۰۰۰۰ اهالیسی وروسیه وجاپونیه ایله تجارتی واردر.

نینغ هیا (Ning-Hia) چینڭ (قانسو) ایالتنده وبیوك سدڭ منتهای غربیسنده برشهر اولوب، نفس چین ایله مغولستان آرەسنده ایشلك تجارتی واردر. چنکیز خان طرفندن تخریب اولنمش ایسەده، یکیدن اعمار اولنمشدر.

نینوس (Ninus) آثور حکمدارلرندن اولوب، میلادعیسی (علیه السلام) دن ۱۹٦۸ سنه اول پدری بلوس (یاخود بعل) ه خلف اولمش؛ وپدری بابلستانی ضبط ایتمش اولدیغی کبی، کندیسی دخی عربلرله بالاتفاق، مدیه یعنی ایرانڭ قسم شمالیسنی وبلخی ضبط ایتمش؛ وبلخڭ فتحنده یاردیمی اولان سردارلرندن برینڭ زوجەسی سمیرامیس (ملکه شاه مریم) اسمنده عاقله وشجیعه برقادینی تزوج ایتمشیدی. پایتخت اولان (نینوی) شهرینی توسیع وتزیین ایدەرك، کندی اسمنه نسبتله بواسمله تسمیه ایلمشیدی. ۵۲ سنه حکومت سوروب، قبل المیلاد ۱۹۱٦ تاریخنده، ظن اولندیغنه کوره، زوجەسی طرفندن مسموماً وفات ایتمش؛ ومرقومه سمیرامیس یرینه تخته کچمشدر. — بونڭ اوغلی اولان بر ایکنجی نینوس سمیرامیسی قتل ایله، آثور تختنی ضبط ایتمش؛ و۳۸ سنه حکومت سورمشدر. کندیسی واخلافی کوشك آدملر ایدی.

نینووه (Ninove) بلجیقەنڭ شرقی فلاندره ایالتنده وآلوستڭ ۱۱ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ٦۷٤۰ اهالیسی ودانتله ایله غانت وساٸره فابریقەلری واردر.

نینوی (Ninève) اسکی آثور خطەسنڭ مرکزی وآثور دولتنڭ پایتختی برشهر قدیم اولوب، دجلەنڭ صول کنارنده وبابلڭ ٤۰۰ کیلومتره شمالنده واقع ایدی. خرابەلری شمدیکی موصلڭ قارشیسنده قیونجق ونبی یونس علیه السلام حضرتلرینڭ مرقد شریفی جوارنده کشف اولنمشدر. پك قدیم برشهراولوب، میلادعیسی(عم) دن ۲٦٤۰ سنه اول (آثور) طرفندن تأسیس، وقبل المیلاد ۱۹٦۸ تاریخلرنده (نینوس) طرفندن توسیع وتزیین

اولمش ایدی. معموریتی زماننده ٤٥ کیلومتره محیط دائره‌سی، ٣٠ متره ارتفاعنده سورلری و ٧٠ متره یوکسکلکنده قله‌لری اولوب، ٦٠٠٠٠٠دن زیاده اهالی ایله مسکون ایدی. پك بیوك ومصنع سرایلر، قنادلی آرسلان وسائر حیوانات موهومه هیکللری، مرمر اوزرینه قبارتمه رسملر و «میخ یازیسی» دینلن (کونیفورم) خطیله محرر طاشلر نینوینك اك باشلی آثارندن اولوب، جمله‌سنده بر آغرلق مشاهده اولنور. نینوی میلاد عیسادن ٦٢٥ سنه اول ایرانیلر طرفندن تخریب اولنوب، مع‌هذا فتوحات اسلامیه دورینه‌دك کوچك برقصبه حالنده باقی ایدی. بعده موصل شهرینك تأسس وکسب معموریت ایتمسی نینوینك وجودینه حاجت براقمامغله، بسبتون مفقود اولوب، آثار عتیقه‌سی طوپراغك آلتنده قالمش؛ وبوندن برقاچ تپه حاصل اولمشدر. سور ایچنده اولان شهردن بشقه اطرافنده بر طاقم معمور محله‌لری وخیلی اوزاقلرده سرایلر وسائر آثار عمرانی وار ایدی. اك اول فرانسز قونسلوسی موسیو (بوتا) ١٨٤٣ ده وبعده موسیو (پروت) ودیکرلری واك زیاده انکلتره‌نك موصل قونسلوسی موسیو (لایارد) قیونجق دینلن تپه‌ده وخرساباده حفریات اجرا ایده‌رك، نینوینك برخیلی آثارینی میدانه چیقارمشلردر.

نیوآرق (Newark) ممالك مجتمعه‌نك (نیوجرسی) حکومتنده و (ترنتون)ك ٧٧ کیلومتره شرقنده (اسکس) قونتلغنك مرکزی بر شهر اولوب، نیویورق خلیجنك شعباتندن برینك کنارنده واقعدر. بیوك و تجارتکاه بر شهر اولوب، ١٨١٨٣٠ اهالیسی، بیوك آیاق قابی وسائره فابریقه‌لری، متعدد دمیر یول خطلریله جدوللری وپك ایشلك تجارتی واردر. نیویورقدن بر نهرله آیرلمش اولوب، ایکیسی برشهر کبیدر.

— بو اسمله ینه ممالك مجتمعه‌نك اوهیو حکومتنده و اوهیو نهرینه تابع (لیکینغ) نهری ایکی قولنك محل تلاقیسنده قونتلق مرکزی بر قصبه اولوب ١٠٦١٥ اهالیسی وکمور، ذخیره وحیوانات تجارتی واردر.

نیوآرق (Newark) انکلتره‌نك نوتینغهام ایالتنده ونوتینغهامك ٢٧ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ١٤٠٨٥ اهالیسی وبز، بیره، زراعت ماکینه‌لری وسائره فابریقه‌لریله دمیر و باقیر دوکمخانه‌لری و ایشلك ذخیره وکمور تجارتی واردر.

نیو بدفورد (New Bedford) ممالك مجتمعه‌نك مساچوست حکومتنده وبوستونك ٨٠ کیلومتره جنوبنده (بریستول) قونتلغنك مرکزی بر شهر اولوب، ٢٦٨٧٥ اهالیسی، ٢٥ مکتبی، ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، متعدد فابریقه‌لری و بالینه صیدینه مخصوص سفائنی واردر.

نیو برونسویق (New Brunswik) ممالك مجتمعه‌نك (نیوجرسی) حکومتنده و ترنتونك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده میدلسکس قونتلغنك مرکزی بر قصبه اولوب، ١٧١٦٥ اهالیسی، فلمنك پروتستانلرینه مخصوص مکتبیله بوکا ملحق ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، ١٢٠٠٠ جلدی حاوی دیکر بر کتبخانه‌سی ومختلف فابریقه‌لری واردر. — [«برونسویق (یکی —)» ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

نیوبورغ (Newburg) ممالك مجتمعه‌نك نیویورق حکومتنده و (آلبانی)نك ١٣٠ کیلومتره جنوب غربیسنده (اورانژ) قونتلغنك مرکزی بر قصبه اولوب، ١٨٠٥٠ اهالیسی وبرچوق فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

نیوبوری (Newbury) انکلتره‌نك (برسك) قونتلغنده و (ریدینغ)ك ٢٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده برقصبه اولوب، ٧٠١٥ اهالیسی واردر.

نیوبوری پورت (Newburyport) ممالك مجتمعه‌نك مساچوست حکومتنده وبوستونك ٥٣ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق و (مریماق) نهری اوزرنده (اسکس) قونتلغنك مراکزندن بر قصبه اولوب، ١٤٥٣٥ اهالیسی، نهر مذکورده لیمانی، متعدد فابریقه‌لری وموررینه آوینه مخصوص سفائنی واردر.

نئوپتولم (Néoptolème) اپیر خطهٔ قدیمه‌سنك حکمدارلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی قبل المیلاد ٨٦١ تاریخنده

سركاره كلمش؛ ومشهوره اولمپیاسك پدری بولنمشدر.
— ایكنجیسی مشهور پیروسـك غیبوبتنده تختی
غصب ایدوب، قبل المیلاد ۲۹۵ تاریخنده مرقوم
طرفندن قتل اولنمشدر.

نیوپورت (Newport) یعنی «یكی لیمان» ممالك مجتمعه نك كنتوكی حكو-
متنده وفرانقفورتك ۱۰٦ كیلومتره شمال شرقیسنده
اوله رق اوهیو نهری كنارنده و (لیكینغ) نهرینك
ملتقاسنده قونتلق مركزی بر قصبه اولوب،
۲۰٤۳٥ اهالیسی، قارشیلرنده كی (سینسیناتی)
و (قوویغتون) شهرلریله اختلاطی موجب مذكور
ایكی نهرك اوزرنده ٤ كوپریسی و بیوك معادن
دوكمخانه لری واردر. مذكور ایكی شهر ایله برابر
حقیقتده برشهر حكمنده اولوب، برلكده ۳۲٥۰۰۰
اهالیسی واردر.
— ینه ممالك مجتمعه نك (رودایسلاند) حكو-
متنده و (پرووبدانسه) نك ٤۰ كیلومتره جنوب
شرقیسنده دخی بو اسمله قونتلق مركزی بر قصبه
اولوب، ۱٥٦۹٥ اهالیسی، كوزل لیمانی، صاغلام
هواسی ۲۰۰۰۰ و ۱٥۰۰۰ جلدی حاوی ایكی
كتبخانه سی واستحكاماتی واردر.

نیوپورت (Newport) انكلتره نك (مونموت) قونتلغنده ومونموتك
۳۲ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله رق (اوسق)
نهری اوزرنده وبونك (سورن) ه دوكلدیكی محلدن
۷ كیلومتره یوقاریده بر قصبه اولوب، ۱۰٤۲٥
اهالیسی، دمیرخانه لری ودمیر، قلای وكوراخراجاتی
واردر.
— بو اسمله انكلتره ده وممالك مجتمعه ده برقاچ
كوچك قصبه دخی واردر.

نیوتون (Newton) انكلتره نك وبتـون عالمك اك بیوك علماء ریاضیوننندن
اولوب، ۱٦٤۲ ده غرانتهام قربنده (وولستروپه)
قصبه سنده طوغمش، و ۱۷۲۷ ده وفات ایتمشدر.
۱٦٦۰ ده قامبریج دار الفنوننه كیروب، دوقتور
(بارروو) دن علوم ریاضیه یی تحصیل ایتمش؛ وچوق
كچمه دن بو فنونده معلمی كچوب، ۲۳ یاشنه وارمه-
دن، بیوك كشفیاته موفق اولمش ایدی. ۱٦٦٦ ده
وبا سـببیله قامبریجی تركله، مسقط رأسی اولان
چفتلكنه چكیلوب، اوراده بر الما آغاجنك آلتنده
اوتورور كن، بر المانك دوشدیكنی كورمكله، هیئت
جدیده نك اساسی حكمنده اولان (جاذبهٔ عمومیه)
قاعده سنی كشف ایتمشدی. ۱٦٦۷ ده قامبریج
دار الفنونی مجلس اعضالغنه و ۲ سنه صكره وفات
ایدن معلمی یرینه دارالفنونده علم البصر معلملكنه
نصب اولنه رق، اثنای تدریسده كندی كشفیاتنی
دخی نشر ایدردی. ۱٦۷۲ ده لوندره جمعیت
علمیه سی اعضالغنه قبول اولنه رق، كشفیاتنی پیدرپی
بوجمعیته یازمغه باشلامش ایسه ده، رقیب وحسود-
لری ورفیقی بولنمش اولان (هوق) اعتراضدن
خالی قالمدقلرندن، نهایت اختیار سكوته مجبور اولمش
ایدی. قامبریج دارالفنونی طرفندن ایكی دفعه
پارلمنتو اعضالغنه انتخاب اولنمش ایسه ده، امور
سیاسیه ده بر كونه فوق العاده لك كوستره مه مشدر.
۱٦۹۲ ده حریقزده اولوب، بر چوق اوراقی یانمغله،
بوندن می یوقسه كثرت مشاغل ذهنیه دن می شعورینه
بر آز رخاوت كلمش؛ وفیما بعد یالكز اولكی كشفیاتنی
نشر ایله مشغول اولمشدر. ۱٦۹٦ ده ضربخانه
مدیریتنه نصب اولنوب، ۱۷۰۳ ده لوندره جمعیت
علمیه سی طرفندن رئیس انتخاب اولنمش؛ ووفاتنه دك
بو ریاستی محافظه ایتمش ایدی. پارس آقادمیاسی
طرفندن دخی اعضالغه قبول اولنمشدی. ضیانك
حلی ورؤیتك قواعد اساسیه سی دخی نیوتونك جملهٔ
كشفیاتندندر. كندی اسمیله یاد اولنور بر دوربینك
دخی موجدیدر. بو كشفیاته نصل موفق اوله بیلدیكنی
صورانلره: «دائماً دوشونمكله» جوابنی ویرمشیدی.
علوم ریاضیه، هیئته، فن بصره وسائر فنونه دائر
لاتین وانكلیز لسانلرنده متعدد تألیفات عظیمه
ومعتبره سی واردر. بعض كشفیات حقنده آلمانیه
حكماسندن (لیبنیچ) ایله خیلی معارضه لری اولمشدی.

نیوجرسی (New Jersey) ممالك مجتمعه نك جماهیر شرقیه سندن اولوب،
شمالاً و شمال شرقی طرفندن نیویورق، غرباً
پانسیلوانیه، غرب جنوبی طرفندن دلاواره حكو-
متلریله، شرقاً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محدوددر.
۳۸° ٥٦´ ایله ٤۱° ۲٤´ عرض شمالی و ۷٦° ۱٤´
ایله ۷۷° ٥۳´ طول غربی آره لرنده ممتد اولوب،
مساحهٔ سطحیه سی ۲۰۲٤۰ مربع كیلومتره واها-
لیسی ۱٤٤٤۹۳۳ كشیدر، كه هر مربع كیلومتره
باشنه ۷۱ كشی دوشر. مركزی (ترنتون) ایسه ده،
اك بیوك شهرلری (نیوآرق) ایله (جرسی سیتی) در.

اراضیسی دوز و آلچق اولوب، یالکز منتهای شمالنده ٣٠٠ ونهایت ٤٥٠ مترهلك ارتفاعه قدر یوکسلن بعض تپهلری وساحلده قیالق سدلر تشکیل ایدر آلچق طاغلری واردر. (دلاوار) ایرماغی مملکتك حدود شرقیهسنی تفریق ایدوب، منصبنده آچیلان واسع واوزون خلیج دخی جنوبدن (نیو جرسی)یی تحدید ایتدیکندن، ایچ طرفلردن دیکر انهار بو مملکته کلهمیوب، یالکز داخل مملکتده نبعانله شرقه طوغری آقهرق بحر محیط اطلاسی‌یه دوکیلور بعض کوچك انهار واردر. هواسی معتدل اولوب، مسافهسنك آزلغیله برابر، شمال جهتیله جنوب جهتنك هواسی آرهسنده ایکی درجه فرق بولنیور. جنوب جهتنده بتاقلقلر زیادهجه اولمغله، شمال طرفنك هواسی دها صاغلامدر. طوپراغی قوملق وآز منبت ایسهده، زراعتك فنه تطبیقاً اجراسی سایه‌سنده خیلی محصولات آلنوب، باشلیجهلری برنجی درجه مصر، ایکنجی درجهده بولاف ایله بتاته، اوچنجی درجهده دخی بغدای، چاودار وآز مقدارده آرپه ایله توتون، اوت وسائرهدن عبارتدر. حیوانات اهلیهسی برنجی درجهده صیغیر، ایکنجی درجهده طوموز واوچنجی درجهده قیون وسائرهدن عبارتدر. اورمانلری چوق اولوب، اك کثرتلی آغاجلری چام وایکنجی درجهده میشه، جوز و سائرهدر. الما وشفتالی ایله سائر میوهلری چوق اولوب، میوه وسبزه باغچهلری اهالیسنك اك زیاده مشغول اولدقلری شیلردندر. معادنی دمیر، چنقو وسائرهدن عبارتدر. صنایعجه ممالك مجتمعهنك اك ایلری بولنان یرلرندن اولوب، اك زیاده معادنه متعلق دوکمخانه ودمیرخانهلرله ماکینه فابریقهلری وایکنجی درجهده شکر و منسوجات مختلفه فابریقهلریله باصدیرمه وسائره اعمالخانهلری بولنیور. بالیقچیلق وکمیجیلك دخی اهالئ مملکتك اك زیاده اشتغال ایتدکلری شیلردن اولوب، مملکتك جمعاً ١٦٢١٠٤ طونیلاتو استیعابنده ١٧٠٢ سفینهسی واردر. تجارتی بالطبع محصولات زرعیه و صناعیهسنه تابع اولوب، پك ایشلکدر. سواحلی چوق اولدیغی کبی، دلاوار نهری دخی مملکتك آرقهسندن تا یوقاری‌یه قدر سیر سفائنه صالح اولمغله برابر، دمیر یوللری دخی چوق وهر طرفه منشعب اولوب، وسائط نقلیهسی مکملدر. اهالیسنك قسم کلیسی بیوك برتانیه مهاجرلرینك احفادندن عبارت (یانکه) جنسنه منسوب اولوب، ٤٠٠٠٠ قدر زنجی دخی واردر. حکومت ٢١ قونتلق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، ٤٠٠٠دن زیاده اهالیی جامع ٢٨ شهر و قصبهسی واردر. اوچ سنه مدتله انتخاب اولنور ٢١ اعضادن مرکب برهیئت اعیانیله بهر سنه انتخاب اولنور ٦٠ اعضادن مرکب مجلس مبعوثانی واردر. ممالك مجتمعهنك مجلس عمومیسنه ٧ اعضا کوندرمك ورئیسك انتخابنه ٩ رأی ویرمك حقنی حائزدر.

نیورت (Niort) فرانسهده پاریسك ٣٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده «ایکی سوره» ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ١٩٧٥٠ اهالیسی، داخلی مکتبی، دار المعلمانی، موزهسی، ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانهسی، علوم و فنون جمعیتی، کوزل عمومی باغچهسی، مشهور فدانلقلریله سبزه باغچهلری ودباغخانهلریله فانت فابریقهلری واردر.

نیورنه (Nivernais) فرانسهنك وسطلرنده برخطهٔ قدیمه اولوب، شمالاً شامپانیه، غرباً بری، جنوباً بوربونه، شرقاً دخی بورغونیه ایله محدود ایدی. شمدیکی (نیوره) ایالتندن عبارت ایدی. [«نیوره» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

نیوقاستله (Newcastle) یعنی «یکی قلعه» انکلترهده لوندرهنك ٤٠٠ کیلومتره شمال غربیسنده (تینه) نهری اوزرنده وشمال دکیزی ساحلندن ١٢ کیلومترهلك مسافهده (نورتومبرلاند) قونتلغنك مرکزی برشهر اولوب، ١٨٦٣٠٠ اهالیسی، اسکی برقلعهسیله برچوق کلیسالری وسائر جسیم ابنیهسی، طب، علوم طبیعیه، فنون، معادن مکتبلری، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبلری، متعدد خستهخانه ودار العجزهلری، نهرك اوزرنده آلتلرندن کمیلر دیرکلریله برابر یکه‌بیلهجك درجهده یوکسك اوچ آصمه کوپریسی، اطرافنده کلیتلی کومور معدنی، اك بیوك کمیلرك دخی سیرینه مساعد اولان نهرك کنارلرنده کوزل رختملری، دوکمخانهلری، دمیرخانهلری، جام، پورسلن وسائره فابریقهلری وپك ایشلك تجارتی واردر.

— بو اسمله آوسترالیهنك یکی جنوبی والس مهاجرنده و (سیدنی) نك ١٢٢ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی وکلیتلی معدن کوموریله ذخیره اخراجاتی واردر.

— دیكر انكلیز مستملكاتنده دخی بو اسمله بعض كوچك قصبه‌لر بولنیور.

نیوس { وانكلیزجه نویس (Nieves, Nevis) آنتیل جزایر صغیره‌سندن انكلتره‌یه تابع اولان (لیوارد ایسلاند) ونام دیكرله «روزكار آلتی» آطه‌لرینك بری اولوب، ١٧° ٧′ ٥٢″ عرض شمالی ایله ٦٤° ٥٧′ ٤٣″ طول غربیده واقعدر. همان دائروی الشكل اولوب، قطری ١٠ كیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ١١٨ مربع كیلومتره‌در. ١٠٥٢ متره یوكسك بركانی الاصل برطاغی واردر. ساحل غربیسنده (چارلستوون) نامیله بركوچك اسكله‌سی ولیمانی واردر. طوپراغی پك منبت ومیاه جاریه‌سی چوق اولوب، كلیتلی شكرقامشی وسائره حاصل اولور. حیوانات اخراجاتی دخی واردر. اهالیسی ١٢٠٢٦ كشیدر.

نیوله { (Nivelle) بلچیقه‌نك جنوبی برابانت ایالتنده و بروكسه‌لك ٣٤ كیلومتره جنوبنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی وپاموق منسوجات ایله دانتله وسائره فابریقه‌لری واردر.

نیو هامپشیر { (New Hampshire) ممالك مجتمعه‌نك شرق شمالی جهتنده‌كی جماهیرندن اولوب، شرقاً منه جمهوریتیله، شرق جنوبی جهتندن بحر محیط آطلاسی ایله، جنوباً مساچوست، غرباً ورمونت جمهوریتلریله، شمالاً دخی قناده ایله محدوددر. ٤٢° ٤٠′ ایله ٤٥° ٢٥′ عرض شمالی و٧٣° ایله ٧٤° ٥٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤١٠٠ مربع كیلومتره واهالیسی ٣٧٦٥٣٠ كشیدر، كه هر مربع كیلومتره باشنه ١٦ كشی دوشر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق و قیالق اولوب، یالكز دكیزه قریب اولان جنوب شرقی قسمی دوزدر. سواحلی قوملق وقیالق اولوب، قویلریله برون وشبه جزیره‌لری چوقدر. جبالندن شمال جهتنده‌كی واشینغتون طاغنك ١٩١٧، و جنوب جهتنده‌كی (مونادنوق) طاغنك ١١٣٣ متره ارتفاعی واردر. كوللری ده چوق اولوب، بونلرك بیله دیبلری قیادن عبارتدر. بیوجكلری ٤٠٠ وپك كوچكلری ٦٠٠ راده‌لرنده اولوب، اك بیوكلری (وینیپیسوجی) كولیدر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، (قونكتیقوت) ایرماغی حدود غربیه‌سنی آریور، و (پیسقاتاقوآ) نهری حدود شرقیه‌سنده آقیور، (مریماق) ایرماغی‌ده مملكتك اورته‌سندن آقوب، مذكور بیوك كولك‌ده برآیاغی آلیور. هواسی سرت وسریع التحول اولوب، حرارت ٣٧ درجه‌یه قدر چیقار، وبرودت جیوه طوكه‌جق دركه‌یه قدر اینر. طوپراغی یالكز بعض وادیلرده جزئی صورتده منبت اولوب، باشلیجه بتاته و ایكنجی درجه‌ده بولاف، مصر وپك آز مقدار بغدای، آرپه وسائر حبوبات حاصل اولور. اوتی وسبزه‌سی زیاده‌جه‌در. طاغلرده حال طبیعیده اوله‌رق اورمانلر چوق اولوب، باشلیجه اشجاری چام انواعندن ویالكز آلچق یرلرده میشه، كوركن، جوز، فندق وسائره‌دن عبارتدر. آلتون، كومش، باقیر، دمیر، قورشون كبی معادنی واریسه‌ده، چیقاریلانلری اوقدر اهمیتلی دكلدر. حیوانات اهلیه‌سی همان مساوی مقدارده صیغیر ایله قیوندن وآزمقدارده سائر حیواناتدن عبارتدر. صنایعی پك ایلری اولوب، اك زیاده پاموق وپوك قاریشیق منسوجات اعمالندن عبارتدر. مركزی مریماق نهری اوزرنده‌كی (قونقورد) بلده‌سی ایسه‌ده، اك بیوك وتجارتگاه شهری ینه نهر مذكور اوزرنده واقع (مانچستر) شهریله (پورچوت) اسكله‌سیدر. ١٢ اعضادن مركب هیئت اعیانیله برمجلس مبعوثانی اولوب، كرك بونلرك اعضاسی وكرك رئیس حكومت معاونی ومجلس اداره‌یی تركیب ایدن ٥ اعضا ایله محاكم اعضاسی هرسنه طوغریدن طوغری‌یه اهالی طرفندن انتخاب اولنور. عمومی مجلسه ٢ اعضا انتخاب ایتمك ورئیسك انتخابنه ٤ رأی ویرمك حقنی حائزدر.

نیوهاون { (New Haven) ممالك مجتمعه‌نك قونكتیقوت حكومتنده وهارتفوردك ٥٦ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق اوچ كوچك نهرك دوكلدیكی برخلیجك ایچنده سنجاق مركزی برشهرواسكله اولوب، ٨١٢٩٨ اهالیسی، كنیش وقره آغاجلر وچنارلرله مزین سوقاقلری، واسع میدانلری، شهری شق ایدن اوچ نهرك اوزرنده كوزل كوپریلری، ریختملری، ١٠٦ معلمی و١٠٣٠ شاكردی اولان اسكی بردارالفنونی، علم الارض، علم معادن وتاریخ طبیعی نمونه‌لرینی دخی حاوی مكمل موزه‌سی، بیوك كتبخانه‌سی وپك ایشلك تجارتی واردر.

نیویورق (New York) ممالك مجتمعه‌نك و بتون آمریقانك اك بیوك
شهری اولوب، لوندره و پاریسدن صکره کره ارضك
اوچنجی شهریدر. همنامی اولان حکومتك ساحلنده
واقع (مانهاتان) شبه جزیره‌سی اوزرنده مؤسس
اولوب، غرباً (هودسون) ایرماغیله (هوبوکن)
و (جرسی سیتی) و بونلرك آرقه‌سنده (نیوآرق)
قویی ایچنده بولنان (نیوآرق) و (الیزابت)
شهرلرندن، شرقاً و جنوباً دخی (ایست ریور)
بوغازیله (لونغ ایسلاند) جزیره‌سی اوزرنده بولنان
(بروقلین) شهرندن آیرلمشدر. بو آلتی شهرك همان
هر بری آیری بر حکومته تابع ایسه‌لرده، آنجق
نهر مجراسیله و طار بر بوغازله بربرلرندن آیرلمش
اولوب، امور و معاملات تجاریه‌لری مشترك
اولدیغندن، و بینلرنده‌کی مسافه و آیریلق نفس
استانبول ایله غلطه و اسکدار و قاضی‌کوی آره‌سنده‌
کندن دخی آز اولدیغندن، جمله‌سنك و هله دردینك
یعنی نیویورق، بروقلین، جرسی‌سیتی و هوبوکنك
برشهر عد اولنمسی اقتضا ایدر. نفس نیویورقك
١ ٥١٥ ٣٠١، مذکور اوچ شهرله برلکده
٢ ٥٥٦ ٤٢٤ و آلتیسی برابر ٢ ٧٦٣ ٢٥٤ اهالیسی
واردر. مرکزی ٤٠°٤٢′٤٤″ عرض شمالی
و ٧٦°٢٠′٣٨″ طول غربیده اولوب، همان مادرید
و ناپولینك عرضنده واقعدر. شهرك جنوبنده
هودسون نهریله ایست ریور بوغازی برلشوب،
کسب توسع ایده‌رك، کنیش بر قوی تشکیل
ایتدکدن صکره، ینه طارلاشه‌رق، قره ایله لونغ
ایسلاند آطه‌سی آره‌سنده قویك مدخلی اولان
و ١٢ کیلومتره وسعتی بولنان بوغازی تشکیل
ایدیور. بو قویك غرب جنوبی جهتنده بر طار بوغازله
ایچدن ایچه واقع (نیوآرق) قوینه کچیلیر، که بو کاده
سیرسفائنه صالح بر چوق جدوللر منتهی اولیور.
بو وجهله نیویورقك ایچدن ایچه برقاچ بیوك و صاغلام
لیمانی اولوب، هودسون نهری دخی تا بوقاریلره
قدر بیوك سفائنك ده سیرینه صالح اولدیغندن،
بو شهر تجارت بحریه‌جه دنیاده امثالسزدر، و بو سایه‌ده
بر عصر ظرفنده جسامتجه دنیانك اوچنجی و تجارتجه
لوندره‌دن صکره اوله‌رق ایکنجی شهری حکمنه
کچمشدر. لیمانك اطرافنده‌کی رختملری ٤٠ کیلومتره
طولنده‌در. شرق جهتی یعنی لیمان طرفی تجارت
یری اولوب، مغازیلرله بانقه و بورسه کبی دوائری
حاوی اولدیغی حالده، تجارتك وسعت و جسامتنه
نسبةً موقعی طار کلمکله، بتون ابنیه‌سی آلتی یدی
قاتلیدر. غرب طرفی اقامته مخصوص محله‌لری حاوی
اولمغله، اوجهتك سوقاقلری دها کنیش اولوب،
واسع میدانلری و عمومی باغچه‌لری واردر. نیویورق
ایله (بروقلین) آره‌سنده ایکی کیلومتره‌یه قریب
بویی اولان بر آصمه کوپری مواردانی تسهیل
ایدیور. هودسون نهری ایسه کوپری تمدید
اولنه‌میه‌جق درجه‌ده کنیش اولدیغندن، نهرك
آلتندن ایکی تونل حفر اولنمشدر. ٦٤ کیلومتره‌لك
مسافه‌ده بولنان (قروتون) کولندن دمیر کونکلرله
شهره صو اراقه ایدیلوب، هر طرفنه یتیشدیرلمشدر.
نیویورقك مؤسسات تجاریه‌سی پك مکمل اولدیغی
کبی، مؤسسات علمیه و خیریه‌سی دخی پك ایلری
اولوب، بری رسمی و بری خصوصی ایکی بیوك
دارالفنونی، آیریجه طب، حقوق و هندسه مکتبلریله
سائر مکاتب عالیه‌سی، دارالمعلمین و دارالمعلماتی، پك
منتظم مکاتب اعدادیه و ابتدائیه‌سی، یتیم و فقیر
چوجقلرك تعلیم و تربیه‌سنه مخصوص متعدد مؤسسات
خیریه‌سی، آقادمیالری، مختلف جمعیات علمیه‌سی،
عمله‌یه وارنجه‌یه قدر اصناف اهالی‌یه مخصوص
قرائتخانه‌لریله عمومی درسخانه‌لری، متعدد کتبخانه‌لری،
تاریخ طبیعی و علم الارض و سائر فنونله آثار عتیقه‌یه
مخصوص موزه‌لری، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی،
(صیتی‌هال) اسمیله تکمیل مرمردن یاپلمش جسیم
بر بلدیه دائره‌سی، لیمانده بر آطه اوزرنده کمرك
و قرانتینه دائره‌لری، دیکر بر کوچك آطه اوزرنده
حریت نامنه بر جسیم هیکلیله النده طوتدیغی بر بیوك
فناری، بری نیویورق حکومتنه و دیکری عموم
ممالك مجتمعه‌یه عائد ایکی ترسانه‌سی، استحکاماتی،
ایچلرندن بری ٣٠٠٠ سیرجی استیعاب ایدر ٣٠
قدر تیاتروسی و سائر اکلنجه یرلری واردر.
مطبوعاتی پك ایلری اولوب، پك چوق مطبعه‌لری
و یوزلرجه غزته و علمی و فنی رسائل موقوته
و مجموعه‌لری واردر. صنایع و تجارتی پك ایلری
اولوب، فابریقه‌لری ١٥٠٠٠، ایچلرنده ایشلین عمله
٢٥٠٠٠٠ و سنوی محصولات صناعیه‌سی ٢ ½
میلیار فرانق راده‌لرنده‌در. بتون ممالك مجتمعه
تجارتنك نصفی بو شهرده اجرا اولنوب، ادخالات

واخراجاتنك مجموعی ٤ ½ مليار فرانق راده‌لرنده‌در.
آنجق ياشايش پك بهالی اولوب ، فقراسی تعيشده
خيلی زحمت چكر ؛ وهواسی صاغلام ايسه‌ده،
ازدحامك كثرتندن وفقرانك سفالتندن طولايی
خسته‌لقلری چوقجه‌در . نيويورق شهری ١٦٢١ ده
فلمنكليلر طرفندن تأسيسله (يكی آمستردام) تسميه
اولنمش‌ايكن، ١٦٦٤ ده انكليزلرك الينه كچوب،
شمديكی اسميله تسميه اولنمش ؛ و١٧٨٣ ده ممالك
مجتمعه ارباب قيامنك ضبطنه كچه‌رك، همنامی اولان
جمهوريتك وبتون ممالك مجتمعه‌نك كرسیء حكومتی
اتخاذ اولنمش ايكن، ١٧٩٠ ده مركزيت عموميه
واشينغتونه ونيويورق حكومتنك مركزيتی آلبانی
شهرينه نقل اولنه‌رق، نيويورق صنايع وتجارته
سربست براغلمش ؛ واووقتدن بری سنه‌دن سنه‌يه
باعث حيرت برصورتله بيومكه دوام ايتمشدر .

نيويورق { حكومتی (État de New York) ممالك مجتمعه‌يی تركيب ايدن
جماهيرك شرق شمالی جهتنده بولنانلرندن اولوب، اك
بيوك معموره‌سی اولان ومقدما مركزی بولنان
شهر عظيمك اسميله تسميه اولنمشدر. شرقاً ورمونت،
مساچوست وقونكتيقوت حكومتلريله يعنی وقتيله
يكی انكلتره دينلان خطه ايله، شرق جنوبی طرفندن
بحرمحيط آطلاسی ايله، جنوباً نيوجرسی وپانسيلوا-
نيه حكومتلريله، غرب شمالی جهتندن مملكتی قناده‌دن
آيران اريه واونتاريو كولليله، بونلرك آره‌سنده‌كی
نياغاره نهريله وآياقلری اولان سنت‌لوران ايرماغيله،
شمالاً دخی قناده‌نك كبك حكومتی اراضيسيله
محدوددر. ٣٠′ ٤٠° ايله ٤٥° عرض شمالی و٧٤°
١١′ ايله ٢٠″ ٦′ ٨٢° طول غربی آره‌لرنده ممتد
اولوب ، مساحهٔ سطحيه‌سی ١٢٧٣٥٠ مربع
كيلومترو واهاليسی ٥٩٩٧٨٥٣ كشيدر، كه هر
مربع كيلومتره باشنه ٤٧ كشی دوشر . اراضيسی
عموميت اوزره دوز وآز عارضه‌لی اولوب، معهذا
(آلغانی) سلسله‌ء جبالنه مربوط برصره كوچك
طاغلر جنوب غربيدن شمال شرقی‌يه طوغری
اوزانه‌رق، برتقسيم مياه خطی تشكيل ايدر؛ ومملكتك
شرق شمالی طرفنده‌دها زياده يوكسله‌رك، (مارسی)
طاغی نامنی آلير، كه ارتفاعی ١٦٣٩ متره‌در .
بوسلسله‌نك برشعبه‌سی اولمق اوزره، نياغاره‌يه
طوغری دخی برصره تپه‌لر اوزانيور . مياه
جاريه‌سی وكوللری چوق اولوب . شرق شمالی
حدودنده بولنان وهربری بردكيز وسعتنده اولان اريه
واونتاريو كولليله بونلرك آره‌سنده اولوب، دنيانك
اك مشهور شلاله‌سنی تشكيل ايدن نياغاره نهرندن
وبتون اوبيوك كوللرك فضله‌ء مياهنی دكيزه كتورن
سنت لوران ايرماغندن بشقه، نيويورق حكومتنك
مذكور تقسيم مياه خطيله آيرلمش ايكی طاقم انهاری
اولوب ، برطاقمی واك بيوكلری شرق جنوبی‌يه
طوغری جريانله بحرمحيط آطلاسی‌يه، وكثرتلی
اولدقلری حالده جمله‌سی كوچك اولان ايكنجی طاقم
غرب شمالی‌يه طوغری جريانله مذكور بيوك كولله
وسنت لوران ايرماغنه، كه هر ايكی جهتدن
بحرمحيط آطلاسی‌يه دوكيلور . يالكز بركوشه‌سنك
مياه جاريه‌سی مكسيقه كورفزينه دوكيلن
ميسيسيپی‌يه تابع اوهيو نهرينه دوكلك اوزره،
جنوبه طوغری آقار. اك بيوك انهاری برنجی يعنی
طوغريدن بحرمحيط آطلاسی مائله‌سنده اولوب ،
برنجيسی (هودسون) نهريدر، كه صوبی چوق
وسير سفائنه صالح اولوب ، مركز حكومت اولان
(آلبانی) شهرندن وديكر برچوق معموره‌لرك
اوكندن بعدالمرور، نيويورق‌شهرينه واصل‌اوله‌رق،
خليجی دنيانك اك كوزل ليمانی تشكيل ايديور .
تابعلرندن اك مهمی (موهاوق) نهريدر. (دلاوار)
ايله (سوكهانه) ايرماقلری دخی اك بيوكلرندن
ايسه‌ده، مجرالرينك يالكز برقسملری بوجمهوريتده
اولوب ، بعده پانسيلوانيه‌يه كيررلر. كوللرك مائله-
سنده‌كی نهرلردن يالكز (بوفالو) اريه كولنده‌كی
منصبنده همنامی اولان شهرك مؤسس اولديغی
محلده تشكيل ايتديكی بيوك ليماندن طولايی ذكره
شاياندر . حدودده‌كی مذكور بيوك كوللردن ماعدا
داخل مملكتده برچوق كوللر بولنوب ، اك بيوكلری
(اونيده) و (قايوغه) در .

هواسی پك سرت وسريع التحول اولوب، يالكز
ساحلده‌كی كوشه‌سی دها معتدلدر . سائرطرفلرنده
يازين ميزان الحراره‌نك ٣٩ درجه‌يه قدر چيقديغی
و قيشين تحت الصفر ٢٢ درجه‌يه قدر ايند يكی
اولور . قيشلری اوزون وسرت اولوب، بوفالو
ليمانی آيلرجه بوزلرله محاط بولنور . شمال وغرب

جهتلرینك هواسی دها سرتدر . اراضیسی پك اوقدر زراعته الویریشلی دكل ایسه‌ده ، زراعتك فنه تطبیقاً اجراسی سایه‌سنده ممالك مجتمعه‌نك اك محصولدار یرلری صره‌سنه كچمشدر . یقین وقتلره كلنجه‌یه قدر مملكتك نصفی بالطبع كورمه‌مش یبانی اورمانلرله مستور ایكن ، ابنیه وسفائن انشاسیله دباغت ایچون كسیلن آغاجلردن شمدی مساحهٔ سطحیه‌سنك آنجق بر ربعی اورمانلرله مستور قالمشدر . آغاجلرینك چوغی چام انواعندن اولوب ، میشه ، كوركن ، قره آغاج ، جوز ، قواق وسائر اشجار دخی بولنور . اراضیسنك اوچ ربعی ، تماميله مزروع دكل ایسه‌ده ، اراضئ زرعیه عدادینه داخل اولمشدر . اك برنجی محصولاتی : بولاف ایله بتاته اولوب ، ایكنجی درجه مصر ، شربنجی اوتی ، اوت ، سبزه واوچنجی درجه‌ده بغدای ، آرپه ، داری ، چاودار وتوتوندن عبارتدر . حیوانات اهلیه‌سندن اك چوق بولنانی صیغیر اولوب ، مجموعی ٢ ½ ملیونه قریبدر . ٢ ملیونه قریب قیونی ، یارم ملیوندن زیاده بیكیر ومركبی وبراوقدر طوموزی دخی واردر . حیوانات اهلیه‌سنك مجموعی ٦ ملیونه تقرب ایدر . حیوانات وحشیه‌سی آیی وقوردك انواعیله یبان كچیسی ، یبان كدیسی ، ودریلری كورك اعمالنه یارار حیواناتك انواع كثیره‌سیله طیور وصو قوشلرینك اجناسندن عبارتدر . كومش وآلتون معدنلری مفقود اولوب ، كمور دخی یوغیسه‌ده ، دمیر معدنلری پك چوق اولوب ، سائر بعض معادنی دخی واردر . بونلرك سنوی ٨ ملیون فرانق قیمتنی متجاوز محصولنه مرمر وسائر احجار واتربه ایله مملحه‌لرینك محصولی منضم اولنجه ، مجموعی سنوی ٤٠ ملیون فرانغه تقرب ایدر . صنایع وتجارتی پك ایلری اولوب ، همان هرنوع مصنوعات ومعمولات فابریقه‌لری واردر . ١٨٨٠ سنه‌سی استاتستیقنه كوره ، تاریخ مذكورده بو جمهوریت داخلنده ٤٤ بیكه قریب فابریقه بولنوب ، ایچلرنده ٥٢٣ ٠٠٠ عمله ایشلر ، وسنوی ٥ ½ ملیار فرانق قیمتنده معمولات چیقاردی . جمله‌سنك قوهٔ محركه‌سی ٤٥٥ ٠٠٠ بیكیر قوتنده اولوب ، نصفندن آز زیاده‌سی بخارله ونصفنه قریب مقداری صو ایله دونردی . آمریقاده صنایعك ترقیات فوق‌العاده‌سنه نظراً ، بو مقدارلر شمدی‌یه قدر تضاعف ایتمش اولسه كركدر . طرق ومعابر ووسائط نقلیه‌سی باعث حیرت اوله‌جق درجه‌ده چوق اولوب ، اكثر انهاری سیر سفائنه صالح اولدقدن وبرچوق جدوللر بولندقدن بشقه ، دمیر یوللری دخی مملكتی بر آغ صورتنه قویه‌جق درجه‌ده چوق وتراموایلری بوندنده زیاده‌در . بری نیویورقدن بروقلینه ودیكری نیاغاره نهری اوزرنده وشلالهٔ مشهوره‌نك آلت طرفنده اولمق اوزره ، عجائب عالمدن صایلمغه شایان ایكی بیوك آصمه كوپریسی واردر ، كه ایكیسی دخی ایكی قاتلی اولوب ، اوست قاتلرنده دمیر یول ترنلری وآلت قاتلرنده آرابه‌لر ویایا وسواریلر كچر . تجارتی‌ده بو نسبتده ایلری وپك ایشلك اولوب ، علی‌الخصوص نیویورق شهرنده ممالك مجتمعه تجارت عمومیه‌سنك نصفی مقدارینه قریب بر تجارت اجرا اولنور . كمیجیلك وبالقجیلق دخی پك ایلری اولوب ، اهالینك برقسم عظیمی دخی بو یولده كچینیر . اهالیسنك قسم كلیسی یانكه دینلن انكلیز مهاجرینی احفادندن اولوب ، آلمان مهاجرلری‌ده یارم ملیونه قریب مقدارده‌درلر . سائر آوروپالی مهاجرلر آزدر . زنجیلردخی ١٠٠ ٠٠٠ دن دون مقدارده واصل یرلیلرایسه برقاچ یوزدن عبارتدر . مركزی ٩٥ ٠٠٠ اهالینی حاوی اولان آلبانی شهری اولوب ، نیویورق ، بروقلین وبوفالو شهرلری بوندن چوق دها بیوكدر . ١٠ ٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولان شهروقصبه‌لری ٤١ عددنده‌در . جمهوریت ٦٠ قونتلغه منقسمدر . ٣٢ اعضادن مركب برهیئت اعیانیله ١٢٨ اعضادن مركب مجلس مبعوثانی واردر . مجلس عمومی‌یه ٣٢ مبعوث كوندرمك ورئیسك انتخابنه ٣٦ رأی ویرمك حقنی حائزدر .

(حرف النونك صوكی)

و

(باب الواو — فصل الالف الخ)

واباش { (Wabash) ممالك مجتمعه‌ده بر نهردر، كه اوهيو جمهوريتنك غرب جهتنده نبعانله، ايندیانه جمهوريتنه دخول، و بونكله (ايلينوآ) جمهوريتی حدودينی تفريقله، و بنسنه‌يه چيقه‌رق، ۷۰۰ كيلومتره‌لك جريانندن صكره، صاغ كنارندن (اوهيو) نهرينه دوكيلور .

واتر { (Vater) آلمانيا مشاهير مستشرقيننده‌ن اولوب، ۱۷۷۱ ده صاقسه‌نك آلتنبورغ بلده‌سنده طوغمش، و ۱۸۲۶ ده وفات ايتمشدر . هاله‌ده السنهٔ شرقيه معلمی بولنمش؛ وعربی، عبرانی، سريانی وكلدانی لسانلرينك صرف كتابلرينی و بتون عالمك خطلرينی جامع بر كتاب يازمشدر .

واترفورد { (Waterford) ايرلانده‌نك مونستر خطه‌سنده و (سوير) نهرينك صاغ كنارنده اوله‌رق منصبندن ۸ كيلو متره يوقاريده و دوبلينك ۱۲۵ كيلومتره جنوب غربيسنده قونتلق مركزی برشهر واسكله اولوب، ۲۴۰۰۰ اهاليسی، كوزل ليمان ورختملری، تياتروسی، منسوجات، جام و سائره فابريقه‌لريله دميرخانه‌لری وتجارت بحريه‌سی واردر .

— واترفورد قونتلغی غرباً غورق، شمالاً كيلكنی و تيپراری، شرقاً وكسفورد قونتلقلريله، جنوباً دخی بحر محيط آطلاسی ايله محاط اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ۱۹۰۰ مربع كيلومتره و اهاليسی ۱۲۵۰۰۰ كشيدر .

واترلو { (Waterloo) بلجيقه‌نك جنوبی برابانت ايالتنده و بروكسلك ۱۸ كيلومتره جنوبنده برقريه اولوب، بيوك ناپوليونك ۱۸۱۵ ده دول متفقه عسكرينه قارشی ايتديكی صوك محاربه‌ده‌كی مغلوبيت قطعيه‌سنك موقعی اولمغله، كسب اشتهار ايتمشدر .

واتيقان { (Vatican) رومانشهرنده پاپالره مخصوص اولان جسيم سرايك مبنی اولديغی تپه‌نك اسمی اولمغله، مذكور سرايه و پاپالق دائره‌سنه دخی بو اسم ويريليور .

واثق { شعراء عثمانيه‌دن اوچ كشينك مخلصيدر :

برنجيسی (احمد —) استانبوللی اولوب، حسن خطی دخی اولمغله، برچوق كتابلر وورقه‌لر يازمش؛ ونهايت جنونه مبتلا اولوب، ۱۱۰۳ تاريخنده بيمارستانده وفات ايتمشدر . شو بيت اونكدر:

اولمه ترانه سنج كل ای عندليب زار
عشق اهل درده مانع كفت وشنود اولور

— ايكنجيسی (محمد —) ينه او عصر مدرسيننده‌ن اولوب، شو بيت اونكدر :

بيلور كيفيتن ارباب عشقك ينه سالكلر
نه‌بيلسون تابش مهری اوكيم تحقيق اعمادر

— اوچنجيسی (ابراهيم —) ينه خطاطيندن اولوب، ۱۱۶۸ ده وفات ايتمشدر . شو مقطع برنت شريفندندر :

رجای مغفرتله يوز سوروب كلدم بودركاهه
سيه رو واثق آشفته حالم يارسول الله

واثق بالله { (هارون بن المعتصم بالله محمد بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك طقوزنجيسی اولوب، ۱۹۶ ده طوغمش؛ و ۲۲۷ تاريخنده، پدرينك وفاتی اوزرينه، تخت خلافته قعود ايدوب، بش سنه ايله‌يدی آی حكومت

سوردکدن صکره، ٢٣٢ ده ٣٦ یاشنده استسقا مرضندن (سرمن رأی) ده وفات ایده‌رك، اوراده دفن اولنمشدر. زمان خلافتنده افریقیه‌ده‌کی بنی اغلب امراسی یدیله صقلیه یعنی سیجیلیه جزیره‌سی فتح اولنه‌رق، خلافت اسلامیه‌یه الحاق ایدلمشیدی. برادری متوکل خلفی اولمشدر. محمد اسمنده براوغلی بعده مهتدی بالله لقبیله تخت خلافته چیقوب، خلفاء عباسیه‌نك اون دردنجیسی اولمش؛ وذریتندن بشقه کیمسه حکومت سورمه‌مشدر.

— مصرده اسماً حکومت سورن خلفاء عباسیه‌دن دخی ایکی کشینك لقبی اولوب، برنجیسی (ابراهیم بن الحاکم بامرالله احمد) ٧٤٢ ده برادری مستکفی بالله سلیمانه خلف اولمش؛ و بش سنه مقام خلافتده قالدقدن صکره، ٧٤٩ ده اسقاط اولنمشدر. — ایکنجیسی (عمر بن ابراهیم) ٧٨٧ ده متوکل علی الله محمده خلف اولوب، ٧٩١ تاریخنه دك درت سنه مقام خلافتده قالمشدر.

واثق { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری نیشابورلی اولدیغی حالده، ٤٠ سنه نجف اشرفده مجاورت ایتدکدن صکره، تبریزه عودت ایدوب، ٩٤٠ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

خوبان غم عشق ودل بیداد چه دانند
بیداد کران قاعدهٔ داد چه دانند

— دیکری (شیخ حیدر علی کمبو) هندستانك لکهنو شهرندن ونواب شهباز خان کمبو احفادندن اولوب، شو بیت اونکدر:

آنانکه صید دل بنگاه وفا کنند
ای کاش یك نگاه کهی سوی ما کنند

واج دود { همدان ایله قزوین آره‌سنده بر موقع اولوب، ٢٩ تاریخ هجریسنده بوراده نعیم بن مقرنك تحت قیادتنده بولنان عساکر مسلمین ایله بیننده نهاوند محاربه‌سنه مماثل بیوك وقطعی بر محاربه اولمش؛ وغزاة مسلمین مظفر اولمشلردی.

واحات { چولك اورته‌سنده صولی ونباتاتی حاوی بر یردیمك اولان (واح)ك جمعی اولوب، فرانسزلرك (oasis) دیدکاری شیئك مقابلی اولدیغی حالده، بوصورتله جمع صیغه‌سنده خطهٔ مصریه‌نك غرب جهتنده واقع داخله، خارجه وبحریه واحلرینه علم اولمشدر. [بو اسملره مراجعت بیوریله.]

واحد { ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهان فضلاء ساداتندن اولوب، طول مدت کیلان ومشهدده قاضی بولنمش؛ وعدالت واستقامتله شهرت بولمش ایدی. شو بیت اونکدر:

ای نور دیده رفتی بی نور دیده ماند
مژکان چو آشیانهٔ مرغ پریده ماند

— ایکنجیسی کرمانلی اولوب، بر هجویه‌ده هر بیتده (اقتلوا) کلمهٔ عربیه‌سنی تکرار ایتمکله، (واحد اقتلوا) دینمکله شهرت بولمشیدی. شو بیت اونکدر:

بر کریهٔ من خندهٔ آن بسته دهن بین
درخندهٔ آن لب شکر وکریهٔ من بین

— اوچنجیسی (محمد علی اکبر) قم شهرندن اولدیغی حالده، اصفهانده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

تابستان ازنقش پاکل برمزارم ریختند
شاخ کل بر سر ملائك ازغبارم ریختند

واحدی { (ابوالحسن علی بن احمد المتویه) مشاهیر ادباء ومفسریندن اولوب، «البسیط»، «الوسیط» و «الوجیز» عنوانلریله پك مقبول و معتبر اوچ تفسیر شریف یازمش؛ وابوالطیب متنبینك دیوانی شرح ایتمشدر. بوشرح دیوان مذکورك شروح عدیده‌سنك جمله‌سنه مرجحدر. ٤٦٨ تاریخنده نیسابورده وفات ایتمشدر.

— ایران شعراسندن دخی برینك مخلصی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمش ایسه‌ده، حالیاً عودت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

درضمیر من نمی کنجد بغیر ازدوست کس
هر دوعالم را بدشمن ده که مارا دوست بس

واحدی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی (عبد الواحد افندی) قره داود زاده سلیمان چلبینك اوغلیدر. ابتدا طریق علمیه‌یه منسوب ایکن، بعده طریقته سلوکله، کوشهٔ زهد و قناعته چکلمشیدی. اونجی قرن هجری شعراسندندر. شو مطلع اونکدر:

ایتدیرور خنده‌لرك لؤلؤ لالا سیرین
کوستررلعل لبك ساغر صهبا سیرین

— ایکنجیسی (ابراهیم —) روم ایلنده‌کی حاجی اوغلی بازارندن اولوب، درسعادته ورودله، دور مدارس ایتدکدن صکره، حلب قاضیسی اولمش؛ و بوماموریتدن عودتنده ١١٢٦ ده وفات ایتمشدر. ابن خلکانک وفیاتنی اختصار، ومطولک ابیاتنی شرح ایتدیکی کبی، شعراء عربک حروف هجا ترتیبیله برتذکره‌سنی ترتیب، و بوکا برچوق حواشی علاوه ایتمشدر. (وجدی) مخلصیله دخی بعض اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

باشلدی بلبل فغانه غالبا نوروزدر
ایلدی عشاقدن عرض نوا نوروزدر

وادی الحجارة { اسپانیه‌ده (غوآدالاجاره) شهرینک اسم صحیح عربیسی اولوب، الیوم اسپانیوللرجه مستعمل اولان اسم مذکور بونک غلطیدر. [«غوآدالاجاره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وادی حلفا { صعید مصرک منتهای جنوبنده و نوبه حدودنده اوله‌رق اسنانک ٣٨٤ کیلومتره جنوب غربیسنده و نیلک صاغ کنارنده اوله‌رق ایکنجی شلاله‌دن ٢ کیلومتره آشاغیده برقصبه اولوب، ٣٤٤٥ اهالیسی وجوارلرنده کلیتلی حلفا اوتی واردر، که بوندن وقتیله کوزل بر جنس حصیر یاپیلیردی؛ شمدی ایسه الیافی منسوجاتده قوللانلمق اوزره، آوروپا فابریقه‌لرینه کیدر.

وادی الرمل { (Roumel) جزایرک قسنطینه ایالتنده برابرماق اولوب، مجراسنک بعض قسملری بشقه اسملرله وحتی منصبنه قریب اولان قسم اسفلی (الوادی الکبیر) اسمیله دخی مسمادر. ستیفک ٣٥ کیلومتره شرق شمالیسنده ١٣٠٠ متره قدر ارتفاعی اولان و قسنطینه‌یه قدر امتداد ایدن فرجوه طاغندن نبعانله، ابتدا شرق جنوبی‌یه و بعده شرق شمالی‌یه جریان ایده‌رک، عبدالنور اووه‌سی ایچندن وصکره برطاقم طار وصرب بوغازلردن مرور، و برچوق چایلرک صولرینی اخذ ایتدکدن صکره، قسنطینه شهرینه واصل اولور؛ و اوراده (ابومرزوق) نهریله دخی برلشه‌رک، صویی خیلی چوغالمش اولدیغی حالده، ٢٠٠ متره قدر درین قریب بر خندقک ایچنه کیروب، بو محلده ٢٠ و ٢٥ و ١٥ متره یوکسکدن دوشن اوچ شلاله تشکیل ایدر. اوزرنده ١٠٥ متره یوکسک بردمیر کوپری و بر جسر طبیعی یعنی قیادن کمرلی بولنیور. قسنطینه‌نک آلت طرفنده برطاقم میاه حارهٔ معدنیه دخی آلدقدن صکره، شمال غربی‌یه طوغری دونوب، منصبنه‌دک طار بوغازلردن کچر. مجراسی ٢٥٠ کیلومتره اوزون اولوب، حوضه‌سنک مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٠٤٠ مربع کیلومتره‌دردر. قسنطینه‌نک اوست طرفنده برچوق اراضی‌یی سقی واحیا ایتمک اوزره، بو نهره بر بند یاپمق فرانسز حکومتنجه متصوردر.

— اسپانیه‌ده‌کی (غوآدارامه)نک دخی اسم صحیح عربیسیدر. [بو اسمه مراجعت.]

وادی السباع { بصره‌دن مکهٔ مکرمه‌یه کیدن طریق اوزرنده وبصره‌دن ٥ میللک مسافه‌ده بر وادی اولوب، وقعهٔ جمله زبیر بن العوام (رضه) بووادیده شهید اولمشدی.

وادیٔ شرق { و وادیٔ غربی و وادیٔ عتبه (الوادی الشرق والوادی الغربی) فزانده اوچ ناحیه‌در.

وادی العجم { سوریه ولایتنک شام سنجاغنده ودمشق شامک غرب جهتنده اوله‌رق جبل الشیخک شرقی اتکلرنده و بردی نهری اطرافنده واقع بر قضا اولوب، ٨٢ قریه و ٢٣ مزرعه‌دن مرکبدر. مرکزی دمشق شامک ٤ ساعت غرب جنوبیسنده واقع (قطنا) قصبه‌سیدر. اهالیسی ٣٣ ٦٦٠ کشی اولوب، ٢٥٠٠ قدری روم مذهبنده خرستیان، ٢ ٢١٢ سی درزی و قصوری مسلمدر. جمله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر. اراضیٔ مزروعه‌سی ٤٠ ٣٣١ قطعه‌یه منقسم اوله‌رق ١٦٠ ٤١٧ دونمدن عبارت اولوب، طوپراغی منبت ومیاه جاریه‌سی چوق اولمغله، محصولاتی بغدای، آرپه، مرجمک، نخود، بقله، سیسام، زیتون، اوزوم، بادم، قایسی، نار، الما و سائر نفیس میوه‌لردن عبارتدر. صنایع محلیه: پموق چارشف، بز، عبا، سجاده، حصیر و سائره اعمالندن عبارتدر.

صیدادن دمشقه قدر تمدید اولنان شوسه بو قضا ایچندن مرور ایتمکله ، موارداد وتجارتنی تسهیل ایدیور . قضا داخلنده ٦٠ جامعشریف ، ١٩ مسجد، ٥ مدرسه ، ١٢ کلیسا، ١ اصول جدیده اوزره ابتدائیه و١٢ صبیان مکتبی ، ٣٣٧ دکان، ١٠ خان ، ٥٤ دکرمن ، ٣٦ یاغخانه ، ٢ فرون و١٢ حمام موجوددر . بعض آثار عتیقه وخرابه. لری دخی واردر .

وادی القری { مدینهٔ منوره ایله شام بیننده واقع و مدینه اعمالندن معدود قراسی چوق معمور بر وادی اولوب ، وقت سعادتده یهود اهالی ایله مسکون اولدیغی حالده ، یدنجی سال هجریده خیبرفتحندن عودت نبویده صلحاً فتح بیورلمش؛ وحضرت عمر بن الخطاب زماننده، حجاز اهالیء غیرمسلمه‌دن تخلیه ایتدیرلدیکی صره‌ده، وادی القری دخی تخلیه اولنمش؛ وبر روایتده حجازدن معدود اولمامغله ، تخلیه ایدلمامش ایدی .

وادی کبیر { (الوادی الکبیر) اسپانیه . ده‌کی (غوآدالکیویر) ایرماغنك اسم صحیح عربیسیدر . [« غوآدالکیویر» و « وادی الرمل » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

وادی موسی { بیت مقدسك جنوب جهتنده وفلسطین ایله حجاز بیننده زیتون آغاجلری چوق بردره اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مذکور اولوب ، وادی العقبه‌نك عینی اولسه کرکدر. — بو وادینك شرق طرفنده‌کی طاغلك اتکنده واقع (حجر) شهر قدیمنك خرابه. لرینه دخی بو اسم ویریلیور . [« حجر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

وادیین { (یاخود وادیان) حجازك شما. لنده‌کی حجرخطه‌سنده ومدائن قربنده جبل سراة اوزرنده بر بلده ویمنده زبید اعمالندن وارداتی چوق بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

وار { (Var) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده برنهردر، که بحری آلب سلسله‌سنك (غارت) طاغندن نبعانله ، جنوبه طوغری جریان ایدەرك، ١٠٠ کیلومترەلك مسافه قطع ایتدکدن صکره ، نیسه ایله آنتیبه آره‌سنده آق دکیزه دوکیلور . کنیش لکن آز درین بر نهر اولوب، سیل کبی آقار . نیسه‌نك فرانسه‌یه الحاقندن اول بو دولت ایله ساردنیه قراللغی آره‌سنده خط حدودی تشکیل ایدردی .

وار { ایالتی (Dép. du Var) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده‌کی ایالاتندن اولوب، شرقاً بحری آلب، شمالاً آشاغی آلب، غرباً رونه آغزی ایالتلریله جنوباً دخی آق دکیزله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٠٣٦ مربع کیلومترە واهالیسی ٢٨٨٣٣٦ کشیدر. مرکزی « دراکینیان » قصبه‌سی اولوب ، ایالت ٣ قضایه منقسم و ٢٨ ناحیه ایله ١٤٥ دائرەیی حاویدر (هیره) ایله (لرین) آطه‌لریده بو ایالته ملحقدر . اراضیسی و علی الخصوص قسم شرقیسی پك طاغلق اولوب سواحلیده صرب و برچوق قویلری حاویدر. ایالته نامنی ویرن (وار)دن بشقه (آرزان) اسمیله بر نهری وبر طاقم کوچك چایلری دخی واردر. طوپراغی قورو وقوملق اولوب، ذخیره محصولاتی آزایسه‌ده، باغلریله زیتون ، پورتقال، طوت ، عناب، کل، یاسمین وسائره آغاجلری، نباتات طبیه‌سی، منطار. لری، صفرانی وسائر محصولاتی واردر. اورمانلری دخی چوق اولوب، خیلی کراسته چیقار. معدن کموریله، مرمر، آلچی، غرانیت طاشی وسائر احجار واتربه‌سی ده چوقدر. صیغیرلری آز اولوب، قیونلری دها زیاده‌در . آریلریله ایپك و قرمز بوجکاری چوقدر . صابون، یاغ، قونیاق و سائر مسکرات، چیچك صویی وانواع عطریات، قبا چوخه ، قورو یمش ورچل وشکرلمه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. صاردلیه وسائر بالیق صلاموره‌سی دخی چیقار.

وارادین { (Varadin) آوستریه ومجارستان دولتنك خرواتستان خطه‌سنده وآغرامك ٧٢ کیلومترە شمال شرقیسنده اولەرق (دراوه) نهرینك صاغ کنارنده قومیتاته یعنی ایالت مرکزی بر قصبه اولوب ، ١٢٠٠٠ اهالیسی ، قلعه‌سی ، قابلیجه‌لری ومقبول شرابی واردر.
— وارادین ایالتی شمال شرقی جهتندن مجا. رستانله ، شمالغربی طرفندن استیریه ایله، جنوباً

آغرام، جنوب شرقی طرفندن دخی قروج ایالتلریله محدوددر. بوبی ۷۲ واکی ۲۸ کیلومتره اولوب، ۱۷۶۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر.

— مجارستانده وطمش نهری اوزرنده اولەرق (پانسوده) نك ۳۲ کیلومتره شمال غربیسنده دخی بو اسمله بر کوچك قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر.

وارادین { بیوك — (Grand Varadin, Gros Wardein) مجارستانده بودەنك ۳۱۰ کیلومتره شرقنده وکوروس نهری اوزرنده (بهار) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، آقادمیه‌سی، ایپك منسوجات و پورسلن فابریقه‌لری، کوزل مرمرلری وکوکوردلی وچلیکلی قاپلیجه‌لری واردر.

واران { (Varane) یونان قدیم مورخلرینك ایران ملوکندن بهرام اسمنده او. لانلره یوندن غلط اولەرق ویردکلری اسمدر.

وارته { (Warthe, Warta) آوروپای شر. قیده بر بیوك نهردر، که آوستریەنك قراقوویه خطه‌سنك حدود جنوبیه‌سنده قارپات سلسلهٔ جبالندن نبعانله، شماله طوغری آقەرق، مذکورخطه‌یی شق ایتدکدن، وصولدن پروسیه‌نك حدودینی آیرەرق کلن (ویستوله) چاینی اخذله، برخیلی مسافه‌ده دها تفریق حدود ایتدکدن صکره، لهستانه دخول ایله، کاه شرقه وکاه غربه میل ایده‌رك، شماله طوغری آقەرق، لهستانك غرب شمالی جهتنده (قوله) قصبه‌سنه واصل اولنجه، غربه طوغری دونر، وپروسیه‌یه بالدخول، برخیلی مسافه‌ده غربه وبعده شماله طوغری جریانله، (پوزن) شهرندن بعدالمرور، شمال غربی‌یه ونهایت ینه غربه طوغری دونەرك، (پوزن) ایالتنك قسم شمالیسنی شق ایله، (براندبورغ) ایالتنه کیرر؛ وصاغدن برصنعی جدول واسطه‌سیله (ویستوله) ایرماغیله اختلاط ایدن (نچه) نهرینی اخذ ایله، (لاندبرغ) دن بعدالمرور، غرب جنوبی‌یه طوغری دونەرك، فرانقفورتك آلت طرفنده (اودر) ایرماغنه قاریشیر. مجراسی ۷۵۰ کیلومتره طولنده اولوب، قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر، وتابعلری چوقدر.

وارث { هندستان شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (شیخ محمد —) اله آبادلی وقطب الدین مصیبك مریداندن اولدیغی حالده، ۱۱۰۶ ده ایفای حج ایچون، جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ وعودتنده وطننده اختیار عزلت ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

چون عندلیب کرچه بود ناله کار ما
آکه نشد کلی ز غم روزکار ما

— دیکری لاهورلی اولوب، شو قطعه جلهٔ اشعار معنیدارندندر:

الهی از کرم عنقا صفت کردان نشانم را
همای قدس اکر جوید نیابد استخوانم را
زبانم را بوحدت آنچنان حمد آشنا کردان
که هفتاد ودوملت آید وبوسد دهانم را

واردار { (Vardar) روم ایلینك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب، آرناؤدلقده قوصوه ولایتنك قالقاندلن قضاسنده (شار) طاغنك شرقی اتکلرندن نبعانله، سلسلهٔ مذکوره‌نك قار. شیسنده‌کی (سوهاغوره) طاغلرندن اینن برطاقم چایلری دخی آلەرق، کوزل بر اووه ایچنده شماله طوغری جریان ایدر؛ وقالقاندلنك شرق طرفنه واصل اولنجه، برچوق قوللره آیریلەرق، صولدن قصبهٔ مذکوره‌نك ایچندن کچن قالقاندلن چاینی دخی اخذله، شرقه طوغری دونر وطاغلر آره‌سنده برطاقم طار بوغازلردن مرور، وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایده‌رك، اسکوب اووه‌سنه دوشنجه، صولدن قچانیق بوغازندن کلن (لیپانیچ) نهرینی وبرطاقم کوچك چایلر دخی آلوب، خیلی بیومش اولدیغی حالده، اسکوب شهرینك یانندن کچر، وجنوب شرقی استقامتنی آلەرق، اسکوب اووه‌سندن چیقنجه، ینه طاغلر آره‌سنده طار برواديده جریانه باشلایوب، سلانیك ولایتنه کیرر؛ کوپریلینك آلت طرفنده صاغدن (توپولقه) وبابونه، وبعده صولدن (برغالیچه) وینه صاغدن مناستر اووه‌سندن کلن وهپسندن بیوك اولان (قره‌صو) یی آلیر؛ واوراده آشاغی اهمیتلی برچای آلمیه‌رق، برطاقم طار اووه‌لردن کچر، ونهایت سلانیك اووه‌سنه دوشوب، صاغدن یکیجه کولنك آیاغی اولان (قره‌اصمق) نهرینی آلیر؛ وبرقاچ قول دخی صالوب، جنوب غربی جهتنده‌کی اینجه قره‌صو ایله‌ده بعدالاختلاط، سلانیك کورفزینه دوکیلور. مجراسی تقریبا ۳۰۰ کیلومتره اولوب، فیضاننده جریانی بك شدتلی اولمغله، سلانیك اووه‌سنه

شمديكي حالده فائده‌دن زياده ضرري طوقنيور؛ وتشكيل ايتديكي بتاقلقلرله ودوكديكي صغوق وعفونتلي روزكارله سلانيكك هواسني اخلال ايديور. مع‌هذا فيضاننه قارشي سدلر ياپيله‌رق، اراضي‌يي باصمه‌سنه وبتاقلقلر تشكيلنه ميدان ويرلميه‌جك، سقي اراضي ايچون جدوللر آچيله‌جق وآغزي تميزلنوب، قسماً اولسون سيرسفائنه صالح برحاله قونيله‌جق اولسه، هروجهله باعث استفاده اوله‌جغنده شبهه يوقدر. اسكوبده، كوپريليده، سلانيك اووه‌سنده وسائر موقعلرنده كوپريلري واردر. سلانيكدن اسكوبه كيدن و اورادن صربيه طريقيله آوروپا خطوطنه قاوشان دميريول خطي واردار واديسني تعقيب ايديور.

وارزه { (Varèse) ايتاليانك لومبارديه خطه‌سنده همنامي اولان كولك قربنده واولونه نهري اوزرنده اوله‌رق ميلانك ٥٣ كيلومتره شمال غربيسنده برقصبه اولوب، ٨٥٠٠ اهاليسي وبرمشهور زيارتكاهي واردر.

وارسته { فرس شعراسندن بروجه آتي درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسي (ملا امام قلي بيك) چكني طائفه‌سي رؤساسندن اولوب، شوبيت اونكدر:

آنكه برجستيم كم ديديم دركار است ونيست
درحقيقت نيست جز السان كه بسيار است ونيست

— ايكنجيسي لاهورلي اولوب، اصطلاحات فارسيه‌نك تحقيقي ايچون ايرانه عزيمتله، ٣٠ سنه اوراده سياحت، و «مصطلحات الشعرا» و «صفات كائنات» عنوانلريله ايكي كتاب تأليف ايلمش ايدي. شيخ علي حزين لاهيجاني ايله محبق اولوب، خان آرزونك شيخ مشاراليهك آثاري عليهنده يازديغي «تنبيه الغافلين» عنوانلي كتابه، «رجم الشياطين» عنوانيله برردیه يازمشيدي. ١١٨٠ تاريخلرنده برحيات ايدي. «جنك رنكارنك» عنوانيله براثري دخي واردر. ميرزا محمد حسن قتيل بونك يكنيدر.

— اوچنجيسي (نواب حفيظ الله خان) دهليلي اولوب، نواب عبدالصمد خانك محبي ايدي. شوبيت اونكدر:

دلم قربان زخم ناوك او
كه صياد من آن ابروكان است

— دردنجيسي (شيخ قاسم) هندستانك فرخ آباد شهرنده نشأت ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

كي احتراز زچشمت دل خراب كند
چه كونه مست زميخانه اجتناب كند

وارشووه { وارسوويه (Varsovie, Warszava) لهستانك مركزي برشهر اولوب، ويستوله ايرماغنك صول كنارنده وپترسبورغك ١٢٦٠ كيلومتره جنوب غربيسنده واقعدر. بيوك برشهراولوب، ٤٩٠ ٤١٦ اهاليسي، (پراغه) اسميله نهرك اوبرياقه‌سنده بربيوك محله‌سي، متين قلعه‌سي، بربيوك سرايي، متعدد مصنع كليسالري، متعدد ميدانلري، قرال اوچنجي سجيسموند ايله قوپرنيقك هيكللري، بري لهجه وبري فرانسزجه اويونلره مخصوص ايكي بيوك تياتروسي، سوبيسكينك هيكلني حامل بركوزل طاش كوپريسي، داخلي مكتب اعداديسي، پاپاسلره مخصوص بيوك مدرسه‌سي، عسكري آقادمياسي، زادكان اولادينه مخصوص مكتبيله صنايع، اورمان، موسيقي مكتبلري، رصدخانه‌سي، بيوك بركتبخانه‌سيله تاريخ طبيعي نمونه‌خانه‌سي وموزه‌سي اولان برجمعيت علميه‌سي، زراعت، طب وفنون طبيعيه جمعيتلري، يوك وپاموق منسوجات، كليم، غانت، بويا، مسكرات، آلات موسيقيه، آرابه، شاپقه وسائره فابريقه‌لري وايشلك تجارتي واردر. دارالفنوني دخي وارايكن، ١٨٣٢ ده لغو اولنمشدر. اهاليسنك بربيوك قسمي يهوديدر.

— وارسوويه بيوك دوقه‌لغي ١٨٠٧ تاريخنده بيوك ناپوليون طرفندن تشكيل اولنه‌رق، روسيه وپروسيه لهستانك قسم اعظمني حاوي ايدي. ولهستانك حكمداري ايكنجي آوغوستك حفيدي اولان صاقسه قرالي فردريق آوغوست بيوك دوقه‌لغنه نصب اولنمشدي. ١٨١٥ ده ناپوليونك سقوطيله برابر لغو اولنه‌رق، مملكتي روسيه ايله پروسيه آره‌سنده مقاسمه اولنمشدر.

وارطو { بتليس ولايتنك موش سنجاغنده وسنجاغك منتهاي شمال شرقيسنده برقضا اولوب، شرقاً بولانق، جنوباً نفس موش قضالريله، غرباً كنج سنجاغيله، شمالاً دخي ارضروم

ولایتیله محدوددر . مرکزی وسطلرنده واقع
قومقوم قریه‌سیدر . ٢ ناحیه ایله ٨٩ قریه‌دن
مرکب اولوب، ٩٠٠٠ ی مسلم و ٧٩٩٤ ی ارمنی
اولمق اوزره، ١٦٩٩٤ اهالی ایله مسکوندر .
اراضیسی عارضه‌لی اولوب، بیك کول طاغنك
اتکاری شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری
یایلیور . فراتك ایکی قوللرندن بری اولان مراد
چایی قضانك جنوب شرقی کوشه‌سنی شق ایدوب،
صاغدن بتون قضانك میاه جاریه‌سنی جمع ایدن
قومقوم نهرینی آلیر . طوپراغنك قوه انباتیه‌سی
متوسط حالده اولوب، باشلیجه محصولاتی : بغدای،
آرپه، داری، مرجمك، نخود وسائره‌در . بیك
کول طاغنك اتکارنده برجنس چای دخی چیقار.
اهالیسی زراعتدن زیاده حیواناتله وعلی‌الخصوص
قیونله مشغول اولوب، بیك کول یایلالرنده یازین
کلیتلی قیون سوریلری رعی اولنه‌رق، قیشین حلب
وشام ودیاربکر طرفلرینه سوق اولنور. اورمانلری
اولمیوب، یالکز صو کنارلرنده بعض سکودوقواق
آغاجلریله بك سیرك قره آغاجلری واردر. صنایع
محلیه باشلیجه کردلرك یاپدقلری کلیم، سجاده، هکبه
کبی شیلرله آت رختلری اعمالندن عبارتدر. وارطو
قریه‌سی قربنده مختلف خطلری حاوی برچوق
آثار عتیقه مشهوددر . اهالی مسلمه‌سنك قسم اعظمی
کرد اولوب، جبرانلی، لولان، حوزومك وقره‌باش
عشیرتلرینه منقسمدر . حچین، لزکی وقره‌بولاق
مهاجرلری دخی واردر . قضانك صوثوق
وخوشکوار صولری ومیاه معدنیه‌سی چوق اولوب،
برقاچ کوچك کولیده واردر .

وارك (Varègues) جرمان اقوامندن اسکی برقوم اولوب، بالطیق
سواحلنده ساکن اولدقلری حالده، روسیه‌نك
نووغورود اهالیسی طرفندن مملکتلرینی فینو آلره
قارشی مدافعه ایچون یاردیمه دعوت اولنه‌رق،
رئیسلری بولنان (روریق) بوندن بالاستفاده،
نووغورودی ضبطله، ٨٦٢ ده بیوك پرنس
عنواننی آلوب، روسیه دولتنك اساسنی وضع
ایتمشدی . اوصره‌ده بوقومك دیکر افرادی
(کیف)ده وایسلانده‌ده یرلشمشلردی .

وارنه (Varna) بلغارستانك شرق جهتنده وقره دکیزك ساحل
غربیسنده واقع برقویك ایچنده وله‌رق سلستره‌نك
١١٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده وپراوادی نهرینك
منصبنده سنجاق مرکزی، تجارتکاه برشهر واسکله
اولوب، ٢٨١٧٤ اهالیسی واردر. جنتمکان
سلطان مراد خان ثانینك مجارستان قرالی بشنجی
لادیسلاس ایله متفقلرینی کلیاً مغلوب ایده‌رك
قزاندیغی مظفریت عظیمه ایله مشهوردر . چوق
یمورطه یمورطلار طاوقلری مشهور اولوب، کلیتلی
طاوق ویمورطه اخراجاتی واردر . اسکی بربلده
اولوب، وقتیله (اودسا قوستانتیه) دخی دینلیردی.
— وارنه سنجاغی بلغارستانك منتهای شرق
شمالیسنده اولوب، غرباً سلستره وشمنی، جنوباً
شرقی روم‌ایلینك برغوس سنجاقلریله، شرقاً قره
دکیزله، شمالاً دخی رومانیه حدودیله محدوددر .

وارونه (Varouna) هندولرك اساطیرنده دکیز الهی زعم اولنوب، انهار
وکوللرك حامیلری عد اولنان پریلر بونك تحت
ریاستنده عد اولنور.

وارویق (Warwick) انکلتره‌ده لوندره‌نك ١٥٠ کیلومتره شمال
غربیسنده و (آوون) نهری کنارنده واقع برتپه‌نك
اوزرنده قونتلق مرکزی برقصبه اولوب، ١١٠٠٠
اهالیسی، مستحکم براسکی دره‌بکلك سرایی، موزه‌سی،
صو ایله اداره اولنور ایپلیك وسائره فابریقه‌لری
ودوکمخانه‌لری واردر.
— وارویق قونتلغی شمال شرق طرفندن
لیچستر، شمال غربی جهتندن استافورد، غرباً
وورچستر، جنوباً اوقسفورد وغلوچستر، جنوب
شرقی طرفندن دخی سوتامپتون قونتلقلریله محدود
اولوب، شمالدن جنوبه بویی ٧٧ ووسطی اکی ٥٤
کیلومتره و اهالیسی ٦٣٥٠٠٠ کشیدر . کومور
ودمیر معدنلریله تباشیری چوقدر . صنایعی بك
ایلری اولوب، فابریقه‌لرینك کثرتیله مشهور اولان
بیرمنیغهام شهری‌ده بوایالت داخلنده‌در .

وارینا (Warinas) آمریقای جنوبیده ونزوئلا جمهوریتنك (اورنوق)
ایالتنده وقاراقاسك ٣٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده
سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی
وتوتون محصولاتی واردر .

واستو { (Vasto) ایتالیانك (آبروچه چیتربوره) ایالتنده و (کیتی) نك ٧٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق آدریاتیق ساحلی قربنده بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، واسع برمیدانی، کوزل برچشمه وسرایی، اینشلك تجارتی، قربنده میاه معدنیه‌سی وکوزل هواسی واردر.

واسط { عراقك وسطنده بصره ایله کوفه آره‌سنده ودجله‌دن فراته کیدن (شط الحی) جدول طبیعیسنك، بعده برلشوب بربیوك جزیره تشکیل ایتمك اوزره، ایکی قوله آیرلدیغی محلده و بغدادك تقریباً ١٠٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده، بصره‌نك‌ده ١٢٠ کیلومتره شمال غربیسنده بیوك بر شهر اولوب، ٨٣ نجی سال هجریده حجاج بن یوسف ثقفی طرفندن تأسیس اولنمشدی. عراقك نام‌کزنده و بصره ایله کوفه کبی ایکی بیوك شهرك تام وسطنده وفرات ایله دجله‌یی برلشدیرن برنهرك اوزرنده بولنمسی حسبیله آز مدت ظرفنده پك زیاده بیوبوب، مدنیت ومعارف اسلامیه‌نك اك‌مشهور مراکزی صره‌سنه چکمش ایدی. بغدادك تأسیسندن صکره اوچ بیوك شهرك اورته‌سنده قالوب، اهمیتی برقات دها آرتمشیدی. مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. خلافت عباسیه‌نك سقوطی صره‌سنده هلاکو طرفندن تخریب اولنه‌رق، شمدی ویرانه‌لری آره‌سنده برچوق ستونلر، کمرلر، وسائر ابنیهٔ مصنعه انقاضی و بونلر میاننده جامع شریف اولمسی ملحوظ اولان پك ظریف برینا مشهود اولمقده‌در. و یرانه‌لرك آره‌سنده یالکز برقاچ بالیقجی قلبه‌سی بولنیور. — بونك ٣٥ کیلو متره جنوبنده ومذکور جزیره‌نك اورته‌سنده واسط الحی اسمیله برقریه دخی واردر.

— بو اسمله بری جزیره‌ده وبری یمامه‌ده اولمق اوزره دیکر ایکی قصبه و برچوق قرا دخی بولندیغنی یاقوت بیان ایدیور. — اندلسده‌دخی قبره اعمالندن برقصبه اولوب، (واسط قبره) دینلیردی.

واسقوده‌غامه { (Vasco de Gama) پورتکیزك اك بیوك بحریوننندن اولوب، ١٤٦٠ تاریخلرنده (اسینیس) اسکله‌سنده طوغمش؛ وکمیجیلکه سلوکله، ١٤٩٧ ده قرال امانوئل طرفندن (بارتلمی‌دیاز)ك کشف ایتمش اولدیغی امید بورنی طولاشه‌رق هنده طوغری برطریق بحری کشفنه مأمور اولمش؛ وبوسیاحتنده برچوق مخاطره‌لره دوچار اولدقدن صکره، ١٣٩٨ ده هندستانك ساحلنده‌کی (قالیقوت) لیماننده دمیر آتمش ایدی. ایرتسی سنه پورتکیزه عودتنده پارلاق براستقباله نائل اولوب، کندیسنه قونتلق رتبه‌سیله برابر هند آمیرالی عنوانی و یرلمشیدی. ١٥٠٢ ده ١٩ پاره کمی ایله ینه اوطرفه اعزام اولنه‌رق، آفریقانك سواحل شرقیه‌سنده موزامبیق و سفاله‌کبی برطاقم یرلرله هندستانده بعض اسکله‌لری پورتکیز دولتی نامنه ضبط، وبعض راجه‌لرله عقد اتفاق‌ایتمشیدی. پورتکیزه عودتنده، حسودلرك ستمنه اوغرایوب، ٢١ سنه کوشهٔ بطالتده براغلمش؛ و ١٥٢٤ ده قرال اوچنجی جوان طرفندن هندستان خدیوی عنوانیله او جهته کوندرلمش ایسه‌ده، وصولنی متعاقب (قوشین) اسکله‌سنده وفات ایتمشدر. سیاحتلرینی (باروس) یازمش؛ وشاعر (قاموئنس) سلك نظمه چکمشدر.

واسقون { (Vascones) باسق قومنه اسکی‌رومالیلر طرفندن ویریلن اسمدر. [«باسق» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

واسیل { (Basile) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی ماکدونیه‌لی اولوب، فقیر برعائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، ایمپراطور اوچنجی میخائیلك سایسی ایدی. آتلری آلیشدیرمقده‌کی مهارتندن طولایی، مرقوم میخائیلك توجهنی قزانمش؛ وکندیسنی خصم جانی اولان پطریق (بارداس) دن تخلیص ایتدیکنه مکافاةً، ٨٦٦ تاریخنده حکومته تشریك ایدلمش ایدی. واسیل بونعمته‌نائل اولدیغی حالده، میخائیلك کندیسنی اعدام ایتمك فکر ونیتنده بولندیغنی حس ایتمکله، ینه اوسنه مرقومی اتلاف ایده‌رك، تختی بسبتون ضبط ایتمش؛ واظهار اقتدار ولیاقت ایدوب، سوء استعمالاتك اوکنی آلمقله برابر، امور عدلیه‌یی بولنه قویمش؛ سیجیلیه‌یی بنی‌اغلبدن استرداد ایله، عباسیلرك مهاجماتنه قارشی طوره‌

بیلمشدی . یکرمی سنه حکومت سوردکدن صکره ، ۸۸۶ ده وفات ایتمشدر . اوغلی لئونه خطاباً « اصول حکومت » عنوانیله برتألیفی وناتمام براقوب اوغلنك اكمال ایتدیكی بر كلیات قوانینی واردر . بو اثرلری موجود ومطبوعدر .

— ایکنجیسی « گنج » لقبیله ملقب اولوب ، ایکنجی رومانك اوغلیدر . ۹۵۵ ده طوغوب ، ۹۶۳ ده ، پدر بنك وفاتی اوزرینه ، تخته چیقه‌جق ایکن ، آنجق ۹۶۹ ده ، (زیمیسکیس)ك وفاتندن صکره ، حکومته نائل اوله‌بیلوب ، برادری قسطنطین ایله مشترکاً حکم سورمش ؛ و بعض عصیانلری تسکین ایله ، ۱۰۱۳ ده بلغارلری و ۱۰۱۶ ده خزرلری دفع ، و بلغارستانی دولتنه الحاق ایتمشیدی . اون بش بیك بلغار اسیر طوتوب ، مملکتلرینه اعاده ایتمشیدی . ۱۰۲۵ ده ، عربلره قارشی محاربه‌یه حاضرلانمقده ایکن ، وفات ایتمشدر .

واسیل (سنت — (St Basile) خرستیانلرك اك بیوك عزیزلرندن ومؤلفلرندن اولوب ، ۳۲۹ تاریخنده قیصریه‌ده طوغمش ؛ و ۳۷۹ ده وفات ایتمشدر . قسطنطینیه‌ده وآتنه‌ده تحصیل ایدوب ، بعده وطننده منطق معلمکی ودعوی وکالتی ایتمش ؛ ۳۵۷ ده ترك دنیا ایده‌رك یشیل ایرماق وادیسنده برمناستر تأسیسله ، زهدوعبادته قویلمش ؛ و ۳۷۰ ده قیصریه باش پسقوپوسی اولوب ، دائرهٔ روحانیه‌سی داخلنده نشرمعارفه چالیشمشدر . قتولیك‌لر حزیرانك ۱۴ نده و روملر کانون ثانینك برنده یورطیسنی اجرا ایدرلر . خرستیانلقده یونان قدیم لسانی اك اییی یازان صاحب ترجمه ایله (ذهبی الفم) لقبیله ملقب (یانی) اولوب ، سنت واسیلك امور مذهبیه‌یه ، اخلاقه و فلاسفهٔ یونانیه آثارینك خرستیانلغه منافی اولمدیغنه دائر برخیلی آثاری واردر .

واسیلی (Vasili) روسیه‌ده برچه آتی بو اسمله ۵ کشی حکم سوروب ، دردی بیوك پرنس و بشنجیسی چار عنوانی حائز بولنمشدر :

برنجیسی (یاروسلاویچ) ایکنجی یاروسلاوك اوغلی اولوب ، ۱۲۷۰ ده تاتار خانك امدادیله ، برادری اوچنجی یاروسلاوه خلف اولمش ؛ وتاتارلرك لیتوانیه‌یه تجاوزلرنده معیتلرنده بولنمغه مجبور اولمشیدی . ۶ سنه حکم سورمشدر .

— ایکنجیسی (دمترویچ) دردنجی دمترینك اوغلی وخلفی اولوب ، ۱۳۸۹ ده رأس حکومته چکمش ؛ ولیتوآنیه بیوك دوقه‌سی (ویتولد) ایله اوغراشمش ایدی . تیمورلنكك سردارلرندن بری طرفندن موسقووه‌ده محاصره اولنه‌رق ، ۱۴۰۸ ده ۳۰۰۰ روبله اعطاسیله محاصره‌یی فك ایتدیره بیلمشیدی . ۱۴۲۵ ده وفات ایتمشدر .

— اوچنجیسی (واسیلویچ) ایکنجینك اوغلی و خلفی اولوب ، اون یاشنده ایکن تخته چکمش ؛ وغالیچیه پرنسی (یوری دمترویچ) طرفندن اسقاط اولنه‌رق ، بونك وفاتنده ینه رأس حکومته اعاده اولنمش ؛ ومتعاقباً قزان خانك النده مغلوب واسیر اولوب ، ۱۴۴۶ ده فدیهٔ نجات ایله قورتارلمش ایسه‌ده ، موسقوه‌یه ورودنده ، حکومتی ضبط ایتمش اولان مرقوم (یوری) نك اوغلی طرفندن طوتیلوب ، مرقومی طرد ایله ، واسیلی مرکز حکومته اعاده ایتمشلردی . بیوك اوغلی اوچنجی (ایوان)ی حکومته تشریك ایدوب ، ۱۴۶۲ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر .

— دردنجیسی مرقوم اوچنجی ایوانك اوغلی وخلفی اولوب ، ۱۵۰۵ ده موقع اقتداره چکمش ؛ وبرنجی اوله‌رق (اوتوقرات) یعنی « حاکم مستقل » عنوانی آلوب ، نووغورود ایله پسقوف شهرلرینك جمهوریتنی لغو ، واهالیسنك برر قسمنی موسقوه‌یه نقل ایله ، اسمولنسکی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده ، متعاقباً پایتختی اولان موسقوه قریم و قزان تاتارلرینك ضبطنه چکمکله ، طول مدت بونلره جزیه و یرمکه مجبور اولدقدن صکره ، غلبه چالوب ، بو جزیه‌دن قورتلمش ، و بعض یرلر دها ضبط ایتمش ایدی .

— بشنجیسی (شویسکی) بیوك ولادمیرك نسلندن اولوب ، ۱۶۰۵ ده ایکنجی (فدور)ك صباوتنده وصی بولندقدن صکره ، بونك دوزمه دمتری اسمنده بری طرفندن اسقاطی اوزرینه ، صاحب ترجمه عسکر تدارکیله ، مرقوم غاصبی طرد

ایتمش؛ واهالی طرفندن روسیه جاری طانیتمش ایدی . ظهور ایدن دیکر ایکی دوزمه دمتری‌یه اسوج قرالی طقوزنجی شارلك امدادیله مقابله ایتدکدن صکره، ۱۶۰۹ده لهستان قرالی سیجیسموند طرفندن مغلوب اولمغله ، موسقوه‌لیلر طرفندن تسلیم اولنه‌رق، وارشووه‌ده تحت اسارتده وفات ایتمشدر .

واشجرد { ماوراء النهرده و ترمذ قربنده اوله‌رق جیحون وادیسنده و (وخش) نهرینك اوته‌سنده برقصبه اولدیغنی اصطخری بیان ایدیور .

واشینغتون { (Washington) آمریقاده ممالك مجتمعه حکومتنك مؤسسلرندن اولوب ، ۱۷۳۲ده ویرجینیه‌نك (بریج غریق) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۹۹ده وفات ایتمشدر. ابتدا مهندس اولوب، بعده انکلیزلرك قناده‌کی فرانسزلره قارشی اولان محاربه‌لرنده عسکره دخول ایله ،اظهار شجاعت ولیاقت ایده‌رك، میرالایلق رتبه‌سنه نائل اولدقدن صکره ، خدمت عسکریه‌یی ترك ایتمشیدی . آمریقاده‌کی انکلیز مهاجرلرینك قیامنده ۱۷۷٤ده ویرجینیه اهالیسی طرفندن بوستونه کوندریلان یدی مبعوثك میاننده بولنمش ؛ وایرتسی سنه اهل قیام عسکرینك قوماندە‌سنی درعهده ایده‌رك، ارزاق ومهماتك نقصانیله برابر ، انکلیز جنراللرندن برقاچنه قارشی طوروب، برقاچ محاربه قزانمش؛ ونهایت ۱۷۸۱ده بونلردن (قورنوولیس) ی (یورق‌توون) ده محاصره وتسلیمه مجبور ایتمکله، وطننك استقلالنی تأمین ایدوب، ۱۷۸۳ده ورسایل مصالحه‌سنی وآمریقا استقلالنك انکلتره طرفندن تصدیقنی موجب اولمشدر. بوموفقیتی متعاقب ، عسکرینی کورلتیسزجه طاغیده‌رق، سردارلق عنوانینی ترکله، مملکتنده‌کی چفتلکنه چکیله‌رك ، راحت یاشامقده ایکن، ۱۷۸۹ده آمریقاده برحکومت منتظمه تشکل ایدنجه، اتفاق آرا ایله و ٤ سنه مدتله ریاسته انتخاب اولنمش؛ و ۱۷۹۳ده ثانیاً رئیس انتخاب اولنه‌رق، آوروپانك ، فرانسه وقوعاتندن طولایی، قارمه قاریشیق اولدیغی برزمانده، کافهٔ دول ایله حسن مناسباتی وفرانسه ایله انکلتره محاربه‌سنده بیطرفلغی محافظه ایتمش ؛ وآنجق بعض افکار مفرطه‌یه قارشی طورمغله ، بردرجه‌یه قدر وموقتاً توجه عمومیدن دوشمش ایدی. ۱۷۹۷ده استعفا ایدوب، ایکی سنه صکره وفات ایتمشدر . حکیم ، مستقیم، قناعتکار وپك خیرخواه وحمیتلی برآدم ایدی . وفاتنه بربیوك ضایعات نظریله باقیله‌رق ، بتون ممالك مجتمعه اهالیسی برآی ماتم طوتمشلردی. مرکز عمومیده هیکلنك رکزینه وبومرکزك کندیسنك اسمیله تسمیه‌سنه رسماً قرار ویرلمشیدی. ترجمهٔ حالی وبعض محرراتی ضبط ونشر اولنمشدر.

واشینغتون { (Waschington) ممالك مجتمعه‌نك مرکز عمومیسی اولان بیوك برشهر اولوب، شرقی ویرجینیه ایله ماریلاند حکومتلری آره‌سنده واقع مشترك قضانك داخلنده وپوتوماق نهرینك صاغ کنارنده اوله‌رق ۳۸°۵٤′ عرض شمالی ایله ۷۹°۲۲′ طول غربیده واقعدر. جسامتجه ممالك مجتمعه‌نك ۱٤ نجی شهری اولوب، ۲۳۰۳۹۲ اهالیسی، فوق العاده دوز ، کنیش ومنتظم سوقاقلری، عمومی مجلس مبعوثانك اجتماعنه مخصوص تکمیل مرمردن بیوك ومصنع برداره‌سی، رئیسه مخصوص سرایی، بیوك دوائر حکومتی، مکمل ترسانه وطوبخانه‌سی ، متعدد قیشله‌لری، کوزل دائرهٔ بلدیه‌سی، بیوك تیاترولری، نهره حاکم متین برقلعه‌سی، نهرك اوزرنده ۱٤۰۰ متره اوزونلغنده اخشاب کوپریسی، بش دائره‌یه منقسم عمومی دارالفنونی، (قولومبیان قولج) اسمیله بیوك برمکتبی، بیوك کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، آقادمیه‌سی، طب، نباتات، زراعت وسائره جمعیات علمیه‌سی، دوربین وکوزلك ایله کاغد وسائره فابریقه‌لری واردر . ۱۷۹۲ده تأسیس اولنه‌رق، آنف الترجمه ذاتك اسمیله تسمیه اولنمش؛ و ۱۸۰۰ ده نیویورقه بدل ممالك مجتمعه‌نك مرکز عمومیسی اتخاذ اولنمشدر . ۱۸۱٤ده انکلیزلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، (قاپیتول) تعبیر اولنان مذکور مجلس مبعوثان دائره‌سی احراق اولنمش ایسه‌ده، ایرتسی سنه دها مکمل صورتده بنا اولنمشدر .

واشینغتون { (Waschington) ممالك مجتمعه‌نك اك غرب شمالی کوشه‌سنده بولنان حکومتی اولوب، غرباً بحر محیط

معتدل ايله، شمالاً دومينيون حدوديله، شرقاً
ايداهو، جنوباً دخى نواده وقاليفورنيه حكومتلريله
محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٧٩١٧٠ مربع
كيلومتره اولوب، ٣٤٩٣٩٠ اهالى ايله مسكوندر.
اراضيسى مرتفع اولوب، قسم غربيسنده ٤٤٠٠
متره‌يه قدر ارتفاعى اولان (قاسقادرانجه) يعنى
«شلاله‌لر سلسله‌سى» وشمال جهتنده قيالى طاغلر
سلسله‌سنه مربوط «آلتون طاغى» ممتد اولديغى
كبى، ساحل بوينجه‌ده (قوست‌رانجه) يعنى «ساحل
سلسله‌سى» اوزانوب، منتهاى شمال غربيده‌كى
شبه جزيره‌ده (اوليمپيق) طاغنه قاوشور. بوايكى
سلسله‌نك آره‌سنده بروادى تشكل ايدوب، شمالده
(فوقه) اسميله قره‌لرك ايچنه بك ايلرى‌يه قدر
دخول وبرچوق قوللره تشعب ايدن كورفزه منتهى
اولور. شرق جنوبى قسمى دوز ومرتفع برياله‌دن
عبارت اولوب، جنوبه طوغرى مائل برحوضه
تشكيل ايدبور. دومينيونك بعض كوللرينك
آياقلرندن تشكل ايدن (قولومبيه) ايرماغى بعض
بوغازلردن بوياله‌يه دخول ايله، ابتدا جنوبه طوغرى
آقه‌رق، شرقدن كلن برنهرى بعدالاخذ، غربه
طوغرى دونر، وينه دومينيوندن كلن (اوكيناقان)
نهريله برلشدكدن صكره، ينه جنوبه طوغرى
دونوب، صاغدن (قاسقادرانجه) نك شرقى اتكارندن
اينن متعدد انهارى آلير؛ وبعده صاغدن قيالى
طاغلردن كلن وتابعلرينك اك بيوكى اولان (اسنا كه)
نهرينى وبعده ديكر برچاى اخذ ايله، غربه طوغرى
دونه‌رك، ومملكتك حدود جنوبيه‌سنى آيره‌رق،
صولدن (جون داپس) وقروكد وصاغدن دخى
برنهر آلدقدن صكره، (قاسقادرانجه) سلسله‌سنك
بربوغازندن مرورله، جنوبدن كلن بيوجك برنهر
دخى آلنجه، شماله وصكره ينه غربه طوغرى
دونر، وساحل سلسله‌سنك كنيش بربوغازندن بالمرور،
بك اوزون برخليج تشكيل ايده‌رك، بحرمحيط
معتدله دوكيلور. بووجهله حكومتك همان بتون
مياه جاريه‌سى بوايرماغه طوپلانير. مذكور
(فوقه) كورفزينه دوكيلور برقاچ نهرى دخى
وارايسه‌ده، بونلر بك اوفقدر. هواسى عرضنه
نسبةً معتدل اولوب، بحرمحيط معتدل ساحلنك
صيجاق آقنتيلرى تأثيريله قيشلرى ملايم، وارتفاعك
تأثيريله يازلرى سربندر. بناءً عليه، ممالك مجتمعه‌نك
ايچ طرفلرى كبى ياز ايله قيش آره‌سنده بك
فرقلى وسريع التحول هواسى اولميوب، فرق وتحولاتى
بك آزدر. غرب جهتى دها معتدل وطوپراغى دها
منبت اولوب، ياغمورلرى دخى دها زياده اولمغله،
عمرانه استعدادى زياده‌در. غرب جهتنده‌كى يايله
بواعتدال واستعداددن بك اوقدر حصه‌دار اولميوب،
اورانك هواسى دها يابس ودها سرتدر؛ وطوپراغى
بك او قدر منبت دكلدر. اهاليسى دخى هنوز لايقيله
چوغالميوب، يكى اسكان واعمارينه باشلانمشدر.
مركزى (فوقه) كورفزينك منتهاى جنوبنده واقع
اوليمپياس قصبه‌سيدر. تا بحرمحيط آطلاسى ساحلندن
كلن بربيوك دميريول خطى مملكتك شرق جنوبى
قسمنى شق ايله برخيلى مسافه‌ده قولومبيا مجراسنى
تعقيب ايده‌رك، بو اسكله‌يه منتهى اولور؛ وجنوبه
طوغرى سانفرانسيسقويه قدر ممتد اولور برقول
اوزاتير.

واصف { سالم تذكره‌سنده بومخلصله درت
شاعر ذكر اولنوب، برنجيسى
(عبدالله — افندى) بعض وزرانك ديوان
كتابتنده بولنمش، و١١٢٩ ده وفات ايتمشدر. —
ايكنجيسى (احمد — افندى) بروسه‌لى اولوب،
نجاردن برينك اوغلى ايدى. — اوچنجيسى
(حسين — افندى) استانبوللى اولوب، ١١٠٤ ده
وفات ايتمشدر. — دردنجيسى مدرسيندن اولوب،
ارثاً طبابته دخى سالك ايدى.

— فطينك تذكره‌سنده دخى بومخلصله اوچ
شاعر بيان اولنوب، برنجيسى رئيس الكتاب بولنمش
اولان بغدادلى (احمد — افندى) دركه عثمانلى
تاريخنك برقسمنى يازمش، و١٢٢١ ده وفات
ايتمشدر. — ايكنجيسى (اندرونى عثمان — بك)
بوستانجى باشى آرناؤد خليل پاشانك اوغلى اولوب،
اندرون همايوندن تقاعداً چراغ اولدقدن صكره،
١٢٤٠ ده وفات ايتمشدر. — اوچنجيسى بروسه‌ليدر.
شعرلرينك عدم نقلنده بأس كورلمدى.

واصل بن عطا { (ابوحذيفه — الغزال
المعتزلى) اعاظم علما
وائمهٔ متكلميندن اولوب، اعتزالك موجدى
ومعتزله‌نك امامیدر. ٨٠ تاريخنده مدينهٔ منوره‌ده

طوغوب، بصره‌ده حسن بصری (رضی الله عنه)دن تحصیل علوم ایتمش‌ایدی. حسن بصری حضرتلری «قد اعتزل واصل عنا» بیورمش؛ و واصل اوندن صکره‌ده‌ها سائر مسائلده اهل سنتدن آیریلوب، کندینه مخصوص برطریق ومذهب طوتمش، که مشارالیهك کلامندن اخذاً بو مذهبه اعتزال، وکیتدکجه تکثر ایدن سالکرینه معتزله نامی ویرلمشدر. (ر) حرفنی تلفظ ایده‌میوب، (غ) کبی سویلدیکندن، بو نقصانی بللی ایتدیرمه‌مك ایچون، (ر) لی کلمه‌لر استعمالندن اجتنابله، اونلرك یرینه بشقه کلمه‌لر بوله‌رق، (ر) سز مفصل نطقلر ایراد ایدرمش. بوحالی بین الادبا مشهوردر. شاعر شهیر بشار بن برد ایله منافرتی اولوب، بینلرنده بر چوق معارضه‌لر چکمشدر. ۱۳۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: «کتاب اصناف المرجئة»، «کتاب فی التوبة»، «کتاب المنزلة بین المنزلتین»، راسز اولان «کتاب الخطبة»، «کتاب معانی القرآن»، «کتاب الخطب فی التوحید والعدل»، کندیسیله عمرو بن عبید آره‌سنده جریان ایدن مباحثاتی حاوی کتاب، «کتاب السبیل الی معرفة الحق»، «کتاب فی الدعوة»، «کتاب طبقات اهل العلم والجهل».

واصه (Vasa یاخود Wasa) بر حکمدار خاندانی اولوب، افرادندن یدی کشی اسوجده و اوچ کشی لهستانده حکم سورمشدر. باشلری اسوجی دانیمارقه‌لیلردن قورتاران کوستاو واصه‌در. استوقهولمك قربنده واقع بردره بکی سرایینك اسمندن مأخوذدر. [«کوستاو»، اریق، سیجیسموند و قریستینه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

واعظ (میرزا رفیع الدین) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، قزوینلیدر. «ابواب الجنان» عنوانیله مشهور برکتابی و ۷۰۰۰ بیته بالغ دیوان اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

بزمین برد فرو خجلت محتاجانم
بی زری کرد بمن آنچه بقارون زر کرد

—[«حسین واعظ» ماده‌سنده‌ده مراجعت بیوریله.]

واعظ واسطی (شمس الدین محمد بن القاسم) مشاهیر شعرادن اولوب، ۷۴٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

بدا البرق من حزوی فهاج حنینه
وهبت صبا نجد فزاد انینه
وغنی له الحادی بایام حاجر
ففاضت بامطار الدموع جفونه

واغ (Waag) مجارستانده بر نهردر، که لیپتاو ایالتنده قارپات طاغلرندن اینن قره واغ ایله آق واغك برلشمسندن بالتشکل، غربه و بعده جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، تقریباً ٤۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (کومورن) قربنده صول دنارندن طونه‌یه دوکیلور. صولدن (نیتره) وصاغدن (آروه) ایله (توروقس) چایلرینی دخی آلیر.

واغرام (Wagram) آوستریاده ویانه‌نك ۱۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قریه اولوب، ۱۸۰۹ تاریخنده بیوك ناپولیونك آوستریایه قارشی اوراده قزاندیغی بیوك وقطعی غالبیتله مشهوردر.

واقد صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (واقد بن عبدالله التمیمی الحنظلی الیربوعی) که رسول‌الله (صلی الله علیه وسلم) افندمزك دارالارقمه دخوللرندن اول اسلامه کلوب، بعده جانب نبویدن عبدالله بن جحش ایله برابر، احوال قریشدن خبرآلمق اوزره نخله‌یه اعزام بیوریله‌رق، شهر حرامده بولندیغی جهتله، قتاله مأمور اولمدیغی حالده، اموال تجاریه ایله کچن قریشدن برقاچ کشی اوزرینه تعرضله، عمرو بن الحضرمی‌یی قتل ایتمش؛ وبونك اوزرینه «یسئلونك عن الشهر الحرام قتال فیه قل قتال فیه کبیر» آیت کریمه‌سی نازل اولمشیدی. اسلامده اك اول قتل ایدن مسلم اشبو واقد واهل اسلام طرفندن اك اول قتل اولنان مشرك مرقوم عمرو بن الحضرمی اولمشدر. واقد بدر واحد غزالرنده وسائر غزواتده حاضر بولنمش؛ و خلافت جناب فاروق ایاممنده ارتحال ایتمشدر.

واقدی { (ابو عبدالله محمد بن عمر بن واقد المدنی) مشاهیر مورخیندن اولوب، ١٣٠ تاریخ هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده طوغمش، و ٢٠٧ ده بغداده‌ده وفات ایتمشدر. مالك بن انس وثوری کبی مشاهیردن تحصیل واستماع ایدوب، خلیفه مأمون طرفندن بغدادك (عسکر مهدی) ونام دیکرله رصافه دینان قسم شرقیسنك قاضیلکنه نصب اولنمشدی. فتوحه دائر برقاچ کتاب یازوب، علی الخصوص فتوح الشامی مفصل یازمشدر. «کتاب الردة» عنوانیله بر تألیفی واردر، که ارتحال جناب نبویدن صکره ظهور ایدن طلیحه بن خویلد الازدی ایله مسیلمة الکذاب وسائره‌نك خروجیله عربلرك ارتداد واقعه‌سندن باحثدر. حدیثده او قدر موثوق دکلدر. مأمون عندنده قدر واعتباری زیاده اولوب، بیوك احسانلرینه نائل اولمشیدی.

واقف { شعراء عثمانیه‌دن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (محمد — افندی) بروسه‌لی وزمرهٔ مدرسیندن ایدی. ١١٣٧ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

سکا شفقت ایدرمی عجب او مهپاره
دل ستم دیدهٔ بی قرار آکلدقجه

— دیکری (سید یحیی افندی) استانبول ساداتندن اولوب، بنه شعرادن سید عبدالرحیم افندینك اوغلی ایدی. طریق قضایه سالك اولوب، استانبول قاضیسی دخی اولمشیدی. ١١٥٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت ارنکدر:

ایتیمور هیچ اثر آه سحرکاه سکا
مکر انصاف ویره حضرت الله سکا

واقفی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی (خواجه علی) مشهدلی وخواجه محمد جان قدسینك برادری ایدی. علم تفسیره انتسابی وار ایدی. امامتله مشغول اولوب، شورباعیسی بوصفتنه تعلق ایدیور:

این پیش نمازیم نه از روی ریاست
حق میداندکه از ریا مستثنا ست
اینك خوشم افتاده که دروقت نماز
پشتم بخلایق است و رویم بخدا

— ایکنجیسی (شاه قاسم دولاوی) عراق ساداتندن اولوب، شو بیت اونکدر:

باغبان عشق را پیش از بهار آرزو
میوهٔ درد والم برشاخ خرمان میرسد

واقوصه { شامك حوران جهتنده بر وادی اولوب، خلافت جناب صدیقیده بو وادیده عسکر مسلمین کلیتلی روم عسکرینه قارشی ثبات کارانه مقاومتله، برچوق ضایعات ویرمشلرسه‌ده، مظفر اولمشلردر.

واکفیلد { (Wakefield) انکلتره‌نك یورق ایالتنده و (لیدس) ك ١٦ متره جنوبنده برشهر اولوب، ٢٩٠٠٠ اهالیسی، تیمارخانه‌سی، حبسخانه‌سی، یوك منسوجات، فانله وسائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری وکومور معدنی واردر.

والا { (محمد علی میرزا) ایران شعراسندن وقاجار خاندانی افرادندن اولوب، فتح علی شاهك اوغلیدر. شجاعت و سخاوت وفصاحتیله وادبیاته اولان انتسابیله مشهورایدی.

من ازدل ودل ازمن دیوانه کریزان
دیوانه نه دیدم که ز دیوانه کریزد

والادولید { (Valladolid) اسپانیه‌نك اسکی قستیله خطه‌سنده و مادریدك ١٥٤ کیلو متره شمالنده اوله‌رق (پویسرغه) ایله (اسغوئوه) نهرلرینك ملتقاسنده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٦٢٠١٢ اهالیسی، دارالفنونی، مشهور حقوق مکتبی، صنایع نفیسه مکتبیله سائر مکاتبی، علوم و فنون آقادمیه‌سی، موزه‌سی، قراله مخصوص سرایی، مصنع کلیسالری، کاغد، قوردله، شابقه وسائره فابریقه‌لری واردر. فردیناند ایله ایزابلانك رسم تزوجی بوشهرده اجرا اولنمش؛ وقریستوف قولومب بونده وفات ایتمشدر.

— والادولید ایالتی شمالاً لئون وپالنسیه، شرقاً بورغوس، شرق جنوبی طرفندن سغوویه، جنوباً آویلا وسالامانقه، غرباً دخی زاموره ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٥٦٩ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٦٧١٤٨ کشیدر. اراضیسی یوکسك بریایله‌دن عبارت اولوب، دورو ایرماغی شرقدن غربه جریانله، صاغ و صولدن

برقاج نهر آلیر . هواسی سرت و یابس اولوب ، اراضیسی یالکز انهارك وادیلرنده منبتدر. حیوانات اهلیه‌سی و علی‌الخصوص قیون وکچی سوریلری زیاده‌جه‌در .

— مکسیقه‌نك مشوآقان جمهوریتنده و مکسیقونك ١٩٠ کیلومتره غربنده و حذای بحردن ٢٠٠٠ متره ارتفاعی اولان کوزل بر وادی ایچنده دخی بو اسمله برشهر اولوب ، ٢٥٠٠٠ اهالیسی ، بیوك بر صوبولی و مصنع بر کلیساسی واردر .

والپارایزو (Valparaiso) آمریقای جنوبیه‌ده شیلی دولتنك سانتیاغو ایالتنده و سانتیاغونك ١٣٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق بر قویك ایچنده برشهر واسکله اولوب ، ١٠٤٩٥٢ اهالیسی ، لیمانی ، استحکاماتی ، دمیریولی ، ترسانه‌سی وایشلك تجارتی واردر .

والتر (Walter) آلمانیه‌نك اك مشهور تشریح علماسندن اولوب ، ١٧٣٤ ده کونیغسبرغده طوغمش ، و ١٨١٨ ده وفات ایتمشدر. برلینده تشریح معلمی اولوب ، ٨٠٠ دن زیاده تشریح آچمش؛ ومؤخراً پروسیه قرالنك ٤٠٠٠٠ فرانقه صاتین آلدیغی بر تشریح موزه‌سی وجوده کتیرمش ایدی .

والتراسقوت [« اسقوت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

والته (Vrlette) آق دکیزده واقع وانکلتره‌یه تابع اولان مالطه جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده جزیرهٔ مذکوره‌نك مرکزی برشهر اولوب، ٤٠٠٠٠ اهالیسی، ایچندن ایچه برقاج قسمه منقسم بك صاغلام وواسع لیمانی، متین استحکاماتی، ترسانه‌سی، قرانتنه‌خانه‌سی، اسکی برسرایی، مصنع برکلیساسی، تحت‌الارض بربیوك صوبولی، آقادمیه‌سی، ایکی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی وبك ایشلك تجارتی واردر. برسطح مائلده مؤسس اولمغله ، اسکله‌دن یوقاری‌یه چیقان سوقاقلری مردیونلی اولوب، طولاشیقلی بعض آرابه یوللری‌ده واردر . شهرنفس والته ایله فلوریانه، ویتوریوزه، سانغلیا وبارموله اسملرنده ٥ قسمدن مرکب اولوب، خیلی واسع کوریتور .

والخرن (Walcheren) فلمنکده (اسقو) ایرماغنك منصبنده کنیش برآطه اولوب، (بولاندسوند) جزیره‌سندن (اسلوئه) جدولیله آیرلمشدر . بویی ١٨ واکی ١٤ کیلومتره اولوب ، ٣٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. باشلیجه معموره‌لری میدلبورغ ایله فلسینکه‌در. سطحی حذای بحردن آلچق اولوب ، کوزل سدلر وریختملرله دکیزك تجاوزندن حفظ اولنور. طوپراغی بك منبت اولوب، بك کوزل دخی ایشلنیورسه‌ده، هواسی بك آغردر .

والدبورغ (Baronnie de Waldebourg) بارونلغی آلمانیه‌نك اسکی حکومات صغیره‌سندن اولوب ، الیوم (وورتمبرغ) قراللغنه ملحقدر .

والدك (Waldeck) آلمانیای شمالیده برنسلك صورتنده اداره اولنور بریر اولوب، الیوم پروسیه‌یه ملحق اولان (هسه) خطه‌سی داخلنده واقعدر . شکلی غیرمنتظم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٢١ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٧٧٦٦ کشیدر، که هرمربع کیلومتره باشنه ٥١ کشی دوشر. ارثی بربرنسك تحت حکمنده اولوب، دها شمالده و (لیپه) برنسلکنك شرقنده واقع پیرمونت قونتلغی ، ناملیه برکوچك بر دخی بوکا ملحقدر. ٣ی مذکور پیرمونت برنسلکندن منتخب اولمق اوزره، ١٥ اعضادن مرکب برمجلس مبعوثانی واردر ،که بونلر ٣٠ یاشنی کچکین اولمق شرطیله، ٢٥ یاشنی متجاوز اهالی طرفندن ٣ سنه مدتله وایکنجی درجه‌ده انتخابله انتخاب اولنورلر. مرکز اداره‌سی (قورباخ) وبرنسك مقری ٢٧٦٨ اهالیسی اولان (آرولش) قصبه‌سی اولوب ، برنسلکه نامی قزاندیران (والدك) ایسه ٩٠٠ نفوسلی برقریه‌در. اراضیسی طاغلق وآز منبت اولوب، دمیر، قورشون، باقیر معدنلریله مرمر وآلچیسی ومیاه معدنیه‌سی چوقدر . (وسر) ایرماغنك حوضه‌سی داخلنده اولوب، مملکتك قسم جنوبیسنی شق ایدن (ودر) نهری بوایرماغه دوکیلور . واردات ومصارف سنویه‌سی بربچق ملیون مارقه قریبدر .

والدمار (Valdemar) بواسمله دانیمارقه‌ده درت حکمدار کلمشدر :

برنجیسی « بیوك » عنوانی حائز اولوب، ونتلر حکمداری (قانوتلاوارد) لك اوغلی واوچنجی (اریق) لك تورونی ایدی. ١١٤٧ ده بشنجی اریقك وفاتنده وراثت ادعاسنده بولنان اوچ شخصك بری بولنمغله، برچوق منازعاتدن صکره ١١٥٧ ده رقیبلرینه غلبه چالەرق، دانیمارقه قرالی اولمش؛ ومکلمبورغ پرنسلرینی دانیمارقه قراللغنه اولان ادعای حقوقدن واز کچمکه اجبار ایتمش؛ وبالطبع قورصانلرینك حقندن کلوب، (روکن) جزیرەسنی دخی ضبط، واسکیدن قالمش بعض مذاهبی رفع، وبرچوق نظامات وقوانین وضع ایلمش ایدی. نوروج قرالی دخی مغلوب، وایستدیکی کبی برمعاهدەیی امضایه مجبور ایتمشدی. ١١٨١ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، «مظفر» عنوانی حائزدر. ١٢٠٢ ده بیوك برادری آلتنجی (قانوت)ه خلف اولوب، هولشتاینی ضبط ایتمش؛ و(ایدر) ایله (البه) مجرالرینك شرق وجنوبنده واقع اولان اسلاو ممالکنه اولان حاکمیت حقنی آلمانیه ایمپراطورینه تصدیق ایتدیروب، اسوج ونوروجدە ایتدیکی محاربەلردە مظفر اولمش؛ و١٢١٩ ده پروسیەیی وبعده استونیەنك برقسمنی ضبط ایلمش؛ واووقتلرده امثالی مسبوق اولمیان و١٤٠٠ سفینەدن مرکب بولنان بیوك بردونمایه مالك اولمش ایدی. آنجق ١٢٢٣ ده اشورین قونتی هنرینك الینه اسیر دوشوب، ایکی سنه صکره وآغر شرطلرله قورتله بیلمشدی. ١٢٤٠ ده بعض قوانینی تعدیل واصلاح ویکی نظامات وضع ایتمش؛ وبرنجی اولەرق، دانیمارقەدە تعداد نفوس اجرا ایتدیرمشدر.

— اوچنجیسی ایکنجینك اوغلی اولوب، پدری طرفندن حکومته نوعما تشریك اولنمش؛ واونك حیاتنده ١٢٣١ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی ایکنجی قریستوفك اوغلی اولوب، ١٣٣٤ ده پدری وفات ایتدیکنده، باویرەده بولنمغله، دانیمارقەدە ظهور ایدن حادثاتدن طولایی برقاچ سنه مملکته عودت ایدەمەمش؛ وآنجق ١٣٤٠ ده باویرەلی وسوآبدن مرکب برعسکرله کلوب، ملك مورونینك اشلسویغ ایله سیلاندکی بعض یرلرینی ضبط ایتمش؛ وبعضلرینی اسوج ونوروج قرالی ایکنجی مانیوسه ترکه مجبور اولوب، استونیەیی دخی (اوردرنوتونیق) دینلن هیئته فروخت ایدەرك، آلدیغی مبلغله برچوق املاك مبایعه ایتمشیدی. زادکان طاقمی بونك اقتدارندن متوهم اولوب، مکلمبورغ ایله صاقسه لاینبورغ دوقەلرینك امدادیله قیام ایتمکله، برقاچ سنه صکره ١٣٦٠ ده بوقیاملری باصدیره بیلمش؛ واسوجه ترك ایتمش اولدیغی یرلری استرداد ایدوب، بعض آطەلر دخی ضبط ایتمشیدی. اسوج ونوروج بعض آلمانیه پرنسلریله اتفاق ایتدکلرندن، نوروج قرالنه قیزی مارکریتەیی ویرەرك، بواتفاقی بوزمش؛ وبعده ١٣٦٨ ده تشکل ایدن اتفاقه قارشی آلمانیه ایمپراطورینك اتفاقنی طلب ایتمش ایسەده، موفق اولەمیوب، مملکتنی قورتاره بیلمك ایچون، بیوك فداکارلقلره مجبور اولمشدی. ١٣٧٥ ده وفات ایدوب، ارکك اولادی اولمامغله، قیزندن تورونی اولان نوروج قرالی ایکنجی اولوف وارثی اولمشدر.

والدمار (Valdemar) اسوج قراللرندن اولوب، فولقونجیان سلالەسنك برنجیسیدر. ١٢٥٠ تاریخنده، دایسی اون برنجی اریقك وفاتی اوزرینه، قراللغه انتخاب اولنەرق، ابتدا پدری مشهور قونت (بیرلر) ایله مشترکاً حکم سورمش ایسەده، مؤخراً ١٢٧٢ تاریخنده، برادری (مانیوس) ی بالتوکیل، قدس زیارتنه عزیمت ایتمش؛ و١٢٧٦ ده عودتنده برادرینك تشویقیله علیهنده برقیام ظهورینی کورەرك، داخلی محاربەیه کیریشمش؛ ومغلوب اولمغله، یالکز (غوتیه) دوقەلغیله قناعت ایدەرك، فراغت ایتدکدن صکره یکیدن سلاحه صارلمقله، بتکرار مغلوب اولوب، ١٢٧٨ ده دانیمارقەیه قاچمش؛ واوراده اخذ وتوقیف اولنەرق، بش سنه صکره محبسده وفات ایتمشدر.

والدنبورغ (Waldenburg) آلمانیەنك وورتمبرغ قراللغنده و(الوانکن)ك ٤٥ کیلومترە شمال غربیسنده (هوهنلوهه والدنبورغ) پرنسلکنك مرکزی بر قصبەجق اولوب، ١٠٥٠ اهالیسی واردر.

— سیلزیه خطه‌سنك برسلاو ایالتنده وبرسلاوك ۷۰ کیلومتره جنوب غربیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی وکمور معدنی واردر.

والریانوس (Valérien, Valerianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۱۹۰ تاریخلرنده طوغمش؛ وعسکرلکده قطع مراتب ایدوب، ۲۴۳ ده امیلیانه قارشی امدادینه کیتمکده اولدیغی ایمپراطور غالوسك وقوع وفاتی اوزرینه، آلتمشلق اولدیغی حالده، غالیا وجرمانیه اردولری طرفندن ایمپراطور انتخاب اولنمش؛ واوغلی (غالیانوس) ی حکومته بالتشریك، (غوت) لرك تجاوزاتنه مقابله ایتمش، برطاقم عصیانلری باصدیرمش؛ وبعده ایران شاهی شاپوره قارشی عسکر سوق ایده‌رك، ابتدا بعض محاربه‌لر قزانمش ایسه‌ده، ۲۶۰ ده اورفه قربنده مغلوب وتسلیمه مجبور اولوب، اثنای اسارتنده چوق تحقیراته دوچار اولمش؛ واسارت تحتنده جان ویرمشدر. والریانوس خرستیانلره قارشی تعقیباتده بولنمشدی.

والریوس پوبلیقولا (Valerius Publicola) روما حکومتنك مؤسسلرندن اولوب، میلاد عیسادن ۵۰۹ سنه اول قونسلوسلقده بروتوسك رفیقی ایدی. عوام اهالینك فوق العاده محبی وحقوقلرینك حامیسی اولمغله شهرت بولمشدر.

والس (Galles, Wales) نفس انکلتره‌نك قسم غربیسندن عبارت بیوك بر خطه اولوب، انکلتره‌نك سواحل غربیه‌سنك قسم وسطیسنده وایرلانده‌نك قارشیسنده ایرلانده دکیزیله بریستول کورفزی آره‌سنده کنیش برشبه جزیره صورتنده اوزانیور. شرقاً نفس انکلتره ایله، شمالاً ایرلانده دکیزیله، غرباً سنت جورج بوغازیله، جنوباً دخی بریستول کورفزیله محدود اولوب، ۵۱° ۲۳′ ایله ۵۳° ۲۵′ عرض شمالی و ۵° ۳′ ایله ۷° ۴۱′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۱۰۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۴۱۷۱۳۵ کشیدر. سواحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، شمال غربی وجنوب غربی کوشه‌لرنده برر اوزون شبه جزیره‌سی، شمال غربی کوشه‌سی قارشیسنده قره‌یه بردمیر یول کوپریسیله مربوط (آنغلس) اسمیله بر بیوك جزیره‌سی وپك چوق کورفز وقوی ولیمانلری واردر. اراضیسی نفس انکلتره‌یه نسبةً یوکسك وطاغلق اولوب، (قامبریان) اسمیله بر بیوك سلسلهٔ جبال ساحل ایله متوازیاً جنوبدن شماله ممتد اولدیغی کبی، (کری) اسمیله برقولی ودیکر برقاچ شعبه‌سی دخی شرقه طوغری اوزانیور. اك یوکسك ذروه‌لری ۱۰۸۸ و ۱۰۵۵ و ۱۰۰۰ متره ارتفاعلرنده و اوندن آشاغیدر. بوجبالك اتکلرندن برچوق انهار آقوب، اك بیوکلری (سورن) نهریدر، که سلسلهٔ مذکوره‌نك شرقی مائله‌سندن نبعانله، شماله طوغری بر بیوك قوس چیزدکدن صکره، جنوبه دونوب، بریستول کورفزینك منتهاسنده اوزون بر خلیج تشکیل ایدیور. (تمه) نهری بو ایرماغه دوکلدیکی کبی، (لوغ) و (اوسق) نهرلری‌ده سلسلهٔ مذکوره‌دن اینه‌رك، مذکور ایرماغك خلیجنه منصب اولورلر. (تووی) نهری ایسه ینه سلسلهٔ مذکوره‌نك شرقی اتکندن اینه‌یکی حالده، جنوب غربی‌یه طوغری آقوب، بریستول کورفزینك مدخلنه دوکیلور. سلسلهٔ مذکوره‌نك شمال طرفندن دخی (دی) اسمیله بر نهر اینوب، همنامی اولان خلیجدن ایرلانده دکیزینه دوکیلور. جبال مذکوره‌نك غربی اتکلرندن اینن انهار ایسه چوق دها قیصه اولوب، اك بیوکلری جنوب جهتنده‌کی (تیفی) نهریدر. اراضیسی آز منبت اولوب، زراعتده آنجق بو صوك زمانلرده اهمیت ویرلمکه باشلادیغندن، محصولاتجه نفس انکلتره‌دن کریدر. آنجق معادنی چوق اولوب، برنجی درجه‌ده ثروت عمومیه‌سی کمور معدننندن عبارتدر. بریستول کورفزی حوضه‌سنك کموری توکنمز درجه‌ده‌در. دمیر معدنیله مرمری وسائر احجاری‌ده چوقدر. کورك بودرجه‌ده کثرتی صنایعك ترقیسنی موجب اولوب، علی الخصوص دمیرخانه‌لری ومعادن سائره دوکمخانه‌لری پك چوقدر. یوك منسوجات وفانله وسائره فابریقه‌لری‌ده واردر. سواحل اهالیسی کمیجیلکله مشغولدرلر. قابل زراعت اولمیان یوکسك یرلرنده خیلی صیغیر و قیون بسلنیر. مملکت شمالی وجنوبی

اوله‌رق ایکی قسمه، و هر بری ٦ که جمعاً والس خطه‌سی ١٢ قونتلغه منقسمدر، که برآز اسکی اولان بر استاتستیقه کوره، اسملریله مساحهٔ سطحیه ومقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

قونتلق	مربع کیلومتره	اهالی	مرکزی
(شمالی والس)			
فلینت	٧٤٨	٧٦٣١٢	مولد
دنبیغ	١٥٦٢	١٠٥١٠٢	روتن
کرناروون	١٤٩٨	١٠٦١٢١	کرناروون
آنغلسی	٧٨٣	٥١٠٤٠	بوماریس
مریونت	١٥٥٩	٤٦٥٩٨	دولجلی
مونتغومری	١٩٥٦	٦٧٦٢٣	مونتغومری
(جنوبی والس)			
رادنور	١١٠١	٢٥٤٣٠	پرستیغ
برکنوق	١٨٦٢	٥٩٩٠١	برکنوق
قاردیغان	١٧٩٤	٧٣٤٤١	قاردیغان
پمبروق	٣٦٢٥	٩١٩٩٨	هاورفوردوست
کرمارتن	٢٤٥٤	١١٥٧١٠	کرمارتن
غلامورغان	٢٢١٥	٣٩٧٨٥٩	قاردیف

والسك اهالیسی کلت جنسیت قدیمه‌سنه منسوب اولوب، هر نه‌قدر شهر وقصبه‌لرده‌کوندن‌کونه لسان قدیملرینی فراموشله انکلیزلشمکده ایسه‌لرده، کویلرده وطاغلرده الیوم لسان اصلیلرینی محافظه ایتمکده‌درلر. بوخطه واساساً بوندن ممدود ایکن سیاسةً نفس انکلتره‌یه ملحق اولان (مونموتشیر) ایالتنده ٥٠٨٠٣٦ کشی یالکز کلتجه و ٤٠٢٢٥٣ کشی دخی کلتجه وانکلیزجه تکلم ایتمکده‌درلر. بو وجهله کلت لسانی بیلنلر بر ملیونه قریبدر.

والس { یکی جنوبی — (Nouvelle Galles du Sud, New South Wales)

آوستralیه‌نك منقسم بولندیغی بش مهجرك بری اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك جنوب شرقی جهتنده واقعدر. شرقاً بحر محیط کبیرله، جنوباً ویقتوریه، غرباً جنوبی آوستralیه، شمالاً دخی قوینیسلاند مهجرلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٩١٠٢ مربع کیلومتره و اهالیسی ٣٥٠٠٠٠٠ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه آنجق بربچق کشی دوشیور. ٢٨° ایله ٣٨° عرض جنوبی و ١٣٩° ایله ١٥٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. قسم شرقیسی طاغلق ومرتفع اولوب، ساحل ایله متوازیاً آوستralیه آلپلری نام عمومیسیله معروف برسلسلهٔ جبال ممتد اولور، که اك مرتفع محللری (قوسیوسقو) طاغی ٢١٨٧ متره ارتفاعنده اولوب، بتون آوستralیه قطعه‌سنك اك یوکسك نقطه‌سیدر؛ وسرمدی قارلر درجه‌سنه وارمیورسه‌ده، سنه‌نك اکثر آیلرنده تپه‌سی قارله مستوردر. قورروق رانجه، ماوی طاغلر، لیورپول رانجه، نیوانغلاند رانجه طاغلری بوسلسله‌نك اقسامندندر. بونلرك برچوق قول وشعبه‌لری اولوب، غربه طوغری اتکلری تدریجاً کسب انحطاط ایده‌رك واسع اووه‌لره منقلب اولور، که اونلرك‌ده آره‌لرنده بعض منفرد طاغلر بولنیور. بوجبالك شرق اتکلرندن اینن انهار بالطبع قیصه اولوب، غربی اتکلرندن ایننلر ایسه‌چوق اوزون لکن‌صولری آز اولمغله، اکثری یولده قورور، وبعضیسی برلشوب، آوستralیه‌نك اك بیوك نهری اولان (موری) ایرماغنه تابع (دارلینغ) نهرینی تشکیل ایدییورلر. ویقتوریه مهجرندن صکره آوستralیه‌نك اك کوزل واك قابل عمران یری اولوب، علی‌الخصوص قسم شرقیسنك یاغمورلری چوقدر. سواحلنده هواسی معتدل‌ولك لطیف اولوب، طاغلرك اوزرنده بزم یازمزه مصادف اولان قیش موسمنده قار یاغار، و میزان‌الحراره تحت‌الصفر ٨ درکه‌یه قدر اینر. ایچ طرفلرینك ایسه هواسی پك یابس وصیجاق اولوب، اینجه توزی حامل اولان چول روزکاری اسدیکی وقت میزان‌الحراره ٥٠ درجه‌یه قدر چیقار. اوجهتده یاغمورلری سیرك ایسه‌ده، یاغدیغی وقت سیل کبی کثرتله یاغوب، برچوق بتاقلقلر وجوده کتیریر. مملکتك برنجی منبع ثروتی قیونلری اولوب، بوندن ٢٠ سنه اول بومهجرده ٢٦ ملیونه قریب قیون وار ایدی. شمدی‌یه قدر بومقدارك تضاعف ایتمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر. یپاغیلری‌پك مقبول‌اولوب، دری، باصدیرمه، ایچ یاغی وسائر محصوللری دخی اخراج اولنور. صیغیر، آت وطوموزلری‌ده کیتدکجه چوغالمقده‌در. ایکنجی درجه‌ده منبع ثروتی آلتون معدنی اولوب، خیلی مقدار اخراج اولنمقده‌در. اداره‌جه مستقل کبی اولوب، انکلتره قرالیچه‌سی طرفندن نصب اولنان بر والی ٦ کشیدن مرکب برهیئت مدیرانله و ٣٦ اعضاء منصوبه‌دن مرکب برهیئت اعیان و٧٣ اعضاء منتخبه‌دن مرکب برمجلس

مبعوثانك قرارلری وجهله اداره‌ٔ مملکت ایدر. مرکزی (سیدنی) شهریدر. برقاچ دمیریول خطی جنوب وشماله وداخله طوغری ممتد اولوب، کیتدکجه تکثیر وتمدید ایدلمکده‌در. معارف وصنایعی دخی محیر عقول برصورتله ترقی ایتمکده‌در.

والکیری (Valkiries) اسکی اسقاندیناو اساطیرنده برطاقم پریلردر، که محاربه‌لرده جنکاورلرك رشته‌ٔ حیاتنی قطع ایله، روحلرینی (والهاله) دیدکلری جنته کوتوروب، اوراده کندیلرینه سرنکبین ویره صوندقلرینه معتقد ایدیلر.

والمیکی (Valmiki) هندك اك اسکی واك مشهور شاعری اولوب، سانسکری لساننده ۱۲۰۰۰ قدر بیتدن مرکب اولان مشهور (رامایانه) منظومه‌سنك ناظمیدر. بومنظومه‌ده قهرمانلقلرینی نقل ایتدیکی (راما) نك معاصری اولوب، میلاد عیسادن ۱۵۰۰ سنه قدر اول یاشادیغی مظنوندر.

والنتین (Valentin) خرستیانلقده مذهب موجدلرندن اولوب، ایکنجی قرن میلادیده نشأت، و ۱۶۱ ده وفات ایتمشدر. بری جسمانی وبری معنوی ایکی عالم بولندیغنه قائل اولوب، افلاطونك فلسفه‌سنی خرستیانلغه قاریشدیره‌رق، غریب برطاقم اعتقادات ایجاد ایتمشیدی.

— بو اسمله کیمیای کاذب ویا سیمیاده شهرت بولمش آلمانیه‌لی برآدم دخی واردر، که اکسیر اعظمی بولمغه چبالارکن فن کیمیا ومعادن وصیدلانیه خدمت ایدوب، بعض شیلر کشف ایتمشدر. برقاچ تألیفاتی واردر. ترجمهٔ حالی مجهول اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده یاشادیغی ویا براسم مستعاردن عبارت بولندیغی ملحوظدر.

والنتینیانوس (Valentinien, Valentinianus) روما ایمپراطورلرندن اوچ کشینك اسمیدر:

— برنجیسی آفریقه قونتی فراتیانوسك اوغلی اولوب، ۳۲۱ تاریخ میلادیسنده (پانونیه) ده طوغمش؛ و یولیانوس ایله یوویانوس زمانلرنده عسکرلکده خدمت ایدوب، بونك وفاتی اوزرینه، ۳۶۴ ده (نیکیه) یعنی ازنیقده عسکر طرفندن ایمپراطورلغه انتخاب اولنمشدی. برادری (والنس) ی بالتشریك، اوکا شرق ترکله، کندیسی غربی انتخاب ایده‌رك، درحال (آلمانی) نام قوم وحشینك تجاوزاتنی دفع ایچون، عسکرینی غالیایه کوندرمش؛ ودرعقب کندیسی دخی او طرفه کیده‌رك، سائر اقوامك دخی حقنده کلدکدن صکره، ایتالیایه عودت، و اورادن ایلیریایه کچه‌رك، (قاد) قومنی مغلوب ایتمش؛ و بونلرك وکیللریله مصالحه شرائطنی مذاکره ایدرکن، ۳۷۵ ده کمال حدت وشدتندن کندی کوکسنه بر یومروق اوره‌رق، بر شریاننی پاتلاتمغله، درحال وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده پك کوچك اولدیغی حالده، ایلیریه‌ده‌کی اردو طرفندن آوغستوستلغی اعلان اولنمش؛ و پدری حیاتنده حکومته تشریك ایدلمش اولان بیوك برادری غراتیانوس طرفندن بو صفتی تصدیق اولنه‌رق، ایتالیا حکومتی کندیسنه تخصیص ایدلمش ایدی. بو وجهله ابتدا والده‌سی (یوستینه) نك وصایتیله میلانده حکم سورمکه باشلامشیدی. مؤخراً غراتیانوسی قتل ایدن (ماقسیم) بوکا دخی قصد ایتمش ایسه‌ده، سردارلردن (تئودوسیوس) مانع اولمشدی. بعده ۳۹۲ تاریخنده غالیاده فرانقلره قارشی حرب ایتمکده ایکن، (آربوغاست) اسمنده بری طرفندن ۲۰ یاشنده قتل اولنمشدر. حسن اخلاق صاحبی ومرحمتلی برآدم ایدی.

— اوچنجیسی بعده اوچنجی قونستانس اسمیله ایمپراطور اولان سردار قونستانسك اوغلی اولوب، ۴۱۹ تاریخنده راونه‌ده طوغمش؛ و شرق ایمپراطورلغی عسکری طرفندن ۴۲۴ ایتالیا یعنی غرب ایمپراطورلغی تختنه اقعاد اولنمغله، ابتدا بوکا وصایهٔ والده‌سی پلاچیدیه حکم سورمش؛ و او اثناده آفریقاده‌کی ممالك قونت بونیفاس طرفندن واندالره تسلیم اولنه‌رق، فوت ایدلمش ایدی. سن رشده واصل اولدقدن صکره آتیلایه قارشی مقاومتله ممالکنی محافظه ایتمش اولان (آئتیوس) ك نفوذی تحتنده بولنوب، بعده بونی چکه‌میه‌رك قتل ایتمسیله، آتیلا اوزرینه هجوم ایدوب، ایتالیانك بتون قسم شمالیسنی ضبط ایتمشدر.

والنتیه (Valentia) ایرلانده‌نك غرب جنوبی ساحلی قارشیسنده (کری)

قونتلغنه ملحق برکوچك آطه‌نك شرق شمالی کوشه‌سنده برکوچك قصبه اولوب، آوروپا ایله آمریقا آره‌سنده الك اول تمدید اولنان تلغراف حبلی اورادن بدأ ایتمشدر.

والنس (Valens) روما ایمپراطورلرندن اولوب، آفریقه‌قونتی (فراتیان)ك اوغلی اولدیغی حالده ٣٢٨ تاریخ میلادیسنده ایلیریه‌نك (سیبالیس) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ٣٦٤ تاریخنده بیوك برادری والنتینیانوس طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، حصه‌سنه شرق دوشمش؛ وقسطنطینیه‌یی مقر اتخاذ ایتمش ایدی. (پروقوپ)ك واقع اولان عصیانی باصدیروب، ایرانیلره قارشی دخی غالبانه حرب ایتمشدی. هونلردن قاچان غوتلری ممالکنه قبول ایدوب، آشاغی مسیه یعنی بلغارستانده اقامتلرینه مساعده ایتمشیکن، بوُنلر آریانوسك مذهبنه تابع اولوب، سائر خرستیانلره قارشی تعقیباتده بولنمشدر.

والنسه (Valence) اسپانیه‌نك شرق جهتنده و مادریدك ٢٥٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (غوآدالاویار) ایرماغنك صاغ کنارنده و آق دکیز ساحلندن ٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع همنامی اولان ایالت وخطه‌نك مرکزی بر بیوك شهر اولوب، ١٧٠ ٧٦٣ اهالیسی، دار الفنونی، علوم وفنون آقادمیه‌لری، چاوش یتیشدیرمکه مخصوص مکتب عسکریسی، بیوك کتبخانه‌سی، رسم موزه‌سی، پك بیوك و مصنع بر کلیساسی، بورسه‌سی، برقاچ سرایی، کوزل ریختملری، مفرح تفرجگاهلری، ایپك اقمشه، قطیفه، یوك ویاموق منسوجات وسائره فابریقه‌لری، قیوجیلغه ومرائفوزلغه متعلق معمولاتی و میری‌یه عائد بیوك توتون فابریقه‌سی واردر. پك اسکی برشهر اولوب، روما لیلرك الینه کچدکدن صکره خیلی بیومشیدی. اندلس اهل اسلامی زماننده (بلنسیه) نامیله معموریتی درجهٔ نهایه‌یه واروب، عربلر بو شهرده دخی صنایعی و جوارلرنده زراعتی پك ایلری‌یه کوتورمشلردی. اندلس دولت امویه‌سی منقرض اولدقدن صکره، ظهور ایدن اسلام طوائف ملوکندن بو شهرده دخی بر حکومت مستقله تشکل ایتمشدی. ١٢٣٨ تاریخ میلادیسنده آراغون قرالی طرفندن ضبط اولندقدن صکره دخی اهالیٔ مسلمه‌سی قالوب، بعده غرناطه اسپانیوللرك یدضبطنه کچدیکنده، اورادن دخی برچوق مسلمانلر بلنسیه‌یه هجرت ایتمش؛ وشهرك صنایعی و اساس معموریتی بونلرك النده اولمغله، ایکنجی فیلیپ زماننده اسپانیه‌دن مسلمانلرك اخراج اولنمامسنی خرستیان اهالیسی طرفندن استدعا ایدلمش ایدی.

— والنسه ایالتی همنامی اولان خطه‌نك اورته‌سندن عبارت اولوب شمالاً (قاستلون)، جنوباً (آلیقانته) ایالتلریله، شمال غربی جهتندن آراغون، غرباً یکی قستیله، غرب جنوبی جهتندن مورسیه خطه‌لریله شرقاً دخی آق دکیزله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠ ٧٥١ مربع کیلومتره و اهالیسی ٧٣٣ ٩٧٨ کشیدر. اراضیسی داخلده عارضه‌لی وسواحل قربنده اووه‌لق اولوب، پك منبت وادیلری دخی واردر. آق دکیز مائله‌سنده واقع اولوب، یاغمورلری چوق وهواسی معتدلدر. (غوآدالاویار) و جوقار (یاخود شقر) ایرماقلری غربدن شرقه آقوب، عربلرك زماننده بونهرلر حسابسز جدوللریله اطرافده‌کی اووه‌لری سقی واروا ایدر؛ و اراضی پك کوزل ایشلنوب، کلیتلی محصولات آلنیر؛ وپك چوق ایپك دخی یتیشدیریلیردی. بعده اسپانیوللرك تسببیله تدنی ایتمش ایسه‌ده، شمدی یکیدن ترقی‌یه باشلامشدر.

— والنسه خطه‌سی استقلالنی غائب ایتدکدن صکره دخی اسپانیه‌نك سائر خطه‌لری کبی، قراللق عنوانی محافظه ایدوب، الی الیوم اویله تسمیه اولنمقده‌در. اسپانیه سواحل شرقیه‌سنك قسم وسطیسندن عبارت اولوب، شمالاً قتالونیه، شمال غربی طرفندن آراغون، غرباً قستیله، غرب جنوبی جهتندن مورسیه خطه‌لریله، شرقاً دخی آق دکیزله محدودایدی. شمالدن جنوبه برطاقم طاغلر اوزانوب، شرقه طوغری قول واتکلرینی اوزادیرلر: و بونلرك آره‌لرنده آزچوق کنیش وادیلر واووه‌لر آچیلیر، که بونلرك الك واسعی والنسه شهرینك اطرافنده‌کی اووه‌در. جنوب جهتنده طاغلردها بیوك اولوب، دکیزه طوغری دهازیاده اوزانمغله، بر بیوك برون تشکیل ایدیور. غوآدالاویار وجوقار ایرماقلری قستیله‌دن کله‌رك، خطه‌یی شق ایتدکلری کبی خطه

داخلنده دخی برچوق انهار طاغلردن نبعانله شرقه طوغری آقەرق، دکیزەدوکیلور. والنسهاسپانیه. نك اڭ كوزل واڭ منبت یرلرندن اولوب، ذخیره، پرنج، زیتون، پورتقال، لیمون، طوت وسائر اشجار مثمرەسیله پك كوزل میوەلری و باغلری واردر. زیتون یاغی و شراب محصولاتیله ایپکی اسکیدن بری مشهوردر. صنایعی و علی الخصوص ایپك منسوجاتی اعمالی دخی خیلی ایلریدر. رومالیلردن صکره غوتلرك و اونلردن عربلرك ضبطنه کچوب، بشیوز سنەدن زیاده حکومت اسلامیه ادارەسنده بولنمش؛ واووقت زراعت وصنایعی پك ایلری‌یه وارمش ایدی. اسپانیوللرك الینه کچدکدن صکره، تدنی‌یه یوز طوتوب، آنجق بوصوك زمانلرده یکیدن برآز ترقی‌یه باشلامشدر. تقسیمات جدیده: والنسه، قاستلون وآلیقانت اسملریله ۳ ایالته تقسیم اولنمشدر.

والنسه { یاخود والانس (Valence) فرانسەنك جنوب شرقی جهتنده و پاریسك ٥٦١ كیلومتره جنوب‌شرقیسنده اولەرق (رونه) ایرماغنك صاغ كنارنده (دروموه) ایالتنك مركزی برقصبه‌اولوب، ١٩٧٧٦ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، طوپجی مكتبی، كتبخانەسی، نباتات باغچەسی، موزەسی، آصمه كوپریسی، كوزل تفرجگاهلری، مصنع بركلیساسی، قلعەسی، قانت‌ایله بز وابریشیم فابریقەلری، شراب، قونیاق، زیتون یاغی، میوه، بیاغی ودری‌اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر. اسکی برقصبه‌در.

والنسیا { (Valencia) آمریقای‌جنوبیده ونزوئلا جمهوریتنده (پوئرتو قابالو) نك ٣٠ كیلومتره‌جنوب‌شرقیسنده (قارابربو) ایالتنك مركزی برقصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی اطرافنده‌پاموق وچیویت تارلەلری وایشلك تجارتی واردر. یاننده واسع بركول بولنیور.

والنسیانه { (Valenciennes) فرانسەنك (نور) یعنی «شمال» ایالتنده ولیله‌نك ٥٢ كیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق (اسقو) ایله (رونله) ملتقاسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٢٣.٨٢٦ اهالیسی، استحكاماتی، داخلی مكتب اعدادیسی، موزەسی، كتبخانەسی،

رسم آقادمیەسی، تصدقات جمعیتی، منسوجات مختلفه ایله مواد سائره فابریقەلریله ایشلك تجارتی واردر.

والون { (Valons) بلجیقەنك برنوع فرانسزجه‌ایله‌متكلم‌بولنان اهالیسنه ویریلن اسم اولوب، فرانسەنك اسكی اهالیسی اولان (غال) اسمنك دیكر كونه تلفظندن حاصل اولمش بر اسمدر.

واله { فرس شعراسندن درت كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه نورالله) كشمیرلی اولوب، شو بیت اونكدر:

بیوی زلف یار ای دل بدنبال صبا رفتی
برنك نكهت كل درهوایش تا كجا رفتی

— ایكنجیسی (جالا) شیرازلی اولوب، (شمسا) نك برادری ایدی. خطاطلقده دخی مهارتی اولوب، میر عماده پیرولك ایدردی. شاهجهان زماننده هندستانه كیدوب، بقیهٔ عمرینی اوراده كچیرمشدر.

فصل كل داد فراغت زمی تاب دهید
نخل عشرت بنشانید و زمی آب دهید

— اوچنجیسی (سید محمد) «دستورالنظم» عنوانلی كتابك صاحبیدر.

— دردنجیسی (علی قلیخان) داغستانلی اولوب، «ریاض الشعرا» عنوانیله ٢٥٠٠ شاعرك تراجمی حاوی برتذكرةالشعراسی واردر. خاندان صفوی منسوبیننده ایكن، ١١٤٧ ده هندستانه كیدوب، ١١٦١ ده اوراده كتاب مذكوری یازمش؛ و ١١٧٠ ده وفات ایتمشدر. اشعاری پك عادی اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

حسن زهرجا كشد دامن ناز برزمین
عشق بپای او نهد روی نیاز برزمین

واله { (Valais) اسویچره جماهیرمتفقەسی تركیب ایدن نواحینك غرب جنوبی جهتنده بولنانلرندن اولوب، شمالاً (وود) وبرنه، شرقاً (اوری) وتسین ناحیەلریله، جنوباً ایتالیا، غرباً دخی فرانسه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیەسی ٥٢٤٨ مربع كیلومتره و اهالیسی ١٠١٩٨٥ كشیدر، كه بهر مربع كیلومتره باشنه آنجق ١٩ كشی دوشر. منتهای غرب شمالیسندن

ماعدا هرطرفدن حدودی یوکسك طاغلر صرتلریله تقسیم میاه خطوطندن عبارت اولوب ، بیوك بر وادی وحوضه تشکیل ایدیور،که (رونه) ایرماغی حوضه‌سنك یوقاری قسمیدر. جبالی (آلب) سلسله‌سندن اولوب، الك یوکسکلری جنوب جهتنده یعنی ایتالیا حدودنده‌کیلردر . بونلردن (مونت روزه) یعنی « پنبه طاغ »ك ٤٦٣٥ ، (سرون) ك ٤٥٠٥ وفرانسه ایله ایتالیا واسویچره حدودینك محلی اجتماعنده واقع اولان وبتون آلب سلسله‌جبالنك الك یوکسك ذروه‌سی بولنان (مونت بلان) یعنی « آق طاغ » ك ٤٧١٠ متره ارتفاعی واردر . حدود شمالیه‌سنده‌کی طاغلرك الك یوکسکی اولان (فینیستر آرهون) ك ٤٢٧٥ متره‌دن ودیکرلرینك ٣٣٠٠ و برطاقمنك‌ده ٢٤٥٠ متره‌دن آشاغی ارتفاعلری واردر . غرب شمالی‌یه طوغری اراضیسی کسب انحطاط ایدوب ، (جنو) کولنه منتهی اولور. مذکور رونه ایرماغی ناحیه‌نك منتهای شرق شمالیسنده نبعانله ، غرب جنوبی‌یه طوغری جریان، وصاغ وصولدن وعلی‌الخصوص صولدن برچوق چایلر اخذ ایدر ؛ ونهایت شمال غربی‌یه طوغری دونوب ، واله ایله (وود) ناحیه‌لرینك حدودینی آیره‌رق، بعده خروج، وفرانسه‌یه دخول ایتمك اوزره، (جنو) کولنه دوکیلور. حدودده‌کی طاغلری اکثر مواسمده مستور اولوب، میاه جاریه‌سی چوق ووادیلری پك کوزلدر . رونه وادیسی همان هرطرفدن یوکسك طاغلرله روزکارلرك شدتندن محفوظ اولمغله ، هواسی نسبةً معتدل و طوپراغی پك منبت اولوب ، ذخیره، سبزه، پك لذیذ میوه، جنسی مقبول اوزوم، صفران وسائر محصولاتی، مشهور شرابلری ، کوزل مرعالری، کثرتلی آو حیواناتی، کلیتلی صیغیر، قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی، آلتون، کموش ، دمیر، باقیر، قورشون وسائر معدنلریله کور ومرمری واردر . اهالیسی فرانسز ایله آلماندن ومذهبجه قتولیك وپروتستاندن مرکبدر . ٢ سنه مدتله منتخب اعضادن مرکب مجلس مبعوثانیله بو مبعوثان طرفندن ینه ٢ سنه مدتله ایچلرندن منتخب بش اعضادن مرکب دائمی برمجلس اداره‌سی واردر . مرکزی ٣٦٠٠ اهالیسی اولان (سیون) قصبه‌سیدر .

والهاله { (Valhala) اسکی اسقاندیناولرك جنتی اولوب، ایچی صوبه‌لرله تسخین اولنمش کوزل برسرای صورتنده تخییل اولنور ؛ ویالکز حربده اوریلان جنکاورلره مخصوص اولوب، بونلرك والهاله‌ده دخی هرکون حرب وضربله مشغول بولندقلرینه، و (والکیری) دیدکلری موهوم برطاقم حوریلر طرفندن کندیلرینه سرنکبین و بیره اکرام اولندیغنه اینانیرلردی . جهنملری ایسه بالعکس سرمدی بوزلر وقارلردن عبارت ایدی .

والهی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر: برنجیسی جبرار کنه‌لی اولوب، مدرسیندن ایکن، طریقته سلوك ایتمشدی . شوبیت اونکدر:

نثار ایتمك دیلردی پاینه اول سرو بالانك
کوزم یاشی ایله جانمدن آرتق والهی نم وار

— ایکنجیسی (احمد — افندی) اسکوبلی اولوب، ادرنه‌ده برمدت مدرسلك ایتدکدن صکره، طریق قضایه سالك اولمشیدی . شوبیت اونکدر:

علاقه ایلمك عشق خدادن غیره زائددر
جمال لایزاله عاشقم الله شاهددر

— اوچنجیسی (قورت زاده) ادرنه‌لی اولوب، ابتدا طریق قضایه سالك وعشرته مائل ایکن، بعده طریق تصوفه سلوکله، جوامع شریفه‌ده اجرای وعظ ونصیحتله مشغول اولمش ؛ وفصاحت وطلاقتیله وسوزینك تأثیریله شهرت بولمش ایدی. شوبیت اونکدر :

نای اجوف اثر علت افغانمدر
سرو ناقص روش کبك خرامانمدر

والهی { فرس شعراسندن دخی بروجه آتی اوچ کشینك مخلصیدر :
برنجیسی (خواجه عطا) بخارالی اولوب، علم وفضلیله ممتاز ایدی . شوبیت اونکدر :

زچاك سینه بناخن دل حزین کندم
جدا چو کشتم از آن‌مه دل اینچنین کندم

— ایکنجیسی (قصاب) لقبیله ملقب ایدی.
— اوچنجیسی شوبیتك صاحبیدر :

سوخت مارا غم عشق تو چنان کز حیرت
دوزخ انکشت کزد برسر خاکستر ما

والی { عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (عبدالرحمن —) بکیبازارلی اولوب، اونجی قرن هجریده یاشامشدر . بعض منظومه‌لریله برچوق معمالری وسائر اشعاری واردر . شو بیت اونکدر :

ایرمکدرر او قامتی بالایه نیتم
افتاده‌یم ولیك بلند اولدی همتم

— ایکنجیسی (سید عبدالرحمن —) آنقره ساداتندن اولوب، مملکتنده تحصیل علوم ابتدکدنصکره، درسعادته کله‌رك، دور مدارسله ١٠٩٩ ده نقیب الاشراف وبعده استانبول قاضیسی وآناطولی وبعده روم ایلی قاضیعسکری اولمش ؛ و ١١٠٧ ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر :

نه‌دم فرط غممدن اولسه‌کر سوز درون پیدا
خروش اشك چشممدن اولور سیلاب خون پیدا

والی { (نجف قلیخان) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر :

بربوسهٔ اوکشنهٔ بوس ذکرم کرد
فریادکه این آب تمك تشنه ترم کرد

والیا { (Vallia)ویسیغوتلر حکمدارلرندن اولوب، میلادك ٤١٥ تاریخندن ٤١٩ سنه‌سنه‌دك ٤ ییل حکومت سورمش ؛ وهونوریوس ایله بالاتفاق، ویسیغوتلرك غالیاده غائب ایتمش اولدقلری برلری استردادله، بوکامقابل سوآولر، آلانلر وواندالاره قارشی غالبانه محاربه ایتمش ایدی .

والیس { (Wallis) انکلتره مشاهیر بحریوننده‌ن اولوب، ١٧٦٦ تاریخندن اعتباراً ایکی سنه بحر محیط کبیرده سیاحت ایده‌رك، قومودور (بایرون) ك کشفیاتنه دوام ایتمش؛ وکندی اسمیله تسمیه اولنان جزایر مجتمعه ایله دها برخیلی یرلر بولمش ایدی . سیاحتنامه‌سی ضبط ونشر اولنمشدر .

والیس { آطه‌لری (Iles Wallis) بحرمحیط کبیرك (پولینسیه) قسمنده وفیجی جزایرینك شمال شرق جهتنده ′١٨ °١٣ عرض جنوبی ایله °١٧٩ طول غربیده واقع ١٢ کوچك آطه اولوب، اك بیوکاری (اووه آ) ایله (توتوآتتا) در . جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٦ مربع کیلومتره وبونلرك همان ایکی مثلی وسعتنده اولان (قوتونه) و (آالوفی) آطه‌لریله برابر اهالیسی ٥٠٠٠ کشی راده‌لرنده‌در . ١٨٤٢ ده فرانسه ایله عقد ایتدکاری تجارت معاهده‌سندن سررشته آله‌رق، دولت مشارالیها بو آطه‌لری تحت حمایه‌سنده بولنان برلردن عد ایتمکده‌در .

وامبا { (Vamba) ویسیغوتلرك حکمدارلرندن اولوب، ٦٧٢ ده موقع اقتداره کچمش ؛ وادهای حکومت ایدن (پاولو) اسمنده بررومله‌وبونی التزام ایدن سپتیمانیه‌زادکانیله اوغراشه‌رق، ٨ سنه حکم سوردکدنصکره، پك چوق ایپلکلرینی کورمش اولان قونت (ارویج) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، برمناستره حبس اولنمش؛ و ٣ سنه سکره اوراده وفات ایتمشدر . مجاهدین اسلام طرفندن اسپانیه‌یه ایلك تجاوز بونك زماننده وقوع بولمش ایسه‌ده، برحسن نتیجه‌یه مقارن اوله‌مامشدی .

وامق { « وامق وعذرا » عنوانلی حکایهٔ مشهوره‌سنك قهرمانی اولان بر شخص موهوم اولوب، عذرانك عاشقی ایدی . بوحکایه برچوق شعرا طرفندن سلك نظمه چکیلوب، اك مشهوری فرخارینك کیدر .

وامق { (محمداخلاص خان) هند مشاهیر شعراسندن اولوب، عن اصل عبدهٔ اوثاندن ایکن، بعده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ واورنك زیب عالمکیرك امراسی صره‌سنه کچمش؛ و ١١٤٣ ده وفات ایتمشدر . کنجلکنده شعر ایله توغل ایدوب، بعده علوم وفنونه حصر مساعی ایتمشدی . شو بیت اونکدر :

ازتپش آسودن دل شاهد مرك دل است
نبض از جنبش چو آساید رك خواب فناست

وان { کردستانك شمال شرق جهتنده وهمنامی اولان واسع برکولك ساحل شرقیسنده ′٢٧ °٣٨ عرض شمالی ایله °٤١ طول شرقیده کولك حذاسندن ٨٠ وحذای بحردن ١٧٣٠ مترهلك ارتفاعی اولان برقیالق تپه‌نك اوزرنده واطرافنده واقع ولایت مرکزی برشهر اولوب، تقریباً ١٦٠٠٠ ی مسلم، ١٣٥٠٠ ی مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی و ٥٠٠ ی یهودی اولمق اوزره، ٣٠٠٠٠ اهالیسی واردر. مذکور تپه‌نك اوزرنده‌کی قسمی قلعه ایچنده اولوب، بویی ٦٠٠ وانکی ٣٠٠ متره‌در . قلعه‌نك خارجنده

بولنان وواسع باغچه‌لرله محاط اولان محله‌لريله برابر شهرك بويی ٣ واكی تقريباً ١ كيلومتره‌در. قلعه‌نك ايچنده برچوق ابنيهٔ قديمه ومیخ يازيسی ديلنن (قونيفورم) خطوط عتيقه‌سی، قيانك ايچنه اويلمش غريب برقپوسی، قلعه‌نك داخل وخارجنده ١١ جامع شريفی، ١٢ كليساسی، واسع برقشله‌سی، بيوك بر دبويی، ٤ چارشيسی، برقاچ خانی، حماملری، رشديه مكتبی، ارمنيلره وآمريقا پروتستان ميسيو-نرلرينه مخصوص متعدد مكتبلری، بول مياه جاريه‌سی، ميوه‌لرينك نفاستيله مشهور باغچه‌لری، اوزوملری پك مقبول شراب اعمالنه يارار كوزل باغلری، معتدل و صاغلام هواسی وكوز كوره‌بيلديكی قدر اوزانان كول ايله اطرافنده‌كی اووه‌لره طوغری كوزل منظره‌سی واردر. وان پك اسكی برشهر اولوب، ميلاد عيسی (عليه السلام) دن ١٩٠٠ سنه اول آثور ملكه‌سی مشهوره شاه مريم (سميراميس) طرفندن بنا، وكندی اسمنه اضافتله، (شاهمريمكرد) تسميه اولنمشدی. بعده كيانيانك اواخر دورنده (وان) اسمنده بری طرفندن توسيع وتزيين اولنه‌رق، بونك اسمی آلمش؛ وچوق چكمه‌دن بيوك اسكندرك ضبطنه چكمشيدی. خلافت عباسيه زماننده وانك پك پارلاق برشهر بولنماش، ومدنيت اسلاميه‌دن چوق بهره‌سی اولمامش اولديغی اوزمانلر تواريخنده اسمنه پك آز تصادف اولنمسيله استدلال اولنور.

— وان قضاسی همنامی اولان ولايت وسنجاغك مركز قضاسی اولوب، كولك ساحل شرقيسنده واقع اولمغله، غرباً مذكور كول ايله، شمال شرق طرفندن باركيری، جنوب غربی جهتندن كواش قضالريله، شرق جنوبی جانبندن ده حكاری سنجاغيله محدوددر. اراضيسی عارضه‌لی، وذاتا اووه‌لری دخی حذای بحردن ١٥٠٠ متره‌دن زياده يوكسك اولمغله، عموميت اوزره مرتفعدر. شرق جنوبی حدودنده صوسز طاغ اوزانوب، بونك اتكلری وشهرك قربنده‌كی (ورله‌طاغی) كبی بعض جبال دخی قضانك ايچنده تشعب ايدر. شمال جهتنده (مرميد) وجنوب طرفنده (انكل) نهرلری وديكر برطاقم چايلر قضانك اراضيسنی سقی ايله، وان كولنه دوكيلور. باشليجه محصولاتی: حبوبات متنوعه ايله، بتنجانی ميوه‌لرك انواعی، اوزوم وسائره‌در. قضا ١٧ ناحيه‌يه منقسم اولوب، ١٦٤ قريه‌يی حاويدر. اهاليسی ٣٥٥٠٠ كشی اولوب، ٢١٥٠٠ ی مسلم، ١٣٥٠٠ ی ارمنی و ٥٠٠ ی يهوديدر.

وان { ولايتی. ممالك عثمانيه‌نك آسيا ولاياتندن اولوب، شرق شمالی جهتنده واقع اولمغله، شمالاً ارضروم، غرباً بتليس، غرب جنوبی طرفندن دياربكر، جنوباً موصل ولايتلريله، شرقاً دخی ايران حدوديله محدوددر. تقريباً ٣٧° ايله ٣٩° ٢٠′ عرض شمالی و ٣٩° ٤٠′ ايله ٤٢° ٢٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ٤٧٧٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسی ٤٣٠٠٠٠ كشيدر. اهاليسندن ٢٤١٠٠٠ ی مسلم، ١٧٨٠٠٠ ی خرستيان، ٥٠٠٠ ی اسرائيلی، ٥٤٠٠ ی يزيدی و ٦٠٠ ی چنكانه‌در. اهالی مسلمه‌سنك قسم كليسی يعنی ٢١٠٠٠٠ ی كرد، ٣٠٥٠٠ ی ترك و ٥٠٠ ی چركسدر. خرستيانلرينك‌ده ٧٩٩٩٨ ی ارمنی، ٩٢٠٠٠ ی نسطوری و ٦٠٠٠ ی كلدانی قتوليكدر. ارمنيلردن يالكز ٧٠٨ ی قتوليك و ٢٩٠ ی پروتستاندر. ولايت نفس وان وحكاری اسملريله ايكی سنجاغه منقسم اولوب، ١٥ قضا و ١٠٣ ناحيه ايله ١٥٨٠ قريه‌يی حاويدر.

اراضيسی عموميت اوزره مرتفع اولوب، اك آلچق يری اولمسی لازم كلن وان كولنك سطحی حذای بحردن ١٦٥٠ متره ارتفاعی واردر. جنوب شرق قسمی كاملاً طاغلق اولوب، اك يوكسك ذروه‌لری ٤٠٠٠ متره ارتفاعنی بولن (جلو) طاغلرينك شعبه‌لری هرطرفنه اوزانيور. جنوب غربی حدودی قربنده واقع اولوب، سفينهٔ نوحك محل توقفی اولمغله مشهور اولان (جودی) طاغنك دخی ارتفاعی ٤٠٠٠ متره‌دن زياده‌در. ولايتك شمال غربی حدودنده بولنان (سيبان) طاغنك ٣٩٥٠، حدود شماليه‌سنده‌كی (الاطاغ) و خوری طاغنك ٣٥٠٠، ولايتك وسطلرنده‌كی (ورق) طاغنك ٢٩٠٠ و (چوخ) طاغنك‌ده ٣٥٥٠ متره ارتفاعی واردر. الحاصل اراضيسی طاغلق ومرتفع اولوب، ايكی سنجاق آره‌سنده ممتد اولان طاغلر

ولایتی ایکی حوضه‌یه تقسیم ایدیور . نفس وان
سنجاغنك قسم اعظمیله حکاری سنجاغنك محمودی
قضاسی وان کولنك ، و حکاری سنجاغنك قسم
اعظمیله وان سنجاغنك مکس و استان قضالری
دجله ایرماغنك حوضه‌سنه داخلدر . برنجی
حوضه‌نك اك بیوك نهرلری جنوبدن باشلایه‌رق :
انکل، خوشاب، مرمید، بندماهی، حیدربك ،
اورانه وایرشان نهرلریدر ،که بونلرك ایلك دردی
شرقدن غربه وصوك اوچی شمالدن جنوبه طوغری
آقه‌رق، وان کولنه دوکیلورلر . بوحوضه مواقعی
داخلنده (محلجك) اسمیله خیلی بیوك دیکر برنهردها
واردر،که شرقدن غربه طوغری آقه‌رق (آرغاج)
نامیله وان شهرینك شرق شمالیسنده واقع بیوجك
برکوله دوکیلور . ایکنجی حوضه‌ده‌کی انهار دها
بیوك اولوب. برنجیسی (زاب اعلا) و (زاب اکبر)
دینلن نهر مشهوردر ،که دجله‌نك اك بیوك تابعی
اولوب، ایران حدودینك برآز ایچریسندن کله‌رك،
حکاری سنجاغنی ابتدا شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه
وبعده شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری شق
ایله، صاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق ، خیلی
بیودکدن صکره ، دجله‌یه منصب اولمق اوزره ،
موصل ولایتنه کیرر. ایکنجیسی (بهتان) صویدر،که
حکاری سنجاغنده جولمرك قصبه‌سی قربنده نبعانله،
وان سنجاغنك ایکی جنوبی قضاسنی شق، و بعده
ایکی سنجاغك حدودینی تفریق ایده‌رك، وصاغ
وصولدن بعض دره‌لر آله‌رق، غربه طوغری جریان.
وبنه دجله‌یه دوکلمك اوزره بتلیس ولایتنه دخول ایدر.
ممالك عثمانیه‌ده‌کی کوللرك اك بیوکی اولان وان کولنك
قسم اعظمی بوولایت داخلنده اولوب، یالکز منتهای
غربیسی بتلیس ولایتی داخلنده‌در . زیرده ماده
مخصوصه سنده تعریف اولنه‌جق اولان بو بیوك کولدن
بشقه وان ولایتنده بش کول بولنوب، بشی‌ده
نفس وان سنجاغنده‌در . بونلرك اك بیوکی یوقاریده
ذکر اولنان آرغاج کولیدر،که خیلی بیوك اولوب،
صویی طوزلیدر . دیکر دردی کشیش کولی ،
آق کول ، دیل کولی و آغری کول اولوب ،
بونلرك صویی طاتلیدر .

بوولایتی ترکیب ایدن ایکی سنجاق بیننده هیچ
برجهتجه اشتراك ومشابهت یوقدر . اقلیم وهواجه
دخی بو مخالفت مشاهده اولنه‌رق ، وان
سنجاغنك هواسی عمومیت اوزره صفوق وقیشلری
شدتلی واوزوندر ، وچوق قار یاغار . اکثریا هوا
آچیق اولوب، کوندوزین کونشك حرارتی برودتی
تعدیل ایدرسه‌ده ، کیجه‌لری آیاز زیاده اولور ،
وصباحلین میزان الحراره تحت الصفر ١٦ و ٢٠ درکه‌یه
قدر اینر . یازلری سرین اولوب، اك صیجاق محلی
اولان وان شهرنده تموزواغستوسده میزان الحراره
آنجق ٣٣ درجه‌یه قدر چیقار . حکاری سنجاغنك
یوکسك یرلرنده کایتلی قار یاغارسه‌ده ، آلچق
طرفلرینك قیشلری دها معتدل وآنجق یازلری
دخی صیجاقدر . وان سنجاغنك هواسی ، برنج
اکیلن بعض محللری مستثنا اولدیغی حالده، صاغلام،
حکاری سنجاغنك ایسه هواسی آغرجه‌دره

مساحهٔ سطحیه‌سنی تشکیل ایدن ٤٧٧٠٠
مربع کیلومتره‌دن یالکز ٢١٥٠٠ کیلومتره‌سی
قابل زراعت ، ١٤٣٥٠ سی طاغلق و طاشلق
اوله‌رق اراضیٔ خالیه ، ٦٣٥٠ سی اورمانلق ،
٥٤٥٠ سی کول و ٢٠ مربع کیلومتره‌لکی‌ده
بتاقلقدر . طوپراغی اولدقجه منبت اولوب ، وان
سنجاغنده اك زیاده بغدای و آرپه و حکاری
سنجاغنده باشلیجه داری ، مصر و برنج حاصل
اولور . فاصولیه ، نخود، بقله و سائر سبزه‌لرك
انواعیله الما، آرمود ، زردالی ، شفتالی ، اریك،
کراز، ویشنه وجنوب جهتلرنده انجیر، نار، بادم وسائر
میوه‌لر حاصل اولور. باغلر دخی هرایکی سنجاقده چوق
اولوب، خیلی شراب یاپیلیر، وقورو اوزوم چیقار .
آلتیوز بیك کیلو قدر توتون دخی حاصل اولوب،
ثلثانی حکاریده یتیشیر. برمقدار کتان دخی اولور.
اورمانلری وقتیله پك چوق ایکن ، شمدی وان
سنجاغنده آنجق صپان وسائر آلات زراعیه‌اعمالنه
کفایت ایده‌جك قدر قره آغاج ودیش بوداق
بولنوب، همان بتون طاغلری چپلاقدر، واودونیله
کراسته‌سی ایراندن جلب اولنور . حکاری سنجاغنده
الآن اورمانلر بولنوب، باشلیجه میشه آغاجلرینك
انواعی یتیشیر . صومجرالریله وان کولنك کنارلرنده
قواق آغاجلری‌ده چوق اولوب ، بونلر دخی
کراسته‌یه قوللانیلیر . وقتیله پك کایتلی بولنان جوز
آغاجلرندن دخی یالکز حکاری سنجاغنده برمقدار

قالمشدر . مرعالری پك چوق وپك گوزل اولوب، بهارده قارلردن قورتلنجه، بتون طاغلری گوزل اوتلرله اورتیلیر . حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، قیونلرینك كرك اتی وكرك یاغ وپینیر ویغوردی مشهوردر . صیغیرلریله بیكیرلری كوچك ایسه‌ده، قوتلی وطیانیقلیدر. ولایتك شمال غربی وغرب جنوبی جهتلرنده تفتیك كچیلری دخی واردر . حیوانات اهلیه تولدات سنویه‌سی ١٨٠٠٠٠ : قیون، ٢٧٥٠٠ كچی، ١٠٠٠٠٠ صیغیر، ٤٩٠٠٠ بیكیر، ٣٠٠٠٠ مركب و ١٨٠٠٠ استر، كه جمعاً ٤٠٤٥٠٠ رأس راده‌لرنده‌در. طاغلرده حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، باشلیجه: آیی، قورت، طوموز، تیلكی، طاوشان، وشق، بیان كچیسی وجنوب جهتلرنده صرتلان ایله برجنس كوچك قپلان ویا بیان كدیسی و سائره بولنور . بیرتیجی قوشلرله ككلیك وسائر طیور انواعی وكوللرده صو قوشلرینك اجناس مختلفه‌سی واردر . هر طرفده وعلی الخصوص جنوب جهتنده یلانلرله عقربلر وسائر حشرات وسیوری سینكلر چوقدر. آریلری چوق اولوب، كرك بیان حالنده طاغلرده وكرك قوغانلرده خیلی بال چیقار، كه اهالی قیشین صغوقده طوكدیر. دقدن صكره، اویله طوكمش حالنده صاتارلر .

ولایتك معادنی چوق اولوب، وان شهرینك قربنده وسائر طرفلرده پك زنگین كومور معدنلری بولندیغی كبی، سیملی وعادی قورشون ایله، باقیر، قلای، بوراقس معدنلری و پترول، تبشیر، آلچی وبعض طاشلرموجود ایسه‌ده، پك آزی اخراج اولنمقده‌در. یالكز ارجیش سنجاغنده برملحه بولنوب، سنوی ١٢٠٠٠٠ كیلو قدر طوز چیقار. ینه مذكور قضاده وجولمرك قربنده كوكوردلی وباش قلعه قربنده چلیكلی ایلیجه‌لر بولندیغی كبی، زاب وادیسنده دخی برچوق بیقار بونانلی صغوق معدن صولری واردر.

ولایتك صنایع محلیه‌سی وان بزی دینلن بر نوع پاموق بزله مانوسه، شیاق، عبا، كلیم، خالی، سجاده، تفتیكدن شال، ایپكدن جانفس و قطیفه نسجیله چوراب اورمسندن وكومشدن تلكاری شیلرله سائر قیوجیلغه متعلق معمولات، مواد سراجیه، دسق وچناق چوملك كبی طوپراقدن آوانی اعمالندن وكتن یاغی وشراب اعمالیله كولدن بالیق اخراجندن عبارتدر. صنایعك برنجی مركزی وان شهری اولوب، منسوجات مذكوره باشلیجه قادینلر طرفندن خانه‌لرده یاپیلیر. ولایتك بتون معمولات صناعیه‌سی سنوی تقریباً ٦٠٠٠٠ عثمانلی لیراسی قیمتنه بالغ اولوب، بونك همان ثلثی اخراج، وثلثانی محلنده صرف اولنور. بونلردن بشقه حیوانات، یاغ، یپاغی، تفتیك، دری، بزر یاغی، كتن تخمی، توتون، مازی، جوز ایچی، قورو اوزوم وسائره‌یه متعلق خیلی اخراجاتی اولوب، علی العموم اخراجاتی ١٦٥٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در . آنجق قره‌ده آرابه یوللری وكولده واپور بولنمامسندن تجارتی پك طورغون اولوب، ذخیره‌یه متعلق اخراجاتی یوقدر. محصولاتنك كثرتیله برابر ادخالاتی اخراجاتدن ٦٠٠٠ لیرا قدر زیاده‌در . واردات ولایت ١٢٨٠٠٠ ومصارف محلیه ٦٨٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در .

وان ولایتنك تقسیماتی بروجه آتیدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
وان	وان	١٧	١٥٤
	قارچكان	٥	٧٩
	شتاق	٦	١٦٧
	كواش	٥	٥٩
	عادلجواز	٥	٤٤
	ارجیش	٦	١٢٢
	باركیری	٤	١٢١
	مكس	٣	٨٣
حكاری	حكاری	١	١٦٥
	الباق	٨	١٤٤
	كوار	٦	١٨٤
	شمدینان	٤	١٢٩
	محمودی	٥	٨٣
	معمورة الحمید	٢	٣٤
	بیت الشباب	٥	٣١
جمعاً		١٠٣	١٥٨٠

وان { سنجاغی. آنف البیان وان ولایتنی تركیب ایدن ایكی سنجاغك بری یعنی مركز سنجاغی اولوب، ولایتك شمال غربی قسمندن عبارت اولدیغی حالده، جنوباً حكاری سنجاغیله، شرقاً ینه بوسنجاقله وایران حدودیله، شمالاً ارضروم، غرباً دخی بتلیس ولایتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٧٠٠ مربع كیلومترهٔدن عبارت اولوب، بونك نصفی قابل زراعت، بر ربعی كول ودیكر ربعنك بر خمسی اورمان وقصوری اراضیٔ

خالیه‌دن عبارتدر. اهالیسی ١٣٠٠٠٠ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ٦١٠٠٠ ی کرد وترك وجزئی چرکسدن مرکب مسلم، ٦٦٠٠٠ ی ارمنی وبیك قدری کلدانیدن مرکب خرستیان، ١٠٠٠ ی یهودی، ١٤٠٠ ی یزیدی و ٦٠٠ ی چنگانه‌در. تقسیماتی و احوال سائره‌سی مادهٔ آنفه‌ده وهر قضانك اسمنده دخی مذکور اولدیغندن، تکرارینه حاجت یوقدر.

وان { کولی. ممالك عثمانیه‌نك اك بیوك کولی اولوب، آسیاده‌کی ممالك عثمانیه‌نك شرق شمالی جهتنده و وان ایله بتلیس ولایتلری آره‌سنده واقع، و ساحل شرقیسنده بولنان شهرك اسمیله مسمادر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٣٠٠ مربع کیلومتره اولوب، محیط دائره‌سی ٦٠ ویا ٨٠ ساعتده دور اولنه بیلیر. سطحنك حذای بحردن ارتفاعی ١٦٥٠ متره اولوب، دریانك سواحل قربنده دخی ١٠٠ متره‌دن زیاده‌در. ٣٨° ٢٧′ ایله ٣٩° عرض شمالی و ٤٠° ایله ١٠′ ٤١° شرق آره‌لرنده ممتد اولور. هر طرفدن پك یوکسك طاغلرله محاط اولوب، ایچنه برچوق انهار دوکلکله، تبخراتی آلدیغی صولردن آز اولدیغندن، کیتدکجه یوکسلوب، توسع ایتمکده، وسواحله قریب صو آلتنده بعض آثار عمران کورلمکده‌در. بو کولك ایچنده درت کوچك جزیره بولنوب، اك بیوکلری اولان و ٤ کیلومتره محیط دائره‌سی بولنان (آختمار) جزیره‌سنده ارمنیلرك بر بیوك قتوغیغوسلرینك مقری بولنان اسکی وجسیم بر مناستر واردر. صویی آجی اولوب، (بورات دو سود) دینلان ملحی حاوی اولمغله، بوملحك اخراجندن سنوی ٢٠٠٠٠ وصید ماهیسندن دخی ٨٠٠٠٠ غروش رسم آلنیر. کولك ایچنده ایشلر ٨٧ قدر یلکن کمیسی بولنوب، هنوز واپور ایشلدلمکه موفق اولنه‌مامشدر.

واند { (Wendes) اسکی اسلاو اقواممندن بر بیوك قوم اولوب، بالطیق سواحلندن آلپ جبالنه‌دك جرمانیه‌نك مختلف محللرنده وعلی‌الخصوص پروسیه وبومرانیه‌ده ساکن ایدیلر؛ و دفعاتله خارجه ایلغار ایده‌رك، تخریب ممالك ایتمشلردی.

واندال { (Vandales) جرمان اقوام قدیمه‌سندن وحشی ویغماکر برقوم اولوب، اسلاو اقواممندن (واند) لرله دخی مناسبتلری بولنمش اولدیغی اسملرندن آکلاشیلیور. واندالر ابتدا بالطیق دکیزی ساحلنده (ویستوله) ایله (اودر) مجرالری آره‌سنده ساکن ایکن، بعده (اودر) ایله (البه) ایرماقلری آره‌لرینه وایکنجی قرن میلادیده دها جنوبه ونهایت دردنجی قرنده (داجیه) نك غرب جهتنده یعنی شمدیکی طمشوار طرفلرینه انتقال ایتمشلردی. اوراده (آلان) لر و(سوآو) لرله برلشه‌رك، ٤٠٦ تاریخنده رین مجراسنی تجاوزله فرانسه‌یه دخول، وبرچوق وقت اوراده اجرای تخریبات ایتدکدن صکره، ٤٠٩ ده اسپانیه‌یه تجاوزله، برمدت یغماکرلکله مشغول اولدقدن صکره، اسپانیه‌نك (بتیقه) دینلان قسم جنوبیسنی ضبطله اوراده برحکومت تشکیل ایتمشلردی، که اسملرینه نسبتله (واندالوسیه) تسمیه اولنوب، (آندالوسیه) وبونك معربی اولان (اندلس) دخی بوندن مأخوذدر. ٤٢٨ تاریخنده ویسیغوتلرله سوآولر طرفندن صیقیشدیریله‌رق، اسپانیه‌یی ترکه مجبور اولمغله، آفریقایه کچوب، اوراده ضبط ممالکه ویغماوتخریبه قویله‌رق، ٤٣٩ ده قارتاج شهرینی دخی ضبط، وپایتخت اتخاذ ایتمشلردی. اورادن سیجلیه، ساردنیه، قورسیقه وبالئار جزایرینی دخی ضبط ایتمشلردی. ٤٥٥ ده اوچنجی والنتیانوسك طول قاریسی (اودوقسیه) طرفندن (پترون ماقسیم) ه قارشی امداده دعوت اولنمغله، رومایه کیروب، ١٤ کون یغما ایتدکدن صکره، ایستریه، دالماچیه، ایبر، ویونانی دخی غارت وتخریب ایتمش؛ وبوتخریباتله نامللری وحشیلك ویغماکرلکده مثل حکمنه کچمشدر. نهایت ٥٣٤ تاریخنده شرق ایمپراطورینك سرداری (بلیزاریوس) طرفندن مغلوب وکلیاً محو وپریشان اولوب، بردها نامللری ایشیدلمه‌مشدر. آریوسك مذهبنی قبول ایدوب، سائر خرستیانلره قارشی تعقیباتده بولنورلردی. کرك اسپانیه وکرك آفریقاده حکمدارلری بروجه آتیدر:

غودجیسیل	٤٠٦	غونداموند	٤٨٤
غوندریق	٤٠٦	تراسیموند	٤٩٦
جنسریق	٤٢٧	هیدریق	٥٢٣
هونریق	٤٧٧	جیلیمر	٥٣٠ الی ٥٣٤

واندومه { (Vendôms) فرانسه‌نك (لوآر معشر) ایالتنده و (بلوآ) نك

۳۲ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (لوآر) نهری اوزرنده و بونك تشکیل ایتدیکی آطه‌لر اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۳۵۲ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی وپاموق منسوجات فابریقه‌لری واردر .

وانده (Vendée) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، ایچنده جریان ایدن کوچك برنهرك اسمیله مسمادر . غاسقونیه کورفزی ساحلنده اولوب، شمالاً آشاغی لوآره ایله منه مع لوآره، شرقا ایکی سوره، جنوباً آشاغی شارنته ایالتلریله، غرباً دخی غاسقونیه کورفز یله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۷۰۳ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٤۳۳۵۵ کشیدر . شرق جهتنده اراضیسی عارضه‌لی ودکیز قربنده آلچق و بتاقلق اولوب، هواسی دخی مرتفع یرلرنده صغوق وآلچق طرفنده رطوبتلی وصیتمه‌لیدر . محصولاتی: حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر . باغلری وار ایسه‌ده، شرابی عادیدر . اورمانلری وصنعی چایرلری چوقدر . بیکیرلر یله استر، مرکب، صیغیر، قیون کبی حیوانات اهلیه‌سی چوق وجنسلری ضررسزدر . صنایعی پك ایلری دکلدر . صید ماهیسی وعلی‌الخصوص سارد لیه‌سی زیاده‌در . تجارتی پك ایشلکدر . ایالت ۳ قضایه منقسم اولوب، ۳۰ ناحیه و۲۹۹ دائره‌یی حاویدر. مرکزی (لاروش سوریونه) قصبه‌سیدر .

وان دیمن (Van Diemen) ونام دیکرله تاسمانیه (Tasmanie) اوقیانیه‌ده آوستralیه‌نك جنوبنده بیوك برجزیره اولوب، ویقتوریه مهجرندن تقریبا ۲۰۰ کیلومتره اکلی اولان (باس) بوغازیله آیرلمشدر . رأسی جنوبه متوجه برمثلث شکلنده اولوب، ٤۰°۳۳′ ایله ٤۳°۳۹′ عرض جنوبی و ۱٤۲°۱۹′ ایله ۱٤٦°۲′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور . مساحهٔ سطحیه‌سی ٦۷۸۹٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۵۷٤۵٦ کشیدر . اراضیسی عارضه‌لی وطاغلق ایسه‌ده، پك یوکسك جبالی اولمیوب، الك مرتفعلری اولان (غرادله مونتن)ك ۱۵٤٦ و(بن‌لوموند)ك ۱۵۲۸ متره ارتفاعی واردر . میاه جاریه‌سی چوق اولوب، الك اوزون نهری اولان (دروِنت)ك مجراسی ۲۰۸ کیلومتره اوزونلغنده‌در . بوندنصکره الك بیوکلری (تامار) و(آرتور) اولوب، بونلرك برنجیسی بربیوك مسافه‌ده سیرسفائنه صالحدر. کوللری دخی چوق اولوب، الك بیوکلری اولان (غریت لاقه) ۱۱٦۵ متره ارتفاعنده بولنیور. سواحلی خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، کوزل لیمان وقویلری واردر. باشلیجه‌لری: ساحل غربیده‌کی (پورت دوای)، شمالده‌کی (پورت سورل) وجنوبده‌کی «فرطونه‌لر» و«امید» لیمانلریدر . هواسی معتدل وپك صاغلام اولوب، یازین وسطی درجهٔ حرارتی ۱٦ وقیشین ۸ در . یاغمورلری چوقدر . بوندن ۱۳ سنه اولکی استاتستیقه کوره تاریخ مذکورده بهر کیلومتره باشنه آنجق ۲ ½ یکی دونم یعنی اراضی عمومیه‌سنك یوزده ایکی بچغی مزروع اولوب، باشلیجه محصولاتی ذخایر ایله میوه‌لرك انواعندن عبارتدر . مرعالری پك چوق وپك کوزل اولوب، تاریخ مذکورده ۱٦۵۰۰۰۰ قیونی وار ایدی . الك کثرتلی معدنلری قلای ایله آلتوندر . اورمانجه دنیانك الك زنکین والك کوزل یری اولوب، طاغلری اشجار ونباتات کوناکون ایله امثالسز باغچه‌لر شکلنی ابراز ایدیور . صنایعی کیتدکجه ترقیده اولوب، تاریخ مذکورده ۳,۳۳۰ فابریقه‌سی وارایدی . مع‌هذا ادخالاتی ٤٤ واخراجاتی ۳۳ ملیون فرانق راده‌لرنده ایدی. آنجق اووقتدن بری اهالیسی خیلی تزاید، وزراعت وصنایعی ترقی ایدرب، مملکت انکلتره فابریقه‌لرینه جزیه کذار اولمسنی موجب قوانین پابندندن دخی قورتلمش اولمغله، شمدی‌یه قدر اخراجاتی خیلی تزاید وادخالاتی تناقص ایتمش اولسه کرکدر . تاریخ مذکورده ٤۸۸ کیلومتره‌لك دمیریول خطوطی ایشلمکده و۲۲۲ کیلومتره‌لکی‌ده دردست انشا ایدی . ملبورنه واو واسطه ایله هرطرفه تحت‌البحر بر تلغراف حبلیله مربوطدر . الك بیوك معموره‌لری ۳۰۰۰۰ اهالیسی اولان (هوبارت) ایله ۲۰۰۰۰ نفوسی بولنان (لونجستون) در . شمدیکی اهالیسی باشلیجه انکلیز مهاجرینی اولادندن اولوب، اهالئ اصلیه‌سنك صوك فردی اولان برقوجه قاری برقاچ سنه اول لونده‌ره‌ده صوك نفسنی ویرمشدر . بوجزیره ۱٦٤۲ ده فامنك بحریوندن تاسمان طرفندن کشف

اولنه‌رق، فلمنك مستملكاتی والیسی بولنان (وان دیمن)ك وبعده كاشفنك اسمیله تسمیه اولنمشدر. ١٨٠٤ ده انكلیزلره كچوب، اسكان واعمارینه بدأ اولنمش؛ و١٨٥٤ده ادارهٔ مختاره‌یه مالك سربست برمهجر صورتنه كیروب، ١٨ قونتلغه یعنی ایالتـه تقسیم اولنمشدر.

واصرنشیش { تلمسان ایله ملیانه آره‌سنده یعنی جزایر ایله مغرب اقصی } حدودنده برطاغ اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

وانقوور { (Vancouver) انكلتره مشاهیر بحریوننده اولوب، } ١٧٥٠ تاریخنده طوغمش؛ و١٧٩٨ ده قپودان قوقك معیتنـه كیروب، ایكنجی واوچنجی دورعالم سیاحتلرنده رفاقتنده بولنمش؛ و١٧٩٠ ده آمریقانك شمالنده بحرمحیط اطلاسی ایله بحرمحیط كبیر آره‌سنده برطریق بحری تحریسنه مأمور اولوب، ١٧٩٢ ده اسپانیه‌لی (قادره) ایله برابر و١٧٩٣ ده یالكز اوله‌رق اوجهته سیاحت ایتمش؛ وآرادیغی یولی بوله‌مامش ایسه‌ده، آمریقای شمالینك سواحل غربیه‌سنی ایجه كشف وتحقیق ایدوب، كندی اسمیله تسمیه اولنان جزیره‌یی دخی بولمشدر. ١٧٩٥ ده انكلتره‌یه عودت ایدوب، ١٧٩٨ ده وفات ایتمشدر. سیاحتنامه‌سی نشر، وفرانسزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.

وانقوور { (Vancouver) آمریقای شمالینك ساحل غربیسی } قارشیسنده انكلتره‌یه تابع (دومینیون) قطعه‌سنك «انكلیز قولومبیه‌سی» حكومتنه تابع وبونك منتهای غرب جنوبیسی قارشیسنده واقع بیوك واوزون برجزیره اولوب، قره‌دن طار، طولاشیقلی وكوچك آطه‌لرله مملو اولان (قرالیچه شارلوته) ونام‌دیكرله (جورجیه) بوغازیله آیرلمشدر. تقریباً ٤٨° ٢٥´ ایله ٥٠° ٣٠´ عرض شمالی و ١٢٥° ٣٠´ ایله ١٣٠° ٤٠´ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوب شرق جهتنده‌كی اوجی دومینیون ایله ممالك مجتمعه آره‌سنده‌كی بیوك كورفزك ایچنه كیرمكله، بوكورفزی هرطرفده طار بوغازلر براقه‌جق صورتده طولدیریور. بویی ٤٥٠ واك كنیشی برنده اكی ١٣٥ كیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، وسطلرنده واقع اولان (ویقتوریه) طاغنك ٢٢٥٠ متره ارتفاعی واردر. سواحلی پك كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، قویلری طولاشیقلی وخلیجلری چوقدر. هواسی پك صوغوق اولوب، مع‌هذا تابع اولدیغی انكلیز قولومبیه‌سنك اك معموربریدر. مركزی جهت جنوبیه‌سنده واقع (ویقتوریه) قصبه‌سی اولوب، ایكی سنجاغه منقسمدر. اورمانلری ومعادنی چوقدر. اهالیسی هنوز ٥٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در.

وانقولی { [«وانی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] }

وانه { (Vannes) فرانسه‌نك غرب جهتنده وپاریسك ٤٥٠ كیلومتره غربنده } اوله‌رق همنامی اولان نهرك اوزرنده وبونك منصبیله موربیهان كورفزی قربنده (موربیهان) ایالتنك مركزی برقصبه اولوب، ١٤٥٦٤ اهالیسی، لیمانی، داخلی مكتب اعدادیسی، هندسهٔ مائیه مكتبی، ترقیٔ معارف وزراعت جمعیتلری، كوزل رنجتمی، تفرجگاهلری، سفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستگاهلری، دانتله فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

وانی { (محمدبن مصطفی) سلطان مراد خان ثالث دوری مشاهیر علماسندن } اولوب، فقهده یدطولی صاحبی اولدیغی كبی، لغت وادبیاتدن دخی بهره‌سی وار ایدی. دورمدارس ابتدكدن وبعض قضالرده ومولویتلرده بولندقدن صكره، ١٠٠٠ تاریخنده، مدینهٔ منوره منلاسی ایكن، اوبقعهٔ مباركه‌ده ارتحال ایتمشدر. (وانقولی) دینمكله متعارف ایدی. لغتده صحاح جوهری‌یی تركجه‌یه ترجمه ایدوب، كندی اسمیله شهرت بولمشدر. غزالینك «كیمیاء سعادت»نی دخی ترجمه، «غرر» و «درر»ه حاشیه‌لر تحریر وفقهده بعض رسائل دخی تألیف ایتمشدر. صحاح ترجمه‌سی طباعتك قبولنده اك اول طبع اولنان كتابلردن اولوب، بعده تكرار تمثیل اولنمشدر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

بودر آیین عرب بر قومك اولسه سیدی
آز اولور كیم قبری اوزره بنده آزاد اولمیه
سن‌كه شاه مرسلین و سید كونین سك
حاش لله قبركه یوز سورن آزاد اولمیه

— سلطان محمدخان رابع دورنده یاشایوب، وعظیله شهرت بولمش وامام سلطانی وخواجهٔ شهزادکان دخی بولنمش اولان دیکر بر (وانی محمدافندی) دخی واردر. که ملل سائره یه و ارباب تصوفه قارشی اولان تعصبیله مشهور اولوب، ۱۰۹۶ ده وفات ایتمشدر.

واوا { (ابو الفرج محمد بن احمدالغسانی) مشاهیر شعرادن اولوب، دمشقده نشأت ایتمشدر. ۳۹۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. حریری طرفندن مقاماتنک برینه مبنی علیه اتخاذ اولنان شو بیت جملهٔ اشعار رائقه سندندر:

و امطرت لؤلؤا من نرجس وسقت
وردآ و عضت علی العناب بالبرد

واهال { یاخودوال (Wahal, Waal) رین ایرماغنک منقسم اولدیغی قوللرک الک جنوبیسی اولوب، فلمنک حدودینه کیرنجه، مذکور ایرماقدن آیریله رق، غربه طوغری جریانله (نیمغ) وبعده (تیل) قصبه لری اوکندن بعدالمرور، موزه ایله برقیصه جدول واسطه سیله اختلاط ایدر؛ وایکیسی آره سنده بیوجک برجزیره بعدالتشکل، مذکور (موزه) ایرماغیله برلشه رک، رینک اوبر قوللریله برچوق جدوللرله بعدالاختلاط، فلمنک خلیج ایله نهر آره سنده اولان و بر برینه کرفت بولنان کنیش جدوللر بنه دوکیلور. موزه ایله برلشنجه یه قدر مجراسی ۸۰ کیلومتره اولوب، سیر سفائنه صالحدر.

واهو { (Vahou) بحر محیط کبیرده کی ، سانددیج ونام دیکرله هاوای جزائرندن بری اولوب، (مولوقای) ایله (قاوای) جزیره لری آره سنده واقعدر. کوچک ایسه ده، جزائر مذکوره نک الک اهمیتلیسی اولوب، مرکزی اولان (هونولولو) قصبه سی بو جزیره ده و ۲۱° ۱۷′ ۵۵″ عرض شمالی ایله ۱۶۰° ۱۳′ ۲۷″ طول غربیده واقعدر. جزیره نک مساحهٔ سطحیه سی ۱۶۸۰ مربع کیلومتره اولوب، ۲۸۰۶۸ اهالی ایله مسکوندر.

وایچن { (Waitzen) مجارستانک پشته ایالتنده وبوده نک ۳۶ کیلومتره شمالنده اوله رق طونه نک ساحل یسارنده بر قصبه اولوب، ۱۳۱۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی وصاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی واردر.

وایسنفلس { (Weisenfels) پروسیه نک صاقسه ایالتنده ومرسبورغک ۱۷ کیلومتره جنوبنده اوله رق (ساله) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی، دارالمعلمینی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی وایپک واقمشه ایله قطیفه وباصمه فابریقه لری واردر.

وایغاج { (Vaïgatch) روسیه نک بحر محیط شمالیده وآرخانکل ایالتنده یکی زملاین ایله قره آره سنده وساحلدن همنامی اولان بربوغازله آیرلمش برآطه اولوب. بویی ۱۵۰ واکی ۱۰۰ کیلومتره ایسه ده، برودت وقارلرینک کثرتندن یالکز برقاچ (ساموید) فامیله سیله مسکوندر.

وائل { (بن حجر بن ربیعة لحضرمی) صحابه دن اولوب ، حضر موتلی وابنای ملوکدن اولدیغی حالده، نزدجناب نبوی یه کله رک، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وجانب نبویدن فوق العاده اکرام والتفاته مظهر اولوب، کندیسنه مقاطعهٔ بر یر ویرلمشیدی. بعده کوفه ده ساکن اولوب، صفین محاربه سنده معیت جناب مرتضویده بولنمشیدی. جناب امام حسن (رضی الله عنه) ک ارتحالندن صکره معاویه نک یانینه کیدوب، سریرک اوزرنده یانینه اوتوردلمش، وحقنده چوق اکرام اولنمشدی.

وائل الخزاعی { مشاهیر شعرادن اولوب، هارون الرشید و مأمون زماننده یاشامشدر. باشلیجه معشوقه سی سلمی حقنده کی غزللردن مرکب دیوان اشعاری واردر.

وایمار { (Weimar) آلمانیاده (صاقسه وایمار) بیوک دوقه لغنک مرکزی بر قصبه اولوب، (ایلمن) نهری کنارنده و برلیندن فرانقفورته کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر. ۱۸۰۰۰ اهالیسی، کوزل وواسع باغچه سی اولان دوقه یه مخصوص سرایی، مصنع کلیساسی، تیاتروسی، مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، رسم مکتبی، موزه سی، بیوک کتبخانه سی، جغرافیا جمعیتی، خیرات جمعیتی، متعدد مطبعه لریله صحافخانه لری، آر فابریقه لری وذخیره

ایله بیاغی تجارتی واردر . [بیوك دوقه‌لق ایچون « صاقسه‌وایمار » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

وای هو { ونام دیگرله داویس ویا پاسقالیه آطه‌سی (Vaï-Hou, Davis, Ile de Pâques) بحر محیط کبیرك پولینسیه قسمنده ۲۷° عرض جنوبی ایله ۱۱۲° طول غربیده منفرد برآطه اولوب، محیط دائره‌سی ۲۵ کیلومتره و اهالیسی ۲۰۰۰ کشیدر. بونلر متناسب الاعضا وذکی آدملردر.

وبار { یمنك شرق جهتنده ونجران ایله حضرموت وشحر ومهره آره‌لرنده واقع بریر اولوب، نسناسلر وجسیم قپلانلرله مسکون اولدیغی، ووقتیله قوم عاد اوطانندن معمور بریرایکن قهرالهی‌یه دوچاراولدیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر. دهنانك جنوب غربی قسمندن عبارت اولدیغی آکلاشیلیور. حقنده پك چوق خرافات منقولدر.

وتر { (Vetter) اسوجده (غوتیه) خطه‌سنك قسم شمالیسنده و (ونر) کولنك ۳۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق لینکوپینغ، اسقارابرغ، یونکوپینغ، واوربرو ایالتلری آره‌سنده برکول اولوب، بویی ۱۱۰ وانی ۳۰ کیلومتره‌در. فضله‌ٔ میاهی آیاغی اولان (موتاله) نهری واسطه‌سیله بالطیق دکیزینه دوکیلور . (ونر) کولیله دخی (کوتا) جدولی واسطه‌سیله اختلاط ایدر.

وثیمه { (ابویزید — بن موسی بن الفرات الوشاء) مشاهیر مورخیندن اولوب، بودخی واقدی کبی خلافت جناب صدیقیده عار ارتدادی ارتکاب ایدن اهل رده‌نك احوالنی مفصلاً یازمش؛ وبوکتابی پك مقبول ومعتمد فیه اولوب ، بیوك بر شهرت نزائتمشدر. فارسك (فسا) شهرندن اولوب، (وشی) دینلن ابریشمدن معمول اثواب تجارتیله مشغول اولدیغندن، وشاء لقبیله شهرت بولمشدر . تجارت طریقیله وطنندن بصره‌یه و اورادن مصره، بعده اندلسه کیده‌رك ، ینه مصره عودت، و۲۳۷ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر .

وجردی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی (محمد —) دیار قرمانده‌کی دارنده‌لیدر. اونجی قرن هجریده ظهور ایدوب، ابتدا طریق تدریسه سالك ایکن، بعده زعامتله شامه عزیمت ایتمشدی. « خیال یار » عنوانیله برمنظومه‌سی واردر، که شو بیت اوندندر.

ینه اول خالق زمین وزمان
قلدی باغ جهانی حشر نشان

— ایکنجیسی (مصطفی —) استانبولده استنیه‌لی اولوب، یکیچری قلمنه مداوم ایدی. آفیون تریاکیلکنه مبتلا اولوب، ۱۱۳۰ ده ۱۸ یاشنده ایکن، طاعوندن وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر :

نی کبی دستنده نالان ایلر انسانی اجل
تکیهٔ دنیاده عریان ایلر انسانی اجل

وجیه الدین مسعود { سربداران ملوکنك ایکنجیسی اولوب، خواجه فضل الله‌ك اوغلی و مؤسس دولت اولان خواجه عبدالرزاقك برادریدر . ۷۳۸ تاریخنده برادرینی قتل ایله، ملکنی ضبط ایدوب، طغا تیمور خانله ایتدیکی جنکده غالب کلمکله، توسیع ممالك ایتمش ایسه‌ده، بعده کرت ملوکندن معزالدین حسین طرفندن مغلوب اولمش ایدی . ۷۴۵ ده رستمدار وفیروز کوهی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بومحاربه‌دن اثنای معاودتنده رستمدار عسکرینك پوصیسنه دوشوب، عسکرینك قسم اعظمیله برابر اتلاف اولنمشدی . مدت حکومتی ۶ سنه ایله ٤ آی اولمشدر .

وحدت { (جلال الدین) شیخ محمد حزینك جد اعلاسی علما وادبادن برذات اولوب، برچوق تألیفاتی واردر ، باشلیجه‌لری بروجه آتیدر : « معراج نامه »، ابن سینانك کلیات قانونه فارسی شرح ، فارابینك فصوصنه شرح ، دیوان منشآت، ۲۰۰۰ بیتی حاوی دیوان اشعار .

وحشی { (مولانا —) ایران شعراسندن اولوب، یزدلیدر. ۹۹۲ ده وفات ایتمشدر . « ناظر ومنظور » و « خسرو وشیرین » عنوانلریله ایکی منظومه‌سی و دیگر بعض آثاری واردر .

وخاب { بلاد اتراکدن (ختل) ك اوته‌سنده و (بست) قربنده برمملکت اولوب، مسك ایله کومش وآلتون معدنلرینك کثرتیله مشهور اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر. پامیرده وبدخشانك شرق جهتنده واقع

اولوب ، شمديكى خريطه‌لرده (وخان) اسميله مقيد اولان خطه‌نك عينى اولسه كركدر .

وخش { آسياى وسطيده پاميرك شمال غربى جهتنده جيحونك صاغ تابعلرندن برنهردر، كه ٤٠٠٠ متره قدر ارتفاعى اولان موز طاغندن تركستان شرقيه طوغرى آقان (تاريم) منابعندن ايكى اوچ كيلومتره‌لك مسافه‌ده نبعانله، غربه طوغرى آقه‌رق، بعده (قزيل صو) ونهايت (سرخ آب) اسملرينى آلير. مجراسى تقريباً ٧٠٠ كيلومتره اوزونلغنده اولوب، هيچ برطرفى سيرسفائنه صالح دكلدر. واديسى پك منبت اولوب، نهرك صويى حاوى اولديغى آلتون توزيله مشهوردر. — ياقوت حموى بو اسمله بلخ نواحيسنده واقع ختلان ناحيه‌سنده بر بلده اولديغنى بيان ايديور . نهرمذكورك كنارنده بولنمش اولسه كركدر .

وداعى { [« كاتب بن وداعه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

ودان { آفريقاى غربيده صحراى كبيرك غرب جنوبى جهتنده °٢١ ′٥ عرض شمالى ايله ′٣٠ °١٣ طول غربيده و (اضرار) جبالنك شرقنده منبت بر وادى داخلنده واقع بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهاليسى ومشهور خرماسى واردر. ٢٣ تاريخ هجريسنده عمرو بن العاص طرفندن بسر بن ارطاة مأمور اولوب، ودانى فتح ايتمش ايكن، بعده اهاليسى نقض عهد ايتمكله، ٤٦ ده نافع بن عقبه كيده‌رك، يكيدن فتح ايتمشيدى . بكرى بو بلده‌نك (دلباك) و (بوصى) اسملريله ايكى قصبه‌دن مركب وسهميون وحضرميون اسملريله عربدن ايكى قبيله‌ايله مسكون اولديغنى، وبو ايكى قبيله آره‌سنده مخاصمات اكسيك اولمديغنى بيان ايديور .

وداى { سودان وسطيده چاد كولنك شرقنده بيوك بر خطه وبر امارت اسلاميه اولوب، شرقاً دارفورله ، جنوباً نيام نيام مملكتيله، غرباً چاد كوليله وغانم مملكتيله شمالاً دخى بوركور ويا تيبستى ديارلريله محدوددر . °٨ ′٢٠ ايله °١٨ ′٢٠ عرض شمالى و °١٣ ′٢٠ ايله °١٩ ′٣٠ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. حدودى تماميله معين اولمديغندن، مساحهٔ سطحيه‌سنك تماميله تعيينى ممكن دكل ايسه‌ده، ٤٤٥٠٠٠ مربع كيلومتره قدر تخمين اولنوب، ٢٦٠٠٠٠٠ اهالى ايله مسكون اولديغى مظنوندر. شمال طرفلرى قورو اولوب، ياغمورلرى سيرك ومياه جاريه‌سى همان مفقود اولديغى كبى، قسم جنوبيسى دخى غانم و بورنو كبى منبت ومعمور اولميوب، باشليجه اوچ نهرى واردر. بونلردن (بحرالغزال) حدود غربيه‌سنى بالتفريق چاد كولنه، (باطه) نهرى (فيترى) كولنه، بحرالسلامه دخى نفس وداى ايله بوكا تابع (دار رونغه) آره‌سنده آقه‌رق (ايرو) كولنه دوكيلور . شرق شماليدن غرب جنوبيه طوغرى آقان بو انهارك اوچى‌ده يالكز ياغمور موسمنده آقيورلرسه‌ده ، سائر موسملرده دخى واديلرنده طوبراق يارىم ونهايت بربچق متره قازيلنجه ، صو چيقار . بو قوراقلقدن طولايى طوبراغى بالطبع پك منبت اولميوب، باشليجه دارى حاصل اولور. قيون، كچى وصيغير كبى حيوانلريله دوه‌لرى چوقدر. بيكيرلرينك جنسى پك عاديدر. فيللرى، ايكى بوينوزلى كركدانلرى ودوه قوشلرى چوق اولوب، بونلرك ديش وبوينوز وتويلرندن خيلى اخراجاتى واردر. اهاليسنك برقسم عظيمى خالص ويا ملز حالنده عرب وقصورى قبائل مختلفه‌يه منسوب زنجيلردر. تجارت عربلرك النده اولوب، نيل اسكله‌لريله واطرافده‌كى ممالكله خيلى آليش وريش ايدرلر. طرابلس غرب وبنغازى كاروانلرى دخى ودايه آمدشد ايدرلر . حكومت باشنده نوبه‌لى برسلاله‌يه منسوب برآدم اولوب، برمجلس مشورتى واحكام شرعيه‌يى اجرايه مأمور علماسى و ٧٠٠٠ عسكرى دخى واردر. كافهٔ اهاليسى مسلم اولوب، صلابت دينيه ايله متصف اولدقلرندن، سودانده نشر اسلام خصوصنده چوق غيرتلرى وقوع بولمقده‌در. مركز (آبشر) قصبه‌سى اولوب، واره، ميدوغو ، قانفه ، قودوغوس ، دوناس اسملريله برقاچ معموره‌سى دخى واردر .

ودين { (Vidin) بلغارستانك شمال غربى جهتنده وصوفيه‌نك ١٦٠ كيلومتره شمالنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل يسارنده وقلفاتك قارشيسنده سنجاق مركزى بر قصبه اولوب ، ١٣٧٤٠ اهاليسى، بلغارستان امارتنك تشكلنده هدم ايدلمش اسكى استحكاماتى و ذخيره و شراب وسائره‌يه متعلق ايشلك تجارتى واردر . مقدما دها

بيوك اولوب، اهالیء مسلمه سندن چوغنك هجرتی
اوزرينه، نفوسی آزالمشدر. — ودين سنجاغی بلغا.
رستانك اك شمال غربی سنجاغی اولوب، شمال
غربی جهتندن، غرباً وغرب جنوبی طرفندن صربيه
حدوديله، شرقاً لوم پلانقه سنجاغيله، ينه شرقاً وشرق
شمالی طرفندن دخی بلغارستانی رومانيه دن آيران
طونه مجراسيله محدوددر.

وراتيسلاس { (Vratislas) بو اسمله چهستا. ندهايكی كشی حكم سوروب،
برنجيسی ٩١٥ دن ٩٣٠ تاريخنه دك چهستان دو.
قه سی وخرستيان دوقه لرينك برنجيسی بولنمشدر.
— ايكنجيسی ١٠٦١ ده ينه دوقه عنوانيله، چهستان
تختنه چيقمش ايسه ده، ايمپراطور دردنجی هنری يه
ايتديكی امداده مكافاةً ١٠٧٦ ده قرال عنوانتی
آلمش، وايمپراطوره داماد اولمشدی. ١٠٩٢ ده
وفات ايتمشدر.

وَرّاده { مصر ايله شام بيننده قوملرله بتاقلقلر آره سنده وقتيله معمور
وبيوك بر قصبه اولوب، مصره مكتوب كوتورمكه
مخصوص اولان معلم كوكرجينلر يله مشهور ايكن،
بعده خراب اولديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

وَرّاق { (ابو المعالی سعد بن علی الانصاری الخزرجی الخطيری) مشاهير ادبادن
اولوب، (دلال الكتب) لقبيله ملقبدر. بغداد
قربنده كی (خطيره) ده دنيايه كلمش، و ٥٦٨ ده
وفات ايتمشدر. باخرزينك «دمية القصر» عنوانيله
ثعالبينك «يتيمة الدهر» ينه يازديغی ذيله «زينة
الدهر وعصرة اهل العصر» عنوانيله برذيل يازوب،
برچوق شعرانك احوال واشعارينی درج ايتمشدر.
«لمح الملح» عنوانيله بر كتاب معتبری وكنديسنك
دخی برچوق اشعاری واردر.

وَرّاق { (ابو الحسن محمد بن عبدالله) مشاهير نحويوندن اولوب، جرمينك
«مختصر» ينه «كتاب الفصول فی نكت الاصول»
عنوانيله بر بيوك و «كتاب الهداية» عنوانيله برده
كوچك شرح يازمشدر. (ابن الوراق) ديمكله
معروف اولان مشاهير نحويون وقراء ومفسريندن
(ابو الحسن محمد بن هبة الله) دخی صاحب ترجمه نك
تورونيدر.

وراقروز { (Vera-Crus) مكسيقه نك ساحل شرقيسنده ومكسيقونك
٣٧٠ كيلومتره شرقنده اوله رق همنامی اولان
جمهوريتده بر قصبه و اسكله اولوب، ١٠٠٠٠
اهاليسی، قارشيسنده بر آطه نك اوزرنده متين
استحكاماتی، پك صيجاق وآغر هواسی و پك ايشلك
تجارتی واردر.
— وراقروز جمهوريتی مكسيقه كورفزی
ساحلنده ممتد طار واوزون بر یر اولوب، شمالاً
آماوليپاس، غرباً سان لويی پوتوزی، هيدالغو
وپوئبلا، جنوباً اوآياق، غرباً دخی شيابه وتاباسقه
جمهوريتلريله ومكسيقه كورفزيله محدوددر. مساحهٔ
سطحيه سی ٧٠٩٣٢ مربع كيلومتره و اهاليسی
٨٥٥٩٧٥ كشيدر. اراضيسی عارضه لی اولوب،
ساحل بوينجه اوزانان طار براووه دن اعتباراً درجه
درجه كسب ارتفاع ايدر. اك بوكسك طاغلری
وراقروز قصبه سنك اوستنده يعنی شمال غربيسنده
بولنيور. انهاری پك چوق اولوب، آنجق منبعلری
قريب ومجرالری قيصه در. هواسی ارتفاعه تابع
اولوب، تهامه سی حكمنده اولان ساحلدن جبالك
صرتنه دك بتون هوالره تصادف اولنور. طوپراغی
پك منبت اولوب، ارتفاع و هواسنه كوره مختلف
محصولات واشجار واثمار ويريور. هواسنك
آغرلغيله برابر مكسيقه نك اك كوزل واك زنكين
يری اولوب، سواحلنده برقاچ قوی وليمانی وبرقاچ
دميريول خطی دخی واردر. مركزی (چالاپه)
قصبه سيدر.

وَراليز { بلخ ايله خلم بيننده و بلخدن اوچ، خلمدن ده ايكی كونلك مسافه ده
برقصبه اولديغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

وَرامين { ری ايله اصفهان آره سنده وريدن ٣٠ ميل مسافه ده برقصبه ايدی.

وَراوی { آذربيجان طاغلرنده اربيل ايله تبريز آره سنده صولری
وخيراتی چوق بر قصبه جق اولديغنی ياقوت حموی
بيان ايدر.

وَرتَنيس { بلاد بربردن وافريقيه ناحيه سندن بحر جنوبده بر قصبه اولوب،
صنهاجه قبائلندن (مداسه) قبيله سنك مملكتی اولديغی

دخی « معجم البلدان » ده مسطوردر. بوتعریفه کوره بحر محیط آطلاسی ساحلنده بولنمش اولسه کرکدر.

ورتومنه { (Vertumne) اسکی رومالیلر واتروسقلرعندنده نباتات وباغچه‌لر الهی زعم اولنوب، میوه‌لر الهه‌سی زعم اولنان (پومونه) نك زوجی عد اولنوردی. اوتلرله مکلل والنده میوه‌لر طوتار برکنج صورتنده تصویر ایدرلردی.

ورثان { آذربیجانك بتونته و یا بر قسمنه ویریلان اسمدر.

ورجلان { افریقیه ایله بلاد جرید بیننده خرماسی وعمارتی چوق برمملکت اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

ورچلی { (Verceil, Vercelli) ایتالیانك نوواره ایالتنده و تورینونك ٧٦ کیلومتره شمال‌شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، نباتات باغچه‌سی، خسته خانه‌سی وایپك منسوجاتی واردر. اسکی بربلده‌در.

وردون { (Verdun) فرانسه‌نك موزه ایالتنده وپارسك ٢٤٤ کیلومتره شرقنده اوله‌رق موزه‌نهری اوزرنده قضامرکزی برقصبه اولوب اولوب، ١١٤٦٨ اهالیسی، استحکامانی، داخلی مکتبی، موزه‌سی ومسکرات، رچل وسائره فابریقه‌لری واردر.

وردان { (Vardane) ایرانك اشکانیان ملوکندن اولوب، ٤٤ تاریخ میلادیسنده پدری اوچنجی اردوانه خلف اولمش؛ و یکنی کودرز ایله محاربه ایدوب، غالب اولدقدن صکره، ٤٧ تاریخنده کندی ضابطلرندن بری طرفندن قتل اولنمشدر. عراقده سلفکیه شهرینی ضبط، و (طیسفون) شهرینی تأسیس ایتمشیدی.
— ساسانیان زماننده دخی بو اسمله اشکانیان بقایاسندن برامیر قافقاسیه جهتنده ٤١٥ تاریخ میلادیسندن ٤٤٢ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ وتاریخ مذکورده ملکی ایرانیلرك ضبطنه چکمکله، کندیسی خرستیانلغی ترکله، دین زردشته رجوع ایتمشدر.

ورسای { یاخود ورسالیه (Versailles) فرانسه‌ده پارسك ٢٣ کیلومتره جنوب غربیسنده (سینه مع او آزه) ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٥١٦٧٩ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، طوپچی مکتبی، موزه اتخاذ اولنمش جسیم ومصنع برسرایی وبونك اوکنده واسع تعلیمخانه‌سی، باغچه‌لری مکمل دیکر ایکی سرایی، بك واسع وصنعی کوللرله اورمانلری متعدد استادانه هیکللری حاوی روضه‌سی، بك مزین بر عمومی لیمونلغی، کنیش سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، اسلحه، ساعت، شال، و سائره فابریقه‌لریله دوکمخانه‌لری وفدانالقلری واردر. وقتیله آوجیلرك محل ملاقاتی اولوب، اون دردنجی لوییی طرفندن شهر حالنه قونیله‌رق، توسیع وتزیین اولنمشدر. برچوق وقایع سیاسیه‌نك محلی اولوب، ١٨٧١ دن ١٨٧٨ تاریخنه‌دك فرانسه مجلس مبوثانی اوراده انعقاد ایتمش؛ و فرانسه پروسیه محاربه‌سنی متعاقب آلمانیه ایپراطورلغی ورسایده رسماً اعلان اولنمشدر.

وَرَقه { (بن نوفل بن اسد بن عبدالعزی بن قصی القرشی) ام المؤمنین خدیجة الکبری (رضها) نك عمزاده‌سی اولوب، اسلامنده اختلاف واردر. کندیسی دین عیسی (عم) ه تابع اولوب، انجیل شریفی عربی‌یه ترجمه ایتمش اولدیغی دخی مرویدر. فخر کائنات (علیه اکمل التحیات) افندمز حضرتلرینك جبریل امین کورمکله باشلامغله، حضرت خدیجه‌یه بیان حال بیوردقلرنده، حضرت مشارالیها، کتب مقدسه حقنده‌کی معلوماتیله مشهور اولان بوذاته مراجعتله، استیضاح مسئله ایتمش؛ و ورقه جبریل امین اوله‌جغنی تبشیر ایلمش ایدی. بو وجهله نبوتلرینی تصدیق ایتمش ایسه‌ده، اظهار دعوت بیورلدقده، برحیات دکلیدی. مع هذا ایمانی حقنده بعض احادیث شریفه مروی اولمغله، صحابه‌دن عد اولنه کلمشدر.

ورموت { (Vearmouth) انکلتره‌نك دورهام ایالتنده (ور) نهرینك منصبی قربنده وایکی کنارنده برشهر اولوب، ٢٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

ورمونت { (Vermont) ممالك مجتمعه‌نك شمال شرقی جهتنده‌کی جماهیرندن اولوب، شرقاً نیوهامپشیر، جنوباً مساچوست، غرباً نیویورق حکومتلریله، شمالاً دخی قناده حدودیله محدود اولدیغی حالده، شمالدن جنوبه ممتد

طار و اوزون بر یردر، وجنوبه طوغری کیتدکجه
طارلاشیر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٧٧٠ مربع
کیلومتره واهالیسی ٣٣٢٤٢٢ کشی اولوب،
بهر مربع کیلومترهیه ١٣ کشی دوشر. (غرین
مونتن) یعنی «یشیل طاغ» اسمیله بر جبل شمالدن
جنوبه ممتد اولوب، مملکتك اسمی دخی بو طاغك
فرانسزجه اسمندن مأخوذدر. بونك اك یوکسك
محلی ١٣٥٠ متره ارتفاعنده‌در. (قونکتیقوت)
ایرماغی حدود شرقیه‌سنی آیره‌رق جنوبه طوغری
آقفله، جبل مذکورك شرق اتکلرندن اینن چایلر
بوکا، وغربی اتکلرندن اینلر نیویورق حکومتنده‌کی
نهر وکوللره دوکیلور. هواسی صغوق ایسه‌ده،
صاغلامدر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی اورته حالده
اولوب، مرعالری و اورمانلری دها زیاده‌در.
محصولاتی بغدای، آرپه، مصر، پتاته وسائره‌دن
عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. اك کثرتلی
معدنلری دمیر ایله قورشون اولوب، مرمر، یشم
وسائر احجار اوجاقلری ده چوقدر. تجارتی پك
ایشلك اولوب، مخرجی نیویورق شهریدر. سیرسفائنه
صالح انهار وجدوللری وجنوبدن شماله بوینه ممتد
ایکی بیوك دمیریول خطیله برخیلی شعبه‌لری واردر.
مرکزی (مونپلیه) در.

ورمیو { ریو — (Rio Vermejo) آمریقای جنوبیده بر نهردر، که بولیویه‌نك
قسم جنوبیسنده (قوردیلیره اینتریور) سلسلهٔ جبا.
لندن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری جریان،
وآرجنتین جمهوریتنه دخول ایله، بیوك شاقو تعبیر
اولنان صحرای کبیری شق، ومتعدد قوللره بالانقسام،
برطاقم واسع بتاقلقلر تشکیل، وجنوبدن کلن (مادره.
یون) نهرینی اخذ ایله، ١١٠٠ کیلومترهلك مسافه
قطع ایتدکدن صکره، (پارانا) ملتقاسنك اوست
طرفنده ٣′ ٢٦° عرض جنوبیده (پاراغوآی)
ایرماغنه قاریشیر. قوراقلق موسمنده صویی آز
اولوب، فیضاننده مجراسی اطرافنده‌کی اووه‌لری
باصار.

ورنه { (Vernet) بو اسمله بابا، اوغل وتورون اوله‌رق فرانسه‌ده اوچ
مشهور رسام کلمشدر: برنجیسی ١٧١٤ ده اوورنیه‌ده
طوغوب، ١٧٨٩ ده وفات ایتمشدر. ایکنجیسی
١٧٥٨ ده بوردوده طوغوب، ١٨٣٦ ده متوفی
اولمشدر. اوچنجیسی ١٧٨٩ ده پارسده طوغوب،
١٨٦٥ ده فوت اولمشدر. بر چوق آثار استادا.
نه‌لری باقیدر.

وروس { (Verus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، مارق آورل ایله براب.
آنطونینك اوغلقلرندن اولمغله، اشبو آخرت قرداشنك
قعودنده حکومته تشریك ایدلمش، ودامادی اولمش
ایدی. ایرانه قارشی عسکر سوق ایدوب، طیسفونی
ضبط ایتمش، وبعده ١٦٩ تاریخ میلادیسنده ٣٩
یاشنده فجأةً وفات ایتمشدر.

ورونه { (Vérone) ایتالیانك وندیك خطه. سنده و وندیكك ١٠٨ کیلومتره
غربنده اوله‌رق (آدیج) نهری اوزرنده ایالت
مرکزی برشهر اولوب، ٧٠٠٠٠ اهالیسی، استحکا.
ماتی، کوزل برمیدان وباغچه‌سی، خیلی آثارعتیقه‌سی،
بر قاچ سرایی، بر طاق ظفری، روماللیردن قالمه بر
تیاتروسی، علوم و فنون جمعیتی، رسم وزراعت
آقادمیه‌لری، داخلی مکتب اعدادیسی، لسان یونا.
نی‌یه مخصوص مکتبی، ایپك اقمشه، چوخه، بز،
فانت فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. موقعی پك
کوزل ایسه‌ده، شهرك ایچی قسوت انکیزدر. پك
اسکی بر شهر اولوب، بر چوق مشاهیرك مسقط
رأسی بولنمشدر.

— ورونه ایالتی وندیك خطه‌سنك منتهای
غربنده واقع اولوب، شرقاً ویچنچه وپادووه،
جنوباً فراره، جنوب غربی طرفندن مانتووه،
غرباً برشیه ایالتلریله شمالاً دخی اسویچره حدودیله
محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ٩٣ و اکی ٤٠
کیلومتره اولوب، ٣٧٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر.
اراضیسی عارضه‌لی اولوب، شمال جهتنده آلپ
طاغلرینك اتکاری ممتد اولور. (آدیج) نهری
ایالتی بوینه شق ایدوب، اکثر میاه جاریه‌سنی جمع
ایدر. (مینچو) نهری‌ده حدود غربیه‌سنده‌کی (غارده)
بیوك کولندن چیقوب، برآز مسافه‌ده حدودینی
آیریر. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره وسائر
محصولاتی واردر. حیوانات اهلیه‌سی وآوی چوق
اولوب، کوللده ونهرلرده بالیغی چوقدر. باقیر وکومور

معدنلریله مرمرلری، آلچیسی و اورایه مخصوص یشیل بر لوله‌جی چاموری واردر.

وروِیه { (Verviers) بلچیقه‌نك (لیژه) ایالتنده ولیژه‌نك ۳۲ کیلومتره شرقنده برشهر اولوب، ۲٤۰۰۰ اهالیسی، داخلی مکتبی، مشهور چوخه و یتاق فانله‌سیله صابون وسائره فابریقه‌لری واردر.

وزول { (Vesoul) فرانسه‌ده پارسك ۳۶۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده یوقاری ساؤنه ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۸۱۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، دارالمعلمین کتبخانه‌سی، زراعت جمعیتی، نمونه فدانلغی، کوزل تفرجکاهلری، بعض فابریقه‌لری وجوارلرنده میاه معدنیه‌سیله بر طاقم غریب مواقعی واردر.

وزوو { (Vésuve) ایتالیاده ناپولینك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده مشهور بر برکان یعنی یانار طاغ اولوب، ارتفاعی ۱۱۹۰ متره و محیط دائره‌سی ٤۰ کیلومتره‌در. آغزی ۱۱۵ متره دربندر. بری (سومه) و دیکری (اوتوپانو) اسملریله ایکی تپه‌سی واردر. پك صرب ایسه‌ده، ۱۸۸۰ تاریخندن بری دیشلی بر دمیر یول ایله چیقیلیر. اتکلرینك آشاغیلری مزروع اولوب، فوق‌العاده منبتدر. (لاقریما قریستی) اسمیله مشهور اولان نفیس شرابك یاپلدیغی اوزوم دخی اوراده یتیشیر. تاریخك ضبط ایتدیکی زمانلردن بری الك اول ۷۹ نجی سال میلادیده دهشتلی برصورتله آتش پوسکورمکه باشلایوب، هرکولانوم، پومپی وسابیه شهرلری لاولرینك آلتنده قاله‌رق، محو ونابدید اولمش؛ و او وقتدن بری ۵۰ دفعه پاتلامشدر. دائمی صورتده دخی آغزندن طومان چیقاره (وزوو) ك ناپولی کورفزی وشهریله برابر ابراز ایتدیکی منظره پك لطیف اولوب، رساملره سرمایه اوله کلمشدر.

وزیر { (شیخ علی بن قاضی معین‌الدین) هندستان شعراسندن اولوب، بلکراملی وصدیقی‌النسبدر. شو بیت اونکدر:

من سجده وتسبیح وعبادت نشناسم
از یاد تو غافل نشوم طاعتم اینست

وزیرالنساء { هندستان شاعره‌لرندن ادیبه و عالمه بر قادین اولوب، شاهجهان آبادلیدر؛ و قادینلره تدریس علومله مشغول بولنمشدر. وزیرتخلص ایدردی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دلم از کوچهٔ آن زلف دوتا باز آمد
رفته بود آنچه زما باز بجا باز آمد

وزیرکوپریسی { [«کوپری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وزیره { یمنده تعزقربنده بربلده اولوب، مشاهیر فقها و مؤلفیندن عبدالله بن اسعد الوزیرینك وطنی بولنمشدر.

وسپاسیان { (Vespasien) روما ایمپرا. طورلرندن اولوب، نرون زماننده آفریقا والیسی ایکن، فلسطینك ضبطنه مأموراولمش؛ وقدس‌شهرندن ماعداسنی فتح ایتمش اولدیغی حالده، منحل قالان ایمپراطورلغی کندیسی برکونه تشبثده بولنمقسزین، ۶۹ تاریخ میلادیسنده عسکری طرفندن اعلان اولنمش؛ واوغلی فلسطینك ضبطنه دوام ایتمکه بالتوکیل، بلا ممانعت رومایه داخل اولمش؛ وغالیا و برتانیه جهتلرنده اعادهٔ اسایشله برابر، آسیای صغیرده بعض یرلرضبط ایلمش ایدی. فعال برآدم اولوب، «روما ایمپراطوری آیاقده جان ویرملیدر» دیردی؛ و۷۹ تاریخنده خسته‌لنوب، جان ویره‌جکنی حس ایدنجه، آیاغه قالقمش ایدی.

وسپریم { (Vesprim) مجارستانده بوده‌نك ۹۸ کیلومتره جنوب غربیسنده و (سد) نهری اوزرنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی ورهبانه مخصوص مدرسه‌سی واردر. دفعاتله عثمانلیلرك ضبطنه یکمشیدی.

— وسپریم ایالتی طونه‌نك اوته‌سنده وراب، کومورن، استول وایسمبورغ، شومك وآیزنبورغ ایالتلریله محاط اولوب، بویی ۱۱۰ واکی ۸۰ کیلو متره واهالیسی ۲۳۸۰۰۰ کشیدر. بالاتون‌کولی حدودنده بولنیور.

وستا { (Vesta) اساطیریونانیه‌ده زمان‌الهی زعم اولنان زحل‌ایله (ریا) نك قیزی برمعبودهٔ موهومه اولوب، خانه‌لرك اوجاغنه وارضك داخلی آتشنه وعلی‌الاطلاق ارضه مؤکله زعم اولنوردی. ایران اساطیرندن مأخوذ اولدیغی

مظنون اولان بو بربنك عبادتی پلاسجلر وروماليلرله
يونانيلرجه مرعی اولوب، خانه‌لرده وعائله‌لرداخلنده
عبادتی اجرا اولنوردی . ابتدای امرده هيكلی
اولميوب، بونك نامنه آتشه طاپارلری . بعده‌كوزل
اكن جدی بر قادين صورتنده تصوير اولنه‌رق،
النده برعصا وياننده آتش ترسيم اولنوردی .
رومادەوستانك علاقه‌لی اولان آتس آتشكده‌لرك كی
كبی اصلا سوندیرلمزدی .

وستفاليه { (Westphalie) آلمانيه‌ده پروسيه قراللغنك ايالات غربيه‌سندن
اولوب، شمالاً هانووره، شرقاً بنه هانووره ايالتيله
و برونسويق دوقه‌لغی وهسه ايله جنوباً والدك
پرنسلكيله وناسوايله، غرباً رين ايالتيله، غرب شمالی
طرفندن دخی فلمنك حدوديله محدوددر . مساحهٔ
سطحيه‌سی ٢٠٢٠٦ مربع كيلومتره اولوب ،
٢٥٠ ٧٠٠ ٢ اهالی ايله مسكوندر، كه بهر مربع
كيلومتره باشنه ١٣٢ كشی دوشر . جنوب جهتی
طاغلق اولوب، شمال طرفی دوزدر . طاغلری آز
مرتفع اولوب، اك بيوكاری جنوب غربی كوشه‌سنده
واقع (روتار) طاغيدر . جنوب قسمی (رين)
وشمال جهتی (امس) و (وسر) ايرماقلرينك حوضه.
لری داخلنده اولوب، رين ايرماغنه دوكيلان انهارينك
باشليجه‌لری : (رور) واوكا تابع (موهنه) و(لنه)
ايله (ليپه) نهرلريدر . (امس) ايرماغی ايالتك شمال
شرقی قسمنی جنوب شرقيدن شمال غربی‌يه طوغری
شق ايله برقاچ چای آلدقدن صكره ، هانووره‌يه
كيرر. (وسر) ايرماغی ايسه بر وقت حدود شرقيه.
سنی تفريق ايتدكدن صكره ، ايالتك ايچنه كيروب،
بعض چايلرينی آلير. غرب جهتنده برقاچ كوچك چای
دخی (ايسل) ايرماغنه دوكلك اوزره، فلمنكه كيرر.
بووجهله مياه جاريه‌سی چوق ايسه‌ده ، طوپراغی،
بتون آلمانيای شماليه‌نك كبی، قوملق وآرمنبتدر .
برمقدار ذخيره ايله پتاته، توتون، يونجه وسائره
حاصل اولور. كوروباقير معدنلری چوقدر. صنايعی
پك ايلری اولوب، بزوسائر پاموق منسوجاتيله جام،
كاغد، مواد دباغيه وسائر معمولاتی و طوموز
پاصديرمه‌سی چوقدر . ايالت : مونستر، ميندن
وآرنسبرغ اسملريله اوچ بيوك سنجاغه منقسم اولوب،
مركز ايالت (مونستر) شهريدر . مقدما دوقه‌لق
و قونتاق عنوانلريله برقاچ حكومته منقسم اولوب،
پروسيه دخی بر پارچه‌سنه مالك ايكن ، ناپوليونك
غالبيتی صره‌سنده اونی دخی غائب ايده‌رك، وستفاليه
قراللغی تشكيل اولنمش ايسه‌ده ، ناپوليونك سقو.
طنده بتونی پروسيه‌يه ترك اولنمشدر .

وستمورلاند { (Westmoreland) انكلتره ايالاتندن اولوب، شمالاً
دورهام وقومبرلاند ، شرقاً يورق ، جنوباً وغرباً
لانقاستره ايالتلريله، غرب جنوبيدن دخی ايرلانده
دكيزيله محاطدر . بويی ٦٤ واكی ٤٠ كيلومتره
اولوب، ٦٠٠٠٠ اهالی ايله مسكوندر . مركزی
(آپنبی) در . مشهور كوللری واردر . هواسی
رطوبتليدر. معدن كوريله، تباشير، آلچی وپلومبا.
ژين معدنلری چوق اولوب، كليتلی قورشون قلملر
اعمال اولنور .

وستمينستر { (Westminter) لوندره‌نك محلاتندن اولوب، (تاميسه)نك
صاغ كنارنده واقعدر . وقتيله آيری برشهرايدی.
اهاليسی ٢٠٠٠٠٠ كشيدن زياده‌در . اسكی بر
مناستريله مشهور اولوب، پارلمنتو دائره‌سی بومناسترك
قربنده‌در. مشهور برمكتبی دخی واردر. اداره‌سی
آيری اولوب ، پارلمنتويه ايكی اعضا كوندرمك
حقنی حائزدر .

وسر { ياخود وزر (Weser) آلمانيه‌نك غرب شمالی جهتنده برايرماقدر، كه
باويره حدودنده نبعان ايدوب (موندن) قربنده
برلشن (ورا) ايله (فولده) دن بالتركب، بونلرك
ايكنجيسنه (ادر) نهری دخی قاريشمش اولديغی
حالده، بعدالاجتماع (وسر) ايرماغی(هسه)داخلنده
وبعده وستفاليه ايله برونسويق آره‌سنده و نهايت
(هانووره) داخلنده شماله طوغری پك طولامباجلی
برمجراده جريان ايده‌رك، (اولدنبورغ)ك حدود
شرقيه‌سنه واصل اولور ؛ وبو حدودی تعقيب ايله،
(البه) و (امس) منصبلری آره‌سنده بحر شماليه‌نك
برخليجنه دوكيلور . مجراسی ٥٢٠ كيلومتره اولوب،
باشليجه تابعلری صاغدن (آلر) ايله (وومه)
وصولدن (دلمه) ايله (هونت) نهرلريدر. منصبنه
چوق قوم دوكر .

وسل { ياخود وزل (Wesel) پروسيه‌نك رين ايالتنده (قاوه)نك ٤٠ كيلو

متره جنوب شرقیسنده و (لیپه) ایله (رین)ك ملتقاسنده مستحکم برقصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، رینك اوزرنده کوپریسی وخالی و یوك منسوجات فابریقه لریله دباغخانه لری واردر.

وسلی { (Wesley) انکلتره مشاهیرندن اولوب، (متودیسم) تعبیر اولنان مذهب مخصوصك موجدیدر. ۱۷۰۳ ده (لیقولن) قونتلغنك (ایوورت) قصبه سنده طوغمش؛ وقتولیك مذهبنده طریق رهبانه داخل اولوب، کتب مذهبیه مطالعه سیله مشغول اولمشیدی. اوقسفوردده برادریله برلکده اون بش کنجك تعلیم و تربیه سنی درعهده ایدوب، بونلری هرساعتلرینی بر وظیفه یه حصر ایده جك صورتده منتظم بر عمر سورمکه آلیشدیردیغندن، کندیلرینه اسم مذکور تخصیص اولنمشدی. ۱۷۲۹ ده آمریقایه کیدوب، مذهبنی نشره چالیشمش؛ و طقوز سنه صکره انکلتره یه عودت ایدوب، مذهبنك اصول و قواعدینی تعیین، و «مجمع» اسمیله برطاقم عبادتخانه لر تأسیس ایلمش؛ و ۱۷۹۱ ده وفات ایتمشدر. مذهب مذکوره وطب وتاریخ طبیعی یه دائر برخیلی تألیفاتی اولوب، کلیات آثاری ۳۲ جلد تشکیل ایدیور. مذهبی انکلتره و آمریقاده خیلی منتشردر.

وسیم { (شافعی زاده سید احمد افندی) اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، اسکوبلیدر. شو بیت اونکدر:

باقمز اولدی دل مجروحمه چشم سیهك
رشتهٔ الفتی کسدی کبی تیغ نکهك

وشقه { اسپانیه ده کی (هوئسقه) شهرینك اسم عربیسیدر.

وصاف { (ملا رشیدالدین فضل الله شیرازی) مشاهیر ادبا و مورخیندن اولوب، سکزنجی قرن هجریده یاشامش؛ وملوك ایلخانیه دن سلطان محمد خدا بنده نك منظوری بولنمشدر. سلالهٔ جنکیزیه نك تاریخنی یازمشدر، که «تاریخ وصاف» دینمکله مشهوراولوب، فصاحت وبلاغتندن طولایی پك مقبولدر.

وصاف { [«عبدالله افندی (وصاف —)» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

وصال { (میرزا کوچك) ایران متأخرین شعرا و ادباسندن اولوب، اکثر علومدن وفن موسیقیدن دخی بهره سی وار ایدی. شیرازلیدر. بعض فرنکلر شهر مذکوردن کچرکن، علم وفضلنی بکنه رك، کندیسنی برابرلرنده آلوب، بندر بو شهره قدر کوتورمشلرسه ده، شهزاده لر خبر آلنجه، کندیسنی اعاده ومکمل معاش تخصیص ایتمشلردی. ۱۲۶۲ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شبم بمحنت وروزم بصد جفا کذرد
ببین که بیتو چسان روزکار ما کذرد

وصالی { (قاضی محمد) ایران شعراسندن اولوب، وطنی اولان (ری) ده قاضی ایدی. ۹۳۲ ده وفات ایتمشدر.

— بسطاملی دیکر برشاعرك دخی مخلصیدر.

وصالی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی آیدینلی اولدیغی حالده، سلطان بایزیدخان ثانی وسلیم خان دورلرنده ادرنه ده سرای همایون غلمانك معلمی ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو ایکی بیت اونکدر:

کوزلرین کوزلر ایکن اولدی کوزی کوزمه دوش
کوز اوجیله کوزدرکن کوزه کوز اولدی فتن
کوزلرك آتدی وصالی کوزینی کوزدن دور
دیمدکمی کوزه اویوب کوزکی کوزلمه سن

— ایکنجیسی نیکده لی اولوب، طریق علمیه یه سالك ایدی. برچوق معمالری واردر.

وصفی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری سیروزلیدر. شو بیت اونکدر:

عکسی رخسارك سنك بو دیدهٔ خونابده
کوییا برك کل تردر شراب نابده

— دیکری (مصطفی —) تذکره صاحبی قنالی حسن چلبینك عم زاده سی اولوب، طریق قضایه سالك ایدی. شو بیت اونکدر:

کشتهٔ خنجر خونریزك ایدرسك سونی
ای کلباغ لطافت سون اولسون می سنی

— اون اوچنجی قرن هجری شعراسندن صوفیه لی (رستم وصفی) اسمنده بری دخی واردر.

وصفی { (سید عبدالله) هندستان شعراسندن اولوب، دهلی ویا اکبر آباده ظهور ایتمش؛ واجدادی ترمذ ساداتندن وشاه نعمة الله ولی احفادندن بولنمش ایدی. اکثر خطوطی

كوزل يازمغله ، اكبر شاه وجهانكير زمانلرنده (مشكين قلم) عنوان رسميسنه نائل اولمشدى. بش مثنويسى ومرتب ديوانى واردر. ١٠٣٥ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

نى حرف باكسى ونه كوشى بحرف كس
برهم زدى شعار سؤال وجواب را

وصولى { اوتنجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى منلا چلبى ديمكله معروف محمد افنديدر، كه پدرى جنتمكان سلطان سليم خان ثانينك شهزاده‌لكلرنده قپوجى باشيلرى بولنمغله، صاحب ترجمه پادشاه مشار اليهك جلوسلرنده بروسه و بعده اوچ دفعه استانبول قاضيسى اولمشيدى. ٩٩٨ ده وفات ايتمشدر. امام طرسوسينك «السراج الوهاج» عنوانلى كتابنى ترجمه، وبعض رسائل تأليف ايتمشدر. شو بيت جمله اشعارندندر:

ره فرقتده وصولى هر دم
رعد آهمله فلكلر اكيلر

— ايكنجيسى (محمد بك) بجيالى اوجاغنه منسوب جسور وجنكاور وكريم برذات ايدى. مرتب ديوانى واردر. شو بيت اونكدر:

طرز باقى‌يه وصولى يوري اويدر شعرك
ايده كور قاعدهٔ آب حياتى اجرا

— اوچنجيسى (حمزه بك) طريق تدريسه سالك اولوب، شو بيت اونكدر:

يوز سوروب آيغكه آغلسه بو ديدهٔ تر
تر دوشر كوزلرمه خاك رهك اى كل تر

وضاح اليمن { (عبد الرحمن بن اسماعيل بن عبد كلال الحميرى) مشاهير شعرادن اولوب، دولت بنى اميه زماننده يمنده شعريله وحسن وجماليله مشهور ايدى. عمر بن عبد العزيز حضرتلرينك قيزى و وليدك زوجه‌سى (ام البنين) حجه عزيمت ايتديكنده، مقام خلافتده بولنان زوجى شعرايه مشار اليها حقنده شعر سويلمكى شديداً منع ايتمش ايكن، مكهٔ مكرمه‌ده بولنان وام البنينك نظر تحسين و محبتنه مظهر اولان صاحب ترجمه كنديني طوته‌ميوب، مشار اليها حقنده غزللر سويلمكه باشلامش؛ وبينلرنده حسيات عشقيهٔ متقابله پيدا اولمغله، وضاح اليمن شامه كيدوب، اوراده محبت وجرأتى ظاهر اولوب، مقدما يمنده (روضه) اسمنده برمحبوبه‌يه علاقه‌سى اولوب، حقنده برچوق اشعارى وازآن جمله مكالمه صورتنده بر قصيدهٔ مشهوره‌سى واردر كه باشلانغيجى شودر:

قالت الا لا تلجن دارنا
ان ابانا رجل غاير
قلت فانى طالب غرة
وان سيفى صارم باتر الخ.

وطواط { [«رشيد الدين وطواط» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

وغليا { (Veglia) دالماچيه ساحلى قارشيسنده بولنان جزايردن اولوب، قارنرو كورفزى داخلنده واقعدر. بويى ٣٥ واكى ٢٢ كيلومتره اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. جنوب غربى ساحلنده ينه بو اسمله براسكله‌سى اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى واردر.

وفا { (شيخ مصلح الدين مصطفى بن احمد الصدرى) اعاظم مشايخدن و مظنهٔ كرامدن اولوب، عن اصل قونيه‌لى اولديغى حالده، ابو الفتح سلطان محمد خان ثانى وبايزيد خان ثانى زمانلرنده درسعادتده زهد وتقواسيله ووعظ وارشاديله شهرت بولمش؛ و٨٩٦ ده ارتحال ايدوب، سليمانيه جامع شريفى جوارنده اليوم اسملريله ياد اولونان ميدانه متصل زاويه‌سى يانينه دفن اولنمغله، تربه‌سى الى يومنا هذا زيارتكاهدر. بحراً حجه عزيمتلرنده ردوس شواليه‌لرينك الينه اسير دوشوب، قرهمان اوغلى طرفندن فديه ايله قورتارلديغى مرويدر.

وفائى { فرس شعراسندن برقاچ ذاتك مخلصى اولوب، اك مشهورلرى: (شيخ زين الدين خافى اكبر آبادى) دركه هندستانده همايون شاه دورى امراسندن اولوب، علم تاريخه وقوف وانتسابى اولمغله، هندستانك فتوحنى مبين مفصل ومعتبر برتاريخ كتابى يازمش؛ واكبر آباده جمنه نهرينك اوبر ياقه‌سنده برمسجد ومدرسه بنا ايتمش؛ و٩٤٠ ده وفات ايدوب، مدرسهٔ مذكوره خطيره‌سنه دفن اولنمشدر. شو بيت جمله اشعارندندر:

اى كريبانم ز شوقت تا بدامن چاك چاك
بى تو پادر دامن وسردر كريبان چون كشم

وفيق پاشا { (احمد —) متأخرين وزراء عثمانيه‌دن اولوب، دور جليل پادشاهى زماننده ايكى دفعه باشوكالت مسندينه چكمش؛ وسفارت، مفتشلك ووالیلك كبى منصبلرده بولنمشدر.

فرانسز لساننه و بعض فنونه واقف اولوب، مولیرك مضحكه‌لرینی فوق العاده تقدیر وتحسین ایدرلردن اولمغله، بونلرك بر چوغنی تركجه‌یه ترجمه ایتمشدر. مشهور «تلماق» حكایه‌سنی دخی كامل پاشا مرحومك طمطراقلی ترجمه‌سنه قارشی سلیس بر صورتده لسانمزه نقل ایلمشدر. الك بیوك بر نافع اثری «لهجهٔ عثمانی» عنوانلی لسان تركی لغت كتابی اولدیغی حالده، كرك بونك وكرك اوربكار شیخی مرحوم سلیمان افندی نامیله نشر اولنان جغتای لغتنك كندی تألیفاتندن اولدیغی «لغت عثمانیه» مؤلفی مشهور (رد هاوس) اعلان ایتمكده‌در. صاحب ترجمه‌نك كندینه مخصوص غریب حاللری واردی. ٢٢ شعبان ١٣٠٨ تاریخنده وفات ایتمشدر.

وقش { اندلسده طلیطله اعمالندن برقصبه اولوب، مشاهیر علماء اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. اسپانیوللرك الیوم (وقانیه) دیدكلری قصبه اولسه كوكدر.

وقعی { (نفیسی زاده عطاءالله افندی) شعراء عثمانیه‌دن اولوب، طریق قضاده استانبول قاضیلغنه‌دك چیقمش؛ و ١١٢٩ ده، پك یاشلی اولدیغی حالده وفات ایتمشدر. شوربایی اونكدر:

برگون اسر نسیم بهار صباح فیض
عزلت نشین كنج غمه فتح باب ایدر
البته روزگار ایله وقعی غبار حزن
برآستان عدله واریر انتساب ایدر

وقف كبیر { طرزون ولایت وسنجاغنده و طربزونك غربنده اوله‌رق سنجاغك وسطلرنده برقضا اولوب شرقاً آقچه‌آباد، غرباً كوره‌له قضالریله جنوباً كموشخانه سنجاغیله شمالاً دخی قره دكیزله محدوددر. مركزی طربزونك ٣٥ كیلومتره غربنده وساحلده واقع (فول) قریه‌سی اولوب، قضا ٥٥ قریه‌دن مركب و ٣٢٠٠٠ اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی آز منبت اولوب ذخیره وسبزه ومیوه‌دن عبارت اولان محصولاتی آنجق احتیاجات محلیه‌یه كفایت ایده‌جك مقدارده‌در.

وكسفورد { (Wexford) ایرلانده‌نك لینستر خطه‌سنده ودوبلینك ٩٧ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق (اسلانی) نهرینك منصبنده و (سنت جورج) جدولی اوزرنده قونتلق مركزی برقصبه واسكله اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی ودكیز حماملری واردر. — وكسفورد قونتلغی شمالاً ویقلاو، غرباً كیلكنی وقارلو قونتلقلریله، جنوباً وشرقاً دخی سنت جورج جدولیله محدود اولوب، بویی ٩٠ ووسطی اكی ٣٢ كیلومتره و اهالیسی ١٣٣٠٠٠ كشیدر. كوزل مرعالری و صید ماهیسی واردر.

وَلّاده { اندلس ملوكندن (مستكفی بالله محمد بن المستظهر)ك قیزی اولوب، اندلس ادیبه‌لرینك اك مشهوره‌لرندندر. پدری فوت وملكی زائل اولدقدن صكره ادبا وظرفای عصریله همبزم اولمغه باشلایوب، علم وادبی وحسن وجمالی حسبیله كندیسنه تعشق ایتمشلردی. مشاهیر ادبادن ابوالولید ابن زیدون ایله ابوعامر بن عبدون زمرهٔ عشاقندن اولوب، بینلرنده بوندن طولایی رقابت حاصل اولمش؛ ومشهور «رسالهٔ ابن زیدون» بو رقابتك محصولی اولمشدر. ولاده چوق یشادیغی حالده قوجه‌یه وارمامش؛ و ٤٨٠ ویا ٤٨٤ ده وفات ایتمشدر. تاجنده صرمه‌لی نقش ایله یازیلی اولدیغی مروی اولان شو قطعه جملهٔ اشعارندندر.

انا والله اصلح للمعالی وامشی مشیتی واتیه تیها
وامكن عاشقی من صحن خدی واعطی قبلتی من یشتهیها

ولادیسلاس { (Vladislas) لهستان وچهستان ومجارستان قرال وپرنسلرندن برقاچ كشینك سمیدر:

لهستانده حكم سورنلرك برنجیسی برنجی قازیمیرك ایكنجی اوغلی اولوب، ١٠٨١ ده برادری ایكنجی بولسلاسه خلف اولمش، و ١١٠٢ تاریخنه‌دك دوقه عنوانیله حكومت ایتمشدر. — ایكنجیسی اوچنجی بولسلاسك اوغلی اولوب، ١١٣٨ ده لهستان قرالی عنوانیله پدرینه خلف اولمش؛ و ١١٤٦ ده اسقاط اولنه‌رق، ١١٥٩ ده دیار اجنبیه‌ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی اوچنجی میچیسلاسك اوغلی اولوب، ١٢٠٢ ده یالكز بیوك لهستان ایالتنه وارث ولمش ایكن، (بیاض له)ك فراغتی اوزرینه، بتون لهستانه قرال انتخاب اولنمش ایسه‌ده، مظالمندن طولایی تبعه‌سی بنه (بیاض له)ی تخته اعاده ایتمكله،

ولاديسلاس بنه بيوك لهستان حاكماكنده قالمش؛
ومتعاقباً اورادن دخی طرد اولنه‌رق، ١٢٣٣ده
منفاده وفات ايتمشدر. — دردنجيسی اوچنجينك يكنی
وقره‌لهك برادری اولوب، بونك وفاتنده وراثت
دعواسنه قالقيشان بش كشينك بری اولمغله، ١٣٠٤
تاريخنده حكومته نائل اولمش؛ وپومرانيه ايله
سيلزيه‌يی غائب ايدوب، ليتوآنيه، براندبورغ
و چهستانله وعلی‌الخصوص توتونيا شواليه‌لريله طول
مدت حرب ايتمش؛ و ١٣٣٣ ده فوت اولمشدر.
— بشنجيسی ياكلون عائله‌سنه منسوب اولوب،
ابتدا ليتوآنيه دوقه‌سی ايكن، لهستان قراللغی
وارثه‌سی (هدويجه) يی تزوج ايتمكله، ١٣٨٦ ده
لهستان قرالی اولمش؛ ولتيوآنيه‌يی لهستانله برلشديرمش ايدی. توتونيه شواليه‌لرينه غالب كلمش؛
وكنديسنه تكليف اولنان چهستان قراللغنی رد
ايتمشدی. ١٤٣٤ تاريخنه‌دك حكم سورمشدر.
— آلتنجيسی بشنجينك اوغلی اولوب، ١٤٣٤ دن
١٤٤٤ تاريخنه‌دك حكم سوردكدن صكره، مجارستان قراللغنه انتخاب اولنه‌رق، لاديسلاس نامنی
آلمشدر. — يدنجيسی اوچنجی سجيسموندك اوغلی
اولوب، شجاعت و جسارتله قزانديغی شهرته بناءً،
١٦١٠ ده روسلرك بر طاقمی طرفندن چارلغه
انتخاب اولنمش ايسه‌ده، فرقهٔ مخالفه روسيه صندالیٔ
حكومته قعودينه ممانعت ايتمش؛ و١٦٣٢ ده لهستان
قرالی اولوب، چار رومانوفله و قريم تاتارلری
وعثمانليلرله محاربه ايتمش؛ وقزاقلرك قيامنی وسيله
اتخاذ ايده‌رك، لهستان قراللرينك مربوط بولندقلری
قيودی شكست ايله، توسيع دائرهٔ اقتداره چاليشمش
ايسه‌ده، بوكا نائل اوله‌جغی وقت ١٦٤٨ ده وفات
ايتمشدر.

— چهستانده حكم سورنلرندن برنجيسی
١١٠٩ دن ١١٢٥ تاريخنه‌دك مملكت مذكوره
دوقه‌سی اولوب، اولكابی برادری (بورزيبوغ)
ايله مقاسمه ايتمشيدی. — ايكنجيسی برنجينك اوغلی
اولوب، عمی برنجی (سوبيسلاس) ك وفاتندن صكره
١١٤٧ ده تختنه نائل اوله بيلمش؛ و ايكنجی اهل
صليب محاربه‌سنه طرف آلوب، بر چوق قياملره
دخی مقابله ايتدكدن صكره، ١١٧٣ ده عم‌زاده‌سی
ايكنجی سوبيسلاس طرفندن اسقاط اولنه‌رق،
او سنه وفات ايتمشدر. — اوچنجيسی اوچنجی
برزيسلاسك اوغلی اولوب، ١١٩٨ ده پدرينه
خلف اولمش ايسه‌ده، بش آی صكره حكومتی
بيوك برادری (برزميسلاس اتوقار) ه تركله،
(موراويه) ايله قناعت ايتمشيدی.
— مجارستانده حكومت سورنلر بو اسمك
مجارجه صورت تلفظی اولان (لاديسلاس) اسميله
معروف اولدقلرندن، (لاديسلاس) ماده‌سنده ذكر
اولنمشلردر.

ولاديقاوقاز { (Wladikawkaz) روسيه‌ده قافقاسيه‌نك (ترك)
ايالتنده وترك نهری اوزرنده بر قصبه اولوب،
٦٠٠٠ اهاليسی وروسيه‌نك اچ طرفلرينه مربوط
دمير يولی واردر.

ولاديمير { (Vladimir) روسيه‌ده موسقوه‌نك ٢١٠ كيلومتره
شرق شماليسنده و (قليازمه) نهری اوزرنده ايالت
مركزی بر شهر اولوب، ٢٠٠٠٠ اهاليسی
ومكتب اعداديسی واردر.
— ولاديمير ايالتی شمالاً تور، ياروسلاو
وقوستروما، شرقاً نيژنی نوغورود، جنوباً
تامبوف، جنوب غربی جهتندن دخی ريازان وموسقووه ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سی
٧١ ٨٥٣ مربع كيلومتره واهاليسی ١ ٥٤٤ ٧٣٤
كشيدر. اراضيسی دوز اولوب، (اوقه) نهری
جنوب شرق قسمنی و (قليازمه) ايالتك اورته‌سنی
شق ايله، حدود شرقيه‌سی خارجنده برلشوب،
(وولغا) يه دوكيلورلر. هواسی صوئوق ايسه‌ده
صاغلام اولوب، طوپراغی اولدقجه منبتدر. اورمانلری
و بتاقلقلری چوقدر. صنايعی خيلی ايلری اولوب،
يوك وكتن منسوجاتله صابون كاغد و مواد دباغيه
اعمال اولنور.
— بو اسمله روسيه‌نك (وولهينيه) ايالتنده
وژيتوميرك ٣٥٧ كيلومتره غرب شماليسنده دخی
قضا مركزی برقصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهاليسی
وبز، باصمه، ايپك اقمشه، جام وسائره فابريقه‌لری
واردر. اهاليسنك قسم كليسی يهوديدر.

ولاديمير { (Vladimir) روسيه‌ده بو اسمله ايكی كشی حكم سوروب،

برنجیسی بیوك پرنس عنوانی حائز اولدیغی حالده،
« بیوك » و « عزیز » دینكله معروفدر. برنجی
اسویاتوسلاوك اوغلی و (اواغ) ك برادری اولوب،
٩٧٣ تاریخنده واقع پدرینك وفاتنده یالكز نوو.
غورودہ ارثاً مالك اولمش ایسه‌ده، چوق چكمه‌دن
مركز دولت اولان (كیف) ی ضبطله، ٩٨٠ ده
پدرینك بتون ملكنه متصرف اولمش؛ ولهستاندن
غالیچیه‌یی آلدقدن صكره، بالطیق دكیزینه وفینلانده
كورفزینه قدر توسیع ممالك ایده‌رك، شرق بلغارلرینی
وولغا وادیسنده مغلوب ایتمش؛ وخرسون جمهوریتی
دخی ممالكنه الحاق ایلمشیدی. قسطنطنیه روم
ایمپراطورلرندن ایكنجی واسیل ایله یدنجی قسطنطینك
همشیره‌لرینی كندیسنه ویرمكه اجبار ایده‌رك، بو
مناسبتله خرستیانلغی دخی قبول ایتمش، و تبعه‌سنه‌ده
قبول ایتدیرمكه چالیشمشیدی. برطاقم نظامات وضع،
وعلوم وصنایعك ترقیسنه جهد ایتمشدر. اون ایكی
اولاد براقوب، ملكی بینلرنده تقسیم ایتمش ایسه‌ده،
جمله‌سی كیفده حكم سوره‌جك بیوك پرنسك تحت
تابعیتنه قومشیدی. روسلر كندیسنی اعزه‌دن عد
ایدوب، تموزك ١٥ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.
١٠١٥ ده وفات ایتمشدر.

— ایكنجیسی برنجینك حفید زاده‌سی اولوب،
١١١٣ ده بیوك دوقه عنوانیله رأس حكومته
چكمش؛ و اوغللرینی شرق بلغارلرینه قارشی حرب
ایتمكه كوندروب، كندیسی، دامادی بولنان لئونك
انتقامنی آلمق اوزره، آلكسیس قومنینوسه قارشی
سوق عسكرله، ادرنه‌یی محاصره ایتمش ایسه‌ده،
ایمپراطورك هدیه‌لرینه قارشی طیانه‌میوب، عودت،
و ١١٢٥ ده وفات ایتمشدر.

ولاسته { (Vlasta) چهلی قهرمان برقادین اولوب، ٧٣٥ تاریخ میلادیسنده
قادینلرك اركككاره حكم وتفوق ایده‌جكاری بردولت
تشكیلنه قالقیشمش؛ و (ویدوولہ) طاغنی مركز
اتخاذ ایدوب، اورادن قادینلردن مركب اولان
اوردوسی اطرافنده‌كی اووه‌لر وكویلرك اوزرینه
هجومله، نهب وغارت ایتمكه باشلامشیدی. بو وجهله
سكز سنه چهستانه دهشت انداز اولدقدن، و ار.
ككلرك قادینلره تابعیت ومحكومیتنی موجب بر طاقم
قوانین وضع ایتدكدن صكره، چهستان قرالی
(ویدوولہ) قلعه‌سنی هجومله آلمش؛ و ولاسته سلاح
بدست اوله‌رق میدان حربده اورلمشدر.

ولاشجرد { همدان ایله كرمانشاهان بیننده برقصبه اولوب، بعض مشاهیرك
مسقط رأسی بولنمشدر.

ولایت { (میرشاه ولایة الله) هندستان مشاهیر شعراسندن وكبار مشا.
یخدن اولوب، اله‌آبادلیدر. مدح اهل بیت حقنده
برچوق رباعیاتی وبعض لطائفی واردر. بداهةً
شعر سویلكه‌ده مقتدر ایمش. شو بیت مستزاد
جملهٔ اشعارندندر:

من سنیم و بچه‌ار یارم سوداست   باهر یك یك
اماچه كنم علی است یك قبلهٔ راست   بی شبهه وشك

ولتری { (Velletri) ایتالیانك وسطیده روماننك ٣٤ كیلومتره جنوب شر.
قیسنده بر قصبه اولوب، ١٣٥٠٠ اهالیسی وایكی
سرایی واردر. اسكی بر بلده‌در.

ولچترین { (Vulcitrin) قوصوه ولایتنك پرشتنه سنجاغنده و پرشتنه‌نك
٢٧ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق قوصوه
اووه‌سنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠
قدر اهالیسی، ١٤ جامع ومسجدی، ٢ مدرسه‌سی،
رشدیه و ابتدائیه مكتبلری، خراب بر قلعه‌سی،
اوكندن كچن سیتنیچه نهری اوزرنده یوكسك بر
كارگیر كوپریسی ویاریم ساعتلق مسافه‌ده دمیر یول
موقفی واردر.

— ولچترین قضاسی شرقاً وشرق جنوبی جهتندن
نفس پرشتنه قضاسیله، غرباً ایپك سنجاغیله، شمال
غربی جهتندن مترووبچه قضاسیله، شمال شرقی طرفندن
دخی صربیه حدودیله محدود اولوب، ٣٢٥ قریه‌دن
مركب و ٢٥٠٠٠ اهالی ایله مسكوندر، كه بونلرك
٥٠٠٠ قدری خرستیان وقصوری كاملاً مسلمدر.
جمله‌سی آرناؤد لسانیله متكلمدرلر. اراضیسی پك
منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله نفیس المآ، آرمود،
اریك، شفتالی وسائر میوه‌لرله قاربوز حاصل اولور.
اورمانلری چوق اولوب، كراسته‌یه الویریشلی
اشجاری واردر. هواسی قیشین زیاده صفوق
ایسه‌ده، یازین پك ایبدر.

ولد { (سلطان —) [« بهاء الدین ولد » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ولز مالاغه { (Velez - Malaga) اسپانیه‌نك مالاغه ایالتنده و مالاغه‌نك ٣٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق آق دکیز ساحلندن ٣ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، قلعه‌سی، قورو اوزوم وسائر میوه‌لرله شکر قامشی، قرمیز، ایپك، شراب وسائره اخراجاتی واردر.

ولستین { (Velestine) تسالیاده غلوصك تقریباً ٢٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق غلوصدن ترحاله‌یه کیدن دمیریول خطندن یکیشهر شعبه‌سنك آیرلدیغی محل قربنده بیوك بر قریه اولوب، صوك یونان محاربه‌سنده بو قریه‌ده بیوك بر جنك وقوع بولمشدر.

ولی الدین { (ابو عبدالله محمد بن عبدالله الکاتب) مشاهیر علمادن اولوب، حدیثده بغوینك «مصابیح» ینه «مشکوة لمصابیح» عنوانیله یازدیغی شرح معتبرله شهرت بولمشدر. بونی ٧٣٧ تاریخنده اکمال ایتمشدر.

ولی الدین افندی { (الحاج —) جنتمکان سلطان مصطفی خان ثالث حضرتلرینك دورنده ایکی دفعه مقام مشیخت اسلامیه‌یه کچمش علمادن اولوب، استانبوللیدر. علی الاصول دور مدارسله حلب، غلطه، مصر ومدینهٔ منوره مولویتلرندن صکره ١١٦٩ ده آناطولی و١١٧١ ده روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش؛ وبر مدت مغنیساده منفیاً اقامتدن صکره، عفو اولنه‌رق، درسعادته عودتله، ١١٧٣ ده مفتئ انام اولوب، بربچق سنه‌یی متجاوز زمان امور فتوایی اداره ایتمش؛ و١١٧٥ ده عزل اولنه‌رق، ایفای حج ایچون جانب حجازه عزیمتنه مساعده اولنمش؛ بعدالعوده ١١٨٠ ده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش؛ وبودفعه دخی بربچق سنه‌یی متجاوز زمان مسند فتواده بولندقدن صکره، پك یاشلی اولدیغی حالده، ١١٨٢ ده ارتحال ایتمشدر. خط تعلیقده بیوك مهارتی اولوب، برچوق رقعه‌لری واردر. جنتمکان سلطان بایزید خان حضرتلرینك جامعشریفی داخلنده کتب نادره‌یی حاوی برکتبخانه تشکیل و وقفنی تخصیص ایدوب، بعده اوغلی رئیس العلما محمد امین افندی دخی بر خیلی کتب معتبره علاوه ایتمشدر. چربجی‌چایری قربنده‌کی تنزهکاهده الیوم اسمیله مسما برچشمه دخی یاپدیرمشیدی.

ولی الله { هندستان علماسندن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (شاه — دهلوی) «فتح الرحمن»، وایکنجیسی (مولوی — حسینی) «نظم الجواهر» عنوانلریله بر تفسیر شریف یازمشلردر. ایکنجیسنك تاریخ اکمالی ١٢٣٦ سنه‌سیدر.

ولید { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر: (ولید بن عبد شمس بن المغیرة القرشی المخزومی) که اشراف قریشدن اولوب، ابوجهلك ابن عمی ودامادی ایدی. فتح مکه وقعه‌سنده ایمانه کلمش؛ ویمامه وقعه‌سنده دیکر ابن عمی خالد بن الولید حضرتلرینك لواسی تحتنده شهید اولمشدر. — (ابووهب بن عقبة القرشی الاموی) که والده‌سی طرفندن حضرت عثمان بن عفان (رضی الله عنه) ك برادری اولوب، بودخی فتح مکه کونی برادری خالدله برابر اسلامه کلمش؛ وخلافت جناب ذی النورینده سعد بن ابی وقاص (رضی الله عنه)ك اوزرینه کوفه والیلکنه نصب، وصکره شرب خمردن طولایی عزل اولنمش ایدی. ظرافت وحلم وشجاعتله متصف اولوب، طبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی. حضرت عثمان ذی النورین (رضی الله عنه) افندمزك شهادتی وقوعاتنه طرف آلمامش ایسه‌ده، بعده معاویه معیتنده صفینده بولندیغی، وکندیسی مکتوبلریله واشعاریله حضرت علی (رضی الله عنه) افندمزه قارشی تحریص ایلدیکی مرویدر. صکره رقه‌ده ساکن اولوب، اوراده وفات ایتمشدر. — (ولید بن الولید القرشی المخزومی) که خالد بن ولید حضرتلرینك برادری اولوب، بدر محاربه‌سنده مشرك اولدیغی حالده، عبدالله بن جحشك الینه اسیر دوشمش؛ وبرادری طرفندن فدیه ایله تخلیص اولنه‌رق، مکهٔ مکرمه‌یه عودتندن صکره اسلامه کلمش؛ وبوندن طولایی کفار قریش طرفندن حبس اولنوب، اذاوجفایه دوچار اولدقدن صکره، خلاص بولوب، مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمش ایدی. فتح مکه‌دن صکره برادری خالد بن ولید (رضی الله عنه) ك نزد جناب نبوی‌یه کلوب شرف اسلامله تشرفنه بوذات سبب وواسطه اولمشدر.

ولید { بنی امیه‌دن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی (ولید بن عبدالملك بن مروان بن حکم) ملوك امویه‌نك آلتنجیسی وآل مروانك

اوچنجیسیدر . ٤٨ تاریخ هجریسنده دنیایه کلوب، ٨٦ تاریخنده پدرینه خلف اوله‌رق، دمشق شامده مسند حکومته قعود ایتمش؛ وزماننده اندلس یعنی اسپانیه وپورتکیز ایله ترکستان جهتندن برچوق یرلر فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه خیلیدن خیلی‌یه توسیع اولنمش ایدی. مدینهٔ منوره‌ده حرم شریفی وقدسده مسجد اقصایی تعمیر وتوسیع ایتدیکی کبی، دمشق شامده مبالغ کلیه صرفیله جامع اموی‌یی تأسیس ایتمشدر . ٩ سنه ایله ٨ آی حکومت سوردکدن صکره، ٩٦ تاریخنده وفات ایدوب، برادری سلیمان خلفی اولمشدی .

— ایکنجیسی (ولید بن یزید بن عبدالملك بن مروان بن الحکم) ملوك مذکوره‌نك اون برنجیسی اولوب، ٨٤ تاریخنده طوغمش؛ و ١٢٥ تاریخنده عمی هشام بن عبدالملکه خلف اولوب، غدار وبدکردار برشخص اولمغله، ١٤ آیلق حکومتدن صکره، کندی عسکری النده مقتول اولوب ، عم زاده‌سی یزید بن ولید خلفی اولمشدر .

ولید بن طریف (الشیبانی الشاری) رؤسای خوارجدن اولوب ، هارون‌الرشید زماننده نصیبین وخابور جهتلرنده خروج ایتمش؛ و١٧٩ تاریخنده ابوخالد یزید بن مزید الشیبانی یدیله قتل اولنمشدر.

ولیلی مغرب اقصاده طنجه قربنده برقصبه اولوب، ادریسیلرك جدی اولان (ادریس بن عبدالله بن الحسن بن علی بن ابی طالب) هارون‌الرشید زماننده بوقصبه‌یه چکیله‌رك، وفاتنه‌دك اوراده یاشامش ایدی .

ولینغتون (Wellington) انکلتره قوماندانلرندن اولوب ، بیوك ناپولیونه قارشی اسپانیه وپورتکیزده واك نهایت (واترلو) محاربهٔ قطعیه‌سنده‌کی مهارت عسکریه‌سیله شهرت بولمش ؛ ومحاربهٔ مذکوره‌ده بتون آوروپا عساکر متفقه‌سنك باش قوماندانی بولنمشدر . ١٧٦٨ده ایرلانده‌نك (دونغان قاسته) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٥٢ ده وفات ایتمشدر . دها اول هندستانده دخی بولنمش، ودوقه عنوانی احراز ایتمش ایدی .

ونت (Vénètes) اسلاو اقوام قدیمه‌سندن اولوب، ایتالیانك شمال شرقی قسمی ضبط ایتمکله، خطهٔ مذکوره الی یومنا هذا بونلرك اسمنه نسبتله ونتیا یاخود ونجیا (یعنی وندیك) تسمیه اولنمقده‌در . بالطیق ساحلنده ساکن بولنمش اولان (وند) لرله فرانسه‌نك لیون جهتنده وآسیای صغیرك پافلاغونیه (یعنی قسطمونی) جهتنده بولنمش اولان (ونت) لرك دخی بونلرله همجنس اولملری ملحوظدر.

ونچسلاس (Venceslas) جهستانده بو اسمله آلتی کشی حکومت سوروب، برنجی وایکنجیلری دوقه و دیکرلری قرال عنوانی حائز بولنمشلردر : برنجیلری ٩٠٧ دن ٩٣٥ تاریخ میلادیسنه‌دك حکم سورمش؛ واك اول خرستیان اولوب ، بودینی جهستانده نشر ایتمکله ، اعزه صره‌سنه کچیرلمشدر . — ایکنجیسی ١١٩١ده یالکز اوچ آی حکومت سورمش، و ١١٩٤ ده مجبوساً وفات ایتمشدر . — اوچنجیسی ١٢٢٦ ده پدری طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، ١٢٣٠ده پدرینه خلف اولمش؛ وبرخیلی وقت آوستریا دوقه‌سیله وجهستانی پایمال ایدن مغوللرله اوغراشدقدن صکره، ١٢٥٣ ده وفات ایتمشدر . — دردنجیسی ١٢٨٣ ده جهستان و ١٣٠٠ ده لهستان قرالی انتخاب اولنوب، ١٣٠١ده مجارستان قراللغی دخی تکلیف اولنمش ایسه‌ده، بوکا اوغلی بشنجی ونچسلاسی تعیین ایتمش؛ وکندیسی ١٣٠٥ ده وفات ایتمشدر . — بشنجیسی دردنجینك اوغلی اولوب، ١٣٠١ ده مجارستان قراللغنه انتخاب اولنمش؛ و ١٣٠٥ ده جهستانده پدرینه خلف اولمغله ، مجارستانی باویره پرنسی دردنجی اوتونه برقمش؛ ولهستان تختنه ادعای وراثت ایتمکده ایکن، ١٣٠٦ ده قضاءً وفات ایتمشدر. — آلتنجیسی آلمانیا ایمپراطوری دردنجی شارلك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١٣٧٨ده لهستان قراللغیله برابر آلمانیه ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش ؛ و انواع سفاهاته طالمغله ، نهایت برادری (سجیسموند) وعم زاده‌سی موراویه پرنسی (یوسه) طرفلرندن حبس، وبعده آلمانیه مجلس منتخبی طرفندن تخلیص اولنمش ایسه‌ده، ١٤٠٠ ده ایمپراطورلقدن استعفا ایله یالکز جهستان قراللغنده اجرای حکومتده دوام، و ١٤١٩ ده وفات ایتمشدر .

ونَد { (Vénède) [«ونت» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

ونديك { (Venise, Venezia, Venetia) ایتالیانك شمال شرق جهتنده
وآدریاتیق دکیزینك ساحلنده همنامی اولان ایالت
وخطه‌نك مرکزی بیوك برشهر اولوب، ١٥٥٤٢٨
اهالیسی، سربست لیمانی، سنت مارق اسمیله بربیوك
ودیکر برقاچ میدانی، طار لکن کوزل دوشنمش
سوقاقلری، متعدد مصنع کلیسالری و ایچلرنده بر
چوق آثار نفیسه‌سی، اسکی و مصنع بر سرایی،
اسکی زماندن قالمه بر طاقم دهشتلی زندانلری،
عمومی باغچه‌لریله تفرجکاهلری، یدی تیاتروسی،
کوزل ریختملری، طوپخانه و ترسانه‌سی، مکتب
اعدادیسی، قیزلره مخصوص بر بیوك مکتبی، بحریه
وصنایع نفیسه مکتبلری، رهبانه مخصوص مدرسه‌سی،
(آتنه) اسمیله بر دارالمعارفی، آقادمیاسی، ال
یازیسیله یازلمش یك چوق کتابلری حاوی بیوك
بر کتبخانه‌سی، دوشوك تجارت وصنایعی ومع هذا
یوك وایپك منسوجاتله جام، صابون، پیانو وسائره
فابریقه‌لریله کراسته، بیاغی، صاردلیه، استریدیه
وسائره اخراجاتی واردر. وندیك پك غریب برشهر
اولوب، دکیز جدوللریله آیرلمش ٧٠ آطه‌نك اوزرنده
مؤسس اولمغله، بونلرك آره‌لرنده ٣٢٩ کوپری
ایله اختلاط اولنور. اك بیوك کوپریسی ٢٨ متره
اوزونلغنده وبرتك کمر اوزرنده‌در. جدوللرده
٩٠٠٠ قدر صندال ایشلیور. ابنیه‌سی کارکیر
ومتین ایسه‌ده، اکثری آغر وکار قدیمدر. هواسی
خیلی رطوبتلیدر. ٤٥٢ تاریخ میلادیسنده آتیلادن
قاچان بعض (ونت) لر طرفندن تأسیس اولنمش؛
و ٦٩٧ ده جمهوریت صورتنده برحکومت مخصوصه
ایله اداره اولنمغه باشلامشیدی.

ونديك { خطه‌سی (Vénétie) ایتالیانك منتهای شمال شرقیسنده وآدریا-
تیق دکیزینك شمال غربی ساحلنده بیوك بر خطه
اولوب، غرباً لومباردیه، جنوباً میلانزه خطه‌لریله،
جنوب شرق طرفندن آدریاتیق دکیزیله، شرقاً
آوستریا، شمالاً وشمال غربی طرفندن دخی آوستر-
یانك ثارنیوله، قارینتیه وتیرول خطه‌لریله محدوددر.
مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٥٤٨ مربع کیلومتره واها-
لیسی ٣٠٨٠١٥٣ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره
باشنه ١٢٥ کشی دوشیور. اراضیسی شمال جهتنده
طاغلق اولوب، آلپ سلاسلك اتکلری ممتد
اولور. جنوب و شرق جهتی ایسه دوز وسواحلی
آلچقدر. مذکور آلپ جبالندن بر چوق انهار
اینوب باشلیجه‌لری: تالیامنتو، پیانو، برنتو، آدیج
و پو ایرماقلریدر. طوپراغی پك منبت و محصولدار
اولوب، ذخیره، پرنج و سائر محصولاتی واردر.
طاغلرنده اورمانلری چوق اولوب، خیلی کراسته
چیقار. شمدیکی تقسیمات ملکیه‌ده: وندیك،
روویغو، اودینه، بلونه، ترویزو، پادووه، ویچنچه
و رونه اسملریله ٨ ایالته منقسمدر.

ونديك { جمهوریتی (Rép. de Wénise) آوروپاده خیلی وقت سورمش
بردولتدرکه، مرکزی همنامی اولان شهر اولمق
اوزره، ٦٩٧ تاریخ میلادیسنده (دوج) عنوانی
حائز بر رئیسك تحت ریاستنده آیریجه بر حکومت
صورتنده تشکل ایتمش؛ وابتدا شرق ایمپراطورلغنك
صورتا تحت تابعیتنده بولنمش ایسه‌ده، اونبجی قرن
میلادیده بسبتون اعلان استقلال ایتمش؛ و٩٩٧ ده
ایستریه و دالماچیه اسکله‌لرینی ضبط، و اون برنجی
و اون ایکنجی قرنده بر قات دها توسیع ممالك
ایده‌رك، سفائنی جنوه و پیزه‌نك کیلره اجرای رقابت
ایتمکه باشلامشلردی. اهل صلیب زمانلرنده بونلری
نقل ایدن باشلیجه وندیك سفائنی اولوب، اجرت
مقابلنده اکثریا قصبه‌لر و مملکتلر آلیرلردی.
قسطنطینیه‌نك اهل صلیب فرنکلری طرفندن
ضبطنده، وندیکلیلر دخی سفائنله بو سفره مشترك
بولندقلرندن، شهر مذکورك بر قسمیله آغریبوز،
کرید و دیکر برچوق جزایرله موره‌نك بر خیلی
اسکله‌لری وندیك جمهوریتی الینه کچمشیدی. اون
دردنجی قرن میلادی اوائلنده جنوه جمهوریتی
دخی شرقده اجرای نفوذه و وندیك جمهوریتنه
رقابته باشلادیغندن، همجنس اولان بو ایکی دولت
بحریه بیننده برچوق شدتلی محاربه‌لر وقوع بولمش؛
و بونلرك بری اوزرینه وندیك جمهوریتی ایتالیاده
قره‌ده اولان ممالکندن واز کچمکه مجبور اولمش
ایسه‌ده، بعده بونلرك بر طاقمنی یکیدن ضبط
ایتمشیدی. استانبولك عثمانلیلر طرفندن فتحی وممالك

عثمانیه‌نك توسیعی صره‌لرنده وندیکلیلر قارشی طورمغه چالیشمشلر سه‌ده، مقتدر اوله‌میوب، موره اسکله‌لریله آغریبوزی ودیکر جزایرك چوغنی فوت ایتمشلردی. اسکندر بکك وفاتنده آرناوٗدلغك بعض اسکله وقلعه‌لرینی و (قاترینه قورنارو) نك وصیتیله قبریسی ضبط ایتمش ایسه‌ده، سلطان سلیم ثانی زماننده قبریس ایله سائر جزایر بحر سفید وسلطان محمد خان رابع زماننده قبریس دولت عثمانیه‌نك ضبطنه کچمش؛ و وندیکلیلرك پك ایلری کوتورمش اولدقلری تجارت دخی آمریقانك وامید برونی طریقنك کشفی اوزرینه، چوق تدنی ایدوب، بر آره‌لق وندیك بسبتون اسپانیه‌نك الینه کچه‌جك اولمشیدی. بیوك بوناپارت محارباتنده وندیك جمهوریتی بیطرف قالمش ایسه‌ده، ١٧٩٧ ده ناپولیون بو مملکتی، ضبط ایتدیکی میلانیه و رین حدودینه مقابل، آوستریایه تسلیم ایتمشیدی. بو وجهله تاریخ مذکورده وندیك استقلالنی غائب ایدوب، وندیك جمهوریتی ختام بولمش؛ و ١٨٠٥ ده ناپولیون تشکیل ایتدیکی ایتالیا قراللغنه آوستریادن استرداد ایتدیکی وندیکی دخی الحاق ایتمش ایسه‌ده، ١٨١٤ ده ناپولیونك سقوطی اوزرینه، وندیك آوستریایه اعاده اولنمش؛ و ١٨٤٨ده وندیکلیلر قیامله، اعلان جمهوریت ایتمشلر سه‌ده، بر سنه‌لك مقاومتدن صکره تسلیمه مجبور اولمشلر؛ و نهایت ١٨٦٦ ده وندیك دخی ایتالیا قراللغنه الحاق اولنمشدر.

وندیك کورفزی { (Golfe de Venise) آدریاتیق دکیزینك منتهای شمال غربیسنده ایتالیانك (پو) منصبیله آوستریانك (ایستریه) شبه جزیره‌سنك اوجی آره‌سنده بر کورفز اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٦٠٠ مربع کیلومتره‌در. سواحلی بتاقلق وآغر هوالیدر. — لسانمزده بتون آدریاتیق دکیزینه دخی بعضاً وندیك کورفزی ویا دکیزی نامی ویریلیر. [« آدریاتیق » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وندیه { (Vindhya) هندستان وسطینك غرب جهتنده برسلسلهٔ جبالدر، كه « هند وسطی » مملکتنك جنوب جهتنده و (وربادە) وادیسنك شمالنده (ماهی) سلسله‌سندن « ایالات وسطیه » حدودینه‌دك غربدن شرقه ١٣٥٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ممتد اولوب، بیوك بر تقسیم میاه خطی تشکیل ایتمکله، شمالی اتکلرندن اینن صولر (کنك) ایرماغی واسطه‌سیله بنکاله کورفزینه، و جنوبی اتکلرندن ایننلر مذکور وربادە نهری واسطه‌سیله بحر عمانك کبی کورفزینه دوکیلور.

ونر { یاخود ونرن (Vener, Venern) اسوجك اك بیوك کولی اولوب، ٥٨° ٢٥′ ایله ٢٠′ ٥٩° عرض شمالی و ١٠° ایله ١١° ٢٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شمال شرقیدن جنوب غربیه بویی ١٤٥ و وسطی اکی ٧٥ کیلومتره‌در. (کوتا الف) دینلن آیاغی واسطه‌سیله فضلهٔ میاهی (قاتغات) بوغازینه دوکیلور؛ و (ونر) کولیله ١٨٤٤ ده آچیلان (ترولاته) جدولیله اختلاط ایدر. کنارلرنده بر چوق معموره‌لر بولنوب، هر طرفنه دمیر یول خطلری تمدید اولنمشدر.

ونزوئلا { (Vénézuéla) آمریقای جنوبینك شمالنده جماهیر متفقه صورتنده اداره اولنور بر دولت مستقله‌در. ١

حدود و مساحه‌سی. — ونزوئلا شمالاً آنتیل دکیزیله، شمال شرق جهتندن بحر محیط اطلاسی ایله، شرقاً غویانه‌نك انکلتره‌یه تابع قسمیله، جنوباً برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنك (آمازوناس) مملکتیله، غرباً دخی قولومبیا ایله محدوددر. غیر منتظم بر شکلده اولوب، ٢٠′ ١٠° ایله ١٨′ ١°. عرض شمالی و ٦٨° ایله ٥٠′ ٧٥° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠٤٣ ٩٠٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٣٢٣ ٥٢٧ کشیدر.

حال طبیعیسی، جبال و انهاری، سواحل وجزایری. — برازیلیه وغویانه جهتنده یعنی جنوب وشرق حدودنده خط تقسیم میاه تشکیل ایدر طاغلر بولنوب، بونلرك اك بیوکی اولان (سیرا پاقاریما) غربدن شرقه امتدادله، غویانه حدودنده (بوراثیما) اسمیله شماله طوغری دونر، كه دوندیکی یرده ارتفاعی ٢٤٠٠ متره‌در. اوبراوجنده یعنی غرب جهتنده‌ده جنوبه طوغری دونر (سیرا پاریما) نامنی آلیر. حدود تشکیل ایدن بو سلسله‌لردن آیریله‌رق شماله طوغری ممتد اولور برچوق قوللر وشعبه‌لر بولنوب، اك بیوکاری شرق جهتنده‌کی (سیرادی رنیچته) ایله غرب طرفنده‌کی (سیرا مایغالیده) در. بر بر لرینه

مربوط اولان بو جبالدن بشقه (قوردیلیره‌دی‌میریده) اسمیله بر بیوك طاغ (آند) سلسلهٔ جبال عظیمه‌سنك شرق قولندن آیریله‌رق (ماراقایبو) کورفزینك آلتندن شمال شرقی‌یه طوغری امتدادله ، ساحله تقرب ایتدیکنده ، شرقه طوغری دونه‌رك ، ساحل ایله متوازیاً (ترینیداد) جزیره‌سی قارشیسنده‌کی (پن‌ده‌پاریا) برونینه قدر واصل اولور . بو سلسله‌نك اك یوکسك طاغی اولان (سیرانواده) نك ٤٥٨٠ متره ارتفاعی واردر . بعده‌کسب انحطاط ایدوب ، بر نهرك جریانینه کچید ویردکدن صکره ، منتهاسی قربنده‌وساحلك اوستنده (پیونیا) طاغنده ٢٠٤٨ متره‌یه قدر یوکسلیر . بو ایکی جبال طاقمی آره‌سنده ونزوئلانك قسم عظیمی برنك وواسع حوضه تشکیل ایدیور ، که اوده (اورنوق) دینلان عظیم ایرماغك حوضه‌سیدر . بو ایرماق ونزوئلانك اك جنوبی طاغلرندن نبعان ایدن برچوق انهاردن بالتشکل ، شمال غربی‌یه طوغری جریانله ، صولدن (قاریقو آره) وصاغدن (ونتو آری) نهرلرینی بعدالاخذ ، صولدن قولومبیادن کلن (ریوغوآیاوره) یی آلنجه ، جنوبه وصکره جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق ، دها آشاغیده ویسادن آرائوقه ونهایت بورتوغوئزه‌یی آلیر ؛ واورادن شرقه طوغری دونوب ، صاغدن قائوره ، قارانی وپوروآری نهرلرینی وایکی طرفدن دها برچوق انهار صغیره اخذ ایله ، واسع برخلیجدن وبرچوق آغزلردن بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور . مجراسی ٢٣٧٠ کیلومتره اوزون وداله‌سی ٢٥٣٠٠ مربع کیلومتره کنیشدر .

آمازون ایرماغنه تابع (ریونغرو) نهریله (قاریکاره) نام تابعندن اختلاط ایدیور . بو وجهله (اورنوق) یالکز ونزوئلانك دکل ، قولومبیه‌نك دخی قسم شرقی شمالیسنك میاه جاریه‌سنی طوپلایور . بو حوضه خارجنده قالان ونزوئلا اراضیسی مذکور (قوردلیره‌مریده) ایله قولومبیا حدودی آره‌سنده قالان یرله ساحل بونجه سلسلهٔ مذکوره‌نك صرتیله دکز آره‌سنده‌کی طاریردر . بونك میاه جاریه‌سی مذکور (ماراقایبیه) کورفزینه ویا طوغریدن طوغری‌یه آنتیل دکزینه دوکیلور . اورنوق وادیسی وعلی الخصوص قسم اعلاسی اطرافنده آمریقای جنوبیده (لانوس) تعبیر اولنان جنسدن واسع صحرالر ممتد اولیور . سواحلی خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب ، منتهای غربنده (ماراقایبو) اسمیله ایچ ایچه چفته بر کورفز و بونك آغزی قارشیسنده (پاراغوآنه) اسمیله اوزون و قرهٔ طار بر برزخله مربوط بر شبه جزیره بولنیور . شرق جهتنده واقع (پاریا) شبه جزیره‌سنك غربنده (قاریاقو) ؛ شرق طرفنده ینه (پاریا) کورفزی بولنوب ، ایکنجیسنك اوکی انکلتره‌یه تابع (ترینیداد) جزیره‌سیله قپالیدر . بونلردن واورنوق منصبندن بشقه سواحلده برچوق کوچك قویلر ولیمانلر موجوددر . سواحلك آچیقلرنده برچوق آطه‌لر بولنوب ، اك بیوکلری : مارکریته ، بوئن آیروس ، کوراساؤ ، اوروب وسائره‌در .

اقلیم وهواسی ، محصولات ونباتاتی ، حیوانات ومعادنی . — سواحلده هواسی پك صیجاق وآغر اولوب ، ٧٠٠ ایله ٢٢٠٠ متره آره‌لرنده‌کی ارتفاعلرده بولنان یرلرك هواسی معتدل واوندن یوکسك اولان یرلرده سرینجه‌در . سواحلده‌کی آلچاق یرلرله بعض وادی وبایرلرك اراضیسی مزروع ، اورنوق حوضه‌سنك یوقاریلری و غرب جهتنده کنارسز لانوسلر مرعالق ویوکسك یرلری اورمانلقدر . معتدل هوالی یرلری هرنوع محصولات نافعه یتشدیرمکه مساعداولوب ، اك چوق قهوه ، قاقاؤ ، شکرقامشی ، توتون ، پاموق ، چیویت ، وانیله قاؤچوق ، رچینه ، قینه‌قینه ، نباتات تلوینیه و صناعیه ، صمغ وسائره حاصل اولور . ذخایر ٢٩٠٠ متره‌لك ارتفاعلره قدر پك کوزل حاصل اولوب ، کیتدکجه ، زرعلری تکثیر اولنمقده‌در ، اورمانلری کراسته‌جیلکه وصرانغوزلقه یارار پك کوزل آغاجلری و نباتات طبیه وسائره‌یی حاویدر . معدنلری چوق اولوب ، شمدیلك آلتون و باقر معدنلری مختلف محللرنده اخراج اولنمقده‌در . صیغیر ، قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوق وکیتدکجه چوغالمقده‌در .

صنایع وتجارتی . — ونزوئلالیلرك بوصوك وقتلرده‌کی جهدوغیرتلریله برابر ، مملکت مذکوره‌ده صنایع هنوز پك کری و آنجق محصولات ارضیه‌نك استحضارندن و احتیاجات عادیه‌یه متعلق شیلردن عبارتدر . تجارتی محصولات زرعیه وطبیعیه فضله‌لرینك اخراجیله امتعه وفابریقه معمولاتی کبی شیلرك ادخالندن و بوایکی نوع اشیا بیننده‌کی مبادله‌دن عبارت اولوب ، اخراجاتی : ٨٥ وادخالاتی ٦٥

ملیون فرانق رادەلرندەدر . ونزوئلا اسکەلەری آرەسندە اجرا اولنان داخلی تجارت دخی ٦٠ ملیون فرانقە بالغ اولور . سفائن تجاریۀ محلیە ٨ واپور ایلە ١٤ یلکن کمیسندن عبارتدر . اك بیوك اسکەلەری اولان (کوآیرە) ایلە (پوئرتو قابلو) یە انکلیز، فرانسز، آلمان وممالك مجتمعە پوستە واپورلری منتظم صورتدە اوغرایورلر . ایشلمکدە اولان دمیر یوللری آنجق ٦٥٠ کیلو مترە طولندە اولوب، مملکتك وسعتنە نسبةً لاشیٔ حکمندەدر. مرکزی اولان قراقاسدە ومریدا شهرندە برردار الفنون تأسیس اولنمشدر .

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری . — اهالیسندن یاریم ملیون قدری بیاض یعنی خالص اسپانیول جنسندن اولوب، قصوری اصل یرلی ایلە زنجیلردن و بونلرلە اسپانیوللردن مرکب مختلف درجاتدە ملزلردن عبارتدر . یرلیلردن ٥٠٠٠٠ قدری الیوم وحشی ومستقل حالندە یاشایورلر. مذهب عمومی قتولیکلك ولسان رسمی اسپانیولجە اولوب ، یرلیلرك بعضلری الیوم لسان مخصوص قدیملرینی قوللانمقدەدرلر .

تقسیماتی ، شهر وقصبەلری . — ونزوئلا ٩ جمهوریت ، ١ ایالت ، و ٢ مهجر ایلە ١ قضاء مشترکدن مرکب اولوب، بونلرك مقدار نفوسلریلە مرکزلری و مرکزلرینك مقادیر اهالیسی بروجە آتیدر :

	نفوسی	مرکزی	نفوسی
قضاء مشترك	٨٩١٣٣	قاراقاس	٧٢ ٤٢٩
برموندز جمهوریتی	٣٠٠ ٥٩٧	بارسلونە	١٢ ٧٨٥
بولیوار	٧٨ ٦٨١	جوداد بولیوار	١١ ٦٨٦
قارا بوبو »	١٩٨ ٠٢١	والنسیە	٣٨ ٦٥٤
فالقون »	١٣٩ ١١٠	قورو	٩ ٤٥٢
لارە »	٢٤٦ ٧٦٠	بارکیز یموتو	٣١ ٤٧٦
لوس آندس »	٣٣٦ ١٤٦	مریدا	١٢ ٠١٨
میراندە »	٤٨٤ ٥٠٩	قورە	١٢ ١٩٨
زامورە »	٢٤٦ ٦٧٦	غوآنارە	١٠ ٨٨٠
زولیە »	٨٥ ٤٥٦	ماراقایبو	٣٤ ٢٨٤
آمازوناس ایالتی	٤٥ ٩٧	سانفرناندو	جزئی
دالیە مهجری	٧ ٢٢٢	توتوپیتە	»
غوآیاجیر »	٦٥ ٩٩٠	پاراغوآپیویە	»

اصول ادارەسی ، قوۀ مالیە وعسکریەسی . — ونزوئلا جماهیر متفقە صورتندە ادارە اولنوب، هرجمهوریت ایچون ٣ کشی و ٤ سنە مدتلە انتخاب اولنمش ٢٧ کشیدن مرکب برهیئت اعیانیلە اهالیدن هر ٣٥٠٠٠ کشی باشنە برکشی وینە درت سنە مدتلە منتخب ٦٣ کشیدن مرکب برمجلس مبعوثانی واردر . اعیانە انتخاب اولنەجقلرك ٣٠ ومبعوث اولەجقلرلە انتخابدە رأی ویرەجکلرك ٢١ یاشنی طولدیرمش اولملری شرطدر . رئیس جمهور ایلە ٨ کشیدن مرکب اولان مجلس ادارەسنە ٤ سنە مدتلە انتخاب اولنور . هیئت وکلایی، هربری ایشندن مسئول اولمق شرطیلە، رئیس جمهورك تکلیفی اوزرینە باش وکیل اولەجق آدم تشکیل ایدر . واردات ومصارف سنویەسی ٤٠ ملیون فرانق رادەلرندە اولوب، باشلیجە وارداتی کمرك وانحصار رسومندن عبارتدر. نظامیە عسکری هر طابوری ٦ بلوکدن وهر بلوك ٦٠ کشیدن مرکب اولمق اوزرە ، ١١ طابوردن یعنی ٣٩٦٠ نفردن عبارت اولوب، حرب زماننده بونلرە ٩٠٠٠٠ عساکر ملیە دخی الحاق اولنور. قوۀ بحریەسی ٥ قطعە سفینەدن عبارتدر .

احوال تاریخیەسی . — ونزوئلا اسپانیوللرك کشف ابتکاری یرلردن اولوب ، اثنای کشفندە (ماراقایبو) کولندە کوریلن یرلیلرك بعض قصبەلری وندیکە بکزەدلکلە ، «کوچك وندیك» دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدی . اسپانیول حکومتی زماننده (قاراقاس) ایالتنك قسم غربیسنی تشکیل ایدوب ، ١٨١١ دە اکتساب استقلال اتمش ؛ و١٨١٩ دن ١٨٣١ تاریخنەدك قولومبیا ایلە برلکدە بولنوب، تاریخ مذکوردە آیرلمشدر .

ونسان { سنت — (St Vincent) قتولیکلرك بواسملە برقاچ عزیزلری اولوب، اك مشهورلری ١٦٦٠ دە وفات ایدن ورچرق خیرات تأسیسنە سبب وواسطە اولان (سنت ونسان دو پول) در.

ونسنە { (Véncennes) فرانسەنك سینە ایالتندە و پارسك ٦ کیلومترە شرقندە برقصبە اولوب ، ١٣٩٢٠ اهالیسی ، قلعەسی، قورودبلەرق روضە ونزهتکاه اتخاذ اولنمش کوللری و میاه جاریەیی حاوی کوزل براورمانی وطوبجی مکتبی واردر .

ونوس { (Venus) اسکی یلانجی اساطیرندە زهرە سیارەسندن کنایە برمعبودە

موهومه اولوب، حسن وجمالك پریسی زعم اولنوردی.
یونانیلرجه (آفرودیتی) اسمیله معروفه ایدی .
بر روایتده گویا مشتری ایله (یونه) نام پریدن
و بر روایتده دکیز کوپوکندن متولد اولمش؛ وگویا
مشتری طرفندن سمایه نقل اولنمشدی . ینه بونك
طرفندن معبودهٔ کاذبه نك اك چركینی اولان (وولقان) ه
تزویج ایدیلوب، زوجی کندینه دنك گورمه مكله،
برچوق وفاسزلقلرده بولنه رق، مشتری ایله، مریخ
ایله، عطارد ایله و سائرلریله اولاد پیدا ایتمشیدی .
حتی گویا برگره وولقان کندیسی مریخ ایله برلکده
بولوب، اولدقلری حالده بر آغك ایچنه احاطه ایتمكله،
مجلس آلههٔ کاذبه یه گوتوره رك ، خندهٔ عمومی یه
عرض ایتمش . بو اجتماعلر شبهه سز زهره نك
سائر سیاره لرله اولان قراننده کنایه در .
گویا تروآ محاربه سنده یونانیلره قارشی تروآلیلرك
طرفنی التزام ایتمشیدی ، که بوده تروآلیلرك
یونانیلردن دها یاقیشقلی بولنمش اولدقلرینه
دلالت ایدیور .

ونون { (Venone) اشکانیان ملوکندن دردنجی فرهادك اوغلی اولوب،
۱۴ نجی سال میلادیده پدری طرفندن رهن
طریقیله رومایه گوندرلمش ؛ وبعده آوغستوس
طرفندن ایران تختنه اقعاد اولنمش ایسه ده ، کندیسنك
رومالیلر میاننده طول مدت اقامتندن طبیعتنده نزاکت
وملایمت حاصل اولدیغندن ، تبعه سی خوشلانمیوب،
یرینه اوچنجی اردوانی اقعادله ، کندیسنی تبعید
ایتدکلرنده ، ینه روما طوپراغنه دونوب ، غالاتیه نك
(پومپیوپولیس) قصبه سنه اقامته مأمور اولمش ؛
وبرمدت صكره اورادن قاچوق ایستمكله ، اثنای
فرارنده قضاءً وفات ایتمشدی.

وَنّی { (ابو عبدالله حسین بن محمد) مشاهیر علما و محدثیندن اولوب، حساب
وفرائضده کی قوت ووفرت معلوماتیله مشهوردر.
۴۵۱ تاریخنده واقع بساسیری فتنه سنده بغدادده
شهیداً وفات ایتمشدر . فرائضده برچوق تألیفات
معتبره سی واردر.

ووآرون { (Voiron) فرانسه نك (ایزره) ایالتنده وغرنوبله نك ۲۵ کیلومتره
شمال غربیسنده اوله رق (مورژه) نهری اوزرنده
ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۹ ۱۳۰ اهالیسی
وکنوبر بزیله غانت ، حصیر شاپقه ، کاغد وسائره
فابریقه لری واردر .

ووتیاق { (Votiahs) اقوام تورانیه دن فینو آ قومنه منسوب بر قوم اولوب،
۱۰۰۰۰۰ قدر افرادن عبارت اولدقلری
حالده ، روسیه نك ویاتقه واورنبورغ ایالتلرنده
ساکندرلر .

ووچانغ { (Wou . Tchang) چینده (هوپه) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب،
(یانغ چه کانغ) نهری اوزرنده، ایکی گولك آره سنده
و ۳۴°۳۰′ عرض شمالی ایله ۱۱۱°۲۰′ طول
شرقیده واقع و ۶۰۰۰۰۰ قدر اهالیی جامعدر.
نهر مذکورك اوزرنده انکلیزلرك تجارتنه آچیق
اولان اسکله لردن اولوب ، نفیس چای، کاغدی
وایشلك تجارتی واردر .

وود { (Vaud) اسویچره جماهیر متفقه سنی ترکیب ایدن نواحینك غرب جنوبی
جهتنده کیلرندن اولوب، شمالاً نوشاتل وفریبورغ
شرقاً واله ناحیه لریله، جنوباً ینه واله ناحیه سیله،
فرانسه حدودیله و جنو ناحیه سیله ، غرباً دخی
فرانسه حدودیله محدوددر . حدود جنوبیه سنی
رونه ایرماغی وجنو گولی، حدود غربیه سنیده
جوره سلسلهٔ جبالی آییریر . جنو گولنك اسویچره یه
عائد سواحلنك قسم اعظمی یعنی بتون سواحل
شمالیه سی بو ناحیه داخلنده بولنیور . مساحهٔ
سطحیه سی ۳۲۲۳ مربع کیلو متره واهالیسی
۲۴۷ ۶۵۵ کشیدر ، که هر مربع کیلومترو باشنه
۷۸ کشی دوشیور . جنوب شرق جهتی آلپ
سلسله سنه مربوط یوکسك طاغلردن عبارت اولوب،
حدودده طاغلرك ارتفاعی ۳۰۰۰ متره یی متجاوزدر.
غرب شمالی طرفی ایسه (جورا) سلسله سنك
اتکلرندن اولوب ، ارتفاعلری ۱۰۰۰ متره دن
آشاغی ویااکثر حدودده ۱۶۰۰ متره راده لرنده در.
بوجهتده گوزل وادی و اووه لریله شایان تصویر
مواقعی واردر. ناحیه نك بو نیجه ممتد اولان مذکور
جنو گولندن بشقه شمال جهتنده دخی نوشاتل
گولنك قسم جنوبیسی بو ناحیه داخلنده در ؛ وبو
وجهله ناحیه نك اراضیسی ایکی گولك آره سنده

اولوب، برقسمنك میاه جاریه‌سی برنجی و دیكرینك
كیلر ایكنجی كوله دوكیلور. (سانه) و (بروبه)
نهرلری ایسه یالكز منتهای شرقنده برآز یرلرینی
صولادقدن صكره، رین ایرماغنه دوكلك اوزره،
شماله طوغری آقارلر. هواسی كولك كنارلرنده
و آلچـق یرلرنده معتـدل وطوپراغی پك منبت
اولوب، ذخایری آز ایسـه‌ده، كـتن، كنوبر، یاغ
اخراجنه یارار حبوبات، كوزل شراب اعمالنه یارار
اوزوم و میوه‌لرك انواعی حاصـل اولور. حیوانات
اهلیه‌سی وعلی الخصوص صیغیرلری چوقدر. معادنی:
دمیر، كمور، كوكورت، آسفالتو، قیـا طوزی
وسائره‌دن عبارت اولوب، میاه معدنیه‌سی وغریب
الشكل مغاره‌لری‌ده واردر. معمولات صناعیه‌سی:
چوخه، سختیان، ساعت وسائره‌دن عبارت اولوب،
ترانسیت تجـارتی پك ایشلكدر. معارفی پك ایلری
اولوب، مكمل مكتبلری واردر. اهالیسـنك قسم
اعظمی پروتستان اولوب، یالكز ١٠٠٠٠ قـدر
قتولیك واردر. (ولش) تعبیر اولنور فرانسزجه‌یه
مشابه ولاتینجه‌دن مشتق بر لسـانله متكلمدرلر.
مركزی جنو كولنك ساحل شمالیسنده واقع (لاؤزانه)
بلده‌سی اولوب، اورادن بری شرقـه وبری غربه
اوله‌رق كول كنارنجه ایكی و شماله طوغری دخی
دیكر ایكی دمیریول خطی ممتد اولور.

وودینه { (Vodina) سلانیك ولایت وسنجاغنده وسلانیكك ٨٠ كیلومتره
شمال غربیسنده اوله‌رق سلانیك اووه‌سی كنارنده
كوزل برسدك اوزرنده واقع قضا مركزی برقصبه
اولوب، ٧٤٥٠ اهـالیسی، ١٢ جامع شریفی، ٢
مدرسه‌سی، ٧ تكیه‌سی؛ ٣ كلیساسی، بر رشـدیه
و٤ اسلام ایله ٣ خرستیان مكتب ابتدائیسی، ١٤
خانی، ٦٤٤ دكانی، ٧ دكرمنی، بر صـابون و بر
پاموق فابریقه‌سی، كثرتلی میاه جاریه‌سی وبر ایلیجه‌
سی واردر. سلانیكدن مناسـتره كیدن دمیر یول
خطنك كذركاهی اوزرنده‌در. پك اسكی برمعموره
اولوب، (ادسه) اسمیله اسـكی ماكدونیه‌نك ایكی
مركزندن بری ایدی. دیكری (پلا) شهری ایدی.
(ایدسه) ودها طوغریسی (اذیسه) اسمی اسكی
ماكدون وشمدیكی آرناؤد لسـاننده «كچینك كی»
دیمك اولوب، بومحلده مرمردن بركچی هیكلی مركوز
اولدیغندن، وكچی‌یه متعلق بعض اساطیره اعتقادلرندن
طولایی، بو اسمله تسمیه ایتمشلردی. ماكدونیه‌لیلر
اورفه‌یی ضبط ایتدكلرنده، میاه جاریه‌سنك كثرتندن
وطنلرینك پایتختنه بكزتدكلریچون، اوكا دخی (ادسه)
اسمنی اطلاق ایتمشلردی.

— وودینه قضاسی قره‌جه آباد واستروه ناحیه‌
لریله برابر ٨٠ قریه‌دن مركب اولوب، قسم غربیسی
كوزل اورمان و مرعالری حاوی اوله‌رق طـاغلق
وقسم شرقیسی اووه‌لق وپك منبتدر. اراضئ قضا
٥٦٢٦٥٠ دونم اولوب، ١٤٤٢٣١ دونمی مرعاه
٨٨٤٥٠ دونمی اورمان، ٦١٠ دونمی چایر،
٢٠٧٧٢ دونمی باغ وباغچه، ٤٤١٠٠ دونمی‌ده
تارله‌در. برنجی درجه‌ده محصـولی مصر، ایكنجی
درجه‌ده بغدای ایله آرپه وچاودار، اوچنجی درجه‌ده
دخی یولاف وداری وسـائره‌در. برنج، پاموق،
توتون، كتن، كنوبر، سیسام وسائره دخی حاصل
اولور. سنوی ٧٠٠٠٠٠ قیه شراب اعمال اولنور.
ایپك بوجكاریله آریلری‌ده چـوقجه اولوب، خیلی
مقدار قوزه وبال ایله بال مومی آلنیر. قضاداخلنده
٥٠ قدر دسـتكاه اولوب، شـایاق نسج اولنور.
برقاچ اون، صابون، پاموق وسائره فابریقه‌سی دخی
واردر. اهـالیسی ٢٩٣٥٧ كشی اولوب، بونك
نصفی مسلم ونصف دیكری روم، بلغار واولاخدن
مركب خرستیاندر.

وورتمبرغ { (Wurtemberg) آلمانیـه ایمپراطـورلغنی تركیب ایدن
قراللقلرك بری اولوب، آلمانیه‌نك جنوبنده واقعدر.

حدود ومساحه‌سی. — وورتمبرغ قراللغی شرقاً
وشرق شمالی وجنوبی جهتلرندن باویره قراللغیله،
غرباً وغرب شمالی وجنوبی جهتلرندن دخی باده
بیوك دوقه‌لغیله محاط ومحدود اولوب، یالكزجنوب
جهتندن برآز یرده (قونستانسه) كولی وورتمبرغ
ایله اسویچره آره‌سنده خط حدود یرینی طوتیور؛
وبرده طوغریدن طوغری‌یه پروسیه‌یه تابع اولان
هوهنزولرن مملكتی جنوبدن شماله وورتمبرغك ایچنه
برشبه جزیره كبی كیریور. ٤٧° ٣٥′ ایله ٤٩° ٣٤′
عرض شمالی و ٥° ٥٢′ ایله ٨° ٨′ طـول شرقی
آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٥١٧
مربع كیلومتره واهالیسی ٢٠٨٠٨٩٨ كشیدر.

حال طبيعيسى، جبال وانهارى. — وورتمبرغ آلمانياى جنوبيسنده يعنى يوقارى آلمانياده آلپ وجوره سلاسل جبالنك شماله طوغرى اوزاندقلرى اتكلرده واقع اولمغله، هر نه قدر ١٠٠٠ مترهلك ارتفاعى كچر يرلرى يوغيسهده، آلمانياى شماليه نسبةً اراضيسى يوكسك اولوب، على الخصوص قسم جنوبيسى حذاى بحردن ٥٠٠ مترهدن زياده مرتفعدر. ارتفاعنك آزلغيله وطاغ دينلهجك ارتفاعلرى اولميوب، بونلرك بر طاقم تپهلردن عبارت اولمسيله برابر، وورتمبرغ ايكى بيوك حوضه آرهسنده واقع اولوب، جنوب شرقى جهتنده قره دكيزه منصب اولان طونه آقديغى حالده، سائر طرفلرنده رين ايرماغنه يعنى بحر شماليه تابع اولان (نقار) نهرى طولامباجلى جريانيله مملكتك بتون قسم غربيسنى طولاشيور، و قسم شماليسنى شق ايدن (ياغست) نهرينى دخى آليور. بو انهاره دوكيلور بك چوق چايلرى اولوب، مياه جاريهسى چوقدر. اراضيسنك ميلانى اولديغندن، بيوك كوللرى يوغيسهده، كوچكلرى چوقدر.

اقليم وهواسى، محصولات وحيوانات ومعادنى. — هواسى يازين سرين وبك لطيف اولوب، قيشين برودتى زيادهجهدر. طوپراغى خيلى منبت وزراعتى بك ايلرى اولوب، حبوبات متنوعهايله سبزه وميوهلرك انواعى حاصل اولور. مرعالرى چوق وكوزل اولوب، كليتلى صيغير وسائر حيوانات اهليه بسلنيور. آوروپانك اك بيوك واك كوزل اورمانى اولان قره اورمانك نصف شماليسى بو مملكت داخلنده اولديغى كبى، ديكر طاغلرينك دخى اورمانلرى چوقدر. دمير وكومور معدنلرى كثرتلى اولديغى كبى، مرمر، آلچى، شاب، كيرج طاشى، تباشير، صاقسى اعمالنه مخصوص طوپراقلر و سائره دخى بولنور. مياه معدنيهسيله قابليجهلرى وطوزلهلرىده چوقدر.

صنايع وتجارتى. — صنايعى بك ايلرى اولوب، چوخه، بز، مواد دباغيه، قانت، باصمه، كاغد، ساعت، مجوهرات، قاشيق بچاق طاقملرى، اويونجقلر، صاقسونيه، آيينه، جام و سائره فابريقهلرى ودمير خانهلرى چوقدر. اهاليسنك بر قسم عظيمى صنعتله كچينيرلر. معارفى بك ايلرى اولوب، هر طرفنده مكمل صورتده مكتبلر و سائر مؤسسات علميه موجوددر. توبينكهده مكمل بر دارالفنون دخى بولنيور. زراعت وصنايعك ترقياتى بالطبع تجارتك دخى ترقيسنى موجب اولمغله، كرك داخلى وكرك خارجى تجارتى بك ايشلكدر.

اهاليسى، جنسيت ولسان و مذهبلرى. — وورتمبرغك اهاليسى آلمان اولوب، مجموعنك بر ربعندن زيادهجهسى يعنى ٦٦١ ٦٠٩ ى قتوليك، ١٢٦٣٩ ى اسرائيلى وقصورى پروتستاندر.

تقسيماتى، شهر وقصبهلرى. — وورتمبرغ: نقار، ياغست، اشوارچوالد (يعنى قره اورمان) و دوناو (يعنى طونه) اسملريله ٤ بيوك ايالته منقسم اولوب، بونلر سنجاق وقضالره تقسيم اولنيور. بو درت ايالتك مساحهٔ سطحيهلريله مقدار نفوسلرى بروجه آتيدر:

ايالت	مربع كيلومتره	اهالى
نقار	٣٣٣٠	٦٩٧ ٢٩١
ياغست	٥١٤١	٣٩٨ ٥١٦
قره اورمان	٤٧٧٩	٤٨٨ ٤٨٦
طونه	٦٢٦٧	٤٩٦ ٦٠٥
جمعاً وورتمبرغ	١٩٥١٧	٢٠٨٠ ٨٩٨

نقار ايالتى دها مسكون اولوب، اوراده بهر مربع كيلومتره باشنه ٢٠٩، قره اورمان ايالتنده ١٠٢، طونهده ٧٩ وياغستده دخى ٧٧ كشى دوشيور. پايتختى (استوتغارد) شهرى اولوب، باشليجه معمورهلريله مقدار نفوسلرى دخى بروجه آتيدر:

استوتغارد	١٥٨ ٣٧٨	لودويغسبورغ	١٩ ٣١٦
اولم	٣٩ ٣٠٣	غموند	١٧ ٢٨٢
هايلبرون	٣٣ ٤٦٣	كوپينكن	١٦ ١٨٦
اسلينكن	٢٣ ٩١٨	توبينكن	١٣ ٩٨٩
گاتستات	٢٢ ٥٩١	رادلسبورغ	١٢ ٧٠٥
روتلينكن	١٩ ٨٣٠	توتلينكن	١١ ٦٧٣

اصول ادارهسى، قوهٔ ماليه وعسكريهسى. — وورتمبرغ مشروطيتله اداره اولنور بر قراللق اولوب، قراللق ارثاً وورتمبرغ خاندانندن انتقال ايدر. ١٨٧٠ ده بو قراللق هيئتيله آلمانيا ايمپراطورلغنه التحاق ايدوب، شمدى امور داخليهده بسبتون مستقل اولديغى حالده، امور سياسيهٔ خارجيهسيله عسكرى برليندن اداره اولنور. ٢٩ اعضادن بر هيئت اعيانيله ٩٣ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانى واردر. انتخاب ٦ سنه مدتله اولوب، انتخاب ايتمك

حق ٢٥ وانتخاب اولنمق حق دخی ٣٠ یاشنی
متجاوز اولمقله مشروطدر . برلین مجلس عمومیسنه
٤ اعضا کوندرمك حقنی حائزدر . واردات ومصا-
رفی ٧٠ ملیون مارق یعنی ٣½ ملیون آلمان لیراسی
وارده‌لرنده‌در . عسکری آلمانیه اردوسنك ١٣ نجی
قول اردوسنی تشکیل ایدوب ، عموم آلمانیه عسکری
نظامنجه اداره وتعلیم اولنور .

احوال تاریخیه‌سی . — وورتمبرغ اصل مملکتك
اسمی اولمیوب ، اوراده حکومت سورن خاندانك
اسمیدر ، که قانستاد قربنده واقع ومقر قدیملری
بولنمش اولان بر قلعه‌نك اسمندن مأخوذدر .
بوخاندان تا فرانقلر زماننده‌ن قالمه اولوب ، برنجیلری
قلوویسك مدبر اموری بولنمش اولدیغی مرویدر .
بونلر ابتدا (قونت) عنوانیله کوچك دره بکلری
اولوب ، مرور زمانله توسیع املاك ایده‌رك ، ١٤٩٥ ده
همان شمدیکی مملکته مالك اولمش ؛ و (دوقه)
عنواننی آلمش ایدیلر . ١٨٠٦ ده بیوك ناپولیون
وورتمبرغ دوقه‌سی (فردریق) ه قراللق عنواننی
ویرمکله برابر ، ممالکنی توسیع ایتمشیدی . اووقتدن
قراللق عنوانی قالوب ، ١٨١٦ ده مشار الیه
فردریقه ١٨١٦ ده ویهلم ، اوکا دخی ١٨٦٤ ده
شارل و بوکاده ١٨٩١ ده ایکنجی ویلهلم خلف
اولمشدر .

وورچستر { (Worcester) انکلتره‌ده
لوندره‌نك ١٧٥ کیلومتره
شمال غربیسنده وبریستول طریقی اوزرنده اوله‌رق
(ساورنه) نك صول کنارنده ایالت مرکزی برشهر
اولوب ٣٣٥٠٠ اهالیسی و مشهور صاقسونیه
فابریقه‌لری واردر .

— وورچستر ایالتی استافورد ، وارویق ،
غلوچستر ، هرفورد واشروب ایالتلریله محاط اولوب ،
بویی ٥٥ و اکی ٣٠ کیلو متره اولدیغی حالده ،
٣٤٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر . هواسی معتدل
وصاغلام وطوپراغی منبت اولوب ، زراعتی وصنایع
و تجارتی پك ایلریدر . صنعی بر جدول ایالتی
شق ایدیور .

وورمس { (Worms) آلمانیه‌نك هسه
دارمستاد بیوك دوقه‌لغنده
ودارمستادك ٣٤ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق
(رین) ك صول کناری قربنده برقصبه اولوب ،
١٦٦٠٠ اهالیسی ، بعض استحکاماتی ، لوترك هیکلی ،
مشهور شرابی ، باغچه‌لری وبرقاچ مصنع کلیسالری
واردر .

وورونژ { (Voronèje) روسیه‌ده موسقوه-
نك ٥٢٠ کیلومتره جنوبنده وپتر-
سبورغك ١٢٩٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق
(دون) ایرماغنه تابع همنامی اولان نهرك
اوزرنده ایالت مرکزی برشهر اولوب ، ٥٦١٠٧
اهالیسی ، متعدد کلیسالری ، مکتبلری ، کتبخانه‌سی ،
چوخه ، صابون ، ایج یاغی فابریقه‌لری ، دباغخانه‌لری
وطوپ دوکمخانه‌لری واردر .

— وورونژ ایالتی شمالاً تامبوف ، غرباً
قورسق واوقرینه ، جنوباً یقاترینوسلاو ، ایالتلریله
شرقاً دخی دون قزاقلری اراضیسیله محدود اولوب ،
مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٥٨٩٥ مربع کیلو متره
واهالیسی ٢٧١٦٥٧٧ کشیدر . اراضیسی دوز
وکنیش اووه‌لردن عبارت اولوب ، هواسی معتدل
وطوپراغی منبتدر ؛ بالاکثر قسم جنوبیسنك قوهٔ
انباتیه‌سی آزدر . دون ایرماغی وبوکا تابع بعض
چایلر اراضیسنی سقی ایدر . مرعالری کوزل
وحیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب ، صید ماهیسی
دخی بولدر .

ووسژه { (Vosges) آوروپای غربیده بیوك
برسلسله جبالدر ، که فرانسه‌نك شرق
شمالی قسمیله بلجیقه‌نك شرق جنوبی جهتنی وپروسیه‌نك
رینك اوته‌سنده واقع یرلرینی اتکاریله طولدیریور .
اصل ووسژه سلسله‌سی جوره سلسله‌سندن (والدیو)
دینلن بلفور بوغازیله آیرلمش اولدیغی حالده ، رین
وادیسیله موزله وادیسی آره‌سنده شمال
شرقیه طوغری ممتد اولوب ، موزله مجراسنك
اوته‌سنده هارت ، هونسروق و آردله جبالیله دخی
کسب ارتباط ایدر . شرق جهتندن دیك اولوب ،
غرب طرفندن قوللر و اتکلر اوزانمقله برسطح
مائل تشکیل ایدر . تپه‌لری قبه شکلنده اولمغله ،
چوغی بالون تسمیه اولنور . بونلرك اك یوکسکلری
١٤٦٦ متره ارتفاعی اولان (کبوبلر) ایله ،
١٤٢٨ متره یوکسك اولان آلساس بالونی
و ١٤٠٠ متره مرتفع بولنان (سروانسه) طاغلریدر .

موزله، ساره، مورته، موزه، ساؤنه وسائر انهار.
بوجبالدن نبعان ایدر. گوزل اورمانلرله مستور
اولوب، چام وادریس آغاجلری چوقدر. باقیر،
دمیر، قورشون، کمور، قیا طوزی وسائر
معدنلری‌ده بولدر.

ووسژه { ایالتی (Dép. des Vosges) فرا-
نسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب،
شمالاً مورته مع موزله وموزه، غرباً یوقاری مارنه،
جنوباً یوقاری ساؤنه ایالتلریله، شرقاً دخی آلساس
ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٨٦٤ مربع
کیلومتره واهالیسی ٤١٠١٩٦ کشیدر. همنامی
اولان جبال ایله مستور اولمغله، اراضیسی طاغلق
اولوب، بعض گوزل وادی و بایرلری‌ده واردر.
یوکسك محللرنده هوا صغوق وقیشلر اوزون اولوب،
آلچق یرلرنده معتدلدر. اراضیسی مختلف اولوب،
همان نصفی اورمانلرله مستوردر. طاغلرده مرعا-
لری‌ده چوقدر. اراضئ مزروعه‌سی آز اولوب،
باشلیجه محصولاتی: ذخیره، پتاته، میوه، کتن،
کنوپر، شالغم، شربتجی اوتی وسائره‌دن عبارتدر.
معادنی: دمیر، کمور، آنتیمون ایله مرمر وچینی
وجام وسائره اعماله یارار اتربه واحجار مختلفه‌دن
عبارتدر. میاه معدنیه‌سی وایلیجه‌لری‌ده چوقدر.
حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه قیون، کچی، طوموز
وبیکیردن عبارتدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب،
غرویر اصولنده پنیر ایله کراز راقیسی کبی معمو-
لاتدن بشقه، بز، دانته، کاغد، آلات موسیقیه،
مشهور کاغد، صاقسونیه، چینی، جام، تربنتینه وسائره
فابریقه‌لریله جسیم دمیرخانه‌لری دخی واردر. ایالت
٥ قضایه منقسم اولوب، ٢٩ ناحیه و٥٣١ دائره‌یی
حاویدر. مرکزی (اپینال) قصبه‌سیدر.

ووقلوزه { (Vaucluse) فرانسه‌نك جنوب
شرقی جهتنده‌کی ایالاتندن
اولوب، شمالاً درومه، غرباً غارد، جنوباً رونه
آغزی، شرقاً دخی آشاغی آلپ ایالتلریله محدوددر.
مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٥٤٨ مربع کیلومتره واهالیسی
٢٣٥٤١١ کشیدر. اراضیسی طاغلق اولوب،
شرقدن غربه میلانی واردر. حدود غربیه‌سنی
(رونه) ایرماغی، وحدود جنوبیه‌سنی دخی بوکاتابع
(دورانسه) نهری آیروب، دیگر برچوق انهار
دخی ایالتی شرقدن غربه شق ایله مذکور ایرماغه
دوکیلورلر. یاغمورلری آزاولدیغی حالده، بوره‌لری
صیق وپك شدتلیدر. اورمانلریله مرعالری ومزرو-
عاتی آز اولوب، میوه‌لری چوق وپك لذتلیدر.
صفران وزیتونی چوقدر. کمور معدنیله لوله‌جی
چاموری ومیاه معدنیه‌سی بولدر. حیوانات اهلیه‌سی
آزدر. ایپك بوجکلریله آری قوغانلری چوق
اولوب، خیلی ایپك و بال چیقار. صنایعی خیلی
ایلری اولوب، قالنه یورغان، چینی، قونیاق، رچل
وشکرلمه وسائر مأکولات یاپیلیر، وایپك ایشلنیر.
دمیرخانه‌لری‌ده واردر. مرکزی (آوینیون) اولوب،
٤ قضایه منقسم و ٢٢ ناحیه ایله ١٥٠ دائره‌یی
حاویدر. برمغاره‌نك ایچندن چیقار گوزل برصویی
اولان برقریه‌نك اسمیله تسمیه اولنمشدر، که بواسم شاعر
شهیر پترارقك اشعاریله تأبید اولنمشدر.

ووگرا { (Voghera) ایتالیاده لومباردیه
خطه‌سنك پاویه ایالتنده وپاویه‌نك
٢٥ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ١٢٠٠٠
اهالیسی وایپك منسوجاتی واردر.

وولتا { (Volta) آفریقای غربیده بربیوك
ایرماقدر، که منابعی ومجراسنك یوقا-
ریلری مجهول اولدیغی حالده، آشانتی مملکتنك
حدود شرقیه‌سنی آیره‌رق، گینه کورفزینك (بنین)
قوینه دوکیلور.

وولتا { (Volta) حکمت طبیعیه مشاهیر
علماسندن اولوب، اك زیاده الکتریق
بحثیله اوغراشمش؛ وبرچوق کشفیاته موفق اولوب،
اسمیله تسمیه اولنور برطاقم آلات دخی ایجاد ایتمشدر.
١٧٥ ده ایتالیانك (قومه) قصبه‌سنده طوغوب؛
ابتدا مملکتنده معلملك وبعده ٣٠ سنه پاویه دارالفنو-
ننده حکمت طبیعیه معلملکی ایتمشدر. بوناپارت ایتالیایی
ضبطنده کندیسنی قونتلق عنوانیله ایتالیا هیئت
اعیانینه وایتالیا آقادمیه‌سی اعضالغنه نصب ایتمشیدی.
فرانسه آقادمیه‌سنك ذاتاً اعضای مخابره‌سندن ایدی.
منسوب اولدیغی فن حقنده برچوق تألیفاتی واردر.
١١٢٧ ده وفات ایتمشدر.

وولتر { (Voltaire) متأخرین حکمانك
اعاظمندن اولوب، آوروپا افکار
جدیده‌سنك موجدی عداولنمغه شایاندر. ١٦٩٤ ده

پاریس قرینه‌سنده (شاتنی) ده طوغمشدر. پدری
(فرانسوا آروئه) اسمنده بر نوتر ووالده‌سی (مار-
کریت دومار) اصیل زاده‌لردن ایدی. اووقت
جزویتلرك تحت اداره‌سنده بولنان (بیوك لویی)
مکتبنده پك پارلاق بر صورتده تحصیل علوم ایدوب،
مکتبدن چیقدیغنده امور عدلیه‌یه سلوك ایتمش
ایسه‌ده، میل طبیعیسی شعر وادبیات طرفنه چکمش؛
وتا چوجقلغندن شعره اولان استعدادی (نینون)
نام ادیبه‌نك جالب نظر دقتی اولمغله، بوقادین کندیسنه،
کتاب آلمق اوزره، ۲۰۰۰ فرانق ویرمشیدی.
صاقدیجی بولنان (آبه دوشاتونوف) طرفندن کبرا
وادبا وعلی الخصوص کندیسی کبی اعتقادسزلقله
متصف ذوات مجالسنه سوق اولنه‌رق، اووقتدن
سربست دوشونوب بیان مطالعاته کیریشه‌رکه اکتساب
شهرته باشلامشیدی. ۲۱ یاشنده ایکن، قرال اون
دردنجی لویی حقنده نشر اولنان بر هجویه کندیسنه
اسناد اولنه‌رق، مشهور باستیله زندانانه آتیلوب،
بر سنه محبوس قالمش؛ ومحبوسیتدن چیقدیغنده
کندی عائله اسمی ترکله، والده‌سنك بر کوچك ملکی
اسمندن مأخوذ اولان (وولتر) اسمنی قبول ایدوب،
بونکله اشتهار ایتمشدر. بو محبوسیتنده (هنریاده)
منظومه‌سنه بدأ، و(اودیب) هائله‌سنی نظم ایتمش؛
ومذکور هائله ۱۷۱۸ ده اجرا اولنه‌رق، فوق-
العاده رغبت عامه‌یه مظهر اولمش ایدی. بعده
برقاچ هائله ومضحکه دخی یازمش ایسه‌ده، اصل
شهرتنی موجب اولان اوصره‌ده اکمال ونشر ایتدیکی
مذکور (هنریاده) منظومه‌سیدر. بو اشتهاری
آره‌سنده تحقیرینه دوچار اولدیغی بر شوالیه‌دن
ترضیه ایسته‌یجه، جواب مقامنده کندیسنی یکیدن
باستیله زندانانه آتدیرمغله، ۱۷۲۶ ده ۶ آی دها
محبوس قالمش؛ ونهایت فرانسه‌یی ترك ایتمك شرطیله
محبسدن چیقارلمش ایدی. انکلتره‌یه کیدوب،
اوچ سنه اقامتله، انکلیز لسان وادبیاتنی
لایقیله تحصیل، واورا افکار منوره اصحابیله
کوریشوب، افکار حکیمانه‌سنی برقات دها
تعمیق وتوسیع ایلمشیدی. بعده خفیاً فرانسه‌یه
عودت ایدوب، بعض امور صرافیه‌یه تشبثله، خیلی
ثروت قزانمش؛ وبرچوق منظومه‌لر، تاریخلر وافکار
حکیمانه‌یی حاوی مکاتبات نشر ایده‌رك، شهرتی عالمکیر
اولمغه باشلامشیدی. ۱۷۳۰ ده نشر ایتدیکی واولجه
کندیسی طرفندن لوندره‌ده انکلیزجه نشر ایدلمش
اولان مذکور مکاتباتده مذهبه واووقتکی اصول
حکومته طوقنور بعض افکار بولندیغندن، بو اثری
طوپلانوب، احراق اولنمش، وکندیسی فراره مجبور
اولمش ایدی. اووقت شامپانیه‌نك (سیری) کوشکنه
چکیله‌رك، فنونله اولان کثرت توغلیله شهرت قزانمش
اولان بو کوشکك صاحبه‌سی مارکیزه (دوشاتله) نك
یاننده بش سنه قالمش؛ وبومدت اثناسنده مومی الیها
ایله برلکده فنونله اشتغال، وبرقاچ منظومه وتألیفات
حکمیه وازان جمله: «نیوتون فلسفه‌سنك اساسی»،
«انسان حقنده نطق»، «اممك اخلاق وافکاری
حقنده مطالعات»، «اون دردنجی لوینك عصری»
عنوانلی کتابلری یازمشیدی. ۱۷۴۰ ده آثارینی
الك زیاده بکننلردن اولان پروسیه قرالی ایکنجی
فردریقك دعوتی اوزرینه، برلینه کیدوب، عودتندن
صکره، اووقته‌دك دائما علیهلرنده بولنمش اولان
فرانسز حکومتی کندیسنی بر مأموریت مخصوصه ایله
برلینه کوندرمکه محتاج اولوب، ۱۷۴۳ ده بو مأموریتی
کمال موفقیتله اجرا ایتمکله، عودتنده حکومتك خوشنه
کیده‌جك بعض آثار ادبیه نشر ایده‌رك، حامیه‌سی
کسیلان مادام (دوپومپادور) ك التماسیله دولتك وقعه
نویسی اولمش؛ وعهده‌سنه رتبه‌لر توجیه اولنه‌رق،
۱۷۴۶ ده آقادمیه اعضالغنه‌ده قبول اولنمشیدی.
آنجق بو اقبالی چوق دوام ایتمیوب، کندیسنك
قدرینی تنزیل ایچون، کمینده اولمیان بعض شعرا
ترجیح وتقدیم اولنمغله، وولتر اونلره تفوقنی فعلاً
اثبات ایتمش ایسه‌ده، ینه حق تسلیم اولنمامش؛
وپروسیه قرالی ایسه دعوتدن کری قالمدیغندن،
نهایت محبه‌سی اولان مارکیزه (دوشاتله) نك وفاتی
اوزرینه، ۱۷۵۰ ده برلینه کیدوب، فردریقك
سراینده کندیسنه دائره ویکرمی بیك فرانق
تخصیصات تعیین اولنمش؛ وقدر واعتباری زیاده
اولمش ایسه‌ده، خلق اولان طور مستهزیانه‌سیله
وبعض هجویه‌لریله برطاقم ارباب نفوذی دلکیر
ایتدیکندن، نهایت بونلر قرال ایله کندیسی آره-
سنده‌کی مناسباتی تغییر ایتمکله، ۱۷۵۳ ده برلینی
ترك ایده‌رك، برمدت صاقسه وایمار دوشسه‌سنك
یاننده وبعده استراسبورغ، قولمار، لیون وفرانسه‌نك

دیکر بعض شهرلرنده وجنوجوارلرنده اقامت ایتمش؛ وپارسه کیره‌میوب ، عاقبت ۱۷۵۸ده (فرنی) ده یرلشوب، اوراده برخانه وبرمعبد بنا ایتدیرمش؛ وعمرینک صوك یکرمی سنه‌سنی بومحلده کچیروب، زمانتی تألیفاتله، او جوارلر اهالیسنه ایلك ایتمکله وهر طرفدن کلن مشاهیر زواری قبول ایلمکله کچیرردی . محاکمك عدالتسزلکنه و یاخلقك غضب تعصبنه اوغرایان بیچکارکانی مدافعه ایتمکی دخی وظیفه ایدینوب ، ایشنی کوجنی ترکله بونلرله کمال جدیتله اوغراشیردی. دنیانك بتون کبرا وحکماسیله مخابره‌ده بولنوب، پارسده (آنسیقلوپدیه) یعنی «دائرة‌المعارف» عنوانلی مجموعهٔ مشهوره‌یی یازان حکمایه مقاله‌لر کوندرير ، وکندیلرینی تشجیع ایدردی . خرستیان مذهبی علیهنده امضاسز ویاساخته امضا ایله برچوق کتابلر ورساله‌لر ومکتوبلر یازوب، برنجی سلاحی ده استهزا ایدی . ۱۷۷۸ده، ۸٤ یاشنده برپیرفانی اولدیغی حالده، کندیسنی اداره ایدن یکنی (مادام دنیس)ك ابرامیله ، صوك اثرلرندن اولان (ایرنه) اویوننك اجراسنی تماشا ایتمك اوزره، پارسه برسیاحت ایدوب، مثلی نامسبوق برحرمت وشعشعه ایله قبول اولنمش؛ وبوشرفك وبردیکی هیجانك تأثیریله اوچ آی صکره مارکیزه (ده‌ویلته)نك قوناغنده وفات ایتمشدر . هیئت روحانیه جنازه‌سنی قالدیرمق ایستمدیکندن، یکنی آبه (مینبوت)ك تحت اداره‌سنده بولنان (سلیر) مناسترینه نقل ودفن اولنمش؛ و۱۷۹۱ده کمیکلری چیقاریلوب، پارسك (پانتئون) معبد مشهورینه نقل اولنمشدر. نثرونظمده‌کی طرز افاده‌سی واقتدارشاعرانه ومنشیانه‌سی افکارحکیمانه‌سیله وذکاوت خارقة‌العاده‌سیله متناسب بر دها ایدی. کلیات آثاری ۷۰ وزیاده جلد اوزره دفعاتله نشر اولنمش، واولمقده‌در. آوروپانك قرون وسطی ظلمت جهالت وتعصبندن قورتلوب طریق تمدن وترقی‌یه سلوکی یولنی آچان باشلیجه وولتردر. محققك بری پك ایی سویلمشدر،که بوکون آوروپانك متدین اولدیغی دین خرستیانلق دکلدر ، وولترك دینیدر.

وولترا } (Volterra) ایتالیانك شمال جهتنده (پیزه)نك ٤٥ کیلو متره جنوب شرقیسنده مستحکم برقصبه اولوب، اتروسقلردن قالمه آثارمخصوص موزه‌سیله وبونلرك تقلیدلرینك اعمالیله مشهوردر. بعض مشاهیر هنرورانك مسقط رأسی بولنمشدر .

وولغا } (Volga) روسیه‌نك وبتون آوروپانك اك بیوك ایرماغی اولوب ، بالطیق دکیزی قربنده اولان (تور) ایالتنك شمال غربی حدودنده واقع ایکی کولدن نبعانله، جنوب شرقی و بعده شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق ، (تور) ایالتنك شمال غربی حدودنده واقع ایکی کولدن نبعانله، جنوب شرقی وبعده شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، (تور) شهرنده صولدن (تورچا) نهرینی ودها برچوق چایلر اخذ ایله، (یاروسلاول) ایالتنه کیرر؛ و (مولوغه) قصبه‌سنده کندیسنی برجدول واسطه‌سیله بالطیق دکیزینه ربط ایدن (مولوغه) نهرینی آلدقدن صکره، جنوب‌شرقی‌یه طوغری دونوب ، قوسترومه ونیژنی نووغورود ایالتلرینی شق ایدر ؛ وبوصوك ایالتنده صاغدن قلازمه ، موسقوه وموقشه چایلرینی جمع ایدن (اوقه) نهرینی آلوب، برقات دها بیویه‌رك، شرقه طوغری دونر ؛ وقزان ایالتنه کیررکن صاغدن (سوره) وصولدن (وتلوغه) نهرلرینی اخذ ایله، قزان‌شهرینه واصل اولنجه، جنوبه طوغری دونر، ودها آشاغیده صولدن تابعلرینك اك بیوکی اولان و(اورال) سلسلهٔ جبالندن اینن برچوق انهاری جمع ایدن (قامه) یی آلیر . دها آشاغیده شرقه طوغری (سماره)یه قدر کاف بوریسی شکلنده برطولامباج تشکیل ایتدکدن صکره، جنوب‌غربی‌یه طوغری آقار ؛ وآزاق دکیزینه دوکیله‌جك کبی، (دون) وادیسنه خیلی تقرب ایتدکدن صکره، بردن‌بره شرق جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، آلچق براووه‌نك ایچنده برقاچ قوله آیریلیر ؛ ونهایت (اژدرهان)ه واصل اولنجه ، حسابسز قوللره بالانقسام دکیزك ایچنه اوزانمش آلچق وبتاقلق برداليه تشکیل ایله، برچوق آغزلردن بحر خزره دوکیلور . مجراسی ۳٤۰۰ کیلومتره اوزونلغنده اولوب ، هرطرفی سیر سفائنه صالحدر . بالطیق دکیزینه و شمالی آق دکیزه دوکیلن برقاچ نهرایله وولغانك تابعلری آره‌سنده صنعی‌جدوللر بولنوب، بوایکی دکیزله بحر خزر آره‌سنده سیرسفائن طرفی آچلمش ایسه‌ده، قره‌دکیزله هنوز اختلاط ایتمیوب،

ادارهٔ عثمانیه زماننده (وولغا) ایله (دون) مجرالری آره‌سنده کشادی متصور بولنمش اولان جدول الیوم آچیله‌مامشدر . بو نهرك اسم قدیمی (را) اولوب، جغرافیون اسلام آثارنده و، آکلا. شلدیغنه کوره، مجراسنك آشاغیلرنده ساکن اولان اتراك عندنده اسمی (اتل) در .

وولف { (Wolf) آلمانیه مشاهیر حکماسندن اولوب، ١٦٧٩ ده برسلاوده طوغمش، و ١٧٥٤ ده وفات ایتمشدر . دقارت ولیبنیچ کبی اعاظم حکمادن استفاده ایدوب، خیلی زمان (هاله) ده معلم بولنمش ؛ وفنون حکمیه‌یی توحید وتنظیم ایتمکی درعهده ایدوب، اکثر فنونی جامع اوله‌رق ٢٤ جلددن مرکب بر بیوك فلسفه کتابی وسائر بعض آثار یازمشدر . عمرینك بر قسمنی نفی وادبارده کچیرمشدر .

وولقان { (Vulcain, Volcanus) اسکی پلاسج اساطیرنده آتش و بنار طاغلر پریسی زعم اولنوب، مشتری ایله (یونون)ك اوغلی اولدیغنه اعتقاد ایدرلردی. یونانیلر (هفستوس) دیرلردی. کویا بك چرکین اولدیغندن، پدری ویا والده‌سی طرفندن کوکدن آشاغی آتیله‌رق، لمنی جزیره‌سنه دوشمش؛ وآیاغی قیریلوب، طوپال قالمش ایدی. کویا لیپاری آطه‌لرنده و (اتنا). طاغنك آلتنده دمیرخانه‌لر قوروب، کیقلوب تعبیر ایتدکلری موهوم جنلرك یاردیمیله مشترینك آتدیغی یلدیرملری یاپاردی. چرکینلکیله برابر حسن پریسی زعم اولنان زهره‌یی تزوج ایتمشیدی . [« ونوس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

وولقانو { (Volcano) سیجلیه‌نك شمالنده واقع لیپاری جزائرینك اك جنوبیسی اولوب، محیط دائره‌سی ١٦ کیلومتره‌در . ایصسز اولوب، دائما کوکورت پوسکورتور ٨٠٠ متره ارتفاعنده بربنار طاغی واردر .

وولنی { (Volney) فرانسه مشاهیر علماسندن اولوب، ١٧٥٧ ده قراونده طوغمش و ١٨٢٠ ده وفات ایتمشدر . طبابتی تحصیل ایچون پاریسه کیدوب، بعده سائر علومه انتساب ایتمش؛ و ١٧٨٢ ده شرقه برسیاحت ایدوب، اوچ سنه جبل لبنانده برمناسترده اقامتله، لسان عربی‌یی اوکرنمش؛ وبعده شام ومصری کزه‌رك، عودتنده ١٧٨٧ ده بادئ شهرتی اولان سیاحتنامه‌سنی نشر ایتمشیدی. فرانسه انقلاباتنده ایشه قاریشوب، محکوم دخی اولمش ایسه‌ده، قورتلوب، آمریقایه برسیاحت ایتمش؛ وعودتنده تاریخ معلملکنه نصب اولنمشدی. مذکور سیاحتنامه‌سندن بشقه مذاهبه تعلق ایدر افکار حکیمانه وتاریخه دائر بعض آثاری دخی واردر . السنهٔ شرقیه خطوطنك اصلاحی حقنده چوق اعمال فکر ایدوب، بونك ایچون برمکافات دخی براقمشیدی. تدمر خرابه‌لری اوزرنده اولان بر نطق بلیغی مشهوردر .

وولو { (Volo) [« غلوص » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

وولوجس { (Vologès) اسکی روم مورخلری بو اسمله اشکانیاندن بش حکمدار صاییورلرسه‌ده، بو شکلده فارسی بر اسمه بکزه‌مدیکیچون، خانقی اسمدن محرف اولدیغی آکلا. شیله‌مدی .

وولورهامپتون { (Wolverhampton) انکلتره‌نك استافورد ایالتنده واستافوردك ٢٥ کیلومتره جنوبنده برشهر اولوب، ٨٢ ٦٦٢ اهالیسی، جسیم دمیر خانه‌لری، چلنکیرلکه متعلق مصنوعاتی وجوارنده دمیروکومور معدنلری واردر .

وولوغده { (Vologda) روسیه‌نك شمال جهتنده وپترسبورغك ٧٣٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٢٠ ٠٠٠ اهالیسی، متعدد معابد ومکاتبی، یالکز بزی وقبا چوخه فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وپترسبورغ وآرخانکل وسیبریه ایله ایشلك تجارتی واردر .

— وولوغده ایالتی غرباً نووغورود، شمال غربی جهتندن اولونج، شمالاً آرخانکل ایالتلریله، شرقاً سیبریه ایله، جنوباً دخی پرم، ویاتقه، قوستورمه ویاروسلاول ایالتلریله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠٢ ٧٣٣ مربع کیلومتره واهالیسی ١ ٣١٤ ٠٠٠ کشیدر، که بهر کیلومتره باشنه ٣ کشی دوشیور . اراضیسی دوز وواسع اووه‌لردن عبارت اولوب، یالکز حدود شرقیه‌سنده اورال سلسلهٔ جبالی بولنیور .

شرق جهتنده (پچوره) نهری شماله ، وقسم وسطی
وغربیسنده (دوینه) ایرماغی غربه وغرب شمالی‌یه
طوغری آقه‌رق بتون ایالتك پك كثرتلی اولان
میاه جاریه‌سنی جمع ایله ، ایكیسی‌ده بحر منجمد
شمالی‌یه دوكیلور . حدود جنوبیه‌سنه قریب
محللر بینك صولری‌ده جنوبه طوغری ایتر. هواسی
پك صغوق وسرت ایسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغی پك
آز منبت وهواسی اكثر محصولاته غیرمساعددر .
اورمانلری چوقدر . قورت وآیی ایله دریلری
كوركه یارار حیوانات وحشیه‌سی چوقدر . معادنه
متعلق باقیر، دمیر وسائره بولنور .

وولویچ { (Woolwich) انكلتره‌نك (كنت) ایالتنده ولوندره‌نك ١٤ كیلومتره
شرقنده اوله‌رق (تامیسه) نهرینك صاغ كنارنده
برشهر اولوب، ٣٥٠٠٠ اهالیسی، ترسانه‌سی،
طوپجی مكتبی، بحریه خسته خانه‌سی وطوپ دو-
كمخانه‌سی واردر .

وولهینیه { (Volhynie) روسیه‌نك جنوب غربی جهتی ایالاتندن اولوب ،
غربا آوستریانك غالیچیه خطه‌سیله ولهستانله، شمالاً
غرودنوومینسك، شرقاً كیف، جنوباً دخی پودولیه
ایالتلریله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٨٥٧
مربع كیلومتره واهالیسی ٢٤٩٢٨٠٥ كشیدر .
مركزی (ژیتومیر) شهریدر. هواسی معتدل وطوپراغی
شمال جهتنده بتاقلق ایسه‌ده، سائر طرفلرده پك
منبت اولوب، ذخیره، سبزه، میوه، كتان، وسائر
محصولاتی وواسع اورمانلری واردر . اورمانلرندن
كلیتلی زفت وقطران چیقار . حیوانات اهلیه‌سی
وآو حیواناتی چوقدر . معادنی : دمیر ، كهرچله،
تباشیر وسائره‌دن عبارتدر . صنایعی خیلی ایلریدر .
وقتیله لهستانه ملحق اولوب ، ١٧٩٣ دن بری
روسیه‌یه ملحقدر.

وونیچه { (Vonitza) یونانك آقارنانیه خطه‌سنده ونارده كورفزی ساحل
جنوبیسنده اوله‌رق سالاخوره‌نك قارشیسنده برقصبه
واسكله اولوب، آنجق ٢٠٠٠ اهالیسی واردر .

ووی { (Vevey) اسوجك (وود) ناحیه‌سنده وجنو كولنك شمال شرق ساحلنده
اوله‌رق (لوزانسه) نك ٢٠ كیلومتره شرق جنوبیسنده
كوزل برقصبه اولوب ، ٨٠٠٠ اهالیسی، لیمانی،
كوزل برمیدانی، مرمر ستونلی بر ذخیره بازاری،
داخلی مكتبی، كتبخانه‌سی، شراب، پینیر وكراسته
تجارتی وجوارلرنده كوزل موقعلریله شایان تماشا
براكی سرایی واردر .

وهابی { (عبدالوهاب افندی) اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب،
صاحب تذكره قنالی زاده حسن چلبینك عمیدر .
كول حصارده قاضی ایكن سویلمش اولدیغی شو بیت
جملهٔ اشعارندندر .

شها تا مسكنم سنسز دیار كول حصار اولدی
كول اولدی كوزلرم یاشی بكا اول كول حصار اولدی

وهابیلر { جزیرة العربك ایچ طرفلرنده وعلی الخصوص نجدده منتشر بر
مذهب جدیده تابع آدملردر . بومذهب قرن سابق
هجری ابتدالرنده محمد بن عبد الوهاب طرفندن
ایجاب اولنمشدر. بو مذهب ابتدای ظهورنده چوق
انتشار ایدوب ، وهابیلر حرمین شریفینه ومصر،
شام وعراق جهتلرینه دخی تجاوزه باشلادقلرندن،
جنتمكان سلطان محمودخان ثانی حضرتلری طرفندن
مصر والیسی محمد علی پاشا مرحوم تنكیللرینه مأمور
اولمغله، ابتدا بالذات و بعده اوغلی ابراهیم پاشا
مرحوم عسكر سوقیله، كندیلرینی تنكیل ورئیسلری
بولنان عبدالله بن سعودی كرفت ایده‌رك، درسعا-
دته اعزام ایلمش ایدی. او وقتدن وهابیلك ترق
وتوسع ایده‌میوب، نجده وجزیرة العرب چوللرینه
منحصر قالمشدر. مع‌هذا بتون نجد وبحرین وعسیر
ویمنك ایچ طرفلری اهالیسی وهابی اولوب، مقدار-
لری ایكی اوچ ملیونه بالغ اولسه كركدر.

وهب { (بن عبد مناف بن زهره بن كلاب بن مره بن كعب بن لؤی
القرشی الزهری) ام سید المرسلین (صلی الله تعالی
علیه و سلم) آمنه حضرتلرینك پدری اولوب،
فخر كائنات (صلی الله تعالی علیه وسلم) افندمز
حضرتلرینك جد مادریلریدر. ولادت سنیهٔ نبویه‌دن
اول ارتحال ایتمشیدی. — صحابه‌دن دخی بو اسمده

بر قاج ذات اولوب، اك معروفلری وهب الخیردر.
[«ابو جحیفه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وهبی { عثمانلی شعراسندن بر قاج کشینك مخلصی اولوب، شایان تذکار اولانلری بروجه آتی ایکی ذاتدر:

برنجیسی (السید حسین — افندی) استانبوللی اولوب، طریق تدریس و قضایه سالك اولمغله، دور مدارس ایتدکدن صکره، حلب مولویتنده بولنمش؛ وجانب حجازه عزیمتله، ایفای حج شریف ایلمش ایدی. ١١٤٩ ده وفات ایتمشدر. بر «سور نامه» سی ومرتب دیوانی واردر. فائضینك ناتمام براقمش اولدیغی لیلی مجنون مثنویسنی دخی اتمام ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

وهبیٔ زاری لطفکله ایله ! ای اله
جور عدو ومنت احبابدن خلاص

— ایکنجیسی (سنبل زاده — افندی) مرعشلی اولوب، درسعادته مواصلتله، طریق تدریسه سلوك ایده‌رك، روم ایلی وآناطولیده بعض قضالرده بولندقدن صکره، تبدیل طریقله، خواجکان سلکنه کیره‌رك، سفارتله ایرانه عزیمت ایتمش؛ و بعده ینه طریق قضایه رجوع، و١٢١٤ ده وفات ایتمشدر. «تحفه» و «نخبه» عنوانلریله بری فارسی ودیکری عربی ایکی لغت منظومه‌سی، اوغلی لطف اللهك نامنه «لطفیه» عنوانیله منظوم بر نصیحتنامه‌سی و «شوق انکیز» عنوانیله بر منظومهٔ لطیفه‌سیله مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اونکدر:

کالهٔ وصلنی بز کز لوجه آلدق صاتدق
بو بازارلقده رقیباسنی پك آلداتدق

— هندستان شعراسندن (عمر خان شاهجهان پوری) اسمنده برینك دخی مخلصی اولوب، ١٢٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

نشنیدی که یکی قطره بمنصور چه کرد
وهبی این بادهٔ عشق است بتدریج بنوش

وَهران { (Oran) جزایرك الیوم منقسم اولدیغی ٣ ایالتدن اك غربیسنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، نفس جزایرك ٣٦٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده و تلمسانك ١٢٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق آق دکیزك بر قوبی ایچنده و ٤٤′ ٣٥° عرض شمالی ایله ٢° ٦٠′ طول غربیده واقعدر. غرب جهتی طاغ وشرق طرفی اووه اولمق اوزره، کوزل بر شهر اولوب، ٦٧ ٦٨١ اهالیسی، غرب جهتنده اوزاقده (المرسی الکبیر) اسمیله بر طبیعی لیمانی، استحکاماتی وبعض کوزل ابنیه‌سی واردر. ٢٩٠ تاریخ هجریسنده اندلس اهل اسلامندن محمد بن ابی عون ومحمد بن عبدون و بونلره منسوب بر جماعت طرفندن تأسیس، وبعده دفعاتله تخریب، و یکیدن اعمار اولنمشدی. جغرافیون اسلام آثارنده کوچك بر اسکله صورتنده تعریف اولنیور. بعده ١٥٠٥ تاریخ میلادیسنده اسپانیوللرك ضبطنه کچوب، بونلر طرفندن توسیع وتزیین اولنمش؛ و١٧٠٨ ده اهل اسلام طرفندن استرداد اولنمش، آنجق زلزله‌دن خراب اولمشدر.

— وهران ایالتی جزایر مملکتنك قسم غربیسندن عبارت اولمغله، شرقاً نفس جزایر ایالتیله، جنوباً صحرای کبیر اراضیٔ غیر مضبوطه‌سیله، غرباً مغرب اقصی حدودیله، شمالاً دخی آق دکیزله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٥ ٥٨٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٩٤٤ ٠٦٦ کشیدر. ایالت مسکره، مستغانم، سیدی بن العباس وتلمسان اسملریله ٤ سنجاغه منقسم اولوب، برقسمی ادارهٔ ملکیه وبر قسمی ادارهٔ عسکریه تحتنده‌در. احوال طبیعیه‌جه جزایرك سائر طرفلرندن فرقی اولمامغله، «جزایر» ماده‌سنده سویلدیکمزك تکرارینه حاجت کورمیوب، اورایه مراجعتی اخطارله اکتفا ایدرز.

ویاتقه { (Viatka) روسیه‌نك شرق جهتنده پترسبورغك ١٤٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (ویاتقه) ایله (قلینووقه) نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٢٠ ٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، رهبانه مخصوص مدرسه‌سی، سوریله قله‌لری، بیوك کلیساسی وایشلك تجارتی واردر.

— ویاتقه ایالتی شمالاً وولوغده، شرقاً پرم، جنوباً اوفه وقزان، غرباً دخی نیژنی نووغورود وقوستروما ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٣ ٦٥٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٣ ٠٥٠ ٦٠٠

كشيدر. شرق شمالى جهتنده برايكى طاغ بولنوب، سائر طرفلرى دوزدر. (قامه) نهرى مذكور طاغلردن نبعانله، شماله طوغرى آقه‌رق، برم ايالتى داخلنده برچوق طولاشدقدن صكره، دونوب، ايالتك شرق جنوبى حدودينى آيريور، ووياتقه ايله قلازوونه وسائر چايلرك اجتماعندن حاصل اولان نهرى آليور. بووجهله ايالت كاملاً بحرخزرحوضه‌سى داخلنده‌در. هواسى شمال جهتنده پك صغوق وجنوب طرفلرنده معتدلجه‌در. طوپراغى اولدقجه منبت اولوب، ذخيره، كتنور، سبزه وسائر محصولاتيله واسع اورمانلرى واردر. حيوانات اهليه‌سى وانهارده باليغى چوقدر. باقير، دمير وكومورمعدنلرى متعدد يرلرنده چيقارلمقده‌در. صنايعى خيلى ايلريدر.

ويارجو (Viareggio) ايتالياده طوسقانه خطه‌سنك ملقا (لوقه) دوقه‌لغنده ولوقه‌نك ٢٣ كيلومتره شرقنده برقصبه واسكله‌اولوب، ١٢٢٥٠ اهاليسى واردر.

ويازمه (Viazma) روسيه‌نك اسمولنسك ايالتنده ودنيپر ايرماغنه تابع ويازمه نهرى اوزرنده اوله‌رق اسمولنسكك ١٦٠ كيلومتره شرق شماليسنده برقصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى وذخيره تجارتى واردر.

ويانه (Vienne, Wien) آوروپانك اك كوزل شهرلرندن اولوب، آوستريا ومجارستان دولتنك پايتختى وآشاغى آوستريا خطه‌سنك مركزيدر. طونه‌نك صاغ يعنى غربى كنارى قربنده وبوايرماغه دوكيلن ويانه نهريله طونه‌نك برصنعى جدولى اوزرنده اوله‌رق ٤٨°١٢′ عرض شمالى ايله ١٤°٢′ طول شرقيده واقعدر. غرب وغرب شمالى ايله جنوب جهتلرى طاغلر وتپه‌لرله محاط وشرق شماليه طوغرى اوكى دوز وآچيق اولوب، ١٣٦٤٥٤٨ اهاليسى، طب قسمى پك مشهور دارالفنونى، السنهٔ شرقيه مكتبى، (ترزيانوم) اسميله جسيم برمكتب عاليسى، مكاتب عسكريه وبيطاريه‌سى، موسيقى مكتبى، بش مكتب اعداديسى، متعدد مكاتب صنايعى، فنون وصنايع نفيسه آقاده‌ميه‌لرى، برقاچ مزين سرايى، متعدد مصنع وبيوك كليسالرى، كوزل ابنيهٔ اميريه وعموميه‌سى، بربيوك وديكرمتعدد تياترولرى، پك واسع برخسته‌خانه‌سى، ميرى يه عائد برچينى فابريقه‌سى، برقاچ كوزل كوپريسى، واسع ميدانلرى، كوزل باغچه وتفرجكاهلرى، مصنع برقاپوسى، رصدخانه‌سى، متعدد بيوك كتبخانه‌سى، واسع موزه‌سى، طوپخانه‌سى واسلحه موزه‌سى، اسلحه، پورسلن، آيينه، بلور، اقمشهٔ مختلفه، قطيفه، باصمه، دانتله، قوردله، صنعى چيچك، آرابه، آلات موسيقيه، مجوهرات وسائره فابريقه‌لرى، جسيم مطبعه‌لرى وپك ايشلك تجارتى واردر. خيلى اسكى برشهراولوب، (وند) قومى طرفندن تأسيس اولنمش ايسه‌ده، داخل اولديغى پانونيه خطه‌سيله برابر آوغستوس طرفندن ضبط اولنديغنده، آنجق برقريه حالنده ايدى. اهميت موقعيه‌سنه بناءً روماليلر طرفندن اردوكاه اتخاذ اولنمشدى. آوستريا ماركيسى برنجى هنرى ١١٥١ تاريخ ميلاديسنده ويانه‌يى قصبه حالنه قويوب، اوچنجى لئوپولد ١١٩٨ ده تحكيم ايتمشدى. ١٢٧٧ ده هابسبورغلى برنجى رودولف ويانه‌يى مقر اتخاذ ايدوب، اووقتدن برى هابسبورغ خاندانينك پايتختى بولنمقده‌در. جنتمكان قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرى دورنده ٩٣٦ ده عساكر عثمانيه طرفندن محاصره اولنوب، ٢٠ هجوم وقوع بولمش، وفتحنه رمق قالمش ايكن، شارل كينت طرفندن قورتارلمشيدى. جنتمكان سلطان محمد خان رابع حضرتلرى دورنده ١٠٩٤ ده ثانياً محاصره اولنه‌رق، بودفعه لهستان قرالى سوبيسكى فتحنه مانع اولمشدر. تواريخ عثمانيه‌ده مجارجه اسميله (بچ) تسميه اولنيور.

ويانه (Vienne) فرانسه‌نك (ايزره) ايالتنده وغرنوبله‌نك ٩١ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (ژره) ايله (رونه) نك ملتقاسنده قضا مركزى برشهر اولوب، ٢٤٦٥٦ اهاليسى، داخلى مكتبى، اسكى برطاق ظفرى، اسكى تياترو، معبد وصوبولى خرابه‌لرى، كتبخانه‌سى، تشريح نمونه خانه‌سى، چوخه، كاغد، ايپ وسائره فابريقه‌لريله دمير وقورشون دوكمخانه‌لرى واردر. اسكى بربلده اولوب، روماليلر زماننده اورالرك مركزى ايدى.

ويانه (Vienne) فرانسه‌ده برنهردر، كه (قوروزه) ايالتنده (ميل‌واش) طاغندن نبعانله، شمال غربيه طوغرى جريان ايده‌رك، بوقارى ويانه وويانه وايندره معلوآره ايالتلرينى شق ايتدكدن، وقروزه نهرينى ده آلدقدن صكره، لوآره

ايرماغنه دوكيلور . مجراسى ٤١٠ كيلومتره اوزون اولوب، (شاتلرو) دن آشاغيسى سيرسفائنه صالحدر.

ويانه ايالتى (Dép. de la Vienne) فرانسه‌نك ايالات غربيه‌سندن اولوب، شرقاً ايندره ، جنوباً يوقارى ويانه وشارنته ، غرباً ايكى سوره، شمالاً دخى ايندره معلوآره ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٦٩٧٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٤٤٢٣٥٥ كشيدر . اراضيسى اوفق طاغلر وتپه‌لرى حاوى وآزعارضه‌لى اولوب، اووه‌لريله قيراج وچاليلقلرى زياده‌در. محصولاتى: ذخيره، سبزه، ميوه، پتاته، كستانه، پك مقبول كتن، كنوير وسائره‌دن عبارت اولوب، دمير وكمور معدنلريله مرمر ، ليطوغرافيا ودكرمن طاشى اوجاقلرى ومياه معدنيه‌سى دخى واردر. مرعالرى كوزلدر. آرى قوغانلرى چوق اولوب ، خيلى مقدار بال چيقار . باغلرى وشرابى‌ده چوقدر . قيونلرينك جنسى كوزل اولوب، آت واستردخى يتشديريلير . صنايعى خيلى ايلرى اولوب، يوكدن فانله يورغان وسائره ايله كاغد ، بچاق طاقملرى، عادى دانتله وسائره اعمال اولنور. مركزى (پوآتيه) اولوب، ايالت ٥ قضايه منقسم و ٣١ ناحيه ايله ٣٠٠ دائره‌يى حاويدر.

ويانه يوقارى — (Haute Vienne) فرانسه‌نك ايالات غربيه‌سندن اولوب، شرقاً قروزه ، جنوباً قروزه ودوردونيه ، غرباً شارنته، شمالاً دخى ويانه‌وايندره ايالتلريله‌محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٥١٧ مربع كيلومتره واهاليسى ٣٧٢٨٧٨ كشيدر. جنوب ووسط جهتلرى طاغلق اولوب، انهارى وكوللرى چوق وهواسى رطبيدر. طوپراغى آزمنبت اولوب، ذخيره‌سى كافى اولمديغندن، كويليلر پك كثرتلى اولان كستانه‌لرله بسلنيرلر. سبزه، شالغم، كتن، كنوير وسائر محصولاتى‌ده واردر. اوتى چوقدر. دمير، قورشون، قالاى ، آنتيمون معدنلريله مرمر وسماق وسائره چيقار. آتلرينك جنسى كوزل اولوب، قيون، طوموز وسائرحيوانات اهليه‌سى‌ده چوقدر. آرى قوغانلرى‌ده كثرتليدر . اهاليسنك بربيوك قسمى ديوارجى، دولكر واوراقجى اوله‌رق غربتده كزرلر . مركزى (ليموژه) شهرى اولوب ، ايالت ٤ قضايه منقسم و ٢٧ ناحيه ايله ٢٠٣ دائره‌يى حاويدر.

ويبورغ (Viborg) روسيه‌نك فينلانده بيوك دوقه‌لغنده و پترسبورغك ١٤٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق فينلانده كورفزينك بر قويى ايچنده ايالت مركزى بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهاليسى، استحكاماتى و طوبخانه وترسانه‌سى واردر.

— ويبورغ ايالتى فينلانده‌نك منتهاى جنوبنده اولوب، شمالاً سنت ميخال، غرباً نيلاند ايالتلريله، جنوباً فينلاند كورفزيله ، جنوب شرقى طرفندن روسيه‌نك پترسبورغ ايالتيله ، شرقاً دخى لادوغه كوليله محدوددر . مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٣٠٥٥ مربع كيلومتره واهاليسى ٣٧٢٠١٥ كشيدر . اراضيسى دوز اولوب، كوللرى وبتاقلقلرى چوقدر. اك بيوك نهرى مملكتى غربدن شرقه شق ايله لادوغه كولنه دوكيلن (ووقسن) در.

ويتبسك (Vitebsk) روسيه‌نك شمال غربى جهتنده و پترسبورغك ٦٣٠ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق (دونه) نهرى اوزرنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ٢٥٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى، اورتودوقس وقتوليك كليسالريله خاوره‌سى وايشلك تجارتى واردر.

— ويتبسك ايالتى شمالاً پسقوف وليوونيه، غرباً قورلاند وقوونو، جنوباً ويلنو، مينسك وموهيلف، شرقاً دخى اسمولنسك ايالتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٥١٦٧ مربع كيلومتره و اهاليسى ١٣٩٦١٦٨ كشيدر. اراضيسى دوز اولوب، (دونه) ونام ديكرله (جنوبى دوينه) ايرماغى شرق و جنوب جهتلرينى طولاشه‌رق، ايالتى شق ايديور. هواسى معتدل وصاغلام وطوپراغى منبت اولوب، ذخيره، سبزه وپك مقبول كتن محصولاتى و واسع اورمانلرى واردر.

ويتربه (Viterbe) ايتاليانك وسطيده رومانك ٨٥ كيلومتره شمال غربيسنده و (چيمينو) طاغنك اتكنده برقصبه اولوب، ٢٠٦٧٦ اهاليسى، كنيش سوقاق وميدانلرى وبعض كوزل ابنيه‌سيله فابريقه‌لرى واردر.

ويتريق (Viteric) اسپانيه‌ده حكم سورن ويسيغوتلر حكمدارلرندن اولوب،

٦٠٣ تاريخ ميلاديسنده آريوسك مذهبنى التزامله، قتوليكلرى تعقيب ايتمش؛ و يدى سنه‌لك حكومتدن صكره، ٦١٠ ده قضاءً وفات ايتمشدى.

ويتمبرغ { (Wittemberg) پروسيه‌نك صاقسه ايالتنده و مرسبورغك ٩٠ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق (اليه) ايرماغى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهاليسى، اسكى دارالفنونى و لوترك بر بيوك هيكلى واردر.

ويتهاون { (Whitehaven) انكلتره‌نك كومبرلاند ايالتنده و (قارليسله)نك ٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق ايرلانده دكيزى ساحلنده برقصبه واسكله اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى، صاغلام ليمانى، كوزل ريختملرى، كوزل تياتروسى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى، يلكن بزى وخلاط فابريقه‌لرى و جوارنده كومور معدنى واردر.

ويتيجس { (Vitigès) ايتاليادە حكم سورن اوستروغوتلر حكمدارانندن اولوب، برنجى تئودوريقك اك ذكرلى سردارلرندن اولديغى حالده، ٥٣٦ تاريخ ميلاديسنده نا اهل اولان (تئودات)ك يرينه قرال انتخاب اولنمغله، ايتاليادە اسباب مدافعه‌يى استكماله چاليشمش ايسه‌ده، رومانك شرق ايمپراطورى يوستنيانوسك سردارى (بلزار)ه قايدیرمش؛ وايتاليانك سائر طرفلرنده ظهور ايدن قياملرى باصديره‌مامشيدى. ميلانى استرداد ايدوب، بتون اهالئ ذكورينى قتل عام ايتمش؛ ونهايت بلزارك الينه اسير دوشوب، قسطنطينيه‌يه سوق اولنمش؛ ومع هذا ايمپراطور طرفندن حسن معامله كوروب، پطريق عنوانيله تلطيف ايدلمش؛ و ٥٤٣ ده شهر مذكورده وفات ايتمشدر.

ويتيزا { (Vitisa) اسپانيه ويسيغوتلرى حكمدارانندن اولوب، ٦٩٦ تاريخ ميلاديسنده پدرى (اجيزا) طرفندن حكومته تشريك ايدلمش؛ و ٧٠١ دن اعتباراً يالكز حكم سورمكه باشلامشيدى. بونك زماننده موسى بن نصير باليار آطه‌لرينى فتح ايتمشدى. ٧١٠ ده رودريق طرفندن اسقاط اولنه‌رق، كوزلرينه ميل چكلمش؛ وآز مدت صكره وفات ايتمشدر.

ويجوانو { (Vigevano) ايتاليانك نواره ايالتنده وتورينونك ١١٠ كيلو متره شرقنده اوله‌رق (موره) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهاليسى، اسكى برقلعه‌سى ومقارنه وسائره فابريقه‌لريله ايپكخانه‌لرى واردر.

ويجيل { (Vigile) پاپالردن اولوب، ٥٣٧ تاريخ ميلاديسنده، سلفى سيلوستر صاغ اولديغى حالده، ايمپراطوريچه تئودوره‌نك التزاميله انتخاب اولنمش؛ وبرسنه صكره سيلوسترك وفاتنده عموماً تصديق اولنمشدى. ابتدا ايمپراطوريچه‌يه مماشاة ايده‌رك (آكفال)ك مذهبنه مساعد بولنمش ايسه‌ده، بعده بونلرى محكوم ايتديكندن، ٥٤٧ ده بونك امريله بوغازينه براپ چكيرله‌رك، قسطنطينيه سوقاقلرنده سوروكلنديكدن صكره، زندانه القا اولنمش؛ و ٥٥٥ تاريخنده، رومايه كيدركن، سيراقوسه‌ده وفات ايتمشدر.

ويچنجه { (Vicence, Vicenza) ايتاليانك ونديك خطه‌سنده .ونديكك ٧٥ كيلو متره غربنده ايالت مركزى برشهر اولوب، ٣٨٠٠٠ اهاليسى، داخلى مكتب اعداديسى، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سى، برقاچ سرايى، كوزل تياتروسى، كوزل برميداننده طاق ظفرى، زراعت آقادميه‌سى، كتبخانه‌سى، نباتات باغچه‌سى، ايپك اقمشه ايله چوخه، شاپقه، چينى، پورسلن، طلومبه وسائره فابريقه‌لرى واردر. اسكى بربلده‌در.

— ويچنجه ايالتى شرقاً بلونه، ترويزه وپادووه، جنوباً ينه پادووه، غرباً ورونه ايالتلريله، شمالاً دخى آوستريا حدوديله محدود اولوب، بويى ١٤٠ واكى ٥٢ كيلومتره اولديغى حالده، ٣٦٥٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. قسم شماليسى طاغلق ومرتفع وسائر طرفلرى اووه اولوب، هواسى پك كوزل وصاغلامدر. طوپراغى منبت اولوب، ذخيره، برنج، كنوير وسائر محصولاتى وپك چوق باغلريله طوتلقلرى واردر. بحق ايتاليانك باغچه‌سى ديئلمشدر. كومش ودمير معدنلريله مرمر اوجاقلرى ومياه معدنيه‌سى ده چوقدر.

ويرانشهر { آناطوليده بو اسمله برچوق كوچك قصبه‌لر وقريه‌لر بولنوب،

حاوی اولدقلری آثار عتیقه‌دن طولایی بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

ویرجیل { (Virgile) لاتین شعراسنك اك بیوكلرندن اولوب، میلاد عیسادن ٧٠ ویا ٦٩ سنه اول مانتووه جوارنده (آنده) قریه‌سنده طوغمش؛ و (قرمونه) ده تحصیل ایدوب، اكمال تحصیل ایچون میلان وناپولی‌یه دخی كیتمش؛ ولسان یونانی‌یی مكمل صورتده اوكرنوب، شعراء یونانیه‌نك آثارینی تتبع ایتمشیدی. چوبانلق وچفتجیلك حقنده ایكی كوزل منظومه‌سی وامیروسك ایلیاده‌سی طرزنده «انئیده» عنوانیله مشهور برمنظومه‌سی واردر. آثاری كندی حیاتنده دخی تقدیر وتحسین عمومی‌یه مظهر اولوب، قدر واعتبارینی اعلا، وكبرانك احسانلرینه نائلیتی ایجاب ایتمشیدی. كندیسی فوق العاده حسن اخلاق وفضائل صاحبی ایدی. یونانه سیاحت ایدوب، مغاره‌ده خسته‌لانمغله، وطننه عودت ایدركن، میلاد عیسادن ١٩ سنه اول برندیسیده وفات ایتمشدر. مذكور اوچ منظومه‌سی موجود اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واكثر السنه‌یه ترجمه اولنمشدر.

ویرجینیوس { (Virginius) [مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

ویرجینیه { (Virginie) اسكی رومانشهرنده حسن و جمالیله مشهوره برقیز اولوب، ویرجینیوس اسمنده برعسكرینك قیزی ایدی. اوصره‌ده رومایی اداره ایدن اون كشیدن مركب هیئت افرادندن بولنان (آپیوس قلاودیوس) ویرجینیه‌یی كورمكله، نفسنده اویانان حرص شهوت انكیزه مقاومت ایده‌میوب، كندیسنی قاپمش؛ وآزادلیلرندن برینه جاریه‌سی اولدیغنی دعوی ایتدیره‌رك، كندیسنه تسلیم ایتمك اوزره ایكن، پدری قوشوب، قیزینی قوللندن طوته‌رق برطرفه چكمش؛ والنه كچن برقصاب بچاغنی یوركنه صاپلایوب، اتلاف ایتمكله عاروذلتدن قورتارمش ایدی. میلاددن ٤٤٩ سنه اول جریان ایدن بو وقعه خلقك هیجان وقیامنی واون كشیلك هیئت حكومت اصولنك لغونی انتاج ایتمشدی. آوروپا مشاهیر شعراسی بو فاجعه‌یی دفعاتله سلك نظمه چكمشلردر.

ویرجینیه { (Virginie) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك شرق جهتنده بیوك برخطه اولوب، ویرجینیه وغربی ویرجینیه اسملریله ایكی جمهوریت صورتنده اداره اولنیور. برنجیسی شرقاً بحر محیط آطلاسی ایله، شمالاً ماریلاند، غرب شمالی طرفندن غربی ویرجینیه وكنتوكی، جنوباً دخی تنسه وشمالی قارولینه ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠٩٩٤٠ مربع كیلومتره اولوب، ١٦٥٥٩٨٠ اهالی ایله مسكوندر. قسم غربیسنده آلغانی سلسلهٔ جبالی ایكی اوچ صره اوله‌رق ممتد اولمغله، اوجه‌ق طاغلق وبوكسك وقسم شرقیسی اووه‌لق وآلچقدر. جبال مذكوره‌دن برچوق انهار اینوب، آتلانتیق دكیزینه دوكیلور، كه بونلرك باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق: حدودی آیران پوتوماق، جنوبدن شماله آقه‌رق بوكا دوكیلن شناندوآ، اونك جنوبنده اوزون برخلیج تشكیل ایدن راپا هانوق، كذلك برخلیج تشكیل ایدن یورق، آپوموتاقس، ناتاوای، مهرین واستاونوندر. صوك اوچنك منصبلری بو جمهوریتك خارجنده‌در. جنوب جهتنده حدودی آلغانی سلسله‌سی كچه‌رك، اوبرماتله‌یه دخی ایتمكله، او طرفدن (هولستون) نهری مكسیقه كورفزینه دوكیلن انهاره قاریشمق اوزره، جنوب غربی‌یه طوغری آقار. هواسی مرتفع یرلرده سرین وآلچق جهتلرنده صیجاق اولوب، عمومیت اوزره اعتدالسز وسریع التحولدر. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره، پاموق، توتون وسائر محصولاتیله واسع اورمانلری وآلتون، دمیر، قورشون، باقیر وسائر معدنلری واردر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. صنایعی پك ایلری اولوب، منسوجات مختلفه ایله اسلحه، ماكینه انواعی، شكر، كهرچله، طوز، باروت وسائره فابریقه وتصفیه خانه‌لری ودوكمخانه‌لری چوقدر. تجارتی پك ایشلكدر. مركزی (ریچموند) شهریدر.

ویرجینیه { غربی — (Virginie Occidentale) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌یی تركیب ایدن جماهیرك بری اولوب، ویرجینیه خطه‌سنك غرب شمالی قسمندن عبارت وآلغانی سلسلهٔ جبالنك غربنده واقعدر. شمالاً ماریلاند وپانسیلوانیه، غرباً اوهیو، جنوب غربی طرفندن كنتوكی، جنوب شرقی جهتندن وشرقاً دخی ویرجینیه جمهوریتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٤١٨٠ مربع كیلومتره اولوب، ٧٦٢٧٩٤ اهالی ایله مسكوندر.

قسم شرقيسي مذكور سلسلهٔ جبالك اتكلرندن واقسام سائرهسي واسع اووهلردن عبارتدر. (اوهيو) نهر عظيمي حدود غربيهسني تفريق ايدوب، جبال مذكورهدن اينن بتون مياه جاريهسني جمع ايدر. يالكز اك شمالده آقان (يوغروكن) نهري (اريه) كولنه دوكلك اوزره، شمالهٔ طوغري آقار. ديكر-لرينك باشليجهلري: ليتله قاناوقه، الك، قاناوقه، كوياندوته‌در. هواسي عموميت اوزره سريع التحول وحرارت وبرودتي زيادهاولوب، مع هذا صاغلامدر. طوپراغي پك منبت اولوب، ذخيره، پاموق وسائر محصولاتي چوقدر، و اهاليسي چوقالدقجه، ثروت ومعموريتي ترقي ايتمكده‌در. اورمانلريله معادني وحيوانات اهليهسيده چوقدر. مركزي (ويلينغ) شهريدر.

ويزو (Viseu) پورتكيزك بيراخطه سنده وقو بميره‌نك ٨٠ كيلومتره شمال شرقيسنده ايالت مركزي برقصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهاليسي و ايلولده قوريلور بيوك پنايري واردر.
— ويزو ايالتنك مساحهٔ سطحيهسي ٤٩٧٣ مربع كيلومتره واهاليسي ٣٧١ ٥٧٣ كشيدر.

ويزو (Viso) آلپ سلسلهٔ جبالنك فرانسه ايله ايتاليا آرهسنده واقع برطاغي اولوب، ٣٨٤٠ متره ارتفاعي واردر. (پو) ايرماغي اورادن نبعان ايدر.

ويزه ادرنه ولايتنك قرق كليسا سنجاغنده وقرق كليسانك ٥٢ كيلومتره شرق جنوبيسنده اولهرق استرانجه طاغنك غرب جنوبي اتكنده قضا مركزي برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهاليسي، ٣ جامعي، ٢ تكيهسي وبرقاچ دكان وخان وسائرهسي واردر.

— ويزه قضاسي سنجاغك منتهاي شرق جنوبيسنده اولوب، شرق شمالي طرفندن مديه، شمالاً طرنوه، غرباً نفس قرق كليسا ولوله بورغوس قضالريله، جنوباً تكفور طاغي، شرقاً دخي چتالجه سنجاقلريله محدوددر. حاصبوغه، اورنجك، سراي ويكيجه اسملريله ٤ ناحيه و ٤٦ قريه‌يي حاوي اولوب، ٢٣ ٩٨٦ اهالي ايله مسكوندر، كه بونلرك ١٠ ٩٢٣ ي اسلام، ١١ ٩٧٢ سي روم، ١٠٣٧ سي بلغار و ١٥٤ ي چنكانه‌در. اراضيسي منبت اولوب، نصفندن زيادهسي مزروعدر. محصولاتي حبوبات متنوعه ايله سبزه وميوه انواعندن عبارتدر. داخل قضاده ٤٨ جامع، ١٦ ذكور و ٦ اناث مكتبي، ١٨٤ دكان ومغازه، ٢٨ خان، ٢ حمام، ٣١ فرون، ٤٢ دكرمن، ٥ شياق دولابي، ٦ تخته بچقيسي و ١ ياغخانه موجوددر.

ويزيغوت (Visigoths) يعني «غربي غوتلر» غوت قومنك برشعبه-سي اولوب، قوم مذكور سارماتيه‌ده ساكن ايكن، بونلردنبيرك غرب جهتنده اقامت ايدرلردي. هونلرك تجاوزندن قورقه‌رق، ٣٧٦ تاريخ ميلاديسنده روم ايمپراطورينك مساعدهسيله طونه‌نك صاغ طرفنه كچوب يرلشمشلرسه‌ده، بعده ايمپراطورك سوزنده طورمديغني ادعا ايله، فريتيكرن و آلاويوسك قوماندهسيله تراكيه‌يه تجاوز ايده‌رك، ادرنه‌ده روم عسكرينه غلبه چالمغله، قسطنطينيه‌نك طيش محلاتني استيلا و يغما ايتمشلردي. بعده تئودوسيوس طرفندن طونه‌يه طوغري پوسكوردلمش ايسه‌ده، اوندن صكره يكيدن تراكيه وماكدونيه وايليريه‌يه تجاوزله يغما كرلكه قويلمش؛ و ٤١٠ تاريخنده آلاريقك قوماندهسيله ايتاليايه كچوب، رومايي ضبط ويغما ايتمشلردي. ايمپراطور (هونوريوس) ايله عقد ايتد-كلري معاهده اقتضاسنجه، آلاريقك خلفي (آتاولف)ك قوماندهسيله ٤١٢ ده غاليانك جنوب جهتنه انتقال ايده‌رك، لوآره مجراسيله پيرنه جبالي آره‌لرنده يرلشمشلري. اووقت (تولوزه) مركزلري ايدي. ٤١٥ ده اوراده حكمدارلري اولان (واليا) نك قوماندهسيله اسپانيه‌يه كچوب، مملكت مذكوره‌نك قسم شمالي ووسطيسني ضبط ايله، (تولده) يي مركز اتخاذ ايتمش؛ وكيتدكجه توسيع ممالكه باشلا-مشلردي. فرانسه‌ده‌كي ملكلريني متعاقباً غائب ايتمشلرسه‌ده، اسپانيه‌ده فتوحات اسلاميه‌يه قدر حكم سورمشلر؛ و ٧١١ ده اخيرلري اولان رودريق مغلوب ومقتول اولمغله، اسپانيه اهل اسلام الينه كچوب، ويزيغوتلردن يالكز (آستوريه) طاغلرنده بركوچك ويزيغوت حكومتي قالمش ايدي. وقتيله خرستيانلغي قبول ايدوب، آريوسك مذهبنه تابع اولمشلردي. بعض قوانين ونظامات حكيمانه‌لري

واردى. قالان افرادلرى اسپانیوللرله قاريشوب، جنسيتلرى محواولمشدر.

ويسبادن { (Wiesbaden) پروسيه‌نك (هسه ناسو) ايالتنده ومايْنسه‌نك ۹ كيلو مترهِ شمال غربيسنده سنجاق مركزى برشهراولوب، ۷۴۱۲۲ اهاليسى، ايكى قلعه‌سى، اسكى دوقه‌لره مخصوص سرايى، كتبخانه‌سى، رياضيه وصنايع نفيسه‌يه مخصوص مكتبى، متعدد مطبعه‌لرى، چوقلاته، مهرمومى، اثاث بيتيه وسائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، قاپليجه‌لرى، اطرافنده كوزل مواقعى وآثار عتيقه‌سى واردر.

ويستوله { (Vistule) آوروپاى وسطى ايرماقلرندن اولوب، آوستريانك سيلزيه خطه‌سنده (اسقالچه) طاغندن نبعانله، شماله بعده غرب شمالى يه صكره ينه شماله طوغرى آقه‌رق، غاليچيه ولهستان وپروسيه‌يى شق ايله، بالطق دكيزينك دانچيغ كورفزينه دوكيلور. تابعلرى چوق اولوب، غاليچيه‌ده صاغدن (سان)، لهستانده صولدن (بيليقه) وصاغدن (ويپرز) و(بوغ) ايله اوكا تابع (ناروه) و(وكره)، پروسيه‌ده دخى صولدن (براهه) نهرلرينى آلير؛ وبرقاچ جدول واسطه‌سيله دنيپر، نيمن و(اودر) ايرماقلريله اختلاط ايدر. مجراسى ۱۱۰۰ كيلومتره اوزوندر. منصبنده اوچ قوله آيريلوب، برى دانچيغ شهرى ايچندن كچر.

ويسدلو { (Visdelou) فرانسه مشاهير سياحيننَدن برجزويت پاپاسى اولوب، ۱۷۰۶ تاريخندن اعتباراً چينده ايتديكى سياحتله و٤ جلد اوزره نشر ايتديكى تاتارستان تاريخيله شهرت بولمشدر.

ويسقونسن { (Wisconsin) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك جماهير شماليه‌سندن اولوب، شمالاً ميشيغان جمهوريتيله وسوپريوركوليله، غرباً مينزوته وپووه، جنوباً ايلينوآ جمهوريتلريله، شرقاً دخى ميشيغان كوليله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۱٤۵۱٤۰ مربع كيلومتره واهاليسى ۱۶۸۶۸۸۰ كشيدر. اراضيسى دوزاولوب، ميسيسيپى ايرماغى حدود غربيه‌سنى آيريور، و(ويسقونسن) ايله (قليپوه) و(روق) نهرلرى شمال شرقيدن جنوب غربى‌يه طوغرى آقه‌رق مذكور ايرماغه دوكيلورلر. (وولف‌ريور) نهرى ايسه شمال شرقى جهتندن آقوب، اوجهتده ميشيغان كولنك (غرين‌بى) يعنى «يشيل خليج» قوينه دوكيلور. حدود شماليه وشرقيه‌سنده‌كى واسع كوللردن بشقه داخلنده دخى كرك انهارينك مجرالرنده وكرك آيريجه برچوق كوچك كوللرى واردر. هواسى افراط وتفريطلى اولوب، كرك حرارت وكرك برودتى زياده‌در. بوايسه محصولاتنك كثرت وتنوعنه سبب اولوب، طوپراغى دخى منبت اولمغله، بغداى، آرپه، پرنج، شكرقامشى وسائره حاصل اولور. قورشون وباقير معدنلرى چوقدر. ۱۸۳۶ده ايالت صورتنده اداره اولنمغه باشلايوب، ۱۸٤۷ده جماهير صره‌سنه ادخال اولنمشدر. هيئت اعيان ومبعوثانى و۲سنه مدتله انتخاب اولنور رئيسى يعنى واليسى واردر.

ويسمار { (Wismar) آلمانيه‌نك مكلمبورغ اشورين بيوك دوقه‌لغنده واشو رينك ٤٠ كيلومتره شمالنده اوله‌رق بالطق دكيزى ساحلنده برقصبه اولوب، ۱٤۵۰۰ اهاليسى، ايشلك تجارت بحريه‌سى وسفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى واردر.

ويسو { شماليده بلغار مملكتنك اوچ آى اوته‌سنده برمملكت اولوب، اوراده يازين برخيلى وقت كيجه و قيشين كوندوز اولمديغنى ياقوت حموى بيان ايديور. بوتعريفه كوره قطب شمالى دائره‌سنده‌كى ممالكدن اوله‌جغى آكلاشيليور. سه‌ده، نره‌سى اولديغى معلوم اوله‌مدى.

ويسى { (اويس افندى بن محمد) مشاهير شعرا و ادباء عثمانيه‌دن اولوب، الاشهرلى برقاضينك اوغلى وشاعر (مقالى) نك همشيره زاده‌سى ايدى. طريق قضايه سالك اولوب، بدى‌دفعه اسكوب قاضيلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۰۳۷ ده اوراده حاكم ايكن، ۶۸ ياشنده اولديغى حالده، اوراده وفات ايدوب، اسكوبده مدفون اولمغله، اكثر ارباب تذكره طرفندن اسكوبلى ديه قيداولنمشدر. انشاسى شعرندن‌دها مقبول ومشهور اولوب، آنجق اصطلاحات عربيه وفارسيه ايله طمطراق الفاظه چوق رعايت ايتديكندن، آثار منشيانه‌سى كوچ‌آكاه آكلاشيلير. «درة التاج فى سيرة صاحب المعراج» عنوانيله بركتاب

سیری واردر، که « سیرویسی » دینمکله معروفدر. « واقعه نامه » عنوانیله ضمناً احوال زمانه‌یی منقد براثری، مسوده حالنده قالمش بر « فتوح مصر » ی ومرتب دیوان اشعاریله مجموعهٔ منشآتی واردر. « سیر » ی مطبوعدر. هجویاتی دخی چوقدر. علم لغتده وقوفی اولوب، صاحب « قاموس » ك جوهری‌یه اولان تعریضاتنه جواب طرزنده بر رساله‌سی ونوادر لغات عربیه حقنده دیگر براثری دخی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

زلال نظم راحت بخشمه آلدانمسون دشمن
مذاق جاننه تلخاب شروشور اولور برگون

— فرس شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری سلطان حسین بایقرا زماننده خراسانده، و دیگری همایون شاه زماننده هندستانده یاشامشدر.

ویسیغوت [« ویزیغوت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ویشنو (Vichnou) هندولرك، بری خلق وایجاد، بری محافظه، بری ده افنا واتلاف ایتمك قوتلرندن عبارت اولمق اوزره، اعتقاد ایتدکلری اقانیم ثلثه‌نك بری اولوب، محافظه قوتندن کنایه زعم اولونوردی. طقوز دفعه انسان وحیوان صورتنه تمثل ایتمش اولدیغنه، وآخر زمانده براونجی دفعه تمثل ایده‌جکنه اینانیرلر. مشهور (رامایانه) منظومه‌سی بو تمثلارك بر حکایه‌سنی و (هاربوانسه) منظومه‌سی جمله‌سنی مصوردر. اقانیم ثلثه‌نك دیگر ایکیسی (براهما) و (سیوا) در.

ویشی (Vichy) فرانسه‌نك آلیه ایالتنده وپالیسه‌نك ٢١ کیلو متره جنوب غربیسنده اوله‌رق آلیه نهرینك صاغ کنارنده برقصبه اولوب، ٦٢٥٦ اهالیسی، مشهور میاه معدنیه‌سی، پك مکمل بانیه‌لری وگوزل روضه‌سیله تفرجگاهلری واردر. بانیه موسمنده صنوف منتخبه دن پك چوق خلق طوپلانیر.

ویغان (Wigan) انکلتره‌نك لانقاستره ایالتنده ومانچسترك ٢٦ کیلومتره شمال غربیسنده برشهر اولوب، ٥٥٠١٣ اهالیسی، فنون مکتبی، کمور معدنی وبعض فابریقه‌لری واردر.

ویغت (Wight) مانشه دکیزنده انکلیز ساحلندن ٣ کیلومتره‌لك بربوغازله آیرلمش برآطه اولوب، سوتامپتون ایالتنه ملحقدر. بویی ٣٥ واکی ٢٠ کیلومتره اولوب، ٣٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. هواسی معتدل و طوپراغی منبت اولوب، ذخیره محصولاتی، گوزل چایرلری وکلیتلی حیوانات اهلیه‌سی واردر.

ویق (Wick) اسقوچیه‌نك ساحل شرقیسنده وادیمبورغك ٣٥٠ کیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك منصبنده (کتنس) ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی، ایکی لیمانی وکلیتلی طرخون بالیغی صیدی واردر.

ویقتور (Victor) بو اسمله درت پاپا گلمشدر: برنجیسی ١٩٣ دن ٢٠٢ تاریخنه دك پاپالق ایدوب، حضرت عیسی (علیه السلام) ك حاشا الوهیت صفتنی انکار ایدن بیزانسلی تئودوری کلیسادن طرد ایتمش؛ وپاسقالیه‌نك گونی تعیین ایلمشدر. (سپتیم سور) زماننده قتل اولنوب، اعزه صره‌سنه گچیرلمکله، تموزك ٢٨ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ١٠٥٥ دن ١٠٥٧ تاریخنه دك پاپالق ایتمشدر. — اوچنجیسی ١٠٨٦ دن ١٠٨٧ یه قدر پاپالق ایدوب، آفریقا اهل اسلامنه قارشی بر اهل صلیب سفری اعلان، وایمپراطور دردنجی هنری‌یی کلیسادن طرد ایتمشیدی. — دردنجیسی ١١٥٩ ده برفرقه طرفندن انتخاب اولنه‌رق، فرقهٔ مخالفین طرفندن انتخاب اولنان آلکساندر ایله اوغراشمش، ونهایت ١١٦٢ ده غالب گلمش ایسه‌ده، اوصره‌ده وفات ایتمشدر.

ویقتور آمده (Victor - Amédée) بو اسمله ساووا و ساردنیه‌ده اوچ کشی حکومت سورمشدر :

برنجیسی برنجی شارل امانوئلك اوغلی اولوب، ١٦٣٠ ده ١٣ یاشنده ساووا دوقه‌سی اولمش؛ وقاینی بولنان فرانسه قرالی اون اوچنجی شارل ایله برقاچ دفعه حرب ایدوب، غالب گلمش؛ وبعده آوستریایه قارشی ایتالیایه سوق اولنان فرانسز عسکرینك سرداری اولوب، ١٦٣٧ ده بر غالبیت عقیبنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ١٦٧٥ ده پدری ایکنجی شارل امانوئله خلف اوله‌رق، والده‌سنك وصایتیله،

ساوو آدوقه‌سی اولمش؛ و فرانسه قرالی اون دردنجی
لوینك یكنی اورلیانه‌لی آنه‌یی تزوج ایتمش ایسه‌ده،
اوصره‌ده وقوع بولان محاربات و مناقشاتده اكثریا
آوستریانك طرفنی التزام ایتمش ایدی . ١٧٠٣
و ١٧٠٦ ده‌كی محاربه‌لرده اكثر ممالكنی غائب
ایدوب ، جنوه‌یه چكلمش ایسه‌ده ، ١٧٩٣ ده
(اوترخت) معاهده‌سی غائب ایتدیكی ممالكی كندیسنه
اعاده ایتمكله برابر ، سیچلیه‌یی و میلانه‌نك برقسمنی
دخی ویرمشیدی . اووقت قرال عنوانی آلمش ؛
و ١٧٢٠ ده سیچلیه‌یی آوستریایه ویره‌رك ، مقابلنده
ساردنیه‌یی آلمغله ، ساردنیه قرالی دینلمكه باشلا-
مشیدی. ١٧٣٠ ده فراغت ایدوب ، ایكی سنه
صكره (مونتقالیری) قلعه‌سنده وفات ایتمشدر .
قیزی (آدلاییده) بورغونیه دوقه‌سنه وارمش
اولمغله ، فرانسه قرالی اون بشنجی لوینك والده‌سی
اولمشدر .

— اوچنجیسی ١٧٧٣ ده پدری اوچنجی
شارل امانوئله خلف اوله‌رق ساردنیه قرالی اولمش؛
و برچوق اصلاحات ملكیه و عسكریه اجرا ایدوب ،
تورینو دارالفنوننی دخی تأسیس ایتمشیدی . فرانسه
اختلال كبیرنده فرانسز مهاجرلرینی قبول ، وجمهو-
ریتك سفیرینی رد ایدوب ، بعده ایتالیا محاربه‌سی
آچیلدقده ، ١٧٩٦ ده بوناپارت طرفندن مغلوب
اولوب ، قره‌ده‌كی ممالكندن فراغتنی مصدق اولان
تورینو معاهده‌سنی امضایه مجبور اولمش ؛ و بش
آی صكره وفات ایتمشدر .

ویقتور امانوئل { (Victor.Emanuel) { بو اسمله ساردنیه و ایتالیا
قراللرندن ایكی كشی كلمشدر :

برنجیسی ایكنجی ویقتور آمه‌ده‌نك ایكنجی اوغلی
اولوب ، ١٨٠٢ ده فراغت ایدن بیوك برادری
دردنجی شارل امانوئلك یرینه ساردنیه قرالی
اولمش؛ و ساووآ ایله پیامونته اووقت فرانسزلرك
ضبطنده اولمغله ، یالكز ساردنیه جزیره‌سنده حكم
سورمكه باشلامش ایسه‌ده ، ١٨١٤ ده ممالك
مذكوره كندیسنه اعاده اولنمغله برابر ، ١٨١٥ ده
جنوه و دیكر بعض یرلر دخی ویرلمش ایدی .

— ایكنجیسی پیامونته قرالی شارل آلبرتك
اوغلی اولوب ، ١٨٢٠ ده طوغمش ؛ و ١٨٤٩ ده
آوستریایه قارشی اولان محاربه‌ده پدرینك معیتنده
بولنمغله ، نوواره جنكنده فوق العاده جسارت
كوستردیكندن ، محاربه‌نك عقبنده پدری فراغت ایدوب ،
صندالیٔ حكومتی كندیسنه ترك ایتمشیدی . رئیس وكلاسی
بولنان قونت (قاوور)ك معاونتیله رؤسای روحانیه‌یه
قارشی دولتك حقوقنی مدافعه ، و مكاتبی بونلرك
ید انحصارندن تخلیص ایتمشدی . ١٨٥٥ ده
روسیه‌یه قارشی اولان اتفاق دولی‌یه داخل اولوب ،
قریم محاربه‌سنه عسكر كوندرمش؛ و قیزی قلوتیلده‌یی
پرنس ناپولیونه تزویج ایده‌رك ، فرانسه ایله اولان
مناسباتنی تقویه ایتمكله ، آوستریایه قارشی اولان
محاربانده فرانسه‌نك مظاهرتنه مظهر اولوب ،
١٨٥٩ ده لومباردیه‌یی و بعده طوسقانه ، پارمه ،
مودنه و رومانیه‌یی اخذ و الحاق ایده‌رك ، بونلره مقابل
فرانسه‌یه نیسه ایله ساووآیی ترك ایتمش ایدی .
غاریبالدینك سیچلیه‌یه و ایتالیای جنوبی‌یه اولان
سفرلرینی ابتدا خفیاً و بعده آچیقدن تقویه ایده‌رك ،
ممالك مذكوره‌نك و روما شهریله جوارلرندن بشقه
پاپالق ممالكنك اهالیسنی جلب ایتمكله ، بونلرك آراء
عمومیه‌سنه مراجعت اولندقده ، جمله‌سی لهنده بولند-
قلرندن ، ١٨٦٠ ده ایتالیانك اتحادی و كندیسنك
ایتالیا قراللغی اعلان اولنه‌رق ، فلورانسه‌یی پایتخت
اتخاذ ایتمشیدی . ١٨٦٦ ده پروسیه ایله بالاتفاق
آوستریایه اعلان حرب ایدوب ، براً و بحراً مغلوب
اولمغله برابر ، وندیك خطه‌سی دخی ممالكنه الحاق
ایتمشدر . ١٨٧٠ ده ، اووقته‌دك غاریبالدی طائفه-
سنه قارشی پاپایی مدافعه ایدن اوچنجی ناپولیونك
مغلوبیتی فرصتنی قاچیرمیه‌رق ، رومایه دخول ایله ،
شهر مذكوری پایتخت اتخاذ ایتمش؛ و پاپا واتیقانده
قپانمشدر . بو وجهله بتون ایتالیانلرك منویٔ
ضمیرنجه ایتالیانك اتحادینی وجوده كتیروب ، كمال
عدالت و سربستی ایله و پیامونته‌ده‌كی سربست قانون
اساسی ایله اداره‌ٔ مملكت ایتمكله ، كافهٔ تبعه‌سنك
محبتنی قزانمشدی . ١٨٧٨ ده وفات ایدوب ،

اليوم حكم سورمكده اولان بيوك اوغلى برنجى اومبرت خلفى اولمشدر .

ويقتور هوغو { [« هوغو » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

ويقتوريه { (Victoria) انكلتره مستملكاتندن آوستراليه‌نك منتهاى جنوب شرقيسندن عبارت برمستعمره اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك اك معمور واك مسكون بريدر. شمال شرقى جهتندن يكى جنوبى والس، غرباً جنوبى آوستراليه مستعمره‌لريله، جنوباً وجنوب شرقى طرفندن دخى بحر محيط كبيرله وتاسمانيه‌يى آيران (باس) بوغازيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٢٩٠٧٨ مربع كيلو متره و اهاليسى ١١٧٩٩٠٤ كشيدر، كه هر مربع كيلو متره باشنه ٥ كشى دوشيور . ٣٤° ايله ٣٩° عرض جنوبى و ١٤١° ايله ١٥٠° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، حدود شماليه‌سنك قسم اعظمى (مورى) ايرماغنك مجراسندن وحدود غربيه‌سى برخط مستقيم موهومدن عبارتدر. حدود شرقيسنده (مونيون رانجه) اسميله برسلسلهٔ جبال جنوبدن شماله طوغرى ممتد اولوب، ذروه‌لرى ٢٢٤٠ متره‌يه قدر يوكسليلر . اورادن (ديويدينغ رانجه) اسميله ديكر برسلسله آيريلوب، غربه طوغرى اوزانه‌رق ، مملكتى اورته‌سندن يارار ، وذروه‌لرى ٢٠٥٧ و ١٨٦٠ و ١٧٤٣ متره‌يه قدر چيقار. غرب جهتنده دخى (ويليام) طاغى بولنوب، ١٦٧٧ متره ارتفاعى واردر. بوطاغلرك جنوبى اتكلرى ساحله وشمالى اتكلريده مذكور (مورى) واديسنه طوغرى ممتد اولوب، بووجهله ايكى مائله‌سى واردر. وهرايكى طرفدن برچوق انهار آقار. مذكور (مونيون رانجه) نك شرق طرفنده يكى جنوبى والسدن كلن (استووى) ايرماغى جريان ايدر. بونك غرب جهتنده (ديويدينغ) سلسلهٔ جبالندن دكيزه اينن انهارك اك بيوكلرى يان يانه دوكيلن (ميچل) ايله (ساله) اولوب، منتهاى غربنده‌ده (غلنلغ) نهرى آقيور. بونك مجرا- سندن باشلايه‌رق صنعى برجدول برطرفدن ملبورن كورفزينه وبرطرفدن آدلا ييده‌يه قدر تمديد اولنمش، وسفائنك اوسواحلك مخاطراتنه معروض اولمقسزين سيرينى تسهيل ايتمشدر . هواسى معتدل وپك لطيف اولوب ، اورانك يازى اولان كانونلرده وسطى درجه‌سى ٢٠ وحزيران وتموزده ١٠ در. ياغمورلرى چوق اولوب، هوا وكثرت مياهجه بتون آوستراليه‌نك اك كوزل بريدر. آوروپا محصولاتنك اكثريله ممالك حاره وجنوبيه‌يه مخصوص نباتاتك برطاقى يتيشديكى كبى، مرعالرى دخى فوق العاده اولوب، كليتلى قيون يتيشير، وبياغيلرى پك يموشاق واينجه‌در. آلتون معدنلرينك كثرتيله دخى مشهور اولوب ، بتون آوستراليه‌ده چيقان آلتونك ثلثاننده زياده‌سى بومستعمره‌ده چيقار. مستعمره‌نك مركزى ساحل جنوبيده بربيوك قويك ايچنده واقع (ملبورن) شهريدر. اورادن باشلايه‌رق، شمال وغرب وشرقه طوغرى برقاچ دمير يول خطى امتداد وتشعب ايديور. بومستعمره آوستراليه‌نك اك اول اعمار اولنان برى اولوب، ابتدا يكى جنوبى والسه تابع ايكن، ١٨٥١ ده بالتفريق، آيريجه برحكومت تشكيل ايتمش؛ وانكلتره قراليچه‌سنك اسميله تسميه اولنوب، او وقتدن پك زياده ترقى ايتمكه باشلامشدر . [« آوستراليه » ماده‌سنده مراجعت بيوريله .]

ويقتوريه { (Victoria) چينك انكلتره‌يه تابع (هونغ قونغ) جزيره‌سنك ساحل شماليسنده بوآطه‌نك وچينده‌كى بتون انكليز مستملكاتنك مركزى برشهر اولوب ، ١٠٠٠٠ ى آوروپالى اولمق اوزره، ١٢٠٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر.

ويقتوريه ارضى { (Terre Victoria) قطب جنوبيده ٧٠° ايله ٧٩° عرض جنوبى و ١٦٣° ايله ١٧٠° طول شرقى آره‌لرنده ممتد برير اولوب ، قار وبوزلرله مستور ، و برچوق يانار طاغلرى حاويدر، كه اك يوكسلرى ٣٧٨١ متره ارتفاعى اولان (اربوس) بركانيدر.

ويقتوريه نيانزا { (Victoria Nyanza) آفريقانك اك بيوك كولى اولوب، ٠° ٢٠′ عرض شمالى ايله ٣° عرض جنوبى و ٢٩° ٢٠′ ايله ٣٢° ٣٥′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. نصف جنوبيسنك سواحلى بوندن مقدم زنكبار حاكميتى اراضيسندن اولوب، اليوم قسم جنوبيسى « شرقى آلمان آفريقاسى » وقسم شماليسى دخى « شرقى انكليز آفريقاسى » نامنى حائزدر . آنجق بواسملر يالكز خريطه‌لرده كوريلوب، حقيقتده كولك اطرافى كيمسه‌يه تابع اولميان اقوام زنجيه ايله مسكوندر. نيل ايرماغى بوكولك ساحل شماليسندن چيقمغله، بوجهتجه خديويت

مصره‌نك سودان ممالكى يوكوله تقرب ايتمكده‌در. مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٣٣١٠ مربع كيلومتره اولوب، سطحى حذاى بحردن ١٢٠٠ متره يوكسكدر. شمال غربى جهتنده (آره) وجنوب شرقى طرفنده (اوكروه) اسملريله ايكى بيوك وسواحلى قربنده برخيلى كوچك آطه‌لرى واردر. جوارلرى اهاليسى عندنده اسمى (كروه) اولوب، ١٨٦٢ ده اسپكه وغرانت و ١٨٧٧ ده استانلى طرفندن كشف ودور اولنمغله، بونلر طرفندن انكلتره قراليچه‌سنك اسميله تسميه اولنمشدر.

ويق‌دوزونه (Vic d'Ozona) اسپانيه‌نك بارسلونه ايالتنده وبارسلونه‌نك ٦٢ كيلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهاليسى وجوارنده باقر وكوكورد معدنلريله كوزل بلور وسائر ذى‌قيمت طاشلرى واردر.

ويقسبورغ (Vicksburg) ممالك مجتمعه‌نك ميسيسيپى جمهوريتنده وجاقسونك ٧٠ كيلومتره غربنده اوله‌رق ميسيسيپى نهرى اوزرنده برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى وبك ايشلك پاموق وسائره تجارتى واردر.

ويقو (Vico) ايتاليا مشاهير علماسندن اولوب، تاريخ حقنده كندينه مخصوص برفلسفه‌سى ونوع بشرك احوال تاريخيه‌سى حقنده بعض كشفياتى واردر. ١٦٦٨ ده ناپوليده طوغوب، ١٧٤٤ ده وفات ايتمشدر. ناپولى دارالفنوننده ٤٠ سنه تاريخ معلمكى ايدوب، مجهول وفقير برحالده ياشامش؛ ووفاتندن چوق صكره قدرى اكلاشيلوب، آثارى جمع ونشر اولنمشدر.

ويلفرانشه (Villefranche) فرانسه‌ده بو اسمله برقاچ قصبه اولوب، الك بيوكلرى (رونه) ايالتنده وليونك ٢٩ كيلومتره شمالنده اولانيله (آويرون) ايالتنده (روده)نك ٢٧ كيلومتره غربنده بولنانيدر. ايكيسى ده قضا مركزى اولوب، برنجيسنك ١١٨٨٩ وايكنجيسنك ٩٦٤٣ اهاليسى واردر.

ويلمينغتون (Wilmington) ممالك مجتمعه‌نك (دلاوار) جمهوريتنده وفيلادلفيانك ٥٠ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق دلاوار نهرينك منصبنده وصاغ كنارنده برشهر اولوب، ٦١٤٣١ اهاليسى وعموم ممالك مجتمعه‌يه عائد ترسانه‌سى واردر.

ويلنا (Vilna) روسيه‌نك ليتوآنيه خطه‌سنده وپترسبورغك ٩٢٧ كيلومتره جنوب غربيسنده و(ويليا) نهرى اوزرنده ايالت مركزى برشهر اولوب، ١٠٩٣٦٣ اهاليسى، دارالفنونى، طب وفن جراحى، فنون بحريه، عقائد، فنون طبيعيه، تشريح مكتبلرى، دارالمعلمين، كتبخانه‌سى، نباتات باغچه‌سى، رصدخانه‌سى، موزه‌سى، متعدد كليسالر يله سائر ابنيهٔ مصنعه‌سى وبك ايشلك تجارتى واردر.

— ويلنا ايالتى شمالاً ويتبسك وقوونو، غرباً سووالكى، جنوباً غرودنو ومينسك، شرقاً ينه مينسك وويتبسك ايالتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٢٥٣٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٣٧٣٤١٦ كشيدر. اراضيسى دوز وآلچق اولوب، كوللريله بتاقلقلرى چوقدر. (نيمن) ايرماغى حدود غربيه‌سنى آيروب، بوكا تابع (ويليا) نهرى ايالتى شرقدن غربه شق، واكثر مياه جاريه‌سنى اخذايدر. هواسى صغوق، رطوبتلى وسيسلى ايسه ده، طوپراغى اولدقجه منبت اولوب، ذخيره، كتن، شربنجى اوتى وسائر محصولاتى وواسع اورمانلرى واردر.

ويلهلم (Wilhelm, Guillaume) پروسيه قراللغنه آلمانيه ايمپراطورلغى ضم والحاق ايدن اسبق ايمپراطور اولوب، اوچنجى فردريق ويلهلمك ايكنجى اوغليدر. ١٧٩٧ ده طوغوب، بك كنج ايكن خدمت عسكريه‌يه كيرمش؛ وپومرانيه وربن ايالتلرى واليلكى كبى بعض ملكيه مأموريتلرنده ده بولنمشدى. بيوك برادرى دردنجى فردريق ويلهلمك زماننده ظهور ايدن ١٨٤٨ وقوعاتنده، حكومت مطلقه طرفدارلغنده‌كى شهرتندن طولايى، پروسيه‌يى ترك ايله، برمدت انكلتره‌ده اقامته مجبور اولمش؛ ووطننه عودتنده مبعوث انتخاب اولنمش ايسه ده، مجلس مبعوثانه اصلا كيرمه‌مش ايدى. برادرى خسته‌لنديكندن، ١٨٥٧ ده وكيل نصب اولنه‌رق، ١٨٦١ ده، برادرينك بلا ولد وفاتى اوزرينه، پروسيه قراللغى تختنه چيقمش؛ وقوهٔ بريه وبحريه‌نك تزييد وتنسيقى مقصديله تخصيصات عسكريه‌نك تكثيرى مسئله‌سنى درميان ايدوب، مجلس مبعوثانله وهيئت وكلانك سربستى طرفدارلريله برخيلى اوغراشدقدن صكره، ١٨٦٢ ده پارس سفيرى بولنان موسيو

دوبيسمارق باش وكالته نصبله ، بونك مهارت
واقتداريله كافهٔ موانعه غلبه چالوب، اركان حربيه
رياستنه نصب ايتديكى موسيو مولتكه نك دخى امداديله
عسكرينى آرزوسى وجهله تنسيق ايتمش؛ وآوستريايه
امدادايدوب، آلمانيا حكوماتنه اولان حاكميت وحمايه
حقنى دولت مشاراليها ايله مقاسمه ايتدكدن صكره،
آلمانيه نك برچوق مستقل شهرلرينى وكوچك حكو-
متلرينى الحاق، ونهايت شمالى آلمانيه هيئت متفقه سنى
تشكيل ايله، برآلمان عسكرى اتفاق وجوده كتير-
مشيدى . اوچنجى ناپوليون ايله برقاچ دفعه ملاقات
ايدوب، اوجهتجه امين اولدقدن صكره، ايتاليا ايله
بالاتفاق، ١٨٦٦ ده آوستريايه اعلان حرب ايتمش؛
وسادووه مظفريتنه نائل اولمغله، آوستريا دولتنى
آلمانيه حكوماتنه مداخله وحق حمايه دن آيره رق،
آلمانيه يى كندى ايچون حاضرلدقدن صكره، كيزليجه
تداركات حربيه ده و آلمانيه حكوماتيله مذاكراتده
بولنه رق، آلمانيه اتحادينى حاضرلامش؛ و١٨٧٠ده
اوچنجى ناپوليونى اعلان حربه مجبور ايدوب، بتون
آلمانيه عسكريله ونوظهور اسلحهٔ فائقه ايله فرانسه
اوزرينه هجوم ايده رك غالب كلدكده، آلساس ولورنى
ضبط ايتدكله برابر، آلمانيه ايمپراطورلغنى دخى اعلان
ايتمشدر. بوجسيم ايشلرده ويلهلم پرنس بيسمارق
و مارشال مولتكه ايله مشتركا حركت ايدوب،
كنديسنك اقتدارينه اصابت ايدن حصه نك درجهٔ
اهميتى معلوم دكل ايسه ده، هرحالده طوتديغى
مسلكده كى ثبات ومتانتى شايان تقديردر. اوتاريخدن
اعتباراً ويلهلمك مساعيسى تنسيقات عسكريه واستحكا-
مات وسائره يه وآوستريا وروسيه ايله وآزيجه ايتاليا
ايله حسن مناسباتده بولنمغه منعطف اولوب، روسيه
و آوستريا ايمپراطورلريله دفعاتله ملاقات ايتمش؛
وعثمانلى وروس محاربه سنده بيطرف قالمغله برابر،
روسيه يه تمايل كوسترمش ايكن، محاربه دن صكره
دولت عثمانيه يه ميلان كوسترمشدر. ١٨٨٨ ده
٩١ ياشنده وفات ايدوب، اوغلى اوچنجى فردريق خلفى
اولمش؛ واودخى خسته بولنمغله آنجق برقاچ آى حكومت
سوروب، تورونى شمديكى ايمپراطور ايكنجى ويلهلم
حضرتلرى صندالئ ايمپراطورى يه چكمشدر.

ويليام (William, Guillaume) انكلتره-
ده بواسمله ٤ حكمدار كلمشدر:
برنجيسى «پيچ» و«جهانكير» لقبلريله ملقب
اولوب، نورمانديه دوقه سى، «شيطان» روبرتك
ولد غير مشروعيدر. ١٠٢٧ ده طوغوب، پدرى
طرفندن ولد مشروع كبى تربيه اولنمشدى.
٨ ياشنده ايكن پدرى وفات ايدوب، نورمانديه
دوقه لغنه وراثتى ادعاسنده بولنانلرله بر
خيلى وقت اوغراشدقدن صكره، اوراسنى تأمين
ايتمش؛ و١٠٦٦ ده بلا وارث وفات ايدن واقربا-
سندن بولنان انكلتره قرالى (ادوآرد)ك تختنى
وصيتله كنديسنه ترك ايتديكنى ادعا ايده رك، انكلتره يه
عسكر سوق، وغالب كلدكده، اوراننك تختنى ده ضبط
ايتمشدى. موقعنى تأمين ايچون صاقسونيه لى دره
بكارينك املاكنى ضبطله، نورمان زادكانه توزيع،
وبتون مأموريتلره نورماندلرى نصب ايده رك، اهالينك
سلاحلرينى جمع، وويركيلرينى تزييد، وكنديلرينى
فرانسزجه تكلمه اجبار ايتمش ايدى. لوندره اهاليسنه
قارشى شهر مذكورك قلعه سنى ياپديرمشيدى. اسقو-
چيه قرالى مالقولم ايله حرب ايدوب، كنديسنى عرض
اطاعته مجبور ايتمشيدى. بعده نورمانديه يى كنديسندن
فك ايتمك ايستين وفرانسه قرالى برنجى فليپ طرفندن
تقويه اولنان كندى اوغلى روبرت ايله محاربه يه
طوتيشوب، اون بش سنه اوغراشمش؛ ونهايت فرانسه
قرالنه اعلان حرب ايدوب، ١٠٨٧ ده (مانته)
محاصره سنده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسى «قوله» لقبيله ملقب اولوب،
برنجينك اوغليدر. پدرى طرفندن بيوك برادرى
روبرت نورمانديه وكنديسى انكلتره يه وارث حكومت
اتخاذ اولنمش؛ وپدرينك وفاتنده ١٠٨٧ده انكلتره
قرالى اولوب، برادرى بعض كبرانك ياردميله
انكلتره يى دخى ضبطه چاليشمش ايسه ده، مقتدر
اوله ميوب، نهايت اهل صليب محاربه سنه كيتمك
ايچون، صاحب ترجمه دن استقراض ايتديكى
١٠٠٠٠ آلتون مارقه مقابل نورمانديه يى دخى
ترهين ايتدكله، ويليام اوراسنى ده تحت اداره سنه
آلمش؛ وفرانسه قرالى برنجى فيليپك تشويقيله
ظهور ايدن عصيانلرى باصدرمغله اوغراشمشيدى.
مظالميله تبعه سنك نفرتنى قزانوب، نهايت ١١٠٠
تاريخنده آو اثناسنده وفات ايتمشدر.

— اوچنجيسى (اورانژ) پرنسى ايكنجى (ويلهلم
ناسو) ايله انكلتره قرالى برنجى شارلك قيزى (هنريته
ماريه استوآرت) اوغلى اولوب، ١٦٥٠ده (لاهاى)ده

طوغمش ؛ و ١٦٧٢ده فلنك حكومتی ریاستنه انتخاب اولنه‌رق، اون دردنجی لویی ایله محاربه‌ده بولنان فلنك اردوسنه قوماندہ ایتمشیدی. بو محاربه‌لرده ابراز شجاعت و درایت ایدوب، شهرت قزانمغله، قاتی پدری بولنان انكلتره قرالی ایكنجی جاق قتولیك مذهبنه اولان ارتباط و تعصبندن طولایی انكلیزلری كندندن تبرید ایتمش اولدیغندن، ویلیام ١٦٨٨ده برمقدار عسكرله انكلتره ساحلنه چیقنجه، مخالفین كروهی اطرافنی آلمغله، قرال جاق فرانسه‌یه چكلمكه مجبور ایتمش؛ وفلنك ریاستنی‌ده محافظه ایله برابر، انكلتره تختنه اوتورمش ایدی. قاتی پدری فرانسه قرالی اون دردنجی لوییك امدادیله تختنی استردادہ چالیشمش ایسه‌ده، مغلوب اولمش؛ وصاحب ترجه فرانسزلرله برقاچ محاربه‌دن صكره، اون دردنجی لویی‌یی‌دخی كندیسنی تصدیقه مجبور ایتمش ؛ وداخلاً اسایشی تأمین ایتدكدن صكره، ١٧٠٢ده آتندن دوشوب تلف اولمش ؛ وبالدیزی (آنه) خلفی اولمشدی.

— دردنجیسی اوچنجی‌جورجك اوچنجی اوغلی اولوب ، ١٧٦٥ده طوغمش ؛ و بحریه‌ده خدمت ایدوب، آمیرال رتبه‌سنی احرازایتمشیدی. ١٨٣٠ده، برادری دردنجی‌جورجك وفاتی اوزرینه، انكلتره تختنه چقوب، ابتدا ویق وبعده توری طرفنی‌ممنون ایتمكه‌چالیشمش ایسه‌ده، زماننده ١٨٣٢ده‌پارلمنتو اصولی قبول اولنمشدی. ١٨٣٧ده وفات ایدوب، اولادی اولمامغله ، یكنی بولنان والحالةهذه حكم سورمكده بولنان ویقتوریه خلفی اولمشدر.

ویموت { (Weymouth)انكلتره‌نك(دورست) ایالتنده ومانشه دكیزی ساحلنده اوله‌رق (وی)ك منصبنده و (دورچستر)ك ١٦ كیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب ، ١٣٠٠٠ اهالیسی، نهر مذكورك اوزرنده كوپریسی ودكیز حمامی واردر.

وَیمه { ری ایله طبرستان بیننده جبال‌اوزرنده بركوچك قصبه اولوب ، كوردیكنده خرابه یوزطوتمش اولدیغی ، و بمنده دخی زبید قربنده بواسمله برقلعه بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ویناروز { (Vinaroz) اسپانیه‌نك والنسه ایالتنده وبنیسقرله‌نك ١٤ كیلومتره شمالنده اوله‌رق آق دكیز ساحلنده برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

وینترتور { (Winterthur) اسویچره‌نك زوریخ ناحیه‌سنده وزوریخك ١٩ كیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب ، ١٠٠٠٠ اهالیسی ، داخلی مكتبی، كتبخانه‌سی ، موزه‌سی، منسوجات، ساعت، اجزاء كیمیویه وسائره فابریقه‌لری واردر.

وینچستر { (Winchester) انكلتره‌نك سوتامپتون ایالتنده وسوتامپتونك ٢٠ كیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب ، ١٦٥٠٠ اهالیسی ومتعدد معبدلریله قتولیك رهبان مكتبی واردر.

ویندسور { (Windsor)انكلتره‌نك(برسق) ایالتنده ولوندره‌نك ٣٢ كیلومتره غربنده اوله‌رق تامیسه‌نك صاغ كنارنده برقصبه اولوب ، ١٢٠٠٠ اهالیسی ، انكلتره قراللرینه مخصوص استحكامات وخندقله محاط بیوك برسرایی، پك یوكسك برقله‌سی وكنیش براورمانی واردر.

ویندوبونه { (Vindobona) ویانه شهرینك اسم قدیمیدر.

وینیپك { (Winipeg) آمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده و(سوپریور) كولنك شمال غربیسنده ٣٠′ ٥٠° ایله ٥٤° عرض شمالی و٩٨° ایله ٣′ ١٠١° طول غربی آره‌لرنده بركول اولوب ، بویی ٥٠٠ واكی ١٠٠ كیلومتره‌در. فضلهٔ میاهی(سورن) نهرندن‌هودسون كورفزینه دوكیلور، وكوزل برشلاله تشكیل ایدر.

ویوسه { (Voïoussa) آرناؤدلقده برابرما. قدر،كه پیندوس طاغندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایدرك، قونیچه ، برمدی وتپه‌دلندن بعدالمرور، آولونیه‌نك شمالنده آدریاتیق‌دكیزینه دوكیلور. مجراسی‌دربن اولدیغندن، هیچ بریرده سقی اراضی ایده‌میوب، منصبی قربنده بعض بتاقلقلر تشكیل ایدیور. مجراسی تقریباً ٢٠٠ كیلومتره اوزوندر.

(حرف الواوك صوكی)

هـ

(باب الهاء فصل الالف الخ)

هابسبورغ { (Habsbourg) الیوم آوستریا ومجارستان دولتنده حکمفرما اولان خاندان حکمداریدر، که آلمان جنسیتنه منسوب اولوب، اسویچره‌نك بو اسمله مسمی برکوچك قریه‌سندن یدنجی قرن میلادیده ظهور ایتمشدر. مؤسسی ٦٢٦ تاریخلرنده طوغوب ٦٩٠ ده وفات ایدن آلساس دوقه‌سی (اتیغو) اولدیغی مروی ایسه‌ده، اصل شهرت واهمیت قزانان ٩١٧ دن ٩٥٤ تاریخنه‌دك آلساس قونتی بولنان «زنکین» (غونتران) در. بونك تورونی (رادبو) ١٠٢٠ ده هابسبورغ سرای مستحکمنی تأسیس ایتمشدی. بونك احفادندن اوچنجی آدالبرت برنجی اوله‌رق آلساس لاندغراوی عنواننی آلمشیدی. بونك اوغلی ایکنجی رودولفك ١٢٣٢ ده واقع وفاتنده هابسبورغ خاندانی ایکی قوله آیریلوب، (آوستریه هابسبورغی) تسمیه اولنانك رئیسی دردنجی آلبرت، و(لاوفنبورغ هابسبورغی) نامنی آلان قوانك رئیسی‌ده برادری اوچنجی رودولف اولمشدر. برنجیسنك حصه‌سنه هابسبورغ سرایله آرغوویه قونتلغی وآلساس تیمارلری دوشوب، جهازطریقیله (کیبورغ) قونتلغی دخی قزانمشیدی. اوغلی دردنجی رودولف اسویچره طرفندن حدودینی خیلی توسیع، آلمانیه‌ده دخی آوستریه دوقه‌لغنی ضبط، ومنسوب اولدیغی خاندانك شاننی اعلا ایده‌رك، ١٢٧٣ ده آلمانیه ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش؛ وایمپراطور اوله‌رق برنجی رودولف اسمیله ١٢٩١ تاریخنه‌دك حکم سوروب، اوغلی آلبرت دخی ١٢٩٧ ده ایمپراطورلق صندالیٔ حکومتنه کچمش ایدی. بونك زماننده اسویچره‌لیلر قیام ایدوب، هابسبورغ خاندانی طول مدت بوقیامی باصدیرمغه چالیشمغله ضعفه دوچار اولمش؛ وعاقبت اسویچره‌یی وبرچوق املاکی الدن چیقارمشدی. ١٤٣٨ ده دخی آوستریه هابسبورغی خاندانندن ایکنجی آلبرت ایمپراطورلغه انتخاب اولنوب، او تاریخدن ١٧٤٠ سنه‌سنه‌دك آلمانیه ایمپراطورلغی ارثاً وبلا فاصله بوخانداننده قالمشدر. بعده بوخاندانك یکتا وارثه‌سی (ماریه ترزه) لورنه خاندانته منسوب برآدمه وارمغله، حکمدارلق بونك نسلنه کچوب، الیوم حکم سورن (لونه هابسبورغی) شعبه‌سی ظهوره کلمشدر. [«آلمانیا» و«آوستریا» ماده‌لرینه مراجعت.]

— ایکنجی شعبه‌سنك حصه‌سنه‌ده لاوفنبورغ، والدشوت، ثانی هابسبورغ و(قلکفاو) املاکی دوشمشیدی. بوشعبه‌نك رئیسی اولان اوچنجی رودولفك وفاتنده بوشعبه یکیدن ایکی قوله آیریلوب، بری اسمنی محافظه، ودیکری کیبورغ قونتلغی نامنی اخذ ایتمشدی. برنجیسی ١٥ نجی قرن میلادیده منقرض اولمشدر. ایکنجیسی ایسه دها اول منقرض اولوب، املاکی دیکرینه کچمشیدی.

هاتف { (سیداحمد) ایران مشاهیرشعراسندن واصفهان ساداتندن اولوب، اون ایکنجی قرن هجری اواخرنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ندیدم زان کل بیخار جز مهرو وفااما
زیاران وفادل کندم واز اصفهان رفتم

هاتفی { اوننجی واون ایکنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن درت کشی اولوب، بری ادرنه‌لی، بری آنقره‌لی، بری نیکده‌لی، وبری‌ده بروسه‌لیدر.

هاتفی { (مولانا عبدالله —) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب ، جاملی ومولانا
عبدالرحمن جامی حضرتلرینك همشیره زاده سیدر .
هرنوع شعرده وعلی الخصوص مثنوی نظمنده مهارتی
مسلمدر. لیلی ومجنون وخسرو وشیرین کبی یوزلرجه
دفعه لر یازلمش حکایاتی حاوی برخمسه سی، « هفت
منظر» عنوانیله برمنظومه سی و « اسکندرنامه » یه
تقلیداً بر « تیمور نامه » سی واردر، که تیمورلنك
محارباتنی مصور اولوب، بونك برچوق یرلرینی مکرراً
محو واثباتله تصحیح ایده رك، قرق سنه ده اکماله موفق
اوله بیلمشدر. منظومه لری مقبول ایسه ده، عجب
وغروری اولوب ، فردوسی ونظامی کبی اعاظم
شعرانك آثارینی تزییفه جرأت ایتدیکی مرویدر .
وطنی اولان جامده برباغ یاپدیروب، اواخر عمرینی
اوراده حالت انزواده کچیرمش؛ و ۹۱۸ ده وفات
ایتمشدر . شو بر ایکی بیت « ظفرنامه » عنوانلی
مثنویسندندر:

پس آنکه بسی کاومیشان تر
بزنجیر بستند بر یکدیکر
کدر پیش خندق فصیلی بود
وزو هر یکی منع فیلی بود

هاجر { (Agar) حضرت ابراهیم (علیه- السلام) ك ازواجندندر. عن اصل
حلیله جناب ابراهیم اولان ساره نك جاریه سی
اولوب ، مشارالیهایه دخی فرعون طرفندن هبه
ایدلمش اولدیغی مرویدر . هر حالده حضرت
ساره نك اولادی اولمدیغندن ، هاجر کندیلری
طرفندن حضرت ابراهیم (علیه السلام) ه اوطه لق
اوله رق ویرلمش ؛ وکندیسندن حضرت اسماعیل
(علیه السلام) دنیایه کلمشدر . بعده حضرت ساره
قیصقانمغله ، هاجری اوغلیله برابر یاننده طردایدوب،
حضرت ابراهیم کندیلرینی اخذله ، ارض حجازه نقل،
و الیوم مکۀ مکرمه نك بولندیغی موقعده جرهم
قبیله سی ایچنده اسکان ایتمشدر . هاجر ساره دن
اول وفات ایدوب، حضرت اسماعیل حجازده قالمش؛
وعرب مستعربه نك پدری اولمشدر .

هادی { (موسی الهادی بن محمد المهدی بن ابی جعفر المنصور) خلفاء عباسیه نك
دردنجیسی اولوب، ۱٤٥ تاریخنده دنیایه کلمش ،
و ۱٦۹ ده پدرینه خلف اولمش؛ وآنجق ۱٤ آیه
قریب مدت اجرای حکومت ایتدکدن صکر ، موصل
اعمالندن عیسی آباد ده ظنه کوره قضاءً وفات ایدوب،
اوراده دفن اولنمشدر . برادری هارون الرشید
خلفی اولمشدر .

هادی { ایرن شعراسندن برقاج کشینك مخلصی اولوب، الك مشهوری میر
محمدهادیٔ یزد جردیدر، که کاشانده نشأت ایدوب،
طبابتله مشغول بولنمش، و ۹٥۰ ده وفات ایتمشدر.
شو بیت اونکدر :

بجان رسید دل ازمحنت جهان مارا
اجل کجاستکه منت نهد بجان ما را

هارالد { (Harald) بواسمله اوتجی واون برنجی قرن میلادیده دانیمارقه
ونوروجده برقاچ قرال کلوب ، احواللری تماميله
معلوم دکلدر .

هاربورغ { (Harbourg) پروسیه ده ها- نووره ایالتنك لونبورغ سنجا-
غنده وهامبورغك ۱۱ کیلومتره جنوب غربیسنده
قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۹۰۷٥ اهالیسی
وبرخیلی فابریقه لریله ایشلك تجارتی واردر .

هارتفورد { (Hartford) ممالك مجتمعه ده نیویورکك ۱٦٥ کیلومتره
شمال شرقیسنده وقونکتیقوت نهری اوزرنده
قونکتیقوت جمهوریتنك مرکزی بر شهر اولوب،
٥۳۲۳۰ اهالیسی، قارشیسنده کی (است هارتفورد) له
اختلاط ایتدیرر کوپریسی ، دارالفنونی ، صاغر
ودیلسزلره مخصوص مکتبی، چینلیلره مخصوص بر
مکتبی، کتبخانه لری، موزه سی، تاریخ جمعیتی، دوز
وکنیش سوقاقلری، دمیر یوللریله نهرده ایشلر سفائنی
وبك چوق فابریقه لریله ایشلك تجارتی واردر .

هارتلپول { (Hartlepool) انکلتره نك دور- هام ایالتنده ودورهامك ۲۷ کیلو-
متره جنوب شرقیسنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۳۱٦٥
و (وست هارتپول) ایله برابر ۳۸۳۰۳ اهالیسی ،
سفائن اعمالنه مخصوص جسیم فابریقه لری، کلیتلی معدن
کوری اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر .

هارج { (Harz) آلمانیانك شمال جهتنده برطاغدرکه برونسویق دوقه لغیله
هانووره وصاقسه ایالتلری آره سنده جنوب شرقیدن
شمال غربی یه ممتد اولوب، بویی ۹٦ ، اکی ۱٥ الی

٣٣ كيلومتره، ارتفاع وسطيسى ٦٣٠ واك يوكسك برى ١١٤٠ مترەدر. كومش، قورشون و دمير معدنلرى چوقدر. بعض اورمانلرى‌ده واردر.

هارلم (Haarlem) فلمنكك شمالى هولانده ايالتنده وآمستردامك ١٨ كيلومتره غربنده قضا مركزى بر شهر اولوب، ٥٩٦٥٤ اهاليسى، استحكاماتى، آقادميه‌سى، نباتات باغچه‌سى، رصدخانه‌سى، پك مكمل موزه‌سى، متعدد جمعيات علميه ومؤسسات خيريه‌سى واردر. آمستردامه دمير يول ايله وبرسير سفائن جدوليله مربوطدر.

هارلينكن (Harlingen) فلمنكك (فريزه) ايالتنده و (لوواردن)ك ٢٥ كيلومتره غربنده اوله‌رق بحر شمالى ساحلنده برقصبه اولوب، ١١٠٤٥ اهاليسى وخيلى فابريقه‌لريله انكلتره ايله ايشلك تجارتى واردر.

هارمونيه (Harmonie) «آهنك» ديمك اولان بو اسمله اساطير يونانيه‌ده ايكى موهوم قادين اولوب، برى كويا مريخ ايله زهره‌نك قيزى وقادموسك زوجه‌سى ايدى؛ ويونانه فن موسيقى‌يى ادخال ايتمشيدى. — ديكرى كويا هرمسك زوجه‌سى اولوب، (كبير) اسميله معروف آلهۀ كاذبۀ ساميه زمره‌سندن اولديغى حالده، موازنۀ عالمدن كنايه ايدى.

هارولد (Harold) بو اسمله انكلتره‌ده ايكى قرال كلمشدر: برنجيسى دانيمارقه‌لى بيوك قانوتك اوغلى اولوب، ١٠٣٦ ده پدرينه خلف اولمش؛ وبرادرى (هاردى قانوت) له برمدت اوغراشوب، بعده انكلتره‌نك قسم جنوبيسنى اوكا ترك ايده‌رك، اوبوشمشلرسه‌ده، متعاقباً حيله ايله وقوت غودوينك يارديميله اوراسنى‌ده ضبط ايده‌رك، اوچ سنه حكومت سوردكدن صكره، ١٠٣٩ ده وفات ايتمشدر.
— ايكنجيسى ارباب نفوذ واقتداردن قونت غودوينك اوغلى وقرال ادواردك قاينى اولوب، ١٠٦٦ ده، انيشته‌سنك وفاتنده صندالئ حكومتى ضبط ايتمش؛ وبرمدت برادريله اوغراشدقدن صكره، نورمانديه دوقه‌سى پيچ ويليام طرفندن مغلوب اولوب، حربده تلف اولمشدر.

هارون (Aaron) انبياى بنى اسرائيلدن اولوب، لاوى سبطنه منسوب وحضرت موسى (عم)ك بيوك برادريدر. ميلاد عيسى (عم) دن ١٥٧٤ وبرروايتده ١٧٢٨ سنه اول مصرده دنيايه كلمش؛ وحضرت موسى (عم)ك بنى اسرائيلى فراعنه‌نك ظلمندن تخليص ايچون واقع اولان تشبثات وحركاتنده يارديم ايدوب، امامت ورياست روحانيه‌يه نائل اولمشيدى. حضرت موسى پلتك اولديغى حالده، حضرت هارون فصيح اللسان اولمغله، اكثريا نبى مشاراليهك يرينه نطق وموعظه ايراد ايدردى. حضرت موسانك طورده بولنديغى اثناده يهوديلر كنديسنى تضييق ايتمكله، مصريلرك (آپيس) اوكوزينه تقليداً آلتوندن برعجل دوكدروب، اوكا عبادت ايتملرينه مساعده ايتمكه مجبور اولمش ايسه‌ده، بوخطاسى عفو بيورلمشيدى. حضرت موسادن اوچ سنه اول وارض مقدسه قبل الوصول، ١٢٣ ياشنده ارتحال ايتمشدر.

هارون خلفاء عباسيه‌دن ايكى ذاتك اسميدر. [«هارون الرشيد» و «واثق بالله» ماده‌لرينه مراجعت.]

هارون (ابوموسى — بن ابى الجيش حماروبه بن احمد بن طولون) مصرده اجراى امارت ايدن بنى طولونك دردنجيسى اولوب، ٢٨٣ده برادرى ابوالعساكره خلف اولمش؛ و٢٩٠ده شامه مستولى اولان قرامطه‌يه قارشى عسكر سوق ايده‌رك مغلوب اولديغى كبى، ٢٩١ده دخى سواحل مصره مسلط اولان محمد بن سليم الكاتبه قارشى چيقارديغى دونمنا دخى مغلوب اولمش؛ واوسنه عمى شيبان طرفندن تلف اولنه‌رق، موقعى ضبط اولنمشيدى.

هارون (خواجه —) صاحب ديوان ديمكله شهير وزرادن خواجه شمس الدينك اوغلى اولوب، مشاهير شعرادندر. شو رباعى جملۀ اشعارندندر:

قيمت مردم از هنر باشد
نه ز دينار واز كهر باشد
مرد بايدكه دانش آموزد
تا ز هركس شريف تر باشد

هارون بن موسى (ابوعبدالله الفارى) مشاهير نحويوندن اولوب، حديث وتفسيرده دخى يدطولى صاحبى

ایدی . عن اصل یهودی المذهب اولوب ، شرف
اسلامله مشرف اولمش؛ و بصره‌ده یاشامشدر .
اصمعی موثوقیتنه شهادت ایتمشدر.

هارون بن موسی { اندلس مشاهیر اطباسندن اولوب ،
اشبونه (یعنی لیزبونه) لی ایدی. ناصر و مستنصرك
خدمت طبابتنده بولنمشدر.

هارون الرشید { (بن محمد المهدی بن ابی جعفر المنصور) خلفاء
عباسیه‌نك بشنجیسی وجمله‌نك آب رویی اولوب، ۱۴۸
تاریخنده طوغمش ؛ و ۱۷۰ ده بیوك برادری
موسی هادینك یرینه بغدادده مقام حکومته قعود
ایتمشدر. قبل القعود پدری زماننده روملره قارشی
آناطولیده ایتدیکی محاربه‌ده ابراز شجاعت ودرایتله
کسب شهرت ایتمش؛ واسکداره قدر کلمش اولدیغی
کبی، زمان حکومتنده دخی اوچ دفعه روم ایمپراطوری
نیکفوره قارشی حرب وغزا ایدوب، بیوك مظفریتلره
نائل اولمغله، ارکلی یه قدر نیجه ممالکی ضبط، وروم
ایمپراطورینی سنوی مقنن جزیه تأدیه‌سنه مجبور
ایتمش ایدی. دیکر بش غزا دخی ایدوب، ممالکنی
خیلی توسیع ایتمش؛ وطقوز دفعه ایفای حج ایدوب،
حرمین اهالیسنه پك چوق احسانلر ایلمش ایدی .
علوم ومعارف وصنایعك ترقیسنه چالیشوب، ارباب
علم وهنری حمایه ایدردی . عدل وحقانیتی دخی
التزام ایدوب، دائما تبدیل کزه‌رك، احوال تبعه‌یی
تفتیش ایدردی . آنجق غضبی دخی پك زیاده
اولوب، علی الخصوص زماننده او قدر نفوذ واعتبار
قزانمش ومناوبه ایله وزارت وظیفه‌سنی ایفا ایده‌رك،
او قدر نعم واحساناته نائل اولمش اولان برمکیلر
حقنده‌کی معامله غدریه‌سیله نامنی لکه‌دار ایتمشدر.
دارات ودبدبه‌سی وایتدیکی احسانلر حقنده برچوق
نوادر وحکایات مرویدر. یکرمی اوچ سنه ایله اوچ
آیه قریب مدت کمال سطوت وشوکتله اجرای
حکومت ایتدکدن صکره، ۱۹۳ تاریخنده طوس
شهرنده وفات ایدوب، شهر مذکورك قربنده دفن
اولنمشدر. تربه‌سی مشهدده الیوم موجوددر .
فرانقلر ایمپراطوری مشهور شارلمان ایله مناسبات
دوستانه‌ده بولنوب، کندیسنه برچوق هدیه‌لر
کوندرمشیدی، که بونلرك میاننده صو ایله ایشلر
بر ساعت دخی بولنوب، آوروپالیلرك نظر حیرت
وتعجبنی جلب ایتمشدی. اوغلی محمد امین خلفی اولمشدر.

هارونیه { مرعش قربنده برقصبه اولوب، ۱۸۳ تاریخنده هارون الرشید
طرفندن بنا، وسور وقلعه‌لرله ودمیر قپولرله تحکیم
اولنمش، وبعده روملرك الینه کچوب، سیف الدوله
جانبندن استخلاص اولنمشدی.

هاستینغ { (Hastings) انکلتره‌نك سوسکس ایالتنده ولوندره‌نك ۸۶ کیلومتره
جنوب شرقیسنده برشهر اولوب، ۲۶۵۵۵ اها-
لیسی، سفائن اعمالنه مخصوص فابریقه‌لری وصید
ماهیسی واردر.

هاسلت { (Hasselt) بلجیقه‌نك شمال شرقی جهتنده وبروکسلك ۷۲ کیلومتره
شرق شمالیسنده لیمبورغ ایالتنك مرکزی برقصبه
اولوب، ۱۱۴۶۰ اهالیسی، برچوق تقطیرخانه‌لری
وبونلرك پوصه‌لریله بسلنن حیوانات تجارتی واردر.

هاشم { (بن عبد مناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی) فخر کائنات
(صلی الله علیه وسلم) افندمزك جدی عبدالمطلبك
پدری وبنی امیه‌نك جدی اولان عبدشمسك برادری
اولوب، بو ذاته نسبتله رسالتپناه افندمزله عم
پاکلرینك اولاد واحفادلرینه (بنی هاشم) و(هاشمی)
اطلاق اولنور.

هاشم { (ابو عمر — بن عتبه بن ابی وقاص القرشی الزهری) صحابه‌دن اولوب،
عشره مبشره‌دن سعد بن ابی وقاص (رضی الله عنه)ك
برادر زاده‌سی ایدی. شجعان وفضلادن اولوب،
فتح مکه کونی اسلامه کلمش؛ یرموك غزاسنده بر
کوزی سقطلنمش؛ وبلاد فرسدن جلولا یی فتح ایلمشیدی.
صفین محاربه‌سنده، معیت جناب مرتضویده اولدیغی
حالده، شهید اولمشدر.

هاشمی { عثمانلی وایران شعراسندن برقاچ ذاتك مخلصی اولوب، اکثریسا-
داتندر. الك معروفلری هاشمی کرمانیدر، که شیخ
نظامینك «مخزن الاسرار» ینه تقلیداً «مظهر الانوار»
عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. ۹۴۸ ده مدینه
منوره‌ده وفات ایتمشدر.

هاشمیه { عراقده کوفه جوارنده وانبار شهر قدیمی خرابه‌لری یاننده بر

قصبه اولوب، خلفاء عباسیه‌نك برنجیسی اولان ابوالعباس سفاح طرفندن بنا، ومقر حكومت اتخاذ اولنمش؛ و ابوجعفر منصور دخی اوراده قعود ایتمش ایسه‌ده، بعده بغدادك تأسیسیله هاشمیه‌ترك اولنه‌رق، چوق وقت دوام ایتمكسزین، خراب اولمشدر.

هاقنی { (Hackney) انكلتره‌نك میدلسكس ایالتنده ولوندره‌نك ٥ كیلومتره شمال شرقیسنده بربیوك قریه‌اولوب، لوندره‌نك محلاتندن معدوددر. ١١٥١١٠ اهالیسی وفدانلقلری واردر.

هاكناو { (Haguenau) پروسیه‌یه تابع آلساس لورن ایالتنك آشاغی آلساس سنجاغنده واستراسبورغك ٢٨ كیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ١١٧٨٥ اهالیسی، كتبخانه‌سی، جوارنده واسع براورمانی واطرافنده كلیتلی شربتجی اوتی محصولاتی واردر.

هاكین { (Haquin) نوروج قراللرندن بر قاچ كشینك اسمی اولوب، الك معروفلری ٩٣٦ دن ٩٥٨ تاریخنه‌دك حكمسورن برنجیسیله ١٢٤٧ دن ١٢٦٣ تاریخنه‌دك قراللق ایدن آلتنجیسی و ١٣٥٠ دن ١٣٦٣ تاریخنه‌دك حكومت ایدن یدنجیسیدر. برنجیسی خرستیانلغی مملكتنه ادخال ایتمكه چالیشوب، بو سببدن تلف ایدلمشدی. آلتنجیسی ایسلانده و غروئنلاندی و شتلاند ایله اورقاده جزایرینی ضبط، وبرطاقم قوانین وضع ایتمشدی. یدنجیسی اسوجی دخی مملكتنه الحاق ایتمش ایسه‌ده، اسوجلیلری ممنون ایده‌مدیكندن، اسقاط اولنه‌رق، یرینه مكلمبورغلی آلبرت نصب اولنمشدی. دانیمارقه قرالنك قیزی بولنان زوجه‌سی ماركریته بعده اسوج ونوروج ایله دانیمارقه‌یی توحید ایتمشدر.

هال { (Hal) بلجیقه‌نك برابانت ایالتنده وبروكسلك ١٤ كیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٨٨٣٠ اهالیسی وبعض فابریقه‌لری واردر.

هال { (Hall) آوستریانك تیرول خطه‌سنده و اینسبروقك ١٠ كیلومتره شرقنده و (این) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٥٠١٠ اهالیسی واردر.

— آلمانیه‌ده وورتمبرغ قراللغنك (یاغست) ایالتنده و (الوانكن) ك ٣٤ كیلومتره شمال غربیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، ٨٤٣٠ اهالیسی واردر.

هالبرستاد { (Halberstad) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده ماغدبورغ سنجاغنه تابع وماغدبورغك ٤٣ كیلومتره جنوب غربیسنده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ١٧٧٦٠ اهالیسی و بز، یوك منسوجات، فانت، ماكنه، كاغد، شكر، یاغ وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

هالمستاد { (Halmstad) اسوجك (كوتلاند) خطه‌سنده واستوقهولمك ٣٩٠ كیلومتره جنوب غربیسنده (هالاند) ایالتنك مركزی برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واردر.

هاله { (Halle) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده (مرسبورغ) سنجاغنه تابع ومرسبورغك ١٥ كیلومتره شمالنده (ساله) نهری اوزرنده واقع برشهر اولوب، ٦٠٥٠٠ اهالیسی، واسع مملحه‌لری، لنكیت معدنی، مختلف اقمشه، موم، كاغد وسائره فابریقه‌لریله مطبعه وصحافخانه‌لری واردر.

هالیاقمون { (Haliacmon) ماكدونیه‌ده‌كی اینجه قره صو نهرینك اسم قدیمیدر.

هالیس { (Halys) آناطولیده‌كی قزیل ایرماغك اسم قدیمیدر.

هالیفاقس { (Halifax) انكلتره‌نك یورق ایالتنده و یورقك ٥٧ كیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ٨٩٨٣٢ اهالیسی، دمیر وكومور معدنلری، پاموق وایپك منسوجات وعلی‌الخصوص چوخه فابریقه‌لری واردر.

— آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك یكی‌اسقوچیه ایالتنده دخی بواسمله ایالت مذكوره‌نك مركزی برشهر اولوب، ٤٤°٣٩′٣٨″ عرض شمالی ایله ٦٥°٥٥′٢٦″ طول غربیده واقعدر. واسع وصاغلام برلیمان تشكیل ایدن برقویك ایچنده مؤسس كوزل ومنتظم برشهر اولوب، ٣٨٦٥٥ اهالیسی، پك ایشلك تجارتی و برخیلی فابریقه‌لری واردر.

— ممالك مجتمعه‌ده دخی بو اسمله برقاچ قصبه واردر .

هالیقارناسه (Halicarnasse) آناطولینك ساحل غربیسنده‌واقع (بودروم) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر. [«بودروم» ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

هام (Hamm) پروسیه‌ده وستفالیه‌ایالتنك (آرنسبرغ) سنجاغنده وآرنسبرغك ۳۷ کیلومتره‌شمال غربیسنده اوله‌رق (لیپه) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۸۸۸۰ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری و زراعت ماکینه‌لریله اجزاء کیمیویه فابریقه‌لری واردر .

هاماکر (Hamaker) فلمنك مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷۸۹ ده آمستردامده طوغمش؛ و ۱۸۳٤ ده وفات ایتمشدر. عربی، عبرانی، سریانی، فارسی، سانسکری لسانلرینه وسائر السنه‌یه واقف اولوب، طول‌مدت لیده‌ده السنهٔ شرقیه معلملکی ایتمش؛ وشهرمذکور کتبخانه‌سنده‌کی کتب شرقیه‌نك دفترینی تنظیم ونشر ایلمشدر .

هامبورغ (Hambourg) آلمانیای‌شمالیده برلینك ۲۸٦ کیلومتره غرب‌شمالیسنده والبه‌ایرماغنك صاغ کنارنده‌اوله‌رق بونك منصبندن ۱۱۰ کیلومتره یوقاریده سربست بر بیوك شهر اولوب، ٦۲٥ ٥٥۲ اهالیسی، نهرده بیوك‌سفائنك دخی‌گیرمسنه مساعد اسکله‌سی، متعدد جدوللری ، دمیر یوللری، اسکی قسمنده طاروطولاشیقلی لکن یکیسنده کنیش ومنتظم سوقاقلری، متعدد مصنع کلیسا و خاوره‌لری، دارالعجزه‌لری، بیوك بانقه و بورسه‌سی، جسیم بررصدخانه‌سی، کتبخانه‌سی ، موزه‌سی ، ایکی بیوك تیاتروسی ، ترسانه‌سی ،بحریه مکتبی، صاغر ودیلسزلره‌مخصوص مکتبی، متعددمکاتب اعدادیه‌وسائره‌سیله مؤسسات خیریه‌سی، پك‌ایشلك تجارت بحریه‌سی، بتون آوروپا وآمریقا اسکله‌لرینه ایشلر واپور شرکتلریله بالینه ومورینه وسائره بالیقلری صیدینه مخصوص سفائنی وبیره، شکر وسائره فابریقه‌لری واردر. آلمانیه‌نك برلیندن صکره اك بیوك شهریدر .

— هامبورغ شهری‌جوارلریله برابر آلمانیه ایمپراطورلغنه داخل برجمهوریت تشکیل ایدیور، که مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۱٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٦۸۱ ٦۳۲ کشیدر. ۱۸ کشیدن مرکب برهیئت اعیانی واردر، که حکومت بوهیئتك النده اولوب، انتخاب ایتدیکی ایکی شهر امینی معرفتیله اجرای حکومت ایدرلر. ۱٦۰ کشیدن مرکب برمجلس مبعوثانی دخی واردر. آلمانیه هیئت اتفاقیه‌سی مجلسنه بر وآلمانیه عمومی مجلس مبعوثاننه اوچ اعضا کوندرملك حقنی حائزدر. واردات ومصارفی ۷۲ ملیون مارق راده‌لرنده‌در .

هامپشیر (و نام دیکرله سوتامپتون) (Hampshire,Southampton) انکلتره‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، جنوباً مانشه دکیزیله ، غرباً دورست ویلتس ، شمالاً برکس ، شرقاً دخی سوری و سوسکس ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۳۳۱ مربع کیلومتره اولوب، ٦۸٥ ٥٤٤ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی وینچستر شهریدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، ایچین ، آوون وآنتون نهرلری ایالتی شمالدن جنوبه شق ایدرلر . طوپراغی منبت وزراعتی پك ایلریدر. میاه‌معدنیه‌سی ودکیزحاملری مشهوردر. صنایعی پك‌ایلری‌دکلدر. اك‌بیوك‌شهری پورچموتدر.

هامر (Hammer) آوستریا مشاهیرمستشرقیندن اولوب، ۱۷۷٤ ده غراچده طوغمش، و ۱۸٥٦ده وفات ایتمشدر. طول مدت استانبولده سفارت معیتنده وبرمدت مصرده بولنوب، برچوق آثار شرقیه جمع، والسنهٔ شرقیه‌یی تحصیل ایتمش؛ و۱۸ جلد اوزره برعثمانلی تاریخیله براشعار عثمانیه تاریخی، «دولت عثمانیه‌نك اصول اداره واحوال سیاسیه‌سی» عنوانیله براثری، ملاحدهٔ اسماعیلیه تاریخی، ملوك اسلامیه فهرستی، دشت قبچاق دولتی تاریخی، تاریخ ایلخانیان، تاریخ ادبیات عربیه وسائر آثاری واردر. تاریخ عثمانیسنده ترجمه وعربی اسماء و تعبیراته ویردیکی معانی پك یاکلش اولدیغندن، السنهٔ شرقیه‌ده‌کی معلوماتی پك ناقص اولدیغی آکلاشیلیور؛ مع هذا خیلی تحقیقات اجرا ایتمشدر. اکثر آثاری فرانسزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر. بارون رتبه‌سنی حائز ایدی.

هاملت (Hamlet) دانیمارقه‌نك اساطیرله قاریشیق اولان تاریخ قدیمنده

بوتلاند حكمدارى (هورونديل) ك اوغلى اولوب ، ميلاد عيسادن تقريباً ايكى قرن اول پدرينى كندى برادرى (فنغو) تلف ، و ملكنى ضبطله ، زوجه سنى تزوج ايتديكنده ، صاحب ترجمه يلاندن تجنن ايده رك قورتله بيلمشيدى . انكليز شاعر شهيرى (شكسپير) بو حكايه يى بر هائله صورتنده سلك نظمه چكمشدر.

هاملن { (Hameln) پروسيه نك هانووره ايالت وسنجاغنده وهانووره نك ٤٠ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ٩٥٢٠ اهاليسى ومختلف منسوجاتله كاغد فابريقه لرى واردر.

هاميلتون { (Hamilton) اسقوچيه نك لانارق ايالتنده ولانارقك ٢٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله رق قليده خليجنك صول كنارنده برقصبه اولوب، ١١٥٠٠ اهاليسى وكمور معدنيله خيلى فابريقه لرى واردر . هاميلتون خاندانه مخصوص سرايى اليوم موجوددر.

— آمريقاى شماليده دومينيون مهجرينك اونتاريو حكومتنده واونتاريو كولنك ساحلنده دخى بو اسمله برشهر اولوب، ٢٧٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر.

— ممالك مجتمعه ده دخى بو اسمله برچوق معموره لر بولنوب، اك بيوكلرى (اوهيو) جمهوريتنده واقع و ١١٠٨٠ اهاليى جامع اولانيدر.

هاميلتون { (Hamilton) اسقوچيالى مشهور برخاندان اولوب، افرادندن بر چوق مشاهير كلمشدر كه بونلرك بريده تأليفات واشعاريله شهرت بوله رق، ١٧١٧ ده وفات ايتمشدر.

هاناو { (Hanau) پروسيه ده هسه ناسو ايالتنك (قاسل) سنجاغنده وقاسلك ١٤٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله رق (ماين) نهرى اوزرنده قضا مركزى برشهر اولوب، ٢٢٤١٠ اهاليسى، كنيش وتميز سوقاقلرى، كوزل باغچه وتفرجكاهلرى وايپك قماشلرله خانت ، چوراب وسائره فابريقه لرى واردر.

هانغچئو { (Hang-Tchéou) چينك شرق جهتنده (چان تانغ كانغ) نهرينك صول كنارنده وبونك تشكيل ايتديكى خليجك منتهاسنده اوله رق ١٢′ ٣٠° عرض شماليده واقع (چه كانغ) ايالتنك مركزى برشهر واسكله اولوب، ٨٠٠٠٠٠ اهاليسى، ١٨ كيلومتره محيط دائره سى اولان سورى قلعه سى، كوزل ريختملرى، طار لكن كوزل دوشنمش سوقاقلرى، مصنع بتخانه لرى، طاق ظفرلرى، طقوز قاتلى ٤ قله سى، پك چوق ايپك اقمشه دستكاهلرى، نهرده ومتعدد جدوللرنده ايشلر سفائنى، پك ايشلك تجارتى واطرافنده پك منبت وكوزل اراضيسى واردر.

هانقاو { (Han-Kao) چينك وسطلرنده (هوپه) ايالتنك (هان يانغ) سنجاغنده وهان كانغ نهرينك صول كنارنده و بونهر ايله (يانغ چه كانغ) ك ملتقاسنده اوله رق ٥١″ ٣٢′ ٣٠° عرض شمالى ايله ٤٥″ ٥٩′ ١١١° طول شرقيده واقع بيوك برشهر اولوب، مذكور ايكى نهرك برنجيسيله (هان يانغ فو) ، وايكنجيسيله مركز ايالت اولان (اوچانغ فو) شهرندن آيرلمش اولمغله بو اوچ شهر ٣ مليونه قريب اهالى ايله مسكون برتك شهر عظيم عد اولنه بيلير . نهرده سفائن شهره قدر چيقمغله، پك ايشلك تجارتى واردر، وآوروپاليلره دخى آچيقدر. تونغان قيامنده چوق تخريب اولنمشدر.

هانكانغ { (Han-Kiang) چينك وسطلرنده بيوك برنهر اولوب، (يانغ چه كانغ) ك يعنى «كوك ايرماغ» ك اك باشلى تابعلرندندر. (شن سى) ايالتنك حدود غربيه سنده كى طاغلردن نبعانله، شرقه طوغرى جريان ايده رك ، ايالت مذكوره يى بوينه شق، وصولدن برچوق چايلر اخذ ايتدكدن صكره، (هوپه) ايالتنه دخول ايله ، بروقت شرقه طوغرى دوامدن صكره جنوبه صكره ينه شرقه طوغرى آقه رق، وبرطاقم قوللره بالانقسام، بعض قوللردخى بعدالتشكيل، هانقاو شهرنده (يانغ چه كانغ) ايرماغنه دوكيلور. مجراسنك طولى ٥٠٠ كيلومتره قدر اولوب، بوقاريلرى سرعتلى وانيشلى ايسه ده ، آشاغيلرى سير سفائنه صالحدر. حوضه سى ٥٨٠٠٠ مربع كيلومتره اولوب ، واديسى پاموق ، پرنج وسائره تارله لرينى حاويدر.

هانون { (Hanon) قارتاجه ده برخاندان اولوب ، افرادندن برقاچ كشى روماليلره قارشى اولان محاربانده وسائر وقايعده تميز ايتمشلردر.

— قارتاج مشاهير بحريوننندن دخى بو اسمده

بری اولوب ، سبته بوغازی خارجنده آفریقانك سواحلی بوینجه برسیاحت بحریه ایتمش، وسیاحتنا ـ مه‌سنی فنیکه لساننده یازمشیدی . بوسیاحتنامه‌نك لسان یونانی‌یه مترجم برخلاصه‌سی موجود اولوب ، طبع ونشر، وآوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. هانونك میلاد عیسادن نه قدر اول بولنمش اولدیغی معلوم اولمیوب، ۵۰۰و۱۰۰۰ سنه اول بوسیاحتی اجرا وآفریقا قطعه‌سنی دور ایتمش اولدیغی مظنون ایسه‌ده، بك شبهه‌لیدر.

هانووره { (Hanovre) آلمانیانك شمال غربی جهتنده و برلینك ۲۵۵ کیلومتره غربنده ملغا هانووره قراللغنك وشمدی پروسیه‌یه تابع همنامی اولان ایالت واسمه‌نك مرکزی بربیوك شهر اولوب، ۲۰۹۵۶۰ اهالیسی، یکی قسمنده منتظم سوقاقلریله کوزل ابنیه‌سی، اسکی قراللره مخصوص متعدد سرایلری و بونلره مربوط باغچه وموزه‌کبی آثاری، ۱۵۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل مکتب صنایعی، حربیه مکتبی، مکتب فنونی ، مصنع کلیسالری ، متعدد میدانلریله بونلرده هیکل وستونلری ، منسوجات، ماکنه ، اسلحه، پیانو و سائره فابریقه‌لری، بك ایشلك تجارتی وبرچوق مطبعه‌لریله صحافخانه‌لری واردر.

— هانووره ایالتی آلمانیه‌نك منتهای شمال غربیسنده واسع بربراولوب، شمالاً بحرشمالی ایله، غرباً فلمنك حدودیله، جنوباً وستفالیه، هسه‌ناسو وصاقسه ایالتلریله، شرقاً ینه صاقسه و براندبورغ ایالتلریله، شرق شمالی طرفندن دخی مکلمبورغ وهامبورغله واشلسویغ هولشتاین ایالتیله محدوددر . بوحدود داخلنده ۵۱°۱۷′ ایله ۵۳°۴۲′ عرض شمالی و ۴°۱۹′ ایله ۹°۱۶′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ۳۱۰ واکی ۲۹۰ کیلومتره اولدیغی حالده، داخلنده (اولدنبورغ) دوقه‌لغنك قسم اعظمی، (لیپه) برنسلکی، برونسویق دوقه‌لغی، (برمه) مستقل شهری وهامبورغ مستقل شهرینك برقسمی وهسه‌ناسو ایالتنك (رینتان) قضاسی دخی بولنمغله، هانووره‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی آنجق ۳۸۴۷۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۴۲۲۱۷۴ کشیدر . اراضیسی دوز واووه‌لق اولوب، بعض منفرد تپه‌لری دخی ۱۷۰ مترهلك ارتفاعی تجاوز ایتمیور. یالکز جنوب شرق جهتنده (هارج) سلسلهٔ جبالی بولنیور، که اك مرتفع محللری هانووره‌نك خارجنده اولوب ، بو ایالت داخلنده اولان یرلری ۶۳۰ متره‌یه قدر چیقار . (البه) ایرماغی شمال شرقی جهتندن حدودینی تشکیل ایتدیکی کبی، وسر وامس ایرماقلری دخی هانووره‌نك اراضیسنی شق ایده‌رك، ایالت داخلنده برچوق انهار آلیرلر. اکثر طرفلری وعلی الخصوص قسم غربیسی آلچق وبتاقلق اولوب، دربندکی آزاولان حسابسز وکنیش کوللرینك دیبنده (تورب) تعبیر اولنان ومحروقات یرینه قوللانیلان نباتات چوروکندن متشکل برجنس سیاه طوپراق بولنور . بوبتاقلقلر کوندن کونه قورودیلوب ، تارله‌یه تحویل اولنمقده ایسه‌ده، الیوم برچوق یرلرینی ضبط ایدوب، عمرانه مانع اولمقده‌درلر. سائر طرفلردن اکثرینك طوپراغی قوملق اولوب ، بعض جهتلرده قوم بشقه اتربه ایله قاریشیق اولمغله ، اولدقجه منبت ایسه‌ده ، بعض جهتلرده دخی متحرك حالنده وغیرمنبتدر. سواحلی کیدیجه آلچالمقده اولوب، دکیز قره‌دن قزانیورسه‌ده، برطرفدن دخی فلمنکده اولدیغی کبی، سدلر واسطه‌سیله دکیزدن یرلر قزانیله‌رق ، قره‌یه تحویل اولنمقده، وبونلردن انهارك منصبلری قربنده بولنانلرینك طوپراغی بك منبت بولنمقده‌در . هواسی مختلف اولوب ، هارج طاغنده بك سرت ، غرب شمالی طرفلرنده خیلی معتدل وملایم وسواحل ایله انهار وادیلرنده زیاده رطوبتلیدر. شمال غربی روزکارلری بك شدتلیدر. بتاقلقلری اراضیٔ عمومیه‌سنك یوزده ایکیسی نسبتنده اولوب، قوملق وچالیلق یرلری‌ده چوق اولمغله برابر، زراعته وبریلن اهمیت سایه‌سنده وخندقلر حفری قوتیله خیلی محصولات یتیشدیریلوب، باشلیجه‌لری: چاودار، یولاف، آرپه، بغدای، کتن، توتون، وسر وادیسنده مصر، جنوب جهتنده پتاته وسائره‌دن عبارتدر. مرعا وچایرلریله اورمانلری‌ده چوقدر. بیکیر، صیغیر، قیون، کچی، وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. هارج طاغلرنده قورشون، دمیر، آلتون، کومش، باقیر، ومنغانز وسائر طرفلرده کمور معدنلری بولنیور. مملحه‌لریله پترولی وچلیکلی معدن صولری‌ده واردر. سواحلنده کهربا وبرنوع اینجی بولنیور.

اهالیسی شمالی آلمان لسانیله متکلم اولوب ،

لسانلرینك فلمنكجه‌یه مشابهق واردر. غرب شمالی
جهتنده (فریزون) وصرف فلمنك جنسیتنه منسوب
برمقدار اهالی ایله شرق طرفنده (واند) دینلن
براسلاو قوم صغیری بولنیور. عموم اهالینك یوزده
۸۲سی (لوتر) مذهبنه تابع اولوب، قصوری سائر
پروتستان مذاهبنده ویهودی وسائره‌در. معارفی
پك ایلری اولوب، (کوتینکه) شهرنده پك مکمل
بردارالفنون ومرکزایله سائرشهرلرده مختلف مکاتب
عالیه وهرطرفنده مکاتب اعدادیه ورشدیه وابتدائیه
واردر. کتبخانه، موزه، رصدخانه، نباتات باغچه‌سی کبی
مؤسسات علمیه وجمعیات فنیه‌سی دخی متعدددر.
اك ایلری بولنان صنایعی دمیرجیلك ایله کتان وکتنوبرك
ایشلنمسی اولوب، صنایع سائره‌سی احتیاجات محلیه‌یه
کوره‌در. تجارت بریه وبحریه‌سی پك ایشلك اولوب،
اکثر انهاری سیرسفائنه صالح اولدیغی کبی، دمیر
یوللری وسائرطرق ومعابری دخی مکملدر. بازار
وپنایری‌ده چوق اولوب، اك زیاده ذخیره وحیوانات
اخذ واعطاسی اجرا اولنور. هانووره اوته‌دن بری
مستقل اولوب، دوقه‌لق ومارقراولق عنوانیله
اداره اولنمش؛ و۱۸۱۴ده قراللغه تحویل اولنمشدی.
۱۸۶۶ده پروسیه‌یه قارشی آوستریانك طرفنی التزام
ایتمکله، سادووه غالبیتی اوزرینه، پروسیه‌یه الحاق
اولنه‌رق، نفس هانووره، هیلدسهایم، لونبورغ،
استاده، اوسنابروق وآوریخ اسملریله ۶ سنجاغه
وجمعاً ۳۷ قضایه تقسیم اولنمشدر.

هانووره { یکی — (Nouveau Hanovre) اوقیانیه‌نك یکی برتانیه جزایر
مجتمعه‌سندن بری اولوب، منتهای شمالیسی ۲°۲۲´
عرض شمالیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴۷۶
مربع کیلومتره اولوب، داخلی طاغلق وسواحلی
منبت واورمانلرله مستوردر. اهالیسی پاپو جنسیتنه
منسوب اولوب، ماهر کمیجیلردر.

هانوی { (Hanoï) هند چینینك (آنام) مملکتنده (سونغ قوی) نهری
اوزرنده وبونك منصبندن ۱۷۵ کیلومتره یوقاریده
ایالت مرکزی برشهر اولوب، ۴۰۰۰۰دن زیاده
اهالیسی، نهرده ایشلر سفائنی واستعداد تجاریسی
واردر.

هاوانه { (La Havane) آمریقاده آنتیل جزایرینك اك بیوکی اولان قوبه
جزیره‌سنك مرکزی برشهر اولوب، جزیره‌نك قسم
غربیسنك ساحل شمالیسنده واقع و ۲۰۰۴۴۸
اهالی‌یی جامعدر. مهم ونجارتکاه براسکله اولوب،
کوزل لیمانی، مشهورتوتون ایله‌شکروقهوه اخراجاتی،
دارالفنونی، صنایع مکتبی، پاپاسلره مخصوص مکاتب
مختلفه‌سی، رصدخانه‌سی، متعدد یتیمخانه‌لریله سائر
مؤسسات خیریه‌سی وکوزل تفرجکاهلری واردر.

هاوای { (Havaï) بحرمحیط کبیرك پولینسیه قسمنده وبحرمنه کور جزایرینك
منتهای شرق شمالیسنده واقع (ساندویچ) جزایرمجتمعه‌
سنك اك بیوکی اولوب، ۱۸°۵۳´ ایله ۲۰°۱۹´
عرض شمالی و۱۵۷°۹´ ایله ۱۵۸°۳۰´ طول غربی
آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی
۱۱۳۵۶ مربع کیلومتره واهالیسی آنجق ۲۶۷۵۴
کشیدر. حالبوکه بونك اونده بری وسعتنده بولنان
(اوآهو) جزیره‌سنك بوندن زیاده نفوسی واردر.
اراضیسی طاغلق اولوب، ۴۰۰۰ متره‌یی متجاوز
ارتفاعلرده برکانلری واردر. مشهور قپودان قوق
بوجزیره‌ده قتل اولنمشدر.

— بتون (ساندویچ) جزایر مجتمعه‌سنه‌ده بعضاً
(هاوای) نامی ویریلیر. [«ساندویچ» ماده‌سنه
مراجعت بیوریله.]

هاوره { (Le Havre) فرانسه‌نك آشاغی سینه ایالتنده و(روئن)ك ۸۹
کیلومتره غربنده اوله‌رق سینه ایرماغینك منصبنده
تشکیل ایتدیکی خلیجك ساحل شمالیسنده ومانشه
دکیزنده بربیوك شهر واسکله اولوب، ۱۱۶۳۷۰
اهالیسی، صاغلام وواسع لیمانی، دنیانك هرطرفنه
وعلی‌الخصوص آمریقایه آمدشد ایدر واپورلری،
داخلی مکتب اعدادیسی، هندسهٔ مائیه مکتبی،
مختلف مکاتب صنایعی، هندسه‌خانه‌سی، تجارت مکتبی،
۳۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، علوم
وفنون، زراعت وغرس اشجار جمعیتلری، دکیز
حاملری، کوزل کوشکلری، سفائن اعمالنه مخصوص
حوض ودستکاهلری، معادن دوکمخانه‌لری، مختلف
فابریقه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. پارسله هم
سینه نهرنده سفائنله هم دمیریول ایله اختلاط ایدر.

هايتى { (Haïti) ونام ديكرله سنت دومينغ ياخود سانتو دومينغو (Saint-Domingue, Santo-Domingo) آمريقاده كى آنتيل جزايرينك جسامت وكثرت نفوسجه ايكنجيسى يعنى قوبه‌دن صكره اك بيوكى اولوب، ′٣٩ °١٧ ايله ″٣٠ ′٥٧ °١٩ عرض شمالى و ′٤٠ °٧٠ ايله ′٣٩ °٧٦ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولديغى حالده، مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٧٢٥٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٦٢٧٦٢٥ كشيدر. سواحلى پك كيرنتيلى چيقينتيلى اولوب، قويروغى كسيلك برعقرب شكلنى ابراز ايديور. باش طرفنى تشكيل ايدن غرب جهتنده ايكى اوزون شبه‌جزيره آره‌سنده (غونابيووس) اسميله بيوك بركورفز وبونك داخلنده (غوناوه) اسميله بر آطه بولنيور. ساحل شمالى و جنوبيسنده دخى برچوق كوچك قوى وبرونلر و ساحلك قارشيسنده برطاقم كوچك آطه‌لر واردر. اراضيسى طاغلق اولوب، بتون آنتيل جزايرينك اك يوكسك طاغلرى بو جزيره‌ده‌در. جزيره‌نك بوينجه غربدن شرقه درت صره طاغلر ممتد اولوب، اك يوكسك محللرى ٢٧١٥ متره و ديكرلرى ٢٠٠٠ متره ارتفاعلرنده‌در. ساحل شمالى ايله متوازياً ممتد اولان سلسله اوطرفه طوغرى اين انهارك شماله طوغرى آقسنه مانع اولوب، بونلرك باشليجه‌لرى اولان (ريوياقو) ايله (ريوده سامانو) غرب وشرقه طوغرى آقه‌رق، ايكى كورفزه دوكيلور. ساحل غربيده‌كى كورفزه (آرتيبوتنيته) اسميله بر بيوك و برقاچ كوچك وساحل جنوبيه‌ده متعدد كوچك انهار منصب اولور. جبال مذكوره‌نك آره‌لرنده وعلى الخصوص انهارك واديلرنده طار واوزون برطاقم اووه‌لر وبعض كوللر دخى بولنور.

هواسى مرتفع محللرنده معتدل اولوب، حرارت ٢٤ درجه‌يى تجاوز ايتمز، وبعضاً تحت الصفر بردرجه‌يه قدر اينر. آلچق يرلرنده ايسه حرارت ٣٧ درجه‌يه قدر چيقار. برى كانون ثانيدن مارده وديكرى حزيراندن ايلوله قدر دوام ايدر ايكى قوراقلق وبونلرك خارجنده ايكى ياغمور موسمى اولوب، بناءً عليه سنه‌ده ايكى دفعه محصول ويرر. ياغمورلرى مقنن اولوب، موسملرنده هركون برايكيشر ساعت ياغار. قرطونه‌لرى پك شدتليدر. صارى صيتمه بعضاً مستولى اولوب، على الخصوص يبانجيلرجه كليتلى تلفاتى موجب اولور. نباتاتى پك چوق اولوب، اكثر يرلرى اورمانلرله مستور وكراسته وسرانفوزلغه الويريشلى ميشه، چام وسائر اشجارى حاويدر. موز، خرما، آناناس و سائر اشجار مثمره‌سى ده چوقدر. اك چوق محصولى قهوه اولوب، جنسى پك مقبولدر. ديكر محصولاتى: قاقاو، شكر، پاموق، توتون، مصر وسائره‌در. معادن مختلفه‌سى وچليكلى وكوكوردلى مياه معدنيه‌سيله مرمر ويشم كبى احجارى پك چوق و زلزله‌لرى پك صيق اولوب، دفعاتله تخريبنى موجب اولمشلردر.

جزيره اهاليسنك اونده طقوزى زنجى واونده برى زنجى ايله آوروپاليدن متولد ملز اولوب، بو آوروپاليلر آطه‌نك غرب جهتنده فرانسز وشرق طرفنده اسپانيول جنسيتنه منسوب بولنمغله، برنجى قسمده فرانسز وايكنجيسنده اسپانيول لسانى مستعمل اولوب، آنجق ايكيسى دخى غلط برصورتده تكلم اولنيور. قسم غربيسى (هايتى) وقسم شرقيسى (سنت دومينغ) اسملريله ايكى مستقل جمهوريته منقسم اولوب، برنجيسنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٨٦٧٦ مربع كيلومتره واهاليسى ١٢١٠٦٢٥ كشى، وايكنجيسنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٨٥٧٧ واهاليسى ٤١٧٠٠٠ كشيدر. يعنى برنجيسى چوق دها كوچك اولديغى حالده، دها معمور ومسكوندر. هايتينك مركزى كورفزك ايچنده‌كى (پورت او پرنس) وسنت دومينغك‌كى ساحل جنوبيده واقع (سنت دومينغ) در. هايتينك ٩٥ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانيله ٢٩ اعضادن مركب برمجلس اعيانى وسنت دومينغك يالكز ٢٤ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانى واردر. برنجيسنك واردات و مصارفى ٣٥ اخراجاتى ٦٥ و ادخالاتى ٣٠ مليون فرانق؛ ايكنجيسنك ايسه واردات و مصارفى ٨ وادخالات و اخراجاتى دخى ½ ٨ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. باشليجه وارداتلرى كمرك رسمندن عبارتدر. هايتينك صلح زماننده ٧٠٠٠ نفره قريب عسكرى و ٥ قطعه‌دن مركب دونانماسى، وسنت دومينغك ايكى اوچ طابور عسكرى وايكى كميسى واردر.

بوجزيره آمريقانك تا ابتداى كشفنده قريستوف قولومب طرفندن كشف اولنه‌رق، (اسپانيوله)

تسمیه اولنمشدی. اووقت (قرائب) جنسندن بر
ملیونه قریب اهالیسی وارایدی. قایتله ساکن وحلیم
اولان بو آدملر آز مدت ظرفنده اسپانیوللرك ظلمیله
امحا اولنه‌رق، ١٧٥٠ ده کندیلرندن هیچ بر فرد
قالمامشیدی. اووقت اسپانیوللر آفریقادن زنجی
اسیرلر جلبنه مجبور اولمغله، اسرای زنجیه‌سی چو-
غالمغه باشلامشیدی. اون یدنجی قرن میلادیده
سائر جزائردن برطاقم فرانسزلر جزیره‌نك غرب
جهتنه یرلشوب، بنه زنجی اسرا یدیله اراضی‌یی ایشلتمکه
باشلامشلردی؛ وبو مناسبتله فرانسه دواق جزیره‌یی
ضبط ایتمشدی. قرن حاضر میلادی اوائلنده جزیره
اهالیسی فرانسه‌ده اعلان اولنان مساواتدن بهره‌مند
اولمق طلبیله قیام ایدوب، (توسن لوورتور) اسمنده
برزنجی برحکومت مستقله تشکیل ایتمشدی. بعده
فرانسه دفعاتله جزیره‌یی استرداد، واسپانیه وانکلتره
دخی مداخله ایدوب، نهایت جزیره اهالیسی بونلرك
جمله‌سنی اخراجله، جزیره‌نك استقلالنی تأمین ایتمشلر.
سه‌ده، داخلی برطاقم تفرقه‌لر ظهور ایدوب، عاقبت
١٨٤٤ ده جزیره‌نك اهالیسی اسپانیولجه سویلین
قسم شرقیسی آیریله‌رق، کندی باشنه برجمهوریت
تشکیل ایتمشدر.

هایدلبرغ { (Heidelberg) آلمانیه‌ده
بادە بیوك دوقه‌لغنك مانهایم
ایالتنده ومانهایمك ١٩ کیلومتره جنوب شرقیسنده
اوله‌رق (نقار) نهری اوزرنده بر شهر اولوب،
٣٥١٤٠ اهالیسی، واسع برکتبخانه ایله نمونه‌خانه‌لری
وعملیاتخانه‌لری حاوی مکمل دارالفنونی، دیکر متعدد
مکاتبیله مؤسسات علمیه‌سی، خراب لکن شایان تماشا
برقلعه‌سی، ایکی کوزل کوپریسی، پك دلنشین
منظره‌سیله فرح فزا جوارلری وایشلك تجارتی
واردر. کتبخانه‌سی ٣٠٠٠٠٠ جلد کتب مطبوعه‌یی
وکلیتلی ال یازیسیله یازلمش آثاری حاویدر.
آلمانیه‌نك اك کوزل شهری اولمغله مشهوردر.
پك جسیم بر فوچیسی دخی سیاحینك تماشاسنه
معروضدر.

هایغ { (Haïg) ارمنیلرك اساطیریله ممزوج
تاریخ قدیملرنده ارمنی قومنك جد
اعلاسی اولمق اوزره مذکور برشخص موهوم اولوب،
یافث بن نوحك نسلندن اولدیغی، وبابل قله‌سنك
انشاسنده حاضر بولنوب، بعده بلوس (یاخود بعل) ه
تابع اولمق ایستمدیکندن، ٣٠٠ توابعیله وان کولی
سواحلنه کیتدیکی، واوراده مذکور بلوس ایله
محاربه ایدوب، کندیسنی قتل ایتدیکی مرویدر.
٤٠٠ سنه یاشادیغنه ومیلاد عیسادن ٢٢٦٥ سنه
اول وفات ایتدیکنه قائلدرلر.

هایلبرون { (Heilbronn) آلمانیه‌ده وورت‌.
تمبرغ قراللغنك نقار ایالتنده
ولودویغسبورغك ٢٩ کیلومتره شمالنده اوله‌رق
نقار نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٣٣٤٦٣
اهالیسی، شکر وکاغد فابریقه‌لری، مجوهراته متعلق
معمولاتی، معادن دوکمخانه‌لری، شامپانیه‌سی،
کلیتلی فدان وچیچك چیقاریر باغچه‌لری وایشلك
تجارتی واردر.

های نان { (Haï-Nan) چینك ساحل
جنوبیسی قارشیسنده و تونکین
کورفزینك مدخلنده بر بیوك جزیره اولوب، (قوآنغ
تونغ) ایالتنك جنوبه طوغری ممتد برشبه جزیره‌.
سندن ٢٨ کیلومتره کنیشلکنده بربوغازله آیرلمش
اولدیغی حالده، ایالت مذکوره‌یه ملحقدر. شمال
شرقیدن جنوب غربی‌یه بویی ٢٠٠ کیلومتره ومساحهٔ
سطحیه‌سی ٣٦١٩٥ مربع کیلومتره اولوب،
٢٥٠٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی
شمال شرقی جهتنده واقع (کیونغ چئو) شهریدر.
کرك بوشهر وکرك اسکله‌سی اولان (هوی هو)
انکلیزلرك تجارتنه آچیقدر. اراضیسی طاغلق اولوب،
قسم وسطی وجنوبیسی دها یوکسکدر. طاغلرك
آره‌لرنده وقسم شمالیسنده برچوق اووه‌لر دخی ممتد
اولور. وسطلرنده بولنان (اوجی شان) یعنی «بش
پارمق» طاغلرینك ٢٠٠٠ متره‌دن زیاده ارتفاعی
واردر. طاغلری بالطه کورمه‌مش پك صیق اور-
مانلرله مستور اولوب، بوطاغلردن برچوق انهار
اینه‌رك، اووه‌لرینی سقی ایله سواحلندن دکیزه دوکیلور.
اووه‌لرنده برنج، شکرقامشی، توتون، سیسام وسائره
حاصل اولور. طاغلرده فیل، کرکدان، بیوك کیکلر
میمونك انواعی واورانغ اوتانغه بکزر برجنس نسناس،
پیلانك انواعی وپك چوق حشرات بولنور. آریلری
چوق اولوب، کلیتلی بال وبال مومی چیقار، وپك
چوق موم یاپیلوب، اخراج اولنور. سواحلنده اینجی
وصدف ایله باغه چیقار. انهارینك صولری آلتون

ويزەلرينى سوروكلمكلە، چامورلرندە طوپلارلر.
هواسى معتدلدر. سواحل اهاليسى چينلى اولوب،
طاغلردە نيم وحشى حالندە برلى برقوم بولنيور.
چينليلر برمليون قدردر.

هاينكن { (Heinecken) آلمانيەنك (لوبك) شهرندە ١٧٢١ دە طوغمش خا-
رق العادە برچوجق اولوب، برقاچ آيلق ايكن لقردى
سويلر، برياشندە ايكن تاريخ انبيايى و ايكى ياشنى
بيترمەدن مكمل صورتدە جغرافيا وتاريخى بيليردى.
اوچ ياشندە ايكن فرانسزجە ولاتينجە آكلار وسويلر
ايدى. يالكز سوت نينەسنك سوديلە بسلنوب،
بش ياشندە ايكن، ممەدن كسمكە چاليشمشلرسەدە،
بشقەشى يمكە آليشەميوب، وفات ايتمشدر.

هاينو { (Hainaut) بلجيقەنك ايالاتندن اولوب، شمالاً غربى وشرقى فلاندرە،
شمال شرق جهتندن برابانت، شرقاً نامور ايالتلريلە،
جنوباً وجنوب غربى جهتندن دخى فرانسە حدوديلە
محدوددر. مساحۀ سطحيەسى ٣٧٢٢ مربع كيلومترە
واهاليسى ١٠٩٠٢٥٠ كشيدر. مركزى (مونس)
شهريدر. اراضيسى آز عارضەلى اولوب، اسقو
وموزە حوضەلرينە منقسم اولديغى حالدە، ايكى حوضە
آرەسندەكى خط تقسيم مياە ٣٥٠ مترەدن آلچق
تپەلردن عبارتدر. مذكور ايكى ايرماغە دوكيلور
انهارى چوقدر. ذخيرە وسائر محصولات يتيشير-
سەدە، اك زيادە پنجار، توتون وسائر صنايعدە
مستعمل نباتات يتيشديريورلر. اورمانلرى وچايرلرى
چوق اولوب، كليتلى بيكير وصيغير بسلنير. كمور
معدنلرى پك چوق اولوب، مرمر وسائر احجار
انواعى دخى چيقار. صنايعى پك ايلرى اولوب،
دمير خانەلرى، دوكمخانەلرى، مختلف منسوجات
ونفيس دانتلە، جام وسائرە فابريقەلرى پك چوقدر.
اكثر انهارى سير سفائنە صالح اولديغى كبى، دمير
يوللرى دە پك زيادەدر. ايالت ٦ قضادن مركب
اولوب، ٤٣ ناحيە و ٤٣٥ دائرەيى حاويدر.

هبار { (بن الاسود بن المطلب القرشى) صحابەدن اولوب، قبل الاسلام حضرت
زينب بنت رسول الله (رضى الله عنها) زوجى ابو العاص
طرفندن مكەدن مدينەيە كوندرلديكندە، سفهاء
قريشدن برقاچ كشى ايلە يولدە مشارٌاليها حضرتلرينك
اوكنە چيقەرق، تهديد ايتمكلە، وضع حمل ايتملرينى
موجب اولمش؛ ورسالتپناە افندمز جانبلرندن قانى
هدر بيورلمش ايكن، فتح مكەدن صكرە نزد
نبوى يە كلەرك، طلب عفو ايلە قبول اسلام ايتمش؛
وعفو جناب نبوى يە مظهر اولوب، فيمابعد اسلامدە
ثبات وحسن حركت ايلمشدر. — (هبار بن سفيان
بن عبد الاسد القرشى المخزومى) دخى قدماى
صحابەدن وحبش مهاجريندن اولوب، مؤتە ويا
اجنادين محاربەسندە شهيد اولديغى مرويدر.

هبروس { ياخود هبرە (Hébre, Hébrus) مريچ ايرماغنك اسم قديميدر.

هبريدە { (Hebrides) اسقوچيەنك ساحل غربيسى قارشيسندە بحر محيط
آطلاسيدە واقع برطاقم آطەلر اولوب، ايرلاندە ايلە
اسقوچيە آرەسندەكى (قانتير) بوغازندن اسقوچيەنك
شمال غربى اوجندە واقع (ورات) بورنى حذاسنەدك
ممتد اولورلر. ايكى يە منقسم اولوب، آچيقدە وغرب
شمالى جهتندە بولنانلرە اصل هبريدە ياخود (وستر
ايسلاند) يعنى «جزاير غربيە» و ساحلە دها
قريب اولەرق شرق جنوبى جهتندەكيلرە (اينر هبريدە)
يعنى «داخلى هبريدە» نامى ويريليور. برنجى
طاقم ٥٦° ٥٤′ ايلە ٥٨° ٣٠′ عرض شمالى
آرەسندە ممتد اولورلر؛ وساحلدن بعدلرى ٢٤
الى ٤٨ كيلومترەدر. ايكنجى طاقم ٥٥° ٣٥′ ايلە
٥٧° ٤٢′ عرض شمالى آرەسندە ممتد اولوب،
اكثرى ساحلە پك قريبدرلر. اك بيوكلرينك اسملريلە
مساحۀ سطحيەلرى بروجە آتيدر:

لويس	١٩٣٨	مربع كيلومترە
اسكيە	١٣٩٦	» »
مول	٨٥٦	» »
ايسلى	١٤٢	» »
جورا	٢٠٧	» »
سوت اوئيست	٣٢٩	» »
نورت اوئيست	٣٠٦	» »

اراضيسى قيالق وطاغلق اولوب، مع هذا
هيچ بر يرلرى ١٠٠٠ مترە ارتفاعنى تجاوز ايتميور.
ساحللرى پك كيرنتيلى چيقنتيلى ونوروج ساحلى كبى
قرەلرك ايچنە پك درين كيرمش خليجلرلە دكيزك
ايچنە اوزانمش اوزون بورونلردن عبارتدر. اكثر
طرفلرى چيلاق وحزن انكيزدر. هوالرى صفوق
وصرتدر. محصولاتلرى يوق كبى اولوب، منابع

ثروتلری دكیز قوشلرینك تویلریله سوده، دمیر، قورشون، كومش، بالیق وساٸره‌دن عبارتدر. قبل التاریخ ازمنه‌دن قالمه برچوق مغاره وساٸر اثرلری واردر. بیوك كوچك جمله‌سی ٣٠٠ قدر اولوب، ٨٦ سی مسكوندر. اهالیسی ١١٠٠٠٠ قدر اولوب، جمله‌سی كلت لسان قدیمندن قالمه (فائلیق) لسانیله متكلمدرلر.

هبریده { یكی — (Nouvelles Hébrides) بحرمحیط كبیرك (ملانسیا) قسمنده برجزایر مجتمعه طاقمی اولوب، سالومون جزایرینك جنوب شرقیسنده ویكی قالدونیه‌نك شمال شرقیسنده اوله‌رق، ١٣° ٤′ ایله ٢٠° ١٥′ عرض جنوبی و ١٦٤° ١٠′ ایله ١٦٧° ٣٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولورلر. جمله‌سی ٢١ آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌لری ١٣٢٢٧ مربع كیلومتره ونفوسلری ٧٠٠٠٠ كشیدر. الڭ بیوكلری: مالیقولو، تانه، سنت بارتلمی، اوروره، پنتاقوت، ارومانغه، ابرصلر آطه‌سی و مونوماندر. اهالیسی وحشی ایسه‌ده، برآز زراعت و صنعتله اشتغال ایدرلر، و مهمان نوازلقلری واردر. سیاهجه پك چركین آدملردر. آطه‌لرك طوپراغی پك منبت اولوب، شكر قامشی، موز، هندستان جوزی، اكمك آغاجی، پورتقال، انجیر وساٸره حاصل اولور. حیوانانی كچی، طوموز وصیچاندن عبارتدر. الڭ اول قپودان كیروس طرفندن ١٥٠٦ ده كشف اولنوب، بعده بوكنویل و قپودان قوق طرفندن زیارت، وبونك طرفندن بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

هبل { جاهلیتده بنی كنانه قبیله‌سنك عبادت ایتدیكی برصنم اولوب، قریش عندنده دخی عبادتی مرعی ایدی. كعبه داخلنده قرمزی عقیقدن معمول بر تمثالی اولوب، برقولی قیریق اولمغله، آلتوندن یاپمشلردی. فتح مكه‌ده ساٸر اصنامله برابر كسر بیورلمشیدی.

هبه { (Hébé) اساطیر یونانیه‌ده گنجلك معبوده‌سی موهومه‌سی زعم اولنوب، مشتری ایله یونونك قیزی اولدیغنه اینانیرلردی. كویا الهه كاذبه‌یه ساقیلق ایدوب، بركون بو وظیفه‌یی ایفا ایتمكده ایكن، دوشدیكندن، حجابندن بردها مجلسه كیرمك ایستمه‌مش، و وظیفه‌سی مشتری طرفندن (غانیمد) اسمنده گوزل بر دلیقانلی‌یه احاله اولنمش ایدی. كویا هركول سمایه چیقدیغنده (هبه) یی تزوج ایتمشیدی. قورنته‌ده بونك عبادتنه مخصوص بیوك بر عبادتخانه وار ایدی.

هجر { جزیرة العربك الحسا و بحرین دینلن شمال شرقی قسمنده یعنی بحر فارس ساحلنده مشهور بربلده اولوب، وقتیله خطهٔ مذكوره‌نك مركزی اولمغله، خطه‌یه دخی بعضا بو اسم ویریلیردی. شمدی خراب حالنده‌در. — حضرموتده دخی بو اسمله ایكی قصبه ویمنك ایچ طرفنده برمعموره وار ایدی. حمیر وعرب عاربه لساننده بو اسم «قریه» دیمك ایدی.

هجری { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، استانبول قاضیسی ایكن وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

بیه هجران غمین ای دل اجلدن اوكدین اولمش یوق
یترچاك غصهٔ خطین یازلمشده یویلش یوق

— فرس شعراسندن دخی برقاچ كشینك مخلصی اولوب، الڭ معروفی (ری) لی محمد شریف هجریدر، كه مولانا امیدینك اقرباسندن اولوب، اصفهانده وزارت خدمتنده بولنمشدر. سلامی وكلامی مخلصلریله معروف ایكی برادر هركون صاحب ترجمه حقنده بر شعر سویلیه‌رك، جاٸزه امیدیله سلامنه طوردقلرندن، بوحاله مناسب شو بیتی سویلمشدر:

دوچیز است بدتر زتیغ حرامی
كلام سلامی سلام كلامی

هجسیاس { (Hégésias) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، میلاد عیسادن ٣٠٠ سنه اول برقه‌ده كندینه مخصوص برفلسفه تدریس، ودنیاده آجیلرك لذایذه غلبه‌سنی وسیله اتخاذ ایله، اتلاف نفسی توصیه ایدردی. طلبه‌سندن برقاچ كشینك بونصیحتی اجرا ایتملری اوزرینه، بطلیوس طرفندن مدرسه‌سی تعطیل، وكندیسی نفی اولنمشدی.

هجل { (Hetzel) آلمانیا مشاهیر مستشرقیننده‌ن اولوب، ١٧٥٤ ده كونیكسبرغده طوغمش؛ و ١٨٢٩ ده وفات ایتمشدر. طول مدت آلمانیه مكاتبنده السنهٔ شرقیه معلملكی ایتمش؛ وعبرانی، سریانی، كلدانی وعربی لسانلرینك تحصیلی

تسهيل ايده‌جك بر خيلى كتابلر ترتيب ايله، نوراتى ترجمه ايلمشدر.

هدايى { عثمانلى شعراسندن ايكى ذاتك مخلصيدر : برنجيسى (مصطفى — افندى) اوننجى قرن هجرى علماسندندر.

— ايكنجيسى شيخ الاسلام (اخى زاده حسين افندى) در، كه ترجمهٔ حالى «حسين افندى» ماده‌سنده سبق ايدوب، شوراده شو بيتنى ذكر ايله اكتفا ايديورز:

شايد وفاايده ديو اول يار پرجفا
صبر ايلرايدم ايلسه عمرم اكر وفا

هدايى { [«عزيز محمود افندى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

هدويجه { (Hedwige) مجارستان قراللرندن (لوبى) نك قيزى ووارثه‌سى اولوب، ١٣٨٦ ده ليتوآنيه دوقه‌سى (ياكلون) ه وارمش؛ و بونك بشنجى (ولاديسلاس) اسميله لهستان قرالى اولمسى اوزرينه، لهستان ايله ليتوآنيه برلشمش ايدى. ليتوآنيه‌ده خرستيانلغك نشر وتعميمنه خدمت ايتمش؛ و ١٣٩٩ ده وفات ايلمشدر.

هرا { [«معاذالهرا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

هرات { افغانستانك شمال غربى جهتنده ٢٢َ ٣٤° عرض شمالى ايله ٤٩َ ٥٩° طول شرقيده و (هرى‌رود) ك ساحل شرقيسنده قديم ومشهور بر شهر اولوب، وقتيله خراسان خطهٔ واسعه‌سنك كرسيسى واليوم بر درجه‌يه قدر ممتاز بر خانلغك مركزيدر. اهالئ حاضره‌سنك مقدارى ٥٠٠٠٠ ايله ١٠٠٠٠٠ آره‌لرنده تخمين اولنيور. صنعى بر صرتله وسور وخندقله محاط اولوب، برقلعه‌سى دخى واردر. ايكى اورتيلى چارشى شهرك طول وعرضنجه ممتد اولوب، وسط شهرده تقاطع ايتدكلرى يرده يوكسك وكنيش بر قبه بولنيور. اكثر سوقاقلرى طار و اورتيلى اولوب، چنكيز زماننده بعد التخريب يكيدن اعمار اولنمش والحالة هذه بنه مشرف خراب اولان جامع كبيردن بشقه اسكى آثار عمرانندن برشئ قالمامشدر، وذكره شايان ابنيه‌سى يوق كبيدر. يالكز ديوان ناميله خانلرك اقامتكاهى اولان بيوك بر قوناغى، و امام رضا (رضى الله عنه) ك مقامى ناميله بر زيارتكاهى واردر. اطرافى بر قاچ ساعتلق مسافه‌يه قدر غايتله منبت ومحصولدار وكوزل اولوب، هر طرفدن صولر نبعان وجريان ايدر؛ و هرى‌روددن صنعى جدوللرله صولراووه‌لرده طاغيله‌رق، اراضئ سقى واحيا ايتمكله، فرح فزا باغچه‌لر وجوده كلمشدر؛ ولذتده امثالسز ميوه‌لرك انواعى حاصل اولور. هواسى صاغلام اولديغى كبى، هرى‌رودك صوبى وديكر مياه جاريه‌سى‌ده پك براق و خفيفدر. ايران ايله تركستان وهند وچين يوللرينك برلشديكى برنقطه‌ده واقع اولمغله، اهميت تجاريه‌سى دخى پك بيوكدر؛ و اوورالره مدنيت كيردكده، پك بيوك وتجارتكاه برشهر اولوب، اسكى معمورينى عودت ايده‌جكنده شبهه يوقدر. پك اسكى برشهر اولوب، اسم قديمى (آريا) ياخود (هرى) در. بيوك اسكندرطرفندن توسيع وتزيين اولنه‌رق (آلكساندريا آريانه) تسميه اولنمشدى. دور اسلامده چوق ترقى ايدوب، جغرافيون اسلام مدح وتعريفنده اطرا ايديورلر. مدنيت اسلاميه‌نك اك پارلاق مراكزندن اولوب، مدارس وسائر مؤسسات علميه ايله مملو ايدى، وپك چوق علما وادبانك منشئ بولنمشدر. نسبتنده (هروى) ديتلير. شمديكى اهاليسى ايرانى، افغانى، ترك، هندى وسائراقوام اسلاميه ايله برمقدار يهوديدن مركبدر. شهرده پك نفيس خاليلر ايله قوزى دريسندن قلپاق و سائره اعمال اولنور. هراتك جوارلرى (امم آريه) نك وطن اصليسى ومبدأ و منشئى اولديغى مظنوندر.

هراقليت { (Héraclite) يونان قديم حكماسندن اولوب، ميلاد عيسادن ٥٠٠ سنه اول (افس) يعنى آياثلوغده ياشامشدر. حزن وكدره ميل طبيعيسى اولوب، نهايت دنيادن نفرت ايده‌رك، بر طاغه چكلمش؛ و اوراده قصداً آج قاله‌رق تلف اولمشدر. كائناتك اساسنى آتشدن عبارت عد ايدوب، آهنك عمومى و تضاددن عبارت ايكى قوهٔ مخالفه‌نك حكم سوردكنه معتقد ايدى. آثارندن يالكز بر قاچ فقره بولنمشدر.

هراقليد { (Héraclide) يونان قديم حكماسندن اولوب، قبل الميلاد

دردنجی قرنده قره دکیز ارکلیسنده ظهور ایتمش؛ وآتنه‌یه کیدوب، افلاطوندن وبعده آرسطودن درس آلمش ایدی. آثارندن یالکز بعض فقره‌لر باقیدر.

هراقلید (Héraclides) یونان قدیمك هرکول ویا هراقلیس دیدکلری قهرمان موهوملری نسلندن زعم ایتدکلری برطاقم حکمداران سلاله‌لری اولوب، موره‌ده و سائر طرفلرده حکم سورمشلردر.

هراقلیس (Héraclès) [« هرکول » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هراقلیوس (Héraclius) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی آفریقا اکسارخلرندن برینك اوغلی اولدیغی حالده ٦١٠ تاریخنده ظالم فوقاسی اسقاطله، یرینی ضبط ایتمش؛ وابتدا آوروپاده آوارلر وآسیاده ایرانیلر ممالکنی ضبط ایدوب، کندیسنك حکمی قسطنطینیه‌یه منحصر قالمش ایسه‌ده، بعده ایرانیلره غلبه چاله‌رق، فراته قدر اولان یرلری استرداد، وآوارلری دفع ایتمش؛ وصکره غزاهٔ اسلام شام وفلسطین وجزیره ومصری فتح ایتمکله، ینه ملکی تدنی ایدوب، مسائل مذهبیه ایله اشتغاله باشلامش ایدی. وفاتنده هراقلیوس قسطنطین وهراقلیوناس اسملریله ایکی اولاد براقوب بونلر مشترکاً حکم سورمشلردر.

— ایکنجیسی (هراقلیوس قسطنطین) برنجینك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ٦٤١ دم برادری هراقلیوناس ایله مشترکاً تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، بر قاچ آی صکره اوکی والده‌سی طرفندن مسموماً وفات ایتمشدر.

هراقلیوناس (Héracleonas) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن اولوب، ٦٤١ تاریخنده برادری هراقلیوس قسطنطین ایله مشترکاً صندالیٔ حکومته چیقمش؛ وبعده برادرینك مسموماً وفاتی اوزرینه، یالکز قالوب، مظالمنه بناءً بر قاچ آی صکره اسقاط، وبرونی قطع اولنه‌رق، نفی اولنمش؛ ومنفاده وفات ایتمشدی.

هراقلیه (Héraclée) ازمنهٔ قدیمه‌ده هراقلیس ویا هرکول نام قهرمان موهومه منسوب عد اولنور برقاچ شهر وقصبه اولوب، الیوم موجود اولانلری (ارکلی) نامیله معروفدرلر.

هربلو (D'Herbelot) فرانسه مشاهیر مستشرقیننden اولوب، ١٦٢٥ ده پارسده طوغمش، و ١٦٩٥ ده وفات ایتمشدر. عربی، عبرانی، سریانی وفارسی لسانلرینه آشنا اولوب، « کتبخانهٔ شرق » عنوانیله حروف هجا ترتیبیله امم وممالك شرقیه‌نك جغرافیه وتاریخه متعلق احوالندن باحث بیوك بر کتابی واردر، که بعده بشقه‌لری طرفندن ذیلاً اکمال اولنمشدر.

هرسك (Herzégovine) بوسنه‌نك جنوب غربی کوشه‌سندن عبارت اولوب، اکثریا بوسنه ولایتنه ملحق برسنجاق وبرآره‌لق آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمشدی. شرقاً وشمالاً بوسنه، غرباً دالماچیه، جنوباً دخی قره‌طاغ ایله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩١١٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٥١١ ٢١٩ کشیدر. مرکزی (موستار) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، هرطرفی کلسی قیالردن عبارت ویك صربدر. الك مرتفع جهتی جنوب شرقی طرفی اولوب، ٢٦٠٠ متره ارتفاعی اولان (دورمیتور) طاغی شمدی قره‌طاغ حدودی داخلنده ایسه‌ده، اوجهتده قاچقو قربنده واقع (وولویاق) طاغنك‌ده ٢٢٦٠ وحدود شرقیه‌سنده واقع (ترسقاویچه)نك ٢١٢٨ وفوچه قربنده واقع (للیا) طاغنك ٢٠٧٠ متره ارتفاعی واردر. سائر طاغلری ١٠٠٠ ایله ٢٠٠٠ متره آره‌لرنده‌در. یالکز شرق جهتنده آز بر یرینك میاه جاریه‌سی (درینه) نهرینه دوکیلوب، طونه یعنی قره دکیز حوضه‌سنده وسائر طرفلری (نارنته) ونام دیکرله (نرنوه) نهری حوضه‌سی داخلنده یعنی آدریاتیق مائله‌سنده‌در. نهر مذکور قره‌طاغ حدودنده نبعان ایدوب، ابتدا شمال غربی‌یه طوغری جریانله، حدود شمالیه‌سنه واصل اولنجه بوسنه‌دن کلن برچای اخذ ایده‌رك، جنوبه وبعده جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، دالماچیه‌یه کیرنجه، غربه طوغری دونوب، نارنته کورفزنده آدریاتیقه دوکیلور. سائر چایلری کاملاً بو نهره دوکیلور. بوچایلرك چوغی سیل کبی شدتله وچاغلیانلر تشکیل

ایدەرك، وبرچوق یرلردە برك آلتنە طالوب صكرە
ینە ظهور ایدەرك آقار. اك بیوك واك فربیلری
(تره‌بینیه) در. اراضیسنك ثلثانی طاشلق وطاغلق
اولەرق اراضیٔ خالیەدن وقالان ثلثنك ۲۲۰۰
مربع كیلومترەلكی اراضیٔ مزروعە، ۲۲۰۰ كیلو
مترەلكی اورمان و ۱۶۰۰ كیلومترەلكی مرعادر.
محصولاتی بغدای، مصر، آرپە وسائر حبوبات ایلە
سبزە ومیوەدن عبارت‌اولوب، ذخیرەسی احتیاجات
محلیەیە كفایت ایتمز. قیون، صیغیر وسائرە اولەرق
برمقدار حیوانات اهلیەسی اولوب، اخراجاتی بیاغی
ودریدن عبارتدر. صنایع وتجارتی‌الآن پك كریدر.
اهالیسی بوشناقلر وقرە طاغلیلرلە همجنس اولوب،
مذهبجە همان‌مساوی مقدارلردەمسلم، اورتودوقس
وقتولیكدن مركبدر. آنجق‌صرب جنسیتنەمنسوب
اسلاولردن سیما واخلاق واطوارجە برآز فرقلی
اولوب، اوزون بویلی وجسور آدملردر، وسو.
یلدكلری لسان دخی دها درشت وسرتدر،كە بودە
اورالرك اهالیٔ قدیمەسی بولنمش اولان آرناؤدلرلە
دها زیادە قاریشمش اولدقلرینە دلیلدر. هرسك
بوسنەوهرسك ولایتنی تركیب‌ایدن ٦ سنجاغك بری
اولوب، ۱۰ قضایە منقسمدر.

هرسك زادە { [« احمد پاشا (هرسك زادە —) » مادەسنە
مراجعت بیوریلە.]

هرشل { (Herschell) اعاظم هیئت‌شنا-
ساندن‌اولوب، ۱۷۳۸دە آلمانیە-
نك هانوورە شهرندە طوغمش، و۱۸۲۲دە وفات
ایتمشدر. برماهر موزیقەجینك اوغلی اولوب،
كندیسی دخی ابتدا بوصنعتە سلوك، و۱۷۵۹دە
انكلترەیە انتقال ایدەرك، وبردیكی چالغی‌درسلرندن
آلدیغی‌اجرتلە پك فقیرانە یاشامقدە، وبوش وقتلرنی
علوم ریاضیە وهیئت كتابلرینك مطالعەسنە صرف
ایتمكدە ایدی. كیدەرك هیئتلە جدی صورتدە
اشتغالە باشلایوب، دوربین وسائر آلات لازمەنك
مبایعەسنە كیسەسی‌مساعد اولمدیغندن، محتاج‌اولدیغی
آلتلری كندی الیلە‌یاپمغە مجبوراولمش؛ و٤ سنەلك
سعی‌وامكلەوجودەكتیردیكی ۱۲ مترەاوزون‌بردوربین
اووقت موجود دوربینلرك اك‌مكملی بولنمش‌ایدی.
بوآلاتلە‌استادانە تدقیقات‌وتحریات فلكیەیەبولنەرق،
۱۷۸۱دە (اورانوس) سیارەسنی، ۱۷۸۷دە بونك
ییكلرینی و۱۷۸۹دە زحلك یكیدن ایكی ییكنی‌كشف
ایتمشدی. منظومۀ شمسك ثابت اولمیوب، هركوك
سیارەسنە طوغری حركتدە بولندیغنی، وسحیبەلرك
حسابسز نجومدن مركب اولمسیلە بونلردن اطرافدە
بولنانلرك مركزدەكیلرك اطرافنە دورایتدیكنی‌كشف
ایدەرك، علم‌هیئتە بریكی دورترق آچمشدی. قرال
اوچنجی‌جورج بومساعی وخدمات فنیەسنی‌تقدیرایلە،
كندیسنی تحت حمایەسنە آلەرق، (ویندسور) سرایی
یاننده برخانە اعطا، وتخصیصات كافیە تعیین ایتمكلە،
هرشل اك بیوك كشفیات فنیەسنی اورادە اجرا
ایتمشدر. دوربین وسائر آلاتك اعمالندە برادری
آلكساندر وهمشیرەسی قارولینە دخی كندیسنە
معاونت ایتمشلردر. لوندرە جمعیت علمیەسیلە پارس
آقادمیەسی طرفلرندن اعضالغە قبول اولنمشدی.
هیئت ونجوم وفن بصر وآلات رصدیە حقندە برچوق
تالیفات وخاطراتی اولوب، جملەسی جمع‌ونشراولنمشدر.
— اوغلی جون هرشل (كە۱۷۹۲دەطوغمشدی)
پدرینك علم وفننە وآلات رصدیە وبصریە حقندەكی
سرائرینە وارث اولوب، فن‌هیئت وبصرە خیلی‌خدمتلر
ایتمشدر.

هرفورد { (Hereford) انكلترەنك غرب
جهتندە غلوچسترك ۳۵ ولو-
ندرەنك ۲۰۰ كیلومترە غرب شمالیسندە قونتلق
مركزی برقصبە اولوب، ۱۸۳۵۰ اهالیسی، مصنع
بركلیساسی، كتبخانەسی، تیاتروسی، ذخیرە وسائرە
تجارتی واطرافندە باغچە وفندانلق وچایرلرلە مستور
كوزل اراضیسی واردر.
— هرفورد قونتلغی غرباً برقنوق ورادمور،
شمالاً اشروپ، شرقاً وورچستر، شرق جنوبی
طرفندن غلوچستر، جنوباً مونموت قونتلقلریلە‌محدود
اولوب، مساحۀ سطحیەسی ۲۱۶٤ مربع‌كیلومترە
واهالیسی ۱۲۵۳۷۰ كشیدر. (سورن) خلیجنە
دوكیلن (وین) نهری ایالتی شق ایدوب، بتون میاه
جاریەسنی جمع ایدر. اراضیسی عارضەلی اولوب، اك
یوكسك محلی ۸۱۰ مترە ارتفاعندەدر. طوپراغی پك
منبت وزراعتی پك ایلریدر.

هرفورد { (Herford) پروسیەیە تابع
وستفالیە ایالتنك (میندن)

سنجاغنده ومیندنك ۲۸ كیلومترە جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۱۹۷۰ اهالیسی و پاموق وكتن بز وایپلیك فابریقەلری واردر.

هركند { اقصای بلاد هندده وهند ایله چین آرەسنده بردكیز اولوب، سرندیب جزیرەسنكده بونده اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. تعریفك قسم اولنه كوره چین دكیزی وقسم اخیرینه كورەده بنكاله كورفزی اولمق اقتضا ایدر.

هركول { (Hercule) اساطیر یونانیەده موهوم برقهرمان اولوب، كویا یونان قراللرندن برینك زوجەسی (آلقمنه) نك ابوالآلهه زعم ایتدكلری مشتری ایله اولان اختلاط غیرمشروعندن (تبه) شهرنده طوغمش؛ ومشترینك زوجەسی (یونون) قیصقانوب، كندیسنی یمك ایچون ایكی ییلان كوندرمش ایسەده، هركول، چوجق اولدیغی حالده، بو ییلانلری الیله بوغمش؛ وبیودكجه فوق العاده برقوت وجسارت پیدا ایدوب، طبقی رستم زالك «شاهنامه» ده مذكور «خوان»لری كبی برطاقم خارق عاده قهرمانلقلرده بولنەرق، آرسلان واژدرها كبی برطاقم جانورلری اتلاف ایتمش، وبر چوق جبابرەنك حقندن كلمش. مشروع وغیرمشروع صورتده برچوق قادینلرله مناسباتندن برچوق اولادی اولدیغنه ایانیر؛ وبرطاقم حكمدارلر هركولك نسلندن اولمق ادعاسنده بولنورلردی. نهایت (یوله) اسمنده قاپدیغی برتیزله ازدواجی صرەسنده زوجەسی (دیانیره) قیصقانوب، كندیسنی كندینه جلب ایتمك اعتقادیله، بوقهرمانك اولدیرمش اولدیغی (نسوس) اسمنده برغریب جانورك قانیله ملمع بركوملك كوندرمش؛ وهركول بوكوملكی كیینجه، بدنی پارلنوب، آجیسنه تحمل ایدەمدیكندن، كندینی آتشه آتەرق، اتلاف نفس ایتمش. كویا مشتری كندیسنی سمایه نقل ایله، (ابه) نام بری ایله تزویج ایتمش؛ وتعبیر آخرله برجلەء كوكبیەیه علم اولمشدر. هركولك سبته بوغازینی و برچوق قوی ولیمانلر وسائره آچدیغنه ایناندقلریچون، سبته بوغازینك ایكی ساحلنده كی طاغلره «هركولك ستونلری» دیرلردی، ودیكر برچوق یرلرەده بونك اسمنه اضافتله تسمیه ایدرلردی.

هركولانوم { (Herculanum) ایتالیانك قامپانیه خطەسنده وناپولی قربنده اولەرق (وزوو) بركاننك اتكنده برشهر قدیم اولوب، میلادك ۷۹ تاریخنده بركان مذكوردن آقان لاولرك آلتنده قالەرق، پومپی ایله برابر خراب اولمشدر. ۱۷۱۱ دە برقسمی كشف اولنوب، برچوق آثار عتیقه چیقمشدر. الیوم محلنده (پوتیچی) و (رزینه) اسملریله ایكی قریه واردر.

هركه { (Haraka) شهرامانتنه ملحق ككبوزه قضاسنده وككبوزەنك ٥ كیلومترە شرقنده آناطولی دمیریول خطنك شمالنده برقریه اولوب، جسیم براقمشه وخالی وسائر منسوجات ایله چینی فابریقەء همایونیله مشهوردر.

هركه { یاخود هركیت (Charki) جزایر بحرسفیدده ردوسك غربنده و ۱۰ میل قدر آچیقلرنده بركوچك آطه اولوب، ساحل جنوبیسنده برقریەسی واردر. مركز ولایته ملحق برناحیه صورتنده اداره اولنور. اطرافنده برطاقم ایصسز كوچك آطەلردخی واردر.

هرمافرودیت { (Hermaphrodite) اساطیر یونانیەده كویا هرمس (یعنی عطارد) ایله آفرودیتی (یعنی زهره) نك اوغلی اولوب، بركون بردرەده بیقانیركن درەلره موكل اولان (نایاده) تعبیر اولنور پریلردن بری كندیسنی كورەرك، تعشق ایتمكله، كندیسیله بروجود اولەجق صورتده ملاقات ووصالنی آلهەء كاذبەدن رجا ایتدیكندن، بوآرزوسی قبول اولنوب، ایكیسی برلشەرك، هم اركك هم دیشی برشخص موهوم تحصل ایتمش.

هرمانستاد { (Hermanstadt) مجارستانك ترانسیلوانیه خطەسنده وطمشوارك ۲۳۰ كیلومترە شرقنده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ۱۹۰۰۰ اهالیسی، ایكی مكتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، عمومه آچیق بركتبخانه ایله برچوق رسم وسائر آثاری حاوی موزەسی بولنان برسرایی وبعض فابریقەلری واردر.

هرمز { یاخود هرمزد (Hormisdas) ایرانك ساسانیان سلالەسنه منسوب ملوكندن درت كشینك اسمیدر: برنجیسی سلالەء مذكورەنك اوچنجی حكمداری اولوب، ۲۷۱ تاریخ میلادیسنده پدری شاپور بن آردشیره خلف اولمش؛ وآنجق

برسنه حكومت سوروب، مشهور(مانى) نك مذهبنى التزام وحمايه ايتمش ايدى . — ايكنجيسى ملوك مذكورەنك سكزنجيسى اولوب، ٣٠٣ تاريخ ميلاديسنده پدرى نرسى يه خلف اولمش؛ و٣١١ ده وفات ايتمشدر. — اوچنجيسى ساسانيانك اون آلتنجيسى اولوب، ٤٥٧ تاريخنده پدرى يزدكردك يرينه ايران شاهى اولمش؛ واوچ سنه حكومت سوردكدن صكره، بيوك برادرى (فيروز) ٤٦٠ ده آنك يرينه كچمشدر. — دردنجيسى ساسانيلرك يكرمى برنجيسى اولوب، مشهور نوشيروان عادلك اولادندندر. ٥٧٩ تاريخ ميلاديسنده پدرينه خلف اولوب، پدرينك مسلكى عكسنه اولەرق سلوك ايتديكندن، ١١ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٥٩٠ تاريخ ميلاديسنده تبديل اولنمشدر.

هرمز { بحر فارس يعنى بصره كورفزى ايله عمان كورفزى آرەسنده واقع همنامى اولان بوغازك شمال جهتنده وكرمان ساحلى قربنده اولەرق طوبله ونام ديكرله كيش جزيرەسنك شرق شماليسنده و بندر عباسك شرق جنوبيسنده بركوچك آطه اولوب، ٢٠ كيلومترە محيط دائرەسى اولديغى حالده قياالق اراضيسى و شمال طرفنده قوملق براووەسى واردر. دين اسلامك انتشارنده ايرانك پارس وكبر دينلن زردشتيلرى بو آطه يه و اورادن كجراته كچمكله، كسب اهميت ايتمكه باشلايوب، مذكور اووەده تجارتكاه بر معموره پيدا اولمشيدى. اونجى قرن هجريده بو جزيرەده ايرانك وجزيرة العربك اورايه قريب جهتلرينه حاكم بر كوچك دولت تشكل ايتمشيدى. بعده پورتكيزليلرك الينه كچوب، نهايت ايرانيلر انكلترەنك معاونتيله جزيرەيى ضبط ايتدكلرنده قصبه و قلعه يى هدم ايتمشلردر . مذكور بوغازه بو جزيره مناسبتيله بو اسم ويرلمشدر.

هرمس { (Hermès) عطاردك اسم يونانيسى اولوب، اساطير يونانيەده نطق وفصاحتك مربيسى عد اولنوردى .

— بواسمله بر شخص موهوم دخى مروى اولوب، مصريلرجه (طوث) اسميله معروف ايدى. حساب وهندسه وفن معمارى وموسيقى وطب وسائر كافهٔ علوم و فنونك موجدى زعم اولنوردى . شرقيون بونى انسان عدايدەرك، قبل الطوفان صعيد مصرده ياشاديغنه، وحضرت ادريس (عليه السلام) ايله بر اولديغنه اينانيرلر . برهرمس ثانينك دخى بعدالطوفان بابلده ياشايوب، علوم وفنونى ايجاد ايتديكنى، وبرهرمس ثالثك دەينه بعدالطوفان مصرده ياشايوب، طب وحيوانات ونباتات حقنده بعض منظوم كتابلر يازديغنى دخى روايت ايدبورلر. كيمك طرفندن يازلدقلرى مجهول بويله برطاقم كتابلر حقيقة موجود اولوب، آوروپاليلر طرفندن كشف وطبع وترجمه اولنمشدر . بو هرمسلر جمع صيغه سيله (هرامسه) ناميله معروفدرلر . برنجيسى (تريسمجيست) يعنى « اعظم » لقب يونانيسيله دخى ملقبدر .

هرمند { اصفهان مضافاتندن واصفهاندن اوچ كونلك مسافەده واقع برقصبه اولديغى « معجم البلدان » ده مسطوردر .

هرموپوليس { (Hermopolis) مصر قديمده ماكدونيه ليلر ورومااليلر طرفندن ايكى شهره ويريلن اسم اولوب، برى صعيد مصرده (اخميم) وديكرى مصر سفلاده (دمنهور) شهرندن عبارت ايدى .

— يونانك شيره جزيرەسنك مركزى اولان قصبه نك دخى اسميدر . [« شيره » مادەسنه مراجعت بيوريله .]

هرموس { (Hermus) صاروخان سنجاغنده كى كديز نهرينك اسم قديميدر.

هرود { (Hérode) روماليلرك تحت تابعيتنده اولەرق فلسطينده حكم سورن يهود حكامندن برقاچ كشينك اسمى اولوب، اك معروفلرى « بيوك » و (عسقلانى) لقبيله مشهور اولانيدر، كه حكامدن (حرفان)ك وزيرى بولنمش اولان آنتيپا ترك اوغلى اولوب، ميلاد عيسى (عليه السلام) دن ٧٢ سنه اول عسقلانده طوغەرق، ابتدا روماليلرك خدمتنده بولنمش؛ ومحاربات داخليەده آنطوآنك طرفنى التزام ايدوب، بونك انهاسيله سناتو طرفندن يهود حاكملكنه نصب اولنمش ايسەده، مملكتى حرباً وتدريجا ضبط ايتمكه مجبوراولمش؛ وقبل الميلاد ٣٧ تاريخنده قدسه داخل اوله بيلمش؛ واوقتاو طرفندن دخى ابقا اولنمشيدى. حضرت عيسى (عليه السلام) ك ولادتندن بر سنه صكره وفات ايتمشدر. — بونك

اوغللری هرود آنتیپاس ایله هرود فیلیپ فلسطینك بعض جهتلرنده والیلك، و تورونی برنجی هرود آغریپا ایله اونك اوغلی ایکنجی هرود آغریپا قدسده حاکملك ایتمش؛ و بونلردن برنجیسی حضرت یحیی (علیه السلام) ی و اوچنجیلری حواریوندن یعقوب و شمعونی (یعنی پطروس) ی شهید ایتمشدر.

هرودوت { (Hérodote) یونانك اك مشهور مورخلرندن اولوب، کندیسندن اولکی مورخیندن اکثرینك آثاری نابود اولدیغندن، «ابوالمورخین» تلقیب اولنمشدر. میلاد عیسی (علیه السلام) دن ٤٨٤ سنه اول هالیقارناسه (یعنی بودروم) شهرنده طوغمش؛ و کنج ایکن، یونانه، مصره و آسیایه سیاحت ایدەرك امم مختلفەنك احوال تاریخیەسنی اوکرنمش ایدی. عودتنده تاریخنی یازوب، اولیمپ اویونلرنده قرائت ایتدیکنده، تحسین عمومی‌یه مظهر اولەرق، آتنەلیلر طرفندن تقریباً ٢٥٠٠ لیرایه معادل اولان اون تالانت مکافاتنه نائل اولمشدی. بعده ایتالیانك (توریوم) بلدەسنه چکیلوب، قبل المیلاد ٤٠٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. تاریخنك افادەسی پك سلیس و لطیف اولوب، آنجق مسموعاتنی عینیله یازمق عادتی اولمغله برابر، غریب احوال نقلنه دخی میل ایتمشدر. مع هذا امم مختلفەنك احوال قدیمەسی حقنده پك قیمتدار معلوماتی حاویدر. بو اثری موجود اولوب، دفعاتله طبع و نشر، و اکثر آوروپا السنەسنه ترجمه اولنمشدر.

هرول { (Herules) جرمان اقوامندن وحشیلك و یغماکرلکیله مشهور بر قوم اولوب، اوچنجی قرن میلادیده قره دکیزك ساحل شمالیسنده ظهور ایتمش؛ بعده غوتلرك تحت تحکمنه کیروب، بونلردن قورتلنجه، طونەنك ساحل جنوبیسنده یعنی شمدیکی بلغارستانده یرلشمش؛ و اورادن ایتالیایه کچەرك، ٤٧٦ ده غرب ایمپراطورلغنی باتیروب، رومایی ضبط ایتمشلرسەده، متعاقباً اوستروغوتلر طرفندن اورادن اخراج اولنەرق، شرق ایمپراطورینك مساعدەسیله ایلیریانك بعض طرفلرینه یرلشمشلرسەده، یغماکرلکلرندن طولایی اورادن دخی طرد اولنەرق، بدنجی قرن میلادیده جرمانیەیه عودت ایتمشلر؛ و بردها ناملری ایشیدلەمشدر.

هرولت { (Hérault) فرانسەنك جنوب جهتنده بر نهردر، که غارد ایالتنده (سونه) طاغلرندن نبعانله، ١٣٠ کیلومترەلك جریاندن صکره، (آغده) لیماننده آق دکیزه دوکیلور.

هرولت { (Dép. de l'Hérault) ایالتی فرانسەنك ایالات جنوبیەسندن اولوب، شرقاً غارد، شمالاً ینه غارد و آویرون، غرباً تارن و اوده، جنوباً دخی ینه اوده ایالتلریله و آق دکیزله محدوددر. مساحۀ سطحیەسی ٦١٩٨ مربع کیلومترە اولوب، ٤٦١٦٥١ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی (مونپلیه) شهریدر. ایالتە اسمنی ویرن نهردن بشقه (لژ) و (اوربه) نهرلری و برقاچ صنعی جدولی دخی واردر. اراضیسی آز عارضەلی و طوپراغی منبت اولوب، ذخایری آز ایسەده، باغلری، میوەلری، زیتونلقلری، پورتقال، لیمون و نار باغچەلری، طبیعی و صنعی چایرلری و اورمانلری چوقدر. چیچکلریله نباتات طبیەسی و بویەلری‌ده کثرتلیدر. معدنکورلرله مرمر، آلچی وسائر احجار و اتربەسی و ایلیجەلریله میاه معدنیەسی و مملحەلری‌ده بولدر. قیونلری چوق و جنسلری پك مقبول اولدیغی کبی، آریلری و بالیقلری‌ده چوقدر. صنایعی خیلی ایلری و تجارتی ایشلکدر. مرکزینك مؤسسات علمیەسی چوق اولوب، مکمل طبیه مکتبی دخی واردر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٣٦ ناحیه و ٣٣٦ دائرەیی حاویدر.

هرون { (Héron) یونان قدیمك اك مشهور ریاضیونندن اولوب، قبل المیلاد ١٢٠ تاریخلرنده اسکندریەده یاشامش؛ و صوویله دونر بر چوق دولابلر و ماکنەلر ایجاد ایتمشدر. یازدیغی آثار کثیرەدن آنجق بعض فقرەلر بولنه‌بیلمشدر.

هرون { [«هارون» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

هرون المنجم { (ابو عبدالله — بن علی البغدادی) مشاهیر ادبادن اولوب، ٢٨٨ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شعراء مولدینك احوالنی و منتخبات اشعارینی جامع «البارع» عنوانیله پك معتبر بر تألیفی و قادینلرك احوال و اشعارینی حاوی «کتاب النساء» عنوانیله

براثری واردر . جدی ابومنصور مجوسیدن دونمه اولوب، خلیفه ابوجعفرمنصورك منجم‌باشیسی بولنمش؛ وبومناسبتله منجم لقبی عائله‌سنده قالمش ایدی .

هروی { [« ابوعبیدهروی »، « ابوعاصم عبادی » و «علی الهروی » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

هریستال { یاخود هرستال (Héristal, Herstal) بلجیقه‌نك (لیژه) ایالت وقضا وناحیه‌سنده ولیژه‌نك ٦ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق موزه نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ١١١٢٢ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، کومور معدنی ودمیرخانه‌لریله اسلحه فابریقه‌لری واردر.

هزار اسپ { خوارزمده و خوارزمدن اوچ کونلك مسافه‌ده واسع براووه‌ده هرطرفدن صو ایله محاط ویالکز برطرفدن کچیدی اولان مستحکم وکوزل برقصبه اولوب، ایشلك چارشیلری وبزازلریله اهل ثروتدن اهالیسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

هزار اسف { لربزرکده حکومت سورن اتابکانك ایلنجیسی اولوب، دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولان ابوطاهرك اوغلیدر. ٥٥٠ تاریخنده پدرینه خلف اولوب، اصفهان قربنه‌دك توسیع ممالك، وفارس اتابکانیله مکرراً حرب ایده‌رك، غالب کلکله، تکله‌ٔ سلغری کندیسنه قیزینی تزویج ایده‌رك، طلب صلحه مجبور اولمشدی. عادل ونیکوسیرت برحکمدار اولوب، مملکتنی اعمار ایتمشیدی . اسمنك (هزاراسپ) دن معرب اولمسی ملحوظدر.

هزارپاره { [« احمد پاشا (هزار پاره —)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هزارغراد { (Razgrad) بلغارستانك شمال شرقی جهتنده و وارنه‌دن روسچقه‌کیدن دمیریول خطی قربنده اوله‌رق روسچقك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وآق‌لوم اوزرنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ١١٠٣٥ اهالیسی، جوارلرنده بعض خرابه‌لری، اطرافنده محصولدار اراضیسی وایشلك تجارتی واردر. اسمی (رازغراد) دن غلط اولوب، بلغارجه « ویرانه » دیمکدر. — هزارغراد سنجاغی شمال غربی جهتندن روسچق، شمال شرقی طرفندن سلستره، شرق جنوبی جانبندن شمنی، جنوب غربی یانندن‌ده طرنوی سنجاقلریله محدود اولوب، ١٢١٤١٢ اهالی ایله مسکوندر.

هسپر { (Hesper) غرب دیمك اولان بوکلمه اساطیر یونانیه‌ده یافثك اوغلی وآطلاسك برادری اولان برشخص موهومك اسمی اولوب، کویا بوآدم آفریقادن برادری طرفندن طرد اولنه‌رق، ایتالیایه کلمش؛ وبو مناسبتله ایتالیا (هسپریه) تسمیه اولنمشدی. زهره سیاره‌سنه دخی مغربده ظهورینه بناءً بو اسم ویریلیردی.

هسپریده { (Hespérides) اساطیر یونانیه‌ده مغربده آلتون الما یمیشی یورتقال آغاجلرینی حاوی برمشهور باغچه‌یه مالك اوچ پری‌یه ویریلن اسم اولوب، بونلرك آطلاسك قیزلری اولدقلرینه معتقد ایدیلر .

هسپریه { (Hespérie) مغرب دیمك اولان بواسم الك اول اسکی یونانیلر طرفندن ایتالیایه وبعده اسپانیه‌یه ویرلمشیدی .

هسه { (Hesse) آلمانیه‌نك غرب جهتنده ورین ایرماغی حوضه‌سی داخلنده بربیوك خطه اولوب، شمدیکی حالده برقسمی (هسه بیوك دوقه‌لغی) ویا (هسه دارمستاد) اسمیله برحکومت ممتازه وقسم دیکری (هسه ناسو) اسمیله پروسیه‌نك برایالتی صورتنده اداره اولنور. رین ایله وسر وماین نهرلری آره‌سنده واقع اولوب، شمالاً هانووره ، شمال غربی جهتندن وستفالیه، غرباً رین پروسیه‌سی، جنوباً پالاتینات، وورتمبرغ وباویره، شرقاً دخی صاقسه ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٣٣٧٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٧٩٥٩٤٢ کشیدر .

هسه { بیوك دوقه‌لغی (Grand-duché de Hesse) ونام دیکرله هسه‌دار . مستاد (Hesse Darmstadt) آلمانیانك وسطینك غرب جهتنده آلمانیه ایمپراطورلغنی ترکیب ایدن حکومات متفقه‌نك بری اولوب، پروسیه‌یه تابع هسه ناسو ایالتنك اراضیسیله بربرندن آیرلمش ایکی پارچه‌دن مرکبدر . جنوبی پارچه‌سی (رین) مجراسیله بنه ایکی‌یه آیریلوب، قسم شرقیسی (استارکنبورغ) وقسم غربیسی (رین هسه‌سی) نامیله برر ایالت تشکیل ایتدیکی کبی، آیری اولان شمالی پارچه‌سی‌ده (بوقاری

هسه) ناميله بر اوچنجى ايالت تشكيل ايدبور . بووجهله قسم شماليسى هرطرفدن پروسيه مماليكيله، وقسم جنوبيسى شمالاً وغرباً يينه پروسيه، جنوباً پالاتينات و وورتمبرغ، شرقاً دخى باويره ايله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٦٨٢ مربع كيلومتره واهاليسى ١٠٣٩٣٨٨ كشيدر . اراضيسى آز عارضه‌لى اولوب، شمالى قسمنده ٧٧٢ متره‌يه قدر يوكسلن (ووكلسبرغ) اسميله بركانى ومنفرد برطاغ وقسم جنوبيسنده (اودنوالد) اسميله اوندن آلچق اورمانلرله مستور بر جبل واردر . ووكلسبرغك اتكلرندن هرطرفه برطاقم چايلر اينوب، برقسمى جنوبه طوغرى آقه‌رق (رين). وبرطاقمى ده شماله طوغرى جريان ايدوب (وسر) ايرماغنه دوكيلور. الك بيوكلرى رينه تابع (ناوه) نهريدر. قسم جنوبيده ايسه (رين) ايرماغى جنوبدن شماله طوغرى آقه‌رق، ايكى ايالتى آيردقدن صكره، حدود شماليه‌سنه واصل اولنجه، صاغدن حدود شماليه‌يى آيره‌رق كلن (ماين) نهرينى اخذ ايله، غربه دونه‌رك، حدود شماليه‌يى تفريق ايدر؛ ومملكتك شمال غربى اوجنه واصل اولنجه حدود غربيه‌سنى آيره‌رق اين (ناهه) نهرينى ده آلير. مذكور طاغلرده هواسى خيلى صفوق وسرت اولوب، رين و ماين واديلرنده و آلچق جهتلرنده معتدل اولمغله، اوزوم وسائر محصولات يتيشديرمكه الويريشليدر . مذكور واديلر هسه‌نك باغچه‌سى حكمنده اولوب، باغلرى وسبزه وميوه باغچه‌لرى چوقدر. بغداى وآرپه ايله سائر ذخايرى آز ايسه‌ده، پتاته، كتن، پنجار، تونون وسائر محصولاتى دها زياده‌در. شمالى قسمنده حيوانات اهليه‌سى چوق اولوب، اهاليسى باشليجه چوبانلقله ياشارلر. طاغلرده دمير، باقير، قورشون، مانغانز وطوز معدنلرى چوقدر. صنايعى باشليجه معادن مذكوره‌نك ايشلنمسنه متعلق اولوب، دوكمخانه ودمير خانه‌لرى چوقدر. منسوجات، كاغد، اسپيرتو وسائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى ايكنجى درجه‌ده‌در . رين ايله ماين وسائر انهارينك سير سفائنه صلاحيتى ودمير يوللرك كثرتى تجارتنى تسهيل ايدبور . مملكت ارنى بر بيوك دوقه‌نك تحت حكومتنده اولوب، مشروطيتله اداره اولنور. بر مجلس اعيانيله برمجلس مبعوثانى واردر . واردات و مصارفى ½ ٢٧ مليون مارق راده‌لرنده اولوب، عسكرى آلمانيه اون برنجى قول اردوسنك يكرمى بشنجى فرقه‌سنى تشكيل ايدبور . مركزى ٧٧٠٠٠ اهاليسى اولان (ماينسه) شهرى اولوب، دارمستاد، اوفنباخ اوورمس وكيسن دخى الك بيوك معموره‌لريدر . اوچ ايالته منقسم اولوب، مساحهٔ سطحيه‌لريله نفوسلرى بروجه آتيدر :

استاركنبورغ	٣٠١٩	مربع كيلومتره	٤٤٤٥٦٣	اهالى
رين هسه‌سى	١٣٧٥	»	٣٢٣١٣٥	»
يوقارى هسه	٣٢٨٨	»	٢٧١٦٩٠	»

اهاليسنك تقريباً ثلثانى پروتستان وبرثلثى قتوليك اولوب، ٢٥٥٠٠ ى ده اسرائيليدر .

هسه ناسو (Hesse-Nassau) پروسيه‌نك ايالات غربيه‌سندن اولوب، هسه خطه‌سنك ١٨٦٦ تاريخندن صكره بودولت طرفندن ضبط اولنان برلرندن يعنى (هسه قاسل) وهسه هومبورغ پرنسلكلريله ناسو دوقه‌لغندن تشكيل اولنمشدر . شمالاً هانووره و وستفاليه ايالتلريله و (والدك) پرنسلكيله ، غرباً رين ايالتيله ، جنوباً هسه بيوك دوقه‌لغنك بيوك پارچه‌سيله ، جنوب شرقى طرفندن باويره ايله، شرقاً دخى صاقسه وايمار دوقه‌لغيله محدود اولوب، هسه دوقه‌لغنك (يوقارى هسه) دينيلن كوچك پارچه‌سنى دخى هرطرفندن احاطه ايدبور. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٦٩٣ مربع كيلومتره اولوب، ١٧٥٦٥٥٤ اهالى ايله مسكوندر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق ايسه‌ده، باويره حدودنده‌كى (واسرقوپه) طاغنك ٩٥٠، مملكتك جنوبنده‌كى (تاؤنوس) سلسله‌سنك ٨٨٠ وشمال غربى جهتنده‌كى (وسروالد)ك ٦٦٧ متره ارتفاعى اولوب ، هيچ برينده ارتفاعى ١٠٠٠ متره‌يه وارماز. شمال شرقى قسمى وسر وجنوب غربى طرفى رين ايرماقلرى حوضه‌لرينه تابع اولوب، بو ايكى ايرماغك برنجيسنه دوكيلن انهارك الك بيوكى (فولدا) و (رين) ايرماغنه تابع اولانلرينك باشليجه‌سى ده (لاهن) نهريدر. مياه جاريه‌سى چوق ايسه‌ده ، طوپراغى چوق منبت اولميوب ، مرعالريله چايرلرى و بناءً عليه حيوانات اهليه‌سى چوقدر. اورمانلرى ومعادنى دخى چوقدر. ايالت قاسل و ويسبادن اسملريله ايكى سنجاغه منقسم اولوب ، مركزى (قاسل) شهريدر. بو ايكى سنجاق ٣٥ قضايه منقسمدر.

هسیود { (Hésiode) یونان قدیمك اك اسكی واك بیوك شعراسندن اولوب،
هرودوتك روایتنه كوره، اومیروس ایله معاصر ایدی،كه اوتقدیرده میلاد عیسی (عم) دن طقوزسنه اول یاشامشدر. دیكر برتخمینه كوره اومیروسدن برقرن صكره ظهور ایتمشدر. آناطولینك (ائولیا) خطهٔ قدیمه‌سنده وچاندارلی كورفزی داخلنده بولنمش اولان (قومه) شهرقدیمنده نشأت ایتمش؛ وعن‌اصل یونانده (بئوتیا) خطه‌سنك (آسقره) قریه‌سندن اولوب، یاخود اوراده برمدت اقامت ایتدیكندن، «آسقره شاعری» دینمكله شهرت بولمشدر. اشعارندن اوج منظومه باقی اولوب، بونلردن بری (تئوغونیا) نامیله اساطیری یعنی یونان قدیم آلههٔ كاذبه‌سنك احوالنی، بری «كونلروایشلر» عنوانیله زراعك حالنی وكویلیلرك یاشایشنی، بری‌ده «هركولك سپری» عنوانیله برحكایه‌یی حاویدر. بومنظومه‌لر ساده‌لكله واوصاف وتعریفاتك كوزللكیله مشهوردر. بعض منقدلر بومنظومه‌لرك یالكز ایكنجیسی هسیودك اولوب، دیكرایكیسنك دها صكره بشقه‌لری طرفندن یازلمش اولمسی ادعاسنده بولنمشلردر. مذكور منظومه‌لر دفعاتله طبع ونشر وشرح وترجمه اولنمشدر.

هشام { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (هشام بن ابی حذیفة المخزومی) كه قدماء صحابه‌دن اولوب، حبشه هجرت، واهل سفینه ایله مدینهٔ منوره‌یه عودت ایتمش ایدی. — (هشام بن حكیم بن خرام بن حویلد القرشی الاسدی) كه ام‌المؤمنین حضرت خدیجه (رضها) نك برادر زاده‌سنك اوغلی اولوب، فتح مكه كونی پدریله برابر اسلامه كلمش؛ وشام وجزیره فتوحنده عیاض بن غنم حضرتلری معیتنده بولنه‌رق، پدرندن اول وفات ایتمش، ویاشهید اولمشدر. امر بالمعروف ونهی عن‌المنكرده زیاده مبالاة ایدوب، حتی حضرت عمر (رضه) مكروه برشیء ایشیدوب كوردیكنده «بن وهشام بن حكیم صاغ اولدقجه، بوایش اولماز» بیورور ایمش. — (هشام بن العاص بن وائل القرشی السهمی) كه مشهور عمروبن العاصك برادری اولوب، قدیماً اسلامه كلمش؛ وحبشه هجرت ایدوب، هجرت نبویه‌دن صكره مكهٔ مكرمه‌یه عودتنده قریش مدینه‌یه هجرتنه مانع اوله‌رق، كندیسنی حبس ایتمشلردی. خندق وقعه‌سندن صكره هجرت ایده‌بیلمش؛ واجنادین محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — (هشام بن العاص بن هشام بن المغیرة القرشی المخزومی) كه ابوجهلك برادر زاده‌سی وخالد بن ولید حضرتلرینك همشیره زاده‌سی اولوب، فتح مكه كونی النی فخر كائنات (صلعم) افندمزك خاتم نبوتنه وضع ایتمسیله مشهوردر.

هشام { (بن عبدالملك بن مروان بن حكم الاموی) بنی امیه ملوكنك اونجیسی وآل مروانك یدنجیسی اولوب، ۷۲ تاریخنده دنیایه كلمش؛ و۱۰۵ تاریخنده برادری یزید بن عبدالملكدن صكره تخت سلطنته چیقوب، ۲۰ سنه‌یه قریب مدت حكومت سوردكدن صكره، ۱۲۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. زماننده آناطولی جهتنده روملردن برخیلی یرلر آلنمش، وسائرحدود ممالك اسلامیه‌ده بعض فتوحات میسر اولمش ایدی.

— اندلسده حكومت سورن بنی امیه‌دن دخی بواسمله اوچ حكمدار كلمشدر: برنجیسی (ابوالولید هشام بن عبدالرحمن بن معاویه بن هشام بن عبدالملك بن مروان) ملوك مذكوره‌نك ایكنجیسی اولوب، ۱۷۲ تاریخنده قرطبه تختنده پدرینه خلف اولمش؛ ویدی سنه كمال عدل وحقانیتله حكم سوردكدن صكره، ۱۸۰ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی حكم خلفی اولمشدر. اوائل سلطنتنده بیوك برادرلری سلیمان وعبدالله ایله برزمان اوغراشمش؛ واسایش داخلی‌یی تأمین ایتدكدن صكره، آستوریه وپیرنه جهتنده توسیع حدوده باشلایه‌رق، فرانسه طوپراغنده ناربونه وژیرونه‌یی فتح ایتمشدی. قرطبه‌ده پدرینك باشلامش اولدیغی جامع كبیری اتمام، وشهرمذكوری توسیع وتزیین ایله معارف وصنایع وتجارتك ترقیسنه چوق خدمت ایتمشدر. (الراضی) لقبیله ملقب ایدی.

— ایكنجیسی (مؤید بالله هشام بن حكم بن عبدالرحمن) ملوك مذكوره‌نك اونجیسی اولوب، ۳۶۶ تاریخنده وفات ایدن پدرینه خلف اوله‌رق، ۱۱ یاشنده اولدیغی حالده، والده‌سی صبحه‌نك وصایتیله قرطبه تختنه جلوس ایتمش؛ ووزیری (محمد بن عبدالله بن ابی عامرالمنصور) ك درایت واقتداریله ۲۲ سنه كمال شان وشوكت وموفقیتله حكم سورمش ایسه‌ده، ۳۹۲ تاریخنده مشارالیه منصورك ومتعاقباً

والده‌سی صبحه‌نك وفاتی و اسپانیه خرستیانلرینك دخی قوت بولمسی اوزرینه، هشام بواحواله مقاومت ایده‌میوب، دولت امویه تزلزله باشلامغله، ٣٩٩ ده متغلبه‌دن محمد بن عبدالجبار کندیسنی اسقاطله، حکومت اندلسی ضبط ایتمش؛ و بوندن دخی حکومت سلیمان بربرینك ید غصبنه کچمشیدی. بعده اهالی قیامله، کندیسنی ثانیاً موقع اقتداره کتیرمشلرسه‌ده، ینه ضبط وربط واداره‌یه مقتدر اوله‌میوب، ٤٠٤ ده سلیمان بربرینك خروجیله، واقع اولان محاربه آره‌سنده تلف ونابدید اولمشدر.

— اوچنجیسی (هشام بن محمد بن عبدالجبار) ٤١٧ تاریخنده متغلبه‌دن یحیی بن علی بن حمودك محاربه‌ده قتل اولنمسی اوزرینه، بولندیغی کوشهٔ عزلتدن قرطبه‌یه جلبله، آرزوسی خلافنه اوله‌رق، صندالیٔ حکومته اقعاد اولنمش؛ ودشمنلرك تعرضات وتجاوزاتنه ختام ویروب، حدودی تأمین ایتدکدن صکره، بعض اصلاحات وترقیاته دخی موفق اولمش ایسه‌ده، بعض احوالك الجاسیله اولاد وعیالنی آله‌رق، حکومتی ترکله، ٤٢٢ تاریخنده کوشهٔ فراغته چکلمش؛ و٤٢٨ ده وفات ایتمشدر. بونکله اندلس دولت امویه‌سی ختام بولوب، حکومت طوائف ملوکك الینه کچمشدر.

هشام بن عروه { (ابوالمنذر — بن الزبیر بن العوام القرشی الا- سدی) عشرهٔ مبشره‌دن جناب زبیر (رضی الله عنه)ك حفیدی وعلماء تابعیندن اولوب، ٦١ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمش؛ وعمی عبدالله بن الزبیر وعبدالله بن عمر (رضی الله عنهم) ایله سائر صحابه و تابعیندن استماع و روایت احادیث شریفه ایتمشدر. خلیفه منصورك زماننده بغداده کلوب، حرمت وتعظیم کورمش؛ و ١٤٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

هشام الضریر { (ابوعبدالله — بن معاویه) مشاهیر نحویوندن اولوب، کوفه‌لیدر. مشهور کسائینك طلبه‌سندندر. نحوده «کتاب الحدود»، «المختصر» و «القیاس» عنوانلریله اوچ تألیفی وسائر آثاری واردر. ٢٠٩ ده وفات ایتمشدر.

هشام الکلبی { [« ابن الکلبی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هفترك { مکرانك ایك بیوك معموره‌لرندن اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

هفستیوس { (Héphestios) اساطیر یونانیه‌ده (وولقان) ك اسم یونانیسیدر. [« وولقان » ماده‌سنه مراجعت.]

هفستیون { (Héphestion) بیوك اسکندرك ایك عزیز دوستی اولوب، بزمندن آیرلمامش؛ وجهانکیر مشارالیه کندیسنه دارانك قیزلرندن برینی تزویج ایتمشیدی. همدانده وفات ایتدیکنده، جنازه‌سنی بیوك بر آلایله قالدیرمش ایدی.

هفه { سواد عراقده شابور ذوالاکتاف طرفندن بنا و منفا اتخاذ اولنمش براسکی قصبه اولوب، خرابه‌لری باقی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

هکاریه { کردستانده الیوم (حکاری) نامیله وان ولایتنه ملحق برسنجاق تشکیل ایدن یرك ودها طوغریسی اورالرده ساکن برکرد عشیرتنك اسم اصلیسیدر. بوکا نسبتله (هکاری) لقبیله ملقب بعض علما وسائر مشاهیر بولنمشدر، که ایك معروفلری سالف الترجمه (عدی بن المسافر) ایله عتبه بن ابی سفیانك نسلندن اولان زاهد شهیر (شیخ الاسلام ابوالحسن علی بن احمد) وصلاح الدین ایوبی عندنده صاحب نفوذ واعتبار عظیم بولنمش اولان وامام حسن بن علی (رضیهما) نسلندن بولنان فقیه (ابومحمد عیسی بن محمد) در.

هکتور { (Hector) تروا محاربهٔ مشهوره‌سنده ایك زیاده جسارت وشجاعت کوسترمش برقهرمان اولوب، تروا حکمداری پریام ایله هکوبه‌نك اوغلی ایدی. نهایت آخیلاوس طرفندن قتل اولنه‌رق، تروا آلیلر مغلوب اولمشدی.

هکل { (Hégel) آلمانیانك ایك مشهور حکماسندن اولوب، ١٧٧٠ ده استوتغارده طوغمش، و١٨٣٠ ده وفات ایتمشدر. توبینکه وبعده ینا دارالفنونلرنده تحصیل ایدوب، ابتدا بوایکنجی دارالفنونده خواجه‌سی بولنمش اولان (فیخت) ك وبعده برنجیسنده آرقداشی بولنمش اولان (شلینغ) ك فلسفه‌سنی التزام ایتمش ایسه‌ده، مؤخراً

کندیسنه مخصوص برمذهب فلسفی اتخاذ ایدوب، طول
مدت پنـا ، نورمبرغ ، هایدلبرغ وبرلینده فلسفه
تدریسیله مشغول بولنمشدر. حکمت وفلسفه‌یه متعلق
برچوق تأليفاتی واردر.

هكلا { (Hécla) ایسلانده‌نك غرب جنوبی کوشه‌سنده بریناز طاغ اولوب، اك
یوکسکی ١٥٥٧ متره ارتفاعنده اولمق اوزره، اوچ
ذروه‌سی واردر. ١٠٠٤ تاریخ میلادیسندن بری
٢٢ دفعه آتش افشان اولوب، صوك پاتلامه‌سی
١٨٤٥ ده واقع اولمشدر.

هكوبه { (Hécube) تروآ حکمداری بریامك زوجه‌سی و١٩ اولادك
والده‌سی اولوب، بونلرك اك کوچکی اولان (پولیدور)
تروآ محاربه‌سی اثناسنده پدری طرفندن تراکیه
حکمداری (پولیمنستور) ه کوندرلمش، وبونك
طرفندن خائنانه قتل اولنمشدی. تروآ یونانیلرك
ضبطنه کچدیکنده، بتون اولادی قتل اولندقدن
صکره، (اولیس) طرفندن اسیر ایدیله‌رك، مرقوم
(پولیمنستور) ه صاتلمش؛ وبونك کوزلرینی چیقاروب
ایکی اوغلی ده اتلاف ایتمکله اوغلنك انتقامنی آلمش؛
وکویا دیشی کوپکه تحویل اولنمشدی. یونان مشاهیر
شعراسندن (اوریبید) بو حکایه‌یی بر فاجعه‌سنه
مبنی علیه اتخاذ ایتمشدر.

هلاده { یاخود هلاس (Hellade, Hellas) یونانیلر طرفندن یونانه ویریلن
اسم اولوب، عن‌اصل (فتیوتیده) نك بر کوچك
خطه‌سنك اسمی ایدی. — مذکور فتیوتیده خطه‌سنده
غربدن شرقه جریانله (ترموپیله) قربنده زیتون
کورفزینه دوکیلان نهره الیوم دخی بو اسم ویرلمکده‌در.

هلاکو { چنکیز خانك تورونی و تولیخانك اوغلی اولوب، ایرانده حکومت
سورن دولت ایلخانیه‌نك برنجی حکمداریدر.
(ایلخان) دینمکله دخی معروفدر. ٦٥١ تاریخنده
تخت چنکیز خانیده بولنان برادری منکوقاآنك
فرمانیله ایران جهتلرینك ضبطنه مأمور اولوب،
جیحونی تجاوزله، ملاحدهٔ اسماعیلیه دولتنی استیصال
ایتمش؛ وبونلرك زندانندە محبوس بولنان حکیم شهیر
نصیر الدین طوسی‌یی قورتاره‌رق، خدمتنه آلمش
ایدی. بتون ایران وآذربیجانی ضبط ایتدکدن
صکره، قسطنطینیه اوزرینه یورمك نیتنده ایکن،
وزیری ومستشار خاصی اولمش اولان مشارالیه
نصیر الدینك اخطاریله، ابتدا بغدادی الده ایتمکه
قرار ویروب، اوزون بر محاصره‌دن صکره، ٦٥٦
تاریخنده خلیفهٔ عباسی مستعصمی اولاد وعیالیله
و ٨٠٠٠٠٠ کشی‌یه بالغ اولان بغداد اهالیسنی
قتل عام ایده‌رك، دنیاده امثالی کورولمه‌مش مظالم
وتعدیاتی ارتکاب ایتمشدی. او صره‌ده منکوقاآنك
وقوع وفاتیله، یرینه کچمك ایچون، تاتارستانه عودته
متهیٔ عزیمت ایکن، سردارلرندن برینك شامده
ممالیك مصر عسکری طرفندن مغلوب اولمسی او-
زرینه، ایرانده قالمغه مجبور اولوب، اعلان استقلال
ایتمکله قناعت ایده‌رك، مراغه‌یی پایتخت اتخاذ ایتمش؛
و ٦٦٣ ده اوراده وفات ایتمشدر. سلاله‌سی ایلخانیان
نامیله ایرانده حکومت سوروب، احفادی دین اسلامی
قبول ایتمشلردر. [«ایلخانیان» ماده‌سنه مراجعت.]

هلاکی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعرا- سندن اولوب، قره‌مانلی واماملە
مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

لب میکون وار ایکن آکه خط ژنکاری
کل کبی باده طوروركن نیده‌لم اسراری

— ایرانك دخی قرن مذکور شعراسندن بو
مخلصه بری اولوب، همدانلیدر. بهرام میرزای
صفوینك خدمتنده بولنمش؛ وبرمنظومه یازمشدر.
شو بیت اونکدر:

نکه بجانب من هرکز از حیا نکنی
حیاکنی ز من و شرم از خدا نکنی

هلال { (ابو الحسن — بن المحسن الصابی الحرانی) مشاهیر ادبادن اولوب،
ابو اسحق صابینك حفیدیدر. آبا واجدادی صابئین
دیننده اولدقلری حالده، کندیسی بعده شرف
اسلامله مشرف اولمشیدی. «کتاب الاماثل والاعیان
ومنتدی العواطف والاحسان» عنوانیله حکایات
غریبه ولطائفی حاوی بر اثری واردر. ٣٥٩ ده
طوغوب، ٤٤٨ ده وفات ایتمشدر. اوغلی ابو الحسن
محمد بن هلال دخی مشاهیر مؤلفیندن اولوب،
بر تاریخ کبیری ودیکر آثاری واردر.

هلالی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعرا- سندن ایکی کشیدر: برنجیسی

استانبوللی اولوب، ٩٥٠ ده وفات ایتمشدر. کلیله
و دمنه‌یی منثور و منظوم اوله‌رق ترکجه‌یه ترجمه
ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر.
— ایکنجیسی بروسه‌لی اولوب، اشعاری
متروك ومنسیدر.

هلالی { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، عن اصل اولاد اتراکدن
اولدیغی حالده، استراباده طوغمش، و هراتده
یاشامش؛ وعلیشیر نوایی ایله دخی کوریشمش ایدی.
« شاه ودرویش »، « صفات العاشقین » و « لیلی
ومجنون » عنوانلریله اوچ منظومه‌سی ومرتب دیوانی
واردر. شیعیلر میاننده سنیلکله مشهور اولدیغی
حالده، عبدالله خان اوزبك هراتی ضبط ایتدیکنده
یعنی ٩٣٦ تاریخنده کندیسنی شیعیلك بهانه‌سیله قتل
ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای که میپرسی ز من کان ماه را منزل کجاست
منزل او در دلست اما ندانم دل کجاست

— شیرازلی دیکر برهلالی دخی اولوب، اوده
عن اصل اولاد اتراکدن ایدی. شو بیت اونکدر:

تیغ جفا کشیده بخونریز عاشقان
آمد ازآن میانه مرا آزمود و رفت

هلدر { (Helder) فلمنکك شمالی هولانده ایالتنده وآلقمارك ٣٦ کیلومتره
شمالنده برقصبه واسکله اولوب، ١٨٧٥٠ اهالیسی،
دباغخانه و باروتخانه‌لری، ایشلك تجارتی و اهمیت
عسکریه‌سی واردر.

هلس { جزیره‌نك روم یعنی آناطولی حدو- دنده ارمنیلرله مسکون بر قصبه
اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

هلسینغبورغ { (Helsingborg) اسوجك (مالمو) ایالتنده ومالمونك
٧٥ کیلومتره شمال غربیسنده و سوند بوغازینك
مدخلنده برقصبه واسکله اولوب، ١٠٩٨٥ اها-
لیسی، براسکی قلعه‌سی، ایلیجه‌سی وایشلك تجارتی
واردر.

هلسینغفورس { (Helsingfors) وفینلاندجه (هلسینکی Helsinki)
روسیه‌یه تابع فینلانده بیوك دوقه‌لغنك ونیلاند
ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، پترسبورغك ٤١٣
کیلومتره غربنده وفینلانده کورفزینك ساحل شما-
لیسنده بر دیلك اوزرنده اوله‌رق ٤٢" ٩' ٦٠°
عرض شمالی ایله ٣٤" ٣٧' ٢٢° طول شرقیده
واقع اولدیغی حالده، ٧٠٩٨٤ اهالیسی، دارالفنونی،
١٢٠٠٠٠ مجلداتی حاوی کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی،
متعدد مکاتبیله جمعیات علمیه‌سی، فینو آ و اسوج
لسانلرنده نشر اولنور یکرمی اوتوز غزته‌سی،
نباتات باغچه‌سی، تفرجکاه اتخاذ اولنمش براورمانی،
کوزل ابنیه‌سی، منتظم سوقاقلری، استحکاماتی
وایشلك تجارتی واردر.

هلمند { (ودها طوغریسی هندمند) افغانستانك اك بیوك ایرماغی اولوب، کابلك غرب
جهتنده کوه بابا ایله هند وکوه سلسله‌لرینك قاوشدقلری
محلده ٣٥٠٠ متره‌لك ارتفاعده نبعان ایله، کوه بابا ایله
کاکوه سلسله‌لری آره‌سنده صرب بر وادی ایچنده و
طاربوغازلر آره‌لرنده غرب جنوبی‌یه طوغری جریان
ایده‌رك، صاغدن کورومه، خود وتیرین چایلرینی
آلدقدن صکره، دها دوز اولان (زمینداور)
وادیسنه دوشوب، بنه صاغدن (سیاه کوه) دن
اینن (موسی بکران) نهرینی اخذ ایله، (کیریخ)
قصبه‌سنك آلتنده یکیدن طار وصرب بربوغازدن
بعدالمرور، اووه‌یه دوشر؛ وصولدن قندهار وغزنه
جهتلرینك بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایدن واك بیوك
تابعی اولان (ارکنداب) ی آله‌رق، بر خیلی
مسافه‌ده جنوبه طوغری آقدقدن صکره، کرمسیر
صحرای واسعی ایچنده غربه ونهایت شمال غربی‌یه
طوغری دونه‌رك سیستانه کیرر؛ و (هامون)
یاخود (نیزار) دینلن واسع کول ویا بتاقلغه دو-
کیلور. منصبنده حذای بحردن ارتفاعی ٥٠٠
متره‌در. مجراسی تقریباً ١١٠ کیلومتره اوزونلغنده
وحوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٥١٨٠٠٠ مربع
کیلومتره وسعتنده‌در. صولری صنعی جدوللرله
برچوق اراضی سقی واحیا ایدوب، برخیلی دکرمنلر
دخی دوندیریور. آنجق اسکی زمانلرده سیستان
صحراسنی بر باغچه حالنه وضع ایله بو خطه‌نك معمو-
ریتنی موجب اولان جدوللر چنکیز و تیمورلنك

عسكری و صكره كلن محربلر طرفندن تخريب اولنه‌رق، او صحرای واسعه چوله دونمشدر.

هلن (Hellen) اساطير يونانيه‌ده صاحب طوفان زعم اولنان (دوقاليون) ايله (پيرا) نك اوغلی اولوب، ميلاد عيسادن ١٥٠٠ سنه اول (فتيوتيده) خطه‌سنده حكم سورمشدی. ائولوس، دوروس و اكسونوس اسملريله اوچ اوغلی اولوب، اوچنجيسنك يون و آخيوس اسملريله ايكی اوغلی وار ايدی. بونلردن هر برينه يونان اقواممندن برينك وكنديسنه بتون يونانيلرك جدی نظريله باقيله‌رق، اقوام مذكوره بونلرك اسملريله تسميه اولنمشدر. [«يونان» ماده‌سنه مراجعت.]

هلنه (Hélène) يونان قديمده حسن وآنيله مشهور بر قادين اولوب، كويا قاز صورتنه كيرمش اولان مشترينك اسپارته حكمداری (تيندار) ك زوجه‌سی (لدا) ايله اولان اختلاطندن طوغمش، و (منلاس) ه تزويج اولنمش ايدی. منلاس قائن پدرندن صكره اسپارطه حكمداری ايكن، تروآ حكمداری پريامك اوغلی حسن وجماليله مشهور (پارس) بر ايش ايچون اسپارته‌يه كيتديكنده، هلنه ايله بينلرنده معاشقه حاصل اولمغله، كنديسنی قاپوب كوتورمش؛ وبوحال بتون يونانيلرك ناموس مليلرينه طوقنمغله جمله‌سی بالاتفاق تروآ اوزرينه كليتلی عسكر سوق ايده‌رك، شاعر اوميروسك (ايلياده) منظومه‌سيله تأبيد ايتمش اولديغی مشهور (تروآ) محاربه‌سی وقوع بولمشدر. پارسك تروآ محاربه‌سنده مقتول اولمسی اوزرينه، هلنه بونك برادری (ديیفوب) ه وارمش؛ وتروآنك يونانيلر طرفندن ضبطنده بونی خائنانه دشمنلرينه تسليم ايله، اسكی قوجه‌سنك كوكلنی ايده‌رك، اسپارته‌يه عودت ايتمش؛ ومنلاسك وفاتنده ردوسه چكيله‌رك، اوراده حكم سورن (پوليقسو) تروآ محاربه‌سنده اورلمش اولان قوجه‌سنك انتقامنی اومحاربه‌يه سببيت ويرمش اولان بو قادينه‌دن آلمق ايچون، كنديسنی صلب ايتديرمش ايدی.

هلنه (Hélène) قسطنطينيه روم ايمپراطوری وبوشهرك بانيسی اولان بيوك قسطنطينك والده‌سی اولوب، زوجی قونستانس قلور طرفندن تطليق اولنمش ايكن، اوغلنك ايمپراطورلغی زماننده ايمپراطوريچه عنواننه و بيوك نفوذ و اقتداره نائل اولوب، اوغليله برابر خرستيانلغی قبول، وقدسی زيارتله، مدفن عيسی (عم) زعم اولنان محله‌ده‌كی بيوك كليسايی بنا؛ و بونك تمللرينی حفر ايدركن صليب آغاجنی كشف ايتمش ايدی. ٣٢٨ تاريخ ميلاديسنده وفات ايدوب، خرستيانلرجه اعزه‌دن معدود اولمغله، آغستوسك ١٨ نده يورطيسی اجرا اولنور.

هلوتيوس (Helvétius) مشاهير حكمادن اولوب، ١٧١٥ ده پارسده طوغمش؛ و ١٧٧١ ده وفات ايتمشدر. پدری عن اصل آلمانيه‌نك پالاتينات خطه‌سندن اولوب، فرانسه‌ده طبابتده شهرت بولمش، واون دردنجی لويينك چوق احسانلرينه نائل اولمش ايدی. صاحب ترجمه ابتدا امور ماليه ايله مشغول اولوب، برخيلی ثروت قزاندقدن صكره، فلسفه‌يه انتسابله، ١٧٥٨ ده «فكر» عنوانيله بركتاب نشر ايتمشدی، كه بونده انسانك قوه مفكره‌سی حقنده عقائده مخالف بعض افاداته بولنمغله، كتابی احراق، وكنديسی فرانسه‌دن طرد اولنه‌رق، برمدت آلمانيه وانكلتره‌ده سياحت ايتمش؛ وبعده فرانسه‌يه عودت ايدوب، زوجه‌سی طرفندن اداره اولنان سالونی مجمع علما وحكما اولمشيدی. وفاتنده نشر اولنمامش برخيلی آثاری بولنوب، ١٤ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

هلوتيه (Helvétie) اسويچره‌نك لاتينجه اسميدر.

هلوئيزه (Héloïze) حسن وجمال وعلم وتربيه صاحبه‌سی برقيز اولوب، معلمی بولنان (آبلار) له اولان معاشقه‌سيله شهرت بولمشدر. كنديسيله خفياً تزوج ايتدكدن صكره، پدرينك (آبلار) ه ايتديكی معامله وحشيانه اوزرينه، برمناستره چكيلوب، بقيه عمرينی عاشقيله مخابره‌لشمكله كچيرمش؛ و ١١٦٤ ده وفات ايتمشدر. [«آبلار» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

هليسپونت (Hellespont) بحر سفيد بوغازينك اسم قديم يونانيسيدر. [«داردانل» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

هليقون (Hélicon) يونانده فوكيده ايله بئوتيه خطه‌لری آره‌سنده اليوم

(زاغوره) دينلن برطاغ اولوب، قديما (موزه)
ناميله علوم وصنايع نفيسه مربيه‌لرى زعم اولنان
پريلره مخصوص عد اولنمغله، بونلرك ومشاهير شعرا
وهنرورانك هيكللريله مزين ايدى.

هليوپوليس (Héliopolis) يعنى «مدينة الشمس» مصر سفلاده
وقاهره‌نك ١١ كيلومتره شمال شرقيسنده بولنمش
برشهر عظيمه يونانيلر وماكدونيه‌ليلر طرفندن ويريلن
اسم اولوب، اصل قبطيلرجه اسمى (اون) ايدى.
شمسدن كنايه اولان براوكوز صورتنده تصوير
اولنان (منويس)ك عبادتنه مخصوص معبدجسيمله
مشهور ايدى. عربلرجه (عين شمس) اسميله معروف
اولوب، اليوم خرابه‌لرى (مطريه) قريه‌سى ياننده
مشهوددر.

— بعل معبود موهومى دخى شمسدن كنايه
اولمغله، اسكى يونانيلر بعلبك شهر شهيرينه‌ده بواسمى
ويررلردى.

هليوغابال (Héliogabale) روما ايمپراطورلرندن اولوب، (قاراقاله)
ايله عم زاده‌سى وسناتور (واريوس مارسلوس)ك
زوجه‌سى بولنان (يوليه سوئميس)ك ولد نامشروعى
ايدى. دها چوجق ايكن سوريه‌نك حمص شهرنده
(بعل)ك عبادتنه مخصوص بربيوك معبدك باش راهبى
اولمش؛ و٢١٧ تاريخ ميلاديسنده واقع بدرينك
وفاتنده حمص فرقهٔ عسكريه‌سى طرفندن ايمپراطور
انتخاب اولنمش؛ وسفاهت ومظالمك انواعنى ارتكاب
ايدوب، بعلك عبادتنى روماليلره قبول ايتديرمكه
قالقيشمش؛ وبونك طاشدن جسيم برهيكلنى سوريه‌دن
رومايه نقل ايتديرمش ايدى. قادينلردن مركب
برمجلس اعيان تشكيل ايدوب، والده‌سنى رئيسه
نصب ايتمشدى. بش سنه بوكبى حركات مجنونانه‌ده
بولنه‌رق حكم سوردكدن صكره، ٢٢٢ تاريخنده
مقتولاً وفات ايتمشدر.

هما (ياخود هماى) ملوك ايراندن كيانيانك بدنجيسى اولان برقادين اولوب، بهمن
بن اسفنديارك قيزى وزوجه‌سى ايدى. بوندن حامل
اولمغله، بهمن وفات ايده‌جكى وقت تاجى بونك قارنى
اوزرينه وضع ايده‌رك، طوغه‌جق چوجغى ولى‌عهد
وكنديسنى وصيه براقديغنى ايما ايتمش؛ و بووجهله
هما ايران تختنه جلوس ايدوب، برقاچ آى صكره
طوغان چوجغنى، حرص جاهله، برصنديغه قپايه‌رق
نهره آتمش؛ وصنديق بردكرمنجينك الينه كچمكله،
چوجق اونك طرفندن بيودلمش، وداراب تسميه
اولنمشدى. اوتوز ياشنى كچدكدن صكره، هما برمناسبتله
كنديسنك برحيات بولنديغنى خبر آلوب، ايتديكنه
پشيمان اولمغله، كنديسنى جلب ايده‌رك، تاجى كندى
باشندن رفع ايله، اونك باشنه قويه‌رق، ترك حكومت
ايتمشدى. ايران تواريخنده مسطور اولان بوحكايه
مصاله بكزديكيچون، درجهٔ صحتى مشكوكدر.

— ايران قديم تاريخنده كشتاسبك قيزى اولمق
اوزره، ديكر برهما دخى مذكوردر، كه همشيره‌سى
(به آفرين) ايله برابر توران حكمدارى ارجاسبك
الينه اسير دوشوب، برادرلرى اسفنديار طرفندن
تخليص اولنمشدى.

همام (كمال الدين محمد بن عبد الوهاب السيواسى) مشاهير علما وساداتدن اولوب،
«هدايه» يه برشرح يازمش؛ و٨٦١ده وفات ايتمشدر.

همام تبريزى (خواجه همام الدين) مشاهير شعراء ايراندن اولوب،
نصيرالدين طوسينك شاكردانندن و قطب الدين
شيرازينك درس آرقداشلرندندر. شيخ سعدئ
شيرازى ايله دخى معاصر اولوب، بينلرنده ملاقات
وبعض ملاطفات وقوعى دخى مرويدر. اصحاب
ثروت وساماندن اولوب، كبرا ايله صحبت ومناسبتى
وار ايدى. ٧١٣ده تبريزده وفات ايتمشدر. برچوق
رباعياتى وسائر اشعارى واردر. شومطلع اونكدر:

خانه امروز بهشت است كه رضوان اينجاست
وقت پروردن جان است كه جانان اينجاست

همامى طقوزنجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب، ازنيقليدر. «هنرنامه»
عنوانيله برمنظومه‌سى واردر. شومطلع اونكدر:

الاى سروقد ولاله پيكر
مبارك طالع وفرخنده اختر

هُماميه واسط نواحيسنده وواسطايله خوزستان آره‌سنده برقصبه اولوب،
دجله‌دن مفرز برجدولى اولديغنى ياقوت حموى
بيان ايديور.

همانیه { بغداد ایله نعمانیه آره‌سنده ودجله کنارنده برقصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر .

همایون { (میرزا نصیرالدین محمد) هندستانده حکومت سورن سلالهٔ کورکانیه‌نك ایکنجی حکمداری اولوب ، دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان وجلال الدین امیرا نشاهك احفادندن بولنان میرزا بابرك اوغلیدر. ٩١٣ تاریخنده کابلده دنیایه کلوب، ٩٣٧ ده هندستانك (اکره) شهرنده پدرینه خلف اولمش؛ وبرادری میرزا کامرانی کابل، قندهار، غزنه وپنجاب جهتلرینه حاکم نصب ایتمشیدی. ٩٤٦ و٩٤٧ ده افغانستانده ظهور ایدن شیرخان ایله ایتدیکی محاربه‌لرده مغلوب اولمغله، هندستانی ترکله، ایرانه التجا ایتمکه مجبور اولمشدی. بونك غیابنده ١٥ سنه ظرفنده دهلیده شیرخان ایله برابر بش حکمدار حکم سورمشدی. همایون شاه طهماسب صفوی طرفندن حسن قبول کوروب ، اورادن آلدیغی عسکرله ٩٦٢ ده هندستانه عودتله، مذکور افغانیلرك اخیری اولان سکندرشاهی کلیاً مغلوب ایدوب ، دهلی‌یه داخل اولمش ؛ وسلطنتنی تأمین ایتدکدن صکره ، ٩٦٣ ده وفات ایدوب ، اوغلی مشهور جلال الدین اکبرشاه خلفی اولمشدر. همایون شاهك دهلیده تربه‌سی بك بیوك ومصنع ومزیندر. طبیعت شعریه‌یی دخی اولوب، شو برایکی بیت ایرانه التجاسنده شاه طهماسبه خطاباً سویلدیکی بر قصیده‌سندندر:

دشمنم شیرست عمری پشت برمن کرده بود
ایندم ازراه عداوت روی برمن کرده است
دارم اکنون التماس از شاه تابامن کند
آنچه باسلمان علی دردشت ارژن کرده است

همایون { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، اسفراینلی اولدیغی حالده، تبریزده وبعده کاشانده یاشامش ؛ وسلطان یعقوبك التفاتنه مظهر اولوب، ٩٠٢ ده وفات ایتمشدر . برآره‌لق دردعشقله مجنون اولوب، تیمارخانه‌یه دوشمش اولمغله، شو بیتی اوحالنه مناسب سویلمشدر :

بزنجیرم چو کرد از بیقراری دلستان من
دل زنجیر شد سوراخ سوراخ ازفغان من

همایون شاه بهمنی { دکنده حکومت سورن بهمنیان سلاله‌سنك اون برنجی حکمداری اولوب ، ٨٦٢ تاریخنده پدری سلطان علاء الدین ثانی‌یه خلف اولمش؛ وغایتله ظالم وبدکردار برآدم اولمغله، اوچ بچق سنه حکومت سوردکدن صکره، ٨٦٥ ده صبی بولنان اوغلی سلطان نظام شاه خلفی اولمشدر .

همَدان { ایرانك جبال یعنی عراق عجم خطه‌سنده وکردستان ایالتنك شرق جهتنده اوله‌رق کرمانشاهك ١٢٥ کیلومتره شرق شمالیسنده والوندکوهك ١٨٧٧ متره ارتفاعی اولان شمالی اتکنده مشهور وقدیمی برشهر اولوب، ٣٥٠٠٠ اهالیسی، خراب قلعه وسوری، بازار، جامع، حمام، کاروانسرای کبی خرابه یوز طوتمش برخیلی آثاری، اطرافنده مفرح ودلنشین مواقعی، برچوق مشاهیر تربه‌لریله زیارتکاهلری ویوك وپاموق منسوجاتله خالی دستکاهلری ودباغخانه‌لری واردر . قپوسنده مرمردن برجسیم آرسلان هیکلی بولندیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطور اولوب، بوکا طلسم نظریله باقرلردی . هواسی یازین وهله ایلك بهارده پك لطیف اولدیغی حالده، قیشین پك سرت اولوب، شعرای عرب وایران بوحالنی برچوق هجویه‌لرله تعریف ایتمشلردر . همدان پك اسکی برشهر اولوب، قدیماً ایرانك پایتختلرندن بولنمشدر . جغرافیون یونان آثارنده (اکباتانه Ecbatane) اسمیله مذکوردر . دور اسلامده دخی معموریتی درجهٔ قصواده اولوب، برچوق مشاهیر علما وادبانك مسقط رأسی ودول اسلامیه‌دن برقاچنك پایتختی بولنمشدر. تیمورلنك طرفندن بعدالتخریب، صفویلر زماننده اسکی معموریتی قسماً اعاده اولنمش ؛ وصکره دولت عثمانیه ایله ایران آره‌سنده‌کی محاربات وافغانیلرك تجاوزاتی صره‌لرنده یکیدن خراب اولمش ایدی . عربیده ذال معجمه ایله (همذان) یازیلوب، همدان قبیله‌سندن تفریق اولنور .

همدان { یمن جهتنده قبائل عربدن بیوك برقبیله اولوب، بو قبیله‌ده صحابه وتابعین وعلما وشعرادن برچوق مشاهیر یتیشمشدر.

همدانی { [« بدیع الزمان همدانی » و « ابو ذر همدانی » و « ابن تیمان » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

همدانی { (ابومسحل عبدالوهاب بن جریش) مشاهیر نحویوندن وامام کسائینك شاکردانندن اولوب، عن اصل اعرابدن اولدیغی

حالده، بغداده ورودله، تحصيل علم، وعلى الخصوص معانى واعراب قرآنده تفرد ايتمشيدى .

هموس { (Hémus) بالقان سلسلهٔ جبالنڭ اسم قديميدر .

هند { صحابه‌دن بروجه آتى برقاچ ذاتڭ اسميدر : (هند بن حارثة الاسلمى) كه يدى برادريله برابر بيعت رضوانده حاضر بولنمشدر؛ وبونلردن اسماء بن حارث ايله برابر هروقت خدمت جناب نبوى‌يه دوام ايدردى . — (هند بن ابى هالة التميمى) كه ام المؤمنين حضرت خديجة الكبرى (رضى الله عنها) نڭ برنجى زوجندن متولد اوغلى وحضرت رسول الله (صلى الله عليه وسلم) افندمزڭ اوكى اوغللرى اولوب، جمل وقعه‌سنده معيت جناب مرتضويده شهيد اولمشدر . پدرينڭ ده اسمى هند اولديغى مروى اولديغى كبى، ينه بو اسمده براوغلى دخى وار ايدى، كه صحبتى مروى اولوب، مصعب بن زبيرڭ معيتنده شهيد اولمش؛ وبرروايتده بصره‌ده طاعوندن وفات ايدوب، عقبى قالمامشدر .

هند { صحابياتدن دخى برقاچ خاتونڭ اسمى اولوب، اڭ معروفه‌لرى بروجه آتيدر: (هند بنت اثاثة القرشية المطلبية) كه شاعراتدن اولوب، احد وقعه‌سنده وسائر احوالده شاعرات قريشدن (هند بنت ربيعه) و (هند بنت عتبه) وسائرلرينه جواباً برخيلى اشعارى واردر . — (هند بنت ابى امية القرشية المخزوميه) كه ازواج مطهرهٔ جناب نبويدن وامهات مؤمنيندن اولوب، ام سلمه كنيه‌سيله دها معروفه اولديغندن، اوراده ذكر اولنمشدر . — (هند بنت عتبه بن ربيعه بن عبد شمس بن عبد مناف القرشية العبشميه) كه ابوسفيان بن حربڭ زوجه‌سى ومعاويه‌نڭ والده‌سى اولوب، ابوسفياندن اول فاكه بن المغيرة المخزومى يه وارمشيدى . قبل الفتح اسلامه قارشى بغض وكينى زياده اولوب، احد غزاسنده كفار قريشى بر طاقم اشعار ايله تهييج و تشجيع ايدردى؛ فتح مكه‌ده زوجندن بركون صكره، فخر كائنات (صلى الله عليه وسلم) افندمزه بيعت ايدوب، اسلامه كلمش؛ وفيما بعد اسلامده ثبات و حسن حركت ايتمش ايدى . عقل ورأى وتدبير صاحبه‌سى برقادين ايدى . يرموك غزاسنده زوجيله برابر حاضر بولنوب، اهل اسلامى روملره قارشى تهييج ايدردى . خلافت جناب فاروقى زماننده حضرت ابابكر صديقڭ پدرى ابوقحافه ايله بركونده وفات ايتمشدر .

هند { ياخود هندوستان (Inde, Hin-doustan) آسيا قطعه‌سنڭ جنوبنده جسيم برشبه جزيره تشكيل ايدر بيوك بر يردر. بو اسم اساساً بو شبه جزيره‌نڭ شمال غربى قسمنده جريان ايدن (سند) نهرينڭ وبونڭ حوضه‌سندن عبارت اولان جهت مذكوره‌نڭ اسمى اولوب، ايرانيلر عادتلرى اوزره (ﻫ) يى (س) ه تبديل ايله نهره (سند) ديدكلرى حالده، مملكته بو اسمڭ هندولردن ايشيتدكلرى شكل اصليسنى تخصيص ايتمشلردى . مرور زمانله شبه جزيره‌نڭ شرق و جنوب جهتلرى‌ده معلوملرى اولنجه، بو اسمڭ مدلولنى اورالره قدر توسيع ايتمش؛ وعربلر دخى بو اسمى ايرانيلردن آلمشلردر . كشفيات اخيرهٔ جغرافيه‌ده بو شبه جزيره‌نڭ شرق طرفنده وچينڭ جنوبنده ديكر بر بيوك شبه جزيره بولنديغى دخى معلوم اولنجه، آوروپاليلر طرفندن (هند) اسمنڭ مدلولى اورالره قدر توسيع اولنه‌رق، تفريق ايچون، بوكا (هند چينى) ويا (هند شرقى) دينلمشدر . حتى بو ايكنجى شبه جزيره‌نڭ جنوب شرقيسنده كشف اولنان جزائر كثيره و كبيره‌يه‌ده بو اسم تعميم اولنه‌رق، آوروپا لسانلرنده (هند) جمع صيغه‌سنده اوله‌رق (Les Indes) صورتنده قوللانلمغه باشلامشدر . بو قدر تعميم كافى دكلمش كبى، قريستوف قولومب، غرب جهتندن هنده كيتمك طريقنى بولمق مقصديله يوله چيقه‌رق، آمريقايه وصولنده، هنده واصل اولمش ظننده بولنديغندن، بو قطعه‌يه بو نامى ويرمش؛ وبونڭ هنددن چوق اوزاق و آيريجه برقطعه اولديغى آكلاشلدقدن صكره دخى، آمريقايه (هند) نامى ويرلمكه دوام ايدوب، تفريق ايچون، بو قطعه‌يه (هند غربى) دينلمشدر . هندوستان هندڭ اهاليسى اولان (هندو) لره نسبتله حاصل اولمش بر اسم ايسه‌ده، « هندستان » لفظى « حبشستان » كبى فاحش بر تعبيردر.

حدود ومساحه‌سى . — مثلث الشكل اولوب،

اساسی آسیانك وبتون كرهٔ ارضك اك یوكسك طاغلری اولان هیمالایه سلسلهٔ جبالنه طیانمش اولدیغی حالده، ضلعلرینی تشكیل ایدن ایكی ساحلندن بهری تقریباً ٣٠٠٠ كیلومتره اوزوندر. ٨° ٤′ ٢٠″ ایله ٣٦° عرض شمالی و ٦٤° ١٨′ ایله ٩٥° طول شرقی آرهلرنده ممتد اولور. شمال شرقی طرفندن چینه تابع تبت مملكت واسعه‌سیله، شرقاً هند چینی ایله، شرق جنوبی جهتندن بنكاله كورفزیله، منتهای جنوبده‌كی برونده بحر محیط هندی ایله، غرب جنوبی طرفندن بحر عمانله، غرب شمالی جانبندن دخی بلوجستان وافغانستانله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ٣٥٢٠ و ٢٥° عرض شمالیده واقع اك كنیش یرنده اكی ٢٨١٢ كیلومتره اولوب، سرندیب وسائر جزایر ملحقه‌سیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٨٣٧٨٧٩ مربع كیلومتره واهالیسی، ١٨٨١ سنه‌سی استاتستیقنه كوره، ٢٥٧٤٥٤١٠٠ كشیدر. یعنی وسعتجه بیوك برتانیه‌نك ١٢ مثلی اولوب، بتون نوع بشرك برسدسیله مسكوندر!

شكل طبیعیسی، جبال وانهاری. — هندك اراضیسی وسعتنه كوره مختلف اولوب، اك یوكسك طاغلردن اك آلچق اووه‌لره واك منبت وادیلردن اك قورو چوللره وارنجه‌یه قدر هر نوع اراضیسی واردر. شمال جهتندن كرهٔ ارضك اك یوكسك طاغلرینه طیایوب، (هیمالایه) سلسلهٔ جبالی آسیانك ایچ طرفلریله هند شبه جزیره‌سی آره‌سنده برسد وطبیعی براستحكام حالنده‌در. بوسلسلهٔ عظیمه‌نك اك یوكسك محلی هندك الیوم مستقل اولان (نپال) مملكتنده واقع (غوریسنكار) طاغیدر، كه ٨٨٤٠ متره ارتفاعی واردر. مملكت مذكوره‌ده بوسلسله‌نك ٨٠٠٠ متره‌لك ارتفاعنی متجاوز دها ٦ طاغی واردر. سلسلهٔ مذكوره‌نك ایكنجی درجه‌ده بولنان و ٨٦١٥ متره ارتفاعی اولان (دپسنك) طاغی دخی كشمیرده بولنوب، اوراده قره‌قروم ودیارمیر طاغلری دخی ٨٠٠٠ متره‌دن زیاده مرتفعدرلر. هیمالایه شرق جهتندن (براماپوتره) نهر عظیمنه كچید ویره‌جك صورتده اكلدكدن صكره، چین وهند چینی طاغلرینه اولاشدیغی كبی، غرب طرفندن دخی آسیای وسطی جبالنه قاوشور. هندك غرب شمالی یعنی افغانستان ایله بلوجستان حدودی دخی سلیمان كوه كبی ایكنجی درجه‌ده مرتفع برطاقم طاغلرله آیرلمشدر. كرك هیمالایه سلسله‌سنك وكرك حدود تشكیل ایدن دیكر طاغلرك هندك ایچریسنه ممتد اهمیتلی قوللری اولمیوب، اتكاری تدریجاً آلچاله‌رق، ویك واسع براووه‌لر منطقه‌سنه منتهی اولور، كه قسم غربیسی (سند) وقسم وسطی وشرقیسی (كنك) ایرماقلرینك وادیلرینی حاوی اولوب، ایكیسنك حوضه‌سی آره‌سنده‌ده (طار) ویا (تهار) چولی بولنیور. كنك حوضه‌سنك جنوب غربی جهتنده اراضی یكیدن كسب ارتفاعه باشلایوب، برطاقم طاغلر حصوله كلیور، كه پنجه شكلنده برنقطه‌دن آیریلوب، شرق شمالی‌یه طوغری اوزانانی (ویندیه)، شمال غربی‌یه طوغری ممتد اولانی آراوالی وماهی، شرق جنوبی‌یه طوغری امتداد ایدنی‌ده سادپوره (یاخود صدپوره) اسملریله معروفدر. بونلرك اك یوكسك محللری ١٧٢٣ متره ارتفاعنی تجاوز ایتمیور. بوطاغلر وشرقه طوغری كیتدكجه آلچاله‌رق اوزانان قوللری كنك حوضه‌سنی ونفس هندوستانی اصل شبه جزیره اولان و (دكن) دینلن هندك قسم جنوبیسندن آیریور. جبال مذكوره‌دن دیكر اهمیتلی برقول دخی (كات) اسمیله شبه جزیره‌نك ساحل غربیسی بوینجه تاقومورین برونه قدر اوزاندیغی كبی، اشبو (غربی كات) ك قارشیسنده شبه جزیره‌نك ساحل شرقیسیله متوازیاً وآنجق ساحلدن بر آز دها اوزاقجه (شرقی كات) نامیله دها آلچق برصره طاغلر اوزانیور. بوایكی صره طاغلرك ساحله طوغری اولان یوزلری دیك ویك اینیشلی اولدیغی حالده، ایچ طرفه باقان یوزلری پك آز میلانلی برسطح مائل ابراز ایتمكله، ایكیسی آره‌سنده ٤٠٠ ایله ١٠٠٠ متره آره‌لرنده ارتفاعی اولان برپایله تشكل ایدیور. بووجهله دكن قطعه‌سی مثلث الشكل ومرتفعجه برپایله‌دن عبارتدر، كه عموم هندك ٣٠٠ متره انحطاطی فرض اولنسه، كنك وسند حوضه‌لرندن عبارت اولان نفس هندوستانك صویك آلتنده قالمسیله، اشبو دكن قطعه‌سنك مثلث الشكل بیوك برجزیره حالنده قالمسی اقتضا ایدر. مذكور كات سلسله‌لرینك وبتون دكن قطعه‌سنك اك یوكسك محلی جنوبنده‌كی (نیلكیری) و (آناماله) طاغلری اولوب، برنجیسی ٢٦٧٠ وایكنجیسی ٢٦٩٧ متره‌یه قدر چیقار. سرندیب جزیره‌سنك اك یوكسك طاغی‌ده ٢٥٢٤ متره‌سی اولان (بدروتالكاله)

طاغی اولوب ، بوندن دها مشهور اولان « آدم تپه‌سی » نك‌ده ٢٢٦٢ متره ارتفاعی واردر.

هندك میاه جاریه‌سی چوق اولوب، اڭ بیوك نهری (كنك) ایرماغیدر، كه هندك نیلی حكمنده اولمغله ، اورانك اهالیسی اسكیدن بری بوكا بر قدسیت نظریله باقه‌رق، عادتا عبادت ایتمك، وجنازه‌لرینی صو و چامورنده چوروتمكی باعث سعادت اخرویه عد ایله‌كدن كندیلرینی منع ایده‌مه‌مشلردر. بو نهر عظیم كشمیر ایله نپال آره‌سنده هیمالایه‌دن نبعانله، جنوب شرقی‌یه وبعده شرقه طوغری آقه‌رق، صاغدن ینه هیمالایه‌دن اینن وآنجق جنوبدن ویندیه طاغلرندن كلن (جمپال) و (بتوه) نهرلرینی دخی آلان (جمنه) نهرعظیمنی و (سونه) یی وصولدن دخی (ككره) و (كنده) كبی هیمالایه‌دن اینن برچوق انهاری آلدقدن صكره، پك واسع ودرین اولدیغی حالده، هندك اڭ واسع، اڭ منبت و اڭ معمور یری اولان پایانسز بر اووه‌یی سق و احیا ایله ، بنكاله خطه‌سنده جنوب شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، حسابسز قوللره بالانقسام، واسع دالیه‌سنی تشكیل ایتدیكی یرده اڭ باشلی واڭ شمالی قولی هیمالایه‌نك اوبر طرفندن و تبت مملكتنی شق ایله بو سلسله‌یی طولاشه‌رق كلن وكنكدن آز اهمیتلی اولمیوب بلكه بوندن بیوك اولان (براهماپوتره) نهرعظیمیله دخی برلشیر. سند ایرماغی ایسه هیمالایه‌نك اوبر یوزنده نبعانله بر خیلی وقت تبت داخلنده جریاندن صكره، هنده دخول ایله ، افغانستان حدودینه تقرب ایده‌رك، اورانك‌ده قسم شرقیسی میاه جاریه‌سنی و ازان جمله كابل نهرینی آلیر؛ وبعده پنجابه كیروب ، بو خطه‌نك سبب تسمیه‌سی اولان دیكر درت نهرینی یعنی جلم، چیناب، راوی وسدلج صولرینی طوپلایه‌رق، (سند) خطه‌سنه دخول ایله، خیلی واسع بر دالیه بالتشكیل بحر عمانه دوكیلور. دكن قطعه‌سنك حدود شمالیه‌سنده، نفس هندوستانك بو ایكی بیوك ایرماغی صورتنده اوله‌رق، بری شرقه و دیكری غربه طوغری آقار ایكنجی درجه‌ده بیوك ایكی ایرماق واردر، كه ایكیسی‌ده (ویندیه) طاغلرندن وبر برینه قریب محلده نبعان ایدوب ، بونلردن (مهانادی) بنكاله كورفزینه و (نربادە) بحر عمانه منصب اولور. بونلرك جنوبده ودكن داخلنده غربه طوغری جریانله عمان دكیزینه دوكیلن انهار برطاقم قیصه وسیل حالنده صولردن عبارت اولوب، سواحل غربیه قربنده نبعان ایتدكلری حالده، شرقه طوغری جریانله دكن یایله‌سنی شق ایتدكدن صكره، شرق كات بوغازلرندن چیقه‌رق بنكاله كورفزینه دوكیلن انهار ایسه خیلی بیوك اولوب ، شمالدن باشلایه‌رق اسملری : كوداوری، كریشنا، پنار ، كاوریدر . اوچنجی درجه‌ده ذكره شایان انهاری‌ده آراوالی و ویندیه طاغلرندن نبعانله عمان دكیزینك (كچ) و (كمبی) كورفزلرینه دوكیلن (لونی) و(ماهی)در.

هندده ذكره شایان كول اولمیوب، راجپوتانه خطه‌سنده‌كی (سمبهار) كولنك چیقان كلیتلی طوزدن وكشمیرده‌كی حسابسز كوچك كوللرك آنجق اطرافلرینك ومنظره‌لرینك كوزللكندن طولایی اهمیتلری واردر. سواحل شرقیه‌سنده دخی كوللر، چیلكه وپالیكات اسملریله اوچ كول بولنیور . آنجق اكثر شهر وقصبه وقریه‌لرك صنعی كوللری و واسع حوضلری اولوب، انهار و یاغمور صولرینی قوراقلق موسملری ایچون بونلرده جمع وحفظ ایدرلر.

سواحل وجزایری، لیمانلری. — هندك بحر محیط هندیده تقریباً ٥٠٠ كیلومتره‌لك سواحلی اولوب، بونك همان نصفی بحرعمانده ونصف دیكری بنكاله كورفزنده‌در. بو سواحلك هر ایكی اوجنده ایكی بیوك نهرك یعنی كنك ایله سندك دالیه‌لری بولنوب، بو ایكی دالیه آره‌سنده‌كی سواحل آفریقا وآوستراليا سواحلی كبی دوزدر. یالكز غرب شمالی جهتنده كجرات خطه‌سنه مربوط (كتیوار) شبه جزیره‌سی بولنوب ، بونك شمالنده (كچ) قوی و جزیره‌سی وجنوبنده (كمبی) كورفزی بولنیور. آنجق بو ایكی قویدن دخی برنجیسی بعضاً آنجق بر ایكی قاریش صو ایله اورتیلور، وبعضاً بسبتون قورور . اورادن منتهای جنوبده‌كی (قومورین) برونه‌دك ساحل كات جبالنك اتكلریله محدود طار بر تهامه‌دن عبارت اولوب، انهارك آغزلرندن بشقه قوی ولیمانلری وساحلك قارشیسنده جزایری یوق كبیدر. یالكز (بمبای) شهرینك مؤسس اولدیغی بر جزیره و بو جزیره‌نك داخل اولدیغی بر قوی و دها جنوبده پورتكیزك النده بولنان (غوبه) قویی بولنیور. سواحل شرقیه‌سی بوقدر دوز دكل

ایسه‌ده، او جهتدن دخی سیر سفائنجه استفاده
اولنه‌جق قوی ولیمانلری آز اولوب، یالکز انهارك
منصبلری ودالیه‌لری دها اهمیتلیدر. هندك شرق
جنوبی ساحلی قارشیسنده (سرندیب) جزیرهٔ کبیره‌سی
بولنیور، که ٦٤٠٠٠ مربع کیلومتره مساحهٔ
سطحیه‌سی و ٢٦٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. بو
جزیره ایله ساحل آره‌سنده برطاقم کوچك آطه‌لر
وصیغلر (آدم کوپریسی) نامیله معروف اولوب،
بونکله ساحل وجزیره آره‌سنده (منار) کورفزی
تشکل ایدیور. هر ایکی ساحلده دکیزدن طار
وصیغ دیللرله آیرلمش کول ایله کورفز آره‌سنده
برطاقم صیغ یرلر دخی واردر. غرب جنوبی ساحلی
قارشیسنده آچیقلرده (لاکدیب) و (مالدیب) اسملریله
حسابسز کوچك آطه‌لر دخی هنده مربوط عد
اولنور. اك بیوك اسکله‌لری ساحل غربیده بمبای،
کراچی، سورات، قالیقوت وسائره، ساحل شرقیده
دخی (کنكك ایرماغی اوزرنده) کلکوته، مدراس
ناکپاتام وسائره‌در.

تقسیمات جغرافیه وطبیعیه‌سی. — هند وسعق
جهتیله بر چوق ممالکه منقسم اولوب، اکثرینك
احوال طبیعیه وتاریخیه‌سی آیریدر. ابتدا نفس
هندوستان ایله دکن اسملریله ایکی بیوك قسمه آیرلدیغنی
سویلدی ایدك. نفس هندوستان سند وکنكك حو-
ضه‌لرندن عبارت اولوب، سند حوضه‌سی اك شمالده
کشمیر، اونك آلتنده پنجاب و اك جنوبده سند
اسملریله اوچ بیوك خطه‌یی حاویدر. کنكك حوضه‌سنك
اك شمالنده هیمالایه اتکارنده الیوم مستقل اولان
(نپال) ایله (بهوتان) و دها جنوبده دوآب،
اود، بهار، آسام، بنکاله، چوتانکپور، راجپوتانه
خطه‌لری بولنیور. سند ایله کنكك حوضه‌لرینك
خارجنده اولوب‌ده نفس هندوستانه تابع بولنان دیکر
ایکی بیوك خطه دها واردر، که بری ساحل غربیده
واقع (کجرات) ودیکری ساحل شرقیده بولنان
(اوریسا) خطه‌لریدر. دکنك ساحل غربیسی ملیبار
وبرقسمی کناره وساحل شرقیسی قوروماندل اسملریله
معروف اولدیغی کبی، ایچ طرفنك‌ده جهت شمالیه‌
سنده (برار) و جهت جنوبیه‌سنده (میسور)
خطه‌لری بولنیور.

اقلیم و هواسی. — هندك دکن دینلن قسم
جنوبیسی منطقهٔ حاره ونفس هندوستان دینلن قسم
شمالیسی منطقهٔ معتدله داخلنده ایسه‌ده، عرضجه
اولان فرقنك هوانك حرارت وبرودتندن زیاده
صیجاق ایله صغوق آره‌سنده‌کی تفاوته تأثیری واردر.
بو تفاوت جنوبدن شماله و ساحلدن ایچری طرفه
کیدلدکجه آرتوب، مثلا اك جنوبده وخط استوایه
قریب اولان سرندیب جزیره‌سنده یاز ایله قیشك وسطی
درجه‌لری آره‌سنده آنجق ٢، مدراس وبمبایده ٦،
کلکته‌ده ١٠، بنارسده ١٧، لاهورده ٢٢ ودرا اسما.
عیل‌خانده ٢٥ درجه فرق واردر. مدراسده میزان الحراره
نهایت ٤٢ درجه‌یه چیقار، و١٧ درجه‌دن آشاغی
اینمز. پنجابده ایسه یازین صیجاق ٥٢ درجه‌یه قدر
چیقدیغی حالده، قیشین صفره قدر اینوب، صولر
طوکار، وقار یاغار. عرضك اقتضاسندن اولان
فرقدن بشقه ارتفاعه وموضعك صیجاق ویا صغوق
روزکاره معروض بولنمسنه کوره دخی هوا تخلف
ایدر. حزیراندن ایلوله قدر جنوب غربی وجنوب
شرقی وبعضاً جنوب روزکاری اسوب، جنوب غربی
جهتندن اسنی بحر محیطك بخارلرینی حامل اولمغله،
بوروزکاره معروض سواحل غربیه جوارلرینك
یاغمورلری پك چوقدر. جنوب شرقی جهتندن اسن
روزکارك رطوبتی ایکنجی درجه‌ده اولوب، بودخی
مدراس جوارلرینه و بنکاله ایله هندك سائر شمال
شرقی جهتلرینه وهیمالایه سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سنه
خیلی یاغمور یاغدیرر. دکن یایله‌سیله هندك شمال
غربی قسمنك ایسه یاغمورلری آزاولوب، چوق
دفعه قوراقلق قحط وغلایی منتج اولور. کنكك ایله
سائر بیوك انهارك فیضانلرنده صولری اووه‌لری
باصوب، تطهیرلری ناقابل برچوق بتاقلقلر حاصل
ایتدکلرندن، وهندولرك طهارت ونظافته عدم
مبالاتلریله برابر، جنازه‌لرینی کنكك ایرماغنه آتمه‌لری
انکلیز حکومتی طرفندن شدیداً منع اولنمش ایسه‌ده،
فرصت بولدقجه، خفیاً آتمقدن کری طورمدقلرندن،
واکثر شهر وقصبه‌لرك لغم وچرکفلری سوقاقلك
اورته‌سنده آقوب، بوکبی عادات قبیحه‌دن بردرلو
وازکچه‌مدکلرندن، هندك اکثر طرفلرنده وعلی-
الخصوص اساساً هوالری آغر اولان کلکته و بمبای
کبی شهرلرده قولره و وبا کبی علل ساریه ومستولیه

اكسيك اولميوب، بونلر اورانك امراض بلديه سندن عد اولنه بيلير.

محصولاتى، نباتات وحيوانات ومعادنى. — هندك عموميت اوزره طوپراغى منبت اولوب، نباتات ومحصولاتى باشليجه ياغمورلرك كثرتنه واراضى يى اروا ايده جك انهار وجداولك كثرتنه تابعدر. آنجق بو مملكتك برخاصه سى واردر، كه اوده نباتاتنك فوق العاده كثرتيله برابر، كنديسنه مخصوص نباتاتى پك آز اولمسيدر. شمال شرقى جهتى نباتاتجه چينه، شمال غربى طرفى ايران وعربستانه، جنوب وشرق جهتلرى ده ملايى جزايرينه تابع اولوب، مع هذا هرطرفنده بو مختلف ممالكه مخصوص نباتاتك انواعى يتيشير، كه بوده نباتات ومحصولاتى انواعنك كثرتنى موجبدر. ياغمورلرى آز اولان جهتلرده انهارك صولرينى صنعى جدوللرله تقسيم وتوزيع، هنديلرجه مجهول بولنمش اولان برچوق نباتات ومحصولاتك تخملرينى جلب وتعميم، يكى آلات وادوات زراعيه استعمالنى اهاليه تعليم، ياغمورى آز اولان جهتلرده انهارك صولرينى صنعى جدوللرله تقسيم، وهرحالده زراعتى فنه تطبيق ايده رك، كرك حكومت وكرك بيوك شهرلرك اكثرنده متشكل اولان زراعت وغرس اشجار جمعيتلرى هندك محصولاتنى كيتدكجه تكثير، وزراعتنى اصلاح ايتمكده درلر. جدوللرله اروا اولنان اراضيسى ١٨٨٠ تاريخنده ١٢٠٠٠٠ مربع كيلومترويه قريب ايدى. الك برنجى محصولى پرنج اولوب، انواع كثيره سى يتيشديريلن بو محصول هنديلرك برنجى مدار تعيشى اولمغله، داخلده كليتله صرف اولندقدن بشقه ١٥٠ مليون روپيه قيمتنده اخراجات دخى اولور. ايكنجيسى پاموق اولوب، بوندن دخى كليتلى اخراجات اولمغله برابر، برخيلى مقدارى دخى محلنده ايشلنه رك، بز وباصمه ياپيلير. اوراپه مخصوص برنوع كنوير دخى الك كثرتلى محصولاتندن اولوب، بونك صاپى قناواچه نسجنه ياراديغى كبى، عصاره سى، ياپراغى، تخمى وساتر قسملرى دخى مختلف صورتلرده استعمال اولنه رق، چوق استفاده اولنور؛ واخراجاتى چوقدر. بغداى، دارى، آرپه وساتر حبوبات دخى كثرتله حاصل اولور. ساتر محصولاتى: آفيون، چيويت، چاى، توتون، قهوه، خرما، هندستان جوزى وساتر ميوه وسبزه لرله بهارات ونباتات طبيه نك انواعندن عبارتدر. اورمانلرى وقتيله پك چوق اولوب، سوء استعمالاتدن خيلى آزالمش ايسه ده، ينه اراضئ عموميه سنك بر ثلثى اورمانلرله مستور اولوب، صندال، آبنوس، ساج، تمرهندى كبى، اخشابى قيمتلى اشجارى چوقدر. هيمالايه ده چامك انواع كثيره سى وپك بيوك وكوزللرى يتيشير. حيوانات اهليه سى صيغير، آت، قيون، كچى، طوموز، فيل وساتره دن عبارت اولوب، مانده لرى چوق واوكوزلرينك بعض جنسلرى پك كوزلدر. آتلرى ايكى جنس اولوب، بر جنسى اوراپه مخصوص اوله رق پك كوچك وديكرى عادى ايسه ده، حكومت اصلاحنه چاليشوب، عربستان وايراندن آيغير جلبيله حاره لر تأسيس ايتمكده در. ايپك بوجكلرى ده چوقجه اولوب، خيلى مقدار قوزه چيقاريله رق، محلنده ايشلنمكده در. حيوانات وحشيه سى چوق ومتنوع اولوب، فيل، كركدان، كييك انواعى، يبان مانده واوكوز وكچيسى، قورت، آيى، يبان اشكى، ميمونك انواعى وساتره بولنور. قوشلرى ملايى جزايرنده اولدقلرى قدر كثرتلى وكوزل دكل ايسه ده، ينه چوق اولوب، پپاغانك برقاچ نوعى، طوغان وشاهينك انواعى وساتر طيور هوائيه ومائيه واردر. حشراتى وعقرب وييلان كبى سمليلرى ده چوقدر. انهارده تمساحك بر قاچ نوعيله باليغك انواع كثيره سى بولنيور. معادننك الك بول بولنانلرى كمور، دمير و طوز اولوب، كمور معدنى الك زياده كنك ايله نبرادا واديلرى آره سنده وديكر متفرد درت بش محلده بولنيور. دمير هر طرفنده منتشر ايسه ده، الآن چيقاريلانلرى آزدر. قورشون وباقير معدنلريله قورشونله قاريشيق كومشى دخى بولنور. بعض انهارينك توزلرنده آلتون ريزه لرى موجوددر. هند اسكيدن برى ذى قيمت طاشلرك كثرتيله مشهور ايسه ده، بونلردن يالكز الماس هندده چيقوب، او دخى مرور زمانله پك آزالمشدر.

صنايع وتجارتى، معارف ومدنيتى. — هند اسكيدن برى صنايع محليه اولوب، اليوم او صنايعك چوغى دوام ايتمكده، وال دستكاهلرنده خانه لرده ياپيلان معمولات آوروپا فابريقه لرينك محصولاتنه قارشى رقابت ايده رك، كرك محلنده وكرك آسيانك ساتر طرفلرنده الآن رواجلرينى محافظه ايتمكده در.

اك برنجی درجه‌ده پاموق ایپلیکله پاموقدن معمول بز وباصمه وسائره اعمالی اولوب، هندك هرطرفنده بومنسوجاته مخصوص حسابسز دستکاهلر بولندقدن بشقه، آوروپا کاری برخیلی فابریقه‌لر دخی آچلمشدر. ایکنجی درجه‌ده ایپك قماشلری اولوب، کرك ساده وکرك صرمه قلابداننه قاریشیق کوزل قماشلر یاپیلیر. کشمیرده اورا تفتیکندن مشهور شاللر و پنجابده وسندده دوه توینندن کوزل قماشلر اعمال اولنور. آلتون وکومشدن تزییناته متعلق قیوجیلق معمولاتیله کومش ویا تلای قاقه‌لی باقیر وتونجدن اوانی مختلفه، قامشدن شکر وبعض نباتاتدن مختلف عصاره اخراجیله سائر محصولات زرعیه‌نك استحضاری و بالیقلرك قورودلمسی کبی صنایع دخی هندلیلرك مشغولیتلری جمله‌سندندر. تجارتی پك ایشلك اولوب، اخراجاتی سنوی ۱ ۱۵۰ ۰۰۰ و ادخالاتی ۹۰۰ ۰۰۰ روبیه راده‌لرنده‌در. اك باشلی اخراجاتی: پرنج، کنوبر، آفیون، پاموق، چای، پاموق ایپلیك، باصمه وسائر پاموق منسوجات، دری، حبوبات، ذخیره، قهوه، سیسام، یاغی وسائره‌دن عبارتدر. تجارتنك قسم اعظمی بحراً وانکلتره ایله اولوب، آسیای وسطی، تبت و سائر او طرفلرله برا دخی بعض معاملات وقوع بولیور. اسکله‌لرینه آمد شد ایدن سفائنك دخی چوغی انکلیز و یرلی اولوب، اجنبی بیراغی حامل اولانلری ایکنجی درجه‌ده‌در. کرك داخلدن اسکله‌لره محصولاتك ایندیرلمسی وکرك داخلده‌کی ممالك آره‌سنده‌کی مناسبات تجاریه‌یی تسهیل ایتمك اوزره، متعدد دمیر یول خطلری تمدید اولنه‌رق، کلکته، مدراس وبمبایدن بدأ ایله بربرلرینه قاوشان دمیر یول خطلری داخلده تشعب ایده‌رك، بر چوق قوللر صالدقلری کبی، شمال غربی جهتندن تا حدود قربنده بولنان پیشاوره، و بلوجستان ایچندن مرورله افغانستان داخلنده قندهاره قدر چیقار وکراچی اسکله‌سنه اینر قوللری واردر. بو خطوطك اك زیاده تشعب ایتدکلری یرلر کنك وادیسیله دکن خطه‌سی اولوب، بونك شرق و غرب ساحللرنده‌کی اسکله‌لرینك باشلیجه‌لری بربرلرینه ربط اولنمشدر. ۱۸۹۵ ده ایشلمکده اولان دمیر یول خطوطنك مجموعی ۳۰ ۳٤٤ کیلومتره طولنده ایدی. بوندن ماعدا شوسه‌لری دخی مکمل اولوب، بر طرفدن‌ده کرك دمیر یوللر وکرك شوسه‌لر تکثیر اولنمقده‌در. انهارینك اکثری‌ده سیر سفائنه صالح اوله‌جق حاله وضع اولنوب، بوکا مانع طبیعیلری اولانلرك‌ده بومانعلری صنعی جدوللر واسطه‌سیله برطرف ایدلمکده‌در.

هند بربری اوزرینه قونمش اوچ مدنیتك آثارینی حاوی اولوب، بونلرك اك اسکیسی براهمانیسلرك یعنی اسکی هندولرك تابع اولدقلری براهما مدنیتیدر. ازمنهٔ قدیمه‌ده هندلیلرك حکمت وفلسفه‌ده وطب و هندسه کبی فنونده‌کی مهارتلری مشهور ایدی. حتی مصریلر وکلدانیلر کبی امم قدیمهٔ معروفه‌نك مدنیت وعلومی هندلیلردن اخذ ایتمش اولدقلری ملحوظدر. عربلر هارون الرشید ومأمون زمانلرنده یونانیلرك کتب فنیه‌سنی عربی‌یه ترجمه ایتدکلری صره‌ده، هندلیلری دخی اونوتمیوب، برقاچ هندلی عالم وحکیم بغداده جلب ایتمش؛ واسکی هند آثارندن برقاچ کتابی ایرانیلر واسطه‌سیله عربی‌یه ترجمه ایتدیرمشلردی. او مدنیتك آثارندن شمدی موجود اولانلری سانسکری لسان قدیمنده محرر (مهابراته)، (رامایانه) و (بید) کبی برطاقم بیوك و ناقابل تقلید منظومه‌لردر. براهما دیننه تابع بولنان هندلیلرك قسم اعظمی الیوم او مدنیتدن آیرلمق ایستمیورلر ایسه‌ده، اسکی زمانلرك جهالتنه نسبةً مکمل عد اولنان هند قدیم مدنیتی بوکون ترقیات مدنیه‌یه نسبةً عادتا بر بدویت درجه‌سنده قالیور؛ و او مدنیت منقرضه‌نك ذاتاً مؤخر اولان برطاقم جسیم بتخانه‌لرله پك قبا وچوجقجه بعض رسم وهیکللردن وسانسکری ادبیاتندن بشقه آثاری کورنمیور. ایکنجیسی مدنیت اسلامیه‌در، که سلطان محمود غزنوی واوندن صکره هندده حکم سورن دول اسلامیه وعلی الخصوص ملوك کورکانیه طرفندن ادخال اولنان علوم وادبیات عربیه و فارسیه ایله عجم وروم وعرب طرزلرنده ظریف اصول معماری

وساٸر آثار اسلامیه‌در، كه مؤخر اولمق حسبیله، هند مدنیت قدیمه‌سنه غالب كلوب، حكومت اسلامیه زماننده یالكز مسلمانلر دكل، براهمانیلر دخی قسماً بو مدنیته تابع اولمشلردی؛ وحالا بوكون دخی مدنیت وادبیات اسلامیه‌یه تابع اولوب، حتی نعت شریف و فاجعهٔ كربلا مرثیه‌سی سویلمكه اوزنیر براهمانی المذهب هند شاعرلری واردر. هندك بتون بیوك شهرلری آثار اسلامیه‌دن اولان ظریف جوامع شریفه و جسیم تربه‌لر و سرایلر و چارشی وكاروانسرایلرله مزیندر. برطرفدن هندولر رامایانه‌یی ازبرلمكله مشغول اولدقلری كبی، بر طرفدن دخی اسلام طلبهٔ علومی حسابسز مدرسه‌لرده تفسیر وحدیث وادبیات عربیه وفارسیه اوكرنمكده‌درلر. بو ایكی مدنیت عتیقه هندده یان یانه كورنمكده‌در. اوچنجیسی انكلیزلرك ادخال ایتدكلری مدنیتدر. هندولرك ومسلمانلرك كندیلرینه مخصوص طرز قدیم اوزره بعض مكتب و مدرسه‌لری و طرز جدید اوزره هنوز پك آز مكتبلری وار ایسه‌ده، انكلیزلر هندك بیوك شهرلرندن اكثرنده دارالفنونلر، علوم و فنون مختلفه‌یه مخصوص مكتبلر، اعدادیه‌لر و السنهٔ شرقیه مكتبلریله جمعیتلری، جغرافیه جمعیتلری، رصدخانه‌لر، موزه‌لر، علوم طبیعیه نمونه‌خانه‌لری و ساٸر مؤسسات علمیه یاپمشلردر. حروفات و اك زیاده طاش مطبعه‌لری چوق اولوب، كرك انكلیزجه وكرك فارسی وعربی و اردو لسانلرنده وسانسكری وساٸر هند لسانلرنده پك چوق كتب ورساٸل وبیكی متجاوز غزته‌لر طبع ونشر اولنمقده‌در.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — هندك اهالیسی بوقاریده دینلدیكی كبی ٢٥٧ ملیون كشی اولوب، مختلف جنسیت و مذهبلره تابعدرلر. بو قطعه‌نك اك اسكی اهالیسی جزایر بحر محیطده دخی وحشی حالنده بولنان و (نغریتو) نامیله معروف اولان بر جنس زنجیلردن عبارت ایدی، كه بونلرك بعض افرادی خالص ویا ملز حالنده الآن دكنك بعض جهتلرنده بولنمقده‌در. بعده تبت جهتندن عرق اصفره منسوب بر قوم هیمالایه‌نك شرق اتكلرینی طولاشه‌رق، آسام جهتندن هنده دخول ایله، اهالیٔ اصلیه‌یی جنوبه طوغری یوسكورده‌رك، و طاغلق محللره چكلمكه مجبور ایده‌رك، هندك همان هر طرفنی ضبط، و بعض جهتلرده نغریتولرله اختلاط و امتزاج ایده‌رك، (دراویدیان) اسمیله معروف برصنف اهالی تشكیل ایتمشلردر. برمدت صكره هندك شمال غربی جهتندن (آریا) دینلن واساساً بلخ وهرات طرفلرنده نشأت ایدن دیكر بر قوم مهاجرلری فوجا فوج هندوستانه كیروب، هر طرفه یایلمغه، و اورالرده بولدقلری دراویدیانلرك بر طاقمنی جنوبه طوغری یوسكورده‌رك، وبرطاقمیله امتزاج واختلاط ایده‌رك، هند اهالیسنك قسم اعظمنی وهله صنوف عالیه‌یی بونلر تشكیل ایتمشلردر. بو وجهله هندك اسكی اهالیسی بری عرق زنجی‌یه، بری عرق اصفره و بری‌ده عرق ابیضه منسوب اولمق اوزره، اوچ مختلف قومدن مركب اولوب، بونلر قسماً بربریله قاریشه‌رق، ملز بر صنف اهالی تشكیل ایتمش؛ وقسماً خالص قالوب، آیری آیری یاشامشلردر. بونلرك اك مستعد و ذكیلرك شبهه‌سز آریالر اولوب، براهما مذهبنی و سانسكری دینلن لسان قدیملرینك ادبیاتنی ایجاد وتنظیم، واهالیی صنوفه تقسیم ایدنلر بونلردر. هند دنیانك ساٸر یرلرندن آیری ومفرز بر حالده بولنه‌یغندن، اهالیسی اسكیدن بری زراعت و صنایعه طالوب، جنكاورلكه رغبت ایتمه‌مش اولدقلرندن، كثرت نفوسلریله برابر، بو حاللری معلوم اولنجه، بیوك اسكندردن باشلایه‌رق، جهانكیرلر هنده سفر ایتمكدن كری قالمامشلردر. سلطان محمود سبكتكین وتیمورلنك فتوحاتنده هنده برچوق ایرانیلر، تركلر، مغوللر، عربلر وساٸر اقوام اسلامیه افرادی هجرت ایتمش؛ و فارسی وعربی لسانلری دین اسلامله برابر هندك هرطرفنه انتشار ایتمشدر. اساساً هندك اهالیسی الیوم مذكور اوچ جنسیتدن یعنی نغریتو، دراویدیان وآریا جنسلرندن عبارت بولنمقده، وساٸر برچوق اقوام دخی بولنیورسه‌ده، بونلر منفرد وكوچك برطاقم كومه‌لر تشكیل ایتمكده درلر.

اك زياده منتشر اولانلر آريا جنسی اولوب، بونلر ١٨٠ مليونی متجاوزدرلر. اسكی لسانلری اولان سانسكری مرور زمانله تبدل ايده‌رك، بوندن ١٤ لسان وجوده كلمشدر. بونلرك اك مشهور ومستعملی (هندوستانی) و (اردو) اسميله معروف اولان لساندر، كه هندك لسان عموميسی حكمنده اولوب، هيمالايه‌دن قومورن برونه قدر كافۀ اقوام واجناس طرفندن آكلاشلمقده؛ و اخيراً خط عربی ايله يازلمغه باشلايوب، اولدقجه مكمل بر ادبياته مالك اولمقده‌در. ديكرلری: بنكالی، كشميری، پنجابی، سندی، كجراتی، آسامی، اوريا، نپالی، مهراتی، سنغالی وسائره‌در. دراويديان جنسيتنه منسوب اولان اقوام دكن خطه‌سنده ٤٦ مليون قدر اولوب، بنه ١٤ قومه منقسم و ٣٠ قدر شعبه‌يه آيريلان ١٤ لسانله متكلمدرلر. بر لسان واحددن متشكل اولان بو السنه‌نك اك منتشری واك دوزكونی (تامل) لسانيدر، كه بر طاقم ادبيات واشعار قديمه‌يه دخی مالك اولوب، سائر دراويديان اقوامی‌ده بونده اوقويوب يازيورلر. بو لسانلر اساساً السنۀ الصاقيه‌دن ايسه‌لرده السنۀ تورانيه ايله ويا چينجه وتيبتجه ايله بركونه مناسبتلری اولديغی هنوز تحقق ايده‌مه‌مشدر. دراويديان وآريان اقوامنك هجرتندن اول هندده ساكن بولنمش اولان اقوام قديمۀ اصليه‌دن قالمه برطاقم كوچك اقوام دخی كنديلرينه مخصوص مختلف لسانلرله متكلم اوله‌رق، دكنك بعض طرفلرنده آز مقدارلرده بولنيورلر. بو السنۀ محليه‌دن بشقه هندوستانده ادبيات دائره‌سی داخلنده بعض لسانلر بولنيور. هندولر يعنی براهمانيلر اك زياده اسكی سانسكری و اوندن مؤخر اولان (پالی) و (پاركريت) لسانلرينی، دكنده‌كی دراويديانلر وعلی‌الخصوص بودا مذهبنه تابع اولانلر اسكی (تامل) لسانی، مسلمانلر دخی (اردو) لسانيله برابر فارسی وعربی‌يی تحصيل ايده‌رك، اوقويوب يازمقده‌درلر. اسكی ايران آتش پرستلرندن دخی (پارسی) اسميله برمقدار اهالی بولنوب، بونلر لسان ادبی ومذهبی اوله‌رق (پهلوی) يی استعمال ايديورلر.

مذهبجه هنديلرك قسم اعظمی براهمانی اولوب، سنی وشيعيلره منقسم اولان مسلمانلر اقليتده ايسه‌لرده، يقين وقته كلنجه‌يه قدر بونلر هرطرفده ملت حاكمه بولندقلرندن، نفوذ و اهميتلری زياده‌در. مذهبجه اهالئ هند وجه آتی اوزره منقسمدرلر:

براهمانی	٢٠٧ ٧٣١ ٧٢٧	طاغلرده نيم وحشيلر	٩ ٢٨٠ ٤٦٧
مسلم	٥٧ ٣٢١ ١٦٤	خرستيان	٢ ٢٨٤ ٣٨٠
بودا مذهبنه تابع	٨ ٥٤٨ ٠٠٠	سيخ	١ ٩٠٧ ٨٣٣

تقسيمات ملكيه‌سی، اصول اداره‌سی، شهرلری، احوال ماليه‌سی. — هندك هنوز مستقل اولان شمالده‌كی نپال وبوتان مملكتلرندن ماعداسی طوغريدن طوغری‌يه ويا حمايه وجزيه كذارلق صورتيله انكلتره دولتنه تابع اولوب، هند چينيك قسم غربيسيله وآنداماناطه‌لريله و عدن، سقطره، بريم، مسقط امامتی، بلوجستان و سائره ايله برابر انكليزلرك هندوستان ايمپراطورلغنی تشكيل ايديور. وآنجق سرنديب جزيره‌سی بو ايمپراطورلغه ملحق اولميوب، طوغريدن انكلتره‌يه تابعدر. سرنديب اخراج و مذكور يرلر ضم اولنديغی حالده، هندستان ايمپراطورلغنك مساحۀ سطحيه‌سی ٥ ١٤٧ ٣٤٠ واهاليسی ٢٩١ ٣٨١ ٠٠٠ كشی‌يه بالغ اولور.

هندك طوغريدن طوغری‌يه انكليزلر طرفندن اداره اولنان يرلرينك اداره‌سی ايكی درلو اولوب، برطاقمنك والی ويا متصرفلری تحت رياستنده برقاچی حكومت طرفندن منصوب و برقاچی اهاليدن منتخب اعضادن مركب مجلس اداره‌لر واردر؛ وقناده وآوستراليه‌نك اداره‌سنه بكزر بر اداره آلتنده بولنورلر. بر طاقمی‌ده مستثنی صورتده واداره عسكريه آلتنده‌درلر. حكومات ممتازه صورتنده اداره اولنان يرلر دخی كذلك ايكی طاقم اولوب، بر طاقمنك امتيازاتی ومختاريت اداره‌لری پك سطحی واعتباری اولديغی حالده، بر طاقملری عادتا نيم مستقل دولتلر صورتنده اداره اولنورلر. عموم هند ايمپراطورلغنك مركزی دهلی شهری اولوب، لوندره‌دن تعيين اولنان ايمپراطوريچه وكيلی وياخد بو هندك رسمی اقامتكاهی اوراسيدر. طوغريدن

انكليز حكومتنك اداره‌سی آلتنده بولنان اوچ بیوك اداره ایله آیریجه برقاچ ایالته منقسم اولوب، مذكور اداره‌لر دخی ایالاته و ایالتلر سنجاقلره، سنجاقلر دخی قضالره آیریلیور. كرك ایالات وكرك سنجاقلرك وسعتلری پك مختلف اولوب، بعضلری پك بیوكدر. تقسیمات مذكوره بروجه آتیدر:

(طوغریدن انكلیزلرك اداره‌سنده بولنان)

	ایالت	مربع كیلومتره	اهالی
كلكته اداره‌سی	بنكاله، بهار، چوته‌ناكپور، اوریسا	۳۹۲ ۴۸۰	۷۱ ۳۴۶ ۹۸۷
بمبای اداره‌سی	نفس دكن، كونكان، كجرات، سند	۳۲۳ ۹۰۳	۱۸ ۸۵۷ ۰۴۴
	مدراس اداره‌سی	۳۶۵ ۶۶۵	۳۵ ۶۳۰ ۴۴۰
	شمال غربی ایالاتی واود	۲۷۸ ۴۷۱	۴۶ ۹۰۵ ۰۸۵
	پنجاب	۲۸۶ ۶۱۶	۲۰ ۸۶۶ ۸۴۷
	آسام	۱۲۶ ۹۱۵	۵ ۴۷۶ ۸۳۳
	آجمیرومرواره	۷ ۰۲۱	۵۴۲ ۳۵۸
	ایالات وسطیه	۲۲۴ ۰۲۷	۱۰ ۷۸۴ ۲۹۴
	برار	۴۵ ۸۸۸	۲ ۸۹۷ ۴۹۱
	كورك	۴ ۱۰۰	۱۷۳ ۰۵۵

(حكومات ممتازه)

	مربع كیلومتره	اهالی
بنكاله اداره‌سنه ملحق	۹۲ ۸۰۶	۳ ۲۹۶ ۳۷۹
شمال غربی ایالاتنه »	۱۳ ۲۳۲	۷۹۲ ۴۹۱
پنجاب ایالتنه »	۹۹ ۱۹۰	۴ ۲۶۳ ۲۸۰
مدراس اداره‌سنه »	۲۲ ۸۸۶	۳ ۷۰۰ ۶۲۲
بمبای » »	۱۷۸ ۸۱۹	۸ ۰۵۹ ۲۹۸
ایالات وسطیه‌یه »	۷۶ ۲۳۴	۲ ۱۶۰ ۵۱۱
راجپوتانه حكوماتی	۳۳۷ ۳۸۰	۱۱ ۹۷۲ ۳۸۶
هند وسطی	۲۰۱ ۵۱۴	۱۰ ۳۱۸ ۸۱۲
بارودە	۲۱ ۳۰۴	۲ ۴۱۵ ۳۹۶
حیدرآباد نظاملغی	۲۱۴ ۱۷۹	۱۱ ۵۳۷ ۰۴۰
میسور راجه‌لغی	۷۲ ۳۵۱	۴ ۹۴۳ ۶۰۴
كشمیر	۲۰۹ ۵۰۰	۲ ۵۴۳ ۹۵۲
سیخیم	۸ ۰۰۰	۳۰ ۴۸۵
مانیپور	۱۲ ۵۰۰	۲۲۱ ۰۰۰
آسام قبائل شرقیه‌سی	۲۹ ۱۰۰	۱۲۰ ۰۰۰

هندك ساحل شرقیسنده فرانسه‌نك شاندرناكور، نیاون، پوندیشری، قاریقال اسملریله دورت وساحل غربیسنده (ماهه) اسمیله بركه جمعاً بش كوچك مهجری اولوب، جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰۸ مربع كیلومتره و اهالیسی ۲۷۶ ۶۴۹ كشیدر. پورتكیز دولتنك دخی هندك ساحل غربیسنده غوآ، دامان ودیو اسملریله اوچ كوچك مهجری اولوب، مساحهٔ سطحیه‌لری ۳۳۵۵ مربع كیلومتره و اهالیسی ۴۴۴ ۹۸۷ كشیدر.

هندك جسیم ومصنع جوامع شریفه و بتخانه‌لر وسائر ابنیهٔ عظیمه ایله مزین شهرلری چوق اولوب، ۵۰ ۰۰۰ دن زیاده نفوسلری اولانلری بروجه آتیدر:

شهر	نفوس	شهر	نفوس
بمبای	۸۲۱ ۷۶۴	فراح آباد	۷۸ ۰۳۲
كلكته	۸۱۰ ۷۸۶	رامپور	۷۶ ۷۳۳
مدراس	۴۵۲ ۵۱۸	مولتان	۷۴ ۵۶۲
حیدرآباد	۴۱۵ ۰۳۹	میسور	۷۴ ۰۴۸
لكهنو	۲۷۳ ۰۲۸	روالپیندی	۷۳ ۷۹۵
بنارس	۲۱۹ ۴۶۷	داربهانكه	۷۳ ۵۷۱
دهلی	۱۹۲ ۵۷۹	مراد آباد	۷۲ ۹۲۱
مندلی	۱۸۸ ۸۱۵	بهوپال	۷۰ ۳۳۸
كوانپور	۱۸۸ ۷۱۲	بهاكلپور	۶۹ ۱۰۶
بنكالور	۱۸۰ ۳۶۶	آجمیر	۶۸ ۸۴۳
لاهور	۱۷۶ ۸۵۴	بهاراتپور	۶۸ ۰۳۳
اله‌آباد	۱۷۵ ۲۴۶	سالم	۶۷ ۷۱۰
اكره	۱۶۸ ۶۶۲	جلندر	۶۶ ۲۰۲
پاتنه	۱۶۵ ۱۹۲	قالیقوت	۶۶ ۰۷۸
پونه	۱۶۱ ۳۹۰	كوراخپور	۶۳ ۶۲۰
جایپور	۱۵۸ ۹۰۵	سهرانپور	۶۳ ۱۹۴
احمد آباد	۱۴۸ ۴۱۲	شلاپور	۶۱ ۹۱۵
امربچار	۱۳۶ ۷۶۶	جود پور	۶۱ ۸۴۹
برلی	۱۲۱ ۰۳۹	علیكر	۶۱ ۴۸۵
میرات	۱۱۹ ۳۹۰	مطره	۶۱ ۱۹۵
سرنیاكر	۱۱۸ ۹۶۰	بلاری	۵۹ ۴۶۷
لكپور	۱۱۷ ۰۱۴	نكاپتام	۵۹ ۲۲۱
هووره	۱۱۶ ۶۰۶	حیدرآباد (سند)	۵۸ ۰۴۸
بارودە	۱۱۶ ۴۲۰	بهناكر	۵۷ ۶۵۳
سورات	۱۱۶ ۲۲۹	چاپره	۵۷ ۳۵۲
كراچی	۱۰۵ ۱۹۹	مونكیر	۵۷ ۰۷۷
كوالور	۱۰۴ ۰۸۳	بیكانر	۵۶ ۲۵۲
ایندوره	۹۲ ۳۲۹	پتیاله	۵۵ ۸۵۶
تریشینوپولی	۹۰ ۶۰۹	ماولماین	۵۵ ۷۸۵
مادوره	۸۷ ۴۲۸	سیلكوت	۵۵ ۰۸۷
جبلپور	۸۴ ۴۸۱	تانجوره	۵۴ ۳۹۰
دكه	۸۲ ۳۲۱	كمباكونام	۵۴ ۳۰۷
كایه	۸۰ ۳۸۳	ایهانس	۵۳ ۷۷۹
امباله	۷۹ ۲۹۴	هوبلی	۵۲ ۵۹۵
فیض آباد	۷۸ ۹۲۱	الوار	۵۲ ۳۹۸
شاهجهانپور	۷۸ ۵۲۲	فیروز پور	۵۰ ۴۳۷

هندك واردات سنویه‌سی ۹۵۰ ومصارف محلیه‌سی ۹۴۴ ملیون روپیه راده‌لرنده اولوب، مصارف میاننده تخصیصات عسكریه‌سی ۲۵، امور

نافعه تخصيصاتی ٣٢، معارف تخصيصاتی‌ده ٢٠ مليون روبيه‌در. عسكری ٤ قول اردو اوزره مرتبدر.

احوال تاريخيه‌سی. — هندك كرك اك اسكی اهاليسی اولان نغريتولرك وكرك اوندن صكره مملكتی ضبط ايدن عرق اصفرك زماننده‌كی احوالی مجهول اولوب، دها صكره هنده كيرن (آريا) لرك زمانی بونلرك (بيد) تعبير ايتدكلری برطاقم الهياتی جامع قديمی منظومه‌لرندن بردرجه‌يه قدر معلوم اوليور. آريالر هنده دخوللرنده خيمه نشين اولدقلری حالده، كنك واديسنه دوشوب، اوكوزل اراضی‌يه مالك اولنجه، بدويانه ياشايشلرينی تركله توطن ايتمشلردی. بونلر رهابين، جنكاوران و زراع اوله‌رق اوچ صنفه بالانقسام، مغلوبلری اولان اهالئ قديمه‌يی‌ده محقر طوتدقلری دها آشاغی برطاقم صنفلر اعتبار ايتمشلردی. اسكی هند آريالرينك احوال سياسيه‌لرندن زياده احوال مذهبيه‌لری معلوم اولوب، بونلردخی همجنسلری اولان پلاسجلر كبی احوال طبيعته الوهيت صورتنی ويره‌رك، ٣٣ آلهۀ كاذبه‌يه عبادت ايدرلردی، كه بونلرله اسكی يونان و روما اساطيری بيننده چوق مشابهت وار ايدی. برچوق وقت صكره، (دوا) ياخود (ديو) تعبير ايتدكلری بو آلهۀ كاذبه‌نك عبادتنی محافظه ايله برابر، بری خلق، بری محافظه، بری‌ده اتلاف واعحا قوتلرندن عبارت براهما، ويشنو وسيوا اسملريله اوچ اله كاذب اعتقادينی ايجاد ايدوب، بونلرك اك بيوكی اولان براهمايه نسبتله براهمانی نامنی آلمشلردر. آنجق كنديلری بو شرك صوری ايله برابر وحدانيته‌ده معتقد اولوب، تصوفه قريب برفلسفه‌لری وار ايدی؛ وهند حكماسنك افكاری بتون فلسفه‌لرك اساسی بولنمشدر. ميلاد عيسادن ٧ قرن اول (ساكياموني) اسمنده بر حكمدار زاده ترك دنيا ايده‌رك، برمدت مغاره‌لرده ياشادقدن صكره، برمذهب جديد ايجاد ايله، براهما مذهبی رؤساء روحانيه‌سنك جبروتنی وانسانلرك صنوفه تقسيمنی رد ايتديكندن، خلق بومذهب جديدی قبوله رغبت كوسترمش؛ و (بودا) نامنی آلان موجدينك تلامذه‌سی هندك هرطرفنه وبعده هند چينی وچين وجزاير برمحيط جهتلرينه يايله‌رق، بومذهب جديدی نشر ايتمشلردر.

مع هذا امم غربيه نظرنده ينه مجهول قالوب، آنجق بيوك اسكندرك فتوحاتندن صكره معلوم اولمغه باشلامشدر. بوجهانكيرك وفاتيله برابر هندده‌كی حكمی دخی زائل اولوب، اوجهتده وارثی اولان سلفقوس كنديني هندده طانيتديره‌مامشدی. آنجق اوندن صكره آسيانك تاتار ومغوللری مكرراً هنده تجاوزله، برطاقم حكومتلر تشكيل ايتمش؛ وبونلرله يرليلر بيننده محاربات اكسيك اولمامغه باشلامش ايدی. حضرت عثمان ذی النورين رضی الله تعالی عنه افندمز حضرتلرينك زمان خلافتنده غزاۀ اسلام غرب شمالی جهتندن هنده دخول ايله، سند وقنوج جهتلرنده بوكوچك حكومتلردن برايكيسنك ممالكنی ضبط، وعبدالملك بن مروان اموی زماننده حجاج بن يوسف هندك اوجهتنده بعض فتوحات ايتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ايده‌مه‌مشلردی. دردنجی قرن هجری اواخرنده سلطان محمود سبكتكين هندده بيوك فتوحات ايده‌رك، كجراته قدر ايلريلمش، ومشهور سومنات معبدينی ييقمش ايدی. مشاراليه هندده دين اسلامی نشر ايله، برچوق بتخانه‌لری جوامع شريفه‌يه تحويل، وقادينلرك ديری ديری قوجه‌لرينك جنازه‌لريله احراقی كبی برطاقم عادات غدارانه وجاهلانه‌يی منع ايتمش ايدی. اخلافی برمدت هندك شمال غربی قسمنی اداره ايتدكدن صكره، آلتنجی قرن هجريده اورانك حكومتی غوريلره كچوب، بونلر شرقاً بنكاله‌يه وكنكك مناصبنه‌دك توسيع حدودله، اورالرينی دخی ممالك اسلاميه دائره‌سنه ادخال ايتمشلردی. بونلردن صكره افغانلی وترك امراسندن قطب شاهيلر، خلجيلر وبنی تغلق دهليده حكومت سوروب، بعده تيمورلنك خروجله، هندك ايچندن بر كچمسيله اورته‌لغی قان وآتش ايچنده براقمش؛ وبرخيلی مدت صكره احفادندن بابر اونجی قرن هجری ابتداسنده دهلی‌يی ضبطله، اوروپاليلرجه (مغول ايمپراطورلغی) ناميله معروف دولت كوركانيه‌يی تشكيل ايتمش؛ وبونك اخلافی وعلی الخصوص اوچنجيلری اولان جلال الدين اكبر شاه توسيع حدودله دكن قطعه‌سنی دخی ضبط ايده‌رك، هندك همان هرطرفنه مالك اولمشلردی. آنجق بوجمعيت چوق وقت سورميوب، كيده‌رك، دكنده، كجراتده وسائر جهتلرده‌كی ولاة اعلان استقلال ايتمش؛ ومهراته وسائر برهمنی اقوامی عصيان ايده‌رك، آبريجه

حكومتلر تشكیل ایلمشلردی. برطرفدن دخی آوروپالیلر هند سواحلنه یناشمغه باشلایوب، پورتكیزلیلر چوقدن بعض اسكله‌لری ضبط ایتمش اولدقلری كبی، فرانسزلر دخی بعض یرلر آلمش؛ وانكلیز و فلمنكلی بحریون وتجاردن مركب ایكی شركت دخی هند سواحلنده برچوق یرلر وتجارتگاهلر ایدنمشلرایدی. انكلیز شركتی كیده‌رك، دیكرلرینه غلبه چالمش؛ ودهلی حكمدارلرندن برچوق امتیازاته نائل اولمشلردی. بوشركت انكلیزدولتنك حمایه‌سی تحتنده اولدیغی حالده، بر خیلی وقت فرانسزلرله اوغراشدقدن صكره، بونلره غالب كله‌رك، قرن حاضر میلادی ابتداسنده سواحلدن ایچری‌یه توسیع ممالكه، ابتدا مهرانه‌لرك بردبرد یرلرینی ضبط ایتمكه وكوچك دولتلر وامرا بیننده‌كی نفاق وتفرقه‌لره قاریشه‌رق، هرحالدن استفاده ایله‌كه باشلامشلردی. ۱۸۴۹ده سیخلری مغلوب ایدوب، پنجابی و۱۸۵۶ده اود خطه‌سنی آلدقدن صكره، ۱۸۵۸ده سپاهیلرك قیام عظیمنه مدخلی اولان سلالهٔ كوركانیه‌نك اخیرینی طوتوب، بودولته ختام ویرمشلردر. بووجهله انكلیزلر همان بتون هند قطعهٔ واسعه‌سنه حاكم اولنجه، شركتی لغو ایدوب، بویرلری دولت تحت اداره‌سنه آلمش؛ و۱۸۷۷ده انكلتره قراللغنه علاوةً هند ایمپراطورلغی اعلان اولنمشدر.

هندال { (میرزا —) هندستانده حكم سورن سلالهٔ تیموریه‌دولتنك مؤسسی اولان بابرك اوغلی وهمایونك برادری اولوب، برادرینك زمان حكومتنده ۹۵۸ تاریخنده افغانلیلره قارشی ایتدیكی محاربه‌ده اتلاف، وكابلده پدری تربه‌سنه دفن اولنمشدر. قیزی رضیه سلطان همایون طرفندن اوغلی جلال‌الدین اكبر شاهه تزویج اولنمشدی. طبیعت شعریه‌سی اولوب، شورباعی اونكدر:

زان قطرهٔ شبنم كه نسیم سحری
از ابر جدا كرد بصد حیله گری
تا بورخ گل چكاند ای رشك پری
حقا كه هزار بار پاكیزه تری

هند چینی { (Indo-Chine) آسیاقطعه‌سنك جنوبه طوغری اوزانان اوچ بیوك شبه جزیره‌سنك اك شرقیسی اولوب، اسكیدن مجهول بولنمش، وبرطرفدن هنددن برطرفدن دخی چیندن تفریق ایدیله‌مه‌مش اولدیغندن، اسمی دخی بولیغكن، آوروپا جغرافیونی طرفندن متصل بولندیغیچه بو ایكی مملكتك اسملری تركیبندن متشكل اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر. «ماوراءِ گنگ» معناسیله Inde Transgangétique دخی دیرلر.

حدود ومساحه‌سی. — هندچینی ذاتاً شبه جزیره اولدیغی حالده، ساحل جنوبیسندن بعده برآز گنیشلنن طار برشبه جزیره قاز بیونی وقفاسی شكلنده جنوبه وصكره جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، اوجی خط استوایه تقرب ایدر. بووجهله شمالدن جنوبه بویی ۲۱۷۵ واك گنیش یرنده انی ۱۶۲۰ كیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۲۱۱۴۰۰۰ مربع كیلومتره واهالیسی ۳۳۶۲۵۰۰۰ كشیدر. شمالاً چین، شمال غربی جهتندن هند، غرباً بنگاله كورفزی وبحرمحیط هندی ومالاقه بوغازی، جنوباً سینغاپور بوغازی وسیام كورفزی وچین دكیزی، شرقاً دخی ینه چین دكیزی وتونكین كورفزیله محاط ومحدوددر.

شكل طبیعیسی، جبال وانهاری. — هند چینی شمال‌غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری همان متوازیاً ممتد برقاچ صره طاغلردن عبارت اولوب، بوطاغلرك آره‌لرنده برچوق نهرلر آقیور. طاغلرك پك آز یرلری ۲۰۰۰ متره‌لك ارتفاعی متجاوز اولوب، اكثری پك صیق اورمانلرله مستور ووادیلری درین وطار اولدیغندن، اوته‌دن بری سائر طرفلردن آدملر كلوب اسكان ایتمكه رغبت ایتمه‌مش، وبونك ایچون هندوستانه نسبتله اهالیسی پك آز قالمشدر. طاغلرینك باشلیجه‌لری غربدن باشلایه‌رق: آراقان‌یوما (۲۱۶۴ متره)، پغویوما (۶۰۰ متره)، شان‌یوما (۳۱۹۴ متره) وسائره‌در. بوصكره‌كی سلسله مالاقه شبه جزیره‌سنده دوام ایدوب، برقاچ یرده پك زیاده آلچالدیغی حالده، ینه ۲۰۰۰ متره‌یه قدر یوكسلیر، وشبه جزیره‌نك اوجنه قدر واصل اولور. بونك شرق طرفنده و(منام) ایرماغنك واسع وادیسی اورته‌سنده ۱۱۶۰ متره ارتفاعی اولان (پاساق) سلسله‌سی جبال عمومیه‌نك استقامتی خلافنه اوله‌رق غربدن شرقه اوزانوب، مقونغ وادیسنه قدر واصل اولور. منتهای شرقنده دخی شمالدن جنوبه ساحل ایله متوازیاً برسلسلهٔ جبال اوزانوب، ارتفاعی بعض یرلرده ۲۰۰۰ متره‌یی كچر. چین

حدودی قربنده همان مجهول اولان یرلری یوکسك و بر برلرینه کرفت و اورمانلرله مستور طاغلردن عبارتدر.

اك بیوك نهرلری غربدن باشلایه‌رق: ایراوادی، سیلوننغ، سالوئن، منام، مقوننغ وسوننغقوی (یعنی قزیل ایرماق) در. ایلك اوچی برمانده، دردنجیسی سیامده، بشنجیسی سیام ایله آنام آره‌سنده و بعده قامبوج وقوشنشینده، بشنجیسی‌ده تونکینده جریان ایدر. اکثری چین داخلندن کلوب، یالکز سیلوننغ ایله منام داخل مملکتده نبعان ایدرلر. بونلرك جمله‌سی پك کنیش، درین، صولری چوق وفیضانلری شدتلی ایرماقلر اولوب، عددلری آز ایسه‌ده، هرطرفدن کلیرتابعلری پك چوق اولمغله، مملکتك میاه جاریه‌سی بولدر. غربیٔ شمالی ساحلنه (آراقان یوما) طاغلرندن برچوق انهار اینوب، بونلرك مجرالری قیصه اولدیغی حالده، بر برلرینه قاریشه‌رق، کرفت برطاقم جدوللر ودالیه‌لر تشکیل ایدرلر. مالاقه شبه جزیره‌سنده دخی برقاچ نهر واردر. اك بیوك کولی سیام ایله قامبوج آره‌سنده واقع (تونله‌ساپ) در.

سواحل وجزایری. — سواحلی عمومیت اوزره قیالق ویوکسك اولوب، خیلی کیرنتیلی چیقنتیلیدر. یالکز بیوك انهارك منصبلری جوارلرنده بونلرك دوکدکاری چامورلردن متشکل دوز وآلچق ساحللر واردر. ساحل غربیه‌سی کیتدکجه یوکسلمکده‌در. بوسواحل چیقنتیلرله وقوی وبرونلری قارشیلرنده‌کی جزایرك کثرتیله برر سواحلی آکدیریور. جزایر مذکوره‌نك اك بیوکلری ساحل غربینك شمال طرفنده‌کی (رامری) و(چدوبا) آطه‌لری، تناسریم ساحلنده‌کی (مارکی) جزایر مجتمعه‌سی، مالاقه شبه جزیره‌سنك غربنده‌کی ترونو، لانفاره، پولوپینانغ وسیام کورفزی ایچنده‌کی (شانغ) و (ترون) جزیره‌لریدر. مارتابه، سیام وتونکین کورفزلری هندچینی سواحلنده بولنیور.

اقلیم وهواسی. — هند چینینك هواسی ممالك حاره‌یه مخصوص یولده اولوب، بر یاغمور و برده فوراقلق موسمی واردر. مایسدن ایلوله قدرجنوب غربی ملتملری اسوب، کثرتله یاغمور یاغدیرر؛ وایلولدن مارده قدرشمال شرق روزکاری اسوب، قوراقلق حکم سورر. بوایکی موسمك آره‌سی اولان مارت ونیسان ایله مایس آوائلنده هوا پك زیاده صیجاق اولور. جنوب جهتلرنده حرارت زیاده ایسه‌ده، صیجاق ایله صغوق آره‌سنده‌کی فرق آنجق برایکی درجه‌دن عبارت اولدیغی حالده، شمال جهتنده وایچ طرفلرده میزان الحراره ۷ درجه‌یه قدر ایندیکی حالده، ۳۵ درجه‌یه قدرده چیقار. یاغمورلری چوق ایسه‌ده، مساوی صورتده اولمیوب، یاغمور کتیرن روزکاره معروض اولان یرلرده پك زیاده، واو روزکاردن محفوظ اولان جهتلرده پك آزیاغار.

محصولاتی، نباتات وحیوانات ومعادنی. — نباتات وحیواناتجه هند چینینك غرب جهتی هنده، شرق طرفی چینه، جنوبده‌کی مالاقه شبه‌جزیره‌سی‌ده ملایی جزایرینه دها مشابه اولوب، اورمانلرنده ساج، صندال، عود آغاجلری و ورنیك ویرر اشجاریله آقاسیانك انواعی بولنور. محصولاتنك اك باشلیسی واهالیسنك مدارتعیشی پرنج اولوب، علی‌الخصوص بیوك انهارك دالیه‌لرنده حاصل اولور. ایکنجی درجه‌ده دخی پاموق، توتون، مصر، چای وسائره یتیشدیریلیر. حیوانات وحشیه‌سی فیل، کرکدان، یبان مانده‌سی، قپلان، میمونك انواعی، نسناس وسائره‌دن عبارت اولوب، حیوانات اهلیه‌سی صیغیر، فیل، آت، قیون وسائره‌در. طاغلرنده معادن چوق اولوب، دمیر، قورشون، باقیر، قلای، کومش وآلتون معدنلری بولنیورسه‌ده، چیقاریلانی پك آز اولوب، یالکزمالاقه شبه جزیره‌سنده کلیتلی قلای وتونکینده بوصوك سنه‌لرده کمور اخراج اولنیور. آراقان یوما طاغلرنده پترول غازی دخی بولنمشدر.

صنایع و تجارتی، وسائط نقلیه‌سی. — اهالی ایله وال دستکاهلرنده خیلی شیلر یاپیلوب، اهالیسنك صنعته استعدادلری واردر. کومش وآلتوندن وفیل دیشندن بعض کوزل واویمه‌لی وقاقمه‌لی شیئلرله ایپکدن آغر قماشلر اعمال اولنور. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، باشلیجه اخراجاتی پرنج ایله ایپك قماشلر ومرانفوزلغه واویمه‌جیلغه یارار قیمتلی کراسته‌دن عبارتدر. ادخالات واخراجات سنویه‌سی ایکی میلیار فرانق قدر تخمین اولنه بیلیر. بیوك نهرلرینك همان جمله‌سی سیرسفائنه صالح حاله وضع اولنه بیلیرسه‌ده، شمدیکی حالده بعضلرینك آغزلرنده وبعضلرینك یوقاریلرنده مانعلری اولوب، بوموانعی برطرف ایده‌جك عملیات اجرا اولنمامشدر. غرب جهتنده انکلیزلر

خیلی اوزون ایکی وتونکینده فرانسزلر قیصه بردمیر
یول خطی انشا ایتمشلرسه‌ده ، مملکتك وسعتنه
نسبةً بونلرلاشیٔ حکمنده اولوب، یوللری ووسائط
نقلیه‌سی پك کری برحالده بولنیور.

تقسیمات جغرافیه وسیاسیه‌سی، شهروقصبه‌لری.
— هند چینی بوندن مقدم برمان ، سیام وآنام
اسملریله ۳ دولت مستقله‌یه منقسم ایکن ، اخیراً
بونلرك برنجیسنی انکلتره ضبط، وهند ایمپراطورلغنه
الحاق ایتدیکی کبی، فرانسه دخی آنام دولتندن ابتدا
قوشنشینی، بعده قامبوجی ونهایت تونکینی ضبط
ایتمکله برابر، نفس آنامی دخی تحت حمایه‌سنه آلمش؛
وبو وجهله یالکز وسطده‌کی سیام ایله بوکا ملحق
اولان مالقه شبه جزیره‌سنك برقسمی مستقل
قالمشدر. بوشبه جزیره‌نك جنوبی جهتنك قسم اعظمی
انکلتره آلوب، بعض کوچك حکومتلر دخی الیوم
استقلاللرینی محافظه ایتمکده‌درلر. شمدیکی حالده
منقسم بولندیغی یرلرك مساحهٔ سطحیه‌لریله مقدار
نفوسلری بروجه آتیدر:

مملکت	مربع کیلومتره	اهالی
انکلتره‌یه تابع برمان مع تناسریم	٧٦٧ ٠٠٠	٨ ٠٢٥ ٠٠٠
سیام دولتی	٧٢٦ ٨٠٠	٥ ٧٠٠ ٠٠٠
فرانسه‌یه تابع آنام، تونکین وقوشنشین	٤٣٠ ٠٠٠	١٨ ٣٠٠ ٠٠٠
فرانسه‌یه تابع قامبوج	١٠٠ ٠٠٠	٩٠٠ ٠٠٠
ملاقه حکومات صغیرهٔ مستقله‌سی	٨١ ٥٠٠	٣٠٠ ٠٠٠
انکلتره‌نك سینغاپور مهجری	٣ ٧٠٠	٤٠٠ ٠٠٠
جمعاً هند چینی	٢ ١١٤ ٠٠٠	٢٣ ٦٢٥ ٠٠٠

سیام دولتی شمال شرقی جهتنده واقع اولوب،
نیم مستقل بولنان (لاؤس) مملکتنی‌ده حاویدر.
اك مسکون یرلری بیوك انهارك وادیلریله بعض
سواحلی اولوب، ایچ طرفلرینك وملاقه شبه‌جزیره‌
سنك اهالیسی پك سیرکدر. شهرلرندن ۲۰۰۰۰دن
زیاده نفوسی اولانلر بروجه آتیدر:

(برمانده)		(قوشنشینده)	
مانداله	٦٥ ٠٠٠	سایغون	٦٥ ٠٠٠
رانغون	١٣٤ ٠٠٠	(آنام وتونکینده)	
ماولمین	٢٥ ٠٠٠	هانوی	١٠٠ ٠٠٠
(سیامده)		هوئه	٥٠ ٠٠٠
بانغوق	٦٠٠ ٠٠٠	نام‌دینه	٥٠ ٠٠٠
آیوتیه	٥٠ ٠٠٠	های جوئونغ	٥٠ ٠٠٠
(لاؤسده)		(ملاقه شبه جزیره‌سنده)	
لاخون	٢٥ ٠٠٠	سینغاپور	١٠٠ ٠٠٠
قسینغ‌مای	٥٠ ٠٠٠	جورج‌توون	٦٠ ٠٠٠
(قامبوجده)		ملاقه	٢٠ ٠٠٠
پنوم پنه	٣٠ ٠٠٠		

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — هند
چینی اهالیسنك قسم اعظمی عرق اصفره منسوب
اولوب ، چینلیلره مشابه وآنجق اونلردن دها
اسمردرلر. هند وملایی جنسلریله دخی قاریشمش
اولدقلری سیمالرندن ولسانلرندن آکلاشیلیور.
برمانلیلرك هندولرله وتیبتلیلرله اختلاطلری زیاده
اولمشدر. برمان، سیام، آنام، لاؤس وتونکین
اهالئ مدنیه‌سی بوجنسیته منسوب اولوب، لسانلری
آره‌سنده خیلی فرق وار ایسه‌ده ، سویلدکاری
لسانلرك جمله‌سی برنوع قواعد واصوله تابعدر.
قامبوج اهالیسی (خمر) اسمیله معروف آیری بر
جنسیت تشکیل ایدوب، بونلرك هندلیلرله مناسبتلری
زیاده‌در. ملایی جنسی ملاقه شبه جزیره‌سنك
باشلیجه اهالیسی اولمغله برابر، هند چینینك دیکر
طرفلرنده دخی کثرت اوزره بولنوب ، تجارت
وکمیجیلك برقسم مهمی بونلرك النده‌در. مذکور
شبه جزیره‌نك طاغلرنده الیوم وحشی حالنده یاشار
بر طاقم نغریتولر دخی وار ایسه‌ده، بونلر کوندن
کونه ملاییلره قاریشمقده‌درلر. سیام وسائرطرفلرك
طاغلرنده نیم وحشی برحالده یاشایان برچوق قبائلك
ایسه جنسیتلری وبینلرنده جنسیت ولسانجه نه در.
جه‌یه قدر اتحاد ویا مشابهت بولندیغی هنوز معلوم
اوله‌مامشدر. چینلیلر دخی بو ممالکده کیتدکجه
چوغالمقده‌در. برمانلیلرله سیاملیلر لسانلرینی بودا
مذهبیله برابر هندن آلمش اولدقلری (پالی)
خطنك برنوعیله یازدقلری حالده ، آناملیلر چین
خطنی استعمال ایدیورلر. برمانلیلرله سیاملیلر بودا
مذهبنه تابع ایسه‌لرده، اوندن اول متدین بولندقلری
براهما دیننده دخی بعض اعتقادات واك اسکی
اساطیرلرندن بر طاقم عادات محافظه ایتمشلردر.
آناملیلر دخی صورتا بودا دیننه تابع ایسه‌لرده،
حقیقتده عوام کندی اجدادلرینك ارواحنه وجن
وپریلره عبادت ایدرلر؛ وکبار صنفلری قونفو.
چیوسك مذهبنه رعایت ایدرلر. ملاییلرك جمله‌سیله
(تیان) ویا (شان) دینلن بعض قبائل ایسه مسلم
وسنی المذهبدرلر.

احوال تاریخیه‌سی. — هند چینینك احوال
قدیمه‌سی مجهول اولوب، یالکز میلادعیسادن ۲۱٤
سنه اول چینلیلرك آنام مملکتنه کیرمش اولدقلری؛

و بنه اوصره‌لرده برمانه براهما مذهبنك دخولی ؛ ٤٣٢ تاریخ میلادیسنده بودا مذهبنك سرندیبدن (پغو) یه کچیرلوب ، اورادن تدریجاً هند چینی یه نشر اولندیغی ؛ وسکزنجی قرن میلادیده (خمر) قومنك قوتلی بر دولت تأسیس ایتمش اولدیغی معلومدر . اسکی یونانیلرله رومالیلرك هند چینینك وجودندن اصلا خبرلری یوغیدی . چینلیلرك بومملکت حقنده‌کی معلوماتلری ده غربیانجه مجهول ایدی . الك اول عربلر هندك قسم شمالیسنی ضبط ایتدکدن صکره هند چینینك دخی وجودینی خبر آلمش ؛ وعدن ومسقطدن حرکت ایدن اسلام تجار وبحریونی بو مملکتك سواحلنه دك ایلریلمشلردی . الك اول بو مملکت حقنده مفصل معلومات ویرن سیاح شهیر ابن بطوطه‌در . اون آلتنجی قرن میلادیده پورتکیز واونلردن صکره دیکر آوروپا بحریونی هند چینینك سواحلنی زیارت ، وکیده‌رك هرطرفنی کشف ایتمشلردر . ١٨٢٤ تاریخ میلادیسندن اعتباراً انکلیزلر غرب وفرانسزلر شرق طرفندن بو شبه جزیره‌یه صوقیلوب ، برعصر اولمه‌دن مملکتك برر ثلثنی ضبط ایتمش ؛ وسیامی اورته‌یه آلوب ، اونك دخی استقلال وموجودیتنی بیوك تهلکه‌یه قویمشلردر .

هندمند { [« هلمند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

هندوان { خوزستان ایله ارجان آره‌سنده برنهر اولوب ، حوضه‌سنه دخی بواسم ویرلمکله ، اورادن نشأت ایتمش برچوق علما (هندوانی) نسبتیله معروفدرلر .

هندوستان { [« هند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

هند وسطی { (Inde Centrale) هندك غرب جهتنده بر حکومت ممتازه اولوب ، شمالاً وشمال غربی جهتندن راجپوتانه حکومات ممتازه‌سیله ، غرباً کجرات خطه‌سیله ، جنوباً بمبایه تابع نفس دکن ایالتیله ، جنوب شرقی طرفندن وشرقاً ایالات وسطیه ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠١٥١٤ مربع کیلومتره اولوب ، ١٠٣١٨٨١٣ اهالی ایله مسکوندر . مرکزی (بهوپال) شهریدر . (وبندیه) سلسلهٔ جبالی مملکتك قسم جنوبیسنده غربدن شرقه ممتد اولوب ، بونك شمالی اتکلرندن اینن برچوق انهار اراضیسنی سقی واروا ایتدکدن صکره ، کنك حوضه‌سنده جنبه‌یه تابع (چمبال) نهرینه منصب اولدیغی حالده ، حدود جنوبیه‌سنی آیران ناربوده ایرماغی کبی کورفزینه دوکلك اوزره شرقدن غربه آقار . بووجهله مملکت ایکی مائله آره‌سنده واقع اولوب ، میاه جاریه‌سی چوق واراضیسی پك منبت اولمغله ، پرنج ، پاموق وسائر محصولاتی چوقدر . اهالیسنك بر بیوك قسمی مسلم اولوب ، حکومتی دخی حکومت اسلامیه‌در .

هندوکوه { آسیای وسطیده بر بیوك طاغدر ، که تبت حدودنده (قره قروم) سلسله‌سندن آیریله‌رق ، پامیر مملکتنك جنوب جهتنده ابتدا (واخان) ایله داردستان وبعده بدخشان ایله کافرستان آره‌سنده غرب جنوبی‌یه طوغری اوزانیر ؛ و جیحون حوضه‌سنی سند ایرماغنه تابع کابل نهری حوضه‌سندن تفریقله ، کابل شهرینك شمال غربی جهتنده ایکی قوله آیریلیر ، که بری (کوه بابا) و بعده (کوه سیاه) اسملریله هراته ، و دیکری (کل کوه) اسمیله قندهاره طوغری اوزانیر . بویی ٦٥٠ کیلومتره اولوب ، سرمدی قارلرله مستور اولان ذروه‌لرینك الك یوکسکی ٧٦٠٠ متره ارتفاعنده‌در . ٦٠٠٠ متره ارتفاعلرنده برچوق تپه‌لری ده اولوب ، سائر طرفلری ٤٠٠٠ و ٣٦٠٠ متره‌یه قدر اینر . اتکلری چیلاق واراضیسی برکانی وغرانیتدن عبارت اولوب ، زمرد ، یاقوت ، وسائر ذی قیمت طاشلرینك کثرت ونفاستیله مشهوردر .

هندی { بحر محیط — (Océan Indien) کرهٔ ارضك بیوك دکیزلرندن اولوب ، آسیانك جنوبنده ، آفریقانك شرقنده وآوستralیه ایله ملایی جزایرینك غربنده اوله‌رق ، ٢٥° عرض شمالیدن ٣٥° عرض جنوبی‌یه قدر ٦٠ درجهٔ جغرافیه‌ده یعنی ٦٦٦٠ کیلومتره‌ده ممتد اولور . بوحساب عمان کورفزینك منتهاسندن آفریقا ایله آوستralیه‌نك اوجلری آره‌سنه چکیله‌جك بر خط موهومه قدر اعتبار اولندیغنه کوره اولوب ، بحر عمانك شعبه‌لری اولان بحر احمر و بصره کورفزی منتهالرندن بحر منجمد جنوبی حدودینه یعنی قطب

جنوبی مدار بنه‌دك اعتبار اولنورسه ، بویی ۸۰ درجهٔ جغرافیه یعنی ۸۸۸۰ کیلومتره‌یه بالغ اولور . شرقدن غربه اکی ایسه اڭ طار محلنده یعنی هندك قومورن برونی حذاسنده ۵۲۰۰ واڭ کنیش یرنده یعنی آفریقا ایله آوستralیه نك اوجلری آره‌سنده ۱۱۱۰۰ کیلو مترەدر . مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۳۳۲۵۸۷۲ مربع کیلو متره یعنی بتون کرهٔ ارض دکزلرینك برخمسندن زیاده‌جه‌در . بر بیوك کورفز شکلنده اولوب ، جنوب جهتنده شرقاً بحرمحیط کبیرله وغرباً بحر محیط آطلاسی ایله برلشدیکی کبی ، ملایی جزایری آره‌لرنده برقاچ بوغازدن دخی بحر محیط کبیرله و سویش جدولندن ینه بحرمحیط آطلاسی‌یه تابع بحرسفیدله اختلاط ایدیور . شمال جهتنده بحرعمان وبنکاله کورفزی اسملریله هندشبه جزیره‌سیله بربرندن آیرلمش ایکی کورفزی اولدیغی کبی ، بحرعمانك ده ایکی اوجنده جزیرة العربله بربرندن آیرلمش عمان وعدن کورفزلری و بونلرك ایچنده بحر فارس (یعنی بصره کورفزی) وبحر احمر (یعنی شاب دکیزی) اسملریله دیکر ایکی کورفزی واردر . عربلر عمومنه بحرعمان دیرلر . اڭ بیوك جزیره‌لری مداغسقار ایله سرندیب اولوب ، مداغسقارك اطرافنده وهند ایله جزیرة العربك سواحلی قارشیسنده برقاچ طاقم کوچك آطه‌لری دخی واردر . بو دکیزه آفریقادن زامبز ، آسیادن شط العرب ، سند ، نربده ، کریشنا ، کوداوری ، کنك ، براهماپوتره ، ایراوادی ، سالوئن وسائر انهار دوکیلور . یالکز بنکاله کورفزیله هندك سواحلی صیغجه اولوب ، سائر طرفلری پك دریندر . شمدی‌یه قدر اسقاندیل اولنان جهتلرنده ۵۵۲۳ متره‌یه قدر درینلك بولنمشدر . وسطی عمقی ۳۳۴٤ متره اولدیغی تخمندر . بحرمحیط هندینك ایکی آقنتیسی واردر ، که ایکیسی ده صفوق اوله‌رق قطب جنوبیدن کلوب ، بری آوستralیه نك سواحل شرقیه‌سنی یالادقدن صکره ، شرقه طوغری دونه‌رك ، و ، خط استوایه تقرب ایتدیکندن ، ایصینه‌رق ، صیجاق اولدیغی حالده ، موزامبیق سواحلی اوکندن مروروله ، امید برونندن بحرمحیط آطلاسی‌یه کچر . بو آقنتی اڭ طار محلنده ساعتده ۷ کیلومتره قطع ایدر . دیکری مدارجدیه قدر چیقمه‌دن غربه طوغری دونوب ، امید برونك آلتندن کچر ، وبو وجهله بحر محیط هندینك یالکز کنارینه طوقنور . سواحلده ملتم روزکارلرندن حاصل اولمش برطاقم کوچك آقنتیلر دخی واردر . اڭ زیاده اسن موسم روزکارلری جنوب غربی وشمال شرقی وبعضاً جنوب شرقی روزکارلریدر . بهارك اواخریله یازك ابتدالرنده فرطونه‌لری پك شدتلی اولوب ، قیشین دها ساکندر .

هندیه } بغداد ولایتنك کربلا سنجاغنده وکربلانك ۱۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق فراتدن آیرلان هندیه جدولی اوزرنده قضا مرکزی برقریه اولوب ، ثلثانی شیعی وبرثلثی سنی اولمق اوزره ، ۱۷۰۰ اهالیسی ، بر قصری ، یکی وکوزل ۲۰۰ خانه‌سی ، برخانی و۲ مکتبی واردر .

— هندیه قضاسی شمالاً نفس کربلا ، جنوباً نجف قضالریله ، شرقاً حله سنجاغیله ، غرباً دخی برالشام ایله محدود اولدیغی حالده ، ۸۶۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده و ۸۹۰۰۰ ی شیعی ، ۵۵۰۰ ی سنی و ۵۰۰ ی اسرائیلی اولمق اوزره ، ۹۵۰۰۰ اهالی ایله مسکون اولوب ، (کفل) نامیله برناحیه‌یی دخی حاویدر . اهالیسی برنج زرعیله و مانده یتشدیرمکله مشغولدرلر . اخیراً خرما آغاجاری دیکمکه دخی باشلامشلردر . برر مقدار بغدای وآرپه دخی یتشدیررلرسه‌ده ، کندیلری برنج اکمکی و پلاوله بسلنیرلر . قضانك اراضیسی سقی وارو اولنمق شرطیله پك منبت ایسه‌ده ، یالکز اون بشده برقسمی مزروعدر .

هنری } (Henri) بو اسمله آوروپاده برچوق حکمدارلر کلمشدر :

۱ — آلمانیا حکمدارلری .

برنجیسی صاقسه دوقه‌سی اوتونك اوغلی اولوب ، ۹۱۹ده جرمانیه قرالی انتخاب اولنمش ؛ وباویره ایله سوآبه‌یی تحت اطاعتنه آلوب ، فرانسه‌دن لورنه‌یی دخی ضبط ، ودانیمارقه‌لیلری ، اسلاولری ، مجارلری وهونلری مغلوب ایتمشدی . برقاچ قصبه تأسیس ، وبرطاقم نظامات وضع ایتمشدر . صاقسه خاندانك مؤسسی اولوب ، نسلندن ٤ ایمپراطور کلمشدر .

۹۳٦ ده وفات ایدوب، اوغلی اوتون خانی اولمشدر. «قوشجی» لقبیله ملقبدر.

— ایکنجیسی «طوپال» لقبیله ملقب اولوب، برنجینك نورونیدر. برمدت صاقسه‌ده حکومت سوردکدن صکره، ۱۰۰۲ ده جرمانیه قرالی و ۱۰۱٤ ده آلمانیا ایمپراطوری اولوب، خرستیانلغی نشر ایچون چوق اوغراشمش؛ وبودینی قبول ایدن مجارستان ولهستانی قراللق ایدوب، چهستانی آلمانیه‌یه الحاق ایلمشدی. ۱۰۲٤ ده وفات ایدوب، اعزه صره‌سنه چکیرلمشدر.

— اوچنجیسی «قره» لقبیله ملقب اولوب، فرانقونیه خانداننه منسوب ایکنجی قونرادك اوغلیدر. ۱۰۳۹ ده تخته چیقمش؛ وچهلیلرله مجارلری مغلوب ایدوب، بربرینی متعاقب اوچ آلمان پاپا انتخاب، ونورمانلره قالابره وپولیه‌نك تصرفنی تصدیق، وباویره دوقه‌لغنی غصبله، کندی اوغلنه اعطا ایتمش؛ و ۱۰۵٦ ده اسلاولره مقاومت ایتمکده ایکن وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوچنجینك اوغلی اولوب، ۱۰۵٦ ده، ٦ یاشنده ایکن، کندیسنه خلف اولمش؛ واقرباسندن اولان صاقسه وباویره دوقه‌لری والده‌سنی وصایتدن چیقاروب، ممالکنی یغمایه باشلامشلرسه‌ده، سن رشده واصل اولنجه، بونلره اعلان حربله غلبه چاله‌رق، حقوقنی استرداد ایتمش ایسه‌ده، حرکات غیر لایقه‌سیله، صاقسونلر عصیان ایدوب، مغلوب اولدقلرنده، پاپا یدنجی غرغوآره مراجعت ایتمش؛ و بودخی ایمپراطوری رومایه دعوت ایلمشیدی. هنری اجابت ایتمدکدن بشقه، غرغوآری اسقاطله، دیکر بر پاپا انتخاب ایتدیرمش ایسه‌ده، پاپا کندیسنی کلیسادن طرد ولعنتله ایتدیکندن، نهایت کمال تذلل ایله پاپانك آیاغنه کیدوب، عفوینی استحصال ایتمشدی. آنجق متعاقباً بوندن رجوع ایله، اوچنجی قلمان نامیله بردیکر پاپا انتخاب ایتدیرمش؛ وکندیسی یرینه سوآبه‌لی رودولفی ایمپراطور انتخابنه قالقیشان آلمانیه پرنسلریله وکندی اوغللریله اوغراشمش؛ ونهایت ۱۱۰۵ ده بیوك اوغلی قونراد کندیسنی ماینسه مجلسی معرفتیله اسقاط وحبس ایتمکله، حبسدن فرار ایدوب، برسنه صکره (لیژه) ده سفالت ایچنده وفات ایتمش؛ وکلیسادن مطرودیتی سببیله، بش سنه جنازه‌سی دفن اولنه‌مامشدی.

— بشنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، دردنجینك ایکنجی اوغلیدر. ۱۱۰٦ ده پدرینه قارشی عصیان ایدوب، پاپا ایکنجی پاسقالك تقویه‌سیله ایمپراطور اولمش؛ ومتعاقباً پاپالرك نصبی مسئله‌سندن طولایی پاپا ایله بوزیشوب، رومایه حرباً دخول ایله، پاپایی اسیر ایده‌رك، کندیسنی تتویج ایتمکه وپاپالرك نصبی حقنی کندیسنه ترکه اجبار ایلمش ایسه‌ده، پاپا اسارتدن قورتلنجه، کرهاً قبول ایتدیکی بو تکلیفك علیهنه اقامهٔ حجت ایله، کندیسنی آفروس ایتمشدی. بونك اوزرینه آلمانلر کندیسی علیهنه قالقیشمغله، هنری بتکرار رومایه هجوم ایدوب، او صره‌ده پاپا ایکنجی پاسقال وفات ایتمکله، خلفیله اوغراشه‌رق، دیکرینی انتخابه قالقیشمش؛ ونهایت ۱۱۲۲ ده عقد اولنان (وورمس) معاهده‌سیله بو اختلاف برطرف اولمش؛ وهنری بو اختلافاتده پاپایی التزام ایتمش اولان فرانسه‌یه اعلان حرب ایده‌رك، محاربه‌یه کیریشه‌جکی وقت ۱۱۲۵ ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی «تیران» لقبیله ملقب اولوب، باربروس برنجی فردریقك اوغلیدر. ۱۱۹۰ ده ایمپراطورلقده پدرینه خلف اولوب، آلمانیه داخلنده بعض محارباتدن صکره، قاریسی قونستانسه‌نك وارثه‌سی اولدیغی سیچلیتین حقنده‌کی مدعیاتنی حرب ایله استحصال ایتمشیدی. «آرسلان یورکی» لقبیله معروف ریشارد حقنده‌کی معامله‌سیله وسیچلیه‌لیلره ایتدیکی غدارلغه مبنی، ۱۱۹۷ ده، اهل صلیب سفرینه حاضرلنیرکن، ظن اولندیغنه کوره، قضاءً وفات ایتمشدر.

— یدنجیسی لوکسمبورغ دوقه‌سی ایکن، ۱۳۰۸ تاریخنده ایمپراطور انتخاب اولنه‌رق، ایتالیا اوزرینه دخی ایمپراطورانك حقوقنی استرداد ایتمکه قالقیشمش؛ و ناپولی قرالیله قانلی بر محاربه‌دن صکره، حرباً رومایه کیروب، جبراً کندینی تتویج ایتدیرمش؛ وبو محاربات آره‌سنده ۱۳۱۳ ده وفات ایتمشدر.

۲ — فرانسه قراللری.

برنجیسی روبرتك اوغلی و هوغ قاپتك نورونی اولوب، کوچك برادرینی اقعاد ایتمك ایستین والده‌

سیله زادکانه غلبه چالەرق، ١٠٣١ ده پدری یرینه مسند حکومته چکمش؛ وبرادرینی بورغونیه دوقه‌لغنه نصب ایتمش؛ وروسیه بیوك دوقه‌سی یاروسلاوك قیزی (آنه) یی تزوج ایلمشدی. ١٠٦٠ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی برنجی فرانسو آنك اوغلی اولوب، ١٥٤٧ده پدرینه خلف اولمش؛ ومشهور شارل کینت ایله برچوق وقت اوغراشوب، شارلدن صکره دخی اسپانیوللرله برقاچ محاربه ایتمش؛ وپروتستانلره قارشی بیوك برکین وخصومت کوستروب، آیینلرینی اجرا ایدرکن طوتیلان پروتستانلرك اعدامنی نظام اتخاذ ایتمش ایدی. ١٥٥٩ده وفات ایتمشدر. مدیچیس خاندانه منسوب قاترینه‌یی تزوج ایدوب، ١٠ اولادی اولمش ، و بونلردن اوچی قراللق ایتمشدر.

— اوچنجیسی ایکنجینك اوغلی اولوب ، ابتدا آنژو دوقه‌سی اولمغله، بعض محارباتده ابراز شجاعت ودرایت ایتدیکندن ، ١٥٧٣ ده لهستان قراللغنه انتخاب اولنمش ؛ و برسنه صکره لهستانی ترکله ، فرانسه‌یه عودت ایدەرك، طقوزنجی شارله خلف اولمش ایدی. کیزه دوقه‌سنه قارشی پروتستانلری حمایه ایدوب، کندیلرینه بعض مساعداتده بولندیغیچون، قتولیکلر مرقوم دوقه‌نك تشویقیله برهیئت اتفاقیه تشکیل ایتمکله ، ١٥٨٨ ده پارسده بیوك برفتنه ظهور ایتمسی اوزرینه، کیزه دوقه‌سنی دعوت ایدوب، تلف ایتدیرمش؛ و ناواره قرالی هنری ایله برابر ١٥٨٩ده پارسی محاصره ایدوب، ضبط ایتمك اوزره ایکن، تلف اولنمشدر. (والوآ) خاندانك صوك حکمداری اولوب ، کوشك وسفیه وفربه‌ده امثالی نادر اولان محبوب دوستاقی رذالتنی مرتکب ایدی.

— دردنجیسی « بیوك » دینمکله معروف اولوب، سنت لوینك آلتنجی اوغلی قلرمونت دوقه‌سی روبرتك نسلندن ناواره قرالیچه‌سی (ژانه والبرت) ك اوغلی اولمغله، والوآ خاندانی منقرض اولنجه، فرانسه صندالیٔ حکومتنه حق وراثتی وارایدی. ١٥٧٢ده وفات ایدن والده‌سی یرینه ناواره قرالی اولوب، کندیسی پروتستان اولمغله، فرانسه قرالنك قاتی اولدیغی حالده، مشهور بارتلمی قتل عامنده آنجق قتولیك اولەرق کندینی قورتاره‌بیلمش؛ و١٥٧٥ تاریخنه‌دك تحت نظارتده بولندیریلوب ، تاریخ مذ کورده فرارله، پروتستان مذهبنی اظهار ایتمش؛ وپروتستانلرك باشنه کچوب، پاپا طرفندن آفروس اولندیغی حالده ، شجاعت وسخاوت وسائر اوصاف حسنه‌سیله جمله‌نك حرمت ومحبتنی قزانمش ایدی . پارس فتنه‌سندن صکره قرال اوچنجی هنری طرفندن امداده دعوت اولنەرق، پارس محاصره‌سنده قرالك تلف اولنمسی اوزرینه، صاحب ترجه عسکرك برقسمی طرفندن فرانسه قرالی طانیمش ؛ وآنجق قتولیك هیئت اتفاقیه‌سی کندیسنی طانیمیوب، بوربون قاردینالنی اونجی شارل نامیله انتخاب ایتمشدی. پارس محاصره‌سی وقتولیکلرك مقاومتی خیلی وقت سوروب، نهایت هنری ١٥٩٣ده پروتستانلغی ترکله، قتولیك اولەرق، پارسه کیروب، قراللغی عموم طرفندن قبول اولنمش ؛ ومع هذا ایرتسی سنه اعلان ایتدیکی « نانته قرارنامه‌سی » ایله پروتستانلرك حریت مذهبیه‌لرینی تأمین، وکندیلرینه برچوق مساعدات وامتیازات اعطا ایتمش؛ وآوستریه واسپانیه‌یه قارشی فرانسه‌نك نفوذ وحیثیتنی محافظه واعلا ایدەرك، امورمالیه، معارف، صنایع، تجارت وسائر شعبات اداره‌جه پك چوق اصلاحاته موفق اولوب، تبعه‌سنه اولان محبت وخیرخواهلغنی اثبات ایلمش ایدی. ١٦١٠ده برمتعصب قتولیك طرفندن تلف اولنوب، اوغلی اوچنجی لویی خلفی اولمشدر. برقاچ محبوبه‌سی اولوب، احوال ووقایع عشق آمیزله دخی مشهوردر. حکیم شهیر وولتر دردنجی هنرینك ترجمهٔ حالنی (هنریاده) عنوانیله سلك نظمه چکمشدر.

٣ — انکلتره قراللری.

برنجیسی «جهانکیر» ویلیامك اوچنجی اوغلی اولوب ، ابتدا نورمانده دوقه‌سی ایکن ، ١١٠٠ تاریخنده، برادری «قوله» ویلیامك یرینه صندالیٔ حکومته چکمش و٢٥ سنه ماهرانه حکومت سوردکدن صکره، ١١٣٥ده وفات ایدوب، قیزی (ماتیلده)یی وارثهٔ حکومت نصب ایتمش ایکن ، یکنی (اتیان) بونك حقنی غصب ایتمشدر.

— ایکنجیسی (آنژو) قونتی جوفروی ایله آنف البیان برنجی هنرینك قیزی ماتیلده‌نك اوغلی اولوب ، ١١٥٤ ده ، اتیانك وفاتنده ، انکلتره

قرالی اولمش؛ و ایرلانده‌نك برقسمی ضبطله، اسقو.
چیه‌یی دخی تحت اطاعتنه آلمش ایدی. فرانسه
داخلنده پدرندن و زوجه‌سندن کندیسنه انتقال
ایدن برچوق یرلره مالك اولدقدن بشقه برتانیه‌یی‌ده
ضبط ایتمشدی. رؤساء روحانیه ایله بوزیشوب،
بوندن طولایی باشنه برچوق بلالر کلمش؛ و ١١٨٩ده
بوغوازلق تأثیریله وفات ایدوب، « آرسلان یورکی »
لقبیله مشهور ریشار خلفی اولمشدر.

— اوچنجیسی « اراضیسز » لقبیله معروف
ژانك اوغلی اولوب، ١٢١٦ ده، ٩ یاشنده اولدیغی
حالده، بمبروق دوقه‌سنك وصایتیله پدرینه خلف
اولمش؛ و ١٢١٩ ده بالذات حکومت سورمکه
باشلایوب، فرانسه‌ده‌کی ممالك موروثه‌دن پدرینك
فوت ایتمش اولدیغی یرلری استردادده قالقیشمش
ایسه‌ده، فرانسه قرالی سنت‌لویی طرفندن مغلوب
اولمش؛ و پاپانك کندیسنه ویردیکی سیجیلیه‌یه وضع
ید ایتمکه چالیشدیغی حالده، موفق اوله‌مامش ایدی.
ویرکیلری آغرلاشدیرمغله، بعض امتیازات ومسا.
عدات طلبنه قالقیشان بارونلرله خیلی وقت اوغراشوب،
نهایت اوغلی ادوآردك بونلره غلبه‌سیله بوغوازلدن
قورتله‌رق، ١٢٧٢ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوچنجی ادوآردك اولادندن
لانقاستره دوقه‌سنك اوغلی اولوب، ایکنجی ریشار
طرفندن طرد ونفی ایدلمش ایسه‌ده مؤخراً صندالیٔ
حکومته کچمش؛ وفرانسه واسقوچیه‌یه قارشی حرب
ایتدکدن صکره، ١٤٩٣ ده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی دردنجینك اوغلی اولوب، ١٤١٣
ده پدرینه خلف اولمش؛ وفرانسه‌ده‌کی فتن داخلیه‌دن
بالاستفاده، اعلان حرب ایله، آزنیقورت غالبیتنه نائل
اولمش؛ و ١٤٢٠ ده عقد ایتدیکی (تروبه) معا.
هده‌سیله آلتنجی شارلك قیزی قاترینه‌یی تزوج
ایدوب، فرانسه صندالیٔ حکومتنه حق وراثت
قزانه‌رق، همان بتون فرانسه‌یه مالك اولمش؛
و١٤٢٢ ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی بشنجینك اوغلی اولوب، پدرینك
وفاتنده ٩٤٢٢ ده، ٨ آیلق اولدیغی حالده، هم
انکلتره هم فرانسه قرالی اولمغله، اقرباسندن بدلورد
دوقه‌سی وفرانسه‌ده غلوچستر دوقه‌سی انکلتره‌ده
وصیسی اولمش ایدی. بدفورد دوقه‌سی فرانسه
قرالی یدنجی شارلی مغلوب ایده‌رك، ١٤٣١ ده
آلتنجی هنری‌یه فرانسه قراللغی تاجنی کیدیرمش
ایسه‌ده، ١٤٣٥ ده شارل غلبه‌چالوب، انکلیزلری
فرانسه‌دن اخراج ایتمش؛ وصاحب ترجه احمق اولمغله،
بیودکدن صکره دخی وصایتدن قورتله‌مدیغندن،
انکلتره‌ده دخی ارباب نفوذ واقتداردن یورق
دوقه‌سی علیهنه قالقیشوب، بینلرنده وقوع بولان
محاربانك برنده یورق دوقه‌سی تلف اولنمش ایسه‌ده،
اوغلی ادوآرد مخالفتده دوام ایدوب، نهایت
١٤٦٤ ده غالب کله‌رك، هنری‌یی اسقاط ولوندره
قله‌سنه حبس ایده‌رك، صندالیٔ حکومتی ضبط ایتمش؛
و ١٤٧٠ ده برآره‌لق (واردیق) ك دسیسه‌سیله
تخته اعاده اولنمش ایسه‌ده، درعقب ینه اسقاط
وحبس اولنه‌رق، محبسده، ظن اولندیغنه کوره،
قضاءً وفات ایتمشدر.

— یدنجیسی (تودور) خاندانك رئیسی اولوب،
(یورق) خاندانك رئیسی اولان آنف البیان دردنجی
ادوآرد طرفندن انکلتره‌دن نفی اولنمش ایکن،
١٤٦٥ ده عودت ایدوب، انکلتره صندالیٔ حکومتنه
اولان حق وراثتنی ادعایه باشلامش؛ و(یورق) خاندا.
ننك وارثه‌سی (الیزابته) یی تزوج ایدوب، واقع اولان
محاربه‌ده غالب کلکله، انکلتره صندالیٔ حکومتنی ضبط
ایتمش؛ وظهور ایدن اوچ مدعینك حقندن کلوب،
اوندن صکره کمال سکونله حکم سورمکه باشلامش؛
و ١٥٠٩ده وفات ایتمشدر. پك خسیس اولوب کلیتلی
ثروت طوپلامش؛ وامور بحریه‌یی وکشفیات سیاحتلرینی
التزام وحمایه ایدوب، بونك زماننده قناده کشف
اولنمشدی. بیوك قیزی مارکریته اسقوچیه قرالی
دردنجی ژاقه‌وارمقله، بوصهریت مؤخراً استوآرد
خاندانك انکلتره صندالیٔ حکومتنه کچمسنه سبب
اولمشدر.

— سکزنجیسی یدنجینك اوغلی اولوب، ١٥٠٩
تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وابتدا ایشلری
کاملاً باش وکیلی (وولسی) ك الینه براقوب، ذوق
واکلنجه‌سنه دوشمش ایکن، بونك طرفندن فرانسه

ایله حربه سوق اولنه‌رق، برخیلی وقت اوغراشدقدن صکره، اون ایکنجی لویی ایله صلح ایدوب، همشیره‌سی ماری‌یی ده اوکا تزویج ایتمش؛ وبرنجی فرانسوا ایله ملاقات ایلمش ایسه‌ده، ینه باش وکیلی طرفندن شارل کینت طرفنه سوق اولنمش؛ وآنجق پاویه محاربه‌سندن صکره، مرقوم ایمپراطورك قوتندن متوهم اولوب، فرانسه‌نك اتفاقنه طالب اولمش ایدی. آراغون قرالیچه‌سنك معیتنده بولنان (آنه‌بولین) ه علاقه ایدوب، اونی تزوج ایچون، قاریسنی بر افترا ایله تطلیق ایتمك ایستدیکندن، پاپا ایله بوزیشوب، او وقته قدر متعصب قتولیك اولدیغی، وکندیسی دخی لوترك علیهنده برکتاب یازدیغی حالده، پرو-تستانلرك حامیسی کسلمش؛ وبر قاچ قاری آلوب، برطاقنی تطلیق، وبرطاقنی قتل ایلمش ایدی. پاپا ایله بوزیشدقدن صکره فرانسه قرالی برنجی فرانسوا ایله حسن مناسباتنی محافظه ایتمش ایسه‌ده، شارل کینتك سوقیله ١٥٤٤ ده کندیسنه اعلان حرب ایدوب، بولونیه‌یی ضبط، وبعده ینه صلح ایتمشیدی. ١٥٤٧ ده وفات ایدوب، برارکك وایکی قیز اولاد براقشدرکه اوچی ده حکومت سورمشلردر.

٤ — قاستیله حکمدارلری.

برنجیسی ١٢١٤ ده، ٩ یاشنده ایکن، پدری طقوزنجی آلفونسه قاستیله قراللغنده خلف اولمش، و ١٢١٧ ده وفات ایتمشدر. حکم واقتداری همشیره‌سی برنجره ایله لاره قونتنك اللرینه ویرمشیدی.

— ایکنجیسی اون برنجی آلفونسك ولدغیر مشروعی اولوب، (ترانستاماره) قونتی ایکن، برادری «تیران» پدرو ایله برخیلی اوغراشه‌رق، کندیسنی ١٣٦٩ ده مغلوب، وبینلرنده واقع بر ملاقاتده خائنانه قتل ایله، قاستیله قراللغنی ضبط ایتمش؛ وپورتکیز، ناواره وآراغون قراللریله ایتدیکی محاربه‌لرده غالب کلمش ایدی. ١٣٧٩ ده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی قاستیله قرالی برنجی جوانك اوغلی اولوب، ١٣٩٠ ده، ١١ یاشنده اولدیغی حالده، کندیسنه خلف اولمش؛ وعجمه‌لرینك وصا-یتندن قورتلوب، کندیلرینی مغلوب ایده‌رك، عفو ایله معامله ایتمش؛ وپورتکیزلیلری دخی مغلوب ایتدکدن صکره، ١٤٠٦ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی قاستیله قرالی ایکنجی ژانك اوغلی اولوب، ١٤٥٤ ده پدرینه خلف اولمش؛ وآراغون ایله برمحاربه ایتدکدن صکره، قیزی ژانه‌نك حکومته وارث اولمسنی قبول ایتمین تبعه‌سیله اوغراشمش؛ وصکره عربلرله حرب ایدوب، جبل طارقی ضبط ایلمش ایدی. کندیسی سفیه اولدیغی کبی، زوجه‌سنك سفاهتنه مساعده ایتدیکیچون، نفرت وتحقیر عمومی‌یه مظهر اولدیغی حالده، ١٤٧٤ ده وفات ایتمشدر.

٥ — پورتکیز پرنس و قراللری.

پورتکیزده دخی بواسمله اوچ کشی حکم سوروب، برنجیسی بورغونیه دوقه‌سی برنجی روبرتك اوغلی اولدیغی حالده، پورتکیز خاندان حکمدارینك جد اعلاسیدر. قاستیله قراللرینك خدمت عسکریه‌سنه کیروب، عربلره قارشی ایتدیکی محاربانده قزانمغله، ١٠٩٥ ده ضبط ایتدیکی پورتکیزك قونتلغنه نصب اولنمش؛ و ١١١٢ ده عربلرله ایتدیکی محاربه‌ده تلف ایدلمشدی. اوغلی برنجی آلفونس قرال عنوانتی آلمشدر.

— ایکنجیسی (ویزو) دوقه‌سی اولوب، پورتکیز قرالی برنجی جوانك دردنجی اوغلی ایدی. کمیجیلکده ماهر اولوب، بربحریون جمعیتی تشکیل، وبالذات برچوق سیاحتلره چیقه‌رق، آفریقا سواحل غربیه‌سنده برچوق یرلر کشف ایتمشیدی. عربلردن اوکرنوب الك اول اسطرلاب قوللانان کندیسیدر. ١٤٦٣ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی قرال امانوئلك اوچنجی اوغلی اولوب، باش پسقپوس ایکن، یکنی سباستیانك بلا ولدوفاتی اوزرینه، ١٥٧٨ ده پورتکیز تختنه دعوت اولنمش؛ وکوشك وموسوس برآدم اولمغله، برایشه موفق اولمقسزین، ایکی سنه حکم سوردکدن صکره، بلاوارث وفات ایتدیکنده، اسپانیه قرالی پورتکیزی ضبط ایتمشدی.

هو آلاغه (Huallaga) پروده آمازون نهر عظیمنك یوقاری قسمی اولان (مارانیون) نهرینه دوکیلیر برچای اولوب، مجراسی ١٠٠٠ ایله ١٢٠٠ کیلو متره آره‌سنده وبرقسمی سیرسفائنه صالحدر.

هوآنغ های { (Hoang-Haï) [« صاری دکز » ماده‌سنه مراجعت .]

هوآنغ هو { (Hoang-Ho) یعنی « صاری ایرماق » چینك بیوك ایر-
ماقلرندن اولوب، تیبت یایلالرینك اك شرق اتکلرندن نبعان‌له، شرقه طوغری آقه‌رق، (قان‌سو) ایالتنه کیرر، وبعده شمال شرقی‌یه طوغری دونوب، بو ایالتی شق ایتدکدن صکره، مغولستانه دخول ایله، شماله، بعده شرقه صکره جنوبه طوغری عودتله، نفس چینه کیروب، (شن‌سی) ایله (شان‌سی) ایالتلرینك حدودینی بعدالتفریق، شرقه طوغری دونوب، هونان ایالتنی اورته‌سندن شق ایدر؛ وبو ایالتك شرق جهتنده، پچیلی کورفزینه دوکلك اوزره، شرق شمالی‌یه طوغری اولان اسکی مجراسنی ترکله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، نغان‌هوئی ایالتنه کیرر، واوراده شرقه طوغری دونوب، کانغ‌سو ایالتنه کچر، وبو ایالتده بربری آرقه‌سنده برقاچ بیوك کولك ایچندن سرورله، بر طاقم قوللره آیریله‌رق، چین دکیزینه دوکیلور. تابعلری چوق ایسه‌ده، جمله‌سی نسبةً کوچك انهاردن عبارتدر. مجراسی تقریباً ٤٧٠٠ کیلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سی ١٥٠٠٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. صویی نیلك دوکدیکی صویه معادلدر.

هوایی { اونجی قرن هجری شعراسندن وادبیات فارسیه منتسبیننددن اولوب، بروسه‌لیدر. سعدینك کلستان و بوستاننی شرح ایدوب، شمعی وسروری‌یی جرح وتزییف ایتمشدر. صدرالشریعه‌یه دخی بر حاشیه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

حسرت آب عنب کچدی هوایی جانه
چاره نه باده ایچون بزده کچندن کچه‌لم

— ایران شعراسندن ده برقاچ کشینك مخلصیدر.

هوبارت توون { (Hobart-Town) آوسترالیه‌نك جنوبنده‌کی تاسمانیه جزیرهٔ کبیره‌سنك جنوب شرقی ساحلنده واکتوریا قاره مستور اولان ولینغتون طاغنك اتکنده اوله‌رق ٤٢°٥٣'١٢" عرض جنوبی ایله ١٤٥°٠'٢٢" طول شرقیده واقع جزیرهٔ مذکوره‌نك مرکزی کوزل ومنتظم برشهر اولوب، ٢٨٦٤٨ اهالیسی، دوزوکنیش سوقاقلری، مصنع ابنیه ودوائر رسمیه‌سی متعدد مکاتبیله سائر مؤسسات عالیه‌سی، مکمل کتبخانه‌سی، منبت ومفرح جوارلریله کوزل باغچه و تفرجکاهلری، صاغلام لیمانی، ایشلك تجارتی وجزیره‌نك ساحل شمالیسنده واقع (لونچستون) اسکله‌سنه‌دك ممتد بر دمیر یول خطی واردر. ١٨٠٤ده تأسیس اولنمشدر.

هوتنتوت { (Hottentots) وکندیلرنجه (قوی Koï) یاخود (قنوی Knoï)
آفریقانك منتهای جنوب غربیسنده امید برونیله جنوب غربی آلمانیه آفریقاسی مستعمرلرینك ایچ طرفلرنده وقالاهاری چولی جهتلرنده ساکن برقوم اولوب، آیریجه برعرق تشکیل ایدیور. دها شمال وشرقه طوغری زامبز وقونغو منابعنه وخط استوا یقینلرینه‌دك منتشر اولان بازوتو، بانتو وبویسمان دینلن اقوامله قرابت جنسیه‌لری وار ایسه‌ده، احوال واشکال طبیعیه‌لرینه ایجه دقت اولنورسه، کندی باشلرینه برعرق تشکیل ایتدکلری آکلاشیلیر. آوروپالیلرك ورودنده سواحله قدر منتشر اولوب، بعده آوروپا مهاجرلری طرفندن ایچری‌یه یوسکوردلمش، ودها ایلری‌یه‌ده یوسکوردلمکده‌درلر. امید برونی سواحلنه قریب محللرده بولنان (نامانه) قومی‌ده هوتنتوت جنسیتی شعباتندندر. الیوم هوتنتوتلرك بولندقلری یرلرك ٨٠٠ کیلومتره بوی و ٢٠٠ کیلومتره اکی واردر. شمدیکی حالده ٢٠٠٠٠ قدر تخمین اولنوب، آوروپالیلرك ورودندن اول بوندن چوق زیاده بولنمش اولدقلری ملحوظدر. هوتنتوتلر صاری‌یه مائل سیاه بکزلی وقیصه بویلی آدملر اولوب، الماجق کیکلری زیاده چیقنتیلی، چکه‌لری سیوری وایچری‌یه چکلمش، آغزلری بیوك، طوداقلری قالین وصارقیق، دیشلری کوزل، بورونلری یاصی وباصیق وکوزلرینك قویروقلری یوقاری‌یه مائل، آلنلری طار وبومری، قفالری کوچك وبووارلق، قولاقلری بیوك وقولاق توزلری بللیسز، ال وآیاقلری کوچك، بدنلری ملحمه وبجاقلری قورودر. نوع بشرك اك آشاغی درکه‌لرنده اولوب، استعدادلری پك آزدر. قار-
یلرینك ایکی غریب خاصه‌لری واردر: صاغریلری چوجقلرینی باغلامقسزین اوستنده طوردیره‌جق قدر

وبرشاهنشين صورتنده چيقنتيلي اولوب، قاسيقلرندن آشاغيده ستر عورت ايده‌جك صورتده اويلقلرينك اورته‌لرينه قدر صارقار طبيعي يعني دري وشحمدن عبارت براوكلكاري واردر! بو ايكي خاصه هوتنتوتلري برعرق مخصوص حالنه قويمغه كافيدر. هوتنتوتلرله فلمنكلي مهاجرلردن مركب بعض ملزجنسلري‌ده واردر.

هوتينكر (Hottinger) مشاهير مستشرقيندن اولوب، عربي، عبراني، سرياني وكلداني لسانلرينه ودين اسلامله امم ساميه‌نك احوال تاريخيه‌سنه دائر برقاچ كتاب يازمشدر. ١٦٢٠ده زوريخده طوغوب، برقاچ دارالفنونده السنهٔ شرقيه معلملكي ايتمش؛ و١٦٦٧ده اوچ اولاديله برابر قضاءً بر كولده بوغلمشدر.

هود (بن عبدالله بن رباح بن جاوب بن خاد بن عوض بن ارم بن سام بن نوح) قدماء انبيادن اولوب، يمن وحضرموت جهتلرنده ساكن بولنمش اولان عرب عاربه‌دن قوم عاد اولادندن اولديغي حالده، شرك وكفره صاپمش اولان قومنه بعث بيوربلەرق، دين حقه دعوت ايتمش ايسه‌ده، قوم عاد ايمانه كليوب، كفر وعصيانده اصرار ايتدكلرندن، جناب حق بونلري هلاك ومعموره‌لريني خراب ايده‌جكنده، حضرت هود (عليه السلام) آلديغي امر الهي اوزرينه، ايمانه كلن صحابه‌سيله برابر مكهٔ مكرمه‌يه هجرت ايده‌رك، اوراده ارتحال ايتمشدر. ياشاديغي زمان تاريخك ضبط ايده‌مديكي ظلام مجهوليت ايچنده‌در.

هودرسفيلد (Hudersfield) انكلتره‌نك يورق ايالتنده و(ليدس)ك ٢٢ كيلومتره جنوب غربيسنده برشهر اولوب، ٩٥ ٤٢٠ اهاليسي وچوخه، شال وسائر يوك منسوجات فابريقه‌لري ومحجرلرله ايشلك تجارتي اولديغي حالده، پك چركين برشهردر.

هودسون (Hudson) انكليز مشاهير بحريونندن اولوب، ١٦٠٩، و١٦١٠ و١٦١١ده برانكليز تجار شركتي نامنه آمريقانك شمالندن آسيايه برطريق بحري كشف ايتمك اوزره، برقاچ سفر ايتمش؛ وصوك سفرنده كمينك ارزاقي توكنمكله، طائفه‌سي عصيان ايدوب، كنديسني واوغلني وبر ايكي صادق كميجي‌يي برصندالە بينديره‌رك، مجهول دكزلرده ترك ايتمشلردي. بردها نام ونشاني طويلمامشدر. اسمي كشف ايتديكي بر بيوك كورفز وسائره‌يه علم اولمشدر.

هودسون (Baie, Mer d' Hudson) قويي ويا دكزي آمريقانك شمال غربي جهتنده بحر محيط آطلاسي‌يه تابع بيوك بر كورفز ويا دكز اولوب، ٥١° ايله ٦٤° عرض شمالي و٨٠° ايله ٩٨° طول غربي آره‌لرنده ممتد اولور. شمال غربيدن جنوب شرقي‌يه بويي تقريباً ١٥٠٠ واك كنيش يرنده اكي تقريباً ٨٠٠ كيلومتره‌در. هرطرفدن دومينيون قطعه‌سنك اراضئ بارده‌سيله محاط اولوب، شمال شرق جهتنده‌كي آچيقلق دخي شمالي سوتامپتون جزيره‌سيله ودها كوچك برقاچ آطه ايله برطاقم طار بوغازه آيريليور؛ واورادن شرقه دونن و٩٠٠ كيلومتره بويي اولان هودسون بوغازندن بحر محيط آطلاسي ايله اختلاط ايديور. شماله طوغري اوزانان (فوقس) جدولندن واونك اوته‌سنده بولنان برچوق طوكمش بوغازلردن دخي بحر محيط شمالي ايله اختلاط ايديور. مساحهٔ سطحيه‌سي ١٠٦٩٥٧٨ مربع كيلومتره‌در. سواحلي برطاقم كورفز وقويلردن عبارت اولوب، بونلرك اك بيوكي منتهاي جنوب شرقيده واقع وبويي ٤٥٠ اكي‌ده ٢٦٠ كيلومتره اولان (جامس) قوييدر. وسطي عمقي ١٣٠ متره اولوب، مدخلنه طوغري كيتدكجه آرتار. سواحلي قيالق وبوكسك اولوب، انهارك منصبلرندن بشقه ليمانلري يوق كبيدر، وبونلردن دخي يالكز (چورچيل) نهري بيوجك كيملرك سيرينه مساعددر. شمال غربي جهتنده (جسترفيلد) اسميله پك اوزون برخليج واردر. بودكزه دوكيلن انهار پك چوق اولوب، اكثري ساحلدن آز چوق اوزاق بولنان كوللرك آياقلريدر، ويا بر برني متعاقب برقاچ كولك ايچندن چيقارلر. سنه‌نك اكثر مواسمنده دكزك صولري طوكمش حالنده بولنور. يغندن، يالكز كيملري يازين آنجق ٦ هفته ووابورلر نهايت اوچ آي ايشليه‌بيليرلر. سواحلنك جوارلري اراضئ خاليه ووحشيه‌دن عبارت اولمغله، يالكز كورك تجارتيچون مؤسس اولان برانكليز شركتنك آچمش اولديغي برايكي اسكله بولنيور، كه اك مهمي

(و ینیپك) كولنك آیاغی اولان (نلسون) نهرینك منصبنده بولنان (یورق فاقتوری) در.

هودسون { بوغازی (Détroit d'Hud-son) آمریقای شمالیده آنفاً بیان اولنان هودسون دكیزیله بحرمحیط آطلاسی آره‌سنده اختلاطی موجب كنیش و بیوك بربوغاز اولوب، جنوباً دومینیون مملكت واسعه‌سنك لابرادور خطه‌سیله شمالاً (بافن) اراضیٔ خالیه‌سی بیننده شرقدن غربه اوزانیور. ٣٠ ‚٦٠° ایله ٦٤° عرض شمالی و ٢٠ ‚٦٧° ایله ٨٢° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، بویی ٩٠٠ كیلومتره واكی ١٩٠ ایله ٧٠ كیلومتره آره‌لرنده‌در. كرك بحرمحیط آطلاسیده وكرك هودسون دكیزنده‌كی مدخلنده ایكیشر آطه بولنوب، مدخلی اوچ بوغازه آیریورلر. ایچنده آنجق تموزك اواسطندن ایلولك اواسطنه‌دك سیرسفائن ممكن اوله بیلوب، سائر موسملرده بوزلرله مسدود اولور.

هودسون { قویی اراضیسی (Territoire de la baie d'Hudson) آمریقای شمالیده الیوم (دومینیون) اسمیله معروف اولان مملكت واسعه‌دن قناده‌نك شمال غربیسنده ممتد اراضیٔ واسعهٔ خالیه‌یه مقدما ویریلن اسم اولوب، بوكون قسم اعظمی «شمال غربی اراضیسی»، «شمال شرقی اراضیسی» و (كیواتین) اسملریله تسمیه اولنیور. [«دومینیون» ماده‌سنه مراجعت.]

هودسون { ایرماغی (Hudson) ممالك مجتمعه‌نك نیویورق جمهوریتنده بر ایرماقدر، كه حكومت مذكوره‌نك شمال جهتنده ١٣٠٠ متره ارتفاعی اولان (آدیرونداق) طاغندن نبعان ایدن ایكی چایدن بالتركب، ٨٠٠ و ١٠٠٠ متره ارتفاعلرنده اولان بر طاقم كوللرك وینه او طاغدن اینن برطاقم چایلرك براق وصفوق صولرینی جمع ایله، بعض شلاله‌لر و سرعتلی اینیشلر تشكیل ایتدكدن صكره، خیلی بیوك اولدیغی حالده، اووه‌یه اینه‌رك، جنوبه طوغری آقار؛ وجمهوریتك مركزی اولان (آلبانی) شهریله دیگر برقاچ معموره‌نك ایچندن بعدالمرور، (نیویورق) شهر عظیمیله (جرسی سیتی) آره‌سندن گچه‌رك، نیویورق قوینه واورادن بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور. مجراسی تقریباً ٥٠٠ كیلومتره اوزونلغنده اولوب، ١٩٠ كیلومتره‌لكی بیوك سفائن ایچون دخی سیره صالح وبیوك بر طریق تجارتدر. برقاچ برنده توسع ایدوب، بش آلتی كیلومتره وسعتنده كوللر تشكیل ایدر. نیویورق اوكنده اكی بر كیلومتره‌در.

هودسون { (Hudson) بو اسمله ممالك مجتمعه‌ده برقاچ معموره اولوب، اك بیوكاری نیویورق جمهوریتنده وآلبانینك ٥٠ كیلومتره جنوبنده نیویورقك ١٩٠ كیلومتره شمالنده وهمنامی اولان نهرك صول كنارنده واقع اولانیدر، كه ٩٩٤٠ وقارشیسنده‌كی (آتنه) ایله برابر ١٢٨٨٠ اهالیسی واردر.

هوراس { یاخود هوراتیوس (Horace, Horatius) اك مشهور لاتین شعراسندن اولوب، میلاد عیسی (علیه السلام) دن ٦٤ سنه اول (آپولیه) نك (ونوسیه) قصبه‌سنده طوغمش؛ وروما وآتنه‌ده ادبیات تحصیل ایدوب، قیصرك وفاتندن صكره ظهور ایدن فتن داخلیه‌یه قاریشمغله، مالملكی مصادره اولنه‌رق، یاشامق ایچون، بركوچك مأموریت استحصالنه مجبور اولمش ایدی. بعده شاعر شهیر (ویرجیل) ایله كسب مناسبات ایدوب، بونك طرفندن آوغستوسه تقدیم اولنمغله، برمأموریت ویرلمكله برابر، مصادره اولنمش املاكی اعاده اولنمش؛ وجاه ورتبه توجیهی دخی مراد ایدلمش ایسه‌ده، كندیسی فیلسوف مشربلی وقنا عتكار برآدم اولدیغندن، قبول ایتمیوب، آز ایله اكتفا، ومالك اولدیغی بركوچك چفتلكه چكیله‌رك، اوراده شعر سویلكله اشتغال ایتمشیدی. میلاد عیسادن ٧ سنه اول ٥٧ یاشنده وفات ایتمشدر. ساكن، حلیم، خیرخواه وحسن اخلاق صاحبی برآدم ایدی. برخیلی غزلیات، هجویات، لطائف وسائر اشعاریله «صنعت شعر» عنوانیله برتألیفی واردر.

هورن { (Hoorn) فلمنكك شمالی هولانده ایالتنده وآمستردامك ٣٨ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (زویدرزه) كورفزی ساحلنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٨٩٠٥ اهالیسی وبك ایشلك حیوانات و پینیر تجارتی واردر. وقتیله دها بیوك اولوب، كیتدكجه تدنی ایتمكده واوكنده دكیز طولمقده‌در.

هورن { (Hoorn) بحر محیط معتدلده نیجی جزایر مجتمعه‌سنك شمال شرقیسنده

ایکی آطه‌دن مرکب برطاقم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۵۰۰ کشیدر.

هورن { برونی (Cap Horn) آمریقای جنوبینك منتهای جنوبنده بر برون اولوب، ″٤٠ ′٥٨ °٥٥ عرض جنوبی ایله °٦٩ ″٣٠ ′٣٤ طول غربیده واقعدر. آتش ارضی ترکیب ایدن آطه‌لرك اك جنوبیسی اولان قیالق و آز مرتفع بر آطه‌نك اوجندن عبارتدر.

هورون { (Huron) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه ایله دومینیون آره‌سنده برصره تشکیل ایدن بش بیوك كولك بری و اورته‌ده بولنانی اولوب، شمالاً، شرقاً و شرق جنوبی طرفندن دومینیونك اونتاریو حکومتیله، جنوب غربی جهتندن وغرباً دخی ممالك مجتمعه‌نك میشیغان جمهوریتیله محاطدر. ′٣٠ °٨٣ ایله °٨٧ عرض شمالی و °٤٣ ایله °٤٦ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، بویی ٤٧٠ و اکی ٢٣٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٦٠٠٠٠ مربع کیلومتره‌در. سطحی حذای بحردن ۱۷۳ متره یوکسك اولوب، عمقی جنوب جهتنده ۹۵ وشمال طرفنده ۲۲۵ متره‌در. صوینك اك زیاده چوغالدیغی آی تموز واك زیاده آزالدیغی وقت شباط آییدر. منتهای غرب شمالیسنده بولنان ایکی بوغازك شمال طرفنده‌کندن یعنی (سنت ماریه) بوغازندن (سوپریور)، وجنوبده‌کندن یعنی (ماکیناو) بوغازندن (میشیغان) کوللك فضلهٔ میاهنی آلوب، کندیسنك فضله میاهی ده منتهای جنوبنده واقع (سنت قلر) بوغازندن (اریه) کولنه دوکیلور. شدتلی جریانلری حسبیله نهر دینلن بو بوغازلرك ایلك ایکیسی برطاقم آطه‌لری حاوی اولوب، اوچنجیسنك ایسه اورته‌سنده ینه (سنت قلر) اسمیله برکول واردر. شمال طرفنده سنت جوزف، درومونه، قوقبورن ومانیتولینه اسملریله برقاچ آطه بولنوب، دردنجیلری خیلی بیوکدر. ایکیسی جنوب وبری شرق طرفنده اوله‌رق اوچ بیوك قویلری واردر. سواحلدن کوله برچوق انهار دوکیلور. — هورون اسمی او جوارلرده ساکن بولنمش اقوام اصلیهٔ وحشیه‌دن برینك اسمندن مأخوذدر.

هوشنك { ایرانك اساطیر ایله ممزوج اولان تاریخ قدیمنه کوره پیشدادیان طبقهٔ قدیمه‌سنك ایکنجی حکمداری اولوب، سیامكك اوغلی وکیومرثك تورونی ایدی. پدری کیومرثك حیاتنده وفات ایتمکله، صاحب ترجمه جدینه خلف اولوب، ٤٠ سنه حکومت سورمش؛ و وفاتنده اوغلی طهمورث دیوبند خلفی اولمشدر. «جاویدان خرد» عنوانیله برکتابی بوکا اسناد ایدرلر. بوکتابی حسن بن سهل عربی‌یه ترجمه ایتمشدی. زردشتیلردن قالمه وپهلویجه‌دن مترجم نصایحی حاوی برکتاب اولسه کرکدر.

هوشنك شاه { هندستانده‌کی مالوه خطه‌سنك ایلك مسلم حکمداری اولوب، اصل اسمی (آلپ خان بن دلاور غوری) در. پدری دهلی حکمدارانندن محمد شاه بن فیروز شاه تغلق طرفندن خطهٔ مذکوره‌ده والی ایکن، صاحب ترجمه ۸۰۸ تاریخ هجریسنده پدرینه خلف اولمغله برابر، اعلان استقلال ایتمش؛ و ۳۰ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۳۷ ده وفات ایدوب، اوغلی محمد شاه خلفی اولمش؛ وبو سلاله‌دن جمعاً ٦ حکمدار کلوب، بعده مملکت کجراته الحاق اولنمشدر.

هوغ { (Hugues) اسکی فرانق رؤسا وحکمدارانندن بابا اوغل ایکی کشی اولوب، «بیوك» ویا «آق» لقبیله ملقب اولان برنجیسی پارس قونتی روبرتك اوغلی اولدیغی حالده، پارس قونتی وفرانسه دوقه‌سی عنوانتی حائز ایدی. قرالدن دها قوتلی اولوب، اونکله دائما محاربه‌ده بولنوردی. ۹۵٦ ده وفات ایتمشدر. — اوغلی (هوغ قاپت) دینمکله معروف اولوب، قرال عنوانتی آلمش؛ وفرانسه قراللرینك اوچنجی طبقه‌سی اولان (قاپتیان) سلاله‌سنك برنجیسی ومؤسسیدر. پدری کبی پارس قونتی وفرانسه دوقه‌سی ایکن، ۹۸۷ده، بشنجی لوینك وفاتی اوزرینه، کندی قراللغنی اعلان، وبرسنه صکره، اوغلی قاپتی دخی حکومته تشریك ایتمش؛ و ۹۹٦ده وفات ایدوب، اوغلی روبرت خلفی اولمشدر.

هوغو { ویقتور — (V. Hugo) فرانسه‌نك اك بیوك شعرا وسیاسیونندن اولوب، ۱۸۰۲ تاریخنده (بزانسون) ده طوغمشدر. پدری جنرال هوغو بوناپارت زمانی امراء عسکریه‌سندن اولوب، اسپانیه وایتالیاده فرانسز عسکرینه قوماندا ایتمش، وچوق جسارت ودرایت کوسترمشیدی. ویقتور چوجق ایکن پدریله اسپانیه و ایتالیاده

سیاحت ایدوب ، پدرینك نكبتی زمانلرنده دخی
والده‌سنك یاننده متروك برحالده وضرورتله یاشامش؛
وعلوم ریاضیه وسائره تحصیلنه سوق اولنمش ایسه‌ده،
شعر وادبیاته اولان میل طبیعیسنه مقاومت ایده‌
میوب، ١٥ یاشنده ایكن برطاقم منظومه‌لر وسائر
بعض اشعار سویلمش؛ وآقادمیه‌نك بعض تكلیفات
عمومیه‌سنه جواب یازوب، مكافاته نائل اولمشیدی.
١٧ یاشنده ایكن «ایسلانده خانی» عنوانلی مشهور
حكایه‌-ی وبرخیلی اشعارنشر ایتمشیدی. شاتو بریانله
كسب معارفه والفت ایدوب، بونك طرفندن «عالی
چوجق» صفتیله توصیف اولنمشدی. مشارالیه ایله
ولامارتینله برابر شعر وادبیاتده (رومانتیسم) تعبیر
اولنان براصول جدیده اتخاذ ایدوب، (قلاسیق)
تعبیر اولنان طرزقدیمه مخالفت ایتدكلرندن، اوطرز
قدیمك طرفدارلرندن برچوق حقسز تعریضات
وتحقیراته دوچار اولمشیدی. لكن بربرینی ولی ایدن
آثار منظومه ومنثوره‌سی شهرتنك كیتدكجه عالمگیر
اولمسنی موجب اولوب، هله تیاتروده اجرا اولنان
هائله وفاجعه‌لری عمومك اوقدر رغبت وتحسیننه
مظهر اولمشیدی، كه حسودلری كمال كین وغضبله
كوشهٔ سكوته چكلمكه مجبور اولمشلردی. دیندار
وزادكانه منسوب اولان والده‌سنك تربیه‌سی سائقه‌
سیله ویقتورهوغو كنجلكنده امور سیاسیه‌ده اسكی
افكاری التزام ایدوب، اونجی شارل ولوئی فیلیب
طرفندن چوق حرمت والتفات كورمش؛ واكثرینی
رد ایتدیكی برخیلی تخصیصاته نائل اولمش ایسه‌ده،
١٨٣٠ وقوعاتندن صكره افكار جدیده‌یه میل
ایدوب ، بوتدریجی تبدیل مسلكی حقنده عمومك
برقات دها میل ومحبتنی جلب ایتمشیدی. فرانسه
آقادمیه‌سی ویقتور هوغونك مسلكنك پك علیهنده
بولنمش ایكن ، عموم نظرنده‌كی بیوكلكنه قارشی
الی النهایه طیانه‌میوب، ١٨٤١ده كندیسنی اعضالغه
قبوله مجبور اولمشیدی . ١٨٤٥ده لوئی فیلیپ
طرفندن اعیان مجلسنه نصب اولنه‌رق ، ویردیكی
رأیلرده دائما اعتدالی ومخالفین بیننده اوبوشمق
طریقنی التزام ایدردی. ١٨٤٨ وقوعاتندن صكره
بسبتون تبدیل مسلكله، صول طرفه التحاق ایتمش؛
وكرك اعضالغنه انتخاب اولندیغی مجلس منتخبده‌كرك
تأسیس ایتمش اولدیغی «وقایع» غزته‌سنده پك
سربست افكاری حاوی نطقلر ومقاله‌لر ایراد ونشرینه
باشلامشیدی. ١٨٥٢ده اوچنجی ناپولیون بغتهٔ
امپراطورلغنی اعلان ایتدیكنده ، ویقتور هوغو
علیهنده پك شدتلی برمقاله یازوب، حیاً ومیتاً دردست
امر اولنمغله، برقاچ‌كون احباسندن برقادینك یاننده
بعدالاختفا، ایكی اوغلیله وبعض طرفدارلریله برابر
بلچیقه‌یه واورادن انكلتره‌یه تابع بولنان (جرسی)
آطه‌سنه وبرآره‌لق لوندره‌یه كیدوب، ناپولیونك
سداننده پروسیه‌لیلره تسلیم اولندیغی‌كونه قدرفرانسه
خارجنده قالمش؛ وناپولیونك علیهنده برطاقم شدت آمیز
كتابلروبوآره‌لقده‌دیكر برچوق آثاردها یازمشیدی.
ناپولیونك سقوطندن صكره وطننه عودت ایدوب،
حكومت جدیده‌نك تنظیم وتأسیسنه قاریشمش ایسه‌ده،
التزام ایتدیكی مسلك صلح جویانه ومعتدلانه‌یی قبول
ایتدیره‌میوب، مجلس منتخبده بعض متعصبینك تحقیرآمیز
اعتراضاتنه دخی اوغرادیغندن، استعفاسنی ویروب،
امورسیاسیه‌دن كف یدله، ادبیات كوشه‌سنه چكلمش؛
ونوع بشره الندن كلدیكی قدرخدمت ایتمكه چالیشوب،
فقرایه، چوجقلره، قادینلره ومجرملره اولان شفقت
ومرحمتیله شهرت بولمشدر. پیرانه سربله یازدیغی
آثارخلق طرفندن قاپیشه قاپیشه آلنوب اوقونور،
واویونلرینك اویناندیغی تیاترولرده اوتوره‌جق بر
بولنمازدی. ٨٠ یاشنه باصدیغی‌كون پارسده وبتون
فرانسه‌ده اجرا اولنان شنلكلرك امثالی سبق ایتمه‌
مشیدی. حیاتنده بوقدرشان وشرف وحرمته نائل
اولمق كیمسه‌یه میسر اولمامشدر. نهایت ١٨٨٤ده وفات
ایدوب، هرنه قدرفقرا مزارعمومیسنه دفننی وصیت
ایتمش ایسه‌ده، انجق آدم دفنی قانون اساسی ایله
ممنوع اولان پانتئونه استثنا صورتیله دفن اولنمشدر.
ینه وصیتی وجهله جنازه‌سی هیچ برآیین مذهبی اجرا
اولنمقسزین وپاپاس بولنمقسزین قالدیرلمشدر. وفاتنده
عموم فرانسه‌ده كونلرجه ماتم طوتلمش ، وآوروپانك
هرطرفندن جنازه‌سنه وكیللر كوندرلمشدی. عائله‌جه
بیچاره بدبخت اولوب، كندی حیاتنده یتیشمش ایكی
اوغلنك بربرینی متعاقب وفاتنی كورمش ؛ وبرقیزی
تأهلنك هفته‌سنده قوجه‌سیله برابر (سینه) نهرنده
بوغیلوب، دیكر برقیزی‌ده، كندیسنك رضا وموافقتنی
استحصال ایتمكسزین، برانكلیز ضابطنه واروب،
برابرهندستانه كیتمش اولدیغی حالده، اوراده شعورینه
خلل كلوب ، برزنجیه رفاقتنده آوروپایه اعاده ایله
برتیمارخانه‌یه قونمشیدی. هب بومصائبه بدل اختیار-

تکنده بر اوغلندن قالمش اولان بری ارکك و بری قیز ایکی تورونیله متسلی اولوردی . ویقتورهوغو خرستیانلق اعتقادات وعاداتنه تابع اولمدیغی حالده، موحد اولوب ، خالق کائنات بر اللهك وجودینه معتقددر. « سفیللر » عنوانلی براثرعظیمی محرر فقیر طرفندن قسماً ترکجه‌یه ترجمه اولنمشدر . — ایکی اوغلندن فرانسوآ ویقتور هوغو انکلیزجه‌دن شکسپیرك منظومه‌لرینی ودیکر بعض آثار ترجمه ایتمشدر.

هوف { (Hof) باویره‌نك یوقاری فرانقونیه ایالتنده و (بایروت) ك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده و (ساله) نهری اوزرنده اوله‌رق صاقسه وچهستان حدودی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٢٠٩٩٥ اهالیسی وچوخه، بز، باصمه، ایپلیك وساٸره فابریقه‌لری واردر.

هوکلی { (Hougli) هندستانك بنکاله ایالتنه تابع (بوردوان) سنجاغنده وکالکوته‌نك ٤٠ کیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك صاغ کنارنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ٣٤٧٦٠ اهالیسی واردر. بوشهر ١٥٣٧ ده پورتکیزلیلر طرفندن تأسیس اولنمش؛ و١٦٢٠ ده شاهجهان طرفندن ضبط اولنوب ، ١٦٤٠ ده انکلیزلر یرلشمشلردر.

— هوکلی نهری کنك ایرماغنك اك غربی قولی اولوب، کنکدن آیریله‌رق ، جنوبه طوغری جریانله ، مرشدآباد ، برهانپور ، هوکلی وساٸر برچوق معموره‌لرك ونهایت کالکته‌نك اوکندن بالمرور ، اوراده اکی ٩٠٠ متره اولدیغی حالده ، کوزل برلیمان واسکله تشکیل ایده‌رك، نهایت واسع واوزون برخلیجدن بنکاله کورفزینه دوکیلور . صاغدن نکپور طاغلرندن کلن برقاچ چای آله‌رق صوینی ایکی قات اولور.

هول { (Hull) انکلتره‌نك یورق ایالتنده ویورقك ٥٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده برشهر واسکله اولوب، ١٥٤٢٥٠ اهالیسی، قلعه‌سی ، قیشله‌لری ، نباتات وحیوانات باغچه‌سی ، متعدد جمعیات علمیه‌سی ، سفاٸن اعماله مخصوص حوض ودستکاهلری، یاغ، پاموق، صابون، توتون، خلات، شکر، بیره وساٸره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. سوقاقلرینك اکثری طار وپیسدر.

هولانده { ویکی هولانده . [« فلمنك » و « آوستراليه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

هولانده { (Hollande) فلمنك بتوننه دخی اطلاق اولنان بو اسم اصلا مملکت مذکوره‌نك غرب جهتنده زویدرزه کورفزیله موزه خلیجی آره‌سنده ساحل بوینجه ممتد اولان قسمنه مخصوص اولوب ، بو خطه اداره‌جه شمالی وجنوبی هولانده اسملریله ایکی ایالته منقسمدر . بتوننك مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٧٩٢ مربع کیلومتره واهالیسی ١٩٨١٣٣٩ کشیدر. شمالی هولانده‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٧٠ واهالیسی ٩١٩٥١١، وجنوبی هولانده‌نك ده مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٢٢ واهالیسی ١٠٦١٨٢٨ کشیدن عبارتدر. برنجیسنك مرکزی هارلم وایکنجیسنك کی لاهایدر. اراضیسی دوز وپك آلچق اولوب، اکثر یرلری حذای بحردن آشاغی اولمغله، سدلرله دکیز صولرینك هجومندن حفظ اولنیور؛ وحسابسز جدوللرله کول وبتاقلقلری قوروديلور. مع‌هذا جنوب جهتنده خیلی طورغون صولر واردر. مذکور جدوللر اراضیی قوروتمغله برابر، سیر سفاٸنه وسقی واروایه دخی یارایورلر. بعض یرلرنده وهله شمالی هولانده‌ده بو جدوللر پك واسع شطرنج شکللرینی ابراز ایدیورلر . شمالیسنده‌کی جدوللرك مجموعی ٣٥٨ وجنوبیسنده‌کیلرك بتونی ٢٧٧ کیلومتره‌یه بالغ اولور. جنوب جهتنده موزه ایله رین ایرماغی منصبلرندن یوقاری دفعاتله برلشوب آیریله‌رق، و جدوللرله اختلاط ایده‌رك، برچوق آطه‌لر تشکیل ایدیورلر، که اك بیوکلری: ایسلمونده، بیرلاند، هوقشه‌وارد، وورنه و اوور. فلاکه‌در . جنوبی هولانده‌نك سیر سفاٸنه صالح ٣٧٥ کیلومتره‌لك انهاری واردر. شمالی هولانده‌نك ایسه آچیق دکیزده‌کی سواحلی آلچق وقوملق اولوب، سواحل غربیه‌سنده هیچ برلیمان واسکله‌سی یوقدر. شرق جهتنده زویدرزه کورفزنده‌کی سواحلی ایسه خیلی کیرنتیلی و چیقنتیلی اولوب، او جهتده برقاچ اسکله‌سی و ازجمله آمستردام اسکله‌سی واردر، که اك بیوك سفاٸنك دخی سیرینه صالح بیوك برجدول ایله آچیق دکیزه دخی مربوطدر. طوپراغی پك آز-

منبت وهواسی بك صفوق ورطوبتلی اولوب، مع هذا اهالیسنك فوق العاده چالیشقانلغی و زراعتك فنه تطبیق سایه‌سنده خیلی محصولات آلنیر. باشلیجه‌لری: بغدای، کتن، توتون، کوك بویا و سائره‌در. اورمانلری یوق کبیدر. میوه‌لری ده آزدر. چیچکلری بك چوقدر. معادنی اولمیوب، یالکز تورب دینلن و محروقات کبی قوللانیلان کول چامورلری کثرتله چیقاریلیر. مرعالری بك چوق وبك کوزل اولوب، صیغیر، قیون، آت وسائر حیوانات اهلیه‌سی کثرتلیدر، وکلیتلی یاغ وپنیر چیقار. آری قوغانلری ده چوقدر. سواحلنده و نهرلریله کوللرنده بالیقلری و قیشین کوللرده یبان قاز واوردکلری بك بولدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، طوغله، کرمیت، خلات، یالکز بزی، اینجه بز، کاغد وسائره فابریقه‌لریله شکر وطوز تصفیه‌خانه‌لری وسفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستکاهلری واردر. تجارتی بك ایشلك اولوب، بحر محیط کبیره‌دکی قلمنك مستعمراتنه آمد وشد ایدر بیوك سفائنی واردر.

هولباخ (بارون — (B. de Holbach) الك مشهور مادیوندن اولوب، ۱۷۲۳ ده پالاتینانك هیلدسهایم شهرنده طوغمش، و ۱۷۸۹ ده وفات ایتمشدر. کنج ایکن پارسه کیدوب، کافهٔ فنونی تحصیل وتعمیق ایتمش؛ وخرستیانلغه قارشی واخلاق عمومیه ایله سائر مواد حقنده برچوق کتابلر یازمشدر. الك مشهوری مادیونك دستورالعملی حکمنده اولان «اصول طبیعت» عنوانلی کتابیدر.

هولستاین (Holstein) آلمانیه‌نك شمال جهتنده یقین وقته کلنجه‌یه قدر دانیمارقه دولتنه تابع ایکن، بوکون شمالنده‌کی اشلسویغ خطه‌سیله برابر پروسیه‌نك اشلسویغ هولستاین ایالتنی تشکیل ایدر برخطه اولوب، ایالت مذکوره‌نك نصف جنوبیسندن عبارتدر. شمالاً مذکور اشلسویغ خطه‌سیله، شرقاً بالطیق دکیزیله، جنوب شرقی جهتندن اولدنبورغ ولوبك پرنسلکلریله وسکلمبورغ بیوك دوقه‌لغیله، جنوباً هانووره ایالتیله، غرباً دخی بحر شمالی ایله محدوددر. ۵۳°۲۲′ ایله ۵۴°۳۳′ عرض شمالی و ۶°۳۰′ ایله ۹° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۴۷۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۴۴۴۲۰ کشیدر. الك بیوك معموره‌لری (کیل) ایله (آلتونه) در.

اراضیسی دوز وآلچق وبتاقلقلری چوق اولوب، آنجق ۱۰۰ ونهایت ۱۶۰ متره ارتفاعنده بعض تپه‌لری واردر. (البه) ایرماغی جنوب غربی حدودینی تشکیل ایدوب، بونك خلیجندن بالطیق دکیزنده‌کی (کیل) خلیجنه‌دك بیوك سفائنك دخی ایشلمسنه مساعد اخیراً برجدول آچلمشدر. هرایکی دکیزه دوکیلور برخیلی کوچك انهاری دخی واردر. هواسی اطرادسز ایسه‌ده، صاغلام وطوپراغی منبت اولوب، کرك ذخیره وسائر محصولاتی وکرك چایر ومرعالریله اورمانلری چوقدر. وکویلیلری عمومیت اوزره رفاهله کچینوب، کلیتلی حیوانات بسلرلر، وانکلتره‌یه اخراج ایدرلر. اهالینك زراعت وحیواناتله اشتغالندن طولایی، صنایعی بك ایلری دکل ایسه‌ده، تجارتی بك ایشلکدر. معارف بك منتشر اولوب. دارالفنونی، دارالمعلمینی وسائر مکاتبی مکملدر. اهالیسی آلمان وپروتستاندر. [«اشلسویغ هولستاین» ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

هومبر (Humber) انکلتره‌ده برایرماقدرکه (اوزه) ایله (ترنت) ك اجتماعندن بالتشکل، یورق ایله لنقولن ایالتلری آره‌سنده آقه‌رق، (هول) شهرندن بعد المرور، شمال دکیزینه دوکیلور. مجراسی ۶۰ کیلومتره اوزون اولوب، مذکور ایکی چایك محل اجتماعنده اکی ۱۶۰۰ متره ومنصبنده‌کی خلیجك وسعتی ۱۰ کیلومتره‌در.

هومبولد (ویلهلم — (Guil. de Humbolde) پروسیه سیاسیون وعلماسندن اولوب، دفعاتله باش وکیل وقرالك باش مابینجیسی ومشاورخاصی بولنمشدر. ۱۷۶۷ ده پوچدامده طوغمش؛ و ۱۸۳۵ ده وفات ایتمشدر. السنه بیننده‌کی مناسباتك تدقیقیله اوغراشوب، علم اللسان حقنده اهمیتلی کشفیات اجرا ایتمش؛ وبوبابده برقاچ کتاب یازمشدر.

— بونك برادری (آلکساندر هومبولد) دخی اعاظم طبیعیوندن اولوب، ۱۶۷۹ ده برلینده طوغمش؛ و ۱۸۵۹ ده وفات ایتمشدر. فنی برسیاحت ایتمکی تاکنجلکندن قوروب، اسبانی تهیئه مقصدیله پارسه کیتمش؛ و ۱۷۹۹ ده (بونپلان) ایله برابر آمریقای جنوبی‌یه کیده‌رك، اورانك هرطرفنی کزمش، قایقله نهرلرنده یوزمش، ینار طاغلرینك

آغزلرينه قدر چيقمش ؛ والحاصل هر طرفنى سير ايدوب ، بعده قوبه ومكسيقه‌يى دخى طولاشمش ؛ و ١٨٠٤ ده پارسه عودت ايدوب ، بوسياحتنده‌كى مشهودات وتحقيقاتنى ٦ جلد اوزره نشر ايده‌رك ، ٢٠ سنه‌ده اكمال ايتمشدر . ١٨٢٨ ده روسيه ايمپراطورينك تشويق وحمايه‌سيله و (روز) و (اهرنبرغ) ايله برلكده روسيه‌ده وآسياى وسطيده برسياحت ايدوب ، بونك دخى نتايجنى ١٨٣٧ دن ١٨٤٣ تاريخنه‌دك ٦ سنه‌ده پارسده نشر ايتمشدر . بعده برلينه دونوب ، آلمان لساننده (قوسموس) يعنى « جهان » عنوانيله كرهٔ ارضك احوال طبيعيه‌سنه دائر مفصل ومكمل بر اثر يازمشدر ، كه درعقب فرانسزجه‌يه دخى ترجمه ايله ٤ بيوك جلد اوزره نشر اولنمشدر . ديكر برخيلى آثارى دخى واردر . پروسيه قرالى وسائر كبراء عصرى طرفندن چوق حرمت وتعظيم كورمش ؛ وچوق معمر اولوب ، آخر عمرينه‌دك قواى بدنيى محافظه ايتمشدر .

— آمريقاده ودنيانك سائر طرفلرنده برچوق طاغلر ، نهرلر ، قويلر وسائره بوعلامه‌نك اسميله تسميه اولنوب ، الك مشهورى ممالك مجتمعه‌نك نواده جمهوريتنده آقان و ٥٠٠ كيلومتره‌دن زياده مجراسى اولوب ، بنه بواسمله بركوله دوكيلن هومبولد ايرماغيدر .

— قطب جنوبيدن كلوب ، آمريقاى جنوبينك سواحل غربيه‌سنى يالايه‌رق ، پرويى كچدكدن صكره يكى زلانده‌يه طوغرى دونن بر بيوك آقنتى يه‌ده بونام ويريليور .

هومر [« اوميروس » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

هون (Huns) اقوام تورانيه‌دن اسكى برقومدر ، كه دردنجى قرن ميلادى اوائلنده مغولستاندن خروجله ، غربه طوغرى يايله‌رق ، برطاقمى ماوراء النهر وخوارزم جوارلرنده يرلشمش وبرطاقلرى ده اورال ووقافقاس طاغلرينه طوغرى ايلريليوب ، اورالرده قالدقدن صكره ، ٣٧٦ تاريخندن اعتباراً آوروپايه طوغرى هجوم ويغماكرلكلريله شهرت بولمغه باشلامشلردر . ابتدا (بالامير) نام حكمدارلرينك قيادتيله آزاق دكزينك بوزلرى اوزوندن كچه‌رك ، وآلانلرله غوتلرك جمعيتلرينى پريشان ايده‌رك ، روم ايمپراطورلغنك حدودينه يناشمش ؛ وقسطنطينيه‌يى تهديد ايتمكه باشلامغله ، ايمپراطورلر دفع بلا ايچون جزيه اعطاسنه مجبور اولمشلردى . ايكنجى تئودوسيوس كنديني بوذلتدن قورتارمغه تشبث ايدنجه ، هونلر ٤٤٦ تاريخنده حدودى تجاوزله ، تراكيه وايليريايى ضبط ايدوب ، ايمپراطورى كنديلرينه طونه‌نك سواحل جنوبيه‌سنى تركه مجبور ايتمشلردى . حكمدارلرندن (آتيلا) نك زماننده حكملرى بحر خزردن رين مجراسنه‌دك جارى اولوب ، نيجه اقوام واممى كنديلرينه رام ، وضبط ايتدكلرى يرلرى يقوب ياقه‌رق تخريب ايتمشلردى . نهايت غاليا (يعنى فرانسه) يه تجاوزلرنده ، پطريق (آئتيوس) فرانقلرى وويسيغوتلرله بورغونيه‌ليلرى دخى ياردیمنه دعوتله ، كنديلرينه شدتلى برمقاومت ترتيب ايدوب ، ٤٥١ ده رجعته مجبور ايتمشدى . اورادن ايتاليايه هجومله آكيليه ووندیكى يغما وتخريب ايتدكدن صكره ، رومايه تسلطه حاضرلنمقده ايكن ، پاپا ليونك رجالرينه وايمپراطور والنتينيانوسك هديه‌لرينه طيانه‌ميه‌رق ، ايتاليايى تركه راضى اولمشلردى . ٤٥٣ ده آتيلانك وقوع وفاتيله اوغللرى آره‌سنده تفرقه وشقاق ظهور ايتديكندن ، بيوندروقلرى آلتنده بولنان اقوام فرصت بولوب ، تابعيتلرينى ترك ، وبرطاقلرى آيريجه دولتلر تأسيس ايتدكلرندن ، آتيلانك اوغللرندن (دينكيجك) كندى طائفه‌سيله مجارستانه قناعت ايده‌رك ، اوراده طيانمش ؛ وبرادرى (ايرماق) قومنك قسم اعظمنى جمع ايله ، آسيايه عودت ايدوب ، برطاقم قبائلى ده طونه وقره دكيز سواحلنده وقافقاس جهتلرنده يرلشه‌رك ، قالمشلردى . اورالرده جوغى (هونيغار) و (هونوغور) كبى (هون) لفظنك داخل بولنديغى اسملرله ياد اولنمشلردر . (خزر) قومنك‌ده بونلرك بقيه‌لرندن بولنديغى مظنوندر . (هونغار) ويا (هونغور) تسميه اولنان مجارلرك ايسه بونلرك اسميله مسمى اولدقلرى ظاهر ايسه‌ده ، بواسم هونلرك اوراده حاكم بولندقلرى زماندن قالوب ، مجارلرك ايسه صكره اورال جهتلرندن كلمش اولملرى احتمالى دها قويدر . زيرا هونلر مغول وتاتار جنسندن اولدقلرى حالده ، مجارلرو بلغارلر عرق تورانينك (فينوآ) شعبه‌سندندرلر . لكن هرحالده كرك مجارلرك وكرك بلغارلرك طمارلرنده هون قانى دخى جولان ايتمكده اولديغنده شبهه

يوقدر. هونلر چادرده اقامت ايدر، آت اوزرنده
عمرلريني چگيرير، جنكاور، يغماكر، مرحمتسز
وچهره‌جه فوق‌العاده چركين برقوم ايدي. ماوراء
النهر وخيوه طرفلرينه كيدن هونلره ايسه روم
مورخلري (افتاليت Ephtalites) ناميني ويرمشلردر.
تواريخ اسلاميه‌ده (هياطله) اسميله ذكر اولنانلر
اولسه كركدر. كرك بونلر وكرك بعده قافقاس
جهتنه عودت ايدنلر ايرانك ساسانيان ملوكيله خيلي
اوغراشمشلردي؛ وانوشروان بونلره قارشي باب
الابواب ديدكلري دربندده برطاقم متين استحكامات
تأسيس ايتمشدي. دها اول چينه هجومله چينليلري
مشهور سدي ياپمغه مجبور ايدنلر دخي هونلر
اولديغي ومع هذا چيني ضبطله ۹۰ سنه قدر حكم
سورمش اولدقلري دخي مظنوندر.

هونان (Hou-Nan) چينك قسم جنوبيسي ايالاتندن اولوب، شمالاً هوپه،
شرقاً كانغ‌سي، جنوباً قوآنغ تونغ وقوآنغ‌سي،
غرباً قونتي چئو وسه چوئن ايالتلريله محدوددر.
مساحهٔ سطحيه‌سي ۲۱۶۰۰۰ مربع كيلومتره
واهاليسي ۲۱۰۰۰۰۰۰در. ۹ سنجاغه منقسم
اولوب، مركزي (چانغ شا) شهريدر. اراضيسي
طاغلق اولوب، حدودينك اكثري تقسيم مياه
خطوطيله آيرلمشدر؛ وانهارينك چوغي كنـدي
حدودي داخلنده نبعانله، شمال شرق جهتنده واقع
اولان واك آلچق يريني تشكيل ايدن (تونغ تينغ)
نام واسع كوله طوپلانير. اوجهتدن حدودي اووه‌ده
اولمغله، كولك آياغي تاپايانمز؛ لكن وخط حدودي تشكيل
ايدن (يانغ چه كانغ) نهر عظيمنه دوكيلور. مذكور كوله
دوكيلن انهارك اك بيوكلري سيانغ، يوآن وچو نهرلريدر.
اراضيسي پك منبت اولوب، كليتلي برنج، پاموق،
ذخيره، چاي، غايتله لذيذ ميوه‌لر وكوزل پورتقال
وليمون وسايره حاصل اولور. طاغلري اورمانلرله
مستور اولوب، ورنيك وضمغك انواعي وكوزل
كراسته ويرر اشجاري وكليتلي نباتات طبيه‌سي
واردر. كافور دخي حاصل اولور. آنجق بعض
طرفلرنده اورمانلر مفقود اولوب، محروقات ايچون
زحمت چكيلير. قوراقلق دخي چوق وقت قحط
وغلايي موجب اولور. آلتون، كومش، دمير، باقير
وساير معدنلرله بلور وسايره‌سي چوق اولوب،
آنجق آلتون وكومشك اخراجنه حكومت مساعده
ايتمديكندن، يالكز دميردن كوزل چليك چيقاريرلر؛
وانهارك طوپراقلرنده كي آلتون ريزه‌لريني طوپلامقله
اكتفا ايدرلر. حيوانات اهليه‌سي، آريلري، بالقلري
وآو حيوانلري چوقدر. ايالت داخلنده بز، كاغد،
هزارندن معمول شيلر وچليكدن آلات مختلفه
ياپيلير. تجارتي برنج وساير حبوباتله چاي اخراجندن
عبارتدر. ۵۶۰۰۰ مربع كيلومتره وسعتنده بر
كومور معدني اولوب، نهرك مجراسنده قريبي جهتيله
پك سهولتله اخراج اولنه بيلير. شمديكي حالده
۶۰۰۰۰۰ طونيلاته قدر چيقاريليور.

هونان (Ho-Nan) چينك ايالات وسطيه‌سندن اولوب، شمالاً شان‌سي
وپچيلي، شرقاً شان تونغ، كانغ‌سو وغفان هوئي،
جنوباً هوپه، غرباً دخي شن‌سي ايالتلريله محدوددر.
مساحهٔ سطحيه‌سي ۱۷۶۰۰۰ مربع كيلومتره
واهاليسي ۲۲۱۰۰۰۰۰ كشيدر. مركزي (خاي
فونغ فو) شهري اولوب، ايالت ۹ سنجاغه و ۹۷
قضايه منقسمدر. غرب جنوبي جهتندن (فونيوشان)
اسميله بر بيوك طاغ ايالته كيروب، هرطرفنه قول
واتكارني اوزاتيور. شمال غربي حدودنده دخي
ديكر برطاقم طاغلر ممتد اوليور. بو ايكي طاقم
طاغلر آره‌سنده (هوآنغ هو) واديسي بولنيور، كه
شرقه طوغري اوزاندقجه، توسع ايدوب، ايالتك
قسم شرقيسي اووه‌لقدر. مذكور طاغلردن برچوق
انهار اينوب، اكثري مذكور هوآنغ هو، وجنوب
طرفنده كيلر (يانغ چه كانغ) ايرماغنه دوكيلور. اور-
مانلري يوغيسه‌ده، هواسي پك لطيف وطوپراغي
پك منبت اولوب، مياه جاريه‌سي وصنعي جدوللري
پك چوق اولمغله، بحق چينك باغچه‌سي تسميه اولنمشدر.
محصولاتي شمال جهتنده باشليجه بغداي، آرپه، داري
وساير حبوبات وجنوب طرفنده اك زياده برنجدن
عبارت اولوب، ميوه وسبزه‌لرده چوقدر. زراعتدن
صكره اهاليسنك مدار تعيشي ايپكچيلك اولوب،
صوينده بيقانان ايپكه كوزل برجلا ويرر بركولي
اولمغله، بو كولك اطرافنده پك چوق ايپكخانه‌لر
قورلمشدر. (كبن) اسميله معدنلري چوق برطاغي
اولوب، باقير اخراج اولنور.

هوندوراس (Honduras) آمريقاي وسطيده بو اسمله ايكي
مملكت اولوب، بري واك بيوكي آمريقاي وسطينك

مستقل اولان جماهیر خمسه سندن برینی تشکیل ایدیور ؛ ودیکری انکلتره یه تابع اولوب، «انکلیز هوندوراسی» دینمکله تفریق اولنور.

برجمهوریت مستقله صورتنده اداره اولنان اصل هوندوراس جماهیر خمسهٔ مذکوره نك اك شرقی شمالیسی اولوب، شرق شمالی جهتندن وشمالاً آنتیل دکیزیله، غرب شمالی طرفندن غواتماله، غرب جنوبی جهتندن سالوادور جمهوریتی وفونسقه کورفزی، جنوب شرقی جانبندن دخی نیقاراغوآ جمهوریتیله محدوددر. بو وجهله آنتیل جزایرنده ٦٥٠ وبحر محیط معتدله مذکور کورفزده آنجق ١٠٠ کیلومترهلك ساحلی و برقاچ جزیره سی واردر. مساحهٔ سطحیه سی ١١٩٨٢٠ مربع کیلومتره اولوب، ٣٩٦٠٤٨ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی ١٢٠٠٠ اهالیسی اولان (تغوسیغالپن) قصبه سیدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق و مرتفع اولوب، ارتفاع وسطیسی ١٠٠٠ متره راده لرنده اولان واسع بریایله دن عبارتدر. بونك بعض طرفلرنده وعلی الخصوص غرب جهتنده ٣٠٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر یوکسلیر طاغلری دخی اولوب، باشلیجه لری: میسوقو، سیره ده جوان، مونسیلوس، اوپالاقه، اوموآ، قونفرهوی و سائره در. آنتیل دکیزی مائله سی چوق دها واسع اولمغله برابر، بو طرفك یاغمورلری زیاده اولدیغندن، اکثر انهاری بوجهتده اولوب، باشلیجه لری: حدود جنوبیه یی تشکیل ایدن ومنابعی نیقاراغوآده اولان سغوویا، مملکتك بتون نصف شرقیسنی شق ایله یایله نك اکثر میاه جاریه سنی جمع ایدن (پاتوقه) و قسم غربینك اکثر میاهنی طوپلایه رق ساحل شمالی یه اینن (اولوآ) ایرماقلریدر. ساحل شمالی یه برطاقم قیصه ایرماقلر دخی دوکیلور. بحر محیط معتدل مائله سنده یالکز ایکی ایرماغی واردر، که بونلرك اك بیوکی مرکزی اولان تغوسیغالپه دن واشاغیده همنامی اولان قصبه دن کچه رك فونسقه کورفزینه دوکیلان (شولوتقه) ایرماغیدر. هوندوراس 13° ایله 16° عرض شمالی آره لرنده اولوب، اقالیم حاره دن اولمق اقتضا ایدرسه ده، اراضیسنك ارتفاعجه اولان تخالفی هواسنك دخی تخالفنی موجب اولوب، سواحلنده و آلچق وادیلرنده هواسی پك صیجاق و یوقاری چیقلدقجه دها سرین اولمغله، یایله نك اوستی دنیانك اك ایی هواسیله ممتازدر. آلچق یرلرنده وانیله، چیویت و سائر ممالك حاره یه مخصوص محصولات متنوعه و یوکسك طاغلرنده ممالك بارده یه مخصوص چاملرك انواعیله سائر اشجار یتیشیر. هوندوراس آمریقای وسطینك اك کوزل و اك مستعد عمران یری اولوب، شمدی یه قدر اهالیسنك چوغالمسی اقتضا ایدرکن، مجرد خلقك قیمتلی معادنه انهماکیله اصل ثروت مملکت اولان زراعته اهمیت ویرمه مسندن وطرق ومعابر ووسائط نقلیه نك فقدانندن طولایی، هنوز پك کری وخالی بولنیور. آلتون وکومش معدنلرندن وقتیله سنوی ١٥ ملیون فرانق قدر چیقارلمقده ایکن، شمدی بو دخی ٣ ملیونه قدر تنزل ایتمشدر. آلتون انهارك صولرنده دخی ریزه حالنده بولنیور. کومش دخی قورشون، باقیر، دمیر وآنتیموان وسائره ایله قاریشیق بولنور. محصولاتنك اك کثرتلیسی اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اولان مصر ایله چیویت، وانیله، قهوه، موز، پورتقال، لیمون، هندستان جوزی توتون وسائره در. منابع ثروتنك اك مهملرندن بری ده اورمانلر اولوب، کرك کراسته یه وکرك مارانقوزلغه و بویاجیلغه یارار پك چوق آغاجلر وازآن جمله آقاژو، کل آغاجی و سائره وقاوچوق، صمغ وسائر مواد کثرتله اخراج اولنور. مرعالری ده چوق اولوب، کلیتلی حیوانات اهلیه سوریلری بسلنیور. وسائط نقلیه نك فقدانیله برابر محصولات ارضیهٔ مذکوره ایله کراسته، حیوانات، دری، آلتون، کومش وسائره دن سنوی ٢٥٠٠٠٠ انکلیز لیراسی قدر اخراجاتی و اوندن زیاده جه ادخالاتی واردر. اهالیسی بتون آمریقای وسطینك کیلر کبی مملکتی ضبط ایدن اسپانیوللرك احفادیله یرلی اقوام اصلیه اولادندن مرکب اولوب، بوراده یرلیلر غالبدر، وبونلرك چوغی خالص حالنده قالوب، لسان ومذهب وعادتلرینی محافظه ایتمشلردر. بناءً علیه مدنیتجه دیکرلرندن کریدرلر. مع هذا لسان رسمیلری اسپانیولجه در. حکومتی جمهوریت مفرطه اولوب، مطبوعات و جمعیتلر تماميله سربستدر. واردات ومصارفی ٣٥٠٠٠٠ انکلیز لیراسی راده لرنده در. وقت حضرده عساکر موظفه سی ٥٠٠٠ وعساکر ملیه سی ٢٠٠٠٠ کشیدن عبارتدر. ایشلکده اولان دمیر یوللری ٩٠ کیلومتره دن عبارتدر.

— انکلیز هوندوراسی (Honduras Britanique) مستقل هوندوراسدن بسبتون آیری اوله‌رق غوآتماله ایله مکسیقه‌نك یوقاتان خطه‌سنه متصلدر. غرباً بو ایکی مملکته بیتشیك اولدیغی حالده، شرقاً آنتیل دکیزینه معروضدر، وحدود شمالیه وجنوبیه‌سی قسماً یوقاتان وغوآتماله اراضیسیله وقسماً مذکور دکیزك بو معجرك ایکی اوجنه کیرمش اولان (شتومال) و (آماتیق) کورفزلریله معیندر. غیر منتظم بر مستطیل صورتنده اولوب، تقریباً ١٥° ٥′ ایله ١٨° ٣٠′ عرض شمالی آره‌لرنده ممتد اولور. و ٩١° طول غربی خطی سواحل جهتنی قطع ایدیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٤٧٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٢٨٩٩ کشیدر. مرکزی (بالیزه) اسکله‌سیدر. سواحل چوق آلچق وبتاقلق اولوب، قسم وسطیسنك ایچ طرفلرنده ١٢٠٠ متره‌یه قدر یوکسلیر بر طاقم طاغلری واردر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، اك بیوك ایرماغی غرب شمالی حدودینی آیران هوند نهریدر. مرکزی یاننده دکیزه منصب اولان (بالیزه) نهرینك ٢٥٠ کیلومتره‌لکی کوچك سفائنك سیرینه صالحدر. هواسی پك رطب ایسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغی منبت اولوب، چیویت، مصر، پاموق، پرنج، قهوه وسائر ممالك حاره‌یه مخصوص محصولات متنوعه ایله اورمانلرنده اشجارك انواعی بولنور. مع‌هذا اهالیسی پك آز اولوب، اکثر طرفلری هنوز خالی وعمراندن بریدر. واردات ومصارفی بر ملیون فرانقدن زیاده‌جه‌در. ادخالاتی اخراجاتنه غالبدر. اداره‌جه ٤ قسمه منقسم اولوب، متصرفی جامایقه والیلکنه تابعدر؛ واعضاسنك نصفی حکومتدن منصوب ونصفی منتخب اولان بر مجلس اداره استشاره‌سیله ادارهٔ مملکت ایدر. اهالیسی اسپانیول ایله یرلیدن مرکب اولوب، انکلیزلر بر طاقم کراسته تجارندن عبارتدر.

هونغ قونغ (Hong-Kong) چیننك ساحل جنوبیسنده قانتون قوینك مدخلنده وساحلدن ٢ ½ کیلومتره آچیقده انکلتره‌یه تابع بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٤٦٠٠٦ کشیدر. مرکزی ساحل شمالیسنده واقع ویقتوریه اسکله‌سیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلقدر. ١٨٤١ ده چین دولتی طرفندن انکلتره‌یه ترك اولندقده آنجق ٢٠٠٠ اهالیسی وار ایکن، ویقتوریه اسکله‌سی سربست لیمان اولمغله، آز مدت ظرفنده بیوك وتجارتکاه برشهر حالنی آلمغله برابر، دیکر برچوق قصبه‌لر وکویلر دخی وجوده کلوب، چین ایله آوروپا آره‌سنده بیوك بر تجارتك مرکزی اولمشدر.

هونوریوس (Honorius) روما غرب ایمپراطورلرندن اولوب، تئودوسیوسك ایکنجی اوغلیدر. ٣٩٥ تاریخ میلادیسنده، پدرینك وقوع وفاتنده، ٩ یاشنده اولدیغی حالده، برادری آرقادیوس ایله ملك موروثنی مقاسمه ایدوب، حصه‌سنه غرب ایمپراطورلغی دوشمشیدی. وصیسی وقائم پدری اولان (استیلیقون) ك درایتیله برمدت اقوام وحشیه‌نك مهاجمانه مقاومت اولنمش ایکن، ٤٠٨ ده بوندن متوهم اولوب، کندیسنی تلف ایتدیرمکله، غوتلر حکمداری آلاریق رومایی ضبط ویغما ایتمش؛ ودیکر اقوام وحشیه بیوك برتانیه وغالیه واسپانیه‌یی استیلا ایتمشلردی. هونوریوس کوشك وعاجز بر آدم اولوب، آنجق آلاریقك وفاتی سایه‌سنده قورتله‌رق، رومایه عودت ایده‌بیلمش؛ و ٤٢٣ ده ٣٨ یاشنده وفات ایتمشدر.

— بو اسمله درت پاپا دخی کلوب، برنجیسی ٦٢٥ دن ٦٣٨ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر. خرستیانلر کندیسنی توحیده قائل اولمغله اتهام (!) ایتمك ایستیورلر. — ایکنجیسی ١١٢٤ دن ١١٣٠ تاریخنه قدر حکم سوروب، لوترك ایمپراطورلغنی تصدیق ایتمشیدی. — اوچنجیسی ١٢١٦ دن ١٢٢٧ تاریخنه قدر پاپالق ایتمش؛ بشنجی اهل صلیب سفرینی حاضرلامش؛ وپارسده حقوق ملکیه تعلیمنی منع ایتمش ایدی. — دردنجیسی ١٢٨٥ دن ١٢٨٧ تاریخنه‌دك پاپا اولوب، حکومت روحانیه‌یه تابع یرلری خیدودلردن تطهیر ایتمشیدی.

هونیاد (Hunyade) ترانسیلوانیه یعنی اردل وویوده‌سی اولوب، عثمانلیلره قارشی اولان محاربه‌لرده بولنمش اولمغله، ١٤٤٠ تاریخنده مجارستان ولهستان قرالی ولادیسلاس طرفندن مذکور وویوده‌لغه نصب اولنمش؛ و ١٤٤٤ ده مرقوم قرالك وفاتیله یرینه چکن صبی بشنجی ولادیسلاسه وصیلك ایتمك اوزره، مجارستانه دعوت اولنمش؛ و ١٤٤٨ ده قوصوه اووه‌سنده

عثمانلى عسكرينه مقاومت ايده بيلديكى كبى، ١٤٥٦ تاريخنده دخى بلغرادده مقاومت ايتمش؛ و اوراده آلديغى جريحه‌دن متأثراً او سنه وفات ايتمشدر.

هوهنزولرن (Hohenzollern) آلمانيه حكمدار خاندانلرينك اك اسكيلرندن اولوب، اونجى قرن ميلاديدن برى معروف وسوآبه‌ده (سيغماربنكن) قربنده (زولرن) نهرى اوزرنده واقع بر دره‌بك سراينك اسميله مسمادر. بو قصر قرن عاشرده (زولرن) قونتلرندن برى طرفندن تأسيس اولنوب، بونك نسلندن اولان ايكنجى رودولفك اون ايكنجى قرن ميلاديده فردريق وقونراد اسملريله ايكى اوغلى وارايدى، كه مذكور خاندانك منقسم اولديغى ايكى شعبه‌نك رئيسلرى بولنمشلردر. برنجى شعبه (هوهنزولرن) اسميله سوآبه‌ده وايكنجيسى فرانقونيه‌ده دره‌بكلكى ايدوب، بوندن نورمبرغ بورغراولريله براندبورغ الكتورلرى چيقمشدر، كه بونلر صكره‌لر زمانله پروسيه قراللرى واخيراً آلمانيه ايمپراطورى عنوانني آلمشلردر. سوآبه‌ده قالان اصل هوهنزولرن شعبه‌سى دخى ١٥٧٦ ده ايكى قوله آيريلوب، برينه (هوهنزولرن هشينكن) و ديكرينه (هوهنزولرن سيغماربنكن) نامى ويرلمشدر. بونلرك حكم سوردكلرى يرلر اخيراً صاحبلرى طرفندن پروسيه قراللغنه ترك اولنه‌رق، وورتمبرغ قراللغى داخلنده پروسيه‌نك (هوهنزولرن) سنجاغنى تشكيل ايديورلر، كه مساحهٔ سطحيه‌سى ١١٤٢ مربع كيلومتره واهاليسى ٦٧٥٢٥ كشيدر. [هوهنزولرن خاندانى حكمدارلريچون « پروسيه » و « آلمانيه » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

هوهنستاؤفن (Hohenstaufen) آلمانيه‌نك سوآبه خطه‌سنده دوقه‌لق ايتمش بيوك برخاندان اولوب، افرادندن ٦ كشى آلمانيه ايمپراطورلغنه انتخاب اولنمشدر، كه بونلردخى: اوچنجى قونراد، باربروس دينلن برنجى فردريق، آلتنجى هنرى، فيليپ، ايكنجى فردريق ودردنجى قونراددر. [بواسملرينه مراجعت.]

هوهنلوهه (Hohenlohe) آلمانيه‌نك اسكى خاندانلرندن اولوب، وقتيله فرانقونيه‌نك جنوب غربيسنده برحكومت ممتازه‌يه مالك ايكن، ١٨٠٦ ده املاكرينك قسم اعظمى وورتمبرغ و برقسمى باويره قراللغنه الحاق اولنمش؛ وشعبات عديده‌يه منقسم اولان بوخاندانك افرادى پروسيه‌جه خدمات و مراتب عاليه‌ده بولنمشلردر.

هوى (Huy) بلجيقه‌نك ليژه ايالتنده وليژه‌نك ٢٧ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق موزه‌نك ايكى ساحلنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ١١٧٧٥ اهاليسى، كوزل بركوپريسى، پك مفرح جوارلرى، باغ وباغچه‌لرى، كاغد وسائره فابريقه‌لرى وايشلك تجارتى واردر.

هوئسقه (Huesca) اسپانيه‌نك آراغون خطه‌سنده و سراغوسه‌نك ٧٣ كيلومتره شمال شرقيسنده ايالت مركزى برقصبه اولوب، ١١٤١٥ اهاليسى، دارالفنونى، اسكى روماليلردن وعربلردن قالمه بعض آثارى واوكنده پك كوزل ومنبت برواسع اووه‌سى واردر. عربلرجه (وشقه) اسميله معروفدر.

— هوئسقه ايالتى آراغون خطه‌سنى تركيب ايدن اوچ ايالتك برى واك شماليسى اولوب، شمالاً پيرنه صرتيله يعنى فرانسه حدوديله، غرباً ناواره، جنوب غربى طرفندن سراغوسه، شرقاً دخى قتالونيه‌نك تراغونه ولريده ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥١٤٩ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٥٥١٣٧ كشيدر. قسم شماليسى پيرنه سلسلهٔ عظيمه‌سنك اتكلرندن عبارت اولمغله، طاغلق اولوب، جنوب جهتنده مذكور طاغلرندن اينن متعدد انهارله اروا اولنور كنيش ومنبت اووه‌لرى واردر. جمله‌سى ابره ايرماغنه دوكيلان انهار مذكوره‌نك اك بيوكلرى: آربه، غالغو، سينقه و اوكا تابع آلقنادره (يعنى القنطره) نهرلريدر. جنوب جهتنده‌كى اووه‌لرى اروا اولندقلرى ويا ياغمور ياغديغى وقت پك منبت اولوب، ذخيره، اوزوم، زيتون، ميوه‌لرك انواعى وسائره حاصل اولور. شمال جهتنك مرعاواورمانلرى چوق اولوب، كليتلى حيوانات سورولرى بسلر. معارف وصنايعى وطرق ومعابرى هنوز پك كرى اولوب، آنجق قسم جنوبيسنده بردمير يول خطى واردر. ايالت ٨ قضا و٣٦٣ ناحيه‌يه منقسمدر.

هوئلوه (Huelva) اسپانيه‌نك آندالوسيه خطه‌سنده وسويله‌نك ١١٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده و (اوديل) نهرى خليجنده ايالت

مركزى برقصبه واسكله اولوب، ١٢٦٣٠ اهاليسى وايشلك تجارت بحريه‌سى واردر.

— هوئلوه ايالتى اسپانيه‌نك اك جنوب غربى ايالتى اولوب، غرباً پورتكيز حدوديله، جنوباً بحر محيط آطلاسـينك قاديس كورفزيله، شرق جنوبى طرفندن قاديس، شرقاً سويله شمالاً دخى باداجوز ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٠١٣٨ مربع كيلومتره و اهاليسى ٢٥٤٨٣١ كشيدر. اراضيسى طاغلق اولوب، شمال جهتنده (آروشه) و (آراسنه) طاغلرى وساتر جهتلرنده برطاقم طاغلر وتپه‌لر بولنيور. سواحلنه قريب برلرى دوز وآلچق واكثر برلرى قوملقدر. اورته‌سندن آقان مذكور اوديل نهرندن بشقه حدود غربيه‌سنده (شانزه) وشرق جهتنده (تينتو) نهرلرى وساتر انهارى واردر. اراضيسى اروا اولمق شرطيله منبت اولوب، اوحالده خيلى ذخايرله اوزوم، زيتون، پورتقال، ليمون، انجير وساتر ميوه‌لرك انواعى حاصل اولور. ميشه آغاجلرينى حاوى اورمانلرى، مرعالرى ومعادنى دخى چوقدر. ايالت ٦ قضا و٧٧ ناحيه‌يه منقسمدر.

هوئه { (Hué) هند چينينك شرق طرفنده (توئونغ تين) نهرى اوزرنده ومنصبندن ١٥ كيلومتره قدر يوقاريده فرانسه‌نك حمايه‌سى آلتنده بولنان (آنام) حكومتنك پايتختى برشهر واسكله اولوب، ٥٠٠٠٠ اهاليسى، سورى، ايچ قلعه‌سى، متعدد جسيم بتخانه وسرايلرى وايشلك تجارتى واردر. فرانسه‌نك بوشهرده بر پولتيقه مأموريله محافظه‌سنه مأمور بر بلوك عسكرى وپوسته‌خانه‌سى واردر.

هيبرنيه { (Hibernie) اسكى روماليلرك ايرلانده‌يه ويردكلرى اسمدر.

هيپارق { (Hipparque, ياخود هيپارخوس (Hipparchus) وعربلرجه (ابرخس) يونان قديمك اك مشهور رياضيون ومنجميننددن اولوب، ميلاد عيسادن ٢ قرن اول ازنيقده ظهور، واكثر تدقيقات فنيه‌سنى قبل الميلاد ١٢٨ و ١٢٧ تاريخلرنده ردوسده اجرا ايتمشدر. مثلثاتى وساتر حقايق فنيه كشف وايجاد ايدوب، اك اول هندسه‌يى هيئته تطبيق ايله، شمس وقمر وسياراتك صورت حركتلرينى وجرملرينك جسامتيله مسافه‌لرينى بردرجه‌يه قدر تعيين، واسطرلابى كشف ايدرك، بروج اثنا عشرك صورتنى تصوير، وكله‌جك ٦٠٠ سنه‌لك ازياجى تنظيم ايتمشيدى. علوم رياضيه وهيئته متعلق برچوق تأليفاتى اولوب، آنجق يالكز اك اهميتسزلرندن برايكيسى موجوددر.

هيپوقرات { (Hippocrate) [«بقراط» ماده‌سنه مراجعت.]

هيت { بغداد ولايت وسنجاغنك ديلم قضاسنده وبغدادك تقريباً ١٠٠ كيلومتره غربنده فراتك صاغ كنارنده ناحيه مركزى برقصبه اولوب، وقتيله خيلى معمور وبرچوق علمانك منشئى بولنمش ايكن، شمدى بيوجك برقريه حالنده‌در. جوارنده مملحه‌لرى ونفت قيولرى واردر.

هيثم بن عدى { (ابوعبدالرحمن — الطائى الثعالى البحترى) مشاهير ادبادن اولوب، اشعار واخبار عربيه ولغات عربيه‌نك دقايقنه واقف ايدى. بدرى واسطه‌ده برلشمش، وكنديسى ١٣٠ تاريخندن اولجه دنيايه كلوب، كوفه‌ده تحصيل ايتمكله، كوفيون مذهبنه تابع اولمش ايدى. ٢٠٦ تاريخنده وفات ايتمشدر. اخبار وروايانى چوق اولوب، حقنده برچوق نوادر دخى منقولدر. خارجى المذهب اولديغى وعربك احوالنى نقل واظهاره ميلى بولنديغى مرويدر. تأليفات معروفه‌سى بروجه آتيدر: «كتاب المثالب»، «كتاب المعمرين»، «كتاب بيوتات العرب»، «كتاب بيوتات قريش»، «كتاب هبوط آدم وافتراق العرب ونزولها منازلها»، «كتاب نزول العرب بخراسان والسواد»، «كتاب نسب الطى»، «كتاب مديح اهل الشام»، «تاريخ العجم وبنى اميه»، «كتاب من تزوج من الموالى فى العرب»، «كتاب الوفود»، «كتاب خطط الكوفة»، «كتاب ولاة الكوفة»، «كتاب تاريخ الاشراف الكبير»، «كتاب تاريخ الاشراف الصغير»، «طبقات الفقهاء والمحدثين»، «كتاب كنى الاشراف»، «كتاب خواتم الخلفاء»، «كتاب قضاة الكوفة والبصرة»، «كتاب المواسم»، «كتاب الخوارج»، «كتاب النوادر»، «كتاب التاريخ على السنين»، «كتاب اخبار الحسن بن على بن ابى طالب رضى الله عنه ووفاته»، «كتاب اخبار الفرس»، «كتاب عمال الشرط لامراء العراق» وسائره.

هید (Hyde) انکلتره مشاهیر مستشرقیننده ن اولوب، ١٦٣٦ده (بیلینغسلی) ده طوغمش، و١٧٠٣ده وفات ایتمشدر. اوقسفورد دارالفنوننده لسان عربی وعبرانی معلمی وبودلیانه کتبخانهٔ مشهورینك حافظ کتبی بولنمشدر. اولغ بکك ثوابتك طول وعرضی جدوللرینی ترجمه، ومذکور کتبخانه دفترینی نشر ایتمش، وایرانك دین مجوسنك تاریخنی وسائر بعض آثار یازمشدر.

هیداسب (Hydaspe) اسکی یونان جغرافیونی طرفندن سند تابعلرندن (جلم) نهرینه ویریلن اسم اولوب، بیوك اسکندر بونهرك کنارنده فورهندی‌یی مغلوب ایتمش، و٢٠٠ کمی ایله بحرعمان ساحلنه‌دك ایتمش ایدی.

هیدره (Hydra) یونانده موره شبه جزیره‌سنك ساحل شرقیسی قربنده و آرغولیده شبه جزیره‌سنك منتهای جنوب شرقیسنده قورنتیه مع آرغولیده ایالتنه ملحق برآطه اولوب، ساحلدن ٦ کیلومتره‌لك بربوغازله آیرلمشدر. بویی ٢٠ واکی ٤ ونهایت ٥ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢ مربع کیلومتره واهالیسی ١٧٣٠٠ کشیدر. ساحل شمالیسنده ینه بو اسمله ٧٣٨٠ اهالی‌یی جامع برقصبه‌سی واردر. اراضیسی طاغلق و طاشلق اولوب، زرعه مستعد اراضیسی واورمانلری یوقدر. اهالیسی آرناؤدلقدن اورایه هجرت ایدوب، الیوم آرناؤدجه سویلکده‌درلر. بونلر پك ماهر کمیجی و تجار اولوب، وقتیله برآز قورصانلق دخی ایدرلردی. یونان استقلالندن اول جزیره‌نك اهالیسی ٤٠٠٠٠ کشی‌یی متجاوز اولوب، عصیان زماننده چوق غائب ایتمشلر؛ واوندن صکره جزیره‌لری اهمیت تجاریه‌سنی فوت ایتمشدر. الیوم عساکر بحریه‌سنك اك منتخب قسمی هیدره‌لیلردن عبارتدر. وقتیله چام اورمانلری اوللی ایدی، که ادارهٔ عثمانیه زماننده (چاملیجه) اسمیله معروف ایدی.

هیرشبرغ (Hirschberg) پروسیه‌ده سیلزیه‌نك لینیچ ایالتنده ولینیچك ٤٥ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٢٩٥٥ اهالیسی و برخیلی فابریقه‌لری واردر.

هیرقانیه (Hyrcanie) یونان قدیم جغرافیونی طرفندن ایرانك طبرستان وجرجان جهتلرینه ویریلن اسمدر. بسطام قربنده بولنمش اولان (خرقان) ایله مناسبتی اولسه کرکدر.

هیروماقس (Hiéromax) برموكك اسم یونانیسیدر.

هیرون (Hiéron) سجیلیه‌ده‌کی سیراقوسه شهر قدیمنده حکومت سورمش ایکی حکمدارك اسمی اولوب، برنجیسی قبل المیلاد ٤٧٨ تاریخلرنده برادری جلونه خلف اولمش؛ و١١ سنه حکومت سوروب، توسیع ممالك ایتمش؛ وابتدا بعض مظالمده بولنمش ایسه‌ده، بعده عدل ومرحمتله وعلما وشعرایی حمایه ایله شهرت بولەرق، پیندار واسکیل وسائر شعرایی سراینه جمع ایتمش؛ و (اولیمپ) مسابقتلرنده مکافاته نائل اولمش ایدی. — ایکنجیسی جلونك نسلندن اولوب، میلاددن ٢٦٩ سنه اول (مامرتین) لری مغلوب ایده‌رك تخت ضبط ایتمش؛ وبونلرك رومالیلری امداده دعوتلری اوزرینه، قارتاجلیلرله اتفاقه مجبور اولوب، رومالیلرله قارتاجلیلر بیننده وقوع بولان ایلك محاربه‌یه سببیت ویرمشدر. جسارتیله برابر ٢٦٤ده مغلوب اولوب، سیراقوسه‌ده تحصن ایتمکله، تسلیمه مجبور اولمش؛ واوندن صکره حکمران اولدیغی ٥٠ سنه مدتجه رومالیلرك اتفاقندن آیرلمیوب، ٢١٥ده وفات ایتمشدر. مشهور (آرشیمد) ك حامیسی ایدی.

هیرونیم (Hiéronyme) اسکی سیراقوسه حکمدارلرندن آنف الترجمه ایکنجی هیرونك تورونی وخلفیدر. ٢١٥ده موقع اقتداره کچوب، پدرینك رومالیلرله اولان معاهدهٔ صلحیه‌سنی نقض ایتمش؛ و١٥ آیلق حکومتدن صکره عائله‌سیله برابر تلف اولنمشدی.

هیستاسپ (Hystaspe) کیانیان ملوکندن (کشتاسب). یونان قدیم مورخلرینك ویردکاری اسمدر.

هیغلاند (Highland) اسقوچیه‌نك طاغلق ومرتفع اولان شمال جهتنه ویریلن اسمدر.

هیقسوس یاخود هکس (Hycsos) اسکی مصریلرك قبل المیلاد ٢٣١٠ تاریخلرنده مملکتلرینی ضبطله ١٧نجی سلاله‌یی

بالتشکیل، ۲۶۰ سنه حکم سوردکدن صکره، فراعنه‌دن (میسفراحموتوزیس) و (طوتموزیس) طرفندن طرد واخراج اولنان عرب وعمالقه قبائل روسا. سنه ویردکلری اسمدر . بونلرک مصره دخوللری تاریخجه پك اهمیتلی برمسئله‌در . [«مصر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هیلد براند (Hildebrand) ایتالیاده حکومت سورن لومبارد حکمدارندن اولوب، ۷۳۶ ده تخته چیقه‌رق، ابتداحمی (لو یتبراند) ایله مشترکاً حکم سورمش؛ و۷٤٤ دن اعتباراً یالکز حکومت ایتمکه باشلایوب، مظالمیله تبعه‌سنی دلکیر ایتمکله، اوسنه اسقاط اولنوب، یرینه (فریول) دوقه‌سی (راشیس) انتخاب اولنمشدی.

هیلدسهایم (Hildesheim) پروسیه‌نك هانووره ایالتنده وهانووره‌نك ۳۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۲۲۵۸۰ اهالیسی، مختلف منسوجات فابریقه‌لری، دوکمخانه‌لری وایشلك تجارتی واردر .

هیلمار (Hielmar) اسوجك جنوب جهتنده (سودرمانلاند) ایله (اوربرو) ایالتلری آره‌سنده طار واوزون برکول اولوب، شرقدن غربه بویی ۷۵ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٤۸۰ مربع کیلومتره‌در . فضلهٔ میاهی (ملر) کولنه دوکیلور ؛ وبرجدول واسطه‌سیله سیر سفائنه صالح اولان (آربوغه) نهریله اختلاط ایدیور . ساحل غربیسنده (اوربرو) شهری بولنیور .

هیمالایه (Himalaya) آسیا قطعه‌سنك جنوب جهتنده بیوك برسلسلهٔ جبال اولوب، کرهٔ ارضك اك یوکسك طاغنی حاویدر . آسیای وسطیده تبت، ترکستان، افغانستان وهند آره‌سنده برنقطه‌یه جمع اولان آلتون طاغ، قره قروم، آلا طاغ وهندوکوه جبالندن آیریله‌رق، تبت ایله هند آره‌سنده شرق جنوبی‌یه طوغری بر بیوك قوس تشکیل ایدیور؛ ومنتهای شرقنده چین وهندچینی طاغلرینه اولاشیر . ۷۰° ایله ۹۵° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، بویی ۲۲۵۰ کیلومتره‌در . اك یوکسك بری شرق جنوبی جهتنده واقع (فوریسنکار) طاغی اولوب، ۸۸٤۰ متره ارتفاعی واردر . اوندن صکره اك یوکسکلری : غرب جهتنده کی دپسنك (۸٦۱۵ متره) ، کنچینجینکه (۸٤۸۰ متره)، داوالکیری (۸۱۷۰ متره) ، نانددوی (۷۷۳۳ متره) وسائره‌در . بوسلسلهٔ عظیمه‌نك کچیدوبرن بوغازلرینك‌ده چوغی ۵۰۰۰ متره‌دن یوکسك اولوب، آنجق اورایه مخصوص برطاقم کچیلره بنیله‌رك کچیله‌بیلیور. سرمدی قارلری ٤۰۰۰ متره‌لك ارتفاعلره قدر اینوب، بوز دره‌لری ده چوقدر. قارلرك آلتنده جنسلری ارتفاعه کوره مختلف ایدر اشجار کثیره بولنوب، اورمانلری وکندینه مخصوص برچوق چام وفستیق وکستانه وسائره آغاجلری واردر. جنوبی مائله‌سنك یاغمورلری وبناءً علیه اشجار و نباتاتی وحرارتی زیاده اولوب، شمالی مائله‌سی دها قورو، دها چیلاق ودها صفوقدر . بغدای، آرپه و داری زرعی ۳۵۰۰ وبعض محللرده ٤۰۰۰ متره‌لك ارتفاعلره قدر ممکن اوله‌بیلوب، صو آلتنده بولنان دها آلچق برلرنده سنه‌ده ایکی دفعه محصولی آلنیر. دها آلچق اتکلرنده میوه‌دار آغاجلرك وسائر اشجارك انواع کثیره‌سیله مختلف محصولات یتیشوب، انکلیزلر طرفندن چای واوروپانك برچوق محصولاتی دخی ادخال اولنمشدر. حیوانات وحشیه‌سی و علی الخصوص کییك انواعیله یبان اوکوز وکچیلری ومسکون اولان برلرنده حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. شمدی‌یه قدر کشف اولنان معادنی: دمیر ، باقیر ، قورشون، آنتیمون وکمور اولوب، بعض انهارینك صولرنده آلتون ریزه‌لری دخی بولنمقده‌در .

(حرف الهانك صوکی)

ى

(باب الیاء فصل الالف الخ.)

یابُره { اندلسك غرب جهتنده برقصبه اولوب، بعض علماء اسلامك مسقط رأسی
بولنمشدر.

یابِسه { اسپانیه‌یه تابع بالئاره جزایرینك جسامتجه اوچنجیسی اولان (ایویسه)
آطه‌سنه عربلر طرفندن ویریلن اسم اولوب، صوینك ندرتندن بویله تسمیه ایدلمش اولمسی خاطره وارد اولورسه‌ده، میاه جاریه‌سی چوق اولمغله برابر، اسکی رومالیلر عندنده اسمی (ابوسوس) اولدیغنه باقیلیرسه، بو اسمك عربی اولمیوب، بوندن مأخوذ اولدیغی آكلاشیلیر. [« ایویسه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یاپت { (Yapet) اساطیر یونانیه‌ده اورانوس یعنی « سما » ایله خرونوس یعنی
زحل ویا زمانك اوغلی ویونانیلرك جداعلاسی زعم اولنوب، تساليه‌ده حکم سوردیکنه، وآطلاس ایله پرومتیوس واپیتیوسك جملهٔ اولادندن بولندیغنه اینانیرلردی. یافث بن نوح (علیه السلام) اسمندن مأخوذ اولدیغی آكلاشیلیور.

یاپود { (Iapodes) اسکی ایلیریا اقوامندن اولوب، دالماچیه‌ده ساكن ایدیلر ؛
ومیلاددن ۱۲۹ سنه اول رومالیلره رام اولمشلردی.

یاپوره { (Yapura) آمریقای جنوبیه‌ده بر بیوك نهردر، كه قولومبیه‌نك جنوب
جهتنده آند سلسلهٔ جبالندن نبعانله، شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، اقوآدور جمهوریتنی شق ایتدکدن صکره، برازیلیه‌یه دخول ایله، شرقه طوغری آقه‌رق، ۱۴۰۰ كیلومتره‌لك جریاندن صکره صولدن آمازون ایرماغنه دوكیلور.

یادكار { (میرزا — محمد بن میرزا سلطان محمد بن میرزا بایسنغر بن معین
الدین شاهرخ بن تیمور) ۸۷۳ تاریخنده سلطان ابوسعیدك قتلنده، اوزون حسنك یاردیمیله خراسان حاكمی اولوب، ایكی سنه حكم سوردكدن صکره، ۸۷۵ ده سلطان حسین بایقرا ایله ایتدیكی محاربه‌ده هراتده مقتول اولمشدر. — هند ملوك كوركانیه‌سنك برنجیسی اولان بابر شاهك دخی بو اسمده بر برادری وار ایدی.

یارپوز { حلب ولایتنك مرعش سنجاغنه تابع البستان قضاسنده والبستانك
غرب جهتنده بر كوچك قصبه اولوب، وقتیله (آرابیسوس) اسمیله مشهور بر معموره ایدی.

یاركند { (یاخود یارقند) چینه تابع تركستان شرقیده وكاشغرك تقریباً ۱۰۰
كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك صول كنارنده واسع براووه‌ده وقتیله خانلق مركزی بولنمش بر شهر اولوب، ۶۰۰۰۰ قدر نفوسی، واسع چارشیسی، مدرسه‌لری واسكی خانه وچین والیسنه مخصوص سرایلری واردر.

— یاركند نهری قره‌قروم سلسله‌سنه مربوط كوه بلوردن نبعانله، صاغدن قره‌قروم اتكارندن اینن برچوق انهار آله‌رق، شرق شمالی‌یه طوغری جریان، ومجراسی اوزرنده‌كی اووه‌لری سقی ایده‌رك، ۴۰۰ كیلومتره‌یه قریب جریاندن صکره، كاشغر نهرینه دوكیلور.

یارموث { (Yarmouth) انکلترەنك (نورفولق) ایالتندە و (نورویچ)ك ٢٨ کیلومترە شرقندە اولەرق شمال دکیزی ساحلندە و (یاژ) نهرینك منصبنك ایکی کنارندە برشهر و اسکلە اولوب، ٤٢٠٠٠ اهالیسی، کوزل ریختملری، ترسانەسی، استحکاماتی و ایشلك تجارت بحریەسی واردر. اسکی برشهر اولوب، رومالیلردن قالمە بعض آثاری واردر.

یاروسلاو { (Iaroslav) روسیە بیوك دوقەلرندن اولوب، برنجی ولادیمیرك اوغلیدر. ١٠١٩ تاریخندە مغلوب ایتدیکی برادرندن ملکی نزع ایلە، ١٠٥٤ تاریخنەدك حکم سوروب، لهستان قرالنە وروم ایمپراطورلرینە قارشی ایتدیکی محاربەدە غالب کلمش؛ وبرقاچ عصیانی باصدیروب، اسایشی تأمین ایلە، برطاقم نظامات وقوانین وضع ومکاتب وفن معماری وسائر صنایعك ترقیسنە خدمت ایتمشدر.

یاروسلاو { (Yaroslav) روسیەنك وسطلرندە موسقوەنك ٢٥٧ کیلومترە شمال شرقیسندە وپترسبورغك ٧٠٠ کیلومترە شرق جنوبیسندە اولەرق (وولغا) نهری اوزرندە ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٢٦٤٣٠ اهالیسی، منسوجات واقمشۀ مختلفە، کاغد وسائرە فابریقەلری، بیوك بویقخانەلری، دوکمخانەلری، دکرمنلری وقیومجیلقە متعلق معمولاتی واردر. آنف الترجمە بیوك دوقەنك تأسیس کردەسیدر.

— یاروسلاو ایالتی شمالاً نووغورود و وولوغدە، شرقاً قوستورومە، جنوباً ولادیمیر، غرباً دخی تور ایالتلریلە محدود اولوب، مساحۀ سطحیەسی ٣٥٦١٣ مربع کیلومترە و اهالیسی ١٢١٠٠٢٨ کشیدر. اراضیسی آلچق وقوملق یابتاقلق اولوب، وولغا ایالت داخلندە ابتدا شمال شرقیە وبعدە جنوب شرقیە طوغری آقەرق بردیرسك تشکیل، وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایدر. طوپراغی آز منبت اولوب، مع هذا اهالیسی زراعتلە چوق اشتغال ایدەرك، ٣١٢٥ مربع کیلومترەلك اراضیسندە چاودار، آرپە وبغدای وسائر طرفلرندە بتاتە، کنویر وکتن یتیشدیررلر.

ذخیرەسی احتیاجات محلیەیە کافی دکلدر. اورمانلری چوق ایسەدە، اشجاری عادیدر. حیواناتدن یالکز آت جنسنە اهمیت ویررلر. انهارندە بالغی چوقدر. صنایع وتجارتی خیلی ایلری اولوب، کیتدکجە ایلریلەمکدەدر. ایالت ١٠ قضایە منقسمدر.

یاروق { (ابن آرسلان الترکمانی) امراء اتراکدن اولوب، قوم وقبیلەسیلە حلبك خارجندە قویق نهری اوزرندە کوزل خانەلر وکوشکلر بنا ایدەرك، بومحل (یاروقیە) نامیلە خیلی زمان باقی قالمش، وحلبك مسیرەسی حکمنە کچمشیدی. ٦٥٤ دە وفات ایتمشدر.

یازیجی اوغلی { (شیخ محمد بیجان) جنتمکان سلطان مرادخان ثانی دوری علما و مشایخندن وحاجی بیرام ولی (قدس سرە) نك خلفاسندن اولوب، طبیعت شعریەسی دخی وارایدی. کلیبولی خارجندە زاویۀ مخصوصەسندە عبادتلە مشغول اولوب، ٨٥٥ دە ارتحال ایتمشدر. تربەسی اورادە الی الیوم زیارتکاهدر. ٨٥٣ تاریخندە اکمال ایتمش اولدیغی «محمدیە» عنوانلی منظومەسی اسکی ترکجە برلساندە یازلمشدر. محی الدین عربینك «فصوص» نی دخی شرح ایتمشدر. برادری احمد بیجان دخی مشاهیر مشایخ وادبادن اولوب، «انوار العاشقین» عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

یاسر { (ابوعمار — بن عامر العبسی) قدمای صحابەدن اولوب، مشهور عمار بن یاسر (رضە)ك پدریدر. عن اصل یمندن اولوب، مکۀ مکرمەدە (ابوحذیفە بن المغیرة المخزومی) نك تحت حمایەسنە کیرمشیدی. بعدە اوغلی مشارالیە عمارلە وزوجەسی (سمیە) ایلە برابر اسلامە کلوب، بوسببدن بنی مغیرە طرفندن پك چوق عذاب واذیت کوردکلری حالدە، صبرودینی حقدە ثبات ایتمش وحتی زوجەسی سمیە حضرتلری اشکنجە آلتندە جان ویروب، رتبۀ شهادتە نائل اولمشدی.

یاش { (Yassy) رومانیەدە ملغی بغدان وویوودەلغنك مقری وشمدی ایالت مرکزی برشهر اولوب، بکرشیك ٣٢٥ کیلومترە شمال شرقیسندە و (پروت) نهرینە تابع (باهلویی) چایی اوزرندە واقعدر. رومانیەنك ایکنجی شهری

اولوب، ٧٢٩٠٠ اهالیسی، دارالفنونی، ایکی مکتب اعدادیسی، ایکی داخلی رشدیه‌سی، موزه‌سی، ایکی کتبخانه‌سی، صنایع نفیسه مکتبی، ٥١ کلیساسی، ٥٨ خاوره‌سی، ٦ خسته خانه ودارالعجزه‌سی، برنباتروسی، نباتات باغچه‌سی، روسیه و آوستریا وممالك عثمانیه ایله ایشلك تجارتی واطرافنده بك منبت اراضیسی واردر.

— یاش ایالتنك بویی ٦٠ وانی ٨٠ کیلومتره اولوب، ١٨١٧٨٥ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی اووه وتپه‌لردن عبارت اولوب، پروت حدود شرقیه‌سنی آیریور، وبوکا دوکیلان برقاچ چای اراضیسنی سقی ایدیور. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره محصولاتی واوزوم وشرابی چوقدر.

یافا { (وزبانزدی یافه) ساحل شامك جنوب جهتنده قدس مستقل متصرفلغنده وقدسك ٥٥ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق عکا ایله غزه آره‌سنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده کوزل پورتقال، لیمون، نار، انجیر، بادم، قایصی، شفتالی وساٸره باغچه‌لری، جنسی امثالسز اولان پورتقاللرندن خیلی اخراجاتی، برآز تجارتی و قدسك اسکله‌سی اولمق مناسبتیله برآز اهمیتی وار ایسه‌ده، لیمانی اولمیوب، سوقاقلری دخی طار وقراکاق اولدیغندن، داخلاً هیچ برلطافتی یوقدر. یافه بك اسکی اولوب، اسکی جغرافیون یونان آثارنده (یوپه) و توراتده (یافو) اسمیله مذکوردر. نسبتنده (یافونی) دیرلر.

— یافاقضاسی برناحیه ایله ١٢٦ قریه‌یی حاویدر.

یافث { حضرت نوح (علیه السلام) ك اوچ اولادندن بری اولوب، امم سامیه وحامیه‌نك غیری اولان کافهٔ امم عالمك وعلی الخصوص امم آریه‌دن اولان ایران، روم، صقلاب کبی امملهٔ امم تورانیه‌دن اولان ترك، مغول و ساٸره‌نك جد اعلاء مشترکی عداولنیور. بوایکی طاقم امم آره‌سنده نسلاً کلی فرق بولنوب، آیری آیری عرقلره منسوب بولندقلرندن، یافثك ذریتی حقنده مورخلر طرفندن برآز تشویشات وقوعی ملحوظدر.

یافعی { (عبدالله بن اسد) مشاهیر علمادن اولوب، ٧٥٥ ده وفات ایتمشدر. طول مدت مکهٔ مکرمه‌ده اقامتی جهتیله (قطب مکه) و (نزیل الحرمین) دینمکله‌دخی معروفدر. باشلیجه تألیفاتی: «الدر النظیم فی فضائل القرآن العظیم» «روضة الریاضین فی حقایق الصالحین» «خلاصة المفاخر فی مناقب الشیخ عبدالقادر»، «مرآت الجنان فی حوادث الزمان» وساٸره‌درر.

یاقسارت { یونان قدیم آثارنده ماوراء النهرده‌کی سیحون نهرینه ویریلن اسمدر.

یاقست { یاخود یاغست (Yaxt, Yagst) آلمانیه‌نك وورتمبرغ قراللغنده رین ایرماغنه تابع (نقار) نهرینك صاغ کنارینه دوکیلور برچای اولوب، همنامی اولان ایالتده باویره حدودنده برکولدن خروجله، بادن حدودینه قدر شمال غربی‌یه طوغری آقار، و اورادن بردن بره جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، ١٩٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، نهر مذکوره دوکیلور.

— یاقست ایالتی وورتمبرغ قراللغنك منقسم اولدیغی درت ایالتك شرق شمالیسی اولوب، غرباً نقار، جنوباً دوناو ایالتلریله، شرقاً وشرق شمالی طرفندن باویره قراللغیله، شمال غربی جهتندن‌ده بادہ بیوك دوقه‌لغیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥١٤١ مربع کیلومتره و اهالیسی ٣٩٨٥١٦ کشیدر. مرکزی (الوانکن) اولوب، ١٤ قضایه منقسمدر. [احوال ساٸره‌سیچون «وورتمبرغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یاقوت { (Yakuts) سیبریه‌نك شرق شمالی جهتنده (خاتانغا) ایله (لنا) ایرماقلری آره‌لرنده ودها شرق جهتلرده (یانه) ایله (ایندیکیرقه) وادیلرنده ساکن اقوام ترکیه‌دن بر قوم اولوب، نفوسی ٢١٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در. برطاقمی متمکن وبرطاقمی خیمه نشین اولوب، جمله‌سی تجارت وصنعتله مشغولدرلر؛ وبك ذکی و حیله‌کار آدملر اولدقلرندن، برلکده ویا جوارلرنده یاشایان (تونغوز) و (چوقچی) وساٸراقوامی وحتی روسلری دخی معاملات تجاریه ایله صویمقده ماهر اولوب، اکثری رفاهله کچینیرلر، قومشولری اولان ساٸراقوام مغولیه کبی چرکین وقباسیمالی اولمیوب، هرنه‌قدر الماجق کمیکاری برآز چیقیق، صقاللری سیرك وکوزلرینك اوجلری یوقاری‌یه مائلجه ایسه‌ده، چهره‌لری اولدیجه دوزکون، رنکاری علی الخصوص قادین وچوجقلرنده

بیاض وبویلری اورته اولوب ، مغولدن زیاده قیر. غیزلره بکزیورلر. سویلدکلری لسان عادتا ترکجه اولوب، حتی ترکجه‌نك اك خالص وصاف وفصیحی بونلرك سویلدکلری لسان اولدیغی علمای لسانیونجه متفق علیهدر. بوکا باقیله‌رق عموم ترك امتنك اوجهتدن یعنی قطب شمالی دائره‌سی بوزلرندن چیقمش اولدیغنه ذاهب اولمق ایستینلر بولنمش ایسه‌ده، یاقوتلرك او اقطار قطبیه‌نك اصل یرلیسی اولمیوب ، بایقال کولی جوارلرندن اورایه هجرت ایتمش اولدقلری بعده تحقق ایتمشدر . یاقوتلر بوهجرتلرینی اباً عن جدٍ روایت ایده‌رك، الیوم درخاطر ایدیورلر . یاقوتلر اسماً خرستیان ارلمشلرسه‌ده، اساساً اسکی اعتقادلرندن وازکچمیوب، اوته‌دن بری ابنساندقلری جن وپریلره روسلردن آلدقلری آی نیقوله‌یی ودیکر برطاقم عزیزلری دخی علاوه، واسملرینی غریب برصورتده تلفظ ایتدکلری روس ولهلی اسملرینه تحویل ایتمشلردر.

یاقوت حموی { (ابوعبدالله شهاب الدین — الرومی) مشاهیر مؤلفیندن

اولوب، قیمتدار تألیفات نافعه‌سیله مشهوردر . عن اصل روم اولادندن اولوب ، چوجق ایکن اسیر طوتیله‌رق، بغدادده حالی برتاجره صاتلمش؛ وبونك یازیسی اولمدیغندن، دفترلرینی طوتمق، وسائر تجارت ایشلرینی یازمق وزره، کندیسنی یازی اوکرتمکه سوق ایتمشیدی . بومناسبتله تحصیل علوم ایدوب، حسن خطه مالك اولمش ؛ وافندیسنك ایشلریچون عمان وکیش وسائر اوطرفلره دفعاتله سفرایتمشیدی. نهایت ٥٩٦ تاریخنده برسببدن طولایی افندیسی کندیسنی آزاد ایدوب، اذن ویرمکله ، کچینمك ایچون اجرتله کتاب استنساخنه مجبور اولوب، بومناسبتله پك چوق کتابلر مطالعه ایتمشیدی . بعده افندیسی کندیسنی معاشله خدمتنه آلوب، تجارتدن برحصه‌دخی ویرمکله، آز مدت ظرفنده اولدقجه سرمایه حاصل ایتمش ؛ و افندیسنك وفاتنده بوسرمایه ایله کتاب وسائره تجارتنه قویلمشیدی. خوارجه مخصوص بعض کتابلر مطالعه‌سندن حضرت علی (رضی الله عنه) افندمز حقنده برسوء فکر حاصل ایدوب، ٦١٣ تاریخنده تجارتله دمشق شامده بولندیغی صره‌ده ، بغدادلی برعلوی ایله واقع مباحثه‌سنده بوفکری اظهار ایتمکله، خلق باشنه اوششوب، اتلافنه رمق قالدیغی حالده، اورادن

حلبه وبعده موصله، اربله ونهایت خراسانه کیده‌رك، تجارتله بالاشتغال، برخیلی مدت (مرو) ده اقامت ، وصکره نسا وخوارزمه انتقال ایتمشیدی، چنکیزخانك خروجنده ٦١٦ده اوراده بولنمغله ، فرار ایده‌رك، کوچ حال ایله جانی قورتاره‌بیلمش ؛ وآچ وچپلاق موصله جان آتوب، بعده سنجاره ونهایت حلبه انتقال ایله، بوشهرك خارجنده برخانده اقامت ایتمکده ایکن، ٦٢٦ تاریخنده ٥٢ یاشنده وفات ایتمشدر. مروده اقامتی اثناسنده اوراده پك واسع ومکمل اولان کتبخانه‌لرندن چوق استفاده ایدوب، پك چوق کتابلر مطالعه ، واکثر تألیفاتنی اوراده تحریر ایتمشدر. باشلیجه مؤلفاتی بروجه آتیدر: «معجم البلدان» که حروف هجا ترتیبیله مرتب مفصل ومکمل برجغرافیه لغتیدر، «معجم الادباء» و «ارشاد الالباء الی معرفة الادباء» که ایکیسنك براولمسی ملحوظ اولوب، ینه حروف هجا ترتیبیله مرتب ٤ بیوك جلددن مرکب مکمل براثردر، «معجم الشعراء» که ینه اوترتیب اوزره اسکی ویکی شعراء عربك اسامیسیله بعض اشعارینی حاویدر، «کتاب المشترك وضعاً والمختلف صقعاً» که بوده جغرافیا لغاتنه عائددر، تاریخه دائر «کتاب المبدأ والمآل»، ینه تاریخه دائر «کتاب الدول»، انساب عرب حقنده «المقتضب فی لنسب» ، «کتاب اخبار المتنبی» ، «عنوان کتاب الاغانی» ، «مجموع کلام ابی علی الفارسی» وسائره. معجم البلدانی ١٨٦٩ تاریخ میلادیسنده مشاهیر مستشرقیندن (ووستنفلد) ك همتیله لیپسیقده ٤ بیوك جلد اوزره وبرجلد حواشی و جداول ایله نشراولنمشدر. «ارشاد الالباء فی معرفة الادبا» سنك کوپریلی کتبخانه‌سنده بربیوك جلدی موجوددر، که یالکز عین حرفندن اولوب، کتابك جسامت واهمیتنه شاهددر. کافهٔ آثاری نشره شایان کتب نافعه‌دندر.

یاقوت رومی { (ابوالدر مهذب الدین — بن عبدالله) مشاهیر شعرا-

دن اولوب، عن اصل روم اسراسندن اولدیغی حالده، بغدادده تجاردن ابومنصور جیلی طرفندن اشترا ، وتحصیله سوق اولنه‌رق، ادبیاتده وحسن خطده کسب مهارت ایتمشدی. کوزل شعر سویلیوب، اکثر اشعاری شرق مقامنده افواه ناسده تداول ایدردی. مدرسهٔ نظامیه‌ده مقیم اولدیغی کتب تراجده مذکور

ایسه‌ده، معلمی متعلمی بولندیغی آکلاشیلیور. ۶۲۲ تاریخنده بغدادده منزلنده میت بولنمشدر. شو مطلع جمله‌ٔ اشعارندندر :

الا مبلغ وجدی بها وغرامی
و مهد الی دارالسلام سلامی

یاقوتسق { (Yakoutsk) سیبریه‌نک شرق شمالی جهتنده برایالت اولوب، ایچنده ساکن بولنان یاقوت قومنک اسمنه نسبتله روسلر طرفندن بویله تسمیه اولنمشدر. شمالاً بحر منجمد شمالی ایله، شرقاً وشرق جنوبی طرفندن «ساحل»، جنوباً آمور، ماوراء بایقال وایرقوتسق، غرباً دخی ینکیسیسک ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۹۷۱۴۱۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۶۳۷۴۳ کشیدر. کرک بو وکرک غربنده‌کی ینکیسیسک ایالتی متصرفله اداره اولنوب، والی بونلرک جنوبنده‌کی ایرقوتسق ایالتنده اقامت ایدر، و بناءً علیه اوچی برایالتک سنجاقلری عد اولنه بیلیرلر. مرکزی همنامی اولان قصبه اولوب، بش قضایه منقسمدر. قسم جنوبیسنده برصره طاغلر بولنوب، سائر طرفلری توندره تعبیر اولنان دوز، آلچق و بتاقلقلری حاوی واسع اووه‌لردن عبارتدر. انهارینک اک بیوکی (النا) ایرماغیدرکه ایرقوتسق ایالتنده بایقال کولی اطرافنده‌کی طاغلردن نبعانله، شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، صاغدن برقاچ چای ونهایت اک بیوکلری اولان (آلدان) نهرینی اخذ ایله، شماله طوغری دونر، وصولدن بتون ایالتک قسم غربیسی صولرینی طوپلایان (ویلیئوی) نهرینی دخی آلیر، ونهایت بیوک برداليه تشکیل ایده‌رک، بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلور. بونک غرب جهتنده (اولنك) وشرق طرفنده برری آرقه‌سنده (لانه) ایندیکیرقه، قولیما ودها کوچک برطاقم ایرماقلر متوازیاً جریانله بحر مذکوره منصب اولورلر. جمله‌سنک تابعلری یعنی مملکتک میاه جاریه‌سی چوقدر. جنوبده‌کی طاغلرنده بعض اورمانلر ومعدنلر بولنوب، شمالده‌کی اووه‌لرك طوپراغی قوملق وزراعته غیر مساعد اولدیغی کبی، درت بش هفته دوام ایدن یازینک حرارتی‌ده آنجق برقاچ سانتیمتره عمقنده طوپراغک بوزلرینی اریدوب، آلت طرفی بنه منجمد قالدیغندن، برکونه محصولات یتیشدیرمك ممکن دکلدر. دریلری کورك اعمالنه یارار حیوانات آوبله بالیقچیلق اهالینك مدار تعیشیدر. — مرکزی اولان یاقوتسق قصبه‌سی (لنا) نك صول کنارنده ″ ۱۵ ′ ۱ °۶۱ عرض شمالی ایله ″ ۲۰ ′ ۲۴ °۱۲۷ طول شرقیده واقع اولوب، ۴۸۳۰ اهالیسی واردر.

یاقوت مستعصمی { اعاظم خطاطیندن اولوب، خلفای عباسیه‌دن مستعصمك کوله‌سی ایدی. بیك قدر مصحف شریف یازدیغی مروی اولوب، شهرمز جوامع وکتبخانه‌لرنده برقاچ نسخه‌سی موجوددر. ۶۶۷ ده بغدادده وفات ایتمشدر. حضرت عبدالقادر کیلانینك صاحب ترجمه حقنده «ان فی یده سراً من اسرارالله» بیوردیغی مشهوردر.

یاقوت ملکی { (ابوالدر امین‌الدین — بن عبدالله الموصلی) مشاهیر ادبا وخطاطیندن اولوب، ملکشاه سلجوقی‌یه نسبتله ملکی لقبنی اختیار ایتمشیدی. برچوق کتب استنساخ ایدوب، علی‌الخصوص صحاح جوهریدن بك چوق نسخه‌لر یازه‌رق، بهرینی یوز آلتونه صاتاردی. ۶۱۸ ده موصلده وفات ایتمشدر.

یاقوه { (Diakova) قوصوه ولایتنك ایپك سنجاغنده وایپکك ۳۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده، پرزرینك ده ۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده طاغلرله محاط براووه کنارنده وآق‌درینه دوکیلن رقه نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی، ۱۶ جامع شریفی، ۲ مدرسه‌سی، بررشدیه وبرقاچ صبیان مکتبی، بر کتبخانه‌سی، اورتودوقس ولاتین ملتلرینه مخصوص کلیسا ومکتبی، ۱۰۰۰ قدر دکانی وخان وحمام کبی ابنیه‌سی واردر. اهالیسی خشونت طبعله مشهور اولوب، عادات قدیمه‌لرینی محافظه‌ده تعصبلری ومع هذا تجارت وصنایعه میل واستعدادلری واردر. آنجق یاپدقلری اثواب، غیطان، ابریشم، سختیان، آیاق‌قابی وسائره‌نك رواجی کیتدکجه آزالمقده‌در.

— یاقوه قضاسی ۱۴۹ قریه‌دن مرکب اولوب، اکثری مالیسیا تعبیر اولنان طاغ جهتلرنده واقع اولمغله، اهالیسی جسور و سلاحشوردر. نفوسلری دخی هنوز تمامیله معلوم دکل ایسه‌ده

۲۵۰۰۰ كشی قدر تخمين اولنمشلردر. ماليساده برخانه درونده يالكز الی سلاح طوتار قرق اللی كشی بولنمق نادراتدن اولمديغنه باقيليرسه، قضانك اهاليسی بو تخمينك چوق مافوقنده اولسه كركدر. آنجق برخمس ويا سدسلری لاتين واورتودوقس اوله‌رق خرستيان وقصوری كاملاً مسلمدر. شهر اهاليسی ايچندن هر وقت مشهور علما يتيشير؛ ومدرسه‌لری ضررسز اولديغی كبی، اكمال تحصيل ايچون درسعادته كلنلری ده چوقدر. اووه و واديلری منبت اولوب، بغدای، آرپه، بولاف، چاودار، مصر، فاصوليه و ميوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طاغلرنده مرعالری چوق اولوب، خيلی قيون، كچی وسائر حيوانات اهليه بسلرلر.

ياكلون (Jagellons) وقتيله لتيوآنيه، لهستان، مجارستان و چهستانده حكم سورمش برخاندان اولوب، برنجيلری ليتوآنيه بيوك دوقه‌سی (ياكل) در، كه ۱۳۸۶ ده مجارستان ولهستان قرالی بولنان (لويی) نك قيزی (هدويج) ی تزوج ايتمكله، بو قيزك ارثاً مالك اولديغی لهستانك قرالی اولمش؛ واولاد واحفادندن بعضيسی لهستانده و ديكرلری لتيوآنيه‌ده حكم سوروب، بونلردن آلكساندر ياكلون ۱۵۰۱ ده بو ايكی مملكتی كندی اداره‌سنه آله‌رق، توحيد ايتمشدی. ۱۵۷۲ تاريخنده ايكنجی سجيسموندك بلا ولد وفاتی لهستانده ياكلون حكومتنه ختام ويرمشدر. بعده چهستانده ومجارستانده بو خاندانك برقاچ قرال انتخاب اولنمش ايدی.

يالوه ازميد مستقل سنجاغنك قره مرسل قضاسنده و بوز برون طاغنك شمالی اتكنده ناحيه مركزی بركوچك قصبه اولوب، طاغ حمامی دينلن كوكوردلی قابليجه‌سيله مشهوردر، بو حمام قصبه ايله ساحل آره‌سنده واقع اولوب، اخيراً خزينهٔ خاصه طرفندن اعمار واصلاح اولنمغله، موسمنده، خيلی خسته‌لر طوپلانمقده‌در.

يانبولی (Yanboli) شرق روم ايلينك اسليميه سنجاغنده و ۲۵ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق طونجه نهری وطرنويدن برغوسه كيدن دمير يول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهاليسی واردر.

يانغ چه كانغ (Yang-Tché-Kiang) چينك اك بيوك ايرماغی اولوب، تيبتك حدود شماليه‌سنده‌كی طاغلرك شمالی اتكلرندن مغولستانك (كوك نور) ايالتنده ابتدا شرق شمالی‌يه وبعده شرق جنوبی‌يه طوغری جريان ايده‌رك، نفس چينك (سه‌چوئن) ايالتنه كيرنجه، جنوبه آقمغه باشلايه‌رق، (يوننان) ايالتنه دخی دخول، وبرخيلی مسافه قطع ايتدكدن صكره، شرقه طوغری دونه‌رك، بر وقت ايالت مذكوره‌نك حدود شماليه‌سنی تفريق ايدر، وشمال شرقی‌يه طوغری انحرافله، ينه (سه‌چوئن) ايالتنه دونه‌رك، وبوايالتده صولدن برچوق انهار آلدقدن صكره، شرقه وشرق جنوبی‌يه طوغری دونه‌رك، (هوپه) ايالتنه كيرر؛ وبوراده ينه صولدن برچوق انهار ميانده خيلی بيوك اولان (هان هونغ) نهرينی وصاغدن (تونغ تينغ) كولنك آياغنی اخذ ايله، (نغان هوئی) ايالتنه كچر، وشمال شرقی‌يه طوغری جريانله، بو ايالتی ده شق ايتدكدن صكره، نهايت (كانغ سو) ايالتنه داخل اولور، وينه شرقه طوغری دوندكدن صكره، (چونغ مينغ) آطه‌لری قارشيسنده چينك ساحل شرقيسنده اوزون برخليج تشكيل ايده‌رك، چين دكيزينه دوكيلور. مجراسی ۵۰۸۲ كيلومتره اوزون اولوب، بتون آسيانك اك اوزون نهريدر. يتاغی اكثر طرفلرنده ۲ كيلومتره‌دن كنيش اولوب، مد وجزر دخی منصبندن ۶۵۰ كيلومتره يوقاری‌يه قدر حس اولنور؛ ومجراسنك آشاغی ۱۰۰۰ كيلومتره‌لكی سير سفائنه صالحدر. آوروپا سفائننه بو نهره دخوله مساعده اولنديغندن، مختلف محللرنده انكليزلرك تجارتخانه‌لری واردر. كنديسنك وتابعلرينك واديلرنده پك واسع برنج تارله‌لری بولنوب، كليتلی برنج حاصل اولور.

يانكه (Yankees) (آنغله) يعنی انكليز كلمه‌سنك آمريقا وحشيلری طرفندن صورت تلفظندن مأخوذ اولان بو اسم استهزا طريقيله ممالك مجتمعه اهاليسی اولان انكليزلره ويريليور.

يانوس (Janus) اساطيرده ايتاليانك اك اسكی حكمداری اولوب، كويا شمسدن كنايه اولان آپولون ايله آتنه حكمدارينك

قیزندن متولد اولدیغی حالده، ایتالیانك وحشی
اهالیسنی دائرهٔ مدنیته ادخال ایله، کمال اسایشله حکم
سورمشیدی. رومادە بونك عبادتنه مخصوص بر
معبد تأسیس اولنەرق، صلح زماننده قپالی وحرب
اثناسنده آچیق طوتیلیردی.

یانی (Jean) اصلی عبرانیجه (یوحنا) اولان
بونامی رومەلر حضرت یحیی (عم) ە
ویردکلری کبی، بواسمله برقاچ عزیزلری دخی اولوب،
بونلر «ژان، یوحنا و خریسوستوم» مادەلرنده
مذکوردر.

یانی (Jean) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن
بواسمله سکز کشی کلمشدر:
برنجیسی (زیمیسکیس) لقبیله ملقب اولوب،
عسکر یلردن اولدیغی حالده، ٩٦٣ دە ایکنجی رومان
طرفندن نیکفور فوقاسی قتله مأمور اولدیغی حالده،
مرقومی تلف ایتمدکدن بشقه، صندالیٔ حکومته اقعاد،
و ٦ سنه صکره ایمپراطوریچه تئوفانه ایله بالاتفاق،
مرقومی تلف ایله، صندالیٔ حکومتی ضبط ایتمش؛
و روسلری مغلوب ایدوب، بلغارستانی استرداد،
وبعده قدسدن ماعدا فلسطینی استیلا ایتمش؛ وعودت
ایدرکن، ٩٧٥ دە کیلیکیەدە وفات ایتمشدر.
— ایکنجیسی قومنینوس خاندانه منسوب
اولوب، ١١١٨ دن ١١٤٣ تاریخنەدك ایمپراطورلق
ایدوب، سلجوقیلر وصربلیلرله محاربه ایتمش، وفرا.
نسزلردن آنطاکیەیی ضبط ایتمکه چالیشمش ایدی.
— اوچنجیسی ١٢٢٢ دن ١٢٥٥ تاریخنەدك،
قسطنطینیه فرنکلرك النده ایکن، ازنیقده حکومت
سورمش؛ وفرانسزلری آسیادن اخراجله، تراکیه
وماکدونیەیی استرداد ایدوب، روم ایمپراطورلغنك
یکیدن احیاسنی تهیئه ایتمشیدی.
— دردنجیسی (لاسقاریس) لقبیله ملقب اولوب،
چوجق ایکن، ١٢٥٩ دە ازنیقده صندالیٔ حکومته
اقعاد اولندیغی حالده، وصیسی اولان میخال پالئولوغ
کندیسنك کوزلرینه میل چکەرك، صندالیٔ حکومتی
ضبط ایتمش؛ وصاحب ترجمه ١٢٨٤ دە وفات ایتمشدر.
— بشنجیسی پالئولوغ خاندانه منسوب اولوب،
١٣٤١ دن ١٣٩١ تاریخنەدك حکم سورمش؛
وقعودنده چوجق اولمغله، یانی قانتاقوزن ادارهٔ
اموری الینه آلمش اولدیغندن، ابتدا یالکز اسماً
ایمپراطورلق ایدوب، ١٣٥٥ دە بونك فراغتیله
حکومت سورمکه باشلامش؛ و اواثناده عثمانلیلر
بتون تراکیه خطەسنی ضبط ایدوب، کندیسی
آوروپادن استمداد ایتمش ایسەده، فائده کور.
مدیکندن، جنتمکان حضرت خداوندکار غازی
حضرتلری ایله عقد معاهدەیه مجبور اولمشیدی.
— آلتنجیسی آنفاً بیان اولنان یانی قانتاقو.
زندر، که بشنجی یانی پالئولوغك صباوتنده وصیسی
اولدیغی حالده، ١٣٤٧ دە بوحکمداری کندیسنی
حکومته تشریك ایتمکه قاندیرمش؛ وبعده بواشتراكك
تولید ایتدیکی فتندن اوصانلمغله، ١٣٥٥ دە فراغت
ایدەرك، برمناستره چکلمشیدی. قسطنطینیەیی
محاصره ایدن عثمانلیلره، بلغارلره وجنوزلره قارشی
مقاومت ایتمشیدی. شرق ایمپراطورلغنك ١٣٢٠ دن
اعتباراً ٣٧ سنەلك تاریخنی یازمشدر.
— یدنجیسی پالئولوغ خاندانه منسوب اولوب،
(مانوئل) ك یکنی اولمغله، جنتمکان یلدیرم سلطان بایزید
خان حضرتلری قسطنطینیەیی محاصره آلتنه آلمش اولدیغی
حالده، ١٣٩٩ دە کندیسنی حکومته تشریك ایتمکه
عمجەسنی قاندیرمش ایسەده، آنقره وقعەسندن
صکره، ١٤٠٢ دە مانوئل کندیسنی مدللی یه نفی
ایتمشیدی.
— سکزنجیسی ینه پالئولوغلردن مانوئلك
اوغلی اولوب، ١٤١٩ دە پدری طرفندن
حکومته تشریك اولنمش؛ و ١٤٢٥ دە یالکز قالوب،
١٤٤٨ تاریخنەدك حکومت سورمش؛ وعثمانلیلرك
مهاجماتنه قارشی فرنکلردن استمداد ایتدیکنده،
مقابلنده کلیسالرك توحیدی تکلیفنی آلوب، بودخی
فلورانسەدە عقد اولنان مجلس مخصوص روحانیده
قرارلاشمش ایسەده، تبعەسی رضا ویرمدکلرندن،
آنجق جزئی برامداده نائل اولمشیدی.

یانیه (Yanina) اشقودره ولایتنك جنوب
جهتنده استانبولك ٧٠٠ وسلانیکك
٢١٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده همنامی اولان کولك
ساحل غربیسنده و ٣٩°٤٧′ عرض شمالی ایله ١٨°
٤١′ طول شرقیده همنامی اولان ولایتك مرکزی بر
شهر اولوب، ٣٥٠٠٠ اهالیسی، ٣٠ جامع شریفی، ٦
کلیساسی، ٢ حاورەسی، ٣ تکیەسی، متعدد

مدارسی، برکتبخانه‌سی، براعدادیه وبرابتدائیه ایله برقاچ صبیان مکتبی، روملره مخصوص (زوسیما) اسمیله مکمل بر مکتب اعدادیسیله متعدد صبیان وبرانات مکتبی، اولاخلره مخصوص مکتب رشدیسی، روملرك فقرا و یتیملره مخصوص دارالعجزه‌لریله خسته‌خانه‌سی، اخیراً انشا اولنان بلدیه‌یه عائد بر خسته‌خانه‌سی، کوزل چارشیسی، متعدد خان وحماملری، کولك ایچنه اوزانمش و برخندقله کسلمش برشبه جزیره‌نك اوزرنده تپه‌دلنلی علی پاشادن قالمه مکمل برقلعه‌سی ، اطرافنده بعض طوپراق تعبیه‌لری ، شهرك جوارلرنده باغلریله منبت اراضیسی، دباغخانه‌لری، صرمه‌کشلکه و سراجیه‌یه متعلق معمولاتی ومهمجه تجارتی واردر. یانیه روم ایمپراطورلغنك تدنیسی زمانلرنده اورالرده ظهور ایدن پرنسلردن (یانی) اسمنده بری طرفندن تأسیس اولنوب، جنتمکان یلدیرم سلطان بایزید خان حضرتلری زماننده صلحاً تسلیم اولنه‌رق، بعده الدن چیقمغله، ٨٣٥ تاریخنده جنتمکان سلطان مراد خان ثانی حضرتلری زماننده قطعیاً فتح اولنمش؛ بعده اوراده تفرد ایتمش اولان تپه دلنلی علی پاشا طرفندن چوق اعمار وتزیین اولنه‌رق، اووقت اهالیسی چوق دها زیاده بولنمشدر.

— یانیه قضاسی همنامی اولان ولایت وسنجاغك وسطنده واقع اولوب، زاغور وقورندوس اسملریله ایکی ناحیه‌سیله برابر ٢٢٣ قریه‌یی حاوی و ٨٧٢٥٦ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی مختلف اولوب، منبت اووه‌لریله مرعالری و بعض اورمانلری واردر. قراسنك اکثر اهالیسی خرستیان اولوب ، روم واولاخدن مرکبدر.

یانیه { ولایتی. روم ایلی ولایاتندن اولوب، طوسقه‌لغك نصف جنوبیسنك قسم اعظمندن عبارت و جغرافیای قدیمده (اپیر) دینلن خطه‌یی حاویدر. ٣٨° ٠٦´ ایله ٤١° عرض شمالی و ١٧° ایله تقریباً ١٩° طول شرقی آره‌لرنده ممتداولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٢٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٥٠٠٠٠ کشیدر. شمالاً اشقودره، شرق شمالی جهتندن مناستر ولایتلریله، شرق جنوبی طرفندن یونان حدودیله، جنوباً نارده کورفزیله، غرب جنوبی جانبندن یونان دکیزیله، غرباً دخی آدریاتیق دکیزیله محدوددر. اراضیسی عارضه‌لی ومختلف اولوب، شرق جهتنده روم ایلینك اك یوکسك جبالندن اولان (پیند) سلسله‌سی شمالدن جنوبه ممتد اولدیغی کبی، اونك غربنده دخی (غراموس) طاغی اوزانیور. برات قربنده (تومور) اسمیله برجبل منفرد بولنوب، ولایتك ایچ طرفلرنده تربشینه، نمرچقه، لونغاره، اولیچقه، سولی وسائر اسملرله بر خیلی طاغلر واردر. بونلرك آره‌لرنده آزچوق کنیش برطاقم اووه‌لر ووادیلر وقسم جنوبینك سواحلنه قریب محللرده بر طاقم کوزل تپه‌لر وشمال غربی جهتنده موزا که نامیله واسع براووه بولنیور. ولایتك بتونی آدریاتیق و یونان دکیزلری مائله‌سنده اولوب؛ اك بیوك نهرلری (ویوسه) و (سمان) در. برنجیسی ولایتك شرق جنوبی جهتنده پیند طاغندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، آولونیه‌نك شمالنده آدریاتیقه دوکیلور. سمان ایسه (دوول) ایله برات نهرندن ونام دیکرله (اوسون)ك برلشمسندن حاصل اولوب، بونلرك ایکیسی‌ده غراموسدن نبعانله، غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، موزاکه اووه‌سنه دوشنجه، برلشه‌رك، غرب جنوبی‌یه طوغری دونر، و ویوسه‌نك شمالنده بحر مذکوره دوکیلور. ایکنجی درجه‌ده دخی یونان حدودینی آیره‌رق نارده کورفزینه دوکیلن (نارده) ایله‌ینه بوکورفزه منصب اولان (لوروس)، یونان دکیزینه دوکیلان (ووو Vouvo) ونام دیکرله (ماوروپوتامو) و قورفه بوغازینه منصب اولان (قالاماس)ایله (بیستریچه) و (پالوه) نهرلریدر. ویوسه‌نك تابعلرندن بعضلری‌ده خیلی بیوك اولوب، اك بیوکلری صاغدن (لنغاریچه) وصولدن (درینو) نهرلریدر. کوللر ینك اك بیوکی یانیه کولی اولوب، موزاکه اووه‌سنده دخی (تربوف) و(لوروس) کوللری بولنیور. سواحلده دکیزله اختلاط ایدر برقاچ کول ویاپتاقلق بولنوب، موزاکه‌ده (قراواستا) سولی وآولونیه، قورفه قارشیسنده بوترینتو ونام دیکرله (ویواری) و نارده کورفزی ساحلنده (سالاخوره) کوللری بوقبیلدندر. طاغلری قیشین قارله مستور اولوب، مرتفع محللرنده هواسی صغوق ایسه‌ده، آلچق وادیلرله سواحلده هواسی معتدل ولطیف اولوب، قیشین نادراً قار یاغار. طوپراغی

 ی ا ن

منبتدر. برنجی درجه‌ده مصر و ایکنجی درجه‌ده بغدای، آرپه، یولاف، چاودار و سائر حبوباتله برنج، توتون، آزمقدارده پاموق، کتن وسائر محصولاتی احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتدکدن صکره خیلی مقداری‌ده اخراج اولنور. سواحله قریب محللرنده‌زیتون کلیتله حاصل اولوب، بعض جهتلری‌ده بیانی زیتون آغاجلریله مستووردر. پروزه جهتنده پورتقال، لیمون، مندلینه وپارغه‌ده پك مقبول آغاج قاتونی‌حاصل اولور. باغلری‌ده چوق اولوب، خیلی محصول اخراج اولنور. اشجار مثمره‌سی‌ده چوق اولوب، میوه‌لرك انواعی‌بتیشیر. طوت آغاجلری‌ده چوق اولوب، بعض طرفلرنده ایپك چیقاریلیر. اورمانلری پك چوق دكل ایسه‌ده، كرك كراسته وكرك محروقاتجه احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایده‌جك مقداردن زیاده اولوب، الك زیاده چام ومیشه ایله سائر اشجارك انواعی‌ده بولنور. كرك یایله‌لرده وكرك قیشلق محللرنده مرعالری‌چوق اولوب، قیون وكچی سوریلری چوقدر. اینكلری آز وجنسلری كوچك وعادی اولدیغی كبی، بیكیرلری‌ده موزاكه اووه‌سنده یتشدیریلان كوچك جثه‌لی بر جنسدن عبارتدر. موزاكه جهتنك پك ایری اولان هندیلری واوتمه‌سی كوزل خروسلری مشهوردر. یانیه كولنك برقاچ جنس بالیغی وعلی‌الخصوص ییلان بالیغی مشهور اولدیغی كبی، پروزه و بوترینتوده دخی بالیغك انواعی ونفیس بالیق یمورطه‌سی چیقار. معادنه متعلق هنوز هیچ برگونه تحریات وكشفیات اولمیوب، برچوق یرلرنده كوكوردلی، چلیكلی وسائر تركیباتلی وبعض امراضه نافع ایلیجه‌لر بولنیورسه‌ده، بونلردخی حال طبیعیلرنده بولنیورلر. اهالیسنك ثلثانی مسلم وبرثلثی خرستیان اولوب، مسلمانلرك جمله‌سی آرناؤد اولدیغی كبی، خرستیانلرك‌ده قسم اعظمی بوجنسیته منسوب اولوب، یالكز نفس یانیه سنجاغنده‌كیلرك برر مقداری اولاخ و رومدر. خرستیان آرناؤدلر كندی لسانلرنده اوقویوب یازمق هوسنه دوشوب، روملق دعواسندن واز كچمكده‌درلر. صنایع محلیه یوكدن شیاق وعبا ایله ولنجه وچوراب وپاموق وایكدن نفیس بزوبرونجك ایله یانیه شهرنده یاپیلان

صیرمه وایپك ایشلمه‌لی آرناؤد اثوابی وچاریق وسائره دن عبارت اولوب، پارغه طرفلرنده اسمر برجنس صابون، پك نفیس انفیه، قونیچه جهتنده آرناؤد پینیری دینلكه مشهور برجنس مقبول پینیر، وسائر پینیرلرله ساده یاغ یاپیلیر. كرك ذخیره وكرك حیوانات، دری، یپاغی، پلاموط، سوماق وسائره‌دن تریسته وایتالیا و یونانه خیلی اخراجاتی اولوب، ادخالاتنه غالبدر. ولایتك رسومات ودیون عمومیه ورژیدن ماعدا، واردات سنویه‌سی ۳۰۰۰۰۰ و مصارف محلیه‌سی ۸۰۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. ولایت بروجه آتی ٤ سنجاغه منقسم اولوب، ۱۹ قضا، ۱۰ ناحیه و۱۵۹۷ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
یانیه	یانیه	زاغور قورندوس	۲۲۳
	لسقویك	•	٤۹
	قونیچه	•	۳٤
	مچوه	•	۳
	آیدونات	•	٦۲
	فیلات	•	٦۸
پروزه	پروزه	•	۳٦
	لوروس	جرنیك	٦۸
	مارغلیچ	پارغه فنار	۷۱
ارکری	ارکری	•	٦٤
	دلوینه	سراندوز	۹۲
	پوغون	•	۳۸
	پرمدی	فراشر	۹۹
	تپه دلن	•	٦۳
	قورولش	خیماره	۲۲
برات	برات	ملقاصره	۲۱۸
	آولونیه	•	۷۱
	لوشنه	فیر	۲۱۵
	غوستنچقه	(اسقراپار)	۱۰۱

یانیه { سنجاغی. همنامی اولان ولایتك مركز سنجاغی اولوب، شرق جنوبی طرفندن یونان حدودیله، شرق شمالی جهتندن مناستر ولایتیله، غرب شمالی طرفندن اركری سنجاغیله، غرباً یونان دكیزیله، جنوباً دخی پروزه سنجاغیله محدوددر. یوقاریكی جدولدن آكلاشلدیغی اوزره، ٦ قضا و۲ ناحیه‌دن مركب اولوب، ٤۳۹ قریه‌یی حاوی و ۱٦٦٦۹۱ اهالی ایله مسكوندر. یالكز نفس یانیه قضاسیله مچوه و قونیچه قراسنك اهالیسی اسلام و اولاخ و روم و دیكر اوچ قضانك اهالیسی كاملاً آرناؤد واكثریت اوزره اسلامدر.

[سائر احوالیچون مادهٔ آتفه‌یه وهر قضانك اسمنه مراجعت بیوریله .]

یانیه کولی { روم ایلیده همنامی اولان ولایتده ویانیه شهرینك اوکنده برکول اولوب، شهرك شرق جنوبی جهتنده جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه بویی ٨ واك کنیش برنده اکی ٤ کیلومتره‌در. قیشین صولری آرتدقجه شماله طوغری اوزانوب، طار بر قوبروق پیدا ایدر، که بوده اوجنده کنیشلیه‌رك، اورادن تحت الارض بر یولی اولوب، ولچیشته‌ده ویا دلوینه قربنده بردن بره بردلیکدن چیقان نهرك بوصودن اولدیغی مظنوندر. کذلك جنوب طرفندن بویله تحت الارض بر یولی اولوب، تسالیایه چیقدیغی‌ده ظن اولنمشدر. وسطی عمق ١٠ متره اولوب، سطحنك حذای بحردن ارتفاعی ٥٢٠ متره‌در. شرق طرفنده میچکل طاغنك صرب وچبلاق اتکلری بولنوب، سائر طرفلردن سواحلی اووه اولمغله، خندقلرله اروا اولنه‌رق، سبزه باغچه‌لرینه تحویل اولنمشدر. کولك ایچنده کیرمش اولان یانیه قلعه‌سنك قارشیسنده محیط دائره‌سی ٣ کیلومتره اولان طاشلق بر آطه اولوب، ساحل شرقیسنده اهالیسی کاملاً قایقجی وبالیقجی اولان بر قریه وتپه‌دلنلی علی پاشانك اورلدیغی محلی سیر ایتدیریلن بر مناستر واردر. بونك قارشیسنده ساحلده سازلرك آره‌سنده کولك صویی آلتنده پك صفوق وخوشکوار برصو نبعان ایتمکله، یازین اوراسی و آطه نزهتگاه اتخاذ اولنور. بعض شدتلی قیشلرده کولك صویی طونوب، اوستندن یول اولور .

یاوز { جنتمکان سلطان سلیم خان اول حضرتلرینه وصدوردن علی پاشایه لقب اولمشدر.

[« سلیم خان اول » و « علی پاشا » (یاوز —) » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

یایلاق آباد { یالوه‌نك و یالوه حماملرینك اسکی اسمیدر .

یبان آباد { آنقره ولایت وسنجاغنده و ولایتك منتهای شمالنده برقضا اولوب ، شرقاً وشمالاً قسطمونی ولایتیله، غرباً بکبازاری وایاس، جنوباً زیر، جنوب شرقی طرفندن دخی چبوق آباد قضالریله محدوددر. مرکزی ٦٦٠ اهالیسی اولان شوربا قریه‌سی اولوب، قضا ١٧٥ قریه‌دن مرکب و، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ٤٨٢٥٠ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسنك برثلثی مزروع اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، برنج، مصر، مرجك، نخود، آفیون وسائره ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌دن اك چوق بولنانی تفتیك کچیسیدر. اورمانلری چوق اولوب، کراسته‌یه الویریشلی آغاجلری واردر. سقاریه‌یه منصب اولمق اوزره برقاچ چایی، ٣ کولی وبرقاچ ایلیجه‌سی واردر. قضانك برقاچ برنده بازار وپنایر قوریلور. درون قضاده ١٣٠ جامع، ١٥ مسجد، ٨ مدرسه، ١ رشدیه، ١ ابتدائیه، ١٥٠ صبیان مکتبی، ٧٢ دکان، ٣ کوپری و ١٩٠ دکرمن موجوددر.

یبرود { شامده حمص ایله بعلبك آره‌سنده بر قصبه اولوب، برك ایچنه باتان پك صفوق برصویله وبعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمغله مشهورایدی . جملهٔ منسوبیننده بری ابو الفرج جورجس بن یوحنا ایدی . [« جورجس بن یوحنا » ماده‌سنه مراجعت .]

یتیم { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، اسمی علیدر، واستانبوللیدر. پدری طورنه‌جی باشی اولوب، کندیسی دخی یکیچری اوجاغنه منسوب ایکن، بعض مشایخه انابت ایده‌رك ایشدن چکلمش؛ واهل وعیال صاحبی اولوب، ضرورتده قالمغله ، بر وظیفه طلبیچون بر رسالهٔ منظومه یازه‌رق، جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینه تقدیم ایتمش ایسه‌ده، سفر هنگامی اولمغله، مطلوبی اسعاف اولنه‌میه‌رق، محروم قالمش ایدی. برآره‌لق دوننمای همایونه التحاق، وقپودان دریا سید علی چلبی طرفندن مشارالیهك فتوحات بحریه‌سنی سلك نظمه چکمکه مشارالیه طرفندن مأمور اولمش ایسه‌ده، اونك وقوع وفاتیله بومنظومه‌سی ناتمام قالمشدر. مثنویلری ساده وسلیسدر . شو قطعهٔ مشهوره جملهٔ اشعارندندر:

صوبی برداقده دیشلر کبی کاغدده
یزدن اول یوجهان سیرین ایدن اهل وقوف
عالم بری قویوب بحر هواسنده یلن
بو علی ایسه دخی عقلنه ادراکنه یوف

— فرس شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری همدانلی ودیکری لاهوریلیدر.

يَثرِب { مدينهٔ منورهنك اسم اصليسى اولوب، بعد الهجره سيد الانبيا افندمز حضرتلرى جانب نبوتمآبلرندن (طيبه) تسميه بيورلمش؛ وآنجق (مدينة النبى) ديمكله شهرت بولوب، بعده اختصار طريقيله (مدينه) دينلهرك، بواسم عام بو بلدهٔ مباركهيه علم اولمشدر. [«مدينه» مادهسنه مراجعت بيوريله.]

يَحموم { مصرده قاهرهنك شرق طرفنده بولنان طاغلرك بعربنه ويريلن اسم اولوب، جملهسنه جمع صيغهسيله (يحاميم) اطلاق اولنور.

يحيى { (بن زكريا بن آزن) متأخرين انبيادن اولوب، والدهسى (اليساع) كه بين النصارى (اليسابت) ديمكله معروفهدر، حضرت مريم (عليها السلام) ك عمزادهلرى ايدى. پدرى حضرت زكريا (عليه السلام) حضرت داود (عليه السلام) ك نسلندن ايدى. حضرت زكريا وزوجهسى خيلى ياشلى اولدقلرى حالده، اولادلرى اولمامغله، نبى مشاراليه اولادى اولديغنى آرزو ايدنجه، بحكمته تعالى او ياشده زوجهسى حامل قالوب، حضرت يحيى دنيايه كلمش؛ وتا طفوليتندن زهد وتقوى ايله زمرهٔ صالحينه داخل اولوب، اكثريا عبادت ووحدت ومراقبه ايچون صحرالره چكيلهرك، بيوك بر رياضتله ياشامغه باشلامشيدى. شهره دخولنده وعظ ونصيحتله خلقى طريق حقه دعوتدن كرى طورماز؛ وتوراتده خبر ويريلن مسيحك ورودينى خبر ويروب، حضرت عيسى (عليه السلام) ى تصديق ايدردى. فلسطين حكمدارى بولنان وجوريله مشهور اولان هرود شريعت موسى (عليه السلام) ده نكاحى دوشميين يقين اقرباسندن برقارىيى تزوجه قالقيشديغنده، حضرت يحيى (عليه السلام) شريعتى التزام ايله، بونك تحريمندن بحث ايدهرك، شدتلى لسان قوللانديغندن، هرود مرقومهنك ابراميله نبى مشار اليهى ٣٠ ياشلرنده ايكن وحضرت عيسى (عليه السلام) ك رفعندن صكرهجه شهيد ايتمشدر. حضرت عيسايى اردن نهرنده تعميد ايتديكى مناسبتله خرستيانلرجه «معمد» ديمكله مشهوردر. قدسده سبطيهده مدفون اولوب، رأس مباركلرى دمشقده جامع اميه داخلنده وبر الىده بيروتده مدفون اولديغى مروى اولمغله، زيارتكاه مقاملرى واردر.

يحيى { (شاه — بن مظفر شاه بن اميرمبارز الدين بن مظفر) فارسده حكومت سورن آل مظفرك دردنجيسى اولوب، عمى شاه شجاعك زماننده يزد واليسى اولديغى حالده، ٧٨٦ تاريخنده وفات ايدن عمى مشاراليهك وصيتيله اوغلى سلطان زين العابدين فارسده، وصاحب ترجمه يزدده مستقلاً حاكم اولمشيدى. ٧٩٠ ده تيمورلنك كنديسنه فارسى دخى ويرمش ايسهده، متعاقباً ششترحاكمى بولنان كوچك برادرى شاه منصور اوزرينه عسكر سوق ايتدكده، مقابله ايتميهرك، ينه يزده چكلمش؛ و ٧٩٥ ده تيمور ثانياً كلوب فارسى قطعياً ضبط ايتديكنده، عموم آل مظفر صرهسنده صاحب ترجمهيى دخى تلف ايتمشدى.

يحيى { (اميرخواجه —) سربدارانك يدنجيسى اولوب، ٧٥٣ ده خواجه على شمس الدينك تلفى اوزرينه، موقع اقتداره كلهرك درت سنه حكومت سوردكدن صكره، قاينى علاءالدوله طرفندن تلف اولنمشدر. غدار وانسانيتسز برآدم اولوب، طغا تيمورخانله صلح ايتمش ايكن، كنديسنى حيله ايله دوزاغه چكوب، تلف ايتمشيدى.

يحيى { (ابوزكريا) موحدين دولتى امراسندن اولوب، بونلر طرفندن افريقيهده والى اولديغى حالده، ملوك موحدينك قوتى زائل اولوب، كندى حاللريله مشغول اولدقلرى صرهده صاحب ترجمه دخى اعلان استقلال ايله، كافهٔ تبعهسنك امور ومصالحنى رؤيت، محكمهلرك حكم وقرارلرينى بالذات تفتيش، جملهٔ شكايات ومعروضاتى استماع، كيجهلرى تبديل كزهرك، احوال اهالىيه كسب وقوف، مستحق اولان فقرا ومحتاجينه توزيع ارزاق، علما وحكما واطبا وارباب هنرى حمايه، وبونلرله عقد مجلس مذاكره ايدردى؛ ومع هذا عبادت واكلنجهيه مخصوص ومعين ساعتلرى دخى وار ايدى. حقنده بك چوق نوادر منقولدر. (مصموده) نام بر برقبائلندن ايدى. خيلى وقت حكم سوروب، تبعهسنك ادعيه وشكرانته مظهر اولمش؛ و ٦٤٧ تاريخنده وفات ايتمشدر.

يحيى { فرس شعراسندن برقاچ كشينك اسمى اولوب اك معروفلرى (يحياى نيشابورى)

در، كه شاهرخ ميرزا زماننده ياشايوب، «شبستان خيال»، «دهنـامه»، «اسرار» و «خمار» عنوانلريله منظومه‌لرى واردر. ٨٠٢ ده وفات ايتمشدر. — ٩٠١ ده وفات ايدن (يحياى قزوينى) دخى سلاطين وعلما وسائر مشاهيرك ولادت ووفاتى تواريخنى جامع «لب‌التواريخ» عنوانلى كتابك صاحبيدر. ١٠٦٤ ده وفات ايدن (يحياى كاشى) هندستانه عزيمتله، شاهجهانك تقديرينه مظهر اولوب، حافظ كتبى اولمشدى. — ديكرلرينك برى كيلانى، برى لارى، برى لاهورى وسائره‌در.

يحيى افندى {(زكريا زاده —) جنتمكان سلطان عثمان خان ثانى و مصطفى خان اول و مراد خان رابع حضرتلرى دورلرنده اوچ دفعه مسند مشيخت اسلاميه‌يه كچمش علمادن وقرن حادى عشر شعراسندن اولوب، ١٠٠٠ تاريخنده شيخ‌الاسلام ايكن ارتحال ايدن آنقره‌لى زكريا افنديك اوغليدر. درسعادتده دنيايه كلوب تحصيل علوم ايتدكدن صكره، طريق قضايه سلوك ايله، حلب، شام وادرنه ملاسى و١٠١٢ ده استانبول قاضيسى وچوق كچمه‌دن آناطولى وروم ايكى قاضيعسكرى اولمش؛ وجنتمكان سلطان عثمان خان حضرتلرى وقعه‌سنده ١٠٣١ ده مقام فتوايه نصب ايدلمش ايدى. برسنه ايله بش آى امور فتوايى كمال درايت وحقانيتله اداره ايتدكدن صكره، صدر اعظم كمانكش على پاشانك خلاف واقع عرضى اوزرينه، ١٠٣٢ ده جنتمكان سلطان مراد خان رابع دورنده عزل اولنه‌رق، ١٠٣٤ ده ثانياً مقام فتوايه عودت ايتمش؛ وبودفعه دخى يدى سنه‌يه قريب مدت بومقام عاليده قالدقدن صكره، ١٠٤٠ ده متقاعد اولوب، ١٠٤٣ ده خلفى اخى زاده حسين افنديك شهادتى اوزرينه، ثالثاً مفتى انام اولوب، بودفعه دخى اون سنه ايله بش آى اداره امور شرعيه ايتدكدن، ومعيت حضرت پادشاهيده روان وبغداد سفرلرنده بولندقدن صكره، ١٠٥٣ ده ارتحال ايدوب، پدرى تربه‌سنه دفن اولنمشدر. خانه‌سى اوكنده برمدرسه بنا ايتمشيدى. محسن قيصرينك فرائض منظومه‌سنه شرحى و برخيلى اشعار رائقه‌سى واردر. شومطلع جمله اشعارندندر:

كوكل اوص نيچه دمدركه يار غمخوار ين
اولورسه لطف الهى كورور بوكون يارين

—[«منقارى زاده» ماده‌سنده مراجعت.]

يحيى البرمكى {[«برمكيلر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

يحيى بك {اونجى قرن هجرى عثمانلى شعراسنك اك كزيده‌لرندن اولوب، آرناؤددر. دوشرمه طائفه‌سندن اولوب، يكيچرى اوجاغنه دخول ايله، بعده توليت سمتنه كچه‌رك، زعامتله قناعت ايتمشيدى. صاحب سيف وقلم وقناعت وحسن اخلاق صاحبى ايدى. ٩٩٠ تاريخنده وطننده وفات ايتمشدر. «كنجينهٔ راز»، «شاه وكدا»، «كلشن انوار»، «يوسف وزليخا» و «اصولنامه» عنوانلريله بش منظومه‌دن مركب خمسه‌سى وقصائد وغزلياتى حاوى ديوانى واردر. اشعارى ميانده بعض كوزل سوزلره تصادف اولنور. شو بيت جمله اشعارندندر:

صيد ايتمك ايچون اول ملكى ايدوب اهتمام
آهم فلكلر اوزره قورار حلقه حلقه دام

يحيى بن احمد الحلى {امامية مشاهير فقهاسندن اولوب، ٦٧٩ ده وفات ايتمش؛ «جامع الشرايع» و «مدخل در اصول فقه» عنوانلريله ايكى معتبر تأليف براقمشدر.

يحيى بن اكثم {(ابو محمد — التميمى الاسدى المروزى) اعاظم فقها وادبادن واصحاب جناب شافعيدن اولوب، فقهده و سائر علومده‌كى وسعت معلوماتى حسبيله مامون خليفه‌نك عندنده قدر واعتبارى پك عالى ايدى. خليفهٔ مشاراليه كنديسنى قاضى القضاة تعيين ايتمش اولمغله، كافهٔ امرا ورجال دولتى كنديسنه طانيشه‌رق، رأينى استحصاله مجبور ايديلر. بعده متوكل زماننده عزل، واموالى مصادره اولنه‌رق، ايفاى حج ايچون، مكهٔ مكرمه‌يه عزيمتله، عودتنده ٢٤٢ تاريخنده مدينهٔ منوره قربنده (ربذه) قريه‌سنده وفات ايتمشدر. حقنده پك چوق نوادر وبعض ذمائم اخلاق منقول اولوب، و برطاقم اشعارى روايت ايديلن بوحصلت ذميمه‌سنه دلالت ايديور.

يحيى بن عدى {(ابو زكريا —) مشاهير حكما واطبادن اولوب، منطقده وسائر علومده دخى يدطولى صاحبى ايدى. يعقوبيه

مذهبنه تابع نصارادن اولوب، حکیم شهیر فارابیدن
و (ابوبشر متی) دن اخذ وتحصیل علوم ایتمشیدی.
باشلیجه تألیفاتی : «تفسیر کتاب طوبیقا لارسطو.
طالیس»، «مقالة فی البحوث الاربعة»، «مقالة
فی سیاسة النفس»، «مقالة فی ابنیة صناعة المنطق
وماهیتها»، «مقالة فی المطالب الخمسة للرؤس الثمانیة»،
«کتاب فی منافع الباه ومضاره وجهة استعماله بحسب
اقتداح الشریف ابی طالب ناصر بن اسماعیل صاحب
السلطان المقیم فی القسطنطینیة». حسن خطی ده اولوب،
بك چوق کتب نادره وتفسیر طبریدن ایکی نسخه
وکتب متکلمیندن بك چوق آثار استنساخ ایتمش؛
وبرکونده یوزیاپراق یازارایمش! سریانیجه‌دن عربی‌یه
برچوق کتابلر دخی ترجمه ایتمشیدی.

یحیی بن عمر { ملثمین یعنی مرابطین دولتنك برنجی حکمداری اولوب،
قبائل بربردن برینه منسوب اولدیغی حالده، صاحب
خروج و دعوت اولان عبدالله بن یاسینك مریدا-
نندن اولمغله، مومی الیه طرفندن بونك قیادتیله عسکر
ترتیب اولنه‌رق، ٤٤٠ تاریخندن ٤٤٧ تاریخنه‌دك
قیادت وامارت ایتدکدن صکره، تاریخ مذکورده
وفات ایدوب، برادری ابوبکر برینه کچمش؛ وبوده
نشر اسلام ایچون صحرای کبیر وسودانه صوقیلوب،
بردها ظهور ایتمدیکندن، مغربده وکیل براقش
اولدیغی عم زاده‌سی یوسف بن تاشفین اصل دولت
تشکیلیله اجرای حکومته نائل اولمشدر. مع هذا
برنجیلری یحیی بن عمر صاییلیور.

یحیی بن معاذ { (ابوزکریا) کبار مشایخ و واعظیندن اولوب، (ری)
لی ایدی؛ ونیشابورده وعظ ونصیحت و ارشادله
مشغول اولدیغی حالده، ٢٥٨ ده وفات ایتمشدر.
تقوی ونصیحته دائر برچوق اقوال حکیمانه‌سی
مشهوردر.

یحیی بن معین { (ابوزکریا — المرالبغدا- دی) ائمهٔ محدثیندن اولوب،
امام شافعی حضرتلرندن وسائر مشاهیردن روایت
ایتدیکی کبی، کندیسندن دخی صحیحین صاحبلری
بخاری ومسلم حضراتی روایت ایتمشلردر. امام حنبل
ایله دخی صحبتی و برلکده حدیثله اشتغاللری وار
ایدی. روایتده بك موثوق اولوب، نقل ایتدیکی
بیکلرجه احادیث شریفه‌دن هیچ برینك صحتنه شبهه
اولنمیور. ٢٣٣ تاریخنده حجدن عودتنده مدینهٔ
منوره‌ده ارتحال ایتمشدر. انبار قربنده (نقیای)
قریه‌سندن ایدی.

یحیی بن یحیی { (ابو محمد — بن وسلاس اللیثی) اعاظم فقهاء مالکیه-
دن واندلسك کبار علماسندن اولوب، عن اصل
(مصموده) نام بربر قبیله‌سندن ایدی. قرطبه‌ده
طوغوب، اوراده تحصیل علوم ایتدکدن صکره،
شرقه رحلتله، امام مالك حضرتلرندن «موطا» یی
استماع ایتدکدن صکره، مکه و مدینه ومصرده
اصحاب مالکدن وسفیان بن عیینه وسائر ائمهٔ فقهادن
استفاده ایله، وطننه عودت ایدوب، اورا علماسنك
رئیسی اولمش؛ وسلاطین وامرا نزدنده قدرواعتباری
بك عالی اولوب، موطایی اك اول مغربده تدریس
ایدن و مذهب مالکینك انتشارینه سبب اولان
بوذاتدر. ملوك امویه‌دن عبدالرحمن بن حکمك
زمانی عدل و حقانیتیله تنویر ایدوب، ٢٣٤
تاریخنده وفات ایتمش؛ و قرطبه خارجنده دفن
اولنمش ایدی.

یحیی بن یعمر { (ابو سلیمان — العدوانی الوشقی) قدمای ابادن وتا-
بعیندن اولوب، عبدالله بن عمر وعبدالله بن عباس
(رضی الله عنهما) ایله کورشمشیدی. نحوی موجدی
اولان ابوالاسوددن اخذ ایدوب، عربیده زمانك
افصحی ایدی. حجاج بن یوسف ایله نحو وقرائت حقنده
بعض منازعه‌لری وقوع بولمشدر. شیعیلرك
معتدللرندن اولوب، بوندن طولایی دخی حجاجك
عتابنه دوچار اوله‌رق، خراسانه نفی، واورا والیسی
یزید بن المهلب طرفندن قاضیلقده استخدام، وبعده
نبیذ شربنی اعترافندن طولایی عزل اولنمش؛
و ١٢٩ ده وفات ایتمشدر. مسقط رأسی و منشئ
بصره‌در.

یحیی المستعفی { (بن محمد الناصر) مغربده حکومت سورن موحدینك
سکزنجی حکمداری اولوب، ٦٢١ تاریخنده عبدالله
العادله خلف اوله‌رق، یالکز بر سنه حکومت
سورمشدر.

يحيى النحوى { (الاسكندرانى) يونان قديمك اسكندريه‌ده يتيشن حكماسنك اك مؤخرلرندن اولوب، دور اسلامه يتيشمش، وفاتح مصر عمرو بن العاصك حرمت والتفاتنه مظهر اولمشيدى. يونانيلرجه و آوروپاجه يوآنيس فيلوپونوس (ژان فيلوپون Jean Philopon) اسميله معروفدر. اووقتك بتون علماسى كبى لسان يونانينك نحو وفصاحتيله مشغول اولوب، مع هذا طب، منطق، فلسفه، حكمت، علوم رياضيه و سائره ايله دخى اوغراشه‌رق، آرسطونك وسائر حكماء سالفه‌نك برچوق تأليفاتنى شرح وتحشيه ايتمشيدى. همان كافهٔ تأليفاتى عربى‌يه مترجم اولوب، ابن ابى اصيبعه‌نك طبقات الاطباسنده تعدادلرى برقاچ صحيفه ضبط ايديور. كنديسى رؤساء روحانيه‌دن اولديغى حالده، تثليثه قائل اولميوب، كنديسنه مخصوص براعتقاد پيدا ايتمشيدى. بوندن طولايى محكوم اولمش ايسه‌ده، مجرد علم وفضلنه اولان احتياج عمومى‌يه بناءً، اوحكم اجرا اولنميوب، مجازات كورمه‌مشيدى. ٦٦٠ تاريخ ميلاديسنده وفات ايتمشدر. بعض آثارى آوروپاده طبع اولنمشدر.

يحيى النديم { [«ابن المنجم» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

يربعام { (Yeroboam) حضرت سليمان (عليه السلام) ك رجالندن اولوب، نبى مشار اليه قارشى اسباطدن بعضلرينى قالديرمغه چاليشدقدن صكره، مصره قاچمشيدى. رحبعم بن سليمان زماننده يهودا وبنيامين سبطلرندن ماعداسنى كندى طرفنه چكه‌رك، ميلاددن ٩٦٢ سنه اول نابلسده رأس حكومته كچمش؛ وآلتوندن ايكى بوزاغى ياپديروب، خلقى بونلرك عبادتنه اجبار ايتمش ايدى. بركون بونلره عبادت وقربانلر ذبح ايتمكده ايكن، علماء بنى اسرائيلدن برذات كنديسنه نصح وپند ايله بوكفردن وازكچمسنى اخطار ايتدى. يكندن، توقيفنى امر ايتمك اوزره، النى قالديرديغنده، الى قوروپوب، اويله‌جه قالمش.

يرموك { شامده نهراردنه واوراردن بحرلوطه منتهى بروادى اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضى الله عنه) افندمز زماننده اوراده وقوع بولان بيوك برغزا ايله مشهوردر. ابو عبيده بن الجراح، يزيد بن ابى سفيان، شرحبيل بن حسنه وعمرو بن العاص بر سريه‌يه قومانده ايتدكلرى حالده، روملرك عسكر مسلمينك برقاچ مثلى مقدارنده اولان بيوك بر اردوسنه مقاومت ايتمكده ايديلر. خالد بن وليد حضرتلرى دخى عمومنه قوماندان اولوب، غيرت ايتمكده ايكن، حضرت ابابكرالفاروق (رضى الله عنه) افندمزك ارتحاليله حضرت عمر (رضى الله عنه) افندمزك وقوع خلافتى وخالد بن وليدك عزليله ابو عبيده‌نك عموم قوماندانلغنه نصبى خبرينى كتيرن بريد مخصوص واصل اولمش ايسه‌ده، حضرت خالد (رضى الله عنه) بوخبرى كتم واخفا ايله، حربه دوام ايدوب، روملرى كلياً منهزم وپريشان ايتدكدن صكره، ابو عبيده حضرتلرينك يانته كيده‌رك، باش قوماندانلغنى تبريك ايلمشيدى. يرموك غزاسى فتوح الشامك فاتحه‌سيدر.

يره پتره { كريدك لاشيد سنجاغنده وساحل جنوبيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، قضاسى ١٦ قريه‌دن مركبدر.

يريم { يمنك صنعا سنجاغنده وصنعانك ٢٥ ساعت جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ قدر اهاليسى، سورى، ٤ جامعى، ١٢٠ دكانى، ٣ خانى، برباغچه‌سى، برحمامى وجنوبنده (عين اليريم) اسميله واديسى مسيره اتخاذ اولنان برصويى واردر.

— يريم قضاسى شمال شرق طرفندن ذماره، جنوب شرق جهتندن رداع، جنوب غربى جانبندن اب، غرب شمالى جهتندن دخى عدين قضالريله محدود اولوب، صولرى عدن كورفزينه دوكيلان داخلى مائله‌ده واقعدر. اراضيسى مرتفع وعارضه‌لى اولوب، هواسى معتدل ومياه جاريه‌سى چوق اولمغله، طوپراغى منبت اولوب، بغداى، آربه، دوره وسائر حبوباتله قهوه وسائره حاصل اولور. حيوانات اهليه ووحشيه‌سى ده چوق اولوب، جنس آتلرى واهاليده قيصراق بسليوب، طاى يتيشديرمك مراقى واردر. وقتيله يمنك مركزى بولنمش اولان (ظفار) شهرينك خرابه‌لرى بوقضا داخلنده ويريم قصبه‌سنك ٢ ساعت جنوبنده بولنيور. قضا ١٩٠ قريه‌دن مركب اولوب، ٣٩٥٠٠ اهالى ايله مسكوندر.

يزد { ايرانك فارس ايله عراق عجم وكرمان خطه‌لرى آره‌سنده اصفهانك ٢٣٠

کیلومترہ شرق جنوبیسندہ، شیرازك ۲۹۰ کیلومترہ
شمال شرقیسندہ وکرمانك ۳۲۵ کیلومترہ غرب
شمالیسندہ وشیرکوہ اتکندہ واقع برشہر اولوب،
۴۰۰۰۰ اہالیسی، اصفہان ومشہد وکرمانلہ ایشلك
تجارتی، صیرمہلی ایپك وپاموق وبیوك منسوجاتی،
دوہ تویندن شاللری، قلیج وسائر اسلحۂ جارحہسی
وسائر معمولاتی واردر. وقتیلہ چوق دہا معمور
ودہا بیوك اولوب، شمدی برقسمی خرابدر. اہالینك
برمقداری کبر یعنی زردشتیدر. تفت دینلن تپہلرندہ
باغلری چوق واوزومیلہ سائر میوہلری پك لذیذدر.
ہواسی صیجاغہ مائل اولوب، اوستندہکی طاغدن
اینن صولر جداول واسطہسیلہ ادارہ اولنہرق، سقی
اراضیدہ قوللانیلیر.

یزدجرد { (یاخود یزدگرد) ایرانك ساسانیان ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:
برنجیسی ملوك مذکورہنك اون اوچنجیسی اولوب،
دردنجی بہرامك اوغلیدر. میلادك ۳۹۹ تاریخندن
۴۲۰ تاریخنہدك ۲۱ سنہ حکومت سوروب، غدار
وبدکردار برآدم ایدی. خرستیانلغی تصاحب ایدہرك،
زردشتیلری دلگیر ایتمشیدی. نہایت برآتك تکمہ
سندن وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی ملوك مذکورہنك
اون بشنجیسی اولوب، ۴۴۰ دن ۴۵۷ تاریخ میلا
دیسنہدك حکم سورمش؛ وخرستیانلغك رفعیلہ
دین زردشتك نشری مقصدیلہ قافقاسیہ اقوامیلہ محاربہ
ایدوب، او صرہدہ ارمنیلر عصیانہ جرأت ایتمش
ایسہدہ، ینہ رام ایتمشیدی. بیوك اوغلی فیروزی
سیسانہ والی ایدوب، کوچکی اولان ہرمزی ولی
عہد ایتمشیدی. بوکا (یزدجرد اثیم) دیرلر. —
اوچنجیسی ساسانیانك یکرمی طقوزنجی وصوك
حکمداری اولوب، خسرو پرویزك تورونیدر.
۶۳۲ تاریخ میلادیسندہ فرخ زادہ خلف اولوب،
داخل مملکتدہ اسایشی اعادہ ایتمش؛ وعرب اہل
اسلامی طرفندن واقع اولان تجاوزاتہ ابتدا (رستم)
اسمندہ برسردارینك جسارتیلہ مقاومت ایدہبیلمش
ایسہدہ، بعدہ حضرت عمر (رضی اللہ عنہ) افندمزك
سعد ابن ابی وقاص (رضی اللہ عنہ)ك قیادتیلہ غزایہ
مأمور بیوردیغی عساکر مسلمینك شدتلی مہاجماتنہ
تاب آور مقاومت اولہمیوب، قادسیہ ایلہ نہاوند
محاربۂ قطعیہلرینی غائب ایتدکدن صکرہ، جانی
قورتارمق اوزرہ، فرار واختفا ایتمش ایسہدہ،
بردکرمندہ بولنوب، قتل اولنمشدی. یکرمی سنہ
حکومت سوروب، بونك سقوطیلہ ایران استقلال
وحکومتنی للابد فوت ایدوب، خلافت اسلامیہیہ
الحاق اولنمش؛ وبعدہ گاہ بیوك دولتلرك برجزئی
وگاہ دول متحدۂ صغیرہیہ منقسم بولنہرق اکثریا
ترکلرك وسائر اقوامك تحت حکمندہ بولنمشدر.
یزدجرد ثالثك قعودی بروقت ایرانیلرجہ مبدأ تاریخ
اتخاذ اولنمشدی.

یزو { (Yéso) جاپونیہیی ترکیب ایدن درت بیوك جزیرہنك بری واك شمالیسی
اولوب، بونلرك اك بیوکی اولان وجنوبندہ بولنان
(نیپون) جزیرہسندن (چوغار) بوغازیلہ آیرلمشدر.
غرب جنوبی کوشہسندہ مذکور جزیرہیہ طوغری
ممتد (اوشیما) اسمیلہ اوزون ومعوج برشبہ جزیرہسی
اولدیغی کبی، شمال غربی کوشہسیدہ روسیہنك
(ساخالین) جزیرۂ طویلہسنہ، وشمال شرق
کوشہسیدہ جاپونیہنك (قوریلہ) نامیلہ براوونك
تشکیل ایدن جزائر مجتمعہسنہ طوغری اوزانیور.
بویی ۵۶۰ واکی ۴۵۰ کیلومترہ اولوب، ملحق
اولان مذکور قوریلہ جزائر صغیرہسیلہ برابر مساحۂ
سطحیہسی ۶۰۹۵ مربع کیلومترہ واہالیسی ۴۲۲۳۰۰
کشیدر، کہ ہر مربع کیلومترہ باشنہ ۵ کشی دوشوب،
جاپونیہنك سائر طرفلرینہ نسبۃً پك آز مسکوندر.
۴۱°۲۰′ ایلہ ۴۵°۳۰′ عرض شمالی آرہلرندہ
ممتد اولوب، عرضاً اقالیم باردہدن اولدیغی کبی،
اراضیسیدہ یوکسك اولوب، قارلہ مستور طاغلری
اولدیغندن، ہواسی صغوق واراضیسی زراعتہ غیر
مساعد اولہرق، اکثر طرفلری خالیدر. اك مسکون
ومعمور یری مذکور اوشیما شبہ جزیرہسی اولوب،
اك بیوك شہری اولان (ہاقوداتہ) در، کہ ۶۶۳۳۳
اہالیسی واردر. برقاچ برکانیدہ واردر.
سواحلی یوکسك وقیالقدر. انہاری پك چوق
ایسہدہ، اکثری قیصہ اولوب، اك اوزونلری
ساحل شرقی وغربیسنہ دوکیلن (توقاچی) و(ایسیہاری)
ایلہ شمال غربی کوشہسندہ منصب اولان (نسیہو)
نہرلریدر. مذکور قوریلہ جزایریلہ برابر جاپونیہنك
منقسم بولندیغی ۶ ایالتك برینی تشکیل ایدیور.

یزید { بنی امیہ ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك ایکنجیسی وبانیٔ
حکومت اولان معاویه بن ابی سفیانك اوغلی اولوب،
٢٦ نجی سال هجریه‌ده طوغمش؛ و ٦٠ تاریخنده
معاویه‌نك وفاتی اوزرینه ، دمشق شامده مقام
حکومته قعود ایتمشدر . زمان حکومتنده جریان
ایدن وقوعات مؤثره تواریخ و سیرده مسطور
اولدیغندن بوراده تفصیلنه حاجت کوریلمامشدر .
— ایکنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك طقوزنجیسی
وآل مروانك آلتنجیسی اولوب، عبد الملك بن مروان
بن حکمك اوغلیدر . ٧٦ تاریخنده دنیایه کلوب،
١٠١ تاریخنده عمر بن عبدالعزیز حضرتلری یرینه
تخته قعود ایتمش؛ وذوق واکلنجه‌سیله مشغول اولوب،
بوندن بشقه برایش کورمه‌مش ایسه‌ده، زماننده
اندلسدن غزاة مسلمین فرانسه‌یه کچوب، ناربونه
و تولوزه‌یه‌دك فتح ممالك ایتمشلردی . آناطولی
جهتندن دخی کماخ وقونیه طرفلرنده روملردن بعض
یرلر آلنمشدی . ٤ سنه ایله بر آی حکومت سور.
دکدن صکره، ١٠٥ تاریخنده وفات ایتمشدر .
— اوچنجیسی ملوك مذکوره‌نك اون ایکنجیسی
اولوب، ولید بن عبدالملك بن مروانك اوغلی ایدی.
٨٦ تاریخنده طوغوب، ١٢٦ تاریخنده عم‌زاده‌سی
ولید بن یزیده خلف اولمش؛ ویالکز ٥ آی حکو.
مت سوردکدن صکره ١٢٧ ده طاعوندن وفات
ایتمشدر .

یزید بن ابی سفیان { (ابوخالد — القرشی الاموی) صحابه‌دن
اولوب ، سفیانیلرك اصلحی اولمغله ، (یزیدالخیر)
دینمکله دخی معروف ایدی. معاویه ایله بروالده‌دن
متولد اولمیوب، بونك والده‌سی بنی کنانه‌دن (ام الحکم
زینب بنت نوفل) ایدی. فتح مکه کونی اسلامه کلمش؛
وحنین غزاسنده حاضر بولنوب ، غنائمدن حصه
آلمشیدی. خلافت جناب صدیقیده شامه اعزام
اولنان عسکر قائدلری میاننده بولنوب، عمرو بن العاص،
ابوعبیده بن الجراح وشرحبیل بن حسنه ایله برابر
خالد بن ولید حضرتلرینك معیتنده بولنمش؛ وفلسطینده
اجنادینده روملره قارشی حرب ایدوب ، غالب
کلمشلردی . بعده خلافت جناب فاروقیده ابوعبیده
بن الجراح عموم شام عسکری قائدی اولدقده، صاحب
ترجمه‌یی فلسطین فتوحنه مامور ایتمش؛ وابوعبیده‌دن
صکره باش قائد اولان معاذ بن جبلك وفاتنده یزید
بن ابی سفیان باش قیادته نصب اولنمش؛ و ١٩ نجی
سال هجریه‌ده قیساریه فتحندن صکره طاعوندن
وفات ایدوب ، برادری معاویه‌یی وکیل براقمش ؛
و بونك مأموریتی جانب حضرت فاروقیدن تصدیق
بیورلمش؛ وکیده‌رك اوراده تفرد ایتمشیدی .
یزید بن ابی سفیانك ذریتی قالمامشدر.

یزید بن الجراح { صحابه‌دن اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن ابو عبیده
جنابلرینك برادریدر.

یزید بن الطثریه { (ابوالمکشوح — بن سلمه) مشاهیر شعرادن اولوب ،
اشعاری « حماسه » و « اغانی » ده مذکوردر ؛
ودیوانی ابوالفرج اصفهانی طرفندن جمع وترتیب
اولنمشدر. منسوب اولدیغی قشیر قبیله‌سی بیننده حیثیت
واعتبار صاحبی سخی وشجیع وحسن وجماله مالك بر آدم
ایدی . ١٢٦ تاریخنده مندلث بن ادریس الحنفی
معیتنده تلف اولمشدر . شو بر ایکی بیت جملهٔ
اشعارندندر:

الا بابی من قدیری الجسم حبه
ومن هو موموق الی حبیب
ومن هو لایزداد الا تشوقا
ولیس یری الا علیه رقیب الخ.

یزید بن القعقاع { (ابوجعفر —) مشاهیر قراءدن وکبار تابعیندن
اولوب، عبدالله بن عیاش بن ابی ربیعه‌نك وبرروایتده
ام المؤمنین ام سلمه‌نك آزادلیسی ایدی. قرائتی عبدالله
بن عباس (رضی الله عنهما) دن وافندیسندن وابوهریره
(رضی الله عنه) دن اخذ، وعمید بن عمر بن الخطاب
(رضی الله عنهما) دن دخی احادیث شریفه روایت
ایتمشیدی . حره وقعهٔ مؤلمه‌سندن اول مدینهٔ
منوره‌ده تعلیم قرائت ایله مشغول ایدی. ١٣٢
تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

یزید بن مزید { (ابوخالد وابوالزبیر — بن زائدة الشیبانی) جودوکرم
وشجاعتیله مشهور اولوب ، هارون الرشید زماننده
یاشامشدر. زماننك شعراسی حقنده بك چوق مدحیه‌لر
سویلیوب، کلیتلی جائزه‌لرینی آلمشلردی. بنه کرمیله
مشهور معن بن زائده‌نك برادر زاده‌سیدر. هارون.
الرشید طرفندن خوارجدن ولید بن طریفك تنکیلنه

مامور اولوب، کندیسنی تلف ایتمشدی . ١٨٥ تاریخنده وفات ایتمشدر . مکارمی حقنده پك چوق نوادر منقولدر.

یزید بن المهلب (ابو خالد — بن ابی صفرة الازدی) حجاج بن یوسفه نیابةً طول مدت خراسان والیسی بولنمش اولان مهلبك اوغلی و حجاجك قاینی اولوب، ٨٣ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه خراسان والیسی اولمش؛ وبعده حجاج طرفندن عزل ومالی مصادره ایله، حبس ایدلدیکی حالده، فرارله فلسطینده بولنان سلیمان بن عبدالملك یاننه التجا ایتمش؛ وبونك التماسیله برادری ولید بن عبدالملك طرفندن عفو اولنه‌رق، مشارالیه سلیمانك یاننده کمال عزت واحترامله یاشامش؛ ومشار الیهك مقام حکومته قعودندن صکره ٩٦ تاریخنده وفات ایتمش اولان حجاجك یرینه عراقین والیلکنه نصب اولنمش ؛ و ٩٨ ده عراقده بر وکیل ترك ایله ، خراسان والیلکنه نصب اولنه‌رق، جرجان، طبرستان ودهستان کبی برچوق ممالك ضبط ایتمش؛ و ٢٥ ملیون درهمی حامل اوله‌رق عزیمتنی مبین سلیمان بن عبدالملکه برمکتوب یازدیغی حالده، خراساندن شامه حرکت ایتمش ایسه‌ده، اواثناده سلیمان وفات ایدوب، عمر بن عبد العزیز مقام حکومته کچمکله ، مذکور مکتوب مشارالیهك یدینه کچدیکندن ، تبعه‌دن بغیر حق آلنمش اولان بو آقچه‌نك تسلیمی ایچون، کندیسنی حبس وتضییق ایتمش؛ و ایکی سنه محبوس قالدقدن صکره، ١٠١ ده عمر بن عبد العزیزك خسته‌لندیغنی خبر آلنجه، یرینه کچه‌جك یزید بن عبدالملك کندیسنه بغض وخصومتی اولدیغنی بیلدیکیچون ، محبسدن فرارله، بصره‌یه کیده‌رك، کندیسنك بادیٔ عزل ونکبتی اولان والیٔ عراقین (عدی بن ارطاة) ی عزل وحبس، ویزید بن عبدالملك اسقاطنی اعلان ایله، خلقی کندی بیعتنه دعوت ایتمکه باشلامشیدی . یزید بن عبدالملك برادری مسلمه‌نك قیادتیله اوزرینه عسکر کوندرمکله ، صاحب ترجمه برادری مفضل واوغلی معاویه وسائر افراد خاندانیله مقابله‌یه چیقوب، برخیلی قانلی محاربه‌لر وقوعندن صکره، یزید بن المهلب مسلمه‌نك الینه کچوب ، ١٠٢ تاریخنده ٤٩ یاشنده اتلاف، ورأس مقطوعی شامه ارسال اولنمش ؛ واقرباسیله قبیله‌سی برمدت دها مقاومتدن صکره ، کرمانه چکیلوب، مؤخراً اورایه دخی عسکر سوقیله، اتلاف اولنمشلردی. عباسیلر زماننده برامکه نصل ثروت وسامانه نائل اولمش ، وجود وکرمله شهرت بولمشلرسه، بنی امیه زماننده دخی آل مهلب اومقامی احراز ایتمشلردی. جود وکرملری حقنده پك چوق نوادر منقولدر. آنجق عمر بن عبدالعزیز حضرتلری بونلرك اوضاعنی تقدیر ایتمدیکی کبی ، حسن بصری دخی جبابره‌دن عد ایدوب ، حال وحرکتلرینه تعریضدن خالی طورمازدی . حقنده شعرای معاصرینك سویلدکاری قصائد ومراثینك حد وحسابی یوقدر.

— بونك حفیدی (ابو خالد یزید بن حاتم بن قبیصه بن المهلب الازدی) خلفاء عباسیه‌دن ابو جعفر منصور زماننده ١٤٤ تاریخنده مصر والیلکنه نصب اولنه‌رق، اورادن افریقیه‌ده ظهور ایدن خوارجی تنکیله مامور اولمغله، ١٥٥ ده قیروانه داخل اولمش؛ وآخر عمرینه‌دك مغرب والیلکنده قالوب، ١٧٠ ده قیروانده وفات ایتمشدر . بودخی جود وکرم وشجاعتیله مشهوردر.

یزید بن هبیره (ابو خالد — بن المثنی الفزاری) آخر ملوك امویه‌اولان مروان حمارك رجالندن اولوب، ابا مسلم خراسانی‌یه قارشی بیوك برغیرتله حرب ایتمش؛ ودولت امویه منقرض اولنجه، خلیفهٔ عباسی سفاحك برادری ابو جعفر منصوره التجا ایدوب، حمایه‌سی آلتنه کیرمش؛ وعندنده پك زیاده حیثیت واعتبار قزانمش ایکن، عبدالله بن الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب (رضی الله عنهم) ایله خفیاً مخابره‌ده بولنه‌رق، سفاحی اسقاطله، مشار الیهی تخت خلافته اقعاد فکرنده بولندیغی ابامسلم طرفندن درمیانله، قتلی سفاحه مصرانه اخطار ، واونك طرفندن دخی ابو جعفر منصوره تکلیف اولنمغله، منصور بر چوق وقت ممانعتله ، کندیسنی التزامده اصرار ایتمش ایسه‌ده، نهایت ١٣٢ ده اوغلی داودله وکاتبیله برابر قتلنه مجبور اولمشدی.

یزیدی کردستانده اسماً مسلم وحقیقتده عقائد اسلامیه‌یه بسبتون مغایر اعتقاداته تابع برطائفه اولوب، بونلر قدرتده وخلقت عالمده جناب حقه حاشا شیطانی تشریك ایده‌رك ،

بوملك مطرودك كيتدكجه قوت وقدرتی تزايدده
بولنديغنه اينانيرلر؛ وملك طاوس تسميه ايتدكلری
ابليسه عبادت ايدرلر. بو غريب اعتقاد باطللرينك
موجدی اولان شيخ يزيدك نامنه نسبتله بويله تسميه
اولنورلر. كردستان وجزيره‌نك بعض طرفلرنده
طاغنيق بر حالده بولنوب، مجموع نفوسلری
٢٠٠٠٠٠ ی تجاوز ايتميور. بونلرك مذهب
واعتقادلری جهالت اساسی اوزرينه مؤسس
اولديغندن، سايۀ ديانتوايۀ حضرت خلافتپناهيده
معارفك انتشار و ترقيسی اهتدالرينی منتج
اوله‌جغی دركاردر.

يزيدی { مشاهير ادبادن درت كشينك لقبيدر:

برنجيسی (ابو محمد يحيی بن المبارك بن المغيرة
العدوی) قرائتده ونحو ولغتده يد طولی صاحبی
اولوب، قرائتده ابوعمرو بن العلانك تلميذی وخانی
ايدی؛ وبصره‌ده مشار اليهدن صكره قرائتده امامت
كنديسنه انتقال ايتمشيدی. بعده بغداده كيده‌رك،
خليفه مهدينك طايسی (يزيد بن منصور الحميری) نك
اولادينه مربيلك ايتمكله، بوكا نسبتله تلقب ايتمشيدی.
مؤخراً هارون الرشيده انتساب ايدوب، مأمونك
مربيلكنه تعيين اولنمشيدی. لغتده اصمعينك
« نوادر » ينه تقليداً « كتاب النوادر »، نحوده
« كتاب المقصور والممدود »، « كتاب النقط والشكل »
وسائر بعض كتابلر تأليف ايتمشدر. طبيعت شعريه‌سی
دخی اولوب، مرتب ديوان اشعاری واردر.
مشاهير نحاتدن كسائی و خليل وسائرلريله بعض
ماجرالری ملقولدر. مأمون خليفه‌نك معيتنده
خراسانه سياحت ايدوب، ٢٠٢ تاريخنده (مرو)ده
وفات ايتمشدر. كسائی وامام محمدك وفاتلری حقنده
مرثيه‌لری اولوب، شو بيت اوندندر:

تصرمت الدنيا فليس خلود
وما قد تری من جهة سيبيد

— ايكنجيسی (ابو عبدالله محمد بن ابی محمد)
آنف الترجمه‌نك اوغلی اولوب، لغت وقرائتده يد
طولی صاحبی وشعرده مهارتی وار ايدی. معتصم
خليفه‌نك معيتنده مصره كيدوب، اوراده وفات ايتمشدر.
شو قطعه جملۀ اشعارندندر:

الهوی امر عجيب شانه
تارة يأس و احيانا رجا
ليس فيمن مات منه عجب
انما يعجب ممن قد نجا

— اوچنجيسی (ابو اسحاق ابراهيم بن ابی محمد)
بو دخی برنجينك اوغلی اولوب، اديب وشاعر بر ذات
ايدی. ابو زيد انصاريدن واصمعيدن اخذ واستماع
ايتمشيدی. « كتاب ما اتفق لفظه واختلف معناه »،
عنوانيله ١٧ ياشنده باشلايوب ٦٠ ياشنده بيتيرديكی
بر كتابی و « كتاب مصادر القرآن »، « كتاب فی بناء
الكعبة واخبارها » وسائر آثاری وبرخيلی اشعاری
دخی واردر.

— دردنجيسی (ابو عبدالله محمد بن العباس بن
ابی محمد) برنجينك حفيدی اولوب، نحو وادبده
ونوادر واخبار عربده يد طولی صاحبی ايدی. سن
شيخوختنده، استدعاسی اوزرينه، خليفه مقتدر
باللهك اولادی مربيلكنه نصب اولنمشدی. ٣١٠
تاريخنده ٨٢ ياشنده وفات ايتمشدر. باشليجه تأليفاتی
بروجه آتيدر: « كتاب الخيل »، « مناقب بنی
العباس »، « اخبار اليزيديين »، نحوده مختصر بر
متن وسائره.

يزيديه { شروانك مركزی اولان شماخينك نام ديكريدر.

يسره { قدماء شعراء عربدن و مخضرميندن لبيدك قيزی اولوب، شاعره وفصيحه
برقيز ايدی. شو بر ايكی بيت پدرينك امريله سويلمش
اولديغی بر قصيدۀ جوابيه‌سندندر:

اذا هبت رياح ابی عقيل
دعونا عند هبتها الوليدا
اشم الانف اصيد عبشميا
اعان علی مروآته لبيدا

يشيل ايرماق { آناطوليده بر ايرماقدر، كه سيواس ولايتنك شمالنده
شرقدن قره حصار شرق ايله نيكساردن كلن
كلكيت ايله غربدن يعنی آماسيه جهتندن كلن طوزانلی
صولرينك اجتماعندن بالتشكل، شماله طوغری جريانله،
طربزون ولايتنك جانيك سنجاغنه دخول ايدر؛
و صامسون قوينك شرق جهتنده صامسونك قار-
شيسنده قره دكيزه دوكيلور. منصبندن بوقاريده
نهردن برقاچ قول آيريلوب، منصبك صاغ طرفنده
دوكيلورلر. محل اجتماعندن يعنی يشيل ايرماق نامنی

آلدیغی یردن اعتباراً مجراسی ۹۵ کیلومتره قدردر. اسم قدیمی (ایریس) در.

یشیل برون { (Cap Vert) آفریقانك اك غربی برونی اولوب، ۲۰° طول غربیده ومتقدمین عنده مبدأ طول اولان جزایرخالدات حذاسنده و ۱٤°٤٤′ عرض شمالیده واقعدر. فرانسه مستعمراتندن سنغابیه داخلنده‌در.

— یشیل برون جزایرمجتمعه‌سی (Iles du Cap Vert) بحرمحیط آطلاسیده آفریقا ساحلی آچیقلرنده و یشیل بروندن ۵۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده پورتکیز دولتی مستعمراتندن برطاقم آطه‌لر اولوب، ۱۵° ایله ۱۷° عرض شمالی و ۲٤° ایله ۲۷° طولی غربی آره‌لرنده واقعدرلر. بو آدیسته، ساؤآنتاؤ، سال (یعنی طوز آطه‌سی)، ساؤنیقولاؤ، ساؤتیاغو، مایو، فوغو، براوه، سانته‌لوسیه، ساؤوینسان اسملریله مختلف درجاتده ۱۰ آطه‌دن مرکب اولوب، مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۸۵۱ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۱۰۹۲٦ کشیدر. اراضیلری برکانی و عارضه‌لی اولوب، اولدجه منبتدر. هوالری صیجاق وآغردر. مرکزلری ساؤتیاغوجزیره‌سنده واقع و ٤۰۰۰ اهالیی جامع اولان (لاپایه) اسکله‌سیدر. ساؤوینسان جزیره‌سنده ٤۲۰۰ اهالی ایله مسکون اولان (میندلو) اسکله‌سی‌ده خیلی تجارتکاهدر. بو آطه‌لر ۱٤٥٦ ده پورتکیز بحریوننددن (قاؤموستو) طرفندن کشف اولنمشدر.

یطرو { (Jéthro) توراتده حضرت شعیب (علیه السلام)ه ویریلن اسمدر.

یعقوب { بن اسحق بن ابراهیم (Jacob) انبیاء عظامدن اولوب، ابوالانبیاء حضرت ابراهیم (علیه السلام)ك حفیدیدر. برادری عیصو (یاخود عیص) ایله ایکیز طوغوب، آنجق عیصو دها اول طوغمغله، دها بیوك عد اولنور ایدی. بناءً علیه حضرت اسحق (علیه السلام) دعاسنی و نبوت حقنی عیصویه ویرمك ایستدیکی حالده، کوزی کورمدیکندن، والده‌لری حیله ایدوب، اونك یرینه دها چوق سودیکی حضرت یعقوبی اوکنه کتیرمکله، نبوتی حضرت مشارالیه ویرمشیدی. بوسببدن حضرت یعقوب (علیه السلام) خصومتدن امین اوله مدیغندن، و ذاتاً پدری کنعانیوندن قیز آلمیوب حرانده طایسی (لابان)ك قیزلرندن برینی آلمسنی وصیت ایتمش اولدیغندن، حضرت یعقوب حرانه کیده‌رك، طایسنك کوچك قیزی (راحیل)ی ایشتمش؛ و لابان بوكا مقابل یدی سنه خدمت ایتمسنی شرط قویوب، بو خدمتی اکمالنده ایسه، بیوك قیزی (لایا)یی ویرمش؛ و یعقوب کوچکنی بکنمش اولدیغندن، او وقتك شریعتنجه اونی دخی ویرمك ایچون یدی سنه دها چوبانلق ایتمسنی شرط قومغله، بو ایکنجی شرطی یرینه کتیرنجه، راحیل دخی کندیسنه تنکیح اولنمش؛ وبونلرك ایکیسی‌ده کندیسنه برر اوطه‌لق ویرمشلردی. لایادن روبیل، یهودا، شمعون ولادی و راحیلدن حضرت یوسف ایله بنیامین و جاریه‌لرك هر برندن‌ده اوچ که جمعاً ۱۲ اولادی دنیایه کلمشدر. حضرت یعقوب بعده اهل وعیالنی و قائن پدرندن آلدیغی سوری واموالی طوپلایه‌رق، ارض کنعانه عودتله، ویردیکی هدایا وایتدیکی حسن معامله ایله عیصونك کوکلنی آلمشیدی. بعده اوغللری کندیسنك حضرت یوسف (علیه السلام)ی جمله‌دن زیاده سودیکنی چکه‌میوب، آوه کوتورمك بهانه‌سیله بر قیویه آتملریله، مشارالیه برکاروان طرفندن قوغه ایله چیقاریلوب، مصرده صاتلمش؛ واوراده، تفصیلاتی «یوسف» ماده‌سنده بیان اولندیغی وجهله، فرعونك وزیری اولمشیدی. حضرت یعقوب ایسه حضرت یوسف ایچون آغلایه آغلایه ایکی کوزندن علیل اولمشیدی. نهایت بر قحط وغلا وقوعنده اوغللری ذخیره آلمق ایچون مصره کیتدکلرنده، حضرت یوسف کندیلرینی طانیوب، بنیامینی آلیقویه‌رق، حضرت یعقوبی دخی اورایه کوتورمکه مجبور ایتمش؛ وبو وجهله حضرت یعقوب اون ایکی اولادیله مصرده بولنوب، فرعون طرفندن کندیلرینه اراضی تخصیص اولنمشیدی. اولاد واحفادی مصرده قالوب، بالآخره حقارته دوچار اولمغله، نهایت حضرت موسی (علیه‌السلام) طرفندن تخلیص، وارض مقدسه اعاده ایدلمشلردر. حضرت یعقوبه «عبدالله» معناسیله (اسرائیل دخی دینلدیکندن، احفاد وذریتنه (بنی اسرائیل) نامی ویریلوب، بونلر آیریجه بر امت تشکیل ایتمشلردر. اون اولادیله حضرت یوسفك افرائیم

ومنشا نام ايكى اوغلندن اسباط اثناعشر تسلسل
ايدوب، بونلرك هر برى ارض مقدسده برر خطه يه
مالك اولمش؛ و (لاوى) نك ذريتنه ايسه رياست
روحانيه يه چكمك حق ويريلوب، اراضى ويرلميه‌رك،
ديكرلرينك ذكاتى بونلره عائد ايدى. حضرت
يعقوبك ميلاد عيسادن ٢٢٠٦ سنه اول دنيايه
كلوب، ١٤٧ سنه ياشاديغى مظنوندر.

يعقوب بك { (ياخود سلطان يعقوب تركمانى بن حسن طويل)
آق قيونلى دولتنك اوچنجى حكمدارى وبتون
ملوك تركمانك آب رويى اولوب، دولت مذكو.
رەنك بانيسى اولان اوزون حسنك اوغللرندندر.
پدرينك زماننده ديار بكر واليسى اولوب،
برادرى وفاتنده سلطان خليله بيعت ايتميه‌رك، اوزرينه
عسكر سوق ايتمكله، سلماس جوارنده وقوعبولان
محاربه ده سلطان خليل آتندن دوشه‌رك تلف اولدقده،
٨٨٤ ده پدرينك ملك موروثنى ضبطله، تبريزده
رأس حكومته چكوب، ١٢ سنه حكومت
سوردكدن صكره، ٨٩٦ ده وفات ايتمش؛ وصى
بولنان اوغلى بايسنغر ميرزا خلف اولمشدر. بونك
زماننده شيخ حيدر بن شيخ جنيد اردبيلى شروان
جهتنده خروج ايتمكله، اوزرينه عسكر كوندروب،
تلف ايتديرمشيدى. محب علما وحامئ علوم بر ذات
اولوب، كنديسنك ادبياتدن بهره‌سى و طبيعت
شعريه‌سى وار ايدى. شو رباعى جمله اشعارندندر:

دنيا كه در آن ثبات كم مى بينم
درهر فرحش هزار غم مى بينم
چون كهنه رباطى است كه ازهر طرفش
راهى به بيابان عدم مى بينم

يعقوب بن اسحق { (ابو محمد — الحضر. مى البصرى) مشاهير
قراءدن اولوب، قراء عشره‌نك سكزنجيسى عد
اولنور. ادبيات عربيه ده واخبار عربده دخى يد
طولاسى وار ايدى. حرمين وعراق وشام خلقى
بونك قرائتنه تابع اولمشلردى.

— [«كندى» ماده‌سنده مراجعت بيوريله.]

يعقوب بن الربيع { شعرا وادبادن اولوب، فضل بن الربيعك براد.
رى وابو جعفر منصورك حاجبى ايدى.

يعقوب بن سقلاب { (موفق الدين —) مشاهير اطبادن
اولوب، نورالدين شهيدك خدمت طبابتنده بولنمشدر.
نصرانى المذهب اولوب، قدسده نشأت ايتمش؛ ولسان
يونانى يه دخى واقف اولمغله، جالينوسك تأليفاتيله
چوق اشتغال ايلمش ايدى. ٦٢٥ ده وفات
ايتمشدر.

يعقوب بن السكيت { [«ابن سكيت» ماده‌سنه مراجعت.]

يعقوب بن ليث الصفار { خراسان جهتنده حكومت سورن
بنى ليث دولتنك مؤسسى وبرنجى حكمدارى اولوب،
پدرى عن اصل باقيرجى ايكن، بعده قطاع طريقلغه
سلوك ايله، جرأتله كسب شهرت و قوت ايتدكدن
صكره، والئ خراسان درهم بن نصرك سرعسكرى
اولمشيدى. ليثك وفاتنده صاحب ترجمه يعقوب
سرعسكر اكده خلف اولمش؛ ودرهم بن نصر وفات
ايتدكدن صكره، اوغللرى نصر و صالحك اوزرينه
خروج ايده‌رك، سيستانه چكلمش؛ و٢٥٣ تاريخنده
سيستانى تكميل ضبط ايدوب، اعلان استقلال ايتمش؛
وبعده خراسانه عسكر چكه‌رك، مرقوم نصر وصالحى
قتل ايله، اوراسنى دخى ضبط ايلدكدن صكره، فارسه
سوق عسكر ايله، اوراسنده حاكم بولنان على بن
مستمين الندن نزع ايتمش؛ وبونك اوزرينه خليفه
معتز جانبندن خلعت ومنشور كوندريله‌رك، حكومتى
تصديق اولنمشيدى. اورادن مازندرانه كيده‌رك،
اوراسنى ده بعد التسخير، ٢٦٢ ده عراقك اوزرينه
سوق عسكر ايدوب، واسط قربنده خليفه معتمد
على الله طرفندن كوندريلن برادرى موفق بالله ايله
حرب ايتديكنده، مغلوب ومجروح اولوب، عودت
ايتمش؛ و ٢٦٥ ده يكيدن عسكر سوق ايده‌رك،
خوزستانه وصولنده قولنج علتندن وفات ايتمشدر.
مدت حكومتى ١٢ سنه‌در. برادرى عمرو بن ليث
خلف اولمشدر.

يعقوب بن متمسك { مصرده اسماً خلافت ايدن عباسيلرك اخيرى
اولوب، جنتمكان سلطان سليم خان حضرتلرى مصرى
فتح ايتديكنده، كنديسنى استانبوله كتيرمشيدى.
بوراده وفات ايدوب، ابا ايوب انصارى جوارنده
مدفوندر.

یعقوب بن یوسف { (ابو یوسف — بن عبدالمؤمن) مغربده حکومت سورن ملوک موحدینک اوچنجیسی ومؤسس دولت اولان عبدالمؤمنک توروني اولوب، ٥٨٠ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه کندیسنه منصور لقبیله بیعت اولنمش؛ وکندیسی پدری زماننده وزارت خدمتنده بولنمغله، امور کلیه وجزئیه یه معلومات کافیه استحصال ایتمش اولدیغندن، کرک مغرب اقصاده وکرک اندلسده حسن اداره واجرای عدالت ایله بر خیلی ممالک ضبط ایتمش؛ ودفعاتله اندلسه عسکر سوقیله فرنکلرله محاربه ایتمش ایدی. موحدینک اک پارلاق وقتی بونک زمانی اولوب، معارف وصنایع وسائر اسباب مدنیتک ترقیسنه دخی چوق خدمت ایتمش؛ وادبا وشعرایی حمایه و تشویق ایلمشیدی. صلاح الدین ایوبینک معاصری اولوب، مشار الیه کندیسنی اهل صلیبه قارشی امداده دعوت ایتمش ایسه ده، کوندردیکی نامه ده مستعمل بعض القاب وعنوانی صاحب ترجمه امید ایتدیکی درجهٔ تعظیم واحترامده بولنمامش اولدیغندن، کوجنوب، جواب ویرمه مشیدی. ٥٩٥ ده وفات ایدوب، اوغلی محمد الناصر خلفی اولمشدر.

یعقوب بن یوسف { مغربده حکومت سورن بنی مرین ملوکندن اولوب، بودخی (المنصور) لقبیله ملقبدر. ٦٥٦ تاریخنده برادری ابو بکره خلف اوله رق فاسده تخت حکومته قعود، ومراکشی دخی ضبط ایله، غرناطه حاکمی محمدک دعوتی اوزرینه، اوچ دفعه اسپانیه یه کچه رک، قستیله قرالی اونجی آلفونسه قارشی حرب ایتمش ایسه ده، بعده قرطبه وغرناطه حکومت اسلامیه لرینه قارشی بونکله اتفاق ایتمش؛ و ٦٨٥ ده جزیرة الخضراده وفات ایلمشدر.

یعقوب چلبی { جنتمکان خداوندکار غازی حضرتلرینک اولادندن اولوب، پدر شوکتکسترلری زماننده برخیلی محارباتده بولنه رق، اظهار شجاعت وغیرت ایتمشیدی. پادشاه مشار الیه حضرتلرینک شهادتنده یاننده بولنمش ومؤخراً ارتحال دار بقا ایتمشیدی.

یعقوب السامری { (ابو یوسف — بن غنائم) مشاهیر اطبا وحکماء اسلامدن اولوب، طبابتده وامر مداواتده کی مهارتیله وعلوم حکمیه ده کی وسعت معلوماتیله مشهور ایدی. دمشق شامده تولد ونشأت، و ٦٨١ ده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: «شرح کلیات القانون لابن سینا»، «حل شکوک نجم الدین ابن المنفاخ علی الکلیات»، «کتاب المدخل الی علم المنطق والطبیعی والالهی».

یعقوب ساوجی { (شیخ نجم الدین بن — قاضی مسیح الدین عیسی) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، اوزون حسنک اوغلی سلطان یعقوبک منظوری بولنمش؛ و وزرا لری صره سنه کچمشیدی. سلطان یعقوبک وفاتندن صکره، انزوایه چکیلوب، امور دنیایه قاریشمامش ایدی. شو بیت اونکدر:

برو باهر که میخواهد دلت کشت چمن میکن
اکر خاری بکیرد دامنت را یاد من میکن

یعقوب الماجشون { (ابو یوسف — بن ابی سلمة القرشی التیمی) فقهاء تابعیندن اولوب، عبدالله بن عمر (رضهما) دن وسائرلرندن روایت ایتمش؛ وعمر بن عبد العزیز مدینه والیسی ایکن، کندیسیله چوق صحبت والفت پیدا ایلمش ایدی. ١٦٤ تاریخنده بغدادده وفات ایدوب، جنازه نمازینی خلیفه مهدی قیلمشیدی.

یقاترینبورغ { (Jékatérinenbourg) روسیه نک (پرم) ایالتنده و پرمک ٢٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ٢٤٥٠٠ اهالیسی، استحکاماتی، طوبخانه سی، طوب وتفنک فابریقه لری، معادن مکتبی و ضربخانه سی واردر.

یقاترینوسلاو { (Jékatérinoslaw) روسیه نک جنوب جهتنده وپترسبورغک ٩٥٠ کیلومتره جنوبنده اوله رق (دنیپر) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه سی، نباتات باغچه سی وبیاغی وچوخه مجارنی واردر.

— یقاترینوسلاو ایالتی غرباً خرسون، شمالاً پولتاوه وخارقوف ایالتلریله، شرقاً دون قزاقلری اراضیسیله، جنوباً ده آزاق دکیزیله و تاوریده

ایالتیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٣ ٣٩٥
مربع کیلومتره و اهالیسی ١٨٥٢٣٦٣ کشیدر.
اراضیسنك قسم عظیمی اوزون وقبا اوتلرله مستور
خیرسز اووه‌لردن وبتاقلقلردن عبارت اولوب، قسم
شمالیسی دها منبتدر. باشلیجه محصولاتی ذخیره
وکنوبر ایله میوه‌دن وجزئی اوزومدن عبارتدر.
اورمانلری پك آزدر. حیوانات اهلیه‌سی وخرکه‌لری
چوقدر. آری قوغانلری‌ده چوق اولوب، خیلی بال
چیقار. کور معدنیله طوزلی صولری‌ده چوقدر.

یکن محمد پاشا { [«محمد پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یکیبازار { (Novibazar) بوسنه ایله قوصوه ولایتی آره‌سنده بر
خطه اولوب، شرقاً صربیه وغرباً قره طاغ ایله
محدوددر. شمدیکی حالده قوصوه ولایتنه ملحق
یکیبازار و طاشلیجه اسملریله ایکی سنجاق تشکیل
ایدیور. مقدما بوسنه ولایتنه ملحق برسنجاق ایدی.
مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٣٥٠ و اهالیسی ١٥٣٠٠٠
کشیدر. بونلرهان نصفیت اوزره اسلام وخرستیاندن
مرکب اولوب، اسلامی بوشناق وآرناوددر، وایکی
لسانله تکلم ایدرلر. اراضیسی عارضه‌لی واکثریت
اوزره طاشلق اولوب، غرب جهتنده (موقره)
و (سوخا) وشرق طرفنده (یاوور) و (روغوزنه)
طاغلری بولنیور. اك بیوك نهری (ایبار) در، که
غرب جنوبی جهتنده نبعان ایدوب، متروبیچه قصبه‌
سنه‌دك شرقه طوغری آقدقدن صکره، اوراده
جنوبدن کلن (سئنیچه) چاینی اخذله، بونك استقامتنه
بالتبعیه شماله طوغری دونه‌رك، طونه‌یه تابع
(موراوه) نهرینه دوکلمك اوزره، صربیه‌یه کیرر.
ایکنجیسی (لیم) نهریدر، که غوسینه وپلاوه جهتندن
کلوب، خطه‌نك قسم غربیسنی جنوبدن شماله شق
ایده‌رك، ینه طونه‌یه تابع (درینو) نهرینه دوکلمك اوزره،
بوسنه‌یه کیرر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، قابل زراعت
یرلری آز اولدیغندن، ذخیره محصولاتی احتیاجات
محلیه‌یه هر وقت تقابل ایده‌مز. باشلیجه محصولاتی:
آرپه، یولاف، مصر، بغدای، پتاته وسائره‌در.
اشجار مثمره‌سی چوق اولوب، علی الخصوص اشلیوه
دینلن وبرنوع مسکر اعمالنه‌ده یارایان اریکی مشهوردر.
اورمانلری چوق اولوب، چام، میشه، کورکن
وسائر اشجاری واردر. مرعالری دخی چوق اولوب،
حیوانات اهلیه یتیشدیرلمسی اهالینك اك باشلی مدار
تعیشلرندندر. حیوانات وحشیه‌سی وعلی الخصوص
دریلری کورك اعمالنه یارار آو حیوانلری‌ده چوقدر.
معادنك انواعندن بعض آثار کوریلوسه‌ده، چیقاریلانی
یوقدر. اهالیسی اوزون بویلی، تندرست، شجیع
وحمیتلی آدملردر. خطه‌نك اسم قدیمی (راشیه) در.

یکیپازار { همنامی اولان سنجاقده ومرکز لوا اولان سنیچه قصبه‌سنك ٤٣
کیلومتره شرق جنوبیسنده متروبیچه‌نك‌ده اوقدر شمال
غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٣٠٠٠
اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، رشدیه وابتدائیه
مکتبلری، استحکاماتی وقربنده چلیکلی وکوکوردلی
برقاپلیجه‌سی واردر.
— یکیپازار قضاسی همنامی اولان سنجاغك
شرق جنوبی قسمندن عبارت و ٣٦٤ قریه‌دن
مرکب اولوب، ٣٤٠٠٦ اهالی ایله مسکوندر.
[احوال سائره‌سیچون ماده آتفه‌یه مراجعت بیوریله.]

یکیپازار { سنجاغی. همنامی اولان خطه‌نك قسم اعظمندن یعنی شرق وجنوب
جهتلرندن عبارت اولوب، مرکز قدیمنك اسمیله مسمی
ایسه‌ده، شمدیکی مرکزی سنیچه قصبه‌سیدر. سنجاق:
سنیچه، یکیپازار، قولاشین زیر، پکی واروش، آقوه
اسملریله ٥ قضادن مرکب اولوب، ٧ ناحیه و ٦٨٦
قریه‌یی حاویدر. [احوال سائره‌سیچون ایلك
«یکیپازار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یکیجه { سلانیك ولایت وسنجاغنده وسلانیکك ٢٧ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق
واردار مجراسنك صاغ یعنی غرب جهتنده قضا مرکزی
برقصبه اولوب، ٨٢٨١ اهالیسی، ١٠ جامعی، ٢
مدرسه‌سی، بررشدیه و ٦ ابتدائیه وروم وبلغارلره
مخصوص بررمکتبی، ٥٢٠ دکانی، ٣٥ خانی، ٣
حمامی، ٢ عمارتی وبربیوك قیشله‌سی واردر. هواسی
کوزلدر. مشهور غازی اورنوس بك ایله بعض اولاد
واحفادینك تربه‌لری بوقصبه‌ده اولوب، بعض اوقاف
وخیراتلری دخی واردر. ادرنه ولایتنده‌کی یکیجه‌دن
تفریق ایچون بوکا (واردار یکیجه‌سی) وتعبیرسقیمیله
(یکیجهٔ واردار) دیرلر. وقتیله دها معمور اولوب،
برچوق علما وشعراء عثمانیه‌نك منشئی بولنمشدر.

— یكیجه قضاسی شرقاً نفس سلانیك وعورتحصار، شمالاً كوكیلی، غرباً وودینه، جنوباً دخی قره فریه قضالریله محدود اولوب، قرهجه آباد ناحیه سیله برابر ۸۹ قریه یی حاوی و ۴۰۳۹۴ اهالی ایله مسكوندر. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم وترك اولوب، قصوری روم وبلغاردر. اراضیسی همان كاملاً اووه اولوب، تقریباً یوز بیك دونمی مزروعدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، چاودار، یولاف، آرپه، داری، مصر، پرنج، پاموق، توتون وسائره در. باغلری چوق اولوب، سنوی خیلی محصول آلنور. ایپك بوجكلری چوقجه اولوب، ۱۰۰۰۰۰ قیه قدر قوزه چیقاریلیر. آری قوغانلری ده واردر. اورمانلری آزدر. حیوانات اهلیه سی وعلی الخصوص قیونلری چوقدر. قضانك واردات سنویه سی ۴۰۰۰۰ لیرادن زیاده در.

یكیجه { ادرنه ولایتنك كوملجنه سنجاغنده اسكیجه قضاسنه تابع ناحیه مركزی برقصبه اولوب، كوملجنه نك ۲۶ كیلومتره غربنده واقعدر. آنجق ۲۶۰۰ اهالیسی ومشهور توتونی واردر. سلانیك ولایتنده كی یكیجه دن تفریق ایچون، (قره صو یكیجه سی) و بعضاً ده (توتون یكیجه سی) دینلیر. — یكیجه ناحیه سی ۳۳ قریه دن مركب اولوب، اراضیسی اووه در. اك اهمیتلی محصولی توتون اولوب، ممالك عثمانیه نك اك نفیس توتونی بو ناحیه ده چیقار.

یكیچری { دولت عثمانیه نك مشهور برصنف عسكریدر، كه جنتمكان سلطان اورخان غازی حضرتلرینك زماننده ترتیب وتشكیل اولنه رق، كبار اولیاء اللهدن حاجی بكتاش ولی حضرتلرینك دعاسنه مظهر اولمشیدی. ابتدا ۶۰۰۰ كشیدن مركب ایكن، بعده مقداری یوز بیكدن زیاده یه ابلاغ اولنمشیدی. بونلر پیاده عسكرندن عبارت اولوب، محاربه ده طوتیلان ودین اسلامده تربیه اولنان كنجلردن آلنیردی. برچوق زمان حسن انتظام واطاعتلریله دولته پك بیوك خدمتلر ایدوب، جسارت وشجاعتلریله عالمی حیرتده براقمش ایكن، بعده نظام واطاعتلرینه خلل كلوب، خارج ازوظیفه ایشلره قاریشمغه، و بعض حركات ناسزایه جرأتله برابر، دولتجه ضروری القبول اولان نظامات جدیده و اصلاحات نافعه یه مانع اولمغه جرأت ایتدكلرندن، جنتمكان سلطان سلیم خان ثالث حضرتلری نظام جدید عساكر منتظمه سنی ترتیبله یكیچریلرك رفعنه تشبث ایتمشلرسه ده، موفق اوله مامش؛ وآنجق جنتمكان سلطان محمود خان ثانی حضرتلری همت مشكلات براندازانهلریله یكیچری اوجاغنك لغویله دولتك بربیوك بلادن تخلیصنه موفق اولمشلردر. (وقعهٔ خیریه) نامیله مشهور اولان بوموفقیت عظیمه ۱۲۴۱ تاریخنده وقوع بولوب، یكیچری عسكری ۵۰۰ سنه دن زیاده دوام ایتمشدر.

یكی زاغره { شرقی روم ایلینك اسكی زاغره سنجاغنده و ۳۱ كیلومتره شرق شمالیسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

یكیسی { یاخود یكی چای (Jénessei) سیبریه نك اك بیوك ایرماقلرندن بری اولوب، مغولستانك غرب شمالیسنده واقع (قوبدو) ایالتنده كی طاغلردن نبعان ایدن (اولوكم) و (بك كم) ایله (كمچك) دن بالتشكل، ابتدا غربه طوغری جریانله (سایلوكن) و (سایان) سلسله لری آره سنده كی بوغازدن كچه رك، سیبریه یه داخل اولور؛ واورادن صاغدن (آنغاره) ونام دیكرله (یوقاری تونغونسقه) نهرینی وهرایكی طرفدن دها برچوق چایلر ونهایت صاغدن هپسندن بیوك اولان (آشاغی تونغوسقه) نهرینی اخذ ایله، شماله طوغری آقه رق، ۷۰° عرض شمالی ایله ۸۰° طول شرقی خطلرینك تقاطع ایتدیكی محلك اوته طرفنده قره لرك ایچنه پك زیاده اوزانمش وبرچوق آطه لری حاوی اولان اوزون برخلیجدن بحر منجمد شمالی یه منصب اولور. مجراسی تقریباً ۴۳۰۰ كیلومتره اوزون اولوب، حوضه سی ۲۹۵۰۰۰۰ مربع كیلومتره وسعتنده در. هرطرفنده وعلی الخصوص منصبی قربنده بالیغی پك چوق ایسه ده، بوجهتجه (اوبی) دن كریدر. كندیسیله تابعلرندن ۸۰۰۰ كیلومترهلك قدر بری سیرسفائنه صالحدر.

یكیسیسق { (Jénisseisk) سیبریه نك منقسم اولدیغی ایالاتك بری اولوب، ایرقوتسق ویاقوتسق ایالتلریله برابر برادارهٔ عمومیه تشكیل ایدیور. چین حدودندن یعنی آلتون طاغ سلسله سندن بحر منجمد شمالی ساحلنه دك ممتد

اولوب ، شمالاً بحر مذکورله ، غرباً توبولسق
وتومسق ، شرقاً مذکور یاقوتسق و ایرقوتسق
ایالتلریله ، جنوباً چین حدودیله محدوددر . مساحهٔ
سطحیه‌سی ٢٠٥٦٧٥٦ مربع کیلومتره و اهالیسی
٤٧٨٧٨٦ کشیدر . ایچندن جریان ایدن نهرك
اسمیله مسمی اولوب ، اکثرمیاه جاریه‌سی بو ایرماغه
دوکیلور ؛ ویالکز شمال شرق جهتندن (خاتانغه)
نهری آقوب ، آیریجه بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلور .
یالکز منتهای جنوبنده آلتون طاغ سلسله‌سنك
اتکاری بولنوب ، سائر طرفلری سیبریه‌نك (توندره)
تعبیر اولنان واسع صولی چوللرندن عبارتدر .
[احوال ارضیه وطبیعیه‌سیچون « سیبریه » ماده‌سنه
مراجعت بیوریله .]

— بو اسمله ایالت مذکوره‌ده ویکیسی ایرماغنك
صول کنارنده وآنغاره ملتقاسنك آلت طرفنده
قضا مرکزی برقصبه دخی اولوب ، ٧١٨٠ اهالیسی
واردر .

یکیشهر { خداوندکار ولایتنك ارطغرل سنجاغنده وبیله جکك ٣٥ کیلومتره
غرب شمالیسنده بروسه‌نك‌ده ٤٥ کیلومتره شرقنده
واسع ومنبت برکوزل اووه‌ده واقع قضا مرکزی
برقصبه اولوب ، ٤٨٥٤ اهالیسی ، ٦ جامعی ، ٥
مسجدی ، ٤ مدرسه‌سی ، ٢ کتبخانه‌سی ، بررشدیه
وبرقاچ صبیان مکتبی ، ٣ تکیه‌سی ، ٣ کلیساسی ، ٦
حمامی ، ١٢ خانی ، ٢٥٥ دکانی و ٨ دباغخانه‌سی
واردر . بو قصبه جنتمکان سلطان عثمان خان غازی
حضرتلری دورنده وبروسه‌نك فتحندن اول برآز
وقت پایتخت دولت عثمانیه اولوب ، پادشاه مشارالیه
حضرتلرینك سراینك بعض خرابه‌لری الیوم موجوددر .

— یکیشهر قضاسی ارطغرل سنجاغنك شمال
غربی قسمندن عبارت اولوب ، شرقاً بیله جك یعنی
مرکز لوا ، جنوباً اینه کول قضاریله ، غرباً بروسه
سنجاغیله ، شمالاً دخی ازمید مستقل متصرفلغیله
محدوددر . ازنیق ناحیه‌سیله برابر ٨٥ قریه‌دن
مرکب اولوب ، ٥٨٢٠٢ اهالی ایله مسکوندر .
اراضیسنك قسم اعظمی یکیشهر اووه‌سندن عبارت
اولوب ، غرب شمالی جهتنده ازنیق کولی بولنیور .
سقاریه ایرماغی حدود شرقیه‌سنك قسم شمالیسنی
آیروب ، طومانیچ طاغلرندن نبعانله ، مرکز قضادن
یکن برچای دخی مذکور اووه‌یی شق ایله بو ایر-
ماغه دوکیلور . طوپراغی پك منبت اولوب ، محصولاتی
ذخایر متنوعه و سبزه ومیوه‌لرك انواعیله نفیس
توتوندن عبارتدر . جنوب جهتنده بعض اورمانلری
واردر . مرعالری چوق اولوب ، خیلی حیوانات
اهلیه‌سی واردر .

— بو اسمله آناطولینك سائر بعض طرفلرنده
دخی برطاقم کوچك قصبه‌لر و قریه‌لر بولنوب ، الك
معروفی بیغا سنجاغنده تروا خرابه‌لری قربنده وقلعهٔ
سلطانیه‌نك ٣٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر .

یکیشهر { ونام دیکرله لاریسا (Larisse) یونانك تسالیه خطه‌سنده وآتنه‌نك
٢١٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق کوستم
(یعنی سالامبریه) نهرینك صاغ کنارنده وقتیله بتون
تسالیه خطه‌سنك وشمدی بوخطه‌نك منقسم اولدیغی
ایکی ایالتدن برینك مرکزی برقصبه اولوب ،
١٣١٧٠ اهالیسی ، متعدد جوامع شریفه‌سیله ،
مدارس و تکایاسی ، نهر مذکور اوزرنده کوزل
برکوپریسی ، اطرافنده پك چوق باغ و باغچه‌لریله
منبت اووه‌لری ، بیوك چارشیسی وبرخیلی استحکاماتی
واردر . ادارهٔ عثمانیه زماننده اهالیسی ٢٥٠٠٠
مقدارینی متجاوز اولوب ، اکثریت اوزره بولنمش
اولان اهالی اسلامیه‌دن برقسم کلینك هجرتندن
طولایی یاری یاری‌یه تنزل ، و شهر معموریت
وتجارتجه تدنی ایتمشدر . پك اسکی برشهر اولوب ،
پلاسجلرك بناکرده‌سیدر ؛ وبرچوق وقایع تاریخیه‌یه
میدان اوله کلمشدر . آناطولیده‌کی یکیشهردن تفریق
ایچون ، قربنده بولنان (فنار) قصبه‌سی اسمنه
اضافتله ، بوکا (یکیشهرفنار) دیرلردی .

— یکیشهر ایالتی تسالیه‌نك یونانه الحاقندن
صکره تقسیم اولندیغی ایکی ایالتك بری اولوب ،
خطهٔ مذکوره‌نك نصف شرقیسندن عبارت اولدیغی
حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٥٤٠ مربع کیلومتره
و اهالیسی ١٦٨٠٣٤ کشیدر . ایالت : یکیشهر
(لاریسا) ، طرنوه ، ایبا ، غلوص (وولو) ، ارمیه
(آرمیرو) ودومکه مع چتالجه (فارساله) اسملریله ٦
قضادن مرکبدر . دولت علیه ویونان محاربهٔ اخیره‌
سنده عساکر نصرت مآثر حضرت پادشاهیده کرك
یکیشهرده وکرك سنجاق ونواحی سائره‌سنده احراز

ایتمش اولدقلری مظفریات عظیمه وحرکات اعتدا.
ا کارانه وعدالت کسترانه صحائف تاریخ عثمانیی بحق تزیین ایده‌جك موفقیات جلیلهء عصریه‌دندر. ١٣١٤ سال هجری. [احوال طبیعیه وسائره‌سیچون « تسالیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یکی قلعه { قریمك منتهای شرقنده وآزاق دکیزیله قره‌دکیز آره‌سنده‌کی بوغاز ساحلنده اوله‌رق کرچك ١١ کیلومتره شرقنده کوچك ومستحکم برقصبه‌در. بومناسبتله مذکور بوغازه دخی (یکی‌قلعه بوغازی) نامی ویریلیور.

یکی کوی { درسعادتده بوغاز ایچنك روم ایلی ساحلنده واستنیه ایله طرابیه آره‌سنده برکوی اولوب، صاغلام و یازین سرین هواسی وکوزل یالیلری واردر.

یکی واروش { (Novo-Varosch) قوصوه ولایتنك یکیپازار سنجاغنده وسنجاغك منتهای شمالنده اوله‌رق صربیه حدودی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦٥٠٠ اهالیسی واردر.

— یکی واروش قضاسی یکیپازار سنجاغنك منتهای شمالی کوشه‌سندن عبارت اولوب، شرق شمالی طرفندن صربیه حدودیله، شمالاً بوسنه ایله، غرباً طاشلیجه سنجاغیله، جنوباً دخی مرکزلوا اولان سنیجه قضاسیله محدوددر. ١٩ قریه‌دن مرکب اولوب، آنجق ١٥٠٠٠ قدر اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، قابل زرع یرلری آزدر. اورمانلری چوق اولوب، میشه، چام، قایین وسائر اغاجلری واردر. حیوانات اهلیه ووحشیه‌سی چوقجه‌در.

یلتونسقوئه { (Jeltonskoe) روسیه‌نك (ساراتوف) ایالتنده و(وولغا) نهری ساحل یسارندن ١٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع برطوزلی کول اولوب، اون بیك عمله طوزینك اخراجیله مشغول اولورلر.

یلواج { قونیه ولایتنك حمید سنجاغنده واسپارته‌نك ٨٠ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی، ٨ جامعی، ١٠ مسجدی، ٩ مدرسه‌سی، بررشدیه و ٨ صبیان مکتبی، ٣٠٧ دکانی، ٢ خانی، ٢ حمامی، ٢ دباغخانه‌سی، ١٠ دکرمنی، برقاچ بز دستکاهی، لطیف هواسی واطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لریله منبت اراضیسی واردر.

— یلواج قضاسی حمید سنجاغنك شمال شرقی کوشه‌سندن عبارت اولوب، اکردیر کولنك شرق جهتنده واقع اولدیغی حالده، غرباً اولوبورلو قضاسیله ومذکور کول ایله، جنوباً قره‌آغاج قضاسیله، شرقاً قونیه مرکزسنجاغیله، شمالاً دخی خداوندکار ولایتیله محدوددر. خوبران ناحیه‌سیله برابر ٣٦ قریه‌دن مرکب اولوب، تقریباً ٢٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. اراضیء مزروعه‌سی ٢٥٧ ٥٠٩ واراضیء خالیه‌سی ٢٨ ٥٥٠ دونمدن عبارت اولوب، باشلیجه محصولاتی: ذخائر متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اراضیسی مختلف اولوب، اووه‌لری منبت وجبالنك اکثری اورمانلرله مستوردر.

یلوو استونه { (Yelow-Stone) ممالك مجتمعه‌ده برنهردرکه قیالی طاغلر سلسله‌سنك شرق اتکلرندن نبعانله، شمال شرقی به طوغری آقه‌رق، ١٥٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ٤٨° عرض شمالی ایله ١٠٦° طول غربیده (میسور) نهرعظیمنه دوکیلور.

یلیساوتوپول { یاخود یلیزاوتپول (Yéli-savetopol, Yélizavet-pol) روسیه‌نك آسیاده واقع ماوراء قافقاس مملکتنده وتفلیسك ١٧٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق کور ایرماغنه تابع کنجه چایی اوزرنده همنامی اولان ایالتك مرکزی برقصبه اولوب، بین‌الاسلام اوته‌دن بری (کنجه) اسمیله معروفدر. خانه‌لری طوپراقدن وپنجره‌سز ومع‌هذا باغچه‌لرله محاط برقصبه اولوب، ١٦١٦٥ اهالیسی، شاه عباس صفوینك یاپدیرمش اولدیغی والیوم خراب اولان مصنع برجامع شریفی، مشهور میوه‌لری، برایکی منسوجات فابریقه‌سی وجوارلرنده پاموق وتوتون مزروعاتیله طوت آغاجلری واردر.

— یلیساوتوپول ایالتی قافقاس سلسلهء جبالنك صرتیله ایران حدودی آره‌سنده ممتد اولوب، کور وادیسنده غربه طوغری خیلی توسع ایدیور. جنوباً حدود ایرانیه ایله، شرقاً باکو، شمالاً داغستان، غرباً دخی تفلیس وایروان ایالتلریله محدود اولوب، مساحهء سطحیه‌سی ٤٤ ١٣٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٧١٠ ٩٩٨ کشیدر. منتهای شمالنده قافقاس سلسله‌سی ٤٥٠٠ متره‌یه قدر

یوکسلدیکی کبی، جنوب غربی جهتنده دخی ٣٥٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر چیقان برصره طاغلر ممتد اولیور. بوایکی سلسله‌نك اوزاندقلری اتکلر آره‌سنده‌کی اووه‌نك ایچنده (کور) ایرماغی غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، هر ایکی طرفدن وعلی‌الخصوص جنوبدن برچوق انهار آلیور. آراس نهری ایسه ایالتك حدود جنوبیه‌سنی تفریق ایده‌رك، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، کور ایرماغنه قاریشمق اوزره باکو ایالتنه کیرر. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره، پاموق، توتون وسائره ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری‌ده چوق اولوب، کلیتلی شراب چیقار. کور مجراسنك شمالنده‌کی جهتده اورمانلر چوق اولوب، جنوب جهتنده ایسه بیهوده یره اتلاف اولنمغله، آزالمشدر. فندق آغاجلریله سائر اشجار مثمره‌سی‌ده چوقدر. مرعالری پك کوزل اولوب، قیون وخرکاه‌لریله سائر حیوانات اهلیه‌سی کثرتلیدر. معادنی قافقاس جبالنده چیقان برمقدار دمیر وباقیر ایله، بعض انهارك قوملرنده بولنان آلتون ریزه‌لرندن عبارتدر. اهالیسنك قسم اعظمی تاتار وقصوری ارمنی، کرد، لزکی وسائر قافقاس اقوامیله برمقدار روس، آلمان ویهودی مهاجرلرندن عبارتدر. زراعتله اوغراشانلر باشلیجه ارمنیلر اولوب، تاتارلر حیوانات بتیشدیرمکله مشغول اولورلر. ایالت ٨ قضایه منقسمدر. بوایالت روسلرك ایراندن ضبط ایتدکلری یرلردندر.

یمامه { جزیرة العربك نجد ایله بحرین آره‌سنده واقع بربیوك خطه‌سی اولوب. مسیلمة الکذاب اوراده ظهور ایتمش؛ وخالد بن ولید حضرتلرینك بوکا قارشی اولان غزوه‌سی یمامه وقعه‌سی دینمکله شهرت بولمشدر. یمامه‌یه (جو) دخی دیرلردی. الیوم بواسم متروك اولدیغندن، حدودینك تمامیله تعیینی مشکلدر.

یَمَن { جزیرة العربك جنوب غربی قسمندن عبارت بیوك برولایت اولوب، جنوباً عدن کورفزیله وغرباً بحر احمرله محاط اولدیغی حالده، داخلاً دهنا چولنه‌دك ممتد اولور. آنجق سواحل قربنده یعنی معمور اولان یرلرده شمالاً وشرقاً نره‌لره قدر اوزاندیغی وبو ایکی حدودی تمامیله معین دکلدر؛ زیرا شمال طرفندن عسیر وشرق جهتندن حضرموت خطه‌لرینی یمندن عد ایدنلر اولدیغی کبی، بونلری آیری اعتبار ایدنلرده دخی واردر. الحاصل، یمنك بری عام وبری خاص اوله‌رق ایکی مدلولی اولوب، مدلول خاصی اعتباریله یالکز شبه جزیره‌نك کوشه‌سندن عبارت اوله‌رق، شمالاً عسیر وشرقاً حضرموت خطه‌لریله، ومدلول عامی اعتباریله‌ده شمالاً حجاز وشرقاً عمان ویا اوکا تابع شحر مملکتلریله محدوددر. لکن بز بوایکی مدلولك آره‌سنی آلوب، شمدیکی اداره‌ٔ سیاسیه‌یی دخی نظر اعتباره آله‌رق، حضرموتی یمندن خارج براقدیغمز حالده، عسیری یمندن عد ایده‌جکز. اسکی جغرافیون ومورخین اسلامك تعریفاتنه دخی باقیلیرسه، عسیر دائما یمندن عد اولندیغی حالده، حضرموت اکثریا آیری اعتبار اولنمشدر. بواعتبارله ٣٠´ ٢١° ایله ٢٠° عرض شمالی و ٣٣° ایله ٤٣° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه بویی ٧٥٥ وشرقدن غربه اك کنیش محلنده‌کی اکی ٣٥٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مقدار اهالیسی حقنده ایسه تخمینلر اوقدر مختلف‌الفدرکه ایچلرندن صحته قریب اولاننی بولمق خیلی مشکلدر. احوال داخلیه‌سنه واقف اولانلرجه خطهٔ یمانیه‌نك جزیرة العربك هر یرندن زیاده مسکون اولدیغی مسلم ایسه‌ده، کثرت نفوسنك نه درجه‌لره قدر واردیغنی کسدیرمك اوقدر قولای دکلدر. بعضلری یمن اهالیٔ عمومیه‌سنك ٥ ملیون راده‌لرنده اولدیغنی ادعا ایتدکلری حالده، مشهور غوته سالنامه‌سنده آنجق ٧٥٠٠٠٠ کوستریلیورکه بوتقدیرده بهر مربع کیلومتره باشنه آنجق ٤ کشی دوشدیکندن، یمنك زیاده مسکون دکل، عادتا خالی عد اولنمسی اقتضا ایده‌جکدی. هرحالده حقیقتك بو ایکی مخالف تخمین آره‌سنده اولمسی قریب‌الاحتمال اولوب، یمن اهالیسی ٣ ملیون راده‌لرنده تخمین اولنه‌بیلیر. بونلرك جمله‌سی عرب ومسلم اولوب، ینه لسان عربی ایله متکلم جزئی مقدار اسرائیلیلر دخی واردر. مذهبجه قسم اعظمی زیدی اولوب، شهرلرده وسواحلده شافعی ویاحنفی المذهب برمقدار سنی وعسیر جهتنده وهابیلر دخی بولنیور.

یمن جزیرة العربده مستثنی بریر تشکیل ایدوب،

اسکیدن بری «مسعود» معناسیله جغرافیون یونان طرفندن (اوذمون) وآوروپالیلرجه Heureuse وصفیله تفریق اولنه گلمشدر. بودخی یوکسک طاغلری حاوی اولمغله، بونلرک مواسم مخصوصه سنده بلوطلری جلب ایتمسی، و بوسایه‌ده میاه جاریه‌سی زیاده اولمغله برابر، ارتفاعدن هواسنک دخی کسب اعتدال ایلمسی، وصو وهوانک یاردیمیله مختلف نباتات ومحصولات یتیشمه‌سی سایه‌سنده‌در. جزیرة العربک شمالندن کله‌رک ساحل ایله متوازیا جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانان (سرا) سلسلهٔ جبالی عسیر ویمنه کلنجه، دها زیاده ارتفاع کسب ایده‌رک، ۳۰۰۰ مترویه قدر یوکسلمکله برابر، برچوق قوللره دخی بالتشعب، غرباً دها دیک اوله‌رق ساحل بوینجه اوزانان تهامه‌یه اینر؛ وشرقاً برسطح مائل صورتنده نجد ونجران یایله‌لرینه قاریشیر. یمن کاملاً منطقهٔ حاره داخلنده اولمغله، طاغلری بومنطقه‌ده بولنان ممالکک جمله‌سنده حاصل ایتدکلری حالی ایراث ایدوب، هواسی ارتفاعه تابع برحاله قوییور. یمنک طاغلری بحرعمان واحمرک تبخراتنه معروض اولمغله، یاغمورلری بولدر؛ وبوطاغلرک هرایکی مائله‌سندن برچوق انهار نبعان ایده‌رک، برطاقمی براحمره دوکلک اوزره، تهامه‌یه اینر؛ وبرطاقملری عدن کورفزینه ودها چولنه طوغری آقار. آنجق بونلرک اکثری یالکز یاغمورموسملرنده دکیزه قدر واصل اولوب، سائر موسملرده صولری سق اراضیده صرف ارلنه‌رق، ویاحرارت شمسدن تبخر ایده‌رک، یاری یرده قورور. بحراحمره منصب اولانلرینک الک بیوکلری شمالدن باشلایه‌رق شونلردر: قنفده قربنده دوکیلن وادی کانون ایله وادی مشرف، حلی اسکله‌سنه اینن وادی عاشور، حدیده قربنده انصباب ایدن وادی سهام، تعزدن کچن وادی هندان، مخا قربنده دوکیلن الوادی الکبیر وسائره‌در. عدن کورفزینه دوکیلنلرینک الک برنجیسی عدن اسکله‌سی قربنده منصب اولان (وادی میدان) در. چوله طوغری آقانلرینک ده باشلیجه‌لری جنوبدن باشلایه‌رق : صنعا قربندن سروله بری مآربدن ودیکری معین خرابه‌لرندن آقان وادی دانا ووادی شارد، دها شمالده وادی نجران، عسیرده‌کی وادی بیشه وسائره‌در.

یمنک سواحلی، حجازک کیلرله برابر، تهامه اسمیله معروف اولوب، جبال سرانک اتکلرندن لب دریایه قدر نهایت ۱۵۰ کیلومتره وسعتنده قوملق براووه ممتد اولور،که یاغمورموسملرنده جابجا وادیلرله قطع اولنه‌رق، بونلرک چوغی‌ده تهامه‌یه اینجه طوپراغک آلتندن آقمقله، اکثر یرلرنده بر ایکی متره قازیلنجه صوچیقدیغندن، یک‌ده چول دینمکه مستحق دکل ایسه‌ده، هواسی فوق‌العاده صیجاق وآغر وبعض یرلرینک‌ده قوراقلق موسمنده صوبی قیت اولوب، اشجار ونباتاتی بسبتون مفقود اولدیغندن، ینه چول حکمنده‌در. تهامه‌دن طاغ اتکلرنده یوقاری چیقلمغه باشلانجه، هرنه قدر بواتکلرک‌ده چوغی طاشلق وقورو اولوب، چیلاق قیالردن عبارت مخرف بوغازلری وارایسه‌ده، هواکیتدکجه سرینله‌نه‌رک، صولردخی چوغالمغله، تدریجاً معموریت آرتوب، اشجار ونباتات مختلفه‌یه تصادف اولنمغه باشلار؛ هله جبالک اوستنه چیقلنجه، عادتا معتدل هوالی ومواسم اربعه‌نک حکملرینی اجرا ایتدکلری یرلرده بولنیلور.

هرنه قدر یمنک یوکسک یرلرنده موسمنده یاغمور یاغارسه‌ده، صرف یاغمورله زراعت اجرا اولنه‌میوب، کرک انهارک وکرک یاغمور وسیل صولرینک جمع وحفظیله قوراقلق موسمنده استعمالی اوته‌دن بری یمن اهالیسنک الک زیاده اعتنا ایتدکلری برایش اولوب، قوم عاد اسمیله معروف اولان اسکی یمنلیلرک وحمیریلرک یاپمش اولدقلری سدلر وبندلرک آثار باقیه‌سی الیوم چشم حیرتله کورلمکده‌در. بناءً علیه، یمنک معموریتی اهالیسنک وادارهٔ مملکت ایدنلرک سعی وغیرتی درجه‌سیله متناسبدر. طاغلرده اشجار مختلفه‌یی حاوی اورمانلر بولنوب، دها آشاغی جهتلرده دخی خرما، تمرهندی، طلق، پورتقال، لیمون، طاتلی لیمون، آغاج قاوونی، تورنج، ماندلینه، زیتون، موز، بادم، جوز، نار، انجیر، فرنک انجیری، طوت، شفتالی، قایسی، الما، آرمود، اریک، زردالی وسائر اشجارمثمره یتیشیر. محصولات زرعیه‌یه کلنجه: یوکسک محللرنده محصولاتک الک‌مبذولی دوره تعبیر ایتدکلری برنوع داری اولوب، اهالیسنک برنجی مدار تعیشی بومحصولدر؛ ایکنجی درجه‌ده بغدای، آرپه، مرجمک، فاصولیه، سیسام، مصر بغدایی، بقله وسائر حبوباتله، پاموق،

چیویت، توتون، خشخاش، قات، سبزه‌لرك انواعی،
قاوون، قاربوز وسائره حاصل اولور. باغلری‌ده
چوق اولوب، کوزل اوزوملر اولور. یمنك محصولات
مخصوصه‌سنك اك مهمی قهوه‌در،که یمنك اکثر
طرفلرنده حاصل اولوب، دنیانك اك کوزل قهوه‌سی
بوخطه‌ده حاصل اولور؛ وذاتاً قهوه اك اول
اوراده ظهور ایتمشدر. کرك قهوه‌نك وکرك چیویت
وسائر بعض قیمتدار محصولاتك تکثیریله ایلری‌یه
کوتورلمسی جزئی برهمته محتاج اولوب، آنجق اهالی
هنوز فن زراعتدن بحق استفاده بولنی بیلیور
کذلك زیتون آغاجلری یبانی حالنده کثرت اوزره
بولنوب بونلرك آشیلانمسی تقدیرنده، کلیتلی
زیتون یاغی چیقه‌بیلیر. الحاصل، یمنك منابع طبیعهٔ
ثروتی پك چوق اولوب، بحق باقیله‌جق اولسه،
برایکنجی هندوستان اوله‌جغنده شبهه یوقدر. یمنك
اسکیدن بری معموریتی مشهور اولوب، قرون
وسطاده‌کی احوال فوق‌العاده‌دن تدنی ایده‌رك،
خرابه یوزطوتمش اولدیغندن، یکیدن اعماری خیلی
همته محتاجدر. یمن هند وچین وآوستترالیه ایله
مصر وآوروپا آره‌سنده مهم برموقعده اولمغله،
اسکیدن بری اهمیت تجاریه‌سی زیاده بولنمشدر.
کندی محصولاتنك اخراجیله یمن واورادن ایچری
اولان جزیرة العرب اهالیسنك محتاج اولدقلری
شیئلرك ادخالی بیوك برتجارت تشکیل ایتدکدن
بشقه، یمنك اسکله‌لری هند واقصای شرق ایله
مصر وآوروپا آره‌سنده بیوك برترانسیت تجارتنه
دخی واسطه اوله‌بیلیر. آنجق تجارتك بواستعداد
طبیعیسی نسبتنده ترقیسی لیمانلرك وطرق ومعابرك
مکملیتنه وابسته‌در. اك بیوك اسکله‌سی (حدیده)
اولوب، ایکنجی درجه‌ده قنفده، بیت‌الفقیه، لحیه
وسائر بعض اسکله‌سی دخی واردر. جمله‌سنك اك
مهمی اولان (مخا) ایسه‌ده یمنك اهمیت تجا.
ریه‌سنی اك زیاده (عدن) اسکله‌سی جذب
ایتمشدر. حیوانات اهلیه‌سی: قیون، کچی،
صیغیر، آت، مرکب، دوه وسائره‌دن عبارتدر.
وقتیله بعض معدنلر اخراج اولندیغی کبی، معدن
صولرینك وجودی دخی یمنده معادن مختلفه بولندیغنه
دلالت ایدیورسه‌ده، هنوز بو بابده برکونه تحریات
وکشفیات فنیه اجرا اولنمامشدر.

یمن اسکیدن بری عرب عاربه ایله مسکون
اولوب، قدیما یمن وحضرموت جهتلرنده ساکن
اولان عربلر قوم عاد نامیله معروفدر. قوم
عاد، بولندیغی مملکتك استعدادی حسبیله، سائر
اقوام عربدن چوق ایلری اولوب، فن معماری
وسائر شعبات مدنیتده خیلی ترقی ایتمش؛ وخیمه
نشینلك وسائر احوال بدویه‌دن چوقدن قورتلمشیدی.
قوم عاد مدنیتنك برنجی علامتی متین وجسیم ابنیه
تأسیسی اولوب، الیوم «شدادانه» تعبیریله مشهور
ابنیه وجوده کتیرمشلردی. بونلرك اك اسکی
حکمدارلری (شداد) و(شدید) در. اوندن صکره
(حمیریلر) و(تبابعه) اسمیله معروف بردولت تشکل
ایدوب، (مأرب) و(سبا)ده حکومت سورمشلردر.
اك اول لسان عربی‌یه خط اویدیروب، ابنیه وسائر
آثارده برطاقم کتابه‌لر براقانلر بونلر اولوب،
استعمال ایتدکلری یازی‌یه (خط مسند) دیرلر،که
صاغدن صوله یازیلیر حروف مقطعه‌دن مرکب ایدی.
آنجق حمیریلرك وبلکه قوم عادك دخی قوللاندقلری لسان
بیلدیکمز فصیح عربی اولمیوب، هرحالده عبرانیجه،
کلدانیجه، سریانیجه کبی السنهٔ سامیه‌دن عربیهٔ فصیحه
چوق دها یقیندر. بو لسانك بقیه‌سی اوله‌رق شحر
وحضرموت جهتنده بعض قراده قبا برلسان سویلنیور
ایسه‌ده، الیوم بو بابده تدقیقات فنیه اجرا اولنما.
مشدر. حمیریلر خیلی مکنت وسطوت پیدا ایدوب،
آکلاشلدیغنه کوره، تاریخك ضبط ایده‌مدیکی بر
زمانلرده بحر احمری تجاوزله حبشی ضبط ایتمش؛
واورادن بلکه وادیٔ نیلی تعقیبله، مصره دخی
ایتمشلردر. لکن بونلردن (افریقس) اسمنده بر
جهانکیرك بتون افریقای شمالی‌یی، و ذوالقرنین
اسمنده دیکر بریله دها برایکیسنك شرقه طوغری
اجرای فتوحاتله، ایران و هندی ضبط ایده‌رك،
چینه قدر واردقلری حقنده‌کی روایات مبالغه‌دن
عبارتدر؛ زیرا امم سائره تواریخنده یمن ملوکندن
بویله برجهانکیر ظهورندن اصلا بحث اولنمیور؛
و(ذوالقرنین) لقبنك شکل عربی ویمانیسیله برابر
ماکدونیه‌لی مشهور اسکندرك لقبی اولدیغی معلوم
ومحققدر. تبابعه بیننده بر (ذوالقرنین) بولنمسی
ممکندر، لکن هر ذوالقرنینك جهانکیر اولمسی
لازم کلمز. اسم مخصوصلرنده ذکروتعدادلری سبق
ایدن تبابعه زماننده خیلی یمن ترقی وتمدن ایدوب،

بونلردن (بلقيس) نام ملكه حضرت سليمان (عليه السلام) ايله مخابره ومناسبتده بولنه‌رق، او وقتدن بنی اسرائيلك وساٸر اقوام مجاوره‌نك يمنله مناسبات تجاريه‌لری چوغالمغه باشلامشيدی . مرور زمانله حميريلرك قوت وسطوتنه خلل طاری اولوب، حبشيلر بحر احمری تجاوزله يمنی ضبط ايتمش؛ و فاتح يمن اولان ارباطك خلفی ابرهه الاشرم ولادت سنيهٔ جناب نبويدن اولجه حجازك ضبطنه وكعبهٔ شريفه‌نك هدمنه تصدی ايدوب، مشهور وقعهٔ فيل وابابيل وقوعه كلمش؛ وحبشيلر مغلوباً يمنه چكلمشلردی . يمنليلر حبشيلرك جورلرينه طول مدت طاقت كتيره‌ميوب، بونلرك بيوندروغندن قورتلمق ايچون، ايران دولتنه التجا ايله، كسری طرفندن عسكر كوندريله‌رك، حبشليلر يمندن اخراج، و خطهٔ يمانيه ايرانك تحت تابعيتنه ادخال اولنه‌رق، ايراندن بر والی تعيين اولنمشيدی. وقت سعادتده يمن بو حالده بولنوب، اوصره‌ده اسود عنسی دخی ظهور ايله، ادعای نبوت ايتمش ايسه‌ده، نهايت بونك قتليله، يمنليلردين اسلامی قبول ايدوب، ارتحال جناب نبويده‌كی ارتدادلرينه‌ده همت صديقانه ايله سهولتله ختام ويريله‌رك، يمن تماميله داٸرهٔ اسلامه و خلافت اسلاميه‌نك تحت تابعيتنه آلنوب، خلفاء راشدين و دولت امويه زمانلرنده يمنده بركونه وقوعات مهمه اولمامش؛ وخلافت عباسيه زماننده نيم مستقل بعض حكومتلر ظهور ايدوب، نهايت آلتنجی قرن هجريده بنی ايوبك ضبطنه كچمكله، بونلردن بر شعبه تشكل ايتمش؛ وبو و دها صكره‌لری يمن بر طاقم قباٸل رؤساسيله وشيخلر اللرنده متفرق قاله‌رق، اونجی قرن هجری اواخرنده ابتدا سنان پاشا يمنی فتح، وممالك عثمانيه‌يه علاوه ايتمش؛ و بر خيلی وقت يمن درسعادتدن منصوب واليلر معرفتيله اداره اولنوب، بعده نصلسه برطاقم مشايخ كسب تفرد ايتمش؛ و يالكز سواحل واسكله‌لرك اداره‌سی محافظه اولنمشدی. نهايت جنتمكان سلطان عبدالعزيز خان حضرتلرينك عهد همايونلرنده ١٢٨٧ ده عسكر سوقيله خطهٔ يمانيه وعسيريكيدن فتح اولنه‌رق، ٤ سنجاغه منقسم بر ولايت اتخاذ اولنمشدر.

يمن ولايتی بروجه آتی ٤ سنجاق ايله ٣١ قضا و ٧٣ ناحيه‌يه منقسمدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
صنعا	صنعا	٩	١٥٠
	جبل حراز	٣	٣٩
	كوكبان	٢	٣١
	آنس	٣	٥٧٩
	حجه	٤	٣٩
	ذمار	١	٣١
	يريم	٠	١٩٠
	رداع	٢	١١
	عمران	١	١٢
تعز	تعز	٤	١٦١
	اب	١	٥١
	عدين	١	٧١
	قعطبه	٣	٥٢
	حجريه	٢	١٠٨
	مخا	٠	٣
حديده	حديده	٢	٠٠
	زبيد	٣	٠٠
	لحيه	١	٠٠
	زيديه	١	٠٠
	جبل ريمه	٣	٠٠
	حجور	٦	٠٠
	بيت الفقيه	٠	٠٠
	باجل	٢	٠٠
	ابو عريش	١	٠٠
عسير	ابها	٤	١٠٩
	محائل	٠	٠٠
	رجال المع	٠	٠٠
	قنفده	٢	٥٠
	بنی شهر	٧	٦١
	غامد	٣	٤٩
	صبيا	٢	٢٤

بعض قضا و نواحينك اهاليسی غير مسكون قباٸل وعشايردن اولمغله، بونلرك قراسنك مقداری كوستريله‌مه‌مشدر.

يمن سواحلنك قارشيلرنده برخيلی آطه‌لر دخی وار ايسه‌ده، جمله‌سی كوچك وطاشلق اولوب، يالكز صدف واينجی آوندن طولايی برآز اهميتلری واردر. بونلرك الك بيوكاری فرسان آطه‌لريله قمران جزيره‌سيدر.

يموت بن المزرع { (محمد العبدی) مشاهير ادبادن اولوب، مشهور جاحظك همشيره زاده‌سيدر. ٣٠٤ تاريخنده وفات ايتمشدر.

ینا (Jena) آلمانیای وسطیده صاقسه وایمار بیوك دوقه لغنك (وایمار) ایالتنده و وایمارك ٢٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (ساله) نهرینك صول کنارنده بر قصبه اولوب، ٩٠٢٠ اهالیسی، بیوك دارالفنونی، کوزل کتبخانه‌لری، تاریخ طبیعی موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، تشریحخانه‌سی، سریریات دائره‌لری، بیطر مکتبی، تاریخ طبیعی ومعادن وسائره جمعیات فنیه‌سی وسائر مؤسسات علمیه‌سی واردر. آلمانیه‌نك اك بیوك حکما وعلماسی ینا دارالفنوننده معلملك ایتمشلردر.

ینبع (یاخود ینبع البحر) حجاز ساحلنده مدینهٔ منوره سنجاغنده ومدینهٔ منوره‌دن ٥٣ ساعتلق مسافه‌ده واقع بقعهٔ مبارکهٔ مذکوره‌نك اسکله‌سی وقضا مرکزی برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، لیمانی، سوری، ٣ جامع شریفی، ٣٠٠ دکانی وخیلی صیجاق هواسی واردر. منابعنك کثرتندن بو اسمله تسمیه اولنوب، ١٧٠ قابناغی اولدیغی بعض کتب عربیه‌ده مسطور اولدیغی حالده، شمدی آثار صولری وحق قویولری دخی اولمیوب، اهالینك ایچدکاری صو صهرنجلردن ایمش. قضاسی قصبه ایله جوارلرندن عبارتدر.

ینیسی وینیسیسق [« یکیسی » و « یکیسیسق » ماده‌لرینه مراجعت.]

یواش (Joas) یهود حاکملرندن اولوب، احزیانك اصغر اولادی اولدیغی حالده، عثلیانك قتل عامندن قورتاریله‌رق، رئیس کهنه یویازع طرفندن معبده‌ده بیوودلمش؛ ویدی یاشنه کلنجه، قبل المیلاد ٨٧٧ ده کندیسنه بیعت ایتدیریله‌رك، عثلیا اسقاط اولنمش؛ و وصیسی اولان کاهن مرقوم صاغ اولدقجه حسن حرکتده بولنوب، بونك وفاتنده عبادت اوثانه وظلم وسفاهته دوشه‌رك، بونك اوغلی زکریایی اشکنجه آلتنده تلف ایتمشدی. حزائیل طرفندن مغلوب اولوب، متعاقباً ٨٣٧ ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— دیکر بر یواش دخی اسرائیل دوائی حکمدارلرندن اولوب، یهوحازك اوغلی وخلفی ایدی. سوریه حکمداری بن هدادی و یهود حاکمی اماسیایی مغلوب ایتمشدی.

یواطان (Joathan) یهود ملوکندن اولوب، عوزیانك اوغلیدره بدری برص علتنه مبتلا اولدیغنده، وکالة وبعده قبل المیلاد ٧٥٦ دن ٧٣٧ تاریخنه‌دك اصالة حکومت ایدوب، احکام کتب موسویه‌یی تقویه، و قدس شریفی تعمیر وتحکیم ایتمشیدی.

یواقیم (Joachim) یهود ملوکندن اولوب، قبل المیلاد ٦٠٨ دن ٥٩٨ تاریخنه‌دك حکم سورمش، و وعظ ونصیحت ایدن ارمیا نبی‌یی تعذیب ایتمش؛ ونهایت بخت نصر طرفندن اسقاط اولنه‌رق، تبعه‌سیله برابر تحت اسارتده بابله کوتورلمشیدی. ابتدا یهوحاز طرفندن تخت موروثی غصب اولنمغله، فراعنهٔ مصردن (نحائو) طرفندن اقعاد اولنمشدی.

— حضرت مریمك پدرینك دخی اسمیدر.

یوپیتر [« ژوپیتر » ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

یوتلاند (Jutland) دانیمارقه‌نك قره قسمندن عبارت اولوب، آلمانیه‌نك اشلسویغ هولستاین ایالتنه بیتشیك بیوك بر شبه جزیره‌دن عبارتدر، که ایالت مذکوره ایله برابر قدیماً (سیمبریه) ویا (کیمبریه) شبه جزیره‌سی دینلان واسوج ایله نوروج ساحللری آره‌سنده‌کی قاتغات دکزینه‌دك اوزانان شبه جزیره‌یی تشکیل ایدیور. اشلسویغدن دها کنیش اولوب، منتهای شمالیسی سیوری غریب برشکل ابراز ایدیور. غرباً بحر شمالی، غرب شمالی طرفندن اسقاکرراق، شرق شمالی جهتندن قاتغات، شرقاً دانیمارقه آطه‌لرینی آیران (بلت) بوغازلریله، جنوباً دخی اشلسویغ خطه‌سیله محدوددر. ٥٥° ١٧′ ایله ٥٧° ٤٥′ عرض شمالی و ٨° ٣٥′ ایله ٥° ٤٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوبدن شماله بویی تقریباً ٣٠٠ و شرقدن غربه اك کنیش اکی ١٨٠ واك جنوبی یری یالکز ٦٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٥٢٤٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٩٤٢١٢٠ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٣٧ کشی دوشیور. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، ایکی دکیز آره‌سنده‌کی تقسیم میاه خطی ساحل شرقی‌یه دها قریب اولدیغی حالده، ١٠٠ متره ارتفاعلرنده بر صره تپه‌لردن عبارتدر. بوصردن برقاچ نهر نبعان ایدوب، مائلهٔ غربیه‌ده آقانلرینك باشلیجه‌لری: وارده، اون واوکا تابع اسکرن و وورغود، آآه

اسکیوه ولان استورپدر. مثلا شرقیه‌ده کیلرک‌ده
اك بیوکلری : غودن ، هرسون ، کر ، وارس
وسائره‌در. یوتلاند انهارینك جمله‌سی برطاقم اوزون
خلیجلره منتهی اولور. ساحل غربیسنده دکیزدن
طار دیللرله آیرلمش و بعض آغزلردن دکیزله
اختلاط ایدر برطاقم طوزلی کوللر بولنوب، بونلره
دانیمارقه‌لیلر (فیورد) نامنی ویریورلر . بونلردن
(لیم فیورد) دینلن بری ایچدن ایچه برطاقم کنیش
کوللر وآطه‌لر آره‌لرنده بوغازلرله اختلاط ایده‌رك
ایکی ساحل آره‌سنده اوزون بر طریق بحری تشکیل
ایدر ؛ و مملکتك شمال غربی قسمنی قسم آخرندن
مفرز برآطه حالنه قویار. هواسی عرضنه نسبتله
معتدل ایسه‌ده، دانیمارقه آطه‌لرینك هواسندن دها
سرت و حرارت و برودتی آره‌سنده‌کی فرق دها
بیوکدر. اك زیاده غرب روزکاری اسوب، فرطو-
نه‌لری چوقدر. طوپراغی قوملق ایسه‌ده، زراعتی
خیلی ایلری اولوب ، هله حیوانات یتیشدیرمك
صنعتی اهالینك برنجی مدارتعیشیدر. اینکلری ایری
اولوب، چوق سوت ویرمکله مشهوردر. حیواناتك
سمیزدلسی صنعتی‌ده پك منتشر اولوب ، چوق بسلی
حیوانلر اخراج اولنور. باشلیجه معموره‌لری ساحل
شرقیسنده‌کی خلیجلرده واقعدر . ادارهٔ ٤ ایالت
اعتبار اولنوب، ٩ سنجاغه منقسمدر. [«دانیمارقه»
ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یوحنا { یحیی اسمنك اصل عبرانیسیدر. [« یحیی ،
ژان، جواز ویانی» ماده‌لرینه مراجعت.]

یوحنا بن بختیشوع { دولت عباسیه
زماننده یتیشن
وطبیك لسان عربی‌یه نقلنه خدمت ایدن اطباء
سریانیه‌دن اولوب ، خلیفه متوکل علی‌اللهك اوغلی
و برادری معتمدك مدبر الملکی موفق باللهك طبیب
خصوصیسی ومعتمدی ایدی. لسان سریانی ویونانی‌یه
واقف اولوب، چوق کتابلر ترجمه‌سنه همت ایتمشدر.
اك معروف تألیفی « کتاب فیما یحتاج الیه الطبیب من
علم النجوم » عنوانلی اثریدر.

یورق { (York) انکلتره‌ده لوندره‌نك ٣٢٠
کیلومتره شمال غربیسنده و (اوزه)
ایله (فوس) نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی
برشهر اولوب، ٦٧٠٠٤ اهالیسی، بیوك ومصنع
برکلیساسی، اسکی برقرال سرایی، بیوك حبسخانه‌سی،
کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی،
عقائد مکتبی ، فلسفه جمعیتی واردر. نفوسجه دیکر
چوق شهرلردن کری ایسه‌ده ، رسماً انکلتره‌نك
لوندره‌دن صکره ایکنجی شهری عد اولنور.

— یورق ایالتی شمالاً دورهام ، غرباً
وستمورلاند ، جنوباً لینقولن ایالتلریله شرقاً دخی
بحرشمالی ایله محدود اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی
١٥٠٠٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٥٠٠٠٠٠
کشیدر. اراضیسی مختلف اولوب، طاغلری، تپه‌لری،
اووه‌لری و بتاقلقلری واردر. هواسیله طوپراغی
دخی مختلف اولوب ، آنجق زراعتی پك ایلریدر.
حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، جنسلری اصلاح
اولنمشدر. طوموز باصدیرمه‌لری مشهوردر. شرق
جهتی اك زیاده زراعته مخصوص اولوب ، غرب
جهتنده ایسه صنایع ایله اشتغال اولنه‌رق ، پك
چوق ومختلف فابریقه‌لری واردر. چوخه وسائر
یوکلی منسوجاتله ایپلیك وبچاق وسائره اك باشلی
معمولات صناعیه‌سندندر.

— [یکی یورق ایچون « نیویورق » ماده‌سنه
مراجعت بیوریله.]

یوزغاد { آنقره ولایتنده وآنقره‌نك
١٦٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده
اوله‌رق یوکسك بر یایله‌نك اوزرنده واقع سنجاق
مرکزی بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، ١٨
جامع ومسجدی، ٥ مدرسه‌سی، ٢ کوچك کتبخانه‌سی،
١ رشدیه و ٣ ابتدائیه مکتبی، ١٩٢ دکانی، ٤
خانی و ٨ حمامی واردر. بهر سنه حزیرانده (کهنه
پنایر) نامیله بیوك بر پنایر قوریلوب، کلیتلی حیوانات
تجارتی اجرا اولنور. یوزغاد پك یکی برقصبه اولوب،
قرن سابق اوائلنده چپان اوغلی دره بکلرندن احمد
پاشا طرفندن تأسیس، و بونك اوغلی سلیمان بك
طرفندن اکمال وتوسیع اولنمشدر . اولدقجه منتظم
وکوزل باغچه‌لری حاوی بر معموره‌در.

— یوزغاد قضاسی شرق شمالی طرفندن سیواس
ولایتیله، شرق جنوبی جهتندن معدن و بوغازلیان
قضالریله، جنوب غربی جانبندن قیر شهری، شمالاً
دخی چوروم سنجاقلریله محدود اولوب، قزل قوجه
و صورقون ناحیه‌لریله برابر ٢٢٧ قریه‌دن مرکب

و ٩٥٥٨٢ اهالی ایله مسکوندر. قزیل ایرماغه
تابع دلیجه ایرماق قضاسنك غرب جنوبی حدودینی
آیروب، میاه جاریه‌سنی آلیر. اراضیسی طاغ و یایلالرله
اووه‌لردن مرکب اولوب، طوپراغی پك منبت اولوب،
اراضیسنك بر ثلثی مزروعدر. محصولاتی ذخایر
متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارت
اولوب، هله قایصیلری مشهوردر. مرعالری چوق
اولوب، یازین افشار عشیرتی سوریلرینی یوزغاد
یایلالرنده اوتلادیر. حیوانات اهلیه‌سنك اك کثرتلیسی
کچی اولوب، عادی کچیلری ٤٠٠٠٠ و تفتیك
کچیلری ٦٢٠٠٠ رأس راده‌لرنده‌در. قضانك
واردات سنویه‌سی ٣٨٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

یوزغاد { سنجاغی. آنقره ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری و اك
شرقیسی اولوب، شرقاً سیواس ولایتیله، شمالاً
چوروم، غرباً قیر شهری، جنوباً دخی قیصریه
سنجاقلریله محدوددر. یوزغاد، آق طاغ معدنی
وبوغازلیان اسملریله ٣ قضادن مرکب اولوب، ٣
ناحیه و ٥٠٥ قریه‌یی حاوی و ١٧٢٢٥٠ اهالی
ایله مسکوندر، که بونلردن ٢٠٠٠٠ قدری ارمنی
و ٢٥٠٠ قدری روم اولوب، قصوری کاملاً
مسلم وترکدر. اراضیسی عارضه‌لی و یوکسك اولوب،
آق طاغ اتکاری لوانك اورته‌لرینه قدر ممتد
اولور، و اکثر میاه جاریه‌سی قزیل ایرماغه تابع
دلیجه ایرماغه دوکیلن قوناق صوینی تشکیل ایدیور؛
ویالکز قسم شرقیسنك صولری یشیل ایرماغه تابع
چیقرق صوینه دوکیلور. طوپراغی منبت ایسه‌ده،
اسکله‌لردن بعد مسافه‌سی حسبیله اراضیسنك آنجق
بر ثلثی زرع اولنوب، بغدای، آرپه، مصر، چاودار،
نخود، مرجك، بورچاق، داری، پرنج و سائر
حبوباتله آفیون، چریش ومیوه وسبزه‌لرك انواعی
حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، سنوی
برملیون قیه‌دن زیاده اوزوم چیقار. آق طاغ
قضاسنده اورمانلری چوق اولوب، دیکر ایکی
قضانك اورمانلری پك آزدر. اشجاری چام، میشه،
آردیج، آلیج، اخلاط وسائره‌در. حیوانات اهلیه‌سی
برنجی درجه‌ده کچی وتفتیك کچیسی وایکنجی درجه‌ده
قیون وصیغیر ایله سائر حیواناتدن عبارتدر. مخرجی
صامسون اسکله‌سی و دمیر یول خطنك کشادندن
بری آنقره اولوب، بوایکی شهره برشوسه ایله
مربوطدر. باشلیجه اخراجاتی تفتیك و یباغی ایله
آفیون، قورو اوزوم وسائره‌در.

یوستین { (Justin) بواسمله روم ایمپراطورلرندن ایکی کشی اولوب، «قوجه»
لقبیله ملقب اولان برنجیسی ابتدا چوبان وبعده عسکر
نفری اولدیغی حالده، لئونك ایمپراطورلغی زماننده
ضابط رتبه‌سنی احراز ایتمش؛ و آناستاسك وفاتنده،
والی ایکن، ٥١٨ تاریخنده بردسیسه ایله تخته
اقعاد اولنمش؛ و ٩ سنه اعتدال اوزره حکومت
سوروب، محافظهٔ اسایشه غیرت ایتدکدن صکره،
٥٢٧ ده وفات ایتمشدر. — «کنج» لقبیله ملقب
اولان ایکنجیسی یوستینیانوسك یکنی اولوب، ٥٦٥ ده
اوکا خلف اولمش؛ و ابتدا حسن اداره‌یه موفق
اولوب، ایرانیلره مقاومت ایتمش ایسه‌ده، بعده
سفاهته طالوب، امور حکومتی زوجه‌سی صوفیه‌نك
الینه براقمغله، بونك طرفندن چوق سوء استعمالات
ارتکاب اولنمشدی. عمرینك اواخرنده شعورینه
خلل کلوب، ٥٧٨ ده وفات ایتمشدر. وفاتندن ٤ سنه
اول دامادی تیبر قسطنطینی حکومته تشریك ایتمشدی.

یوستینیانوس { (Justinien) روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك
اسمی اولوب، برنجیسی مسیه یعنی صربیه ویا بلغار-
ستانده برچفتجی اوغلی و برنجی یوستینك یکنی
اولدیغی حالده، عمجه‌سی طرفندن اوغللغه قبول
اولنمش؛ و ٥٢٧ تاریخنده کندیسنه خلف اولوب،
برطاقم قوانین ونظامات وضع، آیاصوفیه‌یی ثانیاً
ویکیدن بنا، وآتنه‌ده‌کی فلسفه مکتبنی لغو ایتمشدر.
بونك سردارلرندن (بلیزاریوس) آفریقاده واندالری
مغلوب ایده‌رك، اورالرینی استرداد ایتدیککی،
ایران عسکرینی دخی مغلوب ایده‌رك، بیوك خدمتلر
ایتمش ایکن، یوستینیانوس تقدیر ایتمه‌مشدی.
تئودوره اسمنده کوزللکی نسبتنده سفیهه برقادینه
چوق یوز ویرمکله دخی نامنی لکه‌دار ایتمشدر. —
ایکنجیسی «کسیك برونلی» معناسیله (رینوتمیت)
لقبیله ملقب اولوب، ٦٨٥ تاریخنده پدری
(قسطنطین پوغونات) ه خلف اولمش؛ و ٩ سنه صکره
تبعه‌سی عصیان ایدوب، برونی کسدکدن صکره
کلیبولی شبه جزیره‌سنه نفی ایتمشلردی. ٧٠٥ ده

جلفار قرالی (تریبلیوس) طرفندن یکیدن تخته
اقعاد اولنه‌رق، ٧١١ده تلف اولمشدر.

یوستینیانه { (Justiniana) روم ایمپرا-
طورلرندن یوستینیانوسك بنا
ویا توسیع ایتدیکی ایکی شهر قدیمك اسمی اولوب ،
بری اسکوب ودیکری کوستندیلدر.

یوسف { بن یعقوب بن اسحق بن ابراهیم
(Joseph) انبیاء عظامدن اولوب،
میلاد عیسادن ١٧٤٥ سنه اول حرانده راحیلدن
طوغمش ؛ وپدریله برابر کنعانه انتقال ایتمشیدی.
قرآن عظیم‌الشان وتفاسیر شریفه‌ده بحثی تفصیلاً
مندرج بولنمشدر.

یوسف { [« مستنجد، صلاح‌الدین ایوبی ،
ناصر (ملك —) وعزیز (ملك —) »
ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یوسف { غرناطه‌ده حکم سورن بنی احمر
ملوکندن اوچ کشی اولوب ،
برنجیسی (ابوالحجاج) ٧٣٣ده تخته چکمش؛ وقستیله
قرالیله سلفنك عقد ایتمش اولدیغی صلح معاهده‌سنی
ادامه ایله، اصلاحات داخلیه‌یه وعلی‌الخصوص امور
عدلیه‌نك حسن انتظامنه حصرهمت، وناتمام اولان
(الحمرا) سرای مشهورینی اکمال ایتمشدر. ٢٢ سنه
حکومت سوردکدن صکره ٧٥٥ده غرناطه جامع
کبیرنده نماز قیلقده ایکن ، برمجذوبك خنجر غدریله
شهید اولمشدر. — ایکنجیسی (ابوعبدالله) ٧٩٤ده
محمد خامسه خلف اولوب ، بودخی قستیله قرالیله
صلح ومسالمتی محافظه ایله ترقیات داخلیه ایله اوغرا-
شدیغی حالده ، ایکنجی اوغلی پدرینك بوخالنی
خرستیانلره طرفدارلغه وضعف وکوشکالکه حمل
واسنادله، متعصبین اهالینك سبلمغزانتی قاندیره‌رق،
برعصیان چیقارمش؛ وبونك اوزرینه ، کندیسی
حربه مجبور اولمش ایسه‌ده ، بوندن برحسن نتیجه
استحصال اولنه‌میوب، ٧٩٩ده وفات ایتمشدر. —
اوچنجیسی ایکنجی یوسفك بیوك اوغلی اولوب ،
پدرینك وفاتنده کوچك برادری محمد رأس حکومته
چکه‌رك ، صاحب ترجمه‌یی بر قلعه‌یه حبس ایتمش ؛
و٨١١ده ، تخته قعود، و١٥ سنه کمال اعتدال
ایله اداره‌ٔ امور ایتدکدن صکره، ٨٢٦ ده وفات
ایتمشدر.

یوسف { مغربده حکومت سورن ملوك
موحدیندن ایکی کشینك اسمیدر:
برنجیسی (ابو یعقوب) ملوك مذکوره‌نك
ایکنجیسی اولوب، مؤسس‌دولت اولان عبدالمؤمنك
اوغلی وخلفیدر. ٥٥٨ تاریخنده پدرینك وفاتنده فضل
وعرفان وجسارتله شهرتی اولدیغندن، رأس حکومته
چکمشدر. بووجهله حکمدار اولوب، مغربده‌کی امور
دولتی یولنه قوددقدن صکره، ٥٦٦ ده یوز بیك
سواری ایله اندلسه چکوب، اشبیلیه‌ده اقامت ایتمکده
ایکن ، مرسیه خطه‌سنك اندلسك بتون قسم شر-
قیسنك صاحبی اولان ابن مردنیش وفات ایتمکله،
اقاربی صاحب ترجمه‌یه التجا وملکارینی تسلیم
ایتمشلردی. قستیله قرالیله محاربه ایدوب، طلیطله
قپوسنه‌دك ایلریلدکدن صکره ، مراکشه عودت
ایتمش؛ و٥٧٥ده افریقیه جهتنه عسکرسوقیله بعض
بلاد ضبط ، و٥٨٠ده ثانیاً اندلسه مروریله ،
غرب یعنی پورتکیزجهتنده برخیلی یرلرفتح ایده‌رك،
(شنترین) قصبه‌سنی محاصره ایتمکده ایکن، خسته-
لنوب وفات ایتمش؛ واوغلی یعقوب خلفی اولمشدر.
— ایکنجیسی برنجینك تورونی اولان محمد
الناصر بن یعقوبك اوغلی اولوب، ٦١٠ تاریخنده
پدرینه خلف اولمش ؛ و٦٢٠ سنه‌سنه‌دك اون سنه
حکومت سوروب ، وفاتنده اوغلی عبدالواحد خلفی
اولمشدر.

یوسف { (شیخ —) هندوستانك ملتان
جهتنده ایلك حکومت مستقله‌ٔ
اسلامیه‌نك بانیسی اولوب، ٨٤٧ تاریخنده حکومته
نائل اولمش ؛ وبر ایکی سنه حکومت سوردکدن
صکره وفات ایدوب ، (لنکا) لقبیله ملقب اولان
اخلافی ٩٠٨ تاریخنه‌دك حکومت ایتمشلردر.

یوسف { (Joseph) آلمانیه ایمپراطورلرندن
ایکی کشینك اسمی اولوب ،
برنجیسی برنجی لئوپولدك اوغلیدر. ١٦٨٩ ده
مجارستان قرالی اولوب، ١٦٩٠ ده رومانیه قراللغی
دخی علاوه، و ١٧٠٥ ده آلمانیه ایمپراطورلغنه
انتخاب اولنمش؛ واسپانیه تختنك وراثتی مسئله‌سنده
اون دردنجی لوینك تورونه قارشی برادری شارلك
حقوقنی محافظه ایتمکله ، فرانسه ایله محاربه‌یه طو-
تیشوب، پرنس (اوژن) ك قوماندە ایتدیکی عسکری

برقاچ غالبیته نائل اولمش ایسه‌ده، او صره‌ده یعنی ١٧١١ ده یوسف وفات ایتمکله، نتیجه‌سنی کوره‌مه‌مشدر.

— ایکنجیسی لورنه‌لی برنجی فرانسوا ایله آوستریه‌لی ماریه ترزه‌نك اوغلی اولوب، ١٧٦٤ده رومانیه قرالی، وبر سنه صکره وفات ایدن پدری یرینه آلمانیه ایمپراطوری اولمش ایسه‌ده، والده‌سی صاغ اولدقجه، برایشه قاریشه‌میوب، ١٧٨٠ ده ماریه ترزه‌نك وفاتی اوزرینه، اداره‌ٔ اموری الینه آله‌رق، افکار ترقی پرورانه‌سنی اجرایه چالیشمش ایسه‌ده، مقتضیات زمانه‌یه و تبعه‌سنك عاداتنه رعایت ایتمدیکندن، موفق اوله‌مامش؛ وعثمانلیلره قارشی ایکنجی قاترینه ایله بالاتفاق، محاربه‌یه کیریشدیکنده، بلغراده‌ولوغوشده‌مغلوب اولمش؛ وعثمانلی عسکرینك ممالکنك کوبکنه قدر ایلریلدیکنی کورمشیدی. فرانسه قاریشیقلغنده همشیره‌سی (ماریه آنطوآنته)نك حیاتی مخاطره‌ده اولمغله، بو وقوعاتدن برحزن وکدره دوشوب، ١٧٩٠ ده وفات ایتمشدر.

— [سائر آوروپا مشاهیریچون «ژوزف» و «جوزپ» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یوسف
{ یهود مشاهیرمورخیننڭدن اولوب، میلادك ٣٧ تاریخنده قدسده طوغمش؛ و فلسطینك روماليلره قارشی اولان عصیانلرینی اداره ایتدکدن صکره، وسپاسیان وتیتوسه تسلیم اولنه‌رق، رومایه سوق اولنمش؛ و٩٥ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. لسان یونانی‌یه واقف اولوب، زماننك احوال ووقوعاتنی حاوی بر قاچ تاریخ یازمشدر، که قرون قدیمه‌نك اك اهمیتلی آثار تاریخیه‌سندندر.

یوسف امری
{ مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، شاهرخ میرزا و اوغلی بایسنقرك زمانلرنده یاشامش، وبونلرك مدحنده برخیلی قصیده‌لر سویلمشدر.

یوسف برهان
{ شعراء ایراندن اولوب، شیخ احمد جامینك اقرباسندن ایدی. فن موسیقیده مهارتی اولوب، اکثر اشعارینی کندیسی بسته‌لردی. صاحب تذکره دولتشاه فن موسیقی‌یی بو ذاتدن اوکرندیکنی بیان ایدیور.

یوسف بن تاشفین
{ (ابو یعقوب) مغربده حکومت سورن ملثمین ونام دیکرله مرابطین دولتنك اوچنجی و اك قوتلی حکمداری اولوب، ٤٧٨ تاریخنده تخت حکومته چکمش؛ و مراکش شهرینی تأسیسله، پایتخت اتخاذ ایده‌رك، مغربده دولتنی تأمین، وبیوك بر اردو تشکیل ایتدکدن صکره، اندلس طوائف ملوکندن اشبیلیه صاحبی محمدالمعتمد بن عبادك دعوتی اوزرینه، ٤٧٩ ده سبته بوغازینی تجاوزله، قستیله قرالی آلتنجی آلفونسه قارشی (ذلاقه) مظفریت عظیمه‌سنه نائل اولوب، اسپانیه‌نك برچوق یرلرینی حکومات اسلامیه‌یه یکیدن قزاندیردقدن صکره، مراکشه عودت ایتمش؛ و ٤٨١ ده ینه اندلس ملوکی طرفندن امداده دعوت اولنه‌رق، ثانیاً اسپانیه‌یه چکمش ایسه‌ده، بو دفعه اندلس طوائف ملوکی بیننده‌کی اختلاف وتشتتله بر ایش کوریله‌میه‌جکنی، وبوحالك اورا حکومت اسلامیه‌سنك محوینی منتج اوله‌جغنی درك ایله، ابتدا بونلرك وجودینی قالدیروب، بتون اندلسك بر تك حکومت قویه‌نك ید اداره‌سنده بولنمسنه لزوم مبرم کوردیکندن، مراکشه عودتنده سیدبن ابی بکرك قیادتیله مکمل براردو ترتیب و سوق ایده‌رك، اندلس طوائف ملوکنی برر براسقاط ایدوب، بتون اندلسی ممالکنه ضم ایتمش؛ و ٤٩٦ ده بالذات اندلسه مرورله، قرطبه‌ده اوغلی علی‌یه رسماً بیعت ایتدیرمش؛ و ٥٠٠ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی مشارالیه علی بن یوسف بن تاشفین خلفی اولمشدر. کندیسی امی ولسان عربی‌یی دخی آکلاماز بر بربری ایدیسه‌ده، جسور، مدبر وعادل برحکمدار ایدی.

یوسف بن زیری
{ [«بلکین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یوسف بن السیرافی
{ (ابو محمد — بن ابی‌سعید) مشاهیر ادبادن اولوب، مشهور ابو سعید حسن سیرافینك اوغلیدر. نحو ولغت وسائر علوم ادبیه‌ده عصرینك فریدی اولوب، پدرینك وفاتنده یرینه کرسیٔ تدریسه چکمش؛ واونك ناتمام براقدیغی «کتاب الاقناع»ی اتمام ایله، مشهور بعض متنلرده سند

مقامده ایراد اولنان ابیاتك شرحنی متضمن برقاچ کتاب یازمش؛ و ٣٨٥ ده ٥٥ یاشنده وفات ایتمشدر.

یوسف بن حسدای { (ابوجعفر) اندلس مشاهیر اطباسندن اولوب، شرقه رحلتله، ملوك فاطمیه‌دن آمر باحکام اللهك زماننده بونك وزیری اولان ابوعبدالله محمد المامونك طبیب خصوصیسی اولمش؛ وحذاقت ومهارتیله مصرجه شهرت بولمشیدی. بقراط وجالینوسك کتابلریله چوق اوغراشوب، بونلرك بعضیسنی شرح ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: «الشرح المأمونی لکتاب الایمان لابقراط»، «شرح مقالة الاولی من کتاب الفصول لابقراط»، «کتاب الاجمال فی المنطق»، «شرح کتاب الاجمال» وبرچوق حواشی وتعلیقات وسائره‌در.

یوسف بن عمر الثقفی { (ابو یعقوب) دولت امویه امراسندن اولوب، مشهور حجاج بن یوسفك یکننك اوغلیدر. بودخی طول مدت عراق والیسی اولوب، حجاج قدر شدت کوسترمش، وتعدیات اجرا ایتمش ایدی. آنجق حجاج کبی عاقل وفصیح اولمیوب، غباوتله ومع هذا جود وکرمله مشهوردر. ١٢٥ تاریخنده حبس، و١٢٦ ده دمشقده اتلاف اولنمشدر.

یوسف پاشا { جنتمکان سلطان احمد خان ثالث عصرنده مسند صدارت عظمایه واصل اولان وزرادن اولوب، کرجی الاصلدر. یکیچری اوجاغنده نشأت ایدوب، ١١٢٢ تاریخنده یکیچری آغاسی اولمش؛ و متعاقباً رتبهٔ وزارتی احرازله، روسیه سفرنده آثار شجاعتی کورلدیکندن، ١١٢٣ ده مسند صدارته نصب اولنمش؛ وآنجق کندیسی جسور وغیور بر ذات اولمغله برابر، یکیچری اوجاغندن بشقه خدمتده قوللانلمیوب، امور ملکیه وسیاسیه‌دن بیخبر وحق ترکجه دوزکون تکلمه دخی غیر مقتدر اولمغله، بر سنه ایله اون کون مقام عالیٔ مذکورده قالدقدن صکره، ١١٢٤ ده عزل، وردوسه نفی اولنه‌رق، اوراده قضاء وفات ایتمش. استانبولده بر مکتب وچشمه‌سی واردر.

یوسف پاشا { جنتمکان سلطان عبد الحمید خان اول وسلیم خان ثالث حضرتلری زمانلرنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، بودخی کرجی الاصلدر. کوله‌لکدن یتیشمه اولوب، افندیسنك ترسانه‌یه منسوبیتنه بناء، کندیسی دخی ترسانه امورنده قوللانیلوب، ١١٩٩ ده رتبهٔ وزارتله موره محصلّلغنه نصب، و ١٢٠٠ ده اورادن جلبله، مهر صدارت عهده‌سنه احاله اولنمش ایدی. اوچ بچق سنه‌یه قریب مدت مسند عالیٔ مذکورده قالوب، روسیه وآوستریه‌یه قارشی اولان محاربه‌دن بر حسن نتیجه استحصال ایده‌مه‌مش اولمغله، مشارالیه جنتمکان سلطان سلیم خان حضرتلرینك جلوسلرندن ایکی آی صکره عزل، و سیواس ولایتیله ودین سرعسکرلکنه، و١٢٠٤ ده قپودان دریا منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، درسعادتده طوردیرلمیوب، ینه ودین سرعسکرلکنه، وبعده قره‌مان، کوستندیل ونهایت بوسنه والیلکنه نقل، و١٢٠٥ ده اورادن جلبله، ثانیاً مهر وکالت عهده‌سنه احاله اولنمش؛ وینه روسیه سفری آچلمش اولمغله، شمنی اردوکاهنده مهر همایونی اخذ، وهر نصلسه بوسفره‌ده ختام ویره‌رك، ١٢٠٦ ده لواء شریف ایله درسعادته داخل اولمش؛ وبودفعه دخی برسنه ایله اوچ آیه قریب مدت بو مقامده قالدقدن صکره، عزل، وآنابه محافظلغنه نصب، وبرسنه صکره جده ایالتیله مدینهٔ منوره محافظلغنه نقل اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر.

— بری جنتمکان سلطان ابراهیم خان حضرتلری زماننده ١٠٥٤ دن ١٠٥٥ تاریخنه‌دك برسنه، ودیکری جنتمکان سلطان احمد خان ثانی حضرتلری دورنده ١١٠٣ دن ١١٠٦ یه قدر ایکی بچق سنه قپودان پاشالق ایتمش ایکی یوسف پاشا دخی واردر.

یوسف الحواری { حضرت عیسی (علیه السلام)ك تلامذه‌سندن وافرائیم سبطفه منسوب ایدی. خرستیانلرك اعتقادنجه نبی مشار الیهك صلبندن صکره مبارك بدنلرینی آلوب، کندی باغچه‌سنه دفن ایتمشدی.

یوسف شاه { لر بزرك اتابکانك بشنجیسی اولوب، پدری شمس الدین آلب آرغونه خلف اولمش ایسه‌ده، کندیسی اباقا خانی برتهلکه‌دن قورتارمش اولدیغندن، اونك یانندن آیرلمیوب، مملکتی وکیل ایله اداره ایتدیرردی. م.

بعده آرغون خان ایله احمد خان آره‌سنده جنك وقوعنده احمد خانك طرفنی التزام ایتمش ؛ واحمد خانك مغلوبیتنده عذرخواه اولوب ، آرغون خانك عفوینی استحصال ایله، لرستانه کیدوب ، ٦٨٠ده اوراده وفات ایتمشدر.

یوسف شاه پوربی { بنکاله ملوکندن اولوب ، ٨٨٧ده

پدری باربك شاهه خلف اولمش، و ٨ سنه حکم سورمشدر.

یوسف ضیا پاشا {(یاخود ضیاء الدین یوسف پاشا) جنتمکان

سلطان سلیم خان ثالث وجنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلری دورلرنده ایکی دفعه مسند صدارت عظمایه چیقمش وزرادن اولوب ، کرجی‌الاصلدر . میرآخور مصطفی پاشانك کوله‌سی اولوب ، بونك اوغلی ابراهیم بکك اداره‌سنده تربیه، وبعده اعتاق اولنه‌رق، بعض وزرانك خدمتنده بولنمش، ونهایت معدن امانتنه و ١٢١٣ ده بو امانته علاوةً رتبۀ وزارتله ارضروم والیلکنه نصب اولنمش ؛ وبنه اوسنه فرانسزلرك مصره دخوللری اوزرینه ، درسعادته جلبله، مهرصدارت عهده‌سنه بالتودیع ، سردارلقله جانب مصره اعزام ؛ وبومسئله ایله اوغراشه‌رق، یدی سنه‌یه قریب مدت مسند وکالت مطلقه‌ده قالدقدن صکره ، ١٢٢٠ده کندی رضا واختیاریله معدن مالکانه‌سنه اعاده ؛ ومتعاقباً روسیه محاربه‌سی آچلمغله، ارضروم والیلکی وشرق سرعسکرلکی دخی عهده‌سنه احاله اولنمشیدی . جنتمکان سلطان مصطفی خان حضرتلرینك جلوسندن صکره بغداد والیلکنه نصب اولنه‌رق، عزیمت ایتمزدن اول ، جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلری زیور افزای تخت عثمانی اولمغله، ١٢٢٤ده ثانیاً مسند صدارت عظمایه نصب ، ودرسعادته جلب ایله، یکیدن روسیه سفری آچلدقده سردارلقله روم ایلی جانبنه عزیمت ایتمش؛ وبودفعه دخی ایکی سنه‌یه قریب مدت ادارۀ امور دولت ایتدکدن صکره، ١٢٢٦ده عزل ایله دیمتوقه‌یه وبعده ردوسه اقامته مأمور اولمش ؛ وصکره آقربوز محافظلغنه نصب وبرسنه مرورنده ساقزه نقل اولنه‌رق ، اوراده اقامته مأمور ایکن ، ١٢٣٤ ده وفات ایتمشدر. کاتب وشاعر وعاقل بروزیر ایدیسه‌ده ، امورحربیه‌ده تجربه‌سی وطبیعتنده شجاعت وجسارتی اولمدیغندن ، کرك مصرده وکرك آناطولی وروم ایلنده موفق اوله‌مامشدی.

یوسف عادلشاه { هندوستانك بیجاپور شهرنده حکومت سورن

عادلشاهان دولتنك مؤسسی اولوب ، عن اصل یوسف عادلخان اسمیله دکن حکمداری محمد شاه بهمنینك رجالندن ایکن ، بونك خلفی سلطان محمود ثانی زماننده نکبته دوشمکله ، کندینی بیجاپور والیلکنه نصب ایتدیره‌رك ، اوراده ٨٩٥ده اعلان استقلال ایله ، کندی نامنه خطبه اوقوتمش؛ و٢١ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩١٦ تاریخنده ٧٥ یاشنده وفات ایتمشدر . اتراك طائفه‌سندن اولوب، سلاله‌سی کندیسیله برابر ٩ کشیدن عبارت اولوب، اسملریله ابتدای حکومتلری بروجه آتیدر:

یوسف عادلشاه	٨٩٥
اسماعیل عادلشاه بن یوسف	٩١٦
ملو عادلشاه بن اسماعیل	٩٤١
ابراهیم عادلشاه بن اسماعیل	٩٤٢
علی عادلشاه بن ابراهیم	٩٦٥
ابراهیم عادلشاه ثانی بن طهماسب بن علی	٩٦٧
محمد عادلشاه بن ابراهیم ثانی	١٠٣٦
علی عادلشاه ثانی بن محمد	١٠٧١
اسکندر عادلشاه	١٠٨٣

یوسف المستنصر { مغربده حکومت سورن موحدینك بشنجیسی

اولوب ، محمد الناصرك اوغلی وخلفیدر . ٦١٠ تاریخنده، ١٦ یاشنده اولدیغی حالده، متوفی پدری یرینه تخت نشین اولوب، هواوهوسنه تابع اولمغله، امور دولتی حاجی بولنان ابن جامع ایله موحدین مشایخندن برقاچ کشینك النده براقمش ؛ وزماننده کرك آفریقا وکرك اندلسده‌کی ممالك هرج‌ومرج اولوب ، والیلر دائرۀ اطاعتدن خروجله ، تفرد واستقلال داعیه‌سنه دوشمشلردی . اون سنه بووجهله حکومت ایتدکدن صکره، ٦٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

یوسف النجار { حضرت مریم (علیها السلام) ك نشانلیسی
ویازوجی اولوب ، حضرت داود (علیه السلام) ك
نسلندن ایدی. خیلی یاشلی اولدیغی حالده، حضرت
مشار الیهایی نکاح ایدوب ، هنوز تقرب ووقوع
بولمه‌دن حملی کورنجه، تطلیقه قالقیشمش ایسه‌ده ،
بوحملك من طرف الله ومجرد برنفخ ربانی ایله وقوعی
کندیسنه جبریل امین جانبندن الهام اولنمغله ،
حضرت مریمی تجاوزات مفتریاندن محافظه وحمایه ،
وحضرت عیسی (علیه السلام) دنیایه کلدکلرنده ،
کندیلرینی اوغللغه قبول ایله ، من طرف الله واقع
اولان اشارت اوزرینه ، حضرت مریم وعیسایی
آله‌رق مصره کوتورمشیدی. که یدیله تعیش ایدردی.
خرستیانلرماردك ١٩ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

یوسف همدانی { (ابو یعقوب بن ایوب) اعاظم مشایخ وفقهادن
اولوب ، همدان قربنده (بوزنجرد) قریه‌سنده
٤٤٠ تاریخلرنده دنیایه کلمش؛ وبغداده انتقال ایله،
ابو اسحق شیرازی و امثالی اعاظم فقهادن تحصیل
فقه و استماع احادیث شریفه ایده‌رك ، اصفهان
وسمرقندده دخی رحلتله، تحصیلنی اکمالدن صکره ،
زهد وتقوی ومجاهدهٔ نفسله اشتغال ایده‌رك ،
بغداده عودتنده برخیلی زمان مدرسهٔ نظامیه‌ده
وعظ وتدریسله مشغول اولمش ؛ وبعده مرو
وهراتده امرار اوقات ایدوب ، نهایت ٥٣٥ ده
هراتدن مروه کیدرکن ، یولده وفات ایدوب ،
جنازه‌سی مروه نقل ودفن اولنمشدر . کرامات
ومقاماتی متواتردر.

یوشع { (Josué) انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب ، مصرده دنیایه کلمش ؛
وحضرت موسی (علیه السلام) ك معیتنده بحر احمری
تجاوزله تیه صحراسنده‌کی اقامت معلومه‌دن صکره،
میلاد عیسی (علیه السلام) دن ١٦٠٥ سنه اول
ارتحال ایدن حضرت موسی (علیه السلام) ك یرینه
بنی اسرائیلك ریاستنه کچوب، بونلری ارض مقدسه
ادخال ایتمش ؛ وقارشی طوران بعض ملوك سریان
وکنعانی معجزات ایله مغلوب ایدوب، ارض مقدسی
ضبطله، اون ایکی سبطه تقسیم ایلمشیدی. اریحاده
محاربه ایدرکن کونشی طوردردیغنه اینانیلیور .
میلاددن ١٥٨٠ سنه اول ١١٠ یاشنده ارتحال
ایدوب، نابلس قربنده مدفون اولدیغی مظنوندر.
استانبولده بکقوزك اوستنده مقامی زیارتکاهدر .

یوشفاط { (Josaphat) یهود ملوکندن اولوب، قبل المیلاد ٩٠٤ دن
٨٨٠ تاریخنه‌دك ٢٤ سنه حکم سورمش؛ وشریعت
موسی (علیه السلام) ی وقایه وتقویه ایتمکله، موآبیلره
وآمونیلره قارشی طورمغه موفق اولمشیدی. —
قدسك شرق طرفنده واقع بر وادی‌یه بونك اسمی
ویریلوب، اشبو (وادی یوشفاط) یهودیلرجه محشرده
عرصات میدانی اوله‌جقدر.

یوغورطه { (Jugurtha) آفریقای شمالیده قدیما (نومیدیه) تعبیر اولنان
مغرب اوسط یعنی جزایر جهتنك اسکی بربر حکمدار.
لرندن اولوب ، قبل المیلاد ١١٩ تاریخنده وفات
ایدن عمی (میسیپسا) ملکنی ایکی اوغلیله بونك بیننده
تقسیم ایتدیکی حالده ، یوغورطه یالکز حکومت
سورمك ادعاسیله ، عمزاده‌لرندن برینی تلف ایتدیر.
مش؛ ودیکری اولان (آذربعل) ی (سرت) ده
محاصره ایتمکله ، بونك رومالیلردن استمداد ایتمسی
اوزرینه، رومادن یوغورطه‌نك اوزرینه بربرینی
متعاقب بر قاچ سریه کوندرلمش ایسه‌ده، صاحب
ترجه قوماندانلرینی رشوتله کندی طرفنه چویرمش؛
و (آذربعل) ك وفاتندن صکره رومایه جلب او.
لنه‌رق ، اوراده دخی رقیبی (ماسیوا) یی تلف
ایتدیرمکله برابر، محاکمه‌سنه مأمور محکمه اعضاسنه
رشوت اعطاسیله ، قورتلوب ، مملکتنه عودت
ایتمشیدی. مع هذا روما جمهوریتی کندیسنه اعلان
حربله ، اوزرینه متلوس و ماریوسی کوندروب،
بونلر ایکی دفعه کندیسنی مغلوب ایتمشلردی. نهایت
میلاددن ١٠٦ سنه اول قائن پدری بولنان
ماوریتانیه (یعنی مغرب اقصی) حکمداری (بوقخوس)
طرفندن تسلیم اولنه‌رق، زندانه آتلمغله، اوراده
آجلقدن وفات ایتمشدر.

یوقاتان { (Yucatan) آمریقای وسطیده مکسیقه‌نك منتهای شرقنده

جنوبدن شماله ممتد بیوك وكنیش بر شبه جزیره اولوب، قوبه جزیره‌سی قارشیسنه قدر اوزانمغله، مكسیقه كورفزینی شرق جنوبی جهتندن قپایور. جنوباً آمریقای وسطی حكومتندن غواتماله وانكلیز هوندوراسی، شرقاً آنتیل جزایری، شمالاً وغرباً مكسیقه كورفزی، غرب جنوبی جهتندن دخی مكسیقه‌نك (تاباسقو) جمهوریتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٢٢٨٩ مربع كیلومتره و اهالیسی ٣٩٣٩٦٥ كشی اولوب، سیاسةً ایكی‌یه منقسمدر: غرب جنوبی قسمی (قامپش)، شرق شمالی جهتی دخی (یوقاتان) اسمیله مكسیقه ممالك مجتمعه‌سنی تركیب ایدن جماهیرك ایكیسنی تشكیل ایدیور. — یوقاتان جمهوریتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٥٨٢٧ مربع كیلومتره واهالیسی ٢٩٧٥٠٧ كشی اولوب، شبه جزیره‌نك دیگر قسمندن چوق دها مسكون ومعمور اولدیغی آكلاشیلیور. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، یالكز قسم غربیسنده آز یوكسك بعض طاغلری واردر. یاغمورلری آز وهواسی صیجاق ویابس ایسه‌ده، صاغلامدر. میاه جاریه‌سی پك آز اولوب، بعض كوللری واردر. طوپراغی منبت اولوب، مصر بغدایی، مانیوق، چیویت وسائره حاصل اولور. اورمانلری چوق اولوب، مرانغوزلغه وبویاجیلغه یارار اشجارك انواعی بولنور. اسكی (تولتك) لردن قالمه برچوق اقوام اصلیه وآثار عتیقه‌سی واردر. مركزی (مریده) قصبه‌سی اولوب، اورادن (پروغرسو) اسكله‌سنه وایچری‌یه طوغری برقاچ قیصه دمیر یول خطی واردر. یوقاتان شبه‌جزیره‌سی ١٨٢١ ده اسپانیه‌نك تابعیتندن چیقوب، ١٨٢٤ ده مكسیقه حكومات متفقه‌سی هیئتنه داخل اولمش؛ و ١٨٢٩ ایله ١٨٤٦ ده موقتاً آیریلوب، بعده برچوق محاربات داخلیه‌یه میدان اولدقدن صكره، ١٨٦١ ده بروجه مشروح مكسیقه جماهیرندن معدود ایكی جمهوریته منقسم اولمشدر.

یوقاتان بوغازی (Canal de Yucatan) آمریقای وسطیده آنتیل دكیزیله مكسیقه كورفزی بیننده اختلاطی موجب وهمنامی اولان شبه جزیره ایله قوبه جزیره‌سنك منتهای شرقنده‌كی (سان‌آنطونیو) برونی آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ١٦٠ كیلومتره وسعتنده‌در. صیجاق برآقنتی بو بوغازدن كیروب، قوبه جزیره‌سنك منتهای شرقنی طولاشه‌رق، فلوریده بوغازندن چیقار.

یولقوس (Jolcos) تسالیه‌ده‌كی غلوس شهرینك اسم قدیمی اولوب، اسكیدن تجارتگاه براسكله ایدی.

یولیانوس (Julien, Julianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، قونستانسك اوغلی وقسطنطینك عم زاده‌سی ایدی. ٣٣١ تاریخ میلادیسنده قسطنطینیه‌ده طوغوب، پاپاس اولمق اوزره، آناطولیده اقامته مأمور ایكن، ٣٥٥ده ایكنجی قونستانس طرفندن قیصر عنوانیله غالیا (یعنی فرانسه) والیلكنه نصب اولنمش؛ وشمدیكی پاریسك موقعنده بولنمش اولان (لوتچ) قصبه‌سنی مقر اتخاذ ایده‌رك، جرمانلره قارشی قزاندیغی غالبیتلرله شهرت آلمشیدی. ٣٦٠ده عسكرینك برمقدارینی شرقه كوندرمك اوزره، قونستانس طرفندن امر آلدقده، عسكری بوكا رضا ویرمیه‌رك، كندیسنك ایمپراطورلغنی اعلان ایتمشلر؛ وقونستانس همان اوزرینه عسكر سوق ایتمش ایسه‌ده، یولده وفات ایتمكله، یولیانوس ٣٦١ده بتون روما دولتنك ایمپراطوری اولمش؛ وهمان خرستیانلغی ترك ایله، اجدادینك دینی اعاده واحیاسنه تشبث ایده‌رك، قسطنطینیه‌یه عودتنده، بعض نظامات نافعه وضع ایتمش؛ وایران دولتنه اعلان حرب ایده‌رك، جزیره‌یی ضبطله، دجله‌یی كچه‌رك، مداینه مظفرانه داخل اولمش؛ وآنجق اثنای عودتنده ٣٦٣ده مجروح اولوب، متأثراً وفات ایتمشدر. عاقل وحكیم برآدم اولوب، برخیلی كتابلر یازمغله، برطاقی الیوم موجوددر.

— [« دیدیوس یولیانوس » ماده‌سنه‌ده مراجعت بیوریله.]

یولیوس (Jules) مشهور قیصرك اصل اسمیدر. [« قیصر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— بو اسمله اوچ پاپا دخی کلوب، برنجیسی ٣٣٧ دن ٣٥٢ تاریخ میلادیسنه‌دك پاپالق ایتمشدر. اعزه‌دن معدود اولوب، نیسانك ١٢ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ١٥٠٣ دن ١٥١٣ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، ابتدا وندیك جمهوریتنه قارشی فرانسه واسپانیه قراللریله وآلمانیه ایمپراطوریله بالاتفاق، وندیکدن برخیلی یرلر آلمش؛ وبعده فرانسه قرالی اون ایکنجی لوییه قارشی وندیك و اسپانیه و انکلتره ایله اتفاق ایده‌رك، بوندن‌ده استفاده ایتمش؛ وحرب اثناسنده وفات ایتمشدر. میکل آنجلو ورافائلی وسائر ارباب علم وهنری‌ده حمایه‌وتشویق ایدردی. — اوچنجیسی ١٤٨٧ دن ١٥٥٧ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر.

یونان (Grèce) آوروپانك منتهای شرق جنوبیسنده برمملکت وکوچك بر دولت اولوب، آوروپا قطعه‌سنك جنوبه طوغری اوزانان اوچ بیوك شبه جزیره‌سندن اك شرقیسی اولان بالقان شبه جزیره‌سنك اوجندن عبارتدر. اصل یونان مملکتی یعنی من‌القدیم بو اسمله معروف اولان یرایله بوکونکی یونان دولتی، یعنی بو اسمك مدلول جغرافیسیله مدلول سیاسیسی بیننده عموم وخصوص جهتندن فرق اولوب، جرافیه اصطلاحنجه یونان ٣٩° عرض شمالیده نارده کورفزیله زیتون کورفزی آره‌سنده اولان کنیش بر برزخله بالقان شبه جزیره‌سندن آیریله‌رق، اورادن یوقاری چیقمدیغی حالده، مقدما تسالیه خطه‌سیله اپیر خطه‌سنك برقسمی دخی یونان دولتنه الحاق اولنمغله، سیاسةً یونان شماله طوغری توسع ایتمشدر. اصل لسان محلیده اسمی (هلاس) ویا (هلاده) اولوب، اسکی لاتینلرجه (غراجیه) اسمیله یاد اولنوردی، که الیوم آوروپاجه مستعمل اولان (غرس) اسمی بوندن مأخوذدر. السنهٔ شرقیه‌ده مستعمل اولان (یونان) اسمی ایسه یونان قدیمك مهاجرلرندن اوله‌رق آسیای صغیر سواحلنك برمقدارندن وباشلیجه ازمیر جهتندن عبارت اولان (یونیه) اسمندن مأخوذ اولسه کرکدر. بناءً علیه، یافث بن نوحك اولاد واحفادندن یونان اسمنده برشخص تخیل ایتمکه حاجت یوقدر.

حدود ومساحه‌سی. — شمدیکی حدود سیاسیه‌سیله یونان شمالاً وشمال‌غربی جهتندن ممالك عثمانیه ایله (یعنی معلوم اولان روم‌ایلی ولایات شاهانه‌سیله) وسائر جهتلردن دکیزله یعنی غرباً یونان دکیزیله، جنوباً آق دکیزله، شرقاً دخی آطه‌لر دکیزیله محدوددر. ٣٥°٥٠′ ایله ٤٠° عرض شمالی و ١٦°٥٥′ ایله ٢٣°٤٤′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٥١١٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٢١٨٧٢٠٨ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٣٤ کشی دوشیور.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری، سواحل وجزایری. — خریطه‌یه برنظر آتیلیرسه، یونانك دکیزك ایچنه اوزانمش وسربلمش دلیك دشیك برشکل ابراز ایده‌جك صورتده برچوق شبه جزیره‌لر وجزیره‌لردن عبارت اوله‌رق هر طرفنه دکیزلر کیرمش اولدیغی کوریلور. یونان قره جهتیله موره شبه جزیره‌سندن وبرچوق جزایردن مرکب اولوب، قره جهتی‌ده نفس یونان (ونام دیکرله روم ایلی) وبونك شمالنده‌کی تسالیه واپیر پارچه‌سندن عبارتدر. موره شبه جزیره‌سنی قره‌یه ربط ایدن (قورنته) برزخی اخیراً آچیلوب، جدوله تحویل اولندیغندن، شمدیکی حالده موره‌دخی بیوك برجزیره عد اولنه‌بیلیر. عمومیت اوزره اراضیسی طاغلق اولوب، یونان جبالی (پیندوس) و(شار) سلسله‌لری واسطه‌سیله آلپ طاغلری زمره‌سنه مربوطدر. مذکور پیندوس سلسله‌سی یونانه داخل اولنجه، حدود جدیده بوینجه (خاصیا) اسمیله شرقه طوغری برقول اوزاتیور، که دکیز قربنده حدود عثمانیه داخلنده بولنان (اولیمپوس) جبل مشهوریله کسب التصاق ایدر. تسالیه‌نك جنوبنده اسکی حدود بوینجه (اوتریس) اسمیله بر ایکنجی قول آیریلوب، آغرپبوزك قارشیسنه منتهی اولور. اسکی حدوددن

پیندوس سلسله‌سنك آرقه طرفی اولمق اوزره ولوخی ، اوته (یاخود قاتاووتره) ، پارناسوس ، هلیقون اسملریله وسائر اسملرله قورنته برزخنه قدر قدر برصره طاغلر اوزانوب، مذکور برزخدن موره شبه جزیره‌سی جبالنه کسب التصاق ایدرلر. بوشبه جزیره برپنجه شکلنده اولمغله، طاغلری دخی پارمقلرك کمیك وطمارلری صورتنده اوجلرینه طوغری اوزانیور، وبربرلرینه اوقدر کرفتلك پیدا ایدیور،که تفریقلری خیلی مشکلدر. باشلیجه‌لری شمال غربیدن باشلایه‌رق : وویدیه، سانتامری، اولونوس، آووآن، غاوریاس، آراخنیون، مالوو، دیافورتی، تایجت ولیقودیمو طاغلریدر. بونلرك اکثری ١٥٠٠ ایله ٢٥٠٠ متره آره‌لرنده اولوب، بوایکنجی ارتفاعی تجاوز ایدن طاغی یوقدر. بوحالده یونان پك مرتفع بربر اولمیوب، آنجق طاغلرینك اکثری چیلاق، قیالق ووحشت انکیز برشکل وصورتده اولدیغندن، هیئت عمومیه‌سی پك طاغلقدر. بوطاغلرك آره‌لرنده وعلی‌الخصوص حسابسز کورفزلرینه منتهی اولان انهارك وادیلرنده آز چوق کنیش ومنبت اووه‌لری وبعض کوزل دره وبایرلری دخی وار ایسه‌ده، اصل اووه دنیله‌جك بری تسالیه قطعه‌سنده اولوب، کوستم وادیسنده‌کی ترخاله ویکیشهر اووه‌لری پك واسع ومنبتدر.

یونانك وسعتی بیوك انهار جریاننه مساعد اولمیوب، انهار موجوده‌سنك اك بیوکاری (آسپرو پوتامو) ایله کوستم (ونام دیکرله سالامبریا ویا پنیوس) ایرماقلریدر،که ایکیسی‌ده حدود عثمانیه قربنده پیندوس طاغندن نبعانله، برنجیسی جنوبه طوغری طاغلق وصرب یرلر ایچندن جریان ایده‌رك، مسولونکینك بتاقلقلی اووه‌سنی شق ایله پاتراس کورفزینك خارجنه دوکیلور؛ ایکنجیسی ایسه شرقه طوغری جریانله، تسالیه‌نك ابتدا ترحاله وبعده یکیشهر اووه‌لرینی شق ایله، سلانیك کورفزینك خارجنه منصب اولور. هرایکیسنك برچوق تابعلری واردر. ایکنجی درجه‌ده اولان انهارینك برنجیسی (آرته) ویا نارده نهریدر،که اپیر خطه‌سنده حدود عثمانیه‌یی آیره‌رق، نارده قصبه‌سی ایچندن بعدالمرور نارده کورفزینه دوکیلور. زیتون کورفزینه منصب اولان (هلاده) ، ایله قورنته کورفزینه دوکیلن (فیداریس) و (مورنوس) دخی قره قسمنك باشلیجه انهارندندر. موره شبه جزیره‌سنك ایسه باشلیجه انهاری: ساحل غربی‌یه ایتن (قاستونی) ایله (روفیا) وجنوبده‌کی کورفزلره دوکیلن (پیرناچه) و (ایری) ونام دیکرله (اوروتاس) نهرلریدر. طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلور انهار صغیره‌سی دخی پك چوقدر.

یونانك اك بیوك کولی بئوتیه خطه‌سنده واقع قوپاییس (ونام دیکرله توپولیاس) کولی اولوب، آقارنانیه‌ده دخی (تریخونیس)و(ربوس)، تسالیه‌ده فلوسك شمالنده (قارپاس)، دومکه جوارنده (نزرو)، مورنك قورنتیه خطه‌سنده‌ده (قوینه) کوللری ذکره شایاندر.

یونانك سواحلی اوقدر کیرینتیلی چیقنتیلیدر،که مساحهٔ سطحیه‌سنه نسبةً سواحل چوقلغی خصوصنده بوممکت کرهٔ ارضك هرطرفندن ایلری اولوب، سواحلی ٤٠٠٠ کیلومتره‌یی متجاوزدر. ساحل غربینك اك شمالنده ممالك عثمانیه ایله مشترك اولان نارده کورفزی بولنیور،که نصفندن زیاده‌سی یونانه عائد اولوب، ایچنده (وونیچه) و (کروانسرای) اسکله‌لری واردر. بونك جنوبنده (پاتراس) کورفزی بولنوب، بونك ساحل جنوبیسنده همنامی اولان اسکله، وبوکورفزدن ایچرولرك قورنته کورفزی واردر،که نفس یونان ایله موره شبه جزیره‌سی آره‌سنده اوزون وبیوك برکورفز اولوب، منتهای شرقیسنده اخیراً جدوله تحویل اولنان قورنته اسکله‌سی وشمالی وجنوبی سواحلنده برچوق کوچك اسکله‌لر بولنیور. بوایکی کورفزك مدخلی جنوبنده وموره شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده آرقادیه کورفزی نامیله واسع وآچیق برقوی و بونك‌ده جنوبنده آواربن قویی واسکله‌سی واردر. مورنك ساحل جنوبیسی اوچ اوزون شبه جزیره آره‌سنده واقع (قورون) و (لاقونیه) کورفزی نامیله ایکی بیوك کورفزدن عبارت اولدیغی کبی، ساحل شرقیسنده دخی (ناوپلیه) کورفزی بولنیور. بوجهتدن دخی نفس یونان ایله موره آره‌سنده اکینه کورفزی نامیله بیوك برکورفز بولنوب، مذکور قونته جدولندن قونته کورفزیله اختلاط ایدیور؛ وایچنده

پیره اسکله‌سی وفالرو لیمانی دخی بولنیور . نفس
یونانك قسم شرقیسی ذاتاً شرق جنوبی‌یه طوغری
اوزانمش اوزون برشبه جزیره صورتنده اولوب ،
شمالیٔ شرقی ساحلی قارشیسنده متوازیاً آغریبوز
جزیره‌سی اوزانیور ؛ و آره‌لرنده آغریبوز بوغازیله
(آتالانتی) و (زیتون) کورفزلری وجزیرهٔ
مذکوره‌نك ساحل شمالیسیله تسالیه آره‌سنده
(تریکری) بوغازی وبونك ایچنده شماله طوغری
توسع ایدن غلوس کورفزی وبونك ایچنده‌ده ینه
بواسمله مسمی اولان مشهور اسکله بولنیور . بو
کورفزلردن هربرینك ایچنده متعدد کوچك قویلر
ولیمانلر واردر . یونان جزایرندن اکثری دخی
قوی ولیمانلری حاویدر . یونانك اسکیدن بری
و آوروپانك هربرندن اول تمدن وترقیسی الك زیاده
تجارت بحریه‌یه اولان بو استعداد طبیعیسنه مبنی
بولنمشدر .

یونانك جزایری پك چوق اولوب ، هان هرطرفدن
آطه‌لرله محاطدر . بونلرك الك بیوکی نفس یونانك
شمال شرقی ساحلیله متوازیاً شمال غربیدن جنوب
شرقی‌یه طوغری ممتد اولان آغریبوز (ونام دیکرله
اوبیه) جزیره‌سیدر . بو بیوك جزیره ایله سواحل
قربنده وکورفزلرك ایچنده بولنان کوچك آطه‌لردن
بشقه یونان جزایری اوچ طاقمه منقسم اولوب ،
یونیان جزایری ونام دیکرله جزایر سبعه ، کیقلاده
(یعنی جزایر دائره‌یه)واسپوراده (یعنی جزائر متفرقه)
اسملریله معروفدر . برنجی طاقم یونان دکیزنده یعنی
یونانك غرب جهتنده واقع اولوب ، قورفه ، آیا
ماوره (نام دیکرله لوقاده) ، کفالونیه ، زانطه وسریغو
اسملریله ٥ بیوك و(ایتاکی) اسمنده ایکنجی درجه‌ده
برآطه ایله برچوق کوچك جزایردن مرکبدر ، که
بونلردن (پاقسوس)ك دخی داخل حساب اولمسیله
جزایر سبعه اولمشدر . کیقلاده جزایری یونانك
شرق جنوبی جهتنده آطه‌لر دکیزی داخلنده وعثمانلی
جزایر بحر سفیدی قربنده واقع اولوب ، بیوکلری :
آندروس ، تینوس ، میقونوس ، اولوس ، پاروس ،
ناقسوس ، آمورغوس ، نیوس ، آنافی ، سانتورین ،
میلوس ، سیفنوس ، سرفوس ، ترمیا ، شیره ، زیا
اسملریله ١٦ قدر اولوب ، بونلرك آره‌لرنده برچوق
کوچك آطه‌لر دخی واردر . اسپورادە آطه‌لری دخی
آغریبوزك شمال شرقیسنده وغلوس کورفزی
مدخلنك خارجنده واقع اولوب ، الك بیوکلری
(اسکیروس) اولمق اوزره ، اسکیاتوس ، اسقوپلوس ،
خلیدرومیا ، ساراکینو ، پلاغونیسی ، کوره وپیپری
اسملریله ٨ آطه ایله برطاقم آطه‌جقلردن عبارتدر .
اکینه کورفزی داخلنده‌کی اکینه ، سالامینه (ونام
دیکرله قولوری) ، پوروس وآرغولیده شبه جزیره‌
سنك اوجنده هیدره ، اسپچه ودوقوس آطه‌لری
دخی شایان تذکاردر .

اقلیم وهواسی ، نباتات ومحصولاتی ، حیوانات
ومعادنی . — یونانك عرض ایله هواسی دکیشه‌جك
قدر وسعتی اولمیوب ، مع هذا پك مختلف هوالری
واردر . بواختلاف ارتفاعه ومواقعك وضعیت
ومعروضیتنه تابعدر . یوکسك وشمال شرقی‌یه معروض
اولان یرلرنده هوا یازین خیلی سرین اولوب ،
قیشین دخی آیلرجه قار یاغار ؛ حالبوکه آلچق اووه
لرده ، سواحلده وجنوبه معروض ویا شمال روز .
کارندن محفوظ اولان یرلرنده یازین میزان الحراره
٣٠ درجه‌لرنده بولنوب ، بعضا ٤٠ درجه‌یه قدر
دخی چیقار ؛ وقیشین نادراً صفره اینوب ، قار
یاغدیغی وقت دخی درعقب اریوب ، یرده قالماز .
یونانك سرمدی قارلرله مستور هیچ برطاغی یوقدر ،
وتشرینلردن اول ونیساندن صکره هیچ بریرنده
قار کورلمز . مع هذا طاغلق ویوکسك یرلری چام
آغاجلریله آوروپای وسطی‌یی آکدیردیغی حالده ،
سواحلیله آلچق وادیلری زیتون آغاجلریله پورتقال
ولیمون باغچه‌لریله وبعض یرلری میوه ویرمز خرما
آغاجلریله آفریقای شمالی‌یه بکزیور . یونانك شمالی
یرلرندن اولان قورفه جزیره‌سنك شباطده چیچکلرله
مزین عمومی برباغچه حالنده بولنمسی بومملکتده
عرضك هوایه مدخلی اولمدیغنه بردلیل کافیدر .
یازین اکثریا شمال شرقی ملتملری اسوب ، هوانك
حرارتنی خیلی تعدیل ایدر . آنجق بوموسمده یاغمور
پك نادر یاغار . غرب جنوبی سواحلیله بوجهته
معروض اولان یرلره آق دکیزدن وبحر محیط
آطلاسیدن کلن رطوبتلی روزکارلر اسمکله ،
اوجهتك یاغمورلری وبناءً علیه اشجار ونباتاتی
وسرینلکی دها زیاده ، وآنجق فرطونه‌لری دخی
دها صیقدر .

هوانك اعتدالدن تباعد ایتمین بوتخلفاتی بالطبع
نباتات ومحصولاتك تنوعنی موجب اولمغله برابر،
یونانك اراضیسی طاغلق اولدیغی حالده، خیلی منبت
اولدیغندن، بوممالكتك اولدقجه زنكین اولمسی اقتضا
ایدركن، ایشلیه‌جك قوللرك آزلغی وسرمایه ایله
وسائط نقلیه‌نك فقدانی عكسنی ایجاب ایتمكده‌در.
واقعا میاه جاریه‌سنك ندرتیله موجود اولانلرینك‌ده
سقی اراضی‌یه پك یارامامسی وقورو طاغلرله شوره‌زار
محللرینك كثرتی دخی غیر منكر ایسه‌ده، ینه
اراضیٔ عمومیه‌سنك نصفندن استفاده اولنه‌بیلیردی.
حالبوكه شمدیكی حالده آنجق بر سدسندن استفاده
اولنه‌بیلوب، قصوری اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر.
بغدای، آرپه، مصر، یولاف، نخود، بقله
وسائر حبوبات اڭ باشلی محصولاتندندر. پرنج
وپاموق دخی بعض محللرنده حاصل اولور. توتونی
چوق ایسه‌ده، جنسی عادیدر. آنجق یونانك
اڭ برنجی منبع ثروتی اوزوم وزیتوندر. باغلری
پك چوق اولوب، هر طرفنده وعلی‌الخصوص
بعض آطه‌لرنده كلیتلی شراب یاپیلور، كه یاپمق
صنعتنی بر آز دها ایی اوكرنسه‌لر، ورچینه قاریشد
یروبده طلوملره قومسه‌لردی، چوق اخراجاتی
اوله‌بیله‌جكدی. قورنته كورفزی جوارلرنده
چكردكسز بر اوزوم یتیشیور، كه قورودیلوب،
سنوی اللی آلتمش ملیون كیلو اخراج اولنور،
وبوندن ممالكته اوتوز قرق ملیون فرانق كیرر.
زیتون یاغی كرك یمك وكرك تنویر ایچون داخلده
چوق قوللانیلوب، بو قیمتدار محصولدن چوق
اخراجات دخی اوله‌بیلدیكی حالده، ینه فنا یاپیلوب
آخر بر قوقوسی اولدیغندن، خارجده رغبت
اولنمیور. آنجق یونانده بیابانی زیتون آغاجلری
واسع اورمانلر تشكیل ایتدیكندن، بونلرك آشیسنه
ویاغ چیقارمق اصولنه دقت اولنه‌جق اولسه، بو
محصول یونانك ثروت طبیعیه‌سنی تضعیفه كافیدر.
میوه آغاجلری‌ده چوق ومیوه‌لری لذیذ اولوب،
باشلیجه‌لری: انجیر، پورتقال، لیمون، نار،
بادم، قایصی، اریك وسائره‌در. طوت آغاجلری‌ده
چوق اولوب، خیلی ایپك چیقاریلیرسه‌ده، بومحصول
دخی استعداد طبیعیه‌سنك پك مادوننده‌در. اورمانلری
نافله یرده اتلاف اولنمغله برابر، ینه بعض طرفلرنده
چام، میشه وسائر اشجارك انواعنی حاوی خیلی اورمانلری
وار ایسه‌ده، وسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولایی
بونلردن دخی استفاده اولنه‌میوب، كراسته خارجدن
كلیر، ویالكز پلاموط اخراجندن فائده كوریلور.
بتون اورمانلری ٥٠٠٠٠٠ یكی دونم وسعتنده‌در.
مرعالری ایكی ملیون یكی دونمه قریب اولوب،
بو حسابه داخل اولمیان تسالیه مرعالری پك ایی
ایسه‌ده، نفس یونان وموره‌نك كیلر آنجق كچی
سوریلریله بر مقدار قیون بسلمكه الویریشلیدر.
بناءً علیه یونانك حیوانات اهلیه‌سی آز اولوب،
اڭ كثرتلیسی كچی جنسیدر. هله صیغیرلری پك آز
اولوب، تسالیه‌نك بیله حیوانات اهلیه‌سی آز
اولدیغندن، مرعالری قیشین آرناؤدلقدن ایندیریلن
كلیتلی قیون سوریلری اصحابنه كرالنیور. حیوانات
وحشیه‌سی‌ده چوق اولمیوب، آیی وطوموز كبی
بیوك حیوانلری كیتدكجه ندرت بولمقده، ویالكز
طاوشان وتیلكی كبی كوچكلریله طیوری واردر.
بالیغی‌ده چوق ایسه‌ده، یونانیلرك بالقجیلغه چون
میللری یوقدر.

یونانده معادنك كشف وتحریسی یولنده هنوز
بركونه اجراآت جدیه اولمیوب، موجود معادن
بیلنمدیكی كبی، اخراج اولنانلری‌ده پك آز اولوب،
اڭ مهمی اولان (لاوریون) دینلن سیملی قورشون
معدنیدر، كه بوندن سنوی ١٠٠٠٠ طونیلاته
قورشون وبرخیلی مقدار كومش چیقاریلیور. بعض
محللرده كورمعدنی بولندیغی آكلاشلمشدر. كیقلاده
جزایرینك بعضنده كوزل مرمرلر وسائر طاشلرله
آشی‌بویه‌سی وصنایعده مستعمل اتربه‌نك انواعی چیقار.

معارف وصنایع وتجارتی. — معارفجه یونان
آوروپانك خیلیجه مترقی بولنان یرلرندن اولوب، كرك
حكومت وكرك اهالی نشر وترقیٔ معارف یولنده
پك چوق فداكارلق ایدیورلر. مكتب ابتدائیسی
اولمیان هیچ بركوی یوقدر، وبومكتبلره چوجقلرك
دوامی مجبوری ومجاناً در. مكاتب رشدیه واعدادیه
دخی چوق اولوب، كوندن كونه دخی تكثیر
اولنمقده‌در. اناث مكاتبنه آیریجه ودها زیاده دقت
اولنمقده‌در. اوتوز یاشندن آشاغی اولان اهالی
میاننده اوقویوب یازمق بیلمین افراد یوق حكمنده‌در.
آتنه‌ده عقاید، فنون وادبیات، طب وحقوق اوله‌رق
٤ شعبه‌یه منقسم بردارالفنون ایله حربیه، بحریه،
زراعت، صنایع نفیسه، فنون ریاضیه وسائره مكتبلری،

برکتبخانهٔ عمومی ایله دارالفنونه مخصوص دیکر برکتبخانه، بررصدخانه، برنباتات وحیوانات باغچه‌سی، برموزه، بر تاریخ طبیعی نمونه خانه‌سی، بر آقادمیه ومتعدد جمعیات علمیه موجوددر. برمطبعه‌سیله برغزته‌سی اولمیان قصبه یوق کبیدر. آنجق یونانیلرک معارفی الک زیاده آووقات، معلم، طبیب ومأمور یتیشدیره‌جک یولده اولوب، مکاتبدن چیقانلرک چوغی مأموریت آرقه‌سنه دوشدیکندن، وزراعت وصنایع جهتنه اوقدر اهمیت ویرلمدیکندن، معارف یولنده اولان فداکارلقلردن تزیید ثروت مملکت خصوصنجه بحق استفاده اولنه‌میور. صنایع هنوز کری اولوب، مع هذا کمرک اصولنک سربستلکی سایه‌سنده پیره، آتنه، شیره، پاطراس، غلوص وسائر محللرده برخیلی فابریقه‌لر یاپیلوب، ایپلیک، بز، ایپک قماشلر، جام وطبق وسائره اعمال اولنیور. بخار دکرمنلریله یاغ ویاموق فابریقه‌لری ده کیتدکجه چوغالمقده‌در. لاوریون معدنلرینک اذابه واعمالنه مخصوص (ارغاستیریا) اسمیله واسع برفابریقه دخی واردر. پیره ایله شیره، پاطراس وقالاقسیدی لیمانلرنده برخیلی سفائن اعمال اولنور. یونانک تجارتی تجارت بحریه‌دن عبارت اولوب، ١٨٧٦ تاریخنده سفائن تجاریه‌سی ٥٤٤٠ ومجموعنک استیعابی ٢٩٧٤٢٤ طونیلاته وطائفه‌لری ٢٦٧٦٠ کشیدن عبارت ایدی. یونانک لیمانلریله آق دکیزک بتون شرق جهتنده وقره‌دکیزده ایشلین بولکن کیلرینک عددی شمدی‌یه قدر آرتمش اوله‌جغی کبی، (پانلینیون) نامیله بر واپور شرکتی دخی تشکل ایدوب، یونانک شرق اسکله‌لرینه ایشلر جمعاً ١١٢ واپوری واردر. کرک نفس یونان وموره‌ده وکرک آطه‌لرده برچوق لیمانلر تطهیر وتعمیق، وصنعی لیمانلر و ربختملر انشا اولنه‌رق، تجارت بحریه زیاده‌سیله تسهیل اولنمشدر. آنجق داخلدن اسکله‌لره اینن یوللر هنوز مکمل اولمیوب، موجود اولان دمیریوللر هنوز محدود ومجموعی آنجق ١٤٠٠ کیلومتره قدردر. باشلیجه خطوطی پیره وآتنه‌دن بدأ ایله قورنته برزخی کچدکدن صکره، برقولی پاطراسه واورادن ساحلی تعقیبله اولیمپیایه ودیکری ناوپلیه‌یه منتهی اولان خط ایله، تسالیه‌ده غلوصدن بدأ ایده‌رک برقولی یکیشهره ودیکری قالاباقه‌یه منتهی اولان خطدر. سنوی ادخالاتی ١٠٠ ملیون دراهمی‌یی متجاوز اولدیغی حالده، اخراجاتی ٧٥ ملیونی تجاوز ایتمیوب، بودخی باشلیجه: قورو اوزوم، لاوریون معدنی، شراب، زیتون یاغی، قورو اینجیر، توتون، ایپک، سونکر، زیتون، قونیاق، یمش وسائره‌دن عبارتدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — مقداری یوقاریده ذکر اولنان یونان اهالیسی باشلیجه ایکی جنسیته منقسمدر: اکثریت بالطبع روم دیدیکمز ویونان قدیم اهالیسنک احفادیله بو مملکتی اسکیدن بری چیکنیوب کچمش اولان ماکدونیه‌لی، رومالی، آوار، اسلاو، آرناؤد وسائر اقوام افرادینک اختلاطندن متولد اولان روم جنسیتنه منسوب اولوب، آرناؤد جنسیتنه منسوب والیوم آرناؤد لسانیله متکلم اولان اهالی دخی اهالیٔ عمومیه‌نک هیچ اولمازسه بربعنی وبلکه برثلثنی تشکیل ایدیورلر. (آتیقه) خطه‌سنک همان بتون اهالیسی آرناؤد اولوب، یونانک استقلالی زماننده آتنه‌نک ایچنده آرناؤدجه‌دن بشقه لسان سویلنمزدی. موره‌نک برچوق یرلریله آطه‌لرک برطاقی دخی صرف آرناؤدلرله مسکوندر. آنجق بوآرناؤدلر شمدی‌یه قدر لسان وجنسیتلرینی محافظه ایده‌بیلمشلرسه‌ده، بوندن صکره دها چوق وقت ایده‌جکلری مأمول اولمیوب، یونان حکومتی مکتب واسطه‌سیله بونلری روملاشدیرمغه ولسان مخصوصلرینی اونوتدیرمغه چوق سعی وغیرت ایتمکده‌در. اوچنجی درجه‌ده دخی اولاخ جنسیتی کلوب، بو جنسیته منسوب برمقدار اهالی دخی بولنمقده‌در. هله تسالیه‌نک ترخاله وآسپرو پوتامو جهتی وطاغلق یرلری کاملاً اولاخلرله مسکوندر. بونلر ایسه شمدی‌یه قدر روملاشمق هوسنده بولنمشلرسه‌ده، اخیراً کندی جنسیتلرینی محافظه غیرتنه دوشمشلردر. تسالیه‌ده وعلی الخصوص یکیشهرله چتالجه ودومکه طرفلرنده برمقدار ترک اهالی دخی بولنوب، هرنه قدر چوغی ممالک عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلرسه‌ده، برمقداری‌ده یرلرنده قالوب، بونلر ترکجه لسانله متکلمدرلر. یونانک لسان عمومی ورسمیسی رومجه اولوب، ایکنجی درجه‌ده آرناؤدجه واوچنجی درجه‌ده بروجه مذکور اولاخجه وترکجه دخی سویلنیور. مذهبجه اهالینک قسم کلیسی خرستیان واورتودوقس اولوب، آطه‌لرده وبعض اسکله‌لرده

اسکی ونجان وجنوبزلردن قالمه بعض روم قتولیکار واغریبوزده وتساليهده بر مقدار مسلمانلر وعموم یونانده برقاچ بیك یهودی دخی بولنیور.

تقسیمات ملکیه‌سی، شهر وقصبه‌لری . — یونانك تقسیمات جغرافیه وطبیعیه‌سندن یوقاریده بحث ایتدك . اداره‌جه ایسه یونان دولتی ١٦ سنجاق ویا ایالته، هر ایالت درت بش قضایه وهر قضا نواحی‌یه منقسمدر. ایالاتك اسامیسیله وسعت ونفوسلری بروجه آتیدر :

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
آتیقه مع بئوتیه	٦٣٠٦	٢٥٧ ٧٦٤
فتیوتیده مع فوکیده	٦٠٨٤	١٣٦ ٤٨٠
آقارنانیه مع اتولیه	٧٤٨٩	١٦٢ ٠٢٠
لاریسا (یکیشهر)	٦٤٥٠	١٦٨ ٠٣٤
ثریقاله (ترخاله)	٥٨٧٠	١٤٣ ١٤٣
آرته (نارده)	١٣٩٠	٣٢ ٧٩٠
قورنتیه مع آرغولیده	٥٢٤٤	١٤٤ ٨٣٦
آخائیا مع الیده	٥٠٧٥	٢١٠ ٧١٣
مسنیه	٣٣٤١	١٨٣ ٢٣٢
آرقادیه	٤٣٠١	١٤٨ ٢٨٥
لاقونیه	٤١٤٠	١٢٦ ٠٨٨
آغریبوز مع اسپوراده	٤١٩٩	١٠٣ ٤٤٢
کیقلاده جزایری	٢٦٩٥	١٣١ ٥٠٨
قورفه	١٠٩٢	١١٤ ٥٣٥
کفالونیه	٨١٥	٨٠ ١٧٨
زالطه	٤٣٨	٤٤ ٠٧٠
جمعاً یونان	٦٥١١٩	٢ ١٨٧ ٢٠٨

پایتخت آتنه شهری اولوب ، ١٠٠٠٠ دن زیاده‌نفوسی اولان شهر وقصبه‌لری‌ده بروجه آتیدر:

آتنه	١٠٧ ٨٤٦	ترخاله	٢٤ ٨٢٠
پیره	٣٤ ٥٦٩	یکیشهر	١٣ ٦١٠
پاطراس	٣٣ ٥٣٩	پیرغوس	١٢ ٦٤٧
قورفه	٢٨ ٣٢٨	غلوص	١١ ٠٢٩
هرموپولیس	٢٢ ١٠٤	تریپولیچه	١٠ ٦٩٧
زالطه	١٦ ٦٠٣	قالاماته	١٠ ٦٩٦

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — یونان حکومتی مشروطیتله اداره اولنور قراللق اولوب ، قرالی هولستاین عائله‌سنه یعنی دانیمارقه خاندان حکمداریسنه منسوبدر. بهراون ایکی بیك اهالی باشنه برمبعوث اعتباریله و ٤ سنه مدتله طوغریدن طوغری‌یه انتخاب اولنمش ٢٠٧ اعضادن مرکب برمجلس مبعوثانی اولوب ، مبعوث انتخاب ایتمك حقی ٢١ ، وانتخاب اولنمق صلاحیتی ٣٠ یاشنی طولدیرمش اولمغله مشروطدر. واردات ومصارفی یعنی بودجه‌سی ٩٥ ملیون فرانق یعنی ٤ ملیون عثمانلی لیراسی راده‌لرنده‌در. عذردن سالم اولان اهالی ذکور ٢١ یاشندن ٥٠ یاشنه‌دك سن عسکریده بولنوب، نظامیه خدمتی ٢ ، ردیفلك ٨ ، عساکر ملیه وظیفه‌سی ٨ ، یونانده ردیفلکی ١٠ سنه‌در . صلح زماننده قوهٔ بریه‌سی ١٨٨٠ ارکان وامرا وضابطان ایله ٢٣٤٥٣ نفر و ٣٢٩٤ آتدن عبارتدر . حرب زماننده ایسه ٨٢١٢٥ نفر ایله ١٤٤٤١ حیوان و ١٨٠ طوب علاوه اولنور. قوهٔ بحریه‌سی‌ده، مجموعی ٢٧٤٩٣ طونیلاته استیعابنده و ٣٥٨٣٤ بیگیر قوتنده اولمق اوزره، ٦٩ سفینه‌دن عبارت اولوب، عساکر بحریه‌سی ارکان وامرا وضابطانله برابر ٣١٦٥ کشیدن مرکبدر .

احوال تاریخیه‌سی . — یونانك تاریخ قدیمی پك پارلاق اولوب، آنجق بوپارلاقلق قوت وسطوت جهتنجه دکل ، بلکه مجرد مدنیت ومعارف جهتنجه اولمشدر. هرنه قدر مصریلر، کلدانیلر، هندلیلر وسائر امم شرقیه یونانیلردن اول تمدن ایلمشلرسه‌ده، اومدنیتلرك هربری من جهة اولوب، هیچ بری یونان مدنیتی قدر مکمل بولنمامشدر. مدنیت هرنصلسه یونانده مساعد زمین بوله‌رق، فوق‌العاده پارلامش ایدی . ازمنهٔ ماضیه‌ده یونان هیچ بروقت بوندن مقدم (یعنی تسالیه‌نك الحاقندن اول) کی حدودینی تجاوز ایده‌جك قدر بیوك بولنمامش؛ وبوممالکت صغیره دخی هیچ بروقت برتك حکومت تشکیل ایده‌میوب، دائما برچوق حکومتلره منقسم بولنمشدر . یونانك الك اسکی اهالیسی (پلاسج) قوم قدیمی ایدی . بعده (هلن) اسمیله ینه اقوام آریه‌دن دیکر بر قوم قافقاس وتراکیه طریقیله آسیای وسطیدن یونانه کلوب، سواحلی طوتمش؛ وبلاد بجلرك برطاقی طاغلره چکیلوب، برطاقی ایتالیایه کچمش؛ بر مقدارلری‌ده هلنلره قاریشه‌رق، یونانیلری تولید ایتمشلر ایدی . هلنلر یونیان، ائولیان، دوریان وآخائیان اسملریله ٤ شعبه‌یه منقسم اولوب، هربرشعبه یونانك بر طرفنه یرلشمش ایدی . میلاد عیسادن

تقریباً ۲۰۰۰ سنه اول فنیکه یعنی بلاد کنعاندن
ومصردن بر طاقم مهاجرلر کلوب ، یونانك بعض
طرفلرینه یرلشمش ، وآرغوس شهرینی تأسیس ایله ،
یونانیلره قاریشوب ، بونلره خطی وکمیجیلك ومعمارلق
کبی بعض صنایعی اوکرتمشلردی . بو اختلاط سایه-
سنده یونانیلر پلاسجهلردن چوق ایلری کیدوب ،
طریق ترقی وتمدنه کیرمش ؛ ولسانلرینی اوقویوب
یازمغه باشلایوب ، اووقتدن یونانجهیه السنهٔ سامیهدن
مأخوذ بر چوق کلهلر قاریشمشدر . یونانیلر او وقت
بر چوق دول صغیره تشکیل ایدوب ، بونلرك
الك مشهورلری آتنه ، طیبه ، اسپارته ، آرغوس
وسائره حکومتلری بولنمشدر . بونلر ابتدا بعض
حکمدارلرك تحت امرنده ایکن ، بعده برر برر
جمهوریته قلب اولنمشلردی . تجارت ومدنیت رفاه
وثروتی ، رفاه دخی تزاید نفوسی منتج اولمغله ،
یونانیلر ایلریلدکجه مملکتلرینه صیغهمامغه باشلایوب ،
تجارت ایچون کمیلرله کیتدکاری آق دکیز وقره دکیز
سواحلندن بکندکاری یرلرده مهجرلر تأسیس
ایتمکه باشلامشلردی ، که بونلرك برطاقمی یونانده کی
حکومتلرك مالکی بولنمش ایسهده ، برچوغی ده آیریجه
حکومتلر تأسیس ایتمشلردی . بو مهجرلرك الك بیوك
ومعمورلری آسیای صغیرك یعنی آناطولینك سواحل
غربیهسنده وایتالیانك جنوبنده کیلرایدی . الك اول بلا-
سجهلرده وظن اولندیغنه کوره تراکیهده ظهور ایدن
شعر ، اساطیرله برابر یونانیلره کچنجه ، نظام وقاعده آلتنه
آلنهرق وتزیین واصلاح اولنهرق ، هسیود واو-
میروس کبی اثرلری الیوم حیرت افزا شاعرلر
وکیدهرك هرصنفده علما وحکما دخی ظهور ایتمکه
باشلامشیدی . بونلردن چوغنك منشیٔ ذکر اولنان
مهجرلر بولنمشدر . یونان قدیم حکومتی اکثریا
بینلرنده محاربه ومنازعه ایله وقت کچیروب ، الك
مشهور وقوعات قدیمهلری اساطیرله قاریشیق اولان
تروا محاربهسیله ایرانه قارشی اولان محاربهلری
وبرده پلوپونس (یعنی موره) محاربهسی نامیله معروف
اولان جنك داخلیدر . ایران جهانکیر شهیری کیخسرو
آسیانك اکثر طرفلرینی ضبط ایتدیکی صرهده
آناطولی سواحلندهکی یونان مهجرلرینی دخی استیلا
ایتمکله ، مؤخراً یونان حکومتی مذکور مهجرلرك
عصیاننه معاونت ایتدکلرندن ، ایران شاهلرندن برقاچی
یونانه کلیتلی اوردولر ودونمالر سوق ایتدکاری حالده ،
ماراتونه وسالامینه وترموپیله محاربهلرنده برآوج
یونانیلر طرفندن مغلوب اولدقلرینی هرودوت
وسائر یونان قدیم مورخلری کمال تفخرله یازیورلر-
سهده ، مورخین یونانك الك محقق اولان (توکیدید)
بو محاربانك تصنیع ومبالغهدن عبارت اولد-
یغنی ایما ایدیور . یونان مدنیتی (پریقلس)
دورنده یعنی میلاددن درتیوز کسورسنه اول اوج
بالای کماله ایروب ، الك بیوك حکما وارباب فن وهنر
دخی اووقت ظهور ایتمشدر . سقراط و اونك شا-
کردی افلاطون ایله بونك تلمیذی آرسطو علوم
وفنون یونانیهیه قپاق قویمشلردر . بعده ماکدونیه-
لیلر قوت بولمغه باشلایوب ، فیلیپ یونانی چوق
ضعیفلاتمش ، واوغلی اسکندر بسبتون ضبط ایتمشدر .
اووقت یعنی میلاددن اوچیوز کسورسنه اول یونان
استقلالنی فوت ایتمش ایسهده ، ماکدونیهلیلر کندی
لسانلرینی یازمیوب ، تحریرده ینه یونانجهیی قوللا-
ندقلرندن ، مدنیت یونانیه بوندن برشی غائب ایتمیوب ،
بالعکس اسکندریهده بطالسهنك و آسیانك بعض
طرفلرنده سائر ماکدونیه امراسنك حمایهسی تحتنده
دها زیاده پارلامغه وهرطرفه یایلمغه باشلامشیدی .
روماليلر یونانی برقات دها چیکنیوب ازمشلرسهده ،
بونلردخی یونان مدنیت ولسان وادبیاتنه خلل کتیر-
میوب ، محافظه ایتمشلردی . یونان روما دولتنك بر
ایالتی حکمنده قالوب ، اصلا اهمیتی قالمدیغی حالده ،
حکما وادباسنك آثاری ینه معتبر ایدی . بونلری
بطال ایدوب ، یونانی مدنیتیله برابر مغاك نسیانه
آتان خرستیانلقدر . بودینك ظهوریله روما ممالك
واسعهسنك هرطرفنده انتشاری و شرق ایمپرا-
طورلغنك برخرستیان دولتی حالنه کچمسیله ، تعصب
و جهالت حکم سورمکه باشلاینجه ، مدنیت
یونانیهیه و حکما وادباء یونانیهنك آثارینه علامات
کفر وشرك نظریله باقلمغه باشلانهرق ، بسبتون ترك

واهمال اولنمش؛ وآنجق ظهور اسلامدن صکره علماء اسلام طرفندن یکیدن احیا وضیاعدن محافظه اولنه‌رق، آوروپایه یتیشدیریله بیلمشدر.

یونان روما دولتی وشرق ایمپراطورلغی زماننده اهمیتسز برویا برقاچ ایالت تشکیل ایدوب، اوصره‌لرده شماللدن هجوم ایدن اقوام وحشیه و بونلردن قاچان آرناؤدلر ومؤخراً بلغارلر وسائر اقوام دخی فوجا فوج یونانه داخل اولوب، یونانیلر اجناس مختلفه‌دن متشکل برخلق صورتنه کیرمش؛ ومکملیتیله دنیاده مشهور اولان لسان یونانی السنهٔ مختلفهٔ اجنبیه ایله قاریشمقدن، بسبتون فصاحتنی غائب ایده‌رك، الیوم رومجه دیدیکمز قبا وقاعده‌سز برلسان ناقص حالنی کسب ایتمشدی. شرق ایمپراطورلغنك ضعفی صره‌لرنده یونانك بعض سواحل وجزایری ونديكليلرله جنویزلك وايمپراطورلغك بعض شعبه‌لرینك الینه کچمشیدی. دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ظهورندن صکره استانبولك فتحندن اول یونانه کیریلوب، تا جنتمکان یلدیرم سلطان بایزیدخان حضرتلری زماننده آتنه وسائر بعض بلاد یونان فتح ایله، ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمش؛ وجنتمکان سلطان مراد خان ثانی حضرتلری زماننده موره‌یه کچیلوب، جنتمکان ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی و سلطان بایزید خان ثانی حضراتی زمانلرنده یونانك هرطرفی ضبط ایدلمش ایدی. او وقتلردن ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، ایکی اوچ ایالته منقسم بولنمش؛ واهالیٔ اسلامیه‌سی دخی خیلی چوغالوب، ممالك اسلامیه عدادینه کچمش ایکن؛ قرن سابق هجرینك ربع اولنده یونانیلر دفعاته ومختلف محللرده عصیان ایدوب، عصیانلری باصدیرلمش، وصلح واسایش اعاده ایدلمش اولدیغی حالده، آوروپا دولنك مداخله‌سیله استقلال ویریلوب، برطاقم حکومات موقته تشکیل اولنمش؛ وداخلی فتنه وفسادلر اکسیك اولمامغه باشلامشیدی. ۱۸۳۲ ده باویره قرالنك اوغلی (اوتون) یونان قرالی انتخاب اولنمش؛ و۱۸۶۲ ده استعفایه مجبور اولمغله، حکمدارلق شمدیکی قراله یعنی دانیمارقه قرالنك ایکنجی اوغلی یورکی حضرتلرینه ویرلمشدر.

اووقتدن بری یونانده اولدقجه اسایش حکمسوروب، آنجق توسیع ممالك هوسندن واز کچلمه‌مکله، هرنه‌وقت دولت عثمانیه‌نك برغائله‌سی بولنمش ایسه، حربه حاضرلانه‌رق، بربیوك قوتی بطال طوتمغه مجبور ایتمش؛ ومع‌هذا صوك روسیه محاربه‌سنده بیطرف قالمش اولمق ادعاسیله برلین قونفرانسی طرفندن تسالیه ایله اپیرك برقسمی یونانه ترك اولنمشدر. دها اول آطه‌بیوز دخی ترك اولنمشدی. اخیراً کرید مسئله‌سندن طولایی تجاوزاته ودولت علیهٔ عثمانیه ایله حربه کیریشمکه جرأت ایدوب، همان اصلا مقاومت ایتمکسزین مغلوب اولمش؛ وتسالیه کاملاً فتح واسترداد اولنه‌رق، آنجق وآوروپا دولنك مداخله‌سیله ودرت ملیون لیرا تضمینات وشرائط سائره مقابلنده تخلیه ایدلمشدر.

یونان دکیزی { (Mer Jonienne) آق دکیزك برقسمی اولوب، جنوباً بحر مذکورله وشمالاً اوترانته بوغازندن آدریاتیق دکیزیله اختلاط ایتدیکی حالده، شرق شمالی جهتندن یونان وآرناؤدلق، غرب شمالی طرفندن دخی ایتالیا وسیجلیه ایله محدوددر. جنوب جهتی آچیق وکنیش اولوب، شماله طوغری کیتدکجه طارلاشیر. منتهای جنوبیسی ۷۰۰ ومنتهای شمالیسی ۷۲ کیلومتره وسعتنده‌در. شمال غربی جهتنده ایتالیا ساحلنده (تارنته)، ساحل شرقیسنده‌ده (زانده) و (پاطراس) واوندن ایچری (قورنته) کورفزلری بولنیور. غرباً مسینه بوغازندن (تیرنیان) وشرقاً قورنته جدول صنعیسندن آطه‌لر دکیزیله اختلاط ایدیور.

یونانستان { یونان یرینه قوللانیلیر بر تعبیر سقیم وفاحشدر.

یونس { بن متی (Jonas) انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب، موصل قربنده‌کی نینوی شهر قدیمی اهالیسنی دین حقه دعوت ایچون بعث بیورلمش؛ وتفصیلات سائره‌سی قرآن کریمده وتفاسیر شریفه‌ده مفصلاً مسطور بولنمشدر.

یونس { (Jonès) اسکی نینوی اهالیسنك باطل معبودلرندن اولوب، مرمردن معمول جسیم بربالیق هیکلندن عبارت ایدی.

یونس امره { مظنهٔ کرامدن اولوب ، بولیـلی اولدیغی حالده ،
بورسق نهرینك سقریه‌یه قاریشدیغی محلده برزاویه وچله خانه ایدینوب ، عبادت وریاضتله مشغول اولمش ؛ ومقاماتی شهرت بولوب ، ۸٤۳ ده وفات ایتمشدر. زاویه‌سی قربنده واقع تربه‌سی زیارتگاهدر. امی اولدیغی حالده ، صوفیانه واهل دلانه الهیلری واردر .

یونس بن حبیب { (ابوعبدالرحمن) اعاظم ادبادن اولوب ۹۰ تاریخنده طوغمش ؛ ونحو ولغت وامثال واخبار عربده وسائر علوم ادبیه‌ده تفرد ایدوب ، سیبویه وکسائی وفراء کبی اعاظم ادبا کندیسندن استماع وروایت ایتمشلردر . ۱۸۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی : «کتاب معانی القرآن الکریم» ، «کتاب اللغات» ، «کتاب الامثال» ، «کتاب النوادر الصغیر» وسائره‌در. کندیسی اصلا شعر سویلدیکی حالده ، شعراء عربك آثارینی تنقید وجمع وروایت ایتمه‌ده فوق‌العاده مهارتی وار ایدی .

یونس بن عبدالرحمن { مذهب شیعیه‌ده اك مشهور محدثیندن اولوب ، دفعاتله حج وعمره ایفاسنه موفق اولمش ، و ۲۰۸ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر . کندی الیله ۱۰۰۰ کتاب یازدیغی مروی اولوب ، اك باشلی تألیفاتی‌ده : «علل الحدیث» ، «اختلاف الحدیث» و «الجامع الکبیر» در .

یونس پاشا { جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری دوری صدور عظامندن اولوب ، سلطان بایزید خان ثانی زماننده یکیچری آغاسی ایکن ، آناطولی بکلر بکیسی اولمش ؛ وجنتمکان سلطان سلیم خان حضرتلری دورنده رتبهٔ وزارته نائل اولوب ، ۹۲۲ ده پادشاه مشار الیهك مصره عزیمتلرنده ، آلدیغی امر اوزرینه اون بش بیك دوه ایله اوتوز بیك قربه تدارك وسریعاً سوق ایتدیکندن ، نظر پادشاهی‌یه کیروب ، ۹۲۳ ده سنان پاشا شهید اولدقده ، یرینه صدراعظم اولمش ؛ و ۸ آی بومقامده قالدقدن صکره ، شامه اثنای عزیمتنده قضاءً وفات ایتمشدر. عاقل ومدبر بروزیر ایدی .

یونس الصدفی { (ابوموسی — بن عبد الاعلی) اعاظم فقهاء شافعیه‌دن وامام شافعی حضرتلرینك اصحابندن اولوب ، مصرلیدر . امام مشارالیهدن فقه وحدیث وسائر علومی اخذ ایدوب ، موثوقیتله روایت ایتمشدر. علم قراءتده دخی یدطولی صاحبی ایدی. ۱۷۰ ده طوغوب ، ۲٦٤ ده وفات ایتمشدر. «صدفی» ماده‌سنده ذکری سبق ایدن (ابو سعید عبدالرحمن بن احمد الصدفی) مصرك مشاهیر مورخیننددر.

یونغ فراو { (Jung-Frau) یعنی «کنج قادین» اسویچره‌ده (برنه) ایله (واله) ناحیه‌لری آره‌سنده آلپ سلسلهٔ جبالنك مرتفع برطاغی اولوب ، ٤۱۸۰ متره ارتفاعی واردر .

یونغ لینغ { (Youn-Ling) تیبت ایله چین آره‌سنده برسلسلهٔ جبال اولوب ، بونك برقولی اولان (یه‌لینغ) چینك (هوآنغ هو) ایله (یانغ چه کانغ) حوضه‌لری ودیکر قولی اولان (نان لینغ) مذکور (یانغ چه کانغ) حوضه‌سیله نفس چین آره‌سنده ممتد اولور .

یون نان { یاخود یوننان ویایونان (Yun-Nan) چینك اك جنوب غربی ایالتی اولوب ، غرباً تیبت ایله وانکلتره‌یه تابع برمان ایله جنوباً فرانسه‌یه تابع تونکین ایله ، شرقاً (قوآنغ سی) و (قوئی چئو) ، شمالاً دخی (سه چوئن) ایالتلریله محدوددر . ۲۱°٤۰′ ایله ۲۸° عرض شمالی و ۹٦° ایله ۱۰۳° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۸۰ ۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱ ۷۲۲ ۰۰۰ کشیدر . اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب ، تیبتدن کلن برچوق طاغلر متوازیاً جنوبه طوغری اوزانیرلر ، وآره‌لرنده برطاقم بیوك انهار آقوب ، هند چینی‌یه کیررلر . هواسی معتدل وطوپراغی منبت ومحصولدار اولوب ، کتان ، ضمغ ، نباتات طبیه ، وسائر محصولاتیله آلتون ، باقیر ، قلای ، کبی معدنلری وزمرد ، پروزه ،

عقیق، مرمر وسائر احجاربله عنبر وسائره اخرا-
جاتی واردر. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولوب
بونلر ۱۲۹۰ تاریخنده چین حکومتنه قارشی قیامله
مفتیلری بولنان ذاته (شاه سلیمان) نامیله بیعت
ایتمش؛ وتصدیق ایتدیرمك ایچون، آوروپایه ومرکز
خلافت اسلامیه‌یه برهیئت سفارت کوندرمشلرسه‌ده،
هیئت مذکوره‌نك عودتنده چینلیلر مملکتی باصوب
قتل عام ایتمشلردی. احوال داخلیه‌سنه هنوز
تماميله وقوف کسب ایدیله‌مه‌مشدر.

یونون { (Yunon) اسکی یونانیلرله روما-
لیلرجه دخی مرعی اولان پلاسج
اساطیر قدیمه‌سنده ابوالآلهه زعم اولنان مشترینك
همشیره‌سی وزوجه‌سی وزمان الهی زعم اولنان زحل
ایله (ریا) نك قیزی زعم اولنوردی. حقنده
برچوق غریب مصالر منقول ایدی.

یونه { (Yonne) فرانسه‌ده بر نهردر، که
(نیوره) ایالتنده (بلیرشه) کولندن
خروجله شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ایالت
مذکوره‌یی و همنامی اولان ایالتله سینه مع مارنه
ایالتنك برقسمنی شق ایده‌رك، ۳۸۰ کیلومتره‌لك
جریاندن صکره، سینه ایرماغنه دوکیلور.

یونه { ایالتی (Dép. de Yonne) فرانسه‌نك
ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمال
شرقی طرفندن اوبه، شمال غربی جهتندن سینه مع
مارنه، غرباً لوآره، جنوباً نیوره، جنوب شرقی جانبندن
قوت دور ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی
۷٤۲۸ مربع کیلومتره واهالیسی ۳٤٤۶۸۸ کشیدر.
مرکزی (اوقزره) در. اراضیسی طاغلق اولوب،
کوللری چوقدر. محصولاتی حبوبات و سبزه
ومیوه‌لرك انواعیله کنویر، اوزوم و سائره‌دن عبا-
رتدر. حیوانات اهلیه‌سی وآو حیوانلریله کوللرده
وانهارده بالیغی چوقدر. صنایعی خیلی ایلری
اولوب، برچوق فابریقه‌لری واردر. ایالت ۵
قضایه منقسم اولوب، ۳۷ ناحیه و ٤۸۵ دائره‌یی
حاویدر.

یونیان { (Joniens) اسکی یونانیلرك منقسم
اولدقلری ٤ شعبه‌نك بری اولوب،
اسکیدن نفس یونانك آتیقه خطهٔ شرقیه‌سیله موره‌نك
آخائیا خطهٔ شمالیه‌سنده ساکن اولدقلری حالده
بعده آخائیاده کیلر دوریانلر طرفندن طرد اولنمغله،
آتیقه‌یه کیتمشلرسه‌ده، اوراده بوش بر بوله‌مد-
قلرندن، آغریبوزه، اکثر اسپوراده آطه‌لرینه
و آسیای صغیرك بونلره نسبتله (یونیه) تسمیه
اولنان ازمیر وافس جهتلرینه هجرت و برچوق
مهجرلر پیدا ایتمشلردی. بعده آتنه‌لیلرك تأسیس
مهجرلر دخی طبیعی یونانلرله مسکون ایدی.
لسانلری سائر شعبه‌لرك کیلردن اینجه اولوب، اومیروس
وهرودوت بولسانده یازمشلردر.

یونیه { (Jonie) بواسم آنف البیان یونیان
قومیله مسکون برلرك جمله‌سنه اطلاق
اولنمش ایسه‌ده، الك زیاده آسیای صغیرك ساحل
غربیسنك قسم وسطیسنه یعنی ازمیرشهری موقعندن
منتشا ساحلنه‌دك اولان برلره تخصیص اولنمشدی.
بوخطه مدنیت ومعموریتده بك ایلری واروب،
فوکیه (فوچه)، زمیرنی (ازمیر)، قلازومنه،
اریتره، تئوس، لبدوس، قولوفون، افس، میلت
وسائر معموره‌لری وار ایدی؛ وبونلرك هر برنده
برچوق علما وحکما وسائر مشاهیر یتیشمشدر. یونیه
میلاد عیسادن ۱۱٤۰ سنه اول یونانیلر طرفندن
اسکان اولنوب، هر بر شهر آیریجه بر حکومت
صورتنده اداره اولنورکن، بعده کیخسروك ضبطنه
کچوب، ایرانیلردن اسکندره وخلفلری اولان
طوائف ملوکه وبعده رومالیلره کچمشیدی.

یوونال { (Juvénal) اسکی لاتین شعرا-
سندن اولوب، هجویات وهزلیاتیله
مشهوردر. میلادك ٤۲ تاریخنده طوغوب، ۸۰
یاشنی متجاوز اوله‌رق وفات ایتمشدر.

یووه { (Yowa) آمریقای شمالیده ممالك
مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن او-
لوب، شمالاً مینزوته، غرباً جنوبی داقوته ونبرا-
سقه، جنوباً میسوری، شرقاً دخی ایلینوآ
و ویسقونسن جمهوریتلریله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی
۱٤۵۱۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۹۱۱۸۹۶
کشیدر. حدود شرقیه‌سی میسیسیپی وحدود
غربیه‌سی میسوری واوکا تابع (سیو) نهرلریله

آیرلمش اولوب، شمال وجنوب حدودی ایسه خطوط مستقیمهٔ مفروضه‌دن عبارتدر. میسیسیپی یه تابع اوله‌رق ایچندن آقان برنهرك اسمیله مسمی اولوب، مذكور ایكی بیوك نهره دوكیلور دها بر چوق انهاری واردر. اراضیسی دوز وپایانسز چایرلردن عبارت اولوب، میسیسیپی مآثله‌سنده‌كی قسمی دها منبتدر. هواسی دخی معتدل اولمغله، ذخیره ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. كمور معدنی پك چوق اولوب، باقر وچنقو دخی بولنور.

یهود { بنی اسرائیل قومنه ونام دیكرله عبرانیلره ویریلن اسم اولوب، حضرت یعقوبك اكبر اولادی اولان یهودا اسمندن مأخوذدر. عربیده اسم جنس اولمغله، مفردی یاء نسبتله یهودی اولور. — عبرانیلرك ایكی دولت تشكیللرنده برینه اسرائیل ودیكرینه یهود نامی ویرلمشیدی. [«عبرانیلر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یهودا { (Juda) حضرت یعقوب (علیه السلام) ك اكبر اولادی اولوب، لایادن متولد ایدی. حضرت داود وملوك بنی اسرائیل ایله حضرت عیسی بونك نسلندن كلمشدر. — اسباط اثنی عشردن یهودانك نسلندن اولان سبطه وبوكا مخصوص مملكته دخی بواسم ویریلیوردی، كه بومملكت فلسطینده قدسك جنوبنده و بحرلوطك غربنده اولوب، شمالاً بنیامین، غرباً شمعون سبطلریله، جنوباً جزیرة العربله، شرقاً دخی بحر لوطله محدود ایدی.

والحمدلله علی التمام

فی ۳ شوال ۱۳۱۶
وفی ۲ شباط رومی ۱۸۹۹

ش. سامی

اخطار

اون برسنه‌لك غیرمنقطع دواملی واقداملی برسعی وامكك ثمره‌سی اولان «قاموس الاعلام» بوكون بتوفیقه تعالی ختـامه ایردی . یك چوق مأخذلره مراجعتله و بعضاً مأخذ ومرجع فقدانندن خیلی مشكلاتله جمع وتألیف اولنان بوقدر واسع مندرجاتی ایچنده حسب البشریه سهوونسیان آثارینه تصادف اولنماماق دائرهٔ امكانك خارجنده اولمغله . بوبابده ارباب مطالعه‌یه عرض اعتذارله برابر ، بعنایته تعالی تكمیلی برکوزدن کچیریلوب ، ایجاب ایدن كتب تاریخیه وسائره‌یه‌دخی یكیدن وفراغت ذهنله بالمراجعه ، واقع اولان قصور ونقصانلرك اكمال وتصحیحی وتحریرندن صكره وقوعه كلن وفیات مهمه‌نك دخی ضمی مقصدیله ذیل اوله‌رق بر جلدك علاوه‌سی مصممدر . قارئین كرامدن دخی « قاموس الاعلام » ه درج اولنمغه شـایان تراجم احوال اخطار وتبلیغنه همت بیوره‌جق ذواتك اخطارلری مع التشكر نظر اعتباره آلنه‌جق ، وآنجق بونلرك مسلك متخذه موافق صورتده بیطرفانه ومدح وذممدن عاری اولمسنه دقت اولنه‌رق كرك مندرجات وكرك عبـاره وصورت افاده‌لری كتـابك طرز عمومیسـنه توفیق اولنه‌جغندن ، واقع اوله‌جق تبلیغاتك ایجابی حالنده تبدیلندن ویا درج وعدم درجندن طولایی اصحابنك اسباب استفسارینه حق وصلاحیتلری اولمیه‌جقدر .

